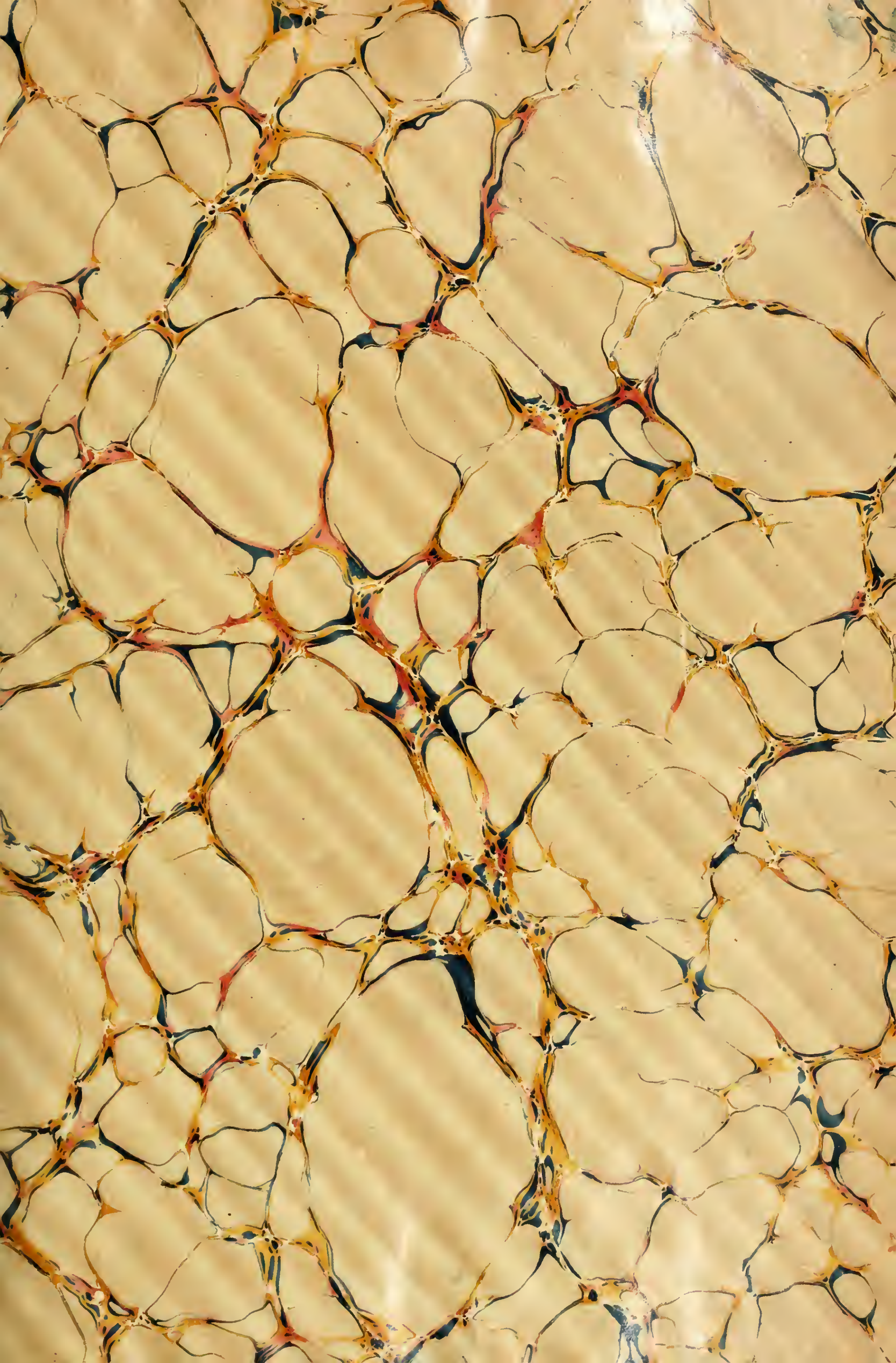

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01479756 7

University Toronto.
KING ALFRED LIBRARY OF HISTORY
Founded by
GOLDWIN SMITH AND HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS OCTAVUSDECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS OCTAVUSDECIMUS

1094-1146

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS S. *SILVESTRI*, ET SOCII,

TYPOGRAPHI EDITORES

MDCCCLXIX

SUMMARIUM

TOMI XVIII.

MXCIV. 1. Factio Schismaticorum Romanos vexat. 2, 3. Concilium Constantiense. 4-17. Concilium Gallicanum contra illegitimum regis Philippi connubium, præside Hugone archiepiscopo Lugdunensi legato Apostolico, et Ivone episcopo Carnotensi multum per litteras laborante. 18-22. Fides et constantia monialium miraculo dignata. 23-26. Querela Ivonis ad Urbanum papam de clerico monetario. 27-32. Librum de Incarnatione Verbi ad Urbanum papam mittit S. Anselmus, docens cur et contra quem sit scriptus. 33. Sancti Anselmi cum rege Angliæ altercatio. 34-38. Schismaticorum conversio, et inventio corporis S. Marci Venetiis.

MXCV. 1-7. Concilium Placentinum, in quo acta causa imperatricis Praxedis, decretum auxilium Orientalibus, hæreses vigentes damnatæ. 8. Indicitur concilium Claramontense. 9-23. In causa Philippi regis quanta scripserit, egerit et passus fuerit Ivo, ut ab illicito conjugio eum revocaret. 24-33. Concilium Claromontense et ejus canones et statuta. 34-49. Indicitur in Concilio expeditio Hierosolymitana, ad quam Urbanus papa suis concionibus populos adhortatur. 50-53. Prædicatur ubique expeditio, et divinis fulcitur auxiliis. 54-58. Concilium Anglicanum in causa Urbani papæ.

MXCVI. 1, 2. Concilium Turonense ab Urbano papa celebratur : Philippus rex absolvitur. 3-8. Confert privilegia, tollit abusus ab Ecclesia Turonensi Urbanus papa. 9, 10. De monasterio S. Mauri in Glannafolio et monachis Fossatensibus. 11, 12. Parata expeditio in Orientem et profectio. 13. Urbani II reditus Romam.

MXCVII. 1-10. S. Anselmi cum rege Angliæ conflictus, et Romam adventus, Barensi Concilio affuturus. 11, 12. Obsidio Capuana. 13. S. Anselmus laborat pro infidelium conversione. 14-17. Rogerius comes Siciliæ mirabiliter liberatus, cum quo Urbanus papa congreditur Salerni. 18-143. Hic Baronius aggreditur serio admodum tractare de male instituta monarchia Siciliæ occasione diplomatis Urbani papæ, hoc anno dati Rogerio Siciliæ comiti. 144, 145. Expeditionem in loca sancta Urbanus papa litteris ad Alexium imperatorem datis comitatur. 146-153. Concilium Barense, quod S. Anselmus illustrat, scribens de processione Spiritus Sancti. 154. Obitus S. Margaritæ reginæ Scotorum.

MXCVIII. 1-3. Concilium Romæ in Basilica Vaticana. 4-8. Urbani papæ erga Anselmum officia, et præclara hujus virtutum exempla. 9-13. Conciliabulum Romæ schismaticorum. 14-16. Expeditionis Hierosolymitanæ felices res gestæ. 17, 18. Origo Cisterciensium.

MXCIX. 1-22. Gravis controversia inter Ivonem episcopum Carnotensem et legatum Apostolicæ Sedis. 23-25. Synodus Romæ, et obitus Urbani papæ. 26. Hierosolyma capta. 27-39. Litteræ decretales Urbani papæ, et cætera de eo. 40, 41. De imagine Crucifixi Hierosolymis inventa. 42,43. S. Petrus episcopus Anagninus, et Concilium Hierosolymis. 44, 45. Baronii digna consideratio. — Peroratio cum gratiarum actione. — Præfatio auctoris cum imploratione divini auxilii.

MC. 1-6. Electio Paschalis papæ II. 7-13. Litteræ encyclicæ ab exercitu Terræ-Sanctæ ad Occidentem missæ. 14, 15. Ivonis ad Paschalem papam litteræ de bene disponenda Ecclesia Gallicana. 16, 17. Studia Paschalis pro expulsione antipapæ, qui moritur. 18-20. Paschalis perduelles cohibet : in causa Philippi regis legatos mittit in Gallias. 21, 22. Concilium Pictaviense et ejus canones. 23-26. In clericum concubinarium terribilis ultio divina. 27-29. Paschalis papæ litteræ et legatio ad militantes in Oriente. 30-34. Obitus Godefredi regis Hierosolymitani, cujus successor Balduinus male meretur de patriarcha Hierosolymitano. 35-39. Mortuo Willelmo rege, Anselmus redit in Angliam, et quid cum Henrico successore transactum. 40. Legatio a Paschali papa Gebehardo Constantiensi episcopo tradita. 41. Privilegium Cisterciensium monachorum.

MCI. 1-5. De investituris quæstio et legatio regis Angliæ et Anselmi episcopi ad Romanum Pontificem, et hujus sententia. 6. Conradi regis obitus. 7. Philippus rex Romam venturus. 8-12. Ivonis litteræ et labores pro electione Gallonis contra Stephanum in sede Bellovacensi. 13. Secunda expeditio Hierosolymitana. 14. S. Brunonis Carthusiensis obitus.

MCII. 1-11. Concilium generale Romæ, ubi de juramento ab episcopis dando Apostolicæ Sedi. 12, 13. Concilium Londoniense sub S. Anselmo, et ejus canones. 14-16. Otto cancellarius imperatoris electus Bambergensis episcopus, Paschali papæ se subjicit. 17-19. Robertus comes Flandriæ adversus schismaticos excitatur. 20, 21. Donatio Mathildis renovata. 22, 23. Bernardus cardinalis legatus apud Mathildem, quid passus a schismaticis Parmensibus.

MCIII. 1-3. Otto consecratus Bambergensis episcopus a Paschale papa, litteras ad suam Ecclesiam dat. 4. Paschalis papæ Epistola ad Bambergensem Ecclesiam. 5-10. S. Anselmus Romam veniens et Paschalis papa pro Ecclesiæ Anglicanæ libertate cum Henrico rege agunt et laborant. 11, 12. Ivonis litteras defert Walo episcopus Parisiensis ad Paschalem papam. 13. Elevatio reliquiarum S. Priscæ Romæ. 14. Dispensatio in quarto gradu consanguinitatis cum duce Poloniæ. 15. Privilegium monasterio Bantino in Apulia.

MCIV. 1. Legatio a Paschale papa missa in Poloniam. 2-7. Legatio in Galliam pro absolutione regis, et Concilium Trecense. 8-10. Pro suo clero labis simoniacæ impetito Ivonis litteræ ad legatum Pontificium. 11, 12. Querelæ Ivonis de appellationibus ad Romanum Pontificem. 13, 14. Judicia Paschalis papæ contra jurium Ecclesiæ violatores. 15-17. S. Brunonis episcopi Signiensis legatio in Gallias. 18. Paschalis Epistola ad episcopum Compostellanum.

MCV. 1-5. Henricus filius a patre desciscit Catholicam fidem restituturus. 6, 7. Henrici imp. litteræ ad Paschalem papam. 8-11. In conventu Germanico, Henricus imperator se abdicat, filio tradens regnum, unde legatio ad papam. 12. Ossa Guiberti antipapæ effossa, et in flumen projecta. 13, 14. Obitus Petri Anagniæ episcopi, et ejus canonizatio.

MCVI. 1-8. Henricus imperator fuga lapsus litteris declamat in papam, suam agens causam. 9-11. Sylvester antipapa : legati Germanici capti. 12-22. Ad filium et episcopos litteræ querulæ et vaferrimæ Henrici imp. suæ restitutioni inhiantis, et ejus obitus. 23, 24. Gaudium orbis mors Henrici. 25. Paschalis II in Gallias profectio. 26. De Antichristo prædictiones. 27-35. Synodus Guastallensis et ejus canones schismatica vulnera medentes. 36-40. Quid in Synodo actum in causa Herimanni pseudo-episcopi Augustani. 41. Paschalis Parmæ. 42. Ejus profectio in Gallias. 43-48 Mortuo Philippo Galliarum regi Ludovicus filius succedit et consecratur : unde Ivonis episcopi apologia contra Rhemenses. 49-51. Rhemensis Ecclesia collapsa quomodo restituta.

MCVII. 1. Paschalis in Gallia Concilium Trecense celebrat. 2-4. Dolensis Ecclesia episcopum poscit Vulgrinum renitentem. 5. Reditus Paschalis in Urbem. 6-8. Henricus Angliæ rex, rebus Ecclesiæ compositis, debellat hostes, potitur Nortmannia. 9-11. Status infelix Ecclesiæ Nortmanniæ. 12-14. Henricus rex Angliæ mutatus in tyrannum Hildebertum episcopum Cenomanensem

persequitur. 15-20. Concilium Hierosolymitanum, in quo Gibelinus episcopus Arelatensis legatus eligitur patriarcha : unde litteræ ipsius et Paschalis ad Aurelianenses.

MCVIII. 1. Paschalis compescit rebelles. 2, 3. Concilium Beneventanum sub Paschale papa. 4-7. Concilium Londoniense de libertate Ecclesiæ et castitate clericorum. 8, 9. Paschalis papæ litteræ gratulatoriæ ad S. Anselmum. 10-12. De Hierosolymitana Ecclesia amplianda Paschalis litteræ. 13, 14. Patriarchæ Antiocheni querelas compescit papa.

MCIX. 1, 2. Paschalis incestuosum inhibet conjugium Alphonsi Aragoniæ regis cum Uraca : unde Burdini episcopi Bracharensis mala initia. 3, 4. Obitus S. Anselmi et Hugonis abbatis Cluniacensis. 5-7. Godefredus episcopus Ambianensis agit Romæ cum Paschale papa de suis juribus. 8. Pontius abbas Cluniacensis. 9. Egino abbas S. Udalrici Augustæ Vindelicorum.

MCX. 1-7. Henrici regis adventus in Italiam, et pacta conventa inter ipsum et Paschalem papam. 8. Urbs Bethleem erigitur in episcopatum.

MCXI. 1-4. Quæ Henrici regis ingressum in Urbem præcesserint. 5-12. Introducto rege in Basilicam S. Petri, post varios tractatus Romanos inter et Germanos bellum oritur, fit cædes. 13. Epistola Joannis cardinalis Tusculani de rebus gestis. 14-24. Paschalis papa captivus tractus ab Henrico cogitur cum eo de investituris agere, eumque coronat. 25, 26. Conradi archiepiscopi Salisburgensis constantia contra Henrici sacrilegium perperam ab aliquo defensum. 27-32. Conventioni Paschalis adversantur multi, et maxime S. Bruno episcopus Signinus per litteras. 33, 34. Paschalis suum factum damnans recusat ipse damnari. 33-43. De Paschale inter episcopos altercatio, et maxime inter Ivonem et archiepiscopum Lugdunensem. 44. Henricus ubique damnatus. 45. Obitus Boamundi principis Antiochiæ. 46. Berythus et Sidon captæ. 47-49. De certitudine resurrectionis miraculum.

MCXII. 1-3. Concilium Lateranense Paschalis litteræ suum factum improbantis præcedunt. 4-11. Celebratio Concilii Lateranensis. 12-18. Concilium Viennense investituras damnans, cujus confirmationem Paschalis papa differt. 19, 20. Adalbertus archiepiscopus Moguntinus mutatus pro Pontifice contra Henricum. 21. Alexii imperatoris Orientis legatio Romam. 22-25. Causa Herimanni episcopi Augustani ad Paschalem papam delata. 26-28. Craticula S. Laurentii educta et aliæ SS. reliquiæ inventæ Romæ. 29. Arnulphus patriarcha Hierosolymitanus.

MCXIII. 1-3. Paschalis papa Beneventi dat litteras patriarchæ Antiocheno et Balduino regi. 4. Balduini illicitum conjugium. 5. S. Bernardi a sæculo conversio.

MCXIV. 1. Synodus habita Ceperani. 2, 3. Legationes papæ Beneventum ad turbas sedandas. 4-8. Quæ acta in Synodo Ceperani habita. 9, 10. Pallium papa ad Rodulphum archiepiscopum Cantuariensem mittit. 11-14. Synodus Bellovacensis, in qua Godefredus ad suam redire Ecclesiam Ambianensem jubetur. 15. Privilegium datum monachis Vallumbrosianis.

MCXV. 1-4. Ob novi præfecti electionem turbæ Romæ, quibus sedandis Paschalis papa laborat. 5. Concilium Trojanum. 6. Moguntini in imperatorem insurgunt pro suo archiepiscopo. 7. Dietericus cardinalis legatus. 8. Mathildis comitissæ obitus. 9. Concilium Hierosolymitanum in causa Arnulphi patriarchæ.

MCXVI. 1-6. In Concilio generali Lateranensi, Paschalis papæ nobilis pœnitentia, et retractatio pro rebus cum Henrico imp. gestis. 7-16. Chrysolani episcopi Mediolanensis ad Alexium imp. legati docta disputatio de processione Spiritus Sancti.

MCXVII. 1-5. Henrici adventus in Urbem, absente Paschale papa. 6, 7. Henricus imperator legationes ad Paschalem frequentat, pro absolutione obtinenda. 8, 9. De legationibus in Angliam mittendis controversia apud Paschalem papam. 10. Causa Turstani archiepiscopi Eboracensis. 11. Terræmotus in Longobardia; prodigia. 12-14. Origo historica et progressus monasterii Fontis-Ebraldi. 15. Balduini regis pœnitentia. 16. Obitus Muzalonis patriarchæ Constantinopolitani.

MCXVIII. 1-3. Paschalis papæ in Urbem reversi obitus, cui Gelasius II successurus. 4-9. Gelasii papæ

electio, captio et fuga, persequentibus schismaticis. 10. Intrusio Burdini Bracharensis episcopi in Petri Sedem, unde Gelasii Epistolæ circulares. 11-16. Gelasius Romam reversus iterum impetitus et multa passus, rebus bene dispositis, in Gallias navigat. 17-19. Galli liberales erga exulem Pontificem, qui consecrat episcopum Cæsaraugustanum, et dat litteras de indulgentiis. 20. Conon legatus Apostolicus in Germania. 21. Templariorum institutio. 22. Balduini regis obitus. 23-27. Alexius imperator Orientis moritur, Catholicus censendus, hæresum propulsator, in aliis laudandus, in aliis vituperandus. 28. SS. Godefridi episcopi Ambianensis et Lidgani abbatis Ord. S. Benedict. in agro Setino obitus.

MCXIX. 1-3. Gelasius papa Cluniaci moritur, successore designato. 4-8. Calisti papæ II creatio, quæ Romæ et Germaniæ rite innotescit. 9-11. Concilium Rhemense et Henrici imperatoris excommunicatio renuentis dimittere investituras. 12, 13. Congressus regis Anglorum cum Calisto papa. 14-17. Calistus Rhemis Norberto munus prædicandi confirmat, ecclesias dedicat, Cistercienses ornat privilegio. 18-20. Petri Cluniacensis litteræ ad imperatorem Constantinopolitanum et patriarcham pro restitutione cœnobii.

MCXX. 1, 2. Quæ Calistus papa Ecclesiæ contulerit Viennensi. 3-7. Calisti papæ iter et ingressus triumphalis in Urbem. 8-10. Calistus Beneventi investituram dat Willelmo duci, et monasterio Cassinensi consulit. 11. Legatio Ludovici regis ad Calistum papam. 12. Præmonstratensis Ordinis initium. 13. Rogerius princeps Antiochenus occisus.

MCXXI. 1-3. Burdino antipapa sublato Ecclesia liberatur : unde Calisti papæ litteræ circulares. 4, 5. Cupiditas Romanorum cohibita, et pax Ecclesiæ restituta. 6. Legatio archiepiscopi Moguntini pro conversione Henrici imp. 7, 8. S. Erminoldi abbatis Prufonigensis prope Ratisbonam transitus et res gestæ adversus Henricum imperatorem.

MCXXII. 1-3. Concilium generale Lateranense cum singulis canonibus : in quo auditi legati imperatoris de pace acturi. 4-8. Legati ex Concilio in Germaniam missi, per quos reconciliatio imperatoris et libertas Ecclesiæ firmata. 9-11. Pontius abbas Cluniacensis temere se abdicat, Hierosolymam pergit. 12. Obitus S. Berardi episcopi Aprutini.

MCXXIII. 1, 2. Monasterio Cassino et Ecclesiis Compostellanæ et Bracharensi Calistus papa consulit. 3, 4. Dedicationes ecclesiarum in urbe. 5. Venetorum victoriæ in Turcas. 6, 7. Comnenus imperator Orientis, victis hostibus ope B. M. Virg., ei dicat triumphum.

MCXXIV. 1-5. S. Otto episcopus Bambergensis Apostolatum ad Pomeranos suscipit, eosque optime instituit. 6. Obitus Calisti papæ, et ejus munificentia erga Urbis Ecclesias. 7, 8. Electio Honorii II per dolum peracta, deinde validatur. 9. Ingens et insperata victoria divinitus obtenta in Saracenos. 10, 11. Ecclesia Hibernensis languescens per S. Malachiam restituta : et Belgica per S. Norbertum ab hæresi purgata. 12. Constitutio Joannis imperatoris Orientis.

MCXXV. 1. Honorius contumacem abbatem deponit Cassinensem. 2. Honorius Beneventi. 3. Excommunicatio abbatis Cassinensis. 4-7. Cluniacensium querelæ adversus Pontium aggressorem ad Honorium papam delatæ. 8-10. Rhemi liberati a Francis, oppugnante Henrico imp., qui moritur. 11. Lotharius regnat. 12. Joannis Cremensis cardinalis legati in Angliam fama vindicatur. 13. Concilium Londoniense a legato Apostolico habitum.

MCXXVI. 1-5. Legatus Apostolicus missus ad componendas res monasterii Cassinensis : et inde tumultus et rixæ. 6-8. Petri Cluniacensis causa judicata, damnatio et obitus. 9. Matthæus episcopus cardinalis Albanensis ex monacho Cluniacensi. 10, 11. Quæ inter Cluniacenses et Cistercienses dissidia. 12, 13. Tanchelinus hæresiarcha, in quem pugnat S. Norbertus. 14-16. Hæreses Petri Broisini vulgo de Bruis et ejus supplicium. 17. Stephani abbatis Grandimontensis obitus et sanctitas. 18. Godefredi monachi Præmonstratensis diœcesis Monasteriensis obitus.

MCXXVII. 1-5. Defuncto Willelmo duce, Rogerius audacter fit dux Apuliæ, contra quem papa agit in conventu Beneventano. 6-8. Cardinalis episcopus Albanensis legatus Concilium celebrat Trecense, ubi Ordo Templariorum, agente S. Bernardo, confirmatur. 9-12. Inter episcopum Parisiensem et Ludovicum regem, qui illum bonis expoliaverat, dissidia. 13, 14. Qua causa

Ludovicus rex infensus archiepiscopo Senonensi. 15-17. Pro Senonensi archiepiscopo apud Honorium papam agunt Stephanus et Bernardus abbates. 18, 19. Concilium Wintoniæ contra clericos concubinarios. 20. S. Norbertus archiepiscopus Magdeburgensis. 21, 22. Willelmus archiepiscopus Tyri et S. Gualfardi Augustani obitus.

MCXXVIII. 1. Rogerius accipit investituram Apuliæ et fidelitatem jurat Honorio papæ. 2. S. Hugo episcopus Gratianopolitanus frustra pro dimittendo laborat episcopatu. 3. Stephanus abbas patriarcha Hierosolymitanus. 4. Rogerius excommunicatur.

MCXXIX. 1. Honorius papa commotus in Beneventanos. 2. Legatio in Daniam, Svetiam et Bohemiam. 3. De episcopo Virdunensi deposito S. Bernardi litteræ ad papam. 4, 5. Scripta S. Bernardi usque ad præsens tempus.

MCXXX. 1-5. Mortuo Honorio, eligitur papa Innocentius II, contra quem antipapa Anacletus evehitur: unde clades et sacrilegia in Urbe. 6, 7. Antipapæ Anacleti et Innocentii legitimi papæ merita discussa. 8-11. Petri cardinalis episcopi Portuensis litteræ ad cardinales pro antipapa. 12-15. Anacletus antipapa excommunicat Innocentium papam, et scribit ad Lotharium regem. 16-22. Schismaticorum cardinalium et aliæ ipsius Anacleti litteræ ad Lotharium regem et ad reginam. 23-26. Magistratus Romani ad Lotharium litteræ pro Anacleto. 27-34. Anacleti antipapæ legatio et litteræ ad regem Francorum et alios. 35-37. Anacleti litteræ frustra ad se Cluniacenses allicientis. 38-40. Reimbaldi episcopi Leodiensis admonitio circa Ecclesiæ Romanæ statum. 41-45. Legatio ab Anacleto data Gerardo episcopo Engolismensi, cujus ambitionem S. Bernardus perstringit. 46. Matthæus cardinalis legatus Innocentii papæ. 47, 48. Anacleti antipapæ litteræ ad Orientales. 49-52. Anacleti insignia pietatis et munificentiæ monumenta ad sibi animos conciliandos. 52, 53. Rogerius dux creatus et coronatus rex Siciliæ ab Anacleto : qui auctor fuit Siculæ monarchiæ. 54, 55. Quos et quot Anacletus antipapa illuserit. 56-60. Innocentius papa peregrinans obsequiis principum, episcoporum et populorum frequentatur. 61-64. S. Bernardi scripta et labores pro confundendis schismaticis. 65-66. Legatio ad comitem Pictaviensem in schismate obstinatum et pessimis moribus. 67. Clades Christiani exercitus in Oriente.

MCXXXI. 1. Innocentius papa Parisiis Pascha celebrat. 2-4. Rhemense Concilium, in quo consecratus Ludovicus VII rex Francorum. 5, 6. Anacleti excommunicati litteræ auctoritatem præsumptam ostentantes. 7-9. Innocentius papa cum Ludovico rege congreditur, et visitat Claramvallem. 10, 11. Privilegium Cisterciensibus de non solvendis decimis. 12-15. Innocentius papa in Galliis Lexoviense monasterium restituit, florentibus ubique Ordinibus monasticis et piis viris. 16. Balduini regis obitus.

MCXXXII. 1. Innocentius Cluniacensibus privilegium confert, et in Italiam iter aggreditur. 2. Innocentius papa Pisis. 3, 4. Beneventani, rejecto Anacleto, inhærent Innocentio. 5. Bruno Coloniensis archiepiscopus electus. 6. S. Hugo episcopus Gratianopolitanus moritur.

MCXXXIII. 1-3. Innocentius papa Romam venit cum Lothario, cumque imperatorem coronat, concedens allodium Mathildis. 4. Beneventani ad Innocentium. 5. Rogerii crudelitas in Apulos. 6, 7. Innocentius Pisas revertitur, ad cujus urbis cives S. Bernardi Epistola. 8. Diploma Innocentii papæ pro episcopo Pistoriensi.

MCXXXIV. 1. Concilium generale Pisanum. 2. Canonizatio S. Hugonis episcopi Gratianopolitani. 3-5. Episcopi Gallicani a Concilio revertentes per satellites Conradi regis vexantur. 6-9. S. Bernardus legatus cum cardinalibus ad Mediolanenses, ad quos et dat litteras. 10. S. Bernardi reditus ad Innocentium. 11. Rogerius proditione potitur civitatibus. 12. S. Norberti obitus.

MCXXXV. 1-6. Legatio Gaufredi episcopi Carnotensis in Aquitaniam, socio S. Bernardo, qui comitem Pictaviensem a schismate convertit. 7. Ultio divina in Gerardum episcopum Engolismensem Antipapæ legatum. 8-10. De martyrio Thomæ prioris S. Victoris Parisiensis. 11, 12. Adalbertus archiepiscopus Moguntinus suos subditos eximit a tributis. 13-15. Adversus Rogerium in Campania debacchantem legatio et litteræ Innocentii papæ ad Lotharium imp. 16, 17. S. Bernardi litteræ hortatoriæ ad Januenses. 18, 19. Adalbero archiepiscopus Trevirensis consolatur, et S. Bernardus juste redarguit Innocentium II. 20, 21. Moritur Henricus rex Angliæ, eique succedit Stephanus, qui de libertate Ecclesiæ reddenda jurat.

MCXXXVI. 1-8. Quanta Rogerius mala intulerit monasterio Cassinensi per Guarinum cancellarium. 9, 10. Infaustus ejusdem Guarini obitus. 11, 12. Ad legatos Cassinenses Lotharii imp. responsio. 13. Schismate inter se divisi Cassinales. 14, 15. De Conceptione Dei genitricis Lugduni celebrari cœpta et S. Bernardi ea de re sententia. 16-20. Hugonis de S. Victore Epistola ad archiepiscopum Hispalensem apostatam. 21-25. Pœnitentia atque obitus Ludovici Crassi regis Francorum : et Willelmi ducis Aquitaniæ testamentum et obitus. 26-33. In causa Rudolphi patriarchæ Antiocheni acta tum Romæ, tum in Oriente per legatos papæ.

MCXXXVII. 1. Congressus Lotharii imperatoris cum Innocentio papa. 2-5. Innocentius S. Bernardum accersit, qui contra schismaticos laboret. 6-10. Res feliciter gestæ in Apulia ab Henrico duce et Lothario imp. pro Innocentio papa. 11, 12. Innocentius Beneventi Rainulphum ducem Apuliæ creat, et episcopum Beneventanum consecrat. 13-23. Acta Cassini in causa depositionis Rainaldi abbatis, et electionis Guibaldi ab Innocentio papa et Lothario imp., cujus pietas innotescit. 24-33. Rogerius ablata recuperaturus venit et pugnat : ad quem S. Bernardi legatio, et cum schismaticis disputatio. 34-37. S. Malachiæ metropolitæ Hibernensis Romam adventus pallium accepturi et signa.

MCXXVIII. 1-6. Mortuo Anacleto frustra alius subrogatur : unde pax Ecclesiæ reddita. 7-10. S. Bernardus ad suum monasterium revertitur, et pro electione episcopi Lingoniensis laborat. 11. Extincto schismate, Roma refloret. 12. Lotharii imp. obitus. 13. Acta de disputatione coram Lothario a Petro Cassinensi scripta arguuntur falsitatis. 14, 15. Causa inter patriarcham Hierosolymitanum et archiepiscopum Tyrensem, de qua litteræ Innocentii papæ.

MCXXXIX. 1, 2. Conradus rex creatus, rejecto Henrico. 3. S. Bernardus ad Conradum scribit. 4, 5. Concilium generale Romanum, et ejus triginta canones. 6, 7. Pro Petro cardinale Pisano intercedit S. Bernardus. 8, 9. Arnaldus de Brixia cum suis erroribus damnatus. 10-16. Innocentius papa captivus factus a Rogerio, eumdem regem Siciliæ creat, dato diplomate : unde pax juramento firmata. 17, 18. Petri Cluniacensis et S. Bernardi litteræ gratulatoriæ et hortatoriæ ad Rogerium. 19-21. Cistercienses missi in Siciliam : unde Rogerius valde proficit.

MCXL. 1, 2. S. Bernardus Guidonem cardinalem legatum Apostolicum monet de Arnaldo. 3-6. Petrus Abailardus S. Bernardum provocat ad disserendum, a cujus colloquio prosternitur. 7. De Abailardi erroribus S. Bernardus et episcopi Gallicani docent Innocentium papam, qui dat rescriptum. 8-12. Petrus Abailardus ab Innocentio papa damnatus convertitur, fit monachus, sancte vivit et moritur. 13. De Hugone et Richardo de S. Victore. 14. Rogerii invasiones. 15, 16. De Willelmo intruso Eboracensi archiepiscopo, cujus fama vindicatur.

MCXLI. 1-3. Occasione belli Tiburtini Romana seditio orta, instigante Arnaldo de Brixia.

MCXLII. 1, 2. Divortium Radulphi Viromandorum comitis, quem Ivo cardinalis legatus damnat S. Bernardi consilio. 3, 4. S. Bernardi ad episcopum Suessionensem excusatio et admonitio. 5. Petrus Cluniacensis pro rege Ludovico apud Innocentium II agit. 6. Fulco rex Hierosolymitanus moritur, Balduinus succedit.

MCXLIII. 1-3. S. Bernardus in Ivonis legati morte calumniam passus ad Innocentium papam scribit. 4, 5. De schismate imminente S. Bernardi Epistola. 6-9. Ludovici regis furores et persecutionem compescere studet. S. Bernardus. 10, 11. Innocentii papæ obitus, qui multas Ecclesias instauravit. 12, 13. Pacifica Cœlestini II Pontificis creatio. 14. Concilium Londoniense. 15, 16. Obitus Joannis imperatoris Orientis, qui succedit Manuel, et Leonis patriarchæ.

MCXLIV. 1. Cœlestino mortuo succedit Lucius II papa. 2, 3. Cluniacensibus datum monasterium S. Sabæ Romæ. 4-8. Lucius papa adversus Romanos Arnaldistas Conradum interpellat, et ejusdem regis auxilium. 9-10. Divina ultio in Ecclesiarum violatores. 11. S. Crucis ope exercitus Christianorum liberatur.

MCXLV. 1-3. Lucii papæ obitus et Eugenii III creatio et fuga. 4-10. S. Bernardi Epistolæ ad papam et cardinales de Eugenii creatione. 12, 13. Arnaldistæ in Urbe debacchantur. 14-18. S. Bernardus per Epistolam monet Romanos. 19-21. Idem hortatur Conradum regem ad defensionem Ecclesiæ. 22-25. Legatio ex Anglia, Armenia et Syria ad Eugenium papam in oppido Viterbii. 26-27. Rolandus electus S. R. E. cancellarius. 28-32. Eugenius, favente Ludovico rege, pro

expeditione in Terram-Sanctam dat litteras Apostolicas. 33. Reditus Eugenii papæ in Urbem. 34-39. Petri Cluniacensis adventus Romam ad Eugenium papam, sedandis Etruriæ tumultibus, et quid ei Romæ contigerit.

MCXLVI. 1. Eugenius III rursus infestatur a Romanis. 2-5. In Concilio Carnotensi decernitur expeditio Hierosolymitana, cujus primarius dux S. Bernardus. 6-9. In quo Ludovicus rex deliquerit, unde infelicem belli exitum sit expertus. 10-20. S. Bernardus tum in conventu, tum per litteras ad principes et populos datas excitat ad bellum sanctum, Judæorum cædem vetans. 21. In quos expeditio parata. 22-24. Nicolaus falsarius litterarum S. Bernardi. 25. Fulcherius patriarcha Hierosolymitanus. 26. Obitus Oxytæ patriarchæ Constantinopolitani.

ANNALES ECCLESIASTICI.

URBANI II ANNUS 7. — CHRISTI 1094.

1. *Factio schismaticorum Romanos vexat.* — Millesimus nonagesimus quartus incipit annus, Indictione secunda, quo res urbanæ sub Urbano papa etsi tranquilliores, nondum tamen pacatæ penitus extitere, perdurantibus Romanorum nonnullis in perfidia Henriciana, eo quod adhuc Guibertini munitionem sancti Angeli possiderent, cum Urbanus papa vitaret armis rem agere adversus eos. De his igitur hæc Bertholdus rerum inspector : « Dominus papa Urbanus Nativitatem Domini Romæ solemniter celebravit, quamvis plures Guibertini in Urbe adhuc latuerint, quos dominus papa absque militari manu non facile potuit appellere (expellere). Maluit ergo eorum injuriam ad tempus tolerare, quam Romanos cives armata manu inquietare. Guibertus autem hæresiarcha cum imperatore suo apud Veronam eo tempore fuit, seque libenter papatum deserere simulavit, si alio modo pax in Ecclesia recuperari non potuerit ». Et inferius eodem anno : « Dominus papa Romæ prope sanctam Mariam Novam in quadam firmissima munitione morabatur. Sed Guibertini turrim Crescentii, ipsam molem Hadriani dictam sancti Angeli obtinentes, adhuc liberum viatoribus transitum ad papam per pontem Tiberis nondum permiserunt. Nam abbatem quemdam de cella S. Petri in Alemannia, a Gebehardo Constantiensium episcopo et fratre ejus Bertholdo ad papam directum, dum per illum pontem transire vellet, in captione detinuerunt ». Hæc de rebus urbanis ipse ; qui et de his quæ gesta sunt per legatum Apostolicum in provinciis, hæc inferius subjicit :

2. *Concilium Constantiense.* — « Gebehardus Constantiensis Ecclesiæ episcopus, magnam Synodum Constantiæ in hebdomada majore ante Pascha cum abbatibus et clericis innumerabilibus, et cum prædictis ducibus et reliquis Alemanniæ principibus canonice celebravit, ibique multa quæ corrigenda erant correxit. Ibi etiam incontinentiam presbyterorum ac violentiam simoniacorum adeo prohibuit, ut etiam populum ab eorum officio sub banno prohibuisset, si ipsi in tali facinore positi contra fas et jus ministrare præsumpsissent.

« Statuit etiam juxta statuta sanctorum Patrum, ut jejunium Martii in prima hebdomada Quadragesimæ, et jejunium Junii in hebdomada Pentecostes semper celebretur.

« Item statuit, ut tam in hebdomada Pentecostes quam in hebdomada Paschali, tres tantum dies festivi celebrarentur. Nam usque ad illud tempus, Constantiensis episcopatus morem comprovincialium non est secutus, videlicet integram septimanam in Pascha, et unam tantum diem in Pentecoste observando , quamvis utræque septimanæ ejusdem observationis esse debuerint, et quamvis alii episcopatus pæne omnes prædictam Constitutionem jam ab antiquo tenuerint. Hæc, inquam, ipse in proprio episcopatu, et ex episcopali auctoritate, et ex Apostolica legatione canonice potuit instituere. Nam legatus fuit Sedis Apostolicæ per totam Teutonicam terram usquequaque.

3. « Querimonia Praxedis reginæ, quæ dudum ad Welphonem ducem Italiæ a marito suo Henrico rege discessit, ad Synodum Constantiensem pervenit ; quæ se tantas tamque inauditas fornicationum spurcitias, et a tantis passam fuisse conquesta est, ut etiam apud inimicos fugam suam facillime excusaret, omnesque Catholicos ad compassionem tantarum injuriarum sibi conciliaret ». Ibidem pertractatam controversiam Sigefridi abbatis enarrat. Atque hactenus de Concilio Constantiensi.

4. *Conc. Gallicanum contra illegitimum regis Philippi connubium, præside Hugone, archiepiscopo Lugdunensi, legato Apostolico, et Ivone epi-*

scopo Carnotensi multum per litteras laborante.— Rursus autem ab alio Apostolicæ Sedis legato in Gallia aliud Concilium, idemque generale nominatum, celebratum est, et quidem magni momenti, in quo nimirum Philippum Francorum regem Patres excommunicarunt. De his acturi, in primis de legatione credita Hugoni archiepiscopo Lugdunensi, a quo celebratum est Concilium, dicendum est. Virum istum apud Gregorium Septimum magnæ æstimationis fuisse meminimus, eodemque ab eo legationis munere insignitum, et summo Pontificatu dignum judicatum; sub Victore papa autem (ut vidimus) aliquantulum resiliisse ab Apostolica unione, non tamen ut deficeret ad schismaticos. Sed liber absque publica functione manens, sese Urbano papæ communicatione ab exordio ejus Pontificatus conjunxit. Cum vero Ivo Carnotensis (ut vidimus anno superiori) suis litteris ad Urbanum, legatum in Gallias mittendum esse exorasset; Urbanus flexus petitionibus Ivonis, legationem ejusmodi eidem Hugoni Lugdunensi archiepiscopo decernit: quam cum ipse obire omnino renueret, idem Ivo has ad eum litteras dedit, quibus eum ad suscipiendum oblatum munus hortatur. Epistola sic se habet[1]:

5. « Hugoni reverendo Lugdunensium archiepiscopo, Ivo humilis Carnotensium episcopus in Christi esse visceribus.

« Audivi dominum Urbanum Apostol. legationem Apostolicam tuæ credidisse charitati, qua laudabiliter functus es tempore prædecessoris sui B. memoriæ pap. Greg. Audivi et lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, tum propter sinceram qua te amplector charitatem, tum propter communem Ecclesiæ Christi utilitatem. Sed hanc meam lætitiam postea perturbavit, quod mihi dictum est, te in tanta perturbatione humerum huic oneri nolle supponere, dissuasione quorumdam, dicentium propter languidum caput ægrotanti corpori pæne viribus detinito (destituto) non posse commode subveniri. Sed imperitorum medicorum est tale consilium, tumores palpantium, et palpando putredines degustantium, amantium suam tranquillitatem non ægrotantium sanitatem, nec attendentium quod Veritas dicit[2]: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Licet enim in regno Italico surrexerit alter Achab, in Gallico autem altera Jezabel, quærentes altaria suffodere, prophetas occidere; non est tamen dicendum Eliæ: Relictus sum solus, et quærunt animam meam, ne divinum dicat ei responsum: Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal.

6. « Licet ad placitum Herodis saltet Herodias[3], petat caput Joannis, concedat Herodes; dicat tamen Joannes: Non licet tibi uxorem tuam inordinate relinquere, et contribulis tui conjugem vel pellicem in conjugium habere. Licet Balaam doceat Balac edere et fornicari, Phinees tamen non parcat Israeliti cum Madianitide fornicanti. Licet ad persuasionem Simonis Nero Petrum liget, incarceret, non minus tamen Petrus Simoni dicat: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Quanto enim studiosius perversorum temeritas et audacia rectitudinis statum labefactare conatur, eo vehementius est eorum improbitati resistendum, et religioni Christianæ consulendum, et lamentabilibus Ecclesiæ ruinis obviandum. Non hæc quasi ignoranti scribo, sed persuasum esse vellem tuæ paternitati, ut iterum manum ad aratrum mitteres, et de agro Domini spinas quas posses evelleres, et semina quæque messem latura superseminare non differres. Hæc hactenus. De cætero devotissime postulo paternitatem tuam, quatenus parvitati meæ rescribas, utrum navi periclitantis Ecclesiæ etiam pæne naufragium patientis, manum adhibere disponas, et quo in loco circa initium Quadragesimæ te valeam invenire. Quædam enim Ecclesiastica negotia tractanda sunt mihi cum tua prudentia: quod mihi operosum, tibi autem non erit onerosum. Vale ». Hæc Ivo ad archiepiscopum Lugdunensem, legatum designatum in Galliis.

7. At quodnam fuerit istud tam grande malum exortum in regno Francorum, cujus causa monerent plures Hugonem recusare munus legationis? Illud utique immensum ac detestabile, quod Philippus Francorum rex, divortio dimissa legitima uxore, cognatam suam, uxorem Fulconis comitis Andegavensis, sibi junxerit matrimonio, juvenili furore percitus, non considerans quot horrenda simul scelera perpetraret.

8. At vero antequam de his agamus, hic primum de ipsa regina quam Philippus rex dimisit, dicenda sunt aliqua, quibus intelligas judicia Domini esse recta et justificata in semetipsa, dum quæ ipsa fecit, eadem sit pati coacta, prædicente hæc omnia quæ ei obventura essent, S. Arnulpho tunc abbate, postea episcopo Suessionensi: cujus Vitæ Acta[1] Lisiardus itidem Suessionensis episcopus ejus successor dum scribit, hæc habet de expulsione Geraldi abbatis monasterii sancti Medardi, quem ipse sanctus in sui locum elegisset: « Eo abbate ocius instituto, derepente advolat supradictus ille Pontius vesanus monastici ordinis temerator, ducens secum reginam Bertradam (Bertam), quæ auctoritate regia Geraldum expelleret, et Pontium contra fas in sancti loci administrationem intruderet. Id ubi rescivit Christi servus Arnulphus, e cella egreditur, reginam furibundam blanditer appellat, submisse rogat ut licet regina sit, memor tamen muliebris conditionis, memor divinorum judiciorum, contra leges Ecclesiasticas venire formidet, ab injuria tanti viri verecunde se temperet.

9. « Cum autem ea præ regio fastu et tumore viri sancti monita non admitteret, prophetico spiritu dixit ei: Crede, (si lubet) o regina, fratri Ar-

[1] Ivo. Ep. XVIII. — [2] Matth. IX. — [3] Ibid. c. 6.

[1] Lisiard. in Vit. Arnul. c. 8. apud Sur. tom. IV. die XV Aug.

nulpho, imo potius crede Spiritui sancto. Nam si tu fratrem Geraldum hinc ejeceris, Deo vindice, tu quoque ante obitum tuum e regno extruderis, contemptaque et ærumnosa morieris. Eam viri Dei prophetiam luce clarius est completam esse, quando omnes norunt reginam illam post annos aliquot regis animum adeo offendisse, ut conciliari prorsus nollet, amotamque a regni consortio, et in pagum Pontinum translatam, post diuturnam calamitatem, illic plebeio more defunctam et sepultam ». Hæc Lisiardus de Berta regina, qua dimissa, ipse rex Bertradam accepit. Ita enim, ne confundantur nomina, Bertam reginam, Bertradam scias pellicem appellatam.

10. Sed jam ad Philippum regem revocemus orationem, qui cum ejusmodi scelera perpetrasset, ut legitimam uxorem dimitteret et pellicem duceret, quod scelestius est, invenit Galliarum episcopos, qui faverent adeo nefandis criminibus, uno contradicente omnibus illis Ivone, cujus recitandæ sunt breves Epistolæ eo argumento tunc scriptæ, atque ea primum, quæ secunda ordine posita perbrevis ad episcopos ad regis nuptias invitatos data est, qua hortatur regi tot inconcessa legibus præsumenti resistere, quæ sic se habet [1] :

« Archiepiscopis et episcopis ad regales nuptias invitatis, Ivo humilis cum spiritu consilii spiritum habere fortitudinis.

« Exemplar litterarum quas misi domino nostro regi charitati vestræ transmitto, ut eamdem causam me habere sciatis, quam et vos habetis, cur nuptiis ad quas vocati estis, subtrahere vos debetis. Vos igitur qui convenistis, nolite fieri canes muti latrare non valentes, sed sicut boni speculatores, videntes gladium venientem super terram, buccina insonate. Ut cum feceritis quod debetis, vestras animas et eorum qui ad vocem buccinæ se observaverint, vobiscum liberetis. Exemplar autem hoc est :

11. « Domino suo Philippo magnifico Francorum regi Ivo humilis Carnotensium episcopus, sic militare in regno terreno, ut non privetur æterno.

« Sicut serenitati vestræ dixi præsens ante juramentum vestrum, ita nunc scribo absens, quia huic nuptiarum solemnitati, ad quam me vocatis, interesse nec volo nec valeo, nisi prius generalis Concilii definitione decretum esse cognoscam, inter vos et uxorem vestram legitimum intervenisse divortium, et cum ista quam ducere vultis, legitimum vos inire posse matrimonium. Si autem invitatus fuissem ad hujus discussionem, in eo loco in quo cum episcopis canonicas secure possem conferre sententias, ubi temerariam non timerem multitudinem, libentissime ad hoc venirem, quod lex et justitia dictaret cum audientibus audirem, cum dicentibus dicerem, cum facientibus facerem. Nunc vero quia absolute vocor, ut Parisium (Parisios) cum uxore vestra veniam, de qua nescio utrum possit esse uxor ; propter conscientiam meam quam coram Deo conservare debeo, et propter famam quam Christi sacerdotem bonam habere oportet apud eos qui foris sunt, malo cum mola asinaria in profundum mergi, quam per me mentibus infirmorum tanquam cæco offendiculum poni. Nec ista contra fidelitatem vestram, sed pro summa fidelitate dicere me arbitror, cum hoc et animæ vestræ magnum credo fore detrimentum, et coronæ regni vestri summum periculum. Mementote; quia primum parentem quem Dominus universæ visibili creaturæ præfecerat, mulier in paradiso seduxit, et ita uterque a paradiso exulavit.

12. « Samson quoque fortissimus per mulierem seductus, fortitudine amissa qua hostes superare solebat, ab hostibus est superatus. Salomon sapientissimus propter mulierum concupiscentiam a Deo apostatavit, et ita sapientiam qua præcellebat amisit. Caveat ergo sublimitas vestra, ne in horum incidatis exemplum, et ita cum diminutione terreni regni amittatis æternum. Consulite ergo Angelum magni consilii, ut accepto ab eo spiritu consilii, inhonesta et inutilia vitare, honesta et utilia in omnibus negotiis vestris valeatis perficere. Valete ».

13. Ad Rhemensem vero archiepiscopum, cujus esset nuptias benedicere, ista conscripsit idem Ivo Apostolico spiritu roboratus [1] :

« Rainaldo reverendo Rhemorum archiepiscopo, Ivo humilis Carnotensium episcopus consolationis visceribus abundare. Expertus quantum sit periculum prælatorum, juxta quod in Psalmo legitur [2] : Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis : ipsi viderunt mirabilia in profundo : ascendunt usque ad abyssos, anima eorum in malis tabescebat : turbati sunt, et moti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est. In quo per me minus sapio, vestro cæterorumque consilio prudentium informari vel confirmari desidero. Nuper enim cum a domino rege fuissem invitatus ad colloquium, quorumdam malevolorum meorum suggestione obnixe me rogavit, ut essem ei adjutor in celebrandis nuptiis, quas facere disponebat de Bertreda (Bertrada) dicta conjuge comitis Andegavensis.

14. « Ad quod cum respondissem non ita oportere fieri, quoniam nondum esset causa definita inter eum et uxorem ejus ; testatus est pleniter definitam esse Apostolica auctoritate, et vestra vestrorumque coepiscoporum laudatione. Quo audito, respondi me hæc ignorare, nec hujusmodi nuptiis velle interesse, nisi vos earum essetis consecrator et auctor, et coepiscopi vestri assertores et cooperatores ; quoniam id competit juri Ecclesiæ vestræ ex Apostolica auctoritate et antiqua consuetudine. Quoniam igitur confido de religione vestra, nihil vos de re tam periculosa, et famæ vestræ et hone-

[1] Ivo. c. 14.

[1] Ivo. Ep. XIII. — [2] Psal. CVI.

stati totius regni tam perniciosa facturum dicturumve quod non auctoritate vel ratione nitatur, studiosissime et devotissime obsecro charitatem vestram, ut mihi fluctuanti veritatem hujus rei quam scitis, aperiatis, et sanum consilium, licet arduum et asperum, super hoc præbeatis. Malo enim perpetuo officio et nomine episcopi carere, quam pusillum gregem Domini me legis prævaricatione scandalizare. Sunt etiam latentes causæ, quas interim tacere me convenit, propter quas hoc matrimonium laudare non possum. Vale ».

15. Porro quod ipse fecit, et aliis faciendum suasit, ut potius legationi Sedis Apostolicæ obediatur quam regi. Sic enim ipse ad Abrincensem episcopum [1]: « Cogit enim vos ex una parte legatio Apostolicæ Sedis, ut præceptis ejus obediatis: urget vos ex altera parte regia potestas ut resistatis. Cum igitur sibi invicem adversentur præcepta Apostolica et regalia, sanum consilium nemo vobis dare potest aliud, quam quod Susanna dictante Spiritu sancto sibi dedit [2]: Melius est mihi incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei mei. Videlicet ut aut Apostolicæ Sedi in legatis suis plenarie obediatis, aut principaliter ad Sedem Apostolicam vicarios vestros mittatis, qui ibi pro vobis satisfaciant et gratiam Sedis Apostolicæ vobis restituant: alioqui anathematis vinculum rumpere potestis, solvere non potestis ». Hæc Ivo. Quæ et præstiterunt in hoc conflictu episcopi Gallicani, quos legatus Apostolicæ Sedis Lugdunensis archiepiscopus roboravit; cum ex altera parte rex furens incensus concupiscentiæ facibus æstuaret, ex altera legatus sacris legibus ei pararet obsistere. Rex autem habenas concupiscentiæ laxans, sponte fertur in detestandum toto Christiano orbe conjugium.

16. Cum autem Hugo archiepiscopus Lugdunensis munus legationis suscepisset, mox ab eo Gallicanum in casu ejusdem conjugii est indictum Concilium, constanti animo paratus irrumpere iniquitatem. De quo idem Ivo ita scribit ad Walterium Meldensem episcopum: « Hoc vero vobis consulo, ut conjugium ejus quod ante factum ratione resistente non laudastis, post factum nec dicto nec facto inconsulto approbetis, sed commune consilium et judicium comprovincialium episcoporum et cæterorum studiose expetatis et longanimiter exspectetis, et si quid adversi pro amore justitiæ vobis acciderit, æquanimiter supportetis: hoc attendendo, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Vale ».

17. At quid demum? Cogitur per Hugonem Apostolicæ Sedis legatum hoc anno Concilium, causa regis exacte cognoscitur. Improbatur, damnatur conjugium, ipseque rex Synodali judicio sententia excommunicationis afficitur. Sed audi Bertholdum in rebus gestis anni hujus de eadem Synodo Gallicana: « In Galliarum, inquit, civitate, quam Ostionem vulgariter dicunt, congregatum est generale Concilium a venerando Hugone Lugdunensi archiepiscopo et Sedis Apostolicæ legato, cum archiepiscopis, episcopis et abbatibus diversarum provinciarum, decimo septimo kalend. Novembris. In quo Concilio renovata est excommunicatio in Henricum regem, et in Guibertum Sedis Apostolicæ invasorem, et in omnes eorum complices. Item rex Galliarum Philippus excommunicatus est, eo quod, vivente uxore sua, alteram superinduxit. Item simoniaca hæresis et incontinentia sacerdotum sub excommunicatione damnata est. Item monachis interdictum est in eodem Concilio, ne parochialium sacerdotum officia in parochiis usurpent. Hæc, inquam, omnia ibi sunt constituta, et Apostolica legatione firmata ». Hæc ipse. Quomodo autem istud ipsum judicium rursus ventilatum est in Concilio Claromontensi, et ibi rursus idem rex est excommunicatus ab Urbano papa, suo loco dicturi sumus.

18. *Fides et constantia monialium miraculo dignata.* — Quod rursum ad legationem ejusdem Hugonis archiepiscopi Lugdunensis, hoc anno eidem in Gallias creditam pertinet; quid admiratione dignum ei acciderit, apud Marcianicenses sanctissimas moniales, hic describendum, auctore Petro Venerabili abbate Cluniacensi [1], ejusdem temporis scriptore fide præstantissimo, qui de loci institutione hanc memoria dignam habet narrationem: « Est idem locus inter alia sanctimonialium sancta loca singularem gratiam obtinens, et velut inter fulgentia cæli sidera quodam suo proprio fulgore perfulgens. Ibi nobilium mulierum multitudo, et quæ de ipsius regii sanguinis sublimitate descendunt, spernunt divitias et honores contemnunt, calcant superbiam, luxuriam subigunt, Christique sequentes pauperiem proprio mundum cum principe vincunt. De quarum numero, plurimæ virorum morte destitutæ secundas iterare nuptias refugerunt, aliæ incolumes maritos deseruerunt (legitima puta ex causa), quædam ab omni carnis corruptione immunes Evangelicum virginitatis honorem carnalibus voluptatibus prætulerunt. Omnes tamen in communi, virili constantia femineam mollitiem supergressæ, non solum mundana omnia, sed seipsas sibi subjugant, etc. » Et de observantissima clausura pergit:

19. « Claustro salutari conclusæ, et (ut sic dicam) vitali obrutæ sepultura, pro præsenti coarctatione sempiternam latitudinem, pro sepulchro beatam resurrectionem exspectant. Unde potius mori quam egredi, ante occumbere quam limen designati ostii transgredi eligerunt. Quod tunc apparuit, quando in circumpositis villæ domibus casu quodam tempore ignis exarsit. Ferebantur in sublime globi flammarum, et exustis circumquaque omnibus, sanctarum illarum habitaculis ap-

[1] Ivo. Ep. CCLXXI. — [2] Dan. XIII.

[1] Petr. Ven. l. I. mirac. c. 22.

propinquabant. Tollitur in altum clamor populi, ne sacræ domus comburerentur magis quam de propriis damnis solliciti. Fit concursus omnium ad muri eas ambientis propugnacula, et super domorum tecta conscendentes, totis viribus obviam ire ignibus parant. Arentem materiam quam superinveniunt, longe projiciunt, nihil quod ad igneam vim repellendam possit valere, intentatum dimittunt. Sed nequidquam proficiunt.

20. « Aer enim vento commotus multiplicatas vires ignibus dabat, et fumum flammeo vapore admixtum vultibus atque oculis defensantium inferens, ne defenderent prohibebat. Cumque aliquandiu restitissent, victi tandem violento elementorum conflictu, tecta relinquunt, et se passim ad terram præcipitantes, non jam domos, sed propria corpora salvare contendunt. At ignis obstaculo remoto, libere omnia pervagatur, et partem propinquiorem sibi ædificiorum invadens, horrisono strepitu maximas lignorum moles consumit. Dum vero luctuosa universorum vox confuso clamore omnia replet, totius ignari consilii nihil nisi extremum ancillarum Dei exitum præstolantur. Erat tunc forte in loco Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopus venerabilis Hugo, multa morum probitate et religiosa conversatione, a domino papa Urbano cunctarum ferme Galliarum constitutus legatus, ad quem velut ad patrem confugiunt, et (ut in perturbatis rebus fieri solet) anxie ab eo consilium exposcunt.

21. « Precantur præcipue, ut inclusis sanctis mulieribus exitum persuadeat, neque tantum ovium Christi gregem ignibus pastor perire permittat. Motus archiepiscopus cursim claustrum ingreditur, omnesque sub celeritate congregans, summa industria ut periculo cedant hortatur. Cumque illæ omnino renuerent, et prius se mori, quam propositum infringere constanter affirmarent, ait episcopus : Auctoritate beati Petri et domini papæ, cujus vice fungor, atque ex abbatis nostri (vestri) obedientia, vobis præcipio, ut ad præsens hinc exeatis, neque vos cum habitaculis vestris hic incendio incremari sinatis. Ad hæc quædam maximæ nobilitatis et conversationis, Gisla nomine, quam et ipse multoties vidi, spiritu et fide succensa, respondit : Nos, pater, timor Dei et præceptum abbatis nostri, ut ignem æternum evadere possemus, intra hos quos cernis limites usque ad mortem permansuras inclusit. Unde nullo pacto fieri potest, ut aliqua necessitate præfixos nobis pœnitentiæ terminos saltem pedis passu transgrediamur, nisi ab illo qui in nomine Domini in hoc nos inclusit loco, solvamur. Noli ergo, domine, si placet, hoc injungere quod nobis agere non licet; sed sicut nos ignem præcipis fugere, ita magis igni ut a nobis fugiat, virtute Christi Domini nostri armatus injunge.

22. « Ad quam mulieris fidem stupefactus archiepiscopus, ac subito et ipse fide repletus, foras exiit, et coram cunctis qui aderant, flammas intuens, ac lacrymis ora perfusus, ait : In nomine Domini, et per meritum fidei hujus quæ nunc locuta est mulieris, recede, ignis pestifer, ab ancillarum Dei habitaculis, nec damna aliqua ultra inferre præsumas. His a pontifice verbis prolatis (sicut mihi testificati sunt qui viderunt) repente immensitas flammarum invisibili virtute repressa, velut ferreo muro obstante, ultra procedere non potuit, et absque ullo humano subsidio, absque aliqua pluviæ gutta, incredibili celeritate semetipsum exstinxit. Sic magnifico atque inspirato miraculo, sanctum propositum mulierum sibi bene acceptum esse divina pietas comprobavit, et veræ fidei merito omnia possibilia credenti (sicut in Evangelio promiserat[1]) demonstravit ». Hucusque Petrus.

23. *Querela Ivonis ad Urbanum papam de clerico monetario.* — Ut autem ad Urbanum Pontificem atque ad Ivonem Carnotensem episcopum redeamus, post tot angustias, quas Ivo resistens regi, ut ex suis litteris audisti, perpessus est, vehementer eum Urbani papæ rescriptum perturbavit pro clerico illo monetario datum, quem jam Ivo juste damnasset, et appellantem Apostolicam Sedem, cum et ne circumveniretur ejus mendaciis, suis litteris anno superiori, ut vidimus, eumdem Urbanum papam monuerat ut caveret. Sed Urbanus cum illi plus satis mendacia asserenti, tamquam vera narranti, fidem adhibuisset, atque pro illo ad eum rescripsisset, idem Ivo non sine animi magna amaritudine ad Urbanum ista respondit, sic expostulans, ut tamen illi in omnibus parere non prætermiserit[2] :

24. « Urbano summo Pontifici, Ivo spiritualis ejus filius, non servilis timoris, sed castæ dilectionis obsequium.

« Ad visitandam paternitatis vestræ dulcedinem, ad revelandas quotidianas cruces meas, præsentiam vestram jam sæpe adire proposui; sed, impediente Satana, votum meum adhuc implere non valui. Nam ad bestias quotidie pugnans, non invenio requiem spiritui meo, et miserabiles Christianæ religionis ruinas, quibus reficiendis vix aliquis aut nullus insudat, cum multa cordis contritione deploro. Unde quia video me præesse, sed nulli fere prodesse, sæpe delibero renuntiare curæ pastorali, ad pristinam quietem redire, ubi illum[3] exspectem qui salvum me faciat a pusillanimitate spiritus et tempestate. Sed pæne sola retinet me paternitatis vestræ dilectio, cui quantum debeam, nec ipse pensare sufficio. Tamen[4] nisi viderer os meum ponere in cælum, injuriam adversus eum agerem, qui septem annis pro Rachel servienti Liam jussit nocte supponi[5]. Quæ saltem si fetaret et speciositatem Rachel sua fœcunditate compensaret, vix tandem ea conditione toleranda videretur, ut ad amplexus Rachel post alios septem annos perveniendi copia donaretur. Nunc vero quia hujus

[1] Marc. XIX. — [2] Ivo. Ep. XIX. — [3] Psal. LIV — [4] Id. Ep. LXXII. — [5] Gen. XXIX.

sterilitatem experior et illius delectatione non perfruor, miserabiliorem omni homine me judico, et ut tam lamentabile damnum diu toleret, animæ meæ persuadere non valeo. Si placet itaque sanctitati vestræ ut adhuc tolerem, cudite mihi virgam ferream, qua vasa lutea conterantur, quæ non eo modo parcat uni ut in discrimen adducantur plurimi.

25. « Hoc ideo suggero sanctitati vestræ, quia quidam clericus nostræ urbis falsis delationibus aures vestræ pietatis jam secundo pulsavit, dicens se per conjecturas accusatum, et de sola suspicione proscriptum. Sed causa illa propter quam a clero separatus est, tam manifestis indiciis est revelata, tam certa accusatione publicata, tam evidenti exitu comprobata, ut nemini non tantum civium, sed etiam comprovincialium dubium sit, quin in domo sua falsam monetam fabricari fecerit, et in quadam Ecclesia ejusdem præpositurae, quam ei Gaufredus vendiderat contra voluntatem omnium fratrum. Hoc publicum facinus et quædam ejus horrenda flagitia, Deo volente, vera esse probabo suo tempore in vestra præsentia. Ideo sacramentum quod mihi obtulit, intuitu charitatis nolui suscipere, sciens eum peccatum perjurii priori peccato velle superponere. Tamen propter reverentiam vestræ paternitatis, ad quam confugerat, quamvis dolose, interim volui ei redditus unius præbendæ integerrime dare et cibum mecum in mensa, donec possem de hoc negotio in præsentia vestra agere, et consilio vestro, quæ restituenda viderentur misericorditer restituere.

26. « Ipse autem uti superbus et arrogans est, tanquam falsa dicendo perditam recuperasset innocentiam, neque mihi neque amicis suis voluit acquiescere, nisi quæcumque petebat et in manu mea non sunt, ab his qui ea legitime acceperunt invitis auferri non possunt, redderem integerrime. Igitur secundum quod placuerit discretioni vestræ, aliquid tale super hoc parvitati meæ rescribite, quod huic stulto et cæteris cornua non addat, et vires meas non excedat. Ipse autem nunc ad vos venire disposueram, sed iste publicavit adventum meum studiosissime per totam Romani itineris viam. Quæ damna, quas passiones, quas persecutiones intus et foris hoc anno pro lege Dei pertulerim, nota vobis facere poterit iste frater. Litteras sanctitatis vestræ, securus mei periculi, metropolitanis et eorum suffraganeis sine mora direxi. Adhuc tamen tacent, tanquam canes muti non valentes latrare. Valete » [1]. Erant isti illi quos nuper audisti in causa regis adeo clamosa penitus tacuisse, uno tantum Ivone sacerdotali robore fortiter resistente, et constanti animo contradicente.

27. *Librum de Incarnatione Verbi ad Urbanum papam mittit S. Anselmus, docens cur et contra quem sit scriptus.* — Hoc eodem anno sanctus Anselmus archiepiscopus Cantuariensis ubi scripsisset librum de Incarnatione Verbi, misit ad Urbanum papam. Ita Edinerus in Vita ipsius, et Dodechinus in Chronico. Ejus autem scribendi occasionem idem ipse in nuncupando ipsum, ita præfando declarat :

« Domino et Patri universæ Ecclesiæ in terra peregrinantis summo Pontifici Urbano frater Anselmus, vita peccator, habitu monachus, sive jubente sive permittente Deo, Cantuariæ metropolis vocatus episcopus, debitam subjectionem, cum humili servitio et devotis orationibus.

« Quoniam divina providentia vestram elegit sanctitatem, cui vitam et fidem Christianam custodiendam, et Ecclesiam suam regendam committeret : ad nullum alium rectius refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, ut ejus auctoritate corrigatur ; nec ulli alii tutius, si quid contra errorem responderunt, ostenditur, ut ejus prudentia examinetur. Quapropter sicut nulli dignius possum, ita nulli libentius præsentem Epistolam, quam vestræ destino sapientiæ, quatenus si quid in ea corrigendum est, vestra censura castigetur, et (quod regula veritatis tenet) vestra auctoritate roboretur ». En vides quem recognoscat sanctus Anselmus caput totius Ecclesiæ, doctrinæ arbitrum, et dogmatum cognitorem et judicem. Pergit vero de nova hæresi, imo veteri restituta insania Sabelliana, verbis istis :

28. « Cum adhuc in Becci monasterio essem abbas, præsumpta est a quodam clerico in Francia talis assertio : Si in Deo, inquit, tres personæ sunt, una tantum res, et non sunt tres res, unaquæque per se separatim, sicut tres Angeli aut tres animæ, ita tamen ut potentia et voluntate omnino sit idem : ergo Pater cum Spiritu sancto cum Filio est incarnatus. Quod cum ad me perlatum esset, incæpi contra hunc errorem scribere quamdam Epistolam, quam, parte quadam edita, perficere contempsi, credens non ea opus esse, quoniam et ille contra quem fiebat, in Concilio a venerabili Rhemensi archiepiscopo Rainaldo collecto, errorem suum abjuraverat, et nullus videbatur qui eum errare ignoraret. Partem tamen illam quam feceram, quidam fratres, me nesciente, transcripserunt, atque aliis legendam tradiderunt.

29. « Quod idcirco dico, ut si in alicujus manus pars illa venerit, quanquam ibi nihil falsum sit, tamen tanquam imperfecta et non exquisita relinquatur. Postquam autem in Anglia ad episcopatum, nescio qua Dei dispositione captus et retentus sum, audivi præfatæ novitatis auctorem in sua perseverantem sententia dicere : Se non ob aliud abjurasse quod dicebat, nisi quia a populo interfici timebat. Hac igitur causa quidam fratres precibus suis me coegerunt ut solverem quæstionem, qua ipse sic irretitus erat, ut nullo modo se ab ea expediri crederet, nisi aut Incarnatione Dei Patris et Spiritus sancti, aut deorum multitudine impediret etc. » Insulsus plane hæreticus et imperitus, quippe qui si legisset quæ a sanctis Patribus

[1] Isai. LVI.

de Trinitate innumera scripta sunt documenta, et quæ de Incarnatione Verbi ab iisdem tam Græcis quam Latinis edita sunt immensa volumina: doceri ab iisdem quam disertissime potuisset, quod Filius assumpsit naturam humanitatis in unitate personæ, non naturæ.

30. Quod si et libris his caruisset, tunc ad id quod Ecclesia tradit ipsi recurrendum fuisset, et non ad inanes debuisset disputationes ex tenebris suæ ignorantiæ fabricatas fidem Catholicam revocare. Unde idem S. Anselmus, ipso disputationis exordio auream istam sententiam, dignam plane tanto Ecclesiastico tractatore ex penetralibus pietatis ita depromit dicens : « Nullus quippe Christianus debet disputare, quod Catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur, quomodo non sit: sed semper eamdem fidem indubitanter tenendo, amando, secundum illam vivendo, humiliter (quantum potest) quærere rationem, quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat, si non potest intelligere, non immittat cornua ad ventilandum, sed submittat caput ad venerandum. Citius enim in se potest confidens humana sapientia impingendo cornua sibi convellere, quam innitendo petram hanc evellere ».

31. At quisnam fuerit hæreticus iste, licet sanctus Anselmus eum consulto non nominet, quod contemptibilis sit habendus omnis hæreticus, quippe qui ex impietate sibi gloriam nominis quærat, sed nec nomine dignus, quamvis ex eo cum dedecore sit majori injuria afficiendus : tamen non alium hunc existimo, quam eum ad quem Ivonis tunc temporis scripta extat[1] Epistola istis verbis :

« Ivo Dei gratia Carnotensium humilis episcopus, Roscelino non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem ». Iste titulus, sequitur Epistola.

« Si esses ovis centesima in deserto perdita, sed gregi jam reddita, sicut exarserat in te zelus meus, quandiu te intellexi aversum et adversum : sic requiescere in te spiritus meus, si te cognoscerem ad doctrinam sanam conversum et reversum. Sed quia scio te post Concilium Suessionense, in auribus quorumdam, quos mecum bene nosti, pristinam sententiam tuam clandestinis disputationibus studiosissime defendisse, et eamdem quam abjuraveras, et alias non minus insanas persuadere voluisse, non potest intrare in cor meum, quod adhuc fidem tuam correxeris, quod mores in melius commutaveris. Si ergo ex hac occasione te afflixit et rebus tuis nudavit quorumdam violentorum rapax avaritia, non hoc ex se fecit injusta eorum violentia, sed justa et correctioni tuæ consulens Dei sapientia, faciens etiam per malos quamvis nescientes bona sua, cujus vestem scindere conabaris rationibus humanis armata sed tamen infœcunda facundia. Cum vero multis exemplis ethnici tractatoris veram constet esse sententiam :

> Quo semel est imbuta recens servabit odorem
> Testa diu.

32. « Non tamen propter me timerem vel horrerem præsentiam tuam, de te sperans meliora et saluti viciniora : sed quidam cives nostri ad cognoscendam vitam alienam curiosi, quamvis ad corrigendam suam desidiosi, te quidem odibilem, me vero propter te suspectum haberent, et audito nomine tuo et pristina conversatione tua , more suo, subito ad lapides convolarent, et lapidum aggere obrutum præfocarent. Interim igitur consulo tibi, ut assumpta patientia beati Job, quamvis longe impar, cum eo tamen dicas[1] : Sustinebo iram Dei quoniam merui, donec justificet causam meam. Testificor enim tibi, si conversus ingemueris, et in simplicitate fidei degere volens, a vanitate carnalis sensus tui detumueris, non deerunt tibi verba divinæ consolationis, et mater Ecclesia, quæ devium exasperavit paterna severitate, correptum assumet materna pietate. Restat igitur, ut palinodiam scribas, et recantatis opprobriis, vestem Domini tui, quam publice scindebas, publice resarceias : quatenus sicut multis exemplum erroris fuisti, sic de cætero fias exemplum correctionis. Sic enim bono odore præcedente, et pristinum fœtorem consumente, et a nobis et ab aliis diligi et coli, et beneficiis poteris ampliari ». Hucusque Ivonis Epistola absque salutatione præmissa, vel consueta bona imprecatione bene valendi in fine ipsius apposita, quod ad hæreticum scriberet, cui nec dicendum Ave monuerit Joannes Apostolus[2].

33. *Sancti Anselmi cum rege Angliæ altercatio.* — At magna post hæc persecutio sanctum Anselmum exagitavit ; occasio autem ex eo manavit, quod Anselmus ipse legitimum Pontificem haberet Urbanum, eumdemque coleret ut Christi Vicarium atque Petri Apostoli successorem, rex vero faveret potius Guiberto : hincque factum est, cum profectionem ad eumdem Urbanum petendi causa pallium Anselmus instituisset (non enim nisi præsenti dandum, jam fuisse usu receptum Gregorius papa Septimus scribit[3]) rex prohibuit, et hinc ingens persecutio, non a rege tantum, sed ab omnibus ferme Angliæ episcopis est oborta, quam Edinerus qui aderat sic describit[4] : « Regem autem de transmarinis locis ingressum Anselmus adiit, et ut sibi Romam ad papam Urbanum pro stola sui archiepiscopatus eundi licentiam daret, humiliter petiit. At ille ad nomen Urbani turbatus, dixit se illum pro papa non tenere, nec suæ consuetudinis esse, ut absque sua electione alicui liceret in regno suo papam nominare. Hinc igitur

[1] Ivo. Ep. VII.

[1] Job. VI. — [2] Joan. II. — [3] Greg. l. I. Ep. XXIV. — [4] Edin. in Vit. S. Ans. l. II. apud Sur. tom. II. die XXI. April.

orta quædam dissensio gravis est, sed in aliud tempus discutienda est dilata. Jubetur ergo, ut totius Angliæ episcopi, abbates, et principes in discussione dissidii hujus apud Castrum, quod Rothingehum dicitur, veniant ». Quod factum est anno sequenti, tempore Quadragesimæ, ut suo loco dicturi sumus.

34. *Schismaticorum conversio, et inventio corporis S. Marci Venetiis.* — Hoc eodem anno, grassante mortalitate in Germania, Gallia, atque Italia, magnus proventus ex conversione schismaticorum Catholicæ accessit Ecclesiæ, pœnitentibus illis timore mortis, atque ad Ecclesiam redeuntibus, ut Bertholdus testatur, qui et eosdem schismaticos multis perterrefactos prodigiis tradit, ex illis aliis sibi ipsis manus inferentibus, aliis a bestiis devoratis.

De femina autem ob crimen quod pœnitentiario, sua confitendo peccata, revelaverat, incendio condemnata, et iterum incenso igne circa ipsam, divina virtute per Dei Genitricis intercessionem illæsa servata, Sigebertus hoc anno in Laudensi Ecclesia contigisse narrat.

Hoc anno, xxv Junii (ut veteres Annales Venetorum habent) contigit inventio corporis sancti Marci, precibus solemnibus impetrata, et magno miraculo demonstrata, sese prodente beato Evangelista, cum ejus corpus solemni ritu collocatum fuit sub altari primario. Quod magnum Dei beneficium perpetua memoria conservandum statuerunt, cum annua die eamdem inventionem esse celebrandam publicis sancivere decretis.

35. At his attexamus Petri Damiani dignum elogium, qui in sermone tertio de sancto Marco, ubi contemplatur Venetiarum civitatis splendorem et dignitatem, quam ex corporis sancti Marci possessione est divinitus consecuta, in hæc verba divino Spiritu afflatus erumpit : « Tu felix es et nimium beata, Venetia, quam ad hoc, ut pretiosum corporis sui thesaurum tibi commendaret, elegit. Plurima quidem divitiarum copia ex diversis in te mundi partibus confluit; sed hæc gemma cælestis quæ in medio tui posita est, in excelsum te gloria conspicuæ dignitatis attollit. Incomparabilis enim iste thesaurus vibrantium metallorum supergreditur genera, cuncta gemmarum coruscantium superat ornamenta. Sicut enim beatus Job de Sapientia dicit [1] : Non æquabitur ei aurum, vel vitrum, non commutabuntur pro ea vasa excelsa et eminentia; non adæquabitur ei aurum de Æthiopia, non tincturæ mundissimæ componetur. Et (ut ita loquar) hæc est quædam species aromatica, quæ sua virtute melliflua cinnamomum excellit ac balsamum, et omnem superat fragrantiam pigmentorum.

36. « Porro si tantæ per eum dignitatis est Alexandria, quam glorioso martyrii sui cruore perfudit, ut Sedes Apostolica nuncupetur; quantæ, putamus, est excellentiæ felix illa provincia, in qua nunc pretiosa corporis ejus gleba reconditur? Numquid non ejusdem gratiæ et dignitatis esse credenda est, etsi non vulgato nomine, sed ipsa re, et arcana sacri mysterii veritate? Illas denique partes ingressus est, dum adhuc jam in corruptibili carne mortais existeret; istas autem elegit, cum jam in æternum victurus in regni cælestis aula regnaret. Illos invisit, ut eos de tenebris infidelitatis ad id quod ipse jam mente conceperat, veræ fidei lumen educeret; ad istos autem transferri voluit, ut illos ad eum cum quo nunc est, ductorem luminis revocaret.

37. « Gaude igitur, et exultans in Domino plaude, Venetia, quia per illud pretiosi thesauri talentum, quod in te constat esse reconditum, facta es superni Regis ærarium ; et dum in tuo gremio virum Apostolicæ gratiæ suscepisti, et ipsa quodammodo Sedes Apostolica fieri meruisti. Quamobrem sicut mater urbium Roma super omnia regna terrarum sublimatur in Petro, sic et tu velut ejus insignis filia per Marcum gloriaris in Christo. Quem scilicet humiliter imploramus, ut sicut beatum Petrum de mari vocavit et navi, deinde ne lapsus in pelagus obrueretur erigendo continuit : sic remigium tuum inter discrimina marina custodiat, et te cum filiis tuis ad portum quietis æternæ perducat, qui vivit et regnat Deus etc. » Ista Petrus, qui prudenti moderatione orationem sese per encomii latum campum dilatantem et diffluentem, veluti freno compescuit limitibusque continuit, cum non simpliciter et absolute Venetam Ecclesiam ex sancti Marci sepulchro Sedem Apostolicam voluit appellasse, ubi illud ait : *Et ipsa quodammodo Sedes Apostolica fieri meruisti.* Etenim sepultura Apostoli cujuscumque non id sola conferre satis valet, ut ea Ecclesia in qua est, pleno jure Sedes Apostolica dici possit, cum alia plura requirantur, de quibus non est modo dicendum, cum de his primo Annalium tomo satis.

38. Hoc eodem anno, Tranensis in Apulia Ecclesia nobilis, magis illustratur sancto Nicolao, cognomento Peregrino, dum ex hac vita migrat in cælum quarto nonas Junii. Ita Deus copioso imbre gratiarum fecundiorem reddidit eamdem Ecclesiam, quæ merito ejus cultum propensiori semper studio est prosecuta.

[1] Job. xxviii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6587. — Anno Æræ Hispan. 1132. — Anno Hegiræ 487, inchoato die 21 Januar., Fer. 7. — Jesu Christi 1094. — Urbani II papæ 7. — Henrici IV reg. 39 imp. 11. Alexii Comneni imp. 14.

1. *Gesta inter Henricianos et Catholicos.* — A num. 1 ad 4. « In Italia qui ad imperatorem ab hostibus ejus se transtulerant, eo ad Galliam reverso, omnesque pene ad hostes ejus rursus transeunt, et munitiones ab eo expugnatas contra eum muniunt », inquit Sigebertus in Chron. ad hunc Christi annum. De hac profectione Germanica, quam Gallicam Sigebertus appellat, nec Domnizo, nec Urspergensis, nec Bertholdus mentionem faciunt; imo Henricum anno tantum MXCVII ex Italia discessisse asserunt. Quare *Henricus* hoc vel superiori anno in Germaniam quidem venit, sed non multo post in Italiam rediit. Neque enim Sigebertus, qui hoc tempore in Gallia Belgica vivebat, hoc ignorare potuit. *Henrici* rebus inclinantibus, existimavit *Mathildis* comitissa, ut refert Domnizo in ejus Vita, præsentiam Urbani II Catholicis Longobardiæ animos facere posse, et Guibertinos metu afficere, ideoque Pontificem rogavit, ut illuc se conferret, quod et ab eo obtinuit; indeque, ut habet Bertholdus in Chronico, *Urbanus II* Natale Domini in Tuscia celebravit, dum scilicet in Longobardiam pergeret. Anno quidem superiori Urbanus *Romæ* eamdem festivitatem celebravit, sed quia Guibertini Castellum sancti Angeli adhuc occupabant, Catholici Romæ et in Italia finem hujus intestini belli summis votis exoptabant.

2. *Urbanus II recuperat palatium Lateranense.* — Gotfridus *juvenis ætate, XII kal. Septemb.* anni superioris abbas Vindocinensis electus, et *ab Ivone episcopo Carnotensi XI kal. earumdem* consecratus, ut testatur Chronicon Andegavense tom. I Biblioth. Labbei, Romam ad Urbanum II Guibertinæ factionis metu latitantem profectus, pecuniam unde Lateranum, et turrim Crescentiam hodie castellum sancti Angeli dictam, redimeret, contulit, ut ipsemet in Epistola VIII ad Paschalem II Urbani successorem data hoc modo narrat : « Primo anno, quo, Deo volente vel permittente, nomen abbatis suscepi, audivi piæ recordationis dominum papam Urbanum in domo Joannis Fricapanem (vel Franchipanem) latitare, et contra Guibertistam hæresim viriliter laborare. Licet locus noster pauper esset, Romam tamen veni, illius persecutionum et laborum volens particeps fieri, et suam pro posse meo desiderans supplere inopiam : quod et Dei gratia feci. Mala quæ in itinere et in civitate passus sum, nostrorum per omnia, ne agnoscerer, factus famulus famulorum, longum est enarrare. Quasi alter Nicodemus ad dominum papam in domum prædicti Joannis nocte veni : ubi eum pene omnibus temporalibus bonis nudatum, et alieno ære nimis oppressum inveni. Ibi per Quadragesimam mansi cum illo : et, si fas est profiteri veritatem, ejus onera in quantum potui, charitatis humeris supportavi. Quindecim vero diebus ante Pascha, Ferruchius, quem Lateranensis palatii custodem Guibertus fecerat, per internuntios locutus est cum domino papa, quærens ab eo pecuniam, et ipse redderet illi turrim et domum illam. Unde dominus papa cum episcopis et cardinalibus qui secum erant locutus, ab ipsis pecuniam quæsivit : sed modicum quid apud ipsos, quoniam persecutione et paupertate simul premebantur, invenire potuit. Quem ego cum non solum tristem, verumetiam præ nimia angustia lacrymantem conspexissem, cœpi et ipse flere, et flens accessi ad eum dicens, ut secure cum Ferruchio iniret pactum. Ibi aurum et argentum, nummos, mulas et equos expendi : et sic Lateranense habuimus et intravimus palatium, ubi ego primus osculatus sum domini papæ pedem, in Sede videlicet Apostolica, in qua longe ante Catholicus non sederat papa ». Ita Guibertus ab Urbano II, Petro Leonis et abbate Vindocinensi ante Pascha Roma expulsus fuit, ut in Epist. insequenti idem abbas scribit.

3. *Synodus Constantiensis.* — Interim *Gebehardus* Constantiensis episcopus in Majori hebdomada Constantiæ Synodum celebravit, de qua hæc Bertholdus a Baronio citatus : « Querimonia Praxedis reginæ, quæ dudum ad Welphonem ducem Italiæ a marito suo Henrico rege discessit, ad Synodum Constantiensem pervenit, quæ se tantas tamque inauditas fornicationum spurcitias et a tantis passam fuisse conquesta est, ut etiam apud inimicos fugam suam facillime excusaret, omnesque Catholicos ad compassionem tantarum injuriarum sibi conciliaret ». Porro Gebehardus, seu Gebhardus Zaringensium dux, in locum Ottonis a

Gregorio VII episcopali honore privati subrogatus fuerat, et Urbani II in Germania legatus erat ; adversus quem cum Henricus imper. Arnolfum comitem de Sancto-Monte episcopum constituisset, gregem suum dimittere coactus fuit circa annum MXCIX, et postea *controversia inter electum et intrusum ipsos* XII *duravit annos,* ut legitur in Chronico Constantiensi.

4. *Philippus rex cum uxore divortium facit.* — A num. 4 ad 15. « Rex Philippus suggestione diabolica Bertham reginam repudiavit, et ei subtrahens sui præsentiam, ad castrum quod dicitur Monasteriolum supra mare situm, quo illam dotaverat, eam destinavit : et (quod turpe est dicere, turpius autem facere, nec ad tantum pertinet virum) libidini deserviens, Fulconi Rechin Andegavensium comiti suam abstulit uxorem nomine Bertradam, cum qua pluribus annis adulterans, genuit ex ea duos filios et unam filiam, Philippum scilicet et Florum, et comitissam Tripolitanam », inquit Aimoinus lib. 5, cap. 50. Erat Bertha Florentii comitis Frisiæ filia, a Philippo Francorum rege circa annum MLXXI uxor ducta, ex qua « anno Dominicæ Incarnat. MLXXXI natus est futurus rex Ludovicus, orationibus et meritis sancti Arnulphi (hoc tempore Suessionensis episcopi, de quo Baronius num. 8 et seq.) impetratus: qui utinam ut bono fine potiatur ejusdem sancti suffragio sit adjutus », inquit Lisiardus sancti Arnulphi in episcopatum Suessionensem successor, in ejus Vita tom. IV Duchesnii pag. 163 et seqq. Hic Ludovicus cognomento *Grossus* post Philippum patrem in Francia regnavit. *Bertrada* vero Simonis de Monte-forti filia, nupta erat Fulconi Andegavensi comiti, vulgo *Richino* ob morum asperitatem appellato, quæ ad Philippum regem fugit, et post ejectam ab eo *Bertham*, nuptias cum illo contraxit, quod graves turbas in Galliis concitavit. *Urbanus* enim II illicitum illud conjugium, sicuti et Paschalis II ejus successor improbavit, et *Philippum* excommunicavit.

5. *Quo anno hoc divortium factum.* — Hoc matrimonium, Baronius et cum eo complures ex meris conjecturis hoc anno consignarunt. Verum Clarius vel alius quispiam, in Chronico sancti Petri Vivi Senonensis post Baronii mortem tom II. Spicilegii Dacheriani publicato, annum quo hæ turbæ inchoatæ et Bertha regina dimissa, his verbis aperit : « Anno MXCII, Philippus rex dimisit uxorem suam nobilissimam, de qua habuit filium suum Ludovicum, et accepit Bertradam, quæ reliquerat Fulconem Andegavensium comitem ». Præterea Ordericus lib. 8, pag. 699, referens gesta anno MXCII, ait : « Circa hæc tempora, in regno Galliæ fœda turbatio exorta est. Bertrada enim Andegavorum comitissa, metuens ne vir suus, quod jam duabus aliis (nempe uxoribus) fecerat sibi faceret, et relicta contemptui ceu vile scortum fieret, conscia nobilitatis et pulchritudinis suæ, fidissimum legatum Philippo Francorum regi destinavit, eique quod in corde tractabat, evidenter notificavit, etc. » Blondellus in Diatribe de Formula *regnante Christo* pag. 315, verbis illis fretus, Philippi regis divortium cum Bertha regina anno MXCIII alligat. Verum si vir doctissimus Urbani II litteras de quibus mox vidisset, Ordericum de anno MXCII interpretandum esse non dubitasset. Addit Blondellus ex eodem Orderico, regem desponsante *Odone* Bajocensi episcopo *Bertradam* duxisse ; sed de hoc capite Ordericus non bene edoctus fuit : hujus enim culpæ non Bajocensis, sed Silvanectensis episcopus reus fuit, ut statim videbimus. Hanc nostram opinionem de anno conjugii Bertradæ cum Philippo Franciæ rege, valide confirmat Instrumentum recitatum a Mabillonio, in fine Partis 1 Sæc. IV Benedictini inter Monumenta Historica pag. 763, quod dicitur scriptum « mense Maii, ipso anno quo Philippus rex Francorum accepit uxorem Bertradam nomine, uxorem Fulconis Andegavensium comitis, anno videlicet ab Incarnatione Domini MXCII ».

6. *Urbanus II hoc divortium reprobat.* — Hæc extra controversiam ponit Epistola Urbani II ad Raynaldum archiepiscopum Rhemensem et suffraganeos ejus, « data sexto kalendas Novembris, anno videlicet Dei Christi MXCII », ut in fine ejus legitur, recitata tom. V ejusdem Spicilegii, et ex eo tom. X Conc. pag. 463, in qua Pontifex, narrato et improbato Philippi cum Bertrada connubio, ait : « Te autem, clarissime confrater Raynalde, noxa hæc maxime impetit, pro eo quod Sylvanectensis subjectus tibi episcopus, hoc publici adulterii crimen, suo ut audivimus firmavit assensu, cum mæchis illis benedictionis sacerdotalis manus imposuit. Quod etsi licite nuberent, bigamis tamen impendi secundum canones non liceret. Nunc igitur vobis Apostolica auctoritate præcipimus, ut his visis apicibus, quod etiam non jubentibus nobis jam dudum fecisse vestram prudentiam decuisset, mature convenire curetis regem, et ex Dei et nostra pariter et vestra parte instanter commoneatis, arguatis, obsecretis, increpetis, et a tanto tamque horrendo facinore desistere compellatis. Quod si contempserit, et vobis et nobis necessitas imminebit, ut ad ulciscendas divinæ legis injurias pro nostri officii debito accingamur, et Phinees gladio Madianitas adulteros perforemus.

7. *Petit ut Ivo episc. Carnotensis e carcere educatur.* — Eamdem quoque instantiam pro ereptione confratris nostri Carnotensis episcopi (scilicet Ivonis) adhibete. Quod si monitis vestris qui cum cepit obtemperare contempserit, vos et ipsum excommunicationi subjicite, et castellis in quibuscumque eum retinuerit et terræ ejus, divinum officium interdicite, ne similia deinceps in viris hujus ordinis præsumantur. Ut ordinem vestrum diligitis, ita hoc accelerare omnibus modis satagetis. Valete. Data sexto kalendas Novembris », ut supra. Quare Epistola Ivonis alias c, nunc XX, *Clericis et laicis Carnotensibus* scripta, et a Baronio an. MXCV, num. 21 et seq. recitata, ad an. MXCII, quo Ivo a Carnotensi vicecomite captus, retra-

henda. Ait in ea Ivo : « Audivi primates urbis vestræ ad invicem conjurasse guerram se facturos adversus vi cc comitem pro mea liberatione. Quod nequaquam mea liberatio est, sed inclusionis meæ non solum exasperatio, sed interminata productio. Quare ne fiat prohibeo, interdico, etc. » Ad eum annum reducenda etiam Ivonis Epistola utroque ordine XIV, *archiepiscopis et episcopis ad regales nuptias invitatis* data, sicuti et Epistola ab Ivone Philippo Francorum regi scripta, quæ est ordine XV, et Epistola Ivonis *ad Raynaldum Rhemensem archiepiscopum*, cujus erat nuptias benedicere, scripta, quæ novo et veteri ordine est XIII, quas omnes Baronius hoc anno refert, cum tamen Ivonis detentionem præcesserint, ideoque ad an. MXCII spectent. Denique ex recitata Urbani II ad Raynaldum Rhemensem archiep. Epistola liquet, deceptos esse viros eruditos, qui in initium episcopatus Ivonis mense Novembri Capuæ ordinati, vel ad annum MXCII, vel ad annum MXCIII retulere, cum anno MXCII ante diem XXVII mensis Octobris jam episcopus fuerit, ideoque et consecratus mense Novembri anterioris Christi anni, ut supra ostendimus. *Ivonem* in carcere ipsam etiam penuriam panis perpessum, testatur Hildebertus Cenomannensis episcopus Epist. C.

8. *Conventus Rhemensis.* — A num. 15 ad 27. *Philippus* rex, cum videret Ivonem episcopum Carnotensem quem nuper in carcerem conjecerat, aliosque quosdam episcopos nuptias cum Bertrada contractas non approbare, et in prima sententia persistere, conventum Rhemis hoc anno convocavit, de quo Clarius laudatus in suo Chronico hæc habet : « Anno MXCIV, congregavit Philippus rex archiepiscopos et episcopos regni sui in Rhemensi urbe, et obtinuit ab archiepiscopo (nempe Senonensi) Richerio magnis precibus, ut Rhemis ad Concilium non dedignaretur ire, ostendens Raynaldum Rhemensem archiepiscopum podagrico dolore contractum, non posse progredi de sua sede: et perrexit Richerius archiepiscopus Rhemis, et susceptus est cum maximo honore a Raynaldo archiepiscopo et universo clero Ecclesiæ Rhemensis, et sedit in Concilio in nullo inferior Rhemensi archiepiscopo, sed penitus par et æqualis, utpote qui non per aliquod debitum illuc perrexerat, sed per dilectionem et orationem regis. Eodem anno obiit Bertha regina, quæ a rege Philippo prius fuerat derelicta, ipso rege adhuc tenente Bertradam quam huic superduxerat, reclamante justitia ». Ita Clarius, seu potius ejus continuator, quih oc tempore vivebat, ut ostendit Dacherius ex iis, quæille scribit pag. 749, ubi loquitur de Gestis an. MXCVIII tanquam a se visis (1).

9. *Qua de causa convocatus.* — Causam convocationis conventus Rhemensis aperit Ivo Carnotensis episc. in Epistola XXXV ad Richerium Senonensem archiep. data, in qua ei significat, se male argui, quod perjurium incurrerit et majestatem regiam minuerit, et quia sacri canones docent accusationes extra provinciæ terminos judicandas non esse, et quantum ex intentatis minis intelligit, non liceret sibi in illo conventu dicere veritatem, se Sedem Apostolicam appellare. Quare in illa Synodo de nuptiis regis et depositione Ivonis actum : « Quantum vero, inquit, ex intentatis minis intelligo, non liceret mihi in conventu vestro impune dicere veritatem, qui pro jam dicta veritate et Apostolicæ Sedis obedientia tantam sentio severitatem, ut perjurium arguar incurrisse, et majestatem regiam minuisse. Quod, ut pace vestra dicam, rectius in eos retorqueri potest, qui vulnus fomentis incurabile tanquam pii medici cauteriis competentibus dissimulant urere, vel medicinali ferro præcidere. In qua sententia si mecum firmiter fuissetis, jam ægrotum nostrum (nempe Philippum regem) ad sanitatem perduxissetis. Quod quandiu differtis, videte si fidelitatem quam debetis, pleniter exhibetis, si officii vestri munus expletis. Faciat dominus rex adversus parvitatem meam quantum Deo permittente libuerit et licuerit: includat, excludat, proscribat, inspirante Dei gratia et prosequente decrevi pati pro lege Dei mei, nec ulla ratione cogente volo ei consentaneus in culpa esse, qui nolo consors esse in pœna ».

10. *Epistola Ivonis ad Turgedum episc. Abrincensem sub Paschali II papa scripta.* — Baronius hujus Epistolæ non meminit, sed huc refert Epistolam Ivonis alias CCLXXI, nunc CCLXX ad Turgedum episcopum Abrincensem datam, in qua ait Ivo : « Cogit vos ex una parte legatio Apostolicæ Sedis, ut præceptis ejus obediatis; urget vos ex altera regia potestas ut resistatis, etc. » Verum hæc Epistola, Paschali papa sedente, anno MCII scripta. Ordericus enim lib. 4, pag. 507, tradit Turgedum seu Turgisum *præsulatum ferme* XXX *annis* tenuisse, et lib. 12, pag. 889, cum an. Christi MCXXIX adhuc in vivis fuisse, ut recte observat Juretus in Notis ad eam Ivonis Epistolam. Hoc itaque anno Turgetus nondum episcopus erat, ideoque nec ea Epistola scripta.

11. *Philippus rex excommunicatur.* — Tandem *Hugo* Apostolicæ Sedis legatus Concilium *Augustoduni* (2), quæ urbs est ducatus Burgundiæ, a Ber-

(1) Concilium seu conventus Rhemensis, de quo Pagius hic, ipsum esse credo Concilium quod Raynaldus Rhemensis in Epistola ad Robertum Flandriæ comitem Spicil. Dacher. t. III, pag. 423, nov. edit. celebratum a se fuisse scribit die XV kal. Octob. (quæ Dominica erat) cum *coarchiepiscopis et episcopis suisatque, principibus multis*, juxta domini papæ Urbani II præceptum, ut consecratio Lamberti Atrebatensis episcopi confirmaretur. Ex his habes mensem et diem conventus hujus incœpti. Porro Concilii hujus Acta recitari a Docrio in Chronic. Belgico pag. 233, ex erudito ad Spicilegium novissimæ editionis adnotatore discimus. MANSI.

(2) Concilium hoc Augustodunense diu ante hunc annum celebratum, colligo ex Epistola ejusdem Hugonis ad Rodulfum Turonensem invitatoria ad eamdem Synodum indictam ad IV idus Septembris. Porro in ea Epistola Hugo episcopum se Diensem, non archiepiscopum Lugdunensem (quam dignitatem anno MLXXXII obtinuit) appellat, apud Baluz. t. VI, Miscell. pag. 413. Sed post hæc scripta, incidi in aliam Episto-

tholdo in Chron. quem sequitur Baronius num. 17, *Ostio* barbare appellata, *XVII kal. Novembris* celebravit, et Philippum regem excommunicavit, « eo quod vivente uxore sua, alteram superinduxit », inquit idem Bertholdus.

12. *Error Roscelini de Mysterio Trinitatis.* — A num. 27 ad 34. Dodechinus in Appendice Mariani Scoti ad annum MXCIV, de sancto Anselmo Cantuariensi archiep. verba faciens ait : « Præsumpta est illi talis assertio, cum abbas erat : Si in Deo tres personæ sunt, una tantum res, et non sunt tres res, unaquæque per se separatim, sicut Angeli aut tres animæ, ita tamen ut voluntate et potentia sint idem omnino : ergo Pater et Spiritus sanctus cum Filio est incarnatus. Verum auctor istius perversi dogmatis, a Patribus et doctoribus Ecclesiasticæ fidei circumventus ac convictus, et pene populo neci traditus, ut mortem evaderet, errorem abjurasse dicebatur. Contra quem errorem pater Anselmus Epistolam abbas inchoavit, episcopus consummavit, scribens ad Urbanum papam ». Loquitur Dodechinus de Roscelino, de quo Otto Frisingensis lib. 1 de Gestis Friderici I, cap. 47, postquam asseruit fuisse « præceptorem Abaelardi, subdit : Qui primus nostris temporibus in Logica sententiam vocum instituit ». Auctor quidem Historiæ a Roberto rege ad mortem Philippi I, tom. IV Duchesnii, scribit : « In dialectica hi potentes extiterunt sophistæ : Joannes qui eamdem artem sophisticam vocalem esse disseruit, Robertus Parisiacensis, Roscelinus Compendiensis, Arnulphus Laudunensis. Hi Joannis fuerunt sectatores, qui etiam quamplures habuerunt auditores ». Sed quia ex omnibus Joannis illius parum cogniti discipulis, optime scientiam illam vocum concepit et docuit *Roscelinus*, natione Britto seu Armoricus, Compendiensis vero canonicus, pro auctore et institutore *Nominalium* vulgo habetur, inquit Bulæus in Hist. Universit. Paris. tom. I, ad an. MLXVII, qui addit, eam Aristotelicorum sectam a veteribus pene explosam, a *Guillelmo Occamo* Franciscano rursus excitatam atque de integro instauratam esse, et varias Universitates in hujus verba olim jurasse.

13. *Damnatur in Concilio Suessionensi.* — Anno MXCII aut insequenti, *Raynaldus* Rhemensis archiep. Synodum adversus *Roscelinum* habuit Suessione, cui inter cæteros adfuit *Fulco* Belvacensis episcopus, ad quem Anselmus tunc adhuc abbas Beccensis scripsit, rogans uti se apud Synodum purgaret, mentemque suam de sancta Triade omnibus prælatis aperiret ; verebatur enim, ne *Roscelinus* publice assereret quod in scriptis et in privatis conventibus dictitare solebat, *Lanfrancum* et *Anselmum* idem secum sentire. Legitur ea Epistola in Operibus Divi Anselmi lib. 2, Epist. XLI. In eo Concilio *Roscelinus* interrogatus mentem explicavit, erroremque fassus abjuravit. Verum paulo post solutum Concilium, hæreticorum more dixit, se non ob aliam rationem sententiam suam damnasse, quam quia timebat ab ignaro populo interfici et lapidibus obrui, seque semper in eadem quam coactus abjurarat sententia permanere. Quamobrem *Anselmus*, ut fidem purgaret hominemque confunderet, Tractatum edidit *de Incarnatione*, quem Urbano Pontifici II dedicavit, statimque initio *Roscelinum* tanquam hæreticum et prava sentientem condemnat. Anselmi ad Urbanum II Epistolam recitat Baronius num. 28 et seq.

14. *Ivo Roscelino suadet, ut palinodiam canat.* — *Roscelinus*, cum videret se tanquam hæreticum haberi et undequaque expelli, ignarus quid faceret, confugit ad Ivonem Carnotensem, rogat ut in tanto rerum suarum discrimine sibi opem ferat, asseritque se toto animo errores suos detestari. Ad eum respondit Ivo Epistola utroque ordine VII, qua ei consulit, ut palinodiam scribat, « quatenus sicut multis erroris exemplum fuisti », inquit Ivo, « sic de cætero fias exemplum correctionis ». Antea dixerat « quia scio te post Concilium Suessionense in auribus quorumdam, quos mecum bene nosti, pristinam sententiam tuam clandestinis disputationibus studiosissime defendisse, et eamdem quam abjuraveras et alias non minus insanas persuadere voluisse, non potest intrare in cor meum quod adhuc fidem tuam correxeris, quod mores in melius commutaveris ». Recitat eam Epistolam Baronius num. 31 et seq. aitque eam esse absque salutatione præmissa, vel consueta bona imprecatione bene valendi in fine ipsius apposita, « quod ad hæreticum scriberet, cui nec dicendum Ave monuerit Joannes Apostolus ». Verum, ut in Notis ad Epistolam illam Juretus observavit, in aliquot Mss. plures sunt Ivonis Epistolæ ad alios scriptæ etiam non hæreticos, in quarum calce similis precatio abest, ut negligentia potius librarii fuisse videri possit, quam auctoris voluntas.

15. *Roscelinus culpatur a quodam Petro Theologiæ professore.* — Extat Epistola cujusdam *M. Petri* Theologiæ professoris, conquerentis apud G. Parisiensem episcopum, quod *Roscelinus* plurimas contumelias in opusculum quoddam de Sancta Trinitate adversus ipsius hæresim in Synodo Suessionensi damnatam, a se compositum evomuisset, in qua Petrus ait : « Cujus tam vita quam disciplina omnibus est manifesta. Hic contra egregium illum præconem Christi Robertum Arbroscello contumacem ausus est Epistolam confingere, et contra magnificum illum Ecclesiæ doctorem Anselmum Cantuariensem archiepiscopum adeo per contumelias exarsit, ut ad regis Anglici imperium ab Anglia turpiter impudens ejus contumacia sit ejecta, et vix tum cum vita evaserit. Vult enim

am ejusdem Hugonis jam archiepiscopi Lugdunensis, in qua Lambertum Atrebatensem ad Synodum Augustodunensem invitat, indictam ad id. Octobris. Igitur duas Augustodunenses Synodos sub Hugone distinguamus oportet, alteram ante annum MLXXXII, aliam vero hoc anno MXCIV celebratam. Prioris hujus Synodi Augustodunensis mentio in Collectionibus nulla est, eamque habitam opinor anno MLXXVII, quo dies illa Septembris in Dominicam incidit.

MANSI.

infamiæ habere participem, ut per infamiam bonorum suam consoletur infamiam, etc. » Duchesnius hanc Epistolam male Petro Abaelardo tribuit, Gaufridus enim Parisiensis episc. anno sequenti obiit, quo nondum *Abaelardus* Parisios venerat, et adhuc valde juvenis erat. Deinde auctor ejusdem Epistolæ loquitur de Tractatu S. Trinitatis, quem in Roscelinum conscripserat; cum tamen, quo tempore *Abaelardus* Tractatum suum *de Trinitate* edidit, jam *Roscelinus*, et *Robertus Arbricellensis* et sanctus Anselmus obiissent. Quare recte existimat Bulæus citatus ad annum MXCV, hujus Epistolæ auctorem esse quemdam *Petrum* Theologiæ iis temporibus professorem, qui adversus hæresim *Roscelini* in Concilio Suessionensi damnatam scripserat. Eadem Epistola tom. X Concil. pag. 487, male etiam tribuitur Petro Abaelardo.

16. *Obitus califarum Bagdadi et Ægypti.* — *Muctadæus* Bagdadensis califa anno Hegiræ CDLXXXVII e vivis excessit, postquam califatum annos novemdecim et aliquot menses gessisset, cui successit *Mustadirus Billa* filius. Obiit et *Mustansirus* Billa califa Ægypti, postquam per sexaginta annos imperasset, non vero per sexcennium, ut errore librarii in Elmacino, lib. 3 Hist. Sarac. cap. 9 legitur, qui ait ei *Mustalim Billam* filium successisse.

17. *Attrebatensis episcopatus ab Urbano II restituitur.* — Urbanus II litteris *Clero et populo Attrebatensi* datis *Romæ*, die et anno non expressis, Attrebatensi Ecclesiæ præcipit, ut jugo Cameracensis subjectionis excusso, « et recepta dignitate primis temporibus rationabili firmitate possessa », episcopum sibi eligant. Plures hanc in rem Epistolas scripsit Urbanus II, recitatas tom. X Concil. et inter alias unam ad Lambertum Attrebatensem episcopum, pag. 446, datam *X kalend. Aprilis, Indictione* II, *anno Dominicæ Incarnat.* MXCIII, *Pontificatus autem domini Urbani II papæ* VII, in qua dicitur, Rhemensem Ecclesiam metropolitanam duodecim alias sub se habuisse episcopales sedes, « inter quas, inquit, Attrebatensis nobilis et populosa civitas, quæ per B. Remigium episc. Vedastum obtinuit, post nonnullorum antistitum obitum episcopalis cathedræ perdidit dignitatem, et per nonnulla tempora Cameracensi episcopo subdita obedivit ». Paulo post: « Nos ergo Attrebatensis Ecclesiæ restitutioni et Rhemensis metropolis redintegrationi pro nostri officii debito imminentes, te, frater charissime Lamberte, cleri plebisque consensu electum unanimi, B. Vedasto et sanctis qui in urbe ipsa quondam præsedere pontificibus, constituimus successorem ». Vedulfus, circa annum Christi DLXIX episcopus Attrebatensis ordinatus, Cameracum sedem transtulerat, indeque episcopatus Attrebatensis nomen perierat, ut habent Ecclesiæ Attrebatensis Tabulæ.

18. *Lambertus primus ejus episcopus ordinatur.* — Cum vero Urbanus II *Raynaldo* archiep. Rhemensi litteris suis mandasset, ut Attrebatensis Ecclesiæ episcopum electum consecraret, ad Urbanum II respondit Raynaldus, ut tom. X Concil. pag. 465 videre est, omnium episcoporum et clericorum suorum hanc sententiam esse, ut electum episcopum Romam transmitteret, et summi Pontificis arbitrio relinqueret: « Timuerunt enim, inquit, et timent, ne Cameracenses ex hoc facto accepta occasione, se ab Rhemensi Ecclesia abrumperent, cum et civitas eorum alterius regni (sc. Germaniæ) habeatur, et regni cujus rex nobis et Ecclesiæ Rom. jam ex longo tempore inimicatur ». Attrebatenses itaque Lambertum a se electum episcopum Romam consecrandum transmisere, et litteris suis ibidem relatis Urbanum II rogarunt, « ut divisio duorum regnorum, Francorum scilicet et Teutonicorum, sit episcopatus nostri meta, sicut antiquis temporibus fuisse per successorum relationem et alia indicia cognovimus ». Lambertus vir summæ sanctitatis, Summum Pontificem summopere rogavit, ut eum ab imposita sibi electione absolveret; sed is ei præcepit ut obediret: « Ille tandem acquiescens divinæ ordinationi et Apostolicæ obeditioni, consecratur in episcopum Romæ apud Sanctam Mariam novam, a sæpius jam dicto Apostolico Urbano, anno Dei Christi MXCIII, XIV kalend. Aprilis, quæ tunc Dominica *Lætare Jerusalem* habebatur », inquit vetus chronologus ineditus, a Labbeo pag. 468 citatus, qui recte advertit eum a Paschate annum inchoare, annumque Christi MXCIV juxta nostrum computum demonstrare; hoc enim anno, littera Dominicalis A in cursu fuit, et dies XIX Martii incidit in Dominicam quartam Quadragesimæ, quæ vulgo dicitur *Lætare*. Tandem an. MDLXII sedes Cameracensis a Paulo IV metropolitana declarata fuit.

19. *Licet invitus ac renitens.* — Agunt de separatione utriusque episcopatus Joannes de Colle-Medio, in Vita beati Joannis Morinorum episcopi anno MCXXX demortui cui coævus fuit, Locrius in Chron. Belgico ad annum MXCIV, et auctor anonymus fundationis monasterii Aroasiæ in Belgio siti, quæ refertur a Bollando ad diem XIII mensis Januarii, in Vita B. Heldemari eremitæ Aroasiæ fundatoris. Scribit Joannes de Colle-Medio cap. 2, *Lambertum*, primum post eam separationem episcopum Attrebatensem, a clero et populo invitum et reclamantem episcopali cathedra sublimatum fuisse, et cum etiam ab Urbano II Romæ obtinere non posset ut ab ejus obedientiæ vinculo absolveretur, solemniter consecratum esse. In Belgium redux, *beatum Joannem* adjutorem sibi adscivit, et archidiaconum suum constituit invitum et censuris coactum. Sed de B. Joanne anno MXCIX, quo Morinorum episcopus dictus, verba faciemus; hic tantum monebimus, Joannem Buzelinum e Societate Jesu Lamberti Vitam ex veteribus Ecclesiæ Attrebatensis monumentis concinnasse, quam Bollandus in Notis ad Vitam B. Joannis laudati dicit extare Ms. San-Marthani in episc. Attrebatensibus exhibent Epitaphium, ejus sepulchro marmoreo inscriptum,

in quo dicitur Lambertus obiisse *an. Domini* MCXV, *sexto decimo kal. Junii*, aliudque versibus compositum, in quo habetur mundo decessisse idibus Maii exeuntibus. Cumque utrumque antiquum sit, liquet *Lambertum* die XVI mensis Maii demortuum, et die insequenti sepultum.

20. *Annus Incarn. ab Urbano II diversimode inchoatus.* — Tomo I Spicilegii Dacheriani, pag. 123, extat Urbani II Privilegium pro Attrebatensi Ecclesia, Lamberto a se consecrato ejusque successoribus concessum, quo episcopatum Attrebatensem restituit, decernitque, ut Attrebatensis Ecclesia deinceps semper cardinalem episcopum sortiatur ». In eo legitur: « Datum Romæ per manum Joannis S. R. E. Card. diaconi, X kalend. April. Indict. II, anno Dom. Incarnat. millesimo nonagesimo tertio, Pontificatus autem domini Urbani II papæ VII », diciturque in Claromontensi Concilio recitatum fuisse. Qua ex subscriptione eruo, Urbanum II anno Incarnationis a die XXV mensis Martii deducto aliquando usum esse, cum hoc Privilegium currenti anno quo annus ejus Pontificatus VII et Indictio II die XXIII Martii in cursu erant, emissum sit. Urbanum vero II annum Incarnationis Pisanum, qui novem mensibus annum Incarnationis communem antevertit, adhibuisse, demonstrat ejus Epistola ordine XII ad canonicos sancti Martini Turonensis scripta, et tom. X Concil. pag. 436 recitata, dataque « Pictavis per manum Joannis S. R. E. Diaconi Card., IV kalend. April. Indict. IV, anno Dom. Incarnat. MXCVII, Pontif. autem domini Urbani II papæ nono ». Est hic enim annus Æræ nostræ vulgaris MXCVI, ut tam ex Indictione, quam ex anno Pontificatus evidens est. Qua etiam ex subscriptione deducitur, Urbanum II annum Incarnationis Pisanum ante Pascha inchoasse, licet Gelasius II, ut infra videbimus, eum a Paschate exorsus sit. Vix credi potest quot errores chronologici vitari possint, harum similiumve observationum antea non factarum ope.

21. *Sanctius Ramirus Navarræ et Aragoniæ occiditur.* — Hoc anno *Sanctius Ramirus* Ramiri primi Aragonum regis filius, Navarræ hujus nominis V, et Aragoniæ hujus nominis I rex, post rem in Mauros sæpius strenue gestam, *Oscham*, (vulgo *Huesca*) totius Saracenicæ ditionis, uti Romanorum tempore fuerat, ea parte propugnaculum, obsidione cinxit. Urbs est Hispaniæ citerioris, episcopalis olim sub archiepiscopo Tarraconensi, nunc vero sub archiepiscopo Cæsaraugustano, citra Ebrum fluvium posita, cui *Abderrhamanus* rex præerat. Celeberrimæ hujus obsidionis mentio in Diplomate a Joanne Britz Martinez, abbate monasterii Sancti Joannis Pennatensis, lib. 3, cap. 26 Historiæ suæ relato : « Ego Sanctius Dei grat Aragonensium et Pampilonensium rex, etc. Quia spes mea est in sancto Joanne de Pinnia, etc. feci votum Deo et beato Joanni, quod si Deus daret mihi Oscham de infidelibus, prædictum locum de sancto Joanne amplificarem, etc. Nunc vero quia sum in obsidione Oschæ, ut votum meum adimpleatur, etc. Facta Charta in obsidione Oschæ, octavo idus Martii, Æra discurrente MCXXXII, regnante me rege Sanctio in Pampilona » et in Aragonia, in Subrarui, et Ripacurtia, episcopo Petro in Pampilona. Non multo post, *Ramirus* lethaliter vulneratus, a *Petro* filio jam in regni societatem adscito, se ab obsidione non destiturum donec *Oscam* expugnasset, promissum exegit. Rodericus Toletanus ait, hanc obsidionem semestrem fuisse. Verum Mauros per biennium Christiano exercitui fortiter restitisse, ostendunt Surita, Garibayus, Blancus, et Briz Martinez, qui lib. 4, cap. 9, Chartam a Sanctio Ramiro in gratiam sancti Joannis Pennatensis Æra DCDXXXII, *in mense Junii* emissam recitat, ex qua cum illius mensis initio adhuc in vivis fuisse constat (1).

22. *Oscha a Petro ejus successore expugnata.* — Durante obsidione, *Petrus* Aragoniæ et Navarræ rex, ejus filius, dedicationi Ecclesiæ ejusdem sancti adfuit, Chartamque dedit a Brizio Martinez lib. 4, cap. 2 relatam, in qua legitur : « Facta Charta in monasterio antedicto, Æra DCDXXXII, pridie nonas Decembris die, secunda feria, prima hebdomada Adventus Domini (ex quo apparet ejusmodi solemnia diebus Dominicis hoc tempore non semper peracta) in die quando fuit consecrata dicta Ecclesia sancti Joannis ab archiepiscopo Burdegalensi Amato nomine, atque ab episcopo Jacensi, etc. in præsentia domini regis Petri, et prædictorum prælatorum, et multorum virorum nobilium de curia regis. Ego Petrus Dei gratia episcopus Jacensis hanc Chartam confirmo ad preces D. regis; Ego Amato, Burdigalensis archiepiscopus et legatus Domini papæ, hanc Chartam laudo et confirmo, etc. » Anno MXCV, *Urbanus II* litteris die decima sexta kalend. mensis Maii, Pontificatus sui anno VIII, Indictione tertia datis, Petro regi et ejus successoribus Breve Apostolicum concessit, ut templorum quæ exstruerentur vel Mauris eriperentur, decimas et reditus ipsi perciperent, exceptis tantum Ecclesiis cathedralibus. Quod Privilegium in eadem Bulla proceribus etiam concessit ; tanta erat cupiditas Saracenorum extirpandorum, ut quid incommodi ea indulgentia allatura esset inposterum, non satis considerarent. Ea enim complures abutentes varias Ecclesias spoliarunt, ut videre est apud Rerum Hispanicarum scriptores. *Oschæ* expu-

(1) Si genuina esse admittatur Charta hujus Sanctii Aragoniæ regis, de concessione decimarum e locis quibusdam Mauris paulo ante ereptis, relatam a PP. Martene et Durand Anecdot. t. I, col. 271, ex ea deducimus regem hunc vitam ad annum usque MVI prorogasse. Consignatur enim Charta illa Æra MLXXIV, quæ in annum MXCVI incidit. Ex eadem pariter Charta evincitur Petrum Jaciensem anno illo nondum sedem suam Oscam transtulisse, nam eidem Chartæ subscribit et Petrus Jacensis. Insuper in ea discimus ejusdem Sanctii familiam, cum ibi memoretur Felicia regina et filius ejus Petrus Sanctii. Quod si Urbanus II mense Aprili A. MXCV, bullam suam ad Petrum Aragoniæ regem dirigit, non hinc sequitur Sanctium eo anno et die jam vita functum fuisse, cum enim Petrus vivente patre cum illo jam regnaret, potuit utique Urbanus litteras ad illum ceu ad regem dare.
MANSI.

gnationem præcessit victoria de *Almosabeno* Cæsaraugustæ rege a Saracenis in auxilium evocato, ad *Alcoracium* die decima nona Novembris reportata. Post eam enim *Abderrhamanus* Oschæ rex, oppido die xxvii Novembris anni mxcvi dedito, *Barbastrum* recessit. Petrus rex *Oschæ* regem sese appellavit, et Petrus Jacensis episcopus statim sedem in eam urbem transtulit, uti in præcedenti Concilio Jacensi decretum fuerat. Annum captæ *Oschæ* notavit etiam chronographus Malleacensis, ut suo loco videbimus. Eam Carolus M. cum Barcinone anno dcclxxviii in suam potestatem redegerat, ut legitur in Annalibus Masciacensibus, tom. ii Biblioth. Labbei pag. 735, sed Saraceni eam iterum occuparant.

URBANI II ANNUS 5. — CHRISTI 1095.

1. *Concil. Placentinum in quo acta causa imperatricis Praxedis, decretum auxilium Orientalibus, hæreses vigentes damnatæ.* — Nonagesimus quintus supra millesimum surgit annus, Indictione tertia, quo ab Urbano papa hæc esse gesta, sigillatim Bertholdus rerum inspector enarrat : « Dominus papa Urbanus jamdudum de Roma profectus, Natalem Domini in Tuscia gloriosissime celebravit : in qua provincia Pisanus episcopus, nomine Dagobertus (Daibertus), ei studiosissime servivit, quem ipse jamdudum archiepiscopali pallio et potestate sublimavit, quod eatenus Pisanensis episcopus habere non consuevit ». Et post aliqua : « Dominus papa, Deo et sancto Petro prosperante, jam pene ubique prævaluit, et in media Longobardia in civitate Placentina, inter ipsos schismaticos et contra ipsos generalem Synodum condixit, ad quam episcopos Italiæ, Burgundiæ, Franciæ, Alemanniæ, Bajoariæ, aliarumque provinciarum, canonica et Apostolica auctoritate missis litteris convocavit. Facta est autem hæc Synodus circa mediam Quadragesimam Placentiæ, ad quam Synodum multitudo tam innumerabilis confluxit, ut nequaquam in qualibet Ecclesia illius loci posset comprehendi. Unde et dominus papa extra urbem in campo illam celebrare compulsus est. Hoc tamen non absque probabilis exempli auctoritate : nam primus legislator Moyses populum Dei in campestribus, legalibus præceptis, Deo jubente, instituit. Et ipse Dominus non domibus, sed in monte et in campestribus discipulos suos Evangelicis statutis informavit. Missas quoque nonnunquam extra Ecclesiam satis probabiliter, necessitate quidem cogente, celebramus, quamvis Ecclesias earum celebrationi specialiter deputatas non ignoramus.

2. « In hac Synodo, Praxedis regina jamdudum ab Henrico separata, super maritum suum domino Apostolico et sanctæ Synodo conquesta est de inauditis fornicationum spurcitiis quas apud maritum passa est. Cujus, querimoniam dominus papa cum sancta Synodo satis misericorditer suscepit, eo quod ipsam tantas spurcitias non tam commisisse, quam invitam pertulisse pro certo cognoverit. Unde et de pœnitentia pro hujusmodi flagitiis injungenda illam clementer absolvit, quæ et peccatum suum sponte et publice confiteri non erubuit.

3. « Ad hanc Synodum Philippus rex Galliarum legationem suam direxit, seque ad illam iter incœpisse, sed legitimis sociis (causis) se impeditum fuisse mandavit : unde inducias sibi usque ad Pentecosten apud dominum papam, Synodo intercedente, impetravit. Dominus autem Hugo Lugdunensis archiepiscopus, ad eamdem Synodum vocatus, ab officio suspenditur, eo quod ipse non venerit, nec legatum cum canonica excusatione illuc pro se direxerit.

« Item legatio Constantinopolitani in primis ad hanc Synodum pervenit, qui dominum papam omnesque Christi fideles suppliciter imploravit, ut aliquod auxilium sibi contra paganos pro defensione sanctæ Ecclesiæ conferrent, quam pagani jam pene in illis partibus deleverant, qui partes illas usque ad muros Constantinopolitanæ civitatis obtinuerant ». Sane quidem plures eodem argumento scripsisse litteras Alexium imperatorem ad Urbanum papam, implorantem ab eo auxilium,

testatur Urspergensis in Chronico. Pergit vero Bertholdus : « Ad hoc ergo auxilium dominus papa multos incitavit, ut etiam jurejurando promitterent, se illuc Deo annuente ituros, et eidem imperatori contra paganos pro posse suo fidelissimum adjutorium collaturos.

4. « Hæc autem inter alia in illa Synodo constituta sunt, ut ad pœnitentiam nullo modo reciperentur, qui concubinas et odium ex corde et quodlibet mortale peccatum dimittere nollent.

« Item ut nullus presbyter aliquos ad pœnitentiam reciperet, nisi cui proprius episcopus hanc curam commisisset.

« Item ut quibuslibet rite ad confessionem venientibus Eucharistiam non denegemus, quos solo corpore, non mente inter excommunicatos manere, nec tamen eorum sacramentis communicare cognoscimus.

« In hac quoque Synodo hæresis simoniacorum penitus damnata est, ut quidquid in sacris ordinibus et in Ecclesiasticis rebus data et promissa pecunia acquisitum simoniace videretur, pro irrito haberetur, nullasque vires habuisse et habere judicaretur. His tamen qui non simoniace et nescienter a simoniacis ordinati sunt, misericordia in servando ordine concessa est; qui vero scienter ab hujusmodi ordinati sunt, cum suis ordinatoribus irrecuperabiliter damnati sunt.

5. « Item hæresis Nicolaitarum, id est, incontinentium subdiaconorum, diaconorum, et præcipue sacerdotum irretractabiliter damnata est, ut deinceps de officio se non intromittant, qui in illa hæresi manere non formidant : nec populus eorum officia ullo modo recipiat, si ipsi Nicolaitæ contra hæc interdicta ministrare præsumant.

« Item hæresis Berengariana, jam ab antiquo sæpissime anathematizata, iterum damnata est, et sententia Catholicæ fidei contra eamdem firmata; videlicet, quod panis et vinum, cum in altari consecrantur, non solum figurate, sed etiam vere et essentialiter in corpus et sanguinem Domini convertantur.

« Item in Guibertum hæresiarcham, Sedis Apostolicæ invasorem, et in omnes ejus complices, sententia anathematis synodali judicio cum ardentibus candelis iterum promulgata est. In hac Synodo quatuor millia fere clericorum, et plusquam triginta millia laicorum fuisse perhibentur.

« In hac Synodo constitutum est, ut pro chrismate, et baptismo, et sepultura nihil unquam exigatur.

« Item ut jejunia Quatuor-Temporum hoc ordine celebrentur, scilicet primum in prima hebdomada Quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes, tertium vero et quartum in Septembri et Decembri solito more fiant. Huic Synodo reverendissimi antistites interfuerunt : de Bajoaria quidem, Dimo Salzburgensis archiepiscopus, et Udalricus Pataviensis episcopus, ejus suffraganeus, de Alemannia vero Gebehardus Constantiensis episcopus, qui et Arnulphum Mediolanensem archiepiscopum diu quidem electum sed nondum consecratum, eodem tempore ex concessione domini papæ, Mediolani consecravere.

6. « Ipse quoque dominus papa Udalricum Augiensem abbatem eo tempore consecravit, qui itidem prædictæ Synodo interfuit : cui in præsentia Constantiensis episcopi omnem episcopalem potestatem in clerum et populum Augiensis insulæ interdixit, quam dudum Constantiensi episcopo concessit. Abbas tamen ille non multo post de illa potestate se intromisit. Unde querimonia facta ab episcopo, dominus papa illum, missis litteris, ab hujusmodi præsumptione iterum compescuit ». Hucusque de Synodo Placentina Bertholdus. Porro ejusdem Concilii quindecim canones continentur in Codice scripto Anselmi Lucensis, libro septimo decretorum, ab eadem Synodo Placentina statuti, his quæ sunt recitata superius consentientes, ut hic ipsos describere non sit opus ».

7. Sed non pigeat audire de tanta Synodo etiam Domnizonem qui aderat, hæcque de ipsa metro cecinit, licet inculto, veraci tamen :

Tunc pastor sanctus Synodum celebravit, et annus
Christi millenus nonagenus quoque quintus,
Primus erat mensis quo nascitur humor in herbis,
Ore sacerdotum damnantur facta malorum,
Affuit his dictis Praxedis atque Mathildis,
Catholicos plene benedixit papa fideles.
Hanc Synodum sanctam Placentia continet ampla :
Expleta Synodo, dominus quem sæpe recordor
Papa valedixit, clericis comitatus abivit
Per multas urbes curas convertere plures,
Gallia quem patrem suscepit maxima charum.

Idem vero Bertholdus affectatus vestigia ejusdem Urbani Pontificis, quo processerit post Placentinum Concilium, et quæ gesserit sic narrat : « Conradus rex, filius Henrici, domino papæ Urbano Cremonam venienti obviam progreditur, eique stratoris officium exhibuit quarto idus Aprilis.

8. *Indicitur Concilium Claromontense.* — « Deinde fecit ei fidelitatem juramento, de vita, de membris, et de papatu Romano. Dominus autem papa in filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ recepit illum, eique consilium et adjutorium ad obtinendum regnum et ad coronam imperii acquirendam coram populo firmissime promisit, salva quidem justitia illius Ecclesiæ et statutis Apostolicis, maxime de investituris in spiritualibus officiis a laico non usurpandis ». Et inferius : « Conradus rex cum regio apparatu in Tusciam Pisas perrexit, ibique sponsam suam, filiam Rogerii ducis de Sicilia, adhuc admodum parvulam cum inaudita pecunia sibi oblatam recepit. Dominus papa rebus in Longobardia bene dispositis, in Gallias marino itinere cœpit divertere, et ad sanctam Mariam ad Podium in Assumptione ipsius pervenit, Synodumque ad Montem-Clarum in octavam sancti Martini Apostolica auctoritate condixit; ad quam diversarum provinciarum episcopos, missis litteris, canonica

vocatione invitavit ». Hæc de indicta Synodo Claromontensi Bertholdus.

9. *In causa Philippi regis quanta scripserit, egerit et passus fuerit Ivo, ut ab illicito conjugio eum revocaret.* — Indicta quam diximus jam Synodo Claromontensi apud Arvernos, statim a Francorum rege Philippo legati parantur ad papam, qui eum emolliant, ut nervos censuræ Ecclesiasticæ relaxet, regem benigne habeat, condescendatque labili juventuti. Hos autem præveniens Ivo episcopus Carnotensis, has ad eumdem Urbanum Pontificem litteras de his scripsit, dignas ipsas quidem quæ Annalibus Ecclesiasticis intexantur, quæ sic se habent [1] :

« Urbano summo Pontifici, Ivo, sanctitatis suæ filius, fidelium orationum munus.

« Venturi sunt ad vos in proximo nuntii ex parte regis Francorum, per quorum os locuturus est spiritus mendax; qui infatuati adeptione vel promissione bonorum Ecclesiasticorum, infatuare moliuntur Sedem justitiæ. Contra quorum calliditatem a parvitate mea vigilantiam vestram volo esse præmunitam, quatenus rigorem vestrum promissiones eorum non emolliant, comminationes non exterreant.

10. Ut quidam enim dicent, jam securis ad radicem arboris posita est, nisi ut aut arcum remittatis, aut gladium suspendatis? Qui ergo venturi sunt, in calliditate ingenioli sui et venustate linguæ suæ, prædictis de causis impunitatem flagitii se impetraturos regi a Sede Apostolica promiserunt, hac ratione ex parte usuri, regem cum regno ab obedientia vestra discessurum, nisi coronam restituatis, nisi regem ab anathemate absolvatis. Si autem impœnitenti venia concedatur, quanta spes impune peccandi peccantibus de cætero relinquetur? Non est meum instituere vestram prudentiam, cujus potissimum interest delinquentium errata non fovere, sed ferire. Si autem aliqui subdoli evidenter ab unitate matris suæ Ecclesiæ discedunt, qui jam pridem mente discesserunt, consoletur sanctitatem vestram divinum responsum [2] : Reliqui mihi septem millia virorum ; et illud Apostoli [3] : Oportet hæreses esse, ut hi qui probati sunt, manifesti fiant.

11. « De cætero volo sciat vigilantia vestra, quia ex præcepto regis, Rhemensis, et Senonensis, et Turonensis archiepiscopi invitaverunt suffraganeos episcopos, ut post responsa vestra apud Trecas prima Dominica post festivitatem Omnium Sanctorum conveniant. Quo invitatus ire dissimulo nisi vestro consilio munitus, timens ne quid contra justitiam et Sedem Apostolicam moliatur ille conventus. De his itaque et de his quæ circa vos sunt, quæ libuerit rescribat mihi vestra paternitas, ut in adversis compati, et in lætis valeam congratulari. Vale ». Quæ autem rescripserit Urbanus papa non liquet, constat tamen omnia ab eo post hæc effecta secundum ejusdem Ivonis consilium, ut adversus adeo enormiter delinquentem regem perseveraverit intrepidus, judicans regem et puniens ex sacrarum legum præscripto.

12. Post discessionem legatorum regis, idem Urbanus papa litteras scripsit ad omnes archiepiscopos et episcopos Galliarum, quibus hortatus est eos, ut regem hortarentur ad resipiscentiam, alioqui in eum exercerent Ecclesiasticam disciplinam. Meminit harum litterarum idem Ivo episcopus Carnotensis, qui laboravit suis litteris ut regem ad meliorem frugem reduceret, ut ex eis apparet. De litteris autem Urbani sic Ivo : « Exemplar litterarum, quas misit mihi dominus papa de causa regis, postquam legati regis nuper discesserunt, vobis transmitto ; ut sciatis quia dominus papa etsi non antecedit, non tamen retrocedit ». Et de iisdem etiam idem Ivo ad dapiferum regis Willelmum hæc scribit :

13. « Charissime, quia te scio velle laborare de componenda pace inter me et dominum regem, multas gratias tibi reddo. Sed quia hæc pax non possit esse stabilis, quandiu voluerit in incœpto suo durare, consilium meum est adhuc exspectare, si forte Dominus daret ei mentem bonam, ut vellet consilium suum in melius commutare. Quod si facere vellet, scias omnia esse parata quæ necessaria sunt ad faciendum divortium inter eum et novam conjugem suam. Vidi enim litteras, quas misit dominus Urbanus Apostolicus ad omnes archiepiscopos et episcopos regni sui, ut eum ad rationem mittant, et nisi resipuerit, ecclesiastica eum disciplina ad emendationem venire constringant. Hæ quidem litteræ jam publicatæ essent, sed pro amore ejus feci eas adhuc detineri, quia nolo regnum ejus, quantum ex me est, adversus eum aliqua ratione commoveri. Hæc omnia volo ut dicas domino nostro regi, et secundum hoc quod apud eum inveneris, mihi facias remandari. Vale ».

14. Verum omnes Francorum episcopi sic litteris Urbani papæ commoti sunt, ut tamen non vere correctionem regis urgerent, sed palpando potius indulgerent. Queritur de his Ivo ipse Carnotensis episcopus, et quo ipse sit animo declarat, ita scribens ad Richerium archiepiscopum Senonensem [1] : « Conductum enim a domino meo rege quæsivi, nec habere potui. Quantum vero ex intentatis minis intelligo, non licet mihi in conventu vestro impune dicere veritatem, qui pro jam dicta veritate et Apostolicæ Sedis obedientia tantam jam sentio severitatem, ut perjurium arguar incurrisse, et majestatem regiam minuisse ». Hæc in Ivonem languentes episcopi, in quos hæc ipse : « Quod (ut pace vestra dicam) rectius in eos retorqueri potest, qui vulnus fomentis incurabile tanquam pii medici cauteriis competentibus dissimulant urere, vel medicinali ferro præcidere. In qua sententia si mecum firmiter fuissetis, jam ægro-

[1] Ivo Ep. XXVIII. — [2] Reg. XIX. — [3] I. Cor. XI.

[1] Ivo Ep. CIX.

tum nostrum ad sanitatem perduxissetis. Quod quandiu differtis, videte si fidelitatem quam debetis pleniter exhibetis, si officii vestri munus expletis. Faciat ergo dominus rex adversum parvitatem meam, quantum Deo permittente libuerit et licuerit, includat, excludat, proscribat ; inspirante Dei gratia et prosequente, decrevi pati pro lege Dei mei, nec ulla ratione cogente, volo ei consentaneus in culpa esse, qui nolo esse consors in pœna. Angelus magni consilii et spiritus fortitudinis sit vobiscum, ut recta sapiatis et recta faciatis ». Hæc Ivo ad episcopos ad provincialem tunc Synodum convocatos, ad quam ipse vocatus cur non accesserit, sic se ad regem scribens excusat[1] :

15. « Philippo, Dei gratia magnifico Francorum regi, Ivo humilis sublimitatis suæ clericus, sic se regere ut Regi regum valeat complacere.

« Excellentiæ vestræ litteras nuper accepi, quibus submonebar, ut apud Pontesium vel Calvum-Montem cum manu militum vobis, die quem statueratis, occurrerem, iturus vobiscum ad Placitum quod futurum est inter regem Anglorum et comitem Northmannorum. Quod facere ad præsens, magnæ et multæ causæ me prohibent. Prima, quia domnus papa Urbanus interdicit vobis Apostolica auctoritate, thorum mulieris quam pro uxore habetis. Quia sacramentum de securitate Concilii, quod vobis mandaverat, fieri vetuistis. A cujus commixtione si amodo non cessatis, separat vos eadem auctoritas a participatione corporis Dominici et sanguinis. Interdicit etiam omnibus episcopis, ne capiti illius mulieris coronam imponant, quam (ut ubique pæne terrarum dicitur) lateri vestro illicite copulastis. Parcens igitur majestati vestræ dissimulo vestram adire præsentiam, ne Sedis Apostolicæ jussione compulsus, cui vice Christi parere me oportet, quod nunc dico in aure, cogar in vestris et multorum auribus publicare. Ego autem nolo vos scandalizare, vel regiam majestatem vestram minuere, quandiu possum honesta ratione dissimulare. Præterea casati Ecclesiæ et reliqui milites pæne omnes vel absunt, vel pro pace violata excommunicati sunt, quos sine satisfactione reconciliare non audeo, et excommunicatos in hostem mittere non debeo.

16. « Postremo novit vestra serenitas, quia non est mihi in curia vestra plena securitas, in qua ille sexus est mihi suspectus et infestus, qui etiam amicis aliquando non satis est fidus. Exspecto igitur, ut aliquando cor vestrum, illustrante divina gratia, contra sibilum serpentis auditum obturetis, et monitis salutis aures cordis aperiatis. Hoc desidero, hinc ante Dominum quotidie preces fundo ». Hactenus ad regem Ivo episcopus Carnotensis. Tentavit autem rex inflectere ferreum Ivonis animum multis promissis, ut sibi liceret saltem ad tempus cum pellice commorari. Sed quid ipse rescripserit ad eum qui ista tentaret, accipe tanto episcopo, plane decore et ornamento Galliarum sæculi hujus, dignam Epistolam :

17. « Ivo, humilis Carnotensis episcopus, Widoni dapifero salutem[1].

« Quæ mihi mandasti per Landricum presbyterum, jam audieram per Eberardum nepotem tuum, videlicet quod rex multa mala dimittere, et multa bona se promittat velle facere, si cum pace Sedis Apostolicæ et communione Ecclesiastica, mulierem quam illicite habet valeat ad tempus retinere. Unde ex auctoritate divina hoc charitati tuæ rescribo, quod nulla redemptione vel commutatione quis peccatum suum poterit abolere, quandiu vult in eo permanere ; secundum illud Apostoli[2] : Voluntarie peccantibus non relinquitur hostia pro peccato. Quod est aliis verbis dicere, quia nemo in peccato suo perdurare volens, peccatum suum poterit aliqua eleemosyna vel oblatione redimere. Unde et Dominus Cain sua offerenti et tamen homicidium cogitanti legitur respondisse[3] : Si recte offeras et non recte dividas, peccasti, quiesce. Quasi dicat, peccas non recte partiendo, qui tua offers, et de homicidio tractans, teipsum qui tuis melior es mihi aufers. Hinc etiam dicit beatus papa Gelasius : Legatur ex quo est religio Christiana, vel certum detur exemplum in Ecclesia a quibuslibet Pontificibus, aut ab ipsis Apostolis, ab ipso denique Salvatore, veniam nisi corrigentibus fuisse concessam ? Auditum autem sub isto cælo ab aliquibus nec legitur omnino, nec dicitur : Date nobis veniam, ut tamen nos in errore duremus. Ostendatur ergo quibus occasionibus, quibus regulis, qua lectione, vel quo documento sive a majoribus nostris, sive ab ipsis Apostolis, quos potiores fuisse merito non dubium est, sive ab ipso Domino Salvatore, qui judicaturus creditur vivos et mortuos, vel si factum est unquam, vel faciendum esse mandatur. Propter hæc et alia his multa similia, scio consilium domini regis bonum exitum habere non posse, nisi a peccato desistat, et Christi jugo se pœnitendo subjiciat, cum Dominus non nostram, sed nos ad salutem nostram requirat. Dic ergo hæc omnia domno regi, ut sanius consilium perquirat. Quod si ei Dominus ministraret, me adjutorem in quibuscumque possem inveniret. Vale ».

18. Sed quæ post hæc passus sit Ivo, ubi tentatus per omnia inventus est adversus regem pro justitia immobilis stare, litteræ ejusdem ad Willelmum abbatem his temporibus datæ declarant, quæ sic se habent[4] :

« Magnis honestatis propugnatoribus et turpitudinis oppugnatoribus, Joanni scilicet et Eliæ assimilare me voluit in litteris vestris vestra fraternitas. Quorum sanctitati quamvis longe impares simus, eorum tamen vestigia honorare, mirari et imitari quantum exoptamus, donante Deo possumus. Unde non tantum a rege, cujus illicito

[1] Ivo Ep. CV.

[1] Ivo Ep. CXV. — [2] Heb. X. — [3] Gen. IV. — [4] Ivo Ep. XCIX.

conjugio contradiximus, verum etiam a quibusdam aliis filiis hujus sæculi, quorum perversitatibus quantum possumus reluctamur, bonorum Ecclesiasticorum gravia damna perpetimur. Quorum direptionem lucri majoris compensatione per Dei gratiam longanimiter sustinemus, et majora, si necesse sit, subire parati sumus, attendentes illud Apostoli [1] :

19. « Quia non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Et illud [2] : Si compatimur, et conregnabimus. Et quia jam instant illa tempora periculosa, in quibus impletur quod scriptum est [3] : Ex abundantia iniquitatis refrigescet charitas multorum ; dicendum est petris montium [4] : Cadite super nos, et [5] abscondite nos ab ira Agni. Quod quid est aliud dicere, nisi in fide robustis et sanctitate sublimibus viris in hac sententia supplicare : Nostræ miseriæ misericorditer condescendite, et ne in tentationem inducamur et iram Dei incurramus, vestris orationibus impetrate. De quibus petris quia vos, et in sancta societate vestra plures esse non diffidimus, hanc a vobis apud Dominum intercessionem obnixe postulamus, quatenus sic per ignem et aquam transeamus, ut in refrigerium divino ductu educi valeamus. Nos enim publicorum negotiorum tumultibus occupati, cum ipsis compescendis tota die laborando sufficere non possimus, internæ quietis suavitatem vix aliquando admittimus, non canonicum pensum determinatis horis solvere prævalemus. Vos igitur et cæteri servi Dei, qui velut in portu navigatis, oportet ut nobis orationis manus, qua longe potestis, extendatis, et vobiscum ad optatam requiem studeatis etc. »

20. Ad regem vero pro recuperandis ablatis Ecclesiæ bonis, has tunc idem Ivo litteras scripsit [6] :

« Philippo piissimo Francorum regi domino suo, Ivo humilis Carnotensium episcopus sic gubernare temporale regnum, ut non amittat æternum.

« Quoniam præcedente divina gratia, de stercore pauper usque ad solium principum per manum vestram elevatus sum, fateor me post Dominum pro posse meo cuncta vobis debere quæ vestro congruunt honori et saluti. Sed quia exasperatus propter salubres monitus, quos serenitati vestræ ex summa fidelitate et charitate direxi, me diffiduciastis, et bona episcopalis domus diripienda adversariis nostris exposuistis, gravia et grandia inde perpessus incommoda, regali curiæ ad præsens nec secure possum interesse nec honeste. Supplico itaque majestati vestræ, ut regia interim mansuetudine supportetis, donec possim aliquantulum respirare, et damna quæ mihi usque ad penuriam panis inflicta sunt, aliqua ex parte reparare. Exspecto etiam per misericordiam Dei cito futurum, ut verum esse cognoscatis illud proverbium Salomonis [1] : Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis. De cætero, calumniatoribus meis, quibus me respondere jubetis, cum insinuati fuerint qui sint et quid expostulent, respondere non subterfugiam, vel in Ecclesia, si Ecclesiastica sint negotia, vel in Curia, si sint curialia. Bene valete ».

21. At non hic quievit persecutio, sed eo usque processit, ut abreptum sanctum episcopum in carcerem, proh scelus ! detruserit. Cumque a suis Carnotensibus se sciret manu violenta educendum parari, ne id facerent, his litteris ad eos datis, exoravit [2] :

« Ivo Dei gratia Carnotensis episcopus clericis et laicis Carnotensibus salutem.

« Audivi primates urbis vestræ ad invicem conjurasse guerram se facturos adversus Vicecomitem pro mea liberatione. Quod nequaquam mea liberatio est, sed inclusionis meæ non solum exasperatio, sed interminata productio. Quare ne fiat prohibeo, interdico. Nec enim incendiis domorum, deprædationibus pauperum potestis Dominum placare, sed vehementer asperare, sine cujus beneplacito, neque vos, neque aliquis poterit me liberare. Nolo ergo ut adversum me implere faciatis aures Dei pauperum clamoribus, lamentis viduarum. Neque enim decens est, ut qui armis bellicis ad episcopatum non veni, armis bellicis recuperem : quod non est pastoris, sed invasoris. Si manus Domini tetigit me et adhuc extenta est super me, permittite me solum ebibere miseriam meam, et sustinere iram Dei donec justificet causam meam, et nolite tribulationem meam aliena cumulare miseria. Decretum est enim mihi non solum includi, vel Ecclesiastico honore privari, sed etiam magis mori, quam per (pro) me stragem hominum fieri. Moneo igitur vos per supereminentem Christi charitatem, ut neque hoc faciatis, neque fieri permittatis. Quod tamen si feceritis, certum est quod nihil proderit nobis, cum detentor meus multos habeat adjutores, et nihil habeat quod ei auferre possitis. Recordamini quod legitur [3], quia Petrus servabatur in carcere ; oratio autem sine intermissione fiebat ad Dominum pro eo. Orationibus ergo et severitate Ecclesiastica contenti estote, quam si transgressi fueritis, scio quia me ulterius episcopum habere non vultis.

22. « In eo enim quod semel recessistis, sicut exitus approbat, non bene mihi et vobis consuluistis. De cætero ergo contenti estote terminis quos posuerunt patres vestri ; ne si his contenti non fueritis, quæram liberationem meam eo forsitan modo, qui non placeat vobis. Valete. Deus pacis et dilectionis det vobis in hoc negotio et in omnibus aliis recta sapere et facere ». Liberatus autem ista scripsit ad Boetium episcopum Cenomanensem, cujus ad Deum precibus per sancti Juliani inter-

[1] Rom. VIII. — [2] 2. Tim. II. — [3] Matth. XXIV. — [4] Luc. XXIII.— [5] Apoc. VI. — [6] Ivo Ep. CII.

[1] Prov. XXVII. — [2] Ivo Ep. C. — [3] Act. XII.

cessionem fuerat liberatus e carcere, gratias dignas illi referens, hac ad eum perbrevi data Epistola[1] :

23. « Gratias ago primum Deo liberatori meo, in die qua eripuit me de manu omnium inimicorum meorum, et de manu Saul: dehinc vigilantissimæ charitati vestræ, quæ intensis orationum clamoribus Dominum in navi dormitantem suscitavit, quatenus eo increpante ventos et mare, cessaret nubilosa tempestas, et rediret serena tranquillitas. Unde me vobis arctioribus charitatis vinculis astrinxistis, et inexcusabilem commodorum executorem acquisistis ; sed in hoc nubilo mentis meæ plenam adhuc consolationem non habui, quod illi sanctæ lætitiæ, quando corpus beati Juliani translatum est, adhuc in ergastulo clausus interesse non merui. Posset autem vestra fraternitas hanc nubem cordis mei in serenitatem cito convertere, si aliquas illius sancti corporis reliquias parvitati meæ velletis communicare : non enim patrocinium loci vestri minueretur, sed fama et meritum beati Confessoris pro mea occasione in Belgica provincia, in qua meritum ejus minus notum est, publicaretur, et festivitas ejus omni anno celebriter coleretur. Mandate igitur per fratrem istum, cum ad nos redierit, si hoc fieri possit, quatenus vel ad vos mittam, vel ipsemet, si vobis visum fuerit, veniam. Vale ». Sed jam ad Urbanum Pontificem redeamus, paratam habentem securim, ad præcidendum omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.

24. *Concilium Claromontense et ejus canones et statuta.*— Sic igitur post hæc, ipse Urbanus Pontifex apud Arvernos Concilium tandem celebrandum indixit, de quo Bertholdus : « In Galliis ad Clarum-Montem Synodus generalis a domino papa in octava S. Martini congregata est, in qua tredecim archiepiscopi cum eorum suffraganeis fuerunt, et ducentæ quinque pastorales virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo dominus papa eadem statuta, quæ et in præterita Synodo Placentina, confirmavit. Insuper et Philippum regem Galliarum excommunicavit, eo quod propria uxore dimissa, militis sui uxorem sibi in conjugium sociavit. Ibi etiam aliam Synodum in tertiam subsequentis Quadragesimæ hebdomadam Turonis celebrandam denuntiavit ». Hæc ipse. Eadem de excommunicato rege Sigebertus. Sed et Bertradam regiam pellicem eadem excommunicatione mulctatam, Willelmus in rebus Anglicis tradit[2], canonesque recenset. Porro ex Concilio Claromontensi triginta duo canones exscripti reperiuntur in Codice Lamberti episcopi Atrebatensis, ex quo totidem lineis Antonius Augustinus sic descripsit :

25. « Anno Domini Christi millesimo nonagesimo quarto (quinto) mense Decembrio, decreta domini Urbani papæ Secundi in Claromontensi Concilio data ». Ita titulus præfixus a librario sequentibus canonibus, et primum propter schismaticos fœdere conjungendos.

1. « Statutum est ut omni die, et monachi et clerici, et feminæ, et quæ cum eis fuerint, in pace permaneant; tribus autem diebus, scilicet secunda, tertia et quarta, ab aliquo alicui illata non reputabitur pacis fractio ; quatuor autem reliquis diebus, si quis alicui injuriam intulerit, fractionis sanctæ pacis reus habeatur , et prout judicatum fuerit puniatur.

« 2. Quicumque pro sola devotione, non pro honoris vel pecuniæ adeptione, ad liberandam Ecclesiam Dei Hierusalem profectus fuerit, iter illud pro omni pœnitentia reputetur [1].

« 3. Ut nullus fiat decanus in Ecclesia, nisi presbyter nullus archidiaconus nisi levita [2].

« 4. Ne aliquis clericus arma deferat.

« 5. Ut nullus laicus, clericus, vel tantum (saltem) subdiaconus in episcopum eligatur.

« 6. Ut nullus sibi præbendam emat : quod si quis emerit , vel parentes ejus illi emerint, in manum et dispositionem episcopi se reddat. Hoc idem de altari et de omni Ecclesiastico beneficio fiat.

26. « 7. Ut altaria congregationibus canonicorum vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta vel privilegia confirmata.

« 8. Ut nullus deinceps sepulturam exigat.

« 9. Ut nullus sacerdos, aut diaconus, aut subdiaconus, sed et nullus qui canonicam habet, fornicationis sibi copulam adjungat. Quod si fecerit, a canonica omnino arceatur.

« 10. Ut in domibus clericorum nullas liceat habitare mulieres, nisi quas sancti canones permittunt.

« 11. Ut nulli filii concubinarum ad ordines, vel aliquos honores Ecclesiasticos promoveantur, nisi monachaliter vel canonice vixerint in Ecclesia.

« 12. Ut nulli clericorum liceat deinceps in duabus civitatibus duas præbendas obtinere, cum duos titulos non possit habere.

« 13. Ut omnis clericus ad eum titulum, ad quem primum ordinatus est, semper ordinetur.

« 14. Ut nullus deinceps in una Ecclesia geminos honores habeat.

« 15. Ut nullus Ecclesiasticorum aliquem honorem a manu laicorum accipiat.

« 16. Interdictum est, ne reges vel alii principes aliquam investituram de Ecclesiasticis honoribus faciant.

« 17. Ne episcopus vel sacerdos regi vel alicui laico in manibus ligium fidelitatem faciat.

« 18. Ut nullus presbyter capellanus alicujus laici esse possit in confessione (absque confessione) sui episcopi.

27. « 19. Ne laici decimam partem de labori-

[1] Ivo Ep. CI. — [2] Willel. Malm. l. IV. c. 2.

[1] Dist. VI. c. Nullus. — [2] Dist. VI. c. 1.

bus suis retineant; et sicut nec debent retinere, ita nec accipere.

« 20. Unde et interdictum est omnibus laicis, ne amplius altaria vel Ecclesias sibi retineant.

« 21. Ne aliquis laicus alterius sibi hæreditates usurpet : quod si quis fecerit, nec reus satisfecerit, nullus sacerdos eum interim ad pœnitentiam admittat.

« 22. Similiter nec alium quemlibet, nisi perfectam confessionem fecerit. Verbi gratia, ut si perpetrato homicidio, manserit in adulterio (de perpetrato homicidio confessus fuerit, manserit in adulterio) vel hujusmodi, ad perfectam pœnitentiam minime recipi debere decretum est. Attamen consilium damus, ut jejunet et eleemosynas det, ut ad veritatis viam possit reverti.

« 23. Ut nullus Christianus a capite jejunii usque ad Pascha carnem comedat.

« 24. Ne fiant ordines (ordinationes), nisi Quatuor certis temporibus, et sabbato mediante Quadragesima : et tunc protrahatur jejunium usque ad Vesperas, et si fieri potest usque ad crastinum, ut magis appareat in die Dominico ordines fieri.

« 25. Ne filii presbyterorum, diaconorum, vel subdiaconorum, canonicorum, ad ordines vel alios honores Ecclesiasticos promoveantur, nisi monachus vel canonicus fuerit.

« 26. Ut in sabbato sancto protrahatur jejunium circa noctem.

« 27. Ut semper fiat jejunium veris in prima hebdomada Quadragesimæ; jejunium vero æstatis infra hebdomadam Pentecostes.

« 28. Ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim et sanguinem similiter sumat, nisi per necessitatem et per cautelam. Idque ob recentem damnatam hæresim Berengarianam, quæ per unam tantum speciem satis esse impleri figuram aiebat.

28. « 29. Si quis ad aliquam crucem in via persequentibus inimicis confugerit, liber ac si in ipsa Ecclesia permaneat.

« 30. Quod si quis pro securitate Ecclesiæ vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, et ad Ecclesiam vel crucem confugerit, accepta securitate vitæ et membrorum, reddatur justitiæ.

« 31. Ne aliquis clericus res episcoporum vel clericorum in vita vel post mortem eorum diripiat, vel in usus proprios conferat. Quod si quis fecerit, anathema sit. Et dictum est ab omnibus : Fiat.

« 32. Si quis episcopum ceperit et incarceraverit, perpetuæ infamiæ subjaceat, ulterius arma non exerceat. Et clamatum est ab omnibus : Fiat ». Hactenus canones. Qui autem exscripsit, ista adjecit : « Hæc sunt inventa in libro Lamberti episcopi Atrebatensis, ante quadringintos annos scripto : quæ quia in promptu erant, mittenda putavi ».

29. Apud Gratianum insuper ista leguntur [1] :

[1] Dist. XVI. q. VII. c. 2.

« Congregato apud Claromontem urbem multorum episcoporum synodali conventu, proposita est nobis a quibusdam eorum quæstio de Ecclesiis vel de Ecclesiasticis possessionibus, a clericis vel monachis usque ad præsentiarum, inconsultis episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorumdem episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque Ecclesiasticæ paci, vel quid aliter absque inevitabili periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere, Apostolica auctoritate decrevimus, ut ea quæ a clericis vel monachis, vel a quibuscumque personis, prout potuerint, usque hodie fuerint acquisita, rata perenniter et inconcussa permaneant; hoc tamen tenore, ne imposterum inconsultis episcopis talia præsumant ». Excepit ista Gratianus ex collectione Bernardi Papiensis. Porro apud eumdem Gratianum recitati inveniuntur aliquot canones ejusdem Concilii Claromontensis sub titulo [1] Concilii Arvernensis, cum eadem sit civitas.

30. Insuper et hæc sub eodem Concilio Claromontensi leguntur posita [2] : « In Ecclesiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat ab episcopo per consilium monachorum instituatur : ita tamen, ut ex solius episcopi arbitrio, tam ordinatio quam depositio et totius vitæ pendeat conversatio ». Hæc ex Concilio Claromontensi. At non ita de regularibus clericis faciendum respondit [3] Ivo his verbis adversus Lemovicensem episcopum, talia in Synodo diœcesana statuentem : « Quantum intellexi ex litteris ex vestra parte mihi nuper oblatis, graviter fert vestra fraternitas, quod Lemovicensis episcopus in Synodo agens, interdixit omnibus regularibus clericis et regimen parochiarum, et confessionem. Qui rectius quidem fecisset, si omnes sacerdotes ad regularem vitam invitasset, quam regulariter viventes a Dominicarum ovium custodia penitus removisset, quibus tanto plus displicet aliena malitia, quanto longius discesserunt a sua etc. » Suadet tamen episcopo obedire.

31. Contigit autem ut alii collectores in his laboraverint, licet non omnes recensuerint canones neque eodem ordine, exscripserintque, sed longe minorem numerum, ut inter alios Franciscus Belleforestius [4], qui profitetur ex scripto Codice Abbatiæ sancti Dionysii se descripsisse, sed lingua Gallica, a Serario Jesuita, viro insignis nominis nostri temporis, ita latine reddita :

« Primo statutum est, ut nullus episcopus, vel abbas, vel alius e clero quivis dignitatem ullam Ecclesiasticam a principibus laicis et sæcularibus acciperet ». Ita quod vigeret ejusmodi controversia, refragantibus schismaticis principibus : in singulis quippe Conciliis hoc sæculo celebratis id repetitum sæpe reperies. Pergit :

[1] Dist. LX. c. 1. et I. q. III. c. 4 et alii. — [2] C. 1. de ca. monach. Greg. IX. et c. 2. cod. tit. in prim. collect. — [3] Ivo Ep. XCIII. — [4] Lib. IV. Annal. Franc.

« Eademque opera omnem simoniacam rerum sacrarum acquisitionem vetuit. Prohibuit omnibus in ordinibus sacris constitutis, ne cum mulieribus vel matrimonio conjunctis vel non conjunctis consuetudinem haberent, sed in perpetuo degerent cœlibatu.

« Quod si quis fornicatione pollueretur, omni Ecclesiastica privari dignitate jusserunt.

« Uti absolverentur a simoniæ crimine qui beneficia possiderent a suis cognatis eorum causa pretio empta, illis tamen insciis.

« Vetitum est etiam laicis a die Cinerum ad festum Paschæ carnibus vesci. Clericis autem et in Ecclesia promotis, a Quinquagesimæ Dominica ad diem Resurrectionis Domini.

32. « Neve Sabbati sancti officium divinum ante horam nonam matutinam celebraretur.

« Qui manus injiceret in episcopum, vel eum in vincula aut carcerem duceret, impius declaratus est, et legis cognitionisque Dei penitus expers, et ut anathemate feriretur, atque ab Ecclesiæ communione rejiceretur.

« Qui parem vim faceret clericis atque ad ordines sacros promotis, fuerunt et anathemate percussi; et qui bona morientium episcoporum vel abbatum invaderent, tanquam sacrilegi et excommunicati.

« Ut nemo admitteretur vel consecraretur in episcopum, nisi presbyter aut diaconus esset aut subdiaconus, et illustri genere ortus : nisi forte a Pontifice cum illo dispensatum esset.

« Nec filios presbyterorum, aut aliter etiam ex concubinis susceptos liberos ad presbyteratus gradum provehi liceret, nisi aliquo in monasterio religionem professi essent.

33. « Ne parochi et qui præsunt Ecclesiis, ob sepulturam defunctorum quidquam acciperent vel exigerent.

« Mandatum esse etiam omnibus Christianis, ut diebus singulis sabbati officium beatæ Virginis recitarent ». Hucusque ibi.

Sed præcipuum fuit illud, cujus causa potissimum illud Concilium indictum et collectum fuit, ut in eo indiceretur expeditio in Terram-Sanctam, de qua dicturi, historiam sui nobilitate insignem sed jam omnibus notam aggredimur, ob idque ea tantum monimenta veterum, quæ vel dicta vel scripta tunc fuisse reperiuntur, hic descripturi sumus.

34. *Indicitur in Concilio expeditio Hierosolymitana, ad quam Urbanus papa suis concionibus populos adhortatur.* — Urbanus igitur papa, quod sciret sæpe a prædecessore suo Gregorio Septimo id esse tentatum, sed schismaticis intercedentibus, variisque bellis fuisse impeditum : urgentibus litteris Alexii imperatoris nuper in Placentino Concilio lectis, rem naviter agere cœpit, ut ex fidelibus Christianis cogeretur exercitus in auxilium periclitantis Orientalis Ecclesiæ, potissimum vero Hierosolymorum, a cujus patriarcha Simeone, deferente Petro eremita, natione Gallo, patria Ambianensi, litteras commiseratione dignas acceperat, quibus Christi incunabula, ejusque Sepulchrum atque reliqua loca sancta ejusdem Redemptoris nostri memoria consecrata, infidelibus Turcis profanata, omnique genere contumeliarum affecta deplorabat. Iste enim, teste Willelmo Tyrio archiepiscopo [1], qui eam de bello sacro historiam texuit (quem sequimur), cum petiisset Hierosolymam, et litteras ad Urbanum papam et ad Christianos principes accepisset; a Christo quoque per visum, dum oraret ad sacrosanctum templum Resurrectionis, ad tanti muneris obeundam legationem accepit, non autem per Epistolam de cælo lapsam, ut plures sunt fabulati. Perdifficile intra veritatis septa continetur stylus historicorum, ne ad fabulosa vulgo jactata declinet. Quod solum vitat, qui non aliunde quam ab originariis fontibus puram curat haurire aquam. Hic igitur ad tantum opus missus a Deo, ad sacrum bellum afflatus divino spiritu, classicum potenter intonuit, cujus divinæ tubæ clangore, ab universo pæne orbe Occidentali ad arma concurritur. Attamen primarius dux verbi atque promotor tantæ molis operis Urbanus Pontifex erat, qui in hoc ipso Claromontensi Concilio ad fratres ejusmodi, quam recitat Tyrius, habuit concionem [2] :

35. « Nostis, fratres dilectissimi (et vestram nosse id expedit charitatem) quomodo humani generis Reparator pro nostra omnium salute carnem assumens, et homo inter homines conversatus, terram promissionis, quam pridem Patribus promiserat, propria illustravit præsentia, et assumptæ dispensationis operibus, et crebra simul miraculorum exhibitione reddidit specialiter insignem. Id enim et veteris et novi in omnibus syllabis docet series Testamenti. Quadam sane dilectionis prærogativa certum est eam dilexisse, ita ut eam orbis partem, imo particulam, *Hæreditatem* suam dignatus sit appellare, cum ejus sit omnis terra et plenitudo ejus. Unde per Isaiam ait [3] : Hæreditas mea Israel. Et item [4], Vinea Domini Sabaoth domus Israel est. Et licet totam in partem præcipuam sibi dedicaverit ab initio; peculiarius tamen Urbem sanctam sibi adoptavit in propriam, testante Propheta, qui ait [5] : Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob. De qua gloria Domini.... videlicet quod in ea docens, passus et resurgens Salvator, salutem operatus est in medio terræ, ad hoc a sæculo est præelecta, ut tantorum esset conscia et cella familiaris ministeriorum. Electa nimirum, quod ipse qui elegit, testatur dicens Et de Hierusalem civitate quam elegi veniet vobis Salvator.

36. « Quam etsi peccatis inhabitantium id exigentibus, justo judicio suo in manus impiorum sæpius tradi permiserit Dominus, et duræ jugum

[1] Willel. de bell. sac. l. I. c. 11. 12. — [2] Id. ib. c. 15. — [3] Isa. XIX. — [4] Isa. V. — [5] Psal. LXXXVI.

servitutis ad tempus eam sustinere passus sit, non tamen arbitrandum est, quod eam quasi a se repudiatam abjecerit, cum scriptum sit : [1] Flagellat Dominus omnem filium quem recipit; illi vero thesaurizat iram, cui dicitur : [2] Recessit zelus meus a te : jam amplius non irascar tibi. Diligit ergo eam, nec intepuit erga eam dilectionis fervor, cui dicit : [3] Eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui ; et non vocaberis amplius desolata, sed vocaberis voluntas mea, quia complacuit Dominus in te.

« Hæc igitur salutis nostræ cunabula, Domini patriam, religionis matrem, populus absque Deo, ancillæ filius Ægyptiæ possidet violenter, et captivitatis liberæ filiis extremas imponit conditiones, quibus versa vice merito servire tenebatur.

37. « Sed quid scriptum est? [4] Ejice ancillam et filium ejus. Sarracenorum enim gens impia et mundauarum sectatrix traditionum, loca sancta, in quibus steterunt pedes Domini, jam a multis retro temporibus violenta premit tyrannide ; subactis fidelibus et in servitutem damnatis, ingressi sunt canes in sancta, profanatum est Sanctuarium, humiliatus est cultor Dei populus, angarias patitur indignas genus electum, servit in luto et in latere regale sacerdotium : princeps provinciarum facta est sub tributo civitas Dei. Cujus non liquefiat anima, cujus non tabescant præcordia iis ad animum recurrentibus? Quis hæc siccis oculis audire potest, fratres charissimi.

38. « Templum Domini, de quo zelans Dominus vendentes ejecit et ementes [5], ne domus Patris ejus fieret spelunca latronum, facta est sedes dæmoniorum. Idipsum enim et Mathathiam sacerdotem magnum, sanctorum progenitorem Machabæorum, ad zelum accendit commendabilem, sicut ipse testatur dicens : [6] Templum Domini quasi vir ignobilis, vasa gloriæ ejus abducta sunt captiva. Civitas Regis regum omnium, quæ aliis regulas intemeratæ tradidit fidei, Gentium superstitionibus cogitur invita deservire. Sanctæ Resurrectionis Ecclesia, requies dormientis Domini, eorum sustinet imperia, fœdatur spurcitiis eorum qui Resurrectionis non habebunt participium , sed stipulæ ignis æterni perennibus deputabuntur incendiis. Loca venerabilia divinis deputata mysteriis, quæ Dominum in carne susceperunt hospitem, signa viderunt, senserunt beneficia, quorum omnium in se plena fide prætendunt argumenta, facta sunt gregum præsepia, stabula jumentorum. Laudabilis populus, cui benedixit Dominus exercituum, sub angariarum et sordidarum patrationum pondere gemit fatigatus, rapiuntur eorum filii, matricis Ecclesiæ chara pignora, ut Gentium immunditiis deserviant, et nomen Dei vivi abnegent vel ore blasphement sacrilego compelluntur ; aut imperia detrectantes cæduntur gladiis more bidentium, sanctis martyribus sociandi. Non est sacrilegis locorum differentia, non est personarum respectus. In sanctuariis occiduntur sacerdotes et levitæ, coguntur virgines fornicari aut per tormenta perire, nec matronis ætas maturior suffragatur.

39. « Væ nobis, qui in hanc tam periculosi temporis descendimus miseriam, quam in spiritu prævidens electus a Domino David rex fidelis deplorat, dicens : [1] Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum ; et item : [2] Populum tuum humiliaverunt, et hæreditatem tuam vexaverunt. [3] Ut quid, Domine, irasceris in finem, accendetur velut ignis ira tua? [4] Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine ? Verumne est, quod dicitur : Non obliviscetur misereri Deus : non continebit in ira sua misericordias suas? [5] Recordare, Domine, quid acciderit nobis : intuere et vide opprobrium nostrum. [6] Væ nobis : ut quid nati sumus videre corruptionem populi nostri, et contritionem civitatis sanctæ [7] et sedere illic, cum dantur in manibus inimicorum sancta?

40. « Vos igitur, dilectissimi, armamini zelo Dei, accingimini unusquisque gladio suo super femur suum potentissime. [8] Accingimini, et estote filii potentes : melius est enim nobis mori in bello, quam videre mala gentis nostræ et sanctorum. Si quis zelum legis Dei habet, adjungat se nobis. Subveniamus fratribus nostris, dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum. Egredimini, et Dominus erit vobiscum, armaque cæde mutua illicite cruentatis (cruentata), in hostes fidei et nominis Christiani convertite. Furta, incendia, rapinas, homicidia, et cætera qualia qui agunt regnum Dei non possidebunt, hoc Deo bene placito redimite obsequio, ut delictorum quibus Dominum ad iracundiam provocastis, celerem indulgentiam hæc vobis obtineant pietatis opera et deprecatio collata sanctorum. Monemus igitur et exhortamur in Domino, et in remissionem peccatorum injungimus, ut fratribus nostris et cælestis regni cohæredibus (omnes enim invicem sumus membra, cohæredes autem Christi) qui Hierosolymis et in finibus ejus habitant, afflictioni et laboribus compatientes, infidelium insolentiam, qui sibi regna principatus et potestates subjicere contendunt, debita compescatis animadversione, et illis totis viribus occurratis, quibus est propositum nomen delere Christianum. Alioquin futurum est, ut in proximo Ecclesia Dei jugum indebitæ perferens servitutis, fidei sentiat dispendium, prævalente Gentilium superstitione. In quanta autem positi sint afflictione, noverunt ex vobis nonnulli, qui hæc quæ loquimur oculata adspexerunt fide, et præsens illorum per manum Petri viri venerabilis, qui præsens est, ad nos delata docet Ecclesia (Epistola).

[1] Heb. XII. — [2] Ezech. XVI. — [3] Isa. XXVIII. — [4] Gen. XXI. — [5] Luc. XIX. — [6] 1. Mac. II.

[1] Psal. LXXVIII. — [2] Psal. XCIII. — [3] Psal. LXXVIII. — [4] Psal. LXXXVIII. — [5] Psal. LXXVI. — [6] Thren. V. — [7] 1. Mac. II. — [8] 1. Mac. III.

41. «Nos autem, misericordia Dei et beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, fidelibus Christianis, qui contra eos arma susceperint, et onus sibi hujus peregrinationis assumpserint, immensas pro suis delictis pœnitentias relaxamus. Qui autem in vera pœnitentia decesserint, et peccatorum indulgentiam et fructum æternæ mercedis se non dubitent habituros. Interim vero eos, qui ardore fidei ad expugnandos illos laborem istum assumpserint, sub Ecclesiæ defensione, et beatorum Petri et Pauli protectione, tanquam veræ obedientiæ filios recipimus, et ab universis inquietationibus, tam in rebus alienis quam in propriis, statuimus maneres ecuros. Si vero quispiam molestare eos ausu temerario præsumpserit, per episcopum loci excommunicatione feriatur, et tandiu sententia ab omnibus observetur, donec et ablata reddantur, et de illatis damnis congrue satisfiat.

42. « Episcopi vero et presbyteri qui talibus forsitan non restiterint, officii suspensione mulctentur, donec misericordiam Sedis Apostolicæ obtineant ». Hactenus Urbanus in Synodo peroravit. Subjicit vero ista Tyrius : « His dictis, finem dicendi fecit, præcipiens iis qui aderant Ecclesiarum prælatis, ut ad propria reversi, cum omni instantia et debita sollicitudine plebes suas ad idem hortentur et invitent diligentius ». Et paulo post: « Ante omnia, juxta statuta Synodi fideliter laborantes, ut pax quæ verbo vulgari Treuga dicitur, ab omnibus observaretur illibata, ne ire volentibus et ad necessaria discurrere, ullum objiceretur impedimentum. Extat alius adhuc sermo ab hoc plane diversus ejusdem Urbani Pontificis, recitatus a Willelmo Malmesburiensi in Historia rerum Anglicarum[1]; ut non mirum sit in eodem Concilio de re tanta eumdem Pontificem sæpius perorasse, vel in aliis Conciliis ab eo eadem ex causa habitis, sermones alios habuisse. Quinetiam inter schedas Vaticanæ Bibliothecæ adhuc alium sermonem Urbani papæ reperimus, a duobus nominatis plane diversum, quem hic describendo, ne pereat, perpetuitati consecrandum putavimus ; sic se habet :

43. « Sermo Urbani papæ in Concilio Claromontensi.

« Audivimus, fratres dilectissimi, et audistis, quod sine profundis singultibus tractare nequaquam possumus, quantis calamitatibus, quantis incommoditatibus, quam diris contritionibus in Hierusalem et in Antiochia, et in cæteris Orientalis plagæ civitatibus, Christiani nostri, fratres nostri, membra Christi flagellantur, opprimuntur, injuriantur. Germani fratres vestri, contubernales vestri, couterini vestri (nam et ejusdem Christi, et ejusdem etiam Dei filii estis) et in ipsis suis domibus hæreditariis ab alienis dominis mancipantur, vel ex ipsis exploduntur, aut inter vos mendicant, aut, quod gravius est, in ipsis suis patrimoniis venales exulant et vapulant. Effunditur sanguis Christianus Christi sanguine redemptus, et caro Christiana carni Christi consanguinea, nefandis ineptiis et servitutibus nefariis mancipatur. Illis in urbibus ubique luctus, ubique miseriæ, ubique gemitus. Suspirio hæc dico, Ecclesiæ, in quibus olim divina celebrata sunt sacrificia, proh dolor ! ecce animalibus eorum sunt stabula. Nequaquam homines sanctas occupaverunt civitates : Turcæ spurci et immundi nostris fratribus dominantur. Antiochiæ B. Petrus præsedit episcopus : ecce in ipsa Ecclesia Gentiles suas collocaverunt superstitiones, et religionem Christianam quam potissimum coluisse debuerant, ab aula Deo dedicata turpiter eliminarunt.

44. « Prædia sanctorum stipendiis dedita, et nobilium patrimonia sustentandis pauperibus contradita paganæ tyrannidi subjiciuntur, eisque in proprios usus redactis, domini crudeles abutuntur. Sacerdotium Dei humotenus conculcatum est, Sanctuarium Dei per nefas ubique profanatum est: si qui adhuc ibi latitant Christiani, uti audistis, exquiruntur tormentis. De sancta Hierusalem, fratres..... loqui dissimulavimus, quod valde de ea loqui pertimescimus, quoniam ipsa civitas, in qua (prout omnes nostis) Jesus Christus pro nobis passus, peccatis nostris exigentibus sub spurcitiam paganorum redacta; denique servituti, ad ignominiam nostram dico, subducta est. Quod enim superest imperii nostri, tantillum est : Christianorum qui ista promeruimus, est dedecus. Cui servit nunc Ecclesia B. Mariæ, in qua ipsa pro corpore sepulta fuit in valle Josaphat ? Sed quid templum Salomonis, imo Domini, prætermittimus, in quo simulacra sua Barbaræ nationes contra jus et fas modo collocata venerantur ? De sepulchro Dominico ideo reminisci supersedemus, quoniam oculis vestris vidistis, quantæ abominationi traditum sit.

45. « Inde violenter abstrahunt quas ibi pro cultu illius multoties intulistis oblationes. Ibi nimirum multas et innumeras religioni nostræ ingerunt irrisiones. Et tamen in illo loco (non ignara loquor) requievit Deus ; ibi pro nobis mortuus est, ibi sepultus est. Neque quidem ibi Deus hoc annuatim prætermittit facere miraculum, cum in diebus passionis suæ, exstinctis omnibus et in sepulchro et in Ecclesia circumcirca luminibus, jubare divino lampades exstinctæ reaccenduntur. Cujus pectus silicinum factum tantum miraculum non emolliat ? Credite mihi, bestialis homo et insulsi capitis est, cujus cor virtus divina tam præsens ad fidem non verberat, et cum Gentiles cum Christianis ista videant communiter nec emendantur. Perterrentur equidem hi, nec convertuntur ad fidem ; nec mirum, quoniam mentis obcæcatio illis dominatur. Quantis afflictionibus vos qui adestis, qui redistis, invaserunt, vos ipsi melius nostis, qui substantias vestras, qui sanguinem vestrum ibi Deo immolastis.

46. « Hæc idcirco, fratres, diximus, ut vos

[1] Will. de reb. Angl. l. IV. c. 2.

ipsos sermonis nostri testes habeamus. Plures sunt et fratrum nostrorum miseriæ, et Ecclesiarum Dei depopulationes, quæ sigillatim possemus referre ; sed instant lacrymæ et gemitus, et instant suspiria et singultus. Ploremus, fratres, eia ! ploremus, et cum Psalmista[1] medullitus plorantes, ingemiscamus, nos miseri, nos infelices, quorum tempore Dei prophetia ista completa est : Deus, venerunt Gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum : posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, et non erat qui sepeliret. Væ nobis, fratres, nos qui jam facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt. Condoleamus et compatiamur fratribus nostris saltem in lacrymis. Nos abjectio plebis facti et omnibus deteriores, immanissimam sanctissimæ terræ plangamus devastationem. Quam terram merito sanctam diximus, in qua non est etiam passus pedis, quem non illustraverit et sanctificaverit vel corpus vel umbra Salvatoris, vel gloriosa præsentia sanctæ Dei Genitricis, vel amplectendus Apostolorum commeatus, vel martyrum ebibendus sanguis effusus. Quam beati, o Stephane protomartyr, qui te laureaverunt lapides ? Quam felices, o tunc Baptista Joannes, qui tibi ad Salvatorem baptizandum servierunt Jordanici latices ? Filii Israel ab Ægyptiis educti, qui rubri maris transitu vos præfiguraverunt, terram illam armis suis, Jesu duce, sibi vindicaverunt, Jebusæos, et alios convenas inde expulerunt, et instar Hierusalem cœlestis, Hierusalem terrenam excoluerunt.

47. « Quid dicimus, fratres ? audite et intelligite. Vos accincti cingulo militiæ, magno supercilio fratres vestros dilaniatis, atque inter vos dissecamini. Non est militia Christi, quæ discerpsit ovile Redemptoris. Sancta Ecclesia ad suorum opitulationem sibi reservavit militiam (ut veritatem fateamur) cujus præcones esse debemus. Non tenetis vere viam per quam eatis ad salutem et vitam. Vos pupillorum oppressores, vos viduarum prædatores, vos homicidæ, vos sacrilegi, vos alieni juris direptores, vos pro effundendo sanguine Christiano exspectatis latrocinantium stipendia, et sicut vultures odorantur cadavera, sic longinquarum partium auspicamini et sectamini bella. Certe via ista pessima est, quoniam a Deo omnino remota est. Porro si vultis animabus vestris consuli, istiusmodi militiæ cingulum quantocius deponite, et ad defendendam Orientalem Ecclesiam velocius concurrite. Hæc est enim, de qua totius vestræ salutis emanaverunt gaudia, quæ distillavit in os vestrum divini lactis ubera, quæ nobis propinavit Evangeliorum sacrosancta dogmata. Hæc ideo, fratres, dicimus, ut et manus homicidas a fraterna nece contineatis, et pro fidei domesticis vos externis nationibus opponatis, et sub JESU Christo duce vestro, acies Christiana, acies invictissima melius quam ipsi veteres Israelitæ, pro vestra Hierusalem decertetis, et Turcos, qui in ea sunt nefandiores quam Jebusæi, impugnetis et expugnetis.

48. « Pulchrum sit vobis in illa civitate mori pro Christo, in qua pro vobis Christus mortuus est. Cæterum si vos antea mori contigerit, idipsum autumate mori in via, si tamen Christus in sua vos invenerit militia. Deus enim denarii retributor est prima et hora sexta. Horrendum est fratres, horrendum est vos in Christianos rapacem manum extendere. In Sarracenos gladium vibrare singulare bonum est, quia et charitas est pro fratribus animas deponere. Ne vero de crastinis eventionibus solliciti sitis, sciatis quia timentibus Deum nihil deest, nec iis qui eum diligunt in veritate. Facultates etiam inimicorum nostrorum vestræ erunt, quoniam et illorum thesauros expoliabitis, et vel victoriosi ad propria remeabitis, vel sanguine vestro purpurati perenne bravium adipiscemini. Tali imperatori militare debetis, cui panis deesse non potest, cui quæ rependat nulla desunt stipendia. Via brevis est, labor permodicus est, qui tamen immarcescibilem vobis rependat coronam. Jam nunc ergo auctoritate loquamur prophetica[1] : Accingere, homo, unusquisque gladio tuo super femur tuum, potentissime. Accingimini, inquam[2], et estote filii potentes ; quoniam melius est nobis mori in bello, quam videre mala gentis nostræ et sanctorum. Non vos demulceant illecebrosa blandimenta mulierum rerumque vestrarum quin eatis ; nec vos deterreant perferendi labores, quatenus remaneatis ». Et conversus ad episcopos :

49. « Vos, inquit, fratres et coepiscopi, consacerdotes et cohæredes Christi, per Ecclesias vobis commissas idipsum annuntiate et viam in Hierusalem toto ore universaliter prædicate. Confessi peccatorum suorum ignorantiam, securi de Christo celerem impetrent veniam. Vos autem qui ituri estis, habebitis nos pro vobis oratores : nos habeamus vos pro populo Dei pugnatores. Nostrum est orare, vestrum est contra Amalecitas pugnare : nos extendemus cum Moyse manus indefessas orantes in cælum, vos exerite et vibrate intrepidi prœliatores in Amalech gladium. Amen ». Hactenus ibi.

Fuisse autem multum in exhortando suis concionibus Urbanum papam, docet etiam Domnizo presbyter in Vita Mathildis, versibus istis, quibus et plurimum ipsum Christianum populum profecisse testatur:

Urbani Galli papæ Petri quasi sancti
Dicta receperunt, et ei bona multa dederunt.
Verba salutis eis dabat hic pastor vice Petri;
Nam docuit summus Pater illos ire Sepulchrum

[1] Psal. LXXVIII.

[1] Psal. XLIV. — [2] I. Mac. III.

Ad Domini nostri, locus ut purgetur, et hostis
Inde repellatur populus paganus amarus.
O fidei semen! bona germina quod modo præbes,
Cum utiles flores relluunt pastoris ab ore,
Et pariunt fructus, etc.

50. *Prædicatur ubique expeditio et divinis fulcitur auxiliis.* — Sed ne quid rerum gestarum ac verborum papæ Urbani pereat, accipe ad eamdem expeditionem spectantem præsentem canonem :

« Item placuit, omnia bona eorum qui Hierosolymas pergunt, semper et ubique esse salva in pace et tregua, quousque redierint ». Recitantur ista ibidem inter canones tunc ab Urbano papa editos; inter quos primus est de pace et tregua constitutus.

Ut autem indictam in Synodo expeditionem promoveret Urbanus papa, permansit in Galliis. Episcopi autem ad sua reversi haud otiosi perstitere, sed in suis diœcesibus singuli singula circumeuntes oppida, Hierosolymitanam expeditionem magno animi fervore litteris pontificiis indicebant. Porro eorum qui ejusmodi cælesti tuba excitati nomina dabant, infinita erat propemodum multitudo, ut opus fuerit dehortari plurimos, quorum vel ætas, vel sexus, vel valetudo ponderi militari subeundo impar esse manifestis indiciis videbatur, adeo ut magnus fuerit delectus habendus.

Pro stipendio erat Indulgentia peccatorum proposita, atque ut Petrus Diaconus ait [1] : « Erat pro tessera militari, signum sanctissimæ Crucis. De qua inquit : Ad hujus autem rei evidens indicium, communi consilio signum sanctæ Crucis super scapulam dexteram impressere vestibus ». At ista anno sequenti, quo ad bellum sacrum delectus est habitus. Post Synodum enim absolutam, labente ad finem anno, urgente hieme, promovendi ulterius rem tantam interclusus est aditus.

51. Ut autem res difficillima inchoanda, hactenus in Ecclesia Catholica intentata, optatum consequi posset effectum, placuit Urbano Pontifici Dei Genitricis precibus innitendum, ut conciliaret sibi cæleste numen; quod probe sciret experimento, quæque ardua progressura feliciter, quibus beatæ Mariæ Virginis faveret gratia et aspiraret auxilium. Ad quod promerendum, idem Christi vicarius, eodem Claromontensi Concilio, rogata sententia Patrum egit, ut horariæ illæ preces et laudes, quæ vulgo Dei Genitricis appellari consueverunt Officium, apud monachos eremitas institutionis Petri Damiani (ut superius vidimus) frequentari cœptæ, ex illis deducerentur ad clericos, a quibus digne ex animo eidem sanctissimæ Virgini persolvi deberent ; ut ipsa apud Filium precibus ageret, quo fidelis populus in tot et tantis discriminibus subeundis, ejus fulciretur auxilio, atque præsidio muniretur. Quod quidem tunc a sancta Synodo, Urbano agente, ea occasione indictum, et a clericis pie susceptum, ad laicos quoque fuit tam viros quam mulieres propagatum, et quidem cum magno fœnore gratiarum, ut experti sunt omnes jugiterque experiuntur fideles illud ex animo frequentantes : quas preces et Carthusiani divino monitu haud pridem suscepere dicendas.

52. Qui et ejusdem ipsorum ordinis eamdem Dei Matrem adscivere sibi patronam, prout in rebus gestis S. Brunonis [1] ejus ordinis institutoris apparet, in quibus et de præceptis in dicto Claramontensi Concilio iisdem precibus mentio habetur. Ipse autem S. Bruno aliquandiu retentus ab eodem Urbano Pontifice, celebrato hoc anno Concilio Placentino, ab eodem dimissus, et in eremum abire permissus, abiit (ut dictum est) in Calabriam, ubi liberalitate Rogerii ducis, nobile erexit in Squillacensi regione monasterium. Sed de sancto Brunone atque Rogerio rursus inferius suo loco dicendum erit.

Cum autem hoc anno post celebrata duo Concilia ab Urbano Pontifice, legatus Apostolicæ Sedis aliud adhuc indixisset in proximam Quadragesimam; rumor quidam pervenit ad regem Francorum, eodem anno aliud generale Concilium celebrandum. Qua de causa, de multiplicitate ejusmodi Conciliorum nonnihil offensus ipse Philippus, consuluit Ivonem Carnotensem episcopum, num liceret et tertium eodem anno per legatum indictum haberi Concilium. Ad quæ breviter Ivo ista respondit [2] offensus et ipse :

« Philippo Dei gratia serenissimo regi Francorum, Ivo humilis presbyter suus salutem, sicut et domino et regi suo fidele servitium.

53. « De eo quod parvitati meæ mandavit vestra sublimitas, post duo Concilia hoc anno a domino papa celebrata, nunc legatum ejus Lugdunensem archiepiscopum infra eumdem annum, tertium generale convocare, et ad hoc regni vestri episcopos invitare; serenitati vestræ respondeo, quia cum nuper litteras ejusdem habuerim, nihil tale ibi legi, vel a misso ejus audivi. Quod tamen si faceret, non esset hæc Apostolica institutio, vel Ecclesiastica consuetudo. Si autem aliquis pro culpis suis, in dutto sibi congruo spatio, a legatis Apostolicis vocatus fuerit ; non potest subterfugere quin ad diem sibi præscriptum occurrat, nisi eum legitima causa detineat. Quod si quis eos ultra terminos a Patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi consilio, injustis oppressionibus pro persona vestra resistite ; sic ut quæ sunt Dei, Deo reddant, et quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddere non omittant. Valeat multo tempore sublimitas vestra ». Vides quantum obsint Ecclesiæ indiscreti ministri, cum præcipiunt interdum absque consilio dura, quæ præstari vix possint.

54. *Concilium Anglicanum in causa Urbani Papæ.* — Celebratur hoc item anno et in Anglia generalis Synodus in causa Urbani papæ, quem

[1] Petr. Diac. Chron. Cass. l. iv, c. 11.

[1] Apud Sur. tom. v, die vi Oct. in Vit. S. Brun. c. 21. 22. — [2] Ivo Ep. LXI.

Anselmus ut legitimum Pontificem recepisset; rex vero inhæret potius Guiberto, qui et edixisset in Anglia neminem episcoporum alium aliquem recipere debere Romanum Pontificem, nisi quem rex ipse pro Pontifice recepisset. Quid actum, in Synodo, Edinerus, qui aderat [1], ita describit :

« Factum est et tertia septimana Quadragesimæ, juxta edictum, convenerunt omnes episcopi totius Angliæ et abbates, causa prædicta in medium adducitur, et Anselmus diversis querelis hinc inde concutitur. Siquidem multi, et maxime episcopi, regiæ voluntati favere volentes, spreto æquitatis judicio id probare nitebantur, quod Anselmus, salva fide quam regi debebat, nullatenus posset in regno Urbanum Sedis Apostolicæ præsulem pro papa tenere. Quibus cum plura quæ ratio tulerat objecta fuissent, et Anselmus ex verbis Domini [2] : Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo, aliisque nonnullis quæ ratio nulla refellere poterat, penitus infrænasset; illi e contra quid dicerent non habentes, eum in regem blasphemare uno strepitu conclamavere, quandoquidem ausus esset in regno ejus, nisi eo concedente, quidquam vel Deo adscribere. Igitur ad unam regiæ indignationis vocem, quidam ex episcopis archiepiscopo suo atque primati omnem subjectionem, professam obedientiam uno impetu abnegant, eique unitatem fraternæ societatis pari voto miserandi abjurant.

55. « Quidam vero, in eis tantum quæ ex parte Urbani papæ præciperet, illi se obedituros negant. Episcopi itaque omnes qui affuerunt, Roffensi solo excepto, aut uno, aut alio modo debitam illi subjectionem et obedientiam obnegant. Rex etiam ipse cunctam ei confidentiam et securitatem sui in omnibus adimit; nec se illum pro archiepiscopo vel patre amplius habiturum jurat, nisi ipse vicario beati Petri se ulterius obediturum statim deneget. Tres dies in isto negotio, clamoribus in Anselmum et contumeliis gravidi expensi sunt, et tandem in hoc quem dixi fine conversi sunt. Tunc Anselmus in suo proposito constans, per internuntium conductum a rege postulat, quo tutus regno decedat. Quod principes multi damnosum fore dignoscentes, pro restituenda pace inducias utrinque usque ad Pentecosten dari precantur et obtinent, ac sic eum ne de regno decedat impediunt. Spondet igitur rex se rebus ejus, usque ad præfixum tempus induciarum, plenam pacem et tranquillitatem indulturum, et tunc voluntati illius pro sua religione multum in negotio quod emerserat condescensurum. Verum omnino in contraria lapsus est, et Anselmus, domino Baldueno ejus domus præfecto, extra regnum depulso, hominibusque suis captis et expoliatis, terrisque vastatis, immensum afflictus est ». Hactenus Edinerus; sed ista pluribus est prosecutus Willelmus, qui et ea quæ ista sunt consecuta, sic ennarrat [3] :

56. « Nuntii duo singulares versutiarum artifices, ipso ignorante et nihil minus suspicante, Romam missi, ut explorato Urbis statu, agerent apud papam, ut regi pallium mitteret, tradendum cui liberet. Strenue illi et impigre qui missi fuerant executi, Albanensem episcopum Walterum ex præcepto Urbani papæ in Angliam adducunt. Is Dofris appulsus, clam Anselmo in curiam venit, ingentibusque pro missis animum Willelmi regis sitientem explevit, si Urbanus in Anglia reciperetur in papam, fore ut quæcumque rex petenda existimasset, ille privilegio Sedis Apostolicæ roboraret. Cæterum ad causam archiepiscopi nihil suffragii, nisi quod rogatus ut eum expelleret, impossibile factu respondit, ut vir celebratissimæ sanctitatis et scientiæ et in præsulatum introductus legitime, deturbaretur nullius obnoxius culpæ. Continuo edictum per provinciam promulgatur, Urbanum Apostolicum debere dici et credi. Eo audito, mirari Anselmus.

57. « Tum ecce frequentes episcopi ad eum missi venerunt, pertentatoque sensim homine, utrum ad redimendam regis amicitiam esset infractior; cum nihilo mutatum experirentur, quod latebat aperuere : dominum regem sua opera et impensa pallium a Roma meruisse, suoque labore transegisse negotium quod illi constaret multis marcis; par esse ut tanto principis beneficio digno responderet muneris officio. Ingemuit ille doli machinam in effectum deductam, dicta episcoporum largis suspiriis excipiens, negavitque se quidquam propter hoc daturum, quia parvi æstimaret beneficium, cujus amplitudinem ipsi tanti penderent. Per hoc rex edoctus, nullo modo mentis ejus robur enervari posse, ut in amicitiam suam cederet, salva dignitatis suæ magnanimitate, ultro eam expetiit et impetravit. Dataque ei publice potestate, ut per totum regnum primatus sui jus exerceret libere, dies præfixa, qua Albanensis episcopus cum pallio Cantuariam veniret. Venienti et sacrum insigne in vase argenteo deferenti vulgo applausum, ab archiepiscopo nudipede, sed sacerdotalibus vestimentis induto occursum. Inde super altare Domini Salvatoris pallium assumptum sacratus pontifex beatis humeris composuit, et ad divina celebranda processit. Erat tunc dies Dominica, quarto idus Junii, fuitque nonnullis ingenti miraculo, quod idem Evangelium illa die occurrit, quod ante prognosticon ejus fuerat [1] : Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos, et misit servos suos hora cœnæ etc. »

58. Dum dies certa signatur, nempe incidisse diem Dominicum in quartum idus Junii, plane præsens annus Redemptoris millesimus nonagesimus quintus ostenditur, quo littera Dominicalis fuit G, ex quo sequitur diem decimam Junii, id est quartum idus Junii, qui ea littera signatur, fuisse Dominicum diem. Ita pace composita, anno integro

[1] Edin. in Vit. S. Anselm. l. II. apud Sur. tom. II. die XXI April.— [2] Matth. XXII. — [3] Willel. Malmesb. de gest. Pont. Angl. l. I.

[1] Luc. XIV.

eam perdurasse, idem auctor Willelmus affirmat. Eadem de pallio Edinerus ; sed paucis rem agit.

Hoc eodem anno, Gastono Franco viro nobili provinciæ Viennensis cum Gerino filio ejus, auctore, junctis sibi octo aliis, institutus asseritur ordo ministrantium infirmis, qui sacro igne consumpti perpetuo viverent, truncatis membris calamitate: qui cum laici essent, pro insignibus Thau signum sibi sumpserunt. Hæc pluribus in historia Antoniana dicta, cujus auctor extitit Himarus Fulco ejusdem ordinis præceptor.

Anno periodi Græco-Romanæ 6588. — Anno Æræ Hispan. 1133.— Anno Hegiræ 499, inchoato die 10 Januar., Fer. 4.— Anno Hegiræ 499, inchoato die 31 Decemb., Fer. 2. — Jesu Christi 1095.— Urbani II papæ 8. — Henrici IV reg. 40. imp. 12. Alexii Comneni imp. 15.

1. *Synodus Placentina.* — A num. 1 ad 8. Holstenius in Collectione Romana publicavit Acta Synodi Placentiæ hoc anno habitæ *circa mediam Quadragesimam*, ut refert Baronius n. 4, ex Bertholdo in Chron. Certe Urbanus Placentiæ erat pridie idus Mart., ut liquet ex ejus litteris episc. Magalonensi datis, et a San-Marthanis relatis. Labbeus, tom. x Concil. pag. 503, ait in Codice Ms. tam Barberino quam Claromontano haberi Synodum celebratam *kal. Martii*, et initio Actorum legitur : « Septimo tandem die post tractationem diutinam hæc sunt capitula prolata » ; ideoque Synodus habita circa mediam Quadragesimam. Addit Baronius num. 6, ejusdem Concilii xv canones contineri « in Codice manuscripto Anselmi Lucensis, libro 7 Decretorum » ab eadem Synodo statutos. Ad quæ verba Holstenius ait : « Qua in re eum memoria vel potius amanuensium oscitantia fefellit. Neque enim canones illos Placentinos in suam Collectionem referre potuit Anselmus, qui novennio ante decesserat : nec Vaticani Codices citato libro 7 vel alibi eosdem agnoscunt. Tum vero xiv tantum Capitula statutorum libri probatissimi Bibliothecæ Vaticanæ referunt, ubi Baronii schedæ septimo in duo male divulso xv exhibent ». Ita Holstenius. Verum Baronius non dicit, Anselmum canones illos in suum Decretum inseruisse, ut illum legenti perspicuum fiet. Illa Capitula contra simoniacas et schismaticas ordinationes condita, tom. x Concil. legenda. Ad hæc Bertholdus citatus testatur, in ea Synodo *Praxedem* imperatricem a spurcitiis quas invita pertulerat absolutam esse : *Philippo* Galliarum regi concessas inducias in causa incestarum cum *Bertrada* nuptiarum ; aliaque decreta esse quæ Baronius de verbo ad verbum recitat (1).

2. *Ivo anno* MXCII *in carcerem trusus.* — A num. 8 ad 24. Baronius num. 21 et seqq. refert Epistolam *Ivonis* episc. Carnotensis Carnotensibus datam, quæ veteri ordine est c, novo xx, qua prohibet ne bellum inferatur vicecomiti Carnotensi, quod eum in carcerem conjecerit, quia ante hunc annum Ivonem in carcerem, quod regis Philippi nuptias probare nollet, detrusum non fuisse cardinalis doctissimus putavit. Verum anno superiori monstravimus, *Ivonem* anno MXCII hanc vexationem passum esse. Præterea, Baronius refert ibidem Ivonis ad *Hoellum* Cenomanensem episcopum Epistolam xxi, alias ci, qua ei gratias agit, quod ejus ad Deum precibus e carcere liberatus fuerit. Sed jam anno superiori *Ivo* invitatus fuit ad Conventum Rhemensem, ideoque in libertatem assertus fuerat ; cumque anno MXCII carceri mancipatus sit, ea Epistola vel eo, vel insequenti anno data, ejus enim carceris duratio incomperta.

3. *Epistolæ Ivonis ad præcedentes annos referendæ.* — Ivo in Epistola xxii, alias cii, *Philippo* regi scribit, se ad curiam ire non posse, ut suis inimicis respondeat, quod bona sibi ab eis sublata nondum restituta fuerint. Eam Baronius num. 20 recitat, sed ad aliquem ex annis præcedentibus referenda ; sicuti Epistola xix, alias ix, ad *Willelmum* abbatem Fiscamnensem ab Ivone scripta, in

(1) Hoc anno Synodus Moguntiæ celebrata est *infra mediam Quadragesimam*, ait Cosmas Pragensis, Chronici lib. 3, quo *universi* per Germaniam *episcopi* cum principibus Romani imperii convenerunt. Eo pariter missi sunt Cosmas electus Pragensis, et Andreas electus Olomucensis in Moravia, ut episcopalem consecrationem a metropolitano suo acciperent. Id vero executioni mandatum fuit a Rothardo Moguntino, die IV id. Martii, quæ dies anno isto incidit in Dominicam. Porro cum sacræ episcoporum initiationes per hæc tempora diebus Dominicis agerentur, ex die qua ambo isti episcopi consecrati sunt, quæ a Cosma Pragensi Chronic. lib. 3 definita est, colligimus Synodum hanc non quidem anno MXCIV, cui illigata est ab eodem Cosma, a quo totam hanc historiam accepimus, sed ad sequentem referendam, nec Cosmam alia ratione anno MXCIV adscripsisse, nisi quod veterem rationem anni a die XXV Martii ducendi sequitur. Concilium istud Collectores fugit. Ita brevi concidit unio illa episcopatus Moraviæ cum Pragensi, quæ in Concilio Moguntino ante novennium anno MLXXXVI stabilita eodem anno a Clemente III pseudopontifice confirmata fuit. MANSI.

qua memorat damna quæ patitur, quod illicito regis *Philippi* conjugio contradixerit.

4. *Urbanus II in Galliam venit.* — A num. 24 ad 34. « Anno ab Incarnat. MXCV, papa Urbanus II, qui præsidebat Apostolico culmini, pervasis Alpibus venit in Gallias; adventus causa ferebatur perspicua, quod violentia Guiberti Roma extrusus, Citramontanas ad sui reverentiam sollicitaret Ecclesias », inquit Malmesburiensis lib. 4, cap. 2. Bertholdus vero in Chron. hoc anno scribit : « Dominus papa rebus in Longobardia bene dispositis, in Gallias marino itinere cœpit divertere, et ad sanctam Mariam ad Podium in Assumptione ipsius pervenit, Synodumque ad Montem-Clarum in Octavam sancti Martini Apostolica auctoritate condixit». Hoc autem anno, dies XVIII mensis Novemb. in quem octava illa incidit, fuit Dominica, eoque peractis precibus, feria secunda Actiones Synodales de more inchoabantur ; indeque auctor Magni Chronici Belgici hoc anno de hoc Concilio loquens ait : « Sedit a die Lunæ XIV kal. Decemb. per dies decem », ubi tamen loco XIV kal., legendum XIII kal., qui in feriam secundam incidit. Sicut Paschalis II in Gallias veniens, ad monasterium Cluniacense accessit, ut suo loco videbimus, ita et Urbanus II, ibique majus altare consecravit, ut testatur Innocentius II, cujus verba anno MCXXX, num. 37 referemus. Innocentius quidem II nec diem nec annum adventus ejus ad illud monasterium notavit, sed San-Marthani in episcopis Matisconensibus pag. 681, Urbani II rescriptum referunt, « datum Cluniaci per manum Joannis S. Rom. Eccl. diaconi card. XV kal. Novemb. Indict. III, anno MXCVI (1) ». Urbanus vero, uti mox monstrabimus, anno Incarnationis Pisano quandoque usus est, ideoque ipse annus Christi nobis est MXCV, quo mense Octobri currebat Indictio IV in locum Indictionis III subroganda. Quare Urbanus II die XVIII mensis Octobris majus altare Cluniacensis monasterii, vel aliquo ex proximioribus, hoc anno dedicavit. Neque enim dies ille, quo eæ litteræ datæ, intelligi potest de die XV kalend. Novemb. sequentis Christi anni, cum ex ibi dicendis appareat eum jam Gallias reliquisse et in Italiam profectum esse, post Concilium mense Julio *Nemausi* congregatum.

5. *Præsidet Concilio Claromontano.* — Concilium *Claromontanum* numerosum fuit, sed Patrum numerus incertus. Malmesburiensis laudatus, et Aimoinus lib. 5, cap. 49, tradunt trecentos decem, tam episcopos quam abbates ei interfuisse, et tamen Guibertus abbas Novigenti, hujus temporis scriptor, ad Lisiardum Suessionensem præsulem de hoc Concilio habet : « Fuit tanto alias celebrius, quanto excellentis et usitatæ personæ ora cernere, verba audire, erat desiderabilius (Urbanus enim II in Gallia natus erat). Illic præter episcoporum et abbatum examina, quos circiter CD per præeminentes ferulas (id est, baculos episcopales et abbatiales, ut videre est apud Ducangium, in voce *Ferula*) fuisse aliqui numerant, totius Franciæ et appendicium comitatuum litteratura confluxit », id est, magistri seu professores. Denique in Decreto Urbani II, ejusdem Synodi Claromontanæ, de primatu Lugdunensi, a Marca ex Codice Ms. eruto in Dissert. *de primatu Lugdunensi*, dicitur ei interfuisse archiepiscopos XII, episcopos LXXX, abbates XC et eo amplius. Baluzius, in Additione ad lib. 6 *de Concordia* cap. 31, publicavit Concilium Claromontanum ex pervetusto Codice Ms. monasterii Anianensis. Et tom. X Concil. non solum eadem Notitia ex Centii Camerarii volumine descripta, sed etiam quæ Malmesburiensis et Ordericus lib. 9, pag. 719, de iisdem canonibus habent, leguntur.

6. *Prohibetur communionis forma per intinctionem factæ.* — Canon XXVIII his verbis exprimitur apud Baronium num 27 : « Ne quis communicet de altari, nisi Corpus separatim et Sanguinem similiter sumat, nisi per necessitatem et per cautelam ». Idque, inquit Baronius, ob recentem damnatam hæresim Berengarianam, quæ per unam tantum speciem satis esse impleri figuram aiebat. Verum Marca citatus hanc explicationem rejicit, quia Berengario affigit quæ nunquam professus est, imo neque ex hæresecos suæ principiis profiteri poterat. Vera itaque hujus loci interpretatio desumenda ex eis, quæ vitiose a quibusdam disciplinæ Ecclesiasticæ sæculo XI parum callentibus fiebant in Eucharistiæ administratione. Fidelibus enim Eucharistiam Sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, ut testis est auctor Micrologi, qui ante Gregorii VII tempora scripsit, cap. 26. Quæ forma non tantum adversa erat Ordini Romano, sed etiam institutioni Christi, qui Corpus seorsim a Sanguine commendaverat, ut recte annotavit Concilium Bracarense III anno DCLXXVIII, quod similem corruptelam capite primo damnavit. Usus autem ille utramque speciem commiscendi, hoc tempore servabatur apud Græcos : quem hodie quoque in suis Ecclesiis frequentant, porrecta populis in cochleari Eucharistia, liquore sacro poculi intincta. In quo ab illis graviter peccari contra Christi institutionem, *Nicetæ* pectorato abbati, disputatione cum eo Constantinopoli habita, objecit *Humbertus* Sylvæ-Candidæ cardinalis episcopus, legatus Romanæ Sedis ad Constantinum Monachum imp. anno MLIV missus. Gliscebat in Occidente commixtionis usus : adeo ut Ivo in Tractatu de Divinis Officiis eum tolerandum putaret in populi communione. Illam tamen communicandi formam Synodus Claromontana proscribendam duxit his verbis : « Ne quis communicet de altari, nisi Corpus separatim et Sanguinem similiter sumat » : Separatim, id est, seorsim, ut loquitur Concilium Bracarense, sive singulatim, quemadmodum Orderi-

(1) Urbanus II utique Cluniacum venit hoc anno ; sed altare consecravit die VIII kal. Novembris, ut ex relatione de ejus adventu Cluniacum pud Baluz. Miscell., tom. VI, pag. 465. MANSI.

cus laudatus sensum hujus canonis expressit.

7. *Hujus regulæ exceptio.* — Huic regulæ hanc exceptionem exhibet Synodus Claromontana : « Nisi per necessitatem et cautelam », ubi intincti sacrati panis consuetudinem jam sublatam retinet, in excepto *necessitatis* casu, nempe si communio præbenda esset ægris vel pueris. Tunc enim, ad adjuvandum esum, panis intinctio permittebatur, ut scripsit Paschalis II Urbani successor ad Pontium abbatem Cluniacensem, Epist. xxxii. « Novimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum. Quem morem sic semper in sancta Ecclesia conservandum docemus atque præcipimus: præter in parvulis ac omnino infirmis, qui panem absorbere non possunt ». *Cautelæ* quoque ratio habita est; qua voce receptum a quibusdam morem in distribuenda populis Eucharistia Synodus confirmat. Veriti enim illi, ne Sanguinis effusio accideret : in frequenti communicantium cœtu, solo panis consecrati symbolo laicos impertiebant, non præbito poculo : qua ratione Corpus seorsim a Calice sumebatur. Id egregie docet Rodulfus abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, iis versibus, quos laudat Gropperus cap. 44, de Communione alterius speciei :

Hic et ibi cautela fiat, ne presbyter ægris
Aut sanis tribuat laicis de Sanguine Christi :
Nam fundi posset leviter : simplexque putaret,
Quod non sub specie sit totus Jesus utraque.

8. *Eucharistia sub solo panis symbolo data.* — Cæterum Eucharistiæ administratio sub solo panis symbolo laicis hoc sæculo porrecta, magnum incrementum habuit post constitutum a Christianis regnum Hierosolymitanum, ad exemplum antiquissimæ Ecclesiæ illius civitatis : in qua, nulla specierum mixtione facta, solo pane sibi exhibito, adventantis ex Orbe universo populi pietas rem Sacramenti percipiebat. Consuetudo illa unius symboli non statim obtinuit in omnibus Ecclesiis Occidentis, quamvis in quampluribus servaretur; sed postquam divus Thomas ea de re consultus, earum Ecclesiarum pietatem et prudentiam in eo usu laudavit, certatim reliquæ omnes illum amplexæ sunt : « Provide », inquit sanctus Doctor 3 part. quæst. 80, art. 12, « in quibusdam Ecclesiis observatur ut populo sumendus sanguis non detur ». Plura ad eum Canonem xxviii Marca laudatus.

9. *Presbyterorum filios a sacris Ordinibus aliqui arcendos censebant.* — Baronius num. 32 affert aliqua Decreta in hoc Concilio statuta, inter quæ istud : « Nec filios presbyterorum, aut aliter etiam ex concubinis susceptos liberos, ad presbyteratus gradus provehi licere, nisi aliquo in monasterio religionem professi essent ». Ipsa verba Concilii et Urbani II refert Antonius part. 2, tit. 16, cap. 1. « Presbyterorum filios a sacris ministeriis removemus, nisi aut in cœnobiis, aut in canonicis (scilicet regularibus) fuerint religiose conversati ». Cum enim hoc tempore vix paterentur presbyteri suas sibi auferri uxores, prudenter judicavit Ecclesia, eorum filios a sacris Officiis et Ordinibus omnino arceri. *Roscelinus,* cum anno superiori in Anglia exularet, hanc quæstionem movit, contenditque presbyterorum filios ad sacros Ordines nullatenus promovendos. Theobaldus vero Stampensis, qui tunc Oxoniæ Scholam Theologicam regebat, contrariam sententiam propugnavit, eamque in rem Epistolam scripsit ad Roscelinum, quæ legitur tom. iii Spicilegii Dacheriani, in qua ait : « Quoniam sacerdotum filios, et alios ex lapsu carnis generatos non satis provida ratione calumniaris, et calumniando illos exleges esse nimis imprudenter adstruere conaris : quæ super iis a Patribus sanctis rationabiliter audivimus, non quasi præsumendo, sed diligentiæ subserviendo, ad memoriam revocare curavimus ». Post plura interposita : « Joannes quoque in Apocalypsi, *qui lavit nos in sanguine suo et fecit nos Deo regnum et sacerdotes.* Qua igitur fronte quidam homunciones non palam, sed e latibulis loquentes, et totam Campaniam libidinosa peregrinatione polluentes, indignos sacerdotio judicant, quos Petrus et Joannes regali sacerdotio dignos esse confirmant ? etc. ideoque Deus nasci voluit de progenie peccatricis, ut discerent homines peccata parentum non obesse sibi. Unde in Genealogia Christi nulla sanctarum nominatur, sed Thamar et aliæ tres, quas divina pagina reprehendit, apponuntur, ut qui pro peccatoribus veniebat, de peccatoribus nasci dignaretur. »

10. *Decretum ut cum dispensatione Sedis Apostolicæ ad eos admitti possint.* — Paulo post : « Quod prohibetur, ne filii sacerdotum ad Ordines promoveantur, sic est intelligendum secundum Augustinum, eosque qui hanc prohibitionem audiunt, ab hujusmodi concupiscentiis abstinere debere. Si enim filius sacerdotis honeste vivit, ordinandus est; si vero filius militis inhoneste vivit, repudiandus est ; quia magis placet Deo vitæ perfectio et contra peccatum affectio, quam superba de parentibus gloriatio : filii namque sacerdotum non ideo quod sint exleges, refutantur, sicut imperiti homines arbitrantur, sed ut sacerdotes a concupiscentiis carnis refrenentur. Quia nimirum quemlibet sacro fonte renatum vel plenarie divina mundat gratia, vel sacri mundatio lavacri non est sufficiens, nec plenaria, quod contradicit fidei Catholicæ. Non enim sunt exleges judicandi, quorum Deus ipse est pater, et quos peperit Christi gratia omnium regeneratorum piissima mater, nec debemus illis delictum patris sive thorum matris improperare, sed potius perfectionem diligenter attendere : quoniam patris sive matris perpetratum crimen non potest filiis paradisi claudere limen. Unde quidam Sapiens : *Quid metuere pati quocumque thoro generati?* » Plura eamdem in rem idem Theobaldus Oxoniæ magister. Hanc controversiam diremit Urbanus II in Concilio Claromontano, vetuitque quidem sacerdotum filios ad sacros Ordines promoveri absque dispensatione Ecclesia-

stica, aut nisi cœnobiis nomen dederint, eos tamen cum dispensatione sanctæ Sedis admisit. Hinc ad archiepiscopum Turonensem scribens : « Cenomannensem electum, inquit, eo quod filius sacerdotis dicitur, si cæteræ virtutes in eo conveniunt, non rejicimus, sed suffragantibus meritis eum patienter suscipimus, non tamen ut pro regula imposterum hoc assumatur ; sed ad tempus Ecclesiæ periculo consulitur». Mabillonius tom. I Musæi Italici part. 2, exhibet Epistolam Noviomensium clericorum ad Cameracenses datam *de filiis clericorum ad sacros Ordines admittendis.*

11. *Expeditio Hierosolymitana præcipua causa hujus Concilii.* — A num. 34 ad 52. Concilium Claromontanum ob expeditionem in Terram-Sanctam ab Urbano II indictum, quod, ut melius intelligatur, summarie hic ex Guillelmo Tyrio lib. 1, cap. 9 et seqq. quo in statu res in Oriente essent, exponam. *Turci* jam Syriam et utramque Ciliciam, Isauriam, Pamphiliam, Lyciam, Pisidiam, Lycaoniam, Cappadociam, Galatiam et utrumque Pontum, Bithyniam et Asiæ Minoris partem, infra modicum tempus in suam potestatem redegerant, Ecclesias dejiciebant, et Christianos magno furore persequebantur. Quod si navium copiam habuissent, Constantinopolim procul omni dubio sibi subjecissent. Neque ad sacra loca devotionis causa tam Græci quam Latini proficisci poterant, nisi per mille mortis genera. Christianis Hierosolymis post longam peregrinationem inclusis mors singulis diebus imminebat, quando sacerdos quidam « Petrus nomine, de regno Francorum, de episcopatu Ambianensi, qui et re et nomine cognominabatur Eremita », devotionis fervore incensus Hierosolymam pervenit.

12. *Hujus expeditionis auctor vel incentor Petrus Eremita.* — Is moram faciens in civitate plenius didicit quod prius aliis referentibus audierat; cumque accepisset civitatis patriarcham nomine *Symeonem* esse virum religiosum et timentem Deum, eum alloqui voluit. Patriarcha familiarius ei narravit quæ populum Dei magis affligebant, et quærenti *Petro* num tot malis superesset aliquod remedium, respondit patriarcha, quoad Græcos nullum auxilium ab illis sperandum esse, quia « infra paucos annos plusquam dimidium amiserunt imperii ». Promisit *Petrus* quod si ille papæ, et regibus ac principibus Occidentis tantas calamitates significare vellet, paratum se esse omnes convenire, et ad afferendum aliquod remedium diligenter invitare. Ecclesiam Dominicæ Resurrectionis ingressus *Petrus* visionem habuit Christi, ut injunctam sibi legationem intrepide perageret exhortantis. Hinc navim conscendit, et prospera usus navigatione Romam venit, circa quas partes Urbanus II reperiebatur. Promisit Pontifex se tempore accepto fidelem cooperatorem futurum, interimque Petrus permensa Italia Alpes transiit, Occidentales principes omnes sigillatim monuit, increpavit, rogavitque ut fratribus in tanta afflictione positis subvenire non differrent. « Fuitque domino papæ, qui eum ultra montes sine dilatione sequi decreverat, in eodem verbo plurimum necessarius. Nam præcursoris functus officio, auditorum mentes ad obediendum præparaverat, ut facilius idem persuadere volens, obtineret propositum, et universorum animos ad se compendiosius inclinaret », inquit Tyrius cap. 13.

13. *Urbanus II ad hanc expeditionem omnes hortatur.* — Urbanus II in Concilio Claromontano « promulgatis canonibus, qui ad morum ædificationem et corrigendam delictorum enormitatem poterant proficere, suggerente Petro Eremita », pluribus hortatus est omnes qui in Synodo erant, ut Christianis in afflictione positis subvenirent : «Noverunt, inquit, ex vobis nonnulli, qui hæc quæ loquimur, oculata conspexerunt fide, et præsens illorum per manus Petri, viri venerabilis (qui præsens est) ad nos delata docet Ecclesia. Nos autem de misericordia Dei et B. Petri et Pauli Apostolorum auctoritate confisi, fidelibus Christianis, qui contra eos arma susceperint et onus sibi hujus peregrinationis assumpserint, injunctas sibi pro suis delictis pœnitentias relaxamus». Non solum præsentes, sed etiam absentes Urbani II verba accenderunt. « Non erat in regnis Occidentalibus, qui aut ætatis, aut sexus, aut conditionis, aut status vellet esse memor, aut aliquibus persuasionibus deterritus ab incœpto desisteret : sed omnes indifferenter manus dabant, omnes unanimiter corde et ore votum profitebantur. Catervatim concurrebant populi, ubicumque unum de principibus iturum novissime audierant, ut se illius comitatui sociarent, ejusque super se in toto itinere invocarent nomen, obsequia promittentes et fidem ».

14. *Philippus rex Galliæ in hoc Concilio excommunicatur.* — In hoc Concilio Urbanus II *Philippum* regem Galliarum excommunicavit, ut refert Baronius num. 24, ex Bertholdo in Chron. *Fulco* enim Andegavorum comes, *Bertradæ* maritus, questus est quod sibi uxorem subtraxisset, et etiam illicite retineret. Is hoc anno piam quamdam donationem fecit monasterio Andegavensi sancti; Sergii pro suorum et parentum peccatorum absolutione, missaque singulis hebdomadis celebranda ; quæ his verbis clauditur : « Facta est autem hæc donatio anno ab Incarnat. Domini millesimo nonagesimo quinto, Indictione III die sabbati, luna XXV, Urbano Apostolico, Francia ex adulterio Philippi indigni regis fœdata, Rodulpho Turonensium metropolitano, Gofrido Andegavorum episcopo. Deo gratias. Amen ». Exhibet eam integram Peireskius in Registro LVII, jussu suo anno MDCXXII a duobus Notariis ex archetypo recognitam. Fuit *Fulco* pater Fulconis sæculo sequenti regis Hierusalem renuntiati.

15. *Simonia prohibetur.* — Decreto primo Concilii Claromontani, a Baronio num. 31 relato, *simonia* prohibetur. Idem hoc sæculo præstitum fuerat a Leone IX in Concilio Rhemensi,

deinde a Gregorio VII per suos legatos Amatum Oleronensem, et Hugonem Diensem episcopos, ac sanctum Hugonem abbatem Cluniacensem, qui coactis variis in provinciis Synodis, episcopos et canonicos simoniacos in ordinem redegere; verum hæc corruptela adeo hoc et sequenti sæculo invaluit, ut ei etiam principes ipsi auctoritatem darent. Indeque Guibertus abbas de Novingento, lib. 1, cap. 7 testatur, sua ætate, hoc scilicet et sequenti sæculo quo mortuus est, anno MCXXIV, presbyteros ægre semper tulisse, tum simoniacorum abusuum emendationem, tum etiam sibi interdicta subinde matrimonia. Carpit Guibertus Henricum Primum Franciæ regem, qui, ut ait, « multum erat cupidus, et episcopatuum venditionibus assuetus ». Sed et Philippum ac successorem « hominem in Dei rebus venalissimum appellat ». Quod confirmat Michael Scotus cognomento et patria Dunelmensis. Is Friderico II et imperatori familiaris fuit; lib. 4 Mensæ Philosophicæ cap. 28, ait : « Cum episcopus Carnotensis promisisset Philippo regi Franciæ, quod primam præbendam sibi daret ad votum, et cum multæ vacassent per vices, indignatus est rex : cui remandavit, quod nullam adhuc dederat, sed omnes vendiderat ». Neque Michaelis Scoti testimonium in dubium revocandum, cum Lisiardus Suessionensis episcopus, in Vita sancti Arnulphi decessoris sui, quæ extat apud Surium ad diem XV mensis Augusti cap. 9, scribat : « Interea defungitur abbas Reinaldus (sub cujus disciplina in monasterio Sancti Medardi Sanctus Arnulphus monachus vivebat), et instigante ambitionis spiritu, Pontius quidam pseudo-monachus, gradu comparativo, non secundum Grammaticam, sed juxta Simoniam, a rege Francorum Philippo nomen et sedem abbatis adipiscitur ». Porro Lisiardus obiit anno MCXXV, ut dicitur in Chronico Rhemensi, tomo I Bibliothecæ Labbei. Sed exempla simoniæ in Gallia, Anglia, Italia, Germania aliisque regionibus, libros implent.

16. *S. Bruno curiam Rom. relinquit.* — Ad num. 52. *Divus Bruno* Carthusiensium institutor anno MXC Romam ab Urbano II vocatus fuit, ut supra diximus : « Qui cogente papa Urbano, cujus quondam præceptor fuerat, Romanam perrexit ad curiam, eumdem papam solatio et consilio in Ecclesiasticis negotiis juvaturus. Sed cum tumultus et mores curiæ ferre non posset, relictæ solitudinis et quietis amore flagrans, relicta curia, contempto etiam archiepiscopatu Rhegiensis Ecclesiæ, ad quem ipso papa volente electus fuerat, in Calabriæ eremum, cui Turris nomen est, secessit, ibique laicis et clericis quamplurimis adunatis, solitariæ vitæ propositum, quandiu vixit, exercuit», inquit auctor anonymus Libelli *de Institutionibus Ordinis Carthusiensis.* Cum autem auctor Vitæ sancti Brunonis a Surio ad diem VI mensis Octobris editæ scribat, Brunonem Calabriam petiisse, antequam *Pontifex e Placentia abiret in Gallias,* celebrato nempe hoc anno Concilio Placentino, apparet Brunonem non annos tres, ut habet Baronius, sed annos quinque in curia Romana mansisse.

17. *Institutio Congregationis Antonii M. in Gallia.* — A num. 58. Postquam *Gasto*, vir nobilissimus provinciæ Viennensis, et *Girinus* filius ejus meritis sancti Antonii Magni sanitatem recepere, statim se et sua pietatis operibus exercendis dedicarunt, quibus in hoc sancto proposito haud multo post octo viri sese adjunxerunt, et piissimam inter se societatem et fraternitatem inierunt. Hæc paulatim sublimius provecta, postquam custodiam corporis sancti Antonii adepta, regulam sancti Augustini amplexa est, hujusque instituti pluria monasteria paulatim erecta sunt per Galliam, Italiam, Hispaniam, Germaniam aliasque orbis Christiani provincias, ut narrat Aimarus in Historia hujus ordinis parte 2.

18. *Congregatio Antoniana ad statum religionis evecta.* — Antoniani xenodochii sancti Antonii curam gessere usque ad annum MCCVIII, et præfecturam *Falconis*, proprio carentes templo, in quo privatis pietatis exercitiis possent incumbere. Postea *Falco* Ecclesiam construere cœpit; Benedictini quidem ad quos sancti Antonii prioratus pertinebat, aggredienti obstitere, sed *Humbertus* archiepiscopus Viennensis, utrarumque partium compromissarius, causam Antonianis adjudicavit, et Innocentius III ejus sententiam confirmavit. His non contentus, *Falco* suos solemnibus votis obstringere meditatus est, idque ab *Honorio III* Summo Pontifice anno millesimo ducentesimo decimo octavo obtinuit; a quo tempore Antoniana congregatio, quæ per centum viginti tres annos aut circiter nulla vota emiserat, ad statum religionis et ordinis sancti Antonii evecta est. Tandem *Bonifacius VIII* anno MCCXCVII, Bulla sua *Quarto idus Junii* data, prioratum sancti Antonii imposterum abbatiam esse voluit, religiosos ejusdem ordinis canonicos declaravit, et ut regula sancti Augustini ab illis deinceps servaretur statuit. Tunc *Aymo* primus abbas ordinis sancti Antonii institutus, ut Aimarus Falco in Historia ejusdem ordinis narrat.

19. *Concilium Lemovicense.* — Urbanus II, postquam Concilium Claromontanum celebravit, cum pluribus archiepiscopis et episcopis *mense Decembrio*, X *kal. Januarii* Lemovicas venit, et Basilicam sancti Martialis dedicavit *secundo kal. Januarii*, ac in perpetuum *diem illum solemnem et celebrem dedicationis agi constituit,* ut narrat Beslyus in Historia Pictaviensi, ex Tabulario Lemovicensi. Gaufredus prior Vosiensis in Chron. hoc anno scribit : « Decimo kal. Januarii, Lemovicas advenit Urbanus papa », additque Humbaldum Lemovicensem episcopum, accusatum et convictum, ab Urbano II depositum esse. In Synodo ibi ab eodem Pontifice habita, de profectione Hierosolymitana sicut et in omnibus per Galliam Conciliis, sine dubio actum. Chronographus enim Malleacensis, qui hoc tempore vivebat, ad annum MXCVI scribit : « Ubicumque fuit, præcepit Cruces facere hominibus, et pergere

Hierusalem, et liberare eam a Turcis et aliis gentibus ». Hoc autem anno, refert Urbanum papam celebrato Concilio Claromontano, Lemovicas venisse et præfatum Humbaldum deposuisse, die et mense non memoratis. Idem Gaufredus ibidem jam dixerat, Urbanum II Assumptionem B. Mariæ apud Anicium peregisse, monasterium sancti Roberti de Casa Dei *decimo quinto kalend. Septembris* consecrasse, in festo sancti Thomæ Usarchiæ hospitatum esse, *decimo kalendas Januarii* Lemovicas venisse, die post festum Innocentium cathedralem Ecclesiam dedicasse, sequenti die quievisse, *pridie kalendas Januarii* Basilicam regalem consecrasse. Indeque patet, quantum Bertholdus in Chron. aberrarit, qui asserit Urbanum II Nativitatem Christi apud Arelatem celebrasse. Non memorat Gaufredus singula oppida ab Urbano II invisa.

20. *Urbanus II Æra Pisana quandoque usus.* — Duchesnius in Notis ad Vitam sancti Hugonis abbatis Cluniacensis, pag. 86, recitat Diploma, quo bona et privilegia cœnobii puellaris Marciniacensis, positi in territorio castri antiquitus *Sinemuro* nuncupati, prope alveum Ligeris in episcopatu Augustodunensi (Marciniacus dicitur), confirmantur. Hujus hæc subscriptio : « Datum apud oppidum Sancti-Flori (in Alvernia situm XV leucis a Claromonte) per manum Joannis S. R. E. diaconi card., Indict. III, anno Dom. Incarnat. MXCVI, Pontificatus autem domni Urbani II papæ VIII, VII idus Decemb. » Est hic annus Incarn. Pisanus, qui nobis est tantum MXCV. Ex quo et liquet Urbanum II Æra Pisana aliquando usum esse, quam infra videbimus quandoque etiam usurpatam fuisse a Gelasio II et Callisto II. Sed suspicor mendum in Indictionem irrepsisse, legendumque *Indict.* IV ; alii enim Pontifices qui ea Æra usi sunt, Indictionem a Septembri inchoarunt. Porro *Urbanum* Æram Pisanam quandoque usurpasse, liquet etiam ex ejus Epistolis XI et XII, tom. X Concil. recitatis, ubi perperam in margine anni Incarnationis Pisani corriguntur, qui tamen puri sunt.

21. *Obitus Ladislai Hungariæ regis.* — In Chron. Hungarorum a Thwroczio scripto, de morte sancti Ladislai Hungariæ regis, habetur : « Sanctitate et gratia plenus, transiit ad consortia angelorum, anno regni sui XIX, et sepultus Waradini in monasterio suo, anno Domini MXCV, tertio kalend. Augusti, feria prima », sed legendum *quarto kalendas Augusti*, in quem diem hoc anno Dominica incidit. Ladislaum hoc anno demortuum, testantur etiam chronographus Hildesheimensis aliique. Ei successit *Colomannus*, ut habet idem Thwroczius. Rogerii comitis Siciliæ filiam uxorem postea duxit *Colomannus*, ut testatur Malaterra lib. 4, cap. 25. Erat autem filius Geisæ sancti Ladislai fratris.

22. *Obitus S. Vulstani episc. Vigorniensis.* — « Anno MXCV, vir venerabilis et valde admirabilis vitæ, Vulstanus episcopus sanctæ Vigorniensis Ecclesiæ ab adolescentia, divinis mancipatus obsequiis, post multos sancti sudoris agones, quibus pro gloria regni cælestis adipiscenda, magna mentis devotione et humilitate seduto Deo servivit intentissime, die mensis Januarii decimo octavo, nocte sabbati, septima hora mediante, migravit e sæculo », inquit Hovedenus part. 1 Annal., pag. 465. Idem habet Vigorniensis ejus Vitæ scriptor, sed loco *die mensis Januarii* XVIII, in utroque auctore legendum *die mensis Januarii* XIX, ut methodus cyclica docet, quo etiam die in variis Martyrologiis a Bollando ad diem XIX Januarii, ubi ejus Vitam exhibet relatis, consignatur.

23. *Obitus S. Geraldi fundatoris Congregationis Silvæ-Majoris.* — Mortuus est hoc anno *sanctus Geraldus* abbas monasterii Silvæ-Majoris non longe a Burdegala positi, *nonis Aprilis*, ut legitur in ejus Vita a Christiano monacho Silvæ-Majoris, paulo post ejus mortem composita (1), et in alia ejus Vita ab anonymo auctore ferme synchrono scripta, in Actis SS. Bollandianis ad diem V mensis Aprilis recitatis. Venit Geraldus ex monasterio Corbeiæ in Aquitaniam. Auctor anonymus laudatus cap. 3 scribit : « O quanta reverentia ille venerandus est dies ab hujus patriæ incolis, quo beatus vir a Deo missus, de longinquis terræ partibus huc advenit ! Anno siquidem ab Incarnato Domino millesimo septuagesimo nono, cum sociis suis venit dominus Geraldus in Silvam-Majorem in festivitate (ut fertur) Apostolorum Simonis et Judæ. Fama igitur tanti viri per diversas regiones se velocius extendit ; in secundo anno inceptum est monasterium, quinto scilicet idus Maii, in honore Domini et B. Mariæ Virginis et SS. Apostolorum Simonis et Judæ ». Ejus Congregatio latissime quondam propagata fuit, illumque Cælestinus III anno MCXCVII in sanctorum numerum retulit, ut liquet ex Rescripto ab illo « Laterani V kalendas, Pontificatus anno septimo » dato.

(1) *Vita a Christiano monacho Silvæ-Majoris, paulo post ejus mortem composita* etc. Nempe post centum ab ejus obitu annos, nam Christianum lucubrationem illam exarasse anno circiter MCXC Bollandistæ probant. MANSI.

URBANI II ANNUS 9. — CHRISTI 1096.

1. *Concilium Turonense ab Urbano papa celebratur : Philippus rex absolvitur.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus nonagesimus sextus, Indictione quarta, quo Urbanus papa degens in Galliis totus in Synodis, complura Romano Pontifice digna peregit, atque inter alia indictam Hierosolymitanam expeditionem promovit. Bertholdus dum ejusdem Pontificis iter relegit, hæc de ipso hoc anno : « Dominus papa Arelati diem Dominicæ Nativitatis cum diversarum provinciarum episcopis gloriosissime celebravit. In his locis ex parte schismaticorum Wirceburgensis episcopus ad Apostolicum pervenit, ejusque misericordiam consecutus est ; ita tamen ut eadem misericordia a legatis papæ in Teutonicis partibus perficeretur eidem. In tertia hebdomada Quadragesimæ, dominus papa Synodum celebravit cum diversarum episcopis provinciarum in civitate Turonensi, ubi iterum suorum præteritorum statuta Conciliorum generalis Synodi assensione roboravit. Et non multo post, episc. Strazburgensem de excommunicatione resipiscentem recepit in communionem, ita tamen ut de illatis criminibus se expurgaret ». Pergit agere de Hierosolymitana expeditione ibi decreta, deque his qui in Hungaria periclitati sunt militibus, ac deinde de regis Francorum absolutione his verbis :

2. « Philippus rex Galliarum, jamdudum pro adulterio excommunicatus, tandem domino papæ, dum adhuc in Galliis moraretur, satis humiliter ad satisfactionem venit, et abjurata adultera, in gratiam receptus est, seque in servitium domino papæ promptum exhibuit ». Hæc ipse : reliqua in fine anni hujus.

Hic autem duo sunt subjicienda Diplomata ab eodem Urbano Pontifice data ; atque primum, Turonis dum esset, quo edita jura ac privilegia ejusdem Ecclesiæ Turonensis cognovit, probavit, ac etiam Apostolica auctoritate firmavit : quod nuper acceptum hic tibi primum describendum curavimus ; sic enim se habet :

3. *Confert privilegia, tollit abusus ab Ecclesia Turonensi Urbanus papa.* — « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, universis sanctæ Ecclesiæ filiis salutem et Apostolicam benedictionem.

« Notum fore volumus tam futuris quam præsentibus, quoniam omnium bonorum largitor Deus devotionem nostram ad B. Martini tumulum visitandum sua miseratione perduxit. Quia vero in ejusdem beati confessoris Ecclesia quædam inoleverant, quæ in melius promovenda, salutis falce extirpanda videbantur ; nos per septem dies et eo amplius immorati, medicinam animarum, frequentius inter eos intrantes et exeuntes, eis impertivimus, et nobis in omnibus obedientes et benevolos, Deo inspirante et in eis cooperante nobiscum, experti sumus. Sed quoniam ad nostras aures pervenerat, quod legatos Romanæ Ecclesiæ suscipere cum processionis benignitate supersederant, neque etiam eis, videlicet legatis, auctoritas hujus Ecclesiæ per notitiam privilegiorum ejus innotuerat : succensuimus, et graviter eos increpavimus, cur tantam inobedientiæ offensionem incurrerant. Illis itaque humiliter nobis scripta patrum nostrorum Romanorum Pontificum prætendentibus, diligenter attendimus eorum privilegia. Et quia præter Apostolicum et regem, et Turonensem archiepiscopum semel in vita sua, neminem ad processionis susceptionem admittebant, studiose notavimus, nostris cardinalibus Teuzone, Alberto, Gregorio Papiensi, Rausgerio et Hugone Lugdunensi primate, et aliis tam episcopis quam aliarum dignitatum personis præsentibus, Brunone Signiensi episcopo, et Ingelramo Suessionensis Ecclesiæ archidiacono.

4. « Porro nos tanta auctoritate refecti, eorum antiquam consuetudinem, eorum scriptis suffragantes, auctoritate nostra corroboravimus, in præsentia nostrorum prædictorum fratrum. Et quia filius noster Amatus Burdegalensis archiepiscopus unus erat de legatis Romanæ Ecclesiæ, a Gregorio Septimo prædecessore nostro in Galliam destinatus, non ab hac Ecclesia processionis solemnitate susceptus, unde etiam graviter contra eosdem clericos commotus, in Exuldunensi Concilio eos excommunicatione perfoderat ; eum in concordiam et pacem

eorum reformavimus. Neque eos ad ullam satisfactionem, quia auctoritate pollente sese munierant, compulimus, neque qualibet pro tali excessu absolutione purgandos censuimus. Denique, quoniam in quibusdam suæ Ecclesiæ privilegiis proprium eis habere episcopum concessum est, ejus vice nos Romano eos sancimus specialiter adhærere Pontifici, et graviores eorum causas ejus pendere judicio.

5. « Si quis sane in crastinum cardinalis, aut legatus, aut episcopus, aut quilibet a nostro latere missus hanc nostræ confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, et nostram perfringens auctoritatem, processionem ab ipsa sancti confessoris Ecclesia expetierit, si commonitus non destiterit, potestatis honorisque dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata præsumptione cognoscat. Cunctis autem ista servantibus sit pax Domini nostri JESU Christi. Amen, Amen, Amen. Dat. Turonis, castello sancti Martini, per manum Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis, secundo idus Martii, Indict. quarta, anno Dominicæ Incarnationis MXCVII. (MXCVI), Pontificatus autem Domini Urbani Secundi papæ nono. »

Turonis autem recedens Urbanus papa, cum Pictavos se contulisset, ibi dum esset, quod accepit de inolito abusu, ut nonnisi pretio præbendæ atque canonicatus in Ecclesia S. Martini conferrentur, abolendum curavit, sancito decreto, quod sequenti Diplomate continetur, reliqua vero Apostolica auctoritate munivit. Diploma autem sic se habet:

6. « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Ecclesiæ beati Martini canonicis tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

« Bonorum omnium largitori Deo gratias agimus, qui devotionem nostram ad beati Martini tumulum visitandum sua miseratione perduxit. Quia vero in ejusdem beati confessoris Ecclesia consuetudo pravitatis ejusmodi inoleverat, ut honores seu præbendæ omnes pretio acquirerentur; nos locum illum sanctum emundare ab hac peste execrabili cupientes, religiosos viros ad præmonitionem nostram decrevimus præmittendos. Quibus estis fideliter, Domino inspirante, polliciti, et præceptis nostris omnimodis obedire, et simoniacæ pravitatis inquinamenta deserere. Quod et præsentibus nobis per Dei gratiam perfecistis, in nostra tanquam beati Petri manu firmantes, nihil vos ulterius honorum, nihil præbendarum vendituros aut empturos, nec ut vendantur aut emantur aliquando consensuros. Adjicientes etiam, nullum deinceps in canonicorum numerum admittendum, nisi eamdem sponsionem jurejurando firmaverit. Quæ videlicet universa nos sanctorum Apostolorum auctoritate firmavimus, et violatores omnes anathematis mucrone confodimus. Et præteritorum igitur gratiæ respondentes, et futurorum spem longe meliorem gerentes, secundum prædecessorum nostrorum Ecclesiæ Romanæ Pontificum privilegia, vos in spirituales filios Apostolicæ Sedis assumpsimus, et eadem auctoritate statuimus, nullum pontificum, nullum regum, nullum cujusque dignitatis aut ordinis præter præpositos vestros, in vestra Ecclesia vel ejus pertinentiis, potestatem aut dominium exercere; ut Romanæ Ecclesiæ præcepta servantes, Romanæ Ecclesiæ libertate perpetua gaudeatis, salvo nimirum jure seu consuetudine quam hactenus erga vos Turonensis noscitur archiepiscopus habuisse.

7. « Quæcumque igitur venerabilis illa beati Martini Ecclesia legitimo jure, vel Pontificum collatione, vel regum et principum liberalitate, vel fidelium oblatione possidet, seu in futurum, præstante Domino, juste poterit et canonice adipisci, firma vobis semper et illi bata permaneant. Nullus in villis aut mansionibus, sive territoriis, sive Ecclesiis, aut pagis, ad vestram Ecclesiam pertinentibus, invitis vobis judicia agere, ingenuos servosve sæculi potestate constringere, nec teloneum aut naulum præsumat exigere. Possessionum vero vestrarum decimæ seu novæ, in pauperum usus omnino proficiant. Episcopus autem, in cujus diœcesi eædem possessiones sunt, ordinandorum clericorum tantum curam gerat, nihil de cætero gravaminis clericis inferat, nec Ecclesiarum altaria vel alia bona, per regum præcepta vobis antiquitus data et Pontificum Romanorum privilegiis confirmata, vel aliis dare, vel venalitate distrahere, vel modo quolibet alienare præsumat.

8. « Quidquid præterea libertatis, quidquid immunitatis vel prædecessores nostri Romani Pontifices, vel Turonenses archiepiscopi, vel Gallicanarum Ecclesiarum, apud Tussiacum in Tullensi parochia generalis Synodus congregata, pro B. et apostolici confessoris Martini reverentia vestræ Ecclesiæ, vestrisque prædecessoribus contulerunt, nos præsentis Decreti pagina confirmamus. Et quia in quibusdam vestræ Ecclesiæ privilegiis proprium vobis habere episcopum concessum est; nos ejus vice Romano vos sancimus specialiter adhærere Pontifici, et graviores vestri causas ex ejus pendere judicio. Si quis sane in crastinum archiepiscopus aut episcopus, imperator aut rex, princeps aut dux, comes, vicecomes, judex, aut Ecclesiastica quælibet sæcularisve persona, hanc nostræ Constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reumque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri JESU Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri JESU Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, Amen, Amen. Datum Pictavis per manum Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardina-

lis, quarto kal. Aprilis, Indictione quarta, anno Dominicæ Incarnationis millesimo xcvii (mxcvi), Pontificatus autem domini Urbani Secundi papæ ix ».

9. *De monasterio S. Mauri in Glannafolio et monachis Fossatensibus.* — Antequam autem hinc cum Urbano Pontifice recedamus, quæ reperimus fragmenta ad dictum Concilium Turonense spectantia, hic describenda, ut quæ spectant ad causam monachorum monasterii sancti Mauri. Etenim testatur Petrus Diaconus hæc de monasterio sancti Mauri [1] : « In Turonensi Concilio, ubi ipse Urbanus papa præsidebat, monasterium sancti Mauri in Glannafolio, a Fossatensium monachorum abstractum tyrannide, pristinæ dignitati libertatique restituit, sub magisterio tantum Cassinensis cœnobii perpetuo mansurum ». Hæc Petrus. At hic recitanda est brevis Ivonis episcopi Carnotensis Epistola, qua expostulat, ad successorem Urbani papæ scribens, de injusta sententia per subreptionem contra Fossatenses monachos in hoc ipso Turonensi Concilio ab Urbano papa nesciente lata. Epistola sic se habet [2] :

10. « Paschali summo Pontifici Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, per mare hujus mundi prospere navigare, et post superata naufragia navem in tuto collocare.

« Quoniam judicia Romanæ Ecclesiæ a nemine foris retractari posse, eadem Romana Ecclesia docente didicimus; si qui aliquando se prægravatos ipsius Ecclesiæ auctoritate conqueruntur, hoc eis consilium damus, ut non descendant in Ægyptum propter auxilium [3], sed ab ipsa ad ipsam confugiant, et inde exspectent levamen unde se conqueruntur accepisse gravamen ; quia quæ aliquando corripit paterna severitate, eadem frequenter colligit materna pietate. Quod ideo prælibavimus beatitudini vestræ, ut causam Fossatensium monachorum patienter audiatis, et quantum salva Apostolica reverentia fieri potest, anxietatem eorum misericorditer relevetis. Conqueruntur enim se in Concilio Turonensi prægravatos, quoniam ad suggestionem comitis Andegavensis dicunt fuisse subreptum domno papæ Urbano, ut monasterium S. Mauri, situm in patria Andegavensi, quod sub jure Fossatensis monasterii antea per trecentos aut eo amplius annos extiterat, de ejusdem monasterii jure auferret, et ordinato ibi abbate, liberum esse constitueret : quod et factum est, Fossatensibus monachis jus suum reclamantibus, et multis, qui Concilio intererant, aliter sentientibus, cum viderent Privilegium quo nitebantur Fossatenses monachi, de manibus eorum ab Andegavensibus fuisse ereptum, et in plures partes fuisse conscissum. Adhibitis ergo multorum intercessionibus supplicant prædicti monachi, ut eorum negotium a majestate vestra legitima discussione retractetur, et vel misericordia flectente, vel justitia dictante terminetur ». Hucusque Ivonis Epistola.

11. *Parata expeditio in Orientem et profectio.* — Hoc eodem anno, expeditio Occidentalium pro Orientalium Christianorum sub Turcis periclitantium subventione, indicta per Urbanum papam anno superiori, sub diversis ducibus, diverso tempore, diversis locis in procinctu posita, Constantinopolim versus iter arripit; aliique ex ipsis qui primi fuere, sub Galtero duce, octava die mensis Martii, alii paulo post sub Petro Eremita proficiscuntur : Godefredus autem dux Lotharingiæ, cum aliis ducibus et comitibus, mense Augusti, die decima quinta, alii vero, ut Boamundus comes Apuliæ, anno sequenti, ut suo loco dicemus. Hæc autem pluribus prosecutus est [1] Tyrius, quem consulat qui ista cupit addiscere : commentarium enim eo argumento elaboravit lectione dignum. Nobis autem in proposito est, ista tantum nota temporum consignare, non autem singula prosequi, quia jam notissima cunctis scriptorum copia facta sunt. Ante profectionem autem hoc anno magnam ab eis pluribus in locis stragem factam esse Judæorum, Bertholdus atque alii horum temporum scriptores affirmant. Qui enim divino instinctu adversus Christiani nominis hostes dedere sacræ militiæ nomen, in quos primos incidunt Christi hostes Judæos infelices, animi impetu, legum habenis excussis feruntur, eosque trucidant, fugant vel obsident, atque ex desperatione ad consciscendam sibi mortem impellunt : datur tantum illis venia qui Christianam fidem, abjurato Judaismo, profiteri vellent.

12. Profectique sunt cum militibus Christianis episcopi, inter quos Ademarus Podiensis Anicii Vellaunorum episcopus eminuit Apostolica legatione sublimis, insuper cum illis Willelmus Aurasii. Hi primi Cruce signati alios eodem sacro signo nobilitarunt. Eodem Urbani papæ classico excitatus Bernardus Toletanus archiepiscopus, iterum in Terram-Sanctam hac cruce signatus, est peregrinationem aggressus ; sed primo ob clericos Toletanos qui eo absente, quasi nunquam amplius reversuro, alium subrogandum putarunt archiepiscopum, reverti coactus, sed pulsis illis, monachis sancti Facundi in eamdem Ecclesiam introductis, iterum se ad iter illud capessendum accinxit, pervenitque ad Urbanum papam, qui misertus ejus Ecclesiæ tunc coalescentis nondum adultæ, jussit illum redire Toletum. Qui parens Pontifici, rediens, quos potuit ex Gallia secum duxit viros, quos eruditione et moribus ad regendas Ecclesias putavit idoneos ; sed (quod humanum est) judicio erravit in electione Burdini, quem Lemovicis secum duxit Toletum, et archidiaconi dignitate nobilitavit, atque inde in Coimbricensem, postea in Bracharensem archiepiscopum extulit, hominem versipellem, astutum ad decipiendum quemlibet licet sapientem optime

[1] Petr. Diac. Chr. Cassin. l. iv, c. 18. — [2] Ivo Ep. clxxxiii. — [3] Hoc est, ad principes sæculares.

[1] Willel. Tyr. de Bell. sac. l. i, c. 18; l. i. c. 1.

comparatum, de quo inferius sæpe dicendum. Hæc ex Roderico ejusdem Toletanæ Ecclesiæ archiepiscopo [1].

13. *Urbani II reditus Romam.* — Demum vero, ut Urbani papæ Romam ex Galliis redeuntis vestigia assectemur, hæc de ipso qui tunc ea scribebat Bertholdus Constantiensis hoc anno : « Dominus papa, bene dispositis rebus in Gallia, post reconciliationem regis Galliarum et post multa Concilia, tandem in Longobardiam cum magno triumpho et gloria repedavit, et Exaltationem S. Crucis apud Hortarium prope Papiam solemniter celebravit : multosque episcopos et principes in suo comitatu habuit ». Et inferius de reditu Romam : « Dominus papa, tandem ad Apostolicam Sedem cum magna gloria et tripudio reversus, Nativitatem Domini Romæ cum suis Cardinalibus gloriosissime celebravit; quippe tota Romana Urbe pæne sibi subjugata, præter turrim Crescentii, in qua adhuc latitabant Guibertini ». Hæc ipse exordio sequentis anni, incipiens more suo anni cujuslibet exordium a Natali die Domini numerare : juxta autem a nobis more majorum initam rationem, in fine præsentis anni sunt collocanda.

[1] Rod. Tolet. l. vi, c. 27, 28.

Anno periodi Græco-Romanæ 6589. — Anno Æræ Hispan. 1134. — Anno Hegiræ 490, inchoato die 19 Decemb., Fer. 6. — Jesu Christi 1096. — Urbani II papæ 9. — Henrici IV reg. 41 imp. 13. Alexii Comneni imp. 16.

1. *Urbanus II apud Turonas Concilium celebrat.* — A num. 1 ad 11. Urbanus II, non *Arelate*, ut perperam habet Bertholdus in Chron. a Baronio num. 1 citatus, sed apud *Lemovicas* Natale Domini anni superioris celebravit, ut patet ex iis quæ eo anno num. 19 in medium adduximus. Bertholdus enim annum a Natali Domini exorditur, et in rebus extra Germaniam gestis narrandis quandoque peccat. Verum autem est quod is postea ibidem refert, Urbanum nempe in tertia hebdomada Quadragesimæ Synodum in civitate Turonensi celebrasse, et *Philippum* Galliarum regem abjurata Bertrada in gratiam a Pontifice receptum fuisse. Baronius enim num. 5 refert Diploma Urbani II, quo privilegia Ecclesiæ Turonensis confirmavit, *dat. Turonis*, secundo idus Martii, Indict. iv ; et num. 8, aliud Diploma ejusdem Pontificis, *datum Pictavis, quarto kal. Aprilis Indict.* iv, ideoque hoc Christi anno.

2. *Ad varias urbes pergit, et Philippum regem in amicitiam recipit.* — Confirmantur hæc omnia et magis illustrantur, primo ex chronographo Malleacensi hujus temporis scriptore, ad annum mxcvi, ubi ait : « Urbanus papa veniens ad festivitatem sancti Hilarii (quæ celebratur vel xii vel xiii vel xiv Januarii) fuit Pictavis, et benedixit Monasterium-Novum sexto kalendas Februarii (qui hoc anno in Dominicam incidit. Monasterium-Novum, vulgo *Montiers-neuf*, fundatum fuerat anno mlxviii a Guidone Gofrido comite Pictaviensi, duce Aquitaniæ, ut dicitur in eodem chronico Malleacensi). Post hæc perrexit Andegavis et benedixit monasterium Sancti-Nicolai (quod ipsemet Urbanus, in litteris datis *apud Sableusium*, quæ urbicula est media inter Andegavum et Cenomanum, vulgo *Sable*, XVI *kalend. Mart.*, *Indict.* iv, a San-Marthanis in tomo de abbatis Galliarum recitatis testatur). Inde abiens Turonis tenuit Concilium in monasterio sancti Martini, in quo inter alia restauravit abbatiam Sancti-Mauri, et præcepit habere abbates, etc. Inde reversus est Sanctonas civitatem et celebravit ibi sanctum Pascha : et inde remeavit Romam, et in eundo remeavit Nemausum civitatem, ubi item tenuit Concilium et reconciliavit Philippum regem Francorum ».

3. *Gesta ab Urbano II apud Andegavos.* — Holstenius in Collectione Romana part. 2, pag. 222, ex libello Ms. Fulconis comitis Andegavensis hæc refert : « In fine istius anni mxcvi, (legendum mxcv, ut ex dictis liquet et verba sequentia demonstrant), appropinquante Quadragesima, (ideoque Fulco illius libelli auctor annum a Paschate auspicatur), venit Andegavum papa Romanus Urbanus, et ammonuit gentem nostram, ut irent Jerusalem expugnaturi gentilem populum, qui civitatem illam et totam terram Christianorum usque Constantinopolim occupaverant. Tunc in Septuagesima dedicata est Ecclesia sancti Nicolai ab ipso papa. Constituit etiam idem Apostolicus, et Edicto jussit, ut in eodem termino quo dedicationem fecerat, indictum publicum celebraretur (id est, nundinæ, ut recte Ducangius in Glossario explicat) unoquoque anno apud S. Nicolaum, septima pars pœnitentiarum populo convenienti ad

illam celebritatem dimitteretur. Unde discedens Cenomannum venit, et inde Turonum; ibique datis venerabili Concilio decretis, media Quadragesima coronatus est, et cum solemni processione ab Ecclesia S. Mauritii ad Ecclesiam B. Martini deductus, ubi mihi florem aureum quem manu gerebat, donavit : quem ego etiam ob memoriam et amorem illius, in Hosanna semper mihi meisque successoribus deferendum constitui ».

4. *Gesta ab Urbano II apud Turonos et Pictavos.* — Ad hæc Chiffletius in Probationibus Historiæ Trenorciensis, pag. 333, refert ex veteri Diplomate, in Concilio Turonensi præsente Urbano II hoc anno habito, Ecclesias sanctæ Crucis et sancti Nicolai de Lausduno, Petro Trenorciensi abbati ejusque monasterio adjudicatas esse. In fine legitur : « Actum Turonis, anno ab Incarnat. Domini MXCV, Indict. III, XIII kalendas Aprilis, feria V », ideoque ni error sit in numeris, notarius annum et Indictionem a Paschate inchoat, ut feria V cum die XX Martii copulata indubitatum reddit. Et postea refert Chiffletius ex Tabulis autographis : « Tempore P. abbatis, mense Januario, anni MXCV a Paschate deducti (ideoque jam numerabatur annus MXCVI, juxta nostrum calculum) Indictione IV, (ex quo liquet notarium Indictionem a Septembri, annum vero a Paschate exorsum esse) Petrus Pictavorum episcopus, natam inter monachos Turnacenses et canonicos Sanctæ-Crucis de Lausduno controversiam dirimit. Subscribunt ejus sententiæ, Urbanus papa II, etc. » Quare verum est quod scribit chronographus Malleacensis, Urbanum II in die festivitatis sancti Hilarii Pictavos venisse, qua etiam in urbe erat die XXIX Martii, ut patet ex dictis anno DCDXCIV, num. 20. Insuper Urbanus II, postulante Petro Trenorciensi abbate, Turonis hoc anno ejus monasterii bona juraque omnia recepit in tutelam Apostolicæ Sedis, ut liquet ex ejus Rescripto ibidem a Chiffletio relato, ab Urbano papa subscripto, datoque « Turonis XIII kalendas Aprilis, Indictione IV, Incarnationis Dominicæ anno MXCVI ».

5. *Gesta Tolosæ.* — Catellus in Hist. Comitum Tolosæ, lib. 2, cap. 3, hæc refert ex Codice Ms : « Anno Domini MXCVI, Indict. IV, nono kalend. Junii, dominus papa Urbanus una cum archiepiscopo Toletano Bernardo, et Amato Burdegalis archiepiscopo, Pisanoque archiepiscopo (aliisque episcopis ibidem designatis) consecravit Ecclesiam sancti Saturnini martyris, Tolosæ episcopi ». Quod et testatur ipsemet Urbanus II in Rescripto a se anno insequenti emisso, et a Catello ibidem memorato, qui addit Bernardum Guidonis recensere Concilia ab Urbano II celebrata, et habere apud se Epitomen Ms. ab eodem Bernardo editam inscriptamque : *De temporibus et annis generalium et particularium Conciliorum.*

6. *Gesta Magalonæ.* — Urbanum II ex urbe Tolosana Magalonam profectum esse colligo, ex tempore quo in utraque urbe fuit, et ex Arnaldo de Verdala episc. Magalonensi in Catalogo episc. Magalonensium, a se circa annum MCCCXL scripto et tom. I Biblioth. Labbei relato : « Anno XCVI, (legendum MXCVI), in Vigilia Apostolorum Petri et Pauli, Urbanus papa II, qui ad visitandas et confirmandas Galliæ Ecclesias Alpes transisset, ad preces dicti Gothofredi episcopi (nempe Magalonensis) intravit Magalonem, ibique stetit per quinque dies, et tunc secunda die adventus sui, scilicet Dominica (quæ hoc anno incidit in diem XXIX mensis Junii, festo SS. Apostolorum Petri et Pauli sacrum) congregato totius pæne Magalonensis episcopatus clero et populo, sermone facto, assistentibus archiepiscopis Pisano et Tarraconensi, ac episcopo Albanensi, Signensi, Nemausensi et Magalonensi, præsentibus comite Substantionensi, Guillelmo Montis Pessulani domino, de terræ nobilibus totam insulam Magalonensem solemniter consecravit, et omnibus in ea sepultis ac sepeliendis absolutionem omnium delictorum concessit, et multa alia privilegia eidem Ecclesiæ donavit, etc. » San-Marthani in episcopis Magalonensibus, videntes Verdalam deinde scribere Urbanum II eodem anno XCVI Concilium apud Clarum-Montem celebrasse, et existimantes eum in anno adventus Urbani II Magalonam, uti in anno Concilii Claromontani peccasse, Verdalæ nomine alto silentio suppresso, hæc ejus verbis cum anno MXCV coputant. Verum Verdala, qui in Historia generali parum versatus erat, hæc ex Actis publicis desumpsit, et ei adscribenda erant.

7. *Urbanus II Nemausi Concilium celebrat.* — Dacherius in Spicilegio tom. IV, publicavit Concilium *Nemausense*, ab Urbano II mense Julio celebratum, cujus extant tantum canones. Hoc Concilium nunc legitur tom. 10 Concil. pagina 605, in eoque varia continentur ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentia. De eo intelligendus Bertholdus de Philippo Francorum rege verba faciens : « Dum adhuc in Galliis moraretur (nempe Urbanus), satis humiliter ad satisfactionem venit, et abjurata adultera in gratiam receptus est ». In illo confirmata donatio facta Odiloni abbati et ejus monachis, terræ sancti Ægidii, per Raimundum comitem Tolosanorum et Autenensium, ducem Narbonæ et marchionem Provinciæ. In fine legitur : « Facta et confirmata Charta in Nemausensi Concilio a domno papa Urbano II, celebrato anno ab Incarnat. Domini MXCVI, Indict. IV, septima (legendum sexta) feria, IV idus Julii, Pontificatus domni Urbani papæ anno IX, regnante Philippo rege ». Chartæ subscripsit ipse *Raimundus comes.* Hanc donationem Urbanus iterum Avenione post aliquot dies confirmavit, et monasterium sancti Ægidii immunitate donavit, Rescripto dato « apud Avenionem in monasterio sancti Andreæ XI kalendas Augusti, Indictione IV, Incarn. Dominicæ MXCVI, Pontificatus autem domini Urbani II papæ IX ». Tam donatio quam ejus confirmatio tom. X Concil. recitantur, ex iisque constat, Concilium Ne-

mausense mense Julio habitum, indeque Urbanum II Avenionem profectum.

8. *Nemauso venit ad S. Ægidium, indeque Avenionem.* — Ex urbe Nemausensi, ad monasterium sancti Ægidii paucis leucis ab illa dissitum Urbanus II antea venerat, ubi confirmavit quæcumque privilegia Revipollensi monasterio in comitatu Ausonensi sito, antea a Pontificibus Rom. ac principibus concessa fuerant. Baluzius in Appendice Marcæ Hisp. Urbani Rescriptum recitat, « datum in monasterio S. Ægidii, etc. XVII kal. Augusti, Indict. IV, Incarnat. Dominicæ anno MXCVII, (Pisano, ut tam Indictio IV quam annus IX Urbani demonstrant) Pontificatus autem domni Urbani II papæ IX ». Postridie idem Pontifex Apostolico Privilegio munivit monasterium Balneolense, in comitatu Bisuldinensi positum. Ejus Rescriptum ibidem recitatur : « Datum in monasterio sancti Ægidii apud Vallem-Flavianam, XVI kalendas Augusti, Indictione quarta, Incarnat. Dominicæ anno MXCVII (Pisano), Pontificatus autem domni Urbani II papæ nono ». Sancti Ægidii monasterium Benedictinum, quod urbi nomen dedit, ad presbyteros sæculares postea translatum.

9. *Prima pars exercitus Cruce signatorum est Francorum Orientalium.* — Ad num. 11 et seq. Mabillonius tom. I Musæi Italici part. 2, Historiam *Belli sacri* ab auctore anonymo, quem coætaneum arbitratur, scriptam publicavit. Is Gesta hoc anno recte in compendium redegit. Quare licet eum ab aliis qui interfuere, quæ narrat, exscripsisse existimem, ejus tamen verbis utar, quia quæ isto anno refert in scriptoribus contemporaneis etiam habentur : « Primum, inquit, cœperunt arripere iter, fecerunt tres partes. Una pars Francorum in Ungariæ intravit regionem, scilicet Petrus Eremita, et dux Gottifredus (Bullonius dictus), et Balduinus frater ejus, et comes Balduinus de monte. Petrus vero Eremita Constantinopolim venit in kal. Augusti, et cum eo maxima generatio Alamannorum. Illic invenit Lombardos et Longobardos, et alios plures congregatos, quibus imperator Græcorum jusserat dari mercatum (id est, cibaria ad alimoniam exercitus) sicuti mos erat in civitate. Dixitque illis : Nolite transmeare Brachium (nempe S. Georgii, seu Hellespontum), donec veniat maxima Christianorum virtus, quia vos tot non estis, quot cum Turcis prœliari valeatis. Ipsique Christiani nequiter deducebant se, quoniam civitatis palatia sternebant et incendebant, et auferebant plumbum unde Ecclesiæ erant coopertæ, et vendebant Græcis. De quo magis iratus imperator mox jussit illos transmeare ultra Brachium. Postquam vero transfretaverunt, non cessabant agere omnia mala. Tandem pervenerunt Nicomediam. Illic divisi sunt Lombardi et Longobardi, et Alamanni a Francigenis, quia Francigenæ erant tumidi superbia. Elegerunt autem Lombardi et Longobardi dominum super sese, cui nomen Raynaldi, et Alamanni similiter : et intraverunt in Romaniam, et per quatuor dies iverunt ultra Nicæam civitatem, et invenerunt quoddam castrum, cui nomen Sceregorgo, quod vacuum erat gente, et apprehenderunt illud, in quo invenerunt satis frumentum, et vinum, et carnem, et omnia bona.

10. *Male habentur a Turcis circa Niceam.* — « Audientes itaque Turci, quia Christiani essent in castrum, venerunt continuo obsidere illud. Ante portam castri erat quidam puteus, et ad pedem castri erat fons unus, juxta quem exiit Raynaldus, excubare scilicet Turcos. Venientes autem Turci in die dedicationis S. Michaelis Archangeli, scilicet duobus diebus stantibus mensis Septembris, invenerunt Raynaldum et alios omnes qui cum eo erant, et occiderunt multos ex eis. Alii qui remanserunt vivi, fugerunt in castrum, quod Turci obsederunt continuo, eisque abstulerunt aquam : fueruntque nostri in tanta afflictione sitis, quod flebotomari faciebant suos equos et asinos, quorum sanguinem bibebant. Hæc persecutio fuit per octo dies. At dominus Alamannorum (scilicet Raynaldus) consiliatus est cum Turcis, qualiter traderet alios omnes : et fingens se exire ab bellum, fugit ad illos et cum eo multi ex aliis. Turci ceperunt castrum : illi autem qui Deum abnegare noluerunt, capitalem sententiam susceperunt : qui vivi remanserunt, decapitati sunt a Turcis. Isti primo acceperunt feliciter martyrium pro Christi nomine. Audientes autem Turci, quod Petrus Eremita et Gualterius *Sine habere* (ita cognominabatur) fuissent in civitate quæ supra Nicæam, venerunt illuc gaudendo occidere illos. Cumque venirent, lætantes obviaverunt Gualterius et sui milites, quos omnes confestim occiderunt.

11. *Alexius imp. lætatur de strage Christianorum.* — « Petrus vero Eremita paululum antea recesserat Constantinopolim, eo quod nequibat retinere illam diversam gentem, quæ nolebat eum audire nec verba ejus auscultare. Turci vero post hanc malignam illorum victoriam, ubicumque inveniebantur peregrini, irruebant super eos : quorum alios inveniebant vigilantes, alios dormientes, alios nudos jacentes, quos omnes interficiebant. Presbyterum quoque unum invenerunt celebrare sanctam missam super altare, eumque martyrizaverunt. Alii qui potuerunt evadere fugerunt ad civitatem : alii miserunt se in mare, alii in silvis, alii ascenderunt in montaneis, et introierunt in quoddam castrum. Turci namque persequentes illos, adunaverunt ligna, ut illos incenderent simul cum castro. Christiani igitur qui in castello erant, miserunt ignem in lignis adunatis, et reversus ignis adversus Turcos, quoniam Deus noluit suos relinquere. Illos vero qui capti erant a Turcis, diviserunt inter se, sicut prius fecerunt per universas eorum regiones. Hoc totum factum est in mense Octobri. Audiens hoc imperator, quod Turci ita dissipassent nostros, lætus et gavisus fuit, et mandavit et fecit eos transmeare Brachium ; et post-

quam reversi fuerunt, comparavit ab eis omnia arma eorum.

12. *Secunda pars exercitus Christiani male etiam habita.* — « Secunda vero pars intravit in Sclavoniæ partibus, sc. Raymundus comes sancti Ægidii, et cum eo Podiensis episcopus (Ademarus appellatus) : in qua Sclavonia multa pars passi sunt pro Christi nomine et sancti Sepulchri. Nam per quadraginta dies ambulaverunt per obscura loca propter nebulas, quæ erant tam densæ, ut vix paululum longe conspicere possent, et Turci undique eos insidiantes. Sed belli potens et providus comes minutam gentem faciebat ire in medio, et ipse cum exercitu suo custodiebat eos ante et retro ab insidiis Turcorum. Itaque plures e suis militibus perdidit fame et gladio, quoniam mala terra erat. Viam etiam nesciebant, nisi per ortum solis ». Vides Raimundum comitem sancti Ægidii hoc anno in Terram-Sanctam profectum, et hunc anonymum suffragari Tudebodo, Fulcherio Carnotensi aliisque qui id etiam scripsere.

13. *Franci Occidentales tertiam exercitus partem componunt.* — « Tertia pars per antiquam viam Romam venit. In ista vero parte fuit Robertus comes Flandrensis, et Robertus comes Normannus et Ugo Magnus (qui frater erat Philippi Francorum regis), et alii plures : ac deinde appropinquarunt ad portum Brondusii aut Bari, aut Tarenti. Ugo vero Magnus, et Guillelmus Marchusi filius confestim miserunt sese in mari ad portum Bari, et transfretantes applicuerunt Dyrachium. Audiens itaque dux illius civitatis illos prudentissimos viros illuc esse applicatos, continuo mala cogitatione in cor ejus ascendente, jussit eos moveri, et Constantinopolim ante infelicem imperatorem caute deduci, quo ei fidelitatem facerent.

14. *Gotthofredus Bullonius Constantinopolim venit.* — « Dux itaque Gottifredus, nostrorum comitum primus, Constantinopolim venit cum suo magno exercitu diebus duobus ante Nativitatem Domini nostri, et hospitatus est juxta Constantinopolim : fuitque ibi donec iniquus imperator jussit eum honorabiliter hospitari in Burgo. Cumque hospitatus fuisset secure, mandabat armigeros suos foras per unumquemque diem, quatenus paleam et alia necessaria apportarent. Cum vero jam putabant cum fiducia exire quocumque voluissent, inimicus imperator, Alexius nomine, sagaciter faciebat ipsos observari : suisque Turcopolis et Piccinacis imperabat, quod eos invaderent et occiderent. Balduinus itaque ducis frater audiens hoc quod traditor imperator suis imperabat hominibus, statim misit se in nimiam attentionem, si forte illos invenire posset. Ad ultimum invenit eos occidentes gentem suam, illosque invasit toto corde, et Deo adjuvante superavit, et apprehendit sexaginta... Ex eis partim occidit, et partim ante conspectum ducis conduxit. Cumque vidisset hoc imperator infelix, valde iratus est. Videns autem dux quod imperator eis esset iratus, jussit suis militibus exire de Burgo, et hospitari extra civitatem, ubi fuerant prius. Sero autem superveniente, mandavit infelix imperator exercitum suum, et fecit invadere ducem simul cum Christi gente : quos persequens invictus dux una cum Christi militibus, occidit septem ex illis; et persequendo alios, venit usque ad civitatis portam. Reversus itaque dux ad sua tentoria, et fuit in campo illo fere per quinque dies, donec pactus est cum imperatore : dixitque illi imperator, quod transfretaret Brachium S. Gregorii, promisitque facere illuc conduci omnem mercatum, sicut erat Constantinopoli, et pauperibus eleemosynam erogare unde vivere possent ». Ita anonymus testis oculatus eorum quæ narrat, cujus aliquas tantum phrases non necessarias prætermisi. Quæ hoc anno peracta esse docet chronographus Malleacensis, cujus verba anno sequenti referam.

15. *Urbanus II Romam redit.* — Ad num. 13. Bertholdus in Chron. quem sequitur Baronius, refert Urbanum II « Exaltationem S. Crucis apud Hortarium prope Papiam, et Nativitatem Domini Romæ » celebrasse. Verum *Urbanus* triduo ante festum Exaltationis sanctæ Crucis, *Tarasci* ad Rhodanum quatuor leucis ab Avenione dissiti agebat, ut docet Charta ex Chartulario monasterii sancti Victoris Massiliensis descripta, et a Bucheo lib. 9 Hist. Provinciæ pag. 83 relata, in qua habetur : « Notum fieri volumus, quod venerabilis papa Urbanus anno Incar. Domin. MXCVI, sui autem Pontificatus octavo, III idus Septemb. per castrum Tarasconem transiens, etc. » sed loco *Pontificatus octavo*, legendum *Pontificatus anno nono*. Præterea Noguierus in libello de episcopis Avenionensibus, hujus Pontificis Bullam *XVII kalendas Octobris Avenione* datam recitat, qua canonicorum Ecclesiæ Cathedralis regulam sancti Augustini assumere volentium, consilium promovit et confirmavit. Vita regularis in ea Ecclesia observata usque ad annum MCDLXXV, quo Sixtus IV canonicos religiosis legibus solvit, ut habet idem Noguierus. Fulcherius Carnotensis in Historia Hierosolymitana ab anno MXCV ad annum usque MCXXVII, lib. 1, cap. 2, loquens de exercitu Francorum in Orientem proficiscente ait : « Nos Franci Occidentales per Italiam excursa Gallia transeuntes, cum usque Lucam pervenissemus, invenimus prope urbem illam Urbanum Apostolicum, cum quo locuti sunt comes Robertus Nortmannus et comes Stephanus, nos quoque cæteri qui voluimus. Et ab eo benedictione suscepta, gaudentes Romam ivimus ». Paulo antea scripserat : « mense Septembri, Robertus Normanniæ comes iter arripuit, cum quo ivit etiam Stephanus comes Blesensis, Theobaldi filius, etc. » Landulphus vero a sancto Paulo in suo Chronico cap. 28, mentionem faciens cujusdam rei in juventute sua gestæ, ait : « Urbanus papa Synodum Placentiæ celebravit, atque de Francia (non vero de Alemannia ut perperam ponit Galvaneus in Chron.) Mediolanum redivit. In qua civitate cum

ipse papa staret (currenti nempe anno) in pulpito sanctæ Theclæ, immensæ multitudini hominum utriusque sexus prædicavit, quod minimus clericus de Ecclesia Dei est major quolibet rege mortali. Addidit etiam, quod clerici et sacerdotes per pecuniam in Ecclesias non sunt introducendi ».

16. *Urbanus II Mediolani Herlembaldum in numerum SS. refert.* — Per urbem Mediolanensem transierat etiam Urbanus II in Franciam veniens : « Superiori autem potius anno quam præsenti », inquit Puricellus lib. 4, cap. 81, « ego Herlembaldum ab Urbano papa connumeratum sanctis martyribus, et nobiliori tumulo traditum idcirco credidi, quia et causa ipsius justitiæ, et Sedis ipsius Apostolicæ dignitas omnino deposcere videretur, ut hoc utrumque fieret, qua primum posset opportunitate, nec ulla cæteroqui veniret in mentem ratio, cur in aliud postea tempus differendum esset ». Verum hæc conjectura mihi parum verosimilis videtur; cum enim Pontifex urgentibus tunc universalis Ecclesiæ negotiis totus intentus esset, et major de *Herlembaldi* virtutibus et miraculis informatio capienda, rem in suum reditum distulisse existimo. *Herlembaldum* vero ab Urbano II in numerum sanctorum relatum, testatur auctor Chronici cui titulus *Flos Florum,* anno MCCCXCIX compositi, in quo apud Puricellum lib. 1, cap. 6, num. 2, sub Guidone archiepiscopo Mediolanensi hæc leguntur : « Hoc tempore passus est beatus Arialdus martyr et levita. Jacet in corpore (nempe Ecclesiæ) sancti Dionysii. Beatus quoque Hernebaldus miles, qui amasias sacerdotum persequebatur, occiditur, et per Urbanum Secundum papam in Ecclesia beati Dionysii sepelitur in navello (id est, in sepulchro) in pariete, ubi ejus passio depicta est.

17. *Saraceni in Aragonia victi.* — « In Hispania ipso anno », inquit chronographus Malleacensis ad annum MXCVI « subacta est Osca civitas, et rex Petrus Aragundiæ (id est, Aragoniæ) pugnavit cum quinque millibus militum et viginti millibus peditum, contra centum millia peditum Moabitarum et novem millia militum. Fuerat enim possessa civitas cum aliis civitatibus Hispaniæ, trecentum annorum et eo amplius. Hoc bellum et victoria, Domino donante, facta est mediante Novembri mense. Hoc eodem anno devicerunt Moabitæ Hildefonsum regem Hispaniæ, et nonaginta milites occiderunt ». De expugnatione Oscæ vide dicta an. MXCIV.

18. *Concilium Rothomagense.* — Ordericus lib. 9, pag. 721, postquam de Claromontano Concilio sermonem habuit, aliud refert in quo canones septem conditi, cujus initium est : « Odo episcopus Bajocensis, Gislebertus Ebroicensis, et Serlo Sagiensis, legati quoque aliorum de Normannia præsulum cum excusatoriis apicibus Arvernensi Concilio interfuerunt : et inde cum benedictione Apostolica regressi, Synodales Epistolas coepiscopis suis detulerunt. Guillelmus igitur archiepiscopus Concilium Rothomagi aggregavit, et cum suffraganeis episcopis de utilitatibus Ecclesiasticis tractavit. Tunc omnes mense Februario Rothomum convenerunt, capitula Synodi quæ apud Clarummontem facta est, unanimiter contemplati sunt, scita quoque Apostolica confirmarunt, et hujusmodi scriptum posteris dimiserunt : Statuit Synodus sancta, ut *Trevia* Dei firmiter custodiatur, etc. » In Concilio Claromontano *Treuga Dei* confirmata fuerat, induciæ nempe in bellis inter privatas personas gestis, de quibus frequens hoc et sequenti sæculo mentio occurrit.

19. *Pax inter Raymundum et Gilbertum de comitatu Provinciæ contendentes.* — Hoc anno *Raimundus*, comes sancti Ægidii, ad bellum sacrum profectus est, ut num. 12 jam vidimus. Antequam e Galliis discederet, comitatum Tolosanum *Bertrando* filio suo notho commendavit, ut refert Guibertus de Nongento in Hist. Hierosolymitana lib. 2, capite 18 : « Qui quidem, inquit, naturali cuidam suo filio comitatu quem regebat relicto, propriam conjugem (nempe Elviram, Alphonsi VI Castellæ et Legionis regis filiam) cum filio quem ab ea exegerat unico, secum duxit ». Ordericus lib. 13, *Bertrandum* comitem Tolosæ semper appellat, aitque Alphonsum fratrem ei in comitatum successisse; Gaufredus vero prior Vosiensis in Chron. apud Labbeum tom. II Biblioth. habet : « Raimundus (sc. comes sancti Ægidii) filius Pontii Tolosani, pro argento cum quo Hierosolymam abiit, Ruthenis præfecit comitem Richardum, filium Richardi vicecomitis de Carlat, (cum scribere debuisset, Richardum filium Berengarii vicecomitis de Carlat) », ut demonstrat Bouchéus in posterioribus Additionibus ad tom. II Historiæ Provinciæ, pag. 2 et seq., qui ibidem etiam ostendit hunc *Richardum*, hujus nominis II, fratrem extitisse *Gilberti* comitis Æmiliani et Provinciæ. Quare *Raimundus* comes sancti Ægidii, hoc anno, postquam castrum sancti Maximini invasit, pacem cum *Gilberto* composuit, et ex tunc is comitatum Provinciæ pacifice obtinuit, exstinctumque bellum a morte *Bertrandi* comitis Provinciæ inter utrumque per annos circiter XVI magno Provincialium damno gestum. Vide dicta anno MLXXXI. Semper tamen Raimundus *Provinciæ comes* dictus est, sed ratione tantum partis Provinciæ, seu comitatus Venascini, ad Tolosanos comites pertinentis.

URBANI II ANNUS 10. — CHRISTI 1097.

1. *S. Anselmi cum rege Angliæ conflictus et Romam adventus, Barensi Concilio affuturus.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus nonagesimus septimus, Indictione quinta, quo Urbanus papa, cum (ut vidimus) anno superiori expeditionem Hierosolymitanam in Galliis promovisset; ne Græcorum Ecclesiæ schismate officì posset, ut eos cum Latinis uniret sollicite curavit, Romæ dum esset. Quamobrem ea de causa convocatis Græcis, Bari in Apulia Concilium celebrandum indixit ad kalendas Octobris; cui contigit, Deo ita disponente, interfuisse sanctum Anselmum Cantuariensem archiepiscopum. Quomodo autem id acciderit, ex Edinero comite ejus peregrinationis addiscimus; cum alioqui adsit Willelmus Malmesburiensis bibliothecarius, his temporibus proximus, res ab Anselmo tunc gestas fusius prosecutus.

2. Sed præstat audire Edinerum, quem iisdem interfuisse, tractasse et vidisse certo comperimus, qui vix annum in pace cum rege sanctum Anselmum transegisse testatur; inde vero regem persecutorem fuisse expertum, adeo ut desperatione juvandi suos victus, unum illud remedium esse reliquum senserit, principem pastorum Urbanum adire, penesque eum vel deponere sarcinam, vel per eum apud regem juvari, quo securus quod sui esset muneris libere exerceret. Anno enim superiori, mense Octobris, Wintoniam vocatus a rege, vix tandem post plurimam contentionem, profectionem hanc extorsit ab eo. Sed quis tunc inter eos sermo contentionis extiterit, et quæ transacta fuerint inter utrumque, alibi se scripsisse testatur Edinerus; quæ quidem a Willelmo descripta hic tibi legenda proponimus, Annalibus digna; sic enim se habent :

3. « Sæviebat, credo, instinctu diaboli contra pontificem fortuna, parabantque in proximam curiam contra eum machinamenta, quæ omnia, petendo licentiam eundi Romam, quassavit et depulit, cum prius multis moliminibus voluntatem ejus super Ecclesiarum statum attentasset. Quocirca hæc communicaturus cum papa, rogavit (ut dixi) licentiam pergendi Romam, bis terque frustra. Intelligo enim (aiebat rex) licentiam interdicendam, cum eum nullo gravi peccato sciam onerari, cujus a Roma petat absolutionem ; nec egere illius loci consilio, cum ei nullius scientiæ desit copia. Magis certe dixerim Urbanum Anselmi cedere sapientiæ, quam Anselmum Urbano indigere. Quod si pertinacius cœptis institerit, omnem archiepiscopatum in meum fiscum redigam : transgreditur enim promissa sua, quibus fidem suam adstrinxit, omnes consuetudines servaturum regni mei. Insolitum est quippe mihi, ut quisquam procerum meorum eat Romam, nisi meo potissimum missu (permissu). Ideo vel juret mihi, se nunquam deinceps pro qualibet oppressione Sedem Apostolicam appellaturum , vel evacuet regnum. Hæc , inquit , vos fideles mei dicite sibi. Et si videritis eum nolle desistere itinere , tunc vigorem curialis judicii experiatur, quod me toties inquietare non timuerit de re quam ad summam perducere nolit. Contra hæc per nuntios Anselmus agendum non ratus, ipse ad regem ingressus, pro more, dexteræ illius assedit, habuitque orationem in hanc sententiam :

4. « Quod dicis me non debere ire Romam, quod gravi peccato caream et scientia affluam , quamvis neutrum pro vero arrogem ; tamen Dei libræ committo examinanda. Quod dicis me promisisse, ut consuetudines tuas servarem; amplector, sed conditiones requiro. Cum exceptione enim dixi me servaturum , illas duntaxat quæ legibus Dei consentaneæ cum honestate essent constitutæ. Quod dicis me fidem excedere, quod prævaricatis consuetudinibus tuis, Sedem appello Apostolicam, custodita reverentia principatus tui, non verum esse alter diceret. Fidelitatem enim quam tibi, rex, debeo, ex Dei fide habeo, cujus vicarius est sanctus Petrus, cujus Sedem appello.

« Quod dicis, debere me jurare ne ulterius pro quavis causa Romam appellem; publice pronuntio quod Christianus princeps ab archiepiscopo suo tale sacramentum exigit injuste. Si enim sanctum Petrum jurejurando abjurarem, negarem Christum. Quando vero pro ulla re Christum negavero , tunc tibi de petitæ licentiæ peccato satisfacere non tardabo. Forsitan autem, me discedente, procurabit Deus, ut non diu res Eccle-

siasticæ, sicut minaris, tuis famulentur compendiis.

5. « Obstrepunt dicenti rex et proceres, illud maxime objurgantes, nunquam in consuetudinibus servandis mentionem Dei fuisse, vel honesti rectique. Tum ille comi vultu, et pæne in risum resoluto, dixit hæc verba eadem : Papæ! Si nec Dei nec rectitudinis mentio, ut dicis, facta fuit, cujus tunc? Absit ab omni Christiano, leges vel consuetudines tenere et tueri, quæ Deo et rectitudini noscuntur esse contrariæ.

« Hoc illi dicto, quasi malleo frontes impudentes reperculsi, demissione capitum et vocis silentio injustitiam suam testati sunt. Nihil enim ille turbabatur, sed quandocumque illi succlamarent, tacens rursus ad caput sententiæ impermotus revertebatur. Verumtamen non continuit rex animum, quin crudeles minas intorquens diceret, non illum quidquam de regno suo exoptaturum (exportaturum). At ille impavidus : Pedes, inquit, et nudus pergam, si equitaturas meas et vestes, vestrum esse quis affirmaverit.

6. « Puduit principem dicti, et rubore tinctus ora : Non ita, inquit, volo, sed undecimo abhinc die, cum ad portum veneris, nuntio meo in portandis vel dimittendis parebis. Irasceretur alius, sed Anselmus imperturbatus manens, benedictionem suam regi non abnuenti obtulit, prælocutus moleste se quidem et ægre iram regiam ferre, sed si dignaretur intelligere, ad commodum ejus animæ viam inchoatam spectare ». Quomodo autem antequam recederet, ex omnibus episcopis quos contrarios expertus fuerat, duos pœnitentes recepit ad veniam, et quomodo nuntius regis conscensuri navim archiepiscopi cunctas sarcinulas indigne sit perscrutatus, sed nihil pecuniarum inveniens, eum tandem abire permiserit, idem pluribus narrat. Hæc (ut accepisti) in fine anni superioris fieri contigerunt; reliqua peregrinationis sive miracula, sive sacræ functiones sanctissimi viri, et singulæ mansiones atque superata pericula, moraque Lugduni apud Hugonem ejus civitatis archiepiscopum, Sedis Apostolicæ legatum, per singula ab eodem Edinero, necnon ab ipso Willelmo pluribus describuntur, quæ brevitatis causa præterimus. Quæ vero tantum ad ejus Romæ adventum spectant, ab Edinero ejus peregrinationis comite narrantur, sic tu accipe :

7. « Celebratis dehinc in cœnobio sancti Michaelis archangeli, quod in monte situm Clusa vocatur, Passionis et Resurrectionis Dominicæ solemniis, in iter reverti Romam festinavimus. Mirum dictu, pauci atque ignoti per loca peregrini ibamus, neminem agnoscentes, nemini qui et unde essemus innotescentes ; et ecce solus Anselmi adspectus in admirationem sui populos excitabat, eumque esse virum vitæ designabat. Unde cum jam hospitati etiam inter eos, quorum insidias metuebamus, fuissemus; nonnunquam viri cum mulieribus hospitium intravere, et ut hominem videre ejusque mererentur benedictione potiri, obnixe precabantur. Tali ergo vulgi favore Romam usque prosecutus, Lateranis, ubi tunc temporis summus Pontifex morabatur, advenit. Nuntiatur Pontifici Patris adventus, et ovans jubet illum in parte sui palatii hospitari, et die illo indulgere quieti. Mane confluit ad papam Romana nobilitas, et de novi hospitis adventu sermo conseritur. Adducitur cum reverentia vir in medium, et in qua coram papa sedeat, sella profertur. Ingressus, humiliat se pro more ad pedes summi Pontificis, sed statim ab ipso erigitur ad osculum ejus, sedet, ac pro adventu illius lætari se Apostolicus cum Romana curia dicit. Acclamat curia tertio.

8. « Postremo, silentio facto, multa in laudem hominis papa locutus est, virum illum virtutis ac totius religionis esse contestans, et quidem, inquit, ita est. Cumque illum, utpote hominem cunctis liberalium artium disciplinis innutritum, pro magistro teneamus, et quasi comparem velut alterius orbis Apostolicum et patriarcham, jure venerandum censeamus ; ita tamen excellens menti ejus humilitatis constantia præsidet, ut nec marinis periculis, nec longissimis peregrinæ terræ spatiis terreri potuerit, quin vestigiis beati Petri, nostræ parvitatis ministerio se præsentare, nosque magis illius, quam illum nostro egentem consilio, super causis suis consulendos adire studuerit. Quapropter considerate quo amore, quo honore suscipiendus sit et amplectendus. Hæc cum Anselmus de se, et multo his plura pro sui laude dici audiret (sicut ipsemet sæpe fateri solebat) non parum erubuit, quoniam se talem apud se, qualem a tanto viro prædicabatur minime cognovit. Verumtamen erat inter verba tacens, decentius fore perpendens, ad hujusmodi silere quam loqui. Post hæc de sui adventus causa percunctatus a papa, eo sibi modo narravit omnia, quo veritatis et discretionis ratio poposcit. Ille audita miratur, et subventionem plenam pollicetur. Præcepit itaque ut subventionis ipsius effectum circa se Anselmus præstolaretur ». Hæc de Anselmi in Urbem adventu Edinerus.

9. Quod autem Barense Concilium nonnisi ad kalendas Octobris celebrandum indictum fuit, quid inter hæc sanctus Anselmus egerit, ex eodem Edinero dicendum erit : non enim transegit tot mensium tempus otiosus, siquidem nihil otio sanctorum operosius. Quonam secesserit æstivo tempore, ita narrat Edinerus : « Verum quia calor æstatis in partibus illis cuncta urebat, et habitatio Urbis nimium insalubris sed præcipue peregrinis hominibus erat, Joannes quidam nomine, olim monachus Becci ubi Anselmus fuerat abbas, tunc autem abbas cœnobii S. Salvatoris Telesini, annuente papa, suscepit eum ut proprium patrem amice, et duxit in suam villam, Sclaviam nomine, quæ in montis vertice sita, sano jugiter aere atque tepente, conversantibus illic habilis extat. Igitur habitatio nostra in montis erat summitate collocata, a turbarum tumultu instar solitudinis

vacua. Quod Anselmus advertens, et spe futuræ quietis exhilaratus ait : Hic requies mea, hic habitabo. Ad primum igitur conversationis ordinem, quem antequam abbas esset habebat, quemque se in pontificatu positum maxime perdidisse deflebat, vitam instituit, sanctis operibus, divinæ contemplationi, mysticarum rerum enodationi die noctuque mentem intendens. Unde Christianæ fidei amore permotus, insigne volumen edidit, quod *Cur Deus homo?* titulavit, quod opus (sicut in Prologo ejus ipse testatur) in Anglia cœpit, sed hic in Capuana videlicet provincia constitutus absolvit ».

10. Contra infideles elaboratum esse librum illum, idem Anselmus in Præfatione docet. Quamplurimos ibi fuisse infideles, stipendia merentes sub Rogerio Siciliæ comite in obsidione Capuana, idem qui supra Edinerus qui videbat, ostendit, eosque plurimum coluisse Anselmum testatur. Mahometi cultores erant isti, qui nihil auditu magis horrent, quam Deum factum hominem dici; quos ad fidem amplexandam ab eo suasos, quominus impleverint sævitia principis esse prohibitos, idem testatus est Edinerus.

11. *Obsidio Capuana.* — De Capuana obsidione acturus, primo quod ad tempus spectat, Gaufredus monachus, qui tunc temporis res gestas ejusdem Rogerii comitis scribebat, æque hoc anno millesimo nonagesimo septimo contigisse tradit ipsam obsidionem Capuæ per Rogerium comitem factam; deque adventu Urbani papæ ad ipsum, componendarum rerum causa illuc Roma proficiscentis hæc habet [1] : « Cum ista aguntur, de obsidione scilicet Capuæ papa Urbanus colloquium ducis et comitis desiderans, a Roma progrediens, apud Capuam, ubi obsessionem tenebat, venit : comesque sex tentoria illi deliberans ad hospitandum, sumptus necessarios abundantissime ministravit. Porro ille sciens scriptum [2] : Beati pedes evangelizantium pacem. Et [3] : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Et alibi scriptum est [4] : Pacem habete, et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum : et maxime quia sciebat totius Christianitatis curam suæ provisioni delegatam, de pace inter ipsos reformanda, primo ducem et comitem principemque pariter conveniens, attentare cœpit.

12. « Qui consilio comitis prudenti responsione usi, in præsentia Apostolici, copia beati Petri dicunt se jus inire, si a Capuanis pari discrimine idem exequatur ; concedunt. Papa intra urbem idem de Capuanis rescitum vadens, dum ab utrisque partibus conceditur, spe conficiendæ pacis frustra gaudens, renuntiat; dies disputandi statuitur. His opponentibus, et illis prout sese res habebat respondentibus, gravi syllogismo Capuanis a judicibus legaliter conclusio determinatur. Capuani audientes se judicio prægravari, vel oppositione, vel rationabili contradictione contra judices usi, publice se injuriosos ostentantes, exequi vel nolle vel non posse denuntiant. Quod audiens vir Apostolicus, et quia hæc ab illis exequendi internuntius fuerat, aliquantulum erubescens, gladio B. Petri animadvertens interminatur. Parti nostrorum ex toto favendo se contulit, constantiam comitis in fortia exercendo perplurimum laudans, vitamque ejus omni cura Romæ et Italiæ pernecessariam asserens. Nam timor ejus plures ab insolentia plusquam zelus honestatis compescebat. Apostolicus itaque, Ecclesiasticis negotiis plusquam expeditionalibus exercitiis intentus, totalibus tumultibus mente declinatis, his tribus principibus, sed et omni exercitui Apostolica benedictione concessa, Beneventum secessit ». Pergit auctor de obsidione et deditione reliqua recensere.

13. *S. Anselmus laborat pro infidelium conversione.* — Nos sanctorum facta prosequamur quæ tunc contigerunt. Narrat ea Edinerus qui et ipse aderat, in Vita sancti Anselmi [1]. Quem tunc contigit una cum Urbano papa in castris versari ; de quo ista : « Humanitas sancti Anselmi sine personarum acceptione suscipiebat omnes. Et quos omnes? Paganos etiam, ut de Christianis taceam. Siquidem nonnulli talium, fama bonitatis ejus inter suos exciti, mansionem nostram frequentabant, et sumptis ab Anselmo corporalibus cibis, gratiosi revertebantur, admirandam viri benignitatem suis prædicantes quam experiebantur. Unde in tanta deinceps veneratione apud eos habitus est, ut cum per castra illorum, quæ in unum collocata erant, transiremus, ingens multitudo eorum elevatis in cælum manibus, ei prospera inprecarentur, et osculatis pro ritu suo manibus propriis, etiam coram eo genibus flexis, pro sua benigna largitate grates agendo venerarentur. Quorum etiam plurimi, velut comperimus, se libenter ejus doctrinæ submisissent instruendos, ac Christianæ fidei jugo sua per eum colla injecissent, si crudelitatem comitis sui per hoc in se sævituram non formidassent. Nam revera nullum eorum pati volebat Christianum impune fieri. Quod qua industria (ut ita dicam) faciebat : nihil mea interest, Deus ipse viderit ». Hucusque Edinerus.

14. *Rogerius comes Siciliæ mirabiliter liberatus, cum quo Urbanus papa congreditur Salerni.* — Sed quomodo ipse Rogerius comes, dum ad Capuanam persisteret obsidionem, per sanctum Brunonem Carthusianorum auctorem ei per visum apparentem, a Sergii ducis militum sit liberatus insidiis; cujus rei erga ipsum munificentia factum est, ut eadem Carthusianorum familia propagaretur latioribus spatiis in Calabria, ejusmodi tunc scripto Diplomate videamus. Sic se habet [2] :

« Ego Rogerius divina misericordia comes Calabriæ et Siciliæ, nota esse volo omnibus fidelibus Christianis beneficia, quæ mihi peccatori concessit Deus orationibus reverendi mei fratris Bru-

[1] Gaufr. l. IV. c. 27. — [2] Rom. X. — [3] Matth. V — [4] 2. Cor. XIII.

[1] Edin. in Ansel. l. II. Apud Sur. die XXI Apr. — [2] Extat apud Sur. die VI Oct. tom. V.

nonis, piissimi patris fratrum qui habitant in Ecclesiis sanctæ Mariæ de Eremo, et S. Stephani protomartyris, quæ sitæ sunt in terra mea, inter oppidum quod dicitur Stillum et Arenam. Cum essem in obsidione Capuæ kalendis Martii (Maii), et præfecissem Sergium, natione Græcum, principem super ducentos armigeros nationis suæ, et exercitus excubiarum magistrum, qui satanica persuasione præventus, prius ipsi principi Capuæ promittenti auri non modicam quantitatem, ad invadendum me meumque exercitum, noctu aditum pollicitus est se præbere. Nox proditionis advenit, princeps Capuæ ejusque exercitus juxta promissum est paratus ad arma. Dumque me sopori dedissem, interjecto aliquanto noctis spatio, adstitit cubili meo quidam senex reverendi vultus, vestibus scissis, non valens lacrymas continere. Cui cum in visu dicerem, quæ causa ploratus et lacrymarum esset, visus est mihi durius lacrymari. Iterato quærenti mihi quis esset ploratus, sic ait : Fleo animas Christianorum, teque cum illis simul. Esurge (exsurge) quamprimum, sume arma, si liberare te Deus permiserit tuorumque animas pugnatorum.

15. « Hic mihi per totum videbatur, velut si esset per omnia venerabilis pater Bruno. Expergefactus sum cum terrore grandi, pro visione pavescens. Illico sumpsi arma, clamans militibus ut armati equos conscenderent, visionem si vera esset satagens comprobare. Ad quem strepitum et clangorem fugientes impius Sergius ejusque sequaces, subsecuti sunt principem Capuæ, sperantes se in dictam civitatem confugium habuisse. Ceperunt autem milites inter vulneratos et sanos centum sexaginta duos, a quibus visionem fore veram comprobavimus. Reversus sum, Deo volente, vicesima nona Julii mensis Squillatium, perhabita Capua civitate, ubi fui per quindenam continuam infirmatus. Venit vero jam dictus venerabilis Bruno cum quatuor de fratribus suis, qui me suis sanctis devotisque colloquiis consolati sunt. Cui reverendo viro visionem retuli, et humiles gratias egi, qui de me etiam absente suis in orationibus curam habuisset. Qui se humiliter asseruit, non ipsum fuisse quem vidi, sed Dei angelum qui adstat principi tempore belli. Rogavi quoque ipsum humiliter, ut propterea de rebus meis in terra Squillacensi sumere dignaretur largos redditus quos donabam. Renuens ille, recipere nolle dicebat, quod ad hoc domum sui patris, meamque dimiserat, ut omnino de rebus extraneis liber, deserviret Deo suo. Hic fuerat in domo mea quasi primus et magnus. Tandem vix ab eo impetrare potui, ut gratis acquiesceret sumere modicum munus meum. Donavi enim eidem patri Brunoni ejusque successoribus, ad habendum in perpetuum absque temporali servitio, monasterium sancti Jacobi cum castro, et quamplures res et bona alia, cum amplissimis libertatibus in dictis litteris specifice declaratis ». Hæc Siciliæ comes Rogerius.

16. Qui non post multos dies ad deditionem Capuanam civitatem coegit, prout idem qui supra Gaufredus enarrat. Interea vero, sanctus Anselmus de missione sua ardenti studio cum Urbano papa egit, sed frustra. De eo enim hæc Edinerus : « Deinde soluta obsidione, multa prece Anselmus papam ad hoc flectere conatus est, quatenus ab onere pontificali eum absolveret, et quieti liberum vacare concederet. Verum cum quantum ad effectum ad nihilum laborasset, fretus benedictione ejus, Sclaviam reversus est, opperiens tempus Concilii, quod idem papa apud Barum kalendis Octobris erat celebraturus ». Quæ autem, dum ibi maneret, digna Apostolico viro ediderit miracula, et illud præcipuum, cum sitienti populo e rupe aquam eduxit, idem auctor pluribus narrat. Nos vero ex instituto Urbani papæ vestigia assectemur.

17. Gaufredus monachus, qui tunc ista quæ inspiciebat, et scribebat, his subjicit, Rogerium comitem Siciliæ, una cum Rogerio duce Guiscardi filio, post deditionem Capuæ mox perrexisse Salernum, illucque ad eum advenisse Urbanum papam, qui hactenus Beneventi rerum eventum exspectans sese continuisset. Quomodo autem ab eo ipse Pontifex acceptus fuerit, ita narrat[1] : « Papa urbem redditam et pacem inter ipsos factam audiens, et gaudet de fraude compressa et de pace confecta. Sed quia ducem et comitem Salernum secessisse audivit, nolens comitem, donec sibi loquatur, versus Siciliam remeare : illorsum accelerat. Veniensque cum archiepiscopis apud sanctum Matthæum, ut cum debito honore eum acciperet, cum processione præstolatur. Et tamen propter amicabilem venerationem quam versus comitem habebat, primum ad ejus hospitium eum amabiliter visum vadit, diuque ejus colloquio usus, ad processionem quæ præstolabatur, suscipiendus accessit. In crastinumque convenientes, alter alterius colloquio cum maxima dilectatione (delectione) fruuntur ». Hæc de adventu Urbani papæ Salernum, et de congressu cum Rogerio Siciliæ comite Gaufredus, qui tunc ibi potuit esse præsens.

18. *Hic Baronius aggreditur serio admodum tractare de male instituta monarchia Siciliæ, occasione Diplomatis Urbani papæ, hoc anno dati Rogerio Siciliæ comiti.* — At quæ sequuntur de Privilegio ab eodem Urbano papa ipsi Rogerio comiti concesso atque filiis ejus hæredibus, maxima indigent pervestigatione atque discussione, quo veritas ipsa elucidata perspicua omnibus fiat, nec amplius mendaciis circumtecta celetur. Rem plane aggredimur, quæ multipliciter parere nobis possit invidiam, atque in nos odium concitare multorum. Sed summa inde nobis parta est dicendi fiducia, quod ipse ad quem spectat ista corrigere, rex sit veritatis amantissimus, justitiæ observantissimus, et in omnibus animo tranquillissimus. Atque insuper ex eo augetur magis alacritas cum libertate dicendi, quod non contra ipsum regem, sed pro

[1] Gaufr. l. IV, c. 9.

ipso (ita dixerim cum sancto Ambrosio [1] ad Theodosium) sint a nobis ista tractanda. Pro rege namque agimus, imo et cum rege, dum pro veritate cujus est cultor, et pro justitia cujus est rector, atque pro religione cujus est custos et defensor, nos laboramus. Quod et cum a nobis id exigat institutum, tacere non liceat : nos silentes arguerent jure multi ac objicerent, esse passos auream anginam Demosthenis. Qui enim elucidandæ historicæ veritatis ex instituto provinciam subierimus, atque hactenus, quantum nostræ fuit facultatis, indefesso studio, non pœnitendo labore, pro viribus præstiterimus, quonam modo quæ maximi ponderis esse noscuntur, absque culpa gravi prætermisisse poterimus intentata, relinquere indiscussa, vel omittere insoluta? Aggredimur igitur, Christo prævio qui est Veritas, veritatem exulantem postliminio restituere, et obscuratam tenebris in lucem apertissimam vindicare. Æquo, rogo, patiatur animo lector, si nos in his diutius necessitas detinuerit.

19. In isto quem diximus Salernitano congressu, ab Urbano papa datum asseritur Diploma illud amplissimum, super quod, veluti fundamentum immobile, recentem Siciliæ monarchiam esse fundatam atque firmiter stabilitam, asserunt omnes qui ejus sunt pugnacissimi defensores ; et inter alios Fazellus Siculus, qui illud ipsum Diploma in sua Historia de rebus Siculis, veluti emblema pretiosum intexuit, quod et fecit rerum Hispaniarum recens historicus, sicque quod latebat in angulo, perstrepentibus hisce tubis sacerdotalibus in Sicilia altera, altera in Hispania, est divulgatum in orbe, quarum clangoribus non destruantur mænia Hierichontina, sed magis qui in bona voluntate Domini sunt ædificati muri Hierusalem [2] ; cum bellicum insonuerint, quo excitati sunt plures pugnare adversus Ecclesiam, ejus expugnare jura et adimere libertatem, captivamque pati cogere miseram servitutem. Par erat, prius de ipso, antequam ederent, investigare, et a quo sic primum editum intelligere, et in quam fidem acceptum cognoscere, et an integrum examinare, originem petere, et prototypum, si posset reperiri, consulere ; denique vero illud ipsum erroribus purgatum, in candorem pristinum revocatum, scholiisque illustratum proferre, atque ita bene mereri de Ecclesiastica antiquitate. Ista vero prætermisisse, et inemendatum, imo et depravatum penitus edidisse, nec commonuisse lectorem, quam grave peccatum sit judicet ipse lector, qui eorum fidem secutus, in Scylleos se delatum vortices non cognoverit, cum ita navigaverit in tenebris, nec nisi admota veritatis face, in quod periclitandus discrimen inductus fuerit, postremo vix sentiat.

20. De ipso igitur Diplomate nos acturi, quo tempore ipsum, uti scriptum legitur, et quo auctore editum fuerit primo dicendum, ac deinde in quam tunc auctoritatem atque fidem acceptum. Rem haud ignotam prodimus, sed jam ore fere omnium pervulgatam, ac veram, atque monimentis etiam publicis comprobatam. Tempore siquidem Ferdinandi regis, cognomento Catholici, Siculus quidam, Joannes Luca Barberius dictus, anno Domini millesimo quingentesimo decimo tertio, egit cum eodem rege, ut ejus auctoritate perquisita undique antiqua Diplomata, eadem in unum volumen, quod caput Brevium appellaret, ad regni jura noscenda colligeret. In quo præter alia multa, illud de quo agitur, Urbani papæ Diploma, uti editum legitur, pariter scripsit; sed sicut cætera unde acceperit, verbum nullum. In quem talium inventorem, ut impostorem publice conclamatum ab iis, quorum antiquæ possessiones recens inventis hisce Diplomatibus turbarentur. A quibus et eidem Ferdinando regi fuit libellus oblatus, quo regia implorabatur clementia, ne in præjudicium plurimorum, Barberianæ collectioni fides aliqua adhiberi deberet, nisi de singulis doceretur autographum, quod quisque cum opus esset, consulere posset.

21. Quorum justissimæ petitioni princeps justissimus annuit. Porro autem rerum gestarum fides, ne quis de his dubitare aliquo modo possit, expressa habetur, et descripta legitur in libro Capitulorum regni Siciliæ, capite 109, pagina ducentesima vicesima prima, eademque per eumdem Ferdinandum regem confirmata, die vicesima quarta Junii, tertia Indictione, anno Domini millesimo quingentesimo decimo quinto. Qui enim ista diligenter exploravit et vidit testis fidelis, scriptis nobis tradidit quam fidelissime. Sic igitur, ut evidenter apparet, nullam penitus conciliat Diploma editum sibi fidem, nec auctoritatem aliquam sibi vindicat, nisi ex autographo accipiat eam. Provocandum igitur ad prototypum, ex cujus fide pendet hujus auctoritas atque veritas : quod cum nunquam hactenus factum sciatur, ut ei credatur in rebus præsertim magni momenti, nihil prorsus est quod cogat, vel aliquo modo suadeat.

22. Vis videre, lector, atque perspicue intelligere, istud ipsum, quod est editum Urbani Diploma, aliud omnino atque diversum esse ab eo quod datum est Salerni ab eodem Urbano papa Rogerio Siciliæ comiti? accipe perspicuam de his rationem. Cum sæpe contigerit, adversus Apostolicam Sedem Siciliæ reges de Ecclesiæ et regum juribus altercari, utique ex eodem Diplomate facessere negotium, ipsi, si ita ut se habet exstitisset, minime prætermisissent ; utique eo usi fuissent, ut nunc utuntur, tanquam potentissimo telo. Sed cum nusquam vel levis sit mentio, ipsum citatum vel nominatum aliquando, plurimis ut id facerent occasionibus exigentibus : utique dici posse videtur, ipsum haud ejusmodi fuisse, ut nunc describitur, Ecclesiæ Romanæ juribus adversarium. Cur, inquam, non eo usus Rogerius Rogerii hujus filius, cum adversus Innocentium et Eugenium ageret de juribus Romanæ Eccl. in regno Siciliæ? Cur

[1] Paulin. in Ambros. — [2] Psal. L.

non hujus nepos Guillelmus, cum adversus Hadrianum Quartum de iisdem juribus misceret litigia et contentiones ? Cur non alii horum successores regni ejusdem? Cur nec ipsi tyranni prætensionum audacissimi ac pertinacissimi defensores ? Omittimus de reliquis dicere, quorum nec unus quidem usque ad Carolum Quintum ostendi poterit citasse illud, uti causæ suæ proficuum testimonium. Sed jam istud ipsum Diploma quale sit, uti nunc cusum legitur, hic describamus. Sic se habet :

23. « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio Rogerio comiti Calabriæ et Siciliæ salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quia prudentiam tuam supernæ Majestatis dignatio multis triumphis et honoribus exaltavit, et probitas tua in Sarracenorum finibus Ecclesiam Dei plurimum dilatavit, et sanctæ Sedi Apostolicæ devotam se multimodis semper exhibuit : nos in specialem atque charissimum filium ejusdem universalis Ecclesiæ te assumpsimus. Idcirco de tuæ probitatis sinceritate plurimum confidentes, sicut verbis promisimus, ita litterarum auctoritate firmamus : Quod omni vitæ tuæ tempore, vel filii tui Simonis, vel alterius qui legitimus tui hæres extiterit, nullum in terra potestatis vestræ, præter voluntatem aut consilium vestrum, legatum Romanæ Ecclesiæ statuemus. Quinimo quæ per legatum acturi sumus, per vestram industriam, legati vice, cohiberi volumus. Quando ad vos ex latere nostro mitteremus (miserimus), ad salutem sanctarum (videlicet Ecclesiarum), quæ sub vestra potestate consistunt (existunt), ad honorem beati Petri, sanctæque ejus Apostolicæ Sedis, cui devote hactenus obedisti, quamque in necessitatibus suis strenue et fideliter adjuvisti.

24. « Si vero celebratur (celebrabitur) Concilium, et tibi mandavero, quatenus episcopos et abbates tuæ terræ mihi mittas, quos et quos volueris mittes (mittas) : alios vero ad servitium Ecclesiarum tuarum (et ad tutelam) retineas. Omnipotens Deus actus tuos in beneplacito suo dirigat, et te a peccatis absolutum in vitam æternam perducat. Datum Salerni per manus Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi, tertio nonas Julii, Indictionis septimæ, anno Pontificatus nostri undecimo ». Hactenus Diploma.

25. Quod quidem toties abrogatum fuisse oportuit, quoties inter ipsos Romanos Pontifices atque Siciliæ reges de his constat fuisse transactum ; ut cum inter Rogerium atque Eugenium papam ita est concordatum, quod nullum legatum mitteret in Siciliam Pontifex, nisi quem rex ipse peteret ; non autem ut rex ipse legati Apostolici vicem teneret, quod ab Urbano fuisse concessum asseritur. Quod constat ex Romani senatus Epistola ad Conradum regem Romanorum, quam recitat Otto Frisingensis episcopus, ejus temporis auctor [1]. At de aliis transactionibus initis in favorem Romanæ Ecclesiæ, inferius dicturi sumus.

26. Sed antequam ulterius procedamus, corrigamus primo errorem illapsum in tempus. Nam cum constet Diploma datum esse Salerni, et adventum Urbani illuc hoc ipso anno contigisse, exploratissimum sit testificationibus ejus temporis scriptorum omnium quos recensuimus : utique signatum ipsum oportuit Indictione non septima, sed quinta, neque anno undecimo Urbani papæ, sed decimo : confirmantur ista eo validius, quod non anno sequenti, quo annus undecimus Urbani Pontificis numeratur, qui in Diplomate scribitur, potuit datum esse Diploma. Nam eo tempore, anno sequenti scilicet, non Salerni, ubi datum legitur, sed Romæ constitit Urbanus ad celebrandum Concilium, ut suo loco patebit : neque post sequentem annum, quo signata in Diplomate septima currit Indictio ; nam eodem pariter anno, eo tempore, non Salernum, sed Roma Urbanum tenuit pariter in alio celebrando Concilio, ut intelliges suo loco. Sic igitur quæ depravata ostendimus, sunt in Diplomate corrigenda ; cum tamen non adeo severi exactores simus, ut ob ejusmodi librariorum vitia illapsa, velimus idem Diploma rejicere.

27. At istud ipsum, quidquid sit et quale sit, a nobis nuper recitatum Diploma scias, uti oraculum cælitus lapsum, in plenissimam fidem acceptum atque in fundatione monarchicæ molis fundamentum positum esse. Horrescit auditus, ut explosum sententia Ferdinandi, cujus nullum extaret quod ostendi posset autographum, nullius esset auctoritatis assertum Urbani papæ Diploma : illud ipsum sub ejus successore Carolo Quinto imperatore bellicis rebus intento, principe invictissimo, tunc in regno Siciliæ opera advocati fiscalis, uti quidpiam divinum in sublime attolleretur, præconiis laudaretur summoque plausu exciperetur, et ut lapis angularis faciens utraque unum, temporali simul et spirituali juncta auctoritate, nova hactenus in Ecclesia Catholica inaudita constituta fuerit monarchia. Sic itaque cum de his est agitatum consilium, consiliarios fefellit iniquitas religionis obducta velo, dum servandum proponitur, quod papa sanctissimus, Urbanus Secundus, sacro Diplomate statuisset ; cui adversari nefas duceretur, diceretur et impium.

28. Prætensa igitur Apostolica auctoritate, contra Apostolicam ipsam Sedem grande piaculum perpetratur, dum ipsa inconsulta Apostolica Sede, ejus in regno Siciliæ potestas labefactatur, auctoritas abrogatur, læditur jurisdictio, et cum ea leges violantur Ecclesiasticæ, patiturque dispendium antiqua traditio, atque demum, ut ipsa erigatur in Sicilia monarchia, jura omnia Ecclesiæ dissipantur. Nomen hactenus inauditum tunc proclamatur infaustum, adscribitur Chartis, et memoriæ perpetuæ consecratur, jam regiis cusum typis, et imperatorio promulgatum Edicto. Ita abusi ministri illi nomine tanti imperatoris, ut tantum nefas au-

[1] Otto Frising. in Frideric. l. 1 c. 28.

derent. Siquidem anno Redemptoris millesimo quingentesimo vicesimo sexto, die septima mensis Decembris, datum legitur Edictum, Caroli Quinti nomine potius quam voluntate, de confirmatione Pandectarum impressi voluminis, in quo asseritur monarchia, atque ipse seorsum scriptus legitur liber, qui inscribitur MONARCHIA, omnium regni consiliariorum subscriptione munitus, cujus autographum asservatur in Siciliæ cancellaria, ex quo exemplaria duo descripta dicuntur, quorum alterum fertur ad regem missum, alterum vero ad Aragonense Concilium datum. Qui se vidisse testatur, vir pius, retulit ista.

29. Sed et quæ sibi jura eadem vindicet monarchia, dicendum. Quod enim auctoritate Urbani papæ Diplomatis, ipsum Rogerium Siciliæ comitem atque ejus hæredes legatos a latere constitutos omnino velint : omnes pariter successores reges esse in Siciliæ regno legatos notos esse contendunt, eosdemque omnia quæ sunt legatorum a latere efficere posse confirmant, imo et substituendi potestatem habere cum eadem auctoritate, nimirum, ut judicare et punire possint, absolvere et excommunicare quos velint, laicos, monachos, clericos, etiam Ecclesiastica dignitate prælatos, abbates, episcopos et archiepiscopos, imo et S. R. E. cardinales ibi degentes eidem monarchiæ subditos esse velint. Ejusdem quoque monarchicæ esse facultatis, appellationes ad sanctam Sedem Apostolicam impedire, nuntios ejusdem sanctæ Sedis non admittere, atque demum respectu Ecclesiasticæ jurisdictionis, neque ipsam Apostolicam Sedem recognoscere, et habere superiorem, nisi in casu præventionis. Ista sunt, quæ Urbani auctoritate Diplomatis reges in Sicilia velint sibi licere. Quid tu ad ista dixeris, lector, nisi vocabulo *Monarchiæ*, præter monarcham unum, quod unicum caput visibile in Ecclesia a fidelibus omnibus semper est cognitum atque cultum, aliud in monarcha Siciliæ obortum, aliud superinductum pro monstro et ostento caput Ecclesiæ, in qua non amplius, ut semper antea unus, sed duo audiantur, scribantur, legantur esse monarchæ, ac duo insuper in ea deformiter ostentari capita?

30. At quod ad ipsum in primis nomen spectat: quomodo post quadringentos triginta annos a tempore dati ab Urbano papa Diplomatis, quod nunquam a piis regibus, nec a tyrannis ipsis Romanæ Ecclesiæ perduellibus, neque ipsis acerbissimis Romanæ Ecclesiæ persecutoribus Friderico, filio, atque nepotibus, ejusmodion marchiæ nomen usurpatum ullatenus reperitur : recens natum invenitur superinductum? potuitne tot sæculis intra viscera latuisse parentis, ut nonnisi hoc postremo tempore tantum pareretur ostentum? Exhorruit semper Catholica Ecclesia, assueta servare quod antiquitus traditum, voces novas, nisi cum ad novas profligandas hæreses, nova ipsam oportuit excogitasse remedia, custodiens in Timotheo Pauli depositum, ita scribentis ad eum : « O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates ». Hinc, inquam, ut serpentis sibilos, consuevit Ecclesia Catholica novas hujuscemodi audire, atque horrescere voces et execrari. Et quomodo ipsa patietur istam, quæ adversatur custoditæ mordicus in Ecclesia unitati? Si una est consensu fidelium omnium in Ecclesia a tempore Evangelii promulgati monarchia, nec alteram superinduci ab illa, quæ Christi ore noscitur stabilita, ad Petrum tantum, non ad alium quempiam Apostolorum ista dicentis [1] : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam » ; et ad eumdem post resurrectionem [2] : « Pasce agnos meos, pasce oves meas », unquam passi sunt Orthodoxi : quomodo hodie infaustum nomen, vox infelix, altera auditur in Ecclesia monarchia?

31. Quod si dixerint, non est dicenda ista altera monarchia, cum pendere istam dicamus ab illa, dum eam auctoritate Diplomatis Pontificii vindicamus : et nos hoc ipsum dicimus, si non est altera, sed una cum ea ; utique non altera dicenda est monarchia, sed unicum relinquendum, servandum, et custodiendum *Monarchiæ* nomen est illi, quod ipsi impertitum a Christo, in ea solum semper sunt venerati fideles. Si igitur auctoritate Diplomatis Pontificii id vobis juris quæsitum contenditis (ministros illos regios compello) cur plusquam concessum sit illo, vobis sumitis in novitate vocabuli? Demus quod dicitis : Urbanus voluit reges Siciliæ esse legatos natos a latere : numquid Diplomate sanxit, eos dicendos esse monarchas? nequaquam. Magna quidem inter utramque vocem est differentia. Cum autem plures sint hodie in Ecclesia Catholica nobilissimarum Ecclesiarum antistites, qui ex vero certoque privilegio Apostolicæ Sedis legati nati obtinent dignitatem : num ex eo aliquis eorum ausus est aliquando sese appellare monarcham? minime gentium. Quamobrem etsi non alia ex causa, vel ex hac saltem succidendum est nomen adulterinum, ne tali exemplo propagetur in alios : alioqui in Ecclesia Dei, in qua nonnisi unus possit esse monarcha, monarcharum silva (horrendum dictu) succresceret infamia sempiterna primatus Romanæ ipsius Ecclesiæ. At hæc, quod ad nomen ipsum, dicta satis ; res autem ipsas ad examen modo revocemus.

32. Quonam jure, qua ratione ex eodem Urbani Papæ superius recitato Diplomate tanta vobis sumpsistis, ut ex eo legatos a latere itemque natos atque demum monarchas effectos reges omnes Siciliæ dicere præsumpseritis? Esto, concesserit ista Rogerio ejusque filiis Urbanus papa : numquid hæredibus cunctis, et successoribus omnibus esse concessa affirmare poteritis ? nullo modo. Recitentur eadem verba Pontificis ; sic se habent :

33. « Quod omni vitæ tuæ tempore, vel filii tui Simonis, vel alterius, qui legitimus tui hæres extiterit, nullum in terra potestatis vestræ etc. » En

[1] Matth. XVI. — [2] Joan. XXI.

quam cautissime papa voluit expressisse personas, quibus illud concederet privilegium. Expressit enim Rogerium patrem, Simonem filium, et alterum filium, si extiterit ipse hæres. Duo namque Rogerio comiti erant filii, Simon major natu, atque Rogerius, quem voluit expressisse voce illa, *alterius*, quod quidem nomen non de pluribus, sed de uno ex duobus duntaxat dici, sciunt omnes qui latinas litteras didicerunt. Sic igitur cautum, ut filios illos duos Rogerii privilegium non excederet. Quomodo ergo deducitis ad hæredes omnes? quomodo adhuc insuper, cum hæredes Rogerii omnino defecerint, trahitis etiam ad successores omnes? Ubi de hæredibus omnibus, et successoribus aliqua inest mentio in Diplomate? quod quidem, cum id præstari voluerint Romani Pontifices expresse conscribi, exacte notari, dilucide poni, minime prætermisisse noscuntur.

34. At quid amplius? etiam si expresse Urbanus Pontifex ea concessisset omnibus hæredibus atque etiam successoribus omnibus Rogerii comitis: adhuc tamen ea ipsa nullo modo deduci potuisse ad Carolum Quintum, hac apertissima ratione firmamus, quod cum plurima extent Pontificum Romanorum Diplomata, quibus sunt collatæ investituræ de regno Siciliæ diversis regibus, atque in eis disertis verbis revocentur cuncta sigillatim quæ adversus Ecclesiasticam immunitatem quoquo modo sint præsumpta: plane nihil est, ut adversus tot Pontificum Documenta, de quibus sigillatim inferius fiet mentio, istiusmodi Diploma aliquid sibi vindicare possit auctoritatis.

35. At nec quod prætenditur, ullo pacto concesserim, per Urbani Diploma creatum legatum a latere fuisse Rogerium ipsum, atque filios ejus. Hæc ut plenius cognoscantur, ejusdem hic papæ Diplomatis verba sunt repetenda, quæ sic se habent : « Nullum in terra potestatis vestræ, præter voluntatem aut consilium vestrum, legatum Romanæ Ecclesiæ statuemus. Quinimo, qui per legatum acturi sumus, per vestram industriam legati vice cohiberi volumus ». Quis ista perlegens, non percipiat ex verbis ejus, non legationem a latere concessam esse Rogerio, sed eum vicem legati implere voluisse, et in his tantum cohibendis, quæ per legatum Apostolicæ Sedis cohibenda forent? Aliis namque formulis, iisdemque plenioribus atque adeo specificis, consuevisse concedi ab ipsis Romanis Pontificibus legationes a latere, nemo ignorat, qui ejusmodi lectionibus assuevit.

36. Præterea non perpendunt quanta ab ipsis irrogetur injuria Urbano Pontifici, cum velint ea concessisse ipsum Urbanum Rogerio, quæ per reges hujus temporis male adversus Ecclesiastica jura, universa Ecclesia Catholica scandalum patiente, exercentur : cum in vindicandis Ecclesiæ juribus ab usurpatione laicorum, idem sanctissimus Pontifex nulli reperiatur fuisse secundus, sed inter primos ejusmodi zelo exæstuantes claros Romanos Pontifices numerandus, quique iis ipsis temporibus vixerit, quibus jugiter certandum erat pro his ipsis adversus invasores Romanæ Ecclesiæ jurium. In quibus laboribus obeundis, quæ ejusdem Urbani Pontificis partes fuerint, docent quæ de eo sunt enarrata per annos singulos Pontificatus ejus, quorum causa Concilia adeo frequentia indicenda, peregrinationes assidue ab ipso obeundæ fuere, scribique ad diversos Epistolas frequenter oportuit; ne vel latam unguem præjudicium inferri sineret Ecclesiasticæ immunitati.

37. Potuitne tanta concessisse Rogerio, quorum partem aliquam tantum si imperatori Henrico ferocissimo Ecclesiæ persecutori cessisset, pacem proculdubio universalis Ecclesiæ redemisset, et tot tantisque cladibus afflictam diutius Ecclesiam liberasset? Si quid igitur vulneris fuisset infligendum Ecclesiæ, plane pacis universalis causa comparandæ et pseudo-pontificis propulsandi, tolerandum utique fuisset illud : sed prius cuncta pati, quam quid minimum Ecclesiæ jurium imminui decrevit animo Urbanus papa, quod et dum vixit, effectu ipso egregie præstitit, nihil magis sollicite curans tota ipsa sui Pontificatus functione, nihil studiosius tractans, vel cupidius satagens, quam ne quid minimum Ecclesiæ jurium sibi sæculares principes vindicarent. Nam audi quæ de Urbano ipso ejusdem temporis scriptor dicat Domnizo :

> Nunquam decrevit libertas denique Sedis
> Romanæ per eum.

Hæc ipse in Vita Mathildis, citata sæpe superius. Imo audi Urbanum ipsum ita rescribentem ad Rudolphum comitem [1] : « Nosse te volumus, quia nulli sæcularium domino potestatem in clericos habere licet : sed omnes clerici episcopo soli esse debent subjecti. Quicumque vero aliter præsumpserit, canonicæ proculdubio sententiæ subjacebit». Sed et eodem argumento scriptam ab eo ad Salernitanum clerum et populum brevem Epistolam legito. Sic se habet :

38. « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero et populo Salernitano salutem et Apostolicam benedictionem.

« Lanzzonem presbyterum, qui Ecclesiam sanctæ Mariæ per manum laicam invasit, expulso eo qui legitime possidebat, noveritis sententia nostra officio et beneficio interdictum. Omnes præterea, qui Ecclesias, vel Ecclesiastica beneficia, aut capellanias, sine episcopi sui consensu per manum laicam obtinuerint ; donec satisfaciant suo episcopo, secundum sanctorum canonum constituta, ab officio et beneficio interdicimus». Hæc ex monimentis Salernitanæ Ecclesiæ, quæ in Vaticana bibliotheca asservantur. Quæ quod certo careant anno quo data sunt, hic voluimus descripsisse, cum cæteris ferme annis singulis Pontificatus ejus res gestæ ab ipso hæc de eo latius prædicent.

[1] Ivo p. 6. c. 408.

39. An potuit, quæ tanto labore ædificavit tot annis, una hora in congressu illo Salernitano cum Rogerio Urbanus Pontifex destruxisse: ut secundum illud Apostoli[1]: « Si quæ destruxi, iterum hæc ædifico, prævaricatorem me constituo ». Ipse turpiter prævaricationis nomine fuerit arguendus, si tanta Diplomate illo, quanta isti proferunt renovata per recentes reges Siciliæ, Rogerio ac posteris concessisset? Absit, absit, longe longius, inquam, proculque absit, ut monarchiæ illius dicatur Urbanus erector, ædificatorque turris Babel in contumeliam Dei, et opprobrium Apostolicæ Sedis; cujus plane non ædificatorem, sed destructorem se dum vixit, semper Urbanus exhibuit, qui et nunc de cælo in ipsam fidelibus clamet illud Davidicum[2]: « Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea ». Utpote quæ ipsis eam erigentibus atque tuentibus æternum exitium pariat, in cujus tantum ruina spes sit eorum ad salutem erectionis. Sed et in Concilio universali Romæ sub ejus successore Paschali Pontifice celebrato, ab universa Synodo acclamatum est eidem Urbano Pontifici, uti jurium Ecclesiæ acerrimo vindici, defensori atque propagatori; idque sæpius factitatum, prout suo loco, sequenti tomo dicetur; quod profecto fieri minime potuisset, si erectorem monarchiæ Siculæ posse dici modo aliquo contigisset.

40. Sed quid detineo ultra lectorem, et non cito detego adversantium malas artes, qui non ut se habuit, ipsum verum, germanum, legitimum, in omnibus integrum ediderunt Diploma; sed mutilatum, decurtatum, atque corruptum in omnibus quibus jura Romanæ Ecclesiæ salva essent, exhibuerunt ipsum? Agimus immensas Deo gratias, quia cæcitate percutiens illos, qui manu sacrilega sacrum Diploma Pontificis in pluribus mutilarunt, non sivit eos videre illa, quibus istiusmodi per eos patratum scelus aperta luce, certa probatione, atque evidentissimo argumento probari posset. Si enim vidissent atque considerâssent, quis dubitet idipsum, ab eis eadem falce adhibita falsitatis, fuisse peractum? Quemnam putas ad hæc probanda adhibituri simus testem? illum ipsum ex adversantium domo petitum, ab ipsis jure laudatum receptum, probatum, cui nec sit quod objici possit, quippe qui hoc eodem tempore vixit, et scripsit historiam Siculam, eodem ipso (ut profitetur) exposcente Rogerio comite de quo agitur. Nominatus est iste Gaufredus, professione monachus Benedictinus, cujus opus antiquitate ipsa plane venerandum, delituit pæne sepultum inter vetera monimenta regum Aragonum ad nostram usque ætatem; cum illud ipsum Hieronymus Surita, vir celebris, de rerum antiquitate bene merens in lucem protulit, ediditque Cæsaraugustæ typis Dominici a Portonariis, anno salutis millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, idemque munitum adhuc et laudatum regio Privilegio (ne quid ad absolutissimam fidem ejus deesse posset) dedicatum vero Antonio Augustino tunc archiepiscopo Tarraconensi, eruditione legum sacrarum suæ ætatis in Hispania facile principi.

41. Hic ipse auctor a nobis superius citatus, eadem occasione congressus Urbani papæ cum Rogerio Siciliæ comite, acturus de ejusmodi privilegii concessione, facta ab Urbano Pontifice ipsi Rogerio, ista prætendi ejusmodi præcessisse sic narrat occasionem[1]: « Sed quia ipse Apostolicus jamdudum Robertum episcopum Trainensem, comite inconsulto, legatum in Sicilia ad exequendum jus sanctæ Romanæ Ecclesiæ posuerat, perpendens hoc comitem grave ferre, et nullo modo ut stabile permaneat assentire: cognoscens etiam, ipsum comitem in omnibus negotiis Ecclesiasticis exequendis zelo divini ardoris exfervescere: cassato quod de episcopo Trainensi fecerat, legationem beati Petri super comitem per totam Siciliam, vel habendam hæreditaliter ponit, ea discretione, ut dum ipse comes advixerit, vel aliquis hæredum suorum zeli paterni Ecclesiastici executor superstes fuerit, legatus alius a Romana Sede, ipsis invitis, nullus superponatur ». Hæc ipse. Quæ plane integra ut vidisti, in ipso recitato superius Diplomate continentur.

42. Sed quæ malis artibus et dolo malo de eo sint dempta, quæ in eo contineri idem ipse testatur, jam demonstremus, atque nos hic, honoris causa redditæ postliminio diu exulis veritatis, grandiusculis litteris describamus, sic se habent:

SED SI QUA ROMANÆ ECCLESIÆ JURIS EXEQUENDA FUERINT, CHARTULIS[2] A ROMANA SEDE IN SICILIAM VEL CALABRIAM DIRECTIS, PER IPSOS CONSILIO EPISCOPORUM EARUMDEM PROVINCIARUM AUTHENTICE DEFINIANTUR. Ista sunt quæ manus audax, ad sacrilegium prompta, abstulit a recitato papæ Diplomate. Quæ tanti noscuntur esse momenti, ut si ista restituantur in ipsum, nullum penitus videas irrogatum damnum per eam concessionem privilegii Rogerio factam juribus Apostolicæ Sedis, cum sit in his verbis illi integrum reservatum, ut cum opus esse judicaverit papa, ministros suos in Siciliam mittat causas urgentes cognoscere; qui, et si ita placuerit ipsis, episcopos ad Synodum congregent, quorum consilio ipsorum sententia exspectetur. Talia igitur tantaque e Diplomate subduxisse, quanti reatus fuerit, judicent omnes.

43. Porro istud ipsum, ut pro tuendis juribus Romanæ Sedis, post hujuscemodi privilegium ab Urbano Rogerio impertitum, usu frequentaverint Romani Pontifices mittere in Siciliam ministros cum opus fuerit, certum esse, certo exemplo monstratur de Urbani ipsius successore Paschali papa, qui legitur misisse apocrisiarios in Siciliam ad exigenda Apostolicæ Sedis jura, dum ab archiepiscopo Panormitano præstari jubetur juramentum

[1] Gal. VI. — [2] Psal. CXXX.

[1] Gau. l. IV. c. 29. — [2] *Chartulariis* necessario legendum, cum paulo post dicit, *per ipsos*.

fidelitatis sanctæ Apostolicæ Sedi. Extant de his ejusdem Paschalis Pontificis litteræ, quas Gregorius Nonus intexuit inter Decretales a se collectas Epistolas [1]. Habes ex his igitur, et quod ex Diplomate demptum fuerat restitutum, et quod fuit in eo declaratum ejusdem Urbani papæ successoris exemplo, ut nihil sit quod de his desiderari ulterius possit.

44. At non hic finis latrocinii expilati Diplomatis. Aperiantur cætera, ut restituatur in integrum tantopere passa damnum veritas ipsa. Subjicit idem Gaufredus auctor de his dicere, quæ post hæc eodem ipso Diplomate continerentur, sic pergens : « Quod si episcopi ad Concilium invitati fuerint, quot et quos ipsi comiti vel suis futuris hæredibus visum fuerit, illuc dirigant ». Hæc integra sunt conservata in textu, sed quæ fuit addita limitatio ab Urbano, penitus sublata noscitur, quæ mox ab eodem Gaufredo fide sincera ita subjicitur : NISI FORTE DE ALIQUO IPSORUM IN CONCILIO AGENDUM SIT IN SICILIA VEL CALABRIA IN (ET) PRÆSENTIA SUA AUTHENTICE DEFINIRI NEQUIVERIT. En quanta ista, quæ dolosus artifex in gratiam principum abstulit, similis illi de quo in Psalmo [2] : « Sicut novacula acuta fecisti dolum », abradens a Diplomate, quæ sibi ad concinnandam quam moliretur fraudem viderentur esse contraria.

45. Qui enim visus est indulsisse Urbanus papa Rogerio, ut vocatos ad Concilium episcopos, quos vellet retineret vel mitteret, cum superaddidit : « Nisi forte de aliquo ipsorum in Concilio agendum sit » ; plane significavit, quod ipsi esset liberum cum vellet, Siculos et Calabros episcopos ad dicendam causam vocare ad Apostolicam Sedem, « cum videlicet (ut subdit) ipsorum causa in Sicilia vel Calabria authentice in præsentia sua definiri nequiverit ». Nam quid est quod ait : *Authentice definiri non posse?* nisi canonice secundum leges Ecclesiasticas terminari, quæ prohibent principes cognoscere et judicare causas episcoporum, quibus quidem casibus causæ episcoporum, quæ agitari authentice, ut ait, coram principe sæculari non possunt, ad Sedem Apostolicam sint deferendæ. En vides, lector, quanta subtraxerit, et quanti momenti veterator (quisquis fuerit ille) quæ si in locum suum restituantur, fient etiam integra una cum Diplomate Sedis Apostolicæ jura, et Urbani papæ laudanda prudentia erit, quod ita indulserit roganti comiti, ut tamen voluerit Romanæ Ecclesiæ juribus in omnibus esse consultum.

46. Quis ista considerans non exclamet : O fraudem solemnem, Cornelia rege plectendam ! quam non timuit, in quam peccavit, qui ista adeo enormia ad conciliandam sibi principum gratiam perpetravit, cum descriptum mox ab eodem auctore ac additum ipsum integrum Urbani papæ Diploma, ut profitetur, cum iisdem haud dubium per ipsum assertis sententiis, turpiter mutilavit, dum in ipso Diplomate apud Gaufredum edito desiderentur eædem ipsæ sententiæ, paulo ante ab eodem auctore qui vidit et descripsit, integre, ut vidimus, recitatæ. Quando autem admissum portentosum adeo scelus, et a quo fuerit perpetratum adeo pudendum facinus, haud adeo exploratum habemus ut possimus asserere : verum illos minime vacare culpa libere dicimus, qui ex eodem Gaufredo illud ipsum Diploma describentes atque edentes, sententias illas ab eodem superius recitatas describere penitus prætermiserint, quarum vel saltem meminisse debuerant. Siccine bona fide res acta, ut ad monarchiam construendam oportuerit prius ita destruere Urbani papæ Diploma, et ita ipsum reddere mutilatum ? cum in promptu esset resarcire jacturam, et sublata fragmenta conjungere, ab eodem Gaufredo suppeditata, deque his monere lectorem, atque ita bene mereri de prodita veritate ; quo nomine ab unoquoque legentium immortales gratiæ fuissent agendæ. Agimus vero nos iterum Deo gratias, qui sic, cum ipse sit Veritas, patrocinium suscipit veritatis, ut dementet fraudulentos, nec permittat facere cuncta quæ velint, cum voluit Urbani papæ Diploma illibatum et integrum in Gaufredo mansisse, dum ab eo ipsius describitur argumentum, atque sententiæ recitantur : quod postea, ut vidisti, eo modo manus fraudulenta corrupit, et manus artifex mutilavit.

47. Quod si integrum ipsum reddatur, prout ab ipso Pontifice noscitur esse datum, restitutis in ipsum clausulis illis atque sententiis per Gaufredum verbis totidem recitatis : tantum abest ut a nobis rejiciatur, ut exosculemur illud, utpote sanctissimi Pontificis monumentum, quo magna cautela ita principi voluerit satisfactum, ut tamen Apostolicæ Sedis immunitati nihil passus sit esse detractum. Tantum, inquam, abest, ut restitutum ipsum integrum, esse Urbani genuinum negare velimus ; quin potius parati simus ostendere aliud id genus Privilegium ab alio Romano Pontifice, eodemque Urbano non impare, alii Christiano principi esse concessum ; sed nec per ipsum Apostolicæ Sedis jura esse sublata, ut aliqua super ipsum erecta fuerit monarchia, sicut super ipsum Urbani datum Rogerio factum apparet. Qui enim post Urbanum Secundum successit tertio loco, Callistus papa Secundus, quique in vindicandis et extorquendis de manu imperatoris abreptis Ecclesiasticis juribus, summam præ omnibus suis antecessoribus sibi gloriam comparavit : post celebratum ab ipso Rhemense generale Concilium, congressu habito cum Henrico Anglorum rege, quid petierit rex ab eo, et quid concesserit ipsi Callistus, sic in Annalibus Anglorum Rogerius narrat, quod et nos inferius suo loco ponemus : « Rex a papa impetravit, ut omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia et Northmannia habuerat, sibi concederet, et maxime, ut neminem aliquando legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse aliqua præcipua querela exigente, quæ ab episcopis regni sui terminari

[1] Cap. Significasti, extr. de elect. — [2] Psal. LI.

non posset, hoc fieri a papa postularet ». Hæc ipse. Quibus plane nihil derogatum scitur Apostolicæ Sedis juribus, quia majoribus exigentibus causis, ab Ecclesia Romana legationes in Angliam fuerint frequentatæ, eædemque decenti cultu a regibus Anglorum exceptæ, prout declararunt eventa. At sicut his non contradicimus, ita nec rejicimus Urbani Diploma, si reddatur integrum, et non, ut est demonstratum, tot sententiis mutilatum.

48. Sed nec est quod verba Gaufredi, quæ in Diplomate scripta fuisse docet, aliquis in alium sensum convertere jure possit, ut nullum eidem concessioni afferat præjudicium : nam vel ex eo tantum quod e textu ablata noscuntur, ipsum delictum arguit malam fidem, et contrariam ipsis veritatem magis insinuat. Sed et ipsa narrata nuper Paschalis papæ legatio in Siciliam missa, quæ sunt dicta declarat eo modo esse intelligenda; nempe ut cum in Sicilia de juribus Apostolicæ Sedis agitur conservandis, tunc esse liberum Romano Pontifici chartularios, quos ipse Paschalis nominat apocrisiarios, illuc pro arbitrio mittere. Quænam verborum interpretatio poterit esse verior, certiorque probari ea, quam ipso usu experientia comprobavit ? nimirum dum mox post Urbanum a successore Paschali vidimus factitatum, quod faciendum ejus Diplomate cautum erat.

49. Jam igitur patefacta fraude, et ostenso ipso Diplomate vitiato, adulterato, depravato atque corrupto ; et quod ita ut est editum corruat penitus et non subsistat : plane necesse est, ut ingens ista moles erectæ desuper monarchiæ magno fragore ruat, si res jure agitur, et non violentia. Quod existimare nefas de rege Catholico maxime pio, Christianæ religionis cultore studiosissimo, fidei orthodoxæ custode vigilantissimo atque potentissimo defensore ; quem et libentissime scriptionis hujus nostræ arbitrium constituimus, probe scientes, a justissimo principe non nisi justa fore præstanda.

50. Quod vero præter eamdem Urbani assertam Epistolam, adhuc alia quædam eademque levissima pro monarchiæ Siciliæ firmitate in medium afferuntur : hic eadem sunt convellenda. Dicunt enim, reperiri nonnulla Siciliæ regum Diplomata, in quibus ab iisdem regibus legatur anathematis sententia promulgata, adversus eos qui ea quæ ipsi jussissent, non implerent sed everterent. Siquidem in Cancellaria regni Siciliæ de omnibus regiis patronatibus liber collectus est, qui continet donationes ab iisdem regibus in diversas Ecclesias atque monasteria collatas : ad quarum finem hæ vel his similes formulæ legantur appositæ, quæ excommunicationem videantur inferre, videlicet : Si quis hanc nostram donationem infregerit, anathemate condemnetur, vel auctoritate Apostolica anathemate damnetur; itemque : Cum Juda traditore partem habeat, et alia his similia, quæ velint isti ab eis apposita auctoritate legationis Apostolicæ Sedis, qua reges Siciliæ (ut nugantur) Urbani papæ fungerentur auctoritate.

51. Potuissent fortasse isti ejusmodi exemplis suadere simplicibus quod conantur : verum qui antiquarum formularum ex inspectione ejusmodi a diversis solitarum fieri donationum notitiam habet, ridebit ista ; cum vix aliquod sit reperiri instrumentum ejusmodi donationum, quæ sive a principibus, sive a privatis utriusque sexus fieri solerent hominibus, in quibus eædem formulæ non legantur, et interdum atrociores : quæ quidem non sententiam continent (ut putant) excommunicationis Ecclesiasticæ, quæ ab episcopis infligi solet in subditos, sed imprecationes potius ad terrendum eos qui aliquid contra præscripta moliri tentarent. Sunt de his superius diversis in locis in recitatis ejusmodi Diplomatibus exempla patentia : quinetiam in eodem ab illis scripto Codice, aliæ diversorum privatorum, quæ ibi sunt scriptæ, locis piis factæ donationes, continent easdem omnino imprecationes : ut liberum fuisse quibuscumque videatur, ejusmodi apponere formulas imprecatorias anathematis, adversus eos qui moliri aliquid adversus ea quæ illi statuerent, conarentur. Adde his insuper, non solum in ejusmodi scribi solitis Diplomatibus asseri ista, sed etiam a nonnullis consueta fuisse apponi sepulchris, ut violatores absterrerent. Quorum exempla habes superius recitata, ut inter alia sepulturæ Theodini subdiaconi :

SI QUIS PRÆSUMPSERIT HUNC TUMULUM VIOLARE, ERIT ANATHEMATIS VINCULIS INNODATUS. Et in Ecclesia sancti Gregorii Romæ, ad Clivum Scauri, erat in abside, fracto tamen lapide, cujusdam Anastasii lectoris Epitaphium, in cujus fine habetur :

52. SI QUIS HINC ABSTULERIT SEPULCHRUM, SIT EXCOMMUNICATUS ET DAMNATUS IN INFERNUM, ET HABEAT PARTEM CUM CAIN ET JUDA TRADITORE. Et in principio tomi hujus in Epitaphio sepulchri cujusdam Joannis in fine : NEMO SUUM, NEC ALIENUM CORPUS SUPER ME MITTAT. QUOD SI HOC PRÆSUMPSERIT, SIT MALEDICTUS, ET IN PERPETUUM ANATHEMATE CONSTRICTUS. En vides an ista ex functione legationis Apostolicæ ponerentur a regibus ut anathemata, vel potius imprecationes ad terrorem ab unoquoque pro arbitrio in qua vellent prohibitione usurpari solerent.

53. Sed inspiciamus cætera, quæ ad roborandam jam sua sponte collabentem monarchiam afferunt. Abbatis Panormitani celebris canonici Juris interpretis sententiam descriptam proferunt in suo ipsorum Monarchiæ libro, quæ est : « Liceat regi ex longa consuetudine, appellationes eorum qui ad Sedem Apostolicam provocant, impedire ». Quam tamen postea dicitur declarasse, ut intelligi debeat, quando non esset tutus accessus ad Apostolicam Sedem, vel tempore schismatis, tunc regi licere de appellationibus ad Apostolicam Sedem cognoscere : sicque respondisse abbatem tempore Alphonsi regis, sub Martino papa Quinto, cui rex valde esset infensus. Cujus declarationis exemplum non scribitur in dicto Monarchiæ libro, sed repe-

ritur in abbatia dicta Novæ-Lucis in eodem regno posita, et in aliquibus aliis monasteriis.

54. At tanti æstimantur responsa prudentis, ut illa in legem accipiantur, qualiacumque sint? eo præsertim tempore, cum idem abbas Panormitanus colligeret cum schismaticis adversus Catholicæ Sedis antistitem? Quis unquam adversus Ecclesiam testimonium accepit hostis Ecclesiæ? Si ista sapuit, imo si sic desipuit abbas, quomodo in commentariis, quos elaboravit et edidit, ista non defendit atque probavit?

55. Addunt præterea Alphonsi regis ejusdem exempla, quod ejusmodi ad papam impediret appellationes. At quid? Num erant accipienda pro lege, quæ rex contra id quod jurasset perjurus, percitus furore facere aliquando voluisset? dum et petentibus et rogantibus Siculis, ne appellationes ad Apostolicam Sedem ejusmodi (quod rex facere cœperat) per magistratus laicos cognoscerentur, sed per Ecclesiasticos prælatos potius: rex eorum petitionibus annuit, datis anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto de hoc litteris. Cujus petitionis extat exemplum, et legitur ibidem Rescriptum regis perjuri. At quænam fortiora contra Alphonsum regem afferri possunt, quam Diplomata ejusdem regis, cum investituram accepit ab Eugenio papa Quarto, data anno superiori a dicto Rescripto, nempe millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto? Extat in Vaticana bibliotheca investituræ ei ab Eugenio papa Quarto factæ exemplar in libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ, et alio Codice qui apud nos existit, quod sic incipit: « Cum sanctissimus dominus noster Eugenius, divina providentia papa Quartus, anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, idibus Julii, Pontificatus sui anno tertiodecimo, etc. » Ubi inferius ista habet de appellationibus libere dimittendis ad Apostolicam Sedem, præter alia multa de immunitate Ecclesiastica libera conservanda:

56. « Omnesque etiam causæ ad forum Ecclesiasticum in regno et terra prædictis pertinentes, libere et absque ullo impedimento agitabuntur, tractabuntur et ventilabuntur coram Ordinariis et aliis Ecclesiasticis judicibus, et terminabuntur per eos. Et si ad Sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contigerit: tam appellantes quam appellati ad eamdem venire Sedem pro appellationum prosecutionibus libere et absque inhibitione aliqua permittentur ». Hæc ibi de appellationibus ad Sedem Apostolicam libere deferendis, per eumdem regem solemni juramento firmatis. Et quidem in Investitura facta de ipsa Sicilia et terra citra Pharum, ratificata ab eodem Alphonso cujus ratificationis hoc est exordium:

57. « Ego Alphonsus, Dei gratia rex Siciliæ, plenum homagium, ligium et vassallagium faciens vobis domino meo Eugenio papæ Quarto et Ecclesiæ Romanæ, pro regno Siciliæ et tota terra ipsius, quæ est citra Pharum usque ad confinia etc. » In fine vero Bullæ Aureæ ejusdem Alphonsi regis, hæc de tempore dati Diplomatis atque loco: « Datum Neapoli apud majorem Ecclesiam, per manus nostri prædicti regis Alphonsi, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, die vero secunda mensis Junii, octavæ Indictionis, regnorum nostrorum trigesimo, hujus vero Siciliæ et terræ citra Pharum, anno regni undecimo ». Hæc ibi. Quid igitur his adversans citatur Rescriptum Alphonsi, datum anno sequenti, contentum capitulo trecentesimo nonagesimo septimo, p. 128? Nam ore suo perjurus esse convincitur atque prævaricator, ut qui ea ipsa quæ juramento promiserat, rata habuerat firmaveratque, pejerando destruxerit atque prævaricando impie dissiparit. En quale instituendæ principium monarchiæ. Quod quidem nomen quo significatur, sub uno eodemque dominio regum Siciliæ, junctam simul spiritualem ac sæcularem auctoritatem et potestatem, ut insolitum nec usurpatum fuisse a tyrannis, manifestis Romanæ Ecclesiæ perduellibus, ut Friderico et ejus filiis, nec ab invasoribus ejusdem regni, ut Petro vel aliis, satis constat; cum tamen res ipsa sæpius per tyrannidem atque invasionem fuerit pertentata, ut ex his quæ sumus dicturi patebit.

58. Si quis enim antiquiora abolenda vestigia ejusmodi monarchatus curiosius indaganda putaverit, plane inveniet, non Urbani, vel alterius alicujus Catholici antistitis inventum esse, sed (si conjecturæ aliquid deferendum) primum auctorem fuisse schismaticum papam, non Christi, sed antichristi vicarium, Petrum, Leonis non Columbæ filium, eumdemque contra Innocentium Secundum, legitimum Ecclesiæ Romanæ Pontificem, ex adverso sedentem, dictum pulchro nomine (ut sic deciperet populum) Anacletum. Iste enim, ubi Pontificatum arripuit violenter, ut contra legitimum Pontificem ejusque fautores prævalere aliquo modo posset, quo minus justa causa polleret, eo amplius potentia sæculari sese studuit roborare communireque, adversus Romanos præsertim quos erga Innocentium sciret esse proclives: magnoque sibi fore existimans adjumento, si Northmannos Northmannorumque principem sibi conjungeret, nihil prætermisit officii vel obsequii, quibus Rogerium, Rogerii superioris filium, qui tunc non Siciliæ tantum, sed dominaretur Apuliæ atque Calabriæ, conciliaret sibi amicum et constitueret defensorem.

59. Quamobrem ubi Sedem invasit, nihil antiquius habuit, quam ut ad demerendum hominem eidem quæcumque præstaret; sicque eum ex comite regem constituit; cui et inter alia illud quoque concessit, ut sicut laicis, ita et clericis, abbatibus, episcopis et archiepiscopis, qui in ejus ditionis provinciis essent, dominaretur, ac si esset re ipsa, si non nomine, monarcha unus Christianorum, utriusque ordinis, laicalis et clericalis. Id quidem ejusdem temporis auctor, quique ea videbat quæ scripsit, testatur Petrus diaconus Cassinensis: qui

tamen intentus rebus ejusdem monasterii conscribendis, cætera obiter tantum attigit, non tamen incognita prætermisit : deque his agens hæc breviter habet [1] ; « Defuncto Honorio, electi sunt, Gregorius diaconus cardinalis sancti Angeli in papam Innocentium, et Petrus presbyter cardinalis sancti Callisti in Anacletum. Anacletus autem aliquantulum tempus in Urbe permanens cum episcopis et cardinalibus qui suæ parti favebant, ad civitatem Pisanam perrexit, Conradum Sabinensem episcopum vicarium in Urbe relinquens.

60. « Petrus autem cardinalis Rogerio duci Apuliæ coronam tribuens, et per Privilegium Capuanum principatum, et ducatum Neapolitanum cum Apulia et Calabria et Sicilia illi confirmans, regemque constituens, ad se attraxit, præcipiens, ut episcopi et abbates qui in suæ ditionis solo manebant, ei obtemperarent ». Hæc tantum de his Petrus, ad res Cassinates stylum revocans. Qui quidem cum ista tantum ex omnibus quæ in Diplomate essent, expresserit : aliquid specialius indicasse voluit per ea verba, præter communem ex Apostolicis jussis debitam regibus observantiam ; quod tacuit auctor æque schismaticus, nullam eumdem laudandi Rogerium prætermittens occasionem, quem tamen S. Bernardus, cum opus fuit ejus meminisse, absque regio titulo nominat tantum ducem Apuliæ [2], tyrannum Siculum [3], atque usurpatorem coronæ regiæ. Sed et quænam fuerint ista singula, quibus Anacletus subjecit Rogerio universum ordinem Ecclesiasticum, plane intelliges, cum ea revocata a Romanæ Ecclesiæ Pontificibus, recitanda inferius audies. Mercimonio igitur possidendæ Sedis quam invaserat Anacletus, ingressus in ovile ovium nonnisi ut fur qui mactet et perdat, quælibet cuique petenti concedere consuevit, si promitteret quod sibi in schismate inhæreret. Quod sancti Bernardi testantur Epistolæ [4], qui etiam de Rogerii nundinaria monarchia hæc ad Guillermum comitem Pictaviensem, Aquitaniæ ducem nomine ducissæ Burgundiæ [5] : « Habet tamen (Anacletus scilicet), ducem Apuliæ, sed solum ex principibus, ipsumque usurpatæ coronæ mercede ridicula comparatum ».

61. At ista adeo verisimilia ejusdem temporis scriptoribus consignata vel non novit, vel nosse dissimulavit ipse Fazellus, ne monarchiæ auctorem (ut erat) pseudo-papam assereret ; qui ut ista sibi adeo adversa vitaret, inextricabiles plane mendaciorum quæsivit anfractus. Nam non solum ista de collata Rogerio ab Anacleto in Ecclesiasticos potestate penitus tacuit; sed etiam ad ista vitanda, nequaquam una cum Innocentii creatione simul ortum schisma Petri Leonis ponit (quod omnes absque controversia sive veteres sive recentiores affirmant), ipsumque schismaticum papam Anacletum obortum, sed longe postea, nec antea, nisi ubi est auditus ipse Innocentius ab eodem Rogerio detineri captivus. Hos sinuosos oportuit lubricum anguem excogitasse reflexus, ne si recta via serperet, in antipapam ipsum offenderet, atque quod nollet cogeretur asserere, Anacletum ipsi auctorem fuisse regni monarchici ex laicis clericisque compacti. Vides, lector, quam male meritus inveniatur de historica veritate Fazellus, nihil magis conatus, quam monarchiæ vanæ favendo, Ecclesiasticam libertatem alta scrobe relinquere sepultam, dum in ejus favorem non solum quod non esset omnino, Urbanum papam vitiato Diplomate ejus demonstravit auctorem, sed qui revera dici potuisset ejus inventor, antipapa ille, antichristi successor, minister satanæ, caput schismatis Anacletus, ne proderetur, ipse adeo prodidit veritatem ? Ut exhorrescere quisque Catholicus debeat sub hujus capitis membrum annumerari.

62. At quid post hæc actum ? nisi quod male ortum, malum accepit occasum, ex adverso sententia illa Christi vigente, et in perpetuum feriente [1] : « Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus, eradicabitur ». Et insuper quod præconio divinæ Sapientiæ in Ecclesia jugiter intonatum, fidelium omnium aures pulsat [2] : « Adulterinæ plantationes sive spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita a vento commovebuntur, et a nimietate ventorum eradicabuntur : confringentur enim rami inconsummati, et fructus illorum inutiles et acerbi ad manducandum, et ad nihilum apti ». Ita plane accidit, ut per falsum agricolam male plantata arbor infelix, nequaquam altas radices emiserit, licet patrocinio regum aliquantisper frondescere visa sit. Etenim etsi peculiare regibus sit, ut per fas et nefas semel parta amittere nolint, sed tueri velint ; tamen non eo usque contentio est progressa, ut non cesserint jussionibus Romanorum Pontificum, sed sicut Rogerius qui accepit, ita Willelmus filius ejus successor, licet ad tempus restiterit Hadriano Quarto Romano Pontifici, tamen eidem sunt in omnibus obsecuti. Testes omnium istorum adducimus publica monimenta, hæc ipsa testantia, Diplomata, inquam, Innocentii papæ Tertii, sæculi sequentis fine conscripta, quibus cuncta quæ facta sunt in illam usque diem, quam fidelissime elucidantur. Atque in primis satis aperte fide integra intelligitur, quid in prima investitura facta Willelmo Rogerii filio post ejus obitum, ab Hadriano PP. fuerit concessum, in destructionem vanæ monarchiæ, inani studio per antipapam Anacletum erectæ. Nam etsi illa ipsa facta ab Hadriano Willelmo investitura non reperiatur, sed tantum quæ petiit ab eo præstari Willelmus; tamen quod extet investitura Innocentii papæ ad instar illius facta, idem plane est, ac si ipsa Hadriani investitura integra haberetur.

[1] Petr. Diac. Chron. Cass. l. iv. c. 99. — [2] Bern. Ep. cxxvii. cxxix. — [3] Ibid. Ep. cxxx. cxxxix. cxl. — [4] Ibid. Ep. cxxvi. — [5] Ibid. Ep. cxxvii.

[1] Matth. xv. — [2] Sap. iv.

63. Hæc ut, lector, accipias, scire debes Rogerium, qui talem monarchiam accepit ab Anacleto, anno Redemptoris millesimo centesimo trigesimo, pervenisse ætate usque ad annum millesimum centesimum quinquagesimum quartum, ipsoque mortuo, filium ipsius Willelmum successisse in paternum regnum, atque investituram quæsisse ab ipso Hadriano ejus nominis Quarto, Romano Pontifice : cujus causa haud fuit leviter altercatum, expetente illo litteris suis ab Hadriano investituram conditionibus valde iniquis, ac fortasse iisdem, quibus Rogerius pater regnum accepisset de Anacleto. At licet legati ab Hadriano ad eum pacis causa missi, visi sint ex parte aliqua his quæ petierat concessisse, Hadrianus tamen omnino resiliit, nec investituram concedere voluit cum infamibus conditionibus illis, quibus monarchia illa male composita per schismaticum papam subsisteret, sed aliis plane contrariis. Qualis autem ista fuerit, mox auditurus eris. Siquidem post tumultuarios reges absque investitura regnantes, anno Redemptoris millesimo centesimo nonagesimo nono, cum Constantia imperatrix atque regina Siciliæ, defuncto viro Henrico imperatore, sibi filioque parvulo Friderico investituram quæreret ab Innocentio ejus nominis Tertio nuper creato Pontifice, concessit ille ipsis eam ad instar illius quam Willelmo regi concesserat Hadrianus. Quod idem ipse Innocentius testatur in ipsius investituræ Diplomate. Adeo ut qui legerit idem Innocentii papæ Diploma, quale illud fuerit olim ab Hadriano Willelmo regi concessum intelligat, et lectione unius noscat utrumque.

64. Quamobrem hic ipsum tibi describendum operæ pretium existimavimus. Extat ipsum in Registri Epistolarum Innocentii tomo primo, Romæ cuso, anno Redemptoris millesimo quingentesimo quadragesimo tertio, apud Priscianum Florentinum. Sic enim se habet [1] :

« Constantiæ imperatrici gloriosæ reginæ Siciliæ, ac charissimo filio Friderico illustri regi Siciliæ, eorumque hæredibus in perpetuum.

« Super gentes et super regna divina providentia constituti, ut evellamus noxia, et salubria cum Propheta plantemus, sic ad universas provincias nostræ considerationis aciem extendere volumus, et circa eas piæ sollicitudinis studium exercere, ut sopitis turbinibus tempestatum, quas parit mater diversitas, servent ad invicem mutuæ charitatis affectum. Porro specialiter et præcipue specialem ac præcipuam sollicitudinem circa regnum Siciliæ nos convenit adhibere, quod in Apostolicæ Sedis ferventius hactenus devotione permansit. Ad quod etiam inclytæ recordationis Rogerii quondam patris, Willelmi fratris, et Willelmi nepotis tuorum, regum Siciliæ, filia imperatrix, grata memoria inducit, qui in Apostolicæ Sedis ac prædecessorum nostrorum dilectione firmius persistentes, ab ejus non potuerunt unitatis firmitate divelli, quin tanto fortius in ipsius obsequio permanerent, quanto adversus eam se amplius impetus extolleret tempestatis.

65. « Hac igitur consideratione diligenter inducti, ac credentes quod prædictorum regum vestigia regia serenitas in devotione ac obsequiis imitetur : vobis et hæredibus vestris (qui, sicut dixi, dictus rex Willelmus quondam frater tuus felicis memoriæ Hadriano papæ prædecessori nostro exhibuit; nobis et successoribus et Ecclesiæ Romanæ fidelitatem et hominium exhibere, ac quæ subscribuntur voluerint observare) concedimus regnum Siciliæ, ducatum Apuliæ, principatum Capuæ cum omnibus pertinentiis suis, Neapolim, Salernum, Amalphiam cum pertinentiis suis, et alia quæ ultra Marsiam habere debetis, et reliqua tenimenta quæ tenetis, a prædecessoribus vestris, hominibus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ jure detenta, et contra omnes homines adjuvabimus honorifice manu tenere.

66. « Pro quibus omnibus coram venerabili fratre nostro Ottone episcopo Ostiensi, Apostolicæ Sedis legato, quem ad juramentum tuum, filia imperatrix, recipiendum transmisimus, fidelitatem nobis nostrisque successoribus, et Ecclesiæ Romanæ jurasti, sicut continetur in duobus similibus Capitularibus, quorum unum penes te sigillo nostro, alterum penes nos sigillo tuo signatum habetur, firmiter repromittens, quod quia præsens præsenti hominium debet exhibere, quandocumque nos et successores nostri te in aliqua parte regni, quam secure possis adire, ad nostram præsentiam vocaverimus, reverenter accedes hominium præstatura, nisi certum impedimentum aut necessitas evidens interveniat, quibus cessantibus, sine fraude venias ad ligium hominium faciendum. Cum autem tu, fili rex, favente Domino, ad legitimam ætatem perveneris : nobis ac successoribus nostris, ac Ecclesiæ Romanæ fidelitatem et ligium hominium exhibebis. Censum vere sexcentorum squifatorum de Apulia et Calabria, quadringentorum vero de Marsia, vel æquivalens in auro vel argento vos ac hæredes vestros statuistis Ecclesiæ Romanæ soluturos, nisi forte impedimentum aliquod interveniat, quo cessante census integer persolvetur.

« Electiones autem secundum Deum per totum regnum canonice fiant, de talibus quidem personis, quibus vos ac hæredes vestri requisitum a nobis præbere debeatis assensum.

67. « Ut autem hæc quæ supra diximus, tam nostro quam successorum nostrorum tempore perpetuam obtineant firmitatem, nec vestris nec hæredum vestrorum temporibus alicujus valeant præsumptione turbari : nos ea de consilio et voluntate fratrum nostrorum, auctoritate Apostolica confirmamus, et valitura in perpetuum præsenti pagina communimus, et tam a nobis quam a successoribus nostris, perpetuis temporibus statuimus observanda. Nulli ergo, etc. » Usque ad verbum,

[1] Tom. 1 Regist. Innoc. Ep. DCDXII. l. 1. p. 203. 2.

« indignationem incurrat : ream se divino Judicio de perpetrata iniquitate cognoscat, etc. » In modum Privilegii : Cunctis autem prædicta servantibus, etc. Ita in Codice edito, sicque nulla prorsus mentio, ut concesserit regi quæ revera ab antipapa Rogerius obtinuisset, vel ab Urbano papa per mutilatum illud Diploma asseritur consecutus. Sed ista sunt revera (ut audisti) quæ Innocentius Constantiæ et Friderico filio concessit, præter hæc autem nihil. Quænam autem in duobus illis quorum meminit Innocentius papa Capitularibus continerentur, proxime auditurus eris, ubi prius dixerimus, quomodo his (ut vidisti) firmiter constitutis, novæ petitioni Constantiæ idem Innocentius adhuc satisfaciendum putavit, nimirum, ut quæ jejune nimis de electionibus faciendis in Diplomate recitato continerentur, paulo fusius ab eodem Pontifice explicarentur, cum ei annuens idem Pontifex, Diploma quod ordine sequitur scripsit, quod incipit[1] : « Nec novum, nec injustum existit, etc. » Ubi inferius hæc de electionibus continet :

68. « Quantum cum Deo et nostra possumus honestate deferre velimus, salva justitia et Ecclesiarum canonica libertate, petitionibus vestris assensum facilem exhibere. Ne igitur ulla de cætero inter nos et successores nostros, et vos et hæredes vestros super electionibus dissensio suscitetur, modum faciendæ in posterum electionis præsentibus curavimus litteris explicare : in quibus sic in multis regiæ serenitati deferimus, ut libertatem Ecclesiæ non lædamus.

« Sede vacante, Capitulum significabit vobis et vestris hæredibus obitum decessoris : deinde convenientes in unum, invocata Spiritus sancti gratia, secundum Deum eligent canonice personam idoneam, cui requisitum a vobis præbere debeatis assensum, et electionem factam non different publicare. Electionem vero factam et publicatam denuntiabunt vobis, et vestrum requirent assensum. Sed antequam assensus regius requiratur, non inthronizetur electus, nec decantetur laudis solemnitas, quæ inthronizationi videtur annexa. Nec antequam auctoritate Pontificali fuerit confirmatus, administrationi se ullatenus immiscebit. Sic enim honori vestro volumus condescendere, ut libertatem canonicam observemus, nullo prorsus obstante Rescripto, quod a Sede Apostolica fuerit impetratum ». Hæc de electionibus faciendis. Quæ omnia seorsum, datis litteris Apostolicis, idem Innocentius papa innotescenda curavit omnibus archiepiscopis et episcopis, atque universo denique inferiori clero Siciliæ regni. Quas litteras, quod contineant illa etiam quæ in assertis superius Capitularibus scripta erant, hic tibi verbatim curavimus describendas. Sic se habent :

69. « Archiepiscopis, episcopis et aliis ecclesiarum prælatis, et universo clero in Sicilia constitutis.

« Si charissimæ in Christo filiæ nostræ Constantiæ imperatrici reginæ una cum charissimo filio illustri rege Siciliæ in multis gratiam fecimus specialem : non est ab aliquibus in admiratione ducendum, cum regnum Siciliæ ad jus et proprietatem Ecclesiæ Romanæ pertineat, et in ejus fidelitate persliterit ac permanserit unitate. Nostis enim qualiter inclytæ recordationis Rogerius, Willelmus, et Willelmus Siciliæ reges illustres, in Apostolicæ devotionis fere semper permanserint firmitate; qualiter prædecessores nostros fuerint humiliter venerati; qualiter etiam in Ecclesia Romana post Deum suæ spei posuerint et gaudii fundamentum, et in eam et per eam se crediderint exaltari. Nostis etiam, qualiter prædecessores nostri Romani Pontifices reges ipsos ac regnum Siciliæ quadam semper prærogativa dilexerint, et ad augmentum ipsius, utpote quod peculiare sicut est, et proprium reputabant, intenderint et quietem. Quia vero quantumcumque vetimus eorum honori deferre, libertatem canonicam et honestatem Ecclesiasticam intendimus observare. Ne igitur ulla de cætero inter nos, et successores nostros, et prædictam imperatricem et ejus filium, Siciliæ regem illustrem, vel hæredes eorum super electiones denuo dissensio suscitetur, quæ hactenus inter Ecclesiam et regnum rancoris cujusdam et indignationis fomitem ministrabant : modum faciendæ in posterum electionis, præsentibus curavimus litteris explicare : in quibus sic regiæ serenitati deferimus, ut libertatem Ecclesiasticam non lædamus. Sede vacante Capitulum, etc. » Prout in superioribus litteris ad Constantiam et filium datis sunt descripta de electionibus faciendis. Quibus recitatis, vel ex parte, quæ ad rem spectarent, sic pergit describere quæ superius nominavit Capitularia.

70. « Ideoque universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus et districte præcipimus, quatenus cum aliquam Ecclesiarum vestrarum pastore vacare contigerit, secundum præscriptam electionis formam, omni gratia et timore postpositis faciatis, nec contra eam aliqua præsumptionis occasione venire. Alioquin electione taliter facta, diligenti discussione præhabita, dante Domino infirmare curabimus, et eligentium transgressionem animadversione debita castigare.

« Volumus etiam nihilominus et mandamus, ut de cætero ad Romanam Ecclesiam libere, cum opus fuerit, appelletis, et interpositis ad nos appellationibus, curetis humiliter et devote deferre.

« Nos etiam, quoties necessitas postulaverit, Apostolicæ Sedis legatos ad vos curabimus destinare, qui quæ plantanda sunt plantent, et evellant quæ fuerint evellenda, quorum obediatis monitis et præceptis : nullo prorsus in omnibus præscriptis capitulis obstante privilegio, quod a Sede Apostolica fuerat impetratum.

« Ut autem quæ præscripta sunt, apud vos nulla possint oblivione deleri, mandamus atque præcipimus, quatenus forma litterarum ipsarum ad

[1] Innoc. l. I. Ep. DCDXIII. p. 204. 2.

perpetuam memoriam in majoribus Ecclesiis transcripta servetur». Post hæc in Codice ista subduntur :

71. «In eumdem modum archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, et universo clero in Apuliæ constituto», scriptum est scilicet. Atque hactenus Capitularia, primum (ut audisti) ab Hadriano papa præscripta Willelmo Rogerii filio, deinde ad instar illius concessionis ab Innocentio repetita, in investitura facta Constantiæ et filio Friderico, quibus quæ concessisset Urbanus de non mittendis legatis et aliis, audisti sublata.

72. At ne quis putet, eumdem Fridericum adhuc puerum invitum his consensisse, puberem vero factum resiliisse : hic describendam putamus Auream bullam, quam post annos quatuordecim, nempe Redemptoris millesimo ducentesimo decimo tertio dedit, acceptam ipsam ex libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ, quam etiam scriptam invenimus in alio Codice, qui inscribitur liber Censuum, hisce verbis :

«In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Fridericus, divina favente clementia, Romanorum rex et semper Augustus et rex Siciliæ.

«Regnum nostrum tunc stabiliri confidimus, cum Altissimum, de cujus manu ea quæ possidemus bona recepimus, honoramus. Tanto enim Domino qui bona tribuit nobis, ad offerendas hostias operis et devotionis adstringimur, quanto ipsum misericordem in nobis et mirabilem experimur. Cognoscentes igitur gratiam, quæ data est nobis ab ipso : habentes quoque præ oculis immensa et innumera beneficia vestra, domine et reverendissime pater, protector et benefactor noster, domine Innocenti, Dei gratia summe Pontifex venerande, per cujus beneficium, operam et tutelam aliti sumus, protecti pariter et promoti, postquam in sollicitudinem nostram mater nostra felicis memoriæ Constantia, imperatrix et Siciliæ regina, ex ipso quasi utero nos jactavit : vobis, beatissime pater, et omnibus successoribus vestris Catholicis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ speciali matri nostræ omnem obedientiam, honorificentiam atque reverentiam semper humili corde ac devoto spiritu impendimus, quam prædecessores nostri reges et imperatores Catholici vestris antecessoribus impendisse noscuntur, nihil exinde volentes diminui, sed magis augeri, ut major devotio enitescat.

«Illum igitur volentes abolere abusum, quem quidam prædecessorum nostrorum exercuisse dignoscuntur, decretum in electionibus prælatorum : concedimus et sancimus, ut electiones prælatorum libere et canonice fiant, quatenus ille præficiatur Ecclesiæ viduatæ, quem totum Capitulum, vel major et sanior pars ipsius duxerit eligendum, dummodo nihil desit ei de canonicis institutis.

73. «Appellationes autem in negotiis et causis Ecclesiasticis ad Sedem Apostolicam libere fiant, earum prosecutionem sive processum nullus impedire præsumat.

«Illum quoque dimittimus et refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium prælatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium, nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriæ voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis et aliis Ecclesiarum prælatis relinquimus libere disponenda, ut quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ Dei Deo recta distributione reddantur.

«Supereradicando autem hæreticæ pravitatis errorem auxilium dabimus et operam efficacem.

«Possessiones etiam quas Ecclesia Romana recuperavit, ab antecessoribus nostris seu quibuslibet aliis ante detentas, liberas et quietas sibi dimittimus, et ipsam ad eas obtinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum erimus pro viribus adjutores : et quæcumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ac mora eas restituere satagemus. Ad has pertinet tota terra quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Bertinorii, exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trebaria cum adjacentibus terris, et omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus, cum omni jurisdictione, districtu et honore suo.

74. «Verumtamen cum ad recipiendum coronam imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apostolica Sede vocati venerimus, de mandato summi Pontificis recipiemus procurationes sive fodrum (feudum) ab ipsis. Omnia igitur supradicta, et quæcumque alia pertinent ad Romanam Ecclesiam de voluntate et conscientia, consilio et consensu Principum imperii, libere illi dimittimus, renuntiamus et restituimus; necnon ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet et efficacius intelligitur, concedimus, conferimus, donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia in perpetuum inter Ecclesiam et imperium perseverent.

«Adjutores etiam erimus ad retinendum et ad defendendum Ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ, cum omnibus ad ipsum spectantibus, tam citra Pharum quam ultra, necnon Corsicam et Sardiniam, ac cætera jura, quæ ad eam pertinere noscuntur, tanquam devotus filius et Catholicus princeps.

«Ut autem hæc omnia memorato sanctissimo patri nostro domino Innocentio, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, ejusque successoribus, per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur, firma et inconvulsa semper permaneant, præsens Privilegium conscriptum, majestatis nostræ Aurea bulla jussimus communiri. Testes autem sunt hi :

75. «Sigefridus Moguntinus archiepiscopus, Sedis Apostolicæ legatus.

«Eberhardus Salisburgensis archiepisc.

«Conradus Ratisponensis episcopus.

«Otto Wirzeburgensis episcopus.

« Manegoldus Potaviensis episcopus.

« Engerardus Zisensis episcopus.

« Giadiacus Bohemorum rex.

« Ludovicus dux Bavariæ.

« Leopoldus dux Austriæ et Styriæ.

« Hermannus landgravius Thuringiæ.

« Comes Albertus de Eberstein.

« Comes Adolphus de Sonneberg.

« Comes Burchardus de Mannesuadel.

« Berardus Bers comes.

« Ludovicus de Wirtemberg.

« Gebehardus busclavius Magdeburgensis.

« Henricus de Stahenuverch.

« Walterus de Langenberg.

« Henricus de Calandina.

« Mareschalcus imperii Walterus, et Sepf. pincerna imperii, et alii quamplures.

« Signum domini Friderici Secundi, Romanorum regis invictissimi, et regis Siciliæ.

† Loco sigilli.

76. « Ego Conradus, Dei gratia et Apostolicæ Sedis Metensis et Spirensis episcopus, imperialis aulæ cancellarius vice domini Sigefridi Moguntini archiepiscopi, et Apostolicæ Sedis legati, ac totius Germaniæ archicancellarii recognovi.

« Acta sunt hæc anno Domini nostri Jesu Christi millesimo ducentesimo decimo tertio, Indictione prima, regnante domino Friderico Secundo Romanorum rege glorioso, et rege Siciliæ, anno regni ejus Romani primo, regni vero ejus Siciliæ decimo sexto.

« Datum apud Egram per manus Bertholdi de Nife, regalis aulæ protonotarii, quarto idus Julii ».

Rursum vero post annos sex, huic per omnia similem Auream bullam dedisse reperitur Honorio papæ Tertio, totidem verbis conceptam, quæ in nominatis Codicibus extat : in qua post testes descriptos hæc leguntur :

77. « Acta sunt hæc anno Incarnationis Domini millesimo ducentesimo decimo nono, mense Septembris, Indictione octava, regnante domino Friderico Secundo Romanorum rege glorioso, regni ipsius in Germania sexto, et in Sicilia vicesimo secundo feliciter Amen.

« Datum apud Agnov. per manus Henrici regalis aulæ protonotarii, anno, mense et Indictione præscriptis ». Idemque in edicto, quod promulgandum curavit die, qua ab eodem Honorio coronatus est imperator, hæc primo loco servanda præcepit his verbis.

« Nos Fridericus, Dei gratia Romanorum imperator et semper Augustus hac edictali lege irritamus, et præcipimus irritari omnia statuta et consuetudines quæ civitates, vel loca, potestates, consules, vel quæcumque aliæ personæ contra libertatem Ecclesiæ, vel personas Ecclesiasticas edere vel servare tentaverint, adversus canonicas, vel imperiales sanctiones. Et ea de Capitularibus suis infra duos menses post hujusmodi publicationem edicti penitus aboleri etc. » Plura alia eodem edicto sanciens in favorem Ecclesiasticæ libertatis. Est inter Honorii papæ Epistolas libro quinto Epistola quadringentesima octogesima tertia. Hæc quidem Fridericus in destructionem male erectæ a Rogerio, vel ejus filio Willelmo, cognomento Malo, monarchiæ Siciliæ.

78. Verum non tantum hæc in regno Siciliæ, sed quidquid per universam Italiam per dominos et magistratus præsumptum esset contra Ecclesiasticam libertatem, idem Fridericus anno Domini millesimo ducentesimo vicesimo abrogandum curavit, Constitutione hac edita :

« Fridericus, Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, et rex Siciliæ, potestatibus, consulibus ac comitibus universorum comitatuum, et castrorum Italiæ.

« Cum divæ memoriæ imperatores Romani sacrosanctam Ecclesiam multiplici libertate dotarint : nos disponente Deo, a quo est omnis potestas, ad fastigium culminis imperialis electi, quæ pie ab illis et a sanctissimæ Sedis præsulibus pro statu Ecclesiarum et Ecclesiasticorum virorum sunt edita, conservare volumus inconcussa ; et illis contraria, sicut ad nos spectare dignoscitur, amputare. Cum igitur ad aures celsitudinis nostræ pervenerit, nonnullos vestrum cupidine cœca seductos quædam detestanda edidisse statuta, præjudicantia Ecclesiasticæ libertati, ac divino et humano juri obviantia : manifeste nos ea tanquam de radice pravitatis hæreticæ provenientia, auctoritate præsentium cassamus sub pœna mille marcharum, districtius inhibentes, ne quis vestrum illis de cætero inhærere præsumat, aut eorum prætextu Ecclesias et Ecclesiasticos viros contra sanctiones canonicas et legitimas molestare. Quinimo ea de nostris Capitularibus, seu breviariis condemnata penitus abolentes, Ecclesias et Ecclesiasticas personas permittatis indulta sibi libertate gaudere, si vultis pœnam effugere prænotatam, et indignationem regiam evitare. Datum in castris apud sanctum Leonem, anno Domini millesimo ducentesimo vicesimo, Indictione octava, kalendis Octobris ». Hæc in libro Collectionis Nicolai de Aragonia, qui in Vaticana bibliotheca servatur sub numero 498.

79. At dicet aliquis eumdem Fridericum post hæc in acerbissimum tyrannum conversum Ecclesiam oppugnasse, hæcque omnia operibus destruxisse. Attamen certum est, nullius fuisse roboris, quæ sibi absque consensu Romanæ Sedis Pontificis tyrannice vindicavit. Cum enim quid sibi juris rex arrogat in Ecclesias, non concedente Pontifice, nullatenus id posse subsistere, et nullius penitus esse momenti, quis ignorat? Cum alioquin idem Fridericus conversus in arcum pravum, effectus prævaricator eorum, quæ tot publicis monimentis sancte pieque statuerat, primum sub Gregorio Nono, ut ab excommunicatione absolveretur, scriptis publicis iteratis omnino correxit. Extant ipsa in Registro ejusdem Gregorii IX, data

anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo, mense Julii, Indict. tertia, apud sanctum Germanum. Inde vero eumdem iterum rerum Ecclesiæ statum in Sicilia perturbantem, his ad eum litteris datis compescuit idem Gregorius [1]:

80. « Ascendit ad nos clamor, ululatus et stridor miserabilis, validus et horrendus, Ecclesiarum et clericorum regni Siciliæ et Apuliæ, quod in eos ultra quam de facili exprimi valeat, inique desæviens, ipsos affigis cruciatibus infinitis, bona eorum diripiens et extorquens, in manifestam contumeliam Redemptoris, et atrocem injuriam Ecclesiæ generaliter, ut taceamus Apostolicæ Sedis contemptum, in quam cadunt ex hoc opprobria exprobrantium. Cum igitur hæc nequeamus sine periculo sustinere, qui Christi vicarii licet immeriti constituti pro tuenda justitia, et defendenda Ecclesiastica libertate tenemur, et volumus impendere nosmetipsos, ab eo nobis digna vicissitudine rependenda, qui beatificat tribulationem propter justitiam patientes. Imperialem celsitudinem tuam monemus et hortamur attente, quatenus Ecclesiis et personis Ecclesiasticis ablata restituens integre universa, ab illorum molestatione penitus conquiescas, famæ tuæ consulens et saluti. Alioqui ne contra Deum hominem deferamus, super hoc procedemus, dante Domino, sicut fuerit procedendum. Ad hoc autem dilectos filios B. et R. fratres minores ad te mittimus, si forsitan saltem sero salubriter monitionibus nostris aures aperias, quas hactenus nimium inconsulte clausisti. Datum Reate non. Maii, Pontificatus nostri anno secundo ».

81. Fuit autem ex his et aliis ab eo perperam factis idem Fridericus ab eodem Pontifice excommunicatus, absolutus autem, cum ea omnia emendare promisit, ultore existente non solum, quæ in Ecclesiam et personas juraque Ecclesiastica deliquisset, sed et in laicos ipsos, miserabiles personas, pupillos et viduas, imo et omnes homines nobiles sive ignobiles perpetrasset: ut apparet ex capitibus, quæ, ut absolveretur idem Fridericus, est pollicitus observare. Scripta illa anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo, Indictione tertia, mense Julii.

Rursum vero longe prolixiori Epistola [1] in eum invehitur, cum jura Ecclesiæ sibi inique impieque usurpat. Ut plane intelligas, exhorruisse Romanos Pontifices, vindicare sibi reges quæ essent Ecclesiæ, in eosdemque vigore sacerdotali insurrexisse pariterque damnasse.

82. At Fridericus ipse, licet aliquandiu aversione contentiosa restiterit monenti Pontifici, tandem ultimo elogio, testamento condito, nullius decrevit esse momenti quæcumque contra libertatem Ecclesiasticam statuisset. Habentur autem ejus testamenti præcipua capita recitata a Mathæo Paris in Annalibus sui temporis, in quibus hæc inter alia: « Item relinquo totam terram Ecclesiæ liberam, et volo quod jura Ecclesiæ restituantur etc. » Sicque juxta illud propheticum de inimicis Ecclesiæ [1]: « Sanctifica illos in die occisionis ». Hoc impio tyranno magna Dei misericordia concessum, ut novissimo elogio, quæ pii principis essent, præstare posset.

Vidisti, lector, ex his, omnem illam molem æream monarchiæ penitus corruisse, quæ non, ut fingunt, concedente Urbano papa, sed pseudopontifice Anacleto, Rogerio, absque fundamento super arenam, nullo sibi glutino cohærens, male composita fuit. Cujus hic ex parte quamdam repræsentamus imaginem.

83. Reperitur quod Rogerii hujus primi regis temporibus, non in Sicilia modo, sed etiam in Apulia cæterisque ejus regni provinciis, episcopatus per regios codicillos conferebantur, ut declarat Roberti ejusdem regis cancellarii exemplum apud Joannem Sarisberiensem [2]. Narrat enim, Robertum hunc, Ecclesiam Avellanam, tunc forte vacantem, tribus diversis, qui oblato pretio eam expetebant, per simulatam speciem addixisse, ac deinde quartum quemdam nec opinantem, illis rejectis, consecrandum curasse. Quæ quidem per successores legitimos Romanos Pontifices, præsertim vero per Innocentium Tertium, cujus de horum abrogatione extant Diplomata, abroganda fuerunt. Sed per Hadrianum papam ista postea fuisse sublata, cum concessit investituram Guillelmo regi Rogerii filio, ita declarat Robertus abbas in Additamento ad Sigebertum his verbis [3]: « Cum papa Hadriano pacem fecit, concedendo ei consecrationes episcoporum regni sui et ducatus, sicut antiquitus eas habuit Ecclesia Romana, unde discordia fuerat inter patrem suum Rogerium, et Innocentium et Eugenium Romanos Pontifices. Idem vero Apostolicus concessit ei regnum Siciliæ et ducatum Apuliæ et principatum Capuæ ». Porro ista cum aliis ab antipapa Anacleto fuisse concessa Rogerio, quis poterit dubitare, cum aliunde accepisse dici non possit, laborantibus in contrarium omnibus antecessoribus Pontificibus Romanis, et in hoc ipsum usque ad mortem insistentibus, ut ista a laicis principibus male usurpata in pristinum usum atque libertatem Ecclesiasticam revocarent?

84. Verum liquet tot Romanorum Pontificum, potissimum vero Innocentii, imo et contrariis edictis Siciliæ regum, eamdem jam solo æquatam jacuisse prostratam, imo potius veluti absorptam terræ chasmate, nullatenus vel in ruinis aliqua ejus superfuisse vestigia, sed et in anathema oblivionis sub dira illa maledictionis sententia constitutam [4]: « Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Hiericho », cujus muri in altum erecti, arca Domini circumducta, intonantibus tubis sacerdotalibus, corruerunt. Ubi ergo quod posuerunt recentiores Siculæ monar-

[1] Greg. IX. anno pont. X. Ep. CCLIII.

[1] Jer. XII. — [2] Lib. VII. Policr. c. 19. — [3] In Addit. ad Sigeber. an. 1157. — [4] Jos. VI.

chiæ fundamentum, Urbani papæ Diploma? nonne oportuit, si ita fuisset aliquando, ea tanta totius ejus molis ruina, tam Pontificia auctoritate, quam regia potestate remansisse sepultum, tot contrariis editis scriptis tum ab ipso Pontifice, tum etiam a dominantibus principibus ipsis adversus omnes quascumque Ecclesiasticorum jurium oppressiones? Quid si aliis adhuc pluribus ostendemus, et Pontificiis atque regiis publicis documentis, eadem ipsa contra Ecclesiasticam immunitatem rediviva funesta decreta, fuisse mox sui ortus principio condemnata penitusque rescissa; ut nihil fuerit in Ecclesia adeo vigilantissimo studio pertractatum, vel propensissima solertia agitatum curatumque, quam hoc ipsum ne quid injuria principum, præter jus fasque cuncta sibi sumentium, adversus antiquam a Patribus acceptam, legibus custoditam Ecclesiasticam libertatem emergeret?

85. Quod igitur rem semel aggressi, ingressique latissimum campum, qui finibus suis tempora nostra pertingat, quibus sæpe dejecta penitusque disjecta ejusmodi monarchia, auctoritate prætensa ejusdem Urbani papæ Diplomatis revocatur in usum: eo usque progredi, licet inviti compellimur, ita tamen, ut compendiaria via prolixum nimis conficiamus iter, per quod simus majori otio, longiori mora, commodioribus mansionibus, ipsa scriptione Annalium annos singulos singulis stationibus metientes iterum transituri. Attingemus enim tantum ea, et quam brevissime possumus, quæ ad institutum semel susceptum spectare noscuntur, nimirum quoties istiusmodi perosam monarchiam restituere sint aggressi Siciliæ reges, eamque disjecerint sacris legibus Romani Pontifices, ac reges ipsi, dum singulis concessis investituris, voluerunt in omnibus esse consultum Ecclesiasticæ immunitati, inferemusque ipsum rerum usum: quibus perspicua luce perspectis, lector, cuncta quæ ad hæc spectant, habeat explorata.

86. Primum vero summatim illud sciendum, omnes Romanos Pontifices, usque ad tempora Caroli Quinti, investituras consuevisse conferre, tam Siciliæ regni positi ultra Pharum, quam etiam Siciliæ (sic eam libuit appellare) citra Pharum, sæpe conjunctæ, aliquando vero distinctæ ab invicem. In omnibus vero investituris istis magna consideratione consultum in primis Ecclesiasticæ immunitati, quibusdam semper præscriptis capitibus ad ista spectantibus, iisdemque per reges accipientes easdem investituras subscriptis, atque juramento firmatis: quorum omnium gestorum adhuc integra apud nos extant vetera monimenta, eademque omni fide probata. Ut plane in singulis ipsorum appareat, nihil magis omnes Romanos cavisse Pontifices, quam ut in omnibus sartam, tectam inviolatamque libertatem Ecclesiasticam conservarent; ea enim polliceri renuentibus denegasse, vel pollicita præstare detrectantes censuris Ecclesiasticis exagitasse. Sed cum omnes impense adeo in his perseverarint: admiratione quidem haud mediocri dignum videri potest unde emerserit, ut falce Apostolica succisi radicitus monarchiæ infelices palmites, iidem sæpe densiori atque altiori germine pullulaverint et excreverint, et quæ Christi damnata sententia infructuosa arbor aruerit, rursum majori bonorum fructuum sterilitate, et malorum fertilitate viruerit, jam ab Ecclesiæ terra, quam male occupat, penitus evellenda.

87. Ita vero causam roganti: « Unde in bene sato atque culto agro zizania? » nihil proprius respondendum quam illud Evangelici patrisfamilias, dicentis [1]: « Inimicus homo hoc fecit ». Sed non cum dormirent homines tantum scelus præsumptum, imo ipsis vigilantibus, reclamantibus etiam et exclamantibus, damnantibus pariter, atque auctoritate Apostolica, quantum licuit tyrannos istos, Fridericum, Conradum atque Manfredum, cum id violenter agerent, cohibentibus. Prævaluit tamen ad tempus vis tyrannica, grassatio violenta, principum latrocinium. Sic dixerim, secundum Justini martyris sententiam ad Antoninum Pium scribentis, atque libere profitentis: « Tantum valent principes, opinionem veritati præferentes, quantum prædones in solitudine ». Dum sicut isti, ita illi grassantur, sed majori isti potentia, minori tamen verecundia, cum quod nefas est, id jure factum velint, et quod per vim tyrannicam imperant et extorquent, hoc veluti ratione summa sancitum jubeant, pariter ut sacrosanctum ab omnibus custodiri, atque transmitti curent ad posteros. Ita plane accidit, ut cum monarchia illa pristina excisa penitus atque exstincta fuerit Romanæ Ecclesiæ juribus; rursus tyrannorum principum viribus sit nefarius restituta, sed Romanis semper Pontificibus obnitentibus atque fortissime resistentibus.

88. Fuerunt primi, qui ista tentarunt, post Rogerii regis et ejus filii Willelmi ausus temerarios condemnatos atque rescissos, Fridericus imperator, idemque maximus impius, et infestissimus omnium Romanæ Ecclesiæ persecutor, itemque patri filius non dissimilis Conradus, atque Manfredus frater, qui eosdem superavit impietate. Hi tres in primis jurato bello adversus Romanos Pontifices, in servitutem deduxere Ecclesias omnes, et cum Ecclesiis etiam viros Ecclesiasticos summa tyrannide compresserunt, cum Pharaone dicente superbo fastu [2]: « Nescio Dominum, et Israel non dimittam ». Hi tres igitur eversæ penitus Siculæ monarchiæ restitutores fuere atque propagatores amplissimi, quos tandem ab ipsis Romanis Pontificibus condemnatos atque magno prodigio Dei dira vindicta sublatos, erubescant atque simul horrescant imitari principes orthodoxi. Imitantur plane atque sectantur, qui iisdem quibus illi legibus Siculam revocant atque renovant monarchiam. Ad quam evertendam ab his temporibus quotquot fuere Ro-

[1] Matth. XIII. — [2] Exod. V.

mani Pontifices, ad quos pertinuit investituras conferre Siciliæ regibus, omnes uno consensu sicut uno spiritu laborarunt, ut inter alias expressas conditiones præscriptas ipsis servandas illæ essent potissimæ, quibus abrogarent quascumque ab his sancitas leges adversus Ecclesiasticam libertatem. Hæc ut ostendamus, agendum de singulis.

89. Atque primum quod spectat ad tres hos tyrannos, Fridericum, Conradum atque Manfredum : ob violata jura Ecclesiastica Fridericus a Gregorio Nono primum excommunicatus fuit, deinde in Concilio Lugdunensi ab Innocentio Quarto regno simul et imperio spoliatus est. Inter alias vero causas ejus abdicationis hæc allata est, quod electiones sacrorum antistitum in Sicilia atque in imperio turbasset, Ecclesiasticosque coram laicis conveniri permisisset. Hujus exemplum secuti Conradus atque Manfredus, non legitimi reges, sed tyranni, quippe qui Siciliam absque investitura accepta, invitis Pontificibus occupassent, cum multa contra Sedis Apostolicæ auctoritatem et jurisdictionem impiis legibus suis sancire conati essent ; successores Pontifices ipsis damnatis in singulis ab eis traditis investituris, de abrogandis iisdem legibus ab ipsis promulgatis egerunt, hoc adjecto ab Alexandro papa Quarto magna consideratione : ut quoniam invadendæ Ecclesiasticæ libertatis in Friderico occasio fuerat auctum imperio regnum Siciliæ, quo munitus despexit parere Pontifici, non liceret in posterum ulla penitus ratione jungi regnum Siciliæ cum imperio. Quæ quidem tunc præscripta conditio, consuevit in omnibus postea concessis Siciliæ regibus a successoribus Romanis Pontificibus investituris apponi, atque verbis totidem innovari. Sicque procul abfuit, ut ex Ecclesiæ juribus passi sint monarchiam Siciliæ innovari, qui et additamento sæcularis potentiæ eam conflari penitus vetuere : tantum abest, ut ex spiritualibus eam augeri voluerint. Sed de ipsis agamus investituris.

90. Vivente adhuc Manfredo tyranno Siciliæ, dum primo Innocentius papa Quartus, et post eum Alexander papa item Quartus, anno Redemptoris millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, Indictione decima tertia, die sexta Novembris, investirent de regno Siciliæ Eadmundum filium Henrici regis Anglorum, inter alias pro libertate Ecclesiæ in Sicilia restituenda conditiones servandas proposuere, quæ in bulla Aurea ita leguntur expressæ :

91. « Omnes quoque Ecclesiæ de regno et terra prædictis, tam cathedrales quam aliæ regulares et sæculares, necnon et universæ Ecclesiasticæ personæ, illis libertatibus et immunitatibus omnino gaudebunt, quæ ipsis competunt secundum canonicas sanctiones. Itaque circa easdem Ecclesias et personas, tam in faciendis provisionibus et electionibus confirmandis quam in omnibus aliis, Romanus Pontifex et Romana Ecclesia jurisdictionem et auctoritatem omnimodam libere exercebunt, salvo debito regi et suis hæredibus jure patronatus, si quod reges Siciliæ, seu ejusdem regni et terræ domini hactenus in aliqua vel aliquibus Ecclesiarum ipsarum consueverunt habere ; in tantum tamen, in quantum Ecclesiarum patronis canonica instituta concedunt ». Hæc in Aurea bulla investituræ. Extat apud nos una cum aliis ad hæc spectantibus documentis, sive ex Vaticana bibliotheca, sive ex archivo munitionis sancti Angeli, sive ex Registris Cameræ Apostolicæ, aut aliunde petitis. Ex quibus vides solo æquari turres illas exaltatas a tyrannis illis super omnem Ecclesiasticam libertatem, cum nullum relinquitur contra eam regibus privilegium ; dum tam res omnes quam personas Ecclesiasticas in libertatem illam vindicatas voluit, quæ sacris legibus debetur ipsis ; nec in jure patronatus regibus tributum aliquid amplius, quam cæteri omnes patroni jure debitum possidere solerent.

92. Cum autem dicta investitura facta Anglorum regi, ipso non curante, effectu caruit, et Carolus Andegavensis comes, sancti Ludovici regis Francorum frater, investituram a Clemente papa Quarto accepit : occiso in bello Manfredo, Siciliæ regni invasore, liberiori dispositione idem Siciliæ regnum ad jura Romanæ Ecclesiæ reversum est. Sicque post hæc, ampliori forma in ipsis investituris per Sedem Apostolicam factis libertas Ecclesiastica est declarata atque munita, cum prohibitione semper ac detestatione legum dictorum principum tyrannorum, quæ fuerant ab eis promulgatæ pro monarchia contra Ecclesiasticam libertatem. Nam audi quæ in Aurea bulla continentur Caroli Andegavensis Siciliæ regis, qui auctoritate Apostolica ibi regnavit. Ipse enim, cum regni investituram accepisset a Clemente papa Quarto, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, Indictione septima, hæc inter alia se fore servaturum promisit, quæ his ipsis verbis in eodem Diplomate scripta leguntur :

93. « Omnes insuper Ecclesiæ, tam cathedrales quam aliæ regulares et sæculares, necnon et omnes prælati et clerici, ac omnes personæ Ecclesiasticæ, sæculares et religiosæ, ac quæcumque religionis loca cum omnibus bonis suis in electionibus, postulationibus, nominationibus, provisionibus, et omnibus aliis plena libertate gaudebunt. Nec ante electionem, sive in electione, sive post, regius assensus, vel consilium aliquod requiretur. Quam utique libertatem promitto ego, et mei in regno hæredes semper manutenebimus, et conservabimus, et manuteneri, et conservari faciemus ab omnibus subditis nostris ; et quod dictæ Ecclesiæ atque personæ uti possint libere omnibus bonis et juribus suis, salvo mihi meisque in regno hæredibus jure patronatus in Ecclesiis, in tantum, quantum in hac parte patronis Ecclesiarum canonica instituta concedunt, ubi antiqui reges Siciliæ hujusmodi jus patronatus in ipsis Ecclesiis habuerunt.

94. « Omnes etiam causæ ad forum Ecclesiasticum pertinentes, libere et absque ullo impedimento agitabuntur, tractabuntur et ventilabuntur, coram ordinariis et aliis Ecclesiasticis judicibus, et terminabuntur per eos. Et si ad Sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes quam appellati ad eam venire Sedem pro appellationum prosecutionibus, libere et absque inhibitione aliqua permittantur. Et promitto tam me, quam hæredes meos facturos, curaturos, et permissuros, quod sic agitari, tractari et ventilari, ac terminari possint, et sic quod possit appellari et libere venire Romam.

95. « Sacramenta vero fidelitatis præstabuntur secundum antiquam et rationabilem consuetudinem, prout canonica instituta permittunt, ab illis Ecclesiarum prælatis, quorum prædecessores antiqui illa Siciliæ regibus præstiterunt. Ab illis autem prælatis et Ecclesiis, qui regalia sive temporalia bona tenent, si qui tamen sunt qui hujusmodi bona teneant a domino regni et aliis dominis temporalibus, et qui ratione hujusmodi bonorum, ab antiquo consueverunt regibus et ipsis dominis temporalibus servitia exhibere, ejusmodi honesta et antiqua servitia eis secundum rationabilem et antiquam consuetudinem, prout statuta patiuntur canonica, impendantur, salva semper circa Ecclesias cathedrales et alias regulares, ac personas, ac loca Ecclesiastica, tam in faciendis provisionibus et electionibus confirmandis, quam in aliis quibuscumque, Romani Pontificis et Ecclesiæ Romanæ jurisdictione ac auctoritate plenaria et libera potestate.

96. « Revocabo quoque omnes Constitutiones, seu leges, per prædictum Fridericum, vel per reges Siciliæ, sive per Conradum ipsius Friderici filium, aut Manfredum, quondam principem Tarentinum, qui de facto regnum ipsum detinuit occupatum, editas contra Ecclesiasticam libertatem. Nec statuta vel Constitutiones aliquas edam, aut etiam promulgabo, per quæ juri vel libertati Ecclesiasticæ derogetur ». Quænam autem fuerint Friderici ejusmodi Constitutiones contra Ecclesiasticam libertatem, possumus intelligere ex bulla anathematis, qua Innocentius Quartus in Concilio Lugdunensi excommunicavit eumdem Fridericum imperatorem, ex his scilicet causis, quod in regno Siciliæ prælatorum electiones perturbabat, tributa, quæ talliam vocant, eis solvenda præscribebat, quodque clericos coram judice sæculari conveniri permittebat », etc. Pergit vero :

97. « Promitto etiam, quod tam ego quam mei hæredes, non patiemur quod aliquis clericus vel persona Ecclesiastica eorumdem regni et terræ, in civili vel criminali causa conveniatur coram judice sæculari, nisi super feudis judicio petitorio conveniatur civiliter : ita quod omnes Ecclesiæ ac personæ Ecclesiasticæ omnimodo erunt liberæ, et etiam in nullo regi vel principi subjacebunt.

« Et quod nullas taliias vel collectas imponemus Ecclesiis, monasteriis, clericis et viris Ecclesiasticis, vel rebus eorum, et quod in Ecclesiis vacantibus, nos vel nostri in regno meo hæredes nulla habebimus regalia, nullosque fructus, redditus et proventus, nullas etiam obventiones, ac nulla prorsus alia percipiemus ex iisdem, custodia earumdem Ecclesiarum interim libera remanente penes personas Ecclesiasticas, juxta canonicas sanctiones etc. » Plura alia addit facienda in favorem Romanæ Ecclesiæ, a qua regnum acceperat. Repetitæ sunt autem hæ in Diplomate investituræ, factæ eidem Carolo ab eodem Clemente Pontifice, cujus est exordium : « Constituti ab eo per quem reges regnant etc. » In fine autem ipsius ista : « Actum apud Lateranum in Basilica sancti Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, ante sanctissimum altare ipsius Basilicæ, quarto kalendas Julii, anno Domini MCCLXV, Pontificatus Clementis Quarti anno primo ».

98. Tenuit Carolus regnum Siciliæ ultra Pharum usque ad annum Redemptoris millesimum ducentesimum octogesimum secundum, quo cæsis Francis, eam occupavit rex Aragonum Petrus, de quo inferius dicturi sumus : modo cœptam semel Andegavorum successionem suo ordine prosequemur, qui singulas a successoribus Romanis Pontificibus de utraque Sicilia investituras sunt consecuti iisdem conditionibus, quibus a Clemente Quarto Carolus Primus acceperat, licet reipsa possessores tantum essent Siciliæ citra Pharum.

Carolo Primo successit, anno salutis millesimo ducentesimo octogesimo nono, decimo quarto kal. Julii, Carolus Secundus rex Siciliæ, exhibens juramentum fidelitatis Nicolao papæ Quarto. Idemque inter alia, quæ breviatis causa recensere omittimus, eadem servanda promisit, quæ pollicitus fuerat rex Carolus prædecessor Clementi papæ Quarto, iisdem capitibus, totidem verbis superius recitatis, atque ex eadem bulla descriptis, cum abrogatione omnium legum trium tyrannorum contra libertatem Ecclesiasticam sancitarum : quæ omnia repetita habentur atque descripta in bulla ejusdem Nicolai papæ. In fine autem ipsius Caroli promissionis ista de ejus tempore scripta leguntur : « Actum Reate in majori palatio, juxta cathedralem Ecclesiam Reatinam, decimo quarto kal. Julii, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo nono, Indictione secunda, regni Siciliæ anno quarto ».

99. Anno vero millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, idem Carolus investituram accipiens a Bonifacio papa Octavo, die decima septima mensis Februarii, Indictionis octavæ, anno undecimo regni ejus, parem in omnibus eidem bullam Auream fecit, in qua per singula quæque verba, in iis quæ spectant ad libertatem Ecclesiasticam sartam, tectam, in omnibus custoditam, eadem quæ superius sunt recitata in Diplomate Clementis papæ Quarti, et Aurea bulla Caroli regis sunt repetita ; itidemque abrogatio legum tyrannorum contra Ecclesiasticam libertatem sancitarum, æque descripta

totidem syllabis reperitur. Quibus plane omnibus omnes monarchiæ nervi succisi penitus sunt, ut stare nullatenus possit. Extat ipsum Diploma in iisdem tribus Codicibus superius nominatis, quod qui voluerit, inspicere poterit.

100. Nepos vero Caroli Robertus, rex utriusque Siciliæ, regni investituram accepit a Clemente papa Quinto, salutis anno millesimo trecentesimo nono, Indict. septima, die vicesimo sexto mensis Augusti, primo ipsius regni anno, ut in ejus Aurea bulla signatur, easdemque promissiones præstitit pro conservandis libere juribus Ecclesiasticis, ita ut ex Clementis Quarti investitura per apices singulos esse descriptæ apparent, cum eadem detestatione legum trium tyrannorum contra Ecclesiasticam libertatem in Sicilia editarum, ita ut sic per suos intonante desuper Sancto de cælo [1] : « Succidite arborem ». Una omnium tam Romanorum Pontificum, quam regum Siciliæ, eademque fuisse conspiratio videatur destruendæ male plantatæ ab initio monarchiæ. Extat ipsa bulla Aurea in iisdem citatis superius libris.

101. Rursum vero idem Robertus Siciliæ rex, cum præstitisset juramentum fidelitatis Benedicto Duodecimo Romano Pontifici, bullam Auream pariter scribendam curavit de his quæ ab eo observanda essent, cujus exordio tempus ita exacte describitur, scilicet : « Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo quinto, Indictione tertia, die vicesima quinta mensis Junii, Pontificatus sanctissimi patris et domini nostri domini Benedicti, divina providentia papæ Duodecimi, anno primo etc.» Ubi inferius inter alias obligationes quas a se fore servandas expressit, de libertate Ecclesiastica in regno Siciliæ jugiter retinenda, eadem totidem verbis sunt expressa, quæ in regio Diplomate avi sui Caroli regis sunt superius recitata; specialisque pariter facta habetur abrogatio legum tyrannorum illorum Friderici, Conradi atque Manfredi, qua videri possit convulsa penitus monarchia.

102. Quæ huic successit Joanna, anno Redemptoris millesimo trecentesimo quadragesimo quarto, a Clemente papa Sexto investituram accepit de utraque Sicilia, iisdem prorsus conditionibus de libertate Ecclesiastica conservanda, quibus Carolus Primus, atque alii successores superius nominati, a Romanis Pontificibus accepissent. Sed et anno millesimo trecentesimo septuagesimo secundo, novo Pontifici Gregorio Undecimo fidelitatis juramentum exhibens, omnia quæ supra servare promisit, quæ tum ipsa, tum prædecessores promiserant de Ecclesiastica immunitate tuenda. Hæc Avenione, anno secundo Pontificatus ejus, die quarta Januarii. Extant de his tunc scripta Diplomata. Hi omnes igitur Andegavi Caroli primi successores, investituras, iisdem supra narratis conditionibus pro Ecclesiæ libertate præscriptis, dictis Romanis Pontificibus accepere de utraque Sicilia, quamvis Siciliam ultra Pharum minime possiderent, quam occuparant Aragonenses, Petrus Primus et successores.

103. Ita quidem Romani Pontifices, cum Petrus et successores non peterent (ut par erat) ab Ecclesia Romana investituras, damnatis illis ut injustis occupatoribus, jura ut sibi illæsa servarent quæ a tempore Roberti Guiscardi Sedes Apostolica possedisset, perseverarunt de eodem regno ultra Pharum, ut prius, conferre petentibus regibus Andegavensibus more solito investituras, iisdem, ut dictum est, conditionibus, quibus a tribus tyrannis monarchia restituta atque collapsa restitui ultra non posset : quæ tamen ab Aragonensibus in Sicilia ultra Pharum regnantibus interea pararetur tyrannica potestate, ita dixerim, prout contra eos lata sæpe sententia a Romanis Pontificibus atque Conciliis comprobavit, scriptis de his publicis monimentis, quæ extant adhuc.

104. Petrus enim Aragonum rex, qui cæsis Francis Siciliam insulam occupavit, cum antiqua jura hactenus possessa ab Ecclesia Romana super ipso regno recognoscere nollet, nec ab ea vellet investituram accipere, ipsique censum pendere, juramentum fidelitatis præstare et homagium exhibere, a Martino papa Quarto excommunicatur, ipsumque regnum interdicto subjicitur. Extant de his litteræ Apostolicæ apud Eberardum in Chronico. Duxerat hic Constantiam, filiam Manfredi nothi filii Friderici, in matrimonium, quo putavit conjugio ad se jure regnum Siciliæ pertinere. At quid? Non enim propterea solutus, qui non accipere deberet investituram ab Apostolica Sede, nam et Guillelmus quantumlibet Malus, accepit eam ab Hadriano, ipsaque Constantia major Friderici mater, ipseque Fridericus, ac denique, præter tyrannum Manfredum, investituram omnes acceperunt.

105. Quantum autem fuerit iste a prædecessorum pietate degener, et ingratus in Apostolicam Sedem, ex eo poteris intelligere, quod ipse feudatarius antea esset Romanæ Ecclesiæ ratione regni Aragonum, regiumque titulum regni ejus beneficio Sedis Apostolicæ possideret, cum avus ejus pater Jacobi, cujus filius erat, itidem Petrus dictus, Aragonum rex, regnum Romanæ Ecclesiæ obtulisset. Quod apparet ex ejusdem primi Aragonum regis Diplomate, quod hic tibi (quod perbreve sit) describendum curavimus. Sic se habet :

106. « Cum corde credam et ore confitear, quod Romanus Pontifex, qui est beati Petri successor, vicarius sit illius per quem reges regnant et principes principantur, qui dominatur in regno hominum, et cui vult dat illud. Ego Petrus Dei gratia rex Aragonum, comes Barchionensis, et dominus Montis-Pessulani, cupiens principali post Deum beati Petri et Apostolicæ Sedis protectione muniri : Tibi, reverendissime pater et domine, summe Pontifex Innocenti, et per te sacrosanctæ Romanæ Apostolicæ Sedi offero regnum meum, illudque

[1] Dan. IV.

tibi et successoribus tuis in perpetuum divini amoris intuitu, et pro remedio animæ meæ et progenitorum meorum, constituo censuale, ut annuatim de camera regis ducenta quinquaginta massemutinæ Apostolicæ Sedi reddantur, et ego et successores mei specialiter ei fideles et obnoxii teneamur. Hoc autem lege perpetua servandum fore decerno ; quia spero firmiter et confido, quod tu et successores tui, me ac successores meos, et regnum prædictum Apostolica auctoritate defendetis : præsertim cum ex multo devotionis affectu me ad Sedem Apostolicam accedentem, tuis quasi beati Petri manibus, in regem solemniter coronandum voluisti. Ut autem hæc regalis concessio inviolabilem obtineat firmitatem, de consilio procerum curiæ meæ, præsente venerabili patre meo Arelatensi archiepiscopo, et Sancio patruo meo, et Hugone de Baucio, et Arnaldo de Fociano, baronibus meis, sigilli mei feci munimine roborari. Actum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo quarto, idus Novembris, anno regni mei octavo ». Fuit idem annus Innocentii papæ Tertii septimus. Bernardus ejus temporis scriptor in Chronico, dum de his agit, elucidat summam polliciti census, nempe fuisse ducentas quinquaginta uncias auri. Extat in Codice privilegiorum Romanæ Ecclesiæ.

107. Qui igitur feudatarius Romanæ Ecclesiæ erat atque juramentum fidelitatis præstiterat eidem, invadens regnum Siciliæ feudatarium Romanæ Ecclesiæ, adversus eam rebellis extitit et contumax adversarius, rursum erigens monarchatum : quam ob causam (ut audisti) sententia excommunicationis affectus, in ea dum vixit perseveravit impœnitens, regnum relinquens Jacobo filio, anno millesimo ducentesimo octogesimo quarto, qui eadem cum patre est sententia condemnatus, ipso regno per annos septuaginta (ut Gregorius Undecimus papa testatur) interdicti pœnam subeunte. Dixerisne tu, lector, si bona fide rem agis, eos omnes, qui eo temporis spatio reges Aragonum in Sicilia, qui invita, contradicente atque irrogante pœnas, Sede Apostolica, regnavere, legitimos fuisse reges, an potius jure censueris nominandos fuisse tyrannos ? Dixerisne, si æquitatis es arbiter, ipsos Romanos Pontifices eodem tempore consulentes Romanæ Ecclesiæ juribus in Sicilia collabentibus, non legitime investisse de eodem Siciliæ regno a tyrannis eo modo occupato atque detento Andegavenses, quousque Aragonenses in ea contumacia perstitere, et pulsando ostium Romanæ Ecclesiæ, ea aperiente ingredientes, legitimi facti sunt regni Siciliæ possessores.

108. Qui primi ostium pulsavere fuere duo Friderici, Secundus et Tertius dicti, iidem Siciliæ reges, quorum prior fuit Petri filius, qui post Jacobum fratrem regnavit ; posterior vero idemque Sextus numeratus Aragonensium Siciliæ rex, Friderici prioris nepos, filius vero Petri Secundi. Senior Fridericus inita concordia cum Andegavensibus Carolo Secundo et Roberto nepote, Siciliæ regibus legitimis, qui investituram acceperant a Romano Pontifice, junctoque fœdere nuptiarum inter eos, cum Elionoram Caroli filiam in conjugem accepisset, sic pactus est cum illis, ut ipse dum viveret Fridericus, dominus Siciliæ ultra Pharum esset, ita tamen, ut non Siciliæ, sed rex Trinacriæ diceretur, et post ejus obitum regnum illud rediret ad Carolum sive hæredes ejus : recognosceret vero Romanam Ecclesiam ejusdem Trinacriæ regni dominam, cui censum more majorum persolveret et præscriptas conditiones impleret, et inter alias, eas quæ libertatem et immunitatem Ecclesiasticam in omnibus in statum pristinum revocarent, atque plenissime restituerent. Extat de his Bonifacii papæ VIII Diploma, quod incipit : « Rex pacificus, cujus locus factus est in pace etc. » Et paulo post hæc de Aragonensibus, qui regnum Siciliæ occupassent, et hactenus tyrannice possedissent : « Sane post commotionis amaræ dissidium, et protervæ rebellionis insultum in insula Siciliæ ex favore reprobæ præsumptionis exortam, ac subsecutam invasionem et occupationem ipsius per Petrum olim regem Aragonum attentatas, ejusque posteros cum accessione vitii continuatas, in culpam rebellionis ex eodem et invasionis excessu, et illicita continuatione protracta, prout sana judicia supponunt, etc. » Datum habetur Anagniæ duodecimo kalendas Junii, anno nono ejus Pontificatus, qui est Redemptoris millesimus trecentesimus secundus. Sic igitur monarchia per Petrum restituta, ejusque filium primogenitum Jacobum successorem propagata, demum per Fridericum ejus filium, hujus fratrem, est penitus fracta, libertas vero Ecclesiæ revocata, cum se dictis conditionibus obligavit, quibus Romanam Ecclesiam, cui eo nomine censum solveret, dominam recognosceret, eamque potiri juribus omnibus immunitatis in Sicilia, ut prius ex præscripto sacrorum canonum possedisset, promisit, atque juramento firmavit. Quæ hæc omnia ad tempus vitæ suæ servanda a Friderico II promissa, Fridericus III cumulatius præstitit, dum se suosque in perpetuum successores, ad ea cuncta implenda quæ innovatam violentam monarchiam destruerent, voluit quam firmissime obligasse.

109. Porro Fridericus Secundus bellum cum Roberto aggreditur, anno Redemptoris millesimo trecentesimo decimo tertio, quod et prosecutus est Petrus secundus et Ludovicus, per quos, increbrescentibus prœliis, religio ubique coli neglecta est, et monarchiæ aconitum in necem miserorum hominum Ecclesiæ perduellium crevit. Tandem vero cum post diuturna bella, quæ per septuaginta eoque plures annos, inter Andegavenses legitimos Siciliæ reges et Aragonios, Petri regis, qui insulam adversus Carolum Primum occuparat, successores gesta fuerant, pax et concordia a Joanna regina, Caroli abnepte, cum Friderico tertio, Petri ejusdem pronepote, his conditionibus inita fuisset,

ut Fridericus ejusque hæredes, Siciliæ insulam, seu regnum Trinacriæ (sic enim nuncupari placuerat) possiderent, ita tamen, ut eam a regina ejusque posteris se tenere agnoscerent, ac pro ea fidelitatem et homagium illis jurarent, et quotannis, in festo Apostolorum Petri et Pauli, reginæ ejusque successoribus auri unciarum tria millia Neapoli persolverent; quæ congruentem insulæ partem conficiebant octo millium, quæ a Siciliæ regibus, totius regni nomine quotannis Sedi Apostolicæ debebantur : cum his, inquam, aliisque de mutua inter utrosque confœderatione et auxilio legibus, sub Pontificis Ecclesiæque Romanæ, ad quam directum ejus regni dominium spectabat, beneplacito et assensu convenissent; Gregorius Undecimus, qui Ecclesiam tum regebat, etsi animadvertebat divisionem hanc regni a Clementis Quarti Constitutione, qui in Caroli Primi investitura, Siciliam a terra quæ est citra Pharum, sejungi vetuerat, alienam esse; permotus tamen tot stragium et deprædationum, quæ ex bellis prodierant, consideratione; et quod propter interdictum, cui Sicilia per multos annos subjacuerat, divini cultus ratio populique pietas usque adeo decreverant, ut periclitari in ea fides Catholica videretur; exemplo Bonifacii, de quo dictum, relaxandam hac ex parte prædictam constitutionem (quam in cæteris, quæ hujus concordiæ articulis non continerentur, integram atque intactam manere jubebat) quoad regni partes iterum aliquando coalescerent, conventionisque inter Joannam et Fridericum tabulas approbandas censuit, nonnullis tamen adjectis et explicatis, quæ desiderari judicarat, ac tribus maxime capitulis, quæ ut in omnibus olim regum Siciliæ investituris proponi consueverant, ita in posterum a regibus Trinacriæ pari studio servari oporteret.

112. Primum quidem ad homagium sacramentumque fidelitatis pertinebat, quod Romano Pontifici præstaret, suisque temporibus renovare ac regiis quoque litteris testari jubebantur. Deinde ad successores, ut descendentes duntaxat a Friderico, iique legitimi, in Trinacriæ regno succederent. His autem deficientibus, regnum ad Joannæ hæredes si qui essent, aut his quoque sublatis, ad Romanam Ecclesiam devolveretur.

Alterum ad Ecclesiasticorum jura, eorumque conservationem; de bonis scilicet ipsorum restituendis omnibusque privilegiis a jure concessis conservandis. De tuendo electionum et nominationum jure ac libertate, sine ulla regii consensus necessitate. De causis clericorum per ordinarios aut Pontificis delegatos terminandis, appellationibusque ad Sedem Apostolicam non inhibendis. De revocandis statutis et legibus, si quæ a Friderico ipso prædecessoribusque editæ essent contra Ecclesiasticam libertatem; aliisque in posterum non sanciendis.

113. Tertium, ne regnum Trinacriæ cum imperio Romano, vel regno Teutoniæ, seu dominio Longobardiæ vel Tusciæ sine expressa Pontificis voluntate conjungi unquam posset : si secus fieret, regno exciderent reges, et ad Ecclesiam Romanam devolutum censeretur.

His ergo adjectis conditionibus, Gregorius, cum Joannæ et Friderici concordiæ capitula apud Villam-Novam, Avenionensis diœcesis oppidum, VI kalendas Septembris, Pontificatus sui anno secundo confirmasset : Joanna eadem omnia postmodum cum Friderici legatis, regis sui nomine acceptantibus, coram Joanne episcopo Sarlatensi, Sedis Apostolicæ nuntio in eam rem delegato, ratificavit Aversæ, die ultima mensis Martii decimæ Indictionis, anno Domini MCLXXIII. Deinde Fridericus ipse in ejusdem episcopi manibus homagium pro Trinacriæ regno Pontifici juravit Messanæ, anno MCLXXIV, die decima septima Januarii, Indictione undecima, Pontificatus Gregorii anno quarto, ut ex publicis instrumentis constat, quæ omnia in omnibus integerrima tum Vaticana Bibliotheca, tum Apostolicæ Sedis archiva conservant. Porro autem ex hujus concordiæ auctoritate in regno Trinacriæ successuri erant Friderici posteri.

114. Verum is unicam filiam reliquit, qua sine liberis defuncta, Aragonii Siciliam occuparunt, non ut Friderici hujus, sed quod profitentur, ut Petri Primi tyranni hæredes; et homagium, utpote qui sine investitura regnabant, nullum præstiterunt. Sicque ex consueta atque sæpe iterata tyrannide parta est violenta iterum monarchia, profitentes successores se, ut Petri Primi invasoris hæredes, Siciliam possidere, utpote, quos necessario fateri oporteat, se hæredes esse tyrannidis, invasionis, cum in hæredes vitia transeant hæreditatis, quos sequatur et pœna excommunicationis, quæ Petrum, cujus se jactant hæredes, affecerat, sicque in hoc vocati sint omnes, iisdem non dico juribus, sed injuriis innitentes, ut maledictionem hæreditate possideant; quorum adeo fuit deplorata conditio, ut eos non a sacrilegiis his revocaverit timor ille, qui tonitru summi Tonantis mortales concutit verbis illis [1] : « Et quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? »

115. Quod autem religiosiores omnino existimemus esse recentiores Siciliæ reges, procul abest ut credere vel opinari velimus, eos in Siciliæ ultra Pharum regni possessione inniti Petro, manifesta tyrannide jura Ecclesiæ invadenti ac pessumdanti, ob idque ad interitum usque exsecrationibus diris affecto : quin potius quod pietas et ratio persuadent, eorum se Siciliæ regum successores esse legitimos glorientur, qui legitime illud ab habente ejus verum dominium, ab ipsa ejus domina Sede Apostolica obtinuerunt, ut Friderici Tertii de quo diximus, qui recensitis superius pro immunitate ac libertate Ecclesiastica conditionibus observandis, illud ad successores omnes posteros voluit propagari. Cujus

[1] Matth. XVI.

si qui dedignantur hæredes haberi, sed magis Petri successores voluerint nominari : plane (quod horresco dicere) cum illo dici tyranni, et iisdem cum illo infamari probrosis titulis in Bullis a Romanis Pontificibus irrogatis, et eorum percelli sententiis anathematis velint. Quod Deus prorsus avertat. Cum præsertim ejusmodi professione, omni se penitus ejus adipiscendi regni jure privarent, cum nullus penitus asserere legitime possit eum fuisse vere Siciliæ dominum, quam non ab Ecclesia Romana, habente ejus directum dominium, accepisset. Nam esto quod Carolus eodem regno privari valuerit : numquid aliquam de ipso pati jacturam Romana Ecclesia potuit, et sic suis juribus spoliari ? quod nemo certe divinarum et humanarum legum peritus vel somnians poterit affirmare.

116. Sed prosequamur posteriores Siciliæ reges, atque rerum eventa quam breviter perstringamus, acturi rursum de singulis suo tempore, si Deus concesserit, locupletius. Deficiente Andegavensium stirpe in Joanna Secunda, cum Martinus Quintus anno Redemptoris millesimo quadringentesimo vicesimo eam abdicasset, Ludovicumque Tertium ducem Andegavensium ejus loco regem designasset : illa Alphonsum regem Aragonum et Siciliæ insulæ, deinde mutato consilio, Ludovicum eumdem rejecto Alphonso adoptavit, anno millesimo quadringentesimo vigesimo tertio. Cæterum prœliis rem agentibus, post varia bella victor Alphonsus, ut stabiliret sua, investituram Siciliæ, et terræ citra Pharum ab Eugenio papa Quarto tandem obtinuit, anno Christi millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, atque ita utriusque Siciliæ, sive Siciliæ citra et ultra Pharum, partibus regni post tot annos conjunctis, factus est rex. Ita dicto anno, concedente Eugenio, id. Julii. Cujus Diplomate juberetur, utraque Sicilia indivisa ab invicem semper in posterum permanere. Extat ratificatio ejusdem Alphonsi, facta post ferme biennium, nempe anno salutis millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, die secunda mensis Junii, qua et continetur homagium ab ipso Romæ præstitum, istis verbis :

117. « Ego Alphonsus, Dei gratia rex Siciliæ, plenum homagium ligium et vassalagium faciens vobis domino meo Eugenio papæ IV, et Ecclesiæ Romanæ, pro REGNO SICILIÆ ET TOTA TERRA IPSIUS, quæ est citra Pharum usque ad confinium terrarum ipsius Ecclesiæ, excepta civitate Beneventana cum toto territorio ac omnibus districtibus ac pertinentiis suis secundum, antiquos fines territorii pertinentiarum, et districtus civitatis ejusdem, per Romanum Pontificem distinctos, vel in posterum distinguendos : ab hac hora ut antea fidelis et obediens ero beato Petro, et vobis domino meo domino Eugenio papæ IV, vestrisque successoribus Romanis Pontificibus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, vel consensu seu facto, ut vitam perdatis seu perdant, aut membrum, sive capiamini vel capiantur mala captione. Consilium, quod mihi credituri estis per vos aut nuntios vestros, vel per litteras, ad vestrum vel eorum damnum scienter nemini pandam. Et si scivero fieri aut procurari seu tractari aliquid quod sit in vestrum aut ipsorum damnum, illud pro posse impediam. Et si hoc impedire non possum, illud vobis vel eis significare curabo. Papatum Romanum, Regalia S. Petri tam in REGNO SICILIÆ ET TERRA prædictis, quam alibi consistentia adjutor vobis et eis ero ad retinendum, defendendum et recuperandum, ac recuperata manutenendum contra omnes homines.

118. « Universas et singulas conditiones suprascriptas, et contentas in præsentibus litteris Apostolicis, super IPSORUM REGNI ET TERRÆ concessione confectis, et omnia et singula quæ continentur in eisdem litteris, plenarie adimplebo, et nullo unquam tempore veniam contra illa : et maxime, quod ego nunquam per me vel alium, seu alios, quoquo modo procurabo ut eligar vel nominer in regem vel imperatorem Romanorum, seu regem Teutoniæ, aut dominum Longobardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earumdem; et si electio de me celebrari contigerit, nullum hujusmodi electioni, seu nominationi assensum præstabo, nec intromittam me modo aliquo de eorum vel alicujus ipsorum regimine, neque etiam de civitate Beneventana et suis pertinentiis, seu Campania, vel Maritima, ducatu Spoletano, marchia Anconitana, patrimonio beati Petri in Tuscia, Massa Trebaria, Romandiola, alma Urbe, in civitatibus Perusina, civitate Castelli, Bononiensi, Ferrariensi, et Avenionensi, comitatu Venassini, seu in aliis terris quibuscumque vestris et domaniis, seu feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet constitutis ex successione vel legato, aut venditione seu donatione, seu alio quovis titulo vel contractu : et nihil unquam mihi acquiram seu vindicabo, seu potero acquirere, vel quomodolibet vindicare, et nihil unquam recipiam vel habebo, vel potero recipere, habere vel retinere in illis; neque ullam potestariam, capitaniam vel rectoriam, nullumque aliud officium recipiam seu accipere potero, habebo vel retinebo, aut habere seu retinere potero in eisdem, aut ipsorum aliquo; nec etiam occupabo aut occupare permittam, seu faciam præmissa, vel partem aliquam eorumdem; nec illa offendam vel molestabo; nec etiam Romanam Ecclesiam quoquo modo sub censuris, pœnisque spiritualibus et temporalibus in suprascriptis conditionibus et in feudationibus contentis, quas hic haberi volo in singulis partibus alias pro specifice repetitis etiam et expressis.

119. « Item perditionis alumno Amedeo hæretico et schismatico, a fide devio, et ab ipsa Ecclesia præciso et sententialiter condemnato, ejusque sequacibus et dantibus ei auxilium, consilium vel favorem non dabo quovis modo, per me seu alium, seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte auxilium, consilium, vel favorem; nec ab aliis quantum in me fuerit, si impedire potero, dari

permittam, sed eos juxta posse meum, donec convertantur, persequar et invadam. Sic me Deus adjuvet et hæc sancta Evangelia». Hactenus homagium et juramentum intextum in ipsa Alphonsi ratificatione, ubi in fine : «Datum Neapoli apud majorem Ecclesiam per manus mei prædicti regis Alphonsi, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, die secunda mensis Junii, octavæ Indictionis, regnorum nostrorum anno trigesimo, hujus vero Siciliæ citra Pharum regni undecimo». Hæc ibi.

120. Qui cavillantur ex eo quod semel ejus ratificationis exordio scriptum invenitur, investituram Eugenii esse de regno Siciliæ citra Pharum, nonnisi pro eo ratificationem factam esse contendunt. Verum cum ipsum ibi ab eo integrum Eugenii Diploma recitetur verbatim, in quo centies reperitur, dari ab eo investituram de utraque Sicilia, sicque formandum homagium et juramentum, quod ibi cum Eugenii Bulla recensuerit atque descripserit in ipsa sua ratificatione : quomodo ex ipsomet non convincitur mendacium, ut amplius dubitandi locus reliquus esse non possit, cum præsertim decreto Eugenii ibidem descripto junctum sic fuerit ab eo utrumque regnum, ut non licuerit ipsa ab invicem separari?

121. Recitantur autem in ratificatione facta ab eodem Alphonso, omnes conditiones ab Eugenio propositæ, a se autem acceptæ atque ratæ habitæ, juratæ atque subscriptæ, et ipsæ quidem, quibus omnia Ecclesiæ jura collapsa, a regibus usurpata, revocantur in pristinum usum, quæ vindicarent ipsam Ecclesiam in pristinam libertatem, præcisis vinculis omnibus tyrannicæ monarchiæ, iisdem plane et amplioribus appositis conditionibus, quas superius recitatas legisti ex Diplomate Clementis papæ Quarti de investitura facta Carolo regi : ut non sit quod possit desiderari ad perfectam exstinctionem infaustæ monarchiæ, et absolutissimam restitutionem Ecclesiasticæ libertatis.

Ut autem prosequamur de reliquis dicere : ex novo accidente, nova rursus regni divisio facta est. Sicilia enim insula cum regno Aragoniæ ad Joannem ejus fratrem, quod Alphonsus legitima prole careret, transiit, cujus filius et successor fuit postea rex Catholicus. Qui quidem Joannes, cum absque investitura ab Apostolica Sede accepta regnaret, nec peteret, Pius papa Secundus concessit investituram Ferdinando, Alphonsi filio naturali, de utraque Sicilia, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo. Extat ipsum Pontificium Diploma de investitura utriusque Siciliæ facta eidem Ferdinando, quod incipit : «Divina disponente clementia, per quam reges regnant et principes imperant, etc.»

122. In quo primum mentio habetur de investitura facta ab Eugenio papa Quarto ejus patri Alphonso expressissime de regno utriusque Siciliæ, deque alia itidem de utroque regno facta ab Eugenii successore, Nicolao papa Quinto, eidem Ferdinando post obitum patris sui, quem habilitasset ad utriusque regni successionem simulque posteros omnes. In eodem pariter omnes et singulæ recensitæ habentur, inter alias multas conditiones, illæ quibus detestabilis monarchia proscriberetur omnino, et sancta libertas Ecclesiæ in omnibus restitueretur, atque conservaretur illæsa in suis omnibus juribus et privilegiis, cum iisdem plane conditionibus et capitulis, quæ superius sunt recitata in Caroli regis investitura per Clementem Quartum facta. Nam in ea sigillatim sunt posita, ad verbumque repetita omnia illa, cum solita detestatione et probibitione omnium legum, quæ a tribus illis tyrannis, sive a Joanna regina, sive ab aliis promulgatæ fuissent. Extat ipsum Diploma una cum subscriptione testium, datum anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo, quarto idus Novembris, Pontificatus Pii Secundi papæ anno primo. Cui mox subjicitur ratificatio ipsius Ferdinandi, habita sæpius expressissima mentione de facta et ratificata investitura Siciliæ utriusque ultra et citra Pharum, ut nihil penitus sit, quod in iis desiderari possit.

Sed et Sixtum papam Quartum, eamdem investituram a Pio Secundo factam de Sicilia et terra quoque citra Pharum, eidem Ferninando iisdem conditionibus confirmasse, ex ejus apparet Diplomate, dato anno primo sui Pontificatus, Redemptoris vero anno millesimo quadringentesimo septuagesimo primo.

123. Ipse etiam Ferdinandus rex prospiciens in futurum, egit apud Innocentium papam Octavum, ut investiret de regno Siciliæ et terra citra Pharum filium suum primogenitum Alphonsum, tunc ducem Calabriæ, necnon ejusdem Alphonsi filium primogenitum Ferdinandum, tunc Capuæ principem ; itidem de regno Siciliæ et terra citra Pharum, in qua solemniter investitura omnes illæ positæ et descriptæ fuerunt conditiones pro libertate et immunitate Ecclesiastica tam locorum quam personarum, quas conscriptas superius legisti in investitura a Clemente papa Carolo regi facta, continentes libera jura appellandi ad Apostolicam Sedem, et abrogationes legum Friderici, sive aliorum quorumcumque contra libertatem Ecclesiasticam editarum : ita ut ne vel minimum quidpiam prætermissum, vel diminutum a recitatis superius iisdem conditionibus inveniatur.

Facta est ejusmodi investitura, datumque Diploma Romæ, anno Redemptoris millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, pridie nonas Junii, anno ejusdem Innocentii Pontificatus octavo, cujus est exordium : «Romanus Pontifex inter curas multiplices, etc.» Habemus exemplaria ejusdem investituræ in Vaticana Bibliotheca ; authentica vero originalia in archivo in castello Sancti-Angeli asservantur.

124. Sed modo dicendum de alio Ferdinando, cognomento Catholico, qui de Sicilia citra Pharum a Julio II papa investituram accepit, cum tamen

Siciliæ ultra Pharum regnum, quod succedens (ut dictum est) Joanni patri acceperat, absque investitura aliqua possideret. Sed quæ ratio, ut Siciliæ citra Pharum peteret investituram ab Apostolica Sede, Siciliæ vero ultra Pharum minime? cum æque utriusque Siciliæ dominium penes eamdem Apostolicam Sedem esset, et sicut illius, ita et istius investituram conferre consueverint Romani Pontifices a primis temporibus, cum ea Sarracenis expulsis, sunt potiti Northmanni, et Robertus Guiscardus, qui primus invasit, et frater ejus Rogerius, qui plene possedit (ut pluribus de singulis dictum est superius suis locis) sicut et posteri usque ad tyrannos Conradum, atque Manfredum, et Corradinum, de Sicilia ultra Pharum, sicut de Sicilia citra Pharum, quam vocant, æque ab Apostolica Sede acceperunt investituram.

125. Sed num quia non accepit Petrus, de quo superius dictum, bene factum probari potuit, cum quantumlibet juste, ut sibi visum est, eam vindicasset a Carolo? numquid ab ipsa Sede Apostolica potuit abstulisse dominium, quod et posteriores, iidemque prudentiores reges sunt venerati, Fridericus Secundus, Tertius, et alii superius recensiti, qui ab ipsa Sede Apostolica non alterius, sed utriusque Siciliæ investituram ab Apostolica Sede petierunt et acceperunt? Sed numquid Julius, qui Siciliæ citra Pharum tantum investituram petenti tradidit Ferdinando, voluit Ecclesiæ Romanæ juribus super Siciliam ultra Pharum aliquid derogatum contra omnia prædecessorum Diplomata? vel ejus successores Romani Pontifices, qui ad instar Julii, successoribus regibus investituram concessere Siciliæ citra Pharum, demptum et abrogatum voluerunt dominium directum, quod semper habuit eadem Romana Ecclesia in regno Siciliæ ultra Pharum? minime gentium. Siquidem de ea re privilegia per singulas investituras diversis collatas usu recepta, probata, confirmata atque adeo stabilita fuere, ut ad abrogationem eorum, specialem mentionem requirerent, et causam magnam exposcerent. Cum igitur a nullo penitus Romanorum Pontificum iisdem vel in minimo derogatum possit ostendi : eadem Ecclesiæ Romanæ jura suo robore integra permanere quis est qui negare præsumat? Cæterum ipsi Romani Pontifices uti patres ista interdum toleranda pro temporum ratione, et dissimulanda putarunt ad tempus, timentes ad iracundiam provocare filios suos[1]. Sed numquid dormiet vel dormitabit qui custodit Israel, ut non sit exacturus rationem? non puto. An patietur ipse cujus sunt ista, Petrus[2], qui de suo ipsorum vendito agro exigens severus exactor a dominis rationem, eosdem partem pretii occultantes, obtegentes fraudem mendacio, interfecit spiritu oris sui? non certe.

126. Quod vero magnopere admiramur, illud est : quomodo in investitura facta Ferdinando Catholico a Julio papa, usurpata adeo reperitur inversio nominum, ut per Siciliam et terram citra Pharum non utraque Sicilia intelligatur, cum semper a majoribus, ex quo etiam facta est ante Carolum Primum investitura Henrico Anglorum regi, et per eum ejus filio Eadmundo, et sic in cæteris omnibus usque ad hæc tempora Julii, in omnibus investituris, et earum per reges exhibitas ratihabitiones, in illis verbis frequenter adhiberi solitis, Sicilia cum terra ultra Pharum, seu, Sicilia et terra ultra Pharum; semper, inquam, per hæc verba intelligi voluerunt utramque Siciliam, ultra Pharum videlicet, et citra Pharum? At in dicta Julii investitura, per eadem verba, Sicilia et terra citra Pharum, seu, Sicilia cum tota terra citra Pharum, nisi Siciliam citra Pharum intelligi debere, de qua facta legitur investitura, contendunt. Cæterum si verba illa more majorum sunt intelligenda, haud dubium de utraque Sicilia Ferdinandum dixeris accepisse, dum sic ipse jurat :

127. « Ego Ferdinandus, Dei gratia rex Siciliæ citra Pharum et Hierusalem, plenum homagium ligium et vassallagium faciens vobis, domino nostro domino Julio papæ Secundo et Ecclesiæ Romanæ, pro regno Siciliæ et Hierusalem, atque tota terra quæ est citra Pharum usque ad confinium terrarum ipsius Ecclesiæ, excepta civitate Beneventana, etc.» Et inferius, ex parte hæredum et successorum : « In proprio, inquit, juramento fatebuntur, et recognoscent expresse, regnum Siciliæ et Hierusalem ac totam terram eorum, quæ est citra Pharum usque ad confinia, ut supra». Pergit : «Et mera liberalitate Sedis Apostolicæ et nostra, sibi suisque hæredibus et successoribus fuisse concessa, ipsosque recepisse et tenere regnum Siciliæ et terram hujusmodi a nobis, et dicta Romana Ecclesia, etc.» Quæ, inquam, verba, si posita sint eo sensu, quo poni usque ad ea tempora consueverunt in omnibus investituris, res pie ac religiose confecta est, ut facta dicatur investitura de utraque Sicilia, etiam si de Sicilia citra Pharum tantum factam investituram, sit dictum superius : si vero alio sensu quam sonant sint posita, ecce in verbis captio et deceptio. Cæterum Julius papa, qui rebellione Alphonsi Ferrariæ ducis, et aliorum magnopere urgebatur, egebatque auxilio (ut ipse ibi testatur) ejusdem Ferdinandi contra rebelles atque tyrannos, haud de investitura Siciliæ ultra Pharum explicatius agendum existimavit; cum tamen nequidquam jura Apostolicæ Sedis super idem regnum Siciliæ ultra Pharum dimisisse eo Diplomate vel alio, neque aliquis successorum, qui eadem verborum forma conceperit investituras a se factas sive Carolo V, sive Philippis regibus, dici possit, ita ut in omnibus penitus remaneant integra necesse sit jura Apostolicæ Sedis in regno Siciliæ ultra Pharum, sicut et citra Pharum, quæ possidet.

128. Quibus a Nicolai papæ Secundi tempore, per spatium quingentorum fere annorum possessis per investituram ab eo factam Roberto Guiscardo,

[1] Psal. cxx. — [2] Act. v.

et per successores Romanorum Pontificum successoribus Northmannis comitibus, ducibus atque regibus, et post eos Constantiæ et ejus filio Friderico, inde Anglorum regi, deinde Carolo et successoribus Andegavensibus, postea Fridericis Secundo et Tertio Aragonensibus, inde Alphonso et ejus filio Ferdinando notho atque nepotibus : et his omnibus exhibitis semper investituris cum conditionibus omnibus, quibus sunt jura Ecclesiasticæ immunitatis semper conservata in omnibus integra et illæsa, iisdemque a nemine Romanorum Pont. revocatis speciali aliqua quæ exigebatur abrogatione, derogatione, abrenuntiatione, et sic alteri facta expressa concessione : quomodo absque speciali facta investitura ab ipsa Apostolica Sede vere domina, de regno Siciliæ ultra Pharum, illud ab eis dici potest legitime possideri, et non potius occupari, et præter omne jus fasque violentia detineri? Cum ostendendum sit, quando vel quomodo semel ab ejus directo dominio excidit Apostolica Sedes, ut absque investitura per eum facienda possit a quopiam illud regnum legitime possideri. At hæc cursim modo, suis autem temporibus agendum pluribus.

129. Sed quod polliciti sumus, ea etiam, licet breviter, de his quæ spectant ad rerum usum insinuare : de his acturi, incipiamus ab eo tempore, quo sub Innocentio papa Tertio ipsa male cœpta exstincta est monarchia, perveniamusque usque ad Carolum Quintum, quo restituta ponitur, per quæque sæcula, ætates omnes, in quibus ostendamus jugem continuatamque possessionem omnium jurium Romanæ Ecclesiæ in omnem Ecclesiam Siciliæ etiam ultra Pharum. Ecce Innocentius ipse visitatorem mittit illuc plenissima facultate ea quæ opus essent agendi, cardinalem episcopum Ostiensem. Extant adhuc datæ litteræ Apostolicæ ad archiepiscopos, episcopos, abbates et alios; Innoc. Registr. tom. I, lib. 1, Epist. CDXV. Insuper misisse reperitur rursus legatum presbyterum cardinalem S. Laurentii in Lucina, ut apparet in 2 et 3 cap. sub tit. de Offic. deleg. extr. Adhuc etiam constituisse legatum Syracusanum episcopum, ut habet Epist. DXI, lib. 1; postea vero alia occasione misisse item legatum a latere Gerardum diaconum, cardinalem S. Mariæ in Porticu, ut patet ex litteris ipsi datis pluribus ejusdem argumenti lib. eod. Epist. DLXXI, DLXXII, DLXXIV. Rursus post hæc legatos misit a latere Julium presbyterum, cardinalem tituli S. Stephani in monte Cælio, et Gerardum diaconum, cardinalem S. Hadriani, ut apparet ex litteris illis datis Epist. DLXXIII, lib. 1. Causas insuper deferri solitas ad Sedem Apostolicam, et ab illa delegatas diversis ejusdem insulæ episcopis, docent aliæ ejusdem Pontificis litteræ. Epistol. CLXXX, CCCX, DLXXVI, lib. 1 et lib. 2. Epist. XIV. Hæc quæ cursim legendo invenimus in cuso primo tomo Epistolarum ejusdem Innocentii papæ Tertii, cum alioqui nec omnes datæ ab eo Epistolæ inveniantur, plurimas ex eis excidisse constet; aliæ vero in aliis voluminibus antiquitus scriptæ in Vaticana Bibliotheca asservantur, ex quibus aliqua ad rem spectantia voluimus deprompsisse; hicque non eas descripsisse, sed indicasse tantum, signasseque loca, ut si velit lector, consulere ipsas possit.

130. Post alia namque habentur in iisdem quod idem Pontifex, anno quinto sui Pontificatus, misit in Siciliam R. S. Marcelli presbyterum cardinalem, et cum eo consobrinum suum Jacobum Mareschal cum amplissima facultate. Extant de his litteræ Apostolicæ tomo tertio Epistolarum ejusdem Pontificis; incipiunt : « Opera testimonium perhibent veritati, etc.» Rursus anno septimo sui Pontificatus, misisse reperitur legatum in Siciliam G. diaconum cardinalem S. Hadriani, cui suas vices tribuit tam in spiritualibus quam in temporalibus. Datæ de his litteræ incipiunt : « Egressus satan, etc.» Extant libro septimo. Et ad regem Siciliæ Fridericum, ut ejusdem legati monitis et consiliis acquiescat. Incipit Epistola : « Regiæ excellentiæ litteras, etc. » Et ad eumdem legatum litteræ de optimo statu regni instituendo.

131. Ejus vero successor Honorius papa Tertius, cujus Epistolarum adhuc extant volumina, nihil magis curasse videtur, quam ut jura Romanæ Ecclesiæ in Sicilia integra servarentur : sicque cum concedit privilegia archimandritæ Messanensi, salvis Ecclesiæ Romanæ juribus id se facere contestatur Epistola XLIII, libro primo, data kalendis Novembris anno Domini millesimo ducentesimo vicesimo sexto, Pontificatus anno primo. Litteris quoque sæpe redarguit regem ipsum, quod se immisceat electionibus et aliis juribus Ecclesiasticis : cum ipse rex Fridericus se id nec cogitasse facere excuset. Extant de his litteræ DXXVII, libro tertio et DXXXI. Regis vero Epistola DXXII ad eumdem Honorium papam, quibus excusans, hæc inter alia ipse rex ait : « An forte nos ignorare creditis, quia qui præsumunt offendere sanctam matrem Ecclesiam, ipsi bibunt in calice Babylonis? etc. » Cujus Friderici regis tempore, quamvis idem Honorius papa eum experiretur adversum, nihilominus liberam in regno Siciliæ jurisdictionem exercuisse reperitur, nimirum indixisse collectam de persolvenda vicesima omnium Ecclesiasticorum reddituum, pro subsidio Terræ Sanctæ. Cujus causa legationem instituit ad ipsum Siciliæ regnum. Extant de his litteræ Apostolicæ CIV, CCCLIX, datæ anno primo Pontificatus. Rursus de alia collecta indicta pro Templariis, Epistola CXXXI, libro tertio, data anno tertio sui Pontificatus. Insuper de appellationibus ad Sedem Apostolicam extat Epistola ejusdem Honorii papæ sexcentesima, data anno secundo sui Pontificatus ad Syracusanum episcopum, cum tempore Innocentii papæ ad Sedem Apostolicam appellasset : cujus causæ juribus inspectis, idem Honorius adversariis perpetuum silentium indixit.

132. Successor Honorii post Gregorium et Cœlestinum, Innocentius papa Quartus duos legatos

in Siciliam misisse reperitur anno tertio sui Pontificatus, nempe S. presbyterum cardinalem S. Mariæ trans Tiberim, et R. sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem, amplissima concessa eisdem facultate. Extant de his ejusdem Pontificis litteræ ad archiepiscopos, episcopos et abbates, atque barones ejus regni. Est undecima ejus anni tertii Epistolarum, quæ incipit : « Nostra ferventer in hoc aspirat affectio etc. » Alia rursum ad eosdem legatos, cum tribuit eis facultatem beneficia conferendi. Est 14 ordine ; incipit : « Si circumspector Dominus etc. » Insuper idem Pontifex post hæc reperitur misisse nuntios in Siciliam. Extant de his litteræ Apostolicæ, datæ Lugduni anno ejus Pontificatus octavo, mense Februarii. Est earum exordium : « Lætentur cæli etc. » Et ternæ aliæ quæ sequuntur, ejusdem sunt argumenti. Aliæ insuper, quibus continentur collationes beneficiorum ejusdem regni Siciliæ factæ diversis.

133. Sed quod tædio putamus fore lectori, si successorum singulorum Pontificum Romanorum hic nimia prolixitate describere velimus singula, sive de appellationibus ad Apostolicam Sedem ex eodem Siciliæ regno delatis, sive de legationibus ab eadem Sede in Siciliam missis, aliisque juribus libere jugiter administratis ; satis esse putamus, si missis cæteris conjungamus postrema prioribus, quibus significetur, eadem ipsa quæ actitata videmus, etiam usque ad dicta tempora Caroli V imperatoris perseverasse, nec unquam penitus desiisse. Progredientes igitur, ex Vaticanæ Bibliothecæ Epistolarum voluminibus antiquorum Romanorum Pontificum, divertamus aliquantisper ad Tabularium Camerale, ex cujus aliquibus scriptis libris, ista in exemplum perseverantis usus adduxisse sufficiat.

134. In libro Bullarum primo Bonifacii papæ Noni, qui in dicto Tabulario sive Archivio Camerali usque hodie asservatur, in primis Bulla habetur, qua mandatur nuntio Sedis Apostolicæ in regno Siciliæ restitutio rebellium. Data Romæ, quarto kalendas Februarii, anno primo Pontificatus. Hæc fol. 15.

Alia Bulla insuper, qua datur facultas eidem nuntio absolvendi excommunicatos ob violentas manus injectas in clericos. Dat. Rom. ut sup. fol. 117 et fol. 119. Habentur insuper litteræ Apostolicæ, quibus datur facultas nuntio Apostolico in regno Siciliæ colligendi decimas : Datæ habentur Romæ, tertio kal. Februarii, anno primo.

Rursum alia Bulla, qua datur facultas eidem nuntio in Sicilia consistenti, exigendi charitativum subsidium ab omnibus bona Ecclesiastica possidentibus, pro supportandis Apostolicæ Sedis oneribus. Data Romæ, tertio kal. Februarii, anno itidem primo Pontificatus ejusdem, ibid. fol. 125. Eidem nuntio facultas mittitur concedendi commeatum octo navibus Alexandria solventibus, ibid. fol. 129, 131. Facultas eidem nuntio datur dispensandi super defectum natalium fol. 131.

135. Anno vero secundo ipsius, missus reperitur in Siciliam ab eodem Pontifice, Nicolaus de Summa Ripa, ad componendas controversias ejusdem Siciliæ regni. Extat de his Bulla data Romæ, quarto nonas Julii, fol. 135, et fol. 136 facultas concessa componendi cum proceribus, de censibus non solutis Romanæ Ecclesiæ debitis. Quo pariter anno, deputatur ab eodem ad regnum Siciliæ Raymundus de Baucio de Ursinis, confalonerius papæ. Est de his Bulla data idibus Augusti, fol. 161.

Anno autem Pontificatus quarto aliæ datæ habentur litteræ Apostolicæ, quarto, kalendas Decembris, ad Apostolicæ Sedis nuntium, cum ei tribuuntur pro expensis quotidianis decem floreni aurei a clero ejusdem regni exigendi. Extant fol. 222, libro secundo.

Libro vero tertio Bullarum ejusdem Bonifacii papæ Noni est Bulla de Commissario deputato in Siciliam contra occupantes bona Ecclesiæ Panormitanæ. Data Romæ idibus Novembris, anno septimo, ibid. fol. 10. Qua die etiam habetur data alia Bulla de simili commissione, contra occupatores bonorum Sedis Apostolicæ in Sicilia.

Libro ultimo Clementis papæ Sexti Diploma extat, quo Guillelmus episcopus Nazarenus deputatur nuntius Apostolicæ Sedis, et Collector in regno Siciliæ ultra Pharum loco Theobaldi archiepiscopi Panormitani defuncti. Datum habetur Avenione, tertio kalendas Februarii, anno primo, ibid. fol. 532.

136. In eodem Camerali Tabulario, inter monimenta Innocentii papæ Sexti habetur Bulla, qua committitur Apostolicæ Sedis nuntio in regno Siciliæ commoranti, exactio spoliorum defuncti episcopi Agrigentini. Data undecimo kalendas Februarii, anno quarto Pontificatus ejus, ibid. fol. 192, et duodecimo kalendas Martii. Eodem anno quarto Pontificatus ejus, habetur data Bulla, qua committitur episcopo Catanensi exactio omnium spoliorum Siciliæ.

Ejusdem vero Innocentii papæ Sexti tempore, Nicolaus de Aragonia S. R. E. cardinalis, Commentarium scripsit de jurisdictione quadruplici demonstrata Romanæ Ecclesiæ in regnum Siciliæ. Extat volumen antiquitus scriptum in Vaticana Bibliotheca una cum aliis ejusdem auctoris commentariis.

137. Successor Innocentii, Urbanus Quintus, reperitur misisse nuntium et collectorem decimarum in Siciliam ultra Pharum, Dominicum de Sassonorio canonicum Beneventanum. Extant de his ejus litteræ, datæ anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo octavo, Pontificatus ejus anno sexto, die decima sexta Maii.

Ex libro tertio Apostolicarum litterarum Joannis papæ Vigesimi Tertii extant litteræ Apostolicæ, quibus Arago de Malaspina decernitur reformator in regno Siciliæ in rebus temporalibus, cui pro expensis persolvantur viginti quinque floreni a clero Siciliæ qualibet die. Conceditur eidem facul-

tas conferendi canonicatus et alia beneficia Ecclesiastica. Datæ habentur litteræ decima quinta kalendas Novembris, anno secundo ejus Pontificatus, fol. 116.

138. Insuper etiam consuevisse frequenter Apostolicam Sedem in Siciliam collectores mittere, cum vetera recensita, tum recentia sunt exempla. Extant enim in eodem Tabulario Camerali, Martini V litteræ Apostolicæ, quibus quidam Cypressus Balaverius deputatur in Sicilia collector reddituum et fructuum quorumcumque, Cameræ Apostolicæ debitorum. Datæ habentur Constantiæ, decimo kal. Octob., anno primo Pontificatus ejus, ibid. fol. 2. Novissime vero reperitur, quod Paulus papa III misit etiam speciatim in Siciliam collectores Tobiam Palavicinum, et Lucam Justinianum, deputatos ad colligendum subsidium medietatis veri annui valoris (ut verbis utar litterarum Apostolicarum) omnium fructuum beneficiorum Ecclesiasticorum. Missi sunt autem iidem idipsum præstare per universam Italiam; adeo ut nihil minus juris in Sicilia, quam in cæteris Italiæ provinciis, usque ad nostra tempora sibi Pontifex vindicaret. Quod quidem de his scriptum Diploma extat in libro impositionum Cameræ Apostolicæ, datum in eadem Camera Apostolica ultima Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo tertio, Pontificatus vero ipsius anno nono, ibid. fol. 154. Ista sunt quæ spectant ad ipsum rerum usum, quem cursim rem agenti licuit reperisse.

139. Si autem Deus concesserit, ut in Annalium prosecutione futura tempora disquiramus, locupletiorem de his tractationem pollicemur ex uberiori messe colligendam, quibus appareat, quantam scriptis omnibus reclamationibus, juribus omnibus contradicentibus, cælo terraque testantibus, Apostolica Sedes in regno Siciliæ patiatur injuriam, et sentiat suorum jurium detrimentum, et inauditam hactenus inter Catholicos ignominiam subire cogatur, rebus ipsis (quod est gravius) in deterius prolabentibus. Nam quæ est in his grave passa dispendium, et adhuc graviori in dies in eodem regno afficiatur opprobrio, jamque a tempore Caroli V experta plane intolerabile in spiritualibus et temporalibus damnum, cum in temporali dominio domina ignoretur, et in spirituali esse nesciatur, quod est: Universalis Ecclesia; cum in his quæ sunt divini humanique juris exercendis in Sicilia careat facultate, ut quæ recensita sunt superius manifestant: lugubre cum Propheta lamentum occinit[1]: « Super dolorem vulnerum meorum addiderunt ». Quot enim oportuisset tanta ista quæ audent, Diplomatibus esse concessa, quot specificis asserta sententiis, definita clausulis, elucidata periodis, obsignata sigillis subscriptionibusque munita, ut vim aliquam obtinerent, si tamen vel sic obtinere potuissent? ut non levissimo prætextu Diplomatis Urbani papæ, nihil hujusmodi (ut ostensum est) concedentis, omnique ex parte nutantis, penitusque ruentis, ea servanda sancirent, usu rerum inducerent, retinerent, defenderent, in diesque deterius propagarent, quibus desciscant a matre, dissideant ab Ecclesia, cui renuant vel in iis quæ juris divini, naturalis, canonici, communisque sint, parere.

140. Quæ quidem, etsi authentico, obsignato, subscripto, omnique ex parte fide constante Diplomate alicujus Romani Pontificis concessa monstrari possent: nec sic subsisterent, quæ contra præcipua Ecclesiæ Romanæ jura invenirentur esse disposita. Nam audi quæ mascula voce, energia virili, vigore sacerdotali in Henricum imperatorem, istiusmodi jura Ecclesiastica invadentem, Desiderius, idemque Victor papa Tertius, cum ei in faciem restitit, verba protulit[1]: « Sedes enim, inquit, Apostolica domina est nostra, non ancilla, nec alicui subdita, sed omnibus prælata; et ideo nulla omnino ratione sub jugum a quoquam mitti potest. Quod si a Nicolao papa factum est (scilicet ut arbitrium exspectaretur imperatoris in electione Romani Pontificis, quod ut dictum est falso prætendebatur): injuste profecto et temere præsumptum est: non tamen cujusquam stultitia vel temeritate amittit Ecclesia dignitatem suam ». Hæc ipse. Quæ etiam eodem tempore Deusdedit, cardinalis tituli Eudoxiæ, (de quo suo loco dictum) scripto insigni volumine ad eumdem Victorem Tertium papam, pluribus argumentis asseruit. Sed et sanctus Brunus episcopus Signiæ, et cum eo plurimi alii episcopi et cardinales, in Concilio Romano coegerunt Paschalem papam revocare quæ contra Romanæ Ecclesiæ jura promisisset Henrico imperatori, ut suo loco inferius dicturi sumus.

141. Cum alioqui in confesso sit apud omnes, privilegia ab Apostolica Sede collata, non debere contra eamdem Ecclesiam militare. In quam sententiam Nicolaus papa, idemque Sanctus, ejus nominis Primus, in decretali Epistola quam scripsit ad Henricum archiepiscopum Turonensem, quam superius suo loco reddidimus, ubi agit de privilegio ab Apostolica Sede concesso Rhemensi Ecclesiæ, quo ejus archiepiscopus Hincmarus contra ipsam abuteretur, hæc inter alia habet: « Sic Apostolica Sedes aliena jura custodit, ut sua non minuat; sic honorem debitum dat, ut suum non tribuat alienis. Nam et arma illi a nobis collata, ita volumus, ut pro eo sint valida, ut potius pro nobis, ubi necesse est, non contra nos firmitatem obtineant ». Hæc ipse, qui de privilegio Apostolicæ Sedis agens, quo ipsa præsideat Ecclesiis omnibus, et ab omnibus exigat obedientiam, hæc habet, scribens ad Carolum Francorum regem: « Quæ tanta Sedis Apostolicæ privilegia usque ad mortem, ope freti divina, prædecessorum meorum vestigia sequendo, cassari taliter minime patiemur ». Et

[1] Psal. LXVIII.

[1] Chron. Cass. l. III. c. 49.

quod ad eam omnes appellandi nullius obice privilegii habeant facultatem, subjicit ista: « Privilegia namque Romanæ Ecclesiæ, totius sunt Christi (ut ita dicamus) remedia Ecclesiæ Catholicæ; privilegia, inquam, Petri arma sunt contra omnes impetus pravitatum, et monimenta et documenta domini sacerdotum, et omnium prorsus qui in sublimitate consistunt, imo cunctorum qui ab iisdem potestatibus diversis afficiuntur incommodis ». At tanta ista Deo accepta, qui eorum est auctor, Angelis et hominibus reverenda, qui in eorum semper custodiam vigilarunt, ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ usu recepta atque probata, unius sed mutilati nihilque hujusmodi concedentis Diplomatis occasione adducenda sunt in discrimen, exponenda ludibrio, atque penitus abolenda? At aboleri non possunt quæ vivunt in radice sua: sed qui præciditur ex eis ramus, arescit.

142. Quæ rursum ratio postulat, ut contra tot Romanorum Pontificum antea et postea data Diplomata, unum proponatur depravatum, omnino concisum, nunquam a successorum aliquo confirmatum, Diploma Urbani papæ, idemque etiamsi germanum legitimumque fuisset, jam in Rogerii hæredibus desinens, nullius alterius Romanorum Pontificum confirmatione roboratum, imo contrariis penitus constitutionibus rescissum et abolitum, post tot sæcula oblivione sepultum, a nemine regum, qui contra Sedem Apostolicam pugnaverunt, nec nominetenus cognitum, nedum exhibitum vel citatum: hoc ipsum, inquam, hoc sæculo nostro sub Carolo Quinto, ad erigendam contra Romanam Ecclesiam monarchiam emerserit redivivum? Cujus occasione flamma semel incensa in dies magis magisque majoribus incrementis Siculam depascat Ecclesiam, de qua illud propheticum jure occini possit[1]: « Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum; ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus ». At quæ loquela grandis? utique male usurpatum monarchiæ infaustum nomen, quo eadem infelix Ecclesia veluti igne consumpta, redacta suspiret in cinerem. Unica nobis reliqua spes in nostro Zorobabel, in Philippo Tertio, qui incensum restituat templum, et efficiat ut major sit gloria domus hujus novissimæ quam prioris[2], qui et exæquet magnum superbiæ montem in planum[3].

143. Quod utique æquum est me sentire de tanto Catholico rege, pietate insigni, virtutum omnium corona fulgente. Cui in his explendis faveat, rogemus jugiter, Spiritus sanctus. Hæc nobis occasione Urbani papæ Diplomatis dicta sunto simplici stylo, candore animi, ex corde puro[4] (Deum testem invoco) conscientia bona, et fide non ficta. Cæterum sciat lector, nos ista hic obiter occasione Urbani papæ Diplomatis pertractasse: verum de his, quæ ad investituras Romanorum Pontificum de regno Siciliæ ultra citraque Pharum posita spectant, prolixior atque lucubratior tractatio erit, cum ad ipsa earum tempora, quibus datæ noscuntur, pervenerimus, simulque reliqua omnia, quæ sive per legatos vel nuntios, aut per Epistolas cum regibus vel episcopis, abbatibus aliisve religiosis personis vel laicis ab ipsis Romanis Pontificibus sunt transacta, majori otio opportuniorique occasione, reddentes cuncta temporibus suis, ex instituto omni fide constantia, in medium afferemus. Jam vero canentes receptui, quæ post Urbani papæ datum Diploma Salerni sunt secuta, narremus.

144. *Expeditionem in loca sancta Urbanus papa litteris ad Alexium imperatorem datis comitatur.* —Accepta Capua in deditionem, Boamundus frater Rogerii ducis ad militiam sacram accingitur, parat expeditionem, Hierosolymam profecturus, de quo ista Petrus diaconus Cassinensis[1]: « Interea Boamundus Roberti ducis filius, qui primum cum parte, et per se postmodum multa cum Constantinopolitano imperatore ejusque exercitibus prœlia prospere gesserat, cum esset in expeditione una cum duce Rogerio in Campaniæ partibus, et hæc omnia confecisset (maximum hoc ipsum negotium) cælesti instinctu protinus jussit afferri pannum sericum, totumque in frusta concidi, ut tam sibi quam suis et aliis ad se confluentibus, cruces inde confectas superponeret humeris; omnesque itidem DEUS LO VOLT, clamare magnis vocibus jussit. Hac fama exciti Rogerii milites, tam multi repente confluxere, ut vix paucis cum comite Rogerio scilicet relictis, in Siciliam solus ferme redierit ». Hæc Petrus de expeditionis exordio. De cujus procinctu et progressu, de litteris ab Alexio imperatore ad eum missis, deque adventu Constantinopolim, et cum eodem imperatore congressu, atque rebus ab eo præclare gestis agit diffuse Tyrius de bello sacro, quem tu, si his plura cupis, pro arbitrio consulas. Mirum dictu, quanto animi ardore susceperint in Occidente ubique locorum Christiani milites sacram tesseram, sanctissimæ crucis signo decoram: cum Urbanus papa, sive voce, sive litteris, ad omnes promovendos ardentissimus promotor accederet. Cujus hic modo recitandæ sunt litteræ ad Alexium imperatorem datæ, ubi ex hac peregrinatione reversus est Romam. Sic se habent:

145. « Urbanus Secundus, Romanus Pontifex, Alexio Constantinopolitano imperatori, etc.

« Cum statutum fuisset ad Clarum-Montem Arverniæ, ut communibus votis bellum adversus Sarracenos gereretur: tanta hominum multitudo cruce signata est, ut ad trecenta hominum millia censa fuerint. Ducum autem fortissimorum tantus ardor, ut de recuperanda Hierosolyma multum sperare debeamus. Primus omnium, Petrus Eremita innumerabilibus se ducem præbuit, cui Godetredus, Eustachius et Balduinus, fratres Bolionii, comites se addiderunt, majores etiam copias parave-

[1] Jer. XI. — [2] Agg. II. — [3] Zacch. IV. — [4] 1. Tim. I.

[1] Chron. Cassin. l. IV. c. 11.

runt. Hinc Podiensis episcopus belli dux, et Raymundus S. Ægidii comes, inde Hugo Magnus, Philippi Francorum regis frater, et Robertus Nortmanniæ, et alter Robertus Flandriæ, et Stephanus Cornelii comites. Quid dicam de Boamundo ipso, qui ingenti animi magnanimitate iis se comitem adjunxit, cum septem millibus delectæ juventutis Italicæ, relicta fratri rerum omnium cura, quocum diu bello contenderat? ad hos belli maximos apparatus unum illud in primis est necessarium, ut tuo præsidio commeatuque tantæ copiæ juventur. Quare abs te peto majorem in modum, ut quibuscumque rebus poteris justissimo bello gloriosoque faveas. Illud autem, tametsi non dubitem abs te curatum iri, volui tamen te per litteras nostras scire, id mihi et universæ Christianæ Reipublicæ jucundissimum fore. Vale. Romæ, etc. » Cusæ extant ejusmodi Urbani litteræ in volumine litterarum diversorum principum, sed ut apparet, ab eo qui edidit redditæ cultiores.

146. *Concilium Barense, quod S. Anselmus illustrat, scribens de processione Spiritus sancti.*—Ad postremum autem, hoc eodem anno ab eodem Urbano papa celebratur Barense Concilium, indictum ad kalendas Octobris, quo in primis inter Græcos illuc vocatos et Latinos agitatæ sunt controversiæ inter eos diutius ventilatæ, potissimum vero de processione Spiritus sancti. Porro nobilissimi Concilii hujus perierunt Acta : quorum ea duntaxat nota facta sunt nobis, quæ ad Græcorum confutationem a sancto Anselmo, qui interfuit, sunt scripta ; et quæ familiaris ejus qui aderat Edinerus, itidem scriptorum monimentis posteris tradidit, qui ait : « Cui Concilio dum Anselmus se præsentasset, et persuasus a papa, Græcos in processione Spiritus sancti, utpote quem a Patre et non a Filio procedere Græci astruant errantes, rationabili et Catholica disputatione confutasset : magni apud omnes est habitus et veneratione dignissimus comprobatus. Finito Concilio, cum Apostolico profecti sumus ». Hæc tantum de his Edinerus. Apud Willelmum autem Malmesburiensem[1] sua paulo gloriosius ostentantem, hæc scriptis mandata legimus : « Ut ergo ventum ad Concilium, Apostolicus ante corpus S. Nicolai constratus tapetibus et palliis, ipse casula cum pallio amictus tribunal ascendit, cæteri cum cappis sedebant. Omnibus ergo suum locum ex antiquo vindicantibus, Anselmus humilitate summus quo poterat assedit. Exciderat animo summi Pontificis, ingruente tumultu, ut ei locum delegaret. Sed erroris admonitus est quæstionis necessitate a Græcis propositæ, probare volentibus Spiritum sanctum nonnisi a Patre procedere.

147. « Hanc ergo quæstionem dum expedire tentans magis involveret, Græcis contra non improbabiliter occurrentibus, Anselmi recordatus exclamat ; vividæ vocis tonitruum ædis capacitas et turbæ multiplicitas ingeminant : Pater et magister Anselme, Anglorum archiepiscope, ubi es ? Ille ubi se vocari audivit, in pedes constitit. Quem Apostolicus compellans : Nunc, inquit, magister, opus est scientia, opus eloquentiæ tuæ opera. Veni, ascende huc, et defende matrem tuam Ecclesiam, quam Græci labefactare conantur. Succurre ergo quasi a Deo huc missus. Continuo cuncti adstantes et assidentes, oculos et ora in eum conversi, percunctari quis esset ; annitentibusque proximis, ad consessum Apostolici levatus, sedere jussus juxta Romanum archidiaconum, cui ante papam sedere moris est : Includamus, inquit, hunc in orbe nostro, quasi alterius orbis papam. Nec morantibus, omnibus exposuit palam sui genus, unde domo, cujus scientiæ, cujus facundiæ, quam religiosus, quanta pro fidelitate Romanæ Sedis passus esset. Dilatusque in posteram diem quæstionis tractatus, quamvis Anselmus statim respondere non dubitaret.

148. « Sed sequenti die, solito maturius cœtu coacto, promotus in editum, ita tractavit quæstionis latera, ita penetravit et enubilavit intima, ut Latini clamore testarentur gaudium, Græci de se præberi dolerent ridiculum : nullus porro inops et inanis scientiæ discederet. Sensus illius sermonis, procedente tempore, luculenter digessit in libro de Processione Spiritus sancti facto. Tunc ubi verbum absolvit, omnes in eum oculos et ora conversi, hic laudare fidem, ille scientiam, omnes eloquentiam. Sedato fragore quem laus ejus suscitaverat, intendens in eum summus Pontifex, ait : Benedictum sit cor tuum et spiritus tuus, os et sermo oris tui benedictus. Nec mora, cum consensu omnium roboratus, in aliter sentientes fulmen excommunicationis intorsisset, ventilari de rege Anglorum sermo cœpit. Proferuntur in medium scelera dictu horrenda ; adjicitur contemptui humano cælestis injuria, quod scilicet bis terque admonitus, nihil correctionis exhibuerit. Quocirca, cum suffragio et clamore omnium papa ad excommunicandum jam paratus esset, Anselmus genibus affusus ejus, orat dilationem et vix impetrat. Quæ res ei non mediocrem apud cunctos videntes peperit gratiam, eo quod ostensione veræ sanctitatis vicisset famæ suæ gloriam. Quam pulchrum erat, ut ille oraret veniam, a quo tantum acceperat contumeliam ? » Hucusque de Barensi Concilio apud Willelmum.

149. Certum est autem in hoc Concilio S. Anselmum in confutandis Græcis primas tulisse ; cui et ea ex parte plurimum Ecclesia Catholica debet, quod cum ipsius Synodi Acta perierint, ipse tamen pulsatus precibus amicorum, quod in controversia illa tractavit, scriptorum monimentis perpetuæ memoriæ commendavit. Inter alios qui hoc ab eo exegit, fuit Hildebertus Cenomanensis episcopus, ipse quidem hac ætate inter celebres doctrina et sanctitate viros annumerandus ; cujus adhuc extat, absque titulo tamen in Codice, exarata Epistola[1] istis verbis ad eum, postquam in Angliam est reversus :

[1] Willel. de Gest. pont. Angl. lib. x.

[1] Hild. Ep. II. tom. III Biblioth. sanctorum Patrum.

150. « Familiare est sapienti tolerare nescientem. Hinc est, quod inscitiam meam aperire non timui, quia erat cum sapiente colloquium. Eam, ni fallor, et scientia vestra erudiet, et charitas supportabit. Felicem me, inquam, si meruissem vel præsens instrui, vel tanquam familiaris Epistolam suscipere destinatam. Hoc autem invidet mihi locus, nec aliter salutationis indulsit obsequia, nisi prius orbis dimidium consultarem. Oportet enim maris et aeris explorare clementiam, si quem in Anglia judicamus salutandum. Cæterum incommoda separationis charitatis copula supplentur, quæ neminem patitur esse nobis absentem, neminem non familiarem. Ea enim nihil est diffusius. Par enim est latitudo charitatis et mundi. Charitas amplectitur quidquid oceanus; charitas in sacrario dilectionis et amicum colligit in Deum et inimicum propter Deum : eadem diligere non desinit, cum diligi definitur. Suos habet præsentes omnes affines ; quibus non potest obsequio, subvenit affectu. Absit igitur, ut publicum charitatis beneficium maris fluctibus auferatur, cum scriptum sit: Aquæ multæ non potuerunt exstinguere charitatem. Facile enim est, ut diversi littoris cultores charitas uniat, quæ unam Rempublicam terram facit et cælum. Hujus itaque fiducia injecta est mihi præsumptio inquirendi atque postulandi id, quod impensum non minuet erogantem. Si votorum summa quæritur, sequens illam pagina declarat.

151. « A proborum relationibus didici, vos in Concilio Barensi sermonem habuisse de Spiritu sancto, quem calumniosa Græcorum versutia a Filio minime procedere fabulatur. Quod igitur adversus hanc illorum dementiam in præfato promulgastis Concilio, succincto tractatu deprecor annotari. Et quia ipsi Latinorum Patrum testimonia non suscipiunt, his auctoritatibus opus flagitatum munire non tædebit, quas græca calliditas et suas fateatur et nostras. Magna quidem, beate pater, postulo; sed quæ pariter suscipienti proficient et danti. Nobilis enim est possessio scientiæ, quæ distributa suscipit incrementum, et avarum dedignata possessorem, nisi publicetur, elabitur. Conservet nobis Dominus sanctitatem vestram, et videant vos oculi mei, antequam moriar ». Hæc Hildebertus; etsi ad quem scribat, exciderit titulus, tamen quod ad Anglicanum antistitem scripserit, et eum qui interfuerit Barensi Concilio, ibique de Spiritu sancto adversus Græcos sermonem habuerit, alium quem dicamus præter Anselmum invenimus neminem, cum nonnisi unus ex Anglia episcopus illic interfuisse inveniatur sanctus Anselmus.

152. Rescripsit sanctus Anselmus quæsitus Epistolam (ita enim librum illum de Processione Spiritus sancti contra Græcos inscripsit) sed ad quem illam scripserit, pariter reticetur : quam quidem post Barense Concilium esse scriptam ipsemet testatur. Sed non ut Hildebertus postulaverat, ex doctoribus Græcis testimonia accersivit, sicut nec ex Latinis, prout in eodem Concilio Barensi fecisse videtur, eo quod Latinorum testimonia Græci illi non esse fidelia, sed ut testes domesticos suspicione non vacuos dicerent; quodque Græcorum Patrum assertiones non absque calumnia illata de Codicibus depravatis solerent excipere: S. Anselmus, justæ causæ fidens, abstinens se ab omnibus his, tam Latinis quam Græcis, ex divinæ tantum Scripturæ pharetra petitas sagittas in hostes quos confecit, emisit, ut ex eodem commentario ipse lector satis intelliget.

Insuper nonnisi adversus eosdem Græcos post hæc librum sive Epistolam illam scripsit, de Fermento et Azymo, ad Walramum episcopum ; quem quoniam suspicabatur esse ex classe schismaticorum episcoporum, quibus præsens sæculum abundabat, in titulo Epistolæ a salutatione abstinet ita scribens :

153. « Anselmus, servus Ecclesiæ Cantuariensis, Walramo episcopo Hurremburgensi » (Nurenburgensi). At quod salutationem non sit impertitus, exordiens, sic excusat: « Scienti breviter loquor, si certus essem prudentiam vestram non favere successori Julii Cæsaris, et Neronis, et Juliani Apostatæ (ita jure legit Dodechinus[1], non ut habet editio Parisiensis Audoeni, quæ depravate legit, loco « Apostatæ, potestati », contra successorem et vicarium Petri Apostoli, libentissime vos et amicissimum et reverendum episcopum salutarem, etc. » Vidisti quibus laudibus Henricum imperatorem schismaticum ornet : nempe cum post Julium Cæsarem, a quo dimanavit nomen imperatoris in posteros, Neronis et Juliani Apostatæ eum nominet successorem, a quorum altero crudelitatem, ab altero impietatem et fraudulentiam hæreditate possederit. Ut et hic meminisse lector debeat, quotquot hoc sæculo vixere viri sancti atque scientia clari, eosdem absque aliqua dubitatione inhæsisse Ecclesiæ Catholicæ ipsique Romano Pontifici, adversus schismaticum imperatorem et pseudopontificem Guibertum. Anselmus vero, ubi certo novit eumdem Walramum episcopum communionis esse Catholicæ, scribens ad ipsum postea librum de Diversitate sacramentorum, en qua cum salutatione voluit honestasse : « Domino et amico Walramo venerabili episcopo, Anselmus servus, Ecclesiæ Cantuariensis archiepiscopus, salutem, servitium, orationis, dilectionis effectum ». Cur autem tanta mutatio, sic exordio verbis hisce significat : « Gaudeo et gratias ago Deo, quia sicut scribitis, glorificat eum in vobis Catholica Ecclesia : quoniam in vestra mutatione divinæ voluntatis apparet gratia, domini papæ Paschalis amicitiam habetis et familiaritatem, ut jam mihi liceat vestram amicabiliter salutare sanctitatem, etc. » Quibus et apparet, eam esse scriptam Epistolam post Urbani papæ obitum, cum ipsi Paschalis successit.

Eodem anno, decima Junii, ab Occidentalium

[1] Dodechin. in Chron. anno Domini 1094.

exercitu, post plura adversus Turcas confecta certamina, capta est Nicæa in Bithynia. Quomodo vero ista se habuerunt, consule Tyrium[1].

154. *Obitus S. Margaritæ reginæ Scotorum.* — Hunc insuper annum suo ad Deum illustravit transitu (ut Rogerius notat) S. Margarita regina Scotiæ, quæ collapsam illic infeliciter Ecclesiasticam disciplinam restituendam curavit; adeo ut Scotorum Ecclesiam jam silvescentem defectu culturæ, reddiderit speciosam. Ista pluribus, qui ejus Vitam scripsit, Adelredus abbas. Hujus etiam viget mentio apud rerum Anglicanarum historicos hujus temporis, Willelmum Malmesburiensem et alios.

[1] Willel. Tyr. de Bello sac. III. c. 11.

Anno periodi Græco-Romanæ 6590.— Anno Æræ Hispan. 1135.— Anno Hegiræ 491, inchoato die 8 Decemb., Fer. 3.— Jesu Christi 1097. — Urbani II papæ 10.— Henrici IV reg. 42, imp. 14. Alexii Comneni imp. 17.

1. *Concilium Barense anno sequenti habitum.* — A num. 1 ad 11. Edinerus in Vita sancti Anselmi Cantuariensis episcopi, lib. 2, cap. 5, loquens de iis quæ anno MXCVIII gessit Anselmus, narrata obsidione Capuanæ civitatis hoc anno suscepta, et insequenti soluta, ait : « Dein soluta obsidione, Anselmus multa prece papam ad hoc flectere conatus est, qualenus ab onere Pontificali eum absolveret, et quieti liberum vacare concederet. Verum cum, quantum quidem ad effectum spectabat, in nihilum laborasset, fretus benedictione ejus, Sclaviam reversus est; opperiens ibi tempus Concilii, quod idem papa apud Barum kalendis Octobris erat celebraturus ». Cum vero Baronius persuasum haberet, Concilium Barense, *kalendis Octobr.* præsentis anni habitum, et Capuam obsidione liberatam, quæ ad sequentem annum pertinent, cum iis quæ currenti gesta permiscuit, quemadmodum et Alfordus in Annal. Angl. et Labbeus tom. X Concil. Sed, ut hæc certius suis annis reddantur, obiter hic quæ anno superiori in Anglia contigere, referenda.

2. *Concilium Hibernicum anno superiori celebratum.* — Eadmerus in Historia Novorum, lib. 2, part. 1, cap. 1, scribit: « Eo tempore (nempe tertio anno pontificatus Anselmi, ut antea dixerat, qui annus a die IV mensis Decembris anni MXCV inchoatur), Robertus comes Normanniæ in expeditionem Hierosolymitanam proficisci disponens, fratri suo Willelmo regi Angliæ, Normanniam spatio trium annorum, pecuniæ gratia, in dominium tradidit : quæ pecunia per Angliam partim data, partim exacta, totum regnum in immensum vastavit. Nihil Ecclesiarum ornamentis hac in parte indulsit dominandi cupiditas, nihil sacris altarium vasis, nihil reliquiarum capsis, nihil Evangeliorum libris auro vel argento paratis ». Subjungit postea Eadmerus conventum tunc fuisse Anselmum, qui de thesauro Ecclesiæ aliquam quidem summam obtulit, sed vicissim Ecclesiæ donavit villam suam cum nonnullis aliis. Venit postea Willelmus rex in Normanniam, « quo cum demoraretur, rex Hiberniæ, Murchertachus nomine, et Dofnaldus episcopus cum cæteris episcopis, et quique nobiles cum clero et populo ipsius insulæ, miserunt nuntios ac litteras ad Anselmum, innotescentes ei civitatem quamdam, Watafordiam nomine, in una suarum provinciarum esse, cui ob numerosam civium multitudinem expediret episcopum institui, etc. Jam enim sæcula multa transierunt, in quibus eadem civitas absque providentia et cura Pontificali consistens, per diversa tentationum pericula jactabatur, etc. Igitur Anselmus, considerans et intelligens eos justa et utilia petere, petitioni eorum libens annuit. Electum ergo pontificem, etc. dignum episcopatu comprobatum, sumpta ab eo ex more de subjectionis suæ obedientiæ professione, sacravit eum Cantuariæ, quinto kal. Januarii », id est, die XXVIII mensis Decembris, qui anno MXCVI in Dominicam incidebat, quo ideo Malchus Watafordiensis episcopus consecratus est, ut recte vidit Alfordus, non vero anno currenti, quo perperam tom. X Concil. Concilium *Hibernicum* tunc habitum consignatur. Ubi observabis, Eadmerum uno tenore hæc recitare, quia hujus ordinationis tempore, jam quartus Anselmi Pontificatus annus in cursu erat, licet Concilium anno tertio ejus præsulatus in Hibernia fuerit congregatum. Porro *mense Septembri* Robertum Guillelmo regi fratri Neustriam commisisse, et postea ad expeditionem Hierosolymitanam profectum esse, testantur Ordericus, lib. 9, pag. 724, Hovedenus et Simeon Dunelmensis.

3. *S. Anselmus Romam proficiscendi facultа-*

tem a rege extorquet. — Baronius a num. 2 ad 7 narrat, sanctum Anselmum *mense Octobri* Wintoniam a Guillelmo rege vocatum esse, et vix tandem post plurimam contentionem, quam ex Edinero in hujus sancti Vita refert, facultatem ab eo extorsisse Romam ad Urbanum II proficiscendi. Addit hæc contigisse mense Octobri superioris Christi anni. Verum Hovedenus, part. 1, pag. 466, hæc accurate refert ad præsentem annum, ad quem hæc habet : « Mox inter regem et Dorobernensem archiep. Anselmum orta dissensione (quia ex quo archipræsul factus est, Synodum tenere, et prava, quæ per Angliam pullulaverant, non licuit corrigere) mare transiit : et ad tempus in Gallia mansit, et post ad Urbanam papam perrexit Romam », quod ipsissimis verbis legitur etiam in Simeone Dunelmensi, in lib. de Gest. reg. Sed Edinerus lib. 2 Novorum, cap. 2, rem extra omnem controversiam ponit : « Anselmus, inquit, cœptæ petitionis suæ non immemor, rogavit regem quatenus quæsitam jam olim licentiam, vel tunc repetitis precibus non negaret. Sed secundo negat, sicut primo negarat. Postea conventu soluto in mense Octobri, Wintoniæ ad regem ex condicto venimus. Instantius itaque tam per se quam per alios regem Pontifex orat, quatenus bono animo sibi concedat, quod se jam tertio postulare necessitas sua cogebat ». Multis interpositis, narrataque facultate a rege tandem concessa, ait Anselmum Romam aditurum regi benedixisse : « Nunc igitur ignorans, quando vos iterum visurus sim, Deo vos commendo, et sicut spiritualis pater dilecto filio, sicut archiepiscopus Cantuariensis regi Angliæ, vobis Dei et meam benedictionem, antequam abeam, si eam non abjicitis, tribuere volo. Tunc rex : Benedictionem, ait, tuam non abjicio. Mox ille surgens, levata dextra, signum sanctæ Crucis super regem ad hoc caput humiliantem edidit et abscessit, viri alacritatem rege cum suis admirante. Anno ab Incarnatione Filii Dei millesimo nonagesimo septimo acta sunt hæc, feria quinta, quæ fuit idus Octobris ».

4. *Hæc facultas hoc anno S. Anselmo concessa.* — Alfordus anno MXCVI, ubi fuse totam Historiam ex Edinero lib. 2 Novorum recitat, ad citata verba quæ nulla explicatione eludi possunt, ait ea Edinero affuta fuisse oportere, cum is antea tertii anni Pontificatus Anselmi mentionem fecerit, et mense Octobri anni MXCVII Concilium Barense coactum sit. Verum ex citato loco intelligere potuit vir doctissimus *Concilium Barense* ad annum MXCVIII pertinere, et *Edinerum*, quando tertium Pontificatus Anselmi annum numerat, illum ad omnia sequentia non extendere. Ex certissimo itaque temporis charactere, feria nempe quinta cum idibus Octobris conjuncta, certo liquet, non solum Anselmum hoc anno ex Anglia discessisse, sed etiam *Concilium Hibernicum*, cujus paulo ante meminimus, et ordinationem episcopi Watafordiensis contigisse anno superiori ; cum hic præsul die XXVIII mensis Decembris ab Anselmo Cantuariæ consecratus fuerit, et currenti eo die in Galliis Anselmus egerit ; Edinerus enim ait : « Venimus Cluniacum, tertio die ante Nativitatem Domini, etc.

5. *Anselmus Romam adventavit.* — « Celebratis dehinc in cœnobio Sancti-Michaelis Archangeli, quod in monte situm Clusa vocatur, Passionis et Resurrectionis Dominicæ solemniis, in iter reverti Romam festinavimus », inquit Edinerus a Baronio citatus num. 8, qui ex eodem addit, Anselmum, ubi Romæ fuit, ab Urbano II valde laudatum esse. Verum Edinerus non de Paschate currentis anni, ut eum interpretatur Baronius, sed de Paschate anni millesimi nonagesimi octavi, die vicesima octava Martii celebrato verba facit, uti ex dictis certo sequitur, et ex dicendis magis constabit.

6. *Illo anno librum* Cur Deus homo *composuit.* — Sed quia *astabat æstas*, Joannes quidam olim monachus Becci suscepit Anselmum ut proprium patrem, et duxit eum in suam villam, ubi « insigne volumen edidit, quod *Cur Deus homo* titulavit : quod opus, sicut in Prologo ejus ipse testatur, in Anglia cœpit, sed hic in Capuana videlicet provincia constitutus, absolvit », inquit Edinerus in Vita sancti Anselmi quæ Baronius num. 10, ad præsentem annum revocat, quæque juxta ea quæ mox in medium attulimus, ad annum sequentem spectant. Porro villa illa, sicuti cœnobium Joannis, *prope Telesinam urbem* sita erant, ut habet Edinerus lib. 2 Novorum, cap. 3, et Telesia urbs episcopalis, nunc fere deserta, Beneventano archiepiscopo parebat.

7. *Honorifice excipitur a Rogerio duce Capuam obsidente.* — A num. 11 ad 17. Gaufredus monachus, Malaterra dictus, cujus verba recitat Baronius, asserit Urbanum II cum Rogerio comite colloquium habere cupientem, Capuam venisse, *ubi obsessionem tenebat* hoc anno inchoatam, ut habet idem Malaterra. Verum obsidio usque ad sequentem Christi annum perduravit, tuncque, non vero anno currenti, contigit quod narrat idem Edinerus mox citatus : « His ferme diebus (anno nempe MXCVIII), Rogerius dux Apuliæ, adunato grandi exercitu, Capuanam civitatem a sua ditione resilientem obsidebat, et audita fama Anselmi, directis nuntiis, rogavit eum venire ad se, cupiens illum videre et alloqui, atque per eum his quæ saluti suæ adminiculari poterant, informari. Ivit ergo pater ad eum. Adhuc longe eramus, et ecce dux ipse copiosa ducum multitudine septus patri occurrit ; ac in oscula ruens, ei pro suo adventu gratias egit. Plures exhinc dies in obsidione fecimus, remoti in tentoriis a frequentia et tumultu perstrepentis exercitus. Cum autem inter hæc Sedis Apostolicæ Pontifex Urbanus illo adventaret, et ei ab Anselmo ac principibus totius exercitus obviam itum esset, ingenti sæcularis gloriæ pompa prosecutus, ductus est in tentorium, quod ei prope

nos erat cæteris excellentius constitutum. Sicque donec civitas in deditionem transiit, obsidio illius Dominum papam et Anselmum vicinos habuit, ita ut familia illorum magis videretur una quam duæ ». Subjicit paulo post Edinerus : « Obsidione dehinc soluta, Anselmus cum papa ad Aversanam civitatem vadit », quæ Capuam inter et Neapolim sita est.

8. *Contigit hoc anno tantum sequenti.* — Hæc autem anno sequenti accidisse, extra omne dubium esse debet. Lupus enim protospata, qui hoc tempore in illa regione vivebat, in Chronico suo scribit : « Anno MXCVIII, comprehensa est Capua a Rogerio mense Martio ». Verum loco *mense Martio*, legendum *Mense Junio*, isque error adscribendus librario, qui mensem male exaratum in alium mutavit. Pascha enim illo Christi anno, die XXVIII Martii celebratum, quo tempore *sanctus Anselmus* in Abbatia Sancti-Michaelis adhuc versabatur, et ubi Romam pervenit, illic *per dies decem* resedit in palatio Lateranensi cum Urbano II, ut narrat Edinerus in lib. 2 Novorum citato. Præterea Capuanæ urbis obsidio per aliquod tempus duravit, post *Anselmi* in eam adventum, ut ex memoratis Edineri verbis colligitur.

9. *Quo et Salernum Urbanus II venit.* — A num. 17 ad 144. Cum Malaterra lib. 4, cap. 29, cujus verba Baronius exhibet, doceat, *Capua* expugnata, *Urbanum II Salernum* venisse, et cum Rogerio duce colloquium habuisse, ex dictis sequitur quæcumque hoc in loco Baronius habet, cum anno MXCVIII, quemadmodum et præcedentia connectenda esse. Confirmat hæc omnia Epistola Urbani II ad Rogerium, Calabriæ et Siciliæ comitem, a Baronio num. 23 recitata, quæ data dicitur *Salerni*, *III nonas Julii, Indict.* VII, *anno Pontificatus nostri* XI, anno sc. MXCVIII, quo ideo, non vero currenti, Urbanus II tam Barii quam Salerni fuit. Sed Indictio mendose a librario descripta, legendumque *Indictione* VI, loco *Indictione* VII.

10. *Boamundus dux crucem assumit.* — Ad num. 144 et seq. Boamundus Tarenti princeps, non hoc anno, sed præcedenti, cum suo exercitu mare transiit, et in Orientem perrexit, teste Fulcherio Carnotensi, lib. 1, cap. 2, qui ad annum MXCVI ait, Hugonem Magnum Philippi regis Francorum fratrem, primum heroum, mare transiisse, et post eum Buamundum, Roberti Guiscardi filium. « Dum tanta nobilitas in unum convenit », inquit Ordericus lib 9, « et incomparabilis probitas sine fictione ad opus Dei se obtulit, ingens cunctis timentibus Deum qui aderant tripudium fuit. Alexius autem imperator, qui jamdudum Cisalpinorum arma graviter expertus est, audito adventu tantorum baronum nimis territus est; et perspecta arte per quam periculum evaderet, sub specie pacis eos doloe decipere conatus est. Erat enim callidus et facundus, largus, et fallendi artifex ingeniosus. Legatos igitur ad nobiles peregrinos misit, et pacem ab eis humiliter requisivit, liberumque transitum per terram suam, et necessarium negotium atque subsidium se illis daturum cum juramento promisit. Dux vero Buamundus, qui fraudes ejus bene dudum expertus erat, eumque bello bis devicerat, simulatis concionibus non acquievit, sed socios suos ad obsidendam Constantinopolim viriliter incitavit, et multis ac probabilibus hoc sibi commodissimum esse allegationibus manifeste ostendit. Franci autem dixerunt : Nos divitias nostras dereliquimus, et peregrinationem sponte aggressi sumus, ut pro amore Christi paganos confundamus et Christianos liberemus. Græci autem Christiani sunt. Pacem ergo cum illis faciamus, et quæ Turci eis abstulerunt, reddamus. Coactus est itaque sagax Buamundus consiliis Francorum, ut pacem faceret cum imperatore Græcorum, ad magnum, ut postea claruit, detrimentum Christianorum ». Ita Ordericus de rebus hoc anno gestis verba faciens. Tyrius vero, lib. 2, cap. 20 : « Quotidie magis et magis Græcorum dolus et fraus imperatoris detegebatur, ita ut jam nemo esset de principibus, cui non esset manifestum et luce meridiana clarius, quanto odio populum prosequebatur nostrum, et omne Latinorum genus haberet invisum. Verumtamen quoniam ad alia eorum properabat intentio, et a Deo magis placitum propositum anhelabant, tutius judicabant illatas dissimulari injurias, quam se a tam pio revocare concepto, aut assumpto labori impedimentum ministrare ».

11. *Concilium Barense.* — Ad num. 146 ad 154. *Urbanus II*, post profectionem suam tam Capuanam quam Salernitanam anno sequenti peractam, apud *Barium* Apuliæ urbem Concilium celebravit, idque *kalendis Octobris*, ut jam ex Anselmi Vita diximus. Edinerum de kalendis Octob. sequentis Christi anni interpretandum, recte viderunt Hovedenus, part. 1 Annal. pag. 467, et Simeon Dunelmensis, de Gestis reg., qui ad annum MXCVIII habent : « Urbanus papa, comitante secum Dorobernensi archiepiscopo Anselmo, ut illi mandarat, ad Concilium quod apud Barium kal. Octobris celebrari constituit, proficiscitur. In quo concilio plurima de fide Catholica ab Apostolico disserta sunt facunda ratione, etc. »

12. *Anno* MXCVIII *coactum.* — Præterea Lupus protospata in Chron., ubi quandoque annum Incarnat. a kalendis Septembris, sicut Græci cum quibus vivebat, auspicatur, ait : « Anno MXCIX, mense Octobri, papa Urbanus congregavit universam Synodum in civitate Bari, in qua fuerunt CLXXXV episcopi, et mense Junii in festivitate S. Petri Apostoli, comprehensa est Hierusalem civitas a Christianis.... et mense Julii prædictus papa Urbanus obiit, et datus est Paschalis papa ». Chronographus vero Barensis : « MXCIX, Indict. VII, tertia die intrante mense Octobr., venit papa Urbanus cum plures archiepiscopi et episcopi (solecismi auctoris sunt) abbatibus et comitibus ; intraverunt in Baris, et suscepti sunt cum magna reverentia, et præpa-

ravit domino Heliæ nostro archiepiscopus mirificam sedem (addendum, *pro papa*, cujus gratia sedes illa Heliæ jussu parata), intus in Ecclesia beatissimi Nicolai confessoris Christi, et fecit ibi Synodum per unam hebdomada. Post completos dies octo, perrexit in pace (nempe papa), et in mense Julii obiit ipse papa Urbanus, et surrexit Paschalis papa ». Ex his liquet protospatam et chronographum Barensem annum illum Christi MXCIX a kalendis Septemb. anni Christi MXCVIII inchoare, exemplo Græcorum Apuliam, Calabriam et Siciliam incolentium, qui tam Indictionem quam annum mundi juxta Æram Constantinopolitanam a Septembri incipiebant. Uterque enim post mensem Julium collocat, mortem Urbani papæ cum mense Julio anni MXCIX connectit, asseritque *Urbanum II* mense Octobri ejusdem Christi anni, Concilium Barense celebrare, quod nonnulli de mense Octobri anni MXCVIII intelligi potest, indicatque utrumque scriptorem a kalendis Septembris annum quandoque exordiri, licet sæpe alibi illum a Januario, vel a Natali Christi repetant. Hujus itaque Concilii epocha nunc certa et indubitata, recteque annotata a Gerberonio in Censura operum sancti Anselmi nova editione a se donatorum.

13. *Hildebertus fit episcopus Cenomanensis.* — *Hildebertus* Cenomanensis episcopus, hoc anno renuntiatus, in Epistola ad Anselmum post Concilium Barense scripta, et a Baronio num. 150 et seq. relata, ait : « A proborum relationibus didici, vos in Concilio Barensi sermonem habuisse de Spiritu sancto, quem calumniosa Græcorum versutia a Filio minime procedere fabulatur, etc. » De processione itaque Spiritus sancti in illo Concilio inter alia actum. *Hildebertum* hoc anno dictum episcopum Cenomanensem, docent *Vetera Gesta episcoporum Cenomanensium*, a Mabillonio tom. III Analect. publicata. Ibi enim cap. 34 legitur, « Hoellum anno suæ ordinationis XII obiisse, IV kalend. Augusti, anno Dominicæ Incarnation. MXCVII », et Hildebertum « scholarum magistrum, et archidiaconum propter scientiæ et honestatis suæ meritum » in locum ejus substitutum esse : « Ipse autem, ni fallor », inquit idem auctor anonymus Gestorum illorum, « nondum XL annos ætatis exegerat, cum ad honorem episcopatus electus est. Unde metuens, ne caro more suo semper adversus spiritum concupiscens, vigorem spiritus sui blanditiis emolliret, cœpit corpus suum cibi et potus parcimonia, status duritia ac cilicii asperitate domare, etc. et si quæ fuerant juventutis delicta, eleemosynarum largitione redimere ». Tum pag. 324, postquam plura in ejus laudem protulit, inquit : « Charitatis gessit seminarium, quod intra et supra omnia ejus opera honestatis pariter et religionis emicat splendore et liberalitatis. Hoc plane beneficium suis præponderat excessibus ». Baronius anno MLXXXXVIII, num. 19, refert Epistolam ab Ivone Carnotensi *Hildeberto Cenomanensis Ecclesiæ electo* datam, alias CCLXXIX, nunc CCLXXVII, in qua Ivo scribit : « Dicunt quidam de majoribus Cenomanensis Ecclesiæ, qui anteactam vitam tuam se nosse testantur, quod ultra modum laxaveris fræna pudicitiæ, in tantum ut post acceptum archidiaconatum, accubante lateribus tuis plebe mulierculararum, multam genueris plebem puerorum et puellarum ». Paulo post : « Addunt quoque calumniæ prætaxatæ personæ, quod nec earum consilio fueris electus nec consensu ». Quibus verbis freti Baronius et Sirmondus, in Notis ad Epistolas Goffridi abbatis Vindocinensis, Hildeberto archidiacono solutioris vitæ et impudicitiæ notam inurunt.

14. *Laudatur.* — Contra vero Juretus, in illius Epistolæ Ivonis margine, et in Notis ad eam, contendit Epistolam, non *Hildeberto*, sed *Aldeberto Cenomanensis Ecclesiæ electo* datam esse; quod ita in duobus antiquis exemplaribus Mss. legitur. Ad hæc asserit, extare præcedentes litteras ad *Hildebertum* jam Cenomanensem episcopum, quæ suo ordini restitutæ fide aliquot priscorum Codicum, subindicant hanc posteriorem vix posse eidem recte inscribi. Ita Juretus. Verum hæc sententia prorsus explodenda, cum ex laudatis Gestis episcoporum Cenomanensium, aliisque documentis certo constet, *Hildebertum* fuisse immediatum successorem *Hoelli* anno currenti demortui, nullumque *Aldebertum* Ecclesiam Cenomanensem Ivonis tempore rexisse. Librarii itaque *Hildeberti* nomen in duobus illis Mss. depravarunt, ut non raro in aliis. Præterea, cum ex lectione ejusdem Epistolæ manifeste appareat, eam primam esse quam ad *Hildebertum* jam episcopum Ivo scripserit, aliæ, quæ nomen *Hildeberti* præferunt, post præsentem annum datæ, et in Codicibus tam Mss. quam impressis male collocatæ, ac post hunc annum exaratæ. Quoad opinionem Baronii et Sirmondi, verum quidem est, *Hildebertum* ab Hoello, anno MLXXXV episcopo Cenomanensi creato, ad archidiaconatum ejusdem Ecclesiæ promotum, prioribus archidiaconatus sui annis, dissolutioris vitæ fuisse, ut ex verbis mox a nobis in medium allatis eruitur, sed cum a Goffrido Vindocinensi abbate, cujus ad eum variæ extant Epistolæ, a Malmesburiensi, lib. 3 de Gest. reg., a sancto Bernardo, præsertimque ab auctore anonymo Gestorum Cenomanensium episcoporum, pietas ejus aliæque præclaræ virtutes commendentur nullaque ei vitia imputentur, perspicuum est, *Hildebertum* jam ante episcopatum sancte vixisse, ejusque æmulos aliquot juventutis ejus delicta non solum refricasse, sed calumnias etiam in eum texuisse. Hinc sæculo sequenti ad archiepiscopatum Turonensem evectus fuit, et utrique Ecclesiæ summa cum laude præfuit, ut ibidem ostendetur.

15. *Gesta in bello Hierosolymitano.* — Ad num. 154. Chronographus Malleacensis ad annum MXCVII, gesta in bello Hierosolymitano his verbis refert : « Acta sunt tria bella in via de Hierusalem cum Turcis, in quibus Christianos usque ad inter-

necionem persecuti sunt occulto Dei judicio. In primo bello, Lumbardi seu Longobardi et Alamanni, cum Rainaldo domino suo perierunt in castro quodam Exceregorgo in die Dedicationis sancti Michaelis : in secundo, Petrus Eremita et Gauterius intrantes Cinotot, quod est supra Nicænam civitatem, confestim venerunt illuc Turci, et omnes occiderunt ; solus Petrus evasit, et hoc factum est in mense Octobri. Hæc facta sunt in præcedenti anno millesimo nonagesimo sexto ab Incarnatione Domini (quo ea narravimus, licet Mabillonius in margine ad Historiam Belli Sacri a se publicatam, ea cum currenti perperam illigarit). Deinde insequenti anno MXCVII, alii principes venerunt Constantinopolim et in Sclavia, et fuerunt in magna persecutione. At Buamundus et Tancredus et Guillelmus frater ejus, et multi postquam acceperunt cruces, persecuti sunt Turcopolos et Princinnatos, et vicerunt et superaverunt in quarta feria, quod est caput jejunii. Deinde in alio bello, Turci et Princinnati, et Commani, et Slavi, Visi et Athenasi omnes contra Christianos erant, et quodam die episcopum Podiensem acceperunt, et per vim perdiderunt, et a Christianis superati sunt.

16. *Nicæa a Cruce signatis capitur, et Antiochia obsidetur.* — « Tandem ergo kal. Maii, concordes et unanimes effecti cum imperatore Alexio causa sanctæ expeditionis. Collecti itaque principes et consociati firmiter mediante Maio, pugnaverunt apud Nicæam civitatem cum Turcis, et interfecerunt innumerabilem multitudinem Turcorum, ipsamque, quæ est caput totius Romaniæ urbis, et multa alia ceperunt, fueruntque in obsessione illa per septem hebdomadas, et in die Ascensionis pridie idus (nempe mensis Maii) cœperunt primum invadere. Fueruntque vulnerati multi et martyrizati : quas inter duas pugnas ceciderunt tredecim millia Christianorum et ducenta millia Turcorum. Eodem anno apparuit stella Cometa pridie Nonas Octobris per septem noctes, fuitque terræmotus tertio idus Octobris. Mense Novembri fuit magna perditio seminum, partim ex vermibus, partim ex pluviis, et flumina creverunt magna, et castella et vicos et homines necaverunt, maxime pedites. Fuitque bellum aliud primo die Julii contra trecentos et sexaginta millia Turcorum, Sarracenorum, Publicanorum, Persarum et Agulanorum, in quinque generalibus bellis, Deo opitulante triumphaverunt, acceperunt quadraginta et unam principales civitates et ducenta castra in Romania et Suria ; et post hæc omnia duodecimo kal. Novembris obsederunt tres partes civitatis Antiochiæ », quæ anno sequenti in Crucesignatorum potestatem venit, ut ibidem videbimus.

17. *S. Margarita ante quadriennium demortua.* — *Sanctam Margaritam*, Scotiæ reginam, anno MXCIII animam Deo reddidisse, ibidem monstravimus. Asserit Baronius ejus Vitam ab *Adelredo* abbate scriptam fuisse, sed eum falli suspicor, erroremque inde procedere, quod Adelredus seu Ailredus abbas Rievallensis, in Epistola ad Henricum ducem, postea Anglorum regem scripta, de sancta Margarita, ejusque genealogia agat. Gemmeticensis, lib. 7 Hist. Normannorum, cap. 10, loquens de Mathilde sanctæ Margaritæ filia, ab eodem Henrico rege in uxorem accepta, de utraque ait : « Quantæ sanctitatis et scientiæ tam sæcularis quam spiritualis utraque regina, Margareta scilicet et Mathildis fuerint, liber qui de Vita ipsarum scriptus est, plano sermone describit ».

18. *Henricus imp. Italiam relinquere coactus.* — Bertholdus in Chronico, ad annum MXCVII ait : « Domina Mathildis, egregia dux et marchionissa, devotissima sancti Petri filia, magnum sibi nomen ubique eo tempore acquisivit. Nam ipsa pæne sola cum suis contra Henricum, et hæresiarcham Gilbertum complicesque eorum, jam septennio prudentissime pugnavit, tandemque Henricum de Longobardia satis viriliter fugavit, et ipsa, recuperatis suis bonis, Deo et S. Petro gratias referre non destitit ». Henricum autem imp. currenti anno ex Italia in Germaniam rediisse, affirmant Urspergensis abbas et Dodechinus abbas in Appendice ad Marianum Scotum. Mansit *Henricus* in Italia ab anno MXC, quo illuc venit, usque ad præsentem.

19. *Floret Congregatio canonic. regularium Aroasiæ.*—Vivebat adhuc hoc anno *beatus Hedelmarus* fundator *Aroasiæ* in Belgio, cui hoc anno Lambertus episcopus Attrebatensis donationem fecit, a Locrio in Chron. Belgico recitatam. *Aroasiensis* canonicorum regularium congregatio ab Hedelmaro, Conone presbytero, ac Rogero laico circiter annum MXC instituta, et a Jacobo Vitriaco in Historia Occident. cap. 23 valde commendata, initium cœpit *Araosiæ*, altero lapide ab Apalma Artesiæ oppido positæ. Hæc congregatio etiamnum floret, de eaque legendus Bollandus in Encomio beati Hedelmari ad diem XIII mensis Januarii.

URBANI II ANNUS 11. — CHRISTI 1098.

1. *Concilium Romæ in Basilica Vaticana.* — Annus Redemptoris millesimus nonagesimus octavus ordine sequitur, Indictione sexta, « quo », inquit Bertholdus, « dominus papa Romæ Natalem Domini celebravit, maximamque pacem in ipsa Urbe et ejus finibus firmissime composuit, ibidemque Paschalem solemnitatem cum magna gloria itidem celebravit; sed æmulus ejus Guibertus, in partibus Ravennæ eo tempore demoratus, quamdam munitionem perdidit, in qua ipse spem suam maxime habuit, videlicet Castellum nomine Argentum, quod Pado imminet, et omnes Padum transeuntes distringere potest ».

Constat insuper hoc eodem anno, post Pascha ab eodem Urbano Pontifice Romæ fuisse Synodum celebratam, cui voluit interesse sanctum Anselmum archiepiscopum Cantuariensem; quem discedere properantem, ea de causa Romæ papa detinuit. De quo Edinerus qui aderat, ista scribit[1]:

« Finito, inquit, Concilio Barensi, Romam cum Apostolico profecti sumus. Transactis autem aliquantis diebus, venit Romam Willelmus ille, cujus in exitu Angliæ memoriam fecimus. Inter alia hoc effecit apud Apostolicum, ut inducias regi Angliæ daret usque ad festum S. Michaelis Archangeli. Quod Anselmus agnoscens, illico Lugdunum redire volebat, sed prohibitus a papa est propter Concilium, quod se tertia hebdomada Paschæ Romæ habiturum statuerat ». Quæ autem constituta fuerint in Concilio, præteriit Edinerus, sed Willelmus Malmesburiensis in Historia rerum gestarum pontificum Anglorum de his agens, sugillat Urbanum papam ac suos, quod pecuniæ mercimonio inducias regi concessisset usque ad festum S. Michaelis archangeli.

2. Verum idem auctor meminisse debuit, a se paulo superius dictum, anno superiori in Concilio Barensi, quod idem Urbanus Pontifex jam sententiam excommunicationis in regem ibi laturus statim intercessione sancti Anselmi, ne faceret, cohibitus esset. Accusarine potuit tarditatis Urbanus, qui ab Anselmo actore, ne in eum dicat sententiam, continetur? Quod si petenti regi per nuntium inducias usque ad festum sancti Michaelis Archangeli concessit Urbanus; potuitne vel istas ipse negasse, non dico regi, sed cuilibet homuncioni petenti, ut acturus causam Romæ, ex Anglia testes et testimonia perduceret, atque produceret, ex tanto terrarum spatio? An et vitio dari potuit summo Pontifici, aliquid indulsisse regi, quem vidimus haud pridem a schismaticis defecisse, atque ad communicationem Urbani Catholici antistitis convolasse? Ubi illud de Domino dictum, et repetitum[1] (ut omittamus externa): « Arundinem conquassatam non confringet, et linum fumigans non exstinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium? » Vel illud Apostoli[2]: « Vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros ». De qua dictum[3]: « Sicut fremitus leonis, ita et regis ira ». Attamen declamatas esse per Lucensem episcopum has inducias, ita idem Willelmus enarrat:

3. « In Ecclesia S. Petri erat Concilium, ingens strepitus astantium, multus concursus venientium. Ideoque cum decreta minus audirent, præcepit papa Reingerio Lucensi episcopo, ut vocali sonoritate cuncta enuntiaret in vulgus. Assurgit ille imperato muneri, nec clamor incœptus frustrabatur hiantem; sed etiam longe positorum pulsabat et penetrabat auditum. Multaque parte decretorum edisserta, repente, quasi animo excussus, aliena, et quæ a negotio dissidere videbantur, verba intulit; (ista scilicet:) Sed væ! Quid facimus? præceptis subditos oneramus, et auxilium a nobis quærentibus nullum afferimus. Dolet hinc et conqueritur totus mundus, quod caput omnium membris suis non conqueritur. Ecce quidam inter nos modeste sedet et tacite, cujus silentium clamor magnus est apud Deum, qui jam secundo anno Apostolicæ Sedis vigorem opperiens, de omnibus suis injuste ablatis, quid, quæso, excepit auxilii? Anselmus est de quo dico, archiepiscopus Angliæ. Hæc dicens, virgæ quam tenebat gravi ad pavimentum illisione indignitatem rei exaggerare visus est. Hic papa in eum tendens: Absiste, inquit,

[1] Edin. in Vit. S. Anselm. l. II. apud Sur. tom. II. die XXI April.

[1] Matth. XII. ex Isai. XLII. — [2] Eph. VI. — [3] Prov. XIX.

moveri, frater Reingeri; procurabitur huic rei correctio. At Reingerius fervore spiritus actus, cum dixisset: Ita expedit; aut: Justum judicem res non transibit; rursus interruptam seriem decretorum contexuit. Horum dictorum stupor affecit Anselmum, cum sciret nec suorum, nec suis querelis Reingerium ad hæc commemoranda inductum fuisse. In hoc Concilio, papa cum omnibus sententiam excommunicationis vibravit in laicos investitores Ecclesiarum, et in investitos a laicis, et in taliter investitos consecrantes, et in illos qui pro Ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt ». Hæc de Concilio tunc in Basilica Vaticana celebrato Willelmus; moxque de discessione Anselmi ab Urbe narrationem aggreditur.

4. *Urbani erga Anselmum officia et præclara hujus virtutum exempla.* — Sed quibus tunc diebus illis morarum in Urbe Anselmi, Urbanus papa cum officiis ac beneficiis frequentaverit, sic accipe ab Edinero teste fideli, qui aderat illis fruens: « Morati itaque Romæ sumus ferme per dimidium annum, hujus scilicet anni ferme sex mensibus, continue circa papam degentes, et quasi in commune viventes. Unde et ipse papa nonnunquam ad Anselmum veniebat, læte cum eo sese agendo, et curiam ei faciendo. Dedit ei quoque hospitium, in quo conversabatur, eo jure, ut si aliquando Romam rediret, contra omnes homines illud sibi vindicaret. Ipse in conventu nobilium, in processionibus, semper et ubique a papa secundus erat, præ cunctis honoratus, præ cunctis acceptus, et ipse omnibus simplici humilitate submissus. Præterea Angli illo tempore Romam venientes, pedes ejus ad instar pedum Romani Pontificis in sua oblatione honorare desiderabant; quibus ille nequaquam acquiescens, in secretiorem domus partem fugiebat, et eos pro tali re nullo patiebatur ad se pacto accedere. Quod ubi papæ relatum est, admiratus in homine humilitatem mundique contemptum, jussit sese in se tenere, et nullum benefacere volentem prohibere, sed omnes pro tali causa adventantes patienter admittere. At ille modesta quadam verecundia actus, jussa profecto postponeret, si non inobedientiæ nævo corrumpi timeret.

5. « Quid referam nonnullos cives Urbis, quorum ingens multitudo propter fidelitatem imperatoris ipsi papæ erat infesta, nonnunquam in unum conglobatos, Anselmum a Lateranis ad Sanctum Petrum euntem cum suis, propter odium papæ capere volentes; sed mox viso vultu ejus territos, projectis armis terra procumbere, et se illius benedictione deposcere insigniri? Hi honores et horum similes ubique illum comitabantur, quia mores ejus in cunctis Deo famulabantur. Hinc etiam erat, quod non facile a quoquam Romæ simpliciter homo vel archiepiscopus, sed quasi a proprio nomine, sanctus homo vocabatur. Quicumque igitur ei serviebamus, amori et honori cunctis eramus ». Hæc Edinerus, pergens dicere de ejus recessu ab Urbe Lugdunum, ubi ad biennium quoque permansit, cum audita morte regis est reversus in Angliam. Sed hæc modo nobis satis ad institutum.

6. Verum quid ante recessum petierit ab Urbano, non prætereundum, sed in exemplum omnium Christianam modestiam profitentium, in tanti viri commendationem est enarrandum: « Antequam ab Urbe recederet », inquit Willelmus in rebus gestis Pontificum Anglorum [1], « ipse Anselmus obedientiæ pertinax custos, cum archiepiscopus liberæ potestatis esset, rogavit papam Urbanum, ut sibi aliquem præponeret, cujus jussis vitam disponeret. Is Edmerum (quem alii Edinerum vocant) exhibuit, cujus Anselmus tanti jussa faciebat, ut cum eum cubili locasset, non solum sine præcepto ejus non surgeret, sed nec latus inverteret ». Erat iste famulus ejus a secretis, qui (ut dictum est) ejus res gestas conscripsit. At his plane consentientia sunt, quæ idem ipse Anselmus rogatus scribit de seipso ad Falconem episcop. Bellovacensem [2], cum excusat se non teneri amore honoris et gloriæ in archiepiscopatu, sicut apud quosdam in suspicionem adductus fuerat; post multa ista subjungens:

7. « Sciant ergo omnes, sicut mea conscientia mihi dicit coram Deo, quem invocare testem mendacii nefas esse scio, quia non me rapit aut alligat ad archiepiscopatum Anglorum cupiditas alicujus rei, quam servus Dei contemptor mundi contemnere debet; sed timor Dei me cogit pati, ut quamvis dolens et timens, ab Ecclesia Dei trahar. Et quia si mihi liceret, servata obedientia et charitate, quas Deo debeo et Ecclesiæ ejus matri meæ, propter eum potius ac libentius eligerem sub abbate et regulari disciplina in monastica paupertate et humilitate esse et obedire et servire, quam regnare in hoc mundo sæculariter, aut dominari, aut archiepiscopatum sive episcopatum possidere, vel abbatiam aut hominibus quibuslibet præesse ad animarum gubernationem, sive ad corporum sustentationem, in magna terrarum et rerum terrenarum possessione et opulentia.

8. « Quod ego ipse non imputo mihi ad tantum, quantum ad hoc, quia talem me scio, tam parum utilem, tam parum fortem, parum strenuum, parum prudentem, parum justum, ut potius mihi congruat et expediat subesse prælato quam præesse aliis, obedire quam præcipere, servire quam dominari, ministrare quam ministrari. Cogor hæc de me confiteri; sed malo hæc in simplicitate mea, ut puto, sine duplicitate dicere, quam pati ut alii homines peccent in me, aut malum exemplum sumant per ignorantiam et errorem suum de me etc. » At de S. Anselmo modo hactenus: inferius nobis occurret sæpe de præclaris ejus actionibus agere. Jam vero quæ anni hujus sunt reliqua, prosequamur. Conveniendi sunt nobis ipsi schismatici, eorumque opera propalanda. Ita plane in via ista omnibus, bonis scilicet et

[1] Willel. Malmesbur. l. I. — [2] Ansel. Episc. Ep. IX.

malis, usu communi contigit ut occurramus.

9. *Conciliabulum Romæ schismaticorum.* — Quod enim mali æmulatione bonorum, quæ ab ipsis pie sancteque fieri vident, facere æque nitantur, ne quid minus ab ipsis habere virium et facultatis cessando demonstrent; cum scirent per Catholicos assidue cogi Concilia, legitimosque agitari conventus, ipsa quoque æmula factio schismaticorum cogit Romæ suos, non ad Concilium, sed conciliabulum, et conventiculum celebrat, at nequaquam in Spiritu sancto legitime congregatum. Imitari possunt et vespæ apes, favum et ipsæ fabricant, sed repleri ipsum melle non æque præstare valent, cum extra Catholicæ Ecclesiæ alvearium una conveniant. Qui igitur gregarii erant pseudopontificis cardinales, Romæ conveniunt adversus Catholicos, contra quos synodalem conflant Epistolam, quæ ad calcem commentarii Bennonis unius ex illis extra cardinem cardinalis, his verbis scripta legitur :

10. « Adalbertus episcopus Sanctæ Ruffinæ Silvæ-Candidæ, Joannes episcopus Ostiensis, Hugo episcopus Prænestinus, Albertus episcopus Nepesinus, Benno cardinalis presbyter Urbis Romæ, Romanus cardinalis presbyter Urbis Romæ, Romanus cardinalis presbyter Urbis Romæ, Guido cardinalis presbyter Urbis Romæ, Octavianus cardinalis presbyter designatus, Paulus primicerius Romanæ Ecclesiæ, Nicolaus electus abbas Sancti Silvestri Urbis Romæ, N. abbas Sancti Pancratii Urbis Romæ, et clerus, et clarissimi principes laici Theobaldus Chinebii, et Udalricus de Sancto Eustathio, et populus Romanus, omnibus Deum timentibus, et salutem Romanæ Reipublicæ diligentibus». Vidisti ex titulo acephalum conventiculum, carens capite conciliabulum : Guibertus enim (ut audisti anni hujus exordio) in Longobardia commorabatur, ipsorum auctor pseudopontifex. Epistola sic se habet :

11. « Nolumus ignorare prudentiam vestram, quod ad destruendas hæreses noviter ab Hildebrando inventas, et antiquas sub nomine pietatis impie ab ipso renovatas, et ad defensionem fidei Catholicæ, et ad exterminandam impietatem eorum, qui noviter ipsam fidem Catholicam (quantum in ipsis erat) scindere non timuerunt, Deo auctore, nonis.... apud Sanctum Blasium convenimus, octavo idus apud Sanctum Celsum, septimo idus apud Sanctam Mariam, in Ecclesia quæ vocatur Rotunda, consedimus; ipsas hæreses damnatas, sicut majores nostri, et nos damnamus; omnes sectatores, communicatores, complices semel damnatæ pravitatis pari sorte censemus, ne si vel paululum taceamus, consentire videamur. Eos vero qui auctoribus eorum communicant, data securitate libere veniendi et abeundi, vocamus, ut per majores suos, dominum Rainerium, et Joannem Burgundionem, causam suam agant, admonemus; securitatem integram, in quantum possumus, usque ad festum omnium Sanctorum proponimus; etiam cum in causa sua defecerint, neminem circumvenientes, nullius sanguinem, sed omnium vitam et honorem sitientes, nec seditiones in populo commoventes. De causa enim sua dissidere videtur, quisquis auctor est seditionis. Pacem vero et dilectionem sinceram proponimus, omnibus pacem et veritatem et unitatem Catholicæ Ecclesiæ amplectentibus, ut simus filii Patris nostri qui in cælis est. Qui enim ex patre diabolo sunt, opera patris sui faciunt, conspirationibus, seditionibus, et cujus filii sint manifeste ostendunt. Nos vero illius discipuli esse desideramus, cujus doctrina etiam inimicis sane est intelligenda. Orent pro nobis Ecclesiæ filii, ut crescat sermo Domini, etc. Data Romæ contra schismaticos in sacro conventu, anno ab Incarnatione Domini millesimo nonagesimo octavo, Indictione sexta, septimo idus Augusti ».

12. His litteris vocati sunt. Declinarunt autem audientiam schismatici per sexdecim annos, per obsides potentes et clarissimos, etsi per sacramenta invitati, ne caperentur suis mendaciis, ne suis libellis convincerentur, quibus auctores eorum corruperunt terram hæresibus variis, longe lateque disseminatis per apostolos multiplicis erroris. Sacer etiam conventus, toties deprehensa eorum astutia, in conspectu Ecclesiæ, coram multitudine Romanorum ait : « Eos qui S. Ecclesiam scindere non timuerunt, iterum vocamus ad Synodum, quam Deo auctore, celebrare disposuimus circa kalendas Novembris. In præsenti tamen, quia venire renuunt, testes invocamus contra eos cælum et terram, quod nullum consensum adhibemus eorum perversitati. Et in testimonium illius, in medio Ecclesiæ, in conspectu angelorum et hominum incendio tradimus decreta eorum hæretica, quibus orbem terræ perverterunt, verbum Dei adulterantes, sub ementito colore pietatis, quærentes plus se quam fidem Catholicam amari ; qui per sexdecim annos nullum dederunt locum veritati, fugientes lucem examinationis, tenebris errorum assueti, falsis expositionibus violenter intorquentes Scripturas in adjumentum nefandissimi schismatis.

13. « Hildebrandus, in extremis suis, vocavit ad se unum de cardinalibus duodecim quem multum diligebat præ cæteris, et confessus est omnipotenti Deo et toti Ecclesiæ, se valde peccasse in pastorali cura quæ ei ad regendum erat commissa. Atque hunc confessorem suum misit ad imperatorem et ad totam Ecclesiam, ut optarent illi veniam ». Hucusque Acta pseudosynodi apud Bennonem in Vita Gregorii papæ Septimi edita : quorum partem postremam de Gregorii papæ pœnitentia tempore mortis, jam sæpe superius apertissimis demonstrationibus confutatam audisti, ut non sit opus eamdem rursus erroris convincere.

14. *Expeditionis Hierosolymitanæ felices res gestæ.* — Inter hæc autem cum prospera nuntiarentur de Orientali expeditione, visum est Urbano papæ Apostolicum legatum in partes illas decer-

nere. De qua legatione habet ista Bertholdus horum inspector hoc anno : « Dominus papa ad eamdem multitudinem suam legationem direxit, videlicet venerabilem Theobertum, Pisanæ Ecclesiæ archiepiscopum, qui et illis in omnibus Apostolica vice adesset, et Ecclesias in locis unde pagani expulsi sunt, instauraret. Sed Constantinopolitanus rex huic dispositioni impedimento fuit, qui se omnimode a nostrorum adjutorio subtraxit. Nam civitates illas, quas nostris de manibus eripuerunt, ille penitus incendio devastare, et paganis reddere non timuit, iterque Hierosolymitanum per suam potestatem omnibus peregrinis omnino prohibuit ». Hæc ipse. Post Nicæam vero captam, has reperimus cusas jam datas litteras a Boamundo :

15. « Boamundus, Rogerio Northmanno fratri.

« Posteaquam Nicæam urbem per deditionem accepimus, copiæ commeatus inopia in duo divisæ sunt : erat inde nobis iter per inculta et deserta loca ; demum cum ad flumen quoddam devenissemus, oportunitate loci aquari et instaurari exercitus cœpit. Vix datum fuerat momentum temporis quieti, cum Sarraceni una cum Solimanno principe innumerabilibus copiis castra invadunt. Pugnatum est aliquantisper nostro aliquo incommodo, cum Godefredus et Hugo, Bolionii fratres, quadraginta millibus equitum opem tulerunt. Magna cædes edita est hostium : videre erat strues et montes Sarracenorum, qui maxima ex parte deleti sunt. Fuere in castris hostium Medi, Syri, Chaldæi, Turcæ, Saraceni, Arabes, quorum spiritus compressi sunt. Nos hac satis insigni victoria futurum speramus, ut Christianorum armis omnia cedant. Tancredus filius plurimam tibi salutem dicit in castris ». Edita est Epistola inter cusas litteras principum.

16. Porro non Nicæa tantum et plures aliæ civitates captæ sunt a Christianis Occidentalibus adversus Turcas bellantibus, sed hoc ipso anno, Antiochia in Syria capta est, die tertia mensis Junii. Quomodo autem ista contigerint[1], Tyrium consule. Sed et quonam pacto iidem, qui urbe illa potiti sunt, ab hostium immensa multitudine obsessi, fame ac morbo consumpti, inventione lanceæ illius quæ Christi latus perforavit, animosiores effecti, in hostes irrumpentes ingenti sunt potiti victoria, idem pluribus narrat : quod factum affirmat hoc anno, vicesimo octavo die mensis ejusdem Junii. Sed et quomodo aliis Syriæ civitatibus sint potiti, et plures sint consecuti victorias, eumdem copiosissime res gestas prosequentem adeas ; istorum nobis tantum meminisse, eademque certa nota temporis consignasse pro instituto, sat erit.

17. *Origo Cisterciensium.* — Hoc ipso anno, Sedis Apostolicæ auctoritate, jacta sunt prima fundamenta Cisterciensis ordinis, ex quo tanquam e fonte rivi universum Occidentalem orbem donis cœlestibus irrigarunt ; cum construendi monasterii Cisterciensis, sanctus Robertus, abbas Molismensis monasterii, quod situm est in episcopatu Lingoniensi, auctor extitit, qui una cum viginti duobus suis monachis illuc profectus habitavit : sed ubi ipse redire coactus est ad suos Molismenses, Albericum illis præpositum abbatem reliquit, cui defuncto successit Stephanus : omnes viri sanctissimi, sub quibus Cistercium monachorum sanctorum frequentia mirifice est propagatum. Quod totum factum Sedis Apostolicæ auctoritate, hoc ipso anno, legato Apostolico annuente, et adjuvante, Sigebertus ita testatur his verbis : « Hoc igitur anno, ab Incarnatione scilicet Domini millesimo nonagesimo octavo, venerabilis Hugonis, Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopi, Sedis Apostolicæ tunc legati, et religiosi viri Walterii Cabillonensis episcopi licentia et assensu, necnon et clarissimi principis Odonis Burgundiæ ducis freti consilio, auctoritate roborati, inventam eremum in abbatiam construere cœperunt, præfato abbate Roberto ab illius diœcesis episcopo, videlicet Cabillonensi, suscipiente curam virgamque pastoralem, cæteris sub ipso in eodem loco firmantibus stabilitatem. At vero post non multum temporis factum est, ut idem abbas Robertus, requirentibus eum monachis Molismensibus, papæ Urbani Secundi jussu, Walterii Cabillonensis episcopi licentia et assensu, Molismum reduceretur, et Albericus vir religiosus et sanctus in ipsius loco substitueretur, hoc sane inter utramque Ecclesiam sequestro, pacis gratia, retento, et Apostolica auctoritate confirmato, ut ex eo jam tempore, neutra earum utriuslibet monachum ad habitandum sine commendatione regulari susciperent. Quo facto, novum monasterium novi patris sollicitudine et industria, in brevi, et non mediocriter, Deo cooperante, in sancta conversatione profecit, opinione claruit, rebus necessariis crevit ». Hucusque Sigebertus. Sed ista locupletius in Vita sancti Roberti abbatis narrantur[1].

[1] Willel. Tyr. de Bell. sac. l. v. c. 23. in fin. et l. vi. c. 14 et 22.

[1] Extat apud Sur. tom. ii. die xxix April.

Anno periodi Græco-Romanæ 6591.— Anno Æræ Hispan. 1136. — Anno Hegiræ 492, inchoato die 28 Nov., Fer. 1. — Jesu Christi 1098. — Urbani II papæ 11. — Henrici IV reg. 43. imp. 15. Alexii Comneni imp. 18.

1. *Urbanus II Concilium Romanum in annum sequentem indicit.* — A num. 1 ad 9. Edimerus seu Eadmerus, corrupte Edinerus appellatus, in lib. 2. Novorum cap. 4, postquam capite superiori narravit profectionem Capuam Urbani II et D. Anselmi hoc anno susceptam, ut præcedenti monstravimus, disserit de Concilio Barensi, *kalend. Octob.* hujus anni congregato, ut etiam ibidem visum, aitque de Anselmo : « Flexis genibus coram papa, præfatum regem (Angliæ nempe) jam tunc excommunicare parato, vix obtinuit, ne in regem faceret, quod communis omnium sententia promulgavit ». Multis interpositis : « Finito Concilio, a Baro discessimus, comitatum papæ Romam usque non deserentes ». Subdit et Willelmum quemdam, nuntium a Willelmo Angliæ rege missum, causam spoliati Anselmi addidisse, sed eam Urbanum II non probasse, eique dixisse : « Redi, quantocius redi, et præcipe illi ex parte B. Petri, quatenus muta omni contradictione, illum suis omnibus integre revestiat, si excommunicari recusat. Itaque fac, ut quid hinc velit, scire me faciat ante Concilium, quod tertia hebdomada Paschæ (anni nempe millesimi nonagesimi noni, non vero currentis, ut apud Baronium, et tom. x Concil. etiam legitur) in hac urbe sum celebraturus : alioquin certissime noverit, se in eodem Concilio damnationis sententia puniri quam promeruit. At ille : Priusquam abeam, tecum secretius agam. Mansit ergo ibi per dies plurimos idem Willelmus, prudenter operam dando hos et illos suæ causæ auctores efficere : ac, ut domini sui voluntati satisfaceret, munera quibus ea cordi esse animadvertebat dispertiendo et pollicendo, parvi habere. Deductus ergo a sententia Romanus Pontifex est : ac pro voto Willelmi, inducias usque ad festum S. Michaelis dedit regi. Acta sunt hæc in ipsis solemniis Nativitatis Christi », currentis nempe anni, non vero superioris, ut ex dictis necessario sequitur.

2. *Concilio Rom. S. Anselmus interfuit.* — Reprehendit Baronius Malmesburiensem, quod lib. 1 de Gest. Pont. scribat, Urbanum II muneribus victum, regi Angliæ terminum ad festum sancti Michaelis protraxisse. Eadmerus tamen, cujus libri Novorum Baronii tempore nondum lucem viderant, id tantum de ministris curiæ Romanæ assserit, aitque, cum Pontifex Reingero Lucensi episcopo præcepisset, ut statuta in Synodo Romana, *sonora qua pollebat voce*, legeret, Reingerum paruisse : « verum nonnullis ab eo capitulis in audientia omnium diserte expositis, subito admirantibus cunctis, vultu, voce ac gestu corporis in alium habitum demutatus est : unde suorum luminum acie in circumsedentes directa, vulneratæ mentis dolorem ultra dissimulare non potuit. Rupta igitur decretorum serie, quæ exponenda susceperat, intulit dicens : Sed videlicet quid faciamus ? Præceptis subditos oneramus, et iniquis tyrannorum sævitiis non obviamus. Oppressiones namque quas ipsi sua tyrannide Ecclesiis inferunt, et expoliationes personarum, quæ tuendis illis institutæ sunt, quotidie ad hanc Sedem referuntur ; consilia et auxilia sicut a Capite omnium requiruntur : sed quo terminentur effectu, heu ! totus mundus novit et inde conqueritur. De hujus mundi remotissimis partibus unus ecce inter nos, modesta taciturnitate quiescens, mitis residet etc. Jam annus secundus est quo huc venit (ideoque Anselmus, de quo ibi sermo, currenti tantum anno Romam pervenit, ut supra ostendimus) ; sed numquid hucusque subventionis invenit ? Si de quo dico non omnes agnoscitis, ipse est Anselmus, archiepiscopus Angliæ regionis ». Subjungit Edimerus, in eodem Concilio papam excommunicationis sententiam intorsisse in dantes vel accipientes Ecclesiarum investituras, et in eos qui pro Ecclesiasticis honoribus laicorum hominum servi et quasi ancillæ fiunt.

3. *Male illud Concilium in duo dispertitum fuit.* — Tom. x Concil. et apud Baronium, hoc Concilium Romanum in duo dispertitur, quorum alterum præsenti anno coactum fuerit, in eoque de Anselmi causa actum ; alterum vero anno MXCIX, in quo canones XVIII ibidem recitati, conditi fuerint. Verum secundum illud Concilium Romanum mere fictitium, ut ex die et mense ejus celebrationis evidenter apparet. Chronographus enim Malleacensis scribit : Concilium Romanum *VII kalend. Maii* anni MXCIX, in uno Ms. *VI kal Maii pridie kalendas Maii* celebratum, qui dies omnes in tertiam hebdomadam post Pascha, anno sequenti, die

decima mensis Aprilis habitum, incidunt. Quare Hovedenus in priori parte Annal., et Simeon Dunelmensis in lib. de Gest., Concilium Romanum cum anno MXCIX et tertia post Pascha hebdomada accurate alligarunt, neque hoc imposterum in controversiam venire debet. Hæc chronographiæ Malleacensis verba ad annum MXCIX : « Eo anno fuit factum Romæ Concilium, quod novissime tenuit Urbanus papa (inter Romana ordine II, non vero III) septimo kalendas Maii, in quo confirmavit viam Sancti Sepulchri Domini nostri J-C, et decrevit in ipsa Synodo omni sexta feria jejunare pro peccatis suis omnibus Christianis, et maxime pro illis quibus non confessi sunt immemores ». Bertholdus in Chron. ad annum MXCIX, Concilium Romanum tertia post Pascha hebdomada indictum refert, qui licet Anselmi mentionem non faciat, non dubium tamen, quin de Concilio cui ipse interfuit interpretandus sit, nempe de Concilio Rom., tertia post Pascha hebdomada coacto, de quo etiam anno præcedenti sermonem habuimus.

4. *In eo electio B. Joannis Morinorum episcopi confirmata.* — Pertinet ad hoc Concilium Romanum, quod refert Joannes de Colle-Medio in Vita beati Joannis Morinorum episcopi, qui ei annos quatuordecim cohabitavit. Ecclesia Morinensis viginti circiter annis multis tribulationibus vexata fuerat, et ad magnam confusionem redacta. Cumque canonici *Aubertum Ambianensem*, Ecclesiæ Morinensis canonicum, contra canonum sanctiones elegissent, abbates religiosi et viri quidam laicalis ordinis, *Joannem Atrebatensem archidiaconum* etiam renitentem episcopum elegere. « Eodem tempore », inquit Joannes de Colle-Medio cap. 3, « Romæ Concilium generale de diversis mundi partibus papa indixerat. In quo Concilio Morinensis causa tractata, et Auberti electione haud difficile reprobata, dominus Joannes, cujus sanctitatem celebris fama vulgaverat, multorum vocibus dignus pronuntiatur, et electio ejus ex sententia Concilii a Domino papa solemniter confirmatur ». Quæ cum ipso ignorante acta fuissent, Urbanus II, ne subterfugere tentaret, litteris ad eum datis injunxit, ut oneri collum submitteret : « Annus erat », subdit Joannes de Colle-Medio, « ab Incarnat. Domini N. J. C. MXCIX ». Hoc igitur anno, II nonas Junii, presbyteratus ordinatione suscepta, sequenti mense, XVI videlicet kal. Augusti, a Manasse archiep. Rhemensi consecratus est, et IX kal. ejusdem mensis apud Marvennam solemniter inthronizatus. Concilium itaque Romanum sub Urbano ordine II, non vero III, ut perperam habet Bollandus in Notis ad cap. 3 laudatum, anno tantum sequenti celebratum.

5. *Florent in Gallia plures illustres episcopi.* — Fuerunt illo tempore », ait Joannes de Colle-Medio loco citato, « diversarum Ecclesiarum episcopi, religione conspicui, scientia præcipui, fama celeberrimi. Ex quibus fuit Hugo Lugdunensi, archiep. Apostolicæ Sedis in Galliam legatus, Manasses archiep. Rhemensis, Ivo Carnotensis, Lambertus Atrebatensis, Odo Cameracensis, Noalo (legendum, *Gualo*) Parisiensis, Godefridus Ambianensis, præter alios quos illustres illa habuit ætas ». Sed de Hugone et Manasse vide dicta suis locis.

6. *Nicæa a cruce signatis capta.* — A num. 14 ad 17. Litteræ *Boamundi* Tarenti principis ad Rogerium Apuliæ comitem datæ, in quibus sermo de expugnatione Nicææ, et de victoria a cruce signatis post eam urbem captam reportata, ad annum superiorem pertinent. Tunc enim *mense Junio*, XX *die mensis*, ut habet Tyrius lib. 3., Nicæa capta, et *in ipsa die kalend. Juliarum* pugnatum est « viribus longe imparibus, et numero multum dissimuli. Nam qui Solimannum secuti fuerant, centum quinquaginta millium, solis connumeratis equitibus, dicebantur excedere numerum. Nostrorum autem qui præsentes illo in tanto certamine desudarunt, vix fuit numerus equitum ad millia quinquaginta », inquit Tyrius.

7. *Antiochia ab iisdem expugnata.* — Gesta vero hoc anno his verbis narrat chronographus Malleacensis : « Anno MXCVIII, fuit bellum cum Turcis quinto kalend. Januarii, et idibus Februarii, fueruntque Christiani septingenti, et Turci viginti quinque millia. Fuit et aliud bellum, ubi amiralii duodecim sunt occisi post Pascha, quod fuit isto anno V kalend. Aprilis. Acta sunt hæc mense Aprili et Maio. Subacta est Antiochia intrante tertia die mensis Junii, in die Jovis. Tertia die post hæc obsessa est civitas a Gurbalando, qui adduxit trecenta sexaginta quinque millia, excepto amiralio Hierosolymitano, qui fuit cum sua gente, et rege Damasci cum suis, et rege Aleph similiter cum suis ; et ita fuit exercitus circa Antiochiam per undecim dies. Tandem visione Domini Jesu et sanctæ Mariæ sanctique Petri Apostoli confirmati, et visione et revelatione simul sancti Andreæ Apostoli et repertione lanceæ Domini nostri Jesu Christi, acceptis pœnitentiis et processionibus actis, construxerunt acies suas principes Christiani contra Curbalam, et illam innumerabilem gentem Turcorum, Arabum, Saracenorum, Publicanorum, Azymitarum, Curtorum, Persarum, Agulanorum, et aliarum multarum, quæ nominari nec numerari poterant. In prima acie, fuit Hugo Magnus cum Francigenis et Flandrensi comite. In secunda vero, dux Godefredus cum suis. In tertia, Rotbertus Normannus cum suis. In quarta autem Adhemarus cum lancea et cum exercitu suo, et exercitu Raimundi S. Ægidii. In quinta, Tancredus et Gasto cum Aquitanis. In sexta fuit Boamundus cum suo exercitu, episcopi et clerici revestiti simul cruces in manibus tenentes. Septimam aciem fecerunt ex aliis coacti, quam ducit Raimundus comes. Postquam venerunt sancti martyres Demetrius, Georgius et Theodorus, quos Dominus promiserat mittere in auxilium eorum cum sancto exercitu, versi sunt in fugam, et fugerunt inimici Dei victi ; et hoc bellum factum est quarto kal. Julii. In illa fuerunt inclusi per viginti

et septem dies, et obsederunt per octo menses, et post captionem requieverunt per quinque menses et dimidium ».

8. *Boamundus princeps Antiochiæ dictus.* — « Urbis potestatem », inquit Tyrius lib. 7, cap. 23, de Antiochia verba faciens, « et dominium, sicuti ab initio promiserant, omnes unanimiter domino Boamundo concesserunt ». Joannes vero patriarcha, egregius sub Saracenis confessor, in sua dignitate remansit, sed hoc intra biennium ultro cedente, « quod non satis utiliter præesset Græcus Latinis, urbe cedens, Constantinopolim abiit ». Post cujus discessum, Bernardus legati Apostolici capellanus, *natione Valentinus*, id est, Valentinas, Francus patriarcha electus est, ut ibidem Tyrius habet. Antiochia autem circa annum MLXXXIV in Turcorum potestatem venerat, testibus Raimundo de Agiles pag. 148, Orderico lib. 13, cap. 914, et Tyrio lib. 5, cap. 11, asserentibus, eam Turcos per annos XIV, antequam a Francis caperetur, obtinuisse. Dacherius tom. IV Spicilegii pag. 257, inter alias Epistolas refert quam Stephanus comes Carnotensis et Blesensis hoc anno scripsit ad Adelam uxorem, in qua ei accurate refert quæ in castris ante Antiochiam a Christianis acta sunt, quam juvabit legere.

9. *Fundatur Ordo Cisterciensis.* — Ad num. 17 et seq. Annum fundati Ordinis Cisterciensis exhibent versus in fronte Ecclesiæ Cisterciensis descripti :

Anno milleno, centeno, bis minus uno,
Pontifice Urbano, Gallorum rege Philippo,
Burgundis Odone duce et fundamina dante,
Sub patre Roberto cœpit Cistercius ordo.

Ordericus lib. 8, pag. 711 et seqq., de hac fundatione pluribus agit, ex quo, refectis minus necessariis, hæc excerpsi : « In Burgundia locus est, qui dicitur Molismus, etc. Ibi, tempore Philippi regis Francorum, venerabilis Robertus abbas cœnobium condidit, et inspirante gratia Spiritus sancti, discipulos magnæ religionis aggregavit, studioque virtutum in sancta paupertate juxta usum aliorum cœnobiorum comites instruxit. Post aliquot annos, sancti Benedicti regulam diligenter perscrutatus est, aliorumque sanctorum documentis Patrum perspectis, convocans fratres sic affatus est : Nos, fratres charissimi, secundum normam S. Patris Benedicti professionem fecimus ; sed, ut mihi videtur, non eam ex integro tenemus. Multa quæ ibi non recipiuntur observamus, et de mandatis ejus plura negligentes intermittimus. Manibus nostris non laboramus, ut sanctos Patres fecisse legimus, etc. His dictis monachorum conventus non acquievit : imo prædecessorum, quorum vita evidentibus miraculis insignita manifeste refulsit, exempla et instituta, venerabilium vestigiis trita virorum moderatis novitatibus objecit, etc. De hoc, quod redarguimus a te, pater venerande, quia exorbitamus a rigore monachilis regulæ, nec aspero gradimur Ægyptiorum Patrum tramite, qui in Thebaida et Sancta in Terra commorabantur ; inter Barbaros antiquo tempore necessariam rationem subtili considera examinatione. Nullus doctor jure cogit fideles omnia pati pacis tempore, quæ sancti martyres compulsi sunt in persecutionibus paganorum tolerare : quoniam nec ipsi eadem ante pressuram impiorum ultra perpessi sunt, quæ necessitate postmodum cogente pro fide certantes sustinuerunt etc.

10. *Monachi Molismenses huic fundationi adversantur.* — « Sic palam monachis repugnantibus dixit abbas Robertus : Inimitabilem Ægyptiorum patrum vitam ad informationem boni commemoro, sed inde nulla vobis violenta imponitur exactio, imo salubris proponitur persuasio, etc. Ad hæc monachi responderunt : Beatus pater Benedictus, ut nobis omnibus evidenter patescit, B. Maurum monasterii sui priorem, quem a pueritia nutrierat, in Galliam misit, etc. Hoc, o reverende pater, sanctitati vestræ indubitanter notum sit, quæ a prioribus cœnobiis, qui religiose vixerunt, servanda didicimus, ac ut hæredes Ordinis et professionis habemus, quandiu Cluniacenses, sive Turonenses, aliique regulares viri ea nacti fuerint, non dimittemus ; neque temerarii novitatum adinventores, a fratribus nostris longe lateque condemnari volumus.

11. *Urbani II auxilium implorant.* — « Hæc et plura his similia monachis constanter dicentibus, abbas in sua satis pertinax sententia, recessit ab eis cum duodecim sibi assentientibus : diuque locum quæsivit idoneum sibi suisque sodalibus, qui sancti decreverant regulam Benedicti, sicut Judæi legem Moysis, ad litteram servare penitus. Tandem Odo, filius Henrici, Burgundiæ dux, illis compassus est, et prædium in loco qui Cistercius dicitur, in episcopatu Cabilonensi largitus est. Ibi Robertus abbas cum electis fratribus aliquandiu habitavit in eremo, nimiæ districtionis et religionis cœnobium construere cœpit, Deoque donante, in brevi plerosque sanctitatis æmulatores habuit. Cumque Molismenses cœnobitæ per aliquod tempus pastore carerent, viroque Dei virtutibus famoso discedente, despicabiliores erga vicinos et notos fierent, Urbanum papam supplices adierunt, eique prorsus enodata serie rerum quas supra retuli, consilium et auxilium ab eo postulaverunt. Ille vero paterno affectu utrisque consuluit ; abbati enim Apostolica jussit auctoritate, ut prius monasterium repeteret, et ne laberetur regulariter regeret, ac in alio, quod postmodum cœperat, quemlibet de suis idoneum substitueret. Deinde firma statuit sanctione, ut imprimis quisque quam vellet institutionem vitæ arriperet, ipsamque omni vita sua irrefragabiliter teneret, etc.

12. *S. Robertus fundator Molismum redire jubetur.* — « Coactus itaque Robertus abbas, Molismum repedavit, ibique laudabiliter usque ad finem vitæ suæ Deo militavit. Albericum vero, magnæ religionis virum, ad opus Cistercii vicarium

sibi elegit, et Joanni ac Hilboldo Attrebatensibus, aliisque viginti duobus fratribus abbatem Cistercii constituit, qui magna egestate per x annos ibi deguit, etc. » Ita Ordericus ad annum MXCIV. Labbeus tom. I Biblioth. pag. 640, refert *Origines Cisterciensis Ordinis incertis auctoribus* scriptas, ubi plura de ejus fundatione habentur, in quibus litteræ Urbani II, Paschalis II et aliorum, hujus fundationis occasione datæ, et processus canonizationis *S. Roberti* abbatis Molismensis, et primi Cisterciensis Ordinis fundatoris, mandato Honorii III factus, recitantur. Annus emortualis S. Roberti incompertus. Vita ejus, auctore monacho Molismensi anonymo, sub Adone abbate sæculo XII scripta, extat in Actis SS. Bollandianis ad diem XXIX mensis Aprilis. Gaufridus a Collone adhuc ineditus, qui cæteris omnibus accuratius Senonensium antistitum Chronologiam expendit usque ad an. MCCXCIV, quo vivere desiit, ut docet Mathoudus in Præfat. ad Catalogum archiep. Senonensium, Molismensis monasterii fundationem his verbis notavit : « Anno Domini MLXXV, fundatum fuit Molismense monasterium, in territorio S. Petri-Vivi prope villam de Riciaco, per sanctum virum Robertum monachum ; qui postea habitum album accipiens, Cisterciensem ordinem instituit secundum regulam S. Benedicti ».

13. *Æra secundum Evangelium annos* XXII *numerat plusquam Dionysiana.* — Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. refert Rescriptum Urbani papæ II de translatione cœmeterii S. Michaelis ad Mosam, in cujus fine legitur : « Data Laterani VII kalend. April., anno ab Incarnatione Domini secundum Dionysium MXCVIII, secundum vero certiorem Evangelii probationem, millesimo centesimo XXI, Indict. VI, Epacta XVI, concurrente IV ». Verum hæ notæ Chronicæ, excepto die mensis, addititiæ sunt. Neque Pontifices Romani duplici illa Incarnationis Æra, quod saltem legerim, usi fuere, et cum anno Dionysiano MXCVIII, non annus Domini secundum Evangelium MCXXI, sed MCXX concurrit. Mabillonius quidem lib. 2 de Re Diplom. num. 13, de duplici illo calculo loquens ait, Marianum Scotum et Sigebertum in Chron. ratos esse Dionysium annos XXIII Christi annis detraxisse ; sed certum est quod scribit Gervasius in Chronico pag. 1337 : « Si quis annos Domini, qui secundum Evangelium dicuntur esse conscripti, nosse desiderat, supputationi Dionysii, quem imitamur, viginti duos annos apponat. Hæc est enim de annis Domini inter Evangelium et præfatum Dionysium dissonantia, sicut in suis Chronicis testatur Marianus Scotus, spatium scilicet annorum viginti duorum ». In Diplomatis regum Merovingicorum, *Indictio* aliæque notæ chronologicæ, uti et in Actis Sanctorum sæpe adjiciuntur, a quibus omnino cavendum.

URBANI II ANNUS 12. — CHRISTI 1099.

1. *Gravis controversia inter Ivonem episcopum Cartonensem et legatum Apostolicæ Sedis.* — Annus agitur salutis humanæ millesimus undecentesimus, Indict. VII, quo perdifficilis controversia agitatur inter Hugonem archiepiscopum Lugdunensem, Apostolicæ Sedis legatum, atque Ivonem episcopum Carnotensem ; cujus causa Urbanus papa querularum plenam ad eumdem Ivonem Epistolam scripsit. Quoniam quidem in ea pertractata est magni momenti controversia, par est, ut eam (quod aiunt) ab ovo exordiamur, atque primum tempora consignemus ex more. Præsentem quidem annum ejus fuisse controversiæ certum tempus, ipse Ivo in ultima Epistola ad Urbanum papam evidenter ostendit [1], dum septem numerat expletos annos a sua ad Carnotensem episcopatum promotione in illum diem. Dico illam esse ultimam ad Urbanum Epistolam, quoniam illa in Codice edito Epistolarum Ivonis posita numero centesima decima sexta, extravagatur, nec suo loco collocata est : sed non sic in Codice Vaticano, ubi inter Epistolas ad Urbanum ab Ivone scriptas ponitur ordine. Cum ergo ex his quæ superius dicta sunt constet, Ivonem creatum ab Urbano episco-

[1] Ivo Ep. LXVIII.

pum anno Redemptoris millesimo nonagesimo secundo, post illud præsignatum tempus si addes septem, hunc oportet intelligas annum consignatum esse. Hæc de tempore.

2. Quod autem ad rem gestam pertinet, sic habeto. Mortuo Richerio, Senonensi archiepiscopo, in die Purificationis Mariæ [1], electus est in locum ipsius Daimbertus, et ut sequenti Dominica consecraretur instabat Senonensis Ecclesia apud Ivonem, qui negans id fieri posse nisi temporibus proximi jejunii, facere distulit. Inter hæc afferuntur litteræ legati consecrationem impedientis ad eumdem Ivonem, quibus deberet impertire omnes comprovinciales episcopos. His acceptis Ivo, quid de his sentiret Urbanus papa explorandum putavit, data ad eum [2] Epistola, in qua hæc de Senonensi electo, quem consecrandum legatus Apostolicus impediret : « De Senonensi electo, cujus consecratio a legato vestro Lugdunensi archiepiscopo ob hæc impeditur, quia ei jure primatus sui ante consecrationem suam obedientiam non profitetur ; quid nobis agendum sit, rescribat vestra paternitas. Cum enim nulla, aliquo accusante, alia causa prætenderetur, propter quam ejus consecratio differretur, eo tamen jubente, propter reverentiam vestram, manus ab ejus consecratione continuimus ; cum de professione a metropolitanis primatibus facienda nihil legamus consuetudine firmatum, vel legibus institutum. Ultra quas metas nihil concessum esse primatibus, testatur papa Nicolaus, ita scribens inter alia Radulpho Bituricensi archiepiscopo : Primates vel patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, et prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus ». Hæc ad Urbanum papam Ivo episcopus.

3. Ad archiepiscopum autem Lugdunensem, qui hæc exigeret nimis audacter et importune magno cum imperio, et cum Petri uteretur auctoritate, Petri tamen immemor doctrinæ dicentis [3] : « Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo », aculeatam satis scripsit Epistolam, cum tamen ejus parere mandato, differendo consecrationem electi, minime prætermiserit. Reddenda hic est igitur Ivonis ad legatum Epistola, cujus causa Urbanus papa in eumdem Ivonem est valde commotus. Sic enim se habet [4] :

4. « Hugoni Lugdunensi archiepiscopo, Sedis Apostolicæ legato, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem et servitium.

« Factum est ut imperastis, et manus a consecratione Senonensis electi continuimus, et litteras vestras per comprovinciales episcopos pro Apostolicæ auctoritatis obedientia direximus. Petendo itaque consulimus, et consulendo petimus discretionem vestram, ut parcius de cætero nos Apostolicæ obedientiæ vinculis adstringatis, ne humeris nostris importabilia imponendo, in inobedientiam labi, prohibente aliqua impossibilitate, vel imperante aliqua necessitate, faciatis. Quia facile est vobis, comminante arcu, de longinquo pugnare; nobis autem nimis periculosum, adversantem gladio de præsenti ferire. Nos tamen interdicta seu mandata pro fideli defensione, pro fidelium correctione, pro sceleratorum emendatione, pro imminentium vel futurorum malorum interdictione, promulgata a Sede Apostolica sic volumus observare, ut parati simus, Deo cooperante, quælibet adversa pro eorum defensione tolerare. Cum vero ea quæ indifferenter se habent, in quibus non observatis minime salus periclitatur, vel observatis minime juvatur, tam obnixe servanda sancitis, vel cum ea, quæ antiquitas sanxit, consuetudo servavit, et venerabilium auctoritas Patrum sacrata firmavit prout vultis, minuitis, aut mutatis : attendere debet prudentia vestra, quid saluti eorum, quibus per omnia prodesse debetis, conferatis : vel quorum institutio sit potius tenenda, vel quibus obedientia potius sit exhibenda, an illis sanctis Patribus, (Romanis scilicet Pontificibus), qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur; an vobis, quibus nihil est aliud propositum, nisi priorum sequi et honorare vestigia.

5. « Neque hæc dico, quod contra novos excessus non liceat nova promulgare mandata; sed hoc dico quod dicit papa Zosimus Narbonensibus : Contra statuta Patrum concedere aliquid vel immutare, nec hujus quidem Sedis potest auctoritas; apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam. In libro quoque Pontificum, qui dicitur Diurnus, ita continetur de professione Romani Pontificis : Nihil de traditione, quam a probatissimis prædecessoribus meis traditam et servatam reperi, diminuere, vel mutare aut aliquam novitatem admittere, sed ferventer ut eorum discipulus et sesquipeda totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonice comperio, observare ac venerari profiteor. Beatus quoque Gregorius Maurentio magistro pro causa Theodori : Grave nimis est, contra veterem usum sacerdotes sibi quidquam arripere. Item idem : Omnia quæ usus antiquitatis statuit, intemerata serventur. Inde Leo Quartus scribit judici Sardiniæ : Nec mos, nec noviter introducta consuetudo nostræ Ecclesiæ nostris prædecessoribus fuit, contra canonum statuta nova vel inusitata præsumere. Item Gregorius universis episcopis Numidiæ : Consuetudinem, quæ contra fidem nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de primatibus constituendis, sive de cæteris Capitulis. Item Leo Quartus Lothario : Quod justa ac sedula consuetudo nos imitari non præcepit, ita ab hoc velut a magno præcipitio nos custodire oportet. Nicolaus quoque inter cætera sic scribit Hincmaro Rhemensi archiepiscopo : Ridiculum est, et satis abominabile dedecus, ut traditiones quas antiquitus a Patribus suscepimus, infringi patiamur.

[1] Ivo Ep. LXIII. — [2] Ibid. Ep. LVIII. — [3] 1. Pet. V. — [4] Ivo Ep. LXV.

6. « Gelasius quoque universis episcopis per Dardaniam de hac eadem re ita scribit : Quia per ambitiones illicitas non pudet quosdam Ecclesiarum jura turbare, et privilegia, quæ metropolitanis vel comprovincialibus episcopis decrevit antiquitas, avida præsumptione pervadere, non respicientes, quoniam æterno judici rationem tam de Catholicæ sinceritatis injuria, quam de traditionum præjudiciis paternarum, non sine perpetuo damnationis interitu sint reddituri, si in hac obstinatione permanserint ; charitatem vestram duximus instruendam, ut vos omnes in commune fratres per Dardaniam, sive per contiguam quamque provinciam constituti, qui vos sub metropolitanis vestris esse meministis, et ab iisdem substitui decedentes, sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter studeatis antistites : et vicissim si metropolitanus humanæ conditionis sorte recesserit, a comprovincialibus episcopis, sicut vetus forma transmisit, sacrari modis omnibus constituatis. Cum ergo tam ista quam alia generalia instituta absolute consecrationem metropolitani contineant, miramur, cur privatis legibus et novis traditionibus veteres traditiones et consuetudines removere contenditis, præcipiendo, ut Senonensis electus ante consecrationem suam vobis præsentetur, et jure primatus vestri subjectionem et obedientiam profiteatur. Quod hactenus nec in Senonensi provincia, nec in aliis provinciis antiquitas instituit, nec consuetudo servavit.

7. « Unde papa Nicolaus inter cætera sic scribit Radulpho archiepiscopo Bituricensi, aliqua ultra jus sibi usurpanti : Primates vel patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt et prisca illis consuetudo contulit, definimus, ita ut secundum regulas Nicænas sua privilegia serventur Ecclesiis. Quod si privilegio vestræ legationis eum vobis contenditis præsentari, qui nec apud nos, nec apud vos ab aliquo est accusatus, non ita papa Leo Anastasio instituit Thessalonicensi episcopo vicario suo, sed ut tantum de nomine electi ad notitiam ejus provinciales referant sacerdotes, ipse autem nullis difficultatibus, nullis dilationibus justas fatigaret electiones.

8. « Quantum enim audivimus, persona nobiliter nata, competenter erudita, boni testimonii inter notos, cum in Ecclesia sua diaconatus fungeretur officio, sine ulla dissonantia gratuitam habuit electionem. Sed si his actionibus cederet, diceretur munere linguæ vel officii suam comparasse consecrationem ». Hæc Ivo, de his quæ spectant ad jura male usurpata per archiepiscopum Lugdunensem, contra antiquam consuetudinem, atque sancita decreta Patrum, sanctorum Romanorum Pontificum, eo magis temere agentem, cum ex privilegiis concessis a Gregorio papa Septimo Ecclesiæ Lugdunensi, ut super quatuor provincias primatum gereret, nempe super Lugdunensem, Rothomagensem, Turonensem, et Senonensem; nihil amplius tribuit ipsi, quam quod antiquitus ab aliis Romanis Pontificibus eidem concessum esset. Extat ipsum Privilegium inter ejusdem Gregorii Epistolas editum [1], et ipsum continens Epistola [2] ab eodem data ad quatuor illarum provinciarum archiepiscopos.

At quæ ejusdem Ivonis Epistolæ reliqua sunt, scabrosiora plane esse noscuntur, cum de investituris vetitis nimis abjecte loquatur, imo despecte multa ingerat, quæ nisi corrigerentur ab aliis ejusdem auctoris Epistolis, famam suam, et nomen gloriosum, quod ex defensione Apostolicæ Sedis et Catholicæ veritatis sibi dignissime comparaverat, in discrimen maximum adduxisset. Audi igitur quæ sint ista. Sic enim habet :

9. « Quod autem scripsisti, prædictum electum investituram episcopatus de manu regis accepisse ; nec relatum nobis ab aliquo, qui vidit, nec cognitum. Quod tamen si factum esset, cum hoc nullam vim sacramenti gerat in constituendo episcopo, vel admissum, vel omissum, quid fidei, quid sacræ religioni officiat, ignoramus : cum post canonicam electionem, reges ipsos Apostolica auctoritate a concessione episcopatuum prohibitos minime videamus. Legimus enim sanctæ recordationis summos Pontifices aliquando apud reges pro electis Ecclesiarum, ut eis ab ipsis regibus concederentur episcopatus ad quos electi erant, intercessisse; aliquorum, quia concessiones regum nondum consecuti fuerant, consecrationes distulisse ; quorum exempla supposuissemus, nisi prolixitatem Epistolæ vitassemus. Domnus quoque papa Urbanus reges tantum a corporali investitura excludit, quantum intelleximus, non ab electione, in quantum sunt caput populi, vel concessione, quamvis octava Synodus solum prohibebat eos interesse electioni, non concessioni.

10. « Quæ concessio sive fiat manu, sive nutu, sive lingua, sive virga, quid refert? cum reges nihil spirituale se dare intendant, se tantum aut votis petentium annuere, aut villas Ecclesiasticas, et alia bona exteriora, quæ de munificentia regum obtinent Ecclesiæ, ipsis electis concedere. Unde Augustinus super Joannem prima parte, tractatu sexto : Quo jure defendis villas Ecclesiæ, divino an humano? divinum jus in Scripturis habemus, humanum in legibus regum : unde quisque possidet quod possidet, nonne jure humano? nam jure divino : Domini est terra et plenitudo ejus. Jure humano dicitur, hæc villa mea est, hæc domus mea est, hic servus meus est. Tolle jura imperatorum, quis audet dicere, hæc villa mea est, meus est iste servus, mea est ita domus? Item noli dicere : Quid mihi et regi ? Quid tibi ergo et possessioni ? per jura regum possidentur possessiones. Dixisti : Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa jura renuntiasti humana, quibus possessiones possidentur. Quod si hæc æterna

[1] Greg. l. VI. Ep. XXXIV. — [2] Ibid. Ep. XXXV.

lege sancita essent, non esset in manu præsidentium, ut ea in quibusdam districte judicarent, in quibusdam misericorditer relaxarent, ipsis in honore accepto permanentibus contra quos ista loquuntur. Nunc vero quia ea illicita maxime facit præsidentium prohibitio, licita quoque eorumdem pro sua æstimatione remissio; videmus nullos aut pæne nullos pro hujusmodi transgressione damnatos, plurimos autem vexatos, plurimas Ecclesias spoliatas, plurima scandala exorta, divisum regnum et sacerdotium, sine quorum concordia res humanæ nec incolumes esse possunt, nec tutæ. Videmus quoque miseros episcopos et abbates, nec ruinis morum nec murorum reficiendis velle vel posse vacare, solum ad hoc intentos, ut possint sibi aliquam linguam magniloquam amicam facere, cujus nundinis se possint utcumque defensare.

11. « Multi quoque electi qui gratuitam et canonicam habent electionem, quia hujusmodi dilationibus vel fatigationibus impediuntur, comparatis sibi pecunia mediatoribus et prolocutoribus, ne turpem patiantur repulsam, in simoniacam offendunt aliquando consecrationem. Cum ergo omnis institutio Ecclesiasticarum legum ad salutem referenda sit animarum, istarum institutionum transgressiones aut districtius essent corrigendæ, ut saluti prodessent, aut interim silentio premendæ, ne spiritualia vel temporalia commoda supradictis modis impedirent ». Hæc autem Ivonis, quod in deteriorem partem accepta nonnihil videri poterant virus habere, iis mox apponens antidotum, ista subjungit :

« Non ista dico tanquam velim adversus Sedem Apostolicam caput erigere, vel ejus salutaribus dispositionibus obviare, vel meliorum sententiis præjudicium facere, si vivis nitantur rationibus et evidentioribus veterum Patrum auctoritatibus. Sed hoc vellem cum multis mecum pie sentientibus, ut Romanæ Eccl. ministri tanquam probati medici majoribus morbis sanandis intenderent, et non ab irrisoribus suis audirent [1] : Culicem excolantes, et camelum glutientes, mentham, rutam, cymium, et anethum decimatis : graviora autem legis prætermittitis, cum per totum pæne mundum flagitia et facinora videamus publice perpetrari, nec ea a vobis aliqua justitiæ falce resecari. Quorum exempla, quia vel a vobis non sunt remota, vel vobis non ignota, non est meum ea speciali sermone taxare. Vos videritis quid de his et similibus agere debeatis. Nunc vero specialiter ad hoc intendit stylus meus, ut electum Senonensis Ecclesiæ, si nihil in eo quod sacris canonibus obviet, repertum fuerit; secundum morem antiquum consecrari permittatis.

12. « Quia de tantillo jure, quod habent Ecclesiæ nostræ, nec volumus nec debemus cedere, cum beatus dicat Cyprianus : Quam periculosum sit in divinis rebus, ut quis cedat jure suo et potestate, Scriptura sacra declarat [1], cum Esau primatus suos inde perdiderit, nec recipere id postmodum potuerit quod semel cessit. Quod si huic petitioni nostræ acquieveritis ; consecrato omni studio persuadebimus, ut primatum Lugdunensis Ecclesiæ recognoscat, vobis sicut primati suo deferat, et omnem debitam reverentiam secundum traditiones Patrum exhibeat. Qui si acquiescere noluerit nostris persuasionibus, nos tamen ab his quæ præceperit Apostolica Sedes, non recedemus. Si autem petitionibus nostris non acquieveritis, et aliquod schisma inde fuerit exortum contra votum nostrum ; secure dicam [2] : Neque iniquitas mea, neque peccatum meum. Neque vos poteritis dicere vobis non fuisse prædictum ». Audisti periculum imminens, ut non adeo mireris, si Ivo ita commotus appareat. Qui tamen ruituram domum contemplatus, se in tutum recipit locum, dum se ab Apostolicæ Sedis jussionibus non recessurum aliquando, nuper, ut accepisti, consulto professus est. Ad postremum vero has in eum querelas ingerit :

13. « De cætero, prædam a Puteacensibus in me et in Carnotensem Ecclesiam factam jure possem a vobis repetere, si reverentiam vestram in jus vocare possem, qui ad suggestionem æmulorum meorum prædictos sacrilegos a me et coepiscopis meis communione privatos, me nesciente communioni reddidistis, ac per hoc scelerum suorum impunitate ad perpetranda majora sacrilegia relaxastis. Quod utrum faciendum fuerit, vel post factum cognita veritate corrigendum, judicet justitia vestra, cum justa vincula non solvat nisi vera pœnitentia. Si ad hæc omnia respondere non licet vel non placet, ad hæc saltem duo ultima respondeat sanctitas vestra. Bene vale ».

14. Vidisti, lector, in quot quantaque discrimina minister improvidus conjecerit Ecclesiæ statum ? Si enim quæ sua sunt quærere [3], ut charitati Christianæ repugnans, vetat Apostolus; quomodo Apostolicæ Sedis legatus quæ sua non erant, cum tanta jactura Ecclesiæ Gallicanæ, præsumpsit ? Sed quoniam prudentia carnis et non spiritus perperam facta a ministris defendi soleant ab eorum dominis, cum legibus divinis atque humanis quemque peccantem pœna consequi debeat, Urbanus papa humani quidquid passus, his Ivonis acceptis litteris a legato, vehementer in Ivonem ipsum commotus est; cujus iræ pondus ipse Ivo non ferens, eo desperationis adactus est, ut se ab episcopatu abdicare statuerit, licentiamque id peragendi ab eodem Urbano petierit, has ad eum litteras scribens [4] :

15. « Urbano summo Pontifici Ivo minimus sanctitatis suæ filius, misericordiam et judicium.

« Audivi dulcedinem vestram in me amaricatam, serenitatem vestram adversum me turbatam. Audivi et conturbatus est venter meus, et ossa mea conturbata sunt. Et diligenter consului

[1] Matth. XIII. Luc. XI.

[1] Gen. XXV — [2] Psal. LVIII. — [3] Rom. VIII. — [4] Ivo Ep. LXII.

memoriam meam, quid dixerim, quid fecerim, unde mansuetudinem vestram exasperaverim. Nec occurrit mihi, nisi quod dixerunt quidam mihi, quasdam litteras me composuisse adversus Romanam disceptantes Ecclesiam, quas miseram legato vestro Lugdunensi archiepiscopo pro causa Senonensis electi. Sed cum has apud me reperiens diligenter perlegissem, multa ibi pro Romana Ecclesia, nihil contra Romanam Ecclesiam in his scriptum intellexi, nisi quis forte ad voluntatem scriptoris non accedens, et unam faciem castorum eloquiorum non attendens, dicat (quod absit) authentica scripta sibi invicem adversari, et auctoritatem auctoritate impugnari, cum multa dissona ibi legantur, nisi suo modo intelligantur, et ad sententiam scriptoris accommodentur.

16. « In his enim litteris, sicut mihi testis est conscientia mea, et ipsarum tenor litterarum, nihil aliud intendi, nisi quod propter crebras invectiones ac murmurationes adversus Romanam Ecclesiam, quibus quotidie tinniunt aures meæ, per dominum archiepiscopum Lugdunensem, cui consilia vestra committitis, sollicitudinem vestram volui esse præmonitam, quatenus cum vicariis vestris sic vestra decreta libraretis, ut Ecclesia non gravaretur, et eorumdem transgressor sua sententia mulctatus, aliis se corrigendi exemplum præberetur, et fama vestra illibata servaretur. Hinc simplex oculus totum defendit corpus illarum litterarum. Sed quia domino Lugdunensi archiepiscopo quædam sibi verba adversa, secus quam vellet, sonuerunt, maxime de primatu Lugdunensi, postposita contemplatione scriptoris, secundum quod tunc affectus fuit, participem vos suæ amaritudinis fieri voluit. Liceat cuique dicere quod sentit : Ego de me sentio, quod non est aliqua persona transmontana, quæ pro fidelitate vestra, pro assertione præceptorum vestrorum tot contumelias pertulerit, tot injurias acceperit.

17. « Sed quia illa verba quacumque occasione animum vestrum exacerbaverint, non est meum adversum vos intrare in judicium. Malo enim episcopatui renuntiare, quam iram vestram justam vel injustam sustinere. Hæc satisfactio si placuerit vestræ paternitati, placet et meæ parvitati. Hanc si placet, accipite : si plus placet, plus addite. Si desisto vester esse servus, non desistam vester esse filius ; et sicut expertus sum ante episcopatum, plus potero prodesse in Ecclesia Dei exemplo privatus, quam verbo prælatus. Gratissimum enim mihi est nudum nudam Christi crucem portare, ut in ullo uberrimo et amplissimo prædio contendam, in quo amor paupertatis copiosos, amor divitiarum facit ærumnosos. Ecce jam hoc transacto septennio vineam mihi commissam pro posse meo excolui, stercora etiam circumposui ; fructum autem quærebam, et non inveni.

18. « Detur ergo mihi libertas octavo anno, ut hoc principium veræ octavæ aggrediar, ut possim mihi sabbatizare, dulces fructus contemplationis carpere, et octavæ illius gaudia prælibare. Quod si vestra permissione id modo non facio, necessitate tamen, me oporteret id facere propter renovatas in me veteri de causa regis inimicitias, et propter parochianos meos contemptores verbi Dei, qui proni sunt solis terrenis inhiare, nunquam autem parati sursum cor levare ; qui neque propter timorem Dei, neque propter ruborem temporalis excommunicationis, sacrilegia quæ perpetrant in Ecclesiis volunt dimittere, nec justitiam Dei recognoscere.

19. « Per portitorem ergo præsentium quod vobis placet mihi rescribite, et si petitioni meæ acquiescitis, in vestra manu me retinete, ne possint me pseudoepiscopi pro libitu suo fatigare. De cætero, quidquid de me fiat, obsecro vos per charitatem Christi, ut si Turonensis archiepiscopus vel aliquis Aurelianensis clericus pro electione pueri sui ad vos venerit, non ei aurem præbeatis. Cujus dotes ut vobis breviter amplectar, persona est ignominiosa, et de inhonesta familiaritate Turonensis archiepiscopi et fratris ejus defuncti, multorumque aliorum inhoneste viventium, per urbes Franciæ turpissime diffamata. Quidam enim concubii sui appellantes eum Floram, multas rhythmicas cantilenas de eo composuerunt, quæ a fœdis adolescentibus (sicut nostis miseriam terræ illius) per urbes Franciæ in plateis et compitis cantitantur, quas et ipse cantitare, et coram se cantitari non erubuit. Harum unam domino Lugdunensi in testimonium misi, quam cuidam eam cantitanti violenter abstuli. Providendo itaque vestræ honestati et Ecclesiæ utilitati, nunquam eum consecrari permittatis, ne Ecclesiam Dei prostibulum publicum et speluncam latronum faciatis. Sciatis etiam quia Turonensis archiepiscopus, contra interdictum legati vestri, in Natali Domini regi coronam imposuit, et ut iste episcopus fieret, hac mercede promeruit. Et ut sciatis puerilem fuisse electionem, quidam etiam de eligentibus in Natale Innocentium in eligendo ita jocatus est :

Eligimus puerum, puerorum festa colentes,
Non nostrum morem, sed regis jussa sequentes.

Hucusque Ivonis Epistola ad Urbanum, eademque novissima ex iis quæ ab eodem ad ipsum sunt datæ : intercedente enim hoc anno ejusdem Urbani obitu (ut in fine suo loco dicetur) scribendi rursus ad eum est omnis occasio intercisa.

20. Extat, quam citat idem Ivo, Epistola de turpitudine pueri electi in Aurelianensem episcopum, inter ejusdem Epistolas editas sexagesima septima ordine posita, in qua turpia dictu, horrenda cogitatu, opere vero nefanda de Turonensi archiepiscopo promovente et promoto puero Aurelianensi, et rege assentiente narrantur. Ibidemque de corona imposita regi contra interdictum ipsius Urbani papæ ab ipso Turonensi præsule, qui ab eo in præmium Aurelianensem episcopatum acceperat pro

puero illo probroso, mentio habetur. Obstitisse autem Ivonem, ne impudicus ille puer eligeretur Joannes nomine, archidiaconus illius Ecclesiæ, sed ordinaretur legitime decanus, idem ipse in alia ad eumdem Hugonem Lugdunensem archiepiscopum legatum significat [1], in qua totius rei gestæ narratur historia : cujus etiam argumenti extant aliæ ejusdem Ivonis Epistolæ [2].

21. Quod vero ad impositionem coronæ regi factam in die Natalis Domini pertinet, scias idem ipsum postea etiam præsumptum anno sequenti in die Pentecostes ab aliis episcopis, ut ejusdem [1] Ivonis aliæ litteræ docent, de quibus suo loco dicendum. Ad postremum, ne qua suspicio prævaricationis ex recitatis litteris Ivonis ad Hugonem legatum, quibus investiturarum prohibitionem incessit, in legentis animum aliquo modo irrepere possit, sequenti tomo suo loco ponenda erit alia ejusdem Ivonis sub Paschalis papæ naufragio data Epistola [3], qua docetur, quantum Ivo ipse fuerit assertor et prædicator decretorum Gregorii et Urbani, prohibentium investituras.

Præter hæc autem idem Hugo Sedis Apostolicæ legatus, alia quoque occasione in se provocavit Ivonem et alios episcopos provinciæ Senonensis, dum electum Nivernensem episcopum, absque aliqua necessitate consecrandum extra provinciam, Augustodunum vocavit præter omnem antiquum morem, omnemque Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem.

22. Ad quem cohibendum idem Ivo egregiam plane Epistolam scripsit, et inter alia de comprimendo Apostolicæ legationis fastu hæc habet [4] : « Licet enim prudentia vestra velit et debeat ministerium suum honorare, reminisci tamen debet, quia cum Petrus Paulo esset prælatus, dederunt tamen sibi invicem dexteras societatis, ut alter in Gentibus, alter in Circumcisione prædicaret. Attendat ergo discretio vestra, utrum hoc fieri liceat, et si liceat, utrum expediat ; ne forte odisse et detrectare incipiant jugum vestrum, quos vultis habere subjectos, dum hoc exemplo suo intellexerint esse jure privandos etc. » Idemque imperium adversus Bellovacensem electum importune nimis idem legatus exercuit, prout idem Ivo in aliis ad eum datis litteris docet [5].

23. *Synodus Romæ et obitus Urbani papæ.* — Hæc in Galliis. Quænam autem Romæ reliquæ fuerint ejusdem Pontificis res gestæ ad obitum usque, ejus temporis scriptor Bertholdus, incipiens annum a Nativitate Domini, sic aggreditur enarrare : « Hoc anno millesimo nonagesimo nono, dominus papa Natalem Domini Romæ cum magna pace celebravit : nam et castellum Sancti Angeli cum aliis munitionibus in sua potestate detinuit, omnesque æmulos suos in civitate cum Dei adjutorio satis viriliter, aut placavit, aut vi perdomuit, Synodum quoque suam in tertia hebdomada Romæ celebrandam post Pascha, missis litteris usquequaque denuntiavit ». Hæc de Synodi indictione. De celebratione autem ipsius ita inferius :

« Romæ dominus papa generalem Synodum centum quinquaginta episcoporum, abbatum et clericorum innumerabilium, tertia hebdomada post Pascha collegit : in qua Synodo, confirmatis suorum antecessorum statutis, etiam sententiam anathematis super Guibertum hæresiarcham et omnes ejus complices iteravit. Statuit quoque ibi, ne communicare præsumerent iis qui concubinas haberent, nisi prius eas dimitterent. De Hierosolymitano itinere multum rogavit, ut irent et fratribus suis laborantibus succurrerent ». Hucusque de Concilio Romano Bertholdus.

24. Idemque et inferius, hoc quoque anno, quarto kal. Augusti, eumdem Urbanum papam esse defunctum affirmat, rebus jam sedatis, munitionibus vindicatis, Romanis omnibus sibi conciliatis, paceque diu exule restituta, ipsaque Ecclesia Catholica in statum tranquilliorem vindicata. Cum igitur sedisset annos undecim, menses quatuor, dies decem et octo, S. R. E. Pontificatu bene perfuncto, ultimum spiritum Deo reddidit dicta die, in ædibus Petri Leonis, apud S. Nicolaum in carcere Tulliano positis. Ab eodem enim nobilissimo Romano cive hospitio semper exceptum, cum tot tantisque premeretur angustiis, defensumque in insula Tiberina inter duos pontes, in eodem Vaticano Codice legitur ; in quo Vita ipsius, ut audisti, describitur ab ejus temporis auctore : ubi etiam asseritur, corpus ejus per Transtiberinam regionem fuisse delatum in Basilicam Vaticanam, atque ibidem honorifice sepultum.

25. Porro de obitus tempore ejusque laudibus, Domnizo in Mathilde instar Epitaphii sepulchralis habet hos versus musa rudi, ut ætas illa ferebat, ex quibus tu sensum potius quam verba capies, sic se habent :

Non erat hic rector tremulus quasi cannula vento,
Sed veluti ferrum, truncabat noxia verbo.
Ut cervum serpens, hæresum sic turba timet quem :
Cuncta sibi prava subduntur dogmata falsa.
Nunquam decrevit libertas denique Sedis
Romanæ per eum, sanctum peramat quia Petrum
Aureus Antistes, color optimus extitit ipse
Scilicet Urbanus, sanctis merito sociatus.
Talem, væ Romæ ! cum perdidit Uplhonem.
Mortuus est Romæ, digno conditus honore,
Julius ipse dies binos cum dat prope finem,
Anno milleno nonagenoque noveno
A nato celso de prima Virgine Verbo.

26. *Hierosolyma capta.* — Hucusque Domnizo. Sed non prætereat, quod ad triumphum pertinet Urbani papæ, nimirum eodem tempore contigisse capi Hierosolymam civitatem ab exercitu Christiano, sub Godefredo duce : cujus sanctæ expeditionis (ut vidisti) idem Urbanus promotor fuit. Sic igitur in cælo meruit sanctissimus triumphare, cui non erat in terris par laboribus honor. Res

[1] Ivo Ep. CXXII. — [2] Ibid. Ep. CXIX. CXXVI. — [3] Ibid. Ep. XXXIV. — [4] Ibid. Ep. CCXXXV. — [5] Ibid. Ep. LXVI.

gestas memoria dignas omni scriptorum genere illustratas, et ab eorumdem temporum auctoribus fidelissimis cujuslibet propemodum nationis monimentis perpetuis consignatas, adeo constat esse vulgatas, ut non indigeant stylo nostro. Tu autem, lector, si ista cupis, habes Willelmum Tyri archiepiscopum [1], qui colligens in unum volumen plura diversorum volumina, ista locupletius fide sincera pertractat.

27. *Litteræ decretales Urbani papæ et cætera de eo.* — At vero antequam præsentem tomum cum Urbano claudamus, quæ in manus nostras devenerint scriptorum ejusdem Pontificis, hic describamus. Cujus quot apices, tot gemmas existimamus : periisse autem Epistolarum Registrum doluimus. Apud Anselmum Lucensem, in volumine quod magno labore collegit ex Conciliorum canonibus atque decretis summorum Pontificum, nonnulla reperies. Sed et Ivo pariter Carnotensis episcopus, qui item his temporibus doctrina clarus enituit, nonnulla etiam ex Epistolis ejusdem Urbani papæ accepit, atque in Corpus canonum quod elaboravit inserens, suis locis apte disposuit. Novissime vero Gratianus idipsum abundantius præstitit. Quæ cum jam edita habeantur, haud nobis laborandum, ut hic singula describantur. Illa vero hic integra est reddenda ejusdem Pontificis decretalis Epistola, quæ data habetur præposito Sancti Iuventii (Juventii) Papiensis civitatis, quam necdum cusam reperimus. Extat enim ipsa apud Anselmum Lucensem, cujus librum Collectionis canonum adhuc scriptum tantum, nondum editum scimus ; qui et incrementum ab aliquo hujus temporis scriptore accepisse videtur. Etenim quæ ex Urbano papa desumpta decreta continet, oportet ab aliquo esse addita : siquidem ipsum ante Urbanum papam esse defunctum, superius satis est demonstratum. Porro quam etiam apud Gratianum diversis in locis, sub diversis titulis, per fragmenta positam habes Epistolam, hic ut scripta fuit, simul integram leges ; quæ sic se habet :

28. « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Lucio, præposito Ecclesiæ S. Juventii apud Ticinum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Salvator prædicit in Evangelio, circa finem sæculi pseudochristos et pseudoprophetas surgere, et multos seducere ; et fideles suos in mundo multas habituros pressuras ; sed tamen portas inferi adversus Ecclesiam non prævalituras. Proin quia, ut ait Apostolus, oportet hæreses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant ; oportet nos cum Propheta ex adverso ascendere, et murum opponere pro domo Israel, et cum eodem Apostolo per multas tribulationes intrare in regnum Dei. Unde non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Igitur quia innotuisti nobis, quod tibi objicitur : Utrum vendere Ecclesiasticam rem, simoniacum sit ? Hoc simoniacum esse, patenter colligitur ex hoc, quod beatus Petrus Apostolus ait Simoni [1] : Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri. Donum quippe Dei est Spiritus sanctus, et donum Dei est res ipsius Ecclesiæ oblata. Et si bene advertis, Simon magus, qui ficte ad fidem accessit, non Spiritum sanctum propter Spiritum sanctum, quo ipse indignus erat (quoniam ut scriptum est [2] : Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum) sed ideo, quantum in ipso erat, emere voluit, ut ex venditione signorum quæ per eumdem fiebant, multiplicatam pecuniam quam obtulerat lucraretur. Nec Apostolus emptionem Spiritus sancti, quam bene noverat fieri non posse, sed ambitionem talis quæstus, id est, avaritiam quod est idolorum servitus, in eodem Simone exhorruit, et maledictionis jaculo perculit.

29. « Quisquis itaque res Ecclesiasticas, quæ Dei dona sunt, quoniam a Deo fidelibus, et a fidelibus Deo donantur, quæque ab eodem gratis accipiuntur, et ideo gratis dari debent, propter sua lucra vendit vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecunia possideri existimat. Ideo, qui easdem res non ad hoc, ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ, vel indebiti obsequii, vel pecunia largitur vel adipiscitur, simoniacus est : cum principalis intentio Simonis fuerit sola pecuniæ avaritia, id est, idololatria, ut ait Apostolus Paulus. Alioquin cur Synodus Chalcedonensis sexcentorum triginta episcoporum, procuratorem vel defensorem Ecclesiæ, vel quemquam regulæ subjectum, adeo per pecuniam ordinari prohibet, ut interventores quoque tanti sceleris anathematizet, nisi quod eosdem simoniacos judicet? Quod si præfati milites Ecclesiæ ob hujus scelus taliter percelluntur, nemo sapiens negabit non militantes Ecclesiæ multo damnabilius hanc ob causam, id est venditionis vel emptionis, debere percelli.

30. « Sed et beatus prædecessor noster Paschalis, de consecratione, et de rebus quæ proveniunt ex consecratione, affirmat, quod quisquis alterum eorum vendit, sine quo alterum habere non potest, neutrum non venditum derelinquit. Ac per hoc eum, qui rem Ecclesiæ vendit vel emit, simoniacum intelligit. In nomine vero procuratoris, intelligit præfata Synodus quemlibet Ecclesiasticarum rerum administratorem, ut, verbi gratia, præpositum, œconomum, vicedominum ; defensoris nomine, advocatum sive castaldum et judicem ; in subjecto regulæ archipresbyterum , archidiaconum, canonicum, monachum, vel quemlibet Ecclesiastico mancipatum officio. Quod vero Spiritum sanctum, quantum in se, vendat vel emat qui præposituram vel hujusmodi vendit vel emit, audi Augustinum super Joannem : O quot proposita fecerunt ? Alterum propositum habet Carthagine Primianus, alterum habet Maximianus, alterum habet

[1] Will. Tyr. de Bell. sac. l. VIII. c. 9. usque ad XII.

[1] Act. VIII. — [2] Sap. I.

in Mauritania Rogatus, alterum habent in Numidia illi et illi, quos jam nec nominare sufficimus. Circuivit ergo aliquis emere columbam? unusquisque propositum suum laudat, quod vendit etc.

31. « Ecce venerabilis Augustinus de præpositura distractione agens, in nomine columbæ sancti Spiritus venditionem vel emptionem accipit, sicut et omnes hujus Evangelici capituli tractatores. Pensandum vero est qua pœna mulctentur, qui jam Deo et Ecclesiæ suæ ablata vendunt vel emunt, si cum flagellis a Dei templo ejecti sunt, qui quæ Deo erant offerenda vendebant vel emebant. Si de offerendorum venditoribus vel emptoribus dictum est [1] : Vos fecistis domum Patris mei domum negotiationis et speluncam latronum; quid dicetur jam de Ecclesiæ oblatorum venditoribus vel emptoribus? Et ne quis insanus objiciat, merito hos Dominum tam acerbe vindicasse, quia tunc illa in Dei templo, Ecclesiasticæ vero res modo extra templum distrahantur : attendat super his Augustinum non determinantem locum venditionis vel emptionis propositum, sed tantum indefinite dicentem : Circuit aliquis emere columbam? unusquisque propositum suum laudat, quod vendit, non adjiciens in templo, vel extra templum. Hæc contra venditores vel emptores sacrarum rerum.

32. « Ad hoc vero quod in Epistola tua sequitur, id est : Utrum obedire his tentantibus ad mortem nefas sit, et circa finem ejusdem Epistolæ hoc idem iterum inculcatur; illud beati Petri respondemus [2] : Obedire Deo oportet magis quam hominibus. In quo exemplo notandum est, hominibus interdum obediri debere, sed magis Deo; hominibus quidem in his quæ contra fidem et religionem non sunt. Quoniam cives Hierusalem legimus Babylonis civibus militasse, ut sanctum Joseph et socios Danielis : quorum primus stuprum dominæ, sequentes vero idololatriam perhorrentes, rempublicam et alienigenarum principum strenue gubernaverunt. Et in Evangelio habes [3] : Cum eo qui te angariaverit uno milliario, alia duo ambulare debere : et reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo. Item Hieronymus super Epistola ad Philippenses [4] : Si dominus ea jubet quæ non sunt adversa Scripturis sanctis, subjiciatur domino servus : si vero contraria præcepit, magis obediat spiritus quam corporis domino. Et infra : Si bonum est quod præcepit imperator, jubentis exequere voluntatem; si malum, responde : Obedire oportet Deo magis quam hominibus.

33. « Ad hoc vero, quod subjungitur in eadem Epistola, [5] id est : Utrum sit utendum ordinationibus et reliquis sacramentis a criminosis exhibitis, ut ab adulteris, vel sanctimonialium violatoribus, vel hujusmodi; ad hoc, inquam, ita respondemus : Si schismate vel hæresi ab Ecclesia non separantur, eorumdem ordinationes, et reliqua sacramenta sancta et veneranda non negamus, sequentes beatum Augustinum, qui super Joannem de hujusmodi tam copiose quam veraciter disseruit. Ait enim : Baptizet servus bonus, sive servus malus : non sciat se ille qui baptizatur, baptizari non ab eo qui sibi tenuit baptizandi potestatem. Et paulo post : Non horreat columba ministerium malorum, respiciat Domini potestatem. Si fuerit superbus minister, cum Zabulo computatur, sed per illum Christi sacramentum non contaminatur. Quod per illum fluit purum est, quod per illum transit liquidum est. Item : Spiritualis vero virtus sacramenti ita est ut lux, quæ et ab illuminandis pura excipitur, et si per immunda transeat, non inquinatur. Quos baptizat ebriosus, quos baptizat homicida, quos baptizat adulter, Christus baptizat, et cætera hujusmodi. Attamen decessores nostri Nicolaus ac Gregorius, a missis sacerdotum, quos tales revera esse constiterit, fideles abstinere decreverunt; ut et peccandi licentiam cæteris auferrent, et hujusmodi ad dignæ pœnitentiæ lamenta revocarent. Scribit hoc prædecessor noster Gregorius Rudolpho et Bertholdo ducibus inter cætera [1]: Officium simoniacorum et in fornicatione jacentium scientes nullo modo recipiatis, et quantum potestis, tales sanctis deservire mysteriis vi, si oportuerit, prohibeatis, etc.

34. « Porro ad hæc quæ tibi syllogistice in eadem Epistola objiciuntur, id est : Si corpus et sanguis Christi non sunt, et alia quæ prædiximus, proprias non habent virtutis dignitates, quid agentibus obsunt; quod si habent, cur spernuntur, sicubi ab indigno præsumuntur? Ad hæc, inquam, ita respondemus : Proprias quidem habent virtutis dignitates, ut præfatus Augustinus ait super Joannem contra Donatistas; sed agentibus, vel suscipientibus eadem sacramenta contra præfatorum Pontificum instituta, nisi forte sola morte interveniente [2], utpote ne sine baptismate vel communione quilibet humanis rebus excedat; eis, inquam, in tantum obsunt, ut veri idololatræ sint, cum talibus et ordinationum et sacramentorum confectio, et aliter quam præmissum est scienter susceptio vehementer a sanctis canonibus prohibeatur. Ait namque Samuel propheta [3] : Quoniam peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Hæc de malis Catholicis qui intra Ecclesiam sunt. Cæterum schismaticorum et hæreticorum sacramenta, quoniam extra Ecclesiam sunt, juxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini, Hieronymi, formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, nisi cum ipsi,

[1] Joan. I. — [2] Act. V. — [3] Matth. V. — [4] I. q. III. c. 93. — [5] VI. dist. XXXII. c. 6. in ad.

[1] Greg. VII. l. II. Ep. XLV. — [2] Nisi in casu necessitatis, qui a præciso accepit sacramentum extra casum necessitatis, peccat, non item qui a malo. D. Th. p. 3. q. VI. art. 9. ad. 2. et q. LXVII art. 1. — [3] 1. Reg. XV.

vel eorum sacramentis initiati per manus impositionem ad Catholicam redierint unitatem.

35. « Sciendum vero est, quod canones Apostolorum, quorum auctoritate Orientalis, et ex parte Romana utitur Ecclesia, et insignis martyr Cyprianus et LXXX episcopi cum eodem, baptismum hæreticorum lavacrum diaboli appellant. Stephanus vero et Cornelius martyres, et Pontifices Romani, et venerabilis Augustinus in libro de Baptismate, eumdem Cyprianum et præfatos episcopos hanc ob causam vehementer redarguunt; affirmantes, baptismum sive ab hæretico sive schismatico, Ecclesiastico more celebratum, ratum esse : et merito, quia alia in baptismo, et alia in reliquis sacramentis consideratio est; quippe cum et ordine prior, et necessarior sit : subito enim morituro prius baptismate, quam Dominici corporis communione vel aliis sacramentis consulitur. Et dum forte Catholicus non invenitur, satius est ab hæretico baptismi sacramentum sumere, quam in æternum perire. Et hanc sententiam præscriptorum Pontificum, Cornelii, Stephani, et Augustini, secuti sunt Innocentius, Siricius, Leo, Anastasius, et Magnus Gregorius, et omnis Ecclesia Catholica. Et quoniam Epistolaris brevitas propositis tibi quæstionibus fortasse non sufficit, eorumdem temeritatem ad Sedem Apostolicam instruendam mitte, aut, juxta Apostolum [1], veluti sanæ doctrinæ adversarium post secundam et tertiam correctionem devita. Tu vero esto fidelis usque ad mortem, ut percipias coronam vitæ. Data Romæ ».

36. Ex his autem illud infertur, quod apud Gratianum apponitur istis verbis : « Prohibetur ergo de manibus talium sacerdotum sacramenta suscipi, non quia non sint vera quoad formam et effectum ; sed quia dum hujusmodi sacerdotes se a populo contemptos viderint, rubore verecundiæ facilius ad pœnitentiam provocentur ». Porro eadem in diversis orbis partibus agitata, et in controversiam deducta, sed præscripto decreti Urbani papæ correcta definita esse inveniuntur. Est inter alia de his scripta Epistola S. Anselmi Cantuariensis episcopi ad Gulielmum abbatem [2], in quo ejusmodi Urbani papæ decreti mentionem fecisse videtur his verbis : « De presbyteris vero, qui se aperta reprobæ libidinis conversatione Deo reprobabiles exhibent, omnino tenendum est quod Apostolica providentia Ecclesiastico justoque rigore constituit, nempe : Nullatenus convenit, ut ibi reverenter astetur, ubi pertinaciter aperta et impudenti libidine fœtentes, Dei et sanctorum prohibitionem contemnendo, sacris altaribus deserviunt, imo non deserviunt, sed quantum ad ipsos conculcant, non quo quis ea quæ tractant, contemnenda, sed tractantes execratos existimet.

37. « Ut qui Dei et Angelorum præsentiam non reverentur, vel hominum detestatione repulsi, sacra contaminare desistant. Nec ullatenus oportet, ut illi sint consortes de altari participantium, qui per immunditiam se faciunt exsortes altari servientium ». Hucusque sanctus Anselmus. Sed et hæc ipsa rursus actitata reperies in Concilio Pictaviensi sub Paschali papa anno sequenti celebrato; de quo suo loco tomo sequenti pluribus dicendum erit.

[1] Tit III. — [2] Ans. Ep. VIII.

Sed quæ sunt reliqua Urbani papæ scriptorum videamus. Extat ad Alphanum, Salernitanum archiepiscopum, ejusdem Pontificis data Epistola, qua collatum illi Ecclesiæ Privilegium continetur : quam quidem ejusdem sancti Pontificis ultimum fuisse elogium satis apparet, cum data habeatur hoc anno decimo tertio kalendas Augusti. Accepimus eam ex scripto Codice Bibliothecæ cardinalis Sirleti, modo autem cardinalis Columnæ, sed non integram, amputatis scilicet iis, quæ ad privilegia spectare videbantur ejus Ecclesiæ; quæ vero nos habuimus, sic se habent :

38. « Urbanus servus servorum Dei, dilecto fratri Alphano Salernitano episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

« Singulare semper Sedis Apostolicæ privilegium claruit, subjectas sibi per orbem terrarum Ecclesias et auctoritate disponere et benignitate clementius confovere. Quibus autem supernæ majestatis dignatio suæ gratiæ pleniorem contulit largitatem, ipsis etiam consuevit excellentiorem contribuere dignitatem. Unde non immerito existimamus, Salernitanam Ecclesiam amplioribus nostræ benignitatis muneribus honorandam, quam omnipotens Dominus eximia suæ benignitatis prærogativa per misericordiam gratuitam sublimavit. Ex novissimis namque terrarum finibus beati Matthæi Evangelistæ corpus ad hanc deferri, apud hanc haberi, clementissima suæ dispositionis dignitate (dignitione) permisit. Cujus scilicet Apostoli quanta sit in Deo et Ecclesia gloriæ excellentia, collatorum divinorum munerum gratia cumulata demonstrat. Hic enim primus inter cæteros Evangelii seriem scribere inspiratione divina exorsus est : hic in divini seminis fructu trium ordinum coronam centesimam reportavit, ut simul Apostolus, et Evangelista, et martyr existeret. Adjecit ad hæc omnipotens Deus, ut eamdem Ecclesiam gloriosorum martyrum Fortunati, Gaii et Anthes, triumphis simul et corporibus honoraret. Apposuit etiam tertii muneris claritatem, ut eam nostris temporibus Gregorii Apostolicæ memoriæ Septimi papæ tam exilio quam tumulo illustraret. Cujus quam egregia jura, quam præclara doctrina, quam miranda constantia fuerit, Romana Ecclesia prædicat, Occidens universus agnoscit, tyrannorum pertinacia tolerat, et conculcata testatur ». Hucusque in Codice Sirleti.

39. Ad postremum, quod pertinet ad ejusdem Urbani Pontificis sepulturam, non prætermittamus quod breviter Manlius attigit in libro De antiquis monimentis Ecclesiæ S. Petri in Vaticano, nimirum ejusdem Urbani papæ sepulturam satis pulchro

schemate fuisse constructam, in memoriam tanti Pontificis, adeo de universa sancta Ecclesia benemeriti, juxta oratorium Hadriani papæ Primi in eadem Basilica Vaticana, quam fideles frequentantes, quisque intimo cordis affectu bene precaretur animæ ejus, et laudaret nomen ejus, sicque ejus vigens memoria semper aucto fænore benedictionum, sit summa gloria ad posteros propagata.

40. *De imagine crucifixi Hierosolymis inventa.* — Sed transferat se rursus oratio in Orientem, in enarrandis quæ memoria digna post Hierosolymas expugnatas fieri contigerunt, et inter alia, illud celebre de certitudine venerandæ imaginis Jesu Christi Redemptoris nostri crucifixi schemate regio, pictura antiquitus ad similitudinem ejus expressæ, curante id scilicet (ut vetus traditio delapsa ad posteros firmiter testabatur) Nicodemo nocturno Christi discipulo, prout didicit, et retulit inde pius valde vir, Stephanus nomine, patria Lucanus, qui religionis causa una cum aliis anno superiori peregrinationem susceperat ad Terram Sanctam, quam acceperat a Gregorio quodam Syro homine, eaque insigniter esse illustratam Lucanam in Tuscia civitatem, ubi hactenus religiosissime conservatur; apud quam et totius rei gestæ historia antiquitus scripta servatur.

41. Cur autem regio cultu, non, ut passus est, nudus, idem Redemptor noster fuerit expressus, a pluribus quæri scimus : quibus aliquando respondimus, id præstitum olim ab eo ad evacuandum scandalum Crucis, et illustrandam magis gloriam Christi, ut quem inter latrones audierint crucifixum, scirent revera fuisse regem Judæorum unctum a Deo [1], eumdemque regem regum ac Dominum dominantium [2] ; ita, inquam, Jesum Christum crucifixum Judæis scandalum, Gentibus stultitiam, ea de causa pietas Nicodemi effigiandum curavit, et non honestatis causa tantum. Nam qui ejus rationem habendam censuerunt, ipsum Dominum nostrum Redemptorem indutum solum interula sive indusio Cruci affixum, sive sculptura sive pictura repræsentare consueverunt. Sed de his alias nos dixisse meminimus. Stet ergo veneranda sacrosancta imago Christi Regis in Cruce pendentis adversus infelicissimos Iconoclastas, semper loquens perpetuum ab exordio nascentis Ecclesiæ monimentum transmissum ad posteros. Sed jam de his hactenus, cætera prosequamur.

42. *S. Petrus episcopus Anagninus et Concilium Hierosolymis.* — Quid autem tunc temporis, hoc, inquam, ipso anno, memoria dignum, Hierosolymis receptis, acciderit S. Petro episcopo Anagniæ, qui suos pertæsus, a quibus plurima indigna passus esset, cum Boamundi exercitu navigavit in Orientem; hic describendum ex sancto Bruno Signiæ episcopo, hujus temporis scriptore celebri, qui in Vita ejusdem Petri, quam scripsit, hæc habet : « Petro in proposito manente, non amplius scilicet ad Anagniam Ecclesiam redeundi, sed permanendi Hierosolymis usque ad mortem, beatus Magnus, ejusdem Ecclesiæ Anagninæ patronus, ei astitit in habito peregrini. Qui a beato Petro quis esset et unde veniret interrogatus, Peregrinus respondit : Italus ego sum, jugalis consortia fugiens, huc salvationis meæ causa, quoad vixero, moraturus accessi fugiens debitum ipsi reddere postulatum, tuum peto consilium : Ne salvabor? Petrus inquit : « In obscenitate criminalis propositi salvationem hic expetis contra vinculum conjugale? Quod Deus conjunxit, homo non separet [1], originaliter Domino statuente. Cur ergo (beatus Magnus intulit) Ecclesiam jugaliter tibi meis interventionibus desponsatam, contra propriæ salutis consilium et Dei voluntatem temerarius abdicasti? Ubi jam vota tuæ peregrinationis implesti, tuam in Dei nutu Ecclesiam repetens regredi non moreris. His dictis evanuit. Tum Petrus, his acceptis monitis, dicto tempore ad suam est reversus Ecclesiam ». Hucusque Brunus.

43. In fine autem anni hujus, itidem Hierosolymis, post celebratum solemnem diem Natalis Domini, habito generali conventu principum, et eorum qui aderant episcoporum, Theobertus Pisanus archiepiscopus, idemque Apostolicæ Sedis legatus, eligitur in patriarcham Hierosolymitanum, pulso nefario homine, qui thronum illum invaserat, Arnulpho, qui sequebatur principem Northmannorum, cum inter ea throno Antiocheno Bernardus patriarcha electus esset. A quibus religiose admodum Christiani principes accipere voluerunt singuli suorum principatuum investituras, Godefredus regni Hierosolymorum a suo patriarcha eam accipiens, Boamundus principatus Antiochiæ ab Antiocheno patriarcha. Quo facto ab iisdem constitutæ sunt dotes iisdem Ecclesiis, quales antecessores patriarchæ habuisse scirentur : licet horum occasione multæ sint postea obortæ contentiones, de quibus dicendum erit inferius suis locis. Ista omnia pluribus narrat Willelmus Tyrius [2], quem tu consulas pro arbitrio.

Quæ autem hoc item anno dicenda essent de Urbani successoris electione, in sequentem tomum rejicimus, ne ejusdem Pontificis electio a reliquis ab eo rebus gestis ex divisione tomorum magno lectoris incommodo disjuncta ponatur.

44. *Baronii digna consideratio.* — Hic modo mecum post diuturnum laborem fessus, sicut ego scribendo, tu legendo, lector, consideto, et una pariter admiremur Dei providentiam in sancta Ecclesia Catholica moderanda; memores in quot quantaque discrimina sæpe vidimus incidisse Petri naviculam, quanta subiisse pericula, disjectam ventis, absorptam fluctibus, sed iterum ex insperato emergentem ex abyssi profundo, rursum vero novis flatibus repercussam, conspeximus obruen-

[1] Act. x. — [2] Apoc. xix.

[1] Matth. xix. — [2] Will. l. viii. c. 1. l. ix. c. 111. 8. 19.

dam, ad momenta singula periclitantem, borealibus rabidis ventis magno impetu debacchantibus, insanientibus, inquam, et sævientibus ab Aquilone adversus Ecclesiam, Germanorum imperatoribus miscentibus omnia atque turbantibus, intrudentibus tot potentissimos schismaticos pseudopapas, in Romanæ Ecclesiæ extremum exitium atque perditionem. Qui enim magnæ moli suffultas columnas auferat, et stupea fulcimenta earum loco sufficiat: quid senseris de isto, nisi hoc unum agere, ut totum simul erectum miro opere ædificium penitus demoliatur? Quid vero si tanta passam sæpius adhuc tamen subsistere inconcussam, sibique ipsi firmiter inhærentem perspexeris celsam domum; quid senseris, nisi invisibili Dei potentia eam sic subsistere, suspendique divino præsidio, ne sic subruta machina ruat?

45. Ita plane recte censueris, ejus tantum ope factum, ut talia tantaque passa sancta Ecclesia damna subsistere potuerit, eamque nonnisi invisibili Dei manu, omni columna potentiori, quæ terræ molem appendit tribus digitis [1], sustentari.

[1] Is. XL.

Sicque firmiter asserueris adhuc inhabitare perpetuo in eadem Ecclesia Christum, qui migraturus e terra in cælum, hoc suis firmatum testamento reliquit, dicens [1]: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi ». Pariterque etiam affirmaveris, in navicula illa, quæ nullo ventorum impetu et maris violentia jactata potuerit unquam pati naufragium, ipsum adhuc existere, « qui facit ventis pondus, et aquas appendit in mensura [2]. Qui clausit ostiis mare, et dixit : Hucusque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos [3] ». Idem ipse Dominus noster Jesus Christus, qui olim in eadem Petri navicula constitutus, periclitantibus una cum ipsa discipulis, e somno surgens, « imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna [4] ». Quod si ita est : « intelligite, reges, et erudimini qui judicatis terram [5] ». Intelligite vos contra Ecclesiam, cui præest Deus, frustra pugnare ; erudimini, dum hoc facitis, contra vos ipsos magna vestri jactura lacessere Deum bello.

[1] Matth. XXVIII.— [2] Job. XXVIII.— [3] Job. XXXVIII.— [4] Matth. VIII. — [5] Psal. II.

1. *Peroratio cum gratiarum actione.* — Jam ad littus rete. Instar enim sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congregantis [1] Annalium scriptio se habet, quæ sui amplitudine in collectione rerum gestarum in vasto pelago sæculi hujus, quot continet tomos, tot tu, lector, veluti retis jactus enumeres. Sed ubi ductum est rete, non Judaico more secus littus sedendum ad delectum piscium ; quin potius una cum Paulo [2] in littore positis genibus nobis orandum, et gratiæ agendæ Deo, cujus totum id muneris esse cognoscimus ; sicque cui cuncta accepta ferimus, eidem dignas laudes pariter referamus, procul abhorrentes ab illorum arrogantia, qui sibi omnia tribuentes, immolant sagenæ suæ [3], et sacrificant reti suo. Petri namque nobis potius proponimus imitandum exemplum, a quo et rete accepimus ad piscandum [4] : qui stupens ad insperatam copiosissimam capturam piscium, procidit ad genua Jesu, a quo se totum intelligeret consecutum. Sed cum omnem gratiarum actionem tanto beneficio imparem esse sciret, sese ad humilem peccatorum confessionem convertit, ex abundantia cordis in illud erumpens admirandum humilitatis elogium : « Exi a me quia homo peccator sum, Domine ».

[1] Matth. XIII. — [2] Act. XXI. — [3] Hab. I. — [4] Luc. V.

Procido et ipse, sed eo humilius quo gravius peccans, ad pedes ejus : ut humi stratus, non os tantum, sed omnia ossa mea dicant [1] : « Domine, quis similis tibi ? » qui tot tantaque confers in immeritum beneficia, quorum excrescente diluvio propemodum obruendus, æque cum Petro exclamare compellar : « Exi a me, quia homo peccator sum, Domine », propriæ conscius infirmitatis, longe impar ad tanti ponderis beneficia subeunda.

2. Quod insuper ex tanta ac toties repetita piscatione nec sit hactenus rete conscissum, sed et ad jactus alios adhuc integrum perseveret ; quod, inquam, nec defecerint ex laboribus in senio vires, sed virescant ad opus : totum id gratiæ est Abisag [2] Sunamitidis nostræ, senilia membra foventis, ipsius videlicet sanctissimæ atque purissimæ Virginis operi cœpto faventis, cunctaque nostra curantis, atque feliciter promoventis. Cui pro meritis, quot hujus scriptionis sunt apices, tot fluant gratiarum actionum imbres quot syllabæ, tot laudum fontes erumpant fluxu perenni ad vastum illud pelagus confluentes, ex quo omnia prodierunt, ad ipsum dico bonorum omnium copiosissimum largitorem Deum optimum maximum : cui semper laus, honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Psal. XXXIV. — [2] 3. Reg. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6592.— Anno Æræ Hispan. 1137.— Anno Hegiræ 493, inchoato die 17 Nov., Fer. 5.— Jesu Christi 1099.
— Paschalis II papæ 1.— Henrici IV reg. 44, imp. 16. Alexii Comneni imp. 19.

1. *Controversia de primatu inter archiepiscopos Lugdunensem et Senonensem.* — A num. 1 ad 20. Controversia inter *Hugonem* Galliarum primatem ac Sedis Apostolicæ legatum, et *Daimbertum* archiepiscopum Senonensem, qui *Richerio* successit, anno millesimo nonagesimo septimo exorta, annoque nonagesimo octavo continuata; ideoque eam Baronius loco suo non refert. Continuator enim Chronici Sancti Petri-Vivi hæc de Richerio, cujus mortem Baronius hoc anno consignat, et de Daimberto scribit ad annum MXCVI: « Eodem anno obiit Richerius archiepiscopus, vir bonæ vitæ et beatæ memoriæ, qui antequam moreretur IV kalendas Januarias, in die scilicet festi Joannis Evangelistæ, accersitis personis sanctæ matris Ecclesiæ Senonum, Daimberto præposito et archiclavi (id est, thesaurario, quæ dignitas in Ecclesiis cathedralibus et in monasteriis ea voce appellata sæpe reperitur) nondum, sed mox post eum futuro episcopo, et Heldnino archidiacono, et reliquis archidiaconis et præcentore, et nonnullis proceribus Senonicæ urbis, misit et mandavit fratribus monasterii Sancti Petri, ut eo vivente eligerent et providerent sibi abbatem, quod et fecerunt ». Paulo post : « Verum præfato Richerio de medio sublato successit Daimbertus ipsius Ecclesiæ vicedominus, nobilis et clarus, ab omni clero et populo electus. Permansit autem sine benedictione pastorali, anno uno et duobus mensibus. Postea vero Romæ a papa Urbano consecratus, cum Apostolica benedictione et pallii decore rediit, in sede collocatus XIV kal. Maii, anno MXCVIII ab Incarnat. Domini, lætante clero, et bona devotione populi. Cujus jam in archiepiscopio XI anno pæne peracto, testor Deum nusquam abbatiam Sancti Petri, vel audisse, vel legisse, aut vidisse, quietius vixisse vel fuisse ab omni inquietudine. Det Deus succedentia tempora sub eo et cum eo habere læta et prospera ». Quibus ex verbis intelligimus, continuatorem istum hoc tempore vixisse, vel eum ex auctore hoc tempore vivente ista accepisse, et in prima persona, ut sæpe sit, protulisse.

2. *Contigit anno* MXCVII. — Die itaque vicesima septima mensis Decembris anni MXCVI, *Richerio* Senonensi archiepiscopo vita functo, *Daimbertus* in locum ejus subrogatus est, statimque post ejus electionem clerus ad provinciales de ejus electione scripsit. Hi ordinationem celebrare volebant Quadragesimæ tempore, sed *Hugo* Lugdunensis archiepiscopus et summi Pontificis legatus prohibuit, nisi prius sibi tanquam primati reverentiam, quam *Richerius* denegaverat, profiteretur; missisque litteris ad provinciæ episcopos, ut a consecratione manus abstinerent diserte jussit. Paritum quidem est legati mandato; sed rescripsit *Ivo* episcopus Carnotensis Epistolam ordine LX, alias LXV, Baronio num. 4 et seqq. recitatam, personalem illam exhibitionem ante susceptum consecrationis munus nulli primati deberi ex more, sed neque legatis jus illud competere, nisi electus alicujus criminis reus delatus sit. Quare petiit ut præmitteret liberam illius ordinationem provincialibus episcopis. Cum vero *Hugo* destinatis pertinaciter adhæreret, *Ivo* ea de re certiorem fecit *Urbanum II*, Epistola LXV, relata a Baronio num. 2. « De Senonensi electo », inquit, « cujus consecratio a legato vestro Lugdunensi archiepiscopo ob hoc impeditur, quia ei jure primatus sui ante consecrationem suam obedientiam non profitetur, quid nobis agendum sit, rescribat vestra paternitas. Cum enim nulla aliquo accusante alia causa prætenderetur, propter quam ejus consecratio differetur, eo tamen jubente, propter reverentiam vestram manus ab ejus consecratione continuimus, cum de professione a metropolitanis primatibus facienda nihil legamus consuetudine firmatum, vel legibus institutum : ultra quas metas nihil concessum esse primatibus testatur papa Nicolaus ». Hæc Epistola veteri ordine est LVIII.

3. *Daimbertus electus Senonensis ordinatus est Romæ anno superiori.* — *Daimbertus*, cum nec ordinationem a provincialibus episcopis obtinere posset, neque contra jura suæ sedis, Lugdunensis archiepiscopi primatum vellet agnoscere, intelligeret etiam *Hugonem* in sua sententia permanere, prohibitosque provinciales episcopos quominus ordinationem ejus peregerint, Romam profectus est, ubi absque ulla conditione ab Urbano II consecratus fuit, ut discimus ex Epistola ejusdem Pontificis *ad Hugonem Lugdunensem archiep.* data, et a Marca in Dissert. de Primatibus num. 118, ex Ms.

Lugdunensi eruta, scriptaque « Romæ apud B. Petrum, Indictione septima, VIII kalend. Maii, anno Dominicæ Incarnat. MXCIX, Pontificatus domini Urbani II papæ duodecimo ». Anno itaque millesimo nonagesimo septimo Hugo, archiep. Lugdunensis prohibuit suffraganeis archiepiscopi Senonensis, ne Daimbertum ordinarent; quod cum accepisset Ivo episcopus Carnotensis, e suffraganeis unus, ad eumdem Hugonem scripsit Epistolam ordine LX, eo Christi anno, non vero currenti, quo eam recitat Baronius, et *Daimbertus* sub illius anni finem, vel initio anni MXCVIII, Romam profectus, postquam ab Urbano II consecratus fuit, in Galliam rediit, ubi *in sede propria locatus est* XIV *kal. Maii*, seu die decima octava mensis Aprilis, qui anno MXCVIII in Dominica incidit. Consecratus autem est Romæ mense Martio anni MXCVIII, cum anonymus laudatus affirmet Daimbertum fuisse « sine benedictione pastorali anno uno et duobus mensibus ».

4. *Initium episcopatus Ivonis obiter statuitur.* — Post hæc, Ivo anno millesimo nonagesimo octavo ineunte, dedit ad Urbanum II Epistolam novo ordine LXVII, a Baronio num. 15 et seqq. relatam, in qua significat se episcopatui renuntiare velle: « Ecce jam, inquit, hoc transacto septennio vineam mihi commissam pro posse meo excolui, stercora etiam circumposui. Fructum autem quærebam, et non inveni. Detur ergo mihi libertas octavo anno, ut hoc principium veræ octavæ aggrediar, ut possim mihi sabbatizare, dulces fructus contemplationis carpere, et octavæ illius gaudia prælibare ». Quæ verba ostendunt Ivonem anno MXC, ante diem XXIV mensis Novembris Capuæ ab Urbano II episcopum ordinatum fuisse, quod jam suo loco probavimus. Neque enim eo in loco *Ivo* suæ ordinationis annos, ut Baronius num. 1 existimat, ab anno MXCII repetit, quia eo pacto annus ordinationis ejus septimus anno tantum MXCIX exeunte Novembri expletus fuisset et octavus inchoatus, cum tamen Urbanus II mense Julio præsentis anni e vivis abierit. Ordinatio itaque Ivonis cum anno MXCII alligari non potest, cumque ea Ivonis Epistola scripta sit post Natale Christi, quo Turonensis archiep. Philippum Francorum regem coronavit, imo post Natale sanctorum Innocentium, ut in ea legitur, manifestum est Ivonem hæc scripsisse initio superioris anni. Sed redeo ad Daimbertum.

5. *Daimbertus primatum Lugdunensis archiep. agnovit.* — *Daimbertus*, postquam mense Aprili anni MXCVIII in præsulatus Senonensis possessionem inductus fuit, circa præsentis anni initium Romam rediit, et in Synodo Romana hoc anno coacta, Urbano II promisit se Lugdunensis Ecclesiæ primatum super Senonensem agniturum, ut nos docet Epistola ejusdem Pontificis ad Hugonem Lugdunensem data, cujus mox mentionem fecimus. In ea enim, postquam dixit Pontifex se Daimbertum consecrasse, subdit: « Nuper autem, cum ad Apostolorum limina tam pro ejusdem causæ actione, quam pro communi Synodica vocatione rediisset, præsentibus legatis tuis, etc. Sedis Apostolicæ cogente judicio, omni demum tergiversatione cassata, in manu nostra professus est, se et Lugdunensis Ecclesiæ super Senonensem primatum agnoscere, et de cætero tibi tuisque legitimis successoribus tanquam primatibus obedire etc. præsentibus fratribus nostris quorum infra scripta sunt nomina, Anselmo videlicet Cantuariensi, Leodegario Bituricensi, etc. » Hæc autem Epistola VIII kalend. Maii, ut supra diximus, præsentis anni exarata, quo quidem tempore S. Anselmus Romæ versabatur, ut statim videbimus.

6. *Philippus rex anno superiori ad Bertradæ consuetudinem rediit.* — A num. 20 ad 23. Ivo in Epistola laudata, ordine LXVII ad Urbanum data, eum rogat, ut si Turonensis archiepiscopus vel aliquis Aurelianensis clericus pro electione Joannis pueri ad eum veniret, ei aurem non præberet: « Persona est, inquit, ignominiosa, et de inhonesta familiaritate Turonensis archiepiscopi, etc. per urbes Franciæ turpissime diffamata ». Paulo post: « Sciatis etiam, quia Turonensis archiep. contra interdictum legati vestri in Natali Domini regi coronam imposuit, et ut iste episcopus fieret, hac mercede promeruit. Et ut sciatis puerilem fuisse electionem, quidam etiam de eligentibus in Natale Innocentium in eligendo ita jocatus est:

Eligimus puerum, puerorum festa colentes,
Non nostrum morem, sed regis jussa sequentes.

Quare Epistola illa, in qua festi sanctorum Innocentium mentio, initio præcedentis anni scripta, et *Philippus* Francorum rex in Natali Domini anni MXCVII a Turonensi archiep. coronam accepit, cum jam antea eodem anno ad consortium *Bertradæ* reversus fuisset. Nam id ante annum illum contingere non potuit, cum primo restitutus Ecclesiasticæ paci sub conditione *abjurandæ Bertradæ* anno MXCVI rex fuerit, et improbabile sit ad eamdem, mora nulla interposita, reversum, et annua vix minor dari possit. Secundo, *Joanni* episcopo Aurelianensi, qui ad anni MXCV finem Claromontano Concilio interfuerat, defuncto anno MXCVII, suffectus est ab Ivone Carnotensi et Willelmo Parisiensi *Sanctio*, ut liquet ex Epistola LIX Joannis ad Hugonem Lugdunensem archiep. Sedis Apostolicæ vicarium. Sed *Sanctione* ob intrusionem et simoniam eodem anno deposito, *Joannes* hujus nominis II, in quem pluribus invehitur Ivo Epist. LXVII, episcopus Aurelianensis dictus est, electus die Natali sanctorum Innocentium anni MXCVII, postquam die Natali Christi prædecenti Philippus rex per *Rodulfum* Turonensem archiep. coronatus fuisset. Cum enim Ivo in Epistola adversus Joannem hujus nominis II ad Urbanum II data asserat, octavum episcopatus sui annum se attigisse, ea ab initio præcedentis Christi anni disjungi non potest, quia *Ivo* mense Novembri anni MXCVII octavum præsu-

latus annum inchoavit, et Epistolam illam post festum sanctorum Innocentium, uti jam diximus, exaravit. Cæterum duratio sedis *Joannis I* et *Sanctionis* episcoporum Aurelianensium, neque a Saussaio in Annal. Aurelian., neque a San-Marthanis ex antiquis documentis notata, non potuit non esse brevis. Sed Joannes II plures annos Aurelianis sedit. In Biblioth. Clun. pag. 531 et seq. refertur donatio ab eo facta Ecclesiæ *Pitueri*, cœnobio Cluniacensi subditæ, in cujus fine legitur: « Actum est istud anno ab Incarnat. Dom. MCIII, episcopatus Joannis Aurelianensis episcopi anno XVII », ubi rejiciendus denarius numerus, ab oscitanti librario intrusus, numerusque septenarius qui restat, ab anno MXCVII exeunte repetendus. Quæ emendatio certa: *Joannes* enim diserte in ea donatione alterius meminit *sub eodem anno* a Ludovico rege Francorum designato factæ mense Octobri anni MCIII, ibidem recitatæ. Ex quo et liquet *Joannem* die Innocentium anni MXCVII episcopum Aurelianensem electum.

7. *Nec dissentit Fulco maritus ejus.* — Revocatæ *Bertradæ* causa adscribenda videtur consensui Fulconis mariti, quem ipsa blandimentis muliebribus ad suam voluntatem alliciebat: « Inter opulentos rivales », inquit Ordericus, lib. 8 de Philippo rege et de Fulcone comite Andegavensi verba faciens, « ingens tumultus et prœliorum conatus exorsus est (initio scilicet conjunctionis Bertradæ cum Philippo), verum versipellis mulier inter rivales simultatem compescuit, ingenioque suo in tantam pacem eos compaginavit, ut splendidum eis convivium præpararet, et apte prout placuit illis ministraret ». Sugerius vero in Vita Ludovici cap. 17 : « Andegavensem priorem maritum, licet throno omnino repudiatum, ita moltificaverat, ut eam tanquam dominam veneraretur, et scabello pedum ejus sæpius residens, ac si præstigio fieret, voluntati ejus omnino obsequeretur ».

8. *Synodus Rom. II sub Urbano II.* — Ad num. 23. Baronius post Concilium *Barense* kalendis Octobris præcedentis anni habitum, unam Synodum *Romanam* in duas divisit, autumavitque priorem anno præterito, posteriorem currenti congregatam fuisse. Verum ut jam anno superiori monstravimus, post Concilium Barense unicum Romanum coactum, et quidem hoc anno, tertia post Pascha hebdomada, eique sanctus *Anselmus* interfuit.

9. *Moritur Urbanus II PP.* — A num. 24 ad 40. Simeon Dunelmensis, in Historia de Gest. reg. ad annum MXCIX : « Urbanus papa, inquit, IV kal. Augusti, feria V obiit ». Verum loco *feria* V, legendum feria VI, ut littera Dominicalis B demonstrat. Urbanum autem II *quarto kalendas Augusti*, seu die XXIX mensis Julii currentis anni e vivis excessisse, constans est auctorum antiquorum sententia. Quare cum an. MLXXXVIII die XII mensis Martii Pontifex Romanus consecratus fuerit, sedit annos undecim, menses quatuor, et dies octodecim, die emortuali incluso, et hoc sine controversia. Paschalis II ei post dies XVI successit, ut anno sequenti videbimus.

10. *Gesta ante expugnationem Hierosolymæ.* —Ad num. 40 et seq. Chronographus Malleacensis, hujus temporis scriptor, civitatis Hierosolymitanæ expugnationem hoc modo refert: « Raimundus comes Sancti-Ægidii exivit de civitate Maira idibus Januarii, et venit ad castrum Capharda, ibique junxit se cum eo comes Rotbertus Normanniæ: Rotbertus Flandrensis et dux Guodefredus venerunt usque Liciam (Laodiciam) civitatem, sequentes Raimundum Sancti-Ægidii. Ibique Boamundus separavit se ab aliis, et reversus est Antiochiam. Indeque tendentes venerunt Tripulim, et ibi pugnaverunt contra Turcos et maximam partem occiderunt. Alia die equitaverunt ultra vallem Edissem, et inde ad castrum Archæ. Quod tenuerunt obsessum per tres menses uno die minus; ibique Pascha Domini celebraverunt tertio idus Aprilis (legendum, *quarto idus Aprilis*). Fecerunt Placitum cum rege Tripuli, et discesserunt a castro, et pervenerunt in sexta feria quarto idus Maii (legendum, *tertio idus Maii,* qui hoc anno in feriam sextam incidit). Postea discesserunt a civitate, veneruntque ad castrum Betholon, deinde Gibelon, (Biblum), et inde ad civitatem Barut, et de illa ad Sagittam (Sidonem), et de Sagitta civitate ad civitatem Sur (Tyrum), de civitate autem Sur ad Acram civitatem, et de Acra ad Caiphas, indeque pervenerunt ad civitatem Cæsaream ; ibidem Pentecosten celebraverunt quarto kal. Junii, unde venerunt ad civitatem Ramam, et ibi ordinaverunt episcopum.

11. *Hierosolyma a Christianis expugnata.* — « Et inde venerunt lætantes Hierusalem septimo idus Junii, eamque robustissime prope muros civitatis obsederunt. Robertus Normannus obsedit eam a Septentrione, et juxta eum Flandrensis comes Rotbertus, a meridie comes Raimundus Sancti-Ægidii. Quinto idus fecerunt bellum: quarto idus aggrediuntur civitatem, et minorem murum straverunt, et unam scalam ad majorem erexerunt, et super suis ensibus ac lanceis cominus pugnabant. Fuerunt in illa obsidione per decem dies in magna siti et fame, et fecerunt processionem circa civitatem, et postea fecerunt duo lignea castra, et VII idus deportaverunt ad civitatem. Sexto idus, et quinto et quarto, aptaverunt machinas, et pridie aggrediuntur mirabiliter civitatem usque in noctem. Sexta feria, summo mane, undique aggrediuntur eam et nimis stupefacti erant, usque venit illa hora, in qua Dominus noster JESUS CHRISTUS passus est in ipsa civitate mortem. Tunc expugnata est et subjugata, quamvis pugnassent fortiter, nisi per voluntatem Dei intraverunt. Primus qui intravit, miles extitit Letot, secundus Guodefredus dux, tertius Eustachius comes frater ejus. Octava postquam civitas capta fuit, celebraverunt festivitatem ereptionis per omnem civitatem Hierusalem, et elegerunt principem Guodefredum, qui

pugnaret paganos et custodiret Christianos. Similiter in loco patriarchæ elegerunt Arnulfum, in estivitate sancti Petri ad Vincula. Aliud bellum fecerunt apud Ascalonem, pridie idus Augusti, cum Amiravisso Babyloniæ, ubi nonaginta (nongenta) sexaginta millia erant : sic dictum fuit, et tamen nemo scivit numerum, nisi solus Deus ».

12. *Gothofredus Bullionius rex Hierosolymæ creatur.* — Hæc fuse ab auctoribus qui bellum Hierosolymitanum scripsere narrantur. Chronographus Maxentianus mensem et diem captæ urbis annotarat, sed ab amanuensi prætermissus fuit. « Capta est autem », inquit Tyrius, lib. 8, cap. ult., « prædicta civitas, anno ab Incarnat. Domini MXCIX, mense Julio, quintadecima die mensis, feria sexta, circa horam diei nonam, anno tertio ex quo fidelis populus tantæ peregrinationis sibi onus assumpserat ». Dies et mensis ab historicis, qui testes oculati fuere, confirmati. Octavo post urbem captam die, Gothofredus Bullionius, Lotharingiæ dux, rex Hierosolymitanus unanimi consensu electus : « Promotus autem », inquit Tyrius lib. 9, cap. 9, « humilitatis causa, corona aurea, regum more, in sancta civitate noluit insigniri : ea contentus et illi reverentiam exhibens quam humani generis Reparator in eodem loco usque ad Crucis patibulum pro nostra salute spineam deportavit. Unde quidam in catalogo regum, non distinguentes merita, eum dubitant connumerare : magis attendentes quæ exterius geruntur in corpore, quam quæ fidelis et Deo placens anima mereatur. Nobis autem non solum rex, sed regum optimus, lumen et speculum videtur aliorum. Non enim consecrationis munus et Ecclesiastica sprevisse credendus est princeps fidelis, sacramenta, sed pompam sæculi ; et cui omnis creatura subjecta est vanitatem, et perituram humiliter declinasse coronam, ut immarcessibilem alibi consequeretur ».

13. *Arnulphus, dein Daymbertus, patriarchæ Hierosolymorum dicti.* — Ad num. 43. Petrus Tudebodus, presbyter Siuracensis apud Pictones, qui descripsit *iter Hierosolymitanum* cui interfuerat, quique res per quinque priores annos gestas narravit, lib. 1, pag. 812, apud Duchesnium tom. 4, postquam locutus est de expugnatione civitatis Hierosolymitanæ, et de electione Godefridi in regem, quæ facta est octava die a capta civitate, ait : « Similiter elegerunt in loco patriarchæ quemdam sapientissimum et honorabilem clericum, cui nomen erat Arnulphus, in festivitate sancti Petri ad Vincula ». Simon enim, ultimus patriarcharum Græcorum, propter minas Turcorum ad insulam Cyprum profectus erat ; « sed illo, tempore obsidionis, in prædicta insula ex hac luce subtracto, Ecclesia suo pastore viduata remansit », inquit Albertus Aquensis, lib. 6, § 39, qui Arnulphum valde laudat, de quo tamen variant scriptorum judicia, sicuti et affectus. « Post aliquantulum temporis, cum facta usque ad Apostolicam Sedem procrebuisset electio, papa Paschalis, post obitum Podiensis episcopi (Adhemari appellati) vices super Dominici exercitus curas suas archiepiscopo Daiberto (seu Daymberto) Pisano mandavit », inquit Guibertus abbas Monasterii S. Mariæ Novigenti, hujus temporis scriptor, lib. 7, qui Arnulphum in aliquibus culpat, additque eum cum dignitate motus fuisset, auctorem fuisse ut *Daymbertus* legatus patriarcha eligeretur, quod exeunte hoc anno factum fuisse prodit Fulcherius Carnotensis, qui præsens erat, lib. 1, cap. 21, Historiæ Hierosolymitanæ ab anno MXCV ad annum MCXXVII perductæ.

14. *Institutio equitum Hospitaliariorum.* — Hospitale Hierosolymitanum sancti Joannis, uti narrant Tyrius lib. 18, cap. 6, et Jacobus de Vitriaco in Hist. Hierosol., cap. 64, in hunc modum initium habuit. *Amalphitani* (qui Normanni erant), quia merces peregrinas afferebant, califam Ægypti muneribus sibi benevolum reddidere, et ab eo obtinuere, ut prope Ecclesiam Sepulchri Dominici Ecclesiam Latinorum construerent, dictam postea Ecclesiam *Sanctæ Mariæ de Latina,* quia abbatem et monachos more Latinorum divina celebrantes in ea statuerunt. Illuc postea confluente peregrinorum multitudine, cum tam monasterium illud quam monasterium *sanctæ Mariæ Magdalenæ,* pro peregrinis mulieribus Latinis ab ipsis fundatum, ad excipiendos omnes pauperes et infirmos non sufficerent, prædictus abbas et monachi hospitale et capellam in honorem *sancti Joannis Eleemosynarii* patriarchæ Alexandrini in eodem loco construxerunt. Postquam vero Hierosolyma a Christianis capta fuit, vir quidam sanctæ vitæ, nomine *Gerardus*, qui diu de mandato abbatis in prædicto hospitali pauperibus ministrarat, adjunctis sibi quibusdam aliis, « habitum regularem suscepit, vestibus suis albam crucem exterius affingens in pectore, regulæ salutari et honestis institutionibus facta solemniter professione, seipsum obligavit », inquit Jacobus de Vitriaco, cui consonat Tyrius citatus.

15. *Sub patrocinio S. Joannis Baptistæ.* — At equites Hierosolymitani negant *Gerardum* dedicasse sancto *Joanni Eleemosynario* hospitale quod Hierosolymis ante initium belli sacri ædificavit, affirmantque nullam unquam in Ordine Ecclesiam in honorem sancti Joannis Eleemosynarii constructam, aut aliquod festum de eo celebratum, sed *sanctum Joannem Baptistam* semper Ordinis patronum agnitum, varia per annum festa ab antiquissimis temporibus de illo facta, ejusque mentionem in votis ab equitibus Hierosolymitanis quando professionem emittunt fieri solitis, semper habitam. Hanc difficultatem quanta potui diligentia examinavi, comperique Ordinis traditionem in dubium revocandam non esse. Extat apud SanMarthanos, in archiepiscopis Arelatensibus, Charta Bernardi Arelatensis archiep. qua confirmat « Deo et sancto Joanni Baptistæ, et hospitali sancti Sepulchri, et pauperibus » ac fratribus hospitalariis, do-

nationem Ecclesiæ Sancti Thomæ Apostoli in urbe Arelatensi sitæ, factam ab Attone antecessore ejus ; in eaque dicitur : « Acta est Charta in civitate Arelate in mense Octob., XIV kal. Novemb., anno ab Incarnat. MCXXIX, Indict. VII », a Natali Domini vel a Januario inchoata. Quare cum *Atto* circa annos MCXV, ut apud eosdem San-Marthanos videre est, sedere cœperit, evidens est ipso Ordinis initio, non sanctum *Joannem Eleemosynarium*, sed sanctum *Joannem Baptistam* equitum Hierosolymitanorum patronum extitisse.

16. *Quod probatur ex Actis publicis.* — Ad hæc tom. II Monastici Anglicani, pag. 509, refertur Charta Willelmi filii Audelini Henrici, Angliæ regis dapiferi, qua confirmat quamdam donationem a se factam « Deo et B. Mariæ, et S. Joanni Baptistæ, et beatis pauperibus sanctæ domus hospitalis Hierusalem, et fratribus in eadem domo Deo servientibus ». Scripta Charta « anno Incarnationis Dominicæ MCLXXXVI, XVI kal. April., apud Londoniam ». Tum p. 510, recitatur alia Charta Joannis Angliæ regis, qua confirmantur donationes factæ « Deo, et fratribus sancti hospitalis Hierusalem ». Donationes autem, quæ ibidem sigillatim confirmantur, paulo ante sine anno et die referuntur ; dicunturque factæ in honorem sancti Joannis Hierosolymitani (1). *Joannes* anno MCXCIX in Anglia regnare cœpit, ideoque primo hujus Ordinis sæculo, non sanctus *Joannes Eleemosynarius*, sed sanctus *Joannes Baptista* patronus agnitus in Anglia, et Guillelmi Tyrii ac Jacobi de Vitriaco narratio præfatis Chartis plane convulsa. Nec video quid ad eas responderi possit. Verum quidem est, has donationes factas fuisse hospitali Londoniensi, cujus Ecclesiam *Heraclius* patriarcha Hierosolymitanus anno MCLXXXV, *sexto idus Martii*, cum in Anglia versaretur, in honorem sancti Joannis Baptistæ dicavit, ut legere est loco laudato Monastici Anglic. p. 505; sed quemadmodum hospitale illud dicitur Hierosolymitanum, et in honorem sancti *Joannis Baptistæ* fundatum est, ita alia per Occidentem ædificata, ideo appellantur hospitalia et Ecclesiæ sancti Joannis, tam in libris, quam in Actis publicis, quia domus Hierosolymitana cæterarum caput ac mater, primo Ordinis sæculo sanctum Joannem Baptistam patronum reverebatur.

17. *Refellitur opinio contraria.* — Bollandus tamen ad diem XXIII Januarii relata Vita sancti Joannis Eleemosynarii patriarchæ Alexandrini, et notis illustrata, pag. 533 patrocinium Ordinis Hospitalariorum ei attribuit, et de opinione contraria ait : « At nobis frivolum id videtur. A quo enim Veterum traditum est litteris, aut quis omnino usquam meminit ? Sacellum vero illud; cui dicatum fuerit utri tandem certius nosse potuerunt, Tyriusne et Vitriacus, qui id suis ipsi oculis lustrarunt ? An recentiores, qui sola ratiocinatione id concludunt, et quidem sententiæ dubiis ? » Sed præter ratiocinia, Acta publica quorum mox meminimus, traditionem Ordinis Hierosolymitani extra omnem dubitationem ponunt. Neque ratiocinia ad eam corroborandam in medium allata parum roboris habent. Nam verum quidem est sanctum *Joannem Eleemosynarium* toto Oriente celeberrimum fuisse, sed minime verosimile *Gerardum* et equites Hierosolymitanos, a quibus instituti monachi et sanctimoniales, qui ritu Latino divina officia Hierosolymis peragerent, alium patronum elegisse, quam qui in Ecclesia Occidentali in summa celebritate esset : improbabile pariter in aliquo Ordine religioso nunquam aliquam Ecclesiam in honorem patroni sui ædificatam fuisse, nullamve de eo in Officiis divinis mentionem unam unquam factam.

18. *Testimonium Guillelmi Tyrii hac in controversia infirmum.* — Argumentum, quod ab auctoritate *Guillelmi Tyrii* desumitur, in specie quidem validum, sed revera infirmum ; nam quoad *Jacobum de Vitriaco*, is serius Hierosolymam venit, et *Tyrii* opinionem amplexus est. In Præfatione libri 16 quem Tyrius exorditur ab iis quæ anno MCXLII accidisse credidit, ait se hactenus narrasse quæ relatione acceperat, sed imposterum scriptis mandaturum, quæ vel ipsemet vidit, vel a testibus oculatis didicit; et tamen eo anno et consequentibus, non pauca refert de quibus constat eum male edoctum fuisse, et in iis fidem ejus nutare. Neque dici potest scriptor coævus respectu fundationis istius Ordinis, cum lib. 19, cap. 4, verba faciens de divortio *Amalrici III*, regis Hierosolymitani, et Agnetis, filiæ comitis Edessani, quod contigit anno MCLXII, affirmet se tunc in juvenilibus annis versatum fuisse, cum scribat : « Nondum de scholis redieramus, sed trans mare adhuc circa liberalium artium detinebamur studia, quando Hierosolymis hæc facta sunt ». Quare Tyrius, longe post conditum Ordinem, in Orientem perrexit, neque operi suo manum admovere potuit ante ultima tempora Amalrici III, anno MCLXXIII demortui. In Præfatione enim suæ Histor. et in fine lib. 20 ait, se ad hujus regis postulationem eam scripsisse. Tyrius igitur auctor coævus non fuit ; imo auctores coævos non raro in errorem abripi ac hallucinari sæpius insinuavimus, sed immerito adversus tra-

(1) Nullum jam superesse dubium potest circa agitatam hanc controversiam, cui potissimum patrono Ecclesia Hospitalis Hierosolymitana dicata fuerit, S. Joanni Eleemosynarione sive potius S. Joanni Baptistæ ; nullum, inquam, modo dubium superest, ex quo opera viri Cl. P. Sebastiani Pauli, Congregationis nostræ scriptoris inclyti, prodiit Codex Diplomaticus sacri Ordinis Hierosolymitani. In eo enim tom. I, pag. 268, vulgata est Bulla Paschalis II, data « Beneventi per manum Johannis sanctæ R. Ecclesiæ card. ac bibliothecarii, XV kalend. Martii, Indict. VI, Incarnationis Dominicæ anno MCXIII, Pontificatus autem Domini Paschalis PP. II anno XIV ». Data est ad Geraudum, institutorem ac præpositum Hierosolymitani xenodochii ; in ea vero sub tutela Sedis Apostolicæ suscipitur « Xenodochium quod in civitate Jerusalem juxta B. Joannis Baptistæ Ecclesiam instituit ». Perspicuum inde fit Ecclesiam hospitalis Hierosolymitani ab ipsa institutione sua S. Joanni Baptistæ dicatam fuisse. Idem pariter repetit Callixtus II in sua Bulla ad eumdem Geraudum, data anno MCXX, XIII kalendas Julii, Indict. XII, Callixti anno in qua privilegia Paschalis confirmans exprimit inter cætera « Xenodochium juxta Ecclesiam S. Joannis Baptistæ institutum ». MANSI.

ditionem Ordinis, cui tot monumenta favent, profertur testimonium Guillelmi Tyrii, qui prorsus abhorruit ab equitibus Hierosolymitanis post dissidia inter clerum Hierosolymitanum et eosdem equites exorta, quod hi sese ab episcoporum jurisdictione subtraxissent, et ab Hadriano IV obtinuissent, ne bonorum a se possessorum decimas eisdem solverent. Legenda quæ hanc in rem a nobis dicentur anno MCLV, num. 7 et seq. Illa itaque fabula tandem explodenda. Porro Charta laudata Bernardi archiep. Arelat. extracta fuerat a Peireskio ex libro authentico, uti vocatur, Capituli Arelatensis, ut legi in ejus registro res Ecclesiæ Arelatensis continente.

19. *Henricus imp. Henricum filium reg. renuntiat.*— « Henricus imperator », inquit abbas Urspergensis « in Epiphania, Aquis filium suum juniorem Henricum Quintum regem fecit, reprobato majore suo Chunrado quem prius coronavit. Chunradus vero, causam rebellationis suæ paucis tantum sibique familiarissimis in regno detegens, assumpto quodam ex ordine ministerialium patris, æque Chunrado nomine, forti admodum et prudenti viro, per quasdam Italiæ partes et nomen et dignitatem regis annis fere novem obtinuit, tantum indolis suæ per orbem Romanum diffundens interim odorem, ut nemo religiosus, nemo sapiens in ipso saltem Rempublicam constituendam fore dubitaret. Erat enim vir per omnia Catholicus, et Apostolicæ Sedi subjectissimus, plus religioni quam fascibus vel armis deditus, etc. Cœlibatus pudorem perpetualiter et servare cum proposuisset, coactus tamen a suis filiam Ruggeri ducis Siciliæ, famosissimi pæne nostrorum temporum viri, duxit uxorem, cujus tam caste usus est conjunctione, ut vix crederetur eam unquam cognovisse, etc. » Eamdem Henrici Quinti inaugurationem cum hoc Christi anno copulat chronographus Hildesheimensis.

20. *Floret Malaterra.*— Usque ad hunc annum *Gaufredus* a Malaterra, monachus Benedictinus, opus suum perduxit, nempe « libros 4 de Gestis Roberti Viscardi Calabriæ ducis et Rogerii ejus fratris, principum Normannorum, et eorum fratrum in Campania, Apulia, Sicilia », incertos in tomum IV *Scriptorum Hispaniæ Illustratæ*, initio hujus sæculi editorum. Inde Possevinus eum Hispanum male credidit, hunc enim in Normannia Galliæ provincia natum non dubitandum.

21. *Obitus Roderici Cidi.* — Obiit hoc anno magnus ille heros et fidei in Hispania defensor *Rodrigus Diaz*, Cidus vulgo appellatus, quem jure merito queritur Sandovallius in Historia Ferdinandi Magni Castellæ et Legionis regis, Historicum nactum non esse, qui illustres ejus actiones posteritati commendarit. Pauca enim quæ de eo scripta, fabulosis narrationibus plena. Post *Valentiam* captam et post alia egregia facinora e vivis excessit, postquam Valentiæ annis quinque præfuisset. Annus ejus emortualis in Tumbo Nigro Sancti Jacobi apud Sandovallium, pag. 56, Æra MCXXXVII consignatur, quod et in antiquo documento Ms. apud eumdem Sandovallium etiam legitur. Denique chronographus Malleacensis, qui hoc tempore floruit, ad hunc annum habet : « In Hispania apud Valentiam Rodericus comes (Cidus scilicet) defunctus est, de quo maximus luctus Christianis fuit, et gaudium inimicis paganis ». Plerique Hispanorum scriptores tradunt, mortuo *Cido*, Christianos, conservandæ Valentiæ spe abjecta, eam deseruisse. Verum in eodem documento lingua Castellana scripto apud Sandovallium pag. 56, diserte dicitur, *Alfonsum regem* Valentiam *mense Maio Æra* MCXL, anno nempe Christi MCII dereliquisse, et *Maurum*, quem nominat regem, eidem præfectum fuisse.

22. *Philippus Franciæ rex Ludovicum filium reg. dicit.* — Philippus Francorum rex Ludovicum filium, qui post ejus mortem monarchiæ Franciæ præfuit, hoc vel superiori anno in consortium regni adscivit, deceptique qui hanc designationem in annum MCIII aut etiam serius differunt. In Bibliotheca enim Cluniacensi, pag. 530, extat Diploma ab eo solo nulla patris mentione facta emissum, in cujus fine legitur : « Actum est istud mense Octobri apud Toriacum, regnante Ludovico rege, V anno, anno ab Incarnat. Domini MCIII ». Quare hoc anno ante mensis Octobris finem, vel forsan superiori post ejusdem mensis initium, Franciæ rex ductus fuerat. Ad hæc Catellus, in Hist. comit. Tolosæ lib. 2, cap. 2, refert reperiri in Chartulario S. Saturnini donationem quamdam cum hac subscriptione : « Facta Charta in mense Augusto, feria quinta, anno ab Incarnat. Domini millesimo centesimo, Ludovico rege Francorum regnante, Bertrando comitante (in comitatu sc. Tolosano) et Amelio episcopante ». Denique Simeon Dunelmensis, in Hist. de Gest. reg. Angl. ait : « Anno MCI, Henricus rex (nempe Angliæ) tenuit curiam suam Londoniæ in Nativitate Domini, ubi interfuit Ludowicus electus rex Francorum », quod et Hovedenus in Henrico I, pag. 468 etiam habet, et uterque annum a Natali Christi exorditur. De Ludovico, hujus nominis VI, sæpe infra sermo fiet.

23. *Ludovici regis anni raro in scriptis publicis ante ejus coronationem memorati.* — Blondellus in Diatriba *de formula* REGNANTE CHRISTO sect. I, contendit *Ludovicum Grossum*, hujus nominis VI, Philippi regis filium, ante patris mortem nunquam regem absolute, sed tantum *regem designatum*, vel *regni defensorem* vocatum fuisse, ideoque subscriptionem quam ex Catello produximus, mendose descriptam, ac loco *anno ab Incarnat. Domini* MC, legendum esse *anno ab Incarnat. Domini* MCVIII, quo *in mense Augusto* post Philippi patris obitum coronatus fuit. Verum si vir pereruditus animum advertisset ad Diploma regis Ludovici, in Bibl. Cluniacensi, quam legerat, recitatum, in eam sententiam non abiisset. Charta enim, quam mox ex ea memoravimus, non solum dicitur scripta *regnante Ludovico rege*, V *anno*, sed etiam in ea visitur

magna crux, circum quam scriptum, *Signum Ludovici regis*, ejusque in alia Charta in eadem Bibliotheca immediate post recitata, dataque a Joanne episcopo Aurelianensi *anno ab Incarnat. Domini* MCIII, eodem sc. anno ac Charta regis, mentio est, quia utraque in gratiam Ecclesiæ *Pitueri* cœnobio Cluniacensi subjectæ emissa. Cæterum Ludovicus plerumque rex designatus tantum ab historicis appellatur, vel, ut in Charta a Mabillonio lib. 6 de Re Diplom. pag. 504 relata, « Ludovicus regius filius, Dei gratia Francorum rex designatus », et anni regni ejus perraro notati; imo postquam solus regnavit, nonnisi a Philippi patris morte deducti, cum tamen tam *Philippus*, quam *Ludovicus VII* Ludovici Grossi filius, et *Philippus Augustus*, qui ei successit, annos suos a die quo coronati sunt et cum patribus regnare cœpere repetant. At Ludovicum VI a Philippo patre etiam coronatum fuisse et aliquando regni ejus annos a prima illa coronatione in ejus Diplomatis numeratos, demonstrat Præceptum ab eo emissum, et a Jacobo Petito post Theodori archiepiscopi Cantuariensis Pœnitentiale pag. 581 relatum, in cujus calce dicitur : « Actum Parisius anno Incarnat. Verbi MCX, Indict. tertia, pridie nonas Februarii, anno unctionis nostræ XI. Stephanus cancellarius relegendo subscripsit ».

HIC BARONIUS UNDECIMUM ANNALIUM TOMUM ABSOLVIT.

PASCHALIS II ANNUS 1. — CHRISTI 1100.

Præfatio auctoris cum imploratione divini auxilii. — Post alios editos Annalium tomos, ecce duodecimum, Deo favente, ad Ecclesiam inferre paramus, id conantes, ut simul omnes divinorum operum indices perstent velut inscriptæ columnæ, quæ tum veritatis firmitate constantes, quassatam jugiter ictibus persecutorum sanctam Ecclesiam servent illæsam, tum inscriptione vocales prædicent ubique terrarum in ejus regimine gloriam summi Dei, haud oblivioni tradendam, sed mille titulis illustrandam, atque angelorum et hominum linguis perpetuo celebrandam. Ita namque divino illo erudimur exemplo, cum post transmissas magno miraculo cum sacra sarcina sicco vestigio Jordanis undas, in perennem memoriam supernæ potentiæ, Deus duodecim lapides e profundo fluminis alveo tolli, et in Galgalis elevatos, perpetuæ memoriæ suæ gloriæ consecrari præcepit, dicens [1] : « Tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, in signum videlicet, quod defecerint aquæ Jordanis ante Arcam fœderis ».

At quod semel tunc accidit, cum ad inferendam in Terram promissionis, Josue duce, humeris sacerdotalibus Arcam, obices ponerentur aquæ Jordanis, cohibitæ ipsæ Dei nutu, deorsum fluere desinentes, sursum intumescentes, conversæ retrorsum, liberum transeuntibus exsiccatum alveum reliquere : in sancta Ecclesia, cujus typum Arca illa gerebat, frequentius actitatum ostenditur, dum adhuc ipsa peregrinans, JESU CHRISTO prævio, perducitur in Terram viventium, non unius tantum turgentis amnis vortices superans, sed quæcumque ad mergendam eam e portis inferi dirus ille draco flumina vomuit [1]. Quotquot enim Ecclesiæ persecutiones numeras superatas, tot dixeris fluvios magno impetu rapidos esse divina potentia arefactos, atque secure transmissos, sive cum a gentilibus, sive cum ab hæreticis, schismaticisque, aliisve persecutoribus sancta Ecclesia jugiter exagitata, victrix semper emergens, de ipsis omnibus gloriosissime triumphavit. Quæ cuncta cum omnes hactenus editi Annalium tomi copiose atque manifeste demonstrent, merito quot ipsos numeras tomos, tot lapides dixeris de antiquitatis abyssis erutos, et in memoriam sempiternam divinæ gloriæ, in Galgalis (quod interpretatur Acervus acervi) alterum super alterum, aucto cumulo sublimes in Ecclesia collocatos.

Ut autem, quod in reliquis jam editis tomis, idipsum in hoc duodecimo, quem præ manibus

[1] Josue IV.

[1] Apoc. XII.

habemus, æque feliciter præstare possimus : consuetum præsidium illud nobis tutum, indeficiens atque præsentaneum summa fiducia imploramus, ipsam videlicet patronam nostram sanctissimam Virginem Dei Genitricem Mariam, ut quæ Dei Verbum e profunda divinitatis abysso susceptum, et in alvo conceptum, tanquam lapidem vivum [1], summum, angularem, electum in domo Dei, super [2] montem posita, in vertice montium angelis et hominibus adorandum, in salutem credentium exaltavit ; ipsa nobis subveniat in imo alveo laborantibus ad erigendum duodecimum lapidem istum, multiplicibus sæculi hujus victoriarum titulis exarandum, in laudem honorem et gloriam sempiternam CHRISTI JESU, qui pro Ecclesia sua jugiter pugnat, vincit semper, atque triumphat in sæcula. Amen.

[1] 1. Pet. II. — [2] Isa. II.

1. *Electio Paschalis papæ II.* — Millesimus centesimus Christi Redemptoris incipit annus octava Indictione, idemque primus Paschalis Romani Pontificis, inchoatus tamen mense Augusti anni superioris, cujus electionem hic describendam distulimus, ut novo tomo cum novo Pontifice incipiente, hic una simul lector inveniat quæ facta noscuntur anno superiori ; nec sint ipsi ea petenda ab eo quem absolvimus præcedenti Annalium tomo , sed hic habeat etiam electionem ejus, cujus hic primum annum incipimus numerare. Mortuo igitur, ut dictum est, anno superiori Urbano papa, summus dolor Orthodoxos omnes obtinuit, eo quod ejus obitu videretur, secundum illud Hieremiæ lamentum [1], murus seu antemurale pariter dissipatus. Ita quidem, cum qui adversus schismaticum imperatorem jugiter perseverasset infractus et antipapæ restitisset invictus, quique etiam adversus infideles Christianæ religionis hostes bella movisset, vicisset, et loca sancta ab impiorum manibus vindicasset, fuit ex hac vita, Deo vocante, subductus : Occidentali atque Orientali simul orbi dolorem haud mediocrem reliquit. Contra vero, desertores Catholicæ unitatis, schismatis sectatores vehementer sunt tanti Pontificis obitu gratulati : potissimum vero ipse schismaticus antipapa Guibertus, exultans ac insultans pariter, quod tres ipso vivente atque in Petri cathedra consedente (ut vane gloriabatur) Deo vindice essent exstincti Pontifices, Gregorius Septimus, Victor Tertius, atque Urbanus Secundus, nesciens infelix jam suæ domus pulsantem ostium adstare mortem ancipiti gladio formidandam, ut duplici feriens acie, et præsentem vitam auferat et futuram. Hoc siquidem anno cum contigit ex hac vita ad inferos morte repentina perduci, ut suo loco dicendum erit inferius.

2. Ubi igitur sacer senatus licet mœrens ac tristis Urbano Pontifici persolvisset extrema, ad successoris electionem comitia ex more frequentat diebus quatuordecim. Una omnium illa erat precibus declarata sententia, ut eo calamitoso Ecclesiæ tempore, nemo quod suum esset quæreret, sed quæ JESU CHRISTI, utque consuleretur lugenti Ecclesiæ viduatæ pastore : ad hoc preces fidelium adhibentur et piorum omnium vota conspirant. Nulla eos turbat dissensio, nulla discordia dividit, vel schisma dissolvit quos charitas in sancta unitate conjunxit, et pax sancto fœdere strinxit. Sic igitur die decimo quarto ab Urbani papæ obitu, hoc est duodecima mensis Augusti, subrogatur in locum ipsius Rainerius, sive Raginerius, presbyter cardinalis tituli Sancti-Clementis, abbas vero monasterii Sanctorum Laurentii et Stephani extra muros, nominatusque est Paschalis Secundus ; de quo istæ prædictiones a Dodechino hujus temporis scriptore narrantur : « Cuidam religioso revelata est mors Urbani. Cui interroganti, quis post eum futurus esset Pontifex, respondit is qui apparuit : Richerius (Rainerius) abbas. Rursum illo interrogante quandiu vivere deberet : Respice, ait, ad suppedaneum lectuli tui. Cumque respexisset, vidit jacentem schedulam parvulam, ex una parte pilosam, ex alia puram, paucis litteris taliter inscriptam : TERNI TER QUATERNI TERNIQUE, qui simul fiunt decem et octo ». Ita apud Dodechinum, signantem numerum decem et octo annorum quos explevit. Sed quod decimum nonum inchoaverit, in anonymo Vaticano ejusdem quoque temporis scriptore in hunc modum : QUATER QUATERNI TERNIQUE, utpote quod pervenerit ad annum decimum nonum sui Pontificatus. Sedit enim annos decem et octo, menses quinque, dies quatuor. Pergit vero Dodechinus : « Rursus autem illo sciscitante, cur prædicta schedula partim pilosa, partim pura esset ? respondit : Tempus papatus ejus partim placidum, partim turbulentum erit ; quod verum fuit ». Hucusque ipse.

3. Antequam autem ulterius de Paschalis electione agamus, hæc quæ ejus vitæ primordiis tunc temporis scripta reperiuntur hic describenda putamus. Idem qui supra citatus anonymus habet, fuisse Paschalem natione Tuscum, patria Bledanum, patre Crescentio, et matre Alsatia natum ; eumque amore vitæ religiosæ celebre sanctitate Cluniacense monasterium petiisse , ibique sub sancto Hugone abbate monasticam vitam excoluisse. Quem cum mitti contigerit Romam ob negotia monasterii, tempore Gregorii papæ Septimi, ab eodem Pontifice retentum, creatum presbyterum cardinalem tituli S. Clementis : postea vero abbatem monasterii (ut dictum est) electum fuisse. Hæc summatim ex anonymo Vaticano. Ex quo etiam, quomodo idem promotus fuerit in Romanum Pontificem, hæc his verbis habentur :

4. « Solemnis memoriæ domno Urbano papa

[1] Thren. II.

magnanimo defuncto, Ecclesia, quæ erat in Urbe, pastorem sibi dari expetiit. Ob hoc patres cardinales episcopi, presbyteri, diaconi primores Urbis, primiscriniarii et scribæ regionarii in Ecclesia Sancti Clementis conveniunt. Hic dum de multis agitur, subito eum eligendum commodius placuit. Quod compertum Rainerio ipsi displicuit, volensque vitare, fugit latuitque. Sed non diu potuit invisus humano latere consilio, quem in multorum salutem divini numinis gratia revelare disposuit. Invenitur, trahitur in conventum, convenitur de fuga, redarguitur a patribus. Fugere me (inquit ille) magis oportuit, patres, quam inæqualis sarcinæ pondus immoderata nimis præsumptione suscipere : nec decebat me sacerdotem illius honoris cingulo accingi, cujus oneris vinculo involutus succumberem. Non sic (aiunt patres) non sic facias oportet; sed illic tua se debet cohibere intentio, quo divini intuitus cognoveris te dirigere sapientiam. Ecce te in pastorem sibi dari expetit populus Urbis, elegit clerus, te collaudant patres dominique : in te solo quievit totius Ecclesiæ examinatio. Divinitus ista proveniunt, divinitus hic congregati, in nomine Domini te ad Pontificatus apicem et eligimus, et confirmamus.

5. « Sed licet eo renitente, sic a primiscriniariis et scribis regionariis, mutato nomine, ibi acclamatum est responsumque : PASCHALEM PAPAM SANCTUS PETRUS ELEGIT. His aliisque laudibus solemniter peractis, chlamyde coccinea induitur a patribus, et tiara capiti ejus imposita, comitante turba, cum cantico Lateranum vectus equo, ante eam porticum, qua ducitur ab australi plaga ad Basilicam Salvatoris, quam Constantinianam dicunt, adducitur, equo descendit, locaturque in Sede quæ ibidem est. Deinde in patriarchale ascendentes palatium, ad duas curules devenit. Hic baltheo succingitur cum septem exinde pendentibus clavibus, ex quo sciat, septem[1] sigillis septiformem Spiritus sancti gratiam cunctarum Ecclesiarum, quibus simul Deo auctore præest, regimini in claudendo, aperiendoque tanta ratione providere debere, quanto solertius id quod intenditur, operatur. Est locatus in utrisque curulibus, sedibus scilicet eburneis : data est ei ferula in manu. Per cætera palatii loca, Romanis Pontificibus destituta (restituta), solus jam dominus, vel sedens vel transiens, electionis modum implevit.

6. « Die altera mensis sexti, Augusti videlicet decima quarta, consecrandus in Pontificem, consecraturi Pontificem pontifices, cum frequentia populi plebisque Basilicam beati Petri adeunt, quorum nomina sunt, Oddo Ostiensis, Mauritius Portuensis, Gualterius Albanensis, Bono, alias Boso, Lavicanus, Milo Prænestinus, Otto Nepesinus : et inter missarum solemnia, loco et termino quem decuit, manum ipsi imponunt. Primus in consecratione Oddo Ostiensis, qui ad hoc utitur pallio, et benedixit, et linivit cum chrismate. Catholice igitur a Catholicis et orthodoxis episcopis in Pontificem consecratus, translato in se pallio, expletisque iis quæ restabant missarum solemnibus, cum plenitudine laudum, cum ingenti applausu populi plebisque, cum alacritate Patrum ac devotione, dominus Paschalis papa Secundus coronatus in Urbem rediit, convaluitque Ecclesia dum hæc Romæ agerentur ». Et inferius : « Robur autem ex successu ejus in his quæ Dei sunt hominumque, multiplicabatur et crescebat devotione solemni, spe melioris gratiæ certi, cuncta prospera, cuncta salubria in Urbe inveniebantur, quies pro tumultu, pax pro bello, pro seditione concordia gentes indissociabili connectebantur, omnes gaudebant, et cælitus eum advenisse clamabant, et merito dominari debere dicebant, qui statum Urbis mutare, mores componere, et in copiam egestatem mutare cognoverit. Is multorum hominum saluti publice privatimque providere cœpit, omnibus erat amabilis, ab omnibus diligebatur, ut toto affectu in ejus Pontificio quisque tantum sibi applauderet, quanta familiaritate in ejus sacerdotio fuerat conjunctus. Instabant causæ et multiplicabantur, densioribus turmis hinc inde plebs populusque ad eum confluere cœpit, ad aurem loqui, nova afferre nunc certa, certiora nunc nuntiare. Providendum sibi nunc, quisque commodius cœpit ei intimare ». Hæc auctor, idcirco ingerit copiose, quod vivente adhuc Guiberto antipapa, et ob eum in factiones olim Urbe conscissa, pro miraculo duceretur, ut in electionem ipsius omnes simul in Urbe nemine adversante consenserint. At quæ post hæc secuta sint, anno præsenti suo loco dicturi sumus.

7. *Litteræ encyclicæ ab exercitu Terræ Sanctæ ad Occidentem missæ.* — Ubi igitur Apostolicum thronum Paschalis papa conscendit, Catholicos principes litteris ex more de sua electione reddidit certiores, eosque in fide perstare Ecclesiæ Romanæ commonuit : in primis vero admirabilem illam fœminam, quam ob confusionem tyrannicæ superbiæ posuit Deus obicem in ipso Italiæ ingressu, Mathildem dico, litteris frequentavit hortatus eam, et ut filiam Apostolica benedictione munivit. Domnizo enim in Vita ipsius hæc de his habet, dum de Paschalis papæ promotione agit :

> Dogmate pro Christi certanti porro Mathildi
> Signatos apices benedicentes sibi mittens,
> Illos ut mores teneat monet anteriores,
> Quos docuere Patres ipsam vehementer amantes.

Quod præstitit ipsa quidem, usque ad obitum in fide præstans.

8. At sicut ipse ad Catholicos principes litteras dedit, ita vice versa ab illis accepit, et inter alias quidem extant a Godefrido duce post Hierosolymam captam, quas encyclicas esse voluit ad omnes Occidentales, quibus eos permoveret ad exhibendum auxilium Dei exercitui, in terra aliena peregrinanti. Scalent litteræ mendis, sed ut nobile

[1] Apoc. v. vi.

antiquitatis monimentum Annalibus dignas duximus, quas ex Willelmo Tyrio, quantum fas fuit, mendis purgavimus. Sic enim se habent :

« Paschali papæ Romanæ Ecclesiæ, et omnibus episcopis, et universis Christianæ fidei cultoribus, Pisanus archiepiscopus Apostolicæ Sedis legatus, et Godefredus dux, gratia Dei Ecclesiæ Sancti Sepulchri nunc advocatus, et Regimundus comes Sancti Ægidii, et universus Dei exercitus, qui est in terra Israel, salutem ».

Quod autem hic in titulo Pisanus archiepiscopus non se nominat Hierosolymæ patriarcham, satis apparet, hanc ipsam Epistolam superiori anno datam, non præsenti ; siquidem in fine anni superioris liquet eumdem fuisse electum patriarcham, ut superius dictum est. Sed ipsam audi Epistolam, imo compendium rerum gestarum Occidentalium in Oriente :

9. « Multiplicate preces et orationes cum jucunditate, quomodo (quoniam) Deus magnificavit suam misericordiam, complendo in nobis ea quæ antiquis temporibus promiserat. Etenim cum capta Nicæa cunctus exercitus inde discessisset [1], plusquam trecenta millia armatorum ibi fuerunt. Et licet tanta multitudo esset, quæ universam Romaniam occupare, atque epotare flumina omnia, compascere omnes segetes una die posset ; tamen cum plenitudine tanta conduxit nos Dominus, ut de ariete minimi (nummi) vix duodecim acciperentur. Præterea etsi principes et reges Sarracenorum contra nos surrexerunt, tamen Deo volente, facile victi et conculcati sunt. Ob quæ quidem feliciter acta, quia quidam intumuerant, opposuit nobis Dominus Antiochiam [2], humanis viribus inexpugnabilem, ibique per novem menses nos detinuit, atque in obsidione ista ita nos humiliavit, ut in toto exercitu nostro vix boni centum equi reperirentur. Tandem aperuit nobis Dominus copiam suæ benedictionis, et nunc etiam induxit in civitatem, et turres et omnia eorum potestati nostræ tribuit. Cum hæc quasi viribus nostris acquisita teneremus, tanta multitudine Sarracenorum obsessi sumus, ut de tanta civitate nullus egredi auderet. Præterea fames ita invaluerat [3], ut vix ab humanis dapibus aliquis abstinuerit. Longum est enarrare miserias quæ in civitate fuerunt.

10. « Respiciens autem Dominus populum quem ita diu flagellaverat, benigne consolatus est nos. Itaque primo, quasi pro satisfactione tribulationis, lanceam suam, a nemine inventam a tempore Apostolorum, pignus victoriæ nobis contulit : deinde corda hominum adeo animavit, ut illis, quibus ægritudo vel fames ambulandi vires negaverat, arma sumendi et viriliter contra hostes dimicandi virtutem infunderet..... Denique cum triumphantibus hostibus, fame ac tædio deficeret exercitus Antiochiæ, et maxime propter discordias principum [1], in Syriam profecti, Varram et Marram urbes Sarracenorum expugnavimus, et castella regionis obtinuimus.

11. « Cumque ibi moram facere disposuissemus, tanta fames in exercitu fuit [2], ut corpora Sarracenorum jam fœtentium, a populo Christiano ibi comesta sint. Deinde cum interiora Ispaniæ (Lysaniæ) ingrederemur, largissimam et misericordem et victoriosissimam manum omnipotentis Dei Patris nobiscum habuimus. Etenim cives et castellani regionis, per quam procedebamus, ad nos cum multis donariis legationes præmittebant, parati servire nobis, et oppida sua dedere. Sed quia exercitus noster non multus erat, et in Hierusalem unanimiter venire festinabat, acceptis securitatibus, tributarias eas fecimus, quippe quod de multis civitatibus, in una de illis quæ ex minimis est, plures homines haberentur quam in nostro exercitu essent. Cumque auditum esset Antiochiæ et Rhoes, quia manus Domini nobiscum esset, plures de exercitu, qui ibi manserant, consecuti sunt nos apud Tyrum. Hinc itaque Deo cooperante usque ad Hierusalem pervenimus. Cumque in obsidione multum exercitus laboraret, maxime propter inopiam aquæ : habito consilio, episcopi et principes circumeundam esse civitatem nudis pedibus prædicaverunt [3], ut ille, qui pro nobis humiliter ingressus est, per se judicium de his hostibus faciendo nobis eam aperiret.

12. « Placatus itaque Dominus hac humilitate [4], octavo die post humiliationem, cum suis hostibus civitatem nobis tribuit, eo videlicet die, quo primitiva Ecclesia inde abjecta fuit, cum festum dispersionis Apostolorum celebraretur. In porticu Salomonis et in templo ejus nostri equitabant in sanguine Sarracenorum usque ad equorum genua [5]. Deinde cum ordinatum esset, qui civitatem retinere deberent, cum alii amore patriæ et pietate parentum suorum redire voluissent : nuntiatum est nobis, regem Babyloniæ Ascalonam [6] venisse cum innumerabili multitudine militum, ducturum Francos qui Hierosolymis erant in captivitatem, et expugnaturum Antiochiam. Sed aliud Deus de nobis statuerat. Itaque descendimus obviam illis, relictis sarcinis et infirmis Hierusalem cum præsidio. Cumque exercitus noster et hostium se conspexissent, genibus flexis adjutorem Deum invocavimus, ut qui in aliis necessitatibus legem Christianam confirmaverat, in præsenti bello, confractis viribus Sarracenorum et diaboli, regnum Christi et Ecclesiæ a mare usque ad mare usquequaque dilataret. Hic Dominus affuit et tantas tribuit vires, ut in hostem currere, ut videntem fontem aquæ vivæ sitientem cervum segnem judicarent : miro videlicet modo, cum in nostro

[1] Wil. Tyr. l. III. c. 13. 14. — [2] Ibid. l. IV. c. 9. 10. l. V. c. 22. — [3] Ibid. l. VI. c. 5. 6. 7.

[1] Wil. Tyr. l. VII. c. 8. 9. 10. 11. 12. — [2] Ibid. l. II. c. 21. 22. — [3] Ibid. l. I. c. 11. — [4] Ibid. l. VIII. c. 18. — [5] Ibid. c. 27. — [6] Ibid. l. IX. c. 10. 11. 12. 13.

exercitu non ultra quinque millia equitum et centum quinquaginta millia peditum fuissent, et in exercitu hostium centum millia equitum et quadraginta millia peditum esse potuissent. Tunc mirabilis in servis suis Dominus apparuit, cum antequam confligeremus, pro solo adspectu nostro hanc multitudinem in fugam vertit, et omnia eorum arma diripuit, ut si deinceps vellent repugnare, non cito haberent arma. Spolia inaudita, thesaurum regis Babylonis obtinuimus: ceciderunt ibi Maurorum ultra centum millia gladio. Timor autem eorum tantus erat, ut in porta civitatis ad duo millia suffocati sint. De his vero qui in mari interierunt, non est numerus, spineta etiam ex ipsis occiderunt: pugnabat certe pro nobis Deus. Pridie quam bellum fieret, multa millia camelorum et boum et ovium cepit exercitus. Principum jussu populus hæc divisit. Ad pugnam progredientes multæ turmæ horum animalium comitabantur miraculose, et stabant cum stantibus, et currebant cum currentibus. Nubes ab æstu solis defenderunt nos et refrigerabant.

13. « Celebrata itaque victoria, reversus est exercitus Hierusalem, relicto ibi Godefredo duce. Comes S. Ægidii, et Robertus comes Northmanniæ, et Robertus comes Flandriæ Laodiciam reversi sunt: ibi classem Pisanorum et Boamundi invenerunt. Cumque archiepiscopus Pisanus Boamundum et dominos nostros concordare fecisset, regredi Hierusalem pro Deo et fratribus suis Regimundus disposuit. Ad hanc igitur tam admirabilem fratrum nostrorum fortitudinis devotionem, ad tam gloriosam omnipotentis Dei retributionem, ad tam exoptabilem omnium peccatorum nostrorum per Dei gratiam remissionem, et Catholicæ Christi Ecclesiæ et ipsius Latinæ, invitamus vos ad exultationem, et omnes episcopos, et bonæ vitæ clericos et monachos, et omnes laicos, ut ille nos ad dexteram Dei considere faciat, qui vivit et regnat per sæcula. Rogamus et obsecramus vos per Dominum JESUM, qui nobiscum semper fuit et collaboravit, et ex omnibus tribulationibus nos eripuit, ut fratrum sitis memores vestrorum qui ad vos revertuntur, benefaciendo eis et solvendo debita eorum, ut vobis Deus benefaciat et vos absolvat ab omnibus peccatis, et in omnibus quæ vel nos vel illi apud Dominum meruimus, partem vobis concedat. Hactenus Epistola Hierosolymis militantium, quæ in Occidentali orbe ubique vulgata, omnium ferme incendit animos Hierosolymam adeundi, et subsidio esse fratribus. Sicque nova expeditio jam cœpta est procurari in Gallia [1], et in Italia classis Januensium præparatur ad opus.

14. *Ivonis ad Paschalem papam litteræ de bene disponenda Ecclesia Gallicana.* — Ubi innotuit trans Alpes, Paschalem papam Urbano defuncto subrogatum esse, inter alios Ivo Carnotensis episcopus ad eum litteras dedit de bene disponenda Ecclesia Gallicana; quæ sic se habent [1]:

« Paschali summo Pontifici, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, debitam obedientiam cum fideli orationum obsequio.

« Paternitatem vestram Apostolici culminis gradum ascendisse, et in locum beatæ memoriæ papæ Urbani successisse, nostra parvitas gratulatur, et summæ providentiæ gratias inde referens, ut de bonis principiis meliores exitus proveniant, pro modulo suo Dominum quotidianis orationibus deprecatur. Credimus enim religionem vestram zelum Dei hactenus habuisse, et decorem domus Dei non ficte dilexisse. Unde postquam paternitatem vestram vicem Apostolici gradus accepisse cognovimus, summum desiderium nostrum fuit, ut per propriam personam adiremus præsentiam vestram, ni nos retinuisset periculum molestiæ corporalis, quod in eundo facile incurremus de nobis vera fatendo, vel periculum lapsus animæ, quod nobis imminet vera negando ». Nimirum si diceret, ut erat, se Romam pergere ad Paschalem, ab illis retineretur qui faverent ejus inimico imperatori et antipapæ; sin vero negaret se, ut erat, inhærere Paschali, peccatum incurreret haud leve. Quod exaggerat, ita pergens: « Sic enim Petrus Christum negasse dicitur, non quod negaret Christum esse Christum, sed quia negavit Christi se esse discipulum. Mitto interim itaque vobis fratrem istum præsentium portitorem, quem rogo ut vice mea familiarem habeatis, et in his quæ salubriter et utiliter reverentiæ vestræ suggeret, tanquam meipsum audiatis ». Hæc Ivo ad Paschalem; qui rursus ad eumdem de legatione mittenda in Gallias litteras dedit his verbis [2]:

15. « Quoniam apud nos quotidie videmus Ecclesiam ruentem, et nullam aut pæne nullam erigentem, et pro domo Israel murum ponentem, charitas Christi urget nos, ut dolorem cordis nostri, quo pro morte et morbis ovium Christi cruciamur, paternitati vestræ revelemus. Interest enim capitis, membrorum imbecillitatibus providere, et pro valetudinum quantitate vel qualitate congrua remedia procurare. Cum enim a latere vestro mittitis ad nos cardinales vestros, tanquam filios uterinos, quia in transitu apud nos non tantum possunt curanda curare, sed nec curanda prospicere: inde est, quod multi præpositorum facta gladio linguæ ferire cupientes, dicunt, Sedem Apostolicam non subditorum quærere sanitatem, sed suam aut lateralium suorum quærere commoditatem. Unde ego et quidam corregionales nostri, hoc murmur non æquanimiter accipientes, utpote Romanæ Ecclesiæ filii unanimes, scribere decrevimus sanctitati vestræ, ut alicui transalpino legationem Sedis Apostolicæ injungatis, qui et vicinius surrepentia mala cognoscat, et ea vel per se, vel per relationem ad Sedem Apostolicam maturius curare prævaleat. Cui sollicitudini nullum magis

[1] Wil. l. x. c. 12. 13. 14.

[1] Ivo Ep. XXXIII. — [2] Ivo Ep. LIII.

cognovimus idoneum, quam dominum Lugdunensem archiepiscopum, qui et in eodem officio jam diu ministravit, et ut experimento cognovimus, tam Romanæ Ecclesiæ quam transalpinis Ecclesiis venerabiliter profuit ». Post hæc pluribus se excusat, cur præsens ipsam sanctam Apostolicam Sedem non visitarit, nempe ob pericula, indigentiam, et debilem corporis valetudinem. Certe quidem quæ ad pericula spectant, ita ab hostibus vias obsessas hoc tempore Domnizo scribit, de Henrico imperatore perduelle Romanæ Ecclesiæ:

> Atque viam domini Petri faciebat hic hostis
> Custodire, viros spoliare jubens peregrinos.

16. *Studia Paschalis pro expulsione antipapæ qui moritur.* — Paschalis vero ita, ut vidisti, super solium Apostolicum exaltatus, super universalem Ecclesiam figens obtutus, cum undique illatas per schismaticos clades infelici spectaculo contemplaretur, ac curandas illas quas intulisset atque in dies magis inferret pestilens antipapa, monitu suorum firmat animum. Quænam isti ingererent, addentes currenti calcaria, ita in Vita ipsius refert ejusdem temporis scriptor anonymus : « Turpe tibi merito videri debere dicebant, hæresiarcham Guibertum ab Ecclesia toties in capite damnatum, a gloriosæ memoriæ domino Gregorio, Urbano magnanimo, et Victore religioso, prædecessoribus tuis miræ virtutis Pontificibus, diu acriterque divexatum in Urbe suburbiisque: in eum etiam aliquid perniciosum machinari, atque pati eum non posse omnes clamabant. Et Patres: Si pecuniæ, inquiunt, desunt, auro argentoque subveniemus. Dum hujus dispositionis acriter ageretur negotium, legati Rogerii comitis in Urbem veniunt, curiam intrant, et more ex parte comitis officiosissime papam salutant et resalutant, atque inclinati ad pedes ejus posuerunt auri uncias mille. Id tam devote susceptum est, quam opportune mandatum. His auxiliis ad expugnandum prædictum hæresiarcham desuper collatis, audaciam adeptus domnus Pontifex : Operari, inquit, jam Dei gratia magis quam consiliari tempus est ». Hæc de studio Paschalis ad expellendum fugandumque longe longius a Romana Ecclesia antipapam. Fervens studio cœtus Orthodoxorum, sic feram illam bestiam assiduo venatu est insectatus, ut de loco ad locum fugere cogeretur, donec infelix cum fuga diem clausit extremum hoc anno, sive sequenti, ut est diversa diversorum scriptorum assertio. Hujus namque temporis Germani scriptores, Dodechinus, Sigebertus, et Urspengensis hoc anno eum defunctum affirmant; Itali vero anno sequenti ponunt, ut Domnizo atque Petrus Diaconus in Chronico Cassinate, iidemque ipsi hujus quoque temporis auctores et quidem integræ fidei. Domnizo enim in Vita Mathildis hæc habet de tempore obitus Guiberti antipapæ nefandissimi :

> Hic per viginti tres annos denique Christi
> Ecclesiam nisu toto turbarat iniquus.
> Post annos binos Urbanus erat quod ab isto
> Sæclo portatus, cœlique choro sociatus ;
> Iste dolore gravi tactus Guibertus inanis
> Mortuus est, secum portans anathema per ævum.
> Propterea cæli populus, pariterque fidelis,
> Exultentque boni, periit quia perditionis
> Filius. Ut surgat similis non det Deus unquam.

Ista Domnizo hic posuit uti dignum perditissimo homine Epitaphium. Sed quomodo ad postremum sepulchro quoque caruit, projectis ossibus ejus in aquas, inferius suo loco dicturi sumus.

17. Porro quod spectat ad numerum viginti trium annorum quem ponit, non referendus est iste ad tempus integrum quo sedit pseudopapa, quod contigisse vidimus anno Redemptoris millesimo octogesimo; sed ex quo idem pessimus omnium hominum facto schismate, a Gregorio papa descivit. Sic igitur exitiale monstrum, fax, luesque fidelium, cujus opus et studium nonnisi suadere vel urgere Christianos adorare bestiam, ab Ecclesia vera recedere, et in latronum speluncam cum schismaticis convenire, periit infelix mœrore consumptus, desperationis dentibus devoratus. Quod enim in Urbani papæ obitu suam omnem fiduciam collocasset, cum vidisset, eo defuncto, nihilominus res Catholicorum in Paschale successore magis magisque virescere : exsiccatus est ipse dolore tristitiaque consumptus, et tristem animam diabolo extorquente, decessit tandem, relinquens post se sibi a cunctis fidelibus maledictionem cum dira execratione atque blasphemiis, in eum inferri jugiter consuetis.

18. *Paschalis perduelles cohibet : in causa Philippi regis legatos mittit in Gallias.* — Quod autem nequaquam una cum antipapæ obitu exstinctum est schisma, vivente adhuc qui foveret illud Henrico imperatore: haud mediocres labores superfuere Paschali. Etenim Henrici opera, tres post Guibertum sunt subrogati sibi invicem succedentes pseudopontifices, Albertus, Theodoricus, et Maginulphus, arescentibus suo ipsorum ortu maledictionis palmitibus infelicibus, de quibus dicendum inferius. At vero Paschalis papa, cujus munus Apostolicum in eo erat, ut evelleret atque plantaret, destrueret pariter et ædificaret, in his erat totus, ut Romanam Ecclesiam in splendorem pristinum restitueret, atque ea quæ direpta novisset, eadem e tyrannorum manibus vindicaret; quænam autem ista fuerint, ita idem qui supra auctor Vitæ Paschalis narrat : « Eodem tempore, dominus papa civitatem Castellanam per suos aggressus, locum natura satis munitum miro Dei auxilio virtuteque obtinuit : parum post obtinuit et Beneventum. His diebus, Petrus de Columna Cavas oppidum de jure beati Petri invaserat; sed dum aliena contumaciter retinere nititur, turpiter amisit propria. Egressus Urbe dominus papa Cavas recepit, Columna et Zagarolum, oppida juris illius, sapienter expugnata, atque potenter sunt capta ». Hæc ipse, qui inferius

eumdem Petrum abbatem fuisse Farfensem, eumdemque Romanæ Ecclesiæ perduellem ostendit. Hic primum occurrit mentio nobilissimæ familiæ Columnensium ; optassem honestioris tituli occasione. Addit auctor, ab eodem Paschale perdomitam Corsorum familiam ; insuper Stephanum atque filium cepisse, qui invadentes monasterium Sancti Pauli, illud in munitionem converterant, illicque recepta sceleratorum manu, haud mediocre facessebant Urbi negotium ; loco capto, eumdem Stephanum jussit Pontifex in exilium duci. Hi primi fuere Paschalis papæ labores, qui eum haud leviter fatigarunt.

19. His accesserunt externa mala quæ ipsum valde molestia affecerunt ; illa vero omnium maxima, quæ regum sunt inobedientia parta, quæ licet ab Urbano papa medicamento pœnitentiæ jam ante sublata fuissent, tamen iterum, cum ex cicatrice male obducta recrudesceret multa sanis apostema tumescens, ferro chirurgi potius quam unguenti lenitate curandum fuit. Debet lector hic meminisse, Philippum Francorum regem ob legitimam uxorem ejectam, atque pellicem subintroductam, fuisse in Claramontensi Concilio ab Urbano Pontifice excommunicatum, pœnitentem vero postea absolutum, sed rursus ad vomitum redeuntem, rursus ab Urbano subjectum interdicto. Qui ut audivit Urbanum ipsum esse defunctum, perinde atque cum ipso sacræ leges pariter essent exstinctæ, fregit vincula quibus tenebatur adstrictus, idque summa injuria violatæ censuræ Ecclesiasticæ. His auditis, Paschalis papa vindex legum exsurgens, decernit legationem in Gallias, per quam in regem Concilium indiceretur, cui rex ipse ad dicendam causam reus assisteret. Credita est legatio tanti ponderis duobus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, Joanni ac Benedicto ; quorum alter, nempe Joannes, cum de his scriberet ad Ivonem episcopum Carnotensem, nimirum de loco et tempore congregandi Concilii, hanc ad redditas litteras accepit ab Ivone responsionem [1] :

20. « Joanni presbytero cardinali Romanæ Ecclesiæ legato, Ivo humilis Carnotensium Ecclesiæ minister, legatione fungi in Christo.

« Litteras tuæ benevolentiæ indices nuper accepi, quibus aliqua constantiæ tuæ opera parvitati meæ notificasti. In quibus hoc egregie laudabile intellexi, quod te a communione regis abstinuisti, quoniam in hoc et famæ tuæ et legationi tibi commissæ sane consuluisti : licet quidam Belgicæ provinciæ episcopi in Pentecoste, contra interdictum bonæ memoriæ papæ Urbani, coronam ipsi regi imposuerint, tanquam mortuo præcone, justitiam mortuam esse crediderint. Quod autem Pictavis, aut intra provinciam Aquitanicam Concilium celebrare disponis, omnino laudo. Quod si intra provinciam Belgicam, vel Celticam Concilium celebraretur, multa premi silentio oporteret, quæ ventilata scandalum generarent, et totum pæne fructum Concilii aliqua exæstuatione præfocarent ; pressa vero silentio, tanquam verbo Dei alligato, legationis tuæ auctoritati plurimum derogarent. De termino vero habendi Concilii, quem quarto kalendas Augusti designasti, facile occasionem quærent episcopi partium nostrarum, dicturi non esse congruum spatium ad peragendam viam et præparandum viaticum. Non enim poterunt multi episcoporum ad locum pervenire Concilii, nisi per multos circuitus, et per acquisitos undecumque conductus. Si ergo videtur prudentiæ tuæ, convenientior videretur mihi terminus in capite autumni, quoniam et annus erit fertilior, et unusquisque invitatus, indulto sibi congruo spatio, ad eundum paratior. Si autem præter spem evenerint hæc omnia : cum Deus invicem nos loqui concesserit, et de termino, et de loco habendi Concilii, et de multis aliis cum prudentia tua tractabo ; quia multa prætereo, quæ non sine ratione interim chartæ commendare dissimulo. Mitto itaque tibi cum brevigerulo tuo cursorem istum, per quem mihi remandes et de tempore et de loco colloquii nostri, et de constitutione habendi Concilii. Vale ».

21. *Concilium Pictaviense et ejus canones.* — Convenit tandem ut Pictavis Concilium cogeretur, legatis Sedis Apostolicæ rem agentibus ; de quibus ita in fragmentis Francorum Historiæ [1] : « Urbano obeunte, successor ipsius Paschalis in Gallias misit duos de suis cardinalibus probabiles viros, Joannem et Benedictum etc. » Cum autem episcopi ibi collecti contra Philippum, essent ejus litteris inde pellendi, quid mirandum Deo agente tunc acciderit, accipe ex Annalibus Aquitaniæ, a Joanne Boucheto conscriptis, in quibus hæc habentur : « Cum innotuisset regi cogendum esse Concilium, scripsisse illum Guillelmo duci Aquitaniæ cognato suo Pictavis agenti, petiisseque, ne talem sibi sineret injuriam in urbe sua inferri : tum Guillelmus legatis denuntiavit, ut de urbe excederent. Qui cum spatium deliberandi ac respondendi unum diem postulassent, et impetrassent : nocte quæ interjecta fuit, visus est adstare legato S. Hilarius et hortari, ne minis Guillelmi ducis territus, ab incœpto desisteret : non enim passurum Deum, ut ea res ei fraudi esset, aut male succederet. Quam visionem cum postridie Guillelmo recitasset legatus, permisit ille, ut pro arbitrio cuncta perficeret. Itaque mox habita quæstione de regis adulterio, censuris Apostolicis rex admonitus est, ut Bertradam a se ablegaret : quod et fecit ». Hæc ibi. Sed hæc de pœnitentia regis et obedientia exhibita decreto Concilii, postea contigere. Interim autem (ut citata supra fragmenta Francorum Historiæ habent) renitentem regem ipsum et refragantem penitus Apostolicæ jussioni per legatos significatæ, resistentemque Concilii Pictaviensis decreto, liquet fuisse anathemate condemnatum. De eadem in regem

[1] Ivo Ep. CXXXIV.

[1] Fragm. hist. Franc. post Helgald. p. 93.

excommunicatione meminit idem qui supra Ivo, in Epistola ad Rudolphum Rhemensem archiepiscopum, paucis his rem gestam perstringens [1] : « Propter quam accusationem et patrati incestus comprobationem, excommunicatus est rex Philippus a domno papa Urbano in Claromontensi Concilio. Et cum post factum divortium prædictus rex esset reversus ad prædictæ mulieris consortium, excommunicatus est in Pictaviensi Concilio a cardinalibus Joanne et Benedicto ». Hæc Ivo superioribus consentientia, idemque alia occasione meminit ejusdem Concilii Pictaviensis [2].

22. De canonibus autem in dicto Concilio constitutis, hæc reserat nobis Vaticanus Codex : « Decrevit sancta Synodus, ut nullus episcopus, abbas, presbyter, vel quælibet persona de clero, accipiat de manu regis, vel comitis, vel cujuslibet laicæ personæ donum episcopatus, vel abbatiæ, vel Ecclesiæ, vel reliquarum rerum Ecclesiasticarum : sed episcopi a suo metropolitano, abbates, presbyteri, et cæteræ inferiores personæ a proprio episcopo. Si vero laici decretis canonicis resistentes Ecclesias violenter retinere præsumpserint, ipsi excommunicentur. In Ecclesiis vero illis nullum divinum officium fiat, nullus oret, lumen non ponatur, mortuus non sepeliatur; tantum baptismi gratia ibi non negetur, infirmis remedio pœnitentiæ et communionis subveniatur.

« Item, ut nemo episcopatum, abbatiam, archidiaconatum, archipresbyteratum, præbendam, vel alios Ecclesiasticos honores, vel prælationes in duabus Ecclesiis exerceat, nisi in una tantum, et neutram horum quisquam per pecuniam acquirat, et quidquid tali modo acquisisse comprobantur, omni remota occasione, deponantur.

« Item, ut nullus de clero sive de populo Ecclesiastica bona jure consanguinitatis requirat sibi habenda.

« Item, ut nullus ep. pro sacris ordinibus, vel pro Eccl. benedictionibus vel quibuslibet aliis benedictionibus munus accipiat.

« Ut nullus abbas, vel monachus, vel quilibet alius pœnitentias injungat, nisi quibus proprius episcopus hanc curam dederit.

« Ut abbas, monachi, canonici, Ecclesias quas nunquam habuerunt non emant, vel aliquo modo sibi vindicent, nisi consentiente episcopo, in cujus fuerint diœcesi. In illis vero, quas hactenus absque calumnia habuerunt, reditus beneficiaque obtineant. Presbyter autem de cura animarum et de Christianitatis ministerio episcopo respondeat.

« Ut abbates, decani qui presbyteri non sunt, presbyteri fiant aut prælationes amittant :

« Qui archidiaconatus tenent, diaconi fiant; qui presbyteratus, presbyteri fiant, aut honores amittant. Quod si aliqui, justa causa prohibente, presbyteri aut diaconi esse non possunt, prælationes amittant.

[1] Ivo Ep. CCXII. — [2] Ivo Ep. CXXXVII.

« Ut filii presbyterorum [1], et cæteri in fornicatione nati ad sacros ordines non promoveantur, nisi aut monachi fiant, aut in congregatione canonica regulariter viventes; prælationes vero nullatenus habeant : sed neque servi, nisi a dominis suis libertate donentur.

« Ut nullus presbyter, diaconus, vel subdiaconus concubinam habeat, sed nec aliam fœminam unde magna suspicio habeatur, in una domo secum teneat. Et quicumque hujusmodi sacerdotis concubinarii sive per pecuniam ordinati missam scientes audierint, excommunicationi subjacere debeant.

« Clerici arma portantes, vel usurarii, excommunicentur ». Hucusque canones Concilii Pictaviensis.

23. *In clericum concubinarium terribilis ultio divina.* — Occasione autem sanciti ibi canonis adversus clericos concubinarios, hic opportune describenda putamus, quæ adversus ejus contemptorem in eadem provincia, imo in eadem diœcesi Pictaviensi contigisse plane miranda narrantur ab integerrimo scriptore, Petro Venerabili abbate Cluniacense, hujus temporis auctore fidelissimo. Ait enim [2] :

24. « Apud castrum Liziniacum, quod in Pictaviensi pago situm est, nuper quidam presbyter erat, qui sacerdotalis ordinis supercælestem dignitatem miserrimæ vitæ conversatione deturpans, non ad animarum quibus præerat curam, sed ad carnis suæ voluptatem explendam sacro ministerio utebatur. Qui juxta Prophetam [3] lac gregis sui comedens, et ejus se lanis operiens, absque ulla spe æternorum mercedibus mercenarii avidissime pascebatur. Mundissimam atque omnia mundantem Christi carnem et sanguinem in altaris Sacramento frequenter officio, non devotione sumebat, nec ab immundis tamen carnis operibus sese cohibebat. Cumque ut sus immunda multo tempore in cœno luxuriæ versaretur, et sui ipsius fœtoribus delectaretur : territus conscientiæ malo (sicut aliquando et mali ad horam compunguntur) familiaritatem quorumdam bonorum virorum expetiit, et abbati Bonævallis, ac fratribus ejusdem monasterii se in amicitiam specietenus copulavit. Qui longo tempore eum de vitæ emendatione commonentes, et ut sæculo renuntiaret assidue exhortantes, nihil ab eo impetrare præter inanem spem aliquando potuerunt. Nam libenter quæ dicebant audire se fingens, et semper eos de conversione suspendens, de societate sanctorum illorum gloriabatur, nec admonitione vel exemplis eorum a malis retrahebatur. In his atque aliis perditæ atque perdendæ vitæ suæ actibus perdurans, et obstinatione impia iram sibi in die iræ thesaurizans, in morbum incidit, quo post aliquos dies ingravescente, ad extrema pervenit. Aderat eum visitationis gratia

[1] Cap. 1. de ætate et qual. — [2] Petr. Venerab. l. I. mirac. c. 25. — [3] Ezech. XXXIV.

prior jam dicti monasterii, atque cum eo per aliquantum diei spatium ipso quoque rogante permanserat.

« Et ecce nocte superveniente, cum cunctis discedentibus solus lecto ejus assideret, clamare terribiliter æger ille ad priorem cœpit : Succurre, ait, succurre, ecce duo super omnem feritatem expavescendi leones in me impetum faciunt, hiante ore ac rictu feroci per frusta discerpturi me totum consumere volunt. Deprecare cito Dominum, ut ab his eripiar, antequam morsibus eorum consumar. Dicebat hæc et tremebat, ac velut devoraturos fugiens timore, defecto corpori vires addente, retrocedebat. Prior vero vocis illius ac gestus terrore turbatus, non sine multo et ipse timore erat; ad preces tamen, ipsa necessitate impellente conversus, pro misero illo, ut poterat, Dominum exorabat. Quo orante, mutata voce æger : Bene, inquit, bene, recesserunt crudeles bestiæ, et per orationes tuas jam ultra nusquam apparent. Et quia usque ad ultimum spiritum semper compos sui extitit (nec ut quidam morientium solent, vel in modico sensu imminutus fuit) conversus ad priorem, loqui cum eo de quibuslibet veluti sanissimus cœpit. Cumque tam de his quam de aliis multa inter se verba conferrent, horæ fere unius spatio elapso, rursum inclamare longe terribilius quam primo exorsus est : En, inquit, en ignis de cælo, ut torrens inundans descendit, et super hunc lectum meum veniens, jamjam me in favillam usque comburet. Festina, adjuva, ora : si forte et ab hac morte eripi valeam. Et hæc dicens, manibus et brachiis opertoria sublevabat, eaque velut aliquid juvare possent, invisibilibus ignibus turbatus opponebat; sed nequidquam : non enim corporalia tegmina a spiritualibus incendiis tegere poterant, quem cælesti vindictæ impia opera exponebant. Prior adaucto timore, denuo ad orationem convertitur, et quantum in tali casu possibile erat, Domini misericordiam deprecatur. Illo, ut supra, orationi instante, post paululum patiens gratulationis vocibus preces ejus interrupit, dicens : Quiesce, jam ab igne tutus sum ; nam dum super me (ut dixi) cum impetu descenderet, interpositus est linteus, usque ad quem ignis pervenit, sed èum transire non potuit. Jam et ab isto periculo ereptus, oro ne a me discedas quousque quis istorum finis futurus sit agnoscas. Tum prior, qui tam timore quam hospitandi necessitate recedere volebat, substitit, et ab oratione surgens, rursum ei assedit. Cumque eum tantis terroribus anxium consolaretur, et uterque ad invicem (ut prius) colloqueretur, subito ægrotus ad invisibilia raptus obmutuit. Prior raptum eum ab humanis intelligens, rei exitum præstolabatur.

25. « Cum ecce post multum noctis spatium, homo ad se rediit, et miserabiliter ingemiscens ait : Ha! ha! ad judicium æternum raptus sum, et heu miser! æterna morte damnatus sum. Traditus sum horrendis tortoribus, igne inextinguibili cum diabolo et angelis ejus perpetuo cruciandus. Ecce, ecce ignita sartago plena bullienti adipe, quam coram me tormentorum ministri detulerunt, eamque ad me frigendum undique succenderunt». Qui enim carnis voluptatibus, succendente libidinis igne carnis concupiscentiam, Deum offenderat, juste ei succensa igne adipe cruciandum fore, per visum ostensum est. Pergit vero : « Et cum prior orationi, sicut jam bis fecerat, tertio quoque incubuisset, ille ait : « cessa, cessa pro me orare : nec pro illo ultra fatigeris, pro quo nullatenus exaudieris. Priore vero dicente : Frater, redi ad cor, et misericordiam, dum adhuc vivis, a Deo require ; ille adjecit : Putas, ait, me ut insanum loqui ? Non insanio, sed sana mente quæ dixi confirmo. Et cucullam prioris manu tenens eum interrogavit : Nonne hoc quod manu teneo, cuculla tua est? Quo respondente, est ; adjunxit : Sicut hæc vestis cuculla est, et sicut hoc quod substractum mihi est, palea est : sic et hoc quod coram cerno, ignita sartago est. Et dum hæc loqueretur, gutta invisibilis ignis de illa quam dicebat sartagine exiens, in manum ejus priore vidente cecidit, et, mirabile dictu, cutem et carnem usque ad intima ossis consumpsit. Tum ille acri cum gemitu : En, inquit, indubia rei probatio : nam sicut ista quam vides, de sartagine prolapsa gutta carnis partem consumpsit : sic confestim totum me ignea vorago consumet. Priore ad ista stupente, iterum dixit : Ecce sartaginem istam ministri infernales propius afferunt, ut me in illam injiciant, jam namque manus adaptant. Et post modicum : Ecce linteum in quo jaceo, undique concurrentes accipiunt, et me in ignitam sartaginem æternam frixuram projiciunt. Hoc velut ultimum vale mox ut priori atque his qui ad hoc horrendum spectaculum convenerant, dixit : subtracta voce, ac reflexa cervice, puniendum spiritum condemnatis spiritibus tradidit. Tantus vero terror omnes invasit, ut illico universi aufugerent, neque aliqui in domo, ubi cadaver mortis remanserat, remanere auderent. Facto mane, miserum cadaver sepulturæ mandatum est.

26. « Post aliquot autem dies, cum ad universos circa positos hæc tam terribilis fama pervenisset, rei veritatem probare volentes, tumulum aperuerunt, atque fossam illam, quam in manu adhuc viventis presbyteri gutta prænuntia damnationis fecerat, in mortui cadavere invenerunt ». Hæc Petrus et alia de tanti miraculi horrendo visu et divina vindicta, de qua per Prophetam [1] : « Pluet super peccatores laqueos : ignis et sulphur et spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quæ omnia », inquit Petrus, « secundum quod beatus Gregorius dicit, nullo modo propter se infelix presbyter vidit, cui nihil visio ista profuit; sed quanta cautela sacerdotale officium administrandum, quam reverenter divina mysteria tractanda, superna per eum dispositio demonstravit ». Tunc temporis po-

[1] Psal. x.

tissimum, cum in sacrorum ministrorum impudicitiis ejusmodi Nicolaitarum hæresis nominata magnopere invaluisset. Ad quam excidendam cum minime satis esset Apostolicæ censuræ gladius, toties sanctis Patribus in eosdem delinquentes sacros canones innovantibus, placuit divinæ misericordiæ ad correctionem multorum, eo modo tantam vindictam ita multipliciter testatam, reddere fidelibus manifestam. Hæc dicta sunt occasione Concilii Pictavensis, hoc anno per legatos Apostolicos habiti.

27. *Paschalis papæ litteræ et legatio ad militantes in Oriente.* — Sed ad reliquas legationes, hoc anno a Paschali Pontifice ad diversas provincias missas, convertamus orationem. Qui anno superiori litteras acceperat de felici progressu Christiani exercitus in Palæstina Paschalis papa, decernit legationem in Orientem : legatus vero eligitur cardinalis episcopus Portuensis, cui has litteras dedit, quas etiam accepimus ex scripto Codice Antonii Augustini :

28. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus sive filiis, episcopis, clericis, proceribus, militibus, et omni populo militiæ Christianæ in Asia triumphantis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quod per Prophetam populo suo Dominus pollicetur, impletum in vobis cognoscimus [1] : Inhabitabo, inquit, in eis, et inambulabo cum eis, quia per fidem in vestris pectoribus habitat, et per operationem ita inambulat, ut patenter in vobis inimicos suos expugnasse videatur. Renovavit enim Dominus antiqua miracula [2], ut in uno mille, et in duobus decem millia persequeretur, et his Ecclesiæ annis, sacerdotalium precum tubis inimicarum urbium mœnia aperiret [3]. Illud vero quanti gaudii, quam potentis miraculi æstimatis, quod sacrosancti lateris sanguine cruentam lanceam, et vivificæ crucis partem vestris oculis revelavit, vestris tractandam manibus obtulit ? Quantas super his Redemptori nostro gratias debeamus, nec humanus animus opinatur, nec lingua prævalet enarrare. Videmus enim Christianæ fidei hostes, Christiani populi oppressores per divinam misericordiam manu vestra partim contritos, partim e diu possessis regionibus effugatos : videmus Orientalem Ecclesiam post longa captivitatis tempora, magna ex parte ad antiquam libertatis gloriam rediisse. Dicendum igitur ore, dicendum corde [4] : Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Orationi etiam et vigiliis insistendum, ut quod cœpit adimpleat, et manus vestras quas hostium suorum sanguine consecravit, immaculatas usque ad finem affluentes firma pietate custodiat.

29. « Quapropter agite, filii in Christo desideratissimi, rememoramini quanta pro amore Domini reliqueritis, quanta pro fratrum salute et ereptione pericula subieritis : patriam, domos, parentes posthabuistis, vosmetipsos exilio addixistis, morti opposuistis : curate nunc ad meliora semper tendere, pacem cum omnibus conservate, ut possitis ad æternam pacem Domini misericordia pervenire. Plurima vobis significare per chartam et atramentum supersedemus, quoniam ex Apostolicæ Sedis gremio charissimum fratrem Mauritium Portuensem episcopum destinamus, ut qui per beati Petri vicarium, sanctæ in Christo memoriæ prædecessorem nostrum Urbanum, tanti peregrinationem itineris assumpsistis, beati Petri solatiis semper abundetis, et quem fundamentum tanti operis habuistis, ipsum quoque ad finem caput in fide et obedientia teneatis. Vices etiam nostras eidem fratri Mauritio et episcopo commisimus, ut eum in omnibus reverenter excipere, audire, et per ipsum nobis, imo beato Petro obsequi debeatis. Qui nimirum in præceptis dedimus, ut Ecclesiæ, quam per vos Dominus liberavit seu liberaturus est, ordinationi vigilanter immineat, si quæ minus canonicis regulis apta repererit, corrigat, et in eisdem cum vestro auxilio plantanda plantet, ædificanda ædificet. Hortamur itaque, hortantesque præcipimus, ut ei tanquam personam nostram præferenti, in omnibus obedire curetis. Omnipotens Dominus et velle et posse in vobis tribuat, ut quæ eo auctore facienda cognoscitis, ipso adjuvante impleatis. Ipse vos ab omnibus peccatis absolvat, et exilio vestro patriam æternam tribuat. Dat. Romæ, quarto nonas Maii, Indictionis octavæ, per manum Joannis diaconi ». Hæc ad militantes in Oriente Occidentales fideles Paschalis papa.

30. *Obitus Godefredi regis Hierosolymitani, cujus successor Balduinus male meretur de patriarcha Hierosolymitano.* — Haud multum temporis post hæc effluxit, cum Godefredus dux, sive (ut vult Tyrius) rex Hierusalem ex hac vita migrat, nempe hoc eodem anno, XV kal. Augusti ; vir quidem præter peritiam ac fortitudinem militarem pietate insignis, ut qui jam, quo ab impio imperatore cui militabat se divelleret, profectionem eam sanctam instituit, in qua eum Deus multiplici gratia est consolatus, ut omnes qui stylo prosecuti sunt res Orientales affirmant. Eidem vero est subrogatus Balduinus principum omnium consensu. Hæc pluribus Willelmus Tyrius [1], qui et obortas mox dissensiones inter ipsum Balduinum et patriarcham Hierosolymorum enarrat. Pessimo enim Arnulpho illo, de quo superius, instigante, post obitum Godefredi multa est passus Daibertus patriarcha a Balduino, sibi usurpante jura Hierosolymorum Ecclesiæ, quarum causa contentionum tunc idem Daibertus Antiochæ principem Boamundum interpellavit, ut protector accederet pro conservatione jurium Hierosolymitanæ Ecclesiæ, ad

[1] Deut. XVI, et 1. Cor. VI. — [2] Deut. XXXII. — [3] Jos. VI. — [4] Luc. II.

[1] Will. Tyr. l. IX. c. ult. et l. X. c. 1.

quem et has litteras dedit, quibus de cunctis quæ gesta essent ipsum reddit certiorem [1] :

31. « Scis, fili charissime, quoniam me ignorantem et invitum, bonæ tamen ac sanctæ intentionis affectu, in eam quæ omnium Ecclesiarum singularis est mater et Gentium domina, rectorem et patriarcham elegeris, electumque communi tam cleri ac plebis quam principum assensu, in hujus summæ dignitatis sedem licet indignum, Dei præeunte gratia, locaveris. In quo ego culmine constitutus, quanta pericula, quot labores, quot persecutiones sustineam, injuriis offensus mille, meus cognoscit animus, et ipse cognoscit omnium inspector Christus. Vix enim dux Godefredus, dum adhuc viveret, non tam propriæ voluntatis arbitrio quam malorum persuasione seductus, ea reliquit Ecclesiæ tenenda, quæ Turcarum temporibus qui tunc fuerat patriarcha tenuerat; et sancta Ecclesia cum amplius honorari et exaltari debuerat, tunc majora desolationis et confusionis suæ opprobria sustinuit. Resipuit ille tamen, et per misericordiam Dei ab impietatis desistens proposito, in die Purificationis Beatæ Mariæ Virginis de Joppe quartam partem Ecclesiæ Sancti Sepulchri dedit, et post in die Paschalis solemnitatis jam ultra superbe sapere, aut in sæculari pompa confidere respuens, divino nutu compunctus, cuncta quæ juris erant Ecclesiæ, libere reddidit, et homo Sancti Sepulchri ac noster effectus, fideliter se Deo et (nobis) amodo militaturum spopondit. Reddidit itaque nostræ potestati Turrim David cum tota Hierosolymitana urbe ejusque pertinentiis, et quod in Joppe ipse tenebat: sic tamen, ut ob rerum temporalium insufficientiam, nostra concessione ipse hæc tam diu teneret, donec illum Deus in captione Babylonis aut aliarum urbium amplificasset. Si autem absque hærede masculo moreretur, hæc omnia absque ulla contradictione Ecclesiæ redderentur. Hæc omnia cum in præsentia totius cleri et populi, in die solemni Paschæ ante sacrosanctum Sepulchrum confirmasset, et in lecto ægritudinis, de qua mortuus est, coram multis et probatis testibus ipse constituit.

32. « Quo defuncto, comes Garnerius ut hostis contra Ecclesiam Dei insurgens, fidem et pactum justitiæ nihili pendens, Turrim David contra nos munivit, et legatis suis ad Balduinum directis, mandat, uti Ecclesiam Dei direpturus, resque ejus violenter occupaturus quantocius veniat. Unde judicio Dei percussus, quarto post obitum ducis die obiit. Hoc autem ipso mortuo, viri ignobiles ac de plebe adhuc eamdem Turrim cum tota urbe occupantes tenent, adventum Balduini ad ruinam Ecclesiæ et totius Christianitatis interitum præstolantes. At ego, qui solius Dei clementiæ, tuæque dilectioni, fili charissime, sum relictus, miseriis omnibus, calumniis insidiantium mihi malignorum circumventus, tibi soli, quia in te solo post Deum confido, et spei meæ anchoram in tuæ dilectionis soliditate figo: tibi, inquam, soli quas patior ærumnas, imo quas Ecclesia patitur, voce flebili, et anxia pietate, et cogitatione refero.

33. « Tu autem, si quid pietatis habes, et nisi paternæ gloriæ vis esse degener filius, qui tyrannica crudelitate clausum ab impia manu dominum Apostolicum Gregorium de Urbe Roma eripuit, unde memorabile sæculis omnibus nomen meruit: omni occasione remota, festina venire, et terræ regnique tui cura in militibus tuis prudentioribus sapienter disposita, sanctæ Ecclesiæ mirabiliter laboranti misericorditer succurre. Et certe scis ipse, quoniam auxilium tuum consiliumque promiseris, et debitorem sanctæ Ecclesiæ ac mihi sponte tua feceris. Scribe igitur ad Balduinum litteras, interdicens ei, ne sine licentia nostra et legatione, (cum ille tecum in patriarcham et rectorem Ecclesiæ Hierosolymitanæ me elegerit) sanctam Ecclesiam devastaturus et res ejus occupaturus ullo modo veniat, monstrans ei, quoniam ignorabile est, tot vos pro eadem Ecclesia labores sustinuisse totque pericula, ut illa libera fieret, non ut nunc vilis et abjecta servire cogatur illis, quibus dominari et præesse jure materno debet. Quod si ille justitiæ resistens, rationabilibus acquiescere noluerit, per eam quam beato Petro debes obedientiam contestor, ut quibuscumque modis vales, aut etiam si necesse sit, armis adventum ejus impedias. Quidquid autem super iis quæ mando tu facturus sis, galea tua ad me sub festinatione missa, per hunc eumdem quem ad te mitto nuntium, mihi, charissime, manifesta ». Hucusque patriarcha Hierosolymorum ad principem Antiochiæ Boamundum. Sed hanc Epistolam minime ad eum pervenisse idem auctor existimat, eo quod inter hæc idem princeps, eodem mense quo obiit Godefredus, dum invasurus pergeret Mesopotamiam, interceptus insidiis, ab hostibus captus est. Quomodo autem dolo adversariorum Hierosolymis idem patriarcha pulsus, Romam ad Paschalem Pontificem venerit, suo loco dicturi sumus.

34. En quam male meritus de acceptis a Deo beneficiis Balduinus, sui principatus auspicatur exordia, ut iram offensi numinis in se converteret, ita mala jaciens sui regiminis fundamenta, nonnisi cum labore et dolore regnavit. Ut nihil sibi ipsis principes infelicius consulant, quam Ecclesiastica jura deprimere, et sic sibi omnia vindicare; qui enim lacessit Ecclesiam, sibi quidem Deum adversarium constituere et ultorem, innumera docent exempla. Cæterum, quibus rationibus tanta sibi vindicaret pro ea Ecclesia patriarcha, pluribus idem Willelmus ostendit, quem tu consulas. Porro ipsum qui illi præerat Ecclesiæ Daibertum, constantissimi animi fuisse antistitem, omnibus numeris absolutum ad sedem illam regendam, cum scriptorum omnium hujus temporis, tum testificatione Ivonis episcopi Carnotensis ad eum post creationem ipsius scribentis Epistolam, satis apparet; cu-

[1] Will. Tyr. l. x. c. 4.

jus hoc est exordium [1] : « Quia divina miseratio sollicitudinem vestram illi Ecclesiæ præesse voluit, de qua Verbum Dei processit, gaudemus, tum propter familiarem qua vos amplectimur charitatem, tum propter utilitatem quam populo Dei collaturam speramus vestram sollicitudinem, etc. »

35. *Mortuo Willelmo rege, Anselmus redit in Angliam, et quid cum Henrico successore transactum.* — Eodem anno mortuo Willelmo Anglorum rege perturbatore Ecclesiasticæ libertatis, cujus causa S. Anselmus (ut vidisti) extorris ab Ecclesia sua Cantuariensi in Gallia exul degebat, eidem redeundi facultas ab ejus successore Henrico data est. Sed ad breve tempus pace retenta, rursum eadem novo turbine sub rege novo exagitatur Ecclesia : cujus occasione opus fuit Paschali papæ decernere legationes in Angliam. Sed cum hæc ad plures annos sint propagata, quid annis singulis gestum sit, ex more dicemus. Jam triennium explebatur sancti Anselmi extra suam Ecclesiam in Galliis exilii, cum Deus ultor tandem exsurgens, in regem persecutorem vindictam exercuit. Cujus quidem iræ Dei complura ostensa sunt antea documenta, signis pluribus manifestissime declarata, quæ recitant ejusdem temporis rerum Anglorum historici, qui hæc spectarunt oculis : Edinerus in primis in rebus gestis Anselmi, et Willelmus Malmesburiensis monasterii bibliothecarius, quos tu, si scire cupis, pro arbitrio consulas; nobis satis, si quæ viri sanctissimi, Hugonis scilicet, magni nominis ejusdem temporis Cluniacensis abbatis testificatione recitat Edinerus, referamus [2] :

36. « Hinc exilii nostri anno tertio, qui, ex quo Roma Lugdunum venimus, erat secundus, venit Anselmus Marciniacum, loqui domino abbati Cluniacensi Hugoni et sanctimonialibus. Ubi cum ante ipsum abbatem consedissemus, et de his quæ inter Anselmum et regem cousque versabantur, verba (ut fit) nonnulla hinc inde proferrentur : intulit idem venerabilis abbas sub testimonio veritatis, proxime præterita nocte eumdem regem ante thronum Dei accusatum, judicatum, sententiam tum damnationis in eum promulgatam. Ex quibus verbis admirati non modice sumus. Sed perpendentes et viventis sanctitatem et reverentiam ejus, fidem his quæ dicebantur, nullatenus habere nequivimus ». Facta sunt ista ultima Julii; ipsis vero kalendis Augusti, cum S. Anselmus Lugdunum reversus esset, alia sunt divinitus ostensa de ipsius interitu regis, quem jam pluribus deterritum ante prodigiis, in venatione dum esset, sagitta in cervum emissa ejus præcordia subiens interfecit die sequenti, nempe secunda mensis Augusti.

37. Hæc tu, lector, obiter nequaquam velim prætereas, sed sapienter attendas secundum illam Domini sententiam, clades Hierosolymorum lugentis [3] : « Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? » si tali meruit sententia condemnari Catholicus princeps, ob unius duntaxat episcopi extorris injuriam : qualenam judicium sunt habituri, qui fidei Catholicæ perduelles, Anglicanos Catholicos omnes episcopos sive ferro, sive exilio consumpserunt, et alias injurias nefandas ipsis Ecclesiis intulerunt? Non patitur Deus inultum unquam remanere peccatum, quod non diluit pœnitentia, qui ad tempus punienda reservat; nam ipse [1] : « Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis? mea est ultio, ut reddam illis in tempore ». Sed sic ulciscitur sæpe minora peccata, ut ex his timere discant qui maxima perpetrarunt. Cujus rei gratia casum turris Siloe nuntiantibus posuit eum in exemplum futuri Judicii magni Dei [2].

38. Sublato igitur e medio rege persecutore, ejus germanus Henricus regnum capessit : qui statim S. Anselmum ad suam Ecclesiam in Angliam revocavit, quem et suscepit honorifice redeuntem. Sed quod pax diuturna esse non possit ubi justitia procul abest, quam ad pacem conservandam oporteat semper esse præsentem, juxta Davidicum illud [3] : « Justitia et pax se osculatæ sunt ». Quæ hanc concordiam interceperint, sic accipe ab Edinero : « Ubi S. Anselmus Saresberiam ad regem venit, et ei quid de Ecclesiarum investituris in Romano Concilio statutum acceperit, plano sermone innotuit : turbatus est rex ac vehementissime indoluit, nec nutum ejus in aliquo, sicut nuntii dixerant, exspectare voluit ». Hæc tantum paucis agens Edinerus in Vita Anselmi, eo quod ista omnia in alio commentario seorsum scriberet, ex quo ista qui eum præ manibus habuit idem qui supra Willelmus enarrat : « Verumtamen cum rex, more antecessorum suorum, ab archiepiscopo Anselmo hominium interrogaret, et ille pro excommunicatione Romæ facta differret, missi sunt Romam ab utraque parte nuntii. Jubetur Anselmus regis interea hominium facere, vel absolutis morarum nexibus, regno excedere. Quin potius, respondit ille, inspiciantur Apostolicæ litteræ, et quod tenor earum continet, fiat. Redierant enim jam Roma nuntii, et casso labore semitam triverant, quod Paschalis papa sententiam antecessoris invicto robore tuebatur. Quid ad me de litteris Apostolicis, ait rex, jura regni mei nolo amittere. Procedente in contentionem sermone, asseruit Anselmus, terra se non exiturum, sed ad suam iturum Ecclesiam, consideraturum quid sibi vel suis expediret, scilicet., Ita nunc discessum. Sed posterioribus diebus molliores ex parte regis virum convenere litteræ, ut pacato animo curiæ suam præsentiam exhiberet, futurum ut habito inter se colloquio, omnis sopiretur controversia. Non negat ille adventum, si forte Deus instinctu suo regalem contigisset animum. Rursus igitur communi edicto legati mittuntur Romam, etc. » Quid vero per eos actum sit, suo loco, servato temporis ordine, dicturi sumus. Per biennium in his laboratum esse, idem qui

[1] Ivo Ep. XXXIX. — [2] Edin. in Ansel. l. II. — [3] Luc. XXIV.

[1] Deut. XXXII. — [2] Luc. XIII. — [3] Psal. LXXXIV.

supra Edinerus affirmat : adeo ut posterior ista legatio nonnisi sequenti anno potuerit contigisse. Sic igitur vides regis inconstantiam, modo Anselmum ab exilio revocantis, modo exilium comminantis : constantiam vero viri sanctissimi admirare, qua fregit impetum regis, et eo invito suam Ecclesiam adeuntis, et in ea pariter commorantis. Cum autem ista in Anglia agerentur, Ivo episcopus Carnotensis, fulgor Ecclesiæ Gallicanæ, apud reges ob egregios vitæ mores et doctrinam incomparabilem magnæ æstimationis ad eumdem Angliæ regem litteras dedit, quibus in primis eum hortatus est ad exhibendam Christi sacerdotibus reverentiam : quas dignas existimamus Annalibus, ut debeant hic describi ; sic enim se habent [1] :

39. « Henrico excellenti Anglorum regi, Ivo humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, in eo vivere et regnare per quem reges regnant.

« Quoniam paterni regni solium conscendere vos fecit divina dispensatio, pro gratia vobis collata divinam interpellamus clementiam, quatenus paternos mores, paternam vos faciat imitari honorificentiam, ut in nullo vestra sublimitas ab eorum nobilitate degeneret, et in nullo ab eorum frugalitate declinet. Et quia res omnes non aliter bene administrantur, nisi cum regnum et sacerdotium in unum convenerint studium, celsitudinem vestram obsecrando monemus, quatenus in regno vobis commisso verbum Dei currere permittatis, et regnum terrenum cælesti regno, quod Ecclesiæ commissum est, subditum esse debere semper cogitetis. Sicut enim sensus animalis subditus debet esse rationi, ita potestas terrena subdita esse debet Ecclesiastico regimini. Et quantum valet corpus nisi regatur ab anima, tantum valet terrena potestas nisi informetur et regatur Ecclesiastica disciplina. Et sicut pacatum est regnum corporis, cum jam non resistit caro spiritui; sic in pace possidetur regnum mundi, cum jam resistere non molitur regno Dei. Hoc cogitando, servum servorum Dei vos esse intelligite, non dominum : protectorem, non possessorem : unam debere esse de cedris Libani quas plantavit Dominus, in qua nidificent passeres, id est, sub cujus tutela quieta fructificent, et conversentur Christi pauperes, quorum orationes pro statu regni vestri et incolumitate vestra quanto quietiores, tanto saniores (sanctiores), quanto saniores, tanto constat esse efficaciores. Hoc enim faciendo, et regnum terrenum quiete, Deo cooperante, possidebitis, et ad regnum æternum ejusdem miseratione pervenietis ». Hucusque Ivonis ad novum regem Epistola, digna plane, quæ regibus omnibus legenda jugiter ingeratur, his nostris præsertim temporibus, quibus execranda Politicorum hæresis velata jure regnandi, regum penetralibus interdum se immittat, ubi et honeste sub nomine delitescat.

40. *Legatio a Paschali papa Gebehardo Constantiensi episcopo tradita.* — Sed finem imponamus jam rebus gestis anni hujus Paschalis papæ, qui ad regimen Germanicarum Ecclesiarum, quas Henricus schismaticus imperator persecutione vexabat, legationem Apostolicam credidit Gebehardo Constantiensi episcopo, Apostolico plane viro, qui præ cæteris stetit pro muro domui Israel, perditissimis hisce temporibus : ut nisi Deus tale semen illis Ecclesiis reliquisset, penitus fortasse interiissent; de quo ista hoc anno Bertholdus : « Dominus Paschalis papa Nativitatem Domini Romæ cum magna pace celebravit, et per litteras suas venerabili Gebehardo Constantiensi episcopo in Teutonicis partibus Apostolicas vices commendavit, quas ab antecessoribus multis annis obtinuit ». Hæc Bertholdus, qui et hic scribendi finem fecit, forte præventus morte; qui ex vitæ integritate, et Catholico nomine summam sibi gloriam comparavit inter chronographos hujus temporis : cui et veritatis studiosissimo bene precamur. Sed quod post hæc in manus nostras pervenit, accipe Privilegium, quod hoc anno Paschalis papa concessit sancti Alberici abbatis monasterio nuper fundato in territorio Cabilonensi, ubi prima plantatio coaluit Ordinis Cisterciensis, de quo dictum tomo superiori ante biennium. Litteræ Apostolicæ Paschalis sic se habent :

41. *Privilegium Cisterciensium monachorum.* — « Paschalis episcopus servus servorum Dei, venerabili filio Alberico Novi-Monasterii abbati, quod in Cabilonensi parochia situm est, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

« Desiderium quod ad religiosum propositum et animarum salutem pertinere monstratur (auctore Deo) sine aliqua dilatione est complendum. Unde nos, o filii in Domino dilectissimi, citra difficultatem omnem vestrarum precum petitionem admittimus, quia religioni vestræ paterno congratulamur affectu. Locum igitur illum, quem inhabitandum pro quiete monastica elegistis, ab omnium mortalium molestiis tutum ac liberum fore sancimus, et abbatiam illic perpetuo haberi, ac sub Apostolicæ Sedis tutela specialiter protegi, quamdiu vos ac successores vestri in ea quam hodie observatis disciplinæ ac frugalitatis observantia permanseritis, salva Cabilonensis Ecclesiæ canonica reverentia. Præsentis itaque decreti pagina interdicimus, ne cuiquam omnino personæ liceat statum vestræ conversationis immutare, neque vestri (quod Novum dicitur) cœnobii monachos sine regulari commendatione suspicere, neque congregationem vestram astutiis quibuslibet aut violentiis perturbare. Eam sane controversiæ decisionem, quam inter vos et Molismensis Eccl. monachos frater noster Lugdunensis episcopus, tunc Apostolicæ Sedis vicarius, cum provinciæ suæ episcopis aliisque religiosis viris, ex præcepto prædecessoris nostri Apostolicæ memoriæ Urbani II perpetravit, nos tanquam rationabilem ac laudabi-

[1] Ivo Ep. LI.

lem confirmamus. Vos igitur, filii in Christo dilectissimi ac desideratissimi, meminisse debetis, quia pars vestri sæculares latitudines, pars ipsa etiam monasterii laxioris minus austeras angustias reliquistis. Ut ergo hac semper gratia digniores censeamini, Dei semper timorem et amorem in vestris cordibus habere satagite, ut quanto a sæcularibus tumultibus liberiores estis et deliciis, tanto amplius placere Deo totius mentis et animæ virtutibus anheletis. Sane si quis in crastinum archiepiscopus aut episcopus, imperator aux rex, comes aut vicecomes, judex aut Ecclesiastica quævis sæcularisve persona, hanc nostræ Constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita se non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Ego Paschalis Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi. Datum Trojæ per manum Joannis S. R. E. diaconi cardinalis, quarto decimo kal. Maii, Indictione octava, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo, Pontificatus autem domini Paschalis Secundi papæ primo. »

Anno periodi Græco-Romanæ 6593.— Anno Æræ Hispan. 1138. — Anno Hegiræ 494, inchoato die 6 Nov., Fer. 3. — Jesu Christi 1100. — Paschalis II papæ 2. — Henrici IV reg. 45, imp. 17. Alexii Comneni imp. 20.

1. *Paschalis II anno præcedenti papa creatus.* — A num. 2 ad 7. Anno superiori, *Urbano II* demortuo, Paschalis II summus Pontifex electus est, ut ad annum MXCIX his verbis narrat Bertoldus in Chronico, quod illo anno absolvit : « Romæ venerabilis papa Urbanus, hujus nominis II, postquam Sedem Romanam XI annos et V menses (præter paucos dies ab hoc chronographo neglectos) gubernavit, post multas tribulationes, tandem IV kal. Augusti de hac luce migravit, post cujus obitum dominus Paschalis, qui et Regengerus (seu Ragingerius vel Rainerus dictus) in ordine CLXII papa ordinatur, et hoc ex divina revelatione factum (ubi respicit Bertoldus ad id quod refert Baronius num. 2 ex Dodechino abbate) ubique divulgatur. Ordinatus est autem a clero et populo, post discessum sui prædecessoris die decima sexta », seu die decima quarta mensis Augusti anni præcedentis, in quam Dominica cadebat. In Vita Paschalis II a Pandulfo Pisano, auctore coætaneo scripta, qui tantum ex hac littera P eidem præfixa innotescit, et a Baronio sub anonymi nomine citatur, ac a Papebrocio in Conatu Chron.-Hist. perperam *Petrus Pisanus* creditur, ait Pandulfus eum ex monacho Cluniacensi creatum fuisse cardinalem presbyterum Sancti-Clementis, et postea ad Pontificatum diu renitentem evectum « electionis modum implevit », inquit idem Pandulfus, « die altero (nempe ab electione) mensis sexti XIV, (sc. Augusti qui sextus est a Martio), die primo (id est, die Dominica) consecrandus in Pontificem ». Porro *Pandulfum* auctorem esse Vitæ Paschalis II ex eo colligitur, quod Gelasii II successoris Vitam lib. 3 mandarit, quod certo constat, et Onuphrius initio Chron. Ecclesiastici auctores enumerans, quibus in Historia Ecclesiastica conscribenda usus est dicat : « Guillelmus S. R. E. bibliothecarius Anastasium supplevit ab Hadriano II usque ad Alexandrum II. Vixit anno MLX. Pandulfus Pisanus, subdiaconus Apostolicus, Guillelmum supplevit a Gregorio VII usque ad Honorium II. Vixit anno MCXXX ». Neque dubitandum, quin Onuphrius utriusque scriptoris opus, aliaque quædam quæ periere, præ manibus habuerit.

2. *Wigbertus antipapa moritur durante Concilio Valentino.* — A num. 16 ad 19, Baronius de Guiberti seu Wiberti antipapæ, Clementis III nomine appellati, morte locuturus ait, eum diem clausisse extremum « hoc anno sive sequenti, ut est diversa diversorum scriptorum assertio », neque enim desunt qui mortem illam in annum sequentem differant, uti Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. aliique quidam. Verum cum currenti anno, et quidem exeunte Septembri vel mense insequenti demortuum, post testimonium Hugonis Flaviniacensis abbatis in dubium revocari non potest. Is in Chronico Virdunensi de Synodo Valentina, in ejus causa habita verba faciens ait : « Anno Incarnat. Dom. MC advenerunt missi ad Gallias le-

gati sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Joannes et Benedictus, a quibus Concilium primo apud Eduam designatum, apud urbem Valentinam institutum est II kal. Octobris, ad quod convenerunt archiepiscopi, episcopi et abbates numero 24, occurrentibus legatis domni Lugdunensis archiepiscopi (scilicet Hugonis, ex Diensi antistite creati Lugdunensis) quia ipse infirmabatur, quanquam episcopi diœceseos ejus, Lingonensis et Cabilonensis (Matisconensis enim in redeundo a Roma captus a Wiberto in custodia detinebatur) non interfuerint, prohibiti, ut dicebatur, ab eodem Lugdunensi. Eduensis autem interfuit, quia accusabatur a canonicis suis de simonia et aliis quibusdam, pro cujus defensione maxime illo convenerant Lugdunenses. Ibi ego in primo aditu Concilii purgationem illatorum offerens, accusatoribus tacentibus et deficientibus, judicio Concilii ad primam abbatis Divionensis vocem de abbatia investitus, adstantibus canonicis Eduensibus et laudantibus, cappa et baculo donatus in circo residere jussus, post soluto Concilio ad propria sum remissus litteris Apostolicis munitus », quas postea recitat.

3. *Ea mors hoc anno removeri non potest.* — Paulo post subdit Hugo : « In spatio temporis, quo Valentinense celebratum est Concilium, obiit Wibertus, vicesimo anno ex quo Sedem invasit Apostolicam, cum haberet in captione Matisconensem episcopum, et alios quamplures clericalis Ordinis, quos omnes pro absolutione sua in egressu suo per se absolvit, monens episcopum, ut Romam remeans apud papam pro sua laboraret ereptione». Quare Otto Frisingensis, Sigebertus, Dodechinus abbas, et Urspergensis abbas hanc mortem cum hoc anno accurate alligarunt. « Vir utique », inquit Urspergensis, « satis ingenio, facundia, nobilitate, personæque reverentia clarus, nec Roma tunc, nec Ravenna bene usus; et qui super unum papam viventem (sc. Gregorium VII,) quamvis coactus, ut aiunt, ipse tres sibimet alternatim succedentes supervixit (sc. Gregorium VII, Victorem III, et Urbanum II,) extorris utraque sede Romæ et Ravennæ, malens, ut ab ipsius ore didicimus, Apostolici nomen nunquam suscepisse »; quod ab auctore hoc tempore vivente accepit Urspergensis abbas, qui ejus verba exscribit, et in ejus persona loquitur. Qui loquendi modus a variis aliis scriptoribus etiam usurpatus plures criticos in errorem induxit; existimarunt enim, qui eum adhibent eo tempore floruisse, quo se visa narrare dicunt; non animadvertentes, eos testium oculatorum verba proferre, non vero sua, licet eosdem non citent, quia tunc is invaluerat usus. Neque Urspergensis, quæ de *Wiberto* refert, ab ipsius ore didicisse potuit, cum Chronicon suum usque ad an. MCCXXVIII perduxerit.

4. *Ei tres antipapæ deinceps successere.* — Wiberto de medio sublato « duo statim deliguntur papæ, alter post alterum. Et unus quidem eodem, alter vero post CV electionis suæ diem a fidelibus captus; qui Albertus vocabatur, apud S. Laurentium retrudi, et qui Theodoricus, apud S. Trinitatem in Cava eremiticam vitam addiscere, Patrum judicio adjudicati sunt », inquit auctor Vitæ Paschalis II, qui addit electum fuisse et tertium, *Maginulfum* nomine, sed hunc amissa urbe exulem vitam misere finiisse, sicque Ecclesiam quievisse. Quod sibi nomen hi pseudopontifices imposuerint, ab antiquis notatum non inveniri asserit Papebrocius laudatus; at in genuino Chronico Sigeberti a Miræo publicato, ad annum MCV refertur *Excerptum Epistolæ directæ Henrico imp. a Guarnero principe Anconitano*, qui schismaticis adhærebat, in qua Maginolfus *archipresbyter* appellatur, et subjicitur : « Maginolfus et insidias hominum, et onus Apostolici honoris fugiens, in munitissimum locum se contulit. Berto vero caput et rector Romanæ militiæ, quasi causa audiendi verbi vitæ, ad eum accedens cum expeditione cleri et populi eum inde extraxit, et ad Warnerum principem Anconæ in Tiburtinam urbem adduxit, et sic electus IV non. Novembris, in Sedem Apostolicam promotus, et Silvester Quartus appellatus est ». Sigebertus vero ibidem ait : « Maginolfus invasionis reus non multo post reprobatur a Romanis, et fama nominis ejus evanuit ».

5. *Nullus ex antiquis Wigberti mortem in annum sequentem distulit.* — Baronius ait eorum opinionem, qui Wiberti mortem in annum sequentem differunt, inniti Petro diacono, qui l. 4 Chron. Casinensis cap. 21, scribit : « Cum ab electione Paschalis II summi Pontificis secundus jam annus esset elapsus, ab Incarnatione Domini MXCIX volveretur, Wibertus hæreticus invasor Apostolicæ Sedis, vita privatus est ». Verum vel librarius in anno Incarnationis exarando erravit, vel Petrus Diaconus secundum Paschalis II annum imperite cum anno MXCIX copulavit. Mortuus quidem *Wibertus* anno II Paschalis papæ, sedis annus die XIV mensis Augusti currentis Christi anni, uti inter omnes convenit, inchoatus est, et adhuc in cursu erat sub finem mensis Septembris, ac mense Octobri insequenti, quo alterutro mense Ecclesia peste illa liberata. Affert etiam Baronius ibidem hos Domnizonis testis coævi versus :

> Post annos binos Urbanus erat, quod ab isto
> Seclo portatus, cœlique choro sociatus :
> Iste dolore gravi tactus Guibertus inanis
> Mortuus est.

At Domnizo more multorum aliorum partem superioris Christi anni et partem præsentis pro biennio usurpat, et duos annos Julianos utrinque incompletos biennium appellat. Cujus rei tot exempla in hac Critica in medium adduxi, ut similes loquendi formulæ nullum negotium imposterum facessere debeant.

6. *Duratio schismatis ab eo conflati.* — Anno MLXXX, Wigbertus pseudopontifex creatus fuerat, ideoque Hugo Flaviniacensis in Chronico recte

scripsit, eum per annos viginti Ecclesiam turbasse. Et tamen Domnizo laudatus numerum illum auget, aitque :

> Hic per viginti tres annos denique Christi
> Ecclesiam nisu toto turbarat iniquus.

Verum Baronius num. 18 recte observavit, illum viginti trium annorum numerum non referri a Domnizone ad tempus quo in pseudo-Pontificatu vixit, sed ad illud, quo a Gregorio VII papa descivit, et schisma conflavit.

7. *Concilium Pictaviense.* — A num. 19 ad 23. Francia, propter illegitimas *Philippi* Francorum regis cum *Bertrada* Fulconis Andegavensium comitis uxore nuptias, quam contra omnes Urbani papæ preces minasque retinere voluit, valde turbata fuit. Quare Paschalis II ubi Pontificatum adeptus est, per *Joannem et Benedictum cardinales* legatos suos Concilium *Pictavii* celebravit, episcoporum quidem abbatumque frequentia illustre, sed vi et furore *Willelmi* Aquitaniæ ducis disturbatum. Diffugientibus tamen episcopis aliisque qui intererant, substitere *sanctus Bernardus* abbas Tironiensis in diœcesi Carnotensi, et *Robertus de Arbrissellis.* Gotfredus Grossus, monachus Tironiensis utrique coætaneus, in Vita ejusdem Bernardi rem paulo aliter narrat quam Baronius et Hugo Flaviniacensis in Chron. Quare ad majorem rei tanti momenti intelligentiam, hic nobis ejus verba referenda.

8. *In eo Philippus Francor. rex excommunicatur.* — « Per idem tempus duo cardinales Joannes atque Benedictus, Apostolicæ Sedis legatione fungentes, ad urbem Pictavium Concilium convocarunt. In quo centum quadraginta Patres adfuerunt, qui Philippum regem Francorum propter Fulconis consulis (id est comitis) Andegavensium uxorem, quam in adulterio tenebat, anathematis vindicta percusserunt. Qua excommunicatione comperta, Willelmus dux Aquitanorum, qui aderat, totius pudicitiæ ac sanctitatis inimicus, timens ne similem vindictam pro consimilibus actis pateretur, nimio furore succensus, jussit omnes illos deprædari, flagellari, occidi. Quod ministris suis facere incipientibus, pontifices et abbates omnes huc illucque diffugiunt : et ut temporalem vitam retinerent, tuta latibula quærere contendunt. At vero Bernardus atque Robertus Abressellensis, qui Concilio intererant, fortissimi justitiæ propugnatores ac totius iniquitatis et injustitiæ expugnatores, aliis turpiter diffugientibus, ita immobiles constantesque persliterunt, ut nec ab incœpto excommunicationis desisterent, sed pro Christo mortem vel contumeliam pati gloriosissimum ducerent ». Hugo Flaviniacensis in Chronico diem Concilii celebrati notavit, diem nempe *Octavarum S. Martini*, qui in XIV kal. Decemb. incidit. Tom. x Concil. pag. 724, recitantur canones XVII in hoc Concilio statuti, qui Baronii tempore latebant, et observatur canones decem quos Baronius num. 22 recitat, pertinere ad aliud Concilium Pictaviense anno MLXXVIII, præsidente *Hugone* Diensi episcopo legato Gregorii VII celebratum, de quo disertam mentionem facit Hugo Flaviniacensis in Chron. pag. 202. Porro Guillelmus ille Aquitaniæ dux et comes Pictaviæ fuit hujus nominis VIII, qui teste chronographo Malleacensi hujus temporis scriptore « duxit anno MXCIV uxorem, Philippam nomine, filiam Willelmi comitis Tolosani », dictam etiam Mathildem, ex qua suscepit *Willelmum IX*, ultimum Aquitaniæ ducem.

9. *Clericorum et monialium hujus temporis incontinentia.* — A num. 23 ad 27. Occasione canonis adversus clericos concubinarios in Concilio Pictaviensi sanciti, narrat Baronius ex Petro Venerabili, quæ adversus ejus contemptorem contigere. Verum, ut jam dixi, canon ille aliique hic a Baronio recitati, pertinent ad aliud Concilium Pictaviense an. MLXXVIII coactum. Fatendum tamen hoc tempore clericorum et monialium incontinentiam non minus quam tunc in variis Galliæ partibus invaluisse. Hinc Ivo Carnotensis in Epistola Gualterio Meldensi episcopo hoc circiter anno data, ordine LXX, eum hortatur, ut nullus timor incommodorum ab officii sui intentione dimoveat. « Quod ideo, inquit, suggero dilectioni vestræ, quia tam ex verbis Turonensium monachorum quam ex litteris dominæ Adeleidis venerabilis comitissæ, audivi turpissimam famam de monasterio Sanctæ-Faræ, quod jam non locus sanctimonialium, sed mulierum dæmonialium prostibulum dicendum est, corpora sua ad turpes usus omni generi hominum prostituentium ». Juretus in Notis ad illam Epistolam ostendit, annis MCVII et MCXXIX moniales ob turpem vitam ex aliquot monasteriis expulsas fuisse, et in ea monachos introductos.

10. *Moniales e monasterio S.-Faræ ejectæ.* — Mabillonius lib. 5 de Re Diplom. pag. 368, recitat Epistolam Philippi Francorum regis, Bernardo Majoris-Monasterii abbati datam, in qua ait : « Sequendo vestigia prædecessorum nostrorum, monasterium Sanctæ-Mariæ semper Virginis Sanctæque Faræ, in quo ex infirmitate et incuria inhabitantium omnis religio et monasticus ordo penitus est ad nullatenus, et (quod miserabilius est) prostibulum factum esse condolemus; pro salute animæ meæ per præsentem Chartam in cellam vobis jure perpetuo possidendam tradimus, concedimus et auctoritate regia confirmamus. Quatenus etc. Ecclesia Dei, quæ hactenus (proh dolor!) adulterinis fœdata est complexibus, et tanto tempore a servitio Dei privata est, cum Ecclesiæ vestræ filiis de valle lacrymarum ascendere, et canticum graduum se cantare congratuletur ». Positum illud Sanctæ-Faræ monasterium in regione Briæ ac comitatu Meldensi, cujus tam regionis quam comitatus Adelais domina erat. Conatus omnes tam principum quam episcoporum ad hoc monasterium

reformandum adhibiti frustra fuere usque ad Ludovicum Juniorem Francorum regem, et Sugerium monasterii Sandionysiani abbatem. Tunc enim, ut legere est apud Doubletum in Antiquitatibus Sancti-Dionysii pag. 229, Abbatiæ Sanctæ-Faræ ad pristinum splendorem restituta. Quæ tunc Doubletus in Archivis monasterii Sancti-Dionysii legit, nunc præ vetustate deleta, licet ante triginta aut quadraginta annos, uti a quibusdam viris doctis mihi relatum, non pauca ex illis adhuc legi possent.

11. *De earum incontinentia loquitur Ivo episc. Carnotensis.* — Porro fallitur Mabillonius citatus, cum ait eam Philippi regis Epistolam : « non de Eboriacensi Sanctæ-Faræ apud Brigenses parthenone diœcesis Meldensis, sed de quadam cella ei subjecta » intelligendam esse ; hanc enim interpretationem citata Ivonis Epistola plane convellit. Subdit vir doctissimus : « Nescio an de Gaiaco pagi Wastinensis B. Mariæ sacro, quod Ludovicus Augustus S.-Faræ celebri parthenoni attribuit, idque confirmavit Lotharius Augustus » , intelligenda sit. At monasterium illud B. Mariæ in comitatu Wastinensi et diœcesi Senonensi situm, cum tamen monasterium, de quo agitur, in diœcesi et comitatu Meldensi, Ivone citato teste, positum fuerit. Si tamen ea Ivonis Epistola non extaret, cum aliqua verosimilitudine dici posset, *Philippum* regem verba facere de antiquo monasterio Campellæ, quod oppidum est Briegii, haud procul a Meloduno, a *sancta Fara* de sui patrimonii redditibus fundato, et Eboracensi monasterio annexo, cujus monachæ cum incorrigibiles essent, ab *Odone Soliacensi* episcopo Parisiensi, regnante Philippo Augusto, circa annum MCC ad magnum Sanctæ-Faræ monasterium, tum sicuti et hodie, valde reformatum traductæ, et canonici sæculares XII in earum locum subrogati ; qua de re legendus Rovillæus in Historia Meloduni. Sed non tantum in Gallia, Lotharingia et Belgio, verum etiam in Germania aliquæ sanctimoniales, voto castitatis contempto, vitam sæcularem amplexæ sunt, et eo processit Ecclesiasticorum incontinentia, ut cœlibatus abolitus videretur, et concubinatus quasi lege constitutus.

12. *Penuria Grammaticorum in Gallia.* — Licet hoc tempore Gallia tot viris doctis abundaret, magna tamen in ea penuria erat Grammaticorum, qui linguam Latinam docerent. Guibertus enim de Novigento, qui hoc tempore floruit, lib. 1 de Vita sua scribit : « Erat paulo ante id temporis, et adhuc partim sub meo tempore tanta Grammaticorum charitas, ut in oppidis fere nullus, in urbibus vix aliquis reperiri potuisset; et quos inveniri contigerat, eorum scientia tenuis erat, nec etiam moderni temporis clericulis vagantibus comparari poterat, etc. »

13. *Obitus Godefridi primi Hierosolymorum regis.* — A num. 27 ad 35. *Mense Julio* Godefridus Hierosolymorum rex ægrotare cœpit, et invalescente morbo « obiit quintodecimo kalendas Augusti , anno ab Incarnat. Domini MC », inquit Willelmus Tyrius lib. 9, cap. ult. cui quoad annum et diem emortualem consentiunt Fulcherius Carnotensis lib. 1, aliique. « Uno tantum anno », inquit abbas Urspergensis, « populo Dei præfuit, languore superatus XV kal. Aug. plenam fide bonisque operibus præsentem in Christo vitam finivit. Exceptis sive tacitis cunctis quibus pollebat virtutibus, tanta se mansuetudine conjunxerat tam indigenis quam cum peregrinis, ut vix adverteretur Francisne plus plangeretur, quam Syris vel Græcis ». In ejus locum Balduinus frater ejus rex electus est, qui Hierosolymam pervenit « die quo solstitium hyemale accidit », inquit idem Fulcherius qui eum comitabatur, qui addit : « Et præparatis ornamentis quæ regi competant coronando, pacificatoque Daiberto cum domno Balduino et cum canonicis Sancti-Sepulcri aliquantis, quia viri sensati de hoc tractaverunt, cessavit contentio eorum. Anno ab Incarnat. Domini MCI, in Basilica B. Mariæ apud Bethleem, die Nativitatis Domini a patriarcha memorato (nempe Daiberto) una cum episcopis cleroque ac populo assistentibus, in regem honorifice sub sacra unctione sublimatus et coronatus est rex Balduinus. Et quod fratri suo prædecessori non fecerant, quoniam noluit, et tunc laudatum a quibusdam non fuit, huic ratione prudentius considerata fieri decreverunt ». Ubi Fulcherius de die Natali currentis Christi anni, a quo sequentem incipit, quemadmodum et Willelmus Tyrius lib. 10, cap. 1, verba facit.

14. *Willelmus II Angliæ rex occiditur.* — A num. 35 ad 40. « Anno ab Incarnat. Domini MC, feria quinta, IV nonas Augusti, Guillelmus Rufus in Nova-Foresta ictu sagittæ mortuus est, postquam XII annis et pæne X mensibus regno Angliæ potitus est », inquit Ordericus lib. 10, pag. 783, qui subdit, Henricum fratrem ejus *Dominico sequenti* consecratum fuisse ab episcopo Lundoniensi, quod sanctus Anselmus Cantuariæ archiepiscopus exularet. Tum subjungit : « Triginta annorum erat Henricus cum regnare cœpisset, et XXXV annis et IV mensibus regnavit. Hic inter prospera et adversa regnum sibi divinitus commissum prudenter et commode moderatus est, ac inter præcipuos totius Christianitatis principes, obtentu pacis et justitiæ fulgens insignis habitus est. In diebus ejus Ecclesia Dei divitiis et honoribus alacriter emicuit, et omnis ordo religiosorum ad laudem Creatoris multipliciter crevit ». Quarto mense ex quo cœpit regnare, Mathildem Malcolmi regis Scotorum et sanctæ Margaritæ reginæ filiam sibi desponsavit, quam sanctus « Anselmus die Dominica festivitatis sancti Martini reginam consecravit et coronavit », inquit Simeon Dunelmensis, qui jam dixerat Anselmum de Gallia ab Henrico rege revocatum fuisse. Henschenius tom. II SS. Aprilis ad diem XXI ejusdem mensis, quo sanctus Anselmus colitur, pag. 927, ait *Henricum* regem a *Thoma* archiepiscopo Eboracensi

benedictum (1). Verum nullum ad id probandum testem adducit, et tam Ordericus, quam novus chronographus Saxo ac Simeon Dunelmensis in sua Historia diserte asserunt, factum id esse Londoniæ et a Mauritio ejusdem urbis episcopo. Matthæus quidem Parisiensis ad annum MC tradit, *Henricum* consecratum esse in regem *in die Assumptionis B. Mariæ*, eique continuo a Mauritio Londinensi episc. et a Thoma Eboracensi archiepisc. coronam capiti impositam; sed hic non magis in utroque capite audiendus, quam cum matrimonium Mathildis cum rege Henrico et adventum sancti Anselmi in Angliam in annum MCI differt.

15. *Adventus S. Anselmi in Angliam.* — Eadmerus, qui præter Vitam sancti Anselmi, cujus continuus comes fuit, scripsit Historiam Novorum sex libris comprehensam, quam Baronius non vidit, lib. 3 cap. 1, narrat Anselmum, in cujus comitatu ipse erat, nono kal. Octobris Dubrim appulisse, et cum post paucos sui reditus dies ad Henricum regem venisset, « postulatus est pro consuetudine antecessorum suorum regi hominium facere et archiepiscopatum de manu ejus recipere », et Anselmum respondisse : « Si dominus rex ista suscipere, et suscepta servare voluerit, bene inter nos firma pax erit : sin autem, non video remanere mecum in Anglia utile fore vel honestum, præsertim cum, si episcopatus aut abbatias dederit, privari me penitus tam a sui quam et eorum qui susceperint communione necesse sit. Nec ea enim de causa Angliam redii, ut si ipse Romano Pontifici obedire nolit, in ea resideam ». Regem inter et Anselmum conventum, ut utrinque Romam mitterentur, interimque induciæ usque ad Pascha essent. Hinc *paucis diebus interpositis*, Mathildis nupsit Henrico regi, et Anselmus eos conjunxit.

16. *Legatus in Angliam missus re infecta revertitur.* — « Eodem anno », subjungit Eadmerus, « venit in Angliam Guido archiepiscopus Viennensis (Pontifex postea Romanus sub Callisti II nomine) functurus, ut dicebat, legatione totius Britanniæ, ex præcepto et auctoritate Apostolicæ Sedis. Quod per Angliam auditum, in admirationem omnibus venit, inauditum scilicet in Britannia cuncti scientes quemlibet hominum super se vices Apostolicas gerere, nisi solum archiepiscopum Cantuariæ. Quapropter sicut venit, ita reversus est, a nemine pro legato susceptus, nec in aliquo legati officio functus. Exinde, cum ad tempus induciarum Pascha (sequentis Christi anni) ventum esset, et qui Romam missi fuerant nuntii needum rediissent, usque ad adventum illorum induciæ dilatæ sunt ». Agebatur de Investituris quas Henricus rex petebat, et Anselmus a summi Pontificis sententia recedere nolebat.

17. *Paschalis II confirmat Ordinem Cisterciensem.* — Ad num. 41. *B. Robertus* abbas Molismensis, qui ante biennium monasterium Cisterciense in diœcesi Cabilonensi construxit, hoc anno duos monachos Romam misit, cum litteris commendatitiis Joannis et Benedicti cardinalium, Sedis Apostolicæ in Gallia legatorum, Hugonis archiepiscopi Lugdunensis, atque Walteri præsulis Cabilonensis, quorum precibus Paschalis II Ordinem Cisterciensem confirmavit, rescripto *Troiæ* dato *XIV kal. Maii, Indict.* VIII, quod integrum a Baronio recitatur. Tum Albericus, Cistercii abbas, anno sequenti arctissimam regulæ sancti Benedicti observationem instituit in novo suo monasterio, ut videre est apud Manriquem in Annal. Cisterciensibus.

18. *Petrus Aragoniæ rex Saracenos bello vexat.* — Toti erant hoc tempore Hispaniarum reges in Saracenis debellandis : quam in rem chronographus Malleacensis hoc anno scribit : « Guillelmus (hujus nominis VIII.) consul Pictavorum (id est, comes) accepit apud Lemovicas crucem, et cum eo multi alii suorum procerum (qui cum eo Hierosolymam profecti sunt). Similiter Petrus rex Aragundiæ (id est, Aragoniæ,) cepit Barbastram et multa castella, et pugnavit cum Moabitis (id est, Saracenis) apud Oscam, et vicit, et subjugavit civitatem decimo quinto kalendas Novembris ».

19. *Anselmus archiep. Mediolanensis anno sequenti in Occidentem profectus.* — Anselmus archiepiscopus Mediolanensis, semel tantum, idque sequenti anno in Palæstinam profectus est; vana enim et futilia, quæ Puricellus in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ et lib. 4 de sanctis Arialdo et Herlembaldo in medium adducit, ut ostendat Anselmum jam illuc anno MXCVIII perrexisse. Constat enim hunc præsulem anno MXCIX sancti Arialdi reliquias ex Ecclesia Sancti Celsi in Ecclesiam Sancti Dionysii transtulisse circa tempus autumnale, et antea *quarto nonas Februarii* sententiam emiserat in gratiam religiosorum Sancti Simplicii, quam integram refert Puricellus in Basilica Nazariana cap. 5. In exemplari ab eo viso habetur tantum MXIX. At numerus C vetustate temporum deletus; legendum enim MXCIX, ut habet aliud exemplar authenticum ab Ughello relatum, et Indictio septima, quæ in utroque legitur, certum facit. Hoc vero anno, Anselmus mense Julio Mediolani consistens celebravit dedicationem Ecclesiæ Sancti-Sepulchri, cujus dedicationis Monumentum insigne recitat Ughellus scriptum « anno ab Incarnatione Domini nostri millesimo centesimo, Indictione octava, idibus Julii ». Eo Instrumento indulget Anselmus, ut quicumque aliquo impedimento detentus, « ad sepulchrum in quo Christi

(1) Optimum jus assistit Heschenio asserenti Henricum benedictum seu potius coronatum fuisse regem a Thoma Eboracensi ; id enim diserte tradit Thomas Eliensis monachus in Historia ejusdem, monasterii, quam ante finem hujus sæculi scribebat, vulgata a Bollandistis ad diem XXIII Junii pag. 533. Ita enim ille lib. 2, cap. 5, num. 36 : « Anno Domini millesimo centesimo, nonis Augusti, die Dominico, in Westmonasterio, a Mauritio Londiniensi episcopo (Henricus) est consecratus in regem, et a Thoma Eboracensi » coronatur. Auctori pæne coævo fides habenda est, in re præsertim cui nemo veterum refragatur; reliqui enim a Pagio producti consecrationem factam a Maurilio commemorant, non coronationem. MANSI.

corpus dormivit, ascendere non potuerit, et ad hoc sepulchrum ad ejus veram similitudinem factum venerit sana mente et bona intentione, remissionem suorum tertiæ partis delictorum habeat, et ad laudem Hierosolymitani sepulchri hoc se retulisse cognoscat ». Instrumento ita subscribit Anselmus : « Ego Anselmus quartus Dei gratia archiepiscopus ». Quare ante sequentem annum Anselmus peregrinationem illam non suscepit.

20. *Cruciatam prædicat in Longobardia.* — Postquam enim petendæ Hierosolymæ consilium iniit, cruciatam in Longobardia publicavit, et episcopum aliquem, qui se absente vices suas Mediolani ageret, instituere decrevit, quod Landulphus Junior, seu a Sancto-Paulo, qui scripsit librum Historiarum Mediolanensis urbis, ab anno Christi MXCVI usque ad millesimum centesimum tricesimum sextum perductum, apud Puricellum citatum, licet ordine præpostero, testatur : « Cum adhuc homo iste simplex (sc. Anselmus) Mediolani viveret, et exercitum congregaret, habuit consilium statuendi sibi vicarium, hominem multarum artium. Unde quidam sagacissimi viri ab eo ordinati sacerdotes, mandatum eundi Saonam (sive Savonam) susceperunt, ut in ipsa civitate suo jussu et auctoritate electionem episcopi admonerent, et fieri cogerent. Qui dum iter facerent, venerunt Ferrariam (aliam a Ferraria ad Padum posita) in quo nemore amplexi sunt Grossulanum et ejus consilium. Quorum sacerdotum exercitium in tantum valuit, quod quidam ex Saonensibus ipsum Grossulanum in victu afflictum, in vestitu abjectum, elegerunt sibi episcopum. Eligentes una cum illo electo et illis duobus sacerdotibus ab archiepiscopom issis, Mediolanum pervenerunt, ibique per jussionem archiepiscopi, QUI JAM ERAT IN EXPEDITIONE POSITUS, Grossulanus.... ordinatus est episcopus, et archiepiscopi vicarius ». Et tamen Grossulanus, quo factus episcopus Savonensis eo munere functus est, in Instrumento citato subscribit his verbis, *indignus episcopus subscripsi.* Contra vero ejus nomen non legitur in judicio in causa monachorum Sancti Simpliciani, anno superiori *quarto nonas Februarii* habito, licet abbates omnes, priores et dignitates cleri Mediolanensis eidem subscribentes officii sui titulum addant. Quare Grossulanus mense Februario superioris Christi anni, nondum episcopus ac vicarius archiepiscopi Mediolanensis erat, nondumque tunc forte ab *Anselmo* cruciata prædicabatur.

21. *Multi crucem accipiunt.* — Puricellus laudatus contendit gesta hæc fuisse anno MXCVIII, *Conradum* Henrici imperatoris filium ante Urbanum II papam demortuum esse, et Grossulanum consecratum eo tempore quo Anselmus *erat in expositione positus*, in Oriente scilicet, ut Puricellus interpretatur. Verum is Landulphum Juniorem non intellexit, qui tantum indicat Anselmum Mediolano abfuisse, prædicantem tunc cruciatam in urbibus Longobardiæ, indeque cap. 2 Landulphus ait : « Ad vocem hujus prudentis viri (sc. Anselmi) viri cujuslibet conditionis per civitates Longobardorum, villas et castella eorum cruces susceperunt ». Hæc expeditio, in qua positus erat Anselmus, non vero in Orientali, ubi paucissimo tempore moratus est, et in ipso adventu male habitus. *Conradum* vero anno tantum sequenti, non vero anno DCDXCVIII vita functum esse, anno sequenti demonstrabimus.

22. *Refellitur Puricellus Conradi regis mortem prævertens.* — Ut ostendat Puricellus Conradum regem ante Urbanum II demortuum, adhibet verba Landulphi Junioris cap. 1 : « Cono (id est Conradus) quoque rex, qui dum Henricus pater ejus viveret, per contractionem Mathildis comitissæ, et officium hujus Anselmi de Rhode (hujus nominis III.) fuit coronatus Modoetiæ, et in Ecclesia Sancti Ambrosii, regali more... regnans in loco qui Burgus Sancti Dominici dicitur (in Parmensi tractu posito) vidit presbyterum Luitprandum propter PATARIAM naso et auribus truncatum (vides factionem Pontificiam Patariam a Mediolanensibus appellatam fuisse) euntem ad Urbanum Pontificem Romanum (anno MXCVIII secundum Puricellum, aut potius anno MXCIX), cui presbytero rex ipse cum devotione inquit : Cum sis magister PATARIORUM, quid sentis de pontificibus et sacerdotibus regia jura possidentibus, et regi nulla alimenta præstantibus ? Et presbyter ipse absque ullo rancore in beneplacito Dei et ipsius regis respondit. Veruntamen altera die, faciens iter suum cum presbytero Arnaldo magistro scholarum Mediolanensium, et Syro sacerdote Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Poloniæ (quem Puricellus eum esse credit, qui Vitam sancti Arialdi, quæ nunc non extat, composuerat) captus est ab hominibus Parmensis episcopi.... per quatuor dies retentus excoriatus, inde Mediolanum rediit. Rex vero ipse, prout audivi a raptoribus illis, emendam (id est, quod datum fuerat a presbytero pro sua redemptione), et mulum ipsius presbyteri suscepit, et MOX in Tusciam adire tentavit. Et cum pervenisset Florentiam, rex ipse prudens et sapiens atque decorus specie, proh dolor ! adolescens, arrepta potione ab Aniano medico Mathildis comitissæ, vitam finivit ».

23. *Explicatur locus Landulphi Junioris.* — Ex præfato adverbio *mox* Puricellus sequi putat statim a Luitprandi expoliatione, *Conradum* in Tusciam perrexisse, ibique an. MXCVIII vitam cum morte commutasse. Verum hæc adverbia *mox*, *statim*, aliaque tempus exprimentia, aliquam latitudinem habent; neque istud *mox* semper significat nullam moram interpositam fuisse, sed aliquando *deinde*, uti apud Suetonium in Augusto cap. 47 : « Nec mox (id est, *deinde* vel *postea*) occasio aut causa trajiciendi fuit ». Landulphus itaque intelligit *deinde*, id est, biennio post, annoque MCI, Conradum Tusciam petiisse, ibique mense Julio ejusdem anni mortem oppetiisse. Luitprandus enim anno MXCIX injuriam illam passus est.

24. *Secunda ratio Puricelli.* — Ait secundo Puricellus, Landulphum Juniorem secundum caput Historiæ suæ his verbis auspicari : « Rege igitur (sc. Conrado) in regno deficiente, supradictus Anselmus de Buis Mediolanensis archiepiscopus, quasi monitus Apostolica auctoritate, cum dicto presbytero (nempe Luitprando) nolente, de diversis gentibus exercitum studuit congregare, cum quo caperet Babylonicum regnum ». Quibus ex verbis infert Puricellus, quod cum constet ex Catalogo archiepiscoporum Mediolanensium Anselmum IV die XXX mensis Septembris anni MCI vivere desiisse, certumque sit eum eodem anno in Oriente fuisse, necessario admittendas duas ejusdem præsulis profectiones in Orientem quarum prior suscepta fuerit anno MXCVIII, eodemque *Conradus* rex obierit. Nam si Conradus die XXXI mensis Julii anni MCI in Tuscia vita functus esset, ut communis fert opinio, cum Landulphus testetur, eo mortuo *Anselmum* milites collegisse, seseque ad expeditionem Hierosolymitanam parasse, quomodo Anselmus intra diem ultimam mensis Julii, ultimamque mensis Septembris, militum copias comparare, et cum iis Constantinopolim pervenire potuisset ? Certe ad rem utramque ei tempus non fuisset. Ita Puricellus.

25. *Refellitur.* — At frustra se vir doctissimus torquet, ut Landulphum cum aliis historicis conciliet. Accurate enim ii Conradi mortem cum anno MCI connexuere, et Landulphus Junior, qui unicæ Anselmi in Orientem peregrinationis mentionem facit, non scribit eam post Conradi regis obitum, ut eum Puricellus interpretatur, iniisse; sed tantum *eo in regno deficiente*, id est, eo jam morti proximo, vel cum prope esset ut in regno deficeret. Neque Landulphus Junior, qui annum mortis Conradi ignorare non potuit, ab aliis scriptoribus etiam coævis in anno hujus regis emortuali consignando discrepat, uti ex dicendis anno sequenti magis patebit.

26. *Landulphus Senior Historiam suam absolvit.* — *Landulphus Senior*, qui rerum Mediolanensium Historiam ab anno millesimo duodecimo exorsus est, eamdem currenti absolvit. Ea nondum typis data, sed Puricellus in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ aliisque suis operibus, varias ejus Periochas exhibet, quibus Annales Ecclesiasticos locupletare conati sumus.

27. *Fundatio Ordinis Fontebraldensis.* — « Eodem anno », inquit chronographus Malleacensis ad hunc Christi annum, « Rotbertus magister (de Arbrissellis cognominatus) cœpit dignosci apud nos (sc. in Pictonibus) et incœpit locum Fontis-Enardi (seu Fontis-Ebraldi) ædificare, et fratres et monachos adjuvare in pluribus locis, qui sub disciplina sua religiose vivunt ». De beato Roberto, ejusque Ordine pluribus infra.

PASCHALIS II ANNUS 2. — CHRISTI 1101.

1. *De investituris quæstio et legatio regis Angliæ et Anselmi episcopi ad Romanum Pontificem et hujus sententia.* — Sequitur annus Redemptoris centesimus primus supra millesimum, Indictione nona, quo ad Paschalem papam tam ab Henrico Anglorum rege, quam a S. Anselmo Cantuariensi archiepiscopo, inter se ob investituras Ecclesiarum concertantibus, legationes missæ sunt. Res gestæ una cum Epistolis ultro citroque missis seorsum ab Edinero, isthæc omnia continente, descriptæ fuerunt, ut ipse testatur in Præfatione ad Vitam ejusdem Anselmi. Sed cum liber ille exciderit, pauca quædam, quæ ex illo descripsit Willelmus Malmesburiensis bibliothecarius, hic recitanda erunt, quæ sic se habent [1] : « Rursus igitur communi edicto mittuntur legati Romam, qui tam dura præcepta tentent vel lenire, vel rescindere, (de investituris scilicet a rege non exhibendis). Ex parte antistitis (Anselmi videlicet), Balduinus et Alexander monachi : ex parte regis, Girardus archiepiscopus Eboracensis, Herebertus Norwicensis, Robertus Cestrensis episcopi sunt missi. Sed priores (hos episcopos) familiaris quoque causa urgebat, Girardum pro adeptione pallii, Herebertum pro rescissione Privilegii abbatiæ S. Edmundi, quod Balduinus abbas illi cœnobio per Alexandrum pa-

[1] Will. Malmesb. de gest. pontif. Angl. l. 1.

pam multis laboribus acquisierat. Id erat, ut abbas illius loci nec episcopo Norwicensi, in cujus parochia esse cognoscitur, nec ulli alii, nisi primati Angliæ subjiciatur. Hoc Herebertus depellere intendens et pergens, ignoro quo infortunio socios relinquens et devia secutus, prædonum manum incurrit, sed quadraginta marchis datis, servitutem exuit, libertatem viæ recepit : primo per omne quod dicitur sanctum, jurare compulsus Guidoni (id nomen viro raptorum magistro) nihil se Romæ acturum, quod ad domini sui Anselmi archiepiscopi spectaret incommodum ». Adeo enim increbuerat S. Anselmi ubique nomen, ut etiam latronibus esset in honore et defensione, exhibentibus se sponte vindicibus ejus jurium contra regem Anglorum apud Romanum Pontificem. Sed pergit auctor : « Datis ergo nummis, raptim socios prosequebatur liberiore otio, quia leviore marsupio.

2. « Conjuncti corripiunt viam, papæque obtutibus præsentati, quidquid poterant promissis et muneribus agunt, ut regis voluntatem effectui mancipare possint; sed nequidquam. Stat ille inflexibilis, nolens (ut dicebat) statuta sanctorum Patrum enervare pro voluntate unius hominis. Nihil ergo iste labor profecit ad aliud, nisi ut lites consererentur in regno, legatis inter se dissidentibus; nam rex Epistolam ab episcopis sibi allatam, quod suæ voluntati refragari viderat, occulendam putavit. Cæterum nuda verba foras extulit, quibus illi pro episcopali veritate asserebant, Apostolicum regis investituras æquanimiter ferre, si cætera boni principis officia exequeretur ; ideo autem noluisse litteris hæc videre (credere), ne accepta occasione cæteri principes in eum inclamarent. Contra, monachi palam clamitabant, Apostolicis præceptis fraudem innecti conquerentes : siquidem et Epistola, quam Anselmo attulerant, vulgo jam lectitabatur, in qua non solum investituras non concedere, sed etiam statuta Urbani pertinaciter probabatur Paschalis urgere, servandaque monere. Strepebat igitur omnis aula murmure, non debere attendi monachis, qui libenter fucis veritatem obscurent dummodo archiepiscopo placeant : episcopalem gradum et sermonem magni esse ponderis, monachos jus in sæcularium rerum testimonio perdidisse. At istud », inquit Balduinus, « sæculare negotium non est. Tum proceres : Probum et prudentem te scimus virum, nec de illis esse, quæ maxima turba ordinem vestrum male vivendo infamat ; sed tamen et humana et divina exigit ratio, ut magis tribus episcopis quam duorum monachorum credatur testimonio. Diu ergo fluctuavit Anselmi sententia quo vergeret, quod et adversa fronte testimonium episcoporum refellere, videbatur superbum : porro Epistolæ, quæ sigillum Apostolicum prætendebat non credere, stultum. Confirmato animo respondit, ad certitudinem facti cognoscendam missurum se Romam ; interim illis qui investirentur, nec communionem suam negandam, nec benedictionem impertiendam ».

Quid vero responderit Paschalis papa in declaranda sententia sua de investituris non concedendis, silentio præteriit auctor, nescio an in gratiam regis; cum tamen de his ipsis extet Epistola illa inter Epistolas S. Anselmi, ordine duodecima posita, quæ sic se habet :

3. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, Anselmo Cantuariensi, venerabili fratri et coepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Suavissimas dilectionis tuæ suscepimus litteras, charitatis calamo scriptas : neque enim aliud chartæ calamus indidit, quam quod de fonte charitatis intinxit. In his reverentiam devotionis tuæ complectimur, et perpendimus fidei tuæ robur et piæ sollicitudinis instantiam. Exultamus, quia, gratia Dei tibi præstante auxilium, te nec minæ concutiunt, nec promissa sustollunt. Dolemus autem, quia cum fratres nostros episcopos legatos regis Anglorum benigne susceperimus : quæ nec diximus nec cogitavimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audivimus enim eos dixisse, quia si rex in aliis bene ageret, nos investituras nec prohibere, nec factas excommunicare ; et quod ideo nolebamus chartæ committere, ne sub hac occasione et cæteri principes in nos inclamarent. Unde JESUM qui renes et corda scrutatur, in animam nostram testem inducimus, si, ex quo hujus sanctæ Sedis curam cœpimus gerere, hoc immane scelus vel descendit in mentem. Et hoc a nobis Deus avertat, ut est, et non subrependo nos inficiat, ut aliud habeamus ore promptum et aliud corde reconditum ; cum contra mendaces Prophetas precetur, dicens[1] : Disperdat Dominus universa labia dolosa. Si vero nostro silentio pateremur Ecclesiam felle amaritudinis et impietatis radice pollui ; qua ratione possemus apud æternum Judicem excusare, cum Dominus sub specie sacerdotis dicat Prophetæ[2] : Speculatorem dedi te domui Israel ? Non bene custodit urbem, qui in specula positus, dum non obsistit ejus hostibus, diripiendam exponit. Si ergo pastorale signum, si annulum, signaculum fidei tradit laica manus : quid in Ecclesia pontifices agunt ? Ecclesiæ honor atteritur, solvitur disciplinæ vigor, et omnis religio Christiana conculcatur, si quod novimus sacerdotibus solis deberi, laica patiamur temeritate præsumi. Non est laicorum Ecclesiam tradere, nec filiorum, matrem adulterio maculare. Jure ergo privandus est patrimonio, qui matrem polluit adulterio ; nec meretur Ecclesiasticæ benedictionis consortium, qui eam impia infestatione persequitur : laicorum est Ecclesiam tueri, non tradere. Quare quidam, cum illicitum sibi sacerdotium vindicaret, lepra percussus est[3]. Filii quoque Aaron, quia ignem alienum imposuerunt, igne divino consumpti sunt[4]. Alienum enim est ab Ecclesia, et a sacris canonibus est inhibitum, ne principes et sæculares viri investituras non solum dare, sed nec electioni epi-

[1] Psal. XI. — [2] Ezech. III. — [3] 2. Par. XXVI. — [4] Levit. X.

scoporum audeant se violenter inserere. In septima (VIII) quippe Synodo (ut nostis) scriptum est : Sancta et universalis Synodus definivit, neminem laicorum principum vel potentum se vi ingerere electioni vel promotioni episcoporum. Si ergo filii Aaron, quia ignem alienum intulerunt, corporaliter puniti sunt ; isti qui a laicis, a quibus alienum est, Ecclesiam susceperunt, spirituali gladio feriuntur.

« 4. Episcopos autem, qui veritatem in mendacium commutaverunt, ipsa Veritate quæ Deus est in medium introducta, a beati Petri gratia et nostra societate excludimus, donec Romanæ Ecclesiæ satisfaciant et reatus sui pondus agnoscant. Quicumque vero intra prædictas inducias investituras seu consecrationem acceperunt, a consortio fratrum et ordinatos et ordinatores alienos habemus ; nec eis ad excusationem deceptio sufficit, quia et propheta ab alio propheta deceptus, nec ideo mortem evasit[1]. Rogamus interea charitatem tuam, nos tuis sanctis precibus commendari, ut quanto propitius (propius) ad Deum passibus virtutum accedis, nobis orationum tuarum manus extendas. Omnipotens Deus, qui te hujus stadii invitavit ad cursum, felici consummatione perducat ad præmium ». Hucusque ad S. Anselmum Paschalis papa.

5. Hic Anselmus, ab Apostolica Sede acceptis litteris, iisdemque promulgatis, ad celebrandum in Anglia generale Concilium anno sequenti se magna animi constantia præparavit, in quo in primis de vetitis principum investituris ab Apostolica Sede cum episcopis ageret : insuper tractaret etiam de restituendis collapsis sacris institutis, atque revocanda pristina Ecclesiastica disciplina, pravosque mores qui succrevissent evelleret. Agemus de his suo loco, nempe anni sequentis exordio.

6. *Conradi regis obitus.* — Hoc eodem anno, qui tertius ab Urbani papæ obitu numeratur, Conradus rex moritur Florentiæ ibidemque sepelitur, cum jam antea Mathildi reconciliatus esset, cum qua dissensio oborta erat. Cecinit ista versibus Domnizo, simulque Ferrariæ quæ rebellarat deditionem, cum ab eadem bello terra marique perstringeretur. De Conrado rege Urspergensis testatur funus ejus versibus exornatum.

7. *Philippus rex Romam venturus.* — Inter hæc autem Philippus, rex Francorum, quem vidimus anno superiori, in Concilio Pictaviensi, ab Apostolicæ Sedis legatis fuisse excommunicationis sententia ob pellicem condemnatum, Romam pro absolutione ad Paschalem papam misit. Cum autem ipse rex Romam aditurus diceretur, Ivo episcopus Carnotensis admonuit Paschalem Pontificem, ne ab ipso deciperetur, extorqueretque e manu ipsius absolutionem, ut fecerat ab Urbano, a quo absolutus rursus est reversus ad vomitum. Verba Ivonis ad Paschalem papam sunt ista[2] : « De cætero notum facio sanctitati vestræ, quod Francorum rex Romam in proximo se venturum dicit ; quod tamen non credimus, sed seu veniat seu mittat, cavete et nobis et vobis, ut semper clavibus et catenis Petri fortiter teneatur. Et si forte absolutus fuerit, et ad vomitum, sicut jam contigit, reversus fuerit ; e vestigio eisdem clavibus recludatur, eisdem catenis religetur, et hoc litteris vestris omnibus Ecclesiis manifestetur. Ita enim corrosorum dentes confringetis et justitiæ satisfacietis. Quod si forte Deus cor ejus ad pœnitentiam illustraverit : mementote nostri, qui portavimus pondus diei et æstus ; ut sicut fuimus participes tribulationis, ita simus et consolationis ». Hæc de rege ad Paschalem papam Ivo. Porro adventus Philippi regis in Urbem absolutionis causa petendæ evanuit ; legatos tamen, ut vidimus, misit, quorum petitione a Paschale Pontifice duo legati in Gallias missi sunt, ad recipiendam debitam satisfactionem a rege, qua prævia deberet absolvi : quod et factum est.

8. *Ivonis litteræ et labores pro electione Gallonis contra Stephanum in sede Bellovacensi.* — Quoniam autem eisdem Ivo litteris ad Paschalem papam ingerit querelam adversus eumdem regem Philippum de Gallone, sive Gaulone, vel Galono (ita diversimode appellatum invenio) electo Belluacensi episcopo, cujus electioni assensum præbere nolebat; cum ejus causa eidem Ivoni plurimum fuerit laudabiliter laborandum : quomodo ista se habuerint, ex iisdem ad Paschalem litteris est petenda narratio, quæ sic se habet[1] : « Bellovacenses clerici melioris famæ et consilii sanioris, præcedente consilio vestro, consilio optimatum diœcesis suæ et laude populi, dominum Gallonem (Gaulonem), virum vita honestum liberalibusque studiis et Ecclesiasticis disciplinis ornatum, in episcopum sibi elegerunt; pauci tamen ex clericis Stephani illius repudiati complices, quos sibi pelliculis peregrinorum murium, atque aliis hujusmodi vanitatum aucupiis inescaverat, huic electioni non assenserunt, nec tamen ei aliquid quod sacris canonibus obviet objicere potuerunt. Cum vero rem per se impedire non valerent, regem adierunt, quædam verba auribus ejus instillaverunt, quæ facile in cor ejus eliquaverunt, videlicet, quod prædictus electus discipulus meus fuerit, apud me nutritus, apud me eruditus : addentes quod a sanctitate vestra fuerit electus, et quod magnus ei futurus esset adversarius, si in regno ejus aliquando fuerit episcopus. Rex itaque virulentis his verbis succensus, et ab omni bona voluntate turbatus, non vult electioni assensum præbere, nec electo bona episcopalia dimittere. Unde electores ejus ad paternitatem vestram jam confugissent, nisi quia metropolitanus eorum eos detinet, condicto die inter contradictores et electores, sicut dicitur, pacem volens componere, vel forsitan propter voluntatem regis rem callide impedire. Superest ergo, dilectissime pater, ut pro po-

[1] 3. Reg. XIII. — [2] Ivo Ep. XLIX.

[1] Ivo Ep. XLIX.

testate et auctoritate vestra, sicut cœpistis, Ecclesiæ, prout clerici rationabiliter postulaverint, succurratis, consilium vestrum inconfusibile faciatis, ne insidiatores et detractores vestri subsannando de vobis dicere incipiant[1] : Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare ».

9. Ita quidem, quod anno superiori legali Apostolicæ Sedis in Gallias missi prohibuerunt eligi Stephanum illum, hominem scelestum, ante damnatum ab Hugone archiepiscopo Lugdunensi; sed tamen improbi clerici illi contra prohibitionem eumdem Stephanum elegissent : eadem ex causa idem Ivo ad Paschalem Pontificem has litteras dedit, tanto viro dignas, et cui scriberentur valde utiles[2] :

10. « Paschali summo Pontifici, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, quidquid filius patri.

« Quoniam uterinum filium Romanæ Ecclesiæ, testante conscientia mea, me esse cognosco; cum scandalizatur, non possum non uri, cum tribulatur, tribulor, cum detractorum livido dente laceratur, disrumpor. Unde suggero dulcissimæ paternitati vestræ, ut si quæ de partibus nostris accusandorum (vel excusandorum) episcoporum, vel aliorum hominum ad aures vestras causæ perlatæ fuerint : non statim petitionibus eorum, qui sua quærunt et non quæ JESU CHRISTI, acquiescatis; sed indulto congruo et prolixo spatio, religiosorum, qui in vicina regione rem liquide nosse possunt, testimonia requiratis, et ita cognita veritate, prout vobis Deus inspiraverit, juste vel misericorditer quælibet negotia terminetis. Ita enim bonam famam vestram quæ Sedi Apostolicæ valde necessaria est conservando, multorum saluti providebitis, et æmulorum linguas maledicto revocabitis. Alioquin si qua pudenda patris (quod Deus avertat) revelata fuerint, non ea ut filii aversionis deridebimus; sed tamen ab hujusmodi admonitionibus, quas infructuosas videbimus, stylum et linguam cohibebimus. Non indignetur sanctitas vestra, si ut filius talia suggero paternitati vestræ, quia multos pastores jam vidi propter remissa flagitia vel multorum dissimulata facinora, ori suo silentium posuisse, et a spe corrigendorum malorum plurimum defecisse. Hæc hactenus.

11. « De cætero notum facio excellentiæ vestræ, Belluacenses clericos contra interdictum vestrum et legatorum vestrorum, quemdam clericum, nomine Stephanum, in episcopum assumpsisse procul a sacris ordinibus inventum, utpote nondum subdiaconum, hominem illitteratum, aleatorem, mulierum sectatorem, publice olim de adulterio publico infamatum, et ob hoc a domino Lugdunensi archiepiscopo, tunc temporis Sedis Apostolicæ legato, Ecclesiæ communione privatum. De quo possent dici multa alia inhonesta, sed hæc quæ vera et manifesta sunt, ad repulsionem ejus sufficiunt, si Apostolica et canonica instituta vigorem suum non amittunt. Volo itaque sanctitatem vestram a parvitate mea super hoc esse præmonitam et præmunitam, ne per surreptionem innocentiam vestram aliquis decipiat, ut licentia vestra ad episcopatum perveniat. Quod si factum fuerit, quantum in hoc casura sit Sedis Apostolicæ auctoritas, si verbis meis non creditis, tandem rei experientia cognoscetis ». Et post alia hæc de munere Romani Pontificis : « Vestrum autem est, inquit, et oves errantes et dissipatas per nebulas et avia deserti quærere, et ad pascua reducere : pastorem qui gregis curam habeat, eidem providere. Et licet oves ipsæ velint perire, velint errare, velint se voracitati luporum suffocandas objicere ; dicendum est tamen sanctitati vestræ : Nolo erretis, nolo pereatis. » Eodem quoque argumento antea scripserat idem Ivo ad Joannem et Benedictum cardinales, Sedis Apostolicæ legatos, cum sic ab eo admoniti, vetuerunt ne perditus ille Stephanus eligeretur[1]. Scripsit et alias pro electo idoneo idem Ivo ad Paschalem litteras[2].

12. At quod spectaret ad jura regis deligendi promovendos episcopos, idem Ivo hæc scripsit tunc ad archiepiscopum Rhemensem, cum rogat, ut eumdem legitime electum debeat consecrare[3] : « Non enim, inquit, licet regibus, sicut sanxit octava Synodus, quam Romana Ecclesia commendat et veneratur, electionibus episcoporum se immiscere, vel aliqua eas ratione impedire. Francorum enim reges Carolus et Ludovicus electiones episcoporum Ecclesiis concesserunt, quod et in suis Capitularibus scriptum reliquerunt [4], et in Conciliis episcoporum provincialibus sanciri permiserunt. Habeat ergo Deus in Ecclesia sua principaliter quod suum est; habeat rex posterior in ordine post Deum, quod sibi a Deo concessum est». Porro obtinuit Ivo quod conatus est, ut Stephanus ille probrosus repelleretur, prout aliis ad eumdem Paschalem papam litteris idem Ivo testatur [5]. Sed ut electio Gallonis probaretur, quod adhuc videretur illud obstare de juramento [6], quo se rex Ludovicus Philippi filius obstrinxerat, nunquam fore ipsum Gallonem quousque viveret episcopum : ut ob id non desisteret, scriptis iterum ad eum instare ipse non destitit. Quid tandem? prævaluit Paschalis, ut idem Gallo consecraretur episcopus Belluacensis. Verum quod regis inimicitiæ eum urgerent, factum est per Ivonem, ut idem ab Ecclesia Parisiensi in suum eligeretur episcopum [7], Belluacensi autem Ecclesiæ Gaufridus quidam daretur episcopus, ad quem datæ Ivonis litteræ extant [8] : sicque negotium istud per triennium agitatum esse reperitur usque in annum millesimum centesimum quartum, quo etiam regis absolutio in eisdem Ivonis epistolis legitur pertractata; de qua suo loco dicetur.

[1] Luc. XIV. — [2] Ivo Ep. XLIV.

[1] Ivo Ep. XXXVI. — [2] Ibid. Ep. XLV. — [3] Ibid. Ep. XLVII. vid. dist. XLIII. — [4] Capit. l. 1. c. 76. — [5] Ibid. Ep. XLI. — [6] Ibid. Ep. L. — [7] Ibid. Ep. CLXIX. CLXX. CLXXI. — [8] Ivo. Ep. CLXXVI.

Hoc ipso anno idem Paschalis papa confirmavit primatum Ecclesiæ Toletanæ, sic scribens ad Bernardum, ejusdem Ecclesiæ archiepiscopum :

« Paschalis Episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo fratri Bernardo Toletano archiepiscopo, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

« Actorum synodalium decreta scrutantibus liquet, quantæ Toletana Ecclesia dignitatis fuerit ex antiquo, quantamque per eam in Ecclesiasticis negotiis utilitatem accreverunt. Unde et nos ejusdem urbis statum, quantum nostræ est facultatis, in Ecclesiasticis dignitatibus gloria stabilire, Domino adjuvante, optamus. Igitur tum pro bonitate S. R.E. debita, tum pro digna Toletanæ Ecclesiæ debita reverentia, tum etiam filii nostri præstantissimi regis Ildefonsi postulationibus, cujus nimirum virtute et prudentia Toletana Ecclesia Maurorum et Moabitarum jugo erepta est; te, charissime frater, justa Constitutum prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Urbani papæ II, in totis Hispaniarum regnis te primatem fore, præsentis Privilegii auctoritate sancimus, sicut ejusdem urbis constat antiquitus extitisse pontifices, etc. Primatem te universi Hispaniarum præsules respicient, etc. Ego Paschalis, Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscribo. Dat. Laterani per manum Joannis S. R. E. diaconi cardinalis, secundo nonas Martii, Indictione octava, Incarnationis dominicæ anno MCI, Pontificatus autem domini Paschalis papæ Secundi anno secundo». Præstiterunt hoc ipsum ferme singuli successores, de quibus inferius suis locis dicendum.

13. *Secunda expeditio Hierosolymitana.* — Hoc anno innovatur alia expeditio in Terram-Sanctam, et quidem ingenti numero ingentiora factura, si per Alexii imper. perfidiam licuisset, qui sub nomine amici, subque tegmine pacis, acerbius quam hostis, crudeliusque quam si aperto bello, eos est persecutus. Porro ista singula qui scire cupit, consulat Conradum Urspergensem abbatem, qui cum eadem expeditione profectus est Hierosolymam, atque cuncta quæ acciderunt fideli stylo perpetuæ memoriæ commendavit ; proditionem videlicet Alexii imperatoris erga Turcas magis quam Latinos propensi ; strages Christianorum per Turcas in itinere furtim illatas ; grassantem luem, per quam ingens valde numerus Christianorum est consumptus ; insuper etiam pugnas Balduini regis in Turcas de victoria securos ex responsis suorum, cum sanctæ Crucis virtute, quam Sedis Apostolicæ legatus ante se per abbatem Gerardum ferebat, ipsius tantum intuitu hostes perterrefacti, fugam inierint cæsique fuerint, quantumlibet victores ipsius pugnæ exordio extitissent ; Joppen insuper obsessam, sed Crucis virtute pariter liberatam ; insuper consuetum miraculum de incensione luminum divinitus fieri solita Hierosolymis die magni Sabbati ante Pascha. Hæc quidem miranda, Dei misericordia populo suo exhibita, ipse qui aderat Urspergensis abbas, exacte describit. Sed et Willelmus Tyrius [1] ex eis aliqua attigit, qui et de Januensium classis appulsu, quorum ope capta Antipatrida, et Cæsarea maritima, ubi iidem Januenses potiti sunt vase smaragdino aliisque munitionibus expugnatis, historiam texuit, quem majori otio pro arbitrio consulas ; attigisse nobis satis pro instituto.

Sed plane longe his locupletiora, sicut et celebriora fuere sacra pignora, quæ Myra in Lycia civitate iidem Januenses pietate insignes in patriam detulere, nempe sacrosancti cineres sanctissimi præcursoris Joannis Baptistæ, quorum suis locis superius mentio facta est. Quæ ipsæ venerandæ reliquiæ insignioribus in dies illustratæ miraculis, cujus sint sublimi voce virtutis annuntiant. Quibus etiam factum est, ut cum eædem innotuissent sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontificibus, ab iisdem religiose sint cultæ, qui in ipsarum ampliorem venerationem, Ecclesiæ, ubi sunt collocatæ, indulgentias plurimas contulere, atque insuper addidere, ut in gratiarum actionem tanti a Deo accepti muneris, ejusdem translationis dies anniversaria ageretur officio duplici. Vidimus de his scripta sacra Diplomata, ad nos perlata diligentia amici charissimi domini Angeli Grilli nobilis Januensis, abbatis Sancti Pauli hic in Urbe, cui bene precamur, quod ejus opera factum sit, ut quod missum fuerat in editione, restitueretur hic in Appendice, unde postea, cum contigerit eumdem tomum Annalium iterum cudi, in locum suum exacte notatum typographus adhibita diligentia inserat.

14. *S. Brunonis Carthusiensis obitus.* — Ad extremum autem illustratur præsens annus obitu S. Brunonis Carthusiensium patriarchæ, qui optimo fine bene institutam vitam felicissime consignavit ; ad cujus sepulchrum sequens excisum est Epitaphium :

Primus in hac Christi fundator ovilis eremo
Promerui fieri, qui tegor hoc lapide.
Bruno mihi nomen, genitrix Germania, meque
Transtulit ad Calabros grata quies nemoris.
Doctor eram, præco Christi, vir notus in orbe :
Desuper illud erat gratia, non meritum.
Carnis vincula dies Octobris sexta resolvit ;
Ossa manent tumulo, spiritus astra petit.

Quem ipsum plurimis illustratum miraculis venerandum suscepit Ecclesia. Porro ejus Ordinis institutionem habes duabus clarissimis tubis toto orbe Catholico personantibus commendatam, nempe sancti Bernardi abbatis Clarævallensis Epistolis ad Guidonem priorem Carthusiæ datis.

[1] Willel. Tyr. l. x. c. 13. 15. 16.

Anno periodi Græco-Romanæ 6594.— Anno Æræ Hispan. 1139. — Anno Hegiræ 495, inchoato die 26 Octob., Fer. 1.— Jesu Christi 1101.
— Paschalis II papæ 3. — Henrici IV reg. 46. imp. 18. Alexii Comneni imp. 21.

1. *Opera S. Anselmi pax inter Henricum regem et Robertum fratrem conciliata.* — A num. 1 ad 6. Termino induciarum inter *Henricum* Angliæ regem et *S. Anselmum* Cantuariæ archiepiscopum anno superiori pactarum adveniente, nuntii, quos Romam Henricus rex miserat, et ante Pascha rediturì credebantur, necdum reduces erant. Quare rex inducias prorogandas censuit. Interim *Robertus*, Normanniæ dux et Henrici regis frater, ex Oriente redierat, et se delusum a fratre, dicens de regno ei eripiendo cogitabat, et non paucos proceres ad suas partes attraxerat. « In subsequenti solemnitate Pentecostes », ait Eadmerus lib. 2 Vitæ S. Anselmi, « adventus comitis Roberti, fratris regis, in Angliam prævia fama, totam regalem curiam commovit, et quorumdam animos, ut et postea patuit, in diversa permovit ». Robertus regnum sibi debitum contendebat, quod major natus esset, et Guillelmus frater sine prole obiisset. Tota regni nobilitas *Anselmum* Robertum inter et regem medium fecere, et sancti præsulis opera fratres in concordiam rediere, exercitusque dimissi. Paschalis papa, qui nolebat injuriam fieri Roberto ex Palæstina reduci, *Anselmum* per litteras monuit, ut se pacis sequestrum interponeret; interimque nuntii, quos Henricus rex ad Paschalem II miserat, ex Urbe redeunt, referuntque Romanum Pontificem pro Anselmo et Ecclesiarum prærogativa dixisse et scripsisse.

2. *Dissidium inter reg. Angliæ et S. Anselmum de investituris.* — Paschalis litteræ ad Henricum regem datæ recitantur ab Eadmero in lib. 3 Novorum cap. 2, iisque investituræ regiæ improbantur. Quibus relatis subdit Eadmerus: « Cum ad curiam venissemus, rex usus consilio fratris sui et amicorum illius, qui acerbo contra Anselmum pro regni amissione odio erant inflammati, exegit ab eo, ut aut homo suus fieret, et eos quibus episcopatus vel abbatias se daturum dicebat, pro more antecessorum suorum consecraret; aut terram suam sine retractatione et festinanter exiret ». Verum Anselmus negavit se alterutrum facturum, et Cantuariam abiit: « Reversus est Anselmus ad sua, Deo in cunctis placere studens, et oppressionibus Ecclesiarum Angliæ gravi contritione cordis ingemiscens ». Postea agentibus Angliæ episcopis, Anselmus duos monachos Romam destinavit, rex vero tres episcopos, quibus papa incunctanter crederet. Paschalis II litteris suis sancti Anselmi constantiam laudavit, aliisque litteris regem monuit, ut investituras sibi non arrogaret. Sed cum rex in sententia perstaret, incitantibus eum episcopis regnique proceribus, quatenus « sibi Anselmus hominium faceret, et eos quibus se daturum protinus episcopatus dicebat, consecraturum sponderet, servata in omnibus antecessorum suorum consuetudine », Anselmus Romanum Pontificem sese consulturum respondit, iterumque nuntios Romam destinavit. Citatas Paschalis papæ litteras, tam ad regem quam ad Anselmum datas, refert Eadmerus, cujus libros sex Novorum Angliæ cum Baronius deperditos existimaret, hanc controversiam ex Malmesburiensi narrat, sed fusius Alfordus, qui libros Novorum ab Eadmero elucubratos viderat, in Annal. Angliæ hoc anno num. 6 et seqq.

3. *Obitus Conradi Italiæ regis.* — Ad num. 6. Conradum Italiæ regem filium Henrici imp. hoc anno e vivis abiisse, superiori insinuavimus, idque nobis nunc ex auctoribus coævis probandum. Abbas Urspergensis in persona auctoris coævi hæc scribit: « Anno Domini MCI, Chunradus rex adolescens IX anno postquam a patris palatio discesserat (anno enim MXCIII adversus patrem rebellavit, ut ibidem vidimus) Mathildis magnæ illius et nobilissimæ, et ut quidam dicunt, religiosæ feminæ, sicut sanguine ita et contubernio conjunctus, et in rebus per Italiam disponendis tam illius quam domini Apostolici, cæterarumque Deum timentium personarum consilio semper usus, immaturo præventus occasu, plena fide et bona confessione a regno transitorio ad æternum creditur regnum migrasse. Sunt etiam qui veneno eum dicant interiisse (uti Landulphus Junior, hujus temporis scriptor, cujus verba anno superiori retulimus). Testari solent qui aderant, in brachio corporis exanimi, crucis signaculum subito exortum se vidisse, ipsasque ejus exequias quibusdam miraculis honorificatas fuisse (quæ verba Baronius in ista mutavit, funus ejus versibus exornatum). Visus est et a nostro quodam familiari ab Oriente in Occidentem volans ignis, ad instar non modicæ civitatis ». Vides Urspergensem loqui in persona testis oculati,

quod ei non raro accidit. Ad hæc Sigebertus in Chronic. qui adhuc in vivis erat, eam mortem cum præsenti anno etiam copulat.

4. *Contigit mense Julio.* — Imo Domnizo scriptor etiam hujus temporis, in Vita Mathildis comitissæ lib. 2, cap. 12, de Conradi morte verba faciens, annum et mensem ejus obitus notavit :

Scribere res gestas cum non sit res inhonesta,
Carmen adesto meum, sic ne promas nisi verum.
Infra Chonradus, Longobardos comitatus dum staret,
Discorsa Mathilde fuit ipso
Tempore. Duravit modicum discordia talis;
Nam petiit partes Tuscanas rex : ibi tandem
Nobilibus quidam facientibus expulit iram.
Ad pacem firmam rediit bene cum comitissa.
Post istam pacem febre tactus, JULIUS AUTEM
MENSIS erat, magnus moritur Chonradus : et annus
Tertius, Urbanus. quod transigerat memoratus.
Ejus habet corpus Florentia florida prorsus.

Obiit *Urbanus* papa anno MXCIX, die XXIX mensis Julii, tertioque post anno Juliano, currenti nempe, *Conradus* eodem mense Julio vita functus est, postquam pacem iniisset cum Mathilda comitissa, a qua biennio et paulo amplius aversus fuit. Mitto hic testimonium Ottonis Frisingensis, qui lib. 7 cap. 7, idem in litteras misit. Sed Puricellus, cum Landulphum Juniorem cum aliis scriptoribus in concordiam abducere non posset, nodum quem solvere non potuit, discidit, scripsitque *Conradum regem* juxta Landulphum an. MXCVIII extinctum esse, aliosque auctores, qui eam mortem usque ad hunc annum differunt ex Landulpho corrigendos esse; cum tamen idem ac illi hac in re sentiat. Puricelli dubiis jam satisfecimus.

5. *Ivonis Epistola de Philippo Franciæ rege.* — A num. 7 ad 13. Quæ habet hic Baronius de *Philippo* Francorum rege, et de *Gaulone* electo Belvacensi episcopo, commodius anno MCIV examinabimus. Quare ad eum annum lectorem remittimus.

6. *Expeditiones Christianorum in Terram-Sanctam.*— Ad num. 13. Gesta hoc anno in Oriente narrat Urspergensis in persona auctoris coævi, qui dicit se vidisse quæ refert (1). « Mox profectio populosa, et quæ pæne priori posset numero duntaxat æquari, subsequitur : quæ post auditas ultra spem res Hierosolymæ prospere gestas, a residuis totius Occidentis gentibus, maxime ab his quarum prius votis timor vel diffidentia, inopia vel imbecillitas obstiterant, denuo parabatur primum ab episcopis Mediolanensi (Anselmo sc. IV, de quo mox agemus) Papiensi, cæterisque Longobardorum populis ad quinquaginta millia signatis, deinde a diversarum provinciarum Teutonicis, postremo ab Aquitanicis, quibus Willelmus Pictaviensis (hujus nominis VIII, ut supra ostendimus) præerat, præter vulgus ad XXX millia loricatis. Longobardorum plebs permissu Henrici ducis Carinthia permeata, dum post Ungaros tergo relictos in Bulgariæ civitatibus hyemarent, numero rarescere cœperunt, tandemque Constantinopolim pervenientes, in alteram ripam (illud enim beneficium maledictus Alexius peregrinis accelerare solet) transpositæ sunt, imo paganorum sagittis expositæ. Turci enim explorata Longobardorum inertia, stipularum eos terebant more in tantum, ut exercitus Teutonicus, qui eadem via subsecutus, circa JUNII KAL. ad eamdem metropolim pervenit », et cætera, quæ apud eum legi possunt.

7. *Anselmus archiep. Mediolanensis Constantinopoli moritur.* — Ex his tempus habemus, quo *Anselmus IV* Mediolanensis archiepiscopus, postquam anno superiori ingentem militum numerum in Longobardia collegisset, et ibidem cruciatam prædicasset, peregrinationem Hierosolymitanam suscepit. Cum enim *circa kalendas Junii* exercitus Longobardicus Constantinopoli fuerit, apparet ineunte vere Anselmum cum exercitu sese viæ dedisse. Hæc expeditio parum felix fuit. Landulphus quippe Junior cap. 2, hæc de ea habet : « Archiepiscopus ille de Buis, a Turcis et Saracenis fugatus in gravi luctu Constantinopoli expiravit ». In antiquo vero Catalogo episcoporum Mediolanensium de Anselmo legitur : « Sedit annos III et menses X et dies XXVIII ; obiit II kalendas Octobris, sepultus est Constantinopoli ut peregrinus ». Quare ad archiepiscopatum evectus fuerat, die tertia mensis Novembris anni MXCVII, quæ in feriam tertiam incidebat, obiitque die XXX Septembris præsentis Christi anni. Chalcus in Historia Mediolanensi ait : « Cæterum archiepiscopum Mediolanensem conscendisse Genuæ classem, Ligustici annales habent». Nihil tamen hac de re Annales Justiniani et Foglicttæ, licet de bellicis apparatibus anno superiori ac sequentibus factis verba faciant. Cæterum Puricellus, Chalcus, aliqui Genuensium expeditionem cum Anselmi et Longobardorum expeditione male confundunt ; Genuensis enim felicem sortita est exitum, Longobardica vero parum fausta fuit, ut videre est apud Albertum Aquensem lib. 8, ubi fuse de Anselmo Mediolanensi archiep. et de ejus morte agit.

8. *Obitus S. Brunonis.* — Ad num. 14. In opusculo *de Institutionibus Ordinis Carthusiensis*, a Labbeo tom. I Biblioth. pag. 638 recitatis, dicitur *sanctum Brunonem* illius fundatorem in Calabria mortuum esse, *post egressum Carthusiæ undecimo plus minus anno.* Quare cum anno MXC Romam, quo ab Urbano II vocabatur, relicta Carthusia venerit, mors ejus a Baronio recte hoc anno consignata, liquetque eum perperam scripsisse *Brunonem* anno MXCII peregrinationem illam instituisse.

(1) Coævus iste scriptor, unde omnia hæc, imo et totam historiam suam usque ad annum MCVII circiter de verbo ad verbum hausit Urspergensis, et Ekkehardus abbas, qui et Chronicon rerum in orbe gestarum, et libellum de expeditione Hierosolymitana scripsit anno illo vel circiter. Vulgatus est libellus iste a Martene tom. V in Collect. Vet. Monum. Vide Præfationem Martenii ad eumdem libellum ibidem. MANSI.

9. *Officium Rom. in regnis Castellæ et Legionis recipitur.* — Sandovallius in Vita Alphonsi VI Castellæ regis, pag. 91 et seq. refert ex antiquis Hispaniarum Documentis, hunc principem *Æra* MCXXXIX quæ in præsentem Christi annum competit, habuisse Comitia in urbe Legionensi, iisque interfuisse duos summi Pontificis legatos nuper Roma in Hispaniam missos, Bernardum scilicet cardinalem et archiepiscopum Toletanum, ac Ranaldum : venisse et abbates ordinis sancti Benedicti, aliosque prælatos, « eo quod rex voluit, ut confirmaretur Officium Romanum, et per omnia relinqueretur Gothicum ; pariter egit ut relinqueretur character Gothorum vel Longobardus, quem episcopus Ulphila ipsis dederat.

10. *Obitus Rogerii Calabriæ et Siciliæ ducis.* — *Rogerius* comes Calabriæ et Siciliæ, mense Julio præsentis anni, qui usque ad senectutem sanctissime vixit, mortuus est; cui *Simon* ejus filius successit, et huic anno sequenti vita functo *Rogerius* germanus Rogerii frater, ut scribit Fasellus lib. 7, in posteriori Decade. Is postea Siciliæ rex coronatus, ut infra videbimus.

11. *Obitus califæ Ægypti.* — Elmacinus lib. 3 Hist. Sarac. cap. 9, tradit, *Mustalim Billam* califam Ægypti vita functum esse anno Hegiræ CDXCV, et durasse imperium ejus septem annos et duos menses, lunares scilicet. Ei successit *Alis Abulmansor* filius, quinque tantum annos natus. Idem habet Abulpharajius in Hist. Dynastiarum. Sunt hi califæ Ægypti e familia Fatemitarum. Mustalis Billæ tempore « Franci Joppem expugnaverunt et Arsufam receperunt pactionibus, subjugaruntque majorem partem regionis maritimæ », inquit auctor anonymus Chron. Orientalis, et confirmant Fulcherius Carnotensis, aliique Belli Sacri scriptores.

PASCHALIS II ANNUS 2. — CHRISTI 1102.

1. *Concilium generale Romæ, ubi de juramento ab episcopis dando Apostolicæ Sedi.* — Millesimus centesimus secundus annus sequitur, Indictione decima inchoatus, quo Romæ tempore Quadragesimæ generale Concilium congregatur, ad conciliandum Henricum imperatorem ipsi Pontifici, prævia satisfactione quam promiserat; sed cum defecisset, ut alias ab eo sæpe factum, sententiam ibi rursum damnationis accepit. Audi ergo quæ de eodem Concitio ejus temporis scriptor, Urspergensis abbas, narrat his verbis : « Anno Domini millesimo centesimo secundo, imperator Henricus habito cum principibus colloquio, Romam se profecturum, ac generale Concilium circa kalendas Februarii inibi convocaturum condixit, quatenus tam sua quam domini Apostolici causa canonice ventilata, Catholica inter regnum et sacerdotium confirmaretur unitas, quæ tot annis scissa permansit. Constat tamen, nec ipsum juxta placitum venisse, nec nuntia dignitati Apostolicæ subjectionem profitentia misisse. Nec hoc latet, quod alterum papam ipsi domino Paschali superponere, si fieri posset, conatus sit nec profecerit. Transacta post hæc media Quadragesima, convenientibus universis Apuliæ, Campaniæ, Siciliæ, Tusciæ, totiusque simul Italiæ præsulibus, Ultramontanorum autem quamplurimorum Patrum legatis, Synodus magna Romæ est habita, ubi præter antiqua Patrum instituta more solito reverenter confirmata, etiam sæpe dictum nostri temporis schisma inter præcipuas hæreses computatur, ac perpetuo cum suis auctoribus atque sequacibus anathemate hujusmodi subscripta professione condemnatur :

2. « Anathematizo omnem hæresim, et præcipue eam quæ statum præsentis Ecclesiæ perturbat, quæ docet et adstruit anathema contemnendum, et Ecclesiæ ligamenta spernenda esse. Promitto autem obedientiam Apostolicæ Sedis Pontifici domino Paschali ejusque successoribus, sub testimonio Christi et Ecclesiæ, affirmans quod affirmat, damnans quod damnat sancta et universalis Ecclesia.

« Ibi etiam, quam sententiam in imperatorem vel patricium Romanum Henricum idem Apostolicus Paschalis promulgaverit, nos quoque inter innumeras diversarum gentium catervas, proxima Cœna Domini in Ecclesia Lateranensi ab ejus ore

didicimus; nimirum postquam octavo kal. Octobris maris fluctibus Joppe traditi, Romæ sumus per gratiam Christi prædicta majori hebdomada introducti ». Quæ sic se habet :

3. « Quia, inquit, tunicam Christi scindere, id est, Ecclesiam rapinis et incendiis devastare, luxuriis, perjuriis, atque homicidiis commaculare non cessavit, primo a beatæ memoriæ Gregorio papa, deinde a sanctissimo viro Urbano prædecessore meo propter suam inobedientiam excommunicatus est et condemnatus : nos quoque, in proxima Synodo nostra judicio totius Ecclesiæ perpetuo cum anathemati tradidimus. Id notum volumus et maxime Ultramontanis esse, quatenus ab ipsius se contineant iniquitate ». Hactenus quæ ex hac Synodo retulit Urspergensis.

4. In hoc etiam Concilio, archiepiscopus Capuanus a Cassinatibus monachis accusatus sacrilegii sententiam subiit, ac satisfecit. Rem gestam sic narrat Petrus Diaconus [1] : « Sequenti tempore idem abbas Capuam pergens, capellam S. Angeli ad Formas, quæ in honorem S. Nicolai noviter constructa erat, fecit a Brunone Signiensi episcopo et hujus monasterii monacho dedicari, convocato etiam Senne Capuano archiepiscopo. Facta itaque dedicatione, die alia idem archiepiscopus congregata Capuanorum multitudine, armata manu misit illos ad eamdem Ecclesiam violandam altareque demoliendum, et reliquias inde auferendas sibique asportandas. Hoc facto conquerebatur contra nostrum abbatem et dictum episcopum, quod contra canones egissent in eadem dedicatione, metropolitano non cedentes in his quæ deceret archiepiscopum agere. Nostri una cum episcopo dicebant, se concorditer egisse omnia quæ ibi gesta essent. Hac de re insimulatus a nostris in Synodo Romana idem archiepiscopus, irruptionem Ecclesiæ, destructionem altaris, reliquiarumque violationem objicientibus una cum clero civitatis et populo, emendaturum se errata, respondit : quod etiam fecit ». Hæc Petrus. Sed redeamus ad sancitam in Concilio professionem.

5. Quam autem audisti superius recitatam fidei professionem, exhibere eam tenebantur etiam cum juramento episcopi, archiepiscopi, et omnes a quibus Romanus Pontifex exigere vellet. Accidit autem ea occasione, ut cum accepturus pallium Panormitanus archiepiscopus, ad idem juramentum præstandum exigeretur ab Apostolicæ Sedis apocrisiariis, et id facere detrectaret, eum Paschalis papa corripuerit, ut apparet ex Decretali Epistola ipsius ad eumdem archiepiscopum data; quæ sic se habet [2] :

6. « Significasti reges et regni majores admiratione permotos, quod pallium tibi ab apocrisiariis nostris tali conditione oblatum fuerit, si sacramentum, quod a nobis scriptum detulerant, exhiberes ». Et inferius de causa hujus faciendi decreti : « Nonne malum est ab Ecclesiæ unitate et Sedis Apostolicæ obedientia resilire, et contra canonum statuta prorumpere? quod multi etiam post sacramentum præstitum præsumpserunt ». Et infra : « Hoc nimirum malo ac necessitate, compellimur juramentum pro fide, pro obedientia, pro unitate requirere. Aiunt in Conciliis statutum non inveniri, quasi Romanæ Ecclesiæ Concilia ulla legem præfixerint, cum omnia Concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem et facta sint, et auctoritatem et robur acceperint, et in eorum statutis Romani Pontificis patenter excipiatur auctoritas ». Et infra : « Cum igitur a Sede Apostolica vestræ insignia dignitatis exigitis, quæ a B. Petri tantum corpore assumuntur: justum est, ut vos quoque Sedi Apostolicæ subjectionis debitæ signa solvatis, quæ vos cum B. Petro, tanquam membra de membro habere (hærere), et Catholici capitis unitatem servare declarent ». Hæc Paschalis ad archiepiscopum Panormitanum.

7. Eodem quoque argumento, eadem præcedente occasione, idem Paschalis papa tunc scripsisse ad archiepiscopum Poloniæ reperitur his verbis in Codice Vaticano, qui inscribitur liber Censuum, ex collectione Cencii Cameralis :

8. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, N. Polonorum archiepiscopo.

« Significasti, frater charissime, regem et regni majores admiratione permotos, quod pallium tibi ab apocrisiariis nostris tali conditione oblatum fuerit, si sacramentum, quod a nobis scriptum detulerant, jurares. In pallio, frater, plenitudo conceditur pontificalis officii, quia juxta Sedis Apostolicæ et totius Ecclesiæ consuetudinem, ante acceptum pallium, metropolitanis minime licet aut episcopos consecrare, aut Synodum celebrare. Mirentur in hac causa et Dominum JESUM CHRISTUM. Cum enim Dominus JESUS CHRISTUS [1], ut omnium ovium suarum curam Simoni Petro committeret, conditionem posuit dicens : Diligis me Simon Petre? pasce oves meas; si conscientiarum factor et conditor conditione hac usus est, nec semel tantum, sed et secundo, et usque ad contristationem : qua nos sollicitudine, qua provisione oportet tantam Ecclesiæ prælationem, tantam Christi ovium curam fratribus imponere, quorum conscientias non videmus, illis maxime quos nullo usu novimus, quorum dilectionem penitus ignoramus? Aiunt [2] omne jusjurandum a Christo Deo in Evangelio esse prohibitum, nec ab ipsis Apostolis post Dominum, nec in Conciliis inveniri posse statutum. Quid est ergo quod idem Dominus subsecutus ait : Quod amplius est, a malo est? hoc enim amplius ut exigamus, malum nos, illo permittente, compellit. Nonne malum est, ab Ecclesiæ unitate, a Sedis Apostolicæ obedientia resilire? Nonne malum est contra sacrorum canonum statuta prorumpere? Quam multi hoc etiam post sacramentum præsumpserunt? Nonne prædecessor tuus præter Romani

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 30. — [2] Extr. de elect. c. 4.

[1] Joan. XXI. — [2] De his XXII. q. I. II. per tot.

Pontificis conscientiam damnavit episcopum? Quibus hoc canonibus, quibus Conciliis legitur esse permissum? Quid super episcoporum translationibus loquar, quæ apud vos non auctoritate Apostolica, sed nutu regis præsumuntur? Propter hæc mala et alia evitanda, hujusmodi juramentum exigitur.

9. « Cur autem juramentum Dominus prohibuerit, Apostolus Jacobus manifeste adjiciens docet: Ut non sub judicium incidatis, ne quisquam (sicut et Augustinus exponit) assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem dilabatur. Quapropter juratione quis non utatur nisi necessitate, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod utile est eis credere, nisi juratione firmetur. Hoc nimirum malo ac necessitate compellimur juramentum pro fide, pro obedientia, pro unitate requirere. Porro Apostolum Paulum auditorum diffidentia jurasse, ejus Epistolæ testantur

10. « Aiunt in Conciliis statutum non inveniri, quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia ulla præfixerint : cum omnia Concilia per Ecclesiæ Romanæ auctoritatem et facta sint et robur acceperint, et in eorum statutis Romana patenter auctoritas excipiatur. Nonne in Chalcedonensis Concilii Actione XVI statutum est : Ante omnia quidem, primatus honorem præcipuum secundum canones antiquæ Romæ reverendissimo archiepiscopo conservari? Itaque, quod censuerunt rex et magnates a supradicta sacramenti conditione te quiescere : videturne vobis judicium Evangelicum? videturne primatus nostri honor præcipuus? Numquid animo cecidit illa sententia Domini [1] : Non est discipulus super magistrum? Numquid Hungarico principi dictum est [2] : Et tu conversus confirma fratres tuos? Numquid hæc nos commodi nostri profectione requirimus, et non unitatis Catholicæ statuimus firmamentum? Possunt Apostolicam Sedem contemnere, possunt adversum nos calcaneum elevare : datum a Deo privilegium evertere vel auferre non possunt, quo Petro dictum est [3] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et : Tibi dabo claves regni cælorum. Quibus tamen quatuor Conciliorum decretis dandi pallii modus præscriptus est, et professionis vel obedientiæ ordo sancitus est.

11. « Cum igitur a Sede Apostolica vestræ insignia dignitatis exigitis, quæ a beati tantum Petri corpore assumuntur, justum est ut vos quoque Sedi Apostolicæ subjectionis debitæ signa solvatis, quæ vos cum beato Petro tanquam membra de membro hærere, et Catholici capitis unitatem servare declarent. In quibus a prædecessoribus nostris ea est adhibita moderatio, ut nihil injuriosum, nihil difficile sit appositum, quod non etiam præter exactionem nostram ab omnibus debeat episcopis observari, qui sub Apostolorum principum Petri et Pauli obedientia decreverunt et unitate persistere. Numquid non ultra vos Saxones Danique consistunt? Et tamen eorum metropolitani et idem juramentum asserunt, et legatos Apostolicæ Sedis honorifice tractant, et in suis necessitatibus adjuvant, et Apostolorum Limina per legatos suos non tantum per triennium, sed annis singulis visitant. Ita te, frater charissime, fruamur in Domino, ut non per te in Ecclesiis subtractionis et dissidii (quod absit) oriatur occasio ». Hucusque in Codice Vaticano, consententia iis quæ scripta vidimus ad archiepiscopum Panormitanum. Subjungit Willelmus Malmesburiensis :

12. *Concilium Londoniense sub S. Anselmo et ejus canones.* — « Eodem anno, agente S. Anselmo Cantuariensi archiepiscopo, generale Londoniense Concilium celebratum est in Ecclesia S. Petri, circa festum diem S. Michaelis archangeli, in quo potissimum quæ Romæ decreta in Concilio generali acceperat de investituris Ecclesiarum, plano sermone descripsit, videlicet :

« Quod nullus Ecclesiæ prælatus, episcopus, vel abbas, vel clericus investituras alicujus Ecclesiasticæ dignitatis de manu suscipiat laicorum. Unde idem archiepiscopus, asserens hoc animabus expedire, degradavit abbates et priores quosdam, qui de manu laicorum et data pecunia prælatias acceperant, sicut Riccardum etc. » Numerat plures ab eodem S. Anselmo redactos ad ordinem Matthæus Westmonasteriensis, scribens de rebus Britannicis, hoc anno.

Idem Willelmus Malmesburiensis recenset titulos canonum in hoc Concilio editorum, ita primum consignata exacte temporis ratione : « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo secundo, quarto autem præsulatus Paschalis summi Pontificis, (inchoato scilicet), tertio regni regis gloriosi Henrici Anglorum, ipso annuente etc. » Post recensitos diversos diversis ex causis depositos, hæc habet de editis in Synodo sacrorum canonum titulis :

13. « Statutum quoque est, ne episcopi sæcularium placitorum officium suscipiant, et ut non sicut laici, sed sicut personas religiosas decet, ordinatas vestes habeant, et ut semper et ubique honestas personas habeant testes conversationis suæ.

« Ut archidiaconatus non detur ad firmam.

« Ut archidiaconi sint diaconi.

« Ut nullus archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus uxorem ducat, aut ductam retineat. Subdiaconus vero quilibet, qui canonicus non est, si post professionem castitatis uxorem duxerit, eadem regula constringatur.

« Ut presbyter, quandiu illicitam conversationem mulieris habuerit, non sit legalis nec missam celebret, nec si celebraverit, ejus missa audiatur.

« Ut nullus ad subdiaconatum aut supra ordinetur sine professione castitatis.

« Ut filii presbyterorum non sint hæredes Ecclesiarum patrum suorum.

[1] Matth. x. — [2] Ibid. xvi. — [3] Ibid.

« Ne quilibet clerici sint sæcularium præpositi, vel procuratores, aut judices sanguinis.

« Ut presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant.

« Ut vestes clericorum sint unius coloris, et calceamenta ordinata.

« Ut monachi vel clerici, qui ordinem suum abjecerunt, aut redeant, aut excommunicentur.

« Ut clerici patentes coronas habeant.

« Ut decimæ nonnisi Ecclesiis dentur.

« Ne Ecclesiæ aut præbendæ emantur.

« Ne novæ capellæ fiant sine consensu episcopi.

« Ne Ecclesia sacretur, donec provideantur necessaria et presbytero et Ecclesiæ.

« Ne abbates faciant milites, et ut in eadem domo cum monachis suis dormiant et comedant, nisi aliqua necessitate prohibente.

« Ne monachi pœnitentiam cuivis injungant sine consensu abbatis sui. Et quod abbates sui de hoc eis licentiam dare non possunt, nisi de eis quorum animarum curam gerunt.

« Ne monachi compatres, nec monachæ commatres fiant.

« Ne monachi teneant villas ad firmam.

« Ne monachi Ecclesias nisi per episcopos accipiant, neque sibi datas ita expolient suis redditibus, ne presbyteri ibi servientes, in his quæ sibi et Ecclesiis necessaria sunt, penuriam patiantur.

« Ut fides inter virum et mulierem occulte et sine testibus data de conjugio, si ab alterutro negata fuerit, irrita habeatur.

« Ut criniti sic tondeantur, ut pars aurium appareat et oculi non tegantur.

« Ne cognati usque ad septimam generationem copulentur, vel copulati simul permaneant : et si quis hujus incestus conscius fuerit et non ostenderit, ejusdem criminis participem se esse cognoscat.

« Ne corpora defunctorum extra parochiam suam sepelienda portentur, ne presbyter parochiæ perdat quod illi inde juste debetur.

« Ne quis temeraria novitate corporibus mortuorum, aut fontibus, aut aliis rebus (quod contigisse cognovimus) sine episcopali auctoritate reverentiam sanctitatis exhibeat.

« Ne quis illud nefarium negotium, quo hactenus solebant in Anglia homines sicut bruta animalia vendi, deinceps præsumat.

« Sodomiticum flagitium facientes, et eos in hoc voluntarie viventes (juvantes), in eodem Concilio gravi anathemate damnati sunt, donec confessione et pœnitentia absolutionem mereantur. Qui vero in hoc crimine publicatus fuerit, statutum est, si quidem fuerit persona religiosa, ut ad nullum amplius gradum promoveatur, et si quem habet, ab eo deponatur : si autem laicus, ut in toto regno Angliæ suæ conditionis dignitate privetur; et ne hujus criminis absolutionem his qui sub regula non voverunt, aliquis nisi episcopus deinceps facere præsumat. Statutum quoque est, ut per totam Angliam in omnibus Ecclesiis et in omnibus Dominicis diebus excommunicatio præfata renovetur ». Hactenus de generali Concilio anni hujus ex Willelmo in Gestis Anglorum episcop. Porro hujus quoque occasione Concilii S. Anselmo multiplicatæ sunt afflictiones, rege non ferente, ut exors esset investiturarum Ecclesiarum. Quamobrem opus fuit eidem sanctissimo viro Romam iterum ad Paschalem Pontificem redire : quod factum est anno sequenti, ut suo loco dicturi sumus.

14. *Otto cancellarius imperatorius electus Bambergensis episcopus, Paschali papæ se subjicit.*—Hoc anno, defuncto Ruperto episcopo Babenbergensi, ab Henrico imp. substitutus est Otto cancellarius ejus. Ita Urspergensis hoc anno. Porro cognita est in eodem Ottone electo mutatio dexteræ Excelsi. Siquidem exceratus mox schisma, verum in Ecclesia Catholica caput agnovit, Paschalem Romanum Pontificem; apud quem Romam veniens, insignia regiæ investituræ, quam acceperat ab imperatore, facti pœnitens deposuit, projiciens ea ad pedes ejus. Res ab eo præclare gestas ab auctore ejusdem temporis fidelissime sicut et copiosissime tribus libris conscriptas, e latebris antiquitatis nuper edidit opportune nobis laborans, vir egregius Canisius Noviomagensis secundo tomo antiquæ lectionis. Hic ergo coactus accipere Babenbergensem Ecclesiam, qui jam duos alios recusaverat episcopatus, primo Augustanæ Ecclesiæ, inde Halberstadensis [1] : « Hic, inquit, vovit nunquam se in episcopatu mansurum, nisi et consecrationem pariter et investituram canonice consensu et petitione Ecclesiæ suæ a manu domini Apostolici suscipere mereretur ». Et inferius [2] : « Memor ergo voti sui, post paucos dies susceptionis suæ, antequam de aliis rebus suis ordinaret, nuntios Romam mittit, et litteras in hunc modum :

15. « Domino et patri suo Paschali, sanctæ et Apostolicæ Sedis universali episcopo, Otto Babenbergensis Ecclesiæ, id quod est, tam devotæ quam debitæ subjectionis orationes et servitium.

« Quia totius Ecclesiasticæ dignitatis ac religionis firmamentum in Christo petra est, et in Petro [3] ejus discipulo, et ejus successoribus : idcirco ab hac linea, ab hac virga directionis [4], virga regnorum, pontificatuum et omnium potestatum in Ecclesia, insanum duxi aberrare. Vobis igitur, pater sanctissime, et sanctæ matri nostræ Romanæ Ecclesiæ collum devote submittens, auxilium et consilium de rebus meis flagito. In obsequio enim domini mei imperatoris per aliquot annos degens, et gratiam in ejus oculis inveniens, suspectam habens in manu regis investituram, semel et iterum cum dare vellet, renui episcopatum : nunc vero jam tertio in Babenbergensi episcopatu me ordinavit. In quo tamen minime permanebo, nisi vestræ complaceat sanctitati per vos me investire et

[1] Vit. Ott. l. I. c. 3. — [2] Eod. l. I. c. 4 et 5. — [3] Matth. XVI. — [4] Psal. XLIV.

consecrare. Quidquid ergo placeat discretioni vestræ de me, per nuntios mihi significate servo vestro, ne forte in vanum curram, si ad vos currere incipiam. Omnipotens mihi propitiam incolumitatem vestram custodiat ». Hactenus Ottonis litteræ. Pergit auctor : « Dominus autem Apostolicus visis litteris gavisus, eo quod pauci episcopi Teutonici regni in ea malignitate temporum, matri suæ, ut justum esset, deferrent, ei tales litteras destinavit [1] :

16. « Paschalis servus servorum Dei, Ottoni dilecto fratri Bambenbergensis Ecclesiæ electo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Filius sapiens lætificat matrem suam [2]; opera tua et consilium tuum, virum præ se ferunt sensatum. Nos igitur honorare, et profectus tuos juvare congruum duximus. Nihil ergo de nostra benevolentia dubitans, tuam nobis quantocius valeas præsentiam exhibeto. Certi enim sumus, quod divina sapientia etiam malis hominibus bene uti novit ». Hucusque Paschalis litteræ. Porro adventus ejus Romam, et cum eodem Paschali congressus, contigit anno sequenti, quo nos, Annalium servata mensura, de ipso acturi sumus.

17. *Robertus comes Flandriæ adversus schismaticos excitatur.* — Hoc eodem quoque anno, cum Robertus Flandriæ comes, jam ante biennium reversus ab expeditione Hierosolymitana, arma convertisset adversus schismaticos inhærentes Henrico imperatori contra Romanam Ecclesiam, et Cameracenses (ut Sigebertus affirmat) exagitasset : ut adversus Leodienses eadem insania laborantes vires converteret, his litteris exhortatus est eumdem Paschalis papa :

18. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Roberto Flandrensium comiti, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Benedictus Dominus Deus Israel, qui in te virtutis efficaciam operatur, qui reversus Hierusalem Syriæ, in cælestem Hierusalem justæ militiæ operibus ire contendis. Hoc est legitimi militis, ut sui regis hostes instantius persequatur. Gratias ergo prudentiæ tuæ agimus, quod præceptum nostrum in Cameracensi parochia executus es : idipsum de Leodiensibus excommunicatis pseudoclericis præcipimus. Justum enim est, ut qui semetipsos a Catholica Ecclesia segregarunt, per Catholicos ab Ecclesiæ beneficiis segregentur. Nec in hac tantum parte, sed ubique cum poteris, Henricum hæreticorum caput, et ejus fautores, pro viribus persequaris. Nullum profecto gravius Deo sacrificium offerre poteris, quam si eum impugnes qui se contra Deum erexit, qui Ecclesiæ Dei regnum auferre conatur, qui in loco sancto Simonis idolum statuit, qui a principibus Dei sanctis Apostolis eorumque vicariis, de Ecclesiæ domo sancti Spiritus judicio expulsus est. Hoc tibi ac militibus tuis in peccatorum remissionem, et Apostolicæ Sedis familiaritatem præcipimus, ut his laboribus ac triumphis ad cælestem Hierusalem, Domino præstante, pervenias. Datum Albani, duodecimo kalend. Februarii ». Hæc ad Robertum comitem Paschalis papa.

19. Porro Leodienses schismatici, ubi has a Paschali Pontifice litteras esse scriptas intellexere, more suorum in schismate comparum antiquorum Donatistarum, adversus principes resilientium, contra has Paschalis litteras, quibus in eos censura justitiæ animadverti jusserat, scripsere declamationem acerrimam, cujus hæc est inscriptio : « Omnibus bonæ voluntatis hominibus Leodiensis Ecclesia, veritatem fidei et Catholicam unanimitatem inconcusse tenens »; ita quidem more (ut dixi) antiquorum schismaticorum, qui licet divulsi ab Ecclesiæ Catholicæ corpore, affectarent tamen Catholicum nomen. Declamatio autem sic incipit : « Stupendo et gemendo exclamo cum Isaia [1], qui onus deserti maris exaggerans exclamat : Sicut turbines etc. » Prolixa nimis est, quæ cusa habetur tomo secundo Conciliorum editionis Coloniensis, anno Domini MDXCI, et si libet, tu, lector, legere poteris, legensque semper memineris ita loquentes esse schismaticos.

20. *Donatio Mathildis renovata.* — Hoc anno comitissa Mathildis, cum donationem ab ea Romanæ Ecclesiæ factam sub Gregorio papa Septimo publicis consignatam monimentis audisset sublatam atque deperditam, renovandam curavit per novum hujusmodi ab ea jussum scribi Diploma, quod ad Vitam ipsius a Domnizone carmine scriptam, positum vidimus Appendicem ; seorsum vero in Vaticano Codice, quo ejusmodi publica monimenta descripta leguntur. Sed ipsum jam antiquitate nonnihil læsum, ut reperimus, hic fidelissime reddimus :

21. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri JESU CHRISTI millesimo centesimo secundo, quintodecimo die kalendas Decembris, Indictione decima (XI,) tempore domni Gregorii Septimi papæ in Lateranensi palatio, in capella sanctæ Crucis, in præsentia Cencii Frangipani, Gratiani, Cencii Franculini, et Alberici de Petro Leone, et Benincasa fratris ejus, Alberti de Tuscio, et aliorum plurium, ego Mathilda, Dei gratia comitissa, pro remedio animæ meæ et parentum meorum, dedi et obtuli Ecclesiæ S. Petri per interventum domni Gregorii papæ Septimi omnia bona mea jure proprietario, tam quæ tunc habueram, quam ea quæ in antea acquisitura eram, sive jure successionis, sive alio quocumque jure ad me pertinentia, et tam ea quæ ex hac parte montium habebam, quam illa quæ in Ultramontanis partibus ad me pertinere videbantur. Omnia (sicut dictum est) per manum domni Gregorii Septimi papæ Romanæ Ecclesiæ dedi et tradidi, et Chartulam inde fieri rogavi. Sed quia

[1] Vit. Otton. l. I. c. 6. — [2] Prov. X.

[1] Isai. XXI.

Chartula nusquam apparet, et timeo ne donatio et oblatio mea in dubium revocetur: ideo ego quæ supradicta comitissa Mathilda, iterum a præsenti die dono et offerro eidem Romanæ Ecclesiæ, per manum Bernardi cardinalis et legati ejusdem Romanæ Ecclesiæ, sicut in illo tempore dedi per manum domni Gregorii, omnia bona mea, tam quæ nunc habeo, quam quæ in posterum Deo propitio acquisitura sum, et tam quæ ex hac parte montium quam in Ultramontanis partibus habeo, quam quæ in posterum Deo propitio acquisitura sum alio quocumque jure, pro mercede et remedio animæ meæ et parentum meorum. Quæ autem ista bona mea juris mei superius dicta, una cum accessionibus et ingressibus, seu superioribus, seu inferioribus qualiter supra legavi: in integro ab hac die eidem Ecclesiæ dono et offero, et per præsentem Chartulam offertionis itidem habenda confirmo. Insuper per cultellum [1], festucam nodatam, guantonem, et gurrascionem terræ, atque ramum arboris, et me exinde foras expuli garpini, et absentem me feci, et a parte ipsius Ecclesiæ habenda reliqui facienda exinde papæ, aut cui papa illius Ecclesiæ dederit a præsenti die quidquid voluerit, sine omni mea et hæredum et prohæredum meorum contradictione. Si quid vero (quod futurum esse non credo) sive ego comitissa Mathilda (quod absit) aut ullus de hæredibus aut prohæredibus, seu quælibet apposita persona, contra hanc Chartulam offertionis quandoque agere tentaverimus, aut eam per quodvis ingenium infringere quæsierimus, tunc inferemus in illam partem, contra quam exinde litem intulerimus, mulctam, hoc est pœnam, auri optimi libras mille, argenti pondera quatuor millia, et quod reperierimus, vindicare non valeamus. Sed ut præsens hæc Chartula offertionis omnibus temporibus firma permaneat atque persistat, eam pergamentam cum atramento de terra levavi, paginam Guidoni notario tradidi et scribere rogavi, atque subter confirmans, testibus obtuli roborandam. Actum Canusii feliciter.

« Mathilda quidquid est in hac Charta a me facta subscripsi.

« Ego Adericus judex interfui et subscripsi.

« Ego Ubaldus judex interfui et subscripsi.

« Signum manus Attonis de monte Burranzonis, et Bonvicini de Canusio.

Rogati testes.

« Ego Guido notarius palatii, scriptor hujus Chartulæ offertionis, post traditam complevi et dedi». Hactenus ibi, facta collatione cum aliis exemplaribus æque depravatis. Quæ autem hæc secuta sint de bonis relictis Romanæ Ecclesiæ, suo loco dicetur.

22. *Bernardus cardinalis legatus apud Mathildem quid passus a schismaticis Parmensibus.* — Quod autem spectat ad Bernardum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, legatum ad Mathildam missum, cujus in exordio Diplomatis factam audisti mentionem: constat quidem quod Paschalis papa misit ad Mathildam comitissam legatum eumdem Bernardum, tunc presbyterum cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cujus consilio in rebus agendis uteretur et opera. Ita in Vita Mathildis Domnizo presbyter tradit, nempe ad hoc opus delectum ex toto sacro collegio cardinalium virum sanctiorem, Bernardum ipsum, qui ex abbate monasterii Vallis-Umbrosæ, sive Ambrosiæ (ut textus habet) ob egregias animi ejus virtutes ad cardinalatum sanctæ Romanæ Ecclesiæ assumptus fuerat. Hic cum apud Mathildem esset, post sequentem annum, Parmenses nonnulli pii viri, quod nossent Bernardi sanctitatem ubique ex fama vulgatam, venerunt rogare eum ut Parmam se conferret, et civitatem illam, ob schismatici sedem quæ in illa fuerat adhuc erroribus plenam, prædicationis verbo purgaret.

23. Annuit ipse, hortatuque Mathildis Parmam perrexit, ipsa die Assumptionis Dei genitricis Mariæ, quæ populo solemnis erat: in cujus Basilica missam celebrans ritu solemni, sacro cantato Evangelio, ex more concionem ad populum habuit, in qua cum aliquantisper Henricum schismaticum imp. perstrinxisset, adeo in eum commota est plebs infidelis adhuc studiosa hæretici principis, ut impetum nudatis ensibus in eum fecerit in altari sacro hostiam offerentem. Dimovent eum ab altari, trahunt extra Ecclesiam ut detrudant eum in carcerem, diripiuntque sacra vasa quæ erant super altare dona comitissæ Mathildis. Quæ his auditis cum exercitu Parmam venit. Cujus adventu perterriti cives illi sacrilegi dimittunt Bernardum, sacraque ablata vasa restituunt; ut autem ipsa Mathildis parceret iisdem tanti facinoris culpa respersis, intercessio instans effecit ipsius Bernardi. Scripsit pluribus ista versibus Domnizo, qui forte aderat, presbyter. Facta sunt hæc autem, ut dictum est, post biennium. Quomodo vero in Concilio Guastaldensi, petentibus iisdem Parmensibus pœnitentibus, Paschalis papa eumdem sanctum virum Bernardum Parmensem ordinavit episcopum, suo loco dicturi sumus.

[1] Sunt formulæ ex idiotismis ejus temporis, quæ in aliis diplomatibus reperiuntur, quæ modo exoleverunt.

Anno periodi Græco-Romanæ 6595.— Anno Æræ Hispan. 1140.— Anno Hegiræ 496, inchoato die 15 Oct., Fer. 4. — Jesu Christi 1102. — Paschalis II papæ 4.— Henrici IV reg. 47, imp. 19. Alexii Comneni imp. 22.

1. *Concilium Lateranense.* — A num. 1 ad 5. Concilium Lateranense primum sub Paschali II habitum refert Baronius ex Urspergensi abbate, qui tradit promissam in eo fuisse Paschali II ejusque successoribus obedientiam, et sententiam in Henricum imperatorem promulgatam, quam subdit Urspergensis, « nos quoque inter innumeras diversarum gentium catervas, proxima Cœna Domini, in Ecclesia Lateranensi ab ipsius ore didicimus : nimirum postquam octavo kalend Octob. maris fluctibus Joppæ traditi, Romæ sumus per gratiam Christi prædicta majore hebdomada introducti ». Ubi Urspergensis, qui nunquam in Terra Sancta fuit, loquitur in persona auctoris, qui quæ viderat narrat. Ad quem loquendi modum cum animum non advertisset Blondellus, tom. I Genealogiæ Franciæ, in Disquisitione *de Ampulla Rhemensi*, valde probat quod scripsit Bellarminus in lib. de Script. Eccles., dum verba facit de Conrado a Lichteno abbate Urspergensi : « Necesse est », inquit Bellarminus, « hanc Historiam, vel non esse unius auctoris, vel Conradum hunc inseruisse aliqua in Historia sua ex scriptis aliorum. Siquidem anno MCII scribit se Romæ fuisse, cum Paschalis Secundus Pontifex feria quinta in Cœna Domini publice imperatorem Henricum excommunicatum pronuntiavit. At ipse (ut paulo ante notavimus) scribit se anno MCCXV factum esse abbatem Urspergensem, quæ certe non cohærent, nisi forte factus sit abbas cum esset plus quam centum et quindecim annorum. Sed neque hoc dici potest, cum ipse idem loquens de initio Pontificatus Innocentii III, id est de anno MCXCVIII, dicat se tunc fuisse in minori ætate, et adhuc laicum : quomodo enim poterat esse in minori ætate, si plus quam centenarius erat ? » Verum abbas Urspergensis hoc anno Romæ esse non potuit, cum anno MCCXXVII adhuc vixerit, et Chronico suo finem imposuerit. Certum itaque indubitatumque tam Urspergensem, quam Actorum sanctorum interpolatores et abbreviatores, varia quandoque in prima persona enarrare, quæ tamen ipsi nec viderunt, nec audierunt, sed alii quorum nomina tacent. Hujus observationis ope varii errores vitari poterunt.

2. *Sumptus necessarios legatis solvere Hungari recusant.* — A num. 5 ad 12. *Gregorius VII* legatorum in provincias mittendorum commodis consulens, metropolitanis formulam præscripsit secundum quam jurare debebant, cum pallium eis ab Apostolica Sede dabatur. In ea formula addita est clausula de procurationibus legatorum, ut certi essent sibi sumptus ab iis ad quos mittebantur suppeditatum iri. Clausulæ illius hæc sunt verba apud Baronium anno MLXXIX, num. 9 : « Legatum Romanum eundo et redeundo honorifice tractabo, et in necessitatibus suis adjuvabo ». Hungari tamen detrectaverunt illis munera seu tributa dare quæ citra contradictionem eis in aliis provinciis solvebantur. Colligitur istud ex Epistola Paschalis II *ad archiepiscopum Colociensem* data et a Baronio recitata, qui ad eum scripserat, regem et regni majores admiratione permotos, quod pallium sibi ab apocrisiariis Apostolicæ Sedis tali conditione oblatum fuisset, si sacramentum juraret, quod ei per aprocrisiarios eosdem miserat summus Pontifex, id est, sacramentum a Gregorio VII institutum, de quo mox diximus. Quare Paschalis II, ut *Hungaros* ad obsequium inclinet, ostendit quid sit pallium, deinde disserit de auctoritate Romani Pontificis in universa Ecclesia, et denique docet juramentum illud per omnes ubique provincias vigere : « Numquid, inquit, non ultra vos Saxones Danique consistunt ? Et tamen eorum metropolitani et idem juramentum asserunt, et legatos Apostolicæ Sedis honorifice tractant, et in suis necessitatibus adjuvant ». Falsa autem istius Epistolæ inscriptio, quæ extat in libris Decretalium, Baronium in errorem induxit. Nam, ut observatum a Francisco Florente ad Tit. *De usu et auctoritate pallii,* et a Baluzio in Supplemento lib. 5 de Concordia, cap. 48 num. 3, in libris Decretalium legendum non est, *Panormitano archiepiscopo*, ut vulgo editum est, et Baronius habet, sed *Colociensi archiepiscopo.*

3. *Indebitæ contributiones a quibusdam legatis petitæ.* — Sumpta inde quandoque occasio ad contributiones indebitas exigendas ; indeque illa Joannis Saresberiensis querela, lib. 5 Policrat., cap. 16. « Sed ne legati Sedis Apostolicæ manus suas excutiant ab omni munere, qui interdum in provinciis

ta debacchantur, ac si ad Ecclesiam flagellandam egressus sit Satan a facie Domini ». Et lib. 6, cap. 24 : « Provinciarum diripiunt spolia, ac si thesauros Græci studeant reparare ». Quæ per hæc tempora adeo publica erant, ut S. Bernardus ad Eugenium III Epistolam scripserit, qua eum monet, ut tales in cardinalium collegium admittat, qui cum legatione Sedis Apostolicæ ornati fuerint, « Ecclesias non spolient, sed emendent, qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant, et crimina corrigant », qui cum ad Apostolicam Sedem redierint, « redeant fatigati quidem, sed non suffarcinati simul et gloriantes, non quod curiosa seu pretiosa quæque terrarum attulerint, sed quod reliquerint pacem regnis, legem Barbaris, quietem monasteriis, Ecclesiis ordinem, clericis disciplinam, Deo populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum ». Hæc et alia hujusmodi Baluzius loco citato, de quibus etiam Baronius variis in locis.

4. *Concilium Londoniense.* — A num. 12 ad 14. Divus Anselmus, cupiens gregem sibi commissum in fidei morumque puritate regere, *Londonii* Concilium celebravit, in quo præter episcopos et abbates, pluresque Ecclesiastici ordinis regni etiam proceres affuerunt, ut quæ decreta essent a suis servanda curarent. Refert hanc Synodum Baronius ex Malmesburiensi, quia ejus tempore libri Novorum Eadmeri lucem non viderant. Sed cum nunc eos Seldeni beneficio habeamus, ex iis summarie describemus quæ ad rem nostram faciunt. Eadmerus itaque lib. 3 Novorum ait : « Anno Dominicæ Incarnat. MCII, quarto autem præsulatus Paschalis summi Pontificis, tertio regni Henrici gloriosi regis Anglorum, ipso annuente, celebratum est Concilium in Ecclesia B. Petri, etc. in quo præsedit Anselmus archiepiscopus Dorobernensis et primas totius Britanniæ, etc. Huic conventui affuerunt, Anselmo archiepiscopo petente a rege, primates regni : quatenus quidquid ejusdem Concilii auctoritate decerneretur, utriusque ordinis concordi cura et sollicitudine ratum servaretur ». In eo Concilio abbates tres ibi nominati simonia notati depositi sunt, et aliqui alii propter alias causas ab abbatiis remoti. Decretum etiam, « ut nullus archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus uxorem ducat, vel ductam retineat ». Præterea « ut presbyter, quandiu illicitam conversationem mulieris habuerit, non sit legalis, nec missam celebret, nec si celebraverit, ejus missa audiatur ». Alia hujus Synodi Decreta tom. X Concil. legenda. Porro Concilium *sancti Michaelis festo* habitum fuisse notavit novus chronographus Saxo.

5. *In eo de clericorum cœlibatu præcipue actum.* — In horum canonum promulgatione Anselmus moram nexuit, donec ad incudem revocati essent, ut ipsemet in Epistola ad Willelmum archidiaconum suum scripsit, ubi inter alia dicit : « De archidiaconibus et canonicis, qui uxores suas derelictas extra domos suas in maneriis suis ponunt (id est villis suis), existimo interim, donec aliud statuatur, tolerandum, si certam promissionem fecerint se nullam conversationem cum illis habituros, nec sine legitimis testibus locuturos ». Simeon Dunelmensis, in sua Historia de hoc Concilio loquens, ait : « Presbyteris concubinæ interdictæ sunt. Unde plures eorum ostia Ecclesiarum obseraverunt, omittentes omnia officia Ecclesiastica ». Adeo difficile fuit inveterato malo mederi. Sed quamcumque cautionem sanctus Anselmus adhibuerit, Henrici regis iram avertere non potuit. Hic enim ubi Synodus celebrata fuit, jussit Anselmum manum episcopis imponere, quos ille nuper per investituram elegerat ; quod tamen ab eo obtinere non potuit, quod lite adhuc Romæ pendente, sine Ecclesiasticæ potestatis præjudicio fieri non posse arbitraretur.

6. *Crucesignati in Oriente male habiti.* — « Anno MCII », inquit chronographus Malleacensis, « principes Christiani ceperunt civitatem Tortosam (in Syria positam) duodecimo kalendas Maii, et apud Joppen iterum rex (nempe Hierosolymorum) Balduinus impugnavit sexto kalendas Junii, ubi devicti fuerunt, et apud Romam civitatem inclusi, et duodecim consules (id est comites) capti cum aliis multis, et ipse rex evasit. Postea recuperaverunt, et Dei adjutorio devicerunt infestissimam gentem inimicorum ». Sed antequam Tortosam sibi subjicerent, miserabili prœlio victi fuere, teste Fulcherio, qui in Oriente erat : « Cum Francorum exercitus ingens », inquit Fulcherius lib. 2, « Hierusalem tenderet, aderant in illa multitudine simul Willelmus Pictaviensium comes, et Stephanus comes Blesensis, qui ab Antiochia relicto exercitu discesserat ». Addit cum his etiam fuisse Hugonem Magnum, qui frater erat Philippi Francorum regis et Veromanduorum comes, Raimundum comitem Provincialium, et Stephanum Burgundiæ comitem, iisque in Romaniæ finibus obstitisse Solimanum Turcum, et exercitum Francorum confudisse, et totum fere internecione delevisse. « Sed quia eos fatigatos, et fame et siti anxios, atque pugnæ sagittariæ indoctos esse didicit, magisquam centum millia equitum atque peditum gladio peremit. De mulieribus nempe alias occidit, alias secum adduxit ». Comes Pictaviensis perdidit quæcumque habebat, vixque mortis periculum evadens, pedes Antiochiam pervenit. Ex his qui evaserunt, *Hugo Magnus* Tarsi defunctus est.

7. *Grosulanus Ecclesiam Mediolanensem turbare incipit.* — Anselmum archiepiscopum Mediolanensem anno superiori Constantinopoli mortuum esse, nonnisi hoc anno Mediolani nuntiatum. Quod nuntium magnos tumultus in ea urbe excitavit, Grosulano qui Ecclesiam illam regebat in eam intruso, ut Landulfus Junior cap. 4 apud Puricellum fuse narrat. In antiquo Mediolanensium episcoporum Catalogo de eo legitur : « Grosulanus hanc sedem annos IX et menses IV perturbavit »,

usque ad annum nempe MCXII. « Bernardus abbas Umbrosæ-Vallis et cardinalis Romanus Grosulano favit », inquit Landulfus, qui cap. 6 apud Puricellum in Monument. Ambros. num. 294, de eodem Grosulano habet : « Quoscumque non potuit sibi blandiri, (seu blandimentis conciliare) tentavit minis terrere, presbyterum Liprandum præcipue ». Hunc pluribus Landulphus, qui nepos ejus erat, laudat, capiteque nono asserit Grosulanum Synodum provincialem Mediolani indixisse, « ut ipsum Liprandum ejusque assectatores ab ejusmodi proposito dimoveret ». Ambonem ascendit, et adversarios suos his verbis provocavit : « Si quis vult adversum me dicere aliquid, nunc dicat ; quod si modo tacuerit, amplius adversum me audientiam non habebit. Hoc cum presbytero Liprando renuntiatum fuit, et ipse principales cives ad Ecclesiam Sancti Pauli vocavit in die, quibus dixit : Videtis me abscissum naso et auribus pro nomine Christi. Unde mihi magna retributio est promissa, si in finem perseveravero, etc. Et cum hæc et plura benedicta beneque sonantia præsertim adversus simoniam dixisset, proposuit dicens : Grosulanus, qui pro archiepiscopo tenetur, est simoniacus de archiepiscopatu Mediolanensi per munus a manu, per munus a lingua, per munus ab obsequio. Et cum hæc in suo proposito procederet, sæpissime hortabatur omnes, ut cognitionem hujus propositi per divinum judicium (nempe transitu per ignem) approbatam (subaudi, *cognitionem*) in vita vel morte sua (dum scilicet per ignem transiret) manifestata per ipsum. Sed Grosulani turba hoc perturbabat auctoritate pontificum, qui Mediolani venerant ad celebrandum Synodum cum Grosulano. Verumtamen presbyter ipse adversus episcopos disputans, rationibus et exemplis suam sententiam sustinuit, nec dimisit. Grosulanus vero parvipendens hujus presbyteri verba, velut in præsentia ejus non essent prolata, Synodum suam in Ecclesia Sanctæ Mariæ, quæ dicitur Hyemalis, per duos dies tractavit ». Quæ postea contigerint, anno sequenti referemus. Erat Grosulanus caput simoniacorum in urbe Mediolanensi, Liprandus vero presbyter sanctissimus, ut ex iis quæ sæculo superiori de eo diximus perspicuum est. Grosulano tamen favebat S. Bernardus abbas Umbrosæ-Vallis et cardinalis presbyter tituli S. Chrysogoni, cujus Vita a scriptore anonymo forsan coævo edita, Romæ anno MDCXII typis mandata fuit. Papebrocius tamen ad diem XXII mensis Maii in Vita sancti Attonis, p. 196, dicit eam a Thesauro Veli ejusdem Congregationis monacho, qui initio sæculi XVII vixit, interpolatam fuisse.

8. *Moritur Wladislaus Poloniæ dux.* — Hoc anno mortuus est *Wladislaus* hujus nominis primus Polonorum dux, postquam viginti regnasset annos. Cumque de successione ejus inter *Boleslaum* et *Sbigneum* filios controversia orta esset, tandem convenit, ut æqualem uterque partem acciperet. Sbigneus filius nothus Wladislai, et *Boleslaus* hujus nominis III *Crivouslus* cognominatus fuit. De utroque legendus Chromerus lib. 5 de Rebus Polonorum.

9. *Richardus Albanensis episc. legatus in Francia.* — « Legatus in Burgundiam et Franciam directus est Richardus Albanensis episcopus, primo Sancti-Stephani Metensis Ecclesiæ decanus », inquit Hugo Flaviniacensis in Chron. Exeunte anno MCIV e Gallia discessit, ut ibidem dicemus.

10. *Letbertus fit abbas S. Rufi.* — Eo legatione fungente, *Leodegarius* episcopus Vivariensis in Septimania, « Ecclesiam Sancti-Andeoli fratribus Sancti-Rufi pro eleemosyna et religione » a se concessa passus est eis a clericis suis auferri, uti refert Paschalis II in litteris ad eum datis, quibus ei prohibet, ne Constitutiones hac de re ab eo factas et a se confirmatas infringat, et jubet ut clericos suos emendet, nisi suam Constitutionem integram ratamque custodiant. Præterea *R. Albanensis episcopus* et Sedis Apostolicæ legatus, nempe *Richardus*, mandat eidem episcopo, ut eamdem concessionem factam *Ecclesiæ S. Rufi et domno L. loci ejusdem abbati*, nempe Letberto, quam ut ipsemet scripto firmaret petierat, inconvulsam teneri faciat, et qui eam perturbare præsumpserit, anathemati subjiciat. Utraque Epistola refertur a Jacobo Petito in Appendice ad Pœnitentiale Theodori archiep. Cantuariensis, pag. 505 et seq. Quare *Letbertus* prætermissus a San-Marthanis et a Castruccio in Catalogo abbatum Sancti-Rufi, circa hujus sæculi initium ad illius abbatiæ præfecturam evectus est. Petitus enim laudatus, pag. 629, refert ex Chartario Ecclesiæ Sancti-Rufi donationem a Leodegario Vivariensi episcopo factam Ecclesiæ « Sancti-Andeoli in loco, qui Burgius dicitur », quam donat « sub providentia Letberti abbatis Sancti-Rufi, et successorum ejus ibidem canonice substituendorum » ; sed numeri in ea corrupti ; dicitur enim ea corroborata « anno Dominicæ Incarnat. MCXVIII, kalend. Junii, Indictione tertia » ; et tamen hæc Indictio neque in annum MCXVIII, neque in annum MCVIII ut errorem illum emendant San-Marthani in episcopis Vivariensibus, competit. Certe hæc donatio ante annum MCVIII a Leodegario facta ; cum currenti circiter anno *Richardus* legatus in Francia eam confirmarit, uti supra diximus.

11. *Est auctor libri de Floribus Psalmorum.* — Composuit Letbertus librum *de Floribus Psalmorum*, quem Oudinus in Supplement. de script. Eccles. testatur se vidisse Ms. tribus voluminibus in-fol. in Biblioth. Branensi ordinis Præmonstratensis in tractu Suessionico, quem ait esse « insigne et prolixum in Psalmos omnes Davidis Commentarium ». Præterea Mabillonius tom. I Analect. pag. 289, e tenebris eruit Epistolam Galteri episcopi Magalonensis *ad Robertum præpositum Insulanum* datam, in qua Galterus ait, Hesceliuum Insulæ in Flandria canonicum diligenter inquisiisse « de Floribus Psalmorum, quos a sanctæ memoriæ Letberto, olim canonico vestro, postmo-

dum Sancti-Rufi abbate audierat exceptos, et in unum collectos ». Addit Galterus Hescelinum *totum aut partem illius operis* a se petiisse, seque illud *toti* Insulanæ *Ecclesiæ* mittere. Galterus autem anno MCVIII Magalonensis Ecclesiæ episcopus dictus, annoque MCXXIX vita functus.

12. *Liber ille male Galtero adscriptus.* — Trithemius in lib. de Script. Eccles., in voce *Galterus*, plures scriptores in errorem induxit; ait enim: « Scripsit ad petitionem præpositi et clericorum Insulensis Ecclesiæ super Psalterio lib. 1 ». Et tamen ex Galteri Epistola laudata, de qua Trithemius loquitur, constat eum librum *de Floribus Psalmorum* inscriptum, ex Expositionibus Augustini, Cassiodori et aliorum Ecclesiæ doctorum a Letberto compositum, Galterum misisse ad Robertum præpositum Insulanum aliosque ejusdem Ecclesiæ canonicos, non vero Opus aliquod *de Floribus Psalmorum* a seipso editum. Hunc Trithemii lapsum cum San-Marthani non animadvertissent, in episcopis Magalonensibus unum Galterum in duos divisere, quorum alter Magalonensis Ecclesiæ episcopus fuerit, alter vero Insulensis Ecclesiæ canonicus et auctor Commentariorum in Psalmos, *de quo*, inquiunt, *Joannes Trithemius.*

13. *Galterus poeta cum Galtero episc. Magalonæ male confusus.* — Horum errorum fons et origo *Henricus de Gandavo*, in lib. de scrip. Ecclesiasticis, qui de Galtero scripsit: « Walterus, Insulis, oppido Flandriæ oriundus, Magalonensis episcopus, exposuit Psalterium limitato sermone, ad petitionem præpositi et clericorum Insulensis Ecclesiæ ». Nam hæc verba cum legisset Trithemius, Walterum seu Galterum inter scriptores Ecclesiasticos reposuit. Cum vero illis ista subjecerit Henricus de Gandavo: « Walterus dictus de Castellione, Insulis oriundus, unde est illud monasticum,

Insula me genuit, rapuit Castellio nomen,

scripsit gesta Alexandri Magni eleganti metro. Qui liber in scholis Grammaticorum tantæ dignitatis est hodie (post medium scilicet seculum XIII, quo Henricus de Gandavo floruit), ut præ ipso veterum poetarum lectio negligatur ». Valesius Andreas in Biblioth. Belgica, et Miræus in Notis ad Henricum Gandavensem pag. 165, ex illis intulere, *Henricum Gandavensem* unicum Galterum, qui circa annum MCCLV floruerit, in duos dispertitum esse. At accurate Henricus de Gandavo utrumque *Galterum* distinxit, certumque est, poetam ante annum millesimum ducentesimum secundum Opus suum heroicum publicasse, cum illud dicarit *Willelmo II*, ex archiepiscopatu Senonensi ad Rhemensem translato anno MCLXXVI, ac postea cardinali creato. De isto Willelmo, filio Theobaldi hujus nominis III, Campaniæ comitis, pluribus agit Marlotus in Metropoli Rhemensi, docetque ejus mortem contigisse anno millesimo ducentesimo secundo, et eo Ecclesiam Rhemensem regente, *Galterum* Vitam Alexandri Magni decem libris constantem, (quot sunt litteræ in vocabulo, *Guillermus*, non vero *Willelmus*, ut perperam Marlotus) ei consecrasse, ita ut quilibet Poematis liber ab unaquaque incipiat. Addit Marlotus illud adhuc Ms. in Bibliotheca Rhemensi asservari. Verum sæculo elapso ter impressi sunt *libri decem Alexandreides, sive de Gestis Alexandri Magni*, sub nomine Philippi Gualteri Castellionensis, quorum antiquissimum manuscriptum Bulæus tom. II Hist. Universitat. Parisiensis pag. 740, ita inscriptum sese legisse testatur. Vidi tertiam editionem *Philippi Gualteri poetæ Alexandreides* libros decem continentem, Lugduni anno MDLVIII curatam, in Bibliotheca illustrissimi domini de Mazaugues, pulchris characteribus, prout ferebant illa tempora, impressam. Nuper Lugduni Batavorum prodiit Collectio veterum aliquot scriptorum, in qua extat *Gualteri Castellionensis disputatio adversus Judæos* hactenus inedita. Hæc fusius discussa, quia hactenus non satis cognita. *Letberto* successit in abbatiam S. Rufi beatus *Oldegarius*, prior monasterii Barcinonensis Sancti-Adriani, idque anno MCVIII, ut habet Diagus in Hist. comitum Barcinonensium lib. 2, cap. 85. De *Oldegario* sæpe mentio infra occurret.

PASCHALIS II ANNUS 4. — CHRISTI 1103.

1. *Otto consecratus Bambergensis episcopus a Paschali papa litteras ad suam Ecclesiam dat.* — Annus sequitur millesimus centesimus tertius Redemptoris, undecima Indictione, quo Paschalis papa die Pentecostes consecravit episcopum Babenbergensem, Ottonem, cancellarium imperatoris, a schismaticis transfugam ad Catholicos. Quomodo autem ista se habuerint, ex ejusdem Vitæ Actis fidelissime scriptis sic accipe[1] : « Igitur acceptis litteris, juxta verbum domini Apostolici, beatus Otto Romam in Ascensione Domini veniens, transivit, et in Anagnia civitate Campaniæ dominum Apostolicum invenit. Porro viri honorati qui cum eo erant, data et accepta salute, dominum Apostolicum etiam ex parte salutant Ecclesiæ Babenbergensis, subdentes petitionem et vota pro electo. Otto vero nihil cunctatus, ordinem et modum ascensionis aperit, fatetur omnia, baculum ponit et annulum ad pedes Apostolici, temeritatis vel errati veniam petit, insinuans tamen non voluntate sua, sed potestate factum aliena : pro quo et severius in se canonicæ districtionis sibimet imprecatur ultionem. Apostolicus vero, vir summæ prudentiæ, constantiam ejus admiratus, levare jubet insignia : negat ille, indignum se et peccatorem protestatus. Cum Apostolicus : Sancti Spiritus, inquit, festum propinquat, tanti arbitrii consiliis rem hanc commodare debemus. Deinde ubi de his satis utrinque dictum est, benedictione accepta, Otto cum suis ad hospitium adgreditur (regreditur). Ubi multa secum tota nocte et sequenti die tractabat, malitiam temporum, anxietates et pericula pastorum, inobedientiam et inquietudines subditorum, postremo quidquid in tali re duri vel adversi esse potest, ante oculos ponebat ; ac plena deliberatione, omnibus depositis, privatus et quietus apud se vivere decrevit. Itaque accitis sociis viæ, quid deliberasset aperuit, moxque, valefaciens domino Apostolico et curiæ, per viam qua venerat redire cœpit.

2. « Cumque iter cucurrisset, missis legatis, sub sanctæ obedientiæ mandato Apostolicus redire jubet abeuntem. Mittit dona donorum significantia, monet cor et corpus aptare Spiritus sancti donis. Quid faceret ? Obedientia retrahitur, a comitibus repellitur, et cum tremore ac reverentia, juxta mandatum domini Apostolici reversus, in sancto die sacrosanctæ Pentecostes, petentibus nuntiis... talis suæ ab ipso domino Apostolico investitur, multoque decore ac lætitia totius curiæ, sancti Spiritus invocatione, inter missarum solemnia in episcopum consecratus est ; et revertens, de itinere litteras exspectatas Ecclesiæ suæ præmisit ». Quibus narratur, quæ cum ipso a Paschali Pontifice gesta essent ; sic enim se habent :

3. « Otto Dei gratia Babenbergensis episcopus, Eberardo præposito, Adalberto decano, cæterisque fratribus omne bonum.

« Quantum ego novi et expertus sum charitatem vestram, scio vos jamdiu exspectare eventum nostri laboris, ut de nostro successu, siquidem bene, per misericordiam Dei gaudeatis. Ne ergo diutius suspensi aut dubii sitis de nobis, aut si justum est, sincerissime gaudeatis, litteris istis vobis significare decrevimus, quam misericorditer Deus more suo post immensos labores et sudores plurimos nobiscum operatus sit. In die Pentecostes sancto, qui ex adventu sancti Spiritus factus et cunctis fidelibus universe solemnis est ; illo, inquam, die, Deo sic ordinante, in Anagnia civitate Campaniæ, quæ[1] Romanam dividit et Apuliam, episcopalis benedictionis munus, quamvis indignus Domino largiente suscepi, venerabili papa domino Paschali manum imponente, cæteris vero episcopis plurimis cooperantibus, clero quoque Romanæ Ecclesiæ, cujus magna pars ea die in eamdem civitatem convenerat, adstante et consentiente. Et quod nulli a Romano Pontifice consecrato nostris temporibus contigit, sine obligatione alicujus juramenti consecratus sum. Hujus loci, hujus diei, hujus gratuitæ misericordiæ Dei semper memores esse debemus ; ut vos memores esse velitis cum gratiarum actione obnixe precamur :

[1] Vit. Otton. l. i. c. 7.

[1] Adde *ditionem*, sed non quod prope Anagniam sit Apulia, sed quod Northmanni, qui duces dicerentur Apuliæ, pæne usque Anagniam confinia dilatassent.

præcipue cum aliæ quamplures venerandæ personæ de magnis rebus ad Apostolicam Sedem agentes, infecto negotio redierunt. Valete ». Pergit auctor : « Apostolicus vero has commendatitias litteras Ecclesiæ scripsit pro dilectione Ottonis episcopi :

4. *Paschalis papæ Epistola ad Bambergensem Ecclesiam.* — « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Babenbergensi salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quanto affectionis debito Babenbergensis Ecclesia ab ipso suæ institutionis primordio Sedi Apostolicæ constringatur, etsi nos lateret, litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod affectionis debitum venerabilis frater Otto, vestræ Ecclesiæ electus, constanter tenuisse ac tenere cognoscitur, cum per tot et tanta pericula ad Apostolicæ Sedis visitationem percurrat. Nos igitur eum debitæ benignitatis affectione suscepimus, et juxta vestræ dilectionis desiderium, nostris tanquam beati Petri manibus, salvo metropolitani jure, vobis per Dei gratiam præsulem ordinavimus. Hunc igitur sub præsentium litterarum prosecutione ad Ecclesiæ vestræ regimen remittentes, plena hortamur affectione diligi, plena humilitate venerari. Confidimus enim eum disciplinæ Ecclesiasticæ futurum esse custodem, et salutis vestræ sollicitum provisorem. Huic ergo sedulis officiis obedite, et gratiam vobis in eo conciliate cælestem. Integritatem Catholicæ fidei firmam semper in omnibus conservate ; Sedi Apostolicæ semper devotius adhærete, ut per ejus consortium a contagiis omnibus liberi, ad æternæ salutis portum feliciter pervenire, Domino largiente, mereamini ». Hucusque ex litteris Paschalis papæ. Ad quem autem sanctitudinis verticem Otto a Romano Pontifice initiatus sacerdotio venerit, aliqua ex parte suis locis dicturi sumus inferius. Qui vero ista uberius scire cupit, quæ citavimus ejus Vitæ Acta perlegat ; mox enim una cum episcopali unctione donis Spiritus sancti ita est abunde repletus, ut Apostolorum instar loqueretur magnalia Dei, et operaretur mirabilia de lege ejus. Paschalis autem tantam virtutem eo mox compensavit honore, ut usum pallii duplicatis diebus ipsi concesserit, cum quater tantum in anno eo utendi ejus prædecessores accepissent a Romanis Pontificibus facultatem.

5. *S. Anselmus Romam veniens et Paschalis papa pro Ecclesiæ Anglicanæ libertate cum Henrico rege agunt et laborant.* — Hoc eodem anno, rebus Ecclesiasticis in Anglia fluctuantibus, vigentibus et in dies magis excrescentibus discordiis inter regem Henricum, et S. Anselmum archiepiscopum Cantuariensem, ob investituras Ecclesiasticas, quas sibi rex sumere, antistes vero e sæculari potentia vindicare studebat ; idem S. Anselmus rogatus a rege Anglia discedere et Romam se conferre, quinto kal. Maii[1] Romam proficiscitur, præcurrente ejusdem Henrici legato ad Paschalem Pontificem, cujus sententia tanta controversia finem accepit. Res gestas ab Edinero itineris comite diffuse fuisse conscriptas, tum idem ipse testatur auctor[1], tum qui ab eo accepit, affirmat Willelmus Malmesburiensis, qui ea cuncta compendio retexuit, ex quo hæc accipe : « Convenitur (Anselmus) a rege et episcopis et magnatibus, ut ipse Romam dignetur proficisci, quod alii minus egerant sua præsentia suppleturus. Non careret effectu, quod vellet, quem Sedes Apostolica tanti penderet : impenderet modo hunc laborem patriæ, quo pacem Ecclesiæ, quo dignitatem repararet imperii. Iste precibus flecti non nescius, ne omnia suo tantum videretur præsumere arbitrio, consensit iturum se, ne cunctorum voluntati deesset. Quanquam legatorum penuria eos ad unum senem annis gravem, corpore debilem adegisset : scirent tamen, nihil se Apostolico suggesturum, quod antecessoris sui gloriam abrogaret, statuta effringeret. Tu tantum, inquit, vade, et in Apostolici præsentia, legato, si vera dicat, testimonio tuæ auctoritatis adstipulare.

6. « Consensu accepto, discessum est ab invicem. Anselmus continua prosperis flatibus maxima pericula transvectus, bona etiam fortuna terrenum iter Romam usque emensus est. Ubi Apostolico favore et senatoria frequentia exceptus, paucis diebus silentio et quieti indulsit, jubente papa. Cumque vires resumpsisset otio, die constituto palatium Lateranense ingreditur. Adest et nuntius, qui paucis diebus adventum ejus præveneral, notus jam Romæ, Willelmus de Warlewast electus Exoniensis Ecclesiæ. Is omnes impendens eloquentiæ vires, causam regis perorabat, ut ei omnes paternæ fraternæque consuetudines redderentur. Angliam peculiarem esse Rom. Ecclesiæ provinciam, et ei tributa quotannis persitare regem, sicut munificum ita magnanimum. Dedecus ei videri et esse, si antecessorum suorum jura perderet, quos ipse et animi magnitudine et opum affluentia longe præiret et premeret. Provideret itaque papa regis honori, consuleret sibi, quem non dubitaret magno fructu emungendum pecuniæ, nisi putaret abstinendum canonum severitate. His et aliis ad causam valentibus dictis, traducta est in sententiam Romana curia, obnixis favoribus regis vota debere impleri pronuntians.

7. « Silebat interea Pontifex uterque, perorantis ampullas et adulantium fumos prudenter attendens, latenter irridens. Tum legatus putans illorum taciturnitatem esse conniventiam, securus erupit : Plurima hinc inde possunt agitari verba, sed hæc est summa, quod dominus meus nec pro amissione regni patietur sibi Ecclesiarum investituras auferri. Nec ego, inquit papa, pro capitis mei redemptione eum investituras permittam impune habere. Hujuscemodi dicti tenore conversæ fautorum linguæ, et in diversa mutatæ : Benedicta, inquiunt, cordis

[1] Roger. in Annal. hoc anno.

[1] In Præfat. in Vit. S. Anselmi.

tui constantia, benedicta oris tui loquela. Legatus confusus obticuit ». Recitat et ista Edinerus in Vita Anselmi istis verbis : « Legatus inter alia, quod rex ipse nec pro regni amissione investituras Ecclesiarum pateretur amittere, minacibus verbis asseruit. Ad quæ papa : Si quemadmodum dicis, rex tuus nec pro regni amissione patietur Ecclesiarum donationes amittere, scias (ecce coram Deo dico) quia nec pro sui capitis redemptione eas illi aliquando Paschalis papa impune permitteret habere ». Pergit vero Willelmus : « Effecit tamen (legatus videlicet) ut nonnullæ consuetudines patris regi laxarentur, ipsoque interim ab excommunicatione, quod aliquos investierat, immuni, investiti auctoritati canonum subjacerent; eorum satisfactio Anselmi commissa judicio. Qui cum remeandi licentiam accepisset, alter reditum excusavit dicens se voti reum eundi ad Sanctum Nicolaum; aversabatur dicto intentio. Nitebatur enim, ut quoquo modo papam a sententia traduceret. Quod ubi ad nihilum tendere vidit, compendiario tramite archiepiscopum ad Placentiam anticipavit. Aliquantis ergo diebus communiter perrectum. Sed cum eos viæ separaret divortium, ille quod ante celaverat aperuit, dicens : Mandat tibi dominus meus, quod si sic te sibi exhibueris, sicut antecessor tuus exhibuit se patri suo, libenter volet adventum tuum in Angliam; sin minus (prudenti loquor) scis quid sequatur. Ita Willelmo citato in Angliam, Anselmus Lugdunum contendit, indeque misit litteras regi super veritate dictorum Willelmi exsculpenda ». Epistolarum seriem, quæ in immensum porrigitur, Apostolici ad regem, et Anselmi ad regem, et regis ad Anselmum, hic non placuit intexere : volentibus legere, liber Edineri copiam faciet; quas ideo vir ille apposuit, ut nullus eum mendacii carperet, et ut ipse invictum robur dictorum assumeret. Affluebat enim otio, utpote solius Anselmi Gestis enucleandis intentus. Ego majus opus moveo, et in multorum Gesta conor, ideoque necessaria tantum libans, fastidio lectorum mederi meditor. At idem auctor [1], in rebus gestis ipsius Henrici aliquot recitat Paschalis papæ Epistolas, quarum prima tunc ad ipsum regem reddita, ad præsentem annum spectat, quæ sic se habet :

8. « Paschalis episcopus, Henrico regi salutem.

« In litteris, quas nuper ad nos per familiarem tuum nostræ dilectionis filium clericum Willelmum transmisisti, et personæ tuæ sospitatem cognovimus, et successus prosperos quos tibi superatis regni adversariis benignitas divina concessit. Audivimus præterea optatam virilem sobolem ex ingenua te et religiosa conjuge suscepisse. Quod profecto cum nos lætificaverit, opportunum rati sumus, nunc tibi præcepta et voluntatem Dei validius inculcare, cum amplioribus beneficiis benignitati ejus te prospicis debitorem. Nos quoque divinis beneficiis benignitatem nostram penes te sociare optamus : sed grave nobis est, quia id a nobis videris expetere, quod omnino præstare non possumus. Si enim consentiamus, aut patiamur investituras a tua excellentia fieri; et nostrum proculdubio et tuum erit immane periculum. Qua in re contemplari te volumus, quid aut non faciendo perdas, aut faciendo conquiras. Nos enim in prohibitione hac nihil amplius obedientiæ, nihil liberalitatis per Ecclesias nanciscimur; nec tibi debitæ potestatis aut juris subtrahere quidquam nitimur, nisi ut erga te Dei ira minuatur, et sic tibi prospera cuncta contingant; ait enim Dominus [1] : Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Dices itaque : Mei hoc juris est. Non utique, non est imperatorium, non regium, sed divinum. Solius illius est, qui dixit [2] : Ego sum ostium. Unde pro ipso te rogo, cujus hoc munus est, ut reddas hoc ipsi, ipsi dimittas, cujus amore etiam quæ tua sunt debes. Nos autem cur tuæ obniteremur voluntati, cur absisteremus gratiæ, nisi Dei sciremus nos in hujus negotii consensu voluntati obviare, gratiam amittere? Cur tibi quidquam negaremus, quod cuiquam esset mortalium concedendum, cum beneficia de te ampliora sumpserimus?

9. « Prospice, fili charissime, utrum decus an dedecus tibi sit, quod sapientissimus et religiosissimus Anglicanorum episcoporum Anselmus, propter hoc tuo lateri adhærere, tuo veretur in regno consistere. Qui tanta de te bona hactenus audierant, quid de te sentient? quid loquentur, cum hoc fuerit in regionibus divulgatum? Ipsi qui coram te tuos excessus extollunt, cum præsentia tua caruerint, hoc profecto validius infamabunt. Redi ergo, charissime fili, ad cor tuum : propter misericordiam Dei, et propter amorem Unigeniti deprecamur; revoca pastorem tuum, revoca patrem tuum. Et si quis (quod non opinamur) gravius se adversus te gesserit, si investituras adversatus fuerit : nos juxta voluntatem tuam, quantum cum Deo possumus, moderabimur. Tu tamen talis repulsæ infamiam a persona tua et regno removeas. Hæc si feceris, et si gravia quælibet a nobis petieris, quæ cum Deo præberi facultas sit, profecto consequeris, et pro te Dominum, ipso adjuvante, exorare curabimus, et de peccatis tam tibi quam conjugi tuæ sanctorum Apostolorum meritis indulgentiam et absolutionem faciemus. Filium autem tuum, quem ex spectabili et gloriosa conjuge suscepisti, quem (ut audivimus) egregii patris Willelmi nomine nominasti, tanta tecum imminentia confovebimus, ut qui te vel illum læserit, Romanam Ecclesiam videatur læsisse. Datum Laterani, nono kalendas Decembris ». Et inferius idem auctor : « Eratque tunc Anselmus archiepiscopus iterum tempore istius regis Lugduni exul apud Hugonem ejusdem civitatis archiepiscopum, quando epistola

[1] Willel. de reb. gest. reg. Angl. l. v.

[1] 1. Reg. x. — [2] Joan. xx.

prima, (nempe ista), quam apposui, emissa est.» At nihil in præsens profuerunt litteræ istæ, sed rex in S. Anselmum, cujus instigatione hæc a Pontifice scribi putabat, gravius commotus, quam potuit in eumdem vindictam exercuit: nam audi Edinerum, qui ait [1]:

10. «Rex autem Henricus, ut comperit papam in sua sententia stare, mox archiepiscopatum in suum dominium redegit, et Anselmum suis omnibus spoliavit. Acta sunt hinc inter eos multa, et anno uno et semis indignatio regis non est sopita». Et inferius: «Post hæc, tum pro exercendo Ecclesiasticæ disciplinæ rigore (vigore) tum pro Ecclesiasticarum rerum in Anglia revelatione, relicta Burgundia Anselmus in Franciam ivit. Quod ubi regi Anglorum Henrico innotuit, revestivit illum de suis, et in amicitiam ejus receptus est. Conversante dehinc Anselmo in Northmannia, reversos ait legatos regis ad Paschalem papam pro explendo eo negotio». Quid autem confectum sit hac postrema legatione, suo loco dicturi sumus.

11. *Ivonis litteras defert Walo episcopus Parisiensis ad Paschalem papam.* — Quod autem idem Edinerus in his enarrandis testetur, Walonem, alias Galonem, Parisiensem episcopum, de quo nos ante biennium ex Ivonis Epistolis pluribus egimus, functum legatione Pontificia, tunc Romæ fuisse, dum S. Anselmum contigit ex dicta cum rege causa in Urbe morari, atque interfuisse elevationi reliquiarum S. Priscæ: hic primum occasionem, unde oborta sit ei Romam eundi, quid ibi fecerit, et quonam ab eodem Paschali papa sit missus antequam reverteretur in Gallias, dicturi sumus. Petenda sunt ista ex Ivonis Epistolis, cujus testificatione patet, hoc eodem anno, Ivonem ipsum Romam ad Paschalem Pontificem pro deponendo onere episcopatus, aliisque negotiis Ecclesiasticis magni momenti instituisse profectionem, secumque adscivisse socium eumdem Walonem, sive Galonem, Parisiensem episcopum, cujus causa tantopere laborasset, pervenisseque usque pæne ad Alpes. At quoniam paratas ab adversariis foventibus regis causam sibi novit insidias, destitit prosequi cœptum iter; præmisit tamen eumdem Walonem episcopum, qui suo nomine cuncta quæ ipse cum Pontifice pertractaturus erat, ejus auribus deberet inferre, litterasque eidem ad Paschalem dedit hujusmodi [2]:

12. «Paschali summo Pontifici, Ivo humilis sanctitatis suæ filius, quidquid potest esse felicius.

«Quoniam pro gratia nobis collata decorem Ecclesiæ Dei diligimus, multa inordinate in eadem fieri vehementer dolemus. Qui in quibusdam subditis cum quædam corrigere, vel cum quosdam ad meliora promovere studemus, ipsi in stercoribus suis computrescere cupientes, litteras a Sede Apostolica, nescio quibus surreptionibus impetratas nobis, deferunt ad palliandam malitiam suam, vel defendendam inobedientiam. Unde sit in Ecclesiæ mirabilis contemptus mandatorum Dei, et ineffabilis morum corruptela: cum ibi invenit quorumdam perversitas incorrepta confugium, ubi innocentia sola deberet habere præsidium. Et quod mirabilius et miserabilius est, isti vitæ suæ curiosi corruptores ab ipsis columnis gratanter audiuntur, cum vitam religiosorum aliquibus maculis respergere moliuntur, quibus non est credendum de aliena injustia, quandiu non discesserint a sua. Cum itaque tam pro nostra insufficientia, quam pro subditorum duritia prædictæ causæ de fructu laboris nostri pæne desperare nos cogant: onus quod pæne infructuose portamus, deponere sæpe deliberamus, et pennas columbæ nobis dari flagitantes, avolare a molestiis inutilibus, et in mentis solitudine quiescere præoptamus. Hac itaque necessitate commoniti, præsentiam sanctitatis vestræ adire cupientes, et de his quæ dicta sunt, cum multis aliis vobiscum tractare cupientes, venimus pæne usque ad Alpes; in quarum angustiis quia insidias nobis paratas audieramus, usi magnorum virorum consilio, inito itinere supersedimus. Dominum itaque Walonem confratrem et coepiscopum nostrum, qui in suspectis locis ad occultandum se aptior est, paternitati vestræ transmisimus: in cujus ore verba nostra posuimus, quatenus eum tam pro sua quam pro nostra necessitate paterne audiatis, et quæ corrigenda sunt corrigatis, et quæ utiliter statuenda firmiter statuatis. Quamvis enim, quod ratio suadet, vel quod usus approbat, vel episcopalis moderatio disponit, per se satis vigere videatur: tamen clarius fit, et quasi quadam luce irradiatur, cum id quod prohibendum, vel præcipiendum est, decreto Apostolico roboratur». Hucusque Ivo ad Paschalem papam.

13. *Elevatio reliquiarum S. Priscæ Romæ.* — Cum autem idem Walo Romam venisset, tractaretque tam sua, quam credita sibi ab Ivone negotia cum Pontifice, contigit eum illic reperisse S. Anselmum (ut audisti) itidem occasione negotiorum curiam frequentare, innotuisseque ei atque usu familiaritatis adstringi, atque una cum ipso interfuisse elevationi reliquiarum S. Priscæ, et ex ejus corpore os etiam accepisse, ex eoque partem Edinero impertitam esse. Recitat ista omnia Edinerus in Anselmo, atque ex ejus verbis ista narrat de reliquiis iisdem Romæ acceptis: «Romæ, inquit, eram, et oratorium nominatæ martyris Priscæ, in quo beatissimus Apostolorum princeps Petrus altare sacravit, vetustate consumptum dirutum est, et corpus martyris in nova reconditum Ecclesia, me adstante, levatum est. Igitur cum loci ipsius cardinalis reliquias in suo jure haberet, et ipse mihi familiaris existeret, os istud quod videtis, de sacro corpore sumptum, mihi pro signo mutui amoris dedit. Finierat præsul in istis. At ego earumdem reliquiarum habendarum amore illectus, ut ex ipso osse mihi partem daret, deprecari episcopum cœpi. Et ille: Accipe, inquit, et

[1] Edin. in vita S. Anselmi, l. II. — [2] Ivo Ep. XXIX.

quantum inde primo conatu frangere poteris, tuum sit. Accepi, et en, extra quam sperabam, in principio mei conatus una mihi particula in dextera manu remansit. Cumque de parvitate ipsius mœrorem animi dissimulare nequirem, et ut semel adhuc frangere inde mihi liceret, magnopere gestirem, rupit desiderium meum Anselmus, et ait: Noli, noli, quod habes sufficiat tibi. In veritate quippe dico tibi, quod pro toto auro, quod Constantinopoli et ultra citrave habetur, non omitteret domina ipsa cujus est, quin illud sibi vindicaret in die resurrectionis cunctorum. Quamobrem si debitam illi reverentiam exhibueris, æque suscipiet, ac si toti corpori ejus exhiberes. Quod ego audiens acquievi, et quam decentius potui, ipsum ex hoc hucusque servavi. De quo osse post plures dies, Petrus quidam monachus Cluniacensis, vir suo tempore magnæ auctoritatis, qui camerarius erat domini papæ Urbani atque Paschalis, ad nos veniens, a me percunctatus est quid sentiret. At ille, ubi me referente accepit qualiter id adeptus fuerim, vera omnino esse confessus est, quæ episcopus inde dixerat, seque præsentem fuisse asseruit, quando idem os a corpore martyris sublatum a cardinali susceperat». Hæc de elevatione reliquiarum et delatione earum in Gallias, ubi tunc adhuc erat cum S. Anselmo Edincrus, expectans ut inter ipsum atque regem obortæ controversiæ sedarentur. Porro quod idem affirmat eumdem Walonem Parisiensem episcopum functum esse munere Apostolicæ legationis; quænam ista fuerit, anno sequenti suo loco dicemus.

14. *Dispensatio in quarto gradu consanguinitatis cum duce Poloniæ.* — Quo pariter anno Paschalis papa dispensavit super consanguinitatis impedimentum in matrimonio, quod contractum est inter Boleslaum Poloniæ ducem, et filiam Russiæ regis Sbislavam nomine, in quarto consaguinitatis gradu sibi conjunctam. Hæc Longinus, cæteris antiquitate sicut et veritate præstans.

15. *Privilegium monasterio Bantino in Apulia.* — Hoc eodem anno, Paschalis papa dedisse reperitur Privilegium nobili monasterio Bantino in Apulia, de quo etiam superius, quod a Northmannis exstructum sub speciali cura Romanæ Ecclesiæ fuerat reservatum. In cujus fine hæc habentur de tempore ipsius: «Datum Laterani per manum Joannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis diaconi, II kal. Jun. Indict. XI, Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo tertio, Pontificatus quoque domini Paschalis papæ Secundi anno quarto». Extat sigillum sub plumbo pendenti, in quo sunt effigies beatorum Pauli et Petri ab uno latere, ab alio nomen descriptum Paschalis papæ II. In sigilli autem crepidine circumcirca verba ista: VERBO DOMINI CÆLI FIRMATI SUNT.

Anno periodi Græco-Romanæ 6596. — Anno Æræ Hispan. 1141. — Anno Hegiræ 497, inchoato die 5 Octob., Fer. 2. — Jesu Christi 1103. — Paschalis II papæ 5. — Henrici IV reg. 48. imp. 20. Alexii Comneni imp. 23.

1. *S. Otto ordinatur episc. Bambergensis.* — A num. 1 ad 5. Canisius Tom II Antiq. Lect. refert Vitam S. Ottonis episcopi Bambergensis, ab auctore anonymo scriptam, qui in Præfatione dicit se narrare, quæ probatissimi viri *ab ipso gesta oculis suis viderunt*. Lib. 1, cap 1, ait: Ex Suevia duxit originem, «et percursis aliquibus poetis et philosophis, et Grammaticæ metrorumque regulis tenaci memoriæ commendati, etc. in Poloniam peregre vadens, ubi sciebat litteratorum esse penuriam, scholam puerorum accepit, etc. Ob ea igitur studia omnibus gratus, etc. Legationibus etiam et responsis, inter magnas personas disserendis apprime aptus erat». Anno superiori renuntiatus est episcopus Bambergensis ab Henrico imperatore, ut ibidem ex Urspergensi in Chron. Baronius n. 14 narrat, qui et currenti ex laudato auctore ejus Vitæ ostendit, cum die Pentecostes a Paschali II consecratum fuisse Bambergensem episcopum. Fuit is postea Apostolus Pomeranorum, ut suo loco videbimus (1).

2. *Dissidium inter Henricum regem et S. An-*

(1) Non isto quidem anno, sed triennio post, anno MCVI, S. Otto a Paschali II episcopus Bambergensis consecratur, ut ex Vita ejus, ab Ebbone, ut putant, conscripta, PP. Bollandistæ ad diem II Julii perspicue demonstrant; ait enim scriptor ille subæqualis: «In die sacra Pentecoste quæ erat tertio idus Maii (anno nempe MCVI, qui eam diem Pentecoste sacram habebat) propriis manibus solemniter Ottonem consecravit». Erravit igitur Pagius, hanc consecrationem triennio anticipans, sed venia dignus est, eo quod ante editum hoc Ebbonis scriptum gnoratum fuerit pii hujus antistitis electionem Romanam consecrationem ejus triennio præcessisse; quare anno MCII electus, ut recte Urspergensis, nonnisi anno MCVI initiatus fuit. MANSI.

selmum de investituris. — A num. 5 ad 11. Acerrime in Anglia de jure investiturarum disputatum. Rem gestam referam ex Eadmero lib. 3 Novorum, qui ait Henricum regem Cantuariam venisse cum Anselmo ea de re acturum. Qui videns Anselmi constantiam in juribus Ecclesiæ conservandis, « hæc inter voce summissa rex antistiti mandat et multis precibus obsecrat, quatenus ipse per se Romam ire, et quod alii nequiverant, sua sibi industria conetur acquirere, ne ipsi perdendo suorum jura antecessorum, ei vilior fiat. Sensit pater quo hæc vergerent, et respondit : Differantur hæc, si placet, usque in Pascha, ut audito episcoporum regnique primatum consilio, qui modo non adsunt, respondeam hinc ». Noluit Anselmus in re gravissima, aut arbitrio suo, aut turbatæ regis menti concedere, et in Paschate in curiam venit. « Communis consilii vocem unam accepit, æquum scilicet fore illum tantæ rei gratia, viæ laborem debere non subterfugere ». Finitis itaque Paschalibus festis Angliam reliquit, et *V kalend. Maii* navem conscendit.

3. *Quidam Angliæ episcopi animum regis exasperant.* — Tres episcopi qui nuper Romæ regis causam egerant, reduces retulerunt, *Paschalem* papam vivæ vocis oraculo aliud regi indulsisse, quam litteræ a monachis allatæ testarentur ; et horum præsulum auctoritate suffragioque, rex in vindicando investiturarum jure pertinacior fuerat. Sed Anselmi constantia fecerat, ut rursum novi oratores in Urbem pergerent, relaturi certius, an monachorum litteris, an vero episcoporum testimonio standum esset. Indigne tulit Romanus Pontifex, in dubium vocari, an unum monachis, aliud episcopis mandatum regi perferendum dederit ; et anathematis sententiam in episcopos fulminavit. Recitat Eadmerus litteras ea de re a Paschali II ad S. Anselmum datas, in quibus inter alia scribit : « Dolemus, quia confratres nostros episcopos, legatos regis Anglorum benigne suscepissemus : quæ nec diximus eis, nec cogitavimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audivimus enim eos dixisse : Quia si rex in aliis bene ageret, nos investituras Ecclesiarum nec prohibere, nec factas excommunicare. Et quod ideo nolebamus chartæ committere, ne sub hac occasione et cæteri principes in nos inclamarent. Unde Jesum, qui renes et corda scrutatur, in animam nostram testem inducimus, si ex quo hujus sanctæ Sedis curam cœpimus gerere, hoc immane scelus vel descendit in mentem ; et hoc a nobis Deus avertat, ut est ; et non surrependo inficiat nos, ut aliud habeamus ore promptum, aliud corde reconditum ».

4. *Paschalis II investituras damnat.* — Anselmus Romam perveniens, *Guillelmum* Henrici regis legatum invenit. Ubi ergo adventus ejus summæ Sedis antistiti nuntiatus, illum deprecatus est, quatenus diem illum atque sequentem a fatigatione sui apud S. Petrum quietos duceret. « Dein papæ præsentatus, honorifice suscipitur : ac pro ejus adventu, ipse et quæ confluxerat Romana curia, vehementer se lætari fatetur, etc. Adest et Willelmus, legationi qua fungebatur toto studio curam impendens, etc. Exponit etiam statum regni regiamque in Romanos munificentiam, unde ampliori quadam et digniori præ cæteris sublimitate, ex Apostolica largitione regis Anglorum probat antiquitus usos : eaque re non solum molestum et indecens fore huic suorum antecessorum jura perdere, verum etiam sicut se certo cognovisse ferebat, magno hoc ipsum Romanis damno futurum, si contigeret. Et dum forte locum recuperandi inventuri non essent, ab eis sero lugendum, etc. ipse nihilominus pontificum Pastor, cum ad cuncta sileret : et quid quisque diceret, prudenti consideratione examinaret ; æstimans Willelmus jamjam illum pro favore Romanorum in se, nihil eorum quæ quærebat sibi negaturum, erupit et ait : Quidquid hinc inde dicatur, volo norint quicumque assistunt, dominum meum regem Anglorum nec pro amissione regni sui passurum se perdere investituras Ecclesiarum. Tunc vir Apostolicus paucis hæc verba locutus est : Si quemadmodum dicis, rex tuus, nec pro regni amissione patietur Ecclesiarum donationes amittere : scias, ecce coram Deo dico, quia nec pro redemptione sui capitis eas illi aliquando Paschalis papa impune permitteret habere. Quod auditum oppido conturbavit Willelmum ».

5. *S. Anselmus Roma redux Lugduni resedit.* — Paulo post : « Itaque Romanorum consilio, papa nonnullos paternos usus, interdictis omnino Ecclesiarum investituris, regi concessit, cumque ab excommunicatione quam antecessorem suum fecisse superius diximus, immunem ad tempus constituit : iis duntaxat, qui a manu ipsius investituras susceperant vel deinceps susciperent, usque ad dignam tanti reatus satisfactionem, pro servanda Ecclesiastici rigoris disciplina, sub excommunicationis catena retentis ». Paucis interpositis : « Nobis itaque Roma decedentibus Willelmus remansit, asserens sese voto constrinxisse beatum Nicolaum adire. Re autem vera, Romæ moraturus, et si posset, Anselmo absente, quod eo præsente nequiverat, antistitem a data sententia traducturus. Quod quia nequaquam facere potuit, persuasorias litteras regi deferendas, ne nil videretur egisse, a papa obtinuit ». Eas recitat Baronius num. 8 et seq. dataeque sunt *Laterani nono kalendas Decemb.* Pervenit Anselmus Lugdunum paulo ante Nativitatem Dominicam, ubi præfatus Willelmus regis nomine hæc ei significavit : « Dicit (nempe rex) quia si sic ad eum redieris, ut talem te illi per omnia facias, quales antecessoribus suis, antecessores tui se fecisse noscuntur : tunc libenti animo tuum in Angliam reditum volet et amplectetur ». Videns Anselmus quo hæc tenderent, litteris ad Henricum regem datis, gesti negotii summam, et quid ex Willelmo ejus nomine accepisset, narravit, Lugdunique remansit, regi responsum præ-

stolatus. Summo cum honore ab Hugone Lugdunensi archiepiscopo susceptus fuit, ibique ut « dominus loci ab omnibus habitus », inquit Eadmerus, qui postea Anselmi ad regem litteras refert. Fusius hæc exponit Alfordus in Annal. Angliæ qui legerat libros Novorum ab Eadmero elucubratos, quos Baronius non vidit.

6. *Liprandus ignis examine Grosulanum esse simoniacum probare offert.* — Episcopis anno superiori in Concilio Mediolani habito adhuc coactis, *Liprandus* obtulit probare ignis examine *Grosulanum* archiepiscopum Mediolanensem simoniacum esse, quo in proposito cum persisteret, factum illud judicium, antequam ii a Concilio digrederentur, et quidem currenti anno, ut docet Galvaneus Flamma in magno suo Chronico, cap. 250 apud Puricellum in Monum. Basilic. Ambrosianæ num. 255. « In millesimo centesimo tertio, secundum Chronicam Gothofredi de Busseto (opus illud periit) judicium ignis presbyteri Aliprandi Ecclesiæ S. Pauli in Compito, et tunc Crysolaus (id est, Grosulanus) archiepiscopus depositus fuit tanquam simoniacus de archiepiscopatu ». Idem legitur in Chronico Ms. cui titulus, *Flos florum*, fol. 136. Puricellus his contradicit; sed is in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ varia errata chronologica admisit, quæ in suo ultimo opere de SS. Arialdo et Herlembaldo postea correxit. Quomodo res se habuerit, narrat Landulphus Junior cap. 10 apud Puricellum lib. 4, de SS. Arialdo et Herlemb. cap. 88, et in Monum. Ambros. num. 29. « Attamen Grosulani turba dimicans adversus primicerium Landulphum, ejusdem primicerii clericum lapide occidit; deinde quasi in consensu totius civitatis dictum fuit presbytero (sc. Liprando) ut ad faciendum judicium multa ligna congregaret in prato, quod clauditur in muro (id est muro) juxta S. Ambrosii monasterium. Et presbyter ipse plenus magno spiritu annonam et vinum, quæ ad edendum habebat, pauperibus erogavit, suamque lupi tunicam pellem (id est pellitam vestem) pro lignis pignoravit; cætera vero quæ possidebat in libris, statuit ut conservarentur Landulpho nepoti suo et alumno, (Landulphus hujus narrationis auctor de semetipso loquitur) qui tunc temporis dicebat Aureliani (ex quo scholæ Aurelianensis antiquitas probari potest) ab egregio magistro Alfredo et nobili Jacobo. Statuit etiam, si contigerit illum mori in illo judicio, si quid corporis ejus residuum fuerit, portaretur ad Ecclesiam Sanctæ-Trinitatis, etc.

7. *Se ad illud prævio jejunio parat.* — « Et cum ipse facturus esset judicium, manus Grosulani prævaluit, et ipsa ligna in prato disposita dispersit, ipsum presbyterum separavit ab illa dispositione ignominiose. Deinde in domo sua et S. Pauli Ecclesia presbyter ipse siluit et quievit, donec pueri et puellæ, mares et fœminæ in proximo tempore clamaverunt: Foras, Grosulane; hunc clamorem Grosulanus cupiens compescere, habuit consilium cum satellitibus suis, quibus dixit: Ite et vos, et publice eligite viros e populo, qui dicant illi Liprando, ut aut ad satisfactionem meam veniat, aut de terra ista exeat, aut judicium quod se facturum promisit, faciat. Consiliarii itaque de latere ejus venientes ad concionem populi in vespertina hora Dominicæ diei de Ramis Palmarum seu Olivarum (qui hoc anno in diem XXII Martii incidit) publicaverunt quæ audierant a domino suo archiepiscopo Grosulano. Quapropter non solum viri in concione electi venerunt ad presbyterum hanc legationem dicere, sed innumera hominum multitudo venit hanc legationem confirmare. Ad quorum clamorem clamantem veniat presbyter ipse Liprandus; ipse humilis exivit, et ut legationem audivit et intellexit, manus ad cælos levavit, et Deo gratias egit, et interrogando legatos, inquit: Vult et mandat ipse quod mihi dicit? Qui omnes respondentes dixerunt: Utique vult et mandat. Et presbyter ad eos: Terram non exeo, sed in istis duobus diebus, (feria II et III) jejunium ago, et in quarta feria faciam judicium præstante Deo, sed unde ligna emam non habeo.

8. *Pergit ad locum ubi examen faciendum erat.* — « Tunc Grosulani et Reipublicæ ministri quercina ligna ad flammam et ad calorem aptissima triginta atrium S. Ambrosii in duabus congeriebus respicientibus se composuerunt. Longitudo quarum decem cubitorum fuit, latitudo et altitudo major statura hominis cubitorum quatuor; via vero inter ipsas congeries unius cubiti et semis. His ita dispositis, et quibusdam lignis in via interpositis, in quarta feria (die sc. XXV mensis Martii) presbyter indutus cilicio, camisio atque casula, more sacerdotis, ab Ecclesia S. Pauli usque ad Ecclesiam SS. martyrum Protasii et Gervasii, et beatissimi Ambrosii nudis pedibus crucem portavit. Super quorum sanctorum altare, et cæteris sacerdotibus deficientibus, ipse sibi missam cantavit (ante examen ignis id observabatur, et tamen Liprandus non habuit sacerdotem qui missam caneret), missa cantata; Grosulanus quoque gerendo crucem tandem Ecclesiam intravit, et pulpitum cum Arialdo de Meregnane et Berardo judice Astensi (qui præcipui Grosulani sectatores erant) ascendit. Et facto silentio in populo, et presbytero (nempe Liprando) stante nudis pedibus super lapidem marmoreum, qui in introitu chori continent Herculis simulacrum (de qua statua alias ad S. Ambrosium posita fuse et docte disserit Puricellus in Monum. Basilic. Ambros. numero 296) idem Grosulanus ait ad populum :

9. *Grosulanus conatur eum a proposito avertere.* — « Attendite, quia in tribus verbis hunc hominem vincam, et ejus confusionem ostendam. Et ad presbyterum inquit : Proposuisti quod ego sum simoniacus per munus a manu, modo dic, cui dedi? Tunc presbyter super populum oculos aperuit, et ad tres illos qui stabant in pulpito extendit dicens : Videte tres grandissimos diabolos,

qui per ingenium et pecuniam suam putant me confundere. Et nomine diabolus ille, qui suasit illum fieri simoniacum per pecuniam, suadere potest ut adhuc majorem pecuniam daret et veritatem occultaret, et testes et judices mundanos mihi auferret? Et nonne scitis, quia propter vitandam astutiam diaboli et pravorum hominum, ego elegi Deum judicem, qui neque per pecuniam, nec aliquo modo potest falli judicio? Ad cujus judicium, si vultis venire, paratus sum quod promisi facere. Et Grosulanus ad eum; Modo dic de qua simonia dicis? Et presbyter ad illum : Modo dic tu quæ est bona. Et aliquantulum Grosulanus subsiluit et ait : Est simonia quæ simoniacum non deponit. Et presbyter ait : Ego dico de illa quæ deponit abbatem de abbatia, episcopum de episcopatu, archiepiscopum de archiepiscopatu in quo est. Et cum his verbis satisfecisset omnibus, audivit populum clamantem : Exite foras ad judicium, exite foras ad judicium. Et presbyter in hoc multiplicato clamore licet senex, desuper lapide continente Herculis simulacrum prosilivit, et una cum populo in campo in quo erat lignorum congeries venit; ibique cum ignis lignis accendebatur, presbyter circumstantibus dixit : Vos præter me non cernitis sacerdotem qui mihi ignem benedicat (secundum morem in examine per ignem facto), sed cernitis Chartam hanc quam teneo, in qua sancta verba et signa sanctæ crucis continentur. Et ego minister hæc verba et signa inferius dicam et faciam, et Deus, qui est Dominus meus, desuper ignem benedicat, audientes et bene intelligentes. Amen.

10. *Liprandus per ignem illæsus transit.* — « Atque cum in circuitu ignis hæc verba dixisset et signa fecisset, et aquam benedictam et incensum super ignem, adstante ibi Grosulano, aspersisset, dubitabat de ordinando sacramento apud Grosulanum et Arialdum de Meregnane, qui erat quasi potentissimus princeps Grosulani, et quasi procurator judicii, et exspectans presbyterum per ignem in morte finiri, vel per nimium terrorem ad dominum suum Grosulanum converti. Ipse namque (Grosulanus) Berardo judici Astensi hanc legem non solum per mortem (sc. Liprandi opera ignis), sed per quamlibet ignitam læsuram in presbytero factam condemnanti dixerat : Absit quod læsuram (id est, una sufficiat), sed ignem adeo magnificabo, quod procul oculos ignis de capite ejus eruet, et in ipso igne ardens ignis putrefiet. Attamen presbyter cum vidisset eos de ordinando sacramento (seu jurejurando) dubitare, dixit ad eos : Sinite me quod ego bene ordinabo, nec finiam sacramentum, donec dixero tantum, quantum vobis satisfierit. Et illico in consensu eorum apprehendit cappam Grosulani, ipsamque cassavit dicens : Iste Grosulanus, qui est sub ista cappa, et non de alio dico, est simoniacus de archiepiscopatu Mediolani per munus a manu, per munus a lingua, per munus ab obsequio. Et cum illis videbatur sufficere, addidit : Et ego ad fiduciam maleficii, aut incantationis, vel carminis non intro hoc judicium; sic Deus me adjuvet, et ista sancta Evangelia in isto sancto judicio. Facto hoc sacramento, Grosulanus concorditer equum ascendit, et ad Ecclesiam S. Joannis, quæ dicitur ad Concham, venit. Arialdus vero prædictus de Meregnane, inquirens et exspectans plenitudinem ignis, presbyterum tenuit. Et tenendo manum suam læsam procul ab ipso calore ignis sensit; et tamen ad presbyterum inquit : Presbyter Liprande, vide mortem tuam in igne, convertere ad dominum meum archiepiscopum, habita securitate vitæ tuæ : alioquin vade et arde te cum Dei maledictione. Et presbyter ad illum : Satana, retro vade. Illo retrocedente, presbyter prostratus a terra levavit, et signo crucis sibi apposito, ingens flamma ignis in meridiem et septentrionem se divisit : et via apparuit quam presbyter intravit, et transiens per ipsos carbones ignis, ceu arenam calcaret sensit : et dum per ipsam viam transibat, flamma post ipsum coibat. Et, ut ipse (sc. Liprandus) mihi (Landulpho) dixit, et bene intellexi, donec in via hujus ignis fuit, hanc orationem Deo protulit : *Deus, in nomine tuo salvum me fac; et in virtute tua libera me.* Et dum tertio proferret hoc verbum : *Fac*, se extra ignem vidit, nec in suis sacerdotalibus vestibus lineis aut sericis, quibus erat indutus, sive in cilicio, læsionem ullam sensit ».

11. *Grosulanus Mediolanum relinquit.* — Initio capitis 2 idem Landulphus Junior apud Puricellum loco laudato ait : « Tunc populus plene quasi ex uno ore laudem Deo et huic presbytero extra et infra civitatem contulit. Grosulanus vero intrepidus (id est, populum non timens) sedem archiepiscopatus deseruit et civitatem, qui aperte Communi civitatis conjuratum erat, quod neutri eorum (Grosulano et Liprando) nec alicui de parte illorum pro hac actione malum fieret, nisi quod Dominus sibi faceret ». Sicut itaque *Petrus Igneus* sedente Alexandro Papa II transivit per rogum ardentem, quando Petrum Florentinæ civitatis episcopum accusavit; ita Paschalis II tempore, *Liprandus*, qui Grosulanum archiep. Mediolanensem accusarat, per flammas transivit illæsus. Cum vero *Grosulanus* Mediolanum reliquisset, capitulum canonicorum Ecclesiæ metropolitanæ regiminis spiritualis possessionem adiit, quasi vere sedes vacaret, et per annos duos, ut infra videbimus, administravit.

PASCHALIS II ANNUS 5. — CHRISTI 1004.

1. *Legatio a Paschali papa missa in Poloniam.* — Sequitur annus millesimus centesimus quartus, Indictione duodecima, quo Paschalis papa bene usus occasione præsentiæ Wallonis Bellovacensis episcopi, qui in Gallia haud quietam sedem haberet ob persecutiones regis Francorum, de quibus suo loco dictum est superius, decernit eum legatum a latere ad visitandam Poloniæ Ecclesiam, corrigendaque ea quæ correctione digna videri possent. De qua legatione apud Longinum sub hoc anno hæc scripta leguntur: « Summi Pontificis Paschalis Secundi nuntius cum potestate legati de Latere Gualdo, (alias Walo), episcopus Bellovacensis in Poloniam, Boleslao de Moravica expeditione redeunte, venit. Qui a Boleslao comiter exceptus, Polonica visitata, prout a summo Pontifice jussus erat, Ecclesia, rigore justitiæ in sceleratos, Boleslai ducis illum animante acuenteque assistentia, duos provinciæ Gnesnensis episcopos, culpa exigente, damnavit, et suis per sententiam depositionis privavit sedibus. Qui tamen hi fuerint et quarum Ecclesiarum episcopi, vario et diligenti in quibuslibet Annalibus scrutinio facto, legisse me non memini. Reor tamen ex conjectura evidenti, quod unus depositorum episcoporum fuit Ezyaslaus, qui Cracoviensem episcopatum nulla summi Pontificis auctoritate, sed sola ducis Poloniæ donatione detinebat. Editus est a ducissa Sbislava consorte Boleslai ducis Poloniæ in anni hujus fine infans egregius, quem præfatus Gualdo episcopus Bellovacensis cum aliis Polonorum episcopis in Cracoviensi Ecclesia de sacro fonte levavit, qui patre jubente, avitum nomen, Vladislaus accepit ». Hæc ipse. Porro quod idem Walo modo Bellovacensem, modo (ut anno superiori) Parisiensem invenisti appellatum episcopum, nequaquam diversum putes ob diversos episcopatus ; imo ex iisdem notis unum eumdemque fuisse certo intelligas ex Epistolis Ivonis, de quibus supra, Carnotensis episcopi, quibus liquet hunc primo Bellovacensem consecratum episcopum, inde persecutione regis translatum in Parisiensem episcopatum. Extant enim plures litteræ ad eum [1], postquam pacifice sedit Parisiensis episcopus, quod et contigit præsenti anno, cum in Gallias rediit, ut proxime dicturi sumus.

2. *Legatio in Galliam pro absolutione Philippi regis, et Concilium Trecense.* — Hoc eodem anno decernitur alia legatio Albanensi episcopo cardinali in Gallias, ad impertiendam absolutionem ab excommunicatione Philippo Francorum regi, quam per legatos pœnitens petiisset. Ad quem quidem legatum admonendum Ivo Carnotensis episcopus has litteras præmisit [2] :

« Richardo, Dei gratia Albanensi episcopo et sanctæ Sedis Apostolicæ vicario, Ivo humilis Carnotensis minister, salutem et obsequium.

« Sicut de excommunicatione regis graviter doluimus propter Christianæ religionis detrimentum, ita de absolutione ejus, si ad honorem Dei et sanctæ Sedis Apostolicæ fieri posset, granditer gauderemus propter ejusdem sanctæ religionis incrementum. Ut autem secus fiat quam sollicitudini vestræ a domno papa commissum est, consulere non audemus, quia de rerum exitu, sicut vos ita et nos incerti sumus. Si autem divina gratia cor ejus humiliaverit ad pœnitentiam, consilium nobis videtur, ut coram positis quamplurimis episcopis, publice eum et solemniter absolvatis, quatenus sicut longe lateque patuit ejus aversio, ita multorum religiosorum testimonio publicetur circumquaque ejus optanda reversio. In qua re satagendum erit diligentiæ vestræ, quatenus, qui pro amore justitiæ et obedientia Sedis Apostolicæ perdiderunt ejus amicitiam, in reconciliatione ejus redintegrentur ad gratiam. Consultum autem famæ vestræ melius credidissem, si alibi quam Senonis ista fieret absolutio, ubi cuique liceret libere dicere quod sentiret. De cætero ad Concilium denominatum gratanter ire desidero, sed contra voluntatem regis, cujus odium jam per decennium tolero, qua via, quo conductu vel circuitu Trecas venire valeam, non invenio. Si ergo vel per ipsum regem, vel per comitis-

[1] Ivo Ep. CXCIII. CCXX. CCXLV. — [2] Ibid. Ep. CLXVI.

sam aliquam mihi securitatem impetrare potestis, obnixe rogo ut id facere studeatis». Hæc ad legatum Ivo, qui dum numerat annos decem ab eo tempore quo rex in eum infensus est ob pellicem subintroductam, plane hoc eum anno hanc scripsisse Epistolam asseverabis. At quemnam exitum ista habuerint, accipe ex Epistola ejusdem Ivonis ad Paschalem papam tunc data[1] :

3. « Paschali summo Pontifici, Ivo humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, cum debita obedientia fidelium orationum obsequium.

« Notum facimus paternitati vestræ, quod tertio kalend. Augusti plures episcopi tam Rhemensis quam Senonensis provinciæ, invitati a domno Richardo Albanensi episcopo, legato vestro, convenimus in quoddam municipium Aurelianensis episcopatus, nomine Balgenciacum, ad faciendam absolutionem regis secundum tenorem litterarum, quas super hac remiserat moderatio vestra. Convenit etiam rex et lateralis sua, et secundum præceptum vestrum, tactis sacrosanctis Evangeliis, parati fuerunt abjurare absolute omnem carnalis copulæ consuetudinem, insuper et mutuam collocutionem, nisi sub testimonio personarum minime suspectarum, usque ad vestram dispensationem. Sed quia in litteris vestris continebatur, ut in hac absolutione consilium prudentium sibi adhiberet domnus Albanensis episcopus, totum onus consilii voluit pendere ex arbitrio pontificum. Episcopi vero, nescimus quid conjicientes, semper replicabant, se debere esse hujus consilii comites et non duces; quamvis quibusdam nostrum videretur, quod prædicta absolutio ita posset, sicut prætaxata est, honeste fieri, et propter quorumdam simultates non satis rationabiliter impediri. Cum itaque ita res indefinita remanserit in medio, rex clamitans se male esse tractatum, tamen per se et per nos adhuc pulsat ad aures paternitatis vestræ, ut secundum moderationem litterarum vestrarum, et verba quæ domno Galoni coepiscopo nostro injunxistis, causam ejus temperetis, ne contingat de eo illud Salomonis[2] : Qui multum emungit, elicit sanguinem. Dispensationis autem modus nulli unquam sapientum displicuit. Unde beatus Cyrillus ad Gennadium presbyterum : Sicut enim qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante, quædam exonerant ut cætera salva permaneant, ita et nos cum non habemus salvandorum omnium negotiorum certitudinem, despicimus ex iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia. Et quia hæc suggerendo dicimus, non docendo; nostræ suggestionis summa est, ut imbecillitati hominis amodo, quantum cum saluti ejus potestis, condescendatis, et terram quæ ejus anathemate periclitatur ab hoc periculo eruatis.

4. « De cætero, sanctæ paternitati vestræ supplicando suggerimus, ut domnum Galonem coepiscopum nostrum, de Belvacensi episcopatu, quem per sacramentum domni Ludovici habere non potest, per manum Senonensis archiepiscopi transferri jubeatis in Parisiensem episcopatum, quem ei gratanter et devote concedunt pro vestro amore rex et regis filius ». Hæc Ivo. Porro regis absolutionem solemniter factam Parisiis esse, habetur in Fragmentis Francorum historiæ, una cum Glabro atque aliis auctoribus nuper editis.

5. Quod autem audisti in superiori Ivonis Epistola, indictum fuisse per Richardum S. R. E. cardinalem legatum Trecense Concilium, ad idemque ipsum Ivonem vocatum esse : certum est illud tunc frequenti episcoporum numero celebratum fuisse. Insuper ad evitandam de Trecensi Concilio omnem quæ posset oriri de tempore dubitationem, præmonendum putamus, sub eodem Paschali papa duo eademque celeberrima Trecis in Gallia fuisse celebrata Concilia, alterum per Richardum cardinalem legatum hoc anno, alterum tertio abhinc anno per ipsum Paschalem Pontificem, cui idem ipse qui vocavit, interfuit : de quo suo loco dicturi sumus.

6. Quod igitur ad præsentis anni Trecense Concilium per Richardum legatum actitatum pertinet, de eo apud eumdem Ivonem mentio habetur in Epistola ad Paschalem papam data, in qua causam Silvanectensis episcopi in eo tractatam esse testatur his verbis[1] : « Novimus enim præteritis annis, cum domnus Richardus Albanensis episcopus Apostolica legatione fungeretur, quia Trecis ab eodem legato Concilium celebratum est, in quo a malevolis et æmulis personis crimen venditionis sacrorum ordinum eidem episcopo objectum est, sed propter insufficientiam accusantium personarum, consentientibus in hoc episcopis, minime probatum est. Sed prædictus episcopus tanti criminis infamiam cupiens evitare, ad arbitrium legati vestri (sicut testantur qui affuerunt) spontaneus de objecto crimine se purgavit, et innocentiam suam jurejurando comprobavit etc. » Quibus annuit, cum citat testes episcopos qui Synodo interfuerunt, se non interfuisse, qui se jam ante excusaverat eidem interesse non posse. Posteriori autem Conc. Trecensi ipsum præsto fuisse, suo loco dicturi sumus.

7. In hoc eodem Concilio sub legato Richardo celebrato, creatum fuisse Godefredum virum sanctitate conspicuum episcopum Ambianensem, qui res ab eo præclare gestas, quas vidit, vel ab his qui viderunt accepit, et quam exacte atque fideliter conscripsit, narrat his verbis Nicolaus monachus Suessionensis[2] : « Eodem tempore quo electio facta est, Richardus cardinalis et Apostolicæ Sedis legatus apud Trecenses celeberrimum habuit conventum episcoporum, abbatum et Galliarum procerum. Eo igitur se Ambianorum legati conferunt, suo proponunt se pastore orbatos, unanimiter a clero et populo electum asserunt Godefredum, rege

[1] Ivo Ep. CLXIX. — [2] Prov. XXX

[1] Ivo Ep. CCLX. — [2] Vit. Godefrid. l. I. c. 30. apud Sur. tom. VI. die VIII Novemb.

quoque assentiente. Tum vero omnes, qui in eo conventu Godefredum noverant, Christum summopere collaudarunt. Sed ille interim fugam meditabatur (aderat enim ibi ut abbas cum cæteris). At vero interceptus, jubente cardinali et episcopis in medium eorum adducitur, cunctis acclamantibus, dignum eum fore Ecclesiæ ministrum, strenuum dispensatorem, beatum futurum populum, qui talem sit pastorem habiturus. Aiunt enim tunc omnes, Te Deum laudamus, cantasse etc. » Hæc de electione ejus in Concilio illo Trecensi confirmata. Porro res sane admirandas ab eo gestas, a tempore quo puer ingressus est monasterium, et postquam creatus est abbas, et in episcopatus functione, idem auctor est pluribus prosecutus. Confligendum illi fuit primum adversus clericos concubinarios, a quibus persecutionem passus, venenum ab eis præparatum, divino Spiritu monitus evitavit. Certandum quoque fuit adversus impostores, quorum occasione Romam ad Paschalem Pont. venire coactus est. Quid autem tunc acciderit, suo loco dicturi sumus.

8. *Pro suo clero labis Simoniacæ impetito Ivonis litteræ ad legatum Pontificium.* — Dum adhuc in Gallia idem Richardus episcopus Albanensis Sedis Apostolicæ legatus moraretur, contigit ab eo suscipi accusationem adversus clerum Carnotensem labis simoniacæ impetitum : ad quorum defensionem tunc eorum episcopus Ivo istam ad eumdem legatum scripsit Epistolam [1], respondens ad ejus litteras paulo amarulentius :

9. « Richardo, Dei gratia Albanensi episcopo et sanctæ Ecclesiæ Romanæ legato, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, bene valere, et non omni spiritui credere.

« Sciens quia meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula blandientis [2], et illud Psalmographi [3] : Corripiet me justus in misericordia et increpabit me ; caustica verba vestra, quantum pertinet ad simplicitatem intentionis vestræ, æquanimiter accepi ; sed duplicitatem falsorum fratrum, qui quasi quibusdam latrociniis noctis, falsa pro veris sollicitudini vestræ suggerunt, graviter animadverti. Quorum falsitas cito patebit, cum luce veritatis cito reverberabitur, et in lucem prodire non audebit. Horum sunt quidam, qui infamiam suam non aliter se posse velare arbitrantur, nisi famam bonorum lædere, et vasa sincera incrustare moliantur, qui alia de causa simoniam non reprehendunt, nisi quod simoniaci esse non possunt, cum alii aliqui in Ecclesia assequuntur quod isti præpedientibus quibusdam incursionibus assequi non merentur. Quod si oculos mentis in se reflecterent, præter simoniam multa in se tam facinora quam flagitia merito reprehenderent, ut patenter eis dici possit illud Apostoli [4] : In quo alterum judicas, teipsum condemnas : eadem enim agis quæ judicas. Nec ista dico, quod conscientiam meam tali scelere contaminatam intelligam ; sed miror cur hoc solum vel in sola Carnotensi Ecclesia reprehenditur, cum et hoc et multa alia æque damnabilia in omni pæne Gallicana Ecclesia dominentur. Quod autem vobis suggestum est, simoniacam hæresim, me permittente, in Ecclesia Carnotensi publice dominari, omnino veritate caret : quia hoc malum ab initio clericatus mei semper exhorrui, et postquam ad episcopatum veni, quantum Deo donante prævalui, in superficie resecavi. Quod manifestum fieret, si pace confratrum et coepiscoporum nostrorum fieri posset, in quorum Ecclesiis multæ malæ consuetudines adhuc caput erigunt, quæ temporibus nostri sacerdotii, Deo auxiliante, in Ecclesia Carnotensi sopitæ sunt.

10. « Si qua autem adhuc sunt, quæ pro consuetudine antiqua publice exigant decanus et cantor et alii ministri, ab his qui canonici fiunt, me contradicente et persequente : Romanæ Ecclesiæ consuetudine se defendunt, in qua dicunt cubicularios et ministros sacri palatii multa exigere a consecratis episcopis, vel abbatibus, quæ oblationis vel benedictionis nomine pallientur, cum nec calamus nec charta gratis, ut aiunt, habeatur ; et hoc quasi lapide conterunt frontem meam, cum non habeam quid respondeam, nisi Evangelicum illud [1] : Quod dicunt, servate et facite : sed si id faciunt, secundum opera eorum nolite facere. Si autem hanc pestem radicitus evellere non valeo, non tantum invalitudini meæ hoc imputandum est, quia ad hoc ab origine nascentis Ecclesiæ Romana Ecclesia laboravit, nec a gremio etiam suo tales sua quærentes penitus prævaluit eliminare : nec in diebus malis regnare desinet cupiditas, donec finito mundi termino, pacatum regnum accipiat charitas. Interim autem (ut verbis Augustini utar [2]) quantumlibet vigilet disciplina domui meæ, homo sum, et inter homines vivo, nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit quam Arca Noe, ubi inter homines septem reprobus unus derisor patris inventus est, aut melior quam domus Abrahæ, ubi dictum est : Ejice ancillam et filium ejus, aut melior sit quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est : Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Et ut ad Christiana tempora veniam, semper patitur Christus in membris suis Judam proditorem, (Antiochena) Ecclesia Nicolaum fornicationis laudatorem, Simonem lucrorum sacrilegorum sectatorem. Et ut universaliter dicam, semper abundabit palea, donec ventiletur area. Si qua tamen talia in auribus vestris (nostris) judiciario ordine publicantur, si certis documentis approbantur, conservato quidem legum tramite, inulta præterire non patimur. Incerta autem æterni judicis tribunalibus judicanda reservamus etc. » Quod autem nullas alias ab eo de eadem causa datas litteras volumen Epistolarum ejus habeat, sicut de aliis, par est credere legatum litteris

[1] Ivo Ep. XCIV. — [2] Prov. XXVI. — [3] Psal. CXL. — [4] Rom. II.

[1] Matth. XXIII. — [2] Aug. Ep. CXXXVII.

Ivonis reverberatum quievisse. Optaret quisque bonus his caruisse semper Rom. Ecclesiam, quæ quantumlibet honestis titulis decorentur, tam quia secundum Apostolum [1] : « Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant ; » atque illud [2] : « Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum. » Expediret in omnibus (quantum possibile esset) consulere scandalo pusillorum, atque libera fronte dicere episcopum illud Apostoli [3] : Bonum est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Quæ sæpe ministrorum aviditate penes occasionem quærentes periclitatur ; sitque ut domus illa quæ est repleta boni odoris unguento ex diversorum sancti Spiritus charismatum donis, ob hujusmodi muscas morientes, quæ perdunt odorem unguenti [4], male malis oleat in ipsorum perditionem. At de his hactenus.

11. *Querelæ Ivonis de appellationibus ad Romanum Pontificem.* — Sed qui laboravit pro defensione suorum, coactus est paulo post ad eumdem Paschalem papam apologeticam pro se Epistolam scribere [5], cum accusatus esset apud eumdem Pontificem per clericos quos ipse damnasset, quod patrem cujusdam præposituræ a clericis abstulisset. Quamobrem ubi suam patefecit innocentiam, eamque comprobatione ejusdem Richardi Albanensis episcopi legati Apostolicæ Sedis multo magis perspicuam reddidit, ita lamentenda perorat : « De cætero senectutem meam propter superfluam et impunitam appellatorum licentiam vexari non permittatis. Dum enim premit nos a prælata potestate illata adversitas, regendi in nobis debilitatur auctoritas, cum Ecclesiasticam in eos non audemus exercere disciplinam, qui eam adversum nos appellant, non confidentia justitiæ, sed prolatione sententiæ. Quod si juvenili vigore possemus adhuc peditare per ruinosas Alpium vias, equitare per præcipites prætertluentium torrentium undas, et præcedere aut subsequi ad Apostolicam Sedem delatores nostros : proculdubio refrenaret se murmurantium lingua, quæ parum adhuc novit, qui distet inter serenitatem charitatis et caliginem cupiditatis.

12. « Si ergo aliquod temperamentum adversus hæc incommoda non procuraveritis, et inveteratis dierum malorum et indisciplinatis juvenibus, qui vix sunt digni habere quæ habent, nedum ambire quæ non habent, vexandum me exposueritis : unum restat mihi tutum et totum consilium, assumptis pennis columbæ a molestiis inutilibus avolare, et in solitudine requiescere, ubi exspectem eum qui salvum me faciat a pusillanimitate mentis et inquietudine, cum ante episcopatum et in episcopatu semper voluntas mea fuerit magis in loco humili salvari, quam in alto periclitari, et in domo Dei magis abjectum esse, quam illis præesse quibus non possem prodesse. Sed quia tantæ sublimitatis aures ad fastidium verbis nolumus onerare, si qua minus de necessariis dicta sunt, isti fratres supplebunt, et si opus fuerit, probabunt. Vale ».

Vetus querela episcoporum in Romanam Ecclesiam, de appellationibus per clericos incorrigibiles ingeri solitis, ut evitent vel saltem differant, quam juste merentur subire sententiam, de qua abunde satis S. Bernadus ad Eugenium papam scripsit. Cui malo cum plura sint adhibita per Pontificia decreta remedia, tamen quod aditus iste non potest nec debet ita occludi malis, ut non pateat bonis adversus malos : haud omnino ita potuit in omnibus esse prospectum, ne cum bonis mali se misceant in ingressu, cum præsertim justitiæ speciem in omnibus repræsentent, et voce magis ostentent, et nonnisi adversus malum remedia postulare proclament, nec prohiberi posse quemquam ab illo confugio quod omnes homines possident jure naturæ, a minori ad majorem potentiam provocandi.

13. *Judicia Paschalis papæ contra jurium Ecclesiæ violatores.* — Inter hæc autem accidit, ut deferretur querela ad Paschalem Pont. adversus Rotrocum comitem Cenomanensem [1], qui jura possessionis Hierosolymitani militis invasisset, quæ ex privilegio sub protectione atque defensione esse deberent Apostolicæ Sedis. Quibus acceptis, idem Pontifex rescripsit ad archiepiscopum Senonensem, Parisiensem, Aurelianensem, atque ad ipsum Ivonem episcopum Carnotensem, ut eumdem comitem excommunicare deberent : quod faciendum non esse, nisi audito reo, examinata causa, idem Ivo contendit cum collegis, quantumlibet simpliciter excommunicandum, ex mandato Apostolico censeret archiepiscopus Senonensis. Contra autem ipse Carnotensis episcopus de his ita suam sententiam declaravit, dicens : « Ego itaque, servato legum tramite, nolo quemquam more sicariorum sine audientia punire, nolo satanæ tradere, donec vel audientiam subterfugiat, vel judicium contumaciter respuat. Consulatur super hoc Evangelium, consulantur leges divinæ et humanæ : si de re in contentione posita aliter aliqua lex fieri jusserit, postposita mea sententia, libenter cedam alienæ. Nec aliter puto domnum papam intellexisse, ubi præcepit, nos pro debito officii nostri prædictis petitoribus justitiam facere, etc. » Perstitit in sententia, donec qui excommunicandus erat, Sedem Apostolicam appellans e manibus eorum judicium abstulit.

14. At non Occidua tantum, sed et Orientalia judicia hoc anno Paschalem Pontificem fatigarunt. Hoc siquidem anno patriarcha Hierosolymorum Daibertus, qui jam anno superiori, dolo Arnulphi archidiaconi nequissimi passus [2] multa, Hieroso-

[1] I Cor. x. — [2] Ibid. viii. — [3] Ibid. ix. — [4] Eccl. x. — [5] Ivo Ep. lxxv.

[1] Ivo Ep. cxcii. cxciii. cxciv. et cxcvii. — [2] Will. de Bell. sac. l. xii. c. 26.

lymis recedens Antiochiam ad Boamundum a Barbaris dimissum se contulit, Ebremario a Baldoino in suum locum subrogato : una cum eodem Boamundo [1] in Italiam navigans, ad Paschalem Pontificem contendit, apud quem detulit quæcumque dolo Arnulphi sustinuisset a Balduino, jura Hierosolymitanæ Ecclesiæ imminuta deplorans. In eumdem regem eam quoque accusationem ingessit, quod divortium sponte sua, absque causæ cognitione judicioque Ecclesiæ, cum legitima uxore fecisset.

His auditis, Paschalis papa diu detinuit patriarcham, Hierosolymam scribens, indeque venire mandans, si quis adversus eum aliquid quod accusaret haberet, resque delata in annum sequentem, quo judicio Apostolicæ Sedis patriarcha innocens comprobatus, in sedem propriam restituitur, ut suo loco dicturi sumus. Ita quidem male consulti principes, dum putant impugnatione rerum Ecclesiasticarum stabilire sibi firmiter regnum : nam nihil aliud agunt, quam ut absque fundamento magnæ molis grande ædificium in altum erigant, casurum citius quam putarint. Siquidem sententia Veritatis [2], illud duntaxat erit stabile ac permanens ædificium, quod supra petram contigerit esse fundatum. Porro verissima ista esse, infelicia declararunt eventa, cum eodem quo cœptum est sæculo, perditis Hierosolymis, corruit cito regnum, in quo non super petram male jacta fundamenta nutabant.

15. *S. Brunonis episcopi Signiensis legatio in Gallias.* — Tunc etiam cum, ut dictum est, Daibertus patriarcha Hierosolymorum Romam venit, contigit pariter (ut Willelmus Tyrius [3] asserit) venire in Italiam, et inde in Gallias ad Philippum regem proficisci Boamundum principem Antiochiæ, ut duas Philippi regis filias, alteram Constantiam ex legitima conjuge ortam sibi in matrimonium copularet, alteram ex pellice, Cæciliam nomine, jungeret nepoti suo Tancredo. Tunc cum Boamundo S. Bruno episcopus Signiensis mittitur legatus in Gallias, ut Petrus Diaconus testatur in Chronico Cassinate [4]. Sed quæ hanc præcesserunt legationem, in Vita ipsius ita narrantur : nempe ipsum Brunonem profectum in Apuliam cum Paschali Pontifice, ibique ægrotantem, licentiam accepisse redeundi, atque monasterium Cassinense adeundi curationis causa. Sed ipse dimisso episcopatu, monasticum habitum induit, illic perpetuo permansurus. Quod ubi Signini populi cognovissent, perculsi nuntio, haud æquanimiter passi sunt tanto pastore privari ; de his enim hæc idem Petrus ubi supra : « Signienses pastore orbati, neque illius ferre valentes absentiam, Romanum Pontificem adeunt, flentesque orant ut illum episcopatus sui curam gerere compellât. Pontifex ad hæc verba commotus, strenuos a latere suo dirigit viros, per eos Brunoni Apostolicæ Sedis auctoritate præcipiens, ut ad ovium suarum redeat curam, et Romano Pontifici pro causis Ecclesiæ semper adhæreat, arguens acriter, quod absque permissione sua ausus esset monasterium petere, omissa gregis sibi a Deo crediti cura ». Ad hæc Bruno ista rescripsit ad amicos S. R. E. cardinales.

16. « Cuncti proculdubio sciunt, qui in Romana Ecclesia sunt, quia nisi contra Ecclesiam schismaticorum sæviisset insania, quod modo egi, multis jam annis implessem. Nunc vero, quia Romanæ Ecclesiæ Petro claves regente, tota per orbem Christi Dei nostri gratulatur Ecclesia, ventorum jam turbines silent, maria pacata quiescunt : quod Deo semel voveram, reddere cogor; melius est enim non vovere, quam vovere et non reddere [1]. Quod si quis objiciat, me semel acceptam episcopatus sarcinam non debuisse deponere : respondebo liberius, multos qui pontificatus jura non deserunt, a sinistris esse statuendos, dicente Domino [2] : Principes fuerunt, et non cognovi ; duces extiterunt, et non per spiritum meum. Porro qui recta intentione episcopatum dimiserunt, certum est eos de æterna felicitate perenniter in Christo gaudere. Mihi quidem exempla non desunt, quorum auctoritate subnitar, eorum scilicet qui relictis turbinibus sæculi, quietam vitam delegere. Unde, quæso, summum Pontificem orate, ne mihi ultra molestus sit, tranquillumque portum, in quem Christo duce perveni, ne me deserere cogat ». Hucusque litteræ Brunonis ex monasterio datæ. Pergit auctor :

17. « Cumque nulla ratione Apostolicum, Signiensemque populum sedare posset, supradictus Oderisius abbas rogavit Pontificem, ut memoratum virum in hoc monasterio Deo militare permitteret : ejusque precibus papa aures accommodans, quievit ». Verum non sivit ibi eum immorari diutius, sed cum titulo episcopi Signiensis legavit in Gallias hoc ipso anno, quo illuc Boamundus, ut diximus, peregrinatus est ; nam pergit : « Post hæc ab eodem pontifice et abbate nostro una cum Boamundo (ut superius retulimus) directus in Galliam, vice Romani Pontificis Synodum secundum traditionem Ecclesiasticam tenuit ». Hæc de legatione S. Brunonis in Galliis, cujus est frequens mentio apud Ivonem in suis Epistolis ad diversos [3]. In Vita ipsius, ubi de hac ipsa legatione agitur, hæc in ejus reditu contigisse narrantur : « Cum autem de Gallia reverteretur, in itinere latrones insidias posuerunt, volentes ipsum suis facultatibus spoliare. Cum autem sanctus illis appropinquasset, tanto ejus adspectu sunt divinitus terrore percussi, ut ad pedes ejus cum reverentia procidentes, de malo proposito veniam peterent, ipsumque in conductu itineris, quantum ipsi placuit, obsequium exhiberent ». Hæc ibi. Præter hanc legationem alia adhuc

[1] Will. de bell. sac. l. xi. — [2] Matth. vii. — [3] Will. de bell. sac. l. xi. c. 1. — [4] Pet. Diac. in Chron. Cass. l. iv. c. 33.

[1] Eccl. v. — [2] Oseæ 1. — [3] Ivo Ep. cxc. cxci.

ipsum perfunctum esse ab eodem Paschali papa sibi commissa ad Rogerium comitem, idem auctor Vitæ ipsius affirmat. At de ipso iterum alia occasione dicendum. Contigit autem ipsum revocari rursum ad monasterium Cassinense, cum scilicet defuncto Odone, qui Oderisio successit abbas, successor eligitur. Sed de his suo loco.

18. *Paschalis Epistola ad episcopum Compostellanum.* — Inter hæc autem contigit eumdem Paschalem Romanum Pontificem Compostellanum episcopum litteris admonere, ut sacrorum præscripto canonum cuncta in ejus Ecclesia gererentur · multa enim bellorum causa irrepsere in eam Ecclesiam deformia, quæ corrigenda mandat. Extat adhuc ejus Epistola apud nos, quæ et edita habetur a Joanne, luculento historiographo rerum Hispaniarum, ut hic leges[1] :

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili Didaco Compostellano episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ecclesia quam regendam disponente Domino suscepisti, jam diu, etiam cum pastorem habere videretur, pastoris solatiis caret. Idcirco strenuitati tuæ vigilantius insistendum est, ut in ea rite omnia juxta normam Sedis Apostolicæ disponantur. Cardinales in Ecclesia tua presbyteros seu diaconos tales constitue, qui digne valeant commissa sibi Ecclesiastici regiminis onera sustinere. Porro quæ presbyterorum intersunt, presbyteris, quæ diaconorum, diaconibus committantur, ut in aliena dispendia nullus obrepat. Si qui sane ante Romanæ legis susceptionem, secundum communem patriæ consuetudinem conjugia contraxerunt, natos ex eis filios neque a sæculari, neque a dignitate Ecclesiastica repellimus. Illud omnino incongruum est, quod per regionem vestram monachos cum sanctimonialibus habitare audimus : ad quod resecandum experientia tua immineat; ut et qui in præsentiarum simul sunt, divisis longe habitaculis separentur, prout arbitrio et religiosorum virorum consilio melius visum fuerit : neque in posterum consuetudo hujusmodi præsumatur. Datum Laterani, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tertio (IV), nostri Pontificatus quarto (V) ». Jam vero his absolutis, ad res gestas anni sequentis veniamus.

[1] Recitat Joan. Marian. hist. Hispan.

Anno periodi Græco-Romanæ 6597. — Anno Æræ Hispan. 1142. — Anno Hegiræ 498, inchoato die 23 Sept., Fer. 6. — Jesu Christi 1104.
— Paschalis II papæ 6. — Henrici IV reg. 49. imp. 21. Alexii Comneni imp. 24.

1. *Galo a legatione Polonica redux.* — Ad num. 1. Legatio *Galonis* episcopi Bellovacensis electi, et quidem anno millesimo centesimo, quam Baronius hoc anno collocat, revocanda ad an. MCII; anno enim MCII Romam rediit, legationis suæ rationem Paschali II redditurus. Quantum laboraverit Ivo Carnotensis, ut Galo vir doctus et pius episcopatus Bellovacensis possessionem adire posset, pluribus narrat Baronius anno MCI et seqq. Quare hic tantum legatio ejus Polonica, ad corrigenda quæ correctione digna videbantur decreta, suo anno addenda. Profecto ea ad præsentem annum pertinere non potest, cum tunc *Galo* e Polonia Romam reversus sit, et eodem hoc anno episcopus Parisiensis electus. Baronius enim num. 3 et seq. refert Epistolam Ivonis ad Paschalem papam, quæ novo ordine est CXLIV, qua ei significat *tertio kalend. Augusti* episcopos convenisse ad Balgenciacum, eique suggerit, ut « dominum Galonem coepiscopum nostrum, de Bellovacensi episcopatu, quem propter sacramentum domini Ludovici habere non potest, per manum Senonensis archiepiscopi transferri jubeatur in Parisiensem episcopatum, quem ei gratanter et devote concedunt pro vestro amore rex et regis filius », scilicet Ludovicus, qui cum patre regnabat. Galonem antea consecratum esse episcopum Bellovacensem , testatur idem Ivo Epist. CXLV et CXLVI, juxta novum ordinem. Ineunte vero mense Decembri currentis anni, jam translatum fuisse ad episcopatum Parisiensem, mox certo patebit. Errarunt itaque, qui ejus episcopatum Parisiensem in annum sequentem distulere.

2. *Philippus Francorum rex absolvitur excommunicatione.* — A num. 2 ad 5. Blondellus in Diatriba de Formula *regnante Christo*, paragrapho 10, et ex eo San-Marthani in Genealogia Francica lib 12, cap. 5, existimarunt *Philippum* Francorum regem anno MCII excommunicatione solutum fuisse, innixi Epistola Ivonis ad Richardum Sedis Apostolicæ vicarium, quæ novo ordine est CXLI, in qua Ivo vocatus ad Concilium Trecense ubi Philippus rex absolutionem ab excommunicatione im-

petrare debebat, ait : « Ad Concilium denominatum gratanter ire desidero, sed contra voluntatem regis, cujus odium jam PER DECENNIUM tolero, qua via, quo conductu vel circuitu Trecas venire valeam, non invenio ». Putavit enim Blondellus anno MXCII Ivonem e gratia ejusdem regis excidisse. Verum præterquam quod id anno MXCI contigit, ut ibidem demonstravimus, Ivo annos illos decem repetit ab anno MXCIV, quo rex magis in eum exarsit, ut eo anno ostendimus. Quare Baronius hanc absolutionem accurate cum præsenti anno illigat, licet falso fretus principio, quod scilicet Ivo anno tantum MXCIV in Philippi regis odium incidere cœperit. Sed Baronii Blondellique tempore, documenta quæ nunc habemus adhuc in tenebris latebant.

3. *Conventus ea de re Balgentiaci habitus.* — Currenti itaque anno, Richardus Albanensis episcopus, Paschalis II papæ legatus, *ad faciendam regis absolutionem in Franciam missus,* efflagitatu Ivonis, qui alibi quam Senonis eam fieri desiderabat, nec Trecas ire audebat, Balgentiaci (quod lambit Liger oppidum decimo ab Aurelia milliario distans, conventibus episcoporum et principum aliis temporibus nobile) die XXX Julii Concilium congregavit, in quos rex et « Bertrada carnalem copulam, imo mutuam collocutionem abjurare usque ad papæ dispensationem paratos esse se protestantur ». Sed re infecta Concilium (rege se male esse tractatum clamitante) solutum est. Rex per se et per Ivonem ac coepiscopos dispensationem probantes, ad Paschalis papæ *aures pulsat,* causamque suam temperari rogat, ut videre est in laudata Ivonis epistola a Baronio relata.

4. *Litteræ Paschalis II de absolutione episc. Galliæ datæ.* — Post hæc Paschalis papa scripsit *archiepiscopis et episcopis per Rhemensem, Senonensem ac Turonensem provincias* constitutis, et de causa Philippi regis et Bertradæ illis hæc significavit : « Quam nimirum causam fratri nostro Richardo Albanensi episcopo reminiscimini a nobis fuisse commissam. Si ergo idem frater Franciæ jam fines egressus est, nos eamdem causam, aspirante Domino, una vobiscum peragendam venerabili fratri LAMBERTO Attrebatensi episcopo committimus. Convenientibus itaque vobis in unum, si communis filius Francorum rex et illa ejus lateralis, tactis Sacrosanctis Evangeliis, omnis carnalis copulæ consuetudinem abjuraverint, mutuum quoque colloquium et contubernium nisi sub testimonio personarum minime suspectarum, nunquam videlicet ad idem flagitium redituri, sicut quorumdam vestrum litteris significatum est, satisfactionem eorum vice nostra vobiscum Attrebatensis episcopus suscipiat, et a vinculo excommunicationis absolvat, quatenus, largiente Domino, et filium Ecclesia, et regem sibi Francia reconciliatum episcopali ministerio gratuletur. Datum Laterani per manum Joannis, III nonas Octobris.

JURAMENTUM PHILIPPI REGIS FRANCORUM.

5. *Juramentum Philippi regis et Bertradæ.* — « Audias tu, LAMBERTE, Attrebatensis episcope, qui hic Apostolica vice fungeris : audiant archiepiscopi et præsentes episcopi, quod ego PHILIPPUS, rex Francorum, peccatum et consuetudinem carnalis et illicitæ copulæ, quam hactenus cum Bertrada exercui, ulterius non exercebo, sed peccatum istud et flagitium penitus et sine omni retractatione abjuro. Cum eadem quoque fœmina mutuum colloquium et contubernium, nisi sub testimonio personarum minime suspectarum, non habebo ; hæc omnia, sicut litteræ papæ dicunt et vos intelligitis, sine omni malo ingenio observabo. Sic me Deus adjuvet, et hæc Sacrosancta Jesu Christi Evangelia. Similiter et Bertrada, cum excommunicationis vinculo solveretur, tactis Sacrosanctis Evangeliis, in persona sua hoc idem juravit sacramentum. Actum Parisiis in præsentia domini Daimberti Senonensis et Radulfi Turonensis archiepiscoporum ; domini quoque Ivonis Carnotensis episcopi, Humbaldi Autisiodorensis episc., Joannis Aurelianensis episc., Gualonis Parisiensis episc. (et trium aliorum episcoporum ibidem nominatorum, ac trium abbatum etiam designatorum,) archidiaconorum etiam quamplurium, et honorabilium clericorum et laicorum non parva multitudine inibi consistentium. Taliter itaque ex Apostolicæ Sedis auctoritate, reincorporatus est Philippus rex Francorum sanctæ Catholicæ Ecclesiæ matri suæ, IV nonas Decemb., Indict. XIII, anno autem Dei Christi MCIV, Pontificante vero in Sede Romana domno Paschali papa II anno sexto ». Hæc Dacherius tomo III Spicilegii ex Ms. Corbeiensi, et ex eo Labbeus tom. X Concil. pag. 658 et seq. Porro Richardum S. Sedis legatum ante diem secundam mensis Decembris Galliam reliquisse demonstrat absolutio regis a Lamberto episc. peracta, quam ei Paschalis II commiserat, si Richardus jam e Gallia exiisset.

6. *In Concilio Parisiensi factum.* — Acta hæc esse hoc anno in Concilio Parisiensi *IV nonas Decemb.* docet aliud Ms. Igniacense, quod ex Sirmondo exhibet Labbeus ibid. pag. 642, sed is animum non advertens ad errorem anonymi, qui pro MCIV, scripsit MCV, Concilium illud in annum illum differt, quamvis in eo Codice alia non narrantur, quam quæ hoc anno gesta, et quidem eodem die ac mense. Refert iste anonymus litteras Philippi regis ad Lambertum Attrebatensem episc. cui mandat et precatur, « quatenus in crastino festivitatis sancti Andreæ, ad hoc negotium præcipue tibi commissum adsis cum archiepiscopis et episcopis nostris, qui ibi aderunt, tum ex præcepto papæ, tum ex fide quam mihi debes commonitus ». Paruit regi Lambertus ut vidimus, et quod factum fuit, Paschali II litteris significavit ibidem recitatis, quarum initium : « Convenientes Parisiis ex vestra auctoritate archiepiscopi », et episcopi a priori anonymo nominati, quemadmodum et abbates. Subdit Lam-

bertus : « Advenit rex satis devote multumque humiliter, nudis pedibus, peccato renuntians, et excommunicationem emendens, et sic ex vestra auctoritate absolutionem suscipere meruit ». Postea Juramentum integrum supra a nobis descriptum refert, Epistolamque his verbis concludit : « Actum Parisius anno Dei Christi MCV, IV nonas Decemb. anno Pontificatus Paschalis papæ II quinto ». Ubi anonymus, tam in anno Christi quam in anno Pontificatus Paschalis II peccat. Nam eum rem hoc anno gestam, eamdemque quam alter anonymus narrare, certum et indubitatum esse debet, ideoque in altera Conciliorum editione error iste corrigendus erit.

7. *Filii Philippi regis ex Bertrada spurii fuere.* — Blondellus citatus contendit matrimonium *Philippi* regis cum *Bertrada* validum fuisse, et Paschalem II postulatam ab Ivone et aliis Galliæ episcopis dispensationem, ut illud contrahi posset, largitum esse. Verum non solum Juramentum mox recitatum, sed etiam consensus et testimonium historicorum coævorum aliorumque huic tempori proximorum, opinionem illam plane evertunt. Referam hic tantum verba Sugerii, in lib. de Vita Ludovici Grossi, Philippi regis filii ac successoris, qui de eo capite I scribit : « Famosus juvenis unicus patri erat de nobilissima conjuge Roberti Flandrensis comitis sorore. Qui enim duo supererant PHILIPPUS et FLORUS, de superducta Andegavensi comitissa Bertrada geniti erant, nec illorum appretiabatur successionem, si uni cum primum decedere quocumque infortunio contingeret ». Paschalem vero dispensationem ratione affinitatis Bertradæ cum rege, ab Ivone et aliis quibusdam episcopis petitam, concedere noluisse, ex laudatis ejus verbis certo intelligimus. Quare San-Marthani citati filios et filias, quas *Philippus* rex ex Bertrada suscepit, nothos fuisse recte censuere. Blondellus tamen in laudata Diatriba pluribus testimoniis invicte refellit errorem eorum, qui scripsere Philippi regis annos, dum excommunicationis vinculis teneretur, formula *Regnante Christo* notatos fuisse; demonstratque eam ante et post Constantinum M. usurpatam.

8. *Concilium Trecense.* — A num. 5 ad 7. Ante Concilium Parisiense aliud *Trecis* habitum fuerat, cujus meminit chronographus Sancti-Petri-Vivi Senonensis : « Anno MCV, tenuit Concilium apud Trecas Richardus Albaniæ episcopus, V kal. April. » Sed loco MCV, legendum MCIV, et loco V kal. April., legendum V non. April., ut docet Privilegium Molismense a Labbeo loco laudato recitatum, quod in eodem Concilio emissum fuit. Mentio etiam hujus Trecensis Concilii in Vita S. Godefridi episcopi Ambianensis, a Nicolao monacho Suessionensi hujus æquali scripta, quæ extat apud Surium ad diem VIII mensis Novemb. Fuit Godefridus in celebri monasterio S. Quintini in Veromanduis educatus, quinquennisque induit habitum monasticum, ac postea a multis episcopis abbas Novigenti designatus. Aliquot post annos, Richardus Apostolicæ Sedis legatus, « apud Trecenses celeberrimum habuit conventum episcoporum, abbatum et Galliæ procerum », qui effecere, ut electioni de se factæ in episcopum Ambianensem assentiretur, qua in dignitate « sanctitatis et pudicitiæ custos adeo præclarus et studiosus ubique extitit, ut infames clericos vel impuro matrimonio copulatos, non solum a suo consortio, sed etiam a chori ingressu constanter arceret », inquit Nicolaus citatus. S. itaque Godefridus hoc anno episcopus Ambianensis renuntiatus. Neque enim Concilium Trecense in annum sequentem, quo in Chronico S. Petri-Vivi collocatur differri potest, cum, ut paulo ante diximus, *Richardus* legatus S. Sedis, qui eidem præfuit, ante diem secundum mensis Decembris currentis anni *Franciæ fines egressus* fuerit. Celebratum autem fuisse hoc anno, V et IV *nonas Aprilis,* Indict. XII, tam Privilegium Molismense laudatum, quam aliud Ecclesiæ S. Petri Trecensis in eodem confirmatum et tom. X Concil. recitatum, extra omnem controversiam ponunt.

9. *Querela Hugonis de Puteolo militis Hierosolymitani adversus Rotrocum comitem.* — Ad num. 13. Querela ad Paschalem II adversus *Rotrocum,* qui jura possessionis ad *Hugonem* de Puteo Hierosolymitanum militem pertinentis invasisset, non hoc anno, sed anno MCVI contigit, ut observavit Spuchetus in Not. ad Epist. Ivonis CLXVIII juxta novum ordinem, nec *Rotrocus* comes Cenomannensis fuit, ut habet Baronius, sed comes Perticensis. *Hugo* enim *Puteacensis* vicecomes, de quo in ea Epistola sermo, iturus tunc erat Hierusalem, ut ibidem dicitur, et in Epist. CLXIX juxta novum ordinem iteratur. Hierosolymitanum iter aggressus est, quando *Boamundus* in Gallias venit, ut diserte legitur in Fragmento Hist. a Roberto ad mortem Philippi regis. Venit autem Boamundus in Gallias anno MCVI, ut ex infra dicendis constabit. Tunc innumerabilem equitum et militum multitudinem ex ea eduxit, inter quos fuit *Hugo de Puteolo ;* quare quæ in eo Fragmento et in Epistolis laudatis Ivonis de *Hugone illo* et *Ivone Curvævillæ* domino referuntur, spectant ad annum MCVI, quo *Ivo Carnotensis* controversiam illam, quæ erat inter Ivonem de Curvævilla, vicecomitem Hugonem et Rotrocum Perticensem comitem, de mandato Paschalis II diremit. Jure conquerebantur *Hugo* et *Curvævillanus* Ivo, quod ad Sacrum Bellum ituris *Rotrocus* Perticensis pacem turbaret, et facultates, quæ in protectione Ecclesiæ erant, sibi vindicaret, quia in Synodo Claromontana canone I, ut videre est apud Baronium anno MXCV, num. 50, *Tregua Dei,* ut vocabatur, confirmata fuerat. De qua *Tregua* a nobis anno MXXXIV actum adversus Baronium, qui eam ibidem negavit, quam tamen postea anno MXCV admisit et probavit, ut utroque anno ab eo dicta inter se conferenti liquebit. Agit de ea querela Ivo Epist. CLXVIII, CLXIX, CLXX et CLXXIII juxta novum ordinem ; Baronius enim veterem se-

quitur, quod non raro lectori negotium facessit. Porro *Puteolus* castrum vulgo nunc vocatur *le Puiset*, jam inde a Ludovico Crasso dirutum et in vicum redactum, estque in diœcesi Aurelianensi, ut videre est apud Hadrianum Valesium in Not. Galliarum, voce *Puteolus castrum*.

10. *Legatio Gallica S. Brunonis episc. Signiensis.* — A num. 15 ad 18. Legatio *S. Brunonis episcopi Signiensis*, cujus mentio est in duabus Epistolis Ivonis Carnotensis episc., pertinet ad annum MCVI, cum enim Bruno una cum Boamundo *directus in Galliam vice Romani Pontificis* fuerit, ut tradit Petrus Diaconus lib. 4 Chron. Casin., et Boamundus in Galliam anno MCVI venerit, ab eo Christi anno ea legatio removeri non potest, ut jam observavit Sirmondus, lib. 2 Epist. Gaufredi Vindocinensis, Epist. XIV, frustraque contendit Souchetus in Notis ad citatam Ivonis Epistolam, ordine CLXVIII, eam anno sequenti datam esse, et S. Brunonem currenti in Gallias missum, quod in ea Ivo asserat *præterita æstate*, Hugonem Album præsentiam Brunonis legati adiisse : ex illis enim verbis tantum inferri debet, eam Ivonis Epistolam autumno vel hyeme sequenti scriptam fuisse, cum certum sit, *Boamundum* cum *Brunone* legato initio anni MCVI in Galliam venisse; qua de re Ordericus lib. 11 nos dubitare non patitur. Meminit etiam legationis Brunonis Ivo in Epistola CLXVII juxta novum ordinem.

11. *Concilium Romanum.* — *Egilberto* archiepiscopo Trevirensi, nonis Septembris anni millesimi centesimi primi demortuo, Trevirenses ab Henrico IV imp. petiere dari sibi episcopum, et consentientibus civibus, Bruno, *Francus natione*, ordinatus est idus Januarii anni millesimi centesimi secundi, et Trevirim venit die Purificationis sanctæ Dei Genitricis, uti refert auctor anonymus Historiæ Trevirensis tom. XII Spicilegii Dacheriani, ex Codice Ms. Sancti Cornelii Compendiensis, qui postea Concilium hoc anno Romæ celebratum, et a Labbeo tom. X Concil. prætermissum his verbis narrat : « Anno ordinationis suæ tertio, mense Martio, Romam profectus Apostolorum et percipiendæ benedictionis magistri causa, invenit dominum Paschalem papam universali Synodo præsidentem, papatus sui jam annum octavum (legendum annum quintum) agentem, a quo honorifice susceptus est, utpote Belgicæ Galliæ primæ metropolis præsul magnificus, etc. Sed quoniam episcopalia, annulum videlicet et baculum, per manum laicam suscepisset, atque quia Ecclesias dedicasset, et clericos necdum pallium consecutus promovisset, multum aspere correptus est, et decernente episcoporum ibi congregatorum Concilio, pontificatus officium deposuit, quod tamen ipsis intervenientibus, quia discretio ejus et prudentia officio et tempori congruens erat, et post triduum, non sine admissorum pœnitentia recuperavit; injuncta ei pœnitentia est, ut quotiens in spatio trium annorum proximorum missarum solemnia celebraret, dalmaticis non uteretur : quod ipse humiliter implevit. Deinde accepta tam Apostolici quam totius Synodi benedictione, pallii honore donatus», cum gaudio remeavit. Vivebat hoc tempore anonymus iste, ut ipsemet indicat ad annum MCXXII, quo historiam suam absolvit. Idem brevius refert Brouverus in Annal. Trevir. libro 13, ex alio Chronico Ms. Trevirensi, in quo etiam dicitur Concilium istud Romanum anno tertio sedis Brunonis congregatum esse, ideoque annus Pontificatus Paschalis II papæ recte a nobis emendatus.

12. *Floret Bruno archiep. Trevirensis.* — Bruno « fuit constans in oratione, devotus in eleemosynarum largitione, pius in viduarum et pupillorum defensione », inquit anonymus Dacherianus, qui subdit : « Quoniam in rebus commissis sibi strenuissimus erat, defuncto imperatore, communi consilio principum curiæ regiæ vicedominus effectus est, et regnum regnique hæres Henricus, videlicet hujus nominis V, rex adhuc adolescens, circa annos XX ei committitur, ut et regnum sua providentia disponeret, et hæredem regni morum suorum honestate et disciplina, qua ipse præ omnibus pollebat, informaret, quousque in virum perfectum ætate et sapientia educatus succrevisset : quem susceptum tandiu educavit, usque dum Adelberti tunc cancellarii, postea vero Moguntiensis episcopi detractionibus exasperatus, regni et hæredis providentiam proceribus reconsignavit ».

13. *S. Anselmus per menses* XVI *Lugduni resedit.* — Sanctus Anselmus, postquam Henrico Angliæ regi, quæ Romæ gesta fuissent per nuntios significavit, Lugduni resedit, eosdem exspectans. Verum rex a Willelmo procuratore suo male edoctus, reditus archiepiscopales fisco addixit. Anselmus itaque « suis spoliatus, Lugduni remansit, degens circa sæpe nominatum venerabilem Hugonem, ipsius civitatis antistitem, anno integro et mensibus quatuor », inquit Eadmerus lib 4 Novorum cap. 1. « Quæ autem mala ex hoc diutino exilio ejus per Angliam quaque emerserint, vel cujusmodi studio illius ipsum exilium, multi reditum illius desiderantes, eaque, minus rei veritatem considerantes, ipsi adscripserint », intelligi dicit Eadmerus ex Epistola cujusdam Anselmo addictissimi ad eum scripta, qua eum urget ut in Angliam redeat, neque existimet se inimicorum Dei contumaciam inflexurum : « Etiam, pater sancte, si quispiam incarceratum et afflictum evisceraret, hoc modo recessisse non debueras. Quanto magis cum nihil horum expertus fueris, nec sedes tua tibi negata sit; sed pro uno verbo cujusdam Willelmi fugere decrevisti, et relicto hoste dilacerandas impiis oves tuas dimisisti », et cætera, quæ fuse scriptor illius Epistolæ prosequitur. Cumque non deessent, qui suo sensu rem metientes, ejus constantiam damnarent, coactus fuit pro se Apologiam scribere, et facti rationem reddere in Epistola XC libri 3 Epistolarum, ad Ernulfum Cantuariensis Ecclesiæ priorem, ubi inter alia scribit :

« Quod autem dicunt, quod non oportuerit eum pro uno verbo fugere; qui suum sanguinem pro ovibus suis et pro Ecclesia Dei debuerit effundere.

14. *Immerito a quibusdam culpatus.* — Dico quia non est parvipendendum illud verbum, in quo tam gravia mala continentur, qui jam dixi, in quæ sine periculo animæ meæ, et sine detrimento Ecclesiæ mihi commissæ, nullatenus me possum ingerere. Denique non timeo sanguinis effusionem, aut quamlibet corporis mei destructionem aut rerum amissionem. Quæ si personæ meæ evenirent, libenter paterer, propter veritatis assertionem. At nil horum super me cadet: sed Ecclesiam nostram et homines ad eam pertinentes, si cum rege contenderem, gravis oppressio frustra contereret : multitudo vexatorum ad culpam meam ærumnas suas me execrando converteret. Melius itaque mihi videtur, ut me absente quælibet tribulatio, si vilari nequit, in Anglia debacchetur, quam per meam præsentiam et tolerantiam, quælibet prava consuetudo in futurum confirmetur, aut multitudo hominum, me adspiciente, propter me, tribulationem se pati lamententur », et cætera quæ fuse prosequitur Anselmus.

15. *Grosulanus Romæ honorifice exceptus fuit.* — Landulphus Junior, cap. 11 apud Puricellum in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ, hæc narrat, quæ ut ex consequentibus eruitur, ad præsentem annum spectant : « Interea Grosulanus dominum papam Paschalem gratum sibi invenit. Landulphus vero de Vareglate (quem absentem archiepiscopum Mediolanensem canonici eligere voluerant) qui primus in Coritiana fuga fuerat (urbs hæc in limitibus Syriæ ad Euphratem posita, cujus meminit Guillelmus Tyrius lib. 10, cap. 24, sed non memini me vel in eo auctore vel in alio, aliquid de hac Mediolanensium et Longobardorum clade legisse: Landulphus vero iste hoc anno ex expeditione Syriaca rediit, et Roma transivit) rediens a Hierosolymis, Romam pervenit : atque in Grosulano jam inde (sc. Roma) didicit non solum quod actum fuerat Mediolani propter concertationem presbyteri et Grosulani, sed et quam solemniter Romanus Pontifex post alia facta Grosulanum susceperat. Quia ipse quidem papa Paschalis super sedem suam ipsum Grosulanum posuit, et per quot dies idem Grosulanus fuit Laterani, cum supra sedem suam sedere fecit, atque ipsi sedenti cessit, et locum dedit (notabilis circumstantia) suam quoque curiam, et omnes causas Ecclesiasticas a se discernendas et judicandas, ipsi Grosulano ad discernendum et judicandum tradidit.

16. *Plures Mediolani ei adhærent.* — « Sed tamen Landulphus ille de Vareglate, veniens Mediolanum, non presbyterum (nempe Liprandum) nec ejus legem directe contempsit, sed clero et populo Mediolanensi promittens deponere Grosulanum ab omni Ecclesiastico officio juxta canonum rationem, inquit : Cur de lege presbyterii (nempe Liprandi) et Grosulano contenditis ? En vobis certissime dico, et per Joannem Vicomercatensem Grosulano mando, quod ego apud dominum papam Paschalem, ejusque curiam vel Synodum, certis cum rationibus et justis et sanctis canonibus comprobabo, illum non posse subsistere in numero episcoporum vel presbyterorum, aut etiam in aliquo ordine clericorum. Clerus vero et populus huic authentico viro, et secundum quamdam novitatem canonicæ Sancti Nazarii præposito, et majoris Mediolanensis Ecclesiæ ordinario, credulus, una cum Grosulano ad Romanam Synodum pervenire studuit : unde regibus et sapiens capitaneus Mediolanensium Amyso de Landriano ait : Vos ludriam in aqua negare vultis ». Ludria seu lutra, tum in aquis, tum in arido per intervalla degit, et molaribus minutiorum arborum radices ac truncos momento excidit; et Grosulanus ob magnam qua Romæ florebat gratiam et auctoritatem, erat veluti lutra in aqua. Cætera ad eamdem litem pertinentia anno sequenti gesta.

17. *Obitus Petri Aragoniæ Navarræ regis.* — Mortuus est hoc anno *Petrus* hujus nominis Primus Aragoniæ et Navarræ rex; Sandovalius enim p. 94 notat, in antiquo Ms. Tumbo-Nigro vulgo appellato, legi eum obiisse *Æra* MCXLII, exeunte Septembri; chronographus vero Malleacensis ad hunc Christi annum : « Rex Petrus Aracundiæ (id est, Aragoniæ) defunctus est, et ei successit Idelfonsus frater ejus », quia nempe filios nullos reliquit. Idelfonsus, Alfonsus etiam vocatus, frater fuit *Ramiri* monachi, qui post eum regnavit. Petrus in uno prœlio ad *Oscam* habito, quatuor nigrorum Arabum reges occidit, et paulo post *Osca* ipsi dedita; indeque Aragoniæ reges eorumdem regum capita in insigniis usurpant, ut tradunt historici Hispanici.

18. *Venetorum potentia et divitiæ auctæ.* — Andreas Dandulus in Annal. refert, *Venetos* primam expeditionem in Terram-Sanctam cum classe ducentarum navium suscepisse anno MXCVII, et secundam currenti anno, ipso duce Ordelapho Phaletro classem ducente. Is diu in Palæstina moratus est, et Veneti urbium expugnatarum participes facti, coloniis ibi relictis, merces Orientales in Europam, et Francos peregrinos in Asiam transfretando, duplicem continuatumque quæstum percipiebant. Navigationem vivente Alexio imperatore prosequentes, commoda quæ olim illis communia cum cæteris nationibus erant, ex singularibus privilegiis ejusdem imperatoris auxere, exindeque navium numero crescente, prolatoque in Asiam dominio, opes ampliarunt, Venetorumque nomen apud exteras nationes celebre evasit, et in mari Mediterraneo cæteris nationibus præcellere cœpit, ut narrat Lucius in Historia Dalmatiæ, lib. 3, capp. 4 et 10.

19. *Gesta in Palæstina.* — *Balduinus* Hierosolymorum rex, qui anno superiori *Achon*, Ptolomaidam appellatam, frustra obsidione cinxerat, eamdem iterum hoc anno obsedit : « Ad quam », inquit

Fulcherius in Hist. Hierosolym. lib. 2, «venerunt Januenses cum classe LXX navium rostratarum». Post viginti dies civitas cruce signatis valde necessaria, *quoniam inest ei portus valde utilis,* in potestatem Christianorum venit. Hanc expeditionem refert etiam Elmacinus, lib. 3 Hist. Saracenicæ cap. 9, aitque eam contigisse anno Hegiræ CDXCVII, eique interfuisse Genuenses cum navibus supra nonaginta, ideoque hoc Christi anno, quo et eamdem memorat chronographus Malleacensis.

PASCHALIS II ANNUS 6. — CHRISTI 1105.

1. *Henricus filius a patre desciscit catholicam fidem restituturus.* — Jam vero Redemptoris millesimus centesimus quintus Indictione decima tertia annus adest, idemque retributionis jure dicendus voce Prophetæ[1], quo Henricus imperator, qui per tot annos Romanum Pontificem legitimum persecutus est patrem, filium suum itidem nominatum Henricum ab imperio patitur depulsorem. Quod autem, quos suæ hæresis reliquit successores, eosdem quoque habeat defensores : nos rem gestam ad vitandam invidiam, et calumniam propulsandam, non ab alio petemus quam a Conrado Urspergensi abbate, quem anno superiori Hierosolymis in Germaniam redeuntem vidimus; et quæ ob oculos habuit præsens existens scripsit, auctor alioqui in Germaniæ imperatores propensior, et in Romanos Pontifices parum æquus : ut nulla de eo possit esse suspicio, in gratiam Romanæ Ecclesiæ esse mentitum. Accipe igitur quæ hoc eodem anno gesta esse ipse sic scribit, a Natali die Redemptoris annum præsentem auspicatus.

2. «Anno Domini millesimo centesimo quinto, dum imperator Henricus Natalem Domini Moguntiæ celebrat, Henricus filius ejus, nominis illius Quintus rex dictus, rebellationem adversus patrem in Bajoaria parat, machinantibus scilicet Dieboldo marchione, Berengero comite et Ottone quondam nobili viro, sibique materna stirpe cognato; quorum consilio et adjutorio ante paucos dies a patris latere discesserat. Primo quippe hæresim præscriptam anathematizans, Apostolicæ Sedis Pontifici debitam profitetur obedientiam, indeque fœderatis sibi Noricis principibus, atque ab Alemannia, necnon Orientali Francia nonnullis nobilibus, ad Saxones convertitur. A quibus honorifice susceptus, et in Quintilineburg Pascha celebrans, in brevi universis Saxoniæ civitatibus potitus, ab optimatibus est dignitate regia satis honoratus : consilio tamen atque ministerio Ruothardi (Buothardi) Moguntini, atque Gebehardi Constantiensis episcopi, responsalium scilicet domini Paschalis papæ, totam Saxoniam Romanæ Ecclesiæ communioni reconciliavit : Episcopis vero atque clericis conventum generalem in villam regiam, quæ Northusum dicitur, quarto kalendas Junii, ubi super Ecclesiasticæ institutionis jam depravata disciplina tractaretur, indixit.

3. «In quo Concilio super sententiis instantibus, Patrum decretis primo relectis, quæque poterant ad præsens laudabiliter corrigebantur; quædam vero, quæ et graviora videbantur, ad Apostolicam audientiam differebantur. Simoniaca quippe hæresis Patrum consuetudine condemnata, Nicolaitarum quoque fornicaria commixtio ibidem est ab omnibus abdicata : jejunium mensis Martii hebdomada Quadragesimæ, jejunium vero mensis Junii, in ipsa hebdomada Pentecostes Romano more celebrandum, a præscriptis præsulibus Apostolica auctoritate indicitur, et pax Dei confirmatur. His vero, qui a pseudoepiscopis fuerant consecrati, per Catholicam manus impositionem reconciliatio proximo jejunio danda fore promittitur. Vidimus inter hæc, quod silentio præterire non possumus, regem Henricum non modicam bonæ indolis spem, magna simul humilitate et auctoritate coram omnibus prætendentem. Nam cum servorum Dei conventui nonnisi vocatus interesse vellet (ingens enim ibi cum episcopis et clericis, etiam abbatum atque monachorum Ecclesiasticam sitiens unitatem turba confluxerat) tandem in abjecto productus habitu, locoque stans editiori, omnibus juxta principum decreta suas leges atque jura rationabiliter innovavit; si qua vero irrationabilia rogabantur, mira, ac ultra suos annos prudenti responsione et avita

[1] Isai. XXIII.

magnanimitate confutavit : in omnibus his, et sibimet miro modo servans adolescentiæ verecundiam, et Christi sacerdotibus dignam exhibens reverentiam.

4. « Inter hæc obortis lacrymis, ipsum regem cæli cunctamque militiam cæli testabatur, se nulla regnandi cupiditate paternum sibi regnum usurpare, neque dominum et patrem suum a Romano deponi imperio exoptare, imo debitam pertinaciæ et inobedientiæ ejus semper compassionem exhibere; sicque sancto Petro suisque successoribus lege Christiana subjici velit, sive regno cedere, sive serviliter ipsi se subesse promisit. Quod auditum omnis multitudo collaudans, lacrymas simul et preces tam pro patris conversione quam pro filii prosperitate fundere cœpit, voce magna *Kyrie eleison* declamans. Eadem hora Uto Hildinisheimensis, et Henricus Paderburnensis, ac Fridericus Halberstadensis præsules, vestigiis metropolitani prostrati, ipsius atque regis stantis totiusque præsentis Ecclesiæ testimonio Apostolicæ sese dederunt obedientiæ : quorum etiam commissa Apostolico nihilominus judicio reservantur, sub officii sui tantum suspensione.

5. « His rite dispositis, rex idem Pentecosten Meresburg celebrans, Henricum Magdeburgensi Ecclesiæ dudum designatum archiepiscopum, sed ab imperatoris fidelibus repulsum, consecrari fecit. Nec multo post expeditionem contra Moguntiam movit, expulsum inibi pontificem restituturus ». De cujus restitutione hæc inferius : « His etiam diebus, venerabilis Ruother archiepiscopus, a Thuringia, in qua per annos octo tyrannicam declinaverat rabiem, præsidio Catholicorum principum deductus, maximo nobilis Moguntiæ tripudio cathedræ suæ restituitur; sicque tam populum quam clerum Apostolicæ reconcilians Ecclesiæ, ab universis, non solum ut pater jam grandævus, sed etiam velut ex mortuis redivivus omnimodis excolitur ». Hæc de restitutione archiepiscopi Moguntini, agitque de aliis, deque apparatu bellico, et tam filii quam patris exercitibus proxime, flumine tantum medio, ad congressum paratis, cum agentibus principibus pacis studiosis, absque pugna digressis, hæc a filio Henrico dicta, idem auctor enarrat : « Grates, inquit, o boni commilitones, affectui circa me vestro summopere refero; unicuique vestrum par pari referre, si res exigerit, non abnuo : nemo tamen in hoc me sibi velit vel credat fore fœderatum, ut dominum et patrem meum per se glorietur occisum, vel unquam æstimet occidendum. Ego quidem Christianis mihi legibus subarrhatum regnum, ut hæres et successor Augusti tenere, si tamen rerum omnium dominatori placuerit, cupio; parricida vocari vel esse nolo. Quod si pater meus Apostolicæ se subjecerit obedientiæ jugo : ego mox in his quæ sua duntaxat mihi clementia concesserit contentus ero, interim me non impugnatorem esse patris, sed paterni regni propugnatorem noveritis ». Ita quidem præparationem cordis ejus audiens Deus, noluit sanguine patris quantumlibet impii cruentari filium justitiæ vindicem ac pietatis cultorem ; sed eum ipse repentina ægritudine e medio sustulit anno sequenti, quo, eodem auctore prævio, reliqua sumus prosecuturi. Qui et enarratis pluribus de aliis episcopis Catholicis in sedem restitutis, ejectis schismaticis, ad postremum relatis quæ ad finem anni hujus sunt gesta de filii cum patre colloquio, hæc ait ad excusationem ipsius : « Bingæ, circa idus Decembris, Henricus filius patrem reperit, ore ad os de anathematis vinculo, cæterorumque insolenter in Rempublicam commissorum, ordine quidem præpostero, sed necessarie commutato, filius patrem commonuit, obedientiæ debitum, si resipiscere duntaxat dignetur, repromisit. Senior has et hujusmodi complures sententias ad audientiam optimatum, et senatumconsultum instanti curiæ distulit. etc. » Narrat de conventu Moguntino anno sequenti, nosque eo loco quæ sunt ejus anni dicemus.

6. *Henrici imperatoris litteræ ad Paschalem papam.* — Quod autem Henricus filius nullam majorem causam habuerit patrem exagitandi, quam quod ab Ecclesia Romana toties excommunicatus, in eadem execratione obstinato animo permaneret : Henricus senior consilium iniit, ut Paschalem sibi amicum redderet, ejusque animum pertentaret. Ad quem secreto misso nuntio, has litteras scripsit :

« Henricus imperator Romano Pontifici Paschali.

« Si illa inter nos pax esset et concordia, quæ inter nostros olim et tuos fuit antecessores, quæ inter nos etiam et Nicolaum et Alexandrum, viros Catholicos et religiosos Romanos Pontifices, plena charitate et integra devotione viguit; mandaremus tibi quidquid filius patri : sed distulimus, exspectantes et recognoscere desiderantes, si in beneplacito Dei sit, nos in charitate et amicabiliter posse convenire, et Ecclesiam suam nostris temporibus, nostro labore, ipso cooperante, in statum redire unitatis pristinæ. Hoc quanquam dudum, Deo teste, desideravimus, tamen cognita nimia eorum austeritate, qui in Romana erant Ecclesia, non utile nobis visum est vel competens, eos hac de causa convenire : quia magis videbantur nos prosequi odio et indignatione quam zelo justitiæ, vel etiam quam velle nos amplecti dulcedine charitatis ad profectum Ecclesiæ. Effectus hoc probat. Quia cum ipsi regnum hæreditario jure nobis collatum tempore religiosorum virorum Romanorum Pontificum pacifice a nobis diu possessum, contra nos commovere studerent et armare, multa inde orta est strages populorum, tam corporum, quam etiam, quod magis dolendum est, animarum. Nunc quoque filius noster, quem tam vehementer dileximus ut usque ad solium regni nostri exaltaremus, eodem veneno infectus, consilio quorumdam perfidissimorum et perjuratorum sibi adhærentium, insurgit in nos, postpositis omnibus sacramentis, quibus se nobis obligaverat; posthabita omni fide et

justitia, tantum ut Ecclesiarum bona et regni libere valeant perdere, rapere, et inter se dividere. Et cum multi nobis persuadeant absque dilatione in eos vi et armis esse ulciscendum, maluimus tamen adhuc differre, ut tam in Italico, quam in Teutonico regno sciatur manifeste, quod nec nostræ sit voluntatis nec culpæ, si tandem inviti et coacti in eos insurrexerimus, quæcumque mala, vel infortunia, vel populorum strages inde evenerint.

7. « Præterea, quia audivimus te hominem discretum, Deum timentem, charitati insudantem, sanguinem hominum non sitire, rapinis et incendiis non gaudere, unitatem Ecclesiæ super omnia diligere : consilio et suggestione principum nostrorum mittimus tibi nuntium istum cum legatione nostra. Per hanc quippe volumus cognoscere, si est tibi voluntati, te nobis in charitate et amicabiliter, et nos uniri tibi, salvo nobis honore regni et imperii, et totius nostræ dignitatis, sicut et avus et pater noster, aliique antecessores nostri habuerunt ; servato etiam tibi a nobis honore Apostolicæ dignitatis, sicut antecessores nostri tuis antecessoribus servaverunt, et nos præfatis pontificibus. Quod si placuerit tibi paterne nobiscum agere, et eam quam mundus dare non potest, pacem integre nobiscum componere ; mitte nobis familiarem nuntium tuum cum privatis litteris tuis, et secreta legatione cum hoc nuntio nostro, ut hoc modo indubitanter possimus cognoscere omnem de hac re certitudinem voluntatis tuæ. Qua cognita, mittemus tibi de majoribus principibus nostris, quales et nos tibi mittere, et deceat a nobis recipere, ad tantam rem componendam, per quos exclusa omni ambiguitate, manifeste possis cognoscere, nos veraciter velle complere quæ tibi mandamus secrete. Præterea, quæ hic scripta non sunt, commisimus huic fidelissimo nostro nuntio quædam tibi dicenda, quibus tam veraciter quam scriptis credas ». Hactenus Henricus imper. ad Paschalem Pontificem. Reliqua vero in annum sequentem idem auctor gesta refert, quæ die Natali Domini fieri contigerunt, utpote qui a Natali Christi die annum incipit. Sed cum nos a kalendis Januarii, more majorum, annum inchoare consueverimus : ad finem anni hujus hic sunt collocanda, quæ ab eo vel aliis sub anni sequentis exordio facta ponuntur ; ait igitur idem qui supra Urspergensis :

8. *In conventu Germanico Henricus imperator se abdicat filio tradens regnum, unde legatio ad papam.* — « Tantus apud Moguntiam factus est in Natali Dominico totius regni Teutonici conventus, quantus per multa annorum curricula nunquam est visus. Referunt enim qui aderant, quinquaginta duos ibi tunc optimates vel eo amplius affuisse, adeo ut solus dux Saxoniæ Magnus nomine, quem jam gravior ætas impediebat, notaretur defuisse. Ibi supervenientes Apostolicæ Sedis legati, episcop. scilicet Albanus cum Constantiensi, sententiam anathematis in Henricum Seniorem, dictum imperatorem, a tot sibi succedentibus Apostolicis sæpius sæpiusque promulgatam scriptis simul et dictis testificantes, universam multitudinem, imo totam toto orbe diffusam Ecclesiam ab ejus communione, Christi et beati Petri auctoritate multis jam annis sequestratum confirmabant. Qua de causa, dum ipse se de castello quo manebat, Moguntiam exhibere tentaret, principes propter cavendum tumultum vulgi, suæ potius quam filii parti favere solentis, ipsi Ingeheim occurrerunt ; tandemque generali illum circumvenientes consilio, usque ad reatus confessionem satisfactionisque professionem perducunt.

9. « Cui cum legati communionem, seu pœnitentiæ modum, absque generalis Synodi et Apostolicæ discussionis censura reddere ad præsens non possent, ipse partis utriusque consiliis annuens, regalia vel imperialia insignia, crucem scilicet et lanceam, sceptrum, globum atque coronam filii potestati tradidit, prospera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans, et ex tunc juxta summi sacerdotis totiusque Ecclesiæ decreta, suæ consulturum animæ promisit. Hoc ordine Henricus, illius nominis Quintus rex, primum a patre, deinde ab universæ Germaniæ principibus in regem jam secundo electus, ab Apostolicis quoque legatis per manus impositionem Catholice confirmatus, acceptis tam ab episcopis quam laicis, juxta morem patriæ, sacramentis, regnare cœpit ». Qui favent Henrico patri, ut anonymus, qui ejus inhærebat lateri, quique ipsi erat a secretis, scripsitque paulo post mortem ejus Vitam, seu funebre Encomium ejusdem Henrici, captivum tentum a filio patrem, vique coactum eo modo se ab imperio abdicasse, filii impietatem exaggerans, tradit.

10. Quid vero tunc cum Richardo Albanensi episcopo Apostolicæ Sedis legato sit gestum, secundum ea quæ per Urspergensem sunt enarrata, idem auctor sic ait : « Sed et pedibus Apostolici legati advolvitur, orans et obsecrans ut se a banno solveret, et communioni Ecclesiæ redderet. Laici misericordia moti veniam dabant ; legatus autem domini Apostolici absolutionem negabat, asserens non hoc suæ potestatis esse, oportere ab ipso Apostolico absolutionis gratiam ipsum exspectare. Quid multa ? Abrenuntiata imperiali dignitate, privatus discessit, et ad quamdam civitatem, quam filius victui illius permiserat, recessit ». Hæc ipse. Sed quomodo facti pœnitens, rursus ad arma paranda convertitur, dicetur suo loco anno sequenti ; quæ autem sunt reliqua ejusdem conventus, Urspergensis sic narrat :

11. « Relatis igitur coram rege cunctisque totius Germaniæ optimatibus et præsulibus, omnique clero simul et populo, legationibus Romanæ Sedis, Ecclesiarum regni istius commaculatione diversa et inveterata, econtra emendatione ab universis unanimiter promissa, placuit tam regi quam primoribus, ad sanctam matrem Romanam Eccle-

siam tantos ac tales a partibus istis legatos transmitti, qui et de objectis rite rationem reddere, et de incertis sagaciter investigare, ac per omnia utilitatibus Ecclesiasticis sapienter consulere sint idonei. Separantur in hoc opus viri spiritu sapientiæ pleni, dignitatibus, natalibus et elegantia, seu divitiis præcipui, in illaque secundum Deum sive sæculum veneratione insignes, a Lotharingia Bruno Trevirensis, a Saxonia Henricus Magdeburgensis, a Francia Otto Babenbergensis, a Bajoaria Eberardus Eichstatensis, ab Alemannia Gebehardus Constantiensis, a Burgundia Curiensis episcopi : nonnulli etiam nobiles de latere regis laicæ professionis ; idque inter cætera suscipiunt in mandatis, ut si fieri possit, domini Apostolici præsentiam Cisalpinis partibus impetrent exhiberi ». Hæc est legatio in eo conventu decreta, quam tamen anno sequenti mense Februarii profectionem instituisse, ex iis quæ idem auctor inferius tradit possumus intelligere. Agemus igitur de ea suo loco.

12. *Ossa Guiberti antipapæ effossa et in flumen projecta.*— Hoc præterea anno, qui numeratur quintus ab infelici exitu Guiberti antipapæ (ut testatur Urspergensis abbas), ejus ossa, quæ Ravennæ sepulta fuerant, exhumata, in fluenta projecta fuerunt. De his enim idem auctor, rerum præsentium scriptor, hæc habet anno sequenti : « Jam enim exaltatis sibi divinitus Ecclesia Romana cornibus, ad incutiendum timorem cunctis usquequaque schismatum membris, etiam capitis ipsius ossa, Guiberti scilicet dicti papæ, de sepulchro suo, quod per quinque jam annos in Ecclesia Ravennensi possederat, projici fecerat, universaque ejus instituta, ut vere non Apostolici sacerdotis, sed apostatici invasoris annullari decreverat ». Hæc ipse. Porro ut ista decernerentur insolita, eam affert Willelmus Bibliothecarius causam, quod scilicet, qui adhuc ejusdem pseudopapæ studiosi remanserant, quo minus pollerent viribus, eo amplius mendaciis niterentur, spargerentque in vulgus falsas visiones ostensas in sepulchro ipsius, nimirum visas illic noctu splendere facellas cælitus missas, indices ejus apud Deum receptionis ; quibus cum traducere facile possent simplices, atque seducere imperitum vulgus, placuit ut ejusmodi decerneretur ei, pseudoprophetis [1] illatum aliquando supplicium, ut ossa ipsius exhumarentur, non tamen ut illorum effossa cremarentur, sed projicerentur in flumen. Porro exemplum de ossibus Guiberti imitati sunt anno sequenti Catholici in Germania, cum imperatore in ordinem redacto, acceperunt ex novo principe vires ; de quibus ista Urspergensis abbas : « Denique in tantum divinæ legis subito zelus efferbuit, ut etiam ipsa cadavera pseudoepiscoporum ab Ecclesiis eliminarentur » : utpote quod indigni censerentur Catholicæ Ecclesiæ sepultura, qui viventes eidem Catholicæ Ecclesiæ minime communicassent. At de his hactenus; reliqua in sequentem quo sunt facta rejicimus annum.

Quod ad res Orientales pertinet, moritur hoc anno laudatissimus princeps Raymundus [1], comes Tolosanus, vir pietate sicut et armis insignis. Quo pariter anno Balduinus rex, prævio ligno sanctissimæ Crucis, ingentem divino auxilio comparavit sibi victoriam ; de quibus omnibus tu consulas Tyrium.

13. *Obitus Petri Anagniæ episcopi et ejus canonizatio.* — Hoc eodem anno, S. Petrus, Anagniæ episcopus, cujus præclare res gestas scripsit S. Bruno Signiæ episcopus, ex hac vita migravit, tertia die mensis Augusti : quem virtutibus insignem, miraculis clarum, anno decimo sui Pontificatus Paschalis papa inter sanctos retulit, ut ejus Diploma significat, quod sic se habet :

14. « Paschalis, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus episcopis Anagniæ et aliis per Campaniam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Dominum excelsum habentes præ oculis, qui in amicis suis laudatur et benedicitur, et considerantes propterea strenuæ probatæque vitæ merita, quibus vir sanctus Petrus, quondam Anagniæ episcopus, de regula monachorum assumptus, in pastorali officio pure, simpliciter, solerti vigilantia et exemplo Deo deservivit : admirantes etiam miraculorum insignia, quibus sanctum suum ante et post obitum divina gratia decoravit, prout per Brunonem Signiensem episcopum fideliter annotatur, et usque ad nostra tempora decorare non desinit : auctoritate præsentium nobis licere volumus et mandamus, quatenus tertio nonas Augusti diem natalem ejusdem confessoris et præsulis memorandi sanctorum Catalogo congrue celebrem recolatis, quatenus in præsenti gratiam, et in futuro, opitulante divina clementia, piis ejus intercessionibus mereamur gloriam sempiternam. Dat. Signiæ, secundo nonas Junii, Pontificatus nostri anno decimo ».

[1] 4. Reg. XXIII.

[1] Wil. Tyr. l. XI. c. 23.

Anno periodi Græco-Romanæ 6598. — Anno Æræ Hispan. 1143. — Anno Hegiræ 499, inchoato die 12 Sept., Fer. 4. — Jesu Christi 1105. — Paschalis II papæ 7. — Henrici IV reg. 50. imp. 22. Alexii Comneni imp. 25.

1. *Henricus rex adversus Henricum imp. patrem rebellat.* — A num. 1 ad 12. Baronius pluribus refert rebellionem *Henrici V* adversus *Henricum IV* imper. patrem suum, ex Urspergensi abbate; sed num. 1 perperam ait, hunc anno superiori Hierosolymis in Germaniam rediisse, eumque quæ videbat scripsisse, ut enim anno MCII, n. 1 ostendimus, historicus iste nondum hoc tempore natus erat, et more quorumdam aliorum, exscribit quæ auctores coætanei dicunt se vidisse aut audisse. Vide quæ ibi de hoc loquendi modo in medium adduximus. Porro Gesta hoc anno accurate narrat Urspergensis, qui annum a Natali Christi incipiens ait, *anno Domini* MCV (qui nobis tantum erat MCIV), dum Henricus imp. Natalem Domini Moguntiæ celebraret, Henricum filium ejus adversus illum rebellasse, Apostolicæ Sedis Pontifici debitam professum esse obedientiam, in *Quintilineburg* Pascha celebrasse, et ab optimatibus dignitate regia honoratum fuisse. Postea indixit Henricus rex Conventum generalem in hebdomada ante Pentecosten, in Thuringia celebrandum « in loco, qui dicitur Northusum », inquit chronographus Hildesheimensis, in quo inter alia statutum « uxoratos clericos nullum divinum officium celebrare ». Vocatur hoc Concilium *Quintilineburgense*, seu *Northusense*, habitumque pro reformandis moribus Ecclesiæ. Trithemius, in Chron. Hirsaugiense, vocat illud Concilium Generale episcoporum et abbatum.

2. *Henricus a filio imperio deponitur.* — Narrat postea Urspergensis bellum inter *Henricum* patrem et *Henricum* filium gestum esse, et in Natale Domini anni MCVI, qui nobis est MCV, factum esse apud Moguntiam totius regni Germanici conventum, ubi Apostolicæ Sedis legati, episcopus sc. Albanus cum Constantiensi, sententiam anathematis in Henricum imp. alias latam confirmarunt. Is vero consilio principum imperialia insignia filii potestati tradidit. « Hoc ordine Henricus, illius nominis V rex, primum a patre, deinde ab universæ Germaniæ principibus in regem jam secundo electus, etc. regnare cœpit », inquit Urspergensis. Legendus chronographus Hildesheimensis, qui fuse hæc omnia narrat.

3. *Moritur Raimundus comes S. Ægidii.* — Ad num. 13. Hoc anno mortuus est *Raimundus comes Ægidii*, qui per plures annos de comitatu Provinciæ cum Gilberto Provinciæ comite decertavit, quique *comes Provincialium* vulgo appellatus fuit. Mortuus est, inquit Fulcherius lib. 2, « in oppido suo ante Tripolim civitatem, pridie kal. Martii ». Is valde laudatur in Veteribus Assisiis Hierosolymitanis, Bituricis anno MDCXC in fol. publicatis, lib. ultimo cap. 5. Ei successit in comitatu Tripolitano a se capto nepos ejus *Guillelmus-Jordanus*, filius Bertrandi, cui comitatus Tolosanus obtigit, ut legere est apud Catellum, lib. 2 Hist. comitum Tolosæ. Porro Raimundus iste ordine IV est inter comites Tolosanos hujus nominis.

4. *Concilium II Lateranense sub Paschali II.* — Concilium II Lateranense, Paschali II sedente habitum, Labbeus tom. X Concil. et Alfordus in Annal. Eccles. Angl. præcedenti collocant; sed illud ad præsentem pertinere, ad secundum nempe commorationis S. Anselmi in urbe Lugdunensi, diserte docet Eadmerus lib. 4 Novorum : « In secundo, inquit, anno adventus nostri a Roma Lugdunum, ipse papa, coacto Lateranis generali Concilio, comitem de Mellento et complices ejus, qui regem ad investituræ flagitium, sicut dicebatur, impellebant, necnon illos qui ab eo investiti fuerant, a liminibus sanctæ Ecclesiæ judicio Spiritus sancti repulit ». Recitat postea Eadmerus litteras, a Paschali II ad S. Anselmum de hoc Concilio et excommunicatione in præfatum comitem lata datas, quas Pontifex his verbis claudit : « Regis vero sententia ea ex causa dilata est, quia suos ad nos nuntios in præteritæ Paschæ (anni sc. Christi MCIV) tempore debuit destinare. Datæ Lateranis VII kal. Aprilis ». Quare Concilium Lateranense eo circiter die indictum. Nuntii quorum meminit Paschalis II, ab Henrico rege anno superiori Romam missi sunt, cum quidam regi insisterent ut Anselmum revocaret : « Unde nobis », inquit Eadmerus, « adhuc Lugduni degentibus, nuntii Romam ab ipso rege directi sunt, qui modis omnibus elaborarent Apostolicum ad hoc deducere, ut Anselmum Angliam redire et regiæ voluntati juberet in cunctis subdi et obedire. Ad quod dum minime illum flectere pos-

sent, sicut venerunt, infecto negotio reversi sunt ». Quæ refert Eadmerus immediate antequam de Concilio Lateranensi verba faciat. Horum ergo nuntiorum exspectationem ab Henrico rege excommunicando abstinuit Paschalis II ; sed ubi vidit regem tempus et Apostolicam Sedem inutili tergiversatione fallere, voluit Anselmum in eum surgere, ut post narrata quæ gesta sunt in Concilio Lateranensi exponemus.

5. *Agitata in eo causa Grosulani et Liprandi.* — Venere ad Concilium Lateranense Grosulanus archiep. Mediolanensis et Liprandus presbyter ; ille ut in dignitate confirmaretur, hic ut illud impediret, uti narrat Landulfus Junior cap. 11, apud Puricellum in Monument Basil. Ambrosianæ c. 9 : « Grosulanus nihil moratus, ad pedes Apostolici provolutus sibi et suis iterum refugium suscepit : presbyter vero Liprandus, cum jam senex esset, et duo anni post legem ab ipso factam (hoc est, conditionem quam ipse obtulerat divini judicii per ignem) transiissent, provocatus et compulsus Romam ad Synodum venit. In qua prædictus Landulfus de Varaglate, qui post ipsam Synodum fuit Astensis episcopus, neque ante papam, vel ejus curiam vel Synodum, adversus Grosulanum verbum ignominiosum protulit. Sed presbyter Liprandus causam , quam adversus Grosulanum habuit, pure notificavit : et Apostolicus non legem per ipsum presbyterum datam, et sacramento et igne notatam laudavit, sed gratiam et officium presbyteratus in illo firmavit, et dixit : Si presbyter juraret, et duodecim sacerdotes cum illo jurando affirmarent, quod Grosulanus coegit ipsum presbyterum ire ad ignem ; sustineret Grosulanus depositionem. Atque super hoc spatium consulendi per unam noctem dedit ».

6. *Grosulani in archiepiscopatum Mediolani restitutio.* — Tum Landulphus cap. 12 subdit : « Nocte autem illa transacta, Apostolicus coram Synodo a Grosulano suscepit sacramentum, in quo sacramento Grosulanus sic ait : Ego Grosulanus, gratia Dei archiepiscopus, non coegi dictum Liprandum presbyterum ire ad ignem et facere judicium. Tunc et Ardericus, Laudensis episcopus, jurando firmavit idipsum. Azoni vero Aquensi episcopo proferenti idipsum, jurare ex parte Grosulani ab Apostolico fuit condonatum. Grosulanus itaque accessit, ut acciperet gratiam restitutionis. Et cum ad accipiendum restitutionem accederet, gabata, et pastoralis virga, quam ipse Grosulanus sua tenebat manu, coram Synodo ad terram corruit. Quod signum quampluribus fuit indicium, quod sacramentum ejus fuit sacramentum mortis. Veruntamen nec papa nec ejus Synodus ad hoc tunc respexit : sed ipsum Grosulanum Azoni Aquensi, et Arderico Laudensi, atque Jordano de Clivi, et cæteris Mediolanensibus, tam clericis quam laicis, verum etiam episcopis ejusdem Ecclesiæ suffraganeis, volentibus eum habere in archiepiscopum, licet otiose, restituit », ubi *otiose* restitutum idem significat ac *frustra*, quia non obstante hoc judicio, Grosulanus archiepiscopatu pacifice frui non potuit. « Grosulanus vero », inquit Landulfus, « gratia Guillelmi abbatis monasterii S. Ambrosii, et Andreæ Mediolanensis Ecclesiæ primicerii, et aliorum multorum prudentum, tam clericorum quam laicorum, nec sedem, nec aliquam munitionem archiepiscopatus post legem primam a presbytero factam, sive restitutionem a Synodo celebratam, habuit ». In Appendice ad tom. x Concil., pag. 1833, dicitur hæc gesta esse in Concilio Romano anno MCIII coacto. Verum Landulphus laudatus, cap. 12, apud Puricellum in Monum. Basil. Ambros. n. 302, demonstrat hanc Synodum diversam non fuisse a Lateranensi, cum ait : « Putavi non prætereundum silentio, quod durante lite Grosulani, scilicet millesimo centesimo quinto anno, septimo idus Maii, inventæ sunt reliquiæ pretiosæ in Ecclesia S. Mariæ ad Portam. Unde ordinarii cum universo clero statuerunt festum solemnem illa die in Ecclesia prædicta.

7. *Per annos* VII *Grosulanus pacifice in dignitate mansit.* — Quæ postea Mediolani contigerint, refert ibidem Landulfus : « qui quidem presbyter ille Liprandus, licet occasione hujus restitutionis foret suspectus Grosulano restituto, et restitutum suscipientibus, tamen in Ecclesia S. Pauli suaque domo fuit sacerdos idoneus in suo officio per septem annos », ubi Landulfus tantum denotat *Liprandum*, non obstante inimici sui restitutione, remansisse in pacifica possessione suæ Ecclesiæ et beneficii per septem annorum spatium, id est, usque ad mortem, quo durante septennio, in Valle Telina moratus est, ut suo loco dicetur. Puricellus loco laudato Landulphum interpretabatur, quasi toto illo temporis spatio *Liprandus* Mediolani mansisset, et ex ea urbe egressus non esset, et hoc pacto universam tam historiam quam chronologiam turbabat. Videtur tamen hanc opinionem retractasse, ut patet ex illis quæ lib. 4, cap. 90, de SS. Arialdo et Herlembaldo statuit. *Grosulanus* usque ad annum MCXI Mediolani a suis sectatoribus, qui non pauci erant, agnitus, substitit eo tranquillius, quo nullus ei in ea dignitate competitor erat. Sed redeo ad S. Anselmum.

8. *Colloquium S. Anselmi cum Henrico rege in Normannia.* — « Postquam Anselmus intellexit », inquit Eadmerus lib. 4 Novorum, « se amplius frustra Lugduni Romanam opem præstolari » , præsertim cum jam sæpenumero ipsi Romanæ Sedis Antistiti legatos et litteras de sui negotii consummatione transmiserit, consulto Hugone Lugdunensi archiepiscopo, Lugduno Franciam petiturus decessit. Cum ergo *ad Charitatem*, quæ cella Cluniacensis cœnobii est, comitissam Blesensem nomine *Adelam*, apud castrum suum Blesense quod ad Ligerim flumen Aurelianum inter et Turonas situm, infirmari accepisset, eam visitare voluit, quod ea erga se valde munifica fuisset; verum invenit illam ferme convaluisse. « Anselmus

comitissæ causam reditus sui Franciam ab ea inquisitus, innotuit ; et quia fratrem ipsius, Henricum videlicet regem Anglorum, pro injuria quam Deo sibique jam per biennium et ultra fecerat, excommunicare veniebat, non celavit ». Quod illa audiens, ut eum cum fratre in concordiam reduceret, operam dare disposuit. Rex per legatos comitissæ de *Anselmi* adventu monitus eam deprecatus est, ut eum sibi in Normanniam duceret, pollicitus se in multis voluntati ejus, pacis gratia condescensurum. Tandem « habito inter eos colloquio, Anselmum rex de redditibus sui Pontificatus revestivit, et in pristinam amicitiam utrinque recepti sunt ». Sed cum de omnibus conditionibus inter se convenire non possent, ex condicto decretum fuit, ut Romam nuntii mitterentur. « Hæc autem inter ipsos acta sunt anno tertio exitus nostri de Anglia, undecimo kalendas Augusti », inquit Eadmerus, ex quo hæc excerpta.

9. *Obitus Guitmundi archiepisc. Aversæ.* — Ad hunc circiter annum pervenit *Guitmundus* episcopus Aversanus, quem Ordericus lib. 4, pag. 524 et seqq., ubi pluribus de eo agit, ait « Ecclesiam sibi commissam diu rexisse ». Guillelmus Angliæ rex eum ad se accersivit, sed *Guitmundus* qui in Neustria natus erat, oblatum sibi Ecclesiasticum Angliæ regimen omnino repudiavit. Ordericus tamen, qui hæc narrat, fallitur quando ait, *Urbanum II* eum Ecclesiæ Aversanæ præfecisse; *Guitmundus* enim sedente Gregorio VII jam archiepiscopus erat, ut ostendit cap. *Si consuetudinem*, apud Ivonem Carnotensem episcopum eidem æqualem, part. 4, cap. 213, *Gregorius VII Vimondo episcopo Aversano*, quod et legitur in Decreto Gratiani distinct. 8. Ex eodem capitulo intelligimus *Guitmundum* eo fere tempore quo *Lanfrancus*, ad episcopalem dignitatem evectum fuisse.

PASCHALIS II ANNUS 7. — CHRISTI 1106.

1. *Henricus imp. fuga lapsus litteris declamat in papam suam agens causam.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus centesimus sextus, Indictione decima quarta, quo Henricus imperator a filio spoliatus imperio, demum ab ulciscente numine privatur et vita. Sed quæ ista præcesserint, suo narranda sunt ordine. Henricus igitur Senior exulus imperio, e loco ubi constitutus fuerat privatam vitam agere, fuga lapsus, Coloniam primum, inde Leodium venit, ubi benigne exceptus, dum maneret, litteras has dedit sub titulo, ad regem Celtarum, cæterum quas voluit esse patentes, ad commovendos omnes in filium : quæ sic se habent :

2. « Henricus rex regi Celtarum.

« Princeps clarissime, et omnium in quibus post Deum speramus fidelissime, primum et præcipuum inter omnes vos excepi, cui conqueri et deplorare omnes calamitates meas et miserias necessarium duxi, et etiam genibus vestris advolvi, si licet, salva majestate imperii. Primum quidem est quod non solum vobis, sed totius Christianæ professionis hominibus gravissimum ac intolerabile arbitramur, quod de Apostolica Sede, unde usque ad memoriam nostri temporis, salutifer fructus consolationis, dulcedinis et salvationis animarum oriebatur, modo persecutionis, excommunicationis, et omne perditionis flagellum emittitur ; nec ponunt ullum modum sententiæ, tantum ut satisfiat voluntati indiscretæ. Hujus voluntatis suæ intemperantia adeo usque nunc abusi sunt, ut nec Deum, nec quid aut quantum mali inde proveniat pensantes, per se et per suos omnibus modis in nos invehantur, cum obedientiam et omnem subjectionem debitam sæpe obtulerim Apostolicæ Sedi, si tamen honor debitus et reverentia, sicut antecessoribus meis, exhiberetur et mihi. Quid autem intendant, opportunius significabo vobis, si quando optati colloquii copiam Deus dederit nobis. In hac igitur persecutionis et odii sui inflammatione, cum parum viderent se proficere, contra ipsum jus naturæ laborantes (quod sine maximo cordis dolore, sine multis lacrymis dicere non valeo, et quia dicitur, vehementer contremisco) filium meum, Absalon, inquam, dilectissimum, non solum contra me armaverunt, sed etiam tanto furore animaverunt, ut in primis contra fidem et sacramentum, quod ut miles domino juraverat, regnum

meum invaderet, episcopos et abbates meos deponeret, inimicos et persecutores meos sustineret : ad ultimum (quod maxime vellem taceri, aut si taceri non potest, vellem non credi) omnem affectum naturæ abjiciens, in salutem et animam meam intenderet, nec quidquam pensi haberet, quomodo vi et fraude ad hanc periculi et ignominiæ suæ summam aspiraret.

3. « In hac tanta mali sui machinatione, cum essem in pace et in aliqua salutis meæ securitate, in locum qui Confluentia dicitur, in ipsis Dominici Adventus sanctissimis diebus, ad colloquium evocavit me, quasi de communi salute et honore filius tractaturus cum patre. Quem cum vidi, illico ex paterno affectu tactus intrinsecus dolore cordis mei, ad pedes suos procidi, admonens et obtestans per fidem, per salutem animæ, si pro peccatis meis flagellandus eram a Deo, de me ipse nullam conquireret maculam honori et nomini suo, quia culpæ patris vindicem filium esse nulla divinæ legis constituit sanctio. At ille tam pulchre, imo miserrime institutus ad malitiam, quasi abominabile et execrabile scelus cœpit detestari, et procidens ipse ad pedes meos, de præteritis cœpit veniam deprecari ; in reliquum ut miles domino, ut patri filius cum fide et veritate per omnia se mihi obauditurum promisit cum lacrymis, si modo Sedi Apostolicæ vellem reconciliari. Quod cum promptissime annuissem, et deliberationi suæ et consilio principum hoc tantum mancipandum promisissem, in præsenti Nativitate se producturum me Moguntiam, et ibi de honore et reconciliatione mea, quam fidelius posset acturum, et inde in pacem, et securitatem me reducendum promisit, in ea veritate et fide, qua patrem a filio honorari, et filium a patre præcipit Deus diligi. Hac promissione, quæ et Gentili observanda est, securus ibam, et filius meus aliquantulum me præcesserat : et ecce quidam fideles verissime me deceptum affirmabant, et proditum sub falsa pacis et fidei sponsione. Revocatus autem filius meus, et iterum a me instantissime admonitus, sub ejusdem fidei et sacramenti obtestatione animam suam pro anima mea fore promisit secunda vice.

4. « Cum ergo ad locum qui Binga vocatur pervenissem, jam existente die Veneris ante Nativitatem, numerus armatorum suorum jam satis augebatur, jam fraus ipsa de se detegebatur, et filius ad me : Pater, inquit, nobis secedendum est in vicinum castellum, quia Moguntinus episcopus in suam civitatem non admittet vos, quamdiu in banno eritis ; nec vos impacatum et irreconciliatum haud eo ingerere inimicis vestris. Illic Nativitatem cum honore et pace agatis, quoscumque placuerit vobis vobiscum habeatis : ego interim quanto instantius, quanto fidelius potero, pro nobis utrisque laborabo, quia causam vestram meam existimo esse. At ego : Mi, inquam, fili, judex et testis sermonum et fidei sit inter nos hodie Deus, quomodo te in virum et hæredem meum produxerim, quantis tribulationibus meis honori tuo inservierim, quot et quantas inimicitias pro te habuerim et habeam, solus conscius est. Ille autem tertio sub ejusdem fidei et sacramenti attestatione, si ingrueret occasio periculi, caput suum pro meo capite fore mihi promisit.

5. « Sed postquam clausit me in eodem castello, quo omnia animo et corde fuerit locutus, manifeste rei ostendit eventus. Ex omnibus meis quartus ego sum inclusus, nec quilibet alius admitti potuit ; custodes deputati, qui vitæ meæ erant atroces inimici (benedictus per omnia Deus, exaltandi et humiliandi quæ voluerit rex potentissimus). Cum ergo ipso sacratissimo die Nativitatis suæ omnibus redemptis suis ille Sanctus Sanctorum Puer fuisset natus, mihi soli filius ille non est datus. Nam ut taceam opprobria, injurias, minas, gladios in cervicem meam exertos, nisi omnia imperata facerem : præterea famem et sitim, quam perferebam ab illis, quos injuria erat videre et audire, ut etiam taceam, quod est gravius, me olim satis felicem fuisse : illud nunquam obliviscar, illud nunquam desinam omnibus Christianis conqueri, quod illis sanctissimis diebus, sine omni Christiana communione in carcere illo fui.

6. « In illis pœnitentiæ et tribulationis meæ diebus, a filio meo missus venit ad me quidam princeps Wigbertus, dicens nullum vitæ meæ esse consilium, nisi sine ulla contradictione omnia regni insignia redderem ex voluntate et imperio principum. At ego, etsi omnis terra, quantum inhabitatur, mei regni terminus esset, nollem regno vitam commutare : quia vellem nollem, sic agendum, et sicut definitum intelligebam, coronam, sceptrum, crucem, lanceam, gladium misi Moguntiam. Tunc communicato consilio cum inimicis meis meus filius egrediens, relictis ibidem fidelibus et amicis meis, quasi me eo adducturus, sub multa frequentia armatorum suorum me adductum ad villam, quæ dicitur Ingelheim, fecit me ad se adduci, ubi maximam inimicorum meorum multitudinem collectam inveni, nec ipsum filium cæteris mihi meliorem reperi. Et quia firmius et stabilius videbatur eis esse, si propria manu cogerent me regnum et omnia regalia exfestucare ; simili modo et ipsi omnes minabantur mihi, nisi omnia imperata facerem, nullum vitæ meæ consilium fieri posse. Tunc ego, inquam, quia de sola vita mea agitur, qua nihil pretiosius habeo, ut saltem vivens pœnitentiam exhibeam Deo, quidquid imperatis, faciam. Cumque inquirerem si saltem sic de vita mea certus essem : Apostolicæ Sedis legatus, qui ibidem aderat (non dico qui omnia hæc audierat) respondit, me nullo modo eripi posse, nisi publice confiterer me injuste Hildebrandum persecutum esse, Wigbertum ei injuste superposuisse, et injustam persecutionem in Apostolicam Sedem et omnem Ecclesiam hactenus exercuisse.

7. « Tunc cum magna contritione animi pro-

stratus, cœpi per Deum, per ipsam conscientiam orare ut locus et tempus mihi daretur, ubi in præsentia omnium principum, cum innocens essem, vellem ex judicio omnium me expurgare; et in quo culpabilem me recognoscerent, ex consilio omnium sanioris sententiæ, pœnitentiam et satisfactionem quo ordine juberent quærere ; et in principibus regni, de fidelibus nostris quoscumque obsides vellent, dare. At idem legatus locum et diem mihi abnegavit, dicens : aut totum ibi debere determinari, aut nulla spes mihi esset evadendi. In tanto tribulationis articulo, cum interrogarem, si confiterer omnia quæ imperabantur, an confessio mea, ut justum est, veniam et absolutionem consequeretur : ibi legatus dixit, non esse juris sui me absolvere : si vellem, inquit, absolvi, Romam irem satisfacere Apostolicæ Sedi. Sic desolatum et spoliatum (nam et castella et patrimonia et quidquid in regno conquisieram, eadem vi et arte sua extorserant a me) in eadem villa reliquerunt me. In qua cum aliquo tempore commoratus essem, et filius meus ex eodem fraudis suæ consilio demandasset, ut ibidem eum exspectarem, superveniens quorumdam fidelium meorum legatio, præmonuit, ut siquidem admonitum ibi remanerem, fore aut in perpetuam caperer captivitatem, aut in eodem decollarer.

8. « Quo nuntio satis tunc vitæ meæ diffisus, illico aufugiens, fugiendo Coloniam veni, et ibi aliquot diebus commoratus postea Leodium veni. In quibus locis fideles viros et in fide regni constantes semper inveni. Horum cæterorumque regni fidelium consilio usus, vobis fiducialius et honestius habeo deplorare has omnes meas miserias. Fiducialius quidem, propter mutuum consanguinitatis et antiquæ amicitiæ debitum : honestius autem, propter tanti regni nomen gloriosum. Vos igitur per fidem, per amicitiam rogo, in tantis tribulationibus meis ac injuriis propinquo et amico consulatis. Quæ fidei et amicitiæ vincula etsi inter nos non essent, vestra tamen et omnium regum terræ interesset, injuriam et contemptum meum vindicare, et tam nefariæ proditionis et malitiæ exemplum de superficie terræ extirpare ». Hactenus Henricus, cujus querelæ, utcumque sive vere sive false formatæ, magnam vim commovendi animos habuerunt; eo magis quod fuga lapsus et milites congregans, in pristinum statum se revocandum spem multis suis fidelibus fecerat. Hic a schismaticis nova præsumpta, nempe ut novus antipapa decerneretur, atque legati missi ex Moguntino conventu Romam ad Paschalem Pontificem, capti conjicerentur in carcerem. Narrat ista Urspergensis verbis istis hoc anno :

9. *Silvester antipapa : legati Germanici capti.* — « Inter hæc Wernerus quidam, ex ordine ministerialium regis, qui Marchiæ quæ in partibus Aquini præerat, quasi hæresim eamdem resuscitaturus, collectis undecumque per Italiam copiis, corruptis quoque multa pecunia Romanis nonnullis, dum dominus Apostolicus Beneventanis immoratur finibus, quemdam pseudoabbatem de Farfa, proh nefas! Cathedræ sancti Petri imposuit, et ipsum papam Cæsaris, sub vocabulo Silvestri appellari voluit. Qui tamen post paululum, turpiter ut merebatur a Catholicis eliminatus, vesaniæ suæ prœmium, male conquisiti pejusque dispersi æris retulit damnum etc. » Hæc de pseudopapa. De legatis autem in via tentis subjicit mox ista :

10. « Porro proceres jam dicti, dum e suis singuli partibus in valle Tridentina convenientes, apud ejusdem nominis civitatem, id est Tridentum pernoctarent, quidam Adelbertus adolescens, partium illarum quodam insignis comitatu, summo mane super ipsos utpote inermes et peregrinos cum civibus armatis irruit, spoliat, capit, custodiæ tradit, idque sibi per legationes domini sui Henrici eximperatoris demandatum comprobat. Artibus quippe solitis idem Henricus usus, clamque religiosis Epistolis, nuntiis, quascumque poterat regni civitates et provincias impleverat, quibus se vim a principibus passum, imo ab unico filio depulsum imperio deplorabat, regnum in suis miseriis confusum, cunctis usquequaque partibus ejusdem fortunæ timendum fore præmonebat exemplum. Qua de causa nullus jam per Italiam liber transitus eisdem patuit legatis : Gebehardus tantum Constantiensis episcopus cum suis per occultiores Alpium semitas ingressus, Mathildis comitissæ, alterius nimirum Deboræ præsidiis, Apostolicis præsentatur vestigiis. Reliqui (ut diximus) magnates, ut nimirum a stultissimo captivatore deprehensi, indigne tractantur, præter Ottonem Babenbergensem episcopum, cui idem Adelbertus, eo quod esset suus miles, parcere cogebatur. Quo etiam mediante, Bruno Trevirensis episcopus, et Wigbertus comes eo pacto dimittuntur, quatenus et per imperatorem, cum illo pacem facturi, conveniant, et quid de reliquis ipse præcipiat, relaturi redeant.

11. « At Jesus, qui semper prope est omnibus se invocantibus, et his juxta qui tribulato sunt corde, repente super eosdem sibi rebelles Welphonem ducem Noricum quasi gladium de vagina sua eduxit : qui tertia superveniens die, manu valida Clausas obstructas effregit, Gebehardum virum probatum, Tridentinæ Ecclesiæ constitutum a rege Catholico novum episcopum, quem nunquam se suscepturos cives ipsi conspiraverant, recipi coegit. Ipsum quoque Adelbertum suique sceleris complices adeo perterruit, ut eductos quos clauserant principes, ipsumque castellum novo episcopo redderent, ipsi insuper nudipedes ab his quos afflixerant veniam postularent ». Hæc de liberatione legatorum Urspergensis; qui hæc contigisse ait prima hebdomada Quadragesimæ. Narrat post hæc prœlium, in quo tulere Catholici posteriores, trecentis ex illis cæsis, ex quo eventu sunt redditi schismatici audaciores. Henricus vero filius obsedit Coloniam pro patre stantem, ubi dum esset,

legatos a patre missos suscepit, de quibus ita idem Urspergensis: Interea regi Henrico patris legati de Leodio missi præsentantur, litteras tam sibi quam principibus regni deferentes, quarum exemplar hic inseri non absurdum duximus, ad probandam scilicet ejusdem viri multimodam tergiversationem, qua se toto vitæ suæ tempore cunctis sibi resistentibus, ficta subjectione eatenus fecisset superiorem ». Quas ad filium scripsit sic se habent :

12. *Ad filium et episcopos litteræ querulæ et vaferrimæ Henrici imp. suæ restitutioni inhiantis, et ejus obitus.* — « Henricus Dei gratia Romanorum imp. Augustus, Henrico filio suo.

« Si ea nos debita affectione tractasses qua deberes, libentissime tecum loqueremur et paterna tibi mandaremus ; verum quia longe alius quam paternæ affectionis et humanitatis circa nos animus tibi fuit, nequivimus aliter tecum loqui, quam quod ipsa rei manifestissimæ veritas habet. Tu enim ipse scis, sicut ipse publico experimento facti tibi conscius es, qualiter data fide et securitate personæ et honoris nostri, omni affectione devotionis promisisti nos ducere Moguntiam coram principibus, et inde nos securissime reducere quocumque vellemus. Hac fiducia cum tecum amanter et indubitanter ascenderemus, contra datam fidem apud Bingam nos cepisti. Ubi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec tristitia qua ad pedes tuos aliorumque advolvebamur, te commovit ad misericordiam, quin nos caperes, et captum mortalibus inimicis illudendum et custodiendum traderes, ubi multimodo genere contumeliæ et terroris afflicti, compulsi sumus ferme venire usque ad ipsum mortis articulum. Ante captivitatem abstulisti nobis episcopatus, et quidquid de honore regni potuisti, et prædia nostra, et ipsam familiam : in captivitate vero quidquid residuum erat, ut lanceam, et crucem, et omnia regalia insignia vi et timore mortis (ut ipse bene scis, et omni ferme notum est Christianitati) a nobis extorsisti, relicta vix ipsa vita. Cum hoc tibi de nobis non sufficeret, postea semper ubicumque fuimus, modis omnibus quibus potuisti, nos persequi non cessasti, ut vel perderes, vel de regno expelleres. Verum nos satis mirari non possumus, qua ratione vel occasione tam obstinate facias, cum de domino papa et Romana Ecclesia nulla tibi residua sit occasio. Nos enim nuntio domini papæ et Romanæ Ecclesiæ, te præsente , parati fuimus et sumus obedire , et omnem debitam obedientiam et reverentiam ei coram et semper exhibere, et consilio principum, et spiritualis patris nostri Henrici (Hugonis) Cluniacensis abbatis, aliorumque religiosorum virorum, de statu Ecclesiæ et honore regni libentissime agere. Te ergo rogamus pro honore regni et tua et paterna devotione, et per auctoritatem Romani Pontificis et Romanæ Ecclesiæ, ut de injuria nobis illata, et de his quæ nobis vi et injuste abstulisti, justitiam facias. Rogamus etiam, ut cum nil rationis tibi sit quare nos persequaris, nos et fideles nostros cesses infestare, imo permittas nos pacifice et quiete vivere : ut integre et cum tranquillitate possimus omnia supradicta agere.

13. « Recognosce etiam et tecum cogita, quia Deus justus judex est, cui commisimus causam nostram et vindictam, cujus etiam judicia sunt occulta velut abyssus multa. Quoniam quantumcumque super afflictionem et infortunia glorieris, et super humilitatem te extollas, forsitan de sede sancta sua inter me et te gratuita misericordia aliud jam definivit, intercedente justitia, quam tu ipse cogites et disponas. Quod si nulla alia vel reverentia vel intercessio nobis valet, opto ut justitiam consequi possimus, vel ut tuæ persecutionis impetus cesset. Ad hoc idem Romanum Pontificem, et sanctam universalem Romanam Ecclesiam appellamus ». Hactenus ad filium pater.

14. Inter quos si arbiter sedeas, quod ad persecutionem, captivitatem atque privationem imperii spectat per filium procuratas in patrem : cum ex animi affectu ista pendeant, nihil habes in quo damnes filium magis, quam si vehementi febre phrenetico , deliranti, insanienti furentique pius filius injiciat vincula patri, si vere intuitu pietatis, ut facere præ se tulit, ea omnia præstitit. Certe quidem furor Henrici Senioris, toto vitæ suæ tempore majoribus in dies accessionibus auctus, in Ecclesiæ Catholicæ detrimentum, et cladem assiduam Occidentalis imperii, ejusmodi plurimis experimentis cognitus est, ut aliter curari non posset nisi hujuscemodi vinculis. Quibus si ad hoc (ut præ se tulit) usus est filius, ut patrem ad saniorem sensum converteret, solvique procuraret tenacioribus vinculis anathematis arctius frequenti iteratione constrictum, quis negare poterit, summum fuisse hoc pietatis genus, in hoc se exhibuisse crudelem ? Imo ex eo quod non firmioribus vinculis strinxerit donec curaretur, ne in malum suum et aliorum effugeret, deliquisse. Cæterum (quod exclamat pater) si ea ex malis artibus, nempe perjuriis offensæ præstitæ fidei, fieri contigerunt : laudari minime possunt. Utcumque tamen illata per filium ista meruit pati pater, æqua divinæ justitiæ lance librata sententia, ut pateretur a filio quæ in sanctum patrem ipse facere jugi persecutione tentasset : qui et necessitate cogente, extorquente ut olim ab Antiocho [1] desuper immissa vindicta, patrem nominare , patrem cognoscere, patremque appellare, habuerit pro remedio singulari Sibi relicto. Sed audiamus reliquas litteras, quas per eosdem legatos ad archiepiscopos et principes filio inhærentes, eodem argumento conscripsit. Sic enim se habent :

15. « Henricus, Dei gratia Romanorum imp. Augustus, archiepiscopis (episcopis), et cæteris Saxoniæ [2] principibus, ac etiam reliquo populo gratiam et dilectionem dignantibus eam recipere ».

[1] Mac. IX. — [2] *Saxoniæ* non habet Ursberg.

Ita titulus in cusis seorsum Henrici litteris, sed apud Urspergensem alio modo legitur.

« Conquerimur Deo omnipotenti, et Dominæ meæ sanctæ Mariæ, et beato Petro principi Apostolorum patrono nostro, et vobis principibus omnibus, quia injuste et inhumane et creduliter in illa confisi fide, in qua dubitare non debueramus, tractati sumus; et tam honore regni quam prædiis et omnibus quæ habebamus, contra divinum et humanum jus, ad infamiam et vituperium regni, ita expoliati sumus, ut nihil penitus præter vitam nobis relictum sit. Ubi cum ferme omnes essetis, magna pars vestrum visa est dolore contristari. Sed proh dolor! nihil nobis contulit vestra tristitia, quin in nobis sibi satisfaceret voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia consilio et rogatu filii nostri, fide et securitate vitæ et honoris primum ab eo accepta, fiducialiter et desideranter Moguntiam, in præsentiam legati Romani et principum tenderemus, ut eorum dispositione ageremus tam de statu Ecclesiæ et honore regni, quam de salute animæ nostræ, ipse non est veritus in hac voluntate et obedientia nos contra datam fidem capere, et usque ad articulum mortis ferme ducere: non ausi sumus nos illi credere, ut injuriis et contumeliis nos pro voluntate sua, sicut prius, valeat tractare. Quapropter multum vos rogamus et obnixe precamur, ut pro timore Dei et honore regni, et honestate vestra dignemini studere, quomodo de injuria in manibus vestris nobis illata per vos possimus recuperare justitiam.

16. « Nos autem, pro consilio vestro et aliorum qui nos odio non habent religiosorum virorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offendimus, quam alicui in regno libenter rationem dare. Præterea sicut domino papæ in præsentia legati sui et vestra obedire parati fuimus, ita nunc parati sumus ei omnem debitam reverentiam et obedientiam, sincero corde et devotione præsentialiter exhibere, et tam consilio vestro quam spiritualis patris nostri Henrici (Hugonis) Cluniacensis abbatis, aliorumque religiosorum virorum, de statu Ecclesiæ et honore regni, quantum in nobis est, disponere. Cum ergo ad hæc omnia parati simus, rogamus vos et obnixe precamur, quatenus pro Deo et honore regni et vestro, instanter moneatis filium nostrum, cum nulla ei secundum præfatam sententiam adversum nos residua sit occasio: amodo desistat nos et fideles nostros persequi, et pacifice et quiete vivere permittat, ut supradicta integre et cum tranquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per auctoritatem Romanæ Ecclesiæ, cui nos committimus et honorem regni, ne super nos et fideles nostros veniatis; quia manifestum est, eum non divinæ legis zelo, vel Romanæ Ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia regni, patre injuste eo privato, hoc incœpisse. Apud quem si interpellatio vestra nullaque alia interventio ad præsens prodesse poterit, appellamus Romanum Pontificem, et sanctam universalem Romanam Sedem et Ecclesiam ». Hæc ad principes Henricus, habita collatione cum textu Urspergensis abbatis, qui eamdem Epistolam recitat, atque hæc subjicit:

17. « Post lectas coram multitudine tam has quam alias litteras, parum verbis, nihil autem sensu vel intentione prioribus dissonantes, filii tamen personæ specialiter directas, rex Henricus ex optimatum consilio legationem vicariam patri destinavit, quam tamen prius publice prædicari per Magdeburgensem archiepiscopum Henricum fecit, hocque facto, suorum animos secum valde roboravit ». Erat autem hujusmodi:

18. « Post inveteratam, id est, per annos circiter quadraginta discissionem imperii Romani, quæ tam divinas quam humanas jam pæne leges abolevit, et exceptis mortibus, omnimodis sacrilegiis, perjuriis, rapinis et incendiis ipsum regnum nostrum non tantum in solitudinem, sed etiam ad apostasiam Catholicæ fidei, sive in ipsum paganismum propemodum redegit: respiciente tandem suam Ecclesiam divina clementia, nos ejusdem Christi sponsæ filii per Spiritum sanctum in unitatem fidei æquanimes resipuimus, ipsum incorrigibile schismatum illorum caput, Henricum scilicet, dictum imperatorem nostrum, zelo Dei et Apostolicæ fidei obedientia abdicavimus, Catholicum nobis, licet ipsius de semine natum, regem elegimus. Cujus regni principium sui finem esse conspiciens, etiam ipse tanquam voluntarius, sed ut jam ejus fatentur litteræ, nimis invitus collaudavit, regalia reddidit, filii curam cum regno nostræ fidei lacrymando commisit, de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ potius suæ medelam ulterius affectaturum spopondit. At nunc ecce pristinis se reddens tergiversationibus, præjudicium se passum per orbem terrarum conqueritur, Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumque finitimarum gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur. Super illatis etiam injuriis, recuperari sibi justitiam precatur, consiliis quoque nostris amodo promptum obedire se pollicetur; re autem vera solitis argumentis castra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare conatur, et (ut in propatulo est) vineam Domini, quæ jam sero florescere cœpit, tam per se singularem utique ferum denuo depascere, quam per vulpes, illos nimirum qui sibi adhærent pestilentes homines, demoliri, ac per sacrilegia sacerdotum Belial anathemati recidivo reddere; imo (quod dictu nefas est) Christum jam iterum in Ecclesia sua resurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur.

19. « Quapropter placet tam regi quam universis regni principibus, imo cuncto exercitui orthodoxo, quo senior idem, ne ulla sibi pateat adversum nos justa querela, quacumque elegerit securitate, quacumque maluerit statione, coram præsenti senatu simul et populo causam suam agat, justiam suscipiat, justitiam et reddat, quatenus ab ortu schismatis omnibus seditionum causis,

ac si nihil inde jam fuerit definitum, undique discussis, tam filio quam patri sua justitia respondeat ; Ecclesiæ vero regnique status, non ut ipse more suo proponit, post longas inducias, sed in præsentiarum his controversiis diremptis vacillare desinat. ». Hucusque significatio principum ad Henricum Seniorem. Pergit vero Urspergensis, de his quæ sunt hæc secuta ac de legatis missis agens : « Quam legationem probatæ singularis prudentiæ personæ, abbatis videlicet ac Ribuvin presbyteri, una cum quibusdam laicali sub habitu viris religiosis, tam a rege quam universis principibus, imo toto exercitu susceptam eximperatori sæpedicto, vix ejus præsentiam fandique licentiam consecuti cum retulissent ; horribile memoratu est, quam ingenti vitæ suæ periculo per dies sex, eo quod nullo modo conventui malignantium communicare voluerint, indigne tractarentur: tandemque ab irruente sibi in eadem qua manebant custodia vulgo liberati, absque omni ducatus præsidio castris circa Coloniam positis redderentur : id tamen præcipuum inter Senioris responsa referentes, quatenus ad præsens armis discederetur, et in futurum super hujusmodi simultatibus curiale colloquium indiceretur ». Hæc Urspergensis.

20. Inter hæc autem Henricus pater, donec plene ex confluentibus ad eum auxiliaribus copiis augeretur exercitus, illud in primis agebat, ut sub velamento pacis suaderet filio ejusque principibus exercitum dimittere, quæ sunt pacis, in comitiis pacifice pertractare. Quod tantum abest ut impetraret ab illis qui probe noverant animum ejus, ut Henricus filius solvens obsidionem Coloniæ, mitteret legatos ad patrem, qui significarent, vel propediem armis decernendum, vel, si hoc recuset, veniendum intra dies octo Aquisgranum, ubi res componerentur. Missi legati conjiciuntur in carcerem, quos post aliquot dies dimisit. Cum et idem Henricus pater postremas ad principes adversarios has litteras dedit querimonia plenas, his verbis :

21. « Henricus, Dei gratia imper. Romanor. Aug., archiepiscopis, episcopis, ducibus, comitibus, cæterisque regni principibus, gratiam et dilectionem dignantibus eam recipere.

« Rogamus (rogavimus) filium nostrum, et vos multum precati sumus, ut dimisso exercitu ordinaretur quomodo possemus convenire, ut de injuria nostra et pace componenda ad honorem regni possit digne et decenter definiri. Placuit vobis remandare (unde nobis longe gravior priori oritur querimonia) quod dimissa obsidione Coloniæ, vultis super nos et fideles nostros sub specie colloquii cum exercitu venire, datis induciis octo dierum, quæ nunquam datæ sunt homini alicujus conditionis (ut bene scitis) usque ad hanc diem, pro legitima definitione alicujus minoris negotii, nedum pro tanta re, secundum legem divinam vel humanam, vel etiam secundum usum hominum. Oportet enim nos habere, si vobis placeret, saltem tales inducias, intra quas possimus convocare et precibus invitare ad hanc eamdem causam, Moguntinum, Trevirensem, et Bremensem archiepiscopos, Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem episcopos, ducem Magnum cum duce Theodorico, et ducem Boemicum, et comitem Flandrensem cum comite Burgundiæ, et alios qui ad præfatum negotium (ut bene scitis) sunt valde necessarii. Quapropter, sicut prius, rogamus et obnixe precamur, quatenus pro Deo et anima vestra, et pro appellatione domini Romani Pontificis Paschalis et Romanæ Ecclesiæ, et pro honore regni, dignemini apud filium nostrum efficere, ut dimisso exercitu cesset nos persequi : et ordinetur quomodo secure et absque ambiguitate possimus nos cum cæteris supradictis, ad agendum de nostra injuria et pace in regno componenda, quiete et pacifice convenire.

22. « Quod si nullatenus cessare voluerit, proclamationem inde fecimus et semper facimus Deo, et sanctæ Mariæ, et beato Petro patrono nostro, et omnibus sanctis, et omnibus Christianis, et vobis maxime, omni devotione precantes, ut dignemini cessare eum (f. nos) persequi, ad persecutionem tantæ injuriæ cum vos et imitati. Appellavimus et tertio appellamus dominum Romanum Pontificem Paschalem, et sanctam universalem Sedem et Romanam Ecclesiam. Quod si hoc tantum nobis, et ad hoc ut ipse cesset nos persequi, prodesse non poterit : committemus nos omnipotenti Patri et Filio sanctoque Spiritui paracleto, et beatæ Mariæ perpetuæ Virgini, et beato Petro et Paulo, et sancto Lamberto omnibusque sanctis, ut divina miseratio omniumque sanctorum intercessio humilitatem nostram respicere, nosque contra tantum tamque injuriosum imperium defendere dignetur. Amen ». Certe quidem, nisi quæ præcesserunt et superius suis sunt locis dicta ac crebrius repetita, Henricum ipsum vaferrimum hominem dolose nimis agere cuncta consuevisse significassent, demonstrassentque hominem nullius fidei ad fallendum aptissimum semper inventum : possent ista quæ litteris prodidit, multis argumentis hominis maxime pii animum insinuare ; sed quod sic comparatus esset, ut cum deprimeretur, tunc subdole ad fallendam sibi larvam pietatis induceret, quam mox deponeret cum quod esset conatus effecerat : jure meritoque eos quos appellavit patronos sanctos, est expertus ultores.

Ex insperato siquidem est morte repentina mulctatus, de qua Domnizo in Mathilde :

Mortem non sperans, demum tamen ipsa catena
Mortis cum strinxit, rapuit de corpore tristi,
Augusti quarto defungitur idus [1], in anno
Christi milleno centeno denique seno.

Agens ætatis annum quinquagesimum quintum ; natus est enim (ut Lambertus habet) anno Domini millesimo quinquagesimo primo, quarto idus Novembris.

[1] Septimo Ursperg.

23. *Gaudium orbis mors Henrici.* — « Miserabile tamen dictu est », pergit Urspergensis, « tanti hominis, tantæ dignitatis tantique animi virum, sub professione Christiana mundum tanto tempore lucratum, nec ad instar cujuslibet pauperis defuncti, pium vel compassivum luctum a quavis inter tot Christianos persona promeruisse ; sed potius universorum tam ibidem quam ubivis vere Christianorum corda simul et ora, infinito nimis tripudio sui oblitos, rumore replesse. Non altius concinebat Israel Domino [1], Pharaone demerso, nec augustiori ipsi Octaviano, sive ulli unquam Augustorum applaudebat Roma triumpho. Frænum quippe [2], quod erat in maxillis populorum, versum est illis in canticum, sicut vox sanctificatæ solemnitatis. Igitur quia cessante tandem exactore quievit et tributum [3], mox omnes qui quæstus duntaxat gratia eidem principi eatenus adhærendo, suas animas venalitati proposuerant, deditioni regni simulque et communioni Catholicæ subjiciuntur. Leodiensis autem episcopus cæterique coepiscopantes inter cætera recipiuntur in communionem pœnitentiæ, hac conditione, quod cadaver ipsius excommunicati per se pridie in monasterio tumulatum effoderent, et absque ulla sepultura vel exequiarum communione in loco non consecrato deponerent, comprobantibus his qui aderant archiepiscopis et episcopis : quia quibus vivis Ecclesia non communicat, illis etiam nec mortuis communicare possit. Quo facto, paulo post corpus ipsum Spirensi civitati est in sarcophago lapideo regis consensu delatum, sicque extra Ecclesiam ibidem per quinquennium mansit inhumatum.

24. « Hic finis, hic interitus, hæcque sors ultima Henrici, illo sub vocabulo Quarti (Tertii) Romanorum imperatoris a suis appellati : a Catholicis vero, id est, cunctis beato Petro suisque successoribus fidem et obedientiam lege Christiana conservantibus, archipirata simul et hæresiarcha, necnon et apostata, persecutorque plus animarum quam corporum competenter dicebatur : utpote qui nec naturalibus, nec consuetudinariis contentus sceleribus, nova et a sæculis inaudita, adeoque nonnulla incredibilia excogitasse et exercuisse infamabatur. Quæ si quis illorum arbitratu, qui tam perperam quam recte ab imperatoribus gesta litteris digna judicant, scribere velit, nos loco cedimus, maxime cum aliqua ex his oblivione potius quam memoria digna non dubitemus. Pluribus autem testibus comprobare poterimus, quod nemo nostris temporibus, natura, ingenio, fortitudine et audacia, statura etiam totaque elegantia corporis videretur fascibus imperialibus ipso aptior, si tamen in conflictu vitiorum homo non degeneraret, vel succumberet interior ». Et inferius : « Deo autem gratias, qui licet tarde, tamen permagnifice victoriam concessit Ecclesiæ suæ, cui etiam ejusdem Nabuchodonosor quinquagesimum exactionis annum iste Galilæus, qui Julianum quondam vicerat, vertit in Jubilæum ». Hanc a suo gentili, ejusdem temporis scriptore, imperator omnium nequissimus dignam meruit panegyrim. Ex qua redarguas, quisquis ille anonymus fuerit, sive verus extiterit sive fictus, qui Vitam ejus texuisse dicitur homo, quam jam oblivione damnatam novator hæreticus paulo ante cudendam curavit una cum litteris ejusdem Henrici superius recitatis, ex quibus idem ipse qui edidit impius peracutis confoditur telis, cum se Henrico exhibet nequiorem, dum ille necessitate coactus cognoscit tandem, laudat, profitetur, atque denique tertio appellat Apostolicam Sedem, quam hæreticus iste damnat. Ut hanc unam, hac saltem ex parte, meruerit Henricus laudem, quod profundum illud nondum attigerit impietatis, in quo hic ipse auctor libens volensque ut sus cum delectatione revolvitur.

25. *Paschalis II in Gallias profectio.* — « His ubique locorum Occidentalis orbis quam citius pervulgatis, Paschalis papa ordinavit profectionem suam, ut legati comitiorum Moguntiæ habitorum petierant in Galliam Cisalpinam, ubi et Concilium celebrandum mense Octobris indixit, ad instaurandam sanctam Ecclesiam, longiori Henrici Senioris persecutione concussam. Dum in itinere positus Florentiam pervenisset, de adventu Antichristi proxime futuro sparsam famam inveniens, Florentiæ substitit : cum vero audisset quæ ferrentur, ut nullius fidei et auctoritatis assertionem contempsit, et cœptum iter est prosecutus ». Hæc Acta Vitæ ipsius.

26. *De Antichristo prædictiones.* — Quod pertinet ad Antichristum : fuit quidem opinio non vulgarium virorum, Antichristum hoc fore sæculo revelandum, et inter alios Norberti, viri temporis hujus fama celeberrimi, de quo ista sanctus Bernardus ad Gaufridum Carnotensem episcopum [1] : « Cum ante hos paucos dies ejus faciem videre, et de cælesti fistula, ore videlicet ipsius, plurima haurire meruerim, hoc tamen ab ipso non audivi ; verum de Antichristo cum inquirerem quid sentiret, durante adhuc ea quæ nunc est generatione revelandum illum esse, certissime se scire protestatus est. At cum eamdem certitudinem unde haberet sciscitanti mihi exponere vellet, audito quod respondit, non me illud pro certo credere debere putavi. Ad summam tamen hoc asseruit, non visurum se mortem, nisi prius videat generalem in Ecclesia persecutionem ». Hæc sanctus Bernardus de oraculo quod in illud relabi visum est usitatum, quod cum sæpe sancti viri prænovissent ingentes futuras persecutiones Ecclesiæ, putarint rerum magnitudine ipsa affore Antichristi tempora. Sed ad Paschalem redeamus, in Gallia Cisalpina Synodum celebrantem.

27. *Synodus Guastallensis et ejus canones schismatica vulnera medentes.* — De hac Synodo

[1] Exod. XV. — [2] Isai. XXX. — [3] Ibid. XIV.

[1] Bern. Ep. LVI.

hæc in primis qui interfuit Urspergensis abbas, scriptis mandavit his verbis : « Post hæc, hebdomada quarta mensis Octobris, habitum est Concilium generale in provincia Longobardia super ripam Padi fluminis, loco qui Wastallis nuncupatur, ubi præsidente vere per omnia Apostolico viro Paschali Secundo, coram multitudine maxima clericorum necnon laicorum, qui de diversorum regnorum Ecclesiis convenerant, præsentibus etiam legatis domini Henrici regis, multa sunt (prout canonica dictabat æquitas) de inimici zizaniis evulsa, multa de structuris super arenam positis destructa, plura quoque pistici seminis plantaria profundius plantata simul et rigata, nonnulla etiam tutissimæ munitionis per Ecclesias propugnacula sunt ædificata.

28. « Nam cum eadem Dominica, quæ erat XII kal. Novembris, Juvanensibus Conradum, Tridentinis Gebehardum præsules consecrasset, enarrare longum est, quam indefesse prudens et fidelis ille summi Patrisfamilias dispensator, conservos suos Verbi Dei tritico lautissime quotidie reficeret, pseudoepiscopos deponeret, Catholicos constitueret, archiepiscopis pallia, monasteriis privilegia concesserit, præsentes ovium Christi pastores mellifluis alloquiis, absentes paternis commonitoriorum litteris instruxerit, quædam olim abscissa membra Ecclesiæ iterum incorporaverit, quædam etiam quæ insanabilia videbantur, anathematis abscissione truncaverit. Super ordinationibus autem tempore schismatis factis, unde permaximæ ventilabantur quæstiones, decretum discretione maternorum viscerum artificiose meditatum in hæc verba promulgavit :

29. « Per multos jam annos regni Teutonici latitudo ab Apostolicæ Sedis unitate divisa est, in quo nimirum schismate tantum periculum factum est, ut (quod cum dolore dicimus) vix pauci sacerdotes aut clerici Catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot igitur filiis in hac strage jacentibus, Christianæ pacis necessitas exigit, ut super hos materna Ecclesiæ viscera aperiantur. Patrum itaque nostrorum exemplis et scriptis instructi, qui diversis temporibus Novatianos, Donatistas, et alios hæreticos in suis ordinibus susceperunt, præfati regni episcopos schismate ordinatos (nisi aut invasores, aut simoniaci, aut criminosi sint probati) in officio episcopali suscipimus. Idipsum de clericis cujuscumque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendant.

30. « His et hujusmodi super Ecclesiam divini luminis orientis auroræ jucundati splendoribus, quia nimirum tandem venerat tempus miserendi ejus, pariterque Apostolicis dignati benedictionibus, ad sua quique convertuntur. Nos vero, id est, Alpium transcensores, speciali quodam præ cunctis efferebamur tripudio, eo quod certi essemus domini Apostolici profectionem sic fuisse dispositam, quatenus iter nostrum quammature subsequens, Natalem Domini Moguntiæ celebraturus esset, præsente cum universis regni principibus novo rege nostro ». Hucusque de his Urspergensis abbas. Sed reliqua quæ ad Synodum hanc pertinent, ex aliis auctoribus hinc inde petamus.

31. Quæ autem legati regis a Paschali papa petierint, Domnizo qui aderat cum Mathilde, his versibus docet :

Juxta tuncque Padum tenuit Synodum memoratus
Papa, suum missum direxit natus ad ipsum
Defuncti regis, quærens ut jus sibi regni
Concedat, Sedi sanctæ cupit ipse fidelis
Esse velut matri, subjici sibi vel quasi patri.

Laudatam a Pontifice pietatem regis, pariterque a Mathilde quæ aderat idem auctor subjicit, hisque addit post hæc advenisse ad Synodum Parmenses cives, pœnitentes, suppliciterque petentes episcopum sibi dari Bernardum, quem expulisset ante biennium, insuper postulantes, ut idem Pontifex consecrare dignaretur Basilicam sanctissimæ Dei genitricis Mariæ. Annuisse civium votis Pontificem, eumdemque Synodo absoluta, Parmam ad dedicandam Basilicam pervenisse, idem versibus cecinit : sed de his post Synodum inferius dicturi sumus.

32. Præter hæc etiam in eadem Synodo hæc actitata reperiuntur, quæ scripta habentur in Vaticano Codice, qui liber Censuum inscribitur, a Cencio camerali collecto, his verbis : « In hoc Concilio constitutum est, ut Æmilia tota cum suis urbibus, id est, Placentia, Parma, Regio, Mantua, Bononia, nunquam ulterius Ravennati metropoli subjaceret. Hæc enim metropolis per annos jam fere centum adversus Sedem Apostolicam erexerat se ; nec solum ejus prædia usurpaverat, sed ipsam aliquando Romanam invasit Ecclesiam Guibertus, ejusdem metropolis incubator.

« Per multos jam annos etc. » ut supra. Itemque :

33. « Jam diu a pravis hominibus tam clericis quam laicis, Catholica est Ecclesia conculcata, unde plura temporibus nostris schismata et hæreses emerserunt. Nunc autem cum per Dei gratiam hujusmodi nequitiæ deficiant cum auctoribus : in ingenuam libertatem resurgit Ecclesia. Unde providendum est, ut horum schismatum causæ penitus abscindantur. Patrum ergo nostrorum Constitutioni consentientes, Ecclesiarum investituras a laicis fieri omnimode prohibemus. Si quis autem decreti hujus temerator extiterit, tanquam maternæ injuriæ reus, clericus quidem ab ejusdem dignitatis consortio repellatur, laicus vero ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

34. « Nullus abbas, nullus archipresbyter, nullus præpositus audeat possessiones Ecclesiæ suæ vendere, commutare, locare, vel in feudum dare, sine communi fratrum consensu, vel episcopi propriæ civitatis : alioquin ordinis sui periculum patiatur ». Hactenus de hujus Concilii canonibus in dicto Codice repertis ; quibus hæc quæ

sequitur Epistola ejusdem Paschalis subscripta legitur:

35. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Gebehardo Constantiensi, Orderico Pataviensi episcopis, et cæteris Teutonicarum partium tam clericis quam laicis Catholicis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Pro religionis vestræ fervore gaudemus, et omnipotenti Deo gratias agimus, qui vos in sui nominis amore confirmat. Quosdam autem vestrum minus secundum scientiam zelum Dei habere audivimus, ut dum pravorum commixtionem vitant, etiam a regionibus vestris discedere meditentur. Qui profecto nequaquam laude Apostolica digni sunt, dum in medio nationis pravæ et perversæ perseverare non possunt, inter quos luceant velut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Uno enim pondere peccata hominum metiuntur, dum tam propriæ voluntatis merito excommunicatos quam communicantes, reos æqualiter arbitrantur. Verum enimvero diversarum voluntatum diversus eventus agnoscitur. Si quis enim criminosus juxta Apostolum vocatur, hujusmodi omnino cavendus est. Eadem etiam cautela vitandi sunt, qui excommunicatis ipsis aut actione cum possint, vel cum nequeunt, voluntate se copulant. Qui vero hujusmodi excommunicatis omnino inviti, vel servitio vel cohabitatione junguntur, si hujusmodi imperfectionis dolore tanguntur, non omnino vitandi sunt, nec tamen ad communionem sine correctionis medio admittendi. Hinc est quod prædecessor noster sanctæ memoriæ Gregorius Septimus papa, excommunicatorum uxores, filios, servos, rusticos, quorum consilio vel voluntate excommunicationis meritum non perpetratur, et viatores quoque ob eamdem necessitatem invitos excommunicatis communicantes, excommunicationis vinculo non teneri constituit, sicut beatus Augustinus ad Auxilium scribens evidenter ostendit. Dignoscant igitur fratres nostri in omnibus regiam tenere viam, et in medio nationis pravæ et perversæ tanquam luminaria lucere studeant; ut non suæ tantum, sed ut alienæ salutis mercedem a Deo mereantur accipere, quod singulorum excommunicatorum voluntates et causas discutiant: quia nuda omnia et aperta sunt oculis ejus, de cujus miseratione confidimus, quia simplicis oculi corpus tenebrarum caligine non opprimetur, quoniam charitas operit multitudinem peccatorum ». Hucusque in dicto Vaticano Codice.

36. *Quid in Synodo actum in causa Herimanni pseudo-episcopi Augustani.* — Ad hanc quoque Synodum legatio civium Augustanorum venit, adversus pseudo-episcopum ipsorum Herimannum, qui pecuniarum mercimonio Ecclesiam illam emerat ab Henrico imperatore. ut suo loco superius dictum est. De hac eadem legatione agens Udascalcus [1], qui de ejusmodi controversia ex eis quæ viderat commentarium scripsit, ab anno superiori res gestas sic aggreditur enarrare: « Temporibus illis, præfatus Romanæ Sedis legatus Richardus Albanus episcopus, in Teutonicas directus partes, Moguntiam devenit, ubi, cum apud Ingelemheim Henricum imperatorem regalibus privasset insignibus, capite nimirum hæreseos abscisso, communioneque omnibus reddita, singula in unum Ecclesiæ pacificantur membra. Hic, inquam, Herimannus, hic dictus episcopus, in generali absolutione non excipitur; sed per Wibertinæ hæreseos abjurationem, necdum ventilata sui causa, inter cæteros recipitur. Legato quoque Augustam veniente, cleri ac populi exponuntur querimoniæ, dictum videlicet episcopum absque canonica electione seu consecratione sedem illam invasisse. Diligentius res audita discutitur, si aliquis canonicorum se huic subtrahat accusationi perquiritur, omnes unum dicentes, idem sapientes, nominatim subscribuntur, cuncta in domni Apostolici præsentia finienda differuntur, Synodus colligitur Warstallensis (Guastallensis), adsunt cum suo episcopo nuntii Ecclesiæ Augustensis, refert legatus quæ audierit, qualiterve audita distulerit. Idonea iteratur excusatio, nulla prætenditur accusatio, facile ab omnibus concordatur ut talis episcopus deponatur. Quod et factum fuisset, si non Gebehardus Constantiensis episcopus in Ecclesia Augustensi hoc faciendum persuasisset. Eo namque tempore domnus papa Teutonicum adire proposuerat regnum, quod in ruinam perficere nequivit multorum. A pontificali tamen suspensus officio semiepiscopus Herimannus regreditur, terminus huic rei finiendæ constituitur. Augusta sui liberationem dolens præstolatur, dum in spe Apostolici adventus defraudatur, infraque scilicet terminum idem episcopus pro interdicti restitutione officii Apostolicum adivit; sed litteras ab eo hunc in modum se continentes accepit:

37. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, Augustensis Ecclesiæ canonicis et cæteris parochianis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Venit ad nos non vocatus frater noster Herimannus, vestræ civitatis episcopus, causam suam postulans certiori fine concludi. Nos autem querelarum vestrarum memores, quod fratres, qui adversus eum in Concilio coram nobis capitula protulerant, cum eo in præsentiarum coram nobis minime affuerunt: ne qua pars adversum nos possit præjudicium conqueri, causæ ipsius protractionem in proximas kalendas Novembris, fratrum nostrorum deliberatione distulimus; ad quem videlicet terminum, omnes qui adversus eum causam agunt, litteris præsentibus ad nostram audientiam invitavimus. Interim eidem fratri nostro potestatem concedimus, ut eos qui Ecclesiæ bona rapiunt et invadunt, juxta sanctiones canonicas excommunicare prævaleat. Volumus enim, ut tam ipse quam Ecclesia quæ sub eo est, usque ad præfinitum tempus pacem et tranquilli-

[1] Habetur tom. II. Antiq. lect. p. 218.

tatem, Domino largiente, obtineat. Dat. decimo kal. Decembris[1].

38. « Has litteras idem Herimannus episcopus Augustæ vix Venetium adsportavit, initoque consilio, cunctos earumdem conscios, ut unius anni spatio non detegerentur jurare compulit : sicque fictis pro libitu mendaciis domum rediit. Excogitata vero graviori adhuc nequitia, unum de accusatoribus suis, qui præstantior cæteris videbatur, pretio corrupit, et litteras quasi ex Augustensium persona occulte per eum Apostolico direxit. Qui falsitatis nuntius benigne susceptus, dum auditur, magna contra eum papa indignatione invehitur, corde et corde loqui ab omnibus deprehenditur. Curiensi tamen episcopo atque Gotwigensi abbate pro ipso supplicantibus, datis veluti Augustensium respondentibus litteris, abire permittitur vera cum falsis relaturus; vera, hoc modo :

39. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Augustensis Ecclesiæ clericis salutem et Apostolicam benedictionem.

« Post impetitionem quam super episcopo vestro fecistis, dilectionis vestræ litteras suscepimus, in quibus quia pacem et concordiam cum eodem episcopo vos habere nobis significastis, lætati sumus, si eamdem concordiam gratis factam fuisse constiterit. Nos tamen constitutum terminum exspectamus, ut quidquid æquitas dictaverit, auxiliante Domino exequamur. Dat. octavo idus Februarii.

40. « Quibus litteris clam episcopo lectis, contra nuntium infremuit; non æqua pretio sibi referri mandata objicit; patre iterum mendacii suggerente, interminatur ne tam adversa prodantur, sed prospera fingantur, egreditur in publicum, arriguntur aures exspectantium.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus;

dum falso benedictione Apostolica salutatur episcopus, eademque gratia participatur populus ». Hactenus de rebus gestis in causa Augustana ad Concilium delata : quæ autem post hæc secuta sunt suo loco dicturi sumus. Hisce enim fraudulentis involucris mendaciorum præfocata veritas siluit. Quibus videas quam difficile sit in judiciis, licet judex sedeat æqua lance merita causarum expendens, justitiam prævalere, cum fervore potentium, erogatione pecuniæ, armata procedit iniquitas, satellitio mendaciorum undique septa.

41. *Paschalis Parmæ.* — Demum vero et Parmenses auditi et exauditi de iis quæ petiissent a Paschali Pontifice. Etenim petierunt dari sibi in episcopum sanctum Bernardum, S. R. E. presbyterum cardinalem, quem adeo diris contumeliis affecissent : sed et invitaverunt eumdem Pontificem venire Parmam. Fuit ista Parmensium legatorum petitio.

[1] Septembris vel Octobris.

Paschalis igitur, ut dictum est, receptis Parmensibus, illisque petentibus concesso sancto Bernardo presbytero cardinali in episcopum, ad eum consecrandum post Synodum Parmam profectus est, ubi et Basilicam Dei Genitricis pariter dedicavit. Cecinit ista in Mathildis Vita Domnizo qui aderat, versibus istis :

Castrum Guastallæ Synodi locus extiteratque,
Inde pius papa discedens, ad memoratam
Advenit Parmam, faciens ibi quæ rogitarant :
Nam sacravit ibi templum Christi Genitricis,
Dans ibi decretum, ne subjaceat nisi Petro
Clavigero cœli, simul ipsius quoque Sedi.
Hoc venit templum Mathildis ad aspiciendum;
Donum tale dedit, placuit quod maxime plebi,
Pontificem sacrans Bernardum tunc ibi papa.
Jussit eum papæ vice sancti degere Parmæ,
Hincque valedicens dominæ sæpissime dictæ,
Francigenos fines petiit venerabilis idem.

Hæc ipse.

42. Sed ad Paschalem Pontificem redeamus, qui cum iter in Germaniam occlusum sibi cognovit, non quidem Romam reditum, sed in Gallias profectionem instituit, inde etiam rebus Germaniæ consulturus. Jam enim quæ in corde Henrici imperatoris venena ebullirent, persentiscere cœpit. Porro, ut audisti, et secundum Urspergensem, in Gallias profectio contigit in fine anni hujus, nam Natale D. Cluniaci celebravit; cur autem non Moguntiæ, ut condixerat, hanc ab eodem auctore accipe rationem. « Paschalis vero suorum consiliis, quasi proterviam Teutonicorum declinans, maxime propter seditiosum quemdam tumultum qui sibi Veronæ hospitanti dudum occurrerat ; insuper suggerentibus quibusdam quod non facile gens nostra decretum illud recipiat, quod quamlibet Ecclesiasticam investituram a laicis manibus vetat, necnon et animosum cor regis adolescentis, quod nondum per omnia Dominico jugo sit habile : hæc, inquam, multaque id genus vir Dei percepta considerans, necdum sibi ostium Germanicis in partibus apertum esse cum gemitu pronuntians, profectionem suam cum Hispaniarum legatis per Burgundiam ad Gallias convertit, et Natalis Dominici gaudium sua præsentia Cluniacens. multum ampliavit ». Hactenus ipse, quibus annus hujus peregrinationis Paschalis absolvitur ; de reliquis ab ipso rebus gestis in Galliis anno sequenti agemus.

43. *Mortuo Philippo Galliarum regi Ludovicus filius succedit et consecratur : unde Ivonis episcopi apologia contra Rhemenses.* — Hoc eodem anno moritur Philippus rex Francorum apud Milidunum, præsente Ludovico filio suo, et sepelitur in monasterio S. Benedicti super Ligerim flumen. Hæc pluribus in Appendice ad Aimoinum, ubi et hæc quæ sequuntur, habentur de filii successione, et coronatione[1] : « Ludovic. autem præfati regis Philippi filius, quoniam in adolescentia Ecclesiæ amicitiam liberali defensione promeruerat, pau-

[1] Aim. l. v. c. 49.

perum et orphanorum causam sustentaverat, tyrannos potenti virtute perdomuerat, Deo annuente, ad regni fastigia sicut bonorum voto adsciscitur, sic malorum et impiorum votiva machinatione, si fieri posset, excluderetur. Consulti ergo proceres, et potissimum dictante venerabili ac sapientissimo Ivone Carnotensi episcopo, ut ad refellendam impiorum machinationem citissime Aurelianos conveniant, ejus exaltationi operam dare mature festinant. Senonensis igitur archiepiscopus Daimbertus invitatus cum [a] comprovincialibus, videlicet Walonne Parisiensi episcopo, Manasse Meldensi, Joanne Aurelianensi, Ivone Carnotensi, Hugone Nivernensi, Ilimbaldo Antisiodorensi, accessit. Qui in die Inventionis sancti protomartyris Stephani, sacratissimæ unctionis liquore delibutum regem, et missas gratiarum agens, abjectoque sæcularis militiæ gladio, Ecclesiastico ad vindictam malefactorum eum accingens, diademate regni gratanter coronavit, necnon et sceptrum et virgam, et per hæc Ecclesiarum et pauperum defensionem, et quæcumque regni insignia, approbante clero et populo, devotissime contradidit. Necdum post celebrationem divinorum festivas deposuerat exuvias, cum subito mali nuntii bajulatores a Rhemensi Ecclesia assistunt, litteras contradictorias deferentes, et auctoritate Apostolica, si tempestive venissent, ne regia fieret unctio interminantes. Dicebant siquidem primæ regis coronæ primitias ad jus Ecclesiæ Rhemensis pertinere, et a primo rege Francorum, quem baptizavit beatus Remigius, hanc prærogativam illibatam et inconvulsam obtinere, et si quis eam temerario ausu violare tentaverit, anathemati perpetuo subjacere etc. » Hæc ibi de initiatione novi regis, et contradictione Rhemensis archiepiscopi, litteris Apostolicis sua jura tuentis: quibus respondendis injunctum est opus eorum omnium longe doctissimo Ivoni episcopo Carnotensi, qui has tunc litteras apologeticas patentes, ab unoquoque inspiciendas conscripsit his verbis [1]:

44. « Ivo, Carnotensis Ecclesiæ humilis minister.

« Noverit sancta Romana Ecclesia, noverint omnes Ecclesiæ, ad quas murmur Rhemensium clericorum pervenerit, nos in consecratione Ludovici regis Francorum nihil nostrum quæsisse, sed pro communi utilitate regni et sacerdotii consulte vigilasse. Erant enim quidam regni perturbatores, qui ad hæc omni studio vigilabant, ut aut regnum in aliam personam tranferretur, aut non mediocriter minueretur. Quod ne fieret, cooperante Deo, et pro integritate regni et pro tranquillitate Ecclesiarum, quantum potuimus, præcavere studuimus. Unde livori adscribendum videtur aut tumori, si quis utili et honestæ actioni deroget, quam nec ratione potest redarguere, nec consuetudine infirmare, nec lege damnare. Si enim rationem consulimus, jure in regem est consecratus, cui jure hæreditario regnum competebat, et quem communis consensus episcoporum et procerum jampridem elegerat. Præterea, quæ ratio est Belgicorum regem suum creare et consecrare, quamvis in aliis provinciis regnaturus sit, si ita ipsorum regum voluntas, et temporum atque locorum opportunitas se obtulerit: eadem est Celticorum et Aquitanorum qui Belgiarum provinciæ nihil debent, regem suum quamvis et in Belgica regnaturus sit, eligere et omne regi debitum obsequium exhibere.

45. « Si vero ad consuetudinem recurrimus, quæ in exemplis maxime declaratur: respondemus ex verbis Augustini, quia ratio exemplis anteponenda est, cui tamen et exempla concordant. Ecce rationem dedimus, quam apud eos æque validam super hoc negotio inveniri non credimus: addamus exempla rationi concordantia. Sicut enim legitur in Gestis Francorum, divisum est regnum inter filios Lotharii nepotes Clodovei: Charibertus et Guntrannus provincias Celticorum et Aquitanorum acceperunt in regnum suum, et alter eorum, Charibertus scilicet, Parisium sibi sedem regiam posuit, et usque ad flumen Garumnam regnum suum extendit: Guntrannus vero Aurelianis sedem regiam sibi constituit, et Burgundiam, quæ Celticæ pars est, in regnum accepit. Isti reges quippe nullam a Rhemensi episcopo benedictionem vel coronam acceperunt, sed a sacerdotibus provinciarum quas regebant sublimati sunt et sacrati. Postquam vero regnum Gallorum in suam monarchiam revocatum est, deleta progenie Clodovei, Pipinus et filii ejus Carolus et Carlomannus, nec Rhemis nec a Rhemensi archiepiscopo in reges sublimati sunt, nec inuncti. Ludovicus quoque nepos Ludovici Senioris apud Ferrarias, qui locus est in pago Senonensi, et uxor ejus, nullo præsente metropolitano, a quibusdam episcopis in reges sunt consecrati et coronati. Unde in Gestis Francorum ita legitur: Audientes etc. » Et inferius: « Unctus vero est in regem ipse Rudolphus, tertio idus Julii Suessionis civitate. Post mortem Rudolphi regis, per Willelmum archiepiscopum reductus est ab Anglia Ludovicus filius Caroli Simplicis in Franciam, et quarto kal. Julii unctus est in regem apud Laudunum.

46. « Post translationem vero regni Francorum in progeniem Hugonis Magni ducis, Robertus piissimus rex, filius Hugonis regis, Aurelianis in regem consecratus est et coronatus: cujus filius Hugo juvenis Compendii est unctus, et in regem sublimatus. Ex his et hujusmodi exemplis manifestum est, quod Francorum reges non omnes in Rhemensi Ecclesia, vel a Rhemensibus archiepiscopis sunt consecrati: sed multi in multis aliis locis et a multis aliis personis consecrati sunt. Quæ omnia si retexerentur, et prolixam facerent orationem et superfluam disputationem, cum nullis scriptis vel exemplis probari possit, Rhemensem archiepiscopum Francorum regem extra Belgicam unxisse aut coronasse. Cum ergo hæc eadem potestas sit

[1] Ivo Ep. LXX.

cujusque metropolitani in metropoli sua, mirum videtur quare unus in proprium jus ambiat vindicare, quod multorum constat esse commune. Nisi forte quis dicere audeat, majorem vim sacramentorum esse apud alios quam apud alios, quod schismaticum esset et unitatem Ecclesiæ divideret.

47. « Hæc dicentes, non reprehendimus institutionem Ecclesiasticam, per quam pax Ecclesiæ firmius colligata est, cum inferiores a superioribus sacramentorum dispensationem suscipiunt, nec ultra quam sibi concessum est usurpare præsumunt; verum ubi personarum æqualis est potestas, quarum altera alteri nihil præter charitatem debet, si alteri jus suum vult detrahere et sibi soli arrogare sua quærens, deceptus est sæculi ambitione. Nos quippe Rhemensi Ecclesiæ non invidemus, et si reges Francorum erga eam habuerint tantam devotionem, et malint a metropolitano ejus consecrari quam ab alio, non repugnamus, non dolemus; imo super benedictionem eorum, si nos adesse contigerit, gratanter loco idiotæ, Amen respondebimus.

48. « Supradicta vero verborum serie ostensum est, in unctione Ludovici regis nihil nos fecisse contra morem: restat ut ostendamus, nihil nos fecisse contra legem. Lex quippe est præceptio vel prohibitio scripta, ad communem utilitatem referens quidquid jubet aut prohibet. Contra hanc ergo nihil fecimus, quia nulla contradictione prohibiti, communi utilitati in hoc facto, charitate suggerente, consuluimus. Si vero privilegiis nititur Rhemensis Ecclesia, illa privilegia apud nos nulla sunt, quia nec in generalibus Conciliis nobis audientibus sunt recitata, nec ad Ecclesias nostras epistolari maturitate directa; et ut manifestius dicamus, nulla nobis familiari vel publica relatione propalata. Illius ergo legis prævaricatores non sumus, cujus auditores nunquam fuimus. Quæ tamen si audita esset, nihil nobis obesse deberet: lex enim justa debet esse et possibilis, loco et tempori congruens: justa si sit, Deus scit. Nos autem interim nec ut justam approbamus, nec ut injustam condemnamus, quam adhuc ignoramus. Possibilis vero non erat, quia consecratio regis Rhemis, archiepiscopo Ecclesiæ nondum inthronizato, sine summa perturbatione et sanguinis effusione celebrari non poterat. Loco non conveniebat, quia civitas sub anathemate posita erat. Tempori opportuna non erat, quia si consecratio regis differretur, regni status et Ecclesiæ pax graviter periclitaretur. Quod ergo fecimus, salubri deliberatione et provida dispensatione fecimus, nulli invidentes, nullius nobis auctoritatem arrogare molientes, sed nos intra terminos nostros simplici oculo cohibentes. Sentiant aliter qui volunt: non timemus tribunal terreni judicis, quia securos nos facit conscientia nostra ante tribunal interni cognitoris. Novimus enim quia necessariæ dispensationis modus nulli unquam sapientium displicuit, quam non solum privatæ leges, quibus nec fidei veritati, nec morum honestati consulitur, sed etiam leges generales contra hæreticos vel sceleratos promulgatæ admittunt, quando majoribus malis amovendis melius subvenit moderatio sinceræ charitatis, quam rigor indiscretæ severitatis. Hæc primo ex auctoritate Evangelica, dehinc ex Actibus Apostolorum, tertio ex Epistolis Apostoli, postremo ex decretis Romanorum Pontificum cæterorumque orthodoxorum Patrum sententiis facile probarentur, nisi prolixitas Epistolæ modum excedere videretur ». Hucusque diserta quidem Ivonis Apologia.

His cognitis Paschalis papa acquievisse visus est, cujus nulla habetur ad hæc ipsa adversus eum progressa ulterius commonitio, vel comminatio, nec Ivonis (ut consuevit) defensio fortius inculcata.

49. *Rhemensis Ecclesia collapsa quomodo restituta.* — Quod autem adeo deploratum audisti statum Rhemensis Ecclesiæ, quomodo dispensatione agendum fuerit, ut qui ejus erat episcopus suum locum reciperet, atque pelleretur intrusus: de his omnibus auctoritate Apostolica roborandis scripsit idem Ivo Carnotensis episcopus sequentem Epistolam ad Paschalem papam, qua rei gestæ series aperitur his verbis [1]:

50. « Paschali summo Pontifici, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, directionem filii et obedientiam per cuncta subjecti.

« Notum esse volumus excellentiæ vestræ, quia ego et domnus Theobaldus, Beati Martini Parisiensis prior, audientes miserabilem et mirabilem Rhemensis Ecclesiæ desolationem, ausu familiaritatis opportune et importune regem Francorum interpellavimus, quatenus prædictæ Ecclesiæ, expulso invasore Gervasio, pacem restitueret, et domnum Rudolphum ejusdem Ecclesiæ metropolitanum, in gratiam suam receptum, eidem Ecclesiæ præesse concederet. Acquievit tandem precibus nostris, et concessit ut eum ad curiam suam, quæ Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, secure adduceremus, et ibi cum eo et cum principibus regni de hoc negotio, quantum fieri posset, salva regni integritate tractaremus. Factum est ut condictum erat, convenientes in curiam, multiplicatis intercessoribus petitionem nostram semel et sæpius replicavimus. Sed reclamante curia, plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus metropolitanus per manum et sacramentum eam fidelitatem regi faceret, quam prædecessoribus suis regibus Francorum antea fecerant omnes Rhemenses archiepiscopi, et cæteri regni Francorum quamlibet religiosi et sancti episcopi. Quod persuadentibus et impellentibus totius curiæ optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus liceba, factum est tamen, quia Ecclesiasticæ paci et fraternæ dilectioni sic expediebat. Cum enim plenitudo legis sit charitas: in hoc

[1] Ivo Ep. CCVI.

legibus obtemperatum esse credimus, in quo charitatis opus impletum esse cognovimus.

51. « Petimus ergo flexis genibus cordis, ut hoc eodem intuitu charitatis et pacis veniale habeat paterna moderatio, quod illicitum facit non æterna lex, sed intentione acquirendæ libertatis præsidentium sola prohibitio. In excessibus ergo filiorum utili dispensatione et compensatione contractis, sufficiat patri verbum pro verbere, et devota filiorum supplicatio pro summo reputetur supplicio. Si enim vult Apostolica auctoritas omnia quæ medicinali condescensione dispensantur districte judicare, oportebit pæne omnes ministros administrationibus suis renuntiare, aut de mundo exire; nec habebunt ubi seminent sipiritualia, nisi permittantur aliqua tolerare carnalia. Unde necessitati temporum cedendum esse Apostolica docet sublimitas, et Orthodoxorum consulit auctoritas, dicens : quia ubi populorum strages jacent, detràhendum est aliquid canonum severitati, ut majoribus morbis sanandis charitas sincera subveniat. Hæc dicendo, doctam paternitatem vestram non docemus, sed eamdem consulendo et rogando monemus, ut ibi consilii et pietatis studeatis visceribus abundare, ubi fas non est debitam fortitudinem exercere ». Hucusque Ivo ad Paschalem papam, qui petitis annuit post factum, quod faciendum penitus contradixisset. Ita plane in more positum fuisse Ecclesiæ Romanæ, alibi alia etiam occasione sic idem [1] : « Novi enim consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, quæ non solet neque vult Decretis suis patenter obviare : solet tamen dispensatione multa infirma tolerare, postquam patrata sunt, tam pro locorum necessitate, quam pro personarum utilitate et honestate. Neque enim aliter cogendus est summus Pontifex contraria sibi scribere vel facere, ne cogatur illud dicere Apostolicum [2] : Si quæ destruxi iterum ædifico, prævaricatorem me constituo etc. »

Eodem anno atque Indictione, habet Romualdus Salernitanus archiepiscopus in Chronico, corpora sanctorum Pontiani papæ et martyris, Eleutherii episcopi et martyris, et Anastasii confessoris ab Urbe translata esse Trojam in Apulia civitatem, in qua translatione multa miracula edita tradita.

[1] Ivo Ep. CCLXII. — [2] Gal. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6599. — Anno Æræ Hispan. 1144. — Anno Hegiræ 500, inchoato die 2 Sept., Fer. 1. — Jesu Christi 1106. — Paschalis II papæ 8. — Henrici V reg. 1. Alexii Comneni imp. 26.

1. *Henricus imp. ab Henrico filio detinetur.* — A num. 1 ad 25. Herimannus, in Narratione Restaurationis abbatiæ Martini Tornacensis, tomo XII Spicilegii Dacheriani num. 83, refert quomodo Henricus IV imp. a filio Henrico imperio spoliatus fuerit, quod hoc anno accidisse testatur Sigebertus in Chronico : « Callidus papa », inquit Herimannus, « Henricum adolescentem filium Henrici imperatoris adversus patrem concitat, et ut Ecclesiæ Dei auxilietur admonet; ille regni cupidus et gaudens se competentem occasionem ex Apostolica auctoritate invenisse, contra patrem ferociter armatur, eumque regno propellit, ita ut præter Authertum, Leodiensem episcopum, nullum inveniret qui sibi adhæreret. Juvenis frendens eo quod contra voluntatem suam a prædicto episcopo pater suus in urbe Leodiensi retineretur, exercitum congregat et in die sancto Parasceves (qui hoc anno cum die XXIII mensis Martii concurrit) Leodium violenter intrare parat. Præcedente igitur feria quinta, cum episcopus jam vesperis finitis ex more Ecclesiastico pedes canonicorum lavaret et Cœnam Dominicam celebraret, ecce subito nuntiatur milites juvenis regis castrum quod Visetum (ad Mosam positum) dicitur obtinuisse : exiliunt cum impetu Leodienses, et præcedente Namurcensi comite, obviam venientibus ire festinant; ecce autem dum militia novi regis inconsulte et præpropere pontem Mosellæ fluminis (Sigebertus habet *Mosæ*) conscendit, repente pons fluminis frangitur, et quingenti fere milites loricati et armati cum equis in flumine corruentes necantur. Sicque rex juvenis, quod contra patrem tam solemni die pugnare voluisset, sero renitens (forte legendum *pœnitens*) non sine magna confusione retrocedere, et Moguntiam redire compellitur; sed quia jam totum regnum excepto Leodio obtinuerat, rursum resumptis viribus contra patrem armatur, donec pater omni principum auxilio destitutus in quodam castello ab eo includitur. Extat quædam Epist. ab eodem patre Philippo regi Francorum scripta, in qua de filio suo conqueritur, quam si quis legerit et non fleverit, videtur mihi duri esse cordis ». Extat ea inter ejus Epistolas, editas a Reinero Reinecio ad Vitam Henrici IV.

2. *Moritur Henricus imp.* — Aliqui tamen tradunt non paucos ei favisse : « Contigit interim, imperatorem Leodio ægrotasse, et perductus usque

ad mortem kalendis Augusti diem ultimum clausit », inquit chronographus Hildensheimensis, qui bellum inter eum et Henricum filium gestum prolixe narrat, et ex Urspergensi Baronius. Eum tamen die septimo mensis Augusti obiisse notat Ordericus pag. 762 et pag. 819, eique alii passim suffragantur : « Henricus imp. Alemannorum VII idus Augusti expiravit, sed quia pro multis reatibus suis Ecclesiæ, teste Deo, non satisfecerat, terra caruit : nec per multos annos humano ritu sepeliri meruit. Karolus Henricus V filius ejus post eum imperavit, qui post tres annos Mathildam filiam Henrici I regis Anglorum uxorum duxit, sed legitimum sibi de ea successorem non habuit », inquit Ordericus in postremo loco citato.

3. *Scripsit ad S. Hugonem abbatem Cluniac.* — Henricus imp. Epistolas tres ad S. Hugonem abbatem Cluniacensem relatas tom. II Spicileg. Dacheriani pag. 396 et seqq. dedit, rogavitque ut illum inviseret, quo pacem inire posset cum summo Pontifice. In ultima hæc habet : « Notum facimus serenitati vestræ quod pro reparatione Ecclesiarum, quæ nostris temporibus nostris peccatis, heu? corruerunt, omnibus modis, prout Deus vires dederit, volumus laborare, et sanis consiliis omnium bonorum amodo acquiescere, si quo modo valeamus dispersa colligere, et hiantia cuneo schismatis unionis glutino coadunare, atque ruinam Ecclesiæ quæ per nos facta est, pacis et justitiæ instauratione recompensare. Præterea significamus vobis, quod si, Deo propitio, regnum et sacerdotium in unum recolligere poterimus, post confirmatam pacem ire Jerusalem disponimus, et videre Sanctam-Terram in qua Dominus noster in carne visus est, etc. » Sed res in eo statu non erant, ut verbis ejus fides adhiberi posset. Obiit anno regni sui quinquagesimo, in excommunicatione trium Romanorum Pontificum.

4. *Concilium Guastaldense.* — A num. 25 ad 42. Concilium *Guastaldense* celebratum est a Paschali papa *XI kal. Novemb.*, in eoque statutum, « ut episcopi et clerici in schismate ordinati, si sunt alioqui probati vitæ, suscipiantur », quia nempe pauci sacerdotes aut clerici Catholici in Longobardia reperiebantur, inquit Cencius Camerius, ex quo plura referuntur tom. X Concil. ibidem legenda. Porro Guardastallum positum est super ripam Padi fl., diciturque etiam *Wastallis*, hodie ditionis ducis Mantuani. Vide dicta anno MCXVIII, num. 8 et seqq.

5. *Paschalis II in Galliam venit.* — Ad n. 42. Paschalis papa rebus Germaniæ consulturus in Galliam venit, et in Burgundia Natale Domini apud Cluniacum celebravit, uti habet Baronius ex Urspergensi in Chron. Causa adventus Pontificis in Galliam annotavit Sugerius in Vita Ludovici Grossi regis pag. 288, tom. IV Duchesnii : « Sequenti Boamundi repatriationis anno, venerandæ memoriæ universalis et summus Pontifex Paschalis ad partes Occidentales cum multis et sapientissimis viris episcopis et cardinalibus, et Romanorum nobilium comitatu, ut regem Francorum, et filium regem designatum Ludovicum, et Ecclesiam Gallicanam consuleret super quibusdam molestiis et novis investituræ Ecclesiasticæ querelis, quibus eum et infestabat et magis infestare minabatur Henricus imperator, vir affectus paterni et totius humanitatis expers, qui et genitorem Henricum crudelissime persecutus exhæredavit, et ut ferebatur, nequissima captione tenens, inimicorum verberibus et injuriis, ut insignia regalia, videlicet coronam, sceptrum, et lanceam sancti Mauritii redderet, nec aliquid in toto regno proprium retineret, impiissime coegit. Et quidem deliberatum est Romæ propter Romanorum conductitiam perfidiam de præfatis, imo de omnibus quæstionibus tutius regis et regis filii, et Ecclesiæ Gallicanæ in Francia, quam in urbe disceptare naufragio. Venit itaque Cluniacum, a Cluniaco ad Charitatem ». Boamundus Antiochiæ princeps anno MCIV in Apuliam venit, uti scribunt Willelmus Tyrius lib. 11, cap. 1, et Fulcherius in Hist. Hierosol. lib. 2. Quare præsens annus secundus est ab ejus *repatriatione*, sed Sugerius secundi anni menses negligit. Qui modus annos numerandi ab historicis quandoque usurpatus chronologis, valde observandus, ne, dum eos errare perperam putant, ipsimet errent.

6. *Philippus Franciæ rex mortuus an.* MCVIII. — A num. 43 ad 49. *Philippus* Francorum rex anno tantum millesimo centesimo octavo e vivis excessit, Orderico lib. 11, chronographo Malleacensi, et Fulcherio lib. 2 Hist. Hierosol. auctoribus coævis testibus, quibus passim alii consentiunt. Ordericus, et quidam alii eum *IV kal. Augusti* mortuum tradunt, quidam vero *III kal. Augusti*; quare priores diem mortis, posteriores diem sepulturæ notarunt. Mortuus est *anno regni sui* XLVII inquit Ordericus, et liquet ex dictis. *Ludovicus* cognomento *Grossus*, hujus nominis VI, qui jam ab anno MXCIX rex designatus fuerat, ut supra diximus, Aurelianis, reclamantibus Rhemensibus, ut videre est apud Baronium, coronatus est sequenti *Dominico*, ait Ordericus, ideoque die secunda mensis Augusti, verum quæ eo Christi anno cum Dominica concurrit; non dubito, quin Ordericus hic sicuti non raro alibi, in chronologiam peccet. Sugerius enim in Vita Ludovici Grossi regis cap. 13 assserit, eum unctum et coronatum a Daimberto *Senonensi* archiep. *Aurelianis* die antecedenti, sc. *in die Inventionis sancti protomartyris Stephani*, quod et ex eo habet continuator Aimoini cap. 50, *III nonas Augusti* (quod idem est), inquit chronographus Senonensis. In Chron. S. Petri Catalaunensis tom. I Biblioth. Labbei ad annum MCVIII legitur : « Philippi regis obitus. Ordinatio Ludovici filii ejus vicesimo sexto anno ætatis ejus », sed annum unum minus dicit ; cum Lisiardus episc. Suessionensis in Vita sancti Arnulphi sui decessoris prodat eum natum esse an. Dominicæ Incarnat. MLXXXI, *orationibus et meritis S. Arnulphi* impetratum. Sugerius in Ludovici Grossi Vita cap. 13, ait :

« Præfatus Ludovicus, quoniam in adolescentia Ecclesiæ amicitiam liberali defensione promeruerat, pauperum et orphanorum causam sustentaverat, tyrannos potenti virtute perdomuerat, Deo annuente, ad regni fastigia, sicut bonorum voto asciscitur, sic malorum et impiorum votiva machinatione, si fieri posset, excluderetur.

7. *Tertia profectio Occidentalium in Terram Sanctam.* — « Anno ab Incarnat. Domini MCVI, in fine Februarii, quando cometa longissimum crinem emittens in Occiduis partibus apparuit, Boamundus famosus dux post captam Antiochiam in Gallias venit (ex Apulia nempe), et Constantiam regis Francorum Philippi filiam (ex Berta nempe legitima conjuge) uxorem duxit, et nuptias honorabiles apud Carnotum administrante sufficienter apparatum Adela comitissa (Blesensi nempe et sorore Henrici Angliæ regis) celebravit. Tunc tertia profectio Occidentalium in Jerusalem facta est, multorumque maxima conglobatio militum pedibus suis Bizanteum stemma proculcare minitantium contra Turcos progressa est. Cæterum justissima Dei dispositio conatus concupiscentium invadere rem proximi sui frustrata est : unde superba conglomeratio ambitiosorum nihil eorum quæ incassum rata fuerat adepta est », inquit Ordericus lib. 5. pag. 589. Addit Willelmus Tyrius lib. 11, cap. 1, Boamundum alteram filiam Philippi regis nomine *Ceciliam* ex Bertrada natam Tancredo nepoti suo destinasse uxorem. Peractum *Constantiæ* matrimonium coram Philippo rege, et multis episcopis ac regni proceribus : « Astitit etiam ibidem », inquit Sugerius in Vita Ludovici Crassi cap. 9, « Romanæ Sedis Apostolicæ legatus domnus Bruno Signiensis episc., a domno Paschali papa ad invitandam et confortandam sancti Sepulchri viam, dominum Boamundum comitatus. Unde plenum et celebre Pictavis tenuit Concilium, cui et nos interfuimus, quia recenter a studio redieramus. Ubi de diversis Synodalibus, et præcipue de Hierosolymitano itinere ne tepescat, agens, tam ipse quam Boamundus, multos ire animavit ». Habitum illud Concilium *VI kal. Julii*, ut refert chronographus Malleacensis, et Boamundus *mense Martio* in Gallias adventavit, ut docet Ordericus lib. 11, pag. 816.

8. *S. Anselmus in Angliam redit.* — Hoc anno S. Anselmus, qui in Galliis agebat, ab Henrico rege revocatus est in Angliam, misso ad eum Willelmo legato suo; ipsemet rex in Normanniam venit, ubi Anselmus ægrotabat : « Igitur in Assumptione B. Mariæ », inquit Eadmerus lib. 4 Novorum c. 3, « rex Beccum (monasterium est in diœcesi Rothomagensi trans Sequanam, ad rivum Beccam prope amnem Rillam) venit, celebratoque ab Anselmo solemni missæ officio, una rex scilicet et ipse convenerunt, et tandem omnia quæ illos in diversa traxerant, pacem et concordiam invenerunt. Siquidem Ecclesias Angliæ, quas Willelmus rex frater regis Henrici sub censum primus redegerat, liberas ab eadem exactione rex in manus Anselmi reddidit : et se de ipsis dum viveret nihil acceptu. rum, quandiu essent sine pastore, promisit. Pro pecunia autem quam a presbyteris acceperat, eam emendationem spopondit, ut ii qui nondum inde quid dederant nihil darent; et qui dederant, tribus annis sua omnia in pace et quiete libera possiderent. Cuncta vero quæ de archiepiscopatu, exulante Anselmo, suo jussu accepta fuerant, se redditurum cum Angliam esset reversus, dato vadimonio, pollicitus est. His et aliis quæ res expetebat inter viros compositis, Anselmus iter Angliam remeandi ingressus est ». Paucis interpositis : « Itaque posthæc, ii qui Ecclesiis ac monasteriis pro exigenda regia pecunia fuerant intromissi, ejecti sunt; et personis cujusque Ecclesiæ, res intus et extra ad communem utilitatem commendatæ. Presbyterorum etiam causæ, sicut regem Anselmo promisisse diximus, dispositæ sunt; atque idipsum per totum regnum divulgatum. Rex ipse inter hæc Normanniam sibi bello subegit », et quidem præsenti anno; sed quia Baronius rem anno sequenti narrat, ejus ordinem sequemur.

9. *Annus natalis Alfonsi VII imp. incertus.* — Postquam præfectus Maurorum Africæ a Miramolino Almorabitarum missus, magnam partem Hispanicæ Saracenicæ subegit, hoc anno ejus regimen *Abdallæ* tradidit, uti narrat Sandovalius fol. 96. Hoc pariter anno, uti in Cartulario legitur, Asturicæ idem Alfonsus Chartam dedit subscriptam *Æra quatuordena centena et quaterna post peracta millesima.* In ea dicitur : *Alfonsum imperatorem* totius Hispaniæ regnare cum *Isabella* conjuge. Recentes scriptores rerum Hispanicarum nativitatem *Alfonsi VII*, cui nationes omnes titulum *imperatoris Hispaniæ* tribuere, hoc anno collocant; a quibus dissentit Garibaius, qui Raimundi comitis ejus patris mortem cum anno MC connectit. Verum de anno natali Alfonsi VII, nihil illi certi in medium adducunt. Quoad *Raimundum comitem,* patrem ejus, Alfonsi VI generum et Gallæciæ principem, is e vivis excessit post mensem Aprilem anni MCVII. Sandovalius enim fol. 96 Chartam refert die XVII April. ejusdem anni datam, qua constat eum adhuc in vivis fuisse, qui tamen die XXIX Decemb. ejusdem anni jam obierat, ut liquet ex alia Charta ab eodem in Historia Salmanticensi recitata.

10. *Alfonsus Aragon. rex ad Sacralia victus.* — Hoc anno mortuus est *Josephus*, seu *Jussepus* imperator Almorabitarum seu Saracenorum Africæ et Hispaniæ; Noweirius enim anno Hegiræ D, obitum ejus consignat, quo anno « in campo Zalla, quæ prope Badalloz (vulgo Badajoz) cum Aldefonso rege acriter dimicavit », inquit Rodericus in Historia Arabum cap. 48. Describit illud prœlium Rodericus in Historia Goth. lib. 6, capitulo 32, aitque : « Licet multi de Arabibus periissent, tot et tanti de Christicolis perierunt, quod illius belli strages et memoria quasi in proverbium adhuc extant ». Locum prœlii, quem in Hist. Arabum *Zallam*, hic

Sacralia appellat; Petrus vero episcopus Legionensis, qui prœlio interfuit, eum vocat *Saltatrices*, ut videre est apud Sandovalium, qui opus ejus Ms. habuit. in Alfonso VI. fol. 95. Rodericus in Hist. Gothica non nominat imperatorem *ad Sacralia* victorem; sed ex iis quæ in Hist. Goth. cap. 33 habet, videtur intelligere *Alim* seu *Kalim*, cum eum ibi nominet; et revera, qui Saracenos ducebat, vocabatur *Abenjufax* (qui idem est ac Ebenjufax filius Josephi, idemque ac Hali), et *Josephus* nonnisi sub finem hujus Christi anni demortuus. Petrus Legionensis citatus tradit, *Halim* post hoc insigne prœlium in Africam transfretasse relicto Abdalla vicerege, ex quo eruitur, Josephum tunc demortuum, et Alim Marocum perexisse, ut sedis imperii possessionem iniret. Hæc enim inter se optime conveniunt. Deinde *Alis* imperator mare iterato trajecit, annoque MCVIII ad *Uclesium* Christianos vicit, ut ibi videbimus.

PASCHALIS II ANNUS 8. — CHRISTI 1107.

1. *Paschalis in Gallia Concilium Trecense celebrat.* — Annus sequitur millesimus centesimus septimus Redemptoris Indictione decima quinta, quo Paschalis papa Gallias visitans, Concilium Trecis habuit. Quanto autem fuerit exceptus amore pariter et honore cultus, Urspergensis sic narrat: « Ab universis finium illarum Ecclesiis, ut vere Christi discipulus et Apostolorum vicarius, ingenti honore suscipitur, digna reverentia tractatur, non aliter quam legifer de cælo missus auditur. Sic itaque per menses aliquot, ut fidelis dispensator et prudens, quotidianam sollicitudinem omnium Ecclesiarum gerens, tandem circa Ascensionem Domini Concilium non modicum apud Trecas habuit, ubi inter multa quæ pro tempore et necessitate corrigenda erant correxit, sententiam de libera pastorum electione, et de coercenda laicorum in Ecclesiasticas dignitates præsumptione juxta prædecessorum suorum decreta promulgavit. At rex Henricus peragratis Saxoniæ finibus post, Paschale festum Moguntiæ actum, eidem se Concilio vicinum, non tamen præsentem cum nonnullis episcopis et optimatibus exhibuit. Cum quibus etiam inito consilio, legatos honorabiles ad Apostolicum transmisit, per quos tam ipsi quam universæ Synodo potestatem constituendorum episcoporum, privilegiis Apostolicis Carolo imperatori concessam notificarent. Super qua quæstione, quia in alieno regno quidquam definiri, utpote Romano jam incipiens potiri sceptro, Henricus non patitur, inducias sibi totum sequentis anni spatium Romam veniendi et eamdem causam generali Concilio ventilandi concedunt. Tunc etiam nonnullos nostrates episcopos, eo quod eidem Concilio non intererant, officii suspensione dominus papa mulctavit, quos tamen non multo post satisfacientes clementer absolvit. Rursum necdum humilitatem quam quæsivit, Germanicis in cordibus invenire se satis conquestus; nos nequaquam ut proposuerat visitare, sed finibus Italicis se comitatumque suum disposuit referre ». Hæc de Synodo rebusque gestis in ea, et Henrici regis legatione Urspergensis.

2. *Dolensis Ecclesia episcopum poscit Vulgrinum renitentem.*— In eodem Trecensi Concilio dum esset Paschalis papa, contigit ad eum mitti legationem ab Ecclesia Dolensi, quæ viduata pastore, peteret dari sibi archiepiscopum Vulgrinum, Carnotensis Ecclesiæ cancellarium, Ivonis discipulum, virum quidem doctrina atque probitate præstantem: qui suæ electioni repugnans, et ab eodem Concilio recedens, ad Ivonem venit, implorans ab eo auxilium apud Pontificem, ne cogeretur invitus munus episcopale suscipere: cujus rei gratia has tunc ad Paschalem papa Ivo litteras dedit [1]:

« Paschali summo Pontifici, Ivo humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, debitam cum omni subjectione obedientiam.

3. « Reversus a Concilio Trecensi filius noster Vulgrinus Ecclesiæ nostræ cancellarius anxie conquestus est, quod Dolensis Ecclesia, destinatis excellentiæ vestræ quibusdam legatis suis, eum sibi in episcopum sub præsentia vestra elegerit, et huic electioni ad eorum petitionem vestra paternitas assensum præbuerit, nec ejus excusatio-

[1] Ivo Ep. cc.

nibus quamvis idoneis, adhuc aurem accommodare voluerit. Quamvis enim sit bene litteratus et bonis moribus ornatus, multis tamen allegationibus humiliter insufficientiam suam prætendens, dicit se potius multa gravia perpessurum, quam onus episcopii hoc tempore subiturum. Novit autem vestra paternitas, quia leges sæculi [1], dissentiente filio familias, sub ejus nomine sponsalia fieri non permittunt. Quanto magis in sponsalibus Ecclesiæ id observare convenit, in quibus nisi sincera subveniat charitas, quid boni per angariam facere possit, sive facultates suas distribuendo, sive seipsum ad martyrium exponendo humana imbecillitas? Nemo enim invitus bonum facit, etiamsi bonum est quod facit. Unde nos admonet Spiritus sanctus in Cantico canticorum [2]: Adjuro vos, filiæ Hierusalem, nolite suscitare dilectam, neque evigilare faciatis donec ipsa velit. Ne igitur nostro Jacob amanti Rachel, nocte supponatis Liam, nisi forte Rachel [3] mandragoras primogeniti Liæ concupiscat, et hac mercede conductum Jacob cum Lia dormire permittat. Tali enim ordine posset de tali copula merces boni operis provenire, et fortitudo quæ plurimum necessaria est omni regimini, ad tolerandos ejusdem regiminis labores exuberare. Et ne diu verbis oneremus sanctitatem vestram, flexis genibus cordis opportune et importune imploramus clementiam vestram, ut nullius vinculis obedientiæ prædictum fratrem constringatis, cujus saluti, quantum possumus, providere debemus, quia eum de sacro fonte suscepimus: qui etiam elegit magis in loco humili salvari, quam in alto periclitari. Vale ». Hæc ad papam: ad electores autem sic breviter, cum illi egissent apud Ivonem, ut cogeret electum acquiescere electioni [4]:

« Ivo Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, clero Dolensis Ecclesiæ et Stephano comiti salutem.

4. « Bonæ intentionis vestræ laudamus affectum, quod Vulgrinum filium nostrum vita honestum, scientia clarum elegistis vobis in archiepiscopum. Sed quantum nobis videtur, frustra laborat studium vestrum, quia nec prætaxati filii nostri voluntas est electioni vestræ acquiescere, nec nostræ potestatis ad hoc eum invitum cogere. Habent enim leges imperiales, quia filio familias dissentiente, nequaquam possunt sponsalia sub ejus nomine contrahi. Multo itaque minus spiritualis sponsi animus ad spiritualis sponsæ copulam in angaria est pertrahendus. Prædictus enim frater jam super hoc per litteras nostras et suas allegationes domno papæ transmisit, et onus episcopii prout potuit refutavit. Si ergo studia vestra mutare non vultis, si in aliam personam deliberatione vestra declinare non vultis; non a nobis, sed a summo Pontifice est quærendus, cui concessum est invitos ad hæc officia cogere, et de volentibus et de nolentibus, Ecclesiæ Dei pontifices ordinare. Quantum ergo domnus papa super hoc me coegerit, tantum ego prædictum fratrem cogam ». Hæc ad electores Ivo. Quid autem post hæc actum sit, nobis hactenus incompertum.

5. *Reditus Paschalis in Urbem.* — Dum ipse Paschalis papa hoc anno Gallicanas Ecclesias visitaret, adiit illustre Floriacense cœnobium: quænam autem cum ejus monachis de translatione corporis S. Benedicti asserta transegerit, Petrus Diaconus Cassinensis narrat [1]. Sed vacillat fides ejus ex Eugenii papæ Tertii et successorum Pontificum Diplomatibus, editis nuper ex promptuario Floriacensi omni fide a Joanne a Bosco, monacho Cælestino, optime merito de monastica antiquitate ordinis S. Benedicti. « Autumni vero tempore ex Gallia Paschalis Pontifex Romam rediit, et a Romanis », inquit Urspergensis, « tantis tripudiis excipitur, ac si emortuus redivivus crederetur ». Post hæc autem eodem hoc anno ait Petrus pervenisse ad ipsum Paschalem Cassinenses monachos, agentes adversus Ottonem ipsorum abbatem: quos ubi redarguit, ad monasterium reverti jussit; sed paulo post defuncto eodem Ottone kal. Octobris, subrogari in ejus locum sanctum Brunonem ex Signiensi episcopo monachum Cassinensem, inde vero legatum Apostolicum in Gallias comprobavit. Hæc omnia pluribus Petrus Diaconus in Chronico Cassinate. [2]

6. *Henricus Angliæ rex rebus Ecclesiæ compositis, debellat hostes, potitur Nortmannia.* — Quo anno (ut Sigebertus tunc temporis res gestas scribens enarrat) Henricus Angliæ rex contra Robertum Nortmanniæ comitem germanum suum, qui jam pridem ex Hierosolymitana expeditione redierat, ut regnum sibi jure debitum, quod natu major frater esset, acciperet, pugnans obtinuit eum, et Nortmannia potitus, potentiores oppressit, qui Robertum secuti fuerant. Hanc autem sibi victoriam paravit rex per pacem, quam ante bellum concessit S. Anselmo archiepiscopo Cantuariensi, hactenus in Gallia exulanti: nam audi Edinerum [3] qui præsens aderat, atque ista scribebat: « Dehinc in Assumptione B. Dei genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ rex Henricus Beccum adveniens, omnia quæ inter se et Anselmum de prædicto negotio resederant, moderante Sedis Apostolicæ sanctione delevit, atque de singulis, ad quæ tendebat, suæ illum voluntatis compotem fecit ». Et inferius post narratum reditum S. Anselmi in Angliam, hæc de bello: « Inter hæc rex in Nortmannia positus, valde lætabatur (sicut ferebant hi qui ad nos veniebant) quod fuerat Anselmi pace potitus. Unde etiam sibi firma spe applaudebat, suo se dominio totam Nortmanniam subjugaturum: quod et factum est. Nam conserto gravi prœlio, fratrem suum Robertum Northmanniæ comitem, et alios principes qui contra illum in

[1] L. XI. ff. de nupt. et l. XII. C. de ritu nupt. — [2] Cant. II. — [3] Gen. XXX. — [4] Ivo Ep. CCII.

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 31. 32. 33. — [2] Ibid. c. 34. — [3] Edin. in Vita S. Ansel. l. II. apud Sur. tom. II. die XXI Apr.

bellum venerant cepit, innumerisque peremptis, totam terram victor obtinuit, idque per litteras Anselmo gaudenter et gratiosus mox intimavit. Omnes vero qui hæc gesta tunc temporis audiere, ea meritis concordiæ, quam rex cum Anselmo fecerat, adscripsere ». Hæc Edinerus. Litteras autem tunc scriptas a rege ad S. Anselmum recitat Willelmus Malmesburiensis his verbis [1]:

7. « Henricus rex Anglorum, Anselmo Cantuariæ archiepiscopo, salutem et amicitiam.

« Paternitati et sanctitati vestræ significamus, Robertum comitem Northmanniæ cum omnibus copiis militum et peditum, quos prece et pretio coadunare potuit, die nominata et determinata mecum ante Tenebrachium acriter pugnasse, sed tandem sub misericordia Dei vicimus, et sine multa cæde nostrorum. Quid plura? divina misericordia ducem Northmanniæ, et comitem Moretonii, et Willelmum Crispinum, et Willelmum de Ferreris, et Robertum de Stutevilla senem, et alios usque ad quadringentos milites, et ducem peditum in manus nostras, et Northmanniam dedit, de illis autem quos gladius peremit, non est numerus. Hoc autem non elationi vel arrogantiæ, nec viribus meis, sed dono divinæ dispositionis attribuo. Quocirca, Pater venerande, supplex et devotus genibus tuæ sanctitatis advolutus te deprecor, ut supernum Judicem, cujus voluntate et arbitrio triumphus iste gloriosus et utilis mihi contigit, depreceris, ut non sit mihi ad damnum et detrimentum, sed ad initium bonorum operum et servitii Dei, et ad sanctæ Ecclesiæ Dei statum tranquilla pace tenendum et roborandum, ut amodo libera vivat, et nulla concutiatur tempestate bellorum ». Hucusque regis Epistola. Pergit auctor: « Hinc est contemplari, quanta materia boni in regis pectore fuerit, si quis tam ingenuæ fidei scintillas fomento verborum animaret, et in majores vires bonis admonitionibus excitaret.

8. « Venit igitur rex sublimi trophæo splendidus, et triumphali gloria Angliam invectus, investiturasque Ecclesiarum Anselmo in perpetuum in manum remisit, eodem concedente, ut propter hominium regi factum nullus arceretur a benedictione ». Hæc Willelmus. Ita enim conventum inter Paschalem papam et regem Angliæ per legatos, idem auctor sic superius: « Directi Romam legati Willelmus de Warlewast et Balduinus monachus, controversiam tot annis agitatam singulari probitate sedarunt. Concessit siquidem papa ut rex homagia de electis acciperet, sed nullum per baculum et annulum investiret ». Subdit regem quoque monitu Anselmi correxisse quod deliquisset, dum pecunia mulctasset presbyteros fornicarios. « Scripserat enim, inquit, ad regem, ut ab hac exactione temperaret: quod Ecclesiasticorum ministrorum vitia, episcoporum, non sæcularium corripi deberent instantia ». Quod et factum esse, et per omnia S. Anselmo satisfactum, idem auctor affirmat.

9. *Status infelix Ecclesiæ Northmanniæ.* — At sicut religionis cultus, et erga Catholicam Ecclesiam obedientia et observantia fecerunt (ut audisti) Henricum regem esse victorem; ita Robertum comitem Northmanniæ, rerum divinarum contemptus, et Ecclesiasticarum incuria, despectio atque depressio depresserunt, comitatu privarunt atque in vincula redegerunt. Quam enim infelix fuerit sub eodem principe status Ecclesiæ Northmanniæ: Ivo Carnotensis episcopus his litteris significavit, scribens ad Paschalem Romanum Pontificem [1]:

10. « Paschali summo Pontifici Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, debitum cum omni subjectione famulatum.

« Cum status Ecclesiæ pene ubique terrarum ruinas lamentabiles patiatur, quisque dilector domus Dei dehonestationes ejusdem domus quanto vicinius sentit, tanto uberius plangit; quoniam ignis viciniora comburit. Quod idcirco majestati vestræ prælibavimus, quoniam cum in aliis locis unusquisque domus Dei prostitutor malitiam suam aliquo velamine tegere moliatur: in terra Northmannorum ita manifeste prostituta est Ecclesia, ut de ea illud propheticum dici possit: Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt ». Cur autem ista præmiserit, subjicit de Ecclesia Lexoviensi ejusmodi detestandum exemplum: « Quod in Ecclesia Lexoviensi paternitas vestra poterit agnoscere, quam jam per plures annos Ranulphus, agnomine Flammardus, Dunelmensis episcopus, inaudito invasionis genere occupavit, qui duos filios suos vix duodennes, accepto pastorali baculo a comite Northmannorum, prædictæ Ecclesiæ intrudi fecit, ea conditione ut si primogenitus moreretur, Judaico more in episcopatum alter alteri subrogaretur. Quod cum partim dolentibus partim deridentibus plurimis diu perpessa esset Ecclesia, monitu quorumdam religiosorum graviter redargui solo charitatis intuitu Rothomagensem archiepiscopum, ad cujus diœcesim pertinet prætaxata Ecclesia, quod ex adverso non staret, qui pro domo Israel murum opponeret. Hoc idem feci aliis episcopis ejusdem metropolitani suffraganeis. Tandem cum comes terræ illius periculo amittendi principatus sui urgeretur, quasi pœnitentia ductus, monente Ebroicensi episcopo cum metropolitano suo, præcepit ut prædictus Dunelmensis episcopus de Ecclesia cum sua sobole ejiceretur, et episcopus ibi canonice eligeretur. Sed quomodo electus adhuc possidere Ecclesiam ab eodem impediretur, cujus rei causa ad auxilium ferendum Paschalem Pontificem provocat, longiorem texit narrationem: sed hæc de his satis. Cur autem non sicut rex Angliæ, comes Northmanniæ pœnitens veniam cum victoria est consecutus: ex pœnitentiæ falsæ Saul et Antiochi regum ac David veræ pœnitentiæ discri-

[1] Will. Malmesb. de gest. Pont. Angl. l. II.

[1] Ivo Ep. CLXXXI.

minc, possumus æque horum principum facta pensare ».

11. Extant ejusdem Ivonis ad archiepiscopum Rothomagensem eodem argumento aliæ conscriptæ litteræ, quibus vehementer insectatur scelus, cum unus episcopus duabus est præfectus Ecclesiis; ait itaque[1]: « Cum enim ab ipsa infantia mundi in Lamech carnalis bigamia sit culpata: quomodo poterit in sponsa Christi, quæ est Ecclesia, laudari, quæ et sacramento et in veritate sacramenti uni debet viro desponsari ? eliminetur ergo de Lexoviensi Ecclesia Ranulphus Dunelmensis episcopus, ut bigamia non admittatur : eliminentur pueri ejus, ut Neophytorum hæresis extirpetur etc ». Perseverante autem eadem causa, ubi rex Anglorum Northmannia potitus est, ad præfectum ejus provinciæ idem Ivo eodem argumento alias dedisse litteras reperitur [2], quibus admonetur, ne plus regi quam Deo in ea functione placere studeat. Ubi in fine aurea hæc sententia: « Non enim ad hoc instituuntur reges ut leges frangant, sed fractores legum gladio, si aliter corrigi non possunt, feriant ».

12. *Henricus rex Angliæ mutatus in tyrannum Hildebertum episcopum Cenomanensem persequitur.* — Sed et ex his docemur, quam mutabiles sint principes atque lubrici ad malum, quamque facile fiant desertores virtutum, atque veloces ad vitia transfugæ. Ecce tibi, quem ex suis ipsius litteris audisti regem maxime pium, mox auditurus eris in tyrannum conversum ipsum Henricum regem Anglorum. Nam audi Hildebertum Cenomanensem episcopum, talia tantaque ab ipso patientem, ut ad dimittendum episcopatus onus, intolerabilibus pressus angustiis, Romam se ad Paschalem Pontificem conferre compulsus fuerit ; sic enim ipse Epistola sua[3]: « Longum est enarrare quam constanti tyrannide rex Anglicus in eos sævierit, qui temperantia regis abjecta decreverit non prius pontifici parendum quam pontificem compelleret in sacrilegium. Quia enim turres Ecclesiæ nostræ dejicere nolumus ; transmarinis subjiciendi judiciis coacti sumus injurias pelagi sustinere, singularem scilicet molestiam itineris, atque unicam totius humanæ compaginis dissolutionem. Tantis igitur agitati turbinibus, ad Apostolorum Limina decrevimus proficisci, magnum novæ tribulationis arbitrati remedium, si Romanus Pontifex nobis et consilio subvenerit et auxilio ». Hæc de sua in Urbem profectione. Quid autem egerit, in Epistola alia ; qua agit de reditu meminit quæ sic se habet[4]:

13. « Maximum duco atque habeo, quod mihi vestræ sacrarium familiaritatis aperuistis. In eo susceptus multis et magnis expertus sum periculis, quantum valeat deprecatio justi assidua. Huic et soli debeo, quod insidias mihi Roma redeunti dispositas intactus pertransii, quod ingentes et urgentes maris procellas illæsus evasi, quod non incidi in Barbaros piratas larvati forma deformes, ferina crudelitate hominem diffitentes, super omnia etiam gaudentes, nulla se cum Christianis habere consortia. Ii Catholicæ religionis expertes et hostes in insulam beatissimi Honorati, sacratissimo die Pentecostes in multis navibus delati sunt. Ibi ad fundamentum monasterio penitus everso, plurimi monachorum gladio percussi ceciderunt, reliquis, et latibulis, et turre proxima consultum. Eadem die de præfata insula felix me ventus expulerat, et ita ipsis pæne leonum faucibus evulsus auspicato cursu Magalonem navigavi. Hæc ideo, sanctissime pater, apposui, ne quis ignoret quantis oratione vestra periculis ereptum me confitear. Habeo igitur atque ago vestræ gratias religioni, cujus sinum, quasi reus aram, jamdudum complexus essem, si consultus papa pontificis onus amoliri permisisset. Ille dum me remisit ad laborem, invidit gloriam ; non imputet ei Dominus. Interim in umbra alarum tuarum sperabo, donec educar de lacu miseriæ, et de luto fæcis, atque dicam : Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam, Deus meus ». Hæc Hildebertus, anhelans ad monasterium, atque invitus jussu Paschalis papæ rediens ad episcopatum, in quo adhuc acerbissima pati coactus est, quæ quidem magna animi constantia tulit.

14. In carcerem enim aliquando detrusus causa tuendæ libertatis Ecclesiæ, hæc ad episcopos et clericos omnes[1] : « Oro vos orare pro me, curam agere de me, compassione esse juxta me. Nam de redemptione nihil ago, semel Christi sanguine redemptus, iterum redimi non requiro : sanguis ille redemptio mea, sanguis ille pretium meum. Indignum est, ut sub pretio rediger, cujus pretium sine pretio est. Præterea infamis est redemptio, qua libertas perit Ecclesiæ, qua servitus comparatur. Necesse est enim, ut membra serviant, si caput humiliatur sub tributo etc. » Extat ad eumdem Ivonis episcopi Carnotensis Epistola, cum a rege Anglorum dira pateretur, cujus hic titulus[2] : « Ivo Dei gratia Carnotensis Eccl. minister, Hildeberto Cenoman. episcopo in tribulatione patientiam, in patientia tolerantiam, in tolerantia perseverentiam ». Qua monet ipsum consulentem, ne probatione per ignem quam rex ab eo exigebat, vellet ullo pacto suam probare innocentiam, quod hoc esset in Ecclesia Dei per plures vetitum canones et decreta Pontificum.

15. *Concilium Hierosolymitanum in quo Gibelinus episcopus Arelatensis legatus eligitur patriarcha : unde litteræ ipsius et Paschalis ad Arelatenses.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc anno, misso per Paschalem papam Gibelino Arelatensi archiepisc. Hierosolymam, Concilium ibi colligitur, in quo deponitur Ebremarus intrusus patriarcha. Quomodo autem ista se habuerint, sic

[1] Ivo Ep. CLXXVIII.— [2] Ivo Ep. CLXIX.— [3] Hild. Ep. XX. tom. III. Bibl. sanct — [4] Ibid. Ep. XXIV.

[1] Hild. Ep. XXXIX. in fin. — [2] Ivo Ep. XCI.

accipe ex Willelmo Tyrio[1] : « Interea dominus Daibertus Hierosolymorum patriarcha, post longam exspectationem, qua eum detinuerat dominus Paschalis Papa, et Ecclesia Romana, volens plenius edoceri, utrum rex Hierosolymorum et qui eum expulerant, vellent contra eum aliquid allegare, unde hoc videri possent de jure fecisse : postquam nemo comparuit, qui contra eum aliquid diceret, nec in ejus facto aliquid aliud notari poterat, nisi quod regia expulsus esset violentia ; cum plenitudine gratiæ et Apostolicarum litterarum prosecutione nisus est ad propria redire, et sedem recipere debere, de qua fuit indebite deturbatus. Qui tandem, in Siciliam veniens, et apud Messanam moram faciens necessariam, transitum expectans, gravi correptus ægritudine, XVI kalend. Julii viam universæ carnis ingressus est. Sedit autem in pace annis quatuor, in exilio vero tribus. Ebremarus vero ejusdem sedis incubator, audiens quod prædictus dominus Daibertus cum plenitudine gratiæ revertebatur sedem suam recepturus, antequam de obitu ejus instrueretur, ad eamdem Romanam transfretare Ecclesiam decrevit, allegaturus de sua innocentia, quomodo invitum et renitentem in eamdem sedem illum locaverant. Quo perveniens, nihil impetrare potuit, quam ut cum eo dirigeretur legatus, qui de causa ejus, Hierosolymis constitutus, plenius posset cognoscere.

16. « Designatus est autem ad id muneris prosequendum dominus Gibelinus, vir senex et grandævus, Arelatensis archiepiscopus, qui de mandato domini papæ Hierosolymam profectus, convocato episcoporum regni Concilio, de causa domini Ebremari cognovit plenius. Cumque ei constitisset per testes idoneos sufficientes et majores omni exceptione, quod dominus Daibertus absque causa legitima Arnulphi factionibus, et regia violentia fuerat expulsus, et quod Ebremarus adhuc viventis pontificis et Ecclesiæ habentis communionem sedem occupaverat : auctoritate qua præeminebat, eum a patriarchatu deposuit. Sed considerans multam viri religionem et simplicitatem miram, Cæsariensem quæ tunc vacabat Ecclesiam ei concessit habendam. Postmodum vero dum de substituendo Ecclesiæ Hierosolymitanæ patriarcha clerus et populus disceptaret : constituta ad hoc specialiter die, ut super eo negotio de more tractaretur : post multas hinc inde deliberationum partes, in dominum Gibelinum Apostolicæ Sedis legatum unanimiter conveniunt, et eum in sede locant patriarchalem. Hoc etiam prædictus Arnulphus malitiose dicitur construxisse, ut homo senex et decrepitus in illa sede diu vivere non posset ». Hucusque Willelmus[2], qui hoc anno ista actitata esse, inferius docet.

17. Gibelinus igitur, ubi novit se nolentem invitumque electum Hierosolymorum patriarcham, omni ad suos Arelatenses amplius redeundi spe destitutus penitus, has ad eos non sine lacrymis litteras dedit, quas nos acceptas a Francisco Claret nostro amico fideli, ejusdem Arelatensis Ecclesiæ archidiacono, hic describendas esse operæpretium duximus ; sic se habent :

18. « Gibelinus Hierosolymitanus episcopus, charissimis in Christo fratribus Arelatensis Ecclesiæ suffraganeis episcopis, domino Ariperto et aliis, et omni clero et populo salutem et benedictionem.

« Intelligere potestis, fratres charissimi, quam incerta est vita ista qua vivimus, cum illud cito eveniat quod in cor hominis non ascendit, et hoc divina providentia faciat quod humana mens cogitare non potuit. Scitis enim qua ratione egressus sum de terra mea et de cognatione mea ; quomodo a Romana Ecclesia ad Orientales Ecclesias fui missus : modo factus incola, qui veneram peregrinus. Nam dominus papa Paschalis, qui ad visitationem Orientalium Ecclesiarum me destinaverat, per litteras et per venerabilem Prænestinæ civitatis episcopum mihi mandavit, ut curam Hierosolymitanæ Ecclesiæ susciperem exemplo illius qui exivit a Patre et venit in mundum, ut faceret voluntatem ejus qui misit eum : et ego inclinavi aurem meam, et oblitus sum populum et domum patris mei. De cætero, fratres, de ordinatione Ecclesiæ vestræ cogitate, et episcopum vobis secundum Dominum eligite. Et si hactenus tam nobilis Ecclesia pastorem qualem deceret non habuit ; modo talis eligatur, in quo per Dei gratiam totum impleatur quod defuit.

19. « Multa vobis scribere disposueram, sed cogitanti mihi de vestra amicitia, magis flere libet quam aliquid dicere. Dum enim ad memoriam reduco quantam dilectionem erga me habuistis, quam patienter hominem nullius utilitatis sustinuistis : nulla temporalium rerum delectatione possum gaudere, sed multoties sunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Nec mirum, quia sicut manifestum est, nec pretio nec precibus me dilexistis, sed sola nobilitate, quæ in vobis est, et moribus et genere, in me benignitas vestra semper apparuit, et nobilitas vestra se celare non potuit. Nunc itaque, dilectissimi, solita dilectione vos deprecor, ut mei memoriam habeatis, quatenus ille qui vestris orationibus fuit in via ductor meus, sit modo vestris precibus adjutor meus, et in fine susceptor meus, qui est in omni terra Deus meus ». Hucusque Gibelinus ad suos.

20. Accepi ab eodem cum his et litteras Paschalis papæ ad eosdem Arelatenses, pro electione successoris, quæ sic se habent :

« Paschalis episcop. servus servorum Dei, clero et populo Arelatensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Pro negotiis et scandalis, quæ in Hierosolymitana Ecclesia fuerant, venerabilem fratrem nostrum Gibelinum, quondam Ecclesiæ vestræ antistitem ad partes illas cum nostra legatione direxi-

[1] Will. Tyr. l. XI. c. IV. — [2] Ibid. c. 6.

mus, cujus nimirum persona ita in omnibus placuit, quod eum clerus et populus ejusdem Ecclesiæ unanimi voto, communi desiderio in patrem sibi et pastorem elegerunt. Nos enim, quoniam diu episcopali regimine fuerant destituti, electionem ipsam assertione nostra firmavimus. Vestram itaque dilectionem litteris præsentibus præmonemus et hortamur in Domino, ut et vos canonicum pastorem vobis eligere properetis, nec vobis grave et durum vehementius videatur. Illum enim tanto zelo, tanto ardore Hierosolym. suscepit Ecclesia, quod eum (etsi nos omnino velimus) vobis reddere nullo modo possimus. Data Laterani, quarto nonas Januarii ». Utique anni sequentis exordio. At ista satis.

Verum quod spectat ad alterum legatorum, cujus meminit in recitata supra Epistola Gibelinus, episcopum Prænestinum, hic dictus est nomine Berardus, sive Bernardus, cujus est mentio in prædecessore Paschalis Urbano papa, anno ejus Pontificatus quinto, in Privilegio Cluniacensibus dato. Qui fama conspicuus, ubi hoc anno reversus est Hierosolymis, statim ex hac vita migravit : cui Alfanus archiepiscopus Salernitanus ejusmodi Epitaphium scripsit :

Bernardus (al. Berardus) nomen, Beneventum patria, sedes
Prænestis, celebris laus mihi Roma fuit :
Hostes Ecclesiæ contrivi, cuncta relinquens
Ivi Jerusalem solvere crimen idem.
Jamque dies mensem retinebant quinque Decembrem,
Cum rediens illinc, mortuus hospitor hic.

Hactenus Epitaphium inter vetera Alfani monimenta repertum. Quod igitur ad verba illa spectat : « Solvere crimen idem » ; ad illud alludit, quod perrexerat scilicet Hierosolymam ad depositionem Ebremari patriarchæ intrusi, ut superius est pluribus enarratum.

Inter hæc autem cum absolutus Gerardus archiep. Eboracensis recusaret professionem facere archiepiscopo Cantuariensi, deque his admonitus Paschalis Pontifex esset, has ad eum litteras dedit :

« Paschalis papa, servus servorum Dei, venerabili fratri Eborac. archiep. Gerardo, salutem et Apostolicam benedictionem [1] : Quanquam prave contra nos, imo contra matrem tuam sanctam Romanam Ecclesiam te non ignoremus egisse : præsentibus tamen tibi litteris mandamus, ut professionem venerabili fratri nostro Anselmo Cantuariensi archiepiscopo facere non negligas. Audivimus enim Thomam quondam prædecessorem tuum ex hac eadem re contentionem movisse, et cum in præsentia domini Alexandri papæ Secundi ventilata esset, ex præcepto ejus definitione habita, post varias disquisitiones Lanfranco prædecessori suo, et successoribus suis eamdem professionem fecisse. Unde et nos, quod tunc temporis definitum est, volumus, auctore Deo, firmum illibatumque servari ». Subjicit ista his Willelmus : « Hanc Epistolam directam sibi Gerardus non legit, quia necesse non fuit. Prævenerat ipse jussum Apostolicum et hortatu regis Anselmo in manum dederat servaturum se ipsi eamdem professionem etc. sed haud post multum eodem Gerardo defuncto cum alius Thomas illi subrogatus esset, qui etiam detrectans profiteri, ab eodem sancto Anselmo publicis per Angliam datis litteris, quæ extant, excommunicatus est donec pareret, quod tandem coactus fecit ».

[1] Will. Malm. de Gest. Pont. Angl. l. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6600.— Anno Æræ Hispan. 1145.— Anno Hegiræ 501, inchoato die 22 Aug., Fer. 5.— Jesu Christi 1107.
— Paschalis II papæ 9.— Henrici V reg. 2. Alexii Comneni imp. 27.

1. *Paschalis II in Galliam venit.* — A num. 1 ad 6. Anno superiori diximus, Paschalem II Natale Domini in monasterio Cluniacensi celebrasse, nunc ejus Itinerarium ex Sugerio in Vita Ludovici VI Francorum regis cap. 9, aliisque monumentis describendum : « Venit itaque », inquit Sugerius, Cluniacum, a Cluniaco ad Charitatem (ubi hodie oppidum est Nivernensis provinciæ ad Ligerim fl. non longe a monasterio positum), ubi celeberrimo archiepiscoporum et episcoporum et monastici ordinis conventu eidem nobili monasterio sacram dedicationis imposuit. Affuerunt et nobiliores regni proceres, etc. cui consecrationi et nos ipsi interfuimus ». In Chronico Fiscamnensi tom. 1 Biblioth. Labbei ad an. MCV legitur : « Dedicatio de Charitate a Paschali papa, VIII idus Martii » ubi tamen auctor, vel potius librarius in anno rei gestæ errat; ea enim anno MCVI more Gallicano annum a Pas-

chate exordiente peracta. Sed ante eum diem aliæ dedicationes ab eodem Pontifice factæ; in monasterio enim Besuensi in diœcesi Lingonensi sito, *ubi usque in diem tertium demoratus est*, altare SS. Petri et Pauli in honorem eorumdem consecravit, ibique missam solemniter celebravit, ut legitur in Chronico Besuensi pag. 638, ubi et dicitur, id factum esse *die XII kalend. Martii.* Imo Chiffletius in Probationibus ad Diatribam *de illustri genere sancti Bernardi abbatis*, pag. 428, hæc refert ex autographo sancti Benigni Divionensis : « Anno Dominicæ Incarnat. MCVI (qui nobis est MCVII), quartodecimo kalendas Martii, quo anno et die venerabilis papa Paschalis Divionensem consecravit Ecclesiam, adhærentibus et obsequentibus sibi Richardo Albanense episcopo, etc. » quod etiam legitur in Chronico Divionensi ibidem apud Labbeum. His addo, in Chronico Dolensi, seu monasterii Dolensis in archiepiscopatu Bituricensi positi, apud eumdem Labbeum haberi hoc anno : « Consecrata est Ecclesia Dolensis a domino papa Paschali, quo jubente altare B. Mariæ consecratum est ab episcopo Placentino, etc. ipse vero papa Apostolorum Petri et Pauli consecravit ». Sed redeo ad Sugerium, prætereoque varias dedicationes et concessiones ab eo in aliis urbibus per quas transivit factas.

2. *Summo honore excipitur.* — Pergit Sugerius : « Cumque Turonis apud S. Martinum, ut mos est Romanus, Frigium (Phrygium, præcipuum capitis summi Pontificis ornamentum, quod hodie triplici corona insigne est, vulgoque *Regnum* a scriptoribus appellatur, quo in solemnibus ceremoniis utitur) ferens, *Lætare Hierusalem* celebrasset, (id est Dominicam quartam Quadragesimæ) ad venerabilem beati Dionysii locum (seu monasterium) tanquam ad propriam B. Petri Sedem, benevolus et devotus devenit, etc. Occurrit itaque ei ibidem rex Philippus (qui ideo anno superiori mortuus non est, ut credidit Baronius) et dominus Ludovicus filius ejus gratanter et votive amore Dei majestatem regiam pedibus ejus incurvantes, quemadmodum consueverunt ad sepulchrum piscatoris Petri reges submisso diademate inclinari (vides Bertradam non fuisse in aula, ideoque et antea regem eam reliquisse). Quos dominus papa manu erigens tanquam devotissimos Apostolorum filios, ante se redire fecit.

3. *Petit auxilium adversus Henricum imp.* — « Cum quibus de statu Ecclesiæ, ut sapiens sapienter agens, familiariter contulit, eosque blande demulcens beato Petro sibique ejus vicario supplicat opem ferre, Ecclesiam manu tenere, et sicut antecessorum regum Francorum Caroli M. et aliorum mos inolevit, tyrannis et Ecclesiæ hostibus, et potissimum Henrico imperatori audacter resisterent. Qui amicitiæ, auxilii, et consilii dextras dederunt, regnum exposuerunt (id est, ut puto, coronam regalem) et qui cum eo Catalaunum imperatoris legatis occurrere festinent, archiepiscopos et episcopos et abbatem S. Dionysii Adam, cum quo et nos fuimus, conjunxerunt. Ubi cum dominus papa aliquantisper demoraretur », venerunt legati Henrici imp. et dixere, hoc ad jus imperii pertinere, in omni electione requiri assensum imperatoris, ut electus annulo et virga investiatur. Respondit summus Pontifex episcopi Placentini voce : « Ecclesiam pretioso J. C. sanguine redemptam et liberam constitutam, nullo modo iterato ancillari oportere ». Cumque hæc et his similia legati audissent : « Non hic, inquiunt, sed Romæ gladiis determinabitur querela ». Summus Pontifex viros misit ad cancellarium imperatoris, qui eum exorarent, ut paci operam daret. Hæc Sugerius, qui non dicit qua in urbe papa Pascha peregerit, sed illud nos docet Ordericus lib. 11, pag. 810. « Tunc venerabilis Ivo, Carnotenæ urbis episcopus, inter præcipuos Franciæ doctores eruditione litterarum tam divinarum quam sæcularium floruit : a quo invitatus papa solemnitatem Paschæ apud Carnotum celebravit. Adela quoque comitissa largas ad ministerium papæ impensas contulit, et benedictionem sibi dominique (legendum, domuique) suæ in æternum a Sede Apostolica promeruit ».

4. *Concilium Trecis celebrat.* — Postea Paschalis II *circa Ascensionem Domini Concilium non modicum apud Trecas habuit*, ubi inter alia sententiam de libera pastorum electione promulgavit, ut refert Baronius ex Urspergensi. In Chronico Divionensi Sancti-Benigni, tom. I Biblioth. Labbei, Concilium illud *idibus Maii* dicitur coactum, ideoque hæc epocha recte ab Urspergensi notata. In eo Paschalis papa « inter alia, cum ageret de Guilbertinis, fertur dixisse : Richardum Virdunensem, qui se tradit regiæ curiæ, et nos tradimus cum satanæ; inde archiepiscopo Trevirorum aliisque denuntiavit eum excommunicatum », inquit Laurentius de Leodio in Hist. episc. Virdunen., tom. XII Spicilegii Dacheriani. *Per septem annos* Richardus sine benedictione episcopali fuit, et sub anathemate Sedis Apostolicæ degit, mortuus apud Casinum Montem anno VII quo Virdunensis Ecclesiæ erat electus, necdum tamen consecratus episcopus, dum petitam veniam a papa et impetratam exspectaret. Præterea, ut inquit chronographus Senonensis, « in eo intentio Paschalis papæ maxima fuit de Hierosolymitano itinere, et de treuva Dei, (id est, de treuga in bellis quæ inter privatos gererentur, quo spectant ista quæ hoc anno in Chron. Malleacensi leguntur). Ibi quoque decretum ut per nullam guerram incendia domorum fierent, nec oves aut agni raperentur ». Postea Paschalis II, « autumni tempore, ex Gallia Romam rediit », inquit Urspergensis.

5. *Normannia Angliæ adjuncta.* — A num. 6 ad 12. Non hoc anno, ut putavit Baronius, sed præcedenti, *Henricus* Angliæ rex Normanniam occupavit, sicut anno superiori ex Eadmero in lib. 4 Novorum insinuavimus. Henricus rex, inquit Dunelmensis ad annum MCVI, « ante Augustum men-

sem transivit mare, vadens in Normanniam, cui fere omnes primi Normannorum se dederunt, paucis exceptis, qui se tenebant cum comite Rodberto ». Postquam Henricus rex S. Anselmum apud Beccum monasterium visitavit, congregato exercitu, ad quoddam castrum « quod vocatur Tenercebrei perrexit, et obsedit illud. Interim dum ibi moratur, venit comes frater regis Rodbertus super eum cum exercitu suo in vigilia S. Michaelis », sed jus et victoria facta est regis. *Ibi captus est Rodbertus comes Normanniæ*, et plures alii cum eo. *His ita gestis*, *rex subegit sibi totam Normanniam*, et hoc per litteras Anselmo indicavit. Eas recitat Baronius num. 7. « Idem dies », inquit Malmesburiensis in Henrico I, pag. 158, loquens de vigilia S. Michaelis, « ante quadraginta annos fuerat, cum Willelmus primus Hastingas appulit : provide forsan Dei judicio, ut eo die subderetur Angliæ Normannia, quo ad eam subjugandam olim venerat Normannorum copia ». Willelmum autem conquæstorem an. MLXVI in vigilia S. Michaelis in Angliam appulisse, eo Christi anno ostendimus, ideoque anno præcedenti juxta Malmesburiensem Normannia ab Anglis capta, quod et testantur Gemmeticensis lib. 8, cap. 13, Radulfus de Diceto in Abbreviat. Chronicorum, Matthæus Parisiensis, aliique. Post hæc Henricus Anglorum rex et Normannorum dux appellatus.

6. *Concilium Londinense.* — Hoc vero anno Anselmus in Anglia totus fuit in componenda Anglicana Ecclesia, quia induciarum tempus effluxerat ad kalendas Augusti : quod tempus episcoporum conventui et negotiis ibi tractandis Henricus rex præfixerat. Rem gestam narrat Eadmerus, qui conventui seu Concilio Londinensi adfuit, lib. 4 Novorum : « In kalendis ergo Augusti conventus omnium episcoporum, abbatum et procerum regni, Lundoniæ in palatium regis factus est. Et per tres continuos dies, absente Anselmo, inter regem et episcopos satis actum de Ecclesiarum investituris : quibusdam ad hoc nitentibus, ut rex eas faceret more patris et fratris sui, non juxta præceptum et obedientiam Apostolici. Nam Paschalis papa, in sententia quæ exinde promulgata fuerat firmus stans, concesserat hominia quæ Urbanus papa æque ut investituras interdixerat : ac per hoc regem ibi de investituris consentaneum fecerat. Dehinc præsente Anselmo, adstante multitudine, annuit rex et statuit, ut ab eo tempore in reliquum nunquam per donationem baculi pastoralis vel annuli quisquam de episcopatu vel abbatia per regem vel quamlibet laicam manum investiretur in Anglia ; concedente quoque Anselmo, ut nullus in prælationem electus pro hominio quod regi faceret, consecratione suscepti honoris privaretur. Quibus ita dispositis, pæne omnibus Ecclesiis Angliæ, quæ suis erant pastoribus diu viduatæ, per consilium Anselmi ac procerum regni sine omni virgæ pastoralis aut annuli investitura, patres a rege sunt instituti. Instituti quoque sunt ibidem et eodem tempore ab ipso rege quidam ad regimen quarumdam Eccl. Normanniæ, quæ similiter suis erant patribus destitutæ ». De hoc Concilio legendus Petrus Blesensis in Continuat. Ingulphi, pag. 126 : « Quantum tunc, inquit, gaudium agitabat clerus, quam devotus arridebat populus, quam solemniter et sancte omnes et singuli regis animum ad sidera extollebant, nullus ediceret, nec Tullius edoceret ». Subjungit S. Anselmum, assistente sibi Gerardo archiep. Eborac., *uno die* sex episcopos a suis Ecclesiis canonice electos consecrasse.

7. *Hildebertus episc. Cenomanensis a Willelmo II Angl. rege vexatus.* — A num. 12 ad 15. *Hildebertus* Cenomanensis episcopus celeberrimus, non ab Henrico Angliæ rege, ut arbitratus est Baronius, sed a Willelmo II ejus decessore in carcerem conjectus, maleque habitus ; idque initio episcopatus ejus, et ante annum millesimum centesimum. Nam Hovedenus part. 1, ad annum MXCVIII, ait : « Æstatis tempore, Willelmus rex Anglorum junior, civitatem, quæ Cinomannis dicitur, magnamque partem illius per vim suæ ditioni subegit », illius nempe *provinciæ*, ut habet Simeon Dunelmensis, qui idem refert. Auctor tamen novæ Chronologiæ Saxonicæ, cujus major est fides, cum coævus sit, ait id contigisse anno MXCIX. Nunc audiendi Hildebertus et auctor anonymus de Gestis episc. Cenomann. Hildedertus in Epistola XX ad Paschalem II ait : « Longum esset narrare quam constante tyrannide rex Anglicus in nos sævierit ». Alfordus anno MXCVII, num. 30, integram illam Hildeberti Epistolam recitat, aitque : « Guillelmum intelligi opinarer, nisi Baronius ad Henricum I retulisset ». Verum vetera Acta Cenomanensium episcoporum, a Mabillonio tom. III Analect. publicata, cap. 35, narrant quanta passus sit Hildebertus a rege Angliæ, qui *Heliam* comitem Cenomanensem ex ea urbe expulerat, eamque sibi subjecerat, petens ab Hildeberto ut turres Ecclesiæ dirui præciperet, ex qua eversione præsul clarissimus grande periculum Ecclesiæ suæ imminere prævidebat. Minabatur rex urbem incendere, jamque clericos ab urbe eliminarat. Sed dum *Hildebertus* Dei clementiam jugiter precaretur, ut ab Ecclesia et populo sibi commisso iram indignationis suæ dignaretur avertere, rex ille « dum quadam die in silvam venandi gratia perrexisset, ab uno ex militibus qui secum ierant sagitta percussus interiit », inquit auctor anonymus Actorum illorum, quem manifestum est intelligere *Guillelmum* II, anno MC in venatione interemptum. Post ejus mortem civitas hostibus erepta, et ab Helia occupata. Ivo Carnotensis, Epist. LXXIV ad Hildebertum data, significat eum de proditione urbis nuper facta insimulatum fuisse apud regem, qui nolebat illum hujus proditionis immunem credere, nisi « igniti ferri examinatione innocentiam suam demonstraret » ; ad quod cum paratus esset Hildebertus, Ivo qui ab eo consultus fuerat, scripsit : « Monomachiam et ferri calidi examinationem, nec consuetudo Ecclesiastica in discutiendis causis Ecclesia-

sticis recipit, nec canonica auctoritas instituit », quod variis decretis demonstrat. Ea Epistola vel anno MXCIX vel insequenti scripta.

8. *Romam petit.* — « Pacata igitur civitate », inquit anonymus laudatus, « et hostibus inde effugatis, Hildebertus Romam proficiscitur; quem Paschalis papa in notitiam suam attentius accepit et familiaritatem. Deinde illo Apuliam Siciliamque progresso, sibi universi, quasi Angelo Dei, honorem exhibebant et reverentiam. Dux enim Apuliæ, et avunculus ejus comes Siciliæ Rogerius, audita fama scientiæ præsulis et honestatis, illum cum maximo honore et incredibili reverentia susceperunt ». Quibus ex verbis intelligimus, Hildebertum ante mensem Julium anni MCI profectionem illam Italicam suscepisse, cum is mense et anno *Rogerius* comes Siciliæ, a quo tunc cum honore exceptus est, obierit; huic enim alter *Rogerius*, Roberti Guiscardi filius, Apuliæ dux, nepos fuit. Scripsit Hildebertus ad Paschalem II Epistolam, a Baronio num. 13 recitatam, dum in Galliam rediret, quam ideo sæculi hujus initio datam oportet. Ait in ea se ejus orationibus debere, quod in Barbarorum manus non inciderit, quo nomine Saracenos intelligit: « Ii Catholicæ, inquit, religionis expertes et hostes, in insulam beatissimi Honorati sacratissimo die Pentecostes in multis navibus delati sunt. Ibi ad fundamentum monasterio penitus everso, plurimi monachorum gladio percussi ceciderunt, reliquis et latibulis et turre proxima consultum, etc. »

9. *Monasterium Lerinense a Saracenis sæpius eversum.* — Vincentius Barralis in Chronologia insulæ Lerinensis, part. 2, texit catalogum abbatum Lerinensium, et pag. 157 loquens de *Aldeberto II*, abbate Lerinensi, ait eum *anno* MCI, *imminente secundo*, mortuum esse; et quia non legerat laudatam *Hildeberti* Epistolam, de hac Lerinensis monasterii eversione nullam mentionem facit, imo aliam quæ eamdem jam a multis annis præcesserat, fictitiam credit; pag. enim 152, loquens de *Aldeberto* hujus nominis I, anno MXLVI abbate creato ait « in quodam catalogo Codicis perantiqui monasterii Lerinensis », in quo omnes abbates ab eo anno usque ad annum MCDXX recensentur, legi, Aldeberto I abbatiam administrante, « destructum fuisse primo anno ordinationis illius monasterium Lerin et non reædificatum neque erectum, ni post annos XLII ab illius successore Aldeberto II », sed huic ruinæ se non *de facile* assentiri, *cum nullos exprimat invasores.* Verum frivolum hoc argumentum negativum; præsertim cum ipsemet, pag. 157, scribat *Aldebertum* II anno MLXXXVIII monasterium et Ecclesias reparasse et cultui divino iterum dedicasse, ideoque anno XLII ab eversione quæ sub Aldeberto I contigerat. Præterea ipsemet pag. 164, ait Ecclesiam Lerinensem anno MCLIX perfectam, et solemniter consecratam esse, quod ex Actis monasterii demonstrat. Quare Ecclesiam et monasterium Lerinense circa hujus sæculi initium Saraceni destruxerant. In eo etiam fallitur Vincentius Barralis, quod tradit *Aldebertum II* condidisse monasterium hodiernum ad repellendos Saracenos turris instar ædificatum; id enim nonnisi Lucio III Ecclesiam Romanam regente contigit, ut sub ejus Pontificatu demonstrabimus. Hunc historicum decepit Rescriptum Honorii papæ, a se pag. 159 recitatum, in quo Pontifex fideles hortatur, ut auxilium porrigant monachis Lerinensibus *ad construendam contra Saracenorum impetum munitionem.* Illud enim non hoc sæculo ab Honorio II, sicut ipse cumque secutus Bouchæus in Hist. Provinciæ tom. II, pag. 110, arbitrati sunt, sed sæculo sequenti ab Honorio papa III emissum, ut ejus lectio perspicuum reddit; cum in eo mentio sit remissionis peccatorum concessæ ab *Eugenio papa* Jerusalem pergentibus, quam extendit ad fideles Lerinenses in hoc pio opere adjuturos: nam is *Eugenius* alius esse non potest quam Eugenius III, qui hoc sæculo aliquot annis post Honorium II Ecclesiæ Romanæ præfuit.

10. *Gesta in expeditione Hierosolymit.* — Ad num. 15 et seqq. Daiberto Hierosolymorum patriarcha *XVI kal. Julii* demortuo, in ejus locum substitutus est *Gibelinus* Arelatensis archiepiscopus, ut narrat Baronius ex Willelmo Tyrio lib. 11, c. 4. Hoc etiam anno, ut inquit Fulcherius in Hist. Hierosol. lib. 2, « postquam Boamundus de Galliis regressus est, congregata gente quantumcumque potuit, in portu Brundusino, qui est in Apulia, classem suam paravit. Qui cum tempus ad transfretandum exspectasset opportunum, VII idus Octob. naves ingressi Bulgariam navigaverant, et Avalonis portu applicuerunt. Et Avalone citissime capta, Duratium urbem adeuntes, III idus Octob. obsederunt. Sed quia civitas illa tam hominibus quam victualibus satis erat munita, illa obsessores diu fatigavit, etc. Erat quidem imper. Constantinopolitanus, Alexis nomine, genti nostræ tunc contrarius, et Hierosolymam peregrinantibus vel fraude clandestina, vel violentia manifesta tam per terram quam per mare perturbator et tyrannus. Quapropter Boamundus, collecto, ut dictum est, exercitu, terram illius intravit; civitates et oppida comprehendere nitens ». At Duratium expugnare non potuit.

11. *Moritur Isabella IV uxor Alfonsi VI.* — Sandovalius in Alphonso VI refert, *Isabellam* Alfonsi VI Castellæ et Legionis regis quartam uxorem e vivis excessisse, quod probat ex hujus reginæ Epitaphio ejus sepulchro apud S. Isidorum Legionensem litteris Gothicis inscripto: « H R (id est, hic requiescit) regina Elisabet, filia Ludovici regis Franciæ, uxor regis Alfonsi, qui cepit Toletum. Obiit Æra MCXL », sed legendum, « MCXLV ». At Epitaphium istud a quodam imperito longe post hujus reginæ mortem positum. Nullus enim hoc anno Ludovicus in Francia regnabat, præter Ludovicum Philippi regis filium in consortium regni adscitum, qui junior erat quam ut posset Isabellæ

pater esse. Quod hic observandum duxi, ut principium a me non semel inculcatum magis corroborem, plura nempe Epitaphia, principum vel magnorum virorum tumulis inscripta, nova esse, ideoque suspectæ fidei. Cæterum Isabeltæ mors hoc anno non contigit, cum Sandovalius ibidem Chartam laudet, integram a se in Historia sua Salmanticensi recitatam. Data ea Æra MCXLV, die XXIX mensis Decemb., in qua Alfonsus VI testatur, *Isabellam* conjugem eam confirmare; quod si ea die illo corpore valebat, verosimile non est, die XXX aut insequenti naturæ debitum solvisse. *Isabella* itaque hyeme anni sequentis demortua, statimque *Alfonsus* Beatricem, cujus familia ignoratur, sibi copulavit; Sandovalius enim fol. 96, Chartam aliam exhibet, in qua ea die XXVIII mensis Maii regina dicitur, et uxor Alfonsi regis.

PASCHALIS II ANNUS 9. — CHRISTI 1108.

1. *Paschalis compescit rebelles.* — Redemptoris annus millesimus centesimus octavus Indictione prima incipit, quo Paschalis papa rursus tumultuantes quosdam Romanorum usurpatores rerum Ecclesiæ aliosque ad defectionem populum permoventes compescuit. Scribit ista Willelmus Bibliothecarius, aitque horum principes fuisse Ptolemæum comitem Tusculanum, necnon Petrum de Columna Farfensem abbatem, qui diversis invasionibus diversa oppida tentaverunt, quæ Paschalis papa non sine magno labore ab eorum tyrannide liberavit, cum ipso Paschale Petro Leonis et Leone Frangipane fideliter laborantibus.

2. *Conc. Beneventanum sub Paschale papa.* — Quo pariter anno, Octobris mense, idem Paschalis papa Beneventum perrexit, ut illic Synodum celebraret, de qua ista breviter Petrus Diaconus in Chronico Cassinate[1]: « Mense autem Octobrio advenit huc idem Apostolicus, adjunctoque sibi abbate nostro (Brunone videlicet), Beneventum celebrandæ illic Synodi causa perrexit. In qua prædecessorum vestigia secutus constituit, ut si quis Ecclesiastica beneficia de manu laicorum acciperet, uterque communione privaretur, et qui scilicet daret et qui acciperet. Vestimenta sæcularia et pretiosa reprehendit, et eis uti clericos vetuit.

3. « Cum autem Capuam devenisset, rogatus ab eodem abbate Brunone, Ecclesiam S. Benedicti, quam Desiderius abbas intra eamdem civitatem renovaverat, solemniter dedicavit : in qua etiam de vestimentis sanctissimi patris Benedicti recondidit. Sicque ad hoc monasterium Cassinense veniens, reversus est Romam ». Hucusque Petrus. In Chronico autem monasterii Sancti Vincentii, ad fontes Vulturni positi, a Joanne ejusdem monasterii monacho scripto, mentio habetur, quod dum in his regionibus idem Paschalis Pontifex versaretur, invisit ipsum S. Vincentii celebre monasterium, ubi cum comperisset ab eodem quoque monacho Joanne scribi cœptam historiam Ecclesiasticam, laudavit ejus studium Pontifex, et cum laudasset amplexatus eum hæc adjecit : « Bene, inquit, o fili, magnum opus cœpisti, sed bene cœpta melius prosequi stude ». Hæcque præsente Benedicto ejus monasterii abbate, ad quem idem auctor Joannes nuncupatoriam scripsit Epistolam. Laudatum quoque idem tradit cœptum opus a Joanne Cancellario, qui postea Paschali in Pontificatu succedens, dictus est Gelasius papa Secundus : hæcque omnia in dicto Chronico scripta leguntur ; sed præter historiam ejus monasterii nihil ab eo scriptum reperitur. Jam vero quæ reliqua sunt anni hujus videamus.

4. *Concilium Londoniense de libertate Ecclesiæ et castitate clericorum.* — Quod autem Henricus Angliæ rex plura pollicitus fuerat, instante Paschali papa, de restituendo in suam libertatem Anglicanam Ecclesiam, præstitit hoc anno, cum celebratum est in Anglia Concilium Londoniense, cujus meminit Edinerus ; de quo ista Rogerius in Annalibus eodem anno millesimo centesimo octavo[1] : « In kalendis Augusti conventus omnium episcoporum , abbatum et procerum regni Londoniæ

[1] Pet. Diac. Chron. Cass. l. IV. c. 34. in fin. et 35.

[1] Roger. in Annal. hoc anno.

factus est, et per tres dies, absente Anselmo archiepiscopo, inter regem et episcopos satis actum est de Ecclesiarum investituris, quibusdam ad hoc nitentibus ut rex eas faceret more patris et fratris sui, non juxta præceptum et obedientiam Apostolici. Nam Paschalis papa in sententia quæ inde promulgata fuerat firmus stans, concesserat omnia quæ papa Urbanus, qui æque investituras interdixerat, ac per hoc regem sibi de investituris consentaneum fecerat.

5. « Dehinc præsente Anselmo, adstante multitudine, annuit rex et statuit, ut ab eo tempore in reliquum nunquam per donationem baculi pastoralis vel annuli, quisquam de episcopatu aut abbatia per regem vel quamlibet laicam manum in Angliam investiretur ; concedente quoque Anselmo, ut nullus in prælationem electus, pro hominio quod regi faceret, consecratione suscepti honoris privaretur ». Et post restitutos episcopos suspensos in suas sedes et ab excommunicatione absolutos, quos subjicit, hæc in eodem Concilio Londoniensi statuta fuisse idem Rogerius sic narrat :

6. « Hæc sunt statuta de archidiaconibus, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus et canonicis in quocumque gradu constitutis, quæ anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo octavo statuerunt Anselmus Cantuariensis archiepiscopus, et Thomas Eboracensis archiepiscopus electus cum eo, omnesque alii episcopi Angliæ in præsentia gloriosi regis Henrici assensu comitum et baronum suorum. Statutum est ut presbyteri, diaconi, subdiaconi caste vivant, et fœminas in domibus suis non habeant, præter proxima sanguinitate sibi junctas, secundum hoc quod sancta Synodus Nicæna definivit. Illi vero presbyteri, diaconi, subdiaconi, qui post interdictum Londoniensis Concilii fœminas suas tenuerunt vel alias duxerunt, si amplius missas celebrare voluerunt, eas omnino a se sic faciant alienas, ut nec illæ in domos eorum nec ipsi in domos earum ingrediantur : sed nec in aliqua domo scienter conveniant, neque hujusmodi fœminæ in territorio Ecclesiæ habitent. Si autem propter aliquam honestam causam eos vel eas colloqui oporteat, cum duobus legitimis testibus extra domum colloquantur. Si vero in duobus aut tribus legitimis testibus vel publica parochianorum fama aliquis eorum accusatus fuerit, quod hoc statutum violaverit : purgabit se adductis secum ordinis sui idoneis testibus sex, si presbyter fuerit ; si autem diaconus, quatuor ; si subdiaconus, duobus. Cum autem hæc purgatio defecerit, ut transgressor statuti sacri judicabitur.

7. « Illi autem presbyteri, qui divini altaris et sacrorum ordinum contemptores, prælegerunt cum mulieribus habitare : a divino officio remoti omnique Ecclesiastico beneficio privati, extra chorum ponantur, infames pronuntiati. Qui vero rebellis et contemptor fœminam non reliquerit, et missam celebrare præsumpserit, vocatus ad satisfactionem, si neglexerit, excommunicetur. Eadem sententia archidiaconos et canonicos omnes complectitur, et de mulieribus relinquendis, et de vitanda earum cohabitatione, et de districtione censuræ, si statuta transgressi fuerint. Jurabunt etiam archidiaconi omnes, quod pecuniam non accipient pro toleranda transgressione hujus statuti, nec patientur presbyteros, quos sciunt fœminas habere, missam cantare, vel vicarios habere. Similiter et decani jurabunt. Archidiaconus vero, vel diaconus, sive decanus, qui hæc jurare noluerit, archidiaconatum, vel decaniam perdet. Presbyteri vero, qui relictis mulieribus, Deo et sacris altaribus servire elegerint, quadraginta diebus ab officio cessantes pro se interim vicarios habebunt, injuncta eis pœnitentia secundum hoc quod episcopis eorum visum fuerit ». Hucusque Rogerius ex Concilio Londoniensi hoc anno celebrato.

8. *Paschalis papæ litteræ gratulatoriæ ad S. Anselmum.* — Post hæc autem reddita (ut audisti) Anglicanæ Ecclesiæ pace, Paschalis papa gratulatorias dedit has litteras ad S. Anselmum, quas Willelmus in Gestis regum Anglorum recitat hisce verbis [1] :

« 9. Paschalis Anselmo.

« Quod Anglici regis cor ad Apostolicæ Sedis obedientiam omnipotentis Dei dignatio inclinavit, eidem miserationum Domino gratias agimus, in cujus manu corda regum versantur. Hoc nimirum tuæ charitatis gratia, tuarumque orationum instantia factum credimus, ut in hac parte populum illum, cui tua sollicitudo præsidet, miseratio superna respiceret. Quod autem et regi et his qui videntur obnoxii adeo condescendimus, eo affectu et compassione factum noveris, ut eos qui jacebant erigere valeamus. Te autem, in Christo venerabilis et charissime frater, ab illa prohibitione, sive (ut tu credis) excommunicatione absolvimus, quam ab antecessore nostro sanctæ memoriæ Urbano papa adversus investituras aut hominia factam intelligis. Tu vero eos qui aut investituras accepere, aut investitos benedixere, aut hominia fecere, cum ea satisfactione, quam tibi per communes legatos Willelmum ac Balduinum viros fideles et veridicos significamus, Domino cooperante, suscipito, et eos vice nostræ auctoritatis absolvito : quos vel ipse benedicas, vel a quibus volueris benedici præcipias, nisi in iis aliud forte reperias, propter quod a sacris honoribus sint repellendi. Si qui vero deinceps præter investituras Ecclesiarum prælationes assumpserint, etiamsi regi hominia fecerint, nequaquam ob hoc a benedictionis munere arceantur, donec per omnipotentis Dei gratiam ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea super episcopis qui falsum (ut nosti) a nobis rumorem retulerunt, cor nostrum commotum est vehementius, quia non solum nos læserunt, sed multorum simplicium animas deceperunt, et re-

[1] Willel. Malmesb. de gest. reg. Angl. l. v.

gem adversus charitatem Sedis Apostolicæ impulerunt. Unde et inultum eorum flagitium, Domino cooperante, non patimur : sed quia filii nostri regis instantia pro iis nos pulsat attentius, etiam ipsis communionis tuæ participium non negabis. Sane regem et conjugem, et proceres illos qui pro hoc negotio cum rege ex præcepto nostro laboraverunt, quorum nomina ex supradicti Willelmi suggestione cognosces, juxta sponsionem nostram a peccatis et pœnitentiis absolves. Rothomagensis episcopi causam tuæ deliberationi committimus, et quod ei indulseris, indulgemus ». Hæc Paschalis ad S. Anselmum, quem hoc anno lucubrationem illam perdifficilem de concordia præscientiæ et prædestinationis habuisse præ manibus, Edinerus affirmat, qui præsens aderat.

10. *De Hierosolymitana Ecclesia amplianda Paschalis litteræ.* — Cui autem totius Catholicæ Ecclesiæ cura a Deo credita est, Paschalis papa ita Ecclesiis in extrema Occidentalis orbis parte positis incumbens, pastorali cura prospexit, ut Orientalibus non deesset officio. Quamobrem Balduini regis Hierosolymorum petitionibus annuens, quæ postulabat benigne concessit. Ubi enim Gibelinus in sede Hierosolymorum anno superiori est electus antistes, ad sedem Hierosolymorum amplioribus augmentis illustrandam apponit animum, simulque agit apud Pontificem de finibus diœceseos ejus sedis ampliandis : ea de re idem rex legationem misit Romam ad Paschalem Pontificem. Quid autem illius petitionibus annuens Paschalis papa concesserit, ejus litteræ ad eum datæ significant, atque primum ad ipsum Balduinum regem, quæ sic se habent [1] :

11. « Paschalis, servus servorum Dei, glorioso Hierosolymitano regi Balduino salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ecclesiarum quæ in vestris partibus fuerunt vel sunt terminos atque possessiones diutina infidelium possessio tyrannisque confudit. Cum itaque certos ejus fines assignare deliberatione nequeamus, tuis precibus non immerito duximus annuendum : ut quia pro Hierosolymitanæ Ecclesiæ sublimatione personam tuam extremis periculis exponere devovisti, quascumque infidelium urbes ceperis vel cepisti, ejusdem Ecclesiæ regimini subjaceant. Porro earumdem civitatum episcopi patriarchæ tanquam metropolitano obedientiam exhibere procurent, quatenus et ipse illorum fultus suffragiis, et ipsi ad invicem ipsius unanimitatis auxilio vegetati, sic in Hierosolymitanæ Ecclesiæ exaltatione proficiant, ut de illorum profectibus omnipotens Deus glorietur. Data Laterani, quinto idus Junii ». Ad patriarcham vero eodem argumento has litteras dedit :

12. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo fratri Hierosolymitano patriarchæ Gibelino, et successoribus ejus in perpetuum canonice promovendis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Secundum mutationes temporum transferuntur etiam regna terrarum. Unde etiam Ecclesiasticarum parochiarum fines in plerisque provinciis mutari expedit et transferri. Asianarum siquidem Ecclesiarum fines antiquis fuerunt definitionibus distributi, quas distributiones diversæ fidei gentium confudit irruptio. Gratias autem Deo, quod nostris temporibus et Antiochia et Hierosolyma civitates cum suburbanis suis et adjacentibus provinciis in Christianorum principum redactæ sunt potestatem. Unde oportet nos divinæ mutationi et translationi manum apponere, et secundum tempus quæ sunt disponenda disponere, ut Hierosolymitanæ Ecclesiæ urbes illas et provincias concedamus, quæ gloriosi regis Balduini ac exercituum eum sequentium sanguine per Dei gratiam acquisitæ sunt. Præsentis itaque decreti pagina tibi, frater charissime et coepiscope Gibeline, tuisque successoribus, et per vos sanctæ Hierosolymitanæ Ecclesiæ patriarchali sive metropolitano jure regendas disponendasque sancimus, civitates omnes atque provincias, quas supradicti regis ditioni aut jam restituit, aut in futurum restituere gratia divina dignabitur. Dignum est enim, ut Sepulchri Dominica Ecclesia, secundum fidelium militum desideria competentem honorem obtineat, et Turcorum seu Sarracenorum jugo libera, in Christianorum manu abundantius exaltetur etc. » Hæc Paschalis ad patriarcham Hierosolymorum.

13. *Patriarchæ Antiocheni querelas compescit papa.* — At quoniam concessio ista in magnum præjudicium Antiochenæ Ecclesiæ vergeret, turbatus admodum Antiochenus patriarcha Bernardus, legatos Romam misit ad Paschalem Pontificem, per eos expostulans de imminuta valde per eam concessionem diœcesi patriarchatus Antiocheni, justa petens, ut descripti termini cujusque patriarchatus per sacrosanctum illud magnum Nicænum Concilium immobiles permanerent. Paschalis vero, ne schisma aliquod ea occasione in illa Eccl. fieret, his litteris animum ejusdem patriarchæ Antiocheni placare magnopere laboravit :

14. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Bernardo Antiocheno patriarchæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quamvis inter cæteras Sedes Apostolica illa Sedes emineat, quam Petri Apostoli morte in corpore dignatio superna clarificavit : inter Romanum tamen et Antiochenum episcopos tanta quondam legitur charitas extitisse, ut nulla inter eos diversitas videretur : eadem Petri persona utrasque illustravit Ecclesias. Multa posthac tempora transierunt, quibus infidelium dominatio unitatem hanc in personis præsidentium impedivit. Gratias autem Deo, quod temporibus nostris Christianorum principatum in Antiochena civitate restituit. Dignum est igitur, charissime frater, ut ejusdem charitatis unitas firma permaneat, nec de nobis

[1] Extant apud Tyr. l. 1. c. 28.

menti tuæ opinio illa subrepat, quod Antiochenam Ecclesiam deprimere aut inhonorare velimus. Si quid ergo vel Antiochenæ vel Hierosolymitanæ Ecclesiæ aliter fortasse quam oportuit, de parochiarum finibus scripsimus, nec levitati est nec malitiæ adscribendum ; nec propter hoc apud nos est scandalum concitandum : quoniam et locorum longinqua prolixitas, et antiquorum nominum commutatio, quæ civitatibus vel provinciis accidit, magnam nobis ambiguitatem vel ignorantiam intulerunt. Cæterum et optavimus et optamus non scandali sed pacis fomitem fratribus ministrare, suum jus et honorem quibuscumque Eccl. conservare. Data Laterani sexto idus Augusti ». Sicque hac exhibita spe emendationis eorum, quæ contra jus Ecclesiæ Antiochenæ scripsisse idem Pontifex visus esset, res ita transierunt usque ad obitum Gibellini patriarchæ Hierosolymitani. Quomodo vero ista postea tractata sint, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6601. — Anno Æræ Hispan. 1146. — Anno Hegiræ 502, inchoato die 11 Aug., Fer. 3. — Jesu Christi 1108. — Paschalis II papæ 10. — Henrici V reg. 3. Alexii Comneni imp. 28.

1. *Concilium Beneventanum.* — Ad num. 2 et seq. Illis quæ Petrus Diaconus in Chron. Cass. lib. 4, cap. 34, de Concilio Beneventano refert, addendum quod scribit Falco Beneventanus in Chron. anno MCII inchoato, et usque ad annum MCXL perducto : « Anno MCV, Indict. XIV, (iis annus nobis est MCVI, quia a kalendis Martii Falco annum inchoat) mense Januario et Februario nix magna fuit et fluminum inundatio, stella cometes ad occasum apparuit : triduo enim post venit papa Beneventum. Sequenti anno (nempe MCVI), obiit Henricus Teutonicorum rex (hujus nominis IV). Anno MCVIII, Indict. II (a Septembri inchoata), papa Paschalis venit Beneventum, qui mense Novembri ordinavit Landulfum archiepiscopum ». Hæc ad aliquas Paschalis II litteras suis annis reddendas conducere poterunt. Porro hoc Concilium adversus investituras celebratum.

2. *Concilium Londoniense.* — A num. 4 ad 10. « Rex Henricus », inquit Eadmerus lib. 4 Novorum cap. 3, « considerans pæne totum regnum (nempe Angliæ) in gravem ærumnam multis ex causis decidisse, per consilium Anselmi et procerum regni operam dare instituit, qualiter aliquo modo mala quæ pauperes maxime deprimebant mitigarentur : cujus boni exordium gnarus a sua curia cœpit ». Paulo post : « Divina nihilominus Officia quoniam indigne per quorumdam sacerdotum manus eo usque tractabantur, sollicitus institit, ut ipsa suo ritu caste celebrarentur. Multi nempe presbyterorum statuta Concilii Lundoniensis, necnon vindictam quam in eos rex exercuerat, quorum superius mentionem fecimus, postponentes, suas feminas retinebant, aut certe duxerant quas prius non habebant. Quod incontinentiæ crimen rex subvertere cupiens, adunatis ad curiam suam in solemnitate Pentecostes apud Lundoniam cunctis majoribus regni, de negotio cum Anselmo archiepiscopo et cæteris episcopis Angliæ tractavit, eosque ad malum illud extirpandum regali auctoritate atque potentia fultos roboravit ». Deinde refert Anselmus decreta pro exstinguendo usu concubinarum, inter viros sacros in illo Concilio Lundoniensi condita, graves pœnas in transgressores decretas, necnon in decanos aut archidiaconos cum eis conviventes.

3. *In Normannia incontinentia inter clericos grassatur.* — Nec minus in Normannia inter clericos incontinentia grassabatur. Gaufridus enim Grossus, monachus Tironiensis, in Vita beati Bernardi abbatis ejusdem monasterii, cujus discipulus fuit, cap. 6 scribit : « Porro pro consuetudine tunc temporis per totam Normanniam hoc erat, ut presbyteri publice uxores ducerent, nuptias celebrarent, filias ac filios procrearent, quibus hæreditario jure post obitum suum Ecclesias relinquerent ; filias suas nuptui tradentes, multoties, si alia deesset possessio, Ecclesiam dabant in dotem. Dum autem uxores acciperent, antequam sibi eas conjungerent, in præsentia parentum jurabant quod nunquam eas desererent. Hoc itaque facientes juramento se alligabant quod nunquam fornicatores esse desinerent, nunquam ad Christi corpus et sanguinem nisi rei et indigne accederent, et indigne accedentes judicium sibi manducarent et biberent. Contra hanc mortiferam consuetudinem servus Dei Bernardus in conventiculis sacerdotum studiose disputabat, et ut eam relinquerent magnopere satagebat. Quosdam itaque abstraxit : maximam tamen partem illorum ab hujus mortis

abstrahere nequivit barathro ; unde factum est, ut uxores presbyterorum metuentes ab eis disjungi, cum suis auxiliariis eum perimere quærerent, ipsi quoque sacerdotes insidias pararent, deterrendo eum ut a prædicatione revocarent » ; quod tamen frustra fuit.

4. *Concordia inter Alexium imp. et Boamundum Antiochiæ princ. constituta.* — Ad num. 10 et seqq. Hoc anno concordia per internuntios inter *Alexium* imp. et *Boamundum* Antiochiæ principem constituta. « Juravit enim Boamundo imperator super reliquias pretiosissimas, peregrinos tam in terra quam in mari, quanto latius imperium ejus extendebatur, ab illo die deinceps se salvaturum et conservaturum : ne quis eorum diriperetur, vel male tractaretur. Ille quoque imperatori juravit pacem et unitatem omnimodo tenendam. Qui postmodum occasione habita, Apuliam remeavit, partem exercitus sui minorem secum ducens », inquit Fulcherius lib. 2 Hist. Hierosol., cui suffragatur Willelmus Tyrius lib. 11, cap. 6, et uterque addit, *Philippum* Francorum regem hoc anno e vita migrasse.

5. *Instituitur Congregatio Tironiensis a B. Bernardo.* — Chronographus Malleacensis ad præsentem Christi annum scribit : « Bernardus abbas (monasterii sc. S. Cypriani in prospectu Pictaviensis urbis alias constructi) in Pertico (regio inter Carnotenses, Cenomanenses, Vindocinenses et Eboricenses sita, vulgo *Le Perche* cœpit suum cœnobium ædificare in loco qui vocatur Tiro (erat locus silvestris in prædio Carnotensis Ecclesiæ) in honore S. Mariæ, ubi plus centum monachorum insimul habuit ». Ex his tamen quæ leguntur in ejus Vita, scripta a Gaufredo Grosso, qui sub ipso monachus Tironii vixerat, ad diem XIV mensis Aprilis in Actis SS. Bollandianis recitata, cap. 8 apparet, Congregationis beati Bernardi initium ad sequentem annum differendum esse. Ibi enim legitur, *Bernardum* venientem ad silvam diœcesis Carnotensis, *quæ Tiro dicitur*, eam peragrare curasse, eique loci planitiem placuisse, ac ad discipulos, qui in Britanniæ ac Normanniæ finibus remanserant, remeasse, ut eos ad se colligeret : « Et secum Tironum adducens, ibi cum eis deinceps habitavit. Anno igitur Incarnati Verbi MCIX, aggregatis discipulis, accepta benedictione a bonæ memoriæ domino Ivone, Carnotensis Ecclesiæ tunc temporis pontifice, primam missam celebravit in die sancto Paschæ, in monasterio ligneo jam ædificato, in possessione quam sibi memoratus princeps Rotrocus donaverat ». Rotrocus in Vita beati Bernardi dicitur *consul* seu comes Pertici, hæc enim vocabula jam ante ista tempora pro uno eodemque usurpata. Ibidem etiam num. 52, Congregationi beati Bernardi dicuntur subfuisse *centum cellæ*, sive eæ fuerint abbatiæ, sive præposituræ. Regula S. Benedicti in eo servata.

6. *Duces Alfonsi VI ab imperatore Almorabitarum victi.* — Toletanus lib. 6 de Reb. Hisp. cap. 33, refert prœlium habitum inter *Halim* amiromeninum Saracenorum Africæ, et duces Alfonsi VI Castellæ et Legionis regis, quod Christianis infaustissimum fuit. Illud die trigesima mensis Maii, Æra MCXLVI, currenti sc. Christi anno, commissum esse docet antiquus Codex Mss. In eo occisus *Sanctius* infans Alfonsi regis filius unicus ; occisi et magnates septem, fusæ copiæ, amissaque Concha cum *Uclesio* et quinque aliis munitis oppidis. Pugnatum ad *Uclesium,* quod Toletum inter et Concham positum est, et tunc ab Hali amiromenino obsidebatur. Fuse hoc prœlium refert Sandovalius in Alfonso VI, sed non in paucis fallitur. Ait enim *Zaidam* puellam Sarracenam legitimam conjugem fuisse Alfonsi VI, qui ex ea *Sancium* hoc anno demortuum suscepit ; verum Pelagius Ovetensis ab ipsomet Sandovalio publicatus diserte contrarium scribit : « Hic (sc. Alfonsus VI) habuit quinque uxores legitimas ; primam Agnetem, secundam Constantiam reginam, ex qua genuit Urracam reginam, conjugem comitis Raymundi : de qua ipse genuit Sanctiam et Adelfonsum regem : tertiam Bertam Tuscia oriundam : quartam Elisabeth, ex qua genuit Sanctiam comitis Roderici, et Geloiram quam duxit Rogerius dux Siciliæ : quintam Beatricem, quæ mortuo eo repedavit in patriam suam. Habuit etiam duas concubinas, tamen nobilissimas : priorem Semenam Munionis, ex qua genuit Geloiram uxorem comitis Raymundi Tolosani (qui vulgo vocabatur comes S. Ægidii), patris ex ea Adelfonsi Jordanis : et Theresiam uxorem Henrici comitis, patris ex ea Urracæ, Geloiræ, et Adelfonsi. Posteriorem nomine Ceidam filiam Abenabeth regis Hispalensis, quæ baptizata Elisabeth fuit vocata. Ex hac genuit Sanctium, qui obiit in lite de Ocles », id est in prœlio hoc anno apud Uclesium habito. Sandovalius, ut hujus historici coævi testimonium eludat, contendit Alfonsum VI, post Bertam et ante Elisabetham, Zaidam conjugem duxisse, et Sanctium exercitui paterno hoc anno præfuisse ; sed cum *Sanctius* annos tantum undecim natus fuerit, quando præfatum prœlium ad Uclesium gestum, hæc sententia rejicienda, licet auctor anonymus Fragmenti Historiæ a Roberto ad Philippum I regem, apud Duchesnium tom. IV, pag. 85, idem in litteras miserit. Ad hæc Alfonsus VI ante annum MXCI Zaidam concubinam habebat, cum eo Christi anno Saraceni cœperint « Avenabeth gravius infestare ; adeo quod eum in quodam prœlio peremerunt : reputabant enim eum, quia filiam (nempe Zaidam), et castra Christiano (sc. Alfonso VI) dederat, Christianum », inquit Rodericus lib. 6, cap. 31, loquens de primo ingressu Joseph Tachsin regis Maroci in Hispaniam. Vide quæ de illo eo anno dixi. Sandovalius itaque perperam scribit, *Alfonsum VI* post Bertam Zaidam uxorem duxisse.

7. *Epitaphium Zaidæ a quopiam imperito scriptum.* — At, inquit Sandovalius, Pelagium Ovetensem errasse, evincit *Zaidæ* Epitaphium ejus sepulchro apud S. Isidorum Legionensem inscriptum, in quo legitur : « H. R. (hic requiescit) re-

gina Elisabet, uxor regis Alfonsi, filia Berabet regis.... quæ prius Zaida fuit vocata ». Verum Epitaphium istud ejusdem farinæ ac Epitaphium alterius reginæ Isabellæ, de quo supra, quod in eadem S. Isidori Ecclesia reperitur ; quod eo manifestius, quo Toletanus lib. 6, cap. 35, tradat, *Alfonsum VI* sepultum fuisse in monasterio S. Facundi cum suis uxoribus superius nominatis.

8. *Pactum inter Raymundum et Henricum comites de partiendo regno Aragoniæ.* — Quia *Sanctius* Zaidæ filius erat, eo in honore non habebatur quo legitimus coronæ successor; sed cum multis ei adhærerent, *Raimundus comes* pactum pepigit cum *Henrico* comite sororio Urracæ, regni Aragonici potentissimo principe, quod refertur tom. III Spicilegii Dacheriani pag. 122. Ex eo manifeste eruitur *Henricum* comitem jus aliquod in regnum prætendisse, cum Raimundus comes juret se post mortem regis Alfonsi illi *daturum Toletum*, cumque adstringat, ut sibi dimittat *omnes terras de Leon et de Castella*. Adeo autem verum est *Henricum comitem* jus illud sibi asseruisse, ut Alfonso VI demortuo bellum Urracæ et Raimundo comiti intulerit, et regnum invadere tentarit, ut narrant scriptores Hispanici, qui tamen non viderant præfatum fœdus amicitiæ inter utrumque initæ, et pactorum de partienda successione soceri sui ejusdem Alfonsi Castellæ ac Legionis regis, quod ad S. Hugonem abbatem Cluniacensem misere, cujus opera constitutum fuerat, ut in eo legitur. *Raimundus* comes anno MCVII demortuus, *Sanctius* vero Alfonsi regis filius hoc anno occisus, uti mox diximus ; sed annus, quo pactum istud juratum, magna caligine involutus. Dacherius arbitratur hæc contigisse circa annum MXCIII, quod verosimile non est, propter hæc verba in pacto contenta : *Raimundus comes, ejusque filius*, nempe Alfonsus, qui tamen nondum in lucem prodierat. Existimo itaque pactum illud peractum circa annum MCII, quia ab eo tempore Alfonsi infantis nomen in Actis publicis legitur, ut asserit Sandovalius in Vita Alfonsi VI, indeque refelluntur qui hujus principis nativitatem cum anno MCVII connectunt.

9. *Almorabitæ seu Almoravides cum Almoadibus non confundendi.* — Errat porro Sandovalius fol. 67, ubi habet, *Almorabitas* Africæ omnes Hispaniæ Ecclesias, omniaque monasteria in locis sibi subditis ædificata penitus diruisse, et Christianos Mosarabas morti tradidisse; sequitur enim chronologos, qui Almorabitas seu Almoravides cum Almoadibus confudere ; antequam enim *Almoades* in Hispania regnarent, Christiani, qui a religione sua discedere noluerant, cum Barbaris permixti vixerant, idque a tempore Hispaniæ in Sarracenorum potestatem redactæ, ut ipsemet Sandovalius in Alfonso VII, fol. 194 et 200 affirmat. Verum *Almoades*, postquam in Hispania regnarunt, Christianorum Ecclesias everterunt, omnesque qui religionem Christianam deserere noluere, internecione deleverunt ; quod quando contigerit diligenter exponemus. Cæterum Sandovalius recte refellit Marianam, qui lib. 10 de Reb. Hisp. varias Sarracenorum *Almorabitarum* expeditiones in Hispaniam variis annis susceptas inter se confundit; sed ipsemet fol. 97, rem falsam et fabulosam in medium profert ; asserit enim *Alfonsum VI* consilio *Mahomadi Abenhabet* regis Hispalensis soceri sui, numerosum Africanorum *Josepho Tachsin* Almorabitarum imperatori subditorum exercitum in Hispaniam accersiisse, et Josephum eidem unum ex suis ducibus *Halim Hamaium* præfecisse. Addit, *Halim*, postquam a Sarracenis Hispaniæ receptus fuit, a supremo Africæ imperatore defecisse, et summum Hispaniæ Amiralmemenim sese dixisse ; deinde fudisse ac occidisse Hispalensem regem, et Alfonsi VI copias ad *Uclesium* profligasse.

10. *Almorabitæ hoc tempore Hispaniæ Saracenicæ monarchæ.* — At hæc magna ex parte commentitia ; falsum enim Saracenos Hispaniæ a Saracenis Africæ divisos fuisse, quando ad Uclesium hoc anno pugnatum. Præterea anno MCVI, quo ad *Rodam* iterumque *prope Badalloz* bellum inter Alfonsum VI et Saracenos Hispaniæ habitum, Africani in Hispania Saracenica dominabantur, et jam ab anno MXCI Hispalensis rex captus fuerat. Anno quidem MCVI, Africæ Agareni cum suo amiramonino in Hispaniam venere, uti Sandovalius aliique historici Hispaniæ narrant, et Cæsaraugustam sibi subjecere, eorum exercitum ductante *Abenjufaz* ; sed is rex appellatur, quia nomen illud præfectis Saracenorum tribuebatur. Nullus tunc Saracenis monarcha præerat præter *Josephum Tachfin* : *Halis* vero, qui cum Christianis ad Uclesium pugnavit, non rebellis, sed filius ejusdem Josephi fuit, eique in monarchiam successit. Hic obiter lectorem moneo, in variantibus lectionibus Pelagii Ovetensis, in exemplari Bibliothecæ Mazarinæ annotatis, legi hæc verba, quæ desunt in Codice Pampelone impresso, fol. 96, col. 2 : « Fecit etiam bellum in campo de Sacralias (prope Badalloz, qua de re Rodericus lib. 6, cap. 32, et in Hist. Arab. cap. 47) cum rege Hyrchef », qui alius non est a præfato Abenjufaz, nec prœlium illud ab eo quod anno MCVI commissum, diversum est.

11. *Urraca Alphonso regi Aragoniæ uxor tradita.* — Proceres regnorum Castellæ et Legionis videntes Alfonsum VI « dolore et senio tendere ad defectum, in pago quodam convenerunt, tractaturi, ut Urraca regis filia, quæ mortuo Raimundo comite viro suo adhuc vidua permanebat, nuptui traderetur », inquit Rodericus lib. 6, cap. 34. Optabant, ut comiti Gomezoni, *dicto postea de Campospinæ*, matrimonio jungeretur ; sed Alfonsus VI, vocato Bernardo Toletano primate, et cæteris episcopis et abbatibus regni sui, decrevit cum eis, ut Alfonso regi Aragoniæ copularetur, quo « omnes unius legis moderamine regerentur », inquit Rodericus citatus.

12. *Victoriæ Alfonsi VI de Saracenis post*

cladem ab eis acceptam. — Sandovalius, fol. 99 et seqq., refert narrationem postremi belli ab Alfonso VI adversus Saracenos gesti, et a Petro episcopo Legionensi scriptore coætaneo descripti. Hoc opus non solum hactenus typis mandatum non fuit, sed ne quidem ejus meminit Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispanica. Rem paucis expedio. *Alfonsus VI*, ut de morte *Sancii* filii vindictam sumeret, magnum exercitum congregavit, cum quo *Cordubam* adortus est, ex qua cum *Abdalla* urbis præfectus erupisset, captus fuit cum XXII aliis ducibus, in conspectu urbis jussu Alfonsi combustis. Civitas Christianis dedita, bonaque Almorabitarum cum MDCC Christianis captivis Alfonso VI tradita. Hoc cum accepisset amiromoninus, ex Africa rediit, adversus quem cum processisset *Alfonsus* rex, amiromoninus in Africam transfretavit, et Hispalenses ab eo deficientes nepotem ex filio postremi sui principis regem elegerunt, seseque Alfonso vectigales fecere, quorum exemplum Giennenses imitati sunt. De *Hispali* adhuc ab Almorabitis stante invadenda cogitabat *Alfonsus*, sed cum morbi quædam initia sentiret, Toletum secedere coactus fuit. Interim Castellani *Concham* die XXIII Maii insequentis expugnarunt, et *Ocania* sese eis dedidit; quibus in urbibus fere tria millia Christianorum servitute liberati. Parte alia novus Hispalis rex a Genuensibus adjutus naves armamentis et ministris instruxit, et Tunetum usque mare infestum habuit. Hac de re hujus urbis rex qui Almorabita non erat, apud *Alfonsum VI* questus est, et Maroci imperator misit, qui suo nomine trium annorum inducias ab Alfonso peterent; sed nihil ab eo obtinuit, quia decem annis breviores concedere noluit. Eodem anno, die Assumptionis Beatæ Virginis, Judæi a Christianis Toleti trucidati. Hæc summarie ex Petro Legionensi episcopo laudato.

13. *Institutio Communiarum in Francia ad defensionem publicam.* — Hoc anno mortuus est Philippus rex Francorum, cui successit Ludovicus filius hujus nominis VI, Grossus cognominatus, ut an. MCVI demonstravimus. Notabilia sunt quæ de utroque scribit Ordericus lib. 11, pag. 836 : « Quia senio et infirmitate rex Philippus a regali fastigio deciderat, et principalis erga tyrannos justitiæ rigor nimis elanguerat, Ludovicus, imprimis ad comprimendam tyrannidem prædonum et seditiosorum, auxilium totam per Galliam deposcere coactus est episcoporum. Tunc ergo communitas in Francia popularis statuta est a præsulibus, ut presbyteri comitarentur regi ad obsidionem vel pugnam cum vexillis et parochianis omnibus ». Erat vero *Commune*, vel *Communia*, vel *Communio*, vel *Communitas*, vel *Communa*, vel *Communantia* (totidem enim nominibus apud auctores vocatur, ut videre est in Glossario Ducangii) incolarum urbis aut oppidi universitas, domino vel rege concedente, sacramento invicem certisque legibus adstricta. Fuere primo Communiæ in oppidis regi ipsi obnoxiis duntaxat, sed postmodum, regibus concedentibus, in aliis quæ episcoporum erant inductæ sunt. Imo regii vassalli in suis oppidis *Communia* pariter statuerunt, quibus institutionibus eo magis assensum Francorum reges præbuere, quod in bellis opem ab iis exposcere licebat. Hinc crebro legimus in prœliis adfuisse et dimicasse urbium *Communias*, quibus prævii erant ipsi presbyteri seu curiones cum vexillis Ecclesiæ, quod testantur Ordericus pag. 855 et seqq., et Sugerius in Vita Ludovici VI, cap. 18, quorum loca refert Ducangius ibidem.

PASCHALIS II ANNUS 10. — CHRISTI 1109.

1. *Paschalis inhibet incestuosum conjugium Alphonsi Aragoniæ regis, unde Burdini episcopi Bracharensis mala initia.* — Millesimus centesimus nonus Christi annus secunda incipit Indictione, quo Paschalis papa, audito incestuoso conjugio inter Uracam reginam filiam Alphonsi regis Castellæ, nuper eodem anno defuncti kalendis Julii, et Alphonsum Aragoniæ regem, tertio gradu consanguinitatis inter se conjunctos : Apostolica auctoritate, pœna excommunicationis atque regni privatione indicta, ejusmodi conjunctionem statuit divellendam, datis litteris ad Didacum Compostellanum episcopum, his verbis :

2. « Paschalis, servus servorum Dei, venerabili

fratri Didaco Compostellano episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ad hoc te omnipotens Deus populo suo præesse constituit, ut eorum peccata corrigas, et Domini annunties voluntatem». Et infra: «Stude igitur secundum datam tibi divinitus facultatem tantum incesti facinus, quod a regis filia perpetratum est, debita ultione corrigere; ut vel a tanta præsumptione desistat, vel Ecclesiæ consortio et sæculari potestate privetur, etc. » Hæc tantum ex Paschalis papæ litteris descripta invenimus [1]. Cæterum, cum non paruissent Apostolicis jussis, Deum vindicem sunt experti. Uraca siquidem, morte subitanea medium cum crepuisset, exstincta est, et Alphonsus in Sarracenico bello peremptus, prout uterque Rodericus affirmat. In episcopos autem litteris Apostolicis obsequentes persecutionem excitatam ex eisdem constat, cum Bernardus episcopus extra diœcesim exulare per biennium est coactus : qua occasione captata, Burdinus episcopus Bracharensis Romam venit, Paschalem Pontificem adiit, atque oblata pecunia petiit in Bernardi locum intrudi, sed repulsus. Hic ille, de quo Rodericus Toletanus meminit atque ait [2] : quod dum idem Bernardus Toletanus archiepiscopus Romam venit tempore Urbani papæ, atque ejus jussu reversus est in Hispaniam, per Gallias transiens, Lemovicis Burdinum inventum secum duxit, atque creavit archidiaconum Ecclesiæ Toletanæ, deinde Coimbricensem, postea vero Bracharensem episcopum, cum ipse loco Burdini se Mauritium voluerit nominari. Hic igitur cum execratione rejectus a Paschali Pontifice, se contulit malorum auctor ad Henricum regem, quem eidem jam cœpisse adversari intellexisset, eumque calcaribus impulit per abrupta, homo vaferrimus, versipellis, ad insinuandum, se principibus audacissimus, atque ad decipiendum aptissimus : qui nec quievit quousque nisibus ejusdem Henrici Apostolicum thronum invasit. Quomodo autem, suo loco dicturi sumus.

3. *Obitus S. Anselmi et Hugonis abbatis Cluniacensis.*—Hoc eodem anno ex hac vita ad æternam gloriam transiit S. Anselmus archiepiscopus Cantuariensis, cujus certamina pro sancta Ecclesia Catholica exantlata sæpe superius suis sunt locis pro ratione temporum enarrata ; de ejus vero obitus tempore Edinerus, qui res ab eo gestas præsens inspector scripsit, hæc habet [3] : « Transiit autem illucescente aurora quartæ feriæ præcedentis Cœnam Domini, quæ erat undecimo kalend. Maii, anno videlicet Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo nono, qui fuit annus pontificatus ejus decimus septimus, vitæ vero septuagesimus sextus » : cum, ut idem ait, haberet præ manibus de Origine animæ scriptionem, quam morte præventus minime absolvere potuit. Illustravit plane Anglicanam Ecclesiam doctrina, illustravit et sanctitate, cæteris sanctissimis Patribus Christi confessoribus, quos Ecclesia veneratur minime impar. Claruit miraculis vivens atque defunctus, lucidum sidus Ecclesiæ Anglicanæ, multiplici fulgore coruscans omnibus intuentibus in tanta noctis obscuræ caligine.

4. Quo pariter anno post dies octo, sanctus Hugo abbas Cluniacensium, cujus labores pro defensione Ecclesiæ sanctæ susceptos contigit sæpe superius recenseri, teste Sigeberto hujus temporis scriptore, ex hac vita migravit die vicesima nona mensis Aprilis. Utinam sicut Anselmus, ita et Hugo suum habuisset Edinerum, qui res ab eo gestas accuratius conscripsisset, quas mea sententia qui scripsit Hugo monachus vix attigisse dicendus erit, si quis conferat eas cum iis quas oblata occasione Annalibus intexuimus, in negotiis Ecclesiasticis Sedis Apostolicæ obeundis.

5. *Godefredus episcopus Ambianensis agit Romæ cum Paschale papa de suis juribus.* — Quod autem in fine sancti Godefredi episcopi Ambianensis, idem auctor visionem de transitu Hugonis divinitus ostensam, cum Romam pergeret, narrat : pariter ex iis insinuat certum tempus ejusdem Godefredi adventus Romam ad Paschalem Pontificem, nempe hoc ipso anno, quo (ut ejus Vitæ fidelissime scripta habent Acta) Rhemis Synodus celebrata est frequenti concursu episcoporum ac procerum. In qua inter alia actitatum reperitur [1], quod idem Godefredus episcopus Ambianensis redarguit falsifatis Diploma Apostolicum, quod ad suam ipsorum exemptionem a subjectione episcopi Ambianensis ediderant pseudomonachi , dum appellantes ad Sedem Apostolicam, illuc eumdem traxerunt sanctum episcopum. Præcurrentes enim monachi illi, causidicos iniquos, paratos pro pecunia quamlibet causam sive justam sive injustam defendere, nacticorumque patrocinio apud Paschalem Pontificem facti voti compotes ; atque victores iniqui ad propria rediere in sanctum virum probra jactantes. At quæ tunc Romæ Godefredus apud Paschalem egerit, hic ex ejusdem temporis auctore sunt recitanda, nempe Nicolao monacho Suessionensi, qui ea quæ de sancto viderat, vel certa fide audierat, se de eo scripsisse testatur ; ait igitur :

6. « At vir Dei Romam ingressus, Limina beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli religiose invisit, ac deinde ad Paschalem Pontificem se confert. Mox advolant causidici, sperant ab illo quoque se accepturos munera largissima. Sed Godefredus, qui non confidebat in homine, nec ponebat carnem brachium suum, ut a Domino recederet cor ejus : qua causa tam difficile et longinquum susceperat iter, absque ullis vel verborum fucis, vel munerum pollicitationibus simpliciter edidit. Sed contradicunt causidici ; aiunt monachos ab eo injuste vexari. Dumque nulla sperant ab eo munera, causam malam eum fovere affirmant. Videns

[1] Apud Joan. Marian. l. x. c. 8. — [2] Rod. Tolet. l. vi. c. 27. 28. — [3] Extant apud Sur. tom. ii. die xxi April.

[1] Nic. in Vit. Godefridi episc. l. ii. c. 11. 12. 13. apud Sur. t. vi. die viii Novemb.

ergo vir Dei se humano patrocinio destitutum, calumniantium cuncta forti et excelso animo contemnens, exclamat : O pastor orthodoxæ matris Ecclesiæ, ea causa Christus te voluit suo loco illi præesse, ut lucem a tenebris, verum a falso discerneres. Ut enim a capite membra reguntur, ut ad illius nutum membrorum vitia corrigantur : sic etiam a te Christianorum omnium non facta duntaxat, sed etiam malæ voluntates comprimendæ sunt. Sed quia nunc cerno justum quandoque crimen inique occulto Christi judicio perpeti, malim privatus vivere quam admittere ut Ecclesia Ambianensis, me præsule, jus amittat suum. His dictis, Pontifici valefecit, et in Barensem urbem ob invisendum beati Nicolai reliquias ardenti studio proficiscitur.

7. « Postquam abiit, Pontifex diligenter perquisivit, quæ vitæ ejus sanctitas, quæque illius auctoritas esset, qui tanta dicendi libertate uteretur. Ita qui antea citra Alpes celebre sanctitatis nomen fere ubique obtinuerat, etiam Romanæ Urbi præclare innotuit. Nam interroganti Pontifici indicatum est, quod ab ipsis pæne incunabulis Ecclesiasticis disciplinis imbutus sit, et qui pro virtutum incremento ad altiora provectus, primo abbas, deinde episcopus evasisset; quod ejus egregia sit religio, jureque cunctis sacerdotibus anteponendus videatur; quod pauperum et viduarum magnam curam gerat; quod Galliæ proceribus notissimus et cunctis fere charissimus sit : denique quod omnibus divinis charismatibus abundet. His auditis, Pontifex seipsum graviter reprehendit, quod talem ac tantum virum vel ad momentum leviter exacerbasset, quod non magno studio et benevolentia eum excepisset, et ejus votis annuisset. Imperat itaque suis, ut si quando ad Urbem eum redire contingat, mox eum ad se perducant ». Post hæc auctor in his versans quæ contigerunt in ejus peregrinatione, quæ admiranda de oleo ex corpore sancti Nicolai accepto ab eo ejus loci episcopo narrat, nos brevitatis causa omittimus : hæc tantum de reditu Romam et ad Paschalem accessu, ex ejusdem verbis hic reddimus : « Mox a Paschalis Pontificis familia in ejus conspectum perducitur. Pontifex ei reverenter assurgit, humanissimeque eum osculatur et secum assidere compellit. Volens autem certius explorare quæ de ejus prudentia jam ante ab aliis didicerat, multas tum divinarum tum politicarum rerum ei quæstiones proponit, atque ad difficiles solvendos nodos haudquaquam imparatum eum offendit. Cernens ergo Pontifex multa eum prudentia et pietate pollere, orat ne gravate accipiat, quod antea non sic, ut fidelem dispensatorem par erat, ab ipso acceptus et exauditus fuerit : cogitet animum innumeris causis distractum haudquaquam ad singula posse sufficere. Beatus vir facile ignovit. Tum Paschalis litteras ei tradidit, quibus inter alia continebatur, abbatem Sancti-Udalrici cum monachis suis Ambianensi episcopo perinde ac patri et pastori in omnibus parere debere. Ille igitur Apostolica auctoritate et benedictione munitus redit ad civitatem suam ». Hactenus de his ille.

8. *Pontius abbas Cluniacensis.* — Quod autem ad Cluniacenses spectat, post S. Hugonem substitutum fuisse Pontium, idem qui supra Sigebertus affirmat, longe imparem prædecessori : imo e contra, sicut ille egregia claruit sanctitate, ita iste incredibili nequitia præditus, non abbas sed prædo, non pastor sed lupus, neque pater sed tyrannus jure dicendus : de quo inferius suis locis opportunior sermo erit.

9. *Egino abbas S. Udalrici Augustæ Vindelicorum.* — Eodem anno Egino confessor illustris, pro Catholica Ecclesia adversus schismaticos inhærens Gebehardo minister indefessus, eligitur legitime a Catholicis abbas monasterii Sancti-Udalrici, sponte cedentibus tribus abbatibus a schismaticis intrusis : idemque electus ad obitum usque ab Hermanno Augustano episcopo schismatico persecutionem passus est. Hæc omnia pluribus scripsit fideli stylo comes peregrinationis ejus Udalscalcus, cujus Commentarium jam cusum habemus industria Henrici Canisii Noviomagi [1], scriptum ad fratres Sancti-Udalrici et S. Afræ.

[1] Henric. Canis. tom. II. Antiq. lect. in Egin. c. 1. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6602. — Anno Æræ Hispan. 1147. — Anno Hegiræ 503, inchoato die 31 Julii, Fer. 7. — Jesu Christi 1109. — Paschalis II papæ 11. — Henrici V reg. 4. Alexii Comneni imp. 29.

1. *Obitus Alphonsi VI Castellæ et Legionis regis.* — Ad num. 1 et seq. Cum rerum Hispanicarum Historiam hoc præsertim et præcedenti sæculo Baronius tantum delibarit, operæpretium duxi nobilem hanc Annal. Eccl. partem, quanta tamen fieri poterit brevitate, supplere, quæ hic uno tenore referuntur, cum suis annis illigare Baronius et passim alii, *Alphonsi* Castellæ et Legionis regis, hujus nominis VI, mortem hoc anno collocant; neque hoc in dubium revocari potest, cum Pelagius Ovetensis, qui eum videre potuit, de eo scribat : « Vixit LXX annis, et annis XLIII et sex mensibus ex eis in regno (a morte scilicet Ferdinandi M. patris, primi hujus nominis Castellæ regis). Obiit kalendas Julii in Toleto », et quidem nocte inter diem XXX Junii et primum mensis Julii interjecta. Sandovalius enim in Alphonso VI, fol. 102, notat plures ex antiquis scripsisse eum die Mercurii ultima mensis Junii Æra MCXLVII naturæ debitum solvisse. Sepultus est in monasterio Sancti-Facundi, ubi ante annos XXVIII sepulturam elegerat, ut patet ex Charta aut testamento ab eo in favorem hujus monasterii emisso, in quo sese Hispaniæ imperatorem indigitat : « Elegi, ut post mortem meam ibi tumulatus requiescerem, quatenus qui in vita nimio amore dilexi, etiam defunctus foberem (loco, foverem). Datum hoc testamentum die sabbatum, III idus Decemb., Æra MCXVII », id est, anno Christi MLXXX. Pelagius Ovetensis, pag. 76, mira de ejus justitia ac pace quam in regnis suis, non obstantibus bellis ab eo adversus infideles gestis, conservabat, refert, et inter alia ait : « Iste Adefonsus fuit pater et defensor omnium Ecclesiarum Hispaniensium. Ideo hæc fecit, quia per omnia Catholicus fuit ». Ei successit Alphonsus Aragoniæ rex, maritus Urracæ Alphonsi VI filiæ. Pelagius Ovetensis usque ad hunc annum Historiam suam perduxit, a Sandovalio editam. De Pelagio pluribus agit Nicolaus Antonius lib. 7, cap. 3 Biblioth. Veteris Hispaniæ.

2. *Concilium Placentinum II.* — *Alphonso VI* regnante, duo Concilia apud Sanctam-Mariam de Fusellis, oppidum vulgo *Husillos* dictum, prope Palentiam urbem situm celebrata, quæ Palentina dici solent. De priori, anno MLXXXVIII, quo congregatum fuit, egimus cum Sandovalio, qui ejus Acta vidit; sed cum ejus tempore Vita *B. Geraldi* archiep. Bracarensis lucem nondum vidisset, hujus secundi Concilii Palentini notitiam non habuit. Scribit itaque Bernardus in Vita B. Geraldi archiepiscopi Bracarensis, cujus discipulus fuerat, *Bernardum* archiepiscopum Toletanum, sedente Urbano II, Roma reducem secum adduxisse ex Aquitania Toletum Geraldum, et in ea Ecclesia eum præcentorem constituisse : vacante vero Ecclesia Bracarensi, unanimi Bracarensium consensu electum fuisse episcopum, et a Bernardo apud Sanctum-Facundum consecratum: deinde, ut metropolicam dignitatem Ecclesiæ suæ restitueret, Romam petiisse ad Paschalem II, et ab eo pallium impetrasse, ac postea Concilio Palentino, cui præfuit *Richardus* cardinalis, exhibuisse Privilegium Ecclesiæ suæ Roma allatum. Hæc verba Bernardi in beati præsulis Vita : « Ut B. Geraldus sedi Bracarensi propriam dignitatem restitueret, Romam petiit, et a domino papa Paschali honorifice susceptus, pallium et Privilegium et auctoritatem Ecclesiæ suæ inde aportavit. In CONCILIO enim PALATINO, quod venerabilis Richardus cardinalis Romæ celebravit, episcopis et abbatibus et optimis clericis Hispaniæ circumsedentibus, Romanum Privilegium in auribus omnium recitatum est : et juxta tenorem ipsius Privilegii, Bracaræ metropolis suffraganei pontifices venerabili Geraldo Bracarensi metropolitano, justitia dictante et cardinali præcipiente, obedientiam et reverentiam promiserunt ». Annus restitutionis Ecclesiæ Bracarensis in archiepiscopalem incertus ; incerta et epocha hujus Concilii ; sed cum *Burdinus*, ut anno MCXVII videbimus, ut anno MCX B. Geraldo demortuo successerit, liquet Concilium Palentinum aliquot ante præsentem annos congregatum fuisse, et Bracarensem metropolim institutam. Nec aliud in hoc Concilio gestum ad nos pervenit. Richardus itaque cardinalis non solum priori Concilio Palentino, ut ex ejus Actis liquet, sed etiam posteriori præfuit.

3. *Ei succedit Alphonsus Aragoniæ rex.* — Post Alphonsi VI mortem, Sarraceni Africæ in Hispaniam transfretarunt, et quæcumque antea amiserant, recuperarunt ; adeo ut Christiani ingenti

timore perculsi *Toletum* deseruissent, nisi solius *Bernardi archiepiscopi* Toletani virtus celebrem hanc civitatem Christianis servasset. Mirum profecto dissensiones, quæ post *Alphonsi VI* mortem Castellanos inter et Aragonios extitere, Saracenis majori non fuisse emolumento. Regna enim Alphonso, successori ejus, Castellæ, Legionis, Aragoniæ et Navarræ regi subdita, in tres factiones divisa : Castellæ regnum ad *Urracam* ejus uxorem jure devolvebatur, eaque ex priori conjugio cum Raimundo comite inito *Alphonsum Infantem* susceperat, qui postea sub nomine Alphonsi VII et imperatoris Hispaniæ regnavit. Cumque pervicax reginæ animus ab Alphonso rege vix flecti posset, isque Castellanis, qui ab eo matrimonio aversi fuerant, dissidens, præfectos ex Aragonia gente daret, alii *Urracæ* reginæ, alii *Alphonso* ejus conjugi, aliique *Alphonso Infanti*, quem regem optabant, toto animo adhærebant. *Alphonsus* Urracam uxorem e patre tertio propinquitatis jure attingebat, indeque conjugium illud illegitimum injustumque a plerisque censebatur, adeo ut Paschalis II illud penitus improbavit. Quare in regnis Alphonso subjectis omnia passim perturbate agebantur, quod ex dicendis liquebit.

4. *Obitus S. Anselmi archiep. Cantuar.* — Ad num. 3. Eadmerus lib. 4 Novorum cap. 4, sancti *Anselmi* Cantuariæ archiepiscopi mortem hoc modo narrat: « Post hæc, XI kal. Maii defunctus est Cantuariæ in metropoli sede gloriosus pater Anselmus, et die sequenti (quæ fuit Cœna Domini) in majori Ecclesia ad caput venerandæ memoriæ Lanfranci prædecessoris sui honorifice sepultus, anno Incarnati Verbi millesimo centesimo nono, regni vero Henrici gloriosi regis Anglorum nono, Pontificatus autem ipsius Anselmi decimo sexto, ætatis vero septuagesimo sexto ». Gerberonius opera ejus quæ reperiri potuere ab aliquot annis in lucem emisit, cum Historia Novorum Eadmeri, quæ Baronii tempore non extabat. Eadmerus Anselmi auditor, convictor, et laborum ac exiliorum individuus comes fuit, Vitamque ejus scripsit in illa Historia, ad hoc maxime attentus, ut ea quæ inter reges Angliæ et sanctum Anselmum gesta sunt, inconcussa veritate designet. De genuinis ac spuriis sancti Anselmi operibus legendus idem Gerberonius.

5. *Obitus S. Hugonis abbatis Cluniac.* — Ad num. 4. *Sanctus Hugo abbas* Cluniacensis, in Gallia, octavo die, postquam e vita sanctus Anselmus migravit, mortuus est, ut narrat Ordericus lib. 11, pag. 839 : « Venerandus Hugo Cluniacensis abbas, postquam passionem Christi et Resurrectionem celebravit, feria secunda ægritudine tactus in lectum decidit, et per tres dies iter ad Dominum confessione et oratione præparavit. Ipse conventui ut successorem eligerent imperavit, electumque juvenem nomine Poncium testimonio auctoritatis suæ corroboravit. Deinde in domum infirmorum inter manus fratrum portari se fecit, ibique feria IV grandævus heros ad Christum, cui a pueritia militaverat, migravit. Hic, ut fertur, sexaginta quatuor annis Cluniacense cœnobium gubernavit, et plusquam decem millia monachorum ad militiam Domini Sabaoth suscepit, et post obitum in Basilica sepultus est, quam ipse a fundamento inchoavit. Sic duæ Ecclesiarum columnæ de terrestri Hierusalem, quæ adhuc inter allophylos peregrinatur, translatæ sunt, ac, ut credimus, pro diuturna sanctitate in superna Sion immobiliter plantatæ sunt. Gloriosus archipræsul Dorobherniæ Anselmus ante Pascha obiit, et curiam omnipotentis Adonai feria IV infulatus adivit : et in ipsis Paschæ solemniis charus amicus ejus Hugo abbas feria IV similiter e mundo transivit ». Philippo Francorum regi, hujus nominis I, et quibusdam aliis principibus impense charus extitit. Arcta ei fuit cum beato Petro Damiani necessitudo, et cum Desiderio abbate Casinensi, postquam ad Pontificatum Romanum evectus fuit Victore III appellato. Denique plures illustres viri ex ejus schola prodiere, inter quos Urbanus II et Gregorius VII summi Pontifices.

6. *Obitus B. Roberti fundatoris ordinis Cisterciensis.* — Hoc circiter anno *beatus Robertus*, primus abbas *Molismensis*, ac fundator ordinis Cisterciensis, *XV kalendas Maii* spiritum Deo reddidit, qui dies ab auctore monacho Molismensi anonymo, qui sub Adone seu Odone abbate hoc sæculo floruit, notatur, in ejus Vita in Actis SS. Bollandianis ad diem XXIX Aprilis recitata. Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum hanc mortem cum anno MXCVIII secutus, ut ait, Sigebertum in Chron. conjungit, sed memoriæ lapsu; eo enim anno ordinis Cisterciensis fundationem, non vero fundatoris mortem Sigebertus narrat, nosque de illa fundatione eodem anno egimus. Annus itaque hujus mortis incompertus, certumque tantum eum anno MCV adhuc in vivis fuisse; cum eo anno apud San-Marthanos cuidam Chartæ subscripserit. Porro *Molismus* sylva erat in episcopatu Lingonensi sita, ubi Robertus cœnobium condidit, et « discipulos magnæ religionis aggregavit », inquit Ordericus lib. 8. Honorius II litteris anno VI Pontificatus sui datis potestatem fecit Molismensibus Officium de illo celebrandi, in ea qua sacra ejus ossa recondebantur Ecclesia.

7. *Monachi Sanualaricenses nolunt subjici S. Godefredo episc. Ambianensi.* — A num. 5 ad 8. Nicolaus monachus Suessionensis, in Vita *S. Godefridi* episcopi Ambianensis, recitata a Surio ad diem VIII mensis Novemb., in qua quæ de sancto præsule viderat vel audierat se scripsisse testatur, lib. 2, cap. 9 et duobus seqq. narrat, *Godefridum* male acceptum a monachis S. Walerici, immunitatem suam jactantibus, ad *Manassem* archiepiscopum Rhemensem causam rejiciendam statuisse : monachos vero commentitia fingentes Privilegia Rhemos venisse, *ubi tum celeberrimus procerum Galliæ conventus habebatur*. Ibi S. Godefridus

Privilegia illa plane recentia esse probavit. *Monachi pudefacti ad Romanum Pontificem* provocant, Romamque illico proficiscuntur. Refert postea Nicolaus *Godefridum* Romam ad Paschalem II venisse, hunceque præcepisse, ut abbas S. Walerici et monachi Ambianensi episcopo, perinde atque patri et pastori parerent. Ita ille cap. 21 ejusdem libri.

8. *Epocha Conc. Rhemensis.* — Erat tunc episcopus Rhemorum *Manasses*, uti scribit Nicolaus Suessionensis lib. 1, cap. 26, quem ex Chartis authenticis Marlotus in Metropoli Rhemensi lib. 2, ostendit eidem sedi præfuisse usque ad annum millesimum centesimum septimum. Quare Synodus Rhemensis ante illum Christi annum congregata, idque anno millesimo centesimo quinto, ut eruo ex membrana Dotationis, quæ extat apud Miræum in Codice Donationum, scripta anno millesimo centesimo octavo, episcopatus Odonis, in hoc Concilio Rhemensi præsulis Cameracensis consecrati, anno tertio. « Domnus Manasses », inquit Herimannus, in Narratione restaurationis abbatiæ S. Martini Tornacensis, tom. XII Spicilegii pag. 444, « Rhemorum archiepiscopus, ad Concilium generaliter mandans alios abbates, inter alios nominatim evocavit Odonem abbatem Sancti-Martini Tornacensis, eumque exinde admirantes quid de Concilio nobis referretur, attoniti et suspensi exspectaremus, ecce repente audimus ad Cameracensis sedis episcopatum eum fuisse electum, et sine mora ab archiepiscopo et comprovincialibus episcopis consecratum. Quis eo die luctus totum conventum nostrum repleverit, quis singultus pectora nostra concusserit, nullus facile explicare poterit. Vix tamen octo dies transierant, et rursum nobis quædam redditur consolatio, quoniam ipse, rebellante ac resistente Galchero episcopo (qui dignitate depositus fuerat, quod Henrici imp. partibus adhæreret), pacifice ingredi non valens Cameracum urbem, rursum nobis ab archiepiscopo remittitur, et per annum integrum nobiscum demoratur ». Tum pag. 447 : « Mortuo patre Henrici (hujus nominis V) Henrico seniore (anno nempe MCVI. kalendis Augusti) non quidem armis, sed tristitia cordis, filius ejus, jam optato regno potitus, mandavit Cameracensibus, ut Gualcherum excommunicatum ab urbe pellerent, domnum Odonem reciperent ; tuncque primum domnus Odo urbem sedis suæ pacifice ingrediens, præcepit nobis ut abbatem eligeremus ».

9. *Illud Concilium fictitium non est.* — Si itaque *Odo* Cameracensis sedis possessionem iniit post mensem Julii anni MCVI, annoque integro post suam in Concilio Rhemensi ordinationem, perspicuum est illud an. MCV congregatum, et tertium sedis exeuntem in annum MCVIII convenisse. Marlotus citatus cap. 23, ait Historiam, quam refert Nicolaus Suessionensis, ubi *sanctus Godefridus* falsitatis arguit Diploma Apostolicum, quo se tueri et eximere conabantur Sanvalaricenses monachi a subjectione ejusdem Godefridi, egregie per partes excussisse Lucam Dacherium, et Robertum Quatremarium Benedictinos, quibus ipse adhæret, eosque mirari tot summæ eruditionis viros in ea cæcutiisse, « cum nullus per id temporis conventus talis legatur in Chartophilacio Rhemensi ». Verum frivola hæc ratio, eaque Historia certæ et indubitatæ fidei, et Concilium Rhemense, cujus in ea mentio, aliud non est, quam quod mox memoravimus.

10. *Nec differri potest in annum* MCIX. — Baronius illud hoc anno consignavit, quod *sanctus Godefridus* præsenti anno Romam profectus sit, uti constat ex Epistola Hugonis monachi Cluniacensis ad Pontium abbatem Cluniacensem data, et in Biblioth. Clun. pag. 426 relata, in qua dicitur, *Godefridum*, dum sanctus Hugo Cluniacensis abbas ad Deum migravit, fuisse *tum in Italia apud Papiam*, et sociis mortem ejus revelasse, quam die XXIX mensis Aprilis hujus anni contigisse inter omnes convenit. Verum hæc profectio Romana sancti Godefridi et revelatio mortis sancti Hugonis abbatis nihil commune habent cum Concilio Rhemensi, quia illud ante aliquot annos congregatum fuerat, anno nempe MCV, idque non Rodulpho Viride, sed Manasse ejus decessore Ecclesiæ Rhemensi præsidente. Quare fallitur cardinalis doctissimus num. 5, quando ait, Acta *sancti Godefridi* insinuare eum Romam profectum esse, et Rhemensem Synodum coactam eo anno quo illa visio accidit ; illa enim produnt Synodum Rhemensem habitam Manasse episcopatum administrante, qui tamen biennio ante sanctum Hugonem abbatem mortuus est. Tom. X Concil. hæc Synodus cum præsenti anno copulatur, et Cossartius ibidem ait, Baronium Concilium appellare *cœtum*, quem Nicolaus monachus *conventum* vocat. At horum temporum scriptores Concilium sæpius conventum appellant, in quo de rebus Ecclesiasticis agitur, vel cui episcopi intersunt. Petit deinde Cossartius, uter peccet, an Nicolaus, qui Manassem tum Rhemensem episcopum fuisse tradit, an Baronius, qui illud in annum currentem confert, Sed certum et indubitatum imposterum esse debet, Nicolaum accurate notasse Concilium istud sedente *Manasse* celebratum, et mortem sancti Hugonis abbatis, ac ejus revelationem extra rem ad Concilium Rhemense trahi.

11. *Annus emortualis Odonis Cameracensis ep.* — « Odo, quia virgam et annulum, quæ consecratus ab Ecclesia acceperat (ut ipsemet scribit lib. de Blasphemia in Spiritum sanctum) iterato ab Henrico IV imp. accipere noluit », sede sua pulsus, Aquicincti, quod monasterium est Benedictinum, secundo lapide a Duaco, in exilio decessit anno millesimo centesimo decimo tertio, uti habet Miræus lib. de script. Eccles. in Henrico Gandavensi, pag. 162, qui addit, eum scripsisse Commentarium in *Canonem missæ*, Dialogum *de Mysterio Dominicæ Incarnat.* contra Leonem Judæum, aliaque

opuscula, quorum nonnulla in Biblioth. Patrum referuntur, præter varia opera adhuc inedita in variis monasteriis asservata, ut ibidem Miræus. Videnda quæ anno MXCII de *Odone* jam diximus, et tomus II Spicilegii Dacheriani pag. 525 et seqq., ubi referuntur septem Epistolæ Odonis canonici regularis ad varios *fratres* canonicæ professionis, in quibus agit de regulari eorum observantia quam in professione promisere; canonici enim regulares vere monachi erant, ut alibi ostensum.

12. *Conc. Lausdunense.* — Girardus Engolismensis episcopus et *sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus*, Concilium hoc anno celebravit *Lausduni*, quod oppidum est Pictaviensis provinciæ, decem leucis ab urbe Pictaviensi dissitum. In eo aliqua peculiarium Ecclesiarum negotia pertractata, ut tom. x Concil. pag. 762 legere est. In Codice Ms. de Gestis pontif. Engolismensium, de Girardo dicitur: « Gerardus Engolismensis episcopus, cum domno Paschali papæ adhæsisset, qui ad partes Galliarum venerat, cognita honestate et præclara sapientia, vices suas prius in Britannia, et deinde in Turonensi, Burdegalensi, Bituricensi, Auxitanensi provinciis commisit. Præter cætera, quæ in legatione eximie fecit, octo Concilia celebravit ». Sed Lausdunensis tantum memoria superest, et *Gerardus* Anacleto antipapæ postea adhærens, quam antea sibi compararat gloriam commaculavit.

13. *Barcinona auxilium Ludovici Francor. regis adversus Barbaros implorat.* — In Chronico Sancti-Petri-Vivi ad annum MCVIII, hæc referuntur: « Venerunt alienæ gentes exeuntes de finibus suis transmarinæ, quas quidam Amorreos, quidam Amirales vocabant, et fecerunt de se tres partes: quarum una tetendit super Sarracenos, duæ super Christianos: et venerunt non longius quam est iter trium aut duorum dierum a civitate Barcinona. Verum consilio accepto, Barcinonenses, comes scilicet et episcopus, et proceres, et compatriotæ, quibus incumbebat necessitas, reclamaverunt advocationem regis (sc. Francorum) Hludovici, et miserunt ad eum causidicos suos, episcopum sc. ipsius civitatis, cum paucis nuntiis. Qui querimoniam suorum civium et compatriotarum suorum ipsi Franciæ regi referentes, invenerunt eum variis militiæ bellis implicitum, scilicet versus regem Anglorum, ducem Normannorum, qui contra jus et fas denegabat facere hominium, quod debebat et debet regibus Francorum. Similiter et consul Pictavorum, et dux Burgundionum, et multi alii consules, qui sunt sub rege Francorum. Cum quibus omnibus pro instante necessitate pacem fecit supradictus rex, quibusdam inducias et treuvas dando, de quibusdam hominium debitum accipiendo. Unde confidens plurimum rex spopondit legatis supradictis se vere præparaturum ad ferendum illi patriæ auxilium. Et ad curiam suam, quæ in Pentecostes futura erat (nam hæc fiebant in diebus præcedentis Quadragesimæ) dixit se suum consilium, ut dignitatem regiam decebat, acceptu-rum. Inde supradictus episcopus cum sociis suis lætus cum regis gratia retrogradum iter arripuit ».

14. *Quo anno in agrum Barcinon. Barbari irruperint.* — In Appendice ad Marcam Hisp. num. 340, Baluzius refert narrationem *de vastatione quam Arabes intulerunt in Marcam Hispanicam anno* MCVIII, sed numeri in Instrumento expressi corrupti sunt. Illud enim in fine habet: « Actum est hoc VI kal. Decemb. anno primo Ludovico regnante », ideoque anno Christi superiori. Et tamen illud his verbis inchoatur: « Anno Dom. Incarnat. CVI post millesimum, Indict. XV, pridie kal. Septemb. etc., ingens multitudo Moabitarum cæterorumque paganorum ingressa est partes nostræ patriæ, scilicet in Penitense », additurque eos plures Ecclesias evertisse, et non minimas Christianorum strages edidisse. Tum dicitur, *Raimundum* Barcinonensem comitem jussisse, ut reædificaretur castrum Olerdula, a paganis eversum jam a pluribus annis. Porro pagus, qui inter Tarraconem et Barcinonem interjacet, Penitensis, et vulgo *Panades* appellatus, ut notat Baluzius ibidem ad annum MCDVIII. Chronographus S. Petri-Vivi dicit, se accepisse quæ hac de re scribit ab episcopo et sociis ad regem in Galliam missis, dum ipse esset in Alvernia, subditque: « Addiderunt etiam et dixerunt, quod suprascriptæ gentes a Montepessulo non longius erant quam itinere quinque dierum, similiter et de S. Ægidio ». Quibus inter se collatis, eam paganorum illorum irruptionem anno superiori factam esse, currenti vero legationem illam missam oportet; cum irruptio exeunte mense Augusto contigerit, ut ex præfata narratione liquet, et legati ad regem missi, *in diebus Quadragesimæ*, ut prodit chronographus, ab eodem auditi fuerint. Quare loco, *anno Dom. Incarnat.* CVI *post millesimum, Indict.* XV, legendum *anno Dom. Incarn.* CVIII *post millesimum, Indictione prima.*

15. *Tripolis a Crucesignatis capta.* — Hoc anno *Tripolis* a Balduino Hierosolymorum rege, adhibitis Genuensibus, qui cum classe navium fere LXX illuc venerant, subacta, uti narrat Fulcherius lib. 2 Hist. Hierosol.

16. *Moritur Ingulphus abbas.* — Petrus Blesensis, in Continuatione Historiæ ab Ingulpho abbate Croylandensi scriptæ, tradit eum « XVI kal. Januarii, scilicet anno Domini MCIX, regis Henrici anno itidem IX », ætate valde provectum e vita excessisse. Natus erat Londini, et licet præcipuus ejus scopus sit monasterii sui Historiam repræsentare, tamen et genus suum et varia in Anglia gesta ei intexuit. Ejus Continuatio a *Petro Blesensi* edita, mutila ad nos pervenit. Tam Historia quam Continuatio correctius impressæ Oxonii anno MDCLXXXIV.

17. *Thomas Ilharanita Monothelismum apud Maronitas inducere tentat.* — Hoc circiter tempore, *Thomas Ilharanita* Syrus, episcopus Kfartabensis, Maronitarum fidem Monothelismo labefactare conatus est, uti narrat Faustus Naironus in Dissert.

de Origine ac Religione Maronitarum, num. 49 et seqq., probatque ex eorumdem Maronitarum Chronicis, ac præsertim ex *Gabriele Qlais*, inter eosdem doctrina ac sanctitate illustri. Gabriel nonnulla de Sacramentis opera, soluta oratione, aliaque de Orientalium Historiis carmine exaravit, et in Poemate in quo recenset hæreticos qui aliquem errorem inter Maronitarum gentem disseminare voluere, nominat præfatum Thomam Hharanitam, aitque : « Quos secutus est Thomas ex Hharan, qui in provincia Aleppensi erat metropolita ». Hic quamvis natus et educatus fuisset in civitate Maredin in Mesopotamia ad Tigrim fluvium (quæ urbs Jacobitarum est patriarchalis sedes, etsi in ea nonnulli Nestoriani extent, ut in eodem Poemate idem auctor subdit : Dixisti mihi illum fuisse ex Maredin : Maredin enim est habitaculum dæmonum, habitantibus in ea Nestorio et Jacobo), nihilominus patria religione relicta, Monothelismum amplexus est tanto animi ardore, ut Joannes patriarcha Græcorum Antiochenus, ne is error qui tunc exstinctus in Syria videbatur iterum reviviscеret, utque imminenti malo consuleret, contra præfatum Thomam variis scriptis insurrexerit, illique miserit Epistolam, in qua reprobata ex Sanctorum Patrum ac Conciliorum auctoritate Thomæ sententia de unica tantum in Christo voluntate, illum anathemate percussit.

18. *Refellit eum Joannes patriarcha Antioch.* — Hanc controversiam anno circiter MCXI inter eos cœptam existimat Naironus citatus num. 51, quod in Præfatione decem propositionum, quas Thomas adversus eumdem Joannem patriarcham compilavit, legatur : « Anno Alexandri filii Philippi Græcorum 1400, Epistolæ ac scripta mutuo processerunt Antiochiæ inter Joannem patriarcham Græcorum, et Thomam archiepiscopum Kfartab diœcesis Aleppensis, eratque quæstio circa professionem duarum voluntatum in duabus naturis in Incarnatione Domini nostri, cumque inter eos multiplicatæ fuissent Epistolæ, Joannes patriarcha Antiochiæ scripsit Epistolam prolixam, eamque misit cum nuntio ad Thomam, in qua defendendo se, demonstrat eum qui non profitetur in Domino nostro Jesu Christo duas voluntates, deficere a fide, et execrabatur professionem Thomæ unius voluntatis in Domino nostro Jesu Christo ». Sed fallitur vir doctissimus, annus enim Alexandri MCD non concurrit cum anno Christi MCXI, sed incipit kalendis Octobris anni Christi MLXXXVIII ; quare cum hæc controversia ferveret eo tempore, quo Thomas ad montem Libanum profectus est, et profectio illa ad annum MCIX pertineat, ut mox dicetur, in Præfatione illa, loco, *anno* 1400 *Alexandri*, legendum puto, *anno* 1420 *Alexandri*, qui inchoatur kalendis Octobris anni MCVIII.

19. *Thomas respondet ad eumdem Joannem.* — *Thomas* igitur, pro responsione ad hanc Epistolam, ac pro suæ sententiæ confirmatione, aliam scripsit in decem propositiones divisam, quæ extat inter libros Abrahami Ecchelensis Maronitæ eruditissimi, in qua Scripturarum ac sanctorum Patrum fultus, ut sibi videbatur, auctoritate, unicam in Christo Domino voluntatem et operationem probare contendit, eamque per nuntium ad præfatum misit patriarcham, qui ne venenum hoc per ipsius serperet diœcesim, jussit illam igni publice dari, ut habetur in eadem Præfatione : « Eamque cum nuntio expresso misit Antiochiam in manus patriarchæ, ibique tunc aderant duo viri prudentes, Georgius scilicet filius Alsciatui, et Socrates filius Philippi. Jussit patriarcha eam comburi, ut eam prorsus de medio tolleret, ne corrumperetur fides populi ».

20. *Fingit se esse Maronitam.* — Cum autem hoc Thomæ nuntiatum fuisset, eodem Tractatu denuo compilato et in meliorem formam redacto, ac ad valvas Ecclesiarum affixo, se ad montem Libanum contulit, ut ibidem legitur : « Et cum nuntiatum fuisset Thomæ, Joannem ejus Epistolam igni dedisse, eam in meliorem formam rescripsit, cumque illam ad valvas suæ Ecclesiæ affixisset, ad montem Libanum se contulit ». Et infra : « Profectus est pater Thomas ad montem Libanum, ratus se ibi per medium annum duntaxat permansurum ; sed evenit statim ut Franci tunc aggrederentur Tripolim Syriæ ut eam expugnarent, prout eam expugnaverunt ; permansit Thomas per quatuor annos in Giobbet Janulib, et postea rediit in Giobbet Bsciarrai, ubi mansit per biennium ». Ex quo patet profectionem Thomæ ad montem Libanum ad currentem annum pertinere, quo Tripolis mense Junio a Francis capta, ut num. 15 diximus. Hac igitur permotus occasione, curavit diabolico excogitatu aggredi Maronitas, quos ut facilius in suam sententiam adduceret, dixit se esse Maronitam, et Maronem ejusdem secum fuisse opinionis, idque Eutychii Alexandrini auctoritate probabat, quemadmodum legitur in ejus tertia et quarta propositione, subditque divum Maximum auctorem fuisse opinionis duarum voluntatum in Christo Domino, sub imperio Marciani, uti recenset in quarta propositione : « Stetit Maximus coram imperatore Marciano ac ejus fratre, eisque consilium dedit, dicens : Necesse est ut addamus aliam voluntatem, ut sint duæ voluntates in duabus naturis » ; atque ut Maximum apud Maronitas in contemptum vocaret et odium, genealogiam ei finxit perridiculam, illamque, auctore Eutychio Alexandrino, per fraudem et mendacium ei attribuit : « Dicitur de eo in Eutychio filio Patricii, ipsum in civitate Tiberiade natum fuisse ex quadam femina oriunda ex Perside, quam Judæus nomine Sadoc, ex progenie Samaritanorum, fornicarie cognoverat ; et cum ex his natus fuisset præfatus filius fornicationis, vitam duxit fraudibus malisque operibus plenam, et postea ex Tiberiade se contulit Constantinopolim ».

21. *Et S. Maximum excogitasse duas voluntates in Christo.* — His etiam non contentus, Tho-

mas, ut eosdem Maronitas, quos Romano Pontifici adhærere videbat, in suam facilius reduceret sententiam, subdit ibidem Heraclium, Leonis papæ auctoritate, Maximum insectatum fuisse : « Scripsit Heraclius ad patriarcham Leonem, papam Romanum, et accusavit Maximum de nova ejus assertione absque ulla vera auctoritate. Cum igitur hæc Epistola ad patriarcham pervenisset, responsum dedit Heraclio : Benedicat Dominus noster imperium Heraclii, ejusque augeat fidem. Quicumque hanc assertionem emisit et sparsit, corrupitque fidem rectam, et scissionem ac schisma invexit inter fratres fideles, dignus est cui lingua ac manus abscindatur. His patriarchæ rescriptis quæ Heraclius summo receperat cum honore, Maximum ad se coram adduci jussit, eique amputari linguam ac manum, eumque in insulam quæ vocatur Rachie ablegavit, quæ enarratio scripta est apud nos et vos in libro Eutychii filii Patricii ».

22. *Eam in rem falso Eutych. adducit.* — Verum etsi multa perabsurde retulerit *Eutychius*, nihil tamen simile vel scripsit vel somniavit, uti ejus opera legentibus patebit : nam *Maximus* natus est centum circiter et quinquaginta annis post Marcianum imperatorem, anno sc. DCXV, juxta Baronium ; *Marcianus* autem tenebat imperium anno DCLI, quo celebratum fuit Concilium generale Chalcedonense adversus Eutychetem ac Dioscorum, qui duas in Christo negabant naturas ; et tunc voluntatum controversia nequaquam emanaverat. Neque Eutychius temere a *Thoma* citatus, de divi Maximi Genealogia ac vitæ moribus asserit, quæ ipse mendose refert ; imo oppositum legitur tom. II Annalium ejusdem Eutychii in califatu Moraviæ, in imperio Constantini, ubi de Maximo scribit : « Erat tunc temporis monachus quidam sanctus, nomine Maximus ». Et haudquaquam in ejus Annalibus legitur, ab Heraclio pro Monothelitarum causa vel *Maximum*, vel quemquam alium male habitum fuisse, vel ullum eo imperante Leonem papam extitisse : Eutychius vero cum aliis convenit scriptoribus, Theophane cæterisque Græcis, hanc insectationem evenisse sub Constantis imperio Heraclii nepotis, ab aliis Constantini etiam vocati, ut ait Baronius anno DCXLI, quo etiam nomine illum Eutychius vocat. Neque hic recenset Maximum opinionis duarum voluntatum auctorem fuisse ; ait enim passim in tomo II Annalium, Sophronium Jerosolymitanum, qui illum præcesserat, Cyro Alexandrino adversatum fuisse, qui in Conciliabulo Alexandriæ coacto, unam in Christo voluntatem affirmaverat.

23. *Thomas sectatores invenit.* — Hæc igitur Thomæ errata animadvertens *Gabriel Qlai*, in hæc verba cum derisione adversus ejus scripta prorumpit : « In ejus Historia rei patet veritas, at sedes ejus non erat Simonis ». Sensus est, si vis scire fidem Thomæ, patet rei veritas ex mendacii ejus Historia : ex eoque sedes ejus non erat fundata super fidem Simonis Petri, sed erat extra Ecclesiam a Christo fundatam super Petrum. Hoc libello ex mendaciis ineptissimis contexto, aditum ad plebem imperitam et ad quosdam etiam e clero viros minime eruditos sibi reperit, ac præcipue placuit archipresbytero cuidam *Farsiaiæ*, diœcesis *Bsciarrai*, qui ab ipso summis precibus postulavit, ut suum tractatum decem propositionum rursus in lucem ederet, quemadmodum habetur in præfata Præfatione : « Et regressus est in diœcesim Bisciarrai, ubi moratus est per duos annos ; tunc temporis illi adfuit archipresbyter quidam Farsiaiæ, illumque instantissime rogavit ut suam Epistolam renovaret ».

24. *Post ejus mortem patriarcha Maronita ejus doctrinam amplectitur.* — Ex quo factum est ut ejus asseclæ data opera inter Maronitas exemplaria aliqua disseminarint, multosque eorum Ecclesiasticos libros, varia in illis addendo atque delendo corruperint, ut asserit Gabriel Qlai in suo de Hæreticis Poemate, ubi post præfati Thomæ mentionem deinde ait : « Post illum in lucem emersit Ebn Scichban ; et cœpit scribere, et docere pueros, seminavit inter Maronitas errores, eorumque libros zizaniis implevit ». Et rursus in eodem Poemate : « Filius Ilhosen erat ex Ilhatscit (est quoddam Libani oppidum in Giobbe) decepit populum Kfariasci (est aliud Libani oppidum,) scripsit, et mutavit preces » ; et brevi temporis intervallo in aliis oppidis idem venenum diffusum est, qua eadem lue ipsemet patriarcha infectus videbatur, uti legitur in Chron. Maronitarum : « Quoniam patriarcha venenum hauserat, missis ad labefactandum ipsum muneribus, quantum ore capere voluit ». Quapropter inito inter Maronitarum primates tam Ecclesiasticos quam sæculares consilio, decreverunt una sententia omnes ab ejus se communione sejungere ; « cujus subditi », prosequitur idem Chronicon, « ac regiones patriarcham a suo segregaverunt consortio, nec postea præstiterunt ei obedientiam, nec illum in regionibus acceptarunt ». Imo eo pervenit eorum fidei zelus, ut illum deposuerint, aliumque in ejus locum suffecerint. Qua novitate ira perciti asseclæ depositi patriarchæ, in novum patriarcham insurrexerunt, eumque interfecerunt, ignique ejus corpus dederunt, ut ibidem habetur : « Præfatus patriarcha mortuus est depositus, et elegerunt patriarcham Ilhgiula ; mortuus est martyr interfectus, eumque combusserunt : testificati sunt contra eum quadraginta Christiani, fidem ejus non fuisse rectam, aliaque falsa protulerunt ». Quid postea contigerit, ex eodem Fausto Nairono anno MCLXXXII referemus.

PASCHALIS II ANNUS 11. — CHRISTI 1110.

1. *Henrici regis adventus in Italiam, et pacta conventa inter ipsum et Paschalem papam.* — Annus agitur millesimus centesimus decimus, Indictione tertia, quo Henricus Germaniæ rex in Italiam veniens, sub pacis involucro bellum acre, et sub velamine religionis dura vincula in Romanam Ecclesiam intulit : quæ omnia subodoratus Paschalis Pontifex, quo potuit studio cuncta, quæ expedirent ad imminentem cladem antevertendam, subsidia comparavit : de eo enim hæc Petrus Diaconus habet[1] : « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo decimo, Indictione tertia, mense Junio, sexta ipsius mensis die cometes apparuit. Eo etiam tempore, jam dictus Paschalis egressus Urbe ad has partes advenit, et ducem ac principem, omnesque Apuliæ comites evocans, cum eis paciscitur, ut si opus esset, contra imp. Henricum dimicent. His ita peractis, rediens Romam, omnes Romanorum proceres simili sacramento conscripsit. Interea imperator immenso coacto exercitu, intravit Italiam prædecessorum suorum dignitates et jura simul, et imp. coronam ab eodem Pontifice Romano accipere cupiens » : seque fidelem filiumque profitebatur esse velle S. Petri. Hinc Domnizo in Mathilde de legatione tunc missa ab eodem ad Paschalem Pontificem :

Mille decem centum Christi dum tempora crescunt :
Pontifices magnos, comites direxit et altos
Magnificam Romam pro regni quippe corona,
Filius esse Petri si vult rex atque fidelis.

Et inferius, in eodem scilicet anno :

Cum multis galeatus in ortu
Autumni venit, Longobardosque peremit.
Ardens, devastans illorum maxima castra,
Urbes munitas ejus perterruit ira.

Subjicit de miserabili excidio Novariæ, quæ ei resistere cœpit, et de adventu ejus in Tusciam :

Transivit certe tunc, incipiente Decembre,
Montem Bardonis, Tuscanas fluxit in oras.

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. iv. c. 37.

Cum Florentinis celebravit denique Christi
Natalem.

Agit et de excidio Aretii, igne ferroque consumpti. Inter hæc legationes ultro citroque currunt, quibus agebatur de pactis firmandis, antequam se imperator in Urbem infunderet. Quæ autem inter absentes transacta fuerint, Petrus Diaconus ita narrat[1] :

2. « Erat autem hiems, cumque in Tusciam devenisset, missis Romam nuntiis inter illos et Petrum Leonis, et cæteros Pontificis nuntios, in porticu Sancti-Petri convenit :

« Ut imperator die coronationis suæ omne male usurpatum Ecclesiasticum jus in manibus Pontificis, adstante clero et populo, per scriptum deponeret, cum hoc ipsum papa de negotiis regalibus fecerit, idque sacramento firmaret.

« Dimitteret Ecclesias liberas cum oblationibus et possessionibus suis, quas ad regni non pertinere jus constare potest.

« Absolveret a juramentis populos, quæ contra episcopos facere compulsi sunt.

« Patrimonia possessionesque beati Petri restitueret, sicuti a Carolo, Ludovico, Henrico aliisque imperatoribus concessa sunt libera, servaretque ea beato Petro pro viribus.

« Nihil aut faceret aut diceret, ut papa Pontificatum amittat, nihilque ipse patiatur in vita, vel in membris, vel capiatur mala captione, aut per se, aut per suspectam personam, nec ipse, nec fideles ejus qui pro ipso fidem ei dederint, id est, Petrus Leonis cum filiis suis, quorum bona nullum patiantur detrimentum, et si quis eis malum fecerit, rex fideliter ipsos adjuvaret.

3. « Pro hujusmodi observandis, Pontifici prædes dabit Fridericum sororis suæ filium, Engilbertum et Theobaldum marchiones, Hermannum et Godefredum comites, Fridericum palatinum comitem Saxonum, Berengarium de Bajoaria, Fridericum Saxonem, Albertum cancellarium, Cononem Berengarii fratrem, Sieeboth Bajoarium,

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. iv. c. 37.

Henricum Carinthiæ ducem, Bertulfum Bertulfi ducis filium, qui jurabunt papæ securitatem de vita, de membris, de papatu, de captione. Qui, nisi imperator ista servaret, apud Romanam se Ecclesiam eum suis honoribus (obnoxii)..... tenerentur.

« Obsides pro securitate Pontificis rex dare pollicitus est proxima quinta feria, eosque secure ad insulam Tiberinam mittere in potestatem papæ, Fridericum ducem nepotem suum, Brunonem episcopum Spirensem, Conradum nepotem comitis Herimanni, et filium ejus, et Henricum Friderici comitis fratrem. Obsides si recepisset, redderet in die coronationis suæ, sponte transmisso. Et si forte coronatus non fuisset aut non transisset, similiter redderet apud castellum S. Angeli.

« Legatos, quos ad eum papa dirigeret, dum irent et redirent, securos a se suisque redderet. Et si eis scienter aliquid injuriæ illatum esset, emendaturum fideliter.

4. « Quæ omnia postquam impleverit rex, papa juberet episcopis adstantibus in die coronationis ejus, ut regalia imperatori dimitterent, quæ a temporibus Caroli, Ludovici, Henrici aliorumque prædecessorum ad regnum pertinebant.

« Scripto firmaret sub anathematis pœna, auctoritate sua, ne quis eorum, vel præsentium, vel absentium, vel successores eorum regni se intromitterent juribus, neque invaderent civitates, ducatus, comitatus, monetas, vectigalia, mercata, advocationes imperii, centurionum jura. Curtesque essent imperii cum pertinentiis suis, militia imperii castra.

« Nec ipse papa imperatorem nec Romanum imperium super his ulterius inquietaret : et privilegio sub anathemate ista confirmaret, ne posteri sui ultra inquietare præsumerent.

« Imperatorem benigne et cum honore susciperet, et more prædecessorum ipsius Catholicorum imperatorum scienter et non subtracto (sub tecto) coronaret, et ad tenendum imperium officii sui juvaret auxilio.

« Hoc si papa non impleret, Petrus Leonis cum suis omnibus se ad imperatorem teneret.

« Obsides, nisi effugerent, altero post coronationem die restitueret. Si ex ipsius papæ parte remanserit, ut non coronaretur, similiter redderet.

5. « Hæc ita constituta jurejurando firmavit imperator, Albertus cancellarius, Hermannus, Fridericus, et Godefredus comites, Fridericus Saxo, Cono Berengarii frater, Siceboth de Bavaria, Henricus Carinthiæ dux, Bertulfus Bertulfi ducis filius. Hi omnes post imperatorem eo ordine jurarunt, ut si imperator hæc implere nollet, ipsi eum omnibus suis cum Romana Ecclesia tenerent ». Hactenus pacta conventa inter Henricum regem atque Paschalem Pontificem, a Petro Diacono ex scripto recitata quæ extant. Idem statim pergit[1] :

6. « His ita formatis, idem Apostolicus ad eum litteras dirigit, mandans illi, ut illuminatori omnium gratias referat, qui cordis ejus oculos aperire dignatus est, ut patris ejus nequitiam toto jam orbe vulgatam et interim agnosceret, et gravius abhorreret. Apostolica namque Sedes eum ad æterni Patris viscera confugientem paterna benignitate susciperet, et inter matris Ecclesiæ filios familiarius confoveret. Si enim, sicuti suarum litterarum serie pollicebatur, plena mentis devotione sibi suisque legitimis successoribus obedientiam exhibere curasset, quam reges imperatoresque Catholicis suis prædecessoribus exhibuerunt : ipse profecto eum ut Catholicum imperatorem esset habiturus, honoremque ejus per Dei gratiam servandum augendumque curaturus. Nam si in cœpta obedientiæ probitate persisteret, magnam Romano imperio salutem obventuram. Quam ob causam non solum in partes illas venire, verum extremis quoque personam suam exponere paratus esset. Cæterum, quoniam in præsentiarum se ad eum neque Urbis qualitas, neque conditio tempore ire pateretur, invicem sibi per internuntios voluntates suas aperirent ». Hactenus argumentum litterarum, quas ad Henricum regem Paschalis papa tunc scripsit. Subjicit vero ista de alia ejus principis petitione :

7. « Postulat deinde imperator, ut patris sui corpus in Ecclesia sepeliri permitteret. Ad hoc ille respondit : Sanctarum scripturarum his obsistit auctoritas, divinorumque miraculorum reverentia prohibet. Ipsos enim Dei martyres jam in cælestibus positos id terribiliter jussisse, scilicet ut sceleratorum cadavera de suis Basilicis ejicerentur. Neque quibus viventibus non communicavimus, mortuis jam communicare possumus ». Ista Paschalis. Quæ autem post hæc secuta sint, suo loco anno sequenti dicturi sumus.

8. *Urbs Bethleem erigitur in episcopatum.* — Ubi autem locorum facta ista fuerit acceptio legatorum Apostolicæ Sedis, et decreta a rege legatio ad Pontificem, et conventiones istæ tractatæ, ita Urspergensis, qui iisdem poterat interesse, narrat : « Ex Aretio ad Aquampendentem progressus, legatos suos dudum ab Aretio missos ab Apostolico boni nuntii bajulos reperit. Remissisque aliis nuntiis cum Romanorum legatis scilicet, qui supplices illic sibi occurrerant, paulatim Sutrium processit. Ibi legati Apostolici cum missis regiis advenientes, promptum esse papam ad consecrationem, et omnem regis honorem et voluntatem, si tamen ipse sibimet annueret libertatem Ecclesiarum, laicam ab illis prohibens investituram : recipiendo nihilominus ab Ecclesiis ducatus, marchias, comitatus, advocatias, monetas, telonia, cæterorumque regalium quæ possident summam. Præbuit rex assensum, sed eo pacto, quatenus hæc transmutatio firma et authentica ratione, consilio quoque et concordia totius Ecclesiæ, ac regni principum assensu stabiliretur ». Hæc antequam perveniret Henricus ad Urbem : reliqua autem anno se-

[1] Pet. Diac. l. IV. c. 36.

quenti, quo et eadem pacta conventa sunt repetita.

Quod ad res pertinet Orientales, hoc eodem anno, auctoritate Paschalis papæ id agentis per legatum suum, Bethleem erecta est in sedem episcopalem, et a Balduino rege dotem accepit: de cujus dotis conventione extat ejusdem Balduini Diploma, recitatum in Historia de bello sacro a Willelmo Tyrio[1].

[1] Will. Tyr. l. xi. c. 11.

Anno periodi Græco-Romanæ 6603. — Anno Æræ Hispan. 1148. — Anno Hegiræ 504, inchoato die 20 Julii, Fer. 4. — Jesu Christi 1110. — Paschalis II papæ 12. — Henrici V reg. 5. Alexii Comneni imp. 30.

1. *Henricus imp. Romam pergit.* — Ad num. 1 et seqq. Chronographus Hildensheimensis ad annum MCIX scribit: « Archiepiscopus Coloniæ Fridericus, Bruno Treverensis, cancellarius Adelbertus, comes Herimannus de Winceburch, aliique principes satis clari, Romam cum pompa non parva vadunt, inter domnum Apostolicum et regem (Henricum sc. V, qui tamen a Sugerio in Ludovico Grosso rege cap. 9 dicitur imperator, licet nondum Romæ coronatus fuisset juxta morem qui obtinebat) concordiam facturi. Domnus Apostolicus omni paternitate, omni mansuetudine cum se excepturum spondet, si ipse se ut regem Catholicum, ut Ecclesiæ filium et defensorem, ut justitiæ amatorem S. Romanæ Sedi exhiberet ». Tum ad annum MCX: « Nonis Martii, Synodus gloriosa in Lateranensi Ecclesia præsidente domino papa Paschali celebratur. (Tom. x Concil. ex Chronico Ms. Sancti-Petri-Vivi dicitur Concilium illud adversus investituras celebratum). Prædicti legati Leodium ad regem veniunt, responsum papæ referentes. Ibi rex Anglici regis (Henrici nempe) filiam (Mathildem appellatam) sponsam suscepit, quam in Pascha apud Trajectum regio more dotavit. Expeditio in Italiam ab universis Occidentis principibus Trajecti collaudatur ». Paucis interpositis: « Circa Assumptionem sanctæ Mariæ rex regio apparatu Italiam ingreditur. Omnes civitates munitæ, omnia castella regi subduntur. Rex Natalem Domini apud Florentiam celebrat ». Inde nuntios Romam mittit, inter quos et Paschalem II papam quædam conventa, a Baronio num. 2, ex Petro Diacono lib. 4, cap. 37, recitata.

2. *Grosulani archiep. Mediolanensis profectio Jerosolymitana.* — Hoc anno, ut narrat Landulphus Junior cap. 17, apud Puricellum lib. 4, de SS. Arialdo et Herlemb. cap. 90, cum *Grosulanus* archiep. Mediolanensis arcem *Aronæ* quam invaserat dedere coactus fuisset, fautorum et amicorum consilio de peregrinatione Hierosolymitana suscipienda cogitavit. Puricellus quidem ibidem cum anno MCXI hæc copulat, et in Monum. Basilicæ Ambrosianæ num. 308, ante libros illos editis, hanc peregrinationem ad annum MCIX retulerat. Verum eam ad currentem pertinere certum existimo, nam statim post ejus discessum mense Aprili, *Olricus* et quatuor metropolitanæ Ecclesiæ canonici Quatuor Temporibus Pentecostes sacros ordines accepere, quæ eo anno contigere *ineunte Junio*, ut inquit Landulphus citatus. Quare *Olricus* et socii die IV Junii, qui hoc anno cum sabbato Quatuor Temporum concurrebat, Genuæ ordinati sunt, et *Grosulanus* mense Aprili currentis anni, qui Henrici imp. in Italiam adventum præcessit, in Terram-Sanctam profectus est; quæ quidem peregrinatio pro abdicatione habita fuit *in hac manifesta depositione,* inquit Landulphus. In Catalogo episcoporum Mediolanensium in Archivis metropolitanæ Ecclesiæ ejusdem urbis asservato, et a Puricello lib. 4 de SS. Arialdo et Herlembaldo cap. 90 citato, legitur: « Grosulanus episcopus sedit annos septem, et menses quatuor, sepultus est Romæ ad Sanctum Saba », sicque mense Decembri anni MCII ab episcopatu Savonensi ad Mediolanensem translatus fuerat, et mense Aprili currentis anni in Orientem perrexit. Auctor Catalogi episcoporum Mediolanensium a Papebrocio publicati, qui ait: « Grosulanus hanc sedem annos IX et menses IV perturbavit », annos illos novem a mense Decembri anni MC repetit, ab illo enim mense usque ad Aprilem hujus anni hoc temporis spatium fluxit.

3. *Coronatio Henrici Mediolani commentitia est.* — Galvaneus Flamma in magno suo Chronico cap. 251, auctor Chronici cui titulus *Flos florum,* fol. 136, annalista Modoetiensis lib. 1, cap. 37, et alii recentiores apud Puricellum in Monument. Basil. Ambros. num. 310, quos Sigonius lib. 10 de Reg. Italiæ sequitur, asserunt, *Grosulanum* seu *Chrysolaum* Henrico imp. regium insigne Modoe-

tiæ vel Mediolani dedisse ; sed cum Landulphus Junior, qui tunc Mediolani erat, hujus coronationis mentionem non faciat, sicuti nec Sigebertus, nec Otto Frisingensis, nec Urspergensis abbas, ea commentitia habenda ; cum ex dictis *Grosulanus* mense Aprili currentis anni Mediolanum reliquerit, et Henricus imp. ineunte autumno, teste Domnizone in Mathilde, in Italiam venerit.

Cum multis galeatus in ortu
Autumni venit, Longobardosque peremit.

Henricum porro male sese in suo itinere gessisse, præter Domnizonem testatur Landulfus auctor Vitæ Paschalis II : « Civitates multas et castra in itinere, dolo pacem ostendendo, subvertit ; Ecclesias destruere non cessavit, religiosos ac Catholicos viros capere, quos invenire poterat, quos vero habere non poterat, a propriis sedibus expellere non desistebat... Sic impie agendo per Longobardiam et Tusciam usque pervenit ». Ita Pandulfus.

4. *Toletum a Saracenis frustra obsessum.* — Hoc an. *Hali* Saracenorum Africæ et Hispaniæ rex seu imp. *Toletum* diebus octo omnibus machinis impugnavit, tandemque *Madrito et Talavera* direptis, ingenti præda onustus in Africam rediit, uti refert Sandovalius, qui ait nescire se quis sit iste *Hali* ; sed jam diximus eum fuisse filium *Josephi Techfin*, Maroci regis et imperatoris Amorabitarum. Ipsemet postea fol. 119, citat Historiam Ms. Toleti, ubi legitur *Halim* fuisse potentissimum Maroci regem. Mariana lib. 10, cap. 8, de hac *Toleti* obsidione loquitur, sed quis fuerit *Hali*, præcise non designat. Garibayus etiam nihil de *Hali* dicit, et tantum de *Conchæ* recuperatione verba facit, quod quidem verum est; nam non tantum oppidum illud a Saracenis tunc captum, sed etiam universum Toleti regnum, ipsa civitate primaria excepta, a *Bernardo* archiepiscopo Toletano servata, ut anno superiori indicavimus.

PASCHALIS II ANNUS 12. — CHRISTI 1111.

1. *Quæ Henrici regis ingressum in Urbem præcesserint.* — Anno sequenti, eodemque millesimo centesimo undecimo, Indictione quarta, Henricus rex Germaniæ Romam ingressus est, pactis conventis accipere coronam imperii. Quo tempore quove ordine facta sint ista, ex ejusdem temporis scriptoribus, qui ea vidisse perfacile potuerunt, hic sunt per singula describenda. Petrus Diaconus hæc de his in primis habet [1] : « Mense autem Februario, Cæsar castra concite movens, ad Urbem tendebat. Pontifex autem hortatorias litteras illico disseminans, Northmannos ac Longobardos monebat in Romanæ Ecclesiæ fide ac devotione persistere : frustra id quidem. Post hæc imperator pervenit ad Urbem tertio idus Februarii, sabbato ante Quinquagesimam, Romanis autem insistentibus ut honorem ac libertatem Urbis sacramento firmaret, callide illos Cæsar fallere cupiens, Teutonica lingua quod volebat ipse juravit. Hoc plerique ex Romanis agnito, fraudem in negotio esse proclamantes, sese in Urbem receperunt. Ut igitur Pontifex imperatorem advenisse cognovit, missis nuntiis securitatem ab eo obsidesque expetebat. Cæsar obsidibus datis vicissimque receptis, jurejurando firmavit de Apostolici ipsius vita, de honore, de membris, de mala captione, de regalibus et patrimoniis B. Petri, et nominatim de Apulia et Calabria, et Sicilia, Capuanoque principatu, tactis sacramentis, quod omnes jus Ecclesiarum, omnesque illarum res quietas omnino dimitteret ». Hæc facta sunt pridie ejus diei quam ingrederetur in Urbem. Sed hic antequam ulterius progrediamur, repetenda sunt Acta Sutrina, prout scriptis mandata reperiuntur in scripto Codice Vaticano ab auctore qui aderat, eademque scriptis mandata servavit. Post illa autem quæ sunt recitata anno superiori ex Petro Diacono, ista ibi leguntur :

2. « Forma juramenti baronum Henrici imp. facta domino Paschali papæ.

« Ego Albertus cancellarius.

« Ego comes Hermannus.

« Ego comes Fridericus.

« Ego comes Godefredus.

« Ego Tolmarus, juro vobis, quia dominus rex

[1] Petr. Diac. Chron. Cass. l. IV. c. 38, 39.

proxima quinta feria jurabit et principes jurare faciet, et obsides dabit, sicut in conventionis Charta scriptum est : et sic observabit domino papæ sine fraude et malo ingenio, si dominus papa proxima die Dominica sic adimpleverit regi, sicut in alia conventionis Chartula scriptum est :

« Conventio ex parte Paschalis papæ.

« Si rex adimpleverit papæ, sicut in alia conventionis Chartula scriptum est : Dominus papa præcepit episcopis præsidentibus in die coronationis suæ, ut dimittant regi et regno, quæ ad regnum pertinebant tempore Ludovici, Henrici, et aliorum prædecessorum ejus, et scripto sub anathemate confirmabit auctoritate sua, vel justitia, ne quis eorum, vel præsentium, vel absentium, vel successores intromittant se, vel invadant eadem regalia, id est, civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, mercatum, advocatias, et curtes, quæ manifeste regni erant cum pertinentiis suis, militiam et castra regni ; nec ipsum regem et regnum super his ulterius inquietabit, et privilegio sub anathemate confirmabit, nec posteri sui inquietare præsument. Regem benigne ac honorifice suscipiet, et more prædecessorum ipsius Catholicorum, scienter et non sub tecto coronabit, et ad tenendum regnum officii sui auxilio adjuvabit. Si dominus papa hoc regi non adimpleverit, ego Petrus Leonis cum tota præsentia et potentia mea tenebo me ad regem, obsides autem nisi effugient, reddemus die altero post coronationem regis. Si per papam remanserit, ut non coronetur, similiter reddemus die Dominico, cum dominus rex ad processionem receptus fuerit. Obsides dabo aut per me, aut per nuntios meos, Gratianum filium meum, et filium Hugonis filii mei, vel filium sororis meæ, si eum habere potuero (nisi per regem remanserit) pro securitate regis, ut secure transeat Castellum et pontem.

3. « Juramentum Petri Leonis factum imperatori Henrico, ex parte domini Paschalis papæ Secundi.

« Ego Petrus Leonis juro vobis, quod dominus papa proximo die Dominico adimplebit regi (nisi a rege remanserit) quod in conventionis Chartula scriptum est, si rex observabit domino papæ, sicut in alia conventionis Chartula scriptum est. Datum nonis Februarii in atrio B. Petri, in Ecclesia Sanctæ-Mariæ, quæ dicitur in Turri ».

Petrus autem iste Leonis, a patris nomine sic appellatus est, unde et origo familiæ Petri Leonis dicta. Porro ipse Leo magnopere laudatur in Epitaphio quod ejus sepulturæ scripsit Alphanus archiepiscopus Salernitanus, cujus est inscriptio in scripto Codice versuum ejus, qui asservatur in Cassinensi bibliotheca : Leonis Romanorum nobilissimi Epitaphium, scriptum ab Alphano archiepiscopo Salernitano :

Hoc jacet in tumulo Leo vir per cuncta fidelis
Sedis Apostolicæ tempore quo viguit.
Romæ natus, opum dives, probus, et satis alto
Sanguine materno nobilitatus erat.
Prudens et sapiens, et cœlo pene sub omni
Agnitus et celebris semper in Urbe manens.
Virgo ter senis fuerat cum sole diebus
Quando suum vitæ finierat spatium.

Pergunt vero Acta :

4. « Post hæc misit papa nuntios Sutrium, coram quibus rex juravit in hæc verba : Juramentum Henrici regis factum domino Paschali papæ Secundo.

« Ego Henricus rex, ab hac hora in antea non ero in facto aut consilio, ut dominus Paschalis papa Secundus perdat papatum, vel vitam, vel membra, aut capiatur mala captione, vel per me, vel per submissam personam, nec ipsi, nec fidelibus suis, qui pro ipso mihi securitatem fecerunt vel fecerint, id est, Petro Leonis cum filiis suis, et Godefredo, quorum bonis studiose non potiemur, vel aliis quos dominus papa mihi significaverit. Et si quid dominus papa fecerit eis, ego eos fideliter adjuvabo. Sic observabo domino papæ sine frauda et malo ingenio, si dominus papa proxima die Dominica sic adimpleverit mihi, sicut in conventionis Chartula scriptum est.

« Aliud juramentum, quod fecerunt principes Henrici regis domino Paschali papæ Secundo. Post hæc sic etiam principes et ipsi juraverunt :

« Ego Fridericus dux.

« Ego Guibertus marchio.

« Ego Hermannus comes de Saxonia.

« Ego Berengarius comes de Saxonia.

« Ego Godericus comes.

« Ego Fridericus Saxo.

« Ego Cono frater Berengarii.

« Ego Sigilborus [1] de Bavaria.

« Ego Henricus de Neníncia. [2]

« Ego Bertoldus [3] filius ducis Bertoldi.

« Ego Albertus cancellarius. Non ero in facto aut in consilio, ut dominus Paschalis papa Secundus perdat papatum Romanum, vel vitam, vel membra, vel capiatur mala captione. Et si rex juramentum hoc, et ea quæ in Charta conventionis scripta sunt non observaverit, ego cum honore meo ad dominum papam et ad Romanam Ecclesiam me tenebo : sic observabo domino papæ sine fraude et malo ingenio, si dominus papa sic adimpleverit domino nostro regi proximo die Dominico, sicut in conventionis Chartula scriptum est. Actum Sutrii in burgo, quinto idus Februarii.

5. *Introducto rege in Basilicam S. Petri, post varios tractatus Romanos inter et Germanos bellum oritur, fit cædes.* — « Post hæc idem rex Romam accessit tertio idus Februarii, in sabbato videlicet ante Quinquagesimam.

« Postera die, id est, pridie idus Februarii, Pontifex misit in occursum ejus in montem Gaudii, qui et Marii dicitur, bajulos cereostatarios, candi-

[1] Siceboth *ut supra.* — [2] Carinthia. — [3] Bertulfus filius ducis Bertulfi.

datos, defensores, stratores, populique infinitam multitudinem cum floribus atque arborum ramis et palmis ». Addit ad pompam Domnizo :

Monachæ quoque centum,
Lampadibus multis cum claro lumine sumptis,
Antiquo more processio regis honore
Facta fit, et certa nummis via conperta, etc.

Rursum Acta : « Duo juramenta ex more fecit, unum juxta ponticulum, alterum ante porticus portam populo fecit. Ante portam a Judæis in porta a Græcis canentibus exceptus est. Illuc omnis Romanæ Urbis clerus Pontificis præcepto convenerat qui eum equo descensum ad Sancti-Petri gradus cum laudibus deduxerunt.

6. « Cum autem ad superiora graduum ascendisset, illic dominus papa cum episcopis pluribus, cum cardinalibus, presbyteris et diaconibus, cum subdiaconibus et cæteris scholæ cantorum ministris affuit. Ad cujus vestigia cum rex corruisset, post pedum oscula elevatus est. Ter se invicem complexi, ter se invicem osculati sunt, et sicut mos, dexteram Pontificis tenens cum magno populi gaudio et clamore ad portam venit Argenteam. Ibi ex libro professionem imperatoriam faciens, a Pontifice designatus est imperator, et iterum a Pontifice osculatus, mox super eum orationem primam (sicut in ordine continetur) Lavicanus episcopus dixit.

7. « Post ingressum Basilicæ, cum in rotam porphyreticam pervenisset, positis utrimque sedibus, consederunt. Pontifex instaurari Ecclesiasticum jus, refutationem investituræ, et cætera quæ in conventionis Charta scripta fuerant, petiit. Ille cum episcopis suis atque principibus secessit in partem juxta secretarium : ibi diutius quod eis placuit tractaverunt. In quo tractatu interfuerunt episc. Longobardi tres, Bernardus Parmensis, Bonus senior Reginus, et Aldo Placentinus. Cum autem longior se hora protraheret, missis nuntiis Pontifex, conventionem supradicti tenoris repetiit adimpleri. Tunc episcopi Transalpini ad papæ vestigia corruerunt, et ad oscula surrexerunt. Sed post paululum familiares regis dolos suos paulatim aperire cœperunt dicentes : scriptum illud, quod conditum fuerat, non posse firmari auctoritate et justitia ; quibus Evangelica et Apostolica auctoritas objiceretur, scilicet quia reddenda sunt Cæsari, quæ sunt Cæsaris, et : Nemo militans Deo, implicet se negotiis sæcularibus, cum armorum usus (secundum Ambrosium) ab episcopali officio alienus sit. Cum ad hæc et alia illis Apostolica et canonica capitula objicerentur, illi tamen in dolositate sua et pertinacia permanebant ». Quæ sequuntur non sicut in Actis, sed Petrus Diaconus habet [1] :

8. « Interea imperator, cupiens Pontificem suis assertionibus fallere : Volo, inquit, ut discordia quæ inter te et Stephanum cognomento Northmannum hactenus fuit, jam finem accipiat (multa enim imperatoris gratia pericula Stephanus ipse subierat). Ad hæc Pontifex : Dies, inquit, magna ex parte præteriit, officiumque prolixum erit hodie, ideoque, si placet, quod vestrum est prius impleatur. Unus autem ex his qui cum imperatore venerant, continuo in medium surgens : Quid, inquit, tam multis agimus verbis ? Scias, dominum nostrum imperatorem imperii coronam ita velle suscipere, sicut illam Carolus, Ludovicus, Pipinusque sumpsere. Quod cum papa minime implere posse dixisset : Cæsar iratus, Maguntini archiepiscopi Saxonisque episcopi consilio seductus, non veritus est Pontificem armatis circumstare turmis ». Hucusque ex Petro. Pergunt Acta :

9. « Sed cum dies jam declinaret ad vesperam, consultum est a fratribus, ut imperator eodem die coronaretur, reliquorum tractatus in diem sequentem differretur. Illi id quoque adversati sunt. Inter hæc tam Pontifex quam omnes qui cum eo erant, a militibus armatis custodiebantur. Vix tandem ad altare B. Petri pro audiendis missæ officiis conscenderunt, vix ad sacramenta divina conficienda vinum et aquam invenire potuerunt. Post missam, ex cathedra descendere compulsus Pontifex, deorsum ante Confessionem beati Petri cum fratribus sedit, ibique usque ad noctis tenebras sub armatis militibus est custoditus. Inde ad hospitium extra Ecclesiæ atrium deductus est cum fratribus, capta est cum eo clericorum et laicorum copiosa multitudo. Pueros item ac diversæ ætatis homines, qui obviam ei cum floribus et palmis exierant, alios obtruncari, alios expoliari, partim cædi, partim vinciri jussit. Joannes interea Tusculanus et Leo Ostiensis episcopi, ubi papam captum persenserunt, sub plebeio habitu sese in Urbem receperunt ». In alio scripto Vaticano Codice, qui item asseritur Bibliothecarii, ista leguntur : « Hæc vero acta sunt mense Februario, pridie idus, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo undecimo, Indictione quarta, eodem die Dominico quo legebatur Evangelium : Assumpsit Jesus duodecim discipulos suos secreto, et ait illis : Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur quæ scripta sunt de filio hominis ; tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur. Hæc sicut in Christo, ita in ejus Vicario sunt impleta usque adhuc : a prædicto namque die pridie idus Februarii usque ad quintum kalendas Maii, devotus Dei Pontifex multis affectus est cruciatibus ». Hæc ipse qui aderat : Pergunt vero Acta, ex quibus et excripsit ista Petrus Diaconus [1] :

10. « Romani igitur cum audissent papam esse captivum, tantus eorum animos tumultus et dolor indignatioque pervasit, ut protinus Alemannos omnes, qui vel orationis causa, vel alterius cujuscumque negotii Urbem ingressi fuerant, necarent. Postera die egressi Urbem conserta pugna

[1] Ex Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 40.

[1] Petr. Diac. l. IV. c. 41.

plurimos de imperatoris exercitu obtruncant, et eorum captis spoliis, adversus Teutones acriorem ineunt pugnam, adeo ut eos porticu pæne propellerent, ipsumque imperat. equo dejicerent, atque in faciem vulnerarent. Hoc ubi Otto Mediolanensis comes aspexit, pro imperatore se objiciens morti, equum illi suum ut evaderet tradidit; qui, nec mora, a Romanis capitur, atque in Urbem inductus minutatim concisus est, et carnes ejus in platea canibus devorandæ relictæ sunt. Imperator ubi Romanos superiores evadere suosque concidi animadvertit, clamavit et dixit: Videtis me, milites mei, a Romanis circumfundi, nec me defenditis? Ad hanc vocem cerneres Alemannorum Romanorumque micare gladios, ac nimio ardere fervore pugnam, nullamque esse occumbentium requiem. Perniciosissima profecto et atra Romanis et hostibus fuit ea dies, cum hinc et inde tot hominum millia ruerent, ipseque Tiberis cæsorum cruore tingeretur. Jam dies declinabat in vesperam, cum Teutones resoluti bello, a pugna se subducere cœperant. Virtus enim eorum (ut ait Eutropius) sicuti primo impetu major quam aliorum est, ita sensim languescens fit imbecillior quam feminarum: habent namque aliquid simile cum nivibus suis; mox enim cum calore tentari cœperint, in sudorem conversi deficiunt, et quasi a sole solvuntur. Romani vero, ut Teutones bello cessisse viderunt, ad spolia prædasque conversi, onusti in Urbem remeare cœperunt. Hoc ubi Cæsar advertit, imperat suis, ut Romanos onustos spoliis jamque Urbem subeuntes uno impetu adorirentur. Quod cum factum esset, plures adinvicem quam ab hostibus perempti sunt. In tanta igitur perturbatione rerum varia fortuna utrimque fuit. Teutonici cum ad Crescentianum castrum pervenissent, Romani noviter emissi, atque integri lessos adorti, in fugam convertunt. Alemanni rebus certis admoniti, cum se premi a Romanis cernerent, sese in castra receperunt; tantusque illos invasit terror, ut biduum integrum in armis essent.

11. « Adveniente nocte, Joannes Tusculanus episcopus omnem Romanum populum advocans, ita alloqui cœpit: Licet, charissimi filii, alacritati virtutique vestræ stimuli adhortationum admovendi non sint, cum verbis neque ex imbecillo strenuus, neque robustus quispiam reddatur ex timido: omnis enim vobis est pro vita et pro libertate, pro gloria, pro defensione Apostolicæ Sedis pugna, omneque certamen est, hæc omnia in manibus vestris sunt constituta. Nam qui pacem desiderat, præparet bellum. Filii vestri contra jus omne, contra fas tenentur in vinculis: Petri Apostoli Basilica toto orbe terrarum venerabilis, armis, cadaveribus, sanie et cruore plena est. Quid autem ex hoc summam omnium malorum conjicere possumus? Quæ unquam audita est immanior pestis? Pontifex Apostolicæ Sedis a barbaris hominibus tenetur in vinculis, omnis sacerdotalis ordo, tota Ecclesiastica dignitas carceri ac tenebris addicta est: lugent ministri Domini, altaria sancta lacrymis madent; ipsa prorsus mater Ecclesia attrita gemit imploratque opem vestram: filios, ut se tantis cladibus eruant, mœrens orat et obsecrat. Quocirca rogamus affectu quo possumus, periclitanti succurratis, et ad ulciscendam matris injuriam toto animo, totis viribus incumbatis. Nam si adsint qui obsistant, fugere hostes quam consistere paratiores erunt. Itaque ut alacriores insurgatis ad tantum ulciscendum scelus, de Domini nostri et beatorum Apostolorum Petri et Pauli misericordia confidentes, ab omnibus vos peccatis absolvimus.

12. « Hac oratione Romani vehementer animati, omnes adversus imperatorem se sacramento constringunt, et qui se adjuvarent, pro fratribus habendos decernunt ». Hæc Petrus Diaconus. Sed antequam ulterius progrediamur, recitanda hic est brevis Epistola ab eodem Joanne episcopo Tusculano tunc data ad Richardum cardinalem episcopum Albanensem, de quo sæpe superius, tunc absentem; quæ sic se habet[1]:

13. *Epistola Joannis cardinalis Tusculani de rebus gestis.* — Joannes Dei gratia Tusculanus episcopus, agens vices domni Paschalis papæ vincti Jesu Christi, venerabili fratri Richardo Albano episcopo in Domino salutem.

« Quoniam, sicut ait Apostolus[2], unum corpus sumus in Christo, et si patitur unum membrum, cætera membra compatiuntur: quæ de capite nostro et de tota fere Ecclesia gesta sunt, fraternitati tuæ significamus. Cum igitur Henricus Teutonicorum rex Sutrium pervenisset, legatos quosdam Romam direxit, qui jurejurando firmaverunt domni papæ Paschalis legatos secure ducere ac reducere, et regem ipsum sacramento firmare, omnem Ecclesiarum investituram penitus abdicare, obsides etiam dare, ne ad hoc flagitium iterum rediret, et res Ecclesiasticas, et regalia, ac beati Petri patrimonia libera et quieta omnino dimittere, obsides etiam dare pro securitate, cum ad coronandum eum ad beati Petri Basilicam exiret. Postea ex parte Ecclesiæ a laicis viris firmatum est, si ista quæ promissa sunt jam dictus rex observaret, quod domnus noster eum benigne susciperet, et diadema regni imponeret: et coronatus, si vellet, Urbem intraret. Pro transitu etiam pontis obsides accepit, pro quibus sacramentum exhibuit, quod in ipso die Dominico si pontem transiret, eos in liberam nostrorum restitueret potestatem. His igitur omnibus sacramentis ex utraque parte peractis, et obsidibus datis, cum ad coronandum eum ad Ecclesiam beati Petri papa exiret; postpositis sacramentis et dimissis obsidibus, eum in ipsa Ecclesia cum episcopis et cardinalibus et multis Romanis violenter cepit, et in captione arctissima detinet. Romani vero post alterum diem collecti, in hostes Ecclesiæ impetum facientes, de porticu fugere

[1] Papyr. Mass. in Not. ad Ivon. — [2] Rom. XII.

compulerunt, interfectis multis de suis, et perditis equis, tentoriis, pecuniis et infinita supellectili. Post hæc omnes unanimes contra eum juraverunt, uno animo, una voluntate pugnare. Tu igitur prudenter vigila, et quanto amplius necessarium conspicis, tanto magis elabora, et matrem Ecclesiarum omnium adjuvare ne desinas. Orationes pro liberatione domini nostri, imo pro ipsa Ecclesia, ubicumque potueris fieri, facias. Vale. Hoc autem factum est anno Domini millesimo centesimo undecimo, Indictione quarta, pridie idus Februarii, in Basilica S. Petri Apostolorum principis, die Dominica, ante caput jejunii ». Hactenus Joannis episcopi Tusculani Epistola, quam Papyrius Massonus cudit cum aliis ad hæc spectantibus antiquis monimentis in Notis editis ad Ivonis Epistolas. Pergit autem Petrus Diaconus [1] :

14. *Paschalis papa captivus tractus ab Henrico cogitur cum eo de investituris agere, eumque coronat.* — « Hæc ubi imperatori nuntiata sunt, (de apparatu Romanorum ad bellum gerendum jurata confœderatione), eadem nocte, eumdem Apostolicum secum abducens, tanto metu cum omni exercitu profugit ex porticu, ut non modo sarcinas, verum et socios plurimos in hospitiis relinqueret. Post duos autem dies advocans milites, Pontificem sacris vestibus exui jussit. Quod cum factum esset, vinctum secum pertraxere. Dehinc Soractem usque pergentes, juxta beati Andreæ monasterium alveum amnis transierunt, et in Sabinos ad Lucanum pontem iter agentes, ulteriores Romanæ Urbis partes aggressi sunt. Trahebantur interea clericorum laicorumque plurimi vincti funibus. Pontifex autem cum duobus episcopis Sabinense ac Portuense, et cardinalibus quatuor apud castrum Torbicum, cæteri vero cardinales apud Corcodisum in custodia tenebantur. Latinorum nullus audebat cum eodem Pontifice colloqui, custodiebatur autem a magnatibus imperatoris, a quibus etiam illi ministrabatur. Postremo tam suspicionis quam et concordiæ gratia in castra reductus est. Fuit autem idem Apostolicus in eodem ergastulo sexaginta et unum dies. Enimvero Joannes Tusculanus episcopus fidelium animos ad opem Ecclesiæ ferendam nunquam excitare litteris desistit.

15. « Tunc princeps (Capuanus videlicet), Paternarium cum suis profectus, electos milites fere trecentos Romanis auxilio misit. Qui cum Ferentinum venissent et Ptolemæum, et omnes fere illarum partium proceres favere imperatori comperissent, imperatoremque cum exercitu jam transisse Tiberim, neque jam Urbem ingredi possent, Capuam reversi sunt. Ea perturbatione durante, Rogerius dux cum Boamundo fratre defungitur. Horum itaque mors ut Nortmannis magnum incussit metum, ita imperatori ejusque exercitui, et Longobardis omnibus extulit animos. Verebantur enim illi, ne imperatoris adventu sedibus suis et principatu pellerentur : quocirca Apuliæ et Calabriæ munitissima quæque loca eligentes, sese contra imperatoris adventum præparabant. Princeps autem Capuæ ex consilio suorum legatos ad imperatorem dirigens, pacem ab eo securitatemque poscebat. Itaque cum et Romanorum agros imperator popularetur in dies, ipsorumque animos pecunia dolisque tentaret : tantam Deus populo constantiam tribuit, ut nihil cum eis pacisci, ne papæ quidem cardinaliumque promissa liberatione potuerit.

16. « Variis mens ejus (Henrici) distracta consiliis, nihil ubi requiesceret invenire poterat. Nam perpetrati sceleris conscius, nihil sibi jam tutum fore apud populum arbitrabatur. Cernens itaque sibi secus quam putabat contigisse, cœpit jurejurando firmare, nisi Pontifex illi morem gereret, et ipsum et omnes quos habebat in vinculis, partim occisurum, partim amputatis membris quibusque debilitaturum. Sed cum ad id nequiret constantiam Pontificis flectere, in hoc tandem plena deliberatione convenit, ut omnes quos ceperat, liberos faceret, dum tamen sibi in posterum apud Pontificem prospicere posset. Hoc per principes suos, hoc per clericos, hoc per laicos civesque Romanos sollicite satagebat. Cæterum Pontifex vitam ponere quam jura Ecclesiæ violari malebat [1], quamvis ille non Ecclesiæ jura, non officia quælibet, sed regalia sola se dare assereret. Proponebantur Pontifici captivorum calamitates, qui amissis liberis, uxoribus, domo, patria exules duriobus compedibus coercebantur : proponebatur Ecclesiæ Romanæ desolatio quæ pæne omnes cardinales amiserat : proponebatur gravissimum schismatis scandalum, quod pæne omni Rom. Eccl. imminebat. Victus tandem lacrymis atque suspiriis filiorum, totus in lacrymis solvitur : En cogor, inquit, pro Ecclesiæ pace et liberatione id perpeti, quod ne paterer, vitam quoque cum sanguine profundere paratus eram.

17. « Huic confirmando negotio episcoporum cardinaliumque consensus expetitur, neque aliter vel captivos relaxari, vel pacem rebus Ecclesiæ dari posse asseveratur. Cum igitur Albertus comes et cæteri principes juramenti conditiones præscribi non sinerent, Pontifex : Quandoquidem, inquit, conditiones præscribi non vultis, verbis apponam : Juramenta hæc, ait, idcirco facimus tibi, ut vos illa quæ polliciti estis observetis. Quod imperator cum suis omnibus lætissime ac perlibenter annuit. Ex verbo igitur papæ Paschalis sic a cardinalibus juratum est in agro juxta pontem Mammeum, qui Rom. a Teutonicis dirimebat : Dominus Paschalis papa non inquietabit reg. præsentem Henricum, neque de investitura episcopatuum ejus regni aut abbatiarum, neque in his se intromittet, neque de injuria sibi illata et suis in persona et bonis, neque malum redditum reddet ei,

[1] Pet. Diac. l. IV. c. 41. 42.

[1] Post Acta Sutrina C. M. S. et Pet. Diac. l. IV. c. 40.

neque alicui personæ pro hac re et penitus in personam regis nunquam anathema ponet, neque remanebit in domino papa quin coronet eum, sicut in ordine continetur; et regnum et imperium officii sui auxilio eum tenere bona fide adjuvabit; et omnia supplebit dominus papa domino regi præsenti Henrico sine fraude et malo ingenio: sic me Christus adjuvet etc. » Hæc Petrus. Sed præstat ista reddere ex scripto tunc juramento firmato, quod sic se habet aliquanto locupletius his verbis ex Paschalis papæ Vitæ Actis :

18. « Concessio papæ de investituris episcopatuum.

« Dominus papa Paschalis concedit domno imperatori Henrico et regno ejus, quod privilegio suo sub anathemate et confirmabit et corroboravit. Episcopo vel abbate libere electo sine simonia assensu imperatoris, quod dominus imperator eos annulo et virga investiat. Episcopus autem vel abbas ab imperatore investitus, libere accipiat consecrationem ab episcopo ad quem pertinuerit. Si quis vero a clero et a populo eligatur, nisi ab imperatore investiatur, et a nemine consecretur, et archiepiscopi et episcopi libertatem habeant consecrandi ab imperatore investitos. Super his etiam domnus papa Paschalis non inquietabit regem Henricum, nec ejus regnum et imperium ». His hæc subinferuntur:

19. « Sacramentum ex parte papæ.

« Dominus Paschalis non inquietabit dominum imperatorem Henricum, nec ejus regnum investitura episcopatuum et abbatiarum, ut superius : quibus inhærent subscriptorum cardinalium nomina his verbis : Hæc sunt nomina illorum episcoporum et cardinalium, qui præcepto domni papæ Paschalis pactum et amicitiam sacramento confirmaverunt domno imperatori Henrico :

« Petrus Portuensis episcopus.

« Continus Sabinensis episcopus.

« Robertus cardinalis Sancti Eusebii.

« Bonifacius cardinalis Sancti Martini.

« Ascanius cardinalis Sancti Clementis.

« Gregorius cardinalis Sanctorum Apostolorum.

« Gregorius cardinalis S. Chrysogoni.

« Joannes cardinalis Sanctæ Potentianæ.

« Richus cardinalis S. Laurentii.

« Rumerus cardinalis Sanctorum Petri et Marcellini.

« Vitalis cardinalis Sanctæ Sabinæ.

« Domnizo cardinalis Sancti Cyriaci.

« Theobaldus cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli.

« Joannes diaconus Sanctæ Mariæ in schola Græca.

« Leo diaconus S. Viti martyris.

« Abbo diaconus SS. Sergii et Bacchi ». Quæ autem Henricus rex servanda promiserit Paschali papæ, sic se habent :

20. « Ego Henricus liberos dimittam quarta vel quinta feria proxima domnum papam Paschalem, et episcopos et cardinales, et omnes captivos et obsides qui pro eo et cum eo capti sunt : et liberos perduci faciam intra portam Transtiberinæ civitatis, nec ulterius capiam aut capi faciam eos, qui in fidelitate domni papæ Paschalis permanent, et populo Romano ac Transtiberinæ insulæ civitatis pacem et securitatem servabo tam per me, quam per meos, et in personis et in rebus eorum, qui pacem mihi servaverint. Patrimonia et possessiones sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ abstuli, restituam, et cuncta quæ habere debet, more antecessorum meorum, recuperare et tenere adjuvabo bona fide, et domno papæ Paschali obediam, salvo tamen honore regni et imperii, sicut Catholici imperatores Catholicis Pontificibus Romanis. Hæc omnia observabo bona fide sine fraude et malo ingenio.

21. « Isti sunt juratores ex parte imperatoris Henrici. Fridericus Coloniensis archiepiscopus, Gebehardus Tridentinensis episcopus, Bruno Spirensis episcopus, Burchardus Monasteriensis episcopus, Albertus cancellarius, comes Herimannus, comes Berengarius, Fridericus comes Palatinus. Item Fridericus comes, Bonifacius marchio, Albertus comes de Blandriaco, Godefredus comes, Warnerius marchio. Posita super Evangelium hujus juramenti chartula, sic ex præcepto regis jurata, sicut in hac clausula scriptum est : Sic dominus rex præsens observabit domino papæ Paschali præsenti sine fraude et malo ingenio. Sic me Deus et sacrosancta Evangelia adjuvent. Actum tertio idus Aprilis tertia feria post octavas Paschæ, Indictionis quartæ ». Pergunt Acta :

22. « Restabat illa exactionis et extorsionis portio, ut de investituræ permissione privilegium imperatori scriberetur, ipso præsente. Nec ipse igitur, neque ipsius principes differri passi sunt ipsam scripturam, donec intra civitatem veniretur, ubi Pontificis sigillum remanserat. Die igitur altero, in eodem campo, qui Septem fratrum dicitur, dum castra moverent, dictari illud oportuit, et transmisso juxta pontem Salarium Tiberis fluvio, jam locatis castris, accitus ex Urbe scriniarius scriptum illud inter tenebras nocturnas exaravit, cui invitus licet Pontifex subscripsit, quod sic se habet :

23. « Privilegium Paschalis papæ, quod fecit imperatori Henrico de investituris episcopatuum et abbatiarum.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio Henrico Teutonicorum regi, et per Dei omnipotentis gratiam Romanorum imperatori et Augusto, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Regnum vestrum sanctæ Ecclesiæ singulariter adhærere, dispositio divina constituit, et prædecessores vestri probitatis et providentiæ amplioris gratia Romanæ Urbis coronam et imperium consecuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ et imperii dignitatem, tuam quoque personam, fili cha-

rissime Henrice, per nostri sacerdotii ministerium Majestas divina provexit. Illam igitur dignitatis prærogativam, quam prædecessores nostri vestris prædecessoribus Catholicis imperatoribus concesserunt, nos quoque tuæ dilectioni concedimus, et præsentis privilegii pagina confirmamus: Ut regni tui episcopis et abbatibus libere præter violentiam et simoniam electis investituram virgæ et annuli conferas: post institutionem vero canonice factam consecrationem accipiant ab episcopo ad quem pertinuerit. Si quis autem a clero et a populo præter tuum assensum electus fuerit, nisi a te investiatur, a nemine consecretur. Hanc episcopi et archiepiscopi libertatem habeant a te investitos episcopos et abbates canonice consecrandi. Prædecessores enim vestri Ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliaverunt, ut regnum ipsum episcoporum maxime et abbatum præsidiis oporteat communiri, et populares dissensiones quæ in electionibus contingunt, regali oporteat majestate compesci. Quamobrem prudentiæ et potestati tuæ cura debet sollicitius imminere, ut et Romanæ Ecclesiæ magnitudo et cæterarum salus, præstante Domino, regiis beneficiis et servitiis conservetur. Si qua vero Ecclesiastica vel sæcularis potentia aut persona hanc nostræ concessionis paginam contemnens, contra eam temerario ausu venire tentaverit, anathematis vinculo innodetur, honorisque ac dignitatis suæ periculum patiatur. Observantes autem misericordia divina custodiat, et personam ac majestatem tuam feliciter imperare concedat ». Hactenus Privilegium, jure dictum a pluribus Pravilegium. Ad hæc Petrus [1]:

24. « Porro cum ibidem Chartam ipsam imperator accepisset, postquam tamen in Ecclesia beati Petri coronatus fuerat, eam de manu Pontificis, contra jus, voluntatem, omnemque consuetudinem suscipere voluit. Coronatur autem idem imperator, portis omnibus Romanæ Urbis, ne quis civium eo adveniret, obseratis. Cumque in missa ad hostiæ contractionem venisset papa, partem ipse sumens, reliquam imperatori tradidit, dicens: Sicut pars ista vivifici corporis divisa est, ita divisus sit a regno Christi et Domini, qui pactum istud rumpere ac violare tentaverit ». In Notis autem Massoni ad Ivonis Epistolas, hæc ita scripta ex antiquo Codice leguntur: « Hæc sunt verba, quæ dixit domnus Apostolicus domno imperatori Henrico in communione Corporis et Sanguinis Christi die coronationis suæ: Domine imperator Henrice, Corpus Domini, natum ex Maria Virgine, passum in cruce pro nobis, sicut sancta Catholica tenet Ecclesia, damus tibi in confirmatione veræ pacis et concordiæ inter me et te. Amen. Anno Verbi Incarnati millesimo centesimo undecimo hoc confirmatum est in Basilica Sancti Petri decimo sexto kalendas Martii [2], regnante in cælis Domino nostro Jesu Christo cum Patre æterno et Spiritu sancto. Amen ». Hactenus ibi. Adduntur ista ex Actis: Post consecrationem et coronationem, finitis missæ solemnitatibus, ipse statim rex ad castra, ad campum egreditur. Pontifex tunc tandem cum episcopis et cardinalibus liber in Urbem regrediens, tanta frequentia populi occurrentis et Deum laudantis excipitur, ut vix circa vesperas ad hospitium potuerit pervenire. Actum idibus Aprilis, quinta feria post octavas Paschæ, Indictionis quartæ. Hæc sicut passi sumus, et oculis nostris vidimus, mera veritate conscripsimus ». Hactenus de his ibi.

25. *Conradi archiepiscopi Salisburgensis constantia contra Henrici sacrilegium perperam ab aliquo defensum.* — Cæterum redditis his ex sincerissimis Actis ab aliquo eorum qui interfuerunt conscriptis, reliquum est ut ad pleniorem tantæ rei cognitionem, quæ ab aliis ejusdem tempori scriptoribus reperiuntur asserta his intexamus; velut illud memoria dignum, quod Otto Frisingensis sic scribit de constantia Conradi archiepiscopi, cum detestaretur vehementer ejusmodi regis Henrici scelus [1]: « Videns hoc venerabilis Juvaniensis Ecclesiæ archiepiscopus Conradus, qui cum rege venerat, zelo æquitatis vicem Dei dolens, factum hoc improbavit. Cui dum quidam ex ministris regis Henricus, cognomento Caput, evaginato gladio mortem interminaretur: tanquam pro justitia mori optans, jugulum præbuit, malens si minas ille ad effectum perducere voluisset, temporalem vitam finire, quam tanti piaculi scelus dissimulare ». Hæc Otto.

In Actis sancti Gebehardi Juvavensis, sive Saltzburgensis (idem est) archiepiscopi, antiquitus scriptis ab auctore ejus temporis, hæc de S. Conrado ejusdem Ecclesiæ archiepiscopo narrata leguntur, quæ ab hoc anno et eadem ex causa eum secuta sunt mala: « Exinde odium imperatoris et ejus fautorum in tantum incurrit, ut in ejus persecutione, sicut de beato quondam Athanasio legimus, totum pæne conjuraverat regnum, et commoti sunt principes terræ; nec ei ullus locus tutus supererat ad latendum, dum ad investigandum eum omnes moverentur. Infra vallem Admutensem in cujusdam spelunca montis dimidium pæne annum est occultatus. Rursus ejusdem infra monasterii cellulæ ambitum in cellario subterraneo XVI hebdomadibus latitavit. In cujusdam gurgite amnis usque ad mentum immersus diem integrum exegit. Inde clandestino discessu Saxoniam petens, a Magdeburgensi archiepiscopo venerabili, Adilgoz nomine, officiosissime susceptus est et retentus; qui etiam, quotquot ad ipsum patrem nostrum Conradum Salzburgensem episcopum occulte ob metum Cæsareanorum pedites veniebant, multis muneribus honoratos equites remittebat. Miseratione demum divina pace redintegrata Ecclesiæ, a Luitpoldo Styrensi marchione in manu forti requisitus, ad suam honorifice post novem annos redu-

[1] Act. ipsa ex Pet. Diac. l. IV. c. 42. — [2] Inferius diverse.

[1] Otto l. VII. c. 14.

ctus est sedem. Rursum Ecclesiæ propriæ strenue invigilavit, et inter cæteros ejusdem Salzburgensis Ecclesiæ dignos per ipsum profectus majoris Ecclesiæ clericorum vitam in melius informavit, et communem vitam canonicorum S. Augustini ibi initiavit. Anno Dominicæ Incarnationis MCXXI. Et inferius de monasterio ab eodem Conrado erecto ipsum a Conone cardinali episcopo Prænestino consecratum fuisse tradit. Quod rursus ad eamdem ab Henrico imperatore excitatam persecutionem pertinet, ejusdem temporis scriptor, idemque notarius imper. Gotfridus Viterbiensis, inter temporis hujus scriptores clarus, descripsit omnia ista metro, historice tamen, non poetice, simulque attexuit, quibus se pars utraque in ejusmodi quæ tunc versabantur disceptationibus tueretur rationibus; sic enim se habent [1] :

Papa caret manto, captus ab hoste suo.
Quæstio nunc oritur, cur carcere papa tenetur ?
Respondetur eis : Quia sustulit omnia præsul,
 Abstulit imperio pontificale decus.
Nam bona pontificum, quæ nititur ipse tenere,
Contulit imperium, quæ debeo Cæsar habere ;
 Amodo qui teneat, Cæsare dante, feret.
Annulus et baculus de nostro munere venit,
Undique pontifices regnum sunt munere pleni,
 Cæsaris officium quomodo papa gerit ?
Retulit Ecclesia : si quærimus æqua fateri,
Annulus et baculus nunquam de Cæsare venit,
 Nam Deus Ecclesiis cælitus ista dedit.
Omnia quæ reges per tempora prisca dederunt,
Non modo sunt regum, sed cui data jure fuerunt,
 Nec Deus hoc patitur, nec tua jura ferunt.
Cum tua sit regni, tua sit custodia juris,
Carceribus nostris mala das exempla futuris,
 In sanctum Domini dum feritate furis.
Conditor es juris, qui spernere jura videris,
Jam neque jura Dei, neque regia jura vereris,
 Ecclesiam crucias, qui cruciandus eris.
Dedecus est, fontem juris confundere legem,
Et magis est timidum, cælorum spernere Regem,
 Cum sacra jura neges, tristia regna reges.
Cur laicus quærit tradi sibi munera cæli ?
Ut Deus instituit, electio consona cleri
 Judicio cæli libera semper erit.
Tu tua si repetis, repetes quæ tu tribuisti,
Hæc cum non dederis, cur tollere proposuisti ?
 Tradere te decuit, tollere nulla mihi.
Si quodcumque datur, ratio monet ut repetatur,
Dos tua tollatur, nobis quoque nostra feratur,
 Hoc ita si cupias quærimus esse ratum.
Imperium dedimus, tu pauca dedisse videris,
Ex ope Pontificis Cæsar Romanus haberis,
 Vincula Pontifici qua ratione geris ?
Quidquid agat præsul, quid sacra turba fatetur,
Reddere cogetur, quod Cæsaris esse videtur
 Illud et in scriptis firmat uterque secus.
Annulus et baculus, vel cætera quæ memorantur,
Cæsaris ad jussum penitus reddenda parantur,
 Papaque Paschalis sic spoliatus abit.

Addit et his ista :

Curia papalis contendit et imperialis,
An sit inæqualis, vel debeat æquiparari,
 Partibus oppositis. Curia regis ait :
Spiritus est papa, carnis velamine clausus,
Hunc quasi terrenum describere quis foret ausus ?
 Terrea cum superis qua paritate gerit ?
Est quoque par superis, cælum datur ore tenere,
Qua ligat et solvit, qua regna videtur habere,
 Carnis in exilio spiritus astra tenet.

PRO IMPERATORE.

Cæsar lex viva stat regibus imperativa,
Legeque sub viva sunt omnia jura dativa,
 Lex ea castigat, solvit, et ipsa ligat.
Conditor est legis, neque debet lege teneri,
Sed sibi complacuit sub lege libenter haberi,
 Quidquid ei placuit juris ad instar erit.
Qui ligat ac solvit Deus, ipsum protulit orbi,
Divisit regnum divina potentia secum,
 Astra dedit superis, cætera cuncta sibi.

PRO ECCLESIA ROMANA.

Pars quoque papalis sic obviat imperiali,
Sic regnare damus, quod Petro subjiciaris,
 Jus etiam nobis Christus utrumque parit.
Spiritus et corpus mihi sunt subjecta potenter,
Corpore terrena teneo, cælestia mente,
 Unde tenendo polum, solvo ligoque solum.
Æthera pandere, cælica tangere papa videtur,
Nam dare, tollere, nectere, solvere, cuncta meretur,
 Cui dedit omne decus lex nova, lexque vetus.
Annulus et baculus quamvis terrena putentur,
Sunt de jure poli, quæ significare videntur,
 Respice jura Dei, mens tua cedat ei.
Reddit Apostolico Cæsar quæcumque rogavit,
Pax bona conficitur, sublata Deo reparavit,
Jura suæ partis lætus uterque trahit.

Sed hæc postea sub Callisto papa. Cætera quæ subjicit de Romano Concilio, suo loco dicenda erunt.

26. Inter omnes hujus temporis scriptores tantum sacrilegium detestantes, unus ille plane ridendus Urspergensis abbas, qui nervis solutus profitendæ liberæ veritatis, ob privatum erga Henricum imperatorem affectum, sacrilegium adeo immane convertere nititur in pietatem, comparans eumdem Henricum patriarchæ Jacobi [1], quod sicut ille detinuit angelum, et non dimisit nisi benediceretur ab eo, ita iste Paschalem papam tenuerit, et detinuerit sancte pieque, quousque ab eo quam petebat benedictionem acceperit. Addit vero, quod dum adhuc Henricus Paschalem apud se retineret, accepisse ab eo liberam facultatem sepeliendi in Ecclesia Henricum parentem suum, parentandique more Catholico, cum sacerdotes Germaniæ testati essent, eum peccatorum suorum pœnitentem clausisse diem extremum. Quo obtento, ut reversus est idem imperator, sumptuosissimo funere eumdem patrem suum in Ecclesia sepelivit. Hæc ipse, qui et addit : « Nec multo post, Henricus imperatoria munificus liberalitate, tam spirituali papæ suo Paschali quam singulis ejus episcopis cardinalibus clericisque majoribus ac minoribus, dona tot tanta et talia dispertivit, ut absentibus omnino memoratu incredibile sit ». Quæ quidem magis scandalum auxerunt, et ut in Pontificem et cardinales linguarum jacula majori impetu jactarentur, et in eum acrius inveherentur adversarii effecerunt, ita plane vulnere gravi in capite accepto Catholica ubique Ecclesia languet. Tunc autem proxime juncta capiti membra, dum acriori dolore

[1] Golf. Vit. Chr. part. 17.

[1] Gen. XXXI.

punguntur, ad caput ipsum confricandum acrius convertuntur; nam audi :

27. *Conventioni Paschalis adversantur multi, et maxime S. Bruno episcopus Signinus per litteras.* — Ubi autem in Urbem Paschalis cum suis reversus est, inventis ibi aliis sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, iisdemque valde improbantibus quod Henrico imperatori concesserat : contra vero ipso cum cæteris cardinalibus, qui cum ipso captivi ducti fuerant, excusante quod factum esset ob liberandam Urbem atque universam Ecclesiam ab imminentibus cladibus : ex mutuis altercationibus quasi schisma conflatum est, cum nollent isti acquiescere, atque ullo modo consentire iis quæ contra decreta Gregorii papæ Septimi atque Urbani, prædecessorum ipsius, quovis respectu Paschalis ipse tentasset. Quamobrem postmodum seorsum absente Pontifice, convenientes in unum simul cum Joanne cardinale episcopo Tusculano, roborant atque confirmant, quæ a dictis prædecessoribus Pontificibus contra laicorum investituras statuta pluribus Conciliis essent, nihilque roboris obtinere decernunt, quidquid adversus ea ab ipso Paschali et ipsi inhærentibus cardinalibus quovis prætextu actum fuisset. Paschalis autem papa, qui paulo ante ab Urbe recesserat Campaniam versus, ubi Tarracinam pervenit, et quidquid ab eis tentatum in Urbe esset audisset, has ad eos litteras dedit, quas inventas in eodem scripto Vaticano Codice post Acta superius recitata, hic describendas esse putavimus, quæ sic se habent :

28. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Joanni Tusculano et Leoni Vercellensi episcopis, et cardinalibus in unum congregatis, consortium et pacem in Christo.

« Id quod in personam nostram, imo in patrem vestrum, præter ipsius Ecclesiæ judicium atque præsentiam vos egistis, etsi vobis ex zelo Dei visum, sit non tamen, ut mihi videtur, canonico tramite incessistis. Non enim charitas, sed æmulatio id dictasse perspicitur. Quocumque tamen modo factum sit, nos tamen confisi de misericordia divina, pro animæ nostræ salute cogitavimus, et commissum, quod pro fratribus atque filiis, pro excidio Urbis et universæ provinciæ fecimus, emendare curabimus, ut quod terreni in me quoque correxisse, ostendatur Ecclesiæ. Vos autem pro Ecclesia in Ecclesia agite, ut illum Ecclesiæ Dei zelum quem habetis, et habere ostenditis, ipsa experiatur Ecclesia. Valete in Domino. Datum Tarracinæ tertio nonas Julii ». Hæc Paschalis, scite quidem atque prudenter admodum occurrens schismati, quod eo modo incohari jam videbatur. Sed non sedatur tumultus mirum in modum concitatus.

29. Iisdem enim ferme diebus, concertatio illa habita est inter S. Brunonem Cassinensem abbatem Signinum episcopum, et eumdem Paschalem papam, quæ a Petro Diacono ita describitur[1] : « Præfatus autem abbas Bruno adjunctis sibi Gaula Rhegino episcopo, et Roberto Papiensi, aliisque cardinalibus, memorato Pontifici omnino imminebat, ut privilegium quod imperatori fecerat rumperet, eumque anathematis vinculo innodaret. Hi autem, qui cum illo in vinculis fuerant, dicebant : Quod ante diximus, dicimus, damnamusque quod ante damnavimus. Alii non modo non damnabant quæ contra Catholicam Ecclesiam fuerant gesta, verum impudenter satis tueri nitebantur. Igitur dum hujusmodi dissensionibus Apostolica quateretur Ecclesia, relatum est Pontifici, memoratum virum Brunonem illius dissidii et scandali ducem atque signiferum fuisse. Quod ubi abbas Bruno audivit, temporis opportunitate captata, dixit ei : Inimici mei dicunt tibi, quia non te diligo et male de te obloquor : sed mentiuntur. Ego enim sic te diligo ut patrem ac dominum meum ; neminemque alium, te vivente, volo habere Pontificem, sicuti cum multis aliis tibi promisi. Audio tamen Salvatorem meum dicentem mihi[1] : Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Unde et Apostolus[2] : Si quis, inquit, non diligit Dominum JESUM, anathema sit. Debeo igitur diligere te ; sed plus illum diligere debeo, qui et te fecit et me : huic enim tanto amori nihil unquam præferendum est. Fœdus autem illud adeo fœdum, tam violentum, tam cum proditione factum, tam omni pietati religionique contrarium ego non laudo. Quis enim illud laudet, in quo violatur fides, Ecclesiæ libertas amittitur, sacerdotium tollitur, unicum et singulare ostium Ecclesiæ clauditur, multa ostia aperiuntur, per quæ qui intrat, fur est et latro ? Habemus canones, habemus sanctorum Patrum constitutiones ab Apostolorum temporibus ad te usque perductas. Via regia incedendum est, neque ab ea in aliquam partem declinandum. Apostoli illos omnes damnant, et a fidelium communione se jungunt, qui per sæcularem potestatem Ecclesiam obtinent. Laici enim quantumlibet religiosi sint, nullam tamen disponendæ Ecclesiæ facultatem sunt consecuti. Hæc enim Apostolorum constitutio sancta est, cui qui contradicit, Catholicus non est ; omnis autem qui hæresim tuetur, hæreticus est. Nemo hanc non esse hæresim dicere potest, quam sancta et Apostolica Ecclesia in multis Conciliis hæresim nominat, et cum suis auctoribus damnat ». At ista quæ Petrus de mutua allocutione Bruni sive Brunonis cum Paschale affirmat esse transacta, potius litteris quam ab eo præsente tractata fuere ; nam ipsæ S. Brunonis totidem verbis ad Paschalem datæ, eædemque prolixiores extant litteræ, una cum aliis ipsius litteris eodem argumento tunc datis ad episcopum Portuensem, quas ambas ex Cassinensi Bibliotheca deprompta hic totidem verbis reddere, et dicta repetere non pigebit, ut habeas eas sicut se habent :

30. « Paschali summo Pontifici Brunus pec-

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 44.

[1] Matth. x. — [2] I Cor. XVI.

cator episcopus, B. Benedicti servus, quod tanto domino et patri.

« Inimici mei dicunt tibi quia te non diligo, et quia de te male loquor, sed mentiuntur. Ego enim sic te diligo, sicut patrem et dominum diligere debeo, et nullum alium, te vivente, Pontificem habere volo, sicut ego cum multis aliis tibi promisi. Audio tamen Salvatorem meum mihi dicentem : Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Unde et Apostolus dicit : Si quis non diligit Dominum JESUM, sit anathema maranatha. Debeo igitur diligere te, sed plus diligere debeo illum qui te fecit et me : huic enim tanto amori nihil unquam præferendum est. Fœdus autem illud tam fœdum, tam violentum, cum tanta proditione factum, tam omni pietati et religioni contrarium ego non laudo : at vero neque tu, sicut pluribus referentibus audio. Quis enim illud laudare potest in quo fides violatur, Ecclesia libertatem amittit, sacerdotium tollitur, unicum et singulare ostium Ecclesiæ clauditur, aliaque multa ostia aperiuntur, per quæ quicumque intrat, fur est et latro ? Habemus canones, habemus sanctorum Patrum constitutiones a temporibus Apostolorum usque ad te. Via regia incedendum est, neque ab ea in aliquam partem declinandum. Constitutio tua et constitutio Apostolorum una est, et ipsa quidem multum laudabilis. Apostoli enim omnes illos damnant et a fidelium communione segregant, quicumque per sæcularem potestatem Ecclesiam obtinent. Laici enim quamvis religiosi sint, nullam tamen disponendi Ecclesiam habent facultatem. Similiter et constitutio tua, quæ de Apostolico fonte manavit, omnes illos clericos damnat et a fidelium communione separat, quicumque de manu laici investituram suscipiunt, et quicumque eis manum imponunt. Hæc namque Constitutio Apostolorum et tua sancta est, Catholica est : cui quicumque contradicit, Catholicus non est. Illi enim sunt Catholici, qui Catholicæ Ecclesiæ fidei et doctrinæ non contradicunt. Sicut econtra illi sunt hæretici, qui Catholicæ fidei et doctrinæ obstinato animo contradicunt. Hanc igitur tuam et Apostolorum Constitutionem, pater venerabilis iterum, confirma ; hanc in tua Ecclesia, quæ omnium Ecclesiarum caput est, palam et cunctis audientibus prædica. Hanc hæresim, quam tu ipse hæresim esse sæpe dixisti, Apostolica auctoritate damna, et mox videbis totam Ecclesiam tibi esse placatam ; mox omnes videbis ad tuos pedes confluentes, et in magna lætitia sicut patri et domino obedientes. Miserere Ecclesiæ Dei, miserere sponsæ Christi, et per tuam prudentiam suam recuperet libertatem, quam modo per te amisisse videtur. Ego autem illam obligationem, et illud juramentum, de quo jam superius diximus, parvipendo, neque pro ejus violatione minus unquam tibi obediens ero ». Sic hortatus eum rescindere quod per juramentum Henrico imperatori promiserat. Ad episcopum vero Portuensem sic scripsit :

31. « P. venerabili Portuensi episcopo, Brunus peccator episcopus, B. Benedicti servus, salutem.

« Audivimus quod quidam de fratribus nostris non solum non damnant ea quæ modo contra sanctam Ecclesiam facta sunt, verum etiam satis impudenter defendere conantur ; omnis autem, qui hæresim defendit, hæreticus est. Nemo autem hanc non esse hæresim dicere potest, quam sancta et Apostolica Ecclesia in multis Conciliis hæresim nominavit. Et illæ quidem specialiter dicuntur esse hæreses, quæ in Conciliis judicatæ et damnatæ sunt. Unde et Guibertus non immerito hæresiarcha dictus est, simulque cum suis sequacibus damnatus et excommunicatus. Quicumque igitur Catholicam Ecclesiam relinquentes ad partem Guiberti transierunt, et ejus impiam hæresim defendunt et tenent : eos hæreticos excommunicatos, et Apostolicis vinculis ligatos esse non dubium est. Qui vero excommunicati et ligati sunt, neque seipsos, neque alios vel solvere, vel ligare possunt ». Hucusque Epistola. Post hæc ipse idem hæc subjicit quæ sequuntur, his verbis : « Has litteras misi ego Portuensi episcopo, in quibus nullum alium hæreticum esse dixi, nisi eos tantum, qui hæresim defendunt et tenent, et eos quidem fugiendos esse judicavi, etiam si affectu parentum et oculorum et manuum eos diligamus. Dictum namque fuerat nobis, quod illi, qui impii regis prehensione capti fuerant, omnes præter paucissimos una et consona voce dicebant ; quod prædicavimus prædicamus : quod damnavimus, damnamus. Eos autem qui hoc dicunt, quis dubitat non esse Catholicos ? » Hucusque S. Bruni Epistola. Pergit vero Petrus Diaconus :

32. « Talis allocutio inter Pontificem et abbatem invidiæ et odii fomitem ministravit. Inter cætera vero quæ tunc Pontifex in abbatem Brunonem locutus est, ait : Nisi illum a monasterii administratione removero, ipse suis argumentis Ecclesiæ mihi regimen tollet. Quapropter eidem Bruno abbati direxit Epistolam, qua vetuit, ne ultra episcopus simul esset atque abbas : neque enim ultra ferre Apostolicam Sedem, episcopum aliquem monasterio præesse tam celebri. Fratribus etiam per Leonem Ostiensem episcopum et hujus cœnobii monachum litteras misit, mandans, ne ipsi viro ulterius obedirent, sed secundum Deum regulariter sibi abbatem eligerent : sin autem secus agerent, in omnibus monasterii cellis abbates ipse statueret ». Pergit Petrus dicere de tumultu tunc oborto contra Brunum, alium in suum locum abbatem subrogare studentem, monachis renitentibus ; ad quos S. Brunus : « Nolo, inquit, ut propter me inter vos et Romanum Pontificem scandalum oriatur, virgamque pastoralem super altare ponens : Accipite, inquit, virgam quam mihi tradidistis, absolutioneque fratribus facta, ad episcopatum suum rediit. Ubi in sancta conversatione usque ad Oderisii Secundi abbatis

tempora vivens, feliciter migravit ad Dominum pridie kalendas Septembris. Sepultus est in civitate Signina, in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis et Virginis Mariæ : ad cujus memoriam hodie quoque Dominus miracula patrare dignatur, ipsius intervenientibus meritis ». Hactenus Petrus.

33. *Paschalis suum factum damnans recusat ipse damnari.* — Cæterum quod ad Paschalem Pontificem spectat, sic comparatus erat, ut perperam a se factum excusaret potiusquam defenderet, imo postea etiam condemnaret, quod anno sequenti (ut suo loco dicetur) in Synodo abundantius præstitit. Verum in eos (ut vidisti) constanter egit, qui sibi ejusmodi judicium adversus Pontificem sumerent, cuiquam hactenus in Ecclesia inconcessum. Constat autem ipsum hoc anno, mox ut est regressus in Urbem, ad universum Catholicum orbem dedisse litteras de his quæ gesta essent, quibus se excusaret, quod ad evitanda imminentia mala et ad redimendam pacem Ecclesiæ ita cessisset ad tempus. Harum litterarum est mentio in Ivonis episcopi Carnotensis Epistola, reddita ad Henricum abbatem, qui ipsum de his antea consuluisset, ex qua, quomodo ab eo accepta fuerunt ista perperam facta Paschalis, intelliges; sic se habet [1] :

34. « Ivo Dei gratia Carnotensis Eccclesiæ minister Henrico abbati Angeliacensis monasterii, salutem et mutuum orationum munus.

« De investituris Ecclesiarum, quas laici faciunt, sententiam præcedentium Gregorii et Urbani, quantum in me est, laudo atque confirmo. Quocumque autem nomine talis pervasio proprie vocetur, eorum sententiam, qui investituras laicorum defendere volunt, schismaticam judico. Nec ista contra domnum papam dico, quia quibusdam litteris mihi scripsit, se coactum fecisse quod fecit, et adhuc se prohibere quod prohibuit, quamvis quædam nefanda quibusdam nefandis scripta permiserit. Et quia verenda patris debemus potius velare quam nudare [2] : familiaribus et charitatem redolentibus litteris admonendus mihi videtur, ut se judicet, aut factum suum retractet. Quod si fecerit, referamus Deo gratias, et gaudeat nobiscum omnis Ecclesia, quæ graviter languet, dum caput ejus laborat tanta debilitatum molestia. Si autem in hoc languore insanabiliter ægrotaverit, non est nostrum judicare de summo Pontifice. Habemus enim Evangelicam sententiam, quæ securos nos facit [3] : Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi : quæ dicunt, servate et facite : secundum vero opera eorum nolite facere. Vult enim hæc sententia, præcepta præsidentium ad cathedram pertinentia obedienter impleri (etiamsi tales sint quales erant Pharisæi), non eos factiosa conspiratione a suis sedibus removeri. Si vero ea præcipiant quæ sint contra doctrinam Evangelicam vel Apostolicam : ibi non esse eis obediendum, exemplo docemur Pauli Apostoli [1], qui Petro sibi prælato non recte incedenti ad veritatem Evangelii, in faciem restitit, non tamen eum abjecit. Ubi enim succumbunt humana judicia, divina est expetenda misericordia : quatenus insitorum conservata pace ramorum, et ipsi qui præcisi sunt unitati Ecclesiæ studeant reformari, et insitorum ramorum societate lætari : alioqui nec præcisi inferentur, nec inserti fructificare aut florere in tanta turbinum concussione permittentur. Hæc de proposita quæstione respondeo, majorum sententiis non præjudicans quæ pacis Ecclesiæ consulant ». Hæc Ivo, qui spiritu charitatis, quæ operit multitudinem peccatorum, capitis vulneri sic mederi laborat, ut si fieri possit, absque chirurgo ferro ipsum perfecta sanitas consequatur.

35. *De Paschale inter episcopos altercatio et maxime inter Ivonem et archiepiscopum Lugdunensem.* — Contra vero, alii zelo offensæ Ecclesiæ æstuantes indictum acriter capiti vulnus haud ejusmodi esse putarunt, ut leni olei possit unctione curari : cum præsertim res esset agenda adversus sacrilegum, furore flagrantem adolescentem imperatorem et alios principes in ipsum cupientes ; sed opus esse obstrepente tubarum sacerdotalium clangore, ad martyrium convocare fideles potius, quam tale probrum in Ecclesia tolerare. Fuit ex eis inter alios Joannes archiepiscopus Lugdunensis, Galliarum primatem agens, qui ad hoc omnium sibi subjectarum provinciarum episcoporum convocandum putavit esse Concilium, ad quod inter alios eumdem qui supra vocavit Ivonem, significans in eo tractandum esse de fide atque laicorum investituris, sed litteris ipse se excusans ire noluit, negans se ad hæc præstanda teneri. Quibus de investituris; per Paschalem papam concessis, ejusmodi disputationem intexuit pro Paschali, ubi de jure primatus antea plura disseruisset, hæc subdens [2] :

36. « Præterea, quia in hoc Concilio de investituris laicorum, quas quidam inter hæreses computant, tractare disponitis : potius pudenda patris nostri nudabitis, quæ publicanda non essent in Geth nec in compitis Ascalonis [3], deridenda exponetis, quam post dorsum ea velando, benedictionem paternam vobis acquiratis. Quod enim propter vitandam populi stragem paterne in se admisit summus Pontifex, coegit necessitas, non probavit voluntas. Quod inde constat, quia postquam evasit periculum, sicut ipse quibusdam nostrum scripsit, quod jusserat jussit, quod prohibuerat prohibuit : quamvis quibusdam nefandis urgente periculo quædam nefanda scripta permiserit. Sic Petrus trinam negationem trina confessione purgavit [4], et Apostolus mansit. Sic Marcellinus papa deceptus a profanis, coram profano thurificavit, et tamen a fratribus minime judicatus, post paucos dies martyrio coronari promeruit. Sic

[1] Ivo Ep. CCXXXV. — [2] Genes. IX. — [3] Matth. XXIII.

[1] Galat. II. — [2] Ivo Ep. CCXXXVIII. — [3] 2. Reg. I.— [4] Joan. XXI.

Aaron in eremo [1], moram faciente Moyse in monte, propter importabilem populi seditionem vitulum fusilem fieri permisit, quem populus insipiens adoravit, cum tamen non esset seductus a populo, ut Dominum esse crederet, vel divinæ culturæ reverentiam ei exhiberet. Meruit tamen veniam tantus excessus, et Domino jubente, per manum Moysi ad summum sacerdotium est sublimatus. Sic Moyses ipse, qui cum Domino loquebatur sicut ad amicum amicus, Dominum tamen offendit, cum propter murmur populi dicentis [2] : Numquid poterit nobis ejicere aquam de petra hac? dubitare coactus est, et aquam cum disceptatione a Domino postulare. Sic Doctor Gentium, qui in synagogis publice clamabat [3] : Circumcisio nihil est : et Christus nihil vobis proderit, si circumcidamini, propter scandalum Judæorum circumcidi permisit Timotheum [4], ut hac condescensione Judæos lucrifaceret. Hæc infirma probabili necessitate, vel provida dispensatione passi sunt summi et sancti viri, Deo bene utente malis nostris : ut per hoc doceret eos seipsos agnoscere quatenus discerent infirma sua sibi adscribere, et bona sibi collata ad Dei gratiam referre. Nec ad hoc ista scripta sunt ut in exemplum vivendi ducantur, sed ut ex lapsu majorum discant timere minores, ne similes lapsus incurrant; et si forte ceciderint, summa celeritate resurgant.

37. « Quod si papa adhuc in Teutonicum regem debitam severitatem non exercet, credimus quia consulte differt secundum quorumdam doctorum judicia, qui consulunt quædam admittenda pericula, ut possint vitari majora. Unde dicit Augustinus in tertio libro contra Parmenianum Donatistam [5] : Hoc sanitas observat Ecclesiæ, ut cum quisque fratrum, id est, Christianorum, intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, aut anathemate dignus habeatur : fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est. Atque id cum ea dilectione fiat, de qua ipse Apostolus alibi præcipit dicens [6] : Ut inimicum eum non existimetis, sed corripite ut fratrem. Ut satis ostendit, cum metus iste non subest, sed omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cujusque crimen notum est et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinæ. In qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conservatio charitatis. Tunc autem hoc sine labe pacis et unitatis, et sine læsione frumentorum fieri potest, cum congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine quod anathematizatur aliena est. Nec enim potest esse salubris in multis correptio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat quam dolor et gemitus : ut per illud signum, quod Ezechieli [1] sancto revelatur, illæsi evadere ab illorum vastatione mereantur. Si quis enim frater in aliquo cæteris dissimili crimine nominatur, et revera si contagio peccandi multitudinem invaserit, divinæ disciplinæ severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis et inania sunt et perniciosa, atque sacrilega, quia et impia et superba fiunt, et plus turbant infirmos bonos, quam corrigant animosos malos.

38. « Ad hæc non videtur nobis utile consilium, ad illa Concilia convenire, in quibus non possumus eas personas, contra quas agitur, condemnare vel judicare; quia nec nostro, nec ullius hominum probantur subjacere judicio. Unde nos constat esse immunes, si facta eorum oris gladio ferire formidamus, cum ipse Mediator obedire eis præcipiat, etsi tales sint quales erant Pharisæi, si ea quæ ad cathedram pertinent recte præcipiant, ea vero quæ contra cathedram faciunt minime faciant. Ex quibus omnibus hoc constare videtur, quatenus feminalia sacerdotalia pudendis supponamus, ne verenda nostra deridenda insidiatoribus nostris exponamus, et unde quærimus reformare Ecclesiæ fortitudinem, in majorem incurramus debilitatem. Hæc dicentes, non instruimus prudentiam vestram, sed excusamus innocentiam nostram, qua et principales Ecclesiæ claves nolumus potestate sua privare, quæcumque persona vices Petri habeat, nisi manifeste ab Evangelica veritate discedat. Hæc dicentes, non tollimus quin possint quique metropolitani episcopos secundum jus antiquum convocare, provincialem Synodum, salva reverentia Romanæ Ecclesiæ, celebrare. Quæ si ad præsens non potest satanam sternere sub pedibus suis, non obviabit tamen salubribus dispositionibus vestris, in quibus secundum quod in prætaxato libro legitur : Quisquis vel quod potest arguendo corrigit, vel quod corrigere non potest salvo pacis vinculo excludit, vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat : hic est pacificus, et ab isto maledicto quod Scriptura dicit [2] : Væ his qui dicunt quod nequam bonum est, et quod bonum est nequam, qui ponunt lucem tenebras et tenebras lucem, qui ponunt quod amarum est dulce, et quod est dulce amarum : omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. His Catholicorum Patrum terminis contenti, quæ possumus secundum decreta Patrum, salvo charitatis vinculo, corrigere volumus; quæ autem corrigere non possumus, usque ad messem si necesse sit, Domino docente, tolerare decrevimus.

39. « His verbis excusatos nos credimus, quod a laceratione domini papæ linguas nostras reprimimus, et si quid contra sententiam suam suorumque prædecessorum de remissis Germanico

[1] Exod. XXXII. — [2] Num. XX. — [3] Gal. V. — [4] Act. XVI. — [5] Aug. contra Ep. Parmen. l. III. c. 2. — [6] Thess. III.

[1] Ezech. IX. — [2] Isai. V.

regi investituris fecisse videtur, filiali charitate excusamus. Non enim prævaricator est legis, qui delinquit in legem aliqua fallente surreptione, vel impellente necessitate; sed qui legem impugnat studiose, et delictum suum non curat agnoscere. Unde hunc excessum ejus non tantum non accusamus, sed dictante ratione approbamus, si imminente strage populi, paterna charitate, cum nonnullo vulnere suo se tantis periculis voluit objicere, ut majoribus morbis posset sincera charitate subvenire. Nec ipse primus, nec solus factus est dispensator Dominicorum præceptorum, quia mediator Dei et hominum, cujus vita in terris disciplina fuit morum, primo præcepit discipulis, ut non ferrent sacculum neque peram, quia tunc urgebat nulla necessitas. Imminente vero tempore passionis suæ, sciens eos penuriam panis passuros cum transirent de loco in locum, temperavit præceptum, dans eis licentiam ut ferrent peram et sacculum, non jam imperans (obtemperans) cupiditati, sed indulgens necessitati. Ita cum hæreses diversi generis pullularent per diversas partes mundi, ut Catholici territi severitate sententiæ hæreticorum seductiones caverent, severissime præceptum est, ut revertentes ab hæresi, vel clerici non fierent, vel clerici non manerent. Pro cujus rigore decreti, cum Ecclesia maxima damna pateretur, prudens discretio religiosorum voluit et docuit mutandam esse sententiam; et ab hæresi revertentes et Catholicam unitatem profitentes fraterne suscepit, et in honoribus suis manere concessit: judicans melius esse, ut fieret aliquod vulnus in cortice matris arboris, quod charitas sanaret, quam Ecclesia de omnibus quos posset sua membra non colligeret.

40. « Postremo, quod quidam investituram hæresim vocant, cum hæresis non sit nisi error in fide. Sicut enim fides cordis est ad justitiam, oris autem confessio ad salutem: ita hæresis error est ad impietatem, professio vero ejusdem erroris est ad perniciem; et fides et error ex corde procedunt. Investitura vero illa, de qua tantus est motus, in solis est manibus dantis et accipientis, quæ bona et mala agere possunt, credere vel errare in fide non possunt. Ad hæc si investitura hæc hæresis esset, ei renuntians sine vulnere ad eam redire non posset. Videmus autem in partibus Germaniarum et Galliarum, multas honestas personas, purgato isto nævo per quamlibet satisfactionem, pastorales virgas reddidisse, et per manum Apostolicam refutatas investituras recepisse. Quod summi Pontifices minime fecissent, si in tali investitura hæresim et peccatum in Spiritum sanctum latere cognovissent. Cum ergo ea quæ æterna lege sancita non sunt, sed pro honestate et utilitate Ecclesiæ instituta vel prohibita, pro eadem occasione ad tempus remittuntur pro qua inventa sunt: non est institutorum damnosa prævaricatio, sed laudabilis et saluberrima dispensatio. Quod cum multi minus studiosi minime attendant, ante tempus judicant, spiritus mobilis et spiritus immobilis non intelligentes differentiam. Si quis vero laicus ad hanc prorumpit insaniam, ut in donatione et acceptione virgæ putet se tribuere posse sacramentum, vel rem sacramenti Ecclesiastici, illum prorsus judicamus hæreticum, non propter manualem investituram, sed propter præsumptionem diabolicam. Si vero congrua volumus rebus nomina dare, possumus dicere quod manualis illa investitura per laicos facta, alieni juris est pervasio, sacrilega præsumptio, quæ pro libertate Ecclesiæ et honestate, salvo pacis vinculo si fieri potest, funditus abscindenda est. Ubi ergo sine schismate auferri non potest, cum discreta reclamatione differatur. Nihil enim tali pervasione demitur sacramentis Ecclesiasticis, quominus sancta sint, quia apud quoscumque sunt, ipsa sunt, sive apud eos qui intus, sive apud eos qui foris sunt. Hæc scripsimus dilectioni vestræ, parati refelli sine contumacia, si melius his quæ scripsimus nos docuerit prudentia vestra, quod munitum sit scriptura canonica ». Hactenus Ivo ad Lugdunensem archiepiscopum, qui ad eum rescribens, asserta ab illo multa refellit, et omittamus ea quæ ad jura primatum spectant in sibi subditos episcopos ad Concilium convocandos: de his quæ Ivo dixerat, reges non posse ab episcopis condemnari vel judicari, ita scribit dicens[1]:

41. « Quod si reges aut imperatores a pontificali judicio eximere tentaveris, recurre ad magnum imp. Constantinum, qui in Nicæno Concilio, præsente papa Silvestro, per legatos hujusmodi verba legitur habuisse: Vos, inquit, episcopi a solo Domino judicandi estis. Non ait: Ego et vos a solo Domino judicandi sumus. Cum enim solos excludit episcopos, se proculdubio et omnes reges Ecclesiasticos subdit judicio. Numquid culpas factum clarissimi doctoris Ambrosii, qui Theodosium imp. ob suam culpam excommunicavit? Numquid incusas Gregorium Septimum, qui regem Henricum ob sua scelera damnavit? Addidisti te vereri, ne forte patris nostri pudenda in colloquio nostro revelarentur, timuisti certe ubi non erat timor. Malumus enim absque dubio cum pietate verecundorum filiorum benedici, quam cum inverecundia irreverentis filii maledici. Atque utinam ipse pater pudenda (ut dicis) ista pro voluntate nostra conlegi pateretur! Causatus es præterea periculosa tempora; causatus es adversariæ partis robur ac multitudinem; causatus es nostræ partis debilitatem ac paucitatem. Et profecto quanto periculosiora sunt tempora, tanto fortius servis Dei est annitendum, ne cum abundante iniquitate refrigescit charitas multorum, refrigescat et paucorum. Nonne recordaris, quod paucis discipulis Christus dixerit[2]: Confidite, inquit, ego vici mundum? Si ergo doces diffidendum, victoriam mundi prædicas, et Christi victoriam pro-

[1] Apud Ivo. Ep. CCXXXIX. — [2] Joan. XVI.

sternis. Novum et inauditum philosophandi genus, hortari contra fortes timidos, contra importunos desides, fieri in bello fugaces, in pace vero audaces, in periculo securos, in securitate providos. Detestabilis magister navis, qui in tranquilla serenitate artis suæ fastigium exercet, in tempestate vero clavum et cætera armamenta remittit. Ne verearis, frater; bonum semen seminavit Christus in agro suo : noli superseminare zizania, quæ ultro crescunt, et bonum semen suffocare nituntur. Multiplicatur numerus malorum, abundant filii diffidentiæ; sed potens est Christus suos confortare et adversarios prosternere. Quid enim ait Apostolus [1]? Omnia enim possum in eo qui me confortat. Numquid in eo solo erat Christus? Numquid in eo solo omnia poterat? Credimus et confitemur, quia in omnibus et singulis fidelibus omnia potest : Ecce ego, inquit [2], vobiscum sum omnibus diebus.

42. « Quod autem eos arguis, qui investituras Ecclesiasticarum dignitatum per laicos factas inter hæreses computant : non satis efficaciter facere videris. Quamvis enim sicut Catholica fides in corde, ita et hæreticus error in corde maneat : tamen sicut ex Catholicis operibus Catholicum sentimus, ita ex hæreticis operibus hæreticum cognoscimus. A fructibus enim eorum, inquit Dominus, cognoscetis eos; et unaquæque arbor ex fructu suo cognoscitur. Et licet exteriores investituras per laicos factas non satis proprie hæresis nomine censeamus : sentire tamen, ac defendere fieri debere, indubitata hæresis est ». In his resolvitur omnis quæstio, quando in hoc peccasse hæresis sit, cum videlicet, investituras a laicis jure dari, ut dogma defenditur; quo sensu reperiuntur esse locuti sancti Pontifices, et alii, qui eam opinionem hæresim esse dixerunt, et hæreticos dici debere, qui eam essent secuti sententiam. At huic assertioni Paschalis cum semper, ut vidimus, fuerit adversatus : procul abest ut hæreticus dici potuerit, quamvis investituras ex causa concesserit. Sed de his rursum inferius.

43. Ex his plane satis apparet, quod sicut Romæ, ita et in provinciis altercatum, aliis pro Paschali papa in excusationem ipsius laborantibus, aliis ex adverso surgentibus, non t m in Paschalem Pontificem, qui idem ipse, ut vidisti, est detestatus quod fecerat, et paratum se emend re, ad diversos jam (ut audisti ex Ivone) episcopos scripserat, quam adversus regem Henricum, quem excommunicandum esse clamarent. Quod tamen anno sequenti in diversis provinciis esse factum in diversis Conciliis, suo loco dicetur. Porro quod ad Ivonem spectat, ipsum acquievisse scriptis a Joanne archiepiscopo Lugdunensi, inde sumimus argumentum, quod cum in fine suæ Epistolæ Joannes ista posuerit : Hæc tuæ dilectioni sub brevitate rescripsimus, adversus quæ si quid parare volueris sive cominus sive eminus, audire et respondere parati sumus. Ipse nihil respondisse reperitur : imo (quod in aliis hactenus non fecisset) adversarii Epistolam perire nolens, cum suis consuit, ut cum eis perpetuo servaretur, judicans illam dignam memoria sempiterna.

44. *Henricus ubique damnatus.* — Porro languescente capite, nequaquam pariter cum eo infirmata sunt omnia simul membra, sed mirum in modum adversus proditorem et sacrilegum principem insurrexere ipsi legati potissimum, qui in diversis provinciis vice Pontificis munere legationis Sedis Apostolicæ fungebantur. Inter quos sicut Romæ Joannis cardinalis episcopi Tusculani (ut vidisti) virtus enituit, ita in Oriente Cononis sive Cunonis cardinalis episcopi Prænestini legatione fungentis ingens animi fortitudo pluribus exemplis est declarata. Qui ubi Hierosolymis existens hæc audivit, nulla interposita mora, collecto ibi hoc anno Concilio, Henricum ut impium, dirum, sacrilegumque tyrannum, anathemate condemnavit : moxque advolans in Occidentem, eodemque legationis munere Græciam Borealesque lustrans circumquaque provincias, in singulis collecta Synodo, ubique eumdem Henricum anathemate perculit. Constant hæc ipsa ex Actis ultimi sub Paschale celebrati Concilii Lateranensis, ubi ista leguntur [1] : « Et dominus Prænestinus consequenter subjunxit, qualiter pro sedis illius legatione Hierosolymis audierit regem Henricum post sacramenta, obsides, et oscula, in ipsa B. Petri Ecclesia dominum papam tenuisse captum, indigne tractatum, potiora Ecclesiæ membra, cardinales videlicet, exutos, tractos, et male tractatos : nobiles quoque Romanos occisos et captivos, et populorum stragem factam, et audiens ingemuerit, et pro hujusmodi facinoribus, Ecclesiæ Hierosolymitanæ consilio, zelo Dei animatus, excommunicationis sententiam in regem dictavit, et eamdem in Græcia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, Francia, in quinque Conciliis, consilio prædictarum Ecclesiarum renovando confirmavit, etc. » Quæ omnia voluit per eumdem Paschalem Pontificem in dicto Lateranensi Concilio confirmari, de quo suo loco dicturi sumus. Summam itaque in tanto naufragio Romanæ Ecclesiæ ex sacerdotali constantia Conon sibi gloriam comparavit, laudemque peperit immortalem. Ita Deo mirabili modo operante, ut quod deficit in capite robur, in cohærentibus membris magis ac magis accreverit ad alligandum perfidum regem in compedibus anathematis, et nobiles ejus in maledictionibus sempiternis, ut anno sequenti dicetur.

45. *Obitus Boamundi principis Antiochiæ.* — Quod autem superius obiter facta est mentio obitus Boamundi principis laudatissimi, in his præsertim quæ spectant ad militarem fortitudinem, non pertranseat is absque memoria antiquæ laudis ejus monimentis perpetuis consignatæ. Vetus

[1] Phil. iv. — [2] Matth xxviii.

[1] Ursp. an. Dom. 1116.

etiam Chronicon Romualdi archiepiscopi Salernitani, eodem anno ejus recenset obitum. Petrus Diaconus quoque sub iisdem Paschalis papæ pressuris Boamundum diem obiisse testatur [1]. Sepultus fuit Canusiæ in Apulia, in Ecclesia S. Sabini; ad cujus sepulchrum ejusmodi hactenus inscriptiones in tabulis æreis leguntur, ut ferebant pedestres musæ hujus temporis infelicis :

Magnanimus Syriæ, jacet hoc sub tegmine princeps,
Quo nullus melior nascetur in orbe deinceps.
Græcia victa quater, pars maxima Parthia mundi
Ingenium et vires sensere diu Boamundi.
Hic acie in dena vicit virtutis habena,
Agmina millena, quod et urbs sapit Antiochena.

In januis autem æreis ista :

Unde boat mundus, quanti fuerit Boamundus
Græcia testatur, Syria dinumerat.
Hanc expugnavit, illam protexit ab hoste,
Hinc rident Græci, Syria, damna tua.
Quod Græcus ridet, quod Syrus luget, uterque
Juste vera tibi sit, Boamunde, salus.

Ex alio latere :

Vicit opes regum Boamundus, opesque potentum,
Et meruit dici nomine jure suo.
Intonuit terris, cui non succumberet orbis?
Non hominem possum dicere, nolo Deum,
Qui vivens studuit, ut pro Christo moreretur,
Promeruit quod ei morienti vita daretur.

Rursum utrimque distichon :

Hoc ergo Christi clementia conferat isti.
Militet ut cælis suis hic athleta fidelis.

Ex alia parte :

Intrans cerne fores, videas quid scribitur, ores
Ut cælo detur Boamundus, ibique locetur.

Deorsum vero :
Melfix Campan. Rogerius fecit has januas et candelabrum. At de Boamundo hactenus, cui successit filius, itidem Boamundus nuncupatus, sed non ita felix, sicut nec fortis : de quo consule Willelmum Tyrium.

46. *Berytus et Sidon captæ.* — Hoc eodem anno (quod ad res Orientales spectat) vicesima tertia mensis Aprilis Berytus capitur a Balduino. In fine vero ejusdem anni, nempe decima nona mensis Decembris, Sidon adjumento Danorum et Norvegiæ regis classis ab eodem rege Balduino capitur. Qua capta Dani cum sociis victores ad propria reversi sunt. Hæc autem Tyrius pluribus narrat [2].

47. *De certitudine resurrectionis miraculum.* — Demum vero claudamus præsentem annum egregio et probe testato divino miraculo, ab ejusdem temporis scriptore in lucem prodito. Hoc nempe anno quid mirandum acciderit in Leodiensi monasterio, Rupertus abbas Tuitiensis, fama celebris, ita narrat in Commentario quem tunc scribebat de Divinis officiis, istis verbis [1] : « Sed ecce, inquit, dum hæc scribimus, jucundo per quemdam fratrem nostrum gratia resurgentis nobis arridet miraculo. Testor illam beatam ac deliciosam noctem, in qua Christus ab inferis victor ascendit, me nihil super hoc mentiri ; nisi ille tam sacrilegus sit, ut de ejusmodi re quidpiam fingere ausus fuerit, quod vita ejus, vel propositum, omnino prohibet vel suspicari. Fratris tamen ejusdem nomen tacebitur, quoniam et hoc obnixe precatur. Nam factum quidem lucere coram hominibus cupit, ut glorificetur Pater qui est in cælis ; se autem videri non vult, nec suis reputari meritis miraculum, cujus sola Dei gratia (quo judicio nescimus) operatrix est. Res hujusmodi est :

48. « Hoc sancto Paschæ sabbato, quo cereo (de cujus quoque præconiis superius aliqua diximus) annus ab Incarnatione Domini millesimus centesimus undecimus inscriptus est, in Ecclesia S. Laurentii ad præcedentes ejusdem diei matutinos, exstinctis de more cunctis luminaribus, dum eorum ultimum extingueretur, et ad canticum Evangelii hæc antiphona a domino abbate Berengero imponeretur : Mulieres sedentes ad monumentum, ecce repente ante pedes illius projectum cecidit ipsius, quo firmiter substrictus erat, cingulum. Ille solutum esse et cecidisse suspicatus, quod tamen mirum fuisset, quia non delapsum fuerat, neque circum crura pedesque descenderat, sed ante pedes, quasi projectum (ut dictum est) exiliverat, inclinavit se, ut tollens illud rursum sese accingeret. Cumque manus injecisset, ut illud sibimet circumdaret : nodum, ut erat fortiter astrictum, non cedere sibi, ultra quam dici potest, admiratus est. Intendenti, et secum cum stupore magno reputanti quidnam hoc sibi vellet, ecce vox facta est, et sibilum tanquam auræ tenuis audivit dicentem sibi :

Sic potuit clauso Christus prodire sepulcbro.

Siquidem hæc (ut ipse referens testatus est) admiratio mentem ejus persæpe subibat, quomodo verum Domini corpus (unde ipse nullatenus dubitabat) clauso resurgere monumento, clausis potuit januis ingredi ad discipulos. Mox ergo illi ad memoriam simile illud rediit, quod Augustinus refert in libro de Civitate Dei factum per quamdam Petroniam clarissimam feminam, quæ mirabiliter ex magno atque diutino, in quo medicorum adjutoria cuncta defecerant, dolore sanata est. Hæc a quodam Judæo dixit sibi fuisse persuasum, ut annulum capillitio vinculo insereret, quo sub omni

[1] Petr. diac. Chr. Cass. l. IV. c. 11. — [2] Will. Tyr. de bell. sacr. l. XI. c. 13. 14.

[1] Ruper. abb. de Divin. off. l. VIII. c. 4.

veste ad nuda corporis cingeretur, qui annulus haberet sub gemma lapidem in renibus inventum bovis. Hoc alligato quasi remedio, ad sancti martyris Stephani limina veniebat. Sed profecta a Carthagine, cum in confinio fluminis Bagradæ in sua possessione mansisset, surgens ut iter perageret, ante pedes suos illum jacentem annulum vidit, et capillitiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentavit. Quam cum omnino suis nodis firmissimis, sicut erat, comperisset adstrictam, crepuisse atque exilivisse suspicata est. Qui etiam ipse cum integerrimus fuisset inventus, futuræ salutis quodammodo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumpsit, atque illud vinculum solvens simul cum eodem annulo projecit in flumen. Non credant hoc, inquit idem Augustinus, qui etiam Dominum JESUM per integra virginalia matris enixum, et ad discipulos clausis ostiis fuisse ingressum non credunt.

49. « Comparentur nunc duo hæc tam insignia divinæ pietatis miracula, recens hoc, quod hominem cingulum renum ejus firmiter obstrictum et indissolutum transiit et exilivit; et illud antiquius, quod zonæ insertus, nodo integro persistente erupit annulus. Nescio quid mirer amplius, nisi quod hic pariter (ut supra dictum est) vox divinitus audita est :

Sic potuit clauso Christus prodire sepulchro.

Hoc igitur, ubi accepi (mane quippe, ubi primum loquendi copia fuit, duobus tantum fratribus, quorum unus extiti, attonitus adhuc frater ille rem gestam retulit, obnixe postulans ut creditum nobis secretum nunquam cum suo nomine proderemus) ubi, inquam, hoc accepi, tanquam meis maxime oblatum a Deo usibus miraculum lætus arripui. Siquidem eadem nocte et eamdem paululum ante horam qua illud accidit, supradictam similitudinem ruminare cœperam, scilicet quod hi qui fidei resurrectionis detrahunt, et ideo non veram carnis naturam credunt resurrecturam, quia Dominus clauso sepulchro surrexit, vel quia clausis ad discipulos ingressus est januis ; similes sunt illis, qui terram quam inspexerant detraxerunt apud filios Israel, dicentes : Terra quam lustravimus, devorat habitatores suos. Non igitur importune longior nunc trahitur sermo de resurrectionis gloria, etc. » Hæc Rupertus abbas, tunc monachus sub Berengero sive Berengario abbate in monasterio S. Laurentii, in monte Leodii constituto, ut ipse testatur in Epistola nuncupatoria ad Cunonem abbatem Sigebergensem, ante Commentarium in Genesim posita, qui Berengario moriente abbate ab eodem commendatus fuit eidem Cunoni, cujus præfecturæ anno duodecimo, quem notat fuisse annum Redemptoris millesimum centesimum decimum septimum cum Indictione decima, suos cœpit a se scriptores edere Commentarios, sub ejus vivens patrocinio a persecutione falsorum fratrum invidia tabescentium. Felix progressus, sed non inoffenso penitus pede : nam in errorem illum impegit incaute, quo asseruit, in sacratissimo Eucharistiæ sacramento ita inesse vere ipsum integrum corpus et sanguinem Christi, ut tamen substantia ipsa panis et vini etiam integra remaneret [1]. Qui error damnatus est in Concilio Lateranensi sub Innocentio papa Quarto. Porro quod spectat ad lucubrationes ipsius, numerat ipse eas in Epistola nuncupatoria ad eumdem Cunonem jam creatum episcopum Ratisponensem, conscripta ultimo loco, cum primitias laboris sui diutius apud se retentas eidem dedicat libros hoc anno scriptos de Divinis officiis. At hæc de Ruperto ad institutum satis.

[1] Ruper. Abb. in Exod. l. II. c. 10. in fin.

Anno periodi Græco-Romanæ 6604. — Anno Æræ Hispan. 1149. — Anno Hegiræ 505, inchoato die 10 Julii, Fer. 2. — Jesu Christi 1111. — Paschalis II papæ 13. — Henrici V reg. 6. imp. 1. Alexii Comneni imp. 31.

1. *Henricus Germaniæ rex Romam pervenit.* — A num. 1 ad 45. Baronius fuse narrat, quæ hoc anno Romæ, quo illuc Henricus imp. adventavit, contigere. Quare his tantum addo, quæ in Vita Paschalis II Pandulfus Pisanus hanc in rem refert : « Susceptus a summo Pontifice non prius Ecclesiam intrare voluit, quam eam suo jure suoque dominio a suis fidelibus detineri vidisset. Deliberata est itaque ei Ecclesia, et omnes munitiones circumquaque sitæ : et in hac deliberatione obsides dedit, videlicet nepotem suum et alios barones, ostendendo fidem servaturum, quam penitus male

servavit. Dominum papam Paschalem dolo et fraude, cum episcopis et cardinalibus, cæterisque ordinibus, et cum proceribus quammultis apprehendit : de aliis vero maximas strages fecit : clericos vero, archipresbyteros, presbyteros expoliavit, planetas et thymiamata eis auferendo : et proprias vestes, ex quibus vestiti erant, minime dimittebat, nec etiam subtalaria atque femoralia eis habere permittebat. Hæc vero acta sunt mense Februarii, II idus, anno Dom. Incarnationis MCXI, Indict. IV, eadem namque die Dominica, qua legebatur Evangelium : Assumpsit Jesus duodecim, etc. Et ait illis : Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis, quoniam tradetur gentibus et illudetur, et flagellabitur, et conspuetur.

2. *Paschalem II captivum detinet.* — Ascensio ista descensio fuit : quoniam ut Dominus a malignis perpessus est injuriam, sic et iste a Barbaris malitiose captus est. Consummata sunt in Christo, quia a Prophetis prænuntiatum est eum passurum Hierosolymis : in isto, quoniam jam multis vicibus dictum erat non iturum ; si vero ivisset, non prius rediturum quam omnia quæ vellet faceret. Traditus fuit videlicet a suis, et non ab extraneis : flagella multaque opprobria diu ab eis perpessus est. A prædicto namque die, videlicet a II idus Februarii usque in V kal. Maii, devotus Dei Pontifex multis est affectus cruciatibus ».

3. *Ab eo coronatur imperat.* — Verum loco *V kal. Maii*, legendum *V idus Aprilis*, ut habet Malmesburiensis lib. 5, pag. 167, qui ait narrare se gesta in coronatione Henrici imp. ex Davide Scoto Bancorensi episcopo tunc vivente, et a partibus ejusdem imperatoris stante. Cum enim, ut habet idem Malmesburiensis, *Henricus* coronatus fuerit *VI idus Aprilis Dominica*, QUASI MODO GENITI, id est Dominica in Albis, quæ hoc anno incidit in V idus Aprilis, non vero in *IV idus Aprilis*, ut errore librariorum ibidem legitur, manifestum est, ultra diem illum Paschalem II ab imperatore detentum non fuisse, et locum præfatum eo quo diximus modo corrigendum. Corrigendus est alter ejusdem Malmesburiensis locus, qui est de concessione investiturarum a papa imperatori facta : « Privilegium et conventionem violenta trium septimanarum captione a papa extorta veraciter inseram » ; loco enim *trium septimanarum*, legendum *octo septimanarum* ; Pandulfus quippe in Vita Paschalis II refert eum II *idus Februarii* captum fuisse, die sc. XII ejusdem mensis, indicatque Dominicam Quinquagesimæ cum illo die concurrisse, cum dicat hæc accidisse « die Dominico, quo legebatur Evangelium : Assumpsit Jesus XII discipulos », a quo die ad Dominicam in Albis fluxere septimanæ octo, non vero tres. Ex quibus emendandus etiam Petrus Diaconus, a Baronio num. 14 laudatus, lib. 4, cap. 41, ubi ait Paschalem II *in ergastulo* fuisse *sexaginta et unum dies*, ut numeranti patet. Scriptum erat in apographo LVI *dies*, et librarius legit LXI *dies*. Norunt enim qui in Mss. legendis versati sunt, numerum X cum numero V a librariis sæpe confusum fuisse. Mitto alios errores minoris momenti, qui cubant in aliquibus aliis locis a Baronio, qui arbitratus est Henricum *idibus Aprilis* imperatorem coronatum esse, hoc anno recitatis ; sed eum præterire non possum, qui extat in Chronico Urspergensis, dum de Henrici imp. coronatione verba facit, et quidem ex citato a se Davide Scoto ; postquam enim retulit Paschalem II detentum fuisse, subdit : « His ita in Dominica Quadragesimæ transactis », loco enim *Quadragesimæ* , legendum *Quinquagesimæ*. Cum vero postea asserit, Paschalem II *post octavas Paschæ* Henricum coronasse imperatorem, non discrepat a Malmesburiensi, qui tradit id factum in Dominica in Albis, seu in die octava Paschatis, quia *post octavas Paschæ*, idem est ac *in octavis Paschæ*, sicut *post diem tertium*, idem sæpe significat ac *die tertio*, ut alibi demonstravi. Porro *David Scotus* in aulam ab eodem imperatore adscitus, hujus expeditionis seriem tribus libris scripsit, ut prodit Urspergensis, qui addit Henricum sibi eum capellanum assumpsisse. Quare non mirum si Malmesburiensis laudatus moneat Davidem « in regis gratiam, magis quam historicum deceret, proclivem fuisse ». Sed illa Historia vel periit, vel adhuc in tenebris latet.

4. *Quinto idus Aprilis.* — His ita juxta criticæ regulas discussis perspicuum est, Labbeum in Chronico recte observasse Robertum de Monte in germano suo Chronico diem coronationis Henrici imp. annotasse, dum Bullam Paschalis II eodem die datam recitat. Hæc Roberti verba : « Die Paschæ Henrico in imperatorem coronato, tradidit ei post lectum Evangelium papa Paschalis, qui et Raginerius, ante altare Apostolorum Petri et Pauli, in oculis omnium principum, Privilegium de investitura episcopatuum et abbatiarum, etc. Datum est idus Aprilis, Indictione quarta ». Ad quæ verba Labbeus observat numeros duos, vel a librariis omissos, vel diuturnitate temporis in autographo deletos fuisse, nempe VIII, inter illa verba, *die Paschæ*, et V, ante *idus Aprilis* ; hoc enim anno nullus iduum dies concurrere potest cum die Paschatis, quod celebratum est quarto nonas Aprilis ; et parte alia dies iduum in Dominicam non incidit. Quare error, qui in Roberti Chronicon irrepsit, ex ipsomet emendandus. Iidem errores irrepsere in editionem Sigeberti Francofurti curatam ; in Ms. enim Gemblacensi, quo Miræus in correcta sua editione usus, diei Paschatis nulla mentio, sed tantum in fine Privilegii legitur, « datum est id. Aprilis (loco V idus Aprilis) Indictione IV ». Sed cum Sigebertus hoc ipso tempore vixerit, neque ignorare potuerit diem Dominicam hoc anno cum die iduum Aprilis non concurrisse, et hanc ceremoniam die Dominicali fieri oportuisse, ea diei V iduum omissio ei adscribi non potest. Sed nondum errorum finis. Baronius enim num. 24 refert ex veteri

Codice verba dicta a Paschali papa in die coronationis Henrici, in quibus legitur : « Anno Verbi Incarnati MCXI, hoc confirmatum est decimo sexto kalendas Martii », qui mensis et dies manifeste corrupti. Tum ex Actis Paschalis II : Actum idibus Aprilis, V feria post octavas Paschæ, Indictionis IV, quæ ex dictis constat subsistere non posse. Denique in Chron. Hildensheimensi accurate dicitur Henricum II *idibus Februarii* Romæ *ab Apostolico* exceptum, sed perperam subditur, eum *id. Aprilis* a papa consecratum.

5. *S. Gebehardus archiep. Salisbur. factum imperat. improbat.* — Baronius num. 25, mentionem facit *sancti Conradi* archiepiscopi Salisburgensis, cognomento Gebehardi. De eo in Vita ejus tom. VI Canisii recitata dicitur Henricum V « cum exercitu copioso circiter XXX millia equitum electorum » Italiam ingressum esse, habentem in comitatu suo *Chunradum* archiep. Salisburgensem, ut benedictionem imperialem a Paschali papa susciperet; sed regem quorumdam sceleratorum consilio, Paschalem captivasse, et Chunradum factum hoc improbasse. Exinde imperator, inquit anonymus, ejusque sequaces in eum commoti, nullus ei locus tutus erat ad latendum. Tandem *post novem annos* in sedem suam reductus est. « Quadragesimo secundo episcopatus sui anno, senex et plenus dierum V idus Aprilis felici fine quievit, anno Incarnat. Domini MCXLVII ». Factum vero Paschalis II improbavit *sanctus Bruno*, abbas Casinensis et episcopus Signiensis, ut videre est apud Baronium a num. 29 ad 33, ubi ait eum pridie kalend. Septemb. animam Deo reddidisse, anno non expresso, quem infra videbimus fuisse annum Christi MCXXV. Baronius in Addendis et corrigendis ad tomum XII suorum Annal. ex Vita S. Gebehardi, scripta ab auctore hujus temporis, alia refert huc transferenda.

6. *Investituras ab eodem extorquet.* — « Tunc papa », inquit Ordericus lib. 10, pag. 762, « solerti custodia detentus, omnique solatio destitutus, imperatori quidquid petierat concessit. Unde ab illo dimissus, multis postmodum vilior extitit. Nam Rodbertus Parisiensis, Gualo episcopus Leonensis, et Pontius abbas Cluniacensis, aliique plures de cardinalibus et prælatis Ecclesiarum papam redarguebant, et quidquid imperatori verbo seu scripto concesserat irritum esse debere indubitanter censebant. Asserebant enim, quod pro veritate et justitia debuisset optare mori, et usque ad mortem innocenter Christum sequi : satiusque male vincula et flagra perpeti, quam aliquid contra jus et statuta Patrum potestati annuere sæculari. Ille vero reprehensiones sophistarum patienter tolerabat, et assertiones eorum legitimas ac veraces esse allegabat ». Sophistarum nomine quicumque cæteris doctiores esse putarentur appellabantur, indeque Lanfrancus et Anselmus *profundi sophistæ* dicti (1).

7. *Duæ philosophorum et theologorum sectæ in schola Parisiensi.* — Porro *Robertus*, quem in significatione Ordericus *sophistam* vocat, fuit theologus Parisiensis Urbano II ac dein Paschali II acceptissimus. Auctor Historiæ *a Roberto rege ad mortem Philippi I*, apud Duchesnium tom. IV, de eo scribit : « In dialectica hi potentes extiterunt sophistæ : Joannes, qui eamdem artem sophisticam vocalem esse disseruit, Robertus Parisiacensis, Roscelinus Compendiensis, Arnulphus Laudunensis ». Occasione enim altercationum Berengarii hæresiarchæ tempore excitatarum, ortæ sunt in schola Parisiensi duæ philosophorum et theologorum sectæ; primi in vocibus seu nominibus omnia reponebant, alii vero in rebus; indeque priores *Nominales*, alii *Reales* vocati. Materia communis totius disputationis erat *Universale Logicum* ; vetus opinio naturam ipsam realem esse defendebat ; nova vero contendebat nullam dari universalem, sed quidquid est, esse singulare, solasque voces seu nomina universalia dici posse. Dissidium illud, inquit Bulæus in Hist. Universi-

(1) In amplissima Conciliorum Collectione Veneto-Labbeana, tom. XII, col. 1553, anno huic assignatur Concilium quoddam generale Capuæ habitum a Paschali, in quo celebre illud Privilegium de investituris ab Henrico extortum, ab eodem Paschali revocatur. Synodus ista exculpta est ex litteris Friderici Leodiensis episcopi ad Ecclesiam Mechliniensem datis, vulgatisque in Collectione Monum. Martenii tom. I, col. 653, in quibus sacramentum vi extortum nulla religione obligare probatur exemplo Paschalis, qui *nostris temporibus*, ait coactus investituras jurato concedere, Privilegium hac de re concessum in *generali Concilio Capuæ habito solvit, nec jam Privilegium sed pravilegium id vocari decrevit.* Verum licet id asserat Fridericus, in Epistola non longe post hæc tempora data, nullum tamen Concilium Capuæ celebratum a Paschali ea occasione fuisse credo. Id autem eruo primo, ex eo quod asserit Fridericus in eo Concilio *Privilegium* habitum et reputatum fuisse : quæ verba desumpta sunt ex Actis Concilii Romani, ut constat ex eorum excerptis a cardinali Aragonio datis, et ex altero eorumdem Fragmento quod Concilio Guastallensi subjectum in Ms. Codice reperit vulgavitque Martenius in Anecdotis tom. IV, pag. 127, secundo; id colligo ex silentio scriptorum omnium non coævorum tantummodo, sed qui Campaniæ vicina loca incolentes, res illarum regionum diligentissime adnotarunt. Silet enim de illo præter anonymum Casinensem et Lupum Protospatam, qui postremus ad exordium usque sequentis sæculi Chronicon suum prosecutus fuit ; ille vero Chronologiam suam ad hæc usque tempora deduxit, eamdemque succedens alius chronista usque ad sæculum sequens continuavit ; silet, inquam, Romualdus Salernitanus, eorum temporum et locorum scriptor, silet Petrus Diaconus in continuatione Chronici Casinensis, ac denique nihil de illo memorat anonymus auctor Chronici Beneventani, apud Muratorium Antiq. Ital. tom. I, col. 262, legendus, qui opus suum cum anno MCXIII claudit. Tres hi scriptores per hæc tempora vixisse videntur, et controversiam Paschalis cum Henrico diligentissime prosequuntur, asserunt vero communi testimonio pactum a Paschali cum imperatore initum in Romana Synodo anni sequentis dissolutum fuisse : nihilque de Synodo Capuana, quæ Romanam præcesserit, et de Synodo præsertim generali in qua revocatio ista primum decreta fuerit commemorant. Quis tantam oscitantiam non uni vel alteri, sed tribus scriptoribus diligentissimis circa res sui temporis et locorum propinquitate cognitas obtruserit ? Insuper si revocatio ista investiturarum decreto Concilii generalis Capuani stabilita fuit, cur postea in Romana Synodo, ex iisdem qui Concilio Capuano assedisse debuerant Patribus constante, nempe archiepiscopis Capuano, Beneventano, Amalfitano, Regino, Ydruntino, quorum nomina extant in duplici Fragmento ejusdem Romanæ Synodi supra a nobis laudato ; cur, inquam, Patres illi ambigui hærebant num pactum illud sacramento a Paschali firmatum dissolvendum esset, nec antea fluctuantes animi quieverunt, quam Gerardus Engolismensis consilium illud suggessit apud Pagium ad A. MCXII, num 2, legendum. His igitur mature libratis, censemus Concilium Capuanum, de quo Fridericus, ipsissimum esse Romanum quod vel memoriæ lapsu Capuanum Fridericus appellavit, vel forte in ejus textum *Capuæ* pro *Romæ* amanuensium oscitantia irrepsit. MANSI.

tatis Parisiensis, ad annum MLXVII diu et per multa sæcula in Academia Parisiensi viguit.

8. *Moritur Boamundus Antiochiæ princeps.* — Ad num. 45. Boamundi Antiochiæ principis mortem Baronius accurate hoc anno consignat, et Ducangius, in Notis ad lib. 14 Histor. Annæ Comnenæ perperam contendit, eam uno aut altero ante præsentem anno accidisse. Hæc de Boamundo Ordericus lib. 9 : « Anno ab Incarnat. Dom. MCXI, Indict. IV, Marcus Buamundus post multos agones et triumphos in nomine Jesu Antiochiæ obiit », ubi tamen in loco mortis fallitur. Eum enim in Apulia demortuum certissimum, idque anno currenti, ut etiam produnt Albertus Aquensis lib. 11, cap. 48, chronographus Malleacensis, ac Falco Beneventanus, qui exstinctum tradit mense Februario anni Christi MCX, Indict. IV. Falconem citat Ducangius, et observat solemne esse huic scriptori annos Christi a mense Martio auspicari, ideoque existimare eum vita functum mense Februario anni Dionysiani MCXI. Cæterum quantus vir fuerit *Boamundus*, vel ex his Annæ Comnenæ lib. 13 verbis intelligi potest : « Hic talis ac tantus fuit, ut uni omnium qui tunc erant hominum imperatori Alexio secundus, uni duntaxat illi fortuna, vi dicendi, consilio, cæterisque naturæ dotibus esset inferior; plane invictissimus futurus, nisi eum ætas sua, rerumque ac spei rationes cum patre meo commisissent ». Eum hoc anno vitam cum morte commutasse, testatur etiam Petrus Diaconus lib. 4, cap. 42, cujus verba Baronius num. 15, refert : « Ea perturbatione durante », inquit hic auctor, « Rogerius dux cum Boamundo fratre defungitur ». Rogerius dux erat Apuliæ, cui in principatum successit Guillelmus filius, Boamundo vero in principatum Antiochiæ Tancredus, nepos dux etiam celeberrimus. Erant *Rogerius* et *Boamundus* filii Roberti Guiscardi, de quo sæpe a nobis sermo habitus.

9. *Floret Rupertus abbas Tuitiensis.* — Ad num. 46 et seqq. Florebat hoc tempore *Rupertus* abbas monasterii Tuitiensis, in opposito civitatis Coloniensis juxta Rhenum, quod alias diximus a sancto Heriberto Coloniensi archiep. constructum. Fuerat antea monachus cœnobii Sancti-Laurentii in publico Monte Leodii, de quo *Renerus* ejusdem monasterii monachus, lib. *de Viris Illustribus sui cœnobii.* Multa opera tam in juventute, quam jam ætate provectior in lucem emisit, inter quæ libros 12 *de Divinis Officiis*, quos ejus genuinum fœtum esse male a quibusdam negatum, uti demonstrat Gerberonius in Apologia *pro Ruperto.* Eum in gravissimum errorem circa Eucharistiæ Sacramentum impegisse putarunt Baronius n. 49, Bellarminus lib. de Script. Ecclesiast., aliique utrumque secuti, quod scilicet unionem hypostaticam panis et vini Eucharistici cum Verbo admiserit, cui opinioni ipsemet locum dedit durioribus et subobscuris suis locutionibus ; adeo ut hæretici eum inter suos connumerent. Verum immerito, cum in Epistola dedicatoria libris illis præfixa, clare Berengarianam hæresim impugnet, suamque mentem Catholicæ fidei conformem explicet. Legendus Gerberonius loco citato, et Natalis Alexander part. 1, Sæc. XI et XII. Obiit *Rupertus* an. MCXXXV. Porro Renerus hoc ipse tempore vivebat, scripsitque etiam Gesta S. Lamberti episcopi Leodiensis, quæ extant apud Chapeavillam tom. I.

10. *Initium dissidii Alphonsum inter regem et Urracam uxorem exorti.* — In Hispania dissensiones inter Alphonsum regem et Urracam conjugem in apertum hoc anno erupere. Sandovalius fol. 120 et seqq. Chartas varias laudat, quibus liquet *Urracam* anno superiori adhuc cum Alphonso marito fuisse, uti Privilegium in favorem monasterii Sanctæ-Mariæ de Balvanera emissum. « Æra MCXLVIII, una cum conjuge Urraca nomine strenuissimo rege Adefonso suo existente genitore, mihi quoque quodammodo juncta consanguinitate, a Pyrenæis montibus usque ad refluxus Oceani regali auctoritate dominantibus ». Eo etiam Christi anno, Æra MCXLVIII, Urraca die Decembris sancto Stephano Protomartyri sacra donationem quamdam facit, in qua habetur : « Adefonsus rex Confirmat Urraca totius regina Hispaniæ ». Quare Alphonsus et Urraca adhuc eo anno conjunctim regnabant, nondumque Alphonsus infans, prioris mariti Urracæ filius, rex proclamatus fuerat, ut eruitur ex Instrumento Ecclesiæ Vallisoletanæ, ubi Bernardus dicitur *archiepiscopus Toletanus*, Urraca *regina Legionis*, Petrus Travæ comes Gallæciæ præfectus et Gomesius Castellæ. Petrus autem Alphonsi infantis gubernator erat.

PASCHALIS II ANNUS 13. — CHRISTI 1112.

1. *Indicitur Concilium Lateranense Paschalis litteræ suum factum improbantis præcedunt.* — Sequitur annus Redemptoris millesimus centesimus duodecimus, Indictione quinta, quo Paschalis papa ad instaurandum grave damnum illatum Ecclesiæ, scandalumque curandum quod intulisset ubique fidelibus, ac denique ad restituendam sanctam Ecclesiam in pristinam libertatem, Apostolicis indictum litteris generale Concilium in Laterano celebrandum habuit. De occasione autem hujus indicendi Concilii sic Urspergensis hoc anno: « Eo tempore, dominus Apostolicus multas a Romana Ecclesia passus est injurias, objicientibus ei (adversariis), quod contra instituta totius Ecclesiasticæ disciplinæ regem Henricum tyrannum, reipublicæ vastatorem et Ecclesiarum destructorem, imperiali benedictione sublimasset, insuper privilegio sacrilegio condonasset. Inde coactus est in Concilio decimo quinto kalendas Aprilis habito Laterani in Ecclesia Constantiniana, ultima die Concilii, facta coram omnibus professione Catholicæ fidei, ne quis de fide ipsius dubitaret, dixit : Amplector, etc. » De his acturi, in primis quod ad tempus spectat, corrigendi sunt Codices illi qui habent idem Concilium habitum anno sequenti ; id enim non ex Urspergense tantum, sed ex Actis Viennensis Concilii habiti hoc pariter anno, Indictione quinta, redditur manifestum, dum in eis mentio habetur ejusdem Lateranensis Concilii, dicta die mensis Martii celebrati : adeo ut nulla remaneat dubitatio, hoc ipso anno idem Concilium celebratum ; quod etiam ex Petro [1] Diacono potest intelligi in Chronico Cassinensi.

2. Ante Concilium autem idem Paschalis papa suam causam præjudicavit, cum universo Catholico orbi innotescendum curavit per legatos Apostolicæ Sedis, datis ad eos litteris, quomodo coactus fecisset, quod Henrico de investituris concessisset. Cæterum se ea omnia invalida reddere et confirmare quæ a prædecessoribus Romanis Pontificibus de his statuta fuissent. Extant eodem argumento ejusdem Pontificis litteræ, hoc anno scriptæ ad Guidonem Viennensem archiepiscopum, cujus generis et reliquæ erant ad legatos cæteros datæ. Reddamus igitur quæ extant ad Viennensem, ut ex his reliquas quæ non extant intelligamus; sic se habent :

3. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Viennensi archiepiscopo Guidoni et Apostolicæ Sedis legato, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Si constantiam tuam sæva illa barbaries minis, blandimentis, aut aliis modis tentat inflectere, prudentia tua immobilis perseveret. Si enim in viridi ligno sic factum est, quid fiet in aliis ? Si in capite sic perpetratum est, quid fiet in membris ? Igitur, frater charissime, in tuo bono incœpto constanter et viriliter, Deo præstante, permaneas. Minæ, vel blandimenta, vel alii suasionis aut dissuasionis modi providentiam tuam non moveant, sed ita Domino auxiliante, perdura ut aliis tua constantia salutaris perseverantiæ sit exemplum. Quæ cognoscere postulasti, hæc sunt : scripta, quæ in tentoriis, in quibus cum multitudine clericorum et civium Urbis et totius provinciæ custodiebamur, pro libertate Ecclesiæ, et pro absolutione captivorum omnium, et pro excidio quod Ecclesiæ, Urbi et universæ provinciæ, superincumbente undique gladio, imminere videbatur, de electione, seu de investituris personarum facta sunt, videlicet : ut electione libera facta sine vi et simonia consensu regis, facultatem habeat rex investiendi per virgam et annulum, et electus a clero et populo non consecretur, nisi a rege investiatur : ego canonica censura cassa omnino et irrita judico, et sub damnatione perpetua permanere decerno, ut nullius unquam auctoritatis sint, et nullius bonæ memoriæ. Ea vero quæ sacri Apostolorum canones, et Antiochenum, ac universa Concilia et prædecessores nostri, et præcipue felicis memoriæ domnus Gregorius et Urbanus de his prohibuerunt, damnaverunt, statuerunt, et firmaverunt : ego prohibeo, damno, constituo et confirmo, et me illorum sanctiones profiteor servaturum ». Hucusque Epi-

[1] Pet. diac. Chr. Cass. l. IV. c. 47.

stola Paschalis. Legimus eam in pluribus veteribus Codicibus scriptis: demum vero habetur cusa in Notis ad Ivonis Epistolas. Eodem quoque argumento scripsisse ad Gerardum episcopum Engolismensem, itidem Sedis Apostolicæ legatum, testantur litteræ Vienna redditæ ad eum Paschalem Pontificem. Sic igitur ejusmodi ab Apostolica Sede tonitru in universum Christianum orbem perstrepente, apud omnes innotuit, cujus esset fidei Pontifex atque constantiæ, in conservandis prædecessorum decretis de investituris sancitis.

4. *Celebratio Concilii Lateranensis.* — Post hæc autem ubi dicti Concilii tempus advenit, collecti sunt in unum duodecim archiepiscopi, centum et quatuordecim episcopi, quindecim presbyteri cardinales, et octo diaconi cardinales, abbates plures, et clericorum diversi ordinis innumera multitudo. Dies Concilii varia diversorum Codicum lectione, diversa scripta esse reperitur. Alicubi legitur quinto kalendas Aprilis, decimo quinto alibi, rursum alibi decimo octavo kalend. ejusdem. Porro quæ extant ejus Acta, quæ et Nicolaus Aragonius in suum transtulit Codicem in Vita Paschalis, sic se habent:

5. « Anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo duodecimo, quinto kalendas Aprilis, celebrata est Synodus Lateranensis a domno Paschali papa in Basilica Constantiniana. Ubi episcopi complures ex Italicis provinciis interfuerunt, a Transalpinis duo. In qua nimirum Synodo de Guibertinis die quarta est facta quæstio, quod referrentur, quasi ex permissione papæ interdicta officia celebrare. Tunc Pontifex ait: Nec excommunicatos (sicut aiunt quidam) generaliter absolvi. Constat enim neminem nisi pœnitentem et satisfacientem absolutionis gratiam consequi. Guibertinis nec officia interdicta restitui, imo Ecclesiæ sententiam in eos editam juxta prædecessorum nostrorum deliberationem laudamus et confirmamus.

6. « Die autem quinta, idem Pontifex narravit omnibus qualiter ab Henrico Teutonicorum rege cum episcopis quibusdam et cardinalibus, tam presbyteris quam diaconibus, et cum magna tam Romanorum quam aliorum qui tunc secum convenerant multitudine captus fuerit. Quodque coactus fuerit contra deliberationem suam, pro redemptione captivorum, pro pace populi, pro liberatione Ecclesiæ, ut supradicto regi de investituris, quas sæpius prohibuerat scriptum concessionis daret, et juramenta per episcopos seu cardinales fieri præceperit, quatenus nec de investituris deinceps eum inquietaret, nec in personam regis anathema poneret. Quamvis autem conditio juramenti imposita ab ipso et suis minus observata sit (neque enim servaverunt nobis quod ab ipsis juratum fuerat:) ego tamen eum nunquam anathematizabo, et nunquam de investituris inquietabo quod (sed quoniam) jam nostræ commonitionis instantiam repulerunt, habebunt judicem Deum. Porro scriptum illud, quod magnis necessitatibus coactus, non pro vita mea, non pro salute aut gloria, sed pro solis Ecclesiæ necessitatibus, sine fratrum consilio, aut subscriptionibus feci, super quo nulla conditione, nulla promissione constringimur: sicut prave factum cognosco, ita prave factum confiteor, et omnino corrigi, Deo præstante, desidero: cujus correctionis modum fratrum qui convenerunt consilio judicioque constituo, ne forte per hoc in posterum detrimentum aliquod Ecclesiæ aut animæ meæ præjudicium relinquatur. Tunc enim communi omnium favore laudatum est, ut fratres omnes qui donum a Deo sapientiæ scientiæque perceperant, maturius super hoc consilium communi collatione susciperent, quid sequenti die per inspirationem Spiritus sancti responderent.

7. « Die itaque sexta, quæ et ultima Concilii fuit, fidei suæ veritatem sanctis Patribus per omnia congruentem domnus papa Paschalis in audientia totius Concilii exposuit, asserens se Scripturas sanctas veteris et novi Testamenti, et Concilia universalia veneranda suscipere ac venerari, quæ Catholica Ecclesia suscipit et veneratur, ita dicendo: Amplector omnem divinam Scripturam, scilicet veteris et novi Testamenti, legem scriptam a Moyse et a sanctis Prophetis: amplector quatuor Evangelia, septem canonicas Epistolas, et Epistolas gloriosi doctoris beati Pauli Apostoli, sanctos canones Apostolorum, quatuor universalia Concilia, sicut quatuor Evangelia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense [1], decreta sanctorum Patrum Romanorum Pontificum, et præcipue decreta domini mei papæ Gregorii, et beatæ memoriæ papæ Urbani. Quæ ipsi laudaverunt, laudo: quæ ipsi tenuerunt, teneo: quæ confirmaverunt, confirmo: quæ damnaverunt, damno: quæ repulerunt, repello: quæ interdixerunt, interdico: quæ prohibuerunt, prohibeo in omnibus et per omnia; et in his semper perseverabo.

8. « In calce etiam hujus professionis ex ore omnium, qui ad consulendum hesterna deliberatione convenerant, Engolismensis episcopus Gerardus hanc in scriptis sententiam recitavit:

« Privilegium illud, quod non est Privilegium (neque vero debet dici Privilegium, sed *pravilegium*) pro liberatione captivorum et Ecclesiæ a domno papa Paschali per violentiam Henrici regis extortum, nos omnes in hoc sancto Concilio cum eodem domno papa congregati canonica censura et Ecclesiastica auctoritate, judicio sancti Spiritus damnamus, et irritum esse judicamus, atque omnino cassamus, et ne quid auctoritatis et efficacitatis habeat penitus excommunicamus. Quod ideo damnatum est, quod in eo Privilegio continebatur, quod electus canonice a clero et populo, a nemine consecretur, nisi prius a rege investiatur, quod est contra Spiritum sanctum, et canonicam institutionem.

[1] Aliqui textus habent *et Antiochenum*.

9. « Perlecta vero hac Charta, acclamatum est ab universo Concilio : Amen, amen. Fiat, fiat. Archiepiscopi vero et episcopi quoque et presbyteri cardinales qui interfuerunt ipsi Concilio, hi sunt, videlicet :

« C. Sabinensis.
« G. Portuensis.
« L. Ostiensis.
« C. Prænestinus.
« I. Tusculanus.
« Patriarcha Venetus.
« L. Capuanus.
« L. Beneventanus.
« A. Amalphitanus.
« H. Rheginensis.
« Hydruntinensis.
« Brundusiensis.
« Cosentinus.
« Geruntinensis.
« Rossanensis.
« Segobiensis.
« G. Legionensis.
« Legatus pro Bituric.
« G. Viennensis archiepiscopus.
« R. Volaterranus.
« G. Senensis.
« R. Popubre.
« G. Tarracinensis.
« G. Syracusanus pro omnibus Siculis.
« G. Vorrianus (Verulanus).
« B. Signiens. et alii fere centum episcopi ».

PRESBYTERI CARDINALES

« B. cardinalis tit. S. Marci.
« R. card. tit. S. Clementis.
« R. card. tit. S. Priscæ.
« G. card. tit. SS. Apostolorum XII.
« B. card. tit. S. Petri ad Vincula.
« R. card. tit. S. Eusebii.
« R. card. tit. S. Laurentii in Damaso.
« I. card. tit. S. Ceciliæ.
« B. card. tit. S. Martini.
« F. card. tit. S. Chrysogoni.
« R. card. tit. SS. Petri et Marcellini.
« V. card. tit. S. Xysti.
« A. card. tit. S. Susannæ ».

CARDINALES DIACONI OCTO.

« Abbas Sublacensis.
« Joannes abbas Cajetanus.
« Abbas S. Andreæ.
« Leo.
« Gregorius.
« Aldo.
« Theobaldus.
« Rosimanus, qui in damnationem dicti privilegii consenserunt cum abbatibus aliis et multitudine innumerabili tam clericorum quam laicorum ». Et post hæc ita in Codice :

10. « Hæc Charta lecta est a Gerardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Galone Legionensi episcopis, Roberto card. tit. S. Eusebii, et Gregorio card. tit. SS. xii Apostolorum, de communi aliorum consensu ». In alio Codice post *Amen, amen; Fiat, fiat*, hæc legebantur : « Tunc surgentibus ex consensu fratribus, gratiæ Deo et Pontifici actæ sunt, quia patefacta liquidius veritate, de medio ablata sit scandali et dissensionis occasio. Et consenserunt duodecim archiepiscopi, centum et quatuordecim episcopi, et quindecim presbyteri card., octo diaconi card. Qui omnes in damnatione prædicti privilegii consenserunt cum abbatibus, et innumerabili multitudine tam clericorum quam laicorum ». Hucusque in Codice Vaticano, facta collatione cum aliis exemplaribus.

11. Sed describamus hic carmina Gotfridi Viterbiensis notarii imp. quibus per Pontificem gesta usque ad finem Concilii alia pleraque sic narrat [1] :

Papa dolens lamenta movet, totumque per orbem,
Ecclesiam sua charta vocat properanter ad Urbem.
Hæc ubi consedit, Cæsaris Acta dedit.
Tunc ait : O Patres, a Cæsare scripta notate,
Et quodcumque placet super his decreta parate :
Me quoque Pontificem non fore, jussa date.
Peccatis mala vestra meis venisse notavi,
Officiis me destitui dignum reputavi,
Me quoque deposui, ne pereatis, ait.
Hæc ait, et mitram rejicit, mantumque relinquit,
Ordinet Ecclesia sine me, quidquid placet, inquit,
Moreque Pontificis judicet ipsa sibi.
Scripta legunt cleri : Rex Pontificalia quærit,
Annulus et baculus sub Cæsare fertur haberi.
Copia pontificum : non ita (dixit) erit.
Extortum papæ scriptum contra rationem
Uritur; et priscum tibi conciliamus honorem.
Tolle pater mantum, Curia tota monet.
Rursus in Henricum [2] Quintum nova bella gerentur.
Pristina mota patri sibi jam tormenta moventur,
Ut pater ante fuit, sic anathema luit.
Littera papalis simul et papale sigillum,
Missa per imperium gravis excommunicat illum,
Et cunctos proceres, qui sua jussa tenent.

Hæc ipse.

12. *Concilium Viennense investituras damnans, cujus confirmationem Paschalis papa differt.* — At licet hæc ita stabilita in Concilio videri potuissent : tamen haud est sopita discordia, quod videlicet ipse Paschalis papa noluerit per seipsum datum Henrico Privilegium condemnare, et ipsum excommunicare , neque concessas investituras eidem revocare, ut ex verbis ejus audisti superius ita dicentis : « Ego tamen eum nunquam anathematizabo, nunquam de investituris inquietabo ». Ipsum vero damnari per Concilium potius quam per seipsum concessum illi privilegium permiserit. Imo ex eo quod amicitiam cum eodem imperatore retinuerit, atque litteris coluerit, et offi-

[1] Gotfrid. Viterbien. Chro. par. xvii. — [2] Regem scilicet, sed imp. IV.

ciis frequentaverit: exulcerabat animos Orthodoxorum pro libertate Ecclesiæ æstuantium. Quod patet ex litteris Guidonis archiepiscopi Viennensis, qui fuit postea Callistus papa, modo autem legati Apostolicæ Sedis, qui Viennæ hoc anno contra isthæc ab Henrico scelera perpetrata Concilium celebravit decimo septimo kalendas Octobris, cui inter alios episcopos interfuit, imo et præfuit pro legato (quod impeditioris esset linguæ) S. Godefredus episcopus Ambianensis, ut testatur ejus temporis scriptor Nicolaus in Vita ipsius [1]. Sed et interfuit huic Concilio Viennensi sanctus Hugo episcop. Gratianopolitanus, inquit Guido abbas Carthusiæ in Vita ipsius, « qui præ cunctis, ut Henricus, qui sic enormiter in Paschalem papam peccasset, excommunicaretur, in eodem Viennensi Concilio effecit». Porro ibidem ista decreta scripta esse reperiuntur:

13. « Investituram episcopatuum et abbatiarum et omnium ecclesiasticarum rerum de manu laica, sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem sequentes, hæresim esse judicamus.

« Scriptum illud seu privilegium, quod a domno Paschali papa violenter Henricus rex de investituris, de anathemate in persona sua non sponte extorsit: in virtute sancti Spiritus damnamus, atque irritum esse et nullius beatæ memoriæ judicamus fieri

« Henricum Teutonicorum regem, qui simulata pace Romam veniens, post data sacramenta domno papæ Paschali vitæ, membrorum, malæ captionis, refutationis investiturarum, eumdem domnum papam in Sede Apostolica ante corpus beati Petri, post osculationem pedis, oris et faciei, proditione, perjurio et sacrilegio, velut alter Judas, cum cardinalibus episcopis et archiepiscopis, et multis Romanorum nobilibus tradidit, cepit et raptum in castra insignibus Apostolicis exuit, et indigne atque inhoneste irrisum tractavit, et ab eo nefandissimum et detestabile scriptum violenter extorsit: excommunicamus, anathematizamus, et a gremio sanctæ matris Ecclesiæ sequestramus, donec his omnibus abrenuntiatis, plenam satisfactionem Ecclesiæ exhibeat ». Hactenus decreta Concilii Viennensis, quæ archiepiscopus legatus Romam confirmanda misit, his tunc ad eumdem Paschalem Pontificem litteris synodalibus datis :

14. « Domno sancto et dulcissimo patri Paschali, Guido Viennensis archiepiscopus, et Apostolicæ Sedis legatus, et cæteri omnes episcopi et abbates, qui Viennensi affuimus Concilio, debitam subjectionem et obedientiam.

Sanctæ paternitatis vestræ mandata sequentes, apud Viennam convenimus , ibique cooperante gratia Spiritus sancti, de investituris, de captione vestra et vestrorum, de perjuriis regis, de pessimo illo pacto et privilegio, quod a vestra majestate violenter extorsit, tractare diligenter curavimus. Affuerunt legati regis, litteras bullatas, quasi de parte vestra ad eum missas, audacter prætendentes, in quibus erga eum vester bonus affectus pacis et concordiæ et perfectæ amicitiæ significabatur. Quas nimirum post Concilium, quod in præterita ultima Quadragesima Romæ celebrastis, se recepisse, et sibi missas idem rex testabatur. Cumque super his multa nobis incuteretur admiratio, memores tamen litterarum illarum, quas humilitati nostræ, illarum etiam, quas Gerardo Engolismensi episcopo et vestræ Sedis legato de bona justitiæ perseverantia miseratis : totius sanctæ Ecclesiæ et nostræ fidei ruinam evitare cupientes, ad Dei honorem et vestrum animati, canonicam viam aggressi sumus.

15. « Igitur dictante sancto Spiritu investituram omnem rei Ecclesiasticæ de manu laica hæresim esse judicavimus.

« Scriptum illud, quod rex a vestra simplicitate extorsit, damnavimus.

« In ipsum etiam regem nominatim, et solemniter, et unanimiter sententiam anathematis injecimus. Et nunc, domne pater, vestram, sicut dignum est, majestatem suppliciter exoramus, ut quod pro sanctæ Ecclesiæ fidei robore, pro Dei et vestro honore fecimus, auctoritate Apostolica solemniter confirmetis. Cujus confirmationis argumentum per apertas nobis litteras significare dignemini, quas etiam (ut gaudium nostrum sit plenum) alter alteri destinare possimus. Et quoniam principum terræ pars maxima, et universi fere populi multitudo in hac re nobiscum sentit : in remissionem peccatorum suorum omnibus injungatis, ut si necesse fuerit, auxilium nobis, et patriæ unanimiter ferant.

16. « Illud etiam cum debita reverentia vestræ suggerimus pietati, quod si nobiscum in his steteritis, si hoc sicut rogamus, confirmaveritis; si deinceps ab ipsius crudelissimi tyranni et nuntiorum ejus litteris, locutione, muneribus abstinueritis: unanimiter nos, sicut decet, habebitis filios et fideles. Si vero (quod minime credimus) aliam viam aggredi cœperitis, et nostræ paternitatis assertiones prædictas roborare nolueritis : propitius sit nobis Deus, quia nos a vestra subjectione et obedientia repelletis. Valete ». Istis hæc in Codice subjecta leguntur : « Anno ab Incarnatione Domini, millesimo centesimo duodecimo, Indictione quinta, decimo septimo kalendas Octobris, Concilium hoc Viennense celebratum est ». Quod autem ad confirmationem spectat , Paschalis papa confirmare distulit ; vixque impulsu Cononis Prænestini episcopi cardinalis post annos quatuor, nempe Redemptoris anno millesimo centesimo decimo sexto, in Lateranensi Concilio confirmavit omnia, quæ per legatos gesta essent, nominatim vero per eumdem archiepiscopum Viennensem, ut suo loco patebit.

17. Sic igitur Paschalis papa, qui hactenus summa gloria Pontificatum universalis Ecclesiæ

[1] Nic. in Vita S. Godefr. l. III. c. 7. die VIII Nov. apud Sur. tom. VI.

administrasset : ab anno superiori, quo ea quæ vidimus perpetravit, Apostolicæ constantiæ succisis nervis, visus est languescere et hebescere, cum nec tot undique, sive ab his qui essent Romæ, sive in provinciis, stimulis agitatus, in Henricum sacrilegum insurrexerit eumdemque anathemate condemnaverit, nimis tenax custos præstiti imo per vim et metum extorti juramenti. Sed et quod ejusdem proditoris usum amicitiæ retinuerit, et quod ex adverso undique magno animo insurgentes (ut vidisti) et zelo Catholicæ Ecclesiæ libertatis læsæ æstuantes Patres represserit: magnam ipse sibi notam inussit; summam vero laudem sibi pepererunt cardinales atque legati cum cæteris, qui sic ipsum per tot annos admonitionis stimulis agitarint, sicque renitentem patientissime tolerarint, ut nullum sint passi conflari schisma, nec in Ecclesia adeo immane scelus inultum relinqui in perpetuam Sedis Apostolicæ ignominiam. Ita divina providentia in eadem sacrosancta Sede Apostolica dispensante, ut cum languescit caput, membra ad defensionem fortius roborentur, nec sinant tyrannos irrumpere, vel quæcumque adversa in Ecclesiam prævalere.

18. Cæterum, quod audisti in eodem Concilio Viennensi statutum, hæresim esse de manu laica investituram accipere : sic intelliges, secundum ea quæ ex epistola Joannis archiepiscopi Lugdunensis sunt superius recitata, non scilicet quod sit hæresis, ipsas investituras dispensando concedere, sed asserere atque defendere de jure esse et debere fieri per laicos investituras, id hæresim esse, cum id sit falsum dogma, bonis moribus et sacris Patrum institutionibus repugnans, in Ecclesiam introducere. Quod tamen crimen nihil penitus est, quod jure Paschali papæ objici aliquo modo potuerit, cum sive litteris ad diversos datis, sive verbis in Conciliis semper testatus atque professus sit, se de investituris firmiter tenere, quæ prædecessores Gregorius Septimus atque Urbanus constituissent.

19. *Adalbertus archiepiscopus Moguntinus mutatus pro Pontifice contra Henricum.* — Quod vero non cardinales tantum, sed et in provinciis episcopi (ut vidisti), pro defensione Ecclesiæ adversus imperatorem uno juncti spiritu insurrexerint: fuit summa laude dignum. Quod vero etiam hostes qui tantorum malorum auctores fuere, adversus imperatorem pro Ecclesia steterint: id quidem omnem superavit admirationem; ut plane illud Davidicum de re tanta usurpare liceurit [1] : « Hæc est mutatio dexteræ Excelsi ». Cum ille ipse imperatoris cancellarius Albertus, cujus consilio potissimum usus imperator, tot tantaque indigna in Paschalem Pontificem perpetraverat : idem, inquam, ipse, qui ob mercedem impietatis, anno superiori archiepiscopatum Moguntinum acceperat : hic tantus simul ac infulas accepit episcopales, mutatus in virum alterum, veritatem propugnare aggressus sit et pugnare contra Pontificis Romani persecutores; in primis vero contra ipsum imperatorem quoad vixit, in dies magis magisque constanter minime prætermiserit; nec destiterit aliquando, quamvis extrema quæque sit pati coactus, donec victoriam de recuperata prodita libertate sancta Ecclesia fuerit consecuta. Urspergensis hujus temporis historicus quamvis favens Henrico, huncque sugillans, ut in imperatorem infidum, per singulos ferme annos res ab Adalberto gestas, detrahendo licet potius quam laudando, commemorat.

20. Atque primo de archiepiscopatu Moguntino eidem collato anno superiore post scelus admissum sic : « Habita post hæc Moguntiæ curia, Adalbertum cancellarium suum dudum in eamdem cathedram electum baculo et annulo investivit ». Ita ipse. Hoc autem anno agens de Viennensi archiepiscopo, per Germaniam anathema in imperatorem declamante et plurimos commovente: inter alios eumdem Adalbertum Moguntinum archiepiscopum in imperatorem concitasse tradit ; cujus rei causa idem Moguntinus ab eodem Henrico fuerit detrusus in carcerem, ubi triennio detentus, et usque ad ultimum fere spiritum cruciatus demum Moguntinorum in imperatorem insurgentium violentia coactus est imperator eum dimittere, ut suo loco dicetur. Egressum vero de carcere ea tantum curasse, quæ Romanus Pontifex per legatos monuisset , idem auctor per singulos ferme annos, ut dixi, res ab eo gestas narrans, pluribus exemplis ostendit, nosque suis locis pro temporis ratione dicemus. Sicque vides quasi miraculo factum, ut cum is, qui positus est in Sede Petri defensor veritatis, ex humanæ miseriæ conditione infirmus apparet: Deus ad defensionem ejus hostes ipsos quoque convertens, majoribus auxiliis comparatis ipsam defendat Ecclesiam.

21. *Alexii imperatoris Orientis legatio Romam.* — Præter hæc autem ad acerbissimum casum Romanæ Ecclesiæ, cujus fama pervasit quoque Orientem, permoti sunt etiam ejus æmuli ; ac insuper adversarii, quorum præcipuus imperator Alexius (ut auctor est Petrus Diaconus [1]) hoc anno misit legatos Romam ad Romanos ipsos, quibus condoleret ipsis, eisdemque omne quod posset sponderet auxilium et favorem. Res tum gesta sic ab ipso narratur : « Eodem anno (quo scilicet dictum Romanum Concilium celebratum est), Alexius imperator, cujus supra meminimus, strenuissimos ex suo imperio viros Romam cum suis litteris misit, quibus de injuria ab imperatore illata Pontifici atque Romanis, dolenter audisse significans : agebat postmodum gratias eosque laudabat, quod viriliter illi obstitissent. Atque ob id, si illorum animos paratos promptosque sensisset (ut sibi jam dudum nuntiatum fuerat) velle vel se, vel Joan-

[1] Psal. LXXVI.

[1] Pet. Diac. l. IV. c. 46.

nem suum filium, juxta morem priscorum fidelium imperatorum, a summo Pontifice Romæ coronam imperii sumere Romani : se omnino fore paratissimos ad ipsius nutum, per eosdem nuntios mandant. Mense autem Maio, elegerunt ex suis fere sexcentos ad imperatorem conducendum ; qui Cassinum venientes, ab abbate honorifice excepti sunt, cum quibus legatos ad imperatorem ipse quoque direxit, servitium ei et orationis suffragia spondens. Igitur Constantinopolim profecti, cum imperatori una cum Romanis quid sibi abbas noster mandaverat exposuissent, censuit illum imperator inter amicos imperii habendum, ac per hujus cœnobii fratres octo libras solidorum, palliumque triacontasimon beato Benedicto direxit. Mandavitque insuper abbati ipsi, ut cum ipse Romam coronandus accederet, obviam illi Dyrrachium pergeret, atque cum eo ad Urbem usque properans, in ejus permaneret obsequio ». Hæc Petrus. Sed ista omnia in auras inanes evanuere, quo aliquo prætextu visa sunt fuisse tentata sub ejusmodi insuetæ legationis involucro.

22. *Causa Henrimanni episcopi Augustani ad Paschalem papam delata.* — Hoc eodem anno qui numeratur quintus exactus, sextus vero inchoatus a tempore Concilii Guastaldensis, ad Paschalem papam querelæ antiquæ renovatæ, et aliæ innovatæ perlatæ sunt adversus Herimannum intrusum episcopum Augustanum, qui (ut vidimus) ut lupus ingressus ad mactandum et perdendum oves aditum sibi paravit, ut vulpes vero venatores elusit ; demum cum ut sus cuncta etiam sancta libidine conspurcaret : defertur rursum ad Paschalem Pontificem. Cujus rei gestæ historia ita ab Udalscalco, qui aderat, scripta narratur : « Deprehensus jam crebrius in stupri fœditate dictus Herimannus episcopus, post monialium seu aliarum meretricum scortum, perpetrasse in Ecclesia diffamatur adulterium. Cujus videlicet uxoris maritus, cum esset fortitudine ac bonitate conspicuus, facile totam civitatem potuisset in adulteri concitare necem ; sed malens gladio spirituali judicium sibi fieri quam materiali, Sedem petivit Apostolicam, de crimine facturus querimoniam. Augustensis vero Ecclesia tanto scelere quasi de gravissimo erroris somno experrecta, ad eamdem Sedem litteras dirigit, quid super tali episcopo sentire debeat, inquirit, quæ infra positis informatur scriptis.

23. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Augustensis Ecclesiæ clericis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Pro querelis quibusdam, quæ super episcopo vestro ad audientiam nostram ante quinquennium pervenerunt, nos ei tunc temporis officium episcopale interdixisse meminimus, quia et a nostro id temporis legato bonæ memoriæ Richardo Albano episcopo sicut vestris significatur litteris, invitatus, et nostra præceptione præmonitus, nequaquam ad statutum terminum ante hos curavit occurrere, aut purgationis debitum exhibere. Ex illo namque tempore nunquam interdicti remissionem nos ei fecisse meminimus... » Hucusque ex litteris Paschalis, quæ enim sequuntur, ex clericorum potius ad Paschalem papam Epistola esse noscuntur : quæ sic se habent : « Latorem præsentium Apostolicæ Sedis auxilium postulantem vestræ fraternitati (paternitati) commendamus, ut in querela quam adversus eum episcopum gerit, vos ejus justitiam tueamini. Datum Romæ, nono kal. Decembris ». Ita interversa legebantur in Codice : nam hæc de tempore datæ Epistolæ ad sequentem Epistolam pertinere noscuntur, quæ scripta legitur data ab eodem Pontifice ad archiepiscopum Moguntinum, his verbis :

24. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, Arnoldo venerabili fratri Moguntino archiepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Super cætera horrenda et infamia, quæ de persona Augustensis jamdudum ad Sedis Apostolicæ audientiam perlata sunt, nuper querelam Adalberti Augustiensis civis lacrymabili suggestione suscepimus. Quam nimirum personis Ecclesiasticis dicere et audire turpe est, sed ex ipsius Adalberti poteris relatione cognoscere. Tibi ergo, ad quem hujusmodi discussio pro metropolitanæ dignitatis debito attinet, litterarum præsentium præceptione injungimus, ut hujusce negotii veritatem, convocatis fratribus, sollicita inquisitione discutias, et quod justitia exegerit decernatis. Quod enim a vobis juste et rationabiliter, auctore Deo, statutum fuerit, nos ratum habebimus ». Hucusque Paschalis Epistola ad archiepiscopum Moguntinum, qui vocatum ad Synodum ad dicendam causam episcopum Augustanum, nec venientem excommunicavit, et cum adultero adulteram quoque pari sententia anathematis condemnavit, ut ex ejusdem archiepiscopi litteris Acta, quæ recitantur inferius, docent. Cæterum rursus ad imposturas, ad fraudes iterum recurrit episcopus, qui mendacium posuit fiduciam suam, atque usus comministro commenti Conrado canonico Augustanæ Ecclesiæ, fingit litteras ad Paschalem Pontificem : ait enim Udalscalcus : « Spreto episcopus salubriori consilio, et criminis conscius, solito mendacii armatur præsidio. Litteræ siquidem tanquam ex Augustensis Ecclesiæ persona finguntur per canonicum Conradum, et dictum fratrem Ratpotonem Apostolico diriguntur » ; quibus scilicet petebatur, ut causa ipsa cognoscenda ab eodem Paschali Pontifice Curiensi injungeretur episcopo viciniori, prout apparet ex redditis litteris Paschalis ad eos quæ sic se habent :

25. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis D. decano et cæteris Augustensis Ecclesiæ canonicis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Diu est quod frater noster Herimannus episcopus vester de tribus apud nos fuit capitulis impetitus, de pravo videlicet electionis et consecrationis accessu, de conversatione perversa, et de

rerum Ecclesiasticarum distractione. Pro quibus ipso ab episcopali officio suspenso, terminus constitutus est, quo pars utraque ante nostram deberet præsentiam convenire. Infra quem nimirum terminum confrater vester et concanonicus Conradus ad nos venit, et sicut ipse asserit, a vobis accepit quod episcopus liber esset, nisi illi constituto termino convenirent. Cum itaque nuper ante nos et de quibusdam aliis gravibus idem diffamaretur episcopus : cum his ad memoriam nostram etiam illa præterita redierunt. Unde opportunum duximus, causam ipsius, ne diutius Ecclesiæ detrimentum afferat, terminare. Sed quoniam propter difficultates itinerum et personæ infirmitatem, nostro nequit se offerre conspectui : confratri nostro Widoni Curiensi episcopo negotium istud providimus injungendum. Præcipimus ergo, ut ipse causam omnem diligentius audiat. Et si episcopus vester de rerum Ecclesiasticarum et de perversæ conversationis vita emendationem fecerit, et de aliis quæ objecta sunt, tertia episcoporum, vel quinta presbyterorum manu se purgaverit, restitutionem interdicti sibi officii consequatur. Datum Beneventi kal. Aprilis ». Ita Paschalis, si tamen Paschalis, imo potius Paschalis nomine conficta a Conrado atque collega fuerunt : de quibus admodum idem, qui ista describebat, conqueritur Udalscalcus, qui inferius ait, Curiensem hunc episcopum fuisse fratrem Conradi fraudis ipsius compositoris. Vides igitur iterum scriptis surreptitiis apud Paschalem, nefandum hominem ut innocentem in Ecclesia illa episcopum permansisse. Reliqua de eo sub Callisto papa actitata suo loco dicenda erunt. Sed quæ insuper ad hunc annum spectant memoriæ de rebus gestis sub Paschali, hæc habentur in titulo Sancti-Laurentii in Lucina :

26. *Craticula S. Laurentii educta, et aliæ SS. reliquiæ inventæ Romæ.* — « Tempore domni Paschalis Secundi papæ, anno ejus XIII, millesimo centesimo duodecimo, Indictione quinta, sexto kal. Februarii, per manus ejusdem Pontificis craticula, super quam proculdubio beatus Laurentius emisit spiritum, de quodam altari veteri educta est, cum duabus ampullis vitreis mediis sanguine ejusdem martyris, quæ cum nonnullis diebus videretur a Romano populo, coram ejus multitudine per manus Leonis Ostiensis episcopi, sub hoc novo altari, IX kalendas Febr. recondita est.

« Ex sede vero marmorea sancti Laurentii in Lucina retro altare primarium, ac rursum in tabula marmorea ejusdem Ecclesiæ (quæ item ad præsentem annum spectant) hæc habentur quæ sequuntur :

27. « Anno Domini millesimo centesimo duodecimo, Indictione quinta, in alendis Februarii, dedicatum est hoc altare per manus Leonis Ostiensis episcopi. Reliquiæ sanctorum martyrum in hoc venerabili loco hæ reconditæ sunt : S. Cornelii papæ, S. Dionysii papæ, Epiphanii archiepiscopi, Paterniani episcopi, Concordii episc., Stephani protomartyris, Leonardi, Sisinii, Laurentii, D...... Potentiani, Eusebii, Vincentii et Peregrini, Romani, Marci, Marcelliani, Gervasii, Protasii, Eustabii, Agathæ, Cyriacæ, Martinæ, Sophiæ, Pistis, Elpis, Agapes. A + Ω » Insuper ibidem hæc sequuntur.

28. « Anno Domini millesimo centesimo duodecimo, Indictione quinta, mense Octobri, die XV, anno vero XIII domini Paschalis Secundi papæ, quidam presbyter hujus Ecclesiæ, nomine Benedictus ducens secum quosdam laicos adiit Ecclesiam S. Stephani, in loco qui dicitur Aqua transversa, ubi sub altari invenit corpora sanctorum martyrum Pontiani, Eusebii, Vincentii et Peregrini : quæ inde auferens suis cum sociis in hanc Ecclesiam transtulit, et domno papæ Paschali, sicut res acta fuerat, intimavit. Quo audito, venerabilis Pontifex præcepit, ut in altari majori S. Laurentii sub craticula conderentur ; quod et factum est. Eodem quoque anno, idem presbyter invenit corpora sanctorum in via Ardeatina, Cordiani videlicet martyris, et Feliculæ virginis et martyris, et in majori altari jussu præfati Pontificis superposuit ». Hæc ibi de his quæ ad præsentem annum spectant : reliqua inferius suo loco.

29. *Arnolfus patriarcha Hierosolymitanus.* — Hoc eodem anno defuncto Gibelino Hierosolymitano patriarcha, eligitur archidiaconus ejus Ecclesiæ Arnulphus nomine, de quo sæpe superius, cujus detestabiles mores, opera nequissima Willelmus Tyrius narrat[1]. Ita plane cum ejusmodi eligerentur in episcopos, numen redditur Christianis infensum. Moritur vero eodem anno Tancredus princeps Antiochiæ insignis armis, sed præstantior pietate, qui habuit Rogerium successorem, et moribus plane degenerem.

Quo pariter anno, die duodecima Septembris illustris meritis S. Guido confessor post Hierosolymitanam peregrinationem iterum repetitam ex hac vita migravit, ut ejus Vitæ Acta scriptis data testantur. De eodem est mentio ea die in Romano Martyrologio.

[1] Will. Tyr. l. XXI. c. 15. 28. 29.

Anno periodi Græco-Romanæ 6605. — Anno Æræ Hispan. 1150. — Anno Hegiræ 506, inchoato die 28 Junii, Fer. 6.— Jesu Christi 1112. — Paschalis II papæ 14. — Henrici V reg. 7. imp. 2. Alexii Comneni imp. 33.

1. *Concilium Lateranense.*— A num. 1 ad 12. Concilium Lateranense, quod revocavit Privilegium a Paschali II Henrico imperatori concessum, celebratum hoc anno, non *V kalendas Aprilis*, ut per errorem amanuensium legitur in Actis hujus Concilii, a Nicolao Aragonio editis, sed *decimo quinto kalendas Aprilis*, uti habent Urspergensis in Chron. et Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. Paschalis II, inquit Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, clericorum suorum importunitate compulsus, Romæ apud Sanctum-Joannem Lateranensem « in medio mensis Martii Concilium cxxv episcoporum celebravit », in quo episcopi omnes, qui fuerunt præsentes, uno ore unaque sententia Privilegium illud, quod papa compulsus imperatori tradiderat super investitura episcoporum, condemnaverunt. « Perlecta Charta, acclamatum est ab universo Concilio : Amen, amen », inquit Aragonius cardinalis, qui subdit : « Hæc Charta lecta est a Gerardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Galone Legionensi episcopis, Roberto cardinali tit. S. Eusebii, et Gregorio cardinali tit. SS. xii Apostolorum, et communi aliorum consensu ». Sed tam tom. x Concil. quam apud Baronium num. 10, loco *Gelone*, vel *Galone Legionensi* episc., legendum *Galone Leonensi* episc. Is enim episcopus erat *Leonii* in Minori Britannia sub archiepiscopatu Turonensi , quod oppidum nunc vulgo vocatur *S. Paul de Leon.* Obiter observa diem xviii Martii incidere hoc anno in feriam secundam, qua de more Concilia inchoabantur.

2. *In eo Investituræ prohibitæ.* — Labbeus tom. ii Biblioth. pag. 249, recitat Historiam pontificum et comitum Engolismensium ab auctore anonymo qui vixit anno mclix scriptam, in qua de Gerardo episcopo Engolismensi cap. 35, inquit : « Cum Romam tenderet, audito quod Paschalis papa Concilium congregasset maximum diebus illis, ad jubileum tetendit (sed legendum cum alio exemplari correctiori, maximis dictis ad Urbem tetendit), in quam, quamvis tacite venit, tamen residentes episcopos cum domino papa in Concilio invenit. Causa siquidem qua convenerant, talis fuit. Imperator siquidem Henricus papam Paschalem, cardinales et nobiles Romanos ceperat. Hac occasione, papa reliquit investituras imperatori, quæ fiebant per annulum et virgam, et super sacrosancta juravit propria manu et curia ejus imperatorem se non excommunicare pro investituris. Quia vero papa rem illicitam fecerat, deponere se a papatu promiserat ; et ad Poncianas insulas habitu religioso exul ire disposuerat, si investituras salvo sacramento ad pristinam libertatem, etc. In qua re nullum remedium a toto Concilio inveniri poterat. Gerardus episcopus requisitus, tandem tale consilium dedit, quod investituræ revocari poterant salvo sacramento (a Paschali scilicet II facto) ita tamen quod imperator dans investituras non excommunicaretur. Quod consilium omne Concilium laudans dixit : Non tu locutus es, sed Spiritus sanctus in ore tuo. Placuit itaque papæ et toti Concilio, quatenus Gerardus episcopus, per quem Deus Ecclesiæ suæ tale consilium reservaverat, cum quodam cardinale Diviniaco, vel Dunciaco (nomen illud corruptum) ad imperatorem dirigeretur, qui voluntatem .imperatoris consuleret, quatenus Ecclesiæ Romanæ investituras exponeret (forte reponeret), alioquin habitum consilium revelaretur. Quod cum in præsentia imperatoris supradictus pontifex Gerardus mirabiliter perorasset, et a cancellario imperatoris, qui illius interpres erat, singula exponerentur, vehemens tumultus ortus est in curia, ita quod Coloniensis archiepiscopus, qui eum solemniter in hospitio suo susceperat (in Galliis namque discipulus Gerardi fuerat), de vita illius dubitans, dixit : Magister, maximum scandalum generasti in curia nostra. Indignans autem Gerardus respondit : Tibi sit scandalum, mihi est Evangelium. Dedit tamen Gerardo pontifici imperator multa munera ». Addit Petrus Blesensis in Continuat. Ingulphi pag. 128, ubi de hoc Concilio agit, Gerardum tunc fuisse *in Aquitania* Sedis Apostolicæ legatum.

3. *Sed Henricus V excommunicatus non fuit.* — *Gerardi* consilium secutum est Concilium Lateranense, in quo, ut habet Baronius ex Aragonio card. num. 8. Patres non Henricum imp., sed Privilegium ab eo extortum excommunicarunt : « Nos omnes in hoc S. Concilio cum eodem domno papa congregati, canonica censura, et Ecclesiastica au-

ctoritate, judicio S. Spiritus damnamus et irritum esse judicamus (nempe Privilegium illud), atque omnino cassamus, et ne quid aucloritatis et efficacitatis habeat, penitus excommunicamus.

4. *In Concilio Viennensi excommunicatus.* — A num. 12 ad 19. Concilii Viennensis hoc anno habiti meminit chronographus Malleacensis, illudque *XVII kalendas Octobris* celebratum, ut habet Codex a Baronio num. 16 citatus. In eo investitura episcopatuum et abbatiarum, de manu laica suscepta, hæresis judicata est, et Henricus Germaniæ rex excommunicatus, quod Paschalem II indigne tractasset, ac detestabile scriptum violenter extorsisset. Patres in Synodali Epistola ad Paschalem II data, et a Baronio num. 14 relata, testantur, legatos Henrici regis ad illud Concilium venisse; sed hunc in eodem excommunicatum esse. Pertinet ad istud Concilium, quod Sugerius in lib. de Vita Ludovici regis hujus nominis VI, cap. 9 scribit: « Verum si quærit quis, quare dominus ita tepide fecerit, noverit, quia Ecclesia, percusso pastore et collateralibus, languebat, et pæne eam tyrannus ancillans, quia non erat qui resisteret, tanquam propriam occupabat. Cui certum facto dedit experimentum, quod cum fratres Ecclesiæ columnas ad tuitionem et Ecclesiæ reparationem, quomodocumque solvi fecisset, pacemque Ecclesiæ qualemcumque reformasset, ad eremum solitudinis confugit, moramque ibi perpetuam fecisset, si universalis Ecclesiæ et Romanorum violentia coactum non reduxisset. Verum Dominus J. C. Redemptor et defensor Ecclesiæ suæ, nec eam diutius conculcari, nec imperatorem impune ferre sustinuit. Qui etenim nec tenti, nec fide obligati fuerant, causam Ecclesiæ fluctuantis suscipientes, domini designati Ludovici (nempe Ludovici hujus nominis VI) suffragio et consilio in Gallicana celebri Concilio collecta Ecclesia (sc. in urbe Viennensi) imperatorem tyrannum anathemate innodantes mucrone beati Petri perfoderunt». Malmesburiensis lib. 5 de Reg. Angl. ait, omnem Galliam Ecclesiastici zeli vigorem intentasse in Henricum imp. nec dissimulasse execrari. Tom. 10 Concil. pag. 786, recitatur Epistola Paschalis II *Guidoni Viennensi archiep. Sedis Apostolicæ vicario*, et cæteris archiep. episc. et abbatibus *Viennæ congregatis.* Data *Laterani XIII kal. Novemb.*, qua Paschalis II quæ *statuta sunt ibi, rata* suscipit et confirmat. Denique Guigo prior Carthusiensis in Vita sancti Hugonis episc. Gratianopolitani Innocentio papæ hujus nominis II dicata, cap. 5 de hoc sancto præsule scribit: « Ipse præ cunctis, ut apud Viennam excommunicaretur, effecit ».

5. *Obitus Gibelini patriarchæ Hierosolym.* — Ad num. 29. Guichenonus in Biblioth. Sebusiana refert Epistolam A. Hierosolymitani patriarchæ, datam A. Fructuariensi abbati, in cujus fine legitur: « Dominus Gibellinus pater pastorque, patriarcha noster, vir piissimus, obiit VIII idus Aprilis. Hoc scriptum nostrum confirmatum est in Capitulo S. Sepulchri Jerusalem VI kal. Madii, anno Dominicæ Incarnat. MCXII, Indict. V, captionis Jerusalem a Christianis anno XIII, domini Arnulphi patriarchæ anno I, præsidente in Jerusalem domino Balduino rege invictissimo anno XII, regnante Domino nostro Jesu Christo ». Ita Guichenonus ex Archivo monasterii Fructuariensis Cent. 2, cap. 73.

6. *Canonici Mediolanenses Grosulanum archiep. munere suo dejiciunt.* — Puricellus in Monum. Basilicæ Ambrosianæ refert ex Landulfo Juniori in Chron. depositionem Grosulani ex archiepiscopatu Mediolanensi, quem per tot annos turbarat: « Mane facto, videlicet kalendis Januarii (currentis Christi anni) Ardericus idem cum vicedomino et cæteris sibi conjuratis, in abjiciendo Grosulanum, vel in suscitando aut in alium erigendo archiepiscopum, catholice pulpitum ascendit (in publico sc. cœtu), et facto silentio in populo, coram illa maxima multitudine loquens dixit: Nos, salva reverentia papæ, secundum auctoritatem et justitiam canonum dicimus, quod Grosulanus non potest esse archiepiscopus Mediolani (mirum Ecclesiasticos summi Pontificis judicium abrogasse). Isto dicto et confirmato, illico presbyterum Jordanum de Clivi elegit in archiepiscopum. Hoc cum presbyter Liprandus audivit, ægrotus a lecto surrexit, et in altero die illi electo piscem obtulit dicens: Gratias Deo, quod nunc mihi testimonium perhibetis; sed hi qui te elegerunt in archiepiscopum, male fecerunt, et Deus illis misereatur; quia tu posses esse unus bonus presbyter de claustro; nunc autem masculus esto (id est, virum te præbe). Cum autem electus ille, nec aliquis de tot circumstantibus ipsi presbytero respondisset, presbyter ipse propinquius accessit, et osculatus Jordanum sicut unum de cæteris sacerdotibus reliquit».

7. *Paschalis II Grosulani causam tuetur.* — Landulfus cap. 23 fuse narrat ordinationem Jordani factam ab ejus suffraganeis Arialdo Genuensi, Mamardo Taurinensi, et Landulfo Astensi; qua de re a multis murmur excitatum: « In quo murmure », inquit Landulfus, « episcopi Azo Aquensis et Ardericus Laudensis (veteres Grosulani amici) videntur fuisse. Vigilante (id est, vigente) itaque hoc murmure, Mamardus Taurinensis illico Romam adivit, et stolam petiit, (a Paschali II, qui jam in Grosulani favorem sententiam dixerat), et rediens inde, stolam et chartam continentem sacramentum quod papa poscebat a Jordano, attulit; alioquin stolam dari Jordano papa prohibuit, sicut idem Mamardus notavit. At Jordanus per sex menses jejunus fuit, et stolam non habuit ». Sequentibus capitibus Landulfus refert, Liprandum avunculum suum contestato denuntiasse, se jure adversus Grosulanum egisse; cumque in extrema versaretur ætate, Mediolano egredi statuit, ne inter eos moreretur, qui animum obfirmarant in defensionem hominis, cujus causam Deus reprobasse videretur: « Delatus est ipse presbyter », inquit

Landulfus cap. 24, « ad Pontidii monasterium (in diœcesi Bergamensi situm), me nesciente. In quo monasterio coram monachis et fratribus a festo S. Nicolai sc. a die vi mensis Decemb.) usque ad festum Epiphaniæ Domini splendide vixit». Liprandum usque ad annum MCXIII vitam prorogasse, certis testimoniis liquet, sicque, quod notandum, unico tantum mense in eo monasterio fuit.

8. *Liprandi presbyteri miraculis clari obitus.* — Pergit Landulphus cap. 25 apud Puricellum in Monum. Basilic. Ambros. num 17, et lib. 7 de SS. Arialdo et Herlemb. cap. 90 : « Igitur presbytero Liprando in Pontidii monasterio fama de Grosulano redeunte a Hierosolymis, aures Jordani et ordinariorum ejus implevit, et Mamardus Taurinensis episcopus iterum Mediolanum venit : atque stolam quam in præcedenti (legendum *præsenti*, Landulfus enim de anno MCXII, qui Liprandi obitum antecessit, verba facit) sine sacramento Jordano dare noluit neque dedit; nunc videlicet in festo S. Nicolai, quando presbyter Liprandus Pontidium intravit, super altare S. Ambrosii posuit : et Jordanus osculans eam, de ipso altari assumpsit, quæ positio et assumptio absentibus ordinariis et primiceriis facta fuit ». Puricellus in priori loco laudato, ut ostendat nihil mutandum esse in hoc loco, *quam in præcedenti,* ait Landulfum annum a die XXV mensis Martii exordiri, et Mamardum episcopum Taurinensem ante diem XXV Martii Jordano pallium dare noluisse, ideoque *in anno præcedenti*. Sed vanum illud effugium; præterquam enim quod Landulfus annum a kalendis Januariis auspicari videtur, disserteque asserit, a Mamardi reditu cum pallio Jordanum eo per sex menses tantum privatum fuisse, a die XXV Martii ad diem vi mensis Decemb. quo S. Nicolaus colitur, menses novem intercurrunt. Landulfus cap. 24, *Liprandi* presbyteri in vita et post mortem miraculis clari, sed in sanctorum numerum non relati obitum narrat, et inquit: « Spiritum emisit in ejusdem (Epiphaniæ) nocte », anno sc. MCXIII.

9. *Obitus Henrici patris Alphonsi Primi Lusitaniæ regis.* — Hoc anno mortuus est *Henricus* Portugalliæ comes, qui *Tarasiam* filiam Alphonsi VI Castellæ regis ex contubernio cum Semena Munionis, uxorem duxerat. Eum Mariana lib. 1 de Reb. Hisp. cap. 4, aliique usque ad nostra tempora e domo Lotharingica prodiisse tradidere, licet Rodericus lib. 6, cap. 21, diserte scripsisset, eum fuisse « ex partibus Bisontinis, et congermanum Raimundi comitis patris imperatoris », Alphonsi scilicet VII. Verum nunc inter eruditos convenit Henricum, cujus filius *Alphonsus* primus Portugalliæ rex fuit, ut suo loco videbimus, ex Burgundiæ ducibus originem traxisse. Audiendus anonymus, cujus Historiæ a Roberto ad mortem Philippi I regis fragmentum recitat Duchesnius tom. 4, qui loquens de Alphonso VI Castellæ rege scribit : « Hic filiam Roberti ducis Burgundionum (fratris Henrici I Francorum regis) duxit in uxorem, nomine Constantiam, de qua suscepit filiam (Urracam appellatam, quæ mater fuit Alphonsi VII Castellæ regis) quam in matrimonium dedit Raimundo comiti, qui comitatum trans Ararim tenebat. (Raimundus iste filius fuit Guillelmi II Burgundiæ comitis, ubi Vesontio sita). Alteram filiam (nomine Tarasiam), sed non ex conjugali thoro natam, Anrico uni filiorum filii ejusdem ducis Roberti dedit. Hosque ambos in ipsis finibus Hispaniæ contra Agarenorum collocavit imperium ». Quare ex Roberto Burgundiæ duce natus est Henricus, et ex Henrico *Henricus* alter Portugalliæ comes, de quo hic sermo, cujus successores ad solium regium evecti fidem Christianam in remotissimas nationes intulerunt. Porro *Henricum* Portugalliæ comitem exeunte æstate currentis anni, die incerto, vita functum esse , sepultumque Bracaræ Æra MCL, testatur *Petrus Comudus Bonelus*, Portugalliæ princeps, qui id ante tria sæcula litteris mandavit, et ex eo exscripsit Faria auctor Lusitaniæ Europæ tom. II. De prœliis adversus Saracenos, tam ab Henrico, quam a Raimundo comitibus gestis, legendus Sandovalius in Alfonso VI.

10. *Comitatus Provinciæ unitur Barcinonensi.* — Victoriis de Saracenis reportatis inclaruit etiam hoc tempore *Raimundus* Berengarii comes Barcinonensis, hujus nominis III, non vero IV, ut perperam Boucheus lib. 9. Hist. comitum Provinciæ cap. 1, qui et primus ex ea gente Provinciæ comes fuit : « Habuit uxorem », inquit anonymus de Gestis comitum Barcinon. cap. 16, « filiam Girberti (melius, Gilberti) comitis Provinciæ, nomine Dulciam, et ipsum comitatum Provinciæ, et Amiliani (id est, Æmiliani comitatus in Linguadocia positi, gallice Milhaud), cum ipsa acquisivit ». Gilberto enim comite Provinciæ incerto anno demortuo *Gerberga* uxor ejus *Dulciam* utriusque filiam Raimundo Barcinonensium comiti currenti anno in matrimonium dedit, ut liquet ex Instrumentis a Baluzio in Appendice ad Marcam Hispanicam cap. 347, et duobus aliis capitibus sequentibus recitatis. Hæc verba prioris *kal. Februarii* scripti : « Ego Girberga comitissa dono tibi Dulciæ filiæ meæ omnem honorem, quem habeo, vel habere debeo quocumque modo, comitatum videlicet Provinciæ et Gavaldensis, et Carladensis, et illum honorem qui est in comitatu Ruthenensi. Quæ omnia advenerunt mihi voce parentum meorum et largitione viri mei Girberti comitis patris tui ». In secundo Instrumento, *III nonas Febr.* hujus anni dato legitur : « Ego Gerberga comitissa Arelatensis trado tibi Raimundo Berengarii comiti filiam meam in conjugium, nomine Dulcem, cum omni honore meo, et cum illo honore, qui fuit Girberti comitis patris puellæ , nominatim Provinciam, quod ibi habeo et habere debeo, et comitatum Gavallanensem, et vicecomitatum Garladensem, et omnem honorem quem habeo in comitatu Ruthense, sicut fuit Girberti comitis, etc. Advenerunt autem mihi comitissæ Gerbergæ præscripta omnia,

partim voce parentum meorum, partim largitione viri mei Girberti comitis ».

11. *Matrimonio Dulciæ cum Raimundo comite Barcinonensi.* — In tertio, *idus Januarii* hujus etiam anni scripto, habetur : « Ego Dulcia Barcinonensis et Provinciæ comitissa, per hanc scripturam omnibus innotescere volo qualiter tibi venerabili Raimundo, quem Dei dispositione mihi justo matrimonio copulavi, dono atque concedo totum meum honorem, quem habeo vel habere debeo per paternam sive maternam hæreditatem, vel alio modo in Provincia et in Ruthenensi comitatu vel ubicumque sit. etc. » Fuit Gilberto et Gerbergæ altera filia *Stephania* appellata, quæ antea nupserat *Raimundo de Baucio*, cujus mentio in Instrumento anno MCL scripto, et in eadem Appendice cap. 410 relato, in quo dicitur : « Stephania uxor Raimundi de Baucio filii sui partem et hæreditatem in comitatu Provinciæ requirebant ; sed præfatus comes Berengarius (filius Raimundi et Dulciæ) nihil se inde eis dare debere recognoscebat, quia Gilbertus comes pater suus, et mater sua Girberga comitissa eam maritaverant et hæreditaverant ». Quibus ex actis tria, quæ hactenus tenebris involuta fuere, in apertam lucem educuntur. Primo, *Dulciam* comitissam Barcinonensem Gilberti et Gerbergæ comitum Provinciæ filiam extitisse : secundo, *Dulciam* sororem habuisse nomine *Stephaniam*, et denique *Gilbertum* Provinciæ præfuisse ac Gilbertum II comitem Provinciæ fictitium esse. Quæ ad illustrationem Historiarum comitatuum Barcinonæ et Provinciæ obiter dicta sunto.

PASCHALIS II ANNUS 14. — CHRISTI 1113.

1. *Paschalis papa Beneventi dat litteras patriarchæ Antiocheno et Balduino regi.* — Millesimus centesimus decimus tertius annus jam incipit, Indictione sexta, quo Paschalis papa pergens Beneventum, ibi Synodum celebravit, in qua quæstiones provinciales, et alia judicialia definivit. Agit de his Petrus Diaconus.

Quod ad res Beneventanas pertinet, locuplex nacti sumus monimentum rerum temporis hujus, nempe Chronicon Beneventanum ad nos missum a Maximiliano a Palombaria Beneventano archiepiscopo, amico charissimo, in quo res gestæ ab hoc anno narrantur usque ad annum Redemptoris millesimum centesimum quadragesimum, continens annos duntaxat viginti septem, sincera plane et integra fide conscriptum, utpote qui scripsit ea, vel vidit, vel ab iis qui viderunt audivit. Auctor Folcus nomine dictus est, quem etiam Beneventanum patria fuisse liquet ex ejus scriptis, et in eadem Beneventana Ecclesia clericatus munere functum ; ex quo quidem pleraque sunt Annalibus inserenda. Et quod ad præsentem annum spectat, idem auctor pluribus narrat ab eodem Paschali papa eidem civitati titulo comestabuli præfectum fuisse Landulphum, cognomento de Græcia, insignem fortitudine et audacia militem, qui cives tueretur a frequentibus Northmannorum vicinorum incursionibus, idque plus satis ab eo præstitum, adeo ut non satis ipsi fuerit tueri sua, sed etiam invaderet aliena, castra eorum capiens atque succendens. Quorum gratia accidit, ut Nortmanni magis magisque concitarentur in Beneventanos, et conflatis militum copiis, agrum Beneventanum assiduis grassationibus in magnum pauperum detrimentum infestarent. Quæ omnia pluribus auctor narrat.

2. Dum autem adhuc Beneventi Paschalis papa moraretur, ab Antiocheno patriarcha legationem accepit de conservandis antiquis juribus ejusdem Ecclesiæ, quibus in diœcesi videretur imminuta ex concessione facta ab eodem Pontifice Ecclesiæ Hierosolymitanæ.

Hac accepta legatione, Paschalis papa, quod nunquam eo animo fuisset, ut quod minimum inferret præjudicium Antiochenæ Ecclesiæ, prout superioribus a se datis litteris ad eumdem patriarcham Antiochenum significarat ; tamen expressius id voluit declarasse, ne aliquis in mente ejus scrupulus remaneret. Quamobrem ad eum has litteras dedit pacis et unitatis conciliatrices [1] :

[1] Apud Tyr. de bel. sacr. l. XI. c. 28.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, coepiscopo Bernardo Antiocheno patriarchæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Sicut aliis litteris fraternitati tuæ scripsimus, nos et personam tuam, et Ecclesiam tibi commissam plena charitate diligimus ; nec ullo modo volumus honorem vestræ dignitatis imminui, quin Antiocheni patriarchatus prælatio, sicut præteritis temporibus conservata est, ita etiam in futurum integra, præstante Domino, conservetur. Illud autem, quod filio nostro Balduino Hierosolymitano regi per nuntios suos intercedentes concessimus, charitatem vestram omnino conturbare non debet ; sic enim in eis scriptum est : Ecclesiarum, quæ illis in partibus fuerunt vel sunt, terminos atque possessiones diutina infidelium possessio tyrannisque confudit. Cum itaque certos ejus fines assignare præsenti deliberatione nequeamus, tuis non immerito precibus duximus annuendum ; ut quia pro Hierosolymitanæ Ecclesiæ sublimatione personam tuam extremis periculis devovisti, quascumque infidelium urbes ceperis vel cepisti, ejusdem Ecclesiæ regimini dignitatique subjaceant. Eodem sensu etiam illa verba discutienda sunt, quæ felicis memoriæ Gibelino Hierosolymitano patriarchæ de civitatibus atque provinciis scripsimus, quæ supradicti Balduini regis prudentia, exercituum eum sequentium sanguine per Dei gratiam acquisitæ sunt. Siquidem Ecclesias illas, quibus certi fines assignari possunt, quarum termini ac possessiones diutina possessione ac tyrannide confusi non sunt, et ipsarum Ecclesiarum urbes illi volumus Ecclesiæ subjacere, ad quam ex antiqua sciuntur justitia pertinere. Non enim volumus aut propter principum potentiam Ecclesiasticam minui dignitatem, aut pro Ecclesiastica dignitate principum potentiam mutilari. Data Beneventi decimo quinto kalendas Aprilis ».

3. Ad Balduinum autem de iisdem sic scribit :

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, charissimo Balduino illustri Hierosolymitanorum regi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Concessio illa, quam nos petitioni tuæ accommodavimus, ut quascumque infidelium urbes ceperis vel cepisti, Hierosolymitanæ Ecclesiæ regimini dignitatique subjaceant, non parum cum fratrem nostrum Bernardum patriarcham, tum universam Antiochenam turbavit Ecclesiam. Cum enim nos concessionem tibi super Ecclesiis indulserimus, quarum terminos et possessiones diutina infidelium possessio et tyrannis confudil, illi eas Ecclesias a Hierosolymitano patriarcha, te connivente invasas, conqueruntur, de quibus ambiguitas nulla sit, quin eas etiam Turcorum vel Sarracenorum temporibus sedes Antiochena possederit, et eorum episcopi etiam infidelium oppressi tyrannide , Antiochenorum patriarchæ obedientiam exhibeant. Porro nos litteris ad supradictum patriarcham missis Antiocheni patriarchatus prælationem, sicut ab antiquis patribus distributa et præteritis temporibus conservata est, ita etiam in infinitum integram servari sanximus. Tuam igitur strenuitatem monemus, et monentes præcipimus, ne a te invasiones hujusmodi fieri (ut manifesta est veritas) permittantur , sed unaquæque Ecclesia justitiæ suæ limitibus perfruatur. Nec enim possumus manifeste sanctis Patrum nostrorum constitutionibus obviare, nec omnino volumus, aut pro principum potentia Ecclesiasticam minui dignitatem, aut pro Ecclesiastica dignitate principum potentiam mutilari ; ne apud nos occasione alterutra pax turbetur Ecclesiæ. Clericis quoque Hierosolymitanis per præsentia scripta præcipimus, quandoquidem paternas possessiones et patriam pro Ecclesiæ (ut creditur) exaltatione , pro religionis observantia reliquerunt, ut Hierosolymitana Ecclesia sint contenti, nec injuste aut procaciter ea usurpare contendant, quæ certo sciuntur ad jus Antiochenæ Ecclesiæ pertinere. Omnipotens Dominus sua te in omnibus dextera protegat, de hostibus Ecclesiæ triumphare concedat. Data Beneventi decimo quinto kalendas Aprilis ». Hactenus Paschalis litteræ. Inde reversus est Romam : ubi manens, excommunicavit Robertum comitem, quod castellum contra Beneventanos erexisset, et monitus non destitisset : qui tamen, suadente Landulpho Beneventano comestabulo, illud est demolitus ; sicque ab ipso Paschali absolvi meruit.

4. *Balduini illicitum conjugium.* — Quod autem ad res Hierosolymitanas pertinet, hoc anno execrabile illud facinus perpetratur, ut Arnulpho Hierosolymitano patriarcha agente, Balduinus, vivente adhuc prima conjuge, duceret in uxorem comitissam Siciliæ, quæ uxor fuerat Rogerii comitis. Ita infenso numine, res Christianorum cœperunt in deterius labi. Hæc pluribus Tyrius[1]. Quomodo autem per Paschalem papam legato misso, ab eo Arnulphus fuit depositus, suo loco dicetur. Quo anno Turcæ, qui Hierosolymam capturi advenerant, re infecta recedentes, monasterium Christianorum in monte Thabor constitutum evertunt, et monachos omnes occidunt. Hæc in Appendice ad Sigebertum hoc anno. Erant isti sanctissimi viri germina Cluniacensium, vitæ religiosæ observantissimi, ad quos extat Petri Cluniacensis abbatis Epistola[2], qua eorumdem commendatur monastica observantia. Quamobrem jure æstimare liceat, quot monachos cæsos, tot laureatos martyrii corona martyres e monte Thabor assumptos in cælum.

Hoc item anno Paschalis papa restituit Ecclesiam S. Bartholomæi in Tiberina insula. Docet hoc inscriptio superius recitata, cum de ejusdem Apostoli corporis translatione egimus in fine decimi Annalium tomi. Ibi post tetrastichon hæc verba adhuc sculpta leguntur : « Tempore Paschalis Secundi papæ, anno Dominicæ Incarnationis millesimo

[1] Wil. Tyr. l. XI. c. 21. — [2] Pet. Clun. l. IV. Ep. LXIV.

centesimo decimo tertio, Indictione septima, mense Aprilis, die quarta ».

5. *S. Bernardi a sæculo conversio.* — Hic insuper est annus, qui S. Bernardi conversione a sæculo ad Cistercienses Ecclesiæ Dei extitit memorabilis: cum ipse doctrina, vitæ exemplo, sanctorum fœcunda sobole magnopere Ecclesiam illustravit. De eo enim ita Willelmus abbas S. Theodorici, sancti viri sanctus collega in Vitæ ipsius primordiis : « Anno ab Indictione Domini millesimo centesimo decimo tertio, a constitutione domus Cisterciensis decimo quinto, servus Dei Bernardus annos natus circa viginti duos, Cistercium ingressus cum sociis amplius quam triginta, sub abbate Stephano, suavi jugo Christi collum submisit. Ab illa autem die dedit Dominus benedictionem, et vinea illa Domini Sabaoth dedit fructum suum, extendens palmites suos usque ad mare, et ultra mare propagines suas etc. » Quantum enim proficua fuerit Dei Ecclesiæ sancta ista plantatio, haud facile est verbis assequi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6606. — Anno Æræ Hispan. 1151. — Anno Hegiræ 507, inchoato die 17 Junii, Fer. 3. — Jesu Christi 1113. — Paschalis II papæ 5. — Henrici V reg. 8, imp. 3. Alexii Comneni imp. 33.

1. *Collectiones duæ scriptorum rerum Beneventi gestarum.* — Ad num. 1. Baronius partem tantum Chronici Beneventani res in ea urbe ab hoc an. ad MCXL gestas complectentem vidit; verum post ejus mortem duæ antiquorum Chronicorum, in quibus recensentur acta a principibus Beneventanis et Capuanis, Collectiones prodierunt. Prior Neapoli in-quarto ab Antonio Carraciolo anno MDCXXVI, alteraque in eadem urbe etiam in-quarto anno MDCXLIII a Camilio Peregrinio publicata, hæcque auctior et notis chronologicis ac Dissertationibus illustrata. Complectitur ea Collectio Historias Lupi Protospatæ, Heremperti, anonymi Cassinensis, et Falconis Beneventani, eaque magno nobis usui fuit. Verum *Falco,* non ab hoc anno, sed ab anno MCII usque ad MCXL Chronicon suum exorditur, et anni initium repetit a die prima mensis Martii, non vero a die vicesima quinta ejusdem mensis, ut alii qui ab eodem mense annum auspicantur, quod Peregrinius pag. 152 et seq. compluribus exemplis demonstrat. Hic auctor res sui temporis, easque præcipue quæ Beneventi contigerunt, fuse et accurate describit.

2. *De Falcone ex illis scriptoribus uno.* — Baronius ait, *Falconem* in Beneventana Ecclesia clericatus munere functum esse ; sed Peregrinius citatus pag. 148, ostendit eum ea in re deceptum, et Falconem ex laicali munere notarii et scribæ sacri Beneventani palatii in judicem Beneventanum adscitum fuisse, jamque Notarum suarum initio scripserat : « Chronologus Falco nostratum (Neapolitanorum seu Italorum) mediæ ætatis ob fidelem nec prorsus ineptam diligentiam facile princeps, munere, ut ipse de se tradit ad annum MCXXXIII et MCXXXVII, notarius et scriba sacri Beneventani palatii, tandemque in sua eademque patria judex. Chronicon illud principio et fine mutilum ad nos pervenit. Pag. 149. Peregrinius, p. 149, hanc vocem *judex* his verbis explicat ; judex haud prætorem definiendis litibus constitutum, sed in decurionum, sive dicas senatorum, album credas relatum, qui per ea tempora plerisque in locis judices appellabantur ». Ita ille.

3. *Paschalis II anno superiori exeunte Beneventum venit.* — « Anno MCXII, VI Indictionis mense Martio », inquit Falco, sed ibi annus recte descriptus, et Indictio vitiose, legendumque V *Indictionis.* In ejus enim Chronico Indictione sexta præsens annus recte notatur, et annis sequentibus tam Indictiones quam anni accurate collocantur. Amanuenses turbavit exemplar Falconis, ubi ad annum MCXI habetur, V *Indictionis*, sine ulla narratione. Anno itaque Christi MCXII , « papa Paschalis faciens Romæ Synodum », inquit Falco, « fregit pactum quod fecerat cum Henrico rege » (mense sc. Aprili anno MCXII, ut ibidem ostendimus). Pergit Falco : « Apostolicus hæc audiens (nempe seditiones a Beneventanis exeunte anno MCXII, excitatas), nec mora, secundo die instante mensis Decembris advenit Beneventum ». Causa tumultuum hæc erat, « quod alii Landulphum Burellum, alii Ansonem civitatis rectorem sine domini papæ voluntate constituere satagebant ». Fallitur itaque Baronius, quando scribit Paschalem hoc anno Beneventum adventasse , cum eam in urbem mense Decembri anni superioris pervenerit.

4. *Ibi Synodum celebrat, et seditiosos coercet.* — Cum in ea urbe hoc anno versaretur, « mense Februario Synodum constituit. Synodo autem facta, cum in sacro Beneventano palatio assisteret, prædictamque conspirationem factam pro parte illius Landulphi Burelli deprehendens concives vocari jussit, (ubi loquitur Falco de proditione ad urbem occupandam tunc detecta) et quod quidam civium pro ipsius Landulphi auxilio turres Portæ summæ noctu cepissent, indeque munitionum ipsarum custodes ejicientes, una tantum nocte eas virtute tenuerunt. Tandem Deo opitulante et Beneventanorum complurium fidelium solatio, quorum mens erat sanior, turres ipsæ vindicatæ sunt, et B. Petro restitutæ. At cives ipsi tale domino papæ dedere responsum, ut quos suspectos haberet vocaret, et ab eis pleniter justitiam sumeret. Quid plura? Curia ordinata vocantur malorum fautores, vocantur suspecti, tandemque legitime sententia extensa quosdam captos vidimus, quosdam ejectos, et domos quorumdam fisco deditas, quorumdam destructas.

5. *Securitati urbis consulit.* — « Istis taliter actis (mense scilicet Februarii anni MCCXIII,) XIV anno Pontificatus supradicti domini papæ, mense Martio, VI Indictionis, (præfata Falco cum anno MCII, labente scilicet, copulavit, sequentia cum mense Martio hujus Christi anni, juxta eam quam servat methodum) dominus ipse Apostolicus, civitatem Beneventanam variis prædarum persecutionibus ex omni parte oppressam adspiciens, et civium bona (a Normandis undique vicinantibus quotidie) distrahi et confundi, cognoscens consilio habito Landulphum de Græcia militem præstantem et solertem, Comestabulum Beneventanorum instituit, quatenus..... civitas..... secura..... persisteret ». Ad quæ verba Peregrinius hæc notat : « His consonat Petrus Diaconus in Auctario ad Ostiensem lib. 4, cap. 50, qui præsentem adventum Paschalis in has partes numero facit secundum, priorem statuens in anno MCVIII, mense Octobri, ut tradit libro eodem, cap. 33, assertoremque habet nostrum Falconem, dicentem tunc illum mense Novembri ordinasse Landulphum archiepiscopum Beneventi ». Ita Peregrinius. De priori Paschalis II Beneventum accessu anno MCVIII cum eodem Falcone egimus.

6. *Variæ Paschalis II litteræ in Orientem missæ.* — Ad num. 2 et seqq. Willelmus Tyrius lib. 11 cap. 27, narrat, Balduinum Hierosolymorum regem per nuntios a Paschali II petiisse, ut quascumque urbes « sibi posset vindicare, omnes ditioni et regimini Hierosolymitanæ Ecclesiæ subjacerent » ; quod obtinuit rescripto *dato Laterani V idus Julii.* Ad petitionem quoque Balduini regis Paschalis II *Gibelino* patriarchæ Hierosolymorum scripsit, eique concessit urbes et provincias, « quæ gloriosi regis Balduini, ac exercituum eum sequentium sanguine, per Dei gratiam acquisitæ sunt ». Eæ litteræ nullo die aut mense notatæ. Quod cum accepisset Bernardus Antiochenorum patriarcha, de illata Ecclesiæ suæ manifesta injuria plurimum conquestus est apud Paschalem II, qui litteris *datis Laterani, VII idus Augusti,* et a Tyrio ibidem recitatis, respondit, actum id esse propter ignorantiam et locorum prolixam longinquitatem, seque jus et honorem quibusque Ecclesiis conservaturum. Et volens hanc mentem suam interpretari, litteras dedit ad eumdem Bernardum Antiochenum patriarcham, a Baronio num. 2 recitatas, quæ dicuntur *datæ Beneventi XV kalendas Aprilis.* Eadem die Balduino Hierosolymorum regi alias litteras dedit, a Baronio num. 2 relatas, mandatque, « ut Hierosolymitanæ Ecclesiæ sint jure contenti ; nec injuste aut procaciter usurpare ea contendant, quæ certo sciuntur ad jus Antiochenæ Ecclesiæ pertinere ». His relatis Baronius scribit eas litteras, *postquam Benevento reversus est Romam,* Paschalem II dedisse. Verum, uti observat Peregrinius in Notis ad Falconem pag. 154, Paschalis II una eademque die, nempe *XV kalend. April.*, utrasque litteras Beneventi et Romæ scribere non potuit.

7. *Suis annis redduntur.* — Conatus est Peregrinius præfatas litteras uno tenore a Willelmo Tyrio recitatas suis annis reddere ; sed cum animum non advertisset ad errorem, qui cubat in subscriptione litterarum a Paschali II ad Balduinum regem datarum, oleum et operam perdidit. Litteræ itaque Paschalis, *datæ Laterani V idus Julii,* aliæque ad Gibelinum patriarcham Hierosolymorum sine loco et die scriptæ, ad eumdem annum eumdemque diem pertinent ; cumque Gibelinus anno MCXII, VIII idus Aprilis e vivis excesserit, utraque Epistola, *V idus Julii,* uno aut altero anno ante Gibelini obitum proculdubio data. Baronius, qui annum emortualem *Gibelini* recte notarat, litteras ad eum a Paschali II directas et a Tyrio anno MCXV, sicuti omnes jam memoratæ, relatas prætermisit, quia, uti existimo, hunc nodum solvere non potuit. Tum cum *Bernardus* patriarcha Antiochenus questus esset apud Paschalem II de concessione illa patriarchæ Hierosolymitano in suum præjudicium facta, Paschalis II Epistolam ad eum scripsit, quæ dicitur *data Laterani VII idus Augusti*, idque anno MCXI aut insequenti. Currenti vero anno, dum Beneventi esset, ad Bernardum Antiochenum patriarcham iterum scripsit, aitque se jam revocasse concessionem factam *felicis memoriæ Gibelino Hierosolymitano patriarchæ.* Quare Paschalis II *litteræ XV kal. Aprilis Beneventi,* ubi is versabatur, indubitanter datæ, eademque die ac in eadem urbe de prioris concessionis a se in præjudicium Ecclesiæ Antiochenæ factæ revocatione ad Balduinum Hierosolymorum regem scripsit ; sed librariorum errore hæ litteræ dicuntur *datæ Laterani XV kal. Aprilis,* loco *Beneventi XV kal. Aprilis,* qui error manifestus est : cum uno eodemque die Paschalis II Romæ et Beneventi esse non potuerit. Tyrius vero cum lib. 11, cap. 26,

cum de legatione a Paschali II adversus *Arnulphum* patriarcham Hierosolymorum *ad partes Syriæ*, anno MCXV directa verba fecit, capitibus sequentibus ejus occasione litterarum ejusdem papæ tam ad Gibelinum, quam ad Bernardum patriarchas, mentionem habet.

8. *Beneventani a Roberto Sclavo et a Normannis vexati.* — Interim cum *Robertus Sclavus*, qui castellum ad montem Sabletam contra Beneventanos erexerat, nollet illud diruere, et eosdem vexare non cessaret : « Prædictus Apostolicus hæc Romæ audiens (Benevento sc. redux) illum excommunicavit, donec castellum illud civitati contrarium delevisset, quod facere ipse Robertus contempsit », inquit Falco, qui addit, Landulphum Comestabilem cum Roberto ea de re egisse, et castellum illud evertisse : « Castellum illud destruxit, et funditus delevit, duobus videlicet equis optimis et ducentis solidis datis ». Quod cum Normanni accepissent, sævius in Beneventanos grassati sunt, ut Baronius num. 1 narrat ex Falcone.

9. *Infaustæ nuptiæ Balduini regis Jerosolymorum cum comitissa Siciliæ.* — Ad num. 4. Willelmus Tyrius lib. 11, cap. 21, loquens de rebus hoc anno gestis ait, comitissam Siciliæ viduam Rogerii Roberti Guiscardi fratris et comitis Siciliæ, matrimonium iniisse cum *Balduino* Hierosolymorum rege, consilio et consensu Rogerii filii sui, qui postea Siciliæ rex declaratus fuit; sed eas nuptias Arnulphi patriarchæ Hierosolymorum malitia factas infelicem exitum sortitas esse, quia prior Balduini uxor apud Edessam *adhuc in rebus agebat humanis.* Ea Siciliæ comitissa erat *Adelais de Monteferrato*, tertia uxor Rogerii, dimissa postea a Balduino rege, ut infra referemus.

10. *Ad reditum Grosulani ex Oriente, Mediolani tumultuatum.* — Hoc anno Mediolani, *Grosulano* ex Oriente reduce, rursus tumultuatum, ut narrat Landulphus Junior cap. 26, apud Puricellum in Monumentis Basil. Ambros. num. 326 : « In Augusto, qui fuit octavus mensis ab illo in quo presbyter Liprandus obiit; in isto enim mense Grosulanus a Hierosolymis rediit, et prius post legem factam de eo ignitam intravit Mediolanum (Grosulanus enim bis mense Augusto Mediolanum rediit : primo, anno MCV, postquam a Paschali II in sedem Mediolanensem restitutus fuit, et secundo, hoc anno, post suum e peregrinatione Hierosolymitana reditum), ibique tunc ad locum, ubi sanctus Victor carceratus fuit, suos labores, suosque thesauros sacerdotibus, et viris quos sibi putabat fideles, explicavit : et explicando induxit benignitatem, qua pavit et induit Jordanum, quem fecerat subdiaconum. Videbat etiam instare adversus Jordanum ; eo quod dicebat eum sibi jurasse, et dejerasse (fuerat Jordanus unus ex ardentioribus Grosulani fautoribus, ut indicat Landulphus cap. 24 de sequenti miraculo a Liprando perpetrato sermonem habens) ipso quoque presbytero Liprando existente in vita, cum Jordanus et cæteri Grosulanistæ calumniabantur eum et suam legem, nobilis miles Placentinus de faucibus mortis ad laudem ejus ereptus est ».

11. *Grosulanus Mediolano exire coactus fuit.* — Jordanus qua vi, qua pecunia sibi possessionem archiepiscopatus Mediolanensis asseruit, uti narrat Landulphus cap. 26, apud Puricellum citatum n. 320 : « Quod fortis et valida turba Jordani non sustinuit : sed assumptis armis maximum insultum in Grosulanum fecit. Ipsius autem Grosulani caterva undique concurrens, ferendo et inferendo vulnerationes, orbitationes, et occisiones multas in equis et in hominibus fortiter et prudenter ipsum Grosulanum per quindecim dies in turribus de porta Romana servavit ». Paucis interpositis : « Plurima igitur utrimque strages Anselmus de Pustella suadet, ut legitima Synodus dirimendæ liti congregaretur ; sed in hujus consilii mercedem a Jordano excommunicationem reportat ». Ex eodem Landulpho cap. 27 discimus, Grosulanum a Jordano accepta ingenti pecuniæ summa, non tantum cum suis, sed etiam cum Jordanistis communicasse. Tandem Grosulanus « Mediolano exivit, atque Placentiam adivit, ibique in monasterio Sancti-Marci, quod est congregationis Vallis-Umbrosæ hospitatus est ». Cumque Grosulanus ad archiepiscopatum Mediolanensem rursum animum adjecisset, Paschalis II ad causam hanc dirimendam Concilium Romæ indixit, ut anno MCXVI videbimus.

12. *Moritur Sigebertus chronographus.* — Obiit hoc anno *Sigebertus*, Gemblacensis in Brabantia monachus, vir in omni scientia litterarum incomparabilis ingenii, inquit Robertus de Monte ejus Chronici continuator, qui tamen in schismaticorum castris militavit. De anno ejus emortuali inter omnes convenit, dies vero notatur in brevi ad Sigeberti Chronicon Appendice ab anno MCXIII ad MCLXII, tom. I Biblioth. Labbei, in qua ad annum MCXIII, dicitur, *quarto nonas Octobris obiit.* Chronicon ejus a Miræo juxta antiquum Codicem Gemblacensem editum ; ad hunc usque annum perducitur eo excluso. Quare *Sigebertum* bis illud opus publicasse oportet, cum Robertus de Monte qui illud continuavit asserat *Sigebertum* Chronicon suum perduxisse « usque ad annum Incarnat. MC; ego exinde », inquit : quod et Matthæus Parisiensis ad annum Christi MC, et Radulfus de Diceto in Abbreviat. Chronicorum etiam tradunt. In libello de Gestis abbatum Gemblacensium, tom. VI Spicilegii Dacheriani, ejus virtutes, scripta, dies et annus mortis exacte narrantur. De ejus etiam Operibus legendus Labbeus in dissert. de Script. Ecclesiast.

13. *Floret in Gallia Petrus Abaelardus.* — Florebat hoc tempore in Gallia *Petrus Abaelardus* Nannetensis, qui calamitatum suarum Historiam composuit in sua prima Epistola ad *Amicum* scripta. Natus *ad litteratoriam disciplinam*, ut ipsemet asserit, facile eam didicit, præsertimque Dialecti-

cam, cujus discendæ percupidus diversas disputando perambulavit provincias. Parisios venit ad Guillelmum Campellensem, *in hoc tunc magisterio re et fama præcipuum*, cui primo acceptus, sed postmodum gravissimus fuit, quod nonnullas ejus sententias refelleret, et de suo ingenio nimis præsumens, adhuc adolescentulus Meloduni paucis leucis Parisiis dissiti, et Campello vico, ubi *Guillelmus* in lucem venit, scholas aperuisset : « Et ab hoc », ait Abaelardus, « scholarum nostrarum exordio, ita in arte Dialectica nomen meum dilatari cœpit, ut non solum condiscipulorum meorum verumetiam ipsius magistri fama contracta paulalim extingueretur. Hinc factum, ut de me amplius ipse præsumens, ad castrum Corbolii, quod Parisiacæ urbi vicinus est, quantocius scholam nostram transferrem : ut inde videlicet crebriores disputationis assultus nostra daret importunitas » ; sed legendum videtur, inquit Duchesnius mox citandus, *opportunitas*. Interim Guillelmus Campellensis currenti anno, ut docet Albericus in Chron., episcopus Catalaunensis creatus, a consueto Philosophiæ docendæ studio non destitit, et ad ejus scholam *Abaelardus* Corbolio Parisios venit. Sed cum rursus magistro gravissimus esset, Dialecticæ docendæ ipsemet operam dedit, et post aliquod tempus *Melodunum* reversus scholas ibi rursus aperuit. Tandem *Parisiis* sacram Scripturam legit, et *Petrus Lombardus* postea episcopus Parisiensis, ejus Theologia usus in compositione Sententiarum, ut prodit Joannes Cornubiensis, ipsius Lombardi discipulus, in suo Eulogio ad Alexandrum III papam.

14. *Ejus et Heloissæ amores.* — *Fulbertus* canonicus Ecclesiæ Cathedralis Parisiensis eum rogavit, ut succisivis horis *Heloissam* nobilem virginem neptem suam, forma præstantem, doctrina præstantiorem, et tota Gallia ob eruditionem, eximias animi dotes, et peritiam Hebraicæ, Græcæ et Latinæ linguæ postea celebrem, tam linguis quam philosophicis, aliisque liberalibus artibus imbueret. Verum *Abaelardus* amoribus ejus illaqueatus, ipsam quoque suis illaqueavit, et ex ea concepit filium nomine *Astrolabium* ; quod scelus honestis nuptiis, consentiente *Fulberto*, imminuere voluit, et dum interim scholis vacaret, *Heloissam* cum Argentoliensibus monialibus reclusit, monitam tamen ne velum indueret. At *Fulbertus* et Heloissæ consanguinei eum sibi illusisse putantes, qua parte peccaverat crudeliter mutilarunt, et eunuchum effecerunt ; indeque ipse pudore suffusus, monachum in monasterio Sancti-Dionysii juxta Parisios induit, ipsa vero ab episcopo velum accepit in monasterio Argenteolensi Lutetiæ vicino, in quo postmodum priorissa et abbatissa fuit.

15. *Ejus schola celeberrima.* — Cum non desisterent scholares ad eum accedere, et tam intra quam extra Galliam ejus fama dilataretur, rogatus est *Adamus* Sancti-Dionysii abbas, ut eum docere permitteret, quod et ab eo obtinuere : « Vix autem de vulnere adhuc convalueram », inquit Abaelardus, « cum ad me confluentes clerici tam ab abbate nostro, quam a me ipso continuis supplicationibus efflagitabant, quatenus quod hactenus pecunia vel laudis cupiditate egeram, nunc amore Dei operam studio darem ». Notat Abaelardus San-Dionysianos monachos eo tempore licentiori vitæ fuisse deditissimos : « Quorum quidem intolerabiles spurcitias ego frequenter atque vehementer, modo privatim, modo publice redarguens, omnibus me supra modum onerosum atque odiosum effeci. Qui ad quotidianam discipulorum nostrorum instantiam, maxime gavisi occasionem nacti sunt, qua me a se removerent ». Sed dum magnorum et parvorum odiis in eum ardentibus ipse nimis ingenio suo indulget, aliosque despicit, sicut manus ejus contra omnes, sic manus omnium contra eum armantur, et variis erroribus insimulatur, uti anno MCXXI, de Concilio Suessionensi, annoque MCXL, de Senonensi verba facientes videbimus. Quæ paulo fusius nobis tractanda fuere, quia ejus opera nonnisi post mortem Baronii, annoque MDCXVI ab Andrea Duchesnio e tenebris eruta et Notis illustrata. Vide quæ an. MCLXVI de Gozuino abbate Aquicinctensi dicemus.

PASCHALIS II ANNUS 15. — CHRISTI 1114.

1. *Synodus habita Ceperani.* — Sequitur annus Christi millesimus centesimus decimus quartus, Indictione septima, quo Paschalis papa Ceperani ad ripam fluminis Liris Synodum habuit : de qua Petrus Diaconus meminit[1]. In ea conquestus est archiepiscopus Cosentinus adversus Rogerium Siciliæ comitem, quod ab eo archiepiscopatu dejectus, coactus fuit monachus fieri Cassinensis. Ubi autem Paschalis ad Cassinensem abbatem pertinere ex privilegio ista cognovit, per eum dirimi voluit controversiam. Qui ad pedes Pontificis eum vestes monasticas deponere jussit, sicque liber est permissus abire. « In eodem Concilio (pergit Petrus) idem Apostolicus Willelmum ducem Apuliæ Calabriæque constituit. Ibi etiam cum Landulphus Beneventanus archiepiscopus accusatus fuisset, nec se purgare valeret, aut objecta refellere, ad hoc monasterium fugit. Sed quo pacto nostræ congregationis interventu et episcopatus ordinem, et papæ gratiam recuperaverit, suo loco dicemus ». Hucusque de Synodo Petrus.

2. *Legationes a papa Beneventum ad turbas sedandas.* — Quæ autem hoc anno eamdem Synodum facta præcesserint, ac etiam quæ pertinent ad causam Beneventani archiepiscopi cum Paschali Romano Pontifice, ex vetere scripto Codice Chronici Beneventani omnia hic describenda sunt, nempe de legatione missa ad Paschalem papam pro pace cum Northmannis ineunda, dum nimis eorum armis infestarentur agri, de qua legatione ita ibi : « Miserunt ad prædictum papam Landulphum archipræsulem et Rachisium S. Modesti abbatem, ut ei necessitatem ex omni parte quam patiebantur intimarent. Ipsi autem abeuntes, quam viderant afflictionem domno papæ patefecerunt, eum lacrymando precantes, ut gregi commisso, sicut pastor bonus, subvenire dignaretur. Necessitate enim domnus papa, cogente scilicet, eis præcepit, ut pacem civitati, prout melius possent, facerent, et pauperibus subvenirent, ne Petrus Apostolus civitatem acquisitam occasione ista perderet : quidquid autem de pacis consilio invenissent, ipsi remitterent. Archiepiscopus vero Roma reversus aliter quam acceperat faciens etc. » Missum fuisse cum archiepiscopo Petrum Portuensem episcopum et Romualdum diaconum, cardinales, inferius auctor narrat. Verum archiepiscopum non quæ erant pacis, sed quæ belli operatum constat ; nempe, ut nec pacem cum Northmannis componeret, sed civile acerrimum bellum conflaret, ut pluribus ibi narratur, quæ brevitatis causa omittimus ; quorum hæc est summa. Quod reversus Beneventum, conatus sit Landulphum comestabulum eidem civitati ab eodem Paschale Pontifice præfectum in ordinem redigere ; quo facere denegante, cives qui stabant pro archiepiscopo ad arma conversi sunt, quos placare studens, habuit coram omnibus concionem, sed frustra, reclamante populo et invadente judicis domum. Legati vero cum nequidquam proficerent, relicto in munitione palatii comestabulo, recessere. Cum interim non patiente comestabulo se ab honore deponi, pugnatum est utrimque : de qua pugna auctor Chronici qui aderat, ait : « Quosdam, inquit, ex utraque parte vidimus vulneratos, etc. » Et inter alios idem comestabulus graviter sauciatus, cum ab universo populo in palatio obsideretur, nec evadendi alia ratio esset, abdicavit se magistratu illo ; atque pollicitus est juramento, quæcumque populus præcepisset implere. Itaque coactus recessit, inde se conferens ad montem Fuscum.

3. Quomodo autem, ubi ista audivit Paschalis papa, rursum aliam legationem miserit Beneventum, sic auctor narrat : « Cumque hujusmodi facti ultra quam credi potest nefandi, prædicti Apostolici aures fama tetigisset, tactus dolore intrinsecus super dilecti filii sui comestabuli expulsione, lacrymis, sicut audivimus, manantibus, spiritus infremuit, atque confestim archipræsulem Landulphum ab omni, quod acceperat a Sede Romana, officio coram omnibus deposuit, simulque omnes suos sequaces anathematis vinculo donec satisfacerent alligavit. Sed si lectoris charitati asperum non videbitur, quid post illorum excommunicationem actum Beneventi sit, non prætereundo exarabo. Dominum enim testor, nihil aliud posuisse præter

[1] Petr. Diac. l. IV. c. 51.

quod viderim, et quod audierim scripsisse. Tali igitur anathematis sententia in B. Petri adversarios longe lateque divulgata, delegavit præfatus Apostolicus Beneventum Anastasium Albanensem episcopum, cardinalem Romanæ Sedis idoneum, cupiens quod Beneventanus populus deberet se recognoscere. Cardinalem enim, ipso hospitato triduo post, cœtus omnis Beneventanorum in sacro palatio convenit; ubi enarratis omnibus quæ accidissent, Anastasius in verba ista prorumpens, inquit: Ad videnda, domini et fratres, quæ Romæ audierat dominus noster papa negotia et investiganda, nos pro certo sciatis esse delegatos. Deinde prout melius, Deo annuente, poterimus, circa pacis et utilitatis vestræ proficuum nos die noctuque consilium et auxilium præbebimus. His et similibus taliter prolatis, unusquisque ad propria remeavit ». Mansit ibi legatus, quousque cuncta componeret, populumque obsequentem Pontifici redderet: indeque ad Paschalem papam, a quo missus fuerat, reversus est. Quæ autem hæc secuta sint de Concilio eodem habito Ceperani, ita idem auctor enarrat:

4. *Quæ acta in Synodo Ceperani habita.* — « Cumque cardinalis ipse Anastasius Romam peteret, domnus papa Paschalis archiepiscopis, episcopis et abbatibus congregatis, mense Octobri primum post ejus regressum adveniente, Ceperani Concilium constituit. Ad cujus sacri conventus frequentiam Willelmus dux et Robertus princeps mille fere equitum numero congregato, perrexere. Landulphus vero de Græcia comestabulus, qui fuerat Benevento expulsus, litteris domni papæ specialibus ad idem sacrum Concilium accersitus honorifice commeavit; qui a domno papa officiosissime susceptus est. Hic namque fraudem devitans Northmannorum, navigio quodam secure transfretavit. Jordanus autem comes timens, multorum suorum pondere delictorum oneratus, ad tale tantumque Concilium pergere, legatos suos direxit. Archiepiscopus autem Landulphus, suffraganeis suis convocatis, innumeraque auri et argenti copia congregata, cum comite Roberto ad conventum illum tetendit. Talibus igitur et tantis Patribus proceribusque congregatis, in medio conventus ipsius, die videlicet sabbati, ducatum Italiæ, Calabriæ et Siciliæ, duci præfato Apostolicus concessit.

5. « Concilio itaque mirabiliter ordinato, Apostolicus ipse coram omnibus super Landulpho Beneventano archipræsule lacrymabiliter, quomodo comestabulum suum expulisset, condolens conquerebatur. Ipse vero archipræsul nolens, imo timens conventum illum sine loci et officii restitutione ingredi, apud insulam Ceperano proximam hospitatus est. At ubi Apostolicum querentem ipse comperit, quosdam Romanorum, præfectum etiam vocari jussit, videlicet, utcumque potuissent, veniam pro eo a domno papa impetrarent. Quinetiam dicebat archiepiscopus, se domino papæ de omnibus illatis querimoniis justitiam facturum, satisfacturum scilicet, dummodo ut locum in Concilio et officium restitueret. Hoc Apostolicus audito, Concilio habito, locum et officium ei redintegravit. Cumque taliter restitutus fuisset, sine mora conventum illum, die videlicet Lunæ, cum comite Roberto adivit. Quid plura? eo redintegrato, per diaconum quemdam ad faciendam justitiam in præsentiarum Apostolicus vocari præcepit. Qui continuo surgens, voce lacrymabili coram omnibus respondens, inquit: Primitus gratias ago Deo, et beato Petro, et tibi domine pater, vestram implorans paternitatem, ut misericordiam super me, quem sanctitas vestra apud Beneventanam sedem plantavit, habeatis. Apostolicus autem hæc audiens: Unde vis, inquit, ut misericordiam super vos habeamus? Et archipræsul: Domine, quia audivi vos erga me indignatos fuisse, cum me litteris vestris accersiri jussistis, et ad curiam vestram non adveni. Et Apostolicus: Quare, inquit, ut ipse asseris, vocatus ad curiam non advenisti? Archiepiscopus ad hæc: Domine, inquit, pater, timore coactus vestræ indignationis, et quorumdam minantium, non adveni vocatus, eo quod legatos meos episcopos non accepisti, et alium quemdam, quem prius direxeram, adversarii nostri verberibus afflixere. Ad hæc Apostolicus: Legatos tuos, quos dicis, episcopos non audivi, quia justitiæ faciendæ, satisfaciendi videlicet, verba non dixerant, imo mercedis causa pro vobis et non pietatis venerant. Legatum autem alium, quem verberatum profiteris, nec vidi, neque ejus fama ullo modo ad nos pervenit. Cumque archiepiscopus ipse ex omni parte detentum se videret, si veris rem egisset responsionibus, aliam adinvenit excusationem, dicens: Domine pater, terminum competentem mihi veniendi non tribuisti: unde si placeret venire, non potui, nec (ut dixi) metu compulsus ausus fui. Et Apostolicus: Sed quia litteras nostras contempsisti, asseris nunc, te non per contemptum, sed metu tantum ad nos non venisse. Competentem terminum veniendi proculdubio largitus fui, ab idibus scilicet Aprilis, et sex mensium spatio interposito. Inde litteras vocationis in medio legi præcepit. Verumtamen isti fratres (subdit Apostolicus) deliberent, et quam opponis excusationem, canonicam fuisse decernant. Et præcepit quibusdam cardinalibus et archiepiscopis Romanæ Sedis judicibus, ut in partem semoti, super hujusmodi excusationem archiepiscopi sententiam extenderent. At ipsi in partem euntes, sententiam illam diu ventilantes, taliter in conspectum omnium regressi judices ipsi protulerunt:

« Domne archiepiscope Beneventane, quoniam non pro contemptu, sed pro metu asseris vocatus ad curiam te non venisse, dicimus et judicamus hanc canonicam non esse excusationem. Judicio autem talium tantorumque patrum extenso, capitula sanctorum Patrum prædecessorum coram omnibus exhiberi et legi Apostolicus præcepit,

confirmata scilicet in conventibus et super contemptoribus ordinata. His itaque perfectis, super tanto et tali negotio a cardinalibus et episcopis diu ventilatum est. Sed quid plura? Diaconus eum iterato ad justitiam faciendam, satisfaciendum videlicet, vocavit. Qui continuo assurgens : Unde, inquit? Et Apostolicus : Quia suscepisti regalia B. Petri extra nostram voluntatem, et claves tenuisti portarum, et palatium invasisti, et Landulphum expulisti, et galeam sumpsisti et clypeum, et Fulconem illum ad sacramentum compulisti, Northmannos introduxisti, et alia. Hoc ipse archiepiscopus audito respondit : Vere regalia B. Petri non alia de causa accepi, sed vestra pro fidelitate. Nam, cum Beneventi aderas, civitatem mihi commendasti : portarum vero claves non ego susceperam; hunc sane qui eas retinet, fidelem tuum omnino confitemur. Clypeum profecto non accepi : galeam quidem tuli pro capitis munitione ne lapide aliquo opprimerer. Northmannos (ut dixisti) non introduxi, Longobardos vero sexdecim pro auxilio populi civitatem ingredi feci. Sacramentum Fulconis jussu suo factum fuisse, et populi jusjurandum, denegavit.

6. « His omnibus Apostolicus auditis, cardinalibus iterum et præfatis judicibus præcepit, ut super omnibus istis, et contemptu, sententiam exprimerent. Cumque archiepiscopus ipse hujusmodi præceptum (et ut ita dicam) terribile audisset : Willelmum ducem supra memoratum, et Robertum principem, et Petrum filium Leonis, necnon et episcopos exorabat, dicens : Domini proceres, et episcopi confratres, dominum nostrum papam Paschalem, precor, orate, ne me in conspectu omnium taliter confundat, et dedecoratum dimittat. Si vero ejus clementiæ placuerit, exilium petam et mare transfretabo. Tunc proceres ipsi euntes, pedibus domni papæ advoluti, sicut archiepiscopus rogaverat, deprecati sunt : quod minime obtinere valuerunt. At ipsi judices ex præcepto euntes, licet dolendo et protelando, reversi sunt, ne tale super Landulphum archiep. darent judicium. Judicibus tamen ipsis adhuc, ut dixi, moram facientibus super sententiam, Apostolicus adjurando præcepit, ut per fidem quam B. Petro et ipsi deberent, quid canonicum esset dicendum dicerent.

7. « At episcopus Portuensis primus omnium, licet ægre, et tantæ sententiæ dolore turbatus, ait : Quoniam regalia beati Petri suscepisti, et claves portarum tenuisti, et palatium invasisti, et Landulphum expulisti et ad curiam venire vocatus contempsisti, judicamus super vos depositionis sententiam, et contra beatum Petrum et dominum nostrum papam fecisse.

8. « Idipsum Capuanus archiepiscopus et Gregorius cardinalis affirmavere. Volentibus autem aliis judicibus eamdem confirmare sententiam, Landulphus ipse jam archiepiscopus Beneventi e medio conventus illius, timore coactus, et sententiæ talis gladio percussus, surrexit. O qualem (si interesses, lector) fletum videres, et Landulphi illius pallidum aspiceres vultum, cum, ex ore tantorum judicum qui decoratus erat Beneventana sede, et præ aliis gloriosus ubique fuerat, deponebatur ! Quid dicam ? subsellio ejus levato, metuendum illud Concilium, ut mente captus, dereliquit ». Hactenus de his Chronicum Beneventanum : quæ Petrus Diaconus in Chronico Cassinate narrare subterfugit. At reliquas in remotioribus partibus res gestas anni hujus Paschalis papæ videamus.

9. *Pallium papa ad Radulphum archiepiscopum Cantuariensem mittit.* — Cum hoc anno, quinquennio jam exacto vacationis sedis Cantuariensis in Anglia, tandem ei Radulphus fuisset episcopus ordinatus, indulgentia Paschalis Pontifex pallium quod Romam veniens accepturus erat misit ad eum per legatum Anselmum, nepotem ex sorore S. Anselmi prædecessoris : ad quod impetrandum hæc prævenerunt Ivonis Carnotensis episcopi ad eumdem Pontificem litteræ [1] :

« Paschali summo Pontifici, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, devotam ut patri obedientiam, et debitam ut domino reverentiam.

« Quoniam in oculis Apostolicæ majestatis aliquam pie præsumo habere me gratiam, ea præsumptione aliquando cum aliqua spe peto ab eadem Sede Apostolica ea quæ videntur esse contra rigorem Apostolicum, si non sint contra honorem Apostolicum, quia non est indecens Sedi Apostolicæ cantare Deo misericordiam et judicium. Cum ergo opportunum est, securus pulso ad thronum misericordiæ. Judicium sine ulla disceptatione debet omnis judex ; de misericordia vero deliberandum est, utrum expediat an non expediat. Hæc non ignorantibus scribo, sed ad hæc ista præmitto, ut in quamcumque harum partium se vertat postulatio mea, aut petenti justitia non negetur, aut pie pulsanti misericordiæ janua non claudatur. Quod bene discernere poterit vestra paternitas, cum summam nostræ petitionis audieritis, et per præsentes legatos adventus sui causam cognoveritis. Novit enim vestra paternitas, quanto tempore post mortem bonæ memoriæ Anselmi archiepiscopi Cantuariensis Ecclesia pastore viduata languerit, quomodo rex Anglorum bona episcopalia in usus sæculares usurpaverit, quanto studio episcopalem electionem ibi fieri non permiserit. Nunc vero post increpationes vestras, post multas episcoporum diœcesanorum admonitiones, prætaxata Ecclesia consensu episcoporum, rege tandem connivente, elegit sibi in archiepiscopum Radulphum Roffensem episcopum, virum religiosum et honestum, scientia et moribus clarum.

10. « Hic in propria persona Sedem Apostolicam visitare secundum majorum instituta deliberavit, sed cum partim corporis debilitas impedivit, partim periculum Romani itineris deterruit. Mittit

[1] Ivo Ep. CCLII.

itaque prædicta Ecclesia vice electi sui religiosas personas, et dictis et scriptis obnixe postulantes, ut prædictum electum Cantuariensi archiepiscopatui confirmetis, et dignitatem ei pallii concedatis. Ego quoque affectu fraternæ charitatis, et ausu paternæ dilectionis consulendo rogo, et rogando consulo, ut etiamsi aliter fieri non potest, cum aliqua tamen dispensatione languenti Ecclesiæ subveniatis ; et propter Ecclesiæ necessitatem, deinde propter utilitatem et honestatem personæ, petentium supplicationibus aurem misericorditer inclinetis. Nisi enim medicinalis manus cito subveniat, prædicta Ecclesia in veteres ruinas relabetur, et vox dilatoria potentium sine modo ultra modum protelabitur. Cum enim Dominus noster, qui institutor erat sabbati, misericordiæ opera faceret in sabbato, et redargueretur a Pharisæis quod solveret sabbatum, spicas discipulis vellentibus, eorum murmurationi respondit : Si intellexissetis [1] : Misericordiam volo et non sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes. Alibi [2] : An nescitis, quia filius hominis dominus est etiam sabbati ? Per hoc doctores informas, quia tunc possunt legum rigorem propter necessitates Ecclesiasticas temperare, quando ipsa legum remissio nihil continet contra fidei veritatem vel morum honestatem. His exemplis admoniti, secure pulsamus ad januam misericordiæ, credentes non esse indignum, si Apostolicus præceptum mittentis sequatur aut exemplum. Postremo quantum potest mens humana de alieno corde pensare, sanum nobis esse videtur consilium, ut eum paterne suscipiatis ; quatenus vos liberalem filium et fidelem vobis adoptasse gaudeatis ». Hucusque Ivo ad Paschalem papam, ne scilicet cogeret recens electum ex Anglia Romam se conferre, cum jam tum legibus sacris, tum usu, nonnisi præsenti atque petenti cuiquam archiepiscopo pallium dari consueverit. Annuit, ut audisti, Paschalis papa, palliumque ad ipsum in Angliam misit.

11. *Synodus Bellovacensis, in qua Godefredus ad suam redire Ecclesiam Ambianensem jubetur.* — Hoc eodem anno (ut habet Appendix ad Sigebertum) in civitate Bellovacensi a Sedis Apostolicæ legato Conone Concilium celebratur. De Conone S. R. E. cardinali dictum est superius, quem idem auctor ex eremo provectum asserit. Porro adversus Henricum imperatorem ejusmodi Synodum congregatam, et in eum sententiam anathematis pronuntiatam, ea quæ superius dicta sunt, satis ostendunt. Præter hæc autem inter alias causas itidem actitatas, querela illata est ab Ambianensibus adversus Godefredum suum episcopum, qui relicto episcopatu Carthusiam petiisset : de quo ista Nicolaus monachus præsens rerum inspector [3] : « Interim Conon cardinalis, Pontificis maximi legatus, et Radulphus Rhemensis archiepiscopus, apud Bellovacum Synodum celebrant, et ad eam accedunt Ambianensium legati, conqueruntur se destitutos optimo pastore suo. Ad quos Rhemensis archiepiscopus : Qua fronte, inquit, hæc apud nos proponere ausi estis, qui virum pudicum, orthodoxum, virtutibus cunctis ornatum, vestra improbitate e sua sede expulistis ? Quem illi parem, nedum sanctiorem unquam habituri estis sacerdotem ? o vos miseros, qui tanto pastore vel ad momentum caruistis ! Num vos illum turpia lucra sectantem, libidini vacantem, Ecclesiastica beneficia venumdantem unquam deprehendistis ? Illis respondentibus ab his illum plane immunem esse, subjecit archiepiscopus : Ite ergo, et tam peritum ovilis Dominici custodem perquirite, et inventum vobiscum adducite. Testor enim Dominum Jesum, donec ullus erit in Godefredo vitalis spiritus, nullum alium vos episcopum habituros.

12. « Dum hæc geruntur, en adsunt nuntii apportantes litteras B. Godefredi, quibus ille significat se episcopatu abdicasse : hortatur ut alium patrem sibi quærant ; se nunquam rediturum affirmat. Ostendit se ineptum et inidoneum qui episcopi munere fungatur : se quidem verbis docuisse subditos suos, sed mala vita corrupisse et perdidisse. Quæ cum legerentur, pæne omnes lacrymati sunt, admirantes tanti viri humilitatem, qui cum esset meritis summus, inter omnes minimos se abjicere videretur. Sane cum interdum de his quidam reverendissimi Patres, qui tum præsentes affuere, inter se colloquerentur, vidi eos lacrymas tenere non posse, adeo illorum animis affixa est Epistola illa, in qua tantum se vir tantus extenuavit. Tandem statuunt Patres apud Suessiones ad Domini Epiphaniam convenire, et quid faciendum sit deliberare.

13. « Ubi eo ventum est, jubente Ludovico Francorum rege, accitus est Henricus abbas S. Quintini, in quo monasterio vir Dei Godefredus ab ipsis pæne incunabulis sobrie et pie educatus ad summum virtutis apicem pertigerat. Vocatus est etiam Hubertus magnæ auctoritatis vir et celeberrimi monasterii, quod Cluniacum vocatur, monachus. Hos duos cum suis litteris mittunt ad fratres Carthusiæ, orant, imo imperant, ne Godefredum Ambianorum præsulem apud se diutius morari sinant, sed ad sedem suam ocius redire compellant. Addunt mandata ad ipsum Godefredum, ut celerrime ad desolatum suum gregem se recipiat. Ostendunt non debuisse illum semel susceptam Ecclesiam tam facile deserere. Plus enim apud Dominum demereri, dum sinit per abrupta vitiorum præcipites ire oves suas, quam possit promereri, dum privatim in quantumvis remota solitudine vivit etiam severissime. Tum quoque docent sacros vetare canones, ne quis episcopo viventi subrogetur, nisi vel infirmitate cogente id ipse petat, vel ob crimen deponendus sit. Hæc ubi Godefredus accepit, animo valde consternatus, ad pedes monachorum se prostravit, cum multis lacrymis orans ne sinerent ipsum a se evelli. Flent

[1] Matth. IX. — [2] Ibid. XII. — [3] Nic. in Vita Godefridi l. III. c. 9. 10. 11. apud Sur. tom. VI, die VIII Nov.

pariter etiam illi. Attamen multis eum consolantur modis, et quia regiæ et episcoporum auctoritati resistere non poterant, in pace illum a se dimittunt ». Et inferius :

14. « Porro cum beatus Godefredus a Carthusia non tam sponte sua, quam vi propemodum abactus esset, exiens crebro ad eam reflectebat oculos lacrymis madentes, se miserum et infelicem summo animi dolore proclamans, cui in illo angelico contubernio non licuerit usque ad supremum vitæ diem permanere, et soli Deo divinæque contemplationi vacare. Fuit autem in Carthusia a sacris feriis B. Nicolai episcopi, quæ aguntur octavo idus Decembris usque ad Quadragesimæ initium, admodum interim exultans in Domino, quod a terrenis curis absolutus, optata quiete frueretur. Multa illic reliquit virtutis et sanctitatis exempla, ut hodieque de illo inter se crebro conferunt. Profectus inde, venit ad Rhemorum urbem, ubi tum Cono cardinalis et legatus frequentissimam Synodum habebat. Adduxit autem eum in Synodum Radulphus Rhemorum archiepiscopus, jejuniis, vigiliis, aliisque sanctis exercitiis adeo extenuatum et confectum, ut vix pedibus consistere posset. Quem ut viderunt Patres, valde mirabantur, adeo illum se mundo, sibi mundum crucifixisse, ut nec mundum ipse diligere, nec mundus illum amare posse videretur. Duriuscule eum tunc appellavit Cono legatus, quod injunctum munus reliquisset. Deinde admonuit, ut propriæ utilitati multorum salutem anteponens, Ambianos rediret, et suo officio fungeretur, rectius sibi consulturus, si non sua unius salute contentus, plurimos Christo lucrifacere conaretur, et tandem a Christo audire mereretur[1] : Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Cum non posset vir Dei illius aliorumque episcoporum auctoritati obluctari, ad suam redit Ecclesiam, et ab omnibus cupidissime excipitur ». Hactenus Nicolaus. Ex quo etiam audisti, quam frequens multusque Cono legatus in Synodis esset, dum moraretur in Galliis, in quibus omnibus in Henricum imperatorem anathema inclamaretur : ad quem in Galliis morantem data extant quatuor Ivonis episcopi Carnotensis Epistolæ[1], quibus cum se infirmitate corporis gravatum, quod eum non adeat, excuset, ipsæque Epistolæ ad finem Codicis positæ inveniantur : haud diutius ipsum Ivonem superfuisse putandum, nec excessisse tempora Paschalis papæ ; nam post eum non Ivo, sed Godefredus alius legitur fuisse Carnotensis episcopus, ad quem complures extant datæ Epistolæ sancti Bernardi.

15. *Privilegium datum monachis Vallumbrosianis.* — Hoc item anno Henricus imperator monasteria monachorum Vallumbrosianæ suo hujusmodi munivit privilegio : licet ab excommunicato imperatore ista petiisse dedecus fuerit.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Henricus, divina favente clementia Romanorum imp. Aug. Cum omnium fidelium petitionibus et necessitatibus subvenire debeat imperialis majestas, multo magis his est impertienda ejus beneficii clementia, quos religionis præcipue exuberare fecit gratia. Quapropter notum sit omnibus imperio nostro subjacentibus, quod petitione venerabilis viri Bernardi Parmensis episcopi, et dilectissimi cognati nostri Pontii Cluniacensis abbatis, cuncta monasteria Vallumbrosianæ congregationis ubilibet posita, sub nostri imperii tuitionem ac defensionem susceperimus. Statuimus itaque, ut nullus archiepiscopus, episcopus, dux, marchio, comes, vicecomes, nulla civitas, nulla alia sive magna sive parva persona Ecclesiastica sæcularisve, prædicta monasteria inquietare audeat, vel eorum possessiones, seu reliqua bona auferre, minuere, quoquo modo vexare præsumat, etc. » Datarium autem ita in fine subjicitur : « Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo quarto, Indictione septima. Datum Boccen. nonis Augusti. Hoc etiam Willelmus Prænestinus episcopus cardinalis sua corroboravit præsentia ». Accepta sunt ista ex archivo Vallumbrosiano. Sed non Willelmus, sed magnus ille Conon erat hoc tempore episcopus Prænestinus, inimicissimus imperatori.

[1] Matth. xxv.

[1] Ivo Ep. CCLXVII. CCLXVIII. CCLXXV. CCLXXVII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6607. — Anno Æræ Hispan. 1152. — Anno Hegiræ 508, inchoato die 7 Junii, Fer. 1. — Jesu Christi 1114. — Paschalis II papæ 16. — Henrici V reg. 9. imp. 4. Alexii Comneni imp. 30.

1. *Beneventani a Normannis hostiliter pressi.* — A num. 1 ad 9. Beneventani a Normannis in angustias compulsi, legatos ad Paschalem II misere, rogaruntque, « ut gregi commisso, sicut pastor bonus, subvenire dignaretur. Necessitate enim domnus papa cogente scilicet, eis præcepit, ut pacem civitati, prout melius possent facerent », inquit Falco apud Baronium num. 2. In Codice a Caracciolo impresso legitur : « Necessitate autem domino papæ ostensa eis præcepit, ut pacem etc. » Peregrinius in Notis ad hunc Falconis locum observat, Baronium a fide sui exemplaris alicubi discessisse, aliquantoque concinnius, et ad Latinam magis normam dictionem composuisse. Landulphus Beneventanus archiepiscopus conatus est armis Landulphum comestabulum in ordinem redigere, uti narrat Baronius num. 2.

2. *Willelmus Calabriæ et Apuliæ dux a Paschali II constitutus.* — In Concilio apud Cyperanum, ad fluvii Liris ripam positum, hoc anno habito, « Apostolicus », juxta Falconem a Baronio num. 4 citatum, « ducatum Italiæ, Calabriæ et Siciliæ duci præfato (nempe Willelmo) concessit ». In Codice quidem Falconis impresso, loco, *ducatum Italiæ*, habetur, *ducatum Apuliæ;* verum Peregrinius laudatus pag. 156 asserit, quam secutus est lectionem Baronius, reperiri in antiquo Codice M. Falconis. Quod si quis dicat, sequi inde universam Italiam Willelmo duci in Concilio Cyperanensi concessam, respondet Peregrinius, quia id apertum videbatur mendacium librario persuasisse, ut expuncto *Italiæ* nomine, alterum *Apuliæ* induceret, vel ob id maxime, quod fortasse observasset, Petrum Diaconum in Auctario ad Ostiensem lib. 4, cap. 49, pro illa sua stare lectione : « In eodem Concilio », inquit Petrus, « idem Apostolicus investivit Willelmum ducem de ducatu Apuliæ et Calabriæ ». « At nescius erat », ait Peregrinius, ex Græcorum tunc idiotismo nostratibus etiam Italis ob mutuam cum suis consuetudinem usurpato, communi *Italiæ* vocabulo a Falcone *Apuliam* solummodo demonstrari, quam Langobardis perindeque Italicis dynastis ipsi subtraxerant ; nec noverat ob id recentem Calabriam. sitam ad mare inferum, tunc comprehensam sub eo vocabulo non fuisse, quoniam ea a Græcis nunquam amissa fuerat, nec Italis unquam post Justini Junioris tempora possessa ». Ita Peregrinius, qui variis Falconis locis hunc loquendi modum usitatum fuisse probat. Hoc itaque anno *Willelmus*, Rogerii Apuliæ et Calabriæ ducis filius ac Roberti Guiscardi nepos, dux eorumdem ducatuum a Paschali papa constitutus est in Synodo apud *Cyperanum*, cui ille postea fidei sacramentum præstitit, uti narrat Petrus Diaconus lib. 4, cap. 51. Cinnamus lib. 3, cap. 1, hunc Willelmum *Longobardiæ* ducem appellat, quia ea regio a Græcis Longobardia vocabatur ; qui loquendi modus etiam observandus.

3. *Fides Christiana hoc tempore nondum in Africa exstincta.* — Petrus Diaconus, postquam de Concilio *Cyperani* indicto verba fecit, capite insequenti de quibusdam Casinensibus monachis a *Saracenis* captis sermonem instituit, meminitque Ecclesiarum Christianarum Africæ ; quæ sæculi XII initio antequam *Almoravidum* secta in ea exsurgeret, adhuc perstabant. Hi enim omnes Christianorum seu Mozarabum Ecclesias, tam in Africa, quam in Hispania demoliti sunt, uti infra narrabimus. Petrus itaque Casinensis cap. 50, secundum novam editionem, vel cap. 52, secundum veterem, refert *Azzonem* monasterii Casinensis decanum, ac quosdam alios monachos e Sardinia in Italiam navigantes, a piratis captos, in Africam ac in civitatem Calamensem, *quæ a Saracenis Alchila dicitur*, deductos fuisse. Urbs hæc alia non est quam *Atkala* vel *Kala Amad*, id est, *arx Hamad*, a nomine conditoris e familia Ziridum sic appellata *Kala Amad*, uti per corruptionem vocatur a scriptoribus in Geographia parum versatis pro antiqua *Calama* usurpata fuit; verum urbs hæc longe ante hæc tempora eversa, et *Calad Hammad* nova civitas erat.

4. *Id insigni Petri Diaconi loco probatur.* — Jam *Azzo* hujus monasterii decanus in eadem captivitate vita excesserat, inquit Petrus Diaconus cap. 51 secundum novam editionem, qui capite insequenti subdit : « Corpus ejus in Ecclesia beatæ Mariæ ante altare conditum est », jamque dixerat eum *in eadem provincia* defunctum fuisse, patrata in ejus sepulchro miracula ab eodem chronogra-

pho recitata, quæ a Saracenis visa sunt, sed quæ eorum rex putavit a Christianis conficta. « Rex suorum talia dum audisset ab ore, dictis derogans fidem, lampadem exstingui, et Ecclesiam, sicut prius, custodiri præcepit, exsurgensque ad domum callifæ, quæ ad Ecclesiam liminabat, perrexit ». Ad quæ verba Angelus-a-Nuce, novæ editionis auctor, recte notavit hunc califam non fuisse regem, « quod rex Calamensis », inquit, « accessisse dicitur ad domum callifæ, diversus ergo a rege Callifa ». Idem Angelus ac Ducangius in Glossario voce, *Chalifa,* animadvertunt, *Califæ* nomen non tantum supremis sacerdotibus, sed quibuscumque etiam aliis a Saracenis principibus attributum fuisse. At cum ex hoc Petri Diaconi loco appareat, *Callifæ* domum Ecclesiam liminasse, seu eidem adjecisse, verosimile non est sermonem ibi esse de præcipui doctoris aut presbyteri Mahometani domo, sed de domo pastoris aut episcopi Ecclesiæ Christianæ, qui Arabico nomine et more recepto Saracenorum *Callifa* nuncupabatur. Hoc enim tempore *Califæ* Babylonienses et Bagdadenses omnem auctoritatem amiserant, eisque pontificatus tantum umbra supererat. Hæc annotare visum, quia exstinctionis fidei Christianæ in Africa tempus hactenus non satis explicatum. Porro, ut habet Noweirius hoc anno, Calamensis rex *Al Aziz bellach* vocabatur, et pronepos erat *Annasiris* regis, qui Christianis favit, Gregorio XII Ecclesiam Romanam regente, uti anno MLXXVI monstravimus.

5. *Concilium Vindsoriense.* — Ad num. 9 et seq. Hoc anno Vindesorii seu Vinsorii (oppidum est a Londinio XX mille passuum, in quo reges Angliæ inaugurari solent) *sexto kalendas Maii* habitum Concilium, cui episcopi et proceres Angliæ interfuere, ut archiepiscopus Ecclesiæ Cantuariensi præficeretur. Voluntas regis erat, inquit Eadmerus, qui præsens fuit, lib. 5 Novorum, ut abbas Abendoniæ archiepiscopus eligeretur : « Animus tamen episcoporum, et quorumdam magnatorum in aliud vergebat, præoptantium videlicet, aut quemlibet episcopum de ordine clericali, aut clericum aliquem de capella regis, in opus illud adscisci. Verum ubi eis objectum est, nullum a beato Augustino, nisi de monachico ordine unquam pontificatui Cantuariensi præsedisse, uno duntaxat excepto (Stigando scilicet), qui et ob hanc præsumptionem, et alia quædam perverse ab eo commissa, depositus per Romanum Pontificem fuit, (nempe per Alexandrum II, anno MLXX), et ea tam antiquam et authenticam consuetudinem, cum nulla ratio vel necessitas exigeret, subverti non oportere; desistere cœpto, quod plurimo conatu perficere laborabant, compulsi sunt ». Henricus rex cum videret omnium sententias in Rodulphum Roffensem episcopum inclinare, mentem mutavit, eamque in Rodulphum transtulit, qui ideo in primatem totius Britanniæ constitutus est. « Audires (si adesses) multos una conclamare : Vere cor regis in manu Dei : quocumque vult, inclinat illud. Acta sunt hæc anno Incarnat. Dom. MCXIV, sexto kalendas Maii, quinto die peracto quinquennio a transitu gloriosissimi patris Anselmi », inquit Eadmerus laudatus.

6. *Henricus Angliæ rex Walliam sibi subjicit.* — Cum vero *Britanni,* Cambri et *Wallenses* dicti, conterminis Anglorum finibus graves, *Henrici* regis curam exercerent, is militem colligit, aciem trifariam dividit, et tertiam ipse totius exercitus imperator ducit. Hoc bellico apparatu territi Britanni, provinciam victori regi reliquerunt, qui præsidia per loca disponens, Britannis servitutis jugum, quod prius subire noluerant, imposuit, ut colligitur ex Hovedena, pagina 473, Huntindoniensi pag. 380, Mailrosensi in Chron., Joanne Bromptone in Chron., Alfordo in Annal. Eccl. Angl. et aliis. Matthæus Paris hæc ad annum præcedentem refert.

7. *Concilium Belvacense.* — A num. 11 ad 15. « Anno Domini MCXIV, VIII idus Decemb. Cono Prænestinus episcopus, et Apostolicæ Sedis legatus, regem Henricum (sc. Germaniæ) apud Belvacum anathematizavit in Concilio suo », uti legitur in Codice Ms. Montis-Dei, et in alio a Jureto in Notis ad Epistolam Ivonis CCXXXVI memorato. In eo Concilio questi sunt Ambianenses destitutos se esse optimo pastore suo, nempe *S. Godefredo,* qui relicto episcopatu Carthusiam petierat, ut narrat Nicolaus monachus in ejus Vita, qui præsens rerum quas refert inspector fuit. Interim afferuntur litteræ sanctissimi præsulis, quibus significat se episcopatum abdicasse, seque « ineptum et inidoneum qui episcopi munere fungatur ». Statutum fuit, Patres « apud Suessiones ad Domini Epiphaniam convenire, et quid faciendum sit deliberare ». Tum anno sequenti *Concilium Suessionense* congregatum, missique Henricus abbas S. Quintini, et Hubertus monachus Cluniacensis ad Carthusianos, petunt, ut Godefredum Ambianorum præsulem ad sedem suam ocius redire compellant. Hæc ubi Godefredus accepit, « ad pedes monachorum se prostravit, cum multis lacrymis orans, ne sinerent ipsum a se evelli » ; sed quia « regiæ et episcoporum auctoritati resistere non poterant, in pace illum a se dimittunt », inquit Nicolaus monachus. Hujus etiam Concilii Belvacensis meminit pseudo-Robertus de Monte in Chron. ad hunc annum, et tom. II Spicilegii Dacheriani pag. 594 referuntur varia decreta in eo recepta, diciturque *ex Gestis ejus* nunc deperditis, ei interfuisse archiepiscopos Rhemensem, Bituricensem ac Senonensem, necnon et suffraganeos eorum, multosque alios synodales viros.

8. *Ivo episcop. Carnotensis usque ad annum* MCXVII *in vivis fuit.* — Baronius num. 14 meminit quatuor Epistolarum ad *Cononem* Prænestinum episcopum et Apostolicæ Sedis in Gallia legatum ab *Ivone* episcopo Carnotensi scriptarum, quæ juxta novum ordinem sunt CCLXVI, CCLXVII, CCLXXIII et CCLXXV, quas cum ante hujus anni finem datas

arbitretur, *Ivonem* postea superstitem non fuisse suspicatus est. Verum *Conon* anno sequenti tribus Conciliis in Gallia celebratis præfuit, ipseque *Ivo* Epistolam CCLXXV anno tantum MCXVI, eoque in exitum vergente misit, ut infra videbimus. Quare communis opinio, quæ *Ivonem* an. MCXV demortuum tradit, an. MCXVII valide confutabitur, constabitque eum illo Christi anno e vita migrasse. In Epistola quidem CCLXVIII scribit Ivo, *se viginti quinque annis* jam in episcopatu esse, ejusque sedis annus XXV hoc anno absolvitur; sed non inde sequitur, eum eo sedis suæ anno vivendi finem fecisse. Imo in sententia Baronii episcopatus ejus initium cum anno MXCIII conjungentis, annus ejus XXI hoc anno absolvitur. Præterea ea Epistola vulgarem opinionem, quæ eum episcopum anno MXCII creatum, et anno MCXV demortuum statuit, plane etiam convellit. Sed de *Ivonis* morte anno MCXVII sermo erit.

9. *Alexius imp. convertendis ad fidem Manichæis operam dat.* — *Manichæi* in Oriente grassabantur, et *Alexius imp.* in iis ad veram religionem convertendis omnem operam adhibebat. Anna enim Comnena lib. 14 Alexiados pag. 449 refert, Alexium patrem *Indictione octava, mense Novembri*, profectum esse ex urbe regia, ut Comanos repelleret, interimque dum Philippopoli moraretur, pro militari quam susceperat, Apostolicam expeditionem religiosis certaminibus gessisse. « Cum nondum illi limitem intrassent (nempe Comani, inquit Anna pag. 453), ne sibi periret illud otium, opus ex occasione moliri cœpit, eo ipso utilius et majus, quod ex professo agebat, et cujus præcipue causa venerat. Deducere nimirum Manichæos aggressus est a corruptis et amaris quibus se ingurgitare consueverant pravæ doctrinæ lacubus; quod eos ad puros et suaves Catholicæ doctrinæ fontes salubriter sitiendos, jucundeque hauriendos converteret. In eo erat, id agebat totos dies. Vidisses a primo diluculo ad pomeridianam horam, aut etiam ad vesperam; interdum ad secundam et tertiam noctis custodiam continuo vacantem uni rei; audientem nimirum patientissime, ac vicissim alloquentem quos subinde accersebat erroribus implicitos. Ibi eos docebat fidem rectam; ibi pravitatem hæreseos eorum invictis argumentis confutabat, convincebatque ineluctabiliter. Aderant vel testes vel adjutores præclari operis Eustratius et Nicææ antistes (celeberrimus Aristotelis interpres de quo Philippus Labbeus in brevi Conspectu Græcorum Aristotelis interpretum Parisiis anno MDCLVII edito) vir et sacris et externis cumulatus litteris: præstanti vero potissimum pollens colloquiorum ac congressuum conserendorum facultate: adeo quidem ut in ista disceptandi coram dexteritate vivida copiaque disputandi, eos etiam antecelleret, qui in Zenonis porticu, aut Academi spatiis hoc unum tota vita meditantur. Nec ipse videlicet deerat Philippopolitanus archiep. Sed ante omnes et præ omnibus unum imperator sibi ad hanc pugnam commilitonem auxiliarem adjunxerat Nicephorum meum Cæsarem (Annæ maritum) quem jusserat in divinis libris bene jam antea versatum, colligere ad præsentem usum, habereque in promptu atque in tempore suggerere testimonia sacrorum oraculorum, quæ aperte revincendis Philippopolitanorum erroribus apta essent.

10. *Innumeros ab errore avocat.* — « Fructus extitit operæ magnus. Plurimis Manichæorum pertinacia et dubitatio omnis exempta est. Ibant persuasi exuto errore ad sacerdotes, et ab iis peccata ultro ipsi sua fatentes, damnantesque, divini baptismi fiebant participes. (Ut enim testatur Cedrenus in Constante imp. Heraclii filio pag. 434, Manichæi pro baptismo habent verba Evangelii, quia Dominus dixerit se esse aquam vivam). Multos tamen videre erat eodem tempore perversa constantia veram illam et sanctam Machabæorum æmulantes, imo superantes; etenim ut illi pro sacra divinaque religione, ita hi pro suo nefario errore propugnabant, perstantes in eo: proferentes, quin etiam auctoritates et sententias librorum divinorum, quibus suum disputabile firmari dogma credebant. Verum et horum plerisque istam ad extremam contumaciam quotidianæ allocutiones imperatoris, et illa miseros admonendi adhortandique perseverantissima dignatio eripuit: ut jam et credere, et sacro baptismate initiari convicti vellent atque ultro poscerent; quorum salus abunde magna tot laborum merces Augusto videbatur: tantique illi erant ærumnosissimorum congressuum exorbere longa tædia, solis ab ortu primo ad profundissimam sæpius noctem curantium, a quibus ne memoria quidem eum aut necessitas curandi avellere corporis poterat, totos plerosque impastum dies in illis fastidiosissimis jurgiis perseverantem, idque per æstum sub sole ardenti, nam ista colloquia in subdivali tabernaculo fiebant ». Paulo post subdit multitudinem conversorum Manichæorum in multa millia ac myriadas excrescere numerum. Istorum Manichæorum secta infecit postea Ecclesiam latinam, ex iisque exorti Albigenses, et alii diversis nominibus appellati.

11. *Expeditio in Baleares et Ebusum insulas.* — Pandulfus Pisanus, auctor Vitæ Paschalis II, de Bello Balearico hoc anno inchoato hæc scribit: « Quid egregia Pisanorum industria et admirabilis pertinacia per eumdem dominum papam Balearibus insulis Efisæ et Majoricæ contulerit; quem apparatum, quas copias supplementumque, quemve legatum ipsi habuerint, quo consule, sub quo imperatore militaverint, quisve eorum fortiter (fecerit) quot navibus et quomodo ierint, quid naufragii, quidve laboris in reficiendis ratibus passi sint; illud etiam gloriosum admirandumque subsidium quod non desperaverint; quomodo etiam evulsis captivis, direptis spoliis, subversis urbibus, victores redierint, quia digno volumine comprehendere disposui, suo loco et suo tempori distuli ». Verum vel is auctor coævus Historiam illam postea non

elaboravit, vel ea ad nos non pervenit. Hoc tamen bellum fuse descriptum a Laurentio Veronensi, Petri tunc archiepiscopi Pisani diacono, auctore etiam contemporaneo, in suo Poemate in septem libros diviso, editoque ab Ughello in Appendice ad tom. III Italiæ Sacræ cum antiquis Chronicis Pisanis. Illud etiam bellum narrat Diagus in lib. 2 Hist. comitum Barcinonensium, cap. 88 et seqq.

12. *Saracenorum in urbem Barcinonensem irruptio.* — Porro *Baleares* insulæ ab Hispania vix LXX milliaribus, et inter se XXV mille passibus dissitæ sunt. Sæpius a Pisanis, quod gravia damna ab illis ferrent, vastatæ fuerant, nuperque frustra obsessæ. Paschalis II serio perpendens mala, quibus a piratis illis Saracenis Christiani affligebantur, ut illic arma rursus converterent, Pisanos adegit, iisque *Raimundus Berengarii* hujus nominis III, Barcinonæ et Provinciæ comes, sese adjunxit. In Majoricam insulam comes excensionem fecit ac præcipuum oppidum oppugnavit ; verum cum cives illud fortiter propugnarent, ipseque accepisset Mauros seu Saracenos cum ingenti exercitu *Barcinonam* venisse, obsidionem solvit, et tam ad majores copias colligendas quam ad auxilium Barcinonæ ferendum, ad eam urbem rediit. Diagus citatus cap. 91 hæc verba refert ex lib. 2 Antiquitatum Mss. archiepiscopatus Barcinonensis quæ ad hunc annum referenda : « Sequenti tempore exercitus magnus Moabitarum (legendum videtur Morabitarum) qui biduo civitatem Barchinonam obsedit, ipsam Ecclesiam violavit, et altare suffodit et fregit ». Addit Diagus, Saracenos, cum urbem occupare non possent, Ecclesias spoliasse, altaria fregisse, et inauditas crudelitates exercuisse. Interim *Raimundus* comes ex insulis Balearibus cum classe adventavit, et tantam Barbarorum stragem edidit, quanta maxima alias facta fuisset.

13. *Ebusus insula Saracenis erepta.* — Dein *Raimundus* comes sublatis velis Barcinone solvit, et per Provinciam Genuam ac Pisas ad utrumque Reipublicæ auxilium implorandum tendit, quod illi promissum fuit. Sed antequam Pisani adventarent, Raimundus comes *Majoricam* aggressus est. *Pisani* optatum iter contra Majoricam suscepere cum Petro Pisanorum archiepiscopo, atque cum Bosone cardinali, Romanæ Sedis legato. Hic in Chronico Mauriniacensi, quod extat tom. IV Duchesnii, memoratur his verbis in narratione dedicationis Ecclesiæ Mauriniacensis, a papa Callisto II anno Incarnationis Pisano MCXX peractæ : « Boso de titulo S. Anastasiæ totius Hispaniæ legatus, cujus ope et industria Majorica insula et Cæsaraugusta nobilissima Hispanorum civitas subacta est ». Sed fallitur iste anonymus; *Boso* enim cardinalis erat tit. Quatuor Coronatorum, *Theobaldus* vero Buccapetus cardinalis presbyter tit. S. Anastasiæ, qui anno MCXXIV, sub Cœlestini II nomine Pontifex creatus, eodem die abdicavit, ut videre est apud Baronium eo anno num. 7, Ciaconium et alios. Antiquus chronographus Pisanus laudatus de Bosone legato et Petro Pisanorum archiep. ait : « Divina disponente gratia, prius ad insulam Evisum (seu Ebusum quæ non longe a Majorica distat) applicuerunt. In ipsa enim insula ejusdem nominis civitas, in arduo cita, etc. Hæc per mensem obsessa capta est in sancti Laurentii festo (currenti scilicet anno). Ejus mœnibus destructis et cassare (id est, arce) cum ejusdem urbis gardo (id est, præfecto) catenis adstricto in festo S. Bartholomæi Apostoli ad insulam Majoricam applicuerunt (1) ». Describit postea iste chronographus quæ tam autumno, quam hyeme sequentis Christi anni, quo Majorica urbs capta, ab exercitu Christiano gesta sunt. *Ebusus* ab Hispanis hodie *Tvita* appellatur.

14. *Occisi in obsidione Majoricæ Massiliæ sepulti.* — Cum post primam *Majoricæ* oppugnationem *Raimundus comes* ad repellendos Barbaros Barcinonem redire coactus fuit, et insulam relinquere, *Pisani* occisorum, quorum non parvus erat numerus, cadavera navibus imposuere, et Massiliam pervenientes in ea Ecclesia Sancti-Victoris sepeliere, ut produnt citata Chronica Pisana, in quibus refertur eorum Epitaphium, quod etiamnum in ea visitur, sicuti et apud Volaterranum lib. 5 Geographiæ :

Verbi incarnati de Virgine mille peractis
Annis, his centum bis septem connumeratis,
Vincere Majoricas Christi famulis inimicas
Tentant Pisani Mahometti regna profani.
Marte neci dantur multi, tamen hi sociantur
Angelicæ turbæ, cælique locantur in urbe.
Terra destructa classis redit æquora ducta,
Et vi divina rediit victrice carina.
O pia victorum bonitas ! defuncta suorum
Corpora classe gerunt, Pisasque reducere quærunt.
Sed simul adductas ne turbet gaudia luctus,
Cæsi pro Christo tumulo clauduntur in isto.

15. *Gesta ab Alphonso Aragoniæ rege adversus Saracenos.* — Nec minus valide *Alfonsus*, Aragoniæ et Castellæ rex, Sarracenos in Hispania premebat Castellanis et Aragonensibus communi

(1) Apud Bollandistas in Vita B. Oldegarii episcopi Barcinonensis, cujus festa dies celebratur sexta Martii, recitatur Bulla Paschalis II data apud Triburim Indictione nona, Incarnationis Dominicæ anno MCXVI, Pontificatus autem D. Paschalis II anno XVII, die X kal. Junii ; in quo hæc inter cætera ad rem nostram leguntur : « Venerabili fratri nostro Bosono S. R. E. presbytero cardinali quem, in Hispaniæ partibus legatum dirigimus Apostolicum etc. » Ex hoc autem inferas Bosonis legationem biennio serius assignandam esse, sicut et obsidionem Majoricanam, quam Boso ipse perfecit, testibus scriptoribus a Pagio laudatis, non citius quam anno MCXVI compleri potuisse.

Falli etiam Pagium hic constat, cum vocat Bosonem presbyterum cardinalem tituli SS. Quatuor Coronatorum ; nam *Boso tituli S. Anastasiæ presbyter* subscriptus legitur Bullæ Paschalis II in causa Bisuntinæ Ecclesiæ agitata atque definita in Concilio Lateranensi IV. Data est Bulla legenda apud Labbeum tom. XII Venetæ edit. « Laterani IX kal. Aprilis, Indict. IX, Incarnationis Dominicæ anno MCXVI, Pontificatus autem domini Paschalis II papæ anno XVII ». Ex hac igitur anonymi Pisani auctoritas confirmatur, patetque Bosonem non tituli Quatuor Coronatorum, sed S. Anastasiæ presbyterum in Hispanias nonnisi anno MCXVI venisse. Si ergo Theobaldus Buccapetus titulum hunc S. Anastasiæ prætulit, ut ex Baronio Pagius notat, cum sibi assumpsisse titulum oportet, et forte etiam ad cardinalitiam dignitatem promotus fuit post obitum Bosonis, qui anno MCXX adhuc vivebat, ut ex Pagio hic constat. MANSI.

utilitate odium et dissidium, quo ab invicem dissidebant, ad tempus deponentibus. *Cæsaraugusta*, nuper mortuo rege, nonnisi a præfectis a Marochiorum rege ex Africa missis regebatur, et *Oscæ* ac munitorum oppidorum, eorumque vicinorum expugnatione fere circumvallata erat. Quare eamdem obsidione cingere decrevit, de eximia multorum procerum Francorum erga se voluntate certus. *Mense Januario* præsentis anni copias in loco a Cæsaraugusta quinque tantum leucis distante collegit, uti narrat Surita in Annal. lib. 1, et quia Saraceni, qui circumvicina loca obtinebant, exercitum Christianum graviter vexabant, *Rotrocus* hujus nominis II, Pertensis comes, *Tutelæ* florentis civitatis ipsoque situ opportunæ occupandæ consilia inivit. Posita ea ad amnem Iberum, sexdecim tantum leucis a Cæsaraugusta dissita, quam cum tandem *Rotrocus* comes expugnasset, *Alfonsus* rex eamdem ei in fortitudinis præmium dedit, supremo sibi jure reservato. Deinde leges et privilegia eidem urbi concessit. Chartam ab eo tunc emissam refert Moretus lib. 3 Investigat. Navarr. pag. 539, quæ data dicitur *Æra* MCLII, et in Archivis Ecclesiæ collegialis Tutelæ asservatur. Hæc verba in ea leguntur : « Et capta fuit Tutela ab illustri rege Alfonso cum Dei gratia, et auxilio virorum nobilium terræ et comitis de Pertica..... Æra MCLII », hoc scilicet Christi anno.

16. *Gallis pro eo prœliantibus.* — Ordericus initio libri 13, varia in medium adducit, quibus Gesta in Hispania Christianos inter et Saracenos eo majorem lucem accipere possunt, quo ejus Historia anno MDCXIX Parisiis ab Andrea Duchesnio primum publicata fuerit. Et licet Ordericus semper annos non definiat, resque suo ordine narret, ac in nonnullis erret, id tamen sincero scriptori in Normannia scribenti condonandum. Is re quæ anno MC accidit relata, subdit : « Non multo post Ildefonsus Aragonum rex graviter a paganis impeditus est, et crebris certaminibus, multisque detrimentis nimium vexatus est. Unde Rotroni consanguineo suo legatos destinavit, eique humiliter mandavit, ut sibi contra Ethnicos dimicanti subveniret, et auxilia Francorum, qui multis in necessitatibus laudabiliter experti sunt, secum adduceret. Promisit etiam se daturum suffragantibus Gallis larga stipendia, et secum remorari volentibus opima prædia. Protinus comes probissimus commilitones ascivit, cognato regi suppetias adduxit, sine dolo et fictione adjuvit : sed integram Hiberorum (seu Hispanorum) fidem non invenit. Nam dum in multis strenuo cum sociis et comprovincialibus suis egisset, et eorum adminiculum Saracenos admodum terruisset et Hispani dolum in illos machinati sunt, et de morte suorum auxiliatorum consensu regis, ut opinantur, tractaverunt. Quod facinus ut ab eorum complicibus detectum Gallis patuit, Rotro cum consodalibus suis regem cum proditoribus Hiberis reliquit, et in nullo digne pro tantis laboribus remuneratus, in Gallias remeavit ». Ita Ordericus. At licet Tudelæ obsidione in longum protracta, ob continua, quæ Saracenis a Fragæ et Leridæ regulis submittebantur subsidia, complures e Gallis exercitum reliquerint, quia pecunia eis promissa non solvebatur, ut scriptores Hispani fatentur, nulla tamen intervenit perfidia, ut tam præfata donatio quam conjugium neptis Rotroci cum Garcia Ramire insinuant.

17. *Tutela Saracenis erepta datur Rotroco II, Pertensi comiti.* — Hoc enim circiter tempore idem *Rotrocus* comes *Margaritam* seu Mergelinam neptem Garsiæ Ramirez, postea regni Navarrici restauratori, in matrimonium collocavit, eique in dotem *Tutelam*, et loca ab ea dependentia dedit. Hanc Toletanus lib. 7, cap. 12, Marca lib. 5 Historiæ Bearnensis cap. 18, Garibayus et passim Hispaniarum historici Rotroci Pertensis comitis *filiam* faciunt ; sed hunc vulgarem errorem Ægidius Bry lib. 3, cap. 7 Historiæ comitum Perticæ et Alenconii Parisiis anno MDCXX in-quarto impressæ primus refellit, et post aliquot annos Oihenartus in Notitia utriusque Vasconiæ manifesto plagio hoc inventum sibi adscripsit. Uterque inter alia refert testimonium *Margaritæ*, Guillelmi Siciliæ regis uxoris et Garsiæ Ramirez filiæ, quo ipsamet Margarita regina asserit, opera Tutelæ Ramirem patrem in regni Navarrici possessionem rediisse. Ea apud Hugonem Falcundum, libro *de Siciliæ calamitatibus*, illius regni optimates his verbis alloquitur : « Nec enim aliter quam fratres proprios diligere quidem et honorare debeo filios comitis Perticensis per quem (ut verum fatear) pater meus regnum obtinuit. Nam idem comes patri meo terram amplissimam cum NEPTE SUA MATRE MEA dotem dedit, quam in Hispania multis periculis ac diuturnis laboribus expugnatam Sarracenis abstulerat. Nec ergo mirari debetis, si filium ejus matris meæ consobrinum, loco mihi fratris habendum censeam, et de remotissimis partibus ad me venientem gratanter excipiam ». Locum illum, aliaque in hanc rem refert etiam Moretus, qui cum Oihenartum tantum legisset, excusatione dignus, si præfati auctoris Historiæ comitum Perticæ nomen tacuerit. Quoad obsidionem urbis Cæsaraugustanæ, ea ob quæ *Alfonso* regi supervenere negotia, et ob multorum Francorum ab exercitu discessum, ante an. MCXVIII felicem exitum non habuit.

18. *Matrimonium Henrici imp. cum filia regis Angliæ.* — « Anno MCXIV, Henrico Romanorum imperatori filia regis Anglorum Henrici (Mathildis appellata) VII idus Januarii Moguntiæ desponsata et in imperatricem est consecrata », inquit Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. reg. Angl. Idem habet Urspergensis in Chron., qui addit, *Frisones* et *Colonienses* adversus Henricum imp. rebellasse, ab eoque *Saxones* anno sequenti etiam defecisse.

19. *Moritur Colomanus Hungariæ rex.* — Joannes Turocius in Chron. Hungarorum cap. 62 scribit, *Colomanum* Hungariæ regem execrasse

Almum fratrem suum et filium ejus *Belam* adhuc infantulum, ac postea migrasse ex hoc sæculo currenti anno, *tertio nona Februarii*, *feria tertia*. Ei successit *Stephanus*, hujus nominis II, filius ejus. « Timebant omnes reges », inquit idem chronographus, « Stephanum regem, tanquam ictum fulminis : unde infantes vagientes comminatione nominis regis Stephani quiescere compellebantur. »

PASCHALIS II ANNUS 16. — CHRISTI 1115.

1. *Ob novi præfecti electionem turbæ Romæ quibus sedandis Paschalis papa laborat.* — Annus sequitur millesimus centesimus decimus quintus, Indictione octava notatus, quod defuncto Petro Urbis præfecto, cum inscio Pontifice ejus filius a factiosis civibus præfectus acclamatus esset, turbarum complurium ab iisdem manavit occasio : quibus ut occurreret Paschalis papa plurimum laboravit. Res gesta describitur ab eo qui aderat Petro Diacono cardinali bibliothecario in Vita Paschalis, his verbis :

« Anno decimo sexto Pontificatus domini Paschalis papæ Secundi, anno pacis quinto, mense primo, Martii scilicet vicesima sexta die mensis, die Paschæ, id est, transitus, in Cœna Domini, ira calicis de manu ejus in terram descendit. Petro urbis præfecto defuncto, homines scelerati, seditiosi, prompti ad malum, privatis male, publicis negotiis pessime providentes.... partibus (Patribus) primoribus, puerum adolescentem in Urbe præfectum eligunt. Hujus modus, imo excessus hic est. Dum in domicilio pater præfectus moritur, extra in gradibus ejus filius præfectus eligitur. Patris cadaver ad Ecclesiam ducitur ; et filii fastus ad loca præfectoria destinatur. Patri exequiæ funeris in Ecclesia ; filio laudes præfectorio in atrio applaudunt. Illi patrem rationem Deo redditurum in sepulchro deponunt, isti filium juraturum populo in ambonem sublevant. Miserabilis casus utrorumque. Et tu exequias funeris pro comitiis filii, perdidisti, pater ; et tu comitiorum plausum pro patris exequiis amisisti, fili. Concludat igitur qui vult, dicatque, patrem malo terminasse exitu, cujus in morte uxor gaudeat, filius lætetur, domus tota exultet; filium principium inchoasse nequam, cujus in comitiis mater laceratis crinibus plangat, filius scissis vestibus gemat, domus tota tristetur.

2. « Turbavit dominum papam curiamque simul mors patris et excessus filii, initoque consilio : Quia nostra, inquit, ante tempus occupant, merito et non sua in tempore perdant. Vade, Petre, et tu Constantine, et ex omnibus quæ ad præfecturam pertinent, ad curiæ commodum, in testimonio venerabilis hujus nostri diaconi te investias. Paruit jussis Petrus, in reditu tumultum insidiasque in domini necem persentit. Providit auxilium, subsidiis positis loco et tempore egregie facturis, inde sibi affuturum fore denuntians. Jamque ille cum tumultu populi plebisque Constantinianæ Basilicæ pede limen tetigerat : cum subito oleum consecrandum in chrisma, jam infectum balsamo confectumque, fracto vase diffusum est. Turbati Patres, mirari Domini non cessabant prodigium, eo quod in prosperitate positi, nullum periculi casum affuturum timebant. Sic iterum alio oleo confecto, dominus Pontifex ad exsequendam tantæ solemnitatis mysterium (ministerium), ad altare ascendit. Jamque ex tribunalis sede orationem : Deus a quo et Judas reatus sui pœnam, et latro confessionis præmium sumpsit, incœperat, cum illi Petrum scissis vestibus inter altare et tribunal ipsi supponunt : confirmari eum in Urbis præfectum petunt. Cumque (ut ejus domni moris erat) ob reverentiam incœpti officii respondere differret, irasci illos magis inclamare vocibus, Dominum sibi testem facere, in vota jurare, ni respondeat, aliterque si senserit, atrocis facti miserias eo die visurum. Tandem domnus : Quid, inquit, confirmari eum in præfectum petitis, quem nec nos digne dare, nec vos hodie honeste petere potestis, cum vos hodierni funeris exequiæ ex comitiis merito subtrahant, et nos solemnis diei chrismata ab hujusmodi juste removeant ? quibus peractis, respondebitur digne. Et illi pro velle rebus jam dispositis, cum fremitu tumultuantesque discedunt,

Fecissent quod disposuerant in via, nisi eorum audacia, quæ ita tumuerat, nostrarum copiarum timore enervaretur.

3. « Die altero, die Parasceves, cum omnium civium hujus Urbis maxime vetusti moris sancta devotio per loca sancta, per martyrum cœmeteria, per votiva solemnia pedibus discalceatis in Urbe suburbiisque confertim diffunderetur : illi simplicem populum plebemque in factionis suæ Charybdim sub armis jurare compellunt. Itidem die magni Sabbati, die Paschali. Secunda feria eunti domno ad Basilicam beati Petri, juxta radicem pontis Trajani (Hadriani), cum tumultu se puer ille opposuit, confirmari petiit. Quod quia adeptus non est, sequentis familiæ alios cepit, alios affecit injuriis. In reditu cum coronato domno papa (ut ejus diei mos est) Patribus solenniter procedentibus in curiam, ex Capitolio strepitu, clamore, lapidibus eos persequuntur. Nec adhuc satis, delegant post eum. Nec antea vestes sacras eum exuere licuit, quam respondere oportuit; sequenti sexta feria de confirmatione communi consilio deliberandum. At ille non contentus termino, ea die præfecturalia, a quibus potuit, in se compleri fecit. Feria sexta in tantam exarsit audaciam, ut eorum domos subverteret, quorum religio fidei in domnum papam perfide agere noluisset. Providens autem domnus, huic ruinæ absque multa cæde resisti non posse, in Albam secessit [1]. Furor illius, fautorumque, in Ecclesiam et domum Petri Leonis, et eos qui eam tueri videbantur, omnimodo conversus est. Quæ nec posset pati, nisi reverso eo, suorum fulciretur auxilio.

4. « Reversus Petrus Leonis tanto copiosius principibus curiæ largitus est dona, quanto laboriosius bellicis sudoribus pro se suscipiendo opus fore cognoverat. Ptolemæo donavit Ariciam, cæteris aurum et argentum, et alterius supellectilis copiam. Nostri secuti (securi) ad congrediendum cis Tiberim copias exponunt, præsto fit prœlium. Et cum Urbis totius milites cum collectitiis nostris paucis belli fortunam experiri debuissent : magno ausu, sed subito, nostri victores illorum alios jurisjurandi religione in actionem domni papæ reversuros astringunt, alios, ut secum puerum, secum captivos ducant. Jam nostri Fummonem properantes, Albam transierant. Jam terram Ptolemæi uti securi, molles, dissoluti, inermes intraverant, in Algidum jam devenerant : cum Ptolemæus irruens in eos et captos abstulit, et capientes cepit, non veritus domnum papam, nec novit susceptum beneficium triplicata jurisjurandi religione. At Ptolemæi perfidia in exemplum suscepta perjurii contagio omnes infecit, adeo ut ob participationem consortibus sceleris in Urbe et cæteris hinc inde, perjurium nec infamia nec crimen haberetur. Execrabile dictu, horribile auditu, hoc ausu, hac indulgentia criminis, Sermonetam, Nymphas, Tiberium, et omnem oram maritimam enormitas defectionis involvit, simul et totam Urbem (ut vix unus in multis esset, quem factionis reum dicta vel facta verisimilibus indiciis non demonstrarent) ebullire machinis et tormentis ea ex parte, qua Capitolii rupes ædibus Petri Leonis imminet, continue ordinatis, quidquid armis et igne majus inferre poterat, invidia magis quam ratio moliebatur. Factumque ut solus ex parte pateretur in toto, quidquid undique ab omnibus poterat inferri malorum. Hujus tandem impetus fluctus cœpit detumescere divinis auxiliis, in operibus rusticanis pro maturitate illius temporis omnibus ferme instantibus ». Hactenus auctor de turbis Urbanis, occasione novi præfecti electionis obortis.

5. *Concilium Trojanum.* — « Hoc eodem anno Paschalis papa, Augusti mensis tempore in Apuliam profectus, Trojæ Concilium habuit, de quo ista in Beneventano Chronico ab auctore qui aderat : His omnibus, et aliis ita peractis, Apostolicus ipse nono kalendas Septembris Trojam tetendit, ibique Concilium statuit, et firmavit. Ad cujus sacri conventus præsentiam fere omnes Apuliæ proceres, archiepiscopi et episcopi convenerunt. Conventu itaque sancte ordinato, inter cætera quæ ibi posita sunt, Tregua Dei statuta est. Adeo quod comes Jordanus, et comes de Loritello, et alii barones Apuliæ sacramento in præsentiarum firmaverunt Treguam Dei ex tunc per spatium annorum trium fore tenendam : sicque confirmato Concilio, et pie finito, papa Beneventum tertio die intrantis mensis Septembris reversus est. Deinde Apostolicus ipse civitatis negotia quæ imminebant judicans, Romam reversus est septimo kalendas Octobris; ubi tunc erat monasterium Sancti-Vincentii dedicavit ». Hæc ibi. Sed Petrus in Chronico Cassinate ponit anno 1117.

6. *Moguntini in imperatorem insurgunt pro suo archiepiscopo.* — Quod ad statum rerum Ecclesiæ Germanicæ spectat : Deo propitio magis ac magis Catholici invalescunt. Etenim Moguntini in ipsum Henricum imperatorem zelo justitiæ conspirantes, et in eum insurgentes, coegerunt dimittere liberum suum ipsorum archiepiscopum, quem diu (ut audisti) in carcere detinuerat : qui dimissus adversus eumdem imperatorem pro Romana Ecclesia usque ad ejusdem imperatoris occasum viriliter egit. De his autem ita Urspergensis hoc anno : « Ita sedato vix militum plebisque ferventissimo furore, Cæsar ab urbe secessit, et post paucos dies Adalbertum (archiepiscopum Moguntinum), quem jam per annos tres arctissimæ mancipaverat custodiæ, vix nimirum ossibus hærentem, ut coactus promiserat, cathedræ suæ remisit. Hic igitur non multo post Sedis Apostolicæ legato Dieterico se nuntiis et litteris subjiciens, ipsum sibi cæterisque non paucis præsulibus Coloniam occurrere postulavit. Ubi et mandata papæ, quæ sibi detulerit, communiter percipi, et ille suam consecrationem diu scilicet interclusam tanta auctoritate consequi possit. Qui conventus (Coloniensis scilicet), instante festo

[1] Albanum hodie.

Natalis Domini factus est non absque indignatione imperatoris ». Hæc de Adalberto, qui ex infestissimo hoste Romanæ Ecclesiæ (ut audisti) Dei summa potentia, eidem est redditus addictissimus.

7. *Dietericus cardinalis legatus.* — Quod vero ad Dietericum Sedis Apostolicæ legatum spectat, de ipso ista Urspergensis paulo superius : « Saxonum vero consensus ad resistendum imperatori magis ac magis roboratur. Ad hæc quemdam cardinalem Romanum, nomine Dietericum, legatione in Pannonias functum per nuntios adsciscunt, quo etiam præscripti Concilii actionem, et per ipsam imperatoris excommunicationem prædicante, tam archiepiscopus Magdeburgensis quam cæterarum Ecclesiarum præsules reconciliationem recipiunt, etc. » Subjicit de nuntiis ex Italia ad imperatorem venientibus, et Mathildis comitissæ obitum nuntiantibus.

8. *Mathildis comitissæ obitus.* — Mortua enim est hoc anno ipsa Mathildis comitissa, cujus obitus tempus ejus Vitæ scriptor Domnizo ita versibus istis consignatum reliquit :

Dum bis quarta manet Indictio, jungitur atque
Virginei partus qui currere cœperat annus
Millenus quintusdecimus centesimus, illum
Natalem Christi voluit celebrare Mathildis.

Et de ætate ipsius, mense dieque obitus sic :

Sex deciesque novem vivens annos in honore,
Julius ante dies octo quam det prope finem,
Scilicet ante diem celebrem Jacobi Zebedæi,
Corpus ei Christi, pariterque crucem Crucifixi
Porrexit præsul Reginus corde serenus,
Quique Bonus senior proprio sit nomine dictus.
In manibus ejus comitissa Mathildis ab hujus
Ærumna sæcli jugiter memoranda recedit.
In cruce nam Christi sua figens oscula dixit :
Te colui semper, mea nunc, rogo, crimina terge.
Accipiens Christi corpus venerabile, dixit :
Semper dum vixi, Deus, hoc scis, spem tibi fixi :
Nunc in fine meo me salvans, suscipe quæso.
Sic orans migrat mox hæc sapiens comitissa, etc.

Quid autem actum de bonis Mathildis Ecclesiæ Romanæ relictis, ignoramus an possessionem eorum Paschalis papa adeptus sit. Nam Urspergensis abbas hoc anno agens de ipsius Mathildis obitu, hæc ait : « Interea directi ab Italia nuntii obitum illius inclytæ Mathildis nuntiant, ad ejusque prædiorum terras amplissimas hæreditario jure possidendas Cæsarem invitant ». Qui anno sequenti in Italiam se contulit.

9. *Concilium Hierosolymitanum in causa Arnulphi patriarchæ.* — Quod ad res pertinet Orientis, cum accusationes pleræque adversus Arnulphum patriarcham Hierosolymitanum Romam ad Paschalem papam delatæ essent, et ipse Pontifex legatum hac de causa in Orientem misisset, illic Concilio celebrato, idem Arnulphus sede omnium consensu deponitur : qui ad Sedem Apostolicam provocavit. Hæc enim ita Willelmus Tyrius habet[1] : « Eodem tempore dominus papa, auditis enormitatibus Arnulphi patriarchæ, et de ejus immunda conversatione plenius edoctus, legatum dirigit ad partes Syriæ quemdam virum venerabilem et multa religione conspicuum, Arausicensem episcopum, qui ad partes nostras perveniens, convocato universi regni episcoporum Concilio, prædictum Arnulphum coram se astare præcepit : tandemque meritis exigentibus, auctoritate Sedis Apostolicæ, ab officio pontificali deposuit. Ille autem adhuc fiduciam habens in suis præstigiis, quibus pæne universorum subvertebat animos, transfretare coactus, ad Romanam perrexit Ecclesiam : ubi domini papæ, et totius Ecclesiæ blandis verbis et larga munerum profusione religionem circumveniens, cum gratia Sedis Apostolicæ remeavit ad propria, sedem obtinens Hierosolymitanam, eadem vivendi licentia, qua prius meruerat depositionem ». Hæc summatim Willelmus.

[1] Wil. Tyr. l. xi. c. 26.

Anno periodi Græco-Romanæ 6608. — Anno Æræ Hispan. 1153. — Anno Hegiræ 509, inchoato die 27 Maii, Fer. 5. — Jesu Christi 1115
— Paschalis II papæ 17. — Henrici V reg. 10. Alexii Comneni imp. 35.

1. *Anno sequenti Romæ tumultuatum.* — A num. 1 ad 5. Baronius in narrandis tumultibus, qui Romæ post mortem Petri Urbis præfecti accidere, usus est Codice variis in locis corrupto Pandulfi auctoris Vitæ Paschalis II a P. scriptæ, seu, ut ipsemet interpretatur, a Petro Diacono cardinali bibliothecario. Ait itaque auctor Vitæ Paschalis : « Anno xvii Pontificatus dicti domini papæ (hoc anno mense Augusto inchoato) anno pacis x, (legendum *anno pacis* v, pax enim Pontificem inter

et Henricum imp. anno MCXI constituta, ideoque exemplar, quod nactus est Baronius, recte habet, *anno pacis* V) mense primo (id est, Martio) XXVI die mensis, die transitus Domini (legendum in Cœna Domini ; Codex Baronii habuit die Paschæ, id est, transitus in Cœna Domini) ira Dei de manu calicis ejus in terram descendit ». Quare Falco Beneventanus, qui non minus quam auctor Vitæ Paschalis II coætaneus est, accurate scribit, hæc contigisse « anno XVII Paschalis, Indictione IX, mense Martio ». Auctor enim Vitæ Paschalis, aliique omnes Falconi in eo consentiunt, quod seditio hæc mense Martio, non vero mense Aprili excitata fuerit ; anno autem MCXVI, qui Paschalis II decimus septimus est, Pascha in diem secundum Aprilis, et feria quinta in Cœna Domini in diem trigesimum mensis Martii incidit. Minime itaque dubitandum, quin prolixa ista auctoris Vitæ Paschalis II narratio in annum sequentem Indictione IX notatum differenda sit, de qua ideo ibidem agemus.

2. *Treuga Dei confirmata in Concilio Trojano.* — Ad num. 5. Narrat Baronius ex laudato Falcone Concilium *Trojanum* in Apulia mense septembri celebratum, in quo inter cætera, *Treuga Dei statuta est.* Ex quo intelligis, Treugam Dei, seu pacem inter privatos homines et communitates, de qua sæculo superiori locuti sumus, a sacris Conciliis approbatam fuisse.

3. *Concil. Trenorciense.* — Labbeus tom. 4. Concil. refert, *Trenorcii* a Guidone Viennensi archiep., Sedis Apostolicæ legato, celebratum fuisse Concilium in causa Ecclesiarum Vesontionensium S. Joannis et S. Stephani, quæ utraque se cathedralem jactabat : cum archiepiscoporum sedes diutius quidem in Sancti-Joannis, nonnunquam vero in S. Stephani Ecclesia fuisset. Fusius jam de illa controversia egerat Chiffletius in Historia Trenorciensi, et uterque refert varia rescripta Apostolica ad componendam hanc controversiam emissa. In uno a Paschali II *Guidoni* Viennensi archiep. S. Sedis Apostolicæ vicario scripto, reprehendit Pontifex *Guidonem*, quod Sancti-Stephani clericorum testimonium in Ecclesiæ suæ causa admittere noluerit, ex eoque discimus, Synodum Trenorciensem currenti anno habitam ; datum est enim « Trojæ, IX kal. Septemb., Indict. VIII », hoc scilicet anno. In alio, dato *Laterani X kalendas Maii*, Paschalis hæc Guidoni legato suo mandat : « Præcipimus sollicitudini tuæ, ut pro hoc negotio peragendo, et tanti scandali lite sedanda, adhibitis tecum sapientibus et religiosis fratribus, vel Divione, vel ad alium competentiorem locum convenias, quo possint sine gravamine personas sibi necessarias adducere, etc. »

4. *Concil. Divionense.* — *Guidonem,* juxta Paschalis II mandatum Concilium ad hanc litem dirimendam *Divione* coegisse, docet antiquum monumentum in parvo Chronico Bonævallensi a Manrico in Annal. Cisterc. anno MCXVII, capite 3 recitatum, cujus nulla, neque tomo X Concil., neque in Historia Trenorciensi mentio, quod ideo hic a nobis referetur : « Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo septimo, cum dominus Guido S. R. E. legatus, Viennensis Ecclesiæ archiep., nunc autem papa Catholicus (sub Callisti II nomine) rediret a Concilio, quod ad Divionense castrum, cum multorum episcoporum et abbatum, aliarumque religiosarum personarum conventu celebraverat, veniens ad novum monasterium, quod usitato vocabulo Cistercium nuncupabatur, rogavit dominum Stephanum abbatem illius loci, ut in Viennensi suo archiepiscopatu monasterium construeret ; ubi monachi sub regula et abbate viventes, pro se et omni clero et populo sibi commisso, misericordiam Dei devote exorarent. Cujus petitioni idem abbas, communicato monachorum sibi commissorum consilio, annuens venit Viennam, et consilio et adjutorio præscripti domini papæ Callisti, in valle quadam cœpit cœnobium ædificare, quod Bonam-Vallem idem papa dictavit vocari. Et sciendum, quod omnes sumptus ad hoc opus necessarii ejusdem papæ providentia seu administratione provenerunt ». De eo monasterio infra. Hoc Concilium Divionense in altera Conciliorum editione locum habere debet.

5. *Finis controversiæ in Conc. Trenorciensi et Divionensi agitatæ.* — Cæterum controversia illa de sede metropolitana Vesontionensi inter canonicos S. Stephani et S. Joannis, sedentibus Paschali II et Callisto II, magna animorum contentione agitata, omnino compressa non fuit, donec anno MCCLIII, *Hugo* cardinalis, qui *de S. Caro* dictus est, tum per Germaniam legatus Apostolicus, utrisque consentientibus canonicis, sic illas Ecclesias uniit, ut una in posterum esset Ecclesia, unum capitulum, unum ærarium, sigillumque unum, cum hac epigraphe : *Sigillum Ecclesiæ Bisuntinæ.* Iisdem horis divinum Officium, iisdem ritibus peragitur, canonicorum aliis ad S. Joannis, aliis ad S. Stephani consedentibus : quod discrimen ipsæ, quas incolunt, domus faciunt. Utrobique suam habet sedem episcopus : penes ipsum est optio. Hæc Chiffletius tam in Historia Trenorciensi cap. 39, quam in Probationibus ejusdem Historiæ, et ex eo alii.

6. *In Germania turbæ exortæ.* — Ad num. 6 et seq. Germania tumultibus hoc anno concussa, uti refert Urspergensis in Chron. et ex eo Baronius. Saxonum consensus ad resistendum imperatori magis roboratus fuit, et Dieterico cardinali Romano ac Sedis Apostolicæ legato hoc anno misso, pro eo segniter agente « tam archiepiscopus Magdeburgensis, quam cæterarum Ecclesiarum præsules reconciliationem recipiunt, sicque scisso iterum regno, undique novæ res oriuntur, sic contraria quælibet invicem partes utræque moliuntur », inquit Urspergensis, cui chronographus Hildensheimensis suffragatur.

7. *Obitus Mathildis comitissæ.* — Ad num. 8.

Mathildis comitissa, cui tantum Romana Ecclesia debet, die XXIV mensis Julii, anno ætatis LXIX, in castello Bondeni octo milliaribus ab urbe Ferraria distante, spiritum Deo reddidit, ejusque corpus, ut ipsa vivens constituerat, ad monasterium S. Benedicti, quod *de Padolirone* dicitur, et quindecim milliaribus Mantua dissitum est, translatum. Urbanus VIII anno MDCXXXV Mathildis ossa Romam asportari jussit, ac sepeliri prope sacellum Gregorianum. Ejus Vita a Domnizone auctore coævo scripta, et hoc sæculo Franciscus Maria Fiorentinius Commentaria rerum ad Mathildem comitissam pertinentium lingua Italica in Urbe Lucensi publicavit, cujus Opere in hac Critica sæpius usi sumus. Quantis ipsa eminuerit virtutibus, ex Annalibus satis patet.

8. *Varia Concilia in diversis locis coacta.* — Ad num. 9. Non tantum Concilium *Hierosolymitanum*, in quo *Arnulphus* patriarcha Hierosolymitanus sede depositus est, ut narrat Baronius ex Tyrio lib. 11, cap. 26, sed etiam *Rhemense* hoc anno celebratum. De eo tom. x Concil. ex Codice Ms. Montis-Dei hæc referuntur : « Cono Prænestinus episcopus, et Apostolicæ Sedis legatus, in Quadragesima proxima (sc. post Bellovacense coactum mense Decembri superioris anni) *Lætare Hierusalem* (sc. Dominica quarta Quadragesimæ) V kal. April. Rhemis celebrato Concilio, eumdem Henricum (sc. imperatorem) damnavit ». Habitum præterea Concilium *Suessionense*, ut anno superiori jam diximus, in eoque decretum, ut sanctus *Godefridus* Ambianensis episcopus e Carthusia, quo secesserat, revocaretur. Verum, ut narrat Nicolaus monachus in ejus Vita, Godefridus « profectus inde venit ad Rhemorum urbem, ubi tum Cono cardinalis et legatus frequentissimam Synodum habebat ». In eo Cono legatus eum admonuit, « ut propriæ utilitati multorum salutem anteponens, Ambianos rediret. Cum non posset vir Dei illius aliorumque episcoporum auctoritati obluctari, ad suam rediit Ecclesiam ».

9. *Duo Concilia Coloniensia adversus Henricum imp.* — Duo alia Concilia *Coloniæ* congregata; alterum die decima nona mensis Aprilis, seu feria secunda Paschatis; alterum instante festo Natalis Domini. De priori in Codice Ms. Montis-Dei hæc leguntur : « Item Cono (legatus Sedis Apostolicæ in Gallia) feria II proximi Paschæ, regem Henricum (coronatum imperatorem) damnavit Coloniæ in templo Sancti-Gereonis ». De posteriori Urspergensis verba faciens de Alberto Moguntiæ archiepiscopo, qui Henrici imp. partes secutus fuerat, scribit : « Hic non multo post Sedis Apostolicæ legato Dieterico (seu, ut eum Trithemius in Chron. Hirsaug. vocat, Theoderico) se nuntiis et litteris subjiciens, ipsum sibi cæterisque non paucis præsulibus Coloniam occurrere postulavit, ubi et mandata papæ, quæ sibi detulerit, communiter percipi, et ille (sc. Adelbertus) suam consecrationem, diu scilicet interclusam (quia, ut tradit Urspergensis in Chr. ad annum MCXI, annulum et virgam pastoralem susceperat ab Henrico imp.) tanta auctoritate consequi possit. Qui conventus instante Festo Natalis Domini (seu, ut loquitur Trithemius qui idem narrat, circa finem Decembris) factus est, non absque indignatione imperatoris, qui necdum plene voluntarius erat in consensu ejusdem ordinationis. Anno Domini MCXVI, (qui nobis annum a kalendis Januarii incipientibus est adhuc annus MCXV,) imperator Natalem Domini Spiræ cum paucis episcopis et principibus celebrans, ea quæ interim Coloniæ gerebantur, graviter tulit. Audivit enim quamplurimos ibi convenisse, non solum metropolitanos, sed etiam alios episcopos, uti optimates regni, causa præcipua verbum excommunicationis in se manifestandi, quamvis ipse cardinalis (sc. Dietericus, seu Theodericus), cujus hæc initiabantur auctoritate, in itinere defunctus, illo ad sepulturam potius, quam ad actionem delatus esset Concilii. Missus tamen ab eo illuc præsul Wirtzburgensis, audientiam vel communionem, nonnisi reconciliatus habere meruit ». Idem narrat Trithemius citatus ad annum MCXV, sed Tomo x Concil. hoc secundum Concilium Coloniense male in annum sequentem dilatum, quod in altera Conciliorum editione corrigendum erit.

10. *Concilium Catalaunense.* — Denique indictum Concilium *Catalauni*, quæ urbs Galliæ Belgicæ in Campania ad Matronam fl., ut habet laudatus Codex Ms. Montis Dei : « Catalaunis Cono quarto habito Concilio prædictum regem (sc. Henricum imp.) damnavit IV idus Julii ; » quod tamen Concilium *V idus Julii* in Chron. Sancti-Petri-Vivi dicitur celebratum. Sermonem etiam de hoc Concilio habet Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. ad annum MCXV : « Wilfridus episcopus de Sancto-David in Walonia obiit. Usque ad illum episcopi extiterunt Brittonici. In octavis Apostolorum (seu pridie nonas Julii) magnum Concilium a Cono Romanæ Ecclesiæ cardinali Catalaunis celebratum est. In quo excommunicavit episcopos, qui Concilio non interfuere, quosdam vero degradavit, et plurimos abbates baculis privatos deposuit de sedibus, Ecclesiasticum illis interdicens officium ». Paulo post : « Bernardus reginæ cancellarius ad Ecclesiam S. David in Walonia præsul eligitur ». Videtur Concilium Catalaunense circa initium mensis Julii inchoatum, et quæ mox narravimus, diversis diebus in illo gesta esse. Porro Henricus rex Angliæ, Wallia subjugata, cupiens Ecclesiam Sancti-David, seu Menevensem, et alias Walliæ Ecclesias suffraganeas Menevensis Ecclesiæ subjicere metropolitæ Cantuariæ, voluit *Bernardum* a Cantuariensi archiepiscopo consecrari ; verum *Bernardus*, Henrico rege defuncto, super jure Ecclesiæ suæ Menevensis, seu Sancti-David quæstionem movit contra *Theobaldum* Cantuariensem archiepiscopum, de qua anno MCXL verba faciemus.

11. *Gesta in eo Henrici Angl. regis animum conturbarunt.* — Episcopi in Concilio Catalaunensi depositi subditi erant Henrici Angliæ regis, et in Normannia, quæ ei parebat, sedes suas habebant. Quare Eadmerus lib. 5 Novorum ait, id regem valde commovisse. Hæc ejus verba : « Rex adhuc consilio cum episcopis habito, quid super his et quibusdam aliis, quæ animum suum plurimum offendebant, papæ responderet, placuit in commune ut suos nuntios mitteret ; per quos quæ vellet, securius papæ mandaret : nam ante hos dies, quidam Romanæ Ecclesiæ cardinalis, functus legatione Apostolicæ Sedis, Cono nomine, Franciam venerat : et ibi juxta suæ legationis officium, generalia Concilia celebrans, episcopos Normanniæ ab episcopali officio suspensos excommunicavit (nempe in Concilio Catalaunensi) : eo quod Conciliis (hoc anno celebratis) tertio vocati, interesse noluerant. Quæ episcoporum excommunicatio animum regis valde reddidit conturbatum : et rationis esse duxit, super his papam convenire. Maxime quod in hujusmodi visus sit privilegia patri (Willelmo sc. I Angliæ regi) et fratri suo (Willelmo sc. II) sibique a Romana Ecclesia jam olim collata, se non promerente, scidisse. Ad hæc itaque agenda, directus est Willelmus antistes Exoniensis, papæ notissimus : utpote qui sæpe ad eum, tempore gloriosi patris Anselmi, pro negotiis quæ tunc inter reges Angliæ et eumdem patrem versabantur, ab ipsis fuerat regibus destinatus. Nec enim cæcitas, quæ visum ei tulerat, ab ipso itinere illum poterat excusare : quia præterita gesta ejus fiduciam regi præbebant, illum pro posse, juxta morem suum , suæ causæ fideliter velle insistere ». Quia vero Paschalis papa ultra non processit, videtur eidem, Oxoniensis episcopi oratione satisfactum.

12. *Querela inde nata cito et prudenter sopita est.* — Priora Eadmeri verba, quibus asserit, *Henricum* regem cum episcopis regni sui consilium habuisse , quid Paschali II respondendum esset, respiciunt litteras ejusdem Pontificis, datas *Laterani*, *kal. Aprilis*, *Indictione* VIII, hoc scilicet anno, ab Eadmero ibidem recitatas ; in quibus queritur apud regem, quod se inconsulto episcoporum negotia definiat, oppressis Apostolicæ Sedis appellationem subtrahat, præter conscientiam suam Concilia Synodalia celebret, et *episcoporum mutationes præsumat* ; quod, *inquit*, « sine sacrosanctæ Sedis Romanæ auctoritate ac licentia, fieri novimus omnino prohibitum ». Jam dixerat : « Usque ad nos, licet indignos eorum (nempe Apostolorum) vicarios hæc consuetudo pervenit : ut per nostræ Sedis vicarios graviora Ecclesiarum per provincias negotia pertractarentur, seu retractarentur ». Hæ ergo litteræ regis animum pupugerant, qui postea magis commotus fuit, cum accepit *Cononem* legatum a Paschali papa in Galliam missum Normannorum episcopos in Concilio Catalaunensi suspendisse. Sed cum Eadmerus, qui eas Paschalis II litteras nobis conservavit, de hac inter Pontificem et regem simultate nihil amplius dicat, apparet brevi prudenterque hanc querelam sopitam fuisse.

13. *Quatuor priores Ordinis Cisterciensis abbatiæ.* — Ordo Cisterciensis per hæc tempora mirifice propagatus est ; anno enim MCXIII, *Firmitas* ad Gronam fl., Gallice *La Ferté*, prima Cistercii filia in diœcesi Cabilonensi fundata fuit ; *Pontiniacum*, vulgo *Pontigny*, secunda Cistercii filia quatuor ab Antisiodoro leucis anno MCXIV condita, et currenti anno *Clara-Vallis* et *Morimundus*, tertia et quarta Cistercii filiæ, in diœcesi Lingonensi institutæ. Quatuor hæ abbatiæ sunt quasi totidem Cistercii filiæ primigeniæ, ex quibus inde cæteræ omnes exortæ sunt, ut videre est apud Manriquem in Annal. Cister. qui de illis omnibus fuse agit.

14. *Majorica a Pisanis capta.* — Hoc anno Majorica in Christianorum potestatem venit, ut his verbis refertur in Chronicis Pisanis : « Octavo idus Februarii novam urbem prœliando capiunt.... factum est, ut conventus et......... consilia comitis Barcinonensis, et Sarracenorum regis, de Domini inspiratione et Pisanorum archiepiscopi, et Romani legati, Ecclesiæque Pisanæ canonicorum probitate atque prudentia penitus dissiparentur, et penitus fierent irrita ; cum enim archiepiscopus et Romanus legatus cum clero et Barcinonensi comite, aliisque principibus ad prædicta consilia audienda convenissent, Petrus Albithonis nobilis Pisanus miles celer advenit, et Pisanos urbem expugnare acclamans conventum diremit, cleroque atque aliis, qui convenerant, ad bellum festinantibus, prædictus comes tristis remansit ; et quia pro consilio creditum non fuerat, se prœliaturum negavit, suosque pugnare prohibuit. Sed divina providentia providens fervorem Pisanorum, et volens misereri captivorum, urbem in solemnitate Cathedræ Apostolorum principis (mense Februario) per manus Pisanorum civium capi concessit, multis Sarracenorum utriusque sexus interfectis, atque plurimis in captione retentis. Ibique Sarracenorum thesaurorum maximas copias invenientes, et eas quique recolligentes ad carcerem perveniunt captivorum, et inde eos extrahentes.... ad tertiam civitatem perveniunt, quæ fuerat regis Mortadæ. Veniunt, et eam, murum rumpendo et portas ferreas frangendo, capiunt quarto nonas Martii. Capta ibi regis Mortadæ sorore cum filiis et filiabus et nepotibus, et cum maxima copia auri, argenti atque pallionum. Sed quoniam ipsa in captivos, eis testantibus, omnemque Christianum illuc pervenientem misericordissima fuerat, cum sua progenie est reddita libertati. Factumque est, ut in ipsa insula Majorica remanente filia sua, regina cum fratre suoque filiolo cum Pisano exercitu Pisam sponte venerit, ibique abrenuntians paganismo, Christianum nomen cum suo parvulo filio suscepit.

15. *Non multo post Majoricani ad infideli-*

tatem redeunt. — « Quarta vero civitatula (id est, pars civitatis) quæ circa regiam Sudam, quæ cassarum (id est, arx) dicitur, erat constructum, per manus Pisanorum capta est sexto idus Martii. Præter cassarum autem duæ remanserunt turres, quas..... obtinuerunt XIV kalend. Aprilis.... Rex Burabe, quem Sarraceni, defuncto rege Nazaradech, sibi dominum fecerant.... tentavit evadere, sed ingrediens in naviculam illico captus est.... Ex castellis ergo supereminentibus (lignea erant castella) Christiani pontem super cassarum posuerunt. Per pontes Pisani transeunt in cassarum.... Ipsius autem cassari captio, et tanti laboris consummatio tertio nonas Aprilis. Destructo itaque cassaro, omnique Majoricæ munitione in ruinam data, Pisani cives campum faciunt, et destructæ urbis grandia et innumera spolia inter se dividunt.... His itaque peractis omnibus, Pisani cives et totus exercitus captis spoliis naves onerant.... et ad sua remeant ». Laurentius Veronensis, cui egregie convenit cum his antiquis Chronicis Pisanis apud Ughellum Tom. III, in fine sui poematis ait, Pisanos, postquam Majoricam evertissent, Pascha, quod hoc anno in diem XVIII Aprilis incidit, celebrasse :

> Et facta præda muri sternuntur et ædes.
> ... Pascha celebratur, Barales de nexibus exit[1].
> Cujus dat nato Pisana potentia regnum.
> Denique victores, felici classe parata,
> Ad sua quique meat, hos et de littore spectans,
> Et miranda canunt Christi magnalia gentes.
> Pisanum tandem Burabe[2] traductus in urbem
> Præbuit Italiæ sese spectabile monstrum.

Regina, quæ fidem Christianam amplexa fuerat, Pisis sepulta, ubi tempore chronographi adhuc extabat. Addit chronographus hujus reginæ filium sacro baptismate initiatum in patriam remissum, ut ibi regnaret; sed cum tunc nulla in eam insulam Christiana colonia missa sit, religio Christiana ibidem paulo post extincta, et Majoricani ad infidelitatem et rapinas rediere.

16. *Concilium Ovetanum.* — Celebratum hoc anno *Oveti* Concilium, a Sandovalio in Vita Urracæ reginæ integrum recitatum lingua Hispanica, quod cum prætermissum fuerit in editione Conciliorum Labbei, ejus versionem hic exhibebo : « Æra MCLIII, celebratum fuit Concilium provinciale in civitate Oveto cujus tunc erat episcopus Pelagius, in quo sancita fuerunt decreta contra prædones, sacrilegos, violatores templorum et cæteros maleficos. In istis vero decretis constitutum fuit, quod nullus posset a templo vi abstrahere, neque a spatio septuaginta passuum circum, rem ullam vel reum, nisi esset qui confugisset in azylum manifeste servus, vel latro publicus, vel proditionis alicujus convictus, aut publice excommunicatus, vel monachus fugitivus, vel monialis, vel violator templi. Quod autem quicumque deceptus a diabolo criperet aliquid a templo, et ab ejus cœmeterio usque ad duodecim passus, restituere teneatur quadruplum, pœnitentiamque agere prout jubent sacri canones, vel monachum profiteretur sub regula S. Benedicti, aut fiat eremita quandiu viveret, vel servus fieret Ecclesiæ, cui damnum intulisset, aut peregrinationem perpetuam susciperet, etc. »

17. *A præsulibus et laicis subscriptum.* — *Pelagius* episcopus Ovetensis, qui hoc Concilium indixit, auctor est historiæ, quæ adhuc extat. Sandovalius nihil aliud de eo Concilio refert nisi subscriptiones eo qui sequitur modo : « Confirmat regina domina Urraca istud Concilium cum omnibus suis filiis et filiabus, in ejusque Constitutiones juravit, jurareque alios præcepit, utque servarentur ab omnibus in regno suo tum clericis, cum laicis. Sorores vero ejus istud confirmarunt, nempe domina Elvira cum omnibus suis filiis et filiabus, omnibusque suis subditis. Infans domina Teresia cum omnibus suis filiis et filiabus et omnibus suis subditis idem jurarunt, et confirmarunt comes dominus Suerus, qui sepultus est in cœmeterio Cornelianense, Gonsalvus Pelagii, Alfonsus Veremundi, Petrus Alfonsi, Didacus Ferdinandi, Gonsalvus Assurez, Gonsalvus Froyla ». Sandovalius ait, post has subscriptiones alias haberi cum hac divisione juxta diversas terras : « Ex Camoris et Campi Tauri comes Gomez Pelagii, comes Ferdinandus Ferdinandi. Ex territoriis Gallæciæ comes Pelagius, comes Monius Pelagii, comes Alfonsus Nunnii, comes Gutierre Vermudi. Ex territoriis Castellæ comes Petrus Consalvi, comes Rodericus Gomez, comes Bertrandus, comes Hermengaudus, comes Lope Didaci. Ex territorio S. Julianæ Camargo Trasmiera, Egunna cum cæteris terris, comes Rodericus Gonsalvis Giron, ortus ex Asturibus Santillanensibus ». Confirmant alii multi milites et præsules : « Domnus Bernardus archiepisc. Toletanus et legatus Romanæ Sedis, Pelagius archiepiscopus Bracharensis, dominus Didacus episcopus Yriensis, Munius episcopus Mindoniensis, Didacus Oriensis, Alfonsus Tudensis, Hugo Portucallensis, Pelagius Asturicensis, Gonsalvus Conimbricensis, Petrus Segobiensis, Bernardus Seguntinus, Paschalis Burgensis, Sanctius Abilanus, Munius Salamanticensis, Bernardus Camorensis ». Addit Sandovalius, Instrumentum habere, hanc Constitutionem non ab hominibus statutam fuisse, sed a Deo omnipotenti, qui eam in universum orbem disseminavit, et postquam audita fuit, non solum Christianos omnes, sed etiam paganos ac Judæos lætitia triumphasse.

18. *Aragonenses vexant Saracenos.* — Hoc anno, Æra MCLIII, ut narrat Sandovalius ex antiquis Chronicis, Christiani magnam in Almorabitas irruptionem fecere, eisque mense Januario *Moriellam* munitum oppidum eripuere. Illud ad Valentiæ limites positum, et Christiani illi alii non sunt ab Aragonensibus.

19. *Ludovicus Franciæ rex in seditiosos pugnat.* — Ludovicus rex Franciæ, inquit Guillelmus Nan-

[1] Soror hæc erat Mortadæ regis. — [2] Rex Maurus.

gius ad Chron. ad annum MCXIV, « obsedit castrum Gornaii super Matronam fluvium situm contra Hugonem de Pompana dominum Creciaci, qui rapinis intentus, mercatorum naves per fluvium transeuntes expoliabat, et apud Gornaium spolia deducebat. Venit autem ad auxilium Hugonis Guido Rubeus dominus de Rupeforti, pater ipsius Hugonis, et comes Campaniæ Theobaldus. Sed rege viriliter decertante eos ad fugam compulit, et castrum in deditionem accipiens Garlandensibus commisit ». Idem narrat Sugerius in Vita Ludovici Grossi cap. 10, qui cum annos rerum gestarum non memoret, hæc epocha ad alia multa suis temporibus reddenda conducere poterit. *Gornaium* seu Gornacum, gallice *Gournai*, situm erat in agro Parisiensi, ut videre est apud Hadr. Valesium in Notitia Gall. et Theobaldus Campaniæ comes idem est ac Theobaldus Blesensis comes, de quo mox.

20. *Iterum in eosdem dimicat.*— Tum Nangius ad annum MCXV : « Ludovicus rex Franc. circa idem tempus fuit a vicinis baronibus suis et militibus sic arctatus, quod vix ab urbe Parisius secure egredi posset. Sed tandem Dei virtute, et auxilio BB. martyrum, etc. contra hostes armatus Hugonem de Puisaco in Blesia, et comitem Blesensem Theobaldum potentissime subjecit, castrum Puisaci funditus evertens, deinde Odonem Corboliensem comitem et Hugonem de Creciaco, Guidonem de Rupeforti, et Thomam de Marla tyrannum sibi adversantes perpetuo exhæredavit, etc. » Idem narrat Sugerius loco laudato cap. 18, et duobus sequentibus, ubi castrum, quod Nangius Puisacum, ipse *Puteolum* appellat, quod dicit fuisse in Belsa, gallice *la Beausse*. Quare suspicor apud Nangium loco *in Blesia*, legendum esse in Belsa, vel econtra. Denique Ordericus hujus temporis scriptor, idem ac Sugerius et Nangius, de hoc bello habet lib. 11, pag. 813, et castrum quod alii *Puteolum*, vel *Puteacum*, vel *Pusatum*, vel *Pinsacum*, ipse *Pusacium* vocat, illudque vulgo nunc nuncupatur *le Puiset*, ut videre est apud Valesium laudatum, pag. 459.

21. *Tanchelinus hæreticus occiditur.* — In Chronico Anselmi Gemblacensis ad hunc annum hoc additamentum legitur : « Tanchelinus hæreticus, qui Andoverpiam (seu Antuerpiam) Walagram, et circumjacentes insulas, et maritima loca in partibus illis, multis hæresibus infecerat, occiditur ». Quod hoc etiam anno Meyerus in Annal. Flandriæ narrat.

22. *Obitus Petri Eremitæ.* — In eodem Chronico ad hunc annum legitur hæc additio : « Petrus Eremita ex Syria reversus apud Huyum moritur, et sepelitur in monasterio a se fundato ad Mosam fluvium ». Huum seu Huyum aut Huionum oppidum est quinque leucis ab urbe Leodiensi dissitum. Ægidius Aureæ-Vallis religiosus in Continuatione episcoporum Leodiensium cap. 16 : « His diebus, inquit, dominus Petrus Eremita, qui cum Godefrido duce Hierosolymam profectus fuerat, acceptis reliquiis a domino Arnulpho Jerosolymitano patriarcha, de sepulchro sc. Domini, et de reliquiis B. Joannis Baptistæ, cum privilegio Crucesignatorum, domino Oberto Leodiensium episcopo transmisso, ad partes Leodienses revertitur; ubi fundavit Ecclesiam Hoy, novi monasterii in honore S. Sepulchri, et B. Joannis Baptistæ, in qua vir vitæ venerabilis, sumptis aliquantis viris religiosis, plantavit regulam sanctissimi patris Augustini. Consummato autem vitæ suæ curriculo, in bona senectute diem clausit extremum VIII idus Julii, cujus corpusculum digne mandatur sepulturæ a toto clero et populo Hoyensi in latere Ecclesiæ ». Ait postea Ægidius in sua marginali annotatione eum translatum *solemniter* fuisse *a loco extra Ecclesiam, ubi olim sepultus fuerat, in cryptam prætactæ Ecclesiæ*, et ibi honorifice reconditas ejus reliquias *XVII kalend. Novembr. anno gratiæ* MCCXLII.

23. *Fundavit monasterium canonicorum regularium apud Huyum.* — Jacobus de Vitriaco in Hist. Orientali cap. 16 dicit, *Petrum* inspiratum fuisse a Deo, ut Jerosolymam adiret, et ut in reditu *Urbanum II* conveniret, de liberatione Terræ-Sanctæ cum eo acturus. Ait etiam eum fuisse pauperem et religiosum hominem *in Ambianensi episcopatu vitam eremiticam agentem*. Denique auctor magni Chronici Belgici pag. 134, annum fundatæ a Petro Eremita apud Huyum Ecclesiæ his verbis aperit : « Anno ejusdem domini Oberti (episcopi Leodiensis, successoris Henrici, pridie kalend. Junii anno MCXCI demortui, ut habet Ægidius laudatus) decimo tertio incepit fundari Novum-Monasterium in suburbio Hoiensi canonicorum regularium, etc. in honorem Sepulchri Domini, et S. Joannis Baptistæ, assumptis eo viris religiosis secundum regulam B. Augustini, et ibi prædictus Petrus sepulturam accepit ». Quare cum monasterium illud redux ab expeditione Jerosolymitana *Petrus* fundaverit, ut refert ibidem hic chronographus, ejus e Syria in Occidentem reditus, et Novi-Monasterii ædificatio pertinent ad annum MCIV. Vita hujus servi Dei hoc sæculo a Petro D'Outremanno Belga e societate Jesu edita. Porro anno MCIV *Daimbertus* quidem verus Jerosolymorum patriarcha erat, sed *Arnulphus* sedem invaserat, ut narrat Tyrius lib. 10, cap. 26 et seqq.

PASCHALIS II ANNUS 17. — CHRISTI 1116.

1. *In Concilio generali Lateranensi Paschalis papæ nobilis pœnitentia et retractatio pro rebus cum Henrico imperatore gestis.* — Millesimus centesimus decimus sextus annus sequitur, Indictione nona, quo a Paschali papa agitatur Romæ generale Concilium in Basilica Lateranensi, cujus Acta per singulos dies digesta Urspergensis sic narrat : « Eodem igitur anno, qui est decimus septimus (nondum absolutus) ordinationis domini papæ Paschalis Secundi, pridie nonas Martii, Romæ in Sede Lateranensi, in Ecclesia Sancti-Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, celebrata est Synodus universalis Concilii, congregatis ibidem ex diversis regnis et provinciis episcopis, abbatibus, catholicis, ducibus et comitibus, legatis universarum (diversarum) provinciarum quamplurimis.

« Prima itaque die, quæ secunda feria tertiæ hebdomadæ Quadragesimalis inter Mediolanenses episcopos Grosolanum (Chrysolanum), et Jordanem, in alterum, de invasione, in alterum, quod Ecclesiæ suæ desertor extiterit, ventilata est controversia : hanc causam dominus Apostolicus cardinalium episcoporum consilio tractandam distulit.

« Sequenti die in eadem causa plurima tractata sunt, sed res non finita.

« Quarta vero feria Lucensis episcopus de invasione terræ juris Ecclesiæ suæ Pisanos impetebat. E contra dum Pisanus suos defenderet, inter utramque jus partem utriusque populi suffragio longo litigio disceptatur.

2. « Tunc quidam episcoporum de medio Concilii surgens, ita exorsus est : Dominum patrem papam recordari decet, quare illius (hujus) præsentis et generalis Concilii multitudo sancta per omnia periculorum genera, mari terraque convenerit invitata, ubi non de spiritualibus vel ecclesiasticis, sed sæcularibus, ordine præpostero tractatur negotiis. Expediendum prius, propter quod principaliter convenerint, ut evidentius pernoscatur, quid dominus Apostolicus sentiat; quidque in Ecclesiis suis reversi (episcopi scilicet), prædicare debeant. Tunc Apostolicus causam Concilii, et animi sui intentionem his verbis exposuit :

« Postquam Dominus de servo suo fecit quod voluit, et me populumque Romanum tradidit in manus regis, videbam quotidie passim fieri rapinas et incendia, cædes et adulteria. Hæc et hujusmodi mala cupiebam avertere ab Ecclesia et populo Dei : et quod feci, pro liberatione populi Dei feci. Feci autem ut homo, quia pulvis sum et cinis. Fateor me male egisse : sed rogo vos omnes, orate pro me ad Deum, ut indulgeat mihi. Illud autem malum scriptum, quod in tentoriis factum est, quod pro pravitate sui pravilegium dicitur, condemno sub perpetuo anathemate, ut nullius unquam sit bonæ memoriæ, et rogo vos omnes, ut idem faciatis. Tunc ab universis conclamatum est : Fiat, fiat.

3. « Brunus autem Signinus episcopus altius exorsus est : Gratias agamus omnipotenti Deo, qui dominum papam Paschalem, qui præsenti Concilio præsidet, audivimus proprio ore damnantem illud privilegium, quod pravitatem et hæresim continebat. Ad hæc quidem cavillatorie subjunxit : Si privilegium illud hæresim continebat, qui illud fecit, hæreticus fuit. Joannes autem Cajetanus episcopus ad hæc commotus, Signino respondit : Tunc hic, et in Concilio, nobis audientibus, Romanum Pontificem appellas hæreticum? Scriptum quod fecit dominus papa, malum quidem fuit, sed hæresis non fuit. Et alter quidam adjecit : Imo nec malum dici debet, quia si liberare populum Dei bonum est, quod dominus papa fecit bonum fuit. Sed liberare populum Dei bonum est auctoritate Evangelii [1], qua præcipimur animas quoque pro fratribus ponere.

« Ad hæc patientia domini papæ horrendo hæresis nomine pulsata expergefacta est, et manu silentium indicens, dissidentium clamores et murmura tali oratione compescuit : Fratres et domini mei, audite : Ecclesia ista nunquam habuit hære-

[1] Joan. XV.

sim; imo hic omnes hæreses conquassatæ sunt. Hic Ariana hæresis, quæ per trecentos fere annos viguit, annullata est. Ab hac sede hæresis Eutychiana et Sabelliana contrita, Photinus, cæterique hæretici destructi sunt. Pro hac Ecclesia Filius Dei in passione sua oravit, cum dixit[1] : Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua.

« Quinta feria papa in Concilio non sedit, multis et maxime regiis negotiis per dominum Cluniacensem, Joannem Cajetanum, et Petrum Leonis Urbis præfectum, cæterosque illius partis fautores impeditus.

4. « Sexta feria Apostolicus in generalem omnium Ecclesiarum causam animum advertit, et Joanne Cajetano cum Petro Leone, cæterisque regis fidelibus in faciem resistentibus prædicto Cononi Prænestino, sæpius verbum excommunicationis exponere cupienti, murmur hujusmodi verbis et manu ita compescuit. Ecclesia primitiva martyrum tempore floruit apud Deum, et non apud homines. Dein ad fidem conversi sunt reges, imperatores, Romani principes, qui matrem suam Ecclesiam, sicut boni filii, honestaverunt, conferendo Ecclesiæ Dei prædia et allodia, sæculares honores et dignitates, regalia quoque jura et insignia, quemadmodum Constantinus cæterique fideles : et cœpit Ecclesia florere tam apud homines quam apud Deum. Habeat ergo mater et domina nostra sibi a regibus sive principibus collata : dispenset et tribuat ea filiis suis sicut scit, et sicut vult. Privilegium investituræ, quod in tentoriis concessisse videbatur, obliterare volens, iterans sententiam papæ Gregorii Septimi, investituram Ecclesiasticarum rerum a laica manu rursum excommunicavit sub anathemate dantis et accipientis.

5. « Cardinalis vero dominus Conon Prænestinus talem papæ fecit inductionem legationis suæ, et contra disturbatores præsentis negotii competentem, quæ recitata superius ex parte, hic itidem repetenda : Domine pater, si tuæ placet majestati, si vere tuus fui legatus, et quæ feci tibi placent esse rata, in auribus sancti hujus præsentis Concilii ore tuo edicito, et legationem meam tua auctoritate corrobora, ut sciant omnes quia tu me misisti. Ad hæc Apostolicus respondens, ait : Vere legatus ex latere nostro missus fuisti, et quidquid tu cæterique fratres nostri cardinales episcopi, legati Dei et Apostolorum Petri et Pauli, hujus Sedis nostra auctoritate fecerunt, confirmaverunt, probaverunt, ego quoque probo et confirmo : quidquid damnaverunt, damno. Et dominus Prænestinus consequenter subjunxit, qualiter pro Sedis illius legatione Hierosolymis audierit regem Henricum post sacramenta, obsides et oscula in ipsa beati Petri Ecclesia dominum papam tenuisse captum, indigne tractatum, potiora Ecclesiæ membra, cardinales videlicet exutos, tractos, et male tractatos; nobiles quoque Romanos occisos et captivos, et populorum stragem factam, et audiens ingemuerit, et pro hujusmodi facinoribus Ecclesiæ Hierosolymitanæ consilio, zelo Dei animatus excommunicationis sententiam in regem dictavit; et eamdem in Græcia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, Francia, in quinque Conciliis, consilio prædictarum Ecclesiarum, renovando confirmavit. Orare se demum, ut sicut dominus papa legationem suam confirmasset, ita præsentis Concilii patres et episcopi concorditer annuerent. Ad eumdem modum legati, et litteræ domini Viennensis postulabant.

« Dum tali ratione et ordine tam varius dissonæ multitudinis assensus exquiritur, a saniori parte veritati, et apertæ rationi nihil contradictum : a paucis submurmuratum : ab episcopis vel abbatibus nullo modo reclamatum ». Sic videas, quali ambitu, ut dictum est, oportuerit excommunicationem Henrici imperatoris sæpius a legatis in Conciliis actitatam et promulgatam, demum in Concilio universali probante Pontifice confirmari. Pergunt Acta :

6. « Sabbato denique inter Mediolanensium episcopos controversia tali dispensatione terminata est, Apostolico Paschali docente, translationes episcoporum duobus fieri modis, necessitate vel utilitate. Hujus autem translationis Grossolani (Chrysolani), quæ videbatur in utilitatem, in animarum et corporum damna conversam, Grossolanum (Chrysolanum) quidem in locum unde translatus fuerat restituit; Jordanem vero Mediolanensibus concessit ». Hæc de Mediolanensi archiepiscopo, quem Grossolanum nominat, alii vero Chrysolanum appellant. Pergit vero : « His autem, qui propter Concilium, et animarum suarum remedium, Apostolorum Limina visitarent, qui de capitalibus pœnitentiam agerent, quadraginta dierum pœnitentiam indulsit ». Hactenus de Romano Concilio Urspergensis. Porro licet Paschalis papa (ut vidisti) nunquam adduci potuerit, ut excommunicaret Henricum, tamen per legatos illatam in eum excommunicationem in Concilio confirmavit : quem nec sine Concilio absolvere unquam voluit. Nam audi quid anno sequenti idem auctor affirmet : « His et hujusmodi cladibus rex Henricus corde tenus sanciatus, non cessat legationes satisfactorias ad Apostolicam Sedem, licet ipse multum infestationibus Italicis insudans, destinare, quas tamen constat minime profecisse. Nam dominus Apostolicus propter securitatem, quam regi, licet coactus, fecerat, diffitetur se illum anathematis vinculo colligasse, ab Ecclesiæ tamen potioribus membris excommunicationem connexam, nonnisi ipsorum consilio denegat se posse dissolvere, concesso nimirum utrinque synodalis audientiæ jure». Hæc Urspergensis, qui adventum Henrici rursus in Urbem sequenti anno contigisse tradit post Paschalis obitum. Spectat fortasse etiam ad ejusdem Concilii Acta, quod hoc anno Landulphum olim archiepiscopum Beneventanum a Paschali

[1] Luc. XXII.

papa in suam pristinam sedem restitutum, habet Chronicum Beneventanum.

7. *Chrysolani episcopi Mediolanensis ad Alexium imp. legati docta disputatio de Processione Spiritus sancti.* — Quod autem de Grosolano, sive potius Chrysolano archiepiscopo Mediolanensi aliunde ad eam Ecclesiam gubernandam translato, mentio facta est : hic ad finem anni hujus egregium viri doctissimi Fragmentum, ne pereat, describendum est. Jam enim quod a Latinis prorsus exciderat, Græcia utcumque mutilum conservavit, quod multum præ manibus habuit ut impugnaret, cum videlicet ex eo Græci schismatici urgerentur in quæstione illa de Spiritu sancto, quem non sicut Latini, illi assererent de Patre Filioque procedere. Cum enim Chrysolanus vir esset doctissimus, in primis vero litteris Græcis esset excultus, opportunus dignusque judicatus est, cui Paschalis papa onus legationis crederet in Orientem ad Alexium Comnenum imperatorem. Quænam autem hujus decernendæ legationis causa potissimum intercesserit, nobis hactenus incompertum, sed illud satis perspectum, Chrysolanum ipsum, Constantinopolim cum pervenisset, sive hoc in primis faciendum suscepisset, sive occasione aliqua obiter oblata, adversus Græcos de Spiritu sancto disputationem instituisse coram ipso Alexio imperatore; quam quidem ipsis græce scriptam reliquit. Nos vero ex eis mutuati sumus, quam hic describendam putamus, ne pereat omnino. Habetur textus græcus in Vallicellana, quæ nobis est usui libero, bibliotheca. Porro ipsam disputationem latinitate donavit noster consuetus interpres Federicus Metius, episcopus Thermularum. Puto autem ad convincendos Græcos dedita opera hunc missum legatum Constantinopolim, non invito Alexio imperatore, quem quidem Euthymius in Panoplia sua Catholico nomine laudat, cujus esset studium in colligendis fidei orthodoxæ decretis. Disputatio autem, sive oratio (hic est ejus titulus) sic incipit :

8. « Chrysolani episcopi Mediolanensium oratio ad imperatorem dominum Alexium Comnenum ». Quæ sequuntur addidit græcus librarius : qua demonstrat (ut auctor putat) Spiritum sanctum procedere a Patre, pariterque a Filio.

« Audi et intellige quæ tibi dico, sapientissime et clementissime, potens pariter, et mitissime imperator Alexi, de Spiritu sancto : neque respicias me, licet sit omnium servorum postremus, sed potius ad illum respice, de quo loquor, Dominum videlicet JESUM CHRISTUM, qui est imperator imperatorum, et omnibus imperatoribus major[1] : Per ipsum enim reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Pro ipso itaque, et de ipso ego illius servus, licet indignus et inutilis, tecum verba facio. Ne ullo pacto sinas in regno tuo aliquam ipsi fieri contumeliam, ne etiam et ipse graves et quas decet imperatores, a te exigat pœnas in regno suo. Et quomodo contumeliam Filio Dei ille non infert, qui dixerit, quod Christus Dominus non sit æqualis Patri ? Dum Apostolus de ipso affirmat[1] : Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo. Ecce igitur quomodo Filius arbitratur seipsum Deo Patri æqualem. Sed quicumque dicit : Spiritum sanctum non procedere a Filio, opinatur Filium non esse æqualem Patri. Quomodo enim Filius Patri erit æqualis, nisi æqualem cum Patre gloriam obtineat? Gloria enim Patris est, ut Spiritus Patris a Patre procedat : quæ si non reperiatur itidem in Filio, ut Spiritus Filii a Filio etiam procedat : aperte patet, quod Patris gloria longe est major, quam gloria Filii. Si igitur Patris gloria est major, et Filii gloria minor : utique patet, quod non sit æqualis gloria Patris et Filii. Si vero Patris et Filii non est æqualis gloria, non erit æqualis potestas, nec una deitas, nec una majestas.

« Sed quanam de causa non datur filio Dei, ut suus Spiritus ab ipso procedat, dum confitemur, Spiritum sanctum ab ipso mitti, et ab ipso largiri ? Spiritus itaque sanctus, Spiritus filii existit, et Filii missio, et donum Filii, quemadmodum idem Spiritus est Patris missio, et donum Patris. Ad perfectionem itaque Filii pertinet, ut quicumque crediderit, quod Spiritus Sanctus a Patre et a Filio ex utroque æqualiter mittitur et largitur, ut idem ipse credat, quod Spiritus sanctus Patris et Filii ex utroque æqualiter procedat. Quicumque vero illud crediderit, et hoc non credit : non est perfecte fidelis.

9. « Sed fortasse dicet ille : Caveo equidem ne quo pacto Patris gloria et Spiritus sancti, aliquod detrimentum et imminutionem patiatur, si Spiritus sancti ita a Filio, quemadmodum a Patre procedere ostendatur : absit hoc. Gloria enim Filii gloria Patris existit, sicut e contra Patris gloria est gloria Filii. Nullam enim unquam singularem gloriam quærit Pater a Filio segregatam, neque Filius sibi gloriam quærit segregatam a Patre, præter illam solam, qua ipse Pater est ; ita etiam qua Filius ipse Filius est ; secus enim communis est, sed non singularis. Singularis igitur gloria Patris ea est, qua Pater existit ; sed potius etiam illa quodammodo gloria Filii est, quoniam Pater hac in re magis glorificatur : Filius enim ille ipsius Patris existit. Quod vero dicimus de gloria Patris et Filii, hoc etiam fideliter sentimus et de gloria Filii, et Spiritus sancti. Spiritus enim sancti gloria Filii etiam gloria existit ; nec habent inter se aliquam singularem gloriam et privatam, nisi quod ille talis est, a quo Spiritus sanctus procedit, et iste talis, qui a Filio procedit. Similiter dicimus et sentimus de gloria Patris et Spiritus sancti. Gloria enim Patris, Spiritus sancti est gloria, et Spiritus sancti gloria est Patris gloria. Tamen hanc singularitatem et distinctionem habent inter

[1] Prov. VIII.

[1] Phil. II.

se, quod Pater talis est, a quo Spiritus sanctus procedit, et Spiritus sanctus talis est, qui a Patre procedit.

10. « Ut vero apertissime appareat, quorsum hæc nos dicamus : ita brevius quæ superius dicta sunt colligamus et perpendamus. Ostendimus igitur supra, quod sicut Pater duas habet (ut ita dicamus) singulares glorias, alteram quidem quo ad Filium, alteram quo ad Spiritum sanctum ; ita etiam Filius duas habet glorias : alteram, quo ad Patrem, alteram, quo ad Spiritum sanctum. Spiritus quoque sanctus similiter duas habet glorias, alteram quo ad Patrem, alteram quo ad Filium. Quicumque igitur dixerit, Spiritum sanctum procedere a Patre, et non a Filio : duas quidem glorias relinquit ipsi Patri, sed unam aufert Filio, sicut et Spiritui sancto ; quibus refragatur Catholica fides, et repugnat communis omnium consensus. Fides enim Catholica, Patris, et Filii et Spiritus sancti gloriam æqualem esse confirmat. Æqualis enim est gloria Trinitati in Unitate, et Unitati in Trinitate, in omnibus aliis juxta omnia integra permanente proprietate Patris in Patre, et proprietate Filii in Filio, et proprietate Spiritus sancti in Spiritu sancto ; ita ut nullus affirmare posset aliquid de Patre, per quod Pater vel genitus vel procedens esse cognosceretur ; neque quidquam de Filio per quod Filius, vel procedens, vel genitor ostenderetur ; ita etiam de Spiritu sancto nullus aliquid posset affirmare, propter quod Spiritus sanctus, vel genitus vel genitor appareret.

11. « Ecce igitur, sapientissime et clementissime imperator, quomodo iis quæ supra diximus, divina favente ope, ostendimus, quod æqualis gloria in tribus sit divinis personis, et singularis in singulis absque ulla confusione generationis et processionis. Ostendimus præterea, quod quicumque dixerit, Spiritum sanctum a Filio procedere, nullum detrimentum infert Spiritus sancti gloriæ; sed ille potius qui dixerit, Spiritum sanctum non procedere a Filio, Filii et Spiritus sancti gloriæ aliquid ipse subtrahit, et in Filium, et in Spiritum sanctum pariter delinquit : nec illi remittetur nec in præsenti, nec in futuro sæculo, nisi pœnitentia ductus crediderit et confiteatur, Spiritum sanctum a Patre et a Filio procedere. Hoc enim tibi pateat manifestum, quod sicut in hac Trinitate nihil majus aut minus existit, ita in eadem nihil prius aut posterius intelligi debet : tota enim Trinitas æquali honore est veneranda, et coæterna existit : neque enim Pater præcessit Filium, neque Pater aut Filius Spiritum sanctum. Similiter neque Pater major est Filio, neque Pater aut Filius Spiritu sancto major est : quoniam in Trinitate Pater omnino æqualis est gloriæ cum Filio et Spiritu sancto, et omnino sunt æquales gloria cum Patre, et Spiritus sanctus, et Filius. Quapropter aliter intelligi omnino nequeunt, nisi intelligatur Spiritus sanctus a Patre procedere simul et a Filio.

12. « Sed, inquit aliquis, in Evangelio reperitur [1], Spiritum sanctum a Patre procedere, non tamen legitur, et a Filio : sed hoc quidem nolo silentio præterire, sed potius diligenter quærere, ut ipse discam, si quo pacto, Deo docente, valeam invenire absque ulla dubitatione, quid fidelis homo de hac re sentire debeat. Veritas itaque dicit, Spiritum sanctum a Patre procedere ; sed Græcus addit præterea, et dicit, Spiritum sanctum procedere a Patre solo. Latinus addit etiam ipse, et dicit Spiritum sanctum procedere a Patre, et a Filio. Addit igitur Græcus, addit et Latinus, quoniam in prædictis Evangelii verbis non invenitur, neque ex solo Patre, neque ex Filio. Si igitur vera sunt quæ dicit Græcus, mendacia essent proculdubio quæ dicit Latinus. Sed a verbis quæ habentur in Evangelio, neque Græcus dissentit, neque Latinus ; sed ab ea additione, quam addit Latinus, dissentit Græcus. Tu igitur, sapientissime rex, ascende benigne ad tribunal cordis tui, et sedens quasi judex in solio mentis tuæ judica judicium justum ; neque (ut fieri solet) Græcos, quasi peculium tuum foveas. Familiaritas enim plerumque a veritate declinare facit judices. Pone igitur utrorumque rationes, et non sit apud te pondus et pondus [2], vel mensura et mensura : utraque enim abominatur Deus. Audi igitur ingenuo corde tuo, quanam de causa addat Græcus illud, A solo, et qua iterum de causa addat Latinus, Et a Filio, Spiritum scilicet sanctum procedere ; et ubi videris cum ratione additionem appositam, ibi mente acquiescas tua, et illi additioni teipsum adjungas, ubi vero videris additionem a ratione alienam : tu quidem rationi adhæreas, ab ea additione te ipsum segrega. Volo equidem argumentum Græci et Latini in medium afferre, ut utroque argumento per te perpenso, veritas a te dignosci valeat circa utramque additionem.

13. « Græcus inquit : Ego recte credo, Spiritum sanctum a Patre procedere, et non ab alio : et quoniam inibi, in Evangelio scilicet, non est additum, A Filio, vel ab alio, hac de causa nolo dicere, ab alio, sed a Patre solo intelligere. Si enim veritas ab alio etiam procedere intellexisset : utique ab alio esse, omnino dixisset. Ad hæc ego respondeo, Latinos tutatus : Non est necesse hoc in loco hac de causa intelligere a solo Patre Spiritum sanctum procedere, quoniam solum Patris nomen in Evangelio ponitur : multis enim in locis et sententiis sacræ Scripturæ solum Patris nomen ponitur : nihilominus non hac de causa solus Pater intelligitur, ut non magis Filius etiam congrue ibidem intelligatur, quemadmodum in illis Evangelii verbis [3] : Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Ecce enim Veritas, solo Patris nomine posito, dicit hæc duo, Spiritus videlicet sanctus a Patre procedit, et Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis : cum tamen eadem Veritas Filius dicat iisdem di-

[1] Joan. XV. — [2] Prov. XX. — [3] Matth. X.

scipulis [1] : Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere, et contradicere adversarii vestri. Per os et sapientiam nihil nisi Spiritum quem accepturi essent credentes, intellexisse, palam facit idem Evangelista in Actis Apostolicis [2], dum ait Stephano : Non poterant resistere sapientiæ, et Spiritui qui loquebatur. Idem ergo Spiritus Patris, et Filii, a Patre dari dicitur, et a Filio et non Patre solo, licet dixerit, Spiritus Patris vestri. Debemusne igitur ita intelligere, Spiritum sanctum Patris vestri, et non Filii, quemadmodum Græcus intelligit, Spiritum inquiens, a Patre procedere, et non a Filio ? Si vero Spiritus Patris non est Spiritus Filii, quid est igitur quod inquit Apostolus [3] : Misit Deus Spiritum Filii sui in cordibus nostris. Et iterum [4] : Nisi quis Spiritum Christi habuerit, hic illius non erit? Num Veritas dicit, Spiritus Patris, et non erit veritas, quod dicit Veritatis Apostolus, Spiritum sanctum Filii esse Spiritum et Christi ? Si vero utraque vera sunt hoc in loco et quod Veritas dicit, Spiritum Patris, et quod Veritas tacet, Spiritum Filii : quanam de causa non similiter, utraque vera sunt : illa in illo loco magis ubi Veritas dicit Spiritum sanctum a Patre procedere ? Porro iterum alia duo exempla ex Evangelio proferam, in quibus solum nomen Patris ponitur, solus tamen Pater absque Filio non intelligitur. Ut vero in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, Dominus Jesus dixit discipulis suis in Evangelio [5] : Si remiseritis hominibus peccata ipsorum, remittet vobis Pater cælestis delicta vestra. Alio etiam in loco dixit [6] : Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ille est frater meus. Ecce in his duobus locis solius Patris nomen ponitur. Catholica tamen fides non patitur, ut solus Pater absque Filio in illis intelligatur, quoniam in voluntate solius Patris nomen ponitur, sed solus Pater nunquam intelligitur, et voluntas Patris est Filii voluntas, et peccatorum remissio, quæ est a Patre, eadem est à Filio. Similiter quando dictum , Spiritum sanctum a Patre procedere, si fortasse solius Patris nomen ponatur, Christianorum tamen fides non tolerat neque patitur, ut solus Pater absque Filio intelligatur.

14. « Hoc autem intelligendum , ut quando solum nomen Patris ponitur, et solus Pater intelligitur, ut in Evangelio [7] : Vox Patris audita est : Hic est Filius meus dilectus; ecce hoc in loco, potest Græcus dicere, vocem Patris intelligendam, non vocem Filii : vox enim ex Patre audita est, non autem ex Filio : nihilominus ex ipso hoc dicere non potest, quoniam solum nomen Patris illud loquitur, sed potius ab hoc ipso, quod hæc vox ea est, quæ ad solum Patrem refertur : Hic est Filius meus. Diligenter itaque est animadvertendum in unaquaque propositione et significatione, quia solum nomen Patris ponitur, qualenam sit illud quod proponitur. Si enim tale est, ut ad solum Patrem referatur : et Græcus, et Latinus, et Christianus omnis debet de solo Patre illud intelligere. Si vero tale extiterit quod proponitur, ut ad Patrem et ad Filium simul referatur, non debet eo in loco Christianus homo Patrem a Filio, et Filium a Patre segregare, sed simul intelligere et Filium. In hac vero propositione et significatione, qua dicit Spiritum sanctum a Patre procedere, tum Græco, tum etiam Latino est considerandum, utrum processio Spiritus sancti soli Patri, vel simul Patri et Filio tribuatur. Ex ipsa igitur simplici significatione nullus aperte potest intelligere, an a Patre solo, vel a Patre et Filio Spiritus sancti processionem intelligere debeat. Si igitur Græcus voluerit, ut nos eo in loco a solo Patre intelligamus, necesse est, ut auctoritatem aliquam in medium afferat, vel rationem aliquam ostendat congruentem, per quam hoc credere debeamus. Si vero auctoritatem nullam, vel testimonium de hoc poterit demonstrare, aperte patet, quod non debet in illo loco, a solo Patre procedere Spiritum sanctum, intelligere. Non igitur rationi congrua est illa causa, quam superius diximus pro Græco, nisi alia fortasse congruenter afferatur ». Hucusque in Græco Codice, in quo decurtatam disputationem hanc poni nemo non videt : nam carere saltem peroratione habitam coram imperatore orationem, quis non intelligit? Certe ejusmodi fuisse, ut pluribus Græcorum, qui sapientiores esse videbantur, laborandum sudandumque tribuerit, iidem ipsi fateri videntur.

15. Etenim contra Chrysolanum episcopum Græci complures quasi indicto bello, structa acie castra moverunt. Inter alios autem quidam monachus Joannes nuncupatus, et Nicolaus Methones adversus eum pugnasse noscuntur, de quibus Gennadius Scholarius in Apologia Concilii Florentini adversus litteras circulares Marci Ephesini sæpius verba facit, eosque schismaticos, Photii discipulos, et Marci Ephesini doctores appellat, a quibus tanquam malis corvis, malum ovum Ephesinum ortum habuisse inquit. Scripsit præterea contra Chrysolanum Eustratius archiepiscopus Nicænus. Quorum scripta, quales isti fuerint, satis indicant, quod digna sint suis patellis opercula. Hos omnes etiam iisdem temporibus floruisse, ex eorum scriptis aperte constat, dum coram illo egisse affirmant, vel ab aliis accepisse qui cum Chrysolano egerunt. Scripsit quoque Blemmides, cognomento Sapiens, adversus Chrysolanum, haud tamen puto, quod is fuerit Nicephorus ille Blemmides magni nominis vir, quem Latinorum veram doctrinam sectatum potius, quam Græcorum levitatem et errores, apparet ex ipsomet Gregora, qui libro quinto, capite secundo, hæc habet de Blemmide, quod acumine ingenii, et eloquentia, et Ecclesiasticorum dogmatum usu ita alios superabat, ut cum illo collati, quasi pueri viderentur.

[1] Luc. XXI.— [2] Act. VI.— [3] Gal. IV — [4] Rom. VIII.— [5] Joan. XX. — [6] Matth. XII. — [7] Matth. III.

Qui Blemmides (ut idem Gregoras ibidem asserit) cum divinarum rerum esset peritissimus, et in otium se contulisset, multa e sacra Scriptura testimonia, quæ dogma Latinorum confirmare viderentur, colligere et conscribere cœpit. Quibus scriptis Græcus quidam, qui deinde Constantinopolitanam rexit Ecclesiam, adductus est, ut Latinorum sententiæ adhæreret. Quamobrem a schismaticis, vel invito Michaele Palæologo imp., e patriarchali solio fuit deturbatus. Blemmidis itaque adversus Chrysolanum scripta pseudoepigrapha sunt, non germana Nicephori illius Blemmidis sapientiæ nomine insignis, de quo supra; sed alterius Blemmidis Junioris schismatici potius, cum præsertim ea tanti nominis viro indigna, quivis illa percurrens facile judicaverit. Cæterum quod ad rem spectat, sane quidem infelicem Ecclesiam Græcorum ex hujusmodi legatione Chrysolani a Paschali papa missa nullum lucrum consecutam esse, declarant eventa, cum post hæc in eodem errore perseverasse, majorum monimenta demonstrent, quamvis imperator se cum Romana Ecclesia communicare, ostendi ipsi voluerit.

16. De eodem autem Chrysolano ad postremum accipe quæ Trithemius habet loco non suo : nam post Alexandrum Tertium ponit, quem constat vixisse hoc tempore sub Paschali papa vivente Alexio imperatore; ait enim : « Chrysolanus, Ecclesiæ Mediolanensis archiepiscopus, vir in divinis Scripturis eruditissimus, et in sæcularibus litteris nobiliter doctus, græca et latina eloquentia insignis edidit, quædam magnæ auctoritatis opuscula, quibus nomen suum ad notitiam posteritatis cum gloria transmisit, de quibus ad manus nostras nullum pervenit. Fertur ejus de Spiritu sancto contra Græcos liber unus, de sancta Trinitate liber unus, Epistolæ, Sermones, et alii Tractatus, qui mihi incogniti sunt ». At periere ista omnia, ut vix quod latinitati reddendum e Græcis curavimus monimentum, idemque decurtatum supersit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6609.— Anno Æræ Hispan. 1146.— Anno Hegiræ 510, inchoato die 15 Maii, Fer. 2.— Jesu Christi 1116.
— Paschalis II papæ 18.— Henrici V reg. 11. imp. 6. Alexii Comneni imp. 36.

1. *Conc. Lateran.* — A num. 1 ad 6. Acta Concilii Lateranensis hoc anno celebrati fuse Baronius ex Urspergensi in Chron. recitat, illud inchoatum secunda feria tertiæ hebdomadæ Quadragesimalis, *pridie nonas Martii,* et per sex dies congregatum, adeoque conclusum sequenti sabbato, V idus Martii. In eo Paschalis II retulit se Privilegium Investiturarum Henrico imp. per vim concessisse, et ut multa mala ab Ecclesia et populo averteret; sed se illud condemnare sub perpetuo anathemate, et rogare omnes, ut idem faciant. « Tunc ab universis conclamatum est : Fiat, fiat », inquit Urspergensis. Vides Concilia feria II ut plurimum inchoata fuisse.

2. *Depositio Grosulani ab archiepiscopatu Mediol. in eo agitata.* — Ad num. 6 et seq. Acta in causa *Grosulani* ab archiepiscopatu Mediolanensi depositi, et *Jordani* in ejus locum subrogati narrat Baronius ex Urspergensi laudato, sed Puricellus in Monumentis Basilicæ Ambrosianæ n. 322, refert verba Landulphi a Sancto-Paulo in Chron. cap. 29, qui huic Concilio interfuit : « Ego itaque mœrens de hac intrusione (quippe Nazarius Muricula, jam factus primicerius, alterum Landulphi intruserat in Ecclesiam S. Pauli in Compito, ut notat Puricellus), et omnis Ecclesiastici beneficii in me facta expoliatione, ivi ad Synodum, quam papa Paschalis pro causa Grosulani et Jordani Romæ celebravit, in qua supradictus Anselmus de Pusterla secundum suam dignitatem honestum locum habuit, et sedit. Sed neque pro Grossulano, neque adversus Jordanum verbum bonum aut malum protulit. Jordanus vero a principio Synodi usque in finem sedens, et silens a dextra Apostolici nullo mediante in Synodo fuit (notabile est, quod Mediolanensis episcopus primum locum habuerit). At Grosulanus ibi stando et sedendo inter archiepiscopos et episcopos, ceu vir prudens intendebat ad destruendam Jordani impositionem (id est, electionem aut inthronizationem) et conversionem (id est, eorum mutationem qui Jordanum archiepiscopum crearant, licet antea Grosulanistæ fuissent) eorum qui ipsam fecerant impositionem : et intendendo ad ista, egregie loquebatur de positione et restitutione sua, qua positus et restitutus fuit in Mediolanensi Ecclesia. Cui viro (sc. Grosulano)

homo, qui in ista Synodo sive in Lateranensi palatio contradixerit, certum locum non habuit », id est, in præsenti Synodo.

3. *Grosulanus ad episcopatum Savonensem redire jussus.* — Ut hæc locutus est Grosulanus, nullus qui ei contradiceret comparuit, « sed domnus papa Paschalis, qui affectans reddere illum placabilem Deo et sibi, ejus scientiam ejusque facundiam commendabat, atque labores, quos ipse papa per se suosque legatos Romæ et per Longobardorum provinciam pro ipso Grosulano sustinuerat, coram Synodo referebat, et ad leniendam duritiam et asperitatem eorum, qui nec positionem, nec restitutionem Grosulani susceperant, vel suspiciebant, non solum de presbytero Liprando, ejusque lege mentionem faciebat, sed ruinam gabutæ (id est, pedi pontificii, quod in ipso Concilio Romano anno MCV coacto e Grosulani manibus cecidit) introducebat. Quæ ruina tunc apparuit, quando ipse Grosulanus juravit, et ad accipiendam restitutionem ascendit. Insuper inferebat (sc. Paschalis II) quod Grosulani translatio de episcopatu Savonensi ad archiepiscopatum Mediolanensem utilitatem non contulerat. Quos casus Grosulanus clypeo Ecclesiasticæ consuetudinis et legis a se quodammodo repellebat. Verumtamen domnus papa, nec Synodus, neque in prima, neque in secunda, neque in tertia, sive in quarta die Synodi Grosulano per singulos dies pro se, suaque causa in palatio et Synodo agendi, non satisfecit. Sed Grosulanus in quinta die (Puricellus notat fuisse diem sabbati, eo quod feria quinta Pontifex in Concilio non sedisset, uti Urspergensis narrat) qui fuit ultimus illius Synodi, Apostolico instanti suis cum prædictis objectionibus flendo inquit : Domine, domine, veniam ad vos; quamvis ii, quibus dedisti potestatem judicandi causam meam, me non diligant. Tunc Portuensis Petrus episcopus se et cæteros habentes hanc potestatem de malevolentia habita in Grosulanum honeste et sufficienter excusavit. Et cum excusasset, in communi concordia illius excusantis, et cæterorum habentium potestatem istam, prolata fuit sententia, quæ prohibuit Grosulanum Mediolanensem Ecclesiam inquietare, et ad episcopatum (Savonensem) dixit ei redire ».

4. *Grosulanus Romæ toto vitæ tempore remansit.* — Hanc narrationem prosequitur Landulphus Junior cap. 30, apud Puricellum citatum : « Jordanus vero audita et publicata illa sententia de redeundo Grosulano ad episcopatum (nempe Savonensem) coram ipsa Synodo theatrum ascendit (supra quod erat Paschalis II thronus), et ibi ad pedes Apostolici stratus grates illi reddidit : et elevatus ab ipso Apostolico gratiam et virgam pontificatem in ipso theatro suscepit. Altera vero die (sc. Dominica IV Quadragesima) ipse Jordanus archiepiscopus » ordinavit Brixiensem electum in episcopum, nomine *Villanum*, sicuti refert Landulphus. Mandavit Grosulano Concilium Romanum, ut ad suum episcopatum Savonensem rediret; verum, uti habet Landulphus, « ipse autem non ad Savonam ivit, sed in ipsa Urbe (sc. Roma), apud monasterium, quod dicitur Sancti-Sabbaoth (legendum *Sabæ*, sicuti recte notatur in antiquo archiepiscoporum Mediolanensium Catalogo in Archivis metropolitanæ Ecclesiæ asservato. Monasterium illud Romanum Sancti-Sabæ monachi Græci incolebant) per annum unum et menses quatuor, ut episcopus vixit, (neque enim episcopatum deseruerat, aut monachum indueral) atque ibi sepultus est octavo idus Augusti. Galuancus Flamma in suo magno Chronico, aliique recentiores Mediolanenses, qui eum sequuntur scriptores, hunc præsulem in Ecclesia Sancti-Sebastiani sepultum asserunt; sed solide a Puricelto laudato hæc in re refelluntur.

5. *Scripsit Tractatum de Processione Spiritus sancti.* — *Grosulanus*, ab aliquibus *Grisolanus*, ab aliis *Chrysolanus* appellatus, doctrina et eloquentia pollebat, ut mox vidimus Synodum Romanam explicantes. Trithemius lib. de Script. Eccles. cujus verba recitat Baronius num. 16, valde laudat Tractatum ab eo editum de Spiritu sancto contra Græcos, quem Baronius periisse existimans prolixum Fragmentum ex eo excerptum num. 8 et seqq. recitat. Verum asservatur ille Ms. in Bibliotheca regia sub titulo *Petri Grosulani episcopi de Processione Spiritus sancti*, indeque Ughellus in episc. Mediolanensibus eum *Petri* prænomen tulisse deducit. Existimat num. 7 Baronius Grosulanum a Paschali II ad Alexium imp. legatum missum fuisse ob causam sibi incognitam, et dum Constantinopoli esset adversus Græcos disputationem de Processione Spiritus sancti instituisse coram ipso imperatore. Baronium secutus est Allatius lib. 2 de Consensione Eccles. Occid. et Orient. cap. 10, et utrumque passim alii. Verum legatio hæc cujus antea nullus mentionem fecerat, plane commentitia. Cumque ex Landulpho Juniori anno MCX a nobis laudato constet, *Grosulanum* eo anno in Orientem profectum esse, indeque nonnisi post biennium rediisse, perspicuum est, intra tempus illud *Grosulanum* Constantinopoli adversus Græcos disputasse, et Tractatum, de quo mox, tunc elucubrasse.

6. *Seditio Romæ hoc anno excitata.* — Baronius num. 6 suspicatur, *Landulphum* archiepiscopatu Beneventano alias a Paschali II depositum, in Concilio Lateranensi in pristinum statum restitutum fuisse, illudque indicare Falconem in Chronico Beneventano. Verum iste chronographus contrarium insinuat, cum eum mense Augusto dignitatem recuperasse prodat, et Concilium Lateranense mense Martio incœptum et absolutum fuerit. Hæc Falconis ad hunc annum verba, quibus seditio, quam Baronius anno superiori, ut ibidem dictum contigisse putavit, anno suo redditur : « Dominus noster prædictus Apostolicus Romæ Synodo, statuit (ubi de alio Concilio, quam quod hoc anno celebratum est, verba non facit) et hoc

anno præfectus Urbis Romæ mense quidem Martio obiit, post cujus mortem civile bellum terribiliter ortum est, eo quod Romani audierant, quod Petrus filius Leonis, Apostolici consilio, filium suum præfectum ordinare vellet. Unde Romanorum populus præfecti defuncti filium ad præfecturæ honorem evexerunt. Quo ordinato, ad prædictum papam Paschalem miserunt suppliciter postulantes, quatenus eorum ordinationi assensum ipse præberet et corroboraret. Apostolicus autem nullo modo eis assensum tribuit. Romani itaque hæc agnoscentes, conjuratione facta, mirabilia domorum ædificia et turres complures radicitus prostraverunt, eorum quidem qui cum Petro Leonis ad id faciendum conjurabant. Unde factum est, ut Ptolemæus præfecti avunculus, et alii barones Apostolici castra invaderent et tenerent; contigit autem die quadam quod præfectus ipse militum fere quinquaginta collegio stipatus ad explorandum milites, quos Apostolicus miserat, extra Urbem perrexisset. Comestabulus autem Apostolicus hoc deprehendens ex improviso eos aggreditur, prostravit et præfectum comprehendit. Ptolemæus igitur memorati nepotis captionem audiens, absque mora militibus sumptis, papæ præfatum comestabulum invadens, nepotem, qui captivus ferebatur, absolvit, et secum gaudens ad propria perduxit.

7. *Paschal. II Landulphum in archiepiscopat. Beneventi restituit.* — « Dum hæc et alia Romæ agerentur, præfatus Apostolicus Urbem exivit, qui apud castrum quoddam, Setion nomine (italice, *Sezza* in Campania Romana, ditionis Pontificiæ) commoratus est; viderat siquidem seditionem illam magis ac magis inflammari, et Petrum Leonis de die in diem acriter expugnari. Diebus autem non multis elapsis, Apostolicus ipse seditionem illam placari et minui adspiciens, consilio accepto, militibus collectis, Romam ingressus est; deinde palatium Lateranense ingreditur, ibique Missarum solemnia decantavit. Cum autem ipse Urbem ingressus fuisset, Romanorum cœtus, qui ei rebellis extiterat, fere ad ejus imperium et voluntatem conversus est; sicque Apostolicus ipse, tranquillitate inventa, Romam securus habitavit. His taliter actis, prædictus Apostolicus LANDULPHUM, quem deposuerat, undecimo die intrante mensis Augusti redintegravit ad archiepiscopatum », videlicet Beneventanum. His adde quæ Baronius anno superiori num. 1 et seqq. de hac seditione loco non suo habet.

8. *Saraceni a Raymundo III comite Barcinonensi bello vexati.* — Paschalis II litteris ad Raymundum III Barcinone, Bisulduni, et Provinciæ comitem datis « apud Transtiberim per manum Joannis S. R. E. diaconi cardin. ac biblioth. X kal. Junii, Indict. IX, Incarnat. Dom. anno MCXVI », Pontificatus autem sui anno XVII, ejus personam, ut comes petierat, uxoris ejus ac filiorum in Sedis Apostolicæ tutelam suscipit, aitque : « Non parvum tuæ nobilitati meritum labor ille conciliavit, quo per anni longitudinem (per annum nempe MCXIV), in Balearibus insulis contra hostes Christiani populi desudasti : cui tuo tuorumque consortium glorioso præcinctui Omnipotens Deus gloriosam de hostibus suis victoriam conferre dignatus est. Super hoc ad expugnandos Mauros ac Moabitas in Hispaniæ partibus, et Tortosam eorum præsidium obsidendam animi nobilis industriam paras ». Ad quæ postrema verba referendum quod anonymus in Gestis comit. Barcin. cap. 16, de Raymundo scribit : « Tributa ab eorum (nempe Saracenorum) principibus, Valentiæ scilicet, Tortosæ et Ilerdæ accepit ». Cæterum *Tortosa* nonnisi a Raymundo Berengarii hujus nominis IV, ejus filio et successore, Saracenis erepta, ut suo loco dicetur. Eas litteras refert Diagus in Hist. comit. Barcin. lib. 2, cap. 95.

9. *B. Oldegarius fit episc. Barcinonensis.* — Eodem die Paschalis II scripsit ad *Oldegarium*, abbatem Sancti-Rufi electum Barcinonensem, aitque se a canonicis Barcinonensis Ecclesiæ accepisse, eum cleri et populi desideriis concurrentibus episcopum Barcinonensem electum fuisse; ipsumque eo cognito in suam diffugientem abbatiam, omnium exspectationes fefellisse, ita ut Spiritui sancto resistere videatur. Quare se illum a regimine monasterii Sancti-Rufi absolvere, eique præcipere, ut ad præfatam Ecclesiam Barcinonensem accedat. « Quod si, quod absit », subdit Paschalis II, « huic nostræ præceptionis paginæ obedientiam impartiri renueris, venerabili fratri nostro Bosono, S. R. E. presbytero cardinali, quem in Hispaniæ partibus legatum dirigimus Apostolicum, per Apostolica scripta præcipientes mandamus, quatenus te, ut Barcinonensis Ecclesiæ præfatæ, ad quam te electum dignoscimus, gubernacula sumas monitione præmissa, appellatione remota, nullisve litteris a Sede Apostolica impetratis, veritati et ratione præjudicantibus, per censuram Ecclesiasticam, donec pareas, cogere non desistat ». Eas litteras Tamayus in Hispanico Martyrologio eruit ex Codice Ms. pervetusto, et ex eo alii exscripsere. Natus erat beatus *Oldegarius* in Catalania, et adhuc puer oblatus est a parentibus Ecclesiæ Barcinonensi una cum aliquibus possessionibus; et postquam sacerdos ac præpositus Ecclesiæ Barcinonensis creatus fuit, eum Catholici regulares monasterii Sancti-Rufi juxta Avenionem siti abbatem sibi præfecere. Cum vero anno MCXIV, *Raymundus Guillenus* Barcinonensis episcopus, in expeditione Majoricana, ad quam jubente Paschali II profectus est, occisus fuisset, clerus et populus Barcinonensis, curante *Raymundo comite*, eum in demortui locum subrogarunt : quod ubi ille factum cognovit, ut erat singulari vir humilitate, propere in Provinciam, ubi Sancti-Rufi monasterium positum, navigavit.

10. *Duo proximi ejus successores in abbatiam S. Rufi.* — Beato *Oldegario* in abbatiam San-Rufensem successit *Willelmus*, in Catalogo abbatum San-Rufensium a San-Marthanis omissus. Jacobus

enim Petitus in Appendice ad Pœnitentiale Theodori pag. 634, recitat donationem Ecclesiæ Ordinatensis cum permissu et concessione *Pontii* episcopi Bellicensis factam *Willelmo* Sancti-Rufi abbati et ejus successoribus, in cujus fine legitur : « Facta est Charta ista anno ab Incarnat. Domini MCXX, apud Portas (quæ domus est Carthusiana) præcipiente domno Pontio Turrensi Bellicensi episcopo ». San-Marthani in episcopis Bellicensibus plura habent de illustri hoc præsule, qui ante episcopatum fundavit Carthusiam *Mayorævi* in Bugesio, et huic Ordini nomen dedit. Postea sedente Innocentio II Pontifice Romano, abdicato episcopatu, monasterium suum repetiit, in eoque sancto fine quievit. In Actis a San-Marthanis citatis vir nobilitate clarus vocatur *Pontius de Balmeto*. Post Willelmum San-Rufensem abbatiam administravit *Pontius*, cui et successoribus ejus « Petrus Viennensium archiepiscopus et Apostolicæ Sedis legatus » confirmat donum, quod Ecclesiæ Sancti-Rufi prædecessor suus Guido Viennensis archiepiscopus fecit de Ecclesia Sancti-Martini Viennensis, aliaque memorata in confirmatione recitata a Jacobo Petito laudato pag. 631, in cujus fine legitur : « Actum est anno ab Incarnat. Domini MCXXV. Præfatæ vero donationis actores fuerunt et testes domnus Petrus archiepiscopus, etc. » Tam Pontius abbas, quam Petrus archiep. Viennensis a San-Marthanis omissi, et post Guidonem, Callistum II in summo Pontificatu vocatum, nullum archiepiscopum Viennensem ante annum MCXLVI exhibent, aientes : « De Petro quem nonnulli ex canonico Podiensi, ad Viennensem metropolim sublectum referunt », nullam *in diptychis* mentionem haberi. Quare diptycha illa, sicuti et variarum Galliæ Ecclesiarum, per hæc tempora suppleri debent.

11. *Severus abbas S. Rufi.* — Prætermissus et a San-Marthanis *Severus* abbas Sancti-Rufi, quem Pontio successisse oportet, cum Stephanus Diensis episcopus litteris suis apud Petitum citatum pag. 633, donationem Ecclesiæ de Tauliniaco factam Ecclesiæ Sancti-Rufi confirmet *in manu domini Severi abbatis Sancti-Rufi*, et in earum calce legatur : « Acta hæc charta est anno ab Incarnat. Domini MCXXVII, Indict. V, mense Aprilis, octavo kalendas Maii, luna decima, anno VII episcopatus domini Stephani prædicti Episcopi », nempe Diensis.

12. *Henricus Angliæ rex Willelmum filium regni hæredem dicit.* — In Anglia Henricus rex *Guillelmum* unicum filium, quem prius Normanniæ ducem crearat Anglici regni hæredem ac principem coli senatusconsulto decrevit : « Decimo tertio kal. Aprilis », inquit Eadmerus lib. 5 Novorum, « factus est conventus episcoporum, abbatum et principum totius regni apud Serberiam : cogente eos illuc sanctione regis Henrici ; siquidem Normanniam se proxime transfretaturum disposuerat. Et quid sibi eventurum esset ignorans, Willelmum, quem ex ingenua conjuge sua filium susceperat, hæredem regni » sibi substituit.

13. *Anselmus legatus Sedis Apostolicæ Angliam ingredi prohibitus.* — Interim *Anselmus Junior*, qui nuper pallium Radulpho archiepiscopo Cantuariensi tulerat, iterum legatus Sedis Apostolicæ redit, *Henricum* regem in Normannia repetit, et regis in obeundo munere patrocinium postulat. Verum Henricus rex magnum inde nasci Cantuariensi Ecclesiæ præjudicium prævidens, regni episcopos convocavit currenti anno : « Ipso anno », inquit Eadmerus citatus, « circa mensem Augustum, reversus a Roma super memoratus Anselmus, venit Normanniam ad regem Henricum, litteras Apostolici deferens, quæ sibi vices Apostolicas in Anglia administrare concedebant : quod regno Angliæ brevi innotuit. Admirati ergo episcopi, abbates et nobiles quique Lundoniæ adunati sunt, super his et quibusdam aliis, præsente regina (Mathilde) communi consilio tractaturi. Quid multa? Placuit omnibus, archiepiscopum Cantuariensem, quem res hæc maxime respiciebat, regem adire, et exposita ei antiqua regni consuetudine, simul ac libertate, si consuleret, Romam iret, et hæc nova annihilaret. Amplectitur ille consilium, et amore quam maximo visitandi Apostolorum Limina ardens, mare transiit, et regem Rotomagi reperit. A quo, et Ecclesia Pontificatus illius civitatis, summo gaudio et honore susceptus, per plures dies in eadem civitate, ab ipso rege detentus est. Supra memoratum quoque Anselmum ibi reperimus, transitum in Anglia, gratia legationis suæ exercendæ, præstolantem. Sed rex Henricus antiquis Ecclesiæ consuetudinibus præjudicium inferri non sustinens, illum ab ingressu Angliæ detinebat, et ei utpote nuntio B. Petri, largiter et officiose ministrari faciebat ». Reliqua ad hunc annum non pertinent.

14. *Causa discordiæ inter Franciæ et Angliæ reges.* — Hæc vero causa *Henricum* regem in Normanniam traxit, ibique eum detinuit. *Theobaldus* Blesensis comes, Adelæ Henrici Angliæ regis sororis filium *Ludovicum VI* Francorum regem offendens, belli facem accenderat. Quare *Henricus* rex nepotis causam agere, et adesse, si opus foret, decrevit. Hinc utrimque iræ, malaque quæ plures annos tenuere. Et licet interdum ab armis cessatum sit, uterque tamen colligendo tantum vires respirasse videntur, ut fortius insurgerent.

« Cum rex ad Pascha transfretasset in Normanniam », inquit Huntindoniensis pag. 380, « fit maxima discordia inter eum et regem Francorum. Causa autem hæc erat. Thedbaldus, consul Blesensis, (vides *consulis* et *comitis* nomen jamdiu pro uno eodemque sumptum fuisse) nepos regis Henrici contra dominum suum regem Francorum arma promoverat. In cujus auxilium rex Anglorum duces suos, militiamque suam misit, et regem Ludovicum non mediocriter afflixit ». Quod ad

hunc annum pertinere ostendit Mathæus Parisiensis, qui ad an. MCXVI idem narrat.

15. *Ex rebellione Theobaldi Blesensis comitis repetenda.* — Audiendus etiam Malmesburiensis lib. 5 de Reg. pag. 159, de utroque rege verba faciens, sed aliorum scriptorum Anglicorum more, Ludovico regi parum æquus : « Postea simultas inter eos exorta est pro Theobaldo, comite Blesensi, filio Stephani, qui apud Ramulam occubuit (qui Theobaldus susceptus erat Stephano ex Adala, filia Willelmi magni). Diu igitur ex parte regis nostri labores viarum consumpserunt nuntios, ut dignaretur Ludovicus satisfactionem Theobaldi. Ille vero parvifaciens preces, Theobaldum ab Apostolico denotari fecit, quasi arrogantem, et Deo rebellem : qui præter austeritatem morum, quæ omnibus videbatur intolerabilis, ferebatur dominum suum fraudare avitis possessionibus ».

16. *Ludovicus rex Franciæ de Theobaldo queritur.* — *Ludovicus* Francorum rex anno MCXIX, Synodum Rhemensem, cui Callistus II papa præerat, introivit, plurimumque questus de Henrico Anglorum rege, et de injuriis ac infestationibus sibi suisque hoc anno ingestis, dixit : « Theobaldus comes (nempe Blesensis) homo meus est, sed instinctu avunculi sui (sc. Henrici regis) contra me nequiter erectus est. Ejus enim divitiis et potentia inflatus, in me rebellavit, et infidus mihi atrocem guerram fecit, regnumque meum ad detrimenta multorum conturbavit. Legitimum bonumque virum Guillelmum Nivernensem, quem bene nostis, remeantem de obsidione castelli cujusdam excommunicati furis, ubi vere spelunca latronum et fossa diaboli erat, comprehendit, et usque in hodiernum diem carceri mancipavit. Religiosi præsules Thomam de Marla seditionum prædonem (legendum præconem) totius provinciæ merito adversati sunt. (In Concilio sc. Belvacensi anno MCXIV, præside Conone cardinali Prænestino coacto, ubi ob immania scelera excommunicatus fuit, uti refert Sugerius in Vita Ludovici regis VI). Ideoque mihi generalem inimicum peregrinorum et omnium simplicium obsidere præceperunt, et ipsi mecum, legitimique barones Galliæ ad comprimendos exleges convenerunt, et cum communi collectione Christiani exercitus (intelligit communia, de quibus anno MCVIII, num. ult., locuti sumus), pro zelo Dei certaverunt. Inde præfatus heros (Guillelmus comes Nivernensis) cum mea licentia pacifice regrediens captus est, et a Tedbaldo comite usque hodie retentus est : licet eum multitudo procerum ex parte mea sæpe pro liberatione comitis suppliciter requisierit, et tota terra ejus ab episcopis anathematizata sit ».

17. *Ob captionem Guillelmi II Nivernensis comitis.* — Guillelmus iste, secundus hujus nominis Nivernensis comes, qui anno MCXLVII sub finem vitæ Carthusiano Ordini nomen dedit, hoc anno captus est, ut tam Chronicon Fiscanense quam Vezeliacense Tom. I Biblioth. Labbei fidem faciunt, et in Vezeliacensi additur eum captum *apud Avalum*, Burgundiæ oppidum inter Augustodunum et Antissiodorum, ut anno MCXII, num. 6 diximus. Cum vero *Thomas de Marla*, seu *de Marna*, ut etiam appellabatur, a rapinis et incendiis non desisteret, Galliarum episcopi *Ludovicum* regem precati sunt ut eum armis aggrederetur, et idem *Cono* legatus Apostolicus eumdem et complices anathemate percuIit, et quidem hoc anno, ut demonstrat Ivonis Epistola CCLXXV *Cononi Prænestino episcopo*, *Sedis Apostolicæ legato*, scripta; cum enim capti comitis Nivernensis mentionem in ea faciat, isque hoc tantum anno in hostium potestatem venerit, non dubium quin ea ad præsentem annum pertineat, licet Baronius anno MCXIV, num. 14 putarit, nullam Ivonis post eum annum superesse datam ab eo Epistolam : « Nuper accepi », inquit Ivo, « litteras vestras, continentes excommunicationem eorum, qui Nivernensem comitem ceperunt, vel captioni ejus interfuerunt, vel de spoliis ejus aliquam partem acceperunt, vel auxilium in hoc dederunt, excepta sola persona Theobaldi comitis, cui inducias usque ad Octavas Omnium Sanctorum donastis. Et tamen nisi interim comitem Nivernensem reddat, ex tunc eum excommunicationi subjecistis ». Paucis interpositis subjungit Ivo : « Auditis ejus (sc. Theobaldi) responsionibus, consilium mihi fuit, ut religiosas personas religioni vestræ transmitterem, qui verba comitis, et hæc et alia vobis referrent: ut de his cum domino rege (sc. Ludovico) tractetis, et inter eum et comitem pacem componere studeatis, etc. Communicato itaque consilio cum episcopis et judicibus pacis, ita hanc controversiam sedare studete, ut qui ex adverso stat, non debeat quod reprehendat ; et pax Ecclesiarum et quies pauperum in sua stabilitate permaneat », ubi loquitur de *Treuga Dei*, cujus violatores excommunicari soliti erant, ut liquet ex Epistola LXI Ivonis, qui cum subditus esset Theobaldi Blesensis, Carnotensis et Campaniæ comitis, in Epistola CCLXXV in partes ejus propendere videtur.

18. *Ivo Carnotensis episc. usque ad initium anni sequentis in vivis fuit.* — Ex his evidenter deducitur, summopere deceptos fuisse viros doctissimos, qui *Ivonem* Carnotensem episcopum anno superiori demortuum statuerunt. In Vita beati Roberti de Arbrissello, Ivoni summa amicitia conjuncti, a monacho Fontis-Ebraldi coævo scripta, cap. 3 dicitur *Robertum* paulo antequam animam Deo redderet, Ivonem et Bernardum abbatem Bonævallis graviter dissidentes inter se conciliasse : « Quadam die in territorio Carnotensi ad vicum Bonævallis, in quo quædam monachorum abbatia erat, hospitalitatis gratia convenerunt (sc. Robertus cum quibusdam sanctimonialibus Ordinis a se fundati) eodem tempore quo Carnotensium episcopatum regebat Ivo, qui adeo pro quibusdam causis cum Bernardo hujus Bonævallis abbate discordatus fuerat, ut propemodum irreconciliabilis esset

eorum discordia, etc. Postquam vero pius magister tantam discordiam invitus audivit, discordantibus illis valde condoluit, atque qualiter eos pacificare posset, apud se cogitare cœpit. Præmisit ergo ante se per Angardim religiosam monacham, quæ Fontis-Ebraldi tunc priorissa erat, sanctimoniales suas ad locum destinatum; ipse vero consociato sibi Bernardo (Ordinis Tironiensis fundatore) abbate religioso, atque Petronilla abbatissa sua, propter prædictæ discordiæ reconciliationem festinat, accurrit Carnotum, etc. et ut verum fatear, postquam prudens concionator charitate conductus Carnotum advenit, licet multum laboraverit, non solum illam tam dæmoniacam discordiam funditus dissipavit; verumetiam, quod multi jam incredibile suspicabantur, in antiquam amicitiam illos restituit ». Subdit Robertum, « appropinquante Dominica Nativitate ad Altæ-Brugeriæ locum », qui paucis leucis Carnoto distat, perrexisse, ibique *Dominicam Nativitatem* celebrasse.

19. *Henricus hæreticus agnoscitur in vicinia Cenomani.* — Auctor de Gestis episcoporum Cenomanensium tom. III Analect., a Mabillonio publicatus, pag. 312, postquam rem feria Paschatis III gestam retulit, duo hactenus ignota nos edocet, *Hildebertum* nempe episcopum Cenomanensem, qui hujus sæculi initio, uti jam ostendimus, Romam profectus est, iterum hoc anno illud perrexisse, et sequenti rediisse. Secundum, *Henricum* hæreticum, quem divus Bernardus Epist. CCXL apud Baronium anno MCXLVII, num. 16, testatur, Lausanam, Cenomanos, Pictavos, et Burdegalam spurcitiis suis fœdasse, annis quibus hæc accidere non expressis, currenti primum *Cenomanis* visum esse. Cujus auctoris, qui narrat quæ suo tempore sub Hildeberto episcopo contigere, vel saltem quæ ab iis qui viderunt accepit, verba, licet longiora, non possumus non transcribere, quia Annales Ecclesiasticos mire illustrant : « Per idem fere tempus in adjacentium finibus regionum surrexit quidam hypocrita, quem propria actio, mores perversi, dogma detestabile scorpionibus et parricidialibus dignum protestantur suppliciis. Is enim ovium spoliis lupi rapacis rabiem occultans, vultus et oculorum incitatione mari conformis naufragoso, coma succinctus, intonsus barba, corpore procerus, pernix incessu, nudis humo, bruma debacchante, serpens vestigiis, expeditus affatu, terribilis sono, juvenis ætate. Nullus ei nitor in vestitu, victus ejus a publico in promptu dissimilis, hospitium in ædibus burgensium, mansio in porticu, cœna, cubile in cœnaculo, minime siquidem ad instar Danielis Prophetæ, sed juxta illud, *Mors intravit per fenestras vestras* ». Quid multa ? idem namque miræ sanctitatis et scientiæ circumquaque tumore, non merito; falsitate, non vero habitu erat celebrior, non moribus, non religione, sed opinione.

20. *Ejus presentia a Cœnomanensibus expetita.* — « Matronæ etiam atque impubes pueri (nam utriusque sexus utebantur lenocinio) pro varia vice huic accedentes, excessus suos profitentur; sed augmentant, plantas ejus, clunes, inguina, tenera manu demulcendo. Isti plane tanti viri lascivia exhilarati, et adulterii enormitate, publice testabantur, nunquam se virum attrectasse tantæ rigiditatis, tantæ humanitatis et fortitudinis : cujus affatu cor etiam lapideum facile ad compunctionem posset provocari. Hujus itaque religionem et cœlibem vitam monachi et viri anachoritæ, et universi regulares deberent imitari. Asserebant quoque sibi a Domino Deo antiquam et authenticam prophetarum collatam fuisse benedictionem, et spiritum quo mortalium excessus cæteris incognitos, visa tantum eorum facie cognosceret et proderet. Cum hujusmodi fama nostram afflaret regionem, populus propria levitate proprio applaudens detrimento, quotidie et tota die illius illudi confabulationibus suspirabat, et ejus adventum, quod citius posset hæresis suæ consors in remotus (loco *in*, legendum *non*) fieri et particeps. Solet enim accidere multoties, quod plerisque ea sunt gratiora, quæ sibi magis officiunt.

21. *Duos ex discipulis suis Cenomanum mittit.* — « Cæterum hoc volvenda dies en attulit ultro. Ipse enim nostros compatriotas viperino afflatu suo disponens inficere, eidem episcopo (nempe Hildeberto) duos ex discipulis suis, tam vita quam habitu sibi similes, ad instar Salvatoris ante faciem suam destinavit. Qui cum die Cineris nostræ suburbia civitatis attigissent, eos plebs universa malo fervens proposito, tanquam domini universitatis angelos susceperunt. Gerebant ex doctoris consuetudine baculos, vexillum crucis, in quorum vertice ferro fabricatum erat infixum, colore et exteriori conversatione speciem prætendentes pœnitentium. Hos idem pontifex vir maximæ pietatis minus Argolici equi formidans insidias, blande recepit et devote eisdem hilarem frontis gratiam exhibuit et liberalitatis. Et quamvis Romanum iter assumpsisset, tamen inter cætera suis injunxit archidiaconis, ut illi pseudo-eremitæ HANRICO (hoc enim nomine vocabatur hæreticus) pacificum ingressum, et licentiam sermocinandi ad populum permitterent.

22. *Cenomanum venit, et hæresim suam prædicat.* — « Quo mœnia civitatis ingresso, vulgus solito more (ut diximus) applaudebat novitati, ut potius personam mirabatur incogniti, quam probati. Quid mirum ? Æstimabant illum suam honestate famam excedere, cui rumor præconio quo frequentius utitur, excellebat; cujus schismate, factionibus, privatis largitionibus plerique clericorum excæcati, plebeculæ declamationibus alimenta ministrabant, tribunal præparantes unde concionator ille turbas alloqueretur obsequentium sibi populorum. Cæterum dum orationem haberet ad populum, eisdem clericis ad pedes ejus residentibus et flentibus, tali resonabat oraculo, ac si dæ-

monum legiones uno hiatu ejus ore murmur exprimerent. Verumtamen mirum in modum facundus erat, cujus sermo ita mentibus vulgi per aures infusus hærebat, quasi recens venenum interius membris indagatis, circa vitalia totis collectis viribus, cum vita inexorabile exercens odium : se inflectit avidius jugiterque degrassatur.

23. *Plebem adversus Clerum commovet.* — « Qua hæresi plebs in clerum versa est in furorem, adeo quod famulis eorum minarentur cruciatus, nec eis aliquid vendere vel ab eis emere voluissent : imo habebant eos sicut ethnicos et publicanos. Præterea non tantum ædes eorum obruere et bona dissipare, sed illos lapidare aut affigere patibulo decreverunt, nisi princeps et optimates ejus, cognita illorum nequitia, nefandis ausibus suis, vi potius quam ratione (bellua enim rationem non admittit) resisterent. Quidamque ex clericis in eadem urbe manentibus, Hugo scilicet de Osello, et Willus, Qui-non bibit-aquam, et Paganus Aldricus cum quadam die ad eum gratia disceptandi accessissent, vehementer verberati et in buccis, in luto et in cœno contumeliose obruti et sordidati, vix sine mortis discrimine impetum furiosæ plebis potuerunt sustinere, imo postquam evaserunt periculum, eorum profectio similis fugæ videbatur. Illi enim ab ipsis comprehensi nullatenus evasissent periculum, nisi comitis et optimatum ejus patrocinio latebras subire potuissent. Nam (sicut dictum est) princeps civitatis illorum errori resistens, nullatenus a clericorum tuitione volebat resilire. Clerici vero per quemdam canonicum eidem hypocritæ litteras, quia viva voce cum eo loqui non audebant, in hunc modum transmisere :

24. *Excommunicatur a clero.* — « Ecclesia nostra te et socios tuos in vestimentis ovium venientes, sed intrinsecus lupi rapacis molientis insidias, cum pace recepit et honore. Ipsa etiam tibi affectum et effectum fraternæ charitatis exhibuit, existimans quod populum de salute animarum fideliter commoneres, et semen verbi Dei in cordibus eorum sinceriter seminares : sed tu pro pace iram, pro honore opprobrium, pro charitate odium, maledictionem pro benedictione perverso ordine reddere, et Ecclesiam Dei fallacia tua perturbare præsumpsisti. Nam inter clerum et populum discordiam seminasti, ac seditiosæ plebis multitudinem cum gladiis et fustibus adversus matrem Ecclesiam traditione DECIES iterata commovisti : nobis osculum Judæ porrexisti, nosque et universum clerum publica injuria hæreticos appellasti. Insuper (quod pejus est) multa contra fidem Catholicam, quæ fidelis Christianus retractare exhorrescit, perniciose et infideliter protulisti. Igitur ex auctoritate summæ et individuæ Trinitatis, et totius orthodoxæ Ecclesiæ, et sanctæ Dei Genitricis Mariæ, et S. Petri Apostolorum principis, et vicarii ejus reverendi patris nostri Paschalis papæ, atque antistitis nostri Hildeberti, tibi sociisque tuis male et damnose errori tuo blandientibus penitus prohibemus, ne in toto Cenomanensi episcopatu ulterius nec privatim, nec publice prædicationem facere, nec perversorum dogmatum ineptias propagare præsumas. Si vero contra tantam auctoritatem usurpaveris nefandis faucibus tuis dehiscentibus denuo virus elicere, eadem auctoritate, ejusque privilegio suffulti, excommunicamus te, omnes complices, fautores et adjutores tuos, et ipse cujus Divinitati non desinis contraire, te in die districti judicii æterna maledictione faciat mancipari.

25. *Pergit in erroribus disseminandis.* — « Ille vero apices minime recepit, sed Willus Musca seriem litterarum coram eo retulit. Huic sane supplicium adstantes minabantur : nam in propatulo, ut sibi visum fuerat, Hanrico audacter opprobria ingerebat. Hanricus plane singulis litterarum distinctionibus caput mutando : Mentiris, iterabat. Sane nisi dapifer consulis (id est comitis) illic adesset, cujus conductu Willelmus iter illud sumpserat, nunquam vivus ad matrem remearet Ecclesiam. His ita gestis, nec minus apud Sanctum-Germanum, et Sanctum-Vincentium sacrilegos agebat conventus, ubi dogmatizabat novum dogma, quod feminæ quæ minus caste vixerant, coram omnibus vestes suas cum crinibus nudæ comburerent ; nec quilibet amplius aurum, argentum, possessiones, sponsalia cum uxore sumeret ; nec illi dotem conferret : sed nudus nudam, debilis ægrotam, pauper duceret egenam ; nec curarent sive caste, seu inceste connubium sortirentur. Dum ea, sicut imposterum dixerat, agerentur, ille quid singula haberent venustatis mirabatur, quæ cæteris candore excelleret, vel nitore corporis splendidior haberetur. Ex jussu tamen illius plebis actio pendebat universa, et affectus.

26. *Et in moribus corrumpendis.* — « Tanta auri, tanta argenti affluentia, si vellet, redundaret, ut opes omnium solus videretur possidere. Licet plane multa reciperet, tamen parcebat cupiditati, ne nimis ambitiosus videretur. Verumtamen plura sibi retinens, pauca ad restaurationem pannorum, qui (sicut dictum est) incensi fuerant, conferebant. Ejus quoque admonitu, multi juvenum ducebant venales mulieres, quibus ipse pannos pretio quatuor solidorum emebat, quo nuditatem suam tantummodo supertegerent. At verus Judex, opibus quassatis hæretici, cæteris innotuit qualis esset arbor, folia proferens sine fructu : quæ tamen occupat terram, et quæque circumquaque germinantia exstinguit, nesciens exspectare hyemem, sed æstate arescit et moritur. Juvenes enim qui nequam ejus consilio uxores acceperant, parvo temporis dilapso curriculo, aut fame aut stupro compulsi mulierum, ad alias partes transvolabant, feminas relinquentes totius egentes auxilii. Sicque illi aliis in adulterio adhærebant, et ipsæ adhuc maritis suis superstitibus, aliorum connubia illicite exspectabant. Nemo enim ex illis qui ejus exhortatione conjugium inierunt, cum multi essent, un-

quam uxori suæ, vel viro conjux fidem exhibuit vel reverentiam ; vel quælibet alia mulier quæ fornicationi, deliciis vestimentorum, jurejurando abrenuntiasset, potuit se continere : sed in dies augmentando facinora, in deteriora delapsa est.

27. *Hanriciani adversus episc. Cenomannensem rebellant.* — « Hæc et multa his similia exactor ille jugiter perficiens, adventu cognito antistitis (id est Hildeberti) qui (sicut prælibavimus) Romam profectus fuerat, secessit in castrum Sancti-Karileffi : ibique et in locis circumpositis morabatur, nequaquam incœpto desistens, sed quotidie ad quæque pessima innovatus. Nam sacratissimo die Pentecostes, cum etiam parvuli fideles officiis soleant divinis devoti interesse, ipse miserrimus omnium, adscito sibi quodam adolescente clerico, cujus indicio postea tota illius petulantia denudata est, clam secreto noctis silentio ad domum cujusdam militis proficiscitur, ibique cum matrona domus in thalamo luxuriose tota die usque ad meridiem immoratur. Sic nec timore divino, nec pudore hominum lasciviæ suæ voluit temperare, donec enormitatem sui facinoris finitimis et exteris populis innotesceret. His ita pertractatis, et præfato pontifice multa, maximaque clericorum suorum stipante caterva, suburbia civitatis ingresso, et signum Dei vivi paterno affectu ore et manu pingente in populum, felle cordis et sermonis in injuriam Creatoris commoventur, ejus signaculum et pontificalem respuentes benedictionem. Nolumus, inquiunt, scientiam viarum tuarum, nolumus benedictionem, cœnum benedic, cœnum sanctifica ; nos habemus patrem, habemus Pontificem, habemus advocatum qui te excedit auctoritate, excedit honestate, excedit scientia. Huic clerici tui adversantur, ejus doctrinæ contradicunt, hunc quasi sacrilegum detestantur et respuunt, verentes quod eorum scelera denudaret prophetico spiritu, et hæresim suam et corporis incontinentiam privilegio condemnaret litterarum. Sed hæc omnia sine dilatione in eorum capita redundabunt, qui sancto Dei vocem cælestis prædicationis, nescio qua confisi audacia, interdicere præsumpserunt.

28. *Hanrici inscitiam episc. Cenomenensis in apertum profert.* — Episcopus autem misertus erroris eorum et inscitiæ, opprobria ab eis sibi illata clementer sustinuit, Deum majestatis assidue exorans, ut plebis errorem admixtum elationi compesceret, ne Ecclesiæ suæ schisma inferre potuissent. Sed juxta vocem Psalmistæ pro salute delinquentium exorantis, *imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine ;* idem Dominus Deus repentino incendio maximam partem suburbiorum civitatis permisit comburi, ut saltem temporali jactura malum propositum suum deponerent, et nomen sanctificatum, nomen Dei vivi invocarent. Pontifex vero illud Prophetæ recinens : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te,* paucis evolutis diebus, seductorem adiit, et ejus impietatem divina auctoritate continuit. Cum vero simul inirent colloquium, episcopus sciscitatur, cujus meriti sortitus esset professionem. At ille ignorans quid esset professio, obmutuit. Denuo requirente episcopo, cujus Ordinis fungeretur officio ? Ait ille : Diaconus sum. Tunc episcopus : Profer igitur si hodiernis interfuisti mysteriis. Respondit : Non. Pangamus ergo Domino Deo hymnos matutinales ; quibus incœptis Hanricus profitetur, se dietam ignorare, (id est, cursum Ecclesiæ ordinarium seu Officium, quod quotidie celebrari solet in matutinis horis, ut videre est in Glossario Ducangii.) Episcopus tamen volens omnino ejus reserare inscientiam, Dei Genitrici solitos psalmos canere cœpit. Horum quoque nec versus noverat, nec seriem. Sicque rubore confusus, vitam suam, genus dogmatizandi et præsumptionem profitetur. Revera lixa erat, nullam adeptus scientiam, sed totus deditus petulantiæ : tamen sermocinandi ad populum et tessaras insciendi notitiam prosecutus. Hinc scriptum est : Vera gloria radices agit atque propagatur : ficta omnia celeriter transeunt, et tanquam flos fœni decidunt, nec quicquam simulatum potest esse diuturnum.

29. *Eum e diœcesi sua expellit.* — Verumtamen episcopus cognita levitate et impietate Henrici. Apostolica sibi prohibuit auctoritate, ne ipse amplius in episcopatu suo permaneret : sed ad alias partes, nostris parcens, gressus dirigeret. Ille vero convictus industria pontificis, clam aufugit; et cæteras regiones nisi ocior esset fama, simili modo perturbaret, et viperino hiatu suo inficeret. Hæc de Hanrico adnotavi et gestis Hildeberti inserui ad commodum et doctrinam posterorum ; ut caveant, ne Ecclesia Christi aliquando ejusmodi erroribus valeat perturbari. Denique idem Hildebertus modis omnibus procuravit, qualiter furorem plebis ratione pariter et humilitate mitigaret, quam Henricus contra clerum seditiose concitaverat. Eos enim Hanricus sic sibi illexeral, quod vix adhuc memoria illius et dilectio a cordibus eorum deleri valeat vel depelli ». Hæc anonymus de Gestis episcoporum Cenomanensium. Porro Hildebertus Romam perrexit ad *generale Concilium* a Paschali II *in Urbe* celebrandum, illucque hyeme profectus est, ut ipsemet in Epist. LXXVI ad quemdam episcopum data affirmat. Huc etiam revocanda Epistola LXXVIII Hildeberti omnibus archiepiscopis et episcopis scripta, qua significat Cyprianum et Petrum in hæresim Hanrici prolapsos, in sinum Ecclesiæ nunc rediisse. Ubi Hanricus ab eo appellatur « magnus diaboli laqueus, et celebris armiger Antichristi », aitque eam pestem sic suam hæresim infecisse, « ut renitens ei clerus vix inter parietes Ecclesia suam tueretur libertatem ».

30. *Alii hæretici in diœcesi Trevirense detecti.* — Jam antea *Brunone* Ecclesiam Trevirensem regente, anno sedis ejus, quam initio anni Christi MCII iniit, incerto, res memorabilis contigit, cui auctor anonymus Historiæ Trevirensis tom. XII

Spicilegii Dacheriani pag. 243, se interfuisse scribit : « Ivodii, inquit, quod Trevericæ diœcesis appenditium est, fuerunt eo tempore hæretici, qui substantiam panis et vini, quæ in altari per sacerdotes benedicitur, in corpus Christi et sanguinem veraciter transmutari negabant, nec baptismi sacramentum parvulis ad salvationem proficere dicebant, et aliæ perplura profitebantur erronea, quæ memoriæ tradere nefas duxi. De his quatuor oblati sunt ei, quorum duo presbyteri, reliqui vero duo erant laici ». Quid egerit Bruno, ut pestem illam eliminaret, ibidem legendum.

PASCHALIS II ANNUS 18. — CHRISTI 1117.

1. *Henrici adventus in Urbem, absente Paschale papa.* — Sequenti anno millesimo centesimo decimo septimo, Indictione decima, Paschalis papa », inquit Petrus Diaconus [1], « mense Maio ad Cassinense monasterium venit, indeque assumpto ejusdem cœnobii abbate, Trojam pergens illic Concilium celebravit ; inde vero regrediens, Ecclesiam S. Vincentii monasterii ad ripam Vulturni ædificatam ritibus solemnibus dedicavit ». Hæc de rebus gestis a papa, sed de imperatore hoc anno ista subjicit [2] : « Anno Dominicæ Incarnationis millesimo decimo septimo, imperator congregato exercitu Romam advenit. Quod ubi papa Paschalis didicit, sese ad hoc monasterium contulit, atque ab omni congregatione rogatus, Landulphum Beneventanum archiepiscopum quem fuisse depositum supra retulimus, in gradum suum restituit, sicque Beneventum perrexit. Interea imperator ingressus Urbem, cum Pontificem discessisse cognoverit, consules, senatores et proceres, partim donis, partim promissis ad se attrahens, Ptolemæo illustrissima Octavia gente progenito, Ptolemæi magnifici Romanorum consulis filio filiam suam in matrimonium junxit, eique oblatis plurimis donis, quidquid avus ejus Gregorius, aliique parentes habuerant, sive detinuerant, Ptolemæo ipsi ejusque hæredibus auctoritate sua in perpetuum tradidit. Agit interim papa cum principibus aliisque Romanis, ut adversum imperatorem conglobati illi obsistere pergant ; sive contra prædictum Ptolemæum Romanorum consulem, ipsius generum prædicto Pontifici auxilium ferant. Henricus præterea in Urbe Romana persistens Paschalis diei solemnitatem ingenti gaudio senatus populique Romani celebravit. Et quia Pontificem minime invenit, nec poterat per internuntios res inter utrumque agitari, coactus fervore æstatis secessit ad frigidiora loca, pollicitus prima temperie se rediturum ». Hæc de rebus gestis per Henricum in Urbe Petrus. Subjicit vero de inani conatu Northmannorum contra eumdem Ptolemæum comitem Tusculanum.

2. Cæterum in Bibliothecario plura sunt alia quæ in Petro desiderantur. Atque primum de causa sui adventus, quam idem Henricus prætexuerat, nimirum quoniam in proxima Synodo Lateranensi hostis Ecclesiæ fuerat declaratus, denuntiatusque excommunicatus, ob idque cuncta collata in ipsum ab Ecclesia beneficia, exhibitaque officia nullius essent momenti, quæ per vim et metum extorta fuissent : Henricus pœnitentem se Romam venturum significavit, utque ea sponte, et cum pace, liberèque absque metu persolverentur a Pontifice libero. Ista quidem fama ferebat; cæterum res ipsa contrarium demonstrabat. Nam audi Bibliothecarium ejusdem temporis auctorem, qui isthæc sigillatim ita describit : « Altero namque a sequenti anno rex Henricus in Italiam rediit manifestis hostus Ecclesiæ, tantoque infestior bonis ac religiosis, quanto benignior malis seditiosisque. Hujus consiliarii familiaresque erant abbas Farfensis, qui ob sacrilegium factionemque in Ecclesiam, bis terque capite damnatus fuit, Joannes maledictus, et Ptolemæus. Horumque favore tunc simulatque in Latium intravit, beati Petri fidelibus bellum indixit, magna conatus est, famosa fecit, sed prava. Ob cujus victoriæ gloriam, quam fecerat, videlicet quia apprehenderat quædam castra, plebs populusque Romanus triumphum ipsi instituit : Coronata Urbe, rex et regina transivit per medium ; magnus apparatus, magna gloria, parva huic visa ; nullus Patrum, nullus episcoporum, nullus Catholi-

[1] Petr. Diac. l. IV, c. 57. — [2] Ibid. c. 63.

cus sacerdos occurrit. Fit ei processio, empta potius, quam indicta. Iturus ad Basilicam beati Petri navi transivit, non ponte trajectus, coronari expetiit, respondetur : In ea Eccl. coronandus a papa cum Patribus coronari debet : aliter nequit. Quod si velit ab eis fore petendum ». Quæ autem tum ad eos peroravit Henricus, sic recitat :

3. Si divinitus datum foret, Patres conscripti, rerum publicarum statum digno moderamine gubernari; digna reverentia earum rectores alter ab altero præveniretur : pax foret, nec imperialibus comitiis Urbis abesset Pontifex, nec in Pontificalibus orbis abesset imperator, alter alterius gloria fulciretur ; gloria alterius gloria utriusque foret, et robur utrorumque timor omnium, amoreque in utrosque tota se converteret civitas : nos patres, nos consules, nos primores, nos omnes boni Urbis et orbis intuerentur ; Gothi, Galli, Hispani et Afri, Græci et Latini, Parthus, Indus et Arabs, aut timerent nos aut diligerent. Nunc autem dum secus agitur, sit aliter. Dimissis cæteris, dum in invicem agimus, invicem agitur ab omnibus : merito hæc patimur, maledicimur, impugnamur, exterminamur. Convertimini igitur, et mei licet peccantis votum correctionemque suscipite ; nedum per vos nimia rigescit justitia, multiplicatis sceleribus, malum sine me qualiter rigescat non habeat. Ecce a Patre Romanæ Ecclesiæ domino Paschali papa e Galliis coronandus adveni in Urbem : eum abesse infortuniis meis deputo. Nunc autem id a vobis exposco ; tantoque si id recipiam, mihi fiet gratius, quantum ut mihi fieret, gravius elaboravi. Solent accuratius excolere homines, quod diu quæsitum periculis adinvenitur. Sit pax, et quidem erit, si velitis. Sine crimine loquor, profecto sedatis ventis, quiescunt maria ». Hæc rex.

4. Ad hæc Ecclesia quæ erat in Urbe : « Inhonestum satis et indignum nostri arbitramur, rex, ut aliquando nos dulcibus dictis convenias, quos infelicibus actibus in dies circumvenire contendis. Credisne credamus, rex, te ad pœnitendum satisfacturum venisse, per quem acerba ira continuas atque acerbas irruptiones Barbaricas, rapinas sacrilegas; ordinationes sacrilegas et execrabiles , impias seditiones assiduo constari fierique cernamus? Simul ac Latium intrasti, rex, beati Petri fidelibus bellum injecisti. Si non successit ex voto, Deo, non regi gratiæ debentur. Age qui sunt, pro quibus agitur ? Abbas Farfensis, et Ptolemæus, uterque anathematizatus. Qui sunt contra quos agitur ? Beatus Petrus et beatus Paulus, uterque Apostolus. Quibus in locis agitur ? In eorum patrimoniis, in domo propria. Oblitus horum, rex, illis ducibus audax, audacter Ecclesiam beati Petri intrasti cum omnibus clericis, quibus patribus ? cum quibus episcopis ? quomodo silendum ? quomodo agendum est ? Adde qui sunt nunc, qui ante ejus fores excubant ? nonne seditiosi ? Qui sunt qui nunc æs thesauri custodiunt? nonne sacrilegi ? Qui sunt qui ejus altari deserviunt ? nonne hæretici ? Heu, heu ! expulsis Catholicis, reverendam cunctis orbis populis beati Petri Ecclesiam per te hæretici occupant. Hæccine illa vita, rex, per quam pœnitens veniam merearis ? satisfactio, qua Ecclesiæ conformeris ? pax, qua bella quiescant, seditiones cessent, venti sedentur, mare detumescat? Profecto ni conversus, immemor mali, aliter cum Deo senseris, rex , aliter Rex regum cum rege sentiet Deus. Comitiari cum excommunicatis, rex, nosti nos non debere, nec posse, eo maxime, cum comitiis tuis interesse non liceat, dum contingat abesse, qui omnium nostrum debuit interfuisse primus.

5. « Diffisus his rex, accito Mauritio Bracharensi archiepiscopo, qui ob superbiam levitatemque curialis effectus, per biennium extra parochiam propriam opulentissime cultu regio hac et illac molliter dissoluteque vagaverat : ante corpus beati Gregorii coronari se fecit, sicque ab Urbe comitatus abscessit ». Et infra de Paschali papa ista subjungit :

« Dominus papa, celebrato Concilio quod in partibus Apuliæ congregaverat , rediens cum Northmannorum exercitu in Campaniam, Pillum, Fullanumque in maritimis oppidum Sancti-Silvestri in sui deditionem convertit. Jamque Autumnus instabat, cujus calore vel æstu exterius constipatus, interius dissolutus uti senex, et qui erat in castris debilior Anagnam se contulit. Hicque adeo infirmitas eum oppressit, ut qui aderant medici, morti eum magis quam vitæ adjudicarent. Sed auctor vitæ Deus vitam ejus produxit in longum, dum dissolutis interius membris compaginis soliditatem adjecit, et exhaustis viribus interius fomenti robur diffudit. Factumque est, ut qui antea in lecto alterius auxilio sustentus, vix sedere poterat , postmodum ante altare per se erectus missarum solemnia celebraret. Hac valetudine venit Præneste, et beati Agapiti Ecclesiam ibidem dedicavit, et Nativitatis Domini Vigilias Romani ordinis missas, et Matutinum post missam, et iterum missam, et post missam processionem cum omni voto et solemnitate illi diei debita celebravit ». Quæ autem post hæc secuta sint de ejus obitu, qui contigit mense Januarii , anno sequenti dicturi sumus.

6. *Henricus imperator legationes ad Paschalem frequentat pro absolutione obtinenda.* — Cæterum Henricus imperator perterritus prodigiis et portentis, multisque irati numinis signis, quæ hoc anno in Germania contigerunt, ad absolutionem impetrandam (ut Urspergensis ait) diligenti cura laborat. Erant ista territamenta inter alia, quod magnus ille sanctus Benno Misnensis episcopus, qui ante decem annos ex hac vita migrarat, multiplicitate miraculorum contra hæresim Henrici pugnabat, qui vivens, quadraginta annis quibus sedit episcopus, adversus eamdem contra Henricum patrem ejus infatigabili labore certaverat. Terribilis namque post mortem est redditus hostibus Ecclesiæ

persecutoribus sanctus, quod ipsum tunc imperatorem provocans ad Dei judicium moriens, traxerit paulo post secum certaturum ad divinum tribunal; et quod eodem anno apparens post mortem Ottoni Misnensi marchioni, a quo acceperat alapam, die quo vivens prædixerat sanctus, idem ipse spiritu oris sui interfecerit impium, prout Vitæ ipsius Acta testantur [1]. Quem quidem vivere Ecclesiæ sanctæ vindicem, et vigilare adversus ejus persecutores, crebra quæ ad sepulchrum ejus miracula edebantur, significabant, quæ sicut Catholicis summæ consolationis erant, ita schismaticis maximo terrori et metui.

7. « Hisce prodigiis et aliis », inquit Urspergensis hoc anno (quod dictum superius repetimus), « rex Henricus cordetenus sauciatus, non cessat legationes satisfactorias ad Apostolicam Sedem, licet ipse multum infestationibus Italicis insudans, destinare ; quas tamen constat minime profecisse. Nam dominus Apostolicus propter securitatem, quam regi licet coactus fecerat, diffitetur illum se anathematis vinculo colligasse ; ab Ecclesiæ tamen potioribus membris excommunicationem connexam, nonnisi ipsorum consilio denegat se posse dissolvere, concesso nimirum utrimque synodalis audientiæ jure. Ad hoc etenim Ultramontanis affirmat, se quotidie litteris impelli, et maxime metropolitani Moguntini ». Hæc ipse, quibus vides præ cæteris Adalbertum archiep. Moguntinum adversus imperatorem pro Romani Pontificis jure propensius laborasse, quem antea auctorem vidimus violentiæ in Paschalem per eumdem Henricum exhibitæ.

8. *De legationibus in Angliam mittendis controversia apud Paschalem papam.* — Hoc item anno, quo Henricus imperator reversus est Romam, contigit a rege et episcopis Angliæ legatio Radulphi archiepiscopi Cantuariensis, et Herberti episcopi collegæ ad Paschalem papam. Hujus autem decernendæ legationis occasio ea præcessit, quod permota est ibi quæstio occasione legatorum Apostolicæ Sedis, sua, non quæ sunt Jesu Christi quærentium, et proxime ob Petrum Leonis cardinalem, legatione ibi male perfunctum, adeo ut Henricus rex provocandum putaverit ad antiqua privilegia, quod scilicet Cantuarienses archiepiscopi fungerentur legatione Sedis Apostolicæ, ex privilegio S. Gregorii papæ illi Ecclesiæ concesso, ob idque diceret in Angliam alium non esse mittendum legatum, sed satis esse debere, vice Pontificis Romani esse ibi semper legatum ipsum Cantuariensem archiepisc. Ad hæc igitur conservanda sibi jura, et ad propulsandam legatorum ingruentium rapacitatem, Henricus rex Romam magni ponderis legationem credidit Radulpho Cantuariensi archiepiscopo, cui additus nomine episcoporum, et regis legatus Herebertus, episcopus Norwicensis; qui cum Romam pervenissent, Paschalem papam ibi non invenerunt. Nam, ut tradit Willelmus hujus temporis auctor [1], « absens tunc erat, Beneventique morabatur. Obsederant enim, inquit, imperatoris satellites, qui tunc secundo Romam armis territabat, medios calles ; nec potuit archiepiscopus potiri papæ colloquio nisi per internuntios. Illi quid apud papam egerint, Epistola manifestabit » ; quæ sic se habet :

9. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Angliæ episcopis, et charissimo filio Henrico illustri regi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Veniente ad nos charissimo et reverendissimo fratre nostro Radulpho archiepiscopo, vestram ad nos missam legationem per venerabilem episcopum Herebertum Norwicensem cognovimus. Et quidem gravibus infirmitatum molestiis impediti, iidem fratres et coepiscopi pervenire ad nostram præsentiam minime potuerunt. Sed nuntiorum honestis venerabilibusque personis pervenientibus, eorum scripta suscepimus : in quibus et ipsorum postulationes, et vestræ legationis vota perspeximus. Id enim optabatur, id poscebatur, ne Ecclesia Cantuariensis temporibus nostris sua dignitate privetur, ne nos eamdem dignitatem minuamus aut minui sinamus, qua videlicet potita est, ex quo a B. Gregorio per beatum Augustinum fundata est. Præter hæc litterarum indicia, legati qui ad nos missi sunt ut sapientes ac strenui viri, assertiones suas prudenter, instanter et efficaciter executi sunt. Nos profecto et legatorum personas, et assertiones, et vestrum omnium legationes tanquam charissimorum fratrum benigne hilariterque suscepimus : quod vobis in Domino, propter Dominum placere optamus. Vestræ ergo dilectioni notum habere volumus, quod Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem nec imminuimus, nec imminuere desideramus. Beatum namque Gregorium Apostolicæ Sedis Pontificem, tanquam præcipuum Christi Domini membrum, tanquam Christiani populi pastorem et doctorem, et tanquam salutis æternæ ministrum in omnibus veneramur, et rata esse cupimus quæ ab ejus institutionibus processerunt. Illam ergo dignitatem, quam ab eo per beatum Augustinum Cantuariensis suscepit Ecclesia, et quam sanctæ memoriæ frater noster Anselmus jure ac possessione legitima tenuisse cognoscitur, nos profecto nullatenus imminuimus ; sed in eo statu esse Cantuariensem Ecclesiam volumus, ut authentica ejus privilegia juxta canonum sanctiones nullis perturbationibus violentur. Data Beneventi, nono kalendas Aprilis » ; anni sequentis scilicet, quousque legati Romæ detenti sunt ob malam valetudinem Cantuariensis archiepiscopi, et (ut audisti) ob difficultates itineris conveniendi Pontificis Beneventi commorantis. Nam, inquit idem auctor, « ita circa Romam plures dies Radulphus commoratus, modo in imperatoris exercitu, papæ dun-

[1] Extant apud Sur. tom. VII. die III Junii.

[1] Will. Malm. de gest. pont. Angl. l. I.

taxat concessu, modo in Sutrio colloquium opperiebatur papæ, quem rumor disperserat, jamjamque affore. Qua ille exspectatione suspensus, perdidit impensam ». Passi sunt autem præter jus scandalum ex Anglis nonnulli, quod papa quærens authentica Privilegiorum, ita negotium dimisisset infectum; perinde ac si in re tanta fuisset præcipitanda sententia, cum præsertim in legationibus in Angliam assidue mittendis Sedes Apostolica antiqua potiretur possessione.

10. *Causa Turstani archiepiscopi Eboracensis.* — Hinc etiam nuper electus archiepiscopus Eboracensis Turtinus sive Turstanus, cum cogeretur ab archiepiscopo Cantuariensi ad professionem, ex privilegio ejus Ecclesiæ impulsu clericorum suorum Romam veniens, has ab eodem Paschali papa ad regem litteras impetravit [1]:

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, Henrico illustri regi Anglorum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Nos auctore Deo, de probitate tua non tantum bona, sed meliora confidimus. Idcirco monemus excellentiam tuam, ut divinæ gratiæ memor semper existas, qui tibi et regni pacem, et justitiæ notitiam tribuit. Honorem igitur Dei et Ecclesiarum ejus in regno tuo diligenter observa, et justitiam efficaciter exequere: quia per honorem Dei tuus profecto augebitur. Audivimus electum Eboracensem, virum sapientem et strenuum, sine judicio ab Eboracensi Ecclesia sequestratum, quod nimirum divinæ justitiæ et sanctorum Patrum institutionibus adversatur. Nos quidem neque Cantuariensem Ecclesiam minui, neque Eboracensem volumus præjudicium pati; sed eam constitutionem, quæ a beato Gregorio Anglicæ gentis Apostolo inter easdem Ecclesias constituta est, firmam censemus illibatamque servari. Idem ergo electus, ut justitia exigit, ad suam Ecclesiam omnimodis revocetur. Si quid autem quæstionis inter easdem Ecclesias nascitur, præsentibus utriusque partibus, in nostra præsentia pertractetur ». Hæc Paschalis pro Turstano, qui absque judicio (ut audisti) fuisset a sua Ecclesia separatus; cum tamen alias (ut vidimus) Anselmi temporibus, causam Cantuariensi adjudicasset contra Gerardum Eboracensem. Sed quæ postea obtinuerit idem Turstanus a Callisto papa, suo loco dicetur.

11. *Terræ motus in Longobardia prodigia.* — Eodem anno cum ingens terræ motus universalem Italiam quateret, inter admiranda, quæ tunc accidisse, tum Petrus Diaconus [2] Cassinensis, tum alii ejusdem temporis scriptores narrant, satis illud Annalibus inseruisse, quod item ab ejusdem sæculi scriptore Rogerio sic traditur [3]: « Apud Longobardiam magno terræ motu facto, et ut testati sunt qui novere, quadraginta dierum spatio durante, plurima domorum ædificia corruerunt. Et quod visu dictuque constat mirabile, villa quædam prægrandis mota est repente de statu proprio, jamque ab omnibus in loco longe remoto consistere cernitur ». Sed non hoc est, quod adeo dignum Annalibus Ecclesiasticis putem, cum de his licet mirandis, alia tamen exempla apud Gentiles quoque scriptores legantur; sed quod ibi sic sequitur: « Viri Mediolani Patriciæ dignitatis, dum de Republica tractantes sub una residerent turri, auribus omnium vox foris insonuit, unum ex illis nomine vocans, et festinato exire rogans. Quo tardante, persona quædam apparuit, quæ vocatum virum, ut egrederetur, prece obtinuit. Exeunte illo, turris repente cecidit, et omnes qui ibidem erant, casu mirabili oppressit ». In quo quidem renovata quis non videat antiqua miracula, idque illi simile, cum Angelus, ne periret justus cum iniquis, Loth illæsum cum suis eduxit e Sodomis [1]? Quibus discant homines, nonnisi ex divina providentia, casu vero vel fato nunquam in communibus cladibus hunc perire, illum vero ex insperato salvari.

12. *Origo historica et progressus monasterii Fontis-Ebraldi.* — Hoc eodem anno mortuus asseritur vir insignis Robertus, auctor monasterii Fontis-Ebraldi. Qui enim eduxit populum suum de Ægypto, et deduxit per desertum in adinventionibus suis, idem ducens populum Christianum per deserta loca sæculi hujus ad terram felicioris promissionis ipsum regnum cælorum, novam in Gallia religiosorum instituit vivendi formam per servum suum Robertum Parisiensem, in monasterio quod erexit, dictum Fontis-Ebraldi, in quo etiam viri tanquam Dei Genitrici, abbatissæ parerent. Hæc ut accipias, præsciendum, quod monasterium Fontis-Ebraldi nomen duxit a fonte loci in quo situm est. Ferunt enim Ebraldum quemdam juvenem, genere nobilem, sed moribus corruptis, magna sicariorum manu stipatum, adjacentes vias regias latrociniis olim infestasse, silvasque tunc temporis frequentes insedisse, quarum hodieque reliquiæ manent non parvæ. Post hæc theologum quemdam Parisiensem, eximiæ doctrinæ virum, divinique verbi concionatorem insignem, Robertum de Abruscellis nomine, eo adventasse, sanctisque exhortationibus suis non modo juvenem illum, ut mores vitamque mutaret, impulisse, sed multos præterea omnium generum homines ad despiciendam sæculi vanitatem, austeriorisque vitæ leges subeundas permovisse; ad quorum habitationem distincta iisdem in septis monasteria condidit, sua seorsim viris, virginibus, ægrotis et mulieribus reliquis ædificando. Universæ porro Congregationi abbatissam præposuisse, quæ in omnes tum viros, tum feminas jus summum obtineret, statuens ut viri, sancti Joannis Evangelistæ exemplo, virginibus seu mulieribus parerent, et hæ vicissim B. Virginis exemplum sequentes, religio-

[1] Will. Malmesb. de gest. Angl. Pont. l. III. — [2] Petr. Diac. l. IV. c. 64. — [3] Rog. Annal. hoc anno.

[1] Gen. IX.

sos tanquam filios amplecterentur. Statuta denique et Constitutiones pro utriusque separatim perscripsit.

13. Cum ergo ad hunc modum recte institutum fuisset monasterium Fontis-Ebraldi, reges et principes cæterique dynastæ, magna mox veneratione illud prosequi, et diversa ei bona largiri cœperunt; nonnulli etiam hujus congregationis conventus in suis terris expetierunt, ita ut ex omnibus illis conventibus constitutus fuerit Ordo, cujus caput esset idem monasterium Fontis-Ebraldi : quem quidem authenticis bullis multi Pontifices approbarunt, docentes Ordinem hunc ab illis verbis Christi [1] : « Ecce filius tuus, ecce mater tua », institutionis suæ originem, rationemque petiisse.

Mortuum tradunt Robertum regulæ auctorem, anno millesimo centesimo decimo septimo et S. Bernardo familiarem fuisse. Statuisse autem, ut cum abbatissa quam crearat, diem suum clauderet, ea illi succederet, quam religiosæ ipsæ suis suffragiis elegissent. Quod ab illis semper observatum est, quamdiu electionum usus in monasteriis permansit. Cæterum et quamdiu stetit eligendi potestas, et postquam auctoritate Pontificis constitui abbatissæ cœperunt, optimas semper easque memorabiles abbatissas sortitæ sunt, vitæ integritate ac sanctitate quam genere illustriores, tametsi pleræque regum et principum, aut nobilissimorum certe equitum filiæ fuerint. Inter quas eluxerunt Mathildis comitis Andegavensium filia; Guillelmi vidua, Henrici Primi Anglorum regis filia; Mathildis altera filia Theodorici comitis Flandriæ, vidua item ducis Burgundiæ, Aloysia Ludovici Junioris Francorum regis filia; Joanna de Brenna neptis Roberti filii Ludovici Crassi Francorum regis; Elisabetha soror Philippi Valesii regis; Maria de Britannia, Aurelianensis et Britanniæ ducum neptis; Anna Aurelianensis Ludovici XII regis soror; Renata de Borbonio, filia Joannis comitis Vindocini; Ludovica de Borbonio, soror primi ducis Vindocini, et Eleonora de Borbonio ejusdem ducis et Franciscæ Alinconiæ filia, amita Henrici Quarti Christianissimi regis Francorum et Navarræ : quæ monasterium, in quo ducentæ præter cæteros religiosos Deo dicatæ moniales numerantur, Ordinemque universum moderatur magna pietatis, prudentiæ, sanctitatisque apud omnes opinione.

14. Observandum est, Mariæ Britannæ abbatissæ temporibus, ipsa procurante, factam fuisse Ordinis reformationem juxta regulam S. Benedicti, et statuta Roberti institutoris, Xysti IV Pontificis maximi auctoritate, qui archiepiscopos Lugdunensem et Bituricensem delegavit ad eamdem reformationem exequendam : quæ nunc etiam in Fontis-Ebraldi monasterio, prioratibusque circiter sexaginta, qui ab illo pendent, studiose observatur. Extat Epistola D. Bernardi [2] ad episcopum Andegavensem, de querela inter ipsum et abbatissam Fontis-Everardi, ubi legendum Ebraldi; de hoc enim loquitur monasterio, quod in diœcesi quidem Pictaviensi positum est, sed contiguos cum Andegavensi fines habet.

[1] Joan. XIX. — [2] Bern. Ep. CC.

Sed et Petrus Venerabilis, Cluniacensis abbas, ejusdem Roberti meminit magno præconio [1], utpote qui fuerit institutor matris suæ B. Raingardæ in vita spirituali, quæ viro defuncto professa est monasticam regulam in Marciniacensi monasterio. Cujus res præclare gestas, post ejus obitum ipse Epitaphio est prosecutus, ubi pariter corrupte legitur monasterium ad Fontem-Ebraudi, loco Ebraldi; meminit et ibidem de ejusdem Roberti ex hac vita decessu.

15. *Balduini regis pœnitentia.* — Quod ad res pertinet Orientis, de pœnitentia Balduini regis hæc Tyrius narrat [2] : « Hierosolymam rediens, gravi ex insperato correptus est ægritudine, qua cum supra vires defatigaretur, et timeret deficere, læsam habens conscientiam super eo quod, legitima uxore injuste abjecta, aliam superduxerat, corde compunctus et facti pœnitens, viris religiosis et Deum timentibus aperiens conscientiam, reatum confessus est, satisfactionem promittens. Cui cum pro consilio daretur, ut reginam quam superduxerat a se dimitteret, abjectam vero ad regiam unde deciderat revocaret dignitatem, acquievit : et quod ita facturus esset, si vita ei concederetur productior, voto se obligavit ». Quod præstitit, dum reginam quam superinduxerat in Siciliam dimisit. Verum quod prior dimissa fuerit revocata, non legimus. Mortuus est autem idem rex anno sequenti, cum bello vexasset Ægyptum.

16. *Obitus Muzalonis patriarchæ Constantinopolitani.* — Eodem anno moritur Nicolaus Muzalon, patriarcha Constantinopolitanus, cum sedisset annos viginti septem, ut testatur Zonaras, qui his erat præsens, aitque ejus funus imperatorem magnificis honoribus prosecutum fuisse. Ejus jussu restituta fuisse Acta sanctæ Parasceves, quæ Calticratiæ colebatur, testatur Theodorus Balsamon [3], qui et ejusdem citat synodalia responsa [4]. Extat ejusdem Muzalonis [5] decretum de sponsalibus duorum consobrinorum, necnon decretum [6] de canonica præstatione suscipienda ab iis qui initiantur sacris ordinibus. Ejusdem extat synodalis Epistola, continens rescriptum Alexii Comneni. Successit autem in locum ejus, ut idem Zonaras ait, unus ex diaconorum ordine, patria Chalcedonensis, nomine Theodorus. Quantum autem hic sederit, in serie Græca, quæ ponitur Constantinopolitanorum patriarcharum, quæ habetur cusa in Codice Juris Orientalis, non legitur, sicut nec ejus successorum, scilicet Neophyti Inclusi, Constantini, et Lucæ Chrisoberges, quorum nec nominum quidem est

[1] Petr. Clun. l. III. Ep. XVII. — [2] Willel. Tyr. l. II. c. 29. — [3] Theo. Bals. in Synod. Trull. c. 63. — [4] In Synod. Carth. c. 11. et Nom. Phot. tit. XIII. c. 2. in Concil. Antioch. c. 3. — [5] Cod. juris. Orien. l. III. — [6] Eod. cod. l. III.

aliqua mentio apud Nicetam Chronitam, ut plane divinare convincantur, qui texentes in fastis seriem Constantinopolitanorum patriarcharum, multis omissis, loca certa singulis, quos recitant, tribuisse inveniuntur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6610. — Anno Æræ Hispan. 1155. — Anno Hegiræ 511, inchoato die 5 Maii, Fer. 7. — Jesu Christi 1117. — Paschalis II papæ 18. — Henrici V reg. 12, imp. 7. Alexii Comneni imp. 37.

1. *Conc. Trojanum anno* MCXV *celebratum.* — A num. 1 ad 8. Petrus Diaconus lib. 4 Chron. Casinensis cap. 56, de rebus anno superiori gestis disertum sermonem habet. Tunc his verbis caput 57 exorditur : « Sequenti anno, mense Maio, jam dictus papa Paschalis ad monasterium venit : abbatemque secum adducens Troiam, Concilium ibi celebraturus accessit. » Baronius num. 1 textum illum corrupit, legitque *sequenti anno millesimo centesimo decimo septimo*, sed contra mentem Petri Diaconi, indeque Concilium Trojanum fingit, quod nunquam fuit, certumque illud hoc anno Beneventi habitum. Peregrinius enim in Notis ad Falconem, postquam observavit, ipsummet Baronium Concilium Trojanum anno MCXV copulasse, hæc scribit : « Paschalis, ut Petrus Diaconus perhibet in laudato non semel Auctario lib. 4, cap. 57, mense Maio Roma egrediens venit ad monasterium Casinense, ejusque abbatem tunc Girardum secum ducens, Synodum celebraturus Troiam perrexit, indeque regrediens Ecclesiam Sancti-Vincentii juxta ortum Vulturni fluminis solemniter dedicavit ». Sic ille. Et Falco insuper post prædicta subdit : « Confirmato autem Concilio et pie finito, papa Beneventum tertio die intrante mensis Septemb. reversus est. Deinde Romam reversus est septimo kal. Octob. Qui tunc monasterium S. Vincentii (hoc jam a Petro etiam intellexeramus) dedicavit ». Igitur Paschalis a mense Martio in anno MCXV Roma absens, moratus in his est locis per quatuor fere menses, cum Synodum habuit Trojanam; recitata namque Petri verba de alia Synodo in præfata urbe congregata, quam de exposita a Falcone, haud sunt intelligenda : quod amborum auctorum de celebrata tunc a Paschali dedicatione Ecclesiæ Sancti-Vincentii concors assertio manifeste probat.

2. *Concil. Beneventanum hoc anno coactum.* — Et præterea, ut in Castigationibus ad Anonymum Casinensem ad annum MCXIV observabam, Petrus dicens papam Paschalem sequenti anno, postquam Cassinenses monachi castellum suum recuperarunt, quod cap. 54 accidisse perhibet in anno MCXV. Sic enim ejus scriptus Codex et editio præfert Neapolitana (nempe quæ ab Angelo de Nuce curata fuit) statuens, inquam, papam Roma discessisse *sequenti anno*, hoc est, Christi MCXVI, Trojanum Concilium celebraturum, communem Epocham Christi nati observatam a Falcone, anno certe præit (nempe Petrus Casinensis) observandumque, Concilium Trojanum anno MCXV certo celebratum fuisse. Quo fit, ut Falconi de tempore præfati Concilii non adversetur. Qui insuper spontanea confessione coactum illud detegit in anno MCXV, cum cap. 60 et 61 ait, *Paschalem*, sociato sibi abbate Casinensi, reversum ex Synodo nimirum jam dicta disposuisse *mediante Quadragesima*, alteram ibi Synodum celebrare (sequenti anno MCXVI,) ac deinde loco cessisse ob turbas a Romanis motas (exeunte Martio anno MCXVI) occasione præfecti se invito instituti, tandemque in anno MCXVII) Urbem egressum (ad eam enim prius ipse iterum se contulerat, ut fatendum est, idque Falco non tacet) Beneventum recessisse, ut Romam advenientem regem devitaret Henricum. Paschalis, inquam, præfati regis occursum sic in dicto anno MCXVII declinavit, in quem cæteri etiam omnes id conjiciunt auctores, et præsertim Falco, qui illum mense Aprili Beneventi constitisse affirmat, utique postquam Concilium in Quadragesima antecedentis anni MCXVI Romæ habuerat, eam deseruerat, repetiveratque Urbem : ac subinde in anteacto anno MCXV Troiæ, ut prædictum est, præsens fuerat. » Hæc Peregrinius. Hoc itaque an. Concilium a Pasch. II non Trojæ, sed Beneventi congregatum, sed altum ibi de rebus in hoc Concilio gestis silentium. Hæc Falconis de eo verba. « Anno MCXVII Dominicæ Incarnat., et XVIII Pontificatus domini Paschalis, mense Aprili, ipse Synodum Beneventi celebravit ».

3. *Italia Transtiberina Apulia quandoque.* — Petrus Diaconus laudatus apud Baronium num. 5, urbe in qua Concilium celebratum, non expressa, de eo loquitur, aitque tantum coactum fuisse in

partibus Apuliæ, quæ verba Baronio labendi causa esse potuere. Sed Peregrinius p. 163, recte ea exponit : « Nec turbet te, inquit, quod dicat *in Apuliæ partibus* Concilium illud congregatum, in quibus haud censetur *Beneventum*. Nam tunc et aliquanto etiam post, passim unius *Apuliæ* absoluto nomine cunctam Italiam cis Tyberim (nota, qui loquitur, Neapolitanum esse) exteri Occidentales nuncuparunt, exque illorum usurpatione etiam incolæ; quandoquidem Normanni ob res primum in Apulia præclare et feliciter gestas longinquorum ora ad se solos, et ad unam Apuliam converterant. »

4. *Henricus a Burdino archiep. Bracarensi Romæ imperator coronatur.* — Adventum *Henrici* Romam accurate refert Baronius ex Pandulfo Pisano, auctore Vitæ Paschalis II. Petrus Diaconus cap. 63 ait tantum imperatorem *congregato exercitu* Romam adventasse, ac Paschalem II Urbe egressum Beneventum perrexisse. Et quia Pontificem ibi minime invenit (nempe Henricus), *nec poterat apte per internuntios res inter utrumque agitari, coactus fervore æstatis secessit.* Verum auctor Vitæ Paschalis II quid Henricus antequam Urbem relinqueret egerit, hoc modo narrat : « Diffisus his rex, accito Mauritio Bracharensi archiepiscopo, qui ob superbam levitatem curialis effectus, per biennium, extra Ecclesiam propriam, opulentissimo cultu et regio, hac et illac dissolute vagabatur, ante corpus B. Gregorii coronari se fecit, sicque ab Urbe comitatus abscessit. » Baronius anno MCIX, num. 2, de Mauritio, vulgo *Burdino* appellato, jam locutus fuerat, sed ibi aliqua in medium adducit, quæ nobis hic illustranda, corrigendaque ex Vita ejusdem Burdini a Baluzio lib. 3 Miscel. pag. 471, ex variis Antiquis collecta. *Bernardus* archiepiscopus Toletanus ac Sedis Apostolicæ per Hispaniam legatus, cum anno MXCV post celebratum Concilium Claromontanum in Hispaniam rediret, ducit secum e provincia Lemovicensi Burdinum, litteratum, curialem et eloquentem virum, ut eum vocat auctor Chronici Mauriniacensis, illumque primum Toletanum archidiaconum, dein episcopum Conimbricensem constituit. Tum defuncto *sancto Gerardo* Bracaræ archiepiscopo, quem ex monasterio Moyssiacensi in Aquitania prima Bernardus in Hisp. adduxerat, *Burdinus* ei, juxta quod S. Gerardus, ut in Vita ejus cap. 16 apud Baluzium libro citato, olim prædixerat, suffectus est communibus cleri suffragiis anno MCX, ut tradit Rodericus a Cunha in Hist. Ecclesiast. archiepiscoporum Bracharensium ; et quia translationes episcoporum sine interventione auctoritatis Romani Pontificis fieri non possunt, ad Sedem Apostolicam accessit.

5. *Dissensio inter Bernardum Toletan. primatem et Burdinum archiep. Bracaræ.* — Primum quidem a papa *Paschali* obtinuit, ut postulata cleri Bracharensis valerent; postea vero pallium accepit per manus Joannis Cajetani, diaconi cardinalis et cancellarii. *Bracaram* reversus, tenacior fuisse videtur in vindicando antiquo sedis suæ gradu, quam ut *Bernardo* patrono suo placere posset. Nam is tota mente incumbebat, ut quia Toletanæ Ecclesiæ collatus recens fuerat primatus per universam Hispaniam, subjiceret Toleto universas Hispaniarum Ecclesias. Intercessit *Burdinus*, appellavitque Paschalem Romanum Pontificem, qui sæpe monuit *Bernardum*, ut abstineret ab inferendis injuriis archiepiscopo Bracharensi ; sed cum tunc magna esset legatorum auctoritas, *Burdinus* perrexit in Italiam, ut a Romano Pontifice afflictis rebus remedium peteret. Hanc ejus in Italiam profectionem anno hujus sæculi decimo quinto contigisse, ex eo colligit Baluzius, quod Pandulphus in Vita Paschalis II, loquens de coronatione *Henrici imper.* quæ hujus anni initio Romæ peracta est a Burdino, scribat eum biennio non introisse provinciam Bracharensem; quod evincit eum de ea decessisse anno MCXV. *Paschalis II*, auditis quæ adversus *Bernardum* proponebantur, terminos posuit legationi ejus, et *Burdinum* Bracharensem archiepiscopum, universamque provinciam ab illius jurisdictione liberavit; simulque Conimbricensem diœcesim, quam *Bernardus* subtrahere conabatur metropoli Bracharensi, ad eam pertinere pronuntiavit.

6. *In favorem Burdini a Paschali II dirempta.* — Illorum papæ *Paschalis* Decretorum mentionem facit Innocentius III, lib. 2, Epist. CXXVI, occasione controversiæ, qua sub Pontificatu ejus fuit de diœcesi Conimbricensi inter Bracharensem et Compostellanum. Nam Conimbricam uterque contendebat ad metropolim suam pertinere. Bracharensis ergo, ut jus suum tueretur, allegavit decreta papæ Paschalis, quæ Conimbricensem diœcesim adjudicant archiepiscopo Bracharensi. Laudat Innocentius III Epistolas Paschalis II, quarum prior edita est tom. III Monarchiæ Lusitaniæ, posterior a Roderico a Cunha in Tractatu *de primatu Bracharensis Ecclesiæ in universa Hispania.* Utraque data est *Anagniæ, III nonas Novemb.* et in posteriori Bernardo Toletano archiep. Apostolicæ Sedis legato ait Paschalis : « Pro injuriis confratris nostri Mauritii Bracharensis archiep. fraternitatem tuam sæpe monuimus ; sed adhuc se vehementer a te gravari conqueritur. Conimbricensis enim episcopi obedientiam ei contra Romanæ auctoritatis privilegia subtraxisti etc. Nos autem in his vehementer regni turbationem et ætatis tuæ gravedinem infirmitatesque pensamus. Idcirco te ab injuncta super archiepiscopum et provinciam Bracarensem cura legationis absolvimus, ut liberius ipse valeat in provincia sua justitiam exercere ».

7. *Burdinus a Paschali II excommunicatus quod Henricum coronasset imperat.* — Tanti autem *Burdinum* Paschalis papa fecit, ut cum hoc anno *Henricus* imp. Romam venit infenso erga se animo, eumdem Burdinum *super tractanda pace legatum* ad eum miserit, ut inquit Gelasius II, successor ejus, in litteris anno sequenti Cajetæ *ad clerum et ple-*

bem Romanam datis, tom. x Concil. pag. 818 recitatis. Sed ipse a papa deficiens Henricum imperat. coronavit. Neque enim alia de causa delectus ad id facinus, quam quia Romani Pontificis vices obtinebat apud Augustum, pacis ac concordiæ interpres. Alioqnin, inquit Baluzius citatus, num. 12, cur non potius Germani cujuspiam episcopi ministerio *Henricus* usus fuisset; *Paschalis*, qui tum agebat in partibus Apuliæ, ut ex Falcone jam diximus, incanduit adversus *Burdinum*, uti proditorem ac perfugam, Synodumque congregavit apud *Beneventum*, in qua eum publice ob eam causam excommunicavit, ut asserit Gelasius II in Epistola ad Gallos, quæ prima est inter ejus Epistolas. Ex aliis litteris ejusdem Gelasii ad *Bernardum* Toletanum et cæteros Hispaniarum episcopos discimus, non solum excommunicatum in ea Synodo fuisse Burdinum; sed etiam *Paschalem* Bernardo Toletano archiepiscopo et Hispaniæ primati mandasse, ut alium in locum *Burdini* eligendum curaret, ipsumque excommunicatum fuisse, cæteris Hispaniarum prælatis significaret.

8. *Antea ab eodem papa officio episcopali interdictus fuerat.* — Em. Cardinalis de Aguirre tom. III Concil. pag. 319 et seqq. refert aliqua Fragmenta Concilii Palentini, præside Bernardo archiepiscopo Toletano anno MCXIV celebrati, sub die VIII kalend. Novemb. quæ quando Baluzius præfata de Burdino scripsit, nondum e tenebris exierant. Inter ea extat Epistola Paschalis II ad Burdinum *Laterani XII kalend. Maii, Indictione VII*, anno sc. Christi MCXIV data, cujus hic tenor est : « Inter querelas alias quæ de te ad Sedem Apostolicam delatæ sunt, Legionensis Ecclesiæ invasio et contritio nos gravius contristavit. Super quæ ex nostris litteris monitus, et a vicario nostro Bernardo Toletano ad Concilium evocatus, et venire et satisfacere contempsisti (illius Concilio Acta deperdita, et locus in quo celebratum ignotus). Ad hæc pro hujus nequitia et inobedientia, per eum, tam a sacerdotali quam ab episcopali officio interdictus, eadem officia celebrare pertinaciter præsumpsisti. Nos igitur, auctore Deo, tantum superbiæ et nequitiæ facinus ulciscentes, et eadem tibi officia, et Bracarensis Ecclesiæ obedientiam interdicimus, donec resipiscens obedias, et plenius satisfacias ». Quibus ex litteris liquet primo, Burdinum ante initium anni MCXIV non solum Ecclesiam Legionensem invasisse; sed et a Bernardo Toletano archiep. S. Sedis legato ab officio episcopali interdictum fuisse. Secundo, ante præsentem annum resipuisse, et *plenius* satisfecisse, cum Paschalis II, eo currente, eum legatum pacis ad Henricum imp. miserit.

9. *Fabulæ de Bernardo et de Burdino confictæ refelluntur.* — Baronius anno MCIX, num. 2, refert ex Mariana lib. 10, cap. 8, *Alphonsum* Aragoniæ regem Bernardum *per biennium* in exilium misisse. Verum cum hoc in aliis Hispanis scriptoribus non legatur, suspicor biennium illud, quo auctor Vitæ Paschalis II affirmat, *Burdinum* a suo episcopatu abfuisse, errandi causam Marianæ dedisse, eumque inde intulisse *Bernardum* ab Alphonso rege per biennium relegatum esse. Secundo, Baronius ibidem ait, *Burdinum* illius exilii captata occasione Romam venisse, atque oblata pecunia petiisse a Paschali II in Bernardi locum intrudi, sed cum execratione rejectum a Paschali II, se contulisse ad *Henricum imp.* quem eidem jam cœpisse adversari intellexisset. Quam in rem laudat *Rodericum* lib. 6, cap. 27 et 28, et citare potuisset *Romualdum* archiepiscopum Salernitanum, acerrimum Toletani primatus defensorem, qui nundinationem illam commemorat, licet non illo tempore, quo Baronius pronuntiat ista evenisse. Verum tot contradictionibus implicata est narratio illa apud Rodericum, ut fabulæ simillima videatur. Nam tradit Rodericus id evenisse statim post mortem Urbani II, cum tamen eo tempore *Burdinus* nondum archiepiscopus esset, nullaque hactenus controversia versaretur *Paschalem* inter et *Henricum*, nulla *Bernardum* inter ac *Burdinum*. Secundo vanitas istius Rodericianæ scriptionis ex eo deprehenditur, quod illic scriptum sit *Burdinum* ad Sedem Apostolicam evectum ab imperatore eo ipso tempore, quo Paschalis papa in custodia regia erat ; denique quod affirmet Paschalem diem suum obiisse apud Cajetam, et imperatorem illum *Ottonem* appellet; quæ omnia a veritate aliena. Æque falsum est quod ait Romualdus, *Burdinum*, defuncto Toletano archiepiscopo, largita Paschali papæ thesauri copia petiisse ab eo Toletanum archiepiscopatum, sed obtinere non potuisse, licet *Paschalis* pecuniam accepisset. Quippe *Bernardus* superstes fuit Paschali II, quem aliunde constat *Burdino* postea gratificatum esse, eum adversus vim *Bernardi* defendisse, suumque legatum constituisse, ut concordiam procuraret inter sacerdotium et regnum.

10. *Paschalis II Ecclesiæ Cantuarien. Privilegia confirmat.* — A num. 8 ad 11. Radulphus Cantuariensis archiepiscopus, qui pro Ecclesiæ suæ causa Romam petebat, Paschalem II ex Urbe fugatum, nonnisi Beneventi convenire potuit : « Quoniam », inquit Eadmerus lib. 5, « dominus papa, propter discordiam, quæ illis diebus inter ipsum et imperatorem erat, et Romanos, Beneventi morabatur, nec Radulphus usque ad eum partim propter corporis sui imbecillitatem, partim propter præfatam discordiam, cujus causa omnibus ad papam ire volentibus, graves insidiæ ab incolis struebantur, nullatenus accedere poterat : missis nuntiis cum litteris, innotuit ei et adventum et adventus sui causam usque Romam : quod ille benigne suscipiens, et verba eorum moderata æquitatis lance perpendens, juxta negotii modum scripsit episcopis Angliæ et regi ». Refert postea Paschalis II litteras episcopis Angliæ et Henrico regi, *Beneventi, non. kalend. April.* datas, quibus Pontifex rescribit, se Cantuariensis Ecclesiæ privilegia confirmare. Hujus legationis substantia fuit lega-

torum rapacitas. Verum non *Petrus*, uti scribit Baronius, sed *Anselmus* vices Apostolicas in Anglia administrare jussus fuerat; *Petri* enim legatio ad annum MCXXI pertinet, ut ibi videbimus.

11. *Anselmus legatus papæ in Anglia Rotomagi remanet.* — Interim *Anselmus*, qui legationem suam rege impediente exercere non poterat, cum Rothomagi moraretur, rogavit regem, ut sibi saltem liceret, Petri denarios Romæ pendi solitos, per insulam colligere: « Memoratus Anselmus », inquit Eadmerus, « eo usque morabatur Rothomagi cum rege, pecuniam, quæ B. Petro de Anglia quotannis pendi solet, Romam reversus cupiens secum habere. Ut autem ipse in Angliam pro exercenda legatione sibi injuncta transiret, rex, ut diximus, consentire nolebat, ratione quam prælibavimus, et aliis non minus rationalibus usus ». Factam tamen denariorum collectionem, illique pecuniam consignatam dubitandum non videtur, sed incertum, inquit Alfordus hoc anno num. 9, an ad illam colligendam mare trajecerit legatus.

12. *Terræ motus et Conc. Mediolanense.* — Ad num. 11. « In Octavis », inquit chronographus Hildensheimensis ad hunc Christi annum, « sancti Joannis Evangelistæ late per orbem terribili et inaudito hactenus terræ motu terra concutitur. Maxime vero in Italia minax hoc periculum per multos dies continuo desævit, etc. » Sigonius lib. 10 de Regn. Ital. ait, illum terræ motum *nonas Januarias* Italiam concussisse, et fere modo quo Sigonius, describit illum Landulphus Junior cap. 31, apud Puricellum in Monument. Basil. Ambros. num. 325. Landulphus addit, Jordanum Mediolanensem archiep. Concilium provinciale in eadem urbe convocasse: « Longobardorum civitates, et earum pontifices, audita legatione Jordani archiepiscopi et consulum ejusdem urbis, in statuta die convenerunt Mediolanum in Prato sancto, quod dicitur Brolium, ubi archiepiscopus et consules duo theatra constituerunt. In uno archiepiscopus cum episcopis et abbatibus et Ecclesiarum prælatis stetit et sedit: in altero consules cum juris legum et morum peritis. Atque in circuitu eorum affuit innumera multitudo clericorum et laicorum, mulierum quoque et virginum, exspectantium sepelitionem vitiorum, et suscitationem virtutum ». Quid in hoc Concilio, cujus in Collectione Conciliorum nulla mentio, statutum fuerit, incompertum. Subjungit Puricellus: « Hæc autem atque hujusmodi alia hoc ipso terræ motus tempore agebantur Mediolani non ultra decem menses ac dimidium, antequam Paschalis papa moreretur, sicut constat ex ejusdem Landulphi cap. 32. Mortuus autem ille fuit anno MCXVIII, medio mense Januario. Quamobrem Concilium illud et terræ motus inciderunt in superiorem annum MCXVII, circa finem Februarii ».

13. *Moritur Ivo episc. Carnotensis.* — A num. 12 ad 15. Anno superiori ex Vita *beati Roberti* de Arbrissello fundatoris Ordinis Fontis-Ebraldi, a monacho ejusdem Ordinis elucubrata, et ad diem XXV Februarii a Bollando recitata cap. 3, ostendimus, Robertum, postquam *Ivonem* episcopum Carnotensem, et abbatem Bonævallis inter se dissidentes reconciliavit, celebrasse *Dominicam Nativitatem*, quæ tunc appropinquabat, *Altæ-Brugeriæ*, cœnobio a Carnotensi urbe parum dissito. Nunc vero ex eadem Vita addendum: « Peracta in eodem loco Dominicæ Incarnationis festivitate, dispositaque interius et exterius ejusdem loci Dominici ovilis societate, iterum Carnotum rogatus advenit. Defunctus quippe jam fuerat Carnotensis antistes, quem superius prænotavimus ». Quare a recentioribus criticis *Ivonis* Carnotensis episcopi, doctrina et sanctitate illustris, mors aut cum anno MCXV, aut cum anno MCXVI male hactenus alligata fuit; cum scriptor laudatus Vitæ B. Roberti, qui hoc tempore vixit, diserte indicet, *Robertum*, quem hoc anno exeunte mense Februario demortuum constat, uno aut altero mense *Ivoni* superstitem fuisse. Accurate itaque *Ivonis* obitum tam Robertus de Monte (cujus germanum Supplementum ad Sigeberti Chronicon Dacherius publicavit cum Operibus Guiberti de Novingento), quam Matthæus Parisiensis in Chron. cum præsenti anno copularunt. Utrique suffragatur priscum Kalendarium Sancti-Quintini Belvacensis, in quo ipse Ivo abbas ante suum episcopatum fuerat, et varia moriens eidem donavit; in eo enim legitur: « Kalend. Januarii obiit venerandæ memoriæ magister Ivo, præ aliis sui temporis doctor insignis, primus abbas hujus Ecclesiæ, postea Carnotensis episcopus ». Paulo post: « Obiit autem tantus vir iste anno Incarnationis Christi MCXVI, pro cujus anima damus ad eleemosynam unum frumenti modium », ubi annus ille MCXVI a Paschate superioris anni exorditur. In Martyrologio quidem Ecclesiæ Carnotensis *Ivo* mortuus dicitur *idibus Decemb. anno Incarnat. Dom.* MCXV, sed ex dictis, tam præsenti quam superiori Christi anno, illud falsum esse convincitur, sicuti et quod inscriptum est Kalendario Ecclesiæ S. Joannis Carnotensis in Valle, eum obiisse *X kal. Januar. anno ab Incarnat.* MCXV, utrumque enim Kalendariis laudatis, ut sæpe fit, post aliqua sæcula ab Ivonis morte insertum; neque video hoc imposterum in controversiam venire posse. San-Marthani in episcopis Carnotensibus referunt quoddam Ivonis Epitaphium in quo is dicitur sedisse *annos* XX, sed hujusmodi Epitaphia plerumque multis sæculis post eorum mortem, in quorum honorem efformata, composita sunt; *Ivonem* enim annum Sedis XXVII inchoasse, me demonstrasse arbitror.

14. *Ejus elogium.* — Sed præstat audire Robertum de Monte in vero suo Chronico ad annum MCXVII: « Mortuus est hoc anno vir religiosus et magnæ litteraturæ Ivo Carnotensis episcopus. Hic dum esset juvenis audivit Magistrum Lanfrancum priorem Becci (in Normannia) de sæcularibus et divinis litteris tractantem in illa famosa schola

quam Becci tenuit, in qua et multi et nobilitate sæculari, et honestate morum convenerunt viri prædili, et qui postea ad summum apicem Ecclesiasticæ dignitatis et religionis attigerunt; postea vero idem Ivo aliquando præfuit et profuit conventui canonicorum S. Quintini Belvacensis. Ad ultimum factus est episcopus : rexit Ecclesiam Carnotensem viriliter et religiose fere annos viginti tres. (Legendum viginti sex, scriptum erat XXVI, et progressu temporis extrema parte penultimi numeri deleta, relictum est XXIII, quod sæpius contigisse suis locis observavimus.) Reliquit autem multa monumenta industriæ suæ, religionis et sapientiæ, ædificando scilicet monasterium canonicorum S. Joannis de Valle, in quo et sepultus est, et domus episcopii faciendo : et a malis consuetudinibus et exactionibus comitis Carnotensis idem episcopium liberando et multa utilia scribendo ».

15. *Auctor fuit Decreti Juris.* — Pius V Pontifex Romanus canonicis Regularibus Congregationis Lateranensis, bulla anno MDLXX emissa, festum ejus celebrare concessit die XX mensis Maii. Ejus Decreto ante Gratiani tempora per sexaginta circiter annos usi sunt Juristæ, illudque ab eo editum anno MXC, ut docet Radulphus de Diceto in Abbreviat. Chronic. ad annum MXC, ubi ait : « Yvo Carnotensis episcopus Regularum Exceptiones Ecclesiasticarum in unum corpus adunavit hucusque », id est, usque ad illum Christi annum. Prologus enim hujus Operis his verbis inchoatur : « Exceptiones Ecclesiasticarum Regularum, partim ex Epistolis Rom. Pontificum, etc. » In ultima quidem editione Decreti Ivonis vox *Exceptiones* mutata fuit a Jureto in vocem *Excerptiones*, sed ipsemet in Notis ad illum Prologum eam mutationem recipiendam non esse his verbis satis declarat : « In præcedenti editione et in codice Ms. S. Victoris Parisiensis, sicut etiam in omnibus Panormiæ et Epistolarum Ivonis Mss. et editis habetur *Exceptiones*. Sed quia recentiores, dum illum citant, ut Antonius Augustinus et alii posuerunt *Excerptiones*; ex quorumdam judicio hic editum est». Ita Juretus. Verum judicium illud non sequendum, sed rejiciendum erat; nam præter Codices Mss. citatos et præcedentes editiones, Radulphus de Diceto laudatus, Sigebertus lib. de illust. Ecclesiæ Script. cap. 168 et Codex Ms. Vaticanus num. 1358 habent : *Exceptiones*, non vero *Excerptiones*, *et excipere aliquid memoria dignum ex sermone alicujus* phrasis Ciceroniana est, ut liquet ex lib. 1 de Oratore 48. Denique Galterus, qui hoc ipso tempore episcopus Magalonensis erat, in Epistola ad Robertum præpositum Insulanum loquens de Floribus Psalmorum a Letberto Sancti-Rufi abbate collectis ex expositionibus super Psalmos ab Augustino ac Cassiodoro et aliis doctoribus editis, ait se illos transmittere « sicut ab illo sancto viro (sc. Letberto) flores excepti sunt », ex illis nempe expositionibus. Imo Hildebertus archiep. Turonensis Collectionem Canonum a se factam inscripsit, *Exceptiones Ecclesiasticarum regularum*, ut ipsemet prodit in Epist. LXXXIII. Vera itaque Ivonis lectio *Exceptiones*, non vero *Excerptiones*.

16. *Sed non ejus Epitomes.* — Exstant duæ canonum ac decretorum Collectiones antiquæ Ivoni attributæ, quarum una *Decretum Ivonis* vulgo vocatur, altera *Pannormia*, utraque eamdem habens Præfationem a voce *Exceptiones* incipientem, sed Pannoramia non est Ivonis opus, sed Hugonis cujusdam *Catalaunensis*, qui decretum in Compendium redigit, teste Vincentio Bellovacensi qui lib. 25 Speculi Historialis cap. 84 de Ivone et ejus abbreviatore scribit : « Hic inter alia laudabilia quæ fecit, Decreta Apostolica abbreviando compilavit et ordinavit. Quod quidem prius Isidorus in unum maximum volumen redegerat, nec sine magno sumptu transcribi poterat. Hic autem et ipsa Decreta Apostolicorum abbreviavit, et per capitula distinxit, et multas sanctorum doctorum sententias ad capitula pertinentes pariter interseruit. Hic liber Decretorum Ivonis apud nos pluribus locis reperitur, qui, quoniam ipse quoque non parvæ quantitatis, non est facile portatilis. Hugo Catatamensis (legendum Catalaunensis) ex eodem volumine abbreviato libellum portatilem legitur composuisse, qui et ipse apud nos est, et Summa Decretorum Ivonis appellatur ». Baluzius V. Cl. in Præfatione ad Dialogos Antonii Augustini de Emendatione Gratiani, notationibus eruditissimis a se illustrato, existimavit, Vincentium loqui de quodam alio Opere quo careamus, et *Ivonem* primo scripsisse *Pannormiam* et Præfationem eodem tempore confecisse, quæ postea magno Decretorum volumini præfixa fuerit, cum ab una eademque Præfatione *Decretum*, ejusque Abbreviatio initium sumat.

17. *Refellitur contraria sententia.* — Sed hac in re viro doctissimo assentiri non possum, cum *Vincentius* Bellovacensis sæculo sesquimedio post *Ivonem* obierit, diserte testetur, se *Hugonis* Epitomen habere, et conjecturæ quæ ad eam Ivoni vindicandam in medium adducuntur, rem non evincant. Quod enim dicitur, hanc Epitomen diversam esse a *Pannormia*, quod Summa Decretorum Ivonis inscripta fuerit, et *Pannormia* in Codicibus tam editis, quam Mss. nunquam *Summa Decretorum* appelletur, parum urget; cum iisdem libris varii quandoque tituli appositi fuerint. Ex eo vero quod pauca sint, in quibus hæc duæ Collectiones inter se conveniant, non sequitur, *Pannormiam* non esse Epitomen Decretorum Ivonis, sed Pannormiam seu Epitomen, ac Decreta duorum esse auctorum. Denique Sigebertus, qui eodem quo Ivo tempore vixit, loco laudato unius tantum operis de canonibus ab eo editis mentionem facit, quod aliud esse non potest, quam ejus *Decretum* in libros 17 divisum : « Composuit, inquit, insigne volumen canonum ».

18. *Decretum et Epitome eodem quandoque nomine appellantur.* — Tam Decretum quam ejus

Summa seu Epitome *Pannormiæ* nomine appellata reperiuntur; Epitome enim, quæ in Bibliotheca Vaticana, uti jam monui, servatur, *Pannormia Ivonis* inscribitur, et hoc ejus initium : *Exceptiones Ecclesiasticarum regularum*, etc. liber autem 8 et ultimus Pannormiæ in eo Codice his verbis finitur : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*, estque sexcentorum annorum, quod cum ex characterum forma dignoscitur, tum ex imperatorum et Romanorum Pontificum Catalogis eidem præfixis aperte colligitur. Ili enim eadem veteri manu, qua *Ivonis Pannormia*, sunt exarati, et prior desinit in Conrado II, id est, in Conrado Salico, alter vero in Joanne XIX, ut me per litteras monere dignatus est eminentissimus card. Casanata. Quo ex Catalogo Rom. Pontificum, ut id obiter observem, colligimus, Joannem, qui imperante Conrado Salico Ecclesiam Romanam rexit, appellatum fuisse Joannem XIX, non vero Joannem XX, ut eum Baronius vocavit. Decretum vero Pannormiam etiam dictum fuisse ostendit Trithemius in lib. de Script. Eccles. qui de Ivone ait : « Scripsit post Burkardum Wormaciensem episcopum ex canonibus sanctorum compendiosum decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur juristæ, quod prænotavit Pannormiam libris 10 », ubi legendum, *libris* 17. Neque enim Trithemius de Ivonis Epitome intelligi potest; cum non ea, sed Decreto ante Gratianum uterentur *Juristæ*, et incredibile sit, Trithemium Epitomen memorasse, et Decreti mentionem non fecisse.

19. Præter *Ivonem* duo alia fulgentissima Galliarum luminaria hoc anno extincta, beatus nempe *Robertus* de Arbrissello, et *Bernardus* Tironii abbas, cujus societas Roberto semper gratissima fuerat, ubi scribit monachus Fontebraldensis in Vita ejusdem Roberti, qui postquam narravit eum Natale Domini in loco Altæ-Brugeriæ dicto celebrasse, subdit Robertum iterum rogatum fuisse Carnotum venire ; « Defunctus quippe jam fuerat Carnotensis antistes (sc. Ivo) quem superius prænotavimus, et in loco ejus communi clericorum electione alius inthronizatus (Goffridus nempe des Lieves II). Tanta autem seditio inter clericatum et comitem illius civitatis (nempe Theobaldum Carnotensem et Blesensem comitem) versabatur, ut etiam nonnulli canonicorum, amissis facultatibus suis, jussu comitis trucidari timerent ». Subjungit idem monachus, illic etiam venisse *Bernardum de Tironio*, et comitem per Roberti monitum *clericis universa quæ abstulerat* reddidisse, et novi episcopi electioni acquiescentem, ad urbem redire concessisse.

20. *Moritur.* — Tum cap. 4 subdit : « Carnotensibus itaque pacificatis, fidelis verbi Domini dispensator Carnotensem urbem, nunquam ad eam postea remeaturus, reliquit, conjunctoque sibi Bernardo Tironii abbate venerabili, cujus societas semper sibi gratissima fuerat, ad castellum quod populariter Blesis dicitur (gallice, *Blois*) ambo insimul pervenerunt. In eodem vero castello Willelmus Nivernensis religiosus comes (hujus nominis secundus) incarceratus tenebatur (ab anno sc. superiori, ut ibidem ostendimus) eo quod Ludovici regis Franciæ partes pro pace tenenda adversus Carnoti comitem ipse tueretur. Hic etiam Willelmus, exigentibus vitæ suæ meritis, utrique charus habebatur, etc. Visitato itaque sibi dilecto comite, atque plusquam carceralis pœna exigebat, confortato, duo illi visitatores, nunquam posthac in hac vita sese visuri, inseparabiliter, ut ita dicam, sunt separati ». Quod exeunte circiter mense Januario currentis anni factum fuissse præfatus monachus indicat. Qui paulo post narrat, *Robertum* Ursanum sui Ordinis monasterium non longe Carnoto et Fontebraldo dissitum venisse. Tum refert quid Robertus egerit *sexta feria*, die nempe decima sexta mensis Februarii, dein quæ *sabbato*, die videlicet XVII ejusdem mensis, *secunda feria*, sc. die XIX, *tertia feria*, die nempe XX, et denique *quarta feria ante obitum suum*, die sc. XXI. Cumque post hæc de ejus morte verba faciat, apparet eam incidisse in eamdem feriam quartam, diemque XXI mensis Februarii, sive IX kalendas Martii.

21. *Annus mortis ejus ac dies.* — Honoratus quidem Nicquetius in Vita Gallica B. Roberti cap. 35 ait, juxta monasterii Ordinisque Fontebraldensis traditionem, eum die XXIV mensis Februarii demortuum ; Henschenius vero ad diem XXV ejusdem mensis, Pavillonus in Vita Gallica ejusdem inclyti fundatoris, passimque omnes alii diem insequentem eligunt ; sed auctori anonymo coætaneo, qui ejus Vitam scripsit, manifeste contradicunt ; is enim diserte docet, eum feria quarta spiritum Deo reddidisse, ideoque die XXI mensis Februarii. Præterea evidens est corpus ejus nonnisi post aliquot ab illius obitu dies terræ mandatum fuisse, utpote de longinquo adductum. San-Marthani enim in archiep. Bituricensibus de Leodegario archiep. Bituricensi verba facientes, referunt Chartam ex Tabulario Fontebraldensi extractam , currentique anno ipsoque die quo B. Robertus sepulturæ mandatus, scriptam in qua dicitur : « Eodem die quo magistri Roberti de Arbresselo corpus (Dei gratia DE LONGINQUO ALLATUM) in loco Fontis-Ebraldi, quem Deo auxiliante fundavit, humatum fuerat, non minima multitudo religiosarum personarum ad tanti viri funeris obsequium illic congregata fuerat, etc. » Denique Robertus in Monasterio *Ursani*, leucis circiter quatuordecim a Cari fluvio dissito, hominem exuit, corpusque ejus, ut ad Fontem-Ebraldum commodius deveheretur, navi impositum, solo corde Ursani relicto. *Caris* infra Turonas in Ligerim sese exonerat, ad quem fluvium positus est Candacensis vicus ubi divus Martinus Turonensis episc. ultimum diem clausit. Locus ille Gallica leuca a Fonte-Ebraldo distat, ut videre est in chartis Geographicis, et e Candæcensi vico, gallice *Cande*, sacrum pignus terrestri itinere ad Fontem-Ebraldum devectum est, ad quod iter tam navale quam terrestre conficiendum tres aut quatuor dies insumpti.

Quare *Robertus* nec die XXIV, nec die XXV Februarii vita functus est, et tam in Chronico Andegavensi tom. I Biblioth. Labbeanæ, quam in Chronico Malleacensi, tom. II ejusdem Biblioth. obitus nomine dies exequiarum intelligendus. In posteriori Chronico ad annum MCXVI legitur : « Obiit Rotbertus de Abrisello, fundator Fontis-Euraudi, VI kalend. Martii » ; in priori ad eumdem Christi annum, « obiit Robertus de Arbrissellis quinto kal. Martias, ipse fuit fundator monasterii Fontis-Ebraudi ». Ex utroque eruo, corpus Roberti die XXIV Februarii ad Fontem-Ebraldi pervenisse, et die insequenti seu V kalend. Februarii sepulturæ mandatum fuisse. Festo quidem S. Matthiæ iste in diem sequentem in Martyrologio Ordinis Fontis-Ebraldi præleguntur : « Eodem die in Biturica patria, apud Ursanum, præclara dormitio reverendi domini Roberti de Arbrissel, doctoris theologi, venerabilis presbyteri, ac charissimi patris nostri, etc. » sed ea a paucis sæculis scripta, cum hoc tempore titulus iste, *Doctor Theologus*, nondum auditus esset. Certum itaque et indubitatum esse debet, *Robertum*, die XXI Februarii jam inchoato ac currenti anno ad Deum migrasse, et utrumque chronographum citatum a die Paschatis annum inchoare. Præter monachum Fontis-Ebraldi, qui creditur esse Andreas Roberti discipulus, ejus Vitam scripsit *Baldricus* Dolensium episcopus anno MCXXXI demortuus.

22. *Purgatur a calumnia in eum conficta.* — Licet *Robertus* Ecclesiam universam sanctitate sua vivens et mortuus illustrarit, calumniam tamen passus est a *Roscelino* hæretico et a quibusdam æmulis. Imo Goffridus Vindocinensis abbas, Roberto amicus, ad eum scripsit Epistolam XLVII libri 4, in qua ait : « Feminarum quasdam, ut dicitur, nimis familiariter tecum habitare permittis, quibus privata verba sæpius loqueris ; et cum ipsis etiam et inter ipsas noctu frequenter cubare non erubescis, etc. » Goffrido suppositam fuisse hanc Epistolam credidere Sirmondus editor Epistolarum ejusdem Goffridi, Bollandus in Comment. prævio ad Vitam B. Roberti, et Joannes a Manu-Firma Fontebraldensis monachus in Dissert. duplici *de Epistola contra B. Robertum de Arbr. conficta.* Verum legitur ea in antiquissimo Codice Ms. Cenomanensi, eadem manu scripta qua cæteræ ; extat pariter Florentiæ in Bibliotheca Sanctæ-Crucis, quæ domus est Ordinis nostri, ubi eam legi, quamque nuper examinavit etiam Mabillonius in Musæo Italico tom. I, pag. 164, qui testatur illarum Epistolarum Codicem scriptum esse auctoris ætate. Jam pag. 54, loquens de Bibliotheca reginæ Sueciæ dixerat, se in ea vidisse alterum Codicem complectentem Epistolas ejusdem Goffridi ipsius ætate scriptum, et has inter Epistolam ad Robertum de Arbrissello, cujus nomen sola prima littera R. designatur. Sed nec ea Epistola, neque alia Marbodi episcopi Redonensis, officiunt Roberti sanctitati ; utpote quæ falsos tantum rumores continent, a malevolis in eum sparsos. Etenim piissimum virum, inculpata vita, alia auctorum æqualium testimonia, cæteraque omnia ab his calumniis abunde purgant, ut fuse demonstrat Natalis Alexander part. II Sæculi XI et XII, in Dissert. V « de Goffridi Vindocinensis abbatis, et Marboti Redonensis episcopi Epistolis Roberto de Arbrissello inscriptis ».

23. *Viri pii falsis relationibus aliquando decepti.* — Mirum tamen videri non debet, *Goffridum*, virum egregiis monimentis ad omnem memoriam commendatum, quique tanto in numero fuit apud *Ludovicum VI* Francorum regem, Urbanum II, et Callistum II, mendaciis in Robertum confictis fidem adhibuisse, cum sanctus Bernardus abbas Clarævallensis, cujus major fuit existimatio apud reges et summos Pontifices, et non minor in maximis rebus et gerendis et sustinendis exercitatio, factioni adversus *sanctum Willelmum*, electum et consecratum archiepiscopum Eboracensem innocenter adhæserit, et insontem præsulatu mulctari curarit. Mortuo archiepiscopo Eboracensi, pars major *Willelmum* thesaurarium elegit episcopum, et *Henricus* Vintoniensis episc. sanctæ Sedis legatus, vir tam natalibus quam religione et pietate illustris, illum consecravit. Sed Osberto archidiacono ejusdem Ecclesiæ, homine turbulento et factioso intercedente, variæ sparsæ per Angliam adversus Willelmum criminationes, quæ sanctum Bernardum seduxere, et effecere ut pessime de illo sentiret et scriberet, non solum Innocentio II, sed etiam Cælestino II, Lucio II, et Eugenio III sedentibus. In Epistola CCXXXV ad Cælestinum II data, quæ alias erat CCXXXIV, ait Willelmum « sibi vendicare electionem in præfata Ecclesia impie » cupere, et eum « de plurimis et pessimis » pulsari. Willelmum appellat *idolum Eboracense*, aitque eum, *cum non* posset *per ostium*, fodisse *argenteo, ut aiunt, sarculo*, et intrusum fuisse. Subdit : « Heu ! Notus est orbi triumphus diaboli. Ubique pertonat plausus incircumcisorum et planctus bonorum, pro eo quod videatur sapientiam vicisse malitia. Monstratur digito matris Ecclesiæ turpitudo : patris Innocentii (nempe Innocentii II papæ) verenda irridentur, denudata a servo nequam (nempe a Willelmo) quoniam mortuum putat ; sed vivit in vobis. Si is exitus imminebat, cur e longinquo Romam est pertracta causa spurcissima, umbra magis et angulo digna ? etc. » Non dissimilia scribit sanctus abbas adversus sanctum præsulem Willelmum in Epistolis CCXXXVIII, CCXXXIX, CCXL, CCXLII, CCXLVI, et in Epistola CCCLX, ubi Willelmum *pestem communem* vocat. Et tamen tunc Anglia sanctiorem præsulem non habebat, neque majori apud alios multos viros piissimos existimatione pollentem, ut infra visuri sumus. Magni itaque ac piissimi viri falsis relationibus quandoque decipiuntur, et trahuntur in sententias a veritate alienas. Sed sicut criminationes adversus *Willelmum* Eboracensem excogitatæ non obstitere, quominus Honorius III eum sanctorum catalogo adscriberet ;

ita sperandum sanctam Sedem *Roberto* de *Arbrissello* sanctorum honores, cultumque tandem decreturam. Infra videbimus B. Joachimum, Congregationis Florensis in Calabria fundatorem, prophetiæ dono clarum, durius habitum fuisse.

24. *Moritur B. Bernardus fundator Congregationis Tironiensis.* — B. Roberto superstes fuit *B. Bernardus* fundator Congregationis de Tironio, ut jam diximus hujus anni initio, et fidem facit chronographus Malleacensis, qui hoc tempore vixit, quique annum a Paschate exordiens, ad annum MCXVI narrata B. Roberti morte, ait : « Eodem anno obiit Bernardus, fundator cœnobii Tironis, quod est in Pertico, septimo kalendas Martii », qui tamen colitur in monasterio Tironensi die XIV mensis Aprilis, ad quem diem Henschenius recitat ejus Vitam a Gaufrido Grosso monacho Tironensi et B. Bernardi discipulo elucubratam. Tironensium monachorum religionem laudat Jacobus a Vitriaquo in cap. XX Histor. Occidentalis, et Tironense monasterium in diœcesi Carnotensi constructum subest Congregationi S. Mauri.

25. *Floret B. Vitalis fundator Congregationis Saviniacensis.* — Guillelmus Neubrigensis hujus sæculi exeuntis scriptor, Roberto et Bernardo addit *Vitalem* Saviniacensis cœnobii in confinio Normanniæ, Armoricæ et Cenomannorum anno MCXII conditorem ; qui tres viri cum Petro, Pictaviensi episcopo celeberrimo, anno MCXV juxta Chronographum Malleacensem vita functo, non modo litteris, sed omnibus quoque virtutibus eminuerunt, suique singuli monasterii, quasi de condicto fundatores extiterunt. Hæc Neubrigensis lib. 1, cap. 15 : « In transmarinis partibus, sicut a majoribus accepi (erat enim Anglus) tres memorabiles viri uno tempore fuere, scilicet Robertus cognominatus de Arbusculo, Bernardus et Vitalis. Hi non ignobiliter eruditi et spiritu ferventes, circuibant per castella et vicos, seminantesque secundum Esaiam super omnes aquas, de conversione multorum fructus uberes colligebant, pio inter se placito constituto, quod Robertus quidem feminarum communi labore ad meliora conversarum sollicitudinem gereret : Bernardus vero et Vitalis maribus propensius providerent. Robertus itaque famosissimum illud monasterium feminarum de Fonte-Ebraudi construxit, et regularibus disciplinis informavit. Bernardus vero apud Tironiam, et Vitalis apud Saviniacum monachis regulariter institutis, suos quisque ab aliis per quasdam præceptorum proprietates distinxit ». B. Vitali quartus in abbatiam successor fuit Serlo, qui se cum triginta abbatiis sibi subditis, præsente sancto Bernardo Cisterciensibus subjecit, ut sub Eugenii Tertii Pontificatu videbimus. Baluzius lib. 2 Miscell. pag. 310, refert Chronicon *Saviniacense*, quod his verbis inchoatur : « Anno Domini MCXII, beatus Vitalis eremita optimus seminiverbius (id est, verbi divini seminator) in confinio Normanniæ et minoris Britanniæ ædificavit monasterium istud, quod dicitur Saviniacum. Hic beatus vir modernas institutiones in aliquibus Cisterciensibus similes monachis suis imposuit, virtutibus et miraculis claruit, etc. Rexit abbatiam annis x, et anno Domini MCXXII gloriose migravit ad Dominum », et quidem *XVI kalend. Octob.* ut in eodem Chronico legitur. Denique Baluzius Tom. IV Miscell. pag. 556, refert elogium B. abbatis in quo dicitur : « Canonicus primo, post eremita bonus, cœnobium Savineii construxit », nempe in diœcesi Abrincatensi.

26. *Adelais dimissa a Balduino reg. Hieros.* — Ad num. 15. *Balduinus* Hierosolymorum rex, qui vivente adhuc uxore, *Adelaidem*, Rogerii hujus nominis Primi comitis Siciliæ viduam, superinduxerat, eam hoc anno dimisit, quæ « septem cum navibus in comitatu suo Siciliam transfretavit », inquit Fulcherius lib. 2 Hist. Hierosol.

27. *Moritur Nicolaus III, patriarcha Constant.* — Ad num. 16. *Nicolaus Grammaticus* patriarcha Constantinop. anno millesimo centesimo undecimo e vita migravit, cum, uti suo loco monstravimus, patriarchale solium anno MLXXXIV ante mensem Septembrem conscenderit, et Zonaras in Alexio imp. scribat : « Patriarcha Nicolaus, Ecclesia per annos viginti septem gubernata, senex admodum decessit : cujus funus imperator magnificis honoribus prosecutus alium in patriarchico solio collocavit, ex fratre nepotem ejus, qui tum Chalcedonensi præerat Ecclesiæ, in litteris tum profanis, tum sacris ab ineunte versatum ætate, quem ipse imperator in Ecclesia declaravit ». In lib. 4 Juris Græco-Romani, ubi refertur *Series episcoporum Byzantii*, Nicolai successor appellatur *Joannes Hieromnemon*, cognomento *Chalcedonii*. Extant in Bibliotheca regia Cod. 912, monachorum quorumdam extra civitatem Acummiorum Quæstiones, et ad eas responsa Synodi coactæ sub Nicolao patriarcha et Alexio imp. Ejusdem Operis aliud Exemplar Ms. asservatur in Bibliotheca Cæsarea, ut monet Lambecius tom. II Biblioth. Cæs. Porro iste Nicolaus tertius hujus nominis fuit. *Nicolaus* vero *Muzalo*, quem cum eo confundit Baronius, quartus hujus nominis appellandus, et de eo infra sermo erit. Huc retrahenda quæ anno sequenti Baronius de damnatione *Bogomilorum*, sedente Nicolao patriarcha facta, litteris mandavit.

28. *Obitus magistri Anselmi Laudunensis.* — Hoc anno e vivis excessit *magister Anselmus*, Laudunensis decanus, qui Lutetiæ et Lauduni per quadraginta et amplius annos Theologiam publice professus est. Dacherius enim, qui Guiberti abbatis B. Mariæ de Novigento Opera publicavit, catalogum decanorum Laudunensium ex Tabulariis eruit, et iisdem Operibus annexuit, hoc anno mortem ejus consignat. Habuit discipulos celeberrimos et magistros insignes, Willelmum de Campellis postea Catalaunensem episcopum, Petrum Abaelardum, Gaufridum Britonem, dein Rothomagensem archipræsulem, aliosque. Hugo Metellus canonicus regularis Ordinis S. Augustini in abbatia

Sancti-Leonis Tullensis, qui hoc ipso tempore floruit, scripsitque « Epistolas plures ad viros sui temporis scientia vel dignitate illustres », nondum publici juris factas, in Epistola IV ad Innocentium, de eo ait : « Mortuo Anselmo Laudunensi et Guillelmo Catalaunensi, ignis verbi Dei in terra defecit », indeque Joannes canonicus S. Victoris Parisiensis in Chronico Ms. de eo, inquit, dixisse fertur Eugenius III : « Deum spiritum ejus suscitasse, ne Scriptura periret ». Glossam interlinearem aliaque reliquit ingenii sui monumenta, quorum pleraque adhuc inedita, quæ Natalis Alexander Sæc. XI et XII, part. 1, cap. 6, art. III enumerat. Porro Anselmum hoc anno obiisse præter Pseudo-Robertum de Monte tradit auctor synchronus, cujus verba Marlotus in Metrop. Rhemensi lib. 2, cap. 33, refert, et *Anselmum* plurimum laudat. Dacherius in Notis ad Guibertum de Novigento pag. 642, elogium Anselmi, et annum ejus emortualem descripsit ex Chronico canonici Laudunensis coævi hactenus inedito, et Nangius in Chron. eumdem annum pariter signat.

GELASII II ANNUS 1. — CHRISTI 1118.

1. *Paschalis papæ in Urbem reversi obitus, cui Gelasius II successurus.* — Millesimus centesimus decimus octavus annus sequitur, Indictione undecima, quo Paschalis papa moritur. Quomodo autem id acciderit, hæc ex Bibliothecario accipe : « Præneste, octavas Nativitatis Domini, atque etiam Epiphaniam devotissime celebravit, et data licentia legatis Joannis imper. Constantinopolitani, quos ibidem receperat Præneste, quibus et in mandatis dedit, ut imperatorem adversum Sarracenos vehementer animaret : liberaturus beati Petri Basilicam incautis hostibus, Romam in porticum venit. Ob cujus inopinatum subitumque adventum tantus terror Ptolemæum et Farfensem abbatem invasit, ut antequam dominus papa daret pacem peterent, sed desperantes de gratia, dimissis laribus in Urbe, latitare pararent. Jamque bonus Pontifex ad perficiendum quod incœperat, machinas et tormenta, et quæque necessaria bello incredibili agilitate per biduum per suos parari fecerat, ut vicisse eum potius diceres, quam victurum. Sed dum quod voluit fecit, Dominus vitam ejus, quam ob gratiam distulit, ob debitum terminavit. Biduo post reditum, tanto arctius ob laborem itineris populique frequentiam infirmitas in eum convaluit, quanto remissius, et quietis assiduitate, et sedulitate obsequii ante defecerat, vir sanctus moriebatur et operabatur. Convocatis Patribus, ut in constantia fidei et sinceritate veritatis Deum sequerentur, injunxit : ut caverent dolos ab his, qui intus erant et extra in execratione Guibertinorum, ac enormitatis Teutonicæ : se invicem diligerent, et invicem idem dicerent, et ipsum verum quem diligerent in omnibus Deum tenerent.

2. « Post hæc unctus oleo sacro, facta confessione, peractis in eo omnibus, prout decuit, secundum sanctæ Ecclesiæ ritum, psallendo cum psallentibus, media nocte, ut qui de tenebris properabat ad lucem senex honestus, carnis debitum solvit, decimo quinto kalendas Februarii. Corpus ejus balsamo infectum, et ut habet ordo, sacris indutum vestibus, cum exequiis debitis, et honore digno, cum frequentia cleri et populi deportatur. Non cuilibet tanta gleba imposita est deportanda, sed ab ipsis Patribus honorifice est deportata in Basilicam Salvatoris, sede propria in patriarchio, dextero latere templi in mausoleo purissimi marmoris thalapsico opere sculpto, undecimo kalendas Februarii collocatus est, cum sedisset annos decem et octo, menses quinque, dies quatuor. Qui beatissimus complures fecit ordinationes per diversos menses, creavit presbyteros quinquaginta, diaconos triginta, episcopos vero centum, consecravit Ecclesias viginti, Romæ vero Ecclesiam Sancti-Hadriani in Tribus Foris secundo anno Pontificatus sui dedicavit, et Ecclesiam S. Mariæ positam in regione Arcolæ, in loco qui vocatur Monticelli, similiter consecravit. Verum et Ecclesiam sanctorum Quatuor-Coronatorum, quæ tempore Roberti Guiscardi destructa erat, a fundamentis refecit, et consecravit anno Pontific. sui decimo septimo, mense Januarii, die vicesima. Cessavit episcopatus ejus diebus tribus ». Hucusque Bibliothecarius. Porro de eodem in archivo sanctæ Lateranensis

Ecclesiæ mentio est, quod idem Paschalis papa Secundus ordinem canonicorum regularium in Ecclesia Lateranensi renovavit.

3. Inter alia monimenta Paschalis papæ extat Epistola data ad Pontium abbatem Cluniacensem, de non porrigenda communione intincta, sed seorsum in specie panis, et specie vini seorsum. Hæc ut accipias, consulendus est tibi Micrologus, cujus auctor, ut dictum est, claruit sub Gregorio Septimo : iste enim de vitanda intinctione scripsit capitulum, in cujus exordio [1] : « Non est autem, inquit, authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, et intinctum pro complemento communionis populo distribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, etc. » Cum autem nec sic quidem reprehensus pravus subintroductus usus in communione cessaret, Paschalis Apostolicam adhibens auctoritatem, de his cavendis, et revocando usu pristino scripsit ad Pontium abbatem Cluniacensem hanc Epistolam, quam reperimus in scripto Chronico Cluniacensi verbis istis :

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio suo Pontio Cluniacensi abbati, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Scribens ad Cæcilium beatus Cyprianus ait : Quando aliquid, Deo inspirante et mandante, præcipitur, necesse est Domino servus fidelis obtemperet, excusatus apud omnes, quod nihil sibi arroganter assumat, ne aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecit. Igitur in sumendo corpore et sanguine Domini juxta eumdem Cyprianum Dominica traditio servetur, nec ab eo, quod Christus magister et præcepit et gessit, humana et novella institutione discedatur. Novimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum. Quem morem sic semper in sancta Ecclesia conservandum docemus atque præcipimus, præter in parvulis, ac omnino infirmis, qui panem absorbere non possunt », quibus satis communicari in sanguine. Sed quod nec sic cessaretur ab usu introducto intinctionis : communionem sub una tantum specie panis, sancta frequentare postea cœpit Ecclesia. Sed transeamus ad Paschalis successorem.

Quæ autem sequuntur in Codice Vaticano Acta successoris, scriptis mandata sunt a Pandulpho subdiacono, qui præsens aderat cum ea fierent, atque in primis a primordiis ipsius Gelasii Junioris, qui Paschali successit, est exorsus orationem. Hunc quidem natione Campanum, patria Cajetanum, Joannem nomine nuncupatum, professione monachum Cassinensem, ordine diaconum S. R. E. cardinalem, munere cancellarium fuisse, omnes affirmant. Pandulphus, qui res ab eo gestas ab ortu describit, cum suo Oderisio abbate monasticis institutis imbutum narrat, ab Urbano papa ad munus cancellariæ adscitum, a Paschali autem papa diaconum cardinalem creatum Diaconiæ Sanctæ-Mariæ in Cosmedin appellatæ. In quo munere cum innocentissime sicut et vigilantissime se gessisset, dignus est habitus inter tot cardinales, qui Romanus Pontifex crearetur. Sane quidem magnopere laudatus habetur Gelasius etiam Germanorum Scriptorum elogiis. Nam Urspergensis hæc de eo : « Pro quo (Paschali) Joannes Cajetanus, vir prudens et venerandus, in Romana semper Ecclesia irreprehensibiliter eidem Apostolico collaborans eligitur, etc. » Quomodo contigerit ejus electio, et quanta pati eum oportuerit a schismatici imperatoris fautoribus, exacte Pandulphus describit, aitque :

4. *Gelasii papæ electio, captio et fuga, persequentibus schismaticis.* — « Interim autem, Paschali papa defuncto, venerabilis pater dominus Petrus Portuensis episcopus, qui primatum post papam per longa jam diutius tempora detinuerat, cumque eo omnes presbyteri ac diaconi cardinales de eligendo Pontifice, et in commune communiter, et singulariter singuli pertractare cœperunt pro domino cancellario in monasterio Cassinensi commanente. His sic gestis, modis omnibus, ipso inscio, nuntius derepente comparuit, qui cancellarium ipsum juxta quod acceperat in mandatis, ad cardinales Romam cum omni faceret celeritate redire. Quid moror? Tristis frater Joannes morte tanti patris sui protectoris, ac mœrens, prout obedientiæ filius, poscit mulam, ascendit, maturoque itinere Urbem intravit, fratres ac filios adunavit, commonuit. In crastinum vero, secundum quod condixerant, honorabilis pater prænominatus dominus Portuensis, Cencius Sabinensis, Vitalis Albanensis, Lambertus Ostiensis, episcopi, Domnizo sancti Martini, Bonifacius sancti Marci, Desiderius sanctæ Praxedis, Joannes de Cervia sancti Chrysogoni, Petrus Pisanus sanctæ Susannæ, Saxo de Anagnia sancti Stephani in Cætio monte, Amicus sanctæ Crucis, Sigizo sancti Sixti, Amicus sanctorum Nerei et Achillei, L. sanctæ Cæciliæ, Deusdedit sancti Laurentii in Damaso, Anastasius sancti Clementis, Rainerius SS. Marcellini et Petri, Benedictus sancti Petri ad Vincula, Conradus sanctæ Pudentianæ, N. sanctorum Joannis et Pauli, Thebaldus sanctæ Anastasiæ, Gerardus sanctæ Priscæ, Guido sanctæ Balbinæ, Gregorius sancti Laurentii in Lucina, et sex alii presbyteri cardinales : nam Hugo de Alatro presbyter cardinalis, qui arcem Circæam pro Paschali papa tenuerat, paulo post rediit : item Gregorius sancti Eustachii, qui et abbas sancti Andreæ, Oderisius sacristanus sanctæ Agathæ, qui postea abbas Cassinensis effectus est, Rosimanus sancti Georgii, Henricus sancti Theodori, qui et Mazariensis decanus, Aldo sanctorum Sergii et Bacchi, Petrus Leonis sanctorum Cosmæ et Damiani, Comes sanctæ Mariæ in Aquiro, Chrysogonus sancti Nicolai in carcere Tulliano, et Stephanus sanctæ Luciæ in Silice, Gregorius sancti Angeli aderant, et octo alii diaconi cardinales : itemque Nicolaus primicerius scholæ cantorum, et subdiaconi palatii, et alii minoris ordinis clerici

[1] Micr. c. 19.

multi Romani, de senatoribus ac consulibus aliqui, præter familiam nostram.

5. « Hi omnes vitantes scandalum, quod in hujusmodi solet electionibus pro peccatis nostris accidere, non secus ac postea rei probavit eventus, ad locum tutissimum, veluti qui curiæ cedit, in monasterio quodam, quod Palladium dicitur, infra domos Leonis et Cencii Frangipanis pariter convenerunt, ut juxta scita canonum de electione tractarent.

« In quo loco videlicet post disceptationem diutinam, ac voluntates diversas, nunc hæc, nunc illa petentes, tandem aliquando, communicato consilio, illo etiam mediante qui facit utraque unum, pari voto ac desiderio in hoc unum unanimiter concordarunt, ut dominum Joannem cancellarium in papam eligerent et haberent. Nec mora, raptus ab omnibus, laudatur ab omnibus, approbatur ab omnibus, necnon etiam ab episcopis quorum nulla est prorsus alia in electione præsulis Romani potestas nisi approbandi, vel contra, et ad communem omnium cardinalium primum, et aliorum petitionem, electo manus solummodo imponendi. Sicque invitus ac renitens dominus Joannes Cajetanus, qui hodie est Gelasius, in papam, Spiritus sancti gratia mediante, electus est, et ab omnibus communiter in summa Sede locatus, cunctis Dei magnalia collaudantibus ». Hactenus de legitima electione Gelasii Pandulphus. Sed quæ læta ista tristia admodum, et sancta ista sacrilega sint secuta, quæ sicut calamus scribere, ita aures horrescant audire : sic ab eodem auctore, qui aderat accipe :

6. « Hoc audiens inimicus pacis atque turbator, jam fatus Cencius Frangipanis (erat hic inhærens factioni Henrici schismatici imp.) more draconis immanissimi sibilans, et ab imis pectoribus trahens longa suspiria, accinctus retro gladio, sine mora cucurrit, valvas ac fores fregit, Ecclesiam furibundus introit, inde custode remoto, papam per gulam accepit, distraxit, pugnis, calcibus percussit, et tanquam brutum animal intra limen Ecclesiæ acriter calcaribus cruentavit, ut latro tantum dominum per capillos et brachia, Jesu bono interim in navi dormiente, detraxit, atque domum usque deduxit, ubi eum catenavit et clausit. Tunc de præfatis episcopis, cardinalibus ac clericis et multis de populo qui convenerant, alii ab apparitoribus Cencii modo simili vinciuntur, alii de caballis ac mulis, capite verso præcipitantur, expoliantur, et inauditis undique miseriis affliguntur, donec aliqui semivivi in domum tandem propriam remearunt : malo suo venit, qui fugere cito non potuit.

7. « Facta autem hac voce, convenit multitudo Romana, Petrus præfectus Urbis, Petrus Leonis cum suis, Stephanus Northmannus cum suis, Stephanus de Thebaldo cum suis, Stephanus de Berizone cum suis, Stephanus Quadralis cum suis, Buccaporcina cum suis, Bovisco cum suis, Berizasi cum suis. Regiones duodecim civitatis Romanæ, Transtiberini et Insulani arma corripiunt, cum ingenti strepitu capitolium scandunt, nuntios ad Frangipanes iterato remandant, papam captum repetunt et exoptant. Nihil moræ. Territus Frangipanis, præsertim dominus Leo, impietate subdola pius, papam illico reddidit, pedes ejus amplexans, clamat irremissius : Domine, miserere. Et sic pacatis inimicis urgentibus, ut iterum Ecclesiam duris cornibus ventilaret, evasit.

8. « Tunc sanctus papa levatur, niveum ascendit caballum, coronatur, et tota civitas coronatur cum eo; per sacram viam gradiens, Lateranum ascendit, bannis et insignibus aliis cum præcedentibus pariter, atque juxta Romanum ritum moremque sequentibus. Sedit itaque papa (ut videbatur) in pace. Frequentabant eum comites et barones, et qui pro responsis aliquibus veniebant, recipiebantur benigne, donec finito negotio, pro quo cuncti convenerant, accepta benedictione, redirent : tanquam a patre filii benignius per omnia tractabantur. Itaque curia tota in pace habebat omnia, quæ per Dei gratiam possidebat. Rediere omnes hinc et illinc extra Urbem morantes. Rediit et inter alios Hugo Magnus ac nimium honorabilis Apostolorum presbyter cardinalis a Circæa arce, quam ei ob rabiem Teutonicam præcavendam, ad omnia providus quondam Paschalis papa homini nobili et illustri noviter commendaverat, quamque papa novus (quod utinam non fecisset, nam paulo postmodum pœnituit) reddi Tarracinensibus, per nuntios apicesque mandavit. Omnibus igitur congregatis, undique conferebatur ab illis, quando certis temporibus papa, et promoveri pariter et consecrari deberet : equidem diaconus et non presbyter erat.

9. « Sed antiquus hostis, sicut fecerat olim in cælo, pacem tantam in longum nulla durare penitus ratione permisit. Nam dum hæc agerentur, quidam intempestæ noctis silentio ad jam fatum egregium dominum Hugonem cardinalem directus est, ab uno videlicet, cui exinde non parva copia inerat amicorum, qui Henricum, dictum imperatorem Romanum, armatum contra papam ad Sancti-Petri porticum diceret advenisse. Quod moraretur, non opus esse, papa per cardinalem præscivit. Et sicut jam pæne senio et infirmitate confectus, fugere tam repente non poterat, manibus abducitur famulorum, et sic caballo ejectus, ad dominum (domum) Bulgamini, in nocte ipsa confugiens latuit ». Henricum autem imperatorem consensisse primum electioni Gelasii, inde vero mutatum refragatum esse, atque eum persecutum, ut vides, Urspergensis affirmat. Pergit vero Pandulphus : « Fugimus et omnes cum eo. Mane autem facto, turbati omnes et stupefacti, quia neque tute manere in Urbe, neque per terram undique spinis septam fugere poteramus, fit nempe consilium, ut fugam caperemus per mare : quod et factum est. Siquidem in flumen Tiberis maturato intravimus, et per galeas

duas in Portum usque descendimus : ibique cælum, terra, mare, et pæne omnia quæ in eis sunt, adversum nos pariter conjurarunt. Nam cælum graves pluvias, grandines, tonitrua, coruscationes, et fulmina frequentabat : mare simul et Tiberis jam diris tempestatibus vicario rebellabant, ut vix in portu vivi remanere possemus, nedum mare intrare. Interea sæva superbia per ripam Alemannorum barbaries tela contra nos mixta toxico jaciebat; minitabantur etiam nos inter aquas natantes piceo igne cremare, nisi papam, et nos in eorum manibus dederemus. Et credo, capti essemus, si nox et ira fluminis illos non impedivisset. Quid ad hæc? Quid miserrimi facerent? Ceperunt, imo cepit dominus Hugo cardinalis et presbyter papam nostrum in collum, et ad castrum S. Pauli Ardeam sic de nocte portavit ». O immensa pietas, ubique et semper laudibus celebranda! nec coloribus tantum, sed signis æreis, imo aureis expressa, perpetuæ memoriæ consecranda ! Pergit auctor :

10. *Intrusio Burdini Bracharensis episcopi in Petri Sedem, unde Gelasii Epistolæ circulares.* — « Die vero altero, in aurora rediere Teutonici prædam de nobis facere gestientes. Juratum est eis tandem, quia papa fugisset; et sic, Deo gratias, recesserunt a nobis. Interim retentavimus, si mare adhuc valeremus intrare : papam nocte deduximus. Cum non sine periculo marinos fluctus attigimus, die tertio ripæ Taracinensi vivi vix applicavimus, et in quarto portum Cajetæ intravimus : ubi ab illis hominibus nimis honorifice suscepti fuimus, et benigne tractati ». Ita fuga lapso Pontifice, imperator mox intrudit in Sedem Petri Mauritium Burdinum. Quod cum Gelasius accepisset, has litteras in Gallias dedit [1] :

« Gelasius, servus servorum Dei, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, clericis, principibus, et cæteris per Galliam fidelibus, salutem.

« Quia vos Romanæ Ecclesiæ membra estis, quæ in ea nuper acta sunt, dilectioni vestræ significare curamus. Siquidem post electionem nostram dominus imperator furtive et inopinata velocitate Romam veniens, nos egredi compulit. Pacem postea et minis et terroribus postulavit, dicens quæ posset se facturum, nisi nos ei juramento pacis certitudinem faceremus; ad quæ nos ista respondimus : De controversia, quæ inter Ecclesiam et regnum est, vel conventioni vel justitiæ libenter acquiescimus, loco et tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremonæ in proxima beati Lucæ festivitate, fratrum nostrorum judicio, qui a Deo sunt judices constituti in Ecclesia, et sine quibus hæc causa tractari non potest. Et quoniam dominus imperator a nobis securitatem quærit, nos verbo et scripto eam promittimus, nisi ipse eam interim impediat; alias enim securitatem facere, nec honestas Ecclesiæ, nec consuetudo est. Ille statim die post electionem nostram quadragesimo quarto Mauritium Bracharensem episcopum, anno præterito a domino prædecessore nostro Paschali papa in Concilio Beneventi excommunicatum, in matris Ecclesiæ gremium ingessit. Qui etiam cum per nostras olim manus pallium accepisset, eidem domino nostro, et Catholicis successoribus (quorum primus ego sum) fidelitatem juravit.

« In hoc autem tanto facinore nullum de Romanis dominus imperator (Deo gratias) socium habuit : sed Guibertini soli, Romanus de Sancto-Marcello, Cencius, qui dicebatur de Sancto-Chrysogono, Teuto qui multo per Daciam (Latium) debacchatus est tempore, tam infamem gloriam celebrarunt. Vestræ igitur experientiæ, litterarum præsentium perceptione mandamus ut super his per Dei gratiam communi deliberatione tractantes, ad matris Ecclesiæ ultionem communibus, præstante Deo, auxiliis, sicut oportere cognoscitis, accingamini. Datum Cajetæ decimo septimo kalendas Aprilis ». Hactenus Gelasii ad Gallos data Epistola circularis. De qua illud animadvertendum, dum ait, nullo sensisse de Romanis adversarios, sed tantum Guibertinos se passum esse persecutores : per Romanos Catholicos intelligere, sicut per Guibertinos significare schismaticos. Reperimus et alias eodem argumento datas ab eodem Gelasio papa tunc litteras in Hispanias ad Toletanum archiepiscopum Bernardum, acceptas ex libro primo Registri Epistolarum ejusdem Gelasii, his verbis :

« Gelasius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Bernardo archiepiscopo Toletano et Hispaniarum primati, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Non latere credimus fraternitatem tuam qualiter frater quondam Mauritius Bracharensis episcopus se jamdiu habuerit, qualiter Ecclesiam suam dimiserit, et quomodo regi excommunicato adhæserit, et contra statuta canonica in cubile Romanæ Ecclesiæ se ingesserit. Nec eum miramur debitam tibi obedientiam, et antiquum primatus honorem Ecclesiæ tuæ penitus denegasse, qui Romanam Ecclesiam, quæ omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non solum denegare, sed destruere quodammodo conatur, etc. Monemus itaque, atque præcipimus, ut juxta mandatum prædecessoris nostri ad electionem in Bracharensi Ecclesia faciendam sollicitudine charitatis debitæ, operam et opem præbeas cum effectu. Ipsum vero Mauritium excommunicatum, perjurum, et matris Ecclesiæ constupratorem publicum cæteris Hispaniarum prælatis etc. Dat. Cajetæ, etc. » Hæc nuntianda misit Hispanis. Scripsit et ad Romanos item de his Epistolam : qua et commendat eorumdem constantiam adversus intrusum pseudopontificem, quæ sic se habet :

« Gelasius episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis clero et populo Romano, salutem et Apostolicam benedictionem.

[1] Willel. Malmesb. Reg. Angl. l. v.

« Dilectionis vestræ Domino gratias agimus quod unanimiter persistentes communicare tenebrarum operibus noluistis. Audivimus etiam quondam (quomodo) ille amicus noster dominus imperator familiarem nostrum Mauritium Bracharensem archiepiscopum, antea sibi super tractanda pace legatum in nostram Ecclesiam ingesserit. De quo sciatis, quod dicitur, olim secundum consuetudinem confirmatione, consecratione pallium accepisset a nobis, et nos ab ipso secundum statuta canonicum juramentum fidelitatis et obedientiæ recepimus etc. Rogamus ergo dilectionem vestram, atque præcipiendo mandamus, ut ab eo vos tanquam ab excommunicato, perjuro, invasore, et sanctæ matris Ecclesiæ ac fidei Catholicæ constupratore abstineatis, etc. Datum Cajetæ, etc. »

Sed redeamus ad Pandulphum, qui cœptam semel orationem de rebus tunc gestis ita persequitur :

11. *Gelasius Romam reversus iterum impetitur et multa passus rebus bene dispositis in Gallias navigat.* — « Discurrit fama per terras, et per viciniam illam : convenerunt archiepiscopi, Sennes Capuanus, Landulphus Beneventanus, Alphanus Salternitanus, Marinus Neapolitanus, Riso Barisanus, Hubaldus Tranensis, L. Sipontinus, Caillardus Brundusinus, L. S. Severinæ, et quamplures alii de Apulia et Calabria cum Willelmo Trojano, et diversarum regionum episcopis, Geraldus abbas Cassinensis, Seginulphus de Caneis cum abbatibus aliis. In quorum præsentia idem dominus papa consecratus est per manus Lamberti Ostiensis, Petri Portuensis, Vitalis Albanensis episcoporum, cooperantibus archiepiscopis et episcopis multis, assistentibus aliis viris religiosis, et cum eis Willelmo duce Apuliæ, Roberto principe Capuano, Richardo de Aquila, aliisque baronibus plurimis, qui tunc ei omnes fidelitatem fecerunt». Romualdus archiepiscopus Salernitanus in suo Chronico formulam recitat, qua Gelasius papa investivit de Apuliæ et Calabriæ ducatu Willelmum ducem, quæ sic se habet : « Quemadmodum Gregorius papa tradidit illam Roberto Guiscardo avo tuo ; et sicut Urbanus papa eam Rogerio patri tuo tradidit, et sicut Paschalis papa eidem Rogerio patri tuo prius et postea tibi tradidit, sic et ego trado tibi eamdem terram cum honore ducatus per illud idem donum atque consensum etc. » Hæc ibi. Pergit vero Pandulphus de eadem consecratione Gelasii : « Consistente clero et populo infinito, sancto dictante Spiritu, effectus est presbyter, et in papam Gelasium infra kal. Martii consecratus. Ibi Petrum Rufum diaconum cardinalem, Baronem subdiaconum, et me Pandulphum ostiarium, qui hæc scripsi, in lectorem et exorcistam promovit, et plures alios in minoribus gradibus ordinavit. Lætum nomine, Verulanum episcopum a domino Paschali papa factum et depositum, suæ dignitati ac loco restituit, Chrysogonum diaconum cancellarium fecit, ibique per totam Quadragesimam demorantes, festivitatem Paschæ Capuæ solemniter celebravimus.

12. « Nobis vero sic jam quomodolibet respirantibus, supervenere qui dicerent (quod Cajetæ etiam per susurrum primitus senseramus), Henricum illum barbarum, quemdam Mauritium nomine, Bracharensem archiepiscopum, quasi novum simulacrum in loco papæ statuisse, et illum sic intrusum papam suum, Gregorium nominasse. Ecce recidivo vulnere recidimus in typum antiquum. Addidit inde nuntius, quod castrum prope Turriculam a fratribus abbatiæ S. Andreæ retentum idem barbarus obsideret. Resumpsit papa vires, ac duci Willelmo, ac principi Capuano Roberto, aliisque baronibus dedit firmiter in mandatis, ut omnes contra barbarum arma compararent. Dixit, et factum est. Paratur papa ad reditum, redeunt barones cum eo ; inde ad S. Germanum, videlicet Cassinense cœnobium devenerunt, ubi Willelmum ducem per aliquot dies exspectavimus. Interim Lando dominus de Turricula, Odo, Costus, et Gilulphus fratres ejus cum eo, acriter pugnabant cum Henrico rege. Faciunt contra machinas, vineas, balistas, et arcus. Ibi primum rete[1] contra petrarias ad rupes (ripas) operiendas ab astuto illo tyranno in damnum plurimorum, et proficuum nullis ingenio exquisito inventum est ». Subdit de cane, tabellarii tunc munere fungente, ab obsessis accipiente litteras et reddente ; atque de obsidione soluta, et Henrici fuga ac reditu in Germaniam, sic pergens :

13. « Venit dux Willelmus ad papam interea. Tunc cœperunt reditum simul maturare. Quod Henricus persentiens, infecto negotio a castello remotus, via ipsa qua venerat, irato ipsi Domino, in Alemanniam rediit , idolo quod plasmaverat in Urbe relicto. Tunc papa doluit multum , quod reddi nimis inconsulte præceperat Circæam arcem, quam vellet habere. Igitur dux et principes cum baronibus rediere, papa in propria Sede in Campaniam veniente, sui cum non sine pretio recepetunt ; et ita pedetentim magis ut peregrini quam domini, Romam (sicut Deus novit) intravimus. Latuit Dominus papa melius, quam hospitatus sit in Ecclesia quadam, quæ Sancta-Maria in secundo Cereo dicitur, intra domos illustrissimorum virorum Stephani Northmanni, Pandulphi fratris ejus, et Petri Latronis Corsorum. Ibique de imminentibus periculis, præsertim de intrusione Burdini cum tota simul Ecclesia diligentius conferebat. Eum quidam de cardinalibus, Desiderius Sanctæ-Praxedis, cujus proxime erat festivitas (quod non utinam cogitasset) ad cantandum in ipsamet Ecclesia missam, simpliciter quodam vespere invitavit, sed nimium simplicius est a domino papa concessum. Die autem crastina (etsi displicuerit plurimis) quia Ecclesia esset in fortiis Frangipanum, freti tamen Stephani, Northmanni et Crescentii Cajetani ejus-

[1] Locus obscurus.

dem papæ nepotis antiquis strenuitatibus, itum est ad cantandum. Necdum adhuc celebratis officiis, ecce cum non parva manu militum ac peditum, et aliorum procacium, impii Frangipanes apparent : irruunt, lapides et spicula mittunt, nostros affligunt, multi paucos atterunt. Resistit miles Northmannus et Crescentius gloriosus cum eo, resistunt undique nostri, jacula mandata remandant, ensis atteritur ense, lancea retusa retundit : hinc pedites, illinc milites cadunt, undique strati, undique pugna gravis : papam cœpit iste tenere, iste tuetur eum : miles utrimque cadit, turbæ ruunt, pedites scandunt muros, capiuntur ex nostris aliqui, non tamen eximii. O quantus luctus omnium! quanta præcipue lamenta matronarum, quæ papam solum, tanquam scurram per campos, sacris pro parte vestibus revestitum, quantum equus poterat fugientem videbant? Hunc crucifer sequitur, cecidit, muliercula quem tunc invenit, abscondit, in sepe crucem recondit, et in sero reduxit. In quarta parte diei acriter est ab utrisque pugnatum. Cum Stephanus Northmannus credens papam jam in tuta fugisse, taliter Frangipanes alloquitur :

14. « Quid, inquiens, facitis? quo ruitis? papa quem quæritis jam recessit, jam fuga elapsus est. Numquid et nos perdere cupitis? Et quidem Romani sumus similes vobis, et si dici liceat, consanguinei vestri. Recedite ergo, recedite, ut et nos fessi pariter recedamus. Ad hanc itaque vocem nepos ejus Frangipanis gemebundus dolens papam eumdem liberatum, cum insano fratre Cencio aliisque recessit. Redierunt et nostri, non omnes. Interim papa utrobique quæsitus, demum intra campos Sancti-Pauli Ecclesiæ adjacentes fessus, tristis et ejulans, inventus est et reductus : die illa prandium cum cœna fit unum, et spem et metum animi cunctorum mutabant dolentes, et quantum ad diem per longa tempora memorabilem, consiliatum est, mox consilium diremit.

« Sane die altero quique hæc et illa dicentes : Papa post omnium sententias dixit : Viri fratres et filii, sicut nec longe malum, ita nec longo opus est, nec novo sermone : sequamur patres nostros, quoniam valde bonum est, antiquos sequi parentes. Sequamur nihilominus Evangelium [1]. Quandoquidem vivere in civitate ista non possumus, fugiamus in aliam, fugiamus Sodomam, fugiamus Ægyptum, fugiamus novam, juxta verbum propheticum, Babyloniam, civitatem sanguinum fugiamus. Veniet (credite mihi) veniet aliquando tempus, cum vel omnes pariter, vel quos Deus permiserit, stante Austro, redibimus, et tempora meliora redibunt. Ego coram Deo et Ecclesia dico : Si unquam possibile esset, mallem unum imperatorem quam tot. Unus saltem nequam perderet nequiores, donec de illo quoque evidentem justitiam imperatorum faceret omnium imperator. Ad hæc omnes una voce clamavere : Fiat, sic fiat, jungentes tertio fiat. Amen. » Ita quidem bene provocat Gelasius, ut audisti, ad antiquitatem. Siquidem unicum illud usitatum, tutum, certumque refugium fuit semper Romanis Pontificibus persecutione vexatis, regnum Francorum, ipsos Francorum reges adire, a quibus et digne consuevissent suscipi, dignius retineri, atque dignissime, cum facultas adesset, compressis hostibus, ad Romanam Ecclesiam revocari. Adeo ut si quis dicat, portum Romanæ Ecclesiæ fluctuantis naviculæ Petri Galliam esse, non mentietur. Hinc Sugerius abbas S. Dionysii in Ludovico hæc de nostro Gelasio : « Cum tyrannide imperatoris per Romanos a sancta Sede Romanæ Ecclesiæ arceretur, ad protectionem serenissimi regis Ludovici et Gallicanæ Ecclesiæ compassionem, sicut antiquitus consueverunt, confugit ». Hæc Sugerius ejus temporis scriptor.

15. Pergit vero Pandulphus de facta ab eodem Pontifice dispositione rerum antequam recederet, istis verbis : « Singula itaque singulis, juxta modum omnium ac mensuram, omni tarditate seposita, Ecclesiæ ministeria personis assignata sunt vel concessa. Venerabilis pater dominus Petrus episcopus Portuensis loco papæ vicarius constitutus, cardinales aliqui ei sunt in auxilium sociati. Viro reverendissimo et sagaci domino, et avunculo meo Hugoni cardinali Sanctorum-Apostolorum Beneventanæ urbis custodia (prout postea vidimus) non sine sancti Spiritus est oraculo commendata. Nam paulo post deficiente papa, nisi ipse restitisset, et mille modis sagaciter obviasset, Northmanni illam hodie, et non papa teneret. Nicolao Seni cantorum scholam concedit. Petro dicto Præfecto, per quem domino nostro sanctæ memoriæ papæ Paschali mala plurima provenerunt occasione ista, (cæterum aliter vix fuisset) præfectura Urbis nequam et indiguissimo homini est stabilita. Princeps, clypeus omnium pariter curialium Stephanus Northmannus, collaudantibus omnibus, protector et vexillifer in Dei Patris nomine nimis efficaciter ordinatur, et ad Urbis custodiam cum jam dictis aptatur ».

Pridie autem antequam ab Urbe recederet, ipsis nempe kalend. Septembris, idem Gelasius papa Ravennatem Ecclesiam, una cum suo archiepiscopo ab eis electo Gualterio, jam diu ante schismate ab unitate Catholica scissam Romanæ Ecclesiæ uniens, quæcumque in pœnam criminis ab ea abstulerat, reddidit, atque etiam pallium misit. Extant de his omnibus Apostolicæ litteræ apud nos, quas hic tibi describendas curavimus. Sic se habent :

« Gelasius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gualterio Ravennatium archiepiscopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Unitati divinæ Trinitatis gratiæ agendæ sunt; quæ per suæ charitatis Spiritum divisa conjungit, et multos in se animos unum facit. Ecclesia siquidem Ravennatium, per multa jam tempora ab Apostolicæ Sedis unitate discissa, multas eidem

[1] Matth. x.

Sedi Apostolicæ persecutiones intulit, et Ecclesiis multis perversi schismatis fomitem ministravit. Quapropter ad cujus nequitiam subjectarum ei Ecclesiarum quasdam sibi Apostolica Sedes assumpsit, ut vel sic eam ad humilitatis et unitatis tramitem revocaret. Sed cum tandem divinæ Majestati placitum fuit, eamdem Ravennatium Ecclesiam, misericordiæ suæ gratia, ad unitatem et obedientiam matris suæ Romanæ Ecclesiæ revocavit. Iniquitatem namque suam illius filii recognoscentes, delicta patrum corrigere probaverunt, ut qui præteritis temporibus per tyrannidem regiam præsules regibus placentes accipiebant, nunc demum secundum canonicas sanctiones episcopum Deo placentem eligerent, et schismate abdicato, in Catholicæ congregationis gremium repedarent. Te siquidem, reverendissime frater Gualtere, a disciplina fratrum regularium violenter assumptum pro religionis ac sapientiæ prærogativa in beati Apollinaris cathedra communi voto ac desiderio posuerunt, et in Apostolicæ Sedis obedientiam unanimiter redierunt. Unde nos divinæ Trinitatis unitati gratias agentes, personam tuam pro jure nostræ Ecclesiæ ad episcopale ministerium cooperante Domino consecrantes, tibi, et per te Ravennatium Ecclesiæ, dignitatem omnem, quam ante illius divisionis tempora per Romanam Ecclesiam possederat, restituimus, et per præsentem privilegii paginam, salvo in omnibus jure atque auctoritate Sedis Apostolicæ, concedimus tibi tuisque successoribus in ejusdem Sedis Apostolicæ fide atque obedientia permanentibus, episcopatus Æmiliæ provinciæ, id est, Placentiæ, Parmæ, Regii, Mutinæ, Bononiæ, Ferrariæ, Adriæ, Comacli, Imolæ, Faventiæ, Forilivii, Foripompilii, Bobii, Cæsennæ, Ficoclæ. Confirmamus etiam vobis ducatum Ravennæ, et monasteria S. Adalberti, et Sancti-Hilarii Galliata, seu cætera monasteria, et possessiones, per authentica privilegia ab antecessoribus nostris, et a Catholicis regibus tradita. Pomposiani quoque monasterii curam religioni tuæ, salvo Ecclesiæ nostræ jure, committimus, ut regulari disciplina per tuam industriam, largiente Domino, reformetur. Præterea fraternitati tuæ pallium, pontificalis videlicet officii plenitudinem, liberaliter concedimus, quo fraternitas tua secundum Ecclesiæ tuæ morem ex Apostolicæ Sedis concessione permissum, se noverit induendum, cujus inimicum (amictum) pallii volumus te per omnia genium vendicare. Hujus siquidem indumenta, honor, humilitas, atque justitia est. Tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, et in adversis, si quando eveniunt, cum justitia erectam, amicam bonis, perversis contrariam, nullius unquam faciem pro veritate loquentem premens, tum operibus juxta virtutem constantiæ insistens, tum insistere etiam supra virtutem cupiens, infirmis compatiens, bene valentibus congaudens, de alienis tanquam de propriis exultans gaudiis, in vitiis corrigendis pie sæviens, in fovendis virtutibus auditorum animum demulcens, in ira judicium sine ira tenens, in tranquillitate autem severitatis justæ censuram non deserens. Hæc est, frater charissime, pallii accepti dignitas, quam si sollicite servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habebis.

« Ego Gelasius Ecclesiæ Catholicæ episcopus. † Signum manus meæ Gelasii, Deus in loco sancto suo. Datum Romæ per manum Chrysogoni S. R. E. diaconi cardinalis, kalend. Septembris, Indictione duodecima, anno Dominicæ Incarnationis MCXIX, Pontificatus autem D. Gelasii Secundi papæ anno primo ». Ita Indictio una cum mense Septembris duodecima inchoatur, sicut et annus Redemptoris ab Incarnatione post millesimum nonusdecimus jam incœpit. Sed de ejus ab Urbe discessione, et in Gallias navigatione Pandulphum audiamus, qui sic pergit :

16. « Navibus interca pluribus, et aliis optime pro tempore præparatis, quia per terram non poterat, bonis ventis vigentibus papa mare intravit (die secunda mensis Septembris, ut habet Chronicon Beneventanum) atque post dies aliquot Pisas prospere applicuit. Exierunt cum eo dominus Joannes Cremensis, Guido Sanctæ-Balbinæ, et de diaconis cardinalibus dominus Petrus Leonis, Gregorius Sancti-Angeli, Rosimanus, atque Chrysogonus. Sed et de Romanis nobilibus Petrus Latro, et Joannes Bellus, fratres Petri præfecti, et quidam minores alii clerici sive laici, præter ipsorum domesticos et custodes. Hi omnes cum papa simul honorifice satis atque solemniter ab innumera cleri et populi multitudine Pisis recepti sunt et tractati. Ubi idem papa inter alia multa super verbo Psalmistæ [1] : Dixi, pronuntiabo adversus me injustitias meas, et tu remisisti impietatem cordis mei, sermonem talem habuit, qualem certe vix Origenes in carne habuisset. Ibi igitur aliquandiu commorans, pro sui officii libertate plenaria tractans, mare iterum intravit, et sic ducente Domino portum Villæ Sancti-Ægidii sanus cum suis omnibus et incolumis attigit. Ubi venerabili abbate Hugone, et ejusdem monasterii fratribus undecumque confluentibus, cum maxima laude est et honore susceptus; qualiter autem inibi, quam bene, quam largissime ab eis fuerit diutius pertractatus, satis manifestum est. Illuc omnes episcopi, abbates et monachi, nobiles et ignobiles cujuscumque ordinis pari modo conveniunt, quique suo modulo ei servire parati. Abbas Cluniacensis dominus Pontius adveniens cum munusculis aliis, triginta ei equitaturas præparavit, decem vero abbas Sancti-Gordii cum donariis aliis : cum quibus, et cum aliis equitavit dominus papa per terram illam ». Inter alios autem, qui ad S. Ægidium occurrerunt Pontifici, fuit Norbertus auctor Ordinis Præmonstratensis, qui a Pontifice munus prædicandi Evangelium impetravit. Cumque idem Pontifex voluisset

[1] Psal. XXXI.

eum apud se retinere, non acquievit. Ista pluribus Hugo in Vita ipsius [1]. Ibi cum esset apud S. Ægidium idem Gelasius papa, privilegium dedit Ecclesiæ Toletanæ, de quo ista tantum mutilata, sed ex Registro accepta Gelasii, habentur his verbis :

« Gelasius episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo fratri Bernardo Toletano primati, ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

« Charitatis est bonum proprium congaudere profectibus aliorum, etc. Idcirco prædecessorum nostrorum sanctæ memoriæ Urbani Secundi, et item Paschalis Secundi vestigiis inhærentes, tam tibi, quam tuis successoribus Toletanæ Ecclesiæ cathedram illustrantibus, totius Hispaniæ primatum, largiente Domino, confirmamus ; salva tamen Romanæ Ecclesiæ auctoritate, et metropolitanorum privilegiis singulorum, etc. » Post hæc subscriptio, et tempus datæ, his verbis :

« Ego Gelasius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscribo. † Signum manus meæ, Deus in loco sancto suo. Datum apud S. Ægidium, per manum Chrysogoni, S. R. E. diaconi cardinalis, VII idus Novembris, Indictione XII, anno Dominicæ Incarnationis MCXIX, Pontificatus autem Gelasii Secundi papæ anno primo ». Hucusque in Codice. Pergit vero Pandulphus de aliis per eum tunc rebus gestis his verbis : « In viciniis quoque illis, cooperantibus plurimis urbium episcopis, Ecclesiam S. Cæciliæ de Stagello, Ecclesiam Sancti-Silvestri de Tillano, Ecclesiam Sancti Stephani de Tornaco dedicavit, et terminos lapideos præterea infixit, quos absque maledictione perpetua nulli unquam ad damnum vel loci, vel alicujus rei transgredi quandoque licebit ». Hactenus de Gelasii navigatione, appulsu, atque progressu in interiores Gallias. Quæ autem auctor post hæc subjicit, ad annum sequentem spectant, quæ nos suo loco reddituri sumus.

17. *Galli liberales erga exulem Pontificem, qui consecrat episcopum Cæsaraugustanum, et dat litteras de indulgentiis.* — Porro Sugerius abbas Sancti-Dionysii qui unus fuit ex iis, quos Ludovicus rex misit in occursum ejusdem Pontificis, in Vita ejusdem regis quam scripsit, tradit, obtulisse eidem Pontifici extrema inopia laboranti primitias regni ; ab eo vero Apostolica benedictione donatos fuisse ; paratum vero Ludovicum ipsum adire Cluniacum, si ejus vita superstite licuisset. Porro auctor hujus temporis Folco in Chronico Beneventano testatur, ingenti studio Francos ad exulem Pontificem confluxisse, eorumque munificentia ingentem vim argenti et auri fuisse collectam ex spontaneis fidelium suas domos evacuantium oblationibus, ut exuli Pontifici subvenirent.

18. Eodem tempore ab eodem Gelasio papa consecratur Petrus episcopus Cæsaraugustanus primus post recuperatam eam civitatem per Ildefonsum regem, anno millesimo centesimo decimo quinto, ut ejusdem regis Diplomate reddidit exploratum Hieronymus Blanca, historicus accuratissimus. Bello siquidem devictis Sarracenis, ipsaque nobilissima civitate ac perillustri antiquis memoriis sanctorum Martyrum, e Sarracenorum manibus vendicata, idem rex maxime pius, valde sollicitus, ut Christianæ religionis cultus diu exul cum honore postliminio redderetur, ad Romanum Pontificem Gelasium mittit consecrandum eumdem electum Petrum. Quem suscipiens, benigno promptoque animo idem Pontifex episcopum consecravit, eumdemque ad suam dimittens Ecclesiam, has illi litteras dedit :

« Gelasius episcopus, servus servorum Dei, exercitui Christianorum civitatem Cæsaraugustanam obsidenti (obtinenti), et omnibus Catholicæ fidei cultoribus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Litteras devotionis vestræ inspeximus : competitioni, quam pro Cæsaraugustano electo ad Sedem Apostolicam duxistis, (direxistis) favorem libenter accommodavimus. Eumdem ergo electum, nostris tanquam beati Petri manibus, largiente Domino, consecratum remittentes ad vos, benedictionem vobis Apostolicæ visitationis impendimus, æquam omnipotentis Dei misericordiam implorantes, ut per sanctorum preces et merita, opus suum ad honorem suum et Ecclesiæ suæ dilatationem vos faciat operari. Et quoniam et vos ipsos et vestra extremis objicere periculis decrevistis : si quis vestrum accepta de peccatis suis pœnitentia, in expeditione hac mortuus fuerit, nos eum sanctorum meritis, et totius Catholicæ Ecclesiæ precibus a suorum vinculis peccatorum absolvimus. Cæterum, qui pro eodem Domini servitio vel laborant vel laboraverint, et qui præfatæ urbis Ecclesiæ a Sarracenis et Moabitis dirutæ, unde reficiatur, et clericis ibi Deo famulantibus, unde pascantur, aliquid donant vel donaverint, secundum laborum suorum et beneficiorum suorum Ecclesiæ impensorum quantitatem, ad episcoporum arbitrium in quorum parochiis degunt, pœnitentiarum suarum remissionem et indulgentiam consequantur. Data Alesti, quarto idus Decembris ». His acceptis idem Petrus ordinatus episcopus Cæsaraugustanus, suis additis litteris ejusmodi indulgentiarum Diploma per universum Christianum orbem promulgandum studuit, ista scribens :

19. « Universis mundi Ecclesiæ fidelibus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, presbyteris, omnibus Catholicæ fidei cultoribus, Petrus, licet indignus, Cæsaraugustanus episcopus, salutem et obedientiam.

« Divina favente clementia, vestrisque precibus, et fortium virorum audacia, Cæsaraugustanam urbem Christianis manibus subjugari, ac beatæ et gloriosæ Virginis Mariæ Ecclesiam, quæ diu (proh dolor !) subjacuit Sarracenorum ditioni, liberari, satis audivistis : quam beato et antiquo

[1] Hugo in Vita Norb. c. 9. 16. apud Sur. tom. III. die VI Jun.

nomine sanctitatis ac dignitatis pollere novistis. Adhuc tamen priori captivitatis mœrore confectam, omnibus pæne egere sapiatis; tum quia non habent, unde dirutæ Ecclesiæ præfatæ parietes et ornamenta restitui valeant; tum quia clerici ibidem divino famulatui die nocteque vacantes, unde vivant non obtinent. Vestram itaque deprecamur clementiam, quod si corporali præsentia illam visitare nequitis, saltem eleemosynarum vestrarum oblatione clementer visitetis, illud Psalmographi recolentes[1]: Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Illis vero, qui præfatæ Ecclesiæ necessariorum solatio destitutæ atque suæ paupertatis gemitibus condoluerint, et unum denarium, vel quot valeant, ad ejus restaurationem miserint, nos ejus divina clementia ac domini Gelasii papæ auctoritate freti (exemplar litterarum crucis, quas in nostra Ecclesia signatas habemus, in suprascripta pagina scriptum invenietis) atque domini Bernardi archipræsulis Toletani et sanctæ Romanæ Ecclesiæ legati, ac omnium episcoporum Hispaniæ... pœnitentiæ remittimus. Alii equidem juxta beneficiorum suorum quantitatem, et operum suorum meritum delictorum suorum consequantur remissionem. Qui hunc nostrum archidiaconum nomine Miorrandum, et socios suos præsentium litterarum latores benigne susceperint, vel eis consuluerint, a Domino vitam consequantur æternam. Valete ». Ita Petrus episcopus Cæsaraugustanus, qui (ut audisti) una cum his et litteras Apostolicas misit, hasque omnes subscriptione munitas, tum Bernardi archiepiscopi Toletani, tum aliorum Hispaniæ episcoporum in hunc modum:

« Ego Bernardus Toletanæ Ecclesiæ archipræsul, hanc absolutionem facio et confirmo.

« Ego Suboscitanus episcopus, hanc absolutionem facio et confirmo.

« Ego Sanctius Calaguritanus episcopus, hanc absolutionem facio et confirmo.

« Ego Guido Lascurrensis episcopus hanc, absolutionem facio et confirmo ».

Subscriptus quoque his reperitur Apostolicæ Sedis legatus, qui tunc morabatur in Hispania, hoc itidem modo:

« Ego Boso S. R. E. cardinalis hanc absolutionem facio ac confirmo ». Hactenus venerandæ antiquitatis monimenta, Hieronymi Blancæ industria in lucem prodita in commentariis rerum Aragonensium ex Cæsaraugustano Tabulario, quibus indulgentiarum promulgandarum pristinus mos referatur, pariterque antiquus cultus religiosissimæ Ecclesiæ beatissimæ Virginis DE PILARI nuncupatæ, quæ hactenus non solum Hispanorum populorum, sed externorum etiam visitatione frequentatur, universo Christiano orbi illustri fama notissima.

20. *Conon legatus Apostolicus in Germania.* — Cum autem pervenisset in Gallias Gelasius papa, ad continendos Catholicos Germanos in fidem Apostolicæ Sedis, legat ad eos Cononem episcopum Prænestinum bene notum, ut qui antea sub Paschali prædecessore ea summa cum dignitate fuerat legatione perfunctus. Qui instar fulguris coruscantis abiens et rediens, excommunicationis fulmen in imperatorem, in duobus quæ congregavit Conciliis, magna animi constantia explosit intrepidus. De his enim Urspergensis abbas in primis hæc habet: « His temporibus Cono Prænestinus episcopus cardinalis adhuc legatione Gelasii functus, Synodum Coloniæ cum Teutonicis habuit, ubi imperatoris omnimodis excommunicationem propalavit. Huic Concilio interfuit Norbertus, postea Præmonstratensis Ordinis institutor, tunc autem noster conversus in peregrino habitu. Ibique ab omnibus in multis accusabatur, de quibus se prudenter excusabat, unde et scriptum legitur de eo, quod de Ismael [1]: Quia manus horum omnium contra eum, et ipse contra hos omnes ». At de causa Norberti in Vita ipsius Hugo [2] abbas pluribus agit. Pergit auctor: « Alteram quoque Synodum in Friteslar idem Cono Prænestinus eadem pro causa indixit, qua et habita, eamdem quam prius excommunicationem confirmavit (adversus imperatorem scilicet). Imperator his auditis, insuper etiam, quod principum consensus generale, vel curiale colloquium non multo post apud Wirceburg instituere proposuisset, ubi ipse aut præsens ad audientiam exhiberi, aut absens regno deponi debuerit, efferatus animo, Italiæ suis copiis cum regina relictis, Germanicis se regionibus nimis insperatus exhibuit ». Quæ autem ista secuta sint, quoniam spectare noscuntur ad Gelasii successorem, suo loco dicentur.

21. *Templariorum institutio.* — Eodem anno institutus est Ordo militiæ Templariorum, de quibus ista Willelmus Tyrius [3]: « Eodem anno », nempe millesimo centesimo decimo octavo, quidam nobiles viri de equestri ordine Deo devoti, religiosi et timentes Deum, in manu domini patriarchæ Christi servitio se mancipantes, more canonicorum regularium, in castitate et obedientia, et sine proprio velle perpetuo vivere professi sunt. Inter quos primi et præcipui fuere viri venerabiles Hugo de Paganis, et Gaufredus de Sancto-Ademaro. Quibus quoniam neque Ecclesia erat, neque certum habebant domicilium, rex in palatio suo, quod secus templum Domini ad Australem habet portam, eis ad tempus concessit habitaculum; canonici templi Domini plateam, quam circa prædictum habebant palatium, ad opus officinarum certis quibusdam conditionibus concesserunt. Dominus autem rex cum suis proceribus, dominus quoque patriarcha cum prælatis Ecclesiarum de propriis dominicalibus certa eis pro victu et amictu bene-

[1] Psal. XL.

[1] Gen. XXVI. — [2] Apud Sur. die VI Jun. tom. III. — [3] Will. Tyr. de bell. sac. l. XII. c. 7.

ficia quædam ad tempus, quædam in perpetuum contulerunt. Prima autem eorum professio, quodque eis a domino patriarcha et reliquis episcopis in remissionem peccatorum injunctum est, ut vias et itinera maxime ad salutem peregrinorum contra latronum, et incursantium insidias pro viribus conservarent ». Hæc de institutione. Quomodo autem post novem annos in Galliis in Concilio Trecensi confirmatus est Ordo per Apostolicæ Sedis legatos, suo loco dicendum erit. In quo illud observandum, quod et Tyrius ait, per novem annos, cum totidem ipsi essent novem numero, nequaquam potuisse multiplicari. Ubi autem comprobatio accessit Apostolicæ Sedis, aucti sunt in immensum.

22. *Balduini regis obitus.* — Quod item pertinet ad res Orientales, moritur hoc anno, Quadragesimæ tempore, Balduinus [1] Hierosolymorum rex, dum in expeditione esset, sepeliturque Dominica Palmarum Hierosolymis sub Calvariæ loco. Substituitur ab eo vivente Balduinus de Burgo affinis ejus, miles egregius, pietate præstantior, coronatur die Paschatis. Sed cum interea [2] Eustachius comes Bolonensis, frater defuncti regis, ab aliis in regem assumeretur, ne bellum civile inter Christianos in Terra-Sancta apud infideles maximo damno Christianæ religionis constaretur, sponte magna animi constantia, religione non impari, magna omnium admiratione, majori laudatione cessit Balduino regnum, memorandum posteris præbens exemplum, non quæ sua sunt quærendi, sed quæ plurimorum causæ faverent. Ad hunc autem recens regem electum extat Epistola Petri abbatis Cluniacensis, officii plena [3].

Quo anno pariter defuncto Arnulpho Hierosolymorum patriarcha, dignitate sedis potiusquam moribus memorando, successit in locum ipsius Guarimundus, natione Francus, diœcesis Ambianensis, virtutibus pollens. Ad quem etiam extat ejusdem Petri Cluniacensis abbatis Epistola, cum scivit ipsum creatum esse patriarcham Hierosolymitanum.

23. *Alexius imperator Orientis moritur Catholicus censendus, hæresum propulsator, in aliis laudandus, in aliis vituperandus.* — Moritur hoc pariter anno, decimo octavo kalendas Septembris, Alexius imperator, ubi regnasset annos triginta septem, et trigesimum octavum per menses quatuor et dies aliquot inchoasset. Præcesserat illud loco prodigii habitum, quod vehementissimo ventorum turbine statua Constantini ænea, sita super celeberrimam columnam porphyreticam in Placoton collocatam, divulsa in terram, prostrata est atque contrita, cujus et immensa ruina plurimos necari contigit. Meminit ejus rei adeo admirandæ Zonaras tum in Constantino Magno, tum etiam in ipso Alexio Comneno. Plures adhuc

[1] Wil. Tyr. de Bel. sac. l. XI. c. ult. et l. XII. c. 1. 2. 3. — [2] Ibid. l. XII. c. 3. — [3] Petr. Clun. l. IV. Ep. XLVI. XLVII.

ejusdem imperatoris extant constitutiones ab eo sancitæ, etiam ad res Ecclesiasticas spectantes, quas recitat Theodorus Balsamon diversis in locis. Habet et has Codex Juris Orientalis duobus tomis intextas.

De eodem Alexio, quod fuerit Ecclesiæ Romanæ communione conjunctus, plura sunt quæ significant. Constat in primis eumdem Alexium imp. frequentasse oblationibus Ecclesiam Sancti-Benedicti cœnobii Cassinensis. Quod si non fuisset Catholicus, nec ipse misisset, nec missa ab eo accepta fuissent, id prohibentibus legibus Ecclesiasticis. De legationibus cum oblationibus missis ad Cassinense monasterium, meminit Petrus Diaconus his verbis [1] : « Alexius vero Constantinopolitanus imp. transmisit beato Benedicto per Joannem, curopolatam suum, vestem oxi.... deauratam. Suscepit cum legatum abbas noster honorifice, ipsumque imp. bonorum omnium, quæ hic gererentur, participem perpetuo esse constituit ». Et inferius : « Secundo idem imperator octo michelatorum libras, et pallium triacontas pro altari nostræ misit Ecclesiæ ». Et inferius idem auctor [2] : « Hoc item anno Alexius Constantinopolitanus imp. per apocrisarios imperii sui misit beato Benedicto purpureum pallium optimum, de quo idem abbas pluviale faciens aureis listis ornavit ». Et inferius insuper [3] : « Per hujus, inquit, cœnobii fratres octo libras solidorum, palliumque triaconthasimon beato Benedicto direxit ». Testatur insuper Petrus Cluniacensis in Epistola ad ejus successorem data [4], proxime recitanda, eumdem imperatorem etiam Ecclesias Transalpinas oblationibus locupletasse, et alia communionis Catholicæ signa edidisse, ut plane procul a schismate ipsum fuisse appareat. Sed et legatio, quam misit ad Paschalem papam, ejusdem communionis haud dubius habetur interpres, cujus idem Petrus Diaconus meminit [5].

24. Perdomuit Alexius Pexinacas Barbaros in imperium irruentes, sed tunc, cum suis desperantes viribus milites ad supernum a Deo implorandum auxilium, projectis armis, humi strati misericordiam flagitarent, cumque vasa sacra quæ conflaverat, eadem restituenda, sacra edita sanctione promisisset, ut suo loco pluribus dictum est. Fuit et illud in Alexio commendatum, quod scholam Grammaticorum constituit, in qua pauperes erudirentur, victu tam magistris quam discipulis constituto. Cæterum etsi fuerunt in eo pleraque laude digna, quæ recitat Zonaras, nonnullis quæ reprehenduntur vitiis non caruit, quæ Cosmus patriarcha cum emendare frustra tentasset, maluit se abdicando carere sede, quam ejus rapinas excrescentes in cives videre et pati. At pæne Latinos illud magis magisque in eo reprehenditur atque damnatur, quod invidens

[1] Petr. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 17. — [2] Ibid. c. 25. — [3] Ibid. c. 48. — [4] Petr. Clun. l. IV. Ep. XXXIX. — [5] Petr. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 48.

gloriæ Francorum, adversus Sarracenos et Turcas feliciter militantium, primum proditione illis obesse curavit, inde vero contra eos cum Christianæ fidei hostibus fœdus iniit, timens imperio per Francos sibi eripiendo, si eos secum dominos in Oriente coalescere pateretur.

25. At in quibus rursum laudem meruerit, Euthymius Zigabenus in exordio Panopliæ pluribus narrat, et inter alia de his quæ spectant ad pietatem, sic habet : « Celebrandum est studium atque consilium, quo Orthodoxæ fidei decreta colligenda curavit; nec quamvis tam multis mundi molestiis, innumerabilibusque negotiis, et gravissimis occupationibus assidue distringeretur, partem hanc sibi negligendam duxit, ut ex imperatoribus multi, quibus id satis fuit, quod plerisque vel illius, vel hujusce temporis hominibus satis est, nempe brevis fidei confessio, religionis continens elementa, quod sacrum Symbolum appellatur. At ipse cum experimento cognitum atque perspectum haberet, pestiferas rursum et impias opiniones multis Romani imperii partibus irrepsisse, et propter longum fortasse diuturnumque hostium dominatum inter bonum triticum mala luxuriantis hæreticorum doctrinæ, quæ nonnisi ad comburendum utilis est, zizania fuisse sparsa ac disseminata ; eaque ut vigerent et crescerent, turbidis sermonum rivulis ab ipsorum doctoribus irrigari : animo commotus, atque ob insignem eorum audaciam atque dementiam inflammatus, tanto malo sibi occurrendum, ac remedium adhibendum existimavit.

26. « Itaque cum a publicis negotiis, gravissimisque reipublicæ muneribus et curis superesset aliquid temporis : id omne in divinarum Scripturarum voluminibus accurate perlegendis consumebat ; deque eis cum viris eximiis, quorum egregia multitudine regia semper referta esse solet, colloquebatur, approbatos in primis sermones colens, quorum ingenti quodam amore animus ejus incensus ardebat. Ex quo factum est, ut talium sermonum consuetudine linguam exacuens, tanquam ferrum ignitum aqua frigida confirmatum atque gladius utrinque acutus ad detestabiles opiniones atque doctrinas excidendas, vel ut Scripturæ verbis utar[1] : Malleus conterens petras, asperam nimirum et duram, atque omni sensu carentem pertinaciam impiorum eraserit. Id quod ego testari possum, qui rem animadverti, et annotavi, cum ei disputanti fortuna bis mihi contigerit interesse ». Et inferius : « Qua sane in re non sibi pontificum munus arrogavit, sed exemplo suo pontifices excitavit, seque illorum socium et adjutorem adjunxit etc. » Ejus namque et jussione se Panopliam scripsisse idem Euthymius testatur adversus omnium hæreticorum errores.

27. Præcipuam vero laudem inde sibi idem imperator Alexius comparavit, quod quemdam hujus temporis nefandum hæresiarcham, Basilium, auctorem hæresis Bongolimorum, detexit, atque non sine labore detectum eumdem flammis comburendum tradidit. Extant nefandissimi hominis errores isti ex Euthymio deprompti, qui de his locupletissime agit.

Trinitatem negavit existere. Rejecit libros Moysi, septemque tantum divinæ Scripturæ libros recepit. Deum humana forma præditum dixit. Mundum creatum ab angelis, malis scilicet. Michaelem archangelum fuisse incarnatum. Iconoclastiam amplexus, sanctorum cultores imaginum reprobos et idololatras esse affirmavit. Crucem despexit, quod in ea Salvator occisus sit, quam dæmones ficte timere atque fugere viderentur. Baptismum Ecclesiæ esse baptismum Joannis, suum vero esse baptismum Christi. Incruentum sacrificium contemnendum. Eucharistiam esse Dominicam orationem. Omnes orationes præter Dominicam vaniloquia esse. Insuper delirans dixit suos omnes concipere Verbum Dei, et parere sicut beata Virgo peperit, nullamque aliam esse resurrectionem præter pœnitentiam et vitam Evangelicam. Hæc ex Euthymio et aliis. Quomodo autem imp. Alexius nefarium hominem ultimo supplicio affecit, ita describit Zonaras : « His temporibus secta nefaria Bongolimorum extitit, cujus præco doctorque primarius fuit quidam Basilius medicus, habitu monachus, sed ipso potius satana indutus. Qui cum annis quindecim erroris illius perniciosa dogmata didicisset, quinquaginta duos docuisset, totum fere orbem sua pestis implevit. Tandem etiam urbem imperatricem ingressus, in manifesto crimine est veritatis inimicus deprehensus. Nam imperator ejus impietate cognita, simulavit se fidem habere homini infelici, et magistrum appellavit, et salvatorem errantium animarum. His et pluribus aliis ægre quidem et tarde, sed tamen effecit tandem, ut homo pestifer evomeret virus suæ improbitatis. Sed fera cassibus irretita, doctrinam ejus vulgavit, et dogmata contempsit : communique suffragio in equestri theatro impostorem comburi jussit ». Hic ejus finis, homine sacrilego dignus. Quo supplicio afficiendos novatores cum Basilio sentientes, candidus lector jure consentiet. Alexio imperatore defuncto, filius ejus major natu Calo Joannes, sic vulgo dictus, habenas imperii moderandas suscepit.

28. *SS. Godefridi episcopi Ambianensis, et Lidgani abbatis Ordinis S. Benedicti in agro Setino obitus.* — Ad postremum citra finem anni hujus, nempe sexto idus Novembris, sanctus Godefredus episcopus Ambianensis, de quo sæpe superius dictum fuit, diem obiit, cujus, res præclare gestæ scriptæ extant a Nicolao monacho ejus æquali[1]. Ipsius vero Sepulchro hoc fuit inscriptum Epitaphium :

Gloria pontificum, cleri decus, ac monachorum

[1] Hier. XXIII.

[1] Apud Sur. tom. VI. die VI Novemb.

Forma, gregis dux, exemplar morum Godefredus
Hic jacet, astra petens octava luce Novembris.

Et non solum est ejus sepulchro incisum Epitaphium, sed veneranda ejus imago pariter collocata.

Moritur et eodem tempore S. Lidganus abbas Ordinis S. Benedicti, qui in monasterio S. Cæciliæ in agro Setino vitam duxit ad sanctitatem accommodatam, claruitque vivens et post mortem miraculis. Scripsit res ab eo gestas Dionysius monachus Cassinensis, sed eas mendis obsitas legisse nobis contigit.

Anno periodi Græco-Romanæ 6611. — Anno Æræ Hispan. 1156. — Anno Hegiræ 512, inchoato die 24 April., Fer. 4. — Jesu Christi 1118. — Gelasii II papæ 1. — Henrici V reg. 13. imp. 8. Joannis Comneni imp. 1.

1. *Moritur Paschalis II pap.* — Ad num. 1 et seq. Paschalis II, uti refert Pandulfus Pisanus in ejus Vita apud Baronium, qui eum Petrum Bibliothecarium perperam credit, cum morbo affectus esset, « venit in Præneste, et B. Agapiti Ecclesiam ibidem dedicavit. Nativitatis Domini vigilias Romæ » celebravit. Tandem « carnis debitum solvit XV kalendas Februarii », sed dies ille proculdubio corruptus, uti ex ipso Pandulpho eruitur, qui subdit, post Paschalis II obitum episcopatum cessasse *diebus tribus*, quemadmodum videre est apud Baronium num. 2, et apud Papebrocium in conatu Chronico-Hist. in Paschali II. Fieri enim non potest, ut Paschalis XV kalendas Februarii, seu die XVIII mensis Januarii e vivis excesserit, et die XX vel XXI ejusdem mensis *Gelasius II* ejus successor electus fuerit, cum hujus mors contigerit anno sequenti, die XIX mensis Januarii, postquam sedisset annum unum et dies quatuor vel quinque, ut ibidem videbimus; alioquin Sedes vacasset, non dies III, sed dies VII. Loco itaque *XV kalend. Februarii*, legendum *XII Februarii*, quo die Paschalem II victa functum esse recte scripsere Petrus Diaconus lib. 4, cap. 66, et chronographus Malleacensis. Hanc nostram emendationem certam reddit ipsemet Pandulphus, qui narrata ejus morte ait : « In sede propria, in patriarchio, in dextro latere templi, in mausoleo purissimi marmoris mirifico opere sculpto, XI kalendas Februarii collocatus » ; indicat enim Paschalem II die præcedenti, nempe XII kalend. Februarii, e vivis abiisse, sequentique die terræ mandatum esse. Hinc Falco, qui annum a die prima mensis Martii incipit, diem sepulturæ cum die mortis, ut sæpe fit, confundens, scribit : « Hoc anno MCXVII, Paschalis papa obiit XI kal. Februarii, et Gelasius papa eligitur ». Dies mortis Paschalis II etiam corrupte descriptus apud Simeonem Dunelmensem in Histor. de Gest. Reg. Angl. Hovedenum p. 474, et Bromptonum p. 1007, ubi traditur, Paschalem *XIV kal. Februarii* demortuum, sicuti et in Chron. Walteri Hemingford tom. II Collect. Oxoniensis.

2. *Duratio Sedis ejus et interpontificii.* — Cum itaque *Paschalis II* die XIV mensis Augusti anni MXCIX Pontifex Rom. ordinatus fuerit, Ecclesiam Romanam rexit annos XVIII, menses V, dies VII, si dies emortualis excludatur, ut habent auctor Magni Chronici Belgici ex Bernardo Guidonis, Joannes Ceccanus in Chronico Fossæ-Novæ apud Ughellum tom. I Italiæ Sacræ, Martinus Polonus in Chron., Wernerus in Fasciculo temporum, et duo ex nostris Catalogis; vel dies VIII, si dies emortualis includatur, ut in uno ex iisdem Catalogis dicitur. Verum quidem est, Baronium num. 2 referre locum Pandulphi hoc modo : « In mausoleo purissimi marmoris thalapsico opere sculpto, undecimo kalendas Februarii collocatus est; cum sedisset annos XVIII, menses V, dies IV »; sed locus ille tam a librario, quam ab interpolatore corruptus; loco enim *thalapsico*, legendum *mirifico* et rejicienda hæc verba, *cum sedisset*, etc. quæ in aliis Pandulphi exemplaribus non extant, et veritati contraria sunt. Ex quibus consequens est Papebrocium citatum perperam scripsisse *Paschalem II* e vivis excessisse XVIII die Januarii, sedisse annos XVIII, menses V, dies V, et Sedem post ejus mortem vacasse dies XII : recte vero Onuphrium in Chron. Eccles. qui Vitam Paschalis II a Pandulpho scriptam viderat, uti anno MC indicavimus, litteris mandasse, Paschalem II *duodecimo kalend. Februarii* animam Deo reddidisse, cessasse Sedem dies III, et Gelasium II ejus successorem electum fuisse octavo kalendas Februarii. Hunc enim electum esse die XXV mensis Januarii, non vero XXXI ejusdem mensis, ut arbitratur Papebrocius, ex dicendis in morte ejus apparebit. Non hinc disce-

dam, qui monuero, chronographum Sancti-Petri-Vivi apud Dacherium tom. II Spicilegii, qui die non memorato ait *Paschalem II* obiisse an. MCXVII, annum a Paschate inchoare, quod aperte liquet ex donatione quadam ab eo anno MCXVIII summarie recitata, in cujus calce dicitur : « Factum est hoc in fine istius anni de quo agitur, VII scilicet idus Martii »; eo enim anno, qui nobis est MCXIV, Pascha die XXIX Martii celebratum, et ab eo tantum chronographus ille annum MCXIV exorsus est.

3. *Ejus sepultura.* — Joannes Diaconus Junior Basilicæ Salvatoris Patriarchii Lateranensis canonicus, in libello suo de Ecclesia Lateranensi a Mabillonio tom. II Musei Italici vulgato, refert retro sub absida esse sepulturas Apostolicorum, inter quos istos numerat : « Ibi prope jacet Leo papa V, et Agapitus papa II, juxta sepulchrum ejus. Inde, per directum ad dexteram jacet Paschalis papa II, qui salubri providentia ac studio renovavit Ordinem canonicum in ista Ecclesia : juxta quem jacet Callistus papa II etc. Secus ipsum requiescit Honorius papa II, ac deinde penes istum Cœlestinus papa II ». Joannes autem Diaconus Junior libellum suum Alexandro papæ III dicavit; licet enim quotus hujus nominis Alexander ille fuerit, non memoret, evidenter tamen se de eo loqui pag. 570 insinuat, quando ait, in una absida esse « altare sanctarum virginum Rufinæ et Secundæ, sub quo recondita sunt pretiosa earumdem corpora, quæ inventa sunt ab Anastasio papa IV felicis memoriæ, antequam Apostolica dignitate sublimaretur, et post ipsarum inventionem fabricato altari ad honorem earumdem propriis manibus consecravit ipsum altare adstantibus nobis omnibus, et præsentibus canonicis Basilicæ Salvatoris, etc. » Fatetur tamen Joannes Diaconus in præfata Epistola dedicatoria libellum illum antiquum esse, seque tantum addidisse, quæ vel propriis oculis vidit, vel ab antecessoribus veridica relatione cognovit. Sed post Joannem Diaconum libellus ille rursus interpolatus, cum in eo pag. 570, paulo scilicet antequam de Anastasio IV verba faciat, referat Decretum consecrationis cujusdam altaris, *de mandato domini Bonifacii papæ VIII* factæ, imo et in eodem libello pag. 569, sermo sit de sepultura ipsius Alexandri III, et aliquot successorum ejus.

4. *Gelasius II eligitur Pontifex Rom.* — A num. 3 ad 17. Paschali II successit *Gelasius*, hujus nominis II, Campanus, patria Cajetanus, antea Joannes Cajetanus, S. R. E. archidiaconus, cujus Vitam scripsit Pandulphus Pisanus familiaris ejus, quam Papebrocius laudatus ex Ms. Antuerpiano integram exhibet, et Pandulphum perperam *Aletrinum* vocat. Eam Constantinus abbas jam an. MDCXXXVIII, Romæ cum prolixis Commentariis ediderat. Baronius complura ex eadem hic recitat; sed cum Falco hujus temporis scriptor de Gelasii II electione etiam sermonem habeat, nobis ejus verba ad Annalium Eccles. illustrationem referenda : « Factum est », inquit Falco, « cum præfatus Pontifex Gelasius ad Pontificale solium fere totius populi Romani unanimi voto et concordia eligeretur, archiepiscopis, episcopis et abbatibus, circa Romanam Sedem morantibus, missos Apuliæ quoque partibus delegavit, ut ad ejus consecrationis diem convenirent. Erat quippe, ut retulimus, cum electus fuit, diaconus et cancellarius, qui quidem nonnisi in canonico jejunii tempore constituto consecrari poterat (quia presbyteratus in quatuor temporibus conferebatur, et nullus tunc Romæ aut papa, aut episcopus aut presbyter unica ordinatione, ut alias factum fuerat, sacrabatur). Legatione itaque accepta, episcopus Trojanæ, archiepiscopus Sipontinæ civitatis, et alii complures ad ipsius consecrationis solemnitatem properaverunt; sed priusquam memoratus electus Gelasius consecrationis acciperet dignitatem, rex præfatus Henricus, instructis insidiis, noctis silentio Romam ingreditur, mensis Martii secundo die ingrediente. Apostolicus itaque regis ipsius sic latenter deprehendens, reminiscens qualiter rex ipse dominum papam Paschalem ejus prædecessorem et cardinales fraude et dolo cepisset, absque mora cardinalibus convocatis fluvium Tiberis ingressus est. Deinde prosperis ventis mare sulcantes pervenerunt Calenum » ; sed cum Calenum neque portum habeat, neque in mari positum sit, legendum *Cajetam,* quo juxta Pandulphi citati testimonium Gelasius appulit, et aliquo tempore moratus est.

5. *Adveniente Henrico imp. Roma fugit.* — « Rex autem Apostolici egressum cognoscens, ei apud Calenum (Cajetam) delegavit, quatenus Urbem reverteretur, quoniam ad ejus consecrationem libentissime interesse et corroborare desideraret. Pontifex autem Gelasius nequitiam ejus et perfidiæ telum longe lateque cognoscens : Miramur, inquit, super talis tantique viri legationibus, cum ad nos venturum se die Resurrectionis (Paschatis) nuper transmiserit. Nunc vero nocturno tempore, et ante condictum tempus comperimus eum adventasse. Ego vero, Deo annuente, consecrationis accipiens firmitatem, etc. Deinde electus ille Gelasius die constituto (die sc. quatuor temporum Martii, uti supra) a cardinalibus, qui cum eo exierant, canonice et ordinate consecratus est apud Calenum (lege Cajetam) mense Martio superius nominato (1) ».

(1) Cum Falco Beneventanus mendosus et mancus in rebus anni hujus sit, juvat illum supplere, et in nonnullis corrigere ex Epistola Gelasii ad Cononem Prænestinum, Apostolicum per Germaniam legatum, quæ est Epistola CCXCIII Codicis Udalrici: « Post electionem nostram diaconus imperatoris furtive et inopinata celeritate Romam veniens nos egredi compulit. Pacem postea minis et terroribus postulavit, dicens se facturum quæ posset, nisi nos ei sacramento pacis certitudinem faceremus. Nos ei, fratrum nostrorum consilio, pacem obtulimus. Ille statim die post electionem nostram quarta, Baracensem (Bracarensem) episcopum, qui Burdinus a Normannis dicitur, anno præterito (sicut nosti) a domino prædecessori nostro Paschali papa in Concilio Beneventi excommunicatum, in matris Ecclesiæ invasionem ingessit ». Et post pauca : « Sane nos cum fratribus nostris, et episcoporum Collegio in præterito Palmarum die Capuæ regem ipsum cum idolo suo excommunicavimus ». Datæ sunt litteræ illæ Capuæ, *idibus Aprilis*. Ex his litteris intelligimus quot abfuerint dies ab electione Gelasii ad Burdini as-

6. *Ordinatur Pontifex Rom.* — Baronius quidem, num. 11, ex Pandulpho citato ait : « In papam Gelasium infra kal. Martii consecratus », quod et exemplar, quo usus est Papebrocius, etiam habet, eamdemque lectionem alii passim sequuntur. Verum textus Pandulphi eo in loco corruptus, sicuti et in exemplari Constantini Cajetani, quod habet *infra Octavas idus Martii*, legendum enim *infra Octavas idus Martii* seu *Octavas idus*, ut loquitur Horatius serm. I. Satyr. VI, indeque intelligimus, postridie, seu die nona mensis Martii, *Gelasium* presbyterum ordinatum, dieque decima quæ Dominicalis fuit Pontificem consecratum. Inter episcopos qui Gelasii inauguratoni adfuere, Pandulphus Risonem Barensem archiepiscopum numerat, et tamen in Chronico Falconis ad annum MCXVII scriptum reperitur : « Hoc anno Riso Barensis archiepiscopus ab Argivo cive Barensi trucidatus est in via Canusina ». Verum Falconis Chronicon eo Christi anno partim mutilatum, partim depravatum, ut observat Peregrinius in Castigat. pag. 163.

7. *Burdinus fit antipapa.* — Pergit Falco : « Pontificis ipsius responsum audiens (nempe Henricus imp.) pestifero invento consilio, archiepiscopum quemdam Hispanum (nempe Burdinum archiep. Bracarensem) in Pontificem, et, ut ita dicam, invasorem Ecclesiæ constituit et consecravit ». Quod pluribus Romanis displicuit : « Romanorum igitur complures, quorum mens erga Ecclesiæ fidelitatem fixa manebat, visa ejusmodi hæresi et cognita, aiebant : Heu ! heu ! miseri, cum nos ex longo nostrorum patrum vetusto ritu, sine alicujus regis adventu et licentia, pastorem eligebamus, consecrabamus quem volebamus. Nunc autem sine regis permissu jam amplius alium neque eligere, neque consecrare ausi erimus ». Quare plures e nobilitate « Gelasio canonice ordinato apud Calenum (legendum Cajetam) legaverunt, dicentes : Vestræ notescat paternitati, pater et domine, nos et nostros amicos consecrationi illius excommunicati viri in Pontificem scelestum constituti, nullatenus consilii et auxilii manus dedisse ». Hoc in loco Falconis Chronicon valde mutilatum et corruptum ; jam enim narrat Gelasium II Paschatis tempore Cajetam venisse, inde Romam, et Roma Pisas.

8. *Henricum coronat imperat.* — *Burdinus*, seu *Gregorius VIII* antipapa, postridie kalendas Junias, ipso Pentecostes die *Henricum* imperatorem ut papa coronavit, quem jam anno præcedenti ut legatus Paschalis II coronaverat. Hoc enim docet Petrus Diaconus in Chron. Casinensi lib. 4, cap. 64 : « Imperator interea cum oppidanis (nempe Turriculæ) fœdus iniens, Romam rediit, ibique diebus Pentecostes ab eodem heresiarcha coronatus, Liguriam rediit ». Gelasius vero II, postquam Henricus Roma digressus est, in eam Urbem clam venit : « Magis peregrini quam domini », inquit Pandulphus, « Romam, sicut Deus novit, intravimus. Latuit dominus papa, melius quam hospitatus est in Ecclesiola quadam, quæ Sanctæ-Mariæ in Secundo-Cereo dicitur ». Narrat postea Pandulphus Gelasium II, cum nimis facile ad festum sanctæ Praxedis, quod Romæ die XXI mensis Julii celebratur, sese exposuisset, denuo invasum ab Henricianis, acriterque utrimque pugnatum esse ; Henricianos deinde ab Urbe recessisse, et Gelasium II illuc rediisse. Et quia Ravennates eorumque archiepiscopus *Gualterius* ejus partes perpetuo secuti sunt, antequam Roma discederet, eorum voluntatem prolixe laudavit, et restituit archiepiscopo eos episcopatus, quos Paschalis II Ravennati Ecclesiæ in Synodo ad Guastallum anno MLVI coacta ademerat. Gelasii Diploma refert Rubeus lib. 5 Hist. Raven. in cujus fine legitur : « Dat. Romæ per manum Chrysologi S. R. E. diaconi cardinalis, VII id. Augusti, Indict. XI, (ideoque hoc Christi anno) anno Dominicæ Incarnat. MCXIX, Pontificatus autem domni Gelasii Secundi papæ anno primo ». Refertur etiam illud Rescriptum tom. X Concil. pag. 818, sed ea subscriptio ibidem corrupta ; loco enim *VII id. Augusti*, *Indict.* XI, ibi habetur *kalendis Septembris*, *Indict.* XII. Rubeus enim, qui autographum viderat, hac de re nos dubitare non patitur, præterea annus ille Incarnationis Pisanus est, non vero communis.

9. *Gelasius II Ecclesiæ Ravenn. pristina jura restituit.*— In Concilio Guastallensi statutum fuerat, « ut Æmilia tota cum suis urbibus, id est, Placentia, Parma, Regio, Mutina, Bononia, nunquam ulterius Ravennatensi metropoli subjacerent. Hæc enim metropolis per annos jam pæne centum adversus Sedem Apostolicam erexerat se ; nec solum ejus prædia usurpavit, sed ipsam aliquando Romanam invasit Ecclesiam Guibertus ejusdem metropolis incubator », inquit Cencius Camerarius apud Baronium anno MCVI, num. 32. « Sed cum tandem », inquit Gelasius II in laudato Rescripto, « divinæ majestati placitum fuit, eamdem Ravennatensium Ecclesiam misericordiæ suæ gratia ad unitatem et obedientiam matris suæ Romanæ Ecclesiæ revocavit ». Quare Gelasius Gualtero Ravennatensi archiepiscopo, et per eum Ravennatium Ecclesiæ « dignitatem omnem quam ante illius di-

sumptionem. Licet enim in litteris Gelasii ad Galliarum archiepiscopos etc. a Baronio recitatis, et a Pagio hic num. 13 memoratis, schismaticum Pontificem die ab electione Gelasii 44 constitutum ferunt, illas tamen litteras in multis pravam exhibere lectionem constat ; ut, cum legunt nullum de Romanis schismaticæ electioni favisse, cum genuina lectio, quam etiam Epistola nostra profert, habeat : *Nullus de Romano clero.* Insuper Teuto schismaticæ electionis fautor multo tempore per *Daciam* debacchatus in litteris illis Baronianis asseritur ; in nostris melius habetur per *Italiam*. Quidni igitur et in dierum numerum mendum irrepsisse potuerit ? Cum præsertim electio illa statim ab egressu Pontificis facta in litteris illis asseratur. Denique in litteris non obscure designatur Concilium quoddam Capuæ hoc anno celebratum die Palmarum, VII Aprilis, in quo Henricus et Burdinus anathemati devoti fuerunt. Hujus quidem Concilii mentio habetur apud Urspergensem ad hunc annum, qui id resciisse ex litteris Encyclicis ejusdem Pontificis asserit. Mirari autem subit nullam hujus mentionem a Pandulpho qui Pontificem tunc comitabatur, fieri. Idem etiam tradit annalista Saxo ad hunc annum. MANSI.

visionis tempora per Romanam Ecclesiam possederat », restituit, et Gualtero pallium concessit. Baronius in Appendice ad hunc annum Epistolam Gelasii II *Gualtero* Ravennatium archiepiscopo datam recitat, sed depravato exemplari usus, scribit, eam datam *kalend. Septembr. Indict.* XII, additque Indictionem illam XII, sicuti et annum Incarnat. MCXIX cum mense Septembri in ea Epistola inchoari. Verum certum, illum Christi annum Pisanum esse, et Gelasium II Æram illam, non a die XXV mensis Martii, ut Pisani, sed a die Paschatis exorsum esse, uti mox monstrabo. Tum relicta Roma, Pontifex *Pisas* venit, ubi diu moratus est, et Ecclesiam metropolitanam dedicavit.

10. *Pisanam Ecclesiam metropolim facit.* — « Hoc anno », inquit Falco, « prædictus papa Gelasius Gallias ivit secundo, die mensis Septemb. intrante, et Pisas applicuit, (hoc in loco est hiatus). Cumque, sicut relatum est, Pontifex Gelasius apud civitatem Pisanam ivisset, et archiepiscopum civitatis consecrasset ». Hoc in Chronico Falconis hodie non legitur, et hæc verba, *archiepiscopum civitatis consecrasset,* mutilata et corrupta. *Petrus* enim *II*, archiepiscopus Pisanus, qui hoc tempore vivebat, jam ab anno MCIII, ut legitur apud Ughellum tom. III, col. 427, consecratus fuerat, *Daiberto* ejus decessore patriarcha Hierosolymitano constituto, qui juxta Fulcherium in Hist. Hierosolymorum lib. 2, anno MCIV, Romam venit, ut de Hierosolymorum rege apud Paschalem II quereretur, et rediens Hierosolymam, obiit die XVI mensis Maii, anno Pisano MCVI, aut anno communi MCV, secundum antiquum Chronicon Pisanum, apud Ughellum tom. III, col. 426, ideoque Petrus a Gelasio sacratus non fuit. Legendum itaque, *archiepiscopatum et Ecclesiam civitatis consecrasset.* Daibertus totius insulæ Corsicæ ab Urbano II archiepiscopus constitutus fuerat, juxta Rescriptum ab Ughello col. 429 relatum, emissumque « Anagniæ X kal. Maii, Indict. XV, anno Dom. Incarnat. MXCII, Pontificatus vero D. Urbani papæ II anno V ». Daibertus tamen, nec Petrus ejus successor eo jure usi ante hunc annum, quo Gelasius Pisas adventavit. Tunc enim juxta antiquum Ecclesiæ Pisanæ Codicem Ms. col. 434, apud Ughellum citatum, « Gelasius novam Pisanorum Ecclesiam in honore gloriosissimæ semperque triumphatricis Virginis Mariæ consecravit..... Romanus igitur Pontifex inter missarum solemnia ipsius dedicationis die ipsam sanctam Pisanam Ecclesiam tam privilegio, quam ore proprio, coram innumerabilibus turbis Tusciæ in metropolitanam confirmavit sublimitatem etc. »

11. *Corsica metropoli Pisanæ subjicitur.* — Auctor anonymus de Gestis Pisanorum apud Ughellum col. 413, ait : « Post decessum (seu abitionem ac discessum) venerabilis papæ Gelasii Petrus Pisanorum archiepiscopus cum Petro cardinali Ecclesiæ Romanæ legato, et cum Ecclesiæ Pisanæ canonicis, atque cum Ildebrando judice, et Pisanorum tunc consule, aliisque Pisanis civibus in Corsicam ivit, ibique honorifice receptus in conspectu cleri et populi Marsicani Maranensem electum et ipsius Ecclesiam consecravit, aliorum Corsicæ Pontificum obedientiam et fidelitatem recepit anno Incarnat. Dom. MCXIX, (more Pisano, et nobis anno MCXVIII.) Post eorum igitur honorabilem reditum velox fama Tusciam et Longobardiam continuo replevit, resonans Ecclesiam Pisanam metrepolitanam dignitatem assecutam in Corsicam ivisse ». Quod Genuensium animos valde exasperavit, inquit idem anonymus. Alius antiquus scriptor Pisanus apud Ughellum col. 434, de dedicatione Ecclesiæ Pisanæ et metropolico jure eidem a Gelasio II concesso idem refert : « Pisas venit, et consecravit majorem Ecclesiam Pisanorum, et concessit archiepiscopatum civitati Pisanæ, et dedit, quia usque tunc tantum episcopus erat », quia sc. Urbani II Rescriptum executioni mandatum non fuerat. Ea dedicatio secundum veterem Codicem Ms. jam laudatum peracta anno Pisano MCXIX, communi vero MCXVIII, *Indict.* XII *kalend. Octob.* qui dies hoc anno in feriam tertiam cadebat.

12. *Gelasius II Genuam venit.* — Pisis Gelasius II *Genuam* profectus est, ubi Sancti-Laurentii Ecclesiam dedicavit juxta antiquam tabulam in ejusdem Cathedralis sacrario servatam, ut notat Cajetanus abbas in Commentario ad Pandulphum pag. 144, ubi hanc inscriptionem refert : « Sexto idus Octobris, anno Dominicæ Incarnat. MCXVIII, Indict. XII, dedicatio Ecclesiæ beatissimi Laurentii, atque sanctissimi Syri Januensis episcopi : quæ consecrata fuit a domino Gelasio primo anno episcopatus sui, cum pluribus episcopis, cum Ottone videlicet Januensi, etc. » Refert ibidem Cajetanus Gelasii Rescriptum in quo legitur : « Anno Dom. Incarnat. MCXIX, Indict. XII, (ubi annus Incarnat. MCXIX Pisanus est) sexto idus Octobris, D. Gelasius papa II altare hoc et oratorium consecravit, Pontificatus sui anno primo ». Quare cum hæc dedicatio feria quinta, Pisana vero feria tertia facta fuerit, diei Dominicæ ratio non habita. Inde Gelasius II *post omnium sententias* imperatoris persecutionem fugiens in Galliam venit, uti narrat Pandulphus laudatus. Sed antequam de profectione Gallica Gelasii II loquamur, monendus lector annum Incarnationis Pisanum a Curia Romana aliquando usurpatum, a Paschate, quod kalendas Januarii novem mensibus præcedit a Gelasio II inchoatum, Indictionem vero kalendis Septembris, qui eumdem mensem Januarium, a quo annum Dionysianum incipimus, antevertit, licet Pisis non a Paschate, sed a die XXV Martii inciperetur. Vide hujus probationem post duos numeros sequentes.

13. *Intrusionem Burdini Galliæ episcopis significat.* — *Gelasio II* die XXV mensis Januarii Romæ in Pontificem electo, *Henricus imp.* qui jam a multis annis Ecclesiam Romanam vexabat, *Burdinum* Bragarum archiepiscopum in Ecclesiam intrusit, hicque « suis a fautoribus Gregorius VIII vocitatus est », inquit Ordericus lib. 12. Gelasius,

qui *Cajetæ* tunc versabatur, ut primum eam electionem et ordinationem audivit, litteras dedit ad Galliarum archiepiscopos, cæterosque per Galliam fideles constitutos, a Baronio num. 10 recitatas ex Malmesburiensi lib. 5 de reg. Angl. in quibus ait, Henricum, *die* post electionem suam *quadragesimo quarto*, Bracarensem episcopum in matris Ecclesiæ invasionem injecisse, subditque : « In hoc tanto facinore nullum de Romano clero, Deo gratias, imperator socium habuit, sed Guibertini soli ». Ita habet editio quæ extat apud Eadmerum, lib. 5 Novorum, et Simeonem Dunelmensem in Hist. de Gest. reg. Angl. ut recte observat Baluzius lib. 3, Miscell. in Vita Mauritii Burdini archiep. Bracarensis; lectio enim Malmesburiensis et Hovedeni, quam sequitur Baronius, et quæ habet, « nullum de Romanis dominus imperator, Deo gratias, socium habuit « manifeste mendosa, cum cert um sit multos nobiles Romanos, et in his Frangipanem in partes Henrici transgressos esse, et a Gelasio II secessisse. Vidit difficultatem Baronius, aitque *Gelasium* per *Romanos* Catholicos, et per *Guibertinos* intelligere schismaticos. Sed cum tam Gelasiani, quam Gregoriani, ejusdem Urbis Romanæ cives fuerint, licet partibus ac studiis diversi, eam interpretationem Baluzius jure merito rejecit. Cum ergo *Gelasius II* die xxv mensis Januarii Pontifex dictus fuerit, perniciosum hoc schisma die nona aut decima mensis Martii incœptum, corruptaque hæc earumdem litterarum Gelasii II ad Gallos suscriptio : « Datum Cajetæ, XVII kalendas Februarii » ; eo enim die nondum Paschalis II e vivis abierat, et schisma, cujus in iis mentio, nonnisi mense Martio inchoatum. Legendum itaque, *datum XVII kalend. Aprilis*, seu die xvi mensis Martii. Librarii mensem unum in alium, et kalendas in idus, dum minus attendunt, quandoque mutant, ut variis exemplis liquet, et observare operæpretium est.

14. *In Galliam venit.* — Sed redeo ad profectionem Gelasii II in Galliam. Pandulphus in ejus Vita prodit, eum *portum Sancti-Ægidii* attigisse, et in viciniis varias Ecclesias dedicasse, ut videre est apud Baronium num. 16. Sed fanum Sancti-Ægidii in Occitana provincia positum una leuca a Rhodano fluvio distat, ideoque Gelasius ad Rhodanum appulit. « VII idus Novemb. apud Sanctum-Ægidium » erat, ut liquet ex Rescripto ibidem ab eo dato, et a Baronio in Appendice ad hunc annum recitato, *in Addendis sc. et Corrigendis.* Inde *Magalonam*, civitatem nunc extinctam, cui Mons-Pessulanus successit, venit, ubi Sugerius a Ludovico VI Francorum rege missus eum convenit, ut ipsemet Sugerius narrat in Vita ejusdem regis, qui addit, Pontificem, cum *rex ei occurrere maturaret*, mortuum esse, videlicet sub finem mensis Januarii sequentis Christi anni, ut ibi narrabimus. Falco vero de accessu Gelasii II in Franciam loquens, ait : « Continuo archiepiscopi omnes et episcopi, proceresque alii gaudio cum ineffabili et honore immenso eum susceperunt. Taliter igitur Gelasius accessus cum prædicto Anglorum rege confabulatus est ». Peregrinius in Castigat. pag. 165, notat in Codice Falconis ibi lacunam esse, ac Henricum Angliæ regem, cum Gelasio per legatos colloquium habuisse. Ordericus lib. 12, pag. 846, refert, *Indictione XI*, *nonis Octobris* Concilium congregatum esse Rothomagi, cui interfuerunt varii episcopi et abbates ibidem designati, subditque : « Ibi tunc Conradus Romanus clericus, Gelasii papæ legatus, eloquentissimo sermone, utpote laicali (legendum Latiali) fonte a pueritia inebriatus, querimoniam fecit de Karolo imperatore (Henricus enim Karolus Henricus nuncupabatur), Paschalis papæ bonorum et ædificiorum pravo destructore, et Catholicorum diro persecutore. Addidit etiam planctum de Burdino pseudopapa, Apostolicæ Sedis invasore, et de multimoda in Tusciæ partibus Ecclesiæ tribulatione. Retulit etiam Gelasii papæ, qui jam cis Alpes venerat, insurgentibus procellis, exilium, et a Normannica Ecclesia subsidium petiit orationum, magisque pecuniarum ». Denique Pandulphus scribit, papam per *Podium* in Franciam properasse, et Cluniacense monasterium adiisse, ubi anno sequenti mortuus est. Sed cum ex jam dictis constet, *Gelasium II* mensis Octobris initio Pisis et Genuæ fuisse, Concilium Rothomagense, in quo adventus ejus in Franciam nuntiatus, *nonis Octobris* celebrari non potuit, ideoque legendum *nonis Novembris*, hincque apparet, verum esse quod mox dixi, librarios nempe unum mensem in alium quandoque mutasse, et Ordericum Indictionem a Januario incipere (1).

15. *Variis in urbibus Galliæ fuit.* — Gelasius II litteris ad Pontium abbatem Cluniacensem datis « Capuæ, II idus Aprilis, per manum Grysogoni S. R. E. cardinalis anno Dom. Incarn. MCXVIII, Indict. XI, hoc scilicet anno ante Pascha, quo Romani Pisanum annum Incarnat. MCXIX auspicaturi erant, ei et successoribus ejus confirmavit quidquid sanctus Hugo abbas Cluniacensis, quiete ac sine lite possidebat. Tum aliud ei in monasterii Cluniacensis favorem Privilegium largitus est, in cujus fine legitur : « Datum Avenioni per manum Chrysogoni S. R. E. diaconi cardinalis, XVIII kal. Januar. Indict. XII, Dom. Incarnat. anno MCXIX, (computo Pisanorum) Pontificatus autem domini Gelasii II papæ anno I ». Huc etiam revocandum

(1) Optandum foret Pagium tenaciorem esse regularum quas statuit; has enim si attendisset, utique Concilium Rothomagense e sede sua, nonis nempe Octobris, in nonas alterius mensis Novembris non transtulisset. Namque nonæ Octobris tunc in feriam II, qua hebdomadæ die iniri solebant Concilia, incidebant, cum nonæ Novembris in feriam tertiam caderent. Quibus admissis, oportet utique errasse legatum Pontificium cum asseruit pro Concilio Pontificem jam transisse Alpes. Forte enim Pontifex perbrevem se tracturum moram Genuæ in litteris ad legatum suis significavit; sed eo diutius quam pro voto ibi subsistente, forte ob consecrandas Ecclesias, id cum nesciret legatus, reputabat Pontificem jam Alpes transisse, cum revera Genuæ adhuc moraretur. MANSI.

quod Hugo monachus Cluniacensis scribit ad Pontium abbatem Cluniacensem, et habetur in Biblioth. Cluniac. pag. 463. « Hic (nempe Gelasius papa) Henrico IV Romanorum imperatore contra Ecclesiam sæviente, declinans ad mare descendit, navigio Gallias expetivit, tibique primum, cursore a Pisis emisso, suum prænuntiari fecit adventum..... Huic apud Sanctum-Ægidium occurristi ; huic et multo comitatui suo equitaturos, et alia quam maxima elegantissime ministrasti. Hunc pro maris molestia infirmatum in tuæ solo nativitatis, quod pater tuus Petrus potens et nobilis comes Merguliensis juri Apostolorum Petri et Pauli contradidit; et inde accepit, tu papam officiosissime confovisti. Qui denuo convalescens, et Cluniacum suum pervenire desiderans, Lugdunum Galliæ pertransit, Matisconam descendit, ubi gravissima ægritudine confectus, se Cluniacum perferri instantissime præcepit». Erat Mergurium oppidum maritimum Occitaniæ, prope Magalonam et Montem-Pessulanum situm, quod hodie Gallice *Mauguio* appellatur, pertinetque ad episcopum Montis-Pessulani.

16. *Cæsaraugusta ab Alphonso Aragoniæ rege obsidetur.* — Ad num. 18 et seq. *Alphonsus* rex Aragoniæ arma consiliaque omnia ad Mauros debellandos convertit, et *Cæsaraugustam* urbem Hispaniæ Tarraconensis, ad Iberum fluvium positam, ex quo identidem in vicinos Christianorum agros excursiones faciebant, obsidione cinxit, quæ adhuc durabat die decima mensis Decembris, ut demonstrat Epistola Gelasii II ad exercitum Christianorum civitatem Cæsaraugustanum obsidentem, *data Alesti*, (non longe a fano Sancti-Ægidii) *quarto idus Decembris*, et a Baronio relata. Ea Pontifex omnibus ad eum aliquid conferentibus indulgentiam largitur, significatque se *Petrum*, quem consecravit episcopum Cæsaraugustanum, ad eos remittere. Quare cum *Gelasius* mense Januario currentis anni Pontifex Romanus creatus fuerit, eodemque mense anno sequenti obierit, valde mirum Blancam, qui eam Epistolam legerat, in Comment. Rerum Aragonensium, *Cæsaraugustæ* expugnationem cum anno MCXV copulasse, biennio nempe antequam *Gelasius* ad summum Pontificatum evectus esset. Baronius ait, Blancam opinionem suam documentis publicis probasse, eique adhæret; verum Blancæ Baronioque adversantur Surita lib. 1 Annal. cap. 44, Garibayus l. 3 Compendii Historialis lib. 23, cap. 7, et Sandovalius in Alphonso VII, qui non minus quam Blanca monumenta Ecclesiæ Cæsaraugustanæ perlegerant, quique testantur celeberrimam illam Hispanorum de Saracenis victoriam die decima octava mensis Decembris, cum feria quarta tunc concurrente, qua festum Exspectationis beatissimæ Virginis in variis Ecclesiis Hispaniæ celebratur, reportatam fuisse.

17. *Expugnatur.* — His suffragatur chronographus Malleacensis hujus temporis auctor, qui ad præsentem Christi annum ait: « Tertio idus Junii subactum est castrum juxta Cæsaraugustam. Octavo idus Decembris fuit bellum in Hispania inter Ildefonsum et reges plures et Aucoetas, et contra innumerabiles Moabitas. Rex Marroch fuit unus, rex Granada unus, rex Tamit frater alii (legendum videtur, Ali Marochii regis) qui fugit, et omnes alii victi, et capti, et occisi sunt in bello. Tertio idus Decembris (qui in feriam quartam incidebat) subacta est Cæsaraugusta, et post eam reddiderunt se aliæ civitates octo, Tudela, Vauterra, Auteis, Aragun, Terracona, Sarranuna, et plurima castella ». Chronographus urbium captarum nomina corrupit, et librarius duas ex illis omisit, sed de his legendi historici citati, qui diserte hæc narrant, asseruntque *Tamit* regem initio mensis Decembris frustra tentasse annonam in urbem Cæsaraugustanam inferre. Citatis historicis adde auctorem anonymum Chronici Massiliensis tom. I Biblioth. Labbei, qui ad annum MCXVIII habet: « Cæsaraugusta capta est a rege Aragonensi ».

18. *Urbis captæ annus et dies.* — Difficultas tantum potest esse de die, cum de anno, mense, ac feria quarta inter omnes conveniat; dies enim III idus Decemb. seu dies XI ejusdem mensis in feriam quartam cadebat, uti jam dixi; cum tamen chronographus Malleacensis in Aquitania vixerit, domesticis testibus major hac in re fides habenda videtur. Expugnata *Cæsaraugusta,* Alphonsus sese Cæsaraugustæ regem dixit, in ea imperii sui sedem fixit, et *Gastonem* vicecomitem Bearnensem, quod expugnationis urbis auctor fuisset, *Cæsaraugustæ* dominum sub certis conditionibus constituit, ut ostendit Marca lib. 5 Hist. Bearn. cap. 20, ubi fuse et accurate de urbibus hoc et frequentibus annis ab *Alphonso* rege Saracenis ereptis disserit, et præfatum Blancæ errorem emendat. Blancæ tamen diligentia laudanda; is enim, ut captæ urbis annum certo detegere posset, Archiva Cæsaraugustana magistratibus præsentibus invisit; cumque in autographo Privilegii ab Alphonso rege civibus Cæsaraugustanis concessi legisset, illud datum fuisse « sub Æra MCLIII, (id est, anno Christi MCXV), in illa Acuda (id est, palatio regio) civitatis Zaragoca in mense Januario, in ipso anno quando fuit capta prædicta civitas Zaragoca », non dubitavit, quin ea anno MCXV in Alphonsi regis potestatem venerit. Sed cum Privilegium illud mense Januario scriptum sit, melius ex eo intulisset, urbem anno antecedenti, Christi sc. MCXIV captam fuisse. Dicendum itaque in Charta illa scriptum fuisse, *sub Æra* MCLVII, sed temporis lapsu numeri V lineola detrita, visum fuisse Blancæ Chartam habere *sub Æra* MCLIII. Similes errores a librario in Chartis describendis admissos subinde notavimus. Conatur quidem Blanca opinionem suam tueri; sed cum jam de re constet, ejus argumentis refellendis non immorabor.

19. *Petrus Librana ei episcopus præficitur.* — *Cæsaraugusta* expugnata, *Petrus de Librana*, Vasco

natione, Encyclicam Epistolam universis Christi fidelibus misit, et fretus auctoritate Gelasii papæ et Bernardi archiep. Toletani, legati Apostolici, indulgentiam largitus est iis qui Ecclesiæ suæ solatio destitutæ eleemosynas mitterent. Litteræ, sine die ac mense datæ, a Baronio recitantur. His addendum quod Marca lib. 5 Hist. Bearn. cap. 22 refert, *Guidonem*, nempe episcopum Lascurrensem in Aquitania, et *Pontium* abbatem Cluniacensem, qui de quarumdam Ecclesiarum decimis litigabant, coram Gelasio II de juribus suis transegisse in urbe Alesia seu Alesto, *die II idus Decemb.* ut legitur in Chartario Lascurrensi, præsentibus Gerardo episcopo Engolismensi Sedis Apostolicæ legato, tribus cardinalibus, Petro episcopo Cæsaraugustano, aliisque.

20. *B. Oldegarius archiep. Tarraconensis dictus.* — Parte altera, Raimundus III Barcinonensis et Provinciæ comes, de Tarracona, celeberrima alia Tarraconensis Hispaniæ urbe, diversa ab ea ejusdem nominis quam Alphonsus Aragoniæ rex Sarracenis eripuit, ut infra videbimus, restauranda cogitabat. Ea enim jam a multis annis a Saracenis eversa fuerat, et nunc sine incolis erat. Quare litteris *anno Incarnat. Dom.* MCXVII, *decimo kalendas Februarii* datis, B. Oldegario Barcinonensi episcopo, ejusque successoribus libertatem dedit congregandi undecumque posset homines, « cujuscumque dignitatis et mediocritatis, ad incolendam terram illam, et regendi et judicandi eos ad honorem Dei, et utilitatem ipsius civitatis ». Gelasius vero II litteris datis « Cajetæ per manum Chrysogoni S. R. E. cardinalis, XII kal. April., Indict. XI, anno Domin. Incarnat. MCXVIII », considerans prædecessores suos, præsertimque Urbanum II plurimum laborasse ad restitutionem insignis olim hujus Ecclesiæ metropolitanæ, beatum Oldegarium Barcinonensem episcopum ejusdem Ecclesiæ antistitem constituit, et pallium ei concessit, metropolitani dignitate in eum collata. Addit Gelasius : « Sane Dertosam (aliquot passuum millibus a Tarracona distantem, vulgo dictam Tortosam) si divina clementia populo Christiano reddiderit, in suburbanam parochiam metropoli Tarraconensi concedimus; donec præstante Deo, Tarraconensis Ecclesia robur status sui recipiat; mox Dertosa ipsa proprium pastorem obtineat ». Utrasque litteras recitat Bollandus ad diem VI mensis Martii in Vita B. Oldegarii cap. 4. Quando *Dertosa* a comitibus Barcinonensibus occupata fuerit, suo loco dicemus.

21. *Varia Concilia hoc anno habita.* — Ad num. 20. Anno tantum sequenti coacta Concilia *Coloniense* et *Fritislariense* in Germania, Conone episcopo Prænestino Sedis Apostolicæ legato præside celebrata, in iisque *Henricus imp.* excommunicatus fuit, ut an. MCIX narrat Urspergensis in Chronico. Baronius eodem chronographo perperam citato utrumque cum currenti anno connectit, indeque Labbeus Tom. X Concil. re non examinata duo illa Concilia anno suo non reddidit, et Baronium hac in re exscripsit. Trithemius in Chronic. Hirsaug. ad annum MCXIX recte observat, utrumque Concilium post Gelasii papæ obitum congregatum fuisse a *Conone* Prænestino episc., adhuc legatione fungente, ab illo, dum adhuc viveret, sibi commissa; quod et indicat Urspergensis abbas ad annum MCXIX, dum de utroque Concilio locuturus post Callisti II electionem narratam, ait : « His etiam temporibus, Cuno Prænestinus adhuc legatione Gelasii functus, Synodum Coloniæ, etc. » Denique interpolator Chronici Anselmi Gemblacensis ad annum MCXIX disertam Concilii Coloniensis mentionem facit. Auctor Vitæ S. Norberti apud Surium ad diem VI Junii cap. 7, Concilii *Fritislariensis* in Hassia meminit, aitque hunc sanctum tunc presbyterum coram *Conone* Concilii præside ab episcopis qui aderant accusatum fuisse, quod ipsos in suis concionibus verbis et conviciis acriter insectaretur, habitum religionis præ se ferret, cum in nullo religio et proprietas convenirent, et pretiosas vestes abjecisset contra morem nobilium ipsius terræ, qualis ipse esset. Urspergensis, quem Baronius num. 20 sequitur, dicit frivolam hanc accusationem factam in Concilio Coloniensi, sed Hugo abbas in hujus sancti Vita, auctor coævus, Urspergensem hac in re deceptum ostendit. Itaque, ut jam monui, tam utraque Synodus, quam conventus principum, apud *Wiceburg* seu Herbipolim coactus, de quo ibidem Baronius, pertinent ad annum sequentem ; ad hunc vero Concilium *Tolosanum* occasione sacræ expeditionis a Christianis adversus Saracenos Cæsaraugustanam civitatem inhabitantes susceptæ. Hujus urbis obsidioni plures Francorum proceres adfuere, uti refert Marca citatus, et uti habet chronographus Malleacensis ad hunc annum : « Tolosæ fuit Concilium, in quo confirmata est via de Hispania ». Nec plura de hoc Concilio supersunt. Præterea coactum *Rothomagi* Concilium, teste Orderico lib. 12, non quidem *nonis Octobris*, sed *nonis Novemb.*, ut monuimus num. 14, et Gelasii papæ legatum ad illud venisse diximus. « Addidit etiam (nempe legatus Pontificius) planctum de Burdino pseudo-papa, Apostolicæ Sedis invasore, et de multimoda in Tusciæ partibus Ecclesiæ tribulatione », inquit Ordericus.

22. *Templariorum origo.* — Ad num. 21. Baronius *Templariorum* originem cum Guillelmo Tyrio lib. 12, cap, 7, hoc anno alligat, et ad eumdem Christi annum Matthæus Paris scripsit, *circa dies istos* Ordinem illum fundatum. Baronii opinionem passim viri docti secuti sunt præter Mabillonium, qui in Chronolog. Bernardina hujus Ordinis exordium in annum millesimum centesimum vicesimum rejecit. Fons erroris, modus annos Incarnationis numerandi a Tyrio usurpatus ; cum enim quandoque eos vel a die vicesima quinta Martii, vel a die Paschatis exordiatur, ut anno millesimo centesimo septuagesimo nono ex ipsomet demonstra-

bimus, evidens est hanc fundationem ad annum sequentem pertinere; cum ipsemet asserat nono ab ea anno confirmatam esse in Concilio Trecensi, initio anni Christi Dionysiani MCXXVIII celebrato. Baronius quidem Concilium Trecense cum an. MCXXVII connectit; sed cum hac in re deceptum esse infra ostendemus. Primi institutores fuere duo equites, *Hugo de Paganis et Godefridus de S. Audomaro* qui cum certum domicilium non haberent, *Balduinus II*, Hierosolymorum rex, de quo mox, locum in palatio, quod secus templum Domini ad Australem plagam situm erat, eis ad habitandum concessit. Inde « Fratres militiæ templi dicuntur », inquit Matthæus Parisiensis, « et cum diu in honesto starent proposito, nunc adeo professionis suæ humilitate neglecta, domino patriarchæ, a quo Ordinis institutionem et prima beneficia susceperant, se subtraxerunt, obedientiam et Ecclesiis Dei decimas subtrahentes, facti sunt cunctis valde molesti ».

23. *Obitus Balduini I, Hierosolymorum regis.* — Ad num. 22. *Balduinus* Hierosolymorum rex, post varias victorias de Saracenis reportatas, hoc anno in Quadragesima mortuus est, sepultus « in Golgota, juxta Godefridum regem germanum suum », inquit Fulcherius lib. 2. Hist. Hieros. « Eo defuncto, ne rege carentes æstimarentur debiliores, creaverunt sibi regem Balduinum, comitem videlicet Edessenum, regis defuncti cognatum. Communiter electus, die Paschæ est consecratus », subdit idem Fulcherius lib. 3. Mortuis vero Balduino I et Arnulpho patriarcha Hierosolymitano, et Balduino II in regem uncto, « Germundus, vir bonæ conversationis ab omni clero et populo in patriarcham eligitur », inquit Albertus Aquensis lib. 12, num. 30. Germundum aliqui *Carimundum* appellant.

24. *Moritur Alexius imp.* — A num. 23 ad 28. *Alexius Comnenus* Orientis imperator hoc anno, die XV Augusti, Indict. XI, e vivis excessit, postquam vixisset annos circiter septuaginta, et imperasset annos XXXVII, menses quatuor, dies quindecim, ut Zonaras, qui in eo Annales suos absolvit, Nicetas Choniates, qui eosdem prosequitur, Anna Comnena ejus filia, aliique produnt. Alexii sepulchrum etiamnum superesse in templo quod patriarchium vocant, scribit Mart. Crusius in Turcogræcia. Bellica quidem laude clarissimus fuit, sed in bello sacro Latinos fraudibus primum, deinde aperto marte infestavit. Ipso belli initio « Boamundus et Raymundus comes Sancti-Ægidii ac Godefridus dux, Robertusque comes Normanniæ, atque Robertus comes Flandrensium et comes Boloniæ », nempe Eustachius, hæc ad Urbanum II scripsere : « Tu nos filios per omnia tibi obedientes, pater piissime, debes separare ab injusto imperatore, qui multa bona promisit nobis, sed minime fecit. Omnia enim mala et impedimenta quæcumque facere potuit, nobis fecit. Hæc Charta fuit scripta XI die intrante Septembrio, Indictione IV, sed loco IV, scribendum VII, ut notat Baluzius lib. 1. Miscell. ubi eam Epistolam refert, indeque confirmatur, quod jam hoc anno diximus, librarios in hujusmodi numero exprimendo non raro errasse. Ea itaque Epistola anno MXCVIII data.

25. *Alexius uti uxor et filia litteris excultus.* — Quamvis Zonaras de *Alexio* scripserit : « Eruditionem, non ut conveniebat, sed utcumque colebat », exstant tamen Alexii Comneni Monita *ad Spaneam nepotem*, versibus politicis Græco-barbaris scripta, et publicata Venetiis a Christophoro Zaneto, sed sine versione Latina et absque mentione anni impressionis. Cujus Operis exemplar Ms. in Bibliotheca Cæsarea extare testatur Lambecius lib. 5, pag. 262, aliudque in bibliotheca regia asservari monet Ducangius Tom. II Glossarii Mediæ Græcitatis, in Indice auctorum Græcorum ineditorum, qui in eo laudantur. Ad hæc in Analectis Græcis Parisiis anno MDCLXXXVIII, a monachis Benedictinis Congregationis S. Mauri publicatis referuntur *Antiquum Rationarium Augusti Cæsaris*, et *Novum Alexii Comneni imperatoris*, et in priori narratur, quonam modo et quæ olim vectigalia exigebantur; in posteriori vero exponitur, quomodo Antiquum ob varios abusus, qui irrepserant, emendaverit *Alexius Comnenus*, et Novum illud litteris mandarit. *Irene Ducæna* Alexii uxor, litteris etiam exculta fuit, cujus studia et litteratorum patrocinium mire extollit *Anna* filia in Alexiade lib. 5, pag. 147. Sub vitæ exitum monachæ habitu sumpto, *Xene* dicta est, ut legitur in Menæis ad diem XII mensis Augusti. In iisdem Analectis refertur *Typicum* sive Regula monasterii monialium Græcarum capitibus LXXX constans. Monasterium illud Irene a fundamentis extruxit, et regulam illam monialibus composuit, etiam verba ipsa suggerens. Denique *Anna Comnena,* Alexii et Irene filia, omni scientiarum laude clara fuit, ut testantur libri XV Alexiados, quibus Alexii patris vitam exposuit. Nupta fuit *Nicephoro Bryenni* Cæsari, omni etiam disciplinarum genere instructo, qui rerum sui temporis Historiam a Petro Possino e tenebris erutam elucubravit. *Joannes Comnenus* Calojoannes etiam a quibusdam dictus, qui jam cum patre imperabat, post ejus mortem solus imperium administravit. Jam uxorem duxerat *Irenem*, Ladislai Hungariæ regis filiam, ut testatur Zonaras, et ostendit Ducangius in Familiis Augustis Byzantinis. Is Latinis patre æquior fuit.

26. *Nilum hæretic. ad sanam doctrinam reducere conatur.* — Imperante Alexio, *Nilus* monachus Ecclesiam invadens, de Christi œconomia, varia ex Armenorum hæresibus orta disseminavit; diligentia tamen piorum hominum deprehensus, cum hæresi sua damnatus fuit, uti narrat Anna Comnena lib. 10 : « Cum Ecclesiam, inquit, tanquam improbitatis fluvius, Nilus ille inundans, summopere omnium animos perturbaret, non longe post ab Italis (de quo suo loco egimus) hæ-

resibus condemnatis apparens, multis sui erroris turbinibus complures demersit, etc. Hinc nostri mysterii secundum hypostasin unionem ignorans, neque quid unio sit omnino capere valens, neque penitus quid hypostasis sit sciens, neque separatim hypostasin aut unionem intelligens, neque rursum secundum hypostasin unionem, neque quomodo assumptum deificatum sit a Patribus edoctus, longe a veritate avulsus natura illud Deificatum fuisse, multum aberrans, existimabat. Id non latuit imperatorem, et statim ac de eo certior factus est, opem promptissime excogitat; cumque virum accersisset, multum de inscitia atque audacia arguit, refellensque eumdem enixe secundum hypostasin unionem Dei et hominis Verbi aptissime exponebat, et retributionis modum ostendebat, et quomodo assumptum deificatum sit ex superiori gratia instruebat. Ille pravæ suæ sententiæ mordicus inhærebat, et vexationem omnem, torturam et compedes sufferre, excarnificari quoque atque confici promptius se exhibebat, quam ab eo abstinere, ne doceret natura assumptum deificatum fuisse.

27. *Synodum adversus eum cogendam curat.* — « Hinc frequentes ordinationes ad Ticranem Arsacemque; quos ante alios Nili dogmata ad impietatem irritabant. Quid inde? Impietate multorum depopulari animos conspiciens imperator, et Armeniorum Nilique decreta simul innecti, necnon ubique natura deificatum assumptum clara voce evulgari, pessumdari vero sanctorum Patrum de eo scriptiones, et secundum hypostasin unionem ignorari; noxæ impetum quam longissime ejaculari cupiens, Ecclesiæ primatibus in unum coactis, Synodum de eo celebrandam una cum aliis determinavit. Convenerunt tunc omnes præsules et patriarcha ipse Nicolaus, Nilusque stabat in medio cum Armeniis, illiusque dogmata explicabantur. Ille clara voce illa docebat, illisque enixe pluribus adhærebat. Quid inde? Synodus, ut multorum servaret animas a noxia illius doctrina, sempiterno eumdem anathemate terit, et unionem secundum hypostasin, ad traditiones Patrum, manifestius evulgat. Post hunc, imo cum hoc Blachernita quoque proscriptus est, impia et ab Ecclesia aliena sentiens, licet in sacris esset. Namque cum Enthusiastis congressus, illorum pernicie contracta, multisque illudens, et magnas in Urbe domos suffodiens, et impietatis dogmata tradens, cum sæpe sæpius accerseretur, doceretur que ab imperatore, nec ejuratis pravis ejus opinionibus resipisceret, ad Ecclesiam ab imperatore mittitur, ubi magis ac magis examinatus, ut ignavissimus repertus est, ipseque et dogmata ipsius perpetuo anathemati subjiciuntur ». Allatius lib. 2 de Consensione Eccles. Occident. et Orient. cap. 10 illius anathema legi in Triodio, Dominica Orthodoxiæ observat. Cum vero *Nicolaus III*, patriarcha CP., anno MCXI e vivis excesserit, hæc ante illum Christi annum gesta esse oportet, siculi et sequentia quæ de Bogomilis habet Anna Comnena, sed anno incerto.

28. *Bogomilorum hæresis in Oriente grassatur.* — *Alexii imp.* etiam tempore *Bogomilorum* hæresis grassata est. Illius primarius auctor fuit *Basilius Medicus,* monachi habitu incedens. Is Byzantium ingressus, et in manifesto hæresis crimine deprehensus, condemnatus fuit. Nam imperator simulavit se fidem habere homini, et magistrum appellavit, et servatorem errantium animarum : quibus effecit, ut ille evomeret, doctrina vulgata, virus suæ improbitatis, in qua postea cum pertinax perseveraret, in Theatro exustus est, ut refert Zonaras in Alexio. Non pœnitebit tamen rem totam ex Anna Comnena, quæ rebus interfuit, illius verbis, licet prolixioribus, cum post Baronii mortem ejus Historia edita fuerit, audire. Anna lib. 15 ait : « Post hæc maxima insurgit hæreticorum nebula. Hæreseos genus novum, nunquam antea in Ecclesia compertum : namque duo dogmata pessima impiissimaque in unum convenere, superioribus temporibus cognita, Manichæorum, ut quidam diceret, impietas, quam nos Paulicianorum hæresim vocaremus, et Massalianorum abominatio. Tale est Bogomilorum dogma, ex Massalianis et Manichæis conflatum. Et, ut verosimile est, fuerat etiam ante patris mei tempora, verumtamen latebat. Namque Bogomilorum gens, ad dissimulandam virtutem aptissima est, et capillum quidem sæcularem nunquam reperias Bogomilorum sectam sequentem; sed malum hoc sub pallio cuculloque occultatur; tristisque est Bogomilus et ad nares usque cooperitur, et incurvatus incedit, et ore submurmurat, intus vero lupus est effrenis. Et hanc nationem, talis cum esset, placabilem, veluti serpentem in latibulis immorantem, incantamentorum illecebris, quæ verbis exprimi nequeunt, pater meus in lumen evocavit, eduxitque. Recens enim immodica rerum Occidentalium Orientaliumque cura deposita, spiritualioribus sese exercebat etc.

29. *Basilius monachus hujus sectæ auctor.* — « Vi vero ubique Bogomilorum rumor invasit. Basilius enim quidam impietate monachus, duodecim habens discipulos, quos et Apostolos nuncupabat, secumque una discipulas adducens mulierculas quasdam pravis ac improbissimis moribus, per omnes partes malum profudit; multasque animas, perinde ac ignis, pestis absumpsit. Ægre fert hoc imperator. Quare de hæresi inquirere cœpit, et ex Bogomilis nonnulli in aulam asportantur, omnesque Basilium quemdam, primumque Bogomilicæ hæreseos auctorem esse denuntiabant. Ex his Diplatius quidam comprehensus, cum interrogatus confiteri renueret, tormentis deditus, tum dictum Basilium confitebatur, et quos ille creaverat Apostolos. Quare illius perquisitionem multis imperator commisit. Et tandem comparet Satanaelis archisatrapa Basilius, habitu quidem monachus, facie macilentus, mento glaber, sta-

tura procerus, ad impietatem pertractandam callidissimus: statimque imperator, quod occultabatur, suasionibus ac illecebris, foris educere avens, et cum omni obsequio hominem accersit: namque et sedens assurrexit homini, et sedis illum mensæque participem fecit, et hamum prædæ, omnibus escis onustum, universum ceto huic voracissimo laxavit deditque glutiendum; venenumque huic monacho et improbitate conspicuo, omne propinavit, per omnia simulans se illius discipulum fieri velle: nec ipse solum, sed et germanus illius frater Isaacius Sebastocrator; et omnia, quæ ab illo dicebantur, veluti divina oracula æstimare, et in omnibus illi subdi, si tantummodo sibi animæ salutem pessimus ille Basilius procurasset.

30. *Qua arte Alexius imp. prava ejus dogmata detexerit.* — « Et ego quidem, ait, pater honorandissime (hisce namque dulcibus poculum imperator inungebat, ut dæmonibus ille obsitus atram bilem quam intus habebat evomeret) virtutem tuam admiror, postuloque addiscere quæ a tua reverentia inducuntur, cum nostra tantummodo prava sint nihilque ad virtutem conducant. At ille primum quidem simulabat, et pellem leoninam, qui vere asinus erat, quacumque ex parte trahebat, et ad dicta subsultabat; nihilominus tamen laudibus inflabatur: namque eum sibi convictorem effecerat. Aderat vero his omnibus, unamque simul scenam volvebat imperatoris frater et Sebastocrator. Ille vero hæreseos dogmata eructavit; at quanam ratione? Verum Gynæcium et imperatores veluti murus dividebat: sic execrando hæcce omnia, ut illi animo insederant, eructante palamque enuntiante, scriba intra velum dicta scripto excipiebat. Et fatuus ille, ut sibi videbatur, magister erat; imperator instrui se simulabat, scribebat doctrinam notarius. Omnia autem fanda infandaque vir ille ominosus exaggerabat, nullique execrando dogmati pepercit: quininio et Theologiam omnem nostram contempsit, et œconomiam imaginariam fuisse asseruit; templaque sacra, heu miserum! templa dæmonum appellavit, et quæ a nobis conficiuntur, caro et sanguis, primi et antistitis et sacrificii, nullo loco habuit. Quid inde subsecutum est? Scenam aufert imperator, et aperit. Senatores omnes coguntur, militaris Ordo accurrit, et venerandi Ecclesiæ Patres adsunt.

31. *Basilius in impietate animum obfirmat.* — Præsidebat itaque tunc temporis in regiæ urbis throno beatissimus patriarcha dominus Nicolaus Grammaticus, et Deo exosa dogmata percurrebantur, et probatio calumnia vacat: neque id negabat adversarius, imo aperto capite ad defendendum se præparabat, et igne et verberibus, et sexcentis mortis generibus se afflictari velle promittebat. Firmiter namque credunt falsi isti Bogomili, omnem sine dolore pœnam subire se posse, quasi Angeli ipsos ab igne erepturi sint. Multis itaque eorum omnium improbitatem exprobrantibus, iis etiam, qui illius pestis participes fuerant, Basilius ipse immutabilis erat, Bogomilus generosissimus: et licet illi ustionem minarentur, et aliorum tormentorum genera, mordicus ipse dæmoni inhærebat, Satanaelemque suum amplectebatur. Custodiis vero sæpius mancipatus, accersitusque ab imperatore, sæpiusque exoratus, ut impietatem ejuraret, eodem modo se gerebat ad adhortationes. Sed finem illius ne prætereamus. Antequam enim illum imperator torvius intueretur, post impietatis confessionem, in ædiculam quamdam regio palatio contiguam, tum primum propter eumdem exstructam secessimus. Sero erat et stellæ sereno cælo desuper affulgebant, et luna post conjunctionem emicabat. Monacho cellam ingresso, nocte media saxa ex sese, ad instar grandinis, in cellam jaciebantur, manu nulla lapides projiciente, nulloque alio dæmoniacum hunc abbatem lapidibus petente. Videbatur vero esse dæmonum, qui Satanaeli inserviebant, ita furentium indignatio, ægre ferentium, quod ille arcana imperatori manifestaverat, et persecutionem apertam contra errorem induxerat.

32. « *Dogmatica Panoplia jussu Alexii imp. adversus hæreticos composita.* — « Et hæc quidem Parasceviotes quidam nomine, dæmoniaci illius senis custodiæ destinatus, ne ille cum aliis sermonem consereret, et pestis suæ participes faceret, horribilia hæc se vidisse, jurejurando affirmavit, audisseque projectorum lapidum, et in terra et in tegulis strepitum, vidisse vero spissos crebrosque lapides, neminem vero uspiam, qui illos projiceret, conspexisse. Lapidum enim projectionem subsequebatur illico terræ motus, et pavimentum concutiebatur; et quæ circa tectum erant, stridebant. Parasceviotes itaque antequam percepisset dæmonum opus illa esse, non despondebat animum, ut ipse aiebat; sed videns postea saxa desuper, veluti imbrem deferri, et senem illum hæreseos auctorem ingredi abscondique, dæmonum opera id esse factum ratus, hærebat animo, nec quid facturus esset sciebat. Et prodigii hujusce narratio hic finem habeat. Erat interim animus universam Bogomilorum hæresim percensere; sed me pudor impedit, ut alicubi dixit bella Sappho, quod scriptor ipse mulier sim, et purpuræ pretiosissimum, et primus Alexii surculus; et quod illa quæ in multorum aures venere, silentio digna sint. Et vellem equidem scribere, ut plena Bogomilorum hæreseos notitia habeatur; verumtamen, ne linguam deturpem, prætereo. Mitto vero eos qui universam Bogomilorum hæresim cognoscere avent, in librum qui dicitur Dogmatica Panoplia, jussu patris mei conscriptum. Namque ille monachum quemdam Zigadenum dictum Despœnæ cognitum, et ex parte matris aviæ, omnibusque qui sacro catalogo nomina dederunt, Grammatices instructissimum, et Rhetoricæ etiam studiis exercitum, dogmatumque, si quisquam alius, gnarum, accersivit, jussitque illi, ut hæreses omnes, singulas

quasque separatim exponeret, et in unaquaque sanctorum Patrum refutationes conscriberet, ipsorum etiam Bogomilorum hæresim, uti impius ille Basilius edocuerat. Librum hunc Dogmaticam Panopliam imperator nuncupavit, et ad hæc usque tempora libri illi ita appellantur ».

33. *Ab Euthymio Zygabeno qui schismaticus fuit.* — Damnatio *Basilii* et sociorum apud Annam Comnenam, quæ omnia etiam minutissima prosequitur, legenda. Alexius imp. in revocandis ad fidem *Bogomilis* plurimam operam posuit, multique resipuere; qui vero animum in errore obfirmarunt, Crucem in morte quoque adversati sunt. *Basilius* vivicomburio damnatus, et *Bogomili* ad incendium a plebe postulati, sed iis imperator resipiscendi spatium in carcere indulsit. Natalis Alexander, part. 1 sæculi XI et XII, pag. 317, Bogomilorum hæreseos capita sigillatim exponit, apud quem legi potuerunt. Lambecius lib. 3 Biblioth. Cæs. pag. 170, refert inter Mss. Græca in ea Bibliotheca asservari Panopliæ Dogmaticæ Euthymii Zygabeni Appendicem, qua continentur « anathematismi quatuordecim contra Massalianorum et Bogomilorum hæresim, et triumphus de eorumdem repressione per imp. Alexium Comnenum, cujus jussu Basilius hæresiarcha, professione quidem medicus, habitu autem monachus, in Hippodromo Constantinopolitano vivus combustus est ». Notat Lambecius opus illud prælo dignissimum esse, ut Historia originis illarum hæreseon suppleatur et illustretur. Priores ipse tres anathematismos exhibet, in quorum priori *Petrus* sive *Lycopetrus* hæreseos Massalianorum primus auctor dicitur, cujus tamen nec apud S. Epiphanium in Panario omnium hæresium, nec apud Photium in Biblioth., nec apud Harmenopulum in libro de Sectis, nec apud alios, qui de hæresi Massalianorum agunt, mentio occurrit, ideoque Appendix illa res notabiles docere potest. Porro *Euthymium* schismaticum fuisse, probat Allatius laudatus ex Tractatu Ms. Bibliothecæ regiæ, cujus hic titulus est : Εὐθυμίου μοναχοῦ etc. id est, Euthymii monachi Zygabeni adversus Romæ veteris cives, sive Italos, capita duodecim, demonstrantia non ex Filio procedere Spiritum sanctum », seu « Euthymii monachi Zygabeni contra Latinos duodecim capita de processione Spiritus sancti ». Denique Lambecius tom. V Biblioth. Cæsar. pag. 134, ait, in ea asservari Ms. cujus inscriptio est : « Euthymii Zigabeni, monachi monasterii Constantinopolitani, cognominati τῆς Περιβλέπτου, Epistola adversus Phundagiagitas sive « Bogomilos et Massalianos, ut et contra Armenios cæterosque hæreticos, Constantinopoli in suam patriam missa ». Ex quibus patet *Bogomilos* minus recte a Baronio num. 27, vocari *Bongomilos.*

34. *Moritur S. Godefred. episc. Ambianensis.* — Ad num. 28. Nicolaus monachus in Vita S. Godefredi episc. Ambianensis, scriptor coævus, ejus mortem his verbis refert : « Excessit e vivis VI idus Novemb., hora diei nona, anno sacerdotii sui undecimo, (verum, ut ex dictis liquet, legendum anno sacerdotii sui quintodecimo) ætatis quinquagesimo, regnante Ludovico, Philippi Francorum regis filio, anno regni ejus decimo octavo, incarnati autem Verbi MCXVIII ». At anno Christi MCXVIII, Ludovicus rex mense Novembri annum regni XI numerabat, ideoque hunc numerum librarius per errorem ejus episcopatui attribuit. Neque enim dici potest, annum illum a priori regni Ludovici Epocha proficisci, cum post patris mortem anni regni ejus a priori Epocha numerati non reperiantur; licet Philippus pater ejus a sua inauguratione, vivente patre facta, regni sui annos quandoque duxerit, ut liquet ex Charta a Mabillonio lib. 6 de Re Diplom. pag. 589 recitata.

35. *Obitus Mathildis reginæ Angliæ.* — Hoc anno mortua est Mathildis Angliæ regina, Henrici regis conjux, piissima femina, quæ ei peperit filium *Willelmum* nomine, filiamque sibi cognominem. De ea Eadmerus lib. 5 Novorum hæc habet : « His diebus, gravi damno Anglia percussa est in morte reginæ. Defuncta siquidem est apud Wesmonasterium, kalendis Maii, et in ipso monasterio decenter sepulta. Quo autem judicio Dei ignoramus. Illico post hæc, plures Normannorum, quam regi juraverunt fidelitatem postposuerunt, et in regem Franciæ (sc. Ludovicum VI) principesque ejus adversarios, scilicet ipsius naturalis domini sui, non veriti justitiam, se transtulerunt. Unde quæ et quanta mala emerserunt, cogitatu ne dicam, dictu scimus esse difficile ». Hæc de Mathilde Petrus Blesensis in Continuat. Ingulphi pag. 129 ad hunc Christi annum : « Mathildis Anglorum regina et Scotorum gloria, pauperum alumna, et omnium miserorum refugiaria, Croylandensis Ecclesiæ ac abbatis Jofridi specialissima patrona, hoc tempore obiit ». Erat Jofridus abbas Croylandiæ, qui hoc anno cum Gilberto Westmonasterii abbate legatus missus est ad Ludovicum Franciæ regem ob dissensionem, quæ inter ipsum et Henricum regem versabatur. Erant legati isti in Francia geniti, in septem liberalibus artibus insignes doctores, inquit Petrus Blesensis. Hærebat tunc Henricus Angliæ rex in Normannia, et Ludovicus Franciæ rex contendebat Normanniæ ducatum, si non Roberto, Henrici regis fratri, in vinculis detento, ejus tamen filio, *Guillelmo* nomine, hæreditario jure deberi. Hinc crudele bellum exarsit, eo funestius quo exulceratæ mentes diuturnitate temporis plus virium collegerant. De eo bello legendus Alfordus in Annal. hoc anno, Sugerius in Vita Ludovici Grossi regis, et Ordericus lib. 12.

36. *Elmacinus Historiam Saracenicam absolvit.* — Obiit etiam *Mustadirus Billa* califa Habbasida, postquam califatui præfuisset annis XXIV et aliquot mensibus, ut tradit Georgius Elmacinus, qui in eo Historiam suam Saracenicam absolvit. Nam e lingua Arabica in Latinam vertit *Thomas*

Erpenius, et post mortem ejus *Jacobus Golius* ex illius testamento in lucem edidit. *Elmacinus*, ut notat Golius in Præfatione, Chronologiam potius Muhammedici imperii, quam Historiam contexuit, paucisque perstringit quæ gesta sunt in Arabia, Ægypto et Perside. Natus est in Ægypto sæculo XIII ineunte, eoque velut notario principes imperii Saracenici usi sunt ad secretiora consilia, quem dignitatis gradum sub Muhammetico jugo, nonnisi per summas virtutes, via patet homini Christiano. Qualem fuisse *Georgium Elmacinum*, liquido constat, tam ex ipso nomine, quam etiam quod solemni præfatione abstineat, qua religionem Mahumetani suam profiteri superstitiose solent. Huc accedit, quod res Christianorum, Ecclesiasticas præsertim, in Annales suos tam diligenter referat. In his condendis præclaris rerum Orientalium scriptoribus, quales sunt *Abulfeda* geographus, *Abugiafarus* Tabarita, et *Mircondus* Persicus, auctor celeberrimus, innixus est. Vide quæ de eo, anno DCXXII, in medium attulimus. Porro *Mustadiro Billæ* successit *Almostashed* filius ejus, ut tradunt Abulpharajus in Hist. Dynastiarum, et auctor anonymus Chronici Orientalis ab Abrahamo Ecchellensi e tenebris erutus.

37. *Mediolanenses in gratiam Henrici imp. congregantur.* — Mediolanenses, qui Henrici imp. partes defendebant, hoc anno conventum coegere, de ejus excommunicatione acturi : « Marchiones et comites Longobardiæ », inquit Landulphus Junior cap. 34, apud Puricellum num. 329, « in hac tempestate convenerant Mediolani, ut ibi coram episcopis suffraganeis et comprovincialibus explicarent imperatoris innocentiam, et ipsum imperatorem perducerent in archiepiscopi (nempe Jordani), et episcoporum benevolentiam. Episcopi itaque consedentes in palatio Mediolanensi una cum archiepiscopo attente audierunt marchiones, et comites fideliter loquentes de domino suo : propter quorum verba quamplures arbitrati sunt imperatorem esse alienum ab excommunicationis culpa. Sed cum archiepiscopus et episcopi contentiose adversus marchiones et comites, duces et reges (id est, jura prætensa a regibus Longobardiæ) disputarent, milites et cives Mediolani in atrio Ecclesiæ jurabant facere guerram Cumanis (id est Comensibus) donec Vicuum et Coloniolam destruerent, civitatem quoque ipsam dissiparent ».

38. *Comensibus bellum indicunt.* — Finito conventu, cœptum decennale et exitiosum bellum adversus Comenses, quod Puricellus recte observat male a Sigonio in Hist. de Reg. Ital. lib. 2, in annum MCXX differri. Narrat bellum istud Landulphus loco laudato : « Ubi imperator, inquit, a Roma exivit (quod hoc anno contigisse certum), et se a prædicto papa Gregorio sive Burdino, prolongavit; mox manus Guidonis Comensis episcopi (Gelasio II addicti, et ab Henrico imp. alieni), ejusque militum et civium violenter apprehendit Landulphum Carcanensem, Mediolanensis Ecclesiæ clericum ordinarium et ministrum : et in ipsa apprehensione interfecit Othonem, ejusdem Landulphi nepotem, et urbis Mediolanensis egregium capitaneum. Hinc Jordanus pontifex Mediolanensem concionem militum, et civium clamantium in Cumanos (seu Comenses) intravit, ibique connumerando et lamentando quamplura mala, quæ Cumani fecerant in rebus etiam Mediolanensis archiepiscopatus, ipsam turbam concionis ad faciendam vindictam inflammavit. Eodem quoque tempore pontifex Jordanus obseratis januis Ecclesiarum, suo populo negavit introitum, nisi materiali gladio vindicaret malitiam Cumanorum. Demum ad sonitum vocis, et jussu hujus pontificis Mediolanensis populus cœpit facere guerram Cumanis : atque in primo exercitu, quo Mediolanenses castrametati sunt in Canneto, civitatem ipsam Cumanam occupaverunt : ipsumque Landulphum, qui investituram Cumani episcopatus a rege, et ordinationem a patriarcha Aquileiensi suo metropolitano susceperat, de captione liberaverunt.

CALLISTI II ANNUS 1. — CHRISTI 1119.

1. *Gelasius papa Cluniaci moritur, successore designato.* — Sequitur annus millesimus centesimus undevicesimus, Indictione duodecima, quo Gelasius papa Secundus (inquit Urspergensis abbas hujus temporis auctor) apud Viennam Synodum congregavit, eaque transacta, post paucos dies in monasterio Cluniacensi vitam præsentem in Domino finivit ». De hospitio Cluniacensi, quo susceptus est honorificentissime, hæc Pandulphus habet: « Cluniacense adiit monasterium, in quo juxta beati loci potentiam, et secundum quod Apostolicum virum condecuit, et receptus est pariter et benigne tractatus, omnesque bene et optime, qui intraverunt cum eo archiepiscopi et episcopi terræ. Sed et reges et principes, tanquam si Petrum viserent, tam per se quam per nuntios eum non parvis muneribus sedulo frequentabant. Qui omnes unanimiter a tanto patre ac domino plenioribus brachiis charitatis amplexi, ex lætis qui veniebant, lætiores effecti, domum cælestibus ferculis medullitus epulati redibant. Tractabat vir sanctissimus qualiter et de his quos secum duxerat, et quos in Urbe reliquerat, in omnibus et per omnia provideret. Et quidem multa jam ad libitum, Domino juvante, peregerat, cum jam quasi ad portum fore se deductum congaudens, subita passione correptus, quam Græci pleurisim appellari jusserunt, suis et multis fratribus undique convocatis, facta confessione, corpore cum sanguine Redemptorem accepit, ac juxta normam monasticam strato terræ corpusculo, sancta illa anima carne soluta est. Hinc ad cælum, Petro duce, conscendens, corpus honorabiliter intra limen Cluniacensis cœnobii requiescit in pace. Amen. Quem Romani qui aderant, et qui Romæ remanserant, clerus omnis ac populus defleverunt, et quasi Patrem justitiæ nolentes consolari deflebant. Sedit autem annum unum, et cessavit episcopatus ejus dies decem et quinque ». Hucusque verba Pandulphi de Gelasio.

2. At vero ante obitum, cum se lethali morbo affectum, convalescere penitus desperaret sanctissimus Pontifex, consulere Ecclesiæ periclitanti minime prætermisit, cupiens aliquem sibi succedere, qui in tanto ventorum conflictu naviculam fluctuantem regere posset: ad hoc virum alium præter Cononem Prænestinum episcopum, cum neminem sciret esse magis idoneum, cum his qui aderant cardinalibus, ut ipse eligeretur, cœpit exhortationibus agere. Sed quomodo idem vir insignis Prænestinus episcopus his se liberarit, ex Beneventano Chronico, ab auctore qui tunc hæc scribebat, sic accipe: « Gelasius confestim se infirmitatis validæ dissolutione teneri præsentiens, cum aliis cardinalibus qui aderant, Prænestinum acciri jussit episcopum, qui cum ipso in Gallias navigavit, et imponi illi tanti honoris culmen Romanæ Sedis satagebat. Audiens itaque episcopus ejusmodi verba Pontificem proferentem: Absit, inquit, omnino absit, ut tanti honoris culmen, onerisque pondus indignus ego et infelix suscipiam, præcipue cum auxilio et sæculari virtute divitiarum Romana Sedes temporibus nostris sub persecutionis flagello afflicta defendi oporteat et muniri. Si vero meis acquiescere velitis consiliis, Viennensem archiepiscopum, virum utique religiosum, prudentiaque animi, potentia et nobilitate sæculari pollentem, ornatum virtutibus, ad tale tantumque patrocinium eligamus. Dei namque consilio, et beati Petri meritis, et vere hujus solatio Romanam Sedem sub tantæ persecutionis periculo diutissime oppressam credimus ad serenitatem atque triumphum sublevandam. Quid multa? Gelasio ægrotanti, et aliis cardinalibus, ac cæteris qui aderant sermo placuit. Nec mora, archiepiscopum illum accersiri jubent; et ut dicta factis compleant, perseverant. Qui vocatus, cum parasset profectionem suam, et se in itinere posuisset, adhuc in via dum esset, audivit magno suo dolore ipsum Pontificem ex hac vita migrasse. Siquidem die quarto kalendas Februarii Gelasius Pontifex in eodem monasterio feliciter ex hujus corporis ergastulo migravit ad Dominum ». Hæc ibi de Callisto, tunc vivente Pontifice, non electo, sed tamen consensu omnium designato præter consuetudinem, quod sic videbatur ejus temporis necessitas postulare, cum tamen ea

omnia ipsi essent incognita penitus. Dicta itaque die, quarto kalend. Februarii defunctum esse Gelasium, cæteri omnes æque consentiunt. Quo quidem post martyres, qui fuso sanguine martyrium consummarunt, haud facile inter Romanos Pontifices aliquem quis invenerit, qui breviori vitæ tempore majora sit passus, ob idque præclariori corona donandus, atque celebrioribus fuerit præconiis celebrandus. Porro cum diem ejus transitus contigisse quarto kalendas Februarii ejus temporis scriptores tradant, dicendum est, post annum adhuc vixisse dies quatuor a tempore creationis suæ. Verum nec annum integrum absolvisse, sed duobus minus diebus sua periodo revolutum, ejus sepulchro inscriptum testatur Epitaphium quod sic se habet, a Petro Pictaviensi his versibus elaboratum :

Vir gravis et sapiens, actu verboque Joannes,
Cum prius ex monacho pro multa strenuitate
Archilevita foret, et cancellarius Urbis,
Præsule Paschali meritis ad sidera rapto,
Promeruit tandem sacram conscendere Sedem,
Dignus post primum Gelasius esse Secundus.
Sed quia rege fuit non præcipiente levatus,
Horrendum fremuit princeps. Et filia dulcis
More suo profugum suscepit Gallia patrem.
Si licuisset ei (pro certo crede) sub ipso
Virtus et pietas, et honestas cresceret omnis,
Et pax Ecclesiæ toto floreret in orbe.
Nam rapuit mors atra virum, cum Pontificatus
Vix ageret primum pastor venerabilis annum,
Bina dies jam restabat, cum Cluniacensi
Dormiit in proprio Romani juris asylo.
Hic igitur positus dilectos inter alumnos
Cum patribus sanctus requiescit, et optat ut orbis
Conditor et Judex veniat quandoque potenter,
Et cineres lapsos in pristina membra reformet.
Felix inde nimis semper, Cluniace, manebis,
Quod pater orbis Apostolicus summusque sacerdos
Ecclesiæ, matrisque tuæ specialis, apud te
Transiit ad superos, in te requiescit humatus.
Nec minus hic etiam felicem credimus illum,
Cui dedit ipse pius magno pro munere Christus,
Ut monachi monachum, Patrem quoque pignora chara
Jugiter aspicerent, lacrymisque rigando sepulchrum
Sacris in precibus specialem semper haberent.

Hucusque Epitaphium, quod invenitur ante libros Epistolarum Petri Cluniacensis.

3. Cæterum non ista tantum versibus Petrus Pictaviensis tunc in laudem Gelasii papæ scripsit, sed funebrem quoque orationem dixit, quam adhuc extare, qui viderunt eam, affirmant. Erat ipse Petrus tunc ejusdem monasterii Cluniacensis monachus. Porro stemma Gelasii ex comitibus Cajetanis deductum, summo labore a Constantino Cajetano monacho Benedictino exaratum vidimus. His de Gelasii obitu atque funere dictis, jam ad ejus successoris creationem convertamus orationem.

4. *Callisti papæ II creatio, quæ Romæ et Germaniæ rite innotescit.* — Fuit iste Guido, natione Francus, archiepiscopus Viennensis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, qui longo tempore sub Paschali legatione Apostolica honestissime functus adversus schismaticos omnes, ut quæ de eo contigerunt sæpe superius dici declarant, ex regibus genus ducens, imo (ut Sugerius ait in Ludovico) imperialis et regiæ celsitudinis derivativa consanguinitate generosus, magnum tempore schismatis fuit Catholicæ Eccl. propugnaculum. « Hic », inquit Pandulphus, « a cardinalibus qui cum papa Gelasio, jam in Cluniaco sepulto, ab Urbe in Franciam venerant, dum esset ante archiepiscopus Viennensis, in papam Callistum electus est. Qui se indignum iterato reclamans, idcirco modis omnibus resistebat, quia et incertum habebatur a multis, utrum Romæ ratum factum hujusmodi teneretur. Propter quod vix cappa rubea amiciri sustinuit, donec nuntii redeuntes Roma per dominum Petrum tunc vicarium episcopum Portuensem, per cardinales omnes, per dominum Petrum Leonis (nam iste nimium laboravit in verbo propter diaconum filium suum Petrum Leonis, qui potissimum in Francia id peregerat) per præfectum, et consules, per clerum et populum viva voce ac litteris, electionem ipsam canonice jureque firmarent ».

Sed quid de sua electione ei fuerit per visum divinitus præmonstratum, sic narrat Sugerius in Ludovico : « Cum in somnis proxima nocte, apto satis, licet ignoto præsagio, vidisset sibi a persona præpotente lunam sub chlamyde repositam committi, ne causa Ecclesiæ transitu Apostolici periclitaret, ab ea quæ aderat Romana Ecclesia in summum Pontificem electus, visionis veritatem enucleatius animadvertit ». Quod magis magisque perspicuum reddiderunt eventa; siquidem diuturnum bellum ob investituras conflatum, diu multumque Ecclesiam fatigans et lacerans, cedente tandem imperatore, ab eodem Callisto papa felicissime compressum est.

5. Inter hæc autem ita Callistus electus de sua electione sicut ad alios, ita ad Adalbertum archiepiscopum Moguntinum has litteras dedit, quas recitat Urspergensis :

« Dominus noster felicis memoriæ Gelasius a Vienna discedens, injunxit mihi, ut ad ejus præsentiam festinarem, postquam ipse Cluniacum pervenisset. Quod cum post dies aliquot implere satagerem, in itinere de ejus obitu mihi nuntiatum est. Ego ut fratribus, qui cum domino eodem venerant, prout ratio exigebat, solatium exhiberem, Cluniacum cum gravi dolore perrexi. Dum autem super eorum consolatione attentius cogitarem, ipsi gravissimum mihi onus, et vires meas omnino transcendens, imposuerunt. Congregati namque in unum die altero post adventum meum episcopi cardinales, et centum clerici et laici Romanorum, invitum me penitusque renitentem in Romanæ Ecclesiæ Pontificem Callistum unanimiter assumpserunt ». Hucusque ex Urspergensi Epistola novi Pontificis; pergit vero Pandulphus :

6. « Facto igitur hoc omnium subscriptionibus optime roborato, tunc papa solemniter a Lamberto Ostiensi episcopo et aliis quamplurimis in Dei no-

mine consecratur ». Pergit de ejus in Urbem instituta profectione. Sed de his quæ gesta sunt Romæ, ubi de his omnibus litteras accepere, ex sæpe citato Beneventano Chronico ista accipe : « Cardinales qui aderant, Petro Portuensi episcopo, quem Pontifex Gelasius Romæ vicarium dimiserat, de ejusdem Gelasii obitu, et qualiter archiepiscopum Viennensem in Pontificem Callistum elegerant, studiose delegaverunt. Portuensis autem episcopus, his litteris acceptis, super ipsius Apostolici obitu lacrymis manantibus valde se contristatum ostendit; et illico Capitolium ascendit, et litteras ostendit Romanis, quibus lectis, una voce et concordia Dominum laudavere omnipotentem, qui eis virum prudentem et ornatum moribus Pontificem largitus esset. De obitu vero Gelasii Apostolici valde turbati sunt. His ita gestis, idem Portuensis episcopus Hugoni cardinali legato relicto Beneventi, et Landulpho Beneventano antistiti, clero et populo suis litteris eadem significavit. Quibus auditis, continuo Landulphus antistes cives, presbyteros omnes et clericos, ad sacrum fecit convocari palatium, ut eis ordinem rerum renuntiaret, quibus acceptas litteras jussit legi. Nec mora, prædicti Callisti electionem unanimiter laudantes firmaverunt, deinde in *Te Deum laudamus*, canendo prorumpunt. Sicque archiepiscopus ipse et Hugo cardinalis, clericorumque turba copiosa, et civium multitudo a prædicto sacro palatio usque ad episcopium cantando descendimus. Postea vero eminentiorem locum antistes ascendens, cives hortatus est, ut fidelitatis manum erga Romanam Sedem perpetuo conservarent. Quo facto, ad propria remeavimus ». Hactenus ibi ex Chronico Beneventano. Pergit vero Pandulphus :

7. « Missi sunt autem ab Urbe legati, secum ferentes confirmationem papæ Callisti, quam non in Galliis tantum, sed etiam per Germaniam innotescere voluerunt, præsertim in collecto tunc conventu Triburiensi contra Henricum imperatorem, de quo habet ista Urspergensis abbas hoc anno : « Henricus totius regni et sacerdotum atque procerum nuntiis compulsus, generalem fieri apud Triburium conventum assensit. Ubi de omnibus quæ sibimet imponerentur, juxta Senatusconsultum se satisfacturum spopondit. Quo scilicet conventu Rhenanis in partibus habito, tam adversariorum quam amicorum imperator concorditer usus consilio, unicuique per totum regnum suis rebus spoliato propria concedi præcepit; cunctaque regum antiquorum fiscalia suam in ditionem interim recepit, paxque per universas provincias ab omnibus haberi collaudatur, sed parum profecisse reipsa comprobatur. Aderant etiam legati, tam Romanorum quam Viennensium, imo diversarum Ecclesiarum missi, confirmantes electionem domini Callisti. Cui profecto dum universi nostrates episcopi obedientiam professi, Synodum quæ juxta festum S. Lucæ indicebatur, collaudassent fieri, ipse rex semetipsum ibidem pollicebatur, ob reconciliationem universalis Ecclesiæ præsentandum iri. Id enim Catalaunensis episcopus et Cluniacensis abbas apud Argentinam ipsum convenientes multis ratiocinationum conatibus obtinuerunt.

8. « Ejusdem tamen actionem Rhemensis Concilii, si quis plenarie cognoscere quærit, in litteris cujusdam scholastici, nomine Hessonis, eleganter enucleatum reperire poterit, id est, qualiter rex inter regnum et sacerdotium de concordia facienda consenserit. Insuper eidem Concilio, cui videlicet decimo tertio kalendas Novembris prædictus papa Callistus Secundus, vallatus quadringentis viginti sex Patribus, coram innumera multitudine cleri ac populi præsedit, non adeo se præsentem Henricus, vicinum tamen exhibuerit, ubi et colloquio suo domini papæ legatis concesso tandem inducias denuo quæsierit propter generale colloquium cum principibus habendum, pro investituris scilicet Ecclesiasticis, quas tantopere cogebatur amittere. Ad ultimum vero idem Apostolicus, inita inter se et regem concordia, synodalia prædecessorum decreta confirmaverit, aliaque nonnulla, quæ res exigebat, naviter addiderit; sicque post dies fere duodecim in virtute Spiritus sancti rite finito Concilio, cunctos Apostolica benedictione confirmatos ad propria redire permisit unumquemque cum gaudio ». Hæc ipse summatim.

9. *Concilium Rhemense et Henrici imperatoris excommunicatio renuentis dimittere investituras.* — Fuit quidem ista Synodus Rhemis congregata valde celebris, cujus licet citata ab Urspergensi per Hessonem scripta non extent, tamen de ea frequens habetur in ejus temporis scriptoribus mentio. De ipsa autem paucis Sugerius agit in Ludovico his verbis : « Sublimatus itaque tantæ celsitudinis dignitate gloriosæ, humiliter sed strenue Ecclesiæ jura disponens, amore et servitio domini Ludovici regis, et nobilis Adelaidis reginæ neptis, aptius Ecclesiasticis providebat negotiis. Rhemis itaque celeberrimum celebrans Concilium, cum legatis imperatoris Henrici pro pace Ecclesiæ sedere differentibus, in marchiam versus Mosonum occurrisset, nec profecisset, quemadmodum et antecessores fecerant, ipsum Henricum anathematis vinculo pleno Francorum et Lotharingorum Concilio innodavit ». Hæc de excommunicato iterum imperatore per Callistum papam in Rhemensi tunc celebrato Concilio Sugerius. Rogerius autem in Annalibus Anglicanis hujus, cum meminit Rhemensis Concilii, pleraque ab aliis prætermissa recenset, et hæc inter alia : « Numeratæ sunt ibi personarum pastoralium virgæ quadringentæ viginti quatuor, inter quos et Turstinus Eboracensis archiepiscopus, qui ibidem ab Apostolico est consecratus. Postera, inquit, die, residentibus ordine in Concilio Ecclesiasticorum graduum personis, assidente quoque rege Francorum Ludovico, multisque aliis principalibus viris, ex consensu cunctorum Patrum renovantur statuta de statuen-

dis, et rescindenda de rescindendis, quorum hæc sunt quinque Capitula :

10. « Quæ sanctorum Patrum sanctionibus de pravitate simoniaca stabilita sunt : nos quoque sancti Spiritus judicio et auctoritate Sedis Apostolicæ confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit, vel per se, vel per quamlibet submissam personam, episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, præposituram, præbendam, altaria, vel quælibet Ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, dedicationes Ecclesiarum, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quælibet Ecclesiastica officia : et vendens et emens dignitatis et officii sui ac beneficii periculo subjaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus, ab Ecclesia Dei quam læsit, modis omnibus abscindatur.

« Episcopatuum, abbatiarum, aut quarumlibet Ecclesiasticarum possessionum investituram per manum laicam fieri penitus prohibemus. Quicumque igitur laicorum deinceps investire præsumpserit, anathematis ultioni subjaceat. Porro qui investitus fuerit, honore quo investitus est, absque spe recuperationis omnimodo careat.

« Universas Ecclesiarum possessiones inconcussas in perpetuum et inviolatas esse decernimus. Quod si quis eas abstulerit aut invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, juxta illud beati Symmachi Capitulum, anathemate perpetuo feriatur.

« Nullus episcopus, nullus presbyter, nullus omnino de clero Ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuilibet et quasi hæreditario jure derelinquat. Illud etiam adjicientes præcipimus, ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri, ac sepulturæ acceptione nullum omnino pretium exigatur.

« Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, concubinarum et uxorum contubernia penitus interdicimus. Si qui autem hujusmodi reperti fuerint, Ecclesiasticis et officiis priventur et beneficiis. Sane si neque sic immunditiam suam correxerint, communione careant Christiana ». Hucusque quinque Concilii canones. Pergit auctor narrare quæ post hæc sunt in Synodo per eumdem Pontificem actitata :

11. « Hæc Concilii decreta Henrico imperatori, cum non longe abesset, ex Concilio primum per honestas personas, ad ultimum per ipsum Apostolicum mandantur, ut ante separationem Concilii notum esset, utrum Ecclesiis per regnum et singulas quasque sibi subjectas provincias consentiat canonicas electiones, videlicet ut episcopi et abbates eligantur ab Ecclesia, et liberas consecrationes, ut ubi et a quibus oporteat electi consecrentur, ut non per investituram pastoralis virgæ et annuli, sed per ostium, id est, Christum ingrediantur, et investituram rerum Ecclesiasticarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona. Ad hæc ille respondit, nihil in his se prætermissurum, quod sui juris esset, suorumque sibi contulit antiqua consuetudo progenitorum. Quandoque tamen flexus auctoritate generalis Concilii, tria illa priora concessit; ultimum vero, scilicet investituram rerum Ecclesiasticarum, concedere noluit. Quapropter reverso ad Concilium papa, Henricus excommunicandus decernitur. Quod cum quidam in Concilio ægre ferrent, sententiam protulit Apostolicus, ut qui in hoc scandalizarentur, exeuntes, a fratrum consortio separarentur, proposito de illis septuaginta discipulis exemplo [1], qui cum de carne Domini manducanda, et sanguine bibendo scandalizarentur, retro abierunt, et jam cum illo non ambulabant. Et quoniam, inquit [2], qui non colligit cum Domino spargit, et qui non est cum eo, adversus illum est, illam inconsutilem tunicam desuper contextam, scilicet sanctam Ecclesiam, qui nobiscum sentiendo indiscissam servare nolunt, dissentiendo a nobis discindere contendunt. Talia sermocinante Apostolico, illico omnes in eumdem consensum reducti, in imperatorem Henricum excommunicationis sententiam jaculantur ». Hæc gesta esse contra imperatorem, ex Actis Rogerius in Annalibus tradit.

12. *Congressus regis Anglorum cum Callisto papa.* — His autem subjicit ea, quæ post Concilium ab eodem Pontifice cum Anglorum rege, qui in Gallias venerat, tunc sunt actitata, occasione consecrati ab eodem Callisto papa archiepiscopi Eboracensis, aitque : « Tandem post dies aliquot dissoluto Concilio, Henricus rex Anglorum offensus Turstino archiepiscopo, quod præter consensum suum, non uti mos antiquus exigebat, se consecrari fecisset, interdixit ei reditum in omnem dominationis suæ locum. Post hæc Callistus papa Gisortium venit, quo ad ejus colloquium rex Anglorum occurrit. Acta sunt multa inter illos, quorum gratia par erat tantas convenisse personas. Inter quæ rex a papa impetravit, ut omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia et in Northmannia habuerat, sibi concederet; et maxime, ut neminem aliquando legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse (aliqua præcipua querela exigente, quæ ab episcopis regni sui terminari non posset) hoc fieri a papa postularet ». At non ista simpliciter, sed tantum licita concessisse, docent acta cum S. Thoma, inferius enarranda.

13. « Quibus omnibus pro statu temporis definitis, papa rogat regem Turstino amicum fieri; eumque pontificatui, ad quem ipsum consecraverat, pro amore suo restitui. At rex hoc se, dum viveret, non facturum, in sua fide spopondisse confessus est. Et ille : Ego Apostolicus sum, et si feceris quod postulo, ab hac fidei sponsione te absolvam. Tractabo de hoc, ait, et quod consilii mei tenor invenerit, tibi notificabo. Hinc a papa recessit, cui per internuntios de negotio ita respondit : Pro amore vestro, qui tantopere postulatis, ea conditione Turstinum admitto in pontifica-

[1] Matth. XV. — [2] Luc. XI.

tum, ut subjectionem, quam prædecessores ejus fecerant Ecclesiæ Cantuariensi, faciat; aliter me regnante Ecclesiæ Eboracensi non præsidebit. His ita gestis abeunte Apostolico, Turstinus remansit in Gallia ». Et inferius de Epistola ab eodem Callisto papa pro Turstino in Angliam scripta hæc habet : « Epistola Callisti papæ super Turstino directa ad regem Henricum, et Radulphum Cantuariensem archiepiscopum. Ipsi sacerdotale et episcopale interdicit officium, et tam in matrice Cantuariensi, quam in principali Eboracensi Ecclesia, cum suis parochiis divina omnia celebrari officia cum sepultura mortuorum prohibet, præter baptisma infantum, et pœnitentias morientium, nisi infra unum mensem post acceptionem ipsius Epistolæ Turstinus sine exactione professionis in suam restituatur Ecclesiam. Quamobrem a rege mox revocatus in Angliam, reducitur in archiepiscopatum suum ». Hucusque de causa Turstini, a papa Rhemis ante Concilium consecrati.

14. *Callistus Rhemis Norberto munus prædicandi confirmat, Ecclesiam dedicat, Cistercienses ornat Privilegio.* — Revocemus autem orationem ad Rhemensia Acta Pontificis, ne quid omittamus de rebus gestis tunc Rhemis ab eodem Callisto papa. Dum meminit hujus quoque Concilii Rhemensis, per Callistum Pontificem celebrati [1], Hugo in Vita Norberti ordinis Præmonstratensis institutoris, illuc ipsum Norbertum accessisse pro confirmatione muneris Evangelii prædicandi, quod ab ejus prædecessore Gelasio impetrarat, tradit; quod obtinuit, imo commendavit eum episcopo Laudunensi, sub quo proficeret. Paulo post vero Præmonstratum locum ita dictum abiens, ibi suæ institutionis ex præscripto regulæ S. Augustini fundamenta jecit. Insumpsit in his annum Callistus papa, qui Romam se contulit anno sequenti, ut suo loco dicemus. Quomodo autem Henricus imperator ex eo, quod Rhemis in Concilio magno cum dedecore excommunicatus esset, eamdem Rhemensem civitatem penitus exscindere statuerit, sed Deo prohibente, et sanctis repugnantibus, cum ignominia regredi sit coactus, dicturi sumus inferius.

15. Inter alios episcopos huic Rhemensi Concilio interfuit Adefonsus episcopus Salmanticensis in Hispania, qui reversurus ad propria, Cluniaci vivendi finem fecit, ibique sepultus, hac inscriptione ejus sepulchrum est insignitum :

Urbs est Hispaniæ regionis quam Salamancam
Indigenæ dicunt, hanc ordine pontificali
Rexit Adefonsus, tumulo præsente sepultus,
Qui de Concilio Rhemensi dum remearet,
Hic finem fecit pariter vitæque viæque.

Habetur apud Petrum Cluniacensem ante libros Epistolarum.

16. Antequam autem e Gallia Callistus papa recederet, constat tres saltem Ecclesias dedicasse, nimirum Ecclesiam Sancti-Mauri, de qua hæc Petrus Diaconus [1] : « Callistus una cum episcopis et cardinalibus ad beati Mauri monasterium in Glanofolio situm, et huic Cassinensi cœnobio subditum pervenit ; rogatusque a cardinalibus qui secum aderant, et monachis, et ab ipso abbate Girardo, ejusdem confessoris Christi Mauri Ecclesiam solemniter dedicavit. In qua etiam corpora sanctorum Antonii et Constantiniani, qui de Cassinensi cœnobio ad Gallias cum beato Mauro perrexerant, cum magna reverentia posuit ». Hæc Petrus. Pandulphus insuper addit in Provincia dedicasse Ecclesiam Sancti-Juliani. Sed et illud pariter exploratum habetur in historia Antoniana [2], eumdem Pontificem Callistum dedicasse in sua provincia Viennensi Ecclesiam S. Antonii Magni, sitam apud montes Desiderii, tum temporis frequenti populorum concursu celebrem.

17. Eodem quoque tempore, Callistus papa ejusmodi Privilegio munire voluit suos, quos magnopere diligebat, Cistercienses ; sic enim se habet in eorum institutionis antiquioribus monimentis :

« Callistus episcopus, servus servorum Dei, charissimis in Christo filiis Stephano venerabili Cisterciensis monasterii abbati, et ejus fratribus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ad hoc in Apostolicæ Sedis regimen, Domino disponente, promoti conspicimur, ut ipso præstante religionem augere, et quæ recte atque ad salutem animarum statuta sunt, nostri debeamus auctoritate officii stabilire. Idcirco, filii in Christo charissimi, petitioni vestræ charitate debita impertimur assensum, et religioni vestræ paterno congratulantes affectu, Dei operi quod cœpistis, manum nostræ confirmationis apponimus. Siquidem consensu et deliberatione communi abbatum et fratrum monasteriorum vestrorum, et episcoporum, in quorum parochiis eadem monasteria continentur, quædam de observatione regulæ beati Benedicti, et de aliis nonnullis, quæ ordini vestro et loco necessaria videbantur, capitula statuistis; quæ nimirum ad majorem monasterii quietem, et religionis observantiam, auctoritate Sedis Apostolicæ petitis confirmari. Nos ergo vestro in Domino profectui congaudentes, capitula illa et constitutiones auctoritate Apostolica confirmamus, et omnia in perpetuum rata permanere decernimus. Illud nominatim omnimodo prohibentes, ne abbatum aliquis monachos vestros sine regulari commendatione suscipiat. Si quæ igitur Ecclesiastica sæcularisve persona nostræ confirmationi et constitutioni vestræ temeritate aliqua obviare præsumpserit, tanquam religionis et quietis monasticæ perturbatrix, auctoritate beatorum Petri et Pauli et nostra, donec satisfaciat, excommunicationis gladio feriatur. Qui vero conservator extiterit, om-

[1] Hugo in Norber. c. 16. 17. apud Sur. tom. III. die VI Junii.

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 66.— [2] Hist. Anton. p. 2. c. 37. 38.

nipotentis Dei et Apostolorum ejus benedictionem et gratiam consequatur. Interdicimus autem, ne quis conversos laicos professos vestros ad habitandum suscipiat. Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ episcopus, confirmavi et subscripsi. Datum Sodoloci per manum Chrysogoni S. R. E. diaconi cardinalis ac bibliothecarii, decimo kal. Januarii, Indict. xii, Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo decimo nono, Pontificatus autem domini Callisti II papæ anno primo ».

18. *Petri Cluniacensis litteræ ad imperatorem Constantinopolitanum et patriarcham pro restitutione cœnobii.* — Quod pertinet ad res Orientis, Joannes imp. ubi imperii habenas moderandas suscepisset, et hoc innotuisset in Occidente, Petrus abbas Cluniacensis pro restitutione Cluniacensium cœnobii, quod erat Constantinopoli, ad eum has litteras dedit [1] :

« Glorioso principi, et magnifico Constantinopolitanæ urbis imperatori, Joanni Calo, frater Petrus humilis Cluniacensis abbas, salutem ab eo qui dat salutem regibus.

« Gratias omnipotenti Regi regum, cujus regnum est omnium sæculorum, qui imperatoriam majestatem vestram super omnes Christiani nominis principes exaltavit, et ad tuendam toto orbe Ecclesiam suam, velut in medio Orientis, Occidentis, Aquilonis constituit, unde olim Aquilonaribus barbaris, sed et ultimis ac pessimis Christiani nominis inimicis Arabibus, in occiduas et meridianas plagas irruentibus, regni vestri partes, etsi oppugnari, nunquam tamen expugnari permisit; sed in vos magni illius Romani imperii gloriam nomenque transfudit. Voluit ut sicut potestas, sic et vocabulum ad vos transmigraret, ac religione mutata, imperio translato, sicut a pagano Romulo Roma dicebatur, sic a Christiano reparatore Constantino vestra urbs Constantinopolis vocaretur. Hanc, ut dixi, velut metam intransmeabilem, velut invictum obicem, velut præfixum quem nunquam liceat transgredi terminum, omnia providens supernus oculus, paganis regibus, Barbaris gentibus posuit, quo Oriens terreatur, Boreas subdatur, Occidens defendatur. Isto plane regni vestri obice repulsi, et antiqui erroris si qui supersunt pagani, et novi hostes Christiani nominis, Turci sedibus propriis contenti in seipsos reprimuntur, ut nec aliena invadere audeant, et divini brachii virtute, manum potentiæ vestræ roborante, sua etiam plerumque amittant. Super quibus regali magnitudini nos quidem licet humiles gratias agimus, a Deo vero æterna vos decorandum corona, si in his fideliter permanseritis, nec in modico dubitamus.

19. « Præter hæc pro Hierosolymitano rege, pro Antiocheno principe, pro universis denique Gallis nostris fidem vestram et nobilitatem rogamus, ut quia ipsi magnis urbibus, prædiis, parentibus, et locuplete patria, Domini Jesu Christi amore dimissis, loca redemptionis humanæ, non altero quam sui sanguinis pretio mercati sunt, et proprio assidue periculo defendunt : vos ejusdem Christi nostri amore eos sustentetis, foveatis, juvetis, ne tanto zelo fidei, tantisque laboribus parta (quod absit) pereant. Erit illud non tantum merces fidei vestræ, sed etiam tutela non parva imperii vestri, quando sicut vos Aquilonis, sic et illi impetus Orientis obtundent. Fecit hoc inter egregios principes recensendus Alexius pater vester, cui sicut in regno feliciter successistis, sic decet, ut in tam bono opere felicius succedatis. Qui inter multa laudabilia quæ gessit, non passus Græciam suam sua universa bona includere, ad remotissimos manum beneficii sui extendit, et non solum transmarina, sed etiam transalpina loca copiosis muneribus et pretiosis ornamentis ditavit. Inter quæ Cluniaco monasterio, omnibus Latinis regibus et gentibus notissimo, eique subdito magno et religioso loco, qui Charitas dicitur, monasterium juxta ipsam regiam civitatem, quod Civitot vocatur, dedit, et in perpetuum abbatis Cluniacensis et prioris de Charitate obedientiæ subjecit. Quod nostris aut mortuis, aut recedentibus, aut expulsis, alieni monachi invaserunt, et jam, ut audivimus, fere per triennium abstulerunt. Oro igitur, et mecum universa Cluniacensis congregatio majestatem et pietatem regiam deprecatur, ut nobis et loco de Charitate, per harum litterarum latores monasterium ablatum restitui faciat, et pro æterna animæ suæ salute servos Dei ibidem habitaturos ab injuriis defendat, et in pace custodiat.

« Et ut aliquid beneficii spiritualis vobis ista facientibus rependamus: sicut prædecessores nostri, et nos ipsi, reges Francorum, reges Anglorum, reges Hispanorum, reges Germanorum, ipsos imperatores Romanorum, ac vicinos vobis reges Hungarorum, confratres et comparticipes omnium beneficiorum Cluniacensis congregationis fecimus, ita sublimitatem vestram ex parte omnipotentis Dei, et beatissimæ Mariæ semper Virginis Dei genitricis, et sanctorum Apostolorum et omnium sanctorum in iisdem spiritualibus beneficiis plene et perfecte (in quantum licet) suscipimus : ut omnipotens Salvator et hic temporale regnum vobis adaugeat et conservet, et in futuro cum sanctis regibus vos ad sempiternum perducat. Amen ». Hæc ad imperatorem. Scripsit et eadem ex causa ad patriarcham Constantinopolitanum litteras quæ sequuntur [1] :

20. « Venerabili et magno pontifici Dei Constantinopolitano patriarchæ, frater Petrus humilis Cluniacensis abbas, æterni pontificii stola indui, et gloria et honore coronari.

« Quamvis et terrarum remotio et linguarum divisio nobis invicem et vultus invideant et verba subducant, tamen unus Dominus, una fides, unum

[1] Petr. Clun. l. ix. Ep. xxxix.

[1] Lib. iv. Ep. xl.

baptisma, una charitas, et divisa conjungere, et affectus unire, et sermones debent aliquando communicare. Debemus eo glutine uniri in terris, quo nunquam dissociandi cohærere exspectamus in cælis, ut illud in miseriis sit nobis refrigerium, quod in beatitudine perfectum erit præmium. Utinam posset in me corpus, quod concupiscit spiritus, ut urbem a cœli Rege Jesu Christo, et a principe terræ Constantino in Christo fundatam videre, et in ea non ædificia vel ornatus, sed fidem Deo subditorum principum et prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum ac multorum martyrum, de diversis mundi partibus illuc translatorum, velut commune cœmeterium videre et adorare possem : funderem qualescumque preces ad sanctos illos, fidei et spei nostræ patres; magnaque mihi spes consequendæ gigneretur salutis, si quos ejus habui prædicatores, habere mererer et pro ea intercessores. Viderem et optabilem faciem vestram, et in vobis beatos urbis vestræ pontifices venerarer, et ex eorum beatitudine multiplicem miseriam meam, ut par esset, deflerem : inirem fœdus nunquam dissolvendum, et in mutuum ac spiritualem amorem, nisi forte sperneretis, jurarem. Orarem præsens, quod et absens rogo, ut me et Cluniacensium fratrum ovile in vestris populique vestri precibus spirituali charitatis dono susciperetis : quod et a nobis, quod et ad nos vel nostros pertinet, pari affectu consequeremini. Rogarem post illa, quod et nunc rogo, ut Cluniacensi Ecclesiæ, et monasterio de Charitate, locum, qui Civitot dicitur, juxta Constantinopolim positum, restitui juberetis, ac dominum imperatorem, si necesse esset, pro eo restituendo rogaretis. Dedit illum Cluniaco, et monasterio de Charitate etiam apud nostros magni nominis et gloriæ imperator Alexius pater ejus, cui sicut in regno, sic multo magis in justitia et pietate illum deest succedere. Commendamus ergo excellentiæ Pontificali monachorum et fratrum nostrorum humilitatem, ut per eum nobis nostra restitui faciatis, quatenus et justitia quod suum est consequi, et a patre filii mereamur exaudiri ». Hucusque Petrus; quæ ad significandam inter Latinos et Græcos conservatam hactenus communionem, hic oportuit recitasse : cum alioqui nostri historici melius habitos Latinos Christianos sub Joanne filio, quam sub Alexio patre testentur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6612. — Anno Æræ Hispan. 1157. — Anno Hegiræ 513, inchoato die 14 April., Fer. 2. — Jesu Christi 1119. — Callisti II papæ 1. — Henrici V reg. 14. imp. 9. Joannis Comneni imp. 10.

1. *Concil. Viennense sub Gelasio II commentitium.* — A num. 1 ad 5. Urspergensis in Chron. tradit, *Gelasium II* apud *Viennam* Synodum congregasse, et post paucos dies in monasterio Cluniacensi obiisse. Urspergensem secuti sunt Baronius num. 1, Labbeus tom. x Concil. pag. 825, Constantinus abbas in Commentario ad Pandulphum Pisanum, Ciaconius, aliique. Verum eos hallucinatos esse, Gelasiumque II nullum Viennæ Concilium coegisse, apud me certum. Falco enim in Chron. ad finem anni MCXVIII, quo annum MCXIX inchoamus, ait : « Dehinc Apostolicus ipse stabilivit, ut in sequenti mense Martii Synodum cum Patribus Franciæ, Teutonicisque celebraret, ibique de sacerdotii et de regni dissidio longe lateque habito, Spiritu sancto mediante, loquerentur, etc. Sed antequam terminus statutus Synodum celebrandi advenisset, apud monasterium Sancti-Petri, quod vocatur Clunia, ubi diligenter morabatur, ægritudinis mole detentus est », quod ex Falcone Baronius num. 2 narrat. Præterea Pandulphus, qui Gelasium II comitabatur, hujus Concilii non meminit, sicuti nec Hugo monachus Cluniacensis in Epistola ad Pontium abbatem suum, ubi refert quæ Gelasius II in Gallia egerit. Ejus narrationis partem anno superiori retulimus, et mox reliquam describemus.

2. *Gelasius II Conc. Rhemis celebrare decreverat.* — Verum quidem est, Gelasium II proposuisse Concilium in Gallia celebrare; sed ad id urbem Rhemensem elegerat, ut testatur Eadmerus hujus temporis scriptor lib. 5 Novorum : « Papa Gelasius per mare Burgundiam venit, et adventus ejus mox Galliæ toti innotuit. Excitati sunt quique potentes cum mediocribus ei occurrere, et certatim parabantur interesse Concilio, quod ipse disponebat se media Quadragesima Rhemis celebraturum. Rodulphus quoque (Cantuariensis) archiepiscopus, audito papæ adventu de Rotomago, ubi eo usque morabatur, egressus, impiger ei occurrere statuit.

Sed ubi aliquantum itineris confecit, accepit a quibusdam ipsum papam longius discessisse, et versus Hispanias ire proposuisse » : et postea mortem ejus narrat. Idem habetur in Chron. Mauriniacensi lib. 2 tom. IV Duchesnii : « Apud Remim metropolim regni Concilium disponebat, in quo se magna dispositurum credebat; sed divino judicio, quod occultum nunquam tamen injustum est, aliter disponente, præventus ægritudine gravissima etc.» et dein chronographus ejus mortem recitat; qui tamen de Callisto II post pauca interposita verba, notat eum *Tolosæ* primum, *Rhemis* secundo Concilium celebrasse, sed nec ipse, nec ullus alius ex antiquis præter Urspergensem ac Nangium in Chron., Gelasium II aliquam Synodum in Galliis habuisse memorarunt. Quare non dubitandum, quin Urspergensis hallucinatus fuerit, et Nangium in errorem induxerit. Is tamen non Viennæ, sed Rhemis Concilium coactum voluit.

3. *Moritur Gelasius II.* — Hugo monachus Cluniacensis citatus de Gelasio II ait : « Qui denuo convalescens, et Cluniacum suum pervenire desiderans, Lugdunum Galliæ pertransit, Matisconam descendit, ubi gravissima ægritudine confectus, se Cluniacum perferri instantissime præcepit. Quo deportatus, summaque reverentia susceptus, completo episcopatus sui anno I et diebus IV, in medio fratrum, circumstantibus episcopis cardinalibus, in propria domo proprius pastor in pace Cluniaco quievit ». Cum vero Callistus II apud Baronium hoc anno num. 5 dicat : « D. N. fel. memoriæ Gelasius a Vienna discedens, injunxit mihi, etc. », et statim mortem ejus referat, apparet *Gelasium II* Avenione Viennam, ex ea urbe Lugdunum, indeque Matisconam et Cluniacum venisse, sed Viennæ moram facere non potuisse. Obiit autem Cluniaci *IV kal. Februarii*, uti scribunt Falco apud Baronium n. 2, Ordericus l. 12, Fulcherius Carnotensis lib. 3 Hist. Hierosol. aliique. Quoad durationem Sedis ejus, fuit ea anni unius et dierum IV vel V. Nam Hugoni monacho Cluniacensi laudato consentiunt omnes nostri Catalogi, et ille qui habet eum sedisse annum unum, dies quatuor, excludit diem emortualem, qui etiam non numeratur ab Hugone monacho. Martinus vero Polonus et auctor Fasciculi Temporum, qui habent dies quinque, diem emortualem includunt. In Chronico Gotfridi Viterbiensis, hujus temporis scriptoris, nonnisi librariorum errore legitur eum sedisse *annum unum, dies sex*. Ex quibus consequens est, Gelasium Pontificem Romanum anno superiori electum fuisse *VIII kal. Febr.*

4. *Sedis ejus duratio.* — Baronius quidem num. 2 refert Epitaphium Gelasii II a Petro Pictaviensi versibus elaboratum, in quo dicitur eum sedisse *annum unum, duobus diebus exceptis*, et numero sequenti tradit eum quoque funebrem Orationem dixisse, « quam adhuc extare, inquit, qui viderunt eam, affirmant ». Indeque Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. ait, Gelasium II sedisse menses XI, dies XXIX. Verum licet Petrus Pictaviensis monachus Cluniacensis fuerit, tamen illud Epitaphium, ab aliquo imperito serius editum, male illi attribui apud me certum ; cum Gotfridus Viterbiensis, qui hoc sæculo floruit, Bernardus Guido citatus in magno Chronico Belgico, Wernerus in Fasciculo Temporum, omnesque Catalogorum quos mihi videre licuit auctores, Hugoni Cluniacensi suffragentur ; nullus vero fictitio illi Petro Pictaviensi. Quod si Epitaphium illud antiquitus Gelasii II sepulchro insculptum fuisset, non deessent ex veteribus, qui ejus meminissent. Denique Petrus Marrierus, monachus Ordinis Cluniac. auctor Bibliothecæ Cluniacensis, pag. 594, ait Petrum Pictaviensem plures scripsisse Epistolas ad Petrum Cluniacensem, « et multa alia, inquit, quæ apud nos sunt omnia », et tamen pag. 607 et seqq. profert Panegyricum ab eodem Petro Pictaviensi Petro Venerabili abbati Cluniacensi dictum, Epitaphium Gelasii Petro Pictaviensi falso attributum, aliaque ejusdem Petri Pictaviensis Opuscula, sed ne verbum quidem habet *de Oratione funebri*, quæ ab eo dicta vel composita fuerit in laudem Gelasii II. An vero Constantinus Cajetanus, qui stemma Gelasii II elucubravit, Orationem illam apud se habuerit, fateor me ignorare ; sed quidquid de ea re sit, non video auctorem illius Epitaphii Hugone monacho Cluniacensi fide digniorem esse.

5. *Gelasio II succedit Callistus II.* — Gelasio II post interpontificium dierum duorum successit *Callistus II* electus, non *IV nonas Februarii*, sicut habet Ordericus lib. 12, id est, die secunda mensis Februarii, neque quarta die ejusdem mensis, ut statuit Papebrocius in Callisto II, sed *kalendis Februarii*, uti Onuphrius in Chron. Eccles. et Sigonius lib. 10 Hist. de Reg. Ital. habent, et ex iis, quæ in morte ejus in medium afferemus, perspicuum fiet. *Callistus II* ante Pontificatum *Guido* appellabatur, eratque archiepiscopus Viennensis. Patrem habuit Willelmum Burgundiæ comitem. « Sublimatus », inquit Sugerius in Vita Ludovici VI regis, « tantæ celsitudinis dignitate, gloriose, humiliter, sed strenue Ecclesiæ jura disponens, amore et servitio domini Ludovici regis, et nobilis Adelaidis reginæ neptis, aptius Ecclesiasticis providebat negotiis ». Callisto enim II soror fuit nomine *Gilla*, quæ Humberto II comiti Maurianensi seu Sabaudiæ nupta, Adelaidem peperit, Ludovico VI Francorum regi anno MCXV in matrimonium collocatam, ut videre est in Chronico S. Petri-Vivi, qui ibi habet : « Accepit rex Hludovicus uxorem suam, nomine Adelaidem ». Porro Anselmus Gemblacensis in Chron. ad hunc Christi annum, ait : « Consensu omnium episcoporum tam Germaniæ quam Galliæ cum Romanis habito, domnus Guido Viennensis archiep. in papam eligitur, et Callisti nomine designatus, Cluniaci benedicitur ». Sed cum benedictionis episcopi aut papæ nomine veteres consecrationem intelligant, ut videre est in Lexico Ducangii voce *benedictio episco-*

porum, Anselmus perperam dicit Callistum Cluniaci benedictum fuisse, ut ex mox dicendis manifestum fiet.

6. *Viennæ die* IX *Febr. coronatur.* — Callisti II consecratio, quam Pandulphus magna solemnitate peractam testatur, differri non potest ultra diem *V idus Februarii,* seu diem nonam ejusdem mensis, cum ea in Dominicam inciderit. Quod, postquam hæc litteris mandavi, dum minus cogitarem, reperi in lib. 1 Hist. Vezeliacensis, tom III Spicilegii Dacheriani, ubi refertur Epistola Cononis Prænestini episcopi, Apostolicæ Sedis legati, Hugoni Nivernensi episcopo sine die et mense data, in qua ait : « Die ipsa qua ab invicem discessimus, cum electo nostro duce misericordia Dei ad partes Lugdunensium properavimus. Antequam autem Lugdunum perveniremus, domnus Lugdunen. archiepiscopus (Humbaldus sc.) electioni nostræ assensit, et Lugduni subscripsit. Ibi facta processione solemni, dominum papam Callistum et nos honorifice suscepit. Nam et Engolismensis episcopus, antequam a nobis discederet, subscripserat, et domino papæ humiliter se subdiderat (nempe Gerardus). Inde venimus Viennam, ubi in Dominica Quinquagesimæ, (quæ hoc anno in diem IX mensis Februarii convenit) dominus papa coronatus est ». Cluniacum, ubi Callistus II Pontifex Rom. electus, quatuor leucis distat a Matiscone, et hæc civitas leucis sexdecim a Viennensi, ideoque Matisconem inter et Viennam est tantum iter dierum duorum, quod navi breviori tempore confici potuit. Papebrocius laudatus perperam credidit, Callistum II Cluniaci coronatum fuisse, « post reditum nuntiorum Roma, adulto Martio, aut fortassis ipso die Paschatis, XXX ejusdem ». Recte tamen observavit, eum Pontificatus annos a die suæ electionis deduxisse. Addo, *Callistum II* anno Incarnationis Dionysiano et Pisano indifferenter usum fuisse, quod compluribus viris eruditis errandi causa fuit. Porro Falco in Chron. refert, *Gelasium*, cum convalescere penitus desperaret, cardinales hortatum esse, ut *episcopum Prænestinum,* tanquam magis idoneum sibi substituerent, sed eum Pontificatum recusantem proposuisse *Guidonem* archiep. Viennensem, qui et electus fuit, ut narrat Baronius num. 2, qui tamen episcopum illum Prænestinum *Odonem* male interpretatur; cum certum sit, fuisse *Cononem*, de quo jam supra sæpius mentionem fecimus rursumque faciemus.

7. *Concil. Tolosanum.* — A num. 7 ad 12. Callistus II post suam in Pontificem Romanum consecrationem, « Viennæ reversus, rebusque dispositis, per Gallias transitum faciens, Tolosæ primo, Rhemis secundo celebrato Concilio, Romam cum maximo tripudio, sicut decebat, intravit », anno scilicet sequenti, inquit chronographus Morigniacensis lib. 2. Prioris Concilii Baronius non meminit, sed ejus summarium refert Catellus, lib. 2 Comitum Tolosæ cap. 3, ex Bernardo Guidonis in parvo Tractatu *De temporibus et annis generalium et particularium Conciliorum*, in quo legitur : « Hic Caltixtus papa Pontificatus sui anno primo, VIII idus Junii celebravit Concilium Tolosæ una cum cardinalibus, archiepiscopis, episcopis et abbatibus Provinciæ, Gothiæ, Gasconiæ, Hispaniæ et citerioris Britanniæ, in quo Concilio, inter cætera quæ gesta sunt in eodem, fuerunt damnati hæretici et depulsi ab Ecclesia, qui religionis speciem simulantes, Dominici corporis et sanguinis sacramentum, baptisma parvulorum, sacerdotiumque, et omnes Ecclesiasticos ordines, et legitimarum damnabant fœdera nuptiarum. Primitiæ quoque et decimæ, et oblationes, et bona deficientis episcopi et clericorum, fuerunt principibus et quibuscumque laicis sub pœna sacrilegii interdicta ». Labbeus, ad hunc Bernardi Guidonis episcopi Ludovensis locum animum non adverterat, et tom. X Concil. Acta Concilii Tolosani Decretis decem constantia profert, quorum hæc Præfatio est : « Anno ab Incarnat. Domini MCXIX, Indictione XII, Æra MCLVIII, epacta VII, concurrente II, VIII idus Junii, præsidente venerabili Callisto papa II, anno Pontificatus sui primo in Concilio Tolosano, etc. » In margine vero Labbeus ait : « Mendose scriptum erat MCXX, quod refellit Indictio, et notatus Callisti annus primus ». Ita ille. Verum si vir doctissimus animadvertisset, annum Pisanum, quo aliquando Callistus II usus est, non differre ab anno Æræ vulgaris, nec in Indictione, nec in anno Pontificatus, aut in aliis notis temporariis, sed tantum nostrum unitate superare, et Pisanos numerare annum MCXX quando nos annum MCXIX, ita ratiocinatus non fuisset. Annus itaque ille MCXIX annus est Dyonisianus, ut demonstrat Epistola Synodalis Callisti II qui Concilio præfuit; scripta enim illa « idibus Julii, Indict. XII, Dom. Incarnat. anno MCXIX, Pontific. autem domini Callisti II papæ an. I ». In Præfatione Concilii legitur, « in Concilio Tolosano una cum cardinalibus, etc. abbatibus provinciæ Gothiæ, Gasconiæ, etc. hæc sunt recitata capitula ». Verum loco *provinciæ Gothiæ*, legendum *Provinciæ*, *Gothiæ*, uti recte Catellus et Baluzius lib. 8 de Concordia cap. 18 et demonstrat Epistola synodalis subscripta ab Atone Arelatensi, et Fulcone Aquensi, archiepiscopis.

8. *Callistus II Tolosa Rhemos venit.* — Tolosa per Pictavensem provinciam transiens Callistus II Andegavos, indeque Turonos venit; tom. enim I Biblioth. Labbei in priori Chronico Andegavensi ad hunc Christi annum legitur : « Callixtus papa venit Andecavam ». Ibi majus altare Ecclesiæ monialium monasterii *Roncerei* in vigilia Nativitatis B. Virginis, seu die VII mensis Septembris, dedicavit, ut patet ex Instrumento a San-Marthanis tom. IV Galliæ Christianæ pag. 794 relato, qui et ibidem de abbatia Fontebraldensi verba facientes, recitant Rescriptum Callisti II, in cujus fine legitur : « Dat. Turoni apud Majus-Monasterium per manum Grisogoni S. R. E. diaconi card. ac bi-

bliothecarii, XVII kal. Octob. Indict. XIII, Dominicæ Incarnationis anno MCXIX, Pontificatus autem domini Callisti II papæ anno primo », ubi utitur Æra communi Incarnationis. In eo Rescripto Pontifex ait : « Cum per Pictavensem parochiam pro Ecclesiæ servitio transitum haberemus, venerabilis fratris nostri Willelmi Pictavensis episcopi suggestione ad B. Mariæ de Fonte-Braudi monasterium declinavimus, etc. In honore beatissimæ et gloriosissimæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ Oratorium dedicavimus etc. omnibus autem, cooperante Deo, solemniter celebratis, ad populum, cujus undique illuc multitudo effluxerat, verbum ex more habuimus ». Turonis Callistus II venit ad monasterium Morigniacense, in diœcesi Senonensi prope Stampas situm, uti habet chronographus Morigniacensis : « Anno Incarnati Verbi MCXX dedicata est Ecclesia Maurigniacensis cœnobii a domino papa Callisto II, V nonas Octob. etc. Inter eas venerabiles personas, quæ huic sanctæ dedicationi adfuerunt, venerabiliores fuerunt Cono Prænestinus episcopus, totius Franciæ ac Teutoniæ, Alemanniæ ac Saxoniæ legatus, etc. » Sed annus MCXX Pisanus est ; Callistus enim anno MCXX, aliquot mensibus ante Octobrem jam Romam pervenerat ; ideoque chronographus annum illum MCXX eruit ex Charta tunc edita et anno Incarnationis Pisano notata. E monasterio Morigniacensi Parisios venit, ubi *VIII idus Octob., Indict.* XIII, dedit Privilegium quoddam monasterio Vindocinensi, tom. XXI Biblioth. Patrum edit. Lugdunensis pag. 101 recitatum. Tandem Rhemos profectus est, ubi eodem mense Octobri Concilium celebravit.

9. *Concil. Rhemense.* — Refertur illud tom. X Concil. in eoque conditi canones quinque, quorum primus est *de damnatione simoniacæ hæresis*, secundus *de Investituris per manum laicam non faciendis.* Hæc ejus Præfatio : « Anno Incarnationis Dom. MCXIX, Synodus Rhemis in Ecclesia metropolitana, die XII (legendum, ut habet Ordericus, *Indictione* XII, a kalendis Januarii more Gallicano inchoata) XIII kal. Novemb. a Callisto papa II celebrata est : in qua fuerunt archiepiscopi XIII, et plusquam CC episcopi, cum multis abbatibus, et aliis Ecclesiæ dignitatibus. Postrema die adsidente quoque in Concilio rege Francorum Ludovico, etc. » Acta ejusdem Concilii ex Rogerio Hovedeno, num. 9 a Baronio relata habent : « Numeratæ sunt ibi personarum pastoralium virgæ quadringentæ viginti quatuor » ; quæ etiam apud Simeonem Dunelmensem in Hist. de Gest. Reg. Angl. referuntur. Ordericus lib. 12, ubi fuse de Concilio Rhemensi agit, ait : « Anno ab Incarnat. Domini MCXIX, Indict. XII, in Octobris medio, Callistus papa cum Romano senatu Rhemis venit, ibique XV diebus demoratus Concilium tenuit, et de utilitatibus Ecclesiæ cum pastoribus Dominici gregis solerter tractavit. Ibi nimirum fuerunt XV archiepiscopi, et plusquam CC episcopi, cum multis abbatibus, et aliis Ecclesiæ dignitatibus. Apostolico enim jussu evocati de Italia et Germania, de Gallia et Hispania, de insulis Oceani et cunctis Occidentalibus provinciis, congregati sunt pro amore Salvatoris. » Hi auctores inter se non discrepant quoad Patrum numerum, cum baculus episcopalis et abbatialis *virgæ* nomine ab antiquis designetur, ut videre est in Glossario Ducangii.

10. *In eo Henricus imp. et Burdinus antipapa excommunicati.* — Narrat postea Ordericus *Ludovicum* Francorum regem Synodum introiisse, et de *Henrico* Anglorum rege questum esse, quod *Robertum* Normanniæ ducem beneficiarium suum, et *Guillelmum* ducis filium male tractaret, *Guillelmum* comitem Nivernensem in carcere detineret, aliaque in medium adduxisse, de quibus an. MCXVI, num. 16, mentionem fecimus. *Callistus II* Francis Anglisque pacem summopere commendavit, *Treugam Dei*, sicut eam Urbanus II in Concilio Claromontano statuerat, tenendam præcepit, jussitque omnibus episcopis et abbatibus, ut eum præstolarentur, dum Mosonem castrum adiret, pacemque cum imperatore Alemannorum ad utilitatem Ecclesiæ tractaret. « In crastinum », inquit Ordericus, « feria quarta, cum insigni comitatu Mosonem profectus est, et Dominica sequenti, præ labore et metu lapsus et æger Rhemis regressus est. Dein feria secunda, postquam papa consedit », Joannes Cremensis, eloquens presbyter, « peracti eventum itineris feriatim » narravit, aitque imperatorem cum ingenti exercitu ad prædictum locum advenisse, et quasi pugnaturum armatorum fere XXX millia secum habuisse. Pontifex vero dixit, memorem se quam fraudulenter idem imperator Paschalis II tempore Romam intrarit, huncque ceperit, repedandi consilium velociter inivisse. « In novissimo Concilii die Barcinonensis episcopus (qui erat beatus Oldegarius, jam Tarraconensis archiepiscopus anno superiori dictus) subtilem, satisque profundum sermonem fecit de regali et sacerdotali dignitate, etc. Tunc papa, Carolum Henricum imperatorem Theomachum, et Burdinum pseudopapam, et fautores eorum, mœrens excommunicavit, etc. Deinde sacrum illud collegium solutum est », inquit Ordericus, cujus fusa de hoc Concilio narratio tom. X Concil. legi potest, quemadmodum et Acta ejusdem Concilii descripta ab *Hessone Scholastico*, quæ Baronii tempore in tenebris latebant.

11. *Angliæ episcopi ad Concilium Rhemense venire permissi.* — A num. 12 ad 17. Henricus Angliæ rex ad Concilium Rhemense episcopos et abbates Normanniæ, et insuper episcopos Angliæ, « qui tunc temporis in Normannia cum illo degebant », misit, inquit Eadmerus lib. 5 Novorum, qui subdit, *Thurstanum* archiepiscopum Eboracensem illuc eundi a rege licentiam obtinere non potuisse, quia Turstanus a Callisto II sacrari volebat, et rex jura Ecclesiæ Cantuariensis, ad cujus præsulem pertinet ordinatio Eboracensis, illæsa cupiebat. Cum tamen promisisset se a Callisto II

episcopalem benedictionem non suscepturum, ad Concilium Rhemense sese conferendi facultatem ab Henrico rege impetravit, sed *posthabita fidei sponsione* a papa consecrari obtinuit. « Quæ ut regi certo innotuerunt », ait Eadmerus, « mandat omnibus modis Thurstano et suis interdixit, redire in Normanniam et Angliam, et in omnem locum dominationis suæ. Ratum ex his quique audientium habuere, præter consensum regis, quæ fuerunt facta fuisse ».

12. *Colloquium inter Callistum II et Henricum Angliæ regem.* — Hæc postea Eadmerus ibidem habet : « Post hæc Callistus Gisortium venit, et rex Henricus illic ei locuturus accessit. Acta igitur sunt multa inter eos, quorum gratia par erat tantas personas convenisse. Inter quæ rex a papa impetravit, ut omnes consuetudines, quas pater suus (nempe Guillelmus II) in Anglia habuerat et in Normannia, sibi concederet : et maxime, ut neminem aliquando legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse aliqua præcipua querela exigente, et quæ ab archiepiscopo Cantuariorum, cæterisque episcopis regni, terminari non posset, hoc fieri a papa postularet ». Hoc ideo a rege postulatum, quia crebræ ex Urbe legationes Anglorum animos accenderant; alia enim quam quæ Ecclesiæ essent, quæri causabantur : « In principio regni Henrici », inquit Malmesburiensis, lib. 1 de Pont. pag. 231, « venerat Angliam ad exercendam legationem Guido Viennensis archiepiscopus, qui postea Apostolicus fuit. Tunc Anselmus, nec multo post quidam Petrus (legati in Angliam missi) omnesque reversi nullo effectu rei, grandi præda sui; Petrus maxime, quod omnes incendere caverent, qui esset filius Petri Leonis, summi Romanorum principis. Crebra ergo ad Angliam meabat legatio Romanorum insidiantium imbecillitati Radulphi (Cantuariæ archiepiscopi). Sed effugabantur omnes cautela Henrici. Nolebat enim ille in Angliam, præter consuetudinem antiquam, recipere legatum nisi Cantuariensem archiepiscopum : illique libenter refringebant impetum propter violentiam denariorum ».

13. *Callistus II anno Incarnat. Pisano aliquando utitur.* — Porro supra diximus, Callistum II anno Pisano quandoque usum esse, quod hic ostendere juvat ex ejus Epistola ordine XII ad canonicos Bisuntinæ Ecclesiæ S. Joannis; in fine enim ejus legitur : « Datum apud Magalonam, per manum Chrysogoni S. R. E. diaconi card. ac biblioth., II kal. Julii, Indict. XII, Dom. Incarn. anno MCXX, Pontificatus autem Callisti II papæ anno I », ideoque hoc Christi anno, qui nobis est MCXIX. Callistus II varias Ecclesias in Galliis dedicavit : « Ventum est in Provinciam », inquit Pandulphus, « in qua S. Juliani Ecclesiam, cellam Psalmodiensis cœnobii idem papa nimium celeriter dedicavit ». Ecclesia S. Juliani sita est in urbe Arelatensi, hodieque dicitur Parochia S. Antonii abbatis. *Psalmodium* vero ab Aquismortuis semileuca tunc distabat, nuncque est Ecclesia collegiata.

14. *Itinerarium ejus post Concilium Rhemense.* — Sed ut varia suis annis reddi possint, et quæ loca Callistus II dum in Italiam rediret transierit innotescat, juvabit observare eum Rhemis iterum Parisios, indeque Corbolium venisse, ut habet Moriniacensis chronographus, qui ait : « Celebrato namque Rhemis maximo generalissimoque Concilio, domnus papa cum omni comitatu suo Burgundiam ingressurus Romamque profecturus de Parisius Corbolium advenerat ». Corbolio sex circiter leucis a Lutetia dissito Melodunum venit, « ad quem locum rex et regina a domino papa discessuri valeque facturi, proceres atque pontifices, multæque personæ confluxerant », inquit laudatus chronographus, qui Callistum Meloduno Senonas venisse his verbis asserit : « Algrinus juratus atque publicatus hostis monachorum etc. domnum papam Senones insequitur », unde chronographus Sancti-Petri-Vivi ad annum MCXIX scribit : « Postquam celebratum est Concilium Rhemis, venit domnus papa Senonas, quem adiit abbas Arnaldus, et ostendit litteras, quas habet Ecclesia Sancti-Petri de duabus sororibus S. Ebbonis, Ingoara sc. et Leotheria, quas confirmavit Epistola data Senonis nonis Decembris » ad episcopum Lingoniensem.

15. *Joannes imp. adversus Persas bellum movet.* — Ad num. 18 et seqq. Historiam Zonaræ continuarunt Nicetas Choniates usque ad annum MCCV, et Joannes Cinnamus imperatorius grammaticus, qui ab excessu Alexii Comneni imp. Historiam suam exorsus, resque a Joanne imperatore ejus filio carptim et libro unico complexus, eas potissimum describendas suscepit, quæ *Manuele Comneno* Joannis filio imperante accidere, quibus ipse interfuit, et in omnibus quas Manuel obiit expeditionibus, fidelissimus comes extitit. Joannes imp. rebus politicis, prout sese obtulerat occasio, rite compositis, in Asiam transiit. Nam « cum Persas fœdus cum patre suo initum nihili facientes, urbes Phrygiæ, et ad Mæandrum fluvium sitas, magnis copiis incursare cerneret, primo vere egreditur, multisque prœliis victor Laodicæam capit, et mœnibus cingit, ejecto Alpichara, qui urbi cum præsidio præerat : cæterisque rebus ordinatis, domum rediit », inquit Nicetas, quæ Cinnamus paulo fusius habet.

16. *Concil. Beneventanum.* — Falco in Chronico de Landulpho archiepiscopo Beneventano hoc anno scribit : « Mense Martio, XII Indictionis, prædictus Beneventanus archiepiscopus videns civitatem variis prædarum afflictionibus ex omni parte confundi et devastari, suæque parochiæ Ecclesias a raptoribus vexari quotidie, Synodum decima die intrante ejusdem mensis Martii celebravit. Ad cujus sacri conventus præsentiam Tusculanus adfuit episcopus, et Ugo supra nominatus cardinalis, et cardinalis alius, et Beneventanæ sedis suffraga-

neorum circiter viginti, monasteriorum abbates sex adfuere. Inter cætera vero, quæ in ipso conventu statuta sunt, malefacientes Beneventi omnes, et disturbantes mercatores ad civitatem venientes et redeuntes, sub anathematis vinculo alligavit. Conventu itaque pie et ordinate finito, unusquisque ad propria repedavit ». Baronius num. 6 alium Falconis locum refert, in quo Ugonis cardinalis legati mentio; sed hujus Concilii non meminit. Fuse describit Falco translationem die xv mensis insequentis a Landulpho factam corporum sanctorum *Martiani*, et aliorum ibidem nominatorum, quæ prisco tempore non honeste tumbæ jacuerant. Quam ceremoniam prolixe narrat, additque Landulphum hoc anno obiisse, et *Rofridum* in locum ejus electum esse.

17. *Moritur B. Petrus de Honestis. — Petrus de Honestis*, qui canonicos regulares in Ecclesia Sanctæ-Mariæ in Portu in agro Ravennate instituit, mortuus est hoc anno, *quarto kal. April.* Ravennæ, in Portuensi a se exstructo cœnobio, ibique sepultus, ut testatur Rubeus lib. 5 Hist. Ravenn. Peculiarem regulam canonicis quibus præerat scripsit, quam *Paschalis II*, X kal. Januarii, anno MCXVI confirmavit. Ea edita ad calcem Operum *Petri Damiani*, cum quo aliqui perperam Petrum de Honestis confudere, quos tam Rubeus, quam Pennotus lib. 2, cap. 48, confutarunt. Petrus quidem de Honestis, sicut Petrus Damiani, *peccatorem* se appellabat, sed mos tunc inoleverat, ut ob animi demissionem, aliqui sese *peccatores* inscriberent, quod illorum temporum monumenta declarant. Petrum de Honestis in Italia imitati sunt canonici Sancti-Frigdiani Lucensis, Lateranenses et quidam alii. Nunc canonici Portuenses subsunt Congregationi *canonicorum Lateranensium*, quæ inter plures alias Italiæ præcipua est. In Actis SS. Bolland. ad diem XXIX Martii Petrus de Honestis memoratus inter *Prætermissos*, quod ab aliquibus *beatus*, ab aliis *venerabilis*, ab aliquibus vir *piæ memoriæ* appelletur. Juvabit legere Miræum in *Originibus canonicorum regularium Ord. S. Augustini,* in libro singulari *de Congregationibus clericorum in communi viventium,* et in alio *de Collegiis canonicorum.*

18. *Maurorum Hispaniæ et Africæ rebellio.* — Maurorum Africæ et Hispaniæ res malo in loco erant; *Ali* Almorabitarum imperator magno contemptui erat; tantum enim abest, ut ex dissidiis inter Christianos exortis emolumentum aliquod hausisset, ut *Alphonsus* Castellæ et Aragoniæ rex anno superiori *Cæsaraugustam* expugnarit, et hoc sequentique anno varia munita oppida eisdem eripuerit. Rodericus in Hist. Arab. cap. 49, de isto Almorabitarum imperatore scribit: « Et fuit inventus debilis et ignavus, nec regni confinia defendebat ». Quare Saraceni *Cordubam*, quæ primaria eorum urbs citra mare, incolentes, aperte in eum rebellarunt. Tunc tandem *Ali* animum fractum ac demissum excitavit, congregatoque exercitu mare trajecit, inquit Noweirius et Andalusios seu Vandalicios (ita enim Hispaniarum Saraceni appellabantur) ad obedientiam compulit, tantumque terrorem Cordubensibus civibus incussit, ut ejus misericordiam implorarint. *Ali* cujus imperium *Musmudes* aut *Musmites*, vel *Mazmutes*, ut Hispani hanc vocem pronuntiant, detrectabant, lubenter eis veniam tribuit; in Africam enim illi transfretandum erat, quia *Musmudes* Atlantem montem, seu, ut Hispani loquuntur, *Montes Claros* habitantes in Susa Provincia ad Marochii meridiem sita, ducem sibi præfecerant *Mahometem* Tumartii filium, eodem populo prognatum, qui tantam multitudinem Maurorum sibi conciliarat, ut domum *Ali*, omnemque Almorabiticam sectam, ac religionem Christianam, tam in Africa quam in Hispania, tandem exterminarit. Quare ad Annalium Ecclesiasticorum supplementum de eo nobis necessario agendum.

19. *Mahomet Eben Tumart Mahumetanos in Africa reformat.* — Erat *Mahometes Eben Tumart* a tribu Hargæ, nationis Musmudarum ex illustrioribus una. In Orientem profectus, variis doctrinis animum excoluit, et ad Mecam peregrinationem obivit. Ex Asia in patriam itinere maritimo rediens, cœpit pœnitentiam prædicare iis qui in eadem navi erant, adeoque eorum animos dementavit, ut eum pro sancto habuerint; sed ubi Africam attigit, Mahometici cultus promovendi studio magis exarsit. Cumque sanctitatis ejus fama undique dilataretur, et a prædicando Alcorano non desisteret, non longe a Bugia urbe, alias Mauritaniæ Sitifensis, nunc regni Algerii provinciæ cognominis capite, obvium habuit hominem *Abdelmumen* dictum, figuli filium, declaravitque hunc ad conservandam restituendamque in Africa religionem a Deo electum fuisse, idque a Mahomete propheta prædictum. Ipsemet Mahomet Eben Tumart sibi attribuit nomen *Almohdi,* vel ductoris, vel directoris, quod ante ducentos annos *Obeydallah*, cum califatum Africæ usurpavit, sumpserat. Quare deceptus est Rodericus lib. 7, cap. 10, cum postquam Eben Tumart tanquam Astrologum exhibuit, ait: « Aventumerth autem ascivit quemdam, qui Almohadi vocabatur, et erat in Mahometi doctrina valde peritus, et cœpit librum Mahometi, qui dicitur Alcoranus, exponere et docere; Mahometes enim filius Tumert vel Aben Tumert idem fuit ac Almohadi.

20. *Marochii, quæ urbs regia erat, Alcoranum prædicat.* — Noweirius ait, prætensum hunc prophetam *Marochium* tandem pervenisse, ibique publice in vitia pravosque mores invectum esse. Cumque benevolos auditores invenisset, eo insolentiæ processit, ut cum videret imperatoris *Ali* sororem magnifice vestitam, et generoso equo insidentem, eam ex eo dejecerit, exclamans indignum esse, ut in Musulmanna femina hæ vanitatis notæ apparerent. Hoc cum accepisset *Ali* Almorabitarum imperator, hominem vocavit, isque ad eum auda-

cter responsit, ac vi rationum suarum et argumentorum sublimitate doctores ejus ita perculit, ut quid contra dicerent non habuerint. Consilium imperatoris tulit, ut innovatorem morti traderet; sed imperator consilium illud aspernatus est, interimque pseudo-propheta e manibus ejus elapsus *Marochio* egreditur, et apud populares suos in *Suzam* provinciam secedit. Ibi cum adversus vitia ac præsentem rerum statum vehementer declamaret, agrestem illum populum ad defectionem commovit: « Cœpit califæ de Baldac » seu Badadi, inquit Rodericus, « contraria prædicare, similiter contra Almoravides, qui tunc culmen regni in Africa obtinebant, rebellia adhortari ».

21. *Origo Almohadum.* — Neque enim patiebatur *Eben Tumart*, ut califa Bagadensis agnosceretur, nec ut principibus Almorabitis, qui ab eo investituram accipiebant, mos gereretur. Hoc interim spatio *Mahometem* hunc, inquit Noweirius, filium *Eben Tumart* ducem sibi præficiunt, existimantes esse verum directorem a *Mahomete* legislatore prædictum, et religionem Mahumeticam per totum orbem restauraturum. Rebus sic stantibus, *Almohadi* sectatores suos *Almo-Wabbedinos* appellavit, id est, viros, qui doctrinam de unitate Dei in essentia, substantia et persona solide constituerent. Et licet hoc dogma omnibus Mahometanis commune sit, ac Musulmanicæ religionis fundamentum, nihilominus *Almowabbedini*, seu *Almohades* magis reformatos aliis videri volentes, ac studio inflammatiori accensos, nomen istud elegere, quasi bellum implacabile iis indicerent, qui doctrina contraria imbuuntur, aut plures deos, uti idololatræ, vel plures in Deo personas, uti Christiani statuunt. Quare licet sectarii alii omnes Christianos apud se manere passi essent, *Almohades* tamen nullum penitus tolerarunt, sicuti ex dicendis liquebit.

CALLISTI II ANNUS 2. — CHRISTI 1120.

1. *Quæ Callistus papa Ecclesiæ contulerit Viennensi.* — Millesimus centesimus vicesimus, decima tertia Indictione, annus sequitur, quo Callistus papa Romam cogitans, antequam profectionem aggrederetur, Ecclesiam suam Viennensem munitam et honestatam relinquere voluit Sedis Apostolicæ privilegiis. Quænam autem fuerint ista, in ejus Diplomate leges, quod ex ejusdem nobilissimæ Ecclesiæ monimentis nuper in lucem edidit Joannes a Bosco Cælestinus.

« Callistus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Petro decano, et canonicis sive clericis Viennensis Ecclesiæ, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

« Etsi Ecclesiarum omnium cura nobis ex Apostolicæ Sedis administratione immineat, Viennensi tamen specialius convenit charitatis studio providere. Ipsa enim primum, disponente Deo, sollicitudini nostræ commissa est, et ad ejus regimen nos episcopalis gratiam consecrationis accepimus. Ex communis igitur et singularis dilectionis debito incitati, matrem vestram, filii in Christo charissimi, sanctam Viennensem Ecclesiam diligere, honorare, et beati Petri patrocinio decrevimus confovere. Omnem itaque dignitatem et munitionem, ac liberalitatem, quam vel per authentica prædecessorum nostrorum Silvestri, Nicolai, Leonis, Gregorii, et cæterorum Romanorum Pontificum privilegia, vel per imperatorum, regum, principum et cæterorum fidelium largitionem concessam obtinet, nos quoque, auctore Deo, concedimus, et præsentis privilegii pagina confirmamus. Ut videlicet super septem provincias primatum obtineat: super ipsam Viennensem, super Bituricam, Burdegalam, Auxitanam, quæ Novempopulitana dicitur: super Narbonam, Aquensem, et Ebredunensem. Et in eis Viennensis archiepiscopus Romani Pontificis vices agat, synodales conventus indicat, et negotia Ecclesiastica juste canoniceque definiat. Porro illa sex oppida vel civitates, Gratianopolis videlicet, Valentia, Dia, Alba, Vivarium, Geneva, Maurienna, in ejus tanquam in proprii metropolitani obedientia et subjectione permaneant. Tarantasiensis autem archiepiscopus, licet aliquibus habeatur ex Apostolicæ Sedis liberalitate prælatus, Viennensi archiepiscopo tanquam pri-

mati suo subjectus obediat. Sane in Salmoracensi archidiaconia consecrationes, vel ordinationes, et quidquid ad pontificale officium pertinet, Viennensis Ecclesia, præter alicujus inquietationem seu diminutionem habeat. Abbatia quoque Sancti-Petri foris portam Viennæ sita, et intra eamdem urbem abbatia S. Andreæ, una monachorum, altera sanctimonialium, abbatia Sancti-Theuderii, et abbatia Sanctæ-Mariæ de Bonavalle, quæ, præstante Deo, nostris sumptibus et nostris est fundata laboribus : in jam sæpe dictæ Viennensis Ecclesiæ jure ac subjectione persistant.

2. « In ipsa etiam Romanensi Ecclesia, quamvis Romanæ se faciat libertatis, visis tamen prædecessorum nostrorum privilegiis, et imperatorum præceptis, tam in sæcularibus quam in regularibus clericis et canonicis inibi ordinatis vel ordinandis, pontifices Viennenses omnem habere decernimus potestatem. Similiter in Ecclesia beati Donati, beati Valerii, et in Ecclesia beati Petri de Campania, et beatæ Mariæ de Annoniaco. Castra præterea, quæ per nos recuperata sunt vel acquisita, scilicet Pompeiacum, Sasserlum, et castrum de Malavalle, Viennensi Ecclesiæ in perpetuum confirmamus. Cœmeterium vero, quod dominus prædecessor noster sanctæ memoriæ Paschalis papa, circa beati Mauritii Ecclesiam consecravit, liberum esse sancimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint, devotioni et extremæ voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat : salvo nimirum propriæ jure parochiæ. Ad hæc, pro ampliori Viennensis Ecclesiæ dilectione, ante Viennensem archiepiscopum per provinciam suam crucem deferri concedimus ; et Viennensem Ecclesiam alicui subjacere legato nisi cardinali, vel alii de Romana provincia, qui a Romani Pontificis latere dirigitur, prohibemus. Porro in Ecclesiis, quas in Viennensi episcopatu, post assumptum Apostolicæ Sedis ministerium consecravimus, Viennensis archiepiscopus eamdem quam habuerat ante, interdicendi ac ordinandi habeat potestatem. Sane intra claustri ambitum, ubi clericorum mansiones continentur, nullus omnino laicorum deinceps habeat mansionem, aut assultum, vel rapinam facere, seu corporalem cuilibet audeat injuriam irrogare. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ confirmationis vel concessionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat : et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini nostri Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Jesus Christi : quatenus et hic fructum bonæ actionis sentiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen, amen.

« Ego Callistus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

« Datum Valentiæ V kal. Martii, Indictione XIII, Incarnationis Dominicæ anno MCXX, Pontificatus autem domini Callisti II papæ anno secundo ».

3. *Callisti papæ iter et ingressus triumphalis in Urbem.* — Post hæc autem dispositis rebus Gallicarum Ecclesiarum, Romam se contulit. De hoc itinere in ejus Vita hæc leguntur in Ms. Vaticano ex Pandulpho : « Habito itaque consilio communi cum Ecclesia Gallicana, ut ad Romanam Urbem et Sedem Apostolicam festinare deberet, dispositisque aliis quæ ad Ecclesiæ statum spectare videbantur, iter suum versus Italiam Domino direxit auctore. Et veniens ad Montem-Pessulanum, processit ad Sanctum-Ægidium, peragratisque Provinciæ partibus, et Alpium difficultate transcensa, ad Sanctum-Ambrosium cum jucunditate pervenit. Undique igitur ad eumdem Pontificem confluente multitudine populorum, eum tanquam Christi vicarium eximio prosequebantur affectu, ad ejus vestigia certatim se devotissime prosternebant. Descendens autem ad populosas Longobardiæ civitates, in quibus non minus honorifice recipiebatur, et per quam devotissima veneratione tractabatur, per montem Bardonis transivit in Tusciam. Appropinquante autem ipso Pontifice ad civitatem Lucanam, occurrit ei a longe decora ipsius civitatis militia, et deductus est a clero et populo in gaudio et exultatione ad majorem Ecclesiam, et ad papale palatium. Post triduum vero a Pisanis cum jucunda et gloriosa processione nihilominus est receptus atque tractatus. Rogatus autem ab ipsis Pisanis, et magna instantia postulatus, majorem Ecclesiam ad honorem beatæ Mariæ, tota ibidem Tuscia concurrente, dedicavit solemniter. Deinde de jucundo et desiderato nimium papæ adventu communis fama et frequens rumor aures Romanorum pulsavit. Et cum tota civitas ad ejus receptionem anhelaret, et vehementi desiderio ferveret, schismatici, qui tunc eidem Urbi per imperatoris violentiam incubabant, sunt territi, et omnino in semetipsis confusi. Quocirca languidum caput, Burdinus hæresiarcha, in desperationis lubrico positus, sperans se ab ipso imperatore fovendum, apud Sutrium confugium fecit, ejusque se munitione continuit ». Hæc in rebus gestis ipsius Callisti ex Pandulpho.

4. Hic vero intexenda Epistola est Eginonis abbatis S. Udalrici Augustani, qua Callisti papæ occursus, et in Urbem narratur ingressus. Qui charitate impulsus Augustanæ Ecclesiæ, adhuc sub Hermanno pseudoepiscopo laborantis quatuordecim annorum jam curriculo, ad Callistum Pontificem Romam adventantem se contulit, quem in Tuscia repertum est secutus in Urbem. Rebus autem bene satis ex sententia gestis, Pisis, de cunctis quæ accidissent, quasi itinerarium scripsit, his verbis :

« Reverendæ paternitatis ac diligendæ fraternitatis cunctis utriusque sexus in Christo fidelibus,

Egino ille, cujus incolatus est super terram prolongatus, cœlestis patriæ associari civibus.

« Quoniam Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo : omnis qui manet in Deo, imo in quo manet Deus, nimirum Spiritu charitatis est repletus ; ex fonte vero dilectionis rivulus emanat compassionis. Hoc igitur salubri fonte redundantibus necessarium duxi paucis absolvere, quibus subjacuerim casibus, præmissa causa quæ tot provocavit adversa, ut virtus compassionis crescat ex causa justitiæ et veritatis. Quamvis enim peccator indignus, officio regiminis, ut multi vestrum noverunt, cœnobii fungebar Augustensis, ubi quanta Deus nostris temporibus non dico meritis fecerit, quod videlicet religiosos iros inibi coadunaverit, quamque virtutibus, rebus quoque exterioribus locus illi in brevi succreverit, non modo vicinos et contiguos, sed etiam remotos latere minime potuit. Verum quia juxta egregium Prædicatorem [1], oportet hæreses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant : expetente satana, ut cribraret nos sicut triticum [2], quem defensorem ac propugnatorem sperabamus, utpote gregis Dominici pastorem, Augustensem episcopum crudelem sensimus persecutorem. Qui cum a beatæ memoriæ papa Paschali pro diuturna inobedientia in omni pontificali officio fuisset interdictus, atque a successore ejus Gelasio Secundo, necnon a sancto adhuc superstite papa Callisto Secundo absque spe ejusdem recuperandi officii sit damnatus, et ab ipsa Apostolica Sede hoc acceperimus mandatum, hujusmodi vitare ut mortiferum : nos tamen ut minus perfecti, non statim ad hæc implenda convaluimus, cum Petro scilicet ad ancillæ carnis vocem adhuc pertimuimus, cum tam nefanda, potius humana sapientibus acquiescendo, quam divinis et Apostolicis præceptis obtemperando, dissimulavimus.

5. « Denique ipso contra jus fasque omnibus modis grassante, adeo ut Catholicum papam respueret, Burdinum reciperet, nomenque ejus in Cerei Paschalis benedictione recitari præciperet, ac plebem sibi subjectam tanti hæresiarchæ litterarum salutatione pollueret, nos etiam in his omnibus secum contaminari cogeret, tandem ut arcus fortium superaretur, nos hactenus infirmi, divino robore accingimur, in medium progredimur, cum Apostolis [3], etsi longe impares, protestamur : Obedire oportet magis Deo quam hominibus. Hac voce, non minori quam Scribæ et Pharisæi, pontifex iste commovetur furore, dum mox vincula et carcerem minatur et exilium ; nec unquam cessaverit, quousque ego et fratres mei, qui cum duodecim Christum sequebantur, aliis retro abeuntibus, a monasterii quiete proturbamur. Nec tamen huic præsuli post innumeras contumelias et injurias nostri suffecit expulsio, quin in omnes terræ fines nos ejus pro posse sequeretur persecutio. Quamobrem cum archiepiscopum nostrum, necnon magnum episcoporum, abbatum, seu principum Catholicorum adirem colloquium, expositas querelas in commune pro sceleris immanitate mirantur et lamentantur.

6. « Proinde communicato prudentiorum consilio, ad Romanam dirigor Sedem, tum pro speciali nostra necessitate, tum pro communi Ecclesiæ utilitate. Quod iter cum arriperem ex hostium insidiis periculosissimum, potius per devia quam regia via utcumque perveni Placentiam. Ubi dum puer meus, quem ab infantia nutrieram, cum omnibus rebus nostris, exceptis equitaturis, nocte aufugisset, qui in paucis sæpius de itineris perfectione diffidebam, in nihili jam de ejus qui cuncta creavit ex nihilo, misericordia præsumebam. Quid plura? per abrupta montium, per vastissimam eremum, per terram famis et sitis, ubi vestigium non inveniebatur hominis, transivimus, sed quasi in pretium tanti laboris domnum Apostolicum in maritimis locis, videlicet apud Rosellam civitatem invenimus. A quo hilarissimo (ut est) vultu recipimur, Romam una secum deducimur, relaturi terræ nostræ (ut ipsius verbis utamur) triumphum Ecclesiæ.

« Jam enim quis illius terræ concursus, quantus omnis sexus et ætatis apparatus, militiæ quoque Romanæ ultra trium dierum iter occurrentis quam jucundus fuerit comitatus, Cæsar si superesset, indignans miraretur, Tullius forsitan attraheretur, dum vexillo Crucis omnium consulum et imperatorum superari trophæa conspicaretur. Appropinquante vero summo Pontifice ad Urbem, puerorum et infantium cum ramis omnigenarum arborum occurrentium excipitur laudibus. Quos ne quis opprimeret vel abigeret, cum Jesu benedicens, aiebat [1] : Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum. Deinde coronatus, ut regali sacerdotio Ecclesiam credas potiri, per medium deducitur civitatis, plateis auro, gemmis, pretiosissimis palliis undique adornatis. Nec defuere Græcorum et Latinorum concentibus confusi Judæorum plausus, ut cœca gens vel invita confiteatur, unde magis puniatur. Vix hora decima cum esset, tertio nonas Junii, a mane protracta, rarescit processionum frequentia, quando et idem pater universalis a Lateranensi exceptus sede, in palatium, ut moris est, judicum legali perducitur carmine. Abhinc usque in kalendas Julii præsentia jugiter tantæ sanctitatis perfruebar viri, hac instantia nesciente fastidium, quia semper in majus accendebatur desiderium. Siquidem hilaris vultus sub morum gravitate, dulcedo affabilitatis sub verborum pondere, jejuniorum, seu vigiliarum discretio absque eo quod intrinsecus latet, cunctis intuentibus in eodem patre, uno atque eodem spiritu operante, mirabili effectu patet. Laus omnis inferior, dum vir iste revera

[1] I. Cor. XI. — [2] Luc. XII. — [3] Act. V.

[1] Matth. LVII.

Apostolicus, virtutibus et miraculorum signis comprobetur sublimior. Quæ quia tota Francia, Longobardia, Tuscia, atque Apulia prædicat, hujus angustia chartulæ supersedeat.

7. Igitur percepta a sanctis ejus manibus Dominici sacramenti communione, et inter crebra oscula largissima benedictione, iter rediturus arripui, navimque per mare transiturus apud Ostiam civitatem cum Aquensi episcopo intravi. Quæ cum socium laboris nostri fratrem Udalscalcum præ hominum multitudine capere non posset, alteram, quæ tamen cum nostra erat itura ascendit; sed mox pelago turbato, naves in tantum sunt disjectæ, quod infra quatuordecim dies nec loqui invicem potuimus nec videre. Cœpi ultra modum de amisso fratre contristari, ex tristitia infirmari, vixque Pisas valebam deportari. Ubi qualiter frater me invenerit, quidve postea de me factum sit : ipse fideliter referat, animamque meam vestris orationibus commendet ». Hæc Egino abbas in ægritudine positus scripsit, qui et ibidem extremum diem obiit eodem ipso die nempe idibus Julii, sepultusque est in S. Michaelis monasterio magno cum honore, ut ejus peregrinationis socius Udalscalcus enarrat, qui ei astitit morienti, eadem die qua obiit Pisas adveniens, et patrem adhuc spirantem inveniens, ejus extremam salutationem post oscula et amplexus habere commeruit.

8. *Callistus Beneventi investituram dat Wilelmo duci, et monasterio Cassinensi consulit.* — Sed ad Callistum Pontificem redeamus, cui superandi Burdini munitione se continentis ingens adhuc superfuit labor. Verum quod exercitu opus erat ad locum illum expugnandum, eo relicto, et ad aliud tempus expugnatione opportunius reservata, haud diu Romæ permansit, sed Beneventum direxit iter, ubi Northmannos ad expugnationem Sutrinæ munitionis hortaretur. Porro ejus iter ab Urbe Beneventum et in Apuliam ita apud Petrum Diaconum in Chronico Cassinense relegitur[1] : « Sub idem tempus prælatus papa Callistus ex Urbe ad hoc monasterium Cassinense perveniens, ab abbate nostro cum ingenti honore susceptus, die illo missam solemniter celebravit, et in hac terra duos ferme menses remoratus est. Quem abbas noster honorifice valde habuit, et in omnibus illi necessariis strenue semper ministrare curavit. Inde vero Beneventum veniens, in Apuliam usque descendit, et more priorum Pontificum a duce Willelmo fidei sibi præstito juramento etc. » At Romualdus in Chronico hæc paulo fusius verbis istis : « In Beneventanum palatium Willelmus dux Apuliæ atque Calabriæ devenit, ligius homo papæ Callisti factus per directum contra omnes homines. Et ipse papa statim eidem duci donavit et concessit, et per vexillum tradidit omnem terram ipsius ducis cum toto honore ducatus ipsius, dicens :

9. « Ad honorem Dei, et beati Petri Apostolorum principis, necnon et Pauli, fidelitatem quoque Romani Pontificatus, et nostram, nostrorumque successorum canonice intrantium, donamus et concedimus tibi terram et omnem honorem, et quæcumque nostri prædecessores, videlicet papa Nicolaus et Alexander, atque Gregorius donavere olim Roberto Guiscardo avo tuo, atque deinde Urbanus papa et Paschalis ejus successor donavere duci Rogerio patri tuo, idemque Paschalis postea atque Gelasius papa donaverunt tibi etc. Eodem vero mense, idem papa Callistus Trojam venit. Audiens itaque Willelmus dux ejusdem Pontificis adventum, obvius ei festinanter extra civitatem advenit cum principibus suis. Cui vice stratoris ipse juxta sellam obambulans, usque ad Ecclesiam episcopatus ejusdem civitatis ingenti cum honore deduxit ». Hæc ipse hoc anno. Porro comparatas copias ex Northmannis ad expugnationem antipapæ Burdini perduxisse Romam, annoque sequenti eumdem duxisse captivum, quæ suo loco dicentur ostendent. Ita plane magna Dei providentia factum, ut deficientibus ingratis filiis, Deus e longinquo vocaverit in Italiam Northmannos, eisque regiones illas dederit incolendas, quorum sæpe uteretur auxilio adversus schismaticos Romanos, tyrannos, et perfidos imperatores, pro Ecclesiæ Romanæ præsidio, ejusque libertate tuenda.

10. Quæ autem præter hæc, dum Beneventi adhuc esset Callistus Pontifex, egerit, idem Petrus Diaconus narrat[1], nempe definivisse controversias monasterii Cassinensis, reintegrando ipsum juribus diversorum bonorum eidem monasterio debitorum, quibus injuste fuerat spoliatum sive a principibus, sive ab episcopis et archiepiscopis, quos idem auctor ibi recenset. Sed nullum expertus est idem Pontifex magis arduum negotium ibi, quam quod cum abbatissa monasterii S. Mariæ Capuæ fuit agendum : cum eam refractariam ac inobedientem penitus Apostolicis litteris semper invenerit, adeo ut post omnes adhibitas admonitiones, comminationes interpositas, perendinationes superadditas, opus fuerit eam excommunicatione mulctare, et monasterium ejus subjicere interdicto. Verum nec sic quidem ipsa paruit, sed Rainulphus comes intercessit, qui Cassinense monasterium de bonis amissis, ipsa licet invita, in integrum restituit coram Joanne cardinali tituli Sancti-Eusebii, et Hermanno S. R. E. subdiacono. Ut plane eidem Callisto contigerit reperire feminam pertinaciorem, contumacioremque imperatore schismatico, quem ut dicemus, reddidit tandem Romanæ Ecclesiæ obsequentem.

11. *Legatio Ludovici regis ad Callistum papam.* — Rursus autem, cum Benevento in Apuliam tunc temporis perrexisset Callistus papa, resque Romanæ Ecclesiæ usurpatas recuperasset, convenit cum legatio Francorum regis Ludovici per Sugerium abbatem, qui in Vita ejusdem regis

[1] Pet. Diac. Chron. Cass. l. iv. c. 70.

[1] Petr. Diac. Chro. Cass. l. iv. c. 70, 71, 72.

quam scripsit, de his sic meminit : « Domino itaque Callisto gloriose præsidente, et raptores Italiæ et Apuliæ perdomante, Pontificalis Cathedræ lucerna non sub modio, sed superposita monti, clare lucebat; beati Petri Ecclesia, et reliquæ item Ecclesiæ Urbis et extra amissa recuperantes, gratissimo fruebantur patrocinio. Cui cum in Apulia apud civitatem Bitontum missus a domino rege Ludovico pro quibusdam regni negotiis occurrissem, vir Apostolicus, tam pro domini regis, quam pro monasterii nostri (Sancti-Dionysii scilicet), reverentia, honorifice nos recepit, ita ut diutius retinere vellet, si Ecclesiæ nostræ amore, et sociorum, abbatis Sancti-Germani socii convocantis, et aliorum persuasione non devocaremur ». Subjicit his historiam de sua tunc absentis in abbatem Sancti-Dionysii electione. At de rebus Callisti papæ in Apulia gestis hactenus.

12. *Præmonstratensis Ordinis initium.* — Contigit hoc anno, Norbertus, qui auctoritate Romanorum Pontificum Gelasii et Callisti licentiam prædicandi acceperat, collectis sociis, regulam sancti Augustini servandam suscipiens, auctor fuerit Ordinis a loco dicti Præmonstratensis. Hæc Hugo in Vita ipsius pluribus narrat [1]. In Saxonia autem, Deo prodigiis populos terrente, fides Catholica ablegato schismate, atque schismaticis, propagatur, ipso Deo ulciscente in eos, qui imperatorem schismaticum sequerentur, Friderico comite palatino, qui in eo schismate inhærebat Henrico, jam mortuo, et ad inferos (ut revelatum est) ad pœnas æternas condemnato. Hæc omnia Urspergensis hoc anno pluribus.

[1] Apud Sur. tom. III, die VI Jun.

13. *Rogerius princeps Antiochenus occisus.* — Quod ad res pertinet Orientis, male pugnatum est a Rogerio, qui principatum Antiochenum sibi injusto titulo usurpaverat, cum homo alioqui vita turpissimus, qui in eodem bello interemptus occubuit, hoc divino munere sit consecutus, ut antea confessione peccatorum habita, vere pœnitentis specimen ederet. Ita plane renovata in Orientalibus illis præliis noscuntur divina miracula, ut si cultores essent justitiæ principes, nullo ferme negotio de hostibus quamlibet numero viribusque superioribus victores existerent; contra vero vincerentur ab illis, si iniquitas prævaleret in ipsis, quam divina ultio sequeretur, secundum illud [1] : « Anathema in medio tui, Israel, idcirco traditus es in manus inimicorum tuorum ». Interfecto autem Rogerio cum exercitu, Balduinus rex una cum comite Tripolitano, prævio sacratissimo ligno sanctæ Crucis, ingentem de Turcis est victoriam consecutus hoc anno in Vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, cum post hæc sancta Crux solemni ritu reportata est Hierosolymam, die Exaltationis ejusdem. Hæc vero pluribus describit Willelmus Tyrius [2], qui addit, hoc eodem anno a patriarcha Hierosolymorum et episcopis sibi subditis, esse celebratum Concilium in civitate Neapolis (quæ est Samaria) ibique pro correctione morum, et conservanda Ecclesiastica disciplina, statutos esse canones viginti quinque. Non caruit fructu publica ista correctio : siquidem anno sequenti Turcarum princeps magno apparatu contra Antiochiam rediens, pugnante Domino, apoplexia percussus interiit.

[1] Jos. VII. — [2] Will. Tyr. l. XII, c. 10, 11, 12, 13.

Anno periodi Græco-Romanæ 6613. — Anno Æræ Hispan. 1158.— Anno Hegiræ 514, inchoato die 2 Apr., Fer. 6. — Jesu Christi 1120. — Callisti II papæ 2. — Henrici V reg. 15. imp. 10. Joannis Comneni imp. 3.

Itinerarium Callisti II. — Ad num. 1 et seq. Callistus II litteris anno superiori *Senonis, nonis Decembris* datis, et tom. x Concil. pag. 834 recitatis *Josceran[n]um* Lingonensem episcopum judicem constituit litis, quæ inter abbates Sancti-Petri-Vivi Senonensis, et Molismensem versabatur. Thomas Stubbs in Actis pontif. Eborac., narrans quam honorifice Turstinus archiepisc. Eboracensis a Calisto II quem in Gallia adiit exceptus fuerit, ait : « In solemnibus processionibus equitando factis, quando more Apostolico coronatus fuit, sicut in die Natalis Domini, Augustodunum, et die Epiphaniæ Cluniaci episcopus Ostiensis, qui magister inter eos et dignior erat, cum parem esse voluit ». Quare Senonis Augustodunum et Cluniacum descendit, indeque Trenorcium oppidum utrique vicinum profectus est, ubi die undecima mensis Januarii currentis anni dedicavit Ecclesiam Trenorciensem,

ut fidem faciunt tam hujus Pontificis Epistolæ xviii et xix, quam vetustum Kalendarium Trenorciense a Chiffletio in Probationibus ad Hist. Trenorciensem pag. 308 relatum. In eo quidem dies tantum et mensis notantur; sed cum in Epist. xviii hujus dedicationis mentio sit, et in ea legatur : « Datum Matiscone, XIX kal. Febr., Indict. xiii », apparet eam tertio post dedicationem die scriptam, et Callistum II Trenorcio Matisconem venisse.

2. *Augustoduni et Cluniaci fuit.* — Callistum II Bruno archiepiscopus Trevirensis, dum Augustoduni esset, convenit, quod Adelbertus archiep. Moguntinus, qui legationem Apostolicam ab ipso papa dudum acceperat, ut ait Urspergensis in Chron. ad annum mcxxi, jura Ecclesiæ suæ læderet. Rem narrat scriptor anonymus Historiæ Trevirensis, qui hoc tempore vivebat, tom. xii Spicilegii Dacheriani pag. 248 : « Anno, inquit, ordinationis suæ decimo nono (legendum *decimo octavo*, juxta dicta anno mciv, num. 11), placuit Romam tendere, ut renovaret Privilegia sedis suæ, indignatus super protervia Adelberti Maguntiensis episcopi, de legatione Romanæ Sedis sibi concessa superbe se efferentis, maxime cum ex concessione priorum Apostolicorum episcopus Treverorum nulli nisi soli Apostolico, vel a latere ejus misso ad præsens debeat obedire ». Paulo post : « Cum igitur propter causas supra memoratas supradictus Bruno versus Romam iter faceret, et Augustodunum usque processisset, Callistus papa ibi ei occurrit, et eum amice suscepit, et cum eo in eodem loco Natalem Domini celebravit (anno nempe superiori). Transactis autem diebus solemnibus, pariter iter Cluniacum dirigunt, ubi Bruno causas adventus sui aperuit, prolatisque coram sedis suæ Privilegiis, eadem sibi et Ecclesiæ suæ Apostolicæ subscriptionis firmamento stabiliri postulavit, et obtinuit ». Refert deinde historicus litteras ei a Callisto II concessas, datas *Cluniaci*, *tertio nonas Januarii*, quibus Pontifex personam ejus *a cujuslibet legati potestate* absolvit, *nisi forte* a suo *latere dirigatur*.

3. *Deinde Romanis.* — Sed Callistum II Romam pergentem sequamur. Matiscone *Romanum*, oppidum in Delphinatu hodierno Valentinæ urbi proximum, profectus est, ubi die xv mensis Februarii confirmavit bona et Privilegia Ecclesiæ Bisuntinæ Sancti-Joannis, ut docet ejus Epistola ordine xiii, data « Romanis XV kal. Martii, Indictione xiii, Incarnat. Dom. anno mcxx, Pontificatus autem domini Callisti II papæ anno secundo ». Pridie ejus diei monasterium Sancti-Cucuphatis martyris, Ordinis sancti Benedicti, vulgo *San-Culgat*, suscepit sub protectione Sedis Apostolicæ, eique omnia bona ac privilegia sua confirmavit, ut discimus ex Rescripto ejus, a Baluzio in Appendice ad Marcam Hispanicam pag. 1253 recitato, quod dicitur, « Datum Romæ per manum Crysogoni, S. R. E. diaconi card. ac biblioth., XVII kal. Martii, Indict. xiii, anno Incarnat. Dom. mcxx, Pontificatus autem domini Callisti II papæ anno secundo », sed corrigendi errores duo a librariis admissi, et loco *Romæ*, legendum *Romanis*, loco *XVII kal.*, legendum *XVI kal.;* mensis enim Martius tot dies ante kalendas non habet.

4. *Callistus II primatum in septem provincias Viennensi archiep. concedit.* — Cum vero inde *Valentiam* se contulisset, *VIII kal. Martii* Privilegium quoddam Ordinis Cluniacensis ratum habuit, ut patet ex ejus Epistola ordine xxii, et *quinto kal.* ejusdem mensis Viennensi Ecclesiæ, cujus episcopus fuerat, tribuit primatus auctoritatem in septem provincias, Viennensem, Bituricensem, Burdigalensem, Auscitanam, Narbonensem, Aquensem, et Ebredunensem, cum potestate Synodos indicendi, et negotia Ecclesiastica canonice dirimendi. Occasionem arripuit subjiciendi septem illas provincias Ecclesiæ Viennensi, inquit Marca in Dissert. ad Concilium Claromontanum anno mxcv celebratum, num. 123, quia in Notitia in capite illarum septem, descripta est Viennensis provincia una cum ejus metropoli, quæ est *civitas Viennensium.* Quare conjecit tam sibi liberum esse, ut Viennam septem provinciis præficeret, quam decessoribus suis fuerat, Lugdunum præficere iis provinciis quæ Lugdunenses dicebantur in Notitia. Et ne nova videretur hæc institutio, a Silvestro I et aliis Pontificibus Romanis ejus originem arcessit, quorum supposititia Rescripta edita sunt a Joanne Bosco, ubi ex Romano Catalogo septem provinciæ subjici dicuntur *Viennæ*, ut notatur in calce supposititii Rescripti Silvestrini. *Tarantasiæ* autem archiepiscopum, qui præpositus erat provinciæ Alpium Penninarum extra septem illas positæ, subjecit Viennensi, ut primati, exemplo Leonis I et Symmachi.

5. *Origo octo Viennensium provinciarum in Notitiis.* — Existimat Marca ex hoc *Callisti* decreto initium sumpsisse divisionem illam, quam aliquot exemplaria *Notitiæ* præferunt, in octo Viennenses provincias : ita ut viris eruditis laborandum non sit in alia ratione ejus divisionis quærenda, cum Scaligero, qui vicarium præfecti prætorio Galliarum *Viennæ* quondam constitisse, et in octo illas provincias jus dixisse, sibi, dein cæteris, sine ullo argumento, imo etiam contra veteris Historiæ fidem persuasit. Cum itaque beneficio Callisti, *Bituricensis* Ecclesia, quæ primatu in Aquitania potiebatur, et *Narbonensis*, quæ ex Urbani II decreto primas erat provinciæ Aquensis seu Narbonensis secundæ, subjectæ essent primati Viennensi, ipse sibi *primatis primatum* nomen indidit ; et monetæ quam cudi curabat Viennæ, hanc inscriptionem adjecit : *Maxima sedes Galliarum.* Sed nulla plane auctoritate in vim ejus Rescripti, quod per subreptionem elicitum, veterum primatum inauditorum jura convellebat, archiepiscopus Viennensis potitus est. Attamen Diensem, et Albensem, seu Vivariensem episcopatum, vi Rescripti illius ab Arelatensi provincia distractos, Viennensis archi-

episcopus in suam provinciam adscivit, cujus etiamnum partes sunt. Callistus II diffinivit Ecclesiam Eboracensem liberam esse a professione, quam petebat Radulphus. archiep. Cantuariæ : « Hoc apud Vapingum in Capite jejunii Apostolico Privilegio confirmatum est », inquit Thomas Stubbs in Actis pontificum Eborac. apud Seldenum tom. II, pag. 1716.

6. *Callistus II Rom. pergit.* — A num. 3 ad 8. Callistus II, dispositis Gallicanarum Ecclesiarum rebus, « veniens ad Montem-Pessulanum », inquit Pandulphus, « processit ad Sanctum-Ægidium, peragratisque Provinciæ partibus, et Alpium difficultate transcensa ad Sanctum-Ambrosium cum jucunditate pervenit ». Oppidum Sancti-Ambrosii paucis milliaribus ab urbe *Susa* dissitum est. Inde Romam perrexit, ubi *tertio nonas Junii* magno honore exceptus fuit, inquit Egino abbas, cujus Epistolam ad omnes fideles tunc scriptam refert Baronius. Malmesburiensis in lib. 5 de Gest. reg. Angl., de Callisti II Romam adventu ait : « Libenter a civibus (nam jam imperator discesserat) receptus est. Tum Burdinus in medio relictus Sutrium effugit, multis peregrinorum calamitatibus papatum suum fovere meditatus » ; proceres enim, qui ejus partibus adhærebant infestas latrociniis vias habebant, eosque qui Romam tenderent spoliabant. Porro Udascalcus monachus Sancti-Udalrici scripsit narrationem « de controversiis inter Hermannum episcopum Augustanum et Eginonem abbatem S. Udalrici », quæ extat tom. II Antiq. Lecl. Henrici Canisii, complectiturque Epistolas quinque Paschalis papæ II, tres Arnoldi archiep. Maguntini, ac tres Eginonis abbatis.

7. *Jordanus archiepiscop. Mediolanensis papæ Rom. venienti occurrit.* — Jordanus archiepiscopus Mediolanensis a Callisti II partibus stabat, et, ut inquit Puricellus, Pontifici occurrerat propter eos qui insidiabantur gratiam imperatoris; et Pontifex ipse eum convenire cupiebat, quemadmodum propere et prospere Romam adiret, Sedemque ibi Apostolicam obtinere valeret, uti narrat Landulphus Junior cap. 35 apud Puricellum, num. 333, ubi ait : « Guerra Cumanorum (id est, Comensium) et Mediolanensium durante, atque eorum pontificum et consulum, vidi dominum papam Callistum, et Jordanum archiepiscopum cum pluribus Ecclesiasticis et sæcularibus viris illustribus consedere in Terdonensi palatio ; in quorum præsentia querelæ meæ causam protuli, scilicet de domino Jordano », a quo Landulphus vexabatur, qui paulo post subdit : « Jordanus itaque, ejusque cœtus locutus de sua opulentia in illa vespertina hora, et die altera palatium descendit : atque in tertia quæ dies fuit Dominica de Ramis Palmarum, in Ecclesia Sancti-Martiani cum suis suffraganeis, Petrum Terdonensem electum, licet modo abjectum, in episcopum ordinavit, etc. In die autem altera, quæ fuit secunda feria, domnus ipse electus papa Terdonam exivit : cum quo Olricus (id est, Henricus) vicedominus Mediolanensis, Jordano archiepiscopo revertente Mediolanum, usque Placentiam ivit ».

8. *Jordano demortuo succedit Olricus.* — Tum Landulphus cap. 36 : « Deus omnipotens neque per litteras domini Gelasii, neque per legatum Callisti (qui tunc erat vice-dominus Olricus) Jordanum mihi suavem sive benignum fecit. Sed de mundo illum tulit et gratia presbyteri Nazarii primicerii, et cæterorum, quos suspectos habebam et habeo, Olricus vicedominus Jordano successit, qui fere simili modo me gravavit, ut Jordanus ». In antiquo Catalogo episc. Mediolan. apud Mabillonium in Musæo Italico et apud Papebrocium tom. VII SS. mensis Maii legitur : « Domnus Jordanis archiepiscopus sedit annos VIII et menses IX et dies III. Obiit IV nonas Octob. » Quæ computatio certa, a die enim prima mensis Januarii anni MCXII, quo eum electum fuisse vidimus, ad diem IV mensis Octob. currentis anni, spatium illud intercurrit. Olricus seu Henricus die XVII mensis Novemb. electus est archiepiscopus juxta eumdem Catologum, in quo de eo habetur : « Sedit ann. V, et menses VI, diesque XI. Obiit V kalendas Junii ». Sed quia certum est mortem ejus incidisse in annum MCXXII, loco *annos* V, legendum *annos* II, qui error sæpe in Mss. occurrit. Olrico eodem anno MCXXII successit Anselmus, hujus nominis V.

9. *Olricus archiep. Mediolan. instituit festum mortuorum.* — Iste *Olricus* primum instituit Mediolani Commemorationem omnium fidelium defunctorum, idque sedente Jordano, cum ipse adhuc archipresbyter esset, ut ostendit vetus Catalogus archiepiscorum Mediolanensium apud Puricellum in Dissert. Nazariana cap. 96, num. 3. In eo enim Catalogo legitur : « Istius (nempe Jordani) tempore, Olricus archipresbyter et vicedominus Ecclesiæ Mediolanensis ordinavit festum mortuorum sequenti die post festum Dedicationis ». Idem Puricellus num, 10, hæc verba refert ex kalend. Ambros. an. MCCCLXXXI in pergameno scripto : « Nota quod Dedicatio Ecclesiæ Mediolani est semper tertia Dominica Octobris et festum mortuorum est die Lunæ sequenti ». Beroldus Jordano et Olrico coætaneus, ut demonstrat Puricellus, c. 97 Dissert. Nazarianæ, composuit Manuale adhuc Ms. asseritque Dedicationem Ecclesiæ Mediolani celebrari Dominica III Octobris, et addit : « Feria secunda post Dedicationem Ecclesiæ instituit dominus Olricus bonæ memoriæ archiepiscopus (quia post illam institutionem eam dignitatem adeptus est) Commemorationem et Officium fieri omnium fidelium defunctorum in Ecclesia Mediolanensi pro animæ suæ remedio; quod hoc ordine celebratur. Finito itaque Matutino supradicti diei, omnia tintinnabula Ecclesiarum pulsantur, et Matutinum defunctorum publice cantatur. Simili etiam modo, facto mane, missa ubique defunctorum tantum voce excelsa celebratur, etc. »

10. *D. Carolus usum Ecclesiæ Romanæ in Mediolanensem introducit.* — Cæterum institutio

ejusdem festi, facta ab *Odilone* abbate Cluniacensi, quam Ecclesia Romana ad diem secundam mensis Novembris amplexa est, in Mediolanensem introducta non fuit ante initium sæculi proxime præteriti. Nam in Kalendario Missalis Ambrosiani anni MDV, legitur: « Dedicatio Ecclesiæ Majoris Mediolani semper celebratur in tertia Dominica hujus mensis (nempe Octobris) et festum mortuorum est die Lunæ sequenti ». Idem legitur in editione anni MDXXII, cum hoc discrimine, ut uterque usus in ea ponatur, et ad diem II Novembris legatur: « Commemoratio omnium fidelium defunctorum secundum Romanos ». Idem legitur in editione anno MDXLVIII facta. Sed postea solemnitas festi Mediolani instituti paulatim abolita fuit, et *ad libitum* relicta, idque in Breviario anno MDLVII impresso, in quo legitur: « Et nemo tenetur, nisi qui vult ». In editione anni MDLX facta, tantum mentio festi mortuorum ad diem II Novembris, tandemque divus Carolus archiep. Mediolanensis in suo Breviario anno MDLXXXII impresso, omnibus presbyteris et clericis præcepit, ut quoad festum mortuorum sese Ecclesiæ Romanæ conformarent.

11. *Romæ magno gaudio excipitur.* — A num. 8 ad 11. Brevi tempore *Callistus II* Romæ remansit; ut enim Normannos ad Sutrii expugnationem hortaretur, *Beneventum* se contulit, uti narrat Baronius. Porro *Sutrium* oppidum est rupibus undique cinctum, ab urbe Romana XXV mille passibus dissitum, ubi *Burdinus* ab imperatore derelictus sese continebat, et sine exercitu expugnari non poterat. Sed præstat audire Falconem in Chron., Petro Diacono et Romualdo Salernitano archiep. a Baronio citatis antiquiorem, cum de rebus hoc anno in Italia gestis verba facit: « Hoc anno », inquit Falco, « supra memoratus papa Callistus ab ultramontanis partibus reversus est, et nono die intrante mensis Junii Romam ingreditur. (Egino, ut supra vidimus, scribit Callistum II Romam *III nonas Junii* introisse, et in Chron. Falconis numeri sæpe depravati. Quare loco *nono die*, legendum *tertio die* et error ille librariis adscribendus). Unde factum est, ut Petrus Portuensis episcopus tunc vicarius, cum aliis cardinalibus Romæ manentibus aliisque clericorum turmis et viris utriusque sexus, obviam Pontifici illi properavit. Gaudium igitur populi Romani et lætitiam, si lector aspiceres, diceres admirans præ gaudio tanto sub honore triumpho Pontificem quempiam Urbem ingressum non fuisse. Audiens itaque Hugo cardinalis, qui tunc Beneventanam civitatem regebat, Apostolici adventum, Romam festinus tetendit, et cum illo cives quamplures adierunt, etc.

12. *Beneventum proficiscitur.* — « Hoc anno Bernardus abbas monasterii S. Sophiæ, (in urbe sc. Beneventana) III kal. Aug. migravit ad Dominum. Post obitum vero ipsius abbatis quædam monachorum pars ultimo die stante mensis Julii monachum quemdam, Ademarium nomine; abbatis Madelmi nepotem, in abbatem elegerunt, ad cujus electionem Joannes venerabilis decanus, etc. aliique monachorum sapientium non consenserunt: unde factum est, quod discordia ineffabilis inter eos habita est. Hoc anno dominus noster papa Callistus accepto consilio Beneventum advenit, et octavo die intrante mensis Augusti civitatem ingressus est. Audiens itaque Beneventanus populus ipsius adventum longe lateque optatum, extra civitatem duorum millium spatio gaudio magno repletus egrediebatur: Apostolicus ipse a clericis et monachorum turba, et a presbyteris, civibusque omnibus, gloria et gaudio magno suscipitur. Præterea Amalphitani omnes, plateas cunctas vestibus sericis, palliisque et ornamentis pretiosis in adventu illius ornaverunt; infra ornamenta vero thuribula aurea et argentea cum odoribus et cynnamomo posuerunt. Pedes vero Apostolici et habenas equi cives quatuor a ponte Leproso usque ad portam Sancti-Laurentii ducebant; deinde quatuor alii usque ad episcopium, ab episcopio autem quatuor judices, etc. usque ad sacrum Beneventanum palatium detulerunt. In comitatu Apostolici si adesses, et tympanæ percussa, cymbala tinnentia, et lyras sonantes aspiceres, revera affirmares, Apostolicum alium tali sub triumpho et gaudio ingressum non fuisse civitatem.

13. *Gesta Beneventi hoc anno.* — « Diebus autem non multis decursis, complures civium, qui amici Landulphi (cognominati a Græca Pont. Rom. addictissimi) quondam comestabuli, stiterant, Apostolicum precantur, quatenus ei copiam habitandi tribueret in civitate: comestabulus vero per triennium Montem Fuscum habitaverat. Apostolicus igitur fidelium suorum precibus favens, sicut postulaverant, licentiam impendit, etc. Audiens autem Callistus Pontifex discordiam illam, quæ inter fratres monasterii Sanctæ-Sophiæ pro electione facta supradicti Ademarii regnabat, monasterium advenit, et quia electio illa canonica et regularis non esset, a Petro Portuensi episcopo cæterisque cardinalibus qui illuc convenerant, irrita et fracta judicata est. Confestim id a Pontifice Callisto confirmatur. Quid multa? licentiam fratribus dedit, ut quem vellent abbatem eligerent. Quo facto, ad palatium Apostolicus reversus est. In crastinum autem quartodecimo die intrante mensis Augusti etc. fratres numero quinquaginta personam Joannis Grammatici, virum prudentem et ornatis moribus, comprehenderunt, et eum invitum et renuentem cathedram supersedere fecerunt, etc. Audiens igitur Apostolicus quod regulariter electio illa fieret, complacuit et confirmavit. Diebus autem non multis excursis, prædictus Pontifex Callistus monasterium S. Sophiæ advenit, et inter missarum solemnia XIV kal. Septemb. præfatum Joannem etc. consecravit. Die vero ipsius consecrationis dedicatio altaris B. Mercurii celebratur in S. Sophia. Diebus autem non multis elapsis, prius ad prædicti Rofridi electionem Pontifex Callistus inducias posuit, ut ad constitutum tempus jejunii mensis

Septembris consecraretur ». Anno superiori Rofridus archiepiscopus Beneventanus electus fuerat.

14. *Obitus duorum comitum Cajetæ.* — Hæc etiam præsenti anno Falco narrat : « Hoc anno quinto die stante mensis Maii, Capuani constituerunt principem Richardum, filium Roberti principis, dominum eorum, eo quod princeps genitor ejus infirmabatur, et eo constituto, Capuanus archiepiscopus, convocatis episcopis aliisque viris prudentibus, et Rofrido Beneventano electo, die Ascensionis Domini, v die ipsius Maii stante, principem eum consecravit ». Habemus hic egregium exemplum, quo evincitur Apuliæ scriptores per mensem *stantem, instantem, vel astantem* intellexisse mensem exeuntem ; hoc enim anno, quo Pascha die XVIII mensis Aprilis celebratum, Ascensionis festum in diem XXVII mensis Maii incidit, et Falco diserte asserit festum Ascensionis fuisse diem quintum ipsius mensis Maii *stantem* ; ad quem loquendi modum cum varii critici emunctæ naris animum non advertissent, quandoque Chronologiam perturbarunt. Refert postea Falco Rofridum Beneventanum electum, inducias sanxisse cum Ranulpho comite : « Coram omnibus fide data et accepta, treuvam a septimo die stante mensis Maii (sc. a die XXV mensis Maii, juxta ea quæ mox diximus) usque ad kalendas Septembris firmiter confirmaverunt ». Addit Falco Robertum principem Capuanum octavo die post filii sui consecrationem e vita migrasse : « quo defuncto Jordanum prædicti Roberti principis fratrem constituerunt in principatus honorem ». Ad quæ verba Peregrinius in Stemmatibus principum Capuæ hæc notat : « Cui (nempe Falconi) standum, auctori rem minutissime exponenti, non autem Petro Diacono lib. 4, cap. 65, nec anonymo Casinensi, perhibentibus ipsum unctum (retinuere enim Normanni Capuæ principes se sacro oleo perungi) post patris mortem. Nec consentiendum Romualdo Salernitano, qui ait, Roberto successisse fratrem ejus Jordanum ». Jordanus II princeps Capuæ post nepotem Richardum III inunctus nonis Julii anno MCXX, secundum Falconem et Chronicon Cavense. Callistum II Trojam profectum esse, ibique honorifice a Willelmo Apuliæ duce exceptum, tradit Romualdus Salernitanus archiepisc. in Chron. apud Baronium, num. 8.

15. *Callistus II Romam redit.* — Pandulphus in Vita Callisti II loquens de eo e Gallia Romam reduce, ait : « Ibi aliquandiu commorans, Hugonem cardinalem a Benevento vocavit. Idem D. Hugo Beneventum tenebat : cum quo simul et aliis pariter per Campaniam et Casinense cœnobium ipsum adiit Beneventum, (die scilicet octava mensis Augusti). Venerunt ad eum illico Guillelmus Apuliæ dux, princeps Capuanæ urbis, Jordanus comes, etc. et innumeri alii, qui eidem ibi hominium fidelitatemque fecerunt. His ita dispositis, paulo post Romam per maritimam rediit », vel exeunte hoc anno, vel ipso sequentis initio. Hæc de prima Callisti II in Apuliam profectione, ad quam revocari non potest legatio Sugerii, de qua statim ago.

16. *Legatio Sugerii ad Callistum II ejusque in abbatem consecratio.* — Ad num. 11. Legationem Sugerii monachi San-Dionysiani nomine Ludovici VI Francorum regis ad *Callistum II*, dum in Apulia esset, quam ipsemet in Vita ejusdem regis memorat, neque hoc anno, ut putavit Baronius, neque anno MCXXII aut insequenti, ut omnes alii arbitrati sunt, sed anno millesimo centesimo vicesimo primo obitam, ex ejusdemmet relatione certo deduci puto. Baronii opinio sustineri non potest, cum *Sugerius* pag. 310 diserte asserat se ad eam destinatum, postquam *Burdinus* perpetuo carceri damnatus fuit, quod anno tantum sequenti, exeunte mense Aprili, accidisse videbimus. Quo narrato subdit Sugerius : « Cui (nempe Callisto II) cum in Apulia apud civitatem Botuntum (legendum *Bituntum*, vel *Butuntum*, quod oppidum est a Beneventano aliquot milliaribus distans) missus a domino rege Ludovico pro quibusdam regni negotiis occurrissem, etc. » Ait postea, cum viæ se dedisset ut in Franciam rediret, sese mortem *Adæ* abbatis Dionysiani accepisse, et *communem* de persona sua *factam electionem ;* sed quia *inconsulto rege factum fuerat*, eum meliores fratrum et milites nobiliores castello Aurelianensi inclusisse. Sese etiam ad regem unum de suis præmisisse, ut sciret *quem finem turbati negotii confusio reperisset ;* sed dum eum subsequitur, *inopinate* rediisse, *qui regis pacem, captorum solutionem, electionis confirmationem reportant*, et denique cum ad Sanctum-Dionysium pervenisset, archiepiscopum Bituricensem, *sequente die, sabbato scilicet Medianæ*, se presbyterum ordinasse, et *sequente Dominica* abbatem consecrasse. Paulo post indicat, se Romam profectum esse, et sequente *ordinationis* suæ *anno* Concilio generali Laterani habito interfuisse. Hæc Sugerius.

17. *Utriusque epocha.* — Concilium Lateranense I anno MCXXIII qui annum Sugerii ordinationis sequebatur, die XXV mensis Martii celebratum, anno MCXXII, *sabbato Medianæ*, seu sabbato ante Dominicam Passionis, die sc. XI mensis Martii presbyter, et Dominica insequenti abbas consecratus fuit, qui reliqui sunt menses duo et dies aliquot ejusdem anni MCXXII vix sufficiunt, ut Parisios mittere illucque ipsemet pervenire posset. Ex quibus consequens est, *Sugerium* ultimis mensibus anni millesimi centesimi vicesimi primi ad Callistum II legatum missum fuisse; paucis postquam cum eodem Pontifice collocutus est diebus, mortem Adæ abbatis Dionysiani accepisse : hancque accidisse ipso initio anni MCXXII, cum ab illo tempore ad diem quo presbyter ordinatus fuit, fluxerint tantum menses duo et aliquot dies, in eundo Parisios, indeque redeundo consumpti. Quare in parvo Chronico Sancti-Dionysii in fine tom. II Spicilegii Dacheriani edito, accurate ad annum MCXXII scriptum : « Obiit Adam abbas. Ordinatio Sugerii abbatis ». Anonymo vetera Instrumenta suffragan-

tur, et Nangius in Chron. Verum quidem est, initio Operum Sugerii pag. 280, ex vetere Codice Ms. Ecclesiæ Sancti-Dionysii dici *Sugerium* anno Domini MCXXIII in abbatem monasterii electum esse, sed illud ex mox dictis seipso corruit, sicuti et quod ex Chronico Nangii ad annum MCXXIII refert, et sequitur Mabillonius in Nota ad Epist. LXXVIII sancti Bernardi et in Chronologia Bernardina : « Sugerius Sancti-Dionysii in Francia monachus, etc. a Roma regrediens, quo fuerat a rege Franciæ Ludovico missus, abbate suo Adam defuncto, eligitur in abbatem, qui reversus, primo presbyter ordinatur, et post præsente rege, a Bituricensi archiepiscopo in sua Sancti-Dionysii Ecclesia in abbatem benedicitur » ; Sugerius quippe, ut ex ipsomet Sugerio ostendimus, tempore Quadragesimali anni MLXXIII non in Francia, sed Romæ erat, et Concilio Lateranensi I assistebat.

18. *Magis confirmatur.* — *Callistus II* anno MCXXI medio mense Septembri *Salerni* versabatur, et eodem mense exeunte *Beneventi* fuit, uti eo anno videbimus. Quare ex alterutra urbe *Bituntum* se contulit, ibique *Sugerius* ante ejusdem anni finem eum convenit, et negotia pro quibus missus fuerat, exposuit. Ea itaque legatio nec hoc anno, nec anno MCXXII aut insequenti peracta, nec aliquid contra hanc nostram sententiam alicujus momenti afferri potest; cum contra aliæ ipsummet Sugerium contrarium habeant, ut ex dictis patet, et magis mox liquebit. In patriarchio quidem Bituricensi cap. 62 dicitur, *Vulgrinum* Bituricensem archiep. *tertio adepti pontificatus anno* Sugerium in abbatem Sancti-Dionysii benedixisse, illumque *Leodegario* anno MCXX mense Martio demortuo in archiepiscopatum successisse. Verum anonymus, qui illud opus composuit, sæculo præcedenti vixit, et nisi annos Julianos numeret, ut sæpe fit, hac in re non audiendus, sicuti nec in multis aliis passim a viris doctis rejectis. Duchesnius in Notis ad Hist. calamitatum Petri Abaelardi, pag. 1173, ut probet *Adamum* an. MCXXIII demortuum, ait ipsummet Sugerium in veteri Charta annum Christi MLXXV administrationis suæ tertium numerare, his verbis : « Actum in monasterio B. Dionysii in generali conventu, præsidente domino Suggerio venerabili abbate ejusdem monasterii, tertio administrationis ejus anno, Incarnat. autem Dom. MCXXV, die Dominica, idus Martii, Luna VII, Indict. III, Epacta XIV, concurrente III, regnante Ludovico glorioso et illustri Francorum rege, XVII administrationis suæ anno, et præsentem condonationem confirmante, etc. »

19. *Corrigitur locus mendosus Constitutionis Sugerii.* — Verum locus ille, qui sæculi nostri criticos in errorem induxit, mutilus est, et loco *die Dominica*, *idus Martii*, legendum *die Dominica, VIII idus Martii;* seu die VIII, non vero die XV mensis Martii ; Sugerius enim, qui anno MCXXIII, die XXV mensis Martii Concilio Lateranensi Romæ interfuit, non potuit eodem anno, die prima Aprilis apud S. Dionysium in Francia abbas consecrari, quod tamen necessario sequeretur, si præfata subscriptio pura non esset, quia Sugerius consecratus fuit Dominica sabbatum *Medianæ* subsequente, quæ anno MCXXIII in diem primam Aprilis incidit. Dominicam enim Passionis *Medianam* appellatam fuisse certum, et Sabbato antecedenti sacros ordines conferri solitos, docet Durandus lib. 6 Rational. cap. 59, num. 2. Hanc nostram emendationem confirmant Constitutiones duæ Sugerii ab ipsomet Duchesnio tom. IV, pag. 546 recitatæ, in quarum una ordine III, Sugerius ait, eam datam esse « XV kalend. Julii, anno incarnati Verbi MCXXXVII, Indict. XV, anno vero administrationis nostræ XVI », et in altera ordine IX. « Actum est hoc et hæc Charta anno ab Incarnat. Domini MCXLVIII, regnante Ludovico rege Francorum et duce Aquitanorum, anno regni sui XVIII, abbatiæ vero nostræ XXVII ». Quæ subscriptiones veræ esse non possunt, nisi Sugerius abbatiæ suæ annos ab anno MCXXII deduxerit. Postquam hæc scripseram, legi apud Doubletum in Antiquit. monasterii Sancti-Dionysii p. 852 Diploma emissum a Ludovico VI Francorum rege in gratiam Sugerii tunc abbatis Sancti-Dionysii, datum « Parisiis publice an. incarnat. Verbi MCXXIII, regni nostri XIV, Adelaidis reginæ VII, etc. » Ex quo Diplomate liquet etiam novo exemplo, Adelaidis reginæ annos numeratos fuisse, non quidem in omnibus ejusdem regis litteris, sed in multis, quæ adhuc supersunt. Incipiunt hujus reginæ anni anno Christi MCXV, cum primus connexus reperiatur cum anno MCXVI et tertius cum anno MCXVIII.

20. *Institutio Ordinis Præmonstratensis.* — Ad num. 12. In vulgari Chron. Roberti de Monte ad hunc annum legitur : « Vir Dei Norbertus a papa Callisto Bartholomæo Laudunensi episc. specialiter commendatus (anno sc. superiori, quo post celebratum Concilium Rhemense Callistus II Laudunum venit, ut refert Hugo in Vita sancti Norberti cap. 17) cum ei Ecclesia B. Martini a prædicto episcopo offerretur, tum propter urbis viciniam, tum quia ejusdem Ecclesiæ clerici propositi et vitæ ejus austeritatem horrebant, eam reliquit, et ab episcopo diversis ejusdem provinciæ locis congruentibus sibi ostensis, tandem divinitus in loco Præmonstrati resedit, ibique solitarius religiosam vitam agere cœpit, et tempore Quadragesimæ ad colligendos socios solus egressus, ante Pascha cum tredecim sociis rediit, et cum his in Præmonstrato loco secundum canonicæ institutionis normam, ad tenorem regulæ B. Augustini Deo militare cœpit ». Herimannus, qui hoc tempore vivebat, ex monacho Laudunensi Sancti-Vincentii, factus postea abbas S. Martini Turonensis, in Hist. Restaurationis abbatiæ Sancti-Martini Tornacensis, tom. XII Spicilegii Dacheriani de hoc Ordine scribit : « Sic per Dei gratiam brevi tempore profecit, ut nullum præter Apostolos videamus hodie tantum fructum in Ecclesia fecisse. Nam cum necdum conversionis ejus trigesimus annus sit, jam fere centum mona-

steria a sequacibus ejus per diversas orbis partes constructa audivimus ; ita ut etiam in Hierusalem usque regula eorum servetur ».

21. *Gerardus episc. Engolismens. fit legatus Aquitaniæ.* — Hoc anno Callistus II litteris *Beneventi XVII kal. Novembr.* datis, Gerardo episc. Engolismensi commisit legationem Sedis Apostolicæ « per Bituricensem, Burdigalensem, Auscitanam, Turonensem, et Britanniam provincias », aitque se id facere exemplo Paschalis ; qui cum nullam Gelasii II mentionem faciat, Baluzius in Supplem. ad lib. 5 Concordiæ cap. 47, ubi eas litteras refert, recte inde deducit, *Gerardum* hac auctoritate instructum non fuisse a Gelasio II, præsertim cum *Cono* episc. Prænestinus ad Hugonem episc. Nivernensem scribens litteras supra a nobis memoratas de electione Callisti II dicat, Gerardum Engolismensem episc. in partes ejus transiisse, et indicare videatur illum quodam modo alienatum fuisse a Curia Romana tempore electionis Gelasii II. Ait enim : « Nam et Engolismensis episcopus, antequam a nobis discederet, subscripserat, et domino papæ humiliter se subdiderat ». Data itaque viro præpotenti legatio Aquitanica ad mitigandum ejus animum. Eam autem quinque præfatis provinciis comprehensam fuisse jam supra ostendimus, laudatæ Callisti II litteræ demonstrant. Hujus tamen legationis terminos, contractos aut dilatatos fuisse pro libito summorum Pontificum probat ibidem Baluzius citatus.

22. *Concilium Bellovac.* — « Anno MCXX », inquit auctor Chronici Sancti-Petri-Vivi, « celebratum est Concilium IV kal. Novembris a domno Conone Prænestino episcopo, qui tunc legatus dicebatur trium provinciarum Rothomagensium, et Senonensium, atque Rhemensium. Ad quod Concilium cum archiepiscopi cum suffraganeis suis, tam episcopis quam abbatibus, Belvaco harum invitarentur provinciarum, domnus Daimbertus Senonensis archiep. invitatus, molestia corporis detentus venire non potuit ». Subjungit hujus Chronici auctor Daimbertum invitasse Arnaldum abbatem S. Petri-Vivi ad iter illud peragendum, sed illum cum iter suscepisset, in morbum incidisse. « Mox quemdam monachorum suorum nomine Clarium, ut se excusaret, ad Concilium transmisit. Monachus vero ille ad Concilium veniens, abbatem Arnaldum dominum suum veris rationibus excusavit », inquit chronographus. Dacherius in margine habet, Clarium istum auctorem esse ejusdem Chronici Sancti-Petri-Vivi ; quod confirmat in Præfatione ad lectorem, num. 7, scribitque *Clarium* Floriacensem primum, post ejusdem abbatiæ Sancti-Petri monachum fuisse et *Godfridum a Colone* monachum itidem Sancti-Petri-Vivi, de Concilio Belvacensi in Tabulis Chronologicis agentem tradere : « Pro domno Senonensi archiepiscopo, et pro se misit (nempe abbas) monachum nomine Clarium, valde bene litteratum : qui monachus bene illos excusavit ». Mathoudus in Dissert. de Vera Senonum Origine Christiana cap. 2, § 2, Clarium auctorem Chronici Sancti-Petri-Vivi statuit, ostenditque Gaufridum Prælationi libri sui lemma subjecisse, quo testatur, se libellum suum scripsisse *anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio*. Dacherii opinionem omnes etiam alii secuti sunt.

23. *Clarius non est auctor totius Chronici Sancti-Petri-Vivi.* — Verum ipsemet Dacherius in Præfatione laudata ad tom. II Spicilegii num 5, refert verba Lisiardi Suessionensis episcopi « in Vita Ms. sancti Arnulphi decessoris sui cap. 15, de Elevatione corporis ejus », quæ demonstrant non solum auctorem Chronici Sancti-Petri-Vivi deceptum fuisse in die celebrationis Concilii Belvacensis, et in delegatione tam Arnaldi abbatis, quam Clarii monachi ad eam Synodum ; sed etiam Clarium non esse legitimum parentem ultimorum annorum præfati Chronici. Ait enim Lisiardus Concilium Belvacense *XV kalend. Novembris* congregatum fuisse, subditque : « Intererant ibi episcopi Francorum Guillelmus Catalaunensis columna doctorum, Gaufridus Carnotensis episc., DAIMBERTUS SENONENSIS ARCHIEPISCOPUS, Aurelianorum episc., Parisiorum episc., LISIARDUS EGO INDIGNUS SUESSIONENSIS EPISC. etc. » Quare Lisiardus, quem constat ex Chron. Rhemensi anno MCXXV vita functum, hac in re falli non potuit, et auctor qui Chronicon S. Petri-Vivi usque ad annum MCLXXIX perduxit, non potest esse *Clarius;* is enim non assereret, *Daimbertum* morbo affectum ad Bellovacense Concilium non venisse, et Clarium, seu semetipsum, ejus loco missum esse. Certe parum verosimile est chronographum post annos sexaginta a celebratione Concilii, cui ipse interfuisset, manum operi admovisse. Cæterum Surius ad diem XV mensis Augusti recitat Vitam S. Arnulphi Suessonensis episc. a Lisiardo scriptam, LII capitibus contentam, quæ in morte ejus definit, nihilque habet eorum quæ Dacherius refert. Unde suspicor, Surium prætermisisse Historiam miraculorum et Translationis sancti Arnulphi, et ex ea, non vero ex ejus Vita, Dacherium exscripsisse quæ refert, quæque nunc tomo X Concil. ubi sermo est de Concilio isto Bellovacensi, leguntur. Anno MXCIX jam indicavi, Chronicon Sancti-Petri-Vivi post annum circiter MC continuatum fuisse ab alio auctore, sicut Chronicon Hildensheimense. Opus est trium auctorum, sub unius nomine editum.

24. *Translatio S. Arnulphi episc. Suession.* — Concilium *Bellovacense* currenti anno coactum fuisse, ex Fragmento illo Dacheriano certo eruitur ; ibi enim dicitur, auditis miraculis in variis regionibus a sancto Arnulpho post mortem ejus patratis, decretum fuisse, ut corpus ejus *kalendis Maii* de humo levaretur, subditurque : « Itemque cap. 18, annus quo gesta sunt isthæc, nempe paulo post peractum Concilium, designatur. Facta est autem hæc sancti Arnulphi Translatio prima die Maii, Indict. XIV, sub anno Dominicæ Incarnat. MCXXI,

Francorum sceptra tenente Ludovico filio Philippi annis quatuordecim ». Decretum itaque in Concilio Bellovacensi mense Octobri currentis anni conditum, anno sequenti, die qui designatus fuerat, executioni mandatum. Cumque *Guillelmus* Catalaunensis episcopus, quem certum est mense Januario obiisse, huic Concilio interfuerit, manifestum est lapsos esse viros doctissimos, qui mortem ejus cum an. MCXIX alligarunt, et quæ chronographus Mauriniacensis de Conone et Willelmo Catalaunensi episc. scribit præsenti anno contigisse : « Divina providentia factum est », inquit chronographus iste, « ut rursus dominus Cono Prænestinus episcopus et Apostolicæ Sedis legatus apud nos hospitandi gratia divertisset, habens secum velut auxiliatorem magnum Willelmum Catalaunensem episcopum, qui sublimes scholas rexerat, et tunc zelum Dei habens super omnes episcopos totius Galliæ divinarum Scripturarum scientia fulgebat ».

25. *Moritur Gerardus fundator Ord. Hospitaliorum.* — Hoc anno *Gerardus* primus institutor Ordinis equitum Hospitaliorum e vita migravit, teste chronographo Malleacensi, qui hoc tempore vivebat, quique ad annum MCXX inter alia habet : « Giraudus Hospitalis de Jerusalem eodem anno obiit in sancta conversatione ». Bosius quidem in parte II Historiæ hujus Ordinis lib. 1, pag. 2, mortem ejus in annum MCXVIII confert, sed nullo teste. Ipsemet pag. insequenti narrat extare donationem quamdam, ab *Attone* comite Aprutii anno MCXX Hospitali Hierosolymitano factam, ex qua quidam deducunt, *Rogerium*, qui in ea Donatione dicitur præfectus Hospitalis Hierosolymitani, et fratrum ejus Gerardo in eo munere successisse, non vero *Raimundum de Podio*, quod Bosius jure merito in dubium revocat. Error inde processit, quod cum notarius magistri Jerosolymitani nomen sola littera R. expressisset, imperitus exscriptor loco Raimundi *Rogerium* legit, cum in nulla Historia Rogerii mentio sit. Raimundus electus Ordinis magister, regulam edidit, ab omnibus Hospitalis Hierosolymitani religiosis in posterum observandam, quæ postea interpolata fuit, ut idem Bosius tradit. Sæculo decimo sexto Rhodo a Turcis capta, quidam equites Hierosolymitani corpus Gerardi Melitam et inde in domum suam Manuascæ, quod oppidum est Provinciæ in diœcesi Sistaricensi situm, detulerunt, uti refert Columbius Manuascensis lib. 3 Hist. Manuascæ, qui subdit : « Gerardus est in præcipua Manuascensium veneratione, et sæpenumero pluviam arentibus agris rogatus concedit ».

26. *Pax Francos inter et Anglos sancita.* — Gesta hoc anno in Anglia Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. reg. Angl. hoc modo narrat : « Anno MCXX, rex Anglorum Henricus et rex Francorum Ludovicus, post multa suarum partium detrimenta, die præstituta ineunt colloquia. Quo ex consensu concordiæ peracto, jussu regis Henrici, filius ejus Willelmus, facto regi Francorum hominio, Normanniæ sub illo suscipit principatum. Ita redeuntibus in pacem regibus, tota tumultuantis Normannia seditio comprimitur, etc. Ad hoc Epistola Apostolici ad regem jam parantem redire in Angliam directa, Turstinum archiepiscopum (sc. Cantuariæ) suscipere, et in suam præcepit Ecclesiam omni postposita excusatione restituere. Sed ad hoc præceptum quid potissimum respondeat rex, distulit donec rediisset in Angliam.

27. *Willelmus Angliæ rex declaratus naufragio perit.*—« Itaque rex, omnibus qui contra se insurrexerant vel devictis vel repacificatis, cunctisque ad votum prospere peractis, quinto profectionis suæ (sc. in Normanniam) anno necdum completo, lætior solito in Angliam multo (navigio) revehitur. Delegaverat autem filio cunctoque illius comitatui, navem qua nulla in tota classe videbatur melior, sed ut eventus ostendit nulla infelicior. Patre namque præeunte, paulo tardius, sed infelicius sequebatur filius. Nave quippe non longe a terra in ipso velificationis impetu super scopulos in ipso exitu delata ac dissoluta, filius regis cum omnibus qui secum erant interiit VI kal. Decembr. (legendum *VII kal. Decemb.* ut Ordericus lib. 13, et Malmesburiensis pag. 165 habent, et feria demonstrat) feria V, noctis initio apud Barbafflot. Mane facto, thesaurus regis, qui in navi fuerat, invenitur per arenas, corpora vero pereuntium nulla ». Ordericus laudatus reditum Henrici Angliæ regis in regnum suum, et mortem Willelmi filii in annum præcedentem male retrahit, refragantibus aliis scriptoribus Britannicis, præsertimque Eadmero lib. 5 Novorum, viro in Chronologia accuratissimo. Venerat in Normanniam *Henricus* rex anno MCXVI, ut Eadmerus aliique produnt, et ab eo tempore variæ pugnæ inter eum et Ludovicum Francorum regem habitæ sunt, de quibus anonymus in veteri membrana Ms. apud Duchesnium, Tom. IV, pag. 323 ita loquitur : « In bello quoque contra Henricum regem Angliæ sæpe vario eventu pugnavit, nunc victor, nunc victus : tamen victoriam sæpius reportavit. Et tandem ad invicem pacificati sunt ».

28. *Ordo militaris S. Sepulchri instituitur.* — Alphonsus Aragoniæ rex, postquam *Darocam* munitum oppidum Aragoniæ ad Xilocam Fl. *Mauris* eripuit, animadvertens a Daroca Valentiam usque villas omnes et vicos desertos, agrosque incultos ob continuas *Maurorum* incursiones, certum locum elegit, ubi *Montem-Regalem* ædificandum curavit, conventumque equitum militarium, Hospitaliorum instar, designavit, ut nova hæc militia Christianos circumvicinos a Mauris tutaretur, et ad Valentiæ Murciæque regna Mauris eripienda aditum panderet. De hujus Ordinis institutione loquitur Surita lib. 1 Annal. cap. 45, aitque *Gastonis* vicecomitis Bearnensis, et regni sui procerum consilio factam esse, amplos his equitibus ab Alphonso rege reditus destinatos ;

pium opus per universum Aragoniæ regnum tam a *Guillelmo* archiepiscopo Auscensi, quam ab Aragoniæ episcopis promulgatum; sed ob regis mortem rem effectum sortitam non esse. Equites isti *sancti Sepulchri equites* nominati, et ab uno Orderico lib. 13, *Fratres de Palmis* nuncupati, quod, ut recte conjicit Marca lib. 5 Hist. Bearniæ cap. 21, pro insignibus palmam elegissent. Joannes Briz Martinez in Historia Sancti-Joannis Pennatensis lib. 5, cap. 24, hos equites a *Templariis* diversos fuisse optime demonstrat, sed in eo fallitur, quod eosdem cum Sancti-Joannis Pennatensis equitibus confundat. De victoriis ab *Alphonso* rege de Mauris in Hispania reportatis legendi Surita, Joannes Priz Martinez et Marca citati.

29. *Almohedi ad universum Africæ imperium inhiat.* — Postquam *Ali* Almorabitarum imperator Africanos sibi rebelles vidit, ut *Almohedi* rebellium ductoris factionem in ipso ortu præfocaret, ex Hispania exercitum misit, sed is animo imperterrito se victorem fore suis prædixit, quod cum revera contigisset, montis *Tinmerlæ* incolæ legatos ad eum misere, ejusque dominium agnovere, ac fœdus cum eo pepigerunt. Cum ad montem illum *Almohedi* perrexisset, veritus ne ab agresti populo isto proderetur, quo illos hac rebellione magis illigaret, auctor eis fuit, ut quos *Ali* imperator ad colligenda tributa mitteret, interficerent; quod et factum fuit; omnes enim officiales et a principe delegati internecione deleti, eorumque bona ab *Almohedi* suis distributa. Mitto hic crudelitates et dolos, quibus vir multiplici ac tortuoso ingenio usus, ut apud rebelles auctoritatem nancisceretur; hoc solum dicam, eum *anno Hegiræ* DXIV, quo hæc accidere, exercitum quadraginta millium pugnatorum ad *Marochium* Marochiani imperii metropolim obsidendam misisse, ut absolutum in Africa dominatum exercere posset. Verum, uti refert Noweirius Arabs, consilium hoc ei infeliciter cessit, exercitusque ille fusus fugatusque. Sandovallius scribit, Chronica Documentaque Hispanica a se visa fidem facere, Christianos ad hanc *Musmitum* aut *Musmundum* cladem plurimum contulisse. « Marochium », inquit fol. 120, « refertum erat Christianis captivis, inter quos *Reberter* eques Catalanus bellica laude clarissimus, cui *Ali* imperator confidebat, eumque multum faciebat. Ab *Ali* prorsus abhorrebant Assyrii, Musmitæ appellati, qui hanc Africæ partem habitabant, quam *Montes Claros* vocabant. (Hæc Musmudum origo ab Assyriis deducta manifeste falsa; sed antiquis Hispanis parcendum, si de originibus Arabicis satis edocti non fuere). Ali imp. hoc negotium omne *Rebertero* commisit, eique facultatem fecit, ut servos omnes Christianos Marochii existentes, et arma ferre valentes secum duceret. Faustum fortunatumque fuit *Ali imp.* quod talem virum elegisset; quia ejus et militum Christianorum fortitudine *Reberter* præclaras de inimicis victorias reportavit ». Ita Sandovalius.

30. *Ejus dominatus initium a sequenti anno repetendum.* — *Ebn Tumart,* inquit Noweirius, ac propheta ille et Almohedi moriens suis commendavit, ut in principem eligerent *Abdelmoumen*, quod ante finem anni Hegiræ DXIV ab illis præstitum, ideoque initio sequentis Christi anni. Hæc epocha initii dominatus et imperii *Almowahedinorum,* a quibus Christiani in Africa et in Hispania dire habiti. Scriptores Hispanici *Amowahedinorum*, aut *Almohadum* nomen corrupere, indeque hujus nominis etymologiæ magnas tenebras offudere. Testatur Rodericus plures eam a propheta Mohadi deduxisse. Verum hanc derivationem linguæ Arabicæ periti, quos consului, plane rejiciunt. Addit Rodericus, alios arbitratos *Almohadis* vocem *Unitos* designare, qui licet falsi sint, veritati tamen proxime accessere; *Almohadi* enim Latine sunt *Unitarii*, seu unitatis defensores. Subdit Noweirius, *Abdelmoumen* a montium incolis regem electum, nomen *amiral Mumeni*, id est, fidelium imperatoris sibi attribuisse, calipharum instar, et *Omarum* ex ejus ducibus unum, imperii successorem designatum esse.

31. *Victoria de Saracenis ab Alphonso Aragone relata.*— In Chronico Malleacensi ad annum MCXX, narratur victoria ab Alphonso VI Aragoniæ rege de Saracenis ad *Cutandam* reportata; Cutanda autem castrum est Dorocæ proximum, in regno Aragoniæ situm. Hæc hujus chronographi verba : « Quintodecimo kal. Julii, comes Willelmus (sc. Pictaviensis hujus nominis VIII), et dux Aquitanorum, et rex Aragundiæ pugnaverunt cum Abraham, et aliis quatuor regibus Hispaniarum in campo Cotantiæ, et devicerunt, et occiderunt quindecim millia Moabitarum, et innumerabiles captivaverunt : duo millia camelorum ceperunt, et de aliis bestiis sine numero, et plurima alia subjugaverunt castella ». Joannes Briz in Historia Pennatensi recte refellit Suritam hoc prœlium ante Cæsaraugustæ expugnationem collocantem; sed perperam tradit, *Willelmum* comitem Pictaviensem eidem non interfuisse. Fundatur hic historicus in Charta in Archivis suæ abbatiæ S. Joannis Pennatensis servata, dataque æra MCLVIII, hoc scilicet Christi anno, in cujus fine Willelmi comitis adventus his verbis narratur : « Facta Charta feria III, postera die de Maio, quando venit comes Pictavensis in Hispaniam ». Ipse autem autumat prælium ad Cutandam nonnisi circa annum MCXXII habitum esse. Verum Charta illa demonstrat chronographum Malleacensem hujus prœlii annum et diem accurate constituisse; dies enim primus mensis Junii, qui posterus est dies *de Maio,* seu qui sequitur mensem Maium, incidit hoc anno in feriam tertiam, et prœlium die XVII mensis Junii commissum, ut mox diximus ex chronographo Malleacensi. Martinus Carillus in Catalogo episcoporum Aragonensium ait, incertum esse an episcopatus *Tarraconensis*, restitutus fuerit, et urbs Saracenis erepta hoc vel sequenti anno; sed cum prœlium ad Cutandam ad præsentem annum pertineat, non videtur dubitandum, quin ea restitutio

ad hunc etiam annum referenda sit. Porro Tarracona hæc ab Alphonso Aragoniæ rege cum aliis septem oppidis capta, ut anno MCXVIII indicavimus, diversa a Tarracone vel Tarragona Catalauniæ urbe; illa enim in Celtiberia et in regno Aragoniæ sita, ut ostendit Surita lib. 1. Annal. cap 45, ubi fuse de hac Tarracona agit, docetque primum episcopum post sedis restitutionem fuisse *Michaelem*, qui ideo coævus fuit B. Oldegario archiepiscopo Tarragonensi et episcopo Barcinonensi. Denique Tarracona Aragoniæ scribitur cum circuli parte ab Hispaniis *cedilla* dicta; indeque Tarracona a Surita laudato appellata ab Hermanno Monacho dicitur *Tarrassona* seu *Tarassona* ratione inferioris semicircuti explicati. Hermanni verba anno MCXXXIV referam.

CALLISTI II ANNUS 3. — CHRISTI 1121.

1. *Burdino antipapa sublato, Ecclesia liberatur: unde Callisti papæ litteræ circulares.*— Sequitur annus millesimus centesimus vigesimus primus, Indictione decima quarta, quo Romana Ecclesia, expugnato, capto atque in custodiam detruso antipapa Burdino, pristinam recipit libertatem. Hæc quidem hoc ipso anno contigisse, qui per annos singulos res gestas digerunt, certa assertione consignant, quæ Petrus Diaconus his paucis absolvit[1]: « Hinc vero Callistus exercitum congregans, Mauritium hæresiarcham in civitate Sutrina obsidens cepit, et in arce hujus monasterii, quam abbas noster construxerat, relegavit ». Pandulphus autem, qui erat hæc spectans, sic paulo fusius habet : « Interea Burdinus in Sutrio prope Romam Ecclesiam persequi, peregrinos prædari, in papam et alios maledicta congerere, quæque alia hujusmodi poterat, tam per se quam per alios facere non cessabat. Tunc papa factus, abunde jam ab omni parte securus, paravit magnum exercitum, et cum eo Joannem Cremensem cardinalem Sancti-Chrysogoni Sutrium contra Burdinum præmisit : ipse eum e vestigio sequitur, demum Sutrii convenerunt. Pugnatur attentius, vincitur capiturque Burdinus, abducitur, sed tamen camelo subvectus ». In scripto codice Vaticano asseritur, a Sutrinis, cum eorum quaterentur mœnia, Burdinum militibus deditum : qui ejusmodi eum exposuere ludibrio :« Primum omnium eum incessere blasphemiis, altis vocibus conclamantes : Maledicte, maledicte, per te tam grave scandalum venit. Addebant alii : Tu es qui Christi tunicam attentasti dividere, dilacerare Catholicam unitatem præsumpsisti. Tunc præparato camelo pro alto caballo, et indutus pilosa pelle vervecis pro chlamyde rubea, positus est ex adverso super camelum, dataque est ei in manibus pro fræno cauda cameli. Ita in Urbem introductus est in exemplum aliorum, ne similia quis ultra auderet tentare. Inde in arcem Fumonis primum, inde vero est in monasterium Cavense translatus ad pœnitentiam, sed in sua rebellione perseveravit incautus (in cunctis) ».

2. Commendatur autem modestia Callisti papæ ab Urspergensi abbate, qui seriem rerum gestarum anni hujus dum prosequitur, hæc obiter ait : « Auditur interea, necnon et nuntiis a Roma venientibus approbatur, illum pseudopapam Burdinum in castello Sutrii, quo miserrimo suo inserviens officio residebat, per Romani exercitus zelum destructo, captum, et post plures a vulgo sibi contumelias et illusiones illatas, vix a manibus eorum domino Apostolico illum eripiente, ob agendam pœnitentiam exilio relegatum. Sunt etiam, qui talibus eum asserant deprehensum flagitiis, quæ nostris indignum duximus tradere scriptis ». Hucusque Urspergensis. Quem ergo post exhibitum de pseudopapa ludibrium populus Romanus necaturus erat, ut servaretur ad pœnitentiam, Pontificis clementia vix obtinuit. Quod etiam Sugerius[1] abbas et ipse hujus temporis auctor affirmat, simulque ejusdem antipapæ tyrannidem Sutrii, dum permaneret, pariter narrat, atque alia ab aliis prætermissa, ne quid desit ad triumphum bestiæ per imperatorem exaltatæ, sic tradit : « Romani

[1] Petr. Diac. l. IV, c. 70.

[1] Sug. in Ludovico reg.

Callisti papæ tam nobilitati quam liberalitati faventes, intrusum ab imperatore schismaticum Burdinum, apud Sutrium sedentem, et ad Limina Apostolorum transeuntes genuflectere compellentem, expugnatum tenuerunt, tortuoso animali camelo tortuosum antipapam, imo antichristum crudis, imo sanguinolentis pellibus caprinis amictum, transversum superposuerunt, et ignominiam Ecclesiæ Dei ulciscentes, per medium civitatis via regia, ut magis publicaretur, deducentes, impetrante domino papa Callisto, perpetuo carcere in montanis Campaniæ prope Sanctum-Benedictum captivatum damnaverunt : et ad tantæ ultionis memoriæ conservationem, in camera palatii sub pedibus domini papæ conculcatum depinxerunt ». Hæc Sugerius in Ludovico.

3. Ad postremum hic describendæ sunt litteræ ipsius Callisti papæ in Gallias datæ post expugnatum Sutrium, Burdinumque captum, quæ recitantur a scriptoribus rerum Anglorum Willelmo Malmesburiensi, atque Rogerio in Annalibus. Sic se habent [1] :

« Callistus episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus, et filiis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus et cæteris tam clericis quam laicis, beati Petri fidelibus per Gallias constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quia dereliquit populus legem Domini, et in judiciis ejus non ambulabat : visitat (visitavit) Dominus virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum. Paternæ tamen conservans viscera pietatis, de sua confidentes misericordia non relinquit. Diu siquidem peccatis exigentibus, per illud Teutonicorum regis idolum, Burdinum videlicet, fideles Ecclesiæ conturbati sunt, et alii quidem capti sunt, alii usque ad mortem carceris maceratione afflicti sunt. Nuper autem festis Paschalibus celebratis, cum peregrinorum et pauperum clamores ferre penitus non possemus, cum Ecclesiæ fidelibus ab Urbe digressi sumus, et tam diu Sutrium obsedimus, donec divina potentia et supradictum Ecclesiæ inimicum Burdinum, qui diabolo nidum ibidem fecerat, et locum ipsum omnino in nostram tradidit potestatem. Rogamus itaque charitatem vestram, ut pro tantis beneficiis una nobiscum Regi regum gratias referatis, et in Catholicæ Ecclesiæ obedientia et servitio constantissime maneatis, retributionem debitam in præsenti et in futuro ab omnipotenti Domino, per gratiam ejus recepturi. Rogamus etiam, ut has litteras alter alteri præsentari, omni remota negligentia, faciatis. Datum Sutrii quinto kalendas Maii », sexto legitur apud Rogerium.

4. *Cupiditas Romanorum cohibita et pax Ecclesiæ restituta.* — Inferius vero hæc Malmesburiensis de rebus gestis in Urbe per Callistum papam : « Processit, inquit, ulterius in augendo bono laudabilis papæ magnificentia, ut illam effrænem et ingenitam Romanorum cupiditatem cohiberet. Nullæ ipsius tempore viantibus circa Romam insidiæ, nullæ Urbem ingressis injuriæ. Oblationes apud Sanctum-Petrum, quas pro petulantia proque libidine potentes diripiebant, anteriores Apostolicos, qui vel mutire auderent, indignis afficientes contumeliis, Callistus revocavit ad medium, scilicet ad Apostolicæ Sedis rectoris publicum usum. Nec quidquam in ejus pectore pecuniarum vel habendarum ambitus, vel habitarum amor, operari bono obhorrens potuit. Adeo ut Anglos peregrinos magis ad sanctum dictum, *Jacobum Compostellanum videlicet*, quam Romam pergere admoneret, pro viæ longitudine ad illum locum bis euntibus idem benedictionis refundendum commodum, quod habent qui semel Romam irent ». Hæc ipse. Fuit plane Callistus studiosissimus Sancti-Jacobi Compostellani, et de ejus miraculis volumen confecit, quorum nonnulla recitat in suo Speculo historiali Vincentius Bellovacensis.

5. Ad pacem autem perpetuo conservandam, eumdem Pontificem turres encii Frangipanis, quæ erant officinæ iniquitatum et præsidia tyrannorum, demolitum esse , alias vero Ecclesiæ proficuas erexisse, Pandulphus affirmat, domuisseque comites nonnullos rerum Ecclesiæ invasores. Sic igitur divina potentia factum, ut Ecclesia Romana imperatoris schismatici oppressa tyrannide, schismatici papæ labefactata dedecore, nobilium insuper Romanorum oppressione calcata, et ignominia deturpata : brevi temporis spatio gloriose de hostibus triumphans, ex insperato surrexerit, et pacem simul cum libertate, Deo volente, receperit. Quomodo autem his compositis, anno sequenti, Lateranense generale Concilium celebraverit, suo loco dicetur.

6. *Legatio archiepiscopi Moguntini pro conversione Henrici imperatoris.* — Ubi autem Callistus papa Urbana bene disposuit, ad externa moderanda convertit animum. Quod enim probe nosset, infestissimum esse Ecclesiæ hostem imperatorem, adversus eum decernit legationem Alberto sive Adalberto archiepiscopo Moguntino, quem sciret esse adversarium ejus, et in Saxonia contra eum populum commoturum. Hic autem ab eo suscepta legatione, quam naviter implerit officium, sic accipe ab Urspergensi hoc anno, dum ait : « His auditis, præsul Adalbertus totam Saxoniam, ubi tunc manebat, commovet. Et quia legationem Apostolicam ab ipso papa dudum acceperat, hac auctoritate pontifices et principes ipsius provinciæ pro utilitatibus matris Ecclesiæ frequenter convocat. Ubi vir eloquens, et primatum in Cisalpinis partibus multiformiter tenens, ad defensionem totius Germaniæ metropolis, (nempe Moguntiæ), animos omnium Catholicam obedientiam profitentium accendit. Huc etiam accessit, quod episcopi Spirensis et Wormatiensis, et si qui alii resistere (Henrico) non valentes, tamen Apostolicam obedientiam professi, pulsi suis sedibus vagabantur

[1] Will. Malmesb. de gest. reg. Angl. l. v.

extorres : quos proprio quemque loco restituere disponebant iidem principes pro Domino Deo exercituum zelo zelantes ». Subjicit de ingenti apparatu armorum, quem archiepiscopus Moguntinus colligebat adversus imperatorem, et procinctus ejusdem in eum. « Cum », ut subdit, « precibus assiduis fidelium factum, ut cum propinqui inter se utriusque partis essent exercitus, magno Dei beneficio non ad pugnandum, sed ad consulendum de pace inter imperium et sacerdotium, duodecim ex utraque parte primates electi convenerint Wirceburgi in festo S. Michaelis, mense Septembris, ubi interfuit ipse imperator Henricus, et septem diebus iteratis comitiis, tantummodo de tollendo schismate, regnique concordia eos est diceptatum; conclusum vero, ut omnino pax firmissima sanciretur, pareretque imperator iis quæ ab ipsis in eo conventu decernerentur : qui eadem se servaturum promisit. Decernitur etiam communi consensu ad ea cuncta perficienda legatio ad Apostolicam Sedem, delectique legati episcopus Spirensis et abbas Fuldensis, viri inter primos annumerati, qui Romam hæc omnia deferrent, quatenus indicto per auctoritatem Apostolicam generali Concilio, quæcumque humano non possent, Spiritus sancti judicio terminarentur. Quid autem Romæ actum sit, anno sequenti suo loco dicetur ». Hæc omnia Urspergensis pluribus.

7. *S. Erminoldi abbatis Prufenigensis prope Ratisponam transitus et res gestæ adversus Henricum imperatorem.* — Moritur hoc anno S. Erminoldus abbas monasterii Prufenigensis, unius ex illis, quæ S. Otto episcopus Bambergensis erexit, apud Ratisponam positi; cujus res præclare gestæ scriptæ leguntur tomo secundo antiquarum lectionum, a Canisio editarum. De quo hic loco Epitaphii sepulchralis non prætereundum egregium facinus, memoria dignum, ad rerum gestarum memoriam præsentis temporis spectans, quod sic se habet : « Henricus aliquando imperator, cùm propter excessus suos papalis excommunicationis sententiam incidisset, et tamen a religiosis ac magnis etiam prælatis Ecclesiæ, imperatoriæ dignitatis intuitu, honor sibi ac solita reverentia deferretur, ob fundatoris nostri præmemorati, quem non modice diligebat, honorem pariter et amorem, cum ipso fundatore, grandem sibi demonstraturus affectum, ad novellam ejus Ecclesiam visitandam, cum nobilium et magnorum pompa multiplici, sicut mos est regius, adventabat. Jamque beatus Erminoldus, pater videlicet monasterii, tam propter imperatoriæ celsitudinis claritatem, quam propter concomitantis cum eo, et invitantis reverentiam fundatoris, cum compulsationibus campanarum, fratrumque processione canora, et reliquiarum ac vexillorum multiplici apparatu, longe insuper extra septa cœnobii excepturus Cæsarem credebatur : sed servus Dei talium se favori dissimilem demonstrabat. Non enim cogitationes suæ cogitationes eorum, neque viæ suæ viæ illorum, qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, et pretii parietem liniunt adulando, et propter hoc in regum domibus mollibus vestiuntur [1]. Cæterum iste, non ut arundo, nec terroris, nec favoris vento quolibet agitata, sed ut columna immobilis, nec metu impellebatur, nec inclinabatur gratia qualicumque, ut ei vel occursu solemni, vel blanditia salutationis applauderet, quem per sententiam Apostolicam communione novit Ecclesiastica tunc privatum.

8. « Proinde cum adventum imperatoris per prænuntios comperisset, omnia monasterii ostia obserari præcepit, ne vel Augusto, ejusve comitibus ulla introeundi via pateret : firmiter prohibens et districte, ne quis egrederetur ad salutationem sibi, exceptionisve aliquam reverentiam exhibendam. Ipse vero, imperatore adveniente ad eum, ante claustri septa procedens, ne vel ex fastu aliquo, vel contemptu hoc agere crederetur, eo insalutato : Libenter, inquit, et officio salutandi, et exceptionis congrua reverentia honorem tibi impenderem regium, imperator, si te communione privatum Apostolicæ Sedis auctoritate nescirem. At imperator ratus, eum hæc non justitiæ zelo, sed ex cordis odio vel rancore proferre, tanquam offensum pro eo, quod quondam ab ejus fratre munera recepisset, propter quod Lorsacensem resignaverat abbatiam : Nimis, ait, inconsulte ac præcipitanter honore vos tanto privastis. Cui suspicioni Dei servus occurrens, columbina, ut erat simplicitate, respondit : Novit Deus omnipotens, corda scrutans et renes, non me hujus, si dici posset, injuriæ memorem vel ultorem : sed me fecisse hæc et dixisse, justitiæ defendendæ intuitu pro papalis observatione mandati. At venerabilis Otto episcopus medium se utrilibet interponens : Neminem, ait, devitare debemus et tenemur, de cujus nobis excommunicatione non constat. Quo contra vir Dei fortitudinis, quo plenus erat, spiritu roboratus, nec gratiæ fundatoris, nec imperatoriæ deferens majestati, quin veritatem libere testaretur : Non possum, inquit, sententiam ignorare, quam ore meo memini promulgatam. Talia perstabat memorans, fixusque manebat, a justitiæ suæ proposito non recedens ». At quod potens sit veritas, non modo imperator se cohibuit, ne furore percitus faceret quod facere solent principes iracundia agitati, sed alios, ne quid molestiæ inferrent ejusdem monasterii fratribus, regia auctoritate compressit. Nam paulo inferius hæc ibidem : « Cum non multo post idem princeps transitum faceret ante cœnobium cum multitudine militari, fratres ad opera manuum juxta morem hortum forte intraverunt, quem vilis tunc sepes ambivit. Milites igitur qui præibant et qui sequebantur imperatorem, cum fratres in horto viderent, arbitrati principem memorem sui contemptus, sibique placere volentes : Ecce, in-

[1] Matth. XI.

quiunt, cucullati, qui dominum nostrum temere despexerunt, nec imperialem sibi dignati sunt exhibere reverentiam; ipsum insuper suis foribus præsumpserunt excludere cum contemptu. Dent ergo pœnas opprobrii et proterviæ, quas merentur, luant ausus enormes, non ferant impune sprevisse Cæsareum diadema. Et milites quidem hæc dixerunt, et invalescebant voces eorum, odioque pastoris dentes lupinos in ejus oviculas acuebant, jamjamque insultum facturi in pusillum gregem Domini videbantur. Sed evenit aliter quam putabant. Nam exiit edictum a Cæsare non speratum, ne fratres videlicet illius omnino præsumerent molestare, vel verbo turbare, vel facto ». Hæc tunc gesta, ex quibus veluti ex ungue leonem, virtutes S. Erminoldi considera, vel his provocatus, lege reliqua ejus Vitæ Acta.

Anno periodi Græco-Romanæ 6614. — Anno Æræ Hispan. 1159.— Anno Hegiræ 515, inchoato die 22 Martii, Fer. 3. — Jesu Christi 1121. — Callisti II papæ 3. — Henrici V reg. 16, imp. 11. Joannis Comneni imp. 4.

1. *Burdinus a Callisto II captus.* — A num. 1 ad 6. Falco in Chron. hoc anno habet : « Pontifex Callistus, exercitu congregato, super civitatem nomine Sutrim tetendit; Gregorius autem ille (id est, Burdinus antipapa, Gregorius VIII dictus) quem prædictus rex (nempe Henricus imp.) in Pontificem statuerat, civitatem ipsam obtinebat. Viribus sumptis civitatem illam comprehenderunt, et Gregorium illum turpissime, ultra quam credi potest, injuriis afflictum ligaverunt. Deinde illum super camelo imponentes Romam taliter captivum, et vestibus propriis exutum perduxere IX kalendas Maias. Pontifex igitur Callistus Deo et Petro Apostolo gratias agens, gaudio magno repletus, Urbem triumphans ingressus est: deinde consilio invento, ad monasterium Sanctæ-Trinitatis, quod Cavæ dicitur, illum delegavit ». Baronius num. 3 refert Epistolam, quam Callistus II post Burdinum captum ad episcopos et fideles per Gallias constitutos scripsit, sub *datum Sutrii quinto kalendas Maii,* apud Malmesburiensem lib. 5, de Gest. reg. Angl. vel sexto kalend. apud Rogerium Hovedenum in Annal. et Simeonem Dunelmensem lib. de Gest. Reg. Angl. Verum utrobique numeri mendosi ; cum enim Burdinus *IX kal. Maii* Romam perductus fuerit; et illuc statim *Callistus II* sese contulerit, litteræ illæ, nec V nec VI kalend. Maii Sutrii scriptæ fuere, nisi in ipsomet Falcone numeri depravati sint, ut non raro alibi in præclaro illo Opere. *Burdinus* ita sub Gregorii VIII nomine triennio integro Ecclesiam perturbavit, aliis ei adhærentibus, aliis vero *Gelasium*, et post eum *Callistum II* verum Pontificem agnoscentibus.

2. *Ab aliquibus in Anglia Pontifex Romanus agnitus.* — Rem adeo memorabilem magis explico. Eadmerus, auctor accuratus in rerum et temporum circumstantiis, lib. 6 Novorum, postquam de iis quæ hoc anno in Anglia ad res Ecclesiæ bene componendas gesta sunt, sermonem habuit, ait : « Dum hæc isto ordine in Anglia disponuntur, famæ certitudo illuc usque perlata est, papam Callistum, viribus undecumque collectis, Mauricium, cognomento Burdinum, quem vocatum Gregorium, in Sede Apostolica imperator cum suis fautoribus papam constituerat, cepisse; cumque suis omnibus spoliatum, monasterio, ut monachus esset, contumeliose intrusisse ». Antea de gestis anno MCXIX Eadmerus scripserat : « Dum hæc Ecclesiastica ita in Burgundia disponuntur, Apostolatus Romanæ Ecclesiæ præfato Gregorio Sede beati Petri præsidente administratur. Super his ergo multis rumoribus Anglia concussa est, aliis hunc, aliis illum, aliis neutrum Ecclesiæ Dei jure prælatum asserentibus. Galli tamen et rex Anglorum cum pontifice Cantuariorum in Callistum se transtulerunt, et eum, spreto Gregorio, pro Apostolico susceperunt ». Certe Matthæus Parisius, qui Anglus erat, Gelasium antipapam appellat : « Anno, inquit, MCXVIII, defuncto papa Paschali, Gelasius antipapa anno uno succedit, cui successit orthodoxe Callistus ».

3. *Refellitur fundamentum schism.* — Fundamentum schismaticorum erat, ut pluribus ostendit Baluzius lib. 3 Miscell., in Vita Burdini n. 16 et seq. quod secundum constantem consuetudinem, quoties Romani cujuspiam Pontificis obitus eveniebat, mitterent Romani legatos ad imperatorem, ut ipse suos Romam mitteret, coram quibus novus Pontifex Romanus consecraretur. Verum jam a Gregorii VII morte Ecclesia hoc jugum imperatorium excusserat, et pristinam libertatem recuperarat,

ideoque prudenter cardinales prætensi illius juris imperatorii nullam rationem habuerant. Tandem captus *Burdinus* per medium civitatis in triumphum deductus fuit, et *Callistus II* ad exemplum veterum Romanorum, qui devictorum regum ac populorum nomina titulosque marmoribus inscribi curabant, eam Historiam in antiqua camera palatii Lateranensis depingi curavit cum hac Inscriptione, quam sua quoque ætate superfuisse docet Onuphrius :

Ecce Callistus honor patriæ, decus imperiale,
Burdinum nequam damnat, pacemque reformat.

Plura hac de re Baronius num. 1 et seq. habet, quibus addi potest, quod de eadem tradit Willelmus Tyrius lib. 12, num. 8, ubi tamen perperam de Callisto ait : « Hic domini imperat. Henrici, cujus consanguineus erat, consecutus gratiam, et ejus fretus auxilio, in Italiam cum cardinalibus et universa curia descendens, apud Sutrium urbem Romæ conterminam, æmulum et hæresiarcham Burdinum violenter cepit, etc. » Ex iis enim quæ Baronius hoc anno aliique scribunt, constat, nondum eo tempore papam inter et imperatorem pacem constitutam fuisse, illumque, non ab imperatore, sed a Normannis aliisque proceribus sibi addictis copias obtinuisse.

4. *Burdinus in monasterium detrusus.* — Ergo dejectus ac triumphatus *Burdinus*, subjungit Baluzius num. 40, missus est cum multa ignominia, ut Willelmus Tyrius ait, ad Cavense monasterium, quod juxta Salernum situm esse dignoscitur, sive retrusus in Caveam, ut refert Joannes Salisburiensis lib. 8 Policrat. cap. 23, ibique habitu monachali indutus, ut idem Tyrius, Radulfus de Diceto, et auctor Chronici Maurigniacensis referunt, vitam compulsus est lege loci ducere cœnobiticam, indeque Baluzius recte deduxit, eum redire jussum ad illud vitæ institutum, quod olim susceperat in monasterio Usercensi, et antequam ad archiepiscopatum Bracarensem eveheretur, vitam monasticam professum esse. Nicolaus enim II statuerat, ut si quis « per seditionem, vel præsumptionem, aut quolibet ingenio electus, aut etiam ordinatus seu inthronizatus fuerit, ab omni Ecclesiastico gradu, in quocumque fuerat prius, sine retractatione reponatur », id est, ad illud vitæ institutum reducatur, in quo existebat antequam gradus Ecclesiasticos assequeretur. Anno sequenti idem Callistus *Burdinum* de Cava extractum, in Janula, quæ arx est in rupe imminente civitati Sancti-Germani, custodiendum tradit, auctore anonymo Casinensi a Caracciolo edito. Denique hinc deductus ab Honorio II anno MCXXIV, in arcem *Fumonis* non longe ab Alatro civitate in Hernicis translatus est, in eam nimirum arcem, in quam postea Bonifacius VIII conjecit S. Petrum Murrhonem, dictum antea Celestinum V. Illic ad supremum usque senium vixit, ibique mortuus est, non vero in monasterio Cavensi, unde recesserat.

5. *Secunda profectio Callisti II in Apuliam.* — Falco iis narratis quæ supra ex eo retulimus, subdit : « His ita peractis, Pontifex Callistus consilio invento Salernum ivit quinto die intrante mensis Septembris, ut pacis firmamentum cum duce (nempe Apuliæ) Willelmo et Rogerio comite (sc. Siciliæ) confirmaret ». Salerni adhuc erat *mense Septembri mediante*, ut testatur idem Falco, qui et habet : « Hoc anno IV kal. Septemb., archiepiscopus Salernitanus nomine Alfanus (qui poeta erat) defunctus est. Quo defuncto, Callistus supra memoratus Pontifex Romualdum diaconum cardinalem archiepiscopum (diversus est a Romualdo archiep. Salernitano, qui Chronicon adhuc ineditum litteris mandavit) Salerni consecravit mense Septembris mediante ».

6. *Ante suum Roma discessum legatos in Germaniam mittit.* — Hæc est secunda Callisti II in Apuliam profectio. Quid vero ante suum Roma discessum egerit, hoc modo narrat Pandulphus in ejus Vita : « Romam per maritimam rediit (nempe post primam ejus in Apuliam profectionem, de qua anno superiori). Tunc a Spiritu sancto admonitus, Lambertum Ostiensem episcopum, D. Saxonem, cardinalem presbyterum S. Stephani in Cœlio-Monte, et Gregorium diaconum S. Angeli, ut pacem in regno et Ecclesia reformarent, ad Henricum imperatorem in Alemanniam delegavit. Sed quid plus? Imo totum volo dicere verbo. Legati missi in scriptis pacem offerunt : et quemadmodum in Lateranensi palatio tabula privilegio repræsentat, pax ad velle papæ ab imperatore simul et recepta est, et perpetuo, annuente Domino, stabilita ». Hi legati e Germania Romam rediere ante mensem Septembrem, quo Callistus II iterum in Apuliam perrexit. Pandulphus enim post laudata verba statim scribit : « Inde in Apuliam legatis jam ad Urbem regressis, iterato descendit. Nam comes Rogerius de Sicilia tunc, nunc autem Italiæ rex (quando nempe Pandulphus Vitam illam scribebat) Calabriam et Apuliam ideo licenter intraverat, quoniam Guillelmus Apuliæ dux, ut acciperet Alexii quondam imperatoris Constantinop. filiam (quæ postea ei data non est) in uxorem, Constantinopolim iverat, et terram quæ ei competit domino papæ in eundo commiserat. Cumque jam dictus comes arcem de Calabria, quæ Miceforis dicitur (legendum cum Collenutio lib. 3 Hist. Neap. Nicephori) obsideret, dominus papa ad eum, ut ab obsidione cessaret, domnum Hugonem cardinalem direxit. Ivit cardinalis, et infecto negotio rediit. Papa autem in comitem tali omine surgit, quali et Barenses post eum, sicuti ipsi vidimus, erant insurrecturi : nam fere omnes cardinales meliores, quos habuit in temporibus illis, sed et magnum Hugonem cardinalem nobilem et industrium, mortuos cum non paucis ex domesticis perdidit, et demum quidquid voluit ipse comes Rogerius cum papa semivivo peregit. Rediit ad Urbem, in lecto evasit ». Quæ ultima verba ad annum sequen-

tem referenda, quo Romam rediit et ægrotavit, ut ibidem videbimus. Porro Lambertus fuit postea papa sub Honorii II, et Gregorius post eum sub Innocentii II nomine.

7. *Willelm. Apuliæ dux Constantinop. petit.* — Collenutius laudatus ait, *Rogerium* Siciliæ comitem, ex hoc Pontificis morbo occasione sumpta, universam Calabriam, atque Apuliam sibi subjecisse, et *Guillelmum* in Italiam ex Oriente reversum, imperium suum a Rogerio occupatum invenisse, nec multo post e vita migrasse. Ritius lib. 1 de Reg. Siciliæ, aliique quidam rerum Sicularum recentes scriptores idem fere tradidere. Cinnamus vero initio lib. 37 Guillelmum, non Constantinopolim, sed Hierusalem profectum esse dicit : « Ille (nempe Rogerius) Guillelmo Longobardiæ duci in Palæstinam eunti, pecunia fœnori data Longobardiæ (id est Apuliæ) principatum eo nomine sibi oppigneratum retinuit ». Verum Cinnamus de rebus in Italia gestis male edoctus fuit; neque enim Willelmus ditiones suas Rogerio patruo in pignus dedit, sed Callisto II commendavit, ut mox diximus ex Pandulpho, qui cum tunc Romæ cum eo esset, id ignorare non potuit. Præterea verum non est, *Rogerium Willelmi* ditiones retinuisse; eum, ut ex eodem Pandulpho mox vidimus, in easdem quidem irruptionem fecit, sed Willelmus paulo post suum reditum omnia recuperavit, et usque ad mortem obtinuit, ut anno sequenti ex Falcone constabit, et in morte magis ejus confirmabitur. Sed nec veram hujus profectionis causam Pandulphus scivit; certum enim, ut demonstrat Sumontius in Hist. Neapol. Tom. I, lib. 1, pag. 489, *Willelmum* jam ab anno MCXIII matrimonio junctum fuisse cum *Gaitegrima*, Jordani principis Capuæ sorore, eamque marito supervixisse, quod ex Actis publicis a Sumontio laudatis extra omne dubium ponitur. Hujus itaque profectionis Willelmi causa prorsus latet, sed verosimile est *Willelmum*, ut eam celaret, consentiente Pontifice rumorem illum de alia uxore a se ducenda sparsisse. *Willelmus* jam mense Septembri in Apuliam redierat, ut ex mox narratis constat. Porro dum Callistus II in Apulia esset, Sugerius a Ludovico VI Franciæ rege legatus ad eum missus est, ut anno superiori ostendimus. Adventus enim Sugerii male a Baronio ad primam profectionem Callisti in Apuliam relatus.

8. *Agitur in Germania de schismate tollendo.* — Ad num. 6. « Interim », inquit Urspergensis in Chron. « Henricus imp. inito fidelium suorum consilio, rebelles sibi Moguntinos affligere tractavit, etc. His auditis, præsul Adelbertus totam Saxoniam, ubi tunc manebat, commovet : et quia legationem Apostolicam ab ipso papa dudum acceperat, hac auctoritate pontifices et principes ipsius provinciæ pro utilitatibus matris Ecclesiæ frequenter convocat ». Paulo post : « Quid plura? Eo usque Spiritus Jesu pro pretio sanguinis sui filiis sponsæ suæ dimicans, spiritui superbiæ et maligno prævaluit, ut mentibus universorum jam, imo divinæ voluntatis assensu connexis, ipsorum consilio, suasione ac obsecratione, regis (sc. Henrici imp.) indignatio in tantum mitigaretur, ut ipse præsens negotium, non suo, sed optimatum utriusque partis arbitrio terminandum decreverit ». Subdit Urspergensis ad hæc determinanda indictum fuisse conventum principum imperii apud Wirciburg, seu Herbipolim ad festum sancti Michaelis. Idem habet Chronographus Hildensheimensis qui ait : « Circa festum sancti Michaelis in sede episcopali Wereiburg (seu Herbipolensi) imperator et totius regni proceres conveniunt, et in concordiam redeunt: judicio et consilio domni Apostolici causam imperatoris determinandam reservantes ». Denique idem Urspergensis acta in hoc conventu hoc modo refert : « Quidquid scandali, quidquid perturbationis usquequaque per regna Germaniæ inimici seminario succreverat, omnimodis eradicari decretum est ».

9. *Duplex legatio Callisti II in Germaniam.* — Licet autem Pandulphus, cujus verba num. 6 in medium attulimus, innuere videatur concordiam sacerdotii et imperii hoc anno ante Callisti II ex Urbe Romana discessum initam esse, certum tamen et indubitatum, eam anno tantum sequenti sancitam, ideoque et Pandulphum rem una serie abbreviatorum more retulisse. Cumque Pandulphus tradat, Pontificem in Apuliam *iterato* profectum non esse, nisi post reditum trium suorum legatorum ad imperat. missorum, et Urspergensis scribat, eosdem tres legatos anno sequenti in Germaniam ivisse, eosdem legatos bis in Germaniam a Callisto II missos oportet. Neque enim existimandum, Urspergensem anno MCXXII ubi id refert errasse; cum quæ de pace inter Pontificem et imperatorem pacta narrat, ex Actis publicis acceperit. Multo minus id sentiendum de Pandulpho, qui Romæ cum Callisto II agebat. Porro cum Pandulphus iste Paschalem II aliquando comitatus fuerit, eumque Gelasius II lectorem et exorcistam, Callistus vero II subdiaconum fecerit, uti ex jam dictis liquet, exeunte saltem sæculo præcedenti natum fuisse oportet, ac errasse Oldoinum in Hist. card. qui loquens de Pandulpho Masca, a Lucio III cardinali creato, unum et eumdem cum Pandulpho subdiacono esse censet, licet ipsemet asserat Pandulphum subdiaconum diplomatis anno MCCI ab Innocentio III datis subscripsisse; sic enim centenario major tunc fuisset, quod ex ejus opinione in sola nominis similitudine innixa necessario sequitur. Ipsemet ibidem recte reprehendit Godwinum, quod in præsulibus Norwicensibus Pandulphum Norwicensem episcopum cum Pandulpho Masca S. R. E. cardinali confuderit, licet in eo cum Godwino erret, quod Pandulphum Norwicensem cardinalem faciat eo fundamento, quod in variis monumentis dicatur legatus Angliæ; is enim in iisdem sæpius quidem legatus in Angliam missus dicitur sed nunquam cardinalis, ut videre

est apud Wartonum, tom. I Angliæ Sacræ pluribus in locis. Quæ obiter dicta sunto.

10. *S. Erminoldus abbas occiditur.* — Ad num. 7 et seq. Sanctus Erminoldus, qui a sancto Ottone episcopo Bambergensi abbas dictus fuerat cœnobii Prufeningensis, a se conditi prope Ratisponam, cum delinquentes corriperet, occisus est ab iis qui nolebant a suis se voluptatibus coerceri, *in sancto Epiphaniorum die*, inquit anonymus, qui ejus Vitam scripsit, nunc in Actis SS. Bollandianis ad diem VI Januari recitatam, qui addit : « Transiit autem anno Domini MCXXI, septimo vero postquam de Hirsaugia mense Augusto vocatus est, et ad Prufungensem electus Ecclesiam. » Ejus virtutes et miracula fuse ab eodem anonymo descripta, qui in Præfatione ait, se *anno* MCCLXXXI Vitam illam elucubrasse.

11. *B. Fredericus ep. Leodii necatur.* — Occisus et hoc anno B. Fredericus *simoniacæ hæreseos damnatione et Catholicæ fidei defensione*, ut loquitur Lambertus Parvus, et cum eo scriptores qui beatum Fredericum episcopum Leodiensem martyris titulo exornant. Annum ejus emortualem notarunt Dodechinus abbas in Chron. Anselmus Gemblacensis auctor Chronici Leodiensis, tom. I Biblioth. Labbei, aliique; Renerus enim monachus monasterii Leodiensis S. Laurentii, auctor coævus, qui scripsit Vitam ejus in Actis SS. Bollandianis ad diem XXVII mensis Maii recitatam, obitus ejus annum tacuit. *Alexander* archidiac. Leodiensis episcopus illius Ecclesiæ electus fuerat, et investituram ab Henrico imp. contra summi Pontificis præceptum susceperat. Quare archiepiscopus Coloniensis, cui Leodium subest, alium eligi curavit, et Fredericus majoris Ecclesiæ præpositus electus, « a Callisto papa in Concilio Rhemensi consecratus, nudis pedibus repatriavit : et processit ei obviam totius cleri et populi multitudo, factaque est lætitia magna in populo », inquit Renerus. Interea Alexandri fautores nullam, quam ei inferre possunt, molestiam prætermittunt; « sed cum jam omnia pacata esse viderentur, anno secundo ordinationis suæ migravit ad Dominum », inquit Renerus. Aliqui qui de eo verba fecerunt, post mortem Godefredi Barbati ducis Lovaniensis, et ejusdem Alexandri, postea Leodiensis episcopi renuntiati, tradidere, beatum *Fredericum* veneno potatum fuisse, quia tunc liberior eis facultas fuit verum scribendi.

12. *Moritur Guillelmus ep. Catalaun.* — Albericus monachus, qui anno MCCXL in abbatia Trium-Fontium in diœcesi Catalaunensi sita, Chronicon suum, adhuc ineditum, scribebat, ad hunc Christi annum de Ebalo Guillelmi de Campellis in episcopatum Catalaunensem decessore loquens, ait : « Obiit episcopus Catalaunensis, succedit Ebalus ». Willelmi mortem etiam hoc anno consignant Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. Hovedenus in Annal. et Anselmus Gemblacensis in Continuatione Sigeberti, quibus suffragantur Chronicon Catalaunense tom. I Biblioth. Labbei, vetera Monumenta Ecclesiæ Catalaunensis, et Acta episcoporum ejusdem Ecclesiæ apud Carolum Rapineum Ordinis Recollectorum, qui lingua gallica de episcopis Catalaunensibus scripsit. Cumque certum sit, *Willelmum* anno superiori Concilio Bellovacensi interfuisse, ut ibidem ostendimus, certo etiam liquet, deceptos eos qui Willelmi mortem cum anno MCXIX connexuere. Simeon Dunelmensis et Hovedenus eum *XV kal. Februarii* vita functum tradunt ; sed cum in Necrologio Sancti-Victoris Parisiensis, et in altero Corboliensi a Joanne Picardo memorato legatur : « Octavo kal. Febr. anniversarium Willelmi Catalaunensis episcopi, et nostri canonici », dies mortis ejus non satis compertus. Non dubito tamen quin verum sit, quod habet Simeon Dunelmensis et ex eo Hovedenus : « VIII diebus ante exitum, suscepto habitu monachico vita decedit » ; testatur enim Rapineus sepultum eum apud Claram-Vallem, in sacello a se dum viveret exstructo, et quia mos erat illorum temporum, ut plures in lecto morti proximi decumbentes habitum monachicum induerent. Mauricus in Annal. Cisterc. ad annum MCXIX, quo perperam mortem ejus recitat, Willelmi monachatum dubium aut forte falsum fuisse dicit, asserens se neminem vidisse eum ex episcopo in monachum, et ex Catalauno in Claram-Vallem transiisse, indicatque se neque Hovedenum, neque Simeonem Dunelmensem legisse. Quare argumentum ejus negativum, et Willelmi monachatus interpretatio nullum robur habent.

13. *Ejus scientia et virtutes.* — Willelmus a Campello, oppido Briegii haud procul Meloduno, ubi natus erat, *Campellensis* dictus est, factusque archidiaconus Ecclesiæ Parisiensis, magna celebritate in schola ejusdem Ecclesiæ Dialecticam publice docuit : « Pervenit tandem Parisios », inquit Abaelardus in Epistola calamitatum suarum declarativa, cap. 2, « ubi jam maxime disciplina hæc (nempe Dialectica) florere consueverat, ad Willelmum scilicet Campellensem præceptorem meum, in hoc tum magisterio, re et fama præcipuum ». Paulo post scholam illam episcopalem reliquit, et in suburbanis urbis Parisiensis monasterium regularium canonicorum condidit; ubi litteras, quemadmodum prius in urbe solitus erat, docere instituit. Haud diu tamen novam illam Augustinianam Congregationem rexit; ut enim fidem facit Albericus in Chron. anno MCXIII, episcopus Catalaunensis renuntiatus est. Sed antequam ordinaretur episcopus, a rege Ludovico VI litteras obtinuit, quibus Victorina Congregatio regia auctoritate munita consisteret, abbatem canonicorum suffragiis et votis electum haberet, et ex regia donatione possessiones et terras obtineret. Litterarum regiarum hæc subscriptio est : « Actum Catalauni in palatio publice. Anno Incarnat. Dominicæ MCXIII, anno vero regni nostri V ». Paschalis II, litteris anno insequenti datis, Præceptum regium confirmavit. Magna ei fuit cum sancto Bernardo abbate

Clarevallensi necessitudo, ut ex ejus Epistolis ac Vita innotescit. Sanctus doctor in Epist. LVIII Ebalo præfato, Willelmum jam ab aliquot annis demortuum imitandum proponit, testaturque eum duobus monasteriis Sancti-Petri et Sancti-Urbani præfectos dedisse, contemptis longi itineris labore et hyemis asperitate; quæ monasteria Ordinis Sancti-Benedicti fuisse, et etiamnum esse, notat Mabillonius in Notis ad eamdem divi Bernardi Epistolam. De ejus scriptis videndus Oudinus in Supplement. de Script. Eccl.

14. *Epocha Concilii Suessionensis* — Morte Willelmi Catalaunensis episcopi suo anno reddita, Concilium Suessionense adversus Petrum Abaelardum hoc anno congregatum fuissse, non vero anno MCXIX, ut plures existimarunt, vel anno MCXX, cum quo Tom. X Concil. conjungitur, certo constat. Ipsemet enim Abaelardus in Epistola, in qua suas calamitates describit, ait : « Æmuli mihi vehementer accensi Concilium congregaverunt, maxime duo illi antiqui insidiatores, Albericus scilicet et Lotulfus, qui jam defunctis eorum magistris et nostris, GUILLELMO scilicet atque Anselmo (Guillelmo nempe episcopo Catalaunensi, et Anselmo Laudunensi, viro per hæc tempora celeberrimo) post eos quasi regnare se solos appetebant, atque etiam ipsis tanquam hæredes succedere. Cum autem utrique Rhemis scholas regerent, crebris suggestionibus archiepiscopum suum Radulfum adversum me commoverunt, ut adscito Conone Prænestino episcopo, qui tunc legatione fungebatur in Gallia, conventiculum quondam sub nomine Concilii in Suessionense civitate celebrarent, meque invitarent, quatenus illud opus clarum, quod de Trinitate composueram, mecum afferrem, et factum est ita ». Neque Concilium hoc in annum sequentem differri potest, cum *Cono* sub hujus anni finem *Petrum* in legatione Gallica successorem habuerit, et *Adam* abbas Sancti-Dyonisii ad quem Abaelardus post celebrationem Concilii Suessionensis scripsit, vel sub hujus anni finem, vel sequentis initio vivere desierit, ut infra videbimus.

15. *In eo Abaelardus damnatur.* — Non omittenda, quæ Gaufridus sancti Bernardi abbatis Clarævallensis notarius in Epistola ad Henricum cardinalem et episcopum Albanensem scribit apud Duchesnium Notis in Abaelardum : « Audivi etiam, quod super damnatione Petri Abaelardi diligentia vestra desiderat plenius nosse similiter veritatem : cujus libellos piæ memoriæ dominus Innocentius papa II in Urbe Roma, et in Ecclesia B. Petri incendio celebri condemnavit, Apostolica auctoritate hæreticum illum denuntians. Nam et ante plures annos venerabilis quidam cardinalis et legatus Romanæ Ecclesiæ, Cono nomine, regularis quondam canonicus Ecclesiæ S. Nicolai de Avarsia (id est, Aorasia in diœcesi Attrebatensi), Theologiam ejus, Suessione Concilium celebrans, similiter concremaverat, ipsum Petrum præsentem arguens, et convictum de hæretica pravitate condemnans. Unde vestro si placuerit desiderio, per libellum de Vita sancti Bernardi, et per ejus Epistolas missas ad curiam satisfacies ». Vocatus ad Concilium Abaelardus nulla, si ei in propria causa adversus æmulos loquenti fides sit habenda, prævia interrogatione, sine ullo libelli examine, sed hoc solo capite, quod in eo scripsisset, *solum Deum Patrem omnipotentem esse*, jussus est manu propria librum a se *de Trinitate* compositum in ignem conjicere, et symbolum Athanasii recitare. Tum in custodiam Anselmo S. Medardi Suessionensis abbati traditus est, ut ipsemet in Epistola laudata cap. 10 hoc modo narrat : « Vocatus statim ad Concilium adfui, et sine ullo discussionis examine meipsum compulerunt propria manu librum memoratum meum in ignem projicere. Et sic combustus est. Ut tamen, cum nihil dicere viderentur, quidam de adversariis meis id submurmuravit, quod in libro scriptum deprehenderat, solum Deum Patrem omnipotentem esse. Quod cum legatus subintellexisset, valde admirans ei respondit, hoc ne de puerulo aliquo credi debere, quod adeo erraret, cum communis, inquit, fides et teneat et profiteatur, tres omnipotentes esse. Quo audito Terricus quidam scholarum magister irridendo subintulit illud Athanasii : Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens ».

16. *Conjicitur in carcerem.* — Cum autem *Radulfus* archiepiscopus Rhemensis sententiam legati confirmasset, aiens revera Patrem esse omnipotentem, omnipotentem Filium, omnipotentem Spiritum sanctum, eosque qui secus sentirent hæreticos esse censendos, existimarunt necesse esse, ut *Abaelardus* ipse super his mentem aperiret, fidemque suam coram omnibus exponeret : sed obstantibus adversariis, legit solummodo symbolum Athanasii; quod ut potuit, recitavit : « Inde », inquit Abaelardus, « quasi reus et convictus abbati Sancti-Medardi, qui aderat, traditus, ad claustrum ejus tanquam ad carcerem trahor, statimque Concilium solvitur ».

17. *Retractat suam de S. Dionysio Areopagita sententiam.* — Gravissimas a suis fratribus et æmulis Alberico et Lotulfo persecutiones *Abaelardum* passum, dubitandum non videtur. Isti, quos urebat fama quam liber *de Trinitate* ei pepererat, eum ubique velut hæreticum et trium Deorum assertorem infamarunt. Infensi etiam ei fuere monachi Dionysiani quod sæcularem ipsorum vitam moresque irreligiosos liberius argueret. et in privato colloquio vindicaret Bedæ sententiam, qua asseruit, *Dionysium Areopagitam* Corinthiorum potius quam Atheniensium fuisse episcopum. Inde enim sequi videbatur, *Dionysium* Galliarum Apostolum Areopagitam non esse, cum ejus Acta eum Atheniensium episcopum faciant. *Cono* legatus post Concilium Suessionense eum in suum Sancti-Dionysii monasterium reduci jussit, ubi ut prius veterum auctorum lectioni se applicuit, et quibus-

dam monachis dixit, veriorem sibi videri *Bedæ* quam *Hilduini* sententiam. *Adam* abbas Sancti-Dionysii non tantum cœnobium suum læsum, sed regiam quoque ipsam majestatem imminutam ratus, sese nomen Abaelardi regi delaturum minatus est, sed is commodam et opportunam nactus occasionem, custodes incautos et incogitantes fallit, atque ad *Theobaldum Magnum*, Tricassinæ civitatis et Pruvini dominum, cui sciebat suas displicere miserias, confugit, et apud Pruvinum in cella Sancti-Ægulfii cum monachis Sancti-Petri Trecensis, volente ejus loci priore, commoratur, donec cum *Adamo* abbate suo in gratiam redire posset. Hic vero fraudem sibi a monacho suo factam ægre ferens, comminatur, ni redeat, se illum excommunicationi subjecturum. Præterea ad reparationem injuriæ monasterio Sancti-Dionysii latæ, jubet palinodiam cantare, et Dionysii Areopagitæ Historiam ab Hilduino editam scriptis suis confirmare. Jussus ille acquiescit, seu volens seu invitus, Epistolamque dirigit abbati suo cum hac inscriptione : Adæ dilectissimo patri suo, abbati D. G. gloriosissimorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii ibidem corpore quiescentium, unaque fratribus et commonachis suis charissimis, Petrus habitu monachus, vita peccator ». Dum autem inter abbatem et priorem cellæ Sancti-Petri Trecensis atque ipsum *Abaelardum* de reditu tractatur, obiit Adam abbas anni sequentis initio, ut ibidem videbimus. Ad majorem condemnationis Abaelardi in Concilio Suessionensi notitiam, legenda quæ de ea Tom. X Concil. pag. 885, ex Ottone Frisingensi lib. 1 de Gestis Friderici cap. 47 referuntur.

18. *Callistus II primatui Lugdunensi amplificando studet.* — Ludovicus VI Francorum rex, cum accepisset Callistum II metropolitanum Senonensem primati Lugdunensi subjecisse, hac de re questus est apud eumdem Pontificem, qui in ejus gratiam Decretum suum suspendit. Sed quia illud ad tempus tantum relaxatum erat, rursus ad Callistum II scripsit Ludovicus rex, aitque se passurum potius totius regni sui incendium et capitis etiam sui periculum, « quam hujus subjectionis et abjectionis opprobrium ». Rogat eum, ut recordetur, se Rhemensi Concilio cum labore suo, sed cum honore ejusdem Pontificis interesse studuisse : et plus honori ejus, quam suo dominio consuluisse : « Videat », subdit, « dulcissime pater, discretia vestra, ne civitas Lugdunensis quæ de alieno est regno, de nostro floreat detrimento, nec subjiciatur amicus amico ». Recitantur eæ litteræ sine die et mense datæ Tom. X Concil. pag. 855, sed eas præsenti anno datas, hæc prima ejus verba demonstrant : « Scripsit nobis sublimitas vestra de captione illius apostatæ Burdini ». Quare quando Callistus II exeunte Aprili ad Galliarum episcopos litteras dedit, alias etiam ad regem scripsit quæ periere, harumque hæc responsio fuit. Legendus liber Joannis-Baptistæ Drioti canonici Senonensis, de primatu metropolitani Senonensis.

19. *Secundæ Henrici Angliæ regis nuptiæ.* — In Anglia Henricus rex piæ Mathildis uxoris demortuæ loco aliam hoc anno substituit, scilicet *Adelizam*, ut eam appellat Gemmeticensis lib. 8, cap. 29, seu *Atheleidem*, de qua Eadmerus lib. 6 Novorum hæc litteris mandavit : « Rex, legalis conjugii nexu olim solutus, ne quid ulterius inhonestum committeret, (naturali enim spuriaque prole abundabat) consilio Radulfi Cantuariorum pontificis, et principum regni, quos omnes in Epiphania Domini, sub uno Londoniæ congregavit, decrevit sibi in uxorem Atheleidem, filiam Gotfredi, ducis Lotharingiæ (sc. Gotfredi Barbati Lovaniensis, seu Lotharingiæ ducis), puellam virginem, bonis moribus, et decore modesti vultus decenter insignitam ». Quam narrat postea a Radulfo Cantuariæ archiep. coronatam fuisse. Ea « xv annis in regno floruit ; sed aliis rebus abundans, optata sobole hucusque caruit », inquit Ordericus lib. 12, qui tamen hoc matrimonium cum anno MCXX perperam conjungit, quod Willelmi filii Henrici regis mortem anno uno serius collocavit. Quibus ex verbis intelligimus Ordericum librum illum duodecimum ante Henrici regis obitum scripsisse.

20. *Eboracensis archiep. professionem Cantuariensi facere recusat.*— Interim vetus controversia, quæ inter Cantuariensem et Eboracensem archiepiscopos versabatur circa ordinationem archiepiscoporum Eboracensium, quam Henricus rex a Cantuariensi fieri volebat, multorum motuum causa fuisset, nisi regis pietas Romani Pontificis auctoritati cessisset. « Cum hæc ita administrantur », ait Eadmerus, « conventu principum, qui pro occursu reginæ factus fuerat, nondum soluto, magnus sermo habitus est de dissidio, quod eousque versabatur inter Radulfum Cantuariensem archiep. et Thurstanum Eboracensem. Siquidem ipse Thurstanus a Callisto episcopus ordinatus (ne a Radulfo ordinaretur) litteras ab ipso Callisto, more quo cuncta Romæ impetrantur, adeptus fuerat. Quibus jubebatur, ut ipse Thurstanus episcopatu suo poliretur, aut rex anathemate, et Radulfus suspensione pontificalis officii plecteretur. Ad quod recitatæ sunt sententiæ Privilegiorum ; et quam digne hæc Apostolica disponerentur, intellectum est ab omnibus. Tamen ne prætermissæ intentio pœnæ regem vel pontificem aliquatenus conturbaret, ex communi consilio permissus est idem Thurstanus Angliam redire, et Eboracum regia via venire. Quod et factum est, ea dispositione ut nullatenus extra parochiam Eboracensem divinum officium celebraret, donec Ecclesiæ Cantuariensi de injuria, quam ei intulerat, abjurata cordis sui obstinatione, satisfaceret ». Verum Thurstanus a rege in Angliam revocatus, mox in suum reductus est archiepiscopatum, nec legitur aliquam satisfactionem ab eo factam ; imo « sine exactione professionis in suum

mox recipitur archiepiscopatum », ait chronographus Mailrosensis.

21. *Petrus Leonis legatus in Angliam et Galliam missus.* — Extincto schismate, Callistus II, « Apostolici culminis securitate potitus, inquit Eadmerus, libera auctoritate, qua Romanum Pontificem uti æquum esse probatur, quaquaversum per legatos suos utebatur. De quorum numero, quidam Petrus nomine, Rom. genere, monachus Cluniacensis professione, venit in Galliam, missus ab ipso Pontifice, functurus, ut ferebatur, legatione Galliæ, totius Britanniæ, Hiberniæ quoque et Orcadarum insularum. Supercreverat autem fama istius famam omnium, ante eum in has partes a Romana Sede destinatorum. Et abbates et nonnulli alii, viri videlicet honorati, ejus adventum Angliæ præconaturi ab eo præmittebantur. Erat enim filius Petri, præclarissimi ac potentissimi principis Romanorum : cujus fides et actio, magni consilii et fortitudinis esse solebat, iis qui in Sede Apostolica canonice constituti, patres orbis habebantur. Attonita igitur tota terra in exspectatione quasi tanti adventus : direxit rex Henricus Bernardum episcopum S. David de Walis, et Joannem filium patrui sui clericum trans mare; ubi eo usque idem Petrus morabatur, regis Anglorum de introitu suo in Angliam voluntatem jussumque opperiens, quatenus illum ad se perducerent. Quibus etiam ipse rex, prudenti usus consilio, injunxit, quatenus iter ejus ita disponerent, ut post ingressum Angliæ, nec Ecclesias, nec monasteria quælibet, ad se tendens, hospitandi gratia ingrederetur, nec aliunde quam de suis victui necessaria ei ministrarentur. Perductus igitur ad regem, digne ab eo susceptus est. Et exposita sui adventus causa, rex, obtensa expeditione, in qua tunc erat (nam super Walenses ea tempestate exercitum duxerat) dixit, se tanto negotio operam tunc quidem dare non posse; cum legationis illius stabilem auctoritatem nonnisi per conniventiam episcoporum, abbatum et procerum, ac totius regni conventum roborari posse constaret. Super hæc sibi patrias consuetudines, ab Apostolica Sede concessas, nequaquam se æquanimiter amissurum fore testabatur (in quibus hæc et de maximis una esset, quæ regnum Angliæ liberum ab omni legati ditione constitueret), donec ipse vitæ præsenti superesset. His horumque similibus regali facundia editis, præfatus Petrus assensum præbere utile judicavit et annuit.

22. *In Anglia honorifice exceptus, sed non admissus.* — « Quapropter larga regis munificentia magnifice honoratus, omni modo (legendum nullo modo) se illi quidquam antiquæ dignitatis derogaturum, imo ut dignitatis ipsius gloria undequaque argumentaretur (legendum *augmentaretur*), spopondit plena fide elaboraturum. Pax itaque firma inter eos firmata est : et qui legati officio fungi in tota Britannia venerat, immunis ab omni officio tali, cum ingenti pompa, via qua venerat, extra Angliam a rege missus est. Dofris itaque transfretaturus, Cantuariæ hortatu regis et archiepiscopi magnifice a fratribus susceptus est, et inter eos triduo cum jucunditate conversatus. In quo temporis spatio, querimonia apud eum deposita est pro gravi injuria, qua papa Callistus Ecclesiam Cantuariensem in causa Thurstani Eboracensis humiliare non veritus est, et suis litteris eamdem humiliationem, omissa omni justitiæ consideratione roborare. Quæ ipse leni vultu et miti mente suscipiens, privilegia ab antiquis Patribus olim a Romana Sede possessa (legendum concessa) ostendi sibi postulavit : et si rata esse probarentur, quæ noviter instituta erant, se promisit elaboraturum ut in nihilum redigerentur. Prudentum igitur ratione virorum probatum est bullatas antiquitus Chartas incendio, quod totam Ecclesiam, necdum transitis quinquaginta annis, omnino consumpsit, esse consumptas : paucis illarum in antiquis schedulis, seu veteribus libris, quoquo modo raptim transcriptis atque retentis. Quarum veritas et Romani stylo eloquii, et auctoritate jam per quadraginta, et eo amplius annos ab ipsa Ecclesia inconcusse possessa declaratur : quibus ille perspectis atque perpensis, testatus etiam ipse est, Ecclesiam Cantuariensem grave nimis et immoderatum judicium esse perpessam : et quatenus hoc velocius corrigeretur, se modis omnibus opem adhibiturum pollicitus est. Post hæc Angliam egreditur, prospero cursu procellosum mare evectus ».

23. *Erat tunc cardinalis S. R. E.* — *Petrus* mense Octobri legatus in Galliam et Angliam missus, cum jam presbyter cardinalis esset, ut docet Epistola Callisti II ad Ludovicum VI Francorum regem data, quam Dacherius tom. 3 Spicilegii pag. 146, e tenebris eruit : «Sane charissimum, inquit, filium nostrum P., Sedis nostræ presbyterum cardinalem, nobilitati tuæ attentius commendamus. Nos enim a latere nostro eum secundum antiquam Apostolicæ Sedis consuetudinem ad terram potestatis tuæ pro corrigendo et confirmando quæ corrigenda et confirmanda fuerint, delegamus etc. Datum Beneventi pridie kalendas Octobris». Ex his manifestum est, Baronium anno MCXVII n. 8. Petri in Galliam et Angliam legationem ad illum Christi annum male retraxisse. Petrus iste, *Petrus Leonis* cognominatus, postea antipapa fuit sub Anacleti nomine.

CALLISTI II ANNUS 4. — CHRISTI 1122.

1. *Concilium generale Lateranense cum singulis canonibus : in quo auditi legati imperatoris de pace acturi.* — Annus Redemptoris millesimus centesimus vicesimus secundus, Indictione decima quinta, sequitur Deo acceptus placabilis, pacificus, quo a Callisto papa ad plenissimam instaurandam Ecclesiæ pacem, revocandamque exulem diu longiusque propulsatam concordiam, Laterani indictum generale Concilium celebratum est tempore Quadragesimæ, cui interfuisse trecentos et amplius episcopos testatur, qui præsens extitit Sugerius [1] S. Dionysii abbas. Porro adeo nobilis conventus Patrum in eo multus fuit, ut Ecclesiam Dei diuturnis schismaticorum factionibus labefactatam in pristinam restitueret disciplinam. Quænam autem in hoc Concilio statuta fuerint, reperimus in Codice Vaticano, qui continet Collectionem Anselmi, in quo post caput quinquagesimum quintum, tanquam Appendicem habet notatos hujus Concilii canones decem et septem, quorum maximam partem Gratianus, qui hoc sæculo claruit, in suum Decretum transtulit, nempe [2] primum [3], secundum [4], tertium [5], quartum [6], quintum, quos apud eum require : qui autem ab eo non ponuntur, nos hic describemus eodem ordine, quo reperiuntur in dicto Codice, ut sextum ejusdem Concilii canonem, qui sic se habet :

2. « Ordinationes, quæ a Burdino hæresiarcha, postquam a Romana Ecclesia est damnatus, quæ et a pseudoepiscopis per eum postea ordinatæ (factæ) sunt, nos esse irritas judicamus ».

Septimum vero apud Gratianum invenies [7]. Caput octavum in eodem Codice sic : « Ad hæc sanctæ Romanæ Eccles. possessiones quietas servare per Dei gratiam cupientes, præcipimus, et sub districtione anathematis interdicimus, ne aliqua persona Beneventanam beati Petri civitatem præsumat invadere, aut violenter tenere. Si quis aliter præsumpserit, anathematis vinculo tradatur ».

[1] Sug. in Vita Ludovic. reg. — [2] I. q. I. c. 10. — [3] Dist. LX. c. 10. — [4] Dist. XXVII. c. 8. — [5] XVI. q. VII. c. 25. — [6] XXXV. q. II. c. 2. — [7] XVI. q. IV. c. 11.

« Caput autem nonum sic : « A suis episcopis excommunicatos, ab aliis episcopis, abbatibus vel clericis in communionem recipi, proculdubio prohibemus ».

Decimum apud Gratianum reperies [1].

Undecimus sic se habet : « Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, et ad Christianam gentem defendendam, et tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium suum præbuerint : suorum peccatorum remissionem concedimus : et domos, familias, atque omnia bona eorum in beati Petri et Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut a domino nostro papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicumque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectantur. Eos autem, qui pro Hierosolymitano, vel pro Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur, et viam postea dimisisse, cruces iterato assumere, et viam ab instanti Pascha usque ad proximum sequens Pascha perficere, Apostolica auctoritate præcipimus : alioquin ex tunc eos ab introitu Ecclesiæ sequestramus, in omnibus terris eorum divina officia, præter infantibus baptisma, et morientibus pœnitentiam, interdicimus ».

Duodecimum quod sequitur synodale Decretum sic se habet : « Illam vero pravam defunctorum porticanorum consuetudinem, quæ hactenus ibi fuit, ex fratrum nostrorum et totius curiæ consilio, necnon et voluntate et consensu præfecti, removendam censemus, ut porticanorum habitatorum sine hæredibus morientium bona, contra morientium deliberationem minime pervadantur ».

Decimus tertius ejusdem Concilii canon sic sequitur : « Si quis Treguam diffregerit, usque ad satisfactionem ab episcopo admoneatur. Quod si tertio admonitus satisfacere contempserit, episcopus, vel metropolitanus cum duobus aut uno vicinorum episcoporum in rebellem sententiam anathematis dicat, et per scripturam episcopis circumquaque denuntiet ».

[1] Dist. LXI. c. ult.

Decimum quartum canonem apud [1] Gratianum invenies.

Decimus quintus iste : « Si quis monetam falsam scienter fecerit, aut studiose expenderit, tanquam maledictus et pauperum virorum oppressor, necnon et civitatis turbator, a fidelium consortio separetur ».

Decimus sextus extat itidem apud Gratianum [2], sicut et decimus septimus [3] : reliqui autem, qui in eodem Anselmi scripti sunt Codice, Urbani papæ Secundi titulo apud Gratianum leguntur. Hæc sunt quæ spectant ad canones Romani Concilii sub Callisto Secundo. Quod autem spectat ad alias in eodem Concilio res gestas, sic accipe.

3. In eodem Concilio auditi sunt legati Germanorum, assensu imperatoris ab episcopis et principibus Germaniæ missi anno superiore, Spirensis nimirum episcopus, atque Fuldensis abbas, exhibentes quæ imperator præstare paratus erat, nempe remissionem investiturarum Ecclesiarum, quarum causa diu multumque inter imperium et sacerdotium fuerat, magno Christiani orbis scandalo, disceptatum. Auditi sunt iidem legati libenter, et collaudati magnifice illo divinæ Scripturæ præconio [4] : « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona », sive illo [5] : « Bonum nuntium de longinquo tanquam aqua frigida in æstate ». Atque ex illorum petitione concessa legatio mittenda a Sede Apostolica in Germaniam, quæ sicut ab imperatore renuntiationem investiturarum acciperet, ita nomine Apostolicæ Sedis eidem ab excommunicatione absolutionem impenderet, et quæ Callisti papæ nomine essent exhibenda proferret. Decretum est tantum legationis pondus primario viro Lamberto cardinali episcopo Ostiensi, atque duobus aliis cardinalibus, qui profecti statim sunt una cum legatis e Germania missis, Spirensi episcopo, atque abbate Fuldensi. Ili ubi in Germaniam pervenerunt, ad eos audiendos decernitur Concilium tam episcoporum, quam principum, cui etiam imperator adesset, Wiceburgi celebrandum solemni die Natalis Apostolorum Petri et Pauli. Quid autem tunc per legatos actum Urspergensis abbas exacte recenset, a quo sunt ista petenda utpote ab auctore, qui potuit tunc his omnibus cum aliis præsulibus interesse.

4. *Legati ex Concilio in Germaniam missi, per quos reconciliatio imperatoris et libertas Ecclesiæ firmata.* — Recenset in primis altercationem, quam excitatam invenerunt legati inter imperatorem et principes Saxoniæ, et Moguntinum archiepiscopum ob electionem Wiceburgensis episcopi, cum defuncto ejus episcopo tertio kal. Januarii, Henricus imper. elegisset nobilem quemdam Gebehardum ; sanior autem pars cleri atque populi Ruggerum ejusdem Ecclesiæ canonicum promovendum proposuisset, quorum votis aspirarent Saxoniæ principes cum archiepiscopo Moguntino. Cum ista in medio verterentur dissidia, ex quibus non solum sperata concordia longius abjici timeretur, sed effugata discordia revocanda, et intermissum bellum ardentius repetendum fore, videri posset, ecce legatio e Romano Concilio missa advenit, de qua ista Urspergensis abbas : « Ipso etenim tempore episcopus Spirensis et abbas Fuldensis, legatione totius regni apud Apostolicam Sedem peracta, redierant, ducentes secum Ostiensem episcopum, vicem domini Apostolici per omnia tenentem, cum duobus cardinalibus, qui nihilominus a Sede S. Petri ob reconciliationem regni et sacerdotii missi fuerunt. Hac de causa iterum colloquium curiale per provincias indictum est, cui locus Wirceburg, tempus festum sancti Petri definitum est ». In quo quidem conventu, cum archiepiscopus Moguntinus, et cum eo Apostolicæ Sedis legati consecrassent contra electionem imperatoris ejus loci diaconum Ruggerum in episcopum, cujus potiora jura esse scirentur, omnis spes rerum componendarum videri poterat penitus esse proscripta, et majorum paratus fomes incendiorum, cum jam ita soluto conventu illo, quisque esset dimissus ad propria, legati autem Apostolicæ Sedis Moguntiam petiissent. Quomodo autem ita desperatis rebus, rursum sit instauratum per legatos de universali pace negotium, idem qui supra auctor sic narrat :

5. « At benignus et amator hominum JESUS per industriam servorum suorum Sedis Apostolicæ legatorum, qui tunc Moguntiæ morabantur, imo per inhabitantem in eis Spiritum suum, spiritum principum paci (contrarium curavit) contraivit auferre, charitatem quoque nihilominus in eorum cordibus diffundere cœpit. Quia nimirum, ut vere creditur, post tot Christi tunicæ scissuras, post tot Christianorum intestina bella, tempus miserendi Sion, id est, Ecclesiæ, licet sero jam venit. Facto igitur universali conventu apud urbem Wangionum, quæ nunc Wormatia dicitur, sicut longum, ita et incredibile memoratu est, quam prudenti, quam instanti , quamque per omnia sollicito cunctorum procerum consilio, pro pace et concordia, per unam vel amplius hebdomadam certatum sit; donec ipse, in cujus manu cor regis est, omnem animositatem Augusti sub Apostolicæ reverentiæ obedientiam causa matris Ecclesiæ, etiam ultra spem plurimorum inflexit. Mox tamen ab Apostolicæ Sedis apocrisiariis in communionem receptus tam ipse imperator, quam universus sibi subjectus exercitus. Imo generali absolutione cunctis hoc schismate pollutis per auctoritatem Apostolicam facta, qualiter Ecclesiasticas investituras, cæteraque spiritualia negotia, quæ tanto tempore reges Teutonici administraverant, quæque ipse, ne regni diminueretur honor, nunquam vita comite se dimissurum proposuerat humiliatus pro Christo, coram multitudine maxima abnegaverit, et in manus domini episcopi Ostiensis, ac per ipsum

[1] x. q. i. c. 24. — [2] xxiv. q. iii. c. 23. — [3] xvi. q. i. c. 11. — [4] Rom. x. — [5] Prov. xxv.

Domino nostro JESU Christo, suæque in perpetuum jus Ecclesiæ dimiserit : rursumque qualia sibi ob honorem regni observandum auctoritas Apostolica concesserit, utriusque partis melius edocebunt subter annotata scripta ».

6. Quæ habentur uncis inclusa, sunt ex authographo in Codice Vaticano :

[In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.]

« Ego Henricus Dei gratia Romanorum imp. Augustus, pro amore Dei et sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et domini papæ Callisti, et remedio animæ meæ, dimitto Deo, et sanctis ejus Apostolis Petro et Paulo, et sanctæ Catholicæ Ecclesiæ omnem investituram per annulum et baculum, et concedo in omnibus Ecclesiis (quæ in regno vel imperio meo sunt) fieri electionem, et liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati Petri, quæ a principio hujus discordiæ usque ad hodiernam diem, sive tempore patris mei, sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo, idem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo, quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum, et principum, et aliorum tam clericorum quam laicorum consilio principum, et justitia, quæ habeo, (reddam, quæ non habeo) ut reddantur fideliter juvabo. Et do veram pacem (domino papæ) Callisto, sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt; et in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo ». Huousque apud Urspergensem promissio imperatoris. In Codice Vaticano ex autographo adduntur ista : « Et in quibus mihi querimoniam fecerit, debitam sibi justitiam faciam ». Insuper et quæ sequuntur :

« Hæc omnia acta sunt consilio et assensu principum, quorum nomina subscripta sunt.

« Adalbertus Moguntinus archiepiscopus.

« Fridericus Coloniensis archiepiscopus.

« Otto Bambergensis episcopus.

« B. Spirensis episcopus.

« A. Augustensis episcopus.

« G. Trajectensis episcopus.

« V. Constantiensis episcopus.

« E. abbas Fuldensis.

« Northmannus dux.

« Fridericus dux.

« Bonifacius marchio.

« Theobaldus marchio.

« Cynulphus comes Palatinus.

« Othertus comes Palatinus.

« Berengarius comes.

« Godefredus comes.

« Ego Fridericus Coloniensis episcopus et cancellarius recognovi.

« Hoc autem Privilegium aureo sigillo ipsius imperatoris munitum in archivis Romanæ Ecclesiæ tenetur reconditum ». Hucusque Vaticanus Codex. Subjicitur vero promissioni Henrici ab Urspergensi ejusmodi Callisti facta imperatori concessio :

7. « Ego Callistus, servus servorum Dei, dilecto filio suo Henrico, Dei gratia Romanorum imperatori Augusto, concedo electiones episcoporum, et abbatum Teutonici regni, quæ ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque simonia et aliqua violentia : ut si qua inter partes discordia emerserit, metropolitani et provincialium consilio vel judicio, saniori parti assensum et auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum a te recipiat, exceptis omnibus quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur; et quæ ex his jure tibi debet, faciat. Ex aliis vero partibus imperii consecratus, infra sex menses regalia per sceptrum a te recipiat. De quibus vero mihi querimoniam feceris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem, et omnibus qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Data anno millesimo centesimo vicesimo secundo, nono kalend. Octobris ». Hactenus Callisti papæ concessio. Extant eadem ipsa monimenta apud Willelmum Malmesburiensem. Pergit vero Urspergensis :

« Hujusmodi scripta atque rescripta propter infinitæ multitudinis conventum, loco campestri juxta Rhenum lecta sunt, data et accepta, postque multimodas laudes rerum gubernatori redditas, celebratis a domino Ostiensi divinis sacramentis, inter quæ dominum imperatorem cum pacis osculo sanctaque communione plenissime reconciliavit, discessum est ab omnibus cum lætitia infinita.

8. « Alterum quoque non multo post, id est, in festo S. Martini, colloquium imperator cum principibus, qui priori non aderant, Babenberg habuit : ubi et cunctis in sua vota concordantibus, inter multa, quæ tam ad regni quam sacerdotii congruebant honorem, more majorum composita, legatos proprios cum Romanis destinavit, et utrosque nuntia simul et munera ferentes honorifica, domino Apostolico Callisto, consanguineo scilicet, jam sibimet unitissimo direxit ». Hucusque Urspergensis. Atque hic tandem dirissimorum certaminum finis, quæ per annos plurimos vi barbarica tyrannis imperatoria contra sanctam Ecclesiam excitavit, sive armis pugnando, sive (quod acerbius visum est) ipsos filios Christi fideles, potissimum vero Romanos cives ab ipsa diro schismate separatos, in ipsam impie concitando, sive funestissimos antipapas, horrenda monstra in sacrosanctam Apostolicam Sedem Angelis reverendam, cunctisque mortalibus venerandam tanto totius orbis scandalo intrudendo. Ut plane omnibus perspicue clareque constiterit, non fuisse humanæ potentiæ, tot tantosque simul in Petri naviculam concitatos fluctus ad perdendam eam potuisse vitari, illisque non mergi deorsum, sed sublimius majori gloria tolli atque firmari; neque humanarum virium, tot item tantosque simul in eamdem eodem impetu flantes ventos e portis inferi per angelos malos immissos simul compe-

scere; sed illius fuisse potentiæ, cui mare atque venti simul obediunt, illius virtutis, qui fluctus ad perdendum ne fluant, obdurat in petram, et Petro dixit [1] : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam ». Ut merito tanta victoria triumphans Ecclesia concinuerit canticum Annæ [2] : « Exultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo. Dilatatum est os meum super inimicos meos, quia lætata sum in salutari tuo. Non est sanctus ut est Dominus : neque enim est alius extra te, et non est fortis sicut Deus noster » : recinuerintque filii omnes propheticum carmen [3] : « Exulta et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus Israel ».

9. *Pontius abbas Cluniacensis temere se abdicat, Hierosolymam pergit.* — Sed jam ad reliquas res gestas in Romano Concilio redeamus, quæ ferme omnes tantæ molis operis respectu visæ sunt negligi, nec scriptis conservatæ, sicque sepultæ silentio remansisse. Nam Sugerius abbas Sancti-Dionysii Parisiorum, qui eidem Concilio (ut ipse testatur) interfuit, plura tunc negotia tradit se ad Sedem Apostolicam detulisse, de quibus nusquam mentio aliqua. Tunc et Pontius abbas Cluniacensis, hospes Romanorum Pontificum Gelasii atque Callisti, suorum monachorum clamoribus fatigatus, non tam ad defendendam causam Romam se contulit, quam ut se abdicaret onere præfecturæ : quod fecit, licet contradicente Callisto. At quoniam diu multumque ejus causa Apostolicam Sedem tempore successoris ejusdem Pontificis tenuit occupatam, de eoque sub Honorio papa agendum pluribus, hic ejus tantum exordia sunt referenda. Fuit hactenus ejusdem Pontii abbatis successoris S. Hugonis fama laudabilis, ad quem duæ extant Ivonis episcopi Carnotensis Epistolæ [4], deque ipso mentio habetur in rebus gestis Godefredi episcopi Ambianensis [5], et apud Petrum Diaconum [6] in Chronico Cassinate, in hisque omnibus absque reprehensione. Sed mutatus in virum alterum, ingens plane scandalum universæ invexit Ecclesiæ.

10. Accipe itaque rei gestæ seriem ex Petro Cluniacense abbate, et ejus primordia et res gestas sub Callisto ita scribente [7] : « Hic valde juvenis a fratribus Cluniacensibus, spe bonæ indolis ejus inductis, in abbatem electus, magno illo et famoso viro jam dicto patri Hugoni successit. Qui primis assumptionis suæ annis satis modeste et sobrie conversatus, procedente tempore mores mutavit, et multis ac diversis casibus et causis fratrum pæne universorum animos exasperando, eos paulatim contra se concitavit. Dissentientes illi ab eo, et quod multa nobilitate et levitate animi, nullis bonorum consiliis acquiescendo (ut dicebant) res monasterii pessumdaret, inter se nunc pauci, nunc plurimi tandem pæne universi murmurabant. Mansit autem res aliquandiu tecta inter eos, nec ad aures sæcularium per decennium fere pervenit. Pervenit tandem eo usque lis occulta diu, ut non solum ad circumpositos, sed insuper ad remotissimos quosque hujus dissensionis malum pertingeret, et ipsas summi Pontificis et Romanæ curiæ aures impleret.

11. « His rumoribus dominus Pontius provocatus, indignationis impetum, quem in alios fortassis derivare debuerat, in seipsum retorsit, et Romam velut præcipiti ausu adiens, ut curæ pastoralis sollicitudine solveretur, dominum papam instanter oravit. Præerat tunc Romanæ Ecclesiæ regii sanguinis nobilitate insignis, sed moribus, probitate, ac liberalis animi magnificentia longe insignior, qui prius Viennensi Ecclesiæ præfuerat, Callistus papa Secundus. Is in primis abbatis Pontii voluntati et petitioni omni exhortationis nisu resistens, postquam eum non posse flecti a proposito vidit, ab omni cura Cluniacensis Ecclesiæ ut postulabat, absolvit. Absolutus inde ejusdem papæ permissione, Apuliam petiit, indeque mare transmisso, Hierosolymam, semper, ut proposuerat, ibidem mansurus pervenit. Papa fratribus Cluniacensibus quod factum est mandans, ut sibi patrem eligerent, auctoritate Apostolica præcepit etc. » Quomodo autem Hierosolymis rediens invasit prædonum manu Cluniacense cœnobium aliaque nefanda patravit, quorum causa excommunicari meruit, suo loco dicetur.

12. *Obitus S. Berardi episcopi Aprutini.* — Hoc eodem anno, XIV kalend. Januarii, migravit ex hac vita S. Berardus episcopus Aprutinus, septimo sui episcopatus anno, hujus temporis lucerna super candelabrum posita, ardens et lucens in Ecclesia Dei. Hic enim ex monacho Benedictino ad episcopatum invitus assumptus, egregia claruit sanctitate illustratusque est miraculis, ut ejus res gestæ tunc scriptæ declarant.

[1] Matth. XVI. — [2] 1. Reg. II. — [3] Is. XII. — [4] Ivo ep. CCXXXIII. CCXXXVI. — [5] Apud Sur. t. VI, die VIII Novemb. in Godef. l. III c. 7. — [6] Pet. Diac. Chron. Cass. l. IV. c. 77. — [7] Pet. Cluniac. Mirac. l. II. c. 12.

Anno periodi Græco-Romanæ 6615. — Anno Æræ Hispan. 1160. — Anno Hegiræ 516, inchoato die 12. — Jesu Christi 1122.
— Callisti II papæ 4. — Henrici V reg. 17. imp. 12. Joannis Comneni imp. 5.

1. *Conc. Lateran. generale.* — A num. 1 ad 3. Concilium Lateranense I quod generale fuit, anno tantum sequenti celebratum, ut certis argumentis constat, cumque aliqua ex illo pendeant prius necessario narranda, ejus tractationem in eumdem annum differendam censuimus.

2. *Conventus Wormatiensis.* — A num. 3 ad 9. Anno superiori e Germania Romam legati missi fuerant, qui de pace Ecclesiæ et imperii cum *Callisto II* agerent, ut generali Concilio, si aliter fieri non posset, omnia terminarentur. Hoc vero anno, ut Urspergensis in Chron. refert, « episcopus Spirensis et abbas Fuldensis, legatione totius regni apud Sedem Apostolicam peracta, rediere, ducentes secum Ostiensem episcopum, vicem domini Apostolici per omnia tenentem, cum duobus cardinalibus, qui nihilominus a Sede Sancti-Petri ob reconciliationem regni et sacerdotii missi fuerant ». Post pauca interposita : « Facto igitur universali conventu apud urbem Vangionum, quæ nunc Wormatia dicitur, sicut longum, ita et incredibile memoratu est, quam prudenti, quam instanti, quamque per omnia sollicito cunctorum procerum consilio, pro pace et concordia per unam vel amplius hebdomadam certatum sit, donec ipse, in cujus manu cor regis est, omnem animositatem Augusti sub Apostolicæ reverentiæ obedientiam, causa matris Ecclesiæ, etiam ultra spem plurimorum, inflexit », et cætera a Baronio narrata.

3. *In eo facta concordia sacerdotii et imperii.* — Dimisit imperator investituram per annulum et baculum, et permisit in omnibus Ecclesiis fieri electionem, et liberam consecrationem. Callistus vero II litteris *IX kal. Octob.* datis concessit, ut electiones episcoporum et abbatum Teutonici regni, in præsentia imperatoris absque simonia fierent, et ut electus regalia per sceptrum ab imperatore reciperet. Ita concordia Ecclesiam inter et imperium restituta. Idem habet Anselmus Gemblacensis in Chron. ad hunc Christi annum, qui notat conventum Wormaticensem celebratum *mense Septembri in Nativitate sanctæ Mariæ.* Concilium vero Lateranense in annum sequentem indictum fuisse, docet his verbis Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Angl. ad annum MCXXII : « Hac concordia per gentes et populos ubique divulgata, mittuntur etiam litteræ ab Apostolico omnibus archiepiscopis et episcopis per regiones et provincias, ut omni excusatione postposita, festinent occurrere ad Concilium, quod domnus Apostolicus Romæ celebraturus erat XV kal. Aprilis ».

4. *Gesta in Apulia.* — A num. 9 ad 12. Hic prætermittenda quæ præcessere res a Baronio relatas. Falco in Chron. ad annum MCXII ait : « Dux Guilelmus (nempe Apuliæ) filius Rogerii ducis, ad Rogerium comitem (nempe Siciliæ) filium Rogerii comitis Siculorum descendit, conquerens de Jordano comite Arianensi, etc. Medietatem suam Palermitanæ civitatis et Messanæ, et totius Calabriæ dux ille eidem comiti concessit, ut ei auxilium largiretur. Continuo sexcentos milites et quingentas uncias auri ei largitus est. Dux ille adveniens, etc. castellum Apicis, ubi comes ille morabatur, obsedit. Ad ducis namque auxilium Crescentius cardinalis, tunc rector Beneventanus, cum Beneventanorum cœtu festinavit. Quid multis? Comitem illum et castrum Apicis suæ obtinuit potestati. Comes itaque Jordanus, ducis pedibus, sicut ipsi vidimus qui aderamus, prostratus, misericordiam ei postulavit. Dux autem precibus multis coactus, præcipue comitis Rainulphi qui aderat, liberum eum, et, ut vellet, abire permisit ». Post aliqua bellica facinora subdit Falco : « Dux ille milites, quos a comite Rogerio acceperat, ei remisit » ; cumque interim Jordanus comes arma iterum sumpsisset, « castellum Paludis comprehendit. Audiens autem dux prænominatus castellum illud captum fuisse, exercitu aggregato castrum illud obsedit tribus mensibus. Tandem, etc. principem Jordanum Capuanorum rogavit, ut ei auxilium præberet, et pro auxilio ferendo castellum Apicis et Acernum ei largitur, etc. Præterea dux ipse Beneventanis mandavit, ut neque sibi, neque comiti Jordano auxilium præstarent, etc. quod Beneventanis complacuit; cumque comes ille Jordanus taliter se coactum aspiciens in manus prædicti principis (sc. Capuani) se et castellum Paludis summisit, etc. comes Jordanus castrum Marionis ingressus est; et sic firmata pace princeps ipse Capuanus revertens, temporibus multis castrum Apicis et Acerni obti-

nuit. Deinde dux ille (nempe Guillelmus) super castrum Morionis milites et peditum catervas opposuit, cogitans et comitem et castellum illud suæ obtinere ditioni, quod facere minime potuit. Deinde dux præfatus Salernum adivit, et de multis variisque sudoribus, quos perpessus erat, requiem adeptus est; sicque usque ad diem obitus terra sui ducatus a bellorum turbinibus siluit et quievit».

5. *Dissidium inter abbatissas S. Mariæ et S. Petri dirimitur.* — Hoc anno, mense Februario, *Callistus II* Beneventi, quo ex urbe Salernitana sese contulerat, sententia sua confirmavit judicium cardinalium in gratiam *Bethleem* abbatissæ monasterii S. Mariæ adversus *Agnetem* abbatissam monasterii S. Petri, quæ monasterium illud Sanctæ-Mariæ tanquam appendicem monasterii Sancti-Petri petierat, «salvo tamen censu, quem pars ipsius monasterii persolvat annualiter ad prædictum monasterium Sancti-Petri, etc. Summus Pontifex hanc litem commisit Dionysio episcopo Tusculano, Chrysogono cancellario, aliisque cardinalibus, quia *tunc Apostolicus valde infirmabatur,* et curiam ante se congregare non poterat. Erat tunc *in sacro Beneventano palatio,* quo Agnes abbatissa venit, istaque acta *septima die kalendarum Martiarum*, ut notat Peregrinius, desinente anno Falconiano MCXXI, inchoato autem communi MCXXII, coram Callisto II Beneventi tunc degente.

6. *Petrus Venerabilis fit abbas Cluniacensis.* — «Anno Domini MCXXII, domnus Pontius pro quibusdam negotiis hujus Ecclesiæ agendis Apostolicam Sedem adiit, in manu domni Callisti II papæ, abbatiam Cluniacensem sponte resignavit et Hierosolymam devotus petiit», ut legitur in Chronico Cluniacensi. Hugo secundus prior sanctimonialium de Marcigniano ei in abbatiam substituitur, fuitque II hujus nominis, et obiit *VIII idus Julii* postquam per tres tantum menses monasterium rexisset. *Petrus* primus, abbas nonus Cluniacensis electus est *in Octavis Assumptionis B. Dei Genitricis Mariæ.* Hic cognominatus fuit *Venerabilis*, ex nobilissimis Arverniæ magnatibus originem ducens, qui ab ipsis infantiæ cunis a parentibus Deo sub monastica observatione militaturus oblatus fuerat, et a S. Hugone in extremum vitæ suæ monachali benedictione insignitus, inquit idem Chronographus. De Petro S. Bernardus in Epist. CCLXV ad eumdem data : «Quis mihi det tantæ humilitatis insigne tam imitari posse quam admirari? Quis mihi tribuat sanctæ et desiderata præsentia tua, non dico semper, non dico sæpe, sed vel semel in anno frui? Puto quia nulla vice reverterer vacuus». Porro Pontium hoc anno abbatiæ Cluniacensi renuntiasse demonstrat præfecturæ ejus duratio; annos enim tredecim eum abbatiæ Cluniacensi præfuisse, præter alios testatur Gaufridus prior Vosiensis hujus temporis scriptor, cui consentit Simeon Dunelmensis, qui hoc etiam sæculo in Hist. de Gest. reg. Angl. ad annum MCXXII, ubi narrata ejus abdicatione statim de ejus profectione Hierosolymitana verba facit.

7. *Initium legationis Gallicæ Petri Leonis et Gregorii card.* — *Petrus Leonis* cardinalis presbyter Sanctæ-Mariæ trans Tiberim, qui anno superiori in Galliam et Angliam Sedis Apostolicæ legatus missus fuerat, et ab *Henrico* Angliæ rege non receptus, Romam, ut conjicere licet, redierat, hoc anno iterum in Galliam reversus est una cum *Gregorio de Sancto-Angelo* diacono cardinali. Hoc discimus ex Orderico lib. XII, ubi loquens de Serlone episcopo Sagiensi, seu, ut ipse loquitur, Salariensi, ad annum MCXXII ait, inclytum præsulem, postquam Salariensem episcopatum «XXXII annis rexisset, VII kal. Novemb. (seu die XXVI mensis Octob. qui hoc anno in feriam quintam incidebat) missa a se cantata, clericis suis mortis suæ tempus prædixisse, et sepulchri sui locum designasse. In crastinum feria VI, (scilicet die XXVII Octob.) in Basilicam venit», cumque trementibus membris missam celebrare non posset, capellanus ejus id officium explevit. Tum hora nona ad mensam venit, sed «superius jam anhelans», de præsentibus nihil comedit. «Surgere de mensa post refectionem paratis nuntius affuit, qui cardinales Romanos Petrum et Gregorium adesse retulit. Vigilia quippe SS. Apostolorum Simonis et Judæ tunc agebatur. Mox præsul clericis dispensatoribus suis dixit : Velociter ite, et diligenter Romanis servite, abundanter eis omnia dantes quæ necessaria sunt, quia legationem domini papæ, qui post Deum universalis pater est, deferunt, ipsique qualescunque sint, magistri non sunt. Solers itaque senex in occursum eorum clientes suos destinavit, et ipse sine dolore seu manifesta ægritudine, ut solebat, in cathedra sedens solus remansit», et in ea paulo post animam Deo reddit. Legatio itaque *Petri Leonis* et *Gregorii de S. Angelo* cardinalium, hoc anno inchoata, et anno MCXXIV, quo ea adhuc durabat, absoluta. Mabillonius quidem in Præfat. ad editionem Operum S. Bernardi abbatis § 4, num. 39, hujus legationis initium cum an. MCXXIV connectit, citatis Orderico ibidem et Vincentio Bellovacensi in lib. 2 de Vita S. Stephani Grandimontensis, ubi loquens de sancti hujus fundatoris morte, quam cum anno MCXXVI copulat, refert *Petrum* et *Gregorium* Sedis Apostolicæ cardinales et legatos, sanctum virum paulo ante mortem ejus convenisse. Verum Ordericus utrumque legatum hoc anno in Galliam venisse diserte asserit, et Vincentius Bellovacensis annum mortis sancti Stephani biennio serius collocavit ut suo loco monstrabimus.

8. *Alfonsi VII cum Urraca matre dissidium.* — Hoc anno *Urraca* Castellæ regina, ab *Alfonso Raimundo* filio regno spoliata, isque ab omnibus regni magnatibus ut princeps legitimus agnitus, uti Sandovalius fol. 129 et seq. aliique scriptores Hispanici tradunt. Pacem tamen matrem inter et filium postea constitutam fuisse, apparet ex Instrumento *Æra MCLXI*, Christi nempe MCXXIII scripto,

in quo regum Legionis et Toleti nomen utrique tribuitur; cum tamen penes unum *Alfonsum* tota auctoritas esset.

9. *Eadmerus absolvit libros* VI *Novorum*. — « Eodem anno », inquit Eadmerus, qui fuit annus ab Incarnat. Domini MCXXII, et ex quo ab episcopatu Roffensi in patriarchatum Cantuariensem translatus est, annus nonus, defunctus est Cantuariæ in metropoli sede Radulfus archiepiscopus, XIII kalendas Novembr., præsentibus filiis suis, glorioso scilicet agmine monachorum ejusdem loci, et tertio die abhinc in medio aulæ majoris Ecclesiæ decenter sepultus» ; quibus verbis Eadmerus librum VI Novorum absolvit, et forsan vitam; nulla enim posthac ejus mentio. Fuit monachus Ecclesiæ Cantuariensis, ut ipsemet lib. 5 Novorum affirmat. Ejus libri Novorum post Baronii mortem, Joannis Seldeni opera, magno historicæ veritatis compendio, in lucem prodierunt, est enim auctor in Chronologia accuratus.

CALLISTI II ANNUS 5. — CHRISTI 1123.

1. *Monasterio Cassino et Ecclesiis Compostellanæ et Bracharensi Callistus papa consulit.* — Anno Redemptoris millesimo centesimo vicesimo tertio, Indictione prima, Callistus papa se iterum contulit Beneventum, antea autem Cassinum petiit, rursumque ejusdem monasterii monachos e manibus vindicavit potentium, excommunicans Godefredum usque ad satisfactionem. Narrat ista pluribus Petrus Diaconus in Chronico Cassinate [1]. Vidi ejusdem Pontificis quatuor Epistolas datas pro monachis Cassinatibus, in causa Cinglensis abbatiæ eidem monasterio restituendæ.

« Reversus Romam (habet vetus Codex de Romanis Pontificibus ab auctore temporis hujus scriptus) idem Pontifex Compostellanum episcopum pro reverentia corporis B. Apostoli, quod ibi repositum esse dignoscitur, de novo metropolitanum constituit, subjiciens ei totam illam provinciam tunc ob Sarracenorum hostilitatem penitus desolatam. Lucanum quoque episcopum, quoniam ipsa Ecclesia gratiam Sedis Apostolicæ promeruerat, ampliori dignitate pallii decoravit ». Hæc ibi. Fuit enim, ut dictum est, idem Callistus Pontifex studiosus ac sedulus cultor Jacobi Apostoli, in Ecclesia Compostellana sepulti, atque totius Occidentalis orbis peregrinatione celebris. Sed et confirmavit restitutionem Ecclesiæ Bracharensis, factam per Paschalem Romanum Pontificem, auxitque eamdem Ecclesiam ejusmodi Privilegio, litteris Apostolicis datis ad Pelagium ejusdem Ecclesiæ archiepiscopum, his verbis [1] :

2. « Bracharensem metropolim insignem quondam fuisse, atque inter Hispaniarum regna multis et dignitatis, et gloriæ titulis claruisse, tam antiquæ nobilitatis indicia, quam et veterum scripturarum testimonia manifestant. Verum quia consistentis in ea populi peccata corrigere divinæ dispositioni complacuit, irruentibus Mauris seu Moabitis, et metropolis dignitas imminuta, et parochiarum termini sunt confusi. Sane post longa temporum interstitia divina rursus miseratio metropolim restituere, atque parochias ex parte maxima dignata est ab infidelium tyrannide liberare. Unde dominus prædecessor noster sanctæ memoriæ, Paschalis papa, pristinam ei dignitatem redintegrans, sua quæque membra ei per Apostolicæ Sedis Privilegium counivit. Ejus itaque nos vestigia subsequentes, charissime frater et coepiscope Pelagi, Bracharensi Ecclesiæ, cui Deo auctore præsides, integram ipsam urbem Bracharam cum cauto illo integro, quod comes Henricus et uxorem ejus Therasia eidem Ecclesiæ contulerunt, et cum terminis Bracharensis episcopatus, sicut in descriptione prædicti dominii continentur, præsentis Privilegii pagina confirmamus : et idem Bracharensi metropoli Galliciam provinciam, et in ea episcopalium cathedrarum urbes redintegramus. Item Asturica, Lucum, Tudam, Mindunium, Auriam,

[1] Pet. Diac l. IV. c. 82-84.

[1] Apud Joan. Marian. hist. Hispan.

Portugale, Colambriam, et episcopalis nominis nunc oppida, Viseum, Lamecum, Egitaniam, Britoniam cum parochiis suis ». Hæc Callistus. His visis, jam describamus quæ extant vetera monimenta Pontificalium functionum, quas idem papa Callistus hoc anno in Ecclesiæ et altarium dedicatione Romæ exercuit, atque primum hujusmodi de Ecclesiæ S. Agnetis in Agone dedicatione :

3. *Dedicationes Ecclesiarum in Urbe.* — « Anno Domini MCXXIII, Indictione prima, mense Januario, die vicesima octava, hæc Ecclesia S. Agnetis dedicata est a domno Callisto papa, cum remissione annuatim dicta die unius anni et quadraginta dierum. Hæ sunt reliquiæ in altari positæ, scilicet indumentum quod Angelus detulit beatæ Agneti. De capillis et velo beatæ Mariæ Virginis. De sancti Pauli Apostoli panno oculis ejus apposito in decollatione ejus. Brachium sancti Callisti papæ et martyris, S. Agnetis, S. Anastasii, S. Eustachii. De baltheo S. Gregorii papæ, S. Tryphonis, S. Sebastiani, sancti Hermetis, sancti Alexandri papæ et martyris, et sancti Cornelii papæ ». Hæc in tabula marmorea ad fores ejusdem Ecclesiæ.

In diaconia autem S. Mariæ in Cosmedin, hæc itidem in marmore incisa leguntur :

« Anno MCXXIII, Indictione prima, dedicatum fuit hoc altare per manus Callisti papæ Secundi, sui Pontificatus anno quinto, mense Maio, die sexta, Alphano camerario ejus dona plurima largiente ». Et de sanctorum reliquiis ibidem reconditis, in alia Inscriptione in eadem Ecclesia posita ista leguntur :

4. « Anno quinto Pontificatus domini Callisti Secundi papæ, mense Maio, die sexta, dedicatum est hoc altare per manus ipsius, ubi reconditæ sunt hæ reliquiæ. De sepulchro Domini. De veste et sepulchro S. Mariæ. De lapidibus sancti Stephani. De craticula et sanguine sancti Laurentii. De reliquiis sancti Sebastiani. Unum de capitibus sanctorum quatuor Coronatorum. Brachium sancti Hippolyti martyris. Brachium sancti Bonifacii papæ Quarti, Cornelii papæ, Felicis papæ, Agapiti martyris, Anastasii martyris, Secundini martyris, Pigmenii presbyteri et martyris, Felicis et Adaucti, Processi et Martiniani, Cosmæ et Damiani, Marci et Marcelliani, Cæsarii et Juliani, Marcellini et Petri, Abacyri, Joannis, Abundii, Irenei, Chrysanthi et Dariæ, Marii et Marthæ, sanctorum Septem fratrum, Quadraginta martyrum, Cypriani et sociorum ejus, Cæciliæ virginis et martyris, Priscæ martyris, Sabinæ martyris, Armeniæ martyris, S. Serenæ. De reliquiis cœmeteriis Sanctæ-Mariæ ad Martyres, et reliquiæ de veteri altari, et aliorum plurimorum sanctorum, quorum nomina Deus scit. Anno millesimo centesimo vicesimo tertio, Indictione prima ». Hæc ibi. Quibus vides sanctum Pontificem divino cultui addictissimum, ejusmodi sacras functiones per seipsum potius quam per episcopos suffraganeos obire voluisse.

5. *Venetorum victoriæ in Turcas.* — Quod ad res pertinet Orientis, cum jam capto in itinere a Turcis Balduino rege Hierosolymorum, luctuosus admodum esset status Christianorum, Dei misericordia factum est, ut inexspectato classis Venetorum adventu res in meliorem statum statim collocarentur : cum videlicet Veneti suo adventu Ægyptiorum classem, infestantem littora Palestinæ [1], apud Joppen in obsidione ejus civitatis repertam, quamvis navibus superiorem magnis animis aggressi, gloriose vicerunt : ex qua victoria ingentem sibi immortalemque laudem pepererunt. Qui magno amore ab indigenis, ut liberatores Terræ-Sanctæ accepti, Hierosolymis digne sunt habiti, plurimisque privilegiis aucti; quorum Diploma adhuc integrum extat, datum hoc anno, subscriptione munitum. Recitatur ipsum a Willelmo Tyrio [2], licet mendosum nonnihil, quod tu pro arbitrio consulere poteris. Porro eorumdem Venetorum auxilio capta est anno sequenti, tertio kal. Julii, Tyrus inexpugnabilis civitas.

6. *Comnenus imperator Orientis, victis hostibus ope B. M. Virginis, ei dicat triumphum.* — Quo pariter anno cum Joannes Comnenus imperator ageret annum quintum in imperio (ut de eo scribit Nicetas Chroniata) ope Dei Genitricis Mariæ de barbaris Scythis trans Istrum habitantibus, et ingenti agmine Thraciam invadentibus, victoriam obtinuit : de quo post alia, quæ in prœlio dura et ardua Romanorum exercitui contigerunt, ista Nicetas : « Cum Romanæ phalanges, urgentibus hostibus et audacius se inferentibus, laborarent imaginem, Dei Genitricis cum gemitu et miserabilibus gestis imperator intuens, lacrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat; neque id frustra. Statim cælesti robore armatus, Scythicam aciem profligat, quemadmodum olim Moyses extensione manuum Amalechitarum turmas dissipavit. Assumptis igitur armigeris qui clypeis oblongis et prominentibus galeis instar muri inexpugnabilis muniuntur, cum Scythis congreditur. Qui cum dissoluta illa curruum serie ad manus venirent, in turpem versi fugam, a Romanis alacriter persequentibus magno numero cæduntur Hamaxobii illi, castrisque direptis, innumerabiles capiuntur. Sed et transfugæ desiderio captivorum popularium confluebant, adeo ut in Occidentali quadam provincia Romana pagi ab eis conderentur, quorum adhuc reliquiæ supersunt, nec pauci in sociorum cohortes referrentur, et major turba ab exercitu capta videretur. Hac de Scythis parta victoria, et illustri edito facinore, Joannes vota Deo persolvit, quod festum Pazzinacarum nostro tempore dicitur, in rei gestæ monimentum, et grati animi testimonium. Non multo post contra Triballos, etc. » Subjicit etiam de aliis per eumdem imperatorem victoriis obtentis ope pariter sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ, cui

[1] Will. Tyr. l. XII. c. 21. 22. 23. — [2] Ibid. c. 25.

ut unicæ victrici religiosum paravit triumphum, qui ab eodem Niceta ita describitur :

7. « Byzantium reversus triumphum indicit, et currum argento interpunctum compingi jubet, opus admirabile, et gemmis pretiosissimis ornatum. Cum dies supplicationis adesset, omnis generis tapetes auro et purpura intexti vicos exornabant, nec deerant Christi et sanctorum effigies in iis ad vivum expressæ; erant et tabulata utrinque propter spectatores structa, digna admiratione. Fuit autem locus urbis sic instructus, qui ab Orientali porta usque ad magnum palatium pertinet. Quadrigæ a quatuor equis nive candidioribus trahebantur. Imperator vero non conscendit, sed Dei Genitricis imaginem in eo collocavit, ob quam lætitia exultabat, et animo pæne delinquebatur : cui victorias ut collegæ imperii invictæ acceptas ferebat. Habenas viris potentissimis moderandas, et cognatis suis currum curandum dedit. Ipse crucem manu gestans, pedes antecessit : et Dei Sapientiæ templum ingressus, atque in conspectu omnis populi ob successus gratiis Deo actis, in palatium abiit ». Hucusque Nicetas.

Anno periodi Græco-Romanæ 6616. — Anno Æræ Hispan. 1116. — Anno Hegiræ 607, inchoato die 1 Martii, Fer. 5. — Jesu Christi 1123. — Callisti II papæ 5. — Henrici V reg. 18. imp. 13. Joannis Comneni imp. 6.

1. *Conc. generale Lateranense primum.* — A num. 1 ad 5. Concilium *Lateranense* generale primum, de quo Baronius anno MCXXII, num. 1 et seq. agit, currenti tantum anno congregatum, recteque tom. X Concil. suo anno restitutum; Falco enim auctor coævus in Chron., Simeon Dunelmensis in Hist., Anselmus Gemblacensis, passimque scriptores, qui hoc sæculo vixere, illud cum hoc Christi anno illigant, nihilque in contrarium afferri potest. Opinionem suam Baronius ex Onuphrio in Chron. Eccles. hausit, neuterque celebrati Concilii diem notavit, qui et omissus fuit in Collectione Conciliorum, et a paucis et antiquis memoratur. Simeon tamen Dunelmensis, tam hoc anno quam superiori, chronographus Mailrosensis et auctor magni Chronici Belgici ex Bernardo Guidonis produnt illud habitum *XV kalend. Aprilis,* quod confirmat Landulphus apud Puricellum in Mon. Bas. Ambros. num. 334, cum ait Synodum *in secunda feria* inchoatam fuisse, nempe XIV kalend. Aprilis; diebus enim Dominicis Synodos generales primam sessionem non incœpisse sæpius insinuavi.

2. *Duabus sessionibus constat.* — Hæc verba Landulphi a Sancto-Paulo, ex quibus etiam eruimus Synodum duabus sessionibus absolutum esse : « Olrico archiepiscopo Mediolanensi sedente in Roma, tunc cum papa Callistus Synodum Romæ celebravit, ego ab Ecclesia mea exturbatus, et propriis meis rebus et allodiis expoliatus, coram domno papa Callisto ejusque curia consedente in Lateranensi palatio, causam meam notavi; et ut eam explicarem in Synodo, Synodum intravi. In qua Synodo, gratia antiquæ honestatis Mediolanensis Ecclesiæ, et condiscipulatus Olrici, valde condolui in perturbatione, quam Ravennas archiepiscopus faciebat sibi. Poscebat enim Ravennas locum sedendi in Synodo ad dexteram Apostolici, nullo mediante : quem locum Grosulanus possedit, quando restitutus fuit; Jordanusque, qui Grosulano successit, eumdem locum habuit tunc, quando idem Grosulanus eumdem Jordanum deponere studuit. Hac itaque ratione, et multis aliis quæ tunc in memoria non habebantur, domnus Olricus Mediolanensis archiep. locum illum obtinere non dubitavit. Sed tamen ipse Mediolanensis Olricus, in secunda feria, qua incœpta et celebrata fuit Synodus, loco vacante, neque in palatio, neque in Synodo apparuit. Synodus vero tunc in tertia feria non fuit, et idem Mediolanensis palatium non intravit. Sed in quarta feria dum Synodus celebrata fuit, Olricus idem Mediolanensis archiep. ad dexteram Apostolici Callisti nullo mediante sedit ».

3. *Finitum fuit die* XXI *mensis Martii.* — Post aliqua interposita pergit iste historicus : « Ego exspectans alterum diem convenientem meæ causæ meæque querelæ, ex improviso vidi et audivi, quod domnus papa gratia consecrandi altare dissolvit Synodum in ipsa die Mercurii, nec ultra ab eo Synodum celebrari audivi, nec vidi; sed sperans in Domino præsensi, quod domnus Olricus Mediolan. archiep., prout moris et legis consuetudo exigit, pro rege Henrico oravit, et ei ramos Palmarum per Landrianensem Thealdum Mediolanensis Ecclesiæ egregium notarium in Germaniam misit ».

4. *Quæ præcipue in eo gesta, summarie narrantur.* — Quæ præcipue in eo Concilio gesta hoc modo narrat Falco in Chronico : « Anno MCXXIII Dom. Incarnat. et quinto anno Pontificatus domini Callisti II summi Pontificis, et universalis papæ, mense Martio, primæ Indictionis, supradictus Callistus Pontifex consilio salutis accepto, Ultramontanos omnes fere episcopos et archiepiscopos, et abbates, et totius, ut ita dicam, Italiæ Ecclesiarum pastores accersiri præcepit, quatenus sancta Synodali confabulatione firmata pactum cum imperatore Henrico positum(anno sc. superiori) perpetuo confirmaret. Ad cujus sacri conventus præsentiam Rofridus Beneventanus antistes honeste properavit. Ordinato itaque Concilio tali ac tanto, Apostolicus ipse sacramenti Privilegium, quod prædictus imperator constituerat pacis, in conspectu omnium qui convenerant adduci et legi præcepit. Continuo ab omnibus confirmatum est et commendatum. Inter cætera vero, quæ ibi statuta sunt, treugam Dei tenendam posuerunt. Item vinculis anathematis alligavit Apostolicus ipse, si quis Beneventanam civitatem ex B. Petri potestate auferre tentaret, et alia multa quæ huic opusculo affigere longum visum nobis est : excogitans quidem me fastidia addere, si libello tali universa componerem. Alia vero scripta omnia et notata invenietis. Audivimus autem, et quod revera est, comperimus tale tantumque pacis firmamentum infra Romanam Urbem temporibus prædicti Apostolici advenisse, quod nemo civium, vel alienigena arma, sicut consueverat, ferre ausus est ».

5. *Numerus episcoporum præsentium, et canonum editorum.* — Quoad episcoporum qui Concilio interfuere numerum, Nangius in Chron. ait, *Concilium trecentorum aut amplius episcoporum* fuisse, quod diu ante eum Sugerius, qui Concilio interfuit, in Vita Ludovici VI Francorum regis his verbis retulerat : « A domino papa Callisto, et tota curia honorifice valde recepti per sex menses, cum apud eum demorando magno Concilio trecentorum aut amplius episcoporum Lateranis compositioni pacis de querela investiturarum adstitissemus ». Pandulphus in Vita Callisti II ait, Concilium fuisse CMXCVIII *episcoporum sive abbatum numero*, sed numeros corruptos existimo. Quoad vero canones in eo editos, referuntur ii Tom. x Concil. ex Baluzio ad lib. 8 de Concordia sacerdotii et imperii, eruti ex vetusto Codice Ms. monasterii Anianensis, qui conferri poterunt cum decretis ejusdem Synodi a Simeone Dunelmensi in sua Historia memoratis, ubi et Concilium istud appellat *Concilium* CCC *episcoporum*, et decretis hæc verba subnectit : « His Synodalibus decretis subscriptis et confirmatis, imperatorem per legatos suos et scripta secundum præmissum scriptorum tenorem promittentem se sanctæ Romanæ Ecclesiæ justa servaturum, generalis Concilii sententia ab excommunicationis absolvit vinculo, quo in Rhemensi Concilio fuerat ligatus ». Constat enim ex iis quæ Baronius anno MCXXII, num. 7 et seq. refert, Henricum imp. eo anno, quo pax constituta, ab excommunicatione absolutum non fuisse. Natalis Alexander Sæc. XI et XII, part. II, Dissert IV, art. XX, canones XVII in hoc Concilio inter Œcumenica nono conditos percurrit et exponit, apud eum legendos.

6. *Oldegarius creatur S. Sedis legatus in Hispania.* — In canone XI *Callistus II* peccatorum remissionem concedit iis, *qui Hierosolymitanum vel Hispanicum iter suscipiunt* ad Christianam gentem defendendam, et tyrannidem infidelium debellandam. Diagus in Hist. comitum Barcinonensium lib. 2, cap. 103, refert litteras Callisti II omnibus episcopis, regibus et principibus datas statim post Concilium Lateranense, principibus nempe Hispaniarum, eisque significat se omnibus adversus paganos Hispaniæ Ecclesias opprimentes militantibus eamdem peccatorum remissionem, quam Orientalis Ecclesiæ defensoribus concedere, subditque : « Verum, quia exercitum vestrum per nos, ut desideraremus, visitare nequimus, charissimum fratrem nostrum Oldegarium Tarraconensem archiepiscopum, ad ipsum ex latere nostro delegare curavimus, nostras ei vices in hoc specialiter committentes, ut ipsius consilio et dispositione corrigenda corrigantur, et confirmanda cooperante Domino confirmentur. Si quæ vero dubia in exercitu eodem emerserint, ipsius experientia terminentur ». In fine legitur : *Dat. Lateran. IV non. Aprilis*, paucis scilicet diebus post celebratum Concilium Lateranense ; neque enim annus in eis legitur. Eas litteras eruit Diagus ex Archivis Ecclesiæ Barcinonensis, et Bollandus ad diem VI Martii recitat in Vita B. Oldegarii.

7. *Tertia profectio Beneventana Callisti II.* — In primo canone simoniacæ ordinationes et promotiones modis omnibus prohibentur ; simonia enim per hæc tempora grassabatur. Audiendus Falco in Chron. qui postquam de Concilio Lateranensi primo sermonem habuit, subjungit : « Concilio celebrato, Beneventum venit prædictus Apostolicus Callistus (hæc tertia ejus profectio Beneventana) et quædam negotia Beneventanorum tractavit. Eodem anno Landulphus de Græca supra nominatus (fuerat is Beneventi comestabilis) XII kalendas Decembris obiit, et ad Ecclesiam suam Sancti-Maximi sepultus est. Cumque prædictus Pontifex Callistus Beneventum venisset, vocari fecit præfatum Rofridum archiepiscopum, ut audiret quorumdam civium accusationes, quæ ei inferebantur ; accusatus enim fuerat, quod simoniace archiepiscopatus honorem accepisset. Tunc præsul ipse, vocatis quibusdam suffraganeis suis et presbyteris civitatis, sacrum ascendit palatium, et accusatoribus auditis inducias postulavit, et acceptis induciis respondit : Paratus sum, pater sanctissime, juxta canonica instituta ab his purgari accusationibus, et vestram sequi jussionem. Tandem juravit ipse primum cum duobus episcopis et tribus presbyteris simoniace non fuisse ingressum.

8. *Compostella metropolica dignitate aucta.* — A rebus Beneventanis ad Hispanicas transeo, quia Baronius num. 1 et 2 de erectione metropolis Compostellanæ, et de confirmatione Privilegiorum metropolis Bracarensis verba facit. *Alphonsus VII*, Castellæ rex in Charta *Æra* MCLXVII, *quinto idus Aprilis* scripta, anno sc. Christi MCXXIX, ait, Callistum II patruum suum dignitatem archiepiscopatus Emeritensis Ecclesiæ in Compostellanam transtulisse; sed cum annum quo hæc facta sunt in ea non expresserit, Sandovalius in Alphonso VII hanc erectionem Ecclesiæ S. Jacobi in metropolim cum anno MCXXV copulat. Verum vir in antiquitatibus Hispanicis versatissimus nihil suorum studiorum Chronologiæ Pontificiæ impertierat; ideoque Baronio standum, qui ex veteri Codice de Romanis Pontificibus ab auctore hujus temporis scripto refert, id hoc anno factum esse. Sandovalius scriptorum Hispanicorum episcopos omnes Galliciæ metropolis Compostellanæ suffraganeos constituentium errorem recte detexit, asseritque, cum ipsemet episcopus Tudensis creatus fuit, se in archivis illius Ecclesiæ in Gallicia positæ reperisse, annos ducentos a Callisti II obitu archiepiscopos Bracarenses a Calliciis metropolitas agnitos confirmasse electiones episcoporum Tudensium, ab hujus Ecclesiæ cathedralis canonicis factas.

9. *Suffraganei eidem subjecti.* — Addit, in archivis Ecclesiæ Bracarensis diversa asservari Documenta, quibus constat, eumdem archiepiscopum jus illud exercuisse in Ecclesias cathedrales Astorgæ, Auriæ, Luci et Mindonii; quod confirmat Rescriptum Callisti II in gratiam Ecclesiæ Bracarensis, eo tempore datum, quo Compostellæ metropolicum jus attribuit; ut enim videre est apud Baronium num. 2, *Callistus* confirmans restitutionem antiquæ metropolis Bracarensis a Paschali II papa (ignotum quo anno) factam, huic Ecclesiæ nominatim conservat jus metropolicum in Asturiam, Lucum, Tudam, Mindunium, Aurium, Portugale, et Colimbriam. *Callistus* itaque II Ecclesiæ S. Jacobi antiqua jura, eosdemque suffraganeos attribuit, qui antiquæ metropoli Emeritensi, cujus episcopus Lusitaniæ primas erat, alias attributi fuerant. Et tamen hoc ipso anno *Callistus II* reservavit in antiqua Lusitania metropoli Bracarensi Ecclesias Conimbriæ, Lameci, Egitaniæ, Visei et Britoniæ, in veteri Emeritensis Ecclesiæ districtu positas; et quod rarius factum, episcopatus antiquæ provinciæ Emeritensis dantur præsuli, qui nunquam metropolita fuerat, et cujus Ecclesia continebatur limitibus alterius provinciæ, Bracarensis scilicet aut Galliciæ. Volens *Callistus II* Ecclesiam Sancti-Jacobi sine præjudicio Bracarensis jure et majestate augere, contulit in Compostellanam a nullo metropolita dependentem jura metropolis devastatæ, et quæ jamdiu sine titularibus, sine Ecclesiis, et sine episcopis erat.

10. *Victoria Alfonsi Aragoniæ regis de Sarac.* — Inter hæc *Alfonsus* Aragoniæ rex incredibili perseverantia Mauros lacessebat, plurimasque de illis victorias reportabat, uti narrant Surita lib. 1 Annal. cap. 47, et Sandovalius fol. 131. Hoc enim anno *Valentiæ* regnum cum ingenti exercitu ingressus, vastavit, incendit evertitque loca omnia quæ repugnabant. In antiquis Documentis legitur, eum tantum secum in hac expeditione habuisse *Gastonem* vicecomitem Bearnensem, *Petrum de Librana* episcopum Cæsaraugustanum, et *Stephanum* Oscensem episcopum, licet verosimile sit, inquit Surita, plures alios magnates in hoc arduo bello regi operam suam commodasse. Exercitus iter continuans trajecit *Sucronem* fluvium, Valentiæ regnum rigantem, *Xucar* hispanice appellatum; vastavit agros *Dianii* oppidi inter ostia Sucronis et Artemisium promontorium siti, et in regno *Murciæ* variis in locis strages edidit. Sed his non contentus, *Granatæ* regnum ingressus Andalusiam usque excurrit, et *Cordubam* Maurorum urbem regiam obsidione cinxit. Quod cum Cordubensis rex vidit, omnium Maurorum copias coegit, et acie cum Alfonso rege conflixit. Pugnatum ad locum ab Aragonensibus *Arincol*, et a Castellanis *Aranscuel* dictum; Mauri profligati et undecim eorum reguli internecione deleti, uti refert Surita. Sandovalius memorat antiquum Documentum, in quo idem dicitur, additurque Mauros *Montieli* dominum suum occidisse *mense Junio Æræ* MCLXI, currentis sc. Christi anni. De hoc bello legendus etiam Marca lib. 5 Hist. Bearn., cap. 21.

11. *Alfonsus VII Castellæ rex adversus eum bellum movet.* — Parte altera Alfonsus VII Castellæ rex, Burgos Castellæ veteris caput profectus, a civibus exceptus est, solumque castellum Alfonsi Aragoniæ regis causam tuendam suscepit. Castellani milites civibus, præsertimque Judæis adjuti ita, fortiter pugnarunt, ut cum oppidi præfectus lethali plaga sauciatus fuisset, obsessi castellum dediderint. Sandovalius fol. 132, Chartam in Ecclesia cathedrali Burgensi conservatam, et Æra MCLXI, currenti nempe Christi anno, datam laudat, in qua legitur, *quando Deus castellum de Burgis regi Hispaniæ dedit.* His ad *Alfonsum* Aragoniæ regem perlatis, is copias in Naiaræ urbem immisit, alia quæ tam in regno Castellæ, quam Legionis tenebat oppida, munitionibus instruxit, et postea cum exercitu in Castellanorum ditiones irrupit; sed *Alfonsus* rex *Castellæ* socero occurrit, ambo exercitus ad Tamaram in conspectum venere, seseque ad duorum principum querelam prœlio dirimendam compararunt; utriusque tamen partis episcopi intercessionem interposuere, eaque conditione pacem faciendam proposuere, ut Aragonensium rex intra quadraginta dies genero redderet oppida ad ipsum pertinentia. Verum tractatio ista effectum sortita non est, rursumque ad arma ventum, ut anno sequenti, quo pax tandem ad exitum perducta, narrabimus. Chronographus Malleacensis hujus belli ad hunc annum meminit.

12. *B. Oldegarius totus est in restauranda*

Tarracona. — *B. Oldegarius*, de quo mox locuti sumus, totus in restauranda civitate Tarraconensi, cujus archiepiscopus erat, pellendisque Sarracenis a finibus ejus incumbebat. Hæc Ordericus hujus temporis scriptor, lib. 13, pag. 891 et seq. de illo habet : « Terraconæ (legendum *Terracona*) metropolitana sedes erat, et Odelricus (legendum *Oldegarius*) eruditissimus senex archiepiscopus florebat, et in vicis burgisque diœcesis suæ officium sibi injunctum exercebat. In episcopali quippe Basilica quercus et fagi, aliæquæ proceres arbores jam creverant, spatiumque interius intra muros urbis a priscis temporibus occupaverant, habitatoribus per immanitatem Saracenorum peremptis seu fugatis, qui eamdem dudum incoluerant. Denique Rodbertus instinctu præsulis Honorium papam (qui anno sequenti sedere cœpit) adiit, velle suum ei denudavit, Terraconensem comitatum ab omni exactione sæculari liberum dono papæ recepit; et reversus, validis sodalibus quæsitis, sibique adjunctis, usque hodie custodit, Ethnicisque resistit ». Jam dixerat Ordericus, Rodbertum de Culeio equitem Normannum post prœlium ad Cutandam anno MCXXI datum, cui ipse interfuit, sedem Tarraconæ fixisse. Hunc scriptores Hispani vocant *Robertum Aguilonium*, quem ortum esse ex nobilissima gente de *Tria* in Normannia, ostendit Baluzius in Supplem. ad Marcam Hispanicam lib. 4, pag. 489. Porro loco *Odelrici*, legendum esse *Oldegarii*, certo deducitur ex Diago, lib. 2 Hist. comit. Barcinonensium cap. 100, ubi ait *Oldegarium* in archiepiscopatum Tarraconensem successisse *Berengario* demortuo, qui Ausonensis episcopus, et Tarraconensis episcopus titularis fuerat. Locus ille Orderici decepit Mabillonium in brevi Nota ad Epist CXXVI. sancti Bernardi, ubi dicit *Oldegarium* juxta Ordericum *Odelrico* successisse. Præterea corrigendus hic error Orderici, qui ibidem scribit de Roberto : « Terraconensem comitatum ab omni exactione sæculari liberum dono papæ (scilicet Honorii II) recepit ». Diagus enim lib. 2 Hist. comitum Barcinon. cap. 111, tradit constare ex Instrumentis in archivis urbis Barcinonensis a se visis, Tarragonam *Roberto de Aguilone* die XIV Martii anni Incarnat. MCXXVIII, ab Oldegario archiep. Tarraconensi in feudum datam fuisse. Ditionem autem illam a comite Barcinonensi archiepiscopos Tarraconenses dono obtinuisse, Acta publica docent.

13. *Tarracona a femina defenditur.* — De Roberti, qui et cognominabatur *de Bordet*, uxore, hæc subdit Ordericus : « Interim dum pergeret (nempe Robertus) Romam, itemque pro colligendis sodalibus rediisset in Normanniam, Sibylla uxor ejus, filia Guillelmi Capræ, servavit Terraconam. Hæc non minus probitate quam pulchritudine vigebat. Nam absente marito pervigil excubabat, singulis noctibus loricam ut miles induebat, virgam manu gestans murum ascendebat, urbem circumibat, vigiles excitabat, cunctos ut hostium insidias caute præcaverent, prudenter admonebat. Laudabilis est juvenis hera, quæ marito sic famulabatur fide, et directione sedula, populumque Dei pie regebat pervigili solertia ».

14. *Pax Venetorum cum imp. Orientis, et victoria de Saracenis.* — Ad num. 5. *Alexio imperatore* Orientis demortuo, *Joannes* filius ac successor cernens Venetos ex Privilegiis paternis opibus abundare, eorum maritimam potentiam suspectam habuit, et Privilegia confirmare renuit. Inde, inquit Joannes Lucius in Hist. de regno Dalmatiæ lib. 3, cap. 10, simultatibus primis Venetos inter et Græcos ortis, illi tertiam expeditionem in Terram-Sanctam facientes, Græcorum loca infestarunt; sed dux Venetiarum victricem classem reducens, et Græcorum loca in Ægæo vastavit, et Dalmatiam recuperavit, et imperator Privilegia paterna confirmare persuasus fuit; a quo tempore *Veneti* navigationes quietas prosecuti sunt. Quid vero hoc anno adversus Christiani nominis hostes in Syria Veneti egerint, narrat Baronius ex Tyrio lib. 12, eaque de re legendus etiam Fulcherius Carnotensis, qui tunc Hierosolymis erat, lib. 3, qui ait classem eorum fuisse navium CXX, « exceptis carinis vel carabis, quarum aliæ quidem rostratæ, aliæ oneratæ, aliæ vero triremes fuerunt ». Cum Saraceni naves octodecim de classe Venetica perspicerent, *et se appropiare*, pugnam audacter adversus eos suscipiunt, sed Veneti in eos irruunt, omnesque detruncant : « Fide caret », inquit Fulcherius, « quod ultra humanum auditum navibus vases occidentium sanguine fluido tingerentur. Itaque naves multis onustæ opibus capiuntur. Corporibus quidem extra naves tunc jactatis, usque ad quatuor millia passuum salum rubescere circumquaque videretis ».

15. *Balduinus rex capitur et infideles victi.* — Refert ibidem Tyrius cap. 21, Christianos manu valida Ægyptios repulisse, eodemque prœlio septem millia ex eis occidisse. Qua de re Anselmus Gemblacensis in Chron. hoc anno scribit : « Balduinus Jerosolymorum rex a Saracenis capitur. Qua de re mente excedentes undiqueversum evocati, ad sexaginta millia conglomerantur, ut Christianos a finibus suis exterminarent, etc. Dies pugnæ indicitur. Procedunt Christiani cum militibus et peditibus vix ad tria millia æstimati, etc. Abbas olim Cluniacensis Pontius profert lanceam transfixam in latere Christi ». Periere septem millia infidelium, omnes vero Christiani incolumes reversi sunt. Balduinus anno sequenti in libertatem assertus, ut ibidem dicetur.

16. *Victoria Joannis imp. de Hungaris.* — Ad num. 6 et seq. Nicetas Chroniata loquens de gestis a Joanne Comneno *quinto imperii ejus anno,* ait eum educto Beræ, ubi castra habebat, exercitu, Scythas aggressum esse, et illustrem de illis victoriam reportasse : « Hac de Scythis parta victoria », subdit Nicetas », et illustri edito facinore, Joannes vota Deo persolvit, quod festum Pazinacarum nostro tempore dicitur, in rei gestæ monimentum,

et grati animi testimonium ». Quibus ex verbis intelligimus, Scythas illos alios non fuisse quam *Hungaros*, Pazynacas seu Patzinates a scriptoribus Græcis vocatos, ut alibi observabimus. Hæc præsenti anno, qui imperii Joannis quintus est, gesta.

17. *Genus triumphi in imperio Orientali usitatum.* — Sed triumphus beatissimæ Virginis Mariæ, quem Baronius num. 7, ex eodem Niceta recitat, aliquot post hunc annis Constantinopoli exhibitus. Scribit enim Nicetas, *non multo post* Joannem imp. contra Triballos seu *Servios* expeditionem suscepisse, eosque acie victos ad pacem coegisse. Narrato deinde bello Hunnico subdit, *succedenti tempore*, copias coegisse, et naves expeditas comparasse, iisque per Pontum in Istrum trajectis, hostes terra et aqua adortum esse, et post varias dimicationes pace cum Hunnis cæterisque Barbaris facta, de hostibus remotioribus subigendis cogitasse, et *Italiam maritimam* sibi conciliasse. Tum traducto in Orientem exercitu, *Persarmenios* aggressum eos superasse, et Byzantium reversum triumphum indixisse. Describit triumphum illum, aitque quadrigas a quatuor equis tractas fuisse, et currum argento interpunctum non imperatorem conscendisse, sed Dei genitricis imaginem in eo collocasse, « cui victorias, ut collegæ imperii invictæ, acceptas ferebat ». Cinnamus lib. 1, pag. 7, postquam eumdem triumphum retulit, ait : « Res miraculi instar a Byzantinis visa, quod a nemine, ut opinor, factitatum noverant, ex quo Heraclii et Justiniani imperium obtinuere ». Verum, ut observat Ducangius in Notis ad Cinnamum, facile refellitur historicus iste ex Curopalata et Zonara, tradentibus *Joannem Zimiscem*, devictis Bulgaris, ita triumphum duxisse, ut totam rerum bene gestarum gloriam Deiparæ adscripserit, cujus imaginem in curru collocatam ipse subsecutus est. Vide quæ de hoc triumpho ex Leone Diacono hactenus inedito de Zimisce loquentes diximus. Idipsum postea imitatum *Manuelem*, Joannis in imperium successorem, debellatis Pannonibus, tradit Nicetas lib. 5, num. 3.

18. *Archiep. Cantuarienses e monasteriis de more assumpti.* — Ordericus lib. 12, pag. 873, narrata Radulphi archiepiscopi Cantuariensis morte, quæ anno superiori, ut ibidem diximus, non vero currenti, ut ipse per hæc tempora in Chronologia parum certus affirmat, contigit, de ejus successore hæc scribit : « Cui Willelmus Curbuliensis canonicus regularis post aliquot annos successit. Ecce antiquus mos pro invidia, qua clerici contra monachos urebantur, depravatus fuit. Augustinus enim monachus, qui primus in Anglia Christum prædicavit, ac Edelbertum regem, et Sabertum nepotem ejus cum populis Cantiæ et Lundoniæ ad fidem Christi convertit, jussu Gregorii papæ primas metropolitanus totius Britanniæ floruit. Omnes exinde usque ad Radulphum Doroberniæ archiepiscopum præter Frigeardum, et Odam atque Stigaudum, fuerunt monachi. Frigeardus quippe capellanus Lotheri regis ad præsulatum fuit electus, et Romam ut ab Agathone papa consecraretur destinatus. Deinde datis a papa induciis decem dierum, exspectans benedictionem, interea decidit in lectum, et sine præsulatus unctione exhalavit spiritum.

19. *Nonnisi ter e clero.* — « Oda vero pro nobilitate et morum benignitate, de clero assumptus et archipræsul est consecratus. Qui postquam omnes antecessores suos monachos fuisse comperit, libenter ac devote habitum mutavit, et religiosus monachus ac archipræsul usque ad mortem Deo militavit ». (Eadmerus, qui idem ac Ordericus narrat, ut anno MCXIV, num. 5 vidimus, neque Frigeardum, neque Odam inter archiepiscopos ex clero assumptos numerat, quia primus ante suam ordinationem mortuus, alterque monachum postea induit). « Stigaudus autem Emmæ, reginæ capellanus, admodum sæcularis et ambitiosus extitit, qui primum Lundoniæ, postmodum Cantuariæ cathedram invasit. Verum a Romano papa nunquam pallium habuit, imo ab Alexandro papa interdictus Haraldum profanavit, dum in regem benedicere debuit. Quapropter idem, sicut a se exaltatus intumuit, sic a Deo humiliatus et confusus ingemuit. Nam Guillelmo Primo in regno confirmato, clarescentibus culpis, judicio Synodi depositus est : unde nec in Catalogo pontificum computandus est. Angli monachos, quia per eos ad Deum conversi sunt, indesinenter diligentes honoraverunt : ipsique clerici reverenter et benigne sibi monachos præferri gavisi sunt. Nunc autem mores et leges mutatæ sunt, et clerici ut monachos confutent et conculcent, clericos extollunt ». Ita Ordericus Uticensis in Neustria monachus.

20. *Obitus Marbodi Redonensis episcopi.* — Hoc anno *Marbodus* episcopus Rhedonensis vitam cum meliore commutavit, ut testatur chronographus Andegavensis tom. I Biblioth. Labbeanæ, qui ingressurus viam universæ carnis, pontificali onere deposito, sancti Benedicti habitum suscepit, et B. Albino se tradidit, pauperem Christum pauper et ipse secutus, ut legitur in Chartulario Sancti-Albini. Varia scripsit opera, ex quibus plura periere ; sed tam deperdita, quam impressa et Mss. enumerat Oudinus in Supplement. de Script. Eccles. Circumfertur sub ejus nomine Epistola *ad Robertum de Arbrissello* qua eum portentosis criminibus accusat, sed quodnam de ea judicium ferendum sit, jam anno MCXVII diximus. Ejus Elogium ex veteri Chartulario mox citato Sancti-Albini Andegavensis referunt San-Marthani, ex quo liquet, eum die XII Septemb. animam Deo reddidisse, extatque tom. XIII Spicilegii Marbodi Epistola ad *Hildebertum Cenomannensem episc.* qui illum consuluerat de viro a quo uxor debitum tori postulabat, licet ipse votum monasticæ vitæ consensu ejus emisisset.

21. *Concil. Bituric.* — Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. reg. Angl. Concilii Bituricensis

his verbis meminit : « Habitum est Concilium apud Bituricas V idus Decemb. », sed nihil ejus superest. In eum diem hoc anno Dominica cadebat. Quare Concilia particularia, sicuti mox vidimus de generalibus, a feria secunda sæpe exordiebantur, post rem divinam die Dominico rite procuratam.

CALLISTI II ANNUS 6. — CHRISTI 1124.

1. *S. Otto episcopus Bambergensis Apostolatum ad Pomeranos suscipit, eosque optime instituit.* — Sequenti anno, qui est Redemptoris millesimus centesimus vicesimus quartus, Indictione secunda, Otto episcopus Bambergensis, de quo sæpe superius dictum, a Callisto papa accepit Apostolatum ad Pomeranos. Quæ hujus subditus abbas Urspergensis, qui ista tunc scribebat, fuse prosequitur. Convertit enim populos illos, meruitque dici Apostolus Pomeranorum. Antequam autem ad eos proficisceretur, amplas donationes suæ Ecclesiæ contulit, quindecim monasteria, quæ crexit non sine aulicorum invidia, qui ad imperatoris subsidium potiusquam in monachorum alendorum super vacaneam impensam, divitias erogandas esse jactarent. Quæ omnia Callisti papæ Privilegiis munienda curavit, atque primum pro eorum immunitate ab eodem Pontifice hoc accepit Privilegium :

« Callistus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Babergensi episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Bonis fratrum nostrorum studiis non solum favere, sed ad ea ipsorum etiam debemus animos incitare. Tuis ergo, charissime et venerabilis frater Otto, Babergensis episcope, supplicationibus inclinati, monasteria quæ ipse propriis sumptibus extruxisti, et Babergensi Ecclesiæ conferens, Apostolicæ Sedis roborari munimine quæsivisti, in B. Petri ejusque Romanæ Ecclesiæ protectione suscipimus contra pravorum hominum nequitiam defensanda. Statuimus ergo, ut possessiones, prædia, et bona omnia, quæ et fraternitas tua ejusdem monasteriis divini amoris intuitu contulit, quæque aliorum fidelium justa oblatione concessa sunt, aut in futurum juste legaliterve acquiri vel offerri contigerit, firma eis et illibata Domino auctore permaneant. Ordinationes sane abbatum vel monachorum suorum a Catholicis episcopis diœcesanis accipiant. Rerum vero ipsorum monasteriorum curam et administrationem in tuo tuorumque successorum arbitrio et potestate remanere censemus. Nulli itaque hominum facultas sit eadem monasteria perturbare, aut eorum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis fatigationibus vexare; sed omnia integra conserventur eorum, per quorum sustentationem et gubernationem concessa sunt usibus commodis profutura. Si qua igitur Ecclesiastica, sæcularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eisdem monasteriis justa servantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Scripta per manum Gervasii scriniarii regionarii et notarii sacri palatii ». Desiderantur annus et dies ; sed sequenti pro rebus donatis Ecclesiæ Babenbergensi annus utique præsens apponitur, quod sic se habet :

2. « Callistus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni Babergensi episcopo, salutem et Apostolicam benedictionem

« Sanctorum Patrum præceptis et canonicis sanctionibus demonstratur, quod prædia et possessiones Ecclesiarum, quæ vota fidelium, pretia peccatorum, et pauperum patrimonia nuncupantur, vendi vel alienari non debeant. Quæ enim divinæ majestatis obsequio, et cœlestium secretorum usui sunt dicata, non decet in alienum jus redigi, vel in alterius servitii formam transmutari. Nempe (ut B. Symmachi papæ verbis loquamur)

possessiones quas unusquisque Ecclesiæ propriæ dedit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis aut distractionibus vel sub quocumque argumento non patimur. Eapropter nos tuis justis postulationibus annuentes, mansos, qui episcopalis mensæ tuæ servitio dediti sunt, in eodem statu, in quo bene a te dispositi cognoscuntur, futuris temporibus permanere, præsentis scripti nostri confirmatione sancimus : statuentes, ut nulli successorum tuorum, vel alicui hominum liceat eos vendere, sive in laicorum beneficium tradere, vel in usus alios commutare. Sed sicut a te dispositum est, de unoquoque prædictorum mansorum denarius unus annis singulis Babergensi Ecclesiæ pro anima imperatoris Henrici fundatoris ejus, ad concinnanda luminaria conferatur. Abbatias vero, et regulares canonicas per industriam tuam in religionis ordine stabilitas, et alia a te recte constituta, nulli hominum facultas sit in posterum immutare. Si quis autem contra hanc confirmationem venire temerario ausu præsumpserit, excommunicationis vinculo subjacebit. Data Laterani, idibus Aprilis, Indictione secunda ».

3. His ita dispositis et stabilitis, ad Apostolatus suscepti munus divini Spiritus roboratus gratia se accinxit, cum jam ante a Polonorum duce Bolizlao his litteris fuisset invitatus :

« Domino suo et patri amantissimo Ottoni venerabili episcopo, Bolizlaus dux Polonorum, filialis obsequii humilem devotionem.

« Quia in diebus juventutis tuæ apud patrem meum decentissima te honestate conversatum memini, et nunc quoque Dominus tecum est, firmans te, et benedicens tibi in omnibus viis tuis : si tuæ non displicet dignitati, veteres tecum renovare amicitias, tuoque consilio simul et auxilio uti, ad Dei gloriam promerendam ipsius gratia coadjuvante cupimus. Nosti enim, ut arbitror, quomodo Pomeranorum cruda barbarie, non mea quidem, sed Dei virtute humiliata, societati Ecclesiæ, per baptismi lavacrum se admitti petunt. Sed ecce per triennium laboro, quod nullum episcoporum, vel sacerdotum idoneorum mihive affinium ad hoc opus inducere queo. Unde quia tua sanctitas ad omne opus bonum prompta et indefessa prædicatur, rogamus, pater amantissime, non te pigeat, nostro comitante servitio, pro Dei gloria tuæque beatitudinis incremento id laboris assumere. Sed et ego tuæ paternitatis devotus famulus impensas omnes, et socios itinerum, et linguæ interpretes, et coadjutores presbyteros, et quæcumque necessaria fuerint, præbebo. Tu tantum, sanctissime Pater, venire dignare ». Hactenus ducis ad Ottonem Epistola de Apostolatu ad Pomeranos suscipiendo. Sunt Pomerani populi Slaviæ, ita dicti, quod juxta mare sint positi.

4. Quod autem idem vir Apostolicus Otto probe sciret, non esse alterius cujuspiam, aut ab animi alicujus arbitrio pendere sibi sumere ad gentes Apostolatum, quamvis invitatus sit a sæcularibus dominis, sed esse primariæ Sedis Apostolicæ auctoritatis, Petri successoris, et Christi vicarii duntaxat; ne in vacuum curreret, sciens quod quæ a Deo sunt, ordinata sunt, primum omnium a Romano Pontifice facultatem hujusmodi impartiri sibi per litteras procuravit, quam hoc ipso anno a Callisto papa impetrasse, Urspergensis abbas rem ipsam oculis intuens, ita testatur :

« Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vigesimo quarto, Indictione secunda, Callisto papa Secundo Romanæ Sedi præsidente, Otto Dei gratia Babenbergensis Ecclesiæ episcopus, divino admonitus instinctu, prædicti Apostolici auctoritate et assensu roboratus, partes Pomeranorum paganorum cum quibusdam civitatibus terræ Lutitiæ aggressus est, ut eos ab errore suo revocaret, et ad viam veritatis, et ad agnitionem Filii Dei perduceret, etc. » Quomodo autem feliciter actum ut prædicans verbum Dei Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis (ne quid minus habere videretur ab antiquis Apostolis) gentem illam ad Christianam fidem suscipiendam prædicatione Evangelica sit hortatus, factusque voti compos, eos omnes reddiderit Christianos, qui res ab eo gestas ejus temporis scriptor tribus libris exacte conscripsit pluribus narrat; quem nuper editum auctorem a Canisio secundo tomo Antiquæ lectionis quivis pro arbitrio consulat. Quod vero (ut dictum est) Urspergensis hoc anno sub Callisto papa, et auctoritate ejusdem id factum affirmet, auctor vero Vitæ Ottonis totum id tribuat Callisti successori Honorio papæ; haud puto adeo inter se diversa sensisse, ut invicem conciliari non possint. Cum facile potuerit evenisse, ut quod a Callisto papa concessum idem Otto de quo agimus accepisset, idipsum per ejus successorem voluerit confirmari.

5. At vero, præter Catholicam fidem, quam eos inviolatam servare docuit, quibus sacris ritibus eosdem Pomeranos imbuerit, idem Urspergensis recensere sigillatim minime prætermisit, Deo id volente ad novatorum perfidorum sugillationem; ait enim : « Quibus baptizatis et conversis, Ecclesias construxit et consecravit, et hæc secundum sanctorum Patrum instituta eos servare docuit, scilicet ut sexta feria abstineant a carne et lacte, more cæterorum Christianorum. Dominica die vacent ab omni opere malo et ad Ecclesiam divinum Officium audituri veniant, ibique orationibus studiose insistant. Solemnitates sanctorum cum vigiliis, vel secundum quod eis indicatum fuerit, cum omni diligentia observent. Sacrosanctam Quadragesimam jejuniis, vigiliis, eleemosynis, et orationibus diligentissime observare studeant. Infantes suos in sabbato sancto Paschæ et Pentecostes cum candelis et cappa, quæ dicitur vestis candida, et patrinis comitantibus, ad baptismum deferant, eosque veste innocentiæ indutos per singulos dies usque in octavum diem ejusdem sabbati ad Ecclesiam deferant, et celebrationi divini officii interesse satagant. Hoc etiam injunxit, ne filios suos necarent, quod nefas

maxime inter eos vigebat. Ne etiam filios suos et filias ad baptismum teneant, sed sibi patrinos quærant : patrinis etiam fidem et amicitiam, ut carnalibus parentibus servent. Indixit etiam ne quis commatrem suam ducat in uxorem, neque propriam cognatam suam usque in sextam et septimam generationem et unusquisque contentus sit una uxore. Ne sepeliant mortuos Christianos inter paganos in silvis, aut in campis, sed in cœmeteriis, sicut mos est omnium Christianorum. Ne fustes ad sepulchra eorum ponant, omnem ritum et pravitatem paganam abjiciant, domos idolorum non construant, pythonissas non adeant, sortilegi non sint, ne quid immundum comedant, non morticinum, non suffocatum, neque idolothytum, neque sanguinem animalium : ne communicent paganis». Sed hæc ex ritu Græcorum potius quam Latinorum. Pergit : « Ne cibum aut potum cum eis, aut in vasculis eorum sumant, ne in his omnibus consuetudinem paganam repetant. Injunxit etiam eis, ut dum sani sunt, veniant ad sacerdotes Ecclesiæ, ut confiteantur peccata sua : in infirmitate autem sua vocent presbyteros ad se ut confiteantur peccata sua : et corpus Domini accipiant. Injunxit etiam, ut de perjuriis, de adulteriis, de homicidiis, et de cæteris criminalibus secundum canonum instituta pœnitentiam agant, et in omni Christiana religione et observatione obedientes sint. Mulieres post partum ad Ecclesiam veniant, et benedictionem a sacerdote (sicut mos est) accipiant». Hucusque Urspergensis. At in Vita ipsius ista pluribus [1], præsertim de catechesi circa septem Ecclesiæ sacramenta, quam discessurus illis pro concione tradidit. Quæ cuncta non ut ab homine, sed a Deo ipso accepta fidelissime custodierunt, utpote ea cuncta Domino confirmante (ut dictum est) sequentibus signis.

6. *Obitus Callisti papæ, et ejus munificentia erga Urbis Ecclesias.* — « Ad finem autem vergente anno, febre correptus Callistus papa, (ut Pandulphus habet), moritur, sepeliturque in Basilica Lateranensi juxta Paschalem papam, in festivitate sanctæ Luciæ virginis ». Alibi vero hæc ita : « Moritur decimo quarto kalendas Januarii, cum sedisset annos quinque, menses decem, et dies.... sepeliturque in Basilica Lateranensi ». Et in alio Codice Vaticano ista : « Hic fecit ordinationem per mensem Decembrem, diaconos, presbyteros, et episcopos plurimos creavit, quos per diversa loca distribuit ». Pandulphus autem Pisanus nominat aliquot ab ipso ordinatos, aitque : « Primum dominum Petrum Leonis cardinalem presbyterum ordinavit Sanctæ-Mariæ trans Tiberim, ubi oleum fluxit : dominum Crescentium presbyterum card. SS. Petri et Marcellini : Robertum presbyterum cardinalem Sancti-Clementis, cum aliis presbyteris cardinalibus : sed et creavit diaconos cardinales, Jonatham Sanctorum-Cosmæ et Damiani, Matthæum Sancti-Hadriani, Americum Sanctæ-Mariæ-Novæ, Angelum Sanctæ-Mariæ in Dominica, sive Domnica, Gregorium, qui et Tarquinius dicitur, S. Sergii, Joannem Dauferii virum nobilem de Salerno, S. Nicolai in carcere Tulliano. Subdiaconos aliquot, meque Pandulphum usque ad subdiaconatum promovit, et innumeros fere minoris officii clericos ordinavit ». Hæc de ordinationibus; pergit autem : « Nemo hunc vidit beati Petri Basilicam absque donis intrare, nec missam inibi, nisi assignato dono, cantare ». Et paulo post : « Ad honorem sancti Petri adjunxit cortinas multas, et pallia, et candelabra de argento, campanas et pavimenta, fundos et casalia beato Petro donavit, et multa per Ecclesias alias beneficia contulit. Aquam ad Urbem reduxit, molendina cum vineis juxta lacum aptavit, Ecclesiam Sancti-Nicolai in palatio fecit, cameram ampliavit, et pingi fecit, sicut apparet hodie miro modo ». In alio vero Codice sæpe citato hæc ita dilucidius : « Hic a fundamento construxit in palatio Lateranensi capellam S. Nicolai ad assiduum Romani Pontificis usum, juxta quam ædificavit duas cameras contiguas Tito Vespasiano, quarum una cubicularis, altera pro secretis Concilii. Hic etiam derivavit aquam de antiquis Formis, et ad portam Lateranensem conduxit, ibique lacum pro adaquandis equis fecit, plurimaque molendina per eamdem aquam construxit, et multas vineas cum fructiferis arboribus secus ipsum lacum plantari studiosissime fecit ». Hæc ibi. Et apud Vegium in antiquis monumentis Basilicæ Sancti-Petri de eodem Callisto ista leguntur : « Beatæ recordationis Callistus papa Secundus, quoniam decorem domus Domini sicut propheta plurimum dilexit, altare B. Petri, quod nimia vetustate et lapidum percussionibus quodammodo violatum videbatur, optimis marmoribus vestivit et decoravit. Et in festo Annuntiationis beatæ Mariæ cum toto Concilio lapidem altaris satis honorifice et devote consecravit. In qua videlicet consecratione (ut invenimus in libris nostris scriptum) fecit remissionem trium annorum, annualiter ad eam devote venientibus ». Hæc ipse. Sicque ut posuit Callistus, permansit sancti Petri altare usque ad Clementem Octavum, a quo absque Callisti altaris demolitione, id exigente nova templi structura, aliud magnificentius superpositum est, nobisque videntibus, sacris ritibus ab eodem Pontifice consecratum est. At beati Callisti papæ memoria summa cum benedictione in Ecclesia Catholica perseverat, utpote sanctissimi Pontificis, cui Deus dederit, brevis licet temporis Pontificatu, adeo gloriosa peragere, et prædecessoribus inconcessa perficere, Ecclesiamque imperatorum tyrannide servitutis jugo depressam vindicare in perpetuam libertatem.

7. *Electio Honorii II per dolum peracta deinde validatur.* — Ubi autem sepultus est Callistus papa, de electione successoris agi cœptum, sed non sine formidine, cum cardinales memores essent tyrannidis Frangipanum, quam adversus

[1] Vit. Otto. l. I, c. 8.

Gelasium ante septennium tanto Apostolicæ Sedis opprobrio exercuissent, quorum adhuc vigere vires, animositatemque magis magisque incaluisse cognoscerent. Sed etsi perditissimus ille malorum auctor animum non mutavit, vim tamen aliam aggressus est, nimirum ut non violentia, sed dolo atque fallaciis ageret; paratus etiam, si opus esset, agere violentia, si suo ipsius conatui qui resisterent, invenisset. At rem gestam a Pandulpho subdiacono qui interfuit audiamus, et si quæ ab eo sunt prætermissa, ex aliis ejusdem temporis scriptoribus suppleamus. Ait ipse : « Lambertus Ostiensis episcopus, de mediocri plebe comitatus Bononiensis genitus, bene tamen litteratus, a domino papa Paschali receptus est, et in episcopum Velitrensem promotus. Religiosæ autem memoriæ Callisto papa defuncto, omnes patres de curia cardinales, et alii, præsertim vero Petrus Leonis et Leo Frangipanis, pariter condixerunt, ut usque ad diem tertium una simul juxta scita sacrorum canonum pertractarent, interim de electione nulla mentio haberetur. Hoc idcirco potissimum Leo Frangipanis condixerat, ut infra datum spatium, quod de Lamberto diutius cogitaverat, aliquando quiete perficeret : nam totus populus Saxonem (Saxum) Anagninum Sancti-Stephani in monte Cœlio cardinalem papam fieri petebat : quos ut deciperet idem Leo Frangipanis, itidem velle simulabat. In sero autem præsenti idem Leo per nuntios unumquemque seorsum de capellanis cardinalium præmonet, ut mane summo diluculo cum pluviali rubeo sub cappa nigra venirent, et ita non ignorante domino, eumdem suum dominum introducerent. Istud vero propter hoc ingenium adinvenit, quatenus singulos pro accipiendo de manibus ejus papatu attentiores redderet, et sic saltem absque timore venirent. Etenim quod est factum Gelasio recordantes, convenire timebant. Tandem in crastinum ita illecti papam facturi conveniunt ad beati Joannis Basilicam et in Ecclesiæ oratorium, quod Sancti-Pancratii dicitur, intrarunt. Ubi post aliquot verba, Jonathas Sanctorum-Cosmæ et Damiani diaconus cardinalis, collaudantibus omnibus, ipso etiam domino Lamberto episcopo, Theobaldum cardinalem presbyterum Sanctæ-Anastasiæ cappa rubea induit, et Cælestinum appellat, ut cœlitus missum : non patitur Cælestinus (ego nescio cur aliquandiu noluerit (incœptum est *Te Deum laudamus* cani gaudenter, Lamberto episcopo Ostiense pariter nobiscum canente. Non tamen dimidiato adhuc, Robertus impius Frangipanis verti fecit in luctum citharam. Etenim ipse cum quibusdam consentaneis suis, et aliquibus de curia Lambertum Ostiensem episcopum papam acclamaverunt. Deinde in simiis, quæ ante oratorium beati Silvestri sitæ sunt, sine mora cum composuerunt. Unde licet maxima discordia et tumultus emergeret, tamen postea, pacificatis omnibus et ad concordiam reductis, Lambertus cardinalis Ostiensis in Honorium papam sublimatur ». Hucusque Pandulphus. Ita plane sicut summa laude dignus est habitus Theobaldus, qui electus noluit consentire; ita suæ existimationi turpissimam notam inussit episcopus Ostiensis, quod post ejus electionem se eligi et Pontificalibus indui passus sit.

8. Verum quomodo ista purgarit, atque renuntiando abluerit, ex sæpe citato Codice Vaticano sic accipe. Hæc enim ibi in Honorio totidem verbis leguntur : « Sed quia electio Honorii minus canonice præcesserat : post septem dies, nempe vicesima octava Decembris, in conspectu fratrum sponte mitram et mantum refutavit atque deposuit. Fratres tam episcopi quam presbyteri, et diaconi cardinales videntes ipsius humilitatem, et prospicientes in posterum, ne in Romanam Ecclesiam aliquam inducerent novitatem, quod perperam factum fuerat, in melius reformarunt, et eumdem denuo advocantes, ad ejus vestigia prociderunt, et tanquam pastori suo, et universali papæ, consuetam obedientiam exhibuerunt ». Hæc ibi, at plane magna cum laude, cum, sententia sanctorum, extrema quæque pati quisque inducere debet in animum magis quam Catholica scindatur Ecclesia; narrat eadem totidem pæne verbis Willelmus Tyrius [1].

9. *Ingens et insperata victoria divinitus obtenta in Sarracenos.* — Quo anno Sarraceni ob captum Balduinum redditi audaciores (inquit ista scribens Robertus de Monte in Appendice ad Sigebertum) « mente excedentes, undiqueversum evocati ad quadraginta millia conglomerantur, ut Christianos a finibus suis exterminent, et apud Ascalon impedimenta sua commendent. Christiani vero in arcto positi, nihil spei nisi in Deo habentes, exemplo Ninivitarum utrique sexui jejunium indicunt, pueris etiam, lactantibus infantibus, universo quoque pecori pabula negantur. Dies pugnæ indicitur, procedunt Christiani cum militibus et peditibus vix ad tria millia æstimati. Principes gradiuntur in fronte, scilicet patriarcha vexillo efferens Crucem Christi, abbas Cluniacensis Pontius præferens lanceam transfixam in latere Christi, episcopus Bethleemites ferens in pyxide lac S. Mariæ Virginis. Sarraceni vero quaquaversum effusi ex omni latere in orbem circumcingunt Christianos, ne quis posset evadere. Dum ita in procinctu hærent Christiani, vident, Deo sibi auspice, splendorem scisso aere super paganos subito cecidisse, sed non prosperum, verum satis nocivum, quamvis hunc ipsi Sarraceni non viderint. Illico enim omni virium robore enervati, passim fugientes cæduntur, non solum a viris, sed etiam a pueris et feminis. Perierunt in bello septem millia, submersi sunt in aquis quinque millia, omnes vero Christiani incolumes reversi, summum et dulce epinicium reboant Deo in excelsis ». Hucusque Robertus. Quo anno captam a Christianis Venetis civitatem Tyri asserit Willelmus Tyrius.

[1] Will. Tyr. l. XII c. 15, in fin.

10. *Ecclesia Hibernensis languescens per S. Malachiam restituta ; et Belgica per S. Norbertum ab hæresi purgata.* — Hoc eodem anno, secundum illud propheticum [1] : « Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis ». Etenim florentissima olim Hibernorum Ecclesia, per multa sæcula nulla plane legitima successione episcoporum exculta, omnino inculta evaserat, atque penitus deserta et inculta remanserat. « Quindecim enim (teste sancto Bernardo [2]), generationum curriculis evolutis, acciderat, ut primæ sedis archiepiscopatum hæreditaria successione una familia tyrannica possessione possideret invasum. Mos enim », inquit sanctus Bernardus, « pessimus inoluerat quorumdam diabolica ambitione potentum, sedem sanctam obtentum iri hæreditaria successione ; nec enim patiebantur episcopari, nisi qui essent de tribu et familia sua. Nec parum processerat execranda successio, decursis jam in hac malitia quasi generationibus quindecim, et eo usque firmaverat sibi jus pravum, imo omni morte puniendam injuriam generatio mala et adultera, ut etsi interdum defecissent clerici de sanguine illo, sed episcopi nunquam. Denique jam octo extiterant ante Celsum viri uxorati et absque ordinibus, litterati tamen. Inde tota illa per universam Hiberniam, de qua multa superius diximus, dissolutio Ecclesiasticæ disciplinæ, censuræ enervatio, religionis evacuatio ; inde illa ubique pro mansuetudine Christiana sæva subintroducta barbaries, imo paganismus quidam inductus sub nomine Christiano etc. » Hæc Bernardus.

11. At quomodo in tantis tenebris lux ex insperato refulsit, idem sanctus enarrat, cum videlicet sanctus Malachias præstantissimus monachorum, coactus licet renitensque, eligitur episcopus Conneretensis, agens annum ætatis suæ trigesimum, hoc nempe Redemptoris anno. Etenim qui anno suæ ætatis quinquagesimo quarto obiit, anno Redemptoris millesimo centesimo quadragesimo octavo (ut idem sanctus Bernardus affirmat) natum esse oportuit anno Domini millesimo nonagesimo quarto, a quo tempore ejus ætatis annos enumerando, hunc invenies esse trigesimum, quo est creatus episcopus. Sic igitur super candelabrum exaltata lucerna, sua luce mox densas illas tenebras illustravit. « Siquidem », inquit Bernardus, « cessit duritia, quievit barbaries, et domus exasperans paulatim leniri cœpit, paulatim correctionem admittere, recipere disciplinam. Fiunt de medio barbaricæ leges, Romanæ introducuntur, recipiunt ubique Ecclesiast. consuetudines, contrariæ rejiciuntur. Reædificantur basilicæ, ordinatur clerus in illis, sacramentorum rite solemnia celebrantur, confessiones fiunt, ad Ecclesiam conveniunt plebes, concubinatus honestat celebritas nuptiarum. Postremo sic mutata in melius omnia, ut hodie illi genti conveniat, quod Dominus per Prophetam dixit [1] : Qui ante non populus meus, nunc populus meus ». Hæc Bernardus de Hibernorum Ecclesia. Quomodo autem accensa semel lux crevit usque ad perfectum diem, suis locis dicetur inferius pro temporis ratione.

Hoc eodem anno, infausta hæresi Tanchelini Belgicam Ecclesiam labefactante, adversus eam immissus est a clericis Antuerpiensibus S. Norbertus Præmonstratensium patriarcha, cui Ecclesiam Sancti-Michaelis ad hoc ipsum ejus canonici concesserunt. Est de his vetus monimentum, ab Auberto Miræo canonico Antuerpiensi ad nos missum, quod sic se habet :

« Antuerpiæ est illustris abbatia S. Michaelis, ordinis Præmonstratensis, quam Basilicam canonici Antuerpienses anno 1124 cesserunt beato Norberto ejusque sodalibus, in Sacramentaria atque Adamitica Tanchelini hæresi profliganda laborantibus ». Extat ipsum, quod sic se habet, Diploma cessionis :

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Hildolphus præpositus S. Michaelis in Antuerpia, tam futuris quam præsentibus in perpetuum. Qualiter præfata Ecclesia nostra ad usus canonicorum Præmonstratensis ordinis transierit, et qua de causa assensus Capituli nostri eis datus fuerit, præsentis scripti attestatione notificamus : Cum in diebus nostris quidam hæreticus, Tanchelinus nomine, in partibus nostris advenisset, et venenoso sermone a fide, et a Sacramentis Ecclesiæ plurimos avertisset, hac de causa, ut illa hæresis, quæ provinciam nostram occupaverat, funditus exstingueretur, consilio domini Burchardi episcopi et totius populi, et assensu capituli nostri dominum Norbertum, virum nostris temporibus spectabilis religionis, accersiri curavimus, eique ac suis fratribus, regulam beati Augustini servantibus, suamque institutionem exsequentibus, supradictam Ecclesiam cum capellis in ejus cœmeterio fundatis, et tribus curtilibus, et jugero terræ eidem cœmeterio adjacentibus, cum quatuor præbendis, per manus memorati episcopi tradidimus, circumspectione vigiles, digneque perpendentes, quod eorum saginaremur orationibus et bonis spiritualibus, si eos sustentaremus beneficiis temporalibus. Nos vero prius numero duodecim, numerum nostrum in octo terminavimus præbendis, et cum his et præposituræ nostræ integritatem ad Ecclesiam beatæ Mariæ in eadem villa transtulimus. Cæteras vero quatuor præbendas, per omnia eis consimiliter participantes proprio nostro arbitrio dedimus. Excepto quod allodia et mancipia, quæ usque ad hæc tempora Ecclesia illa possederat, in nostros singulariter usus segregavimus. Baptismus vero celeberrimi temporis, videlicet Paschæ et Pentecostes, in Ecclesia illa observabitur ; reliquo autem tempore parochianus noster baptizandis pro-

[1] Isai. IX. — [2] Bern. in Vita S. Malac. c. 3.

[1] Ose. I. 1. 2. Pet. II.

videbit. Infirmos autem visitare et communicare oleoque inungere, confessiones audire, mortuos sepelire, omnibus hæc ab eis quærentibus libere concedimus. Ut autem tam præclaræ beneficentiæ fœdus inviolatum et inter nos et ipsos semper permaneat, hoc definitum est, ut quodcumque munus infirmus et moriens parochianus, sive in terra, sive in alia substantia cujusvis Ecclesiæ aliquid obtulerit, aut pro se offerri instituerit, per medium dividatur. Quod vero alienus sanus, vel infirmus, aut parochianus incolumis dederit, Ecclesia, cui hoc datum fuerit, absque partitione possideat. Ipsæ vero Ecclesiæ sedulas in invicem juges sibi debebunt fraternæ charitatis orationes, in omnibus necessitatibus sese supportantes. Pro commemoratione vero suæ libertatis utraque Ecclesia persolvet Cameracensi præsuli aureum nummum Antuerpiensis monetæ et ponderis, singulis annis in festo S. Lucæ. Ut autem hæc rata et inconvulsa permaneant, sigilli nostri impressione et testium subscriptione, qui interfuerint et hoc donum dederint, annotari curavimus. Ego Hildolphus, præpositus Sanctæ-Mariæ, Anselmus canonicus, Bernardus canonicus, Giselbertus Boreus, Raduandus canonicus, Ovo canonicus, Raduandus scriptor. Rogerus canonicus, Hildevuinus parochianus. Actum autem est hoc anno Verbi incarnati 1124, Indictione secunda, epacta tertia ».

12. *Constitutio Joannis imperatoris Orientis.* — Hoc eodem anno (ut res Orientalis imperii attingamus) Indictione secunda, Joannes imperator Constantinopoli Constitutionem edidit saluberrimam adversus provinciarum præsides, vel alios, qui defunctorum episcoporum bona relicta invaderent; quod ne amplius fieret omnino, pœnis cohibuit. Extat in Codice juris Græcorum; incipit: « Quidnam facere majestas mea majus operæpretium etc. »

Anno periodi Græco-Romanæ 6617. — Anno Æræ Hispan. 1162. — Anno Hegiræ 518, inchoato die 18 Febr., Fer. 2. — Jesu Christi 1024. — Honorii II papæ 1. — Henrici V reg. 19. imp. 14. — Joannis Comneni imp. 7.

1. *Boleslaus III Poloniæ dux sororem Henrici imp. uxorem ducit.* — A num. 1 ad 6. Anonymus, qui Vitam sancti Ottonis Bambergensis episcopi, ab Henrico Canisio tom. II Antiq. Lect. recitatam, non multo post hujus sancti præsulis mortem litteris mandavit, ait in Præfatione eum ante episcopatum in Polonia scholam puerorum accepisse, et magnam in ea regione famam sibi comparasse, « cumque aliquot annos probe et sapienter ibi mansisset, uxor ducis defuncta est », Boleslai nempe Poloniæ ducis hujus nominis III, qui primis nuptiis sibi copularat, ut Chromerus lib. 5 de gestis Polon. refert, *Sbislavam* Kiovensium principis filiam. Otto, ut subdit idem anonymus, Boleslao duci auctor fuit, ut si vellet ad alios toros venire, acciperet uxorem in partibus Teutonicis, cum nihil ei quærendum esset, « nisi amicos, genus, potentiam utpote, cui opes abunde suppeditarent ». Hanc in rem ipsemet sanctus Otto legatus eligitur: « Eo tempore soror imperatoris in contubernio ejus manebat », de qua Otto felices nuptias exspectabat. « Duce igitur optatis thalamis potito, major iterum gratia Ottoni accessit, suique paranymphi domina oblita non est. » Idem Chromerus, cujus tempore hic anonymus in tenebris latebat, eam *Adelaidem* appellat.

2. *Conversio Pomeranorum per S. Ottonem episc. Bamberg.* — Postquam *Boleslaus III* variis prœliis *Pomeranos* sibi subjicit, de fide Christiana in illam gentem referenda cogitavit, litterasque dedit ad Ottonem episc. Bambergensem, nullo temporis charactere notatas, et a Baronio num. 3 relatas, quibus eum rogavit, ut quia *in diebus juventutis* ejus apud patrem suum *decentissima honestate* conversatus esset, ipseque *per triennium* frustra laborasset ad sacerdotes huic operi idoneos inveniendos, eum non pigeret, id laboris assumere et ad se venire. Anonymus, lib. 2 Vitæ hujus Apostoli Pomeranorum, de iis quæ ibi hoc et sequentis anni initio gessit fuse loquitur. *Uratislaus* Pomeraniæ dux, amboque ejus filii a sancto Ottone baptizati, et *Adelbertus* Pomeraniæ episcopus renuntiatus sedem posuit Vollini quod oppidum est insulæ Julini ad ostia Oderæ fluvii, sed ea anno MCLXXV Caminum translata. « Ante diem Palmarum ad sedem suam sanctus Otto reversus est », ait anonymus, et gaudium Paschale duplicavit, quod et suam præsentiam civibus exhiberet, et tanto cum fœnore tot

animas Christo lucratus esset. Helmoldus in Chron. Slavorum lib. 1, cap. 41, hanc sancti Ottoni missionem cum anno sequenti conjungit, quia ad finem ejus respexit. Auctor vero anonymus præfatus eam Honorio II attribuit, quia is hoc anno ad culmen Apostolicum evectus est. De secundo sancti Ottonis in Pomeraniam, et in Leutitiam seu Liutitiam itinere anno MCXXVIII sermo erit.

3. *Legatio Gallica Petri Leonis cardinalis.* — A num. 6 ad 9. In Chronico Malleacensi ad annum MCXXIV legitur : « Fuit Concilium Carnoti, etc. fuitque aliud Clermondo Concilium, et aliud Belvago : alterum quoque Viennæ ». Quod in iis gestum ignoratur ; sed chronographus Maurigniacensis pag. 376 testatur, Petrum Leonis S. R. E. cardinalem, quem jam diximus anno MCXXII Sedis Apostolicæ legatum in Franciam missum esse, Carnotensi et Bellovacensi Conciliis præsedisse ; et quia is postea sub Anacleti nomine antipapa fuit, juvabit hic referre, quæ de eo chronographus iste in medium adducit : « Fuit hic Petrus Petri filius, filii Leonis. Leo vero a Judaismo Pascha faciens (id est, transitum, quod vox illa Hebraica significat) ad Christum a Leone baptizari, et ejus nomine meruit insigniri (Leonem hunc e Judæis prognatum scribit etiam Arnulphus Sagiensis archidiaconus, et postea Lexoviensis episcopus, in Tractatu *de Schismate orto post Honorii papæ decessum*). Hic vir, quia scientissimus erat, in curia Romana magnificus effectus, genuit filium nomine Petrum, magnæ famæ magnæque potentiæ post futurum. Ea tempestate inter regem Theutonicorum, qui ex successione Karoli Magni Romanorum patricius erat, et Ecclesiam Romanam illa turbulentissima de Investituris orta est seditio. In qua vir ille in tantum armis strenuus, consilio providus, et Ecclesiæ Romanæ fidelis extitit, ut ei cum cæteris munitionibus, quæ Romæ sunt, illam quoque, quæ illius Urbis videtur obtinere similitudinem, turrim dico Crescentii (seu arcem Sancti-Angeli) quæ a parte Galliarum in capite Tiberini pontis sita est, papa committeret, et eum præ cæteris familiarem haberet.

4. *Duo Concilia celebrat.* — « Hac occasione mirabiliter excrescens, quotidie sui melior efficiebatur, et divitiis, possessionibus, honoribus augmentabatur. Inter cæteram sobolem, cujus plurima multitudine sexus utriusque a quibusdam antichristus gloriabatur, genuit hunc Petrum, de quo sermo nunc est, qui litteris traditus, a quibusdam antichristi præambulus appellabatur. Iste studii gratia Gallias atque Parisius adiit, et cum repatriaret, apud Cluniacum ditissimum atque sanctissimum cœnobium monachitem habitum induit. Aliquantisper inibi regularibus institutionibus imbutus, a papa Paschali II patris admonitione retrahitur ad Curiam, et cardinalis effectus, tempore Callisti papæ cum eodem Gregorio legatus missus ad Gallias, Carnoti Belvacique Concilia celebravit », currenti scilicet anno, uti mox insinuavimus. Ita chronographus Maurigniacensis.

5. *A Paschali II cardinalis creatus.* — Mabillonius in Præfatione generali ad novam editionem Operum sancti Bernardi a se curatam § 4, ait, nullam in memorato loco chronographi Maurigniacensis mentionem esse *de titulo diaconi cardinalis*, quem titulum Petro Leonis a Paschali II concessum fuisse Onuphrius tradit, eaque in re potiorem esse auctoritatem chronographi Maurigniacensis, ejus temporis æqualis ; verum virum doctissimum decepit, vel Duchesnius, qui Chronicon illud tom. IV publicavit, vel potius librarius, qui omissa interpunctione locum hoc modo edidit : « A papa Paschali II patris admonitione retrahitur ad curiam, et cardinalis effectus tempore Callisti papæ, cum eodem Gregorio etc. » cum ponere debuisset, retrahitur ad curiam et cardinalis effectus, tempore Callisti papæ cum eodem Gregorio etc. » ita ut non tantum ad curiam evocatus fuerit a Paschali II, sed etiam ab eo cardinalis creatus ; quæ emendatio certa, sicuti et Onuphrii opinio, cum, ut videre est apud Baronium anno MCXVIII, num. 16, Pandulphus in Vita Gelasii II, inter eos qui secuti sunt hunc Pontificem Roma egredientem, ut persecutionem fugeret, numeret *Petrum* istum, scribatque *et de diaconis cardinalibus dominus Petrus Leonis*, *Gregorius Sancti-Angeli* etc. qui Gregorius postea sub Innocentii II nomine Ecclesiam Romanam rexit. Porro cum is hoc anno in Francia, ubi duæ legationes erant, ut alibi ostendimus, legatus etiam Sedis Apostolicæ fuerit, ut anno MCXXVI demonstrabo, existimo, eum Conciliis *Claromontano* et *Viennensi* a Chronographo Malleacensi memoratis præfuisse, cum Petrus Bellovacensi et Carnotensi tantum præsederit.

6. *Callistus II reprobat conjugium filii Roberti comitis Normanniæ.* — Hoc anno, ut narrat Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl. Fulco comes Andegavensium « aliam filiam suam dedit uxorem Willelmo filio Roberti comitis Nortmannorum fratris regis (nempe Henrici regis Angliæ, qui Robertum fratrem Normanniæ comitem captivum tenebat) promittens juveni auxilium, ut quacumque in parte paterni honoris fieret hæres ». Post illud matrimonium Guillelmus crebras irruptiones in ditiones Henrici regis fecit, earumque occasione « gravibus Anglia est attrita exactionibus pecuniarum », ut subdit Dunelmensis. Verum Callistus II, « post susceptam idoneorum testium de parentela probationem, ubicumque Guillelmus filius Roberti comitis fuerit, prohibuit officia celebrari, nisi utique ad datum a se terminum conjugium idem dissolverit », inquit Callistus II in suis litteris, datis *Laterani, VII kalendas Septemb.*, tom. III Spicilegii pag. 148 relatis, asserens se causam illam Joanni presbytero cardinali commisisse finiendam. Est is *Joannes Cremensis* ab eo legatus in Angliam missus, qui in eam venire non potuit, nisi « cum diu in Normannia retentus esset a rege », inquit idem Dunelmensis ad an. MCXXV.

Interim Callisto II mense Decembri hujus anni, ut statim narrabimus, demortuo, anno sequenti Honorius II ejus successor, litteris *Laterani, pridie idus Aprilis* datis, et in eodem tom. III Spicilegii relatis, scripsit ad canonicos Ecclesiæ Turonensis, *Willelmum*, post dissolutum a Joanne cardinali presbytero Apostolicæ Sedis legato illicitum illud matrimonium, non solum non paruisse ; sed legati nuntios ad eum directos cepisse, *in arcta custodia per duas septimanas* retinuisse, *barbas eorum et capillos flammis* exussisse, *et litteras in conspectu hominum sub dio cremare* præsumpsisse. Quare Honorius II canonicos Turonenses monet, se excommunicationem in personam ejus, et interdictionem in propriam comitis terram a suo legato latas confirmare. *Guillelmus* aliam postea uxorem accepit, et mandatis Pontificiis paruit, ut infra videbimus.

7. *Moritur Callistus II PP.* — Nunc ad *Callisti II* mortem veniamus. Hanc Pandulphus in ejus Vita exacte consignarat, sed librarii locum corrupere. Hæc Pandulphi verba : « Jam Christus continue in mentibus fidelium nascebatur (id est, Ecclesia Adventum ejus celebrabat) dum febris inopina proveniens, papam repente consumit, et caput nobis omnibus in solo papa cecidit. Nec mora, confessus et ordinatus (hæc ultima vox corrupta) omnibus ululantibus obdormivit in Domino : et sic pacis pater cum ipsa pace recedit. Sepultus est Laterani juxta dominum Paschalem in festivitate sanctæ Luciæ ». Sed cum certum videatur, Callistum II postidie festivitatis sanctæ Luciæ, die nempe XIV mensis Decembris, sepulturæ traditum fuisse, legendum : « Et sic pacis pater cum ipsa pace recedit in festivitate sanctæ Luciæ. Sepultus est Laterani juxta dominum Paschalem ». Corruptus et Falco, cum Callisti II mortem his verbis narrat : « Papa Callistus duodecimo die stante mensis Decembris migravit ad Dominum. » Sic enim mortuus fuisset die vicesima mensis Decembris ; cum, ut jam alibi diximus, Falco dies stantes alicujus mensis, non a primo ejus die, ut eum perperam Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. interpretatur, sed a die mensis ultima usque ad diem iduum retrocedendo numeret, ita ut dies XIV mensis Decembris ei sit dies XVIII stans mensis Decembris. Quare loco *duodecimo die stante mensis Decembris*, legendum *decimo tertio die intrante mensis Decembris*, nisi forte Callistus II nocte inter diem XII et XIII interjecta e vivis abierit. Quo casu scribendum fuisset, *duodecimo die intrante*. Callistus itaque die quidem iduum Decembris demortuus, sed post idus sepultus, ut tot scriptorum loca demonstrant, neque hic nodus doctorum virorum ingenia amplius torquere debet.

8. *Dies ejus emortualis.* — Emendationem nostram in dubium revocandam non esse ostendit Necrologium monasterii Casinensis, a Caracciolo in fine quatuor antiquorum chronologorum, scilicet Heremperti, Lupi Protospatæ, anonymi Casinensis, et Falconis Beneventani, Neapoli anno MDCXXVI publicatum. In eo enim habetur : « XIX kal. Jan. ob. Callistus II papa ». Dies autem in illo Necrologio notati vel dies mortis vel dies sepulturæ Pontificum Rom. certo designant, ut singulos in eo contentos percurrenti patebit. Cum itaque dies XIX kalendarum Januariarum, seu dies XIV mensis Decembris, ad diem emortualem Callisti II referri non possit, nonnisi de die sepulturæ interpretandus. Secundo, Joannes Ceccanus in Chron. ad hunc Christi annum scribit : « Obiit Calixtus papa XIX kal. Januarii ». Idem legitur in Chronologia Saxonica nuper Oxonii vulgata, cujus auctor hoc ipso tempore in Anglia florebat. Tertio, Fulcherius Carnotensis, qui hoc ipso tempore vivebat, lib. 3 Hist. Hierosol. ad hunc Christi annum ait : « Callistus papa obiit XII kalend. Januarii », sed loco *XII kalend.*, legendum *XIX kalend.* Bongarsius, qui tres illos libros in lucem emisit, fatetur exemplaria quibus usus est nec integra nec satis emendata fuisse. Miræus in Auctario de Script. Eccles. pag. 247 monet, Brugis in Collegio Soc. Jesu inter reliquias Bibliothecæ Pamelianæ extare plenos et integros, iisque jam editos corrigendos esse. Quarto, Baronius num. 6 recitat verba antiqui scriptoris inediti, qui ait : « Moritur decimo quarto kalend. Januarii », ubi etiam legendum, *decimo nono kal. Januarii*. Quamobrem Simeon Dunelmensis hujus temporis scriptor in Hist. de Gest. Angl. ad annum MCXXIV recte habet, Callistum II *idibus Decemb.* seu die XIII ejusdem mensis divæ Luciæ sacra obiisse ; et id confirmant laudati scriptores, qui non de die mortis, sed de die sepulturæ intelligendi, et quorum opera transpositio, quæ extat in textu Pandulphi, emendanda.

9. *Sedis ejus duratio.*— Cum *Callistus* kalendis Februarii anni MCXIX Pontifex Romanus electus fuerit, sedit *annos* V, *menses decem, et dies duodecim*, ut in duobus ex nostris Catalogis legitur, in quibus dies emortualis excluditur ; in magno vero Chronico Belgico, ubi refertur ex Bernardo Guidonis eum sedisse annos V, menses decem, et dies tredecim, dies obitualis includitur, sicuti et in Chron. Martini Poloni. Idem de mensibus ac diebus habent Matthæus Parisius in Chron., Sigonius lib. 10 de Reg. Ital. et Onuphrius in Chron. qui tradunt, Callistum *kalendis Februarii* Pontificem electum, et *idibus Decembris* demortuum. Sed in Chron. Godefridi Viterbiensis, hujus temporis auctoris, numerus mensium corruptus ; cum ibi legatur, eum sedisse menses VI et dies XIII. In Fasciculo Temporum menses decem recte notati, sicuti et in Chron. Hirsaugiensi ; in priori tamen, loco dierum XIII, perperam scriptum habetur *dies* XI. Ex quibus errores recentiorum scriptorum refellendi. Varia Callisti II opuscula adhuc Mss. supersunt in variis Bibliothecis, recensita a Ludovico Jacobo in Bibliotheca Pontificia.

10. *Honorius II ei succedit.*— Successoris *Callisti II* electionem breviter, sed accurate narrat Ceccanus in Chron., ubi postquam dixit eum de-

mortuum, seu, ut jam exposuimus, sepultum *XIX kal. Januarii*, subdit : « Consensu omnium clericorum Romanorum, post septem dies ordinaverunt Lambertum Ostiensem episcopum in Honorium papam », qui hujus nominis secundus fuit. Quare *Honorius II* Pontifex Romanus electus est die vicesima prima mensis Decembris, quæ cum hoc anno Dominicalis fuerit, non videtur dubitandum, quin eadem etiam consecratus sit. Sed hæc magis explicanda. Baronius num. 7 refert ex Pandulpho subdiacono in Vita Honorii II Leonem Frangipanem, mortuo Callisto II, dolo et fallaciis usum, ut successoris electionem turbaret : « Religiosæ memoriæ », inquit Pandulphus, « Callisto papa defuncto, omnes patres de curia cardinales, et alii, præsertim vero Petrus Leonis, et Leo Frangipanis pariter condixerunt, ut usque ad diem tertium una simul juxta scita sacrorum canonum pertractarent, interim de electione nulla mentio haberetur, etc. In sero autem præsenti idem Leo per nuntios unumquemque seorsum de capellanis cardinalium præmonet, ut mane summo diluculo, cum pluviali rubeo sub cappa nigra venirent, et ita, non ignorante domino, eumdem suum dominum introducerent, etc. Tandem in crastinum ita illecti, papam facturi conveniunt ad B. Joannis Basilicam, et in Ecclesiæ oratorium, quod Sancti-Pancratii dicitur, intrarunt. Ubi post aliqua verba, Jonathas Sanctorum-Cosmæ et Damiani diaconus cardinalis, collaudantibus omnibus, ipso etiam domino Lamberto episcopo (nempe Ostiensi, patria Bononiensi) Theobaldum cardinalem presbyterum S. Anastasiæ cappa rubea induit, et Cælestinum appellat, ut cælitus missum. Non patitur Cælestinus (ego nescio cur aliquandiu noluerit). Incœptum est *Te Deum laudamus* cani gaudenter, Lamberto episcopo Ostiense pariter nobiscum canente. Non tamen dimidiato adhuc, Robertus impius Frangipanis verti fecit in luctum citharam. Etenim ipse cum quibusdam consentaneis suis, et aliquibus de curia Lambertum Ostiensem episcopum papam acclamarunt. Deinde in Simiis, quæ ante oratorium B. Sylvestri sitæ sunt, sine mora eum composuerunt. Unde licet maxima discordia et tumultus emergeret, tamen postea pacificatis omnibus, et ad concordiam reductis, Lambertus cardinalis Ostiensis in Honorium papam sublimatur ». Discordia itaque et tumultus aliquot dies durarunt, septem nempe, uti Ceccanus in Chron. recte notavit.

11. *Post dierum* VII *interpontificium.* — Idem dierum numerus in Codice Vaticano a Baronio num. 8 relatus, etiam notatur; sed vel Baronius aliqua de suo addidit ad majorem explicationem, vel librarius numeros corrupit. In eo enim Codice habetur : « Quia electio Honorii minus canonice præcesserat (legendum *processerat*), post septem dies, nempe XXVIII Decemb. (sed hæc ultima verba vel addititia, vel legendum, *nempe* XXI *Decemb.*) in conspectu fratrum sponte mitram et mantum refutavit, atque deposuit. Fratres tam episcopi quam presbyteri et diaconi cardinales, videntes ipsius humilitatem, etc. ad ejus vestigia prociderunt, et tanquam pastori suo, et universali papæ consuetam obedientiam exhibuerunt », seu eum coronarunt, non die XXVIII Decemb. ut habet Baronius, aut eo die, aut IV Januarii insequentis, ut vult Papebrocius in Conatu Chron. Hist. sed *XII kalend. Januarii*, seu die XXI Decemb. ut recte Onuphrius in Chron. et jam ex Ceccano diximus. Postquam hæc scripseram, vidi Papebrocium laudatum referre ex Baronio memorata Codicis Vaticani verba, sed sine ista nota temporaria, *nempe* XXVIII *Decembris.* Quare non dubito, quin ea Baronii sit, non vero anonymi Vaticani ab eo citati. Utor ego editione Coloniensi Baronii, et cum dubitare cœpi, an ea verba Baronii essent vel anonymi, legi editionem Moguntinam, in qua etiam ea verba eodem charactere, quo locus anonymi exarata sunt, indeque mendum in librarium refudi. Chronotaxim enim Paschalis II, Gelasii II, Callisti II, et duorum præsertim sequentium Pontificum diu multumque examinavi.

12. *Non vero dierum* XII. — Baronius num. 8, narrato anonymi Vaticani loco, jam in medium adducto, subdit : « Narrat eadem totidem pæne verbis Willelmus Tyrius lib. 12, cap. 15, in fine » ; in editione tamen a Bongarsio curata, et an. MDCXI Hanoviæ publicata, ea verba non libro 12 sed libro 13 in fine capitis 15 leguntur; verum loco *post septem dies*, ibidem habetur *post duodecim dies*, quos ex eo exscripsisse videtur Sigonius lib. 10 Hist. de Reg. Ital. Indeque Papebrocius dubitat, an Honorius II die IV Januarii sequentis anni coronatus fuerit. At sive Tyrius dies illos XII exhibeat, sive hi ejus operi additi fuerint, eos rejiciendos certum, ut tam ex dictis quam ex dicendis in morte Honorii II planum fiet.

13. *Gesta in bello Hierosolymitano.* — Ad num. 9. Fulcherius lib. 3 Hist. Hierosol. refert Tyrium a Venetiarum duce cum navibus suis et a Germundo vel Garimundo patriarcha cum subditis suis XV kal. Martii obsidione cingi cœptam esse, et *nonis Julii* certis conditionibus Christianis deditam : « Videns rex Damasci Turcos suos et Sarracenos, qui erant in urbe circumclusi, nullo modo posse de manibus nostris evadere, maluit cum aliquo dedecore vivos eos redimere, quam mortuos plorare », inquit Fulcherius, qui post aliqua interposita subdit : « Omnipotente Deo favente, de Turcorum custodia Hierosolymorum rex (nempe Balduinus II) IV kal. Septembris exiit, cum mensibus XII, pauloque magis, sub eorum vinculis detentus esset ». Quare fallitur vulgatus Robertus de Monte, quem Baronius sequitur, quando in Chron. ad hunc Christi annum scribit : « Balduinus rex Hierosolymorum a Saracenis præventus capitur ». Fulcherius enim, qui tunc Hierosolymis erat, hoc ignorare non potuit. At hæc victoria a Crucesignatis de Saracenis reportata, quam ex eodem Roberto de Monte recitat Baronius, ad annum præce-

dentem pertinet, cum quo idem Fulcherius eamdem copulavit. Tyrius lib. 13, cap. 15, loquens de gestis hoc anno, libertatis Balduino regi redditæ tempus signantius designat, aitque : « IV kalend. Septemb. cum quasi mensibus decem et octo, vel amplius aliquid, apud hostes detentus fuisset, in vinculis, pacta pro se pecunia, obsidibus datis, libertatem pretio interveniente consecutum esse ».

14. *Floret in Hibernia S. Malachias.* — Ad num. 11. Florebat hoc tempore in Hibernia *sanctus Malachias*, monachorum præstantissimus, cujus Vitam et res gestas sanctus Bernardus abbas Claravallensis in litteras misit. Ortus Hibernia de populo barbaro, « de natali barbarie traxit nihil, non magis quam de sali materno pisces maris ». Erat in civitate Ardmacha, in qua ille alitus, magnæ sanctitatis vir, ad quem se contulit, formam vitæ ab eo accepturus; visus dignus *Celso* metropolitæ Armachano, qui ad diaconi gradum promoveretur, ad ministerium illud coactus accessit hoc indefesse exercuit. « Erat autem, cum sacerdos ordinatus est, annos natus quasi viginti quinque, in qua ejus utraque ordinatione, sicut præter canonum formam processisse videtur, ut vere videtur, (siquidem infra vicesimum quintum annum Leviticum ministerium, infra trigesimum adeptus est sacerdotii dignitatem) donandum sane tum zelo ordinatoris, tum meritis ordinati », inquit divus Bernardus. Quare cum ex dicendis in morte ejus, anno MXCIV in lucem prodierit, anno MCXVIII aut insequenti presbyteratu insignitus est. Interim obiter observabis divi Bernardi tempore canones illos, quibus cautum erat, ne quis episcopus et presbyter ante triginta annos ordinaretur adhuc viguisse, licet sæpe ab episcopis in gratiam piorum virorum dispensatum fuisse reperiatur. Benchorense monasterium olim florentissimum, sed a piratis jamdiu destructum, Malachias amplexus est, illucque veniens cum decem circiter fratribus, illi tempore aliquanto præfuit, « ipse rector, ipse regula fratrum ». Jamdiu episcopatus *Conneretensis* vacabat, et licet nolens ad illum electus est : « Trigesimo ferme ætatis suæ anno Malachias consecratus episc. Connereth », subdit Bernardus; erat autem Connuria, vulgo *Coner*, urbs Ultoniæ provinciæ, nunc in vicum redacta, cujus hoc anno Malachias episcopus constitutus, ut accurate scripsit Baronius. Nusquam adhuc tales expertus fuerat *Malachias* in quantacumque barbarie, Christianos nomine, re paganos, ut apud S. Bernardum legere est.

15. *Tanchelini sectatores Antuerpiæ grassantur.* — Baronius in Appendice ad annum MCXXIV refert ex Miræo Diploma, quo canonici Antuerpienses consilio Burchardi episcopi concedunt Norberto institutori canonicorum Præmonstratensis Ordinis Ecclesiam Sancti-Michaelis « anno Verbi incarnati MCXXVI, Indictione II, Epacta tertia ». Præpositus vero Sancti-Michaelis in Antuerpia, ubi nunc illustris abbatia Sancti-Michaelis, in eo Diplomate hujus concessionis causam his verbis enuntiat : « Cum in diebus nostris quidam hæreticus, Tanchelinus nomine, in partibus nostris advenisset, et venenoso sermone a fide et a Sacramentis Ecclesiæ plurimos avertisset, hac de causa, ut illa hæresis, quæ Provinciam nostram occupaverat, funditus extingueretur », Norbertum, virum nostris temporibus spectabilis religionis, accersiri curavimus, eique præfatam Sancti-Michaelis Ecclesiam tradidimus. De hoc hæretico jam locuti sumus, annoque MCXXVI rursus verba faciemus.

16. *Moritur Guibertus abbas Novigenti.* — Dacherius, qui opera *Guiberti* abbatis Novigenti in diœcesi Laudunensi in lucem emisit, in Synopsi ejus Vitæ, ac in Catalogo abbatum B. Mariæ de Novigento prodit, piissimum abbatem currenti anno ad Deum migrasse; et licet mirum sit, virum pereruditum rem singularem nulla in medium adducta probatione asserere, existimandum tamen illum aliquo fundamento innixum fuisse. Inter alia multa Guibertus scripsit libros octo *Gestorum Dei per Francos*, sive Hierosolymitanæ expeditionis, libros tres *de Vita sua*, et quatuor *de Pignoribus sanctorum;* quo in ultimo opere de sacrarum reliquiarum suppositione fuse disserit, et circa ipsas pœne infinitos errores facti contingere ait. Non probat quod sacræ reliquiæ auro aut argento ad quæstum includantur, cum Christi corpus sepulchro conditum fuerit, et gravissime puniti, qui corpora S. Pauli Apostoli et S. Laurentii martyris Gregorii Magni tempore inscii conspexerant. Verum pius abbas abusum et avaritiam, non vero pietatem improbat, qua ab antiquis temporibus sanctorum corpora argento, auro et gemmis circumvestire et adornare mos fuit. De ejus operibus legendi Oudinus in Supplem. ad Script. Eccles. et Natalis Alexander Sæc. XI et XII, part. I, cap. 6, art. VI.

17. *Translatio S. Barbati episc. Beneventani.* — Facta hoc anno translatio sancti Barbati episcopi Beneventani qui an. circiter DCLXXXII spiritum Deo reddidit. Describit eam Falco Beneventanus in Chron. aitque : « Anno MCXXIV Dom. Incarnat. et XI anno Pontificatus domini Callisti papæ, Roffridus Beneventanus antistes, consilio accepto, corpus sanctissimi patris nostri Barbati, Beneventani præsulis, ex altaris tumba, qua per multa annorum curricula quieverat, abstraxit. Die itaque octavo adveniente, pridie kalendas Junii sub altari lapideo corpus B. Barbati, duobus secum adhibitis episcopis locavit » : et loco eminentiore ascendens, « ut videri et audiri ab omnibus posset, peccatorum partem, divina favente clementia, condonavit. Donavit item aliis omnibus, qui usque ad octavum diem festivitatis SS. Apostolorum Petri et Pauli ad dedicationem illam devote concurrunt ». Narrat Falco miracula in ista translatione patrata, quorum ipsemet testis oculatus fuit, et inter alia ait Joannem Sutorem, qui in brachio et manu gravi dolore torquebatur, liberatum fuisse : « Manum

illius », inquit Falco, « cum brachio curatam scriptor ego palpavi : vicini namque illius testabantur, quod tempore longo eum infirmari cognovissent ».

18. *Pax inter reges Aragoniæ et Castellæ sancita.* — Anno superiori, ut narrat Sandovalius, inter *Alfonsum* Aragoniæ et *Alfonsum VII* Castellæ reges de pace actum, et pacta scripta ; sed ea executioni mandari non potuere, quia Castellanus oppida omnia, quæ Alfonsi VI avi fuerant, repetebat, et Aragonius, quæ ab antiquis Navarræ regibus possessa fuerant retinere volebat. Quare inter utrumque regem *Æra* MCLXII, currenti sc. anno, bellum redintegratum, tandemque pax opera *Petri Venerabilis* abbatis Cluniacensis, tunc Najaræ, ubi præcipuum ordinis Cluniacensis monasterium, versantis, conciliata, in qua Aragonius rex *Rioiam*, et quæ fuerant regum Navarræorum, sibi reservavit cum regis Castellæ titulo, sed honorario tantum. Sicque finitum bellum, et ab utroque rege seorsim regna in posterum administrata.

19. *Alfonsi Castellæ regis conjugium cum filia comitis Barcinonæ.* — Hoc etiam anno *Alfonsus VII* Castellæ rex *Berenguelam*, seu *Berengariam* Raimundi Berengarii hujus nominis III, Barcinonis et Provinciæ comitis ac Dulciæ comitissæ filiam, sibi conjugio copulavit, æra MCLXII. Die duodecima mensis Julii matrimonium istud jam contractum fuerat ; cum eo die uterque insignem Donationem Ecclesiæ cathedrali Burgensi a Sandovalio fol. 134 relatam fecerint. Idem historicus citat antiquissimum Diarium, in quo legitur, « Alfonsum (Aragonium nempe) Æra MCLXII, mense Julio cepisse Medinam Celi (quam urbem Mauri post Alfonsi VI mortem in ditionem suam iterum redegerant) et Mozarabas Marochium trajecisse ». Non hic prætermittendum quod idem Sandovalius refert, *Sanciam*, sororem Alfonsi VII et Urracæ filiam, donationem quamdam fecisse Petro Cluniacensi abbati, tunc pro pace in Hispania agenti, et monasterio ejus Cluniacensi, a Sandovalio recitatam, ac datam « die VI feria, IX kal. Julii (sed legendum II *feria*, Gothici enim characteres lectu difficiles, ut observat Sandovalius, et II pro V proclivi errore usurpatur) Æra CLXII præ millesima, regnante regina Urracha cum filio suo domni Adefonsi regis Hispaniæ ».

20. *Complures Mozarabes ad Alphonsum Aragonem confugiunt.* — Ordericus lib. 13, pag. 892, ad annum MCXXV de Alfonso VI Aragoniæ rege scribit : « Remotas regiones usque ad Cordubam peragravit, et in illis sex hebdomadibus cum exercitu deguit, ingentique terrore indigenas, qui Francos cum Hiberis (id est, Hispanis) adesse putabant, perculit. Sarraceni autem in munitionibus suis delitescebant, sed per agros armentorum pecorumque greges passim dimittebant. Nullus de Castellis in Christianos exierat, sed Christiana cohors ad libitum omnia extra munimenta diripiebat, et depopulatione gravi provincias affligebat. Tunc Muceranii fere decem millia congregati sunt, ac regem Ildefonsum humiliter adierunt. Nos, inquiunt, et patres nostri hactenus inter Gentiles educati sumus, baptizati Christianam legem libenter tenemus : sed perfectum divæ Religionis dogma nunquam ediscere potuimus. Nunc neque nos pro subjectione infidelium, a quibus jamdiu oppressi sumus, Romanos seu Gallos expetere doctores ausi fuimus : neque ipsi ad nos venerunt propter barbariem paganorum, quibus olim paruimus. Nunc autem adventu vestro admodum gaudemus ; et natali solo relicto, vobiscum migrare cum uxoribus et rebus nostris optamus. Mucerianus (legendum Muceraniis) itaque rex quod petebant annuit. Magna igitur eorum multitudo de finibus suis exivit, et pro sacræ legis amore, ingenti penuria et labore afflicta exulavit.

21. *Ob id Mozarabes, qui remanserunt, pessime habiti.* — « Aragones enim ut remeaverunt, totam regionem bonis omnibus spoliatam invenerunt, nimiaque penuria et fame, antequam proprios lares contigissent, vehementer aporiati sunt. Porro Cordubenses, aliique Saracenorum populi valde irati sunt, ut Muceranios cum familiis et rebus suis discessisse viderunt. Quapropter communi decreto contra residuos insurrexerunt, rebus omnibus eos crudeliter expoliaverunt, verberibus et vinculis, multisque injuriis graviter vexaverunt. Multos eorum horrendis suppliciis interemerunt, et omnes alios in Africam ultra fretum Atlanticum relegaverunt, exilioque truci pro Christianorum odio, quibus magna pars eorum comitata fuerat, condemnaverunt ». Garibayus lib. 23 Compendii historialis lingua Hispanica scripti cap. 8, idem paucis verbis narrat ad annum Christi MCXXVI, sed quoad rei gestæ annum, præferendum videtur Diarium laudatum. Porro Ordericus Christianos, *Mozarabes* ab historicis Hispanis vocatos, et lingua Hispanica *Mucaraves*, appellat *Muceranios*, quia more scriptorum res externas narrantium, nomen illud depravavit. Ad hæc verum non est quod tradit Ordericus, Mozarabas omnes ab ipso Muceranios dictos, qui mortem vitarunt in Africam ultra fretum Atlanticum missos fuisse ; neque enim dubitandum, quin multi in Hispalensi regno remanserint usque ad adventum Almohadum, qui Christianos omnes, ut suo loco videbimus, in Hispania exterminarunt. Existimo tamen eos Valentia, Murcia, Cuenca, aliisque locis in quibus societatem cum Christianis, præsertimque cum Alphonso Aragone, habere potuissent, expulsos tunc fuisse. Post hæc Ordericus refert *Alphonsum* Aragoniæ regem in suum regnum regressum invenisse *Urracam* conjugem adversum se rebellasse. Verum hæc, aliaque in eo paragrapho relata, juxta exactam Chronologiam ad suos annos revocanda.

22. *David Alexandro fratri in regnum Scotiæ succedit.* — *Malcolmo* hujus nominis III, Scotiæ rege anno MXCIII occiso, eodemque *sancta Margarita* ejus uxore vita functa, ut eo anno diximus, tres eorum filii *Eadgarus* vel Edgarus, *Alexander*

et *David* in Scotia regnarunt, sed Eadgarus ante annum MXCVII thronum regium conscendere non potuit, quo mense Januario anni MCVII, ut habet Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Reg. Angl., decedente, *Alexander* frater regnum suscepit, illudque ad præsentem usque annum administravit, monasteriorum ædificatione aliisque pietatis operibus clarus. Hoc vero anno, ut scribit Simeon Dunelmensis, « obiit VI kal. Maii, cum regnasset XVIII annis et tribus mensibus, cui frater ejus David succedens, regnum quod frater suis laboriosissime tenuit, mox ille sine contradictione susceptum quaquaversum inclinum sibi et quietum tenuit ». Loco tamen XVIII *annis*, legendum XVII *annis;* certum enim eum Eadgaro fratri mense Januario anni MCVII successisse, et præsenti vitam clausisse, ut ex duratione regni Davidis innotescit. Dunelmensi suffragatur annalista Mailrosensis. Alfordus quidem in Annal. Angl. Matthæus Parisius, aliique quidam mortem ejus in annum sequentem differunt, sed ii hac in re non audiendi. Fuere tres hi reges fratres *Mathildis* Henrici Angliæ regis uxoris, piissimæ feminæ, a qua ad omnem virtutem erudiri potuere.

HONORII II ANNUS 1. — CHRISTI 1125.

1. *Honorius contumacem abbatem deponit Cassinensem.* — Annus sequitur Redemptoris millesimus centesimus vicesimus quintus, Indictione tertia, quo purgato, quod inerat in electione, facinore, Honorius solium Petri scandens, ut legitimus papa ab omnibus colitur, approbata persona (ut Sugerii verbis utar) vir gravis atque severus. Qui sui exordio Sedis expertus Oderisium juniorem abbatem Cassinensem contumacem et penitus refractarium, ejus superbiam fregit, ipsumque loco deposuit, aliumque in ipsius locum substituendum curavit. Negotium arduum, atque diuturnioris temporis quam par erat, resistere abbatem Pontifici. Ita plane, qui favore Apostolicæ Sedis adversus tyrannos hactenus prævaluisset, inflatus superbia, eo insaniæ devenit, ut ipsum Romanum Pontificem parvipenderet. Nihil in suis membris infestius Ecclesia patitur, quam religiosos a paternis institutis desciscentes, et amore sæcularium ad gloriam et lucra turpiter inhiantes. Abbas igitur iste, qui jam antea ipsum tunc cardinalem Ostiensem contempsisset [1], et hospitio excipere noluisset, eum jam creatum Pontificem nihilo magis officiis demereri curavit, sed æque contempsit. Nam creatus Pontifex cum ab eo opem ferri expetiisset, tantum abest ut fecerit, quinetiam expostularet, imo et exprobaret, quod ad ejus electionem minime invitatus fuisset. Interea vero oblatam occasionem Pontifex minime prætermisit, nam Aquinatum accusationes adversus eum suscepit, sed substitit, ne videretur animo potius ulciscendi rem agere, quam quod justum esset in eumdem decernendi. Interea vero, « eodem anno », inquit Petrus, « Honorius papa ab Urbe ad monasterium venit, et a supradicto abbate et fratribus honorifica processione susceptus, super altare B. Benedicti missam solemniter celebrans, sero jam ad civitatem (Sancti-Germani scilicet) rediit ». Subjicit de Burdino antipapa deposito, relegato, atque in loca diversa mutato, quæ a nobis superius dicta sunt. Pergit autem : « Ibi in pleno laicorum conventu abbatem Honorius evocans, et magno in illum odio sæviens (ita defensor monachorum) vehementi increpatione redarguit, militem, non abbatem, prodigumque substantiæ monasterii frequenter inclamitans, statimque egressus civitatem, Beneventum perrexit ». Hæc Petrus.

2. *Honorius Beneventi.* — Habet ad hæc Chronicon Beneventanum ab auctore hujus temporis scriptum, Honorium se contulisse Beneventum, illicque ex improviso diro terræ motu vexatum. Sunt hæc verba auctoris ista scribentis : « Hoc primo anno sui Pontificatus Honorius papa Beneventum se contulit, ubi die undecima mensis Octobris vehementissimus terræ motus factus est per dies quindecim perseverans, cum idem Pontifex properavit ad Basilicam S. Joannis, et terrætenus prosternitur, et coram altare Salvatoris, Dei misericordiam lacrymis vultum irrigantibus invocavit ». Et inferius : « Præfatus Pontifex Honorius

[1] Pet. Diac. l. IV. c. 83. 85. 87. 88.

cardinalibus vocatis, nudis pedibus magnas super hoc ad Deum lacrymas et preces effundit ».

3. *Excommunicatio abbatis Cassinensis.* — Reversus Romam Honorius, [1] litteris permotus Athenulphi comitis, abbatem accusationibus perstringentis, per episcopum Tarracinensem ejusdem monasterii olim monachum, ut Romam veniat jubet; sed recusavit ille. Quamobrem quinta hebdomada Quadragesimæ in eum ut contumacem sententiam tulit. Sed nihilominus ille sacro Palmarum die in contemptum Pontificis resedit in cathedra, pastorali virga decorus. His in eum magis magisque commotus Honorius, die solemni Paschatis eum ipsiusque fautores a liminibus Ecclesiæ separavit, prohibens ne quis ei obediret, alioqui a sacramentorum perceptione alienus efficeretur. Abbas insaniens adversus populum ipsi contradicentem, contrahere cœpit exercitum, sed nequidquam profecit : laicorum enim sententiæ Pontificis Romani faventium violentia foras extruditur, et in ejus locum Nicolaus Tusculanus ejusdem monasterii monachus decanus eligitur, contradicentibus senioribus, et litteras ad Honorium papam adversus ejus electionem scribentibus. Sed antequam electionem Nicolai audiret Pontifex ipse abbatem delegit, quem sciret idoneum ad morum collapsorum restitutionem, ad quem suscipiendum legat Cassinum Gregorium presbyterum cardinal. tituli Sanctorum-Apostolorum. Quid autem per eum actum sit, ut singula singulis reddantur annis, suo loco dicturi sumus anno sequenti.

4. *Cluniacensium querelæ adversus Pontium aggressorem ad Honorium papam delatæ.* — Sed rursus in Urbem, non aliunde quam ex monachis, itidem acerbissimæ controversiæ ad Sedem Apostolicam deferuntur perfamosissimi in Gallia Cluniacensis monasterii monachos adversus invasorem et tyrannum Pontium ejus olim abbatem, quem querelis exagitatum ante triennium se abdicasse atque Hierosolymam petiisse, suo loco superius dictum est. Hic igitur una cum suis quos duxerat, rediens Hierosolymis, fastu turgens affectatæ sanctitatis, videri vult sanctus et ab hominibus credi beatus, suos hinc inde socios spargens præcones mendaciorum. Quod enim anno superiori de admirabili contra Sarracenos victoria obtenta divinitus acciderat, totum sui Pontio tribuunt, cui et adscribunt falsa miracula, vitam æqualem angelis agere ipsum jactant, et vitæ austeritate superare anachoretas, æquare martyres. Decepti sunt plurimi, donec tandem qualis intus esset, erumpente sanie, foris manifestus apparuit; nec diu multumque moratum. Siquidem secundum sacrum illud oraculum [2] : « Gaudium hypocritæ ad instar puncti ». Sed audi tu interea ex Petro Pictaviensi ad Petrum Cluniacensem inscriptum victoriæ carmen. Hic enim post Hugonem Juniorem, qui mense quinto suæ præfecturæ decesserat, probante Callisto papa, Cluniacensis abbas creatus fuit, nobilis Aquitanus, patria Arvernensis, usu rerum peritissimus, qui ex militia quam summa gloria ministraverat, Cluniacensibus se addixerat, moribus atque doctrina conspicuus. Petrus igitur Pictaviensis post alia hos de concitata undique sparsaque de Pontio fama habet versus :

Jamque novam sectam vulgaris fecerat error,
 Dum putat hunc aliquem rustica turba Deum.
Iste novum Moysen, hic Daniel, ille Joannem,
 Alter Elisæum, vel Salomona vocat.
Alter eum circumdare tenuia brachia ferro,
 Martyriique novum fert tolerare genus.
Alter ab humanis epulis omnino sequestrem
 Nonnisi cœlestem sumere posse cibum.
Quilibet altari nudis assistere plantis
 Laudat, et innumeras continuare preces.
At qui majori fuerat phantasmate lusus,
 Clamitat in medio talia verba foro :
Currite, languentes, hominem requirite sanctum,
 Currite, Martinus ecce secundus adest.
Cui placuit, spretis Cluniensibus, ut per arenas,
 Trans mare Tyrrhenum quæreret ipse Deum.
Nunc igitur rediens, ut pristina jura reposcat,
 Angelico monitu, plurima signa facit.
Forsitan ille prior Martinus in orbe revixit,
 Qui solo nutu dissipat omne malum.
Sed quis tot vana, furiosi somnia vulgi
 Vel ridere satis, vel memorare potest ?

At quod fama ista in vulgus sparsa jamjam pervadere cœpit viros eruditos et sapientes, et in Romanam curiam sibi aditum per Gerardum presbyterum cardinalem patefecerat, qui plurimum deferret homini, cœptum est a Cluniacensibus trepidari.

5. Hinc pergit :

O quoties, electe Deo, trepidavimus omnes ?
 Utpote quos verus sollicitabat amor.
Ne levibus nugis gravitas Romana faveret,
 Verteret et lubricus sobria colla magus.
Neu doctos etiam Brutos, rigidosque Catones
 Tentaret variis illaqueare dolis.
Triste quidem dictu, sed maximus ille Gerardus,
 Proh dolor ! hac potuit calliditate capi.
Quæ forte ulterius spes, si sacer ille senatus
 Urbsque Quirinalis tota faveret ei?
Sed procul egregia Deus hoc avertat ab Urbe,
 Quæ sub se populos totius orbis habet.
Nil ibi sacra fides damnosum pertulit unquam,
 Quo fidei magnus sceptriger ille sedet :
Cujus purpureo fundati sanguine muri
 Nec sævas hiemes, nec fera bella timent.
Non impar Paulus eadem quoque mœnia servat ;
 Et simul ambo tenent imperiale decus.
Tantis principibus commissam cœlitus Urbem
 Nullius erroris secta nocere potest.
Vobis ergo, patres, summique Tonantis amici,
 Carminis ac laudis vota referre libet.
Vos etenim spectat specialiter iste triumphus,
 Quorum pro vestro milite pugna fuit, etc.

Cum videlicet post falsa vulgata miracula, furens Pontius arma quærit, sibique latrones associans, Cluniacenses invadit, rapit, dispergit monachos atque profligat. Sed audi Petrum ipsum Cluniacensem abbatem [1], ista in rebus gestis Matthæi cardinalis episcopi Albanensis breviter describentem,

[1] Petr. Diac. l. IV. c. 90. 91. — [2] Job. XX.

[1] Petr. Clun. miracul. l. II. c. 12.

et a regressu Pontii Hierosolymis (quod hoc anno contigit) ita narrantem :

« Tandem jam dictus Pontius transmarinæ habitationis pertæsus, rediens ab Oriente, Occidenti tenebras contra morem invexit. Qui (ut Italiam attigit) divertere Romam nolens, in Ravennatium partibus, hoc est, in episcopatu Tarvisiano sedem sibi constituit, ibi monasteriolo constructo ; parvoque in eo tempore demoratus, Gallias repetiit. Explorata demum absentia mea (nam forte tunc in secundæ Aquitaniæ partibus, Cluniacensibus negotiis insistebam) fingendo se Cluniacum nolle venire , paulatim tamen appropinquabat. Deinde quibusdam fugitivorum sibi adjunctis , armisque vulgarium quos sibi adsciverat constipatus , Cluniacensibus portis improvisus advenit. Quibus effractis, et venerabili sene priore fratribusque aliis ubique dispersis , cum promiscua illa armatorum multitudine , ipsis quoque mulieribus irruentibus , claustrum ingressus est. Ingressus occupat statim omnia , et eos quos reperit, minis, terroribus atque tormentis in suæ fidelitatis cogit sacramenta jurare ; nolentes autem expellit, aut duro carceri mancipat. Convertit statim manum ad sacra et aureas cruces, aureas tabulas, aurea candelabra, aurea thuribula, et quæque alia multa multique ponderis vasa invadit, rapit et ipsos calices, maxime sacros, nec thecis, nec scriniis aureis sive argenteis, multorum martyrum ac sanctorum ossa continentibus parcit : conflat et ex his et similibus auri pondus immensum, et eo circumpositos milites, vel quoslibet auri cupidos ad bellum raptores invitat.

6. « His protectus , circumpositas monasterii villas et castra invadit, ac sibi barbarico more religiosa loca subdere moliens, ignibus et ferro, quæ potest, cuncta consumit. Abstinet a nulla bellorum specie, rapinis rerum, cædibus hominum per conductos sacro auro milites ubique desævit. Consumitur ab ipso initio Quadragesimæ usque ad kalendas Octobris tota in hujusmodi prœliis æstas, nec saltem paucis diebus a tantorum malorum calamitate respirat. Manebant jam dictus Bernardus prior, et nobiles religiosi, et magni viri extra Cluniacum, ubi poterant, et in locis tutioribus a tantorum incursu hostium sese pro viribus defensabant. Hic in sancta illa et famosissima Cluniacensi domo, occulto sed justo Dei judicio satan ad tempus laxatus furebat ». Quid interim ipse Petrus abbas ? audi ipsum in Epistola quam scripsit ad S. Bernardum [1] : « Assuetus, inquit, sum pati, assuetus et indulgere. Declarat hoc (quod tamen non superbe jactito) de Pontiano schismate, in quod cum innumeri declinaverint, et nefanda ac in ordine monastico inaudita fecerint, nunquam gladium meum, nunquam mucronem, nunquam frameam experti sunt ; vix unquam verbum asperum ab ore meo audierunt. Feci hoc tunc, feci et postea sæpe, etsi non de tam gravibus, tamen de gravibus, et juste forsan, nisi tolerantia intercessisset, graviter puniendis excessibus. Facio adhuc frequenter, nec (ut sic dicam) facere hoc assidue cesso, etc. »

7. At quomodo querelis Cluniacensium mala ista perducta sint Romam ad judicium Apostolicæ Sedis, sic idem Petrus [1] :

« Decesserat jam e vita suprascriptus venerandus papa Callistus, nec se inferiorem papam Honorium acceperat successorem. Hic tantæ Ecclesiæ tantos tumultus audiens, misso de latere suo legato, domino scilicet Petro cardinale, Pontium et Pontianos, qui tunc sic vocabantur omnes, adjuncto sibi Lugdunensi primate Hubaldo, terribili anathemate condemnavit : data tamen postmodum die, utramque partem ad subeundum in præsentia sua tanti dissidii judicium , litteris Apostolicis evocavit. Obtemperat statim pars cuncta nostrorum, etc. » Quid autem actum sit Romæ, sequenti anno, servata temporis ratione, dicetur. Jam vero quæ sunt reliqua anni hujus rerum gestarum in medium proferamus.

8. *Rhemi liberati a Francis, oppugnante Henrico imperatore qui moritur.* — Henricus imperator memor injuriæ, quod in Concilio Rhemensi a Callisto papa fuisset excommunicatus , in locum ipsum (quod in personas non posset) ulcisci decernit, ipsam Rhemensem civitatem capere, soloque æquare deliberat. Et pœnitentia illa post tot sacrilegia perpetrata qualis fuerit, ex ipsis factis agnosce ; ut plane nisi Deum esset tandem expertus ultorem, qui eum hoc anno ab humanis abstulit, graviora prœlia in Catholicam Ecclesiam ab eo excitanda fuisse, quisque facile conjicere possit. At quomodo rex Francorum Ludovicus, decus Ecclesiæ, precibus potius quam vi armorum tam ingens imminensque periculum evitavit, ex Sugerio S. Dionysii abbate, qui præsens affuit cunctaque scripsit, sic accipe, rem exordiens ab anno superiori :

9. « Ante domini papæ Callisti decessum imperator Henricus, collecto longo animi rancore contra dominum regem Ludovicum, eo quod in regno ejus Rhemis in Concilio domini Callisti anathemate innodatus fuerat, exercitum quantumcumque potest, Lotharingorum, Alemannorum, Bajoariorum , Suevorum et Saxonum , licet ab eis infestaretur, colligit, alioque tendere simulans, consilio regis Anglici Henrici, cujus filiam reginam duxerat, qui etiam regi guerram inferebat, Rhemos civitatem inopinate aggredi machinatur, proponens aut eam subito destruere, aut tanta dehonestatione et oppressione civitatem obsidere, quanta dominus papa in eum agens, læsit sessione. Quod cum domino regi Ludovico intimorum relatione

[1] Petr. Clun. l. vi. Ep. xlvii.

[1] Lib. ii. mirac. c. 13.

innotuisset, tam strenue quam audacter delectum, quem non exspectabant, cogit, nobiles adsciscit, causam exponit.

« Et quoniam B. Dionysium specialem patronum, et singularem post Dominum regni protectorem, et multorum relatione et crebro cognoverat experimento, ad eum festinans, tam precibus quam beneficiis præcordialiter pulsat, ut regnum defendat personamque suam conservet, hostibus more solito resistat. Et quoniam hanc ab eo habent prærogativam, ut si regnum aliud regnum Francorum invadere audeat, ipse beatus et admirabilis defensor cum sociis suis, tanquam ad defendendum, altari suo superponatur [1], eo præsente, rege scilicet, fit tam gloriose quam devote. Rex autem vix illum ab altari suscipiens, quod de comitatu Vilcassini, quo ad Ecclesiam feudatus est, spectat, votive tanquam a domino suo suscipiens, pauca manu contra hostes, ut sibi provideri nolit, ut cum tanta Francia sequatur, potenter invitat ». Et infra post enarratum bellicum apparatum, ista de fuga imperatoris habet :

10. « Publicata igitur tanti et tam tremendi facti deliberatione, tantique delectus fortissimi apparitione, cum hoc ipsum auribus imperatoris innotuisset, simulans et dissimulans, palliata occasione subterfugiens alio tendit, magis eligens ignominiam defectus sustinere, quam imperium et personam ruina periclitantem Francorum gravissimæ ultioni suppeditare. Quo Franci comperto, sola archiepiscoporum et episcoporum et religiosorum prece virorum ab imperatoris regni devastatione et pauperum oppressione vix se continere valebant. Tanta igitur et tam celebri potitus victoria (id enim haud inferius fuit quam si campo triumphasset) Francis repatriantibus rex exhilaratus nec ingratus, adire protectores suos sanctissimos martyres humillime devovit : eisque post Dominum gratias magnas referens, etc. » Subjicit de oblationibus iisdem martyribus datis, de columnis cum cruce erectis in perennem memoriam elusi gratia Christi imperatoris ; insuper et de pio regis obsequio, dum recondendis sacris reliquiis supposuit humeros lecticis argenteis : atque ad postremum de obitu imperatoris, juxta veterum assertionem, affirmantium usu receptum atque probatum, quod quotiescumque fit ejusmodi publica expositio reliquiarum sanctorum ad malum aliquod evitandum, ejus auctorem intra anni periodum, ulciscente numine, morte mulctatum de medio tolli. Quod contigit Henrico, dum hoc ipso anno, decimo kalendas Junii, ex hac vita migravit, nulla relicta prole mascula, quæ succederet in Germaniæ regnum. Sicque Dei justo judicio defecit Occidentale imperium a Germanis, cum eo ad impugnandam Ecclesiam sunt abusi, et translatum est ad Saxones Romanæ propugnatores Ecclesiæ. Opera enim Alberti archiepiscopi Moguntini, Lotharius dux Saxonum regnum accepit, postea vero (ut suo loco dicetur) imperium.

11. *Lotharius regnat.* — Hoc autem anno tertio kal. Septembris, Moguntiæ rex Lotharius constituitur, præsentibus atque faventibus legatis Apostolicæ Sedis (ut Robertus affirmat) et idibus Septembris coronatur Aquisgrani a Friderico Coloniensi archiepiscopo. Ita Dodechinus, qui et asserit legatos Romam esse missos ad Honorium papam pro confirmatione novi regis Lotharii. Subdit autem hæc Otto Frisingensis episcopus [1] : « Hic (Lotharius) per omnia progeniem imperatoris Henrici humiliavit, ut plane Dei judicio justo (sicut in libro Regum habes) in peccatis et prævaricatione patrum semen eorum affligi videretur. Unde gravis dissensio regni in multos annos protracta plurimos in anima et corpore periclitari fecit. Unde prædicti Fridericus et Conradus juvenes sororii Henrici imperatoris dum se viderent opprimi, in quantum poterant, reniti conabantur ; ob quam causam a summo Pontifice Honorio, qui Callisto successerat, excommunicantur. Porro Conradus, a fratre ac quibusdam aliis rex creatus, Pyrenæum per jugum Septimi montis, quo Rhenus et Oenus fluvii oriuntur, transcendit, ubi a Mediolanensibus, qui tunc Comanum bellum per decem annos pro afflictione populi utriusque civitatis miserrime protractum, capta ac deleta urbe, prospere consummarunt, honorifice suscipitur, ac ab eorum archiepiscopo Anselmo Modoici, sede Italici regni, in regem ungitur. At pro his aliisque a summo Pontifice deponitur, et alter in ejus locum subrogatur ». Hæc Otto, additque, quod simul ac Lotharius in Italiam venit, paucis suis quos habebat amissis, vix nec absque sui periculo, in patriam revertendi habuit facultatem. Porro favisse semper Romanos Pontifices Lothario imperatori eventa declarant.

12. *Joannis Cremensis cardinalis legati in Angliam fama vindicatur.* — Hoc etiam anno decernitur ab Honorio papa legatio in Angliam, quæ credita est Joanni Cremensi presbytero cardinali tituli S. Chrysogoni, a quo pariter mense Septembris celebratum esse Concilium, scriptores rerum Anglicarum affirmant, et aliqui ipsorum magno cum dedecore res ab eo gestas enarrant. Nam præter simoniæ notam, qua ejus æstimationem inurunt, addunt illud ignominiosum, quod cum in eodem Concilio sancivisset canonem adversus clericos concubinarios, in eosdemque declamasset, quod magno scelere post celebratum sacrosanctum missæ sacrificium auderent se jungere concubinæ, seu de latere ejusdem surgere ad sacrificium celebrandum, ipse tamen cum eadem die corpus Domini confecisset, post vesperam fuit cum meretrice deprehensus. Scripta hæc reperiuntur primitus ab Henrico Huntidoniense rerum Anglicanarum scriptore [2]. Rogerius ipso recentior eadem totidem verbis repetit in Annalibus, sed anno se-

[1] Locus obscurus.

[1] Otto l. VII. c. 17. — [2] Henric. Hunt. hist. l. VII. hoc anno.

quenti, atque novissime Matthæus Westmonasteriensis de his item agens anno præsenti, addit inanem excusationem ejus, quod scilicet ita in turpitudine deprehensus dixisset, quod non fuerit ipse sacerdos sed sacerdotum corrector. Porro ex tali excusatione convinci mendacium nemo non videt. Etenim quomodo non sacerdos fuit, quem sacerdotem esse necessitas ipsa cogebat, utpote quod esset presbyter cardinalis tituli Sancti-Chrysogoni? vel quomodo non sacerdos, quem dicunt mane incruentum sacrificium celebrasse? certe quidem non numero historicorum veritatem historiæ consuevimus æstimare, sed quanta fide polleat primus auctor cujuslibet assertionis. Nam reliquos primum sequi auctorem et ejus vestigiis inhærere, frequentiori usu in more positum reperimus. Cum igitur accurate auctorem expendimus, quantæ fidei esset, qui isthæc primus asseruit, invenimus eum plus æquo, imo inique favere sacrorum ministrorum conjugio, ipsum archidiaconum. Etenim dum ipse agit superius de S. Anselmo, qui in Concilio a se celebrato vetuit conjugia clericorum, mendacissime asseruit, ante illud tempus in Anglia id non fuisse prohibitum, et plures fuisse qui ejusmodi conjugio favissent. Quod quam falsum sit, nullus ignorat. Hæc dicta sint, ut explorata habeatur auctoris fides. Præterea, si tanto fuisset legatus revera crimine infamatus, quomodo adversarii ejus, ipsi scilicet schismatici fautores Petri Leonis, cum suis scriptis declamasse reperiantur in eos cardinales, qui Innocentium elegerunt, inter quorum primos idem Joannes Cremensis habetur annumeratus, tam enorme delictum tacuerunt, ut isti narrarunt, et totidem verbis exprobrare cessarunt? vel quomodo sanctus Bernardus, et alii viri magni nominis ejus temporis scriptores, Innocentiique papæ fautores, adeo constanter dicere potuissent, sicut numerosiorem, ita et sanctiorem cardinalium partem eumdem Innocentium elegisse, si tanto scandalo ex eis unus Joannes Cremensis orbem Christianum concussisset? Sed et quod hujus temporis rerum Anglicanarum scriptor Willelmus Malmesburiensis, haud assuetus parcere Ecclesiæ Romanæ ministris, ejusdem facinoris nullam penitus mentionem fecisse reperiatur, nec ibidem diligens auctor, qui adjecit Appendicem ad Florentium, et adeo exacte præ cæteris de singulis rebus gestis in eo Concilio meminit, perinde ac si eidem interfuisset, hujus evulgati (ut volunt) tantopere criminis aliquid penitus scripserit : certe quidem de eo dubitandi verumne sit, vel sparsa calumnia, ut fieri assolet, saltem locum reliquit; quod quilibet amantissimus veritatis non puto negabit. Nos vero nec ejusmodi sumus, ut proditione veritatis delinquentem quemlibet Ecclesiæ Romanæ ministrum prodere nolimus, cum nec ipsa sibi hoc vindicet Romana Ecclesia, ut membra sua et e latere suo legatos missos omni carere turpitudine asserat. Non enim (quod probro ducit Apostolus) æmulatur Deum, ut fortior illo sit. Si enim ipse Deus, « qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem », tamen « in angelis suis reperit pravitatem [1] » ; quid præsumet ipsa, dum angelos suos mittit legatos in mare? secundum illud propheticum [2] : « Ite, angeli veloces, ad gentem convulsam et dilaceratam », cum sciat ipsa non supernos angelos mittere, sed homines, de quibus est pronuntiatum divinum oraculum, « quod universa vanitas sit omnis homo vivens ». Sed de his satis.

13. *Concilium Londoniense a legato Apostolico habitum.* — Jam vero quæ in eodem Concilio, quod in Anglia per eumdem legatum hoc anno est celebratum, fuerint definita, hic describamus, et quidem ex auctore, qui cum adeo exacte præ cæteris res ibidem actitatas recenseat, majorem sibi præ cæteris vindicat fidem, qui a tempore incipiens, sic exorditur orationem :

« Celebratur Synodus Londoniæ, in Ecclesia B. Petri Apostolorum principis, apud Westmonasterium, mense Septembris, nono die ejusdem mensis, id est, quinto idus Septembris, ubi post multarum discussionem causarum promulgata sunt hæc capitula, et ab omnibus confirmata numero decem et septem (XVI). Præfuit autem huic Synodo Joannes de Crema sanctæ et Apostolicæ Ecclesiæ de titulo Sancti-Chrysogoni presbyter cardinalis, et domini papæ Honorii in Anglia legatus, cum Willelmo Cantuariensi et Turstano Eboracensi archiepiscopis, et cum episcopis diversarum provinciarum numero viginti, et abbatibus circiter quadraginta, et cum innumera cleri et populi multitudine. Sunt autem hæc capitula :

« Sanctorum Patrum vestigiis inhærentes, quemquam in Ecclesia per pecuniam ordinari auctoritate Apostolica prohibemus. Interdicimus etiam, ut pro chrismate, pro oleo, pro baptismate, pro pœnitentia, pro visitatione infirmorum, seu unctione, pro communione corporis Christi, pro sepultura nullum omnino pretium exigatur.

« Statuimus præterea et Apostolica auctoritate decernimus, ut in consecrationibus episcoporum vel abbatum benedictionibus, seu in dedicationibus Ecclesiarum, non cappa, non tapetæ, non manutergia, non bacilia, et nihil omnino per violentiam, nisi sponte oblatum fuerit, penitus exigatur.

« Nullus abbas, nullus prior, nullus omnino monachus vel clericus, Ecclesiam, sive decimam, seu quælibet beneficia Ecclesiastica de dono laici sine proprii episcopi auctoritate et assensu suscipiat. Quod si præsumptum fuerit, irrita erit donatio hujusmodi, et ipse canonicæ ultioni subjacebit.

« Sancimus præterea, ne quis Ecclesiam sive præbendam paterna vendicet hæreditate, aut successorem sibi in alio Ecclesiastico constituat beneficio. Quod si præsumptum fuerit, nullas vires habere permittimus, dicentes cum Psalmista :

[1] Job. IV. — [2] Isa. XVIII.

Deus meus, pone illos ut rotam, qui dixerunt : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.

« Adjicientes quoque statuimus, ut clerici, qui Ecclesias seu beneficia habent Ecclesiarum, et ordinari, quo liberius vivant, subterfugiunt, cum ab episcopis invitati fuerint si ad ordines promoveri contempserint, Ecclesiis simul et beneficiis earum priventur.

« Nullus in diaconum nisi subdiaconus, nullus in priorem nisi presbyter, nullus in archidiaconum nisi diaconus promoveatur.

« Nullus in presbyterum, nullus in diaconum, nisi ad certum titulum ordinetur. Qui vero absolute fuerit ordinatus, sumpta careat dignitate.

« Nullus abbas, nullus omnino clericus vel laicus, quemquam in Ecclesia ordinatum absque proprii episcopi judicio præsumat ejicere. Qui autem secus facere præsumpserit, excommunicationi subjacebit.

« Nullus episcoporum alterius præsumat parochianum ordinare aut judicare : unusquisque enim suo domino stat aut cadit. Nec tenetur aliquis sententia, non a suo judice prolata.

« Nemo excommunicatum alterius præsumat in communionem suscipere. Quod si scienter fecerit, et ipse communione careat Christiana.

« Præcipimus etiam, ne uni personæ archidiaconatus, vel diversi ordinis tribuantur honores.

« Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, canonicis, uxorum, concubinarum, et omnium omnino feminarum contubernia auctoritate Apostolica inhibemus, præter matrem, sororem, amitam, sive illas mulieres, quæ omni careant suspicione. Qui hujus decreti violator extiterit, confessus vel convictus, ruinam proprii ordinis patiatur.

« Usuram et turpe lucrum clericis omnibus prohibemus. Qui vero super crimine tali confessus, fuerit convictus, a proprio gradu dejiciatur.

« Sortilegos, ariolos, et auguria quæque sectantes, eisque consentientes, excommunicari præcipimus, perpetuaque notamus infamia.

« Inter consanguineos seu affinitate conjunctos usque ad generationem.... matrimonia contrahi prohibemus. Si qui taliter conjuncti fuerint, separentur.

« Interdicimus etiam, ut viri proprias uxores de consanguinitate impetentes, et testes quos adducunt, non suscipiantur, sed prisca Patrum servetur auctoritas. Placet vobis? Placet. Placet vobis? Placet. Placet vobis? Placet.

« Inde cardinalis, relicta Anglia, Normandiam vadit, ac demum revertitur Romam. Willelmus quoque archiepiscopus, considerans Ecclesiam regni Anglorum in Cantuariensis Ecclesiæ humiliatione gravi scandalo consternatam, transiit ipse mare, Romam iturus, rebus quæ non æque processerant (ne pari exorbitatione amplius procederent) opem pro posse laturus. Venit ergo Romam, et ab Honorio summo Pontifice, qui Callisto successerat, honorifice susceptus est. Cui idem Apostolicus vices suas in Anglia et Scotia commisit, et Apostolicæ Sedis legatum constituit ». Hucusque auctor de rebus gestis anni hujus.

Venit quoque Romam hoc anno ad Honorium papam, audita ejus creatione, sanctus Norbertus Præmonstratensium institutor, a quo benigne exceptus est, et antequam recederet, quidquid voluit impetravit de sui Ordinis institutione. In reditu autem idem Norbertus de sua electione in episcopum divinitus emissum oraculum accepit. Hæc pluribus Hugo [1], ejus temporis scriptor, in Vita ipsius.

[1] Hugo in Vit. ipsius c. 2. apud Sur. tom. III. die VI Jun.

Anno periodi Græco-Romanæ 6618.— Anno Æræ Hispan. 1163.— Anno Hegiræ 519, inchoato die 8 Febr., Fer. 7.— Jesu Christi 1125. — Honorii II papæ 2. — Henrici V reg. 20. imp. 15. Joannis Comneni imp. 8.

1. *Pontius olim abbas invadit monasterium Cluniacense.* — A num. 4 ad 8. Questi sunt monachi Cluniacenses *Pontium* eorum olim abbatem, de quo supra egimus, monasterium suum invasisse. De hac invasione Gaufredus prior Vosiensis auctor æqualis, cujus Chronicon Baronii tempore lucem non viderat, hæc scribit, et aliqua singularia de invasore habet : « Contigit Romanum antistitem (nempe Gelasium II) Cluniaco venire, mori ac sepeliri; qui ab abbate (scilicet Pontio) visitatus, aciem oculorum prolixius in illum deflexit (vel defixit) dixitque ei abbas : Quid me aspicis ? Æger respondit : Quia video in papatu moriturum. Ex tunc animus Pontii gliscere cœpit de præsulatu,

sperans se papam futurum iri. Sed fefellit eum dubia spes. Verumtamen in papatu mortuus est, non ut præsul Romanus, imo captivus et peregrinus. Tumulato Pontifice Cluniaco, archiepiscopum de Vienna (sc. Callistum II) qui erat frater comitis illius ejusdem urbis, summum Pontificem statim cardinales elegerunt. Pontius his contradicere voluit, sed non valuit. Reatum præsul indulsit abbati. Rogatus deinde urbem propriam rediit. Evoluto tempore, quibusdam ex causis Pontius idem adiit papam. Volenti redire Epistolam abbati præsul ostendit, quæ multa de ipso sinistra prodebat. Hæc a Cluniaco delata Romam fuerat nuper, licet occulte. Quam cernens abbas non mediocriter irritatur : etiam renitente Pontifice, domui suæ abrenuntiavit. Roma egressus abiit Hierosolymam. Tunc Cluniaco elegerunt Petrum (cognomento Venerabilem) cujus frater Armanus prior Cluniacensis, postmodum abbas Magnilocensis, Pontius Vizeliacensis, Jordanus de Casa-Dei exstitere. Hi fuerunt de viris nobilibus de Montboissier, quod est castrum in Arvernia.

2. *Honorius II factum illud improbat.* — « Biennii nondum tempore emenso, Pontius ab Hierosolymis rediens expetiit Cluniacum. Ejus adventu cognito, Petrus abbas quasdam in partes secessit ad tempus. Bernardus interim abbas, qui fuit quondam Sancti-Martialis, portas monasterii contra Pontium clausit, quia partibus Petri favebat. Et ecce pars major irruit monachorum, Pontiumque suscipiunt januis effractis, Rogerius de Magant (vel Mau lant) monachus S. Martialis, et Bernardus vicecomes quondam Combornensis, tunc monachus Cluniacensis, valde sollicitabant animos cæterorum, quatenus de peccatis (alias, pietatis) Pontii recordarentur. Quid replicem cuncta ? Tanto pondere debiti laboraverunt Cluniacenses, ut multis Ecclesiæ thesauris exhaustis, aureo non pepercerint Crucifixo. Schismate urgente, audiens ista præsul Romanus (nempe Honorius II, et quidem hoc anno) accivit utrumque, amboque venere. Pontius Lemovicas veniens abbatem secum Romam ire rogavit. Amlardus Vosias (Vosium monasterium est diœcesis Lemovicensis) deveniens in octavis Dei Genitricis, ejusdem Nativitatis octavas ibidem instituit agi, assumptoque Ademaro Vosiensi abbate (qui ideo hoc anno ea dignitate potiebatur, ex quo præcedentium et subsequentium abbatum, quos sine ulla temporaria nota San-Marthani tom. IV Gall. Christ. proponunt, tempora dirigi possunt) Pontium Romæ ambo sequuntur. Et ut breviter multa perstringam, jussu Apostolici Pontius frater comitis de Melgoire sine audientia captus, in turre, quæ dicitur ad Septem Salas, usque ad obitum, videlicet V kalendas Januarii, in custodia tentus est. Sepultus vero est quasi pauper, imo captivus apud Sanctum-Andream », sed anno sequenti, quo eum vitam clausisse videbimus.

3. *Mittit legatum qui eum excommunicat.* — In paucis a Gaufredo differunt Ordericus lib. 12, pag. 871, et Petrus Venerabilis lib. 2 de Mirac. cap. 13, cujus verba refert Baronius : « Hic (sc. Honorius II) tantæ Ecclesiæ tantos tumultus audiens, misso de latere suo legato, domino scilicet Petro cardinali, Pontium et Pontianos, qui tunc sic vocabantur omnes, adjuncto sibi Lugdunensi primate Hubaldo, terribili anathemate condemnavit ». Hic Petrus cardinalis diversus a Petro Leonis, quia is cardinalis presbyter erat jam ab an. MCXX, juxta Onuphrium, et certo certius an. MCXXI, ut eo anno vidimus. Petrus itaque legatus a latere, cui causa Pontii ab Honorio II commissa, alius esse non potest, quam *Petrus diaconus cardinalis et legatus*, ad quem divus Bernardus scripsit Epistolam ordine XVII, quia legatio ejus nullo alio per hæc tempora anno peracta esse potuit, quam currenti, ex quo et sequitur eam divi Bernardi Epistolam, quam Mabillonius circa annum MCXXVII datam notat, ad hunc omnino annum pertinere. Cumque Epistolæ XVIII et XIX ad eumdem Petrum diaconum cardinalem et legatum a S. Bernardo scriptæ sint, ad hunc annum etiam pertinent, cum anno sequenti *Humbaldus* archiepiscopus Lugdunensis, et *Gerardus* episcopus Engolismensis legatione Gallica functi sint. Mabillonius in Præfat. ad editionem operum S. Bernardi abbatis § 4, n. 39, jam suspicatus fuerat *Petrum* diaconum cardinalem et legatum, cui præfatæ Bernardi Epistolæ inscriptæ sunt, eum fuisse, qui adversus Pontium abbatem Cluniacensem in Galliam accessit ex mandato Honorii papæ; sed id apud me certum et indubitatum.

4. *Galterus episcopus Magalonensis hoc anno S. Sedis in Gallia legatus.* — Præter Petrum cardinalem, invenio, *Galterum* episcopum Magalonensem fuisse etiam in Gallia *sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatum;* sic enim ipsemet sese appellat in Epistola ad Robertum præpositum insulanum data, et a Mabillonio tom. I Analect. relata, ex qua et annum gestæ legationis eruo; ait enim Galterus : « Gratia Dei præcedente, per importunum laborem et instantiam nostram, pax inter principes nostros reformata est, unde tota patria nostra lætatur », id est, Occitania, quam patriam vocat, quia in ea episcopus erat. Pax autem illa inter Alphonsum Tolosæ comitem et Raimundum hujus nominis III, comitem Barcinonensem ac Provinciæ, de totius Provinciæ comitatu inter se decertantes, facta « decima sexta kal. Octobr. Domin. Incarnat. anno CXXV post millesimum », ut dicitur in divisione Provinciæ inter utrumque comitem tunc peracta, quam exhibent Catellus in Hist. Comit. Tolosæ et Boucheus in Hist. Provinciæ lib. 9, Sect. 2, cap. 1, quos latuit Galterum episc. Magalonensem ad hanc pacem conciliandam omnem suam industriam contulisse. In ea Epistola Galterus refert Hescelinum canonicum Insulensem petiisse a se librum, cui titulus, *Flores Psalmorum*, a Letberto compositum. Hescelinus autem hoc ipso tempore vivebat, ut eruo ex Epist. XCVIII D. Bernardi, in qua re-

spondet ad quæstionem sibi ab Hescelino et Fulcone Sparnacensi abbate factam, « cur ex justis antiquæ legis, solis Macchabeis Ecclesia diem festum decreverit ». Fulco enim : « Octavis Pentecostes, anno incarnati Verbi MCXXVIII, Indict. V, creatus est primus abbas monasterii Sparnacensis in diœcesi Rhemensi siti, quando regula S. Augustini in illud introducta, ut demonstrat Marlotus in metropoli Rhemensi tom. II, lib. 2, cap. 37, ex Instrumento publico, in quo tamen, loco *Indict.* V, legendum *Indict.* VI. Unde Epistola illa divi Bernardi, cujus epocha in novissima editione in margine non notatur, post octavas illas Pentecostes anni MCXXVIII data. Fuit et hoc anno legatus in Francia *Petrus archiep. Viennensis*, ut patet ex dictis anno MCXVI, indeque unum ex his tribus legatis brevi tempore legationem illam exercuisse oportet.

5. *Henricus imp. bellum movet adversus Ludovicum Franciæ regem.*—A num. 8 ad 11. *Henricum* imperatorem, non hoc anno, ut autumavit Baronius, sed superiori adversus *Ludovicum* Francorum regem arma capessisse, docet Sugerius in Vita Ludovici VI Francorum regis, ubi ait : « Ante domini papæ Callisti decessum, imperator Henricus, collecto longo animi rancore contra dominum regem Ludovicum, eo quod in regno ejus Rhemis in Concilio domini Callisti anathemate innodatus fuerat, exercitum quantumcumque potest Lotharingorum, Alemanorum, Bajoariorum, Suevorum, et Saxonum, licet eis infestaretur, colligit », et cætera, quæ fuse prosequitur. Chronographus, qui sub Roberti de Monte nomine Francofurti editus fuit, anno MCXXIV rem summarie his verbis narrat : « Henricus imp. congregata exercitus infinita multitudine, fines regni Francorum irrumpere disponit. Sed Ludovico Francorum rege cum infinito nihilominus exercitu in occursum ejus properante, consilio principum et episcoporum ab inutili proposito desistit, et hoc factum est mense Augusto ». Meyerus vero in Annal. Flandr. lib. 4, ad annum MCXXIV de eodem bello habet : « Profectus est per idem tempus cum exercitu in Galliam Carolus (comes Flandriæ) suppetias Ludovico regi contra Henricum Cæsarem, qui fines ingressus regni, Rhemorum urbem obsidere tentabat ».

6. *Henricus imp. moritur.* — Idem Henricus hoc anno, ut in Chronico Urspergensis legitur, « diem clausit extremum X kalend. Junii. Cujus corpus more regio curatum, Spiram est delatum, et coram multitudine nobilium et inferiorum clericorum atque laicorum, juxta majorum suorum mausolæa honorifice conditum, anno regni sui XX, imperii vero XIV ». Gotfridus Viterbiensis, de quo paulo post, asserit Henricum V obiisse *anno regni ejus* XIX, *imperii vero* XIV, et tamen is in anno imperii XV tunc versabatur. Verum historici annos regni vel imperii incompletos sæpe negligunt ; quod quidam critici pereruditi non animadvertentes, auctorum loca modo pervertunt, modo ex iis quæ non consequuntur deducunt. Contra vero Urspergensis abbas in annis regni Henrici V numerandis, Julianos eosque non integros recenset, quia in similibus historici nullis legibus adstricti erant. Cumque Henricus V nullos liberos reliquerit, exstincta in eo *Liudgardæ* Ottonis M. filiæ propago, ex qua quatuor imperatores orti, Conradus II, Salicus dictus, Henricus III, et duo ejus successores eodem nomine appellati. Urspergensis refert, se eorum Mausolæa Spiræ vidisse, et in quarto sepulchro legisse : « Filius ejusdem (nempe Henrici IV) Henricus V, dictus Junior, Romanorum imperator, anno Dominicæ Incarnationis MCXXV, X kalend. Aug. obiit », ubi obitus nomine sepulturam intelligit ; quem loquendi modum ab historicis usurpatum esse innumeris exemplis in hoc Opere probavimus, et tanquam unum ex fundamentis Chronologiæ nostræ Pontificiæ proposuimus. Aventinus lib. 6 Hist. Bosorum, cui regula illa in mentem nunquam venerat, perperam credidit *Henricum* imperatorem *X kal. Augusti* mortuum esse.

7. *Mors ejus in annum sequentem differri non potest.* — Hic annus in Falconis Beneventani Chronico vacuus est, et ad annum MCXXVI legitur : « Hoc anno imperator Henricus obiit, sed imperiti librarii, quod in anni MCXXV fine posuerat, in sequentem transtulere, qui error etiam commissus in editione Annalium Fuldensium, ut anno DCCCXCIV, num. 1 ostendimus. *Henricum enim V*, hoc anno finem vivendi fecisse testantur verus Robertus de Monte, Dodechinus abbas, Anselmus Gemblacensis, Otto Frisingensis, aliique. Verum quidem est, Malmesburiensem lib. 1 Hist. Novellæ pag. 175, Matthæum Parisiensem in Chron. auctorem Continuationis Roberto de Monte falso attributæ, Trithemium in Chron. Hirsaug. Helmoldum, Sigonium, aliosque quosdam Henrici V mortem in annum sequentem differre, sed eos falli variæ tabulæ Lothario regnante confectæ demonstrant, uti eæ quas Rubeus in Hist. Ravenn. lib. 5. Gualterio archiepiscopo sedente scriptas dicit, in quibus legitur : « Anno MCXXVI, tempore Honorii papæ et Hlotharii regis, die XVII Febr. Indict. IV, Argentæ ». Cum enim omnes de die ac mense, quibus Henricus V mortuus est, inter se conveniant, et mense Februario sequentis Christi anni jam Lotharius regnarit, Henricum V curreuti e vivis abiisse oportet.

8. *Tractatur de electione imp.* — Ad num. 11. Electionem *Lotharii* successoris Henrici V narravit Ordericus hoc anno lib. 12, pag. 882. « Eodem anno, inquit, in hebdomada Pentecostes (quod festum hoc anno in diem XVII mensis Maii incidit) Karolus-Henricus V imperator mortuus est, et Spiræ metropoli Germaniæ sepultus est. Imperii vero insignia moriens Cæsar imperatrici Mathildi dimisit, quibus postmodum, quia nulla soboles illi superfuit, Lotharius dux Saxonum generali plebis edicto inthronizatus successit. Moguntinus enim archiepiscopus (nempe Adalbertus), qui potentia et

strenuitate pollebat, providentiaque sua, ne schisma vel inordinata surreptio imperii fieret, præcavebat, episcopos et proceres totius regni cum exercitibus suis convocavit, cum quibus una collectis de imperatore constituendo tractavit. Insignia si quidem ab imperatrice procuraverat ornamenta imperii, antequam de tanto præsumpsisset negotio fari. Excellentissimi, inquit, barones, qui adsistitis in hac planitie, me, quæso, solerter audite, et prudenter intendentes his quæ dicam obedite. Pro commoditate omnium vestrum et plurimorum qui non adsunt laboro, et nocte dieque anxius cogito. Multis sermonibus hic modo non opus est. Bene nostis, imperator noster sine prole defunctus est: cui Deo fidelis et devotus, Ecclesiæque filiis utillimus successor sapienter inquirendus est ».

9. *Quatuor ad imper. designantur.* — Refert postea Ordericus *Lotharii* electionem de qua eum non probe edoctum fuisse existimo, eamque addiscendam ab Ottone Frisingensi, et Gotfredo Viterbiensi, horum temporum scriptoribus. Imo Otto Frisingensis frater uterinus fuit *Conradi* ducis Franconiæ, et *Frederici* ducis Alemanniæ seu Sueviæ, qui ad imperium aspirabant. Ut enim tradit Urspergensis abbas in Chron., *Agnes* soror Henrici imp. primis nuptiis juncta fuit *cuidam Friderico nobili de Stophen*, ex qua progenuit Fridericum et Conradum; secundis vero nuptiis sancto *Leopoldo* hujus nominis IV, marchioni Austriæ, cui inter alios liberos Ottonem, postea Frisingensem episcopum, peperit, qui ideo gesta in hac electione vix ignorare potuit. Otto itaque Frisingensis, quem Baronius sequitur, lib. 7, cap. 17, hæc de electione successoris Henrici V scribit: « Anno ab Incarnat. Domini MCXXV, defuncto absque hærede Henrico Quinto, principes Moguntiæ conveniunt (in festo S. Bartholomæi, inquit chronographus Hildesheimensis), ibique habito de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius dux Saxonum, Fridericus dux Suevorum, Leopoldus marchio Orientalis, et Carolus comes Flandriæ, ad regnum designantur.

10. *Lotharius eligitur imp.* — « Tandem Lotharius natione Saxo, patre Gebohardo, voto omnium, renitens valde ac reclamans, ad regnum tractus, sub præsentia Sedis Apostolicæ legati nonagesimus tertius ab Augusto regnavit. Hic per omnia progeniem imperatoris Henrici humiliavit, ut plane Dei judicio justo, sicut in libro Regum habes, ex peccatis ac prævaricatione patrum, semen ipsorum affligi videretur. Unde gravis dissensio regni, in multos annos protracta, plurimos in anima et corpore periclitari fecit. Prædicti enim Fridericus et Conradus juvenes, sororii Henrici imperatoris, dum se viderent opprimi, in quantum poterant, reniti conabantur. Ob quam causam a summo Pontifice Honorio, qui Callisto successerat, excommunicantur. Porro Conradus, a fratre et quibusdam aliis rex creatus », et cætera, de quibus infra. Idem habet Gotfridus Viterbiensis in Chron. part. 17, qui in Henrico V imp. narrare incipi vel quæ vidit, vel quæ a viris fide dignis accepit, ut ipsemet affirmat Lotharius, ut prodit Dodechinus abbas in Chron. *III kal. Septemb.* electus, ac Aquisgrani *idibus Septembris inunctus*, rex scilicet Germaniæ; nam nonnisi anno MCXXXIII, Romæ imperator coronatus est. Lotharius secundus hujus nominis fuit. Porro legati a Sede Apostolica missi fuere duo, nempe Eurardus et Romanus, juxta Anselmum Gemblacensem hoc anno. Gesta post comitia his verbis narrat Ordericus citatus:

11. *Fredericus et Conradus duces de tumultibus excitandis cogitant.* — « Dissoluto conventu, exercitus Frederici super Lotharium irruit, ipsumque et plurimos de parte illius vulneravit, et terga vertentes fugavit. Fredericus enim armatorum fere XXX millia secum adduxerat, quia timore vel favore sese regem fore autumabat. Sed quia probi Pontificis ingenio præventus, ut dictum est, velle suum perpetrare nequivit, per CONRADUM fratrem suum maximam postmodum guerram fecit. Lotharius tamen, auxiliante Deo, prævaluit, meritoque strenuitatis et religionis laudabilis jam X annis regnavit ». Ex quibus postremis verbis intelligimus, Ordericum Historiæ suæ librum XII anno MCXXXV elucubrasse.

12. *Concil. Londinense.* — Ad num. 12 et seq. « Imperatrix, defuncto marito, amissis quibusdam quas in dotem acceperat munitionibus, ad patrem (Henricum Angliæ regem), rediit in Normannia. Joannes Cremensis (presbyter cardinalis tit. S. Chrysogoni) accepta ab Apostolico super Britanniam legatione, cum diu in Normannia retentus esset a rege, tandem permissus in Angliam transvehitur, et ab Ecclesiis honorifice excipitur », ait Simeon Dunelmensis in Hist. de Gest. Angl. ad hunc Christi annum, qui postea recitat litteras eidem cardinali ab Honorio II scriptas *Laterani, idibus Aprilis*, in quibus ait se illi committere curam et sollicitudinem eidem a Callisto papa in Angliæ regno commissam. Recitat et alias ejusdem papæ omnibus tam episcopis, quam laicis per Angliam, constitutis *Laterani II, idus April.* datas, quibus monet et præcipit, *ut eum tanquam S. Petri vicarium reverentes* suscipiant. Super Scotiæ quoque regnum idem Joannes legati suscepit officium, scripsitque Honorius II ad Davidem Scotorum regem, cui rogando mandat, ut episcopos terræ suæ, « cum ab eo vocati fuerint, ad Concilium suum faciat convenire ». Epistola *data* est *Laterani idib. Aprilis.* « Hac autoritate Joannes prædictus » subdit Dunelmensis, « circuiens Angliam, etiam ad regem Scotorum David perveni apud fluvium Twedam, qui Northymbriam et Loidam disterminat, in loco qui Rochesbruch nominatur. Ubi officio legationis peracto, rediens apud Londoniam celebravit Concilium », ait Simeon Dunelmensis qui illud recitat, additque habitum « anno XXV Henrici Anglorum regis, mense Septembri, nona die ejusdem mensis, et anno ab

Incarnat. Dom. MCXXVI ». Sed legendum MCXXV, et XXVI Henrici Anglorum regis, cum ibidem dicatur congregatum esse *Pontificatus domni papæ Honorii II anno primo*. Eidem præfuit idem legatus, interfuere Turstinus Eboracensis, et Willelmus Cantuariensis archiepiscopi, episcopi numero XX, et abbates circiter XL, *cum innumera cleri et populi multitudine*. Condita in eo capitula numero XVII, de reformandis pravis Ecclesiæ moribus. His Synodali decreto firmatis *Joannes Cremensis* legatus Romam reversus est. Hoc Concilium cum præsenti anno accurate illigarunt annalista Mailrosensis, Henricus Huntindoniensis in Hist., et novus chronographus Saxo, qui addit illud tres dies integros durasse, et in eo sancitos eosdem canones, quos sanctus Anselmus olim sanxerat, aliosque multos; verum illos *haud diu* mansisse.

13. *Floret B. Carolus Bonus Flandriæ comes.* — *B. Carolus*, cognomento *Bonus*, Flandriæ comes aut marchio, ut etiam appellabatur, hoc tempore florebat, tantamque illi egregiæ quibus exornatus erat virtutes famam pepererant, ut mortuo Henrico V imperatore, plerique Germanorum de eo in locum ejus substituendo cogitarint, ut narrat Galbertus Brugensis, et urbis suæ publicus notarius, ac in plerisque testis oculatus, in Vita ejusdem B. Caroli, a Bollando ad diem II mensis Martii recitata. Narrat enim sapientiores ex clero et populo legatos ad eum misisse « expostulantes et obsecrantes potentiam et pietatem ipsius, ut imperii honores et dignitates regias cum suis facultatibus pro sola charitate assumeret ». Verum subditi, qui eum ut patrem venerabantur, cœperunt dolere et discessum ejus deflere. « Remansit itaque in comitatu suo Carolus comes pro expostulatione suorum dilectorum pacem et salutem patriæ quantum in se erat, omnibus demandans et constituens ». Addit Galbertus, postquam Balduinus II rex Hierosolymorum a Saracenis captus fuit, milites, « qui militiæ Christianæ ibidem studuerant », communi consensu litteras ad Carolum direxisse, ut Hierosolymam veniret, et regnum Judææ assumeret; querebantur enim, quod Balduinus non bene *rexisset populum Dei*, licet scriptores rerum Hierosolymitanarum Balduinum valde laudent. Verum *Carolus* Flandriam deserere noluit, ubi tamen eum a quibusdam traditoribus occisum fuisse post biennium referemus.

14. *Moritur S. Bruno episc. Signiensis.* — Hoc anno mortuus est *S. Bruno* episcopus Signinus, pietate et doctrina clarissimus. Ughellus tom. I Italiæ Sacræ hoc anno mortem ejus consignat, sicuti et Angelus de Muce in Notis ad Chronicon Casinense, ubi tamen non annus mortis ejus, sed tantum dies, videlicet *prid. kal. Septembr.* notatur Casini die XVIII Julii, quo et in Martyrologio Romano memoratur, colitur. Hic tamen dies non ejus mortis, sed ejus canonizationis. Signiæ hæc Inscriptio adhuc legitur : « Æternæ memoriæ Brunonis, quem Lucius III Pont. max. cardinalium et episcoporum conventu Signiæ in Ecclesiæ B. Mariæ, ubi defunctum corpus quiescebat, inter sanctos jussit adscribi anno ab ejus abscessu LVIII, S. P. Q. S. (Senatus populusque Signinus) », ideoque Bruno anno MCLXXXII in sanctorum numerum relatus. Postquam aliquot per annos pastorale munus gessit, Cassinum migravit ac religiosam vitam professus electus est Cassinensis abbas. Verum ad populi postulationem jussus est a Pontifice Rom. in Ecclesiam suam redire. Varia ingenii sui reliquit monumenta a Labbeo in Dissert. de Script. Eccles. memorata, qui et observat aliqua ex eis *S. Brunoni* Carthusiani Ordinis institutori adscripta fuisse. Baronius anno MCXI, num. 32. de sancti Brunonis episcopi Signiensis morte mentionem facit, sed annum, quo ea contigerit, non designat.

15. *Franci prœliantur sub Alphonso Aragone adversus Mauros.* — Ordericus initio Libri XIII, victoriam Alphonsi VI Aragoniæ regis ad *Penecadel* de Saracenis relatam narrat, sed annum non exprimit, et in aliquibus circumstantiis peccat. Verum antiqua Monumenta Hispaniensia a Saudovalio in Alphonso VI memorata et Marmolus l. 2, cap. 33, præsentem annum diserte signant. « Saraceni », inquit Ordericus, « comperto recessu Francorum, animosiores effecti, rursus aggressi regiones Christianorum, vires suas ostenderunt cædibus multorum. Porro erubescentes Aragonii viribus hostium oppressi, Francos iterum accersierunt, eisque pro perpetrata olim contumelia satisfecerunt, et jurejurando terras et honores dandos denominaverunt. Comes ergo præteritæ vitæ et injuriæ immemor, amici et consobrini lega. tionem suscepit, et secum ingentem exercitum undecumque collectum adduxit, et contra paganos pugnaturus in terram eorum audacter intravit. Porro Hispani de tanto auxilio gaudentes, Francos alacriter susceperunt, transactosque reatus emendare volentes in urbibus suis Toleto et Tudela, necnon Pampelona, oppidisque suis hospitati sunt, et amplos honores ac possessiones eis tradiderunt. Illi nimirum otia vitantes, in initio æstatis in unum congregati sunt, ethnicosque de suis finibus cruentis ictibus expulerunt, et talionem eis reddituri terminos illorum pertransierunt. Pro illatis autem damnis et contumeliis, Deo favente, multimodam ultionem exercuerunt : et in regionibus eorum magnam libertatem invenientes victus omniumque rerum, hyemem præstolati sunt ». Hæc Ordericus, cujus narratio, licet quoad sententiam vera, in circumstantiis tamen peccat, cum *Tutela* Francis statim post Rotroci comitis adventum tradita fuerit, ut patet ex dictis anno MCXIV, ubi retulimus quæ paulo ante ibidem Ordericus narrarat.

16. *Saraceni ad Pennecadel victi.* — Pergit Ordericus : « Tunc Rotro comes Moritorniæ cum Francis, et episcopus Cæsaraugustanus cum fratribus de Palmis et Guazso de Biara (legendum *Gastone de Biara*, Bearniæ vicecomite) cum Gasconibus, Pennecadel, ubi sunt duæ turres inexpu-

gnabiles munierunt, et sex septimanis tenuerunt. Tandem pugnantes contra Amorgan regem Valentiæ, per Satinam (corrige *Sativam*, quæ *Xativa* et *Chatiba*, et *Setabis* appellatur, a Valentia novem leucis dissita) urbem convenerunt : sed pagani antequam ferirentur fugerunt. Relictis autem in munitione Pennecadel LX satellitibus, redierunt. Sed Amoravii et Andeluciani de Africa missi a rege Alis, filio Insted », hic locus a librariis manifeste corruptus; Andeluciani enim Hispani sunt, et Almorabitæ Africani. Quare legendum, « Almoraviti et Andeluciani de Africa missi a rege Alis, filio Jusset (aut Joseph) etc. eis obviaverunt, triduoque in castro Serraliis obsederunt. Christiani vero his tribus diebus peccatorum suorum pœnitentiam egerunt, jejunaverunt, et Deum invocantes XVIII kal. Septembris pugnaverunt, et adminiculante cælesti virtute post diurnum certamen, dum sol occumberet, vicerunt : sed fugientes paganos, nocturna formidantes pericula, per incognita itinera diu persequi ausi non fuerunt ».

17. *Complures Galli sedes in Hispania figunt.* Prosequitur Ordericus : « Pridie ante generalem pugnam Guarinus Sancio, vir in multis laudandus, cum fratribus DE PALMIS in montana ascendit : ibique Christianis cum virtute Dei prœliantibus, Alaminum rex cum CLIV millibus peditum victus aufugit. Innumeri de tantis paganorum legionibus perierunt, aut armis persequentium, aut præcipitiis, aut nimia lassitudine, vel siti, vel aliis generibus mortium. Sic Afri, qui suppetias idololatris Iliberis (id est Sarracenis Hispanis) venerant, interierunt, et Christicolarum telis in Orcum demissi, cum regibus suis gehennæ pœnas luunt. Deinde Normannorum quidam et Francorum loca sibi opportuna perquisierunt, et ibidem ad habitandum sedes elegerunt ». De equitibus Ordinis militaris S. Sepulchri, ab Orderico *Fratribus de Palmis* appellatis, qui in hoc prœlio magnam sibi gloriam peperere, anno MCXX verba fecimus. Instituti erant Templariorum exemplo adversus infideles in variis Aragoniæ locis, ut Diagus, Buterus, et Joannes Britz in Historia Pennatensi ostendunt.

18. *Fundatur urbs S. Dominici de Calciata.* — *Æra* MCLXIII, hoc scilicet Christi anno, urbs Sancti-Dominici de Calciata, vulgo *S. Domingo de la Calzada dicta*, in qua sanctus Dominicus Calciatensis anno MCIX demortuus quiescit, fundata fuit in Rioia, provincia Hispaniæ, Castellæ veteri annexa, ut refert Sandovalius in Alphonso VII, fol. 138, ubi celebris hujus civitatis, quæ hodie pars est episcopatus Calahorrensis, initium repetit a Diplomate sancti Dominici Calciatensis, ut circa hujus sancti sepulchrum urbem civibus propagare posset.

19. *Anselmus archiep. Mediolan. dicit se non teneri petere pallium.* — Anselmus anno MCXXIII Mediolanensis archiepiscopus electus fuerat, ut jam diximus, sed Mediolanensibus Ecclesiam suam eatenus Romano Pontifici subjici, sed juris sui esse prætendentibus, ut pallium Romanus Pontifex petenti archiepiscopo mitteret, Romam sese conferre distulerat ; verum hoc anno « secutus consilium quorumdam capellanorum et primicerii, Petri quoque Terdonensis episcopi, contra publicum interdictum cleri et populi Mediolanensis (res mira !) Romam ivit », inquit Landulphus Junior in Monument. Basilicæ Ambrosianæ pag. 174. Paulo post subdit Landulphus: « Veruntamen ipse, ceu vir prudens et sapiens, cum papa Honorio et cardinalibus ejus multa contulit ; et conferendo Ecclesiasticas consuetudines Ambrosianæ Ecclesiæ, et honores ejus archiepiscopatus et urbis, vivis et bonis rationibus defendit. Unde ipse papa huic prudenti viro dixit : Frater, meditatus et episcopus venisti : sed si vis frui auctoritate archiepiscopi in temporibus meis, necesse est ut stolam suscipias de manibus meis ; aut sicut ego suscepi, ad altare sancti Petri. Hinc domnus iste Mediolanensis Robaldum Albensem (episcopum Albæ in Monte-Ferrato) adjuravit, ut sibi consuleret. Tunc Robaldus ille Albensis sic ait, quod prius sustineret nasum suum scindi usque ad oculos, quam daret sibi consilium, ut susciperet Romæ stolam, et Ecclesiæ Mediolanensi præpararet hanc novam et gravissimam, quam Honorius papa dicebat sibi, imponere mensuram.

20. *Purgat se apud Mediolanenses prævaricationis culpa.* — « Mediolanum igitur iste Anselmus archiepiscopus sine stola rediit, et eumdem Albensem episcopum secum reduxit. Verum archiepiscopalem sedem non ascendit ». Hinc Puricellus citatus deducit, ideo Anselmum sedem illam non ascendisse, quia tantum electus erat, et non consecratus. Sed ex mox dictis liquet, Landulphum intelligere eum sedem non conscendisse, quia clerus et populus pati nolebat archiepiscopum jurium Ecclesiæ suæ prævaricatorem, qualem Anselmum reputabant, ac donec sese purgasset repularunt. Anselmum enim jam ordinatum fuisse, ostendunt præfata verba : « Meditatus et episcopus venisti, donec Ubertus de Meregnano ejus scriba juravit, quod ipse domnus suus Anselmus nulli minuimento honoris Ecclesiæ Mediolanensis consensit (qua de re solum tunc agebatur) ; et quod ipsum Albensis ille episcopus Robaldus auctoritate sua confirmavit. Deinde pontifex iste Anselmus sedem et castella archiepiscopatus, in beneficio cleri et populi recuperavit ». Idem clerus ac populus, qui eum sede archiepiscopali et redditibus spoliarant, ipsimet utrumque ei reddunt, *beneficio cleri et populi*, postquam sese prævaricationis crimine purgavit, tuncque, uti legitur in Catalogo, tam metropolitani archipresbyteri quam urbis secretarii, a Puricello citato, « hic (Anselmus) cum magna comitiva nobilium Mediolanensium in festo S. Michaelis per portam Ticinensem intrans, in sede sua collocatur, ut mos est in talibus ». Quibus ex verbis Puricellus perperam infert eum antea in eadem sede non sedisse. Porro ut videre est apud

Puricellum, prætendebant Mediolanenses ut Romani Pontifices petenti archiepiscopo pallium mitterent, exemplo sancti Gregorii anno DXCIV, Joannis XII ann DCCCCCXXX, et Paschalis II anno MC; quis rei exitus fuerit, infra videbitur.

HONORII II ANNUS 2. — CHRISTI 1126.

1. *Legatus Apostolicus missus ad componendas res monasterii Cassinensis : et inde tumultus et rixæ.* — Vicesimus sextus post millesimum centesimum annus adest, Indict. quarta, quo Honorius papa Romæ degens, duorum præcipuorum abbatum, Cassinensis et Cluniacensis, causas cognoscens, eosdem lata sententia condemnavit. Quod autem in primis ad Cassinensem pertinet, præter illa quæ superius dicta sunt, rem sic habeto ex Petro Diacono Cassinense [1] : « Pontifex autem cum Nicolaum electum ignoraret, Gregorium cardinalem tituli Apostolorum ad monasterium dirigens, mandat ut ejusdem consilio Senioretum Capuani monasterii præpositum abbatem fratres eligerent, ex cujus promotione et Deus honoraretur, et religionis status in famoso Cassinensi monasterio roboraretur, bonaque Ecclesiæ tam spiritualia quam temporalia in dies augerentur : ipse pro viribus monasterio favere semper paratus esset. Veniens autem cardinalis ad monasterium, fratribus quid papa præceperit nuntiat. Quod dum fratres audissent, murmur inter eos protinus oritur, dicentes, non debere Cassinensis abbatis electionem in alterius potestatem transire; iniquum et indignum esse, ut Cassinensis Ecclesia, quæ libera semper extiterat, maximo pudore cardinalibus subjiceretur ». Dicere veriti sunt papæ, vel addere (quod erat) cardinalibus legatis Apostolicæ Sedis, quibus episcopos, archiepiscopos, et patriarchas parere necesse esset. Ut plane redarguendi fuissent magnæ ingenii tarditatis et imperitiæ, vel mentis nimis elatæ fastus. At Gregorius cardinalis ratione potius eos vincendos, quam cohibendos auctoritate putavit, cujus tunc ad eos habitam orationem sic recitat Petrus :

2. « Tunc ille, imperato silentio, fratribus dixit : Ego huc neque pro papæ Honorii lucro, neque pro Romanæ Ecclesiæ honore, sed pro salute animarum vestrarum, si permittatis, adveni. Romana enim Ecclesia vestro auxilio et laude non indiget, quæ præconium laudis in Petro ex ore ipsius Redemptoris emeruit. Quænam autem Ecclesia, vel monasterium, a Romanæ Ecclesiæ non disponatur arbitrio, cujus imperio cælum ipsum aperitur et clauditur? Omnes quippe Ecclesiæ a Pontificibus, imperatoribus, regibus, vel quibuscumque fidelibus conditæ sunt : Romanam vero Sedem solus fundavit Filius Dei, et super Petri Apostoli erexit fidem, cui etiam terreni simul et cælestis imperii jura commisit : et illud Verbum, quod condidit cælum et terram, Romanam fundavit Ecclesiam. Atque ut omissis cæteris, ad ea de quibus nunc agitur veniamus : sicut Apostolorum principes Petrus et Paulus Romanam Ecclesiam suo sanguine consecrarunt, ita Cassinense cœnobium per beatum Benedictum, qui Romæ doctus fuerat, et per cives Romanos Maurum et Placidum habuit fundamentum. Neque illud ignoratis, quod destructo a Longobardis monasterio, fratres juxta Lateranense palatium centum ferme et triginta annis habitarunt. Ac demum Cassinensem Ecclesiam non alii quam Romani Pontifices extruxerunt, Gregorius scilicet et Zacharias. Quæ rursus a Saracenis incensa, iterum a sancto Agapito est restaurata. Cum igitur hujus cœnobii fundatores ex Romanæ Ecclesiæ disciplina prodierint, ejusque instauratores Romani Pontifices fuerint, consequens est juxta sanctorum Patrum instituta, ut Ecclesia Romana mater et domina, Cassinensis autem ejus spiritualis appelletur filia. Revolvite Cassini cuncta monimenta, scrutamini Annales, et an ita se habeant res, ipsi judicate : sin autem se aliter habent, mendacii arguite. Sin vero habent ut dixi, nolite veritati resistere, nolite Romanæ Ecclesiæ repugnare, nolite ejus jussionibus contraire, sed ex cujus uberibus fidei juramenta

[1] Petr. Diac. l. IV, c. 91.

cepistis (elementa suxistis), ejus jussis per omnia obtemperare curate ». Hæc Gregorius, factus tanquam parvulus in medio eorum (ut Apostolus ait [1]), hisce rudimentis eos imbuere, et demulcere verbis pro viribus studuit animo elatos et iratos, cum illud satis ad justitiam inculcasset. Si quidquid sunt monachi Cassinates, profecto privilegiis Romanorum Pontificum existere convincuntur : quid ergo in eos superbe resilire contenderent? Porro Gregorius ipse revocatus in Urbem, legatur in Gallias una cum Petro Leonis, de quorum legatione inferius in fine anni hujus dicturi sumus.

3. Quantum autem illi Gregorio audito profecerint, audi ex eodem eorum diacono Petro : « Tunc, inquit, fratres, temporis objecta necessitate, Apostolici voluntatem se impleturos pollicentur, dum tempus opportunius viderint. Sicque discessum a capitulo est ». At quantum nocuerit non statim capessisse mandata Pontificis, ex iis plane tragicis, quæ subjicit idem Petrus, intelliges : cum videlicet duo illi abbates, Oderisius et Nicolaus, acerbissimo contra se invicem odio concitato, ad comparandos armatos omnem monasterii thesaurum dilapidant atque dispergunt. Nam audi spectantem ista omnia Petrum Diaconum [2] :

4. « Oderisius vero, cognita Nicolai electione, agiliter ad arcem quæ Bantram dicitur penetrat, et pecunias large distribuens, undecumque milites collegit, igni et ferro cuncta Nicolao faventia castra demoliri solotenus cœpit. Nicolaus hoc agnito, Robertum Jordanis principis filium in suum auxilium evocat, atque ad monasterium dirigens, ad se deferri jussit aquimanilia argentea librarum novem, quæ Savinus (ut supra diximus) beato Benedicto donaverat, aquimanilia argentea Stephani papæ, altare aureum cum gemmis pretiosis, calicem aureum librarum quatuor, calicem magnum Saxonicum, quem Theodoricus Saxonum rex beato Benedicto transmiserat, Epistolarium aureum Desiderii abbatis, textum Evangelii Henrici imperatoris cum gemmis pretiosis, Evangelium aliud, thuribula argentea novem, coronas argenteas totidem, ponderis alias novem, alias duodecim librarum, quas Otto imp., Hugo marchio, aliique fideles sancto Benedicto obtulerant ; calicem librarum novem, alios calices quinque, concham librarum septem, candelabrorum paria tria, coronas quatuor, singulas librarum decem et octo ; conchas duas librarum octo, cucumellum librarum sex, textum Evangelii, scutellam magnam, urceum ducis cum aquimanili suo. Hæc omnia argentea, crucemque auream ab Ecclesia abstrahens, et castrum non recuperavit, et grave contra se odium monachorum excitavit ». Quid demum post animositates, bella, incendia atque cædes? « Oderisius », subdit Petrus [3], « cernens Romanum Pontificem in omnibus sibi adversari, sera ductus pœnitentia, Romam perrexit, prostratusque illius pedibus, abbatiam in manibus ipsius renuntiavit, etc. » Nicolaus non sic, sed in schismate perstitit. De quo idem Petrus inferius :

5. « Comperto Honorius monasterii negotia quotidie in deteriora proficere, eumdem Nicolaum ut inutilem ab officio removit abbatis, fratribusque mandavit, ut si sibi parere suæque ordinationi stare vellent, nobili et antiquo beati Benedicti monasterio tam in spiritualibus quam in temporalibus instaurando tota intentione studeret ». Monachi igitur suo damno experti, quam malum et amarum esset reluctari Sedis Apostolicæ obedientiæ, in omnibus Honorio papæ parere deliberant. Nam de eis pergit Petrus : « Fratres, qui Nicolaum ob thesaurum dissipatum et amissam terram jamdudum exosum habebant, venienti ad monasterium januam in faciem claudunt, Honorioque renuntiant ut veniat, se suaque in ejus potestate permittentes. Ille lætior factus, Matthæum episcopum Albanensem ad monasterium dirigit, mandatque fratribus, ut quem ipse idoneum ex Romanæ Sedis auctoritate censeret, hunc ipsi omni mora seposita eligerent ». Quod et factum. Nam ab Honorio papa propositum abbatem illum Capuanum, de quo superius, Senioretum nuncupatum, sibi elegerunt abbatem, quem ipse Pontifex Cassinum pergens, profecturus Beneventum, sacris ritibus consecravit, hæc omnia excessere limites anni hujus : nam Nicolaum sedisse annum unum, mensem unum, et dies sexdecim, idem Petrus affirmat [1].

6. *Petri Cluniacensis causa judicata, damnatio et obitus.* — Jam vero quomodo ejusdem Apostolicæ Sedis judicio, hoc anno, Romæ definita fuerit Cluniacensium causa, dicendum. Ipsum enim Pontium invasorem, excommunicatum, vi tractum Romam ad judicium subeundum, anno superiori dictum est ex Petro abbate Cluniacensi, rem gestam exacte scribente, qui pergit de Cluniacensibus Romam missis, ad dicendam causam vocatis [2] : « Obtemperat statim pars cuncta nostrorum, et inter innumeros monasteriorum priores, causa cujus hæc interjecta sunt, jam dictus venerandus Matthæus advenit. Adest et Pontius licet invitus cum suis. Et denominata die, ut judicium subeat advocatur. Præcipitur tamen, ut quia excommunicatus nec agere, nec judicium canonice subire potest, prius satisfaciat, et satisfaciendo se vinculo quo jure vinctus fuerat solvat. Mittuntur a papa nuntii, et ex parte mittentis, ut de tantis malis satisfaciat jubent. Respuit ille, nec se ab aliquo viventium anathematis vinculo vinciri posse affirmat : solum esse Petrum in cælis, præter quem nulli hoc licere fatetur. Commoto multo magis tali ejus responso domino papa, totaque simul inde Urbe turbata : non solum excommunicatum, sed et schismaticum cuncti proclamant. Et quia (ut dictum est) nisi solutus ad judicium admitti non poterat, suos qui cum eo venerant, utrum quod ille nolebat, illi sal-

[1] I. Thess. II. — [2] Petr. Diac. l. IV. c. 91. — [3] Ibid. c. 94, 95.

[1] Petr. Diac. l. IV. c. 91. — [2] Petr. Cluniac. l. II. Mirac. c. 13.

tem satisfacere vellent, responsum missis dominus papa nuntiis quærit. Qui statim pro ejus imperio paratos se esse respondent. Intrant ergo palatium nudis pedibus cuncti, et reos se in conspectu universorum fatentes, protinus absolvuntur. Absoluti causam ingrediuntur, et nihil quod vel sibi, vel illi pro quo agebant suffragari posset, intactum relinquunt.

7. « Assumit sibi ex parte alia vocem universorum venerandus Matthæus, et sapienter de tota causa perorat. Surgit statim auditis partibus papa, et tota Romana curia sibi adjuncta, ad rem examinandam in partem secedit. Moratur diu, redit cum cunctis post aliquot horas ad Sedem ; ut inventam ex consilio sententiam ferat Portuensi episcopo jubet. Fert ille jussus sententiam, et ut ipsa ejus verba referam : Pontium, inquit, invasorem, sacrilegum, schismaticum, excommunicatum, ab omni Ecclesiastico honore vel officio sancta Romana et Apostolica Ecclesia in perpetuum deponit, et Cluniacum, monachos, vel cuncta ad idem monasterium pertinentia, abbati qui in præsentiarum est, cui injuste subtracta fuerant, restituit. Data sententia, uniuntur qui divisi fuerant, et velut in momento redintegrato Cluniacensi corpore, tantus tamque diutinus malorum turbo sedatur. Irruit post paucos dies tam in victos quam in victores Romanus ille pestifer morbus, et pæne omnes tam monachos quam famulos in brevi prosternit. Invadit vix elapso mense et dominum Pontium, paucisque diebus interjectis, exstinguit. De cujus fine Epistolam mihi a supradicto beatæ memoriæ papa Honorio directam (si forte ejus notitia utilis judicatur) adjungo.

8. « Honorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro Cluniacensi abbati, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Præterito mense Decembri, Pontius viam universæ carnis ingressus est, qui quamvis de malis Cluniaco illatis sæpe commonitus, pœnitentiam agere noluerit, nos tamen pro reverentia ejusdem monasterii, cujus monachus fuerat, eum honeste sepeliri fecimus. Data Laterani ». Hic finis Pontii infelicissimi, de quo, loco Epitaphii sepulchralis, hos tunc cecinit versus Petrus Pictaviensis :

Grande lucrum facimus, quia causa schismatis hujus,
Corruit ex toto perfidus ille draco.
Cumque caput lubricum sustollere nititur anguis,
Rumpitur, et moriens atra venena vomit.
Interiere nigri præstigia sæva colubri,
Nec patitur monstrum vivere Roma diu.
Sed mox ancipiti gladio fera colla trucidans
Defendit Petrum Petrus ab hoste suum.

9. *Matthæus episcopus cardinalis Albanensis ex monacho Cluniacensi.* — Ex his autem malis tulit illud Ecclesia Romana compendium, ut ex monachis Cluniacensibus Matthæum illum, qui ea de causa Cluniaco Romam venerat, virum sanctissimum acceperit in cardinalem, cujus vitam plane mirandam ipse qui supra Petrus Cluniacensis abbas scriptis mandavit. Qui enim ob defensionem suorum Cluniacensium cum primarii abbatis præceptum una cum aliis in Romanam curiam intulisset (quod non possit abscondi civitas supra montem posita) cum qualis esset, ipsi Honorio papæ optime innotuisset, eumdem statim absoluta causa creavit cardinalem episcopum Albanensem. De cujus promotione, et vitæ monasticæ instituto retento, accipe quid Petrus dicat [1] :

« Causa jam dicta Matthæus tractus ad Urbem, ea sic definita, redire cum sociis ad propria festinabat. Sed qui nescientem vocaverat Deus, reditum impedivit, et quia super pauca fuerat fidelis, eum super multa ut expertum dispensatorem promovit. Injungit ei cum honore nominandus papa Honorius majoris honoris et oneris pastoralem curam, et eum labori suo socium adhibens, in episcopum Albanum consecrat. Provectus ergo ad sublimem pontificalis ordinis gradum, et super Ecclesiæ candelabrum ad lucendum omnibus qui in domo erant, magnifice exaltatus, nihil de monacho quorumdam more dimisit, sed sicut de magno Martino legitur, eadem in corde ejus humilitas, eadem in vestitu ejus vilitas mansit. Nihil de officiis, nihil de cantibus, nihil de prolixa Cluniacensi psalmodia quarumlibet curarum prætextu reliquit. Servabat in palatio instituta claustri, et mundo expositus, firmo et longo usu velut innato religionis, proposito a sæcularibus se vanitatibus quasi septo firmissimo secernebat. Cohibebat se intra se, nunquam (sicut de quodam dictum est) magis solus quam cum aliis, nunquam negotiosior quam cum solus erat. Præferebat cunctis operibus suis, omnibusque sanctis studiis sacrificandi Deo illum suum quotidianum usum, a quo nec rei familiaris cura, nec multiplex occupatio, nec ipsa continua post summum Pontificem omnium Ecclesiarum sibi imposita sollicitudo eum retrahere poterant. Conquerebatur inde sæpius papa : et aliis ad curiam mane ex more convenientibus, ipsi ad horam tertiam vix occurrenti, quod plus nimio esset monachus, velut improperabat. Nec hoc tantum Romæ, sed etiam ubique terrarum studiose servabat. Urebatur sæpe æstivis diebus acriore Italici solis ardore, quod matutinas in his sacris officiis occupans horas, extrahi ab Ecclesia circa sextam quandoque horam vix poterat. Et quia non solum simplex religiosa innocentia, sed et prudens erat singulari sapientia, mittebatur sæpe a magistro ad diversas partes orbis terrarum et vices Apostolicas, in partem ab eo vocatus sollicitudinis, prudenter administrabat ». Quarum prima illa fuit legatio ejus, cum mox (ut audisti) ad conciliandos Cassinales monachos ab eodem Pontifice mittitur, reque bene et ex sententia gesta, ad ipsum Romam rediit. De reliquis autem suis locis dicetur inferius. Ut plane appareat ex cunctis rebus ab eo bene gestis, ejus in cardinalem electione magnopere illustra-

[1] Patr. Clun. l. II. Mirac. c. 14.

tam fuisse Romanam Ecclesiam. Sed de his hactenus.

10. *Quæ inter Cluniacenses et Cistercienses dissidia.* — Hoc eodem accidit tempore, ut inter Cluniacenses et Cistercienses monachos graves dissensiones orirentur occasione observationis regulæ sancti Benedicti, sub cujus stipendiis, licet sub habitu diverso, uterque Ordo militaret, alter[1] alterum[2] redarguens inobservantiæ atque prævaricationis ejusdem. Verum non eo processit ista contentio, ut inter eos charitas scinderetur, quinimo magis magisque, ut bene fixa radice arbor ventis consolidatur, inter eos firmata fuerit et stabilita; quamvis humani generis hostis causas plurimas discordiarum diversis temporibus (ut inferius apparebit) subministrarit. Fuit inter alia illa prima, qua his diebus sanctus Bernardus valde permotus est, cum ipsi Cluniacenses pellexissent (ut nuntiatum Bernardo fuit) ejus affinem monachum Cisterciensem, et seduxissent blanditiis, ut transiret ad Cluniacenses, pro qua re et dispensationem Apostolicam impetrassent. Tulit plane animo indignissimo id factum Bernardus, atque ad revocandum adolescentulum scripsit primam ordine positam Epistolam, quam sicut afflatus Spiritu sancto dictavit; ita Dei esse opus, quod perficere conaretur, miraculi perspicua evidentia est declaratum. Cum enim sub dio dictaret illam sereno cælo, et inter dictandum improvisa oborta pluvia amanuensis a scribendo cessaret, et inde recedere vellet ad tectum locum, prohibuit eum sanctus illud usurpans: Opus Dei est, curat ipse sua. Quo factum est, ut renovatum fuerit miraculum exhibitum Gedeoni, cum undique madente terra densis imbribus, charta illa, in qua Epistola scribebatur, neque gutta pluviæ ostendi potuit esse læsa.

11. Factum est autem, ut cum eadem Epistola ad Cluniacense perlata esset monasterium, lectaque ab ejus abbate Petro, viro plane religiosissimo, sanctoque Bernardo (quantum humano judicio potest intelligi ex scriptis, magisque ex rebus ab eo præclare gestis) charitate non impare: tantum abest, ut ex eis turbatus animo, adversus ipsum indignationem conceperit, quin magis compassus fuerit, eique indulgendum duxerit, adeo ut non ipsum Robertum solum restituerit, sed et alios concesserit monachos, qui apud se essent, quos sciret eidem sancto Bernardo esse charissimos. Quinam autem isti fuerint, quos benigne ad Cistercienses ex Cluniacensibus redire fecerit, recenset idem Petrus in Epistola quadam ad eumdem sanctum Bernardum data[3], qua peteret monachum Cluniacensem ad breve temporis spatium ad se mitti, ex monasterio Clarevallensi, sic dicens: « Cur ergo, mi charissime, unus saltem mihi per mensem non conceditur; cum ego Petrum, cum Robertum sanguine proximos, cum Guarnerium, cum quosdam alios, tractus amore tui, tibi non mense uno, sed perpetuo concesserim? Quot ego abbates, quot monachos aliis, ne dicam alienis, Ecclesiis, litteris tuis, vel consiliis victus concessi? Nec me pœnitet amico cessisse: cui et adhuc in pluribus paratus sum cedere, etc. » Sic igitur inter duos sanctissimos abbates istos, superseminante antiquo hoste zizania, tantum abest ut creverint ipsa usque ad messem, sed nec siverint ipsi ea in segetem coalescere, quin continuo evulsa quamprimum aruerint: ut ex his, quæ inferius dicturi sumus, perfacile apparebit. At de his modo satis.

12. *Tanchelinus hæresiarcha, in quem pugnat S. Norbertus.* — Quo anno sanctus Norbertus, cum accepisset Romæ ab Honorio papa confirmationem instituti a se Ordinis Præmonstratensium, reversus in patriam, dispositis rebus, vocatur Antuerpiam, ut Ecclesiam illam novi hæresiarchæ opera labefactatam adjuvaret. Quinam hic fuerit hæresiarcha, et quæ ejus nefandæ assertiones, sic accipe ab Hugone ejus temporis auctore, qui ait[1]: « Non est autem prætereundum, quare vocatus fuerit ad suscipiendam Antuerpiensem Ecclesiam. Est Antuerpia oppidum amplissimum et populosum, in quo unus erat tantum sacerdos, qui curam totius populi ibidem commorantis gerebat: sed præ nimia multitudine et frequenti negligentia non poterat. Nec credebatur ei, quod et ipse quasi in conjugio et copula carnali neptem suam in tertio gradu manifeste sociam sui sceleris haberet. Hanc ob causam populus ille quasi grex absque pastore per multos errorum anfractus deviabat. Unde contigit, ut hæreticus quidam miræ subtilitatis, et seductor, Tanchelinus nomine, illuc adveniens, in eadem gente locum suæ imposturæ inveniret. Erat is omnium hominum sceleratissimus, Deique et omnium sacramentorum ejus, totiusque religionis et Christianæ fidei hostis. Ita ut ministerium episcopórum et sacerdotum nihil esse diceret, et sacrosancti corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi perceptionem ad salutem perpetuam prodesse negaret.

13. « Itaque illum populum, cui jam per multa tempora horum veritas nuntiata non fuerat, in hos errores induxit. Credebant ei et sequebantur eum circiter tria millia armatorum, nec erat dux, aut episcopus, aut princeps, qui auderet ei resistere vel occurrere, nec ante eum, nisi sectam ejus amplecteretur, apparere. Cum pretioso apparatu, in vestibus deauratis, triplici funiculo crinibus intortis, et auro intexto ligamine triplicatis incedebat, verbisque persuasibilibus magnisque conviviorum apparatibus benevolentiam eorum ad seducendos eos exhauriebat. Res mira et stupenda, lotiones ejus bibebant, et reliquiarum loco asportantes recondebant, et cum filias in matrum præsentia, sponsasque maritis videntibus corrumperet, opus spirituale id esse asserebat. In tantum, ut infelicem se diceret, qui huic conjunctioni nefariæ misceri

[1] Ber. Apolog. ad Willel. abb. S. Theodoric. — [2] Petr. Clun. l. III. Ep. XXVIII. et l. v. Ep. XVI. — [3] Pet. l. VI. Ep. XXXVI.

[1] Hugo in Vita Norbert. c. 34. apud Sur. tom. III. die VI Junii.

non meruisset. Hæc turpissima et detestanda hominis impostura, etiam post mortem ejus extirpari nullatenus potuit, licet duodecim clericorum congregatio ab episcopo in subsidium sacerdotis, qui solus erat, in Ecclesia Sancti-Michaelis instituta esset, etc. » Subjicit de laboribus sancti Norberti et clericorum ab eo illuc missorum, ad convellenda zizania, ab homine omnium pessimo seminata. Videant nostri temporis novatores, quibus præcursoribus gloriari possint, et quos se suorum dogmatum habere patriarchas exultent. Eant post eos, quos omnium nefandissimos tunc et semper Ecclesia devovit atque damnavit. Miseros vero Antuerpienses sicut oves sine pastore a lupo vorari facile fuit. Sed audita a Christi præconibus veritate, resipiscentes erroremque detestantes conversi sunt. Sed fuerunt hujus temporis consortes erroris ejusdem vel similium alii, qui eodem tempore Honorii papæ cogniti asseruntur.

14. *Hæreses Petri Bruisini, vulgo de Bruis, et ejus supplicium.* — Haud dissimilis plane Tanchelino fuit, nec impietate dispar, Petrus de Bruis dictus, qui his item temporibus eosdem ferme errores disseminavit in provincia Arelatensi, et aliis adjacentibus locis, qui per annos viginti impie agens, impie scribens et loquens perduravit. Adversus quem diffuse scripsit Petrus Cluniacensis eam primum Epistolam[1], quam dedit ad Ebredunensem archiepiscopum et alios episcopos, in quorum diœcesibus nefarius homo hæreses propagavit; et aliam ad alios, nempe Arelatensem et alios, quæ tamen primo loco ab ipso posita legitur. Ubi inter alia de priori atque prolixiori Epistola ista habet : « Scripsi nuper Epistolam reverentiæ vestræ, contra hæreses Petri de Bruis disputantem ». Et paulo post : « Vobis eam mitto, quoniam in partibus vestris, aut circa easdem, stulta illa et impia hæresis more pestis validæ multos interfecit, plures infecit, sed gratia Dei concitante et adjuvante vestra studia, a vestris regionibus sese paululum removit. Migravit autem, sicut audivi, ad loca satis vobis contigua, et a Septimania vestra, vobis persequentibus expulsa, in provincia Novempopulana, quæ vulgo Gasconia vocatur, et in partibus ei adjacentibus sibi foveas præparavit, in quibus nunc se timore occultans, nunc de ipsis audacia assumpta prodiens, quos potest decipit, quos potest corrumpit, et nunc illis, nunc istis lethalia venena propinat. Vestrum est igitur, ad quos præcipue tam ex officio, quam ex singulari scientia in partibus illis cura Ecclesiæ Dei spectat, et quibus ipsa velut fortibus columnis maxime innititur, vestrum est, inquam, et a locis illis, in quibus se latibula invenisse gaudet, et prædicatione, et etiam, si necesse fuerit, vi armata per laicos exturbare ». Et inferius : « Et quia prima erronei dogmatis semina a Petro de Bruis per viginti fere annos sata et aucta quinque præcipue venenata virgulta produxerunt, contra illa maxime ut potui egi, ut circa ea se animus et verba attentius occuparent ». At quænam ista, inferius ita repetit, dicens :

15. « Primum hæreticorum capitulum negat, parvulos infra intelligibilem ætatem constitutos Christi baptismate posse salvari, nec alienam fidem posse illis prodesse, qui sua uti non possunt.

« Secundum capitulum dicit, templorum vel Ecclesiarum fabricam fieri non debere, factas insuper subrui oportere, nec esse necessaria Christianis sacra loca ad adorandum, etc.

« Tertium capitulum, cruces sacras confringi præcipit et succendi, quia species illa vel instrumentum, quo Christus tam dire tortus, tam crudeliter occisus est, non adoratione, non veneratione, vel aliqua supplicatione digna est, sed ad ultionem tormentorum et mortis ejus, omni dedecore dehonestanda, gladiis concidenda, ignibus succendenda est.

« Quartum capitulum non solum veritatem corporis et sanguinis Domini quotidie et continue per sacramentum in Ecclesia oblatum negat, sed omnino illud nihil esse, neque Deo offerri debere decernit.

« Quintum capitulum sacrificia, orationes, eleemosynas, et reliqua bona pro defunctis fidelibus a vivis fidelibus facta deridet, nec ea aliquem mortuorum vel in modico posse juvare affirmat ». Hæc erant Petri nebulonis deliramenta, cujus quis finis extiterit, ita paulo inferius :

16. « Post rogum Petri de Bruis, quo apud S. Ægidium zelus fidelium flammas Dominicæ crucis ab eo succensas, eum concremando ultus est, etc. » igne crematum ostendit, postquam impius atque sacrilegus homo sacrosanctas cruces simul in unum congestas una combussit. De quo adeo immani facinore agit idem Petrus in priori Epistola, dum adversus ipsum sanctæ Crucis impugnantem cultum insurgit, aitque : « Prævenistis scelestis operibus celeritatem verborum, et profundis in religionem odiis (quod vel cogitare scelus fuerat) insigne nostræ fidei tollere attentastis. Quod tunc factum est, quando ad inauditam divinitatis contumeliam, magno de crucibus aggere instructo, ignem immisistis, pyram fecistis, carnes coxistis, et ipso Passionis Dominicæ die Paschalem Dominicam præcedente, invitatis publice ad talem esum populis, comedistis». Ita impius horum omnium malorum incentor, qui in ignem immisit cruces, ipse est injectus in ignem, et qui ejusmodi ex crucibus igne confecto carnes coxit, suæ ipsius carnes sunt traditæ concremandæ, ita ulciscente numine nefandissima scelestissimi hominis sacrilegia. At quoniam in Henrico apostata impia ejus hæresis revixit, et magis aucta est, cum et ipse Petrus duas has Epistolas scripsit, atque etiam sanctus Bernardus, scriptis et prædicatione sequentibus signis eamdem potentissime exagitarunt; quando id contigit post vicesimum annum ab hoc tempore, suo loco pluribus dicturi sumus, et quomodo penitus

[1] Petr. Clun. l. I. Ep. I. II.

extincta fuerit, pariter narraturi. In quibus plane videbis recentiorum hæreticorum impia dogmata etiam validissime confutata, prout facile intelliget qui tum ejusdem Petri Cluniacensis duas Epistolas, totidemque sancti Bernardi eodem argumento conscriptas legerit, et edita ab ipso tunc miracula pariter audierit; sed jam quæ sunt anni hujus reliqua videamus.

17. *Stephani abbatis Grandimontensis obitus et sanctitas.* — Hoc eodem anno Redemptoris millesimo centesimo vicesimo sexto, idibus Februarii ex hac vita decessit sanctus Stephanus Arvernensis Grandimontensis Ordinis institutor; quod ex ejus Vitæ Actis, quæ apud Vincentium[1] descripta fidelissime leguntur, ita colligitur. Cum enim testetur auctor, anno Redemptoris millesimo septuagesimo sexto eumdem sanctum cœpisse eremum colere, anno suæ ætatis trigesimo, obiisse vero octogenarium : qui igitur tricenarius erat dicto anno septuagesimo sexto supra millesimum, hoc anno millesimo atque centesimo vicesimo sexto, ad octogesimum oportuit pervenisse suæ ætatis annum.

Quomodo autem paulo ante obitum convenerunt eum Sedis Apostolicæ legati, sic accipe : « Miri odoris fragrantiam cum eo loquentes et adstantes circa eum ex eo procedere sentiebant, utpote in quo suavitatis auctor requiescebat, et in quo virginitas ac mentis ac corporis humilitas eminebat. Excellentissimi quoque cardinales Gregorius et Petrus Leonis, inter quos postmodum de papatu schisma fuit, cum in Galliam missi in partibus Lemovicinis legatione sua fungerentur, ad hunc virum Dei pariter convenerunt, et vivendi formam hanc a quo didicisset, et cur in loco tam sterili maneret, diligenter inquirentes, verbaque prudentiæ et humilitatis admirantes lætabundi receperunt. Octavo autem die ab eorum recessu, nullo tamen adhuc dolore vexatus, ab exteriori colloquio cœpit vacare, seque totum doctrinæ discipulorum et orationi conferre, sciens per Spiritum sanctum, obitum suum appropinquare : tandemque doloribus oppressus, accepta sacra unctione atque viatico, feliciter reddidit Deo spiritum». Cujus sanctitas pluribus argumentis est declarata, quæ ab eodem auctore narrantur. Hæc modo satis ad nostri rationem instituti.

18. *Godefredi monachi Præmonstratensis diœcesis Monasteriensis obitus.* — Eodem anno beatus Godefredus Westphalus, comes Cappenbergensis, qui una cum germano suo ad prædicationem sancti Norberti sæculum reliquisset, tribus erectis monasteriis, conjuge summo consensu inter moniales profitente, post multas tribulationes magna animi constantia toleratas, et perseverantiam exactissimam in regulari disciplina, clarus meritis ad Deum migravit die decima tertia Januarii, anno suæ ætatis ferme trigesimo. Extant res præclare ab eo gestæ scriptis mandatæ a viro religioso ejusdem Ordinis et ætatis, quas temporis iniquitate oblivione sepultas, revocavit in lucem lucis ipse jubar Germaniæ Ecclesiæ, Nicolaus Serarius, a quo opportune missas accepimus, legimus, et dignam tanti viri amici Dei duximus memoriam, quæ Annalibus Ecclesiasticis intexeretur. Facta recensetur ab eodem auctore reliquiarum ejus translatio anno millesimo centesimo quadragesimo octavo. Clara etiam mentio ejusdem habetur in Vita ejusdem S. Norberti, Præmonstratensis institutoris.

[1] Vincent. Bell. Spec. hist. l. XXV. c. 46. 47. 48. 79.

Anno periodi Græco-Romanæ 6629.— Anno Æræ Hispan. 1164.— Anno Hegiræ 520, inchoato die 28 Januar., Fer. 6.— Jesu Christi 1126. — Honorii II papæ 3. — Lotharii reg. 2. Joannis Comneni imp. 9.

1. *Obitus Pontii exabbatis Cluniacensis.* — A num. 6 ad 9. Refert Baronius ex Petro Venerabili libro 2 de Miracul. cap. 13, judicium habitum Romæ de Pontio exabbate Cluniacensi, qui anno superiori, magno dedecore monachorum, populique scandalo, in monasterium Cluniacense irruit, ut ibidem diximus. Idem ac Petrus Venerabilis narrat Ordericus lib. 12 : « Pontium protinus accersiit (nempe Honorius II), ad examen Apostolicæ Sedis adstare præcepit, rationem redditurus unde impetitus fuerit. At ille Romam veniens, papam adire distulit , dieque denominato ad placitum summonitus venire renuit. Romanus igitur Pontifex Petrum (sc. Venerabilem, in Pontii locum abbatem electum) cum apicibus Apostolicis et dignitatibus Cluniacum destinavit, monachisque, ut in

omnibus ei secundum regulam S. patris Benedicti obsequerentur, mandavit. At illi jussa complentes abbatem victoria elatum susceperunt: cujus imperii jugum divinæ legis laudabiliter militantes hucusque perferunt. Contemptorem vero Pontium post aliquot dies missis satellitibus suis comprehendit, et in carcerem retrudit. Qui non multo post enormi mœrore affectus ægrotavit, ibique multis illum lugentibus vitam finivit. Igitur, ut quidam dicit :

Principium fini solet impar sæpe videri.

Petrus Venerabilis etiam scribit Pontium Romæ mortuum fuisse, quod et indicat Honorius II in sua Epistola. In Martyrologio Benedictino ad IV kalend. Januarias, ut videre est in Biblioth. Cluniac. p. 558, legitur : « In monasterio Cluniacensi, depositio sancti Pontii abbatis, doctrina ac sanctitate clari ». Verum litteræ Honorii II mox laudatæ, et a Baronio recitatæ, ostendunt fidem hujus Martyrologii hac in parte nutare. Ibidem refertur locus Trithemii in Chron. Hirsaugiensi tradentis Honorium II Pontium cardinalem S. R. E. ordinasse, quod a veritate prorsus alienum. Vide dicta anno superiori, num. 1 et seqq.

2. *Eo abbate inter Cluniacenses dissensio orta.* — Ad num. 10 et seq. Divus Bernardus Epistola sua ordine I, ad *Robertum* nepotem data, eum ad monasterium Cisterciense revocare conatus est. *Robertus* enim vel horrore strictioris regulæ, seu vitæ laxioris illecebra, vel etiam blanditiis et subdolis aliorum susurris indictus a Cisterciensibus ad Cluniacenses transierat. Rediit postea Claramvallem Robertus, restitutus ab abbate Cluniacensi, ac Domus-Dei in diœcesi Bisuntina abbas a sancto Bernardo aliquot post annos institutus. Hinc ortæ inter utriusque Ordinis monachos dissensiones, ut videre est apud Baronium, qui putavit eam sancti Bernardi Epistolam hoc circiter tempore datam esse, et quando hæc contigere, Petrum Venerabilem abbatem monasterii Cluniacensis fuisse. Verum Mauricus in Annal. Cister. ad annum MCXVII, et ad an. MCXXVI, ac Mabillonius in Notis fusioribus ad Epist. I divi Bernardi, ostendunt, *Robertum* et a Claravalle discessisse, et ad eamdem reversum esse *Pontio*, non vero *Petro Venerabili*, abbatiam Cluniacensem administrante, et Epistolam illam ante annum MCXX scriptam fuisse.

3. *S. Norbertus adversus Tanchelinum hæreticum Antuerpiam accersitur.* — A num. 12 ad 17. *Sanctus Norbertus*, Ordinis Præmonstratensis fundator, hoc anno Magdeburgensis archiepiscopus creatus fuit, ut ex dicendis anno sequenti, quæ huc revocanda, perspicuum est. Is anno MCXXIV, non vero currenti, adversus *Tanchelinum* hæreticum Antuerpiam vocatus, eique et ejus Ordini Ecclesia Sancti-Michaelis concessa, ut eo anno ex Monumento a Baronio in medium adducto probavimus. Præterea ex Vita sancti Norberti apparet, eum ante hunc annum ad suscipiendam Antuerpiensem Ecclesiam evocatum fuisse. Quare accurate in Chronico Roberto de Monte attributo ad annum MCXXIV hæc referuntur : « In castro nihilominus Antuerpiensem Ecclesiam ordinandam hac de causa suscepit (nempe Norbertus). Oppidani castri illius a quodam hæretico Tandemo (legendum Tanchelino) seducti, paulatim a fide et bonis moribus desciverant, quia idem hæreticus nimiæ subtilitatis, cum tamen esset laicus, sed multis etiam disertis clericis in sermone acutior, sacri ordinis ministros et episcopalem ac sacerdotalem gradum nihil esse dicebat, corporis et sanguinis Christi perceptionem sumentibus ad salutem prodesse negabat, et in pretioso apparatu et vestibus deauratis incedens, triplici funiculo crinibus intortis, verbis persuasibilibus et conviviorum apparatibus, suos qui eum circiter tria millia armati sequebantur illiciebat, et per eos in resistentes sibi cædibus sæviebat, credebant ei, et reverebantur eum, in tantum, ut aquam in qua corpus lavisset biberent, et pro reliquiis asportarent; cum tamen tantæ incontinentiæ et impuritatis esset, ut filias in matrum præsentia, sponsasque maritis intuentibus corrumperet, et hoc opus spirituale esse asserebat, qui tandem post multos errores et multas cædes, dum navigaret, a quodam presbytero percussus in cerebro occubuit.

4. *Hæreses Tanchelini et Petri de Bruis grassantur.* — « Sed nec post ejus mortem error ipsius tam facile exstirpari potuit, propter quod a clericis loci illius Ecclesia cum aliquantis redditibus per manum episcopi Norberto ordinanda datur, sperantibus quod per ejus salutarem doctrinam hæresis illa de medio tolleretur; quod et factum est, siquidem ipso prædicante, et compuncti viri et mulieres corpus Dominicum quod in cistis et foraminibus per decem annos et amplius reposuerant (quare ante annum MCXV hæresis illa emerserat) attulerunt, et per ejus doctrinam paulatim ad sanctam fidem resipuerunt ». De hoc hæretico et de Petro de Bruis hæc refert Petrus Abaelardus lib. 2 Introductionis ad Theologiam pag. 1066 : « Ad hæreticos venio, qui quanto domesticiores, tanto pejores, civilibus bellis inquietare Ecclesiam non cessant. Atque ut ad nostra veniamus tempora, quibus jam aiunt adeo repressas esse, ut jam nullo fidei fundamento sit opus, nullos in tantam olim insaniam prorupisse hæreticos quisquam audierit, quanta nonnulli contemporaneorum nostrorum debacchati sunt, Tanquelmus quidam laicus nuper in Flandria, Petrus presbyter nuper in Provincia, ut ex multis aliquos in medium producamus. Quorum quidem alter, Tanquelmus scilicet, in tantam se erexerit dementiam, ut se Dei filium vocitari atque decantari, et a seducto populo, ut dicitur, templum ædificari sibi faceret. Alter vero ita fere omnem divinorum sacrorum et Ecclesiasticæ doctrinæ institutionem enervarat, ut multos rebaptizari cogeret, et venerabile Dominicæ signum Crucis removendum penitus censeret,

atque altaris sacramentum nullatenus celebrandum esse amplius adstrueret ».

5. *S. Stephanus fundator Ordinis Grandimont. ante biennium demortuus.* — Ad num. 17. *Geraldus* septimus prior generalis Ordinis Grandimontensis, in Vita S. Stephani de Mureto ejus institutoris, quæ extat ad diem VIII Februarii in Actis SS. Bollandianis, demonstrat eum anno millesimo centesimo vicesimo quarto ad superos evolasse, non vero præsenti, ut male habet Vincentius Bellovacensis, cujus verba recitat Baronius. Geraldus enim cap. 2, hujus sancti mortem narraturus, ait : « Cumque duo legati cardinales in Galliam missi ipsum in solitudine Mureti visitassent, et de ejus conversatione diligenter inquisivissent, octavo die ab eorum recessu, pridie nonas Februarii, nullo tamen dolore vexatus, se totum contulit doctrinæ discipulorum suorum et orationi, etc. Et quinta die dolore invasus, etc. octuagesimo ætatis suæ anno, in ordine diaconatus, VI feria, VI idus Februarii etc. feliciter migravit ad Dominum ». Anno autem MCXXIV qui bissextilis erat, littera F dominicalis fuit usque ad diem intercalarem, ideoque dies octavus Februarii incidit in feriam sextam. Præterea testatur Carolus Fremonus, ejusdem Ordinis religiosus, in Vita sancti Stephani gallice a se scripta, extare primum Stephani tumulum Mureti, in sacello postea ædificato, in quo legitur ejus Epitaphium :

Nimbosus luces jam Februus egerat octo
..... Stephani cum spiritus astra petivit;
Anno centeno milleno, bis quoque deno,
Adjuncto quarto, regno cœli sibi parto.

6. *Hæc opinio confirmatur.* — Quare Bollandus *S. Stephani* mortem cum anno MCXXIV optime copulavit. Præterea in Vita sancti Stephani a Vincentio Bellovacensi recitata, cardinales duo, qui virum sanctum convenere, dicuntur « Gregorius et Petrus Leonis, inter quos postmodum de papatu schisma fuit » ; certum autem anno MCXXIV duos illos cardinales legatione in Galliis una functos esse, uti jam ostendimus. Quibus addo quod legitur apud Duchesnium tom. IV, pag. 547, in Constitutione Sugerii abbatis Sancti-Dionysii : « Ego Petrus, Sedis Apostolicæ presbyter cardinalis et legatus, laudo et confirmo. Ego Gregorius Sancti-Angeli diaconus cardinalis et Apostolicæ Sedis legatus laudo et confirmo » ; ut enim observavit Onuphrius, *Petrus Leonis* a Paschali II diaconus cardinalis tit. SS. Cosmæ et Damiani, dein a Callisto II presbyter cardinalis Sanctæ-Mariæ trans Tiberim, titulo Callisti, anno MCXX creatus fuit, et postea cum Gregorio de Sancto-Angelo diacono cardinali legatus in Galliam missus ; eorum vero legatio jam anno superiori absoluta fuit, et hoc anno *Gerardus* Engolismensis episcopus et cardinalis, ac *Humbaldus* archiepiscopus Lugdunensis in Galliis legati Sedis Apostolicæ erant, ut paulo post videbimus. Ex quibus liquet *sanctum Stephanum* ante annos duos fuisse demortuum, cum duo, qui illum convenere, legati hoc anno in Galliis non fuerint. Vita S. Stephani a Vincentio Bellovacensi relata eadem est cum Vita a Geraldo scripta, sed interpolata, ut ex ejus lectione intelligitur. Neque enim ea nisi interpolationibus a primigenia diversa. Decreto S. Rituum Congregationis die VII April. an. MDCXCVI emisso, Martyrologio Rom. ad diem VIII Februar. insertum fuit nomen sancti Stephani de Mureto *abbatis*, *Ordinis Grandimontensis institutoris*.

7. *Refellitur contraria.* — Labbeus tom. II. Biblioth. pag. 674 et seqq. Vitam *sancti Stephani de Mureto* ex veteri Codice, in quo nomen auctoris non legitur, recitat, eaque in nullo diversa est ab ea, quam Bollandus cum auctoris nomine refert ex alio Codice. Non viderat Bollandus Labbei Bibliothecam, quia quando Acta SS. mensis Februarii in lucem emisit, ea nondum juris publici facta erat : indeque Bernardi Guidonis in Notis ad sancti Stephani Vitam non meminit, Bernardus Guidonis in Tractatu *de Sanctis, qui ornant Lemovicensem diœcesim* , qui extat tom. I Biblioth. Labbei, ait, Stephanum anno Christi MLXXVI, ætatis vero suæ anno XXX, in eremum secessisse, et « anno Domini MCXXVI, ætatis vero suæ anno octogesimo » vivendi finem fecisse. Verum Bernardus Guidonis adversus testem domesticum, longeque se antiquiorem non audiendus. Stephanum Clemens III in sanctorum numerum retulit anno MCLXXXIX in Bulla canonizationis expresso. Bernardus Guidonis interpolatorem secutus est, licet in Tractatu *de Ordinibus Grandimontensis atque Artigiæ, et monasterio Sancti-Augustini Lemovicensis*, edito tom. II Biblioth. Labbei pag. 275, de septimo priore generali Ordinis Grandimontensis scribat : « VII prior D. Geraldus Iterii electus in capitulo generali III kal. Octob. MCLXXXVIII. Procuravit canonizationem et relevationem sancti Stephani MCLXXXIX. Scripsit gesta ejusdem sancti Stephani ». Bernardum Guidonis Vitam a Vincentio Bellovacensi exhibitam, a Geraldo scriptam existimasse oportet ; alioquin non interpolatam, sed genuinam et primigeniam secutus fuisset. Vide dicta de anno instituti Ordinis Grandimontensis anno MLXXIV.

8. *Moritur B. Godefridus Ordinis Præmonstrat.* — Ad num. 18. Auctor anonymus Ordinis Præmonstratensis Vitæ beati Godefridi Cappenbergensis ex comite canonici Ord. Præmonstrat., quæ extat in Actis SS. Bollandianis ad diem XIII mensis Januarii, mortem ejus cap. 10 his verbis narrat : « Debitum Creatori reddidit spiritum, atque idibus Januarii, quo die baptismum Christi sancta recolit Ecclesia, beata illa anima carne soluta, æternæ regenerationis induit candidatum, anno Dominicæ Incarnat. MCXXVI, ætatis autem suæ ferme XXX, migravit ad Christum ». Hæc verba cum legisset Baronius, non dubitavit quin hoc anno mors ea contigerit ; verum, ut observat Bollandus ex Joanne Gamansio in Commentario prævio ad Vitam B. Go-

defridi § 7, annus ille a Paschate exorditur; hic enim calculus Monasterii et Cappenbergæ, quæ in ea diœcesi sita, usque ad annum MCCCX viguit, quo demum abrogatus fuit in Synodo Coloniensi sub Henrico archiepiscopo, ut in sancti Engelberti Vita tradit Gelenius. Sequenti itaque tantum anno *beatus Godefridus* ad superos abiit. Cum enim ante mortem Cappenberga cum fratre Præmonstratum sit missus, ac post annum revocatus ad Norbertum jam archiepiscopum Magdeburgensem, ut dicitur cap. 10 ejus Vitæ, die XIII Januarii hujus anni vita decedere non potuit, cum *S. Norbertus* die XXV mensis Julii hujus Christi anni ordinatus fuerit archiep. Magdeburgensis, ut anno sequenti ostendimus.

9. *Ejus virtutes.* — *Godefridus*, nobilissimis parentibus ortus, cum *sancti Norberti* circumquaque flagraret opinio, una cum fratre germano *Ottone* eum adiit, et uterque paulo post, mutato sæculari habitu, regulam beati Augustini sub Norberto professus est. « Vir Deo dignus Godefridus », inquit auctor Vitæ ejus, « conjugem suam Friderici comitis filiam, sacrum sumere velamen adhortationibus piis ac salutaribus effecit ». Plura Godefridus cœnobia condidit, inter quæ principem locum obtinet Cappenbergense in Westphalia, ex quo tanquam primario prodierunt diversa alia. Cum antistes Monasteriensis conaretur impedire, ne castrum *Cappenberg* in partem Præmonstratensium cederet, plurimaque loca beato viro in concambium offerret, respondit se nulla passurum ratione, ut se superstite deinceps in eo loco mundanæ vanitati serviretur, quin potius id elaboraturum necesse esse, ut ubi hactenus licentiosa militum grassata esset incursio, illic cælestis obsequii succederet assiduitas. Porro ejus Vitæ auctor synchronus fuisse videtur. Recitat alias duas Vitas Bollandus, sed ex primigenia deductas.

10. *Quinam hoc anno S. Sedis legati in Gallia fuerint.* — Mox diximus, Gregorium de Sancto-Angelo et Petrum Leonis, S. R. E. cardinales, hoc anno non fuisse legatos Sedis Apostolicæ in Gallia, et vulgarem illam sententiam explosimus; nunc nobis ostendendum, *Humbaldum* archiepiscopum Lugdunensem, et Gerardum episcopum Engolismensem hoc anno legatione Gallica functos esse. Priorem anno superiori Sedis Apostolicæ legatum non fuisse, demonstrant verba Chartularii S. Stephani Divionensis, recitata a San-Marthanis tom. IV, pag. 846, ubi dicitur, Herbertus anno MCXXV positus « abbas præsentibus et laudantibus Humbaldo Lugdunensi archiepiscopo, Stephano Eduensi episcopo » aliisque. Quare eo anno nondum Sedis Apostolicæ legatus erat, currenti vero eum munus illud exercuisse, docet concessio cujusdam præbendæ in Ecclesia S. Petri Bellovacensis canonicis regularibus S. Quintini a Petro episcopo Bellovacensi facta, et a San-Marthanis in episcopis Bellovacensibus ex originali relata, in cujus fine legitur : « Ego quoque Humbaldus Lugdunensis Ecclesiæ episcopus, et Apostolicæ Sedis legatus, hujus præscriptæ donationis sententiam firmam et inconcussam servari, Apostolica auctoritate præcipio, etc. Actum Incarnationis Domini anno MCXXVI, Indict. IV. » Is hoc, vel serius sequenti anno Concilium Aurelianis celebravit, ad quod vocavit Goffridum Vindocinensem abbatem, ut patet ex ipsius Goffridi Epistola XXIX libri primi ad Humbaldum Apostolicæ Sedis legatum, in qua ait, se ad illud Concilium venire non posse, quod Privilegiis Romanorum Pontificum interdictum sit, « ne alodiarius B. Petri abbas Vindocinensis ab episcopo, vel a quolibet Apostolicæ Sedis legato ad Concilium vocetur ». Labbeus tom. X Concil. pag. 944, Epistolam illam integram recitat, aitque magnam omnium ignorationem esse, quo anno *Concilium* illud *Aurelianense* coactum fuerit; magnam itidem quid in eo fuerit gestum. At licet hoc postremum verum sit, certum tamen Concilium illud nonnisi hoc vel sequenti anno congregari potuisse, cum anno MCXXVII saltem exeunte *Matthæus* episcopus Albanensis cardinalis legatus in Gallia fuerit, et duobus sequentibus annis eodem munere functus sit, ut infra videbimus. Nunc ostendendum, *Gerardum* Engolismensem eodem tempore etiam legatum fuisse.

11. *Girardus episc. Engolism. S. Sedis legatus in Gallia.* — « Anno ab Incarnat. Domini MCXXV », inquit Ordericus lib. 12, pag. 883, « Indictione IV, pontificalis Basilica Sancti-Gervasii Mediolanensis martyris apud Sagium (Normanniæ civitatem) XII kalend. Aprilis (qui dies hoc anno in Dominicam cadebat) dedicata est a domino Goiffredo Rothomagensi archiep. et aliis quinque præsulibus. Ibi tunc Henricus rex Anglorum cum proceribus suis affuit, et eidem Ecclesiæ redditus X librarum pro dote per singulos annos donavit. Ibi tunc interfuerunt Girardus Engolismensis episcopus, Romanæ Ecclesiæ legatus, Joannes Lexoviensis, Joannes Salariensis (seu Sagiensis), Goiffredus Carnotensis, et Ulgerius Andegavensis ». Quare cum hoc anno Humbaldus et Giraldus Sedis Apostolicæ legati in Francia fuerint, obitus S. Stephani de Mureto cum eo connecti non potest, quia paucis antequam e vita decederet diebus, Petrus Leonis et Gregorius S. Angeli cardinales, Apostolicæ Sedis legati, eum invisere; cumque Epistola sancti Bernardi XXII *Humbaldo Lugdunensi archiepiscopo*, *Romanæ Sedis legato* data fuerit, tunc ei in legationis munere adjunctus non fuit *Petrus Fontanensis* cardinalis, ut autumavit Mabillonius in Notis fusioribus ad illam divi Bernardi Epistolam; ideoque ea Epistola currenti anno scripta. Quod obiter dictum sit.

12. *Florent Albertus Aquensis et Robertus monachus.* — *Albertus*, Aquensis Ecclesiæ canonicus et sacrista, Historiam Hierosolymitanæ expeditionis in XII libros divisam usque ad hunc annum non perduxit, ut scripsit Oudinus in Supplem. de Script. Eccles., sed eamdem cum anno secundo

Balduini regis, seu cum anno MCXIX absolvit, ut ex ejus lectione apparet. *Robertus* monachus Sancti-Remigii Rhemensis, qui eidem expeditioni sacræ interfuit, sancti Bernardi abbatis sui jussu eamdem Historiam libris novem descripsit, sed desiit in victoria apud Ascalonam anno MXCIX a Christianis reportata. De varia Roberti fortuna legendus Marlotus lib. 2 Metropol. Rhem. cap. 17. Annus emortualis utriusque incertus.

13. *Moritur Urraca Castellæ regina.* — Hoc anno *Urraca* regina, Alphonsi VII Castellæ et Navarræ regis mater, vitam cum morte commutavit, ut Sandovalius in Alphonso VII fol. 131, se in antiquo documento lingua Castellana scripto legisse affirmat, et dicitur in libro Tumbo-Nigro appellato, ubi mors ejus accidisse legitur *Æra* MCLXIV, *VIII idus Martii*, indeque deducit Sandovalius exemplaria Chartarum duarum sibi ostensarum, eam Æra MCLXVII adhuc in vivis fuisse supponentium, in numeris mendosa esse, quod, qui ea exscripsere, numeros Gothicos legere nescierint. In Chartis in gratiam monasterii S. Æmiliani datis, quas Æra MCLXIII, non vero MCLXVII datas esse oportet, asserit Urraca se in Ecclesia seu monasterio Sancti-Vincentii Alphonsi filii et Alphonsi Aragoniæ regis jussu in carcere detentam esse, quod etiam legitur in litteris in gratiam Ecclesiæ S. Jacobi *die* XXV *Martii* emissis ab Alphonso rege, et ab Urraca matre ejus confirmatis, in quibus ea se captivam esse dicit. Sepulta fuit in capella regia S. Isidori Legionensis, ubi Sandovalius scribit se ejus Epitaphium legisse, in quo ea dicitur mater Adefonsi imperatoris, mortuaque *anno* MCLXIV, *Martio mense*.

14. *Comitia principatus Catalauniæ.* — Hoc pariter anno, juxta Diagum lib. 2 Hist. Comit. Barcinon. cap. 108, Barcinonæ comitia generalia totius principatus celebrata, in quibus reipublicæ status reformatus, et sæcularium adversus Ecclesiastica jura excessus emendati. Petiit id a Raimundo III Barcinonensi et Provinciæ comite *beatus Oldegarius*, cujus desiderio annuit comes, et in ejus palatio uterque ordo coactus fuit. Ex Ecclesiasticis adfuere, *Oldegarius* metropolitanus, *Raimundus* Ausonensis, et *Berengarius* Gerundensis, episcopi, ac Catalauniæ abbates omnes. Ex laicis comes cum Raimundo Berengario filio, post patris mortem Aragoniæ principe, proceres multi, et nobilium multitudo infinita. Inter alia multa in utilitatem Ecclesiæ iis in comitiis statuta, comes ac filius, proceres ac nobiles, *beato Oldegario* restituere Ecclesias omnes ac cœmeteria cum reditibus ac quibuscumque aliis hactenus a se in præjudicium Ecclesiæ possessis : integra libertas iisdem Ecclesiis concessa absque ullius jurisdictionis in eas reservatione. Hæc aliaque a Didaco citato memorata, quæ in novam Conciliorum editionem transferri debent, statuta, inquit Diagus, *die* X *Martii anni* MCXV, sed id errore librarii positum; cum eo Christi anno *Oldegarius* nondum Tarraconensis archiepiscopus fuerit. Quare loco MCXV, legendum, inquit Didacus, *anno* MCXXV, qui annus currentem designat, cum comitia mense Martio habita fuerint, et in Catalaunia annus vel a Paschate, vel a die XXV mensis Martii secundum usum Gallicanum proficisceretur. Catalauniam enim Francorum regibus hoc tempore paruisse, seu Francorum reges supremos principes ibi agnitos fuisse, compluribus Actis publicis liquet.

15. *In Catalaunia infeliciter adversus Saracenos pugnatum.* — Surita lib. 1 Annal. cap. 49, refert in antiquissimis Annalibus legi, hoc anno in Catalaunia ad castellum *Corbinense* sanguinolentum prœlium commissum fuisse, ubi magnus Christianorum numerus periit, et res eorum in magnum discrimen venere. *Alphonsus* Aragoniæ rex statim ad comitem Barcinonensem ejusque filios perrexit, ut eis in hoc bello adversus infideles auxilio esset. Comitati sunt eum plures episcopi ac proceres ibidem nominati, inter quos duo episcopi Stephanus Oscæ, et Stephanus electus Rodensis. Porro Corbinum Ballegarium inter et Ilerdam Ballegario vicinam positum.

HONORII II ANNUS 3. — CHRISTI 1127.

1. *Defuncto Willelmo duce, Rogerius audacter fit dux Apuliæ, contra quem papa agit in conventu Beneventano.* — Annus sequitur vicesimus septimus post millesimum centesimum, Indictione quinta, quo Honorius papa occasione novarum rerum adversus Rogerium Siciliæ comitem expeditionem parat. Etenim cum hoc anno Willelmus dux Apuliæ et Calabriæ moreretur sine liberis, cumque ducatum ejus invadere tentaret Rogerius comes Siciliæ, Honorius papa, vocatis in auxilium principibus Ecclesiæ fidelibus, contra ipsum proficiscitur in Apuliam. Quomodo autem ista se habuerint, sic accipe ex Chronico Romualdi episcopi Salernitani : « Mortuus est autem Willelmus dux apud Salernum morte communi, major triginta annis, anno ducatus sui vicesimo sexto, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vicesimo septimo, Indictione quinta, mense Julii, in festo sancti Nazarii, sepultusque est apud Salernum in tumulo patris sui, in Ecclesia B. Matthæi Apostoli, quam Robertus dux avus ejus a fundamentis exstruxerat ». Et inferius post descriptos ejus laudabiles mores corporisque habitudinem, hæc habet de Rogerio Siciliæ comite : « Comes vero Rogerius audita morte Willelmi ducis, qui eum hæredem instituerat, statim cum galeis Salernum venit, et a Salernitanis civibus honeste susceptus est; quibus tenimenta et possessiones, et antiquas consuetudines conservavit, et eos in suo recepit hominio. Turrim tamen majorem in eorum potestate reliquit. Qui in eadem civitate ab Alphano Caputaquensi episcopo est unctus in principem. Dehinc Rhegium veniens, ibidem in ducem Apuliæ est promotus, et sic in Siciliam rediit ». Hæc quidem hoc anno. Honorius autem papa, audiens eum absque Sedis Apostolicæ auctoritate ducatum Apuliæ sibi sumpsisse, nec more majorum suorum eum ab Apostolica Sede, fidelitate juramento pollicita suscepisse ; in eum arma movet ob Ecclesiæ jurium defensionem. Quomodo autem tandem ab eodem Rogerio pacis legatione missa, jurata fidelitate, pax firma sancita est, dicetur anno sequenti, quo ista esse actitata idem auctor affirmat. Sic igitur una cum Willelmo isto genus Roberti Guiscardi penitus fuit extinctum, quibus rerum humanarum imbecillitas est comprobata. Porro ista omnia locupletius enarrantur in Chronico Beneventano, ab auctore qui spectabat hæc oculis tunc scripto, in quo ista leguntur :

2. « Hoc eodem anno, septimo kalendas Augusti, defuncto Willelmo duce Salernitano, Rogerius Siciliæ comes ejus patruus, consentientibus Salernitanis, in ejus locum successit. Qui et ducatum Amalphitanum in suam redegit potestatem, magnamque Apuliæ partem cum baronibus ejus. Inde reversus in Siciliam, fastidiens comitis nomen, præcepit omnibus ut dux nominaretur, misitque legationem ad Honorium papam cum muneribus, petens ab eo, ut ducatus vexillum et nomen ducis ab eo consequeretur, pollicitus si faceret, daturum ei civitatem Trojanam, et oppidum Montem Fuscum prope Beneventum positum. Quod Honorius papa facere abnuit. Quamobrem indignatus Rogerius, per barones sibi subditos in Apuliæ finibus prope Beneventum positos civitatem Beneventanam acriter infestare cœpit, multaque cæde patrata, agrisque direptis, idem Pontifex his malis consulturus eo venit; inde vero hoc eodem anno Capuam se contulit, tertio kalendas Januarii, ubi a Roberto principe Capuano officiosissime exceptus est. Ubi Honorius episcopos et abbates circumpositos convocavit ad unctionem, quam habiturus esset ejusdem Roberti principis Capuani. Qua solemniter peracta, idem Pontifex in frequenti conventu orationem habuit, qua deploravit cuncta illa, quæ per suos barones Rogerius crudelissime perpetrasset ». Descripta ipsa verbatim ibidem habetur in hunc modum :

3. « Domini et charissimi fratres, sicut vestra cognovit charitas, diu est, quod Romanam Sedem relinquens, apud civitatem Beneventanam, quæ specialiter Romanæ attinet Sedi, pacificus venerim, et omnibus spretis tempestatibus, circa convicaneos nostros hospitatus sum. Biduo autem

post nostri adventus præsentiam Rogerius comes B. Petri adversarius circa civitatem Beneventanam milites fere quadringentos ad civitatatis ruinam, et dedecus inauditum induxit. Qui fere horis omnibus civium bona deprædati sunt, et eorum possessiones assiduæ incisioni posuerunt. Nos autem universas illorum sustinentes afflictiones, ut ab illa desisterent pertinacia excogitavimus. Insuper etiam prædictus comes Rogerius cum Hugone infante, et Raone de Ceppaluni pro civitatis Beneventanæ detrimento gravissimo confœderatus est, existimans nos timori ejus succumbere, et nefandis petitionibus suis operam dare. Hugo quoque et Rao conjuratione tali allegata, quotidie confinia civitatis igne et ferro consumere cœperant. Nos autem omnia quæ gerebantur aspicientes, solam misericordiam Dei omnipotentis præstolantes, cælestis regis auxilium et beati Petri invocavimus. Deinde ne civitas prorsus deturbaretur Beneventana, talibus commota afflictionibus, militum amicorum depoposci juvamen : sicque ut potuimus, obsistere cœpimus eorum pertinaciæ. Cumque pro quibusdam imminentibus negotiis civitatem Trojanam adissemus, præfatus Rao de Ceppaluni Beneventanos cives, qui ob vendicandas quas passi fuerant contumelias, die festivitatis B. Martini circa ejusdem Raonis confinia exierant, ira divina et furore cælitus adveniente, ductos ferro captivos tenuit, et in imo carceris, denudatis corporibus, alligavit. Deinde quosdam captivorum civium Hugoni infanti viro nefandæ memoriæ et tyranno horribili, ut cruciatibus et suppliciis afficerentur, donavit. Qui vero Hugo dentibus eorum radicitus evulsis, et membratim dilaceratis, pretio eorum accepto, distraxit. Eos vero, quos ipse Rao detinuit, periculo famis et frigoris affligere non destitit. Quid multa ? universa quæ excogitari poterant convicia, Beneventanis in captione positis inferuntur. Præterea die nocteque minantur, ut comitem illum Rogerium anathemati traditum super civitatem inducant Beneventanam, et de B. Petri virtute eductam, suæ obtineant ditioni et potestati. Insuper vobis omnibus, qui civitatum dominia, et castrorum vigores tenetis, terroribus multis variisque tempestatibus minitantur, quatenus unicuique vestrum munitiones in quibus confiditis, et arces auferant, et secundum ejus velle vitam vestram disponant, prout vult et quomodo vult, de civibus peregrinos faciat, de viris locupletatis pauperes constituat et egenos.

4. « Nos itaque mentis suæ iniquitatem et cogitationes quibusdam signorum conjecturis, per eos qui hactenus perpessi sunt cognoscentes, longe lateque vitavimus, et pollicitationes suas tanquam virum mortiferum fugientes, nullo modo paruimus, neque (ut ita dicam) auribus percipere dignati sumus. Auri quippe et divitiarum quantas pollicitus est cumulationes, dumtaxat si ei ducatus honorem largiri vellemus ? Divitiarum sane illarum multimodas evitans promissiones, tum pro Romanæ Sedis honestate, quam conservare certavi (curavi), tum pro vestri exilii, quod horis omnibus terrore expavi, Deum omnium factorem sæculorum testor, qui renes scrutatur et corda [1], dejeci et dedignatus sum, pro vestra credatis confusione et expulsione divitias tantas promiserit, excogitans ad ejus libitum me usquequaque devolvere, et consensum vestræ largiri exulationi. Ego vero dilectionis vestræ vinculum amplexatus, mori potius vobiscum elegerim, quam ejus pollicitationibus nefandis adhærere. Vitam igitur, mortisque asperitatem, charissimi confratres ac filii, in vestra tenetis electione et volontate, dummodo pugnare velitis, et vigorem honestatis tueri ad invicem exæstuetis. Prudentiam vestram certissimam expertus sum ; nihilque restat, nisi omni desidia abjecta, et cordis torpore deposito, Romanæ Sedis dignitatem, quæ pro vobis omnibus assidue intervenit, defendatis, et vobis ipsis quem tenetis vigorem, et filiis vestris conservare conemini. Subvenite itaque, viri fortissimi, et bellatores conspicui, et dum tempus prosperitatis succedit, viribus cunctis justitiæ, quam amplectimur, severitatem (securitatem) ad ardua sublevemus. Deus enim, qui justitiæ via est et lux veritatis, et B. Petri Apostoli interventio, nos quotidie liberabit, et auxilium a sancto ejus solio, pietate assueta largietur ». Hucusque ex sermone Pontificis auctor; qui his ista mox subjicit :

5. « Hæc multa his similia Honorio, lacrymis irrigantibus, prædicante, vox una militum populique omnis qui convenerat efficitur, ac una concordia clamavere, se suaque omnia pro B. Petri fidelitate et sua tradituros. Novissime Robertus noviter princeps statutus coram omnibus taliter pollicetur. En, pater venerabilis, et personam quam aspicis, et totius principatus mei quem tradidisti virtutem tuæ committo ditioni, et ad tuum imperium omnia subjacebunt. Idipsum Rainulphus comes, et multi alii proceres et episcopi, qui convenerant, pollicentur. O quales, lector, promissiones, si adesses, aspiceres, et quæ ex eorum promissis oriebantur lacrymationes, quas universas si enarrare voluissem, fastidium auditoribus generaretur. Audiens autem Apostolicus Honorius multitudinem illam, ad ejus orationem consentaneam dedisse concordiam : salvatori omnium Deo et beatis Apostolis Petro et Paulo gratias egit, qui in se sperantibus subvenit, et quotidianum præbet auxilium. Et continuo, ex auctoritate divina et B. Mariæ Virginis, et sanctorum Apostolorum meritis, talem eis impendit retributionem, ejusmodi videlicet, quod qui delictorum suorum pœnitentiam sumpserint, si in expeditione illa morirentur, peccata universa remisit. Illorum autem, qui ibi mortui non fuerint et confessi sunt, medietatem donavit. Audiens autem præfatus princeps et comes Rainulphus tanti

[1] Locus corruptus.

beneficii gratiam ab Honorio Pontifice prolatam, alacritate ingenti locupletati, cum universis qui convenerant, ad propria recesserunt ». Quæ autem hæc subsecuta sint, sequenti anno, ex eodem auctore, suo loco dicetur.

6. *Cardinalis episcopus Albanensis legatus Concilium celebrat Trecense, ubi Ordo Templariorum, agente S. Bernardo, confirmatur.* — Hoc item anno, Matthæus episcopus cardinalis Albanensis in Gallia legationem accepit, ad celebrandum illic Trecense Concilium, quod complures necessitates Ecclesiasticæ exigebant. Hoc quippe anno ab eo celebratum esse ipsum Concilium Trecense, in quo comprobata est institutio Templariorum, nono videlicet anno post primam ejus institutionem Hierosolymis factam, Willelmus Tyrius in historia de bello sacro testatur [1]; eumdemque legatum duxisse secum duos præcipuos magni nominis abbates, Bernardum Clarævallensem, et Stephanum Cisterciensem, æque confirmat. At non sine magno labore evulsit a monasterio sanctum Bernardum, quippe quod statuisset e monasterio non egredi, nisi necessitate urgente. Nam ad Petrum cardinalem diaconum ista habet [2]: « Quod ad vos non veni ut mandastis, non mea pigritia, sed causa fuit non contemnenda. Siquidem salva vestra et omnium bonorum reverentia, mihi propositum est, nequaquam egredi de monasterio, nisi certis ex causis, quarum utique nulla se modo obtulit, ut licite possim vestræ in hoc, imo et nostræ satisfacere voluntati ». At vero urgentem magis magisque Matthæum cardinalem optatæ malæ valetudinis excusatione eludere, ne e claustro extraheretur, frustra existimavit: cujus tandem victus importunitate cessit. Sed audi quam ad ipsum Matthæum Bernardus tunc ea occasione scripserit excusationis Epistolam [3]:

7. « Ad Matthæum legatum.

« Fuit quidem parere paratum cor meum, sed non æque et corpus meum: sævientis siquidem acutæ febris exusta ardoribus, et exhausta sudoribus, non valuit sufficere spiritui prompto caro infirma. Volui ergo, sed prævolanti voluntati obsistit ea quam dixi occasio. Quæ an justa sit, ipsi judicent amici nostri, qui me omni exclusa excusatione, obedientiæ retibus circumclusum, quotidie de claustro ad civitates pertrahere moliuntur: simulque attendant istam me occasionem non fallaciter adinvenisse, sed graviter pertulisse; ut vel nunc experiantur, quia non est consilium contra consilium Dei. Quibus si ego respondissem [4]: *Exui tunicam meam, quomodo induam illam? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* profecto indignaretur. Nunc autem divino aut succenseant aut acquiescant judicio, quo factum est, ut etsi velim, non valeam proficisci. Sed grandis, inquiunt, fuit causa gravisque necessitas. Quærendus ergo fuerat, qui grandibus definiendis fuisset idoneus. Si me talem putant, ego me talem non esse nequaquam puto, sed scio. Denique sive grandia sint, sive parva, ad quæ me ita perurgent, ego causam non habeo. Quæro siquidem: facilia sunt, an difficilia, quæ ad perturbandum amicum silentium tantopere imponere curatis amico? Si facilia, absque me possunt fieri: si difficilia per me non possunt effici, nisi forte tanti æstimor, cui grandia et impossibilia reserventur, tanquam ego ea possim quæ nemo alius facere potest. Quod si ita est: Domine Deus meus, quomodo tuum de me solo frustratum est judicium, ponens sub modio lucernam, quæ poterat lucere super candelabrum? et ut apertius loquar, tentans me facere monachum, et volens abscondere in tabernaculo tuo in die malorum hominem necessarium mundo, sine quo episcopi non possunt sua pertractare negotia? Sed et hoc mei mihi necessarii præstiterunt, ut nunc quoque videar loqui turbatus homini, cujus nunquam nisi serenus, et cum omni jucunditate soleo recordari. Vos tamen, vobis dico, pater, noveritis, quia paratus sum et non sum turbatus, ut custodiam mandata vestra. Vestræ autem indulgentiæ erit parcere mihi, ubi parcendum decreveritis ». Hucusque ad legatum Apostolicæ Sedis Matthæum Bernardus.

1 Willel. Tyr. l. XII. c. 7. — 2 Ber. Ep. XVII. — 3 Ibid. Ep. XXI. — 4 Cant. V.

8. At tandem importunitas legati prævaluit, coegitque eum Trecas ad Concilium proficisci. Quod constat ex his quæ Willelmus Tyrius tradit [1], ubi agit de institutione et confirmatione congregationis militum Templariorum. Nam ait: « Novem autem annis post eorum institutionem in habitu fuerunt sæculari iidem milites Templi, talibus utentes vestimentis, qualia pro remedio animarum suarum populus largiebatur. Tandem anno nono, Concilio in Francia apud Trecas habito, cui interfuerunt dominus Rhemensis, et dominus Senonensis archiepiscopi, cum suffraganeis suis, Albanensis quoque episcopus Apostolicæ Sedis legatus, abbates quoque Cisterciensis et Clarævallensis cum aliis pluribus, instituta est regula, et habitus assignatus, albus videlicet, de mandato domini Honorii papæ, et domini Stephani Hierosolymitani patriarchæ. Cumque jam annis novem in eo fuissent proposito (nonnisi novem erant) ex tunc cœpit eorum numerus augeri, et possessiones multiplicabantur etc. » Hæc Willelmus. Porro tantopere requisita est S. Bernardi opera, ut ab eo illis certa præscriberetur forma vivendi. Qui etiam ad eosdem perutilem libellum scripsit, qui tum laudes eorum, tum exaltationem continet, cujus est titulus: Ad milites Templi. Eorum quoque præconia texuit Petrus Cluniacensis [2] in Epistola ad Everardum Templariorum magistrum. Quæ autem præter hæc gesta sint in eodem Trecensi Concilio, ignoramus: querelas diversorum illic auditas, significant lit-

1 Willel. Tyr. l. XI. c. 7. — 2 Petr. Clun. l. VI. Ep. XXVII.

teræ ejusdem sancti Bernardi ad archiepiscopum Senonensem [1].

9. *Inter episcopum Parisiensem et Ludovicum regem, qui illum bonis expoliaverat, dissidia.* — Præter hæc autem protraxit a claustro sanctum Bernardum alia causa majoris fortasse momenti, cujus occasione fuit ipsi pugnandum cum rege Ludovico ob persecutionem, quam intulit episcopo Parisiensi nulla justa de causa, sed contra jus fasque, cum coleret justitiam, et numeros optimi antistitis absolveret; ob quod bona illius tyrannice abstulerat: quod redundabat in ignominiam archiepiscopi Senonensis et totius provinciæ episcoporum; in cujus ultionem atque cohibitionem, non cessante rege, fuit subjicienda civitas interdicto. Sed cum nec id sufficeret, agendum fuit sancto Bernardo apud regem litteris, conveniendus fuit præsens, et hortationibus perurgendus, ac denique comminanda in eum ab episcopis excommunicatio, nisi resipisceret. Cum inter hæc rex recursum habens ad Honorium Pontificem, surreptione eum decipiens operatus est, ut litteris Apostolicis interdicti censura penitus tolleretur. Quamobrem ad ipsum Honorium papam tum S. Bernardi, tum episcoporum sunt frequentatæ querelæ litteris explicatæ, quas hic reddendas necessarium duximus, cum nonnisi ex Epistolis habeatur, unde ejusmodi depromi possit historia. Atque primum, quam S. Bernardus ad eum scripsit his verbis [2], nomine quoque abbatis Pontiniaci accipe :

10. « Summo Pontifici Honorio, pauperum Christi abbates Hugo de Pontiniaco, et Bernardus de Claravalle, quidquid potest peccatorum oratio :

« Lacrymabilem episcoporum, imo totius Ecclesiæ querimoniam nos quoque ejus filii (si tamen digni) dissimulare non possumus. Quæ vidimus loquimur; magna siquidem nos necessitas de claustris ad publicum traxit, ubi et quod loquimur vidimus. Tristes vidimus, tristes eloquimur, honorem Ecclesiæ Honorii tempore non minime læsum. Jam regis flexerat iram humilitas, vel potius constantia episcoporum, cum ecce a summo Pontifice summa superveniens auctoritas, heu! dejecit constantiam, superbiam statuit. Scimus quidem id vobis per mendacium fuisse surreptum, quod ex vestris litteris palam datur adverti, ut everti tam justum tamque necessarium interdictum juberetis. Sed numquid non vel tandem deprehenso mendacio mentitam se sentiet iniquitas sibi, non tantæ utique majestati? Est autem quod miramur : qua ratione judicatum sit de parte, abjudicatum absenti. Quod quidem non temeraria præsumptione reprehendimus, sed filiali amore paterno cordi suggerimus, quantum ex hoc et superbit impius, et incenditur pauper. Cæterum quamdiu illum pati, quantumve huic compati debeatis, non est nostrum præscribere vobis. Vos vestra hic potius, dulcissime pater, viscera consulite ». Ad eumdem sic et Carnotensis episcopus Gaufredus [1], vir laudatissimus, qui defuncto successit Ivoni :

11. « Tristissimæ historiæ seriem vobis et causam replicare superfluum est, qua jam quippe paternitatis vestræ viscera, scribente religioso Parisiensi episcopo, commota esse non ambigo. Ne tamen fratri et coepiscopo etiam nostrum deesset testimonium, quæ vidi ego et audivi, necessarium duxi breviter intimare. Excepta siquidem tam modesta prædicti episcopi querimonia, Senonensis diœcesis universi episcopi una cum venerabili metropolitano nostro, adscitis etiam nobiscum quibusdam aliis religiosis personis, regem super gravi injuria per nosmetipsos humiliter, ut debuimus, convenimus, ut episcopo nihil quidem tale merito sua quæ tulerat restitueret rogavimus, nec impetravimus. Sentiens tandem nos ad arma Ecclesiæ pro Ecclesia velle confugere, timuit annuitque sese omnia redditurum. Sed in eadem forte hora, supervenientibus litteris vestris, quibus etiam terram ab interdicto absolvi præcepistis, male in malum confortatus, quod bene promiserat minime executus est. Die tamen nominata, qua se id rursus promisit executurum, ejus nos conspectui repræsentantes, sustinuimus pacem, et non venit; quæsivimus bona, et ecce turbatio. Hoc denique litteris vestris factum est, ut male ablata pejus teneantur, et reliqua passim in dies rapiantur, eo utique secure, quo impune illa retinentur. Soluto nempe ad vestrum imperium episcopi justo, ut putamus, interdicto, nostroque quod parabamus, et quo sperabamus pacem consequi, vestro æque timore suspenso, interim facti sumus opprobrium vicinis nostris. Quousque, vestræ viderit pietatis compassio ». Ista Carnotensis episcopus, sive potius nomine ipsius, idem qui supra Bernardus, qui jam, antequam ad Honorium scriberet, nomine senioris abbatis Cisterciensis venerandi Stephani et totius congregationis hisce litteris ipsum Ludovicum regeme ompellandum putavit [2]. Siquidem idem rex cooptatus fuerat ab iisdem Cisterciensibus inter fratres, quoad participationem spiritualium bonorum, quæ ab eis fierent [3]. Quod moris fuisse tunc fieri etiam a Cluniacensibus, plures Petri abbatis Cluniacensis docent Epistolæ.

12. « Eximio regi Francorum Ludovico, Stephanus abbas Cisterciensis, totusque conventus abbatum et fratrum Cisterciensium salutem, sospitatem, et pacem in CHRISTO JESU.

« Rex cæli et terræ regnum vobis in terra donavit, donaturus et in cælo, si id quod accepistis, juste et sapienter administrare studueritis. Hoc est quod vobis optamus, et pro vobis oramus, ut et hic fideliter, et illic feliciter regnetis. Cæterum vos quonam consilio eisdem nostris pro vobis orationibus, quas si recolitis, olim tam humiliter requi-

[1] Bern. Ep. IV. — [2] Ibid. Ep. XLVI.

[1] Bern. Ep. XLVII. — [2] Ibid. Ep. XLV. — [3] Petr. l. IV. Ep. XXIX.

sistis; modo tam acriter repugnatis? Qua enim jam fiducia manus pro vobis levare præsumimus ad sponsum Ecclesiæ, quam ita et sine causa, ut putamus, ausu inconsulto contristatis? Gravem siquidem adversum vos apud eumdem sponsum et Dominum suum querimoniam deponit, dum quem acceperat defensorem, sustinet oppugnatorem. Attenditis jam cui ex hoc infensum vos redditis? Non utique episcopo Parisiensi, sed Domino Paradisi, et quidem terribili, et ei qui aufert spiritum principum. Ipse quippe est qui ad episcopos dicit[1] : Qui vos spernit, me spernit. Hæc ita vobis et pro vobis audacter quidem, sed amanter intimare curavimus, monentes et rogantes per illam invicem amicitiam nostram et fraternitatem, cui vos satis dignanter sociastis, sed nunc ipsam graviter læsistis, quatenus a tanto malo citius desistatis. Alioquin si non meremur exaudiri, sed contemnimur, et nos fratres et amici vestri, et qui quotidie oramus pro vobis et filiis vestris et regno, ex hoc jam noveritis parvitatem nostram, in quibus valuerit, non posse deesse Ecclesiæ Dei, et ministro ejus, venerabili videlicet patri et amico nostro episcopo Parisiensi, qui nostram adversus vos humilitatem interpellans, nostras pro se ad dominum papam jure fraternitatis litteras requisivit. Verum nos justum ducentes, his prius litteris vestram excellentiam convenire, præsertim quia idem episcopus per manum omnium religiosorum se ad justitiam offert, si tamen prius (quod quidem eadem ipsa justitia videtur exigere) res ei suæ injuste ablatæ restituantur : ejus interim petitioni differendo supersedimus. Et si quidem, Deo inspirante, placuerit vobis nostris precibus aurem inclinare, nostro consilio, studioque pacem cum episcopo, imo cum Deo reformare, parati sumus hujus rei gratia fatigari usque ad vos, quocumque vobis placuerit. Sin autem, nos amicum audire, et Dei sacerdoti obedire necesse est. Valete ». At his nihil apud regem profecisse sanctos monachos, quibus pulsandæ fuerunt aures Romani Pontificis suis litteris, quæ dicta sunt superius, satis ostendunt. Ipsum vero Pontificem egisse apud regem, ut Parisiensis episcopus integraretur bonis amissis, litteræ posteriores eorumdem abbatum ad Honorium papam inferius recitandæ declarant.

13. *Qua causa Ludovicus rex infensus archiepiscopo Senonensi.* — Verum cohibitus rex ab Honorio papa inferre mala Parisiensi, appetit metropolitanum ipsum archiepiscopum Senonensem, qui jam suis bene præesset, et in eis disciplinam Ecclesiasticam restituere laboraret, seseque ad exactam sacerdotalis vitæ perfectionem componeret; itaque accideret, ut quos discolos, lubricos, voluptuosos antea idem rex dilexisset episcopos, eosdem ad Deum conversos, meliori frugi redditos, moribus bene compositos, quasi quid novitatis inferentes odio haberet et insequeretur. Profecerant siquidem episcopi provinciæ Senonensis Cisterciensium monachorum exemplo, atque verbis litterisque S. Bernardi, præcipue vero, quem diximus, Parisiensis episcopus atque Parisiensis abbas S. Dionysii, Sugerius, qui monasterium illud monastica penitus disciplina solutum, fibula regularis observantiæ arcte constrinxerat, quo nomine ipsi S. Bernardus congaudens[1], gratulatoriam ad eum dedit Epistolam. Quod vero etiam et ipse metropolitanus Senonensis archiepiscopus Henricus, æque admonitus litteris S. Bernardi, et quidem prolixioribus[2], ad meliorem frugem conversus, ea quæ essent optimi pastoris munera diligenter expleret, eadem ex causa ejusdem principis indignationem incurrit, nec quidem mediocrem, sed plane eam, cujus causa eidem S. Bernardo cum reliquis abbatibus rursus scribendum fuerit eidem Honorio papæ, atque cancellario cardinali, et plane exclamandum, quod ob vitam optime institutam persecutionem paterentur episcopi non quidem ab hostibus, sed ab ipsis principibus Christianis, eo nomine comparandis Herodi, quo quid monstruosius potuisset audiri? Sed quæ ista reformatio, inquis, fuit, quæ adeo displicere regi potuerit Christianissimo? illa scilicet, quod episcopi assueti prius relicta Ecclesia, curiæ regis assistere, militiam sectari, jam sese ad Ecclesiam e curia atque militia avocassent, atque etiam subditos sibi clericos pariter revocassent. Erat horum haud exiguus numerus in palatio regis militantium, nec in ipsa palatina tantum, sed et in castrensi militia merentium. Quod deplorat idem S. Bernardus, cum in pluribus locis, tum præsertim (quod ad rem spectat) in Epistola ad Sugerium abbatem Parisiensem, his verbis[3] :

14. « Cujus enim cor non indignatur, cujus vel clam lingua non submurmurat, diaconum contra Evangelium Deo et mammonæ pariter ministrantem ? Sic quippe sublimatum honoribus Ecclesiasticis, ut nec episcopis inferior videatur : sic implicatum militaribus officiis, ut præferatur et ducibus ? Rogo, quid hoc est monstri, ut cum et clericus et miles simul videri velit, neutrum sit ? par satis utrobique abusio, sive quod diaconus mensæ regiæ deputetur ministerio, sive quod regis dapifer ministeriis altaris inserviat. Quis sane non miretur, imo et detestetur, unius esse personæ et armatum armatam ducere militiam, et alba, stolaque indutum in medio Ecclesiæ pronuntiare Evangelium ? tuba indicere bellum militibus, et jussa episcopi populis intimare ? Nisi forte (quod intolerabilius est) erubescit Evangelium, de quo Vas electionis admodum gloriatur : et confunditur videri clericus, magisque honorabile ducit putari se militem, curiam Ecclesiæ præfert, regis mensam altari Christi, et calici Domini calicem dæmoniorum, etc. » Pluribus enim declamat in hujusmodi abusionem, cum mi-

[1] Luc. x.

[1] Bern. Ep. LXXVIII. — [2] Ibid. Ep. XLII. — [3] Ibid. Ep. LXXVIII.

litarent curiæ principum diaconi, archidiaconi, decani, atque præpositi Ecclesiarum. Hæc igitur et alia, de quibus idem sanctus Bernardus scripsit in dicta Epistola ad Henricum archiepiscopum Senonensem, et ad alios, cum corrigere et emendare statuissent episcopi; mox (ut diximus) regius furor in illos exarsit quasi novitatis inventores, quos colere magis debuissent ut Ecclesiasticæ disciplinæ restitutores et correctores.

15. *Pro Senonensi archiepiscopo apud Honorium papam agunt Stephanus et Bernardus abbates.* — Cum igitur non solum in Parisiensem episcopum, ut audisti, eo modo commotus esset, nec tot precibus episcoporum, vel litteris sanctorum monitus corrigeret quod peccasset, sed adjecisset insectari archiepiscopum Senonensem, has idem sanctus Bernardus suo et aliorum abbatum nomine adversus eumdem regem litteras declamatorias ad Honorium Romanum Pontificem dedit [1]:

« Summo Pontifici Honorio, servi, et si digni judicamur, filii, Stephanus Cisterciensis, Hugo Pontiniacensis, Bernardus de Claravalle, quod reverendissimo domino, quod benignissimo patri.

« Degentes in monasteriis, ad quæ nos nostra peccata compulerunt, non cessamus orare pro vobis, et pro commissa vobis Ecclesia Dei : congaudentes et sponsæ Domini super tam fido custode, et sponsi amico super labore tam fructuoso. Fidenter proinde atque fideliter vestræ paternitati suggerimus, quæ in regno nostro eidem matri nostræ dolentes cernimus adversari. Quantum quidem nos sentimus qui vicini sumus, rex Ludovicus non tam episcopos, quam in ipsis justitiæ persequitur zelum, pietatis cultum, habitumque religionis. Quod vestræ quoque prudentia sanctitatis vel ex eo facile advertere potest, quod qui ante in habitu actuque sæculari honorati sunt sublimes, judicati fideles, habiti familiares, modo inimici facti sunt digne suo sacerdotio conversantes, et per omnia honorificantes ministerium suum. Hinc gravibus contumeliis et injuriis episc. Paris. innocentia pulsata est, sed non quassata, quia Dominus supposuit manum suam, cum vestram opposuit. Hinc et nunc domini hujus Senonensis constantiam concutere et labefactare conatur, ut metropolitano (quod absit) ejecto, facile prout voluerit, grassetur in suffraganeos. Postremo quid ambigit non aliud eum, quam oppugnare religionem, quam nimirum aperte sui regni destructionem, suæ coronæ pronuntiat inimicam ? Et alter Herodes Christum jam non in cunabulis, sed in Ecclesiis invidet exaltatum. Nec aliud sane credimus eum habere adversus archiepiscopum, nisi quod spiritum, sicut in cæteris laborat extinguere. Denique si fallere de his, quæ attestamur, fallive putamur : vestræ citius inveniet examinationis discussio, si tamen (quod vehementer optamus, et suppliciter exoramus) de vultu tuo, pater sanctissime, judicium prodeat, de quo profecto confidimus, quod custodias innocentiam, et videas æquitatem. Alioquin reduci causam in regis præsentia atque potentia, non plane est aliud, quam tradi, heu ! hominem in animam inimicorum ejus ». Hæc abbates ad Honorium papam, a quo cum nequaquam quod petierant, impetrassent, has breviores litteras ad eumdem Pontificem Honorium adjecere [1] :

16. « Oportebat quidem, si ita vestræ visum fuisset auctoritati, ut in vestri præsentia causa domini Senonensis discuteretur, ne infensus videlicet regi, in regis præsentia et potentia suis pro se adversariis responsurus, traditus homo videretur in animam inimicorum ejus. Sed quoniam ut tenendum irrefragabiliter quidquid præcipitis, sic sperandum indubitanter bonum de omni re quam decernitis, id solum a vestra, pater, pietate deposcit omnium qui apud nos esse videntur religiosorum humilitas, ut si se ad vultum forte potentis, ut assolet, senserit prægravari, confugere sibi liceat ad viscera patris : quod ubique hactenus oppresso nemini negatum audivimus. Alioquin videat Joseph vir justus, quid sibi etiam nunc faciendum sit de puero et matre ejus, quia etiam nunc in Senonensi provincia Christus quæritur ad perdendum. Nam, ut quod verum est, manifestius proferamus, rex in archiepiscopo ex eo aperte novam persequi religionem dignoscitur, quod cum in antiqua sæculari conversatione et habitu sicut promoveri omnimodo voluit, sic ab omni penitus securum infestatione dimisit ». Velabatur autem persecutio ista excitata in Senonensem archiepiscopum alio prætextu, nimirum quod simoniace ordinatus fuisset, ut idem sanctus Bernardus ostendit, in litteris tunc ad S. R. E. cancellarium datis apud quem paulo liberius idem Bernardus agens acrius exclamat hæc scribens [2] :

17. « Viro illustri Haimerico, sanctæ Romanæ Sedis cancellario, Bernardus abbas dictus de Claravalle, salutem, et si quid valet peccatoris oratio.

« Quousque durat illa sententia [3], omnes qui volunt pie vivere in Christo persecutionem patiuntur ? Quousque relinquitur virga peccatorum super sortem justorum ? Quis det, ut stare incipiant justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt ? Quis jam ferat tantam inter cælum terramque discordiam ut exultantibus Angelis super emendatione malorum, filii Adam fremant et tabescent ? quasi non sit passus JESUS, pacificans in sanguine suo, quæ in terra sunt et quæ in cælo; aut ut in ipso Deus non fuerit [4], mundum reconcilians sibi. Laudabatur quondam archiepiscopus in desideriis animæ suæ, et in sæculari vita et habitu benedicebatur : at nunc sub pannis infantiæ JESU quæritur simonia, et inter nascentes virtutes emortuorum vel cadavera vitiorum scrutatur curiosa malitia. Videtis et nunc stare JESUM in si-

[1] Bern. Ep. XLIX.

[1] Bern. Ep. L. — [2] Idem. Ep. LI. — [3] 2. Tim. III. — [4] 2. Cor. 5.

gnum, cui contradicitur. Per ipsum vos obsecro, pro ipso supplico vobis. Habet siquidem unde et illum revereamini, et unde illi misereamini : state pro ipso nunc in defensione archiepiscopi, cui quandoque et vos astare habetis in examinatione vestri ». Hæc sanctus Bernardus. Porro liberatum fuisse eumdem Henricum Senonensem archiepiscopum, nec (ut rex optabat) archiepiscopatu privatum, litteræ post hæc ad eumdem archiepiscopum ab eodem Bernardo datæ satis significant[1].

18. *Concilium Wintoniæ contra clericos concubinarios.* — Hoc anno, cum Willelmus archiepiscopus Cantuariensis Romæ ab Honorio papa accepisset legationem in Anglia, reversus in patriam, celebravit Wintoniæ generale Concilium totius Angliæ frequenti concursu clericorum et aliorum. Cœptum est tertio idus Maii, pervenitque ad decimum septimum kalendas Junii. Inter multa quæ ibidem sunt salubriter instituta, quæ singula recensentur in Appendice ad Florentium, eademque consentientia iis, quæ in alio Londoniensi Concilio sunt recitata sub Joanne Cremensi Apostolicæ Sedis legato contra clericos concubinarios, ad exstirpandum penitus ejusmodi scelus in pluribus altis radicibus fixum, hæc statuta reperiuntur :

19. « Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, et omnibus canonicis, contubernia mulierum illicitarum penitus interdicimus. Quod si concubinis (quod absit) vel conjugibus adhæserint : Ecclesiastico priventur honore simul et beneficio. Presbyteros vero parochiales (si qui tales fuerint) extra chorum ejicimus, et infames esse decernimus. Archidiaconis vero et ministris, quibus hoc incumbit, auctoritate Dei et nostra præcipimus, ut omni studio et sollicitudine procurent, ab Ecclesia Dei hanc perniciem omnino eradicare. Quod si qui in hoc negligentes, vel (quod absit) consentientes inventi fuerint : primo et secundo ab episcopis digne corrigantur, tertio vero canonice severius corripiantur. Concubinæ vero presbyterorum et canonicorum, nisi ibi legitime nupserint, extra parochiam expellantur. Quod si postea culpabiles inventæ fuerint, in cujuscumque territorio sint, a ministris Ecclesiæ capiantur, et sub excommunicatione præcipimus, ne ab aliqua potestate majore vel minore detineantur, sed libere eisdem ministris Ecclesiæ tradantur, et Ecclesiasticæ disciplinæ vel servituti, episcopali judicio mancipentur ». Hæc et alia ibidem, quæ brevitatis causa prætermittimus.

20. *S. Norbertus archiepiscopus Magdeburgensis.* — Hoc anno[2] decernitur ab Honorio papa legatus in Germaniam Gerardus cardinalis, qui postea fuit Lucius papa, qui inter alia ab eo præclare gesta, ubi illuc perveniens invenisset vacare Ecclesiam Parthenopolitanam sive Magdeburgensem, curavit ut in ea eligeretur episcopus S. Norbertus Præmonstratensium Ordinis institutor, qui hoc tempore erat a Domino revera constitutus accensa lucerna, ardens et lucens in Ecclesia.

21. *Willelmus archiepiscopus Tyri et S. Gualfardi Augustani obitus.* — Quod ad res spectat Orientis vendicata nobili civitate Tyro ab infidelibus, et reddita Christianis ante annos quatuor ; tandem[1] hoc anno veris initio primus creatur ejus civitatis archiepiscopus, Willelmus nomine, natione Anglicus, ex priore Sancti-Sepulchri, qui impetrandi causa pallium ab Honorio papa, statim Romam se contulit. Quod et accepit, et has litteras impetravit :

« Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus suffraganeis episcopis, clero et populo Tyri, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Venientem ad nos charissimum fratrem nostrum Willelmum archiepiscopum vestrum, debita charitate recepimus, et quem canonice electum, et a venerabili fratre nostro Guarimundo Hierosolymitano patriarcha consecratum accepimus, pallii dignitate, plenitudine videlicet pontificalis officii decoravimus. Quia vero de persona sua maximum fructum matri Ecclesiæ vestræ Tyri, divina suffragante misericordia, credimus proventurum, ipsum cum gratia Sedis Apostolicæ, et nostrarum litterarum persecutione ad vos duximus remittendum. Universitati ergo vestræ mandando præcipimus, quatenus eum benigne recipiatis, et tanquam proprio metropolitano, et animarum vestrarum episcopo subjectionem, obedientiam, et reverentiam humiliter deferatis ». Ad patriarcham vero Hierosolymorum sic idem Pontifex scripsit :

22. « Honorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri, Guarimundo Hierosolymitano patriarchæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Susceptis fraternitatis tuæ litteris, fratrem nostrum Willelmum, quem in Ecclesia Tyri consecrasti archiepiscopum, benigne suscepimus, et eum dignitate pallii, plenitudine videlicet pontificalis officii decoravimus. Suffraganeis etiam Ecclesiæ suæ præcepimus, quatenus ei tanquam proprio metropolitano, subjectionem et obedientiam deferant. Data in territorio Barensi octavo idus Julii. »

Misit etiam et cum eodem archiepiscopo dominum Ægidium Tusculanum episcopum, Apostolicæ Sedis legatum, virum eloquentem et litteratum admodum, cujus usque hodie extant ad Antiochenos Epistolæ valde celebres ». Monuit Honorius papa patriarcham Antiochenum, ut Tyrensi archiepiscopo suos quos detinebat, restitueret suffraganeos. Ait enim inter cætera : « Unde per Apostolica scripta, et per venerabilem fratrem nostrum Ægidium Tusculanum episcopum, Apostolicæ Sedis legatum, tibi mandamus, quatenus suffraganeos Tyrensis Ecclesiæ sibi restituas. Quod nisi

[1] Bern. Ep. CLXXXII. — [2] Robert. in Append. ad Sigeb. hoc anno, et Hugo in Vit. S. Norbert. c. 40, 41, 42.

[1] Willel. Tyr. l. XIII. c.

infra quadraginta dies post earum inspectionem litterarum, quas ad eos direximus, debitam ei subjectionem exhibuerint, nos ex tunc eos ab officio episcopi suspendimus ». Hucusque de causa Tyrensi.

Hoc item anno, pridie kal. Maii, ex hac vita migravit in cælum sanctus Gualfardus confessor, qui natus Augustæ Vindelicorum, apud Veronam vitam exercuit admirandam, cujus sanctitatem Deus pluribus miraculis illustravit. Demum vero opera priorum nobilium Augustanorum diu expetitæ ejus venerandæ reliquiæ translatæ sunt Augustam, quas reverendissimus Henricus episcopus Augustanus anno millesimo sexcentesimo secundo, die XXVII Octobris, Ecclesiæ religiosorum Cappuccinorum a se dedicatæ solemni pompa intulit: in cujus celebritatis memoriam sacrum hymnum tunc editum hic describendum curavimus :

Urbis vetusta Romulæ
  Augusta matris filia,
  Attolle cælo verticem,
  Et læta civem suscipe.
Potentium quem limina,
  Et res perosum terreas,
  Decora virtus ætheris
  Provexit ad cacumina.
Sol mane qualis aureus
  Cum nocte gentes dissitas,
  Lustravit almo lumine,
  Diem reducit pulchrior :
Gualfardus oris Italis
  Post tot redux nunc sæcula,
  Sertis coruscus aureis,
  Jubar novum infert patriæ.
Tu magne rerum conditor,
  Qui trinus unus, unus es,
  A quo piorum munerum,
  Rivus perennis effluit.
Juva benigne supplices,
  Et sanctitatis æmulos,
  Hic consequi vestigia,
  Cælo assequi da præmia.

Anno periodi Græco-Romanæ 6620. — Anno Æræ Hispan. 1165. — Anno Hegiræ 701, inchoato die 17 Januar., Fer. 2. — Jesu Christi 1127. — Honorii II papæ 3. — Lotharii I reg. 3. Joannis Comneni imp. 10.

1. *Moritur Guillelmus, dux Apuliæ.* — A num. 1 ad 6. « Hoc anno », inquit Falco in Chron., « dux (nempe Apuliæ) Willelmus septimo kalendas Augusti mortuus est (nempe die XXVI mensis Julii). Romualdus Salernitanus a Baronio citatus tradit, eam mortem accidisse *in festo S. Nazarii*, id est die XXVIII ejusdem mensis, quo ideo sepultus fuit. « Continuo uxor ejus crines suos, quos pulchros et suaves nutrierat, coram omnibus qui aderant totondit ». Describit postea magnificas exequias Salerni, ubi Willelmus dux demortuus, peractas Baronius num. 1, ait cum Willelmo genus Roberti Guiscardi penitus extinctum fuisse. Verum restabat *Boamundus Junior*, Roberti ex Boamundo filio nepos, anno MCXXX occisus, ut ibidem ostendemus. Falco subdit : « Cumque Rogerius comes Siculorum mortem ducis Guillelmi agnovit, navigiis septem paratis, in armis siquidem et omnibus necessariis Salernum advenit, et diebus ibi decem commoratus est, nolens revera de navi descendere, sed nocte dieque in navigio persistens, cives vocari fecit Salernitanos, et archiepiscopum eorum Romualdum, et eis juxta littus omnibus convenientibus comes ille Rogerius exorsus est ». Ostendit in sua oratione principatum illum jure natalium sibi deberi, petiitque in principem eligi, et cuicumque alteri præferri, « me præter quemlibet alium, inquit, diligentes » ; additque : « Cives illi, consilio communicato, civitatem Salerni ejus sub fidelitate commiserunt, etc. Et his actis civitatem ingreditur, et ibi honeste moratur ».

2. *Rogerius Siciliæ comes ei substitui petit.* — Alexander abbas Celesini monasterii, qui vivebat adhuc anno MCLIV, in libris complectentibus res gestas hujus Rogerii postea Siciliæ regis, de eodem, antequam Guillelmo consanguineo succederet scribit : « Et cum adolevisset, invaserat, alias insulas, quarum una Malta vocabatur ». Quare non Rogerius pater ejus, ut aliqui perperam in litteras misere, sed ipsemet Melitam insulam occupavit, et quidem ante præsentem annum, annoque circiter MCXXII. Primum Melitæ episcopum indicavimus anno MXCI. Subjungit Alexander, post istam expeditionem Rogerium de aliis terris occupandis cogitasse : « Cum ad alias iterum occupandas insulas terrasque attentius persisteret, repente audivit præfatum ducem Guillelmum ab hac luce Salerni decessisse : qui doluit valde, quod se ignorante defunctus sit, quodque se ut sibi vivens statuerat, si filium non haberet, hæredem non fecisset. Unde moram non patitur, sed præparato navali itinere quantocius Salernum tetendit : cumque non procul

ab urbe constitisset, delegatis nuntiis Salernitanis civibus misit, quatenus eidem subderentur. Nam potius sibi, quam alteri, dominatus ejusdem civitatis, generis successione competebat : quod et Guillelmus dux, si ex conjuge nato cariturus esset hærede, vivens ei concesserat. Quibus illi respondentes : Nos nullo modo, inquiunt, nulla ratione ei subdemur quoniam plura malorum Guillelmo duce ejusque prædecessoribus perpessi sumus, quæ etiam ab eodem ipso nobis inferri, si dominatus culmen super nos susceperit, formidamus; cumque hæc et iis similia ab eis superbo ore proferrentur, atque quidem Sarolus nomine unus ex illis, qui ex parte comitis verba detulerant, dum contra eos pro hoc ipso verba reddidisset, mox illis in eum furore concitatis, dum fugam evadendi infelix ageret, ferro ab ipsis succisus interiit ». Factum hoc a Falcone omissum.

3. *A Salernitanis civibus recipitur.* — Pergit Alexander : « Quæ videlicet cum Rogerio relata fuissent, licet cordis dolore quamplurimum tangeretur, animi sui impetum pro tempore graviter obvolvens, rursus mittebat exorans eos, quatenus quod sibi justum ad habendum erat, non denegarent. At illi super hoc iterum atque iterum conferentes, tandem alia respondentes dixerunt : Concedatur nobis munitio Turris-Majoris ad custodiendum : sicque post dominio ipsius subdemur. Quo audito, ille, quanquam super hoc pernimium aggravaretur, subditionem tamen civium accepturus prædictam arcem eis pro nutu ipsorum conservandam annuit ». Idem refert Falco : « Juravit statim comes ille Rogerius, quod sine judicio, et sine culpa eos non capiat, neque capi permittat, neque extra dies duos in expeditione illos perducat, et castellum Turris-Majoris de illorum potestate non auferat; et si quis abstulerit, ejus auxilio sub eorum potestate restituat ». Ex his perspicuum fit, fabulosum esse quod scribunt recentiores rerum Sicularum auctores, *Rogerium* scilicet Siciliæ comitem Guillelmi Apuliæ ducis Constantinopolim profecti ditiones invasisse, et usque ad mortem ejus retinuisse. Id quidem a nobis anno MCXXI confutatum, sed ex Willelmi mortis narratione magis convellitur. Ibidem diximus Willelmi uxorem fuisse *Gaillegrimam*, Jordani principis Capuæ sororem.

4. *Recipitur et in reliqua Apulia.* — Alexander abbas refert, *Rannulfum* comitem, Mathildis maritum, sese Rogerio sororio subdere noluisse, quin vice versa Rogerius comitem Rogerium Orianensem sibi subderet, additque : « Tandem Rogerius abire non passus tam pro conjugali Mathildis copula, quia ei propinquus erat, quam pro strenuitatis suæ nomine, quam sibi in acquirendo Apuliam omnino profuturam sperabat, ejus suscepto hominio subdidit ei præfatum quem proposuerat comitem ; deinde cum accepta fidelitate Salernum ingreditur. Amalphitani deinde videntes Salernitanos comiti colla subdidisse, et ipsi itidem ei, retentis munitionibus subjiciuntur ». Falco nulla Rannulfi comitis mentione facta, ait : « His et aliis ita decursis, universum ducatum Amalphitanorum circumquaque comes ille suæ subjugavit potestati, et inde procedens, Trojanam civitatem, et Melphitanam, et totius fere Apuliæ partes obtinuit, etc. » concluditque : « Quibus peractis, victor et exultans Siciliam repedavit ».

5. *Honorius II eum excommunicat.* — Subjungit Falco : « Consilio habito, ad ducatus arripiendum honorem animum impulit elatum, et præcepit omnibus in terra sua manentibus, ut ducem Rogerium eum vocitarent, quod et factum est ». Alexander vero abbas in eamdem rem scribit : « Per idem tempus Romanæ Ecclesiæ Pontificium Honorius papa II administrabat, qui Romæ obitum Guillelmi ducis percipiens, necnon Siciliensium comitem ducale jam ambire regimen cognoscens, doluit valde : atque sine dilatione Urbem egressus Beneventum properat. Deinde missarum celebrans solemnia, ipsum publica voce anathematis jaculo perculit, si ducale obtinere culmen ulterius conaretur, vel quisquis ei ad nanciscendum consilium, auxiliumve tribueret. Unde factum est, ut ipse Ranulfus comes ab eo, quanquam male consultus, penitus averteretur, modis omnibus nitens præpedire eum, ne ducatus quiret conscendere apicem. Verum Rogerius Salerni commorans (quo e Sicilia venerat) cum audisset, quod papa Beneventum venisset, atque in se excommunicationis intorsisset jaculum, misit ad eum orans, ut non ab Ecclesia dominatum ducalemque honorem, generis jure sibi competentem, conscendere prohiberetur. Nam et prout æquitas imperaret, de ejusdem ducatus culmine libenter ipse obsecundaturus esset ». Falco vero : « Misit præterea domino papæ Honorio munera multa auri et argenti, pollicitando etiam urbem Trojanam, et Montem-Fuscum, ut ducatus ei vexillum et nomen largiretur, quod nunquam tempore illo prædictus papa Honorius ei concedere dignatus est ».

6. *Ei ducatus Apuliæ datus fuerat.* — Verum jure merito *Honorius II* ducis Apuliæ titulum Rogerio comiti Siciliæ negavit. Gualterius enim Ecclesiæ Tarvanensis archidiaconus, in Vita B. Caroli Boni comitis Flandriæ, de cujus martyrio mox sermo erit, cap. 2, narrans Guillelmi ducis mortem, scribit : « Qui ut se periclitari cognovit, Salernitanum archiepiscopum et Trojanum episcopum (nempe Romualdum utrique sedi præpositum, uti jam diximus) advocavit, atque quod antea, dum incolumis esset, fecerat, eorum quoque testimonio desiderans confirmari, quidquid mobilium vel immobilium in terra possidere videbatur, beato Apostolorum principi Petro, ejusque vicario sanctissimo papæ Honorio, ex cujus ore sacro hoc ipsum frequenter audivi (hoc enim tempore Gualterus vivebat) jure perpetuo possidendum delegavit, ac deinde in confessione Domini ab hac luce migravit ».

7. *Nec vi, nec muneribus Honorium II flectere potest Rogerius.*— Alexander tamen idem ac Falco his verbis narrat : « Papa vero iis perceptis (legatione nempe Rogerii) nulla ratione, nullove pacto ejus precationibus flectitur : imo illum excommunicando feriens expellebat. Porro Rogerius indignationem adhuc illius patienter sustinens, misit iterum atque iterum eum suscipiens quod se habere jure decebat, non denegaret. At contra papa eodem modo quo supra, in eum obstinatissimum gerens animum, nullo modo desiderio ipsius assensum præbere volebat ». Alexander abbas, qui Rogerii partes sequebatur, gesta ab eo adversus Honorium II et urbem Beneventanam dissimulat, sed Falco ea narrat : « Audiens autem, inquit, prædictus Rogerius Siculorum comes præfatum Pontificem Honorium petitionibus suis circumflecti non posse, etc. fautoribus suis præcepit, quatenus quot possent captivos perducerent Beneventanorum, et afflictionibus multis civitatem infestarent. Qui vere magis quam fuerat eis injunctum, executi sunt ». Post aliqua interposita : « His taliter omnibus superius narratis evolutis, prædictus Pontifex Honorius nihil utilitatis et virtutis erga civitatem Beneventanam agere deprehendens, consilio salutis accepto, III kalend. Januarii (currentis Christi anni) Capuanam civitatem adivit ; continuo prædictus Robertus (Capuæ) princeps officiosissime illum excipiens, ad palatium episcopi Capuani gaudio magno eum castrametari præcepit ». Princeps hic filius erat Jordanis, XIV kalend. Januarii hujus anni demortui, ut Peregrinius in Tabula genealogica principum Capuanorum animadvertit ; Honorius vero antequam Benevento discederet, Trojæ fuerat, ut ipsemet affirmat in sua Oratione habita in Concilio aut cœtu Capuæ congregato, quam Baronius num. 3 ac seq. refert, quanque ex Falcone exscripsit ; « Cum pro quibusdam imminentibus negotiis civitatem Trojanam adiissemus » ; hicque observandum, Baronium non Falconem, sed ejus Epitomen sequi, aut aliqua pro libitu mutare.

8. *Robertus Capuæ princeps anno sequenti inunctus.* — Baronius num. 2 refert ex Falcone unctionem Roberti novi comitis Capuani ; verum cum secundum eumdem Falconem Honorius II *tertio kalendas Januarii* Capuæ exceptus fuerit, et episcopos et abbates ad eam unctionem convocarit, cœtus ille ante initium sequentis Christi anni congregari non potuit : « Honorius », inquit Falco, « archiepiscopos et abbates accersiri præcepit, quatenus ad principis unctionem convenirent, qui euntes die statuto (sed a Falcone non designato) exultatione ingenti ad Capuanam Ecclesiam convenere. Archiepiscopus itaque Capuanus juxta prædecessorum suorum Privilegium, præsente tali ac tanto Pontifice Honorio, cum turba virorum religiosorum quæ convenerat, et episcoporum conventu, prædictum Robertum in principatus honorem inunxit et confirmavit ».

9. *Honorius II in Concilio Trojano Rogerium comitem iterum excommunicat.* — Supra dixi Honorium II Trojam sese contulisse ; is autem in Oratione in Conventu Capuano habita, et a Baronio num. 3 relata, dicit Rogerii comitis fautores in cives Beneventanos sæviisse *in die festivitatis S. Martini*, eo scilicet tempore quo Honorius II, non Beneventi, sed Trojæ versabatur. Alexander abbas quid tunc gestum fuerit hoc modo narrat : « Post hæc autem prædictus præsul a Trojanis civibus accitus, eorum hominium flagitantibus ipsis accepit (nempe Honorius II) ubi pridem universi Apuliæ ad se venientes magnates adversus Rogerium ita eodem sollicitante, fœdere ei uniuntur, ut nonnisi eum penitus expellerent, aut in bello, si possent, de terra necando delerent ; ex quibus fuerunt Grimoaldus Barensium princeps, Gofridus comes Adrensis, Tancredus de Conversano atque Rogerius Orianensis comes, aliique complures ; quorum scilicet unanimitati et Robertus Capuanorum princeps ejusdem papæ hortatu comitisque Ramnulfi (sororii Rogerii qui ab eo defecerat) instigatione consociatur ». Hoc Honorius II in sua Oratione citata designat paucis his verbis : « Cumque pro quibusdam imminentibus negotiis civitatem Trojanam adiissemus ». Pergit Alexander : « Nec mora, præfatus Apostolicus Beneventum repedat (hoc sc. anno circa festum S. Martini) ibique non longa intercedente mora rursus Trojam revertitur (verosimiliter sub exitum mensis Novembris) qui ibidem episcoporum celebrans Concilium (quod observatione dignum est) Rogerium iterum, vel quisquis ei ad adipiscendum ducatum consensurus seu opem collaturus esset, ab Ecclesia excommunicando eliminavit : cumque his peractis denuo Beneventum remeasset, Rogerius rursus legatione ad eum directa simpliciter precatur, quatenus anathematis sententia remota, ducalique sibi dignitate concessa, servitium ejus susciperet (mense Decembri). At ille rursus in eodem ipso quo supra immobili mente persistens, petitioni suæ nullatenus acquiescit ». Imo Honorius II Capuam perrexit, ut refert Falco hoc anno apud Baronium num. 5.

10. *Honorius II et Rogerius comes sese ad arma parant.* — Pergit Alexander : « Rogerius tantam ipsius (nempe Honorii II) insolentiam, animumque inflexibilem spectans, ad Siciliam transvectus navigio redit : quatenus quod humilibus verbis obtinere non poterat, armorum violentia revertens adipisceretur. Cujus abscessu cognito, papa et ipse, quantocius potuit, repetit, ut inde bellicam aciem ducens adversus eum, simul cum præmemoratis principibus obsistere deberet, si forte cum hostili manu ducatum invasurus rediret ».

11. *Concilium Trecense.* — A num. 6 ad 9. Concilium *Trecense*, cui Matthæus, Albanensis episcopus cardinalis, legatus Apostolicus, archiepiscopi Rhemensis et Senonensis, variique episcopi

interfuere, anno tantum sequenti celebratum; cum in ejus Præfatione Joannes Michaelensis Concilii scriba dicat, illud habitum « in solemnitate sancti Hilarii (nempe die XIII mensis Januarii) anno MCXXVIII ab incarnato Dei Filio, ab inchoatione prædictæ militiæ (nempe Templariorum) IX »; qui annus Incarnationis etiam notatus reperitur in Codice Ms. Bibliothecæ Victorinæ Parisiensis, et in Historia Hierosolymitana Jacobi de Vitriaco. Tyrius quidem ait Concilium istud Ordinem Templariorum jam a novem annis fundatum confirmasse; sed cum is annum Incar. vel a die XXV mensis Martii vel a die Paschatis ibi incipiat, certumque sit Concilium mense Januario congregatum, Tyrius nonnisi de mense Januario sequentis Christi anni interpretari potest, et male aliqui viri docti, cum ad ejus annos Incarnationis numerandi modum animum non advertissent, vel numeros apud Tyrium mendose descriptos esse causati sunt, vel ad vanas interpretationes recurrere. Annus itaque Æræ Dionysianæ MCXXVIII mense Januario erat adhuc annus MCXXVII Tyrio, et nonus exiens a fundatione Ordinis Templariorum.

12. *In eo regula Templariis data.* — Baronius num. 6 recte asserit *Matthæum Albanensem episcopum* cardinalem huic Concilio præfuisse, et ea occasione Epistolam XXI sancti Bernardi ad eum datam. Sed ad illud Concilium Epistolam sancti Bernardi ordine XVII ad Petrum diaconum cardinalem datam, in qua sanctus abbas excusat quod vocatus non venerit, male revocavit; ibi enim divus Bernardus de alia profectione nobis ignota sermonem habet et *Petrus* ille, qui ibidem a sancto Bernardo vocatur diaconus cardinalis et legatus, anno MCXXV legatione Gallica, non vero hoc anno functus est, ut eo Christi anno ostendimus. Regulam a sancto Bernardo ex injuncto Concilii Trecensis Templariis datam, non multo post a Teutonicis receptam fuisse testatur Jacobus de Vitriaco Card. in Hist. Orient. cap. LXVI. De incremento vero *Templariorum* post regulam acceptam complures libri testes sunt. Porro ex die celebrati Concilii Trecensis die sc. XII Januarii anni MCXXVIII; intelligimus *Matthæum Albanensem episc.* cardinalem, hoc anno saltem exeunte, legatum Sedis Apostolicæ in Galliam venisse. *Girardum* Engolismensem episcopum in legatione Aquitanica continuatum fuisse, ex dicendis anno MCXXX intelligetur. Duas enim in Gallia legationes fuisse non semel insinuavimus.

13. *Ecclesia Gallicana dissidiis turbata.* — A num. 9 ad 18. *Stephanus* episcopus Parisiensis *Ludovicum VI* Francorum regem anathemate perculit, quod Ecclesiæ bona nonnulla usurpasset; eamque ob rem litteras ad omnes Ecclesiarum prælatos et abbates, ad ipsum quoque Honorium II dedit, rogans ut suæ se causæ adjungere vellet. Sed tandem rex ablata restituit, et a vexandis præfato Stephano et Henrico Senonensi archiepiscopo Stephani metropolita destitit, uti narrat Baronius ex Epistolis divi Bernardi XLIV, XLV, XLVI, XLVII et XLIX, quæ ideo hoc anno datæ sunt. *Bernardus* enim impatienter ferens quæ adversum utrumque præsulem a rege gerebantur, tam suo quam Gaufridi Carnotensis episcopi nomine litteras ad Honorium II querimoniæ plenas dedit. Reconciliationis Stephani cum rege testes sunt litteræ, quibus concedit Ecclesiæ B. Martini Campensis in urbe Parisiensi sitæ Ecclesiam S. Dionysii de Carcere, ut vocant, quæ usurpata fuerat: « Quapropter », inquit Stephanus, « Ecclesiæ B. Martini de Campis et fratribus inibi Deo servientibus Ecclesiam S. Dionysii de Carcere, quam diu manus laica injuste invaserat, quæ etiam tempore nostro ad manus regias redacta fuerat, ipsam in manibus nostris redditam ex consensu, petitione et voluntate ipsius domini regis Ludovici, Adelaide regina, filiis etiam Ludovico rege, et Henrico ejusdem Ecclesiæ abbate concedentibus, salvo in omnibus jure Parisiensis Ecclesiæ in perpetuum donavimus ».

14. *Stephanus episc. Parisiensis diversus a Stephano Anselli Dapiferi fratre.* — Manricus in Annal. Cisterc. ad hunc Christi annum cap. 1 autumavit *Stephanum* episcopum Parisiensem fuisse olim regi carum, nuncque invisum, et de eo intelligendum quod scribit chronographus Maurigniacensis: « Defuncto Willelmo, Anselli Dapiferi germano, Stephanus cancellarius frater amborum, major regiæ domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo qui diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post regem duceret principatum. Hic vir industrius, et sæculari præditus sapientia, tum multis Ecclesiasticorum bonorum redditibus, tum familiaritate regis, quam sic habebat, ut ei potius a quibusdam diceretur imperare quam servire, temporali felicitate supra cæteros mortales nostris temporibus efflorebat, etc. » In ea etiam sententia non pauci critici versantur. Verum ut animadvertit Duchesnius in Notis ad Hist. *Calamitatum Petri Abaelardi*, pag. 1175 et seq., Stephanus episcopus Parisiensis diversus est a Stephano cancellario Anselli Dapiferi fratre; cum tabulæ B. Mariæ de Gornaio referant simul et « Stephanum Parisiensium episcopum, et Stephanum Dapiferum Gornaium tenentem »; quem ultimum fratrem fuisse Anselli, ex documentis publicis liquet. Duchesnius quidem utrumque *Stephanum* cancellarium facit, quia in Stephani Parisienses episcopi Epitaphio, quod apud Victorinos Parisiensis legitur, *cancellarii* dignitas ei attribuitur; at Epitaphia, de quorum antiquitate non constat, nullam fidem in similibus faciunt, ut sæpius insinuavimus, et verosimile est istud ab aliquo e posteris fuisse inscriptum, qui e duobus Stephanis unum fecerit. Qua de re legenda Collectio Documentorum ad notitiam cancellariorum Franciæ conducentium, subjuncta Historiæ comestabilium et cancellariorum Franciæ a Dionysio Godefrido lingua Gallica publicata pag. 72. De causis vero dissidii inter *Ludovicum* Franciæ regem et *Stephanum* Parisiensem episcopum, legendus

Mabillonius in Notis fusioribus ad Ep. XLV S. Bernardi ad eumdem regem datam. Prætermiseram monere *Dapiferum*, majorem domus regiæ, et senescalcum seu senescallum unius ejusdemque dignitatis nomina fuisse, huicque curam incubuisse domus regiæ seu sacri palatii ac aulæ, idque evidenter demonstrare varia scriptorum Francorum loca in Glossario Ducangii, vocibus *Dapifer, Majordomus et Senescallus*. Præterea observandum Stephanum de Garlanda, dum cancellarius esset, electum fuisse episcopum Bellovacensem, sed eam sedem nunquam obtinere potuisse, ut San-Marthani in episc. Bellovac. ex Ivone Carnotensi demonstrant. At *Stephanum de Garlanda* deinde electum Parisiensem episcopum, quod volunt Labbeus et Mabillonius pag. 122 de Re Diplom. plane convellitur ex documentis a Dionysio Godefrido citato in medium adductis,

15. *Concilium Londinense.* — Ad num. 18 et seq. Hoc anno in Anglia pro reformandis Ecclesiæ moribus Concilium habitum, non *Wintoniæ*, ut habet Baronius, sed *Londoni*, seu Westmonasterii, ut continuator Wigorniensis hujus temporis auctor, Matthæus Parisius in Chron. Huntindoniensi lib. 7, pag. 383, et Hovedenus pag. 478 diserte affirmant. Eidem præfuit Guillelmus Cantuariæ archiep. et legatus apostolicæ Sedis; « sedit autem tribus diebus, id est, tertio idus Maii et die sequenti, tertioque post hoc, qui fuit XVII kalendas Junii », ut dicitur in Præfatione. In eo Ecclesiastica disciplina canonibus XII sancita, et canonibus V, VI et VII, presbyteris et canonicis prohibitum, ne uxores vel concubinas haberent. Imo in Canone VII de concubinis eorum statuitur, « ne ab aliquo potestate minore vel majore detineantur, sed libere eisdem ministris Ecclesiæ tradantur, et Ecclesiasticæ disciplinæ vel servituti episcopali judicio mancipentur ».

16. *S. Norbertus anno præcedenti Magdeburgensis archiep. dictus.* — Ad num. 20. *Sanctus Norbertus* Ordinis Præmonstratensis institutor anno superiori Magdeburgensis archiepiscopus renuntiatus est, ut notavit Dodechinus abbas in Chron., et duratio sedis ejus ab Hugone ejus Vitæ scriptore coætaneo memorata demonstrat. Chronographus Magdeburgensis a Meibomio editus tradit, cum, mortuo archiepiscopo Magdeburgensi, electores inter se non convenirent de persona in ejus locum subroganda, eos a legatis Apostolicis Spiram accitos esse, eosdem communicato cum *Lothario* rege Germaniæ consilio, *Norbertum*, quamvis plurimum renitentem, elegisse, et hunc comitatu Halvestadensis ac Brandeburgensis episcoporum Magdeburgum deductum: « Ibidem X kalend. Augusti (legendum *XV kalend. Augusti*, ut sequentia evidenter ostendunt) quæ tunc evenit Dominica, magno concursu comitum ac procerum, a clero et populo cum ingenti gloria suscipitur, ab omnibus eligitur, et in sedem suam divina laude attollitur, et octava dein die idem in festo Jacobi Apostoli ab Udone Olensi episcopo, cooperantibus aliis non paucis qui aderant episcopis, in archipræsulem ungitur, cui et pallium a papa Honorio dirigitur », subjungit idem chronographus. Octava autem dies, eaque Dominicalis ante festum sancti Jacobi Apostoli, non in X kalend., sed in XV kalend. Augusti, seu in diem XVIII mensis Julii incidit anno præcedenti, quo chronographus iste *Norbertum* creatum archiepiscopum diserte asserit. Hanc sententiam certam et indubitatam esse, quæ in ejus morte dicemus, ostendent.

17. *Primus episcopus Latinus urbis Tyriensis.* — Ad num. 21 et seq. Willelmus Tyrius lib. 13, cap. 23 refert, *Guillelmum* natione Anglicum consecratum fuisse archiepiscopum Tyri urbis a quatuor annis infidelibus ereptæ. Honorius II litteris *in territorio Barensi octavo idus Julii* datis, præcepit, ut suffraganei eidem tanquam proprio metropolitano redderentur, monuitque patriarcham Antiochenum cui parebant, ut post litterarum suarum inspectionem id executioni mandaretur. Fulcherius Carnotensis lib. 3 Hist. Hierosol. ad annum MCXXIV, ait : « Pacificet Deus Antiochenam Ecclesiam cum Hierosolymitana Ecclesia, quæ duæ dissident de Tyria tertia. Illa dicit hanc sibi fuisse subditam sub Græcorum tempore. Hæc dicit se esse communitam Privilegiis a Romano Pontifice ». Iste Guillelmus unus fuit e decessoribus Willelmi Tyrii expeditionis sacræ scriptoris. Fulcherius Carnotensis Historiam Belli Sacri ab anno MXCV ad annum MCXXVII libris tribus deduxit, Balduinum Godefridi Bullonii fratrem in profectione Syriaca secutus, cujus tum erat capellanus, ut ipsemet affirmat.

18. *Moritur S. Gualfardus solitarius.* — Baronius in addendis et corrigendis ad annum MCXXVII, refert mortem *sancti Gualfardi*, ortu Augustani, qui ex Alemannia Veronam adveniens, postquam totos viginti annos solitarius in vicina urbi silvula uni Deo notus vixisset; in urbem retractus, decem ibi annos juxta prædictam Ecclesiam veluti reclusus Deo servivit, ibique hoc anno *pridie kalendas Maii* mortuus est. De eo plura in Actis SS. Bollandianis ad diem XXX mensis Aprilis, sed non ex veteribus, at ex recentibus monumentis.

19. *Alphonsus Henricus Portugalliæ comes Alphonso VII hominium præstat.* — Hoc anno, uti narrat Sandovalius in Alphonso VI, fol. 141, in regnis Castellæ, Legionis et Galiciæ magnæ turbæ excitatæ; *Alphonsus* enim *Henricus* Portugalliæ comes non contentus favisse *Alphonso* Aragoniæ regi, et Castellæ rebellibus adversus *Alphonsum VII* Castellæ regem, cujus beneficiarius erat, in bello hoc anno inter utrumque regem gesto, et fuse a Sandovalio descripto, armis etiam vexabat *Theresiam* matrem : *Alphonsus* Castellæ rex amitæ patrocinium suscipiens exercitu congregato in Portugalliam intravit ; verum accepto in coxendice vulnere ad sua redire coactus fuit. Cumque *Alphonsus Henricus* victoria elatus Alphonso regi homagium præstare renuisset, seseque supremum in suo principatu principem dixisset, Alphonsus rex

novum statim exercitum collegit Æra MCLXV, præsenti nempe Christi anno, cumque in Portugalliam ingressus esset, Alphonsus comes, quo se verteret nesciens, pacem ab *Alphonso* rege postulavit, eique comitatus sui homagium obtulit. Ad hanc conditionem *Alphonsus* rex eo lubentius accessit, quo omnibus in Castella perturbatis illuc ei redeundum erat. Præcipui enim inter magnates, et inter eos *Bertrandus comes*, maritus Elviræ Alphonsi VI neptis, Aragonensis regis partes amplexi erant.

20. *Historicorum Hispaniæ error correctus.* — Existimat Sandovalius *Bertrandum* hunc esse comitem Tolosanum, sequiturque alios Hispaniæ historicos, qui tradunt *Bertrandum* hunc nepotem esse *Alphonsi VI*, natum ex conjugio *Raimundi* Sancti-Ægidii comitis cum *Elvira* Infanta. Verum hic error, licet antiquus, cum in veteri Historia Ms. Toleti legatur, solide refellitur a Catello in Hist. comitum Tolosæ, ubi Guiberti abbatis de Novingento, et Guillelmi Malmesburiensis auctoritate *Bertrandum* illum *nothum* fuisse demonstrat. Ostendit etiam Catellus *Bertrandum* comitem Tolosanum hoc tempore in vivis non fuisse, et *Alphonsum Jordanum* ante annum MCXXI aut insequentem naturæ debitum solvisse. Quare *Bertrandus* comes, Elviræ maritus, qui hoc anno arma adversus Alphonsum VII capesiit, diversus a comite Tolosano. Hispaniæ historici, ubi de vicinorum principum familiis verba faciunt, cæcutire solent, sicuti vice versa rerum Gallicarum scriptores de externorum principum genealogiis sermonem habentes.

21. *Willelmus Normannus sororem reginæ Franciæ uxorem accipit.* — Hoc anno, « cum Guillelmus exul », inquit Ordericus lib. 12, loquens de Guillelmo filio Roberti Normanniæ ducis, quem Henricus Angliæ rex captivum a multis annis tenebat, « viginti sex esset annorum, et nemo posset ei de paterna hæreditate recuperanda suffragari contra patruum suum, Adeles regina (conjux Ludovici VI regis Franciæ) uterinam sororem suam (Joannam nuncupatam) dedit illi in conjugem, Rainerii scilicet marchionis sobolem, etc. Hoc mense Januario factum est, et paulo post ante Quadragesimam Gisortis (vulgo, *Gisors*, oppidum Normanniæ ad Eptam fl.) venit cum militari manu Normanniam calumniari (id est, in jus vocare, ut videre est in Glossario Ducangii): sed eum Normanni velut dominum naturalem reveriti sunt ». Jam uxorem duxerat Guillelmus unam ex filiabus Fulconis comitis Andegavensis, sed matrimonium illud Callisti II et Honorii II jussu dissolutum fuerat, ut anno MCXXIV monstravimus. *Rainerius* vero comes seu marchio erat Montisferrati, uxoremque sibi copularat *Guillam* Burgundam, viduam Humberti II comitis Maurianæ seu Sabaudiæ, et matrem Adelaidis reginæ Franciæ.

22. *B. Carolus Bonus Flandriæ comes occiditur.* — Gualterius archidiaconus Ecclesiæ Morinorum in Vita beati Caroli Boni comitis Flandriæ, quam proximis post obitum ejus mensibus in lucem edidit, et Bollandus ad diem II mensis Martii recitat, sancti hujus principis, quem Sugerius in Ludovico VI Franciæ rege pag. 315 Ecclesiæ Dei illustrem defensorem, eleemosynarum liberalitate conspicuum, et justitiæ tutorem insignem appellat, cædem his verbis narrat cap. 1 : « Anno Verbi Incarnati MCXXVII, Indictione V, sexto nonas Martii etc. ipso die in plurimorum perniciem execrabili quorumdam scelere interfectus est Brugis in Ecclesia S. Donatiani Carolus comes Flandriæ, sili filius Canuti martyris, regis quondam Daciæ (id est, Daniæ cujus cædem anno MLXXXI retulimus) et Adelæ reginæ, quam postea duxit uxorem Rogerius dux Siciliæ », hujus nominis primus. Sanctus princeps, « cum debitor honoris adepti », inquit Sugerius citatus, qui hoc tempore vivebat, « potentes quosdam genere humiles, opibus elatos, dominio ejus lineam consanguinitatis absentare superbe innitentes (erant enim de fæce conditionis servilis) judicio curiæ convenienter satis repeteret; ipsi, videlicet Brugensis Ecclesiæ præpositus, et sui viri superbissimi et famosi proditores, crudelissime ei insidiabantur », dieque secunda mensis Martii nefarie interfecerunt. Ludovicus VI Franciæ rex « Flandriam animosus intrat, ut nequissimos atrocissime perdat, toto animi et operis nisu exæstuat. Comitem Flandriæ Guillelmum Normannum filium Roberti Hierosolymitani Normanniæ comitis (ad eum enim jure consanguinitatis spectabat) constituit », subdit idem Sugerius.

23. *Willelmus Normannus Flandriæ comes constituitur.* — Gualbertus Brugensis, urbis suæ publicus notarius, et in plerisque testis oculatus, alteram beati Caroli Boni Vitam scripsit, et Bollandus etiam publicavit. Ille cap. 11 refert, Ludovicum Galliæ regem *XIII kalendas Aprilis* Dominica, ex Attrebato ubi versabatur mandasse magnatibus et baronibus, ut alium ducem in locum Caroli nepotis sui eligerent, et pro morte ejus vindicanda omnem suam operam pollicitum esse. Electus præfatus Guillelmus, pluresque ex interfectoribus exquisito mortis genere affecti : « His ergo et diversis ultionum modis et sanguinis multi effusione lota, et quasi rebaptizata Flandria, Guillelmo Normanno comite constituto, rex in Franciam, Deo auxiliante, victor remeavit », inquit Sugerius. Beati Caroli martyris Flandrorum comitis nomen variis Martyrologiis inscriptum, testaturque Molanus in Indiculo sanctorum Belgii ex vulnerato ejus cranio sæpius bibere febricitantes.

24. *Angliæ rex sibi a Willelmo Normanno præcavet.* — Matthæus Parisius in Chron. de Henrico Anglorum rege curiam suam apud Windleshoram tenente verba faciens scribit : « Venerunt ibi ad regem legati dicentes : Carolus comes Flandrensis tibi dilectissimus, a proceribus suis, proditione nefanda est occisus in templo apud Brugas. Et rex Francorum dedit comitatum Willelmo filio fratris tui, nepoti tuo et inimico, et in quo jam valde roboratus, diversis cruciatibus omnes prodi-

tores Caroli interfecit. Super his itaque rex Henricus nimis anxius erat, eo quod esset juvenis ille strenuus satis et animosus, et comminaretur se regi Henrico tam Angliam quam Normanniam ablaturum, quæ sibi, ut dicebat, jure hæreditario debebantur ». Henricus rex sibi præcavens, Mathildem filiam, Henrici V imperatoris viduam, in Normanniam misit « desponsandam Gaufrido filio comitis Andegavensis : et postea secutus est eam ipse rex in Augustam », ait Hovedenus ad annum MCXXVIII; ad hunc vero annum Matthæus Parisius habet : « Fulco comes Andegavensis Hierosolymam sine animo revertendi profecturus, dedit comitatum suum Gaufrido filio, cognomento Plantagenest, adolescenti elegantissimo : et peregre profectus Hierosolymam cum prosperitate pervenit. De cujus adventu rex Hierusalem (sc. Balduinus II) valde lætus, dedit ei filiam suam primogenitam, cum spe regni post mortem suam. Quod cum a rege Anglorum Henrico compertum fuisset, transfretavit in Normanniam : et filiam suam imperatricem præfato Gaufrido Andegavensium comiti matrimonio copulavit.

HONORII II ANNUS 4. — CHRISTI 1028.

1. *Rogerius accipit investituram Apuliæ et fidelitatem jurat Honorio papæ.*— Sequitur annus millesimus centesimus vicesimus octavus, Indictione sexta, quo Honorius papa in expeditione positus, adversus Rogerium invasorem ducatus Apuliæ arma movit; sed ab illo tandem juramento fidelitatis accepto, rebus compositis reversus est Romam. Quomodo autem ista se habuerint, ita describit Romualdus Salernitanus antistes : « Altero vero anno, (præsenti scilicet) Rogerius cum magno exercitu Apuliam intravit. Papa autem Honorius, cognito quod præfatus dux auctoritate sua vellet sibi ducatum Apuliæ usurpare, cujus investitura et dominium sibi prædecessorum suorum jure legitimo pertinebat, Apuliam ingressus cum Roberto Capuano principe, Raidulpho comite Tirolæ, cognato prædicti ducis, cum Conversanensibus, Grimoaldo principe Barensi, et aliis baronibus Apuliæ contra eum venit, ut eum de Apulia expelleret. Dux vero Rogerius eruditus et sapiens, pugnandi copiam eis præbere noluit, sed in tutis et munitis locis cum suo exercitu se recipiens, jamdiu eos immorari fecit, quousque afflicti tædio et necessitate compulsi se dividerent, et ad propria remearent. Papa vero videns se a baronibus derelictum, Beneventum rediit. Quem dux Rogerius e vestigio prosecutus est, et missis nuntiis, cum eo concordatus est, cui ligium et hominium fecit, et juramentum præstitit : et ab eo in ponte, qui est super Sebetum, per vexillum de ducatu Apuliæ investitus est. Quo facto, Honorius Romam rediit, et dux Rogerius in Siciliam est reversus ». Hucusque de rebus gestis anni hujus Romualdus. Eadem habentur, sed fusius, in sæpe citato Chronico Beneventano, ubi de Haimerico cardinali cancellario, et Cencio Frangipane mentio habetur, quorum opera transactum fuerit inter Rogerium et papam, investitura accepta, quod factum dicitur die octava Assumptionis Dei genitricis Mariæ. Hæc et prosecutus est etiam Alexander monachus.

Quo tempore misit Petrum presbyterum cardinalem tituli Sanctæ-Anastasiæ Ravennam, ubi congregata Synodo deposuit Aquileiensem et Venetiarum patriarchas. Hæc in veteri Pontificali. Quæ autem causa intercesserit horum condemnationis, non invenimus. Insuper hæc ibidem leguntur : Hic beatus Pontifex civitatem Signinam cum pertinentiis suis revocavit sub dominium et prosperitatem B. Petri.

2. *S. Hugo episcopus Gratianopolitanus frustra pro dimittendo laborat episcopatu.* — Eodem quoque tempore, dum adhuc sederet Honorius papa, sanctus Hugo episcopus Gratianopolitanus senio fatiscens, primo per legatos, inde per se ipsum Pontificem adiens et missionem rogans, non impetravit. Sed quomodo ista se habuerint, audiamus Guidonem abbatem Carthusiæ ejus temporis, ista sic narrantem [1] : « Episcopalem sarcinam modis omnibus exuere desiderabat, qua sententia vel desiderio (sicut in principio diximus)

[1] Guid. in Vit. S. Hug. apud Sur. tom. II. die I. April.

ab initio suæ promotionis ad mortem usque non caruit. Hac igitur voluntate in dies augmenta sumente, Romam legatos et litteras in hoc ipsum ad venerandæ memoriæ papam misit Honorium. Sed cum legati postulata non impetrassent, imo magis litteras ad eum consolatorias, et ad perseverandum exhortatorias accepissent, ipsemet quamvis morbis ac senectute gravatus, spe tamen in posterum quiescendi roboratus, eumdem Romanum Pontificem adire curavit, rogans suppliciter et obtestans, dari senectuti suæ licentiam quiescendi, et Ecclesiæ Gratianopolitanæ meliorem in suum locum pastorem substituendi. Sed nec ipse quamvis multas, ut putabat, justas et animi et corporis alligaret occasiones, impetrare valuit, ut sibi tantum et Deo vacare permitteretur. Creditum est enim, quod sola auctoritate et sanctæ conversationis exemplo plus posset plebi prodesse subjectæ debilis et ægrotus, quam quivis alius robustus licet et sanus. Concessis itaque cæteris quæ petebat, honoratusque a summo Pontifice, consolatus, ut potuit ad propria remeavit : dimittendi tamen episcopatum olim conceptum non deposuit desiderium ». Hæc de rebus gestis cum Honorio papa. Subdit de ejus successore Innocentio, quem venientem in Gallias convenit, et de hoc ipso rogavit, sed non obtinuit. Cæterum voluntatem Dei fuisse, ut vir tantus usque ad obitum fulgeret dignitate episcopali, eventa declararunt. Nam plurimum profuit Ecclesiæ Catholicæ, schismate Petri Leonis exagitatæ, ut suo loco patebit. Jam ad res Orientales convertamus orationem.

3. *Stephanus abbas patriarcha Hierosolymitanus.* — Hoc anno moritur Guarimundus patriarcha Hierosolymitanus Sidone, cui substituitur Stephanus abbas Sancti-Joannis Carnotensis, affinis Balduini regis, sicut nobilitate ita et moribus præstans. De quo ista Willelmus Tyrius [1] : « Hic ejusdem civitatis (Carnotensis) ante conversionem suam in equestri ordine et habitu fuerat vicedominus : postmodum sæculo renuntians, habitum religionis in prædicto claustro suscepit. Demum suffragantibus meritis ad regimen Ecclesiæ ejusdem promotus est, in adolescentia liberalibus disciplinis convenienter instructus. Qui cum orationis gratia et devotionis intuitu Hierosolymam venisset, ibique transitum exspectans moram faceret, contigit, quod post exequias domini Guarimundi patriarchæ, dum clerus et populus de substituendo pastore tractarent, communi omnium voto electus est. Postquam ergo consecratus est, cœpit adversus regem quæstiones movere difficiles, allegans Joppensem civitatem ad jus suum et Ecclesiæ Dominicæ Resurrectionis pertinere : ipsamque sanctam civitatem post captam Ascalonam eodem modo Ecclesiæ cessuram de jure confirmans. Erat autem homo magnificus, in proposito constans, honestæ conversationis, juris sui sollicitus persecutor. Unde inter eum et dominum regem graves exortæ sunt inimicitiæ, quarum tamen mors immatura finem dicitur fecisse , nam non completo biennio in fata concessit. Opinantur nonnulli eum veneno dato interiisse, sed nos pro certo id compertum non habemus. Traditur tamen, quod dum in lecto supremæ decubaret ægritudinis, et rex ad eum visitandum esset ingressus, et ab eodem de ejus statu quæreret, ita responderit : Sic est nobis in præsenti, domine rex, sicut vultis ». Hæc Tyrius.

4. *Rogerius excommunicatur.* — Hoc eodem anno Rogerius Siciliæ comes excommunicatur ab Honorio papa , quia non permittebat ut Siciliæ episcopi venirent Romam. Denuo excommunicatur etiam ab eodem papa, quod indebitum titulum sibi, nomen ducis scilicet, inconsulto Romano Pontifice arripuisset ». Habet ista totidem verbis Romualdus Salernitanus archiepiscopus hujus temporis auctor in Chronico quod scripsit, a nobis sæpe citato.

[1] Willel. Tyr. l. XIII, c. 23.

Anno periodi Græco-Romanæ 6621. — Anno Æræ Hisp. 1166. — Anno Hegiræ 522, inchoato die 6 Jan., Fer. 6. Anno Hegiræ 523, inchoato die 25 Decemb., Fer. 3. — Jesu Christi 1128. — Honorii II papæ 5. — Lotharii reg. 4. Joannis Comneni imp. 11.

1. *Honorius II relicta Apulia Romam redit.* — Ad num 1. Baronius Honorii II Romam reditus, et Rogerii Siciliæ comitis ex urbe Salernitana in Siciliam discessus non meminit, quem ideo utrumque ex Falcone in Chron. hic narrabimus. Prodit hic auctor Honorium II, exeunte mense Januario currentis anni Romam reversum esse. Ranulfus comes castellum quoddam, quo rebellis, Hugo cognomi-

natus, et Guillelmus præfectus Beneventanus sese receperant, obsidione cinxit; et licet hujus civitatis incolæ se ei adjunxissent, conatus ille irritus fuit: « Comes Rainulfus », inquit Falco, « pro tempore nivali et periculoso instanti manere excusabat in tanta expeditione, sicque, una cum principe discessit. Rector igitur illorum deprehendens excusationes, ut populus omnis ad civitatem reverteretur, præcepit. Nec mora, jussa sumentes cursu rapido repedaverunt; obsidio autem illa IV kal. Februarii facta est. Præfatus itaque Pontifex, qui apud Montem-Sarculum (vulgo, *Monte-Sarchio*) morabatur, castrum illud sic dimissum fuisse deprehendens, et pollicitationes principis (nempe Capuani) et comitis (sc. Ranulfi) non circa eum prospere commorari, dolore inaudito turbatus, ultra quam credi potest condoluit infremendo, continuo iter arripiens, Romanos fines adivit ». Falco, quia a mense Martio annum exorditur, hæc ad annum præcedentem refert; concluditque Honorium II Apuliæ principum excusationes gratas non habuisse, ac Beneventi regimen *Bauderio* archiepiscopo Tarentino commisisse.

2. *Rogerius e Sicilia in Apuliam redit.* — Cum vero Honorius II Romæ esset, Rogerius Siciliæ comes in Italiam rediens, gessit quæ Alexander abbas refert: « Igitur Rogerius cum apud Siciliam, quo usque ad bella solitum est procedi, demoratus fuisset, coacto nimium immenso exercitu, fretum Pharense transvadavit, etc. Tarentum perveniens civibus se dedentibus mox eam obtinuit. Cujus post obsidionem Hydruntini cives pertimescentes, et civitatem et ipsi seseque submittunt. Hæ quippe urbes Boamundi juris fuerant, quas ipse omnemque terram suam, cum ad potiendum Antiochiæ transmarinum peteret iter, Apostolicæ prius fertur tutelæ commisisse.

3. *Honorius II cum copiis Beneventum venit.* — « Deinde super Brundusium urbem prædicti Tancredi (nempe de Conversano) veniens, eam nimio obsidionis rigore tamdiu oppressit, donec urbicolæ non diu tolerantes, civitatem ei seseque dedere, etc. Honorius itaque papa cognoscens Siculorum comitem mare transmeasse, terrasque Boamundi ac Tancredi ex parte jam occupasse, cum militibus ferme trecentis revertitur, mandans principi Ruberto, comitique Ramnulfo, cæterisque per Apuliam memoratis principibus, quatenus militaribus collectis agminibus, secum hosti Rogerio jam imminenti armis obviaturi procederent ». Quæ hoc modo Falco hoc anno narrat: « Hoc anno papa Honorius venit Beneventum cum ducentis militibus Romanorum; et invenit Robertum principem Capuanum, et comitem Rainulfum cum exercitu magno, etc. Prædictus Apostolicus Honorius audiens comitem Rogerium Siculorum contra ejus voluntatem quotidie insistere, et Apuliæ partes detinere, Robertum principem nomine et comitem (sc. Ranulfum) submonet, ut exercitu congregato super comitem illum Rogerium festinent. Quid multa? Simul cum principe et comite, ille Apuliam descendit prædictus Apostolicus, et Grimoaldum Barensem, et Tancredum vocari præcepit, ut omnes unanimiter adversus comitem Siculorum insistant; quod et factum est ».

4. *Inter Honorium II et Rogerium comitem pax sancitur.* — « Comes Rogerius », inquit Alexander abbas, « comperiens præfatam expeditionem ad se debellandum procurare, movens se ad fluvium Bradanum, ubi vadus Petrosus dicitur, castra figi præcepit. E contrario vero papa cum omnibus suis appropinquat in tantum, ut medius fluvius inter eos ipse difflueret. At Rogerius, cum dominum papam expeditioni illi interesse percepisset, reverentiam illi ita exhibebat, ut vitaret eum contingere, ne contra Deum, spreto ipsius vicario, repugnare videretur. Quinetiam ad eum legatione semel ac iterum facta flagitabat, ut ei anathematis vinculo absoluto ducatum etiam jure generis sibi succedentem liceret accipere. Cumque sic hic et illic sine rerum effectu diutius permansissent, magnates principis Roberti deficientes sumptuum stipendiis egere incipiunt, adeo ut plures eorum chlamydes suas distrahentes cibum mercari compellerentur; unde factum est, ut quidam eorum inediam non ultra ferentes latenter decederent. Apostolicus vero, cognito quod baronum militumque murmur instaret, eo quod multum temporis militare sustinentes exercitium egestatem pati cogerentur, vellentque sese dimissos recedere, facto Concilio ad Rogerium clam festinanter præmisit, pollicens illi ducatum annuendum; ita tamen ut prius Beneventum petens, suum ibi hominium subderet; sicque postea ipsum a se ducatum ex more acciperet. Hoc quoque illo annuente, simulque ab utraque parte firmato, Apulienses heroes, comperto hoc, mox dissolutis papilionibus ad sua cum dedecore revertuntur, culpantes præuimium papam, quod sine eorum consensu cum hoste Rogerio concordatus fuisset ».

5. *Rogerius Apuliæ dux ab Honorio II creatur.* — Idem ac Alexander abbas, Falco narrat, sed cum diversis quibusdam circumstantiis: « Comes itaque Rogerius sentiens Apostolicum cum exercitu valido militum et peditum, et baronibus illis adversus se venientem in montana secessit, devitans Apostolici virtutem, ne aliquo modo aliquid sinistrum ei contingeret; et sic per quadraginta dies Apostolicus ille ardenti sole mensis Julii fatigatus comitem illum obsedit. Interim prædictus princeps (sc. Robertus Capuanus), quia delicatus corporis erat, et laborem sustinere non poterat, cœpit a fidelitate Apostolici declinare, excogitans qualiter castra ejus dimitteret, et ad propria repedaret, et tentoria sua amoveri fecit, et iter arripere conabatur (ideoque ex eorum numero non erat, qui a pace aversi erant). Apostolicus itaque principis fraudem et aliorum baronum deprehendens, pactis intervenientibus, a prædicto comite Rogerio per cancellarium Americum (seu Haymericum,

diaconum cardinalem Sanctæ-Mariæ-Novæ, virum magnæ existimationis, Honorio II et Innocentio II sedentibus, ad quem plures divus Bernardus litteras scripsit) et Cencium Frajapanem se daturum promisit, et ut comes ille circa Beneventum veniret, ibique ducatus honorem ei firmaret ». Quod executioni mandatum fuit ; ut enim Alexander abbas tradit : « Cum ergo præsul (sc. Honorius) Beneventum rediisset, ecce Rogerius adveniens , in montem Sancti-Felicis haud longe a Benevento positum, ascendit, militari quidem cuneo in devexum ejusdem collocato montis. Post diem vero tertium præfatus Pontifex ab eo accitus paululum ab urbe progreditur : ipsiusque , ut moris est, hominio suscepto, cum vexillo ducale eidem tradidit regimen. At Rogerius Apostolica roboratione dux constitutus, secundum quod inter se jam propositum fuerat , sacramentum fidelitatis ei per omnia servandum exhibuit, quibus peractis, papa ad palatium revertitur ».

6. *Dies et pompa ejus inaugurationis.* — Hujus ceremoniæ diem Falco determinate notavit : « His actis Beneventi Apostolicus ille revertitur , et comes ille, exercitu suo aggregato, Beneventum venit, et in monte Sancti-Felicis castrametatus est. Inde pactis inter se compositis, et promissionibus adimplendis, prædictus Apostolicus in octava die Assumptionis sanctæ Mariæ ducatus honorem comiti illi in conspectu fere viginti millium hominum largitus est , ad pontem scilicet majorem , juxta fluminis ripam , post solis occasum ; multis enim negotiis intervenientibus totus dies ille disputando inter se consumptus est. Et quia comes ille civitatem Beneventi introire dubitabat, Apostolicus foris, ut dictum est, ad prædictum pontem exivit, et ducatus ei tribuit honorem ; et ducatu accepto , dux ille sacramento juravit non esse in facto vel consensu, ut B. Petrus et dominus papa Honorius , ejusque successores Catholici civitatem Beneventanam perdant, et principatum Capuanum non capiat, nec permittat ad capiendum », Subjungit Falco : « Et his omnibus actis Salernum revertitur, et Siciliam repedavit ».

7. *Rogerius Apuliam paulatim sibi subjicit.* — Alexander abbas expeditionem a Rogerio comite post suum ex urbe Beneventana reditum, et antequam in Siciliam reverteretur, adversus urbem Trojanam susceptam, quam Falco prætermisit, sic narrat : « Dux Trojam festinus obsessurus pergit, quæ quidem etsi strictius obsessa ab eo teneretur, tamen ei a civibus omnino resistebatur ; nam Trojani præscientes obsidionem ipsam super se venturam, urbem nimium præmunierant : unde eum obsidentem audaciores parvipendebant. Cum ergo dux ibi aliquandiu moratus civitatem etiam munitissimam fore conspiceret, nihilque tunc ad capiendum eam ob hyemem jam imminentem se proficere posse prævideret, remota obsidione, interim ad recipiendum Melfam, aliasque ducales urbes festinat : quæ jam legatis præmissis ultro se ei subdendas mandaverunt : quibus receptis, expeditionem bellicam (scilicet universum exercitum) ad propria redire jubet : sicque Salernum reversus, ibique parum permoratus, ac Siciliam cum multo inde iterum reversurus exercitu remeat.

8. *Magna seditio Beneventi excitata.* — « Qui dum apud eamdem provinciam (nempe Siciliam) morans, Apuliæ absentaretur, Tancredus suis interim persuasionibus civitatem et oppida, quæ invadente eo amiserat, recuperavit ». Honorius II diu Beneventi non remansit post datam Rogerio investituram, Romamque rediit, quo antequam adventaret, civitas Beneventana magna seditione hoc modo a Falcone narrata, perturbata fuit : « Diebus autem non multis elapsis, prædictus Pontifex Honorius consilio accepto Romam reversus est. Sed priusquam Urbem Romam ingrederetur , pars quædam Beneventanorum secundo die stante mensis Septembris (id est, die vicesima nona ejusdem mensis, ut hanc loquendi formulam alibi explicavimus), Guillelmum tunc Beneventanum rectorem in sacro palatio Beneventano gladiis eductis occidit. Videlicet miser ille rector furorem partis illius fugere tentans, post altare sancti Joannis de capella palatii fugit : et ibi se occultans infra pedes Joannis presbyteri, qui ibi missam tunc celebrabat, se abscondit, sed evadere non potuit : ibique vero cultris percussus est, et foris eductus de palatio illo projicitur, et pedibus ejus funem ligaverunt, sicque per civitatis plateam usque ad Carnariam S. Laurentii, heu miser ! lapidibus obrutus, productus est. Et eo defuncto populus civitatis furore arreptus domum Potonis Spitamete , et Joannis et Vistitii judicum, et Transonii et Laurentii et Ludovici medici destruxerunt. Ipsi vero et Gauferius judex, populi caventes superbiam ad Montem-Fuscum fugiunt. Continuo communitate intra se ordinata populus fere totus juravit, ut extunc et septem annis completis, et quadraginta diebus, non esset habitator civitatis prædictus Poto Spitameta cum aliis supradictis, qui civitatem exierunt.

9. *Honorius II Girardum cardinalem Benevento præficit.* — « Eodem anno, Joannes abbas Sanctæ-Sophiæ octavo die instante mensis Novembris mortuus est, et Franco, qui tunc erat mansionarius, electus est. Audiens autem prædictus Pontifex mortem rectoris illius sic contigisse, dolore turbatus valde, civitati Beneventanæ minatur ultionem pro tali facinore insectari. Continuo consilio accepto, miserunt ad prædictum Pontificem legatos, qui dicerent mortem rectoris per stultos viros et iniquos advenisse, rogantes, ut rectorem idoneum mitteret, ut pacem donaret Beneventanis. Pontifex autem, consilio accepto, dominum Girardum cardinalem rectorem nobis mandavit ».

10. *Concilium Ravennatense.* — Baronius num. 1 ait se non invenisse causam, cur patriarchæ Aqui-

leiensis et Venetiarum ab Honorio II depositi fuerint. Eam nos edocet Bernardus Guidonis in Magno Chronico Belgico, de Honorio II verba faciens: « Papa per legatum cardinalem duos patriarchas, scilicet Aquileiiensem et Venetum, qui et Gradensis nuncupatur, deposuit, quia invenit ipsos schismaticis favorabiles extitisse ». Quare Sigonius lib. 11 de Regn. Ital. recte suspicatus erat, hujus abdicationis causam fuisse, quod schismatico Conrado Franconiæ duci adversus *Lotharium imp.* bellum gerenti studerent; cum eadem quoque de causa *Anselmo* Mediolanensi archiepiscopo dignitas abrogata fuerit. Baronius ait, se legisse in veteri Pontificali utriusque patriarchæ depositionem in Concilio Ravennatensi factam fuisse. Hujus Concilii non meminit Rubeus in Hist. Ravennatum.

11. *Finis belli decennalis adversus Comenses gesti.* — Mediolanenses finem Comensi bello tandem imponere cupientes, extremum ea in re conatum adhibuerunt, et Comenses sibi subdiderunt, uti narrat Sigonius lib. 2 Hist. de Reg. Ital. qui tamen perperam scribit, bellum hoc anno MCXXVII finitum esse, eoque Comenses debellatos. Cœperat enim anno MCXVII, ut ibidem vidimus, et *per decem annos* duravit, ut diserte docet Otho Frisingensis in Chron. Præterea mense Martio bellum illud profligatum fuisse, inter omnes historicos Mediolanenses a Puricello in Monum. Basil. Ambros. num. 339 citatos convenit, quod nonnisi de mense Martio currentis Christi anni intelligi potest. Quare in antiquissimo Chronico, cui titulus *Flos florum*, ibidem apud Puricellum num. 240 de Anselmo archiepiscopo Mediolanensi accurate scribitur: « Convocans exercitum, civitatem Cumanam invasit et obtinuit: et multi capti sunt, qui dederunt pro sua redemptione altare aureum Sancti-Abundii, et quæcumque pretiosa. Quam violenter obtentam funditus evertit anno Domini millesimo centesimo vicesimo octavo, die quinta vel septima ante kalendas Apriles ». Utrumque diem videtur auctor iste in Actis publicis invenisse, et priorem ad expugnationem urbis referre, posteriorem vero ad ejus eversionem.

12. *Conradus pergit in Italiam ut coronetur.* — Landulphus Junior cap. 39, apud Puricellum in Monum. Basil. Ambros. num. 342 narrat, quomodo *Conradus* Franconiæ Sueviæ dux, qui titulum regis assumpserat, hæreditario jure sibi debitum contendens, in Italiam hoc anno profectus sit, et tam Modoetiæ, quam Mediolani coronam acceperit: « Anselmus, inquit, (archiep. sc. Mediolanensis) in castellis (ad archiepiscopatum pertinentibus) habitans intellexit, quod clerus et populus Mediolanensis nobilem principem Conradum cum Ecclesiastica pompa et civili triumpho, conveniente regi naturali, suscepit. Cum autem clerus et populus idem de coronando rege ipso tractaret, pontifex idem Anselmus a Leuco (vulgo *Lecco*, quod oppidum est ad Adduam fl. situm) descendit ad Modoetiam (vulgo *Monza*,) qui est primus locus coronæ regis Italiæ (quibus verbis invicte refellitur Onuphrius, qui imperatorum coronationem alias ad Modoetiam fieri solitam inter fabulas recensuit); ibique pernoctavit, et consilium redeundi ad montana suscepit; et post trium dierum interpositionem, castellum, quod dicitur Plebia, ascendit. Ibi plures sonos sonoros de coronando rege Conrado audivit: et ego non in amaritudine ab ipso pontifice audivi, ut citissime Mediolanum adirem, et affectum omnium civium super hujusmodi regale negotium sibi renuntiarem, etc. ad plenitudinem concionis cleri et populi, convocatam et congregatam Mediolani quasi in hora tertia perveni, ubi clerus et populus quasi homo unus amplissime et mirifice collaudavit, et conclamavit, ut episcopus veniret et principem illum coronaret etc. Causa itaque ista sic plaudata et statuta, Anselmus de Badaglo subdiaconus, etc. ex parte totius cleri et populi legationem de plaudato et coronando rege Conrado pontifici Anselmo contulerunt, etc.

13. *Coronatur ab Anselmo archiepiscopo Mediolanensi.* — « Qui cum esset in castro Plebiæ, et intendisset super horum et meam relationem, festinavit ad urbem. De cætero ipse, quasi consentiens communi omnium gentium voto, in Ecclesia Sancti-Michaelis, quæ est Modoetiæ, benedixit et unxit, et coronam electo Conrado in festo S. Petri posuit, altero episcopo astante regi coronando. In quo facto ego piger non fui: sed ante ipsum pontificem, ipsumque coronatum, ab Ecclesia S. Michaelis pontificalem virgam, in admirabili pompa, per Dei voluntatem congregata ad honorem illius regis, usque ad Ecclesiam S. Joannis bona cum voluntate portavi, et in S. Joannis Ecclesia solemniter cum rege isto quam optimo missam audivi. Eamdem quoque solemnitatem coronationis idem pontifex in Ecclesia S. Ambrosii, me alibi non meo vitio detento, celebravit. Verumtamen quidquid directe est actum in illo domino meo rege dilexi, et diligo. Hunc namque gradientem per comitatus et marchias Lombardiæ et Tusciæ, comites et marchiones cujuscumque nobilitatis, viri potentes et humiles, cum gaudio susceperunt et amaverunt; qui vero rebelles fuerunt, ejus acutissimi gladii fortitudinem senserunt, atque mortem et confusionem, etc. ac sic benigne et fortiter agendo Romam appropinquavit, sed fortis manus Honorii papæ ipsum resupinavit, atque in Germaniam, quasi ad sua propria redire fecit.

14. *Ob eam coronationem Anselmus ab Honorio II excommunicatur.* — « Joannes igitur Cremensis, cardinalis Romanus, episcopos suffraganeos et comprovinciales Mediolanensis Ecclesiæ, ut excommunicaret Mediolanensem archiepiscopum, convocavit Papiæ. Quibus convocatis et cardinali, per plures viros et sacerdotes ipse pontifex Mediolanensis mandavit, ne præsumerent (id est, ut lente procederent), sed ipsum per unius diei spatium exspectarent. At Papienses, Cremonenses, Novarienses quoque et eorum episcopi et alia-

rum civitatum, prædicantes hoc regium opus Anselmi, contrarium Deo et magno Lothario regi, nequaquam illius pontificis legationem susceperunt; sed ipsum præstante cardinali illo Joanne, excommunicaverunt, et Mediolanensibus protegentibus castrum Cremæ, bellum facere studuerunt. Attamen in maxima parte Mediolanenses Catholicam reverentiam, vivente papa Honorio, huic pontifici præbuerunt », nempe Anselmo archiep. Mediolanensi. Porro Puricellus laudatus non solum loco Landulfi memorato, sed variis aliis etiam innixus, solide confutavit Onuphrium, qui coronationem imperatorum Mediolani et Modoetiæ fieri alias solitam, commentum esse sibi persuasit.

15. *Moritur Germundus patriarcha Hierusalem.* — Ad num. 3. Guarimundi seu Germundi patriarchæ Hierosolymorum obitus his verbis consignatur ab Orderico, Willelmo Tyrio antiquiori lib. 13. « Anno ab Incarn. Domini MCXXVIII, Indict. VI, Germundus patriarcha Hierusalem obiit; Stephanus autem Carnotensis post illum sanctam Sion duobus annis rexit : quo migrante Guillelmus Flandrensis successit ».

16. *Synodus Rothomagensis.*—« Indictione VII, Goiffredus Rothomagensis episcopus ægrotavit », ut prosequitur Ordericus, « et post diuturnam ægritudinem VII kal. Decemb. hominem exivit (legendum *exuit*). Interea dum præfatus archipræsul ægrotaret, et de salute sua sollicitus omnia quæ haberet prudenter erogaret, Matthæus Cluniacensis monachus, Albanensis episcopus (anno MCXXV ab Honorio II creatus cardinalis) Romanæ Ecclesiæ legatus Rothomagum ad regem (Angliæ) Henricum venit, et cum eo de utilitatibus Ecclesiasticis tractavit. Jussu igitur regis episcopi et abbates Normanniæ asciti sunt, et in Rothomagensi Capitulo scita præsente rege audierunt, quæ per legatum Honorii II papæ sic prolata sunt : Ut nullus presbyter uxorem habeat. Qui vero a pellice abstinere noluerit, Ecclesiam non teneat, nec portionem in beneficiis Ecclesiasticis obtineat, nec aliquis fidelium missam ejus audiat. Ut unus presbyter duabus Ecclesiis non deserviat, nec clericus quilibet in duabus Ecclesiis præbendas possideat : sed in illa Ecclesia, cujus beneficiis fruitur, Deo militet, eique pro benefactoribus suis quotidie supplicet. Ut monachi vel abbates Ecclesias seu decimas de manu laicorum non recipiant, sed laici quæ usurpaverant episcopo reddant, et ab episcopo monachi pro voto possessorum oblata recipiant. Ea tamen quæ antea quoquo modo obtinuerant, quiete per indulgentiam papæ possideant : sed ulterius aliquid hujusmodi sine præsulis, in cujus diœcesi est, licentia usurpare non præsumant.

17. *Præsente Henrico Angliæ rege celebrata.* — « Tunc Romanus legatus de transactis transgressionibus omnes absolvit, et sequenti mense, ut jam dictum est, archiepiscopus migravit. Ibi cum legati fuerunt Goisfredus Carnotensis episcopus, et Goislenus Rufus Suessionensis episcopus et omnes episcopi Neustriæ (ibidem nominati). Abbates etiam affuerunt plures, Rogerius Fiscamnensis, etc. aliique plures, quorum fautor rex Henricus affuit, qui nullam eis gravedinem ab episcopis imponi permisit ». Hoc Concilium in Collectionibus Conciliorum non memoratum novæ eorumdem editioni addendum erit.

18. *Conventus Attrebatensis præsente Ludovico Franciæ rege congregatus.* — Neque tantum hoc tempore presbyterorum, sed etiam sanctimonialium incontinentiæ medendum fuit. Hermannus enim Laudunensis monachus, auctor æqualis, qui *Libros tres de Miraculis beatæ Mariæ Laudunensis*. Bartholomæo ejusdem urbis episcopo obtulit lib. 3, cap. 22, tradit, in monasterio Sancti-Joannis Laudunensis nonnulla sinistræ famæ de illius sanctimonialibus dicta fuisse; cumque frequenter commonitæ emendationem verbo promitterent, sed facto non implerent, Bartholomæus episcopus Rainaldi Rhemorum archiepiscopi, et Ludovici Francorum regis, « ad quem ea Ecclesia proprie pertinere dicebatur, (consilio et auctoritate), omnes pariter illas sanctimoniales ex illa ejecit. Assumens quoque virum religiosum domnum Drogonem, cœnobii Sancti-Nicasii Rhemensis priorem, cum ibidem primum abbatem ordinavit, et monachos illic sufficienter ex diversis monasteriis posuit ». Drogo postea cardinalis et episcopus Ostiensis ab Innocentio II creatus est anno MCXXXVI, ut probat Dacherius in suis ad Guibertum Notis, cum cujus Operibus libros illos tres Hermanni publicavit. Decreta ea monialium expulsio in comitiis episcoporum, præsente Ludovico rege, Attrebati habitis *VI idus Maii* currentis anni, quibus interfuere *Rainaldus* Rhemensis archiepiscopus et octo episcopi ibidem nominati. Idem Dacherius pag. 828 et seq. profert Diploma regium, Decretum Matthæi Albanensis cardinalis et legati, ac litteras Innocentii II qui rem gestam confirmavit, aliaque hujus Historiæ monumenta. Hoc monasterium fundarat *sancta Salaberga*, ut suo loco diximus, et hoc tempore *Adelais* regina Ludovici VI uxor illud, non abbatissæ titulo, sed uxoriæ dotis jure possedit. Quo nefando commercii genere regularis observantia sensim tepescere cœpit.

19. *Moritur Guillelmus Flandriæ comes.* — *Ludovicum* Franciæ regem Attrebatum venire coegerant turbæ in Flandria ab iis excitatæ, qui anno superiori *Carolum Bonum* Flandriæ ducem interficiendum procurarant. Ut enim narrat Ordericus lib. 12, pag. 885, Guillelmus, cui idem rex ducatum Flandriæ dederat, proditores persequebatur, et variis mortium generibus puniebat : « Interfectorum ergo consanguinei vehementer contristati sunt, et detrimentum illi perniciemque machinati sunt », inquit Ordericus, qui subdit, eos *Theodoricum* Auxensem, seu Elsatium adiisse, eumque ut principatum jure hæreditario caperet hortatos esse. Willelmus, his auditis, contra hostes

processit : « Erant enim viri potentes et nobiles, audaciaque et multa probitate laudabiles, divitiis et amicis, et munitionibus et favore contribulum formidabiles ». Tandem Guillelmus hoc anno, dum fortiter in prœlio adversus eos pugnat, graviter sauciatus, *sexto kalendas Augusti*, *sexta feria* e vulnere lethali expiravit, inquit Gualbertus in Vita B. Caroli Boni cap. 22. Qui addit post multas controversias Theodoricum Alsatium pacificam Flandriæ possessionem iniisse, et tam regem Franciæ quam regem Angliæ gratanter ei dedisse investituram feodorum, « quæ ab ipsis sanctissimus et piissimus comes Carolus obtinuerat ».

20. *Moritur Bernardus Toleti archiep.* — Hoc anno *Bernardus* archiepiscopus Toletanus, de quo sæpius locuti sumus, *Toleti* obiit et quidem *mense Aprili, Æra* MCLXVI, ut Sandovalius in Alphonso VII, fol. 133, ex monumentis Toletanis studiose hoc tempore scriptis notavit, qui addit *Raimundum* ejusdem Ordinis ac Bernardus, Benedictini nempe, et Oxomensem episcopum eum in ea dignitate excepisse. Porro mirum, virum doctissimum in Vitæ Alphonsi VI secunda editione, Pampilonæ anno MDCXV curata, fol. 132, Chartam tanquam ex monasterio Sancti-Dominici de Sylos extractam, sibique communicatam inseruisse; ea enim manifeste falsa. Data, ut supponitur, *die* XXI *Julii, Æra* MCLXIII, in eaque Alphonsus Raimundus sese Hispaniarum *imperatorem* appellans, cum regina *Urraca* facit donationem quamdam a Raimundo archiepiscopo Toletano subscriptam ; cum tamen hoc tantum anno Raimundus eam dignitatem consecutus sit, idque biennio post Urracæ reginæ obitum; præterquam quod *Alphonsus Raimundus* ejus filius, ea vivente, nunquam sese *imperatorem* appellavit. Quare dici non potest, errorem in numeros irrepsisse; cum ipsemet Sandovalius testetur, sub signo crucis legi subscriptionem ipsiusmet *imperatoris Alphonsi*, et confirmationem reginæ his verbis : *Urraca regina genitrix ejus conf.* et Joannes Ramires notarius *reginæ* se eam scribere dicit. Bernardus « vixit in pontificatu annos quadraginta quatuor », inquit Rodericus lib. 7, cap. 4.

21. *Christiani Hispaniæ a Mauris vexati.* — Æra MCLXVI, ut tradunt antiqua monumenta Toletana ibidem a Sandovalio citata, hoc scilicet Christi anno, Mauri cum suo rege seu imperatore *Texusino* in regnum Toletanum irrupere, duo oppida cepere centum octoginta viris interfectis, quæ oppida *Ceca* et *Elquelca Fernandez* ibidem vocata. Dein *Bargas* occupavit, et quinquaginta homines peremit. Hæc minutiæ, quam exacta sint monumenta illa, aperte declarant. Porro *Texusin* rex alius non est a *Techesino*, ab imperatore Ali patre suo, Almorabitarum supremo capite, rege creato. Horum principum sedes *Marochium* Mauritaniæ celebre oppidum. Marmolus lib. 2, fol. 363, refert, ab an. MCXXVII ad MCXXXII, Hispaniarum Christianos invicem sese magnis bellis appetiisse, sed ex iis dissidiis Mauros quod inter se discordes essent, emolumenta non percepisse.

22. *B. Oldegarius Tarraconæ restaurandæ incumbit.* — Raimundus III, comes Barcinonis et Provinciæ litteris anno MCXVII, *X kalend. Februarii* scriptis, donavit B. Oldegario archiepiscopo Tarraconensi ejusque successoribus civitatem Tarraconensem, « quæ diu per multos annos, inquit, sub destructione et eremo absque cultore et incolatu mansit », dominicatura et palatio sibi reservatis ; Oldelgarius vero litteris *pridie idus Martii* hoc anno datis *Robertum Bordetum* militem fortissimum ejusdem civitatis principem constituit, ut Deo et Ecclesiæ ejus semper ibi serviat, et suam in defensionem Christianitatis adversus Saracenos militiam exerceat. *Robertus* vicissim promittit, se civitatem ipsam restauraturum ac defensurum, ac pugnaturum adversus quemcumque qui jura Ecclesiæ Barcinonensis, ejusque episcopi ac successorum tollere vel minuere tentaverit. Utrasque litteras seu Chartas recitat Baluzius in Appendice ad Marcam Hispanicam num. 358 et 373. Vide quæ de *Roberto* isto Normanno strenuissimo an. MCXXIII diximus.

23. *S. Otto Bambergensis episc. Leuticorum conversionem suscepit.* — Videamus nunc quæ a *sancto Ottone* Bambergensi episcopo, Pomeranorum Apostolo, in secunda ad Pomeranos et Leuticenses seu Liuticenses profectione egerit ; eam enim currenti anno susceptam discimus ex auctore Vitæ ejus lib. 3, cap. 1, ubi ait : « Posthinc triennio domi detentus post quadriennium, etc. illam revisere aggreditur », id est, *novellam coloniam*, de qua antea locutus fuerat. Refert autem situm Leuciæ, in Lexicis Geographicis omissum, et a recentibus Geographis passim non intellectum hic declarare ; *Leutici* in Vita sancti Adalberti episcopi Pragensis, qui martyrium in Prussia fecit, et in variis historicis memorati, ibique ac plerumque alibi male cum Lusaticis a viris doctis confusi. Pergit enim Anonymus : « Per Saxoniam iter disposuit, et apud Hallam (urbem Saxoniæ superioris ad Salam fl. qui apud Dessaviam in Albim exoneratur) naves victualibus onerans per Albam (seu Albim) flumen in Habalam perlapsus (quod flumen in Albim ad Verbinum subtus Tangermundam devolvitur) Leuticiæ littora usque adductus est ». Inde adverso Hala fl. qui per Havelbergam, Brandeburgum, Spandaviam et Sedenicum labitur, navigans, naves, ut verosimile est, reliquit, et terrestri itinere *Leutitiæ littora usque adductus est*, ubi littoris nomine intelligit ripam fluminis, quod Leuticorum terras rigat ; nomen enim illud tam pro fluvii quam maris littore usurpatur, ut patet ex Virgilio lib. 7 Æneid. vers. 160. Addit anonymus : « Cunctaque Hallæ coempta, et navigio usque in Leuticiam portata (scilicet per fl. Salam, Albim et Havelam) curribus et quadrigis quinquaginta cum annona imponens, ibi per terram Leuticiæ usque Timinam civitatem Pomeraniæ trans-

portavit ». Est Timinum sive Demminum Pomeraniæ Occidentalis oppidum ad Panim fl.

24. *Multos ex eis ad fidem Christianam perducit.* — Ex his perspicuum est, *Leutitiam* fuisse *Teminum* inter et *Zedenicum* ad Havelam, et occupasse partem Mekleburgi, marchiæ Brandeburgicæ, *Vkermark* vulgo dictæ, et ducatum Stetinensem. Idem auctor de Demmino oppido loquens ait : « Quo ubi cum labore et fatigatione ventum esset, multos horrores et pavores illa nocte ibi sustinuerunt » ; cujus rei cap. 2 rationem assignat : « Nam dux Pomeranorum populaturus Leutitiam cum exercitu eadem nocte illo venturus erat. Timinenses autem Leutitios audierant ad pugnam ibi ei occursuros, etc. Dux cum exercitu omni ad prædam festinans episcopum (nempe sanctum Ottonem) videre non potuit ; sed missis nuntiis ibidem (nempe Timinum) illum die illa rogavit se exspectare. Circa meridiem Leutitiam quaquaversum fumigare aspexerunt (quare supra mœnia Demmini positi Leutitiam videre poterant) ». Paulo post : « Episcopus omnem substantiam suam, ut populi, qui secum erat, Timinæ navibus imponens, per proni fluminis undam (sc. per Panim) tribus diebus Unznoimiam vecti sunt (oppidum illud, uti Julinum, ubi sedes erat episcopalis, Arcona in Rugia insula, pluraque alia jamdiu funditus eversa) episcopo itinere terrestri cum paucis gradiente ». Idem anonymus cap. 3 et seq. asserit divum Ottonem Evangelium prædicasse *Hologosti*, quod nunc *Volgastia* dicitur, estque in Pomerania citeriori ad ostium Oderæ fl. ejus aquis tanquam parvo mari circumfusum, gaudetque arce ducali. Non videtur Volgastia ab Unznoimia multum dissita fuisse.

25. *Verus situs Leutitiæ.* — Hæc sedes Leuticorum, qui ideo triginta aut quadraginta leucis procul a Lusatia habitabant. Quod, ut clarius pateat, legendus Helmodus in Chron. Slavorum lib. 1, ubi cap. 20 ait : « Est Panis fluvius, in cujus ostio sita est civitas Dimine », et cap. 21 asserit Leuticorum partem *trans* et *cis Panim*, id est, ad hujus fluminis partem Orientalem habitasse, et Thollenzos dictos fuisse : « Quatuor, inquit, sunt populi eorum qui Lutitii seu Wilzi dicuntur, quorum Kicinos atque Circipanos citra Panim, Riaduros sive Tolensos cis Panim habitare constat ». Verum error est in vocibus *citra* et *cis*, ex ipsomet Helmodo cap. 2 emendandus, ubi scribit : « Deinde venitur ad Circipanos, quos a Tholensis et Rederis (seu Rederiis) separat flumen Panis, et civitas Dimine. Kizini et Circipani CIS PANIM, Tholensi et Rhedari, TRANS PANIM habitant. Hi quatuor populi a fortitudine Wilzi, sive Lutici appellantur ». Tholenzi populi fluvio ejusdem nominis, qui eorum regionem rigabat, et ad Deminum Pani jungitur, nomen dedere.

26. *S. Otto venerationem S. Adalberti episcopi Pragensis restituit.* — *Sanctus Otto* affectum et venerationem *sancti Adalberti* episcopi Pragensis, qui, ut suo loco diximus, Leutitios fide Christiana imbuere cupierat, secum tulit, et ad ejus honorem Pomerania et Leutitia varia templa erexit. *Julinenses*, quos sanctus *Adalbertus* ad fidem converterat, cum vicinis Stetinensibus a vera Christi religione ad priorem ethnicismum defecerant ; sed sanctus Otto pro eorum reductione sollicitus, inibi « Ecclesiam Sancti-Adalberti cum fidelibus, Zelo Zelatis pro domo Dei visitavit, ac præmissa inibi orationis solemnitate altare abominationis fregit, comminuit et ejecit, factaque reconciliationis emundatione, fracturas Basilicæ suis impensis emendari fecit », inquit auctor Vitæ S. Ottonis, cujus mors in libri tertii calce his verbis notatur : « Ejus corpus tumulatum est ann. Dominicæ Incar. MCXXXVIII, tertio nonas Julii. Nomen ejus Martyrologio Romano inscriptum est ad sextum nonas ejusdem mensis.

27. *Synodus Dolensis.* — « Anno MCXXVIII, Girardus Engolismensis episcopus et S. Rom. Ecclesiæ legatus in monasterio Sancti-Gildæ Dolensi Concilium rexit », ut legitur in Chronico Kemperlegiensi a Baluzio lib. 1 Miscell. edito, sed hujus Concilii Acta periere. Hinc confirmatur quod supra diximus, Gerardum hoc tempore in Aquitania legatum fuisse, ejusque legationem Turonensem provinciam complexam esse.

HONORII II ANNUS 5. — CHRISTI 1129.

1. *Honorius papa commotus in Beneventanos.* — Undetrigesimus incipit annus post millesimum atque centesimum, Indictione septima, quo Honorius papa Beneventum veniens (ut habet Chronicon Beneventanum) inter alias Apostolicas functiones consecravit abbatem monasterii Sanctæ-Sophiæ Franconem nomine, mense Augusti. In Beneventanos autem ob Willelmi rectoris civitatis necem, quam eidem intulerant, commotus, in civitate habitare noluit : quin etiam in eos Rogerium Siciliæ ducem accersendum in sequentem annum curavit, ut de perduellionibus sumeret pœnas. Quod ille facturum se pollicitus est. Sed antequam ista perfici possent, idem Honorius papa e medio sublatus est anno sequenti mense Februarii, ut suo loco dicetur. Post ista in Beneventanos adornata, ipse Pontifex Romam reversus est.

Quo anno ibidem Beneventi veneranda sanctorum martyrum corpora, Januarii, Festi et Desiderii elevari contigit, et deferri in novam Basilicam tunc eisdem erectam a Gualterio archiepiscopo Tarentino, erga sanctos illos studiosissimo.

2. *Legatio in Daniam, Suetiam et Bohemiam.* — Hoc eodem anno, quarto kalendas Januarii, idem Honorius papa decernit legationem in Daniam, Suetiam atque Boemiam, per Gregorium diaconum cardinalem, cui ad reges earumdem provinciarum has litteras dedit :

« Honorius, servus servorum Dei..... illustri regi Daniæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ecce juxta precum tuarum instantiam, et promissionem nostram, misimus ad te dilectum filium nostrum Gregorium de Crescentio, Sancti-Theodori diaconum cardinalem, Apostolicæ Sedis legatum, virum utique prudentia et honestate conspicuum, et nobis inter alios fratres nostros suis exigentibus meritis, specialiter charum, concesso sibi plenæ legationis officio per omnes terras quæ tuæ jurisdictionis existunt, ut extirpet nociva, et plantet salubria, prout quæque secundum datam sibi a Deo prudentiam viderit facienda. Rogamus igitur regiam celsitudinem tuam, quatenus ipsum, imo verius nos in ipso recipias hilariter, et honorifice tractes, et a subditis tuis ei facias dignam honorificentiam exhiberi : ut devotio, quam te ad Apostolicam Sedem habere confidimus, clareat in effectu, et nos ac fratres nostri per hoc merito in tua charitate crescamus : idemque legatus, qui per se ac suos, qui magnum locum in Urbe obtinere noscuntur, grata tibi poterit vicissitudine respondere, ad tuam dilectionem perpetuis temporibus obligetur. Datum Laterani quarto kal. Januarii, Pontificatus nostri anno quinto ».

In eumdem modum regi Suetiæ et ad regem Boemiæ. Ita in Vaticana Bibliotheca.

3. *De episcopo Virdunensi deposito S. Bernardi litteræ ad papam.* — Hoc eodem anno ipse, quem diximus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis Matthæus episcopus Albanensis, legatione functus in Galliis, deposuit Henricum episcopum Virdunensem. Ita Dodechinus hoc anno, quo etiam asserit Halberstadensem episcopum a suis canonicis accusatum æque fuisse ab Apostolicæ Sedis legato depositum. Est mentio de Virdunensi episcopo in ordinem redacto in Epistola sancti Bernardi [1] ad Haimericum Romanæ Ecclesiæ cancellarium, quod postquam a Virdunensi episcopatu ejectus est, conatus sit invadere Catalaunensem Ecclesiam. Ad avertendum ergo imminens periculum ipsius Catalaunensis Ecclesiæ, idem sanctus Bernardus has ad Honorium papam litteras dedit [2] :

« Summo Pontifici Honorio, frater quidam professione monachus, conversatione peccator, seipsum quantillus est.

« Aiunt apud vos plus valere pauperis precem, quam potentis vultum. De qua vestra singulari dignatione tam sancto opinio facit me dignitatis celsitudinem non vereri, quominus audeam loqui ad vos, id præsertim, quod charitas suggerit : de Ecclesia dico Catalaunensi, cujus quantum in me est, nec valeo nec debeo dissimulare periculum. Videmus nimirum, jamjamque imminere, sentimus nos qui vicini sumus, pacem videlicet

[1] Bern. Ep. XLVIII. — [2] Ibid. Ep. XIII.

memoratæ Ecclesiæ graviter mox esse turbandam, si electionis illustris illius viri, id est, magistri Alberici, in quam utique totus tam clerus quam populus pari voto et voce convenerant et conveniunt, vestræ pietatis assensum impetrare nequiverint. De qua re si et nostra quæritur aut curatur sententia, novimus hominem sanæ fidei et doctrinæ hactenus extitisse, in divinis pariter et humanis prudentem esse; et speramus in domo Dei (si tamen ipse elegit eum) fore vas in honorem, et utilem futurum non solum illi, sed et omni Gallicanæ Ecclesiæ. Vestræ jam discretionis est judicare, an merito flagitetur a vobis facienda dispensatio, unde talis potest sperari recompensatio ». Hæc Bernardus ad Honorium. Ex quibus intelligis, nullius plane momenti existere consuevisse postulationem sive electionem episcoporum, nisi Romanus Pontifex præberet assensum.

4. *Scripta S. Bernardi usque ad præsens tempus.* — Egit etiam his ferme diebus idem sanctus Bernardus litteris apud eumdem Honorium papam pro monachis Divionensibus, sed modestia incomparabili, ita satisfaciens petentibus, ut non urgeret petulantia ipsum Pontificem, prout litteræ ad ipsum ab eo datæ significant[1]. Magnæ quidem æstimationis esse cœperat jam ab Honorii Pontificatu sanctus Bernardus in Romana curia apud Pontificem et cardinales, qui eum colebant atque litteris frequentabant, ut ejusdem sancti viri redditæ ad eos litteræ docent : cum jam ex sapore cognita exigebantur ab eo ipsius scripta. At quænam sint ista, ipse ad Petrum diaconum cardinalem ea exigentem in sine Epistolæ his verbis significat[2] : « Et ut sciatis quid petatis : scio me scripsisse libellum, qui inscribitur : De humilitate, et quatuor homilias in laudibus Virginis Matris, nam hunc habet titulum, super illum videlicet locum Evangelii apud Lucam, ubi dicitur, *Missus est angelus Gabriel :* necnon Apologiam ad quemdam amicum nostrum, ubi aliqua disserui de Cluniacensibus et nostris, id est, Cisterciensibus observantiis. Sed et paucas ad diversos Epistolas dictavi. Aliqui fratres ex his qui me coram audiere loquentem, suo stylo exceperunt, et penes se retinent ». Meminit ibidem de alio libro dicens : « Librum quem quæsistis ad transcribendum, habetis ». Quem fuisse librum de Gratia et libero arbitrio, scriptum ad Willelmum abbatem S. Theodorici, testatur in Præfatione libri secundi Vitæ sancti Bernardi, Bernardus abbas Bonæ-Vallis. Hæc de sancti Bernardi lucubrationibus in hanc usque diem editis.

5. *Scripta S. Bernardi usque ad præsens tempus.* — Cæterum quod spectat ad Epistolarum scriptionem, ita comparatus erat, ut quotiescumque causam Dei urgere videret, idem ipse etiam ad summum Pontificem et cardinales petitus scribere non renueret. Ad Haimericum enim cancellarium scribens, quodnam esset sui animi institutum, paucis his ita declarat[1] : « Etsi tanti non sum, ut Romæ habeam propria negotia, nulla tamen quæ Dei esse constiterit, a me duco aliena ». Porro quod ad res ab eo gestas pertinet, usque in annum sequentem, quo Honorius papa obiit, et subrogatus est Innocentius, primus ejus Vitæ liber a Willelmo abbate Sancti-Theodorici scriptus continet. Eo vero eodem tempore vita functo, a tempore creationis Innocentii papæ Bernardus Bonævallis abbas secundum librum est auspicatus. Erat autem idem S. Bernardus hoc anno Redemptoris millesimo centesimo undetrigesimo agens annum ætatis suæ trigesimum octavum. Etenim si anno Domini millesimo centesimo decimo tertio, quando est ingressus monasterium Cisterciense erat sanctus Bernardus natus annos viginti duos, ut idem qui supra Willelmus in ejus Vita testatur : his si addas annos sexdecim, quibus in hanc diem vixit in monasterio, eumdem plane numerum annorum conficies.

[1] Bern. Ep. XVI. — [2] Ibid. Ep. XVIII.

[1] Bern. Ep. XX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6622.—Anno Æræ Hispan. 1167.—Anno Hegiræ 524, inchoato die 15 Decemb., Fer. 1.— Jesu Christi 1129.
— Honorii II papæ 6. — Lotharii V reg. 5. Joannis Comneni imp. 12.

1. *Rogerius universam Apuliam sensim sibi subjicit.* — Ad num. 1. Consecratio abbatis monasterii Sanctæ-Sophiæ, *Franconis* appellati, hoc anno mense Augusto facta, ut legitur apud Baronium, ex Falcone in Chron. Hic ex eodem chronographo Annales Ecclesiastici supplendi : « Cum tempus », inquit Falco, « egrediendi in hostem opportunum successisset, dux Rogerius, collecta rursus militari

expeditione, fretum, quod Pharum dicitur, transmeavit, etc. Cum ex parte recuperasset oppida, quæ jam Tancredus eo absente resumpserat, tandem iterum Brundusinum, ut eam recuperaret, obsessurus vadit ; qui cum longa in obsidendo mora traheretur, nihilque tunc ad obtinendam eam posse proficere prævidisset, dimittens eam ad tempus, ad alia interim aggrediendum oppida accelerat ». Paulo post : « Alexander, comes Tancredus Grimoaldus Barensis princeps, necnon Godfridus comes Andrensis tantam ipsius potentiam experti, mox ei subjiciuntur, unde Tancredo ipsi, dux animo jam sedatus, terras quascumque abstulerat, reddidit : quibus deinde præcepit, ut post ipsum ad obsidendum secum Trojam celeriter accessuri essent. Porro Trojani percipientes præfatos magnates duci colla jam subdidisse, etc. miserunt ad Robertum Capuanorum principem, quatenus cito veniens dominium super se susciperet, etc. At ille nolebat ad hos venire, etc. Comes Ranulphus, etc. Trojam ingressus cives alloquitur, eos se contra Rogerium protecturum firmissime spondet. Verum cum dux, etc. cum eodem, si Trojam de se concordaturum promisisset, confestim ille, Trojanis dimissis, ad castra illius (scilicet ducis) ivit. Deinde, etc. facto concordiæ constituto comes ad propria regreditur.

2. *Troja aliæque civitates ab eo subactæ.* — « Dux autem Trojam obsessurus rediit, ad quam videlicet obsidionem supradicti proceres, ut eis imperatum fuerat, accelerarunt. Urbs quippe obsessa in tantum constringitur, ut infra paucos dies vellent, nollent, duci subderentur. Troja itaque capta, sese urbes ducales, etc. eidem subjiciuntur atque ita omnis ei Apulia sine ulla contradictione submittitur » : Paulo infra : « His quoque peractis dux Meltiam properans cunctos Apuliæ optimates ad se venire jussit, quibus etiam inter cetera edictum dedit, ut in pace permanentes alterutrum non adversarentur, simulque eos jurare compulit, ut ab ipsa hora et in antea justitiam et pacem tenerent, etc. » Anonymus Casinensis hanc in rem habet : « Anno MCXXVIII, (qui nobis est MCXXIX,) Rogerius dux cepit Trojam, et fere totam Apuliam et Capuanus princeps illi hominium fecit.

3. *In Siciliam rediit.* — « Cum ergo, dum ibi dux aliquandiu moratur, hæc et sibi similia ad commune proficuum disposuisset, baronibus ad sua redeuntibus, Tarentum ipse ingreditur, qui verens ne Robertus (cognominatus de *Grantemania*, vel *Grantemenil*, Normannus Rogerio rebellis) quidquam ei adversi moliri satageret, jurare eum ante discessum compulit, quatenus ultra montes abiens (nempe in Franciam) ibi in perpetuum degeret, etc. neque jam amplius Apuliam ad inhabitandum requireret ; quod cum ille juramento firmasset, hoc modo liber abscessit. Dux post hæc ad Siciliam remeat.

4. *Honorius II Beneventanis irascitur.* — Hoc anno papa Honorius Beneventum venit, mense Augusto Francorum abbatem monasterii Sanctæ-Sophiæ consecravit, et precatur Beneventanos, qui communitatem fecerant, ut prædictum Potonem Spitametam cum jam dictis civibus, quos de civitate ejecerant, in civitatem revocarent Beneventum, quod obtinere non potuit. Unde Apostolicus valde iratus de Benevento exivit, et ad vicum quemdam, qui dicitur Leocabante, secessit, et rogavit prædictum ducem Rogerium, qui ibi morabatur, ut in mense Maio venturo (anni sc. MCXXX, ante quem mensem Honorius e vivis excessit) cum exercitu veniret, quod dux ille sacramento juravit taliter facturum. Inde Apostolicus ad castrum Ceppaluni adivit, et civitatem prædari fecit, et sic valde iratus Romam repedavit ».

5. *Rogerius in Apuliam redux omnia terrore complet.* — Falco asserit Rogerium Leocabante tunc versatum esse, quia Pharum hoc anno iterum trajecit, uti narrat Alexander abbas : « Audiens præfatum Robertum (de Grantemenil) violato sacramento reversum, etc. iratus fretum Pharense Siculorum exercitum agens transmeavit. Deinde Calabrorum, Apulorumque etiam ascitis agminibus, etc. super illum ivit ». Robertus iste intra paucos dies victus fuit. *Deinde Salernum adiens,* illud obsidione cinxit, civesque ut Turrim-Majorem, quam vi ab eo extorserant, sibi dederent compulit. Inde *in terram comitis Orianensis tendit,* eamque sibi subdidit : *unde progrediens Trojam iterum obsidione cinxit.* Cives sese dedere coacti sunt, et tam ibi quam Melphiæ arcem reædificari curavit, quia post Guillelmi ultimi Apuliæ ducis mortem utraque arx solo æquata fuerat, Melphitana quidem *subversa jubente eodem duce.* Addit Alexander abbas : « Tunc temporis et Robertus Capuanorum princeps solo nominis sui terrore constrictus suo subditur dominio. Nec multo post Salernum rediens ad Siciliam inde remeavit. Nunc itaque in hoc loco primus de ducatu claudatur libellus, quatenus ad ea quæ jam rex constitutus gessit, commorandus stylus vertatur », ad secundum nempe librum ; Alexander enim libris quatuor Rogerii regis res gestas prosecutus est.

6. *Causa adventus Honorii II in urbem Beneventanam.* — Baronius num. 1, narrata a Falcone in compendium redigens, ex eo scribit Honorium in Beneventanos *ob Willelmi rectoris civitatis necem, quam eidem intulerant,* commotum, *in civitate habitare* noluisse ; verum hoc non dicit Falco, negotium enim ad Guillelmi cædem spectans anno superiori compositum fuerat, tantumque de *Spitameta* et consortibus a communi Beneventano in exilium missis revocandis agebatur, et cives nullam postulationis ab Honorio papa supremo eorum domino factæ rationem habere volebant. Falco, postquam Honorium II Romam rediisse retulit, addit : « Hoc anno corpus sanctorum Januarii, Festi et Desiderii Rotfridus tunc archipræsul foras produxit de altari, in quo antiquo

tempore jacuerant; et revera non honeste, sicut decebat, loco illo manebant. Unde in Basilicam, quam Gualterius Tarentinus archiepiscopus pro sanctorum illorum dilectione construi fecerat, magno cum honore et lætitia, prædictorum sanctorum ossa collocata sunt, nobis videntibus, et de illorum ossibus osculantibus ». Baronius num. 1 nulla Rotfridi mentione facta, hæc omnia Gualterio Tarentino adscribere videtur. Ait enim delatas esse sacras reliquias « in novam Basilicam tunc eisdem erectam a Gualterio archiepiscopo Tarentino». At jam ab anno antecedenti, non Gualterius, sed Girardus cardinalis Beneventanæ civitatis rector erat, ut ibi ex Falcone diximus. Hoc vero anno MCXXIX, die 15 Maii, Rogerius erat archiepiscopus Beneventanus, ut constat ex Diplomate a me producto pag. 467.

7. *Legatio Danica in annum præcedentem retrahenda.* — Ad num. 2. *Honorius II* Gregorium de Crescentio, Sancti-Theodori diaconum cardinalem, Apostolicæ Sedis legatum, ad regis postulationem in *Daniam* misit. Verum hæc legatio etiam in Baronii sententia anno superiori decreta; Honorii enim litteræ ordine IV ab eo recitatæ dicuntur, datæ « Laterani quarto kalendas Januarii, Pontificatus nostri anno quinto », Honorius autem juxta Baronii sententiam anno MCXXIV, die XXVIII mensis Decembris, pastor universalis agnitus, juxta vero nostram die XXI ejusdem mensis, quare anno superiori eæ litteræ scriptæ, die nempe vicesima nona mensis Decembris, quo die quintus *Honorii* annus jam inchoatus erat.

8. *Concilium Catalaunense.* — Ad num. 3 et seqq. Celebratum hoc anno *Catalaunense* Concilium, cujus nulla in collectione Conciliorum mentio: « Matthæus Albanensis legatus », inquit Albericus in Chron. ad annum MCXXIX, « Concilium tenuit apud Catalaunum in Purificatione B. Virginis, ubi de consilio B. Bernardi abbatis, Henricus Virdunensis episcopus episcopatum dimisit, et factus est episcopus per biennium quidam abbas S. Dionysii Rhemensis». Ad istud Concilium revocanda Epistola Honorii II ad Matthæum legatum suum, recitata a Wasseburgio lib. 4 Antiq. Belgic. in qua inter alia legitur: « Tu vero tam prædictum episcopum (Henricum de bonorum Ecclesiasticorum dilapidatione accusatum), quam partem adversariam (Virdunenses canonicos, ut ibidem utrumque exprimitur) ad tuam præsentiam evocans, Catalaunum adeas, ubique adscitis tibi Trevirensi archiepiscopo et aliis episcopis, sapientibus etiam et religiosis viris, negotium studiose audias, et diligenti indagatione perquiras. Quod si accusatores et testes idonei apparuerint, communicato fratrum consilio, canonice causam diffinias, etc. (1) »

9. *Epistola prima S. Bernardi ad Honorium II suo anno reddita.* — Baronius ad hanc Henrici depositionem ex episcopatu refert Epistolam XIII divi Bernardi ad Honorium II, qua eum rogat, ut electionem Alberici ad episcopatum Catalaunensem ratam habere velit: « Videmus nimirum », inquit Bernardus, « jamjamque imminere sentimus nos, qui vicini sumus, pacem videlicet memoratæ Ecclesiæ graviter mox esse turbandam », si Alberici electio infirmetur. Verum hæc Bernardi Epistola anno MCXXVI, ut observat Manricus in Annal. Cisterc. ad eum Christi annum, a Bernardo data. Nam ex suppresso ejus nomine, imo ex ipso contextu prima ad Honorium II scripta intelligitur, cui se tunc incognitum *Bernardus* existimat. Præterea extant aliæ ad ipsum Honorium II datæ, scilicet XLVII et XLIX, quas ipse Baronius reponit ad annum MCXXVII et MCXXVIII, proinde hæc anno superiori, scilicet MCXXVI, collocanda, quo *Ebali* Catalaunensis obitum, in cujus locum electus est *Albericus*, Rapinæus in Hist. præsulum Catalaunensium ex Actis ejusdem Ecclesiæ contigisse ostendit. Quod spectat ad periculum, quod Bernardus in ea Epistola dicit imminere Ecclesiæ Catalaunensi, non videtur explicandum de ambitu *Henrici* Virdunensis, quem Baronius, et Manricus citatus asserunt, invadere voluisse sedem Catalaunensem; sed potius de perturbatione consequenda, si vota et unanimis, tam cleri, quam populi postulatio frustrarentur, quod in consequentibus Bernardus satis insinuat, ut Mabillonius in Notis fusioribus ad eam Epistolam observavit.

10. *Epist. D. Bernardi ad Petrum presbyterum card.* — Neque etiam Epistola divi Bernardi XVI, *Petro presbytero cardinali* inscripta, qua ei monachos Divionenses commendat, ad hunc annum pertinet, sed vel annum MCXXVI, uti existimant Manricus et Mabillonius citati, vel forte ad annum MCXXIV aut sequentis initium; hic enim videtur esse *Petrus Leonis* presbyter cardinalis, qui legatus Sedis Apostolicæ in Gallia fuit, et ad quem post suum e Gallia discessum verosimile est, Bernardum in favorem monachorum Divionensium scripsisse; sed nihil certi hac in re diffiniri potest quoad utrumque cardinalem, quia

(1) Majorem apud eruditos gratiam sibi promeruissent tam Pagius, quam Conciliorum collectores, si Concilii hujus notitiam non quidem ab Alberico sæculi XIII scriptore, sed ab auctore coævo Historiæ episcoporum Virdunensium apud Dacherii Spicileg. tom. II, pag. 251, nov. edit. repetiisset. Narrat ille Henricum Virdunensem ad Pontificem Honorium causam suam detulisse, apud quem nihil definitum, cardinalibus episcopo faventibus. Res igitur integra ad Matthæum Pontificium in Gallis legatum remissa, a quo ad Concilium Catalaunense mox celebrandum revocata. Ante Concilii celebrationem Henricus S. Bernardum Claravallensem consulit, quo suadente « ut priusquam ignominiosa in eum accusatio ad publicam tantorum virorum audientiam veniat, solus omnibus cedat, episcopatui abrenuntiet » : ipse consilio paruit. Igitur « eo prolocutore astans Concilio dixit se nolle invitis præesse. Inde baculum reddidit, ac recedit anno XIII ex quo susceperat eum de manu Cæsaris », solutis *a majoribus Concilii*, rogante S. Bernardo, decem marchis argenti, *quibus et vadimonia ejus in ea Urbe redemit*. In ejus locum substitutus fuit Ursio abbas S. Dionysii Rhemensis. Adfuerunt Concilio huic præter Trevirensem (de quo Albericus) qui Virdunensis episcopi metropolitanus erat, etiam Rhemensis cujus ad metropolim Catalaunum attinebat, ac denique alii plures episcopi cum abbatibus, inter quos S. Bernardus, « cujus consiliis », ait anonymus, unde hæc omnia desumpsimus, « regna et Ecclesiæ Galliarum hodieque innituntur ».
MANSI.

Petrus de Fontana cardinalis Burgundus erat, ideoque monachi Divionenses ei chari esse poterant.

11. *Philippus filius Ludovici VI regis Galliæ coronatur.* — « Anno ab Incarnat. Domini MCXXIX, Indict. VII, Philippus puer a Ludovico patre suo electus est, et in die Paschæ Rhemis a Rainaldo II Rhemorum archiepiscopo rex coronatus est », inquit Ordericus sub finem libri 12, loquens de Ludovico VI Francorum rege, cujus Philippus primogenitus erat. Idem refert Willelmus Nangius in Chron. additque Henricus Angliæ regem huic unctioni præsentem fuisse. De Philippi morte post biennium sermo erit.

12. *Monachæ ex monasterio Argentolii expulsæ.* — Hoc anno, ut tom. X Concil. videre est, *Matthæus* Albanensis cardinalis, Sedis Apostolicæ legatus, Parisiis *apud Sanctum-Germanum de Pratis* Concilium celebravit, cui interfuere Rhemensis archiepiscopus et quatuor episcopi, in quo decretum, ut moniales monasterii Argentoliensis tribus circiter leucis ab urbe Parisiensi dissiti, quæ *spurca et infami conversatione* omnem ejusdem loci affinitatem fœdare dicebantur, inde ejicerentur. Quod Honorius II litteris *Laterani, nono kal. Maii* datis, confirmavit, et ad petitionem Ludovici regis monasterium illud San-Dionysiano dedit, quia ex antiquo ad illud pertinuerat. Gesta in eo Concilio confirmavit etiam Ludovicus rex litteris hac subscriptione notatis : « Datum et confirmatum Rhemis in solemni curia Paschæ in unctione domni Philippi gloriosissimi regis, anno incarnati Verbi MCXXIX, Indict. VII, anno domini et serenissimi regis Francorum Chludovici XX, Philippi autem filius ejus I ». Verum loco *filius*, legendum *filii*, et loco XX, legendum XXI. *Ludovicus* enim VI mense Julio anni MCVIII regnare cœpit. Annos Philippi I in consortium regni a patre adsciti, annosque hujus Philippi pueri et Ludovici fratris ejus, de cujus coronatione infra, numeratos fuisse observare non inutile erit. *Heloissa* Petri Abaelardi alias uxor, hujus monasterii priorissa erat, ideoque alio migrare coacta, et Abaelardi calamitates auctæ.

13. *Petrus Abaelardus de suis calamitatibus queritur.* — Is, mortuo Adamo abbate San-Dionysiano, opera Stephani regis tunc dapiferi seu majoris-domus, a rege et Sugerio Adami successore obtinuit, ut ad quam vellet solitudinem transiret, dummodo se nulli abbatiæ subderet : « Hocque in præsentia regis », inquit Abaelardus in Epistola prima cap. 10, « et suorum utrimque assensum est et confirmatum. Ego itaque ad solitudinem quamdam in Trecensi pago mihi antea cognitam me contuli, ibique a quibusdam terra mihi donata, assensu episcopi terræ oratorium quoddam in nomine S. Trinitatis ex calamis et culmo primum construxi ». Subdit postea Abaelardus, scholares cœpisse undique ad se concurrere, et parva sibi ibidem tabernacula construere, ultro sibi ab eis concessis necessariis, ut nulla se a studio domestica cura retardaret. Cum vero oratorium illud in nomine S. Trinitatis esset fundatum in memoriam consolationis alicujus, a se ibi profugo acceptæ, ipsum *Paracletum* nominavit. Inde sumpta eum calumniandi occasio, fuerunt enim qui dicerent, « non licere Spiritui sancto specialiter magis quam Deo Patri Ecclesiam aliquam assignari ». In tantis perturbationibus, cum abbatia Sancti-Gildasii Ruiensis, in episcopatu Venetensi posita, pastore defuncto desolata esset, abbas a monachis electus fuit; sed indisciplinata eorum vita eum die ac nocte cruciavit. Ipsam abbatiam tyrannus quidam in usus proprios redegerat, sicque Abaelardus foris et intus opprimebatur.

14. *Heloissa abbatissa monasterii Paracleti constituitur.* — His ita se habentibus, *Heloissa* a monasterio Argentoliensi San-Dionysianis concesso expulsa fuit, quare in oratorium suum reversus, illud Heloissæ, et quibusdam ejusdem Congregationis monialibus concessit et donavit, ipsamque postea donationem Innocentius II *per privilegium in perpetuum corroboravit*. Cumque Abaelardus, ut eis quoquo modo subveniret, ad eas sæpius reverteretur, fuere qui dicerent, inquit Abaelardus cap. 14, « me adhuc quadam carnalis concupiscentiæ oblectatione teneri, qui pristinæ dilectæ sustinere absentiam, vix aut nunquam paterer ». Interim Heloissa prima monasterii Paracliti dicti primum priorissa, ac dein abbatissa constituta, in omnium amore et admiratione erat. Unde Petrus Cluniacensis abbas ad eam scripsit Epistolam XX libri 5 : « Necdum metas adolescentiæ excesseram, necdum in juveniles annos evaseram, quando nomen non quidem adhuc religionis tuæ, sed honestorum tamen et laudabilium studiorum tuorum (Latinæ enim, Græcæ et Hebraicæ litteraturæ perita erat) mihi fama innotuit. Audiebam tunc temporis mulierem, licet necdum sæculi nexibus expeditam, litteratoriæ scientiæ, et studio sæcularis sapientiæ summam operam dare. Quo efferendo studio tuo et mulieres omnes evicisti, et pæne viros universos superasti. Mox vero juxta verba Apostoli, ut complacuit ei, qui te segregavit ab utero matris tuæ per gratiam suam, longe in melius disciplinarum studia commutasti, et pro Logica Evangelium, pro Physica Apostolum, pro Platone Christum, pro Academia claustrum, tota jam et vere philosophica mulier elegisti ».

15. *Concilium Londoniense.* — Huntindoniensis lib. 7, pag. 384, de Concilio Londoni hoc anno habito ab Henrico Angliæ rege scribit : « Tenuit Concilium magnum ad kalendas Augusti apud Londoniam de uxoribus sacerdotum prohibendis. Intererant siquidem illi Concilio Willelmus Cantuariensis archiep. et Turstanus archiep. Eboracensis, Alexander Lincoliensis episc. etc. Hi columnæ erant regni et radii sanctitatis hoc tempore. Verum rex decepit eos simplicitate Willelmi archiepiscopi : concesserunt namque regi justitiam de

uxoribus sacerdotum, et improvidi habiti sunt, quod postea, patuit, cum res summo dedecore terminata est. Accepit enim rex pecuniam infinitam de presbyteris et redemit eos. Tunc, sed frustra, concessionis suæ pœnituit episcopos, cum pateret in oculis omnium gentium deceptio prælatorum, et depressio subjectorum ». Idem habent Matthæus Parisius et Annales Waverleienses ad hunc Christi annum. Cossartius Tom. x Concil. in Notis ad hoc Concilium Londinense ait, hujus Concilii annum suspectum sibi esse, quod aliqua, quæ in eo narrantur, decreta videantur anno MCXXVII in Concilio Londinensi tunc habito; indeque concludit, unum illud Concilium in duo distractum fuisse. Verum licet aliqua ad præcedens Concilium Londinense pertinentia male isti affixa sint, certum tamen utrumque Concilium inter se diversum fuisse; nam in priori decretum, ut concubinæ presbyterorum nonnisi episcopali judicio mancipentur; quod tamen in posteriori regis efflagitatu revocatum est; neque enim duo decreta inter se contraria in uno eodemque Concilio condita. Hovedenus pag. 479, idem ac Huntindoniensis et Matthæus Parisiensis narrat; sed tam Concilium istud quam Philippi Ludovici Francorum regis filii inaugurationem male in annum sequentem differt. Denique novus chronographus Saxo nuper ab Edmundo Gisbone Oxonii publicatus præcedentis Concilii Londinensis non meminit, sed præsenti anno habitum connectit cum *festo sancti Michaelis*, aitque in eo actum « de archidiaconorum, et de presbyterorum uxoribus, ut illas dimitterent ante sancti Andreæ festum; sed rex iis omnibus », subdit chronologus, « veniam dedit domum redeundi, adeoque domum reversi sunt, nec ullam vim habuerunt illa decreta : cuncti retinuerunt suas uxores regis venia, sicut antea fecerant ». Huic chronologo Saxonico magna fides habenda, cum ipsemet in Guillelmo I Angliæ rege se illum vidisse asserat.

16. *Concilium Palentinum.* — *Alphonsus* Hispaniarum rex, Urracæ et comitis Raimundi filius, Concilium in Palentina civitate, prima hebdomade Quadragesimæ, Æra MCLXVII celebravit, in quo omnes episcopos, abbates, comites et principes invitavit. Illud em. card. Daguirre in Notitia Conciliorum Hispaniæ e tenebris eruit, integrumque publicavit. Inter cætera in eo statutum, ut *concubinæ clericorum manifeste ejiciantur.* Archiepiscopus Compostellanus petiit ab Alphonso rege, ut ea quæ ad suum et suorum successorum jus in Emeritana civitate pertinebant sibi conferret, quod et obtinuit. In Diplomate suo dicit rex civitatem Emeritanam nunc temporis a Saracensis possessam esse, sed se sperare Dei ope devicturum, et ex ea Saracenos expulsurum. Alphonsus Chartam illam hoc modo subscribit : « Ego Adelphonsus præfatus imperator, una cum conjuge mea, quod fieri mandavi, proprio robore confirmo ». Quare is quemadmodum et *Alphonsus VI* Castellæ rex avus ejus sese imperatorem vocabat. In eodem Diplomate Alphonsus rex Callistum II papam patruum suum vocat, aitque eum archiepiscopatus Emeritensis Ecclesiæ dignitatem in Compostellanam transmutasse, idcirco se eam confirmare.

17. *Comitia Palentiæ habita.* — Sandovalius fol. 144 de hoc Concilio Palentino loquitur, aitque in Historia Compostellana legi *Alphonsum* regem cupientem pacem in regno suo statuere, omnibusque significare se male ab Alphonso Aragoniæ rege haberi, quod is nollet sua sibi oppida restituere, et subditis suis prætextum et auxilium, ut adversum se rebellarent, subministraret, præsulibus suis ac regni magnatibus mandasse, ut congregarentur in civitate Palentina, et episcopos ac abbates aliorum regnorum rogasse, ut iis comitiis assisterent, quo in rebus ad fidem Christianam pertinentibus de reformatione et abusibus agerent, ac leges Dei servitio convenientes stabilirent. Addit Sandovalius Historiam illam narrare primam sessionem, prima Quadragesimæ hebdomade habitam fuisse, et in eo Concilio multa statuta, sed eam *res in particulari non referre.* Integrum nunc Concilium illud habemus. Comitia illa usque ad mensem Maium producta ; dum enim, ut notat Sandovalius, haberentur, Alphonsus rex die prima mensis Maii Æra MCLXVII, quamdam exemptionem viris in ea nominatis, quod sibi inserviissent, concessit. Tum idem rex ac *Berenguela* uxor dum Astorgæ essent, Ecclesiæ Cathedrali ejusdem urbis quamdam donationem fecere.

18. *Alphonsi Aragoniæ regis expeditio adversus Saracenos.* — Alter vero *Alphonsus* Aragoniæ et Navarræ rex adversus Saracenos expeditionem suscepit, et, ut testatur Surita lib. 1 Annal., *Molinam*, oppidum Castellæ-Novæ, ad amnem cognominem, in confinio Aragoniæ, sibi subjecit; et milites Francos, quorum opera variis in occasionibus usus erat, remunerare cupiens, burgum quemdam Pampilonensis civitatis, ubi habitare possent, eis assignavit mense Septembri sequentis Christi anni, consilio episcoporum Oscæ, Pampelonis et aliorum, sicut refert Garibayus lib. 23 Compendii Historialis Hispaniæ, cap. 9.

INNOCENTII II ANNUS 1. — CHRISTI 1130.

1. *Mortuo Honorio eligitur papa Innocentius II, contra quem antipapa Anacletus evehitur : unde clades et sacrilegia in Urbe.* — Annus incipit Redemptoris millesimus centesimus atque trigesimus, Indictione octava, quo Honorius papa, cum sedisset annos quinque, mensem unum, et dies decem et septem, moritur decimo sexto kal. Martii. De quo ista Pandulphus : « Hic fecit ordinationes in Urbe plures, quibus creavit complures presbyterorum ac diaconorum, et aliorum minorum ordinum, et inter alios Petrum Sanctæ-Anastasiæ, comitem Sanctæ-Sabinæ, Georgium Sanctæ-Balbinæ, Matthæum diaconum Sancti-Hadriani, Hugonem Sancti-Theodori, Guidonem Sanctæ-Mariæ in Via-Lata ; præter hos episcopos aliquot. Ægrotus autem deferri se fecit ex Lateranensi palatio ad monasterium Sancti-Andreæ, ibique in pace defunctus est ; sepultus vero in Basilica Salvatoris ». In alio autem scripto Codice summatim : « Hic fecit per mensem Decembrem ordinationes.... quibus creavit diaconos undecim, presbyteros decem et sex, episcopos triginta et unum, quos constituit per diversa loca ». Hic finis Honorii. Non vocavit sedes : sed eadem plane die, qua defunctus est ipse, successor ejus conclamatus est Innocentius decimo sexto kal. Martii. Ita quidem Chronicon Beneventanum tunc scriptum, quod apud nos extat his verbis : « Die ipso quo Honorius defunctus est, domnus Innocentius est electus, post quem die ipso, ad horam tertiam Petrus Portuensis episcopus Petrum filium Petri Leonis elegit ». Hæc ibi de tempore. De modo autem habet ista Sugerius abbas, hujus temporis auctor magni nominis, in vita Ludovici regis Francorum : « Venerandæ memoriæ summo Pontifice et universali papæ Honorio viam universæ carnis ingresso, cum Ecclesiæ Romanæ majores et sapientiores ad removendum Ecclesiæ tumultum consensissent, apud Sanctum-Marcum et non alibi, et nonnisi communiter more Romano, celebrem fieri electionem : qui et assiduitate et familiaritate propinquiores Apostolici fuere, timore tumultuantium Romanorum illuc convenire non audentes, antequam publicaretur domini papæ decessus, personam venerabilem cardinalem de Sancto-Angelo diaconum Gregorium summum eligunt Pontificem. Qui autem Petri Leonis parti favebant, ad Sanctum-Marcum, pro pacto alios imitantes convenerunt, dominique papæ morte comperta ipsum eumdem Petrum serius cardinalem presbyterum, multorum et episcoporum et cardinalium, et clericorum, et Romanorum nobilium consensu votive elegerunt ». Hæc de electionibus utrinsque, quarum quænam potioribus viribus niteretur, dicturi sumus inferius.

2. Quod pertinet ad Innocentium, fuisse ipsum quidem monastici Ordinis, hæc accepimus ex archivo tituli Sanctæ-Praxedis : « Domnus Gregorius monachus Lateranensis cœnobii Sanctorum-Joannis Baptistæ, Joannis Evangelistæ, atque Pancratii, idemque abbas monasterii Sanctorum-Nicolai et Primitivi Ordinis sancti Benedicti, loco qui vocatur Gabis, prope lacum Burranum : qui ab Urbano papa Secundo creatus est S. R. E. cardinalis diaconus Sancti-Angeli, mortuoque Honorio papa in Pontificem legitime electus, Innocentius dictus est. In cujus odium et æmulationem, elevatur in thronum a factiosis Petrus Leonis filius presbyter cardinalis tituli Sanctæ-Mariæ trans Tiberim, atque Anacletus Secundus est nominatus ». Qui licet penes aliquos laudatus inveniatur, utpote qui olim in Cluniacensi cœnobio monasticum vitæ arripuerit institutum, ut ejus litteræ ad Cluniacenses inferius recitandæ testantur, et Petrus abbas Cluniacensis in Epistola ad Haimericum cancellarium tradit[1] ; tamen a teste fideli sancto Bernardo in persona ducis Burgundiæ ad Willelmum comitem Pictaviensem ita propriis coloribus pingitur[2] : « Denique quid boni, quid virtutis, quid honestatis afferunt de summo Pontifice suo, ut et nos provocent ad favorem ? Si vera sunt quæ ubique divulgat opinio, nec unius dignus est viculi potestate. Si vera non sunt, decet nihilominus caput Ecclesiæ non solum vitæ habere sanctitatem, sed et famæ decorem ». Hæc ipse. Quibus sane apparet, Anacletum pessime audisse apud omnes. Qui cum contra virum sanctissimum Innocentium a con-

[1] Petr. Clun. l. III. Ep. XLIV. — [2] Bern. Ep. CXXVII.

sanguineis sæculari potentia contra jus fasque intruderetur, hinc obortæ factiones, studia, simultates, conspirationes, iræ, rixæ, contentiones, cum in eos, qui jure contradicerent, vis publica ministraret arma bellica. Tunc enim plebs classico excitata potentium eo properat, quo furens vocat ambitio, et provocat spes avida lucri. Sicque ejus, cujus scirent esse horrea oppleta, nummis arcas refertas, promptuaria plena eructantia ex hoc in illud, favent electioni, quam labantem nec subsistentem clamoribus obnixæ sustentant, minis roborant, terroribusque stabiliunt, ut nemo palam papam alium vel nominare præsumeret, præter eum quem factiosa tyrannis evexerat ac metus retinere compelleret. Innocentii nocentibus nomen in crimen est, tabulis proscripta furentium innocentia, sicque ad Innocentium insectandum universa simul conspirat iniquitas. Cedunt furori fideles, domi se continent, vel confugia quærunt. Martyrum petunt antiquas sedes, abdita cœmeteria, ubi sub alta scrobe pulsent precibus cælum, et compellent Deum vocibus istis [1] : « Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Nonnisi innocens [2] manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo ».

3. Hoc statu miserando collocata erat tunc temporis Romana Ecclesia, in qua triumphante Antichristo cogeretur verus Christi vicarius exulare, in templo sancto in Petri throno abominatione sedente. Sed audi ista ab ejus temporis scriptore anonymo, ex Codice Vaticano descripta : « Magna in Urbe discordia facta ; nam episcopi et cardinales se in duas partes diviserunt, sed melior et sanior pars cum eodem Innocentio, qui majoribus studiis et meritis juvabatur, adhæsit ; omnes subscripti cum ipso constanter steterunt Willelmus Prænestinus, Matthæus Albanensis, Joannes Ostiensis, Conradus Sabinensis, episcopi ; Petrus quoque Sancti-Martini in Montibus, Joannes Cremensis Sancti Chrysogoni, Hubertus Sancti-Clementis, Anselmus Sancti-Laurentii in Licina, Anselmus alius S. Cæciliæ, Gerardus S. Crucis, et Petrus S. Anastasiæ, presbyteri cardinales ; Romanus S. Mariæ in Porticu, Gregorius Sanctorum-Sergii et Bacchi, Haimericus S. Mariæ-Novæ, Apostolicæ Sedis cancellarius, Albertus S. Theodori, et Guido Sanctæ-Mariæ in Via-Lata, diaconi cardinales. Tres vero ex illis, qui adversæ parti adhæserunt, Desiderius Sanctæ-Praxedis, Godefredus Sancti-Vitalis et R. S. Sabinæ, ad pap. Innocentium sunt conversi, Petrus autem Leonis cum sectatoribus suis humilitatem Innocentii parvipendens, non posuit Deum adjutorem sibi, sed speravit in multitudine divitiarum, in potentia parentum, in fortitudine munitionum, et hostiliter fecit aggredi domos Frangipanum, in quibus Innocentius se receperat cum suis fratribus.

[1] Psal. XIV. — [2] Psal. XXIII.

Sed contra spem sibi accidit, quia et Innocentii partem modicum læsit, et ejus satellites non sine gravi damno ad eum sunt reversi. Unde in indignationem et iram commotus, ad Sanctum-Petrum cum indignatione, maxima cum multitudine equitavit, et ipsam quam cœpit Ecclesiam, per violentiam introivit, et per sanctuarium et aureum Crucifixum, pendentes coronas, cum toto thesauro argenti et auri, et pretiosis lapidibus, sive gemmis, quas Romani Pontifices, orthodoxique imperatores in Ecclesia ipsa cum devotione obtulerant, tanquam sacrilegus auferre, et ciborium, quod super altare B. Leo construxerat, detruncare præsumpsit. Sublatis autem et abreptis omnibus, ad patriarchium B. Mariæ accessit, et Ecclesiam ipsam multo majori thesauro dotatam, exspoliare nihilominus attentavit. Ad alias præterea Urbis Ecclesias manus extendens, quidquid in eis pretiosum invenit, similiter rapuit, et asportavit. Talibus ergo tantisque mercibus inique dotatus, majorem venalis Urbis partem emere studuit, corrumpens vulgus etiam ita sibi astrinxit, ut præter Frangipanum et Corsorum munitiones, papa Innocentius nullum in Urbe subsidium haberet. Cum igitur Pontifex ipse undique ita esset obsessus, ut nemo ad ejus præsentiam sine periculo vitæ posset accedere, consilium habuit exeundi Urbem, et transeundi in partes Galliarum. Ascendit ergo duas galeas cum omnibus fratribus, qui secum steterant, præter Conradum Sabinensem episcopum, quem vicarium in Urbe reliquit, et faucibus Tiberis cum difficultate transcensis, ad comitatum Pisanum cum prosperitate, Deo auctore, pervenit ». Hucusque auctor de recessu ab Urbe legitimi Pontificis Innocentii, eademque reliqui omnes antiquiores horum temporum scriptores.

4. At quod in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, ne quis putet quæ ex anonymo sunt recitata, ob nimiam valde deformitatem carere fide, eadem ex Bernardo abbate, auctore tunc vivente hic describamus, viro plane sanctissimo, qui in secundi libri principio Vitæ quam scribebat sancti Bernardi, hæc habet de eadem schismatica factione : « Pars altera infames ausus violentia non ratione corroborans, Petrum Leonis ad hunc apicem aspirantem, fraudulentis machinationibus seorsum et præcipitanter nominavit Anacletum, et cæteris renitentibus ordinavit. Qui vero in parte Catholica erant, electum suum solemniter ordinatum collocarunt in cathedra, et per loca illa, in quibus sessiones habent ex antiqua consuetudine Romani Pontifices, circumduxere, et pro tempore honor debitus Apostolicæ affuit dignitati. Et tunc sane circa Lateranense palatium morabantur ; nec erat jam eis tuta in domibus propriis mansio, cum eos acerrime Petri satellites infestarent. Ibi etiam diu resistere non valentes, per confœderatos sibi quosdam ex nobilibus Romanis ad tempus in turribus eorum receptacula habuerunt. Sed nec in eis perseveravit fidelitas. Nam in brevi

aut vi aut formidine temerariæ multitudinis, aut pretio corrupti sunt. Nam Petro tam propria generis virtute, quam adhærentium sibi affinitate multitudo tanta erat, ut fere tota eum civitas sequeretur, vel pecunia, vel commodis obligata.

5. « Congregaverat sane opes innumeras, tam in exactionibus curiæ, quam in legationum negotiationibus, quas ad exspectandas nundinas reservaverat. Insuper et paterni census ampla congeries eatenus sigillata, modo distributa in populum, ad fas venalem plebem armaverat. Quibus erogatis, donaria regum in ornamentis Ecclesiæ, ab ipsis evulsit altaribus, et cum calices frangere, et crucifixos aureos membratim dividere ipsi profani Christiani vel timerent vel erubescerent, Judæos aiunt esse quæsitos, qui sacra vasa et imagines Deo dicatas audacter comminuerent. Igitur quisque pro modo suo secundum majus et minus conducti ad scelus, sacramentis generalibus publice Petro vendiderunt assensum, et in omnem sanguinem manus exposuerunt et arma, et quotidianis congressibus partem quæ cum Innocentio erat, maledictis insectabantur et gladiis. Habuerunt igitur servi Dei consilium, et quia via humana se tueri non poterant, cedere elegerunt, et procuratis clam navigiis, de ore leonis, et de manu bestiæ per Tiberim in Tyrrhenum mare elapsi prosperis ventis carbasa impellentibus ad portum Pisanum feliciter appulerunt ». Hucusque de his Bernardus abbas Bonævallis, sed et ipse sanctus Bernardus in Epistola, quam postea dedit ad Romanos sub Eugenio papa, ista adeo probrosa in eosdem sic exprobrat [1] : « Recordare qua causa, quo fine, per quos et in quos usus non longe ante hos dies, cunctarum quæ in te sunt Ecclesiarum omnis ornatus et census profligatus est, quidquid in altaribus, et in altarium vasis, quidquid in ipsis sacris imaginibus auri et argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum, et asportatum est. Quid ex his omnibus tu in tuis nunc marsupiis invenis? Porro decor domus Domini irrecuperabiliter periit. Et nunc quid tibi visum est, iterare malitiam, innovare denuo super te dies malos » ? Hæc S. Bernardus, improperans postea ista tunc temporis, cum a Romanis ab Urbe pulsus esset Eugenius papa. In ultionem autem admissi sceleris, hoc ipso anno summa annonæ penuria laborasse Romanos Acta Innocentii testantur his verbis : « Hujus temporibus, primo anno Pontificatus sui tam valida fames Romæ fuit, ut frumenti sextarium quinque solidis denariorum papalium venderetur ». At levis ista, quantumlibet ingens videri poterit, ultio in sceleratos, si cum tam immani atque nefando sacrilegio, et hactenus inaudito, quod schismaticus furor audacissime perpetravit, comparetur : cum, quod hucusque nunquam præsumptum a quovis nefario legitur, ab iisdem Christus in imaginibus datus sit in manus Judæorum dilacerandus ac conscindendus. Qualis tunc facies Urbis, in qua non ad cultum, ex more Basilicæ frequentarentur : sed ad rapinam sacrilege invaderentur, expoliarentur, atque turpissime profanarentur ? Ex quibus adeo nefariis operibus tenebrarum, secundum Dominicum illud [1] : « Ex fructibus eorum cognoscetis eos ». Et secundum illud [2] : « Non potest arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus ». Perfacile erat cuique intelligere, quis legitimus, quis vero spurius esset papa ; quis successor Petri, quis synagogæ satanæ antichristus, quis pastor, quis vero fur et latro, qui nonnisi ut perdat et mactet, in ovile ovium intrat.

6. *Antipapæ Anacleti et Innocentii legitimi papæ merita discussa.* — Qui, ne turpissimus, uti erat, a cæteris Ecclesiæ pastoribus atque Christianis principibus haberetur et vitaretur, larvam imposuit monstro, ut quod esset horrendum visu, auditu pavendum, idem simulatione superinducta, mendacio superimposito, hypocrisi superaddita, videretur pulchrum et humanum ; studuitque ipse litteris toto orbe terrarum sparsis videri sanctus, justus et maxime pius : quas Dei beneficio hactenus conservatas, tibi, lector, inspiciendas inferius proponemus. Modo autem de sancta Romana Ecclesia per schismaticum pseudopontificem lancinata, S. Bernardi ista audientis audi querelas [3] : « Cernitur abominatio stare in loco sancto, quem ut obtineret, incendit igne sanctuarium Dei, persequitur Innocentium, et cum eo omnem innocentiam ». At quid dixeris tu, lector, si præsentis temporis novatores audias hunc S. Bernardi locum male usurpantes, imo eodem abutentes penitus de abominatione sedente in loco sancto, ad probandum Romanum Pontificem esse antichristum ? Sed delirant, nescientes, seu potius nescire dissimulantes, non ista de legitimo Romano Pontifice locutum S. Bernardum, sed de schismatico papa Anacleto, cum legitimum Pontificem Innocentium non antichristum, sed vere Christi vicarium, imo Christum ipsum appellet : nam ista de Innocentio paulo superius : « Ecce Christus Domini iste Innocentius positus est in ruinam et resurrectionem multorum. Nam qui sunt Dei, libenter junguntur ei ; qui autem ex adverso stat, aut antichristi est, aut antichristus ». En vides, lector, hæreticorum procaciam et impudentiam : cum satis constet, quem S. Bernardus Christum, quem vero nominet antichristum. Qui et in Epistola ad Gaufredum de eodem pseudopontifice Anacleto habet ista, comparans ipsum iterum Antichristo [4] : « Bestia illa de Apocalypsi [5], cui datum est os loquens blasphemias, et bellum gerere cum sanctis, Petri Cathedram occupat, tanquam leo paratus ad prædam ». Rursum de eodem ad episcopos Aquitaniæ [6] : « Velimus, nolimus, impleri quandoque necesse est veritatem Spiritus sancti,

[1] Bern. Ep. CCXLII.

[1] Matth. VII. — [2] Luc. VI. — [3] Bern. Ep. CXXIV. — [4] Ibid. Ep. CXXV. — [5] Apoc. XIII. — [6] Bern. Ep. CXX.

fierique illam, quæ prophetico spiritu prænuntiata legitur in Scripturis discessio : sed væ homini per quem venit. Quis vero ille, nisi homo peccati qui super electum a Catholicis Catholicum et canonice, locum sanctum invasit ? Quem tamen non quia sanctus, sed quia summus est, affectavit. Invasit, inquam, invasit armis, igne, pecunia, non vitæ merito vel virtutum pervenit in quo stat, et stat in quo pervenit. Nam illa quam jactat juratorum suorum, non electio, sed factio, umbra tantum fuit et occasio et velamentum malitiæ ».

7. Quod autem ad utriusque electionis merita spectat, ab eodem S. Bernardo id sæpe tractante accipe, quam potiora jura fuerint Innocentii De quo primum inquit[1] : « Funiculus triplex difficile rumpitur : electio meliorum, approbatio plurium, et quod his efficacius est, morum attestatio Innocentium apud omnes commendant, summum confirmant Pontificem ». Et sequenti Epistola[2] : « Merito autem illum recipit Ecclesia, cujus et opinio clarior, et electio sanior inventa est, nimirum eligentium et numero vincens et merito ». Insuper et ad episcopos Aquitaniæ : [3] « Stat quippe sententia Ecclesiastica et authentica, post primam electionem non esse secundam. Celebrata proinde prima, quæ secundo præsumpta est, non est secunda, sed nulla. Nam etsi quid minus forte solemniter, minusve ordinabiliter processit in ea quæ præcessit, ut hostes unitatis contendunt : numquid tamen præsumi altera debuit, nisi sane priore prius discussa ratione, cassata judicio? Eapropter qui se superingerere festinant, quique temerario temere manus imponere nihilominus acceleraverunt Apostolo prohibente[4] : Nemini cito manum imponas, ipsi proculdubio majus peccatum habent, ipsi auctores schismatis, ipsi grandis malitiæ hujus principes extitere ». Et inferius : « Duo itaque sunt, de quibus contenditur : quisnam eorum rectius videatur papa. Quorum primo quidem, si personas compares, et neutri sane vel derogare videar, vel adulari, dicam quod dici passim reperies, et neminem arbitror diffiteri : quia videlicet Innocentii nostri vita vel fama nec æmulum timet, cum alterius nec ab amico tuta sit. Dehinc si electiones discutias, nostri itidem mox occurrit et promotione purior, et ratione probabilior, et prior tempore. Porro de tempore constat : reliqua duo merita probant et dignitas eligentium. Hanc enim, ni fallor, partem saniorem invenies, tam episcopos quam cardinales diaconos sive presbyteros, et quorum maxime interest de electione summi Pontificis, et quanti in eligendo juxta Patrum scita sufficiant. Quid et in consecratione? Nonne Ostiensem, ad quem specialiter spectat, habemus? Cum igitur et electus dignior, et electio sanior, et actio ordinabilior teneatur, qua isti ratione, imo qua contentione contra jus et fas, et vota omnium bonorum invitæ et renitenti Dei Ecclesiæ præficere alium, et illum deponere tentant ? Horum conatui tam maligno, tam indigno, tam temerario totis certe viribus renitendum esse videtis, reverendissimi et illustrissimi patres ». Hæc sanctus Bernardus ad episcopos Aquitaniæ.

[1] Bern. Ep. CXXIV. — [2] Ibid. Ep. CXXV. — [3] Ibid. Ep. CXXVI. — [4] I. Tim. V.

8. *Petri cardinalis episcopi Portuensis litteræ ad cardinales pro antipapa.* — His visis, jam quod polliciti sumus conscriptas a schismatico papa Anacleto hoc anno litteras ad diversos datas, ad alliciendos in suam partem principes et diversarum provinciarum episcopos, hic describamus, acceptas eas ex Codice Cassinate, quas habuimus ab ejusdem congregationis monacho Constantino Cajetano, de antiquitate Ecclesiastica bene merente. Quæ cum careant titulis, tamen ad quos datæ sint, ex earum textu interdum assequi licet. Sed prius videndæ sunt litteræ Petri episc. Portuensis, ejusdem Anacleti promotoris, et totius illius factionis antesignani, quæ sic se habent[1] :

« Petrus Portuensis episcopus, quatuor episcopis Willelmo Prænestino, Matthæo Albanensi, Conrado Sabinensi, Joanni Ostiensi (episcopis cardinalibus partis Innocentii).

9. « Quanta sit pro vobis tribulatio cordis mei, ille solus novit qui omnia novit. Vobis quoque meis litteris cognitum saltem jam ex parte fuisset nisi Ecclesiæ sententia, et communis auctoritas prohiberet. De commendatione, seu vituperatione personarum, de quibus nunc sermonum varietas agitatur, non est hujus temporis judicare : est qui quærat et judicet. Si tamen quisquam præsto fuerit accusare, præsto erit et qui debeat respondere : præsertim cum in vestro et meo, imo in totius Ecclesiæ conspectu uterque sapienter vixerit et honeste, et quæ officii sui erant plena hucusque exercuerit libertate. Abstinere vos potius convenit a sermonibus otiosis et verbis præcipitationis. Si de rumoribus agitur, longe se aliter habent res, quam vestræ apud me protestantur litteræ. Ad hæc si verba quæ posuistis, si ordinis rationem attenditis (ut salva reverentia vestra loquar) factionem illam vestram qua confidentia, qua fronte electionem vocare præsumitis? Cur illum vestrum dicitis ordinatum, cum prorsus in causa ejus ordo non fuerit? Siccine didicistis papam eligere? in angulo, in abscondito, in tenebris et umbra mortis? Si mortuo papæ vivum succedere volebatis, cur mortuum vivere prædicabatis? Multo melius erat, mortuo humanitatem impendere, et sic de vivi solatio cogitare. Sed ecce dum de mortuo solatium vivo requiritis, et vivum et mortuum pariter suffocatis. Postremo nec vestrum, sicut nec meum fuit eligere; sed potius electum a fratribus spernere vel approbare.

10. « Quia igitur neglecto ordine, contempto canone, spreto etiam ipso a vocis (vobis) condito anathemate, me inconsulto priore vestro, incon-

[1] Will. Malmesb. hist. Novel. l. I.

sultis etiam fratribus majoribus et prioribus, nec etiam vocatis aut exspectatis, cum essetis novitii et in numero brevi paucissimi, facere præsumpsistis, pro infecto habendum esse et nihil omnino existere, ex ipsa vestra æstimatione potestis advertere. Cito autem nobis Dominus affuit, et viam qua errori vestro contraire possemus ostendit. Fratres siquidem vestri cardinales, quorum præcipua in electione potestas, cum clero universo, exspectante populo, cum honoratorum consensu, in luce, in manifesto unanimi voto et desiderio delegerunt dominum Petrum cardinalem in Romanum Pontificem Anacletum. Hanc ego electionem canonice celebratam conspexi, et auctore Deo, confirmavi. Hunc Ecclesia suscipit et veneratur: hunc per Dei gratiam episcopi, abbates, principes, capitanei et barones, quidam per seipsos, quidam per nuntios suos, videntibus nobis, frequentant.

11. « Deprædationem illam et crudelitatem, quam prætenditis, non videmus. Quicumque ad eum pro responsis, seu negotiis suis veniunt, benigne suscipiuntur, benignius revertuntur. Redite jam, redite ad cor. Nolite schisma in Ecclesia facere ad animarum subversionem, nolite ulterius laborare : teneat vos timor Domini, non pudor sæculi. Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? Desistite jam mendaciis, in quibus impii spem suam ponere consueverunt. Dominus Tiburtius (Tiburtinus) in scriptis suis cum sacramento testificatus est, dicens, quod ego diaconum S. Angeli solum idoneum judicavi ad Pontificatus ordinem. Videat ipse quid dixerit : ego in occulto locutus sum nihil. Non est aliquis, qui hoc verbum ab ore meo unquam audierit. Hæc fuit sententia mea semper, ut nonnisi sepulto papa de successoris persona mentio haberetur. Unitatem Ecclesiæ tenui et tenebo; veritati et justitiæ adhærere curabo, confidenter sperans, quod justitia et veritas liberabit me ». Hucusque litteræ Petri episcopi Portuensis.

12. *Anacletus antipapa excommunicat Innocentium papam, et scribit ad Lotharium regem.* — Proximo autem Paschate, in Cœna Domini, ipse pseudopontifex Anacletus solemni ritu excommunicavit Innocentium papam et ei adhærentes cardinales, dignitateque privavit et alios plurimos, sed et novos in veteribus titulis substituit cardinales. Hæc enim ex ejus litteris inferius recitandis patebunt, in quibus nomina singulorum recensentur. His tunc Romæ peractis, idem per archiepiscopum Bremensem, quem tunc Romæ adesse contigit, cupiens consociare sibi principes Anacletus, misit ad Lotharium regem has litteras, quas una cum aliis ejusdem pseudopontificis litteris hoc anno ad diversos datis conservat Codex Cassinensis [1].

13. « Veteris amicitiæ memores, et ejus præcipue quæ inter te et bonæ memoriæ patrem meum longo tempore stabili firmitate duravit, dignum duximus nobilem prudentiam tuam Sedis Apostolicæ litteris visitare, et mutuæ affectionis fœdera dignis allegationibus innovare. Quamobrem quanto te arctius charitatis brachiis cupimus amplexari, tanto diligentius de statu Romanæ Ecclesiæ, seu de his quæ penes nos sunt acta, litterarum nostrarum serie dilectioni tuæ intimare curavimus. Obeunte siquidem piæ memoriæ papa Honorio, fratres nostri cardinales presbyteri et diacones cum omni clero Romano, expetente populo et indefessis vocibus insistente, consentientibus etiam juxta tenorem canonum honoratis, devotis animis, et affectione unanimi invitum me et viribus imparem concorditer elegerunt, electumque postea frater noster Petrus Portuensis episcopus, convenientibus diversarum regionum episcopis, ad altare B. Petri, sub oculis omnium, in Romanum Pontificem celeberrime consecravit.

« Verum quidam de fratribus loco et tempore novitii et paucissimi numero, quorumdam perfidorum blandis astutiis suffocati, altare aliud erigere, et anathema Jericho in sanctuarium Dei introducere, et simulacrum Phegor de inauribus mulierum insipientium sunt in tenebris fabricare conati. Sed Deus omnipotens, qui consilium Achitophel infatuavit, eorum prava consilia modo destruxit mirabili. De domo namque Leonis [1] Frajapani cujus potissimum viribus videbantur inniti, nocturno tempore fugientes, se trans Tiberim contulerunt, et ibi quasi quodam carcere latitantes, præsumptionis suæ ignominiam crebris doloribus flebiliter experiuntur.

14. « Sane clerus omnis Romanus individua nobis charitate cohæret. Præfectus Urbis Leo Frajapanis cum filio et Cencio Frajapane, et nobiles omnes, et plebs omnis Romana consuetam nobis fidelitatem fecerunt. Nos quoque quæ officii nostri sunt, in Urbe, intus et extra libere exercemus: ordinationes cardinalium fecimus, et episcopos largiente Deo consecravimus. Rogamus itaque nobilitatem tuam, ut sicut de te spem firmissimam possidemus, pro Romana Ecclesia consueta debeas instantia laborare, et dilectionis tuæ insignia manifestis nos facias effectibus experiri. Hæc enim agens et Romanam Ecclesiam semper obnoxiam, et nos tibi de cætero facies debitores. Nec te, charissime, Haimerici quondam cancellarii, prædonis improbi, simoniæ servi, seu Joannis de Crema hominis turpissimi et incircumcisi et vere Nicolaitæ, monstruosa mendacia moveant; nec fidei tuæ murum eorum vaniloquia, aut venenosa mendacia penetrent, qui velut Cain a facie Domini fugientes [2], maledicti a terra, fratricidii signum meretricia coguntur fronte gestare. Datum Romæ apud S. Petrum, kal. Maii (Martii) ». Hæc pseudopapa Anacletus ad Lotharium Romanorum regem.

15. Quod autem exprobrat Innocentio papæ fugam, eumque hac de causa Cain appellat, audi

[1] Bibl. Cass. Cod. num. 115. vers. fin. ipsius.

[1] Frangipanis, et sic alibi. — [2] Gen. IV.

sanctum Bernardum in Epistola ad Hildebertum ista dicentem[1] : « Fugit ille nimirum a facie leonis, sicut dicit Propheta[2] : Leo rugiet, quis non timebit? Fugit secundum præceptum Domini dicentis[3] : Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Fugit, et in hoc vere virum se Apostolicum probans, quod Apostolica sese forma insignierit. Nec enim Paulus erubuit in sporta demitti per murum, et sic effugere manus quærentium animam suam[4]. Subfugit autem non parcens vitæ suæ, sed dans locum iræ, non ut mortem evaderet, sed ut vitam acquireret. Merito Ecclesia Innocentio concedit ipsius vicem quem per eadem vestigia gradientem cernit. Nec sane otiosa fuga Innocentii; laborat quidem, sed honestatur in laboribus suis. Pulsus Urbe, ab orbe suscipitur; a finibus terræ occurritur cum panibus fugienti. etc.» Hæc Bernardus. Sed reliqua prosequamur.

16. *Schismaticorum cardinalium et aliæ ipsius Anacleti litteræ ad Lotharium regem et reginam.*— At non Anacletus tantum, sed et cardinales ab eodem Anacleto ordinati una cum aliis qui prius erant, eadem insigniti dignitate, universoque clero Romano et episcopis, qui Romæ Anacleto communicantes aderant, ista ad eumdem Lotharium scripsere[5] :

« Serenissimo ac gloriosissimo Lothario Romanorum regi, fratres qui Romæ sunt cardinales presbyteri, et diacones, Bonifacius tituli S. Marci, Gregorius tituli Sanctorum-Apostolorum, Amicus tituli Sanctorum-Nerei et Achillei, Desiderius tit. Sanctæ-Praxedis, Saxo tit. S. Stephani in Cœlio monte, Petrus Pisanus tit. S. martyris Susannæ, Petrus tit. S. Marcelli, Sigizo tit. S. Sixti, Crescentius tit. SS. Marcellini et Petri, Comes tit. S. Sabinæ, Gregorius tit. S. Balbinæ, Luitfridus tit. S. Vitalis, Matthæus tit. in Eudoxia, Henricus, tit. S. Priscæ, Ordericus tit. SS. Joannis et Pauli, Jonathas tit. S. Callisti, Stephanus tit. S. Laurentii in Damaso, Petrus S. Eusebii, Gregorius diaconus cardinales S. Eustachii, Angelus diaconus Sanctæ-Mariæ in Dominica, Joannes diaconus S. Nicolai in Carcere Tulliano, Rimandus (Erimandus) diaconus S. Angeli juxta templum Jovis, Silvius diaconus S. Luciæ juxta Heliogabalum, Romanus diaconus S. Hadriani juxta Asylum, Gregorius diaconus Sanctæ-Mariæ in Aquiro, Petrus Senex Portuensis episcopus, Ægidius Tusculanus episcopus, Transmundus Signinus episcopus, Otto Sutrinus episcopus, cum reliquis Romanæ Ecclesiæ suffraganeis, subdiaconi omnes, primicerius cum omni schola cantorum, Petrus Basilicæ Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, archipresbyter, Rainerius S. Mariæ Majoris archipresbyter, Papa S. Mariæ Rotundæ archipresbyter, cum reliquis Romanæ Ecclesiæ archipresbyteris, et cum omni clero Romano, Anastasius abbas S. Pauli, Joannes abbas SS. Stephani et Laurentii, et Laurentius abbas S. Gregorii in Clivo Scauri, cum reliquis abbatibus, æternam in Domino salutem ». Hucusque Epistolæ titulus. Porro hic scias annumeratos omnes ab ipso Anacleto nuper ordinatos in diversis titulis atque diaconiis cardinales. Epistola autem sic se habet :

17. « Propter quorumdam hominum dolosa figmenta et mendacia venenosa, qui Dei Ecclesiam scindere et simplicium animas evertere moliuntur, et sicut Jamnes[1] et Mambres Moysi, Philetus et Hermogenes Paulo, Dei veritati resistunt, ad serenitatem tuam, Christianissime principum, universitatis nostræ litteras, sicut ad reliquas Orientis seu Occidentis Ecclesias, pia devotione dirigimus, optantes, ut de his quæ post obitum piæ memoriæ papæ Honorii in Romana Ecclesia emersere, seu de domni papæ Anacleti electione, sitis litterarum serie certiores. Accepimus enim eos suis scriptis impudenter asserere dominum papam non petitione populi, non spontanea cleri electione, nec honoratorum consensu, juxta Synodales regulas, et antiquas patrum nostrorum traditiones ad Apostolatus culmen assumptum, sed vi parentum, potentia fratrum, fustibus et sanguine, nobisque nolentibus subrogatum.

« Sed mirum nobis non est, si hujusmodi mendacia ad tam longinquas dirigant nationes, et veneno suo fere gentes omnes inebrient, et simplices quoque deludant, cum in Romanæ Ecclesiæ gremiis fraudulentiis suis Sedem Apostolicam prostituere contendant. Revelata tecum, nobilissime princeps, facie loquimur, et per te toto orbe Romano fieri notissima, hæc quæ scribimus, peroptamus. Decedente de hac vita papa Honorio, nos omnes cardinales presbyteri, et diacones cum subdiaconibus, primicerio, cum omni schola palatii in Basilica B. Marci, qui locus quasi umbilicus Urbis est, concordi voluntate convenimus. Convenere nobiles ; etiam innumera ibidem multitudo convenit substituendi Pontificis electionem exspectantes. Cumque diutius inter nos de futuri Pontificis esset electione tractatum, domnus papa, tunc cardinalis presbyter primus, libere prorupit in vocem, et quemdam de fratribus manu et voce propria assignavit. Cui rei se impotentem frater ille cognoscens, communi omnium nostrum consilio, communi consensu exspectare (expetente) populo, consentientibus honoratis, eumdem dominum papam nobiscum communiter elegit. Sicque in Basilica B. Petri, ad corpus ejus ubi tantum Romani Pontifices consecrantur, est celeberrime consecratus. Nullius profecto nos violentia, nullius nos potentia impulit, sicut fanatici illi suis litteris graviter (garriunt) in Romanum eum Pontificem annotare (eligere). Sed cum proditiones suas et opprobria tegere nequeant, proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt.

18. « Porro Haimericus quondam cancellarius,

[1] Bern. Ep. CXXIV. — [2] Amos. III. — [3] Matth. X. — [4] Act. IX.— [5] Ex Cod. Cass. Ep. X.

[1] 2. Tim. III.

qui Romanam Ecclesiam quasi vile scortum pro luxuriis et avaritia sua, longo jam tempore habuit prostitutam, qui simoniis, sicut vos ipsi (ut credimus) aliquando fuistis experti, exactionibusque variis Dei Ecclesiam et Dei servos diutius trucidavit, arridente ei egregio viro Leone Frajapane, qui nunc per Dei gratiam nobiscum est, velut alter Sennacherib, in civitatem sanctam et templum improbi consilii sui manum impie præsumpsit extendere, et propria superbia, quibusdam sibi allectis, qui ejus quadra vivebant, viris utique novitiis, et numero quinque, altare aliud in Ecclesia Dei solus est molitus erigere. Verum omnipotens Deus subsannavit eos, et eorum consilia infatuans, in sibilum et fabulam omnium mira ratione redegit. Ipsi tamen ut canes impudentissimi erubescere nescierunt: frons meretricis facta est eis. De quibusdam vero episcopis, quos impostores illi in factione ista sibi applaudere gloriantur, nobis cura ulla non est, præsertim cum nil ad eos de Romani Pontificis electione pertineat.

« Rogamus itaque discretionem tuam, et in Domino commonemus, ut si Romanam Ecclesiam piis optas solatiis et studiis confovere ; si imperii tui moderamina per Sedem cupis Apostolicam roborari ; cum Romana simul Ecclesia sapias, æqua nobis pietate concordes, et dominum papam Anacletum, quem unanimi omnes devotione præfecimus, Catholicum papam feliciter recognoscas, et debitam ei prædecessorum tuorum more, affectionem reverenter exhibeas. Nos quidem aliquando te non sic plene dileximus : sed quia domini papæ amorem uberius circa te fervere cognoscimus, eumdem circa te, et circa honorem tuum animum nos gestare cognoscas. Quod si nos fortassis audire distuleris, propitius sit nobis Deus, quia nullis excessibus a tua nos dilectione convelles. Memento etiam, quod Roboam regi illi contigit[1], qui consilio juvenum acquievit, at sacerdotum (seniorum) noluit consiliis obedire». Hactenus cardinalium schismaticorum ad Lotharium regem Epistola. Quibus cum sicut nec scriptis ab Anacleto Lotharius rex responsionem ullam penitus reddidisset, rursus ad eum alias addidit Anacletus, quæ in eodem Codice ita scriptæ leguntur, missæ per clericum quemdam Argentinensem, ut litteris ad eum a magistratibus Romanæ Urbis datis apparet[2] :

19. «In ipso nostræ promotionis exordio per venerabilem fratrem nostrum Bremensem archiepiscopum serenitati tuæ litteras misimus, tam de statu Romanæ Ecclesiæ, quam de his quæ circa nos acta fuerant, expressius continentes. Sed nos adhuc nulla clementiæ tuæ rescripta meruimus, nec inter multiplices curas, quibus in Sedis Apostolicæ moderatione constituti comprimimur, nuntiorum tuorum solatio allevari. Nos quidem personam tuam in minoris ordinis administratione constituti, pro mira tuarum opinione virtutum ample dileximus, et suscepti regni genium pro nostro tunc posse confovimus. Unde proculdubio experientia vestra cognoscat, voti nostri esse, ut quanto magis Sedes Apostolica regni pietate fulcitur, tanto amplius honorem tuum et regnum strictis debeamus brachiis amplexari. Vicissim enim sibi et regalis potestas, et sacra Romana auctoritas mutua debent inter se diligentia respondere. Sane tunc tuta erit conditio subjectorum, si regnum et Ecclesia, diebus tuis, alterutro titulo compassionis arriserint, et ad culmen imperii regni tui moderatio latius extendetur, si ea de re Dei gratiam pia fueris devotione sortitus.

20. « Porro ut votis tuis satisfacere videamur, quæ circa nos sunt, tuæ volumus industriæ fieri notiora. Nos, Dei gratia et Apostolorum suorum Petri et Pauli meritis, bene et prospere sumus, quæ officii nostri sunt, intus et extra plena libertate disposuimus, in pace sunt omnia quæ possidemus. Fratres nostri cardinales et episcopi, et clerus omnis Romanus individua nobis charitate cohærent. Viri illustres, Leo Frajapanis, Hugo præfectus Urbis, et frater ejus filius Leonis Frajapanis et Cencius frater ejus, Stephanus de Petro, Stephanus de Theobaldo filii Henrici de S. Eustachio, nobiles omnes et plebs omnis Romana, capitanei, et comites qui extra sunt, fidelitatem nobis debitam juraverunt, Basilicam B. Petri, Lateranense palatium, et reliquas munitiones Urbis quiete et pacifice detinemus : Conradum regni invasorem, licet ejus nobis pro minimo fuerit, in Cœna Domini, Laterani in Basilica Salvatoris sub oculis Ecclesiæ quæ frequens ea die de diversis partibus mundi convenerat, in conspectu etiam omnium terræ suæ solemniter excommunicavimus.

21. «Rogamus itaque nobilem prudentiam vestram, et in Domino commonemus, ut sicut de te spem bonam et firmam possidemus, nostris debeat successibus congaudere, et tam pro nobis quam pro omni Ecclesia Romana regalem ac piam sollicitudinem gerere et efficacem nobis diligentiam exhibere. Nec vos quorumdam veneratorum vaniloquia prava conturbent, qui totam Dei Ecclesiam venerare cupientes, dum taxationes pristinas, et consueta mercimonia in sanctuario Domini exercere statuebant, testaceum idolum cruentis manibus plasmare conati sunt : quod ejus lapis ille angularis de Domini monte descendens, dura impressione comminuit[1]. Incolumem te, et nostri memorem, pia Dei dextera a malis omnibus tueatur. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum in diebus (idibus) Maii ». Junxit his alias ad reginam ejusdem Lotharii conjugem his verbis[2] :

22. « Auditum habemus, charissima in Domino filia, quod vere Christiana sanctitate refulgeas, quod Ecclesias diligas, quod servos Dei piis ubique solatiis foveas ; nec minoribus es profecto

[1] 3. Reg. XII. — [2] Ex Cod. Cass. Ep. XVI.

[1] Ephes. II. — [2] Ex Cod. Cass. Ep. XVII.

præconiis attollenda, quod totius regni regimen censura justitiæ de tua potissimum dicitur moderatione pendere. Quæ de beatitudine tua, illustrissima filia, audivimus, incunctanter et credimus ; et hæc et alia plura de te nobis bona sæpius nuntiata lætificant, et omnipotentem Deum assiduis precibus exoramus, ut incœpta sanctitatis opera, Apostolorum Petri et Pauli meritis, pio et meliori te faciat fine concludere. Hortamur itaque nobilem prudentiam tuam, et in Domino commonemus, ut inter regni curas, et sæcularium negotiorum sollicitudines et sæculi glorias cor tuum semper ad Dominum habeas, et te quandoque cogites morituram: non de piis operibus mundi laudes affectes, nedum hominibus foris placere delectat, Dei intus oculis possis displicere. Virum tuum charissimum filium nostrum Lotharium Christianissimum regem sedulis suggestionibus adhortare, ut sic terreno regno humana potestate præsideat, quatenus ipsum qui supra nos est, per quem reges regnant et principes justa decernunt [1], qui transfert regna cum vult, qui facit reges inglorios, et accingit fune renes eorum, caute semper et diligenter attendat. Et licet ipse Romanam Ecclesiam (ut certum habemus) plenis brachiis amplexetur, dilectionem tamen ejus et affectum circa Sedem Apostolicam, et nos qui eam ex longo tempore dileximus, per tuam potius optamus industriam propagari. Porro nos personam ejus propensiori charitate diligimus, et honorem suum, largiente Domino, cupimus conservare, et diligentius et efficaciter ampliare. Quia igitur peccatis meis exigentibus, Ecclesiæ regimen sum subire coactus, Apostolatus onus cogor in amaritudine animæ meæ portare, sanctorum virorum solatiis egeo, ut orationum suarum instantia mihi semper Deum propitium faciant, et gratiam ejus in omnibus ubique opportunitatibus augeant. Et ideo te plurimum deprecamur, ut et Deum debeas pro nobis obnixius exorare, et auxiliis et piis consiliis tuis nos crebrius allevare. Vitam et annos tuos omnipotens Dominus Apostolorum suorum et Petri et Pauli meritis in bonis operibus augeat, et post vitæ hujus cursum vitam tibi largiatur æternam. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum in diebus (idibus) Maii ».

23. *Magistratus Romani ad Lotharium litteræ pro Anacleto.* — Cum vero Lotharius rex atque regina detestati schismaticum papam, litteras ab eo datas contemnerent, nec ei respondere ullatenus dignarentur, Romani ipsi, quorum potentia pseudopontifex sublevatus innitebatur, cum seipsos in Anacleto contemni cognoscerent, ad eumdem regem litteras postremo dedere, easdemque salibus mordacitatis aspersas : quas in eodem Codice Cassinensi hactenus conservatas, hic reddidimus. Sic se habent, hujusmodi inscriptione præfixa [2] :

24. «Domino Lothario glorioso et triumphatori Romanorum regi, Hugo præfectus Urbis, et frater ejus, Leo Frajapane, et Cencius frater ejus, Stephanus de Thebaldo, Albertus Joannis de Stephano, Stephanus de Benizo frater ejus, Henricus filius Henrici de Sancto-Eustachio, Octavianus frater ejus, et reliqui Romanæ Urbis potentes, sacrique palatii judices, et nostri consules et plebs omnis Romana salutem et gloriam, et de hostibus universis victoriam.

25. « Bene olim cana patrum nostrorum et togatæ gentis sanxit auctoritas, paucis esse principem moderatisque sermonibus alloquendum, ne vel adulationibus cognitis stomachari, vel instantia nimia regio valeat furore retundi. Proinde licet domini papæ litteris, et multorum ad te relatione de ejus electione pervenerit, gratum tamen nobis fuit ad magnitudinem tuam super hac re Urbis litteras destinare. Nos siquidem post papæ Honorii obitum unanimi et spontanea omnium cardinalium voluntate, et concordi electione clericorum omnium, dominum papam Anacletum, virum prudentem et providum, filium Petri Leonis, in Romanum Pontificem Spiritus sancti gratia procreatum, humili spontaneaque devotione suscepimus, et fidelitatem ei debitam de Urbis nostræ more juravimus. In cujus utique promotione tantam cleri et populi concordiam vidimus, ut vere in omnium mentes Spiritus sanctus mirabiliter venisse credatur. Suggerimus igitur clementiæ tuæ, et obnixius deprecamur, ut ei in omnibus debeas regali affectione favere, et auxilii tui et consilii manum nobili devotione porrigere, et ejus et Romanæ Ecclesiæ hostes, sicut et ipse tuos invicta manu repellere. Sane si princeps noster et cleri cupis esse, si Romani imperii optas tibi fasces et gloriam vindicare, necesse est Romanis te legibus coaptari, nec civium tuorum, et magistratus Urbis corda rescindere. Nos quidem te hactenus non sic de corde dileximus, nec principatus tui ulla nos cura vel affectio demulcere quolibet modo poterat, ut honoris tui augmentum et imperii culmen deberemus ullis rationibus affectare. Sed postquam domini papæ amorem circa personam tuam impensis fervere cognovimus, eadem te sumus diligentia prosecuti, et purpuras tuas dignis honoribus deinceps cupimus illustrare.

26. « Cæterum mirum valde habemus, et Romanæ reipublicæ injuriæ deputamus, cum tibi jam bis dominus papa litteras miserit, semel per Bremensem archiepiscopum, secundo per Argentinensem quemdam clericum, qui te de statu Urbis et ejus plenius instruxerunt : cur nulla a discretione tua adhuc scripta meruerit. Inde est quod dominus papa nullam adhuc de latere suo personam, clericum aut laicum, juxta consilii nostri, et totius Ecclesiæ condictum ad excellentiam tuam statuit delegare. Viderit itaque moderatio tua, ut domini papæ litteris scriptis et nuntio devotiore moderamine respondere, et quem animum circa domini papæ personam, et circa nos omnes

[1] Prov. VIII. — [2] Cod. Cass. Ep. IX.

et Romanam rempublicam habeas, certis indiciis declarare non differas : alioquin sic suspensi nos diutius stare non possumus, nec aliquibus in longum volumus dissimultatibus (dissimulationibus) protrahi. Acta Romæ feliciter XV kalend. Junii ».

27. *Anacleti antipapæ legatio et litteræ ad regem Francorum et alios.* — Qui iteratis (ut vidisti) litteris antipapa sollicitarat Lotharium Romanorum regem ad schisma, si posset, adducere, haud prætermisit alios principes Boreales non litteris tantum, sed etiam legationibus pellicere. Quamobrem eodem plane tempore ad regem Francorum legatum decernit Ottonem episcopum Tudertinum, cui litteras dedit ad ipsum regem et inhærentes illi principes, necnon etiam ad Galliarum antistites, quas in dicto Cassinensi Codice servatas integras hic describemus : atque primum quam ad regem ipsum misit Epistolam, quæ sic se habet [1] :

« Jamdudum [2] voluntatis nostræ ac desiderii fuit, ut desiderabilem nobis personam tuam, et totam Gallicanam Ecclesiam tali visitaremus legato, qui Dei et Ecclesiæ honorem, atque salutem tuam nosset, et posset strenue ac fideliter operari. Cæterum nobis erga plurima occupatis, desiderium nostrum hucusque dilatum est. Sane opportunitate habita, quod pro tempore intermisisse conspicimus, ipso jam debito compellente, perficere non moramur. Multam enim de tua nobili et experta dilectionis constantia fiduciam possidemus, qua personam nostram a puero dilexisti, et dulcedinis tuæ affectione benevola educasti, ut more solito et communem matrem Romanam Ecclesiam honore debito venereris, et nos ipsos personaliter dilectionis tuæ affluentia prosequaris. Eapropter charissimum fratrem nostrum Ottonem Tudertinum episcopum, unum videlicet ex præcipuis Ecclesiæ membris, virum utique honestum et religiosum, et domini prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Paschalis papæ plantarium, ad tuam usque præsentiam a nostro latere delegamus, qui te de statu nostro faciat certiorem, et in diversis regni tui partibus, quæ correctione seu confirmatione digna fuerint, vice nostra corrigat et confirmet.

28. « Præsentibus igitur litteris nobilitatem tuam rogamus, ut eum et reverenter suscipere, et tanquam nostras præferentem vices studeas honorare. Nobis enim, quidquid obedientiæ, quidquid ei honoris exhibueris, adscribemus. Nos profecto plenius te benevolentiæ nostræ brachiis amplexamur, et tuum tuique filii gloriosi regis Philippi honorem, præstante Domino, cupimus efficaciter exaltare. Porro de promotione per fratres nostros cardinales et episcopos suffraganeos Romanæ Ecclesiæ celebrata, de cleri et populi nobiscum unanimitate, seu etiam scandalo, a paucis pseudofratribus celebrato, eidem legato nostro injunximus, tibi et regno tuo plenius intimare. Rogamus ergo, ut pro Ecclesia Dei murum te validissimum opponas, et aures tuas ab illorum mendaciis seu detractionibus omnino avertas, quatenus inter reliquos Christianæ gentis principes, præcipuum te Catholicæ fidei defensorem, sicut semper, ita et nunc tota nobiscum Ecclesia recognoscat. Charissimam filiam B. Petri, dominam reginam benedictione Apostolica salutamus. Omnipotens Dominus Apostolorum suorum Petri et Pauli meritis personam potestatemque vestram custodiat, et per temporalem administrationem æterni vobis regni participium largiatur. Datum Romæ apud S. Petrum kalendis Maii ». Scripsit insuper alias iisdem verbis per eumdem legatum [1] :

29. « Nobilium factorum tuorum memoria, et antiquarum amicitiarum gratia invitamur, ut desiderabilem nobis personæ tuæ præsentiam inviseremus, tali legato, qui Dei et Eccl. honorem, atque salutem tuam noverit strenue et fideliter operari. Proinde charissimum fratrem nostrum Ottonem Tudertinum episcopum ex nostro ad te latere delegamus, unum videlicet ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, virum utique sapientem et religiosum, domini et prædecessoris nostri sanctæ memoriæ Paschalis papæ plantarium, qui teipsum, et fratres nostros et filios visitet, et quo ordine nos Dominus ad honoris hujus officium promoveri voluerit (quæ nobis etiam per Dei gratiam prospere successerunt) viva voce vobis valeat nuntiare : præterea si qua in partibus illis corrigenda vel confirmanda fuerint, sancto cooperante Spiritu, vice nostra corrigat et confirmet. Præsentibus igitur litteris nobilitatem tuam rogamus ut eum reverenter suscipere, et tanquam nostras, imo B. Petri vices præferentem studeas honorare. Cæterum quorumdam pseudofratrum maliloquia et mendosa figmenta dilectionis tuæ constantiam non dimoveant : nam detecta eorum mendacia per legatum nostrum tibi et regno tuo amplius nota fient. Ad hæc plurima liberalitatis obsequia, et prædecessoribus nostris exhibita et nobis ipsis personaliter impensa e memoria nostra non possunt, nec debent excidere : pro quibus, præstante Deo, cupimus æqua tibi et honori tuo vicissitudine respondere. Rogamus itaque ut sicut semper, ita et nunc in B. Petri servitio et amore nostro attentius perseveres, quatenus juxta laudabilem benevolentiæ tuæ morem te inter reliquos reges et principes præcipuum adjutorem nos, et nobiscum tota Ecclesia, sentiamus. Datum Romæ apud S. Petrum ». Dedit eidem legato alias ejusdem argumenti ad diversos Epistolas, quas sne titulo, ut in Codice descriptæ leguntur, hic reddimus, ne quid te prætereat eorum quæ tunc gesta vel scripta sunt; quæ, sicut leges, magno beneficio antiquitas transmisit ad posteros. Ita se habent :

30. « Dudum desiderii nostri fuerat, idoneum

[1] Cod. Cass. Ep. v. — [2] Eod. Cod. Ep. xi.

[1] Eod. Cod. Ep. vii.

ad vos a latere nostro nuntium destinare : cæterum nobis erga plurima occupatis desiderium nostrum hucusque dilatum est. Sane opportunitate habita, unum ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, charissimum videlicet et venerabilem fratrem nostrum Ottonem, Tudertinum episcopum, ad partes vestras duximus delegandum, qui vos ex parte nostra plenius visitet, et de statu nostro faciat certiores : si quæ etiam inter vos fuerint pertractanda negotia, sancto cooperante Spiritu, una vobiscum vice nostra pertractet. Præsentibus igitur litteris universitatem vestram rogamus, ut eum reverenter suscipere, eique tanquam vicario nostro studeatis assistere et obedire. Hortamur etiam, ne laudabilem fidei vestræ constantiam quorumdam maliloquia et præstigiosa figmenta perturbent, qui utique post concupiscentias suas euntes, altare aliud in Ecclesia Dei erigere, atque in occultis tenebris idolum cruentis manibus fabricare præsumpserunt. Quod enim, disponente Deo, circa promotionem nostram factum audistis, non in angulo vel latibulo, sed in luce et in manifesto, ab universo Urbis clero et poputo, ex deliberato fratrum consilio, ex communi assensu, et unanimi desiderio celebratum esse noveritis. Nos per Dei gratiam in tota Urbe intus et extra, quæ nostri officii sunt, libertate plenaria operamur. Quæ minus litteris continentur, eidem legato nostro injunximus verbo et scripto plenius referenda. Omnipotens Dominus sua vos benedictione circumtegat, et suo faciat amore ferventes. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum, kal. Maii ». Has vero sequuntur istæ [1] :

31. « Quantam de probitatis tuæ solertia fiduciam habeamus, quantum te amplioribus benevolentiæ nostræ brachiis amplexemur, ipse nosti. Promotionis nostræ ordinem jam te credimus accepisse; atque nunc poteris, quæ nobis prospera largitus sit Dominus, indagare. Legatum siquidem nostrum, venerabilem fratrem Ottonem Tudertinum episcopum, unum videlicet ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, ad Galliarum partes dirigimus, qui charissimum et gloriosum filium nostrum regem , et teipsum , atque alios fratres nostros et filios visitet, et de statu nostro faciat certiores. Si quæ etiam in partibus istis corrigenda vel confirmanda fuerint, sancto cooperante Spiritu, vice nostra corrigat et confirmet. Ipsum igitur tuæ dilectioni committimus, tuæ potissimum experientiæ commendamus, rogantes, ut eum pro B. Petri reverentia et dilectione nostra, in omnibus quæ oportere cognoveritis, adjuves et sustentes. Nec solum ei officiose assistas, sed et causæ nostræ curam ipse suscipiens, laboriosum pro nobis sollicitudinis onus collo tuo imponere non graveris, sciens quia nos tuæ charitatis obsequiis nunquam experieris ingratos. Obtemperantem monitis nostris fraternitatem tuam Dominus conservare dignetur incolumem. Datum apud S. Petrum kal. Maii ». Insuper istas eidem legato litteras dedit [1] :

32. « Et Apostolicæ Sedis auctoritas, et emergentium causarum necessitas nos compellunt, ut fratres nostros circumquaque positos et litteris crebrioribus, et missis a latere nostro nuntiis visitemus : præcipue vero Gallicanam Ecclesiam nostra duximus visitatione dignissimam, quæ inter reliquas Christianitatis Ecclesias nullis unquam cessit erroribus, nulla prorsus potuit schismaticæ pravitatis infamia maculari : semper in plena Dei constantia perseverans, Romanæ Ecclesiæ pacem unitatemque tenere, eamque semper studuit magnis obsequiorum exhibitionibus exaltare. Eapropter unum ex præcipuis Romanæ Ecclesiæ membris, charissimum videlicet fratrem Ottonem Tudertinum episcopum in partem nostræ sollicitudinis assistentes (adsciscentes), ad vos duximus delegandum, virum utique sapientem... et religiosum, atque ab ineunte ætate in Romana Ecclesia eruditum; qui Ecclesiam vestram et vos ipsos ex parte nostra visitet, clerum et populum benedicat, vosque plenius de his, quæ nobis per Dei gratiam prospere successerunt, faciat certiores. Cui etiam dedimus in mandatis, ut in partibus vestris Concilia celebrare, ac si qua emerserint negotia, una vobiscum debeat, justitia mediante, terminare. Rogamus itaque fraternitatem vestram, ut eum reverenter suscipere, et tanquam vicario nostro studeatis assistere et obedire. Nec fidei vestræ constantiam quorumdam maliloquia, vel præstigiosa figmenta perturbent, qui post concupiscentias suas euntes, altare aliud in Ecclesia Dei erigere, et in tenebris idolum fabricare cruentis manibus præsumpserunt. Quod enim circa nos, Domino disponente, factum audistis, non in angulo, vel in latibulo, sed in luce et in manifesto, ex deliberato fratrum consilio, ab universo Urbis clero et in populo celebratum esse noveritis. Nos per Dei gratiam quæ nostri officii sunt, in tota Urbe, intus et extra, libertate plenaria operamur. Quæ minus litteris continentur, idem legatus noster dilectioni vestræ plenius enarrabit. Omnipotens Deus sua vos benedictione circumtegat, suoque semper faciat amore ferventes. Datum apud S. Petrum kalend. Maii ». Audi alias ejusdem argumenti litteras eidem legato datas [2] :

33. « Nobiles memoriæ antecessores tui, sicut viri sapientes et consilio providi, S. R. E. honorare et pro collata a Domino potestate propensius exaltare curarunt, et sicut nos ipsi vidimus et testamur, prædecessoribus nostris nobili devotione servierunt. Inde est quod Sedes Apostolica inter reliquos Galliarum principes ampliori est eos gratia amplexata. Et ideo dilectionem tuam paternis alloquiis visitantes, prudentiam tuam litterarum præsentium serie attentius adhortamur, ut nobilium prædecessorum nobilis successor Romanæ Ecclesiæ individua semper charitate cohæreas, nec ab

[1] Ex Cod. Cass. Ep. VI.

[1] Eod. Cod. Ep. VIII. — [2] Ibid. Ep. XII.

ejus unquam unitate declines. Cui profecto si indefessa fueris devotione prudenter innixus, tuta poteris, præstante Deo, stabilitate regnare. Nos quidem de nobilitate (immobilitate) et fidei tuæ constantia plurimum præsumentes, personam tuam dignis titulis honorare, et honorem tuum paternæ dilectionis affectu omnimodis decrevimus ampliare. De promotione vero nostra, seu de his quæ apud nos acta sunt, venerabilis frater noster præsentium lator Otto Tudertinus episcopus, legatus noster, quem ad partes vestras pro variis negotiis delegamus, dilectionem tuam faciet certiorem. Ipsum igitur egregiæ probitati tuæ attentius commendantes, rogamus, ut pro amore B. Petri et nostri solita ei liberalitate concurrere, et tuis eum debeas solatiis confovere : quatenus et injunctum sibi mandatum, cooperante Deo, per industriæ tuæ solitum efficaciter exequi valeat, et tuam nos in eo valeamus diligentiam experiri. Datum Romæ apud S. Petrum, kalend. Maii ». Insuper vide ex sequentibus litteris, quam egregie imitetur sanctos in dicendo Pontifices pseudopontifex Anacletus [1] :

34. « Quod tibi de statu nostro et Romanæ Ecclesiæ tardius scripsimus, frater mi charissime, ne mireris, quoniam et nos gravis de suscepti inopinata cura regiminis molestia occupavit. In tanta bestiarum frementium silva diversis fluctibus pressi, asperis sumus ventorum turbinibus agitati. Tanta quippe me occupationum onera deprimunt, tantum causarum flagris illidor, tantis tumultuosæ vitæ tempestatibus affligor, ut mens mea nullatenus ad superna se erigat, et ego recte clamare compellar [2] : Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. Considero namque qui sum et infirmitatem meam plane considerans ad Apostolicæ Sedis culmen propriis meritis non posse pertingere, onus hoc malui declinare, ne in pastorali regimine imparis administrationis actionibus succumberem. Sed quia Dei disponentis arbitrio contraire non est, obedienter secutus sum, quod misericors de me Omnipotentis manus voluerit operari. Cum ergo Ecclesiæ consuetudo posceret, et beatitudinis tuæ dilectio nos incitaret, curavimus non solum scriptis fraternitati tuæ charitatis et amicitiæ vota persolvere, sed etiam de promotione nostra, quod desiderabile tibi fuisse credimus, per latorem præsentium venerabilem fratrem nostrum Ottonem Tudertinum episcopum, a domino sancto prædecessore nostro Paschali papa ordinatum, indicare. Ipse quidem et de his quæ apud nos acta sunt, seu de statu urbis et Ecclesiæ, quanto plenius novit, tanto experientiæ tuæ poterit verius enarrare. Sane de electione nostra quæ a fratribus nostris cardinalibus, presbyteris, diaconibus et subdiaconibus quoque, et primicerio, et omni schola palatii, ac cuncto clero Romano, expetente omni populo, consentientibus juxta tenorem canonum honoratis, est unanimi voto et concordi moderatione peracta, ad notitiam tuam multorum relationibus pervenisse jam credimus. Qualiter autem consecratio nostra per venerabilem fratrem Petrum Portuensem episcopum cum diversarum regionum episcopis ad altare B. Petri sit solemniter celebrata : quomodo enim (etiam) per viam sacram phrygio capiti nostro, prædecessorum nostrorum more, imposito, ad Lateranense palatium venerimus, forsitan non ignoras. Quocirca de suavissimæ beatitudinis tuæ fide et constantiæ impensius præsumentes, te impensius exoramus, ut piis precum tuarum suffragiis apud omnipotentem Deum nobis concurrere, et pro Romana debeas Ecclesia consueta instantia vigilare. Qualiter autem debeamus de fraternitatis tuæ charitate præsumere, ex mentis nostræ, quam circa te habemus, qualitate colligimus. Nec te taliter personam nostram, et Apostolicam Sedem diligere, quam ipsi vos diligimus, arbitramur. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum kal. Maii ». Hactenus litteræ Ottoni legato ab Anacleto datæ.

35. *Anacleti litteræ frustra ad se Cluniacenses allicientis.* — Præter hunc autem, eodem ipso die, alium legatum decrevit in Gallias idem Anacletus pseudopapa, nempe Gregorium diaconum cardinalem in provinciam Aquitaniæ, scripsitque officiosissimas litteras ad suos Cluniacenses, penes quos olim ipse adolescens vitam monasticam exercuerat : probe sciens magni ponderis esse, si ad suam communicationem eosdem pertraheret Cluniacenses, qui magna æstimatione florebant in Galliis. Litteræ autem ad eos datæ sic se habent [1] :

« Conversionis meæ primordia reducens ad animum, multum me Cluniacensi monasterio invenio debitorem ; propterea quod in eo et monasticum habitum, et conversandi sumpsi, divinæ potentiæ gratia protegente, principium. Cui licet in omnibus, quæ mihi pleno charitatis ubere pia devotione impendit, æqua redhibitione nequeam respondere , meipsum tamen ei, quod possum, fidelissima servitute substerno. Et ideo de statu nostro, seu de his quæ penes nos, Dei nos respiciente clementia, prospere acta sunt vel aguntur, sanctæ dilectioni vestræ dignum duximus, missis ad vos litteris, intimare. Decedente siquidem de hac vita domino prædecessore nostro piæ memoriæ papa Honorio, cardinales Ecclesiæ Romanæ presbyteri, et diacones, et subdiacones, primicerius cum omni schola et ordinibus palatii, judices et scriniarii , et clerus omnis Romanus, expetente omni populo, cum honoratorum devotissimorum assensu, in titulo B. Marci me licet indignum in papam Anacletum unanimiter elegerunt, et electum in Ecclesia B. Petri patroni nostri venerabilis frater noster Petrus Portuensis episcopus cum diversarum regionum episcopis celeberrime consecravit.

« Verum quidam falsi fratres, filii Belial, filii

[1] Eod. Cod. Ep. XIII. — [2] Psal. LXVIII.

[1] Eod. Cod. Ep. I.

pestilentiæ, filii Agar[1], sapientiam, quæ de terra est exquirentes, inebriati calice iræ Dei omnipotentis, Dei dispositioni et constitutioni Ecclesiasticæ, ausu improbo visi sunt contraire. Quorum caput est Haimericus quondam cancellarius, avaritiæ servus, histrionum et scurrarum delirus incentor, Ecclesiarum expoliator (expilator), servorum Dei improbus exactor, alter Giezi, qui simoniis publicis et privatis lepram Naaman[2], et maledictionem Dei hæreditario est jure sortitus. Huic Joannes de Crema, homo miserabilis et vere Nicolaita et inter biothanatos aliquando per papam Honorium et cardinales damnatus, promissionibus vanis inductus, alludit. De Petro cardinali Sanctæ-Anastasiæ, quod thesauri Cluniacensis assuetis tergiversationibus insatiabilis extitit prædo, et Gozelmo Sanctæ-Cæciliæ silere dignius duximus, quam de eis et de eorum turpissima servitute vobis scribere. Ii Haimerici quadra vivebant, et sicut celebre est apud nos, juramento astricti, iniquitatis suæ caput per omnia sequuntur[3]. De quibusdam pseudoepiscopis, quos factionis suæ complices prædictus induxit, nullus nobis sermo, nulla nobis cura est, cum nihil ad eos de Romani Pontificis electione pertineat. Porro quia per Dei gratiam omnia nobis prospera sunt, nos in aliquo lædere non valent, maledicta congeminant. Latrant in nos canes impudentissimi, et ore vipereo detrahunt, et fœtentem crapulam eructantes, in Dei Ecclesia de sua pessima conscientia multa ore fœtidissimo evomunt. Posuerunt quippe juxta impiorum testimonium mendacium spem suam, obtenebratos habentes oculos, nescientes quod iniquitatem in excelso loquantur, et ponant in cælum os suum, ut lingua eorum transeat super terram. Nec mirum, si ab eis cum Dei Ecclesia blasphememur, cum patremfamilias dominum Beelzebub vocaverant patres eorum[4].

36. « Quocirca, fratres in Christo charissimi, paterno vos alloquio salutantes, dilectionem vestram in Domino commonemus, ut eorum præstigia, si forte vobis arriserint, devitantes, Romanæ Ecclesiæ unitatem constantissime teneatis. Hinc fratres illi, de quibus scripsimus, quod Dei Ecclesiam scindere, et altare anathematis, vel maledictionis titulum sunt fabricare moliti, sancti Spiritus et proprio sunt judicio condemnati. Convenientibus namque fratribus nostris cum omni clero Romano, cum terque quaterque vocati, aut rationem ponere, aut satisfacere contempsissent, ab Ecclesiæ gremio digno sunt anathemate resecati. Tradidimus eos satanæ, ut discant non blasphemare. Illorum versutias et præstigiosa figmenta quia longum est scribere, latori præsentium Gregorio, Sedis nostræ diacono cardinali, commisimus indaganda. Rogamus itaque sanctitatem vestram, ut illam quam circa me dilectionem in minoris ordinis administratione visi estis exhibere, nunc in Apostolicæ Sedis regimine constituto subtrahere non debeatis. Considerans siquidem infirmitatem meam ad Apostolicæ Sedis culmen non posse sufficere, onus hoc declinare malueram, ne in pastorali regimine imparis administrationis actione succumberem. Sed quia contraire non est disponentis Dei arbitrio, obedienter secutus sum, quod misericors de me Omnipotentis manus voluerit operari. Domini et principes nostri Petrus et Paulus, quibus in loco sancto assidue deservitis, vobis pro nobis orantibus gaudia æternæ felicitatis obtineant. Datum Romæ apud S. Petrum, kal. Maii ».

37. Sed quam vanus fuerit ejus conatus, Epistola Petri abbatis Cluniacensis ad Haimericum cancellarium ostendit[1], in qua ista leguntur tanquam ab aliis exprobrata : « Ecce, Cluniacenses, habete papam vestrum, (Innocentium scilicet), quem vobis, spreto monacho vestro, elegistis. Talem spem talis digne sequitur merces ». Idemque Petrus de studio suo, suorumque erga eumdem Innocentium hæc habet in Epistola ad ipsum data[2] : « Habetis cum tota Ecclesia vobis a Deo commissa, et me in membris Christi ultimum, vestrumque pariter Cluniacum : qui quamdiu fuerit spiritus in naribus nostris, ad obediendum, ad collaborandum, fortassis etiam ad commoriendum parati erimus. Nulla certe mutabilium rerum permutatio nos mutare, nulla varietas variare, nihil nos a pastore, nihil a Petro, nihil a Christo (quæ omnia in te uno habemus) separare poterit. Sic ubicumque occurrerit, habitatio vestra, manebit ubique vobiscum obedientia et devotio nostra. Quoniam et secundum poetam :

..... Veios habitante Camillo, illic Roma fuit.

Et Petrus in carcere, Clemens in exilio, Marcellus in catabulo, non minus quam Laterani, Ecclesiæ præfuerunt : et oves Christi eis, ut veris pastoribus obedierunt. Recordamini Ecclesiam semper laboribus crevisse, passionibus multiplicatam esse, tolerantia cuncta resistentia evicisse etc. » Hæc Petrus de se suisque Cluniacensibus, quos semper stetisse pro Innocentio adversus Anacletum, etiam sanctus Bernardus affirmat[3], dum sic numerat ordines monachorum communicantes cum Innocentio : « Itaque Camaldulenses, Vallumbrosani, Carthusienses, Cluniacenses, et qui de majori monasterio sunt, mei quoque Cistercienses, Castemblenses, Cadumenses, Tironenses et Saviniacenses, universitas denique et unanimitas fratrum tam clericorum quam monachorum regularis vitæ, probatæque conversationis, sequentes episcopos tanquam greges pastores suos, Innocentio firmiter adhærent, sincere favent, humiliter parent, verum Apostolo-

[1] Baruc. III. — [2] 4. Reg. V. — [3] Petr. Clun. l. III. Ep. XXXIV. — [4] Matth. X.

[1] Petr. Clun. l. III. Ep. XXXIV. — [2] Ibid. Ep. I. — [3] Bern. Ep. CXXVI.

rum successorem fideliter recognoscunt ». Hæc sanctus Bernardus. Porro judicium Cluniacensium tanquam præproperum accusabatur a Reimbaldo Ecclesiæ Leodiensis antistite, cum de his concertatio esset exorta occasione funeris Hervei abbatis, ubi qui favebant Innocentio, propellebant qui sequebantur Anacletum, et e contra isti illos procul rejiciebant. Qua occasione, scribenda fuit ab eodem Reimbaldo ejuscemodi circularis admonitio, quæ sic se habet:

38. *Reimbaldi episcopi Leodiensis admonitio circa Ecclesiæ Romanæ statum.* — « In schismate, quo sub Anacleto et Innocentio non modo universalis, sed et universa laborabat et nutabat Ecclesia (ut mos est Francigenis) a superioribus illis partibus Leodium rotulus allatus est, quo significabatur de recenti abbatis cujusdam obitu Hervei, et de orationibus quas petebant, quorum intererat, pro eo fieri. Nostri Leodienses quisque quod sibi videbatur, apposuerunt ad rotulum. Ego vero Reimbaldus, perlecto ac perspecto tenore illius, funem illum, ut aiunt, forsan non incongruis, sed et pernecessariis produxi non restibus, sed piis admodum his ac fraternis admonitionibus :

« Quisquis ille est minimus majoris Ecclesiæ, quæ est in Leodio, fidelibus universis, ad quos rotulus iste pervenerit, non præcipitare judicium, sed sic quasi currum, diligenter judicii sustinere impetum. Sic docet in Evangelio Dominus [1] : Nolite judicare. Et Apostolus [2] : Nolite ante tempus judicare. Exponit Apostolus quod quasi sub velamine posuerat Dominus. Docuerat Dominus non judicandum, suadet Apostolus non quidem non judicandum, sed ante tempus non judicandum. Ante tempus judicat qui præcipiti quadam et temeraria voluntate de re judicat, priusquam de re compertum habeat.

« Ab hoc devocat Dominus, ab hoc dissuadet Apostolus. Nequaquam igitur debet sequi, quod nequeat quispiam assequi. Sequitur plerumque, nec assequitur, qui fidem rumoribus adhibet, et apud quem plus opinio, quam rerum experientia obtinet. Quod in his nimirum nunc est evidens, qui cum, ut aiunt, adhuc lis sit sub judice, quasi finitivam jam dederunt sententiam, qui potissimum, unius corporis quasi duobus capitibus in Romana Ecclesia dissidentibus, debeant obedientiam. Sicque, proh dolor! inconsutilem Christi scindunt tunicam, dum quæ una est, in partes, quod in ipsis est, sibi dividunt Ecclesiam. Hoc quasi dicere est [3] : Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ. Amplectitur enim hic Anacletum, ille Innocentium, et ante examen negotii dant judicium non minus temerarium, quam præproperum. Frustra igitur, ut diximus, in hujusmodi sequitur qui non assequitur, nisi forte recte sequi non dicitur, qui rei non inhæret, qui palpat in tenebris, quem opinio fallit, quem rumor decipit. Et tamen audi quomodo mordeant, quomodo adinvicem sese consumant. Qui Anacletianus est, quasi quodam damnatorum eum inurens cauterio, Innocentianum eum vocat qui partis est contrariæ; et e converso, qui Innocentianus est, Anacletianum eum qui partis est oppositæ. Sors misera! Ecce unius corporis quasi duæ acies inter se dimicantes. Miserum est, si schisma hoc efficit ignorantia : miserius an crudelius sit nescimus, si efficit invidia. Cæterum interim de invidia taceamus, ignorantia hic in causa est : quæ quidem quodammodo tolerabilis esset, nisi temeritati commixta, ante tempus ad judicium prorueret. Hæc est, quæ Cluniacenses ipsos, tam sacrum aliquando, tam solemnem, tam undique oculatum conventum non præteriit, sed et per seipsos non modo Occidentalem Ecclesiam infecit, verum etiam Orientalem jamjamque inficit : et ut de fortuna legitur quæ cæca depingitur, non solum ipsa cæca est, sed et cæcos reddit quos amplectitur. Audi quomodo Engolismensis Gerardus cardinalis Romanus, et ut audivimus, legatus in Aquitaniam, Northmanniam, Britanniam, Hispaniam, et usque in ultimam Celtiberiam, tantæ auctoritatis, tantæ, ut opinantur, sanctitatis vir hoc in rotulo (qua ratione, qua competentia, ipse viderit) ordinem promotionis, et ordinationis horum duorum Apostolicorum diligenter, ut aiunt, digessit, et quia per seipsum manifeste non potuit, hoc saltem involucro, quid in Romana actum sit Ecclesia, circumquaque notum fieri voluit : nescio quid senserint, quid intenderint Cluniacenses.

39. « Id præciderunt, id amputaverunt penitus, et quidquid illud fuit, nec probaverunt, nec improbaverunt, sed domno papæ Innocentio legendum transmiserunt. Si, quod absit, industria vel forte ignorantia verum ille turbaverat, prius super hoc admonendus, arguendus et emendandus erat, nec debuerat hujusmodi inimica sugillare delatio, sed fraterna emendare ac supportare dilectio. Quod si tale illud fuit, ut tolerari nullatenus, vel inultum præteriri posset : cur cæteris S. R. E. filiis hoc absconderunt, ac non potius cum B. Moyse [1], quasi in ultionem vituli conflatilis, exertis et districtis verbi Dei gladiis de porta ad portam, de Ecclesia videlicet ad Ecclesiam transeuntes inclamaverunt : Qui Domini est, jungatur nobis? Solisne sibi hanc affectaverunt gratiam? si tamen hinc gratiam meruerunt, quod nullam reddiderunt vicissitudinem ei qui forte manum miserat in Christum Domini? quin consensisse visi sunt, dum ad blasphemiam illius velut elingues ipsi extiterunt. Annon audierant non carere eum scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori non desinit obviare, et quia occurreret veritas, si falsitas displiceret? Sed sanctæ huic simplicitati nil sicut delatio placuit; nec quidquam pro ipso vel loqui voluit, pro quo si ita necesse esset, usque ad sanguinem restitisse debuit. O laudabile monachorum silentium, falsa

[1] Luc. VI. — [2] I. Cor. IV. — [3] Ibid. I.

[1] Exod. XXXII.

omnino non refellere, nec qui refellant secum zelo veritatis adsciscere! Quid erat in causa? inscitia, an invidia? Si lecto ac perlecto tenore litterarum Engolismensis, simplicitate, ut ita dictum sit, monachali non comprehenderunt quid intenderet, nec de re incerta certam potuerunt dare sententiam : non tamen omnes nos sic ex se judicare debuerant. Sunt enim multi, gratias Deo, in nobis, qui sciant quid sit inter dexteram et sinistram, qui quemadmodum decipere nolunt, sic et decipi nequeunt, et qui bonam quidem et non cauteriatam habentes conscientiam, quod sentiunt ingenue eloqui non metuunt : et potest adhuc per gratiam Dei inveniri in nobis, quod Scriptura divina dicit[1] : Reliqui adhuc mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal. Auderemus igitur, nec confiteri erubesceremus, si esset hoc canonicum et authenticum, quod ab Engolismensi ad Cluniacenses usque de Anacleto pervenit. Sin autem, quod corporis Christi et Ecclesiæ est, membra omnia capiti nostro Innocentio compateremur, et tam in fautorem quam in auctorem sceleris et invasionis, velut in adulterum lapidem legis, verbum videlicet offensionis, et contradictionis unanimiter jacularemur. Sola, sola ignorantia est, quæ nos de rei tantæ judicio reticere coegit ne ante tempus factum judicium et dicatur, et vere sit temerarium. Qui sic nos cohibemus, præceptum in hoc exequimur et Dominicum et Apostolicum. Qui aliter et judicant, et ante tempus judicant, et nullam in hoc Domino, vel Apostolo exhibentes reverentiam, quod temerarium est, de re incerta quasi certam dant sententiam.

40. Vide, quæso, quantæ sit hoc præsumptionis et audaciæ. Qui partis est Anacletianæ, Innocentiano non communicat, et simul cum ipso non orandum, velut cum schismatico judicat. E contra Innocentianus Anacletianum insectatur, et ei, si potest, talionem multiplicat. Hac, heu! confusione, hoc errore jam pæne tota Ecclesia, quasi frenesi quadam circumfertur ac vertigine, in tantum, ut cum orant, religione, imo religioni finitima superstitione, nec loco alius alium velit admittere. Hinc est, quod, ut videre potes hoc in rotulo, cum forte quispiam orat pro patre Herveo, si Anacletianus is est, Innocentianus cum eo orandum non judicat : si Innocentianus, idem de eo Anacletianus æstimat, et quicumque orat cum alterutro, alteruter eum orare dicit cum schismatico. Cæterum nos, charissimi, sic sentimus, sic judicamus, ut quisquis pie, devote ac fideliter oravit, cum schismatico non oraverit ; etiam si eadem forte verba cum ipso schismaticus protulit. Oremus ergo, et indubitanter oremus pro patre hoc Herveo et si quis forte nuptialem non habens vestem, quasi convivio nostri patrisfamilias pro parte hac nobiscum temere se ingesserit, qui fidelis est, qui castum cor, qui totam vestem, qui mundam habet conscientiam, non tamen propter illius præsentiam ipse ad quod vocatus est intermiserit. Nec enim legimus propter eum, qui indecenter se ingesserat, cæteros omnes indumentis nuptialibus ornatos a convivio illius Evangelici patrisfamilias ejectos ; imo retentis cæteris, solum illum tandem missum esse in tenebras exteriores, et hoc, nonnisi solius indicio et judicio, qui solus nosset, quis vel quid huic suo congrueret, vel non congrueret convivio. Et quis is erat, nisi ille de quo scriptum est, quia[1] : Pater omne judicium dedit Filio ; et qui per seipsum : Nolite[2], inquit, judicare : et de quo Apostolus[3] : Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus? Ut ergo unde orsa est, inde et desinat oratio, hoc, charissimi, exemplo, hoc magisterio rursum vos admonitos esse volumus de non præcipitando judicio, ut quod agitis, vel hinc non causetur temerarium, si quod adsit, fuerit extraordinarium ». Hæc Reimbaldus ; quod antiquitatis monimentum in Vaticana Bibliotheca asservatur. Sed revertamur ad studia Anacleti, quibus suam intrusionem cogebatur reddere legitimam electionem.

41. *Legatio ab Anacleto data Gerardo episcopo Engolismensi, cujus ambitionem S. Bernardus perstringit.* — Inter alia autem, dedit eidem Gregorio legato a latere misso Anacletus pseudopapa ad diversos Epistolas, quæ absque titulo leguntur in eodem Codice Cassinensi. At quod perbreves illæ sint, quæ de instituto ab eo Gerardo episcopo Engolismensi legato vicario in Aquitania tractent, qui et Concilium cogere debeat, hic eas pariter describendas esse putamus. Sic se habent primæ ad universam Aquitaniæ Ecclesiam :

« Diuturna prædecessorum nostrorum consuetudo, et negotia nuper emergentia nos compellunt, ut legatum ex latere nostro ad vos dirigere debeamus, dilectumque filium nostrum Gregorium, cardinalem diaconum, in partes Aquitaniæ mittentes, ut solita eum pietate pro B. Petri, et nostra reverentia benigne suscipiatis, eique quo ordine nos Dominus Apostolicæ Sedi præesse voluit, ac de scandalo, quod a paucissimis in Romana Ecclesia factum audistis, aures vestras sine hæsitatione præbeatis. Ejusdem nimirum fidem sacrosancta Romana Ecclesia probatam habet, neque aliud vobis enarrabit, præter id quod veritas docet. Præterea universitati vestræ significamus, quod pro morum honestate, prudentiæque efficacia, sicut beatæ recordationis papa Paschalis nutritor noster, et post eum alii antecessores nostri Romani Pontifices fecerunt, venerabilem fratrem nostrum Gerardum Engolismensem episcopum per vestras provincias ei cooperante Apostolicæ Sedis liberalitate in partem sollicitudinis vestræ vocavimus. Per præsentia igitur vobis scripta mandamus, ut eidem fratri nostro, tanquam Apostolicæ Sedis legato, debitam curetis reverentiam exhibere. Nos

[1] 3. Reg. XIX.

[1] Joan. V. — [2] Luc. VI. — [3] 1. Cor. IV.

enim ei ut dilecto filio nostro dedimus in mandatis, ut convocato fratrum collegio, sanctique Spiritus gratia invocata, corrigenda corrigant, et quæ digna fuerint confirmatione corroborent. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum kal. Maii ». Ad eumdem vero Gerardum episcopum Engolismensem has Anacletus litteras dedit[1] :

42. « Pro tua probitate, quam sancta mater Romana Ecclesia longo jam tempore expertam habuit, tanquam charissimum suum præcipuum filium dilexit, et specialius honoravit, dominus quidem et nutritor noster papa Paschalis, et alii post eum Romani Pontifices ob insignia virtutum tuarum suas tibi commiserunt vices in Aquitaniæ partibus peragendas. Nos igitur dilectionis præteritæ ac sollicitudinis memores, quibus semper matrem tuam Romanam Ecclesiam dilexisti, et propensius adjuvisti, legationem Apostolicæ Sedis liberalitate a prædecessoribus nostris tibi concessam, nos quoque concedimus : et sicut illorum habuisse cognosceris, ita et nostras habere te vices deinceps volumus, et gratis plenoque charitatis intuitu confirmamus. Ad hujus autem nostræ concessionis firmamentum dilectum filium nostrum Gregorium diaconem cardinalem misimus, quem in partibus illis aliquantisper volumus conversari. Tuæ itaque fraternitati mandamus, ut cum eodem filio nostro Concilium studeat convocare, in quo, charitate media confidentes, communicato fratrum consilio, sanctique Spiritus gratia cooperante, corrigenda corrigat, et quæ confirmatione digna sunt confirmet. Per ipsum etiam de promotione nostra, seu de scandalo quod in Romana Ecclesia factum audisti, te reddimus certiorem ; quatenus dilectio tua et mendacium omne respuere, et veritatis testimonio indubitanter valeat adhærere. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum kal. Maii ». De eadem legatione Gerardi in Aquitania sub Paschali, meminit Willelmus Malmesburiensis in Rebus gestis regum Anglorum. Hæc de legatione credita ab antipapa episcopo Engolismensi. Sed qua occasione, sic accipe ex sancto Bernardo[2], qui de eo abunde agit in Epistola ad episcopos Aquitaniæ istis verbis :

43. « Ut enim simplicem referam breviter actionem, primus, aut inter primos *idem episcopus Engolismensis* scribit papæ Innocentio, legationem postulat, non obtinet. Indignatur, resilit ab illo, transit ad alium, ipsius se esse legatum gloriatur. Quod si ab illo ante non poposcisset, aut postmodum non accepisset ab isto, credi poterat, alium quemcumque habuisse in prævaricatione intuitum, etsi non rectum aliquem : nunc autem excusationem non habet de ambitione sua. Denique ponat etiam nunc legati vel vacuum nomen, nam opus amisit : et ego quidem hac suspicione carebo, si potero : si non suspicabor invitus, et me intemperantiæ reprehendam. Verum difficile persuadebitur ei : ego scio. Nimirum homo diu magnus habitus inter suos, videri seipso inferior erubescit. Agnoscitur is quem Scriptura loquitur[1], pudor adducens peccatum. Annon grande peccatum et delictum maximum superba ista verecundia, qua terram et cinerem pudet non dico subjici, sed non dominari ? Propter hoc ergo reliquit homo illum suum patrem sanctum Innocentium (sic enim eum nominabat) et matrem suam sanctam Ecclesiam Catholicam, et adhæret schismatiarchæ suo, et sunt duo in vanitate una. Percusserunt fœdus ad invicem, et super populum Dei malignaverunt consilium[2]. Squama squamæ conjungitur, et spiraculum non est in eis[3]. Iste illum papam, ille hunc vicissim legatum scriptitat, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Invicem se consolantur, tuentur, commendant, quisque tamen pro se, non pro invicem : nimirum homines sunt seipsos amantes. Pari quidem studio convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus[4] etc. » Quanto autem fastu et arrogantia abuteretur iste credita sibi ab antipapa legatione, ita mox dicere pergit :

44. « Quid nisi ante oculos vestros conantur, si patimini, proscribere Christum ? Jam novos apud vos suo papæ cudit legatus episcopos, ne soli sit sibi papa. Nec mortuis successores, sed vivis invasores tyrannica fretus potentia superintrudit, nactus scilicet de malitia principum occasionem, qui suarum civitatum episcopos odio persequuntur iniquo. Sic sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentes ; per tale ostium intrat in ovile ovium. Numquid autem talia gratis legatus actitat pro papa suo ? En ille totam (ut is gloriatur) Franciam atque Burgundiam legationi ejus antiquæ superaddidit. Potest et adjungere si vult, Medos et Persas, et medios fines Decapoleos. Quare non et ultra Sauromatas, et quemcumque denique locum calcaverit pes suus, sit, quo vel vacuis nominibus glorietur ? O homo non minus sine fronte quam sine mente, nec Dei memor timoris, nec suæ honestatis. Putat se non videri, cum sit subsannatio et illusio omnibus qui in circuitu ejus sunt. Merito quidem. Certe enim pro foro sacrario utitur, et instar hominis negotiatoris quæritantis lucra sua, et modo hunc, modo illum explorantis venditorem, ut ab illo demum emat quod amat, a quo vilius impetrare valuerit : ita iste sollicite sibi Ecclesiasticam dignitatem hinc inde perquirens cum tandem pro suo arbitrio delegit habere papam qui se legatum esse consenserit. Ergo nisi tu legatus fueris, Roma papam habere non poterit ? Unde hoc tibi privilegium in Ecclesia Dei ? Quisnam tibi hanc concessit in Christi hæreditate prærogativam ? Numquid tu hæreditate possides sanctuarium Dei ? Donec enim in obtinenda pudenda et impudenti petitione spes tibi ulla promerendi domini Innocentii gratiam esse potuit, sanctus ille, te scribente, et papa fuit.

[1] Eod. Cod. Ep. III. — [2] Bern. Ep. CXXVI.

[1] Eccl. IV. — [2] Psal. LXXXII. — [3] Job. XLI. — [4] Psal. II.

Quomodo ergo nunc schismaticum criminaris? Numquid cum eadem vana spe tua illius simul et sanctitas evanuit et papatus? Mirum quod potuit ita in brevi dulce et amarum ex eodem fonte procedere. Heri Catholicus et sanctus, et summus Pontifex : hodie nequam, schismaticus et turbator. Heri pater Innocentius; hodie Gregorius diaconus Sancti-Angeli. Ita uno quidem ex ore, sed corde profecto duplici contraria processere. Labia dolosa in corde et corde locuti sunt ». Et postquam pluribus insectatus est ambitiosum hominem, et cum eo ambitiosos omnes ; hæc in eum de his quæ spectant ad ejus legationem :

45. « Cæterum quænam ista præceps est et frontosa libido dominandi, ut pro obtentu vix annuæ (quod certe palam est) legationis, primo quidem suo nec parcat senio, nec deferat sacerdotio; deinde nec lateri Salvatoris, quod in aqua et sanguine colligendi in fidei unitate populi protulit redemptionem ; ut quisquis tentaret dividere quos ille colligeret et inde redimeret, probaret se non Christianum, sed antichristum, reum mortis et Crucis Christi? O impatiens et effrenis turpis quæstus cupiditas! o ardor intemperans! o cæca et pudenda ambitio! Aperte prius frontoseque, ut jam dixi, et ipse, proh pudor! non diffitetur, adit indigna satis petitione tentare Catholicum; dolensque repulsam, incunctanter ad schismaticum refugit, et accepta de manu sacrilega male cupita potestate, latus denuo Domini gloriæ crudeliter confodere non veretur ». Et inferius : « Audet (quod et flens dico) inimicus Crucis Christi suis sedibus pellere sanctos [1], qui nolunt bestiam adorare, quæ aperuit os suum in blasphemias, blasphemare nomen Domini, et tabernaculum ejus. Altare contra altare erigere tentat, confundere fasque nefasque non confunditur; abbates abbatibus, episcopos episcopis superintrudere nititur, amovere Catholicos, promovere schismaticos. Miseri et miserandi, qui ita promoveri et ab isto consentiunt. Siquidem circuit mare et aridam, ut faciat unum episcopum; et cum fecerit, facit eum filium gehennæ duplo quam se ». Hæc et alia de homine perditissimo. Insuper etiam de eo idem sanctus Bernardus ad Hildebertum episcopum Turonensem [2] : « A finibus terræ occurritur cum panibus fugienti, (Innocentio papæ scilicet), etsi furor Semei, Gerardi Engolismensis, nondum ex toto quiescat maledicere David. Velit nolit peccator qui videt et irascitur, magnificatur in conspectu regum, portans coronam gloriæ ». Hæc ipse.

46. *Matthæus cardinalis legatus Innocentii papæ.*—Audisti, lector, pseudoapostolum a pseudopapa in Galliam missum : audi modo Apostolum ab Apostolico papa in Gallias pariter legatum missum. Fuit iste Matthæus episcopus Albanensis, ab Honorio ob admirabilem ejus vitæ sanctitatem creatus ex Cluniacensi monacho episcopus Albanensis, cujus res præclare gestas Petrus [1], ejusdem monasterii Cluniacensis abbas. exacte descripsit, et quod ad hæc spectat, sic ait [2] : « Totam (excepta parte Aquitaniæ) Galliam, Hispaniam, Angliam, Germaniam, sibi, imo Christo, studio præcipue Matthæi, papa (Innocentius) jam dictus univit, in quibus partibus diu Matthæus cum ipso commoratus, etc. » Ut plane ex qualitate ministrorum, cuinam faveret justitia, posset quisquis facile intelligere. Nam Matthæus quidem sanctissimus, Gerardus nequissimus. De quo S. Bernardus in Epistola ad Gaufredum ait [3] : « Altera quoque bestia juxta vos sibilat, sicut catulus habitans in abditis : illa ferocior, ista callidior pariter convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus ». Sed de interitu bestiæ hujus (Gerardi scilicet), dicendum suo loco. Nunc redeamus ad Anacletum adhuc Orientales litteris et legationibus pertentantem.

47. *Anacleti antipapæ litteræ ad Orientales.*—Idem quippe Anacletus eodem argumento litteras de sua promotione dedit ad Orientales, ad ipsum in primis Constantinopolitanum imperatorem legatum mittens : quæ etsi non extent, de iis tamen mentio habetur in Epistola ad episcopum Drivestinum his verbis conscripta [4] :

« Suscepti officii ratio nos hortatur, ut ordinationis nostræ primordia et his qui prope et his qui longe sunt fratribus intimemus. Noverit itaque fraternitas tua, quoniam defuncto antecessore nostro papa Honorio, fratres nostri cardinales S. R. E. presbyteri et diacones, cum universo Urbis clero et populo, communi voto et desiderio ad summum nos Pontificatus apicem elegerunt, et electum fratres nostri episcopi Romanæ Ecclesiæ suffraganei ante sanctissimum B. Apostoli Petri corpus celeberrime consecrarunt. Cæterum labores tui et persecutiones, quæ tibi a Barbaris inferuntur quemadmodum graves sunt [5], utpote qui et communi charitatis debito, et Apostolicæ Sedis administratione compellimur, ut fratrum omnium passionibus compati, et eorum afflictionibus attentius subvenire debeamus. Dolemus autem, quia hæc quæ pateris, nobis ante hos dies cognita non fecisti, sicut (nam si) ea maturius audissemus, per legatum nostrum, quem ad charissimum filium nostrum imperatorem direximus, pro quiete et subventione libentius scripsissemus. Hortamur autem dilectionem tuam, ut patienter omnia sufferas, in patientia tua illatas tibi oppressiones æquanimiter toleres. Quatenus beatitudinem illam percipere merearis, quam patientibus persecutionem propter justitiam Dominus pollicetur. Nec unquam persecutio quælibet vel oppressio adeo te perturbet, ut sponsam tuam, Drivestinam videlicet Ecclesiam, deseras, aut ab antiqua Patrum lege ac traditione aliquo modo recedas. Nos autem frater-

[1] Apoc. XIII. — [2] Bern. Ep. CXIV.

[1] Petr. Clun. l. II Mirac. c. 14. et seq. — [2] Ibid. c. 16. — [3] Bern. Ep. CXXV. — [4] Eod. Cod. Cass. Ep. XIV. — [5] Locus corruptus.

nitati tuæ non deerimus quando debita et opportuna tibi tuæque Ecclesiæ subsidia impendamus. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum kal. Maii ». Porro quem imperatorem nominat, non alium quam Orientalem esse, necesse est affirmare, eo quod ipsum Occidentale adhuc vacaret imperium.

48. Sed ad Hierosolymorum regem æque cum litteris nuntium misisse, fragmentum Epistolæ, quod superest, satis ostendit. Nam habet ista :

« Ex quo civitas sancta Hierusalem, et gloriosissimus Dominicæ sepulturæ locus, Dei nutu Christianis est redditus, ad ejus defensionis tutelam Romana Ecclesia omnimodis laborare non destitit. Quocirca nos, qui in Apostolicæ Sedis specula, divina sumus dispositione promoti, prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum vestigia subsequentes, famosam illam civitatem Hierusalem, et loca illa ubi steterunt pedes ejus, debita reverentia venerantes, quibus modis per Dei omnipotentis gratiam possumus, exaltare ac nimium honorare decrevimus etc. » Hucusque ibi. Gloriatus est autem ipse in Epistola inferius recitanda, scripta adversus Rhemensem archiepiscopum, se omnium Orientalium patriarcharum obedientiam consecutum, atque eos habere communicatione conjunctos : sed quam mendaciter ista jactarit, inferius suo loco patebit. Illud namque certum et exploratum, regem Hierosolymorum Innocentium cognovisse revera Catholicum Ecclesiæ Romanæ Pontificem. Testatur id quidem sanctus Bernardus in Epistola ad Gaufredum, ubi numerans reges Innocentio inhærentes, hæc ait [1] : « Alemaniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum, et Hierosolymorum reges, cum universo clero et populis favent, et adhærent domino Innocentio, tanquam filii patri, tanquam capiti membra, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis ». Hæc sanctus Bernardus.

49. *Anacleti insignia pietatis et munificentiæ monumenta ad sibi animos conciliandos.* — Sed ejusdem pseudopontificis reliqua pro confirmanda sibi Pontificia Sede studia, ab eo omni solertia excogitata, in medium afferamus. Pravorum etenim hominum novisse facta, ad prudentiam capessendam adjumentum haud minimum solet afferre. Qui igitur legationibus et litteris usquequaque Sedem sibi Pontificiam visus est stabilire, Pontificalibus quoque functionibus apparere Pontifex affectavit : utpote qui celebravit Romæ Concilium ex sibi cohærentibus episcopis, de quo superius dictum est. Creavit mox cardinales, excommunicavit deposuitque, licet absentes, omnes sibi contradicentes et communionem vitantes, præcipue vero ipsum Innocentium papam, et qui illum creavere Pontificem vel venerarentur ut papam. Sed imitatione prædecessorum, præsertim vero Callisti Secundi, qui plura in Urbe consecravit altaria, ipse voluit eadem laude digna peragere. Dedicata namque legimus Romæ nonnulla ab eo et consecrata fuisse altaria, et æditorum incuria servatas adhuc Inscriptiones, quas delendas curavimus, quorum unius, quod mense Maio, hoc eodem anno una cum Ecclesia primarium dedicavit altare, licet ipsum demolitum fuisse noscatur, titulus tamen consecrationis tabulæ marmoreæ inscriptus adhuc integer perseverat his verbis : Anno Domini millesimo centesimo trigesimo, anno vero domini Anacleti Secundi papæ primo, Indict. VIII, mense Maio, die vicesima quinta, dedicata est hæc Ecclesia B. Laurentii, et in majori altari per manus ejusdem Pontificis recondita sunt corpora sanctorum martyrum Alexandri papæ, Eventii, Theoduli, et Severinæ, et vestis sancti Sixti martyris et Pontificis, et duæ ampullæ vitreæ cum sanguine et adipe beatissimi et gloriosissimi martyris Laurentii.

50. At extat rei hujus monimentum inter Epistolas ejusdem pseudopontificis Anacleti in sæpe citato Codice Cassinensi istis verbis, quibus et donatio ab eo eidem Ecclesiæ facta describitur [1] :

« Si Pastoralis officii debitum, quod Deo disponente, suscepimus, mentis velimus integritate pensare : omnibus per universum orbem, sed hujus specialis almæ Romæ Ecclesiis nostræ libertatis munificentiam largius impartire debemus. Sed patenter agnoscimus, tanto nos Urbis Ecclesiis et filiis nostris clericis Romanis debitores existere, quanto per unanime votum et dilectionis eorum integritatem, divina cooperante gratia, summi sacerdotii celsitudinem obtinemus. Vestris igitur petitionibus, dilectissimi filii, clementer annuentes, Apostolicæ Sedis solita largitate donamus, concedimus et remittimus vobis, ac per vos Ecclesiæ B. Laurentii, cujus venerabile altare nostris per Dei gratiam, tanquam B. Petri manibus, octavo kal. Junii solemniter consecratum est, omnes redditus possessionum, quas usque hodie habetis in Massa de Vestrano, seu Silva-Proba, sita in eadem Massa, videlicet terris, villa, vineis, pratis, silvis, et scrupetis. Rustici quoque qui in eisdem possessionibus habitant, in dominio semper ac ditione vestra permaneant, salvo censu duorum marabotinorum, quos ad hujus nostræ donationis indicium in anniversario consecrationis præfatæ singulis annis Lateranensi palatio persolvetis. Præterea confirmamus vobis Ecclesiam S. Luciæ et S. Hippolyti, quam ædificare debeatis in iisdem possessionibus supradictæ Massæ, salvo in omnibus jure episcopali. Statuimus igitur, ut nulla Ecclesiastica sæcularisve persona hanc nostræ constitutionis paginam infringere præsumat. Quod si præsumpserit, potestatis honorisque sui dignitate careat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Qui vero conservator extiterit; omnipotentis Dei, et Apostolorum ejus Petri et Pauli meritis benedictionem et gratiam consequatur. Datum apud S. Petrum. »

[1] Bern. Ep. CXXV.

[1] Ex Cod. Cass. Ep. XXXII.

51. Voluit prædo sacrilegus quocumque velamento pietatis atque munificentiæ factas ab ipso suisque Urbis Ecclesiarum (ut audisti) deprædationes, expilationes, direptiones, atque sacrilegas profanationes earum velare, quod existimare facile posset, ejusmodi adeo detestanda facinora perpetrata piorum omnium a se animos aversione execrabili demovisse, conciliasse vero magis magisque ejus adversario Innocentio, qui Jacob instar consilio matris ab Esau recedentis [1], innocens secessisset ab Urbe. Sed adeo perculerunt fidelium pias aures horrenda auditu de expilatis tanto dedecore Urbis Ecclesiis, ut nec si omnes suas facultates erogasset in cultum Ecclesiarum, abstergere ullatenus valuisset contractam ex immani scelere ignominiam. Quod ipse sentiens, consilii inops eo confugit, ut poneret mendacium fiduciam suam, nempe scriptis diversis litteris negaret, quæ per adversarios jactarentur.

Cum vero evanescere omnes conatus suos, quos esset meditatus, intelligeret, aliam aggressus est viam, nimirum ut nundinatione regiæ dignitatis aliquem Christianorum principum communicationis suæ adjungeret. Quo subdolo mercimonio et malis artibus homo vafer Rogerium Siciliæ atque Calabriæ ducem pollicitatione regalis tituli sibi devinxit atque reddidit obsequentem, simulque cum eo episcopos sub ejus ditione degentes. Sed et Cassinentes monachi cum ipsorum abbate Rainaldo fœdere juncti sunt eidem Rogerio duci adversus Innocentium legitimum sanctæ Ecclesiæ Romanæ Pontificem, quem execrationibus plurimis devoverunt, Anacletumque pseudopapam sacrilege susceperunt : prout constat ex concertatione cum eis postea habita coram Innocentio papa et Lothario imperatore a Petro Diacono scripta [2]. Quomodo autem idem qui supra Rogerius acceperit in mercedem impietatis titulum regni ab eodem pseudopontifice Anacleto, modo dicendum.

52. *Rogerius dux creatus et coronatus rex Siciliæ ab Anacleto : qui auctor fuit Siculæ monarchiæ.* — Beneventanum Chronicon a nobis sæpe citatum superius, eodem tomo in quo per singulos annos ab auctore ejus temporis res gestæ narrantur, post recensita ea quæ spectant ad electionem Innocentii papæ, et intrusionem Anacleti, de qua superius, ista mox subjicit : « Eodem anno, (nempe millesimo centesimo trigesimo), prædictus Anacletus venit Beneventum, deinde Abellinam civitatem ivit, et cum prædicto duce Rogerio stabilivit, ut eum regem coronaret Siciliæ. Et his statutis, Anacletus ipse Beneventum revertitur, et dux ipse Salernum, deinde Siciliam remeavit ». Hæc ibi. Beneventi autem cum esset, de regio titulo Rogerio impertiendo Diploma conscripsit, quod hactenus asservatum in Vaticana bibliotheca, hic mendis nonnihil scatens describendum putavimus; sic se habet, absque principio incipiens :

[1] Gen. XXVIII. — [2] Petr. Diac. Chron. Cass. l. IV, c. 112. et seq.

« ...... Ecclesiam, prædecessorum nostrorum Urbani et Paschalis venerandæ memoriæ Romanorum Pontificum, et innumeris deservivit obsequiis, felicis etiam recordationis mater tua, viri sui nobiliter vestigia subsequens, pro datis sibi a Domino facultatibus eamdem Dei Ecclesiam larga liberalitatis manu officiosissime honorare, et sustentare curavit. Tu quoque, cujus divina providentia inter reliquos Italiæ principes amplior sapientiæ et potestatis prærogativa excessit, (quia) prædecessores nostros magnificentius honorare, et abundantius deservire studuisti, personam tuam, et hæredum tuorum perpetuis gratiæ et honoris titulis adornare et exaltare decrevit (decrevimus). Concedimus igitur et donamus, et authorizamus tibi et filio tuo Rogerio, et aliis filiis tuis, secundum tuam ordinationem in regnum substituendis, et hæredibus suis, coronam regni Siciliæ et Calabriæ, et Apuliæ, et universæ terræ, quarum tam nos quam et prædecessores nostri prædecessoribus tuis ducibus Apuliæ nominatis, Roberto Guiscardo, Roberto ejus filio, dedimus et concessimus, et ipsum regnum habendum, et universam regiam dignitatem, et jura regalia, jure perpetuo habendum in perpetuum et dominandum. Et Siciliam caput regni constituimus. Porro auctorizamus et concedimus, ut per manus archiepiscoporum terræ tuæ, quos volueris, juxta tuam voluntatem, assistentibus aliis episcopis, quos volueris, tu et tui hæredes in reges inungamini, et in statutis temporibus coronemini. Item omnes concessiones, donationes, et consensus, quos prædecessores nostri prædecessoribus tuis Roberto Guiscardo, Roberto filio ejus, Willelmo ducibus Apuliæ, et tibi concesserunt, donaverunt et consenserunt, donamus, concedimus et consentimus tibi et filiis tuis, et hæredibus tuis habendum et possidendum in perpetuum. Donamus etiam et auctorizamus tibi et tuis hæredibus principatum Capuanum cum omnibus tenimentis suis, quemadmodum princeps (principes) Capuanorum tam in præsenti quam in præterito tenuerunt : honorem quoque Neapolis, ejusque pertinentiarum, et auxilium hominum Beneventi contra hostes tuos largimur, et confirmamus. Tuis porrectis petitionibus annuentes, concedimus Panormitano archiepiscopo, ejusque successoribus, et Panormitanæ Ecclesiæ, consecrationes trium episcoporum Siciliæ, videlicet, Syracusani, Agrigentini, et Mazariensis, vel Cataniensis, ea ratione, ne supradictæ Ecclesiæ in diœcesibus, vel possessionibus suis a Panormitano archiepiscopo, vel ab ipsa Panormitana Ecclesia diminutionem aliquam patiantur. De reliquis vero duobus pleniori nostro consilio reservamus. Hæc omnia supradicta, (per) has nostras concessiones sic concedimus, tradimus, et auctorizamus tibi et tuis filiis habenda et possidenda jure perpetuo, dum nobis, nostrisque successoribus homagium et fidelitatem, competenti nobis et vobis, securoque loco facies vel facient, juraveris vel jurave-

rint, si in nobis vel nostris successoribus non remanserit, non ideo honoris seu dignitatis, vel terræ suæ patiantur diminutionem. Tu autem censum.... et hæredes tui videlicet sexcentos schifatos, quos annis singulis Romanæ Ecclesiæ persolvere debes, si requisitus fueris : quod si requisitus non fueris, facta requisitione persolvas, nulla de non solutis habita occasione.... si qua sane in posterum Ecclesiastica sæcularisve persona huic nostræ concessioni vel donationi obviare tentaverit, nisi satisfactione congrua resipuerit, anathematis gladio feriatur. Omnibus vero, has nostras conditiones, concessiones, et consensus servantibus, sit pax Domini nostri JESU Christi. Amen.

« Ego Anacletus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

« Ego Matthæus presbyter Eudoxiæ.

« Signum manus Petri Leonis Romanorum consulis, et signum manus Rogerii fratris ejus, et signum manus Petri Uguiccionis filii, et signum manus Cencii...... Guidonis; et signum manus Petri Leonis de Fundis et signum manus Abucii, et signum manus Joannis Abdiricii et signum manus Milonis. Datum Beneventi per manum Saxonis S. R. E. presbyteri cardinalis, V kal. Octobris, Indictione nona, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo trigesimo, Pontificatus domini Anacleti Secundi papæ anno primo ». Hæc quidem tunc. At quæ alia eidem Rogerio tribuerit, dicturi proxime sumus.

53. Quæ post hæc eodem secuta sint anno, recitat ita Beneventanum Chronicon ubi supra : « Anno igitur ipso prædictus Anacletus cardinalem suum, Comitem nomine, ad ducem illum direxit, quem die Nativitatis Domini in civitate Panormitana in regem coronavit. Princeps vero Robertus Capuanus coronam in capite ejus posuit, cui indignam retributionem impendit ». Hæc ibi. Quænam autem una cum regis titulo Anacletus tribuerit Rogerio, ut ipsum demereret, atque defensorem schismatis constitueret. Petrus Diaconus Cassinensis, qui tunc vivebat, et his omnibus facile potuit interesse sic narrat[1] : « Petrus autem cardinalis, (qui et Anacletus), Rogerio duci Apuliæ coronam tribuens et per privilegium Capuanum principatum, et ducatum Neapolitanum cum Apulia, et Calabria, et Sicilia illi confirmans, regemque constituens, ad se attraxit, præcipiens, ut episcopi et abbates, qui in suæ ditionis solo manebant, ei obtemperarent ». Ecce tibi, lector, quod Tomo superiori ostendimus, exordium Siculæ monarchiæ non ab Urbano Secundo, ut ex falsatis ejus litteris aliqui deducere conati sunt; sed a pseudopapa schismatico Anacleto, ut audisti ex Petro Diacono, inchoatum. Quod autem in recitato superius Diplomate multipliciter decurtato ista non legeris, non mireris, cum multa in eo desiderari noscantur; sive potius, quod aliis ejusdem Anacleti litteris ista asserta per Petrum Diaconum fuerint comprehensa. Extant illa in eodem citato sæpe superius Codice Cassinensi Epistolarum pseudopontificatus Anacleti anni primi, in quo ad finem ita decurtatæ positæ leguntur litteræ ipsius ad Rogerium, istis verbis[1] :

« Apostolicæ Sedis providentia et benignitate provocamur, ut sacrosanctam Romanam Ecclesiam diligentibus liberalitatis nostræ manum extendere debeamus. Idcirco, fili in Christo charissime Rogeri, Dei gratia Apuliæ dux non immerito magnifice, quia gloriosæ memoriæ genitor tuus Rogerius multo sanguine, multisque laboribus totam Siciliam insulam.... » Desunt reliqua, et quidem (ut apparet) ne sciretur, quid per Anacletum eidem fuerit collatum turpiter Rogerio, fuisse decurtata, quis non intelligit?

54. *Quos et quot Anacletus papa illuserit.* — Derisit sanctus Bernardus studia ejusmodi Anacleti, quod cum sciret omnes principes Innocentio adhærescere, unum ducem pretio vani tituli comparasset. In eum enim hæc ait ex persona ducis Burgundiæ ad comitem Pictaviensem[2] : « Habet tamen ducem Apuliæ, sed solum ex principibus, ipsumque usurpatæ coronæ mercede ridicula comparatum ». Sed quod non esset schismatici papæ ista præstare, hinc est, quod idem sanctus Bernardus eumdem Rogerium non regem, sed tyrannum Siculum nominat. Ita in Epistola ad Pisanos[3], et pluribus in Epistola ad Lotharium imperatorem[4], in qua Rogerium nominat usurpatorem coronæ regiæ : et scribens ad Januenses[5], eumdem Rogerium, cum de ipso agit, non regem, sed ducem appellat, et ab eo non acceptam, sed invasam coronam affirmat. Verum quem eo modo male contulit antipapa, et sibi sumpsit dux Apuliæ titulum, nunquam deserere voluit : cujus causa adversus Romanam Ecclesiam contigit sæpe bello certare; cogi vero Romanos Pontifices præstare legitime, quod nefarie præstiterat antipapa. Sed de his suo loco dicendum. Redeamus ad Anacletum, de quo illud Psalmistæ occinendum[6] : « Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua ». Prævaluit in vanitate, non veritate, prævaluit utique in Urbe, sed non in orbe, quod non tantus esset, qui sicut Urbem, ita orbem agitare violentia, et pecunia corrumpere, ut Romam fecerat, potuisset. Exul enim cum Innocentio veritas præpetibus pennis, veluti miraculo quodam cito citius pervasit omnem Occidentalem Catholicum orbem, et quos non reperit omnino esse rebelles lumini, sed obsequentes numini, eos suæ virtute potentiæ arctissimis vinculis nexuit Innocentio. Si quos autem istis initiis veritas non pertigit, quod contigit aliquibus longe positis, illos eo decipi contigit verisimili conjectura, quod scilicet cum existima-

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV, c. 99.

[1] Ex Cod. Cass. Ep. XXXVIII. — [2] Bern. Ep. CXXVII. — [3] Ibid. Ep. CXXX. — [4] Ibid. Ep. CXXXIX, CXL. — [5] Ibid. Ep. CXXIX. — [6] Psal. LI.

rint legitimum esse Romanum Pontificem, quem audirent Romæ in ipsa Petri Cathedra considere; ad quem litteras miserunt, communicationem Catholicam exposcentes, quem rogarent de ambiguis consulentes. Sic itaque inter ejusdem Anacleti Epistolas aliquæ extant ad diversos de diversis respondentes, et inter alias ad Justinopolitanos suum episcopum accusantes[1]. Ad quos ista : « Gravissima de vestro episcopo nobis relata sunt, quæ si vera sunt, cum nostra salute inulta dimittere non valemus. Multos enim laicos et clericos truncatos, multos ejus studio interfectos accepimus. Eapropter præsentibus litteris vos monemus, ut ante festum omnium Sanctorum ad nostram præsentiam veniatis, quatenus vestro auxilio et consilio, Justinopolitanæ Ecclesiæ in hoc et in aliis providere possimus. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum ». Hæc exempli causa voluimus descripsisse, cum sint pleraque id genus[2], quibus intelligatur, eumdem pseudopapam se in omnibus egisse summum Pontificem, respondendo, puniendo, constituendo, consecrando, et reliqua omnia, quæ sunt primarii in Ecclesia sacerdotis, officia obeundo.

55. Quod igitur istiusmodi ab Orientalibus contigerit accepisse querelas, hinc occasionem oblatam arripiens ipse, gloriabatur sibi universum communicare Orientem. Sed mendacii potentissime redarguit eum S. Bernardus, qui scribens ad episcopos Aquitaniæ, hæc habet inter alia : « Tusciæ, Campaniæ, Longobardiæ, Germaniæ et Aquitaniæ, Galliarum denique et Hispaniarum omnium, necnon et universæ Orientalis Ecclesiæ tam archiepiscoporum, quam episcoporum, quorum nomina sunt in libro vitæ, sed Epistolæ brevitas non admittit. Illi omnes unanimes non conducti pecunia, non seducti fallacia, non illecti privato carnis vel cogitationis amore, non timore compulsi potentiæ sæcularis, sed Dei proculdubio voluntatem sicut non ignorantes, ita nec dissimulantes, Petrum Leonis ingenue refutaverunt, ac secure Gregorium in papam Innocentium susceperunt ». Hæc S. Bernardus adversus eum qui mendacio innitebatur. Sed quod scriptum est[3] : « Congregatio hypocritæ sterilis, et gaudium hypocritæ ad instar puncti », plane accidit, ut conatus omnes istos suos ventus per aera dissiparit, et quis verus esset in Ecclesia Pontifex innotuerit.

56. *Innocentius papa peregrinans obsequiis principum, episcoporum et populorum frequentatur.* — Jam vero relicto pseudopapa Anacleto, ad Catholicum redeamus Pontificem Innocentium, quem una cum suis fugientem ab Urbe reliquimus Pisis. Ubi (inquiunt citata superius Acta) « aliquandiu moram faciens, de guerra quæ inter Pisanos et Genuenses agitabatur, firmam treguam, Domino cooperante, composuit ». Sed hæc potius in secundo adventu, ut dicetur. Pergit vero : « Quibus rite peractis, iterum mare intravit, et per Genuam transiens, ad S. Ægidium prospere applicuit. Pergens autem per Vivarium, et Anicium, Alverniæ fines intravit, et apud Claromontem primum Concilium celebravit ». Hæc ibi. Porro prævenit zelus pietatis ac veritatis comprovincialium Francorum antistitum : siquidem complures ex illis ante Concilium Claramontense convenientes Anicii, anathemate damnaverunt Anacletum pseudopontificem. Hujus primi conventus mentio habetur a Guigone ejusdem temporis scriptore in Vita S. Hugonis episcopi Gratianopolitani[1], qui nullo habito respectu veteris amicitiæ, quæ intercedebat inter ipsum et Petrum Leonis, in ipsum S. Petri solium tyrannice invadentem magnopere commotus, pro Innocentio stetit robusto animo, in decrepita senectute. Sed audi qui aderat Vitæ scriptorem, Guigonem priorem primæ Carthusiæ : « Defuncto, inquit, Honorio, cum per tyrannicam et schismaticam rabiem non suis meritis, sed cognatorum et fratrum fultus præsidiis Petrus Leonis adversus vestram innocentiam (ad Innocentium enim papam scribit) quæ beatæ memoriæ Honorio successerat emersisset, atque hoc vir Dei Hugo certissime comperisset, morbis licet (ut diximus) et ætate consumptus, zelo tamen domus Dei, cujus diligebat decorem, perrexit Anicium, ut eumdem cum aliis episcopis excommunicaret schismaticum. Quæ profecto excommunicatio propter auctoritatem tanti viri contulit multum et profectum Catholicis, et detrimentum schismaticis. Et certe tam idem Petrus, quam frater ejus, sancto viro multas olim venerationes et obsequia præstiterant. Sed beatus homo in tali negotio, id est, ubi periclitabatur justitia, nec amicitia flectebatur, nec potentia terrebatur ». Hæc ipse.

57. Interea vero, cum Innocentius papa peregrinans esset in via, has ab Alberone Trevirensi archiepiscopo, sed a S. Bernardo conscriptas accepit litteras[2] :

« Voluntas cordis mei, et desiderium satis inquietum adeundi et videndi desideratam beatitudinis vestræ præsentiam, sed et cognoscendi certius quæ circa vos sunt, rursumque qualiter se habeant nostra vobis vicissim diligenter intimandi jamdudum itineris me admonet atque indesinenter sollicitat. Cæterum terræ ac diei malitia, et præter instantiam meam quotidianam etiam nonnulla vestræ necessitatis causa impeditus, voto facere satis non potui usque adhuc, sed necdum possum. Sed quid? Sanum justumque propositum numquid omittendum ex toto fuit quia ex toto adimpleri non potuit? Fuit ergo consilii, per hunc venerabilem H. Tullensis Eccl. archidiaconum interim saltem aliquatenus consolari conceptum jam olim desiderium, curamque revelare quam patior. Nec enim fidelior, studiosior, cautiorve illo

[1] Ex Cod. Cass. Ep. XXXI.— [2] Eod. Cod. Ep. XXVIII, XXIX, XXX, XXXI. — [3] Job. XV et XX.

[1] Apud Sur. tom. II. die II Apr. — [2] Bern. Ep. LXXVI.

ad manum esse potuit, sive in perferendo ad vos quæ nos illi injungimus, sive in referendo ad nos, si qua vestræ dignationi placuerit remandare. Itaque de beneplacito, de statu Curiæ, ac vestræ sospitate personæ; et si quid blandius aura secundior a divina clementia recens forte spiraverit Ecclesiæ, adversus schismaticorum procacem, sed inefficacem rabiem desudandi : de his omnibus plenius instrui cupimus et supplicamus.

« Porro nostram Citramontanam Ecclesiam tam in nostro quam in Francorum regno noveritis fortem in fide, pacificam in unitate, devotam in vestra obedientia, promptam ad servitium. Nequaquam nos Beneventi, non Capuæ, non ipsius Romæ terret, Deo sic judicante, amissio; scientes Ecclesiæ statum non armis æstimari, sed meritis. Ipsius quippe, non alterius agnoscimus voces illas in Psalmo [1] : Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum : si exurgat adversum me prœlium, in hoc ego sperabo. Propterea, et nos, quia de Ecclesia sumus, non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris. Glorietur tyrannus Siculus quantum vult, glorietur in malitia, quod potens est in iniquitate : nostra autem virtus in infirmitate perficitur. Ecclesia quando infirmatur, Pauli magisterio didicit esse potentior [2]. Didicit e regione et Salomone [3], quod prosperitas stultorum occidit eos. Didicit [4] et stultum firma radice cum viderit, statim maledicere pulchritudini ejus. Ideo cum sancto David sese in utroque consolatur, et hostium videlicet casu et liberatione sui. Ait siquidem [5] : Ili in curribus et in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Ipsi obligati sunt et ceciderunt : nos autem surreximus et erecti sumus. Hæc pauca vobis consolandi gratia, de quibus certus fui, fideli attestatione intimandum esse putavi, ad relevandam, vel ex aliqua parte eam, quæ vestra viscera incessanter affligit sollicitudo omnium Ecclesiarum. Hoc quoque addo, dominum regem, Deo eum confortante, fervere et accingi ad liberationem Ecclesiæ, et parare sibi exercitum multum nimis : nos quoque fideliter ad hoc ipsum pro viribus laborare, exhortari et sollicitare quos possumus; et cum tempus advenerit, non expensis, non personæ propriæ parciturum ». Hactenus Trevirensis archiepiscopus ad Innocentium papam de statu Germaniæ et Franciæ Ecclesiarum, in favorem ipsius summa concordia unitarum, et viribus et gratia Lotharii regis erga Innocentium ipsum, quem veneraretur verum Catholicumque Ecclesiæ Romanæ Pontificem.

58. At quem, cum pervenit in Gallias, Innocentius habuerit occursum regum, sic accipe a Sugerio abbate S. Dionysii [6], tum ista spectante atque scribente : « Cum autem, inquit, Petri Leonis pars, tum parentum suffragio, tum Romanæ nobilitatis præsidio prævaleret, dominus papa Innocentius cum suis Urbem relinquere deliberat, ut orbem terrarum obtinere prævaleat. Descendens itaque navali præsidio ad partes Galliarum, tutum et approbatum elegit personæ Ecclesiæ post Domini defensionis asylum, regem nobilissimum Francorum, nuntiisque suis ad regem Ludovicum destinatis, personæ Ecclesiæ opitulari efflagitat. Quo rex (ut erat piissimus Ecclesiæ defensor) cito compunctus, Concilium archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, et religiosorum virorum Stampis convocat, et eorum consilio tam de persona quam de electione investigans (fit enim sæpe ut Romanorum tumultuantium quibuscumque molestiis Ecclesiæ electio minus ordinarie fieri valeat) et assensum electioni consilio virorum præbet, et deinceps manu tenere promittit. Cum autem et susceptionis et servitii primitias Cluniaci primo rex delegasset, tanto exhilarati suffragio, cum gratia et benedictione domino regi per nos referentes, ad propria remiserunt. Ut autem ad S. Benedictum super Ligerim descendit, Dominus rex cum regina, cum filiis ei occurrens, et nobilem diademate sæpius coronatum verticem , tanquam ad sepulchrum Petri inclinans, pedibus ejus procumbit, Catholicum affectum, et devoti servitii affectum ei et Ecclesiæ promittit. Cujus exemplo et rex Angliæ Henricus ei Carnotum occurrens, devotissime pedibus ejus prostratus, votivam sui suorumque et terræ suæ susceptionem, et obedientiæ filialis promittit plenitudinem ». Hæc Sugerius de rebus gestis usque in annum sequentem : quæ his subjicit, suo loco anno sequenti dicturi sumus.

59. Sed quæ his consentientia scripserint ejusdem temporis auctores (ut veritas ore duorum vel trium testium res ipsas spectantium magis ac magis fortiusque roboretur) adducamus in medium. Bernardus abbas, qui res gestas S. Bernardi accurate conscripsit, de his agens, hæc ait [1] : « Præmissi in Gallias fuerant nuntii, qui Gallicanæ Ecclesiæ intimarent negotii veritatem, et hortarentur episcopos, ut in ultionem præsumptionis accingerentur, et damnata parte schismatica, subscriberent unitati. Necdum vero ad plenum tenor operis innotuerat episcopis, nec privatim quisquam commodare præsumpsit assensum, donec collecto Stampis generali conventu, in commune decernerent, quid reciperent, quid damnarent. Neque enim Francia, cæteris regionibus proclivibus ad schismata, aliquando tali factione fœdata est, nec malignorum acquievit erroribus, nec fabricata est in Ecclesia idolum, nec venerata in Petri cathedra monstrum : neque enim talibus in causis principalia aliquando eos tenuerunt edicta, aut generalibus utilitatibus privata commoda prætulerunt, nec declinantes in partem personis detulere, sed causis. Convocato igitur apud Stampas Concilio, abbas sanctus Claræuallensis Bernardus specialiter ab ipso Francorum

[1] Psal. XXVI. — [2] Cor. XII. — [3] Prov. I. — [4] Job. V. — [5] Psal. XIX. — [6] Suger. in Lud. reg.

[1] Bern. abb. in Vita S. Bern. l. II. c. 2.

rege, et præcipuis quibusque pontificibus accersitus, sicut postea fatebatur, non mediocriter pavidus et tremebundus advenit, periculum quippe et pondus negotii non ignorans. In itinere tamen consolatus est eum Deus ostendens ei in visu noctis Ecclesiam magnam concorditer in Dei laudibus concinentem, unde speravit pacem sine dubio proventuram. Ubi vero ad locum ventum est, celebrato prius jejunio, et precibus ad Deum fusis, cum de eodem verbo tractaturi rex et episcopi cum principibus consedissent, unum omnium consilium fuit, una sententia, ut negotium Dei, Dei famulo imponeretur, et ex ore ejus tota causa penderet. Quod ille timens licet et tremens, monitis tamen virorum fidelium acquiescens suscepit, diligenter prosecutus electionis ordinem, electorum merita, vitam et famam prioris electi, aperuit os suum et Spiritus sanctus implevit illud. Unus ergo omnium ore locutus suscipiendum ab omnibus summum Pontificem Innocentium nominavit, et ratum esse, omnes pariter acclamarunt ». Hæc Bernardus. Eadem quoque Theobaldus in Vita Willelmi[1]. De occursu vero regum idem Bernardus hæc habet[2] : « In provinciam navigio delatus est, et Burgundiam transiens, Aurelianum pervenit. Ubi occurrentibus episcopis, a rege piissimo Francorum Ludovico alacriter et honorifice susceptus est. Inde a Gaufredo Carnotensi episcopo magnarum virtutum viro Carnotum deducitur, ubi etiam gloriosus Anglorum rex Henricus ei cum maximo episcoporum et procerum comitatu occurrit. Hunc quoque regem venerabilis abbas Bernardus ad eum præmissus adduxit, quem vix persuasit Innocentium recipere, ab episcopis Angliæ penitus dissuasum. Cum enim omnimodis recalcitraret et detrectaret : Quid times, ait ? times peccatum incurrere, si obedias Innocentio ? Cogita, inquit, quomodo de aliis peccatis tuis respondeas Deo : istud mihi relinque, in me sit hoc peccatum. Ad quod verbum persuasus rex ille tam potens, extra terram suam domino papæ occurrit usque Carnotum ». Hæc Bernardus abbas, quibus Willelmus Malmesburiensis addit ista, et ipse sui temporis res gestas scribens : « Illi apud Carnotum ultro manus dedit Henricus rex (Anglorum scilicet) et apud Rothomagum non modo suis, sed optimatum, et etiam Judæorum muneribus eum dignatus est ».

60. Sed et quomodo receptus est in legitimum papam a Lothario Germaniæ rege, sic accipe a Bernardo abbate ubi supra : « Reversi interim de Germania legati domini papæ, tam episcoporum, quam regis assensum et litteras detulerunt, et deprecationem publicam, ut ad eos transiens, suam eis desideratam exhiberet præsentiam. Facile enim persuasi sunt recipere eum, quem jam cæteri recepissent. Sed detinuit eum dilectio et devotio Ecclesiæ Gallicanæ, et singuli et omnes visitationem Apostolicam expetebant ». His subjicit de celebrato per Innocentium tunc in Gallia Concilio Rhemensi sed quod id contigit anno sequenti, de eo dicturi sumus inferius suo loco anno sequenti.

61. *S. Bernardi scripta et labores pro confundendis schismaticis.* — Inter hæc autem magno sonitu perstrepens a Deo parata tuba illa cœlestis, S. Bernardus, sive litteris, sive sermone adversus schismaticos pro Catholico Pontifice circumquaque in Galliis afflatu Spiritus intonuit bellicum. Quod autem ad Epistolas spectat, extant ex eis nonnullæ tunc temporis datæ, quarum prima ad Hildebertum archiepiscopum Turonensem est scripta[1], cum non adhuc Innocentium in Romanum Pontificem recepisset. Ad quem postremo : « Pudet, fateor, quod serpens vetustissimus nova audacia, relictis insipientibus mulieribus, etiam robur pectoris vestri visus est attentare, et tantam Ecclesiæ columnam ausus concutere. Confidimus autem, quia etsi concutit, non dejicit ». Gerardus enim ille Engolismensis episcopus legatus (ut vidimus) antipapæ, quæque in Aquitania miscens, contra Innocentium Anacletum recipiendum omnibus proponebat. Tunc et idem S. Bernardus magistrum Gaufredum magni nominis Theologum excitavit, virum ita compellans[2] : « Quid enim ? Tu ibi quiescis : et mater tua Ecclesia graviter conturbatur ? Habuit sua tempora quies, et sanctum otium hactenus sua negotia licenter libenterque exercuit. Tempus faciendi nunc ». Et de seipso : « Nos in nostris partibus una cum aliis Dei servis divino igne accensis, Deo cooperante, laboravimus in conveniendo populos in unum et reges, ad diripiendum pravorum consensum, ad destruendam omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, nec infructuose. Alemanniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum, et Hierosolymorum reges cum universo clero et populis favent et adhærent domino Innocentio ». Et in fine eum ad conversionem comitis Pictaviensis, per Gerardum Engolismensem legatum in transversum acti his verbis hortatur : « Nec quietis timeas detrimentum, quod non parvæ tuæ gloriæ incremento recompensabitur, si fera illa vicina vobis tuo studio mansuescat, vel obmutescat, et tantam Ecclesiæ prædam, comitem dico Pictaviensem, in manu tua Dei pietas de ore leonis eripiat ». Hæc ad Gaufredum. Sed de comite Pictaviensi inferius dicendum, cum ad eum S. Bernardus est functus legatione.

62. Eodem quoque argumento tunc temporis[3] litteras dedit ad episcopos Aquitaniæ, Lemovicensem, Pictaviensem, Petragoricensem, et Xantonensem, et quidem prolixas valde, adversus præsumptionem et arrogantiam ejusdem Gerardi Engolismensis episcopi, qui emerat ab antipapa legationem commercio consensionis in pravitatem.

[1] Theod. in Vit. S. Wil. apud Sur. tom. II. die X Feb. — [2] Bern. abb. in Vita S. Bern. l. II. c. 1.

[1] Bern. Ep. CXXIV. — [2] Ibid. Ep. CXXV. — [3] Ibid. Ep. CXXVI.

De quo nos superius ex eisdem Bernardi litteris, quibus in eum ferreo stylo declamat. Corripit vero omnes ad quos scribit, adhuc schismate ab unitate abscissos, cum iidem eo se prætextu defenderent sic mansuros, quousque universali Concilio audita et cognita causa, cui inhærendum esset, prolata sententia innotesceret. Quod autem satis sciret S. Bernardus hæc esse eorum verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, hisce argumentis ipsorum redarguit vafrum consilium, artem dolosam, et improperat tarditatem : « Cæterum nunc judicium expetunt, quod ante debuerant expetiisse; et quam suo loco oblatam renuerant, tandem justitiam offerunt : ut videlicet si recusetur, justi vos videamini ; et si recipiatur litigantibus inter se partibus dilatio redimat tempus, ei interim fiat aliquid ». Et ex verbis ipsorum : « Quidquid, inquiunt, hactenus factum sit, modo quærimus audientiam, judicium sumus subire parati. Tergiversatio est. Quid in omni impio conatu vestro vobis relinquitur aliud, quod afferre queatis ad seducendum simplices, ad armandum malevolos, ad vestram ipsorum palliandam malitiam? Si hoc non diceretis, quid diceretis? Cæterum jam Deus judicavit quod sero repetit homo. Judicavit autem operis evidentia, non decreti sententia. Nam quid Dei judicium audet humana temeritas retractare? Quid si causetur et clamet per Prophetam Deus : Tulerunt homines a me judicium? Non est consilium contra consilium Domini [1]. Velociter currit sermo ejus, in conveniendo populos in unum et reges, ut domino papæ Innocentio serviant et obediant. Quis revocavit? »

63. Quod dicit S. Bernardus, sermone Dei declaratum esse Innocentium germanum Dei Pontificem : quomodo id acceperit, mox ita declarat, quod scilicet præstantiores in Ecclesia sanctitate viri, qui tunc sanctitatis existimatione florerent, omnes receperint Innocentium, et recipiendum pariter prædicaverint Innocentium. At quinam fuerint isti, qui hoc tempore inter tot caliginosas tenebras sanctitate clarerent, ita recenset, qui præ cæteris nominati ore omnium versarentur [2] : « Dei, inquit, esse judicium senserunt et consenserunt, Galterius Ravennas, Hildegarius Tarraconensis, Norbertus Magdeburgensis, Conradus Salsburgensis, archiepiscopi. Dei esse judicium cognoverunt et acquieverunt episcopi, Equipertus Monasteriensis, Hildebrandus Pistoriensis, Bernardus Papiensis, Landulphus Astensis, Hugo Gratianopolitanus, Bernardus Parmensis. Horum gloria specialis, et præcipua sanctitas, et auctoritas etiam hostibus reverenda, facile nobis, qui minorem et meriti et officii tenemus locum, aut errare secum aut sapere persuasit ». Subjicit post hæc de Christianis populis, et monachorum ordinibus, atque principibus Innocentio inhærentibus : « Et tamen, subdit, adhuc isti, nescio qua contentiosa importunitate, et importuna contentione reclamant, vocant in causam orbem, et cum sua paucitate universitatem flagitant judicari : et qui præjudicaverunt de electione, de confirmatione rejudicare contendunt, tunc præpropere agentes, modo præpostere retractantes ». His illatis, quam difficile, et quam etiam inutile esset et indignum, universale Concilium cogere, his declarat verbis :

64. « Quis tantos, quæso, in unum cogere queat exercitus utriusque ordinis principum, ne dicam, plebium, et adducere in examinationem? Quis tot sanctorum millibus persuadere sufficiat, quod prius ædificaverint iterum destruere, et abducere semetipsos in prævaricationem? Quis deinde locus omnibus tantus, omnibus tutus? universæ quippe Ecclesiæ negotium est, non unius causa personæ. Videtis quod de impossibili calumniam struitis matri vestræ? imo vobis foveam foditis, in quam præcipitemini, et laqueum nectitis quo teneamini, ne ad gremium revertamini matris vestræ?» Sed ut Roma ipsa ab Anacleto deficiat, cui jam diutius dominetur, quam impossibile esset, etiam si judicio universali ipsa causa terminaretur, ita subjungit primum de tanti difficultate judicii : « Mutet consilium suum Deus (secundum hominem dico) revocet sententiam, convocet a finibus terræ Concilium, judicari bis in idipsum (quod ipse non facit) patiatur : quosnam, quæso, dabunt judices sibi? Omnes quippe in parte sunt, et partibus. De judicio haud facile conveniet : atque ita ad litem magis quam ad pacem tantus conventus fatigabitur. Deinde velim scire, cui ille interim vellet credere Romam quam tanto amore ex longo tempore concupivit, tanto labore et sumptibus acquisivit, tanto fastu possidet, tanto pudore timet amittere, ne frustra convenisse sæculum omne cernatur, si cum ille cadet a causa (Anacletus scilicet), non tamen cadat Roma? Alioquin quis causam spoliatus ingreditur? nec leges profecto cogunt, nec canones. Et hæc dicimus non de nostra justitia diffidentes, sed a vestra caventes versutia ». Quomodo namque justitia præstent, pluribus docet.

65. *Legatio ad comitem Pictaviensem in schismate obstinatum et pessimis moribus.* — Egit litteris, egit et præsens causam Catholicæ unionis. Siquidem ab eodem Innocentio papa eidem S. Bernardo, necnon episcopo Suessionensi, credita est legatio ad Willelmum comitem Pictaviensem, ducem vero Aquitaniæ : de qua ista observatione digna habet Bernardus abbas Bonævallis in Vita S. Bernardi [1] : « Ut enim prius gesta breviter repetamus, ubi primum cœpit audiri, quid adversus Ecclesiam Dei Gerardus ille machinaretur : ab Innocentio papa adhuc in Galliis demorante missi sunt abbas noster Claræyallensis, et Joflenus venerabilis episcopus Suessionensis, et Pictavium usque venerunt, ut tam ipsum (Gerardum), quam præ-

[1] Psal. CXLV. — [2] Bern. Ep. CXXVI.

[1] Bern. Bonæval. in Vita S. Bern. l. II. c. 6.

dictum principem convenirent. At ille, jam eodem principe persuaso, impudenter in Ecclesiam Catholicam, a qua se præcidebat, convicia jaculari, et pollicitam prius Innocentio subtrahere obedientiam, Anacletum suum electum dignius, et quicumque non obedirent, erroneos et acephalos prædicare. Unde factum est, ut animati et armati in insaniam clerici, publice ex ea die persecutionem Catholicis intentarent. Prius tamen quam sic eorum propalata fuisset et obfirmata perfidia, obtulerat abbas sanctus in eorum Ecclesia sacrificium Deo. Post cujus discessum decanus ejusdem Ecclesiæ altare, in quo divina mysteria celebrarat, impie quidem, sed non impune confregit. Siquidem post breve tempus percussus a Deo, cum animam exhalaret, domum in qua moriebatur plenam vidit dæmonibus : et se a dæmonibus jugulari clamitans, cultellum a circumstantibus postulabat, quem immergeret gutturi suo, ut extracto dæmone viveret. Sed diabolus, cui datus erat, eum inter hæc verba extinxit, et pestilentem animam in infernum demersit. Archipresbyter quoque, qui Petri invasoris Pictaviensis Ecclesiæ Synodum denuntiabat, coram ipsis, quos ad conventum perfidiæ invitabat, a diabolo correptus est. Sed et in alios multos, qui in schismate illo ferventiores extiterant, manus divina manifestam exercuerat ultionem. Propter hæc et alia hujusmodi ante homines confundi cœperat Gerardus; et timens opponi sibi, quæ negari non poterant, conventus publicos evadebat (evitabat) ». Hactenus de his ille. Quomodo vero post quinquennium iterata legatione conveniendus fuit Apostolica idem dux Aquitaniæ Willelmus, quando tandem cedens Deo et ejus vicario Innocentio, manus dedit, dicturi sumus suo loco. Modo autem ex Willelmo [1] Malmesburiensi bibliothecario, res sui temporis scribente, de ipso aliqua scribenda sunt, atque primum tantæ fuisse potentiæ, ut in Terram-Sanctam secum duxerit ingentem militum copiam, nempe exercitum sexaginta millium equitum, et multo plurium peditum. Rursus vero tantum fuisse intemperantiæ, et omnium vitiorum sordibus inquinatum, ut gloriaretur cum malefaceret, et exultaret in rebus pessimis, cuncta condiens malefacta salibus nugarum et facetiarum, ad risum audientium extorquendum. Recitat idem auctor de his plura et obscena valde, quæ libentius præterimus [2].

66. Quæ autem in Petrum Pictaviensem episcopum ipsum excommunicantem peccaverit, hic totidem ejusdem auctoris verbis describemus, ait enim : « Cum Petrus præclaræ sanctitatis Pictavorum episcopus eum liberius argueret, et detrectantem palam excommunicare inciperet, ille præcipiti furore percitus, crinem antistitis involat, strictumque mucronem vibrans : Jam, inquit, morieris, nisi me absolveris. Tum vero præsul, timore simulato, inducias petens loquendi quod reliquum erat excommunicationis, fidenter peroravit, ita comitem (Pictaviensem) a Christianitate suspendens, ut nec cum aliquo convivari, nec etiam loqui auderet, nisi mature resipisceret. Ita officio suo, ut sibi videbatur, peracto, martyriique trophæum sitiens collum protendit : Feri, inquiens, feri. At Willelmus refractior consuetum leporem intulit, ut diceret : Tantum certe te odio, ut nec te meo digner odio : nec cælum unquam intrabis meæ manus ministerio. Verumtamen post modicum vipereo meretriculæ infectus sibilo, incesti dissuasorem detrusit exilio. Ubi beato fine conclusus, frequentibus et magnis miraculis innuit mundo, quam gloriose vivat in cælo. Quibus auditis, comes dicacitate insolenti non abstinuit, professus palam pœnitere se, quod non ei jamdudum mortem accelerasset, ut ipsi anima sancta grates haberet potissimum, cujus furore cœleste mercata esset commodum ». Recitat idem auctor duo epigrammata, alterum vivo, quo ejus sancta vita commendatur; alterum mortuo, quod sic se habet :

Exutus rebus, intentus, pulsus ab urbe
Præsul, pauperiem, vincla fugamque tulit.
Nunc dives, liber, stabilis, sua præmia, Christum,
Astra, caput, sequitur, possidet iste Petrus.
Vitam relligio, mentem discretio, famam
Lux operum, studium lectio, verba modus :
Judicium jus, justitiam rigor, ora venustas
Ornabant, pietas viscera, virga manum.
Promovit, privavit eum, profugumque recepit
Papa, comes, Christus ordine, sede, polo.

Hæc auctor de Willelmo ante Innocentii papæ tempora. Nam historiam illam suam de gestis regum Anglorum nonnisi usque ad Callisti papæ tempora perduxit.

67. *Clades Christiani exercitus in Oriente.* — Quod ad res pertinet Orientis, dum Christiani principes aucti novis viribus orbis Occidentalis, cum magno apparatu confidentes in potentia virtutis suæ, obsident Damascum, ab eo qui exaltat humiles et dispergit superbos, de cælo pugnatum est contra eos, victique nebulis, imbribus, ventis, favente Deo, his omnibus hostibus, coguntur re infecta, sed malis ipsi confecti ad propria remeare. Rem gestam Villelmus Tyri archiepiscopus scribit[1], atque demum ut rem memorabilem certa temporis nota consignatam relinquat, hæc ait : « Igitur octavo idus Decembris, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo, regni domini Balduini duodecimo; accidit hoc in eodem fere loco, ubi quadriennio prius insignem et cunctis memorabilem de iisdem hostibus idem rex obtinuerat palmam. Mirabile est, et vere mirabile est supra opiniones hominum quod de sua virtute præsumentes humilias, æterne Salvator, et qui in homine confidunt, et carnem ponunt brachium suum, jaculo tuæ maledictionis, meritis exigentibus confodis etc. »

[1] Will. Malmesb. de Will. Secundo l. IV. — [2] Ibid. l. V.

[1] Will. Tyr. de Bell. sacr. l. XIII. c. 26.

Post hæc vero admodum deplorata, subjicit idem auctor de obitu Stephani patriarchæ Hierosolymorum, et subrogatione in locum ipsius Willelmi Belgæ Mechlinia oriundi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6623. — Anno Æræ Hispan. 1168. — Anno Hegiræ 525, inchoato die 4 Decemb., Fer. 5. — Jesu Christi 1130. — Innocentii II papæ 1. — Lotharii reg. 6. — Joannis Comneni imp. 13.

1. *Moritur Honorius papa.* — A num. 1 ad 8. Falco in Chron. ad annum MCXXIX, quem usque ad diem primum mensis Martii currentis anni continuat, scribit : « Dominus papa Honorius medio mense Februario viam universæ carnis ingressus est ad Dominum, et dominus Innocentius electus est, post quem Innocentium, die ipso ad horam tertiam Petrus Portuensis episcopus, Petrum filium Petri Leonis elegit pro Anacleto. Deinde Innocentii illius electionem damnantes, Anacleti Pontificis electionem confirmabant ». Dies et annus mortis Honorii II in controversiam vocati; Bulæus enim tom. II Hist. Universitatis Parisiensis pag. 109, eum anno superiori communi mortalium fato functum credit, quod, inquit, scriptores antiquiores, Joannes Berardi, qui Chronicon Casauriense seu Piscariense ad annum MCLXXXII perduxit, et auctor Chronici Maurigniacensis, qui temporibus istis ad annum usque MCL Chronicon suum scripsit, diserte asserant, *Honorium* eo anno obiisse. Verum decepit virum doctissimum annos Incarnationis numerandi modus ab utroque scriptore usurpatus; tam certum enim eos a Paschate, vel saltem a die XXV Martii annos Christi exorsos esse, quam *Honorium* currenti anno e vivis abiisse. Quoad diem ejus emortualem, Onuphrius in Chron. Eccles. *XIV kal. Martii* fuisse credidit. At Baronius Falconem laudatum recte interpretatur de die *XVI kal. Martii*, seu de die decima quarta mensis Februarii currentis anni ; nam Christophorus Geuvoldus anno MDCXI monachii publicavit Chronicon monasterii Reicherspergensis, a scriptore anonymo cum anno MCXCIV quo is vivebat, absolutum. In eo autem ad annum MCXXX dicitur *Honorius* defunctus *XVI kal. Martii*, qui dies omnino retinendus, ut mox magis probabitur.

2. *Sedis ejus duratio.* — Major difficultas est de duratione Sedis *Honorii II*, cum non solum recentiores in ea assignanda inter se non consentiant, sed etiam ab antiquis discrepent, et apud hos numeri corrupti sint. Baronius supra annos quinque, de quibus nulla controversia esse potest, ait eum sedisse *mensem unum et dies* XVII. Onuphrius *menses duos et dies tres*, et Papebroc. *mensem unum, dies* XXX. Gotfridus vero Viterbiensis qui hoc tempore florebat, in Chron. scribit, eum supra annos V Eccl. Rom. præfuisse, *mensibus sex, diebus viginti novem*, nisi quod pag. 580, loco dierum XXIX, habet *dies* XXVIII. Denique auctor magni Chronici Belgici pag. 134, Vernerus in Fascic. Temp. pag. 76, et Dodechinus abbas in Chron. habent menses duos, dies octo, et ex nostris Catalogis nihil quod ad rem faciat, erui potest. Unus Ceccanus, qui in Chron. interpontificium, quod post Callisti II mortem fuit, accurate notavit, durationem Sedis Honorii II recte etiam expressit. Ait enim ad annum MCXXIV, uti jam ibidem monuimus : « Obiit Calixtus papa XIX kal. Januarii. Consensu omnium clericorum Romanorum post septem dies ordinaverunt Lambertum Ostiensem episcopum in Honorium papam, qui sedit annos quinque, mensem unum, dies viginti quinque ». Hæc magnis hucusque tenebris fuerant sepulta, quæ ideo diligenter nobis tractanda erant.

3. *Innocentius II papa et Anacletus II antipapa electi.* — Mortuo Honorio, in papam electus *Gregorius* cardinalis diaconus Sancti-Angeli, qui fuerat « monachus Lateranensis cœnobii SS. Joannis Baptistæ, Joannis Evangelistæ, atque Pancratii », inquit Baronius num. 2. Verum Oldoinus in Innocentio II, pag. 969, notat Anastasii IV et Paschalis II Diplomatis constare ab Alexandri II temporibus usque ad Bonifacii VIII, monasterium illud fuisse canonicorum regularium. Et licet temporibus Joannis III et Gregorii III monachi divi Benedicti monasterium illud apud Ecclesiam Lateranensem obtinuerint, tamen aliquot sæculis ante *Alexandrum II* loco excesserant, nec illorum prorsus ulla Lateranensis Ecclesiæ monumentis memoria habetur, ut testatur Onuphrius, qui Lateranense Archivium sæpe scrutatus est. Testatur et Cæsar Rasponius in Basilica Lateranensi lib. 2, cap. 1. Denique idem Onuphrius in Notis ad Platinam, recitata Alexandri III Vita, exhibet « Nicolai

Maniacutii canonici regularis Lateranensis ordinis Sancti-Augustini versus de Romanis Pontificibus » usque ad Eugenium III sub quo testatur se vixisse, quos alius usque ad Alexandrum III continuavit. Quare Innocentium II canonicum regularem S. Augustini fuisse, hallucinatumque anonymum a Baronio num. 2 laudatum, qui eum Benedictinum fecit, certum esse debet. In Innocentii II æmulationem elevatus est in thronum *Petrus*, Leonis filius presbyter cardinalis, et *Anacletus* appellatus. Causam festinatæ electionis hoc modo narrat chronographus Maurigniacensis, pag. 376 : « Cardinales, qui cum cancellario (scilicet Aimerico S. Mariæ-Novæ card.) inibi aderant, et Honorio infirmanti assederant, Gregorium quemdam scientia ac religione præclarum sibi præficiunt, et nimis festinanter, ut a quibusdam dicitur, Pontificalibus induunt insignibus. Id illius gratia dispensationis factum dicunt, ut Petrum quemdam, qui sæculariter ad papatum videbatur aspirare, spe sua frustrarentur ». Paulo post : « Mortuo Honorio, potentissima fratrum suorum, familiæque quammaximæ numerositate fretus, et Portuensis episcopi cujusdam litteratissimi, et sicut putabatur religiosissimi senis impetu animatus, Pontificatus culmen arripit, cleri populique non parva multitudine sibi consentiente. Id in Ecclesia Dei seminarium maximi schismatis erat ». Priorem Innocentii electionem fuisse, sed præproperam, nec ab universis eligentium comitiis factam scribit etiam Sugerius, a Baronio num. 4 citatus.

4. *Dies electionis Innocentii II in controversiam vocatus.* — Arnulphus Sagiensis archidiaconus, ac dein Luxoviensis episcopus, qui composuit Tractatum « de schismate orto post Honorii II papæ decessum », in quo ait se nihil scripsisse, quod non vel ipse cognoverit, vel auctore probabili non habuerit, *vel quod saltem fama publica non affirmet ;* plura nos edocet de schismate isto, et de tempore electionis Anacleti cap. 4 tradit : « In eo autem quo ordine, sequenti die Petri processisset intrusio, non diutius immorabor, quam ut dixerim virum turpem, fœdatum infamia, publica existimatione damnatum : posterius a (desunt duo aut tria verba), et parentibus esse promotum ». Denique Ordericus in fine lib. 2 ait : « A quibusdam noctu Gregorius diaconus, Papiæ natus, in papam electus est, et Innocentius nominatus est. Tertia vero die ab aliis Petrus Leonis filius inthronizatus est, et Anacletus appellatus ». Verum præterquam quod Innocentius non Papiensis, sed Romanus erat, ejus electio secreta quidem fuit, at non nocturna (1) ; certumque Ordericum, quando de rebus extra Galliam et Angliam gestis sermonem habet, sæpe de iis male edoctum fuisse. Scribit anonymus Casinensis : « An. MCXXIX, (qui nobis est MCXXX), obiit Honorius papa, et eo die sunt electi Gregorius Sancti-Angeli in papam Innocentium , et Petrus cardinalis Sanctæ-Mariæ trans Tiberim in Anacletum : et Innocentius ultra montes perrexit, Anacletus in Apuliam ivit, qui ducem Rogerium regem constituit ». Denique Arnulphus laudatus asserit Petrum Leonis altero post Innocentium die intrusum, quod verum existimo. At falsum est papam et antipapam eodem die, quo obiit *Honorius papa,* electos esse, ut statim videbitur.

5. *Certo detegitur.* — Unus itaque annalista abbatiæ de Margan. tom. II Collectionis Oxoniensis nuper publicatus, non solum confirmat Honorium die XIV Februarii, seu XVI kal. Martii demortuum, sed etiam tam diem electionis quam consecrationis Innocentii II nos edocet. Hæc ejus verba ad annum MCXXX : « Hoc anno, XVI kal. Martii, defunctus est papa Honorius apud Sanctum-Gregorium, et in crastino, id est XV kal. ejusdem electus est Gregorius diaconus cardinalis Sancti-Angeli in Apostolatum ; qui et Innocentius nominatus est : et sexta die, scilicet sequenti sabbato post proximum (nempe die XXII Februarii) ordinatur in presbyterum, in die Cathedræ sancti Petri, et in crastino consecratus est in summum Pontificem apud Sanctam-Mariam Novam. Eo die et Petrus Leonis consecratus est in Apostolicatum apud Sanctum-Petrum ». Accurate itaque Onuphrius tradit Innocentium II die XXIII mensis Februarii coronatum esse, sed ejus electionem male cum die decima septima ejusdem mensis alligat, quod non advertens Papebrocius ejus sententiam in utroque capite secutus est ; Mabillonius vero in Chronologia Bernardina, ubi de die coronationis mentionem non facit, in die electionis ab Onuphrio non dissensit.

6. *Innocentius II Sedis suæ annos a die electionis repetiit.* — Denique Innocentium II Sedis

(1) Quæ hic ait Ordericus de Innocentii electione eadem nocte facta, qua Honorius obiit, falsa quidem sunt ; sed lucem accipiunt ex nuper vulgato a cl. Eccardo, Udalrici Babergeosis Codice diplomatico in Corpor. Historiæ Medii-Ævi, tom. II, col. 355. Extant ibi litteræ Humberti Lucensis episcopi ad N. Psenopolitanum (Magdeburgensem) episcopum, quibus de electione Innocentii certiorem illum faciens, testatur Honorium decessisse feria VI, initio Quadragesimæ, id est, die XIV Februarii ; sed addit, factionem Petri Leonis, ratam Pontificem obiisse antequam reipsa animam efflasset, conventus suos egisse, et Petrum illum elegisse, ac prope abfuisse quin novus electus antequam prædecessor diem clausisset, proderet sese populo. Forte igitur nocte diei XIII, cum de obitu Honorii falsus rumor sese diffudisset, exaratum fuit decretum de electione Petri Leonis, quod datum an. MCXXX, die XIII Februarii, Indict. octava, in eodem Eccardiano Codice, col. 350 legitur. Hic autem error Orderici Innocentio tribuentis quod Petro Leonis accidit. Nisi forte, ut Epistola Humberti cum decreto electionis constet, reputaverimus Honorium obiisse nocte inter diem XIII et XIV, statimque Petri electionem a schismaticis obtrusam, ut proinde Honorius decessisse die XIII et XIV æque affirmari potuerit, nec mendacii reos se constituerint schismatici si electionis suæ decretum sub die XIII publicaverint. Hinc pariter Orderico fucus factus est.

Certum insuper est eadem die qua Innocentius in solium Pontificium solemni ritu conscendit in Ecclesia Lateranensi hora tertia, eadem pariter, sed hora sexta, in Ecclesia S. Martini eam ceremoniam Petrum Leonis peregisse, ut docent cardinales Romani in sua Epistola ad Lotharium, quæ in eodem Codice Udalrici est CCCLII. MANSI.

suæ annos non a die coronationis, sed a die electionis, seu a die xv mensis Februarii deduxisse demonstrat Rescriptum ejus, recitatum a San-Marthanis tom. iv Gall. Christ. pag. 239 et seq., quod dicitur datum « Romæ per manum Aymerici S. R. E. diac. card. et cancellarii XIII kalend. Martii, Indict. i, Incarnat. Dominicæ MCXXXVII, Pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno ix », ubi Innocentius II illum Christi annum a die xxv Martii exorditur, ideoque datum Diploma anno MCXXXVIII, die xvii Februarii, diebus sex integris antequam Pontificatus ejus annus ix a consecratione ejus dinumeratus inciperet.

7. *Mores Innocentii II ante Pontificatum.* — Baronius num. 7 de utriusque electi meritis agit, sed mira sunt quæ de Innocentii II moribus et de recusato ab eo Pontificatu Arnulphus laudatus cap. 4 refert : « Si vitæ consideretur integritas, et a primis annis sub examen omnia redigantur, nihil deformatum crimine, nihil infamia condemnatum. In eo enim nil illiberale pueritia, nil adolescentia fluxum, nil juventus infame, nil virilis ætas edidit indecorum. Inconcussa fides operationi bonæ fundamenta perstruxit. Consilio providus, benignus alloquio, facundia celebris, quam nec verborum fastus elatam, nec multitudo faciat effluentem. Tantumque apud omnes bonæ existimationis servabatur et gratiæ, ut quod alias perrarum est, esset ei ante electionis ejus tempora nullus hostis. Cibi potusque tanta sobrietas, ut illis non fastidium, sed abstinentiæ modus terminator assistat. Vestitus autem Apostolatus tempori sane conveniens; quem nec professio clericalis excluderet, cardinalatus dignitas non horreret. Quibus enim impræsentiarum vestibus induatur, jam non ex ipsius pendet arbitrio, sed sanctorum Patrum antiqua constitutione decretum est. Prædicta vero cardinalatus dignitas, ab ipso non impetrata quidem, sed ob vitæ mundioris et scientiæ plenioris meritum, ultro data. Cujus muneris sic gessit officia, ut suis ipsum laudibus ampliaret. Fiebat honos titulis sui possessoris illustrior, nec tantum propria, quantum administrationis suæ gloria præfulgebat. Adeoque cæteros egregiæ prærogativa dignitatis excesserat, ut nec restare locus invidiæ videretur, eoque plane quisque suos ad æqualitatem ipsius aspirare non posse conatus adverteret : neque quicquam cujuslibet laudibus ipsius prælatio derogaret ».

8. *Semel et iterum recusat Pontificatum.* — « Postremo si non ille humani generis perfidus adversator in Petro Leonis Ecclesiæ Dei præstruxisset insidias, nulla jam post papam Honorium de successione quæstio superesset, cum vir unicus unicæ dignitati divina jam videretur providentia præformatus. Ipsum enim hoc divinitatis consilio talem constat esse plasmatum, ut dum adversus Ecclesiam vis hujus persecutionis insurgeret, esset qui se tempestati sui securus opponeret, et inter fluctus periclitanti naviculæ subveniret. Cumque ipsum ad hoc onus omnium pæne conscientia destinaret, ipse sibi jam adeptæ dignitatis locum nequaquam videbatur explere. De se enim citra suam credere facultatem judicium sapientis esse. Quod ipse de se satis evidenter docuit, dum ipsum eligentium corona clauderet, et ad Apostolatus fastigia vocaretur ; instabant precibus, et reclamantem lacrymis obsecrantes, injecto pluviali renitentem manibus etiam comprimebant. Cumque ipse injectam sibi vestem secundo (ut aiunt) totis viribus obsistendo rupisset, illique nihilominus instandum crederent, si quid sanctis electionibus creditur, timuerunt, ne inter manus eorum tanta reluctatione et compressione fatigatus obiret; et suffocatam singultibus animam protinus exspiraret. Manibus igitur, donec modicum respiraret, inhibitis, dum tertium ex longinquo pluviale requiritur, inter rorantes adhuc lacrymas, et erumpentes usquequaque singultus, sic affatur adstantes :

9. *Quibus rationibus.* — « Expediret instans negotium, exclusa animorum affectione, tractari, nec charitatem zelus alteruter impediret, et generale commodum odio familiari, vel gratia in oppositum verteretur. Sæpius enim præoccupatas mentes fallit affectio, ut et dignos odia reprobent, et indigni suggerente gratia præferantur. Quam quidem gratiam in hoc video vires sibi vendicasse præcipuas, ubi sola obtinere debuerat expensa pari lance ratio meritorum. Nam ubi me pari voto contenditis tantæ præficere dignitati, profecto non obtinet examinatio meritorum, palamque prævalet indulgentior gratia, quæ me vobis nunc et hactenus in imperfectis operibus acceptabilem præstat. Per quam etiam olim huic sancto me voluistis inesse consortio, quem dejectum inferius longe morum qualitas amovisset. Quem tamen locum etsi vir nullius virtutis tenuisque scientiæ impleret, vestra infirmitatem meam sapientia supportabat, quos ejusdem sollicitudinis idem Dominus in eadem paritate fecit esse ministros. Verum oportet nunc ex meritis, non ex gratia judicare, nec gratiosum tantum, sed et dignum constituere sacerdotem. Hic enim nullum capietur ex paritate solatium, ubi consortem muneris prærogativa singularis excludit. Excludatur ergo benevolentia, et persona comparetur officio ad quod vocatur : vita probabilem, scientia præditum, celebratum fama tantus honor exposcit; ubi ipsi divinum favorem probabilis vita conciliet, gerendorum facultatem scientia conferat, et nominis celebritate clara comparetur auctoritas. Quales ex hoc ipso numero promptum est inveniri? Quis ego sum, sub cujus arbitrio rerum summa versetur? Quis, inquam, ego sum, quem papam Roma salutet; qui non inter primos duntaxat, sed etiam primorum primus assigner? Indignum qui præficit, afficit injuria dignitatem.

10. *Magis urgetur, ut electioni de se factæ acquiescat.* — « Talia dicentem, et adhuc dicturum plurima si liceret, hoc sermone cœtus assistentium desperatus excepit. Excusationum dispendia periculum imminens, et articulus necessitatis excludit.

Stat enim in insidiis leo paratus ad prædam, occasionem, sicut et ipse nosti, præstolatus a puero, cujus si non præveniatur assultus, si non impetus obtundatur, nulla jam libertatis spes, nulla prorsus honestatis disciplina relinquitur. Antiqua Ecclesiæ Romanæ dignitas occidit, ipsius gloria commutatur opprobrio, et formidata extremis hominum potestas vertitur in contemptum. Si enim est ille, sicut equidem est, vita contemptibilis et pollutus infamia, restat et contemptum potestas ipsa contrahat ex persona. Quis enim bonus subesse non recuset infami? Quis ad honestatem coarctari inhonestioris arbitrio non refutet? Si autem honor iste deferendus est digniori, profecto apud omnes infinitorum criminum Petri prælatio nos condemnat. Arguemur nimirum de nobis turpiora confessi, quam de ipso fama vulgaverit, si nobis ipse quasi dignior antefertur. Æstimabitur etiam non displicere nobis, quod nec in altero non damnamus, sed et sustinentes crimen consensus incurrere, et rei veritate, et existimatione publica convincemur. Fuit, fuit hactenus hæc Romana Ecclesia caput orbis, penes quam constantissima fides, suprema potestas, honestas incomparabilis, inconcussa severitas, gerendorum summa discretio, et nota toti mundo pietas viguisset, fuit, inquam, fuit hæc olim terror improbis, bonis in tranquillitate præsidium, in necessitate refugium singulare; a cujus integritate minores Ecclesiæ vires sumerent, et velut ab illæso capite membra saucia suæ sortirentur initia sanitatis. Nunc autem instat et a fide discessio, et antiquæ desolatio potestatis, et omnium bonorum; ejus casus manifestus apparet, dum homo peccati, perditionis filius revelatur, ut adversetur et extollat se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ut in templo Dei sedeat ostendens se quasi ipse sit Deus ».

11. *Ejus excusationes non admittuntur.* — Post aliqua alia hujusmodi interposita subdit Arnulphus: « Aluit hæc (nempe Ecclesia) te et cum in aliquo tui non egeret, excepit, ut in summa tranquillitate suis educaret uberibus, et proprio foveret amplexu. Nunc mutuum postulat, et suorum repetit præmia meritorum, ut scilicet in necessitate subvenias, et oppressæ præstare subsidia non recuses, etc. At vero prætendis ex indignitate tua subterfugii causam, quasi nos prudentiam tuam et singularum partium vitæ tuæ merita nesciremus. Profecto si te dignum crederes, hac ipsa æstimatione videreris indignus, etc. Revereris etiam pudore laudabili subire tantæ fastigia dignitatis, in quam suprema regni et sacerdotii prærogativa mirabili fœdere copulata conveniunt. At nos, non ad honorem te, sed ad periculum potius invitamus, nec enim sumus ignari, quid adversus nos ille adversarius machinetur. Jam stringit gladios, jam sagittas acuit; nec viam sibi ad Apostolatum patere nisi nostri sanguinis effusione confidit. Quantumcumque tamen discrimen nobis mortis immineat, maluimus sanguinis nostri mercedem de manu divina requirere, quam de manu nostra sanguis Ecclesiæ requiratur; quamvis te mortis socium quærimus, imo volumus etiam præcursorem.

12. *Innocentius II renitens et invitus Pontificatum admittit.* — « Exponatur jugulus tuus sicut noster ad victimam, neque enim fas est, ei qui dedit negare spiritum, cum reposcit. Si quid igitur te matris desolatæ calamitas, si quid inundans assistentium fletus, si quis ullus honestatis amor, si quid virtus obedientiæ movet, acquiesce. Si acquiescis, exhibemus obsequia; si recusas, exigimus de inobedientia pœnam. Eadem enim quæ papæ superstitis est, ipso decedente penes nos præcipiendi et ulciscendi quoque consistit auctoritas, donec alius inducatur.

His dictis, parabant excommunicationis promulgare sententiam. Allatum igitur ex longinquo pluviale præ manibus offerentes. Quid faceret? tentaret ex fuga subsidium? At illud continua seniorum corona claudebat. Postularet inducias? sed quominus impetrarentur, dilationem rei instantia Petri machinamenta negabant. Negaret semper? At illi gladio spiritus imminebant anathematis pœnam protinus intentantes. Dum ergo sibi videtur inter geminæ mortis conclusus angustias, alterique eorum legi necessitatis obnoxius, discrimen periculi corporalis excepit; quia dum respuit anathematis experiri sententiam, insidiis, imo potentiæ sese Petri Leonis objecit ». Ita Arnulphus, qui solus nos hæc edocuit.

13. *Mores Anacleti et Leonis avi ejus.* — De moribus et familia Anacleti antipapæ anno MCXXIV, num. 3 et seq. jam aliqua diximus. Hic audiendus idem Arnulphus cap. 3, de eo et de Leone avo ejus scribens: Cujus avus cum inæstimabilem pecuniam multiplici corrogasset usura, susceptam circumcisionem baptismatis unda damnavit (erat enim, ut ibidem diximus, Judæus). Pudebat eum impotentiæ suæ potius quam erroris, ne genus ejus infidelitatis opprobrio confusum perpetua damnaret obscuritas. Susceptis itaque fidei sacramentis, ubi novus civis insitus est, factus dignitate Romanus. Cumque ipsi numerosam progeniem series successionis afferret, dum genus et formam regina pecunia donat, alternis matrimoniis omnes sibi nobiles civitatis ascivit, machinante jam humani generis hoste, ut quodam quasi veteri fermento tota Romanæ sinceritatis conspersio corrumperetur. Ex hac itaque diversorum generum mixtura, Girarde, (alloquitur Girardum Engolismensem episc., Anacleti in Gallia fautorem) Petrus iste tuus exortus est, qui et Judaicam facie repræsentet imaginem, et perfidiam voto referat et affectu. Porro ipsum a cunabulis, ab ipsius nutricis uberibus, Apostolatui præsaga parentum destinavit ambitio; atque post prima litterarum rudimenta docendum delegavit in Galliam, ut illius regni benevolentiam, ipsi morum linguæque conformatio vendicaret. Totis igitur annis pueritiæ suæ, ut ho-

nestius inhonesta dicantur, ad omne se quod alteri collibuisset exposuit, metuque Romani nominis importunus exactor alienis adolescere non refugit expensis ».

14. *Anacletus pravis moribus in juventute infectus.* — Paulo post : « At vero postquam adolescentia et peccandi facultatem, et licentiam fecit liberius evagandi, si qua superbia, si qua petulantia, tum vere ipse superbus et petulans omni intemperantiæ sese satis impudenter addixit. Profecto cum in his operibus nec Deum dignatur revereri, nec hominem, tantam sibi suscitavit infamiam, ut ejus ortu, ambitione, vitaque præcognitis, ipsum esse antichristum universitas gentium passim crederet, et publice testaretur. Augebat fidem, quod ex Judæis ortus, quod totius mundi dominium Romanæ Sedis auspicabatur obtentu, quod vitiis deditus infamiam nulla virtute redimeret, et quod infinitam avi et patris pecuniam possessurus esset etc. Post hæc quoque habitum monachatus excepit, ut vitia mentis ovino velaret amictu, opprobria vitæ præteritæ Cluniacense nomen obnuberet, et virtutis existimationem bonorum societas quæsita referret, etc. Reversus denique Romam, illi venerabilium seniorum sacrosancto conventui, annitente patre fratribusque, conjunctus est; et cardinalis factus, honoratus nomine tituloque ditatus est. Nullus quippe fortassis ad aures summi Pontificis infamiæ Petri fumus ascenderat, eoque tanti viri sublimitatem singuli reverentes, sanctis auribus perturbare turpia reformidavit, etc.

15. *Legationis Apostolicæ munere pessime functus.* — « Deinde ad diversas partes functus legationis officio, cupiditati suæ potiusquam justitiæ satisfacere studuit, adeo ut illi ea tantum bonos exitus habuisse negotia viderentur, quæ merces adjecta, et marsupii plenitudo subsecuta probaret. Ubi ergo nullis intervenientibus causis, nulla rapinæ præstabatur occasio, tunc exactio blanditiis vel comminatione plena non deerat. Bina singulis diebus sumptu plurimo convivia parabantur, tantusque ciborum luxus et superfluitas erat, ut ad exquisitas ferculorum varietates sollicitari plerumque figulos oporteret, et ignotæ compositionis nova vasa formare, etc. Cumque pauperes episcopos vel abbates profusioribus, quam domi didicerat, vexasset expensis, in ipsa Ecclesiarum ornamenta satis impudenti sacrilegio grassabatur, ut plane sponsam Domini spoliare, suisque privare monilibus ausu temerario videretur.

16. *Impure et flagitiose vixit.*— « Profusa vero convivia tanta libidinum spurcitia sequebatur, ut ab ipso passim quidquid occurreret adiretur. Sororem Tropeam (sed nec dici fas est) bestiali polluisse narratur incestu ; et ex ea abominabili prodigio sustulisse filios, quos nepotes, nepotum pater, filiorum factus avunculus, sic naturæ cura confundit, ut eosdem sibi invicem fratres faceret et cognatos. Jam nec Judæus quidem, sed Judæo etiam deterior. Nulla sexuum, nulla loci vel temporis, nulla professionum. Sed hæc silere decentius, ne si hæc ipsum indifferenter excepisse protulero, honestius potuisset silentio præteriri. Sic actum domi : nec ab eisdem legationum tempore temperatum. Ut enim turpiora prætercam, circumducebatur puella, cui in fraudem videntium adolescentis speciem vestis et tonsura conferret, quæ singulos æstus toleraret, singulos solaretur affectus. Eo gratior, et quasi quodam novitatis affectata miraculo, quod dum virum facie, reliquis mulierem partibus exhibet, uterque sexus ipsi in eodem corpore videbatur exponi. Testis est Montispessulani populus et circumjecta provincia se vidisse. At ne satietatem præstaret identitas, quærebantur et aliæ, quarum ipse nocturnis fungeretur amplexibus, quibus ipse se papam futurum in ipsa turpi commixtione jactaret. Multæ in Galliis sunt et Aquitania civitates, quæ id apud se dictum certa fide testantur ».

17. *Flagitia Gerardi Engolismensis, legati Anacleti in Gallia.* — A num. 27 ad 47. Baronius num. 46 ait, Innocentium II *Matthæum Albanensem* cardinalem legatum suum in Franciam misisse, huncque, ut scribit Petrus Cluniacensis lib. 2 Mirac. cap. 16, Galliam, Hispaniam, Angliam, Germaniam Christo univisse. Verum Petrus Venerabilis id quidem asserit, sed Matthæum legatum Apostolicum hoc anno missum non dicit. Neque legato opus erat, cum ipsemet Innocentius non multo post suam ad supremum Pontificatum evectionem in Galliam venerit, uti mox narrabimus. Sed Anacletum *Girardum Engolismensem* episcopum legatum in Aquitaniam direxisse, constat ex iis quæ Baronius num. 42 et seqq. profert. Girardus Anacleti principalius instrumentum fuit. Erat ille patria Normannus, sed paternæ domus inopia coactus, in Galliam venit, ubi episcopus Engolismensis electus, adeo sese male gessit, ut Arnulphus citatus cap. 1, eum alloquens scribat : « Ubi igitur tali in episcopatum sorte provectus es, insolentia, quam ante paupertas represserat, efferri cœpisti ; petulantia, quam privatus exercere non poteras, bonos quos libuit insectari, rapinis et exactionibus exinanire provinciam, judicia sola munerum comparatione formare, commutare rerum omnium status, nobilium labefactare fortunas, nepotibus tuis, quos natalis soli finibus eadem quæ te causa depulerat, rerum tradere summam, et dignitatibus Ecclesiæ sublimare, quasi Platonem scientia, Catonem moribus, Scipionem genere superarent. Quos illiteratos quidem et ad res illicitas impudentius effluentes, obscuro loco natura produxit, etc. Reliquis autem Ecclesiæ dignitatibus et beneficiis, quæ in unum coacervare non poteras, eisdemque conferre, qui pecuniosior, is dignior habebatur. Non attendebatur honestas, sed manus onustas potius exspectabas. Basilicarum dedicationes, benedictiones altarium, sacerdotum constitutiones, eodem quo cætera more tractasti, ut plane

nihil faciendum putares, quod non alicujus emolumenti auspicatio præveniret ».

18. *Ante obitum Honorii II grassatus erat in quinque provinciis Galliæ.* — Post multa interposita subdit cap. 2 : « Ad hæc autem, ut his etiam operibus exercendis diffusa materies, libera facultas, inconcussa fiducia non deesset, quæsita et impetrata est Ecclesiæ Romanæ legatio. Angebat te hinc læsæ conscientiæ reatus exuberans, hinc comprovincialium episcoporum nota severitas, hinc Burdegalensis archiepiscopi suspecta prælatio, quem loco confinem tua non semper opera se fefellissent. Ambitio quoque tua quasi quibusdam sibi coarctata videbatur angustiis, dum fauces tuas unius episcopatus spolia non implerent. Ac si ergo omnia in episcopatu tuo compositio plena firmasset, nihilque novi operis casus afferret, effecisti, ut quinque archiepiscopatibus singulari potestate præesses, et in ipsis vices Romani Pontificis exerceres ». Paulo post : « Ab inde igitur inconcussæ prærogativa potestatis armatus, libera in Ecclesiam facultate grassatus es, singulorum vel depopulando quidem vel augendo substantias, infimis summa, summis infima commutando, ut plane quasi fortunarum auctor existeres, ad quem de status sui qualitate vel laudare possent omnia, vel causari, etc.; quid ergo manifestas exactiones? quid familiaria ob periculum justitia suscepta dispendia dicam? quid generales Synodos, quid fatigatas venerabiles ex remota regione personas edisseram, ut Concilio præsidens generali amplitudinem tuæ potestatis gloriabundus inspiceres, et ambitioni satisfaceret contemplatio subjectorum? in quo opere quam perversa fuerint omnia, promptum est intueri ». Hæc de Gerardo ante Honorii II obitum.

19. *Gerardus ab Anacleto in universa Gallia legatus constitutus.* — Arnulphus cap. 5, postquam retulit Innocentium II in Concilio Stampensi Pontificem Romanum agnitum fuisse, et Anacletum rejectum, ait Gerardum Engolismensem electioni Innocentii assensisse, subditque : « Qua nimirum ratione, cum in papam Innocentium inspirante Domino convenissent (sc. Ludovicus rex clerusque Gallicanus), ipsi statim de obedientia tua, et debita subjectione scripsisti : postulasti tamen ipsius honorari rescripto, et munus legationis habitæ confirmari : (Quare aliquot annis ante Honorii II mortem, et quo tempore is mortuus est, Gerardus legatus in Aquitania erat). Visum est simoniacum favorem tuum redimere legationis officio : et cum ipse partes illas visitare sub eodem tempore decrevisset, nullus locus poterat sub ipsius præsentia restare legato. Neque enim legatus præsentis personæ, sed absentis explet obsequium. Jamque tantus ad Romanas aures malæ administrationis tuæ clamor ascenderat, ut esset de eo quod olim imperaveras (legendum *impetraveras*) pœnitentia major, quam ut modo restituereris affectus. Tulisti repulsam graviter, et mutilata potentiæ tuæ cornua doluisti. Atque inferioribus antea modo factus inferior, et velut in senectute reputatus inutilis, consueti beneficii finem, rapinæ ratus injuriam, temerariæ succensus es ultionis affectu, etc. Spreto igitur eo quod recte susceperas, et indiscrete conversus ad aliud, temerarie prioribus contraria concepisti; factumque est, quod in rebus sæpe contingit humanis, ut circa rem propensius affectatam, spem præcipitem desideria concepta firmarent. Misisti legatum Romam, qui eidem quem jam deveneras Petro favorem tuum venalem, pro munere legationis offerret, et similem sibi ministrum Domino fœderaret. Expletum est sine difficultate commercium, et dum te cæcitas indiscreta conducit, ministrum te schismatis addixisti, ut inutili Privilegio donareris. Formata est tibi, sed inanis nova legatio, et quidquid ab Alpibus usque ad fines Occidentis interjacet, tuæ ditioni, sed inefficaci donatione subjectum est. Et ne excedenti ambitioni tuæ fortassis angustior prædictorum finium præscriptio videretur, adjectum est, ut ubicumque calcaret pes tuus, ibi esset legatio tua ».

20. *Episcopos et abbates deponit.* — *Gerardus* ergo Engolismensis, prætensa sua legatione, totam perturbavit Aquitaniam; nam cum quosdam episcopos sibi resistentes, a propriis sedibus deturbare præsumpsisset, cæteri ad primatem suum *Vulgrinum* Bituricensem archiepiscopum, tanquam ad asylum, confugiendum decrevere. In patriarchio Bituricensi tom. II Biblioth. Labbei cap. 62, recitantur aliquæ Epistolæ ad eumdem archiepiscopum datæ, quibus Annales Ecclesiastici illustrari possunt. Nullus quidem temporis character in iis notatur, sed quæ in illis narrantur, lucem affundunt iis quæ mox ex Arnulpho producemus. *Willelmus* Santonensis episcopus litteris suis Wulgrinum monet, Gerardum Engolismensem Ecclesiam Dei in partibus suis adeo perturbasse, ut jam quæratur inter eos, cujus quis professionis sit : « Et quia ipsius pravæ persuasioni, inquit, nos et comprovinciales episcopi assentire nolebamus, Pictavensem (nempe Guillelmum Adelelmum, ut videre est in Gallia Christiana) et *Lemovicensem* (nempe Eustorgium, in cujus locum Gerardus Doratensem abbatem Rainulfum consecravit episcopum, ut in eadem Gallia Christiana ex Chronico Vosiensi refertur) fretus auxilio principis nostri (sc. Willelmi IX, comitis Pictaviensis) a sedibus suis expulit, et alios intrusit. Sed quia non habere poterat episcopos, non consecravit illos. Abbatem quoque Angeriacensem in nostra diœcesi existentem, a monasterio suo per manum comitis ejecit. Inter nos etiam principemque nostrum tantam seminavit discordiam, pro eo quod intrusos suos consecrare, imo execrare nolebamus, quod et nos et canonici nostri a sede nostra, et ab urbe et Ecclesia ob metum et minas principis egressi sumus ». Quando Guillelmus Santonensis episc. eas litteras scripsit, *Ramnulphus et Petrus de Casteleyraut*, qui in locum Eustorgii Lemovicensis, et

Guillelmi Adelelmi intrusi fuerant, nondum consecrati erant, sed utrumque postea ordinatum esse episcopum, docet Gaufridus prior Vosiensis in Chron. pag. 301, ubi singularia de utroque intruso habet.

21. *Mensibus aliquot recluditur in carcere.* — Deinde subjungit Guillelmus sceleratum istum præcursorem antichristi, cum quadam die per episcopatum Santonensem transisset, ab Aimaro de Archiaco milite strenuo captum fuisse, et captum modo teneri : « Cujus captio, inquit, Ecclesiæ nostræ, et omni populo gaudium est et exultatio quam maxima ». Eumdem primatem rogat, ut litteras transmittat ad Burdegalensem Ecclesiam, *quæ eum in archiepiscopum sibi elegit*, ad episcopos Agennensem, Petragoricensem, Pictaviensem, Lemovicensem et ad se, quibus inhibeat, ne ullus ei honor exhibeatur, jubeatque, ut episcopi omnes eum excommunicent; annullet ejus electionem in archiepiscopum Burdegalensem, ipsumque perpetuo deponat. Illis qui *Girardum* ceperunt, gratiam et absolutionem suam impartiatur, et Ausciensi archiepiscopo, et Burdegalensi Ecclesiæ, et eorum suffraganeis præcipiat ut publice eos excommunicent, « qui duci Aquitaniæ auxilium impenderint, donec in hac Ecclesia Dei perturbatione permanserit ». Coepiscopis quoque suis præcipiat, ut Aimaro de Archiaco pecunia, auxiliisque aliis subveniant, ut se defendere possit adversum principem suum, scilicet ducem Aquitaniæ, et Engolismensem comitem, *qui pro deliberando Girardo ei minatur*. Recitatur etiam ibidem Epistola *G. Petragoricensis Ecclesiæ episcopi* Vulgrino data, qua cum precatur, ut semper eum tueatur, nec de proposita obedientia sine illis aliquid permutet, id est, sine episcopis comprovincialibus, utque obtineat litteras a Francorum rege, quibus tuitionem suam promittat omnibus Burdegalensis archiepiscopatus suffraganeis. Episcopus ille Petragoricensis erat *Guillelmus de Nauclard*, factione Aquitaniæ ducis episcopatu pulsus, ad quem aliosve antistites Aquitaniæ scripsit sanctus Bernardus Epistolam CXXVI, cujus partem Baronius a num. 62 ad 65 recitat, aliamque num. 7.

22. *In archiep. Burdegalensem sese intrudit.* — Scripsit et ad Vulgrinum abbatem suum *Guillelmus Adelelmus* episcopus Pictaviensis, quem Bernardus Bonævallis lib. 2, c. 6 Vitæ sancti Bernardi tradit, *et a Girardo, et cardinale adjutore suo, quia Petrum abdicabat*, damnatum fuisse. Postulat Willelmus nomine suffraganeorum Burdegalensis Ecclesiæ, suoque, ut *Gerardum* Engolismensem excommunicatum reexcommunicet, omnesque ejus fautores. Vulgrinus vero primas Ecclesiarum Aquitanicarum scribit Agennesi, Pictavensi, Petragoricensi, Santonensi episcopis, et clero populoque Burdegalensis provinciæ, hortaturque, ut *minas principum, damna possessionum, vexationes corporum* contemnant : improbat electionem quam de Gerardo jam excommunicato Burdegalenses clerici fecerunt, aitque Gerardum a fructibus suis modo cognosci; « cum antistites Lemovicensem et Pictavensem catholice et canonice ordinatos, a sedibus suis indecenter expulerit ». Denique scribit ad episcopos Burdegalensis Ecclesiæ suffraganeos, testaturque se paratum esse tribulationibus eorum compati, aitque nullam subjectionem deberi illi, « quem Catholica Ecclesia in Rhemensi Concilio pro schismate damnavit », ideoque ea Epistola post hunc annum data.

23. *Guillelmi IX Aquitaniæ principis potentia abutitur.* — Arnulphus loco citato cap. 7, Gerardum Engolismensem alloquens in eamdem rem habet : « Dum unicum tibi propositum, unicus urguendi (pro urgendi) labor, unica laboris perseverantia constat, torrentes impetus tuos prævertit modica vis divina, primumque de inefficacia speratæ potestatis argumentum accessit, in ligationem versa legatio. Captus es, et mensibus aliquot reclusus in carcere, donec quos gratia prædestinaverat, plena veritatis agnitio confirmasset, et qui prius de rescripta tibi legatione speraverant, de ligatione postea desperarent. Reserato autem carcere processisti quasi pardus e cavea, cujus rabie carcere diutius et catenis inhibita, si forte liber evaserit, insurgit audacior, nec eum ulla potest sanguinis effusio satiare ». Paulo infra : « Pictaviensis ac Lemovicensis Ecclesiæ, comitis viribus abutendo, Catholicos ejecisti Pontifices, alios extraordinarie superponens; quorum alterum minus vita probabilem, et nullarum hominem litterarum, et in vulgari etiam sermone fere prorsus elinguem, Romana Ecclesia ab ejusdem Pictaviensis Ecclesiæ regimine reprobatum, olim canonica decisione removerat, etc. Alter vero nec sæculari præditus, nec scientia litterarum famosus, apud omnes adulter, etc. »

24. *Pictavienses et Lemovicenses aspernantur episcopos ab eo intrusos.* — Post aliqua interposita : « Tertia pars Pictaviensis episcopatus, quem posuistis non agnoscit episcopum, eique totus fere nobilium numerus respuit obedire. Adeoque omni conscientia reprobatus abjicitur, ut et frater ejus naturalis excommunicatum ex hoc ipso judicet, nec ulla ei communione jungatur. Catholicus vero usque ad portas civitatis plena potestate dominatur episcopus, et eum majores personæ pontificalis Ecclesiæ comitantur, ad formam beati Petri relictis omnibus exulem prosecuti. Alii fornices civitatis inhabitant, qui super ollas carnium recumbentes, gentis et loci potius quam animæ perditione terrentur. At Lemovicensis ab urbe sua stadio uno vix interjacente remotus, castrum Sancti-Martialis pro foribus urbis inhabitat; unde is qui sedem sibi cathedræ pontificalis usurpat, singulis diebus audire possit campanas in sua excommunicatione sonantes. Te quoque pastorem suum Engolismensis patria minime profitetur ubique, sed et ibi multi Catholicæ partis nomine gloriantur. Distuli circa extremitates orationis hujus de usurpatione Burde-

galensis archiepiscopatus apponere, ut ex hoc illa effrenis ambitio tua irrefragabili liqueat argumento. Engolismensi Ecclesiæ copulatus spirituali connubio tenebaris, impudens tamen dominandi libido contemplatione prænominatæ dignitatis incanduit; et dum descendentium jam rerum tuarum detrimenta non sustines, ad compensationem frustratæ legationis in amplexum quasi ditioris adulteræ prorupisti; filiæ sponsus incestu matrem nefario polluere non abhorres, et monstrum biceps, infaustum sæculo prodigium non renuis apparere, etc. » San-Marthani in archiep. Burdegal. scribunt, usque ad annum MCXXVI mentionem occurrere *Arnaldi Guirardi* archiepiscopi Burdegalensis, et postea anno MCXXXVI, *Gaufredi de Oratorio*. Quare Arnaldo, dum *Gerardus* prætensam suam legationem exerceret, demortuo, is archiepiscopatum invasit.

25. *Alia Gerardi Engolismensis episc. flagitia.* — Sed non tantum Arnulphus Gerardum episcopum Engolismensem nefarie sese in sua legatione gessisse scribit; verumetiam Goffridus Vindocinensis abbas in Epistola XXI, « Gerardo glorosio Engolismensis episcopo, Apostolicæ Sedis legato », ut præfert titulus, data, ideoque ante hæc tempora, litteris mandavit : « Nos quod audivimus », inquit Goffridus, « unde etiam, quod pejus est, cantilenam composuit vulgus, quoniam publicatum est, vobis occultare, nec possumus, nec debemus. Audivimus itaque, et dolemus Andream de Vitreio filiæ suæ vobis conjugium vendidisse : illud etiam a vobis filium vicecomitis de Maloleone comparasse; quorum alter quingentos solidos vobis pretium dedit conjugii; alter vero quindecim marcas argenti. Hoc episcopus Pictaviensis et Guillelmus archidiaconus ejus, et quidam alii qui affuerunt, si veritatem sepelire noluerint, non negabunt. Carrofensem abbatem non regulariter electum, sed violenter, ut dicitur, intrusum, pro mille solidis barbariorum, barbara nimis auctoritate consecrari, imo, si verum est, execrari fecistis ; nolente suo consecratore, et ejus clero modis quibus poterat reclamante, et qui vidit et partem habuit, abbas quidam vester vicinus testimonium perhibuit, et multi dicunt ejus testimonium verum esse ». Post aliquas alias rapacitates, subdit : « Illud itaque quod contra comitem Andegavensem egistis, esset satis, sentio, supprimendum ; sed occultari minime potuit, quod multis populis extitit divulgatum. Asserunt quidam vos quasi Balaam alterum, regis Anglici pecunia fuisse corruptum, et idcirco injustam in prædictum comitem excommunicationis protulisse sententiam. Et licet excommunicatio vestra vires etiam unius diei habere non potuerit, amicis tamen Romanæ Ecclesiæ peperit verecundiam, et ejus inimicis detrahendi dedit materiam. Hoc solum remedium fuit, quod dominus papa excommunicationem illam confirmare sapienter vitavit : et sic ora clausit detrahentium : et quod a vobis seminatum fuerat, Apostolicæ Sedis delevit opprobrium ». Prætereo alia, sed hæc verba præterire non debeo : « Hæc pauca de multis, modica de magnis vobis significavimus, dilectionis videlicet causa; ut si vera sunt, quæ contra vestram astutiam ventilantur, præteritorum transgressio fiat vobis futurorum cautela.

26. *Anacletus frustra conatur principes ad suas partes pertrahere.* — Anacletus *Ottonem* episcopum Tudertinum legatum in Galliam misit, instructum litteris ad *Ludovicum* Galliarum regem ejusque uxorem, et ad *Henricum* Angliæ regem datis, cum aliis ad quosdam Galliæ episcopos et principes viros scriptis, ut eosdem ad se traheret. Scripsit et ob eamdem causam ad *Lotharium II* imperatorem et ad imperatricém, sed omnis ejus conatus irritus fuit, ut videre est apud Baronium num. 16 et seqq. Verum quidem est, Epistolam ab eo num. 33 relatam, sine titulo haberi in Casinensi Codice, sed ut observat Alfordus in Annal. hoc anno num. 5, cum eæ *Romæ* datæ sint *apud Sanctum-Petrum kalendis Maii*, sicut litteræ Ludovico Francorum regi per Ottonem legatum missæ, ad alium regem scriptæ non sunt, quam ad *Henricum*: cum enim in eis *regni* sit mentio, ad regem scribi debuere; cumque etiam rex ille inter Galliarum principes numeretur, conjectura hæc certa videtur, quia Normanniæ ducatum, Cenomanniæ comitatum et affinitate plures alias in Gallia provincias, sub imperio suo *Henricus* Angliæ rex habebat.

27. *Anacletus frustra conatur principes ad suas partes pertrahere.* — Baronius a num. 38 ad 41, refert ex Codice Vaticano *rotulum* ad urbem Leodiensem, fieri preces pro obitu cujusdam *Hervei* abbatis, eaque occasione *Reimbaldus* loquitur de Anacletianis et Innocentianis, monetque præcipitandum non esse judicium, neque ante tempus judicandum. Inde reprehendit monachos *Cluniacenses*, quos dicit præpropere Innocentii causam amplexos esse. Baronius existima, hunc *Reimbaldum* fuisse episcopum Leodicensem; verum certum est *Alexandrum* hoc tempore Ecclesiæ Leodiensi præfuisse, ut videre est apud Chapeavillum tom. II Hist. de Gestis Pontificum Leodiensium, et apud San-Marthanos tom. II Galliæ Christ. Præterea Reimbaldus, ait : *Ego Reimbaldus perlecto*, etc. ideoque episcopus non erat, sed vel monachus, vel forte præpositus aut decanus alicujus Ecclesiæ. Porro *rotuli* nomine intelligenda Charta in speciem rotulæ seu rotæ convoluta, vel etiam Epistola, ut videre est in Glossario Ducangii in voce *rotulus*. Postquam hæc scripseram, legi in tomo I Analect. pag. 348, Reimbaldum canonicum Leodiensem duas Epistolas direxisse Waselino priori monasterii Sancti-Laurentii in suburbio Leodiense, quas ibidem Mabillonius dicit se vidisse in Alnensi Codice Ms. in eoque contineri tractatum Reimbaldi canonici Ecclesiæ S. Mariæ et S. Lamberti *de Vita Canonica*. Quare non dubito, quin is Reimbaldus ille sit, de quo hic agitur. Fuit Reimbaldus « Ecclesiasticæ disciplinæ studio insignis », inquit Bartho-

lomæus Fissenus in Floribus Leodiensibus, qui ait eum obisse anno MCXLVII.

28. *Scoti Anacleto adhærent.* — Cæterum *Davidem* Scotiæ regem antipapæ partibus adhæsisse eruo ex Wulgrino archiep. Bituricensi et primate Ecclesiarum Aquitaniæ, qui postquam accepit clericos Burdegalenses Gerardum Engolismensem archiepiscopum Burdegalensem elegisse, ad episcopos Burdegalensis Ecclesiæ suffraganeos litteras in Patriarchio Bituricensi cap. 63 recitatas scripsit, quibus eos hortans, ut ab obedientia Innocentii II sese dimoveri non patiantur, ait: « In hac unitate permanet dominus rex Francorum, similiter et rex Anglorum, rex Alemannorum, rex Hispanorum et rex Hierosolymorum, duces ac principes fere totius orbis terrarum ». Ubi cum Henrici Angliæ regis mentionem faciat, et Davidis Scotiæ regis nomen taceat, clare indicat hunc Anacleti partes secutum esse, et vere Richardum priorem Hagustaldensem, cujus verba an. MCXXXVIII, num. 12 referemus, scripsisse *Davidem* Scotiæ regem Anacleti apostasiæ nimium favisse. Sed cum optimus princeps extiterit, eum pravis consiliis seductum fuisse oportet.

29. *Rogerius coronatur rex Siciliæ.* — A num. 51 ad 56. Initium regni *Siciliæ* cum hoc Christi anno Baronius accurate connexuit; sed quia res hæc magni momenti, magis hic nobis elucidanda. Recentes rerum Sicularum et Neapolitanarum scriptores contendunt, *Rogerium* bis coronatum fuisse, semel anno superiori post Neapolim *idibus Maii* captam, iterumque hoc anno *die Natali Christi*. At cum velint utramque coronationem *Panormi* factam fuisse, invicte inde refelluntur; Alexander enim Celesinus abbas testatur verno tempore superioris Christi anni *Rogerium* Pharum trajecisse, variaque bella in Apulia gessisse. Quare ibi, non vero Panormi, mensibus Aprilis et Maii eum versatum esse oportet. Peregrinius in Notis ad Falconem ait, « Historicos istos contendere *Rogerium* proprio arbitrio persuasum regia corona apud *Panormum* redimitum fuisse per manum quatuor archiepiscoporum, etc. qui ejusce narrationis auctorem se habere contestantur ineditum Chronicon compositum a *Maraldo* nec dicunt quantæ antiquitatis monachi Carthusiani; quibus facile assentiri non possum, tacentibus omnibus antiquis, et præcipue Alexandro Celesino, qui Rogerii benevolus et familiaris, coronationem ejus summo sumptu hominumque omnis conditionis frequentia, in Dominicis Natalitiis (ac perinde in exitu anni MCXXX antipapæ Anacleti auctoritate actam, et a Falcone descriptam) litteris consignat; haud antecedentem, vel in ipsius Rogerii gratiam, siluisset; nec pompa, nec antistitum, procerumque minori conventu, quin nullo tunc in Romana Ecclesia vigente, sed *Honorio* sedente, *Rogerii* eo temporis momento amicissimo celebratam ». Ita Peregrinius. Profecto *Honorius II*, qui vix adduci poterat, ut ducis titulum ei attribueret, otium non tenuisset, si *Rogerium* regem sese appellasse audisset, et *Rogerius*, qui mense Augusto antecedentis anni Honorio II auxilium promisit, in colloquio tunc inter utrumque habito regiæ dignitatis confirmationem ab eo sine dubio petiisset.

30. *Duplex ejus coronatio fictitia.* — Id de *Honorio II* eo magis præsumendum, quo constat, *Rogerium*, postquam hoc anno a *Comite* cardinale, Anacleti antipapæ legato, corona regia donatus est, non Siciliæ tantum, sed et Italiæ regem sese dixisse. *Rogerium* vero hoc anno regem acclamatum, præter Falconem Beneventanum et Alexandrum abbatem, produnt Joannes de Ceccano in Chron., Ordericus lib. 13, pag. 895, et auctor Chronici Casauriensis. Sed antea *ducis* tantum nomen sibi adscripsisse innuunt Falco et Alexander abbas a nobis laudati, et ex utroque refellitur Chronicon Maraldi, cui nimis leviter fidem adhibuere Fasellus lib. 7 posterioris Decadis, pag. 406, et Ducangius in Notis ad Historiam Cinnami, p. 446. Rochus Pyrrhus tom. I Siciliæ Sacræ citat hoc Chronicon Ms. « apud Ecclesiam Sancti-Stephani de Bosco Calabriæ, quæ olim Eremus vocabatur »; additque autographum tunc asservatum fuisse *apud Camillum Tutinum Neapolitanum.* In eo Chronico legitur: « Vita functo Honorio Pontifice, in pastorem universalem fuit adlectus Gregorius diaconus cardinalis, dictus Innocentius II, qui noluit hanc coronationem Pontificio confirmare Diplomate: et quoniam adversus Innocentium Petrus cardinalis schismate fuit in Pontificem creatus, dictus Anacletus II, Rogerius ab hoc fuit Privilegio confirmatus ». Et tamen Rogerium hoc anno hujusmodi confirmationem ab Innocentio II postulasse, ex eo falsum esse convincitur, quod *Rogerius* per aliquot annos Innocentium II pro antipapa habuerit.

31. *Ea fabula magis refutata.* — Chronographus Carthusianus et Fasellus de duplici coronatione Rogerii mentionem non faciunt, nec recentiores auctores juvat, quod Alexander de inauguratione *Rogerii* Panormi facta verba faciens, nec consensus Anacleti, nec præsentiæ ejus legati meminerit, unde inferunt eum respicere ad coronationem anno superiori factam. Alexander enim, ut ipsemet in Præfatione, alibique lectores suos monet, varias circumstantias omittit, neque illius qui Rogerium coronavit nomen memorat, sed tantum diserte refert inaugurationem a se narratam Panormi in die *Dominici Natalis* factam fuisse. Quare non de coronatione *idibus Maii* a Maraldo et Fasello relata sermonem habet, sed de coronatione in die natali Domini a cardinali de Comitibus peracta, ut narrat Falco apud Baronium num. 53.

Ita hucusque scripseram, at sententiam mutare cogor, nam Rogerium anno MCXXIX idibus Maii in civitate Panormi Siciliæ regem fuisse coronatum certo discimus ex brevi Historia liberationis Messinæ factæ a Rogerio comite, quam edidit Baluzius

tomo VI Miscell. in ea enim extat Privilegium Messanensibus concessum, quod sic incipit : « In nomine Dei æterni et Salvatoris nostri Jesu Christi. Amen. Rogerius, divina favente clementia, primus rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, et principatus Capuæ ». Sic vero desinit : « Datum est hoc exemplar originale de nostri mandato..... in urbe Panormi felici, in solemnitate nostræ coronationis, die quintodecimo Maii, sub anno incarnati Verbi MCXXIX, astantibus reverendis domino Rogerio Beneventano, Joanne Salernitano, et Philippo Capuano præsulibus ».

32. *Universi proceres decernunt ut Rogerius in regem promoveatur.* — Porro universa illa Italiæ pars ab Anacleti partibus stabat. Ut enim Falco scribit : « Eodem anno ipse Anacletus consecravit Romæ prædictum Landulphum archiepiscopum », nempe Beneventanum, refertque Anacletum Roberto Capuano principe adjutum Beneventanos sibi subjecisse; « eorum communitatem fregit », inquit Falco; quod exeunte hoc anno, vel sequentis initio ante mensem Martium contigit; quo etiam tempore Rogerius, ut habet Falco, « exercitu magno comprehendit Amalphiam ». Quoad civitatem Neapolitanam ea sese jam Rogerio subdiderat, et Alexander abbas catalogum texens urbium, principum, et magnatum qui anno superiori Rogerii dominium agnoverunt, nullam in primo suo libro de Neopolitana urbe mentionem facit. Existimandum tamen Roberti Capuæ principis cæteris potentioris, qui exeunte antecedenti anno sese Rogerio submiserat, præfectum Neapolitanum exemplum secutum esse. Alexander enim libri secundi initio hæc prodit : « Cum Rogerius totas Boamundi terras, omnemque ducatum in integrum potentissime obtinere videretur, necnon Capuanorum princeps, magisterque militum Neapolitanus, omnisque terra, quæ erat usque pæne fines Anconitanæ urbis, bellorum cunctis contrarietatibus sopitis, subderentur, sæpissime sibi ac familiari quorumdam, maxime Henrici comitis avunculi sui, a quo plus aliis diligebatur, cœpit suggeri, collocutione videlicet, ut ipse qui tot provinciis Siciliæ, Calabriæ, Apuliæ, cæterisque regionibus, quæ pæne Romam usque habentur, dominabatur, nequaquam uti ducalis, sed regis illustrissimi culminis honore deberet ». Quam in rem Salerni comitia coegit, ubi magnates « unanimiter concedunt, decernunt, imo magnopere precibus insistunt, ut Rogerius dux in regiam dignitatem apud Panormum Siciliæ metropolim promoveri debeat, etc. Istorum itaque dux consiliis roboratus Siciliam repetit, mandans, etc. » Suam ergo coronationem cum consensu principum, magnatum, baronum et prælatorum, inconsulto Romano Pontifice, decrevit.

33. *Rogerius se Siciliæ et Italiæ regem appellat.* — Denique Alexander Celesinus nullam in sua Historia Anacleti mentionem fecit, ut ostenderet Rogerium regiam dignitatem fortitudini suæ et vassallorum benevolentiæ debere, cum ab eis rex declaratus fuerit, antequam *Anacletus* V kalendas Octob. Rescriptum a Baronio num. 52 relatum emisisset. *Rogerius* non tantum Siciliæ, sed et Italiæ regem se appellavit, ut ostendunt ejus Diplomata ab Ughello in archiepiscopis Salernitanis, Brundusinis, et Beneventanis relata, et an. MCXXXIII et MCXXXVII data, quorum hoc initium : « Ego Rogerius D. G. Siciliæ et Italiæ rex, Christianorum adjutor et clypeus, Rogerii Primi comitis filius ». Cinnamus, qui Baronii tempore lucem non viderat, initio libri tertii de Rogerio primo comite, et postea rege verba facit, et Ordericus quem etiam Baronius non viderat, lib. 13, pag. 895, de Rogerio duce Apuliæ, rege Siciliæ consecrato ab Anacleto, ait, « cujus ope pæne totam Italiam sibi associavit », scilicet Anacletus. Sed reliquus fere totus orbis Catholicus Innocentio II adhæsit.

34. *Concilium Stampense.* — A num. 56 ad 65. Innocentius II paulo post suam electionem Pisas venit, ubi majorem currentis anni partem moratus est. Antequam in Galliam veniret, in eam præmisit nuntios, qui Gallicanæ Ecclesiæ rei gestæ veritatem aperirent, et hortarentur episcopos, ut partem schismaticam damnarent, uti narrat Baronius ex Bernardo seu Ernardo abbate in Vita S. Bernardi lib. 2, cap. 1. Arnulphus vero cap. 5, Gerardum Engolismensem de more alloquens hac de re habet : « Nuntiato in Galliis schismate, dum pro partibus vario favore multi multa loquuntur, fidelisque populus ancipiti raptatur errore, primus regum Catholicus princeps rex Francorum Ludovicus occurrit. Is vocatis episcopis et omnibus qui probatæ religionis in Galliis habebantur, convocato etiam clero, regnique majoribus, Concilium statuit generale (apud Stampas, oppidum Lutetiam inter et Aurelianum situm). Cumque se Petro Leonis ob sua et patris obsequia fateretur obnoxium, nihil tamen super hoc celsitudini regiæ voluit arrogare. Episcopis et patribus, qui ex monastica religione convenerant, omni tradita potestate, ut eis et in eos omni diffinitio conferretur; eo quod penes sanctos episcopos Ecclesiæ dispensatio tota consistit; et abbates, quos divinitatis contemplatio recreat, divina latere consilia non creditur. Cui Concilio quoniam interesse, Girarde, non poteras, cum litteris tuæ deformitatis imagine consignatis nuntium destinasti. Utramque te novisse personam, et electionis ordinem plenius exquisisse, proculdubio cum Innocentio papa stare justitiam, eo quod plane vir esset honestatis egregiæ; et ipsius electio prima tempore, et a præcipuis Romanæ Ecclesiæ fuerat celebrata personis. Porro Petrum per opulentam manum Cathedram posterius usurpasse, virum adeo vita reprobatum et nomine, ut si ipsum etiam quælibet electionis forma defenderet, promovere tamen vitæ qualitas et infamia minime sustineret. Id tibi et tuæ largitioni subjectis ratum fore; idque cum Lugdunensem, tum Viennensem Ecclesiam, tum totam fere Italiam ab ipsis urbis mœnibus excepisse.

35. *In eo Anacletus rejectus.* — « Aderant autem ibidem venerabiles, quæ Romæ fuerant sub eadem tempestate personæ, quæ rerum seriem plane cognoverant, præsertim quæ oculata fide singula percepissent. Habebantur quoque super hoc ipso et aliarum quæ non aderant ultro delegata testimonia : simul et persuasiones personarum, quas spiritum Dei habere certa fides esset, cum tot hominum sensus in eamdem forte confluerent voluntatem. Sicut enim una bonorum fides est, sic et spiritus unus : malorum vero spiritus multiplex et voluntas ambigua. Tandem ergo favore divinitatis multis lacrymis implorato, dum utriusque personæ merita et prosequentia partes studia conferuntur, inventus est Petrus indignior adeo, ut ex ipsius comparatione alteri personæ irrogari gravis injuria videretur. Studia vero partium tanta dividebat imparitas, ut Petro nondum extra Urbis mœnia quisquam favor, alterum infra Urbem quidem pars potior elegisset, et extra Urbem usque ad fines terræ tota jam fere Patrem confiteretur Ecclesia. Sumpta igitur ex Magni Leonis papæ decreto sententia, ubi se partium vota diviserant, visus est illis jure canonico præferendus is, qui majoribus studiis juvabatur et meritis. Qua nimirum ratione cum in papam Innocentium inspirante Domino convenissent, ipsi statim de obedientia tua, et debita subjectione scripsisti ». Hujus Concilii epocha a nullo veterum notata, sed illud ante initium mensis Maii celebratum videtur.

36. *Adventus Innocentii II PP. in Galliam.* — Ex Innocentii II in urbem Claromontensem accessu, de quo mox, colligo eum ante mensem Novembrem, et ex statim dicendis paulo ante mensem Augustum in has partes pervenisse. Ernaldus abbas Bonævallis in agro Carnotensi lib. 2 de Vita sancti Bernardi abbatis cap. 1, ait : « Interea dominus papa multis in Pisis et in Tuscia, et in aliis provinciis potestative dispositis, valefaciens Pisanis, et gratias agens, in provinciam navigio delatus est, et Burgundiam transiens Aurelianum pervenit : ubi occurrentibus episcopis, a rege piissimo Francorum Ludovico alacriter et honorifice susceptus est. Inde a Gaufrido Carnotensi episcopo, magnarum virtutum viro, Carnotum deducitur ». Acta vero antiqua a Baronio num. 56 relata habent : « Iterum mare intravit, et per Genuam transiens, ad S. Ægidium prospere applicuit. Pergens autem per Vivarium et Anicium, Alverniæ fines intravit, et apud Claromontem primum Concilium celebravit ». Petrus Venerabilis lib. 2 de Mirac. cap. 16 : « Ad Gallias venit. Ubi primum ab eodem domino papa Innocentio Cluniacensi nova et majori consecrata Ecclesia, ac gemino Concilio, alio Claromonti, alio Rhemis celebrato, etc. » Ordericus lib. 13, pag. 895 : « Gregorius (id est, Innocentius II, ante Pontificatum Gregorius appellatus) cum Quirinali clero Gallias expetiit, primoque ab Arelatensibus susceptus, legatos inde Francis direxit. Porro Cluniacenses, ut ejus adventum cognoverunt, XVI equos seu mulos cum omni apparatu congruo papæ et cardinalibus clericis destinaverunt, et usque ad suam Basilicam favorabiliter conduxerunt. Tunc ibidem XI diebus papam cum suis detinuerunt, Ecclesiamque novam in honore S. Petri Apostolorum principis ab eodem cum ingenti tripudio populique frequentia dedicari fecerunt ». Anselmus Gemblacensis in Chron. ad an. MCXXX : « Emenso mari, tandem apud S. Ægidium appulit. Postea venit in Burgundiam, et a Cluniaco excipitur ». Denique Sugerius in Vita Ludovici VI : « Cum et susceptionis et servitii primitias Cluniaci per nos ei delegasset (sc. Ludovicus rex), tanto exhilarati suffragio, cum gratia et benedictione domino regi per nos gratias referentes, ad propria remiserunt. Ut autem usque S. Benedictum super Ligerim descendit (id est, usque Floriacum prope Aurelianum situm) dominus rex cum regina et filiis ei occurrens, nobilem et diademate sæpius coronatum verticem tanquam ad sepulchrum Petri inclinans, pedibus ejus procumbit, etc. »

37. *Consecrat Ecclesiam Cluniacensem.* — Cum mensis et fere dies, quibus *Urbanus II* majus altare Ecclesiæ Cluniacensis, dum in Galliis esset, consecravit, a nobis detecti fuerint, ut anno MXCV jam diximus, in detegendis mense et die, quibus Innocentius II Ecclesiam Cluniacensem dicavit, et in explicandis quæ de hac profectione Gallica Innocentii II a variis scriptoribus tradita sunt, minus cæcutiemus. Ipsemet enim Innocentius II in Diplomate Valentiæ VIII idus Martii anno MCXXXII dato, et in Biblioth. Cluniac. pag. 1381 recitato, ait : « Nos monasterium ipsum, quod specialiter ad jus B. Petri, et S. Rom. spectat Ecclesiæ, per nos ipsos visitavimus. Et eodem die, quo revolutis multorum annorum spatiis, prædecessor noster felicis memoriæ papa Urbanus ibidem majus altare consecraverat, cum archiepiscopis et episcopis, qui nobiscum convenerant, cooperante Spiritus sancti gratia, idem monasterium solemniter dedicavimus », ideoque XV kalend. Novemb. seu die XVIII Octob. aut aliquo ex vicinioribus, quo alias Urbanus II majus altare consecraverat. Baronius in Addendis et Corrigendis ad annum MCXXXII, refert aliud Innocentii II Diploma, in quo idem legitur ac in mox laudato, de consecratione monasterii Cluniacensis. Verum hallucinatur cardinalis eruditissimus, dum eam ad præfatum annum revocat, cum illius anni initio *Innocentius II* iter in Italiam direxerit, ut ibidem videbimus. Neque ea etiam in annum MCXXXI differri potest ; cum toto fere mense Octobri aut Suessione aut Rhemis Pontifex versatus fuerit. Quare nonnisi mense Octobri præsentis Christi anni Innocentius II Ecclesiam Cluniacensem dedicavit, et quidem paulo post suum in Galliam adventum, et ante Concilii Claromontani celebrationem, ut mox ex Petro Venerabili insinuavimus. Perperam itaque in Chron. Cluniacensi pag. 1639 et alibi scriptum, Ecclesiam Cluniacensem anno MCXXXI dedicatam esse ; quem

tamen errorem in lucem proferre non potuissem, nisi antea tempus, quo Urbanus II majus altare ejusdem Ecclesiæ dicavit, e tenebris eruissem.

38. *Concilium Claromontanum celebrat.* — Antequam Ludovicus rex ad Innocentium II venisset, Concilium Claromontanum in Alvernia celebrarat. De eo Bernardus Guidonis in libello de Conciliis scribit : « Anno Dom. MCXXX, Indict. VIII, mense Novembri, apud Clarummontem, præsidente ibidem Innocentio papa II, cum cardinalibus et archiepiscopis et episcopis et religiosis viris, cum multitudine sapientum et litteratorum virorum, celebrata est Synodus, in qua de fide Catholica et animarum ædificatione, ac morum honestate, et malorum eradicatione tractatum est, et obedientia eidem papæ Innocentio adstanti ab universis est gratanter promissa. In eadem quoque Synodo concessum est Privilegium clericis, quod habetur in Decretis XVII, q. 4 cap. Si quis suadente ». Ita Bernardus. Otto Frisingensis lib. 7 cap. 18 de hoc Concilio habet : « In civitate apud Claromontem Concilium celebrans (sc. Innocentius II) nuntios Lotharii (imperatoris) Conradum Juvavensem, Eribertum Monasteriensem episcopos, obvios habuit ». Denique in Appendice ad Marcam Hispanicam num. 380 refertur confirmatio Privilegiorum monasterii Cuxanensis ab Innocentio II facta cum hac subscriptione : « Dat. apud Clarummontem, etc. IV kal. Decembr., Indict. VIII, Incarnat. Dom. anno MCXXX, Pontific. vero domini Innocentii II papæ primo », sed cum in bulla nulla sit mentio Concilii, post illud celebratum datam puto. Sigonius lib. 11 de reg. Ital. Concilium *per Decembrem mensem* habitum perperam scribit.

39. *Concil. Anicii habitum.* — Per urbem quidem Aniciensem transivit *Innocentius II*, ut mox vidimus, sed cum Petrus Venerabilis supra citatus asserat, eum geminum Concilium, nempe Claromontense et Rhemense congregasse, manifestum est, Innocentium II non præfuisse Aniciensi, cujus meminit Guigo hujus temporis scriptor in Vita sancti Hugonis Gratianopolitani episcopi, qui præsentiam papæ non tacuisset, qui tamen tantum ait : « Morbis licet, et ætate consumptus (sc. S. Hugo), zelo tamen domus Dei cujus diligebat decorem, perrexit Anicium, ut eumdem cum aliis episcopis excommunicaret schismaticum », nempe Anacletum antipapam.

40. *Innocentius II a regibus Franciæ et Angliæ salutatur.* — *Innocentius II* ante Concilium Claromontanum per Provinciam in Burgundiam delatus jam *Cluniacum* attigerat, et Majorem Ecclesiam celeberrimi hujus per hæc tempora monasterii dedicarat, ut ex dictis num. 36 et seq. intelligitur. Eum *Ludovicus* Franciæ rex cum *Philippo* filio, rege designato, apud Floriacense cœnobium septem leucis ab Aurelia urbe dissitum honorificentissime excepit, eumque, ut Christi et Petri vicarium lætus et hilaris veneratus est. Paulo post Ordericus loco citato scribit : « Apud Carnotum Henricus rex Anglorum ad pedes ejus humiliter corruit, illique reverentiam papæ debitam idus Januarii sponte exhibuit ». Hæc urbs XVIII circiter leucis Gallicis ab Aurelianensi distat.

41. *Gerardus Engolism. regem Angliæ in favorem antipapæ sollicitat.* — De Henrico Angliæ rege Arnulphus Gerardum Engolismensem alloquens cap. 6 scribit : « De circumveniendo rege Anglorum Henrico præcipue laborabas ; et quia cauteriatam conscientiam habens, principi Catholico et sapienti de suscipiendo Petro Leonis manifeste suggerere non audebas, ut neutrum susciperet mirabili solertia suggerebas (ita tamen ut in Petrum tua aliquanto proclivior oratio videretur) : rem stare sub dubio ; multos utriusque partis esse fautores, festinasse quosdam, qui jam multa pœnitentia ducerentur : Petri Leonis in civitate inexpugnabilem esse potentiam, præsertim qui munitionibus maximis, qui pecunia plurima, qui denique parentum multitudine maxima fulciretur. Asseverare multos ipsum non justitia, sed potius invidia reprobatum, eo quod perspicax ejus ingenium et amplitudinem animi et irrefragabilem potentiam reliqui vererentur : neminem tamen esse, qui posset eum Urbis privare dominio, penes quam caput Ecclesiæ semper fuisse, sed et denique reversurum fore nullus ambigeret. Ipsum et eos qui cum ipso erant, sufficientes ex proprio et omnes ad Apostolatum pertinentes civiles reditus obtinere : non oportere ipsum ad alienas inspicere facultates, nec ad invertendum quidlibet rei familiaris inopia compellendum. Si susciperet alterum, onerosum sibi et suo regno fore, et quod regi est etiam damno deterius, dedecus affuturum, si pars altera prævaleret. Nihil esse importabilius indigente Romano, sub cujus sis arbitrio constitutus. Dissimularet igitur, et rerum exitus potius exspectaret, quam sera præcipitem sententiam pœnitentia subsequatur. Utilius enim esse sine dispendio declinare pericula, quam cum gravi dispendio ipsis ultro periculis obviare.

42. *Ab eo rejicitur.* — « Agnovit rex sapiens latentem in sermone serpentis astutiam, et venenum sub melle reconditum, quia scilicet ipsa non bona fide consulentis animo mandaveras, sed fallentis, ut dominus papa prius qualibet arte fraudulenter excluso, ad loquendum pro Petro tibi commodior aditus appareret. Facilius enim ad favendum parti nostræ vacuos vendicamus affectus, quam favore jam partis alterius occupatos. Ille vero non dissimulandum, sed laborantis Ecclesiæ necessitatibus adjutor ultraneus credidit occurrendum, ne persuasione tua probaretur acephalus, et ab uberibus matris tuæ fieret alienus ». Quæ fusius prosequitur Arnulphus.

43. *Guillelmus VIII comes Pictaviensis a Guillelmo IX distinguendus.* — Ad num. 65 et seq. Baronius *Guillelmum VIII* Pictaviensem comitem et Aquitaniæ ducem cum *Guillelmo IX* confundit ; quod mirum videri non debet, cum, ut observat

Castanæus a Rocheposæo Pictavorum episcopus in Notis ad Litanias Pictonicas, quæ tom. II Biblioth. Labbei recitantur, Joannes Beslius, regius apud Fonteniacum consiliarius, qui a paucis annis mortuus est, primus subductis temporum rationibus, Pictonum comites, eosdemque Aquitaniæ duces inter se distinxerit, et in ordinem digesserit. *Guillelmus VIII*, teste chronographo Malleacensi, anno MLXXXVI patri in principatum successit, annoque MCXXVII naturæ debitum solvit, teste eodem chronographo, qui annum a Paschate incipiens de eo et Guillelmo IX ejus filio, de quo hic nobis agendum, an. MCXXVI scribit : « Obiit Willelmus dux Aquitanorum IV idus Febr. et Pictavis civitate apud Novum-Monasterium sepultus est. Hic virtute sæcularis militiæ super omnes mundi principes mirabiliter claruit : cui successit in principatu Guillelmus filius ejus, qui obiit peregrinus apud Sanctum-Jacobum in Hispania ». Dux igitur Aquitaniæ, qui Anacleti partes tritus est, et Ecclesiam in illis partibus afflixit, non Guillelmus VIII, sed Guillelmus IX fuit; et Malmesburiensis a Baronio citatus, qui lib. 5 de Gest. Reg. Angl. ait, Guillelmum comitem Pictavorum excommunicatum fuisse a *Girardo* Engolismorum episcopo, jussumque illicitam venerem abjicere, de *Guillelmo VIII*, non vero de *Guillelmo IX*, ut putavit Baronius, verba facit. Ordericus lib. 12 ait, uxorem Guillelmi (sc. VIII) Pictonum ducis questam esse in Concilio Rhemensi anno MCXIX habito, et *Callistum II* qui eidem Concilio præerat, certum terminum constituisse, ut Guillelmus legitimam uxorem reciperet. Denique Petrus Pictaviensis episcopus magna amicitia cum B. Roberto de Arbrissellis conjunctus eumdem comitem jamdiu ob adulterium sacris arcuerat, et in exilio obierat anno MCXV, teste eodem chronographo Malleacensi.

44. Baronius non tantum adulterium, quod Malmesburiensis narrat, *Guillelmo IX* attribuit; sed etiam ait eum ingentem militum copiam in Terram-Sanctam secum duxisse, quod tamen idem Malmesburiensis de Guillelmo VIII refert. Ea expeditio a Guillelmo VIII anno MCI suscepta, ut ad eum Christi annum tradit chronographus Malleacensis. Missus est ad Guillelmum IX sanctus Bernardus, ut eum ad partes Ecclesiæ Catholicæ pertraheret, sed nihil ab eo obtinuit, nisi in iterata legatione post quinquennium peracta, de qua suo loco sermo erit. Arnulphus supra citatus converso ad *Girardum* Engolismensem sermone ait : « Cum, Girarde, regibus Hispanorum Britannorumque principibus eadem suggerendo mandasses (nempe quæ Henrico Angliæ regi), et speratos fructus concinnata tibi mendacia non referrent, cœpisti dementiore vesania infra domesticos parietes debacchari. Pictaviensem comitem nactus erroris socium, et schismatis adjutorem ; quem etiam Pictaviensis episcopi Catholici senis (nempe Guillelmi Adelelmi, cujus depositionem petebat Guillelmus dux hujus nominis IX,) negata depositio et contra sacratissimos canones non exaudita petitio, indignatum pariter a Catholica repulit unitate ».

45. *Gesta in regno Hierosolymitano.* — Ad num. 67. *Balduinus II*, Hierosolymorum rex, ut narrat Tyrius lib. 3, cap 26 et seq. *Boamundus* princeps Antiochiæ, comes Tripolitanus, et comes Edessenus fines Damascenorum ingressi sunt ; sed confusi exercitus parte amissa, *mense Decembri* ad propria redire coacti sunt. Mortuus est interim *Stephanus patriarcha* Hierosolymorum, cui successit *Willelmus* prior Ecclesiæ Dominici sepulchri *de eo loco qui dicitur Messinæ*, sed loco *Messinæ*, legendum *Meclinæ*, cum ipsemet Tyrius ibidem asserat, eum Flandrum natione fuisse et Mechlinia in Flandria sita sit. Ordericus lib. 13, ad annum MCXXXVII, Hierosolymitanum præsulem *Radulfum* appellat, sed manifesto errore, cum certo constet, post illum Christi annum, Guillelmum Hierosolymorum patriarcham in vivis fuisse. Sumpsit igitur Ordericus Radulfum patriarcham Antiochenorum circa hoc tempus, ut habet Tyrius lib. 14, num. 10, electum pro patriarcha Hierosolymorum, aut manifeste falsus est. Post eam expeditionem Boamundus Balduini regis gener, « hostium irruente subito multitudine, suis eum destituentibus, gladiis confossus interiit. Magnus princeps, et Deo, si vixisset, amabilis, nisi mors immatura et mors invida humanis eum rebus subtraxisset », inquit Tyrius, qui subdit, cum nullos reliquisset liberos, Balduinum regem Antiochenum principatum iniisse, et filiæ suæ Boamundi uxori *Laodiceam*, et *Gabulum* urbes maritimas concessisse.

46. *Moritur B. Joannes episc. Morinorum.* — Joannes de Colle-Medio archidiaconus Morinensis in Vita beati Joannis Morinorum episcopi, a Bollando ad diem XXVII mensis Januarii recitata, cap. 9, dicit se Epitaphium ejus condidisse, in quo inter cætera ait : « Anno Verbi incarnati MCXXX, Indictione octava, VI kalend. Februarii, obiit vir venerabilis, totius amator religionis D. Joannes episcopus, qui Romæ in generali Concilio, Urbano II Pontifice præsidente et approbante, in episcopum hujus Morinensis Ecclesiæ, pridie nonas Junii presbyter, XVI kal. Aug. episcopus consecratus est ». Monasteria regularium clericorum, sive monachorum octo fundavit, et Morinensium episc. trigesimus fuit. In ejus Vita auctor testatur eum fuisse canonicum regularem in monasterio, *quod dicitur in monte Sancti-Eligii*, paucis milliaribus a civitate Atrebatensi semoto, ac discipulum extitisse *Ivonis*, postea episcopi Carnotensis. In ea ejus virtutes fuse enarrantur : sed in loco mox ex ejus Epitaphio relato, aliqua verba desiderantur. An. enim MXCVIII, ex eodem Joanne de Colle-Medio monstravimus, eum in Belgio presbyterum et episcopum anno MXCIX ordinatum fuisse.

47. *Mediolanenses Anacletum sequuntur.* — Mediolanenses cum *Anselmo* archiepiscopo suo nulla habita ratione excommunicationis, de qua anno MCXXVIII locuti sumus, Anacleti antipapæ

partibus adhæsere, ut refert Landulfus Junior apud Puricellum in Monum. Basil. Ambros. num. 350 : « Honorio defuncto, Anacletus papa Romanorum Secundus huic Mediolanensi (nempe Anselmo; hic autem auctor Anacletum papam vocat, quia Mediolanenses Innocentium II papam non agnoscebant). Stolam (id est pallium) per suos idoneos nuntios Joannem Palestrinæ episcopum (quem Anacletus in locum Guillelmi cardinalis Prænestini Innocentio II addictissimi subrogarat, quod in isto schismate in aliis episcopatibus etiam actum), et Beltramum subdiaconum Romanum mandavit. Quam stolam ipse Anselmus Pontifex (qui eam ab Honorio II non impetrarat), clero et populo Mediolanensi circumstante et collaudante (assumpsit, et) Anacletum papam ejusque legatos et legationem reverenter suscepit : pars vero sibi adverso inde magis detrahere sibi cœpit. At plenitudo cleri et populi ad eum quoque concurrebat, timorem quoque et reverentiam regi Conrado et papæ Anacleto ex dilectione portabat ». Ex quibus apparet, Conradum et Anacletum inter se concordes fuisse; quæ concordia usque ad Concilium Pisanum anno MCXXXIV celebratum duravit.

48. *Anselmus archiep. Mediolanensis contra se rixas suscitat.* — Pergit Landulfus Junior : « Et dum hic spes fuit in plenitudine Ecclesiæ et civitatis Mediolani, et venditiones et privilegia, quæ egregii capitanei de Besana et de Porta Orientali atque homagna, et Gregorius papa VII et Urbanus papa II presbytero Liprando fecerunt, vim suam obtinuerunt, et oculis omnium latuerunt (id est, laterent) nulla guerra Mediolanenses ignominiavit, sed Papiensibus, Cremonensibus, Novariensibus, cunctisque suis inimicis late et splendide ipsi Mediolanenses præstiterunt ». Porro Mediolanenses ideo Cremenses defendebant, quia hi Cremonensi Ecclesiæ contributi sese Mediolanensibus applicuerant, ut refert Sigonius lib. Hist. de Reg. Ital. ubi et recte narrat bellum a Mediolanensibus hoc anno et duobus sequentibus adversus Papienses feliciter gestum ; sed felicitas hæc cessavit culpa Anselmi archiepiscopi Mediolanensis, uti tradit Landulfus Junior cap. 41, apud Puricellum laudatum num. 351 : « At ubi Anselmus archiepiscopus contra ipsas venditiones et privilegia voluit et fecit (quod accidit anno MCXXXIII, cum anno anteriori adversus Innocentium II et Lotharium imper. adhuc starent Mediolanenses) et multitudo cleri et populi ipsas venditiones et privilegia legere voluit ; contigit, quod quidam manipulus militum Mediolanensium captus est a Cremonensibus, etc. »

49. *S. Bernardus episc. Parmensis Conradum ducem excommunicat.* — Puricellus citatus num. 352, perperam credidit sanctum *Bernardum Parmensem episcopum* et presbyterum cardinalem legatum fuisse Innocentii II, et Mediolanenses excommunicasse, quod secuti essent partes Conradi regis hoc et duobus sequentibus annis ; et his non obstantibus eum communicasse cum Anselmo archiepiscopo Mediolanensi, et ab eo petiisse, ut sibi videre liceret corpus sancti Ambrosii ; quia, inquit Puricellus, « tunc non adeo constabat, Innocentiusne, an potius Anacletus esset legitimus Pontifex ». Fundatur vir doctissimus in Vita ejusdem sancti Bernardi Parmensis ab auctore coætaneo, vel fere coætaneo scripta, neque advertit eum ordinem temporum non servare. Hic enim anonymus cap. 46, ait : « Aliquando cum Mediolani pro hujusmodi negotiis (nempe pro pace Ecclesiæ et imperii, ubi neque annum quo hoc contigit designat, neque Pontificem Romanum, qui tunc sedebat) per dies aliquot moraretur : archiepiscopum rogavit, ut sibi beati Ambrosii reliquias videre permitteret », quas nocte sequenti vidit. Idem anonymus cap 40, refert gesta ab eodem sancto adversus rebellionem Mediolanensium, eorumque schisma, et ait : « Unde cum Mediolanenses contra Romanæ Ecclesiæ inhibitionem Corradum in regem cum suis fautoribus elegissent, vir Dei non formidans terreni imperii principatum, præfatum Corradum, ejusque sequaces excommunicatos publice nuntiavit ». Hæc duo Puricelli fundamenta.

50. *Illa excommunicatio anno* MCXXVII *lata.* — Verum hoc accidit anno MCXXVII, ideoque ante *Conradi* coronationem, eoque tempore quo Mediolanenses et *Anselmus* eorum archiepiscopus aversi erant ab Honorio II, non vero ab Innocentio II ; tunc enim *S. Bernardus Parmensis* Mediolanum profectus est, et reliquias S. Ambrosii videre voluit, et deinde *Conradum* jam regem coronatum, et ejus sequaces excommunicavit. Certe non magnum egisset *Bernardus*, si excommunicationem illam vibrasset post Decretum Concilii Papiensis anno MCXXVIII congregati, quod vult Puricellus ; sed contra maximopere laudandus quod primus *Conradum* regem excommunicavit. Quare auctor Vitæ sancti hujus præsulis in ea narratione temporis rationem non habet.

51. *Martyrium S. Canuti Junioris.* — Hoc anno *sanctus Kanutus*, rex Obotritorum ac dux Sleswicensis, Erici Boni Daniæ regis filius, a *Magno*, Nicolai Daniæ regis filio, proditorie occisus est, uti narrant Helmoldus in Chron. Slavorum lib. 1, cap. 50 et seqq. Krantzius lib. 3 Vandaliæ capit. 23 et seqq. ac Grammaticus Saxo lib. 13, qui tamen nefariæ hujus cædis annum non designant ; sed Hieronymus Cypræus citatus ab Adolpho Cypræo in Annal. episc. Sleswicensium cap. 21 et 23, Molanus in Addit. ad Usuardum, Stephanus Stephanius in Not. ad lib. 11 Saxonis Gramm., et Henricus Wolterus in Chronica Bremensi ab Henrico Meibomio Juniore tom. II Rerum Germanicarum publicata, hoc martyrium cum præsenti anno recte illigasse videntur, licet Bollandus ad diem VII mensis Januarii, quo sanctus Kanutus colitur, illud circa annum MCXXXIII distulerit ; ex dicendis enim eo Christi anno patebit, cædem illam citius contigisse. *Ericus Bonus* Daniæ rex, proficiscens ad bellum Hierosolymitanum, *Nicolao* fratri regnum

cum filio *Kanuto* commendavit, « accepto juramento, ut si non rediret, filio suo, postquam adolevisset, regnum contraderet », inquit Helmoldus. Mortuo Erico rege dum Hierosolyma rediret, Nicolaus regnum obtinuit, « eo quod Kanutus adhuc esset infantulus ». Erat Nicolao regi filius nomine *Magnus*, cujus insidias *Kanutus*, ubi adolescere cœpit, veritus, regnum Obotritorum a Lothario imperatore emit, seque ejus beneficiarium dixit. Verum post aliquot annos *Magnus* per insidias principem innocentem peremit.

52. *Fuit rex Obotritorum et dux Slevicensium.* — Duo fuere *Kanuti* reges in sanctorum numerum relati, et martyrii gloria coronati. De priori egimus anno MLXXXI, diximusque posteriorem, de quo hic sermo, illius ex fratre nepotem fuisse, non vero filium, uti scripsit Baronius ad annum MCLXIV, num. 50, ubi de canonizatione sancti Kanuti Obotritorum regis verba facit. Porro *Obotriti* Mecklenburgicam ditionem ac Wagriam tenuerunt. *Slevicensis* vero ducatus est Jutiæ Meridionalis Provincia, quæ Holsatiæ ducibus paret, qui etiamnum a Daniæ regibus ducatum Slevici in feudum accipiunt. Krantzius lib. 3, cap. 30 ait, Lotharium imp. sancto Kanuto coronam regiam decrevisse ac regem appellasse Obotritorum : « Ea enim provincia in ejus erat procuratione » ; hac præsertim ratione, « ut illustraret Romanum imperium, quod tum videretur illustrius, si regibus imperaret ». Addit Krantzius existimare se nostri sæculi Danorum reges inde deduxisse titulum regum Danorum et Vandalorum, « nam moriens Kanutus regium titulum transmisit ad posteros », subdit idem historicus.

53. *Floret Honorius Augustodunensis.* — Honorius Augustodunensis Ecclesiæ presbyter et scholasticus, qui scripsit librum *de Scriptoribus Ecclesiasticis*, variaque alia Opuscula, quæ extant tom. XX Biblioth. Patrum edit. Lugdun, et tom. XII edit. Coloniens. hoc anno composuit seriem Romanorum Pontificum, hæc enim his verbis clauditur : « Innocentius II, qui fuit Pontifex ordine CLXV, Christi anno MCXXX ». Honorium aliosque scriptores Ecclesiasticos continuavit Miræus in sua Bibliotheca Ecclesiastica usque ad annum circiter MDCXL.

54. *Interitus Thomæ de Marla.* — Anno MCXXX, « Thomas de Marla, dominus de Conciaco, persecutor Ecclesiæ pessimus, interficitur », inquit auctor Chronici Sancti-Medardi Suessionensis apud Dacherium tom. II Spicilegii. Fusius hæc mors ad hunc annum narratur in Chron. Roberti de Monte juxta editionem Francofurti curatam. Sugerius tamen in Vita Ludovici VI, Franciæ regis pag. 316, vocat eum *Thomam de Marna*, aitque dominum fuisse *Cociaci*, et cum in diœcesi Laudunensi habitaret Cociacum , *castrum omnino inaccessibile*, captum et ad mortem sauciatum fuisse a comite Viromandensi Radulpho, qui una cum episcopis et regni optimatibus Ludovico VII Franciæ regi persuasit, ut Laudunum *ad ulciscendum* adventaret. Loquitur postea Sugerius de miserabili morte ejus, quam et eodem modo refert Henricus Huntindoniensis in Epistola ad Walterum *de Mundi Contemptu*, recitata a Wartono in fine tomi II Angliæ Sacræ, qui in Præfatione ejusdem Tomi dicit, eam anno MCXLV scriptam esse : « Thomas », inquit Huntindoniensis, « princeps magnus juxta Laudunum in Gallia principans, magnus erat nomine ; quia summus erat scelere. Ecclesiis igitur circumjacentibus hostilis, omnes in fiscum suum redegerat. Si aliquem vi vel dolo in captione sua tenebat non falso dicere poterat: *Dolores inferni circumderunt me* (Psalmo 116), cædes humana, voluptas ejus et gloria. Comitissam contra solitum in carcere posuit; cui crudelis et spurcus, compedes et supplicia diebus, ut pecuniam extorqueret, stuprum noctibus inferebat, ut eam derideret. A carcere in lectum (Thomæ), homines crudelissimi quaqua nocte ferebant ; a lecto quaqua die in carcerem referebant. Pacifice loquens proximum, in corde non sine risu gladio transpungebat. Unde gladium sæpius sub chlamyde nudum ferebat quam vaginatum. Hunc igitur homines timebant, venerabantur, adorabant. Fama omnis Galliæ circa illum. Crescebat in dies ejus possessio ; crescebat thesaurus ; crescebat servitus. Audire finem scelerati desideras? Gladio lethaliter percussus, pœnitentiam recusans, et a corpore Domini collum retorquens, sic periit, ut bene dici posset : *Conveniens vitæ mors fuit ista tuæ* ».

55. *Obitus Tarasiæ Portugalliæ reginæ.* — Æra MCLXVIII, inquit Sandovalius fol. 147, juxta Documentum a Duarto Licentiato in Chronico reformato Portugalliæ, pag. 26 relato, obiit regina *Tarasia*, mater regis Alphonsi Henrici Portugalliæ comitis. Ea *regina* appellabatur, quia filia erat Alphonsi VI Castellæ et Legionis regis, imperatoris nuncupati, et nupserat *Henrico* comiti Portugalliæ. Lusitaniam per sex et decem annos rexit, et duobus ante mortem Alphonso filio eam tradidit, seu sponte cedens, ut multi volunt, seu bello victa, ut alii in litteras misere. Ait Sandovalius *Alphonsum Henricum* Tarasiæ filium quamdam donationem fecisse ; in Charta originali exhiberi signum vel notam singularem, intus hanc vocem scriptam, *Portugallia*, et hoc tempore nondum gentilitia scuti symbola in usum vocata fuisse. Extat in summa Chronici Gothorum memoria obitus Tarasiæ ad annum MCXXX his verbis designati : « Æra MCLXVIII obiit regina Tarasia, mater Alphonsi, kalendas Novembris, anno secundo regni ejus », nempe Alphonsi, qui tamen nondum rex appellabatur.

56. *Alphonsus Castellæ rex primum in Mauros movet.* — *Alphonsus* Castellæ rex, ut tradunt Garibaius lib. 12, cap. 2, Sandovalius in Alphonso VII, fol. 145 et seq. et antiqua Historia Toleti ab eodem Sandovalio exscripta, primam suam adversus *Mauros* expeditionem suscepit, invitatus a quodam principe Mauro ditionibus suis spoliato. Hunc

Alphonsus rex honorifice excepit, et arce magni momenti *Rueda* appellata ab eo accepta, ut par pari redderet, in Legionis, Castellæ et Toleti regnis eidem terras assignavit. *Alphonsus* rex ingenti conflato exercitu, in hostiles terras ingressus vastavit *Illarcon*, vulgo *Alarcos* Castellæ-Novæ oppidum, *Almodavarum* Campi, aliaque oppida. Regem in hac expeditione comitati sunt magnates regni, *Raimundus* archiepiscopus Toletanus, et magna episcoporum pars, qui hoc tempore tenebantur regem ad bellum procedentem sequi.

57. *Obitus S. Isidori Madritensis.* — Hoc circiter anno mortuus est *S. Isidorus* Madritensis, qui fuit simplex agricola, et vitam sanctissimam in matrimonio duxit. Ejus Vita sæculo decimo tertio a Joanne Diacono scripta, et in Actis SS. Bollandianis ad diem XV mensis Maii recitata; Gregorius XV, anno MDCXXII, Philippi IV Hispaniarum regis efflagitatu, cum in sanctorum numerum retulit.

58. *Concil. Herbipolense.* — In Germania Lotharius imp. Wirceburgi seu Herbipoli Concilium convocavit, de quo Chronicon Magdeburgense adhuc ineditum ad hunc annum habet : « Concilium XVI episcoporum mense Octob. a rege Wirceburg congregatur, cuit affuit archiepiscopus Ravennæ, Apostolicæ Sedis legatus : ubi Gregorius, qui et Innocentius, qui Petro Leoni in electione prævaluit, a Lothario rege et omnibus ibi congregatis eligitur et confirmatur ». Gualterius enim, qui Ravennatensis archiepiscopus erat, Innocentii II partes cum suis Ravennatensibus perpetuo secutus est, ut habet Rubeus lib. 5 Hist. Ravenn. qui tamen sicuti et Labbeus tom. X Concil. hujus Synodi mentionem non facit.

INNOCENTII II ANNUS 2. — CHRISTI 1131.

1. *Innocentius papa Parisiis Pascha celebrat.*— Sequitur annus Redemptoris millesimus centesimus trigesimus primus, Indictione nona, quo Rhemis in Gallia Concilium celebratur. Ita Codex Vaticanus ubi per annos singulos Innocentii res gestæ scribuntur. Hoc item Sugerius in vita Ludovici regis Francorum, qui post nonnulla quæ præcesserunt Rhemense Concilium, nempe Paschæ celebrationem factam Parisiis, sic narrat de eodem Innocentio papa : « Instantem sancti Paschæ diem apud nos in Ecclesia B. Dionysii, tanquam speciali filia, affectat celebrare. Hos autem ob timorem Dei et Ecclesiæ matris, et filiæ gratanter pridie Cœnæ Dom. suscipientes, celeberrimam Deo et hominibus perferentes processionem, adventum ejus odis exultationis, collætantes amplexati sumus. Cœna ergo Domini apud nos more Romano et sumptuoso donativo, quod presbyterium nominant, celebrata: venerandam Domini crucifixionem venerando prosecutus, sanctissimæ Resurrectionis Vigilias honore debito pernoctavit. Summo mane vero extrinseca via ad Ecclesiam matutini instrata, cum multo collateralium collegio quasi secreto communicavit, ibique more Romano seipsos præparantes, multo et mirabili ornatu circumdantes capiti ejus Phrygium, ornamentum imperiale, instar galeæ, circulo aureo concinnatum imponunt, albo et palliato equo insidentem educunt; ipsi etiam palliati equos albis operturis variatos equitantes, odas personando, festive geminati procedunt. Barones vero Ecclesiæ nostræ ferrati, et castellani nobiles, stratores humillimi pedes eum equitantem freno deducebant. Quidam etiam prævii copiosam monetam ut turbam impedientem removerent, jactitabant. Via autem regia et salicibus et fixis stipitibus pretiosis paleis (aulæis) rutilabat. Cum autem et militia cunei, et populi multi concursus et honoratissime occurreret, nec etiam ipsa Judæorum Parisiensium excæcata defuit synagoga, quæ legis litteram, rotulam scilicet et velatam offerens : ab ore ejus Pontificis scilicet, hanc misericordiæ et pietatis obtinet supplicationem : Auferat Deus omnipotens velamen a cordibus vestris. Præveniens vero ad sanctorum Basilicam coronis aureis rutilantem, argenti et plus centies, auri, pretiosarum gemmarum et margaritarum splendore fulgurantem, divina divine celebrans, Agni veri Paschalis victimas sacratissimas nobis cooperando immolavit. Finita vero missa, erectis in claustro palustrato mensis, materialem agnum tanquam thoris

accubitati sumerent, cætera nobilis mensæ ferculæ consueto more suscipiunt. Sed et sequenti die eamdem ab Ecclesia S. Remigii ad principalem, reciprocam processionem (iterant scilicet). Transactis itaque tribus post Pascha diebus, cum gratiarum actione, et auxilii et consilii promissione, Parisium transiverunt. Exinde Galliarum Ecclesias visitando, et de earum copia inopiæ suæ defectum supplendo, cum per terram aliquantisper deambulasset, Compendii demorari elegit». Subjicit post hæc miserandum casum filii regis natu maximi, cum perterrefactus equus cui insidebat porco obvio, eumdem adolescentulum dejecit in terram, desuper ipsum equo ruente, quo et fuit extinctus. Quomodo autem ad leniendum regis mœrorem de obitu primogeniti, suaserunt amici, ut ungi faceret ab Innocentio papa secundogenitum, idem Sugerius qui aderat historiam narrat: quam et nos paulo inferius subjiciemus, dicturi prius de aliis rebus gestis in eodem Concilio.

2. *Rhemense Concilium in quo consecratus Ludovicus VII rex Francorum.* — Hujus Concilii Acta periere, sed de eo tantum apud Bernardum[1] abbatem Bonævallis hæc habentur in Vita S. Bernardi his verbis: «Perlustrata igitur Francia (Innocentius papa) Rhemis convocavit Concilium, in quo multis ad honorem Dei dispositis, regem Ludovicum vivente patre pro Philippo fratre coronavit in regem. In omnibus his dominus papa abbatem, (S. Bernardum videlicet), a se separari non patiebatur, sed cum cardinalibus in rebus publicis assidebat. Sed et privatim quotquot habebant negotia, virum Dei secretius consulebant. Ipse vero audita referebat ad curiam, et oppressis patrocinia exhibebat. Igitur soluto Concilio etc.» Hæc tantum ibi. Interfuit eidem Concilio una cum cæteris S. Norbertus episcopus Magdeburgensis, cujus meminit auctor, agens de rebus in eodem Concilio gestis[2]: «Convocatoque Rhemis Concilio, convenerunt undique episcopi de diversis nationibus, advenit et pater Norbertus: ibique illum Petrum intrusum excommunicaverunt, et electione Innocentii approbata, eumdem Petrum Leonis leoni rugienti, nisi resipisceret, tradiderunt. Attulit autem Norbertus secum Ecclesiæ suæ Privilegia vetustissima, et fere a vermibus consumpta, quæ cuncta Romano munimine fecit renovari et corrigi, apponens ea quæ receperat, de manibus illorum, qui ea injuste et violenter rapuerant. Addidit præterea aliud Privilegium secreto, ut cum daretur opportunitas, Romana fultus auctoritate, ordinem suæ religionis in episcopali propagaret Ecclesia». Hactenus ibi de rebus in Synodo Rhemensi peractis.

3. In eodem quoque Rhemensi Concilio, rogante Ludovico Crasso Francorum rege, idem Pontifex Innocentius consecravit in Francorum regem, successoremque patris, ejus filium, Ludovicum etiam nominatum, ejusdem nominis Septimum numeratum. At de ista novi regis consecratione Sugerius abbas S. Dionysii, qui eam suasit ipsi regi seniori, ita scribit: «Qui ergo intimi ejus et familiares eramus, formidantes ob jugem debilitati corporis molestiam ejus subitum defectum, consuluimus ei, quatenus filium Ludovicum, pulcherrimum puerum regio diademate coronatum, sacri liquoris unctione regem secum ad refellendum æmulorum tumultum constitueret. Qui consiliis nostris acquiescens, Rhemos cum conjuge et filio, et regni proceribus devenit, ubi in pleno et celeberrimo, quod dominus papa Innocentius convocaverat, Concilio, sacri olei unctione et coronæ regni deportatione in regem sublimatum, felicem providit regno successorem. Unde multis quasi quodam præsagio videbatur, ejus debere amplificari potentiam, qui tot et tantorum et tam diversorum archiepisc. episc. Francorum, Teutonicorum, Aquitanorum, Anglorum, Hispanorum suscepit benedictionem copiosam. Cumque pater vivi gaudio defuncti dolorem allevians Parisium rediret, dominus papa, soluto Concilio, Antisiodori delegit demorari». Hæc Sugerius præsens cuncta spectans ac scribens.

4. Rursus autem, quod ad idem Rhemense Concilium spectat, extant duo sermones apud S. Bernardum, habiti in Rhemensi Concilio, alter ad clericos, ad episcopos alter, cum tamen ad episcopos, vel potius in episcopos dicti esse reperiantur, quorum vita haud esset consentiens dignitati: qui S. Bernardi nomine evulgati, et inter ejus scripta recensiti, alterius potius auctoris esse, admonuit censura recentior. Nec est quod in alio aliquo Rhemensi Concilio ea prior oratio habita dici possit, cum constet ex ea, jubente Romano Pontifice qui aderat, eam dictam fuisse, ut ex ejus patet exordio ipsis verbis: «Grave est quod mihi injungitur, videlicet, ut doceam doctores, instruam Patres, præsertim cum scriptum sit[1]: Interroga patres tuos, et annuntiabunt tibi. Sed præcipit mihi Moyses iste[2], cujus manus graves sunt, cui obediendum est non solum a me, sed etiam ab omnibus. Et plusquam Moyses hic. Moysi commissa fuit una plebs Israelitica; isti autem universa Ecclesia. Et plusquam Angelus hic. Cui enim Angelorum dixit aliquando Deus[3]: Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis? Secundum officium dico, non secundum meritum. Præter Deum non est similis ei, nec in cælo, nec in terra. Hic est Petrus, qui misit se in mare, cum alii discipuli navigarent ad Jesum. Unusquisque vestrum contentus est navicula sua, hoc est archiepiscopatu suo, abbatia sua, præpositura sua: iste autem misit se in omnes archiepiscopatus, abbatias, præposituras etc.»

5. *Anacleti excommunicati litteræ auctoritatem præsumptam ostentantes.* — Hic vero Rhemensis hujus Concilii occasione describamus Ana-

[1] Vit. S. Bern. l. II. c. 1. — [2] Apud Sur. die VI Junii, c. 17.

[1] Exod. XXVII. — [2] Deut. XXXII. — [3] Matth. XVI.

cleti antipapæ Epistolam ad unum ex suis, quem habebat in Galliis defensorem (caret enim titulo) in qua perstringit Rhemensem archiepiscopum, cum excommunicatum pronuntiavit ipsum pseudopontificem, et Innocentium papam Catholicum promulgavit, et in ipsum amaro animo amaras vomuit contumelias, verbis istis[1]:

« Dilectionis tuæ fervorem, quem penes nos et Romanam Ecclesiam gestare videris, etsi litterarum tuarum series minime testarentur, in corde tamen nostro legimus, quid debeamus de devotione sentire. Proinde quod idiota Rhemensis, truncus inutilis, in te et in Ecclesiam tuam nequiter et impudenter egisse dignoscitur, nequaquam te mœror aliquis seu dolor afficiat, præsertim cum in nos et in Romanam Ecclesiam, cui se juramento adstrinxit, quasi ebrius et vino æstuans, histrionum more, multa insolenter vomuerit, ponens quidem in cælum os suum, ut lingua ejus transeat super terram. Tanquam alter Dioscorus Sedem nisus est Apostolicam judicare, dum iniquitatis zeli quod (zelique) plantarium in Dei Ecclesia fovere molitur, et statuam in campo Dura velut alter Babylonius[2], furiosorum more, quibusque simplicibus suggerit adorare; cum eadem, cui se prostravit, statua, a lapide de monte succiso, præstante Domino, velociter conteretur. Porro nos latratus ejus et ineptias ceu canum latratus, et energumenorum furias judicamus. Fundamentum siquidem Dei immobile perseverat, et cathedra Petri, locusque Pauli nullis præstigiis inumbrari, nullis possunt irrisionibus concuti. Ecclesia namque omnis Romana, sicut ab initio promotionis nostræ, individua nobis charitate cohæret, et sacris per omnia concordans canonibus, unum Dei est ovile, et ei unus est pastor. Licet quoque[3] Esau per agrestia et abrupta vagetur, ut simplicium mentes mendaciis consuetis evertat, Jacob tamen simpliciter domi habitat, et interveniente matre simplex simplices præparat patri cibos ». At quomodo (ut hæc interseram) non magis Jacob similitudinem exprimit Innocentius, dum fugiens minas Esau, peregrinari consilio matris suadetur ad externas regiones, manente domi Esau licet primogeniti benedictionis expers? Sed pergit: « Ut tibi omnia breviter perstringamus, gloriosus filius noster Rogerius dux (rex) Apuliæ ad pedes nostros humiliter veniens, nos papam Catholicum et legitimum dominum suum, prædecessorum suorum more recognovit. Archiepiscopi, abbates omnes Apuliæ, Calabriæ, sicut omnis etiam Orientalis Ecclesia, Hierosolymitana, Antiochena, et Constantinopolitana nobiscum sunt, et nos visitant et frequentant. Noveritis etiam nos soluto Concilio, quod apud Barum quinto idus Novembris, præstante Domino, celebraturi sumus, Mediolanum properanter ascensuros. Tu itaque, fili mi in Christo charissime, confortare in Domino, et officium tuum viriliter age, et virulenta verba. seu minas Rhemensis nullatenus formides ». Hucusque Anacletus.

[1] Ex Cod. Cass. Ep. XXXVI. — [2] Dan. III. — [3] Gen. XXVII.

6. Quod autem S. Norbertus Magdeburgensis episcopus archidiaconum suum, appellantem ad Romanum Pontificem subsecutus non fuisset, nec Romam causam prosecuturus ad Anacletum se contulisset: pro archidiacono ad eum ista tum Anacletus, ac si legitimus esset papa, rescripsit[1]:

« Lator præsentium Atticus Ecclesiæ tuæ archidiaconus, ad Apostolorum Limina veniens, a fraternitate tua se vehementius prægravatum, in nostra et fratrum præsentia intimavit. Retulit siquidem te de proditione ipsum coram fratribus impetisse, seque negasse; et tibi canonice satisfactum in Capitulo respondisse. Cum igitur statuta die ad agendum pro eadem causa in tuam et Capituli præsentiam devenisset, teque accusatorem simul et judicem (quod omnino rationi et justitiæ adversatur) apertius intelligeret, Sedem Apostolicam appellavit, et terminum, quo sibi coram Pontifice Romano justitiam faceret, nominavit. Post hanc autem appellationem, sicut ipse asserit, accepta occasione de obitu prædecessoris nostri bonæ memoriæ papæ Honorii, eum ad nos, sicut obtulerat, venientem, beneficiis suis Ecclesiasticis et aliis rebus expoliasti. Perpendat ergo fraternitatis tuæ prudentia, quam grave quamque inconveniens sit, ut illud Sedi Apostolicæ Privilegium coneris auferre, quod ex divino munere, atque antiqua sanctorum Patrum traditione usque nunc per Dei gratiam meruit obtinere, et per Apostolorum principis merita B. Petri, pro quo, ne ejus deficiat fides, ipse Christus oravit, usque ad finem inviolabiliter obtinebit. Eapropter fraternitati tuæ mandamus, et Apostolicæ Sedis auctoritate præcipimus, ut eidem archidiacono quæ abstulisti, cum integritate restituas, et quiete deinceps omnia tenere permittas: proximis autem B. Martini octavis nostro te conspectui repræsentes, plenam de eo justitiam in nostra et fratrum præsentia recepturus. Per præsentia etiam tibi scripta mandamus (quemadmodum antecessor noster beatæ recordationis tibi mandavit) ut filios nostros Ecclesiæ Magdeburgensis canonicos ad nos venire volentes prohibere ulterius non præsumas, si B. Petri gratiam et dilectionem volueris. Nos enim tibi aut honori tuo nihil detrahimus: sed si in te non remanserit, pleno totius charitatis affectu, tam te, quam Ecclesiam tibi commissam diligere, ac præstante Domino, cupimus honorare. Datum Romæ apud S. Petrum XV kal. Julii ». Hæc ad sanctum Norbertum, qui interea temporis sequens Innocentium, in Concilio Rhemensi (ut audisti) et alibi, adversus ipsum antipapam strenue laborabat.

7. *Innocentius papa cum Ludovico rege congreditur, et visitat Claramvallem.* — Sed jam quæ secuta sunt Rhemense Concilium videamus. Bernardus Bonævallis abbas sic pergit[2]: « Igitur so-

[1] Anacl. Ep. XVIII. ex Cod. Cas. — [2] Bern. ab. in Vita S. Bern. l. II, c. I.

luto Concilio, Leodium dominus papa Romanorum regi occurrit; et honorifice quidem susceptus est ». Sugerius autem in Vita Ludovici Crassi ponit occursum Lotharii Innocentio papæ factum hoc eodem anno, sed ante Rhemense Concilium, atque his ipsum verbis describit: « Visitando itaque Gallicanam, sicut res exigebat, Ecclesiam, ad partes se transfert Lotharingorum (ipse scilicet Innocentius papa). Cui cum imperator Lotharius civitate Leodii cum magno archiepiscoporum et episcoporum, et Teutonici regni optimatum collegio celeberrime occurrisset, in platea ante episcopalem Ecclesiam humillime seipsum stratorem offerens pedes per medium sanctæ processionis ad eum festinat, alia manu virgam ad defendendum, alia frænum albi equi accipiens, tanquam dominum deducebat. Descendente vero tota statione eum subbrachiando deportans, celsitudinem paternitatis ejus notis et ignotis clarificavit ». Hæc Sugerius S. Dionysii abbas. Sed quæ ista sint secutæ inter Lotharium et Innocentium contentiones et discordiæ, idem qui supra Bernardus Bonævallis sic narrare pergit: « Sed velociter obnubilata est illa serenitas. Siquidem importune idem rex institit, tempus habere se reputans opportunum, episcoporum sibi restitui investituras, quas ab ejus prædecessore imperatore Henrico per maximos quidem labores et multa pericula Romana Ecclesia vindicarat. Ad quod verbum expavere, et expalluere Romani, gravius sese apud Leodium arbitrati periculum offendisse, quam declinaverint Romæ. Nec consilium suppetebat, donec murum se opposuit abbas sanctus, (Bernardus scilicet). Audacter enim resistens regi, verbum malignum mira libertate redarguit, mira auctoritate compescuit ». Hæc ipse.

8. Hic tu videas redargui mendacissimum Petrum Diaconum Cassinensem, dum in gratiam ejusdem Lotharii, cui postea (ut suo loco dicturi sumus) inhæsit, adversus tam apertissimam veritatem de investituris, affirmat eas ab Innocentio papa in conventu Leodiensi Lothario fuisse concessas, sic dicens[1]: « Innocentius igitur Germaniam ingressus, a Lothario rege juxta Leodium excipitur, virgam ei et annulum antiquo ex more confirmans, et terram comitissæ Mathildæ condonans ». Hæc ipse Petrus, qui adversus Catholicum papam Innocentium una cum suis pro schismaticorum parte stetit ac laboravit, ut sæpe inferius ex suis ipsius scriptis intelliges. Sed et in eo etiam mendax esse convincitur, dum juxta Leodium donationem terræ Mathildæ factam ab Innocentio asserit. Nam Diploma Pontificis de ea re conscriptum Romæ datum legitur, ut anno sequenti suo loco dicturi sumus. Suggestum tantum non exactum de investitura a Lothario, quod petierat, Otto Frisingensis affirmat[2]. Antequam e Galliis recederet Innocentius papa, non invisisse tantum nobile monasterium Cluniacense, sed et insuper ejus Ecclesiam dedicasse Petrus ejus monasterii hujus temporis abbas affirmat[1]. Sed et post ipsum Leodiensem conventum Claravallense cœnobium sancti Bernardi petiisse, qui ejus Vitam scripsit, idem qui supra Bernardus Bonævallis, narrat his verbis[2]: « Rediens autem Leodio, Claramvallem dominus papa per seipsum voluit visitare. Ubi a pauperibus Christi, non purpura et bysso ornatis, nec cum deauratis Evangeliis occurrentibus, sed pannosis agminibus scopulosam bajulantibus crucem non tumultuantium classicorum tonitruo, non clamosa jubilatione, sed oppressa modulatione affectuosissime susceptus est. Flebant episcopi, flebat ipse summus Pontifex: mirabantur Congregationis illius gravitatem, quod in tam solemni gaudio oculi omnium humi defixi, nusquam vagabunda curiositate circumferrentur, sed complosis palpebris ipsi neminem viderent, et ab omnibus viderentur. Nihil in Ecclesia illa vidit Romanus quod cuperet, nulla ibi supellex eorum sollicitavit affectum, nihil in Oratorio nisi nudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio, nec damnosa poterat esse fratribus hujusmodi præda, cum minui non posset asportata religio. Gaudebant omnes in Domino, et solemnitas non cibis, sed virtutibus agebatur: panis ibi autopyrus pro simila, pro careno sapa, pro rhombis olera, pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur. Si forte piscis inventus est, domino papæ appositus est, et aspectu, non usu in commune profecit ». Hæc ipse de paupertate et observantia Claravallensium.

9. Quid autem invidia diaboli, unum illorum tunc invadentis, acciderit, sic auctor narrare pergit: « Invidit diabolus et servorum Dei gloriam, quos tanti hospitis nobilitabat præsentia, ferre non valens, dum in choro alacriter psallerent et devote, præsentibus etiam nonnullis ex cardinalibus, qui in auditu et adspectu eorum delectabantur, aliquantos fratrum horribili pavore turbavit. Nam et unus præ cæteris occupatus (a dæmone scilicet), blasphema quædam verba locutus est: Dicite, inquiens, ego sum Christus. Et alii plures territi et tremebundi ad B. patris vestigia confugerunt. At ille conversus ad cæteros: orate, inquit. Ac deinceps sub silentio eos qui turbati videbantur eduxit, atque compescuit: ut nequissimus ille, qui conventum pietatis transferre conabatur in theatrum, et scholam innocentiæ in derisum, non, ut putabat, existimationem religiosorum hominum corrumpere posset, sed se proderet, et conatus suos experiretur infirmos. Tanta siquidem celeritate omnia sunt sedata, ut personas illas quæ prope astabant, omnino latuerit quod acciderat, et malignus hostis velociter increpatus, non modo scandalum eis quod parabat, inferre nequiverit, sed nec ad illorum notitiam rem perferre. Factumque est ex eo, ut ampliori se custodia fratres munirent, et merito

[1] Petr. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 99.— [2] Otto Frising. l. VII. c. 18.

[1] Petr. Clun. l. III. Ep. XXXIV. — [2] Vita S. Bern. l. II. c. 1.

et numero et possessionibus deinceps cresceret Claravallis, et multiplicatis conventibus, fere per omnem latitudinem loci illius dilataretur religio : ipse etiam abbas sanctus ex tunc amplius solito miraculis clareret et signis ». Hactenus de Claravallensibus Innocentium papam excipientibus.

10. *Privilegium Cisterciensibus de non solvendis decimis.* — At quid tunc ipse Pontifex? cum Cluniacensium divitias adspexisset, atque Claravallensium esset extremam intuitus paupertatem, secundum illud Apostoli [1] : « Abundantia vestra illorum inopiam suppleat », statuere placuit, ne Cistercienses monachi, ut hactenus factum esset, decimas persolverent Cluniacensibus, sicque illa dura pensitatione eos reddidit absolutos. Quo facto vehementer Cluniacenses perturbati sunt, cumque parere cunctarentur, fuerunt censuris Ecclesiæ compellendi, nempe excommunicatione terrendi, et interdicto mulctandi. Qua de causa eorum abbas Petrus ad eumdem Innocentium papam querulam satis scripsit Epistolam [2], ubi inter alia : « Rogat igitur, venerabilis pater, fidelis et semper subjecta majestati Apostolicæ congregatio vestra, ut ab amore paterno novi filii (nempe Ordinis Cisterciensis nuper exorti)) veteres (Cluniacenses scilicet), non expellant. Quoniam etsi novi diligendi, non tamen propter novos, nisi promeruerint, sunt veteres abjiciendi. Recordamini, quantum ab antiquis in populo Dei primogenitis deferretur : ut nisi Esau primogenita vendidisset, nunquam ei, licet sanctior Jacob, in primogenitorum dignitate, non dico, præferretur, sed nec etiam conferretur. Si ergo primogeniti sumus, dignum est, ut quod non vendidimus, pro junioribus non perdamus etc. » Sed in Epistola sequenti [3], quam eodem argumento ad Haimericum cardinalem diaconum cancellarium dedit, ista fusius pertractavit, digna quæ hic describeretur, nisi cusa reperiretur, quæ possit a cupientibus legi. Porro non a decimis tantum Cluniacensibus persolvendis exempti sunt Cistercienses, sed etiam ab iis, quas sæcularibus clericis solvere soliti erant : quarum gratia querelæ in eos sunt magnopere dilatatæ. Extat de his Epistola Richardi archiepiscopi Cantuariensis ad abbatem Cisterciensem, apud Petrum Blesensem [4], qui in fine sæculi hujus claruit. Sed redeamus ad Petrum Cluniacensem abbatem, qui scripsit tunc etiam querelis plenam ad ipsos Cistercienses de his [5] Epistolam. Quæ quod a nonnullis in deteriorem partem esset accepta, idem Petrus anno sequenti ad eosdem Cistercienses excusatorias litteras dedit, quibus charitas, quæ aliqua ex parte inter eos læsa videri posset, arctiori vinculo, imo insolubili glutino compacta persisteret. Quæ quod brevior sit, nec remorari diu lectorem possit, hic describendam putavimus, sic enim se habet [6] :

11. « Charissimis et venerabilibus fratribus in Christi nomine apud Cistercium congregatis, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, salutem ob quam convenerunt æternam.

« Relatum mihi est a pluribus, quod litteræ, quas præterito anno charitati vestræ mea humilitas destinavit, quosdam vestrorum læserint, et a stabilitate non jam novitiæ, sed antiquæ dilectionis eorum animos paululum commoverint. Quæ postquam didici, ferre non valui, ut tanta tamdiu inter nos habita charitatis dulcedo quibuslibet occasionibus vel in modico amarescat. Unde iterato præsentem Epistolam mitto, ut, si ita est ut audivi, læsioni quam prima intulit sequens medeatur, et glutino sancti Spiritus diversa conjungente quantalibet nostrarum scissura mentium uniatur. Viderint primæ illius Epistolæ lectores, quo eam spiritu legerint, quo sensu ejus interpretati sint : novi ego me (quod tamen sine fastu aliquo dictum accipite) non superbiæ, sed humilitatis, non discordiæ, sed pacis in dictando spiritum habuisse, et teste eo, quem fallere non possum, charitati quam in cordibus nostrorum decimarum illarum occasione periclitari videbam, eo modo providere voluisse. Et quia væ peccatori dicitur, terram ingredienti duabus viis [1] : nolui juxta Prophetam in corde et corde loqui [2], nec coram amicis, inter quos omnia nuda esse debent, duplicitatis velamine cor velare, ut dum nodum sine tegmine sapientia vestra videret, communi congregatorum consilio ad dissolvendum efficacius laboraret. Hæc tota fuit causa scribendi : quæ si tunc ignota aliquos scandalizare potuit, nunc saltem, me manifestante, retecta, opto et precor, ut fratribus charissimis ad plenum satisfacere possit. Quiesco enim et quiescam in vobis, delector et delectabor in vobis : etiam læsus non discedam a vobis. Quod tamen tantopere cupio servare vobis; servate nihilominus et nostris et nobis ». Hæc Petrus. Quibus videas quales esse consueverint inter sanctos querelæ et dissensiones, in quibus ne charitas, quæ est vinculum perfectionis, dirumperetur, magna in primis adhiberi consuevit industria. Sed quoniam dum hic sumus mortales miseri, non penitus liberi, quos et pertingi interdum a vitiis sit necesse, inter pares æmulatio solet oriri et contentio, quæ etiam cum Christo manentes exagitavit Apostolos [3], cum inter eos contentio facta est, quis eorum videretur esse major : inter ipsum Petrum et S. Bernardum quædam sunt absque charitatis læsione oborta dissidia, quorum causa hinc inde ab utroque scribendæ fuerunt elucubratissimæ apologiæ. Sed de his alias.

12. *Innocentius papa in Galliis Lexoviense monasterium restituit, florentibus ubique ordinibus monasticis et piis viris.* — Sed redeamus ad Innocentium papam qui lustrans (ut dictum est) Gallias, præterquam ab Aquitanis, ab omnibus exceptus

[1] 2. Cor. VIII. — [2] Petr. Clun. l. III. Ep. XXXIII. — [3] Ibid. Ep. XXXIV. — [4] Pet. Bles. Ep. LXXXII. — [5] Petr. Clun. l. III. p. 35. — [6] Ibid. Ep. XXXVI.

[1] Eccl. II. — [2] Psal. XI. — [3] Marc. IX. Luc. IX.

est summa cum veneratione, et a Judæis ipsis, quos cum libro legis Parisiis sibi occurrentes non despexit, sed adspexit Innocentius, dicens : Rogo Deum, ut velamen oculorum vestrorum auferat, ut quæ libris his veritas continetur a vobis intelligatur. Qui autem Innocentium visitantem recipere detrectassent, numen ultorem passos esse, auctor, qui ad Sigebertum Auctarium posuit, fidem facit, dum ait, quod hoc anno Novionensis Ecclesia una cum civitate pæne tota prodigiose incendio concremata sit, ob id quod Innocentium cives non recepissent, sed verbis derisoriis illum contempsissent.

In visitandis autem provinciis Gallicanis, Innocentius quod maxime doluit, fuit invenisse celeberrimum illud monasterium Lexoviense olim observantia monastica florentissimum, jam penitus moribus deterrimis deformatum, nulla regularis vitæ forma decorum: ad quod in statum pristinum reparandum consilium illud iniit, ut ex Cluniacensi cœnobio peteret illis abbatem. Quod ubi Petrus Cluniacensium abbas, litteris Pontificiis admonitus, visus esset implere, frustra se laborasse ad eumdem Innocentium papam redditis significavit litteris istis [1] :

13. « Summo Pontifici et nostro speciali patri domino papæ Innocentio, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, salutem et obedientiam.

« Fratres Lexovienses ad nos venerunt, scripta paternitatis vestræ nobis deferentes, in quibus et destitutio quondam magni Lexoviensis monasterii paterna pietate a vobis defletur, atque ut in eodem loco de fratribus nostris abbatem et officiales necessarios concedamus, nihilominus nobis injungitur, per quos nimirum, secundum litterarum tenorem, omnipotenti Domino ibidem laudabiliter serviatur, et tam nobile monasterium in sui status prærogativam et pristinam integritatem, divina cooperante clementia, reparetur. Quod præceptum debita quidem reverentia suscepimus, sed pro sui difficultate non mediocriter formidamus. Nam sicut novit sapientia vestra, in negotio religionis facilius possunt nova fundari quam vetera reparari. Quia secundum B. Gregorium, hominibus aliter institutis durum valde videtur, in mente veteri nova meditari. Qui enim nova tantum ædificat, eum in veterum destructione non oportet laborare. Qui autem vetera reparare nititur, duplici cura constringitur : quoniam illi et veterum destructio, et novorum incumbit ædificatio. Super hæc et vestræ Cluniacensi Ecclesiæ nos qui rem novimus, valde timemus, ne frequenter, sicut sæpe fit ad alias Ecclesias, translatis fratribus nostris, quod aliis refrigerium, nobis inferat detrimentum. Postposuimus tamen omnia ista, et fratribus supradictis ad nos venientibus abbatem et officiales necessarios, juxta quod nobis injunctum fuerat, dare parati fuimus. Sed illi nobis valde damnosa, sibi parum utilia postulantes, acquiescere nostro consilio noluerunt; et sicut dicebant, die constituta pro eodem negotio ad nos reversuri, ad propria redierunt. Hæc idcirco reverentiæ vestræ notificamus, ut si ulterius in his instare voluerint, et de Cluniaco abbatem petierint : nequaquam eligant quod ignorant, sed in nobis, qui melius vultum pecoris nostri agnoscimus, causam suam constituant. Hoc si fecerint, providebimus nos fideliter tales Eccl. ministros, per quos omnipotenti Dom. in monasterio Lexoviensi quantum ipse dederit, laudabiliter serviatur; idemque locus, etsi non ad pristinam integritatem, ad meliorem tamen statum, divina cooperante clementia, reparetur. In hanc sententiam, si placet, et nobis et ipsis rescribite ». Hæc ad Innocentium papam Petrus.

14. Sic igitur tam innovatione plantariorum, quam amputatione vitium sarmentorum Gallicana his temporibus mirum in modum Ecclesia illustrabatur, de qua hæc Robertus in Appendice ad Sigebertum : « Erat, inquit, circa hæc tempora pulchra et decora facies Ecclesiæ diversorum Ordinum et professionum circumdata varietate, dum hinc Præmonstratenses, hinc Cistercienses, inde Cluniacenses monachi, tum et diversi habitus professione sanctimoniales, et mulieres Deo devotæ in continentia atque paupertate sub obedientiæ jugo regulariter viventes, fervore religionis invicem provocarent, et nova certatim diversis in locis monasteria fundarent. Cum his etiam monachi Carthusienses et ipsi paulatim pullulabant, etc. » Porro in Galliis isti plantati etiam trans mare propagarunt palmites suos. Nam ut de aliis dicere prætermittamus, modo de Præmonstratensibus hæc habet idem auctor hoc anno, sed paulo superius : « In Syriam et Palæstinam de Præmonstrato fratres missi, nonnullas abbatias ædificarunt ». De quorum una S. Bernardus in Epistola ad Præmonstratenses hæc habet [1] : Apud Hierosolymam rex Balduinus dum viveret, locum S. Samuelis donavit nobis, et mille aureos simul de quibus ædificaretur. Vos dono nostro et locum habetis, et aureos habuistis ». Sed et ex eadem Francorum gente militares exortæ tunc florebant in Oriente et Occidente religiones, de quibus hic idem qui supra Robertus : « Ad hæc etiam milites Templi Hierosolymitani, fratres quoque de Hospitali sub religioso habitu continenter viventes, ubique se multiplicando diffundebant, et quæ poterant, vel de laboribus propriis, vel de fidelium eleemosynis, ad opus Deo militantium, vel infirmorum quorumque vel pauperum Hierosolymam petebant : sed præsules Ecclesiarum, ac principes sæculi promptissime annuebant, vel etiam sponte offerebant terras, prata, nemora, et cætera quæ monasterii ædificandis erant necessaria ». At de origine Hospitalariorum cæteris Ordinibus antiquiore egit Willelmus Tyrius in Commentario de bello sacro [2].

15. Eodem tempore cum in Galliis moraretur

[1] Petr. Clun. l. III. Ep. XXIII.

[1] Bern. Ep. CCLII. — [2] Will. Tyr. l. XVIII. c. 4, 5.

Innocentius papa, innotuit ei sanctus Aibertus monachus, cui et audiendi peccatorum confessiones (quod et Paschalis concesserat) tradidit auctoritatem plenamque facultatem: quo ministerio idem sanctus quamplurimos ad meliorem frugem ex immenso peccatorum gurgite Deo adjuvante convertit. Extant res ab eo præclare gestæ a Roberto [1] ejus æquali conscriptæ. Innotuit eidem quoque Pontifici egregia sanctitudo Leopoldi Austriæ marchionis, quam mirificis post obitum laudibus prædicare consuevit: pervenit autem idem sanctus virtutum suarum fulgore coruscus usque ad annum Domini millesimum centesimum trigesimum sextum, ut Acta ejus canonizationis testantur [2].

[1] Apud Sur. die VII Apr. tom. II. — [2] Extant apud Sur. tom. VI. die XV Nov.

16. *Balduini regis obitus.* — Sed et hoc anno Balduinus rex Hierosolymorum, Christi verus confessor, post liberatam a Turcis irruentibus Antiochiam, ægritudine affectus, habitum religionis assumens, et vitam regularem professus si viveret, Deo feliciter spiritum reddidit undecimo kalendas Septembris: in cujus locum gener ejus Fulco comes Turonensium est subrogatus decimo octavo kalendas Octobris, ipsa die Exaltationis sanctæ Crucis: hæc pluribus Tyrius [1] de bello sacro. Quo etiam anno moriturus Stephanus rex Hungariæ, in signum pœnitentiæ et ipse monasticum induit habitum, cui successit vir pietate insignis Bela.

[1] Will. Tyr. l. XIII. c. ult. et l. XIV. c. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6624. — Anno Æræ Hispan. 1169. — Anno Hegiræ 626, inchoato die 28 Nov., Fer. 2. — Jesu Christi 1131. — Innocentii II papæ 2. — Lotharii reg. 7. Joannis Comneni imp. 14.

1. *Innocentius II Mauriniacum venit.* — A num. 1 ad 15. Profectionem Gallicam Urbani II, Paschalis II, Gelasii II, et Callisti II Pontificum Romanorum suis locis supplevimus, annoque præcedenti de Innocentii II in idem regnum adventu narravimus. Nunc quæ hoc anno a Baronio omissa e variis scriptoribus eruere conabimur. Henricus itaque Angliæ rex, qui Normannia, ubi tunc morabatur, Carnotum properavit, die XIII mensis Januarii hujus anni, Innocentium II invisit. « Statutum est in curia », inquit chronographus Mauriniacensis, « hinc ad patricium Romanorum, Teutonicorum regem (nempe Lotharium II) iter dirigere, et de Carnoto statione prima Mauriniacum hospitari ». Mauriniacum vero est in suburbio Autissiodori; a monasterio Mauriniacensi aberat abbas, ad quem velociter a monachis nuntius missus. Abbas et prior « accurrunt velociter, et jam pæne ingredientem Mauriniacum dominum papam suscipiunt gaudenter, procurant solemniter. Altera vero die (nam biduo apud nos mansit) papam, curiamque abbas supplex adiit, quatenus altare quod erat ante crucifixum consecraret, humiliter postulavit et impetravit. Anno igitur incarnati Verbi MCXXX (anno scilicet a Paschate inchoato), XIII vero kal. Februarii, a domino papa Innocentio II in Ecclesia Mauriniacensis cœnobii consecratum est altare ante crucifixum, in honore S. Laurentii et omnium martyrum Christi. Inter eas venerabiles personas, quæ huic sanctæ consecrationi adfuerunt, venerabiliores fuerunt episcopi cardinales, Guillelmus Prænestinus, Matthæus Albanensis (qui anno superiori legatus in Franciam missus non fuerat, ut putavit Baronius, ut vel hic locus ostendit), Joannes Ostiensis, Guido Tiburtinus ». Nominantur postea ibi cardinales presbyteri, et diaconi qui adfuere, tum « Bernardus abbas Clararumvallium, qui tum temporis in Gallia divini verbi famosissimus prædicator erat, Petrus Abailardus monachus et abbas (nempe Ruyensis in minori Britannia) et ipse vir religiosus, excellentissimarum rector scholarum, ad quas pæne de tota Latinitate viri litterati confluebant, etc. Gaufridus autem Carnotensis episcopus ad populum sermonem fecit. His ita cum maximo tripudio peractis, luce tertia domnus papa cum suo comitatu lætus discessit, ac maximas gratias pro hospitalitate reddens, ad suum colloquium, quod apud Leodium fuit, profectus est ». Quibus ex verbis perspicuum fit, *Gaufridum* Carnotensem episc. nondum Sedis Apostolicæ in Gallia legatum fuisse, ideoque et errasse eruditos, qui martyrium sancti Thomæ prioris monasterii Parisiensis Sancti-Victoris cum hoc vel superiori anno connexuere, cum certum sit, illud contigisse Gaufrido episc. Carnotensi legatione Apostolica in Galliis fungente.

2. *Concil. Leodiense.* — Pergit chronographus : « Ubi Lotharius rex Alamannorum, patricius ac imperator Romanorum, etc. cum omnibus archiepiscopis, episcopis et proceribus regni sui Innocentium papam patremque recognoscit, et se cum eo Romam iturum, et in Sedem propriam restituturum sacramento spopondit ». Agebatur tunc de canonizatione sancti Godehardi episcopi Hildensheimensis, anno MXXXVIII demortui, uti sæculo præcedenti diximus, et auctor anonymus testis oculatus eorum, quæ narrat in Appendice de Miraculis a sancto præsule in vita patratis, quæ extat in Actis SS. Bollandianis ad diem IV mensis Maii quo colitur, cap. 1 ait : « In Leodicensem civitatem curia indicta est, ubi Innocentius papa cum Romana Ecclesia, et magna parte Galliæ cum Lothario rege et fere universis episcopis Theutonicæ regionis, convenerunt; ut de violentia Romanæ Ecclesiæ per Petrum Leonis perpetrata, qui tum temporis papatum sibi violenter usurpavit, pertractarent; et qualiter illud idolum, in templo Domini positum, destruerent, elaborarent. Factum igitur est, ut ad Dominicam *Lætare Hierusalem* (Dominicam nempe IV Quadragesimæ, quæ hoc anno in diem XXIX mensis Martii cadebat), ad prædictam civitatem multi Catholici viri, tam cum Apostolico, quam cum rege convenirent, et de communi statu Ecclesiæ pertractarent. Inter quos præses noster Bernardus (episcopus Hildensheimensis) cum majoribus nostræ Ecclesiæ assistens, videns opportunitatem ultro sibi collatam, ipsum Apostolicum cum omni curia Romana aggreditur; Vitaque pastoris nostri coram ipsis recitatur, et ut per eum in Ecclesia Dei canonizetur, devotissime preces funduntur. Sed cum consuetudo sit Romanæ Ecclesiæ in generali Concilio sanctos Dei canonizare, quod tunc temporis in Rhemensem civitatem in festo S. Lucæ indictum fuerat, accepto consilio, petitionem Ecclesiæ nostræ usque in prædictum locum distulit, ibique definiturum certissime promisit ».

3. *In eo Lotharius II imperator coronatus.* — Ægidius Aureævallis monasterii Cisterciensis monachus, qui testatur se Historiam pontificum Leodiensium desiisse scribere anno Domini MCCLI, cap. 27, de adventu Innocentii papæ in urbem Leodiensem hæc habet : « Anno Domini MCXXXI, Gregorius, qui Innocentius dictus est Secundus, multo comitatu episcoporum et abbatum a Francia in Lotharingiam transit, et Dominica IV Quadragesimæ (legendum Dominica III, ut sequentia indicant), quæ est XI kalend. Aprilis, Leodium venit. Ibi a Lothario rege Alemanniæ, et a domino Alexandro Leodiensi episcopo, et aliis multis episcopis et abbatibus, tam Lotharingis quam Transrhenensibus, muneribus honoratur ; tota civitas in obsequio fervet, et Dominica in medio Quadragesimæ (quarta scilicet) ab Ecclesia Sancti-Martini in publico monte usque ad Ecclesiam Sancti-Lamberti publicam et solemnem exhibuit processionem ; missam celebravit, ibi regem et reginam coronavit. Æstimati sunt a quibusdam XXXII episcopi et abbates affuisse, inter quos fuit unus sanctus abbas Bernardus Clarævallis. Rediens papa a Leodio Claramvallem divertit », quæ est abbatia celeberrima, ubi sanctus Bernardus abbas erat, sita in Campania provincia ad Albulam Fl. tribus leucis a confinio Burgundiæ distans. Anselmus Gemblacensis in Chron. notat Innocentium II, dum Leodii esset, *conjugatos presbyteros* excommunicasse.

4. *Innocentius II Parisios venit.* — Chronographus vero Mauriniacensis præcedentibus ex eo supra in medium allatis subjungit : « Exinde (sc. ex urbe Leodiensi) rediens Innocentius in Galliam, diuque Autissiodoro commoratus, cum tempus convocati Concilii, quod in festivitate beati Lucæ Evangelistæ celebraturus erat, appropinquaret, conciliato prius apud Turonum Gaufrido Martello nobilissimo et strenuissimæ indolis adolescente, comite Andegavensium, Turonorum atque Cennomanensium, rursus per Aurelianensem Stampensemque rediens provinciam, sua præsentia Parisius illustravit. Ingredienti tota civitas obviam ivit. Sic homo ille et comitate vultus et affabilitate sermonis, intuentium mercabatur benivolentiam. A rege Ludovico filioque ejus Philippo favorabiliter excipitur, et egrediens ab urbe honorabiliter educitur ».

5. *Cœnam Domini in monasterio S. Dionysii celebrat.* — Huc revoco quæ scribit Sugerius in Vita Ludovici regis VI, pag. 218 : « Pace imperii et Ecclesiæ confœderata (in urbe nempe Leodiensi) instantem sancti Paschæ diem (nempe XIX mensis Aprilis) apud nos in Ecclesia B. Dionysii (duabus leucis ab urbe Parisiensi distante) tanquam speciali filia affectat celebrare. Nos autem ob timorem Dei et Ecclesiæ, matris et filiæ, gratanter pridie Cœnæ Domini suscipientes, celeberrimam Deo et hominibus proferentes processionem, adventum ejus odis exultationis collætantes amplexati sumus. Cœna ergo Domini apud nos more Romano, et sumptuoso donativo, quod presbyterium nominatur (est donativum, quod summi Pontifices distribuere solent, maxime cum inaugurantur, ut multis exemplis ostenditur in Glossario Ducangii in voce *presbyterium*) celebrata, venerandam Domini crucifixionem venerando prosecutus, sanctissimæ Resurrectionis vigilias honore debito pernoctavit. Summo mane vero exstrinseca via ad Ecclesiam martyrum in strata cum multo collateralium collegio quasi secreto commeavit, ibique more Romano seipsos præparantes, multo et mirabili ornatu circumdantes, capiti ejus Frigium (seu Phrygium, præcipuum capitis summi Pontificis ornamentum, de quo vide dicta anno MCVII, num. 2,) ornamentum imperiale instar galeæ circulo aureo circinnatum imponunt, albo et palliato equo insidentem educunt, ipsi etiam palliati equos albis operturis variatos equitantes, odas personando festive geminati procedunt. Barones vero

Ecclesiæ nostræ feodati, et castellani nobiles, stratores humillimi pedites cum equitantem fræno deducebant. Quidam etiam prævii copiosam monetam, ut turbam impedientem removerent, jactitabant. Via autem Regia, et salicibus et fixis stipitibus pretiosis palliis rutilabat.

6. *Pascha ibidem celebrat.* — « Cum autem et militiæ cunei et populi multi concursus ei honoratissime occurreret, nec etiam ipsa Judæorum Parisiensium excæcata defuit Synagoga, quæ legis litteram, rotulam scilicet velatam (vide quæ anno superiori num. 27 de *rotulo*, qui idem est ac *rotula*, diximus) offerens, ab ore ejus hanc misericordiæ et pietatis obtinet supplicationem : *Auferat Deus omnipotens velamen a cordibus vestris.* Perveniens ergo ad sanctorum Basilicam coronis aureis rutilantem, argenti et plus centies auri pretiosarum gemmarum et margaritarum splendore fulgurantem, divina divine celebrans, Agni veri Paschalis victimas sacratissimas nobis cooperando immolavit. Finita vero Missa, erectis in claustro palliis strato mensis, materialem agnum tanquam thoris accubitati sumunt, cætera nobilis mensæ fercula consueto more suscipiunt. Sed et sequente die eamdem ab Ecclesia Sancti-Remigii ad principalem reciprocant processionem. Transactis itaque tribus post Pascha diebus, cum gratiarum actione, et auxilii et Concilii promissione Parisium transmeavit. Exinde Galliarum Ecclesias visitando, et de earum copia inopiæ suæ defectum supplendo, cum per terram aliquantisper deambulasset, Compendii demorari elegit », quod oppidum est XVIII leucis a Parisiis in Boream distans. Recitat hunc Sugerii locum Baronius, sed ad intelligentiam eorum quæ in medium adducimus, hic omittendus non fuit.

7. *Igneus morbus Parisiis miraculose sanatur.* — Anno superiori igneus morbus, seu sacer quidam ignis, populum Parisiensem invaserat, cui sanando medicorum remedia inutilia fuere. *Stephanus* urbis Parisiensis episcopus constituit processionum dies, quibus sanctorum reliquiæ ad Ecclesiam Cathedralem beatissimæ Dei Genitrici dicatam deportarentur. Tandem ad eamdem Basilicam delatæ *sanctæ Genovefæ* Parisiorum patronæ reliquiæ; statim atque eam ingressi sunt, qui ejus thecam ferebant, omnes, tribus exceptis, sanati sunt, nec ultra id tempus morbus sæviit. Auctor anonymus, qui quæ viderat refert, apud Bollandum ad diem III Januarii, quo sancta *Genovefa* colitur, pag. 152, ait : « Venit sequenti anno ad partes istas, felicis memoriæ Innocentius papa, qui audito miraculo, et virgini (nempe Genovefæ) gratias egit, ipsumque miraculum tanquam indeficienti laude dignum anniversarii laude donavit. Nulli autem in dubium veniant quæ scribimus, quia non audita sed convisa narramus ». Instituta tunc *Excellentia sanctæ Genovefæ*, seu *festum miraculorum*, cujus ad diem XXVI Novembris in multis Martyrologiis mentio, ut videre est apud Bollandum citatum. Ad perpetuam hujus rei memoriam ædificata Parisiis est Ecclesia juxta antiquam Basilicam, dicataque Deo sub honore et nomine B. Genovefæ *de Miraculo Ardentium.*

8. *Ignis sacer hoc et præcedenti sæculo in Gallia sævit.* — Hoc morbo igneo diu vexata est Gallia. Nam Gaufredus prior Vosiensis scribit ad annum MXCIV, *Aquitaniam* tunc temporis eo atrocissime arsisse : et ex omni parte ad S. Martialem Lemovicensem confluxisse populorum ac principum turmas, ejus interventu levamen mali quærentes : tumque *Sanctum-Pardulfum* innumeris coruscasse miraculis. Sæculo superiori exeunte, *sancti Antonii abbatis* Congregatio hujus morbi occasione in Delphinatu instituta, annoque MCXXVIII idem ignis sacer extinctus est Suessione precibus Deiparæ Virginis, qua de re Magister *Hugo Farsitus* scripsit libellum ; quem Picardus canonicus regularis Sancti-Victoris, in Notis ad Epistolam XXXV divi Bernardi, testatur inveniri Ms. in Biblioth. Victorina, cujus aliud exemplar Ms. dicit se vidisse Oudinus in Supplem. de Script. Eccles. in Hugone Farsito. Editus est libellus iste ad calcem Historiæ Gallicæ B. Mariæ Suessionensis a paucis annis, Parisiis. Scripsit ad Hugonem abbatem incerti loci Epistolas duas sanctus Bernardus. Plures tamen per hæc tempora fuisse Hugones Farsitos, ostendit Mabillonius in Nota ad Epist. XXXV divi Bernardi, ideoque incertum, an Hugo iste idem sit cum eo de quo loquimur. Denique Anselmus Gemblacensis in Chron. ait, an. MCXXIX, hanc plagam ignis divini Carnotum, Parisios, Suessionem, Cameracum, Attrebatum, et alia multa loca pervasisse, et ope Genitricis Dei Mariæ extinctam fuisse, quod pluribus narrat.

9. *Innocentius II varias urbes perlustrat.* — Parisiis Rothomagum, indeque Bellovacum Innocentius II profectus est. Nam in Biblioth. Clun. pag. 1393, refertur Rescriptum « datum Belvaci per manum Aymerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii, XIII kal. Junii, Indict. IX, Incarn. Dom. anno MCXXXI, Pontificatus vero domini Innocentii papæ II anno II ». Eo Rescripto confirmat Innocentius donationem centum marcarum monasterio Cluniacensi factam ab Henrico Angliæ rege ; aitque Pontifex : « Hæc donatio apud Rothomagum ab eodem filio nostro Henrico rege, Incarnat. Dominicæ an. MCXXXI, Indict. IX, mense Maio, die Dominica, in nostra et fratrum nostrorum præsentia facta est ». Tum nomina VIII cardinalium præsentium, et aliquot episcoporum ac abbatum referuntur, et nomina Oldegarii Terraconensis archiepiscopi, Gaufridi Carnotensis episcopi, Bernardi Clarævallis abbatis, et Sugerii Sancti-Dionysii abbatis (1).

10. *Suessione Ecclesiam S. Medardi conse-*

(1) Ad ea supplenda, quæ a Pagio hic omittuntur circa itinerarium Innocentii per Gallias, adnotandum censeo, Pontificem post moram

crat. — In Chronico S. Medardi Suession., quod extat tom. II Spicilegii, ad annum MCXXXI, legitur : « Ecclesia B. Medardi Suessionis dedicatur a domno Innocentio papa II, prædicto Pontificatus sui anno secundo, in honore B. Mariæ semper virginis, et sanctorum Apostolorum et martyrum, et in honore B. Medardi episcopi et confessoris, idus Octobris. Prædictus siquidem papa ante dicationem Ecclesiæ prædictæ Odonem abbatem B. Medardi, nolente, sed contradicente episcopo Suessionensi, Aurelianis benedixit pridie kalendas Octobris ». Hujus Dedicationis ab Innocentio II peractæ meminere et alii.

11. *Concil. Rhemense.* — « Dominum papam Remim proficiscentem, episcoporum, abbatum, litteratorum, nobiliumque clericorum grandis numerus sequebatur », inquit chronographus Mauriniacensis. Loquitur de hoc Concilio Baronius num. 2 et duobus sequentibus, illudque habitum *XIV kal. Novembris*, teste Dodechino in Chron. In eo Innocentius II Anacletum « et suos fautores excommunicavit, sicque in partibus Germaniæ usque ad septimum annum permansit », inquit Urspergensis in Chron. Sed quoad septennalem Innocentii II in Germania moram, certum est eum falli ; septennio enim, quo Roma abfuit, nonnisi in Gallia et in Italia mansit. « Illic affuerunt XIII archiepiscopi, et CCLXIII episcopi, et abbatum ac monachorum et clericorum magna multitudo. Illuc rex et regina, et tota nobilitas Franciæ confluxerunt », inquit Ordericus lib. 13, pag. 895. Hujus Concilii Acta periere, sed septemdecim canones in eo conditi leguntur tom. X Concil. In quarto, officio atque Ecclesiastico beneficio privantur, « qui a subdiaconatu et supra uxores duxerint, aut concubinas habuerint »; in quinto præcipitur, « ut nullus missas eorum audiat, quos uxores vel concubinas indubitanter habere cognoverit », et in undecimo *Treuga Dei* tempore ibi expresso observari præcipitur. Obiter observa morem Conciliorum, feria secunda inchoatorum.

12. *Innocentius Ludovicum filium Ludovici VI Franciæ regis consecrat.* — « Philippus puer (major natu Ludovici VI, Franciæ regis) nuper in regem unctus, dum in civitate Parisiis equo vehitur, porcus equi pedibus se forte submittens, equum super ipsum præcipitem dedit, et de ejus subita et miseranda morte Francis luctum induxit tertio idus Octobris », inquiunt Ordericus pag. 895, et Pseudo-Robertus de Monte in Chron. Ludovici novi regis consecrationem Ludovico VI suasit Sugerius, ut ipsemet in Vita Ludovici VI scribit, qui addit, eum cum Adelaide regina, Philippo filio, et regni proceribus Rhemos venisse, et Concilio interfuisse. « Igitur eo die solito clarior sol illuxit », ait chronographus Mauriniacensis, « et rebus agendis suum obsequium præsentare visus est. Papa mane summo de palatio Pontificis egrediens cum suis curialibus et archiepiscopis, episcopis et abbatibus, ad Ecclesiam B. Remigii, ubi rex cum filio hospitatus erat, perrexit, et cum magna devotione atque processione monachorum decentissime suscipitur. Ibique Romani Pontificis omnibus insignibus indutus, ac, ut sibi consuetudinis est in sacris magnisque festivitatibus, Frigio (seu Phrigio quod præcipuum est capitis summi Pontificis ornamentum, ut an. MCVII diximus) innumera Ecclesiastici atque militaris ordinis, plebisque multitudine constipatus, ad Ecclesiam matricem, quæ in honore B. Mariæ consecrata est, cum puero consecrando pervenit etc. » Facta ea consecratio *a papa Innocentio, octavo kalendas Novembris*, ut habent Pseudo-Robertus de Monte laudatus ac Ordericus lib. 13, pag. 895, et quidem accurate ; chronographus enim Mauriniacensis jam scripserat factum id fuisse *Dominica die*, quæ hoc anno in diem XXV Octobris incidit. Iste Ludovicus post Ludovicum VI patrem in Gallia regnavit.

13. *Ei imperator et varii reges obedientiam præstant.* — « Domino papæ », inquit chronographus Mauriniacensis , « in Concilio residenti, per quemdam Magdeburgensem archiepiscopum (nempe sanctum Norbertum) præsentatæ sunt litteræ a Lothario rege Alamannorum, in quibus rursus et obedientia promittitur, et quod se ad expeditionem (nempe Italicam) cum juribus (legendum *viribus*) omnibus regni sui præpararet, intimatur. Similiter etiam rex Anglorum Henricus per Hugonem archiep. Rothomagensem, et ornatissimas litteras misit, et fidelem obedientiam promisit. Reges quoque citerioris Hispaniæ, senior Idelfonsus (nempe Alphonsus VI Aragoniæ et Navarræ rex), et interioris junior Ildefonsus (nempe Alphonsus VII Castellæ rex) missis per episcopos suarum provinciarum Epistolis papam salutant, sese filios et obedientes denuntiant, auxilium contra Christiani nominis inimicos, et regionum illarum invasores Morabites suppliciter efflagitant. Fuerunt siquidem et lætitiæ et admirationi ad id negotium pertinentes excellentissimorum Heremitarum Carthusiensium litteræ, quæ per quemdam venerabilem abbatem de Ordine Cistellensi (id est Cisterciensi) delatæ, et in Concilio per Gaufridum Carnotensem episcopum recitatæ sunt ». Refert postea Carthusianorum litteras, quas dicunt se mittere *per abbatem Pontiniacensem*, qui erat *Hugo* primus hujus monasterii abbas, postea episcopus Autissiodorensis, vir

Bellovacensem, iterum se Autissiodorum contulisse, ubi litteras dedit ad Hugonem Rothomagensem archiepiscopum consignatas *Altissiodori VII kal. Augusti* MCXXXI, quibus illum monet ut abusus quosdam, qui in provinciam Normanniæ gliscere cœperant, reformet. Vulgavit litteras hasce P. Hessiu in sua Collectione Concilior. Rothomag. par. 2, pag. 22. Ex his autem colligo Pontificem seu bis ivisse Parisios, seu male scripsisse Sugerium a Pagio hic num. 9 relatum, dum asserit Innocentium ad S. Dionysium Pascha celebrasse. Cum enim teste chronographo Mauriniacensi apud Pagium hic num. 4, Leodio Autissiodorum venerit, ibique diutius substiterit ; dein Turonum perrexerit, ac tandem « rursus per Aurelianensem Stampensemque provinciam rediens, sua præsentia Parisius illustraverit » ; et in eo regressu Altisiodoro pertransiens ibi litteras a nobis laudatas VII kal. Augusti dederit ; patet utique Parisios vel bis vel diu post Pascha venisse. Nisi forte reputaverimus postquam Parisiis degressus fuit, et Bellovacum Rothomagumque invisit, iterum Altisiodoro se restituisse. MANSI.

magnæ sanctitatis, de quo fuse agit Manricus in Annat. Cisterciens. variis locis, qui tamen hujus rei mentionem non facit, quia quando Annales suos composuit, Chronicon Mauriniacense nondum lucem viderat.

14. *Canonizatio Godehardi episcopi Hildesheimensis.* — In Concilio Rhemensi *Godehardus* episcopus Hildesheimensis sanctorum honoribus donatus fuit. Bernardus enim ejusdem urbis episcopus, qui hoc petierat ab Innocentio II in Concilio Leodiensi, uti supra narravimus ex auctore anonymo Historiæ canonizationis et miraculorum sancti Godehardi, remissus fuerat ab eo ad Concilium nationale, « quod tunc temporis in Rhemensem civitatem in festo sancti Lucæ indictum fuerat », inquit anonymus. Festum sancti Lucæ incidit in feriam I, seu in XV kalend. Novemb. sed Dodechinus abbas ait, Concilium *XIV kal. Novemb.* habitum esse, quia scilicet postridie festi sancti Lucæ seu feria secunda de more prima sessio coacta, et negotiorum tractatio inchoata. Bernardus episcop. Hildesheimensis una cum *sancto Norberto* metropolitano suo ad urbem Rhemensem venit, « dum jam Synodus aliquot dies esset celebrata », inquit idem anonymus, qui paulo post subdit : « Episcopus Tarraconensis, vir religiosus et litterali scientia eruditus, quo ordine translatio fieri deberet, exposuit ». Erat is beatus *Oldegarius* Barcinonensis episcopus et Tarraconensis archiepiscopus. Henschenius ad diem IV mensis Maii Vitam sancti Godehardi illustrans, pag. 523, anonymum explicat de *Michaele*, post expulsos Saracenos episcopo Tarraconensi, ut tradunt Surita et alii, verum manifesto errore ; *Michael* enim episcopus erat Tarraconæ, in regno Aragoniæ, non vero Tarragonæ aut Tarraconæ in principatu Catalaunensi seu Barcinonensi. *Oldegarium* vero archiepiscopum curiam Innocentii II secutum esse, jam supra indicavimus. In canonizatione sancti Godehardi *coadunata Synodus terminatur*, inquit anonymus, qui statim refert litteras Innocentii II *clero et populo Hildensheimensi*, datas *Rhemis IV kalend. Novembris*, quibus significat, se Godehardum in sanctorum numerum retulisse. Ex quibus intelligimus, Synodum Rhemensem die vicesima nona Octobris finitam fuisse.

15. *Concil. Rhemense post Leodiense celebratum.* — Baronius num. 7, videns *Bernardum*, seu verius *Ernaldum Bonævallis abbatem* scribere, post Concilium Rhemense celebratum esse Leodiense, quodnam ex illis prius coactum fuerit sub dubio reliquit; sed vel solus anonymus non semel hoc anno a nobis citatus, qui hoc tempore vixit, auctorem Vitæ sancti Bernardi ea in re hallucinatum esse certo nos edoceret, quando alia testimonia deessent. Recte autem Baronius num. 8 redarguit *Petrum Diaconum* Casinensem, qui lib. 4, cap. 99 scribit, Innocentium II Lothario imperatori investituras, quas enixe petebat, concessisse ; hoc enim prorsus a veritate alienum esse ostendit Epistola CL divi Bernardi ad Innocentium II, qua ejus zelum adversus ambitionem *Philippi*, qui sedem Turonensem invadere tentabat, excitare cupiens, laudat eum ex variis recte factis, et de congressu ejus cum Lothario imp. Leodii habito, aitque : Sed nec Leodii cervicibus imminens mucro barbaricus compulit acquiescere importunis, improbisque postulationibus iracundi atque irascentis regis ». Sugerius in Vita Ludovici VI regis, narrata unctione Ludovici novi regis, Rhemis peracta ab Innocentio II, subdit : « Dominus papa soluto Concilio, Autissiodoro elegit demorari ».

16. *Innocentius II Noviomi receptus.* — Baronius num. 12, ait Innocentium II *Noviomi* a civibus receptum non fuisse, eamque in rem citat Pseudo-Robertum de Monte Sigeberti continuatorem. Verum hic historicus hæc tantum dicit : « Ecclesia pæne Sanctæ-Mariæ in episcopatu, totaque pæne civitas Noviomensis incendio conflagravit justo (ut fertur) infortunio, quia summum Pontificem Innocentium verbis irrisoriis multi illorum exhonoraverunt ». Porro cum Noviomum paucis leucis a Bellovaco distet, illuc mense Maio Innocentius II profectus est, ut ex dictis sequitur.

17. *Floret S. Aybertus monachus reclusus.* — Ad num. 15. Florebat hoc tempore *sanctus Aybertus* presbyter, reclusus Ordinis sancti Benedicti, quem cum Raynerus abbas Crispinii monasterii inter Valencianas et Gisnenopolim Hannoniæ civitates positi, itineris Romani comitem assumpsisset, ex illa profectione redux factus est monachus Crispiniensis. Miro modo in claustro *annos viginti quinque* vixit, ut narrat Robertus archidiaconus Ostrevandensis in Belgio, auctor coævus, in ejus Vita, qui asserit se *eum viventem et mortuum* dilexisse, additque Aybertum postea reclusum in eremo *sub imperio* Crispiniensis abbatis *viginti et quinque annis* vixisse. Ad honorem sacerdotii « promotus est, ut populis ad se venientibus melius consulere et familiarius secreta confessionum audiret. Factus autem presbyter, duas in die celebrabat missas, unam pro vivis, alteram pro defunctis », inquit idem Robertus. Molanus ad diem II mensis Maii, et Arnoldus Raissius canonicus Duacensis, qui Vitam sancti Ayberti edidit primæva phrasi, quæ nunc legitur in Actis SS. Bollandianis ad diem VII April. plura referunt exempla eorum, qui plures missas eadem die celebrarunt. Peractis *quinquaginta annis*, ex quo factus fuit monachus, « ipso sacratissimo die sancti Paschæ quod tunc VII idus Aprilis accidit celebrandum », feliciter obdormivit in Domino, ideoque vel anno MCXXXV, vel anno MCXL, quo utroque anno Pascha incidit in diem septimum idus Aprilis, seu diem septimum ejusdem mensis. Henschenius in Notis ad ejus Vitam, refert Rescriptum Innocentii II Ayberto *monacho et recluso* concessum *Rhemis, XII kalend. Novemb.*, quo confirmat facultatem a Paschali et Honorio ei factam audiendi confessiones, et *ostiis apertis* missas celebrandi.

18. *Floret S. Leopoldus marchio Austriæ.* — Florebat etiam *sanctus Leopoldus*, cognomine *Pius*, quartus ejus nominis, marchio Austriæ. Lambecius tom. II Biblioth. Cæs. pag. 916, testatur in ea Bibliotheca extare *Chronicon Austriacum Florianense*, sive in monasterio Sancti-Floriani supra Anisum Fl. posito, perductum usque ad annum Christi MCCCX, quo auctor anonymus, qui illud edidit, scribit se vixisse. Leopoldus juxta illud Chronicon fundator extitit monasteriorum in Austria *Neumburg*, et *Sanctæ-Crucis*, duxitque uxorem Agnetem nomine, « filiam Heinrici imperatoris Quarti, per quam habuit decem et octo pueros, quorum septem », ut scribit alius anonymus, cujus Fragmentum recitat ibidem Lambecius pag. 631, « tempore infantiæ de medio sublati sunt, undecim vero qui supervixerunt, scilicet sex filii et quinque filiæ ad honores rerum temporalium non modicos promoti sunt omnes ». Subdit Leopoldum *anno* MCXXXVI, *decima septima kal. Decemb.* de hac luce subtractum fuisse. Anno MCDLXXXV, ut eo anno apud Spondanum num. 1 videre est, Innocentius VIII Leopoldum innumeris miraculis clarum, Friderici III imperatoris et principum Germaniæ precibus inter sanctos retulit.

19. *Moritur Balduinus II Hierosolymorum rex.* — Ad num. 16. Mortuus est hoc anno, vicesima prima die mensis Augusti *Balduinus II* Hierosolymorum rex, cui successit « Fulco gener ejus, comes Turonensium, Cenomanensium et Andegavensium, cui prædictus dominus rex filiam suam primogenitam Milisendem nomine dederat uxorem », inquit Tyrius lib. 13 cap. ult. et lib. 14, cap. 1. *Fulco*, ut subdit Tyrius, uxore defuncta Hierosolymam venerat, et Balduini II gratiam et universorum principum familiaritatem acquisierat; cumque ad propria regressus fuisset, Hierosolymam vocatus fuit a rege, qui ei primogenitam suam matrimonio copulavit, et ad regni Hierosolymitani successionem eum destinavit.

20. *Obitus Stephani II Hungariæ regis.* — *Stephanus* Hungariæ rex, hujus nominis II, filius Colomani regis, cum esset in articulo mortis, « monachalem habitum, relicto regno, suscepit anno regni sui XVIII, et sepultus est Waradini. Migravit autem ab humanis anno Domini MCXXXI », inquit Joannes de Thwrocz in Chron. Hungarorum cap. 73. Regnavit post eum *Bela* Cæcus, filius ducis *Almi* Cæci qui fuit princeps optimus.

21. *Moritur Raimundus III comes Barcinonensis et Provinciæ.* — *Raimundus Berengarius* hujus nominis III, comes Barcinonensis et Provinciæ princeps *armis opinatissimus*, hoc etiam anno obiit, ut tradit auctor de Gestis comit. Barcinon. qui subdit : « Rexit comitatus supradictos L annis, dimisitque duos filios quos instituit post se hæredes, Raimundum Berengarii videlicet in Barchinonæ, Bisuldini et Cerritaniæ comitatibus, Berengarium namque Raimundi in Provinciæ comitatu ». Dominatus est per annos quinquaginta comitatui Barcinonensi, sed Provinciæ per annos viginti tantum inchoatos. Fuit « vir mente pius, militia strenuus, pacis amator, in bellis inclytissimus triumphator », inquit idem anonymus, qui tradit etiam Raimundum Berengarii ejus filium, hujus nominis Quartum, *mira probitate, scientia, et ingenio* claruisse. Verum in eo fallitur, quod scribit, Raimundum III in fine vitæ seipsum *Deo et Hierosolymitanæ* militiæ obtulisse. Constat enim ex Actis publicis a Diago lib. 2 Hist. com. Barcinon. cap. 114 et seqq. memoratis lectisque, cum habitum *Templariorum* induisse, idque mense Julio paucis ante mortem diebus. Contendit quidem Diagus cum anno superiori demortuum; sed præterquam quod auctorem Chronici S. Victoris Massiliensis, et omnes scriptores Hispanicos contrarios habet, Baluzius lib. 4 Marcæ Hispanicæ eum deceptum fuisse ostendit. Ejus testamentum refert idem Baluzius in Append. ad Marc. Hispan. num. 381.

22. *Concil. Moguntinum.* — Dodechinus abbas ad hunc Christi annum meminit Concilii Moguntiæ habiti, « præsente Lothario rege, præsidente Matthæo Albanensi cum Maguntinensi archiepiscopo », in quo Bruno Argentinensis episcopus super sua intrusione impetitus, « in manus archiepiscopi et cardinalis Argentinensem recons'gnavit episc. » Mentionem hujus Concilii facit etiam Trithemius in Chron. Hirsaug. ad hunc Christi annum, aitque Innocentium II, qui in Concilio Leodiensi verus papa declaratus fuerat, iterum in Concilio Moguntino verum Pontificem agnitum esse, et *Matthæum Albanensem* episcopum card., Apostolicæ Sedis *in Germania* legatum, huic Concilio præsedisse. Nominat præter duos archiepiscopos Moguntin. et Trevirensem, episcopos octo Germaniæ, qui eidem interfuere, inter quos S. Otto episc. Bambergensis, dicitque se aliorum multorum nomina ignorare. Ex quo patet, Baronium anno superiori perperam existimasse *Matthæum Albanensem* legatum Apostolicæ Sedis in Galliam missum esse. Fallitur et Trithemius, quando ait *Matthæum* jam per triennium in Germania legatum præsedisse, cum, ut suo loco ostendimus, an. MCXXVII et duobus subsequentibus legatus in Galliis fuerit.

23. *Moritur Hildebertus archiep. Turonensis.* — Hoc anno mortuus est *Hildebertus* Cenomanensis episcopus, et post obitum Gilleberti archiepiscopi Turonensis, ad eam metropolim anno MCXXV translatus. Ordericus lib. 4, pag. 531 testatur, illam translationem peractam esse anno MCXXV, *Indict.* IV, et lib. 12, pag. 882, dicit id factum *Indict.* III, indeque in priori loco corrigenda Indictio IV. Ordericus enim Indictionem cum anno Incarnationis exorditur. In posteriori loco scribit, « eadem septimana, qua Callistus papa » hominem exuit, Gislebertum Turonensem archiep. « qui pro Ecclesiasticis negotiis Romam perrexerat », illic obiisse, et Turonenses Hildebertum sibi præsulem adscivisse, « et Honorii papæ permissu gaudentes in Turonicæ metropolis cathedram » transtulisse.

Verum summopere fallitur, in eo quod utrobique Callisti II mortem cum anno MCXXV connectit, cum certum et indubitatum sit Callistum medio circiter mense Decembri anni antecedentis vivere desiisse. Subdit in posteriori loco Ordericus : « Ibi fere VII annis honorifice vixit, et subjectis profecit » ; in priori vero : « Ibi laudabilibus studiis et actibus adhuc insistit ». Ex quibus duo eruimus. Primum Hildebertum anno MCXXXI vitam cum morte commutasse ; nam Mabillonius tom. III Analect. refert Gesta episcoporum Cenomanensium, in quibus dicitur, *Hildebertum* rexisse Ecclesiam Turonensem *sex annis et mensibus sex*, et fuisse vitam ejus *quasi* LXXX *annorum*. Quare currenti anno Hildeberti mors accidit, cum anonymus ille et Ordericus de duratione sedis ejus in Ecclesia Turonensi conveniant, et perspicuum sit, tam Labbeum in lib. de Script. Eccles. quam San-Marthanos, mortem ejus in annum MCXXXVI male distulisse, eo ut videtur fundamento, quod *Hugonis de Stampis* Hildeberti successoris ante illum Christi annum in Actis publicis mentio non occurrat. Intelligimus secundo Ordericum librum suum quartum, ante annum currentem composuisse, cum de *Hildeberto* adhuc vivente loquatur, et deceptos esse viros doctissimos, qui quod viderent colligi ex libro 13 qui ultimus est, Ordericum anno MCXXXV libri illius elucubrationi incubuisse, scripsere eum Historiam suam anno MCXXXV composuisse; id enim tantum de parte libri 13 dicendum, non vero de universo ejus opere. Præter *Hildeberti* opera a Labbeo enumerata, plures ejus Epistolæ tom. VI et XIII Spicilegii Dacheriani, et una tom. I Analect. editæ sunt. Porro Hildeberto demortuo, canonici Turonenses in partes divisi sunt ; quidam enim quemdam Philippum elegere, *qui non intrans per ostium in ovile ovium*, Petrum Leonis adiit, et sacramento ab eo suscepto *festinanter rediens, sedem Turonensem occupavit,* inquit auctor citatus de Gestis episc. Cenomann. Ad hanc invasionem retrahenda quæ An. MCXXXVII num. 17, Baronii ordinem sequentes, diximus.

24. *Innocentius II monasterio Paracletensi favet.* — *Innocentius II*, quem supra diximus post Concilium Rhemense *Autissiodori* resedisse, in eadem urbe ad petitionem *Heloissæ*, uxoris quondam Petri Abaelardi, tunc priorissæ monasterii Paracletensis in diœcesi Trecensi siti, ejusdem monasterii possessiones, impræsentiarum adeptas aut in futurum eidem concedendas, sub Apostolicæ Sedis protectione suscipit, idque, ut videtur, Petri Abaelardi rogatu et meritis. Refert eas litteras Bulæus tom. II Hist. Universit. Paris. pag. 127, quarum hæc clausula est : « Datum Antissiodori per manum Aldierici (legendum Aymerici) S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, IV kal. Decemb. Indict. X, Incarnat. Domini an. MCXXXI, Pontificatus vero D. Innocentii papæ II anno II ». Abaelardus, qui in oratorio Paracletensi manserat, antequam illud in Heloissam et moniales ejus transferret, in Hist. suarum calamitatum cap. 13 ait : « Et plus (sciat Deus), ut arbitror, uno anno in terrenis commodis sunt multiplicatæ, quam ego per centum, si ibi permansissem. Quippe quo feminarum sexus est infirmior, tanto eorum inopia miserabilior facile humanos commovet affectus, et earum virtus tam Deo quam hominibus est gratior. Tantam autem gratiam in oculis omnium illi sorori nostræ, quæ cæteris præerat, Dominus annuit, ut eam episcopi quasi filiam, abbates quasi sororem, laici quasi matrem diligerent, etc. »

25. *Anacletus Beneventi auctoritatem suam communit.* — *Anacletus* antipapa anno superiori exeunte, vel currentis initio *Beneventi* versabatur, et Roberto principe Capuano operam suam conferente, auctoritatem suam ibidem communiit; mense enim Februario unum e factiosis, Ralpoltum nomine, e carcere liberavit, qui ut narrat Falco in Chron. « sacramento firmavit, jam amplius communitatem illam (Beneventanam), vel aliam nunquam tenendam. Alios vero ejus sequaces sacramentis ligatos de civitate projecit, ut sine ipsius Anacleti voluntate, vel sui rectoris, non ingrediantur civitatem; quibus omnibus ita pacatis, prædictus Anacletus die kalendarum Martiarum Salernum ivit, deinde consilio accepto Romam redeundi disposuit ».

26. *Beneventani seditionibus assueti.* — Salerno Anacletus Capuam venit, uti refert Falco, tuncque Benevantana civitas turbata fuit seditione, a rectore seu præfecto Crescentio compressa. Id post kalendas Martias et discessum Anacleti a Beneventana urbe accidit, « diebus non multis evolutis, octavo die intrante mensis Maii (legendum mensis Martii, ut sequentia ostendunt). Nam *interea* duo judices Beneventani, qui in exilium missi fuerant, « Roffridus et Persicus, cognoscentes prædictum Anacletum Capuanam civitatem applicuisse, ut Romam reverteretur (scilicet mense Martio currentis anni) civitatem Capuanam ingrediuntur. Inde Robertum principem tunc Anacleti fidelem suppliciter precantur, ut ejus intercessione amorem Anacleti invenire mereantur. Robertus itaque princeps absque mora Anacletum adiit.... Petitionibus principis Anacletus favens, litteris datis licentiam redeundi et secure habitandi in civitate eis largitur. Ii vero ad portam S. Laurentii pervenerunt, disponentes ad propria, fronte libera, sicut ab Anacleto acceperant, reverti. (Beneventani enim Anacleto in omnibus subditi esse nolebant, sed consueta agendi licentia uti volebant). Sed turba inimicorum copiosa simul cum prædicto Crescentio (Beneventano præfecto) insurgens, crudeliter ne introirent minatur. Ipsi vero potentiam eorum et minarum copiam sentientes salutis consilium arripiunt, et ad prædictum sunt reversi Anacletum, qui adhuc Capuæ morabatur, continuo pedibus ejus prostrati, omnia quæ dicta quæque facta super se fuerant, e vestigio retulerunt.

Anacletus igitur super hoc iratus cœpit contra Beneventanos mirabiliter minari. Tandem ex consulto principis eos ad civitatem remisit, dans eis cardinalem suum, ut eo viso et audito fidem darent, eosque pacifice ad propria eorum reverti permitterent. Venerunt igitur cum prædicto cardinali ; quo audito, omnique deposito furore, cum civibus cives ipsi permanserunt ».

INNOCENTII II ANNUS 3. — CHRISTI 1132.

1. *Innocentius Cluniacensibus Privilegium confert, et in Italiam iter aggreditur.* — Annus sequitur Redemptoris trigesimus secundus supra millesimum centesimum, Indictione decima, quo Innocentius papa, exacta collecta indicta Gallicanis Ecclesiis pro reditu Romam, ingressus est Italiam versus iter. Cum rogatus a Cluniacensibus Innocentius papa dedicasset Cluniacense monasterium, eidem contulit Privilegium, quod acceptum ab eodem monasterio hic describimus :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro Cluniacensi abbati, ejusque successoribus regulariter instituendis, in perpetuam rei memoriam.

« Libertatis (liberalitatis) laudabile genus est, ut qui se B. Petro et sanctæ Romanæ Ecclesiæ humili devotione exponunt, majorem familiaritatis prærogativam et digniora beneficia sortiantur. Quam gratum Deo Cluniacense monasterium famulatum impendat, et quantum apud homines nitore religionis fulgeat, Ecclesia Dei novit et vehementer exultat. Æquitatis igitur postulat ratio, ut idem locus Apostolicæ dilectionis privilegio gaudeat, et tam in capite quam in membris libertatem obtineat. Nos siquidem monasterium ipsum, quod specialiter ad jus beati Petri et sanctæ R. E. spectat, per nos ipsos visitavimus, et eodem die, quo revolutis multorum annorum spatiis prædecessor noster felicis memoriæ papa Urbanus ibidem majus altare consecraverat, cum archiepiscopis et episcopis, qui nobiscum convenerant, cooperante Spiritus sancti gratia, idem monasterium solemniter dedicavimus. Devotioni quoque et humilitati fidelium, qui pro amore Dei et ipsius loci reverentia in anniversario dedicationis illuc convenerint, prospicientes, ipsis quadraginta dies pœnitentiæ sibi injunctæ, de gratia Dei confisi, beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate remisimus. Statuimus etiam, ut immunitas ipsius cœnobii inviolata et integra futuris temporibus conservetur. Et si quis intra terminos banni, qui ab eodem prædecessore nostro circa Cluniacum constituti sunt, scienter hominem capere, vulnerare, vel res ejus auferre præsumpserit, excommunicationis sententia percellatur, quousque ablata restituat, et vobis Cluniacensibus monachis de illata injuria congrue satisfaciat. Ad hæc adjicientes decernimus, ut quicumque Cluniacenses monachos, vel eorum socios ceperint, aut ea quæ portaverint vel conduxerint, excommunicationi subjaceant. Si vero aliqui absque ipsorum monachorum præsentia, ea quæ ad vitam, et vestitum fratrum in Cluniacensi cœnobio Domino servientium pertinent, alicubi deprædati fuerint, nisi infra quadraginta dies commoniti ablata restituerint, eos anathemati subjacere præcipimus. Et intra eorum dominia prohibemus officia celebrari, loca quoque in quibus se receperint, donec præsentes fuerint, a divinis obsequiis præter infantum baptisma, et morientium pœnitentias cessare jubemus, et nullus eorumdem præsumptorum, nisi a Romano Pontifice absolvatur. Porro quisquis præfatis fratribus ubicumque manentibus qualibet alia præter ea, quæ superius annumeravimus, abstulerit, nisi infra quadraginta dies commonitus ablata restituerit, excommunicationi subjaceat, nec absolvatur, donec capitale reddat et congrue satisfaciat. Sane archiepiscopis et episcopis, in quorum parochiis hoc perpetratum fuerit, auctoritate beati Petri et nostra præcipimus, ut postquam clamor ad aures eorum pervenerit, vel malefactum innotuerit, præscriptam sententiam tepiditate seposita faciant observari.

« Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus. Datum Viennæ per manus Haimerici S. R. E. diaconi cardinalis et cancellarii, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo trigesimo secundo, Indictione decima, Pontificatus domini Innocentii papæ II anno tertio, sexto nonas Martii ».

His diebus dedicationis Ecclesiæ Cluniacensis dedicata sunt altaria intra ambitum ejus consistentia, quæ sunt numero XXVI, inter quæ fuit consecratum altare Sancti-Jacobi a domino Dalmatio, episcopo ejusdem Sancti-Jacobi Apostoli, qui hujus monasterii Cluniacensis fuerat monachus; de qua re habetur Epigramma in dicta capella, in modum qui sequitur :

« Hoc altare consecratum est a domno Dalmatio Sancti-Jacobi Apostoli episcopo, ac istius loci monacho, in honorem ejusdem B. Jacobi, ac omnium sanctorum. In quo continentur plures reliquiæ sanctorum, quorum nomina non sunt scripta, nisi de duobus, videlicet, sanctorum Hemiterii, et Cheledonii martyrum ». Innocentius igitur pro reditu in Italiam collectam indixit in Galliis. Hujus collectæ meminit Petrus Cluniacensis [1]. Itineris autem stationes sic accipe ab ejusdem temporis auctore citato superius : « Recedens Gallia venturus Romam, transiens per Sanctum-Ægidium, et per montem Genuæ (Geneviæ), fines Longobardiæ intravit, et apud Hastam solemnitate Resurrectionis Dominicæ celebrata, Placentiam venit. Ibi convocatis episcopis, et aliis Ecclesiarum prælatis, tam de Longobardia, quam de Ravennatensi provincia, et marchia inferioris partis, tertium Concilium celebravit ». Ad hæc peragenda multum temporis insumptum esse, dubitare nemo potest. Ad consolidandam enim titubantem Ecclesiam Cisalpinam, Concilium ab Innocentio papa habitum, et ibi diutius immoratum oportuit. Porro hujus Concilii nonnisi hanc tantummodo brevem mentionem invenire potuimus. Hæc prima statio Innocentii in hoc itinere; secunda vero facta Pisis, de qua hæc eadem citata superius Acta. Sed primum de Lothario rege ista :

2. *Innocentius papa Pisis.* — « Interea rex Lotharius, sicut promiserat, in Longobardiam cum exercitu venit, et in Roncaliis cum eodem papa et Longobardis generale colloquium de statu Ecclesiæ atque imperii habuit. Præteriens igitur regem Pontifex, et per montem Bardonis in Tusciam transiens, reversus est Pisas, ibique convocatis Genuensibus, et receptis ab utraque civitate sufficientibus juramentis, quod de guerra, quæ inter ipsas civitates excitabatur, suo deberent sine contradictione stare mandato : præcepit ut de cætero pacem inter se firmam tenerent et custodirent ». Quibus autem privilegiis easdem honestaverit civitates ob merita erga Apostolicam Sedem impensa, ita eadem insinuant Acta verbis istis : « Attendens ergo beatus Pontifex filialem devotionem, et plurima opportuna obsequia, quæ in multis Ecclesiæ necessitatibus prædictæ Ecclesiæ Romanis Pontificibus grata exhibuerant : eas honorare dignum duxit, et speciali prærogativa exaltare de consuetudine Apostolicæ Sedis. Igitur præsulatum Ecclesiæ Pisanæ concessit super Sardiniæ insulam, subjiciens ei et Populonii episcopum, et tres alios episcopos insulæ Corsicæ, Aleriensem, Antensem...... Genuensem vero episcopum a subjectione Mediolanensis archiepiscopi emancipavit, et specialem de novo metropolitanum..... Sedis Apostolicæ episcopum constituit, cui Bobiensem episcopum et Portiniacensem abbatem, quem creavit episcopum, obedire præcepit. In eadem quoque Corsicæ insula tres episcopos eidem nihilominus concessit ». Facta sunt autem hæc anno præsenti et sequentis exordio, ibi manens usque dum veniret Lotharius, quo proficiscendum Romam fuit. Quod non ante sequentem annum accidisse, eadem Acta significant, et aliæ testificationes pariter docent; agemus igitur de his anno sequenti.

3. *Beneventani, rejecto Anacleto, inhærent Innocentio.* — Eodem anno cum Crescentius, pseudocardinalis pseudopontificis Anacleti, præsidens Beneventanæ civitati, eamdem proditorie tradere velle Rogerio Siciliæ regi compertus esset, impetitus a civibus fugam arripuit, et in loca Rogerii confugiens, quæcumque posset, contra Beneventanos machinari non destitit. Beneventani autem execrati Anacletum, Innocentio papæ Catholico inhæsere : ad quos missus est ab eodem Pontifice Gerardus presbyter cardinalis, qui eisdem Beneventanis præesset. Quod viriliter implevit, novis creatis in civitate magistratibus, quos fideliores existimaret. Fuit ei multum vigilandum adversus Crescentii dolosas artes et militares insultus, quibus conabatur perdere civitatem illam : sed Beneventanis magna fiducia in præsidio Apostolorum Petri et Pauli, et Bartholomæi, ipsorum patroni, quorum ope a dolis et persecutione Crescentii, et tanti regis furore se servaverunt immunes. Hæc pluribus hoc anno descripta leguntur in Chronicis Beneventanis, ab auctore (ut sæpe dictum est) ejusdem temporis scriptis. Sicque civium decreto Anacletus ut schismaticus papa rejicitur, et Innocentius legitimus suscipiendus decernitur, et retinetur, quamvis eam ob causam innumera proventura mala non dubitarent : sed pietati omnia posthabenda censuere. At de his anno sequenti.

4. Sed quæ ista præcesserunt, cur defecerint Beneventani ab Anacleto atque Rogerio Siciliæ rege, sunt breviter enarranda ex eisdem Chronicis Beneventanis. Contigit nimirum hoc anno, ut Rogerius rex tyrannidem meditatus, civitatemque Beneventanam in suam redigere potestatem satagens, principes circumpositos viribus minuere et opprimere laboraverit : atque primum egerit, ut occasione legationis Rainulphum comitem Avellinum a sua civitate dimoveret, mittens eum cum

[1] Petr. Clun. l. III. Ep.

copiis militaribus ad Anacletum pseudopontificem. Quo absente, ejus civitatem Avellinam invasit, uxorem comitis et filium ejus inde abduxit captivos, et in Siciliam misit. Rediens vero et sua repetens, non est auditus, licet per Anacletum id petiisset. Quamobrem adversus regem rebellans, secum traxit Robertum principem Capuanum, et alios barones, insuper et Beneventanos infensos Crescentio cardinali, qui a multis civibus juramentum fidelitatis ipsi regi Rogerio extorsisset. Comparato igitur exercitu, Rainulphus atque Robertus cum sociis in Picentinis trans Sarnum fluvium pugnaverunt adversus eumdem Rogerium regem, quem et divino implorato præsidio superarunt, in fugamque adigerunt exercitu ejus internecioni dato. Fugit rex Salernum, ubi moratus usque ad octavam diem mensis Decembris, conscensa navi in Siciliam est reversus, paraturus copias trajiciendas anno sequenti. Hæc summatim collecta ex dictis Chronicis Beneventanis, ubi et dies tantæ victoriæ notatur, nempe quæ præcedit festam diem S. Jacobi Apostoli. Cujus rei gratia a Beneventanis processiones et pervigiliæ ob gratiarum actionem sunt frequentatæ, ut idem qui aderat his omnibus auctor affirmat.

5. *Bruno Coloniensis archiepiscopus electus.* — Eodem anno Willelmus cardinalis episcopus Prænestinus, legatus Sedis Apostolicæ in Germania, consecravit Brunonem archiepiscopum Coloniensem successorem Friderici, qui anno superiori ex hac vita migrarat. Ita Dodechinus hujus temporis auctor. Memoria est dignum, quod cum idem Bruno fuit electus Coloniensis archiepiscopus, consuluit sanctum Bernardum, an acceptare deberet electionem; ad quem egregia extat reddita Epistola ejusdem Bernardi, hoc exordio[1]: « Quæris a me consilium, vir illustris Bruno, an volentibus te promovere ad episcopatum acquiescere debeas. Quis hoc mortalium definire præsumat? Deus forsitan vocat: quis audeat dissuadere? Forte non vocat: quis appropinquare consulat? » Cætera per te legas auditu digna. Adjice et illam, quam ad eumdem scripsit hoc anno[2], cum jam est consecratus archiepiscopus, in qua inter cætera: « Si cunctos, qui vocantur ad ministerium, constat eligi et ad regnum, profecto securus est Coloniensis archiepiscopus. Quod si etiam et Saulem in regno, et Judam in sacerdotio legitur elegisse non alius quam ipse Deus, et non potest solvi Scriptura, quæ hæc asserit: timeat et necesse est Coloniensis archiepiscopus, etc. »

6. *S. Hugo episcopus Gratianopolitanus moritur.* — Hoc eodem anno magnus ille sanctitate insignis Hugo episcopus Gratianopolitanus ex hac vita migravit. Ita qui res gestas ab eo scripsit jussu Innocentii papæ Guigo Carthusiæ prior, cum ait: « Anno itaque ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo secundo, ætatis porro suæ ad minus octogesimo, mense quarto, consecrationis autem itidem ad minus quinquagesimo secundo, kalendis Aprilis, sexta ante Palmarum Dominicam feria, circa gallicinium beatus Hugo migravit ad Dominum ». Quem Innocentius papa cum rediit in Italiam, Pisis consistens, retulit inter sanctos, ut suo loco dicturi sumus anno sequenti.

[1] Bern. Ep. VIII. — [2] Ibid. Ep. IX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6625. — Anno Æræ Hispan. 1170. — Anno Hegiræ 527, inchoato die 12 Novemb., Fer. 7. — Jesu Christi 1132. — Innocentii II papæ 3. — Lotharii reg. 8. Joannis Comneni imp. 13.

1. *Innocentius II in Italiam redit.* — Ad num. 1. Innocentius II toto anno superiori « Franciam peragravit, et immensam gravedinem Ecclesiis Galliarum ingessit, utpote qui Romanos officiales cum multis clientibus secum habuit, et de redditibus Apostolicæ Sedis in Italia nihil adipisci potuit », inquit Ordericus lib. 13, pag. 895. Hoc vero anno, ut ait idem Ordericus pag. 896, « postquam a Gallis, in quibus obedientiam et ingentem amicitiam repererat, recessit, Italiam expetiit ». Cluniacum pervenit *kalendis Februarii*, ut ipsemet scripsit ad Ludovicum VI Francorum regem, litteris *Cluniaci IV nonas Februarii* datis, et tom. X Concil. pag. 955 recitatis. Adhuc Cluniaci versabatur die X ejusdem mensis, quo litteras dedit *Stephano* Cisterciensium abbati, quibus prohibet ne aliquis episcopus vel archiepiscopus eum vel successores ejus, seu aliquem abbatem Cisterciensis Ordinis, « nisi pro fide, ad Concilium vel Synodum venire compellat ». Litteræ datæ sunt « Cluniaci IV idus

Febr. Indict. x, Incarnat Dom. anno MCXXXII, Pontificatus vero domini Innocentii secundo ». Referuntur eæ litteræ a Manrico in Annal. Cisterc. hoc anno cap. 1. E monasterio Cluniacensi *Lugdunum* venit, ubi Rescriptum emisit, in Biblioth. Cluniac. pag. 1394 recitatum, cui subscribit *Matthæus Albanensis episcopus* cum aliis, et in ejus fine legitur: « Actum est Lugduni anno Incarnat. Dom. MCXXXII, Pontificatus vero domni Innocentii papæ II anno secundo », ideoque ante diem XVI mensis Februarii, quo tertium Pontificatus annum ingressus est. Ex his litteris colligere est, *Matthæum Albanensem*, qui anno superiori legatus in Germania erat, Innocentium II in Italiam pergentem comitatum esse, quod et colligitur ex Epist. CCCLII inter Bernardinas, qua Innocentius papa divo Bernardo atque Ordini Cisterciensi amplissima concedit Privilegia ob præclara ejus in Sedem Apostolicam merita : litteris subscribunt Innocentius papa, *Matthæus Albanensis episcopus*, aliique , et in earum fine habetur: « Dat. Lugduni per manum Aimerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, XIII kal. Martii, Indict. x, Incarn. Dom. anno MCXXXI, Pontific. dom. Innocentii papæ II anno tertio », ubi Innocentius II annum Incarnat. a die vicesima quinta Martii exorditur, ut Indictio et annus Pontificatus ejus demonstrant, ideoque ea Epistola hoc anno scripta; non vero superiori, ut perperam in margine Mabillonius notavit.

2. *Astæ Pascha celebrat.* — Inde *Valentiam* profectus est, ubi controversiam quamdam, quæ inter Cluniacum et abbatem Sancti-Ægidii exorta erat, composuit, litteris tom. x Concil. pag. 964 recitatis, datisque « Valentiæ per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancell. VIII kal. Martii, Incarnat. Dom. anno MCXXXII, Pontificatus vero domini Innocentii II papæ anno III ». Hæ litteræ a Matthæo Albanensi episc. etiam subscriptæ. Valentiæ adhuc morabatur *XVII kal. Aprilis*, quo Trenorciensibus Privilegium concessit a Chifflctio in Probat. ad Hist. Trenorciensem pag. 418 recitatum. Ex urbe Valentina ad fanum Sancti-Ægidii se contulit, ut narrat Baronius num. 1 ex scriptore anonymo hujus temporis : « Recedens Gallia », inquit anonymus, « venturus Romam , transiens per Sanctum-Ægidium , et per montem Genuæ (legendum Genevæ), fines Longobardiæ intravit, et apud Astam solemnitate Resurrectionis Dominicæ celebrata, Placentiam venit. Ibi convocatis episcopis et aliis Ecclesiarum prælatis, tam de Longobardia, quam de Ravennatensi provincia, et marchia inferioris partis, tertium Concilium celebravit ».

3. *E Gallia discedens, Gaufrid. Carnotensem episcopum legatum suum creavit.* — Placentiæ adhuc erat *nonis Novembris*, quo die dedit litteras ad Gaufredum Carnotensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum, et ad Stephanum Parisiensem episcopum, quibus mandat, ut Aurelianensi subdecano ac sociis honores et bona ablata restitui satagant; ut enim scribit Arnulphus Sagiensis archidiaconus in Præfatione ad Tractatum *de Schismate orto post Honorii papæ decessum*, Gaufrido Carnotensi episcopo et Romanæ Ecclesiæ legato dicata : « Cum ad resistendum Petro Leonis in Italia præsul Romanus indefessus assistat, ad resistendum Girardo (Engolismensi episcopo, qui se Anacleti legatum dicebat) vos reliquit in Gallia, ut sit capiti caput oppositum, et dextera dexteræ conferatur. Sicut enim Petrus schismatis hujus princeps et auctor est, sic Girardus ejus inter omnia principalius est instrumentum ».

4. *Lotharius in Longobardiam ad Innocentium II venit.* — Ad num. 2. Chronographus Hildesheimensis, qui hoc tempore vivebat, ad hunc annum ait : « Translatio sancti Godehardi facta est (quarto scilicet nonas Maii, ut narrat auctor canonizationis et miraculorum ejus in Actis SS. Bollandianis ad diem IV Maii, ubi et referuntur complura miracula in ea Translatione patrata). Circa Assumptionem sanctæ Mariæ profectio regis (sc. Lotharii) in Italiam pro consecratione sua ab Apostolico apud Romam in Cæsarem. In quo itinere cum ad urbem Augustanam venisset, eam pacifice ingressus est ; sed quorumdam civium factione seditio contra regis homines exorta est : et hac de causa repentino igne, ut in tali tumultu fieri solet, civitas fere tota conflagravit, et multi tam gladiis quam flammis perierunt. Rex Natalem Domini in Longobardia apud villam Medicinam dictam celebrat », quem Natalem cum an. MCXXXIII alligat, qui ab eo die annum exorditur. In Longobardia Innocentius II cum Lothario colloquium habuit, a Baronio narratum ; indeque *Pisas* reversus est, ubi Genuensem episcopum metropolitanum constituit, et archiepiscopo Pisano aliquot suffraganeos tam in Sardinia, quam in Corsica attribuit, uti refert Baronius ex Actis adhuc ineditis. Pisanum autem episcopum jam anno MCXVIII a Gelasio II archiepiscopum creatum fuisse, eo anno demonstravimus. Erravit itaque Manricus in Annal. Cisterc. hoc anno cap. 7, qui ex Actis a Baronio relatis deducit civitatem Pisanam hoc anno factam esse metropolim.

5. *Rogerius Siciliæ rex totam Apuliam sibi subjicit.* — Ad num. 3 et seq. Alexander abbas narrat Rogerium Siciliæ regem Barium expugnasse, ejusque principem Grimoaldum cum Tancredo de Conversano comite sibi subjecisse, quæ, quia fusius ab eo tractata, apud eumdem legenda. Anonymus vero Casinensis ait : « Anno MCXXXI, (nobis MCXXXII.) Rogerius rex expugnavit Barium, et cum principe et comite pugnans apud Nuceriam superatur, maxima strage utrorumque. Rex Lotharius Italiam ingressus est ». Denique Falco in Chronico : « Hoc anno prædictus Anacletus venit Salernum , sedem rebellem sibi et resistentem ; consilio habito exercitum congregavit, et super castrum Brindisii ejusdem Tancredi festinavit, et illud terra marique obsedit, sicque mirabiliter

expugnatum suæ illud obtinuit potestati, et his actis super civitatem Barensem exercitu convocato festinavit. Nec mora, civitatem illam diversis cœpit expugnare machinationibus; per quindecim vero dies civitas illa obsessa et expugnata est. Tandem civium Barensium traditione manifestata, civitas ipsa ad regis potestatem tradita est; et civitate ipsa sic comprehensa Grimoaldus princeps, vir valde mirabilis et bellicosi spiritus, a quibusdam concivibus captus est, et ad regis potestatem perductus, quem rex ipse confestim captivum cum uxore sua, ad Siciliam mandavit. Sicque totam Apuliam suæ subegit potestati ». Falco ait, prœlium ad Nuceriam commissum esse in vigiliis B. Jacobi Apostoli.

6. *Proceres hortatur ut in sua permaneant fidelitate.* — Baronius summarium rerum a Falcone hoc anno memoratarum refert, quibus adde Crescentium cardinalem Anacletistam Beneventum in sua potestate habuisse, cumque Beneventanos expulisse, quod civitatem Rogerio regi tradere voluisset. Præter hæc Falco pag. 274 et seqq. inquit: « Hoc anno, duodecimo die intrante mensis Augusti, obiit Landulphus Beneventanus archiepiscopus. Prædictus rex Rogerius, consilio communicato in Apuliam descendit, et apud civitatem Melphitanam diebus non multis moratus est. Continuo quosdam ex baronibus suis vocari mandavit, quos valde præcipiendo admonuit, quatenus in ejus permanerent fidelitate et dilectione, etc. Quibus peractis, Salernum repedavit, ibique procerum suorum frequentia magnificatus de inimicitiis principis Capuani et comitis Rainulphi », qui Mathildem Rogerii sororem uxorem habebat.

7. *Sergius magister militum Neapolis ab eo deficit.* — Rogerius post Amalphim anno superiori captam Salernum rediit, « et dum ibi moraretur », inquit Alexander abbas lib. 2, « magister militum Neapolis, Sergius nomine, cernens in Rogerio tantam virtutem exercuisse potentiam (anno superiori) non quidem belli rigore, sed solum ipsius (nempe Rogerii) timore conterritus, ivit ad illum, ejusque subjicitur dominatui; quæ videlicet civitas, mirabile dictu, post Romanum imperium (id est, post Justinianum) vix unquam a quoquam ferro subdita fuit: nunc vero Rogerio solo verbo præmisso subditur ». Exeunte anno MCXXIX, Sergius Rogerio tanquam magno principi sese modo mere honorario summisit, hoc vero anno ejus clientelam agnovit. Sed cum sibi arcem reservarit, non multo post adversus eum rebellavit, seseque Roberto Capuano principi et Rainulpho comiti, qui quod pessime haberentur a Rogerio defecere, hoc anno fœdere junxit.

8. *Mathildis uxor Rainulphi illum deserit.* — Baronius num. 4 ait, Rogerium Rainulphi uxorem captivam in Siciliam abduxisse; sed ea in parte ejus narratio nutat; ut enim prodit Alexander abbas, « comitissa Mathildis audiens Rogerium fratrem suum Salernum advenisse de Allefis, absente et ignorante marito suo Ramnulpho comite, ad eum (sc. Rogerium) profecta est, profitens se nulla ratione ad ejus thorum ulterius redituram, etc. Rex, etc. eam apud se pro suo velle manere permisit ». Quod Falco etiam insinuat, cum hoc anno scribit : « Rex deprehendens comitem Ranulphum convicia multa et afflictiones Mathildi uxori suæ inferre, ejusdem regis sorori, quam ultra quam credi potest diligebat (nempe Rogerius) consilio habito, ipsam suam sororem mandavit, quam honeste accipiens eam dulcibus colloquiis consolatur, et eam in Siciliam mandavit. »

9. *Post pugnam ad Nuceriam Rogerius Salernum reversus est.* — Secundo, Baronius ibidem prœlio ad Nuceriam habito narrato, ait : « Rex fugit Salernum ubi moratus est usque ad octavum diem mensis Decembris ». Sed cum hoc Falco non dicat, apographum Falconis Benevento Romam ad eum transmissum parum hac in parte accuratum fuisse oportet. Alexander enim habet : « Porro regi inter hæc Salerni moranti nuntiatur, quod Barenses cives ab eo se aversuros jam præpararent, etc. præmunitis oppidis suis quæ circa Beneventum erant, Barum petiit. Qui pro eo quod Tancredi seu cæterorum hostilitas immineret, Barensem ad præsens exacerbare populum, quibusdam eorum petitionibus, prudenti consilio usus, consensit : sicque eos pro tempore quietos dimisit. Post hæc autem rex omnibus dispositis, contra Tancredum, ejusque conspirationis complices prœliaturus, ejusdem omnibus in Apulia urbibus, oppidisque præmunitis, Salernum iterum revertitur ». Falco vero pag. 274, eodem prœlio narrato, de Rogerio scribit : « Apud civitatem Melphitanam diebus non multis moratus est, continuo quosdam ex baronibus suis vocari mandavit, quos valde præcipiendo admonuit, quatenus in ejus permanerent fidelitate et dilectione, etc. Quibus peractis », et cætera num. 6 recitata. Neuter itaque historicus Rogerium fugisse asserit.

10. *Willelmus Prænestinus card. legatus S. Sedis in Germania.* — Ad num. 5. Dodechinus abbas in Chron. refert, *Fridericum* archiepiscopum Coloniensem anno superiori e vivis excessisse, et *Brunonem* in ejus locum subrogatum, consecratum fuisse a *Willelmo Prænestino, Apostolici legato.* Matthæus enim Albanensis cardinalis, qui anno superiori legatione Germanica functus est, currenti in comitatu Innocentii II in Italiam perrexit, uti jam insinuavimus. Magna fuit Brunonis cum sancto Bernardo familiaritas, ut ostendunt tres Epistolæ sancti hujus abbatis ad eum datæ post Concilium Rhemense, in quo eam Bernardus Epist. VI contractam fuisse dicit, quæ ideo exeunte anno superiori, vel præsentis initio scripta, non vero anno MCXXV, ut perperam notavit in margine Mabillonius. Dedit et ad eumdem aliam ordine VIII, cum jam *Bruno* Coloniensis archiepiscopus electus esset, in qua cum consultus ab eo fuisset, an sibi acceptandus esset episcopatus, respondit : « Habetis

dominum Norbertum (archiepiscopum Magdeburgensem) quem melius præsentem præsens de talibus interrogare potestis ». Scripsit et Epistolam IX ad Brunonem recens creatum archiepisc. Coloniensem, qua eum ad timorem inducit, aitque amici officium esse terrere *salubriter*.

11. *Moritur S. Hugo ep. Gratianopolit.* — Ad num. 6. Mortem *sancti Hugonis* episcopi Gratianopolitani accurate collocat hoc anno Baronius ex Guigone quinto priore Carthusianorum, hoc tempore vivente, qui ejus Vitam in Actis SS. Bollandianis ad diem primam Aprilis, qua obiit, recitatam scripsit. Excepit Hugo sanctum Brunonem Carthusianorum fundatorem in sua diœcesi, eumque in suo Ordine condendo strenue adjuvit, et « successorem substitutum jam sibi Carthusiensem (sicut diu multumque desideraverat ante) reliquit». Fuit is alter *Hugo*, indeque duplex error ortus; aliqui enim utrumque Hugonem confundentes, S. Hugonem Carthusiensem fuisse scripsere ; alii fere plerique, inter quos Henschenius, qui Vitam S. Hugonis Notis illustravit, tradunt eum uno aut altero ante mortem anno scripsisse ad Concilium *Jotrense*, quando *B. Thomas* prior abbatiæ Sancti-Victoris Parisiensis crudeliter ab impiis pro justitia occisus est, ac petiisse ut immane illud scelus vindicaretur; cum tamen sanctus martyr anno tantum sequenti peremptus fuerit, et non sanctus Hugo, sed *alter Hugo* Ordinis Carthusianorum successor ejus de cæde illa vindictam petierit, ut an. MCXXXV, Baronii ordinem sequentes, monstrabimus. Hugonem autem, qui S. Hugoni successit, fuisse Carthusianum, ostendunt San-Marthani in episcopis Gratianopolitanis.

12. *Fundator fuit monasterii Calisiensis.* — *Sanctus Hugo*, qui deposito episcopatu Gratianopolitano, monachus Cluniacensis in monasterio Casæ-Dei in Arvernia sito factus fuerat, post annum jubente Gregorio VII episcopatum resumpsit, et monasterium Calisiense, vulgo *Chalais*, una circiter leuca a Majori-Carthusia distans, sub sancti Benedicti regula fundavit, ut discimus ex litteris *Guillelmi VI* comitis Forcalquerii *anno* MCCVII, *mensis Maii die prima* datis, et a San-Marthanis ex schedis Peireskii tom. IV Gall. Christ. pag. 583 recitatis, quibus confirmat Donationem a se alias factam loci *de Lura* diœcesis Sistarciensis « ad ædificandam ibidem Ecclesiam in honore Domini nostri Jesu Christi, et gloriosæ Virginis Mariæ, et ad instituendam ibi abbatiam secundum Ordinem Calisiensium a S. Hugone Gratianopolitano episcopo quondam institutum ». Antea idem vitæ institutum monachi Boscaudunenses in diœcesi Ebredunensi amplexi fuerant, et temporis progressu abbatia Boscaudunensis caput extitit duarum aliarum. Mentio est monachorum Calisiensium in Vita S. Hugonis episc. Gratianopol. cap. 7, diciturque sancto præsuli in ultima ejus infirmitate *tam ex sociis propriis*, quam ex Carthusiensi *et Calisiensi*, *necnon et Excubiensi domibus*, *octo vel novem, et interdum etiam decem* inserviisse. Tandem abbatia Calisiensis in prioratum redacta, isque a Benedicto XIII, *anno* MCDVII, *litteris die* XVIII *mensis Augusti* datis Majori-Carthusiæ unitus. Fundationis monasterii Calisiensis non meminit Henschenius in Notis ad Vitam S. Hugonis, sed præter San-Marthanos laudatos aliqua de ea habet Boucheus tom. II Hist. Provinciæ pag. 118, 168 et 191.

13. *Floret Hugo Metellus canonicus regularis.* — Floruit sub Innocentio II *Hugo Metellus*, qui cum jam provectæ esset ætatis, factus est canonicus regularis sancti Augustini in abbatia S. Leonis, diœcesis Tullensis, ut ostendit Epistola ejus XVIII *ad Guillelmum* abbatem. Natus apud Tullum Leucorum auditor fuit Anselmi Laudunensis, variasque litteras scripsit adhuc ineditas, nempe ad Innocentium papam II, *Alberonem* Trevirorum, *Stephanum* Metensium, *Guillencum* Lingonum, *Henricum* Leucorum, *Embriconem* Herbipolensem episcopos, ac ad Petrum *Abaelardum* et *Helvidem* seu Heloissam Paracliti abbatissam. Refert hæc Mabillonius tom. III Analect. occasione Epistolæ Hugonis Metelli ad *Gerlandum*, qui de Eucharistiæ Sacramento non bene sentiebat, additque LV ejus Epistolas adhuc Mss. asservari Parisiis in Biblioth. Claromontana. Porro Heloissam *Helvidem* etiam appellatam, anno MCXLII demonstrabimus.

14. *Moritur Goffridus abbas Vindocinensis.* — *Goffridus* abbas Vindocinensis et cardinalis B. Priscæ, patria Andegavensis, cujus Epistolæ a Sirmondo observationibus locupletatæ, hoc anno ad cælestia migravit *VII kal. Aprilis*, ut diserte habet Chronicon Andegavense, quod et Vindocinense appellatur, a Labbeo tom. I Biblioth. promulgatum. Pergratus fuit Urbano II et Paschali II quos in Francia hospitio excepit, et Callisto II intimus, ut Epistolæ mutuo datæ fidem faciunt. Aliquot etiam Opuscula sermonesque XI composuit, et quod ejus Opera ostendunt, in sacris studiis et canonibus valde exercitatus fuit.

15. *Annus emortualis Algeri Leodiensis scholastici incompertus.* — Ad hunc circiter annum pervenit *Algerus*, ex Leodiensis Ecclesiæ scholastico Cluniacensis monachus, quo nemo melius, clarius et eloquentius, materiam de Eucharistia tractavit; Libros enim tres adversus *hæresim Berengarii*, *de Sacramento Corporis et Sanguinis Domini* scripsit, et in eo argumento superavit Lanfrancum et Guitmundum, qui ei in eodem stadio præiverant, inquit Petrus Venerabilis, initio libri *de Sacrificio.* Edidit etiam insignes Epistolas ad diversas personas et Ecclesias datas, quæ periere; solumque, præter laudatum Opus, superest liber ejus *de Misericordia et Justitia.* Nicolaus ait eum inter cætera ingenii sui monimenta, in clericatu adhuc positum Tractatus duos edidisse, cui primum titulum fecit *de Misericordia et Justitia,* aliumque «tanto nobiliorem», inquit *Nicolaus*, « quanto sublimiorem, utpote de re mirifica et necessaria, de sacramento scilicet Corporis et Sanguinis Domini, de quo varii

errores variæque proveniebant hæreses». Libri *de Misericordia et Justitia,* editionem pollicetur Mabillonius tom. I Analect. pag. 303, ubi et refert ejus Elogium a Nicolao Leodiensi canonico, ejus æquali, compositum. «Annis fere viginti», inquit Nicolaus Scholasticus, «fuit in Ecclesia Sancti-Lamberti, usque ad obitum felicis memoriæ Friderici episcopi» Leodiensis. pro defensione fidei Catholicæ anno MCXXI perempti, ut eo anno narravimus. Post sancti martyris obitum, cum *firmo corpore valeret,* vitam sub sancti Benedicti regula *aggressus est in Cluniacensi cœnobio*, subdit idem Nicolaus. Annus mortis ejus incompertus. Porro Nicolaus canonicus Leodiensis, quem ex Elogio Algeri constat tempora Friderici martyris episcopi Leodiensis prætergressum esse, scripsit etiam gesta *sancti Lamberti* episcopi Leodiensis et martyris, quæ extant tom. I Chapeavilli.

16. *Arnaldus archiep.*— Hoc anno, *Indictione undecima, quinto nonas Decembris* factus est Conventus apud villam Creissanam in territorio Narbonensi, «episcoporum, clericorum quoque et laicorum non minus multitudinis nobilium, quam ignobilium, sub potestate domini Arnaldi Narbonæ archiepiscopi et Sedis Apostolicæ legati, ad celebrandam ejusdem loci Ecclesiæ dedicationem in honorem B. Martini», ut legitur in Instrumento dedicationis tom. X Concil. recitato, ex quo liquet præter Gaufridum episc. Carnotensem, qui super Bituricensem, Burdegalensem, Dolensem et Turonensem provincias, ut dicitur in Martyrologio Carnotensi, legatione Apostolica functus est, in alia Galliæ parte *Arnaldum* archiep. Narbonensem eamdem dignitatem gessisse.

17. *Petrus Venerabilis Cluniacensibus austeras leges imponit.* — Petrus Venerabilis Cluniacensis abbas «omnes cellarum priores de Anglia et Italia, regnisque aliis accersiit, jubens, ut Dominico Quadragesimæ tertio Cluniaci adessent, ut præcepta monasticæ conversationis austeriora, quam hactenus tenuerant, audirent», inquit Ordericus, qui eidem Conventui interfuit, lib. 13, pag. 896. Ducenti priores Cluniacum convenerunt, ac MCC et XII fratres ibi adfuerunt. Petrus Venerabilis subjectis «auxit jejunia, abstulit colloquia, et infirmi corporis quædam subsidia, quæ illis moderata Patrum hactenus permiserat reverendorum clementia». Quidam tamen ei repræsentarunt, Hugonem, Maiolum et Odilonem arctam vitæ viam tenuisse, et sufficere debere per vestigia eorum in via mandatorum Dei dilatato corde currere. Petrus «rudibus ausis institit»; postmodum tamen emollitus, «memorque discretionis quæ virtutum mater est, invalidisque compatiens subvenit, perplura de gravibus institutis, quæ proposuerat, intermisit», inquit Ordericus.

18. *Gesta anno superiori in Hispania ab utroque Alphonso rege.* — Anno superiori, ut refert Sandovalius, *Alphonsus VII*, Legionis et Castellæ rex, in regiones Maurorum excurrit, et usque ad Hispalis et Cordubæ portas omnia vastavit. *Alphonsus* vero Aragoniæ rex *Baionam* permunitum Aquitaniæ oppidum rursus obsidione cinxit. Durante obsidione, testamentum condidit mense Octobri, et pleraque oppida et dominia sua in regnis Navarræ, Naiaræ et Castellæ parte posita inter Hispaniarum Ecclesias divisit. Ejus summarium refert Surita lib. I, cap. 52, et Josephus Moretus in Investigationibus Navarricis pag. 646, testatur se illud legisse in archivis Ecclesiæ cathedralis Pampelonensis, et in eo haberi: «Facta Charta in Æra MCLXIX, mense Octobri, in obsidione Baionæ, anno scilicet superiori.

19. *Gesta hoc anno in Hispania.* — Hoc vero anno *Alphonsus* Castellæ rex bellum adversus Mauros continuare non potuit, quia bellum civile, quod superiori cœptum fuerat, præsenti ac insequenti, quo illud finitum, totum regnum conturbavit. Victi tamen rebelles, et *Gonçales Pelayz* factiosorum ductor coactus in Portugalliam fugere, ibi mœrore extinctus est, uti Sandovalius fuse narrat fol. 150 et seq. juxta antiquas Historias a se visas. Antiqua tamen alia Monumenta urbis Toletanæ, ut habet idem Sandovalius citatus, asserunt, *Petrum Gonçalem Gironum* comitem cum magno exercitu in conspectum civitatis Hispalensis venisse, adversus Mauros pugnasse, eosque occiso Omaro eorum rege aut præfecto superasse. Versa postea fortuna in iisdem enim Monumentis legitur, fusos fugatosque fuisse Christianos ad locum Masakigos dictum, *mense Julio*, *Æraque* MCLXX.

INNOCENTII II ANNUS 4. — CHRISTI 1133.

1. *Innocentius papa Romam venit cum Lothario, eumque imperatorem coronat, concedens allodium Mathildis.* — Annus Redemptoris millesimus centesimus trigesimus tertius, cœptus Indictione undecima, felix illuxit Catholicæ Ecclesiæ. Nam ipse Innocentius papa in Sedem suam Romæ a Lothario restituitur, et Lothar. ab eo coronatur imperator. De his acturi, in primis quod temporis certitudinem spectat, sine qua labor omnis pro veritate indaganda susceptus penitus evanescit, atque in multiplices errores ferri historicos sit necesse, diligenter est considerandum. Hoc namque anno venisse Lotharium Romam, et coronatum ab Innocentio, auctores hujus temporis aperte testantur, nempe qui Beneventanum Chronicum scripsit Falco, et Hugo in Vita S. Norberti archiepiscopi Magdeburgensis, dum ejus reditum cum Lothario Romam describit, et post quatuor menses defunctum esse sexta Junii, anno Christi MCXXXV asserit; idem quoque in Auctario ad Sigebertum habetur et aliis. Cum igitur substitisset usque in annum præsentem Innocentius papa Pisis, vere adveniente Lothario rege Germaniæ, ambo se Romam contulerunt; de quorum itinere hæc habent citata superius Acta : « Dum hæc agerentur, Lotharius in Tusciam venit, et apud Calcinariam, in territorio Pisano cum eodem iterum colloquium habuit. Concordantes igitur, ut ad Urbem festinare deberent, rex per stratam publicam transivit, Pontifex per maritima usque Viterbium : processerunt postea simul per Hortum, et Sabinense, et Farfense territorium, et apud Ecclesiam S. Agnetis castrametati sunt. Occurrentibus autem ei Theobaldo Urbis præfecto, ac Petro Leonis cum aliis nobilibus Romanis et Transtiberinis, intraverunt Romam anno MCXXXIII. Et Pontifex quidem in palatio Lateranensi hospitatus est, et rex Lotharius in monte Aventino tentoria fixit. Tunc Pisani et Genuenses in auxilium papæ Innocentii cum navali exercitu Romam venientes, civitatem veterem, turrim Pulveream, et totam Marmoratam eidem Pontifici subjugarunt ». Hæc ibi. De his ista leguntur in dicto Chronico Beneventano sub eodem anno millesimo centesimo trigesimo tertio : « Innocentius papa simul cum Lothario imperatore Romam pervenerunt. Audivimus revera duo tantum millia militum secum duxisse. Apostolicus itaque honeste susceptus, palatium Lateranense ingreditur, ibique magno gaudio et honoris copia supersedit. Imperator autem circa monasterium S. Pauli cum exercitu suo viriliter castrametatur ». Quod spectat ad paucitatem militum, quos secum Lotharius duxit : testatur idipsum S. Bernardus in Epistola ad eumdem Lotharium jam coronatum imperatorem verbis istis [1] : « Ipsius, (Domini scilicet), profecto nuper opus et virtus fuit, quod iter satis laboriosum et meticulosum, pro pace regni et Ecclesiæ liberatione susceptum, in tanta prosperitate peregistis. Romæ siquidem imperialis culminis plenitudinem gloriosissime assecutus, idque quod majus fuit, in manu non magna, ut animi fideique magnitudo clarius emineret. Quod si ante tantillum exercitum terra tremuit et quievit, quantus, putamus, horror hostium corda invadere habeat, cum cœperit rex procedere in magnitudine brachii sui? etc. » Pergit vero auctor Chronicorum Beneventanorum :

2. « Misit autem, sicut audivimus, ad Anacletum, ut consilio religiosorum virorum communicato adesset, et Spiritu sancto mediante tanti, erroris et homicidiorum magnitudini finem poneret; quod Anacletus ille sicut accepimus, facere contempsit ». De adventu insuper Lotharii Romam et ejus coronatione, hæc habet ejusdem temporis auctor in Vita sancti Norberti archiepiscopi Magdeburgensis [2] : « Cum eo (Lothario) autem et aliis tam episcopis quam archiepiscopis ex præcepto et obedientia Innocentii pastoris Catholici pontifex Norbertus profectus est, transitisque castris et urbibus cum magna turba præeuntis et subsequentis exercitus, Romam papam venerabilem Innocentium secum ducentes perveniunt. Ubi cum

[1] Bern. Ep. CXXXII. — [2] Vita S. Norb. c. 50. apud Sur. tom. V, die VI Jun.

impetu grandi et manu forti introeuntes, ipsum eumdem papam in sancta Sede invitis hostibus et adversariis omnibus collocarunt. Porro Lotharium regem Pontifex in Sede positus, et alii qui convenerant, in Romanum imperatorem consecraverunt. Erat autem vir ille strenuus belli ductor, etc. » Narrare pergit eximias ejusdem imperatoris virtutes. In Vaticanis schedis reperimus ista de coronatione Lotharii : « Hoc est juramentum, quod D. rex Lotharius tempore hæresis filii Petri Leonis D. papæ Innocentio præstitit ante fores Basilicæ S. Salvatoris, quæ Constantiniana appellatur, in die qua coronatus est ab ipso Innocentio, antequam coronam acciperet, D. Cencio de Franjapanis juramentum computante, et Ottone nepote suo ac cæteris nobilibus Romanis ibi existentibus :

« Ego Lotharius rex, promitto et juro tibi domino papæ Innocentio, tuisque successoribus, securitatem vitæ, et in membris, et malæ captionis, et defendere papatum et honorem tuum, et regalia S. Petri quæ habes manutenere, et quæ non habes juxta meum posse recuperare ». Hæc ibi.

3. Quod autem in Lateranensi Basilica præter morem facta sit coronatio Lotharii imperatoris, hanc accipe rationem ab Ottone Frisingensi, qui ait [1] : « Rex plus mente quam milite confidentiam gerens, ad Urbem usque progreditur, ibique qualibus potuit cum paucis strenue peractis, in Ecclesia Sancti-Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, a summo Pontifice Innocentio coronatus, imperatoris et Augusti adeptus est nomen ; nempe Ecclesiam B. Petri, ubi mos coronari erat imperatoribus, Petrus Leonis eo tempore occupaverat ». Hæc Otto. Tunc temporis idem Innocentius papa eidem Lothario imperatori concessit allodium comitissæ Mathildis, ut ex ejus Diplomate hic descripto apparet. Quod sic se habet :

« Innocentius papa Secundus Lothario imperatori Augusto et Riget imperatrici.

« Si auctoritas sacra Pontificum et potestas imperialis vere glutino charitatis ad invicem complentur, Omnipotenti debitus famulatus libere poterit exhiberi, et Christianus populus grata pace et tranquillitate gaudebit. Nihil enim in præsenti sæculo est Pontifice clarius, nihil rege sublimius, nihil est quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides in principe, nihil est quod ita nequeat occasui subjacere, quam vera religio. Quæ nimirum omnia tanto manifestius, Deo gratias, in persona tua clarescunt, quanto ab ineunte ætate amator religionis, et cultor justitiæ extitisse cognosceris, et novissime diebus istis, nec personæ tuæ, nec propriæ parcendo pecuniæ, pro beati Petri servitio multos labores, et immensa pericula pertulisti. Cum ergo, testante sacro eloquio, etiam mali patres bona data filiis suis debeant impartire, dignum profecto est, ut nos, qui disponente Domino, universis Catholicæ Ecclesiæ filiis debemus sollicitudine paterna consulere, personam tuam arctius diligamus, et tanquam specialissimo Ecclesiæ defensori, in his quæ ad statum imperii in suo robore conservandum, et utilitatem ac liberationem Catholicæ Ecclesiæ spectare noscuntur, tam secundum Ecclesiasticum officium, quam temporaliter imperatoriam potentiam augeamus. Hoc nimirum intuitu allodium bonæ memoriæ comitissæ Mathildæ, quod utique ab ea beato Petro constat esse collatum, vobis committimus, et ex Apostolicæ Sedis dispensatione concedimus, atque in præsentia fratrum nostrorum archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, necnon principum et baronum, per annulum investimus : ita videlicet, ut centum libras argenti singulis annis nobis et successoribus nostris exsolvas, et post tuum obitum proprietas ad jus et dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ cum integritate absque diminutione et molestia revertatur. Quod si nos vel successores nostros in eamdem terram venire, manere, transire oportuerit, tam in susceptione, quam in procuratione, atque securo conductu, prout Apostolica Sedes decreverit, honoremur. Qui vero arces tenuerit, vel rector terræ fuerit, beato Petro, et nobis, nostrisque successoribus fidelitatem faciant. Cæterum pro charitate vestra nobili viro Henrico Bavariæ duci genero vestro, et filiæ vestræ uxori ejus, eamdem terram cum præfato censu, et supradictis conditionibus, Apostolica benignitate concedimus ; ita tamen, ut idem dux hominium faciat et fidelitatem B. Petro, ac nobis nostrisque successoribus juret. Post quorum obitum, prædictum comitissæ Mathildæ allodium ad jus et dominium sanctæ Romanæ Ecclesiæ sicut supra dictum est, integrum et absque diminutione atque difficultate aliqua reducatur : salvo tamen semper in omnibus ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ jure ac proprietate. Datum Laterani VI idus Junii ». Hactenus concessio allodii Mathildæ facta ab Innocentio papa Lothario imperatori. Quæ post hæc facta sint, ita Fulco in Chronico Beneventano.

4. *Beneventani ad Innocentium.* — « Audiens itaque Robertus princeps Capuanus et Rainulphus comes Apostolici Innocentii et imperatoris Lotharii adventum longe lateque optatum, trecentorum fere militum caterva stipati, simul cum domino Gerardo cardinale, qui tunc Beneventanis rector præfuerat, et civibus quibusdam sapientibus Beneventanis, Romam festinarunt. Qui vero euntes, omnem ordinem afflictionis, quam civitas Beneventana dudum perpessa est, e vestigio intimavere lacrymis, orantes, ut civitatem Beneventanam a comite Siculorum Rogerio jugiter oppressam liberaret, etc. » Annuit Pontifex ipsorum petitioni de his, quæ spectabant ad regimen civitatis : cætera bellica tractare haud sibi opportunum, qui licet esset in Urbe, teneri quodammodo videretur obsessus, dum munitiones et turres omnes in potestate essent adversariorum in Urbe potentium, ac propemodum dominantium ». Hæc de his ibi.

[1] Otto Frising. l. VII. c. 18.

5. *Rogerii crudelitas in Apulos.* — Sed quæ Rogerius rex Siciliæ transfretans cum ingenti exercitu in Apuliam tunc egerit, ab eodem auctore rem spectante sic accipe: « Ex improviso prædictus rex Rogerius Siculorum, exercitu Sarracenorum congregato, Pharum transivit, deinde in Apuliam cursu rapido acceleravit. Continuo civitatem Venusiam, quam Tancredus comes Conversanus acceperat, et alias civitates comprehendens, igni ferroque consummavit: viros quoque et mulieres, parvulosque vario mortis genere necavit, quosdam vero eorum comburi fecit. Regem testamur æternum, tanta crudelitate in Christianos ille exarsit, quod vix aut nunquam a sæculo sit auditum ». Post hæc autem Tranensem civitatem ab eodem rege devastatam affirmat summa crudelitate, et alia oppida et loca, quæ ab ipso superiori anno defecissent. Sed illud excedit omnem immanitatem, quod Trojanos cives, qui cum episcopo venerant, excepturi ipsum cum solemni processione, omnes convertit in fugam, civitatemque igni ferroque vastavit. Et paulo post de Roberto principe Capuano narrat, ipsum octavo kalendas Julii reversum Romam ad Innocentium, et inde Pisas profectum ad petenda adversus sævientem tyrannum subsidia. Cui operi eodem Innocentio favente, factum est post hæc, ut adversus eumdem Rogerium pararetur classis, fœdere simul junctis Venetis ac Genuensibus. Hæc ibi pluribus, nos suo loco inferius.

6. *Innocentius Pisas revertitur, ad cujus urbis cives S. Bernardi Epistola.* — Quod vero ad Pontificis res spectat, Lotharius ibi coronam, cujus causa venerat, ab ipso Pontifice solemni ritu percepit, quod illic morari et annonæ penuria prohiberet, et expugnare munitiones difficillimi operis esset et temporis diuturnioris: consultius existimavit ab Urbe recedere ad propriaque reverti. Quod et fecit, tempore opportuniore reversurus adversus Siciliæ regem, Beneventanos dure admodum per Crescentium cardinalem schismaticum affligentem, qui nulla relicta occasione vexandi cives, ad deditionem eos compellere nitebatur: qui licet durissima passi, in fide tamen Sedis Apostolicæ perstiterunt. Quanta tunc ab eo sint passi Beneventani, idem auctor pluribus est prosecutus:

« Innocentius vero Pontifex etsi Romæ manendi consilium iniisset in sua Apostolica Sede, more prædecessorum suorum, tamen cum sibi non divinis rebus vacandi facultas daretur, sed armis jugiter insistere necessitas imperaret, salubre illud consilium iniit ab Urbe recedendi, Pisasque petendi, potentissimam tunc civitatem, maritimis in primis viribus a principibus quibuscumque timendam, erga Sedem Apostolicam addictissimam. Venit ergo Pisas, ubi magnis est exceptus honoribus, Pisanis ipsum Christum in Petro, et Petrum in Innocentio venerantibus. Si vis autem omnium rerum gestarum usque ad Innocentii papæ adventum Pisas breve audire compendium, accipe illud ab ejusdem temporis auctore Bernardo Bonævallis abbate, qui habet ista in Vita S. Bernardi [1]: « Longas in Galliis facere moras dominus papa non potuit, sed sicut cum Lothario rege condixerat, Romam ei occurrit; et vi exercitus in Lateranense palatium deductus est. Multi etiam ex nobilibus Romanis fideles Ecclesiæ eum honorifice susceperunt. Verum Petrus Leonis non ponens Deum adjutorem suum, sed confœderatorum stipatus militia, in editioribus et tutioribus turribus manens, Lotharii ludificavit virtutem; et interdicens suis congressus publicos, nec sibi securitatis suæ fecit periculum, nec causam conflictus hostibus dedit, sed tantum liberum eorum discursum machinis superioribus et obstaculis variis impedivit. Vitavit etiam obstinatissime imperatoris colloquium, nec minis nec blandimentis flexus est, nec de statu suo consilium cujuslibet personæ admisit. Relicto igitur Romæ Innocentio, alias imperator digreditur. Petrus vero post ejus discessum crebros movens per Urbem excursus, fidelium cædibus inhiabat. Intelligens ergo Innocentius, Romæ sibi infructuosam eo tempore moram, ne præsentia sua illius bestiæ rabiem efferaret, rursus Pisas revertitur etc. » Quæ vero hæc secuta sunt, dicentur suo loco anno sequenti. Porro Rogerius, ut audivit Pisanos agente papa Innocentio, favere Roberto principi Capuano, legatos ad eosdem misit, per quos multa est eis pollicitus, ut ipsos ab Innocentio distraheret, atque secum uniret. Sed respuerunt illi ejus promissa, et patrocinium Innocentii et ipsi faventium firmius statuerunt.

7. Ista autem cum S. Bernardus ejusdem Innocentii studiosissimus audivisset, ad eosdem Pisanos has litteras dedit perpetua memoria dignas [2]:

« Pisanis nostris, consulibus cum consiliariis et civibus universis, Bernardus abbas dictus de Claravalle, pacem et salutem et vitam æternam.

« Bene faciat vobis Deus, et meminerit fidelis servitii, et piæ compassionis, et consolationis, et honoris, quæ sponsæ Filii ejus in tempore malo, et in diebus afflictionis suæ exhibuistis et exhibetis. Et quidem hoc jam impletur ex parte, et orationis hujus nonnullus capitur fructus. Digna plane retributio celeri jam compensatur effectu. Jam pro meritis tecum actitat Deus, populus quem elegit in hæreditatem sibi, omnino populum acceptabilem sectatorem bonorum operum. Assumitur Pisa in locum Romæ, et de cunctis urbibus terræ ad Apostolicæ Sedis culmen eligitur. Nec fortuitu, sive humano contigit istud consilio, sed cælesti providentia, et Dei benigno favore fit, qui diligentes se diligit, qui dixit Christo suo Innocentio: Pisam inhabita, et ego benedicens benedicam ei. Hic habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore, tyranni Siculi malitiæ Pisana constantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec

[1] Vit. S. Bern. l. II. c. 2. — [2] Bern. Ep. CXXX.

circumvenitur dolis. O Pisani, Pisani, magnificavit Dominus facere vobiscum, facti sumus lætantes. Quæ civitas non invidet? Serva depositum, urbs fidelis, agnosce gratiam, stude prorogativæ non inveniri ingrata. Honora tuum et universitatis Patrem, honora mundi principes qui in te sunt, et judices terræ quorum te præsentia reddit illustrem, gloriosam, famosam. Alioquin, si ignoras te, o pulchra inter civitates, egredieris post greges sodalium tuorum pascere hædos tuos. Sapientibus sat dictum est. Commendo vobis marchionem Engelbertum, qui domino papæ et amicis ejus missus est in adjutorium: juvenis fortis et strenuus, et, si non fallor, fidelis. Habetote eum vestris precibus magis commendatum, quia et ego ei vos amplius commendare curavi, monuique ut vestris potissimum consiliis innitatur ». Hucusque S. Bernardi ad Pisanos egregium summæ gloriæ Monimentum.

8. *Diploma Innocentii papæ pro episcopo Pistoriensi.* — Ad finem anni hujus item Pisis datum habetur ab eodem Innocentio papa Diploma de Ecclesiæ Pistoriensis immunitate ejus episcopo Attoni, qui egregia claruit sanctitate, nuperque successit Hildebrando, a S. Bernardo (ut vidimus) commendato. Sic enim se habet :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Attoni Pistoriensi episcopo, ejusque successoribus canonice promovendis in perpetuum.

« Pistoriensis Ecclesia, largiente auctore omnium bonorum Domino, in Tusciæ partibus a longe retro temporibus hujus specialis prærogativæ munus obtinuit, ut sapientum et discretorum pastorum regimine præfulgeret, et tam in spiritualibus quam in temporalibus per eorum industriam gratum Deo susciperet incrementum. Gaudemus equidem, et debita jucunditate lætamur, quoniam supernæ dispositionis providentia te, venerabilis frater Atto episcope, sapientem utique virum et in religione probatum ejusdem loci pastorem constituit, et ad gubernandum et instruendum doctrinæ et vitæ exemplo populum suum miseratione divina vocavit. Quanto igitur vita tua religiosior est, et prælata Pistoriensis Ecclesia, cui auctore Deo præsides, existit beato Petro devotior, tanto ex injuncto Apostolatus officio magis grata nobis incumbit necessitas, ut prænominatam Ecclesiam tibi a Deo commissam auctoritate Apostolica privilegiis muniamus, et ei jus suum illibate et integre observemus. Ad exemplar igitur prædecessorum nostrorum fel. mem. Urbani et Paschalis, Romanorum Pontificum, præsenti decreto statuimus, ut universa quæ in præsentiarum eadem Ecclesia juste et legitime possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma sint tibi tuisque successoribus, et illibata permaneant. Statuimus etiam, ut diœcesis Pistoriensis episcopatus, sicut ejus termini prædictorum nostrorum privilegiis distincti sunt, sic in jure et conditione Pistoriensi episcopo sine alicujus molestia vel inquietudine perseverent. Per quos nimirum terminos subscriptæ capellæ et Ecclesiæ constitutæ esse noscuntur, etc. » Numerat enim prolixa serie cunctas capellas, quæ eidem Ecclesiæ subjectæ essent, et bona quæ recuperata essent sub comitissa Mathilde tempore Gregorii papæ Septimi, et aliis juribus et decimationibus. In fine autem hanc habet subscriptionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium, qui tunc Pisis reperti sunt inhærere Pontifici.

« Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Ego Willelmus Prænestinus episcopus subscripsi.

« Ego Matthæus Albanensis episcopus subscripsi.

« Ego Joannes tit S. Chrysogoni presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Gottifredus card. presbyter tit. S. Justinæ subscripsi.

« Ego Lucas presbyter card. tit. SS. Petri (Joannis) et Pauli subscripsi.

« Ego Martinus presbyter card. tit. S. Stephani in Cœlio monte subscripsi.

« Ego Gregorius diaconus card. tit. SS. Sergii et Bacchi subscripsi.

« Ego Guido diaconus card. S. Mariæ in Via-Lata subscripsi.

« Ego Odo diaconus card. S. Gregorii subscripsi.

« Ego Joannes diaconus card. S. Nicolai in carcere Tulliano subscripsi.

« Datum Pisis per manum Haimerici, sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. et cancellarii, XII kal. Januarii, Indictione duodecima, Incarnationis Dominicæ MCXXXIII, Pontificatus vero domini Innocentii papæ Secundi anno quarto ».

Anno periodi Græco-Romanæ 6626. — Anno Æræ Hispan. 1171. — Anno Hegiræ 528, inchoato die 1 Nov., Fer. 4.— Jesu Christi 1133. — Innocentii II papæ 4. — Lotharii reg. 9, imp. 1. Joannis Comneni imp. 16.

1. *Lotharius Romæ coronatur imp.* — A num. 1 ad 4. Diem et mensem, quibus Lotharius II ab Innocentio II Romæ imperator coronatus fuit, nobis conservavit chronographus Hildensheimensis, qui a Nativitate Christi an. exordiens, ait : MCXXXIII, rex Natalem Domini in Longobardia apud villam Modoetiam dictam celebrat. Per Italiam pleraque loca munita sibi resistentia capit (Conradus enim Sueviæ dux Modoetiæ et Mediolani, ut supra ostendimus, coronatus fuerat, eique fortiter obsistebat). Tandem II kalend. Maii Romam cum multo favore ingreditur, ibique II nonas Junii, quo tunc dies Dominica extitit, Lateranis in Basilica S. Joannis-Baptistæ a domino Apostolico Innocentio in imperatorem consecratur. Bernhardus Patherbonensis episcopus, qui tunc cum rege aderat, usum rationalis in celebrationibus missarum constitutis temporibus et dedicationibus Ecclesiarum, seu ordinationibus Ecclesiasticorum graduum, in proprio tantum episcopatu, sibi suisque successoribus a prædicto papa Innocentio promeruit ». Ubi chronographus *rationalis* nomine pallium intelligit, ut ex Glossario Ducangii in voce *rationale* eruitur. Trithemius in Chron. Hirsaug. et Onuphrius, in Chron. eumdem diem coronationi Lotharii assignant. Dum Romæ esset Innocentius II, Epistolam dedit ad Petrum Venerabilem abbatem Cluniacensem, in qua ait : « Deus in faciem suæ respexit Ecclesiæ, atque nos sanos et incolumes ad Sedem propriam revocavit ». In fine vero legitur : « Quæ ad liberationem Ecclesiæ pertinent, Deo gratias salubriter operamur. Data Laterani X kal. Junii ».

2. *In Germaniam redit.* — Pergit chronographus : « Post hæc imperator in reditu, cum ad locum quemdam venisset, qui propter situs angustiam Clus, quasi præclusus vocatur : quippe ex una parte excelsissimo monte adjacente, ex altera parte profundissimo flumine currente, via in medio, quatuor seu quinque itinerantium simul spatio patente. Et cum ibidem transitus imperatori ab incolis negaretur, ipse miro eventu, et perspicuo Dei auxilio, eumdem locum celeriter irrumpendo, fugatis hostibus cum suis pertransiit, et urbem in supercilio ipsius excelsissimi montis positam repentino assultu cepit, et principem ejusdem urbis captivum secum adduxit ».

3. *Promittit Innocentio II se illum in propriam Sedem restituturum.* — Lotharius imperat. Innocentium II anno MCXXXI papam patremque recognovit, « et secum eo Romam iturum, et in Sedem propriam restituturum sacramento spopondit », inquit chronographus Mauriniacensis pag. 377. Idem narrat Sugerius in Vita Ludovici VI Francorum regis, pag. 319, sed locus corruptus est; Sugerius enim de Innocentio II in Gallia morante verba faciens, scribit : « Opportunitatem repatriandi nanciscens de imperatoris Ludovici (legendum *Lotharii*, observandumque librarios aliquando nomina pervertere et in alia mutare, ut non semel in hac Critica vidimus) comitatu, quia eum in manu forti Romam perducere, et Petrum Leonis deponere spoponderat, illuc cum eo devenit. Sed cum eum Augustum imperatorem constituisset (hoc nempe anno), Romanis resistentibus, pacem obtinere Petro Leonis (seu Anacleto antipapa) vivente non potuit ».

4. *Innocentius II Pisis usque ad mortem Anacleti moratus est.* — De eadem profectione Romana Innocentii et Lotharii rursus loquitur chronographus Mauriniacensis pag. 383, aitque de Innocentio : « A partibus Galliarum secedens, Romam unde venerat intravit. Sed quia Petrus (id est, Anacletus antipapa) injustus convicarius, maximam partem sibi sociaverat civitatis, in illo temporis puncto plenitudinem debiti sibi honoris adipisci non potuit. Imo quodam modo bipertito Apostolicæ dignitatis culmine, Innocentius Ecclesiam beati Petri, in qua divini sacerdotii dignitas pendebat, solus per se obtinuit; Petrus vero Lateranensis palatii sedem, ad quam imperialis celsitudo pertinet, occupavit. Exinde cœptæ venenatæ illius dissensionis jam manifestior ubique amaritudo diffundi, et tota civitas evidentioribus odiosi schismatis rivulis dissipari. Jam nunc verum videbatur illud rusticanum proverbium : Difficile est, ut unius habitaculi circulus lupum simul et agnum contineat. Porro quia illa discissio, nisi cito finem susciperet, populo, Urbi, dignitati, maximi damni

occasio fieret, Innocentius violentiæ locum præbens, saniori consilio accepto, Pisam se contulit ». Paulo post : « Innocentius tamdiu Pisæ demoratus est, quoadusque Petrus Apostolicæ Sedis dignitatem morte terminante reliquit », anno scilicet MCXXXVIII.

5. *Initio Octobris adhuc in territorio Romano versabatur.* — Innocentius II exeunte Septembri nondum Pisas redierat. Brouverus enim lib. 14 Annal. Trevirensium ad annum MCXXXIV refert Fragmentum Epistolæ ab eo ad Alberonem archiep. Trevirensem scriptæ, in quo legitur : « Data in territorio Romano an. MCXXXIV, kalend. Octob. » ubi annus ille Pisanus est, non Dionysianus, ideoque respondet anno nostro MCXXXIII. Innocentium enim Æra Pisana aliquando usum ex dicendis anno MCXXXV, num. 34, perspicuum fiet. Tum ad annum MCXXXV recitat Brouverus alias ejusdem papæ litteras, quibus Alberonem legatum suum constituit « per Trevirensem, Moguntinam, Coloniensem, Saltzburgensem, Bremensem, et Magdeburgensem provincias », in quarum fine legitur : « Datum in territorio Romano, sexto nonas Octobris », hoc scilicet Christi anno. Fallitur autem Brouverus quando ad annum MCXXXVI arbitratur Alberonem eo anno Apostolicæ Sedis legatum adhuc fuisse, quod in Inscriptione ab eo relata dicatur, eum VIII idus Aug. illius anni dedicasse Basilicam Sprinckirsbachcensem, dum adhuc Sedis Apostolicæ legatione fungeretur; hæc enim Inscriptio aliæque plures hujusmodi a posterioribus positæ; quod de ista negari non potest, cum loco laudato visuri simus Innocentium II Alberoni in suis litteris eo anno datis titulum legati non tribuere. Præterea Baronius anno MCXXXV, num. 11 et seq. Chartam refert ab Adalberto archiep. Moguntino datam, his verbis inchoatam : « Adalbertus Moguntinensis Ecclesiæ archiepiscopus, et Apostolicæ Sedis legatus » ; sed ea, non eo anno, ut putavit Baronius, verum anno MCXXXIV data, ut anno MCXXXV videbimus. Quare Alberonis legatio anno MCXXXIV absoluta. Ad Alberonem inscripta Epistola VI Hugonis Metelli, in qua ait : « Legatio B. Petri tibi commissa quæ aliquid dignitatis et potestatis addit tibi » ; sed ea legatio brevis fuit, cum Adalbertus an. MCXXXIV eum exceperit.

6. *Plures præsules Innocentium II Romam euntem comitati sunt.* — Divus Bernardus, ut anno sequenti demonstrabimus, pluresque magni nominis episcopi Innocentium Romam proficiscentem comitati sunt. Hic loquar tantum de sancto Norberto, cujus mentio apud Baronium num. 1 obscurior : « Octavo ordinationis suæ anno », inquit chronographus Magdeburgensis a Meibomio editus, « cum rege Lothario, reliquisque principibus in Italiam profectus, et officio cancellarii nulla expeditione functus (legendum *in illa expeditione functus* ; librarius enim locum illum corrupit, uti ex se patet), utpote vir magnæ auctoritatis, consilio providus, apud Romanorum quoque primos clarus, cum plurima illic de ordinatione ipsius imperatoris, et cæteris regni negotiis composuisset, de Polanorum quoque episcopis ex primitivis privilegiorum Ecclesiæ hujus, scilicet Magdeburgensis, scriptis, subjectionem illi debentibus justitiam exposcens, iterato suscepisset, altero anno (sc. MCXXXIV), in reversione paulatim infirmam (legendum *infirmari*) cœpit et nihilominus circiter sex menses cum eodem imperatore pro utilitate Ecclesiæ per diversas curias in Germania commoratus. Tandem languore prævalente Magdeburgum devectus ibidem magnifice ab omnibus in Quadragesima est susceptus ».

7. *Litteræ encyclicæ Lotharii imp. de iis quæ Romæ gessit.* — Ordericus lib. 13, pag. 897, male edoctus de gestis in hac profectione Romana Innocentii II et Lotharii II imp., ut passim de aliis hoc ipso tempore, quo in Normannia vivebat, peractis, ait Innocentium II a Lothario, dum Romæ versaretur, ad placitum vocatum venire recusasse, subditque : « Imperator autem, ut hæc audivit contra Gregorium (seu Innocentium II) indignatus, quæque possidebat dimisit, et negotio imperfecto post hebdomadas septem recessit ». Verum Ordericum refellit ipsemet Lotharius in sua Epistola tom. II Spicilegii Dacheriani pag. 480 relata, quam piaculum esset integram hic non exhibere : « Lotharius Dei gratia Romanorum rex, regibus, archiepiscopis, principibus, et universis Dei fidelibus, ad quos litteræ istæ pervenerint, salutem. Majestatis suæ dispensationi et consilio placuit nos patronum et defensorem S. R. E. statuere. Ideoque necesse habuimus pro ipsius liberatione propensius laborare. Cum igitur adscitis nobis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, principibus, ducibus, comitibus, et marchionibus regni nostri, episcopos etiam, comites, et alios barones Italiæ nobiscum ducentes, bellico apparatu stipati ad Urbem proficisceremur, nuntios schismatici illius Petri Leonis frequenter habuimus. Qui nimirum ex parte illius justitiam prætendentes, ipsi in jus ire parato non debere audientiam denegari, nec hostilibus impugnationibus molestari, publicis clamoribus asserebant. Diutinis ergo eorum interpellationibus provocati, idipsum episcopis et cardinalibus, qui cum domno papa Innocentio erant, significare coacti sumus. Ipsi vero tanquam canonicarum sanctionum, et institutionum Ecclesiasticarum non ignari, universam Dei Ecclesiam jam super hoc promulgasse sententiam, Petrum Leonis ac complices suos damnasse asserentes, quod erat universitatis non debere privatum fieri responderunt.

8. *Sectatores Anacleti reos regiæ majestatis, declarat.* — « Nos autem idipsum cum patientia supportantes, et patrem nostrum papam Innocentium ad Urbem cum gloria duximus, et Lateranensi cathedræ restituimus, atque in monte Aventino castrametati fuimus. Ibique Petrus Leonis aures nostras et principum nostrorum, per Petrum olim Portuensem episcopum et per alios fautores

suos prætereundo justitiam sollicitare non destitit. Qui etiam munitiones et obsides se nobis daturos ad sufficientiam pro servando judicio, et viva voce et litteris promiserunt. Pacem igitur sine effusione sanguinis reformare in Dei Ecclesia cupientes, quæ nobis illi dixerant, fratribus, qui cum domno papa Innocentio erant, per nos ipsos significavimus. Cæterum, ipsi, ut pacis amatores, de justitia confidentes, tam personas suas quam Leonis et filiorum suorum necnon Cen. Petr. Frajapanis, et Petri Latronis, et munitiones in manu nostra libere obtulerunt. Adversa vero pars dies redimere cupiens, sub velamine fraudulentarum promissionum nos aliquanto tempore a nostra intentione retraxit. Tandem quia ipsi sæpe commoniti implere quod promiserant noluerunt, tanquam fallaces et perfidi, et tam divinæ quam regiæ majestatis rei, cum Petro Leonis ejusque complicibus damnati, et hostes a principibus nostræ curiæ judicati, videlicet Norberto Magdeburgensi cancellario nostro, et A. (nempe Adalberone) Bremensi archiepiscopo, et P. Osemburgensi (sc. Philippo comite de Cadsenelenbogen episcopo Osnabrugensi,) P. Adelbronnensi, (legendum B. *Paderbronnensi*, sc. Bernardo episcopo Paderbonnensi, qui a papa pallium, uti archiepiscopi, obtinuit, ut videre est apud Krantzium in sua Metropoli, ubi duorum horum præsulum mentionem facit), An. Brandeneburgensi (seriem integram episcoporum Brandeburgensium invenire non potui, sed non dubito quin legendum sit, Anselmo,) O. Astensi (id est, Ottone episcopo Astensi, de quo Ughellus tom. IV), O. Cremonensi (Oberto seu Uberto, de quo Ughellus in episcop. Cremonens.) et B. Parmensi (nempe Bernardo, de cujus morte paulo post verba faciemus) G. Ipponensi (Dacherius in margine corrigit Vibonenæ; id est, Ipponis Vibonenæ, sed magno errore; episcopatus enim ille in Calabria situs jamdiu extinctus fuerat, et omnes Calabriæ episcopi Anacletistæ erant. Manifestum est itaque legendum esse *Ipporiensi*. Eporedia, vulgo *Yreve*, Ipporia appellabatur, et ejus episcopus erat Guido, aut Wido, cujus mentio apud Ughellum in Italia-Sacra, ubi Chartæ de more exhibent nomen *Ipporiensis*) episcopis, et abbatibus, Henrico Fuldensi, Alberone Noemburgensi et Luneburgensi : proceribus Alberone et Henrico marchionibus, Othone Sagifredo vexillifero, Herimanno, Willelmo de Lomello, Gothone de Marchuingo, Hildebrando et Tancredo de Prato comitibus, et Alberto de Castello ».

9. *Magnates Apuliæ Innocentio II adhærentes petunt auxilium a Lothario imp.* — A num. 4 ad 8. Tancredus de Conversano junctus comiti Ramnulpho, et baronibus Apuliæ, hujus anni initio civitatem Venusiam obsidione cinxit : « Populus itaque civitatis libertatem optatam exspectans sub Tancredi de Conversano fidelitate colla submisit; deinde alias civitates Apuliæ suæ obtinuit potestati », inquit Falco in Chron. Beneven. qui deinde refert adventum Innocentii II et Lotharii imp. ad Urbem Romanam, quos Robertus Capuæ princeps cum Gerardo cardinali præfecto Beneventi, et ejusdem urbis legatis convenit, uti narrat Baronius num. 4. Cujus narrationi addendum quod Falco pag. 280, de semetipso loquens tradit, nempe cardinalem statuisse « consilio cum Rolpotone comestabulo accepto et aliis civitatis sapientibus, Falconem notarium, scribam sacri palatii istius opusculi factorem, sicut in principio legitur, judicem civitatis ordinavit » ; et infra asserit Innocentium II munus illud ei confirmasse : « Privilegio signato misit civitati Beneventanæ per Gregorium Beneventanum electum (Landulfi successorem) qui Romam ierat, se Falconem præfatum judicem confirmasse Beneventanum ». Sed Robertus Capuæ princeps quod sperabat Romæ non obtinuit; « Princeps itaque et comes (nempe Ramnulphus) Romam euntes, non sicut voluerunt ab imperatore consecuti sunt. Et eis illic morantibus, en ex improviso rex Rogerius advenit, et omnia igne ferroque consummavit », ut narrat Baronius num. 5, ex Falcone. Alexander abbas profectionis principis Capuani et comitis Ramnulphi verba faciens ait, licet a Lothario honorifice suscepti fuissent, adjutorium tamen ejus, quod *speraverant, contra regem Rogerium* obtinere non potuisse : « qui dum Romæ adhuc apud regem commorarentur (nempe apud Lotharium) audientes regem Rogerium cum immenso militari pedestrique exercitu fretum Pharense jam transmeasse, petita a rege atque accepta, quanquam non grata licentia, quantocius ad propria redeunt ».

10. *Rogerius rex sævit in conjuratos.* — Idem historicus, prætermissa Venusiæ expugnatione, confirmat quod narrat Falco de crudelitatibus a Rogerio rege tunc exercitis in Apulia : « Rex Rogerius eo quod supradictorum adversum se principum (Roberti ac Ramulphi) compererat cum perjurio factam conspirationem, tanta quidem rapitur indignatione, tantoque mentis erupit furore, ut non comiti, non magnati, non etiam cuilibet militi, quia ita perjurantes in eum colla erexerant, penitus parceret ». Subjungit eum vicisse Alexandrum comitem, ejusque filios cepisse, Gofridum in oppido Matera, et Robertum in oppido Armento, « Gofridum pro suo velle subjiciens sibi, ipsum etiam caperet oppidum », scilicet Materam. In Falcone habetur : « Ibique Giffredum filium Giffredi comitis dominum civitatis (Materæ) alligavit ». Verum vel Falco memoria labitur, vel ejus Chronicon hac in parte a librariis corruptum; quia non Giffredus aut Gofridus comes, sed comes Alexander dominus erat Materæ ac pater Goffredi, qui ei præerat : « Devicta Matera », inquit Alexander abbas, « rex super Armentum munitissimum oppidum, quo Robertus frater prædicti Goffredi inerat, venit : cui Robertus regia compulsus obsidione, statim se et castrum regi subegit. Dein cum obsidem qualem rex poscebat, pro se dare renuisset, Siciliam vinculis mancipandus dirigitur. Post

næc vero rex castra movens super quoddam arduum et munitissimum castrum nomine Ausum, (vel Ansam), quo Gotfridus comes aderat (comes nempe Giffredus, diversus a Godefrido aut Giffredo Alexandri filio) acceleravit : illudque tamdiu obsidione sævissima circumsedit, quousque comprehensus in Siciliam, exilii retrusionis pœna, perjurii culpam luiturus destinatur ». Contra vero in Falconis Chronico hoc oppidum Alexandro comiti attribuitur, illudque cum Armento confunditur.

11. « Quibus ita peractis (post captam Matteram) civitatem aliam nomine Ansam suæ obtinuit potestati revera thesaurum auri et argenti Alexandri comitis invenit ». Addit Rainulphum comitem postquam spoliatus fuit *misere* mortuum esse, quod verum est ; sed antea in Dalmatiam trajecerat, et conatus fuerat ad imperatorem fugere. Ut enim de isto comite Alexander abbas prodit, « in Dalmatiam profugus iens non solum exhæredatur, verumetiam patria extorris cogitur manere : qui non longe post, ut ad imperatorem pergeret, recedens, cum ad quemdam nemorosum locum pervenisset, incidens in latrones omnino cum suis omnibus deprædatus est, qui dein Avellone (Abellini ad Rainulphum pertinentis) potitus, ab iis qui hæc ipsa ab ore audita nobis nuntiaverunt, egenus valde pauper visus est manere ».

12. *Aliqua funditus evertit.* — His oppidis expugnatis, *Rogerius* rex Montem-Pelusium, in quo Tancredus comes sese incluserat, obsedit, illumque vi cepit, uti unanimi consensu scribunt Alexander et Falco, qui addunt, *Roctoium de Planco*, præcipuum ducem, strangulatum fuisse, *Tancredum* in Siciliam missum perpetuo carceri mancipandum, ac *Montem-Pelusium* funditus eversum. Alexand. de Trojæ Apuliæ oppidi excidio, quod Falco fuse narrat, succincte loquitur. Baronius vero qui Alexand. non viderat, hanc cladem n. 5, ex Falcone refert, sed singularem circumstantiam, omittit, Rogerium nempe Trojam, licet tunc sibi fidelem, diruisse : « Rainulphus », inquit Falco p. 281, « misit legatos ad Trojanam civitatem, ut sacramenta, quæ comiti et principi promiserant, adimplerent. Trojanus vero populus timore prædicti regis coactus, et verbis regis dolose pacificis fidem attribuens, comitis voluntati favere penitus recusavit. Insuper etiam episcopus civitatis populum omnem suaserat, ut regis fidelitatem non dimitteret ». Asserit Falco *Rogerium* regem Tranium ante Montem-Pelusium cepisse ; sed Alexander abbas, qui anno MCXXXVI in gratiam Rogerii regis Historiam suam scribebat, hæc antea gesta esse affirmat, præterea Rogerium regem *Barium* venisse, ejus muros evertisse, ac castellum reædificasse. Inde Trojam profectus est, « quam videlicet civitatem, eo quod ipsa munitissima rebellior ei extiterat, magna ex parte in plures dispertitam casales commumit (legendum videtur, *comminuit*). Et comes Rainulphus audiens tam propinquum regis adventum, suspicans illum super se venturum, ad muniendum se acrius accenditur : quamobrem Neapolim ocius pergit, ibique magistrum militum (nempe Sergium) civesque allocutus, in adjutorium sui cunctos sollicitavit ». Inter Falconem et Alexandrum convenit, Rogerium regem post Trojæ excidium *Melphim* occupasse ; Falco vero ait, cum inde *apud Barensem civitatem* repedasse, forsan versus Barensem, quia secundum Alexandrum Rogerius ultra Gravinam non processit : « Verum rex Melphia discedens Gravinam urbem petiit, ibique aliquatenus commoratus Salernum post remeavit ».

13. *Princeps Capuæ Pisanorum auxilium adversus Rogerium regem implorat.* — Dum Rogerius rex Apuliam subigebat et devastabat, Robertus Capuæ princeps Pisanorum auxilium imploravit, uti habet Falco pag. 284 : « Princeps, regis Rogerii ferocitatem, et minas ejus et terrores illatos e vestigio exponens, precatur suppliciter, ut civitas Pisana auxilii manum et consilii ei largiretur pactis eorum intervenientibus, etc. Octavo quidem kalendas Julii princeps ipse mare ingressus est et Pisas transtretavit », ut etiam refert Baronius, sed ex exemplari parum correcto sibi Romam num. 5 transmisso, quia ejus tempore Chronicon Falconis nondum typis datum fuerat. Fuse refert Falco quomodo Beneventanis obstinato animo Rogerium regem agnoscere nolentibus, is eorum agros depopulatus est, a Crescentio cardinali Anacletista impulsus. Durante hoc bello et æstate exeunte, Robertus Capuæ princeps, postquam cum rebuspublicis Italiæ de suis commodis egit, Romam perrexit : « Audivimus quoque », inquit Falco p. 288, « ducem Venetiarum ad ejus auxilium manum dedisse, ideoque princeps ipse Romam revertitur, et omnia quæcumque cum Pisano et Januensi populo tractavit, domino papæ Innocentio e vestigio patefecit : sicque cum eodem Pontifice ad pactum illud firmandum Pisas festinavere ». Rogerius rex post has expeditiones maritimo itinere in Siciliam reversus est : « Post hæc », inquit Alexander abbas, « antequam hyemis importunitas subintraret, navigio transvectus Siciliam repetit ». Falco diem notavit : « Siciliam transfretavit XII kalend. Novembris ».

14. *Floret S. Atto episcop. Pistoriensis.* — Ad num. 8. Refert Baronius Diploma ab Innocentio II Attoni episcopo Pistoriensi sanctitate illustri concessum, quo ejus Ecclesiæ privilegia confirmat, in cujus fine legitur : « Datum Pisis per manum Aimerici S. R. E. diaconi card. et cancellarii, XII kalend. Januar., Indict. XII, Incarnat. Dominicæ MCXXXIII, Pontificatus vero D. Innocentii papæ II anno quarto ». Extat eadem immunitas Ecclesiæ Pistoriensis cum eadem Inscriptione tom. X Concil. pag. 947. Papebrocius ad diem XXII mensis Maii, quo sanctus Atto seu Atho ex abbate generali Vallumbrosano factus episcopus Pistoriensis, in Hetruria colitur, de illo Diplomate pluribus disserit, sicut et de sancti Attonis regimine ; in eo tamen fallitur, quod existimet temporis characteres in

illa subscriptione expressos inter se non convenire, ut examinanti patebit. Cætera quæ movet dubia ad rem nostram non faciunt. Hujus sancti præsulis mortem cum MCLV connectit. Nomen ejus anno MCLXXIII Romano Martyrologio inscriptum fuit.

15. *Seditio adversus Anselmum archiep. Mediolani excitata.* — Hoc anno cœptum Mediolani inimicissime agi cum Anselmo archiepiscopo ob pessimam ejus administrationem, ut refert Landulphus Junior cap. 41 apud Puricellum, in Monument Basil. Ambros., num. 351, ubi ait, quod clero populoque adversus eum commoto, « contigit, quod quidam manipulus militum Mediolanensium captus est a Cremonensibus, et plures de ordinariis ac decumanis cœperunt, nescio quo spiritu, super causa regis Conradi ridere, et causam Anacleti latenter spernere. Hinc Anselmus archiepiscopus multos sustinens stimulos, tandem presbyterum Azonem, magistrum puerorum canentium principaliter in missa sacerdotum celebrantium corporis et sanguinis Christi sacrificia, et quosdam alios, qui fuerunt dolosi in celebratione coronæ regis Conradi, excommunicavit. Ex cujus excommunicationis radice circumcisi (nempe Judæi Mediolani habitantes) istum Filium Virginis ignorant, et maxima pars Quiritum et Longobardorum auctorem divinæ legis minime amant (est auctor legis, aut Deus veteris Testamenti, qui rejiciebatur a Manichæis, qui tunc in illis partibus multiplicabantur) sine quibus auctoribus (Dei scilicet et Christi) cæli vel terræ pace frui non possumus. En etiam nunc dissensio multa et perniciosa nimirum orta est in Mediolanensi populo sub excommunicationis titulo. Quia si archiepiscopus excommunicavit hunc presbyterum, et alios, in pulpito sanctæ Theclæ; et episcopi comprovinciales et suffraganei, (sicut supra dictum est) excommunicaverunt illum Papiæ (ut anno MCXXVIII, num. 14 vidimus).

16. *Ab illis quos excommunicarat.* — « Ordinarii itaque et decumani sacerdotes, et cæteri faventes papæ Innocentio II, et insidias præparantes hujusmodi archiepiscopo, suas pecunias effuderunt, et ipsas legis et morum peritis atque bellatoribus viris tribuerunt. Unde ipse archiepiscopus compulsus est intrare popularem concionem, ut ibi decertaret cum suis excommunicatis de excommunicatione (hoc valde singulare, ut populus judex sit excommunicationis). Cumque ille exspectaret sagittas de justa aut de injusta excommunicatione, Nazarius primicerius, miræ calliditatis homo, per prolixum sermonem cunctæ concioni fastidium induxit (erat is contrarius Anselmi factioni). Archipresbyter autem Stephanus, qui cognominatur de Guandeca, videns primicerium suum fastidiose fore locutum, vocem suam exaltavit, et contra archiepiscopum sic ait : Tu es hæreticus, perjurus, sacrilegus, et aliis criminibus, quæ non sunt hic notanda, es reus. His auditis ex improviso, archiepiscopus obstupuit. Archipresbyter vero ille habens textum Evangeliorum ad manum, continuo juravit, quod ipse de istius rebus, quas dixerat esse in isto Anselmo, qui dicitur de Pusterla, in judicio episcopi Novariensis et Albensis, qui sunt de suffraganeis Ecclesiæ Mediolanensis, staret. Consules itaque Mediolani in concordia utriusque partis, statuerunt ut ipsi (nempe duo hi episcopi) et alii suffraganei venirent.

17. *Fugit in domum paternam.* — « In statuta itaque die, non solum suffraganei, sed quamplures, pure induti rudi et inculta lana, et rasi insolita rasura, concurrerunt. Cumque archiepiscopus iste Anselmus vidisset eos constare, et populo (videri) quasi si essent Angeli de cælis, ad ipsum populum ait : Omnes isti, quos videtis cum illis cappis albis et griseis hæretici (sunt). Inde simplices et compositi (id est, omne hominum præsertimque clericorum genus ad expellendum et deponendum (eum) bellum commoverunt (id est, seditionem excitarunt) : verumtamen gladio Anselmi in illa die resistere non potuerunt. Sed mediante nocte, per expensam pecuniam manus primicerii et archipresbyteri Stephani fortissima (convenit, quæ) in summo diluculo ipsum Anselmum a sede compulit : qui cum non inveniret quo declinaret, paternam suam domum intravit.

18. *Cogitur urbe excedere.* — « Factoque mane die altera, idem Anselmus, coram humili sua plebe in Ecclesia S. Ambrosii congregata, se præsente jurare fecit camerarium suum, ne iste dominus suus effugeret judicium suffraganeorum, et coram eis responderet Stephano Guandeca dicto archipresbytero, de his rebus quas sibi objecerat, remota causa regis Conradi. Joannes autem de Rhode, unus ex consulibus Mediolani reversus ad alteram partem, quæ eum miserat, de juramento isto Anselmi nihil retulit; sed ait : Dominus ille, ad quem me misistis, ad nullam rationem faciendam nobis venire promittit (quod falsum erat, indeque apparet multa utrinque injuste gesta esse). Tunc qui in concione illa aderant, clamaverunt : Et ipse deinceps sit remotus a nobis. At sic quisque suffraganeus ad sedem suam rediit, nisi Robaldus Albensis, qui in Chrismate et cæteris episcopalibus officiis Ecclesiæ subvenit. Anselmus autem ille, quasi a cuncto clero et populo abjectus et expulsus, ad solita castella archiepiscopatus exivit : in quibus qualemcumque requiem suscepit ». Puricellus ad hæc Landulphi verba ait : « Quorum quidem postrema, sicut ex contextu postmodum a nobis recitando constabit, usque ad XXXIV annum pertingunt », ita ut in ejus sententia Anselmus anno tantum sequenti archiepiscopatu depositus fuerit. Verum ex dicendis anno sequenti nihil simile constabit, eamque depositionem, non anno superiori, ut arbitratur Papebrocius in Exegesi de episc. Mediolanensibus, tom. VII SS. mensis Maii præfixa, sed currenti factam, quæ ibi dicentur ostendent.

19. *Obitus S. Bernardi episc. Parmensis.* —

Sanctus Bernardus Parmensis episcopus, qui anno MXCVII ab Urbano II factus est cardinalis, annoque MCVI Parmensi sede donatus est, mense Junio Romæ erat cum Innocentio II et Lothario imp. ut hujus imperatoris Epistola encyclica hoc anno a nobis recitata demonstrat. Quare summopere deceptus est Ughellus tom. II Ital. Sacræ, qui levibus quibusdam ratiunculis et conjecturis fretus autumavit, eum, Paschali II Ecclesiam Romanam regente, ad Deum migrasse. Inscriptio vero laminæ plumbeæ ejus tumulo superposita, quam exhibet, non annum ejus translationis, ut ipse putat, sed annum ejus emortualem declarat. Et hæc est:

VENERABILIS PATER
D. Lanfrancus Parmen. episcopus
in arca ista plumbea
posuit corpus
S. Bernardi Parmensis episcopi
Anno MCXXXIII die III
Decemb.

Inscriptio tamen arcæ plumbeæ a Lanfranco ejus successore insculpta non fuit; cum die III mensis Decemb., quo ex ejus Vita cap. 49 eum e vivis abiisse liquet, *Lanfrancus* nondum episcopus fuerit, qui aliunde Bernardum *sanctum* non appellasset. In ea Vita a scriptore anonymo et forte coævo edita, annus mortis ejus tacetur, sed verosimile non est posteros quorum jussu ea Inscriptio posita, illum ignorasse. Præterquam quod certum est, illum ad hunc annum pervenisse, et nulla post eum ejus mentio occurrit. Fuit *Bernardus* septimus abbas generalis congregationis Vallumbrosanæ, et factus episcopus Parmensis successorem nactus est *sanctum Attonem* seu Atthonem, qui et ipse etiam ad Pistoriensem sedem postea evectus est. *Bernardi* meminit Baronius anno MCI, num. 22 et alibi.

20. *Episc. Daniæ et Succiæ archiepiscopo Hamburgensi subjiciuntur.* — *Adalbero* Hamburgensis archiepiscopus sæpe questus fuerat apud Callistum II et Honorium II, quod *Acerus*, ut habet Saxo Grammaticus lib. 13, (non vero *Acetus*, ut legitur tom. X Concil. mox citando) Lundensis episcopus, aliique Daniæ præsules, sibi obedientiam tanquam eorum metropolitano debitam denegarent, contra Privilegia sibi a pluribus Pontificibus Romanis concessa. Callistus vero et Honorius, et postea Innocentius II eis mandarat, ut aut ad Hamburgensis Ecclesiæ obedientiam redirent, « aut, si quam super hoc se confiderent justitiam habere, ad Sedem Apostolicam venirent præparati ». Sed cum ipsi Apostolici mandatis non obedirent, idem Innocentius II precibus Lotharii imp. cujus Hamburgum metropolis erat, eidem archiepiscopo restituit Lundensem, cæterosque « episcopatus Daciæ, Suediæ, Norwegiæ, Farriæ, Gronlondiæ, Halsingaldiæ, Islandiæ, Scridevingiæ, et Sclavorum ». In fine litterarum Innocentii II, tom. IX Concil. recitatarum, legitur : « Dat. Romæ apud Montem-Aventinum, per manum Aimerici S. R. E. diac. card. et cancellarii, VI kal. Junii, Indict. XI, Incarnat. Dom. anno MCXXXIII, Pontificatus vero domni Innocentii PP. II anno IV ». Eodem die eamdem in rem scripsit ad Nicolaum Danorum regem et ad Suedorum regem, quibus rogando mandavit, ut episcopos regnorum suorum ad obedientiam redire, diligenter satagerent adimplere. Ex quibus intelligis, primo *Adalberonem*, quem Lotharius imp. in suis litteris encyclicis supra recitatis vocat *archiepiscopum Bremensem*, ab Innocentio II vocari *archiepiscopum Hamburgensem*, quia jamdiu uterque archiepiscopatus unitus fuerat. Secundo, diem coronationis Lotharii vix antiquis historicis observatum, nempe *II nonas Junii*, accurate a chronographo Hildensheimensi notatum fuisse.

21. *S. Canuti Obotritorum regis martyr.* — Sanctus *Kanutus* Obotritorum rex et Slevicensis dux martyrium fecit, non *Friderico* archiepiscopatum Bremensem administrante, ut perperam tradit Henricus Wolterus in Chron. Bremensi, sed sedente Adalberone, qui teste Chronico Hildesheimensi jam ab an. MCXXIII Bremensis archiepiscopus erat. Post S. Kanuti martyrium contigit quod chronographus Hildensheimensis, qui hoc tempore vixisse videtur, in Chron. ad annum MCXXXIII habet: « Rex Danorum pluribus advenis Teutonicis terram suam incolantibus truncationes membrorum facit. Hac de causa imperator super eum expeditionem movere intendit ». Tum ad annum MCXXXIV: « Imperator Pascha Halverstad (id est, Halberstadii) peragit. Ibi rex Danorum veniens sese in potestatem imperatoris tradit, obsidesque dat, juramentum facit, se successoresque suos nonnisi permissu imperatoris, successorumque suorum, regnum adepturum : et pulchro spectaculo nullis retro temporibus audito, ipso secundo die Paschæ idem rex Danorum regio more coronatus, coram coronato de more imperatore gladium ipsius portat : et sic in gratia imperatoris repatriavit ». Idem legitur ad annum MCXXXIV, tam in Chron. Bremensi citato, quam in Chron. Magdeburgensi a Meibomio editis, et utrobique rex ille Danorum appellatur *Magnus*, quem uterque auctor manifeste insinuat sanctum Kanutum ante hunc annum occidisse, de qua cæde vide dicta anno MCXXX.

22. *Mequinencia ab Alfonso VI. reg. Aragoniæ capta, et Fraga obsessa.* — « Anno ab Incarn. Domini MCXXXIII, Indict. XI, Hildefonsus Aragonum rex exercitum contra paganos aggregavit, et munitissimum ditissimumque castellum Meschinaz (seu Mequinenciam, vulgo *Mequinenza*, oppidum Aragoniæ ad Secorim fl.) obsedit, et oppidanis turgentibus, qui divitiis et ciborum abundantia, inaccessibilique, ut rebantur, firmitate gloriabantur, præcepit, ut se indemnes dederent, et in pace omnibus secum rebus suis sublatis recederent », inquit Ordericus lib. 13, pag. 393, qui subdit, Alfonsum VI, cum illi acriter resisterent et promissa

ejus parvipenderent, validos assultus in oppidum dedisse, eoque capto, et cunctis Saracenis capitibus detruncatis, magnum terrorem vicinis intulisse. Surita in Annal. lib. 1, cap. 52, notat Mequineneciam *mense Junio* in potestatem regis venisse. Ait postea Ordericus: « Victor rex inde in civitatem Fragam (oppidum Aragoniæ ad Cincam fl. in limite Cataloniæ, vulgo *Fraga*) exercitum duxit, et annua ipsam obsidione circumvallavit », annoque sequenti ibidem in prœlio occisus, uti videbimus.

INNOCENTII II ANNUS 5. — CHRISTI 1134.

1. *Concilium generale Pisanum.* — Sequitur annus salutis millesimus centesimus tricesimus quartus, Indictione duodecima, quo ab Innocentio papa celebratur Pisis Concilium generale ex episcopis Italiæ et Transalpinis. De quo ista Bernardus abbas Bonævallis in rebus gestis sancti Bernardi abbatis Cisterciensis [1] : « Innocentius rursus Pisas revertitur, ibique aggregatis totius Occidentis episc. aliisque religiosis viris magnæ gloriæ Synodus celebratur. Affuit per omnia et consiliis et judiciis et definitionibus omnibus sanctus Bernardus abbas; impendebaturque ei reverentia ab omnibus, et excubabant ante ejus limina sacerdotes, non quod fastus, sed multitudo communem prohiberet accessum : et aliis egredientibus, alii introibant, ita ut videretur vir humilis, et nihil sibi de his honoribus arrogans, non esse in parte sollicitudinis, sed in plenitudine potestatis. Actiones Concilii longum est prosequi, summa tamen in excommunicatione Petri, et irregressibili fautorum ejus dejectione constitit, et usque hodie hæc sententia perseverat ». Hæc tantum ipse de tam magno Concilio. Subjicit his de legatione ab Innocentio decreta ad Mediolanenses, de qua nos proxime dicturi sumus. Dum adhuc sanctus Bernardus Pisis moraretur, contigit reditus Martini presbyteri cardinalis ex legatione, qua perfunctus fuit in Dania, de cujus continentia in muneribus accipiendis hæc digna memoria narrat idem sanctus Bernardus [2], scribens de Consideratione ad Eugenium : « Dignum nunc ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini nostri. Nosti hoc, sed an memineris ignoro. Is cardinalis presbyter, functus aliquando legatione in Dacia (Dania), tam pauper remeavit, ut pæne expensis et equis deficientibus, vix perveniret Florentiam. Ibi episcopus loci donavit ei equum, quo Pisas usque, ubi eramus tunc, pervectus est. Postridie, credo, secutus episcopus (erat enim illi causa cum adversario, et agendi aderat dies) cœpit requirere suffragia amicorum. Cumque per singulos sollicitaretur, ventum est ad Martinum; fiducia erat major in illo, qui non posset immemor esse recentis beneficii. Tum Martinus : Decepisti me, inquit, nesciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in stabulo est; et hora eadem resignavit illi. Quid dicis, mi Eugeni? Nonne alterius sæculi res est, redisse legatum de terra auri sine auro? transisse per terram argenti, et argentum nescisse? donum insuper quod poterat esse suspectum, illico rejecisse? » Hucusque de Martino legato Bernardus. Post celebratum Pisis Concilium, antequam dimitterentur, qui congregati illic Concilii causa archiepiscopi et episcopi fuerant, eorum consilio adhibito, Innocentius papa retulit inter sanctos, Hugonem episcop. Gratianopolitanum, quem anno superiori ex hac vita migrasse diximus. Extant de ejus canonizatione ejusdem Innocentii breves litteræ in hunc modum [1] :

2. *Canonizatio S. Hugonis episcopi Gratianopolitani.* — « Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guigoni priori Carthusiensi, salutem et Apostolicam bendictionem.

« Divinis respondentes beneficiis, cognita vita ejus, et auditis quæ per B. Hugonis merita fiunt miraculis, supernæ majestatis clementiam collaudavimus, et archiepiscoporum, episcoporum et cardinalium, atque aliorum qui nobiscum aderant communicato consilio, ipsum inter sanctos et electos honorari præcepimus, et diem ejus assumptionis cum gaudio solemniter celebrari. Quia igitur ipsius vita, quam pie duxit in corpore, et miracu-

[1] Vit. S. Bern. l. II, c. 2. — [2] Bern. de Consid. l. IV.

[1] Apud Sur. tom. II. die 1 Ap.

lorum coruscatio qua Deus eum facit apud homines præfulgere, tuæ maxime dilectioni non extant incognita, auctoritate B. Petri et nostra tibi mandamus, quatenus ea quæ tibi super hoc nota fuerint, diligenter describendo, posterorum memoriæ tradas, ut et Deus honoretur in sancto, et clerus legens ac populus audiens gratias agant Domino, atque ipsius intercessione peccatorum veniam percipere mereantur. Orantes pro nobis dilectos filios nostros Carthusienses fratres, per te in Domino salutamus et benedicimus. Data Pisis, decimo kalend. Maii ». Hæc de canonizatione S. Hugonis, cujus sæpe superius contigit fieri mentionem.

3. *Episcopi Gallicani a Concilio revertentes per satellites Conradi regis vexantur.* — His peractis, episcopi dimittuntur. Quid autem acciderit Francis episcopis ad propria redeuntibus, jam dicendum. Infestabatur tunc temporis Italia Conradi tyrannidé, quem hactenus Mediolanenses confœderatum habuissent contra Lotharium imperatorem. Qui igitur huic favebant, erat illis pro stipendio grassandi licentia; quo fiebat, ut viæ publicæ ejusmodi non militibus, sed latronibus obsiderentur. Ili autem in insidiis latitantes Gallicanos episcopos et abbates ad propria revertentes sunt aggressi. in eadem Tusciæ provincia apud Lunam civitatem. Quem tragicum plane casum Petrus Cluniacensis abbas unus ex ipsis deplorans, de his quæ sibi accidissent, scripsit omnium nomine Epistolam ad Innocentium papam, quæ sic se habet [1]:

« Summo Pontifici et nostro piissimo patri domino papæ Innocentio, frater Petrus, humilis Cluniacensium abbas, salutem et obedientiam.

« Dies tribulationis et angustiæ dies hæc, quia secundum Prophetam [2], venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi. Venerunt [3] nuntii Sennacherib, blasphemantes Deum cæli. Irruit Nabuchodonosor et captivavit populum Dei [4]. Nec defuit Doeg, qui extenderet manum in sacerdotes Domini [5]. Lamentabilem historiam cogor retexere, quam præcordiorum dolore interrumpente, lacrymis, velim, nolim, interfluentibus, vix (ut arbitror) potero explicare. Sed quia (proh dolor!) hoc a martyrum temporibus tam inauditum scelus me vidisse contigit, silere cum maluissem, loqui invitum oportuit. Regressi ab uberibus vocantis Ecclesiæ, a Concilio pietatis vestræ, ut grex Dominicus simpliciter ambulans, luporum morsus incurrimus, et nostris sæculis insolita rabie dispersi, captivati, vulnerati, et rebus omnibus pæne expoliati sumus.

« Aderat in comitatu nostro non ignobilis, neque ultima pars Ecclesiæ Dei, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, legio monachorum, non parvus numerus archidiaconorum, nobilium clericorum et religiosarum personarum populus. Horribile spectaculum, tantas tamque necessarias Ecclesiæ Dei personas videre distrahi, dissipari, vulnerari, atque gladiis insequentibus, ubi ubi per diversa fugari. Episcoporum et abbatum plurimi ad proxima castra violenter abducti : et quidam eorum post verbera et vulnera, barbarica immanitate incarcerati sunt. Inter quos dominus Rhemensis, cui nec ætas, nec dignitas adesse potuerunt, post multas injurias et vulnera turri conclusus tenetur. Dominus Petragoricensis similia expertus est. Sed quid ego de singulis quasi solis loquor? Cum Bituricensis et Senonensis suis pæne omnibus amissis, vix ad Pontem-Tremulum tremuli et anheli pervenerint, et ibi cum Ilebredunensi, Trecensi ictu hastæ de equo dejecto, et inde graviter infirmato, cum Lemovicensi, Atrebatensi, Belicensi, Redonensi, atque aliis episcopis, abbatibus etiam Lemovicensi, Vizeliacensi, S. Michaelis de Clusa, S. Germani Parisiensis, Corbeiensi, Noviomensi, Burguliensi, Sancti-Sulpitii, Sancti-Remigii, Crassensi, S. Joannis de Prato, de monasterio Hender, Melundensi, Salmorensi, et aliis quamplurimis secundo carcere inclusi teneantur? Refertus est burgus ille et constipatus multitudine sanctorum, quæ velut Hierusalem obsessa a Babyloniis, pedem ultra protendere non audet. Nulli tutus ingressus, omnibus negatur egressus. Nec multa spes in aliquo, nisi in illo qui educit vinctum de domo carceris, et in vobis, sanctissime pater, qui ejus vices in terra geritis.

4. « Clamat igitur ad vos, sicut ad singulare præsidium nobilis illa Ecclesiæ Dei portio, et sibi citissime subveniri, sicut filiis a patre, precatur. Postulo et ego socius periculorum, per quem vobis ista scribi elegerunt, ut quia tanta pro Deo et vobis eos contigit pericula subire, festinet vestra pietas eorum cito periculis subvenire. Postulo, inquam, quia postulandum mihi est, ne sanctos socios, qui itineri nostro quadam charitatis confidentia adhæserant, contempsisse videar. Nam de meis injuriis plura dicere supersedeo. Qui dum cum domino Vizeliacensi abbate armatis hostibus pro pace sociorum obvius occurrissem, primo impetu mula nostra ictu lanceæ confossa, in partem cedere coacta est. Fratres nostri fugati, famuli capti, res pæne omnes ablatæ. Ego ad proximam villam me conferens, tamdiu delitui, donec conductu hospitis nostri ad Pontem-Tremulum, quo alii præcesserant, vespertinis horis et ipse perveni. Inde ergo cum sociis vocem querulæ lamentationis emittens, rogo pariter et consulo, ne rem tantam parvipendendam putetis, si nomini Christi, si honori vestro, si utilitati Ecclesiæ aliquando consulendum esse judicatis. Si enim hoc negligitur, quid curabitur? si rigor justitiæ, si severitas Ecclesiæ in damnis publicis dormit, quando in privatis evigilabit? Precatur nobiscum et consulit sacer captivitatis conventus, ut non solum in actores nequitiæ hujus, sed et in toto Lunensi episcopatu Apostolicæ vindictæ mucro resplendeat; quatenus eo sublimiter renitente, non solum prope positi,

[1] Pet. Clun. l. III, Ep. XXVII. — [2] Isa. XXVII. — [3] 4. Reg. XVIII. — [4] 4. Reg. XXIV. XXV. — [5] 1. Reg. XXII.

sed etiam in extremis Christianitatis finibus constituti terreantur. Lunensis episcopus nobis in brevi apparens, lunarem eclipsim nimis immature passus est; quem dum per totam diætam nobis lucere credidimus, vix per integram leugam socium habere potuimus. Longus fui; sed ut audacter loquar, in tanta re longior esse debui. Jam si quid minus dictum est, sapientia vestra suppleat et disponat ». Hucusque Petrus Cluniacensis abbas. Quæ autem hæc secuta sint, nobis hactenus incomperta. Illud autem ejusdem Petri testificatione asseritur in libro miraculorum [1], ipsum alias antehac evasisse ejusmodi facinorosos Conradi satellites, sed incidisse in eos comitem suum Gerardum, magnæ virtutis virum. Duraverunt hæc tempora mala [2], ad quæ spectant, quæ idem Petrus habet in alia sua Epistola : « Romam pro injunctis negotiis quemdam priorem summo studio contendere voluisse, nec potuisse, eo quod audisset, quod ait, capi monachos, spoliari episcopos, interfici clericos, nec illis religionem, nec istis dignitatem adesse vel in modico posse. Itinera obstructa latronibus, raptoribus campos, gladiatoribus silvas oppletas, ipsumque Latium singularem olim Romanæ gloriæ sedem, non civibus, sed Barbaris et hostibus sævissimis substratum gemere ». Non fuit cum his S. Bernardus abbas, qui cum iisdem ex Galliis ad Concilium venerat. Opportuna namque occasio intercessit, ut mitteretur cum legatione a latere ab Innocentio papa ad Mediolanenses, qui jamdiu expetierant hoc ab eodem Innocentio, ubi cognovissent eumdem sanctum Bernardum Pisas ad Concilium convenire : quem legatione atque litteris interpellarunt, ut se Mediolanum conferret, ut ejus opera illa civitas jam abdicato schismate pace reconciliaretur, et compaginaretur sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Quod omni officio sibi præstandum post celebratum Concilium, idem sanctus Bernardus tunc redditis ad eos litteris pollicitus fuit; sunt ipsius litteræ perbreves ad clerum conscriptæ. Ejusdem namque cleri opera, absterso errore, eadem civitas revocata fuerat ad unitatem. Sic se habent [3] :

5. « Benedicti vos a Domino, quorum studio et industria civitas vestra liberata est ab errore, et relicto schismate, ad Catholicam rediit unitatem. Exiit sermo iste inter Catholicos : audivit et lætata est Sion, et est vobis gloria coram Deo et omni populo. Quam lætis amplexibus mater Ecclesia colligit tot et tantorum multitudinem filiorum, quos se amisisse dolebat? Quam læto et sereno vultu Deus Pater recipit hoc sacrificium de manibus vestris? Quod autem et paci terræ intenditis, facitis quod filii pacis. Et ego, fratres, particeps et socius gaudii vestri fieri cupiens, juxta petitionem vestram ad vos cum dilectis fratribus nostris, nuntiis vestris veniebam, de quibus mihi scripsistis, plenius secundum rationem in beneplacito Dei satisfacturus. Sed quia tempus breve est, quo ad Concilium festinamus, non gravet vos usque ad reditum nostrum sustinere ». Hæc tunc ad clerum ; ad cives autem Mediolanenses hæ eodem argumento tunc itidem datæ [1] :

« Ut ex scriptis vestris percipio, nonnullus mihi locus gratiæ apud vos est. Et quoniam meum non invenio meritum, divinitus credo datum. Non recuso favorem ingentis insignisque populi. Amplector oblatam gratiam, et obviis manibus gloriosæ civitatis devotionem devotus excipio, præsertim hoc tempore, quo abjecto errore schismaticorum, ad sinum matris Ecclesiæ cum gaudio totius orbis reversa est. Arbitror tamen non solum mihi gloriandum, quod invitor ad pacem quærendam, et a famosissima urbe, cum sim pauper ignobilisque persona, tanti boni mediator atque minister assumor. Sed vobis quoque per talem nihilominus honor est, flecti ad pacem et concordiam vicinorum vestrorum, quos nec multarum civitatum hostilis impetus (ut bene notum est mundo) cedere aliquando compulit. Itaque festinans ad Concilium, spero me rediturum per vos, et probaturum de gratia, quam promittitis. Qui autem gratiam dedit, faciat ne in me vacua sit ». Jam autem Mediolani plantata erat Religio Cisterciensis, et fetu fecundo propagata : ad quorum sanctam sobolem tunc temporis coalescere incipientem S. Bernardus aliam dedit Epistolam [2] :

6. *S. Bernardus legatus cum cardinalibus ad Mediolanenses, ad quos et dat litteras.* — Sed jam quid ea legatione ab Innocentio papa a latere missa credita duobus magnæ æstimationis sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, juncto cum eis S. Bernardo, sit actum, videamus. Res gestæ describuntur ab eo qui præsens adspexisse potuit, Bernardo abbate Bonævallis in Vita S. Bernardi abbatis tunc Claræ-valtensis, dum ait [3] : « Soluto Concilio, (Pisano scilicet), ad reconciliandos Mediolanenses dominus papa abbatem Claravallis, quem multis supplicationibus expetierant, et Guidonem Pisanum, et Matthæum Albanensem episcopum a latere suo direxit, qui schisma per Anselmum pseudoarchiepiscopum in eadem urbe factum abluerent, et ad unitatem Ecclesiæ devios revocarent. Abbas igitur cum prædictis viris, quos a domino papa collegas acceperat, addidit consortio et communi consilio virum venerabilem Gaufredum Carnotensem episc., cujus innocentiam et sinceritatem in multis probaverat. Et visum est cardinalibus bonum, ut tanto adjutore negotium tanti ponderis fulciretur ». Hunc (ut idem auctor testatur inferius) idem Innocentius papa constituit legatum in provincia Aquitan. ad reducendos schismaticos, qui ibidem invaluissent. De cujus legatione dicendum suo loco anno sequenti. Pergit auctor :

[1] Pet. Clun. mirac. l. I. c. 8. — [2] Ibid. l. IV, Ep. XXXIII. — [3] Bern. Ep. CXXXII.

[1] Bern. Ep. CXXXIII. — [2] Ibid. Ep. CXXXIV. — [3] Vit. S. Bern. l. II. c. 2.

« Transcenso itaque Apennino, ubi audierunt Mediolanenses abbatem desideratum suis finibus propinquare, longe a civitate milliaribus septem omnis ei populus obviat, nobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, quasi de civitate migrarent, proprios lares deserunt, et distinctis agminibus, incredibili reverentia virum Dei suscipiunt. Omnes pariter delectantur adspectu, felices se judicant qui possunt frui auditu. Deosculantur pedes ejus universi, et licet hoc ille moleste acciperet, nulla potuit pronos et devotos ratione compescere, nulla interdictione repellere. Vellicabant etiam pilos, quos poterant de indumentis ejus, et ad morborum remedia de pannorum laciniis aliquid detrahebant, omnia sancta judicantes, quæ ille tetigisset, et se sanctificari tactu eorum vel usu. Præcedentes itaque et subsequentes lætabundis acclamationibus applaudebant abbati, et diu intra agminum spissamenta detentum, tandem solemni reddidere hospitio. Et cum tractatum esset in publico de negotio, propter quod tam vir Dei quam cardinales advenerant, oblita fortitudinis suæ civitas, omni ferocitate deposita, se ita abbati substravit, ut obedientiæ eorum non incongrue ille posset aptari poetæ versiculus :

Jussa sequi tam velle mihi, quam posse necesse est.

7. « Pacatis omnibus, reconciliata Ecclesia, firmatis inter plebes concordiæ pactionibus, alia cœperant nasci negotia, et insanienti diabolo, et in quibusdam obsessis corporibus debacchanti oppositum est Christi vexillum, et increpante viro Dei de possessis atriis, superveniente eminentiori virtute, territa et tremebunda diffugere dæmonia. Ecce nova legatio, non Romanum pragma circumferens, sed divinis legibus fidei pragma allegans, prolatis in medium litteris sanguine Christi conscriptis et bulla crucis impressis, quæ figura auctoritate sua terrestria et inferna sibi subdit et curvat ». Nimirum signa Apostolatus ejus per plura miracula subsequentia declarata, quæ idem auctor qui forte aderat quam exactissime describit : quæ si libet, tu consulas ; hæc enim satis ad institutum. Porro non solum illustrandi causa viri sanctitudinem, hæc Deus per ipsum miracula fieri voluit, sed ut per ea, penes quem esset Ecclesia, et quis ejus legitimus esset Pontifex, innotesceret. Et ita quidem ex his magna facta est accessio fidelium ad veram Ecclesiam ex schismaticis ad eam revertentibus. De quibus ita inferius idem auctor : « Cum diu sub Anselmi (ejus scilicet archiepiscopi), schismate, qui Petri fautor Mediolanensem occupaverat cathedram, sacerdotes gementes, virgines squalidæ, sanctificationes maledictæ, altare pollutum, iram Dei in populum provocassent. At vero in adventu viri Dei, abdicatis Anselmi præstigiis, in Sedis Apostolicæ obedientiam sub Innocentio revocata Ecclesia, impedita est illa dæmonum licentia, et quotidie dabat locum, et ad preces viri Dei diffugiebat diabolus, et si quando resistere conabatur, in ipso conflictu succumbens gloriosius vincebatur ». Hæc idcirco auctor, quod ob schisma plures, qui illic redditi fuerant energumeni, ob reditum ad Ecclesiam per sanctum Bernardum ibidem fuerint liberati.

8. Quod autem ad munus legationis spectat, non solum ad conciliandam cum Sede Apostolica Ecclesiam Mediolanensem, sed ad recipiendum ab eis Lotharium imperatorem, fuit ab Innocentio demandatum : quod et ab ipsis legatis fuit impletum. Testatur id ipse S. Bernardus in Epistola ad imperatricem istis verbis [1] : « Non ante sane Mediolanenses in gratiam domini papæ et Ecclesiæ unitatem recepti sunt, quousque palam Conrado refutato et abnegato, dominum nostrum Lotharium in suum regem et dominum receperunt, et Romanorum imperatorem Augustum una cum toto orbe confessi sunt, et de injuria transacta juxta consilium et mandatum domini papæ digne vobis se satisfacturos esse, tacto sacrosancto Evangelio, spoponderunt, etc. » Rogat enim eam bene habere eosdem Mediolanenses. Missus est post hæc pariter idem S. Bernardus ab eodem Innocentio papa ad Genuenses pro pace firmanda cum Pisanis : quod feliciter implevit, ut ejusdem Bernardi litteræ ad ipsos Genuenses significant, datæ anno sequenti, quas suo loco reddituri sumus. His quidem omnibus ex sententia peractis, magna gloria Dei et sanctæ Apostolicæ Sedis, idem S. Bernardus in Gallias rediit, dimissis collegis ejus legationis sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, Pisas ad Innocentium redituris.

Cum autem idem sanctus abbas audisset, nescimus qua ex causa, eumdem populum Mediolanensis civitatis labantem titubantemque, neque firmiter in proposito permanentem : occurrit quam citissime opportuno remedio, scribens ad eos præsentem Epistolam, qua illi summa sunt fidei constantia roborati [2] :

« Suis Mediolanensibus, universo videlicet clero et populo, Bernardus abbas dictus de Claravalle, in Domino salutem.

9. « Bene vobiscum facit Deus, bene vobiscum facit Romana Ecclesia. Facit ille quod pater, facit illa quod mater. Et revera quid vobis debuit facere et non fecit? Si postulastis mitti vobis de curia honorabiles personas ad honorem Dei et vestrum, factum est. Si postulastis confirmari quod unanimitas vestra de venerabilis patris vestri electione firmaverat, factum est. Si voluistis licuisse vobis quod illicitum, nisi pro magna quidem necessitate, sacri canones judicant, translationem episcopi scilicet in archiepiscopum, concessum est. Si rogastis erui cives vestros de vinculis Placentinorum (quod utique ego prætermittere nec volo, nec valeo) et hoc factum est. In quo postremo, quæcumque rationabilis

[1] Bern. Ep. CXXXVII. — [2] Ibid. Ep. CXXXI.

petitio filiæ, non dico repulsam, sed vel moram passa est apud piam matrem? En ad complementum pallium præsto est, plenitudo honoris. Nunc vero audi me, inclyta plebs, gens nobilis, civitas gloriosa : audi, inquam, me (veritatem dico, non mentior) dilectorem tui, zelatorem salutis tuæ. Romana Ecclesia valde clemens est, sed nihilominus potens. Fidele consilium, et omni acceptatione dignum. Noli abuti clementia, ne potentia opprimaris. Sed dicit aliquis : Debitam ei reverentiam exhibebo, et nihil amplius. Esto. Fac quod dicis. Quia si exhibeas debitam, et omnimodam (exhibebis scilicet). Plenitudo siquidem potestatis super universas orbis Ecclesias singulari prærogativa Apostolicæ Sedi donata est. Qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Potest, si utile judicaverit, novos ordinare episcopatus, ubi hactenus non fuerunt. Potest eos qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictaverit : ita ut de episcopis creare archiepiscopos liceat, et e converso, si necesse visum fuerit. Potest a finibus terræ sublimes quascumque personas Ecclesiasticas evocare, et cogere ad suam præsentiam non semel aut bis, sed quoties expedire videbit. Porro in promptu est ei omnem ulcisci inobedientiam, si quis forte reluctari conatus fuerit; denique probasti et tu. Quid enim contulit tibi vetus tua rebellio, et recalcitratio male suasa a pseudoprophetis tuis? Quem fructum habuisti, in quibus nunc erubescis? Agnosce potius in qua potestate, gloria et honore suffraganeorum tuorum tam diu privata extitisti. Quis pro te valuit obviare Apostolicæ auctoritatis justissimæ severitati; cum provocata tuis excessibus decrevit, te tuis illis antiquis ac præclaris ornamentis nudare, mutilare membris? Et hodie confusa et truncata jaceres, si non benignius quam potentius tecum actum fuisset. Quis eam prohibere valebit etiam a gravioribus, si rursum (quod absit) adjeceris provocare? Vide ne patiaris recidivum : quia pro certo, ni fallor, non tam facile denuo poterit inveniri remedium. Si quis itaque dixerit tibi : partim oportet obedire, partim non oportet : cum tu in te experta sis plenitudinem Apostolicæ potestatis, auctoritatis integritatem : nonne hujusmodi aut seductus est, aut seducere vult? Sed fac quod dico : nam ego te non seduco. Convertere magis ad humilitatem, ad mansuetudinem. Siquidem et humilibus dat Deus gratiam [1], et mansueti hæreditabunt terram. Esto cauta dominæ et matris tuæ recuperatam servare gratiam. Et sic ei placere studeas de reliquo, quatenus placeat ei non solum servare tibi quæ reddidit, sed etiam adjicere quæ nondum dedit ». Ista Bernardus ob id quod in pœnam flagitii, Mediolanensis metropolis aliquibus fuerat spoliata sub se positis episcopatibus.

10. *S. Bernardi reditus ad Innocentium.* — Porro ter contigit eumdem sanctum Bernardum venire in Italiam ad Innocentium papam, primo hoc anno cum Pisas ad Concilium venit, secundo paulo post eodem anno, ut testatur ejus Vitæ auctor his verbis [1] : « Cum secundo per Mediolanum eodem anno pater sanctus transiret etc. » Tertius vero fuit adventus, quando Lotharius imperator se contulit in Italiam cum exercitu, et finis est impositus schismati obitu Petri Leonis. Testatur id ipse in Canticis [2]. Qui autem collega fuit in Mediolanensi legatione, Matthæus cardinalis episcopus Albanensis, reversus Pisas (inquit Petrus Cluniacensis) post aliquot menses longo morbo fatigatus, nempe ab idibus Julii usque ad kal. Decembris, eo die feliciter ex hac vita migravit. Cujus res præclare gestas idem Petrus scripsit diligentissime, quem tu consulas [3]. Extat etiam ejusdem Petri de ejus laboribus Epistola ad Innocentium papam [4].

11. *Rogerius proditione potitur civitatibus.* — Hoc eodem anno Rogerius Siciliæ rex, magno exercitu comparato veniens in Campaniam, tentavit classe expugnare Neapolim : sed resistentibus civibus, re infecta recessit. Invaluit autem proditione, cum barones, qui militare promiserant in exercitu Rainulphi, data pecunia ut auxilium promissum præstarent, cum copiis venire destiterint, quo factum est, ut cum non esset qui regi posset obsistere, ipse Beneventum obtinuerit. Quo Anacletus quam citissime properavit, et regis nomine vendicavit. Factumque est ex iis, ut Rainulphus comes Rogerio cesserit, seque ei dederit juramento præstito, ne læderetur : simulque accidit, ut absque obice idem Rogerius potitus sit Capua et Aversa, sicque ad finem delabente hoc anno, redierit in Siciliam. Princeps autem Capuanus Robertus apud Innocentium papam, ad quem confugerat, usque in annum sequentem permansit, exspectans si posset per Pontificem, Lotharium imperatorem impetrare Campaniæ et Apuliæ defensorem, quem tunc tam Innocentius papa, quam sanctus Bernardus, ad hoc litteris excitare non cessarunt. Miserunt autem Pisani in auxilium mille milites, qui recepti Neapoli, tutati sunt civitatem. Sequenti anno classe aggressi sunt Melfiam nobilissimam civitatem, qua et potiti sunt. Porro ista omnia pluribus narrat auctor Chronicorum Beneventanorum, qui se unum fuisse ex civitatis judicibus asserit, Falconem nomine. Reliqua in sequentem annum.

12. *Obitus S. Norberti.* — Hoc pariter anno Ordinis Præmonstratensis, idemque archiepiscopus Magdeburgensis, quem diximus anno superiori venisse una cum aliis Germaniæ episcopis Romam ad introducendum cum Lothario imperatore Innocentium papam in suam Sedem : ubi reversus est in suam Ecclesiam, mira sanctitate,

[1] Jacob. IV. Psal. XXXVI.

[1] Vit. S. Bern. l. II. c. 4. — [2] Bern. in Cant. serm. XXIV. — [3] Pet. Cl. l. II. de Mirac. c. 4. usque ad c. 19. — [4] Ibid. l. IV. Ep. III.

sicut vixerat, diem clausit extremum. De eo enim hæc Hugo successor archiepiscopus in Vita ipsius[1]: « Cum autem ab Italia reversus esset in civitatem suam Parthenopolim, non diu post gravi ægritudine correptus est, eaque per aliquod tempus, id est, spatio quatuor mensium laboravit, episcopatuque sapienter et fideliter annis octo administrato, plenus Spiritu sancto, cum omni integritate sensus, adstantibus benedictione data, beato fine quievit. Neque enim, ut ait B. Augustinus, poterat male mori, qui bene vixerat. Annus erat Dominicæ Incarnationis millesimus centesimus tricesimus quartus, feria quarta Pentecostes, octavo idus Junii, Pontif. Innocentii anno quinto, regni Lotharii anno nono ». Hæc de ejus transitu auctor. Porro laudatissimus sæculi hujus sanctitatis et eloquentiæ nomine vir fuit prædicatus a sancto Bernardo, Petro Cluniacensi[1], et aliis hujus temporis scriptoribus[2], cujus Ordinis propagines in Terram Sanctam usque uberi fœtu sunt hoc tempore translatæ. Qui de viro sanctissimo plura cupit, eumdem qui supra legat Hugonem. Hæc satis ad institutum.

[1] Vita S. Norb. c. 50. apud Sur. tom. III, die VI Jun.

[1] Pet. l. IV. Ep. III. — [2] Apud Sigib. Chr. 1131.

Anno periodi Græco-Romanæ 6627. — Anno Æræ Hispan. 1182. — Anno Hegiræ 529, inchoato die 21 Octob., Fer. 1. — Jesu Christi 1134. — Innocentii II papæ 5. — Lotharii reg. 10. imp. 2. Joannis Comneni imp. 17.

1. *Epocha Concil. Pisani.* — A num. 1 ad 9. Nullus antiquorum quem viderim definivit tempus, quo Concilium generale Pisanum ab Innocentio II hoc anno congregatum fuit, præter auctorem anonymum, eumque antiquissimum Chronicorum Pisanorum, quæ Fiorentinius in Comment. de rebus ad comitissam Mathildem spectantibus lib. 2, pag. 347, asserit apud se Mss. esse. Ait enim in his legi: « A. D. MCXXXVI, (legendum MCXXXV, juxta Pisanos, qui Æram vulgarem anno uno prævertunt; præsertim cum idem Fiorentinius asserat id colligi ex iis quæ sequentibus annis in iisdem Chronicis habentur) III kal. Junii, Pisis est celebratum generale Concilium per papam Innocentium et alios prælatos, in quo Concilio Ingilibertus de marchia Tusciæ investitus est, qui postea defensus a Pisanis, et a Lucensibus ubique offensus, et victus apud Ficecchium in campo Pisas cum lacrymis fugiens a Pisanis vindicatus est ». Fiorentinius nactus erat exemplar corruptum Chronici Pisani. Ughellus enim tom. III Italiæ Sacræ col. 865. idem Chronicon Ms. ad Carolum Strozzam Florentinum pertinens laudat; in quo diserte legitur: « A. D. MCXXXV, tertio kalend. Junii », etc. loco *alios prælatos*, legit *alios prælatos sæculi*. Loco *Igilibertus*, legit *Ingilbertus*. Loco *defensus a Pisanis*, legit *defensus est a Pisanis*, et postea habet « et a Lucanis ubique offensus, et apud Ticechium ab ipsis Lucanis anno sequenti devictus in campo et Pisam fugiens, lacrymasque plures effundens a Pisanis vindicatus est ». Ingilbertus itaque marchionatum Tusciæ obtinere non potuit, cum Urspergensis ad annum MCXXXV de Henrico Bavariæ duce genero Lotharii imp. scribat: « Henricus per Tusciam exercitum duxit, quam et ab imperatore in beneficio obtinuit ». Baronius anno MCXXXIII, num. 3, refert Diploma Innocentii II quo concedit Lothario imp. *allodium comitissæ Mathildis*, et per eum Henrico Bavariæ duci genero ejus sub certis conditionibus, quia, ut exponit Fiorentinius, Mathildis allodium non solum locis frugiferis, sed etiam locis et arcibus munitis compositum erat.

2. *Causa ejus convocationis.* — Sed redeo ad Concilium Pisanum, quod *III kal. Junii* seu die XXX mensis Maii celebratum esse indicant litteræ canonizationis *S. Hugonis* episcopi Gratianopolitani, a Baronio num. 2 recitatæ, quæ dicuntur datæ *Pisis X kal. Maii*, die nempe XXII mensis Aprilis. Sanctorum enim canonizationes, vel in Conciliis generalibus, vel circa tempus quo ea celebrabantur, sæpe fiebant. Causam celebrati Concilii his verbis docet Bernardus abbas Bonævallis in Vita S. Bernardi lib. 2, cap. 2: « Actiones Concilii longum est prosequi: summa tamen in excommunicatione Petri (seu Anacleti antipapæ), et irregressibili fautorum ejus dejectione constitit ». Ordericus vero lib. 13, pag. 900, licet in anno celebrati Concilii, et in expressione loci peccet, hic tamen audiendus: « Anno ab Incarnat. Domini MCXXXV (loco MCXXXIV) Indict. XIII (pro XII), Innocentius papa maximam Synodum apud Picenum (loco *apud Pisas*) tenuit, et de utilitatibus Ecclesiasticis multum tractavit: sed infortuniis præpe-

dientibus omnia pro voto complere nequivit. Hugo Rothomagensis archiep. ipsum summopere adjuvit, et in eodem honoratus primatum super multos pontifices suscepit. Curis itaque Apostolicæ servitutis occupatus, curas proprii præsulatus aliquandiu intermisit, et diutius in Ausoniæ (id est, *Italiæ*) partibus demoratus, aliorum negotia solerter expedivit, quod regi vehementer displicuit, sc. Henrico Angliæ regi, cui Normannia parebat. Fuit Hugo unus ex illustribus hujus sæculi præsulibus, qui scripsit *Opus de Officiis et ministris Ecclesiæ*, a Dacherio post Opera Guiberti de Novingento evulgatum, et alia quædam a San-Marthanis in archiep. Rothomagensibus memorata, qui tradunt eum pervenisse usque ad annum MCLXIV. Porro Ordericus citatus pag. 908, loquens de rebus anno MCXXXVI gestis, in errore perseverat, aitque Henricum electum Cantuariensem archiep. legatos *Picenum ad Innocentium papam* misisse, cum *Pisas* dicere debuisset.

3. *Ludovicus Francorum rex de Concilio impediendo cogitavit.* — Inter Innocentium II et Ludovicum VI Francorum regem aliquod intercedebat dissidium; indeque sanctus Bernardus Epist. CCLV ad Ludovicum regem dedit, monuitque, ne Concilium hoc tempore Ecclesiæ et regno tam necessarium, ipsiusque regis honori cessurum, impediret: « At calor, inquiunt, nimius est. Quasi nos glacialia corpora habeamus », inquit Bernardus. Quibus ex verbis intelligimus, verum esse quod dicitur in Chronicis Pisanis, Concilium III kal. Junii congregatum fuisse. Paulo post subdit Bernardus : « Tamen si quid ex Apostolicæ auctoritatis rigore processit unde se merito esse turbatam celsitudinis vestræ serenitas arbitretur; qualiter hoc ipsum revocetur, aut temperetur, prout oportet ad honorem vestrum, fideles vestri qui aderunt, totis viribus enitentur. Inter quos nos quoque, si quid possumus, non dissimulabimus ».

4. *In illo Henricus hæreticus damnatus.* — In Concilio Pisano Henricus hæreticus, qui jam a tempore Paschalis II Ecclesiam Gallicanam turbabat, uti anno MCXVI fuse exposuimus, damnatus est, ut docent Acta episcoporum Cenomanensium a Mabillonio tom. III Analect. recitata. Ibi enim pag. 341, postquam narratum fuit incendium, quo universa civitas Cenomanensis hoc anno conflagravit, de quo infra, dicitur : « Eo tempore pseudoeremita, de quo scripsimus superius (et nos cum illo prænotato Christi anno) denuo in remotis partibus virus suæ hæresis cœpit propagare, et Ecclesiam Dei nequitiæ suæ atramento corrumpere. Aurem suam tantum historiæ et litteræ Prophetarum accommodans, dogmatizabat perversum dogma; quod fidelis Christianus nec retractare debet, nec erudire. Sed misericordia Dei, qui semper respicit in orationem humilium, et non sprevit precem eorum, ille Henricus ab Arattensi (legendum *Arelatensi*) archiepiscopo captus est, et domino papæ Innocentio Pisis in authentico Concilio præsentatus, ibique iterum convictus, et generaliter hæreticus appellatus, ac postremum carcere mancipatur; cui postquam permissio concessa est abeundi ad aliam provinciam, nova secta, novo cursu, novum iter assumpsit delinquendi, quam protinus ita turbavit, quod minime Christiani Ecclesiarum adirent limina; sed divinum contemnentes mysterium, sacerdotibus oblationes, primitias, decimas, infirmorum visitationes, et solitam denegabant reverentiam ». De isto hæretico rursus infra.

5. *Mediolanens. monent S. Bernard. se Innocentium II pap. agnoscere.* — Quia Innocentius II sanctum Bernardum ad Concilium vocavit, Mediolanenses, qui Anacletum sequebantur, ad hunc sanctum in Longobardiam venientem legatos misere, qui eum certiorem facerent, se Innocentium II verum Pontificem agnoscere, ac rogarent ut eorum pacificationi incumberet, sicut videre est apud Baronium, num. 5, ubi divi Bernardi Epist. CXXXII *ad Clerum*, et Epistolam CXXXIII *ad Mediolanenses* datas recitat. In Epistola CXXXII ait : « Benedicti vos a Domino, quorum studio et industria civitas vestra liberata est ab errore, et relicto schismate ad Catholicam rediit unitatem » ; in Epistola vero CXXXIII : « Amplector oblatam gratiam, et obviis manibus gloriosæ civitatis devotionem devotus accipio : præsertim hoc tempore, quo abjecto errore schismaticorum ad sinum matris Ecclesiæ cum gaudio totius orbis reversa est ». Denique Bernardus in Epistola CXXXIV nomina legatorum ad se missorum his verbis designat : « Et ego, fratres, tanta lætitia provocatus, sed et vocatus a vobis per charissimos fratres Ottonem et Ambrosium, quos ad hoc ipsum direxistis, decreveram simul cum ipsis venire ad vos ».

6. *Depositio archiepiscopi Mediolanensis firmatur, et Conradi coronatio abrogatur.* — Landulphus Junior cap. 41, apud Puricellum in Monument. Basilicæ Ambrosianæ, numero 360, mentionem facit reconciliationis Mediolanensium cum Innocentio II, aitque : « Innocentius papa Pisis Synodum celebravit, in qua, Robaldo episcopo (Albensi) repræsentante, Thealdus de Landriano archipresbyter Ecclesiæ Mediolanensis (videtur is successor Stephani de Guandeca, qui anno superiori Anselmum archiepiscopum Mediolanensem valde vexavit, ut ibidem diximus) Amizo della Sala archidiaconus, Anselmus de Rhode levita, et alii plures ejusdem Ecclesiæ ordinarii, et cum primicerio Decumani sacerdote, contra solitum decus Mediolani et ejus Ecclesiæ Innocentio papæ fidelitatem juraverunt (Mediolanenses enim, qui hactenus antiquam libertatem retinuerant, juramentum fidelitatis a Gregorio VII decretum, quod hodie a præsulibus exigitur, decoro Ecclesiæ suæ adversari sibi persuadebant). Cremonenses vero propter hanc fidelitatem, nequaquam milites Mediolanenses, quos captos habebant, dimiserunt. Sed papa Innocentius depositionem et expulsionem sæpe dicti

Anselmi de Pusterla (ab episcopatu Mediolanensi) firmavit. Attamen prænominati, qui fidelitatem juraverant, timentes hos casus urbis et Ecclesiæ Mediolanensis, differebant redire Mediolanum, nisi haberent protectorem, qui coram populo Mediolanensi confirmaret Anselmi expulsionem, et ad nihilum reduceret Conradi coronationem (anno MCXXVIII factam) et populum tantæ urbis convocaret, et confirmaret ad Lotharii imperatoris amorem, et ad ipsius Innocentii unitatem. Ad hæc peragenda papa a Deo idoneum Angelum habuit, sicut Bernardus abbas Claræyallensis fuit.

7. *Gofridus Carnotens. episcopus cum S. Bernardo Mediolanum legatur.* — « Interea princeps Conradus altiori consilio potitus, imperatoris Lotharii vexillifer est factus : et prænominatus abbas iste (sanctus Bernardus) nihil moratus cum Carnotensi episcopo (Goffrido de Lieues appellato), et Robaldo Albensi (in Monte-Ferrato) Mediolanum intravit : quam civitatem nimirum, prout voluit, firmavit. Ad nutum quidem hujus abbatis omnia ornamenta Ecclesiastica, quæ auro et argento, pallisque in Ecclesia ipsius civitatis videbantur, quasi ab ipso abbate despecta, in scriniis reclusa sunt : et non solum masculi, sed etiam mulieres tonsæ sunt : et ciliciis et lanis vilissimis induti ad quælibet religiosa convertuntur. Aqua in vinum mutatur, dæmones fugantur, contracti eriguntur, etiam quacumque infirmitate infirmi similiter sanantur : et quoscumque captivos infirmos Mediolanenses habebant de inimicis suis in custodia abbas ipse solvit, et liberos dimisit : et tantum populum ad amorem imperatoris Lotharii, atque ad obedientiam Innocentii papæ per sacramentum pacis, quod abbas porrexit, confirmavit ».

8. *S. Bernardus oblatum sibi archiepiscopatum Mediolanensem recusat.* — Landulphus Junior ibidem apud Puricellum num. 368 refert electionem *S. Bernardi* in archiepiscopum Mediolanensem : « Tandem idem populus, ut haberet abbatem illum in archiepiscopum, ad Ecclesiam S. Laurentii in qua erat hospitatus, cum hymnis et laudibus, et solito suo Kyrie eleison concurrit. Quod abbas ille non tulit, sed ait : Ego in crastinum ascendam palafredum meum, et si me extra vos portaverit, non ero vobis quod petitis; ac sic Mediolano recessit ». Ad quæ verba Puricellus ait : « Quo quidem responso sanctus abbas Papiam et ipse Ticinumque tendere hinc cupiens, nobis ad illud non obscure videtur allusisse, quod S. Ambrosio contigerat, cum regimen Ecclesiæ Mediolanensis sibi oblatum recusans, ab ipsa etiam urbe tandem aufugit : egressusque noctis medio civitatem (ut refert Paulinus in ejus Vita) cum Ticinum se pergere putaret; mane ad portam civitatis Mediolanensis, quæ Romana dicitur, invenitur ». Ita Puricellus. Landulphus Junior, qui Mediolani erat, invicte refellit Sigonium lib. 10 de Reg. Ital. ubi ait, anno MCXXIII, Mediolanensi antistite mortuo, eam dignitatem ad sanctum Bernardum delatam esse; eo vero repudiante, ad Anselmum de Pusterla. Puricellus in Monum. Basilicæ Ambrosianæ num. 329, Georgium Merulam lib. 3 de antiquitatibus vicecomitum Mediolanensium, Corium in Historia Mediolanensi, et Tristanum Calchum fuse confutat, qui volunt sanctum Bernardum abbatem anno MCXIX Mediolanum venisse; sed hæc apud eum legenda, præsertim cum seipsis corruant.

9. *Legatus ad Cremonenses et Papienses pacificandos.* — Mediolano sanctus Bernardus *Papiam* indeque *Cremonam* se contulit Innocentii II jussu, ad ipsas civitates inter se pacificandas; sed a Cremonensibus nihil obtinere potuit, ut produnt Sigonius lib. 11 de Reg. Ital. et Ludovicus Cavitellius in Annal. Cremonensibus. Ipsemet S. Bernardus in Epistola CCCXVIII ad Innocentium II data, quæ in editione Mabilloniana est CCCXIV idipsum testatur : « Quod tantis Dei miserationibus, tantis vestris vestrorumque laboribus in populo isto noviter ædificatum est, heu ! quam leviter destrui potest »; ubi intelligit Guidonem Pisanum ac Matthæum Albanensem, qui ad Mediolanenses ab Innocentio legati sunt cum Bernardo, ex hujus Epist. CXXXI, a Baronio num. 9 recitata, qui num. 6 de utroque legato loquitur. Divus Bernardus, ut habet Bernardus abbas Bonævallis in ejus Vita lib. 2, cap. 4, *secundo Mediolanum eodem anno* rediit, et ad Richizam imperatricem Lotharii imp. conjugem Epistolam CXXXVII dedit, eamque rogavit, ut bene haberet Mediolanenses, sicut ex eadem Epistola Baronius num. 8 observat : « Non ante sane Mediolanenses », inquit Bernardus, « in gratiam domini papæ et Ecclesiæ unitatem recepti sunt, quousque palam Conrado refutato et abnegato, dominum nostrum Lotharium in suum regem et dominum receperunt ».

10. *Cistercienses Mediolanum introduxit.* — Baronius num. 5 ait jam Mediolani religionem Cisterciensem fœtu fecundo propagatam fuisse, et ad illam coalescere incipientem S. Bernardum dedisse Epistolam CXXXIV, cujus titulus : « Charissimis fratribus de Mediolano, nuper conversis ad Deum ». Quibus ex verbis Baronius deduxit, jam ante Bernardi adventum fuisse Mediolani aliquod Cisterciensis familiæ monasterium, cui se novitii isti mancipassent. Verum Mabillonius in Nota ad illam Epistolam observat ex Ughello tom. IV Italiæ Sacræ primum Cisterciensium in illa urbe cœnobium esse *Caravallem*, quam secundo ab urbe lapide non ante annum MCXXXV conditam probat Ughellus, proindeque hac in Epistola *novitiorum* nomine intelligendos esse eos, qui Bernardi opera ad Pisanum Concilium pergentes, recens conversi, ejus se magisterio ex animo jam devovissent. Hæc epocha de conditu monasterii deducitur ex veteri Inscriptione, et ex primis monasterii instrumentis, in quibus constanter *Cara-vallis*, non *Clara-vallis* appellatur. Quod vero jam Cisterciensis familia Mediolani plantata fuisset, pii illi viri anticipato *novitiorum* nomine appellati, quia anticipata fuit

illorum obedientia; alioquin neque consilium, nec auxilium a Bernardo peterent, exequendo proposito concepto, uti recte scribit Manricus tom. I Annal. Cisterciens. ad annum MCXXXIV, cap. 1.

11. *Robaldus eligitur archiep. Mediolan.* — Divus Bernardus in Galliam rediens quosdam ex discipulis suis Mediolani reliquit, uti refert Landulphus Junior cap. 42, apud Puricellum citatum num. 373 : « Sed quidam de discipulis ejus qui remanserunt, per civitatem euntes collectam multam de auro et argento, et rebus multis sibi fecerunt et faciunt ». Subdit Mediolanenses, post repulsam divi Bernardi, de novo archiepiscopo eligendo cogitasse : « Mediolanenses vero ordinarii qui papæ Innocentio fidelitatem juraverant, confortati de hac Mediolanensium conversione, fecerunt Litifredum Novariensem, Vidonem Iporediensem, et alios suffraganeos venire Mediolanum : qui in consilio suo sublimaverunt Robaldum Albensem episcopum in Mediolanensem archiepiscopum, habita securitate retinendi, prout dicitur, Albensem episcopatum. Isto sublimato, Mediolanum super Cremonenses exercitum suum admovit. De quo exercitu ipsi Cremonenses apprehenderunt CXXX milites in nocte errantes. Anselmus autem de Pusterla (depositus ab archiepiscopatu Mediolanensi) audiens et intelligens horum militum captionem, nullam suscepit consolationem contra Robaldi sublimationem : neque secundum consilium Alberti de Landriano et amicorum ejus ambulavit ; sed credulus Hugoni suo Naso voluit cognoscere qualiter cum Anacleto papa Romanorum posset procedere. Attamen ipse cum isto suo capellano ambulans Romam in flumine Padi juxta Ferrariam a Goyso de Martinengo captus est, et ad Innocentium papam transmissus. Qui papa in mense Augusti a Pisis illum captum Romam misit : ibique (prout fama est) Anselmus ille in eodem mense, in manu Petri Latri, qui procurator est Innocentii, vitam finivit ».

12. *Obitus Anselmi archiep. Mediolan.* — Anselmus itaque de Pusterla archiep. Mediolanensis mense Augusto currentis anni vivere desiit, et dubitandum non videtur, quin eum præteritæ vitæ pœnituerit, cum in Ecclesia Sancti-Joannis Lateranensis, juxta Catalogum episcoporum Mediolanensium a Mabillonio et Papebrocio editum, aliosque antiquissimos ac juxta auctores Mediolanenses sepultus fuerit. Archiepiscopatum Mediolanensem adeptus erat æstate anni MCXXIII, ante primum diem mensis Septembris, ut suo loco monstravimus; anno vero superiori, non vero currenti, ut perperam credidit Puricellus, dignitate motus est. Fundatur Puricellus in eo quod Robaldus episcopus Albensis et legati Ecclesiæ Mediolanensis hoc anno ad Concilium Pisanum venere, et ejus depositionis confirmationem ab Innocentio II obtinuere. Verum hæc Landulphi Junioris verba anno superiori num. 18 a nobis relata, *sit remotus a nobis*, et ista, *quasi a cuncto clero et populo abjectus et expulsus ad solita castella archiepiscopatus exivit*, necessariam inter se connexionem habent et separari non possunt, ideoque loquitur Landulphus de re quæ eodem tempore, anno sc. antecedenti, contigerit ; præterquam quod Landulphus statim subdit, *in quibus* (nempe castellis) *qualemcumque requiem suscepit*, et tamen a mense Julio currentis anni ex illis exivit. Quare anno superiori e sede et urbe Mediolanensi expulsus fuit. In laudato quidem Catalogo a Mabillonio et Papebrocio edito legitur : « Ab electione domni Anselmi de Pusterula, usque ad electionem domini Ribaldi, qui tunc erat Albensis episcopus, sunt anni IX et dies XXIX ». Quo pacto Robaldus seu Ribaldus anno MCXXXII archiepiscopus Mediolanensis electus esset. Verum recenti manu illic substitutum est, ut testantur idem Mabillonius et Papebrocius, « Anselmus de Pusterula sedit annos X, mensem I, dies XIV, ob. XIX kal. Octob. » ideoque anno MCXXXIII dignitate motus est, non vero hoc anno, aut anno MCXXXII, ut arbitratur Papebrocius. Sed vel Anselmus mortuus non est mense Septembri, in quo solum numerantur dies XVIII ante kalendas, non autem dies XIX, vel Landulphus quando scribit, cum mense Augusto demortuum fama deceptus fuit; ait enim, *prout fama est*.

13. *Ab hoc anno removeri non potest.* — Nihilominus Puricellus observat, duos antiquissimos Catalogos, alterum archipresbyteri metropolitani, alterumque secretarii civitatis Mediolanensis, et historicos omnes inter se convenire, *Anselmum* hoc anno, die XIV mensis Augusti, vitam cum morte commutasse, ideoque in Catalogum a Mabillonio editum, in quo legitur, eum obiisse *XIX kalend. Octob.* error irrepsit, vel ab exscriptoribus, vel a typographis admissus. In eodem Catalogo a Mabillonio publicato deprehenduntur aliquot exscriptorum errores, uti quando dicitur, *Robaldum* sedisse annis X, mensibus IV, et dies XXVI; obiisse autem V kal. Januarii, anno scilicet MCXLIV, alioquin die tantum tertia Augusti currentis anni electus fuisset archiepiscopus, quod ut dicamus, Landulphi narratio non patitur. Qui error a Papebrocio observatur. Eadem Landulphi narratio refellit Joannem Franciscum Besutium in Hist. Pontif. Mediolanensium, ubi contendit, *Anselmum* pœnitentiam egisse, schisma coram Innocentio II ejurasse, et ab eo absolutionem accepisse. Sed contrarium ex dictis sequitur, et mortuum esse in carcere, et apud summi Pontificis procuratorem.

14. *S. Bernardus fundat tertium Ordinem Humiliatorum.* — Quo tempore Bernardus Mediolani versabatur, tertio Ordini *Humiliatorum* regulam dedit. Ii quidem jam ab anno MCXIX juxta Tristanum Chalcum huic Ordini initia dederant, sed ante divum Bernardum religiosi non erant. Puricellus citatus num. 375 asserit eos vocatos fuisse *fratres de Convenio*, quod et Chalcus etiam in litteras misit, additque Puricellus : « Ejusmodi Ordo fratrum de Convenio in hanc urbem usque diem ap-

pellatur, quive in suo ipsius stemmate tutelarem gestat hunc sanctum abbatem ». Subdit Puricellus in Bibliotheca Basilicæ Mediolanensis asservari Codicem Ms. continentem Humiliatorum Privilegia, cujus initio habetur : « S. Bernardus venit Mediolanum, et ibi multis miraculis claruit, et monasterium construxit (Claram-Vallem nempe, anno MCXXXV, opera discipulorum, quos Mediolani reliquerat). A quo (nempe Bernardo) quidam magnates et nobiles cives Mediolani divino spiritu inebriati, formam vivendi in habitu religioso cum suis familiis habitando (hoc tunc illorum institutum fuit) sumpserunt. Fuit ergo S. Bernardus Ordinis hujus primus fundator. Unde fratres tertii Ordinis hujus vocantur hodie alicubi *fratres Sancti-Bernardi*. Manserunt autem sic fratres Ordinis hujus per se in habitu Religioso per annos LIV, priusquam concessa eis esset regula ab Ecclesia Romana. Anno autem MCXCIX, penultimo die Maii, data fuit eis regula a domino papa Innocentio III. Quare sciendum est, quod fratres tertii Ordinis hujus fuerunt fundatores primi et secundi Ordinis Humiliatorum ».

15. *Antea Humiliati, nec regulam nec habitum religiosum habebant.* — Galvaneus Flamma cap. 255 magnæ suæ Chronicæ apud Puricellum laudatum, numer. 375 scribit : « Nobilis vir Guido et capitaneus portæ Orientalis fuit specialis adjutor B. Bernardi in fundando monasterio de Charavalle juxta Mediolanum, de divitiis ejus, anno Domini MCXXXV. etc. Et iste Guido tertium Ordinem fratrum de Convenio S. Bernardi in porta Orientali construxit in die S. Vincentii : quem Innocentius III confirmavit, et ab Innocentio III dictus est Ordo tertius. Isti fratres de Convenio fundaverunt Ordinem fratrum Humiliatorum, et ipsum visitabant ». Quod idem Galvaneus, qui sæculo XIV vixit, confirmat in libro cui titulus, *Manipulus florum* cap. 171, apud Puricellum ibidem. Licet autem S. Bernardus et Guido fundatores sint Humiliatorum, qui ante utrumque nec regulam nec habitum religiosum habebant, hæc tamen societas jam ante incœperat, uti Puricellus probat testimonio S. Antonini part. 2 Chron. tit. 15, cap. 23. Raphaele Volaterrano lib. 21, Tristano Chalco et aliis. Fallitur itaque Sigonius, qui hujus Ordinis initium cum anno MXLVI illigat, ut videre est in Hist. ejus de Reg. Ital. ad an. MXLVI.

16. *Robaldus electus Mediolanensis pallium noluit recipere.* — Ad num. 9. *Robaldus* episcopus Albensis, cupiens ex illo episcopatu ad Mediolanensem archiepiscopatum transferri, et tamen primum episcopatum non dimittere, Innocentium II Pisis convenit, apud quem sacramentum præstitit contra usum Ecclesiæ Mediolanensis, ut refert Landulphus Junior, cap. 43, apud Puricellum citatum, num. 366 : « Instantibus igitur iis infortuniis (Mediolanensibus enim bellum adversus Cremonenses infauste pr cedebat), et Anselmo, prout dictum est, mortuo, (mense Augusto hujus anni) Robaldus ejusdem civitatis archiepiscopus Pisis Innocentio papæ juravit, et jurando libertatem Ecclesiæ Mediolanensis (quam illa scilicet prætendebat) in contrarium convertit ». Restabat præcipua controversia, quæ circa pallium versabatur. Robaldus Anselmo decessori suo auctor fuerat, ut huic novæ legi sese nunquam submitteret, et de semetipso loquens dicebat, « quod prius sustineret nasum suum scindi usque ad oculos », quam novam illam servitutem subire. Quare Puricellus negat *Robaldum* a priori proposito descivisse, affirmatque hunc præsulem eam ob rem simultatem cum Innocentio II suscepisse. Sine pallio itaque recessit, ostendens in se præstitum non esse, quod sibi debitum credebat ; quod *Innocentium II* valde exulceravit ; parum enim abfuit, quin quæ sanctus *Bernardus* ad Mediolanensium schisma dissipandum tantis laboribus egerat, pessimo exitu clauderentur, et quin Robaldus, qui populi indignationem metuebat, eum rursus commoverit.

17. *Eum excusat S. Bernardus.* — Sanctus itaque abbas, apud quem Innocentius II de Robaldi cunctatione questus erat, tam ad Pontificem placandum, quam ad populum ad constantiam retinendam incitandum, scripsit ad Innocentium II Epist. CCCXIV, quæ alias erat CCCXVIII cujus Baronius mentionem non facit. In ea Bernardus Robaldum excusat, et culpam omnem in Mediolanenses rejicit : « O infelicem illum episcopum, qui in Hur Chaldæorum, de quodam quasi paradiso translatus, frater factus est draconum, et socius struthionum. Quid faciet ? Obedire vult, et ecce bestiæ Ephesi frendent in eum dentibus. Dissimulare vult prudenter pro tempore, et omni feritate formidolosiorem vestram indignationem incurrit. Angustiæ sunt ei undique, nisi quod tolerabilius judicat sibi esse sine populo, quam sine domino : pluris habens, ut dignum est, Apostolicam gratiam, quam Mediolanensem cathedram, etc. Parce, pater benigne, parce fideli tuo, etc. parce denique populo acquisitionis tuæ, etc. » Ait postea Christum, Lucæ cap. 13, per tres annos spectasse, ut ficulnea fructum ferret, antequam ei malediceret. « Tu vero », subdit Bernardus, « vix tres exspectasti menses, et jam securim paras ». Robaldus mense Augusto post Anselmi decessoris sui mortem Mediolanum rediit, ideoque hæc Epistola post medium circiter mensem Decembrem data, post tertium nempe a discessu Robaldi mense. In suis litteris optat S. Bernardus, ut per hunc annum Innocentius II iram suam inhibeat : « Dimitte et hoc anno, si quo modo forte circumfossa humo ligone pœnitentiæ, sterilitati Mediolanensi hic, cui eam credidisti, consulere, et fructum elicere queat ».

18. *Hortatur Mediolan. ad constantiam.* — Ad hæc verba Puricellus ait : « Quibus quidem postremis verbis S. Bernardus Innocentio suasisse videtur, ut exitum potius exspectaret operæ, quam Robaldus impenderat : cui utique non tantum

crediderat juranti sibi fidelitatem ; sed ipsum etiam regimen Ecclesiæ Mediolanensis crediderat ». Ita Puricellus. Postquam *sanctus Bernardus* responsum ab *Innocentio II* accepit, dedit ad Mediolanenses Epistolam CXXXI, a Baronio hic relatam, verum non hoc anno, ut autumabat card. doctissimus, sed sequentis initio, sicut vidit Puricellus citatus num. 380. Ea enim tunc data cum Mediolanenses Innocentio reconciliati, in officio et obedientia titubare videbantur, quos ideo Bernardus ad retinendam constantiam incitat, et recentia Romanæ Ecclesiæ erga illos beneficia memorat : « Si postulastis, inquit, confirmari quod unanimitas vestra de venerabilis patris vestri (nempe Robaldi) electione firmaverat, factum est. Si voluistis licuisse vobis quod illicitum nisi pro magna quidem necessitate sacri canones judicant, translationem episcopi in archiepiscopum (translationem nempe Robaldi episcopi Albensis ad Ecclesiam Mediolanensem), concessum est », et cætera apud Baronium legenda, ex quibus facile intelligetur, hanc Epistolam ad annum sequentem referendam, quo et eam Mabillonius in margine consignavit.

19. *Secunda Lotharii imp. coronatio fictitia.* — Puricellus in Monument. Basilic. Ambrosianæ, num. 382, vult, *Lotharium* imperatorem Mediolani et Modoœtiæ *a Robaldo archiepiscopo* coronatum fuisse ; « tametsi e manu Pontificis Innocentii diadema imperatorium in urbe Roma ante jam suscepisset », quia inquit, post ejus coronationem Romæ factam Mediolanenses *Lotharium* nondum imperatorem agnoscebant, et scriptores ac historici Mediolanenses unanimi consensu tradunt, eum Modoœtiæ et Mediolani ab Anselmo archiepiscopo Roboaldi decessore coronatum esse, quod quidem ipsemet Puricellus falsum et absurdum reputat, sed coronationem vere factam, et quidem a Robaldo, contendit. At Landulphus Junior, qui adhuc in vivis erat, et ultimam manum Operi suo adhibebat eo tempore, quo *Lotharius* in Italia versabatur ; inter tot circumstantias a se de profectione Italica hujus imperatoris notatas, istam adeo singularem non prætermisisset. Ad hæc veteres et recentiores Rerum Italicarum scriptores coronationem hanc a Roboaldo peractam tacent, ideoque idem de hac coronatione judicium ferendum, ac de Conradi coronatione, quam commentitiam esse suo loco ostendemus. Utraque enim a solis scriptoribus Mediolanensibus memorata.

20. *Tres profectiones Italicæ S. Bernardi distinguendæ.* — Ad num. 10. Divum Bernardum ter in Italiam profectum esse, non vero tantum hoc anno, annoque MCXXXVII, ut putavit Baronius, ipsemet Bernardus testatur in Epist. CXLIV ad suos Clarævallenses data, quando tertio illic versabatur : « Ecce hoc tertio, nisi fallor, avulsa sunt a me viscera mea, etc. Bonum mihi, domine, magis mori quam vivere est, non tamen nisi inter fratres, inter domesticos, inter charissimos ». Quare hoc anno, non primum, sed iterum illam peregrinationem suscepit, annoque superiori jam illuc profectus fuerat, quod liquet ex Epistola CLI ad Philippum Turonensis Ecclesiæ invasorem scripta : « Sumus, inquit, Viterbii, et te morari in Urbe audivimus ». Mortuo enim Hildeberto Turonensi archiepiscopo anno MCXXXI, Philippus, Gisleberti ejus decessoris nepos, sedem favente Anacleto invasit, eaque occasione eas litteras Bernardus ad eum dedit, animi sui dolorem ei significans propter præsulatum illum modis indebitis quæsitum. Ex quibus et intelligimus, Hugonem, qui postea a saniori parte clericorum canonice electus fuit, anno MCXXXIII nondum pacificam possessionem ejusdem dignitatis iniisse. Denique eodem anno divus Bernardus Epistolam CXXXVIII ad Henricum regem Angliæ dedit, in qua ait : « In ingressu Urbis sumus, salus est in januis, justitia nobiscum est : sed Romanis militibus cibus iste non sapit. Itaque justitia placamus Deum, militia terremus hostes », quia Bernardus illuc profectus est cum Lothario imp. Nec refert quod in ejusdem imperatoris Epistola encyclica anno antecedenti a nobis recitata nomen Bernardi non memoretur, licet aliqui episcopi et abbates in eadem nominentur ; nam in curia imperatorum et regum episcopi et abbates præsentes non subscribebant omnes Diplomatis, ideoque nec omnes in iis memorabantur. Quare Manricus in Annal. Cisterc. triplicem ejus profectionem Italicam recte distinxit. Baronius ait, primum hoc anno, cum Pisas ad Concilium venit, primum etiam in Italiam venisse, et secundo paulo post eodem anno juxta Ernaldum in ejus Vita lib. 2, cap. 4, in qua ait : « Cum secundo per Mediolanum eodem anno pater sanctus transiret ». Et tertio, anno MCXXXVII. Verum cum hoc anno Bernardus Mediolano redux in Italiam non redierit, non potest dici eum hoc anno bis in Italiam profectum esse. Denique eum anno superiori in Italiam profectum jamdiu viderunt Pseudo-Robertus de Monte in Chron. et Trithemius in chron. Hirsaug. neque hoc in dubium revocandum. Tertia profectio Italica divi Bernardi non anno MCXXXVII, sed anno MCXXXVI contigit, ut infra demonstrabimus. Observandum etiam, Baronium an. MCXXXVII, num. 4, laudatam divi Bernardi Epistolam ad Philippum ad eum Christi annum male revocare ; cum, ut mox vidimus, anno MCXXXVIII data fuerit.

21. *Princeps Capuanus auxilium a Pisanis et Genuensibus impetrat.* — Ad num. 11. Robertus Capuæ princeps, qui anno superiori cum Pisanis et Genuensibus, ut auxilium ab eis impetraret, egerat, currenti in Apuliam rediit, ut scribit Falco pag. 288 : « Cum consulibus et sapientibus viris civitatis satis abundeque tractavit, ut auxilium navalis exercitus ei largirentur, qui tamen sine populo Januensi hoc promittere noluerunt. Tandem definito consilio (ab anno nempe antecedenti) sacramentis intervenientibus pactum stabilivere , ut circa mensem Martium futurum (hujus nempe

anni) cum centum navigiis paratis armatorum super nefandum regem Rogerium festinent ». Utraque respublica promissis stetit ; ut enim inquit Falco, « anno MCXXXIV, mense Martio, Indict. XII, hoc anno præfatus princeps Robertus cum duobus consulibus Pisanorum, Alzopardo videlicet et Cane, viris sapientibus, et cum aliis fere mille Pisanis ad principatum suum Capuanum revertitur IV kalend. Martii (sed exscriptor hic manifeste peccavit; Falco enim affirmat principem et Pisanos adventasse mense Martio, idque currenti anno, quem a kalendis Martii auspicatur , et tamen dies IV kal. Martii pertinet ad mensem Februarium, ideoque loco *IV kalend.* legendum *IV nonas*, aut *IV idus*, quod postremum probabilius videtur. Similis error sæpe a librariis admissus). Qui diligenter a magistro militum Neapolis et Rainulpho comite susceptus, omnia quæ cum Pisanis et Januensibus firmaverat, coram papa Innocentio prædicta patefacit, et qualiter tria millia librarum argenti Pisanis in auxilium suum venientibus, sacramento mediante, dare debeat.

22. *Rogerius rex Neapolim debellare tentat.* — « Prædictus autem magister militum, et comes Rainulphus hæc audientes gaudio magno gavisi sunt, factisque omnibus a principe recitatis fidem attribuerunt. Nec mora, per Ecclesias Neapolitanæ civitatis et Capuanæ discursum est, et pecuniam illam argenti cursu celeri congregavere. Quid plura ? Thesaurum ipsum argenti ad Pisanos transmiserunt, rogantes, ut cum festinatione ad eorum auxilium subvenirent : in quorum comitatu Gregorium Beneventanum electum cum quibusdam sacerdotibus suis mandaverunt, quatenus afflictionem Beneventanæ civitatis domino papæ, qui illic aderat, et Pisanis intimaret. Quibus ita peractis, rex Rogerius memoratus, navigiis galearum fere sexaginta paratis, Salernum pervenit. Continuo galeas illas ad civitatem Neapolitanam debellandam mandavit, et eis applicantibus usque ad portum Neapolis expugnatum est. Cives Neapolitani armis acceptis, viriliter galeas illas pepulerunt, deinde castella Neapolitanorum ibi contigua deprædati sunt, sicque ad regem remeaverunt ».

23. *Capuæ princeps se ei submittit.* — Referunt postea Falco et Alexander abbas eodem fere modo, Rogerium regem, cum fortiter irruisset in ditiones principis Capuæ et Rainulphi comitis, occupasse Noceram, Sarnum et pleraque eorum oppida, adeo ut Capuæ princeps « Neapolim properans, Pisas transfretarit », inquit Falco Alexander vero : « Cernens (nempe princeps) Pisanorum auxilium , quod sibi sperabat cito adesse , diu differri, iterum puppim ingressus, Pisam festinus rediit, eos ad præsidium sui quantocius secum minaturus (id est, *adducturus*) quos jam multarum millium marcarum argenti emolumentis, quas illis promiserat, sibi acciverat ». Cum barones et vassalli Rainulphi Rogerii regis partes amplecterentur, « comes Rainulphus », inquit Falco, « baronum suorum nequitiam comprehendens, et quia tanto regi obsistere non poterat, sacramento interveniente, sub regis potestate colla submisit ».

24. *Beneventum Rogerius rex occupat.* — Baronius ait, *Beneventi* expugnationem a Rogerio factam, Rainulphum, ut se dederet, coegisse. Verum contra tractatus Rainulphi cum Rogerio rege Beneventanos ad desperationem adduxit : « Audiens autem », ait Falco, « Ropollo Beneventanus comestabulus comitem illum Rainulphum ad regis imperium pervenisse, animo consternatus, die kalendarum Julii de civitate Beneventana exiens, Neapolim ingressus est, quem comestabulum mille et eo amplius Beneventanorum secuti sunt. Triduo autem post, comestabulus ipse Ropolto timore perculsus, navigio parato, ne in manus regis traderetur, cum quibusdam fidelibus suis, et duobus filiis festinavit, et eis navigantibus, judicio Dei superveniente, navis illa confringitur ; et sic ipse cum uno filio suo, et duobus fidelibus suis, inter procellas maris mortui sunt : alter vero filius evasit ». Nec dissimilia Alexander scribit : « Veniens ad eum (nempe Rainulphus ad Rogerium) genibus flexis pedes ejus osculari voluit; quem cum ille propriis manibus ab osculatione pedum sublevasset, orisque sui osculo vellet suscipere, comes prius precatur, ut ex corde indignationem funditus abjiceret. Cui rex : Ex corde, inquit abjicio. Et ille : Volo iterum , ut sicut deinceps tibi famulatus fuero, ita me diligas. Cui ille : Et ego concedo. Iterum ait : Istarum sponsionum, quas alternatim fecimus, volo ut testis sit Deus inter me et inter te. At ille : Ita, inquit, fiat. Quibus dictis, rex eum statim osculo suscepit, diuque in amplexu ipsius delectari visus est ; ita ut ex oculis quorumdam circumstantium ut præ gaudio lacrymæ effundi viderentur. Principem vero (nempe Capuanum) in sua pace hoc tenore suscipiendum pepigit (sc. Rogerius) ut videlicet, ut si ad dimidium mensis Augusti (pax hæc Rainulphi exeunte Junio constituta) reditum faceret, suo non privaretur honore. Si tamen juxta quod in capitulari scripto statutum erat, subditus vellet parere, retentis siquidem sub proprio dominio quæcumque vi guerræ obtinuisset. Si autem ei forte animus redeundi deesset, ejus filio parvulo, nomine Roberto, principatum concederet, eo tamen interposito pacto, ut ipse ejus tamdiu regimen teneret, quousque legitimam ipse consecutus ætatem exercere militiam posset. Quod si et ipse præfatum absentatione sui, terminum præteriret, rex deinceps principatu Capuano, cunctorumque heroum hominio inculpabiliter sub proprio potiretur dominio ».

25. *Capuam aliaque oppida sibi subjicit.* — Pergit Falco : « Cum ergo civitatem ipsam (nempe Capuam) jam sibi subditam rex introiturus esset, a præordinata clericorum, totiusque populi processione, honorifice, prout decebat, suscipitur, atque ad archiepiscopium usque cum hymnis et laudi-

bus perducitur ». Postea Rogerius rex Sergium magistrum militiæ Neapolitanæ sibi subjecit; « qui genibus flexis, manusque suas manibus immittens, suum ei hominium subdidit, fidelitatemque juravit », initio scilicet Julii currentis anni. Anonymus Casinensis a Caraciolo editus pleraque ex his confirmat, additque Rogerium cum principatu Rainulpho reddidisse *comitissam*, sororem nempe suam et Rainulphi uxorem. Asserit Falco regem, captis Capua, Aversa, et toto principatu, Salernum adiisse, et Alexander absolvit secundum suum librum expugnatione Beneventi a Rogerio rege facta : « Ibi extra urbem defixis tentoriis, cives ejus fideles juramento, salva Apostolici fidelitate, instituit ». Baronius refert ex Falcone Anacletum Rogerii regis nomine Beneventum occupasse. Sed hic historicus hoc non asserit, et nonnisi post discessum Rogerii, qui, ut prodit Falco, circa finem anni in Siciliam repedavit, Beneventum profectus non est : « Pontifex autem », inquit Falco, « sub Anacleti nomine coloratus, cursu rapido (post discessum regis) Beneventum venit, et civitatem illam ipsius regis virtute suæ obtinuit voluntati, et domos quorumdam Beneventanorum destrui præcepit ». Certe an. MCXXXVI Beneventi existens Anacletus locum Paradisum dictum Ecclesiæ Beneventanæ et Roscemanno archiepiscopo a se creato dedit, uti docet Diploma ab Ughello tom. VIII Ital. Sacræ citatum, datum « Beneventi per manum Matthæi S. R. E. presb. card. et cancell., XII kalend. Novemb. Indict. XV, anno Dom. Inc. MCXXXVI, Pontificatus autem domini Anacleti II PP. septimo ».

26. *Obitus S. Norberti archiep. Magdebur.* — Ad num. 12. *Sanctus Norbertus* Ordinis Præmonstratensis fundator, et archiepiscopus Magdeburgensis hoc anno, *octavo idus Junii* beato fine quievit, ut narrat Baronius ex Hugone in Vita ejus, a Surio ad diem VI Junii recitata; et de hac epocha inter omnes convenit. Cum vero chronographus Magdeburgensis apud Meibomium scribat, eum *post annos* VII *et menses* X, et *dies* XX defunctum, manifestum est fuisse Magdeburgi intronizatum die XVIII mensis Julii anno MCXXVI, perperamque Baronium intronizationem ejus usque in annum MCXXVII distulisse.

27. *Obsidio Fragæ ab Alfonso Aragone continuata.* — Cum anno superiori Alfonsus VI Aragoniæ et Navarræ rex Fragam annua obsidione circumvallasset, cives, ut refert Ordericus lib. 13, pag. 893, « legatos in Africam statim miserunt, et Alis regi Africæ » (cui reguli sectæ Saracenicæ in Hispania parebant), ut illi succurreret, mandaverunt. At ille Amoraviorum decem millia trans fretum eis destinavit. Protinus Alfonsus rex sanctas reliquias sibi de capella sua deferri præcepit, et coram omnibus juravit, quod obsidionem non dimitteret, nisi civitas sibi redderetur. Tandem Saraceni prostrati, et eorum multi capti et perempti. Cives urbis Fragæ, quam rex obsidebat, pacem ab eo petierunt, « et subjectionem ei secundum consideratas conditiones spoponderunt. Rex vero annuum vectigal ab eis recipere sprevit, seseque illos obsidione obtenturum fore minitatus, jurejurando confirmavit. Quod audientes Saraceni dira desperatione acriores extiterunt, ad Alim regem Africæ denuo legatos miserunt, et ab aliis regibus principibusque gentium in tanto discrimine sibi subsidium summopere procuraverunt ».

28. *Prœlio vincitur a Saracenis Alfonsus VI Aragon. rex.* — Hoc vero anno, ut prodit idem Ordericus, « Buchar Alis filius regis Maroch (hic Buchar idem est ac Techesin, dictus etiam Abenali) plures undique bellatorum copias collegit, et in Hispanias contra Christianos pugnare venit ». Ad Fragam inter duo flumina *pugnatum est in mense Julio*. Postquam multi Christiani occisi fuere, rex cum residuis diutius dimicavit, et *ad mortem usque pro Christo confligere proposuit*, neque recessisset, nisi episcopus Urgellensis hoc semel et iterum præcepisset : « Ex auctoritate, inquit, Dei omnipotentis tibi præcipio, ut confestim recedas de hoc campo, ne, te cadente, tota paganis subdatur Christianorum regio, et cunctis in hac provincia consistentibus Christianis incumbat publica interfectio ». Rex cum decem commilitonibus vix evasit, præsulemque, qui postea peremptus est, reliquit. Alfonsus rex paulo post ægrotavit, et « post octo dies animam exhalavit »; inquit Ordericus, cujus narrationem Acta publica confirmant. Moretus in Investigat. Rerum Navarricarum pag. 645. exhibet Chartam authenticam in Archivis cathedralis Ecclesiæ Calahorræ servatam, in qua legitur : « Facta et roborata scriptura de isto cambio Æra MCLXXII, feria V mediantis Augusti (sc. die XVI Augusti hujus anni littera Dominicali G signati) altera die Assumptionis S. Mariæ, post illam multam et malam mactationem Christianorum in Fraga, in qua fere omnes gladio ceciderunt; perpauci vero vix inermes per fugam evaserunt cum rege, feria tertia, die sanctarum Justæ et Rufinæ » ; quod festum hoc anno in feriam tertiam incidebat, cum, ut habet Moretus, die XVII mensis Julii celebretur.

29. *Dies ejus emortualis.* — Alphonsi Aragoniæ et Navarræ regis testamentum in Archivis Sancti-Joannis Pennatensis asservatur, in eoque legitur : « Facta Charta in Æra MCLXXII, in mense Septembris, die Martis ante Nativitatem sanctæ Mariæ apud castrum et populationem, quod vocitatur in Sarignena. Signum Adefonsi regis ». Ideoque conditum illud die quarta Septembris, rexque post sex septimanas a commisso prœlio Fragensi nondum obierat. In antiquo Alphonsi VII imperatoris dicti Chronico ab auctore fere coætaneo edito, dicitur regem victum fuisse *sextodecimo kal. Augusti* ideoque die SS. Justæ et Rufinæ; in kalendario vero veteris abbatiæ Legerensis ad diem VII idus Septembris habetur : « VII idus Septembris, obiit Aldefonsus rex MCLXXII », et in libro Fororum

Navarræ : « Anno millesimo centesimo trigesimo quarto, VI idus Septembris obiit strenuissimæ memoriæ Aldefonsus, etc. » Hæsit ad hæc verba Moretus, aitque loco *VI idus Septembris*, legendum *VII idus Septembris*. Antequam priorem Criticæ meæ tomum publicarem, in quo anno LXVII, num. 16, ostendi scriptores quando in emortuali die assignando, uno tantum inter se die dissident, alios respicere ad mortem, alios ad sepulturam, seu ad diem sepulturæ, quem etiam diem obitualem appellant, idque tanquam principium Chronologicum proposui, viri doctissimi passim alterutrum diem corrigebant, et aut mendose descriptum fuisse, aut auctores errasse persuasum habebant. Verum tot exemplis principium illud in hoc Opere comprobavi, ut hujusmodi loquendi modus nemini imposterum negotium facessere debeat.

30. *Laudatur.* — Rodericus lib. 7, cap. 3, succincte de prœlio Fragensi et Alphonsi VI regis morte loquitur; sed Ordericus, qui paucis post hunc annis e vita excessit, quique ample accurateque de his egit, defectum ejus supplet. Alphonsus VI, ob prœlia XXIX cum Saracenis gesta, *Prœliator* cognominatus fuit, et Hermannus S. Vincentii Laudunensis monachus, postea abbas S. Martini Tornacensis, qui paucis etiam post præsentem annis mortuus est in Historia Restaurationis monasterii S. Martini Tornacensis, tom. XII Spicilegii Dacheriani recitata, hæc de Alphonso in litteras misit : « Fortissimas urbes et castella paganis fortiter prœliando abstulit, Christianis reddidit; Cæsaraugustam scilicet B. Vincentii martyris archidiaconatu famosam, Terrassonam quoque et Tudelam, Barbastam et Burgiam, cum aliis multis, totaque pæne Hispania sibi subjugata, adeo nominis sui opinionem dilatavit, ut ab aliis alter Julius, secundus ab aliis Carolus vocaretur, ob memoriam illius præclari Caroli Francorum regis, qui quondam Hispaniam victor subegit ».

31. *Ramirus monachus fit rex Aragoniæ.* — Ordericus Alphonsi VI regis morte relata, subdit : « Quo defuncto, quia filium non habuit, turbatio de successore subjectos inter bellicos strepitus aliquandiu detinuit. Denique Aragones Remigium (legendum *Ramirum*) sacerdotem et monachum, qui frater regis erat, elegerunt, et regem sibi constituerunt. Navares autem Garsionem satrapam sibi regem præposuerunt ». Quia Ramirus seu Ranimirus « in monasterio S. Pontii de Thomaris (id est, Thomeriensi cœnobio in pago Narbonensi sito) fuit monachus et sacerdos », inquit Rodericus lib. 6, cap. 1 ; imo quadraginta et amplius annos in illo monasterio monachus vixerat, regnum post Alphonsi mortem non potuit tumultibus non turbari. Aragonenses, ut habet ibidem Rodericus cap. 2, quemdam nobilem, qui dicebatur Petrus Tarasiæ (legendum *Atherasiæ*) volebant regi mortuo subrogare ; verum duo magnates volentes fidelitatem naturali domino custodire, « plurimorum animos a primo proposito revocarunt, et ut Ranimirum monachum a monasterio revocarent, vigilanti studio procurarunt ». Porro non tantum auctores contemporanei tradunt Ranimirum monachum et sacerdotem extitisse ; sed etiam ipsemet in Diplomate originali a Surita viso, ut ipse affirmat lib. 1 Annal. cap. 53, id diserte docet; cum in eo subscribatur *rex et sacerdos*.

32. *Ramirus nec abbas nec episcop. fuit.* — Recentes scriptores Hispaniæ volunt, eum fuisse episcopum Rodæ et Balbastri, uti Joannes Briz in Hist. Pennatensi, qui sequens monachum Pennatensem in Historia ejus Ms. id asserit; verum Marca in Historia Bearnensi hunc monachum sæpius falli demonstrat, et Surita laudatus jure merito episcopatum illum in dubium revocat. Certe antiqui de illo tacent, et Rodericus citatus opinionem illam evertit verbis suis mox recitatis, et istis cap. 4 relatis : « Statim rex monachus fuit suo monasterio restitutus. Qui tamen dum in regno existeret, monasterium suum Ecclesiis et possessionibus multis ditavit ». Ad hæc Rodericus ibidem de Aragonensibus ait : « Cumque in Montione iterum convenissent, potiorum consilium hoc firmavit, ut Ranimirum monachum fratri mortuo subrogarent : et eductum de monasterio apud Oscam in regni solio collocarunt ». Quare cum *Ranimirus* eductus fuerit e monasterio ut rex fieret, et postea in illud restitutus, quando post susceptam filiam eamque nuptui datam, regnum deposuit, male posteriores scriptores fabulas secuti tradidere, eum fuisse abbatem monasterii Sancti-Facundi, postea episcopum Burgensem et Pampilonensem, et regnante Alphonso VI Rodensem et Balbastrensem ; has enim dignitates successive gessisse fabulatores voluere. Auctor de Gestis comitum Barcinonensium, qui sub finem sæculi XIII vixisse videtur, nihil simile habet, sed tantum quæ Rodericus in litteras misit iterat. Ad hæc qui mature attenderit ad ea quæ Marca lib. 2 Hist. Bearn. cap. 10, de laudato Pennatensi monacho scribit, his similibusve commentis fidem non adhibebit. Præterea Ordericus in fine libri 1, ait se Historiam Ecclesiasticam usque in hodiernum diem perduxisse, « quo Joannes Augustus Alexii filius præest Constantinopoli, Lotharius vero dominatur Alemannis, Ludovicus Francis, Stephanus Anglis, et Remigius (legendum *Ramirus*) monachus Hispanis ». Ideoque liber ille ab Orderico ante finem anni MCXXXVII elucubratus, ut ex morte Lotharii imp. et initio Stephani Angliæ regis certo constat. Quare cum *Ramirum* non episcopum sed monachum appellet, tam abbatia illi attributa, quam episcopatus in eo accumulati mere commentitii. Jam diximus, Ordericum alibi scribere Aragonenses regem elegisse Ranimirum *sacerdotem* et *monachum*. Denique idem eruitur ex Gaufredo priore Vosiensi, hujus temporis auctore, in Chron. cap. 48, sed is male de rebus extra Galliam ubi scribebat gestis edoctus , *Garsiam Ramirem* pro Ramiro monacho

sumit, aitque de Raimundo Berengario hujus nominis IV, Petronillæ Ranimiri regis et monachi filiæ conjuge, *qui genuit Adelphonsum* : « Iste rex efficitur, eo quod mater illius (nempe Petronilla) foret filia unica Garsiæ Reynier (legendum *Ranimiri*) monachi, qui Adelphonso fratri occiso in Aragonensi regno successit ». Alphonsus itaque seu Adelphonsus, non episcopum, sed monachum successorem nactus est. Natalis Alexander Sæc. xii, pluribus contendit matrimonium Ranimiri monachi et regis commentitium esse, et Baronius nullam ejus mentionem facit.

33. *Sed monachus.* — Quare juvat quæcumque *Ranimiri* monachi matrimonium spectant, testimonio auctoris gravissimi et supparis confirmare. Est is Guillelmus Neubrigensis, qui in Præfatione suorum quinque Rerum Anglicarum librorum affirmat, se anno primo Stephani Anglorum regis in lucem prodiisse. Is lib. 2, cap. 10, ait : « Illustris quidem (legendum *quidam*) rex Aragonum (nempe Alphonsus VI), paulo ante nostram memoriam, cum haberet liberos, unum eorum piæ devotionis instinctu Christo dicatum in monasterio tonsuravit (in monasterio Sancti-Pontii in Septimania sito), reliquos pro tempore successores designans. Verum præmortuis, qui successori (legendum *successuri*) sperabantur, contigit patrem humanis novissimum rebus excedere. Veriti autem optimates et populus, de successione nepotibus contendentibus, ne regnum discerperetur, propere convenientes, et venienti periculo occurrentes, regis filium (nempe *Ranimirum*) claustro festinanter extractum, sublimaverunt in regem, regnoque disposito, ad procreandos qui succederent liberos uxorem compulerunt ducere, necessitatis obtentu excusantes excessum, et necessitatem legi non esse subjectam allegantes. Denique nata est ei unica filia (*Petronilla* appellata), cumque regnum laudabili moderamine administrasset usque ad annos filiæ nubiles (fallitur in hac circumstantia Neubrigensis, ut infra visuri sumus), convocatis nobilibus, et coram se solemniter apparentibus cum universa pæne militia ditionis suæ, taliter eos est allocutus :

34. *Invitis proceribus in monasterium rediit.* « Parcat mihi et nobis (legendum vobis) omnipotens Deus, charissimi, factus sum enim insipiens, vos me coegistis; sed numquid qui cecidit non adjiciet ut resurgat? Numquid quod usurpavit infelix necessitas, quam esse dixistis exlegem, eadem cessante, ratum esse debebit quod usurpatum est contra legem? En ex me natam habetis regni hæredem. Provideantur huic puellæ honorabiles nuptiæ, et regno erit consultum. Redeat ergo monachus iterum ad regulam, et sauciam de cætero sanet conscientiam. Reclamatum est ab omnibus; sed cum pium felixque propositum dissuaderi non posset, de consilio procerum juveni clarissimo Barcinonensis comitis filio (Raimundo Berengarii Barcinonensi comiti, hujus nominis IV) filiam despondit, regnoque illi cum filia tradito, vir memorabilis, præcipuusque mundi contemptor pungentes conscientiæ stimulos ultra non passus, posita purpura cucullam reinduit, et regnum claustro mutavit ».

35. *Filiam Willelmi VIII comitis Pictav. uxorem ducit.* — Scriptores Aragonenses aiunt Pontificem Roman. cum *Ranimiro* dispensasse, ut uxorem accipere posset, sed alii id tribuunt Innocentio II, alii Anacleto antipapæ. Sandovalius vero in Alphonso VII, pag. 152, scribit : « Dicunt hunc monachum *Ramirum* cum dispensatione papæ uxorem accepisse; nescio an illo tempore dispensationes peterentur et concederentur ; cum jam viderimus Gregorium VII dispensationem largitum non esse Alphonso VI, et hunc eam non petiisse eo tempore, quo conjugio illigatus erat cum parente prioris uxoris, et Pontifices Romani amplius non egere, nisi ut separarentur, et eodem modo se cum regibus posterioribus gessere ». Ita Sandovalius. Sed ipsemet nescio, an disciplina in Hispania usurpata hoc tulerit; at illud penes me certum, Pontifices Romanos hoc et præcedenti sæculo de impedimentis matrimonii dispensasse, et *Ivonem* Carnotensem, aliosque Galliarum præsules a Paschali II petiisse, ut erga *Philippum* Franciæ regem, qui Bertradam cognatam dimittere nolebat, dispensatione uteretur. Legendæ Epistolæ CXLIV et CXC Ivonis Carnotensis. Ad hæc Robertus de Monte, qui hoc tempore vivebat, in Chron. ad annum MCLIX ait, Aragonenses « Remelium (pro *Ramiro*) monachum etiam jam senem, licentia Romani Pontificis, a monasterio abstractum regem fecerunt, et ut hæredem haberet, Mathildem matrem Willelmi vicecomitis Toarci illi associaverunt, ex qua genuit unam filiam, quam Raymundus prædictus comes (nempe Barcinonensis hujus nominis IV) duxit ». Ubi hæc verba, *licentia Rom. Pontificis*, non ad abstractionem Ramiri e monasterio, sed ad ejus matrimonium cum Mathilde referuntur, quia statim ac Ramirus monasterium reliquit, Oscam venit, et rex coronatus fuit, antequam id Romanus Pontifex rescire potuerit. Quo etiam testimonio refelluntur scriptores Hispani, a quibus uxor *Ramiri* vocatur *Inez* aut *Agnes*, et confirmatur quod scripsit Rodericus lib. 6, cap. 2, Ranimiri conjugem sororem fuissse comitis Pictaviensis, *Willelmi* nempe IX, Willelmi VIII filii, ultimique Aquitaniæ ducis. *Mathildis* primis nuptiis juncta fuerat Aymerico vicecomiti Toarcii, cui peperit Godefridum, ut videre est apud Beslium in Hist. comit. Pictaviensium cap. 34. Addit Robertus de Monte : « Ex qua (sc. Mathilde) genuit unicam filiam (nomine *Petronillam*), quam Raimundus prædictus comes duxit, de qua nata est ista puella, quam filio regis (sc. Richardo filio Henrici Angliæ regis) diximus copulandam ». Exemplum conjugii Ranimiri in medium allatum est sæculo superiore post mortem *Sebastiani* Portugalliæ regis, quando de Henrico, cardinali presbytero et archiep. Eborensi, legitimo successore maritando ad regnum in familia

conservandum, actum est, ut insinuat Spondanus anno MDLXXVIII, num. 14, et a quibusdam historicis fuse narratur.

36. *Navarrei Garsiam Ramiri regem eligunt.* — Ex charta a *Ranimiro* in castello Balbastri data *mense Octobri Æra* MCLXXII, constat eum non multo post Alphonsi VI Aragoniæ et Navarræ regis mortem, in Aragonia regnasse. Navarrei enim, qui ab anno MLXXVI, ut ibidem diximus, Aragoniæ regi parebant, paulo post Alphonsi VI obitum *Garsiam Ramirem* sibi regem præfecerunt; cum in Chronico Alphonsi VIII ab auctore coætaneo scripto, apud Moretum in Investigat. regni Navarrici pag. 645, post narratam cladem Christianorum ad Fragam Æra MCLXXII, notatumque pugnam incœpisse *summo diluculo, hoc est, XVI kal. Augusti,* subdatur : « Ad ultimum vero fugit rex et cum eo decem milites, et unus ex ipsius militibus erat Garsias Ranimiri, etc. Et elegerunt (nempe Navarrei) super se regem nomine Garsiam Ranimiri, ille qui fugit cum rege de Fragano prœlio ». Garsias enim Ramires legitimus hæres regni erat, utpote qui originem ducebat a Garsia Sanctio filio natu majori Sanctii Majoris, de cujus morte anno MXXXII verba fecimus. Surita et Garibaius genus ejus a Sanctio rege, qui *Penalenius* dictus est, repetunt; verum tam ii quam sectatores hallucinantur; præterquam enim quod uterque hujus regis filius *Garsia* appellati fuere, et in Castella, antequam uxorem duxissent, sine posteritate obiere, Oihenardus lib. 2 Notitiæ Vasconiæ cap. 14, pag. 324, solide demonstrat ex relatione legatorum Sanctii regis, cognomento Sapientis, Garsiam Ramiri originem ducere a Garsia Sanctio ad Attaportam occiso, et ex verbis eorumdem oratorum refellit, qui *Garsiam Ramirem* regni Navarrici restauratorem filium credidere Ramiri Infantis, et Garsiæ Sanctii nepotem, quo in errore versatur Marca in Hist. Bearniæ lib. 5, cap. 28, num. 1.

37. *Garsias Ramiri a Sanctio Majore genus ducebat.* — Neutri opinioni ullus ex antiquis suffragatur, et diserte contradicit Rodericus, qui hoc sæculo exeunte vixit, lib. 5, cap. 24, ubi de Garsia Sanctii Majoris filio scribit : « Rex Garsias habuit duos filios, regem Sanctium, quem sibi ordinaverat successorem, sed fuit occisus in Pœnaleni, et alium, qui Sanctius similiter est vocatus, apud Rodam fuit proditionaliter interfectus. Hic habuit filium Ranimirum Infantem, qui Ranimirus duxit uxorem filiam Roderici Didaci, cum Valentiæ morabatur, et suscepit ex ea filium Garsiam Ranimiri, qui primus regnavit in Navarra ». Quæ genealogia plane conformis relationi oratorum Sanctii filii Garsiæ, quæ extat apud Hovedenum in posteriori suorum Annalium parte, pag. 564. In eo tantum peccat Rodericus, quod *Sanctium* Sanctii Penalenii fratrem appellat; is enim Infans posterior natu *Ramirus* vocatus fuit, ut ex plurimis, quæ adhuc in Hispania supersunt, Chartis innotescit. Moretus, qui Oihenartum sequitur, aliquas lib. 3 Investigat. exhibet. Illud plane certum, *Garsiam Ramirem,* regni Navarrici restauratorem, originem traxisse ab Infante apud Rodam occiso, quem liquet non *Sanctium,* sed *Ramirum* dictum fuisse, ut Historici Arabes, a Marmolo in sua Africæ descriptione citati et visi, testantur. Neque *Sanctius Infans* fratri supervixit; cum post hujus mortem in nulla quæ supersit Charta ejus mentio sit; cum contra *Ramirus* in quamplurimis memoretur usque ad annum Æræ MCXXI, Christi scilicet MLXXXIII, quo eum occisum constat. Ita plane Rodericus corrigendus, qui tantum in Infantis nomine peccat, *Sanctium* pro *Ramiro* usurpans.

38. *Alphonsus VII Castellæ rex Navarram et Aragoniam ad se pertinere contendit.* — *Alphonsus VII,* Castellæ rex, Aragoniam et Navarram ad se hæreditario jure devolutas prædicabat, et *Ramirum* nonnisi vitio Aragoniæ regem creatum. Ita contractis copiis irrupit in partem veteris Castellæ a regno Navarreo pendentem, eamque sibi facile subjecit cum Naiara ejus capite, et omni regione ultra Ebrum Fl. posita. Recentes Hispaniæ scriptores aiunt, eum *Victoriam* obsidione cinxisse, quod verum esse non potest, cum nonnisi diu post ea urbs constructa fuerit. Tum Alphonsus VII exercitum ad Cæsaraugustam duxit, eamque nullo negotio occupavit. *Ranimirus* in montes confugit, firmo sese aggere munivit, ibique per aliquod tempus substitit, ut ex Actis publicis Surita, Joannes Brizius et Moretus ostendunt. Inter has bellorum tempestates *Garsia Ramires* piam quamdam donationem fecit a Moreto lib. 3 Investigat. cap. 6, pag. 647 relatam, in qua ait : « Ego Garsia, Dei gratia Pampilonensium rex, etc. » Alphonsus VII regnum Naieræ seu Navarræ ultra Ebrum sitæ ante mensem Novembrem hujus anni, ut ostendit Sandovalius fol. 152, sibi subdidit, et die decima ejusdem mensis cum *Berengera* regina erat in monasterio S. Æmiliani, ubi quamdam donationem fecere, anno, ut aiunt, quo Alphonsus Aragoniæ rex mortuus est, et quo Alphonsus VII Toleti imperator erat.

39. *Obitus Roberti Normanniæ ducis.* — Mortuus est hoc anno in Anglia *Robertus* dux Normanniæ, quem Henricus rex jam a XXVIII annis in custodia detinebat. « Decessit autem IV idus Februarii, anno ab Incarnat. Dom. MCXXXIV », inquit Gemmeticensis lib. 8 cap. 16, cui Ordericus lib. 13, et scriptores Britannici consentiunt.

40. *Incendium Cenomannense.* — « Anno Domini MCXXXIV, III nonas Septembris tota Cenomannensis civitas, cum omnibus Ecclesiis quæ intra muros continebantur, evanuit in favillas, etc. Sane ex quo eadem civitas primitus fundata fuit, nec scripto, nec senum relatione me illius tantum recolo infortunium didicisse, quantum in illa die videtur recepisse », inquit auctor de Gestis episcoporum Cenomanensium in Guidone episcopo Cenomanensi cap. 36, qui ideo coævus fuit.

41. *Floret Hugo de Folieto.* — Claruit his

temporibus *Hugo* Corbeiensis in Gallia monachus, de Folieto dictus, S. R. E. cardinalis, qui multa eaque optima scripsit, quæ inter Opera Hugonis Victorini, quasi ejus essent, recensentur. Oudinus in Supplem. Script. Eccl. ex Codicibus Mss. a se visis demonstrat, libros 4 *de Claustro Animæ*, lib. *de Medicina Animæ*, aliosque quosdam Hugoni Victorino perperam attributos, ejus fœtum esse, et editores ultimos Operum Hugonis Victorini omisisse censuram istorum Operum, quam præcedentes prudenter adhibuerant. Loquitur Trithemius de Hugone de Folieto in Chron. Hirsaug. ad annum superiorem, et aliqua ejus Opera recenset, inter quæ duo laudata Hugoni Victorino adscripta.

42. *Obitus Joannis Chalcedonii episc. CP.* — Usque ad hunc annum pervenit Joannes Hieromnemon, cognomento Chalcedonii, patriarcha Constantinopolitanus, qui jam ab anno MCXI Ecclesiam Constantinopolitanam regebat. In serie enim episcoporum Byzantii lib. 4 Juris Græco-Romani recitata ei tribuuntur anni XXIII. *Hieromnemon* vero dignitas erat in Ecclesia Græcanica, duodecima a Codino cap. 1 recensita, ubi et munus ejus describit. Eam obiit postea Georgius Pachymeres. De hac voce ἱερομνήμων plura habet Ducangius in Glossario mediæ et infimæ Græcitatis. Joanni Chalcedonio successit *Leo Styopita*, cujus Baronius meminit anno MCXLIII, qui tamen Joannem ejus decessorem prætermisit; sed Onuphrius in Chron. utriusque mentionem fecit.

INNOCENTII II ANNUS 6. — CHRISTI 1135.

1. *Legatio Gaufredi episcopi Carnotensis in Aquitaniam, socio S. Bernardo, qui comitem Pictaviensem a schismate convertit* — Annus Redemptoris millesimus centesimus trigesimus quintus ordine sequitur, Indictione decima tertia, quo Aquitania provincia, hactenus studio Gerardi episcopi Engolismensis legati Anacleti pseudopontificis, et violentia Willelmi comitis in schismate permanens, Catholicæ Ecclesiæ redditur unitati, suscipiens Innocentium verum Pontificem, detestans omnem schismaticam pravitatem. Facta sunt hæc per Apostolicæ Sedis legatum laudatissimum virum, Gaufredum Carnotensem episcopum, qui anno superiori post Pisanum Concilium, cui interfuit, eo munere legationis ab eodem Innocentio papa insignitus est. Hoc igitur ubi reversus est in Gallias, tanto operi sibi delegato magno studio insistendum considerans, quo illud efficacius promoveret atque perficeret, Claramvallem profectus, inde sibi absque labore S. Bernardum evulsit, atque ad ea peragenda operarium præpotentem adjunxit[1]. Antequam autem res per S. Bernardum in hac legatione gestas, quarum causa missus est, enarremus, dicendum prius de ipso primario Sedis Apostolicæ legato Gaufredo episcopo Carnotensi, cujus virtutes summa cum laude idem S. Bernardus meminit libro quarto de Consideratione ad Eugenium, istis verbis prædicans in primis ejus continentiam in abstinendo in hac legatione a quolibet munerum genere; et ubi de Martino presbytero cardinali legato in Daniam memorabile recitavit exemplum, mox addit[2]: «Sed, o mihi, inquit, locum suavem, ubi incidit occasio memorandi, et nominandi suavissimi odoris virum (episcopum loquor Gaufredum episcop. Carnotensem) qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis sumptibus strenue administravit, idque annos plures. Rem loquor, quam vidi ipse. Eram cum eo in terra illa, cum a quodam presbytero præsentatus illi est piscis, quem vulgo vocant sturgionem. Percontatus legatus quanti venierit : Non accipio, inquit, nisi receperis pretium, et resignavit solidos quinque invito et verecundo. Idem cum essemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro devotione cum manutergio duas vel tres paropsides pulchras, ligneas tamen. Quas aliquandiu intuens homo scrupulosæ conscientiæ, laudavit eas, sed non acquievit accipere. Quando argenteas

[1] Bern. abb. in Vita S. Bern. l. VI. c. 6.

[2] Bern. de Consid. l. IV.

recepisset, qui ligneas refutavit? Non fuerunt qui possent legato dicere [1] : Ditavimus Abraham. Ipse vero cum Samuele libere concionabatur ad omnes [2] : Loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi, et contemnam illud hodie, vobisque restituam. O si talium daretur virorum copia, quales perstrinximus nunc : Quid te felicius, quid illo jucundius sæculo! Nonne secunda ab æternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, cum te quaquaversum procedens stipatum videres tam inclyto agmine beatorum? Si te novi, hæres; et altum trahens spiritum tecum loqueris. Putas fore posse quod dicitur? Putas hic sumus, quousque hæc fiant? Quis det vivere, ut videre contingat? O si viderem in vita mea Ecclesiam Dei talibus innixam columnis! O si Domini mei sponsam cernerem tantæ commissam fidei, tantæ creditam puritati! etc. » Sed ad ipsius legationis summum negotium redeamus. Quæ autem per eos gesta sint, Bernardus Bonævallis abbas in Vita ejusdem S. Bernardi Clarævallensis abbatis conscripsit, necnon Theobaldus episcopus in Vita Willelmi comitis atque ducis [3]. Nos autem ex Bernardo, qui, puto, interfuit, ista omnia quomodo se habuerint describemus, qui res tunc gestas ita fidelissime narrat [4] :

2. « Audiens hæc », quæ scilicet gesta essent in Aquitania a schismaticis adversus Catholicæ religionis episcopos, « audiens, inquam, hæc et hujusmodi vir venerabilis Gaufredus Carnotensis episcopus, cui a papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, vehementer indoluit, et succurrendum periclitanti Ecclesiæ, postpositis aliis negotiis, sine ulla dilatione decrevit. Abbatem igitur Claravallensem, (sanctum Bernardum videlicet) petit et obsecrat, ut sibi ad tanta mala eliminanda succurrat. Assensit vir Dei, et se in proximo congregationem monachorum in Britanniam in locum, quem juxta Nannetum comitissa Ermengardis paraverat, ducturum intimat, et promittit, disposita illa domo secundum genus et species suas, secum eo in Aquitaniam profecturum ». Subjicit his autem admirabilem curationem mulieris, incubum dæmonem patientis, per S. Bernardum Dei virtute operatam et ea quæ præcesserant in priori congressu S. Bernardi cum comite Aquitaniæ, cum Innocentius esset in Galliis; moxque de his quæ hoc anno sunt gesta sic orationem prosequitur :

3. « Significatum est interim comiti per viros illustres, qui ad eum securius audebant accedere, quod abbas Claravallensis et episcopus Carnotensis, aliique episcopi, et religiosi viri colloquium ejus expeterent, quorum erat studium, ut secum de pace Ecclesiæ et de malo removendo tractarent. Persuasumque est illi, ne tantorum virorum devitaret colloquium; quia poterat fieri, ut communicato cum eis consilio, et facile esset quod modo putabatur difficile, et quod videbatur impossibile repentino proventu possibile redderetur. Itaque apud Pertinacum hinc et inde conveniunt, et in primis de divisione Ecclesiæ, et de scissuræ obstinatione, quæ intra Alpes in sola Aquitania, quasi nebulæ corruptela consederat, multis modis, et rationibus a Dei servis comiti intimatum est. Quod Ecclesia una est, et quidquid extra eam est, quasi extra arcam, judicio Dei necesse est interire et dilui. Adducta quoque exempla Dathan et Abiron, quos reatu schismatis terra vivos absorbuit; nec tanto malo Dei vindictam aliquando defuisse monstratum. His auditis, comes ex parte sano usus consilio, respondit se in obedientiam Innocentii papæ posse dare consensum, sed in restitutionem episcoporum, quos de sedibus expulerat, nulla ratione induci; quoniam implacabiliter eum offenderant, et juraverat se eorum pacem nullo tempore suscepturum. Diu per internuntios protractus est sermo, et dum vicissim verbis se mutuo occupant, vir Dei efficaciora arma corripiens, ad altare sanctum oblaturus et supplicaturus accedit. Intraverant Ecclesiam, quibus licebat divinis interesse mysteriis : comes substinebat pro foribus.

4. « Peractis igitur consecrationibus et pace data et diffusa in populum, homo Dei, jam non se agens ut hominem, corpus Domini super patenam ponit et secum tollit, atque ignea facie et flammeis oculis, non supplicans, sed minax foras egreditur, et verbis terribilibus aggreditur ducem : Rogavimus te, inquit, et sprevisti nos. Supplicavit tibi in altero, quem jam tecum habuimus, conventu, servorum Dei ante te adunata multitudo, et contempsisti. Ecce ad te processit Filius Virginis, qui est caput et Dominus Ecclesiæ quam tu persequeris. Adest judex tuus, in cujus nomine omne genu curvatur, cœlestium terrestrium, et infernorum [1]. Adest judex tuus, in cujus manus illa tua anima deveniet. Numquid et ipsum spernes? Numquid et ipsum sicut servos ejus contemnes? Lacrymabantur universi qui aderant, et orationibus intenti, præstolabantur exitum rei : et omnium suspensa exspectatio nescio quid divinum fieri cælitus exspectabat. Videns comes abbatem in Spiritu vehementi procedentem, et sacratissimum Domini corpus ferentem in manibus, expavit et diriguit, membrisque tremebundis metu et dissolutis, quasi amens solo provolvitur. Elevatus a militibus, rursum in faciem ruit, nec quidpiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, salivis per barbam defluentibus, cum profundis efflans gemitibus, epilepticus videbatur. Tum vir Dei ad eum propius accedit, et pede pulsans acclivem surgere jubet, et stare supra pedes et Dei audire sententiam.

5. « Præsens est, inquit, Pictaviensis episco-

[1] Gen. XIV. — [2] 1. Reg. XII. — [3] Apud Sur. tom. I. die X Feb. in Vita Wil. c. 4. — [4] Bern. l. II. c. 6.

[1] Phil. II.

pus, quem ab Ecclesia sua expulisti : vade et reconciliare ei in osculo sancto pacis; cum eo jungito fœdera, et ipse ad sedem suam eum reducito, et satisfaciens Deo, redde pro contumelia gloriam; et in universo principatu tuo divisos et discordes ad charitatis revoca unitatem. Subdere Innocentio papæ; et sicut ei universa obedit Ecclesia, tu quoque electo a Deo tanto pare Pontifici.

« Audiens hæc comes, auctoritate Spiritus sancti, et sanctorum sacramentorum præsentia victus, nec audebat respondere, nec poterat ; sed statim occurrit, et in pacis osculo recepit episcopum ; et eadem qua eum abjuraverat manu, cum totius exultatione civitatis ad propriam salutem reduxit. Sed et deinceps abbas cum comite jam familiarius et suavius loquens, paterne eum monuit, ne ad tam impios et tam temerarios ausus ultra exsurgeret, ne Dei patientiam tantis irritaret flagitiis, ne pacem factam in aliquo violaret ». Hæc præsens S. Bernardus, qui et absens ejus curam gerere prætermisit.

6. Quod enim malis assueto, cum recedit ab illis, perdifficile est ita se custodire et integrum conservare, ut inoffenso pede per lubrica mundi pertranseat : hunc eumdem labantem interdum brevioribus hisce litteris idem sanctus Bernardus revocavit ad pœnitentiam[1] :

« In eo animo et in ea voluntate memini me discessisse dudum a te, princeps eximie, ut totis affectibus bene tibi tuisque cuperem, totis nisibus salutem vestram et honorem vestrum, ubicumque possem, juvarem, eo quod non redirem fraudatus fructu adventus mei ad vos, sed lætus præter spem multorum reportarem mecum pacem Ecclesiæ cum exultatione universæ terræ. Miror autem quo cujusve consilio mira illa mutatio dexteræ Excelsi tam subito in deterius est mutata, ut rursum ad injuriam Ecclesiæ, clericos S. Hilarii de civitate expelleres, et iram Dei in te gravius quam primum excitares[2]. Quis te fascinavit tam cito recedere a via veritatis et salutis ? Profecto judicium portabit quicumque est ille. Utinam et abscindantur qui vos conturbant ! Revertere, quæso, revertere, ne et tu (quod absit !) abscindaris. Revertere, inquam, et revoca amicos tuos ad pacem, et clericos ad Ecclesiam, antequam irrecuperabiliter reddas tibi adversum terribilem et eum qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ ». Hæc Bernardus, nec quidem frustra. Siquidem idem princeps vere pœnitens, austerissimum vitæ genus arripuit, et Christianæ perfectionis verticem summum attigit, ut quæ de ipso suis dicturi sumus locis inferius demonstrabunt. Sane quidem, quod S. Bernardus in angustia animæ suæ imprecatus est vindictam in eum, qui ipsum revocasset ad malum, illud Apostolicum jaculatus[3] : Utinam abscindantur qui vos conturbant ». Pertigit nefarium illum inveteratum dierum malorum Gerardum Engolismensem legatum pseudopontificis Anacleti, qui comitem ipsum Pictaviensem in malum adduxit, et a malo reductum iterum sollicitavit ad lapsum. Nam repentina morte ex hac vita sublatus interiit; audi enim Bernardum in Vita S. Bernardi :

7. *Ultio divina in Gerardum episcopum Engolismensem antipapæ legatum.* — « Pace itaque omni Aquitanicæ Ecclesiæ reddita, solus Gerardus (ille Engolismensis episcopus, legatus antipapæ Petri Leonis, de quo plura superius,) perseverat in malis. Sed non multo post, adveniente die iræ in domo sua miserabiliter extinctus est. Et cum dicat Scriptura[1] : Est peccatum ad mortem, pro eo non dico ut roget quis : impœnitens et subito mortuus sine confessione et viatico, de corpore egredientem spiritum ei reddidit, cujus minister usque in finem extiterat. Corpus ejus a nepotibus suis, quos in Ecclesia illa honoribus sublimaverat, inventum in lectulo suo exanime et enormiter tumidum, in Basilica quadam humatum est. Sed postea a Gaufredo Carnotensi episcopo Sedis Apostolicæ legato inde extractum est, alioque projectum. Nepotes quoque ejus ab eadem Ecclesia postea eliminati sunt, et omnis progenies et plantatio a radice avulsa, per extera regna tanti judicii circumferens querimonias exulavit. Tanto igitur malo obruto, et schismate Gerardi redacto in cineres : vir Dei cum gaudio magno Claramvallem revertitur ». Subdit auctor, post hæc ipsum S. Bernardum esse aggressum explanare Cantica Canticorum.

8. *De martyrio Thomæ prioris S. Victoris Parisiensis.* — Eodem ferme tempore et Joannes Cremensis S. R. E. cardinalis tituli Sancti-Chrysogoni, qui primo steterat a partibus Innocentii, et inde transfugerat ad Anacletum, eum deserens rediit ad Innocentium, cujus rei causa S. Bernardus litteris est ei congratulatus[2].

Quo etiam tempore contigit, eumdem S. Bernardum[3] scribere item ad Innocentium papam adversus interfectorem magistri Thomæ Prioris sancti Victoris Parisiensis, quem et ob vitam sanctissime ductam, et mortem patientissime toleratam martyrem nominat. Scripsit et ad alios cardinales de eodem, et in litteris ad Joannem de Crema cardinalem de reconciliatione ipsius datis. Ob eamdem causam etiam Petrus Cluniacensis abbas ad eumdem papam Innocentium de iisdem scripsit[4]. Sed aliqua de his depromamus ex Epistolis S. Bernardi, digne suis scriptis necem martyris prosequentis, et in sacrilegum homicidam, qui ad Pontificem se contulerat, hæc inclamantis[5] : « Tu filii recentem adhuc cruorem ore rabido ac ferali spumans et masticans, fugis ad sinum matris, patris audes apparere conspectibus? Tamen si pœni-

[1] Bern. Ep. CXXVIII. — [2] Galat. III. — [3] Ibid.

[1] I. Jos. II. — [2] Bern. Ep. CLXIII. — [3] Ibid. Ep. CLVIII, CLIX, CLX, CLXI, CLXII. — [4] Petr. Clun. l. III. Ep. XVII. — [5] Bern. Ep. CLVIII.

tentiam petit, neganda ei non est. Quod si audientiam; accipiat illam (si placet) quam vel Moyses indulsit populo ante conflatile curvanti genu[1]; vel Phinees fornicanti Israelitæ; vel Mathatias dæmonibus immolanti[2]; vel certe (ut vobis de vestris aliquem proponamus) quam a B. Petro[4] Ananias et Sapphira meruerunt: quam denique audientiam dedit negotiantibus in templo[5] Salvator. An ignoramus quorumdam peccata præcedere ad judicium?» Hæc ad Innocentium. Moxque hac apostrophe perstringit auctorem sceleris, dicens:

9. «Nonne vox sanguinis fratris tui clamat adversum te de terra? Credimus et nostri martyris spiritum, quem novissime diebus istis tua crudelitas morti dedit, cum cæteris animabus interfectorum voce valida sub altari clamare et flagitare vindictam, eoque instantius quo recentius ipsius sanguis effusus est super terram. Sed numquid ego, inquit, occidi eum? Non utique tu, sed tui, et propter te. An et per te, videat Deus et judicet. Si excusabilis tu es, cujus dentes arma et sagittæ, cujus lingua gladius acutus: proinde nec Judæi Christi de morte culpandi sunt, quippe et ipsi manus continuere cauti». Hæc in eum. Pergit vero causam illam necis referre his verbis: «Ob illicitas exactiones, quas sibi occasione archidiaconatus in presbyteros minime jam, ut consueverat, usurpare liceret, beati utique Thomæ obviante zelo atque industria, utpote justitiæ amatoris et defensoris, oderat illum, et mortem ei jam ipso odio homicida minitari solebat, etc.» Per nepotes archidiaconi hunc esse necatum ob tuendam Ecclesiæ justitiam et libertatem, pluribus disserit et inculcat. De eodem Stephanus ipse Parisiensis episcopus hæc ad eumdem Innocentium papam: «Vir[6], inquit, religiosus, prior Sancti-Victoris, magister Thomas, in obsequio charitatis, in itinere quod indixerat pietas, in opere sancto, in sanctorum comitatu, in Dominico die, certe in sinu meo et inter manus meas crudeliter ab impiis pro justitia excerebratus est, factus obediens usque ad mortem, etc.» Pergit narrare vitæ merita egregia ejusdem Thomæ, quibus egregia fama vivebat in Ecclesia Parisiensi. Sic igitur hoc sæculo duo occubuere Thomæ pro Ecclesiæ juribus defendendis, Parisiensis alter, doctrina insignis, prior Sancti-Victoris Ecclesiæ Parisiensis, nobile et perutile membrum, et alter in Anglia Thomas archiepiscopus Cantuariensis, de quo suo loco dicendum pluribus.

10. Petrus Cluniacensis abbas scribens de his[7], et exclamans pro vindicta ad Innocentium papam, non Thomam tantum hunc, sed et subdiaconum Aurelianensem eadem ex causa ab impiis interfectum affirmat: additque horum causa cæsorum congregatum fuisse Concilium episcoporum in Gallia, de quo ista ipse: «Hac de causa, inquit, nuper in partibus nostris, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, ac multorum religiosorum et sapientum personæ congregatæ sunt: et Concilio habito, in hujusmodi sacrilegos severitatis sententiam protulerunt. Confirmet ergo, si placet, Apostolica auctoritas, quod ab eis bene actum est: suppleat, si quid minus severe decretum est, ut et impii debita ultione puniantur, et ab eorum imitatione cæteri deterreantur». Hæc et alia Petrus ad Innocentium. Sed ad institutum satis.

11. *Adalbertus archiepiscopus Moguntinus suos subditos eximit a tributis.* — Hoc eodem anno, magnus ille Apostolicus vere Dei minister Adalbertus archiepiscopus Moguntinus, de quo superius magna cum laude sæpe mentio facta est, post multa dira et aspera, quæ est passus ab Henrico imperatore, liberatus tandem, suos subditos, qui ipsi compassi erant, ejusmodi privilegio exhilarandos putavit; sic se habet[1]:

«In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Adalbertus Moguntinensis Ecclesiæ archiep. et Apostolicæ Sedis legatus.

«Quod hujus mundi cursus et gloria mutabilitati assiduæ subjecta sint, multorum exemplo didicimus. Sive prospera extollatur, vel adversa dejiciatur, cujusdam sapientis consolatione admonemur, dicentis: quod viri sit prudentis privilegium, nil magniducere transitorium. Novit ubique tam præteritorum, quam præsentium conscientia, quæ vel quanta in me fecerit Dei misericordia. Cognoscat etiam, quæso, futurorum per me successio, quantos ex alto prosperitatem comitentur casus et dejectio. In medio etenim prosperitatis meæ cursu, Henricus Quintus (Quartus), ut nostis, imperator, post multa beneficia, nonnisi propter Romanæ Ecclesiæ obedientiam, carceris etiam mihi captivo tenebras intulit et latibula. Ibi profecto longo moratus tempore, primi pastoris omnium consolationem dicentis: *Si quid patimini propter justitiam, beati*, reduxi memoriæ. Memini etiam in mœrore Isaiam incarceratum, in sectionem serræ servatum, Danielem innocentem de lacu leonum liberatum. Denique post multas tribulationes contritos corde visitans ex alto Deus, corda fidelium Moguntinensis metropolis ad hoc permovit ut suum conaretur liberare captivum. Tamdiu itaque clerus, comites, liberi cum civibus et familia, præfato imperatori Henrico insistentes elaboraverunt, donec me tandem, datis obsidibus charis filiis et propinquis, corpore ex toto attenuatum, vix semivivum, sicut fideles filii patrem, in sua receperunt. Sed quam caute, quam honeste, quam juste obsides haberentur, sine mœrore nemo loqui poterit. Nam alii membris truncati redierunt, alii fami, alii exilio deputati, alii nuditate et corporis ægritudine præoccupati, perierunt. Hæc et his similia fideles Moguntinensis civitatis cives pro

[1] Exod. XXXII. — [2] Num. XXV. — [3] I. Mac. I. — [4] Act. V. — [5] Matth. XXI. — [6] Apud Sur. Bern. Ep. CLIX. — [7] Petr. Clun. l. III. Ep. XVII.

[1] Ex Otton. Frising. in Append. ad Conr. episc.

justitia passi sunt. Quæ vero in defensionem civitatis suique honoris pertulerunt, satis omni regno patet.

12. « Mihi igitur cogitanti, quid eorum bonis et tantis recompensarem meritis, occurrit, ut sicut ipsi pariter meo communicaverunt labori, sic omnium aliquid conferrem honori et utilitati. Communicato ergo primorum consilio clericorum, dico comitum, liberorum, familiæ et civium, habitantes infra ambitum muri civitatis præfatæ, et manere volentes, hoc jure donavi, ut ad nullius advocati placita vel exactiones extra murum expeterentur, sed infra sui nativi juris essent, sine exactoris violentia : quia cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, gratis, nullo exigente, persolverentur.

« Ut autem hæc donatio rata et inconvulsa ad posteros transeat, sigillo nostro confirmantes, subscriptis testibus, signari jussimus. Huic quidem primæ traditioni interfuerunt viri venerabiles, etc. » Sequuntur complurium nomina testium, et in fine sic :

« Facta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo trigesimo quinto, Indictione duodecima (XIII), et confirmata regnante domino Lothario imperatore ejusdem nominis tertio, (rege scilicet), anno regni ejus nono, imperii vero secundo feliciter. Amen ».

13. *Adversus Rogerium in Campania debacchantem legatio et litteræ Innocentii papæ ad Lotharium imperatorem.* — Eodem anno afflicta mirum in modum est Campania persecutione Rogerii regis Siciliæ. Etenim, cum Robertus Capuæ princeps Aversam et alia loca, absente Rogerio, recepisset : redeunte ex Sicilia eodem Rogerio, idem tum Aversam, tum alia loca militari potentia recepit, ultusque in eas quæ se principi Capuano dedissent, nobilem Aversanam civitatem solo æquavit, ac reliqua omnia depopulatus est. Principatu vero suo Capuano sic exutus Robertus, confugit ad Innocentium Pisis degentem. Tunc Pontifex, his auditis, mox adornat legationem honorificam ad Lotharium imperatorem adversus Rogerium, tyrannice omnia tum principum, tum Ecclesiæ vendicantem. Delecti sunt ad hoc munus obeundum Gerardus cardinalis, idem ipse princeps Capuanus Robertus, et Richardus germanus comitis Rainulphi. Qui digne ab imperatore excepti, eorumque miseratus, pollicitus est auxilium, eodemque se anno venturum in Italiam, seque accinxit ad iter, exercitu comparato. Hæc omnia Beneventanum Chronicon hoc anno. Eadem plane Chronicon Cassinensium verbis istis [1] : « Post hæc, ab Innocentio remorante Pisis crebris litteris Lotharius monitus, ut Romanum imperium ab hostium jugo defenderet, Ecclesiam concussam et laceratam ad unitatem concordiamque revocaret, Cæsar clementissimus anno Dominicæ Incarnat. millesimo centesimo trigesimo quinto, coacto ex omni orbe Romano immenso exercitu, cum uxore Augusta intravit Italiam ». Hæc ibi.

14. Tunc et sanctus Bernardus ad eumdem imperatorem Lotharium scripsit Epistolam [1], hoc ipsum illi suadens, in qua inter alia ista habet : « Animabit insuper honestas causæ, imo duplex provocabit necessitas », nimirum periclitantis imperii in rebus Italiæ, et periclitantibus rebus Ecclesiæ, « quas idem tyrannus Rogerius invaserat, Beneventumque sibi subdiderat ». Pergit vero Bernardus : « Non est meum hortari ad pugnam : est tamen (securus dico) advocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem. Est Cæsaris propriam vendicare coronam ab usurpatore Siculo. Ut enim constat Judaicam sobolem Sedem Petri in Christi occupasse injuriam : sic proculdubio omnis qui in Sicilia se regem facit, contradicit Cæsari ». Hæc et alia S. Bernardus. Reliqua autem in sequentem annum. Sed quod magni fuit momenti, hoc eodem anno reconciliavit idem S. Bernardus Pisanos imperatori, penes quem calumniis detractorum male audire cœpissent. Qua de causa idem S. Bernardus has ad eumdem imperatorem pro Pisanis litteras dedit, recitandas a nobis, eo quod contineant quæ, quantave hoc anno egerint Pisani classe adversus Rogerium tyrannum Siculum. Hoc enim nomine decorare semper eumdem Rogerium idem S. Bernardus consuevit. Epistola sic se habet [2] :

15. « Miror cujus instinctu vel consilio vigilantiæ vestræ surripi potuerit, ut homines digni certe duplici honore et gratia, contraria a vobis audirent : Pisanos dico, qui primi et soli interim adhuc erexere vexillum adversus invasores imperii. Quam justius in eos regia incanduisset indignatio, qui populum strenuum et devotum quacumque occasione offendere ausi sunt, eo præcipue tempore, quo accincti in multis millibus suis exierant oppugnare tyrannum, ulcisci injuriam domini sui, et imperialem defensare coronam. Ut enim congruentissime assignem huic genti, quod olim de sancto David dicebatur : Quænam, quæso, in omnibus civitatibus sicut Pisa, fidelis egrediens et regrediens, et pergens ad imperium regis ? Nonne hi sunt, qui nuper regni illum unicum ac potentissimum hostem ab obsidione Neapolis fugaverunt ? Nonne hi sunt, qui etiam (quod pæne incredibile dictu est) uno impetu suo, expugnaverunt Amalfiam, et Rebellum, et Scalam, atque Atturinam, civitates utique opulentissimas et munitissimas, omnibusque qui antehac tentaverunt, usque ad hoc tempus (ut aiunt) inexpugnabiles ? Quam dignum, quam æquum, quam plenum ratione et justitia fuerat, ut fidelium terra interim saltem dum hæc actitarent, ab omni hoste secura consisteret, tum pro præsentia summi Pontificis, quem jamdudum exulem Pisani apud se cum

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 59.

[1] Bern. Ep. CXXXIX. — [2] Ibid. Ep. CXL.

summo honore servabant et servant; tum pro servitio imp. pro quo et ipsi tunc temporis exulabant? Factum est autem per contrarium, ut gratiam, qui offenderunt, et qui servierunt, iram mererentur. Sed vos fortassis adhuc ista nesciebatis. Oportet ergo nunc, quando res est nota vobis, imo et decet et expedit, mutare vos et verbum et animum, ut viri regiis magis favoribus et muneribus honorandi, a vestra parte de cætero audiant et recipiant, prout meriti sunt. O quantum meruere Pisani; quantum adhuc mereri possunt! Sat est dictum sapienti ». Hucusque ad Lotharium imperatorem S. Bernardus.

16. *S. Bernardi litteræ hortatoriæ ad Januenses.* — Quo pariter anno, nempe anno sequenti reditus ab Italia, idem scripsit ad Januenses Epistolam, dignam tam sancto tamque mirifico viro a quo scripta, et ad quam scripta, religiosissimam rempublicam Januensium; quam hic describendam jure putamus, perpetuum monimentum summæ gloriæ ejusdem civitatis. Quod enim Rogerius dux Siciliæ (sic ipse Bernardus, nunquam eum volens vocare regem, quem schismaticus papa tali esset dignatus honore) legatos ad Januenses misisset cum muneribus, timens ne fidelis populus dolo schismatici principis a rectitudine abduceretur in præceps, his eos voluit litteris admonuisse, quæ sic se habent[1]:

« Januensibus suis, consulibus cum consiliariis et civibus universis, Bernardus abbas dictus de Claravalle, pacem et salutem et vitam æternam.

« Quod adventus noster ad vos anno præterito non fuerit otiosus, Ecclesia paulo post in sua necessitate probavit, a qua et missi fueramus. Honorifice nos et suscepistis et tenuistis, exiguum quod apud vos fuimus, et quidem digne vobis, sed supra nostræ humilitatis modum; profecto ut non immemores, sic non ingrati sumus. Vicem rependat qui potest, et qui in causa fuit Deus. Nos enim unde illum recompensemus venerationis cultum, sed obsequium, sed affectum plenum amoris et gratiæ? Non quod nostro delectemur favore, sed vestræ devotioni collætamur. O mihi dies illos festivos, sed paucos! In æternum non obliviscar tui, plebs devota, honorabilis gens, civitas illustris. Vespere et mane et meridie (more utique prophetæ[2]) narrabam et annuntiabam; et erat tanta audiendi aviditas quanta et audientium charitas. Portabamus verbum pacis; cumque invenissemus filios pacis, requievit super eos pax nostra. Exieram plane seminare semen, non meum, sed Dei, et cadens in terram bonam semen bonum, fructum fecit centuplum et tempestivum. Mira celeritas, quia magna necessitas. Nec tarditatem passus sum, nec difficultatem, una pæne die et serens et metens, et reportans cum exultatione manipulos pacis. Hæc quippe messis quam messui. Exulibus, captivis, compeditis et carceratis, evadendi atque repatriandi lætam reportavimus spem, metum hostibus, confusionem schismaticis, gloriam Ecclesiæ, orbi lætitiam. Et nunc quid restat, charissimi, nisi ut admoneamini de perseverantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorsus absque perseverantia, nec qui pugnat victoriam, nec victor palmam consequitur. Vigor virium virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium: soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit[1]. Saul cum esset parvulus in oculis suis, rex[2] est super Israel constitutus: non perseverans in humilitate, et regnum amisit et vitam. Si cautela Samson, si Salomonis devotio perseverantiam retinuissent, nec is profecto privaretur sapientia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis unicam fidamque custodem custodiri a vobis firmiter, hortor et precor. Custodite diligenter quod libenter audistis. Mementote scriptum[3], quia metuebat Herodes Joannem, et libenter eum audiebat. Sed beatus foret, si audita libenter æque servasset. Denique non qui audiunt, sed beati, inquit, qui audiunt, et custodiunt verbum Dei[4]. Servate proinde vos pacem fratribus vestris Pisanis, fidem domino papæ, fidelitatem regi, vobis honorem. Hoc enim expedit, hoc decet, hoc justitia requirit.

17. « Audivimus venisse ad vos nuntios ducis Rogerii: quid attulerint, quidve retulerint, nos nescimus. Verum ego juxta illud poetæ (ut verum fatear) semper timui Danaos, et dona ferentes. Si quis forte in vobis (quod Deus avertat) rem tam fœdam committere deprehendatur, extendere videlicet manum ad turpe lucrum, hunc protinus notate, et judicate hostem nominis vestri, civium proditorem ac venditorem communis honoris et honestatis. Si quis item susurro in populo, diaboli sibi assumens vicem, jurgia seminare, et pacem turbare velle reperiatur, quemadmodum ille discordiæ semper est amator et auctor: huic rigidæ censuræ remedio citius obvietur, eo quippe pessimæ, quo intimæ pesti. Hostilis exercitus vastat agros domosque spoliat: prava autem consilia corrumpunt bonos mores, et modicum fermentum totam massam corrumpit. Serite, plantate, negotiamini, ut antiqua mala non solum non iteretis, sed etiam de justis laboribus vestris expiare et delere possitis, scriptum quippe est[5]: Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ. Et rursum: Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis[6]. Quod si militare placet, et vestræ fortitudinis ac strenuitatis iterum experiri vires, arma probare delectat, non equidem id præsumendum adversus vicinos

[1] Bern. Ep. CXIX. — [2] Psal. LIV.

[1] Matth. X. — [2] 1. Reg. XV. — [3] Marc. VI. — [4] Luc. XI. — [5] Prov. XIII. — [6] Luc. XI.

et amicos : cum magis Ecclesiæ inimicos expugnare deceret, sed et regni vestri invasam a Siculis defensare coronam. Super illos sane et honestius acquiretis, et justius possidebitis acquisita. Deus pacis et dilectionis maneat semper cum omnibus vobis. Amen ». Hactenus sanctus Bernardus ad Januenses.

18. *Adalbero archiepiscopus Trevirensis consolatur, et S. Bernardus juste redarguit Innocentium II.* — Eodem anno Adalbero archiepiscopus Trevirensis mittit legatum ad Innocentium papam, archidiaconum Tullensem, cui ad ipsum litteras dedit [1], quibus eum ex jactura Beneventi atque Capuæ facta per Rogerium (ut dictum est in fine anni superioris) nonnihil animo consternatum corroborat. Inter alia autem hæc habet : « Porro nostram Citramontanam Ecclesiam tam in nostro, quam in Francorum regno noveritis fortem in fide, pacificam in unitate, devotam in vestra obedientia, promptam ad servitium. Nequaquam nos Beneventi, non Capuæ, non ipsius Romæ terret (Deo sic judicante) amissio, scientes Ecclesiæ statum non armis æstimari, sed meritis. Ipsius quippe, non alterius agnoscimus voces illas in Psalmo [2] : Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum : si exsurgat adversum me prœlium, in hoc ego sperabo. Propterea et nos, quia de Ecclesia sumus, non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris. Glorietur tyrannus Siculus, quantum vult, glorietur in malitia, quod potens est in iniquitate : nostra autem virtus in infirmitate perficitur. Ecclesia quando infirmatur [3], Pauli magisterio didicit esse potentior. Didicit e regione et a Salomone [4] quod prosperitas stultorum occidit eos, didicit et stultum firma radice cum viderit, statim maledicere pulchritudini ejus. [5] Ideo cum sancto David sese in utroque consolatur, et hostium videlicet casu, et liberatione sui. Ait siquidem [6] : Hi in curribus, et in equis : nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Ipsi obligati sunt, et ceciderunt : nos autem surreximus et erecti sumus. Hæc pauca vobis consolandi gratia, de quibus certus fui, fideli attestatione intimandum esse putavi, ad revelandam vel ex aliqua parte eam, quæ viscera vestra incessanter affligit sollicitudo omnium Ecclesiarum. Hoc quoque addo, dominum regem, (nempe Lotharium), Deo eum confortante, fervere et accingi ad liberationem Ecclesiæ, et parare sibi exercitum multum nimis; nos quoque fideliter ad hoc ipsum pro viribus laborare, exhortari, et sollicitare quos possumus, et cum tempus advenerit, non expensis, non personæ propriæ parciturum ». Hæc archiepiscopus Trevirensis ad Innocentium papam.

19. Quod autem contigisset surreptione malorum ipsum decipi Innocentium, ut præter jus fasque e manibus ejus Rescriptum eliceretur adversus optime judicata per eumdem Trevirensem archiepiscopum, sanctus Bernardus ea, qua dono Spiritus dicendi libertate imbutus erat, ad eumdem Innocentium papam pro eo litteras dedit, in quibus inter alia hæc habet de ira Dei, super Romanam Ecclesiam ob injustitias vigilante; ait enim [1] : « Pro his ac similibus necdum avertitur furor Domini, sed adhuc brachium ejus extentum, et virga illa apud Jeremiam vigilans super peccata nostra [2]. Et quidem iratus est Deus schismaticis, sed Catholicis nequaquam propitius, etc. » Recenset plura quæ indigerent in Galliis correctione, rursumque additis ad istas aliis litteris hæc ait observatione digna de revocandis judiciis perperam factis et Rescriptis surreptione emissis [3] : « Hoc, inquit, solet habere præcipuum Apostolica Sedes, ut non pigeat revocare, quod a se forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate prometitum. Res plena æquitate et laude digna, ut de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctam et summam Sedem ». Ista Bernardus quam sapientissime.

20. *Moritur Henricus rex Angliæ, eique succedit Stephanus qui de libertate Ecclesiæ reddenda jurat.*— Eodem anno, kalendis Decembris, Henricus Angliæ rex, ubi regnasset annis triginta quinque et mensibus quatuor minus diebus quatuor, ex hac vita migravit. Ita Willelmus Malmesburiensis [4], idemque recitat scriptam de obitu ejus Epistolam archiepiscopi Rothomagensis ad Innocentium papam his verbis :

« Domino et patri suo Innocentio papæ, servus Hugo Rothomagensis sacerdos, obedientiæ debitum.

« De domino meo rege, non sine dolore memorando, piæ paternitati vestræ notificandum duximus, quia subita præventus ægritudine, nos, missis quam citissime legatis suis, ægritudinis suæ solatiis voluit interesse. Venimus ad ipsum, et cum ipso plenum mœroribus confecimus triduum. Prout ei dicebamus, ipse ore proprio sua fatebatur peccata, et manu propria pectus suum percutiebat, et malam voluntatem dimittebat. Consilio Dei, et nostro, et episcoporum, emendationem vitæ suæ observaturum sese promittebat. Sub ista promissione pro nostro officio, tertio eum, et per triduum absolvimus. Crucem Domini adoravit, Corpus et Sanguinem Domini devote suscepit, eleemosynam suam disposuit, ita dicendo : Solvantur debita mea, reddantur liberationes et solidatæ quæ debeo : reliqua indigentibus distribuantur. Utinam sic fecissent, qui thesauros ejus tenebant et tenent ! Tandem illi auctoritatem de unctione infirmorum, quam Ecclesia a beato Jacobo Apostolo suscepit, studiose proposuimus, et ipsius pia petitione oleo sancto eum inunximus :

[1] Apud S. Bern. Ep. CLXXVI. — [2] Psal. XXVI. — [3] 2. Cor. XII. — [4] Prov. I. — [5] Job. V. — [6] Psal. XIX.

[1] Bern. Ep. CLXXVIII. — [2] Jerem. I. — [3] Bern. Ep. CLXXX. — [4] Will. Malm. Hist. Novel. l. I.

sic in pace quievit. Pacem det ei Deus, quia pacem dilexit ». Hactenus Rothomagensis archiepiscopus ad Innocentium papam.

21. Suscepit regnum nepos ejus Stephanus favore et auxilio Henrici fratris sui Wintoniensis episcopi, Apostolicæ Sedis legati in Anglia : « Spe », inquit auctor, « captus amplissima, quod Stephanus avi sui Willelmi in regni moderamine mores servaret, præcipueque in Ecclesiastici vigoris disciplina. Quapropter districto sacramento, quod a Stephano Willelmus Cantuariæ archiepiscopus exegit de libertate reddenda Ecclesiæ et conservanda, episcopus Wintoniensis se mediatorem et vadem apposuit ». Juramentum est hujusmodi tempore coronationis, quæ facta est XI kal. Januarii :

« Ego Stephanus, Dei gratia, assensu cleri et populi in regem Angliæ electus, et a domino Willelmo archiepiscopo Cantuariæ, et sanctæ Ecclesiæ Romanæ legato, consecratus, et ab Innocentio sanctæ Sedis Romanæ Pontifice postmodum confirmatus, respectu et amore Dei sanctam Ecclesiam liberam esse concedo, et debitam reverentiam illi confirmo. Nihil me in Ecclesia vel in rebus Ecclesiasticis simoniace acturum, vel permissurum esse promitto. Ecclesiasticarum personarum, et omnium clericorum, et rerum eorum justitiam et potestatem, et distributionem bonorum Ecclesiasticorum in manu episcoporum esse perhibeo et confirmo. Dignitates Ecclesiarum privilegiis earum confirmatas, et consuetudines earum antiquo tempore habitas inviolate manere concedo et statuo. Omnes Ecclesiarum possessiones et tenutas, quas die illa habuerant, qua Willelmus rex avus meus fuit vivus et mortuus, sine omnium calumniantium reclamatione eis liberas et absolutas esse concedo. Si quid vero de habitis aut possessis ante mortem regis, quibus modo careat, Ecclesia deinceps repetierit, indulgentiæ et dispensationi meæ vel discutiendum vel restituendum reservo. Quæcumque vero post mortem regis liberalitate regum, largitione principum, oblatione vel comparatione, vel qualibet transmutatione fidelium collata sunt, confirmo pacem me et justitiam in omnibus facturum, et pro posse meo conservaturum promitto. Forestas, quas Willelmus rex avus meus, et Willelmus II avunculus meus instituerunt et tenuerunt, mihi reservo. Cæteras omnes, quas Henricus rex superaddidit Ecclesiis et regno, quietas reddo et concedo. Si quis autem episcopus vel abbas, vel alia Ecclesiastica persona ante mortem suam rationabiliter sua distribuerit, vel distribuenda statuerit, firmum manere concedo. Si vero morte præoccupatus fuerit, pro salute animæ ejus, Ecclesiæ consilio eadem fiat distributio. Dum vero sedes propriis fuerint pastoribus vacuæ, et ipsæ et omnes earum possessiones in manu et custodia clericorum, vel proborum hominum ejusdem Ecclesiæ committantur, donec pastor canonice substituatur. Omnes exactiones et mescheningas, et injustitias, sive per vicecomites, vel per alios quoslibet male inductas, funditus extirpo. Bonas leges et antiquas et justas consuetudines in murdris et placitis et aliis causis observabo, et observari præcipio et constituo. Apud Oxeneford, anno Incarnat. Domini millesimo centesimo trigesimo sexto, regni mei primo ». Ita qui a die Incarnationis Domini, et non a kalend. Januarii annum numerare incipiebat. Porro quæ scriptis præstitit rex, factis transgressus est, involvens se perjuriis; quod auctor malis consiliariis ejus adscribit.

Quod autem in hoc a se præstito juramento testetur regnum Anglorum ipsi esse confirmatum ab Innocentio papa, id scias ea de causa dictum, quod idem regnum esset feudatarium Romani Pontificis, adeo ut quilibet novus rex acciperet confirmationem ab eodem Romano Pontifice. Testatur id etiam suis litteris Henricus Secundus, de quibus suo loco dicemus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6628. — Anno Æræ Hispan. 1173. — Anno Hegiræ 530, inchoato die 11 Octob., Fer. 6. — Jesu Christi 1135. — Innocentii II papæ 6. — Lotharii reg. 11. imp. 3. — Joannis Comneni imp. 18.

1. *Gotfridus episc. Carnotensis et S. Bernardus comitem Pictavorum a schismate retrahunt.* — A num. 1 ad 8. Gaufridus Carnotensis episcopus, S. Sedis legatus, videns Aquitaniæ rebus non satis per litteras provideri, comite S. Bernardo, in eam profectus est : « Simul abbas et legatus ingrediuntur Aquitaniam », inquit Ernaldus in Vita S. Bernardi lib. 2, cap. 6, « interim Gerardus (Engolismensis episcopus, qui se Anacleti antipapæ legatum dicebat,) assensu comitis (sc. Guillelmi IX) Burdegalensem archiepiscopatum occupaverat, et simul Burdegalensem et Engolismensem detinebat

Ecclesiam. Sed effluentibus pecuniis, quas in assentatorum manus injecerat, et magis ac magis cognita veritate, jam defluebant ab eo subsidia principum, et perfidiæ ejus timebant existere defensores. Morabatur itaque in locis illis, in quibus securiorem se putabat, nec jam facile publicis sese conventibus præsentabat ». Hinc Gerardo absente facilior ad principem aditus fuit.

2. *Obitus Gerardi Engolism. legati antipapæ.* — Legatus et abbas rationibus et exemplis usi sunt, quibus duritiam Guilelmi IX Pictavorum comitis domuere : « Pace itaque », subdit Ernaldus, « omni Aquitaniæ Ecclesiæ reddita, solus Gerardus perseverat in malis : sed non multo post, adveniente die iræ, in domo sua miserabiliter extinctus est ». Auctor tamen de Gestis Pontif. Engolismensium apud Labbeum Tom. II Biblioth. de Gerardo scribit : « Die proxima mortis suæ accepimus, quod in confessione sua sacerdotibus dixerit, si partem Petri Leonis contra voluntatem Dei ignorans manu tenuerit, se confiteri et pœnitere, etc. Sequente die Dominica migravit a sæculo, MCXXXV anno ab Incarnat. Domini ». Verum valde dubium, ne per assentationem hæc ab illo anonymo schismatico dicta sint.

3. *Thomas prior S. Victoris Parisiensis nefarie trucidatur.*—A num. 8 ad 11. *Noterius* archidiaconus Ecclesiæ Parisiensis, ob res cuidam canonico per archidiaconatum suum iter facienti raptas, totum archidiaconatum interdicto supposuit; sed *Stephanus* episcopus Parisiensis ea de re non admonitus, licet tunc in archidiaconatu illo esset, læsam putans jurisdictionem episcopalem, interdictum relaxavit. Archidiaconus autem putans episcopum magistri *Thomæ* prioris domus Sancti-Victoris Parisiensis consilio in agendis uti, ipsum destinavit ad necem, tandemque occidi jussit. Cædem et diem, quo ea patrata, Stephanus episc. Parisiensis Gotfrido *Carnotensium episcopo et Apostolicæ Sedis legato* significavit litteris quarum initium : *Calamitatis novæ pondus,* in quibus ait Stephanus : « juxta domini Stephani castrum, quod Gorniacum dicitur, subito ab ejus hominibus, scilicet nepotibus Theobaldi (qui et Noterius dictus) archidiaconi, insidias mihi in via præstruentibus, assultum passus sum. Cumque nos inermes, utpote die Dominico et pacem ferentes incederemus, subito evaginatis gladiis irruunt super nos, et nec Deo nec diei sacræ, nec mihi, nec his qui mecum erant religiosis viris, honorem dantes inter manus nostras innocentem trucidaverunt ». Divus Bernardus in Epistola CLIX ad Innocentium II in persona Stephani Parisiensis episcopi scripta idem habet : « Vir religiosus, prior Sancti-Victoris, magister Thomas in obsequio charitatis, in itinere quod induxerat pietas, in opere sancto, in sanctorum comitatu, in Dominico die, certe in sinu meo, et inter manus meas crudeliter ab impiis pro justitia excerebratus est ».

4. *Conc. Jotrense ad parricidarum punitionem coactum.* — Gotfridus sanctæ Sedis legatus præfatis litteris acceptis ad Claramvallem convolavit, mandavitque Rhemensi, Rothomagensi, Turonensi et Senonensi archiepiscopis, eorumque suffraganeis, uti certa die apud Jotrum (gallice, *Jouare*) diœcesis Meldensis, quod cœnobium est sanctimonialium, frequentes convenirent. Quibus congregatis, acceptæ sunt ab *Hugone* Gratianopolitano episcopo, atque a *Guigone* priore Carthusiensium et a tota ejus familia, litteræ, quibus rogant, ut in sacrilegos homicidas Ecclesiastici rigoris intrepide gladium producerent. Celebrata Synodo, Innocentius II sancti Bernardi litteris invitatus confirmat quæ in ea decreta fuerant, aitque : « Quod ergo a vestra dilectione apud Jotrum nuper judicatum est, Apostolica auctoritate statuimus esse firmatum. Sed quia nimis remissa videtur esse vestra sententia, addendo censemus, ut in quibuscumque locis prælati sanguinarii præsentes fuerint, divina ibi non celebrentur officia; et si quis sacrilegos illos clericidas, ac cælestis et collegii perturbatores et effusores Dominici sanguinis in sæculo remanentes manutenere et confovere tentaverit, anathematis sententia percellatur ». Denique Petrus Venerabilis Cluniacensis abbas, Epistola XVII libri primi ad Innocentium II data post Concilium Jotrense, ait : « Nuper in partibus nostris archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, ac multorum religiosorum et sapientum personæ congregatæ sunt, et Concilio habito in hujusmodi sacrilegos severitatis sententiam protulerunt. Confirmet ergo, si placet, Apostolica auctoritas, quod ab eis bene actum est : suppleat si quid minus severe decretum est, ut et impii debita ultione puniantur, et ab eorum imitatione cæteri deterreantur ».

5. *Cædes Thomæ et Concilium pertinent ad annum* MCXXXIII. — Nunc hujus cædis, et Concilii *Jotrensis* annus variis sedibus jactatus sedulo inquirendus. Joannes Picardus in Notis ad Epistolam divi Bernardi CLVIII, et ex eo Labbeus tom. X Concil., Manricus in Annal. Cisterc., ac Henschenius ad diem primum mensis Aprilis, in Comment. prævio ad Vitam S. Hugonis episcopi Gratianopolitani, hæc anno MCXXX contigisse persuasum habuere. Bulæus tom. II Hist. Universitat. Parisiensis pag. 121, et Mabilonius in Chronologia Bernardina illa ad annum MCXXXI differunt. Mabilonius tamen in Notis fusioribus ad Epistolam CLVIII divi Bernardi eadem cum anno MCXXXIII, Baronius vero cum præsenti connectunt. Verum tam cædem *S. Thomæ*, quam Concilium Jotrense ad annum MCXXXIII pertinere, mihi pæne certa stat sententia. Primo, quia *Gotfridus* Carnotensis episcopus anno tantum MCXXXII legatus Sedis Apostolicæ ab Innocentio II ante suum e Gallia discessum constitutus fuit; neque enim præsente summo Pontifice legato opus erat, uti suo loco ostendimus. Secundo, quia Concilium Rhemense anno MCXXXI tempore Quadragesimæ ad festum sancti Lucæ ab Innocentio II indictum fuit, et cædes hæc, ut statim videbimus, mense Augusto

peracta. Quare alio Concilio opus non fuisset. Tertio, ex citatis Petri Venerabilis verbis manifeste liquet, tempore quo hæc accidere, Innocentium II in Galliis non fuisse, sed in Italia; alioquin non diceret sanctus abbas, *nuper in partibus nostris*.

6. *Hæc epocha magis confirmatur.* — Denique in Necrologio Victoriano ad diem xx mensis Augusti legitur : « Anniversarium Magistri Thomæ prioris hujus Ecclesiæ, qui pro defensione justitiæ ab inimicis justitiæ crudeliter interfectus, et vivens et moriens, honestatis et patientiæ dignam atque laudabilem sequacibus suis vitæ formulam dereliquit, tertiodecimo kal. Septembris », qui dies an. MCXXXIII in Dominicam incidit, certoque constat, sanctum virum non alia die a Dominicali trucidatum fuisse. Verum quidem est, similes annotationes sæpe a posterioribus additas fuisse Martyrologiis ac Necrologiis, ipsosque Victorinos istam parum curasse, cum ab aliquot annis ejus sepulchro inscripserint, eum anno MCXXXI peremptum esse, licet eo anno dies xx Augusti in feriam quartam ceciderit; sed cum eadem annotatio in Necrologio sancti Guinaili Corboliensis etiam legatur, et sancti *Thomæ* martyrium in nullum ex præcedentibus annis competere possit, perspicuum est in utroque Necrologio diei, quo contigit, affixum fuisse.

7. *Innocentius II jubet Thomam honorificentius sepeliri.* — Antequam Synodus Jotrensis congregaretur, Innocent. II, postquam de commisso scelere certior factus est, scripsit *R. Rhemensi, H. Senonensi et eorum episcopis*, Rainaldo scilicet et Henrico archiepiscopis, litteras tom. v Spicilegii recitatas, quibus eos acriter ursit, ut parricidas illos et hujus criminis conscios plecterent : « Si quid enim, inquit, a vobis dissimulatum vel omissum fuerit, cognoscetis id ad animarum vestrarum et officii periculum pertinere. Sane quidquid super his prudentia vestra decreverit, B. Petri et nostra erit firmitate subnixum. Sanctorum siquidem Patrum decreta, et novissima et antiqua Conciliorum statuta vos instruunt, quid oporteat in hujusmodi casu decerni. Ad hæc mandamus, ut corpus præfati boni viri, qui coram Judice superno modo de sua justitia et innocentia testimonium perhibet, et sub obedientia vivens in obsequio proprii est interfectus episcopi, in sua Ecclesia honorifice tumuletur. Data Pisis XXI Decembris ». His litteris acceptis, corpus Thomæ in Basilicam elatum ad dexteram summi altaris, idque VII idus Martii, ad quem diem in Ecclesia S. Victoris recitatur rei gestæ summa in hanc sententiam : « Commemoratio domini Thomæ prioris hujus Ecclesiæ, quando corpus ejus præcepto domini papæ Innocentii de claustro translatum, et in Ecclesia sepultum est ». Joannes Picardus citatus, qui hanc annotationem exhibet, ait Innocentium II sub initium anni MCXXXI Lutetiam ingressum, mox Sancti-Victoris adiisse cœnobium, et præcepisse corpus sancti viri in honorificentiori quam fuerat loco collocari. Verum Innocentius II eo Christi anno, mense Martio, Leodii fuit, non vero Lutetiæ, ut suo loco probatum est.

8. *Illud anno* MCXXXIII *ab Innocentio II præceptum.* — Bulæus etiam laudatus putavit, prædictas litteras ad utrumque archiepiscopum datas, quia paulo tardiores fuerint in exequenda sententia ad se ab eo missa, indeque Innocentium II aliis litteris eis significasse, quam moleste tarditatem istam ignaviamque ferret. At ex posteriorum harum litterarum lectione manifestissime apparet eas Pontificis sententiam non subsecutas esse, sed præcessisse. Sed cum Bulæus mortem *Thomæ* cum anno MCXXXI male copulasset, non potuit in harum posteriorum litterarum epocha non errare, quia *Innocentius II* toto an. MCXXXI Pisis abfuit. Porro nulla ratio afferri potest, quæ *Thomæ* cædem post annum MCXXXIII differri debere indicet. Quare non video mortis *Thomæ* et Concilii *Jotrensis* epocham amplius in dubium revocari posse ; eo enim anno Gotfridus Carnotensis episcopus Apostolicæ Sedis legatus in Gallia erat, ut fidem facit Gauterius monachus Cluniacensis in libello *de Miraculis B. Virginis Mariæ*, tom. I Biblioth. Labbei. pag. 650 relato, in quo is auctor dicit se eo anno primum miraculum, quod in medium adducit, cognovisse « ab uno venerabili Goffrido Carnotensi episcopo, et Apostolicæ Sedis legato in conventu nobilium personarum referente ». Ex quibus tandem omnibus consequens est, *Hugonem* Gratianopolitanum episcopum, qui cum Guigone priori Carthusiensium ad Concilium Jotrense adversus parricidas Thomæ scripsit, non esse sanctum *Hugonem* anno MCXXXII, mense Aprili demortuum, ut duarum priorum sententiarum a nobis confutatarum sectatores autumarunt, sed alterum *Hugonem* Ordinis Carthusiani ejus in episcopatum successorem, ut tam Baronius, quam Mabillonius recte viderunt.

9. *Archembaldus subdecanus Aurelian. eodem quo Thomas anno occisus.* — Non solum divus Bernardus anno MCXXXIII scripsit Epist. CLVIII, CLIX et CLX, occasione cædis *magistri Thomæ* prioris-Sancti Victoris; sed etiam Epistolam CLXI, occasione cædis *Archembaldi subdecani Aurelianensis,* quam utramque hoc anno patratam esse credebat Baronius, qui num. 8 in margine easdem citat. Verum utrumque facinus anno MCXXXIII commissum ; nam Ordericus lib. 13, pag. 896, ad annum MCXXXI varia, quæ diversis annis accidere, referens, scribit Hugonem decanum Aurelianensem a temerariis hominibus in via percussum fuissse, additque : « Tunc etiam Sancti-Victoris canonicus, vir magnæ auctoritatis, interemptus est, cujus interfectionem Stephanus Parisiensis episcopus adstans cum ingenti mœrore contemplatus est ». Errat tamen Ordericus, licet hoc tempore in Normannia vixerit, dum loco Archembaldi subdecani Aurelianensis, habet Hugonem decanum ; divus enim Bernardus in Epist. CLXI ad Innocentium II, aliique, clericum tunc occisum

Archembaldum subdecanum Aurelianensem appellant. Porro utramque cædem eodem fere tempore factam indicat etiam Bernardus in ea ad Innocentium II Epistola : « Vox sanguinis, inquit, Archembaldi subdecani Aurelianensis invaluit. Nam ecce, pro dolor ! juxta prophetam : *sanguis sanguinem tangit*, et simul juncti fortius clamant ad vos de Francia. Clamat, inquam, et vociferatur uterque sanguis, etc. Si, inquam, vigor Ecclesiasticus pepercerit istis, Joanni dico (interfectori Archembaldi), et Theobaldo Noterio » Thomæ interfectori. Quo ex loco obiter observabis, quantum hallucinati fuerint viri docti, qui *Thomæ* cædem cum anno MCXXX vel cum anno MCXXXI connexuere ; cum duobus illis annis mense Augusto, quo eam contigisse diximus, Innocentius II fuerit in Francia, et tamen teste Bernardo, extra eam agebat hujus carnificinæ tempore. Perperam etiam Mabillonius in Notis fusioribus ad Epist. CCXLV S. Bernardi, ex laudato Orderici loco deducit Hugonem decanum in Joannis Aurelianensis episc. locum subrogatum fuisse, et id male ab historicis Ecclesiæ Aurelianensis prætermissum, cum Ordericus eo loco non sequendus, sed corrigendus sit.

10. *Breve inter utramque cædem intervallum fuit.* — Idem Mabillonius in brevi nota ad Epistolam sancti Bernardi CLXI, ait Bernardum contrarium esse Petro Venerabili a Baronio num. 8 citato, in lib. 1, Epist. XVII, ubi dicit Petrum insinuare Archembaldum de medio sublatum ante Thomam Victorinum, his verbis : « Quorum impunitas sceleris arma ministrat furoris : ut sicut post Aurelianensem subdecanum ad dominum Thomam Parisiensem, quia prior inultus remanserat, persecutorum gladius se convertit ». At Bernardus indicat tantum spatium, quod inter utramque cædem intercessit, breve fuisse. In Concilio Jotrensi tam de cæde Archembaldi, quam de cæde Thomæ Victorini actum, ut docet Epist. Innocentii II, tom. x Conc. pag. 997, in qua prius Thomæ, quam Archembaldi cædes memoratur. Mabillonius in Notis fusioribus ad Epistolam divi Bernardi CL, refert Epistolam Innocentii II *Gaufrido Carnotensi, Apostolicæ Sedis legato et Stephano Parisiensi episcopis* datam, qua mandat, ut interfectores Aurelianensi Ecclesiæ, quam graviter læsere, satisfaciant. Epistola data *Pisis, VI idus Januarii*, anni sc. præsentis, vel saltem antecedentis, cum ex dictis utrumque flagitium ab anno MCXXXIII removeri non possit.

11. *Adalbertus S. Sedis in Germania legatus.* — Ad num. 11 et seq. Florebat hoc tempore in Germania Adalbertus Moguntinensis archiepiscopus post biduum, ut legitur apud Dodechinum abbatem in Chron. et Serarium in episc. Mogunt., demortuus, cujus Baronius hoc et præcedentibus annis meminit. Verum Charta a Baronio et a Serario in episc. Moguntinensibus relata, qua Adalbertus se gratum Moguntinensibus ostendit, quod sibi olim ab imperatore captivo favissent, in subscriptione mendosa est. His enim verbis clauditur: « Facta sunt hæc Dom. Incarn. MCXXXV, Indict. XII, et confirmata regnante domino Lothario imp. ejusdem nominis III, anno regni ejus IX, imperii vero II feliciter » ; loco enim MCXXXV, legendum MCXXXIV, ut tam Indictio XII quam annus regni IX et imperii II demonstrant. Cum vero in ea Adalbertus se Sedis Apostolicæ legatum appellet, intelligimus legationem Alberonis archiepisc. Trevirensis anno superiori finitam fuisse. *Adalberto* in eam legationem successit *Theduinus* S. Rufinæ cardinalis, ut ex mox dicendis liquebit.

12. *Principes imperii cum Lothario imp. pacem jurant.* — Gesta vero in Germania chronographus Hildensheimensis ad annum MCXXXV his verbis narrat : « Dominica ante mediam Quadragesimam, scilicet XVI kal. Aprilis, frequens principum fere totius regni conventus fit apud Bavenberg imperatore præsente. Ibi, Dei gratia aspirante, Fridericus dux Suevorum (qui cum Conrado fratre ad imperium aspiraverat) comitantibus principibus in concordiam cum imperatore sociatur. In festo Pentecostes apud Magadeburgum primum principes regni coram imperatore firmissimam pacem domi forisque ad decem annos juraverunt. In festo sancti Michaelis, in loco qui dicitur Mulenhusem, Conradus frater Friderici ducis imperatori reconciliatur ». Jam anno MCXXXIII Conradus cum eo in gratiam redierat, sed aliquod postea dissidium inter utrumque exortum esse oportet. Trithemius in Chron. Hirsaug. principes, qui præfato conventui interfuere nominat, et *Conradi* cum imperatore reconciliationem paulo distinctius refert.

13. *Rogerius Siciliæ rex plures uxores habuit.* — A num. 13 ad 16. « Cum rex Rogerius eodem anno », inquit Alexander abbas initio lib. 3, « non multo post corporis languore corripitur (scilicet in Sicilia, ubi hujus anni initio erat), sed cum Deo tribuente citius convaluisset, Alberia regina conjux ipsius, mox infirmitatis tacta incommodo ad extrema pervenit : quæ videlicet mulier, dum vixit, religionis gratia atque eleemosynarum largitione fertur plurimum enituisse ». Hæc regina *Elvira* appellata, Alphonsi VI Castellæ et Legionis regis filia erat. Aliqui eam *Isabellam* dictam, et e sanguine regum Franciæ prognatam volunt ; sed Sandovalius fol. 96, ait id nullo antiquo monumento probari. Illud certum, *Elviram* Isabellæ Alphonsi regis quartæ uxoris filiam extitisse, cum id Pelagius Ovetensis testetur. Cum vero *Elvira* trium Rogerii Siciliæ regis filiorum mater extiterit, iique jam militarent non multum juvenis esse debuit. Pyrrhus in Historia Siciliæ graviter peccavit, cum *Anacleti antipapæ* sororem priorem Rogerii regis uxorem, secundam vero, quæ parvo tempore vixit, *Ayroldam*, et tertiam, quam anno MCXLV demortuam vult, *Elviram* dictam scripsit. Hæc enim omnia absurda. *Ayroldam* conjugem ejus fuisse probat tantum ex libro ducis Gardiæ, cujus

utpote recentioris auctoritas fidem non facit; neque hujus reginæ alibi mentio extat. Rogerium tamen Anacleti sororem duxisse, Ordericus lib. 13, pag. 898, nos dubitare non patitur, licet nomen ejus taceat, quod nec alibi legitur : « Filiam Petri Leonis, inquit, sororem Anacleti Pontificis uxorem duxit, et ab eodem coronatus regium stemma (id est, diadema) nunc gerit », hoc scilicet anno, vel aliquo ex sequentibus, quibus jam diximus, eum librum illum XIII composuisse.

14. *Falsus rumor de morte Rogerii magnorum motuum causa.* — « Regina mortua », ut subdit Alexander abbas, « rex ipse ita mœroris contritus est amaritudine, ut multis se diebus intra cameram recludens, exceptis ejus privatis obsecutoribus non apparuerit; unde accidit, ut fama paulatim diffusa, non solum iis qui longe, verumetiam qui prope erant, vere obiisse existimaretur. Quo videlicet rumore princeps Robertus, qui Pisam aufugerat, sollicitatus cum immensa belligerorum Pisanorum manu, navigio advectus in Neapolis urbe excipitur, favente sibi Sergio ejusdem civitatis magistro, militum qui jam cum eo præmissis alterutrum nuntiis conspiraverat ». Falco vero scribit : « Anno MCXXXV Dom. Incarnat. et sexto anno Pontificatus domini Innocentii, mense Martio, Indict. XII. Hoc anno princeps ipse septimo die stante mensis Aprilis (id est, die XXIV mensis Aprilis juxta ejus supputandi modum) cum viginti navigiis Neapolim venit, et comprehendit Aversam et Cuculum, quibus comprehensis Neapolim princeps ipse revertitur, et ibi moratus est cum Pisanis ipsis. Eodem anno præfatus comes Rainulphus venit Neapolim cum quadringentis militibus, et civitates suas et oppida dimisit ». Fusius hæc refert Alexander, aitque, vulgato falso Rogerii regis mortis rumore Rainulphum bellum renovasse : « Comes autem Ranulfus, et ipse eodem rumore deceptus, regis obitum vere contigisse credebat. Qui cum principem cum ingenti armatorum multitudine reversum comperisset, corde respirans lætabatur valde, quod rege defuncto tempus jam accidisse opportunum videretur, quo et idem princeps Capuam, principatus amissi honorem, et ipse (sc. Rainulphus) terras, quibus deminutus fuerat, recuperare possent. Perjurium itaque contra regem Rogerium perpetrare non timens, sine ulla dierum dilatione donativo suo milites circiter quadringentos collegit : atque cum eisdem ipsis non longe extra muros Capuæ progressus est, exspectans si forte quoquo modo civitas ipsa principi restituenda ab iis, qui ampliori ejusdem amore connecti videbantur, sibi redderetur : cujus quoque proditionem, cum non ad effectum evenisse comperisset, immenso animi mœrore contritus est.

15. *Bellum in regno Neapolitano renovatur.* — « Deinde aurora illucescente, per campos passim discurrens, copiosam animalium diversarumque rerum rapinam in suburbanis ejus exercuit : sicque Capaciam munitissimum ejus oppidum, quo iter assumpserat, timido corde regreditur. Guerra itaque hoc modo adversus regem incœpta est, etc. Eodem namque tempore cancellarius regis, Warinus nomine, vir quidem litteris apprime eruditus, et in sæcularibus negotiis prudentissimus, et Joannes ammiratus cunctam Terram-Laboris tunc temporis procurantes custodiebant, etc. Erat autem in eadem Terra-Laboris civitas quædam nomine Aversa, quam Normanni, cum Apuliam aggrederentur, primitus condiderunt, etc. ad quam cum Joannes ammiratus et Warinus cancellarius venissent, cœperunt, etc. cohabitantes diligenter præmonere, quatenus nullo unquam amore seu timore concussi regiam fidelitatem relinquerent, etc. Igitur princeps Robertus de regis obitu adhuc incertus non desinebat intra mentis suæ volvere arcanum, quomodo qualiterve principalem et demptum apicem resumere posset. Misit itaque ad Ranulphum comitem, uti ad se quantocius festinaret, etc. Cum ille de regis morte, ut jam dictum est, nequaquam cunctaretur, mox cum ipsa militari, quam collegerat acie, ad illum Neapolim sitienter properavit, cujus quoque adventu princeps ipse, Sergiusque magister militum, ad majorem resumendum audaciam vehementer sunt vegetati, putantes per eum, eo quod vir bellicosissimus esset, ad effectum rei quam desiderabant feliciter pertingere.

16. *Aversa a Rogerio rege deficit.* — « Firmata itaque ad invicem conspiratione, hoc tandem apud se firmiter proposuerunt, ut et princeps et comes sua ablata ad integram sibi restituerentur, et magister militum Neapolim, et cætera quæ jure sibi suppetebant, securiter possideret. At rex sicut et prius, ita et tunc extinctus credebatur, de cujus quoque vita nonnulli fidelium etiam suorum hæsitabant, præsertim cum instantibus hostibus plus solito venire moraretur; sed et si quis veniens eum vivere vel venire assereret, jam audiri contemnebatur : cum multis aliis ante venientibus atque id ipsum asserentibus, etc. Jam enim Madius mensis cursus sui metam attingebat ». Aversæ cives a Rogerio deficientes sese Rainulpho dedidere; sed cancellarius et ammiratus Rogerio regi Capuam aliasque arces conservarunt, ut prodit Alexander, qui addit, principem irrito conatu Capuam insidiis ingredi tentasse, eique adhærentes detentos fuisse a cancellario, qui eos *Salernum*, ut ibi custodirentur, misit. Parte alia ammiratus ita prudenter se gessit, ut soli defensioni intentus hostes cibariis deficientes recedere coacti fuerint. Princeps et magister militiæ Neapolim profecti sunt, et Ramnulfus comes *ad custodiendam Aversam* delegatur.

17. *Rogerius rex summo gaudio excipitur in Apulia.* — Interea, uti habet Falco pag. 297, rex « medio mense Junio venit Salernum ». Quod Alexander testis oculatus clarius narrat : « Dum ergo res ita haberentur, ecce subito rex Rogerius, quem omnes sui sitienter exspectabant, quemque

inimici ejus non vivum credebant, æquoreis undis advectus quinto die intrante Junio Salernum ingreditur : cui cum de navi exeunti universus civitatis populus unanimes occurrissent, tanto excepti sunt gaudio, ut pro eo Deo gratias omnes exclamarent : cujus adventum et Beneventani audientes ita ipsi immenso sunt exhilarati tripudio, ut in urbe, meipso præsente et audiente, Ecclesiarum signa simul pulsarentur, et ab archiepiscopio ad monasterium usque S. Sophiæ cum hymnis et laudibus clericalis ordo processerit ». Notat Alexander regem protestatum esse se neque Rainulpho comiti, neque Sergio militiæ magistro ob eorum perfidiam et perjurium parcere velle, sed principi Capuano veniam obtulisse, quia « iram ejus magis delitescendo fugerat, etc. Si tamen ab inimicis, videlicet magistro militum et comite Ramnulpho discedere vellet », sed hunc oblatam conditionem respuisse.

18. *Aversam capit evertitque.* — « Cum ergo princeps hoc quod mandatum ab eo fuerat contemnendum elegisset, rex illico coacta in unum quam collegerat militum peditumque innumera expeditione, qua major nulla alia antea ab eo habita est, ad aggrediendum Aversam, qua comes Ranulfus ad custodiendum remanserat, toto animo tendit, cujus aggressionem asperrimam Aversani formidantes, cœperunt omnes, quicumque citius poterant, fugam arripere, atque Neapolim ad se ibi tuendum properare. Comes autem cernens se ita fugiendo, ab omnibus præ timore derelinqui, bellum sine dubio regi inferendum sæpe comminatus fuerat, vix tandem cum paucissimis fuga ab eo elapsus est, atque Neapolitanis mœnibus, quibus tunc princeps magisterque militum adhæserant, se nimis confusus recepit, etc. Cum ergo rex super Aversam irruens comitem fuga evasisse comperisset, doluit valde, quod captionis suæ retia evadens ultionem ipsius meritam non fuerit expertus : qui deinde tanto mentis furore accenditur, ut tota urbs prius omnino depopulata ignis post incendio traderetur ». Addit postea de Aversa : « Frumento et vino carnisque edulio ita feracior extiterat, ut fere nullus in ea habitantium in victu egeret; unde contigit, ut pæne omnes in ea effrænatius turpi libidini subderentur : ob cujus piaculum, quo se moderari neglexerunt, Deus magis offensus, sic eam, ut æstimo, per Rogerium delere decrevit.

19. *Agrum et suburbana Neapolis depopulatur.* — « Postquam Aversa deleta fuisset, rex postmodum suburbana ipsius concremari jussit. Deinde appropinquans Neapolim, inter oppidum, quod dicitur Cuculum, patriæque lacum, castra defixit : ibique tamdiu moratur quousque et cuncta suburbana Neapolis in partibus illis ignis incendium consumeret, segetesque universæ a frumentatoribus suæ expeditionis depopularentur. At princeps Robertus comesque Ranulfus Sergiusque magister militum ita præ formidine ipsius intra urbem intruduntur, ut nec de porta bellaturi exire auderent. Cumque omnia ibi consumpta fuissent, iterum rex Aversam destructum repetit : qui etiam illic diligenter jubet, ut si quid inter Aversam, Neapolimque, quod comburendum esset, incombustum remansisset, omnino combureretur : ubi quippe moram tamdiu fecit, donec et rebus agrariis quæ superfuerant universis consumptis, solum telluris omnino vacuum dimitteretur ».

20. *Neapolim incassum obsidet.* — Aversæ excidium Falco, qui a Rogerio rege abhorrebat, et Innocentii II partes tuebatur, pag. 297 etiam narrat : « Cum rex stragem illam fecisset, super Neapolim venit, et diebus novem eam obsedit ; sed populus civitatis, et princeps (nempe Capuanus) nihil ex eo trepidabant. Rex autem civitatem illam capere non posse aspiciens, eam dimisit, et Aversam perrexit : et eam reædificari præcepit ». Verum Rogerius Aversæ reædificationem non præcepit, nisi postquam hoc anno circa exeuntem Augustum iterum ad Neapolim castrametatus est. Rogerius rex, postquam Neapoli recessit, ut refert Alexander abbas, fanum Sanctæ-Agathæ, et dein Cajacium, duo oppida munitissima, aggressus est, et capto Alifio, Neapolim obsidione cinxit. « Post hæc coacto in unum exercitu, quem secus fluenta Volturni reliquerat, Neapolim, qua hostes ejus contra se suscepti rebellabant, obsessurus properat ». Sed milites ejus « dierum æstum Canicularium non ferentes », cœptam circumvallationem dimisit, indeque elicio Falconem prætermissa Rogerii priori expeditione adversus Neapolim, de posteriori tantum locutum esse, quia nonnisi post hanc Aversam reædificari præcepit : « Quibus ita dispositis », inquit Alexander, « perrexit Cuculum, quod dum ipse a Sicilia moram redeundi faceret, a Pisanis quos secum princeps duxerat incassum, eo quod Neapolitanis jubente ipso adversaretur, ex parte etiam fuerat subversum. Deinde prævidens magis Aversæ restitutione, rebellis Neapolis posse restringi superbiam, perrexit illuc : atque eodem, quo prius fuerat, jussit restaurari situ ; atque ad eam inhabitandam, cunctos, qui prius illam inhabitaverant, redire permisit, etc.

21. *Pisani Amalphiam depopulantur.* — « Cum ergo prædicti principes civitatis conclusione ita coercerentur, hoc tantum ab eorum solertia providetur consilium, ut ocius Pisam dirigentes, ut etc. quatenus cives, etc. eis celerrimum in extremo jam positis opitulationis succursum impenderent ». Hujus ad Pisanos delegationis non meminit Falco, sed tantum hæc habet : « His ita decursis, populus Pisanorum cum aliis viginti navigiis quæ supervenerunt, civitatem Amalphitanam pergunt, et eam comprehendunt, et ejus universa bona diripiunt ; sicque divitiis multis locupletati, Pisas redeunt simul cum principe », nempe Capuano ; sed tacet Falco Pisanos Amalphiæ male fuisse habitos, quod Alexander non prætermisit. « Cum ergo, inquit, immensa acies ab eis directa cum

ratibus æquora sulcando Neapolim tendissent, istiusmodi præfirmantur consilio, ut urbem Amalphiam, inchoante auroræ ortu, subito aggredientes, aut prædarentur, aut regi eriperent. Erat autem tunc Amalphia omnibus pæne evacuata belligeris viris, etc. Venientes itaque ipsi Pisani, subito inchoante auroræ luce invaserunt urbem, nulloque resistente eam funditus impieque depopulantur. Cumque urbe tota depopulata, universa ad classem spolia transportata fuissent, mox scala oppido cæterisque Amalphiæ munitionibus invasis, novissimeque quoddam munimen, quod dicitur *Fracta*, expugnare nititur.

22. *In Pisanos Rogerius irruit, et eos male habet.* — « Dum ergo rex Rogerius, ad reparandam Aversam bellica constipatus expeditione sedulus intenderet, intimatum est sibi, quod navalis prœliantium manus Pisa adveniens Amalphiam proculdubio invaserat. At ille cognito hoc, concitus, ipsam Aversæ restitutionem pro tempore dimittens, castra movit, Amalphiam violenter de manu excussurus. Quid multa ? Dum ergo præfatum munimen, (Fracta) sicut jam dictum est, expugnaretur, ecce regis exercitus ex improviso irrumpens, partem ipsorum cæde prosternunt, partem vero captionis violentia subdunt : quorum videlicet numerus inter necatos et captos mille quingenti fuisse referuntur. Ex consulibus autem ipsorum duo capti sunt : tertius vero percussus interiit : qui autem ad puppes remanserant, vel timore coacti ad eas fuerant reversi, innumeris quibus onustati fuerant spoliis, fugam arripiendo evaserunt. Liburnarum vero numerum quidam asserunt fuisse quadraginta tres, alii plures ; captivorum autem multitudinem per diversa rex dispertiens loca vinculis mancipandos direxit. Cæterum piratæ ipsi Neapolim redeuntes cum Pisanis, quos princeps secum duxerat, relictis ibi ad custodiam nonnullis ipsorum, simulque etiam cum eodem principe Pisam ingressi sunt, veris tempore in adjutorium Neapolitanorum denuo reversuri. Verum Sergius magister militum, comesque Ranulfus cum filio suo Roberto in urbe defensionis ejus causa remanserunt, etc.

23. *Alia gesta militaria Rogerii.* — « Rex denique, in unum rursus collecto immenso exercitu, Neapolitanorum vitiferas arbores, in quantum propius accedere potuit, omnes succisurus regreditur. Succisione itaque eadem circumquaque perpetrata, Aversam, quam pro tempore, ut jam dictum est, reædificatione inconsummata dimiserat, consummaturus revertitur ». Expeditionis navalis a Rogerio susceptæ Alexander non meminit, sed eam Falco narrat : « Rex Pisanorum exercitum reverti comprehendens iterum Neapolim obsedit, cumque die quodam in festivitate Nativitatis S. Mariæ rex ipse navale bellum cum Neapolitanis incipere vellet, en subito tempestas affuit, et omnes naves illas dimisit, ita quod in profundum mergi putarent, et sic ad portum Puteolanum revertuntur. Tum videns, neque mari neque terra contra civitatem agere, navigia illa reverti præcepit, et ipse Salernum repedavit. Deinde Siciliam ingressus est ». Verum Alexander regressus Rogerii in Siciliam mentionem non facit, sed ait : « Videns (nempe rex) se imminente jam hyeme non ultra diu secum posse retinere exercitum, sibique quantocius repetendi Siciliam necessarium fore, ejus mox disposita quæ fienda erat restitutione, ordinatisque usquequaque per oppida ad tuitionem pedestribus ac militaribus excubiis, Beneventum regreditur, figens castra subtus Padulum, oppidum non longe a flumine Caloris (in provincia principatus Ulterioris hodierni) : ad quem mox pro parte omnium civium nonnulli ex primoribus Beneventanæ urbis cum archiepiscopo (Roscemanno Anacletista) exeuntes, benigno ac familiari famine ab eo commoniti sunt, ut de ejus penitus amoris nihil hæsitarent æquitate ; diligenter pacis vinculo connecti studerent, ita ut nullum dissensionis civilis adinventorem sine justa animadversionis censura dimitterent, simulque fidelitatem ipsius, salva Apostolica fidelitate, devotissime contra omnes custodirent ». Omnes delegati isti se nunquam ab Anacleto defecturos polliciti sunt.

24. *Rogerius Alfonsum filium Capuæ principem designat.* — « Postera die rex Rogerius filium suum, nomine Anfusum (id est, Alfonsum) bonæ indolis puerum, cum favore optimatum militumque omnium, Capuani per vexillum sublimavit principatus honorem ». Anonymus Casinensis juxta Caracioli editionem locat hæc ad an. MCXXXV, qui nobis est MCXXXVI, qui ultimus annus notatus reperitur Cod. 199, ut ait Peregrinius, qui de hoc hujus anonymi errore in suis Notis pag. 122 hæc habet : « Quod autem ad consignatum ejusce rei gestæ annum spectat, in Cod. 199, notatur institutum principum *Anfusum*, imperatoremque *Lotharium* in Liguriam advenisse uno eodemque anno MCXXXVI. De Lotharii adventu postea videbimus. *Anfusum* vero principis dignitate a patre decoratum, statim post urbem Neapolim ab eodem rege terra marique, sed frustra oppugnatam, id in anno contigit MCXXXV, mense Septembri, auctore Falcone, qui tamen nil de Anfuso ; atque antequam idem Rogerius *mare ingressus* Siciliam cum immensa expeditione veris tempore ad expugnandum rursus Neapolim reversurus, repetisset, credendum oculato est testi Alexandro Telesino libro prædicto, cap. 27 et seqq. Nostri itaque anonymi textus hac parte luxatus censendus certe est, novique Campani principis inauguratio ad jam dictum annum MCXXXV fienda kalendis Octob. vel circa. Quod etiam ex observata in antiquis Chartulis serie annorum ejus principatus clarissime aperitur ». Ita Peregrinius.

25. *De aliis Rogerii regis filiis.* — « Rogerius præter Alphonsum », inquit Alexander, « habebat et alios duos liberos adolescentiores, forma specio-

sissimos, morumque honestate præclarissimos, necnon ad suscipiendum militiæ cingulum jam utrosque adultos, quorum unum, qui erat primogenitus omnium fratrum, Rogerium nomine, jam ducali honore, alium autem principatu Barensi provexerat. Erant autem et ei duo filii minimi, qui sub tenera adhuc pueritiæ ætate degentes sic in regia aula manebant ». Ex duobus principibus illis unus erat *Guillelmus* filius ejus legitimus ex Elvira regina, qui postea ei in regnum successit. Quoad alterum, asserere ausim fuisse *Henricum*, filium Rogerii ex Elvira regina, cujus Romualdus Salernitanus in Chron. meminit, neque enim eum fuisse *Simonem* spurium Rogerii regis filium mihi persuadere possum. Alexander per *liberos* filios intelligit legitimos, et perspicuum est eos, quorum mentionem facit, æquales natalibus, et ætate tantum diversos fuisse. Pyrrhus Capacium et Beltraminum reprehendit, qui in suis de regno Neapolitano tractatibus *Tancredum* secundum Rogerii regis filium fuisse tradunt. Verum quidem est, Falcandum et Romualdum Salernit. ejus non meminisse, sed Alexander abbas, testis oculatus et gravis, affirmat *Tancredum* secundum Rogerii regis filium principem Barensem dictum esse; et Peregrinius in Notis ad anonymum Cassinensem pag. 122, loquens de evectione *Tancredi* ad principatum Barensem, et Alphonsi ad Capuanum, inquit : « Campanus (id est, Capuanus) itaque principalus post Barensem acquisitus, juniori obtigit filio Anfuso, cui ducatus paulo post Neapolitanus est etiam a patre contributus ».

26. *Alexander abbas historiæ suæ finem imponit.* — Rogerius rex, sicut refert Alexander, regni arces invisens venit ad monasterium ejus, « dum iter ageret Dominum oraturus ad monasterium Sancti-Salvatoris Celesini divertitur ». Sed juxta Peregrinium in Castigat. ad Falconem Benevent. pag. 180 et seq., loco *Celesini*, legendum *Telesini*, quia in pluribus nominibus T mutatum reperitur in C, qui error procedit ex eo quod « Normanni, inducta super majusculum C transversa quadam lineola, facile lectorem fallebant, qui ipsum ab T ob consimillimam formam non distinguebant; unde ipse etiam Alexander, cum esset abbas Telesini cœnobii, reputatus est et dictus abbas Celesinus ». Alexander abbas ait, se honorifice a rege in monasterium suum, Ecclesiamque veniente exceptum fuisse, « qui cum genibus positis ante altare orationem consummasset, ad capitulum ipsorum (nempe fratrum) pergens brevi tunc allocutione abbatem omnesque fratres familiariter ibidem excepit. Post hæc filius ejus præfatus Anfusus sanctam eorumdem fraternitatem per manus ipsius abbatis præsente rege accepit, quam rex ipse, ut supra memoratum est, altera vice veniens, susceperat ». Non multo post Alexander abbas Historiæ suæ finem imponit exhortatione quadam ad Rogerium regem, indeque manifestum est, eum initio anni MCXXXVI libros suos quatuor, quibus res gestas Rogerii regis exponit, absolvisse. Opus ejus tom. III Hispaniæ Illustratæ insertum. Hæc ad supplendos Annales Ecclesiasticos. Sigonius lib. 11 de Reg. Ital. ad hunc Christi annum nihil de rebus Neapolitanis habet.

27. *Innocentius II Lothar. imp. in Ital. vocat.* — Interim operam suam Innocentius II in hoc conferebat, ut Germanos ad amicorum auxilium in Italiam evocaret. Ut enim scribit Falco pag. 298 : « Cum Robertus princeps Pisas reverteretur, consilio domini papæ Innocentii, simul cum domino Girardo cardinali, et Ricardo comitis Rainulfi germano (Roberti Rogerio fidelis patre) ad gloriosum Lotharium imp. festinavit, qui honorifice ab ipso imperatore suscipiuntur, et ei qualiter principatum suum perdidisset, lacrymis multis intimavit. Precatur enim, ut pro amore domini papæ sibi succurreret, et quod injuste perdiderat redintegraret. Imperator itaque muneribus multis ei datis promisit se ipso anno venturum ad Romanæ Sedis libertatem, et ejusdem principis (Capuani) restitutionem : et sic princeps ipse reversus domino papæ Innocentio cuncta narravit ». Lotharius tamen nonnisi anno sequenti in Italiam perrexit, aliis forte in Germania negotiis detentus.

28. *Epist.* CXXXI *S. Bernardi ad Mediolanenses data explicatur.* — Sanctus Bernardus hoc anno, ut notat Puricellus in Monument. Basilic. Ambros. num. 359, Epistolam CXXXI ad Mediolanenses suos dedit, et falsi sunt, qui credidere eam ab eo ante Pisanum Concilium scriptam, ut Puricellus ostendit, qui et ait Bernardum eam inscripsisse *suis Mediolanensibus*, quia Ecclesiæ hujus pontificatus eidem fuerat ante delatus. Quibus gratiis a sancta Sede affecti fuissent, ipsis in memoriam revocat : « Si voluistis », inquit Bernardus, « licuisse vobis quod illicitum, nisi pro magna quidem necessitate, sacri canones judicant, translationem episcopi scilicet in archiepiscopum (nempe Roboaldi episcopi Albensis qui ad Mediolanensem Ecclesiam translatus fuit cum hac prærogativa, ut episcopatum Albensem conservaret) concessum est ». Mabillonius in editione Operum S. Bernardi legit, *translationem episcopii scilicet in archiepiscopatum*, et in breviori nota ait, Bernardum intelligere *restitutionem dignitatis archiepiscopalis, quæ isti Ecclesiæ ob schisma a Pontifice abrogata fuerat.* Qua in re sequitur Horstium, qui tamen hallucinatus est. Licet enim Honorius Anselmum Mediolanensem archiep. et Mediolanenses excommunicarit, Ecclesiæ tamen Mediolanensi metropolicam dignitatem, qua a tot sæculis exornata erat, non abstulit; neque erectio episcopatus Genuensis in archiepiscopatum huic interpretationi favet. Mediolanensis quidem archiepiscopus, durante schismate, plures ex suffraganeis subditos non habuit, sed hoc personam archiepiscopi schismatici, non vero suæ Ecclesiæ jura respiciebat.

29. *In ea non agitur de restitutione archiep. Mediolanensis in priorem statum.* — Tenor Epi-

stolæ sancti Bernardi ostendit in ea nonnisi de translatione *Roboaldi* ad archiepiscopatum Mediolanensem sermonem esse, et hujus temporis documenta demonstrant, suffraganeos hujus Ecclesiæ, excepto Genuensi ad archiepiscopalem dignitatem evecto, sedente Anselmo, semper agnovisse se Mediolanensis Ecclesiæ suffraganeos esse, quamvis Innocentio II adhærerent, et in quantum ejus suffraganei erant, Anselmum judicasse et dignitate deposuisse, ut suo loco visum. Certe sacri canones prohibebant quidem translationem in alium episcopatum, sed non restitutionem episcopatus extincti in priorem statum. Verosimile autem est, questos Mediolanenses de novi archiepiscopatus Genuensis et episcopatus Bobiensis erectione, sicuti de necessitate archiepiscopis Mediolanensibus imposita, ut pallium e summi Pontificis manibus acciperent. Bernardus enim eos his verbis hortatur : « En ad complementum pallium præsto est, plenitudo honoris ». Et infra : « Plenitudo potestatis super universas orbis Ecclesias, singulari prærogativa Apostolicæ Sedi donata est. Potest, si utile judicaverit, novos ordinare episcopatus, ubi hactenus non fuerunt (quod ratione Bobii ab eo dictum), de episcopis creare archiepiscopos (ubi ad archiepiscopatum Genuensem respicit). Potest a finibus terræ sublimes quascumque personas Ecclesiasticas evocare, et cogere ad suam præsentiam, non semel aut bis, sed quoties expedire videbit ». Ad quæ verba Puricellus ait : « Ut quid ista sapientissimus ac prudentissimus hic doctor, si Roboaldum reluctantem Innocentius ad se non evocaverat, et nominatim ad pallium ex ipsius manibus suscipiendum » ?

30. *Mediolanenses in gratiam Innocentii II rediere.* — Verosimile etiam est, *Bernardum* a dilectis suis Mediolanensibus, quæ petebat obtinuisse, cum in gratiam Innocentii II redierint, et postrema hæc dissensio, in cujus causam Baronius penetrare non potuit, pæne sopita fuerit. Quare *Innocentius II* apud *Lotharium* imperatorem eorum patrocinium suscepit. Et licet Landulphus Junior de pallio nihil in litteras miserit, satis tamen indicat privilegia omnia Ecclesiæ Mediolanensis abolita fuisse. Quibus calamitatibus adventus Lotharii imp. successit, qui Mediolanensibus quidem adversus Cremonenses auxilio fuit, sed cujus exercitus, ut conjicere licet, agros eorum vastavit et depopulatus est.

31. *Caravallis monasterium prope Mediolanum fundatur.* — Hoc anno celeberrimum monasterium, Caravallis appellatum, prope Mediolanum fundatum, cujus mentio apud Landulphum Juniorem, quodve discipuli a sancto Bernardo in sua profectione Mediolanensi relicti inhabitarunt. In antiquo Ms. hujus monasterii apud Ughellum t. IV Italiæ Sacræ, et Puricellum citatum num. 384, de eo legitur : « Mediolanenses, cum vidissent beatum Bernardum, tum sermone et verbo Dei potentem, tum signis coruscantem, ultro polliciti sunt cœnobium de ordine illius in territorio suo a fundamentis erigere. Qua de re missi ab eo ad eamdem urbem nonnulli ex ejus monachis, et ibidem per aliquot dies moram facientes in monasterio Sancti-Ambrosii se locaverunt. Cernentes autem quod Mediolanenses, frigescente charitate, a promissis deficiebant, arripuerunt iter ad propria. Quod ut primatibus Mediolani in Brolito existentibus factum innotuit (*Broleti* nomine intelligetur parvum septum, aut locus muris clausus ; *Brolium* vero vocabatur locus, ubi ad negotia tractanda conventus fiebant, unde natum verbum Venetum *Brolio*, *far Brolio*) hoc in suam infamiam vergere dubitantes, celerrime missis nuntiis, prædictos monachos, qui jam Novariam versus advolarant , revocavere ; iisdem Mediolanum reversis, certatim se illis enixe auxilium præstituros spoponderunt, emeruntque quædam mapalia, quæ nostri vocant cassinas, quod tunc Navagianum appellabatur : ubi constructum est monasterium , quod Clarevallis nuncupavere, etc. Acta sunt hæc Redemptionis nostræ anno MCXXXV ». Puricellus num. 383 notat, in antiqua tabula marmorea parieti insita eumdem annum perantiquo charactere notari, et subjungi fundationem factam esse, « tempore S. Bernardi abbatis Clarævallis XI kal. Februarii ». Abbates usque ad annum MCDLXXV perpetui fuere, et tunc abbatia annualis seu triennalis effecta , et Congregationi Etruscæ unita.

32. *Epistola S. Bernardi* CXXIX *anno* MCXXXIII *data.* — A num. 16 ad 20. Epistola divi Bernardi CXXIX *Januensibus* data, et a Baronio recitata, neque ad hunc annum, neque ad annum MCXXXII cui eam affixit Manricus in Annal. Cisterc. eo anno, c. 6, sed ad annum MCXXXIII, ut Mabillonius in margine notavit, pertinet. Longa dissidia Januenses et Pisanos turbabant, annoque MCXXX, quo Innocentius II in Galliam venit, non pacem, sed inducias inter illos constituit, ut habet Augustinus Justinianus in suis Annalibus, sicque intelligendus est auctor Vitæ Innocentii II, eo anno a Baronio num. 56 laudatus. Sed cum induciæ illæ servatæ non fuissent, idem Pontifex anno MCXXXII, aliis propositis conditionibus, harum gentium inter se discordantium animos conciliavit, usus opera sancti Bernardi, qui eo avidius a cunctis audiebatur, quo ferventius animarum saluti incumbebat. Is anno MCXXXIII ad eos scripsit : « Servate vos pacem fratribus vestris Pisanis, fidem domino papæ, fidelitatem regi (nempe Lothario), vobis honorem ». Hanc autem Epistolam eo anno scriptam priora hæc ejus verba demonstrant : « Quod adventus noster ad vos ANNO PRÆTERITO non fuerit otiosus, Ecclesia paulo post in sua necessitate probavit, a qua et missi fueramus ».

33. *Ejusdem Epistola* CLXXVI *currenti anno scripta.* — Epistolam vero divi Bernardi CLXXVI *ad Innocentium papam* scriptam, et a Baronio num. 18 relatam, Manricus et Mabillonius citati cum præsenti anno etiam connectunt, et hæc sententia

mihi certa videtur. In ea enim, quam ex persona Alberonis Treverensis archiepiscopi scribit, suum erga Innocentium, et Citramontanæ Ecclesiæ studium et obedientiam declarat, aitque : « Nequaquam nos Beneventi, non Capuæ, non ipsius Romæ terret, Deo sic judicante, amissio ; scientes Ecclesiæ statum non armis æstimari, sed meritis ». Paucis interpositis : « Hoc quoque addo, dominum regem, Deo eum confortante, fervere et accingi ad liberationem Ecclesiæ, et parare sibi exercitum multum nimis ». Anno autem superiori exeunte, Beneventum a Rogerio Siciliæ rege captum, et currenti *Lotharius* imp. Innocentii II precibus motus, sese ad expeditionem Italicam paravit, annoque sequenti, ut ibi videbimus, eam suscepit.

34. *Sicuti et Epistola* CLXXVIII. — Denique Epistola CLXXVIII ad Innocentium II, a Bernardo in persona *Alberonis* archiepiscopi Trevirensis exarata, qua queritur, perversos quosdam et Ecclesiæ perniciosos homines in exequendis pravis consiliis Pontificia auctoritate muniri ; alios interim præsules, zelum Dei habentes, destitui et contemni, a Browero in Annal. Trevirensibus in an. MCXXXIX, et a Mabillonio in ejus margine cum eo dilata. Verum ea serius quam præsenti non data ; ait enim Bernardus : « Plorans plorat desolationem suam apud Tullum Ecclesia S. Gengulfi ; nec est qui consoletur eam. Quis enim se opponat brachio excelso, torrentis impetui, summæ arbitrio potestatis? » Insignis Ecclesia collegiata S. Gengulfi, vulgo *S. Jangoulf* apud Tullum, jam annis superioribus injuste opprimebatur, ut liquet ex Epistola divi Bernardi CXXXIX *ad Lotharium* imp. scripta. Tandem facta est concordia inter *Henricum* Tullensem episcopum et *Fredericum* comitem Tullensem, quam Innocentius II Epistola hoc anno eidem Henrico inscripta, et tom. x Concil. pag. 1846 relata confirmavit. Ea « data Pisis per manum Almerici (legendum *Aimerici*) S. R. E. diac. card. et cancel., VII idus Junii, Indict. XIII, Incarnat. Dom. an. MCXXXVI. (Pisano, ut tam Indict. XIII quam annus Pontificatus demonstrant) Pontificatus domini Innocentii papæ Secundi anno VI ». Ait Innocentius se « pacem et concordiam, quæ post multas guerras et labores, atque expensas », inter utrumque facta est, in præsentia « Tituini episc. S. Rufinæ tunc Apostolicæ Sedis legati, Alberonis Trevirensis archiep. et suffraganeorum suorum confirmare. Ita ut de hospitalitate, seu de consuetudine, quam præfatus comes Fredericus in præbenda fratrum Tullensis Ecclesiæ sibi usurpare contra justitiam nitebatur, nihil sibi deinceps ex debito audeat vindicare ». Ita litteræ D. Bernardi inutiles non fuere.

35. *Moritur Henricus rex Angl.* — Ad num. 20 et seq. Henricus rex Anglorum, dum hoc anno in Normannia esset, « post confessionem, absolutionem et pœnitentiam a sacerdotibus accepit, oleique sacri unctione delinitus, et sancta Eucharistia refectus, Deo se commendavit, sicque kalend. Decemb. Dominico, incipiente nocte, hominem excessit », inquit Ordericus lib. 13, pag. 901, sed loco *excessit*, legendum *exuit*. Idem habent cæteri Anglorum scriptores nisi quod Gemmeticensis lib. 8, cap. 33, et quidam alii ex eo quod mors hæc contigit nocte inter kalendas Decembr. et IV nonas ejusdem mensis interjecta, eam in hunc posteriorem diem differunt, quod non raro etiam ab historicis factum existimandum, cum inter se in alicujus morte referenda uno tantum die inter se discrepant, quod observare juvabit. Subdit Ordericus, cadaver regis Cadomum perductum fuisse, illicque servatum, « donec post Natale Domini, missis illuc monachis, impositum navi et transvectum est, atque a successore regni, et episcopis ac principibus terræ in Radingensi Basilica honorifice sepultum est ».

36. *Stephan. comes Poloniæ ei succedit.* — Paulo post ait Ordericus : « Stephanus Poloniensis comes, audita morte avunculi sui (filius enim erat Adelæ Henrici regis sine prole mascula demortui sororis), protinus transfretavit, a Guillelmo Cantuariensi archiepiscopo, aliisque præsulibus et principibus terræ susceptus, regale fastigium ascendit, et XVIII kal. Januarii coronatus rex, quartus de stirpe Normannorum regnavit ». Sed loco *XVIII kal. Januarii*, legendum *VIII kal. Januarii*. Contra vero Malmesburiensis lib. 1 Hist. Novellæ pag. 178, scribit : « Coronatus est in regem Angliæ Stephanus undecimo kalendas Januarii, Dominica vicesima secunda die post excessum avunculi ». Eumdem diem notant Gervasius Dorobernensis in Chron. et Mailrosensis in Chronic. Matthæus vero Parisiensis in Chron. ubi Henrici regis mortem cum die prima Decembr. conjungit, ait eum regem consecratum « vicesimo secundo die post mortem avunculi sui », sed subdit eum coronatum *in die sancti Stephani*. Eumdem S. Stephani diem ejus coronationi attribuit Hovedenus pag. 481. At recte Huntindoniensis lib. 7. ait : « Diadematus curiam suam tenuit ad Natale apud Londoniam », quod et Ricardus prior Hagustaldensis in Histor. *de Gestis regis Stephani et bello Standardii* etiam habet. Novus chronographus Saxo, qui sub ejus successore opus suum scripsit, ait : Accerserunt Willelmum Curbuil archiep. qui consecravit illum in regem die Natalium ». Denique Joannes monachus Majoris-Monasterii in agro Turonensi, qui Ludovici Junioris Galliæ regis tempore vixit, idem testatur in Vita Gaufredi ducis Normannorum et comitis Andegavorum quæ extat in fine Operum Gregorii Turonensis.

37. *Concil. Londoniense.* — Auctor anonymus et coævus *de Gestis Stephani regis Anglorum*, a Duchesnio post Historiam Orderici editus, diem ejus coronationis non notavit, sed Concilium Londoniense sequentis anni initio celebratum, quod tom. x Conciliorum prætermissum fuit, hoc modo narrat pag. 932 : « Omnibus summatibus regni fide et jurejurando cum rege constrictis, edicto per An-

gliam promulgato, summos Ecclesiarum ductores cum primis populi ad Concilium Londonias conscivit. Illis quoque quasi in unam sentinam illuc confluentibus, Ecclesiarumque columnis sedendi ordine dispositis, vulgo etiam confuse et permixtim, ut solet, ubique se ingerente, plura regno et Ecclesiæ profutura fuerunt, et utiliter ostensa, et salubriter pertractata. De Ecclesiæ siquidem statu melius componendo, de ejusdem libertate multiplicius restauranda, splendide nonnulla in ipsa regis præsentia perorarunt, asserentes in regis Henrici præcipue temporibus Ecclesiam vacillasse, ancillam fuisse dejectam et conculcatam, plurimique dedecoris injuriis affectam. Pastores etenim ejus, spirituales scilicet divini Verbi expensores, qui Dei mensæ conjunctius assistebant, placitis et legibus implicare, cujuslibet angariæ violenta exactione degravare, munuscula annuaria vice tributi ab eis exigere, ostium Ecclesiæ Simonis frequentius quam Petri clave claudere vel aperire. Quod Deus acceptavit conjugii bonum perfacili occasione dissolvere adulterina lenocinia, sicut ipse committere, ita et in aliis tolerare, terras Ecclesiarum pastoribus defunctis in proprios usus redigere, altarium nonnunquam oblationes in præpositorum laicorum manus contradere, vel recompensa sibi mercede, quibus jure cedebant, injuste concedere. Si quis autem ex adverso ascendens se murum pro domo Israel vellet objicere, nefandisque hujusmodi commentis Ecclesiastico rigore occurrere, terrore illius protinus repressus injuriis impeti, insecutione valida a se suisque comministris tributari, nec ante in postulatione qualibet vel querimonia exaudiri, quam manu ejus inuncta reum se præsumptionis in publico proclamaret.

38. *Celebratum initio anni sequentis.* — « Super hac igitur inverecunda Ecclesiæ depressione, alteraque, ut verius dicam, Pharaonis grassatione, in facie regis vehementer conquesti, obnixe eum imploraverunt, quatenus suæ Ecclesiam libertati redderet, sui eam juris compotem efficeret, illius instituta legibus sæcularium præponi, illius decreta nulla ratione prævalente pateretur remitti. His autem rex patienter auditis, quæcumque postularant gratuito eis indulgens, Ecclesiæ libertatem fixam et inviolabilem esse, illius statuta rata et inconcussa, ejusque ministros, cujuscumque professionis essent vel ordinis, omni reverentia honorandos esse præcepit, fecissetque præceptioni suæ satis, nisi et conciliatores perversi, qui bonum quandoque pervertunt animum, et ipsa indigentiæ necessitas, quæ nullam legem vel rationem admittit, ad hæc infringenda, sicut in consequentibus declarabimus, eum impulissent. Et istis quidem tali modo peroratis, in una omnium pace et concordia Concilium est solutum ».

39. *Stephanus rex jurat in eo decreta sese servaturum.* — Ricardus prior Hagustaldensis in Hist. de Gestis regis Stephani pag. 314, juramentum a Stephano rege factum, quod Baronius mutilatum ex Malmesburiensi citato refert, exhibet cum nominibus prælatorum multorum qui eidem Concilio interfuere, et illud emissum non Londonii, sed « apud Oxenfort anno sc. ab Incarn. Dom. MCXXXVI, sed regni mei primo », inquit rex. Antequam regis juramentum Ricardus describat, ait : « His et aliis modis in regno Angliæ confirmatus, episcopos et proceres sui regni regali edicto in unum convenire præcepit; cum quibus hoc generale Concilium celebravit. Ego Stephanus, Dei gratia, assensu cleri et populi in regem Angliæ electus, et a Willelmo Cantuariensi archiep. et S. R. E. legato consecratus, et ab Innocentio S. Romanæ Sedis Pontifice confirmatus, etc. » Cum vero Innocentius II Pisis, urbe non parum ab Anglia dissita, moram ageret, et prælati convocandi fuerint, Concilium istud nonnisi initio sequentis anni, apud Londonium congregati potuit, et aliquot post dies Oxonii a rege juramentum illud obtineri. Quare Radulphus de Diceto pag. 506, sub anno MCXXXVI recte scripsit : « Stephanus rex in Paschalibus apud Westmonasterium Concilium congregavit, fidelitates exegit, regis Henrici thesauris in nullo pepercit, in munerum largitione nimis effusus ». Addit Radulphus in eo Concilio Anselmum abbatem Sancti-Edmundi a quibusdam canonicis electum fuisse episcopum Londoniensem, præter consensum Willelmi decani Londoniensis, et tam Concilium quam regem id ægre tulisse. Tum anno MCXXXVIII ait, Anselmum ab Innocentio II ad suam abbatiam abire jussum. Erat *Anselmus* nepos S. Anselmi archiep. Cantuariensis, ut prodit Dunelmensis ad annum MCXXIII. De ejus legatione Anglica suo loco egimus. Porro Ricardus regis juramentum *Concilium* perperam appellat; cum illud, eo celebrato, apud Oxonium quinquaginta circiter milliaribus a Londonio distans, a rege præstitum fuerit. Baronius num. 21 ait, juramentum illud tempore coronationis factæ *XI kal. Januarii* a rege emissum esse. Verum manifesto errore; cum *Stephanus* in eo dicat electionem suam jam ab Innocentio II confirmatam fuisse. Neque Malmesburiensis, ex quo juramentum illud Baronius accepit, hoc affirmat, sed tantum regem *XI kal. Januarii* coronatum, qui rectius dixisset, electionem ejus eo die factam, coronationem vero die Nativitatis Christi.

40. *Innocentius II electionem Stephani regis gratam habet.* — Ricardus citatus pag. 313, recitat litteras Innocentii II ad Stephanum Angliæ regem transmissas, « quibus eum Apostolica auctoritate in regno Angliæ confirmavit », ut ipse ait, et post eas loquitur de Concilio, et regis juramentum refert, quia utrumque præcessit Innocentii II Epistola. In ea Innocentius ait : « Ipso sublato de medio (nempe Henrico rege) prout accepimus, turbata est religio in regno Angliæ, et nullum mandatum pacis seu justitiæ in adjutorio regali vigebat, atque atrocitatem tantorum scelerum comitabatur impunitas. Ne autem diutius grassando

in populum Dei debacchari posset dira feralitas, inclinata est ad preces religiosorum virorum divinæ miseratio pietatis, et tantis flagitiis potenter occurrens, quemadmodum venerabilium fratrum nostrorum archiepiscoporum, episcoporum earumdem regionum, et amatorum S. R. E., gloriosi Francorum regis, et illustris viri comitis Theobaldi (Stephani regis fratris) scripta testantur, et industrium virorum nobis indicavit assertio, communi voto et unanimi assensu tam procerum, quam etiam populi, te in regem eligere, et a præsulibus regni consecrari providit. Nos cognoscentes vota tantorum virorum in personam tuam, præeunte divina gratia, convenisse, pro spe etiam certa et B. Petro in ipsa consecrationis tuæ die obedientiam et reverentiam promisisse, et quia de præfati regis prosapia prope posito gradu originem traxisse dinosceris, quod de te factum est gratum habentes, te in specialem B. Petri et S. R. E. filium affectione paterna recipimus ». Litteræ sunt sine die et mense, et prætermissæ fuere in ultima Conciliorum editione.

41. *Pax inter Hispan. reges constituta.* — In Hispania ante festa Paschalia plures præsules ac magnates ad reges in concordiam adducendos industriam suam interposuere. *Garsias Ramires* Navarræ rex, pace cum Alphonso VII Castellæ rege facta, se ejus beneficiarium dixit, eique quas expugnaverat urbes cessit. Plures recentes historici tradunt *Ramirum* monachum Aragoniæ regem pacem cum eodem Alphonso rege iniisse, huncque quæ in Aragonia, uti Cæsaraugustam, aliasque urbes citra Ebrum fl. sitas occupaverat, ei restituisse ea conditione ut se supremum dominum agnosceret. Sandovalius tamen fol. 152, hoc in dubium revocat, quod nullum Instrumentum legerit, in quo *Ramirus* Alphonsi imperatoris vassallus dicatur, ut in variis de Navarræ rege et Barcinonensi comite legitur. Verum quidem est superesse quædam Privilegia in quibus Alphonsus dicitur Cæsaraugustæ et in Aragonia regnare : « sed accidere potuit », subdit Sandovalius, « ut Barcinonensis comes ei tantum subjectus fuerit ratione principatus Aragonensis, quem acquisivit matrimonio cum *Petronilla*, Ramiri regis unica filia et hærede, contracto ». Hanc præsulis doctissimi conjecturam confirmant Chartæ in Catalaunia tam a Raimundo comite quam a præsulibus et magnatibus subscriptæ, in quibus regum Francorum anni non memorantur ; ex eo enim intelligitur, illos se eorum feudatarios amplius non dixisse, licet a trecentis annis, a Ludovico nempe Pio et Carolo Calvo, jus illud Francorum nunquam contentiosum fuisset. Denique verum non est Alphonsum regem Cæsaraugustam Ramiro regi restituisse : cum hanc urbem Garsiæ Ramiro Navarræ regi ejus beneficiario effecto tradiderit, qua urbe jam hoc ipso anno Garsias potiebatur. Porro *Garsiam Ramirem* hoc anno cum Alphonso Castellæ rege pacem constituisse, demonstrat Charta a Moreto in Investig. regni Navarrici pag. 651 recitata, quam testatur Alphonsus se concedere « in mense Maio Æra MCLXXIII, quando fecit pleito (id est, litem diremit peritiorum arbitrio, et verosimile est) in Nagera cum rege D. Garsia ».

42. *Alphonsus VII Castellæ rex coronatur imperator.* — *Alphonsus* hoc anno Legione imperator Hispaniarum magna solemnitate coronatus fuit, et more imperatorum Occidentalium unctus a *Raimundo* archiepiscopo Toletano. Quæ in ea coronatione singulariter contigere distincte persequitur Sandovalius fol. 156 et seq. juxta antiquam Historiam Toletanam, in qua dicitur, eam peractam IV non. *Junii, in die sancti Spiritus, Æra* MCLXXIII : « Quod esse non potest, inquit Sandovalius, quia hoc anno littera Dominicalis erat F, et Pentecoste in diem XXVI Maii cadebat. Vidi in abbatia Arlancæ Privilegium authenticum, in quo imperator et imperatrix Berengera confirmant donationes a præcedentibus regibus factas, *Æra* MCLXXIII, *VII kalendas Junii, die Pentecostes, quo rex supradictus Legione coronam sumpsit* ». Indeque Sandovalius infert, Historiam Toletanam hac in parte mendosam esse. Verum hic error librariis adscribendus, non vero archiepiscopo, qui tam diem Pentecostes quam Æram recte notavit. Librarios quandoque K pro N et vice versa scripsisse, varia exempla ostendunt. Porro ex Historia illa Toletana refelluntur, qui scripsere *Alphonsum* Toleti coronatum fuisse imperatorem. Civitas Legionensis urbs primaria fuit post Hispaniam amissam, et reges Christiani in ea sedem locarunt, indeque ea *civitas regia* dicta.

43. *Congregat conventum episc. et procerum.* — Prostridie coronationis, ut in eadem Historia Toletana habetur, *Alphonsi* imperatoris jussu congregatus conventus procerum et episcoporum, in eoque inter alia statutum, ut quæcumque a nobilibus, aliisque monasteriis, et Ecclesiis erepta fuissent, eisdem restituerentur ; loca omnia durantibus bellis depopulata incolis iterum frequentarentur ; judicibus mandatum, ut rebus fidei invigilarent, et violentias, abusus, superstitiones et sortilegia impedirent. Denique imperator « ut a Deo illuminatus, voluit in reformatione regni imitari D. Alphonsum V, et D. Fernandum Magnum, et D. Alphonsum VI, qui regna sine legibus, sine rege et sine Deo invenientes, ea reformarunt, sancte et Catholice justitiam in diebus suis servantes. Mandavit præfecto aut alcaidi Toletano, omnibusque qui limitibus Maurorum præerant, ut eis semper bellum facerent, in eorum regiones excurrentes, et quæcumque possent capientes, omnique diligentia huic rei incumberent. Sanctis his pluribusque aliis legibus decretis solutus est conventus. Huic coronationi interfuere omnes principes et magnates Hispaniæ, Gasconiæ ac Occitaniæ, et inter alios rex Navarræ, comites Barcinonensis et Tolosanus, etc. »

44. *Imperator Hispaniæ communi consensu*

agnitus. — His addit Sandovalius externos principes, ipsumque Pontificem Romanum titulum *imperatoris* ab Alphonso sumptum assensu suo comprobasse. Hinc Petrus Venerabilis Epist. VIII ad Innocentium II data, de hoc rege verba faciens ait : « Imperator Hispaniæ, magnus Christiani nominis princeps », et divus Bernardus Epistolam CCCI scribit *Sanciæ sorori imperatoris Hispaniæ.* Denique Sandovalius ex illa Historia Toletana eruit, *Garsiam* Navarræ regem in hujus coronationis ceremonia sedisse a latere throni Alphonsi, et in sumptuoso convivio episcopis et proceribus tunc exhibito, *regem Navarræ manducasse solum cum imperatore Alphonso*, tanquam primum ejus vassallum. Neque Aragoniæ rex, neque Portugalliæ princeps huic interfuere, quia ab Alphonso aversi erant, et verosimile est, eos neque supremum dominium, neque novum *Alphonsi* titulum agnoscere voluisse.

INNOCENTII II ANNUS 7. — CHRISTI 1136.

1. *Quanta Rogerius mala intulerit monasterio Cassinensi per Guarinum cancellarium.* — Millesimus centesimus trigesimus sextus agitur Redemptoris annus, Indictione decima quarta, quo imperator cum in Italiam descendisset, occupationibus Longobardiæ detinetur, quominus concitato adventu se conferret pugnaturus adversus Rogerium, qui Apuliam atque Campaniam totam excepta Neapoli occupaverat, quamvis assiduis legationibus Innocentii papæ, et principis Capuæ, et aliorum mirum in modum urgeretur. Quod tamen nonnisi anno sequenti præstandi habuit facultatem. Hæc omnia pluribus Chronicon Beneventanum simul et Cassinense. Reliquerat Rogerius rex Siciliæ Guarinum cancellarium, qui, licet confœderatis ejus, negotium facessivit monachis Cassinensibus. Isti enim haud ex prudentia quæ ex Deo est, sed quæ de terra [1], in gratiam ejusdem Rogerii secuti fuerant una cum ipso in schismate partes Anacleti pseudopontificis, quod ita bene consultum putarent rebus monasterii Cassinatis, longe lateque per diversas provincias Rogerio subditas constitutis. Sed Rogerius more tyrannorum, qui confœderatis bene utuntur quousque rem suam agunt, inde vero ut soli regnent, eos de medio tollunt : ad occupandum jurique suo subjiciendum monasterium Cassinense adjecit animum. At ne id tyrannice facere videretur, se absente (quod tyrannorum est) per ministrum suum perfici dolose curavit. Quid igitur ejus cancellarius Guarinus Capuæ residens egerit, audi ex Petro Cassinense diacono qui aderat, in Appendice ad Leonem Ostiensem rem gestam ita narrante [1] :

2. « Inter hæc regis cancellarius, Guarinus nomine, (Canzolino) qui tum Capuæ præerat, mandat, abbatem, uti ad se advocet, utique capiat venientem. Erat tunc abbas Cassinensis, nomine Senioretus. Abbas ire illuc jam exploratis insidiis noluit. Cancellarius commotus mandat denuo abbati, ut sibi Capuam pergenti festinus occurrat, ut una de regni negotiis tractetur. Abbas tunc gravi morbo laborans distulit; duos tamen fratres ante Nativitatem Domini cancellario Beneventi constituto direxit, morbi aperiens causam. Tunc ille imperat, ut post peractam festivitatem ad se Capuam pergat, alioquin ipse ad illum iret. In festo autem S. Joannis Evangelistæ reversi fratres, quid itinere toto didicerant, pandunt : abbatem si eo pergat, capiendum. Abbas morbum itidem simulat. Cancellarius assumpto secum novo electo Capuano, Cassinum (ut disposuerat) venit. Aquinensis interea electus diaboli stimulis incitatus, cancellario mandat, Cassinensem abbatem ad imperatorem Innocentiumque suscipiendos se præparare : ejus rei ut periculum faciat, Cassinense ab eo monasterium petat. Videat quæ mandat, vera esse non dubitet. Tabellarius abbati omnia pandit, Epistolam tradit. Abbas ea resignata, vera esse quæ ille dixerat reperit. Cancellario itaque apud S. Germanum electus Aquinensis occurrit. Abbati mandant, omni mora postposita, uti ad illos ob regni negotia simul tractanda descendat.

[1] Baruc. III.

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 119.

Ille morbi causam iterum allegat. Missis tamen senioribus monasterii, Aquinensis electi falsissimam calumniam juste redarguit et confutavit. Cum id electus negaret, ostendunt Epistolam, patefaciunt indices. Confusus ille, quid ad hæc responderet, ignorabat.

3. « Cœperunt his omissis, remissa simulate ira, Cassinenses blande alloqui, nihil ex his quæ sibi dicta fuerant credere, idque sacramento firmare, Cassinensium fidem regi sibique jampridem exploratam esse. Sed paulo post quid animi habuerint pandunt, dum apprehensum tabellarium suppliciis gravibus excruciatum, privant luminibus. Electus Aquinensis metu perterritus, et civium minas expavescens, deducente se Canzolino, Aquinum redit. Die altera, in ipsis Epiphaniæ Vigiliis ascendentes ad monasterium, post salutationem, verbis plurimis ultro citroque habitis, remotis arbitris, cœperunt cum solo abbate de monasterii deditione agere, sibique in præsentiarum tradi, inaudita temeritate deposcere; ipsum, cum quibus vellet ex fratribus, sublato monasterii thesauro, cunctaque supellectili, ad arcem Bantram migrare jubebant; reliquos fratres per cellas monasterii huc illucque pergere; quatuor sacerdotibus cum quatuor monachis qui ad patris Benedicti corpus officia sacra peragerent, illic remanentibus: asserentes se monasterio, regnoque consulere : quippe fore ut imperator et Pontifex comperto ex fama thesauro monasterii, et ipsum spolient, et regnum ea commoditate depellant. Sed ficta ista erant, falsa atque fucata. Namque illum (thesaurum scilicet), inter eumdem comprehendere, cunctaque diripere machinabantur.

4. « Accepta tam injusta nefariaque jussione, abbas id se absque fratrum consensu facere posse abnegat. Tum regressus abbas seniores monasterii convocat, verba cancellarii aperit : quid cuique videatur interrogat. Omnium una sententia fuit, Cassinense cœnobium nulla omnino ratione, nullo pacto tradendum. Mori se malle, quam Cassinense monasterium in jus potestatemque laicorum venire permitterent; extrema paratos esse experiri potiusquam caput monasticæ religionis adeo miserabili conditioni ultra subditum cernere. Id enim si duraret incolume, facile salutem membra sperarent; sin vero id periret, omnia simul membra peritura. Hac deliberatione facta, inducto rursus cancellario cum Canzolino, abbas nihil ea de re definiri posse asseruit, pro rei novitate et magnitudine inducias petiit, dum omnes ipsius Congregationis fratres convenirent, sicque simul quid facto opus esset, deliberarent. Cancellarius amaritudinis felle commotus, nullam se deliberationi moram, nullas inducias dare, sed ex regis parte, ut quid statuissent responderent, imperatorique dicerent. Tum abbas percontari pergit hujusce jussionis regiæ causam. Ille protinus simulatam edicit causam : se os esse et linguam regis, illum per se loqui, et sua jura disponere. Scire se Lotharium cum papa venturum. Explorare in hoc velle fidem ad regem constantiamque monachorum. Ad hæc abbas, paratos se esse omnia subire pro rege pericula], monasterium adversus regis adversarios tueri. Cum cancellarius inquireret commoto felle, quo illud pacto contra imperatorem defensuri essent, audivit fortiores ex monasterii fidelibus vocandos, et nisi sufficerent, regios milites, sicque regem nulla Cassinensis monasterii causa incommoda esse passurum. Exclamat indignans cancellarius : En quibus defensoribus putat se Cassinensis abbas imperatori obsistere : infidis, perjuris, et qui nunquam B. Benedicto servavere fidem, qui Brunonem, Oderisium et Nicolaum abbates expulerunt, qui Cassinense cœnobium contra jus omne ceperunt, qui castrum Janulæ destruxerunt, contradicentesque monachos ante B. Benedicti altare percusserunt. His dictis, cœpit et abbatem conviciis urgere, monachos et laicos injuriis ac probris afficere, fallaces perfidosque appellare.

5. « Tacentibus omnibus, discessit tandem iratus ac tumidus, mandans ut ipsi deliberarent sibique responderent. Eo recedente, omnes in unum majores cum abbate conveniunt, causam inter se conferunt, trahuntque longa suspiria. Ignorabant pæne quid mallent, vivere an mori, atque inter angustias dicebant : Si monasterium laicis damus, incurrimus animæ corporisque discrimen; si non damus, non effugimus manus illorum. Sed melius est nobis incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Domini Dei nostri, et videre mala gentis nostræ et Sanctorum [1] ». Hic recordari oportuit malorum horum omnium causam præcipuam, ut filios Jacob [2], nimirum hæc eos merito pati, quod peccassent in Innocentium legitimum Romanæ Ecclesiæ Pontificem, quem in Rogerii gratiam abjecissent, recepissentque ejus amore Anacletum pseudopontificem, cujus gratiam interea per Lotharium imperatorem consequi posse sperarent. Pergit vero auctor : « Quæ dum ad cæterorum quoque pervenissent notitiam, contritum est cor illorum; et extemplo contenebrati sunt omnium oculi. Et vere tunc dies festi in luctum conversi sunt, et cantica in lamentationem. Hæc tandem omnium sententia fuit, iste consensus, vitam potius fundendam esse, quam monasterium laicis dandum. Placuit autem omnibus fratres ad cancellarium mitti, induciasque postulare precibus, donec de tanto negotio consultaturi conveniant. Animadversum est a fratribus cancellarium accessisse ad dormitorium, altitudinemque parietis mensum esse, ut scalas parare idoneas posset.

6. « Eo etiam tempore, dum frater quidam, Joannes nomine, naturæ debitum solveret, ac sine motu et voce jamdiu jacuisset, subito in se reversus, vidisse se retulit Benedictum patrem cum

[1] Macch. III. — [2] Gen. XLII.

monachorum multitudine in Ecclesia stantem, Rogeriumque regem Ecclesiam ingredientem, omnemque Ecclesiæ Cassinensis thesaurum adsportantem : et cum ad gradus majoris Ecclesiæ pervenisset, monachos illos impetu facto, illum necasse. Ista cum dixisset, adjecit vera esse : Scietisque dum mox ex hac luce migravero, esse ventura. Hæc ille tunc : Nos omnia jam evenisse perspicimus. Omnis enim ferme thesaurus Ecclesiæ Rogerii factione sublatus est. Facta sunt ista in Vigilia Epiphaniæ [1]. Post hæc statuit abbas duodecim ex senioribus monachis, qui nudis pedibus ad cancellarium pergerent, qui apud S. Germanum cum electo Capuano morabatur, inducias ad consultandum de tanto negotio poscerent, ut respondere illi maturius possent. Illo autem abeunte, omnis Congregatio usque ad monasterii januam cum gemitu et luctu subsecuta est. Fratribus autem in Ecclesiam redeuntibus, quantæ illic lacrymæ fusæ sint, referre quis possit? Omnes quippe prostrati humi, tundentes in pavimento capita, misericordiam Domini cum luctu cordisque gemitibus implorabant, ut locum istum respicere ac tueri dignaretur. Inde ad patrem Benedictum conversi, quasi præsentem cernerent, dicebant : Eia! pater honestissime atque sanctissime, tu præsentiorem te discipulis fore post carnis excessum, quam si viveres, pollicitus es. Adesto igitur nobis (per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum te adjuramus) protege alumnos tuos, et locum istum ab omni adversitate defende.

7. « Post hæc sumpto Crucis vivificæ ligno et brachio S. Evangelistæ Matthæi, sanctique confessoris Christi Mauri, fratres litanias agere per monasterii Ecclesias cœperunt. Cumque in Ecclesia B. Martini vota Domino persolverent supplicationis, et laudis finitis suffragiis, egressi ad Ecclesiam S. protomartyris Stephani diverterent, et dum ad aperiendas Basilicæ januas unus ex fratribus præcessisset, invenit eas clavibus obseratas. Frater enim qui eamdem tenebat Ecclesiam, unus erat ex duodecim, qui ad cancellarium ierant. Reversus qui præcesserat frater, denuntiat januas Ecclesiæ clausas, primosque redire admonebat. Alii rursus atque alii currentes, januas clausas repererunt, fratribusque renuntiare studuerunt. Frater autem, qui crucem bajulabat, hortatus fratres, ad januas contendit Ecclesiæ; moxque tactis leviter seris, divinitus apertæ sunt. Recreati aliquantulum fratres, Deo gratias egerunt; ibique cum omni devotione et contritione cordis, peractis litaniæ suffragiis, ad patris Benedicti Ecclesiam reversi sunt, sicque ipsius diei missam cum gemitu et luctu peregerunt ». At dicet aliquis : Si schismatici erant hi, quomodo miraculo illo apertæ sunt eis spontaneæ fores Ecclesiæ? Dicam breviter, non simul ac abbas vel episcopus aliquis schismaticus est, necesse est omnes sibi subditos pariter esse schismaticos, sed illos tantum, qui certo sciunt suum errare præsulem; cæteros autem non peccare, qui persuasibilibus rationibus putant ipsum recta incedere via, et se verum sequi pastorem : nec tanta inest ipsis doctrina, vel adeo explorata rerum gestarum cognitio, nec facultas exquirendi, cujus potiora sint jura, hosque suo ipsorum bona conscientia reddi crimine liberos. Sicut et tunc evenisse putamus, nimirum quod etsi abbas et ex præfectis aliquis apud Deum et ejus Ecclesias rei fuerint patrati sceleris, simpliciores tamen his subditi bona fide et conscientia pura cuncta gerentes, divinis tantum rebus vacantes, omnis curiositatis expertes, nullo modo (ut canones docent) rei fuerint tanti criminis : quorum numerum haud exiguum fuisse, jure possumus existimare. Sed pergamus ad finem usque inchoatam semel historiam de rebus gestis per cancellarium recensere :

8. « Cancellarius comperto quod fratres cum brachio B. Mauri per sanctorum Ecclesias pergentes, omnipotentis Dei clementiam exorarent, elatus superbia, multum contra monachos fremens minari cœpit, incisurum se illis et nares et labrum, vestesque medias usque ad nates. Sicque [1] alter Rabsaces, sive Nicanor [2], blasphemiæ verba in Deum et sanctos ejus vomens, cassam fore spem, quam in beatis Benedicto et Mauro habebant, asserebat, perniciemque illis potiusquam salutem allaturam. Post hæc vehementi indignatione concitatus, litteras omnibus per Campaniam, Samnium, Apuliam, Lucaniam, atque Calabriam scripsit, mandans, ut ad capiendum Cassinense monasterium quamprimum variis instructi telis et machinis pergerent ». Et inferius de nisibus Cancellarii [3] : « Omnes, inquit, dehinc cellæ monasterii per Apuliam, Campaniam, Picenum, Samnium, Lucaniam atque Calabriam captæ, et a nostro jure subductæ sunt ». Ecce quomodo pondus et statera judicia Domini sunt [4]. Qui enim ne ista perderent, sed defensorem horum haberent tyrannum Siculum, delegerunt potius ab Ecclesia Catholica dividi, et inhærere schismatico papæ factum, est ulciscente numine, ut ab eodem Rogerio talia tantaque passi sint (siquidem abstulit ipse ista omnia ipsis) sed et ab eo privandi insuper monasterio Cassinensi, in tot ac tantas angustias (quas audisti) conjecti fuerint.

9. *Infaustus ejusdem Guarini obitus.* — At Deus licet offensus horum ducibus, prudentia quæ de terra est rem agentibus, attendens preces humilium ac innocentium monachorum, et provocatus superbia novi Sennacherib, in ejus ultionem exsurgens, percussit eum morte, et perpetuis inferni cruciatibus condemnavit. Quod severum judicium voluit haud dubiis signis fieri manifestum. Sed audi primum de morte notarii ipsius, inde sua :

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. IV, c. 101.

[1] 4. Reg. XVIII. — [2] 1. Macch. VII. — [3] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV, c. 102, in fin. — [4] Prov. XVI.

« Abbas vero, explorato cancellarii consilio de se perdendo et capiendo monasterio, legatis ad Landulphum (erat hic comes Aquinas) imperatoris missis rogat, ut monasterium tueatur. Noctu hæc omnia peracta sunt, factisque utraque ex parte juramentis, die tertia post Epiphaniæ solemnitatem inducti in monasterium Pandulphi milites, munitionesque illis traditæ sunt. Postmodum Landulphus adveniens, abbati ac fratribus constantiam agens, inimicis maximum injecit metum. Cancellarius enim cognito Landulphi adventu, Aquinum deserens, Lirimque fluvium transiens Minianum perrexit, ibique morbo acerrimo vexatus, notario jussit, ut per omne Rogerii scriberet regnum, ut ad capiendum monasterium cuncti conveniant. Quod ille dum implere satageret, subita morte defungitur ». Hæc de morte notarii, ac de cancellarii sic inferius : « Cancellarius vero, qui tanti mali caput atque auctor fuit, decimo septimo die postquam huc venerat, apud Salernum moriens, clamabat : Benedicte et Maure, cur me occiditis? Istaque crebro repetens, vita excessit ». Sed post mortem judicium, ait Apostolus. At quodnam audi [1] :

10. « Eo etiam tempore », addit Petrus « frater quidam, Crescentius nomine, natione Romanus, vidit per visum lacum nimiæ magnitudinis, igneique coloris, cujus undæ ad excelsa ferri videbantur. Inter eas undas vidit ipsius cancellarii animam in aeris alta levari ac postmodum ad ima demergi. Duo juxta lacum assistebant monachi, qui, cujus esset illa anima, interrogare cœperunt. Sed frater se nescire professus est. Ad quem is qui erat senior : Hæc, inquit, anima est Guarini cancellarii, qui quoniam Cassinensi monasterio infestus fuit, hæc talia patitur. Interrogatus a fratre, quisnam esset : Ego, inquit, sum frater Benedictus. Evigilans autem frater, quod vidit recitavit ». Et paulo post hæc de abbate : « Tertio postea die abbas moritur idibus Februarii ». Et ipse ad tribunal Dei vocatus, quam sententiam tulerit, et si scripta a Petro non sit, a sanctis Patribus tamen habetur altius decantata, nimirum, quod qui in terris non novit Ecclesiam Catholicam matrem, nec in cælis cognoscere possit patrem ; et quod qui cum Catholicis hic non communicavit, nec ibi cum Deo et sanctis ejus communicandi ullatenus facultatem habebit.

11. *Ad legatos Cassinenses Lotharii imperatoris responsio.* — Hic autem, dum ista per cancellarium agerentur, abbas qui adhuc vivebat, quid egit? non quod debuit. Par enim erat ad cor reverti, et causam ipsam tantorum malorum quæ pateretur agnoscere, et pœnitendo submovere, ut ea amota jactari penitus desineret. Nimirum ut intelligeret, offenso numine, se suosque in tanta pericula conjecisse, quod jam ecce septennio in schismate perdurasset, nec resipiscere ullatenus cogitaret. Sed quid excogitat fatua humana prudentia? Quod sciret in se infensum esse Innocentium papam, quem hactenus despexisset, eumdemque pollentem viribus imperatoriis fore expertum ultorem, adeo ut si etiam Rogerii manus effugeret, non tamen vitare posset, quem tamdiu refractaria obstinatione provocaverat ipsum Innocentium papam : illud astuta nequitia est meditatus efficere, ut Lotharium imperatorem sibi suisque redderet benignum, et constitueret protectorem, eumdem vero adversus Innocentium Pontificem in sua ipsorum causa Cassinensium concitaret, quo ea quæ essent juris imperii vendicaret. Sicque legationem ad ipsum decerneret, qua significaret, Cassinense cœnobium esse cameræ imperii, ad eamque ejus spectare defensionem contra Rogerium tyrannum primo, inde adversus Pontificem ipsum, Cassinenses monachos exagitantem excommunicationibus, omnesque e loco dispergere minitantem. Missos pro hoc ad imperatorem legatos Bertulphum mansionarium, natione Cimbrum, et Adenulphum Marsicanum, monachos Cassinenses, tradit Petrus Diaconus [1], qui et inferius, quæ rescripsit Lotharius imperator ad abbatem et monachos Cassinenses, sic narrat [2] :

12. « Sed ut ad superiora redeamus, quo tempore imperator Italiam ingressus est, Epistolam Cassinensi abbati scripsit, admonens religiosi Cassinensis Ecclesiæ nominis, unde religionis exemplum ac forma Occiduum per orbem emanaverit, cujus maxime orationibus negotia regni stare confideret : sic quod ob varios eventus rerum a Romana Ecclesia descivissent, cujuslibet perterriti metu, ad eum quem patrem tota recognovisset Ecclesia, redirent. Se monasterii curam suscipere paratum, quod ab antecessoribus suis imperatoribus sciret fuisse semper observatum. Mandat item, ut cum eo propinquaret, abbas illi cum sapientioribus congregationis occurreret, ut quæ essent monasterio utilia, una tractarent. Scripsit et fratribus, se, quantum in ipso esset, monasterium honoribus et opibus ampliare intendere, ac pro tanti loci reverentia, qui semper singulari floruit præ cæteris religione, Ecclesiam illam ut domum propriam, atque imperii sedem servare disponere. Multum enim cupere (si permittat Deus) memoriale suum apud patrem Benedictum honorisque insigne relinquere. Richiza item Augusta eodem tempore litteras fratribus scripsit, significans, magna se de patris Benedicti domo percepisse : atque ideo memoriam sui in Cassinensi Ecclesia fieri obsecrans, ut Deus ipsorum precibus pacem Ecclesiæ suis temporibus reddat, se de amplianda semper monasterii dignitate cogitare, modo abbas sibi et Augusto cum sapientioribus monachis tempestive occurreret, ut de his una tractare potuissent ». Hæc Petrus : reliqua inferius, cum imperator se contulit in Apuliam.

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. IV. c. 101.

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. IV. c. 104. — [2] Ibid. c. 108.

13. *Schismate inter se divisi Cassinates.* — At licet mortuus fuerit cancellarius, Cassinensium persecutio non cessavit, Canzolino vicario rem agente et Capuæ itidem commorante, qui morte abbatis audita, monachis illis per litteras præcepit ne abbatem eligerent [1], nisi de omnibus Rogerius certior redditus esset. Quod cum facere renuissent, sed abbatem elegissent Rainaldum Calamentanum, subdiaconum Anacleti pseudopontificis, in schismate tamen contra alium ejusdem nominis Rainaldum Hetruscum, adversus eos movit exercitum. Verum cum eo paciscitur idem novus abbas, accipiens ab eo conditiones quas placuit illi præscribere. Sed pars adversa legatione convenit imperatorem Ravennæ agentem, questa de his quæ ab intruso pateretur abbate. Imperator autem consolatus est eos litteris, præmisitque Henricum generum ad Innocentium papam, cujus ope et consilio subveniret laborantibus monachis Cassinensibus. Sed quod Henrici ad Innocentium papam adventus anno sequenti asseritur in Chronico Beneventano ab auctore qui aderat, nos de ipso suo loco agemus.

14. *De Conceptione Dei genitricis Lugduni celebrari cœpta, et S. Bernardi ea de re sententia.* — Hoc etiam tempore (quantum ex ordine Epistolarum sancti Bernardi licet argumentari) idem sanctus redarguit canonicos Ecclesiæ Lugdunensis, quod permoti quadam quæ circumferretur revelatione, celebrare cœpissent festum diem Conceptionis sanctissimæ Dei genitricis Mariæ : ea potissimum permoto sancto Bernardo ratione, quod id nondum Romana Ecclesia fecisset, nec faciendum indixisset, et temerarium valde esset, quovis prætextu quemlibet permoveri ad celebrationem dierum festorum, et novi quidpiam inducendum, ipsa Romana Ecclesia inconsulta : quo officio prætermisso, quod necessario præstandum fuisset, jure essent digni reprehensione. Nam post longam scriptis proditam disputationem hæc idem S. Bernardus in fine habet [2] : « Nam si sic videbatur, consulenda erat prius Apostolicæ Sedis auctoritas ; et non ita præcipitanter atque inconsulte paucorum sequenda simplicitas imperitorum. Et ante quidem apud aliquos errorem compereram, sed dissimulabam, parcens devotioni quæ de simplici corde et amore Virginis veniebat. Verum apud sapientes atque in famosa nobilique Ecclesia et cujus specialiter filius sum, superstitione deprehensa, nescio an sine gravi offensa etiam vestri omnium dissimulare potuerim. Quæ autem dixi, absque præjudicio sane dicta sint sanius sapientis. Romanæ præsertim Ecclesiæ auctoritati atque examini totum hoc, sicut et cætera quæ ejusmodi sunt, universa reservo, ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare ». Hæc S. Bernardus, in seipso ostendens, qui sint legitimi Catholici hominis characteres, nimirum ad incudem Sedis Petri quæque probanda referre, antequam recipiantur in usum.

Porro hoc perfecit S. Bernardus licet diversa senserit, ut res ipsa accuratius examinaretur, atque differretur ad judicium Apostolicæ Sedis, ubi ex Scripturis sacris proditis in medium testimoniis, præviis fidelium precibus, Pontificio sanciretur decreto, celebrandam esse in Ecclesia sanctissimæ Dei genitricis Conceptionem. Ita Bernardus in spiritu sapientiæ et intellectus atque consilii eminebat in Ecclesia Gallicana, ut eum consulerent quique doctissimi, Parisiensis quoque Academiæ magistri præstantiores : ut inter alios fecisse liquet magistrum Hugonem de Sancto-Victore, qui sicut scientia, ita zelo Catholicæ veritatis cæteris æqualibus anteibat. Docet ista ejusdem S. Bernardi Epistola ad ipsum reddita [1]. Quem contigit eodem quo æstuabat zelo fidei litteris redarguere his ferme diebus Joannem archiepiscopum Hispalensem apostatam, qui urgente dira tyrannide Christianos principe Arabe, cæteris sibi subditis constantissime in fidei Christianæ confessione perstantibus, minis perterritus Barbari truculenti, ejus impulsu fidem negavit, maximo scandalo totius Ecclesiæ. Et quod deterius, addidit hæresim summæ impietati, dum asserere, et antiquam hæresim ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ condemnatam revocare non erubuit, satis nimirum esse fideli, si Christum, quem ore negaret, corde confiteretur. Quem impium atque blasphemum ipse Hugo de S. Victore, datis ad eum litteris, tum doctrina qua pollebat, tum divino Spiritu quo agebatur, potentibus ac vehementibus redarguit. Extant ipsæ inter opera ejus antiquitus scripta, quæ hactenus asservantur Romæ in Bibliotheca Sanctæ-Mariæ super Minervam ; quæ sic se habent titulo isto inscripta Epistola :

16. *Hugonis de S. Victorio Epistola ad archiep. Hispal. apostatam.* — « Joanni quondam Hispalensium archiepiscopo, Hugo servus crucis Christi.

« Quid, frater charissime, quid dicam tibi ? Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. Vir ille fortis erat et magnus, et omnium contemptor tormentorum (Job scilicet), et nemo illi loquebatur verbum, quia videbant dolorem ejus esse vehementem. Quomodo igitur nos tibi loqui poterimus in tanti doloris vehementia ? Si tamen doles quantum tu dolendus es, quid tibi faciemus ? Tenebimus conceptum sermonem, quem cor nostrum et anima nostra, non (quomodo in illis) impatientia loquendi, sed vehementia dolendi parturire jam cœpit ? Ergo tacere poterit charitas, ut non erumpat et clamet in doloribus suis, et in angustia tribulationis suæ. Jam enim gladius pervenit usque ad animam : et venit mors fraudulenta carni parcens, ut spiritum extinguat. Nosti, frater, quid dicere velim ? De anima tua causa agitur. Vide quid

[1] Pet. Diac. Ep. cv. — [2] Bern. Ep. CLXXIV.

[1] Bern. Ep. LXXVII

facias. Christus tibi opponit mortem suam : Christianus redemptionem suam. Quærit ille emptum, iste redemptum. Ille se pretium pro te incassum dedisse conqueritur; iste pretio redemptum perditum lamentatur. Sed dicis : Ego conscientiam meam novi, nemo me terreat : Christianum non facit lingua, sed conscientia. Ego Christum diligo, sufficit mihi, non amplius ille quærit : quod potissimum meum est, illi dedi. Cor meum habet, illud possideat. Dicant homines quodlibet : ipse Dominus novit, quia invitus nego : lingua hoc dicit, non conscientia : ore quidem nego, sed corde confiteor.

17. « Audi, frater : Scriptura dicit[1] : Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Quomodo ergo salutem te habere putas, si confessionem non habes? Christum negas, et dicis te Spiritum sanctum habere. Quid est ergo quod dicit Apostolus[2] : Nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Si dicis anathema Jesu, Spiritum Christi quomodo habes? Si vero Spiritum Christi non habes, utique non es Christi. Qui enim Spiritum Christi non habet, inquit Scriptura[3], hic non est ejus. Audi rursum[4] : Qui, inquit, me erubuerit et sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua. Sed dicis : Bene : Qui præ erubescentia Christum negat, juste damnatur, juste a Christo non cognoscitur. Parum enim est hoc, verecundiam Christo anteferre. Ego plus habeo quod in excusatione prætendam. Non enim erubesco, sed timeo. Majus est quod me terret. Novit ipse, quia pati non valeo : parcit ergo infirmitati, et condescendit devotioni; non ad vocem attendit, sed respicit ad charitatem[5]. Nemo carnem suam odio habuit. Timeo pro carne mea, quam odire non possum. O fallax deceptio! Ergo tu carnem amabis, et Creatorem blasphemabis? Quid ergo sibi vult quod ait[6] : Qui amat animam suam plusquam me, non est me dignus? Si animam recte plus amare non potes, carnem poteris? Sed ais : Non plus carnem diligo, plus enim Deum meum quam carnem meam diligo. Videamus modo. Quod plus diligis, hoc potius eligis. Dicit Deus tuus[7] : Nolite timere eos qui occidunt corpus, animæ vero non habent quid faciant. Hoc ergo dicit Deus, huic caro contradicit. Vide modo : Quod plus diligis, potius eligis. O qualis pastor!

18. « Et quomodo, quæso, animam tuam poneres pro ovibus tuis, qui nec pro ipsa anima tua animam tuam ponis? Ecce tu pro anima tua dare non vis carnem tuam, et pro ovibus dares animam tuam? O qualis pastor! Non sic fecit bonus ille pastor[8], qui animam suam posuit pro ovibus suis, et pro grege suo mori dignatus est. Quid tibi videtur? Si sic ille, ut tu, mortem timuisset, quæ, putas, ovis adhuc a morte erepta fuisset? Putavit ille bonum pastorem eligere ovibus suis, qui veniente lupo non fugeret, neque sub trepidationis latebra sese ovium periculo posthabito occultaret. Venit lupus, oves rapere non potuit : pastorem non solum rapuit, sed abstraxit. Mira res! ovis audet, et pastor trepidat. O qualis pastor! Si talis futurus fuisti, curam ovium quare suscepisti? Si dignitatem accepisti, bonitatem quare non impendis? Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis.

19. « Sed inquis : Petrus ore negavit; quia tamen corde non negavit, respexit illum Dominus, et vocatus est nomine suo ad resurrectionis gaudium cum aliis Apostolis. Hoc (ut audio) maximum est quod ad excusationem tuam prætendis. Respexit ergo Dominus Petrum negantem. Quare? nempe ut faceret confitentem. Respexit ad compunctionem, vocavit ad confessionem. Si ergo tu respectum Christi habes, ubi sunt lacrymæ? Si autem lacrymaris, cur non confiteris? Si Petrum sequeris negantem, cur non imitaris et confitentem, et amare flentem? Postremo, frater, si Christianus es, ubi, quæso, signum regis tui? Ego certe video alienum characterem in fronte tua. Scias quid futurum sit super illos, qui bestiæ characterem portant. Servi Dei nostri signati sunt in frontibus suis : nec possunt exterminii sententiam evadere, nisi illi tantum qui in figura Thau crucis Christi signaculo muniuntur. Crux in pectore, fides in corde : crux in fronte, confessio in ore. Utrumque debetur, utrumque exigitur : totum Christus sibi vendicat. Cor ad fidem suam, os ad confessionem suam. Sed astat tortor : gladius exemptus est, et minans vibratur. Audi[1] : Qui amat animam suam, perdet eam. Et : Qui perdiderit animam suam in hoc mundo propter me, inveniet eam, et in vitam æternam custodiet eam. Qui perdit propter me, recipiet a me. Ego commendatum servabo, ut melius restituam. Nihil trepides : capillus de capite tuo non peribit. Quid sollicitaris de anima, qui de capillo etiam securitatem accepisti? Sed forte dices mihi quod multi hodie intra sinum Ecclesiæ in fide et confessione Christi vivunt, qui, si sic interrogarentur, nullatenus Christum confiterentur. Ad quod ego tibi voce prophetica respondeo, quia judicia Dei abyssus multa. Non licet nobis scrutari profunda et occulta judiciorum Dei, et investigabiles vias ejus penetrare[3]. Miserebor[3], inquit, cui misereor, et misericordiam præstabo cui misericors fuero. Si ergo in oculis ejus placitum fuerit, ut quibusdam parvulis suis, quos mater Ecclesia aut conceptos portat, aut nutrit editos, parcat, et ad istas graviores tentationum interrogationes venire non permittat : tu quis es, qui ei dicas, cur ita facis? Non tuam decet excellentiam, ut te in numero talium existimandum intelligas. Inter magnos servos non quasi parvulus, sed custos et provisor parvulorum, locum acce-

[1] Rom. x. — [2] 1. Cor. xii. — [3] Rom. viii. — [4] Luc. ix. — [5] Ephes. v. — [6] Luc. xiv. — [7] Matth. x. — [8] Joan. x.

[1] Marc. viii. — [2] Rom. xi. — [3] Exod. xxxiii.

peras. Tibi itaque quasi magno ac forti, et ad primam vel proximam consecutionem idoneo, dixit Jesus [1] : Sequere me. Te igitur proximum post ipsum locum adeptum, ut eum sequaris admonuit, quatenus tu postea tuis sequacibus, quibus ad vitam ducatum præbere debueras, fidenter dicere posses cum Apostolo [2] : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

20. « Si ergo Dominus te tanquam servum magnum et fidelem ad imitationis suæ gloriam vocare voluit, vide jam, obsecro, quale hoc sit, ut tu ad pusillos ejus, qui interim fovendi sunt, non premendi, respiciens dicas [3] : Domine, hic autem quid? Dixit hoc ille, quem tu imitari putas, cum tamen per omnia non debeas, non intelligens dignitatem vocationis suæ, nec recte intuens pietatem divinæ dispensationis : et idcirco juste increpationis sententiam audivit, ut auscultare disceret, non judicare [4]. Sic, inquit, eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Hoc est, frater, verbum quod tu intentissime ac diligentissime audire debes, ut regem tuum sequaris et consequaris : sequaris ad pœnam, consequaris ad gloriam. Si pro Christo patiendum est, si se offert occasio, excusationem non habes [5]. Non enim sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Si autem et sine passione negas, non solum dico, non excusaris, sed amplius dico, quod accusaris. Miser, ubi est anima tua ut non recogites qualis factus sis, qualem perdideris gloriam? ad quantam miseriam corrueris et confusionem? Aspice temetipsum qualis sis. Ubi est corona tua et gloria? Regem tuum dereliquisti. Unaquæque gens deos suos sequitur, et certe ipsi dii non sunt. Tu vero Dominum Deum tuum dereliquisti, et factus es vilis, opprobrium pessimorum. O qualis pastor Christianorum! Quomodo pasces tu oves Christi, qui te ipsum perdidisti? Lupo futuro pascendæ oves datæ sunt. O qualis pastor! Erubesce, miser, et confundere : Christianorum oculi in te versi sunt. De longe videris : latere non potes. Error tuus te notum et manifestum facit. Non potes evadere confusionem, nisi ostendas conversionem ». Hactenus Hugonis ad lapsum archiepiscopum objurgatio. Habetur eadem Epistola jam edita, licet nonnullis immutatis, tom. 3 operum ejusdem Hugonis, lib. 1 Miscellaneorum, tit. 79. Prosequamur jam cætera quæ sunt anni hujus.

21. *Pœnitentia atque obitus Ludovici Crassi regis Francorum, et Willelmi ducis Aquitaniæ testamentum et obitus.* — Moritur hoc anno hospes et defensor Innocentii papæ, Ludovicus Crassus rex Francorum, quem etsi viventem sanctus Bernardus in Epistola ad Honorium papam valde perstrinxit, quod eum bellici furores in religiosos monachos interdum delinquere adegerunt : pœnitentia tamen, qua diem clausit extremum, eum pietate religioneque valde reddidit commendatum. Rem gestam memoria quidem dignam describit Sugerius abbas Sancti-Dionysii, qui iis omnibus præsens erat, vir laudatissimus tum S. Bernardi, tum etiam Petri Cluniacensis abbatis dignis elogiis, qui ejusdem Ludovici res gestas conscripsit, aitque : « Qui, ut erat in consilio providus, sibi ipsi consulens, et miseratus animæ suæ, Deo placens, frequenti confessionis et orationis sibi devotione providebat, hoc unum toto animi affectu peroptans, apud sanctos martyres protectores suos Dionysium sociosque ejus, se quomodocumque deferri (ægrotabat diarrhetica) et ante sacratissima eorum corpora regni et coronæ depositione, coronam pro corona, pro regalibus insignibus et imperialibus ornamentis humilem B. Benedicti habitum commutando, monasticum ordinem profiteri. Videant qui monasticæ paupertati derogant, quomodo non solum archiepiscopi, sed et ipsi reges transitoriæ vitam æternam præferentes, ad singularem monastici Ordinis tutelam securissime confugiunt ». Et inferius post enarratam morbi molestiam, quam patientissime perferebat : « Quærit, inquit, rejecto omni pudore ob reverentiam divinitatis... et Scotorum et Anglorum, coram devotissime confiteri, et securissimo Dominici Corporis et Sanguinis viatico exitum suum muniri. Cum ipsum præparare festinant, rex ipse inopinate se levans et præparans, vestitus cameram, cunctis adjuvantibus (admirantibus), obviam Corpori Domini Jesus Christi exit, devotissime assistit. Ubi videntibus cunctis tam clericis quam laicis, regem exuens regnum deponit, peccando regnum administrasse confitetur. Filium suum Ludovicum annulo investit, Ecclesiam Dei, pauperes et orphanos tueri, jus suum unicuique custodire, neminem in curia sua capere, si non perpetualiter... ibidem delinquens fide obligat. Ubi etiam aurum et argentum et vasa concupiscibilia et pallia, et palliatas culcitas, et omne mobile quod possidebat et quo ei serviebatur, Ecclesiis et pauperibus et egenis pro amore Dei distribuens, nec chlamydibus, nec regiis indumentis usque ad camisiam pepercit. Capellam autem suam pretiosam, textum pretiosissimum auro et gemmis ornatum, thuribulum aureum quadraginta unciarum, candelabra centum sexaginta auri unciarum, calicem auro et pretiosissimis gemmis clarissimum, capsas de pallio pretiosas decem, pretiosissimum hyacinthum Athanæ regis Ruthenorum filiæ, quem de sua in manu nostra reddens, ut coronæ spineæ Domini infigeretur, præcepit, sanctis martyribus per nos destinavit, et si quocumque modo subsequi posset, devotissime spopondit.

22. « His igitur exoneratus, et Dei misericordia perfusus, humillime flexis genibus ante sacratissimum Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi (qui enim mox missam celebraverant, illuc et cum processione devote attulerant) in hanc

[1] Joan. XXI. — [2] I. Cor. XI. — [3] Joan. XXI. — [4] Ibid. — [5] Rom. VIII.

oris et cordis veræ et Catholicæ confessionis vocem non tanquam illitteratus, sed tanquam Theologus litteratissimus erumpit :

« Ego peccator Ludovicus confiteor unum et verum Deum, Patrem et Filium et Spiritum sanctum : unam ex hac sancta Trinitate personam, videlicet Unigenitum et consubstantialem et coæternum Dei Patris Filium, de sacratissima Maria Virgine incarnatum, passum, mortuum et sepultum, tertia die resurrexisse, cælos ascendisse, ad dexteram Dei Patris considere, vivos et mortuos extremo et magno judicio judicare. Hanc autem sacratissimi Corporis ejus Eucharistiam illud idem credimus corpus, quod assumptum est de Virgine, quod discipulis suis ad confœderandum et uniendum et in se commanendum contradidit. Hunc sacratissimum sanguinem illum eumdem, qui de latere ejus in Cruce pendentis defluxit, et firmissime credimus, et ore et corde confitemur : hocque securissimo viatico decessum nostrum muniri, et contra omnem aeream potestatem certissima protectione defendi peroptamus. Cum autem cunctis admirantibus facta primum peccatorum confessione, devotissime Corpori et Sanguini Jesu Christi communicasset, tanquam illico convalescere incipiens, ad cameram rediit, omnique regalis superbiæ rejecta pompa, sola linea culcita decubuit. Cumque eum de tanto tantillum, et de tam alto, tam humilem, humano more deflere conspicaretur : Noli, inquit, charissime amice, super me flere, quin potius exultando gaudere, quod Dei misericordia præstitit me in ejus occursum, sicut vides præparasse ». Subjicit his auctor de ejus adventu ad sanctos martyres Dionysium et socios, deque facta iterum ibi exomologesi :

23. « Interea, inquit, subsecuti sunt eum nuntii Willelmi ducis Aquitaniæ, denuntiantes eumdem ducem ad Sanctum-Jacobum peregre profectum in via demigrasse, sed antequam iter aggrederetur, et etiam in itinere moriens filiam nobilissimam puellam, nomine Eleonoram, ejus filio desponsandam, totamque terram suam eidem retinendam, et deliberasse et dimisisse ». Extat ejusdem Willelmi Aquitaniæ ducis scriptum, ultimum suæ de his voluntatis Elogium, quod hic describendum putavimus; sic enim se habet :

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, quæ est una Deitas. Hoc est testamentum, quod ego Willelmus Dei gratia cum domino Willelmo episcopo facio in honorem Salvatoris mundi, et beatorum martyrum, et omnium confessorum, et virginum, et maxime Virginis Mariæ. Cogitans de meis innumerabilibus peccatis, quæ suadente diabolo temerarie perpetravi, et timens tremendi judicii diem, videns bona, quæ videmur tenere, sicut fumum in aere inter manus nostras evanescere, nosmet etiam in hac peregrinatione sine peccato una hora non posse vivere, et satis parvo tempore manere, et omnia quæ putamus possidere esse caduca et suis possessoribus gravamen, commendo me Deo, quem relictis omnibus sequi volo, filias meas regis domini mei protectioni relinquo, Eleonoram collocandam cum domino Ludovico regis filio, si baronibus meis placuerit; cui Aquitaniam et Pictaviam relinquo. Petronillæ vero filiæ meæ possessiones meas et castella, quæ in Burgundia, ut proles Gerardi ducis Burgundiæ, possideo. Itaque ne videar degenerare, sed imitari sancta vestigia parentum meorum in bono opere, et commendare me Deo et sanctis ejus, et in bonis operibus societatem servorum Dei et benedictionem accipere : do omnibus monasteriis dominationis meæ mille libras terræ distribuendas, prout baronibus meis placuerit. Et quicumque hoc nostrum testamentum disrumpere tentaverit; excommunicatus a Deo et hominibus existat. Qui vero in hoc adjutor fuerit, sit omnibus particeps.

« Signum Willelmi. Signum Eleonoræ. Signum comitis Arvernensis. Signum domini de Thoarcio. Signum Richeldi baronis. Signum Brocardi comitis. Signum Pontii ». Sunt ista excerpta ex Commentariis historicis Gallica lingua scriptis a Joanne Hayano Pictaviensi, Lutetiæ editis anno MDLXXXI.

24. Sed illud mirum est, quod alii scriptores recentiores asserunt hunc ipsum Willelmum ducem Aquitaniæ, de quo plura superius, post hæc diu multumque supervixisse, atque eremiticam vitam duxisse in Tuscia, illicque sancto fine quievisse : cum idem qui supra Sugerius absque dubitatione aliqua asserat, eumdem Willelmum in hac eadem peregrinatione in Hispaniam ad Sanctum-Jacobum, in via esse defunctum, ut nuper audisti. Quod ipsum et idem Sugerius etiam in Vita Ludovici filii testatur istis disertis verbis : « His diebus Willelmus dux Aquitaniæ apud S. Jacobum iter arripuit, qui volente Deo, antequam ad terminum ad quem suæ peregrinationis accederet, peracta parte itineris exspiravit, nullum virilis sexus in ducatu Aquitaniæ relinquens hæredem. Verumtamen duas filias habuit, etc. » Quid etiam Robertus his temporibus proximus auctor dicat de his magis expresse, sub anni sequentis laterculo, audi : « Comes Pictaviensis Willelmus ad S. Jacobum in Gallicia orationis causa proficiscitur, et in sexta feria Parasceves in Ecclesia B. Jacobi moritur, et ante altare sepelitur, etc. » Subjicit de ejus filia Eleonora, ipsius jussu jungenda ejusdem Francorum regis filio, deque patre ipsius, quem eodem anno defunctum tradit. Sunt ex recentioribus nonnulli qui affirmant, eumdem Willelmum ducem nequaquam revera esse defunctum, sed ita cum præcipuo suorum domesticorum rem esse transactam, ut per fictionem ea de causa dux mortuus esse diceretur, quo liber ab hoc mundo, posset ubi locorum vellet peregrinari; huncque illum esse Willelmum, qui in Tuscia apud locum, dictum Stabulum Rodis, sancto fine quieverit. Vulgata est historia ista, sed quæ nodos patiatur insolubiles. Atque illum primum, quomodo id potuit ignorasse

Theobaldus episcopus, qui et primordia ejusdem conversionis se accepisse testatur ab ejus discipulo : et tamen verbum nullum habet de simulatione mortis. Alius est ille nodus ex Sugerii scriptis, et aliorum ejus temporis auctorum, maxime strictus : quonam modo, si post hæc tempora (ut habent ejus Acta) repertus et inventus est a suis vivere Willelmus dux in Palæstina, vitam eremiticam ducens, et revocatus in Occidentem, cum res tanta fuerit tamque insolita, et forsitan inaudita, mundo adeo admirabilis in tanto viro, digna mille scriptoribus, tamen nullus hujus sæculi reperiatur, qui istiusmodi catastrophen memoriæ perpetuæ scriptorum conservaverit monimentis. Cum præsertim Sugerius, qui de ejus morte scripserat, supervixerit diu post obitum ipsius Willelmi ducis, perseverans scribere res Ludovici Francorum regis, et tamen nulla amplius ab eo facta sit mentio de Willelmo, cui, ut sic seipsum corrigeret de eo quod dixerat esse defunctum, necessario id faciendum fuisset. Rursum si vivebat et reversurus erat in Occidentem ; quomodo prætermissus ut mortuus a scriptoribus ejus temporis ? cum præsertim gravissima causa illa verteretur de ejusdem ducis filia Eleonora, nupta Ludovico regi Francorum, dum repudiatur ab eodem rege ? Quæ tanta res exigebat ob sui magnitudinem ut revocaretur ad vitam, si licuisset, idem pater ejus dux Aquitaniæ, qui eam ipsi nuptui dedisset, quo filiæ subveniret oppressæ. Sed nulla usquam de his vel levis mentio penes sæculi ejus historicos haud ignobiles qui omnes istiusmodi rem adeo mirandam nec scivisse noscantur. Hæc et alia sunt, quibus reddor vehementer suspectus de ejusmodi historiæ veritate dubitans, ne plures Willelmi per errorem in unum conflati sint a recentioribus ejus auctoribus. Sed prosequamur reliqua. Pergit Sugerius de obitu Francorum regis cætera recensere :

25. « Rex Ludovicus Parisiis recidiva profluvii dyssenteria cum gravissime fatigaretur, omnino deficiebat. Qui nunquam super his improvidus, accito venerabili Parisiensi episcopo Stephano (cui primum antea fuerat adversatus, ut ex S. Bernardi litteris apparet) et religioso S. Victoris abbate Hilduino, cui familiarius confitebatur, eo quod monasterium ejus a fundamine construxerat : et confessionem repetit, et exitum suum viatico Dominici Corporis muniri devotissime satagit. Cumque se deferri ad Ecclesiam Sanctorum-Martyrum faceret, ut quod votum sæpius spoponderat, humillime persolveret, ægritudinis anticipatus angustiis, quod opere non potuit, corde et animo et voluntate complevit. Præcipiens ergo tapetum terræ, et cineres tapeto in modum crucis deponi, ibidem manibus suorum depositus, signo S. crucis, præsentiam suam muneris trigesimo regni administrationis, ætatis vero fere sexagesimo anno, kal. Augusti, spiritum emisit, etc ». Agit de sepultura ex opposito Caroli imp. collocata. Sed de his satis ad institutum.

26. *In causa Rudolphi patriarchæ Antiocheni acta, tum Romæ, tum in Oriente per legatos papæ.* — Quod autem ad res pertinet Orientis, hoc anno moritur Bernardus patriarcha Antiochenus, primus Latinorum patriarcharum, cum sedisset (ut Willelmus Tyrius tradit[1], quo fideliorem invenimus neminem) annis triginta sex : qui et ipsum creatum tradit an. Redempt. MC. Cumque absque consensu suffraganeorum episc. vel cleri ejus Ecclesiæ intruditur in eam sedem homo militaris, prædives quidam Rudolphus, cognomento Mamistanus Francus, diœceseos Cenomanensis, favore populi, quem largitionibus demeruerat, « cujus favore », (inquit Tyrius[2]) « Ecclesiam et palatium occupans statim sine mora pallium de altari B. Petri, nulla ad Ecclesiam Romanam habita reverentia, sibi assumpsit ». Qui igitur ita cum schismate cœpit exordium, in schismate pariter perseveravit, detrectans omnino subjici Ecclesiæ Romanæ Pontifici, quem diceret, non sibi superiorem, sed parem, quod diceret (inquit Tyrius[3]) utramque Petri esse Cathedram (Antiochenam et Romanam), eamque quasi primogenitum insignem prærogativa ». Ne autem ita temere præsumpta insania invalesceret, Innocentius papa simul ac ista cognovit, ad curandum istiusmodi hominem tanta phrenesi laborantem, decernit legatum a latere in Orientem Albericum episcopum Ostiensem ; de cujus legatione, quæ idem auctor Tyrius archiepiscopus narrat in medium afferemus.

27. Sed quæ ista præcesserunt, ab eodem auctore primum audiamus, quomodo videlicet coactus est venire Romam, supplexque gratiam implorare, qui fastu arrogans se sibi sufficere, nec ullius egere jactabat. Ad humiliandum ergo superbum hunc Deus, cor principis Antiocheni paulo ante erga ipsum propensioris, in eum convertit, qui ex amico in inimicum conversus, nullam prætermisisse voluit ei nocendi occasionem. « Habentes igitur (inquit Tyrius[4]) ejus æmuli tantum studiorum suorum cooperatorem, animosius ejus impugnationibus insistentes, Romam proficiscuntur. Erant autem adversarii ejus Lambertus, vir quidem litteratus, ejusdem Ecclesiæ archidiaconus, et honestæ conversationis, sed sæcularium modicam aut nullam habens experientiam, et Arnulphus quidam, Calaber natione, nobilis genere, litteratus, et in sæcularibus plurimum circumspectus. Hi interpositis appellationis vocibus, consentiente et favente principe, Romam profecti, cum etiam invitum, sed per principem compulsum, eamdem viam arripere coegerunt. Factum est itaque quod Arnulphus præcesserat, et in Siciliam compendioso itinere profectus, conjunctis sibi de amicis et consanguineis, quia de Calabria erat oriundus, ubi postmodum fuit Consentinus episcopus (erat

[1] Will. Tyr. l. XIV, c. 10. — [2] Ibid. — [3] Ibid. l. XIII, c. 13. — [4] Ibid. l. XV, c. 12.

enim valde nobilis, ut diximus) dominum Rogerium Apuliæ ducem, cui notus erat convenerat dicens : Ecce, princeps egregie, in manus tibi optato, sed et gratis datur hostium tuorum immanissimus, Antiochenorum patriarcha, qui tibi et hæredibus tuis in perpetuum Antiochiam abstulit, sublimato in ea viro ignoto, contra juris ordinem. Ecce eum attulit tibi Dominus; et consummata ejus peccata dederunt præsentem. Eia, expergiscere, tracta quomodo eum habeas, certus quia per eum ad hæreditatem jure tibi legitimo successionis debitam, iterum tibi patere poterit introitus, qui tibi per eumdem negatus est indebite. His verbis motus Apuliæ dux, sicut vir erat solertissimus, in singulis maritimis urbibus locari præcipit insidias, ut adveniens, statim captus et vinculis mancipatus in Siciliam protinus dirigatur. Ille vero prospera usus navigatione, nihil tale veritus, Brundusium applicans, juxta ducis mandatum, sublatis omnibus, quæ secum tanquam princeps potentissimus detulerat, sed et dispersa familia, vinctus traditur eidem Arnulpho in Siciliam ante ducem pertrahendus. Hic primum Arnulpho juxta desideria datum est in hostem et impium persecutorem suum pro libero desævire arbitrio, et vices æqua lance reddere pro his quæ de manu ejus acceperat duplicia. Tandem in præsentia ducis constitutus, habitisque cum eo familiaribus colloquiis, et conventionibus interpositis, sicut vir erat prudens et facundissimus, et honestissimam habens personam, receptis universis cum omni integritate quæ amiserat, sed et familia restituta, spondens quod in reditu per eumdem ducem sit habiturus regressum, cum omni honestate Romam pergens dimittitur.

28. « Romam vero perveniens, prima facie difficiles habuit ad dominum papam introitus, tanquam Romanæ persecutor Ecclesiæ, et qui singularem Sedis Apostolicæ primatum comminuere et infringere voluerit, sedem æmulam contra Romanam erigens et parificans Ecclesiam, tanquam læsæ majestatis reus ab ingressu sacri arcendus palatii, et a domini papæ colloquio suspenditur. Porro [1] tam dominus papa, quam universa Ecclesia procliviores erant ad hoc, ut dominum patriarcham sumpta qualibet honesta occasione gravarent; ejusque adversariis plurimum exhibebant favorem. Suspectus enim eis habebatur, eo quod vir dives esset et magnificus, et sedem cui præerat, Antiochenam videlicet, Romanæ subjicere dedignabatur, sed ei eamdem in omnibus parificare contendebat, dicens : Utramque Petri esse Cathedram, eamque quasi primogenitam, insignem prærogativa. Unde multipliciter ad ejus gravamen nitebantur. Tandem quorumdam amicorum usus officio, interventibus tam domini papæ, quam suis familiaribus semitas dirigentibus, admissus est ad domini papæ et curiæ solemniter congregatæ præsentiam, et cum multa susceptus est magnificentia. Porro semel et secundo eo in Consistorium ingresso, sumpta opportunitate, ejus adversarii prodeunt in publicum, et oblatis libellis accusatoriis, parati erant cum omni juris solemnitate ad accusandum procedere.

29. « Verum cognoscens tota curia, quod qui ad accusandum prodierant, non erant eatenus instructi, ut domino papæ et ejus assessoribus plenam de objectis possent ibi fidem facere, significatur ambobus, quod interim quiescant, quousque dominus papa aliquem de latere suo ad partes dirigat Antiochenas, qui ibi habita testium et instrumentorum copia, de causa plenius possit cognoscere.

« Interea resignato pallio, quod idem patriarcha de altari Antiochenæ Ecclesiæ sua sibi sumpserat auctoritate, in injuriam ut (dicebatur) Sedis Apostolicæ, et cardinalibus tradito, aliud ei pallium sumptum de corpore B. Petri, more solemni per priorem diaconorum traditur. Sic itaque mora, quantum negotium ejus exigere videbatur, Romæ habita, cum plenitudine gratiæ, salva tamen quæstione, sumpta licentia, ad ducem Rogerium in Siciliam reversus est. Qui redeuntem honorifice suscipiens, postquam mutuis colloquiis sæpe et multum ad invicem plura, et quæ sufficere videbantur, familiariter contulerunt, datis eidem a domino duce galeis quotquot ad iter remeandum habuit necessarias, secundis usus flatibus, in Syriam devectus, fauces Orontis attigit, qui fluvius Antiochiam præterfluit, qui locus vulgari appellatione, portus S. Simeonis dicitur, ab Antiochia decem plus minusve modicum distans milliaribus. Postquam ergo, sicut dictum est, dominus patriarcha Cœlesyriam advenit, et suæ ita vicinus factus est civitati, scribit Ecclesiæ suæ, ut die statuta ei extra civitatem in loco prænominato cum processione solemniter occurrant. Qui principis favore freti, qui eum (ut prædiximus) odio inexorabili contra fidelitatis debitum, quo eidem tenebantur adstricti, persequebantur, omnino facere, vel ei obedire negant. Sed et introitum civitatis per principis violentiam penitus interdicunt, etc. » Pergit namque auctor narrare, quomodo idem patriarcha, civitate exclusus Antiochena, compulsus sit extra in monasteriis vitam ducere, quousque Edessæ comes recepit eum in sua; quodque tandem amicorum interventu princeps Antiochiæ placatus eumdem patriarcham Antiochiam revocavit. Ita plane justo Dei judicio, qui sedem ipsam arripuit, ab ea repellitur; et qui in ipso ingressu superbiæ cornua erigens primam despexit Sedem, ejus supplex petere auxilium coactus fuit, ut posset tuto consistere. At quoniam sic a curia dimissus est, ut sequeretur eum legatus ab Ecclesia Romana mittendus, qui accusationes adversariorum disquireret : agendum modo de duabus legationibus, ab Apostolica Sede ea de causa in Orientem adornatis. Quod enim ratione personæ, nempe tanti patriar-

[1] Will. Tyr. l. xv, c. 13.

chiæ, causa pertractanda esset, æque magni ponderis et dignitatis viro decernitur istiusmodi legationis munus. Deligitur ad tantum opus archiepisc. Lugdunensis, de quo ista Tyrius[1] : « Interea legatus Ecclesiæ Romanæ, Petrus nomine, natione Burgundio, Lugdunensis archiepiscopus, missus a domino Innocentio papa, ut causæ prædictæ debitum finem imponat, venit in Syriam, apud Accon applicans. Erat autem vir vitæ venerabilis, simplex ac timens Deum, longævus et jam in senium vergens. Qui statim ex quo Syriam intravit, Hierosolymam devotionis gratia profectus est, unde sub compendio digressus, urgentibus eum prædictis Lamberto (archidiacono Antiocheno) et Arnulpho (Calabro, ejusdem Ecclesiæ decano), ut Antiochiam, uti finem impositurus, accelerarct, Accon iterum pervenit. Ubi gravi correptus ægritudine, antequam procederet, veneno (ut dicitur) in potu ministrato, subito deficiens, in fata concessit. Prænominati autem patriarchæ adversarii Antiochiam properantes omnimodo destituti auxilio, spe quam de adventu legati conceperant frustrati, viæ et laborum, quæ per tot pertulerant tempora, tædio fatigati, per interventores, quos ad hoc reputabant idoneos, pacem supplices postulant, accusationi renuntiare, et parati fidelitatem exhibere. Lambertus in archidiaconatum restituitur; Arnulphus vero nihil humanitatis inveniens, principis iterum fretus auxilio, solita longanimitate rursum ad labores et iter accingitur. Romamque proficiscens, iterum opportune et importune pulsat. Tandemque precibus proterve insistens, obtinet, ut prædictus legatus, de quo nobis in præsenti sermo est, in Syriam dirigatur; nempe card. Ostiensis, de quo Tyrius[2] :

30. « Dum hæc in expeditione geruntur, legatus quidam Romanæ Ecclesiæ, Albericus nomine, episcopus Ostiensis, natione Francus, de episcopatu Belluacensi apud Sydonem applicuit ». Quoto anno Redemptoris non dicit. Sic igitur, quod duas istas legationes auctor nullo certo distinguat tempore, tantamque ejusdem intrusi patriarchæ causam, atque per legatum res gestas nulla consignet temporis nota : nec nos id facere præsumemus, sed sub hoc anno cuncta, quæ plurium annorum curriculo esse consummata oportuit, colligemus ex iis quæ sparsim ab eodem auctore reperiuntur conscripta esse. Legatus igitur Apostolicæ Sedis Sydonem appulit eo tempore, quo Paneadis civitas obsidebatur a nostris, quo et legatus perrexit, nec inde discessit, quousque a civibus facta deditione, ea potiti sunt nostri. « Inde », inquit Tyrius[3], « Deo gratias et hostias solemnes exhibituri, Hierosolymam dominus rex cum domino principe Antiocheno, cum domino patriarcha (Hierosolymitano scilicet), et domino legato contendunt. Completis autem ibi de more orationibus, et mora per dies aliquot Hierosolymis habita, dominus princeps, (Antiochenus videlicet), pertentata domini legati mente, quid propositi adversus patriarcham suum (Antiochenum) haberet, et invitans eum, ut non tardaret venire, sed fortis et de ejus auxilio certus veniret, Antiochiam reversus est ». Et inferius[1] : « Legatus, completis orationibus, dominum patriarcham (Hierosolymitanum) et universos regni pontifices ad Synodum convocans apud Antiochiam, pridie kalend. Decembris, illuc cum omni celeritate contendit.

31. « Die igitur statuta affuerunt de diœcesi Hierosolymitana dominus Willelmus patriarcha, Gaudentius Cæsariensis archiepiscopus, Anselmus Bethlehemita episcopus : affuit et dominus Fulcherus Tyrensis archiepiscopus, S. R. E. multum devotus et fidelis, in quo tota spes legato erat consummationis negotii : erat autem vir magnanimus et discretus plurimum. Affuit quoque cum duobus suffraganeis suis, Bernardo videlicet Sidoniense et Balduino Berythense. De provincia autem Antiochena, quoniam viciniores erant, affuerunt universi, quorum varia nimis et ab invicem dissona erant desideria. Nam Stephanus Tarsensis archiepiscopus, Gerardus Laodicensis, Hugo Gabulensis archiepiscopus canonicorum contra dominum patriarcham fovebant causam. Franco autem Hieropolitanus, et Gerardus Coritiensis, Serloque Apameensis, licet ei ab initio adversarius fuisset, conversus ad eum, domino patriarchæ suum manifeste præstabat patrocinium. Alii in neutram partem manifeste videbantur declinare. Die ergo præfixa, residentibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ex more in Ecclesia principis Apostolorum, et pontificalibus induti, præsidente domino legato, et vices domini papæ obtinente, lectus in publico mandatorum domini papæ tenor. Quo perlecto diligentius et plenius cognito, prodierunt in publicum accusatores Arnulphus sæpe dictus et Lambertus archidiaconus : qui licet prius cum domino patriarcha convenisset in dolo, et beneficii sui obtinuisset restitutionem ; tamen conversus in arcum pravum, denuo se constituit accusatorem. Adjunctique sunt eis alii etiam complures, videntes non satis prospere tempora domino patriarchæ respondere. Hinc etiam erat illud manifeste verum deprehendere, quod Naso proverbialiter dicendum tradidit :

Cum fueris felix, multos numerabis amicos :
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Procedentes igitur in publicum auditorium accusatores, paratos se dicunt secundum juris regulas porrectis libellis accusatoriis, ad accusandum procedere, et subjicere, si deficiant, talionem. Erant autem capitula, super quibus proposuerant eum impetere, schedulis inscripta. Quædam de enormi

[1] Will. Tyr. l. xv. c. 15. — [2] Ibid. c. 11. — [3] Ibid.

[1] Will. Tyr. l. xv. c. 15. 16.

et indisciplinato, et contra regulas sanctorum patrum ejus in patriarchatum introitu. Quædam de ejus incontinentia et operibus simoniacis. His instanter postulantibus, ut se præsentem exhiberet, mittuntur qui eum ad Synodum solemniter invitent; et ut ad objecta veniat responsurus moneant; qui omnino venire refutavit. Ea itaque die nihil amplius processum est in verbo illo, nisi quod exhortatorios habuerunt sermones ad invicem, sicut moris est in talibus.

32. « Secunda iterum die, convenientes denuo et ex ordine residentes, iterum citatorio edicto dominum patriarcham solemniter vocant. Qui sicut et pridie, omnino venire noluit. Interim Serlo Apameensis archiepiscopus in choro pontificum sine veste residens nuptiali (non enim more aliorum indutus erat pontificalibus) a domino legato convenitur, quare reliquis fratribus non consonaret, et quare ad accusandum, sicut aliquando fecerat, non procederet? Respondit : Quod aliquando feci, inconsulto calore et contra salutem animæ meæ, detrahens patri meo, et more maledicti Cham, verenda patris discooperiens, operatus sum : et nunc ab errore devio me auctore Domino revocans, nec eum accusare nec judicare præsumptuose tentabo, sed pro ejus statu et incolumitate paratus sum usque ad mortem decertare. Præcipitur ergo exire, et data in eum sententia excommunicationis simul et degradationis, sive juste, sive aliter, ab omni officio sacerdotali et pontificali depositus est. Tantus enim timor domini principis, in partem legati nimium proclivis omnes invaserat, ut jam nulla contradicendi libertas alicui præstaretur. Incendebat eum principem minus providum et indiscretum quidam Petrus Armenius præsidii civitatis custos, vir malitiosus supra modum, sperans quod si patriarcham deponi contingeret, quemdam nepotem suum Haimericum nomine, quem dominus patriarcha in suam perniciem ejusdem Ecclesiæ decanum fecerat, posset per seductum principem in sedem illam provehere; quod et factum est. Serlo igitur sive de facto, sive de jure depositus, Antiochia egrediens, in suam diœcesim se contulit, perveniensque ad castrum Harenc, ægritudine præventus, et curarum anxius pondere lecto decubuit, et conversus ad parietem, et injuriæ enormitatem non ferens exspiravit. Tertia demum die iterum convenientes, et residentes ex ordine, tertio dirigunt qui dominum patriarcham peremptorio citent edicto, et ut veniat objectis responsurus moneant. Qui utrum conscientiam veritus, an contra se Synodum invidiose collectam sciens, et principis violentiam timens, pro certo compertum non habemus; venire, sicut et prius, omnino negavit. Erat autem in palatio suo cum suis familiaribus, multo stipatus equitum et popularium comitatu. Convenerant enim ad ejus subsidium universi de civitate, qui nisi principis timuissent potentiam, legatum, cum universis qui in ejus depositione convenerant, urbe cum ignominia parati erant depellere. Videns ergo legatus, quod ad se venire nolebat patriarcha, de domini principis confisus patrocinio et viribus, in palatium ascendit, ibique data in eum depositionis sententia, annulum et crucem compulit violenter resignare. Inde jubente legato, principi traditus et vinculis miserabiliter alligatus, tanquam vir sanguinum ignominiose tractatus, apud monasterium S. Simeonis juxta mare in monte eminentissimo situm carceri mancipatus est ». Et infra : « Catenatus in monasterio diu detentus tandem elapsus, Romam profectus est. Ibi aliquatenus gratiam Sedis Apostolicæ assecutus, dum redire maturaret, veneno hausto, sceleris ministro porrigente, nescimus quo, miserabiliter interiit ». Hic tandem finis hominis infelicissimi, qui sibi ipsi auctor tot ærumnarum fuit. Sed prosequamur ejusdem legati reliquas res gestas in Oriente. Pergit Tyrius [1] :

33. « Legatus igitur, deposito patriarcha et consummatis apud Antiochiam pro quibus venerat negotiis, Hierosolymam reversus est, ubi usque ad solemnitatem Paschalem moram faciens, habito prius consilio cum prælatis Ecclesiarum, tertia post sanctum Pascha die, una cum domino patriarcha et episcoporum nonnullis templum Domini solemniter dedicavit. Affuerunt ibi dedicationis die multi tam de partibus Ultramontanis, quam de Cismarinis regionibus magni et nobiles viri, inter quos affuit et dominus Joscelinus junior, comes Edessanus, qui tunc in solemnibus S. Paschæ diebus magnifice nimis in civitate moram faciebat. Qua celebritate completa, convocatis archiepiscopis, episcopis et aliis Ecclesiarum prælatis, una cum domino patriarcha, Concilium celebravit in primitiva et Ecclesiarum matre sancta Sion, tractans ibi cum eis de iis quæ instanti tempori videbantur convenire. Cui Synodo interfuit Maximus Armeniorum pontifex, imo omnium episcoporum Cappadociæ, Mediæ et Persidis, et utriusque Armeniæ princeps et doctor eximius, qui Catholicus dicitur. Cum hoc etiam de fidei articulis, in quibus a nobis dissentire videtur populus ejus, habitus est tractatus, et ex parte ejus promissa est in multis correctio. Quibus rite peractis, prædictus legatus ad Acconensem rediens civitatem, inde parato navigio Romam reversus est ». Hactenus Alberici Ostiensis episcopi totius legationis periodus. Porro ista omnia hoc anno cœpta, quo Bernardus patriarcha obiit, propagata esse usque ad annum saltem millesimum centesimum trigesimum nonum oportuit. Nam primum adventum patriarchæ Antiocheni Romam contigisse vidimus eo tempore, quo Innocentius papa pacifice Romæ sederet, quod non ante annum trigesimum octavum factum esse, ex iis quæ dicentur inferius, apparebit. Sed quoniam haud quæque res gestæ certis annorum limitibus definitæ ab auctore reperiuntur, ut iisdem

[1] Will. Tyr. l. xv, c. 18.

nos annis reddidisse potuissemus, continuata eadem omnia una narratione oportuit absolvisse. Porro (quod non prætermittendum) ad eumdem Albericum card. episcopum Ostiensem legatum in Syria, extat tum data Epistola Petri Cluniacensis [1].

[1] Petr. Clun. l. IV. Ep. XLVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6629. — Anno Æræ Hispan. 1174.— Anno Hegiræ 531, inchoato die 29 Sept., Fer. 3. — Jesu Christi 1136 — Innocentii II papæ 7. — Lotharii reg. 12. imp. 4. Joannis Comneni imp. 19.

1. *Expeditio Italica Lotharii imp.* — A num. 1 ad 14. Supplendi hic Annales Ecclesiastici narratione rerum in regno Neapolitano hoc anno gestarum. Cœpit annus a reditu *Sergii* præfecti militum in urbem Neapolitanam, quem Falco in Chron., qui annum a kalendis Martii exorditur, cum præcedenti copulat; sed Alexander abbas discessus Sergii mentionem faciens, et reditum ejus in urbem Neapolitanam tacens, ostendit eum post mensem Januarium currentis anni reversum esse. Falco itaque de auxilio a Pisanis Sergio præfecto militiæ promisso ait : « Quorumdam inimicorum consilio auxilium inferre, illud promissum destructum est. Unde magister ipse militum vehementer turbatus Neapolim revertitur, et civitatem suam viriliter tenuit ». Lotharium autem imperatorem hoc anno in Italiam descendisse, docet his verbis chronographus Hildensheimensis, qui ad annum MCXXXVI ait : « Circa Assumptionem sanctæ Mariæ expeditio imperatoris in Italiam » ; quod et Falco in Chron. etiam refert. Ad ejus narrationem Peregrinius hæc : « Lotharii in Liguriam atque in Italiam adventus rectissime quidem in Cod. 199 (nempe anonymi Casinensis) sed ad annum notatur MCXXXVI ». In Codice vero, quem secutus est Caraciolus, notatur annus MCXXXV propter perpetuum prochronismum unius anni usque ad mortem Rogerii; quippe mense Novembri, Indictione XV, vergente scilicet præfato anno, positus apud Roncalias; (planus ac patens est campus, non longe a Placentia super Padum, Othoni Frisingensi in Friderico lib. 2, cap. 12, et Gunthero lib. 2,) legem condidit *de feudo non alienando*, descriptam lib. 2 feudorum, tit 52, necnon, sub alio tamen titulo lib. 3 legum Longobard. tit. ult. Falco etiam diserte pro ista stat sententia.

2. *Eum illuc crebris litteris vocavit Innocentius II.* — « Anno, inquit, MCXXXVI Dom. Incar. et septimo papæ Innocentii, præfatus imperator Apostolico Innocentio mandavit, ut eum præstolaretur qui Domino favente, sicut promiserat, in festivitate S. Jacobi venire despondebat » ; ubi Peregrinius legendum censet, *disponebat*. Mox infra : « Princeps Robertus audiens civitatem Neapolim famis periculo urgeri, cum quinque navigiis ad eamdem civitatem venit, et imperatoris adventum firmiter propalavit, et cursu celeri Pisas revertitur, continuo ad imperatorem festinans; invenit eum montes descendisse, et super civitatem Cremonam castra sua posuisse, etc. » Lotharius itaque hoc anno Subalpinam pervenit Italiam, sive in Galliam Transpadanam ; est namque trans Padum Cremona, quam anonymus Casinensis more aliis tum suæ, tum aliquanto antiquioris ætatis frequenter usurpato nomine appellavit *Liguriam*; etsi hæc olim ultra Padum non porrigebatur. Petrus quidem Diaconus hujus temporis scriptor lib. 4 Chron. Casin. cap. 99, ait: « Ab Innocentio remorante Pisis, crebris litteris monitus (nempe Lotharius) ut Romanum imperium ab hostium jugo defenderet, Ecclesiamque concussam et laceratam, et ad unitatem concordiamque revocaret, Cæsar clementissimus, anno Dom. Incarnat. MCXXXV, coacto ex omni orbe Romano immenso exercitu, cum uxore Augusta (Richiza appellata) intravit Italiam. Ingens tunc pavor invasit hostes Ecclesiæ : et quid facto opus esset, inter se tractabant ». Verum vel Petrum Diaconum vel exscriptores in anno consignando errasse certum esse debet. Tom. II Bullarii Cassinensis pag. 149, refertur donatio *Lotharii imp.* facta monasterio S. Benedicti de Padalyrone, data « anno Incarnat. Dom. MCXXXV, tertio nonas Decemb., Indict. XIII, (legendum Indict. XIV) regni regis Lotharii XI, imperii III. Actum Golariæ in Christi nomine », sed loco *Golariæ*, legendum *Goslariæ*, quæ urbs est Saxoniæ inferioris. Quare toto anno superiori Lotharius imp. in Germania versatus est.

3. *Vocavit etiam divum Bernardum.* — Porro sicut anno MCXXXIII, Innocentius II non solum Lo-

tharium imp., sibi Ecclesiæque opitulaturum, in Italiam accersivit, sed etiam sanctum Bernardum Claravalle agentem; ita et hoc anno eumdem sanctum iterum in Italiam vocavit. Baronius quidem, Manricus in Annal. Cisterc. omnesque recentes scriptores, qui de hac tertia profectione Italica divi Bernardi verba faciunt, eam in annum sequentem conferunt, sed Herbertus Turrium Sardiniæ archiepiscopus, inter sancti Bernardi discipulos educatus in Claravalle, in libris de Miraculis sancti Bernardi a Chiffletio editis, illam opinionem plane evertit; libro enim 2, cap. 14, ait : « Isdem quoque venerabilis abbas (nempe divus Bernardus) cum aliquando per annos tres moratus fuisset in Urbe Roma, atque in partibus Italicis pro sedando schismate Petri Leonis (in quo videlicet opere eumdem famulum suum Christus magnifice honestavit), tandem reversus Claramvallem, statim post factam orationem capitulum fratrum introivit : et quia fatigatus ex itinere, diu loqui non poterat, brevem quidem sermonem, sed plenum consolatione protulit, eis dicens : Benedictus Deus, qui vos mihi reddidit et me vobis. Et ego quidem, filioli, quamvis per triennium hoc visus fuerim longe remotus a vobis, non tamen putetis me semper absentem fuisse ». Quare cum certum sit, Bernardum an. MCXXXVIII, relicta Italia, Claramvallem rediisse, ita et indubitatum currenti Claravalle in Italiam venisse. Quid ibi egerit duobus consequentibus annis, cum Baronio referemus.

4. *Neapolis a Rogerio rege circumclusa.* — Nihil singularius hoc anno gestum occurrit, quam urbis Neapolitanæ circumseptio his verbis a Falcone pag. 298 narrata : « Princeps (nempe Capuanus) ipse audiens civitatem Neapolis famis periculo urgeri, etc. illico pedibus advolvitur, lacrymis rogans, ut sibi exhæredato subveniret (nempe imperator). Interea ad tantam famis asperitatem civitas pervenit Neapolitana, quod infantes multi, pueri, adolescentes, juvenes, senes etiam utriusque sexus per civitatis plateas et domos spiritum exhalabant; sed magister militum et ejus fideles, qui libertati invigitabant civitatis, quique antiquorum suorum sequebantur honestatem, mori potius famis morte malebant, quam sub nefandi regis potestate colla submittere. Hæc inter præfatus imperator litteras suas signatas propriis legatis suis, magistro militum, et civibus destinavit, consolationis verba describens, ut fidelitatis propositum teneat, quia favente Domino in proximo ad ejus liberationem festinaret. Legati vero illi coram omnibus juraverunt, imperatorem illum ad civitatem Spoletum dimisisse. Diebus autem non multis excursis, en adest legatus alius ipsius imperatoris litteras ferens, consolationis similiter verba continentes, qui eum dimisisse apud fluvium Piscariam affirmavit. Item in subsequentibus diebus alias transmisit imperator litteras, continentes se in proximo venturum in Apuliam, et Italiam a tanta perditione redempturum. Archiepiscopus præterea Marinus civitatis Neapolitanæ, et Philippus de Acerra, civis Neapolitanus, vir prudentis ingenii et Rainulphus comes, qui obviam imperatori dudum exierant, similiter litteras suas consolationis magistro militum delegavit. Litteris itaque talibus acceptis coacti, imperatoris tamen illius exspectabant adventum ». Ubi Falco adventum imperatoris ad fluvium Piscariam et in Apuliam, quem certum est ad sequentem annum pertinere, uno tenore describit, ut ex dicendis anno sequenti perspicuum fiet.

5. *Bellum Mediolanenses inter et Cremonenses ardet.* — Landulphus Junior in Chron. cap. 43, apud Puricellum in Monum. Basil. Ambros. numero 381, de Lotharii imp. in Italiam adventu hæc habet : « Addito quoque isto infortunio (nempe amissione libertatum Ecclesiæ Mediolanensis) imperator Lotharius cum principibus cujuscumque dignitatis venit in Longobardiam. In cujus castris iste (nempe Roboaldus archiep. Mediolanensis) Mediolani cum suis suffraganeis ad nutum imperatoris circumferebatur, et circumferendo excommunicavit Cremonenses; quia non reddiderant imperatori Mediolanenses, Cremonensium vincula et captionem sustinentes ». Bartholomæus Zucchius in Hist. Modoetiæ et Coronæ-Ferreæ refert Privilegium a Lothario imp. datum, quo canonicos Modoetienses in suum suscipit patrocinium : « Anno Incarnat. Dom. MCXXXVI, Indict. XIII, (legendum XIV) anno vero regis Lotharii XI, imperii quarto. Actum apud castrum Sancti-Bassiani ». Quare Lotharius jam mense Augusto in Longobardia versabatur.

6. *Lothar. imp. Papienses in suam gratiam recipit.* — Subjungit Landulphus : « Mediolanensium igitur exercitus confortatus præsentia imperatoris et vinculo excommunicationis, Soncinum, Sanctumque-Bassanum, et alia multa castella Cremonensium destruxerunt. Quibus destructis, multitudo Mediolanensium ad civitatem rediit. Archiepiscopus, et quædam pars inclyta militiæ Mediolanensium cum imperatore in Roncalia supra Padum castrametati sunt; ibique per plures dies et hebdomadas imperator curiam potestative habuit ». His addit Puricellus : quocirca idemmet Landulphus historicus ibidem per tres dies præsens suam ipsius de Sancti-Pauli in compito Ecclesia causam peroravit; sed non eo exitu, quem speraverat. Deinde hæc ex Landulpho cap. 45 recitat : « Lotharius, postmodum imperator, in quarta die, quæ fuit dies sabbati, post meam querelam, secus Papiam est castrametatus ad locum qui dicitur Lardiracus, super flumen Oronam positus. Cumque imperator ibi pernoctasset, et diem Dominicam quasi dimidiasset, militia ejus cucurrit ad Papienses, qui armati exierant. In prœlio illo fortissima manus principis Conradi (qui titulum regis abdicarat, et postea Lothario successit) quamplures de Papiensibus ejecit et apprehendit : neque a prœlio se subtraxit, donec Papienses fere ad mu-

ros civitatis conculcavit et appropinquavit. Tunc Papienses valde conterriti, et metuentes hostilem exercitum Mediolanensium concurrentium ad imperatoris triumphum, in primo diluculo secundæ feriæ cum maxima devotione reddiderunt imperatori quotquot habebant de Mediolanensibus in sua captione. Imperator commotus maxima pietate, Papienses eadem die a sua custodia solvit et liberos dimisit : et die altera sua castra amovit, et ad locum qui dicitur Abbiatecrassum (Abbiagrasse) pervenit : et omnis multitudo Mediolanensium, cum suis militibus a captione Papiensium liberans, redit Mediolanum. De cætero imperator Ticinum atque Palum ad suum commodum transivit ».

7. *Bellum Mediolanenses inter et Cremonenses continuatur.* — Innocentius II duritiam Robaldi archiepiscopi adversus Cremonenses improbavit, et excommunicationem ab illo latam relaxavit : « At Innocentius papa », inquit Landulphus Junior cap. 46, quod ultimum est ejus Historiæ, « Cremonenses ab excommunicatione Robaldi archiepiscopi solvit. Verumtamen Mediolanensis exercitus Cremonensibus, nec eorum episcopo pepercit, quia post absolutionem (sc. Innocentii II) Juvenalem castellum eorum, et alia apprehendit ; et episcopum eorum loricatum, et hortantem suos ad pugnam, proficientem homicidium, de ipso castello pertraxit, et plures menses in custodia tenuit », usque ad annum MCXXXVII. De Uberto episcopo Cremonensi, qui ad annum MCLXIX pervenit, plura Ughellus Tom. IV Ital. Sacræ. Addit Landulphus, hunc præsulem in carcere mansisse « donec Herlembaldus de Bresorio, custos illius custodiæ, contaminatus veneno, prout dicitur, subito in mortem corruit. Et in ipsa nocte, qua ipse custos subito occidit, episcopus de ipsa domo, qua claudebatur, effugit, et liberatus, Papiam, deinde Cremonam pervenit. Hic fortassis episcopus reminiscitur amaritudinis, qua potatus fuit Mediolani in die suæ ordinationis ; sed prout quibusdam placet, non bene. Quia si Jordanus archiepiscopus, ejusque Ecclesia amovit Ugonem de Noceto, nobilem virum, et Parmensis Ecclesiæ quasi archidiaconum ab episcopatu Cremonensi, in quo Cremonenses per suam electionem, et Henricus rex eorum per investituram suæ laudationis et confirmationis ipsum posuerant et susceperant per plures annos reverenter, et diu foris et intus tenuerant. Quid mirum, si populus Mediolanensis compulit istum Ubertum, egregium virum, jurare fidelitatem Ecclesiæ Mediolanensi et archiepiscopo Jordano, quando ipsum Ubertum episcopum consecravit. Quod si forte quis dixerit : Amotio Ugonis fuit justa, sed compulsio Uberti fuit iniqua : nec dicat cujus mortalis auctoritate principaliter est regenda Cremona, ejusque Ecclesia ; si non vero dixerit : Utrumque fuit malum et iniquum ; surgat igitur Deus exercituum, qui Mediolanum et Cremonam corrigat, et me acolythum oppressum et expoliatum, quemadmodum in hac mea copia continente probos et pravos legitur, in hac gubernat et protegat. Deo gratias. Amen ». Ita finit Historia Landulphi Junioris, in cujus calce librarius quispiam addidit eam complecti quæ ab an. MXCIV gesta sunt usque ad annum MCXXXIII *tempore Robaldi archiepiscopi ;* sed imperite, cum hæc Historia pertingat usque ad annum MCXXXVII, quo ea elucubrata fuit. Ex ea, si tandem lucem videat, Historia Ecclesiastica magnam lucem accipere poterit. Sigonius, qui lib. XI gesta hoc anno in Italia a Lothario accurate scribit, eum non viderat, ut ex ejus lectione intelligere est.

8. *Ecclesia Lugdun. festum Conceptionis B. Virginis instituit.* — Ad num. 14 et seq. Cum Ecclesia Lugdunensis festum immaculatæ *Conceptionis beatissimæ Virginis* hoc circiter tempore instituisset, divus Bernardus Epistola CLXXIV Lugdunenses redarguit, quod eam novitatem in Ecclesiam induxissent, inconsulto Pontifice Romano. Sed non tantum *divus Bernardus*, verum etiam *Potho* monachus et presbyter Prumiensis, cujus Opuscula tom. XXI Biblioth. Patrum edit. Lugdunensis recitata, pietatem spirant, lib. 3 de Domo Dei versus finem, in eamdem novitatem invehitur : « Sciendum sane, inquit, quod Romani Pontifices semper magis antiqua exequi et observare, quam nova instituere, nisi aliqua rationabilis causa perurgeret, consueverunt ». Tum multis interpositis, librum illum his verbis claudit : « Ecce vita monastica, quæ erat columna et firmamentum religionis, in qua videlicet viguit disciplinæ censura, morum gravitas, maturitas consiliorum, auctoritatis pondus, antiquitatis insigne, in Ecclesiasticis Officiis repentinis visa est novitatibus acquiescere, et quadam juvenili passa est decolorari levitate. Miramur ergo satis quod visum fuerit hoc tempore quibusdam monasteriis mutare colorem optimum, novas quasdam inducendo celebritates. Numquid Patribus doctiores aut devotiores sumus? Superba mente præsumimus, quidquid ipsorum in talibus prudentia præterivit. Neque vero nos in hujusmodi aliquid invenire possumus, quod illorum quiverit diligentiam præterisse. Quæ igitur ratio hæc festa celebranda nobis induxit? Festum videlicet Sanctæ-Trinitatis, festum Transfigurationis Domini. Additur his a quibusdam, quod magis absurdum videtur (quia festa Trinitatis et Transfigurationis in quibusdam Ecclesiis jam a multis annis celebrabantur, a paucioribus vero annis in Gallia, ubi Potho scribebat, tantum in Ecclesia Lugdunensi), festum quoque Conceptionis sanctæ Mariæ. Nos in his omnibus devotioni fidelium minime derogamus, dum rationem quærimus, qua rationabile obsequium nostrum offerre Domino debemus, ne forte a via recta aberrantes, præsumptionis spiritu seducamur ». Verum Conceptionis festum, ut nihil de duobus aliis hic dicam, ubivis receptum est sæculo XV, auctoritate Concilii Basileensis et Sixti IV, et hodie cum Octava celebratur in universa Ecclesia, sicuti festum

Assumptionis ejusdem beatissimæ Virginis, de quo etiam diu inter viros doctos contentio fuit. Baronius num. 15 dicit Bernardum ita scripsisse, « licet diversa senserit, ut res ipsa accuratius examinaretur, atque deferretur ad judicium Apostolicæ Sedis ». Verum incredibile sanctum doctorem in re tanti momenti contra propriam mentem tam asseveranter locutum esse.

9. *Moritur Ludovic. VI, Franciæ rex.* — Ad num. 21 et seq. Tam *Ludovici VI*, cognomento *Grossi*, Francorum regis, et *Guillelmi IX*, Aquitaniæ ducis obitus, quam matrimonium *Alionoræ* cum Ludovico regis filio qui ei successit, ad annum sequentem pertinent, ut legitur in variis rerum Gallicarum Chronicis veteribus, in Orderico lib. 13 aliisque. Neque hæc in dubium revocari possunt, cum Sugerius in Vita Ludovici Grossi, pag. 320, de eo ægrotante verba faciens scribat, venisse nuntios Guillelmi ducis Aquitaniæ, « denuntiantes eumdem ducem ad Sanctum-Jacobum peregre profectum in via demigrasse : sed antequam iter aggrederetur, et etiam in itinere, moriens filiam nobilissimam puellam, nomine Alienor, desponsandam, totamque terram suam eidem retinendam, et deliberasse et dimisisse ». Subdit Sugerius regem misisse filium suum Ludovicum in Aquitaniam, ut matrimonium illud cum Alienore contraheret, seque in ejus comitatu fuisse. Tum regis mortem, quæ Parisiis contigit, narrat, aitque : « XXX regni administrationis, ætatis vero fere LX anno, kalend. Augusti spiritum emisit ». Gemmeticensis Historiam suam absolvit narratione mortis hujus regis, asseritque eam accidisse *kal. Augusti*, anno ab Incarnat. Domini MCXXXVII. Quare erravit continuator Aimoini lib. 5, cap. 52, ubi scribit :

« Trigesimo unctionis suæ anno, ætatis vero LX, Incarnat. autem Dominicæ MCXXXVI, Parisiis feliciter obiit ». Qui error illi natus, quod Philippi regis mortem biennio prævertisset, quod non animadvertens Baronius, mortem Philippi regis cum anno MXVI, mortem vero Ludovici VI filii cum præsenti copulavit. Ordericus pag. 911, Ludovici VI obitum cum die *II nonas Augusti* perperam conjunxit, sed recte cum anno MCXXXVII, addiditque : « Sequenti autem Dominico (die nempe VIII, mensis Augusti) Ludovicus puer (qui natus erat annos XVIII), Pictavis coronatus est, et sic regnum Francorum et Aquitaniæ ducatum, quem nullus patrum suorum habuit, nactus est ». Ludovicus VI novo exemplo in suis Diplomatis tam regni sui, quam uxoris annos aliquando numeravit, ut in subscriptione anno MCXX, num. 19 recitata, aliisque videre est ; Ludovicus vero VI, ejus filius, *Juvenis* cognominatus, novo alio exemplo annos nativitatis *Philippi*, cognominati *Augusti*, qui ei successit, quandoque memoravit, ut patet ex Diplomate a Guichenone in Bibliotheca Sebusiana cap. 36 recitato, in quo dicitur : « Actum publice apud Fontembliaudi, anno Verbi incarnati MCLXIX, regni vero nostri XXXIII, Philippi filii nostri nativitate V ».

10. *Reg. Francorum strumosos sanant.* — Jam ante Ludovicum VI Francorum reges strumosos sanabant. Guibertus enim abbas de Novingento anno MCXXIV demortuus, in libris de Pignoribus sanctorum scribit : « In promptu est in ortu præpotentum principum, ut puta Alexandri, Julii Cæsaris, Octaviani, sed et aliorum signa præmissa ; et in mortibus habuisse Karolum et Ludovicum filium ejus prognostica. Unde et nostro tempore et Lotharingorum seu Anglicorum regum occasibus, et innovatione regnorum sæpius cometes emersisse conspeximus. Quid quod dominum nostrum Ludovicum regem consuetudinario uti videmus prodigio? Hos plane, qui scrophas circa jugulum aut uspiam in corpore patiuntur, ad tactum ejus superaddito crucis signo vidi catervatim, me ei cohærente, et etiam prohibente, concurrere. Quos tamen ille ingenita liberalitate scæva ad se manu obuncans, humillime consignabat. Cujus gloriam miraculi cum Philippus pater ejus alacriter exerceret, nescio quibus incidentibus culpis amisit. Super aliis regibus, qualiter se in hac re gerant, supersedeo. Regem tamen Anglicum neutiquam in talibus audere comperio ». Non dubito, quin hæc gratia gratis data primitus a Deo collata fuerit Roberto piissimo Francorum regi Ludovici VI atavo ; cum Helgaldus circa finem ejus Vitæ dicat : « Tantam gratiam in medendis corporibus perfecto viro contulit divina virtus, ut sua piissima manu infirmis locum tangens vulneris et illis imprimens signum sanctæ Crucis, omnem auferret ab eis dolorem infirmitatis ». Idem donum *S. Eduardo* Anglorum regi collatum, sed ejus successores nonnisi post annum MCXXIV strumosos sanarunt, ut ex laudato Guiberti loco intelligere est.

11. *Moritur Guillelmus IX Aquitaniæ dux.* — A num 23, ad 26. Quamvis ex Sugerio laudato constet, Guillelmum IX Aquitaniæ et Pictonum ducem, eodem quo Ludovicus VI Franciæ rex, anno sequenti scilicet, mortem oppetiisse, huic tamen jungendus Ordericus, cui diem et mensem lib. 13 notavit. Is itaque ad annum MCXXXVII ait : « Anno ab Incarnat. Domini MCXXXVII, Indict. XV, ingens in toto orbe siccitas fuit, quantum nemo nostris temporibus vidit ». Paucis interpositis : « Eodem tempore Guillelmus Pictaviensium dux, memor malorum quæ nuper in Normannia operatus est, pœnitentia motus, ad Sanctum-Jacobum peregre profectus est. Deinde feria VI Parasceve, V idus Aprilis, sacra communione munitus est, et ante aram beati Apostoli venerabiliter defunctus est. Filiam vero suam Ludovico juveni Francorum regi in conjugem dari præcepit, ipsumque regem totius juris sui hæredem constituit. Quod ita postea factum est ». Ita etiam habent varii hujus temporis scriptores. Gaudefredus prior Vosiensis pag. 304 de Willelmi IX morte, et de conjugio filiæ

ejus cum Ludovico rege verba faciens, ait, Ludovicum Lemovicas adventasse die XXX mensis Junii, sed nuptias cum *Eleonora* postea Burdigalæ celebratas.

12. *Guillelmus iste cum S. Guillelmo eremita male confusus.* — Sed quia hoc ipso tempore vivebat *sanctus Guillelmus* nobilissimis parentibus in Pictavia ortus, bellator acerrimus, qui post conversionem suam, spreta nobili prosapia, pœnitentiæ austerrimæ se dedidit, processu temporis varii auctores utrumque Guillelmum in unum confudere, et non solum gesta ab uno alteri adscripsere, sed etiam utriusque Vitam variis fabulis deturparunt. Sanctus *Guillelmus* consilio Eugenii papæ III Hierosolymam profectus est, et cælesti voce monitus venit in Tusciam, ubi sancte vixit, et mortuus est anno millesimo centesimo quinquagesimo septimo, teste Alberto discipulo ejus, qui Vitam sancti Guillelmi eremitæ cognomento *Magni* scripsit. Ejus mentio in Martyrologio Romano ad diem X mensis Februarii his verbis : « In Stabulo Rodis (quod nomen ejus monasterii fuit) in territorio Senensi sancti Guillelmi eremitæ ». Henschenius ad diem X Februarii in Commentario prævio ad Vitam sancti Guillelmi Magni eremitæ § 6, ait, nullum auctorem, de cujus ætate aliquid certo constet, reperiri, excepto forsan Theobaldo, cui hujus sancti Vita adscribitur, qui intra trecentos circiter ab obitu illius annos, aliquid in medium adduxerit, ex quo colligi possit, unum eumdemque virum esse et *Guillelmum IX* ultimum Aquitaniæ ducem a sancto Bernardo conversum, et *sanctum Guillelmum* Ordinis Guillelmitarum parentem, qui post eremiticam vitam in Stabulo-Rodis in Etruria sancte actam, sacro in Ecclesia cultu honoratur.

13. *Idque a trecentis circiter annis.* — His non obstantibus, opposita opinio, qua illi duo unus idemque censentur, adeo vulgo invaluit, ut visi sint nuper aliter sentientes, temere atque injuriose de sanctis loqui. Quare non mirum Baronium in eam sententiam abiisse, quia ejus tempore ea communissima erat; sed Joannes Beslius in Historia comitum Pictavensium et ducum Aquitaniæ parte 2, integrum tractatum habet de mendaciis, falsitatibus et anachronismis Operi Joannis Haii inspersis; qui sæculo præterito Commentarium Historicum edidit, hanc fabulam pluribus exponentem et propugnantem. Beslius part. 1, cap. 37, asserit testamentum Guillelmi ultimi ducis Aquitaniæ quod et a Baronio integrum recitatur, in eisdem Haii Commentariis editum, « esse falsum et confictum, uti reliqua ejusdem libri ». Baronius tamen quamvis illud fuisse confictum nesciret, motus auctoritate Sugerii et Pseudo-Roberti de Monte ac reliquorum scriptorum judicavit, ducem Willelmum in sua ad Sanctum-Jacobum peregrinatione defunctum esse, ac plures Guillelmos a recentioribus per errorem in unum conflatos. Sed post ea quæ Henschenius laudatus in medium affert, nulli dubium esse debet, quin *Theobaldus* Vitam sancti Guillelmi ab Alberto ejus discipulo scriptam interpolarit corrupéritque, multaque falso sancto Guillelmo affinxerit. Prolixam illam Vitam a Theobaldo editam recitat ibidem Henschenius, et vera a falsis discernere conatur, et de Ordine eremitarum a sancto Guillelmo instituto pluribus disserit, quæ apud eum legenda.

14. *David Scotiæ rex Mathildis imperatricis defensionem suscipit.* — Anno superiori *Mathildes* imperatrix, filia Henrici Angliæ regis, quæ secundis nuptiis duxerat *Godefridum* Andegavensem comitem, ex Anglia aberat, quando *Henricus* pater naturæ debitum solvit, et de jure suo secura coronam sibi melius cessuram putabat, si ad illam procerum votis et suffragiis vocaretur. *Stephanus* vero Bononiæ comes, post suam ad regiam dignitatem evectionem, duo imprimis formidabat, *Davidem* nempe Scotiæ regem, qui *Mathildi* fidem dederat, se illam, non alium pro principe agniturum. Secundo, *Robertum* Glocestriæ comitem, Henrici regis filium naturalem, virum prudentiæ singularis, qui in Normannia cum Mathilde sorore præsumptam tyrannidem non æquo animo laturus credebatur. Audiendus auctor anonymus coævus, qui gesta Stephani regis litteris mandavit : « Erat rex in Scotia, inquit, quæ confinis est Angliæ, fluvio quodam certis limitibus duo regna determinante (legendum *disterminante*), rex pectoris mansueti, progenitoribusque religiosis exortus, et ipse justo vivendi tramite illos coæquans. Iste cum in præsentia regis Henrici , cum cæteris regni summatibus, imo omnium primus jurejurando se constrixisset, nullum illo exspirante, nisi aut filiam regis, aut ejus hæredem in regno suscepturum, vehementer indoluit Stephanum ad regni Anglorum gubernaculum successisse. Sed quia illud sine suo consultu ab ipsis baronibus provisum fuit et actum, extrema rerum sapienter metiens, ad quem finem cœpta devenirent, tempore aliquanto tacitus exspectabat. Tandem cum regis Henrici filia litteris ad eum missis intimaret, se patrio testamento alienatam, regno sibi sponso et jurato privatam, leges solutas, justitiam calcatam, fidem baronum Angliæ fœdusque juratum raptum ex toto, et nihili pensum ; ideoque suppliciter illum et lacrymose deprecari, quatenus, ut cognatus destitutæ subveniret, ut sibi adjuratus miserandæ subsidium impenderet. Rex alte ingemuit, zeloque justitiæ succensus, tum pro communis sanguinis cognatione, tum pro fide mulieri repromissa et debita, regnum Angliæ turbare disposuit : ut undique in regem dissensione commota, quod injuste, ut sibi videbatur, occupaverat , justiori se cooperante Deo, linquere cogeretur.

15. *Bellum infert Stephano Angliæ regi.* — « Habebat rex secum, qui eum admonitionis calcare ad turbationem concitandam stimulabant, hinc filium Roberti de Bathentona, ejusque collaterales, qui ex Anglia, ut dictum est, exulati, sub specie recuperandæ patriæ ad illum confugerant,

inde filium Joannis Eustachium regis Henrici summum vel popularem amicum, aliosque quamplures, qui vel quæstus gratia, vel justitiæ, ut sibi videbatur, defendendæ occasione discordiam ambiebant. Rex igitur David, sic enim vocabatur, perpense per Scotiam edicto, omnes in arma commovit, laxatisque permissionis suæ frenis, quidquid in Anglos truculentius, quidquid excogitare possent inhumanius, remota pietate peragere præcepit. Est autem Scotia, quæ et Albania dicitur, regio locis palustribus circumsepta, sylvarum fertilium, lactis et armatorum copiosa, portubus salubribus, insulis opulentis circumcincta : sed incolas barbaros habens et impuros, nec nimio frigore fractos, nec aspera fame detritos, citis pedibus, levique armaturæ confidentes : anxium amaræ mortis exitum pro nihilo ducentes inter suos domesticos, sed inter sibi extraneos omnes crudelitate excedentes. Hujus igitur gentis rebellem multitudinem a citerioribus Scotiæ partibus in exercitum inopinabilem adunans, penes Angliam direxit, regnique utriusque transitis interfiniis, in provinciam Nordhumbriæ, quæ lata erat et populosa, omniumque necessariorum copiis referta, fuit castrametatus ».

Porro gesta hoc anno in hoc bello legenda apud Joannem priorem Hagustaldensem in Hist. sua.

16. *Concil. Burgense.* — Hoc anno, mense Octobri, *Guido* cardinalis legatus Apostolicus *Burgis* Concilium celebravit, ut refert Sandovalius in Alphonso VII, fol. 161, qui ait hujus legati in Hispaniam adventus causam notatam non fuisse a scriptoribus Hispanicis, sed ipse recte conjicit, præter cultum divinum seu ritum Romanum in Hispaniarum Ecclesias introducendum, eum venisse ad reges Navarræ, Aragoniæ et Alphonsum Castellæ regem, invicem præliantes conciliandos. Hujus Concilii mentionem facit idem Alphonsus in Privilegio Ecclesiæ Astorgæ concesso, et tam a se quam a *Berenguela* uxore subscripto, die secunda mensis Octobris « Æra MCLXXIV, anno II, quo coronam imperii primitus in Legione suscepit ». Subscribunt et *Sancia* soror ejusdem imperatoris, quinque præsules, et multi ex proceribus. Cum vero eodem tempore cardinales duo Guidonis nomine appellati vixerint, existimo hunc *Guidonem* esse *Guidonem de Via,* postea cancellarium Eugenio III sedente ; ex variis enim Innocentii II Rescriptis, quibus alter Guido subscripsit, apparet hunc sub eodem Pontificatu a curia nunquam abfuisse.

INNOCENTII II ANNUS 8. — CHRISTI 1137.

1. *Congressus Lotharii imperatoris cum Innocentio papa.* — Redemptoris annus agitur trigesimus septimus supra millesimum atque centesimum, Indictione decima quinta, quo Lotharius imp. se contulit ad Innocentium papam Viterbium, ubi habito simul colloquio iniere consilium, ut imperator Apuliam invaderet, dux Henricus autem ejus gener una cum Innocentio papa Campaniam a Rogerio possessam aggrederetur. Hæc autem in Chronico Beneventano a Falcone præsente rerum inspectore narrantur, quem sequemur, cum singulos ferme passus eorumdem imperatoris atque Pontificis assectetur, stylo licet rudi, tamen veritate nitente ; sic enim habet : « Anno millesimo centesimo trigesimo septimo, et octavo anno Pontificatus domini Innocentii, mense Martio, quintadecima Indictione, præfatus Apostolicus Innocentius, qui tunc Pisis morabatur, consilio communicato, de civitate Pisana ad civitatem Viterbium advenit, præfatum imperatorem allocuturus. Imperator igitur Henricum generum suum cum tribus millibus equitum ad Pontificem destinavit Innocentium, addens ut Romanos fines teneat, et principi Roberto principatum suum (Capuanum videlicet) restituat : ipse vero marchas adire disposuit ». Sed quoniam ambos ad diversas tendentes stylus simul consequi minime valeat, Pontificis primum, postea vero sectabimur vestigia imperatoris.

2. *Innocentius S. Bernardum accersit, qui contra schismaticos laboret.* — Innocentius igitur, uti vicarius Christi, Petrique successor, sic rem agendam armis adversus tyrannum Siculum rerum Ecclesiæ invasorem aggreditur, ut tamen, si penes eum vel alios Ecclesiæ Catholicæ hostes locus ali-

quis capescendæ rationis reliquus esse posset, eos potius religione quam armis subigeret. Cujus rei præstandæ causa præpotentem virum opere et sermone Bernardum Claravallensem abbatem ad se litteris accersivit, quo potissimum ad suadendos, convincendosque obduratos schismaticos uteretur. De hac vocatione viri sanctissimi, qui ejus res gestas conscripsit abbas Bonævallis, sic narrat [1]: « Interea litteræ Apostolicæ virum Dei vocant, et ut adsit laboranti Ecclesiæ, supplicant cardinales. Intermittuntur studia (super Cantica tunc homilias elaborabat [2]) et quæ modo continua erant interpolatis discursibus resumuntur. Nulla vacatio superest, servus Dei aut orat, aut meditatur, aut legit, aut concionatur. Videns igitur excusationes frustra obtendi, convocatos a multis partibus fratres diu profundeque suspirans affatur :

3. « Videtis, fratres, in quantis tribulationibus laboret Ecclesia. Pars quidem Petri in Italia et in Aquitania, auctore Deo, elisa, jam non parturit, sed abortit. Evasati sunt in his regionibus schismatis defensores, Romæ magna pars nobilium Innocentium sequitur, et favent ei multi fidelium, qui tamen temerariæ multitudinis impetum formidantes, non audent publice confiteri quem Innocentio firmavere consensum. Conjuratos habet Petrus homines perditos, quos corrupit pecunia, et munitionibus eorum occupatis, non Simonis Petri fidem, sed Simonis Magi repræsentat præstigia. Contra unam gentem Occidente edomito superest lucta. Orantibus vobis et jubilantibus, Jericho ruet [3], et cum extenderitis ad Deum cum Moyse manus [4], Amalech victus aufugiet. Josue pugnat [5], et ut ad consummationem victoriæ dies sufficiat protelata, soli ut stet, non tam orat quam imperat, et meretur fides tam solis obedientiam, quam de hoste prostrato victoriam. Nobis igitur pugnantibus vos ferte præsidium, et auxilium de cælo supplicibus animis implorate. Agite quæ agitis, et state in gradu quo statis; et licet nihil vobis conscii sitis, judicio tamen vestro non æstimetis vos justos : quia solus Deus quos justificat judicat, et perfectissimus quisque judicii divini districtum examen ignorat. Judicari autem ab humano die non multum curetis, neque vestra propria neque aliena judicia approbantes, sub timore Dei sic state, ut nec vos quempiam judicantes aliquando extollamini, nec aliorum curantes judicia excidatis in nugas; singula vero prosequentes, vos servos inutiles reputetis. Eundum est autem quo nos obedientia vocat, et hujus domus paternitatem, et vestri custodiam Deo, pro quo hunc laborem assumimus, confidentes de ejus clementia tradimus et commendamus. Hæc dicens et benedicens, flentibus universis discessit ». Discedens sanctus Bernardus, reliquit sermones super Cantica absolutos viginti tres, ut apparet ex sequenti sermone vicesimo quarto, quos statim descriptos misit ad amicum charissimum, Bernardum de Portis Carthusianum, ut ejusdem sancti Bernardi ad eum litteræ scriptæ testantur [1]; pro quo et ad Innocentium papam scripsit [2], cum ab eo ad episcopatum assumendus esset, rogans ne Longobardis daretur episcopus eo præsertim tempore procelloso.

4. Recedens igitur a suis sanctus Bernardus Romam versus, cum pervenisset in Tusciam, putans Pisis reperire Pontificem, ubi hactenus commoratus esset, ubi audivit inde ipsum recessisse, quo sciebat Pontificem præcessisse Innocentium, Viterbium venit, ibique passus est fratrem charissimum Gerardum ægrotantem, quod idem ipse testatur in sermone, super Cantica [3], quem in ejus obitu post reditum habuit : ubi hæc ejus verba : « Recordor, Domine, pacti mei, et miserationis tuæ, ut magis justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris [4]. Cum pro causa Ecclesiæ anno præterito Viterbii essemus, ægrotavit ille, et invalescente languore, cum jam proxima videretur vocatio, ego ægerrime ferens comitem peregrinationis, et illum comitem in terra relinquere aliena, nec resignare his qui mihi eum commiserant, quoniam amabatur ab omnibus, sicut erat amabilis valde : conversus ad orationem cum fletu et gemitu, exspecta, inquam, Domine, usque ad reditum : restitutum amicis tolle jam eum si vis, et non causabor. Exaudisti me, Deus, convaluit, etc. » Sed et de commoratione facta Viterbii, idem ipse S. Bernardus meminit in Epistola centesima quinquagesima prima ad Philippum. Cum autem ad Innocentium pervenisset post dies aliquot, legavit eum papa Romam, ad convertendum eos qui adhuc in schismate permansissent. De quo ista auctor, qui supra, Vitæ ipsius [5] : « In cujus adventu tam dominus papa quam fratres lætati sunt, communicatis cum eo consiliis, secundum rerum proventus et statum causarum, abbas alia via opus aggreditur, nec in curribus, nec in equis spem ponens, sed colloquia quorumdam suscipiens, sciscitatur, quæ sit eorum facultas, qui fautorum animi, utrum errore an malitia seducti tantum scelus protrahant et protelent.

5. « Intelligit ex secretis, clerum qui cum Petro erat, de statu suo sollicitum, scire quidem peccatum, sed non audere reverti, ne perpetua notatus infamia, vilis inter cæteros haberetur; et malle sub umbra honestatis interim sic esse, quam expelli a sedibus suis, et publicæ mendicitati exponi. Eorum qui de Petri prosapia erant, hæc erat responsio : Quia jam credi eis a nemine posset, si demembrarent genus suum, et eum relinquerent, qui cognationis suæ esset et dominus. Cæteri juramento fidelitatis excusabant perfidiam, nec aliquis ex sana conscientia parti illi conferebat suffragia. Denuntiabat itaque abbas eis, colligationes impie-

[1] Vit. S. Bern. l. II. c. 7. — [2] Bern. Ep. CLIII. — [3] Josue VI. — [4] Exod. XVII. — [5] Josue X.

[1] Bern. Ep. CLIV. — [2] Ibid. Ep. CLV. — [3] Idem in Cant. ser. XXVI. in fin. — [4] Psal. L. — [5] Vit. S. Bern. l. II, c. 7.

tatis esse sacrilegas, et profanas conspirationes legibus et canonibus condemnatas, juramentis non posse muniri; nec posse nec debere veritatis sacramenta mendacio suffragari. Insanire autem eos, qui rem illicitam sacramenti patrocinio constare existimant, cum oporteat extraordinarias pactiones quocumque religionis obtentu sancitas revocari in irritum, et auctoritate divina dissolvi. Auditis his aliisque viri Dei sermonibus, defluebant a Petro, et quotidie partis illius dissociatis agminibus, vincula rumpebantur, ipsius quoque Petri animus tabescebat, quia se quotidie minui, Innocentium vero crescere minime dubitabat. Defecerant pecuniæ, contabuerat curiæ amplitudo, aruerant ministeria domus, rarus mensam ejus frequentabat conviva, deliciæ in plebeia cibaria commutatæ, cultus obsequentium vetustate obscurus, stipendiarii ære alieno oppressi, et tota domus effigies pallida dissolutionem proximam indicabat ». Hæc de statu schismaticorum in Urbe, ubi diu moram magno proventu Catholicorum sanctus Bernardus protraxit. Quomodo autem post hæc, eodem tamen anno, inde sit vocatus ad castra, suo loco inferius dicturi sumus. Jam Innocentii papæ et ejus qui cum eo erat, Henrici ducis vestigia assectemur, de quibus hæc habet in primis Beneventanum Chronicon: « Apostolicus autem continuo post congressum cum imperatore habitum Viterbii, ad Romanorum fines advenit, et civitatem Albanum et provinciam totam Campaniæ suæ obtinuit fidelitati. Romam quidem ingredi noluit, ne Romanorum negotiis impediretur ». Hæc ibi de Pontifice, de quo hæc amplius Petrus Diaconus his præsens in Chronicis Cassinatibus [1]:

6. *Res feliciter gestæ in Apulia ab Henrico duce et Lothario imp. pro Innocentio papa.* — « Eodem tempore Henricus dux, gener imperatoris, intravit Campaniam una cum papa Innocentio ab imperatore transmissus. Igitur cum in planitie Cassini contigua castra posuissent, Richardum Pontificis memorati capellanum et Cassinensis cœnobii monachum ad monasterium mittunt, mandantque, si se suscipere velint, et Innocentio papæ obedire, se illos ut filios, ut fratres, ut socios dilecturos, monasteriumque sub custodia et protectione imperatoris habituros. Non consentiente Rainaldo, abbate nuper creato videlicet, fratribusque illum monasterio deturbare idcirco accipientibus, convocat ad capitulum fratres, hortatur ut in Rogerii fide permaneant, ac Petri Leonis filio pareant; auxilium illis non defuturum. Postremo fatetur abbatiam se ab eis accepisse, eamque pro illorum arbitrio sive tenere, sive dimittere paratum. Hæc ille. Jam vero Gregorium Adenulphi filium cum exercitu clam advocaverat, cujus ope monasterium contra papam, ducem, atque monachos retinere posset. Ei advenienti fœderatus abbas monasterii munitiones tradit, impetuque facto, Pontificis nuntios fugat. Apocrisiarii Pontificis, dum ad civitatem quæ monti adjacet pervenissent, cives jurare imperatori fidem suadent, sicque ad castra redeunt. Rainaldus autem abbas intra monasterium cum Gregorio inclusus, sata monasterii vicina incidebat, vastabatque omnia, ne quid ad victum hominum vel jumentorum reliquum esset. Jam fere undecim transierant dies, cum dux monasterii consumi bona perspiciens, simulque pugnæ præterire tempus, Rainaldum evocat, acceptoque aureo calice, et quadringentis libris obsidibus datis, abbatiam illi, si in ejus fide permaneat ex imperatoris parte confirmat, et eum a se suisque securum reddens, imperatoris vexillum intra beati Benedicti Ecclesiam induci, ac demum in arce, quæ Eccl. imminet, ingenti cum laude præcepit imponi. Die altera movens castra, exercitum contra Capuam dirigit. Ibi Raho Rahelis filius, et Goffridus Aquilanus venientes, se suosque Pontifici ac Roberti princ. et Henrici duci imperio subdunt. Hoc facto, Capuanus omnis principatus Rogerii jussa linquentes, papæ vestigiis advolvuntur omnia imperata facturos pollicentes, plerique ob antiquam Roberti principis amicitiam, alii spe præmii illecti, alii ut officio suo satisfacerent, dominosque suos recognoscerent, ad eos confluebant.

7. « Interea Henricus una cum Innocentio, restituto Roberto principatu, ad pontem S. Valentini juxta Beneventum castra ponunt ». At ista Beneventana ex Falcone, qui tunc ista scribebat, sunt accipienda, qui cuncta per singulos ferme dies gesta recenset, atque in primis de imperatore, tentante Apuliam, et subjiciente eam sibi ista præmittit:

« Præfatus autem imperator ad flumen Piscariæ adveniens, Pascha Domini ibi celebravit: inde flumen transiens, civitatem Thermulensem, et illius provinciæ comites obtinuit; et inde moto exercitu Apuliam ingreditur, et civitatem Sipontum et montem Sancti-Angeli, octavo die intrantis mensis Maii comprehendit. Tantus itaque timor totam invasit Apuliam, quod universus populus usque ad Barum ad ejus imperium aggregatus est. Et his actis, post captam civitatem S. Germani atque Capuam, et restitutam eam Roberto, prædictus Apostolicus decimo kalendas Junii Beneventum venit, et retro montem Sancti-Felicis prope Beneventum cum Henrico duce prædicti imperatoris genero castrametatus est. Qui continuo dominum Gerardum cardinalem virum prudentem et discretum prope civitatem misit Beneventanam, ut cum Beneventanis loqueretur, utrum cum eo pacis firmamentum ponere vellent. Venerant itaque ad eum quidam de civibus Beneventanis, et cum illis satis abundeque de civitatis concordia tractavit, et his actis reversus ad domnum Apostolicum, omnia quæ dicta sunt exposuit. Alio autem die adveniente, prædictus Apostolicus consilio arrepto, castra inde amovit, die videlicet sabbati, et ex parte dicti montis S. Felicis, transivit cum exer-

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. IV, c. 10.

citu dicti Henrici ducis ad planitiem S. Petri juxta flumen Sabbetum. Beneventanus autem populus nihil ex his quæ fiebant agnoscere poterat; quod ubi Beneventani noverunt, timore admodum percussi sunt. Tunc Rosemanus intrusus ab Anacleto Beneventanus archiepiscopus, Romanæ Sedis adversarius, cives fere universos commovit, ut contra Apostolicum venientem insurgerent, et ad eorum posse resisterent.

8. « Tunc absque mora prædictus Gerardus cardinalis vocari fecit Landulphum judicem Beneventanum, et Ludovicum medicum, et Malfredum de Grimoaldo abbatem, ut de pacis fœdere loquerentur, et civitatem domino papæ Innocentio redderent. Exierunt itaque illi vocati, et petitionibus Apostolici faventes ad civitatem revertuntur. Interea quidam Beneventani ad horam fere nonam exeuntes, cum Teutonicis pugnare cœperunt, putantes eis timorem incutere, et in fugam agere. Dux vero illorum audiens Beneventanos ita in se insilire, suos armavit occulte, et posuit in insidiis, in quos Beneventani incurrentes, ab ipsis sunt in fugam acti, cæsis ex eis nonnullis et vulneratis, aliis vero captis; quod magnam afflictionem civibus intulit. Die Dominico quidam de civibus veniunt ad Apostolicum, petentes suppliciter captivos, quos statim ipse Apostolicus jussit absolvi, reddique liberos suis. Quibus acceptis, facta est ex parte deditio civitatis. Nam exhibita sunt juramenta fidelitatis eidem Innocentio papæ ab iis, qui ad Innocentium ipsum venerunt. Cumque interea Teutonici provocati a quodam Beneventanorum primario, civitatem ingredi et perdere festinarent, occurrit Innocentius papa, et per ducem ipsorum Henricum compescuit eos, sicque opera papæ liberata est civitas e præda Teutonum. Tunc quoque accidit, ut Crescentius cardinalis partis Anacleti, qui tum in Beneventana erat civitate pro eodem schismatico papa, comprehensus a civibus ductus sit ad Innocentium papam, cujus erat magnopere adversarius; sicque intra civitatem mota sunt a civibus arma adversus eos, qui Anacleto favissent. Fugit pseudoarchiepiscopus timore actus ». Tunc exhibita est ab Innocentio ea humanitas, ut exules in civitatem reverti liberos sineret, inter quos fuit auctor chronicorum horum, Falco dictus, ut ipse testatur. « His peractis, rebusque bene dispositis, rursum tertio idem Apostolicus Gerardum cardinalem mittit in civitatem, qui a civibus juramentum fidelitatis exigeret, quod et factum est.

9. « His ita peractis, Innocentius consilio habito, iter arripuit, octavo kalendas Junii ad imperatorem. Veniens autem ante portam, *Summam* cognominatam, invenit ibi populum ipsum exspectantem, ad quos ista locutus est : Gratias vobis agimus, quia concorditer et voluntate sincera fidelitatem nobis præstitistis. Rogo itaque fraternitatem vestram et probitatem, ut pacem teneatis et constantiam justitiæ inter vos. Nam vita comite, dignam vobis retributionem impendemus. Civitatem vero modo intrare non possumus pro multis et variis negotiis, quæ cum domino imp. definienda decrevi. At his divina clementia definitis, ad vos revertemur, et de civitatis utilitate tractabimus. Nunc vero fratrem nostrum Gerardum cardinalem vobiscum morari permittimus, qui erga vestras utilitates assiduo vigilabit, et pacem inter vos conservabit. His et aliis dictis, Innocentius cœptum prosecutus iter, ad imperatorem Lotharium venit, quem obsidentem Barensem civitatem invenit ». Sic igitur profuit Beneventanis præsentia Innocentii, ut qui furore Teutonico consumendi fuissent, conservarentur incolumes cum civitate, iis exceptis, qui sponte sua sese dederunt imprudenter in hostes.

10. Cum igitur imperator Barim civitatem cepisset, et castellum ejus munitissimum post obsidionem quadraginta dierum pariter expugnasset, cæteras civitates Apuliæ in deditionem accepit, sicque brevi tempore universa Lotharius imperator est potitus Apulia. Ubi dum esset apud Melphim una cum Innocentio papa, apud lacum Pensilem audisse imperatorem Cassinenses monachos a se vocatos, et disceptationem ab eis habitam cum quibusdam S. R. E. cardinalibus mense Julii, describitur in Actis [1] : quorum cum dubia sit fides, dicemus de illis anno sequenti, quo eadem Acta signata noscuntur. Modo reliqua prosequamur. His igitur feliciter gestis, ad expugnandum Salernum imperator convertit exercitum, quam civitatem et ita perstrinxit, ut ad deditionem coegerit.

Inter hæc accidit, ut Innocentius papa de rebus hactenus prospere gestis brevem Epistolam scripserit ad Petrum abbatem Cluniacensem, quæ hactenus inter ejusdem Petri Epistolas conservata sic se habet [2] :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectio filio Petro abbati Cluniacensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Super sollicitudine atque diligentia, quam erga nos et B. Petri negotia te exhibere cognovimus, omnipotenti Deo et tuæ devotioni gratias agimus. Benedictus igitur Dominus Deus Israel, qui visitavit et fecit redemptionem plebis suæ. Qui etiam ita nobiscum magnificare dignatus est misericordiam suam ita fecit prosperum iter nostrum, ut ab Urbe Roma usque Barim vix aliqua civitas castrumve remanserit, quod B. Petro et nobis subjectum et obediens non existat. Qua in re gaudemus divinæ manus antiqua coruscare miracula, dum S. Ecclesia, quanto amplius sub malleo tribulationis tundi conspicitur, tanto altius sublevatur (sublimatur), et more aromatum, quo magis verberibus teritur, eo latius odoramenta suavitatis effundit. Et quidem optabile nobis erat, si quemadmodum nobis per litteras indicasti, personæ tuæ possemus habere præsentiam, ut vel sic

[1] Pet. Diac. Chron. Cass. l. IV, c. 109. 110. — [2] Pet. Clun. l. IV, Ep. XXVI.

labores nostri diurni atque nocturni valerent Deo propitio mitigari. Sed quoniam æstivi fervores, et aeris intemperies, necnon fragilitas complexionis tuæ id minime patiuntur, charitatem tuam hortamur in Domino, quatenus his omissis, una cum sacro Cluniacensi collegio orationibus consuetis insistas, ut benignitatem quam conditor noster voluit nobis hactenus exhibere felici consummatione perficiat, et diutinis laboribus sponsæ suæ atque Christiani populi sub jugo illius tyranni Siculi macerati, vestris et aliorum religiosorum precibus inclinatus, jam nunc optatum finem imponat. Quod profecto sicut de ipsius pietate confidimus, velociter consummabitur. De cætero præfatum conventum per te in Domino salutantes, nos et fratres nostros tuis et eorum orationibus commendamus. Data in territorio Potentiensi, XIII kalend. Augusti ». Est locus in provincia Picentina haud longe a Salernitana civitate.

11. *Innocentius Beneventi Rainulphum ducem Apuliæ creat, et episcopum Beneventanum consecrat.* — Inde vero idem Innocentius papa venit cum imperatore Beneventum versus, et in Avellina civitate considet die secunda mensis Augusti. « Ubi », inquit Falco, « ipse Apostolicus Innocentius ducem ad defensionem Apuliæ ordinare nomine suo satagebat, imperator vero nomine suo contra voluntatem Apostolici ordinare volebat. Unde factum est, ut per triginta fere dies ad invicem ea de re fuerit discordatum ; sed sapientium consilio communicato, discordia talis destructa est. Quid multa? divina favente clementia, et ipso imperatore annuente, omnibusque suis, prædictus Apostolicus suo nomine ad B. Petri fidelitatem, comitem Rainulphum, virum utique prudentem et discretum, in ducem elegit, et eo electo, vexillum ad honorem ducatus Apostolicus et imperator in conspectu omnium ei tradiderunt et confirmaverunt ». Post biduum vero idem imp. Lotharius una cum imperatrice Beneventum se contulit ipsis kalendis Septembris, ubi digne excepti sunt : post triduum vero advenit Innocentius papa, ubi a clero et populo solemni pompa fuit exceptus.

12. At quomodo ibi primum omnium Beneventanum creaverit archiepiscopum, more majorum, his verbis idem auctor qui præsens aderat, sic narrat : « Altera die adveniente, idem Apostolicus in sacro palatio sedens, in conspectu cleri et populi Beneventani clamavit, ut si quis contra personam et electionem Gregorii Beneventani electi canonice et rationabiliter opponere vellet, libera fronte opponeret. Sed clementia divina opitulante, et quia electus ipse vitam suam religiose custodierat, nemo civium contra ejus electionem aliquid objecit. Apostolicus vero hoc aspiciens, gratias Deo egit : ipse de persona electi testificatus est, quod honeste et religiose vixisset : et eidem electo præcepit, ut de peccatis suis confiteretur, et die Dominico adveniente, Spiritu sancto cooperante, consecrationem acciperet. Quid multa ? Die adveniente Dominico, Apostolicus in Ecclesiam episcopii descendit quinta die mensis Septembris, et electum ipsum consecravit. Cui consecrationi patriarcha interfuit Aquileiæ, et alii archiepiscopi, episcopi, abbates Teutonicorum , viri religiosi ». Hæc de consecratione archiepiscopi Beneventani. « Sexta autem die Septembris, quod petierunt Beneventani obtinuerunt ab imperatore, nempe ut barones omnes circumpositi jurarent, relinquere Beneventanos immunes ab omnibus angariis, quas illi imponere consueverant eorum possessionibus, sub eorum dominiis constitutis ». His autem peractis, una simul cum imperatore Innocentium papam Romam versus iter capessisse, idem auctor affirmat. Sed in itinere divertisse Cassinum, Petrus habet in Chronico Cassinensi.

13. *Acta Cassini in causa depositionis Rainaldi abbatis, et electionis Guibaldi ab Innocentio papa et Lothario imperatore, cujus pietas innotescit.* — Quænam tunc inter Innocentium papam et imperatorem occasione Cassinensium monachorum gesta fuerint, ex Appendice Petri Diaconi ad Cassinense Chronicon videamus [1]. Rainaldus abbas assertus Cassinensis, qui vocatus venerat ad imperatorem cum aliquibus ex suis, jussus est ab Innocentio papa schisma, quod hactenus sectatus fuerat, abjurare una cum suis, quos secum duxerat. Jussus vero redire ad suos, « misit », inquit Petrus (Innocentius) « Pontifex cum dicto Rainaldo Balduinum presbyterum cardinalem, præcipiens, ut filium Petri Leonis, (Anacletum scilicet pseudopontificem) a Cassinensibus monachis anathematizari faceret, ac papæ ejusque successoribus obedientiam ab ipsis exigeret. Quod ita factum est ». Addit his Petrus, « eumdem Rainaldum abbatem accusatum quod Rogerio faveret, ab imperatore compressum ». Cum ipse imperator, subdit Petrus « omnibus negotiis rite ordinatis ad S. Germani oppidum cum exercitu, papa quoque comitante, pervenit ; ibique Rainaldo tunc sub custodia degente, honorifica processione susceptus est. Et eo quidem die electus Rainaldus ipse in secretario Basilicæ S. Salvatoris custoditus est, postmodum vero ad monasterium ubi examinandus erat, sub custodia diligenti remittitur.

14. « Alia [2] die imperator direxit Hannonem, abbatem cœnobii Luneburgensis, et Petrum Diaconum ad monasterium, per eos fratribus mandans, ne quid incompositum aut indisciplinatum in habitu, in incessu, seu locutione præferrent. Venturum se ad monasterium cum cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, principibus, ducibus, religiosisque ex omni imperio viris : ac siquidem inveniret Rainaldum tanto ordine indignum, confestim eum removeret, atque in B. Benedicti sede idoneum præponere omni studio quæreret. Ipse vero coronam patriciatus accepturus, in civitate remansit. Quippe tunc Exaltationis

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. IV, c. 119. — [2] Ibid. c. 120.

Sanctæ-Crucis agebatur celebritas, (nempe dies decima quarta erat mensis Septembris). Cum vero illuxisset, Richiza Augusta montem totum pedibus ascendit, papa in civitate remanente. Lotharius quoque imperator innumero vallatus exercitu, Cassinum pervenit, atque a fratribus maximo cum honore susceptus est. Obtulit autem ipso die S. Benedicto pluviale optimum aureis listis ornatum, et planetam ejusdem operis, candelabra quoque argentea duo librarum fere tredecim, auri marcham unam, et novemdecim marchas argenti. Richiza autem Augusta posuit super altare stolam phrygiam cum manipulo suo, et mitram auro decenter ornatam.

15. « Eo etiam die, dum imperator in Ecclesia consisteret, Rainaldus fratres ad capitulum convocans, ostendere cœpit se ab eis electum, ad illorum nutum abbatiam dimissurum, nihil opus esse pro hac re fatigari. Et cum hæc et alia multa repeteret, quidam ex laicis capitulum ingressi, arguere fratres cœperunt quod abbatem vellent in tanto discrimine constitutum relinquere. Fratres autem indignatione commoti, illos verberibus affectos capitulo deturbant, clamantes illum se abbatem ulterius nolle qui monasterium non monachorum, sed laicorum præsidio tenere mallet. Dehinc ea die ante solis occasum, papa Innocentius, nuntio ad monasterium misso, mandat fratribus per fidem et obedientiam, quam sibi et B. Petro promiserant, ut eidem electo ulterius non obedirent, illumque ex ipso cœnobio quamprimum deturbare curarent, observantibus præcepta sua gratiam suam, contemnentibus perpetuum exilium indicens. Mane facto, Haimericus diaconus cardinalis Romanæ Ecclesiæ cancellarius, et Gerardus cardinalis Sanctæ-Crucis, et abbas Claravallensis ab eodem papa transmissi sunt, qui Rainaldum ipsum examinarent, et a monasterii cura amoverent.

16. « Residente itaque imperatore in capitulo cum imperii proceribus, considente quoque Peregrino Aquileiensi patriarcha, cum archiepiscopis, episcopis, cardinalibus, abbatibus, jusserunt electum introduci, multa contra eum proferentes, rebellem, hostemque imperii clamantes. Tunc quidam surgens in medium dicere cœpit, eum, posteaquam cum Henrico duce convenerat, hostem Pontificis atque imperatoris claruisse. Contradicente illo, jubet imperator utramque partem capitulum egredi, ut cum patriarcha et cardinalibus inde consultaret. Tunc Peregrinus patriarcha, Haimericusque diaconus cancellarius dixerunt, illum tanto cœnobio præesse non posse multis ex causis : quod scilicet a filio Petri Leonis, (Anacleto nempe pseudopapa), subdiaconus ordinatus esset, sacramentumque Rogerio regi præbuisset; tum quia contra præcepta canonum excommunicati eligere non potuissent : postremo quod contra Ecclesiastica instituta subdiaconum elegissent, proferentes Eugenii papæ capitulum ita scribentis : Abbates per monasteria tales eligantur et ordinentur, qui sacerdotali, vel levitico honore sint prædili, etc. Sed cum sol jam ad occasum vergens noctem induceret terris, imperatore jubente, solutus conventus est ». Cardinales autem cum vidissent haud legitime ista ab imperatore tractari quæ Pontificis essent, recesserunt, et ad Innocentium se contulerunt. Pergit Petrus[1] :

17. « Die altera imperatore residente in capitulo cum prælatis atque magnatibus, electus Rainaldus in medium surgens, cum vellet objecta diluere, priusquam verba finiret, surgentes fratres, accusare illum cœperunt, sicut et prius, dicentes electionem ejus seditiose, non canonice fuisse celebratam. Ili autem qui ex parte ejus erant, eos mendacii insimulabant. Sicque coram omnibus variis se verborum contumeliis afficiebant. Imperator his motus surrexit, et manu silentium indicens, multum se mirari dixit, tantam Congregationem adeo inordinate loqui, negotiaque sua tam indisciplinate agere. Præcepit itaque rationabiliter negotia sua exequerentur. His dictis resedit, et reliquis considere jussis, congregationem ita affari cœpit : Electionem abbatis tanta discordia se plene examinare non posse, nisi ambæ seorsum partes audirentur. Jussitque ut omnes archiepiscopi, episcopi et abbates, parsque quæ electo favebat, januis obseratis convenirent.

18. « Quod dum factum esset, Hanno episcopus Basiliensis dixit : Si quid contra electum habetis, rationabiliter et non tumultuose proferte. Tunc quidam ex eis illum accusare cœperunt, quod electionem suam munere linguæ, manus promissione redemisset. His ita prosequentibus, Pandulphus vestiarius exurgens dixit : Sunt quidem multa, quæ adversus electum proferri possunt, sed illud intolerabile, quod a filio Petri Leonis ordinatus est; indignumque valde ducimus, ut in tanta Ecclesia quæ monasteriorum omnium caput ac mater est, abbas subdiaconus sit, qui nec missarum solemnia celebrare, nec possit a delictis absolvere. Tunc Anselmus episcopus : Multa, inquit, adversus electum proferuntur, sed hoc potissimum ad deponendum illum objicitur, quod teste Domino[2], fundamentum, quod super arenam collocatur, durare non potest. Unde si placet, sepositis cæteris, hoc unum teneamus. Quod cum placuisset, cæteris fratribus egredi jussis, Rainaldum cum suis ad se purgandum introduci præcipiunt. Et cum diu moras traherent : mandat imperator his, qui ad discutiendum convenerant, ut electo suaderent, seipsum in potestate imperatoris ac Pontificis poneret, ut quidquid illi statuerent, hoc ipse absque dilatione sequeretur. Ad hæc ille diu cunctatus, tandem consensit; seque illis libere ex toto permisit. Post hæc omnibus ad imperatorem reversis, Basiliensis episcopus gesta omnia cunctis per ordinem pandit. Demum impe-

[1] Pet. Diac. Chr. Cass. l. IV. c. 21. — [2] Matth. VII.

ratore sciscitante, quid qui electo faverant, iidem facere vellent, ad omnia paratos imperator invenit, sicque secundi diei conventus solutus est. Acta sunt hæc quarta et quinta feria tertiæ hebdomadis mense Septembrio, secundo post festum sanctæ Crucis die.

19. « Post hæc mittuntur ab imperatore, qui papæ Innocentio rei seriem indicent. Qui dum venissent, iratum valde invenerunt, prohibitique sunt ad eum ingredi, quia præsente Romano Pontifice, imperator cum optimatibus suis Cassinensis abbatis examinationem facere præsumpsisset. Quamobrem archiepiscopos, episcopos, et abbates, qui astiterant, officio privare minatus est. Reversi autem qui missi fuerant, quæ apud papam invenissent imperatori nuntiare studuerunt. Imperator ista Pontifici mandare curavit : Quæ gesta erant, simpliciter, neque ad ejus injuriam, sed ad honorem magis facta esse : omnia quippe ex ejus potestate pendere ; quidquid ipse decerneret, id omnes pro rato haberent. Atque ideo aliquos a latere suo dirigere, qui retractantes omnia, quod justum esset inde decernerent ». Ad hoc igitur, quod sic sacerdotali constantia obstitit Innocentius imperatori, eum redarguens, quod causam Ecclesiasticam, ipso inconsulto, cognoscendam suscepisset, alludere videtur sanctus Bernardus in Epistola ad eumdem Innocentium papam, dum pluribus exemplis ejus commendat vigorem sacerdotalem in resistendo et redarguendo principes sæculi, sic dicens[1] : « Quid apud sanctum Benedictum ? Numquid regia indignatio prohibere potuit spiritum libertatis accensum atque accinctum adversus carnem et sanguinem ? etc. » ad hoc, inquam, allusisse putamus, cum nullus alius fuerit apud S. Benedictum Innocentio cum aliquo rege congressus. Pergit vero Petrus[2] :

20. « His placatus antistes, (Innocentius papa videlicet), sexta feria quatuor temporum Haimericum cancellarium, et Gerardum, aliosque cardinales eamdem electionem examinare direxit. Qui dum advenientes eam rem diutius discuterent, convenientes in refectorium, omnes monasterii priores convenerunt, dicentes, Rainaldum omnino amovendum esse, quia fuisset ab excommunicatis ordinatus. Post hæc sigillatim de persona eligendi abbatis tractare cœperunt. Ubi cum varias sententias animadverterent, egressi in claustrum monasterii, convocato electo, ex parte Apostolicæ Sedis præceperunt, ut a monasterii cura quiesceret, quia ultra jam abbas esse non posset. Sicque ad papam redeuntes, gesta omnia referre studuerunt. Sequenti die rursus ascendentes ad monasterium, in capitulo resedere : ubi post factum a venerabili Claravallense abbate sermonem, cardinales auctoritate Apostolica Raynaldo abbatiæ officium interdixerunt, sicque una cum imperatore, prælatis imperiique proceribus surgentes, B. Benedicti Ecclesiam intrant, eumdemque Rainaldum Haimericus cancellarius, et Peregrinus Aquileiensis patriarcha, et Gerardus cardinalis evocantes, depositionis in eum tulere sententiam. Sicque illorum jussu, astantibus omnibus, virgam et annulum et regulam supra corpus sanctissimi Benedicti deposuit. Et Rainaldi quidem hic exitus fuit.

21. Post hæc in capitulum convenientibus, Gerardus cardinalis ita loqui orsus est[1] : Nostis, amantissimi fratres, quia juxta regulæ præceptum abbas jubetur a fratribus eligi. Sed vos licet vestra obligatio hac potestate privaverit, jamque ad Romanam Ecclesiam hujusmodi electio pertineat, tamen ob unitatis bonum hac vos uti potestate per omnia volumus. Verum ex præcepto Sedis Apostolicæ injungimus, ut duodecim ex omni congregatione fratres eligatis,qui una nobiscum dignum tanto officio eligant. Fratribus omnino renuentibus, electionemque liberam poscentibus, cum ad eam rem cardinales flecti non possent, magna utrimque est orta dissensio. Pars enim quæ Rainaldo faverat, nunquam ex eo cœnobio se abbatem electuros ; cardinales contra, nunquam ut tanto monasterio aliunde abbas quæreretur, passuros confiteri. Sed cum pars neutra cederet, plurimis frustra consumptis verbis, cancellarius iratus ex parte Romanæ Ecclesiæ interdixit, ne ullam omnino electionem facere auderent. Sicque ad papam regressi, rei ordinem pandunt. Post hæc imperator e suo latere strenuos viros ad Innocentium dirigens, rogat ut monachis eligendi auctoritas restitueretur. Annuit votis precantis Pontifex, privilegiaque sibi et præcepta monasterii omnia ad legendum ex monasterio mitti postulat, factumque ita est. Relectis itaque coram Pontifice de abbate eligendo Caroli regis præceptis, Benedicti Septimi, Leonisque Noni privilegiis, quibus continebatur, quomodo Henricus Pius Romano Pontifici Benedicto Septimo consecrationem Theobaldi abbatis Cassinensis, quem ipse imperator ordinaverat, concessit, et unum in eundo prandium, alterum in redeundo, reliqua imperio Romano reservavit. Idque ipsum Conradus et Henricus suus filius confirmaverunt. Lecto itidem præcepto Caroli, ut abbas in Cassinensi cœnobio ille eligatur, quem digniorem Romanoque imperio fideliorem invenissent : victus rationibus Pontifex, Cassinensis abbatis electionem fratribus, ordinationem Lothario imperatori ejusque successoribus concessit atque firmavit ; sibi vero suisque successoribus abbatis confirmationem prandiumque in eundo Beneventum ac redeundo reservavit ». Subjicit his Petrus de electione Guibaldi abbatis ex abbate monasterii Stabulensis, consentiente Pontifice, precibus imperatoris, id magnopere exposcentis tandem flexo. Quorum occasione idem Petrus qui aderat, religionem ejusdem imperatoris commendans, hæc digna perpetua memoria narrat[2] :

[1] Bern. Ep. CL. — [2] Petr. Diac. Chr. Cas. l. IV, c. 122.

[1] Pet. diac. Chr. Cas. l. IV. c. 125. — [2] Ibid. c. 125.

22. « Jam vero quis tanti imperatoris clementissimum animum non admiretur? sederat ad sedandas dissensiones fratrum in capitulo a prima diei hora usque ad vesperam, absque cibo potuque perdurans, dum paci unitatique consuleret; nempe enim sub imperii chlamyde cælesti militabat regi. Nam ut ipse testis sum in expeditione constitutus, summo diluculo missam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertiam postremo diei missam audiebat. Demum viduis et orphanis cum Augusta pedes lavans, tergebat crinibus, et osculabatur, cibumque illis ac potum large distribuens, quæstiones et oppressiones Ecclesiarum prius relevans, ultimo in loco imperii ponebat. Quandiu vero in Cassinensi claustro remoratus est, ita omnes officinas monasterii, ac si abbas, vel decanus, circuibat, scire cupiens quomodo quisque sub B. Benedicti magisterio viveret: factoque mane orans, monasterii Ecclesias nudis pedibus circuibat. Et hæc agens, nunquam a consortio episcoporum et abbatum avellebatur, et cum sapientibus sermocinatio ejus. Erat profecto cœcorum baculus, esurientium cibus, miserorum spes, lugentium consolatio, atque ita in singulis eminebat virtutibus, ut omnes perfecte haberet. Sacerdotes honorabat ut patres, pauperes fovebat ut filios, viduas ut matres. Erat orationibus pervigil, lacrymasque creberrimas contriti cordis Deo offerebat ». Sed hæc hactenus. At de profectione ipsius subdit hæc inferius :

23. « Igitur ordinato imperator monasterio, octavo postquam illuc advenerat die, B. Benedicto se ac fratribus multum commendans, cum jam grandævus esset, ac fere centenarius, dierum suorum finem imminere cognoscens, ad civitatem S. Germani una cum Guibaldo (novo abbate) descendit, abbatemque papæ commendans, juxta veterem Aquinensem civitatem tentoria fixit ». Recensetque cuncta per eumdem imperatorem tunc gesta pro indemnitate rerum monasterii Cassinensis : « Post hæc imperator, subdit [1], atque Apostolicus festum sancti martyris Christi Mauritii in Ecclesia beati Petri Apostoli celebrans, Guibaldum abbatem cum fratribus ad prandium evocavit, dicens: Puto quia comedendi bibendique vobiscum hic mihi erit ultimus dies; idque postea rei probavit eventus ». Nam sequenti anno ex hac vita migravit, ut suo loco dicturi sumus. Post hæc advenit imperator cum Innocentio papa in Urbem, ubi et compositis rebus, inde recessit in Tusciam; reliqua autem de ipso sequenti anno. Abbas autem recens, ubi rediens Rogerius rex Siciliæ universam Campaniam sibi subegit, cunctaque igne ferroque vastans, eidem mortem est comminatus, sponte cedens inde discessit, et in Germaniam ad suos reversus est antiquos monachos Stabulenses, inter quos a pueritia coaluisset. Extant de his litteræ ipsius ad imperatorem, cum his premeretur angustiis. At de his hactenus. Quæ autem post discessionem Lotharii e Campania, et reditum Innocentii papæ ad Urbem contigerint, videamus.

24. *Rogerius ablata recuperaturus venit et pugnat: ad quem S. Bernardi legatio et cum schismaticis disputatio.* — Inter hæc autem Rogerius Siciliæ rex, diu paratus ad prœlium, exspectans discessionem imperatoris, quem sciret revertendi iniisse consilium atque firmasse propositum, ubi comperit eum profectum esse, Romamque pervenisse, inde in Galliam Cisalpinam profecturum : parata classe, ad oras Salernitani littoris appulit; moxque alios populos sponte venientes in deditionem accepit, armis alios expugnavit, et contra Robertum Capuæ principem, qui ad imperatorem confugerat, et eumdem illuc duxerat cum exercitu, majori ira succensus, Capuanam civitatem invadens, eam captam ferro igneque vastavit, nec locis sacris parcens, Ecclesias prædæ militum dedit, et proh nefas ! eorumdem ludibrio exposuit moniales. Tunc Beneventani his auditis sibi timentes, legatis missis, Rogerio se dedere, et Innocentium abjurantes, Anacletum in Pontificem assumpsere. O rerum humanarum volucris instabilitas, et mortalium infida fidelitas, et vana in continendo in officio homines studia principum ! Ecce eodem ferme momento conversa est victoria in captivitatem, libertas in vincula, jurata ubique fidelitas in infidelitatem. Ut plane apparuerit, vana prorsus existere studia hominum, quibus non aspiret divina potentia, qua tantummodo factum, ut paucos post menses extincto morte pessimo antipapa, plenam mox acceperit Ecclesiam pacem, quam parere frustra laboravit imperatoris exercitus. Sed de his dicendum anni sequentis exordio. Interea res gestas a tyranno Siculo, (sic enim appellare consuevit S. Bernardus) prosequamur, qui multiplici jure, fidelitate sæpe jurata, feudatarius Romanæ Ecclesiæ, nihil concupivit avidius, atque tentavit audacius, quam potiri ejusdem Ecclesiæ rebus, cujus desierat esse filius, jamdiu ab ejus communione sejunctus.

25. At quid auditis his Innocentius papa? reipsa expertus quam vana salus hominis, spe contra spem nitens in tanta desperatione rerum, contra furentes tyranni Siculi impetus, adversus ferociam ultoris et victoris exercitus unum objecit hominem humilem, sed Dei virtute potentem, qui in fugam converteret sanctæ Romanæ Ecclesiæ victores hostes. Ejusmodi plane novit esse opera Dei, nimirum quod infirma mundi eligat, ut confundat fortia. Sic igitur imperio Christi gladium exertum in defensionem Ecclesiæ, in vagina recondens, ad arma spiritualia Deo potentia se convertit, sumens scutum fidei, eoque omnia tela nequissimi securus excipiens, illæsus lædere adversarium festinavit. Quomodo ista? Audi S. Bernardum Claravallensem abbatem, quem Romæ reliquerat ad reducendos schismate devios ad Ecclesiam (ut audimus superius esse narratum) ad Rogerium tyrannum, spirantem minarum et cædis in omnes, qui essent

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. iv, c, 126.

Innocentii papæ communionis, pacis nuntium mittit. Quid autem hac legatione sit actum ut accipias : primum omnium admonendum putamus, duas simul legationes confundi ab auctore, qui res gestas sancti Bernardi conscripsit, cum videlicet una cum sancto Bernardo missum esse Haimericum cardinalem cancellarium affirmat, et ex parte Anacleti Petrum Pisanum itidem cardinalem. Nam ista de missis ex parte utraque cardinalibus postea contigerunt, ut ex auctore qui aderat et ea scriptis mandabat, Falcone Beneventano satis evidenter apparet. Missus est ergo primum S. Bernardus, postea vero, petente Rogerio, cardinales, cum videlicet a Deo humiliatus, verba pacis, quæ contemnebat, audire libenter cœpit. Sed audiamus ipsum :

26. « Interea, inquit, abbas de Claravalle, vir valde mirabilis et discretus, ad regem illum venerat, pro tanti dissidii infestatione sedanda inter regem illum et ducem Rainulphum fidelem Ecclesiæ, et pacem fœdere inter eos alligare conatus, sed frustra ». Nam cum proxime utriusque copiæ essent, et longe potentiores vires Rogerii, et jam pararentur ad prœlium, repulsus est ab eo nuntius pacis. Sed quid attulerit belli exitus, audi ex eodem auctore : « Rex ipse exercitum suum divisit, et ad bellandum viriliter stabilivit. Similiter et dux ille sapienter suos omnes ordinavit. Primum quidem regis acies ordinata ab eo aggreditur, et inter ducis armatos intravit; illico acies illa regis prosternitur. Rex autem, qui cum aliis aciebus suis armatus erat, Dei adveniente judicio, timore perculsus, primus terga vertens, in fugam conversus est ». Sicque potitus est victoria Rainulphus, qui ditissima hostium castra diripuit, insecutusque hostes ingenti eos strage confecit. Sed sicut fortis, ita sapiens haud sibi viribusque suis adeo gloriosam licet insperatam victoriam tribuit, sed Deo ipsi per sancti viri Bernardi preces obtentam, tulit acceptam : nam audi quid in Vita ipsius Bonævallis abbas de his scripserit [1] :

27. « Parato namque ad bellum innumerabili exercitu adversus Rainulphum ducem, idem rex in campum armatas produxerat acies ; cum subito viso duce audacter obviam procedente, territus fugit, effusumque exercitum prædæ et cædibus exposuit, et innumeris militibus captis et interfectis, invitus ducem ditavit opibus, gloria sublimavit. Quæ quidem ei juxta verbum viri Dei omnia contigerunt. Cum enim primus eorum qui vocati fuerant, abbas sanctus adveniens, regem in castris positum invenisset, per multos dies vicinas acies ne prœlium committerent, impedivit : denuntians regi, quia si conflictum inieris, victus et confusus abibis. Novissime vero cum ejusdem regis plurimum crevisset exercitus, ignorans quod non in multitudine foret eventus belli, virum sanctum quærentem ea quæ pacis erant, ulterius audire contempsit. At ille ducem Rainulphum, et Catholicorum aciem verbis potentibus adhortatus, sicut regi fugam, sic illis victoriam pollicitus est et triumphum. Cumque ad proximam villulam declinasset, et instaret orationi, repente fugientium et insequentium clamor auditur. Siquidem per eumdem locum fugientem regis exercitum Rainulphus persequebatur. Egressus itaque frater quidam ex his, qui cum abbate erant, uni ex militibus occurrit, et quid accidisset interrogat. At ille (siquidem litteras noverat) : Vidi, inquit [1], impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani, et transivi, et ecce non erat. Nec mora, dux ipse secutus, ut monachum vidit, sicut erat armatus, equo desiliit, et ejus pedibus advolutus : Gratias, inquit, ago Deo et fideli servo ejus, quia non nostris viribus, sed ejus fidei collata hæc victoria est. Iterumque insiliens equo hostes insequebatur. Nec tamen hac plaga sibi inflicta cælitus correctus est animus regis, nec detumuit procella, quam conglomerarat pravæ mentis elatio : sed post fugam reversis qui evaserant, simulans alacritatem, regio se ornatu attollens, stipata militibus curia, utramque partem præcepit accersiri ». Quid hoc? audi vafrum consilium. Ne a victore Rainulpho graviorem pateretur impressionem, ut eum ab insecutione divelleret, et seipsum ad potentiores vires comparandas parare posset, astute nimis illud excogitavit, nempe ut in suæ conversionis spem conjiceret adversarios, sicque cessaretur ab armis, et conflictus reduceretur ad rhetorum argumenta ; utque vitaret pugnam, disputationem procurare se simulat. Quomodo autem ista se habuerint, ex chronographo Beneventano primum hæc accipe :

28. « Cumque præfatus abbas de Claravalle, vir valde mirabilis et disertus, de pacis fœdere et Ecclesiæ unitate cum nominato rege confabularetur assidue, rex ipse cum abbate illo stabilivit, ut tres cardinales ex parte Innocentii papæ, qui ejus interfuissent electioni, ad regem ipsum venirent, et tres ex parte Anacleti, et ordinem electionis utriusque insinuarent; deinde ipse rex, audito ordine utriusque partis, justiorem quam putaret electionem eligeret; et sic Spiritu sancto favente, ad pacis perveniret cum totius regni magnitudine firmamentum, quam suo arbitrio et sententia confirmarent. Cognoverat enim, firmiterque crediderat, totius mundi Christicolas parti favere Innocentii, et ejus Pontificatum venerari, se vero solum cum sui regni latitudine dissentire. His auditis, continuo ad Innocentium papam et Anacletum delegatum est, et cursu rapido regis positio destinatur. Placuit itaque eis, et consilio firmato, a parte Innocentii Haimericus cancellarius, et Gerardus cardinalis, vir valde venerabilis, Salernum simul cum prædicto abbate de Claravalle super hujusmodi electione ventilanda venerunt. Ex parte vero Anacleti Matthæus cancellarius et Petrus Pisanus, cardinales, et

[1] Vit. S. Bern. l. II. c. 7.

[1] Psal. XXXVI.

alius cardinalis, nomine Gregorius, similiter acceleravere.

29. « His ita congregatis, rex ipse, ut erat sagacis animi providique consilii, prius partem Innocentii quatriduo usque ad occasum solis mirabiliter et ultra quam credi potest examinavit; sequenti autem quatriduo Anacleti partem similiter perscrutatus est. Studiose igitur et diligenter partibus utriusque electionis auditis, rex ipse clerum omnem et populum civitatis Salernitanæ congregari mandavit, et episcopos et abbates monasteriorum qui convenerant, et coram eis taliter exorsus est: Domini et fratres, vestram credimus non latere prudentiam, qua de re cardinales istos partis utriusque fecerim convocari: putavi enim, quantum nostræ obtigit virtuti, tali et tanto negotio finem imponere, et justitiæ semitam evidenter sectari. Sed quia multis quæstionibus, variisque responsionibus animus noster impeditur, solus ego super hoc tanto negotio finem imponere nequeo. Unde si domitis istis cardinalibus videtur, ordinem utriusque scribant electionis et ab utraque parte unus mecum in Siciliam ascendat cardinalis, ubi favente Deo, Nativitatis Jesu Christi Salvatoris celebraturi sumus festivitatem, ibique sapientes archiepiscopos, episcopos, aliosque inveniemus prudentis animi viros, quorum consilio Anacleti partem usque modo sectatus sum. Nunc itaque ipsorum et aliorum sapientum consilio, super hoc negotio, divina inspirante clementia, certissimum finem, quantum ad meam pertinet potestatem, imponemus. Card. ad hæc Gerardus respondit: Sciatis revera, quoniam ex parte nostra ordinem partis nostræ non scribemus. Audistis enim ex ore nostro seriem electionis; audistis omnia quæ circa nos gesta sunt. Cardinalem quidem mittemus Guidonem de Castello sapientem virum atque disertum, qui vobiscum, sicut petitis, in Siciliam veniat, si sapientiæ vestræ placuerit; et perficietis, quo Spiritus sanctus Paraclctus cor vestrum illuminet, et recto corde ad Ecclesiam et veritatis lumen perducat. Et his actis unusquisque ad propria remeavit. Ex parte vero Anacleti similiter cardinalis alius destinatur: cum quibus, paratis navigiis, rex ipse in Siciliam transfretavit ». Hæc Falco Beneventanus in Chronico.

30. Abbas autem Bonævallis Bernardus rem longe aliter transactam esse inter Petrum Pisanum, atque sanctum Bernardum affirmat, nec duos vel tres sed unum tantum ab alterutra missum parte testatur, nempe ab Innocentio Haimericum, et ab Anacleto Petrum Pisanum. Disputationem vero habitam inter sanctum Bernardum atque Petrum Pisanum in hunc modum: « Prior itaque Petrus electionem domini sui canonicam probare contendit, et verba sua multis legum et canonum assertionibus munit. At vero vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens: Scio, inquit, Petre, te virum sapientem et litteratum esse, et utinam sanior pars et honestiora te occupassent negotia. Utinam te patronum causa felicior obtineret, et sine dubio rationabilia allegantem nulla posset impedire facundia. Et nos quidem agrestes, ligonibus magis quam declamationibus assueti, si causa fidei non urgeret, institutum silentium teneremus. Nunc autem cogit nos charitas eloqui, quia tunicam Domini quam in tempore Passionis nec ethnicus præsumpsit scindere nec Judæus, fautore hoc domino Petrus Leonis lacerat et dirumpit. Una est fides, unus Dominus, unum baptisma[1]: nos neque duos dominos, neque geminam fidem, nec duo baptismata novimus. Ut ab antiquis ordiar, una arca[2] tempore diluvii fuit, in hac octo animæ, cæteris omnibus pereuntibus, evaserunt, et quotquot extra arcam inventi sunt, perierunt. Arcam hanc typum habere Ecclesiæ, nemo est qui ambigat. Arca alia nuper fabricata est, et cum sint duæ, alteram necesse est esse adulteram, et in profundum demergi. Arca quam regit Petrus (Leonis scilicet,) si ex Deo est, necesse est ut arca quam regit Innocentius obruatur. Peribit ergo Orientalis Ecclesia, peribit Occidens totus, peribit Francia, peribit Germania, Iberi et Angli, et Barbara regna in profundum pelagi demergentur. Religio Camaldulensis, et Carthusiensis, et Cluniacensis, et Grandimontensis, et Cisterciensis, et Præmonstratensis, aliaque innumerabilia servorum et ancillarum Dei collegia necesse est, ut sub uno turbine corruant in abyssum. Episcopos et abbates et reliquos Ecclesiæ principes collo præcipiti mola asinaria alligata pelagus vorax excipiet. Solus ex principibus mundi arcam Petri intrabit iste Rogerius, et cæteris omnibus enecatis, solus ipse salvabitur? Absit ut totius mundi religio pereat, et ambitio Petri (cujus vita palam est qualis extiterit) regnum cælorum obtineat.

31. « Ad hæc verba non ultra se poterant qui præsentes aderant, continere, sed abominati sunt et vitam Petri et causam. Abbas autem tenens manum Petri, elevavit eum, et simul ipse surrexit: Tutiorem, inquiens, si mihi credas, intrabimus arcam. Et sicut jampridem mentem conceperat, salutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratia Dei protinus persuasit, ut ad Urbem rediens, Innocentio papæ reconciliaretur. Soluta concione, rex necdum voluit obedire quia sancti Petri patrimonium, quod in Cassinensi et Beneventana provincia amplissimum est, cupidus occupaverat, putabatque hujusmodi suspensionibus aliqua a Romanis extorquere privilegia, per quæ in jus proprium deinceps sibi stabiliretur hæreditas. Sic Herodes visum Salvatorem contempsit, et quem desideravit absentem, contempsit præsentem ». Narrat post hæc miraculum quod Salerni, ubi hæc sunt facta, est operatus in majorem detestationem Rogerianæ perfidiæ, his paucis:

32. « Igitur circa curationem cujusdam viri

[1] Ephes. IV. — [2] Gen. VI, VII, VIII.

nobilis, et in urbe Salernitana notissimi, succumbentibus medicis, quorum ibi præcipue ars viget et studium : eidem viro de medicorum auxilio desperanti, noctu quidam per somnium apparens intimavit advenisse Salernum virum sanctum, et in curationibus efficacem : hunc inquirere jubetur, et de lavacro manuum ejus bibere. Quæsivit, invenit, aquam petiit, bibit, convaluit. Hoc verbum per totam urbem divulgatum, ad aures regis et procerum ejus pervenit. Cum omnium igitur populorum favore, solo rege in malitia permanente, abbas Romam revertitur ; prædictum quoque Petrum Pisanum, et quosdam alios reconciliat Ecclesiæ, et Innocentio papæ confœderat ». Hic finis legationis S. Bernardi ad Rogerium Siciliæ regem. Inter hæc autem suos Claravallenses consolatus est litteris, quarum est exordium [1] : « Ex vobis perpendite quid patiar ego. Si vobis molesta est absentia mea, nemo dubitet mihi esse molestiorem », et quæ sequuntur. Alias adhuc addidit [2] post reconciliatos complures schismaticorum Catholicæ Ecclesiæ, tacens tamen illa, quæ gloriæ suæ esse possent, tantum gloriatus in infirmitatibus suis. Est autem illarum exordium : « Tristis est anima mea usquedum redeam, et non vult consolari usque ad vos ». Et post multa :

33. « Sed et hac vice quam necessaria Ecclesiæ Dei sit vel fuerit præsentia parvitatis nostræ, dicerem ad consolationem vestram, si non gloriam redoleret. Nunc autem melius est, ut hoc per alios cognoscatis. Instantissima postulatione imperatoris, Apostolicoque mandato, necnon Ecclesiæ ac principum precibus flexi, dolentes et nolentes, debiles atque infirmi, et ut verum fatear, pavidæ mortis pallidam circumferentes imaginem, trahimur in Apuliam. Rogate quæ ad pacem sunt Ecclesiæ ; rogate quæ ad salutem sunt nobis, ut iterum vos videamus, vobiscum et vivamus et moriamur ; et sic vivite ut obtineatis. Infirmus in arcto temporis, certe cum lacrymis et singultibus ista dictavi, teste charissimo fratre nostro Balduino, qui stylo ea excepit : quem Ecclesia vocavit ad aliud officium et ad aliam dignitatem. Orate et pro ipso tanquam unico solatio meo, et in quo spiritus meus plurimum requiescit. Orate pro domino papa, qui me pariter et universitatem vestram paterno fovet affectu. Orate et pro domino cancellario, (Haimerico cardinali videlicet), qui mihi pro matre est, etc. »

Quod ad Balduinum pertinet exceptorem sancti Bernardi, Pisanus hic patria erat, et Pisanæ Ecclesiæ creatus archiepiscopus, de quo hoc elogium Bernardus abbas Bonævallis in Vita S. Bernardi [3] : « In Tuscia Pisis natalis soli gloria et magnum Ecclesiæ lumen Balduinus effulsit ». Hæc ipse, dum recenset eos qui ex Ordine Cisterciensi ad episcopatus diversarum Ecclesiarum vocati fuissent sub Innocentio papa. Sed et cardinalem hunc creatum fuisse, habet Petrus Diaconus in Chronico Cassinensi his verbis [1] : « Balduinus cardinalis (interfuit scilicet), qui post Pisanus archiepiscopus fuit ». Et inferius : « Misit autem Pontifex cum dicto Rainaldo (Cassinensi abbate) Balduinum presbyterum cardinalem, præcipiens ut filium Petri Leonis a Cassinensibus monachis anathematizari faceret, ac papæ ejusque successoribus obedientiam ab ipsis exigeret. Quod ita factum est». Extat S. Bernardi [2] Epistola officiosissima et affectuosissima ad Balduinum abbatem Reatini monasterii, quem eumdem puto cum hoc qui ad cardinalatus dignitatem assumptus est.

34. *S. Malachiæ metropolitæ Hiberniensis Romam adventus et signa.* — Hoc eodem anno, cum jam Innocentius papa Romæ consisteret, contigit mirifici illius S. Malachiæ archiepiscopi Ardinachæ, totius Hiberniæ metropolitanæ Romam adventus ad ipsum Innocentium Romanum Pontificem pro pallio tum suæ, tum etiam alterius in eadem insula metropolitanæ Ecclesiæ. Sed et alia præcipua causa ejus Romam adventus asseritur a sancto Bernardo, ejusdem Vitæ scriptore, nimirum ut Evangelium prædicaret auctoritate Romani Pontificis, quamvis Apostolatus ipsius innumeris miraculis visus esset comprobatus a Deo. Sed sanctum audi de sancto scribentem [3] : « Ipse interdum ibat et exibat seminare semen suum, disponens et decernens tota auctoritate de rebus Ecclesiasticis tanquam Apostolus unus. Et nemo illi dicebat : In qua potestate hæc facis? videntibus cunctis signa et prodigia quæ faciebat; et quia [4] : Ubi spiritus Domini, ibi libertas. Visum tamen sibi, non tuto satis actitari ista absque Sedis Apostolicæ auctoritate. Et Romam proficisci deliberat, maximeque quod metropolicæ sedi deerat adhuc, et defuerat ab initio pallii usus, quod est plenitudo honoris. Et visum est bonum in oculis suis, si Ecclesia, pro qua tantum laborarat, quem hactenus non habuerat, suo acquireret studio et labore. Erat et altera metropolitica sedes, quam de novo constituerat Celsus prædecessor, primæ tamen sedi, et illius archiepiscopo subdita tanquam primati ; et huic quoque optabat nihilominus pallium Malachias, confirmarique auctoritate Sedis Apostolicæ prærogativam, quam beneficio Celsi adipisci meruerat ». Quomodo autem ab Innocentio papa digne exceptus fuerit, ita inferius idem sanctus Bernardus enarrat :

35. « Erat, inquit, tunc temporis in Sede Apostolica felicis memoriæ Innocentius Secundus papa, qui eum benigne suscepit, humane satis illi super longa peregrinatione compassus. Et primo quidem Malachias quod altius infixerat animo, cum multis lacrymis implorabat, licere sibi vivere et mori in Claravalle, permissu et benedictione summi Pontificis. Et petiit hoc, non oblitus ad quod venerat,

[1] Bern. Ep. CXLIII — [2] Ibid. Ep. CXLIV. — [3] Vit. S. Bern. l. II. c. 8.

[1] Pet. Diac. Chr. Cas. l. IV. c. 110. in princ. et 119. — [2] Bern. Ep. CCI. — [3] Ibid. in Vita S. Malach. — [4] 2. Cor. III.

sed affectus quo venerat desiderio Claraevallis. Non autem obtinuit, quod vir Apostolicus lucris potius uberioribus aucupandum decerneret. Nec tamen omnino frustratus est a desiderio cordis sui, cui mori ibi, etsi non vivere, donatum est. Mensem integrum fecit in Urbe, loca sancta perambulans, et frequentans causa orationis. Cumque per id temporis sæpe ac diligenter ab eo et ab iis qui cum eo erant, summus Pontifex inquisisset esse patriæ, mores gentis, statum Ecclesiarum, et quanta in terra Deus per eum operatus fuisset : paranti jam repatriare, commisit vices suas per universam Hiberniam, legatum illum constituens. Significatum siquidem erat ei ab episcopo Gilleberto, qui (ut supra memoravimus) tunc legatus extiterat, quod jam non posset præ senio et debilitate corporis villicare. Post hæc petit Malachias confirmari novæ metropolis constitutionem, et utriusque sedis pallia sibi dari. Et confirmationis quidem privilegium mox accepit : de palliis autem oportet (ait summus Pontifex) solemnius agi. Convocatis episcopis et clericis et majoribus terræ, celebrabis generale Concilium, et sic conniventia et communi voto universorum, per honestas personas requiretis pallium, et dabitur vobis. Deinde tollens mitram de capite suo (mos namque erat nonnisi mitratos Romanos Pontifices ad audientiam admittere petentes audiri) imposuit capiti ejus : sed et stolam cum manipulo dedit illi, quibus uti inter offerendum solebat. Et salutatum in osculo pacis, dimisit eum Apostolica fultum benedictione et auctoritate ». Hactenus de congressu sancti Malachiæ cum Innocentio. Quomodo autem reverso in Hiberniam concertandum ipsi fuerit cum hæretico Sacramentario, idem S. Bernardus inferius ita describit errantis unius historiam, quæ saluti esse possit omnibus novatoribus :

36. « Fuit quidam clericus in Lesmor, probabilis ut fertur vitæ, sed fidei non ita. Is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodo sacramentum, et non rem sacramenti, id est, solam sanctificationem, et non corporis veritatem. Super quo a Malachia secreto et sæpe conventus, sed incassum, vocatus ad medium est, seorsum tamen a laicis, ut si fieri posset, sanaretur, et non confunderetur. Itaque in conventu clericorum data facultas homini est, pro sua sententia respondendi. Cumque totis ingenii viribus, quo non mediocriter callebat (valebat), asserere et defendere conaretur errorem, Malachia contra disputante et convincente, judicio omnium superatus, de conventu confusus quidem exiit, sed non correctus. Dicebat autem se non ratione victum, sed episcopi pressum auctoritate : Et tu, inquit, o Malachia, sine causa me hodie confudisti, adversus profecto veritatem locutus, et contra tuam ipsius conscientiam.

37. « Mœstus Malachias pro homine sic indurato, sed magis fidei dolens injuriam, timens periculum, Ecclesiam convocat, errantem publice arguit, publice monet ut resipiscat. Suadentibus hoc ipsum episcopis et universo clero, cum non acquiesceret, contumaci anathema dicunt, hæreticum protestantes. Nec sic evigilans, omnes, inquit, favetis homini potiusquam veritati. Ego personam non accipio, ut deseram veritatem. Ad hoc verbum substomachans sanctus : Dominus, inquit, fateri te veritatem faciat, vel ex necessitate. Quo respondente, Amen, solvitur conventus. Tali ille inustus cauterio fugam meditatur, infamis atque inhonorus fore non sustinens. Et continuo sua tollens exibat. Cum ecce subita correptus infirmitate, sistit gradum, viribusque deficiens, eodem loco jactat se super solum anhelus et fessus. Forte incidens in id loci vagabundus insanus offendit hominem ; quidnam ibi agat, percunctatur. Respondet, gravi se infirmitate teneri, et neque procedere, neque redire valentem. Et ille : Infirmitas ista haud alia, inquit, quam ipsa mors est. Hoc autem non dixit a semetipso ; sed pulchre Dominus per insanum corripuit eum, qui sanis acquiescere noluit consiliis sensatorum. Et addit : Revertere domum, ego te juvabo. Denique ipso duce revertitur in civitatem, redit ad cor, et ad misericordiam Domini. Eadem hora accitur episcopus, agnoscitur veritas, abjicitur error, confessus reatum absolvitur, petit viaticum, datur conciliato, et uno pæne momento perfidia ore abdicatur, et morte diluitur. Ita mirantibus cunctis, sub omni celeritate completus est sermo Malachiæ, et Scripturæ pariter dicentis [1] : Quia vexatio dat intellectum auditui ». Hæc S. Bernardus. Sed progrediamur ad res anni sequentis.

[1] Is. XXVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6630.— Anno Æræ Hispan. 1175.— Anno Hegiræ 532, inchoato die 19 Sept, Fer. 1.— Jesu Christi 1137.
— Innocentii II papæ 8. — Lotharii reg. 13. imp. 5. Joannis Comneni imp. 20.

1. *Secunda profectio Romana Lotharii imp. et Innocentii II.* — A num. 1 ad 13. «In anno octavo Pontificatus domini Innocentii», inquit Falco in Chron., « mense Martio, XV Indict. præfatus Apostolicus Innocentius, qui tunc Pisis morabatur, consilio communicato, de civitate Pisana exivit, et apud civitatem Bitervum, (id est, Viterbium), advenit, præfatum imperatorem (sc. Lotharium) allocuturus. Imperator igitur Henricum generum suum cum tribus millibus equitum ad Pontificem destinavit Innocentium; addens se facturum, ut Romanos fines teneat, et principi Roberto (Capuano) principatum suum restituat. Ipse vero marchias adire disposuit (per marchiam Anconitanam). Apostolicus autem continuo Romanos fines advenit, et civitatem Albanum, provinciam totam Campaniæ suæ obtinuit fidelitati. Romam quidem ingredi noluit, ne in Romanorum negotiis impediretur (quia nempe Anacletus et ejus parentes ibi prævalebant). Præfatus autem imperator flumen Piscariæ adveniens, Pascha Domini ibi celebravit. Inde flumen illud transiens, civitatem Termulensem, et illius provinciæ comites obtinuit, et inde amoto exercitu Apuliam ingreditur, et civitatem Sipontum, et montem S. Angeli octavo die intrante mensis Maii comprehendit. Tantus itaque timor totam invasit Apuliam, quod universus populus usque ad civitatem Barum ad ejus imperium alligatus est.

2. *Innocentius II Beneventum venit.* — «Et his actis Apostolicus ipse ad civitatem Sancti-Germani (prope montem-Casinensem) pervenit, quam suæ submisit ditioni. Inde Capuam veniens Roberto principi eam restituit, et his actis Beneventum venit prædictus Apostolicus X kalendas Junii, etc. Cumque in planitie Sancti-Petri castra Apostolici et ducis (nempe Henrici) ponerent, etc. Roscemannus, qui tunc præerat, Romanæ Sedis adversarius cives fere universos submovit, ut contra Apostolicum venientem insurgerent, et ad eorum posse resisterent, etc. Præterea ad horam fere nonam quidam Beneventanorum exeuntes cum Teutonicis pugnare cœperunt, etc. Dux vero illorum, Henricus, audiens Beneventanos ita super se insilire, armari suos omnes occulte præcepit, etc. Et ex improviso leonum more frendentes Teutonici insiliunt, et Beneventanos illos, qui contra eos pugnabant, usque ad Pontem-Majorem in fugam convertunt, etc. Nocte insecuta, cives qui capti fuerant, vinculis districti sunt et alligati. Mane autem facto, die Dominico ad dominum papam veniunt quidam de civibus Beneventanis, viri sapientes et discreti, qui omnia, quæ Apostolicus exquisierat, assecuti sunt; continuo captivos cives Beneventanos, quos Teutonici comprehenderant, dominus Apostolicus absolvit jussit, et ad propria reverti. Et sic sacramentis firmatis fidelitatem domino papæ, complures civium, qui ad ipsum Pontificem exierant, juraverunt.

3. *Beneventani fidelitatem ei jurant.* — «Cumque taliter sacramenta illa perficerentur, vir quidam, Taquintus (Jaquintus) nomine, civis Beneventanus, quique per triennium exulaverat, ultionem reddere de acceptis excogitans, Teutonicos omnes submovit, ut civitatem ingredientes, quod possent caperent, et bona eorum auferrent; qui cursu rapido armis arreptis insiliunt, etc. Jaquintus per Clavicam, quæ Sancti-Renati vocatur, ingrediens, cum quibusdam consociis suis ad sacrum palatium curiæ perrexit, et Crescentium cardinalem, Pontificis Innocentii adversarium, qui tunc ibi occultabatur, comprehendit. Nec mora, per plateam illum ducentes ad dominum papam captivum illum transmiserunt». Narrat postea Falco, ut Jaquintus vulneratus fuerit, perieritque, cum Bernardum comitem palatii, Innocentii II hostem, detinere vellet: « Dominus autem Apostolicus sic illum vulneratum et mortuum, suaque sponte taliter fuisse perductum, audiens, ut erat sapientis animi et pacifici cordis, nullam cum Beneventanis, qui eum interfecerant, excitavit quæstionem. Roscemannus autem, qui tunc contra voluntatem ipsius Apostolici episcopus fuerat, et qui civitatem violento nomine tenuerat, noctis silentio timore coactus fugit. Quibus omnibus ita peractis, ita prædictus Falco (loquitur auctor de semetipso) et Roffrido judex, etc. qui per triennium exules fueramus, cum aliis Beneventanis similiter exulibus licentia prædicti Pontificis ad propria reversi sumus, etc. Præfatus autem Apostolicus supra nomina-

tum Girardum cardinalem ad civitatem mandavit, ut a civibus universis fidelitatem acciperet, quod et factum est. His omnibus ita evolutis, Pontifex Innocentius sacramentis fidelitatis acceptis, consilio habito, iter arripuit VIII kalendas Junii, ut ad imperatorem nominatum festinaret. Veniens autem ad portam Summam, invenit ibi populum », et cætera apud Baronium num. 9 legenda.

4. *Progressus Innocentii II et imperat. in Apulia.* — « Cardinalis igitur jussu prædicti Apostolici in Beneventana civitate moratus est, etc. Prius vero quam Apostolicus de civitate discederet, Octavianum subdiaconum, virum prudentem et sapientis animi, rectorem Beneventi ordinavit, qui simul cum domino Girardo statum civitatis et pacis firmamentum studiose regebat ». Hæc Falco pag. 303 et duabus seqq. Deinde pag. 305: « Cumque Pontifex ipse ad imperatorem pervenisset cum præfato Henrico (genero Lotharii, Bavariæ et Saxoniæ duce, Superbo cognominato) honore mirabili et gaudio ab imperatore suscipitur. Deinde Barensis populus castellum civitatis, quod pro eorum afflictione rex Rogerius fabricari jusserat, valde terribile et munitum expugnaverunt, sicque per quadraginta dies illud obsidentes cum Teutonicorum auxilio virtute multa castellum illud comprehenderunt, et terratenus prostraverunt. Custodes autem castelli, quia jam amplius illud defendere non poterant, capti et trucidati, et in mare præcipitati sunt (pag. 306). Inde maritima omnis usque ad Tarentum et Calabriam ad imperatoris fidelitatem alligari satagebat. Cumque castellum illud Barense taliter comprehensum est, super civitatem Melfium Apostolicus et imperator venerunt, et eam viriliter obsidentes, diebus non multis elapsis, comprehenderunt, et suæ obtinuerunt fidelitati. Hæc inter, Pisanorum exercitus, sicut juraverat, centum navigiis armatis, ad civitatem pervenit Neapolitanam. Nec mora, jussu prædicti imperatoris super civitatem Amalphitanam festinat, excogitans igne ferroque eam depopulari. Cives autem Amalphitani, consilio salutis invento, pecunia data, ad imperatoris et Pisanorum permansit fidelitatem, etc.

5. *Salernum sese utrique dedit.* — « Interim præfatus imperator, et Apostolicus civitatem dimisit Melfium et civitatis Potentiæ fines descendit, ibique juxta fluenta de lacu Pesele per dies fere triginta moratur. Inde universa Apuliæ oppida et civitates ad suum imperium alligavit. Et bis actis mandavit imperator, ut Pisanorum exercitus Salernum obsideat; præcepit quoque Roberto principi, et magistro militum Neapolitanorum, ut viribus totis et armis simul cum Pisanis eamdem Salernitanam obsiderent civitatem, quod et factum est XV kalendas Augusti. Quinetiam Rainulphum comitem, quem affectione multa secum detinebat, mille Teutonicorum viris datis, super civitatem ipsam Salernum destinavit, quibus ita convenientibus prope muros obsederunt. » Falco pag. 307 refert Salernitanos Rogerio regi fideles urbem fortiter propugnasse, et deinde ait : « Audiens autem imperator civitatis Salernitanæ constantiam, et quia igne ferroque Pisani eam obsidebant, consilio invento, simul cum domino Apostolico ad eamdem civitatem celeriter festinavit. Sequenti igitur die sapientes civitatis ad ipsum imperatorem venere; et pactis intervenientibus civitatem ipsam suo imperio submiserunt. Quidam vero militum illorum securitate accepta, licentiam exeundi impetrarunt; quidam vero et prædicti Rogerii proceres ad turrem majorem, quæ super civitatem erat, confugerunt. Sicque civitas ipsa in gaudium conversa sub tali tantoque imperio exultabat.

6. *Discordia inter Innoc. II et Lothar. II cito sopita.* — « Audiens autem populus Pisanorum civitatem Salerni sine eorum consilio et voluntate ab imperatore captam fuisse, mirabiliter contristati sunt, et furore arrepto, machinam lignorum factam combusserunt, et paratis navigiis Pisas regredi disponebant; sed Apostolici Innocentii precibus et promissionibus coacti ad imperatoris voluntatem reversi sunt; sicque castrum illud turris majoris præ eorum vecordia dimissum est. (Hujus castri opera Rogerius postea Salernum et quæcumque hoc anno amiserat, recuperavit). His ita peractis, præfatus imperator et Apostolicus castra inde (id est, Salerno) amoventes, Abellinum venerunt (circa initium Augusti, aut sub finem Julii, quia eo in loco per mensem fere castrametatus est, et nonnisi die xxx Augusti inde discessit). Deinde Beneventum et juxta fluvium Caloris ex hac parte ad Ecclesiam Sancti-Stephani castrametati sunt secundo die stante mensis Augusti (id est, die xxx illius mensis). Cum autem Abellinum venisset Apostolicus ipse Innocentius ducem ad defensionem Apuliæ ordinare nomine suo satagebat. Imperator vero nomine suo contra voluntatem Apostolici ordinare volebat. Unde factum est, ut per triginta fere dies (per quos Abellini castrametati sunt) ad invicem discordatum sit, sed sapientum consilio communicato, discordia talis destructa est. Quid multa? Divina favente clementia, et ipso imperatore favente, omnibusque suis Apostolicus nomine suo ad B. Petri fidelitatem comitem Rainulphum, virum utique prudentem et discretum, (qui Mathildem sororem Rogerii uxorem duxerat) in ducem elegit, et eo electo vexillum ad honorem ducatus Apostolicus et imperator in conspectu omnium ei tradiderunt et confirmaverunt ».

7. *Greg. ab Innocentio II consecratur episc. Benevent.* — Abellino ad civitatem Beneventanam die xxx Augusti ventum : « Cumque », inquit Falco, « taliter in prædicto loco castrametati sunt, triduo post, die videlicet kalendarum Septembris, imperatrix, nomine Florida, militibus fere centum assumptis, ad Ecclesiam B. Bartholomæi Apostoli venit, Portam-Auream ingrediens ». Imperatrix magnifica munera Ecclesiæ illi dedit. Postea « per Portam-Summam exiens, ad exercitum suum re-

meavit. Triduo autem post imperatoris adventum, præfatus Apostolicus Beneventanam civitatem intravit, et a clero et populo universo honorifice susceptus est. Altera autem die adveniente, in sacro Beneventano palatio sedens in conspectu cleri et populi Beneventani clamavit, ut si quis contra personam, sive electionem Gregorii Beneventani electi canonice et rationabiliter opponere vellet, libera fronte opponeret : sed clementia divina opitulante, et quia electus vitam suam religiose custodierat, nemo civium contra ejus electionem objecit. Apostolicus itaque hoc aspiciens gratias Deo egit, et ipse de persona et vita electi testificatus est honeste et religiose, et eidem electo præcepit, ut de peccatis suis confiteatur, et die Dominico adveniente, Spiritu sancto cooperante, consecrationem acciperet. Quid multis? die adveniente Dominico, Apostolicus ipse Ecclesiam episcopii descendit, quinto die videlicet intrante mensis Septembris, electum ipsum consecravit; ad cujus consecrationem patriarcha interfuit Aquileiæ, et complures alii archiepiscopi, episcopi et abbates Teutonicorum viri religiosi, etc. »

8. *Discessus Lotharii et Innocentii ex Apulia.* — « Quibus ita peractis, præfatus imperator de prædicto loco castra movens, viam Romam redeundi arripuit, qui ante Portam-Summam cum toto suo exercitu transivit, et prædictus Apostolicus cum illo festinavit nono die intrantis mensis Septembris. Tunc ipse imperator castrametatus est ubi Tres-Sancti nominatur. Deinde Capuam petens Romam transierunt. Quid multa? Imperii sui altitudinem et palatia imperator ille repedavit ; Apostolicus autem Innocentius palatium Lateranense audivit (legendum *adivit*; sic partem Urbis Innocentius II, partem aliam Anacletus tenebat) ». In Chronico Magdeburgensi a Meibomio edito, de Conrado XIV archiep. Magdeburgensi nepote Lotharii imp. dicitur : « Imperator Italiam circumeundo pertransiens, Apuliam intravit, et ad Barum civitatem devenit, ubi in die sancto Pentecostes dominus Apostolicus præsente imperatore missam cum magna gloria celebravit, et in ipsa hebdomada in sabbato Quatuor Temporum ipso domino Apostolico præcipiente, in ejus præsentia idem archiepiscopus de clero multitudinem maximam ad sacros ordines promovit ». Sed redeo ad Falconem.

9. *Rogerius rex amissa recuperat.* — « Audiens rex Rogerius imperatorem illum viam redeundi arripuisse, exercitu convocato Salernum venit ; continuo super Nuceriam veniens, illud suæ obtinuit potestati, deinde castra amovens terram Rainulphi comitis (id est, ditiones ad se tanquam comitem pertinentes, non vero novum suum Apuliæ ducatum) obtinuit. Inde procedens, Capuam furore multo et tempestate comprehendit, et eam igne ferroque depopulatur ; universa siquidem civitatis illius spolia et divitias partim igne, partimque virtute consumi præcepit ; Ecclesias siquidem et earum ornamenta diripuit ; mulieres quoque et sanctimoniales in opprobrium conversæ sunt, et his taliter evolutis Abellinum et usque ad confinia Beneventi obtinuit. Confestim magister militum Sergius civitatis Neapolitanæ ad suam convertitur fidelitatem : deinde judices Beneventanæ civitatis cum aliis civibus regem ipsum adeuntes ad Anacleti fidelitatem et ipsius regis amorem civitatem submittunt Beneventanam, Innocentii papæ fidelitatem parvipendentes, etc. » Ita Falco.

10. *Sedando schismati divus Bernardus incumbit.* — « Dux igitur Rainulphus, audiens regem illum ob ejus confusionem Apuliam fuisse ingressum, et ejus desolationem ubique tractare, Barensem populum, et Tranensem, et Trojanum, et Melphensem et mille quingentos milites congregavit, affirmans prius velle morti succumbere, quam vitam ducere infelicem, et taliter dux ille paratus prope regis exercitum adivit. Interea abbas de Claravalle (nempe sanctus Bernardus) vir valde mirabilis et discretus, qui ad regem illum venerat pro tanti dissidii infestatione sedanda, inter regem illum et ducem pacis fœdera alligare conatur ; sed pro multis variisque negotiis, quæ inter eos quærebantur, apud Salvatoris Dei potentiam nondum complacuit concordia alligari ». Ita Falco pag. 313, qui pag. 317 resumens de more quæ omiserat, ait : « Cum præfatus abbas de Claravalle, vir mirabilis et discretus, de fœdere pacis et Ecclesiæ unitate cum nominato rege confabularetur, assidue rex ipse cum abbate ipso stabilivit, ut tres cardinales ex parte Innocentii papæ, qui ejus interfuissent electioni, ad regem ipsum venirent, et tres ex parte Anacleti, et ordinem electionis utriusque regi insinuarent ; deinde rex ipse ordine audito utriusque partis, sanctiorem et justiorem eligeret electionem et sic Spiritu S. favente, ad pacis perveniret, cum totius sui regni magnitudine firmamentum, quantum in sui arbitrio et scientia contineret. Cognoverat enim, firmiterque crediderat totius mundi Christicolas parti favere Innocentii, et ejus Pontif. venerari. Ipse vero solus cum regni sui latitudine discordabat. Continuo ad Innocentium papam et Anacletum delegatum est, et cursu rapido regis positio destinatur ».

11. *Rogerius rex a Rainulpho duce victus.* — Post primum istum Rogerii regis et sancti Bernardi congressum, processit ille adversus hostem, sed parum feliciter ; nam uti narrat Falco pag. 313 et seq. : « Illico acies regis prosternitur. Rex autem, qui cum aliis aciebus suis armatis inerat, Dei adveniente judicio, timore perculsus ipse primum terga vertens in fugam conversus est, sicque universa regis congregatio cursu præcipiti confugit, dimissis omnibus divitiarum apparatibus, et tentoriis, auri argentique magnitudine infinita, quorum numerare copia non est humanæ scientiæ. Quid multa ? Dux ille victor effectus de regis exercitu comprehendit et occidit, omnemque illam

magnitudinem, divitiasque tam ipse quam populus Barensis et Tranensis, cæterique quos rogaverat, ad propria locupletati detulerunt. Tria millia, sicut audivimus, hominum in bello mortua sunt. Ibi Sergius magister militum Neapolitanæ civitatis mortuus est, etc. (Sergius enim, qui post imperatoris discessum Rogerii partes amplexus fuerat, pro eo prœliabatur). Rex itaque nominatus taliter cum sequacibus suis confugiens noctis tempore, altera quidem die ad castrum Paludis pervenit, deinde Salernum festinavit; diebus autem non multis evolutis, Rosemannus Beneventanus antistes (qui statim in sedem suam restitutus fuerat) consilio accepto cum judicibus civitatis et sapientibus quibusdam ad regem ipsum consolandum et servitia civitatis offerenda festinavit. Precatur insuper, ut libertatem possessionum Beneventanorum, quam supradictus imperator concesserat, populo Beneventano ipse largiretur. Rex igitur precibus eorum acceptis pro totius civitatis amore inveniendo privilegio facto et signato, omnes fidantias et exactiones, quas soliti fuimus persolvere, condonavit ». Falco ejus diploma, et ex eo Ughellus tom. 8 Ital. Sacræ refert, ejusque hoc initium est: «In nomine Domini Dei Salvatoris æterni Jesu Christi, Dom. Incarnat. anno MCXXXVII, mense Novembri, primæ Indictionis, Ego Rogerius, Dei gratia Siciliæ et Italiæ rex, Christianorum adjutor et clypeus, Rogerii Primi comitis filius, etc. » Hæc vero ejus conclusio: «Hujus concessionis initium per manus Henrici nostri scribi præcepimus, et bulla aurea insigniri anno regni nostri septimo».

12. *Victoriam prosequitur Rainulphus.* — Pergit Falco : « Cumque privilegium hoc coram Beneventanorum cœtu lectum esset, Deo Salvatori omnium præfatoque regi, et jam dicto antistiti gratias egimus, quia quod avi et patres nostri videre non potuerunt, libertatis et securitatis donum nobis dignatus est, etc. offerre ». Quibus ex verbis apparet, Falconem et socios ad Rogerii et Anacleti partes tandem divertisse. « Rainulphus », inquit idem Falco, « ex sua victoria commodum capiens civitatem Trojanam sibi subdidit, et Rogerium comitem Ariani subjugavit, dum Rogerius rex in urbe Salernitana morabatur. Tunc enim dux ipse prope castellum Paludis suorum virtute stipatus castrametatur die quidem kalendarum Decembris. Mirabatur interea populus Beneventanus de ducis illius continentia (id est, quod hæreret in plano) et in prædicti regis amore et fidelitate, et Anacleti servitio die noctuque simul cum domino Rosemanno antistite invigilabat etc. » Rogerius rex Salernum redux civium fidelitatem remuneraturus. Privilegium ab Ughello tom. 7 Italiæ Sacræ relatum eis concessit : « Anno Incarnat. MCXXXVII mense Novembri, Indictione I, etc. Salernitanos fideles nostros honorare et exaltare decrevimus, qui Roberto Guiscardo bonæ memoriæ, et Rogerio et Willelmo ducibus prædecessoribus nostris semper fideles fuerunt : nobis quoque maxime hoc tempore, quod Lotharius cum Teutonius per prædictorum nostrorum perfidiam in Apuliam intraret; et cum jam tota fere terra infidelitatis macula contaminaretur, sola Italiæ Salerni civitas fidelitatem intemeratam conservavit. Hujus rei gratia, magnificentiæ nostræ munera in prædictam civitatem et ejus populum extendere volentes, donamus, concedimus, etc. Datum Salerni X kal. Decemb. per manum Henrici venerabilis Messanensis electi, anno regni nostri septimo.

13. *Irrita de pace Ecclesiæ tractatio.* — Dum Rogerius rex Salerni versaretur, Innocentii II et Anacleti legati ad eum venere, ut narrat Falco pag. 317 et seq. : « Ex parte Innocentii, Aimericus cancellarius et Girardus cardinalis, vir valde venerabilis, cum prædicto abbate de Claravalle Salernum super hujusmodi electione ventilanda advenerunt. Ex parte vero Anacleti, Matthæus cancellarius, et Petrus Pisanus cardinalis, et cardinalis alius nomine Georgius similiter acceleravere. Quibus ita congregatis, rex ille, ut erat sagacis animi providique consilii, prius partem Innocentii quatriduo usque ad occasum mirabiliter et ultra quam credi potest, examinavit; sequenter autem Anacleti partem quatriduo similiter perscrutatus est. Studiose igitur et diligenter partibus utriusque electionis auditis rex ipse clerum omnem et populum civitatis Salernitanæ congregari mandavit, et episcopos et abbates monasteriorum qui convenerant », et cætera num. 29 et seqq. recitata; sed hæc tractatio pacis irrita fuit.

14. *Mors Lotharii, et S. Bernardi brevis in Urbe mora.* — Hæc ad supplendos Annales Ecclesiasticos. Præterea huc revocanda mors *Lotharii* imp. quæ initio mensis Decembris hujus anni contigit, ut anno sequenti, ad quem eam Baronius distulit, demonstrabimus. Insuper idem doctissimus cardinalis num. 5 ait, *sanctum Bernardum* diu Romæ moram protraxisse cum magno Catholicorum proventu. Verum Manricus in Annal. Cisterc. hoc anno cap. 1, animadvertit, Petrum Diaconum, hujus temporis scriptorem, in Chron. Casinensi lib. 4, cap. 106, tradere eum mense Julio in Campaniam rediisse, ac ad Montem-Casinum legatum, cum Pontifex et imperator ibidem consisterent; præterquam quod mox vidimus, *Bernardum* ad Rogerium regem missum fuisse. Quare Bernardi mora Romæ non potuit non esse brevis.

15. *Priores in Cantica sermones a S. Bernardo absoluti.* — Ad hæc Baronius num. 3 ait, *S. Bernardum* ab Innocentio II ad se litteris hoc anno accersitum, reliquisse *Sermones supra Cantica* absolutos viginti tres, ut apparet ex sequenti sermone XXIV, eosque statim descriptos misisse ad *Bernardum de Portis* Carthusianum, quod dicit testari S. Bernardi ad eum Epistolam CLIV. Sed, ut observat Manricus citatus an. MCXXXV, cap. 6, Ernaldus abbas Bonævallis in Vita S. Bernardi lib. 2, in fine capitis 5, ait, sanctum abbatem post suum ex Aquitania reditum, quem anno MCXXXV

contigisse vidimus, *solis meditationibus divinis vacare* disposuisse; per quam quietem et otium sermones in Cantica Canticorum exorsus est : idque ad instantiam *Bernardi de Portis*, Carthusiani sanctissimi, ut eruitur ex Vita S. Stephani Diensis, non multo post scripta, in qua de eodem *Bernardo de Portis* dicitur, « cujus hortatu S. Bernardus abbas Clarevallensis exposuit Cantica Canticorum ». Priores sermones mox ac dictatos, a Bernardo ad Bernardum transmissos, antequam ederentur, liquido constat ex Epistola CLIII et Epistola CLIV ejusdem sancti abbatis. In priori enim dicit : « Sermones paucos in principio Canticorum Salomonis recens dictatos, en facio transcribi, et tibi, cum necdum ediderim quanto citius mitto ». In sequenti vero : « Sermones super principia Canticorum, quos tu petiisti, et ego promiseram, transmitto tibi ». Quare utraque Epistola non hoc anno, sed anno MCXXXV, quo et eam collocavit Mabillonius, scripta. San-Marthani in Episc. Bellicensibus notant « tres extitisse Bernardos priores in domo Portarum ». Bernardus primus regimen abdicavit, successorem sortitus alterum Bernardum itidem Portarum priorem, post abdicatum Bellicensem episcopatum, ut censet Petrus Franciscus Chiffletius in Præfat. ad *Manuale Solitariorum*, qui huic Bernardo II utramque Epistolam laudatam directam putat. Addit Chiffletius tertium per hoc tempus fuisse *Bernardum* Portarum etiam *priorem*, postea episcopum Diensem; sed is ad rem nostram non facit. Utramque autem Epistolam Bernardo II tum nondum priori datam esse recte deducit Mabillonius ex prioris Epistolæ num. 2, ubi S. Bernardus *domnum priorem* salutat, hoc est, Bernardum primum tunc priorem Portarum, qui locus est in Baugesio diœcesis Lugdunensis prope Rhodanum, tribus leucis a Bellicio urbe episcopali dissitus. Sed legendi San-Marthani laudati, et Guichenonis in Historia Baugesii, ubi de tribus istis Carthusianis verba faciunt.

16. *Hortatu Bernardi Carthusiani.* — Baronius ibidem citat Epistolam CLV divi Bernardi ad Innocentium papam, datam *pro eodem, quando electus est*, ut dicitur in inscriptione, id est pro eodem Bernardo II, quando electus est episcopus pro Longobardia. In ea S. Bernardus ait, *Bernardum de Portis* in Lombardia destinatum episcopum, dignum quidem eo honore, sed tali loco minus idoneum, ideoque alteri convenientius reservandum. Innocentius II detulit S. Bernardi consilio, et *Bernardus Portarum* electus est in episcopum Bellicensem, isque an. MCXLII. Sede Bellicensi relicta, rediit in Carthusiam Portarum, ibidem ante annum MCXLVII, Bernardo priori primo se abdicanti suffectus. Ea Epistola CLV anno incerto data, nisi quis velit cum Mabillonio eamdem referre ad annum MCXXXV, quo duæ præcedentes exaratæ.

17. *Epocha Epistolæ* CLI *divi Bernardi.* — Denique Baronius num. 4 mentionem facit Epistolæ CLI Bernardi ad *Philippum Turonensis Ecclesiæ invasorem*, quem in rectam viam reducere conabatur, significatque se esse *in proximo*, ubi eum videre posset, si vellet : « Sumus enim, inquit, Viterbii, et te morari in Urbe audivimus ». Quare quia Bernardus, sermone XXV in Cant. hoc anno composito, memorat suam apud Viterbium moram, Baronius hanc Epistolam ad præsentem annum retulit. Verum duplex Bernardi mora in urbe Viterbiensi distinguenda. Prima accidit anno MCXXXIII, quo *Lotharium* Romam, ubi coronandus erat imperator, comitatus est, uti suo loco diximus, alteraque hoc anno. Sed ea Epistola in priori ejus profectione scripta; nam *Hildeberto* archiepiscopo Turonensi anno MCXXXI demortuo, uti eo anno ostendimus, *Philippus* nepos Gisleberti malis artibus sedem, quam Gislebertus tenuerat, invasit, jamque eam fere a triennio occupabat, quando Bernardus hanc Epistolam ad Philippum dedit. In altera enim ordine CL ad Innocentium II missa ait : « Quanta dominandi cupiditate et iste juvenis inardescat, indicat matris suæ Ecclesiæ diuturnus et miserabilis cruciatus, quo pæne eam eviscerat miser, ut se parturiat in honorem. Est tamen, auctore Deo, ejus tergiversationibus finis tandem impositus; si tamen, quod dictante justitia et compellente malitia, et pace provocante in eum actum est, Apostolicæ auctoritati ratum habere placuerit ». Manricus an. MCXXXVII, Epistolam CLI divi Bernardi cum Baronio in hunc annum rejiciens ex ea deduxit, *Hildebertum* archiep. Turonensem anno præcedenti seu anno Christi MCXXXVI demortuum, quæ et multorum sententia fuit. Verum cum nunc constet eam mortem pertinere ad annum MCXXXI, nulla amplius dubitatio esse potest de hujus Epistolæ epocha, sicuti nec de prima profectione Romana S. Bernardi, quam eo etiam anno ab eo susceptam monstravimus.

18. *Balduinus abbas Reatinus diversus a Balduino cardinali.* — Ad num. 32 et seq. Baronius refert partem Epistolæ CXLIV a divo Bernardo suis Clarevallensibus datæ, in qua molestiam longioris absentiæ suæ a dilecta Claravalle exprimit, aitque : « Cum lacrymis et singultibus ista dictavi, teste charissimo fratre nostro Balduino, qui stylo ea excepit : quem Ecclesia vocavit ad illud officium, et aliam dignitatem »; quam Epistolam currenti anno datam esse, ipsa ejus lectio evincit. Verum Baronius *Balduinum* istum cardinalem primum ex Ordine Cisterciensi creatum ab Innocentio II, anno MCXXX, in Concilio Claromontano, et postea archiepiscopum Pisanum, qui dignabatur esse scriba divi Bernardi, perperam confundit cum altero *Balduino* Reatini cœnobii primo abbate, itidemque Bernardi discipulo, ad quem est Epistola divi Bernardi CCI, cum Reatinum monasterium regeret. Illud autem monasterium duplex, alterum Sancti-Matthæi, alterum Sancti-Pastoris, et huic Balduinus iste præfectus erat, quo tempore alter *Balduinus* cardinalitiam dignitatem obtinebat.

Balduinus abbas ex monumentis Ecclesiæ Reatinæ ab Ughello his verbis celebratur : « Multis operibus et miraculis clarus obiit anno MCXL, et in Cathedrali Reatina humatus est, ibique summa cum veneratione Augusti XI die colitur ». Alter Balduinus sanctitate etiam clarus fuit, purgatoriis tamen flammis post mortem expiatus, quod, ut habet Herbertus lib. 3 de Miraculis cap. 31, civilibus discordiis se immiscens, bello Pisanorum cum Lucensibus occasionem dedisset. Porro facile fuit utrumque *Balduinum* in unum conflare ; cum uterque Italus, uterque ex Claravalle, atque uterque Bernardi discipulus fuerit. Fallitur enim Ciaconius in Innocentio II, qui Balduinum cardinalem Gallum facit, cum Ernaldus abbas Bonævallis in Vita S. Bernardi lib. 2, cap. 8, eum *Pisis in Tuscia* natum asserat. Herbertus autem laudatus cum Ordinem Clarevallensem ingressus fuisset, anno MCLXXVIII *librum Miraculorum* conscripsit, et postea ad archiepiscopatum Turritanum seu Turrium in Sardinia evectus fuit, ut dicitur in Chron. Clarevallensi, a Chiffletio cum tribus libris Herberti de Miraculis publicato. Balduinum S. Bernardi discipulum diversum esse a Balduino cardinali observavit Manricus in Annal. Cisterc. an. MCXXX, cap. 6.

19. *S. Malachias fit archiep. Armachanus.* — Ad num. 34 et seqq. Sanctus *Malachias*, quem suo loco ostendimus, an. MCXXIV Connecretensem episcopum in Hibernia renuntiatum fuisse, occasione bellorum sede sua pulsus, alio se contulit *cum centum et viginti fratribus*, et monasterium Ibracense ædificavit, ut refert S. Bernardus in ejus Vita, cap. 9: « Ubi », subdit Bernardus, « velut de novo inchoans legem et disciplinam, quam aliis imponebat, magis ipse portabat episcopus et magister. Ipse in Ordine vici suæ coquinæ ministerio inserviebat, ipse fratribus cum recumberent ministrabat, etc. » Interim Celsus archiepiscopus Armachanus in Ultonia provincia « moriens misit baculum suum Malachiæ, tanquam sibi successuro », ait Bernardus cap. 10, qui jam dixerat : « Jam octo extiterant ante Celsum viri uxorati et absque ordinibus, litterati tamen. Inde tota illa per universam Hiberniam, de qua superius diximus, dissolutio Ecclesiasticæ disciplinæ, censuræ enervatio, religionis evacuatio : inde illa ubique, pro mansuetudine Christiana sæva subintroducta barbaries, imo paganismus quidam indutus sub nomine Christiano ». Mortuo Celso, Malachias archiepiscopus possessionem inire non potuit, quia quidam potentes non « patiebantur episcopari, nisi qui essent de tribu et familia sua ». Tandem, ut narrat Bernardus cap. 12 : « Anno ætatis suæ trigesimo octavo, pauper Malachias pulso incubatore, intravit Ardmacha pontifex et metropolitanus totius Hiberniæ », ideoque anno Christi MCXXXII, cum ejus Nativitas in annum MXCIV inciderit.

20. *Romam petit anno MCXXXIX aut insequenti.* — « Malachias, intra triennium reddita retributione superbis, et libertate Ecclesiæ restituta, pulsa barbarie, et reformatis ubique moribus Christianæ religionis, videns omnia in pace esse, cœpit cogitare et de sua pace ». Cum vero duos episcopatus in unum ambitio conflasset, nempe Conneretensem et Dunensem, eos iterum divisit, Dunensi contentus. « Erat et altera metropolica sedes, quam de novo constituerat Celsus, primæ tamen sedi et illius archiepiscopo subdita, tanquam primati : et huic quoque optabat nihilominus pallium Malachias, confirmarique auctoritate Sedis Apostol. prærogativam, quam beneficio Celsi adipisci meruerat ». Quare Romam profectus est, non quidem hoc anno, ut putavit Baronius, sed anno millesimo centesimo trigesimo nono aut insequenti, ut notavit Manricus in Annal. Cisterc. anno MCXXXIX, c. 5. Bernardus enim cap. 15 asserit, Malachiam *novem annos* postea supervixisse ; mortuus est autem anno MCXLVIII. « Mensem integrum » Romæ moratus est, et « paranti jam repatriare commisit vices suas, per universam Hiberniam legatum illum constituens (nempe Innocentius II) », inquit Bernardus cap. 16, qui subjungit, Innocentium II pallii concessionem distulisse, donec celebrato generali Concilio in Hibernia illud a se peteretur. Dum Romam pergeret, Claramvallem venit, et petiit licere sibi vivere et mori in Claravalle, quod a Pontifice non obtinuit, « quod virum Apostolicus lucris potius uberioribus occupandum decerneret ». Frequens et receptum erat istis temporibus, ut episcopi monachos induerent, dignitate retenta, non secus ac retento monachatu, monachi ad infulas protrahebantur.

21. *Moriuntur Ludovicus VI rex Franciæ et Guillelmus IX dux Aquitaniæ.* — Hoc anno, *die prima mensis Augusti*, mortuus est *Ludovicus VI*, cognomento *Grossus*, Francorum rex, et *die nona* mensis Aprilis *Guillelmus IX*, ultimus Aquitaniæ dux, ut anno superiori ostendimus. *Guillelmus* mortem sibi imminere conspiciens, optimates principatus sui juramento constrinxit, ut *Eleonoram* filiam Ludovico regis Ludovici filio copularent, uti narrat chronographus Mauriniacensis, initio lib. 3. Ad eam mittuntur a Ludovico rege aliqui magnates, et inter eos Gaufridus Carnotensis episc. qui Burdegalam veniunt, ubi « universis Aquitaniæ Pontificibus cum archiepiscopo suo Gaufrido adstantibus, Ludovicus est puellæ, nomine Ænordæ, legali vinculo sociatus » ; sed in medio convivii legatus pernici cursu delatus Ludovicum regem vitam Parisiis finiisse denuntiat. Ludovicus filius, hujus nominis VII, ei in regnum succedens festinato in Galliam venit, Eleonoræ reginæ cura Gaufrido Carnotensi episc. commissa. Ita Aquitania Galliæ regno hoc anno adjuncta. Quas ditiones contineret, Ernaldus abbas Bonævallis in Vita S. Bernardi lib. 2, cap. 6, indicat scribens « potentatui ducis Guillelmi subditas fuisse provincias Burdegalensem, Anxiensem (sc. in Aquitania II et III) et Turonicam, et quidquid a collibus Iberorum usque ad Ligerim complectitur et clau-

dit Oceanus, paruisse ejus imperio ». Turonica tamen provincia ultra dexteram Ligeris ripam late distenta, quæ continet Britanniam, Armoricam et novem in ea episcopatus, parebat tunc Britanniæ comiti.

22. *Obitus Guigonis prioris Carthusiæ.* — *Guigo* quintus prior Majoris Carthusiæ, Valentiæ in Delphinatu natus « anno a nativitate sua quinquagesimo circiter quarto, a conversione ejus tricesimo, et a prioratu vicesimo septimo, cum ab exordio Carthusiensis eremi annus quinquagesimus tertius ageretur, sexto kal. Augusti » sanctum Deo spiritum commendavit, ut dicitur in Institutionibus Ordinis Carthusiensis tom. I Biblioth. Labbei recitatis, ideoque hoc anno, cum Carthusianorum Ordo anno MLXXXIV, ut suo loco ostendimus, fundatus fuerit. Scripsit Guigo Vitam *sancti Hugonis Gratianopolitani episcopi*, aliaque opuscula ab Oudino in Supplement. de Scriptur. Ecclesiastic. enumerata, ubi tamen male ait, sanctum Hugonem fuisse primum Carthusianorum fundatorem.

23. *Obitus B. Oldegarii archiep. Tarracon. et episc. Barcinonensis.* — Obiit et beatus *Oldegarius* archiepiscopus Tarraconensis et episcopus Barcinonensis in Hispania *pridie nonas Martii*, ut testatur Diagus in Hist. Comitum Barcinonensium, et ex eo, aliisque, Bollandus in Actis SS. ad diem VI mensis Martii, qui mox a peractis solemniter exequiis miracula quamplurima cœpit patrare; quibus prodigiis cleri populique Barcinonensis aucta erga beatum veneratio anno XIX et XX Ludovici VII Franciæ regis perennes census constituti sunt, fovendis, quæ ad tumulum sancti arderent, lampadibus, et post aliquot annos semel et iterum canonizatio ejus a sancta Sede petita. Ante episcopatum fuerat abbas S. Rufi juxta Avenionem, cui successere *Willelmus*, *Pontius*, *Severus*, de quibus anno MCXVI egimus, et *Guillelmus II*, qui hoc anno S. Rufi abbatiam adhuc regebat. Baluzius enim in Appendice ad Marcam Hispanicam num. 391, refert Chartam Raimundi comitis Barcinonensis datam anno MCXXXVII, *tertio nonas Aprilis*, qua comes quamdam Ecclesiam largitur *Ecclesiæ Sancti-Rufi et domino Guillelmo abbati, et omnibus successoribus ejus.*

24. *Concilium Vallisoletanum.* — Hoc anno *cardinalis Guido*, qui superiori Concilium in civitate Burgensi congregarat, aliud *Vallisoleti* celebravit, quod Sandovalius in Alfonso VII, fol. 163, eruit ex Charta Alfonsi VII, Castellæ regis et imperatoris, data in gratiam monasterii Vallis-Paradisi inter Zamoram et Salmanticam die quarta Octobris, Æra MCLXXV, ex qua etiam deducit, eumdem Alfonsum cum Alfonso Portugalliæ colloquium habuisse. In ea enim dicitur, « tempore quo Guido Romanæ Ecclesiæ cardinalis Concilium in Vallesoleti celebravit, et ad colloquium regis Portugalliæ cum imperatore venit ». Tharasia, Alphonsi Portugalliæ comitis mater, semper sese Lusitaniæ reginam appellavit, et in laudata Charta regis titulus Alfonso honoris causa tributus; cum tamen nondum hoc nomen sumpsisse, Chartæ ab eo datæ demonstrant. Hispani omnibus principibus regis titulum sæpe tribuebant, quamvis ipsimet in Actis publicis hunc titulum non usurparent.

25. *Ranimirus dimisso Aragoniæ regno redit ad suum monasterium.* — *Ranimirus* monachus, Aragoniæ rex, Raimundo IV Barcinonensi comiti filiam suam duobus aut ad summum tribus annis natam in uxorem dedit *cum totius regni integritate.* Baluzius in Appendice ad Marcam Hispan. num. 394, Instrumentum exhibet, « quod est actum III idus Augusti, anno Incarnat. Dom. CXXXVII post millesimum Æra MCLXXV, præfato rege Ranimiro regnante ». Paulo post, IV kal. Septemb. Ranimirus rex Instrumento ibidem relato irritum declarat quidquid hactenus alicui dedisset vel concessisset, ad *quod ab hodierno die in ante* daret, absque consilio et bona voluntate comitis, dicens se id facere propter multas fraudes, quas in multis passus esset. Denique *idibus Novembris* cum Cæsaraugustæ esset, regnum plane abdicavit in favorem Raimundi generi sui. Instrumentum ibidem refertur n. 396. Cum vero *Ranimirus* rex de deserendo mundo serio cogitaret, et morte beati Oldegarii Ecclesiæ Barcinonensis et Tarraconensis vacarent, earum episcopus electus fuit, ut eruitur ex Instrumento ibidem num. 290 recitato, quod Ranimirus his verbis confirmat : « Ego Raimirus Dei gratia rex et electus Tarraconensis et Barcinonensis, concedo et confirmo hoc quod superius scriptum est ». Hæc tamen electio confirmata non fuit, Ranimirus enim rex in monasterio suo vitam clausit, et *Gregorius* archiepiscopus Tarraconensis anno MCXLIII jam electus erat, ut certum facit Instrumentum ibidem a Baluzio num. 402 relatum, « quod est actum quinto kal. Decembris apud Gerundam, domino Guidone S. R. E. cardinali diacono et legato celebrante conventum in præsentia omnium subscriptorum testium, anno Dom. Incarn. MCXLIII ». Et paulo post inter testium nomina legitur : « S. Gregorii electi Tarraconensis archiepiscopi ». Idem Instrumentum recitat Diagus in Hist. comit. Barcinon. Auctor de Gestis comitum Barcinon. capite XVII unionem regni Aragoniæ cum comitatu Barcinonensi hoc etiam anno consignavit de Raimundo IV comite Barcinonensi scribens : « Adhuc valde juvenis regnum Aragoniæ acquisivit cum Urracha, filia regis Aragoniæ Ranimiri anno Christi MCXXXVII », ubi Petronillam Urracam appellat, quia, teste Roderico lib. 6, cap. 2, ea postea ita appellata. Ranimirum vero in suo monasterio demortuum tradit auctor de Gest. Comit. Barcinon. cap. 21 : « Suscepit filiam nomine Urracam quæ Raimundo Barcinonensi comiti fuit nupta. Post hæc Raimirus fuit monasterio restitutus, et recuperato habitu, finivit ibidem in Domino dies suos ». Huic auctori consentit Rodericus Toletanus.

INNOCENTII II ANNUS 9. — CHRISTI 1138.

1. *Mortuo Anacleto frustra alius subrogatur: unde pax Ecclesiæ reddita.* — Sequitur annus salutis humanæ millesimus centesimus trigesimus octavus, Indictione prima, quo die septima Januarii homo peccati, invasor Apostolicæ Sedis Petrus Leonis pseudopapa, Deo vindice, ex hac vita divulsus, ad supernum horrificum tribunal judicandus atque condemnandus adducitur, accepturus cruciatum æternum. Hæc ab hujus temporis scriptore Falcone, in Chronico Beneventano. Et cum numerat annos ejus intrusionis : « Sedit, inquit, annis septem, mensibus undecim, et diebus viginti duobus ». De ipso hæc alius itidem ejusdem temporis, scriptor Bernardus Bonævallis abbas [1] : « Advenerat tempus, in quo completa Amorrhæi malitia, Angelus percutiens gladium jam vibrabat, et pertransiens domos, quarum superliminaria sanguis agni imbuerat, ad domum Petri Leonis veniens, salutare in ea non reperit signum. Percussit igitur miserum : nec tamen illico defungitur, sed datur per triduum pœnitentiæ locus. Ille patientia Dei abutitur, et in peccato suo moritur desperatus. Miserabili pompa corpus ejus effertur, cadaver ejus in latebris sepelitur, et usque hodie fovea illa a Catholicis ignoratur ». Hæc ipse. Sed audiamus S. Bernardum ista de his scribentem ad Petrum abbatem Cluniacensem [2] :

2. « Hæc plane gloria mea, et exaltans caput meum, Ecclesiæ triumphus. Nam si socii fuimus laboris, erimus et consolationis. Collaborandum fuit et compatiendum matri, ne de nobis quereretur, dicens [3] : Qui juxta me erant de longe steterunt, et vim faciebant qui quærebant animam meam. Deo autem gratias, qui dedit ei victoriam, honestavit eam in laboribus, et complevit labores illius. Tristitia nostra in gaudium, et luctus noster versus in citharam est [4]. Hiems transiit, imber abiit et recessit. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit. Amputatum est sarmentum inutile, putre membrum. Ille, ille iniquus, qui peccare fecit Israel, morte absorptus est, et traductus in ventrem inferi. Fecerat quippe (secundum Prophetam [1]) pactum cum morte, et cum inferno fœdus inierat. Ideoque juxta Ezechielem [2], factus est perditio, et non subsistit in æternum. Alius quoque omnium sicut maximus, ita et pessimus inimicus abscissus nihilominus est : et is unus erat ex amicis Ecclesiæ, sed illis, de quibus solet queri et dici [3] : Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt. Si qui restant, cito speramus de similibus idem judicium. Prope est ut revertar ad fratres meos, si vita comes fuerit, per vos (sicut intendo) transiturus ». Hæc S. Bernardus.

3. Sed quomodo Rogerii tyranni jussu creatus sit a schismaticis cardinalibus antipapa successor, in sæpe citatis Chronicis Beneventanis ita describitur : « Cum prædictus Anacletus mortuus esset, cardinales ejus, consilio accepto a fratribus ipsius Anacleti, ad regem miserunt Rogerium, ipsique Anacleti mortem significantes, quæsiverunt, si ei placeret ut papam constituerent. Rex itaque, ut domini Innocentii partem impediret, voluntati eorum assensit, et papam eligendi potestatem dedit. Qui Romam reversi, fautoribus eorum congregatis, medio mense Martio Gregorium cardinalem presbyterum sibi papam, imo invasorem constituerunt, Victoremque eum vocaverunt. Sed Dei clementia auxiliante, hæresis illa et invasio pauco tempore regnavit. Diebus autem non multis evolutis, fratres prædicti Anacleti tantam cognoscentes turbationem, in se reversi, Domino favente, cum prædicto domino Innocentio papa pacis firmamentum composuerunt, et ipsi, et omnes Innocentii adversarii ad ejus fidelitatem conversi sunt. Et sceleratus ille, qui sub Victoris nomine apparuit, vestem et mitram deposuit, et ad voluntatem Pontificis Innocentii pervenit. Sicque gaudio magno, et gloria exultationis tota Romana civitas exultavit.

« Nam ipse Innocentius ad unitatem et con-

[1] Vit. S. Bern. l. II. c. 7 — [2] Bern. Ep. CXLVII. — [3] Psal. XXXVII. — [4] Cant. II.

[1] Isa. XXVIII. — [2] Ezech. VII. — [3] Psal. XXXVII.

cordiam universam Ecclesiam, Domino auxiliante, perduxit». Hæc de his ibi; in Vita autem S. Bernardi hæc de his breviter :

4. « Attamen pars illius (Anacleti) papam sibi pro illo alterum statuerunt, non tam ex pertinacia schismatis, quam ut opportunius per aliquam temporis moram papæ Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manum servi sui, (S. Bernardi scilicet), Christus effecit. Nam et ipse ridiculus Pontifex, Petri Leonis hæres, ad eumdem virum Dei nocte se contulit, et ille eum nudatum quidem usurpatis insignibus ad domini Innocentii pedes adduxit. Quo facto civitas gratutabunda lætatur, Innocentio Ecclesia redditur, Romanus populus ut pastorem et dominum Innocentium veneratur. Abbas Clarævallis in mira reverentia habetur, ab omnibus auctor pacis et pater patriæ prædicatur. Procedentem viri nobiles prosequuntur, acclamat populus, matronæ sequuntur, et omnes ei prompto animo obsequuntur. Sed quam diu ille gloriam toleravit? quam diu pace fruitus est post tantum laborem? nec diem pro anno recipere acquievit. Sedatis omnibus et compositis, vix quinque dies teneri potuit, qui septem annis et ultra pro resarcienda eadem scissione sudavit. Exeuntem Roma prosequitur, deducit clerus, accurrit populus, universa nobilitas comitatur; nec poterat sine communi mœrore dimitti, qui colebatur amore communi. Igitur firmata pace, vir Dei regreditur, et duplex exhibens gaudium, cum exultatione universæ terræ suscipitur ». Hæc Bernardus de reditu sancti Bernardi. Sed jucundius erit ipsum sanctum audire Bernardum, de his perbrevem scribentem Epistolam ad Godefredum postea Lingoniensem episcopum istis verbis [1] :

5. « Fratri Godefredo, frater Bernardus salutem.

« In octavis Pentecostes ipsa die complevit Deus desiderium nostrum, Ecclesiæ unitatem, et Urbi dando pacem. Nam illa die filii Petri Leonis omnes simul humiliaverunt se ad pedes domini papæ; et facti homines ejus ligii, juraverunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque qui in schismate erant, simul cum idolo quod erexerant, (antipapa videlicet), humiliantes se ad pedes domini papæ, obedientiam ei juxta morem promiserunt, et facta est lætitia magna in populo. Hanc pacem nisi cum quadam securitate, occulta tamen, diu a nobis exspectavissemus, jamdudum venissemus. De cætero jam nihil est quod nos hic detineat. Facio quod imperastis, *Veniam* vertimus in *Venio.* Ecce enim venio cito; etiam et merces mea mecum est, victoria Christi, et pax Ecclesiæ. Sexta feria post diem illum egressus est noster de civitate. Itaque venientes veniemus, cum exultatione portantes manipulos pacis. Et hæc quidem verba pulchra sunt, sed pulchriora sunt facta. Etenim tam pulchra sunt, ut quisquis non lætatur in eis, aut stultus sit, aut nequam. Vale ». Hactenus ad Godefredum S. Bernardus.

[1] Bern. Ep. CCCXX.

6. At nullam conciliant sibi fidem ea, quibus Petrus Diaconus Cassinensis in fine libri quarti Chronicorum ita sugillat Innocentium papam ipse schismaticus, dum ait [1] : « Innocentius vero magna in filios Petri Leonis illorumque complices effusa pecunia, illos ad suam partem attraxit, etc. » Ista, inquam, schismaticus, carpendi Innocentium nullam relinquens occasionem vel argumentum. Illud autem tunc admiratione dignum accidit, quod qui stabat a schismaticis Gito cardinalis episcopus Tusculanus, adhuc permansit in schismate, quem alias Petrus Cluniacensis litteris admonitum [2], aliis additis magnopere (ut par erat) redarguit [3]; ex Cluniacensi enim cœnobio ad cardinalatum provectus fuerat. Ad quem inter alia : « Sed forte ea spe, ut tunc innuebas, rem distulisti, qua sperabas ab imperatore Lothario aut Petrum Leonis Innocentio papæ præferri, aut utroque deposito, in Apostolica Sede alium sublimari. At nunc quid ultra novarum rerum vel moliri, vel præstolari poteris, quando et Lotharius mortuus est, et Petrus extinctus est, et Innocentius in papam ac summum Pontificem primo ab Urbis parte, postmodum a toto orbe, et tandem a tota Urbe sublimatus est, et tota vanitatis spes divini oris gladio undique circumcisa est? etc. » Quod autem Lotharium imperatorem mortuum ait, sequenti potius anno hanc ad eum datam esse Epistolam apparet : siquidem Lotharius (ut dicetur) mortuus est in fine anni hujus. Sed ad sanctum Bernardum recedentem ab Urbe revocemus orationem.

7. *Bernardus ad suum monasterium revertitur et pro electione episcopi Lingoniensis laborat.* — At quid? Num aliquod secum saltem munusculum detulit? utique et ingentis pretii, imo incomparabilis munera Romæ se accepisse gavisus est. At quænam ista fuerint, accipe ab auctore [4], qui fidelissime res ab eo gestas præsens etiam fortasse conscripsit; ait enim : « Rediens autem pater sanctus ab Urbe, ex sanctorum Apostolorum martyrumque corporibus xenia secum retulit pretiosa, haud modicum hunc sibi reputans fructum esse laboris. Inter quæ B. Cæsarii dentem quonam modo receperit, memorandum. Cum enim integrum ei prædicti martyris caput exhiberetur, ut tolleret inde quod vellet : dari sibi petiit dentem unum. Frustra vero aliquandiu fratres, qui cum eo venerant laborantes, concessum sibi trahere penitus non valebant. Fractis eorum cultellis duobus aut tribus quos applicuerant, nihilominus adhuc dens immobilis permanebat. Tum ille : Orandum nobis, ait : nec enim habere possumus, nisi martyr ipse concedat. Facta denique oratione, reverenter accedens, incredibili facilitate duobus tulit digitis, quod ferreis ante moveri non poterat instrumen-

[1] Petr. Diac. Chr. Cass. l. IV, c. ult. — [2] Pet. Cl. l. IV, Ep. IV. — [3] Ibid. Ep. XXX. — [4] Vit. S. Bern. l. IV, c. 1.

tis ». Hæc de his ibi. Quanta autem lætitia exceptus fuerit ab universis populis Gallicanis, idem auctor tradit, et quod reversus ad suos, intermissam expositionem in Cantica Canticorum rogatus ab ipsis resumens, sic primum sermonem post reditum est exorsus, qui tamen junctus superioribus, vicesimus quartus enumeratur : Hoc demum tertio, fratres, reditum ab Urbe nostrum clementior oculus e cælo respexit, et vultus tandem serenior desuper arrisit nobis. Quievit Leonina rabies, finem accepit malitia, Ecclesia pacem recepit. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, qui eam per hoc ferme octennium diro schismate conturbarat. Num vero ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis ? Vestris desideriis donatus sum, vestris me profectibus paro, quorum vivo meritis, volo vivere studiis et saluti etc. » Sed de negotiis ab eo in Urbe cœptus adhuc sermo.

8. Antequam autem ab Urbe recederet, occasione vacantis Ecclesiæ Lingoniensis, sub cujus diœcesi suum erat positum monasterium, fuit ei plurimum laborandum. Testatus est id ipse in litteris datis postea ad Innocentium papam [1], quibus et rei gestæ fidelis est intexta narratio istis verbis : « Dum adhuc Romæ essemus, contigit illo venire dominum archiepiscopum Lugdunensem. Venerunt et cum eo Robertus decanus Ecclesiæ Lingoniensis, et Olricus canonicus, quærentes licere sibi et capitulo Lingoniensi eligere sibi episcopum. Mandatum siquidem a domino papa acceperant, nequaquam præsumere hoc nisi ad consilium religiosorum virorum. Quod dum per me cuperent et peterent obtinere : Absit, inquam, nisi sciam et certus sim, quod bonam idoneamque personam intendatis eligere. Responderunt propositum suum atque intentionem de nostro pendere arbitrio, nihil aliud se facturos nisi quod ego consulerem, et spoponderunt. Verum me non satis fidem accommodante accessit ad persuadendum archiepiscopus, pollicens firmiter idipsum. Et addidit, quod si secus clerici agere molirentur, quidquid aliud facerent, minime se confirmaturum, nec ratum habiturum. Adductus est et dominus cancellarius in testimonium. Nec contenti, adivimus etiam præsentiam domini papæ, ut ejus favore et auctoritate quod inter nos convenerat confirmaretur : prius tamen habita inter nos collatione mutua ac diuturna super facienda electione. Et de multis personis quarum ibi mentio facta est, duabus tandem nominatis, a quibus nullus nostrum penitus dissentiret, quamlibet illarum eligi placuisset. Itaque quod nobis complacuit, dominus papa immutabiliter observari præcepit, et tam archiepiscopus, quam clerici firmiter promiserunt ». Sed quomodo post promissiones facta est nihilominus electio, ipso inconsulto S. Bernardo, demonstrat, cum hæc subjicit : « Illis abeuntibus, ego post discessum eorum dies paucos in Urbe faciens, ubi a domino meo impetrare potui facultatem redeundi ad fratres, iter arripuimus, et transalpinantes, comperimus instare diem, qua foret sacrandus homo in episcopum Lingoniensem, de quo utinam meliora atque honestiora audivissemus. Nolo autem dicere quæ invitus, audivi etc. » Interpositam tandem refert appellationem ad Apostolicam Sedem tum ab archidiacono Lingoniensi, tum a decano Lugdunensi, et fratribus Claravallensibus : excusasse tamen se Lugdunensem archiepiscopum dicit ob principum contradictionem, omniaque fieri ob bonum pacis.

9. Scripsit de his primum S. Bernardus (ut diximus) iteratas litteras ad ipsum Innocentium papam, et seorsum ad cardinales [1], ob oculos ponens labores et ærumnas, quas ob Ecclesiæ Romanæ pacem ipse sit passus : rogans ut electio committatur personis non suspectis [2]; ita in litteris ad Innocentium papam ultimo loco datis. Quod et obtinuit ab ipso Pontifice, sicque ab electoribus deputatis electus est vir integerrimus, prior videlicet monasterii Claravallensis, nomine Godefredus, de quo excusare se oportuit S. Bernardum apud Ludovicum Francorum regem, litteris aculeatis ad ipsum datis [3]. Quod autem in Epistola ad cardinales conqueri videtur de abbate Cluniacensi, sicut et de archiepiscopo Lugdunensi, dum ait [4] : « Ecce rediens a vobis, tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi, sed non profuit : invocavi et vestrum, et non valuit. Siquidem dii fortes terræ vehementer elevati sunt, Lugdunensis scilicet archiepiscopus, et Cluniacensis abbas. Hi confidentes in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantes, adversum me appropinquaverunt et steterunt, et non adversum me tantum, sed adversum magnam multitudinem servorum Dei, adversum vos quoque, adversum seipsos, contra Deum, contra omnem æquitatem et honestatem. Denique imposuerunt hominem super capita nostra, quem proh pudor ! et boni horrent, et mali rident etc. » Quod, inquam, ita expostulet sanctus Bernardus, non disputo de Lugdunensi archiepiscopo : sed quod spectat ad Cluniacensem abbatem (hic erat Petrus) idem ipse de his satis locupletem scripsisse reperitur Epistolam [5] apologeticam, dolens quod calumniantibus idem sanctus Bernardus præstiterit aures, fidemque adhibuerit. Ad ipsam amando lectorem. Quæ etsi non extaret, duæ aliæ Epistolæ ejusdem Petri eodem argumento datæ ad Innocentium papam, eum culpa liberant; quarum [6] altera impetrare rogat licentiam Ecclesiæ Lingoniensi, ut secundum canones, jure communi suum eligere possit episcopum : altera [7], ut electum ab illis abbatem quemdam Ordinis Cluniacensis nullo pacto patiatur ab abbatia ab eo bene instituta divelli. Quæ quidem Epistola quo-

[1] Bern. Ep. CLXIV, CLXVI, CLXVII.

[1] Bern. Ep. CLXVIII. — [2] Ibid. Ep. CLXIX. — [3] Ibid. Ep. CLXX. — [4] Ibid. Ep. CLXVIII. — [5] Pet. l. III. Ep. XXIX — [6] Ibid. l. IV, Ep. XXXVI. — [7] Ibid. Ep. XXVIII.

niam brevior est, haud hic eam describere recusabo, sic se habet :

10. « Summo Pontifici et nostro speciali patri, domino papæ Innocentio, frater Petrus humilis Cluniacensis abbas obedientiam et amorem.

« Rumor ad nos usque pervenit, quod quidam paternitatis vestræ auribus importuni existant, ut dominus Vizeliacensis abbas de Vizeliacensi monasterio ad Lingoniensem Ecclesiam, de abbate in episcopum transferatur. Hos ne audiatis, et nos rogamus, et ipsa ratio implorat, nec tantum implorat, sed ut audacter et veraciter loquar, imperat et compellit. Imperat plane et compellit, quia cum jure majestas Apostolica omnibus dominetur, soli tamen rationi subjici gloriatur. Qualem ille faciem loci illius auctoritate vestra a nobis ibi positus invenerit, qualem jam reddiderit, ne longum faciam, vos quidem audistis, sed nos cognovimus : vos forte nostis, sed nos melius. Super aridum et caliginosum montem levatus in signum, ita eum pinguem religione, sic eum luminosum bono nomine reddidit, ut in partibus nostris Vizeliacus, excepto Cluniaco, in nostri Ordinis studiis nullum patiatur habere priorem, vereque etiam de ipso dici possit [1] : Mons coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Quodque valde difficile, et idcirco mirum est, labore hujus nec turba ibi secretum, nec clamor silentium, nec strepitus ordinem, nec mundus monachis potest auferre quietem. Unde vestræ sapientiæ providendum est, ne longo tempore et multo labore parta bona momento depereant. Quia et domus diuturno sudore constructa, una die destrui; et arbor multis annis vix ad fructum provecta, subito eradicari; et puer magna nutricum cura tandem in virum productus, uno potest ictu occidi. Hoc de Vizeliaco abbate sublato provenire timemus. Quod si cum ratione et auctoritas juvare nos potest, recordamini primam curam debere vos vestris. Et audite Apostolum dicentem [2] : Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Et [3] : Qui suorum curam negligit, et maxime domesticorum, non est meum sequentia adjungere, nec patri Apostolico saltem de Apostolo aliqua duriora proferre : scitis ipsi quid sequatur. Hoc idcirco dixi, quia etsi Lingoniensis Ecclesia vestra, multo magis Vizeliacensis vestra, multo magis Cluniacensis vestra. Quod igitur magis vestrum est, auctoritate et ratione magis a vobis diligendum et conservandum est. Quod tunc fiet, si domno abbate in locum proprium restituto, nullum adversa suadentem audieritis ». Hæc Petrus ad Innocentium. Quibus clarissime demonstratur, calumniose admodum assertum S. Bernardo, opera, nimirum abbatis Cluniacensis monachum eligi curatum Cluniacensem episcopum Lingoniensem, ut audisti ex ejusdem S. Bernardi querelis, ad cardinales Romanæ Ecclesiæ litteris cumulatis. Cessisse tamen ipsum Petrum importunitati petentium, ipsemet testatur in apologetica Epistola ad ipsum sanctum Bernardum conscripta [1]. Certe quidem magnum ipse Petrus specimen edidit Christianæ charitatis et observantiæ erga sanctum Bernardum, quem mirifice coluit et amavit, et idem in omnibus controversiis didicit deferre. Testatur id ipse Petrus in Epistola ad ipsum eodem argumento conscripta, ubi hæc verba [2] : « Quantum ad eam charitatem spectat, quam vobis in abdito cordis mei jam ab antiquo reservo, videtur mihi, quod aquæ multæ (ut scriptum est [3]) non poterunt eam exstinguere, nec flumina obruere. Quando enim exstingui vel obrui poterit sincerus erga vos et ignitus mei pectoris affectus quibuslibet sinistri rumoris rivulis, cum nec aquæ multæ decimarum (quarum causa controversias gravissimas inter Cluniacenses et Cistercienses motas diximus) potuerint eum exstinguere, nec impetus Lingoniensium fluminum obruere ? nostis quod dico. Nec ob aliud dico, nisi ut constantis in amoris proposito erga vos animi mei insignia recolens, stabilem de cætero me esse posse, prudentia vestra præsumat etc. » Hæc ad S. Bernardum Petrus, mea sententia, sanctitate, quæ per dilectionem operatur, ipsi non impar.

11. *Exstincto schismate, Roma refloret.* — Comitati redeuntem sanctum Bernardum ad propria, redeamus ad Innocentium, quem Romæ reliquimus, de quo ista dicere pergit Bernardus Bonævallis abbas in Vita S. Bernardi : « Interea Romæ Innocentius potestative agenda disponit. Undique visitatores occurrunt, alii cum negotiis, alii tantum gratia congaudendi adveniunt. Processiones per Ecclesias solemniter celebrantur : depositis armis, ad audiendum verbum Domini plebes accurrunt. Post multifarias egestates in brevi civitas opulenta refloret : quæ discordiæ tempore distracta fuerant, pax solidata revocat et reducit. Arantur solitudines, et deserta pinguescunt. Requiescunt singuli sub vite et ficulnea sua : nocturnæ silent excubiæ, et apertis januis omnis timor excluditur. Dato tempore, Innocentius Ecclesiæ ruinas restaurat, recolligit exules, Ecclesiis antiqua servitia, depopulatas colonias expulsis restituit, insuper et congrua dona largitur. Monasterium etiam apud Aquas Salvias in S. Anastasii martyris honore constituit. Quod quidem ibi prius fuerat; sed hoc tempore sola Ecclesia, deerat habitator. Constructis itaque cœnobialibus mansionibus, et reformata Ecclesia, assignatis etiam ad alimonias domus agris et vineis, a Claravalle abbatem et conventum fratrum sibi mitti dominus papa petiit et obtinuit. Mittitur igitur Bernardus, Pisanæ olim Ecclesiæ vicedominus, et religiosi cum eo fratres, qui secundum B. Benedicti regulam in eodem loco Domino deservirent. Cito profecit illa plantatio, et associatis sibi viris indigenis, servorum Dei mul-

[1] Psal. LXVII. — [2] Gal. VI. — [3] 1. Tim. V.

[1] Pet. Cl. l. III, Ep. LXIX. — [2] Ibid. l. V, Ep. XVI.— [3] Cant. V.

tiplicatus est numerus, et pascua congrua nutrimentis multiplex in brevi produxere peculium ». Hæc ipse. Extant de his ejusdem sancti Bernardi litteræ ad eumdem Innocentium papam[1]. Post hæc quid aggressus fuerit Innocentius, sed Dei voluntate prohibitus sit, narrat Falco in Chronicis Beneventanis :

« Non multis diebus evolutis, prædictus Apostolicus, consilio accepto, Albanum venit, disponens, exercitu congregato, ad ducem reipublicæ Rainulphum, pugnantem adversus Rogerium, venire : sed infirmitate percussus venire non potuit ». Porro Rogerius neque exstincto Anacleto, et submoto Victore, recognoscere adhuc voluit Innocentium summum Pontificem, sed solus cum suis absque capite mansit in schismate, nihil omittens crudelitatis, quam exerceret in loca quæ armis sibi subigere posset. Et inter alia Alifanam civitatem absque delectu sacrorum locorum et personarum exercitui ferro flammaque delendam tradidit ea crudelitate, quæ omnem barbariem excederet. Describuntur ista omnia pluribus in iisdem Chronicis Beneventanis : sed ad institutum hæc satis.

12. *Lotharii imp. obitus.* — Hoc eodem anno, in fine ipsius, nempe tertio nonas Decembris, moritur Lotharius imperator, de quo Petrus Cassinensis Diaconus : Apud Clusam Liguriæ se contulerat (*imperator*), ibique Henricum ducem Bavariæ generum suum Saxoniæ hæredem constituit, et diem clausit extremum ». Otto autem Frisingensis ait, eum apud Tridentum morbo correptum, in ipsis montibus in vilissima casa diem obiisse : cujus corpus delatum est Moguntiam. Fuit interregnum quatuor mensibus. Quod enim prole mascula careret, quinam assumendus in imperium esset, comitiis generalibus fuit decernendum. Quisnam autem electus fuerit ejus successor in imperium; dicemus anno sequenti. Extat Epistola Petri Diaconi consolatoria ad Richizam Augustam de morte Lotharii imperatoris ejus conjugis, in antiquitus scripto Codice Cassinate.

13. *Acta de disputatione coram Lothario a Petro Cassinensi scripta arguuntur falsitatis.* — Cujus Acta de disputatione cardinalium cum ipso Petro coram Lothario imperatore, ab aliquo pro arbitrio concinnata, cum multipliciter arguantur falsitatis, indigna putamus quæ Annalibus intexantur. Ita Deus mentienti resistit, ut quamvis vafer et callidus sit qui orditur telam mendacii, ejus obscuret veluti fascino intellectum, ut videre non sinat, quæ aliis sunt perspicua, ut sic inde possit redargui falsitatis. Recensentur ipsa in quarto libro Chronici Cassinatis, quem Petrus posuit Appendicem ad Leonem Ostiensem. Est autem illorum exordium ejusmodi[2] :

« In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, anno ab Incarnatione ejus millesimo centesimo trigesimo octavo, Indictione prima, VII id. Julii, anno imperii domini Lotharii Cæsaris septimo, residente eodem invictissimo principe ad Aquas Pensiles, etc. » Locus autem iste, qui dicitur ab auctore, ad Aquas Pensiles, ubinam fuerit, ab eodem superius asseritur[1], nempe fuisse prope Melfim ; ait enim : « Monachi accelerare fugam contendentes, Melfim primo, inde ad Lacum Pensilem, ubi omnis imperatoris exercitus cum Innocentio papa consederat, advenerunt ». Ibi vero contigit adesse imperatorem non hoc anno, sed superiori, quo descendit cum exercitu in Apuliam, ut suo loco superius est demonstratum auctoritate scriptorum ejusdem temporis. Quomodo ergo a Petro præsens annus et anni præsentis Indictio ponitur, et certa dies consignatur mensis Julii ejus anni, quo nec imperator, nec Pontifex fuere ad Aquas Pensiles, sed Romæ eo tempore degeret Innocentius ; et imperator Lotharius jam ab Urbe recessisset versus Galliam Cisalpinam ? Præterea quisnam ibi ponitur Robertus abbas Claravallensis interfuisse una cum cardinalibus publicæ disputationi, cum non alius quam sanctus Bernardus fuerit hoc tempore abbas Claravallensis ? Insuper quomodo passurus fuisset Innocentius, Lotharium imperat. præfuisse judicem inter cardinales et monachos Cassinenses. qui (ut vidimus) maxime indigno animo tulit, eumdem audisse causam monachorum inter se dissidentium ? Hæc sunt et alia, quæ arguant, eadem illius affixa Acta esse penitus commentitia, sicut sunt magni dedecoris schismaticorum monachorum illorum, qui contra Rom. Eccles. eo modo disserere tanta procacia proponantur. Sic igitur Acta illa non anno Christi signanda erant trigesimo octavo post millesimum centesimum, sed trigesimo septimo, non Indictione prima, sed decima quinta, non anno septimo Lotharii imperatoris, sed quinto, et in aliis castiganda, ut diximus.

14. *Causa inter patriarcham Hierosolymitanum et archiepiscopum Tyrensem, de qua litteræ Innocentii papæ.* — Quod ad res pertinet Orientis, hoc tempore, nempe postquam Innocentius Romam reversus est, agitari contigerunt controversiæ illæ, occasione Fulcheri Tyrii archiepiscopi cum Willelmo Hierosolymorum patriarcha obortæ, quæ a Willelmo itidem Tyrio postea archiepiscopo describuntur : ac primum, quomodo contigerit hominem Aquitanum profugum ex Galliis ad insignem adeo Ecclesiam eligi archiepiscopum. Sic enim ait[2] : « Substitutus est dominus Fulcherius (Tyrensis archiepiscopus) bonæ memoriæ, Aquitanicus, vir religiosus ac timens Deum, modice litteratus, sed constans et amator disciplinæ. Hic apud suos abbas extiterat canonicorum regularium in monasterio, cui Cella nomen. Sed postmodum tempore prædicti schismatis, quod inter Innocentium papam et Petrum Petri Leonis filium exortum

[1] Bern. Ep. CLXXXIV. — [2] Chr. Cas. l. IV, c. 110.

[1] Chr. Cas. l. IV, c. 109. — [2] Wil. Tyr. l. XIV, c. 21.

est, favens prædicto Petro Gerardus Engolismensis episcopus Apostolicæ Sedis legatus, alii parti præstantes assensum molestiis quamplurimis fatigabat. Quod vir vitæ venerabilis non ferens, sumpta licentia a fratribus, orationis gratia Hierosolymam venit, tandemque in claustro Ecclesiæ Dominici Sepulchri regularem vitam et assiduitatem professus, ad Ecclesiam Tyrensem vocatus est. Rexit autem eamdem Ecclesiam strenue et feliciter annis duodecim, quartus ante nos, qui nunc eidem Ecclesiæ non electione meriti, sed sola Domini dignatione et patientia præsidemus. Qui postquam a domino Hierosolymitano patriarcha Willelmo suæ munus consecrationis accepit, exemplo prædecessoris sui volens ad Ecclesiam Romanam pro obtinendo pallio properare, ab eodem patriarcha et ejus complicibus passus est insidias et violentiam, ita ut vix, et cum multa difficultate manus eorum posset effugere, et ad Ecclesiam Romanam pro causa prædicta pervenire, sicut ex tenore litterarum domini papæ Innocentii deprehenditur. Ait enim :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Willelmo Hierosolymitano patriarchæ, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Magisterium totius Ecclesiæ et Ecclesiasticæ institutionis B. Petro Apostolorum principi cælesti privilegio esse collatum, Evangelica declarat auctoritas. Et infra : Miramur autem, quoniam cum Romana Ecclesia pro liberatione Orientalis Ecclesiæ tantopere laboraverit, et filiorum multorum sanguinem effundendo, corda tam Ecclesiasticorum quam sæcularium ad ejus servitium excitaverit, nequaquam prout convenit, eidem matri tuæ hac vice respondere curasti. Parum enim tibi visum fuerat, quod venerabilem fratrem nostrum Willelmum Tyrensem archiepiscopum more prædecessorum suorum pro susceptione pallii ad Romanam Ecclesiam venientem disturbare præsumpseris, ubi te erga eum a nobis redeuntem inhumanum, difficilemque et nimis asperum exhibueris. Adeo quod nec antiquam dignitatem Tyrensis Ecclesiæ sibi restituere, nec de damnis sibi illatis, aut etiam de Caypha sive Porphyra juxta mandatum nostrum infra tres menses, post acceptionem nostrarum litterarum justitiam facere volueris. Cum utique satis indignum sit, ut honor, qui sibi, si ei obediret, ab Antiochena exhiberetur Ecclesia, a te vel tuis successoribus subtrahatur. Præterea in subjectos illius nimis potestative diceris te habere. Quocirca auctoritate Apostolica præcipimus, si ejusdem matris tuæ piis optas studiis atque solatiis confoveri, si in tuis necessitatibus ejus patrociniis desideras adjuvari. Jam dictum archiepiscopum diligas et honores, et in nullo perturbare præsumas : quin potius de omnibus, de quibus apud te querimoniam deposuerit, sibi plenam justitiam intra quadraginta dies, postquam præsentia scripta susceperis, exhibere non differas, nec aliquid in subditos suos contra statuta canonum præsumas. Alioquin timendum tibi erit, ne tam ipsum quam suffraganeos suos a tua obedientia subtrahamus, eosque intra manus nostras retineamus. Datum XV kalendas Januarii ». Hæc Innocentius.

15. Vidisti, lector, non Græcos tantum, sed Latinos nostros refractarios esse inventos adversus Romanos Pontifices ? ut non mireris, si tanti ædificii moles corruerit, cujus compagines malæ cohærerent Catholicæ unitati. Sunt et aliæ ejusdem Innocentii papæ litteræ scriptæ ad diversos in causa Tyrensis diœceseos, quas idem Willelmus recitat [1].

Hoc eodem anno, Innocentius papa altero oculorum respiciens extremas orbis partes, ad componendas res Ecclesiæ Anglicanæ misit a latere legatum Albericum cardinalem episcopum Ostiensem, qui celebravit Londoniense Concilium, et ibi annuente Stephano rege, Theobaldum Beccensem abbatem creavit archiepiscopum Cantuariensem. Hæc Rogerius in Annalibus.

[1] Wil. Tyr. l. xiv. c. 13.

Anno periodi Græco-Romanæ 6631. — Anno Æræ Hispan. 1176. — Anno Hegiræ 533, inchoato die 8 Sept., Fer. 5. — Jesu Christi 1138. — Innocentii II papæ 9. — Conradi reg. 1. Joannis Comneni imp. 21.

1. *Obitus Anacleti antipapæ.* — A num. 1 ad 12. Falco qui annum a kalendis Martii exorditur, ad annum MCXXXVII ait : « Hoc anno Anacletus, qui sub nomine Pontificatus vixit, septimo die stante mensis Januarii mortuus est ». Baronius num. 1 Mabillonius in Notis fusioribus ad Epistolam CXXVI divi Bernardi, Papebrocius in Conatu Chronico-Hist., aliique passim viri docti diem illum a Falcone memoratum diem septimum mensis Januarii interpretantur. Verum Peregrinius in Notis ad Falconem recte hunc loquendi modum a Falcone usurpatum explicat de Januario exeunte, docetque mensem *stantem*, seu *instantem*, seu *adstantem*, esse mensem finientem, quod postea Ducangius in Gloss. mediæ et inf. Latinit. ad vocem *mensis stans* variis exemplis probavit, Peregrinio nequidem nominato, quod illi non raro accidit, sed non sine laboris aliorum præjudicio. *Anacletus* igitur mortuus est die vicesima quinta mensis Januarii, qui septimus est a die ultimo ejusdem mensis, a quo Falco, et qui eo loquendi modo usi sunt, diem primum stantis alicujus mensis inchoant. Hanc Peregrinii explicationem confirmat Ordericus lib. 13, pag. 915, dicens : « Petrus Anacletus, qui Sedem Apostolicam fere VII annis usurpaverat, in cathedra sedens, VIII kal. Februarii (seu die XXV Januarii) subita morte decessit : atque, ut fertur, a fratribus suis, filiis videlicet Petri Leonis, quorum in Urbe Roma maxima potestas est, ita occultatus, ut ubi cadaver ejus sepultum sit, ignoretur », quod ultimum alii etiam tradidere. Durationem invasionis ejus, quam Ordericus numero rotundo exprimit, et septem circiter annorum fuisse didicit, Falco definierat, sed librarii numeros corrupere ; ait enim : « qui sedit annis septem et mensibus undecim, et diebus XXII », loco enim *diebus* XXII, legendum *diebus* XII, si Anacletus anno MCXXX, die XIV Februarii electus fuerit, vel *diebus* XI, si ejus electio uno die tardius facta ; nonnisi enim de unico die controversia esse potest.

2. *Victor antipapa creatus abdicat.* — Falco pag. 318, narrata Anacleti morte, subdit : Innocentius Pontifex continuo viribus sumptis, et amicorum virtute accepta, contra inimicos viriliter insilivit. Roscemannus igitur episcopus totius civitatis tintinnabula Beneventanæ pulsare præcepit, mortem ipsius Anacleti significans. Anno MCXXXVIII (a kalend. Martii inchoato) nono anno Pontificatus domini Innocentii II summi Pontificis, mense Martio primæ Indictionis, cum prædictus Anacletus mortuus esset, cardinales sui, consilio accepto a fratribus ipsius Anacleti, ad regem miserunt Rogerium, ipsius Anacleti mortem significantes, ut si ei placeret, pacem constituerent. Rex itaque ut domini papæ Innocentii partem impediret, voluntati eorum assensit, et papam eligendi potestatem dedit ; qui Romam reversi fautoribus eorum congregatis medio mense Martio, Gregorium cardinalem papam sibi et invasorem constituunt, Victoremque eum vocaverunt ; sed Dei misericordia auxiliante, hæresis illa et invasio pauco tempore regnavit » ; ut enim Baronius num. 3 ex eodem Falcone refert, intra paucos dies *Victor* mitram deposuit, et universa Ecclesia ad unitatem rediit.

3. *Rogerius rex Innocentium II Pontificem agnoscit* — Baronius num. 12, alium Falconis locum recitat circa profectionem quam Innocentius suscipere cogitabat ad Rainulphum ducem contra Rogerium, sed Innocentius « infirmitate percussus venire non potuit », inquit Falco, ad cujus verba Baronius hæc de suo addit : « Porro Rogerius neque extincto Anacleto, et submoto Victore, recognoscere adhuc voluit Innocentium summum Pontificem ». Sed Baronius, vel memoria lapsus, vel ab exscriptore deceptus fuit. Hæc enim Falconis verba : « Interea rex Rogerius congregato exercitu in finibus venit Apuliæ, cogitans sibi civitates ab imperatore ablatas suæ submittere potestati. Dux igitur Rainulphus regis illius sentiens adventum, totius Apuliæ partes submovit, ut contra ejus rabiem unanimiter insistant. Nec mora, cursu rapido ad ducem festinant nominatum, et sic contra illius ferociam mensibus fere duobus resistunt. Hæc inter, sicut est nobis relatum, prædictus rex dominum papam Innocentium in patrem et dominum accepit : et civitati Beneventanæ, et per totius regni sui partes mandavit, eum patrem et dominum accepisse. Nos autem (sc. Beneventani) dominum illum ac patrem vocavimus ». Refert postea Rogerium Beneventanos sibi demeruisse,

eos a prædatoribus liberasse, et quæ eis incommodo erant propugnacula, funditus evertisse.

4. *Gesta militaria Rogerii regis.* — Non multo post castellum *Apicis*, quod Rainulpho duci parebat, obsidione cingens, « Beneventanos precatur, ut in ejus auxilio unanimiter festinarent. Roscemannus igitur, qui tunc præsul aderat, amore regis coactus cives universos rogavit, et in ejus mandavit auxilio ». Postea scribit Falco, non obstante eo auxilio, regem obsidionem solvisse, et ad alia conversum plura minoris momenti propugnacula incendio delevisse, ipsam etiam *Aliphim* urbem, cujus, sicuti et *Venafrii*, direptionem describit. » Quibus actis, rex inde revertens Beneventum venit, et ad Paludis castellum castrametatur duodecimo die mensis Septembris intrante. Dux interea Rainulphus, qui tanto regi resistere non poterat, dolore cordis concussus, circa Aliphanos fines morabatur ». Rogerius rex Melphim aggressus est, sed postea ab eo consilio destitit, ut *Toccum* castellum sibi subderet, quod ei deditum fuit *tertio kal. Octobris* post dierum octo obsidionem. Inde rex ad Beneventum castrametatus est, ubi per tres dies ob pluvias et tempus nimis importunum moram fecit. « Rex interea nominatus civitatem intravit Beneventanam quarto die intrante mensis Octobris, et Ecclesias, et civitatis palatia, et curiam Apostolici studiose perquisivit, et exercitu refocillato, castra a civitate amovit ».

5. *Summarium rerum hoc anno gestarum.* — *Rainulphus* dux, uti postea narrat Falco, ditiones et vassallos *Rogerii* comitis Ariani adversus *Rogerium* regem ab injuriis vindicavit, Melphim tuitus est, et ita sese gessit, ut rex Salernum secedere, quo in Siciliam transfretavit, coactus fuerit : « At dux (nempe Rainulphus) nominatus Barum descendit, et marinos fines visitavit populum omnem hortando, ut tempore opportuno, viribus sumptis et armis contra regem obsistant, qui unanimiter et corde devoto paratos fore clamitabant ». Anonymus Casinensis ad annum MCXXXVII, qui nobis est MCXXXVIII, gesta hæc omnia paucis perstringit : « Conradus fit imperator. Obiit Petrus Leonis, qui et Anacletus. Sed post duos menses fratres ejus cum suis elegerunt quemdam Gregorium hæresiarcham, qui post tres menses a papa Innocentio deponitur. Rex Rogerius venit super Rainulphum ducem Apuliæ, et exhæredavit Alexandrum de Claromonte, Aliphas redegit in cinerem, sicque in Siciliam reversus est ». Porro divus Bernardus in Epist. CCCXVII, non vero CCCXX, ut errore librarii legitur apud Baronium num. 5, ubi eam integram recitat, confirmat quod scribit anonymus Casinensis de duratione schismatis post Anacleti interitum. Ait enim *in Octavis Pentecostes ipsa die* unitatem Ecclesiæ redditam fuisse, eaque die filios Petri Leonis omnes *Innocentio* papæ fidelitatem jurasse ; dies autem octava Pentecostes hoc anno in diem XXIX mensis Maii incidit, et a morte *Anacleti* ad diem illum fluxerunt menses quinque utrimque incompleti, ut numeranti patebit. Addit divus Bernardus, qui tantam operam in hoc schismate profligando insumpsit, se *feria sexta* Urbem relicturum, et Claramvallem venturum. Quare sanctus abbas die tertia mensis Junii sese viæ dedit.

6. *Annus emortualis Lotharii imp.* — Ad num. 12 et seq. Baronius mortem *Lotharii* imp. usque ad mensem Decembrem currentis anni, et electionem *Conradi* ejus successoris usque ad annum insequentem differt. Verum *Lotharium* superiori anno demortuum, præsentique *Conradum* electum, extra omnem controversiam esse debet. Robertus enim de Monte, Dodechinus abbas, continuator Lamberti Schafnaburgensis, chronographus Hildensheimensis, et alii passim *Lotharium* anno præcedenti demortuum produnt, et *Conradum* currenti ei successisse ejus Diplomata invicte demonstrant. Fundamentum Baronii anno sequenti evertemus. Falco in Chronic. ad annum MCXXXVII ait : « Hoc anno prædictus imperator, cum ad imperium suum revertebatur, mortuus est in partibus Tusciæ, et eo defuncto Corradus ad imperium unanimi voto sublimatus est », sed non eodem anno, verum currenti, uti suo loco ostendetur. Verum non in Tuscia Lotharius mortuus est, sed, ut tradit Otto Frisingensis, cum apud Tridentum morbo correptus fuisset, in ipsis montibus diem obiit; ita apud Baronium num. 12. Chronographus Magdeburgensis postquam de ejus expeditione Italica egit, ait : « Imperator ab inde reversus, apud Tridentinam veniens festum S. Martini celebravit gaudens; et ibidem infirmari cœpit, dumque quotidie languor ingravesceret, nec ob hoc iter suum intermisisset, tandem prævalente mortali ægritudine apud Bredunanvillam in faucibus Alpium constitutam » mortuus est. Porro perperam ibidem scribit sine ullo teste Baronius, corpus Lotharii delatum Moguntiam; ut enim docent Urspergensis, Dodechinus, continuator Lamberti Schafnaburgensis et alii, in Saxoniam relatum per suos in monasterio Luterensi, quod ipse in Saxonia construxerat, honorifice sepultum est. « Henricus Bavariæ dux, qui socero morienti astabat, insignia imperialia, hoc est, coronam, sceptrum, gladium et crucem, quæ Caroli imperatoris Magni fuisse traduntur, sibi cum imperio usurpare nitebatur », inquit Trithemius in Chron. Hirsaug. ad an. MCXXXVII, aliique confirmant.

7. *Dies emortualis ejusdem imp.* — Dies ejus emortualis in controversiam vocatus ; Dodechinus enim abbas ait, Lotharium *III kal. Decembris* defunctum esse, sed standum Alberto Stadensi in Chron., chronographo Magdeburgensi et Sigonio lib. 11 Hist. Reg. Ital. qui eum *III nonas Decemb.* diem obiisse scribunt; præsertim cum chronographus Hildensheimensis, qui ad annum MCXXXVII Chronicon suum absolvit, referat eum *II nonas mensis Decemb.*, id est, die quarta mensis Decem-

bris e vivis excessisse, quod et Trithemius laudatus habet; ex hoc enim unius diei discrimine intelligimus, *Lotharium* nocte inter III et II nonas Decembris media vivere desiisse. Et sine dubio Dodechinus abbas *III nonas Decemb.* scripserat, sed librarii per oscitantiam nonas in kalendas verterunt, cujus erroris non desunt exempla. « Erat », inquit Urspergensis de Lothario loquens, « strenuus belli ductor, præcipuus in armis, providus in consilio, terribilis inimicis Dei et sanctæ Ecclesiæ, qui quamdiu vixit totum Romanum imperium titubare non potuit ». Porro non tantum chronographus Hildensheimensis, cujus opus trium esse auctorum supra indicavimus, sed etiam Anselmus Gemblacensis Chronica sua usque ad an. MCXXXVII perduxere; sed hic præsentem annum excludit, et monachus anonymus fere æqualis, qui opus ejus continuavit, a morte Lotharii incipiens ait : « Rex Lotharius anno uno et dimidio in Italia commoratus est cum expeditione militari ».

8. *Nefanda patrata ab exercitu Davidis Scotiæ regis.* — Ad num. 15. Meminit Baronius Concilii Londoniensis; sed quia quæ illud præcessere connexionem cum eo habent, scituque necessaria sunt, hic quanta poterimus brevitate ex Richardo priore Hagustaldensi in Hist. de Gest. Reg. Stephani, non necessariis resectis, ea narrabimus. David Scotiæ rex ad Northymbriam devastandam cum toto suo exercitu properavit. « Igitur ille detestandus exercitus omni paganorum genere atrocior, nec Deo, nec hominibus reverentiam deferens, tota provincia deprædata, utriusque sexus, cujusque ætatis et conditionis homines passim trucidavit, villas, Ecclesias, domos destruxit, spoliavit, accendit. Namque languentes in grabatis, ac mulieres prægnantes, et parturientes, et in cunis infantes, et alios innocentes inter ubera et in sinibus matrum suarum cum ipsis matribus, et decrepitos senes, et defectas anus, et cæteros qualibet occasione debiles, ubicumque inveniebant, in ore gladii trucidaverunt, vel lanceis suis confixerunt. Et quanto miserabiliore mortis genere illos disperdere poterant, tanto plus gratulabantur, etc. Coadunatus autem erat iste nefandus exercitus de Normannis, Germanis, Anglis, de Northymbranis et Cumbris, de Teswetadala, et Lodonea, de Pictis, qui vulgo Galleweienses dicuntur, et Scotis; nec erat qui eorum numerum sciret. Infiniti enim absque omni mandato aut deprædandi amore, aut occasione ulciscendi, aut sola voluntate nocendi qualibet regio illa abundabat, se supradictis commiscuerunt. Igitur per provinciam discurrentes, et nemini parcentes, exceptis oppidis et maritima regione, quæ ex Orientali parte est, fere totam Northymbriam usque ad Tinam fluvium hac vice ferro et flamma vastaverunt. Illam autem in reditu suo destruere proposuerant ».

9. *Prœlium ad Standardum habitum.* — Ventum tandem ad prœlium decretorium, cui *Stephanus* Angliæ, et *David* Scotiæ reges interfuere. Vocatur bellum istud *bellum Standardii*, quia Angli in medio cujusdam machinæ, unius navis malum erexerunt, quod *Standard* appellaverunt, in cujus summitate quamdam argenteam pixidem cum corpore Christi et SS. Petri Apostoli, et Joannis Beverlacensis, et Wilfridi vexilla suspenderunt, « ut Jesus Christus per præsentiam sui corporis eis dux belli esset, quod pro ejus Ecclesia ac sua patria defendenda susceperant. Igitur in Octavis Assumptionis sanctæ Mariæ, XI kal. Septemb. feria II, inter primam et tertiam, hujus prœlii conflictus initus et finitus est. Nam statim in primo congressu, innumeris Pictis interfectis, cæteri projectis armis turpem fugam inierunt. Campus cadaveribus repletus, quamplurimi capiuntur, rex et alii omnes terga dederunt. Denique de exercitu omnes aut cæsi sunt, aut capti, aut sicut oves percusso pastore dispersi. Mirumque in modum quasi sensu alienati, non minus in circumjacentes regiones hostium suorum a patria sua elongando, quam adversus patriam suam revertendo fugerunt. Sed ubicumque sunt reperti, tanquam oves occisionis sunt interfecti. Justoque Dei judicio, qui multos miserabiliter interemerant, ac insepultos reliquerant, ipsi multo miserabilius trucidati, nec patrio, nec peregrino more sepulchri usi, canibus, avibus ac feris expositi, aut lacerati et discerpti sunt, aut sub divo contabuerunt et computruerunt.

10. *In eo Scoti internecione deleti.* — « Rex quoque, qui paulo ante præ nimia mentis elatione et exercitus sui numerositate cœli sidera vertice tangere videbatur, et ideo vel totam, vel maximam partem Angliæ in exterminium ducere minabatur, mox inglorius ac paucis comitatus cum summa confusione et ignominia vix vivus evasit. Itaque divinæ ultionis virtus in hoc quoque manifestissime claruit, quod victorum exercitus inæstimabiliter major erat quam vincentium. Nec interfectorum numerus ab aliquo æstimari potest. Nam sicut plures testantur, de illo exercitu, qui de sola Scotia exiit, plus quam decem millia defuisse reversis recensiti sunt. Nam per diversa loca Deirorum, Berniciorum, Northanymbrorum, Cumbrorum, et aliarum provinciarum post bellum multo plures sunt interempti quam in bello sunt interfecti. At Anglorum exercitus paucis de suis amissis, Deo auxiliante, victoria expedite potitus, sumpta præda, quæ satis copiosa ibi reperta est, brevi fere totus dissolvitur, et unusquisque ad propria revertens, vexilla quæ acceperant, cum gaudio et gratiarum actione Ecclesiis sanctorum reconsignant. Quippe cum cultioribus vestibus, et omnibus divitiis suis ad hoc bellum quasi ad regales nuptias processerant ». De memorabili hoc prælio historici fere omnes Angliæ mentionem fecerunt, Malmesburiensis, Huntindoniensis, aliique; et Ethelredus abbas Rievallensis peculiari libello a Seldeno in decem scriptoribus Historiæ Anglicanæ publicato, descripsit bellum *inter regem Scotiæ*

et barones Angliæ apud Standardum juxta Alvertonam gestum. De Standardo legendum Glossarium Ducangii.

11. *Albericus cardinalis Ostiensis legatus Angliæ et Scotiæ.* — « Circa idem tempus quidam Albericus Ostiensis episcopus in illas partes venit, quem Innocentius Romanæ Sedis Apostolicus, ut legationis officio in Anglia et Scotia fungeretur, miserat. Erat autem vir iste natione Gallicus, professione monachus, observatione Cluniacus, divina ac sæculari eruditione perspicuus, in Ecclesiasticis negotiis optime exercitatus, facundia præclarus, consilio providus, et, quod his omnibus majus est, in habitu et vultu, denique in omni conversatione et actione sua magnæ mansuetudinis ac religionis documentum præferebat. etc. Iste igitur in Angliam veniens, de statu sanctæ Romanæ matris Ecclesiæ omnibus ejus fidelibus filiis magnum gaudium attulit. Namque dominus papa supranominatus universis Catholicæ Ecclesiæ filiis chartam suam per illum direxit. In hac autem referebat, quomodo dum navis sancti Petri diutissime ac gravissime fluctibus inimicorum occupata et operta præcipitaretur, atque scopulis schismaticorum conquassata ac dilacerata pessumdaretur, de salutis suæ reparatione jam pæne desperare cogebatur, quia ineffabilis desolatio atque detestabilis abominatio quæ a primogenito Satanæ, scilicet Petro Leone, et ejus fautoribus, miserabiliter afflicta est, VIII annis continuis duravit, etc. Porro omnium inimicorum suorum superbiam et gloriam in conculcationem et ignominiam convertit, et omnium sibi adversantium colla suæ potestatis imperio subjecit. etc.

12. *Apud Londonium Concil. convocat.* — « Exceptis autem his litteris, alias litteras regibus Angliæ et Scotiæ, et Turstino archiepiscopo Eboracensi (quippe tunc temporis Cantuariensis metropolis proprio pastore carebat) et episcopis atque abbatibus, ac præclaris S. Ecclesiæ utriusque regni a prædicto papa directas, de auctoritate suæ legationis attulit. Igitur ab his omnibus honorifice susceptus est, etc. Deinde per Northymbriam, et Cumberland IV die ante festum sancti Michaelis ad Castel pervenit, ibique regem Scotiæ cum episcopis, abbatibus, prioribus, baronibus suæ terræ reperit. Illi vero diu a Cisalpina, imo fere ab universa Ecclesia discordantes exosæ memoriæ Petroleoni, et apostasiæ ejus nimium favisse videbantur. Tunc vero divina gratia inspirati, mandata Innocentii papæ, et legatum ejus omnes unanimiter cum magna veneratione susceperunt, etc. Convenit quoque regem de reformanda pace inter eum et regem Angliæ, et hujus rei gratia ad pedes ejus cecidit, scilicet ut sanctæ Ecclesiæ, et sui ipsius et suorum misereretur, quibus tot et tanta mala fecerat. Sed vix inducias impetravit, quod nullum exercitum, et nullum malum, excepta obsidione quæ circa Carrum erat, ante festum sancti Martini in terram regis Angliæ induceret, etc. Supranominatus vero legatus, ut prædictum est, per episcopatus ac monasteria ad curiam regis Angliæ reversus, quemdam alium legatum, qui nuperrime a domno papa Innocentio venerat, ibidem reperit. Igitur Turstinum Eboracensem archiep. et omnes episcopos atque abbates, ac priores canonicorum per totam Angliam summoneri fecerunt, ut ad festum S. Nicolai in civitate Lundonia ad generale Concilium convenirent ».

13. *Illud idibus Decemb. celebratum.* — Gervasius tamen in Chron. pag. 1344, ubi de eadem Alberici card. legatione, et de eodem Concilio Londoniensi verba facit, in aliquibus a Richardo discrepat. Ait enim : « Lectis litteris coram rege et primoribus Angliæ, licet non imprimis, vix tandem pro reverentia domini papæ susceptus est. Doluit enim rex fratrem suum Wintoniensem episcopum, (Henricum appellatum) legatione potita privari, qua, vacante sede Cantuariensi, admodum gloriabatur ». Recitat postea litteras citatorias de eligendo Cantuariensi archiepiscopo missas, aitque se episcopos et abbates convocasse ad colloquium « quod Lundoniæ habere disposuerat apud Westmonasterium Dominica Adventus Domini, qua cantabitur, *Gaudete in Domino* ». Præcipit etiam ut V aut VI feria ante prædictum terminum Lundoniam veniant. Tum ait, *idibus Decemb.* celebratam esse Synodum *apud Westmonasterium*, præside Alberico Ostiensi episcopo, et Innocentii II in Angliam et Scotiam legato, cum episcopis num. XVII, abbatibus fere XXX, et cleri et populi multitudine numerosa. Deinde exhibet capitula 16 in hoc Concilio statuta, scribitque, soluto Concilio, Jeremiam priorem Cantuariensis Ecclesiæ elegisse *Theodbaldum* abbatem Beccensem ad regimen Cantuariensis Ecclesiæ *proximo sabbato ante Natale*. His addit Ricardus laudatus Albericum legatum invitasse omnes episcopos et abbates plurimos Angliæ *ad generale Concilium*, quod Innocentius II « ad medium Quadragesimæ Romæ celebraturus erat. Dum autem hæc agerentur, de pace reformanda inter duos reges sæpissime ac diligentissime cum pluribus, et maxime cum regina Angliæ tractavit », quam anno sequenti ad exitum perduxit, ut ibidem narrabimus. Hujus Concilii canones legendi tom. X Concil. ubi numerantur 17, quia unus ibidem in duos dispertitus fuit.

14. *Expeditio Alphonsi Castellæ regis in Mauros.* — « Æra MCLXXVI (Christi nempe MCXXXVIII), mense Maio », ut dicitur in Historia Toletana apud Sandovalium fol. 164 et seq., Alphonsus imperator cum ingenti exercitu Toleto digressus est, et hostiles agros usque ad Betim fluvium devastavit. Christianorum pars inconsulto imperatore fluvium trajecit, et in Maurorum ditiones penetravit, omnia prædando et depopulando. Sed tantus imber depluit, ut fluvius accreverit, et amplius vadosus non fuerit. Quare cum milites Christiani ad suos redire non possent, Mauri, qui magno numero unum in locum coierant, hos temerarios internecione delevere, ipso Alphonso imperatore

vidente, qui cum eis auxilium ferre nequiret, Toletum mœstus secessit.

15. *Donatio Alphonsi Lusitaniæ comitis.* — Hoc anno Alphonsus infans, « nepos Alphonsi imperatoris Hispaniarum, filius consulis (id est comitis) domini Henrici et reginæ Tharasiæ, princeps Portugalliæ (non vero rex) » Chartam emisit provinciæ in gratiam episcopi Petri de Rabalbi et successorum ejus, recitatam a Roderico de Cunha episcopo Portuensi, et deinde archiepiscopo Braccarensi, in Catalago episcoporum Portuensium an. MDCXXIII, lingua Lusitanica impresso apud Portum. Ait Rodericus eam confirmatam a *Monio episcopo Salmanticensi ;* sed non dubito quin Chartam male legerit, cum eo tempore nihil Salmanticæ cum Lusitania commune esset, et Ecclesia Salmanticensis pacifice regeretur a *Berengario* imperatoris Alphonsi cancellario, anno MCXXXVII ordinato, postquam Innocentius II *Petrum* episcopum tanquam parum idoneum deposuit, et Epist. CCXXII divi Bernardi in ejus gratiam ad Innocentium II scripta ei inutilis fuit. In Charta itaque Portuensi *Munionis* Lamacensis episcopi nomen scriptum fuit, *Lameca* enim, et *Portus* parum inter se distant.

INNOCENTII II ANNUS 10. — CHRISTI 1139.

1. *Conradus rex creatur, rejecto Henrico.* — Annus Redemptoris sequitur millesimus centesimus trigesimus nonus, Indictione secunda, quo Innocentius papa in Germania ad electionem successoris Lotharii imperatoris legatum a latere mittit Theodinum episcopum cardinalem. Agit de hac legatione Otto Frisingensis, aitque[1] : « Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo octavo, defuncto sine filiis imperatore Lothario, conventus generalis principum Moguntiæ in proxima Pentecoste indicitur. Quidam autem ex principibus timentes, ne forte in generali curia Henricus dux Noricorum, qui tunc præcipui et nominis et dignitatis in regno fuit, per potentiam prævaleret, circa mediam Quadragesimam, consilio habito in oppido Galliæ Confluentia, conventum celebrant, ibique Conradum imperatoris Henrici sororium, de quo supra diximus, præsente Theoduino (Theodino) episcopo cardinali, ac S. R. E. legato, summi Pontificis ac totius Romani populi urbiumque Italiæ assensum promittente, nonagesimum quartum ab Augusto regem creant. Qui mox ad palatium Aquis veniens, a prædicto cardinale (nam Coloniensis, qui id facere jure debuerat, noviter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Coloniensi et Trevirensi archiep. cum cæteris episcopis, in regem ungitur ». Hæc de promotione Conradi. De Henrici vero ducis dejectione inferius. Porro qui nonnisi imp. Occidentalium tantum, non regum Romanorum annos præfigere, chronographiæ consuevimus, jam cum desunt imperatores, notas numeri regum Romanorum ad clariorem temporum significationem ponemus, sed cum suo titulo tantum.

2. « Itaque Conradus rex », inquit Otto, « in Pentecoste curiam in præfata civitate, ut condictum erat, cum maximo regni fastigio, et maximo conventu principum habuit, ubi omnes Saxones simul cum viduata imperatrice Richiza venientes, ultro se suæ ditioni subdidere. Solus ex principibus dux Henricus regalia servans aberat : ad quæ reddenda in festivitate Apostolorum Petri et Pauli dies ei præfigitur Ratisponæ. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promissis reddidit, sed tamen ea minime consecutus, infecto pacis negotio, sine gratia ejus recessit. Cumque multis modis homo præpotens et animosus, sed nutu Dei humiliatus, misericordiam peteret nec impetraret, tandem judicio quorumdam principum apud Herbipolim proscribitur, ac proxima Nativitate Domini in palatio Goslariensi ducatus ei abjudicatur. Et, mirum dictu, princeps ante potentissimus, et cujus auctoritas (ut ipse gloriabatur) a mari usque ad mare, id est, a Dania usque in Siciliam extendebatur : in tantam brevi humilitatem venit, ut pæne omnibus fidelibus et amicis suis in Bajoaria a se

[1] Ott. Frising. l. VII. c. 22, 23, 24.

deficientibus, clam inde egressus, quatuor tantum comitatus sociis, in Saxoniam veniret ». Et inferius : « Cum dux Henricus auctoritate soceri sui imperatoris, propriisque viribus in tantum excrevisset, ut omnes despiciens, nulli pro regno supplicare dignaretur, Dominus qui humilia respicit, et alta a longe cognoscit, deponit potentes, et exaltat humiles, illum (Conradum scilicet), humiliatum et pæne desperatum ad fastigium regni provexit, hunc de alto in gloria et potentia sua gloriantem dejecit ». Et haud diu post consumptus mœrore, morte sublatus est.

3. *Quæ S. Bernardus ad Conradum scribit.* — Creatus Conradus rex Romanorum, ad sanctum Bernardum litteras scripsit, questus quod olim favisset Lothario adversus eum. Ad quem hæc breviter idem sanctus Bernardus rescripsit[1] :

« Scripta vestra et salutationes tam devotus suscipio, quam modicus sum ad illa ; modicus dixerim dignitate, sed non devotione. Querimoniæ regis nostræ sunt, et maxime illa quam dignanter exprimitis de invasione imperii. Regis dedecus, regni diminutionem nunquam volui, volentes odit anima mea. Legi quippe[2] : Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit : et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quam tamen sententiam cupio vos, et omnimodis moneo custodire in exhibenda reverentia summæ et Apostolicæ Sedi et B. Petri vicario, sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio. Sunt quæ non putavi scribenda : præsens ea fortassis opportunius intimarem ». Hæc Bernardus ad Conradum.

4. *Concilium generale Romanum, et ejus triginta canones.* — Eodem anno « proxima media Quadragesima » , idem inquit Otto Frisingensis episcopus[3], « Synodus maxima circiter mille episcoporum Romæ , præsidente summo Pontifice Innocentio celebratur : ibique post multa salutifera decreta promulgata , schismatici qui parti Petri Leonis faverant damnantur ». Hæc tantum de Synodo maxima Otto. Nos autem non sine magno labore, quæ ad tam celebre Concilium spectant, simul hinc inde colligere studuimus. Atque primum quod ad diem spectat, in scripto Chronico Beneventano hæc de ejusdem Concilii certa die : « Hoc anno præfatus Apostolicus Innocentius , octavo die intrante mensis Aprilis Romæ Synodum celebravit. Ad cujus sacri conventus præsentiam archiepiscopi, episcopi, et abbates innumeri convenerunt : ibique inter cætera, quæ Spiritu sancto mediante statuta sunt, vinculis excommunicationis alligavit regem Rogerium prædictus Apostolicus Innocentius in præsentia omnium Catholicorum virorum qui convenerunt, et omnes ejus sequaces ». Hæc de Synodo. Extant canones hujus Concilii in libro censuum Vaticanæ Bibliothecæ, et alio Codice Vaticano Decretorum collationis , ex quo Gratianus aliqua capita intulit in Decretum[1]. Quæ inde accepta hic tibi subjicimus; sunt numero canones triginta his verbis conscripti :

5. « 1. Statuimus, ut si quis simoniace ordinatus fuerit, ab officio omnino cadat, quod illicite usurpavit.

« 2. Si quis præbendam, vel prioratum seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam Ecclesiasticam, seu quodlibet sacramentum, ut puta, chrisma vel oleum sanctum, consecrationes altarium vel Ecclesiarum interveniente execrabili (emptionis) ardore : male acquisito careat, et emptor atque venditor, et intervenditor, nota infamiæ percellantur. Et nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis ante vel post, a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare præsumat : quoniam simoniacum est : sed libere et absque imminutione aliqua collata sibi dignitate atque beneficio perfruatur.

« 3. A suis episcopis excommunicatos, ab alio suscipi, modis omnibus prohibemus. Qui vero excommunicato, antequam ab eo qui eum excommunicaverit absolvatur , scienter communicare præsumpserit, pari sententiæ teneatur obnoxius.

« 4. Præcipimus etiam, quod tam episcopi quam clerici in statu mentis, in habitu corporis Deo et hominibus placere studeant, et nec in superfluitate, aut colore vestium , nec in tonsura, intuentium , quorum forma et exemplum esse debent, offendant aspectum, sed potius, quam eos deceat sanctitatem. Quod si moniti ab episcopis emendare noluerint, Ecclesiasticis careant beneficiis.

« 5. Illud enim quod in sacro Chalcedonensi constitutum est Concilio, irrefragabiliter conservari præcipimus : ut videlicet decedentium bona episcoporum a nullo omnino hominum diripiantur, sed ad opus Ecclesiæ et successoris sui in libera œconomi et clericorum permaneant potestate. Cesset igitur de cætero illa detestabilis et sæva rapacitas. Si quis autem hoc amodo attentare præsumpserit, excommunicationi subjaceat. Qui vero morientium presbyterorum, vel clericorum bona rapuerint , simili sententiæ subjiciantur.

« 6. Decernimus etiam, ut hi, qui in ordine subdiaconatus et supra uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque beneficio careant. Cum enim ipsi templum Dei, vasa Domini, sacrarium Spiritus sancti debeant esse et dici ; indignum est eos cubilibus et immunditiis deservire.

« 7. Ad hæc præcessorum nostrorum Gregorii VII, Urbani, et Paschalis Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes interdicimus, ut nullus missas eorum audiat, quos uxores vel concubinas habere cognoverit. Ut autem lex continentiæ, et Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis et

[1] Bernard. Epist. CLXXXIII. — [2] Rom. XIII. — [3] Otto lib. 7. cap. 23.

[1] Dist. XC. c. pæn. 12. q. II. c. Illud. 17. q. 4. c. Si quis suadente diab. XXII. q. IV. c. fin. et alia plura.

sacris ordinibus dilatetur : statuimus, quatenus episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi, regulares canonici et monachi, atque conversi, professi, qui sacrum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati, pro tantis excessibus pœnitentiam agant condignam.

« 8. Idipsum quoque de sanctimonialibus feminis, si quod absit, nubere attentaverint, observari decernimus.

« 9. Prava autem consuetudo (prout accepimus) et detestabilis inolevit, quod et monachi et regulares canonici post susceptum habitum et professionem factam, spreta beatorum magistrorum Benedicti et Augustini regula, leges temporales et medicinam gratia lucri temporalis addiscunt. Avaritiæ namque flammis accensi, se patronos causarum faciunt : et cum psalmodiæ et hymnis vacare deberent, gloriosæ vocis confisi munimine, allegationum suarum varietate justum et injustum fasque nefasque confundunt. Attestantes enim imperiales constitutiones absurdum, imo opprobrium esse clericis, si peritos se velint disceptationum esse forensium, hujusmodi temeratoribus graviter feriendis. Ipsi quoque canonici et monachi, neglecta animarum cura, Ordinis sui propositum nullatenus attendentes, pro detestanda pecunia sanitatem pollicentes, humanorum se faciunt curatores corporum. Cumque impudicus oculus impudici cordis sit nuntius, illa etiam, de quibus loqui erubescit honestas, non debet religio pertractare. Ut ergo Ordo monasticus et canonicus Deo placens, in sancto proposito inviolabiliter conservetur, ne hoc ulterius præsumatur, auctoritate Apostolica interdicimus. Episcopi autem, abbates, et priores tantæ enormitati consentientes, et non corrigentes, propriis honoribus spolientur, vel ab Ecclesiæ liminibus arceantur.

« 10. Decimas Ecclesiarum, quas in usu pietatis concessas esse, canonica demonstrat auctoritas, a laicis possideri auctoritate Apostolica prohibemus. Sive enim ab episcopis, vel regibus, vel quibuslibet personis acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant sacrilegii crimen committere, et periculum æternæ damnationis incurrere. Præcipimus etiam, ut laici qui Ecclesias tenent, aut eas episcopis restituant, aut excommunicationi subjaceant. Innovamus autem et præcipimus, ut nullus in archidiaconum vel decanum, nisi diaconus, vel presbyter ordinetur. Archidiaconi, vel præpositi, vel decani, qui infra ordines prænominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore priventur suscepto. Prohibemus autem, ne adolescentibus, vel infra sacros ordines constitutis, nisi qui prudentia et merito vitæ clarescant, prædicti concedantur honores. Præcipimus etiam, ne inductitiis presbyteris Ecclesiæ committantur : et unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit proprium habeat sacerdotem.

« 11. Præcipimus etiam, ut presbyteri, clerici, monachi, peregrini, et mercatores, rustici, euntes et redeuntes, et in agricultura persistentes, omni tempore securi sint.

« 12. Treugam autem Dei, et ab occasu solis in quarta feria usque ad ortum solis in secunda feria, et ab Adventu Domini usque ad octavas Epiphaniæ, et a Quinquagesima usque ad octavas Paschæ ab omnibus inviolabiliter observari præcipimus. Si quis autem frangere tentaverit, post tertiam commonitionem si non satisfecerit, episcopus suus in eum sententiam dictet, et scriptam vicinis episcopis annuntiet. Episcoporum autem nullus excommunicatos in communionem suscipiat, imo scripto susceptam sententiam quisque confirmet. Si quis autem hoc violare præsumpserint, ordinis sui periculo subjacebit. Et quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, præcipimus, ut episcopi ad solum Deum et salutem propriam habentes respectum, omni tepiditate seposita, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium et auxilium præbeant : ne hoc alicujus amore, aut odio prætermittatur. Quod si quis in hoc tempore Dei tepidus inventus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

« 13. Porro detestabilem et probrosam, divinis et humanis legibus per Scripturam in veteri ac novo Testamento abdicatam, illam, inquam, insatiabilem fœneratorum rapacitatem damnamus, et ab omni Ecclesiastica consolatione sequestramus : præcipientes, ut nullus archiepiscopus, nullus episcopus, vel cujuslibet Ordinis abbas, seu quivis in ordine et clero, nisi cum summa cautela usurarios recipere præsumat : sed in tota vita infames habeantur, et nisi resipuerint, Christiana sepultura priventur.

« 14. Detestabiles autem illas nundinas, vel ferias, in quibus milites e condicto convenire solent, et ad ostentationem virium suarum et audaciæ temerariæ congrediuntur, unde mortes hominum, et animarum pericula sæpe proveniunt, omni modo fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia et viaticum non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura.

« 15. Item placuit, ut si quis suadente diabolo, in sacrilegii reatum incurrerit, sive in clericum, vel monachum manus injecerit violenter, anathemati subjaceat. Et nullus episcoporum illum præsumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur et ejus mandatum suscipiat. Præcipimus etiam, ut in eos, qui ad Ecclesiam vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manus mittere audeat. Quod qui fecerit excommunicetur.

« 16. Indubitatum est, quoniam honores Ecclesiastici sanguinis non sunt, sed meriti ; et Ecclesia Dei non hæreditario jure, non secundum

carnem successores exspectet, sed ad sua regimina et officiorum suorum dispensationes, honestas, sapientes et religiosas personas exposcat. Propterea auctoritate prohibemus Apostolica, ne quis Ecclesias, præbendas, præposituras, capellanias, aut Ecclesiastica officia, hæreditario jure valeat vindicare, aut expostulare (expoliare) præsumat. Quod si quis improbus, aut ambitiosus attentare præsumpserit, debita pœna mulctabitur, et postulatis carebit.

« 17. Sane conjunctiones consanguineorum omnino fieri prohibemus ; hujusmodi namque incestus, quod jam stimulante humani generis inimico, in usum versum est, sanctorum Patrum instituta, et sacrosancta Dei detestatur Ecclesia : leges etiam sæculi de tali contubernio natos infames pronuntiant, et ab hæreditate repellunt.

« 18. Pessimam siquidem et depopulatricem et horrendam incendiorum malitiam auctoritate Dei, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, omnino detestamur et interdicimus. Hæc enim pestis, hæc hostilis vastitas omnes alias deprædationes exsuperat. Quæ quantum populo Dei sit damnosa, quantumque detrimentum animabus et corporibus conferat, nullus ignorat. Assurgendum est igitur et omnino laborandum, ut tanta pernicies pro salute populi eradicetur et extirpetur. Si quis igitur post hujus nostræ prohibitionis promulgationem, malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta ignes apposuerit vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium vel auxilium tribuerit, excommunicetur. Et si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura. Nec absolvatur, nisi prius damno cui intulit secundum facultatem suam resarcito, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia ei detur ut Hierosolymis aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat.

« 19. Si quis autem archiepiscopus hæc relaxaverit, damnum restituat, et officio episcopali abstineat.

« 20. Sane regibus et principibus faciendæ facultatem justitiæ, consultis archiepiscopis et episcopis, non negamus.

« 21. Presbyterorum filios a sacri altaris ministeriis removendos decernimus, nisi aut in cœnobiis aut in canonicis religiose fuerint conversati.

« 22. Sane quia inter cætera unum est, quod sanctam maxime perturbat Ecclesiam, falsa videlicet pœnitentia, confratres nostros et presbyteros commonemus, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipiant, et in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus de uno solo pœnitentia agitur : aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur de alio. Unde scriptum est[1] : Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus, scilicet, quantum ad vitam æternam. Falsa est autem pœnitentia, cum pœnitens ab officio vel curiali vel negotiali non recedit, quod sine peccatis agi nulla ratione prævalet ; aut si odium in corde gestetur ; aut si cuilibet offenso non satisfiat; aut si non offendenti offensus indulgeat ; aut si arma quis contra justitiam gerat.

« 23. Hos qui religionis speciem simulantes, Domini Corporis et Sanguinis sacramentum, baptisma puerorum, sacerdotium, et cæteros Ecclesiasticos ordines, et legitimarum damnant fœdera nuptiarum, tanquam hæreticos ab Ecclesia Dei pellimus et damnamus, et per potestates cæteras coerceri præcipimus. Defensores quoque ipsorum ejusdem damnationis vinculo innodamus.

« 24. Illud quoque adjicientes præcipimus, ut pro chrismatis, olei sacri, et sepulturæ acceptione nullum venditionis pretium exigatur.

« 25. Si quis præposituras, præbendas, vel alia Ecclesiastica beneficia de manu laicali acceperit, indigne suscepto careat beneficio. Juxta namque decreta sanctorum Patrum, laici quamvis religiosi sint, nullam tamen habent disponendi de Ecclesiasticis facultatibus potestatem.

« 26. Ad hæc perniciosam et detestabilem consuetudinem quarumdam mulierum, quæ licet neque secundum regulam beati Benedicti, neque Basilii, aut Augustini vivant, sanctimoniales tamen vulgo censeri desiderant, aboleri decrevimus. Cum enim juxta regulam degentes in cœnobiis, tam in Ecclesia, quam in refectorio atque dormitorio communiter esse debeant, propria sibi ædificant receptacula, et privata domicilia, in quibus hospitalitatis velamine passim hospites et minus religiosos contra sacros et bonos mores suscipere nullatenus erubescunt. Quia ergo omnis qui male agit odit lucem, ac per hoc ipsæ absconditæ in injustorum tabernaculo opinantur se posse latere ante oculos Judicis cuncta cernentis : hoc tam inhonestum detestandumque flagitium ne ulterius fiat, omnimodis prohibemus, et sub pœna anathematis interdicimus.

« 27. Similiter prohibemus, ut sanctimoniales simul cum canonicis sive monachis in Ecclesia, in uno choro conveniant ad psallendum.

« 28. Obeuntibus sane episcopis, quoniam ultra tres menses vacare Ecclesiam, Patrum prohibent sanctiones : sub anathemate interdicimus, ne canonici de sede episcopali ab electione episcoporum excludant religiosos viros, sed eorum consilio honesta et idonea persona in episcopum eligatur. Quod si exclusis eisdem religiosis electio fuerit celebrata, quod absque eorum assensu et conniventia factum fuerit, irritum habeatur et vacuum.

« 29. Artem autem illam mortiferam et Deo odibilem balistaliorum et sagittariorum, adversus Christianos et Catholicos exerceri de cætero, sub anathemate prohibemus.

« 30. Ad hæc ordinationes factas a Petro Leonis, et aliis schismaticis et hæreticis, evacuamus, et ir-

[1] Jac. II.

ritas esse censemus ». Hactenus canones Romani Concilii sub Innocentio papa Secundo.

Cum igitur cuncta (ut audisti) fuerint abolita, quæ ab antipapa statuta fuissent et ordinata, ab eodem Innocentio papa in ordinem redacti sunt omnes cardinales Petri Leonis, et inter alios Petrus Pisan. cardinalis coryphæus, qui (ut vidimus) per sanctum Bernardum ad Ecclesiam revocatus fuerat. Hic igitur cum cardinalatu privatus esset, idem sanctus Bernardus pro eo has breves ad Innocentium papam litteras dedit[1]:

6. *Pro Petro cardinale Pisano intercedit S. Bernardus.* — « Quis mihi faciet justitiam de vobis ? Si haberem judicem, ad quem vos trahere possem, jam nunc ostenderem vobis (ut parturiens loquor) quid meremini. Extat quidem tribunal Christi ; sed absit, ut ad illud appellem vos, qui illic, si vobis necessarium et mihi possibile esset, vellem magis totis viribus stare, et respondere pro vobis. Itaque recurro ad eum, cui in præsenti datum est judicare de universis, hoc est ad vos. Vos appello ad vos : vos judicate inter me et vos. In quo, quæso, puer vester tam male meruit de vestra paternitate, ut eum inurere et insignire placeret nota et nomine proditoris ? Numquid non me vestrum vicarium dignatio vestra constituit in reconciliatione Petri Pisani, si forte illum Deus per me revocare a fœce schismatis dignaretur ? Si negatis, probabo tot testibus, quot in curia tunc temporis fuerunt. Numquid non denique post hæc, juxta verbum Domini mei, homo in suo ordine et honore receptus est ? Quisnam ergo constantiæ vestræ suo consilio, vel magis suo dolo surripuit indulta repetere, et quæ processere de labiis vestris, facere irrita ? Et hoc ego dixerim, non ut Apostolicum reprehendam rigorem, et zelum igne Dei succensum contra schismaticos, qui in spiritu vehementi conterat naves Tharsis, et instar Phinees confodiat fornicantes, juxta illud[2] : Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam ? sed ubi non est par culpa, par plane non debet procedere pœna : nec convenit eadem involvi sententia eum qui peccatum, cum his quos magis peccatum deseruit. Propter eum, qui ut peccatoribus parceret, sibi ipsi non pepercit, auferte opprobrium meum : et restituendo quem statuistis, vestræ etiam tam sanæ et integræ opinioni consulite. Super hoc jam alia vice scripseram vobis, sed quid non est responsum mihi, puto non pervenit ad vos hoc ipsum quod scripseram ». Hactenus ipse.

7. Quod autem ad eumdem Petrum Pisanum spectat, magnæ fuisse Romæ auctoritatis hominem, significant quæ Joannes Saresberiensis, hujus temporis scriptor candidissimus, habet his verbis : « Quot et quantos tumultus et strages dedit illa collisio, quando filius Petri Leonis adversus Innocentium bonæ memoriæ II domini Hadriani prædecessorem, cujus vitam et felicitatem in ævum in se protendat Dominus, conatus est ab Aquilone ascendere ? Nonne et stellarum partem secum traxit ruina ejus ? Quis nescit Ægidium Tusculanum ? quis Petrum Pisanum, cui nullus aut vix similis erat in curia ? Quis recenseat episcopos, qui in tota fere Italia corruerunt ? Profecto dum illius ruinæ stabit ætate nostra memoria, incredibile est quemquam adeo misere ambitiosum, ut Ecclesiam scindere non formidet ». Hæc ipse. Quid autem factum sit de ipso Petro Pisano, nescimus : illud sane compertum, Innocentium ad cautelam futurorum, omni spe restitutionis voluisse reliquos nudare schismaticos.

8. *Arnaldus de Brixia cum suis erroribus damnatus.* — In hoc eodem magno, imo maximo Concilio Lateranensi, inter alia delata est accusatio adversus Arnaldum de Brixia recentem hæreticum, discipulum Petri Abailardi. De Arnaldo, sive Arnoldo vel Arnolpho (ita varie nominatus reperitur) hæc habet Otto Frisingensis sui temporis rerum gestarum scriptor[1] : « Accessit ad hujus seditiosi facinoris argumentum, quod Arnolphus (Arnaldus) quidam Brixiensis, de quo supra dictum est, sub typo religionis, et ut Evangelicis verbis utar, sub ovina pelle lupum gerens, Urbem ingressus ad factionem istam, (nempe ut revocaret antiquum senatum, cui et summam rerum committeret), rudis populi animis præmolli dogmate ad animositatem accensis, innumeram post se duxit, imo seduxit multitudinem. Arnaldus iste ex Italia, civitate Brixia oriundus, ejusdemque Ecclesiæ clericus, ac tantum lector ordinatus. Petrum Abailardum olim præceptorem habuerat : vir quidem naturæ non hebetis, plus tamen verborum profluvio, quam sententiarum pondere copiosus, singularitatis amator, novitatis cupidus, cujusmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreses schismatumque perturbationes sunt prona. Is a studio a Galliis in Italiam revertens, religiosum habitum, quo amplius decipere posset, induit, omnia lacerans, omnia rodens, nemini parcens, clericorum ac episcoporum derogator, monachorum persecutor, laicis tantum adulans. Dicebat enim nec clericos proprietatem, nec episcopos regalia, nec monachos possessiones habentes aliqua ratione posse salvari : cunctaque hæc principis esse, ab ejusque beneficentia in usum tantum laicorum cedere oportere. Præter hæc de sacramento altaris, baptismo parvulorum non sana dicitur sensisse. His aliisque modis, quos longum est enumerare, dum Brixiensem Ecclesiam perturbaret, laicisque terræ illius, prurientes erga clerum aures habentibus, Ecclesiasticas malitiose exponeret paginas : in magno Concilio Romæ sub Innocentio habito ab episcopo civitatis illius, virisque religiosis accusatur. Romanus ergo Pontifex, ne perniciosum dogma ad plures serperet, imponendum viro silentium de-

[1] Bern. Ep. CCXIII. — [2] Psal. CXXXVIII.

[1] Otto Frising. de reb. gestis Frid. imp. l. II. c. 20.

cernit. Sicque factum est. Ita homo ille de Italia fugiens, ad Transalpina se contulit, ibique in oppido Alemanniæ Turego officium doctoris assumens, perniciosum dogma aliquot diebus seminavit etc. » Subjicit de rebus ab eo gestis sub Eugenio post obitum Innocentii, cum Romam se contulit. Porro non inanem Arnaldi prædicationem fuisse Romanis, sed renovasse senatum, et adversus propinquos Tiburtinos prœlia cœpisse, inferius suo loco dicetur.

9. Sed haud ingratum erit Guntherum Ligurinum versibus ita canentem audire, hujus temporis scriptorem eximium [1] :

Cujus origo mali, tantæque voraginis auctor
Extitit Arnoldus (Arnaldus), quem Brixia protulit ortu
Pestifero, tenui nutrivit Gallia sumptu,
Edocuitque diu : tandem natalibus oris
Redditus, assumpta sapientis fronte, diserto
Fallebat sermone rudes, clerumque procaci
Insectans odio, monachorum acerrimus hostis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris.
Pontifices, ipsumque gravi corrodere lingua
Audebat papam, sceleratque dogmata vulgo
Diffundens, variis implebat vocibus aures.
Nil proprium cleri fundos et prædia, nullo
Jure sequi monachos, nulli fiscalia jura
Pontificum, nulli curæ popularis honorem
Abbatum, sacras referens concedere leges.
Omnia principibus terrenis subdita, tantum
Committenda viris popularibus atque regenda.
Illis primitias, et quæ devotio plebis
Offerat, et decimas castos in corporis usus,
Non ad luxuriam, sive oblectamina carnis
Concedens, mollesque cibos, cultusque nitorem,
Illicitosque thoros, lascivaque gaudia cleri,
Pontificum fastus, abbatum denique laxos
Damnabat penitus mores, monachosque superbos.
Veraque multa quidem, nisi tempora nostra fideles
Respuerent monitus, falsis admixta monebat;
Et fateor, pulchram fallendi noverat artem
Veris falsa probans, quia tantum falsa loquendo
Fallere nemo potest : Veri sub imagine falsum
Influit, et furtim deceptas occupat aures.
Articulos etiam fidei certumque tenorem
Non satis exacta stolidus pietate fovebat,
Impia mellifluis admiscens toxica verbis.
Ille suam vecors in clerum Pontificemque,
Atque alias plures adeo commoverat urbes,
Ut jam ludibrio sacer, extremoque pudori
Clerus haberetur. Quod adhuc, ni fallor, in illa
Gente nocet, multumque sacro detruncat honori.
Mox in Concilio Romæ damnatus ab illo
Præsule, qui numeros vetitum contingere nostros
Nomen ab innocua ducit laudabile vita.
Territus, et miseræ confusus imagine culpæ,
Fugit ab urbe sua, Transalpinisque receptus,
Quæ sibi vicinas Alemannia suspicit Alpes,
Nomen ab Alpino ducens (ut fama) Lemanno
Nobile Turegum, doctoris nomine falso
Insedit, totamque brevi sub tempore terram
Perfidus impure fœdavit dogmatis aura.
Unde venenato dudum corrupta sapore,
Et nimium falsi doctrina vatis inhærens,
Servat adhuc uvæ gustum gens illa paternæ.

Hucusque de his quæ sub Innocentio facta sunt, reliqua sub Eugenio suo loco inferius.

10. *Innocentius papa captivus factus a Rogerio, eumdem regem Siciliæ creat, dato diplomate, unde pax juramento firmata.* — Hoc eodem anno vix celebrato Concilio (quod præter sententiam accidit) post sacra Innocentio papæ bellica tractanda fuerunt. Occasio ista præcessit, quæ in Chronico Beneventano sæpe citato exacte describitur, nimirum, quod hoc anno, ultima die mensis Aprilis, cum diem obiisset Rainulphus dux Apuliæ S. R. E. feudatarius, Rogerius rex Siciliæ, qui hunc solum timere didicisset, ad invadendam Apuliam magno comparato exercitu transfretavit, pervenitque Salernum septima mensis Maii. Ita certis diebus cuncta descripta habentur in Chronico Beneventano a Falcone ejus temporis scriptore, ista vidente : « Sublato igitur obice, Rogerius percurrit Apuliam, omnibus civitatibus ipsi se sponte dantibus præter Trojam ac Barum. Tunc autem Innocentius papa, audita morte Rainulphi ducis, et Rogerii tyrannica invasione, collectis copiis egressus ab Urbe, compositurus res cum Rogerio usque ad Sanctum-Germanum se contulit, oppidum ad radices Cassini montis : ibique constitutus nuntios pacis, sed dolosos suscepit a Rogerio, et alios ipse ad Rogerium sincere legavit. Cum autem Pontifex id in primis satageret, ut Roberto principi Capuanus principatus redderetur, et ille negaret se facturum, idem Rogerius insidians Pontifici, clam filium misit cum equitibus mille, qui Pontificem e loco in alium transmigrantem a tergo invaderet, atque aggressum captivum duceret : quod permittente Deo, ex sententia accidit. Capitur Pontifex, et non sine ignominia ducitur ad Rogerium die decima mensis Julii. » Ita Chronicon Beneventanum, ubi et hæc subjiciuntur : « O quantus luctus et mœroris abundantia mentes fidelium et civitates omnes invasit ! quod si plenius scribere vellem, nec tempus, nec dies sufficerent.

11. « Quid multa ? continuo rex ille per legatos suos Pontifici Innocentio, quem captivum tenebat, suppliciter et ultra quam credi potest, mandavit humiliter, ut paci et concordiæ manum apponat. Apostolicus itaque se destitutum viribus et armis, et desolatum adspiciens, precibus regis et petitionibus assensit : et capitularibus et privilegiis ex utraque parte firmatis, rex ipse et dux filius ejus, et princeps decimo septimo die stante mensis Julii, ante ipsius Apostolici præsentiam veniunt : et pedibus ejus advoluti, misericordiam petunt, et ad Pontificis imperium usquequaque flectuntur. Continuo per Evangelia firmaverunt B. Petro et Innocentio papæ, ejusque successoribus canonice intrantibus fidelitatem deferre, et cætera quæ conscripta sunt. Regi vero Rogerio statim Siciliæ regnum per vexillum donavit ». Petiit hoc Rogerius ut titulum regis Siciliæ, quem male acceperat ab Anacleto pseudopontifice, ab Innocentio Catholicæ Ecclesiæ legitimo papa obtineret. Quod idem licet in captivitate positus libere præstitit Innocentius, suscepto ab eo pro ejusdem investitura regni juramento fidelitatis de more. Testatur hoc item Otto Frisingensis, titulum regium ab Anacleto perperam impertitum, per Innocentium

[1] Ligur. de gest. Frid. I. l. III.

legitime concessum. Pergit Falco: « Duci filio Rogerii ducatum Apuliæ, principi alteri filio ejus principatum Capuæ largitus est. Die vero illa, in qua prædictus Apostolicus pacem cum rege firmavit, beati Jacobi Apostoli festivitas celebrabatur, septimo kalendas Augusti ». Hæc autem omnia perpaucis Otto Frisingensis ita perstrinxit [1]: « Rogerius Innocentium papam in Apuliam cum militia Romanorum venire volentem, flagitiose in Christum (Domini) Deum manum mittens ex insidiis cepit, et regii nominis in Sicilia ab eo auctoritatem, et absolutionem anathematis extorsit cum ducatu Apuliæ, Calabriæ, ac principatu Capuæ ». At ne videretur probare et confirmare quod fecisset antipapa, ad conferendam Rogerio regiam dignitatem usum se exemplo prædecessoris Honorii papæ, qui insignierat eumdem Rogerium titulo ducis, professus est in Diplomate a se dato. Extat ipsum vi extortum Innocentii papæ de titulo regis eidem Rogerio hoc anno Julii mense concesso Diploma, quod descripsimus ex Codice Basilicæ S. Petri in Vaticano, in quo Epistolæ extant diversorum Romanorum Pontificum; quod sic se habet:

12. « Innocentius episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Rogerio, illustri et glorioso Siciliæ regi, ejusque hæredibus in perpetuum.

« Quos dispensatio divini consilii ad regimen et salutem populi ab alto elegit, et prudentia, justitia, aliarumque virtutum decore decenter ornavit, dignum et rationabile est, ut sponsa Christi sancta et Apostolica Romana mater Ecclesia affectione sincera diligat, et de sublimibus ad sublimiora promoveat. Manifestis siquidem probatum est argumentis, quod egregiæ memoriæ strenuus et fidelis miles B. Petri Robertus Guiscardus prædecessor tuus, dux Apuliæ, magnificos et potentes hostes Ecclesiæ viriliter expugnavit, et posteritati suæ dignum memoria nomen, et imitabile probitatis exemplum reliquit. Pater quoque tuus illustris recordationis Rogerius per bellicos sudores et militaria certamina inimicorum Christiani nominis intrepidus extirpator, et Christianæ religionis diligens propagator, utpote bonus ac devotus filius, multimoda obsequia matri suæ S. R. E. impertivit. Unde et prædecessor noster religiosus et prudens papa Honorius nobilitatem tuam de prædicta generositate descendentem intuitus, plurimum de te sperans, et prudentia ornatum, justitia munitum, atque ad regimen populi te idoneum esse credens, valde dilexit, et ad altiora provexit.

13. « Nos ergo ejus vestigiis inhærentes, et de potentia tua ad decorem et utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ spem atque fiduciam obtinentes, regnum Siciliæ, quod utique (prout in antiquis refertur historiis) regnum fuisse non dubium est, tibi ab eodem antecessore nostro concessum, cum integritate honoris regii et dignitate regibus pertinente, excellentiæ tuæ concedimus, et Apostolica auctoritate firmamus. Ducatum quoque Apuliæ tibi ab eodem collatum, et insuper principatum Capuanum integre nihilominus nostris favoris robore communimus, tibique concedimus. Et ut ad amorem atque obsequium B. Petri Apostolorum principis et nostrum ac successorum nostrorum vehementius adstringaris, hæc ipsa, id est, regnum Siciliæ, ducatum Apuliæ, et principatum Capuæ, hæredibus tuis, qui nobis et successoribus nostris (nisi per nos et successores nostros remanserit) ligium homagium fecerint, et fidelitatem quam tu jurasti, juraverint, tempore videlicet competenti, et loco non suspecto, sed tuto nobis et ipsis, atque salubri, duximus concedenda; eosque super his, quæ concessa sunt, Deo propitio manutenebimus. Quod si per eos forte remanserit, iidem hæredes tui nihilominus teneant quod tenebant sine diminutione. Census autem, sicut statutum est, id est, sexcentorum schifatorum, a te tuisque hæredibus nobis nostrisque successoribus singulis annis reddatur, nisi forte impedimentum interveniat: removente vero te impedimentum, nihilominus persolvetur. Tua ergo, fili charissime, interest ita te erga honorem atque servitium matris tuæ S. R. E. devotum et humilem exhibere, ita temetipsum in ejus opportunitatibus exercere, ut de tam devoto et glorioso filio Sedes Apostolica gaudeat, et in ejus amore quiescat. Si qua sive Ecclesiastica sæcularisve potentia huic nostræ concessioni temere contraire tentaverit, donec præsumptionem suam congrua satisfactione coerceat, indignationem Dei omnipotentis et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus incurrat, et quousque resipuerit, anathematis sententia percellatur. Amen.

« Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ episcopus.

« Ego Albericus Ostiensis episcopus.

« Haimericus S. R. E. diaconus cardinalis. Datum in territorio Mamanensi (Marianensi) per manum H. cancell. sexto kalendas Augusti, Indictione secunda, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo trigesimo nono, Pontificatus vero domini Innocentii papæ Secundi anno decimo ». Hactenus Diploma Innocentii. Quæ autem hæc sint secuta, Beneventanum scriptum antiquum Chronicon ita docet:

14. « His actis, missæ solemnia celebravit Apostolicus ipse, et habito sermone, satis abunde de pacis continentia tractavit. Lætitia igitur et gaudii abundantia universos invasit, cælorum regem magnificantes, super pace firmata atque concordia lætati sunt. Beneventanus itaque populus pacem audiens firmatam, et regem voluntati Apostolici juramento alligatum, tanto gaudio et exultatione triumphat, ut si ex toto describerem, deficerem tempore et locutione. Apostolicus igitur, pace firmata cum nominato rege, Beneventum ingressus est die kalendarum Augustarum, quem Bene-

[1] Otto Frising. l. VII. c. 24. in fin.

ventanus populus honore multo et devotione cordis suscipiens, quasi B. Petrum in carne adspiciens lætabatur, et valde gaudebat. Rex autem foris civitatem Beneventanam castrametatus est. Qui rex usque ad portam Sancti-Laurentii dominum Apostolicum est comitatus. Die vero ipsa ad vesperam rex ipsam civitatem ingreditur, et curiam domini papæ ascendens, cum eo aliquantulum est moratus. Deinde ad episcopium pergens, et beatæ Mariæ Basilicam et Bartholomæi Apostoli ingrediens, pro salute sua oravit. Intravit quoque monasterium Sanctæ-Sophiæ, et ante altare Sancti-Mercurii se prostravit. Inde procedens claustra monasterii et dormitorium et refectorium perambulavit; et monachorum orationibus se commendans, civitatem exivit per Portam Summam, et ad castra gaudens remeavit. Rossimanus autem, qui contra voluntatem Apostolici archiepiscopus a Petro Leonis fuerat consecratus, jam alias expulsus, et iterum reversus, iterum expulsus est, et miser ipse cum domino rege festinavit; et his actis castellum, quod ipse Rossimanus ad Portam Summam fabricari jussit, dominus papa destruxit. Et in his diebus cives Neapolitani venerunt Beneventum, et civitatem Neapolitanam ad fidelitatem domini regis tradentes, ducem filium ejus duxerunt et ejus fidelitati colla submiserunt ». Et inferius de eodem Innocentio papa : « Die vero Assumptionis sanctæ Mariæ, et in passione sancti Bartholomæi ad episcopium descendit, et missarum solemnia honorifice celebravit. Et his peractis, prædictus Apostolicus a Romanis sæpe vocatus, secundo die stante mensis Septembris, Romam repedavit, relicto Gregorio archiepiscopo Beneventano in sua Ecclesia, et Guidone diacono cardinale constituto rectore ejusdem Beneventanæ civitatis. Audiens autem populus Romanus domini papæ Innocentii adventum, catervatim obviam exivit, et illum gaudio magno et honore suscepit. Deinde eum hortabatur, ut pacem quam cum rege posuerat, consilio eorum confringeret : Apostolicus autem nullo modo petitionibus eorum consentire voluit. Dicebat quidem sic Domino placuisse, quod per ejus captionem pax hujusmodi facta fuisset ». Hæc Falco de Innocentio.

15. Et sane loco miraculi habitum est, quod Innocentius papa captivus ductus, et sub libera potestate regis, imo hactenus tyranni crudelissimi constitutus, qui eum adeo provocasset, et per Lotharium imperatorem sæpe vicisset, ac per ducem Apuliæ Rainulphum sæpe superasset (omnium namque bellorum promotor ipse ob recuperanda Ecclesiæ bona fuerat) nihilominus ab eo omnem reverentiæ et honoris cultum acceperit, et fidelitatis juramentum pro investitura regni Siciliæ, et a filiis pro ducatu Apuliæ, et principatu Capuano, quos jam illi sibi armorum potentia vindicassent et pacifice possiderent, tanquam a victis et superatis extorserit. Cum tanta fuisset in hanc usque diem in tyranno ferocitas, et insita natura crudelitas; adeo aucta est ipsa, ut hostibus nec quidem parceret defunctis. Nam addit Otto Frisingensis [1], hujus sæculi scriptor et veritatis amantissimus, quod ducis Rainulphi nuper defuncti (nominat ipsum Reginaldum) necnon Brunonis episcopi cadaver, quos viventes habuerat inimicos, e sepulchro educta per plateas trahi jusserit. Sed de cadavere Rainulphi ducis ita exacte in Beneventano Chronico :

16. « Episcopus autem Trojanæ civitatis Willelmus, et populus civitatis, legatos præfato regi miserunt, rogantes ut ingrederetur civitatem, et inter fideles suos amicos honeste maneret et securus. Rex vero legatis acceptis : Non civitatem, inquit, ingrediar, donec traditor ille Rainulphus inter vos manserit. Continuo qui missi fuerant, in civitatem regressi, regis intentionem omnibus patefaciunt. Cum eis autem et suos rex ad hoc perficiendum misit. Et licet dolore commoti cives fuerint ex tanta regis responsione, quatuor tamen militibus præceperunt, ut sepulchro aperto, cadaver ipsius Rainulphi extraherent, illudque extra civitatem educerent, ut furore regis sedato, ad eos pacificus ingrederetur. Jusserunt etiam inimici præfati ducis cuidam militi, nomine Gallicano, qui ducis illius fidelissimus fuerat, ut ipse ob injuriam ducis defuncti, et ejusdem Gallicani dolorem, tumulum frangeret, et ducis ossa et pelle et fœtore adhuc circumposita manu sua extraheret. Qui Gallicanus timore coactus, ne tanti regis furorem incurreret, fecit quod præceptum erat, et fune iisdem alligato, eadem per plateas traxerunt iidem ducis inimici usque ad castellum extra civitatem, et in stagnum lutosum et putridum projecerunt ipsum ducis cadaver ». Hæc Falco, plura addens in detestationem tanti facinoris Christiano homine prorsus indigni, cum et ethnici complures suis hostibus honorifica erexisse sepulchra inveniantur.

17. *S. Petri Cluniacensis et S. Bernardi litteræ gratulatoriæ et hortatoriæ ad Rogerium.* — Quod igitur tam crudelem hominem barbarum dirumque tyrannum reddiderit sibi Innocentius captivus mitem, humanum, urbanum, piumque regem, ut acciperet ab eo cultum, honorem et reverentiam ; imo et juramento firmatam subjectionem, juratamque fidelitatem, quis tribuat humanæ prudentiæ, et non potius divinæ potentiæ? Qua factum, ut non sicut Samson [2], qui e leonis mortui capite mellis favum accepit, sed majori ipse miraculo e vivente et rugiente leone prædam eliceret, quam teneret unguibus, exarmaret et dentibus, et vinctus ipse licet vincenti ac vincienti leges suæ præscriberet libertatis, ipsique necteret vincula quæ vellet juramenti religione constricta. Ita plane vincere consuevit Ecclesia, ut conculcata consurgat, et depressa comprimat, atque humiliata extollatur in altum. Tunc et adgavisi sunt boni omnes bono pacis. Tunc et ad eumdem Rogerium de his litteras dedit Petrus Cluniacensis abbas [3], de regio

[1] Otto Frising. l. VII. c. 23.— [2] Jud. XVI.— [3] Pet. Cl. l. IV. Ep. LIV.

titulo ipsi ab Apostolica Sede collato per Innocentium gratulatus :

« Illustri et glorioso regi Siciliæ, domino et amico Rogerio, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, salutem ab eo qui dat salutem regibus.

« Per me, ait Dei Sapientia [1], reges regnant, et legum conditores justa decernunt. De quorum numero quia vos esse cælestis censura censuit, eidem supernæ moderationi, quas possumus gratias agimus ; non tantum quia sublimitatem vestram magnis populis prætulit, sed quoniam maxime eisdem populis vos præferendo providit. Inde enim lætamur, inde in Domino gloriamur, inde celsitudinem vestram, etsi vultu incognitam, veræ dilectionis brachiis amplectimur : et ut ad honorem nominis sui, ad salutem populi sui omnipotens Salvator vestram regalem potentiam magnificet et conservet, humiliter et frequenter precamur. Quis enim non gaudeat, quis non totis viribus, si necesse fuerit, collaboret, ut post tantos bellorum et malorum turbines tam profundæ (proficuæ) pacis bonum a Deo per vos Siculis, Apulis, Calabris, multisque aliis gentibus collatum, conservetur, augeatur, dilatetur? Quis Ecclesiæ Dei se membrum agnoscens, de tantarum Ecclesiarum tam inconcussa et stabili pace per vos (ut dixi) et restituta et conservata in Domino non exultet? Quis audiens clericos, monachos, milites, rusticos, onustos pecuniis et diversis mercibus mercatores, omneque genus hominum in terra vestra manentium, aut per eam transeuntium, tyrannorum, raptorum, insuper ipsorum latronum omni timore sublato, sua omnia pacifice obtinere? quis, inquam, tanta bona per unum bonum principem tot tantisque hominum generibus impendi audiens, non quas potest Regi regum gratias agat; et ut tali regi regnum ab eo conservetur et augeatur, imploret?

« Ista me (ut dixi) ad vos amandum primitus impulerunt : ista ut inter magnos reges, Romanos dico, Francos, Anglos, Hispanos, maximos Cluniacensis Ecclesiæ amicos et benefactores, vos quoque admitterem, coegerunt. Ea de causa jam ex multo tempore pro pace, pro honore, pro salute vestra, et apud Deum precatorem, et apud homines prædicatorem me constitui, et ad idem agendum, tam de nostris, quam de alienis, quos potui attraxi. Testis est horum conscientia mea, testis Romanus cancellarius, testis et ipse dominus papa, quem Pisis, quem Romæ, quem intra Gallias constitutum, præsens verbis, absens litteris de pace vestra sæpe conveni, et ne inimicis vestris vestram pacem, ejusque perturbantibus crederet, et rogavi et monui. Quod licet diu dilatum, sed nunc tandem ad effectum perductum, nos et omnes quicumque audire potuerunt, pacis amatores lætificat, et ad gratiarum actiones Deo persolvendas invitat. Rogo ergo, et in quantum possum, vos ut charissimum et sublimem amicum admoneo, ut hanc pacem pastoris vestri ac summi Ecclesiæ Dei magistri toto affectu amplectamini, toto annisu retinere studeatis : qualenus et ipse (Innocentius scilicet) de vobis, sicut de optimo et speciali filio ; et vos de ipso, sicut de benigno et singulari patre in spiritualibus pariter et temporalibus gaudeatis ». Hucusque de his Petrus ad Rogerium regem. Misit vero rex Gaufredum monasterii Cluniacensium præfectum in Sicilia, quod unicum tum extabat ejus Ordinis, ad ipsum Petrum cum litteris, cui et ad eum eas quas vidimus litteras reddidit, commendans in fine suos ibi positos Cluniacenses.

18. Sed et sanctus Bernardus, qui ante reconciliationem ipsius cum Romana Ecclesia, eum nonnisi tyrannum nominare consueverat, ubi ista audivit de inita cum Ecclesia Romana concordia, ad eum scribens, salutaria monita impertitur, sic exordiens [1] :

« Longe lateque satis dilatata est magnificentia vestra super terram. Etenim gloria nominis vestri quos fines non attigit? Sed audite consilium diligentis vos : studete quod in vobis est, hanc ipsam gloriam referre ad illum a quo est, si non vultis eam perdere, aut certe perdi ab ea. Hoc autem sic fiet, si inter eos, quos regiæ magnificentiæ celebris opinio evocat de longinquo, discretionis oculum aperitis, manumque extenditis non tam cupidis quam egenis. Et vere beatus qui intelligit non super cupidum, sed super egenum etc. » Commendat enim quemdam egentem, cujus causa eam scribit Epistolam.

19. *Cistercienses missi in Siciliam, unde Rogerius valde proficit.* — Porro idem rex cogitans quæ Dei sunt, magnopere optavit in Sicilia Cistercienses habere monachos, quos expetiit ab eodem S. Bernardo, quem cuperet præsentem adesse, et monasterium ædificare. Cui in eo consensit S Bernardus, ut mitteret ad eum monachos Cistercienses : sed excusat quod ipse non venerit, istis verbis [2] : « Si me quæritis, ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Deus ; fertur namque mea humilitas invenisse gratiam apud regiam majestatem, ita ut quærat videre me. Et quis ego sum, ut dissimulem beneplacitum regis ? Accurro, et qui quærebar, ecce adsum, non in præsentia corporis infirma, in qua despexit Dominum Herodes ; attamen in visceribus meis. Nam quis me separabit ab his ? sequar eos quocumque ierint ; etsi habitaverint in extremis maris, non erunt absque me. Habes, rex, lumen oculorum meorum, habes cor meum et animam meam. Quid si modicum nostri abest ? corpusculum loquor, vile istud mancipium, quod etsi voluntas exponeret, sed retineret necessitas. Non valet sequi volantem animum, quoniam infirmum est, et solum pæne illi superest sepulchrum etc. » Misit ergo petenti regi collegium monachorum Cisterciensium sub regimine magistri Brunonis,

[1] Prov. VIII.

[1] Bern. Ep. CCVII. — [2] Ibid. Ep. CCVIII.

viri admodum probati atque selecti, ab eodem Bernardo mirifice commendati [1].

20. Profecit ex his plane Rogerius, atque adeo, ut magnopere a Petro Cluniacensi meruerit commendari Epistola ad eum scripta, sed citra adulationem, ut ipse testatur. Quam hic ex parte recitandam putamus, ut ejus cujus plurima retulimus mala, bona etiam a sanctis viris decantata in medium afferamus. Sic enim se habet [2] :

« Glorioso ac magnifico principi Rogerio Siciliæ regi, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, bonorum regum dignitatem et gloriam.

« Gratias omnipotenti Regi regum, qui sublimitatem vestram, inter universos Christiani orbis reges ac principes quadam specialis magnificentia gloriæ insignivit, quadam gloriosi nominis fama singulariter exaltavit. In tantum ut cum plures regii nominis habeatis consortes, magnanimitate, prudentia, probitate nullos, aut pæne nullos habere inveniamini pares. Indicat hoc Sicilia, Calabria, Apulia, et non modica sui parte in quibusdam aliis regionibus subjecta vobis Italia. Quæ cum ante vestra tempora, vel receptacula essent Sarracenorum, vel foveæ prædonum, vel speluncæ latronum , nunc gratia misericordis Dei incitante studia vestra, juvante labores vestros, factæ sunt pacis domicilium, tranquillitatis hospitium, et velut alterius pacifici Salomonis, pacificum ac jucundissimum regnum. Utinam (quod secretorum omnium cognitore Deo teste non adulans dico) utinam, inquam, miserabilis atque infelicis Tusciæ partes felici vestro imperio cum adjacentibus provinciis adjungerentur, et res perditissimæ pacifico regni vestri corpori unirentur ! Vere non tunc sicut nunc res divinæ atque humanæ nullo servato ordine confunderentur, non urbes, non castra, non burgi, non villæ, non stratæ publicæ, non ipsæ Deo consecratæ Ecclesiæ homicidis, sacrilegis, raptoribus exponerentur. Non pœnitentes, non peregrini, non clerici, non monachi, non abbates, non presbyteri, non ipsi supremi ordinis sacerdotes, episcopi, archiepiscopi, primates, vel patriarchæ in manus talium traderentur, spoliarentur, distraherentur. Et quid dicam ? verberarentur, occiderentur.

21. « Hæc plane universa multaque his similia tam nefanda, tam execranda justitiæ regiæ gladio succisa cessarent : ursorum, pardorum, luporum ungulæ rapaces languerent, et ut de beato ac magno viro Job dictum est [1] : Omnes bestiæ agri, quæ nunc in prædam insaniunt, pacificæ nobis essent. Sed luit adhuc scelerum pœnas, et gemit misera terra sub flagello divino, quia in his omnibus nondum est aversus furor Dei, sed adhuc manus ejus extenta. Spem tamen maximam gero, et in Jesu salutari meo omniumque suorum confido, quod multorum id desiderantium pauperum desiderium exaudiet Dominus [2], et præparationem cordis eorum audiet auris ejus. Sed ne forte quorumdam hominum, et ex semetipsis alios metientium corrupta corda me in corde et corde loqui, aut venditorem olei suspicentur, reprimendus est sermo, ne si casu ad aliquem talium Epistola vobis missa pervenit, meditentur inania et suspicentur falsa. Novit enim testis et conscius meus in excelsis, me neque aliter loqui quam sentio, neque ob aliud (ut et notum vobis sit) id me sentire quod sentio ; et ut regalis nobilitas vestra magis ac magis animetur ad meliora, agnoscens me ista quæ dixi, multosque mecum sentire. Nam ut sæpe majestati vestræ mandavi, et verum est : his de causis, ante viginti annos super omnes reges et principes temporis nostri, uno excepto, qui mortuus est, ut pacis amatorem et scelerum vindicem sinceriter dilexi, et hujusmodi affectum vobis usque ad ultimum diem servare proposui. Hac de causa in conspectu Romanorum Pontificum, regum, principum, majorum, sive minorum hæc atque similia vestra bona semper extuli, et personam vestram regnumque omnipotenti Deo, religiosisque tam nostris, quam aliis congregationibus studiosissime commendavi. Sed de eis hactenus ». Ista Petrus, sincero (ut vidisti) corde de Rogerio fatetur ac prædicat.

Innocentius autem, rebus ita compositis, lætus cum suis est reversus in Urbem, ubi in gratiarum actionem Deo, Deique genitrici Mariæ, quavis fornice triumphali augustiorem erexit Ecclesiam a fundamentis. Hoc namque anno sui Pontificatus decimo collabentem vetustate Basilicam S. Mariæ trans Tiberim, memoria Callisti papæ erectoris, et aliorum positorum ibi martyrum corporum, et fontis oleum scaturientis antiquo miraculo celeberrimam dejecit, et ea qua apparet hodie amplitudine, fortitudine, atque decore insigniter excitavit. Ita ejus Ecclesiæ docent vetera monimenta.

[1] Bern. Ep. CCIX. — [2] Petr. Clun. l. v. Ep. XXXIV.

[1] Job. V. — [2] Isa. V. IX, X.

Anno periodi Græco-Romanæ 6632. — Anno Æræ Hispan. 1177. — Anno Hegiræ 534, inchoato die 28 Aug. Fer. 2. — Jesu Christi 1139. — Innocentii II papæ 10. — Lotharii reg. 2. Joannis Comneni imp. 22.

1. *Conradus anno superiori rex Rom. electus.* — A num. 1 ad 4. *Conradus*, Henrici imp. hujus nominis V nepos ex Agnete sorore, qui imperante Lothario sese imperatorem dixerat, ut suo loco vidimus, non hoc anno, ut habet Baronius, sed superiori Romanorum rex renuntiatus est, ut Otto Frisingensis, cujus verba recitat Baronius, declarat; ait enim : « Anno ab Incarn. Dom. MCXXXVIII, (defuncto sine filiis imperatore Lothario) conventus generalis principum Moguntiæ in proxima Pentecoste indicitur ». Tum ait, *circa mediam Quadragesimam Confluentiæ* a quibusdam principibus, præsidente Theduino cardinali ac S. Sedis legato, Conradum electum fuisse Romanorum regem. Idem habet Trithemius in Chron. Hirsaug. et longe ante eum Dodechinus in Chron. qui ad an. MCXXXVIII ait : « Conventus principum apud Confluentiam urbem factus est in cathedra Sancti-Petri, ubi Conradum, Henrici imp. ex sorore nepotem, regem constituunt. Qui deinde mediæ Quadragesimæ Dominico die, a Dicuvino (legendum Theduino) cardinale Aquisgrani civitate constitutus est », sed legendum, *coronatus est*. Porro, ut statim ostendo, Dodechinus abbas in die conventus habiti errat. Baronius citata Ottonis Frisingensis verba legens, existimavit eum asserere, *Lotharium* an. MCXXXVIII fato functum esse; cum tamen an. MCXXXVIII non ad Lotharii mortem, sed ad conventum Moguntinum Otto referat, supponatque Lotharium sub finem anni MCXXXVII e vivis abiisse, et ejus hac de re verba inter duas parentheses, ut a nobis factum, includenda sint.

2. *Refellitur opinio contraria.* — Posset objici locus Orderici lib. 13, pag. 915, qui ait, Anacleto mense Januario anno MCXXXVIII demortuo, *sequenti mense* famam personuisse « quod Rogerius Apuliæ dux defunctus esset, quem præfatus schismaticus (scilicet Anacletus) regem consecraverat, dataque sorore sua sibi ad perturbandum Ecclesiæ jus asciverat. Porro Lotharius imp., ut Rogerii occasum audivit, in Apuliam festinavit ». At Ordericus dupliciter errat. Primo, cum vult *Lotharium* mortuo Anacleto in Apuliam ingressum esse; certum enim est, id ante hujus papæ mortem accidisse. Secundo, cum asserit, rumorem de morte Rogerii regis mense Februario anni MCXXXVIII sparsum esse; cum jam anno MCXXXV id contigisse demonstraverimus. Quare Ordericus dum de rebus sua ætate gestis verba facit, cum magna cautela legendus.

3. *Conradus post cathedram S. Petri anno superiori rex electus.* — *Conradum* anno superiori, non vero præsenti, Romanorum regem electum esse, ideoque et *Lotharium* anno MCXXXVII denatum, varia Conradi Diplomata certum indubitatumque reddunt; in illis enim primus Conradi regni annus non a præsenti, sed ab antecedenti deducitur. Contentus hic ero duo memorare. Unum quod extat lib. 2 Hist. metropolis Rhemensis c. 44, cui subscribit « Theduinus Sanctæ-Rufinæ cardin. et Apostolicæ Sedis legatus ». Tum legitur : « Signum domini Conradi invictissimi regis, Arnulphus cancellarius vice summi cancellarii. Moguntini script. et subscript. Coloniæ III idus Aprilis, anno MCXXXVIII ». Ex eo enim necessario sequitur, exeunte anno MCXXXVII vivere desiisse, et *Conradum* anno MCXXXVIII regem Romanorum electum fuisse. Alterum Diploma profert Trithemius in Chron. Hirsaug. datum ab Embricone Herbipolensi episcopo, in cujus fine legitur : « Acta sunt hæc anno Incarn. Dom. MCXXXIX, Indict. secunda, regnante Conrado, anno primo regni ejus. Data Wirseburg. per manum Gebhardi IV kalend. Martii », id est, die XXVI mensis Februarii. Quibus ex verbis duo eruo. Primum, *Conradum* anno superiori regem renuntiatum esse; cum hoc anno ante Quadragesimam die VIII Martii inchoatam jam regnaret, et juxta Ottonem Frisingensem *circa mediam Quadragesimam* rex dictus fuerit. Secundum, errasse Dodechinum abbatem quando scripsit, eum *in cathedra S. Petri*, seu die XXII Februarii anni MCXXXVIII electum, quia hoc anno die XXVI ejusdem mensis annum primum regni sui adhuc numerabat. Cæterum *Conradus* in Diplomatis modo dicitur *Conradus III*, modo vero *Conradus II*, quia tertius hujus nominis fuit inter reges Germaniæ, et secundus inter reges Romanorum; quo pacto etiam *Henricus* aliquando Quartus et aliquando Quintus appellatus reperitur.

4. *Concil. Lateran. II OEcumenicum.* — A

num. 4 ad 10. Celebratum hoc anno *Concilium Lateranense II*, quod inter Œcumenica decimum numeratur, cui mille circiter Patres interfuere, ut Otto Frisingensis a Baronio laudatus, et abbas Urspergensis testantur. De anno inter omnes convenit; diem vero notavit Falco in Chron. Benevent. qui ait, illud habitum *octavo die intrante mensis Aprilis*. Sed ex Ottone Frisingensi, Urspergensi abbate, et Orderico elicio, loco *octavo die*, legendum esse *secundo die*. Scriptores enim laudati tradunt, illud habitum *proxima media Quadragesima*, ut Otto, vel *mediante Quadragesima*, ut Urspergensis, vel in *medio Quadragesimæ*, ut Ordericus; dies vero octavus Aprilis incidit hoc anno in sabbatum ante Dominicam de Passione, et Concilium de more feria secunda inchoatum die præcedenti, nempe secunda Aprilis, præviis ad Deum precibus destinato. Verba Orderici infra recitabo.

5. *Pauci episcopi et abbates Angliæ Concilio interfuere.* — Ricardus prior Hagustaldensis in Hist. de Gestis regis Stephani, postquam de legatione Alberici Ostiensis episcopi anno superiori ab Innocentio in Angliam missi locutus est, de Concilio Lateranensi hæc habet : « Anno MCXXXIX, perfectis negotiis suis in Anglia sæpe dictus legatus, mox post octabas Epiphaniæ cum suis ad mare reversus transfretavit. Nam ad prædictum Concilium domni papæ tempore congruo pervenire properavit. Theobaldus quoque Cantuariensis archiepiscopus, et Earnulphus Roffensis, et Simon Wigorniensis, Rogerius Coventrensis, Robertus Excestruensis. Isti quinque episcopi, et cum illis quatuor abbates, pro omnibus episcopis et abbatibus Angliæ ad idem Concilium iverunt. Namque rex Stephanus propter turbationem regni sui, quæ gravis tunc imminebat, plures illuc mittere noluit. Præterea bonæ memoriæ Turstinus Eboracensis archiepiscopus, et propter Concilium et propter quædam alia privata negotia, quæ per illum facere disponebat, Ricardum abbatem de Fontibus eximiæ virtutis virum, de quo superius mentionem fecimus, illuc direxit. Namque, sicut vulgo dicebatur, de sede sua seipsum deponere, et germanum fratrem suum Audoenum nomine Ebroicensem episcopum pro se archiepiscopum Eboraci substituere cogitaverat. Sed interim dum hæc parabantur, et nuntius ejus infectis negotiis Romæ defunctus est, et frater ipsius sumpto ante mortem suam religioso habitu canonicorum apud Meretum de hac vita migravit. Verum Cantuariensis archiepiscopus cum suo pallio, et prædicti episcopi et abbates, finito Concilio et confectis negotiis suis, sani et incolumes redierunt ».

6. *Laudatur Ricardus abbas Fontanensis, qui Concilio interfuit.* — Jam autem *Ricardus ad annum* MCXXXVII, Albericum legatum in Angliam proficiscentem, abbatem Molesmimi cœnobii cum pluribus monachis, et *Ricardum* monasterii ad Fontes abbatem, *magnæ religionis et auctoritatis virum* secum duxisse scripserat. Agit de monasterio *ad Fontes*, et de Ricardo primo ejus abbate Manricus in Annal. Cisterc. ad annum MCXXXII, cap. 8, sed quia ejus tempore Seldenus nondum in lucem emiserat decem historicos Anglicos, inter quos Ricardus prior Hagustaldensis comprehenditur, mox narrata scire non potuit. Monasterium illud in agro Eboracensi situm erat, et *Ricardus* cum quibusdam aliis Eboracensibus monachis studio majoris perfectionis ad Cisterciense institutum commigrarat anno MCXXXII. Divus Bernardus Epistola XCV ad *Turstinum* archiep. Eboracensem eo anno data, charitatem et beneficentiam ejus erga præfatos religiosos laudat, et in Epistola XCVI, eodem tempore *ad Ricardum Fontanensem abbatem, et socios ejus qui de alio Ordine ad Cisterciensem transierant* scripta, laudat eos ob renovationem religiosæ disciplinæ, et denique tom. I Monastici Anglic. pag. 733 et seqq. horum monachorum fervor ex coætaneo auctore describitur, et summopere laudatur. Quæ obiter dicta sunto.

7. *Ordinationes ab Anacleto factæ rescinduntur.* — In Concilio Lateranensi quatuor præcipue agitata. Primum, acta Petri Leonis rescissa sunt, et ordinationes ejus annullatæ canone XXX, cujus hæc sunt verba : « Ad hæc, ordinationes factas a Petro Leonis, et aliis schismaticis et hæreticis, evacuamus et irritas esse censemus ». Qui canon quomodo intelligendus sit, docet chronographus Mauriniacensis pag. 383 et seq. qui postquam recitavit Orationem ab Innocentio II in Synodo Œcumenica habitam subdit : « His et hujusmodi assertionibus domnus Apostolicus cæteris prælatis divini sermonis favos impertiens, omnibus propatula ratione ostendit, quod Petrus Leonis non aliorum assentatione, imo rapina se Apostoli Petri vicario fecisset æqualem. Cunctisque religiosis viris, quibus illud detestabile schisma displicuerat, verbis ejus cum magna laude unanimiter acclamantibus, respondit : Unde quia inordinatæ personæ inordinata sunt decreta, quodcumque ille statuerat destruimus, quoscumque exaltaverat degradamus, et quotquot consecraverat exordinamus et deponimus. Et quicumque per *Girardum* Engolismensem ad altaris officium accesserunt, Apostolica auctoritate interdicimus, ne ipsum impleant, et in illo ordinis gradu perenniter demorantes ad superiorem non ascendant. His dictis, singulos, quos reos cognoverat, propriis nominibus exprimens, eisque cum indignatione et jurgio exprobrans, pastorales baculos de manibus violenter arripuit, et pontificalia pallia, in quibus summa dignitas consistit, de humeris verecundose abstraxit. Ipsos quoque annulos, in quibus ad ipsos pertinens Ecclesiæ desponsasio exprimitur, sine respectu misericordiæ abstulit ».

8. *Rogerius rex excommunicatur.* — Secundo, in hoc Concilio Lateranensi « vinculis excommunicationis alligavit Rogerium prædictus Apostolicus Innocentius, in præsentia omnium Catholico-

rum virorum qui convenerunt, et omnes ejus sequaces », ut inquit Falco in Chron.

9. *Arnaldus et sectatores damnantur.* — Tertio, *Petrus de Bruis*, et *Arnaldus de Brixia* discipulus ejus, qui errores ipsius instauravit et propagavit, damnati sunt canone Concilii Lateranensis XXIII : « Eos, qui religiositatis speciem simulantes, Domini corporis et sanguinis sacramentum, baptisma puerorum, sacerdotium, et cæteros Ecclesiasticos ordines, et legitima damnant fœdera nuptiarum, tanquam hæreticos ab Ecclesia Dei pellimus et damnamus, et per potestates exteras coerceri præcipimus. Defensores quoque ipsorum ejusdem damnationis vinculo innodamus ».

10. *Damnantur et Petrobusiani.* — Porro cum canon iste Lateranensis XXIII idem sit cum tertio Concilii Tolosani anno MCXIX, præside Callisto II coacti adversus *Petrobusianos*, apparet eosdem iterum in Concilio Œcumenico Lateranensi II proscriptos fuisse cum Arnaldistis. Baronius anno MCXXVI, num. 13 et seq. refert capita hæreseon *Petrobusianorum* a Petro Venerabili notata, et hujus hæresis originem ad eum Christi annum refert : verum cum Concilium Tolosanum septennio antea celebratum fuerit, et errores quos memorat Petrus Venerabilis, et Petrobusianis tribuit, iidem sint cum iis qui in Concilio Tolosano proscripti fuerant, verosimile est, Petrobusianos in Concilio Tolosano, et postea in Lateranensi II Œcumenico fuisse damnatos.

11. *Canones* XXVIII *editi ad disciplinam Ecclesiasticam restituendam.* — Quarto, quia diuturni schismatis occasione collapsa erat disciplina Ecclesiastica, et omnium Ordinum mores dissoluti, Synodus hæc Lateranensis canonibus octo supra viginti his malis mederi curavit ; alii enim duo nonnisi hæreticorum et schismaticorum damnationem respiciunt. Inter canones notabilis est duodecimus, qui est de *treuga et pace*, seu de induciis a bellis privatis, quæ ratione clericorum omnium, peregrinorum, mercatorum, agricolarum cum bobus aratoriis, dominarum cum sociis suis inermibus, mulierum omnium, rerum ad clericos monachosque pertinentium, et molendinorum omni tempore indulta esset ; ratione tamen cæterorum treuga tantum, id est, induciæ aliquot dierum ab omnibus servandæ erant ; et excommunicatione mulctabantur pacis et treugæ violatores, et ad resarciendum damnum læso cogebantur. Cum enim Ecclesia privatorum furorem sistere non posset, quædam veluti repagula et obices ad ea suspendenda posuit. Quo tempore *treuga* hæc primum in usum vocata, sæculo superiori demonstravimus, et ad eam hæc Ivonis Carnotensis episc. verba, in Epist. XC ad Daimbertum Senonensem archiep. data, referenda : « Trevia Dei non est communi lege sancita, pro communi tamen utilitate hominum, ex placito et pacto civitatis ac patriæ episcoporum et Ecclesiarum, ut nostis, est auctoritate firmata. Unde judicia violatæ pacis modificari oportet secundum pacta et definitiones, quas unaquæque Ecclesia consensu parochianorum instituit, et per scripturam, vel bonorum hominum testimonium, memoriæ commendavit ». Bella ista privata a sancto Ludovico Franciæ rege vetita fuere ; sed cum revixissent, Philippus IV Franciæ rex Constitutione sua Tolosæ edita in perpetuum ea prohibuit anno millesimo trecentesimo tertio.

12. *Canones illi observati non fuere.* — Ordericus lib. 13, pag. 919, capitula in hoc Concilio statuta parum profuisse declarat, ait enim : « Innocentius papa II Romæ in medio Quadragesimæ ingens Concilium tenuit, et multitudini prælatorum statuta sanctorum Patrum inviolabiliter teneri præcepit. De multis regionibus exciti ad Synodum convenerant, et hac de causa brumali tempore periculosum iter inierant ; sicque cum multis suarum dispendiis rerum Romana mœnia viderant. Multa illis papa de priscis codicibus propalavit, insignemque sacrorum Decretorum textum congessit. Sed nimis abundans per universum orbem nequitia terrigenarum corda contra Ecclesiastica scita obduravit, unde remeantibus ad sua magistris, Apostolica decreta passim per regna divulgata sunt : sed nihil, ut manifeste patet, oppressis et opem desiderantibus profuerunt, quoniam a principibus et optimatibus regnorum cum subjectis plebibus parvipensa sunt ».

13. *Duo Sedis Apostolicæ in Gallia legati.* — Celebrato Concilio : « Gaufridus Carnotensis episcopus, ut supra dictum est, totius Aquitaniæ legatus, accepta domini papæ præceptione, omnem Galliæ regionem, ipsius quoque Aquitaniæ, studiose circuiens, omnia sanctarum Ecclesiarum altaria, quæ vel Girardus ille seditionis auctor et obtentor (nempe Gerardus episc. Engolismensis) vel Gilo Tusculanensis episcopus, aut eorum complices, chrismalis unctionis benedictione, in illius odiosi schismatis tempore consecraverant, propriis manibus dissipavit, nec relinquens lapidem super lapidem, quæ non destrueret, solo funditus adæquavit : et ratione dictante, alia eorum loco restaurare curavit », inquit chronographus Mauriniacensis. Existimo Guillelmum Ausciensem archiepiscopum, quem Diploma ab eo datum et a San-Marthanis in archiep. Ausciensibus relatum docet, treugam ac pacem Domini promulgasse dum *Sedis Apostolicæ legatus esset*, hoc circiter anno ea legatione exornatum fuisse. Ait enim : « Cum ex officii nostri debito teneamus universis fidelibus curæ nostræ commissis salubri dispositione providere, nunc præsertim urgente Apostolici mandati auctoritate, ad quem spectat totius populi profectibus invigilare, oportet nos bono pacis ac treugæ Dei subditis nostris propensiorem curam impendere. Inde est quod juxta statuta Generalis Concilii Romæ nuper celebrati, pacem ac treugam Dei in provincia nostra ex parte Dei, et domini papæ, et nostra ab omnibus inconcusse et inviolabiliter præcipimus observari, etc. »

14. *Innocentius II a Rogerio rege capitur.* — Ad num. 10 et seqq. Baronius, narrata *Rainulphi* ducis Apuliæ morte, ait ex Falcone in Chron. Innocentium II ea audita egressum esse ab Urbe compositurum res cum Rogerio, qui cum nuntios pacis ad eum legasset, eumdem *Rogerium* clam filium misisse, qui Pontificem a tergo invaderet, eumque captum ductum esse ad Rogerium *die decima mensis Julii.* Tum pace facta, « rex ipse et dux filius ejus et princeps XVII die stante mensis Julii » misericordiam petunt, et Pontifex regi Rogerio « statim Siciliæ regnum per vexillum donavit ». Ita Baronius ex Falcone, qui ex eodem addit, pacem cum rege firmatam esse « die in qua B. Jacobi Apostoli festivitas celebratur, VIII kalendas Augusti ». Tum refert Baronius Diploma Pontificis hoc anno *sexto kalendas Augusti* ab eo emissum, quo titulus regis eidem Rogerio tribuitur. Denique « prædictus Apostolicus », inquit Falco, « a Romanis sæpe vocatus, secundo die stante mensis Septembris Romam repedavit ». Ita apud Baronium num. 14.

15. *Id contigit die* XXII *mensis Julii.* — Verum cum cardinalis doctissimus non advertisset, Falconem *mensem stantem* a die, quem numeramus ultimum inchoare, et apud eum *mensem stantem* idem esse ac mensem finientem, ut nos docuit Peregrinius in Notis ad idem Chronicon, et jam supra variis exemplis confirmavimus, chronologiam pervertit. Num. enim 10, cum scribere debuisset cum Falcone, « decimo autem die stante mensis Julii, Pontifex ipse Innocentius captus est », absolute posuit, *decimo die mensis Julii*, ac perinde censuit id contigisse *VI idus Julii*, seu die X mensis Julii. Verum, ut accurate Peregrinius pag. 182 Castigat. in Falconem, Innocentius captus est a Rogerio « XI kal. Augusti, decem tantum diebus Julii restantibus », die scilicet vicesima secunda mensis Julii, nam « quarto die », inquit anonymus Casinensis, « pace facta, confirmavit illi totam terram », die nempe XXV prædicti mensis, a quo Falco non discrepat, licet Peregrinius die uno ab eo differre credat, idque ex eodem Peregrinio confirmatur, qui subdit apud Falconem hæc verba ita legenda esse : « Rex ipse et dux filius ejus, et princeps septimo die stante mensis Julii ante ipsius Apostolici præsentiam veniunt », non vero, ut Baronius num. 11 legit, *decimo septimo die stante mensis Julii.* Si enim die XXV mensis Julii S. Jacobo Apostolo sacra, ante Pontificem venere, id contigit *quarta die* post Pontificem captum.

16. *Innocentius II, Rogerio Siciliæ rege declarato, Romam revertitur.* — Baronius num. 14 quædam a Falcone hoc anno narrata omittit : « Hoc anno », inquit Falco, « Gregorius Beneventanus antistes, a domino papa Innocentio consecratus (post expulsum nempe Roscemannum Anacletistam) Beneventum intravit secundo die intrante mensis Septembris, et dominus papa Guidonem diaconem cardinalem rectorem Beneventi ordinavit. Audiens autem populus Romanus domini papæ Innocentii adventum, catervatim obviam exivit, et illum gaudio magno et honore suscepit; deinde eum hortabatur, ut pacem, quam cum rege Rogerio posuerat, consilio eorum confringeret. Apostolicus autem nullo modo petitionibus eorum consentire voluit; dicebat quidem sic Domino placuisse, quod per ejus captionem pax hujusmodi facta fuisset. Cumque, ut supra dictum est, præfatus rex civitatem obsedisset Barensem, Innocentius papa, cum intra civitatem esset Beneventanam, episcopum Ostiensem virum valde venerabilem ad civitatem Barensem delegavit, populum civitatis monendo, ut ad regis fidelitatem colla submittant, et ejus voluntati famulentur. Populus autem Barensis, ut erat superbia animi et elatione suppositus, episcopum illum, ut civitatem ingrederetur, nullatenus est passus, dictis quoque ejus nullo modo credere pertentavit. Quid multa? Episcopus ille revertens Barensis populi ferociam et elationem domino intimabat Apostolico; inde, ut dictum est, dominus papa Romam reversus est.

17. *Rogerius rex, vindicta de inimicis sumpta, Panormum transfretavit.* — « Rex igitur Rogerius, populi illius Barensis aspiciens superbiam, consilio habito, machinas lignorum et turres triginta fere ordinari præcepit, ut civitatis muros et munitiones prosternat, quibus peractis prope civitatis murum machinas illas appropinquari virtute multa mandavit, et continuo turres et muri civitatis prostrati frangebantur. Palatia etiam civitatis, quæ prope civitatis murum intrinsecus erant, fracta ruebant; sicque duorum mensium spatio, Augusti videlicet et Septembris ruinam illam et timorem passi sunt, famis etiam asperitatem et sitis sustinentes ». Quare cives civitatem certis conditionibus dedere coacti sunt. Paulo post : « His ita gestis, consilio accepto, rex ipse exercitum dividens Salernum adivit quinto die stante mensis Octobris », die scilicet vicesima septima ejusdem mensis. Paucis interpositis : « Inimicis suis terras omnes eorum abstulit, et sacramento eos perstrinxit, ut ultra montes festinarent; quod et factum est. Comitem vero Rogerium de Ariano ejus adversarium simul cum uxore sua navigio parato, in partes Siciliæ captivum mandavit; sicque vindictam perficiens super inimicis, quinto die intrante mensis Novembris navigio armato Panormum transfretavit ».

18. *Neapolitani sese Rogerio regi dedunt.* — Narrat Baronius num. 14 ex Falcone cives Neapolitanos Beneventum venisse, « et civitatem Neapolitanam ad fidelitatem domini regis tradentes, ducem filium ejus duxerunt, et ejus fidelitati colla submiserunt », ex quibus perspicuum fit, falsum esse quod Pyrrhus in Hist. Siciliæ, aliique recentiores historici rerum Sicularum et Neapolitanarum tradidere, *Rogerium* scilicet filium suum *Alphonsum* secundo genitum Neapolitanum du-

cem constituisse; cum Falco asserat, Neapolitanos *ducem* agnovisse, sine dubio Rogerium, non vero Alphonsum, quem Falco *principem* jam appellarat.

19. *Pax inter reges Angliæ et Scotiæ sancita.* — Ricardus prior Hagustaldensis laudatus, postquam retulit Albericum cardinalem sanctæ Sedis in Anglia legatum Romam ad Concilium Lateranense profectum esse, subjungit: « Postquam sæpe nominatus legatus ab Anglia discessit, intercurrentibus nuntiis inter duos reges, pax facta est hoc modo. Stephanus rex Angliæ, cum omnibus terris suis, quas antea habebat, Henrico filio David regis Scotiæ comitatum Northumbriæ », exceptis duobus oppidis, concessit. « Rex autem Scotiæ, et Henricus filius ejus cum omnibus suis, ex tunc quamdiu viverent, Stephano regi Angliæ per omnia pacifici et fidelissimi existere debebant ». Et hic Ricardus Historiam suam *de bello Standardii* absolvit.

20. *Adventus Mathildis imperatricis in Angliam causa magnorum motuum.* — Verum pax illa inutilis fuit, quia *Mathildis* imperatrix uxor comitis Andegavensis, quæ sibi regnum debitum contendebat, hoc ipso anno in Angliam venit cum fratre suo Roberto comite Glocestriæ, filio notho Henrici Angliæ regis. « In autumno », inquit Ordericus lib. 13, pag. 920, « Mathildis Andegavorum comitissa cum Rodberto de Cadomo fratre suo, et Guidone de Sabloilo, aliisque pluribus in Angliam transfretavit, et Arendello suscepta, permissu regis ad oppida, quæ suæ parti favebant, cum pace perrexit. In hac nimirum permissione magna regis simplicitas sive socordia notari potest: et ipse a prudentibus, quod suæ salutis, regnique sui securitatis immemor fuerit, lugendus est. Ingens enim nimiæ malitiæ fomentum facile tunc extinguere potuisset, si calliditatem sapientum imitatus, lupum ab introitu ovilis statim expulisset: si salvatis ovibus, malignantium nequitiam in ipso initio præfocasset, et vires lethiferas in capitibus eorum, qui rapinas et cædes hominum, patriæque depopulationem quærebant, gladio justitiæ more patrum præsecuisset ». Anonymus a Duchesnio editus in Vita Stephani Angliæ regis in eamdem rem scribit pag. 946: « Concussa protinus Anglia, et eximio pavore tremefacta, modis diversis agitabatur, quia quicumque clanculo vel aperte illi favebant, solito erant acriores et ad regem perturbandum accensiores: qui vero regi obtemperabant, quasi horrendo oppressi tonitruo humiliabantur ».

21. *Concil. Wintoniense.* — Parte alia, ut narrat idem anonymus pag. 943, quidam episcopi puram et simplicem Christianæ religionis conversationem neglectui habentes, militiæ prorsus et pompæ sæcularis studium adeo accommodabant, ut *quotiens ex condictu curiæ interessent*, propter miram, qua undique stipabantur, militantium secum frequentiam, admirabiles et ipsi cunctis probarentur. Verum complures, qui regi arctius et privatius adhærebant, hanc magnificam episcoporum gloriam ægre ferentes, conceptamque malitiæ suæ flammam minime suffocantes, « multis eos et indignis accusandi vituperiis apud regem criminabantur », consulebantque, ut manus in illos injiceret, cogeretque, ut castella, et quæcumque alia erant discordiæ et bellorum materia, sibi dimitterent. « Fuit post habitum in Anglia, et firme statutum Concilium, ut quæcumque in quorumlibet episcoporum manus belli essent ac tumultus receptacula, tanquam propria regis regi permitterentur: ubi etiam rex de temeraria, quam in episcopos commisit, invasione publice accusatus, ratione valida, ut putavit, et efficaci, se et suos excusavit. Sed quia ab omni clero juste et provisum et discrete fuit dijudicatum, nulla ratione in Christos Domini manus posse immittere. Ecclesiastici rigoris duritiam humilitatis subjectione mollivit, habitumque regalem exutus, gemensque animo, et contritus spiritu, commissi sententiam humiliter suscepit». Historia hujus Concilii, *III kal. Septemb.* Wintoniæ celebrati, recitatur tom. x Concil. p. 1014 et seqq. ex Malmesburiensi lib. 2 Hist. Novellæ, diciturque lectum fuisse in Concilio Decretum Innocentii, quo Henrico Wintoniensi episcopo legationem Anglicam committebat. Is Stephani regis frater erat, sed fraterna necessitudo eum a vero exorbitare non coegit, inquit Malmesburiensis.

22. *Multi viri illustres in Gallia florent.* — « Florebat hoc tempore Gallicana Ecclesia », inquit Robertus de Monte in Chron. « per viros religione ac sapientia illustres, Milonem Morinensem episcopum, humilitatis virtute præcipuum, Alvisum Attrebatensem liberalitate, atque consilio et facundia clarum, Godefridum Lingonensem, Hugonem Antissiodorensem, Joslenum Suessionensem, Goffridum Carnotensem, Albericum Bituricensem archiepiscopum, scientia litterarum atque consilio et prudentia clarissimum. Inter hos etiam alios multos tunc claros scientia viros Bernardus abbas Clarevallensis, vir opinatissimæ religionis, eminentissime clarebat ».

23. *Alphonsus Henricus primus Portugalliæ rex.* — Baronius anno MCLXXIX, num. 16, de institutione regni Portugalliæ in gratiam *Alphonsi Henrici* ducis sermonem habet, quod ante Alexandrum III Pontifices Romani regis nomine eum appellare noluerint. Quod quidem verum est; sed Garibayus lib. 34 Compendii Historialis Hispaniæ cap. 11, Faria in Europa Portugallensi tom. II, part. 1, cap. 3, Mariana lib. 10, cap. 17, Sandovalius, cæterique passim historici hujus regni conditum a currenti anno, quo certum est Alphonso a subditis regis nomen attributum, arcescunt. Præterea *Alphonsus* non tantum a subditis, sed a vicinis etiam principibus *regis* nomine cohonestatus fuit, ipseque divus Bernardus, anno MCLIII demortuus, Epistolam CCCVIII *ad Alphonsum Portugalliæ regem* dedit. Alphonsus itaque Portugalliæ dux non minus belli quam pacis artibus clarus con-

tractis undique ex tota ditione copiis in Maurorum fines populabundus penetravit, Tagoque superato *Ismarem* Maurorum regem, qui ea loca obtinebat, aggressus est; sed is quam maximos potest tota provincia delectus habet, quatuor alios Maurorum regulos in auxilium evocat, et numerosum exercitum conflat. *Alphonsus* videns milites ad pugnam ineundam alacres, eos ad eam instruxit. Vicina planities, cui Urichii nomen, ad pugnam delecta. Altero ante pugnam die, VIII kalend. Augusti, divi Jacobi memoriæ sacra, milites *Alphonsum* in castris magna lætitiæ significatione regem proclamarunt; Portugallia enim a quadraginta septem aut circiter annis titulo tantum comitatus potiebatur. Pugnatur utrimque acriter, pro gloria, pro salute, et pro imperio, sed Mauri magno numero trucidati, plerique capti, et quinque regulorum signa Mauris erepta, indeque regum Lusitaniæ insignia in clypeo cæruleo quinque alia scuta minora esse cœperunt. Post celebrem hanc victoriam Lusitaniæ reges brevi in magnam potentiam crevere.

24. *Ex ea innovatione bella civilia in Hispania exorta.* — Faria laudatus observat *Alphonsum Henricum* ante hunc annum supremum principem non fuisse, sed tantum *primum inter pares*, uti Venetiarum dux, qui solo principis titulo gaudet, et antea magnates comiti Portugalliæ in omnibus pares extitisse; comes enim hoc eis denegare non potuerat. Addit Faria pactiones tunc inter eum et proceres transactas ad nos pervenisse. Hæc innovatio Alphonsum Castellæ regem, Hispaniarum imperatorem appellatum, summopere perculit, statimque Romam misit, qui Innocentium II sollicitaret, ut Alphonsum et Lusitanos excommunicationis vinculis innodaret. Interim *Alphonsus Henricus* ut novam suam dignitatem tueretur, cum *Garsia Ramire* Navarræ rege, qui ab Alphonso imperatore dissidebat, fœdus iniit, et bella inter reges Christianos Hispaniæ hujus innovationis occasione inchoata, toto anno sequenti continuata sunt. Quibus durantibus, Mauri variis in locis Christianos aggressi ex eorum dissensionibus fructum capere conati sunt.

25. *Techesinus Almorabitarum imp. ex Africa in Hispaniam transit.* — Ex annis, quibus in Hispania bella civilia in Christianos arsere, qui in dubium revocari non possunt, eruitur bella a *Techesino* Almorabitarum imperatore in Hispaniis gesta ad hunc et sequentem Christi annum pertinere; licet enim in antiqua Historia Toletana, in qua ea narrantur, anni non memorentur, ut docet Sandovalius in Alphonso VII, fol. 173, nihilominus cum in illa dicatur ea contigisse, dum principes Christiani bellis civilibus occuparentur, ad hanc epocham figendam, hæc notitia sufficit; præterquam quod infra visuri sumus, *Techesinum* ipso initio anni MCXLI, non in Hispaniis, sed in Africa versatum esse. Refert itaque Sandovalius fol. 170 et seq. *Techesinum* imperatorem ingenti congregato exercitu clanculum et magna celeritate Toletum versus, ut illud ex insidiis caperet, properasse. Interea equites mille magnifice instructi cum quibusdam peditibus in urbibus Abulæ et Segoviæ collectis *Cordubam* versus, hostium consilium ignorantes progressi sunt, et cum Maurorum castra detexissent, media nocte in illa tanta felicitate irruptionem fecere, ut directo in *Techesini* imperatoris tentorium penetrarint. Is tamen evasit, et conscenso equo valide hostes repulit; sed in coxendice ictu lanceæ vulneratus, fugere coactus fuit, ejusque copiæ dissipatæ. Cordubam secessit, ubi ejus vulnus feliciter quidem curatum, sed ex eo, quoad vixit, claudicavit. Impedimenta et Maurorum spolia Christianorum præda fuere.

26. *Varia fortuna bellum adversus Christianos gerit.* — Non multo post cives Salmanticenses collectis copiis, *Bagoxum* seu *Pacem Augustam* usque progressi, agros ejus devastarunt, sed cum disciplinam militarem non observarent et duce destituerentur, Techesinus imperator eos facile oppressit. Interim Rodericus Fernandes de Castro novus Toleti præfectus in Mauros excurrit, maximasque prædas fecit. Techesinus, ut illatæ sibi injuriæ pœnas repeteret, magnas copias ex Africa evocavit, et in Toletanas ditiones veniens, locum *Almontium* dictum occupavit; sed Rodericus magno hostium numero minime territus urbe cum suis egreditur, consertoque prœlio hostes in fugam conjicit, et opimis spoliis onustus Toletum regreditur. Ita vetus Historia Toletana.

27. *Obitus Boleslai III Poloniæ ducis.* — Obiit hoc anno *Boleslaus III*, cognomento *Crivoustus*, Poloniæ dux, qui omnem fere principatum suum bella gerendo exegit; post cujus mortem Poloniæ principatus inter quatuor filios divisus, et bellis civilibus laceratus; de quibus legendus Cromerus lib. VI de Gest. Polonorum. Otto Frisingensis lib. I cap. 55, loquens de Concilio Rhemensi, anno MCXLVIII ab Eugenio III celebrato, ait: « Venerunt ad prædictum Concilium cum Bulla Aurea nuntii junioris Romanorum regis Henrici, tam de sublimatione sua ad imperium Romano Pontifici significantes, quam de tribus fratribus Poloniæ, qui ejecto quarto et seniore, ducatum inter se diviserant, ac de episcopis illius provinciæ, qui super hoc patri ipsorum juramentum præstiterant, querimoniam facientes ». Quid ea de re Concilium definierit, nullus ex antiquis posteritati mandavit; nos vero necessariis tantum intenti, neque de Henrico rege ante Conradum patrem demortuo, neque de successione horum Poloniæ ducum imposterum verba faciemus.

INNOCENTII II ANNUS 11. — CHRISTI 1140.

1. *S. Bernardus Guidonem cardinalem legatum Apostolicum monet de Arnoldo.* — Sequitur quadragesimus post centesimum atque millesimum annum, Indictione tertia, quo Innocentius papa Guidonem de Castello ita cognominatum, S. R. E. cardinalem Benevento revocatum, ubi civitatis rector fuerat constitutus, Joanne subdiacono in regimine civitatis loco ipsius relicto, mittit legatum in Gallias. Est mentio de eadem legatione apud sanctum Bernardum, ad eumdem Guidonem scribentem adversus Arnaldum Brixianum, jam damnatum hæreticum in Romano Concilio ab eodem Innocentio papa, et post damnationem hinc inde fugatum. Qui cum apud eumdem legatum confugium habuisse diceretur, idem sanctus Bernardus ad eum has acriores (quod sic causa exigeret) litteras dedit [1] :

2. « Arnaldus de Brixia, cujus conversatio mel, et doctrina venenum, cui caput columbæ, cauda scorpionis est, quem Brixia evomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult recipere, fertur esse vobiscum. Videte, quæso, ne vestra auctoritate plus noceat. Nam cum et artem habeat et voluntatem nocendi, si accesserit favor vester, erit funiculus triplex, qui difficile rumpitur, supra modum (ut vereor) nociturus. Et unum existimo de duobus (si tamen verum est, quod vobiscum hominem habeatis) aut minus scilicet notum vobis esse illum; aut vos (quod est credibilius) de ejus correctione confidere. Et utinam id non frustra ! Quis det de lapide hoc suscitare filium Abrahæ ? Quam gratum munus susciperet mater Ecclesia de manibus vestris vas in honorem, quod tamdiu passa est in contumeliam ? Licet tentare. Sed vir prudens cautus erit non transgredi præfinitum numerum ab Apostolo, qui ait [2] : Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita ; sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit proprio judicio condemnatus. Alioquin familiarem habere et frequenter admittere ad colloquendum, ne dicam ad convivandum, suspicio favoris est, et inimici hominis fortis armatura. Secure annuntiabit, et facile persuadebit quæ volet, domesticus et contubernalis legati Apostolicæ Sedis. Quis enim a latere domini papæ mali quidpiam suspicetur ?

« Sed etsi in manifesto perversa loquitur, quis se facile opponere audeat vestro collaterali ? Deinde videtis, qualia post se, ubicumque habitavit, reliquit vestigia. Non sine causa vigor Apostolicus hominem Italia ortum transalpinare coegit, repatriare non patitur. Quis vero extraneorum, ad quos ejectus est, non eum omnino cuperet suis reddidisse ? Et certe sic se habere ad omnes, ut omnibus odio habeatur, approbatio judicii est, quod portat, ne quis dicat, surreptum fuisse domino papæ. Quale est ergo summi Pontificis sugillare sententiam, et illam sententiam, cujus rectitudinem ejus ipsius in quem data est, etsi lingua dissimulat, vita clamat ? Itaque favere huic, domino papæ contradicere est, etiam Domino Deo. Per quemcumque enim justa sententia juste detur, ab illo certum est processisse, qui loquitur in Propheta [1] : Ego qui loquor justitiam. Confido autem de vestra prudentia et honestate, quia visis his litteris, de veritate certus, non abducemini admodo quidpiam assentire in hac re, nisi quod vos deceat, et Ecclesiæ Dei expediat, pro qua legatione fungimini. Diligimus vos, et ad vestrum obsequium parati sumus ». Hæc Bernardus, qui et eumdem perversum hæresiarcham in Ecclesia Constantiensi docentem exagitavit litteris suis ad Constantiensem episcopum datis[2] , in quibus hæc inter alia prophetice scripta leguntur : « Demum cum fuerit de illorum captata benevolentia et familiaritate securus, videbitis hominem aperte insurgere in clerum, fretum tyrannide militari insurgere in ipsos episcopos, et in omnem passim Ecclesiasticum ordinem desævire ». Quod contigit, cum post obitum Innocentii Romam se contulit sub Eugenio papa, ut suo loco dicturi sumus.

3. *Petrus Abailardus S. Bernardum provocat ad disserendum, a cujus colloquio prosternitur.* — Hoc etiam pariter anno delata est accusatio ad

[1] Bern. Ep. CXCVI. — [2] Tit. III.

[1] Is. LXIII. — [2] Bern. Ep. CXCV.

Innocentium papam adversus Arnaldi magistrum, Petrum Abailardum, accusantibus eum episcopis ex Synodo, accusante, urgente ac perstringente magis magisque sancto Bernardo abbate Claravallensi. Quomodo autem ista se habuerint dicturi: in primis, quod ad tempus spectat, ipsum audi sanctum Bernardum, ita querentem[1]: « Stulte mihi dudum requiem promittebam, si quidem Leonina rabies quievisset, et pax Ecclesiæ redderetur ». Sed secus accidit, nam inferius: « Leonem evasimus, sed incidimus in draconem, qui non minus forsan noceat sedens in insidiis, quam ille rugiens de excelso. Quanquam non jam in insidiis, cujus virulenta folia utinam jam laterent in scriniis, et non in triviis legerentur. Volant libri, et qui oderunt lucem, quoniam mali sunt, impegerunt in lucem, putantes lucem tenebras. Urbibus et castellis ingeruntur pro luce tenebræ, pro melle, vel potius in melle venenum passim omnibus propinatur. Transierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum. Novum cuditur populis et gentibus Evangelium, nova proponitur fides, fundamentum aliud ponitur præter id quod positum est. De virtutibus et vitiis non moraliter, de sacramentis Ecclesiæ non fideliter, de arcano sanctæ Trinitatis non simpliciter nec sobrie disputatur; sed cuncta nobis in perversum, cuncta præter solitum, et præterquam accepimus, ministrantur. Procedit Golias procero corpore nobili illo suo bellico apparatu circummunitus; antecedente quoque ejus armigero Arnaldo de Brixia. Squama squamæ conjungitur, et nec spiraculum incedit per eas. Siquidem sibilavit apis quæ erat in Francia api de Italia, et venerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus etc. » Ecce tempus, nempe post extinctum schisma Petri Leonis, et cum Arnaldus ex Italia (ut audisti) rediit in Franciam ad suum magistrum Petrum Abailardum, quando et cœptum est agi adversum ejusmodi hæreses recens emergentes.

4. At dicamus, quomodo ipso primo egressu provocaverit S. Bernardum ad disputandum in publico episcoporum et abbatum conventu, sicut alter Goliath (ut audisti) insultans agminibus Dei viventis, ratus nimirum perfacilem sibi fore suarum hæresum promulgationem, si ejus qui colebatur ab omnibus doctissimus atque sanctissimus, victor existeret. Nam captionibus inanis philosophiæ eum ase vincendum nullatenus dubitabat. Ut autem hoc præstaret, adiit metropolitanum, nempe archiepiscopum Senonensem, qui ejusmodi disputationem indiceret, eo colore, quod si ipse vinceretur, omnino cedens palinodiam recantaret. Cum idem archiepiscopus, ut fastum comprimeret insultantis hæretici, ne gloriari posset, non inventum in Gallia, qui suis propositionibus contra dicere se posse confideret: pollicitus est illi congressum quem peteret, et conventum quem cuperet. Sicque suffraganeos ad Synodum vocans episcopos, de his scripsit ad sanctum Bernardum, ut se ad hæreticum expugnandum pararet. Sed audi ista ab eodem sancto Bernardo in dicta Epistola ad Innocentium, cum subjicit:

« Denique, inquit, scripsit mihi, sollicitante quidem ipso, archiepiscopus Senonensis, diem statuens congressionis, quo ille in præsentia ejus et coepiscoporum suorum deberet, si posset, statuere prava dogmata sua, contra quæ ego mutire ausus fuissem. Abnui, tum quia puer sum, et ille vir bellator ab adolescentia; tum quia judicarem indignum, rationem fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac stabili veritate constet esse subnixam. Dicebam sufficere scripta ejus ad accusandum eum, nec mea referre, sed episcoporum, quorum esset ministerii de dogmatibus judicare. Ille nihilominus, imo eo amplius levavit vocem, vocavit multos, congregavit complices. Quæ de me ad discipulos suos scripserit, dicere non curo. Disseminavit ubique, se mihi die statuto apud Senonas responsurum. Exiit sermo ad omnes, et non potuit me latere. Dissimulavi primum: nec enim satis rumore populari movebar. Cedens tamen, licet vix, ita ut starem, consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia et scandalum populo, et cornua crescerent adversario; et quia error magis confirmaretur, cum non esset qui responderet, aut contradiceret etc. » Hæc de suo consensu ad conserendum manus cum novo hæretico tandem extorto.

5. Scripsit de his interea idem Bernardus[1] ad episcopos, qui causæ Christi faverent, quo scirent omnes se invitum, sed necessitate coactum ejusmodi suscepisse certamen. At quid tandem accidit? Audiamus ea ab eo qui interfuit, vel a fide dignissimis testibus qui viderunt accepit, Gofrido monacho Claravallensi, qui ait[2]: « Affuit dies, et Ecclesia copiosa convenit, ubi a Dei famulo Petri illius (Abailardi) in medium scripta prolata sunt, et erroris capitula designata. Demum illi optio data est, aut sua esse negandi, aut errorem humiliter corrigendi, aut respondendi si posset objiciendis sibi rationibus pariter et sanctorum testimoniis Patrum. At ille nec volens resipiscere, nec valens resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur, ut tempus redimeret, Sedem Apostolicam appellavit. Sed et postea ab egregio illo Catholicæ fidei advocato, (Bernardo videlicet) monitus, ut vel jam sciens, in personam suam nihil agendum, responderet tam libere quam secure, audiendus tantum et ferendus omni patientia, non sententia aliqua feriendus: hoc quoque omnimodis recusavit. Nam et confessus est postea suis (ut aiunt) quod ea hora, maxima quidem ex parte memoria ejus

[1] Bern. Ep. CLXXXIX.

[1] Bern. Ep. CLXXXVII. — [2] Vita S. Bern. l. III. c. 5.

turbata fuerit, ratio caligaverit, et interior fugerit sensus. Nihilominus tamen Ecclesia, quæ convenerat, dimisit hominem, mulctavit abominationem, a persona abstinens, sed dogmata prava condemnans ». Hæc ipse. Sed audiamus ipsum sanctum Bernardum ita scribentem in Epistola citata superius ad Innocentium [1] :

6. « Occurri ad locum et diem imparatus quidem et immunitus, nisi quod illud mente volvebam [2]: Nolite præmeditari qualiter respondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Et illud [3]: Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo. Convenerant autem præter episcopos et abbates plurimi viri religiosi, et de civitatibus magistri scholarum, et clerici litterati multi, et rex præsens erat. Itaque in præsentia omnium, adversario stante, ex adverso producta sunt quædam capitula de libris ejus excerpta. Quæ cum cœpissent legi, nolens audire exivit, appellans ab electis judicibus, quod non putamus licere. Porro capitula judicio omnium examinata, inventa sunt fidei adversantia, contraria veritati. Hæc pro me, ne levitate, aut certe temeritate usus in tanto negotio putarer. Verum tu, o successor Petri, judicabis, an debeat habere refugium Sedem Petri, qui Petri fidem impugnat. Tu, inquam, amice sponsi, providebis, quomodo liberes sponsam a labiis iniquis et a lingua dolosa. Sed ut paulo audacius loquar cum domino meo, attende etiam tibi ipsi, amantissime pater, et gratiæ Dei quæ in te est. Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, ipse te constituit super gentes et regna? Ad quid, nisi ut evellas et destruas, et ædifices et plantes? Qui igitur tulit te de domo patris tui, et unxit te unctione misericordiæ suæ, attende, quæso, ex tunc et deinceps, quanta fecit animæ tuæ, quanta per te Ecclesiæ suæ, quanta in agro Dominico, cælo et terra testibus, tam potenter quam salubriter evulsa sunt et destructa, quanta rursus bene ædificata, plantata, propagata. Suscitavit Deus furorem schismaticorum in tuo tempore, ut tuo opere contererentur. Vidi stultum firma radice, et statim maledictum est pulchritudini ejus. Vidi, inquam, vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat. Oportet autem, ait [4], hæreses et schismata esse, ut qui probati sunt manifesti fiant. Et in schismate quidem jam (ut dictum est) Dominus probavit te et cognovit te. Sed ne quid desit coronæ tuæ, en hæreses surrexerunt. Itaque ad consummationem virtutum, et ne quid minus fecisse inveniamini a magnis episcopis antecessoribus vestris, capite nobis, pater amantissime, vulpes, quæ demoliuntur vineam Domini etc. » Hæc scripsit S. Bernardus ad Innocentium.

7. *De Abailardi erroribus S. Bernardus et episcopi Gallicani docent Innocentium papam, qui dat rescriptum.* — Quippe qui ut audivit appellantem ad Apostolicam Sedem hæreticum hominem, ut ipse Pontifex, et universa Romana Ecclesia de his omnibus certior redderetur, idem sanctus Bernardus legavit Romam ad eumdem Pontificem Nicolaum monachum Cisterciensem, cujus est plurima laus in Epistolis ad eum datis a Petro Cluniacensi: huic, inquam, litteras dedit ad Innocentium ipsum, itemque ad eumdem scripsit errores ejusdem Abailardi atque confutationes [1]. Quod, inquam, ille Sedem Apostolicam appellasset, et causa ibi cognoscenda esset, voluit de omnibus eumdem Pontificem certiorem reddidisse, a quo esset sententia exspectanda. Sed ex persona Rhemensis archiepiscopi, et quorumdam aliorum episcoporum scripsit alias eodem argumento litteras ad eumdem Innocentium papam [2]. Scripsit et ad S. R. E. cardinales [3], et de eodem Epistolam scripsit ad Guidonem de Castello [4], qui postea fuit Cælestinus papa, antea vero fuerat in philosophia ejusdem Abailardi discipulus, ne videlicet ob antiquam amicitiam ejus susciperet patrocinium; perstringensque errores ejus quam enormes fuerint, hæc breviter habet in fine : « Cum de Trinitate loquitur, sapit Arium : cum de gratia, sapit Pelagium : cum de persona Christi, sapit Nestorium etc. » Scripsit pariter ad Ivonem S. R. E. cardinalem, et cum de ejus animo pravo testificationes adducit, addit jam antea damnatum fuisse una cum opere suo coram Sedis Apostolicæ legato; sed adhuc securum esse, inquit, quod cardinales et Romanæ Ecclesiæ clericos se habuisse discipulos gloriaretur. Etenim ipse publice professus erat in Gallia, et ob celebre nomen ejus complures ad eum confluxerant discipuli litteris philosophicis imbuendi. Scripserunt tunc etiam post appellationem Abailardi ad Innocentium papam episcopi illi, qui interfuerant disputationi, et præfuerant judices, has litteras :

« Reverendissimo domino et dilectissimo patri, Dei gratia summo Pontifici Innocentio, R. Rhemensis archiepiscopus, Jocelinus Suessionensis, Willelmus Catalaunensis, A. Anebanensis, episcopi, debitæ subjectionis voluntarium obsequium.

« Auribus occupatis ad plurima verbum facimus breve de prolixo negotio pro eo maxime, quod id ipsum plenius et diffusius continetur in litteris domini Senonensis. Petrus Abailardus Christianæ fidei meritum evacuare nititur, dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur comprehendere. Ascendit usque ad cælos, et descendit usque ad abyssos. Nihil est quod lateat eum, sive in profundum inferni, sive in excelsum supra. Homo est magnus in oculis suis, disputans de fide contra fidem, ambulans in magnis et mirabilibus super se, scrutator majestatis, hæresum fabricator. Jamdudum fecerat librum de sancta Trinitate, sed sub legato Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est, quia

[1] Bern. Ep. CLXXXIX. — [2] Matth. X. — [3] Psal. CXVII. — [4] 1. Cor. XI.

[1] Bern. Ep. CLXXXIX, CXC. — [2] Ibid. Ep. CXCI. — [3] Ibid. Ep. CLXXXVIII. — [4] Ibid. Ep. CXCII.

inventa est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificat ruinas Hiericho. Surrexit a mortuis liber ille, et cum eo multorum hæreses quæ dormierant surrexerunt, et apparuerunt multis. Denique jam extendit palmites suos usque ad mare, et usque Romam propagines ejus. Hæc gloriatio hominis illius, quod liber suus in curia Romana habet ubi caput suum reclinet. Hinc confortatus et confirmatus est error illius. Proinde cum fiducia prædicat verbum iniquitatis usquequaque. Propterea cum in conspectu episcoporum super his eum argueret abbas Claravallensis, zelo justitiæ et fidei armatus ille nec confessus est nec negavit, sed a die, a loco, et judice, quem ipse sibi elegerat, sine læsione, sine gravamine, ut prolongaret iniquitatem, Sedem Apostolicam appellavit. Episcopi, qui propter hoc unum convenerant, vestræ reverentiæ deferentes, nihil in personam ejus egerunt : sed tantummodo capitula, a sanctis olim Patribus condemnata, medicinali necessitate, ne morbus serperet, adjudicaverunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit post se, et populum qui sibi credat habet, necesse est ut huic morbo celeri medicina occurratis. Sero enim medicina paratur, cum mala per longas convaluere moras. Processimus nos in hoc negotio quousque ausi sumus. Tuum, beatissime pater, est de cætero providere, ne aliqua hæreticæ pravitatis macula decor Ecclesiæ contaminetur. Tibi commissa est sponsa Christi, o amice sponsi. Tuum est eamdem uni viro virginem castam exhibere Christo ».

Rescriptum vero Innocentii tale est :

« Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Henrico Senonensi, Reinaldo Rhemensi archiepiscopis, eorumque suffraganeis, et charissimo in Christo filio Bernardo Claravallensi abbati, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Testante Apostolo, sicut unus Deus, una fides esse dignoscitur, in qua tanquam immobili fundamento, præter quod nemo aliud potest ponere, firmitas Catholicæ Ecclesiæ inviolata consistit : inde est, quod beatus Petrus Apostolorum princeps pro eximia hujus fidei confessione audire meruit : Tu es, inquam, beatus Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam : petram utique firmitatem fidei, et Catholicæ unitatis soliditatem manifeste designans. Hæc siquidem est inconsutilis tunica Redemptoris nostri, super quam milites sortiti sunt, sed eam dividere minime potuerunt. Contra quam in initio fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania : astiterunt reges, et principes terræ convenerunt in unum. Verum Apostoli duces Dominici gregis, et eorum successores Apostolici viri, ardore charitatis et zelo rectitudinis succensi, fidem defendere, et eam in cordibus populorum proprii sanguinis effusione plantare non dubitaverunt. Demum cessante persecutorum rabie, imperavit ventis, et facta est in Ecclesia tranquillitas magna. Sed quia hostis humani generis semper circuit, quærens quem devoret, ad expugnandam sinceritatem fidei fraudulentam hæreticorum fallaciam subinduxit. Contra quos veri Ecclesiarum rectores viriliter insurgentes, eorum prava dogmata cum ipsorum auctoribus condemnarunt. In magna namque Nicæna Synodo Arius hæreticus est damnatus. Constantinopolitana Synodus Macedonium hæreticum debita sententia condemnavit. In Ephesina Synodo Nestorius condignam sui erroris condemnationem recepit. Chalcedonensis quoque Synodus Nestorianam hæresim, et Eutychianam cum Dioscoro, et ejus complicibus justissima sententia confutavit. Martianus præterea licet laicus, Christianissimus tamen imperator Catholicæ fidei amore succensus, prædecessori nostro sanctissimo papæ Joanni scribens adversus eos qui sacra mysteria profanare contendunt, inter cætera sic loquitur, dicens : Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana publice conetur in posterum tractare. Nam injuriam facit judicio reverendissimæ Synodi, si quis semel judicata et recte disposita revolvere, et iterum disputare contendit : et in contemptores hujus legis tanquam in sacrilegos, pœna non deerit. Igitur si quis clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, a consortio clericorum removebitur. Dolemus autem, quoniam sicut ex vestrarum litterarum inspectione, et missis a fraternitate vestra nobis errorum capitulis cognovimus, in novissimis diebus, quando instant periculosa tempora, magistri Petri Abailardi perniciosa doctrina, et prædictorum hæreses, et alia perversa dogmata catholicæ fidei obviantia pullulare cœperunt. Verum in hoc maxime consolamur, et omnipotenti Deo gratias agimus, quod in partibus vestris pro patribus tales filios suscitavit, et in tempore Apostolatus nostri in Ecclesia sua tam præclaros voluit esse pastores, qui novi hæretici studeant calumniis obviare, et immaculatam sponsam uni viro virginem castam Christo exhibere. Nos itaque, qui in Cathedra sancti Petri, cui a Domino dictum est : Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, licet indigni residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum episcoporum cardinalium consilio, destinata nobis a vestra discretione capitula, et universa ipsius Petri dogmata, sanctorum canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus, eique tanquam hæretico perpetuum silentium imposuimus. Universos quoque erroris sui sectatores et defensores a fidelium consortio sequestrandos, et excommunicationis vinculo innodandos esse censemus. Datum Laterani duodecimo kal. Augusti ». Ita Innocentius, confirmans quæ gesta fuissent per Catholicos episcopos in Synodo Gallicana. At quæ hæc secula sint, videamus.

8. *Petrus Abailardus ab Innocentio papa damnatus, convertitur fit monachus, et sancte moritur.* — Abailardus itaque prosecuturus appellationem, Romam versus dirigens iter, divertit ad Cluniacense

monasterium, ubi libenter passus est, se retineri a Petro venerabili ejusdem monasterii abbate, qui pro eo, ut pœnitens posset Cluniaci monasticam vitam profiteri, ad Innocentium papam has litteras dedit [1] :

« Summo Pontifici et nostro speciali patri, domino papæ Innocentio, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, obedientiam et amorem.

« Magister Petrus sapientiæ vestræ (ut credo) optime notus, nuper a Francia veniens per Cluniacum transitum fecit. Quæsivimus quo tenderet. Gravatum se vexationibus quorumdam, qui sibi (quod valde abhorrebat) nomen hæretici imponebant, majestatem Apostolicam se appellasse, et ad eam confugere velle respondit. Laudavimus propositum, et ut ad notum et commune refugium confugeret, admonuimus. Justitiam Apostolicam, quæ nulli unquam etiam extraneo vel peregrino defuit, sibi non defuturam diximus. Misericordiam ipsam, ubi ratio postularet, sibi occursuram promisimus. Venit interim dominus Cisterciensis abbas, et de pace ipsius et domini Clarævallensis, cujus causa appellaverat, nobiscum et cum ipso pariter egit. Dedimus et nos operam paci ejus ; et ut ad illum cum ipso iret, hortati sumus. Addidimus hoc monitis nostris, ut si qua Catholicas aures offendentia aut scripsisset, aut dixisset hortatu ejus, et aliorum bonorum et sapientum, et a verbis suis amoveret, et a libris abraderet : et factum est ita. Ivit, rediit, cum domino Claravallensi, mediante Cisterciensi, sopitis prioribus querelis, se pacifice convenisse, reversus retulit.

9. « Interim a nobis admonitus, magis autem a Deo (ut credimus) inspiratus, dimissis scholarum et studiorum tumultibus, in Cluniaco vestro sibi perpetuam mansionem elegit. Quod nos senectuti ejus, debilitati ejus, religioni ejus congruere putantes, et scientiam ejus vobis ex toto non cognitam, magnæ fratrum nostrorum multitudini proficere posse credentes, voluntati ejus assensimus, et si sic benignitati vestræ beneplacitum esset, benigne et cum gaudio nobiscum, vestris (ut nostis) per omnia, remanere concessimus. Rogo igitur ego qualiscumque vester, rogat devotissimus vobis Cluniacensis conventus, rogat ipse per se, per nos, per præsentium latores filios vestros, per has quas ut scriberem rogavit litteras, ut reliquos dies vitæ et senectutis suæ, qui fortasse non multi sunt, in Cluniaco vestro eum consummare jubeatis ; et ne a domo quam velut passer, ne a nido quem velut turtur invenisse se gaudet, aliquorum instantia aut expelli, aut commoveri valeat ; more quo omnes bonos colitis, et etiam istum dilexistis, scuto defensionis Apostolicæ protegatis ». Hucusque ad Innocentium Petrus abbas Cluniacensis.

10. Sed de sententia interim lata hic insuper recitandæ sunt litteræ ipsius Innocentii papæ ad episcopos, et ad sanctum Bernardum simul scriptæ, de ipso videlicet Petro Abailardo, et de Arnaldo de Brixia includendis, quæ perbreves habentur in Codice Vaticano, cujus titulus est, Liber antiquorum canonum.

« Innocentius servus servorum Dei, Samsoni Rhemensi archiepiscopo, Henrico Senonensi, et Bernardo abbati Clarævallensi, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Præsentia scripta fraternitati vestræ mandamus, quatenus Petrum Abailardum, et Arnaldum de Brixia, perversi dogmatis fabricatores, et Catholicæ fidei impugnatores, in religiosis locis, ut vobis melius visum fuerit, separatim faciatis includi, et libros eorum, ubicumque reperti fuerint, igne comburi. Datum Laterani decimo septimo kalendas Augusti. Insuper transcripta ista nolite ostendere cuipiam, donec ipsæ litteræ in Parisiensi colloquio, quod prope est, præsentatæ fuerint ipsis archiepiscopis ». Hæc ibi. His autem subjiciuntur in Codice triginta capitula pro Ecclesiastica disciplina servanda.

Qua pariter die idem Innocentius papa alias dedit litteras de damnatione errorum ipsius Abailardi ad eosdem episcopos, simulque ad S. Bernardum abbatem, ad cujus finem hæc de sententia in eum lata [1] : « Nos itaque, qui in beati Petri cathedra (cui a Domino est dictum [2] : Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos) licet indigni residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, destinata nobis a vestra discretione capitula et universa ipsius Petri perversa dogmata, sanctorum canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus ; eique tanquam hæretico, perpetuum silentium imposuimus. Universos quoque errores damnantes, eorum sectatores et defensores a fidelium consortio sequestrandos, excommunicationisque vinculo innodandos esse censemus. Datum Laterani decimo septimo kalendas Augusti ». Hæc Innocentius. Quem et acquievisse abbatis Cluniacensis petitioni, ut idem Petrus Abailardus in Cluniacensi monasterio monachus esset, certum est ex iis quæ idem abbas affirmat. Et quod mirandum valde est, quod et sit raro contingens, idem hæreticus pœnitens perseverans usque ad finem, magnum edidit specimen sanctitatis. Perseverans enim in arctissima monastica observantia, demum sancto fine quievit, dignusque habitus est, qui ab eodem venerabili Petro Cluniacensi scripta Epistola post obitum magnopere laudaretur [3]. Scribens enim ad Eloysam abbatissam, ejus quondam conjugem, quæ et ipsa doctrina excellens idem vitæ genus arripuisset, hæc post multa in laudem ipsius :

11. « Concessum est de illo tuo, de illo, inquam, sæpe ac semper cum honore nominando, servo ac vero Christi philosopho, magistro Petro,

[1] Petr. Clun. l. v. Ep. III.

[1] Apud S. Bern. Ep. CXCIV. — [2] Luc. XXII. — [3] Petr. Clun. l. v. Ep. XX.

quem in ultimis vitæ suæ annis eadem divina dispositio Cluniacum transmisit; et eam in ipso et de ipso super omne aurum et topazium munere chariore ditavit. Cujus sanctæ humili ac devotæ inter nos conversationi, quod quantumve Cluniacus testimonium ferat, brevis sermo non explicat. Nisi enim fallor, non recolo vidisse me illi in humilitatis habitu et gestu similem, in tantum ut nec Germanus abjectior, nec ipse Martinus bene discernenti pauperior appareret. Cumque in magno illo fratrum nostrorum grege, me compellente, gradum superiorem teneret, ultimus omnium vestitu incultissimo videbatur. Mirabar sæpe, et in processionibus eo me cum reliquis pro more præcedente, pæne stupebam, tanti tamque famosi nominis hominem sic semetipsum contemnere, sic se abjicere posse. Et quia sunt quidam religionis professores, qui ipsum quem gerunt habitum religiosum, nimis esse cupiunt sumptuosum, erat ille prorsus parcus in istis, et cujusque generis simplici veste contentus, nihil ultra quærebat. Hoc et in cibo, hoc et in potu, hoc et in omni cura corporis sui servabat, et non dico superflua, sed et cuncta nisi valde necessaria tam in se, quam in omnibus verbo pariter et vita damnabat. Lectio erat ei continua, oratio frequens, silentium juge, nisi cum aut fratrum familiaris collatio, aut ad ipsos in conventu de divinis publicus sermo eum loqui urgebant. Sacramenta cælestia, immortalis Agni sacrificium Deo offerendo, prout poterat, frequentabat : imo postquam litteris et labore meo Apostolicæ gratiæ redditus est, pæne continuabat. Et quid multa ? Mens ejus, lingua ejus, opus ejus semper divina, semper philosophica, semper eruditoria meditabatur, docebat, fatebatur.

12. « Tali nobiscum vir simplex et rectus, timens Deum et recedens a malo, tali, inquam, per aliquantum temporis conversatione ultimos vitæ suæ dies consecrans Deo, pausandi gratia (nam plus solito scabie, et quibusdam corporis incommoditatibus gravabatur) a me Cabilonem missus est. Nam propter illius soli amœnitatem, qua cunctis pæne Burgundiæ nostræ partibus præeminet, locum ei habilem prope urbem quidem, sed tamen Arari interfluente provideram. Ibi juxta quod incommoditas permittebat, antiqua sua renovans studia, libris semper incumbebat, nec, sicut de magno Gregorio legitur, momentum aliquod præterire sinebat, quin semper aut oraret, aut legeret, aut scriberet, aut dictaret. In his sacrorum operum exercitiis eum adventus illius Evangelici visitatoris reperit, nec eum ut multos dormientem, sed vigilantem invenit. Invenit eum vere vigilantem, et ad æternitatis nuptias, non ut fatuam, sed ut sapientem virginem evocavit. Attulit enim ille secum lampadem plenam oleo, hoc est, conscientiam refertam sanctæ vitæ testimonio. Nam ad solvendum commune mortalium debitum morbo correptus, eoque ingravescente, in brevi ad extrema perductus est. Tunc vero quam sancte, quam devote, quam Catholice primo fidei, dehinc peccatorum confessionem fecerit, quanto inhiantis cordis affectu viaticum peregrinationis ac vitæ æternæ pignus, Corpus scilicet Redemptoris Domini acceperit, quam fideliter corpus suum et animam hic et in æternum ipsi commendaverit, testes sunt religiosi fratres, et totus illius monasterii, in quo corpus S. martyris Marcelli jacet, conventus. Hoc magister Petrus fine dies suos consummavit, et qui singulari scientiæ magisterio toti pæne orbi terrarum notus et ubique famosus erat, in illius discipulatu qui dixit[1] : Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, mitis et humilis perseverans, ad ipsum (ut dignum est credere) sic transivit ». Hæc Petrus, qui et ejus Epitaphium in fine ita descriptum misit :

Gallorum Socrates, Plato maximus Hesperiarum,
Noster Aristoteles, Logicis quicumque fuerunt
Aut par, aut melior : studiorum cognitus orbi
Princeps, ingenio varius, subtilis et acer.
Omnia vi superans rationis, et arte loquendi
Abelardus (Abailardus) erat. Sed tunc magis omnia vicit,
Cum Cluniacensem monachum, moremque professus,
Ad Christi veram transivit philosophiam.
In qua longævæ bene complens ultima vitæ,
Philosophis quandoque bonis se connumerandum
Spem dedit, undenas Maio renovante kalendas.

Porro Eloysa abbatissa, olim conjux ejusdem Petri, et ipsi scientia haud impar, post obitum sollicita de existimatione viri, rogavit per litteras eumdem Petrum, ut viri absolutio facta ab Apostolica Sede omnibus innotesceret, ait enim[2] : « Placeat etiam vobis aliud mihi sigillum mittere, in quo magistri (Petri videlicet) absolutio litteris apertis contineatur, ut sepulchro ejus suspendatur. Hæc ipsa, quæ defuncti viri corpus acceperat.

13. *De Hugone et Richardo de S. Victore.* — Eodem quoque anno, sicut pietate, ita et doctrina præstantior ex hac vita migrat Hugo de S. Victore celeberrimus doctor, cujus superius mentio facta est. Ita in Appendice ad Sigebertum per Robertum de Monte, rerum sæculi hujus scriptorem, constat. Apponimus nos ejus Epitaphium, quod legitur in ejus sepulchro in Ecclesia S. Victoris in suburbio Parisiensi his versibus :

Conditur hoc tumulo doctor celeberrimus Hugo,
Quem brevis eximium continet urna virum.
Dogmate præcipuus, nullique secundus amore,
Claruit ingenio, moribus, ore, stylo.

Porro in ejusdem monasterii claustro sepulchrum continetur Richardi de S. Victore, clarissimi ejusdem temporis theologi, qui etsi iisdem cum Hugone vixit temporibus, quonam anno ex hoc sæculo decesserit, haud nobis compertum. Quædam viri præstantissimi ad sanctum Bernardum scripta, ut, De tribus appropriatis personis in Trinitate tractatus, Libellus de Verbo incarnato, et

[1] Matth. XI. — [2] Apud Petr. Clun. l. VI. Ep. XXIII.

Declarationes nonnullarum difficultatum divinæ Scripturæ, plane demonstrant magnam inter eos familiaritatem intercessisse. In ejus autem sepulchro hujusmodi legitur Epitaphium :

Moribus, ingenio, doctrina clarus et arte,
Pulvereo hic tegeris, docte Richarde, situ.
Quem tellus genuit felici Scotica partu :
Te fovet in gremio Gallica terra suo.
Nil tibi parca ferox nocuit, quæ stamina parvo
Tempore tracta gravi rupit acerba manu.
Plurima namque tui superant monumenta laboris,
Quæ tibi perpetuum sunt paritura decus.
Segnior ut lento sceleratas mors petit ædes,
Sic propero nimis it sub pia tecta gradu.

In calce operum ejus editionis Lugdunensis anno MDXXXIV, dicitur plenus dierum transiisse ex hac vita sexto idus Martias, sed annus non exprimitur. Ita plane claruit idem cœnobium S. Victoris hoc sæculo viris insignibus, Parisiensis Academiæ doctoribus, iisdem canonicis regularibus Ordinis sancti Augustini, quos Ludovicus Crassus hujus regnantis his diebus Ludovici pater verifice coluit : in quorum gratiam martyri sancto Victori templum paulo ante construxit, ut ibidem posita ita significat ejus Inscriptio :

Illustris genitor Ludovici, rex Ludovicus,
Vir clemens, Christi servorum semper amicus,
Instituit (institui), fecit pastorem canonicorum,
In cella veteri trans flumen Parisiorum.
Hanc vir magnanimis, almi Victoris amore,
Auro, relliquiis ornavit, rebus, honore.
Sancte Dionysi, qui servas corpus humatum,
Martyr et antistes Ludovici solve reatum.
Christi centeno cum mille decem et tribus anno,
Templum hoc Victoris struxit regalis honoris.

Jam vero e funeribus emergentes, quæ sunt reliqua anni hujus prosequamur.

14. *Rogerii invasiones.* — Eodem anno princeps Capuæ, Rogerii regis filius, invasit Piscariam, et adjacentia loca, quasi spectarent ad Capuæ principatum; quibus nonnihil commotus est Innocentius papa. Sed Rogerius ipse ex Sicilia veniens, res componere studuit : cujus expetentis ejusdem Innocentii papæ colloquium, idem Innocentius congressum prætensis aliquibus impedimentis subterfugit. Displicuit et illud magnopere eidem papæ, quod idem rex edicto prohibuerat, ne moneta Romana in ejus regno expenderetur, sed ea tantum quam ipse cuderet : quod quidem ingens attulit tum subditis, tum externis etiam damnum. Post hæc idem rex Neapolitanam civitatem recens sibi deditam primum ingressus est, apparatu regio exceptus a civibus, metirique faciens ejusdem circuitum civitatis, bis mille trecentorum sexaginta trium passuum circuitus est inventus. Tradit ista Falco Beneventanus in Chronico a se scripto de rebus Beneventanis sui temporis, quod et in hunc usque annum perduxit, cœptum ab anno Redemptoris millesimo centesimo duodecimo, quinta Indictione, Paschalis papæ Pontificatus decimo tertio; qua sublata lucerna, remanent quæ sunt reliqua Pontificatus Innocentii subobscura. In Chronico dicto domini de Ceccano, quod in monasterio Fossæ-Novæ asservatur, habetur hoc anno venisse Rogerium Siciliæ regem et filios ejus, et expugnasse Soram, Arcem, et oppida interjacentia usque Ceperanum.

15. *De Willelmo intruso Eboracensi archiepiscopo, cujus fama vindicatur.* — Hoc anno pugnandum fuit Innocentio papæ adversus Willelmum bis intrusum, et a rege primum, deinde a legato in Anglia, in archiepiscopatum Eboracensem, cujus Ecclesiæ fuerat thesaurarius : contra quem legitime electus fuit Henricus Murdac. Hæc Rogerius in Annalibus. Porro Henricus iste ille est, ad quem extat S. Bernardi Epistola [1], divini Spiritus favore dictata, cum eum ad solitudinem invitavit. Extant et aliæ ejusdem sancti Bernardi Epistolæ diversæ pro eodem adversus eumdem Willelmum intrusum. Siquidem improbus homo nefandis sceleribus infamatus, sententiæ Innocentii non acquiescens, ubi sensit eum esse defunctum, a successore ipsius Cælestino surripuit consecrationem, et ad eamdem Ecclesiam restitutionem. Qua de causa declamandum fuit eidem S. Bernardo, ad ipsum Cælestinum scribenti Epistolam ducentesimam trigesimam quartam, in qua post alia abominanda in eum invecta, his agit verbis de ipsius intrusionibus : « Sintne obedituri huic, et sacramenta accepturi ab homine bis intruso ? primo quidem per regem, deinde per legatum ? Quippe qui illum in sanctuarium Dei contra jus et fas, contra mandatum summi Pontificis, in injuriam summæ Sedis et totius Romanæ curiæ, cum non potuit per ostium, fodit argenteo, ut aiunt, sarculo, unde impudenter intrusit, etc. » De iisdem idem S. Bernardus ad cardinales Romanæ curiæ sub eodem Cælestino papa dedit acerrimas litteras [2], quarum est exordium : « Omnibus scribendum fuit de eo quod spectat ad omnes. Nec vereor ne forte præsumptione arguat, quippe qui, licet omnium minimus, tamen Romanæ curiæ injuriam a me non judico alienam. Urimur assidue, dico vobis, urimur graviter nimis, ita ut nos tædeat etiam vivere. In domo Dei videmus horrenda, et quia corrigere non possumus, saltem suggerimus his ad quos spectat, etc. » At licet clamans et exclamans Bernardus, nihil tamen profecit, quominus turpissimus intrusus sub Cælestino Pontifice sederit.

16. Quo defuncto, cum illi Eugenius successisset, rursus suis litteris contra eumdem intrusum itidem sanctus Bernardus egit, tertio ad eum scribens [3]. In quarum primis : « Nonne, inquit, Eboracensis ipse est, cui te præsente, cum adhuc esses quasi unus ex nobis, fratres tui restiterunt in faciem, eo quod reprehensibilis erat ?

[1] Bern. Ep. CVI. — [2] Ibid. Ep. CCXXXV. — [3] Ibid. Ep. CCXXXVII, CCXXXVIII, CCXXXIX.

Sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua. Certum est tamen quod non intravit per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde etc. » Secundis autem ad eumdem Eugenium litteris fortius urget eum, ut in ipsum damnationis sententiam jacularetur; ait namque : « Quis enim in manu forti sagittas mittere potest, nisi filius excussorum ? Qui locum Petri tenet, potest uno ictu extinguere Ananiam, uno Simonem Magum. Et ut planius quod loquimur fiat, peremptoriam dare sententiam ad depositionem episcoporum, solius Romani Pontificis noscitur esse, pro eo nimirum, quod etsi alii multi vocati sunt in partem sollicitudinis, solus ipse plenitudinem habet potestatis. Solus proinde (si dicere audeam) in culpa est, si culpa non feritur, quæ ferienda est etc. » Præstitit Eugenius quod sanctus Bernardus quam justissime litteris expetierat, damnavit et ejecit intrusum. Qui, quoad vixit Eugenius, sic mansit extorris : eo vero defuncto (inquit Rogerius in Annalibus) sub ejus successore Anastasio, defuncto Henrico Murdac legitimo archiepiscopo Eboracensi, idem Willelmus Romam se contulit, et inveniens gratiam apud eum, restitutus est eidem, qua juste fuerat privatus Ecclesia. At anno sequenti, qui fuit Redemptoris millesimus centesimus quinquagesimus quartus, susceptus in sedem , proditione suorum clericorum apposito veneno in ablutione calicis post sumptum sanguinem, eo poto, mortem infelix hausit. Hicque finis hominis non meritis, sed divitiis ad Ecclesiam Dei sibi aditum aucupantis. Quæ plurium annorum curriculis actitata, et sub tribus Romanæ Ecclesiæ Pontificibus agitata hic in unum collecta posuimus, quo uno intuitu fiat lectori perspicua historia non contemnenda, quæ tot S. Bernardi sudoribus madeat, et Epistolis scriptis eluceat.

At sicut judicem ex noviter repertis monimentis, revocare quam tulit sententiam decet : ita concessum sit nobis eadem ratione, quæ scripta sunt de Willelmo Eboracensi archiepisc. quantumlibet auctoritate et testificatione sancti Bernardi et aliorum absque dispendio probatæ fidei ipsorum, novis adinventis probationibus, novo examine agitare. Non solum enim Neubrigensis, [1] qui iisdem temporibus vixit, et de his exactam pervestigationem adhibuit, ut veritatem rerum gestarum assequi posset, sed et alii auctores favent Willelmi Eboracensis archiepiscopi causæ, atque adeo, ut eumdem inter sanctos Ecclesiæ Anglicanæ connumerent : quibus fidem adhibens haud dubiam, Molanus restitutor et illustrator Martyrologii Usuardi, eumdem Willelmum suo loco reposuit inter sanctos, natali die ipsius, nempe octava die mensis Junii. De eo Acta citantur Eboracensia ab Harpesfeldio, [2] quibus assentiuntur absque controversia recentiores, inter quos est Joannes Capgravius, qui scripsit Vitas sanctorum Angliæ, et postremo loco Polydorus Virgilius in historia Anglicana, anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo quarto. Quibus omnibus traditio ipsa Ecclesiæ Anglicanæ consentiens, nos pariter secum trahit in eamdem sententiam, ita tamen ut nihil derogatum velimus sanctitati Bernardi, qui favit causæ quam putavit esse justissimam, falsa deceptus insinuatione eorum, quorum existimatio apud eum haud dubiæ fidei esset. Interdum enim contigisse se decipi falsa relatione potentium, suis ipse testatur Epistolis.

[1] Neub. l. II. c. 17 et 26. — [2] Act. Eborac. l. I. c. 16. Harpesfeld. apud Alan. Copum hist. Angl. l. XIV. c. 41.

Anno periodi Græco-Romanæ 6633. — Anno Æræ Hispan. 1178. — Anno Hegiræ 535, inchoato die 17 Aug., Fer. 7. — Jesu Christi 1140. — Innocentii II papæ 11. — Conradi III reg. 3. Joannis Comneni imp. 23.

1. *Arnoldus de Brixia in Germaniam et Galliam fugit.* — Ad num. 1 et seq. *Arnoldus* hæreticus anno superiori in Concilio Lateranensi II damnatus, cum omnium clericorum et monachorum insidiis appeteretur, Romam Italiamque deseruit, et in Galliam primum, dein in Germaniam se contulit, ac aliquandiu apud episcopum Constantiensem demoratus est. Quod cum accepisset sanctus Bernardus, statim Epistolam CXCV ad episcopum Constantiensem dedit, rogavitque, ne apud se aut in sua diœcesi pestem ejusmodi, jam ex Gallia et Italia pulsam fugatamque, delitescere pateretur : « Execratus quippe », inquit Bernardus, « a Petro Apostolo, adhæserat Petro Abailardo, cu-

jus omnes errores ab Ecclesia jam deprehensos atque damnatos cum illo etiam et pro illo defendere acriter et pertinaciter conabatur ». Fuerat Arnoldus, seu Arnaldus de Brixia, discipulus Petri Abaelardi in Ruiensi cœnobio, cujus is abbas erat. Quæ quidem duorum hominum in fide suspectorum conjunctio et conversatio tam suspecta et odiosa fuit omnibus bonis et vere Catholicis, ut utrumque exterminare conati fuerint. Præcipuus eorum adversarius *Bernardus* egit apud *Innocentium II.* et apud *Guidonem de Castello*, cardinalem S. Sedis in Gallia legatum, ut suprema in eos supplicia decernerentur. Baronius num. 2, recitat Epistolam S. Bernardi *ad Guidonem legatum,* quæ ordine est CXCVI. Innocentius II Bernardi litteris acceptis, scripsit *Samsoni* Rhemensi, *Henrico* Senonensi archiepiscopis et *Bernardo* Clarevallis abbati, injunxitque, ut Petrum Abaelardum et Arnaldum de Brixia separatim includi facerent, et libros erroris eorum igne comburi. Litteræ datæ sunt *Laterani, XVII kalend. Aug.* et referuntur a Baronio num. 10.

2. *Ecclesiasticorum inimicus.* — Verum id ubi præsensit *Arnoldus*, e Gallia clam se subduxit, et in Germaniam ad episcopum Constantiensem fugit, ut mox diximus. Licet autem Ecclesiasticis præsertim viris odiosus esset *Arnaldus*, non omnibus tamen bonis ejus doctrina improbabatur, quod caperet sacerdotum et prælatorum mores tunc valde dissolutos. Sed, ut mos est hæreticorum cum reprimuntur, frena laxavit impudentiæ, et mediocritatis atque moderationis terminos transgressus est, ut patet ex iis quæ Baronius anno superiori num. 8, et seq. in medium adducit.

3. *Concilium Senonense adversus Abaelardum coactum.* — A num. 3 ad 13. Cum *Abaelardus*, ejusque sectatores censuram deriderent, quæ in Concilio Suessionensi facta olim fuerat nonnullarum ejus propositionum, ulterius progressus est, et plurima effutiisse dicebatur dogmata, Catholicæ fidei parum consona. Cumque clam et palam de *Bernardo* detraheret, suaque dogmata libentius spargeret inter conciones et colloquia, rursus sanctum abbatem adeo irritavit, ut non ante quiescere compulerit, quam ipse damnatus sit. Abaelardus sophisticis captionibus confidens, petiit ab Henrico Senonensi, ut sibi cum Bernardo publice congredi liceret, effecitque ut ad definiendas ejusmodi lites *Senonis* Concilium *in Octavis Pentecostes*, ut liquet ex Epistola CCCXXXVII Bernardi ad Innocentium II, celebraretur. Ei interfuit *Henricus* metropolitanus et suffraganei, *Samson* Rhemensis, *Jotenus* Suessionensis, et *Gaufridus* Catalaunensis; *Ludovicus* rex cum multis regni proceribus, abbates plurimi, et non pauci magistri scholarum ex Bernardi Epist. CLXXXIX. Baronius in Addendis ad annum MCXL refert litteras citatas ab episcopis ad Innocentium II post Concilium Senonense datas, et inter eos numeratur *Willelmus Catalaunensis*, uti etiam in iisdem litteris tom. x Concil. recitatis. Verum *Willelmus, de Campellis* cognominatus, jam ab anno MCXXI e vivis excesserat, et hoc anno *Gaufridus* Ecclesiam Catalaunensem regebat. Qui error inde profluxit, quod episcoporum nomina sæpe unica littera exprimerentur, et postea librarii hujusmodi Epistolas describentes nomen integrum ponerent, et sæpe unum in aliud transformarent; quod hic contigisse oportet, cum certum sit *Gaufridum* hoc tempore Ecclesiæ Catalaunensi præfuisse, et ejus nomen, non vero *Guillelmi* in eadem Epistola, quæ inter Bernardinas refertur, legatur.

4. *Abaelardus ad Innoc. II appellat.* — Dies dicta est *Abaelardo*, dicta quoque *Bernardo ;* at is abnuit adesse, præsertim quod de damnatis erroribus quæstio renovaretur. Quia tamen magna prælatorum et nobilium virorum multitudo cum Ludovico VII Franciæ rege concurrerat, Bernardus sese præsentem exhibuit, et excerpta ex *Abaelardi* libris capitula proposuit. Sed *Abaelardus* videns se ab amicis quos advocarat deseri, Sedem Apostolicam appellavit. Cui appellationi ob Sanctæ Sedis reverentiam episcopi deferentes, errorum ejus quædam capita ad *Innocentium* transmisere, eorumque censuram obtinuere, ut refert Baronius tam in hic quam Appendice ad hunc annum ex Ottone Frisingensi lib. 1, cap. 48; quod tamen exactius enarravit *Gaufridus* Clarevallensis monachus, Abaelardi olim discipulus, lib. 3 Vitæ S. Bernardi cap. 5, ubi inter alia scribit, Synodum damnasse quidem capitula prout jacebant, et ab auctoris nomine, qui videbatur incertus, abstinuisse : « Ecclesia quæ convenerat », inquit Goffridus citatus, « dimisit hominem, mulctavit abominationem, a persona abstinens, sed dogmata prava condemnans ». Interim dum hæc agerentur, *Berengarius Pictaviensis*, unus ex omnibus Abaelardi discipulis, ausus est ejus *Apologiam* publicam facere, plenam acrimoniæ adversus S. Bernardum. Quamobrem reprehensus a multis, quod tam gravem sanctumque virum lascivientis styli acumine pupugisset, excusavit se, idque joco potius quam serio factum affirmavit. *Petrus* vero *Abaelardus*, ut vidit se ab omnibus tanquam hæreticum deseri, Cluniacum se contulit, Apologeticumque, et fidei Confessionem scripsit.

5. *Abaelardus Cluniacum secedit.* — Eodem tempore *Petrus Venerabilis*, abbas Cluniacensis, scripsit ad Innocentium II se *Abaelardum*, ignarum quo se verteret, Cluniaci retinuisse, et de pace egisse inter *Bernardum* et eumdem, atque eo rem adduxisse, ut ambo tandem convenerint, dissidiaque sua pacifice composuerint : cæterum *Petrum* dimissis scholis, perpetuam sibi sedem elegisse apud Cluniacum, si domino papæ ita placeret, ne deinceps occasionem ulli daret de sua conquerendi doctrina. *Petri Venerabilis* litteras recitat Baronius num. 11. *Berengarii* vero Apologeticum pro magistro contra Bernardum Clarevallensem, Capitula hæresæon Petro Abaelardo attributarum, Apologiam seu Confessionem ejusdem *Abaelardi,* varias-

que Epistolas ad eamdem rem facientes refert Bulæus tom. II Hist. Universit. Parisiensis ad hunc Christi annum. Porro *Petrus Abaelardus*, præsertim post fidei suæ expositionem, et errorum emendationem, hæreticus immerito ab aliquibus dicitur, ut ostendit Natalis Alexander in parte 3 Sæc. XI et XII, Dissert. VII, art. 11, quod enim errores suos emendarit, Petrus Venerabilis in sua Epistola a Baronio memorata, et Otto Frisingensis lib. 1 de Gest. Frederici cap. 49, locupletes testes sunt, et ipsemet testis locupletior, qui in suo Apologetico, seu Confessione fidei ait: « Quod si uspiam per multiloquium excessi, ut scriptum est : *In multiloquio non effugies peccatum*, nunquam importuna defensio me effecit hæreticum, paratus semper ad satisfactionem de malis meis corrigendis, sive delendis, in quo certe proposito usque in finem perseverabo, etc. » Deinde sigillatim Catholica dogmata capitulis erroneis a se assertis vel sibi objectis contraria profitetur. De pia ejus morte anno MCXLII agemus.

6. *Epocha Concilii Senonensis.* — Sed redeo ad Concilium Senonense, quod *in Octavis Pentecostes* celebratum fuisse diximus, quodque Henschenius ad diem XX mensis Februarii illustrans Vitam sancti Eleutherii episcopi Tornacensis in Belgio pag. 196, ait, non hoc anno, *ut passim alii referunt*, sed sequenti congregatum fuisse, in cujus rei testimonium refert Historiam revelationis corporis sancti Eleutherii, Henrico canonico Tornacensi factæ, ab oculato teste scriptam, qui ait se visionem suam scriptam transmisisse Patribus Concilii Senonensis *in Octava Pentecostes* eo anno habiti. In ea enim Historia revelatio illa dicitur contigisse *feria secunda*, *XI kal. Maii*, id est, die XXI mensis Aprilis, qui anno sequenti in feriam secundam incidit. Ita Henschenius. Verum loco *XI kal. Maii*, legendum *X kal. Maii*, qui dies hoc anno cum feria secunda concurrit. Concilium enim Senonense hoc anno coactum fuisse testantur non solum pseudo-Robertus de Monte in Chron. et Vincentius Bellovacensis, qui sæculo sequenti vixit, in Spec. Hist. part. 3, cap. 83; sed etiam Hugo Autissiodorensis monachus Præmonstratensis, qui Chronicon suum Roberto monacho etiam Sancti-Mariani Antissidorensis perperam attributum perduxit ad annum usque MCCIII. Hugoni enim, non Roberto illud attribuendum esse probat ex Codice Ms. Chiffletius in Appendice ad Diatribam de illustri genere sancti Bernardi cap. 20, additque postmodum Appendicem adjecisse *Robertum* usque ad annum MCCX, inde anonymum quæ supersunt usque ad finem et annum MCCXVII. Hæc Hugonis Autissiodorensis verba : « Anno Domini MCXL, Senonis, præsente rege Ludovico, episcoporum et abbatum et religiosorum fit conventus contra Petrum Abailardum. Hic ingenio subtilissimus, mirabilisque philosophus, qui construxerat cœnobium in territorio Tricassino in prato quodam, ubi legere solitus fuerat, in quo sanctimoniales plurimas episcopali auctoritate congregavit, quod Paracletum nominavit, quibus sanctimonialibus Heloissam quondam uxorem suam, religiosam feminam, et litteris tam Hebraicis quam Latinis apprime eruditam, præfecit abbatissam. Quæ vere ipsius amica magnam ei post mortem in assiduis precibus fidem conservavit ». Collectanea hujus Chronici publicavit Nicolaus Camuzatus, sed optandum esset, ut integrum Opus in publicum prodiret.

7. *In eo examinata visio Henrici Tornacensis canonici.* — Visio *Henrici* Tornacensis canonici in Concilio Senonensi examinata fuit, inter alia autem Henricus « palam prædixit, quod Ecclesia Tornacensis infra non multum tempus proprium esset episcopum habitura, et pristinam dignitatem receptura », ut in eadem Historia legitur. Quod revera anno MCXLVI contigisse videbimus; eo enim anno sedes episcopalis Tornacensis in pristinum statum restituta fuit.

8. *Floret Richardus de S. Victore.* — Ad num. 12 et seq. *Richardus de S. Victore*, natione Scotus, canonicus regularis Ordinis S. Augustini in cœnobio S. Victoris Parisiensi, discipulus Hugonis a S. Victore, post hoc tempus claruit. Trithemius in Chron. Hirsaug. ad annum MCLVII ejus mentionem facit, numeratque ejus Opera. Divus Bernardus eum in gravioribus theologiæ difficultatibus consulere solitus erat, extatque ejus tractatus De tribus appropriatis personis in Trinitate, ad divum Bernardum scriptus. Extat et alius de Incarnato Verbo *ad divum Bernardum abbatem Claravallensem*, aliusque sub hoc titulo : *Declarationes nonnullarum difficultatum Scripturæ ad Bernardum Claravallensem.* Trithemius laudatus anni ejus emortualis non meminit, quem tamen nobis exhibent San-Marthani in Catalogo abbatum Sancti-Victoris Parisiensis, ubi asserunt eum ejusdem monasterii priorem fuisse sub *Guarino abbate*, et vita functum anno millesimo centesimo septuagesimo tertio, sexto idus Martii. De ejus operibus jam locuti sumus cum de *Hugone de Folieto* verba fecimus. De iis legendus etiam Labbeus de Script. Eccles.

9. *Patria et annus emortualis Hugonis a S. Victore.* — Quoad *Hugonem de Sancto-Victore* canonicum regularem Sancti-Victoris Parisiensis, virum in divinis Scripturis eruditissimum, et in sæculari philosophia nulli priscorum inferiorem, ut ait Trithemius, nunc tandem certum eum anno millesimo centesimo quadragesimo secundo vitam cum morte commutasse. Verus enim Robertus de Monte, seu Robertus de Torinejo, abbas in monte Sancti-Michaelis de Periculo maris, in Tractatu de Immutatione Ordinis monachorum, cap. 5, agens de Parisiensi monasterio Sancti-Victoris scribit, multos clericos nobiles in illum locum convenisse : « Inter quos, inquit, magister Hugo Lothariensis et scientia litterarum, et humili religione maxime floruit ». In veteri vero Codice Ms. Aquicinctensi

non tantum annus ejus emortualis, sed etiam dies diserte exprimuntur : « Anno ab Incarnat. Domini MCXLII, obiit dominus Hugo, canonicus S. Victoris, III idus Febr. qui ex Iprensi territorio ortus, a puero exulavit, et hæc et plura alia sui ingenii monumenta reliquit ». Hoc testimonium Mabillonius tom. I Analect. pag. 327, ex citato Ms. eruit, indeque recte deduxit, vulgarem sententiam, quæ hunc virum celeberrimum *Saxonem* facit, falsam esse. Verum in hoc ei adhærere non possum, quod dicit, Robertum de Monte Lotharii regnum late usurpasse, eique territorium Iprense, quod conterminum erat, attribuisse, ut ipsemet postea suam sententiam explicavit in fine tom. 2 Analect. Nam *Flandria,* ubi *Aquicinctum* ad Scarpam fluvium, haud procul ab urbe *Duaco* monasterium sub regula S. Benedicti conditum, nunquam in Austrasia vel in Lotharingia comprehensa fuit ; neque *Pariatus Flandriæ* Lotharingiam aliquando continuit. *Hugo* itaque dictus *Lothariensis* a Roberto de Monte propter longam in Lotharingia moram, sicuti propter eamdem rationem dicitur *Parisiensis* a Pseudo-Roberto de Monte in Chron. ad annum MCXL, quo mortem ejus collocat. Meibomius in Dissert. novæ suæ Collectioni subjuncta, contendens antiquam de Hugonis a Sancto-Victore patria opinionem retinendam esse, ait neque Robertum de Monte, neque ullum antiquum, aut Hugonis de Sancto-Victore ætati proximum hujus patriæ mentionem fecisse ; sed non viderat vir doctissimus Chronicon verum et sincerum Roberti de Monte, a Dacherio cum Operibus Guiberti abbatis de Novingento in lucem emissum. Neque opinio, quam tuetur, amplius defendi potest, cum nullum antiquiorem scriptorem *Theodoro Engeshusio* , qui anno MCCCCXX florebat, anonymo Aquicinctensi, et vero Roberto de monte opponat, et alios plures isto Theodoro juniores ; licet in critica non numerus auctorum, sed pondus et antiquitas eorumdem attendi debeant.

10. *Dissidium inter Innocentium II et Rogerium regem.* — Ad num. 14. Falco in Chron. ubi annum a primo die mensis Martii exorditur, sub finem anni MCXXXIX ait, *Guidonem* cardinalem diaconum *rectorem Beneventi* constitutum, *usque ad kolendas Martias* permansisse. « Deinde Apostolicus alium misit rectorem, Joannem nomine, consanguineum suum, et Guido ille (quem superius virum *valde discretum et moribus ornatum* appellarat, quique post sub Cælestini II nomine Ecclesiam Romanam rexit) Romam repedavit ». Baronius ex Falcone laudato ait, Alphonsum principem Capuanum, Rogerii regis filium, suapte sponte ditiones Ecclesiæ invasisse, Rogerio rege inscio. Verum hoc Falco non asserit, sed ait : « Prædictus rex Rogerius Amphusum filium suum, principem Capuanorum, magno cum exercitu militum et peditum trans civitatem Piscariam misit, ut provinciam (hodie Abrutium Ulterius appellatam) suæ subjugaret potestati ; qui vero princeps exercitu illo accepto, sicut rex pater ejus jusserat, labore multo peregit, et Piscariam transiens castella copiosa ibi contigua, et vicos comprehendit, et spolia illorum prædatus est : et quædam eorum igne consumpsit. Diebus autem non multis interjectis, præfatus rex Rogerium ducem filium suum mille cum militibus, et peditum manu copiosa in auxilium præfati principis delegavit. Dux itaque cum principe fratre suo simul alligati provinciam illam prope Romanos fines adjacentem timore multo ad eorum imperium submiserant. Unde prædictus Apostolicus Innocentius turbatus, consilio accepto Romanorum, ad eos per cardinales direxit, ne aliena invaderent, et Romanis fines non usurparent; qui Apostolico rescribentes responderunt, non aliena petere, sed solummodo terras ad principatum pertinentes velle redintegrare.

11. *Componitur.* — « Dum hæc et alia geruntur, nominatus rex medio mense Julio navigiis paratis Salernum venit, ut filiorum ducis et principis facta, quos, ut supra dixi, cum exercitibus miserat, insuper cum domino Apostolico Innocentio alloqui, et simul esse excogitabat. Continuo rex ille, consilio habito, Salernum exivit, et ducentis militibus aggregatis, prope civitatem venit Beneventanam, et cum Joanne subdiacono Romanæ Sedis, tunc Beneventano rectore, et aliis Beneventanis de pace et civitatis utilitatibus, et domini Apostolici fidelitate tenenda, satis abunde locutus est, et inde procedens Capuam ingressus est, ibique diebus non multis commorans, de quibusdam suis negotiis tractavit; deinde apud Sanctum-Germanum festinavit. Illico habito consilio, legatos duci et principi filiis suis mandavit, ut ad eum reverterentur ; audierat enim rex ipse Apostolicum Innocentium de provinciæ illius invasione valde turbatum esse et contristatum. Dux autem et princeps nuntiis acceptis ad patrem eorum reversi sunt ». Fanum Sancti-Germani ad Montis Casinensis pedem positum, rexque ad illud monasterium profectus, ut dissidia quæ inter se et monachos versabantur dirimeret, ut asserit anonymus Cassinensis ad an. MCXXXIX, qui nobis est MCXL : « Idem rex ad hoc monasterium venit III kal. Aprilis (legendum *Augusti*, cum rex hoc anno nonnisi medio mense Julio Salernum pervenerit) cui per chartulam Rocca de Bautra traditur pro ponte Curvo, quem dicebat injuste a nobis detineri ».

12. *Aliud dissidium ex monetarum immutatione ortum.* — Baronius summarie refert quæ Falco de monetarum immutatione a Rogerio rege facta narrat. Is autem ita narrationem suam concludit : « His omnibus ita peractis, ipse Salernum properavit, et ibi diebus non multis moratur quarto die intrante mensis Octobris, navigio parato, mare ingressus est, deinde Panormum festinavit. Dux vero filius ejus in Apuliæ partibus remansit, et princeps alter ejus filius apud civitatem Capuam mansitavit. Cumque, ut prædiximus prædictus rex Rogerius monetas illas superius di-

ctas introduceret, domino Joanni subdiacono sanctæ Romanæ Sedis, Beneventano rectori, et civibus Beneventanis delegavit, ut monetas illas infra civitatem suscipiat : quod prædictus rector audiens mirabiliter contristatur. Aiebat quidem rector ipse, quoniam sine domini papæ licentia monetas illas recipere non posset, præcipue cum ad totius Italiæ mortem monetarum illarum introductio spectaret. Tandem communicato consilio, rector præfatus prædicto Pontifici regis edicta mandavit, ut quid super his negotiis esset agendum, mittere dignaretur. Pontifex itaque Innocentius his auditis, ultra quam credi potest condoluit, et super regis Rogerii execrandis actibus mirabatur. Confestim Beneventanis mandavit litteras suas ita continentes : Facta regis et monetarum suarum inventiones et a vobis accepimus, et ab aliis nobis in veritate referentibus; unde mandamus, ut non terreamini, neque jam mentes vestras moveatis, quoniam transitura sunt et cito possunt emendari. Nos autem circa utilitates vestras quotidie invigilamus. Litteris talibus acceptis et lectis, gratiarum egimus actiones, et aliquantulum roborati aspiravimus. Et his actis, præfatus Pontifex Innocentius ad regem transmisit Rogerium, significando qualiter totus populus Italiæ et extra, de introductione monetarum istarum doluisset et quomodo ad famis afflictionem devenisset ».

13. *Finis Chronicorum Falconis, et Petri Casinensis.* — Hic desinit Chronicon Ms. *Falconis* non minus in fine quam in principio mutilum. Sæculo præterito, antiquius exemplar lingua Langobardica scriptum, ex quo novum descriptum fuit, tam in fine quam in principio uno folio mutilatum erat. Baronius hic ait, Falconem Chronicon suum ab anno MCXII exorsum esse; verum illum ab anno MCII ejus initium repetere, et priores hujus Chronici annos Baronium non vidisse, jam anno MCXIII, num. 1 observavimus. Imposterum rerum Sicularum et Neapolitanarum tractatio jejunior erit; præsertim cum *Petrus Diaconus*, qui Historiam monasterii Casinensis a Leone Marsicano editam continuavit, hoc ipso anno, non vero superiori, ut quidam tradidere, Continuationem suam absolvat. Nam cap. 139, refert *Rogerium* regem pacem cum monachis Casinensibus iniisse, quod ex Falcone et ex anonymo Casinensi hoc anno contigisse mox narravimus. Præter illud Opus, aliaque quædam, scripsit Petrus librum *de viris illustribus cœnobii Casinensis*, qui extat tom. XX Biblioth. Patrum edit. Lugdun. Annus mortis ejus incompertus.

14. *Moritur Turstinus archiepiscopus Eboracensis.* — Ad num. 15. Baronius in Appendice ad annum MCXL retractat quæ in Annalibus de *Willelmo electo* archiepiscopo Eboracensi scripserat, fateturque divum Bernardum, qui in suis litteris eum non semel *intrusum* vocavit, falsa deceptum fuisse insinuatione eorum, quorum existimatio apud se haud dubiæ fidei esset. Cumque hæc controversia usque ad annum MCLIII perduravit, majoris claritatis gratia eam in suos annos distribuemus. Hoc itaque anno Turstinus archiep. Eboracensis multis laboribus senioque confractus, dimisso sponte archiepiscopatu, monachum induit, et *Nonas Februarii* in Domino obdormivit. Ita non solum Thomas Stubbs in Actis Pontif. Eboracensium; sed etiam alii historici Angliæ. Addit Vigorniensis eum plurimorum monasteriorum fundatorem extitisse, et corpus ejus post annos et menses quinque sepulturæ suæ integrum et odoriferum repertum esse.

15. *Willelmus et Henricus de Murdach archiepiscopi Eboracenses electi.* — « Quo defuncto (nempe Turstino) statim fit schisma in Eboracensi Ecclesia de electione pontificis. Quidam enim elegerunt Willelmum Eboracensis Ecclesiæ thesaurarium, quem Henricus Wintoniensis Ecclesiæ episcopus, Romanæ Sedis legatus, consecravit. Cæteri vero canonicorum elegerunt sibi archiepiscopum Henricum Murdach, qui prævaluit, et archiepiscopatum tenuit quamdiu vixit », inquit Rogerius Hovedenus in Stephano rege ad hunc Christi annum pag. 485, Baronius hunc locum referens ait, *contra quem legitime electus fuit Henricus Murdach;* verum Hovedenus ait tantum contra Willelmum electum fuisse Henricum Murdach, nec litem dirimit. Præterea Hovedenus uno tenore refert quæ variis annis contigere; Henricus enim nonnisi sub Eugenio III prævaluit, ut infra videbimus. Audiendus Guillelmus Neubrigensis lib. 1, cap. 17 : « Venerabili Turstino defuncto, Eboracensis Ecclesiæ pontificatum suscepit Willelmus, ejusdem Ecclesiæ thesaurarius, vir plane secundum carnem nobilis, et morum ingenita lenitate amabilis. Qui cum ad Sedem Apostolicam responsales idoneos pro petendo solemniter pallio direxisset, emergentibus adversariis, et multa contra eum proponentibus, negatum est ». Willelmus natus erat ex Emma, Stephani Angliæ regis sorore. Henricus vero Murdach, præclaris doctrinæ et pietatis dotibus instructus, salutaria monita S. Bernardi secutus, Fontanense monasterium Ordinis Cisterciensium ingressus, ibi abbatiam gessit.

16. *Innocent. II et Cœlestinus III Willelmo pallium dare noluere.* — Joannes prior Hagustaldensis in Hist. ad annum MCXLIII, qui nobis est MCXLII, scribit : « His diebus Willelmi electi Eboracensis causa audita est in consistorio papæ Innocentii. Affuit et magister Walterus, Londoniensis archidiaconus, præ manibus scriptas gerens allegationes abbatum et priorum in eum. Tandem datum est præceptum, ut in Dominica III Quadragesimæ sequenti anno super quæstione hac, et qui affuerant tunc, et qui abfuerant illuc concurrerent ». Tum anno MCXLIII Joannes Hagustaldensis scribit : « Secundum tenorem præcepti Apostolici Willelmus abbas Rievallis, Ricardus abbas II de Fontibus, etc. convenerunt, cum quibus Walterus Lundoniensis archidiaconus et Wil-

lelmus cantor Eboracensis. Adstitit et Willelmus electus cum suis coadjutoribus. Adversus quem coram Apostolico processerunt in causam hi qui eum appellaverant. Summa vero quærelæ eorum in hoc niti videbatur, quod Willelmus comes Eboracensis in capitulo Eboracensi præcepit ex ore regis, ut si decanus Eboracensis Willelmus juraret, hoc regis præceptum, ad capitulum per comitem nequaquam perlatum hunc ad consecrationem solemniter posse admitti, si tamen et ipse pro se fidem daret, datione pecuniæ hunc honorem se non appetisse ». Ex Epist. autem divi Bernardi ad Cælestinum pap. CCXXXIV, et ex ejus Epist. CCXXXV data ad cardinales curiæ discimus, *Willelmum decanum* jurare noluissse, indeque sanctus Bernardus infert, Willelmi in archiepiscopum Eboracensem consecrationem fuisse sacrilegam, eumque *intrusum* appellat.

17. *Willelmus usque ad Eugenium III præfuit Ecclesiæ Eborac.* — Loquitur et de isto schismate Serlo monachus Cisterciensis æqualis in Historia Fontanensis cœnobii tom. 1 Monastici Anglic. pag. 733 recitata, et pag. 745, Turstini morte relata, habet : « Convenientibus clericis ad electionem faciendam, pars major numero Willelmum thesaurarium in archiepiscopum elegit, pars vero sanior appellatione interposita reclamavit, etc. ipse tamen Willelmus ad tempus obtinuit, amicitia functus potentum, fretus regia potestate, favente episcopo Wintoniensi Henrico, qui ei manus imposuit, et in episcopum consecravit ; pallium tamen, procurante adversa parte, impetrare non potuit ». Dein pag. 747, inquit Willelmum cathedræ præsedisse usque ad Pontificatum Eugenii III. Ex quibus liquet primo errasse Thomam Stubbs in Actis Pontif. Eborac. ubi ait, Willelmum remansisse cum episcopo Wintoniensi, usque ad obitum Henrici Murdach, seu usque ad Pontificatum Eugenii III, qui Henricum archiep. Eboracensem declaravit. Secundo Willelmi causam superiorem fuisse ; cum primus, et a majori parte capituli in archiep. Eboracensem electus fuerit. Bernardum vero falsis declarationibus inimicorum Guillelmi deceptum fuisse, ostendit Alfordus anno MCXLIII, num. 6 et seq.

18. *Anglia ob intestina bella in miserum statum redacta.* — Malmesburiensis in Hist. Novella lib. 2, pag. 185, quo in statu hoc anno Anglia fuerit, hoc modo narrat : « Totus annus ille asperitate guerræ inhorruit. Castella erant crebra per totam Angliam, quæque suas partes defendentia, imo, ut verius dicam, depopulantia. Milites castellorum abducebant ab agris et pecora et pecudes, nec Ecclesiis nec cœmeteriis parcentes. Domibus miserorum ruricolarum usque ad stratum expilatis, ipsos vinctos incarcerabant : nec, nisi omnibus quæcumque habebant, et quocumque modo acquirere poterant, in redemptionem consumptis, dimittebant. Plures in ipsis tormentis, quibus ad se redimendum constringebantur, dulces efflabant animas, quod solum poterant, Deo miserias suas applorante, etc. »

19. *Irrito conatu de pace actum* — Hæc fuse prosequitur Malmesburiensis, et postea subjungit : « Eodem anno in Pentecoste resedit rex Lundoniæ in turri, episcopo tantummodo Sagiensi præsente : cæteri vero vel fastidierunt, vel timuerunt venire. Aliquanto post mediante legato (sc. Henrico episc. Wintoniensi) colloquium inductum est inter imperatricem (Mathildem filiam Henrici Angliæ regis) et regem (sc. Stephanum), si forte Deo inspirante pax reformari posset. Conventum juxta Barthoniam, misso ex parte imperatricis Roberto fratre, et cæteris suis : ex parte regis legato et archiepiscopo (nempe Theobaldo Cantuariensi) simul et regina (nempe Mathilde, de qua mox) : sed inaniter, inquam, triverunt et verba et tempora, infectaque pace discessum. Nec fuit ambarum partium æquum dissidium, dum imperatrix ad bonum propior, Ecclesiasticum non se revereri judicium mandasset, et rex illud quam maxime caveret, consiliis illorum male credulus, qui nihil minus quam pacem vellent. Dum ei dominari ad utilitates suas valerent. Postremo Septembri legatus, qui nosset officii sui potissimum interesse, ut pax conveniret, pro ea restituenda laborem itineris transmarini aggressus, in Galliam navigare maturavit. Ibi a rege Francia (Ludovico VII) et comite Theobaldo (fratre Stephani Angliæ regis), multisque religiosi ordinis personis, magno et sollicito tractatu de pace Angliæ habito, reversus est in fine pæne Novembris, salubria patriæ mandata referens, si esset qui verba factis apponeret. Et plane imperatrix et comes (nempe Henricus filius ejus, qui postmodum rex fuit) confestim assensere ; rex vero de die in diem producere, postremo in summa frustrari. Tum demum legatus se intra se continuit, rerum exitum, ut cæteri, speculaturus ».

20. *Laudatur Mathildis regina Angliæ.* — *Mathildis* regina Angliæ anno MCXXXVIII de pace cum *Davide* Scotiæ rege sancienda *Stephanum* regem conjugem suum plurimum urserat, nec per eam stetit, quin ea effectum sortita sit, sed plures barones, qui belli occasione gravia damna passi erant, *regis Stephani* animum ab ejus consilio avocarunt, uti refert Ricardus prior Hagustaldensis in Hist. de Gest. regis Stephani. Huic piæ reginæ magna erat cum sancto Bernardo necessitudo, ut ostendit Epistola CCCXV ejusdem sancti *ad Mathildem reginam Anglorum* data, in qua ait, se, dum *Boloniæ* esset, gratiam aliquam ab ea petiisse, additque : « Bene servate mihi filium, quem nunc peperistis, quia et ego quoque (si regi non displicet) in eo mihi vindico portionem ». Mabillonius in Nota ad eam Epistolam, eam *Mathildem* interpretatur filiam Malcolmi III Scotiæ regis, quam dicit Henrici V imp., dein Henrici I Angliæ regis uxorem, additque illam ex eo genuisse Henricum II, « de quo Bernardus in fine Epistolæ, quæ ante annum MCXXXV Henrici I mortalem, scripta

est ». Verum animus ejus, quod magnis non raro viris accidit, quando hæc scripsit, peregrinabatur. Neque enim Henricus II Angliæ rex filius fuit Henrici I, sed *Godefridi* Andegavensis comitis, et Mathildis imperatricis, filiæ, non vero uxoris Henrici I, qui nupserat Mathildi filiæ Malcolmi III et sorori Mariæ, quæ uxor data fuit ab Henrico I rege Angliæ Eustachio III Bononiæ comiti. Quo ex matrimonio nata unica filia *Mathildis* Boloniæ comitissa. Hæc vero conjugio copulata fuit cum *Stephano* Moritonii comite, dein Moritoniæ et Boloniæ, tandemque rege Angliæ, ut unanimi consensu scriptores Belgici et Anglici docent. Ad hanc itaque *Mathildem* sanctus Bernardus scripsit; neque enim Mathildis imperatrix, vivente Henrico I patre, *regina* appellata, multo minus *Godefridus* conjux ejus *regis* titulo cohonestatus. Quare ea Epistola post annum MCXXXV a sancto Bernardo data; cum ultimis diebus illius anni Stephanus Angliæ *rex* et Mathildis *regina* appellati fuerint. Alfordus in Annal. anno MCXXXIII, num. 20 suspicatus fuerat, Mathildem, ad quam est Epistola divi Bernardi, fuisse Mathildem imperatricem; verum postea hoc anno, num. 3, eam opinionem jure merito retractavit, et in viam rediit. Ad majorem hujus S. Bernardi Epistolæ intelligentiam legendus Gaufridus lib. 4 Vitæ ejus cap. 1.

21. *Dedicatio Ecclesiæ S. Dionysii præsente Ludovico rege facta.* — In Gallia anno MCXL, « dedicatum est novum opus Ecclesiæ beati Dionysii anteriori parte a domno Hugone Rothomagensi archiepiscopo XIX anno administrationis domni Sugerii abbatis, qui idem opus construxit », ut legitur in brevi Chronico Sancti-Dionysii ab auctore anonymo illius abbatiæ monacho scripto, et tom. II Spicilegii Dacheriani recitato, qui recte, licet subobscurius, tradit anteriorem partem hujus Ecclesiæ duntaxat dedicatam fuisse ab Hugone archiep. quia dedicatio principalis partis ejusdem Ecclesiæ anno MCXLIV peracta est, ut ibidem videbimus. *Sugerius* abbas Sancti-Dionysii, qui illam Ecclesiam ædificavit, libellum edidit de ejus Consecratione, et Translatione corporum sancti Dionysii ac sociorum ejus tunc facta, aitque se *pridie idus Julii, die Dominica*, hoc scilicet anno, solemnem ordinasse processionem, cui *Ludovicus VII* Franciæ rex, et multi episcopi ac abbates interfuere, et regem propriis manibus primum lapidem posuisse capitalis Ecclesiæ partis, nonnisi post quadriennium absolutæ. Cum vero Chronographus asserat, hunc annum esse XIX administrationis Sugerii abbatis, qui et administer Ludovici VII regis erat, manifeste apparet, *Sugerium* anno MCXXII, non vero anno insequenti, abbatem renuntiatum fuisse; neque hoc imposterum in dubium revocandum.

22. *Alphonsus VII Castellæ rex bellum infert Garsiæ Ramiro Navarræ regi.* — Hoc anno *Alphonsus VII*, Castellæ rex et Hispaniarum imperator, *Garsiæ Ramiro* Navarræ regi bellum intulit. Sandovalius in Alphonso VII testatur, se legisse fœdus tunc imperatorem inter et Raymundum IV comitem Barcinonensem initum *Carioni*, *Æra* MCLXXVIII, hoc scilicet Christi anno, non vero, ut quidam historici Hispani scripsere, Æra MCLXXVI, *pridie idus Junii*. Eo tractatu imperator cedit *Raimundo* comiti et principi Aragonensi Cæsaraugustam, Tarraconam, aliaque vicina oppida, quæ jam in potestate Castellanorum erant, ea conditione ut Raimundus supremum jus ejus agnoscat, eique hominium præstet. Statim imperator Pampilonem obsidione cinxit, sed *Garzias Ramires*, qui sese in ea non incluserat, ex melioribus suis copiis exercitu congregato, irruit in Aragonios, et gloriosam de illis victoriam reportavit in loco inter Gallum et Cortem posito, ut dicitur in antiqua Historia a Sandovalio fol. 169 memorata, idque *Dominica in Albis* hujus anni. Quare cum prœlium hoc die XIV mensis Aprilis habitum fuerit, fœdus ad Carionem sancitum, non *pridie idus Junii*, sed *pridie idus Januarii*. Alphonsus imperator medio mense Maio in Navarram irrumpere proposuerat, et Garzias Ramirus Ludovici VII Galliæ regis et Aquitaniæ ducis ac amicorum auxilia exspectabat, cum *Alphonsus Jordanus* Tolosæ comes ad Sanctum-Jacobum devotionis gratia proficiscens per Naierensem urbem, ubi imperator copias congregabat, transiens Navarreos et Castellanos ad armorum suspensionem adduxit.

23. *Alphonsus Portugalliæ rex regnum suum Rom. Ecclesiæ vectigale reddit.* — Verum *Alphonsus imperator* eodem fere tempore aliam expeditionem adversus Alphonsum, qui se Portugalliæ regem vocabat, suscepit. Innocentius II legatum in Hispaniam miserat, qui hunc principem excommunicatione percelleret, nisi Alphonsum imp. agnosceret, sed Lusitanus maluit excommunicari, quam *Alphonso imperatori* subjici. Faria tamen, aliique tradunt promisisse postea Lusitanum legato se singulis annis marcas duas auri Ecclesiæ Romanæ loco census persoluturum, si Innocentius II eum in dignitate regia confirmaret : quod cum pollicitus esset legatus, Lusitanum legatos misisse, qui sancto Bernardo apud Pontificem agente, anno sequenti regni Portugalliæ investituram ab eo obtinuere. Postea sub *Lucio II* Alphonsus Lusitaniam Romanæ Ecclesiæ vectigalem annuo censu unciarum auri quatuor constituit, ea conditione ut defensionem ac solatium Apostolicæ Sedis haberet, et nullam potestatem alicujus Ecclesiastici vel sæcularis domini, nisi tantum Apostolicæ Sedis vel ipsius legatorum, in regno suo reciperet. *Innocentio II* jam hominium fecerat *Alphonsus*, qui in suis ad Lucium litteris se quidem regem inscribit, sed a Pontifice *dux* tantum salutatur, ut videre est apud Baluzium lib. 2 Miscell. pag. 220 et seq., ubi Alphonsi et Lucii II Epistolas in lucem emisit. Rodericus de Cunha in suo episcoporum Portuensium Catalogo part. 2, cap. 3, Diploma Alphonsi hoc anno datum repræsentat, in quo is se Portugalliæ regem dicit.

24. *Pax inter Alphonsum VII Castellæ et Garsiam Navarræ reges sancita.* — Interim *Sanctius* episcopus Calahorræ, *Michael* episcopus Tarassonensis, et *prior* monasterii Sanctæ Mariæ Regalis de Naiara omnem diligentiam adhibebant, ut *Garsiam Ramirum* Navarræ regem cum Alphonso imperatore pacificarent. Ili ad limites utriusque regni venerant, seseque ad decretorium prœlium parabant, sed major apparatus terrorque, quam belli exitus fuit. Pax enim inter utramque gentem ad Iberi ripam, *Calagurrim* inter et *Alfarum* constituta; ad colloquium ventum, cui Berengaria Alphonsi imp. uxor, tres præsules memorati, multique proceres interfuere. Neque tantum concordia in eo colloquio sancita, sed etiam pactis nuptiis firmata, *Sanctio* Alphonsi natu majore filio et *Blanca* Garsiæ regis filia matrimonio junctis. Sandovalius laudatus, et Mariana lib. 10. de Reb. Hisp. cap. 18, fidem faciunt, fœdus illud *mense Octobri* initum, sed Mariana diem XXIV illius mensis, Sandovalius vero diem XXV, et Brizius abbas diem quintum ejusdem mensis notarunt; quod dierum discrimen librariis potius quam auctoribus attribuendum.

25. *Synodus adversus Chrysomalum a patriarcha Constantinop. coacta.* — Hoc etiam anno *Constantini Chrysomali* scripta omnia in judicium vocata, et examinata; cumque continerent multa Enthusiastarum et Bogomilorum dictis absurdiora, coacta Synodo, a *Leone Styoppita* patriarcha Constantinopolitano proscripta condemnataque fuere. Sententiam Synodi Allatius lib. 2 de Eccles. Occident. et Orient. Consensione cap. 11 publicavit, quam resectis minus necessariis hic referemus: « Mense Maio, Indictione III, præsidente sanctissimo nostro domino et œcumenico patriarcha domino Leone, in dextris catechumeniis S. Alexii, assidentibus et sanctissimis præsulibus, Ancyrano, Cyziceno, Amasiensi, Melitinensi, Laodicensi, Cretensi, Antiocheno Pisidiæ, Trajanopolitano, Philippensi, Amastriano, Mesembriensi, et Dei amantibus archiepiscopis Paravisiensi et Gotthiensi, nec non adstantibus et illustribus principibus. Curæ corporum incumbere, etc. Propterea nos, cum multos adscribendum, instituendumque alios, sua sponte et voluntate ex sese animatos, refrenantes, etc. Quorumdam monachorum adventu, qui in sacro domini Nicolai monasterio exercentur, edocti, Commentaria quædam Constantini Chrysomali, qui olim obiit, ibidem reperiri; quæ cum ibi percurrissent, non parum scandalizatos fuisse propter multas in illis contentas nugas atque ineptias, ut tradebant et jam multis communicari, tanquam omnium utilissima, aptissimaque ad vitam exquisitiorem alios manuducere: rem maximæ considerationis esse rati, ab illis qui ea possederant Commentaria, libris recuperatis, namque disquisitione facta, etc. Quæ in illis continebantur, et privatim considerantes, et coacta Synodo examinantes, non tantum nugarum, ineptiarum, et stultiloquiorum, sed et compertarum hæreseon plena reperimus, et dictis Enthusiastarum et Bogomilorum absurdiora.

26. *Absurdæ Chrysomali hæreses.* — « Ut enim alia prætereamus, quæ præter Ecclesiasticos mores et traditiones ex ventre eructavit, et ex infelici sua mente confinxit, etc. dicens satanæ eos cultum præbere, qui cuicumque principi honorem et venerationem exhibent, dum nihilominus dicit, omnem Christianum, in infantia, uti moris est, baptismatum, absque eo quod catechizatus sit, ut ipse ait, baptizari illum quidem, sed revera Christianum non esse, licet ita vocetur; et, licet virtutes aliquas assecutus sit, eum non aliter ac paganum et ethnicum assecutum fuisse, nec oportere ipsum percurrere doctrinæ Evangelicæ sermones, sed prius catechizari et initiari, et transelementari, hoc est, secedere a potestate satanæ. Item quicumque, licet ita nuncupentur Christiani, non percipiunt suam ex divino Baptismate transelementationem, nec ad archieraticum gradum pervenerunt, etsi universam divinitus inspiratam Scripturam ex ore recitent et instruant, cognitione eos instante gloriantes nullam inde utilitatem cepisse, nisi rursum catechizati, transelementationis participes facti sint, et animorum suorum habituum formationis, per mysticam meditationem, et manuum impositionem, dispensatorum magni hujus mysterii, et sacrosanctæ cognitionis gnarorum.

27. *Alia Chrysomali dogmata.* — « In alio item capite addit: Quicumque intellectuali sensu intellectualiter non persentit Deum in eo operantem voluntatem suam per Jesum Christum, incassum laborat: et Christiano nondum catechizato, si pœniteat et confiteatur peccata, quæ post sacrum Baptisma commisit, nihil prodesse vincula et medicamenta auxiliaria, sed requiri doctrinam divinam, et initiationem, et fidem. Rursumque si Christianus Baptismate ablutus, non est ab infirmitate corroboratus, et a propensione in peccatum, et adeat eum, qui antea corroboratus est per fidem, et manuum impositionem dispensatorum divinæ gratiæ, quæ ex fide datur, non ex operibus. Præterea veros apud illum Christianos non subjici legi; quemadmodum postquam pervenerunt ad mensuram ætatis Christi, non amplius posse esse sub lege, sed pro viribus, quæ legis sunt facienda. Item tanquam dogma sancit animas post sanctum Baptismum, habitationis cogitationibus vexatas, non posse ab illis liberari, nisi per interpolatores fatue adhortentur, neque in Ecclesiam ingredi, neque canere, neque Christum compellare, neque quidpiam Christianum opus efficere; alibi etiam, neque aliquam virtutem consectari, antequam per bonam illam immutationem immutentur, quod Deus ab eis se avertat, illaque odio prosequatur: namque dæmonibus similes sunt, qui similia peragunt, affirmantque se per Deum peragere; inconsulte vero, ut ait, illa efficiunt.

28. *Alia ejus dogmata.* — « Et, ut pleraque

summatim dicamus, in diversis ille capitibus affirmat nullum commodum Christianos percipere, licet omnem virtutem expleverint, et ab improbitate omni declinarint, etiamsi illa per Deum operentur, nisi intellectualem sensum divini Spiritus accipiant, naturaliter et sine dolore in illis bonum efficientis, et immobiles omnino facientis ad malum. Decernit etiam nisi tutelam in sensu acceperint illuminationem qui regenerantur, ut, dum canunt, inconcussam atque immobilem habeant mentem, et percipiant eorum quæ canuntur sententiam universam, neque psallere eos omnino, neque orare, imo neque ut fideles in Ecclesiam ingredi, donec per eam, quæ ab illo affertur, catechesi rursus et initiatione, unguentorumque unctione transelementati, divini Spiritus in semetipsis roboris ac efficaciæ sensum perceperint. Imo eadem affirmat de tonsura, eum nempe qui tondetur, sine ulla utilitate tonderi, nisi in intellectuali sensu, et non in fide donatæ eidem sensibilis Spiritus gratiæ, et per eam transmutationis et transelementationis, imposterum neque velit, neque possit peccare.

29. *Libri, in quibus ejus dogmata continentur, flammis addicti.* — « Præter autem multa alia, illud quoque intonuit, singulos Christianos duas habere animas, quarum una sit impeccabilis, alia peccatis obnoxia : quod si unam habuerit animam, Christianus nondum factus est. Annon ista jam indicatarum hæreseon propria sunt? Namque intellectualem sensum, rursumque sensibilem intellectionem aut solum sensum, ut in aliis tradit, et illuminationem, et revelationem, et cognitionem ab eo requiri in baptizatis; si minus, inutile iisdem asserere baptisma, licet omne bonum consequi studeant, Enthusiastarum omnino hæresis est, qui revelationes divinas pravorum dæmonum fraudibus sibi infundi imaginantur : post divinum porro Baptisma baptizatos, quod absque catechesi, ut ipse ait, regenerati sunt, hoc est, non omnes Christianos, etiam magistros et sacerdotes, et ipsos hierarchas, indigere rursum ab initio catechesi, initiatione, et transelementatione, per ceremonias ab eo intrusas, et manuum impositionem, sapientum dispensatorum mysticæ hujus gratiæ, quos summis conalibus perquirendos esse tradit; raro enim inveniuntur ii, qui soli possunt ad se accedentes renovare, ea divinæ gratiæ participes facere; Bogomilorum hæreseos indubitabile est signum, qui, tanquam imperfectum nostrum Baptisma redarguunt, et secundum important, suum proprium, quod perfectum faciat hominem, et divini Spiritus participem. Illud etiam aut duas animas Christianum habere, ut tradit, aut non esse Christianum, ipsissimis verbis inter Massalianorum aut Bogomilorum detestandæ sectæ dogmata reperitur ». Decernit postea Synodus libros illos, in quibus innumera alia hujusmodi disseminantur, igne exurendos esse, prohibetque ne quispiam audeat novas doctrinas edere, antequam a Catholica Ecclesia prius judicatæ et approbatæ fuerint. Ait deinde vocatos fuisse penes quos libri *Chrysomali* inventi sunt, qui proprio ore dixere se nihil tenere, nisi quæ hodie in Synodo decreta : et veniam poscere quod bona præsumptione virum prosecuti fuerint; seque ejus Commentaria perpetuo anathemati subjicere.

INNOCENTII II ANNUS 12. — CHRISTI 1141.

1. *Occasione belli Tiburtini Romana seditio orta, instigante Arnaldo de Brixia.* — Annus Redemptoris millesimus centesimus quadragesimus primus, Indictione quarta, ordine sequitur, quo bellum Tiburtinum magis ac magis ingravescit; usque adeo ut illi Romanos absque ordine militari ab Urbe progressos in fugam ignominiosam converterint. Accidit namque his temporibus, ut finitimæ civitates Italiæ obstinato animo adversus invicem confligerent, Lucenses adversus Pisanos in Tuscia, in Longobardia Patavini adversus Veronenses, Mediolanenses implacabili odio Comenses perdere conarentur, et si quæ aliæ adversus alias iisdem furiis insanirent : quibus factum, ut peregrinis ad

Urbem commeantibus perdifficilis pateret transitus, quia sive a latronibus, sive militibus pati dirissima cogerentur. Tiburtini igitur occasione schismatis haud parere Pontifici assueti, per pacem redigi in obedientiam indignantes, resistere Innocentio ausi sunt. Qua contumelia se affici Romani videntes, dum eorum clandestinas paterentur jugiter incursiones, indignatione commoti valde, ad subjugandos sibi propinquiores populos omne studium impendere sunt aggressi. Sed imperitos militiæ fuisse et longe degeneres ab antiquo militantium robore, redarguerunt eventa : dum adversarios quasi imbelles contemnentes, ab iisdem ipsis adeo turpiter fugati sunt Tiburtinis, quod Deus ad comprimendum fastum ipsorum permisit. At vero cum non esset impunita relinquenda Tiburtinorum audacia, et resistens Ecclesiæ contumacia, Innocentius ad eos expugnandos Ecclesiæ vires omnes intendit, quos obsessos diu, arcteque constrictos, compulit ad deditionem, qui et Romanos in eos plus satis sævire volentes compressit. Cujus occasione et a Pontifice resilientes, veterem reipublicæ formam meditantes, et restituere aggredientes, ad senatores describendos sunt reversi, resistente tamen illis in omnibus Innocentio. Hæc usque ad ejusdem Innocentii papæ obitum perducta fuisse, Otto Frisingensis enarrat, summatimque recenset his verbis [1] :

2. « Dum hæc aguntur in Gallia et Germania, Romanus Pontifex Innocentius, qui jam per multum temporis Tiburtinos excommunicaverat, ac aliis modis presserat, coangustatos ad deditionem acceptis obsidibus, ac jurejurando interposito coegit. Populus vero Romanus volens ut eos per obsides et sacramentum ad durissima præcepta, id est, ut muris ruptis, omnes provincias cederent, cogeret : dum nobilissimus ac liberalissimus sacerdos tam irrationabili et inhumanæ petitioni annuere nollet, seditionem iidem Romani movent, ac in ipso impetu in Capitolio convenientes, antiquam Urbis dignitatem renovare cupientes, ordinem senatorum, qui jam per multa curricula temporum deperierat, constituunt, et rursum cum Tiburtinis bellum innovant. Causa vero tantæ immanitatis fuit, quod in priori anno, dum cum Pontifice suo in obsidione præfatæ civitatis morarentur, civibus egressis et cum ipsis manum conserentibus, multis amissis spoliis, turpiter in fugam conversi sunt. Idcirco nulla, nisi quam diximus, conventione usque hodie se posse placari asserunt. Verum sapientissimus antistes prævidens, ne forte Ecclesia Dei, quæ per multos annos sæcularem Urbis honorem a Constantino sibi traditum potentissime habuit, hac occasione quandoque perderet, multis modis tam minis quam muneribus, ne ad effectum res procedat, impedire conatur. Sed invalescente populo, dum proficere non posset, lecto cubans, juxta quosdam, de futuris visione sibi monstrata, in pace quievit ». Hæc ipse de rebus gestis usque ad obitum Innocentii, qui contigit post annum sequentem.

3. Pestilentem auram istam laicis insufflavit Arnaldus de Brixia, novus hæresiarcha, de quo superius. Dum enim Romæ esset, jactare ista tunc cœpit, laicorum esse omnia temporalia, et ea a clericis injustissime detineri. Quo nomine politicorum hæreticorum patriarcham atque principem se constituit. Audiebatur libenter ab illis, qui affluentiam bonorum clericis ac monachis inviderent. Quo inflati vento Romani, ita instabili motu agitabantur, et meditabantur prorsus inania, convenientes in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus dicentes (quod in Psalmis est) [1] « Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum ». Sed et impletum est, quod prophetice vates cælestis mox subdidit : « Qui habitat in cælis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos ».

Hoc eodem anno orta est dissensio (ut habet Auctarium ad Sigebertum) « inter papam Romanum et Francorum regem Ludovicum, unde Ecclesia Gallicana turbatur. Defuncto enim Alberico Bituricensi archiepiscopo, missus est Petrus a papa Innocentio eidem Ecclesiæ pastor consecratus; sed a rege Ludovico repudiatus, eo quod sine ejus assensu fuerat consecratus, in civitatem minime recipitur. Cujus partes quia propter reverentiam, seu voluntatem papæ, comes Theobaldus fovere credebatur, simultas quæ sopita videbatur, inter regem et ipsum cœpit repullulare ». Hæc ibi hoc anno. Quæ autem hæc secuta sint, dicentur anno sequenti.

[1] Otto Frising. l. VII. c. 27.

[1] Psal. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6634. — Anno Æræ Hispan. 1179. — Anno Hegiræ 536, inchoato die 6 Aug., Fer. 4. — Jesu Christi 1141. — Innocentii II papæ 12. — Conradi III reg. 4. — Joannis Comneni imp. 24.

1. *Tiburtes in Innocentiam II rebelles.* — Ad num. 1 et seq. Hoc anno *Rogerius* Siciliæ rex nullum bellum movit, sed *Tiburtes*, Prænestini, Tusculani, et Albani, qui superiori dissidio depravati, solemne *Innocentio* obsequium denegaverant, in contumacia perstabant. Hos tamen Innocentius II sacrorum interdicto percutere opportunum non judicavit, uti narrat Baronius ex Ottone Frisingensi lib. 7, cap 27. Quare perperam scripsit Sigonius lib. 11 Hist. de Reg. Ital. Pontificem eos excommunicasse.

2. *In Sicilia plures Saraceni fiunt Christiani.* — In Sicilia *Saraceni* non pauci Christianam fidem amplectebantur, et ex iis aliqui magnas donationes Ecclesiis faciebant. Rochus Pirrhus Chartam cujusdam *Rogerii Chameti* hoc anno datam refert, quam adhuc superesse testatur. In ea Chametus unica donatione casalia tria, seu terras tres Ecclesiæ Panormitanæ largitur, aitque : « Respiciendo te venerabilem electum archiepiscopatus civitatis Panormi, dominum Rogerium Tresera, idoneum hominem, pacificum, virtuosum et justum, et Deo ex toto te datum et jugo suo, rectum in fide, et omnibus verbum recitatis prædicantem, ut sis in præceptis Dei et regalis culminis et suus specialis orator etc. pro salute animæ mei spiritualis patris et receptoris quondam comitis et Siciliæ Calabriæ domini Rogerii, etc. offero etc. et inter vivos donationem facio sanctissimo templo Dei Genitricis virginis Mariæ archiepiscopatus civitatis Panormi, et tibi prædicto amico meo electo ipsius archiepiscopatus, etc. tria conjuncta casalia, etc. cum nostra bulla plumbea plumbavi anno ab initio mundi 6649, mense Februario, Indictione IV, dominante et regnante sanctissimo a Deo coronato pio Rogerio, magno rege et Christianorum adjutore. Amen ». Est is annus mundanus periodi Constantinopolitanæ, a kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoatus. Quæ Æra Constantinopolitana in regno Siciliæ et Neapolis diu usurpata.

3. *Dissidium inter Innocentium II et Ludovicum VII regem Franciæ.* — Ad num. 3. Albericum Bituricensem archiep. anno MCXXXIX demortuum esse, et sedem vacasse *per annum et menses tres*, docet auctor Patriarchii Bituricensis, cap. LXIII. Quid vero post ejus mortem contigerit, narrat Baronius ex Pseudo-Roberto de Monte in Chron. ad hunc annum. Sed præstat audire chronographum Mauriniacensem, qui hoc ipso tempore vivebat. Is lib. 3, pag. 386, ait : « Tunc temporis etiam Ecclesia Bituricensis, sui pastoris defunctione non mediocriter desolata, gravis et importuni schismatis morbo insolente concussa est. In tantum vero discordiæ hujus malum processit, ut usque ad Apostolicum et Franciæ regem perveniret. Quidam enim prædictæ Ecclesiæ clerici assentiente rege Cadurcum quemdam sibi volebant præficere. Altera pars illorum Petro, Haimerici Romani cancellarii consobrino, prærogativam illius honoris affectabant. Papa vero cancellarium diligens, contribulem quoque suum pro ipso dirigebat. Unde et ipsi consecrato in archiepiscopum, suum integre auxilium impendebat. Et licet contra regis voluntatem ipse præficiendus esset, ipsum misit Bituriges, Cadurcum vero omni Ecclesiastico honore privavit. Videns rex voluntatem suam ad efficaciam non potuisse pertingere, non modico fremitu iræ concussus est, et quasi in auctoritatem Apostolici volens indignationem conceptam retorquere, Petro totius terræ suæ introitum interdixit. Innocentius vero gladium Ecclesiasticum in ultionem exerens, per omne regis dominium divini celebrationem officii interdixit. Hujus autem discordiæ malum omnibus diebus vitæ suæ integre dulcorari non potuit ».

4. *Franciæ regnum ab Innocentio II interdicto suppositum.* — Loquitur etiam de hoc dissidio Guillelmus Nangius in Chron. ad annum MCXLII, et de Petro *de Castro* cognominato, ut ipse asserit, scribit : « Rex archiepiscopum exclusit redeuntem. Sed eum comes Campaniæ Theobaldus (Stephani Angliæ regis frater) recepit in terra sua, et ei omnes Ecclesiæ obediebant. Indignatus ob hoc rex, concitavit omnes fere proceres suos, ut una cum eo guerram inferrent comiti Theobaldo. Tum ad annum MCXLIII cepit rex Vitriacum, oppidum comitis Theobaldi, ubi admoto igne incensa est Ecclesia, et in ea MCCC homines diversi sexus et ætatis periere ». In Chronicis tamen Gemblacensi et Catalaunensi, Vitriacum anno MCXLII dicitur incensum fuisse. His addit Radulphus de Diceto in

Abbreviat. Chron. pag. 509 : « Per triennium persona regis interdicto subjacuit. In quamcumque civitatem, castellum, vel vicum intrabat, celebratio divinorum suspendebatur ». Herimannus vero monachus Tornacensis, aut ejus continuator ait, papam in Bituricensem archiep. consecrasse Petrum, « quod quia rex concedere noluit, Christianitate privatus est ».

5. *Ludovicus VII Tolosam obsidet.* — Ordericus lib. XIII Hist. ad annum MCXLI de Ludovico VII Francorum rege scribit : « Ludovicus-Juvenis Francorum rex ingentem exercitum congregavit, ac ad festivitatem sancti Joannis-Baptistæ Tolosam obsidere perrexit, et in consulem (id est, comitem) Andefonsum Raimundi (comitis Sancti-Ægidii appellati) filium præliari contendit ». Paulo post : « En Stephanus rex Anglorum in carcere gemens detinetur ; et Ludovicus rex Francorum expeditionem agens contra Gothos et Gascones pluribus curis crebro anxiatur ». Castellus lib. 2 Hist. comitum Tolosæ cap. 4, existimat hujus belli causam provenisse ex *Eleonora* filia Philippiæ, Guillelmi comitis Tolosani hæredis. Ea enim de causa *Ludovicus* rex ejus maritus aliquot sibi jus in comitatum illum asserebat. Hoc tamen bellum extinctum matrimonio *Constantiæ* Ludovici regis sororis cum Raimundo V comite Tolosano.

6. *Prœlium inter Stephanum Angliæ regem ejusque adversarios.* — Hoc etiam anno idem Ordericus narrat, *Ramnulphum* comitem Cestræ multos in Anglia contra Stephanum regem excitasse, et imprimis Mathildem Andegavorum comitissam vulgo imperatricem dictam, nec quievisse donec rex captus fuerit : « Quotidie », inquit Ordericus, « de adventu inimicorum rumores audiens rex parvipendebat, nec eos tales esse et tantos ausus præsumerent, credebat, sed illos qui in arce (Lincolniensi) clementiam ejus obsecrabant, aptatis expugnari machinis cogebat. Denique Dominico Sexagesimæ, dum sacra solemnitas Hyppapanti Dominici celebraretur (id est, Purificationis beatæ Virginis, ideoque hoc anno, quo festum illud in Dominicam Sexagesimæ incidit), et ipse rex hostium phalanges jam adesse intueretur, proceres advocavit, consiliumque quid agerent, ab eis inquisivit. Quidam igitur persuaserunt, ut ingentem familiam cum devotis civibus ad tutandam urbem constitueret, et ipse ad congregandum exercitum de cunctis Angliæ regionibus honeste discederet, et rursus opportuno tempore, si hostes ibidem permansissent, ad expugnandos illos regali severitate remearet. Admonebant etiam alii, ut debita sacræ Purificationi S. Dei Genitricis Mariæ reverentia exhiberetur, et tempus prælii nuntiis pacis intercurrentibus commode protelaretur, ut procrastinatione interposita neutra pars confunderetur, nec humanus sanguis ad multorum dolorem funderetur. Obstinatus autem princeps persuasioni prudentium obaudire contempsit, et prælium pro aliqua ratione induciari indignum duxit : sed protinus suos ad bellum armari præcepit. Acies igitur pugnatorum prope urbem convenerunt, et ordinatis utrimque turmis bellum commiserunt ».

7. *Stephanus rex captus et incarceratus.* — Paulo post subdit Ordericus : « Rex, fortium actuum antecessorum suorum memor, fortiter dimicavit, et quamdiu tres secum pugiles habuit (scilicet Galerannum comitem, Guillelmum de Guarenna fratrem ejus, et Gislebertum de Clara), ense vel securi Norica, quam quidam illi juvenis ibi administraverat, pugnare non cessavit. Tandem fessus et ab omnibus derelictus, Roberto comiti consobrino suo se commisit, et captus est, et ab eodem paulo post Mathildi comitissæ oblatus est, etc. et miser, proh dolor ! incarceratus est ». Narrat postea Ordericus mala occasione hujus captivitatis hoc anno in Anglia perpetrata, et Historiam suam Ecclesiasticam libris XIII comprehensam absolvit, LXVII ætatis suæ annum agens, ut ipsemet affirmat. Ex ea multa ad supplendos Annales Ecclesiasticos mutuati sumus ; nam licet hic auctor non raro in Chronologiam peccet, multa tamen scitu dignissima in medium profert, et sincere narrat. Existimo eum ante mortem Opus suum revisisse ; librum enim primum finiens, ait tunc *Lotharium* dominari Alemannis, *Ludovicum* Francis, *Stephanum* Anglis et *Ranimirum* monachum Hispanis, et tamen *Lotharius* imp. anno MCXXXVII obiit, eodemque anno *Ranimirus* regnum Aragoniæ dimisit, et in suum monasterium reversus est. Præterea librum suum XIII in Stephani regis captivitate absolvit. Nullum neque in Bibliotheca regia, neque in aliis Parisiensibus hujus Historiæ exemplar Ms. superest, cujus ope errores aliqui, qui in eam irrepsere, emendari possent, et interpolationes, si quæ forte sint, dignosci.

8. *Observanda in legendis Malmesburiensi et Joanne Hagustaldensi.* — Quæ post regem captum in Anglia contigerint, narrat Malmesburiensis complurium testis oculatus, in lib. 2 Hist. Novel. pag. 187 et seqq., quæ tamen librariorum errore cum anno MCXLII conjuncta sunt. In Historia Joannis prioris Hagustaldensis, alio modo ab exscriptoribus peccatum ; annus enim MCXL in duos dividitur, in annum nempe MCXL, et MCXLI, et deinde sub anno MCXLII, quæ præsenti accidere, narrantur, et sic deinceps. Sed feriæ, aliæque temporum notæ in Malmesburiensi, et in Joanne Hagustaldensi sæpe expressæ, ne in errorem trahamur, impedient. Ad hanc textus Malmesburiensis depravationem cum omnino non advertisset Labbeus, tom. X Concil. pag. 1024, Concilium Wintoniense hoc anno indictum citato Malmesburiensi in sequentem distulit. Porro Malmesburiensis narrationem ejus verbis repræsentabo, omissis tamen quibuscumque ad rem nostram non facientibus, et characteribus temporariis, aliisque id genus ad majorem explicationem additis.

9. *Mathildis imperatrix agnoscitur regina Angliæ a legato S. Sedis.* — *Mathildis* imperatrix *et*

Robertus comes Glocestriæ apud Henricum Wintoniensem episc. S. Sedis legatum, et Stephani regis fratrem nuntiis egerunt, ut ipsam tanquam Henrici regis filiam, et cui omnis Anglia et Normannia jurata esset, incunctanter in Ecclesiam et regnum reciperet. « XIV kal. Martii eo anno prima Dominica Quadragesimæ fuit », ideoque hoc anno, non vero insequenti. Ita mediantibus utrobique nuntiis ad hoc res expedita, ut ad colloquium conveniretur. Juravit imperatrix episcopo, quod omnia negotia majora in Anglia ejus nutum spectarent, si eam ipse in dominam reciperet. Idem juraverunt cum ea *Robertus* frater ejus, comes Glocestriæ, et nonnulli alii. Nec dubitavit episcopus imperatricem in dominam Angliæ recipere, quod quamdiu ipsa pactum non infringeret, ipse quoque fidem ei custodiret. Nam multo post *Theobaldus* Cantuariæ archiep. et plerique præsules cum aliquantis laicis in sententiam legati cessere. Pascha quod tunc fuit III kalend. Aprilis, ideoque hoc Christi anno, imperatrix apud *Oxeneford* egit.

10. *Et a præsulibus in Concilio Wintoniensi.* — Feria II post Octavas Paschæ, Concilium archiepiscopi Cantuariæ *Theobaldi* et omnium episcoporum Angliæ multorumque abbatum, legato præsidente, Wintoniæ ingenti apparatu incœptum. Malmesburiensis ait se huic interfuisse. Feria tertia legatus dixit, se Concilium congregasse, ut de pace patriæ consuleretur in medium : *Henricum* Angliæ regem jurare fecisse, ut omnes imperatricem filiam tanquam dominam Angliæ, et ducatus Normanniæ, post mortem suam agnoscerent : eoque mortuo, quia imperatrix in Normannia residebat, provisum esse paci patriæ, regnare permisso fratre suo ; sed eum nullam justitiam exercuisse, episcopos captos, abbatias venditas, Ecclesiam thesauris depilatam : hesterno die ventilatam esse secreto causam coram omni majori parte cleri Angliæ, seque imperatricem in Angliæ Normanniæque dominam eligere ; denique Londinenses nuntiis suis convenisse, ut tuto veniant, seseque confidere eos non ultra hunc diem moraturos. Feria quarta venerunt deputati a Londinensibus, et dixere Londinenses omnes rogare, ut rex de captione liberaretur. Responsum est a legato, non decere, ut Londonienses, qui præcipui habebantur in Anglia, partes illorum foverent, qui dominum suum in bello reliquerant, quorum consilio idem sanctam Ecclesiam exhonoraverat. Feria quinta solutum est Concilium, excommunicatis ante multis, qui regiarum erant partium. Pleraque tunc pars Angliæ dominatum imperatricis suscipiebat.

11. *Legatus S. Sedis Mathildem deserit et Stephanus rex a carcere exit.* — Sed dum ipsa putaretur omni Anglia statim posse potiri, mutata sunt omnia. Londonienses in aperti odii vocem eruperunt, et insidiis etiam eam ejusque comites appetiverunt. Quare hi urbe cesserunt, et imperatricem comitati sunt, legatus, rex Scotiæ, et frater ejus Robertus ; *Londinenses* vero quidquid rerum pro festinatione reliquerant, furati sunt. Nec multis post diebus exorta simultas inter legatum et imperatricem, et legatus offensus multis diebus ab imperatricis curia abstinuit, et omnes illius partis, quos in Concilio excommunicaverat, inconsultis episcopis absolvit, ferebantur etiam per Angliam ejus querelæ in imperatricem, quod eum capere voluerit. Post hæc tumultibus omnia in Anglia turbata, *Robertus* imperatricis frater, dum ejus partes armis tuetur, die sanctæ Crucis Exaltationis, quæ tunc habebatur in Dominica, ideoque hoc Christi anno, captus fuit, tandemque die festo Omnium sanctorum inter partes conventum, ut et rex et ipse absolveretur, nullo pacto alio interveniente nisi ut quisque partes suas pro posse sicut prius tutaretur. Sic ea die rex eluctatus est captionem.

12. *Concilium Westmonasteriense.* — Interea legatus immodici animi pontifex qui quod semel proposuisset, non ineffectum relinquere vellet, Concilium apud *Westmonasterium* die Octavarum sancti Andreæ coegit. Lectæ in eo litteræ Innocentii II, quibus modeste legatum arguebat, quod liberare fratrem suum dissimulasset. Ait Malmesburiensis se huic Concilio non adfuisse, sed hoc fama accepisse, siculi et regem ipsum in Concilium introisse et questum esse, quod homines sui eum ceperint : ipsum legatum dixisse se imperatricem non voluntate, sed necessitate recepisse : quinetiam, certis auctoribus ad se delatum, eam et suos vitæ struxisse insidias : itaque jubere se, ut regem voluntate populi et assensu Sedis Apostolicæ inunctum, quantis possint viribus, juvarent. Fuit ergo hic annus, ut subdit Malmesburiensis, pæne perniciosus Angliæ.

13. *Robertus de Sigillo fit episcopus Londoniensis.* — Anno MCXXXV diximus, *Anselmum* abbatem Sancti-Edmundi a parte tantum capituli Londinensis electum fuisse episcopum ejusdem urbis in Concilio apud *Westmonasterium* anno MCXXXVI celebrato, et *Innocentium II* electionem illam rescidisse. Hoc vero anno, ut refert Joannes prior Hagustaldensis in sua Historia, Rodbertus de Sigillo, « qui fuit cancellarius regis Henrici, tunc monachus de Redingas, vir bonus, ad regimen illius sedis accitus est », idque ab imperatrice, ut habet etiam Gervasius in Chron. qui hanc electionem cum currenti anno recte connectit, uti et præstiterat Joannes Hagustaldensis, sed, uti jam monui, numeros annorum librarii corrupere. Idem etiam scribit Radulphus de Diceto in Abbreviat. Chron. pag. 508. Robertum autem initio Sedis suæ vexatum fuisse, eruo ex Epist. CCXI divi Bernardi ad Innocentium II, qua ei Roberti causam commendat : « Ille antiquus amicus, fidelis servus; devotus filius (Robertum loquor Londonensem episcopum) clamat ad vos, quod occupator ille, qui eum prævenit in sedem quam Deo auctore ipse sortitus est, ipsius Ecclesiæ vadia terrasque distraxerit, et distractas restituere nolit ». Mabillonius in margine notat

hanc Epistolam anno MCXXXIX datam; verum eam ad annum MCXLIII pertinere ex ipsamet deducitur. In ea enim Bernardus de Theobaldo Cantuariensi archiep. ait : « Injuste in causam trahitur » : excusatque eum quod ob tempestatem bellorum ad præsentiam ejus, ubi causa terminanda fuerat, venire non possit. Gervasius autem in Chron. ad annum MCXLIII ait Jeremiam priorem Cantuariensem, cum videret se Theobaldo archiep. proxime deponendum, ad Sedem Apostolicam appellasse; cumque Theobaldus appellationi non detulisset, et illum a prioratu amovisset, Jeremiam Romam profectum obtinuisse litteras ab Innocentio II, quarum virtute Roma redux, ab Henrico Wintoniensi episc. et S. Sedis legato in pristinum gradum restitutus est. Quare eo Christi anno sanctus Bernardus Epistolam CCXI, qua tam Theobaldum quam Robertum commendat, ad Innocentium II dedit. Vide quæ anno sequenti de eadem Epistola dicemus.

14. *Templarii jus suum cedunt in regnum Aragoniæ.* — *Alphonsus VI*, Aragoniæ rex, Hispaniarum imperator appellatus, testamento suo sanxerat, ut si sine liberis vita fungeretur, regnum ejus in partes tres scinderetur, quarum una S. Sepulchro Hierosolymitano, altera hospitali in eadem urbe instituto, tertiaque Templariis Hierosolymitanis cederet; sed cum *Ranimirus* monachus *Petronillam* ex legitimo matrimonio suscepisset, hæcque *Raimundo* Berengarii IV comiti Barcinonensi uxor desponsata fuisset, hæredes isti jus omne quod habere poterant in regnum Aragoniæ, die XXIX mensis Augusti currentis anni in Raimundum transtulere, ut narrat Diagus lib. 2 Hist. Barcinon., cap. 144, juxta Instrumentum in archivis Barcinonensibus asservatum, et a se lectum.

15. *Moritur Bela II Hungariæ rex.* — Hoc anno Thwroczius in Chron. Hungar. cap. 74 refert, *Belam Cæcum* regem Hungariæ hujus nominis II, qui filius erat ducis *Almi Cæci* migrasse ad Dominum, idibus Februarii, *feria quinta*, eique in regnum successisse *Geysam II*, filium ejus primogenitum, qui adhuc in puerilibus annis agebat.

INNOCENTII II ANNUS 13. — CHRISTI 1142.

1. *Divortium Radulphi Viromandorum comitis, quem Iva cardinalis legatus damnat S. Bernardi consilio.* — Sequitur annus millesimus centesimusquadragesimussecundus, Indictione quinta, quo (ut est apud Sigebertum) decernitur ab Innocentio papa Ivo presbyter cardinalis S. R. E. legatus in Gallias, tum ob causam archiepiscopi Bituricensis, de quo anno superiori, tum etiam ob injuste dimissam uxorem a Radulpho comite, et aliam superinductam. De his enim hæc Robertus apud Sigebertum hoc anno :

« Radulphus Viromandorum comes uxorem suam dimittit, et sororem reginæ Petronillam ducit. Propter quod instantia comitis Theobaldi mittitur Romanæ Sedis Ivo legatus, qui et Raidulphum comitem excommunicavit, et episcopos Laudunensem Bartholomæum, Noviomensem Simonem, Petrum Silvanectensem, qui divortium illud fecerant, suspendit ». Hæc ibi.

Cum autem hæc adeo nefanda de comite Radulpho sanctus Bernardus intellexisset, percitus zelo offensæ Christianæ legis, ad Innocentium papam hæc scribens, eumdem tanti sceleris interpellat ultorem [1] :

« Scriptum est[2] : Quod Deus conjunxit, homo non separet. Surrexerunt viri audaces, qui non timuerunt conjunctos a Deo contra Deum disjungere. Neque id solum, insuper et adjecerunt conjungere non conjungendos, addentes prævaricationem. Lacerantur sacra Ecclesiæ, scinduntur (proh dolor!) vestes Christi, idque ad cumulum doloris, ab his a quibus resarciri debuerant [3]. Amici tui Deus et proximi tui adversum te appropinquaverunt et steterunt. Nam qui mandatum tuum transgrediuntur, non sunt alieni, non sunt extranei a sanctuario tuo, sed eorum locum tenent, quibus dixisti[4] : Si diligitis me, mandata mea servate. Comitem Radulphum et uxorem ejus Deus conjunxerat per ministros Ecclesiæ, et Ecclesia per

[1] Bernard. Epist. CCXVI. — [2] Matth. XIX. — [3] Psal. XXVII. — [4] Joan. XIV.

Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Quomodo quos Ecclesia conjunxit, disjunxit camera? In quo facto illud solum convenienter provisum est, quod in tenebris facta sunt opera tenebrarum. Qui enim male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus a luce. Quid meruit comes Theobaldus? Quid peccavit homo ille? Si peccatum est, quod diligit justitiam et odit iniquitatem, non potest excusari. Si peccatum est quod reddit regi quæ regis sunt, et quæ sunt Dei Deo, non potest excusari. Si archiepiscopum Bituricensem suscepit ad imperium vestrum : hoc est maximum et primum peccatum. En sanguis iste de manu ejus exquiritur. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahunt ei; quoniam sequitur bonitatem. Multi clamant ad vos in toto corde suo, ut injuriam filii vestri, et oppressionem Ecclesiæ digna animadversione vindicetis, et artifices hujus sceleris cum ipso eorum capite, cui quidquid libuit, licuit, Apostolico vigore coerceatis, ut in verticem ipsius iniquitas ejus descendat ». Hucusque ad Innocentium S. Bernardus.

2. His igitur acceptis litteris, Innocentius (ut diximus) Ivonem presbyterum cardinalem legatum in Galliam misit : qui eumdem Radulphum excommunicatione mulctavit, et regnum subjecit interdicto et consultores suspendit episcopos, et cætera quæ opus erant, canonice explevit, ut idem sanctus Bernardus sequentibus declarat Epistolis [1] in delinquentes. Quod autem rex omnia ista accepta tulisset sancto Bernardo, atque etiam comiti Theobaldo, ac questus esset per litteras scriptas ad sanctum Bernardum : rescripsit ipse, excusans se atque pariter comitem Theobaldum. Extant litteræ [2], quarum est exordium : « Libenter quidem, etc. » Sed et cum ex illis nihil rex proficeret, sed in deteriora deficeret, idem sanctus Bernardus ad regis ipsius consiliarios Joslenum Suessionensem episcopum, et Sugerium Sancti-Dionysii abbatem litteras dedit, quarum est exordium [3] : « Scripseram regi, etc. » Quibus in sui excusationem et Theobaldi cum multa afferat, quæ rex in deterius magis magisque lapsus adversus Ecclesias perpetrarit, monens ipsos consiliarios, ut ei resisterent, hæc ad finem habet : « Denique esto quod omnino male meruit comes, sed Ecclesia Dei quid meruit? Quid, inquam, meruit non jam sola Bituricensis Ecclesia, sed et Catalaunensis, etiam et Rhemensis, etiam et Parisiensis? Habeat rex adversus comitem jus : sed de quo jure, obsecro, de quo jure præsumit, ut Ecclesiarum possessiones et terras devastet, ut Christi ovibus pastores præfici non permittat, ut his quidem electorum promotionem prohibeat, aliis vero (quod hactenus inauditum est) dilationem electionis indicat, donec universa consumpserit, donec diripuerit pauperum facultates, donec penitus desoletur terra? At vos ei consulitis talia? Mirum valde, si contra vestrum consilium fiunt hæc : mirum magis et malum, si vestro consilio fiunt. Etenim consulere talia, manifeste schisma fabricare est, Deo resistere, Ecclesiam ancillare, et novam in servitutem Ecclesiasticam redigere libertatem. Si quis Dei fidelis, si quis Ecclesiæ filius est, profecto stabit et opponet se, quoad poterit, murum pro domo Dei. Nam et vos ipsi, si pacem desideratis Ecclesiæ, sicut oportet filios pacis : quomodo non dico, tractatis ea, sed vel interestis consiliis tam malignis? Quidquid enim mali fecerit, merito non regi juveni, sed consiliariis senibus imputatur ». Hæc ad eos S. Bernardus.

3. *S. Bernardi ad episcopum Suessionensem excusatio et admonitio.* — Quibus mirum in modum offensus, in primis ipse Suessionensis episcopus, acerbiores ad eumdem S. Bernardum litteras reddidit, quibus inter alia ipsum talia scribentem, spiritu blasphemiæ afflatum esse redarguit. Ad quem quidem ista digna perenni memoria idem sanctus Bernardus rescripsit, sale sapientiæ Christianæ condita, quæ sic se habent [1] :

« Bernardus Josleno Suessionensi episcopo, salutem in Domino, et non in spiritu blasphemiæ.

« Minime quidem ego spiritum blasphemiæ habere me arbitror; sed nec cuiquam maledixisse, aut maledicere velle me scio, principi præsertim populi mei. Cæterum quidquid illud sit, quo se læsam vestra dignitas judicat, peto veniam. Scio enim qui dixit [2] : Blasphemamur et obsecramus. Dico ergo cum B. Job [3] : Quæ locutus sum, utinam non dixissem, et ultra non addam. Jam domino abbati S. Dionysii pro communi querimonia scribens, utrique vestrum responderam, et putaveram me fecisse satis. Et quoniam ut video, nondum quievit indignatio vestra, quæ forsitan adversus Ecclesiæ conculcatores justius incanduisset, etiam vobis dico, schismaticos vos aut fomitem esse scandali, nec dixi, nec scripsi, nec credidi, et dico securus, nec vereor quod me mea pagina arguat mendacii. Scrutamini eam, si placet, et si ita inveneritis, reum me fatebor grandis sacrilegii, et revera sicut notatis, spiritu blasphemiæ agitatum illa scripsisse.

4. « Ne tamen humilis satisfactio spiritum videatur excludere libertatis : dolui, fateor, et doleo, quod nondum vos ea libertate, qua deceret, comperimus Christi ulcisci injurias, Ecclesiæ defendere libertatem. Dolor iste compulit me scribere dura, non tamen illa quæ impingitis. Putaveram siquidem et adhuc putarem, nisi timerem vobis in hoc esse molestus, nequaquam sufficere, quod schismatis non estis auctores, nisi et eos qui sunt, cujuscumque dignitatis sint, tota libertate pro viribus coerceatis, et eorum consilium atque consortium execretis. Putarem, inquam, gloriam vobis esse, si dicere possetis et vos [4] : Odivi Ecclesiam

[1] Bern. Ep. CXVII et CXXII. — [2] Ibid. Ep. CCXX. — [3] Ibid. Ep. CCXXII.

[1] Bernard. Ep. CCXXV. — [2] 1. Cor. IX. — [3] Job. XXXIX. — [4] Psal. XXV.

malignantium, et cum impiis non sedebo. Numquid solum decebat zelus ille Prophetam, et non hodie quoque a Domini sacerdote requiritur, de quo dicebat [1] : Nonne qui oderunt te Domine oderam, et super inimicos tuos tabescebam ? Optarem sane (et salva vestra serenitate id quoque eloquar) hunc zelum vos exercuisse in puerum regem, qui non tam pueriliter, quam crudeliter sine causa irrita fecit et vestra sana consilia, et sua pacta : sine causa regnum suum conturbat, bella ubique cælis terrisque suscitat, Ecclesias vastat, sacra temerat, exaltat iniquos, bonos persequitur, perimit innocentes. Hæc, inquam, vellem vos dolere, his contradicere et resistere, quod in vobis est : sed meum non est magistrum docere Josleuum, minus autem reprehendere episcopum, qui magis me et alios peccantes redarguere, et errantes corrigere debet. En quantum vos timeo. Clausam habetis Epistolam, qui de priore aperta male suspicati estis. Nam ego quidem nihil adhuc aliud cogitavi, nisi quod ad diversos scribentem necesse est, juxta consuetudinem, Epistolam cera non claudere. Jam et pro hoc quoque veniam peto ».

Hucusque sanctus Bernardus. Qui tamen nihil cum consiliariis, nec cum rege profecit, quin in dies in graviores atque deformiores dilaberetur excessus : de quibus dicendum anno sequenti.

5. *Petrus Cluniacensis pro rege Ludovico apud Innocentium II agit.* — Eodem tempore, cum agitaretur causa eadem Bituricensis Ecclesiæ, Petrus Cluniacensis abbas pro Ludovico rege ista ad Innocentium papam scripsit [2] :

« Summo Pontifici et nostro speciali patri domino papæ Innocentio, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas obedientiam et amorem.

« Si quid minus sapienter dixero, rogo ut pietas paterna supportet. Nam fortassis ineptum esse poterit, sed indevotum erga vos esse non poterit. Pro domino rege Franciæ, magno nobili et speciali filio vestro, benignitatem Apostolicam deprecor, ut quia non solum rex est, non solum magnificus rector Christiani populi est, sed etiam quia opus manuum vestrarum est, quem ad regnum provexistis, quem sacris manibus vestris inunxistis, quem Gallis nostris potentiorem patribus regem designastis, si quid forte adhuc ut ætate juvenis inconsulte agit, ei condescendatis, et ejus forte errorem sapientiæ vestræ velamine contegatis. Est enim patris, ut filii, et maxime tanti, et errorem emendet et honorem conservet. Hoc pro dissidio, quod inter ipsum et dominum Bituricensem archiepiscopum est, dico. Est enim, sicut sensi, res non levis; et ne de gravi incœpto graviorem vergat in exitum, multum cavenda. Spiritus autem consilii, qui spirat ubi vult, qui per vos Ecclesiæ suæ per totum orbem diffusæ assidue consulit, etiam nunc per vos regno Franciæ, non vili portioni Ecclesiæ suæ consulat, et tam de his quam de omnibus unctio ejus cor vestrum edoceat ». Hucusque de causa regis : subjicit vero de causa Lexoviensis monasterii, frustra ad reformationem per eumdem Innocentium revocati. Hoc enim dederat in mandatis idem Pontifex eidem Petro, ut eosdem Lexovienses ad interlapsum vetus revocaret monasticum institutum. De cujus miserando statu hæc lugenda habet : « In deteriorem statum quam prius fuerat relapsum, omni pæne monastica religione et observantia destitutum, parum a sæcularibus differre. In tantum, ut quod priscis temporibus cuncta Galliarum monasteria anteibat; nunc pæne universa vix a longe sequi videatur ».

6. *Fulco rex Hierosolymitanus moritur, Balduinus succedit.* — Quod ad res pertinet Orientis, Fulco [1], Hierosolymorum rex, lapsus equo hoc anno moritur, Balduinum annorum tredecim relinquens regni successorem, cujus administrationem mater ipsa regina Melesendis suscepit; ad quam extant litteræ sancti Bernardi [2]. Porro quod factum id dicat Tyrius sub Eugenio papa, sibi ipsi adversatur; dum nonnisi anno millesimo centesimo quadragesimo quinto Eugenius sedere cœpit.

[1] Psal. CXXXVIII. — [2] Petr. Clun. l. v. Ep. II.

[1] Will. Tyr. l. XVI. c. 3. — [2] Bern. Ep. CCLXXXIX.

Anno periodi Græco-Romanæ 6635.— Anno Æræ Hispan. 1180.— Anno Hegiræ 537, inchoato die 26 Julii, Fer. 1.— Jesu Christi 1142.
— Innocentii II papæ 13 — Conradi III reg. 5. Joannis Comneni imp. 25.

1. *Radulphus comes Veromanduorum uxorem repudiat.* — A num. 1 ad 6. Divus Bernardus hoc anno scripsit Epistolam CCXVI ad Innocentium II adversus *Radulphum* Veromanduorum comitem, qui repudiata uxore, aliam duxerat. Factum narrat Herimannus monachus Tornacensis, aut ejus continuator tom. XII Spicilegii, pag. 480, in quo de Radulpho legitur : « Volens in matrimonium sibi copulari germanam Alienoræ reginæ Francorum, (nomine Petronillam), uxorem suam legitimam », quæ Theobaldi Campaniæ comitis neptis erat, consanguinitatis specie repudiavit, tribus episcopis divortium illud probantibus, nempe Simone Tornacensi ejus fratre, Bartholomeo Laudunensi, et Petro Silvanectensi.

2. *Laudatur Theobald. Campaniæ comes quod divortium illud improbet.* — Scripsit etiam divus Bernardus Epistolam CCXVII ad Innocentium II in gratiam *Theobaldi* Campaniæ comitis, quem ait causa justitiæ et fidelitatis erga Sedem Apostolicam a Ludovico rege male haberi, et Epistolam CCXX ad eumdem *Ludovicum* Francorum regem, in qua iniquam ejus postulationem in gratiam *Radulphi* factam rejicit. Ad *Ludovicum* regem etiam dedit Epistolam CCXXI, graviter eum arguens, quod pravis consiliis adhærescens, pacis inter eum et *Theobaldum* faciendæ concilia respuat. Ad hæc Epistolam CCXXII dedit ad *Joslenum* Suessionensem episcopum, et *Sugerium* abbatem S. Dionysii, querens apud eos, uti regis consiliarios, de ejus contra *Theobaldum* molitionibus, contra pactum et pacem initam. De hac Bernardi ad Joslenum episc. Epistola mentio est in Vita sancti Bernardi lib. 3, cap. 7, num. 23, ubi de admirabili ejus patientia sermo est : « Scripserat », inquit Gaufridus, « aliquando Dei famulus ad episcopum aliquem de curia et consilio regis, monens eum super quibusdam verbis regi suadere et consulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amarissimam ei reddidit Epistolam (quæ ordine est CCXXIII, et a Baronio num. 3 recitatur) dicens in ipsa salutatione prima, *salutem, et non spiritum blasphemiæ*, tanquam videlicet vir sanctus (quod horror est dicere) ex blasphemiæ spiritu illa scripsisset. Ad quod verbum mansuetissimus Christi servus memor Dominicæ responsionis : *Ego dæmonium non habeo* (sicut hodieque extans ejus Epistola continet), minime quidem, ait, spiritum blasphemiæ habere me credo, sed nec maledixisse cuiquam, aut maledicere velle me scio, præsertim principi populi mei. Nec minus postea charum, nec minus familiarem eumdem episcopum habuit, sed elogium illud prædictum apud eum sic fuit, quasi non dictum ».

3. *Moritur Fulco rex Hierosol.* — Ad num. 6. Hoc anno *idibus Novembris* mortuus est *Fulco* Hierosolymorum rex, duobus superstitibus liberis adhuc impuberibus relictis, *Balduino* videlicet primogenito annorum XIII, et *Amalrico* annorum VII, reseditque regni potestas penes *Milisendem* reginam cui jure hæreditario competebat, inquit Tyrius in fine lib. 15, qui initio libri insequentis ait, Fulconi successisse *Balduinum* præfatum, hujus nominis III, juvenem formæ admirabilis, cui mentis quoque bene constitutæ respondebat habitus. Coronatus fuit cum matre subsecuto Dominici Natalis die, non præsidente Ecclesiæ Romanæ *Eugenio* papa, ut perperam dicit Tyrius, sed Innocentio II. Tyrius fatetur, ut alibi diximus, se gesta Hierosolymis ante annum MCLIV, nonnisi ex aliorum relatione didicisse, ideoque non mirum, si quandoque de illis male edoctus fuerit. Divus Bernardus quatuor Epistolas ad *Milisendem* Hierosolymorum reginam, filiam Balduini II regis et Fulconis uxorem, scripsit, nempe Epist. CCCLIV, qua eam monet, qualiter mortuo viro suo sese gerere debeat, Epistolam CCCLV, qua *Præmonstratenses* Hierosolymam peregrinantes commendat et pluribus laudat, Epistolam CCVI, qua eam hortatur ita vivere, ut perpetuo regnet, et Epist. CCLXXXIX.

4. *Litteræ S. Bern. ad Milisendem Hierosolym. reginam.* — Jam a multo tempore *Bernardus* nullas a *Melisinde* acceperat litteras, audieratque illam apud aliquos infamia laborare, quasi muliebri impotentia distraheretur : « Audivimus , fateor , nescio quæ sinistra : quæ etsi non pro certo credimus, doluimus tamen sive veritate, sive mendacio tuam aliquatenus decolorari opinionem ». Subdit Bernardus , *Andream* tamen avunculum suum, qui Templi miles erat, sibi significasse quod

sapientum consilio sese regeret. Cum vero Godefridus ejus notarius in S. Bernardi Vita scribat, sanctum abbatem morti proximum ad avunculum suum scripsisse Epistolam, in qua inter cætera ait : « Ego enim jam delibor, nec puto me longum facere super terram », ideoque et ea Epistola ad Andream, quæ ordine est CCLXXXVIII, anno MCLIII data sit, manifestum est, Epistolam CCLXXXIX ad *Milisendem* reginam eodem anno scriptam fuisse, et Manricum in Annal. Cisterc. anno MCLIII, cap. 1, Epistolam ad Andream cum eo Christi anno recte connexuisse, Epistolam vero ad *Milisendem* reginam, in qua Andreæ mentio, anno MCXLII, cap. 10, ad eum annum male retraxisse. Quare Mabillonius utramque ad annum MCLIII pertinere in margine recte notavit. Porro *Amalricum* Milisendæ reginæ filium minorem natu, *Balduino III* in regnum successisse, suo loco videbimus.

5. *Ivo card. et Gaufridus Carnotensis episc. S. Sedis in Gallia legati.* — Hoc anno in Galliis legatione Sedis Apostolicæ functi sunt, *Ivo*, qui ex canonico regulari Sancti-Victoris Parisiensis, anno incerto ab Honorio II cardinalis Sancti-Laurentii in Damaso creatus fuit, et *Gaufridus* Carnotensis episcopus. *Ivonis* legationis mentionem facit Baronius num. 1. Legationis vero *Gaufridi* Helias Aurelianorum episcopus in quadam donatione a se facta monachis Sancti-Martini de Campis, recitata a Duchesnio in Notis ad Epistolam XI Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis, lib. 1. Ait enim *Helias* se illam facere precibus regis Francorum Ludovici et Gaufridi venerabilis Carnotensis episcopi, Apostolicæ Sedis legati. In fine Chartæ legitur : «Actum Aurelianis anno ab Incarnat. Domini MCXLII, Ludovico Juniore , anno ejus quinto ». Hujus Chartæ et anni, quo ea scripta, meminere San-Marthani in episc. Aurelianensibus cum de Helia agunt. Quare in episcopis Carnotensibus Gaufridi mortem cum anno MCXXXVIII perperam postea illigarunt. Annum Gaufridi Carnot. emortualem infra notabimus. Porro duas in Gallia legationes fuisse non semel monuimus ; et *Ivonem* legatum Treviris hoc anno obiisse scribit Brouverus in Annal. Trevirens. lib. 14, ubi refert vetus Epitaphium, in quo dicitur mortuus : « Sole duodenas Julii vergente kalendas ».

6. *Obitus Petri Abaelardi.* — In Chronico Sancti-Petri-Vivi Tom. II Spicilegii Dacheriani recitato legitur : «Anno MCXLII, magister Petrus Abaelardus moritur ». Is in Epistola ordine III ad *Heloissam* data rogat, ut quocumque modo vel loco cum ex hac vita migrare contingat, ejus corpus ad Paracletense cœnobium deferatur : « Quod si me Dominus, inquit, in manibus inimicorum tradiderit, scilicet ut ipsi prævalentes me interficiant, aut quocumque casu viam universæ carnis absens a vobis ingrediar, cadaver, obsecro, nostrum, ubicumque vel sepultum vel expositum jacuerit, ad cimiterium vestrum deferri faciatis, ubi filiæ nostræ, imo in Christo sorores, sepulchrum nostrum sæpius videntes, ad preces pro meo domino fundendas amplius invitentur ». Morbo lento correptus, a Petro Venerabili abbate suo Cabilonem missus est, ubi cum e vita excessisset, monachi illius monasterii istud ei Epitaphium posuere : « Hoc magister Petrus fine dies suos consummavit : et qui singulari scientiæ magisterio toti pæne orbi terrarum notus, et ubique famosus erat, in illius discipulatu qui dixit, *discite a me*, *quia mitis sum et humilis corde*, mitis et humilis corde perseverans, ad ipsum, ut dignum est credere, sic transivit ». Qua de re statim Petrus Venerabilis Epistola sua XXI libri 4, scripsit ad *Heloissam*, ejus quondam uxorem, tunc vero abbatissam monasterii Paracletensis, ut eam de pio *Abaelardi* obitu consolaretur, jussitque ejus corpus ad illud cœnobium transferri, misso Epitaphio a se in honorem ipsius composito, in quo dicitur *Abaelardum XI kalend. Maii* animam Deo reddidisse. Postea ipsemet inclytam *Heloissam* invisit, quia fama tantum eam noverat. Baronius anno MCXL, num. 11 et seq. Epistolam laudatam Petri Cluniacensis ad eam datam , et *Abaelardi* Epitaphium recitat. Ejus opera Andreas Duchesnius Parisiis publicavit, et Notis illustravit. De his legendus Oudinus in Supplem. Script. Eccles. ubi quæ adhuc inedita sunt, enumerat. *Heloissa* toto tempore quo *Abaelardo* supervixit, vitæ sanctimoniæ incubuit, et XVI kalendis Junii anni MCLXIV sancto fine quievit, ut videre est apud San-Marthanos in abbatia Paracletensi, ubi tamen perperam dicitur Abaelardus juxta Chronicon Senonense anno MCXLIII demortuus ; quod lectorem non monerem , nisi vidissem Bulæum tom. II Hist. Universit. Parisiensis, aliosque quosdam mendosa illa citatione deceptos, *Abaelardi* mortem in eum Christi annum distulisse.

7. *Corrigitur Catalogus abbatissarum Paracleti.* — *Heloissæ* in abbatiam Paracletensem successit *Ermengardis*, cujus meminit Kalendarium Paracliticum, ut videre est apud San-Marthanos tom. IV Gall. Christ. in abbatissis Paraclitensibus, et in Notis Andreæ Duchesnii ad Hist. Calamit. Petri Abaelardi, pag. 1188, in Elencho abbatissarum ejusdem monasterii. Helvildis enim, quam uterque secundam Paracleti abbatissam proponit, eadem est cum Heloissa , quæ binominis erat, ut vel ex loco, quem uterque auctor ad suam sententiam probandam profert, perspicuum est. Aiunt enim inter Helvildem Paracleti abbatissam, et Norpaldum abbatem Vallis-Lucentis controversiam quamdam pacificatam esse apud Triangulum, quod castrum est in Tricassina diœcesi situm, vulgo *Treynel*, ut ostendit Valesius in Notitia Gall. voce *Triangulum ;* sed cum uterque lateret Helvildem diversam non esse ab Heloissa, annum quo publicum istud Instrumentum notatur, consulto prætermisere, illum mendose descriptum existimantes. Verum San Marthani in abbatibus abbatiæ Vallislucentis Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Senonensi positæ, hallucinationem suam manifeste

aperiunt, cum de Norpaldo, ejusdem abbatiæ abbate primo, loquentes pag. 896, scribunt: Transegit cum Heloissa abbatissa Paracleti MCXLII anno ». Neque dici potest sermonem ibi esse de transactione diversa ab ea, quam Norpaldus cum Helvilde fecit, cum in Chronico Sancti-Petri-Vivi ad annum MCXXIX habeatur: « Ecclesia Vallis-Lucentis fundata est, cujus primus abbas domnus Herpaldus (seu Norpaldus) fuit, sedens annis XXX, et ad annum MCXLIII ibidem legatur: « Ecclesia Vallis-Lucentis primo dedicata est ».

8. *Heloissa binominis fuit.* — Præterea San-Marthani Norpaldi mortem cum anno MCLIX connectunt, licet Chronicon Sancti-Petri-Vivi non vidissent, quia revera eo Christi anno, trigesimus annus sedis Norpaldi in finem vergebat, ideoque *Norpaldus* non post *Heloissam*, ut San-Marthani supponunt, sed ante eam e vivis excessit. Inclyta itaque hæc abbatissa, *Heloissa* et *Helvildis* appellata, anno qui dedicationem Ecclesiæ Vallislucentis præcessit, controversiam, quam cum Norpaldo abbate habebat, diremit, et postea usque ad an. MCLXIV supervixit. In Necrologio monasterii Paracletensis ideo nulla Helvildis mentio, quia eadem est cum Heloissa. Loquitur de abbatia Vallislucentis divus Bernardus in Epist. LXXV ad Artaldum Pruliacensem abbatem, Vallislucentis conditorem, ut eum interpretatur Manricus in Annal. Cisterc. ad annum MCXXIX, cap. 7, num. 3. Mabillonius qui ad hanc Duchesnii et San-Marthanorum hallucinationem animum non adverterat, in brevi tamen nota ad Epistolam CCLXXVIII divi Bernardi ad Eugenium III, recte observat Hugonem Metellum Helvildis nomine Epistolas duas ad Heloissam scripsisse: « Helwildi venerabili abbatissæ Paracliti.

« Femineum sexum vos excessisse fama nobis notificavit. Quomodo dictando, versificando et (quod excellentius omnibus est) muliebrem mollitiem exsuperasti, etc. » Quibus etiam ex verbis intelligimus *Heloissam* poetriam fuisse, et jure merito Petrum Venerabilem in laudata ad eam Epistola scripsisse: «Tu illo efferendo studio tuo et mulieres omnes evicisti, et pæne viros universos superasti», ubi tamen Petrus Venerabilis de litteratoriæ scientiæ, et sæcularis sapientiæ studio verba facit.

9. *Gesta in Anglia.* — Gesta hoc anno in Anglia Malmesburiensis lib. 2 Hist. Novell., antequam scribendi finem faciat, summarie narrat, quæ, ejus verbis utens, magis abbreviabo. Superveniens Quadragesima omnibus vacationem bellorum indixit, qua mediante *imperatrix* cum suis deliberavit vocare *Godefridum* comitem Andegavensem maritum suum, qui filiorum hæreditatem in Anglia tuiturus veniret. Nuntii ex Audegavis redeuntes retulere comitem Andegavensem respondisse, si *Robertus* comes Glocestrensis, cujus prudentiam jam olim probatam habuisset, ad se veniret, voluntati ejus se pro posse non defuturum. *Robertus* ergo cum expeditis militibus ad vicum *Warbam* profectus est, indeque *Cadomum* comitem Andegavensem accersivit, qui veniens varia prætexuit, ut adventum suum in Angliam excusaret. Dedit tamen filium suum ex imperatrice progenitum *Henricum* appellatum, cujus intuitu proceres ad justi hæredis partes propugnandas animarentur. Interim *Stephanus rex* Oxonium civitatem concremavit, et castellum, in quo imperatrix erat, obsedit. Nuntiatum postea imperatricem egressam ab obsesso castello, et apud *Wallingenford* tuto manere, et hic Malmesburiensis Historiam suam claudit.

10. *Malmesburiensis Historiam suam absolvit.* — Cum vero Huntindoniensis lib. 8 scribat, *Stephanum regem* obsessisse imperatricem apud Oxonium post festum sancti Michaelis usque ad Adventum Domini, et non procul a Natali Christi eam fugisse ad Castellum de *Wallinford*, et sic Oxonium tandem regi redditum esse perspicuum est, Malmesburiensem res anno sequenti gestas non attigisse, perperamque Usserium lib. de Antiquit. Britannic. Eulesiorum cap. 6 tradidisse eum principia gestorum anni MCXLIII in Novella sua Historia exposuisse, ac verum esse quod habet Matthæus Parisiensis, et cum eo Bulæus lib. de Script. Britann. Centur. 2, cap. 73, *Guilelmum bibliothecarium Malmesburiensem* anno MCXLII Anglorum Historiam terminasse. An vero tunc etiam vivere desierit, ut habet idem Bulæus, prorsus incompertum. Vidit Malmesburiensis, ut Pitsius in Malmesbur. scribit, in vetustis codicibus multa antiquitatis monumenta, quæ ab interitu liberavit. Nec satis officio factum putavit, si solum vetera et aliena conservaret, nisi etiam nova et sua adjiceret, et adeo accurate Historias Anglicas tractavit, « ut vix quisquam in illo genere sit illi conferendus, nemo anteferendus ».

11. *Miser status Eccl.* — Westmonasteriensis ad hunc Christi annum scribit: « Captus est Robertus Londoniensis episcopus apud Fullentiam a Galfrido de Mandevilla, nono kalendas Julii ». Post mortem *Gilberti* episcopi Londoniensis, *Universalis* appellati, ob multiplicem litteraturam, quæ teste Radulpho de Diceto in Abbreviat. Chron. anno MCXXXIV accidit, Ecclesia Londinensis diu vacavit et Alfordus hoc anno num. 1 et seq. conjicit *Galfridum* Ecclesiarum prædatorem Londinensem invasisse, ut turrim Londinensem sibi suisque muniret; cum Huntindoniensis hoc anno testetur, *Stephanum regem* eum in curia sua detinuisse, et *Galfridum*, ut a rege liberaretur, reddidisse ei turrim Lundoniæ et aliqua castella, sed postea invasisse abbatiam Ramesiensem, et Ecclesiam Dei speluncam fecisse latronum. Ex quibus infert Epistolam divi Bernardi CCXI ad Innocentium datam, in qua loquitur de occupatore sedis Londoniensis, indicatque Innocentio II illud corrigendum esse, intelligendam de præfato Galfrido. Verum ex laudatis a nobis anno superiori num. 13 Bernardi verbis evidenter apparet, *Bernardum* verba facere de viro in sedem episcopalem intruso, qui in ea

Robertum præcessit, quod dici non potest de *Galfrido* viro militari, pro quo coercendo non Pontifex Romanus, sed rex adeundus erat ; præsertim cum populator iste Ecclesiarum nihil faceret excommunicationes, ut perspicuum est ex iis quæ narrat Gervasius in Chron. anno MCXLIV. Occupator itaque sedis Londinensis alius non est quam Anselmus, cujus electio in episcopum Londinensem rescissa fuit ab Innocentio II, ut loco laudato diximus.

12. *Floret Robertus Pullus, postea cardinalis.* — Hoc anno *Ascelinus* prior Doveriæ factus est Roffensis episcopus sub archiep. Cantuariensi, ut prodit Edmundus de Hadenham, monachus Roffensis, in Annal. Ecclesiæ Roffensis, ad annum Christi MCCCVII ab eo perductis, et a Whartono in Anglia Sacra part. I publicatis. Hoc confirmat Gervasius in Chron. qui annum a Natali Christi incipiens, ad annum Christi MCXLVII ait, *Ascelinum* obiisse eo Christi anno, *episcopatus sui sexto, IX kal. Februarii*, qui ideo currenti ad eam sedem evectus fuerat, et Gervasius annos Julianos enumerat. Ad Ascelinum scripsit sanctus Bernardus Epistolam CCV, rogavitque, ut pateretur « magistrum Robertum Pullum aliquantum temporis facere Parisiis, ob sanam doctrinam, quæ apud illum esse dignoscitur ». Alfordus in Annal. hanc Epistolam recitat anno MCXXXVII, quo *Ascelinum* episcopum dictum putavit; Mabillonius vero in ejus margine, et in Notis fusioribus, ait eam circa annum MCXL scriptam, licet in Ascelini episcopatus initio consignando ab Alfordo non discrepet; sed ea citius quam currenti anno data non fuit. Porro *Robertus Pullus*, in Anglia natus, studiorum causa Galliam petiit, et Parisiis scientias, tum sacras, tum profanas edidicit, et ex parte docuit, ut habet Pitsius in Roberto Pullano. « Ab ineunte ætate Philosophiæ deditus, ejusque obtentu episcopalem honorem ab Henrico rege (hujus sc. nominis I) oblatum respuens, victum et vestitum habens, his contentus fuit », inquit Joannes prior Hagustaldensis in Hist. ad an. MCXLVII. Romam ab Innocentio II vocatus, a Lucio II ejus successore cardin. et ab Eugenio III S. R. E. cancellarius renuntiatus est. *Octo sententiarum libros* ab eo editos publicavit Hugo Mathoudus, monachus Congregationis S. Mauri.

13. *Romani erga Innoc. II magis insolescunt.* — Romani, qui, ut anno MCXLI, num. 2 habet Baronius, adversus Innocentium II rebellarant, et senatum restituerant, currenti, ut ibidem ex Ottone Frisingensi lib. 7, cap. 27, Baronius narrat, audaciores fuere : « Invalescente populo, dum proficere non posset (nempe Innocentius II) lecto cubans juxta quosdam de futuris visione sibi monstrata, in pace quievit ». Quæ tamen mors nonnisi anno sequenti contigit.

INNOCENTII II ANNUS 14. — CHRISTI 1143.

1. *S. Bernardus in Ivonis legati morte calumniam passus ad Innocentium papam scribit.* — Annus Redemptoris millesimus centesimus quadragesimus tertius sequitur Indictione sexta, quo Ivo cardinalis legatus in Galliis ex hac vita migravit; cujus occasione sanctus Bernardus apud Innocentium papam calumniam passus est, quasi in pauperes ejus bona dissipasset, potius quam legitime erogasset. Quamobrem in ipsum nonnihil commotus est atque succensus. Hæc de indignatione Pontificis ubi idem sanctus Bernardus accepisset, Epistolam apologeticam ad ipsum scripsit, qua suam causam defendens, et se potenter excusans, ostendit se nihil in eo peccasse, ut ejus indignationem commeruerit. Sed audi tu ipsam[1] :

2. « Domino, et patri reverendissimo Innocentio, Bernardus nihilum, id quod est.

« Putabam me aliquando aliquid vel modicum esse, sed nunc, ut sentio, prorsus ad nihilum redactus sum, dum nescivi. Nec enim me dixerim omnino nihilum tunc fuisse, cum oculi domini mei super puerum suum essent, et aures ejus ad preces meas; cum omne quod scriberem obviis manibus accepisset, et vultu hilari perlegisset, be-

[1] Bern. Ep. CCXVIII.

nignissime atque plenissime ad omnia postulata respondens. Modo autem me merito, non modicum dico, sed nihilum, quoniam ab heri et nudiustertius avertit faciem suam a me. Cur hoc? quid peccavi? multum fateor, si pecunia cardinalis Ivonis bonæ memoriæ meo arbitrio distributa fuit, et non ad nutum ipsius.

« Quod utique ad aures domini mei fuisse perlatum, mihi relatum est. Sed confido, quia nunc hujus rei veritatem cognoscetis, et veritas liberabit me. Non sum tam hebes, ut ignorem Ecclesiæ esse, quidquid ille rerum suarum non dederit. Sed jam audite simpliciter veritatem. Si inventum fuerit in ore meo mendacium, ipsum os meum condemnabit me.

« Quando homo exuit hominem, absens eram, imo et valde remotus; audivi autem ab his qui affuerunt, quod ipse fecerit suum testamentum: et quod fecit, fecit et scribit; et de rebus suis quæ voluit, quibus voluit ipse divisit. Quod residuum fuit, duobus abbatibus assistentibus tunc sibi et mihi pariter qui absens eram, dividendum commisit, eo quod nobis nota essent loca pauperiora sanctorum. Porro abbates illi domum venientes, et non invenientes me (detinebar enim tunc temporis ex vestro mandato pacis quærendæ negotiis) nihilominus pecuniam, sicut eis visum est, diviserunt, me non solum non connivente, sed nesciente quid fecerint. Cedat jam, si placet, manifestæ indignatio veritati; nec mihi deinceps frons rugetur, aut supercilium deponatur; sed solita redeat serenitas blando et benigno vultui, ac suo denuo sole læta facies induatur.

3. « Nam quod item comperi displicuisse me in multis scriptitationibus meis, hoc me jam metuere non oportebit, quoniam facile emendabo. Scio, scio, præsumpsi plusquam oportuit, parum attendens, quis cui scriptitare præsumerem. Sed ad id quidem audendum vestra me armarat benignitas, non negabitis: urgebat deinde charitas amicorum. Etenim perpauca pro me scripsi, si bene memini. Sed ne quid nimis. Dabo, si potero, zelo meo de cætero temperamentum scientiam, et ponam digitum meum super os meum. Tolerabilius enim offendam aliquos amicorum, quam multis precibus defatigem Christum Domini. Et nunc quoque non sum scribere ausus vobis de imminentibus Ecclesiæ periculis, et gravi schismate quod timemus, ac plurimis quæ sustinemus incommodis. Scripsi autem sanctis episcopis vestro lateri adhærentibus. Ab ipsis audire poteritis, si scire placuerit, quæ scripserim ego ». Hactenus ad Innocentium S. Bernardus. Est ultima Epistolarum ejus, quas ad ipsum scripsit.

Accidit plane secundum illud Sapientis [1]: « Calumnia conturbat sapientem », ut sanctus Bernardus ob calumniatores apud Innocentium papam æstimatione minuerentur, adeoque ut tot tantisque exhibitis per eumdem sanctum officiis et beneficiis oblivioni traditis, jam nulla eorum habita ratione, exciderit ipse e gratia ejus. An autem acceptis his ab eo litteris, Innocentius æquiori erga eum animo fuerit, haud nobis compertum habetur. At si in terra ista aruerunt sata Bernardi, stante vento urente: certe alibi quidem collegit ad vitam æternam, quæ non humano, sed divino intuitu ab eo sunt jactata semina in terram viventium. Sic discant homines non sperare in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.

4. *De schismate imminente S. Bernardi Epistola.* — Sed quanto discrimini esset exposita Ecclesia Gallicana, nisi Innocentius papa parceret regi, his litteris, datis ad quatuor cardinales episcopos, videlicet ad Albericum Ostiensem episcopum, Stephanum Prænestinum, Igmarum Tusculanum, et Gerardum cancellarium aperuit. Sunt istæ, de quibus scripserat ad Innocentium, quæ sic se habent [1]:

« Quantum malum schisma in Ecclesia sit, et quam sit detestandum, et omnimodis devitandum, evidenter quondam ostendit famosa et horrenda mors virorum illorum, quos ob istiusmodi pestem terra deglutiens [2], vivos transmisit ad inferos. Ostendit et illa persecutio Guibertina, sive Burdini temeritas, quos nostra jam tempora experta sunt, inter regnum et sacerdotium dividentes plaga pæne incurabili, et castigatione crudeli. Ostendit et illa, quæ nuper adhuc post multam et multifariam Ecclesiæ vexationem et vastationem, tandem, Deo miserante, finem accepit rabies Leonina. Merito proinde Salvator in Evangelio [3]: Væ, inquit, homini illi, per quem scandalum venit! Væ nobis qui vivimus, plangere quæ pertulimus, dolere quæ sentimus, timere quæ exspectamus! Et quod pejus est, ad tam malum habitum humanæ res devenerunt, ut nec rei humiliari velint, nec judices misereri. Dicimus iniquis [4]: Nolite inique agere; et delinquentibus: Nolite exaltare cornu, et non audiunt nos, quia domus exasperans est [5]. Supplicamus his, quorum est peccata arguere, peccantes servare, ne calamum quassatum conterant [6], et lignum fumigans non extinguant: et magis in spiritu vehementi conterunt naves Tharsis. Si denuntiamus filiis cum Apostolo [7], ut obediant patribus per omnia: quasi aerem verberamus. Si patribus loquimur [8], ne ad indignationem provocent filios: in nos potius eorum indignationem provocamus. Nec delinquentes satisfacere, nec rectores seu correctores condescendere ullatenus acquiescunt: omnes suum stomachum sequuntur, et totis viribus funem in diversa trahentes rumpunt.

5. « Heu necdum recenti Ecclesiæ plagæ cicatrix occalluit, et rursum scindere parant, rursus corpus Christi affigere cruci, rursus fodere latus

[1] Eccl. VII.

[1] Bern. Ep. CCXIX. — [2] Num. XVI. — [3] Luc. XVII. — [4] Psal. LXXIV. — [5] Ezech. II. — [6] Isa. XLII. — [7] Colos. III. — [8] Ephes. VI.

innoxium, rursus vestimenta dividere, atque ipsam (quod in ipsis est) tunicam inconsutilem, quamvis frustra, dirumpere satagunt. Si qua in vobis sunt viscera pietatis, tantis vos opponite malis, ne in illa præcipue terra scissura fiat, in qua solent (sicut optime nostis) scissuræ aliæ resarciri. Nam si auctor scandali ore singulariter Judicis tremendo addicitur maledicto [1], quibus putamus benedictionibus dignos hujus nequitiæ fugatores et propugnatores?

« De duobus non excusamus regem. Nam et juravit illicite, et perseverat injuste. Verum id non voluntate, sed verecundia. Nam probro ducitur (sicut optime nostis) apud Francigenas juramentum solvere, quamlibet male publice juratum sit : quamvis nemo sapiens dubitet, illicita juramenta non esse tenenda. Verumtamen ne in hoc quidem excusari posse fatemur. Neque enim excusare nos, sed veniam postulare suscepimus. Vos videte, an excusare aliquatenus eum possit ira, ætas, majestas. Poterit sine dubio, si misericordiam judicio superexaltandam decernatis ; quatenus videlicet talis aliqua consideratio in rege et puero habeatur, ut hac ei vice tali quidem tenore parcatur, quo tale aliquid de cætero non præsumat. Parcatur sane dixerim, si fieri possit, salva in omnibus Ecclesiæ libertate, simul et archiepiscopo debita veneratione servata, quem manus Apostolica consecravit. Hoc ipse rex humiliter petit, hoc nostra universa Citramontana nimium jam afflicta Ecclesia suppliciter deprecatur. Alioquin damus manus morti, tabescentes et arescentes præ timore et exspectatione, quæ supervenerunt universo orbi. Siquidem deprecatio mea super hoc ab anno priore, et peccatis meis exigentibus, deprecationem meam non exauditio, sed indignatio; indignationem autem desolatio pæne universæ terræ secuta est. Si quid zelo urgente erupit, quod non fuit, aut secus quam fuit dicendum, sit, quæso, apud vos quasi non dictum. Ubi vero dixi quod oportuit, et ubi oportuit dici, sit non frustra dictum ». Hucusque S. Bernardus ad episcopos.

6. *Ludovici regis furores et persecutionem compescere studet S. Bernardus.* — Sed eodem pariter anno Ludovicus rex Francorum magis exasperatus, in comitem Theobaldum furorem convertens, in ejus comitatum arma movit, illudque crudelitate summa memorabile facinus perpetravit, de quo ita apud Sigebertum hoc anno : « Ludovicus rex Vitriacum castrum comitis Theobaldi capit, ubi igne admoto, Ecclesia incensa, et in ea mille trecentæ animæ diversi sexus et ætatis sunt igne consumptæ. Super quo rex Ludovicus misericordia motus, plorasse dicitur. Et hac de causa peregrinationem Hierosolymitanam aggressus a quibusdam existimatur ». At non ista tantum, sed alia pleraque nefanda idem rex, solutus timore Dei, pro perturbati animi voluntate gessit, quæ sanctus Bernardus, scribens ad eum litteras redarguit. Habet enim hæc inter alia [1] :

7. « At quidquid vobis de regno vestro, de anima et corona vestra facere placeat, nos Ecclesiæ filii, matris injurias, contemptum et conculcationem omnino dissimulare non possumus, quæ illi præter illa, quæ in eam jam præcessisse miserabiliter plangimus, iterum de novo partim inferri, partim imminere sentimus. Profecto stabimus et pugnabimus usque ad mortem, si ita oportuerit, pro matre nostra armis quibus licet, non scutis et gladiis, sed precibus fletibusque ad Deum. Et ego quidem, qui me memini præter quotidianas preces, quas pro pace et salute vestra atque regno, coram Domino supplex, ipso teste, fundebam : etiam apud Sedem Apostolicam litteris et nuntiis causam vestram egisse (fateor) usque pæne ad propriæ conscientiæ læsionem et ipsius summi Pontificis justam (quod diffiteri non debeo) contra me indignationem. Ego, inquam, assiduis vestris, quos innovare quotidie non cessatis, excessibus provocatus, dico vobis, incipio pœnitere super insipientia mea priori, qua plus justo vestræ adolescentiæ hucusque favi. Et de cætero pro mea exiguitate non deero veritati. Non tacebo, quod cum excommunicatis iterato fœdus et societatem inire satagitis : quod in necem hominum, combustionem domorum, destructionem Ecclesiarum, dispersionem pauperum, raptoribus et prædonibus (sicut dicitur) adhæretis, juxta illud Prophetæ [2]: Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas : quasi non satis per vos mala facere valeatis. Non silebo, quod illicitum illud maledictumque juramentum inconsultissime usurpatum a vobis contra Bituricensem Ecclesiam (pro quo, heu ! tot et tanta mala jam nunc merito provenerunt) non ita tandem corrigitis, ut Christi ovibus apud Catalaunum pastorem præfici non sinatis : insuper et fratri vestro, ejusque militibus sagittariis balistariisque, domos episcopales contra jus et fas inhabitandas, et res Ecclesiæ in hujusmodi nefandos usus profligandas, audacter nimium exponitis. Dico vobis, non erit diu inultum, si hæc ita facere pergitis. Et ideo, domine mi rex, amicabiliter moneo vos, et fideliter consulo vobis, ut citius ab hac malitia desistatis, si forte jam ferire parantis manum, Ninivitæ regis exemplo, pœnitentia et humilitate prævenire possitis. Dura loquor, quia duriora vobis formido. Sed mementote a Sapiente dictum [3] : Meliora esse vulnera amici, quam fraudulenta oscula inimici ». Hæc ad regem Bernardus, alter nostri temporis Elias, non parcens regi per devia gradienti ; ad quem rursus eodem argumento aliam una cum Hugone Antisiodorensi episcopo scripsit Epistolam [4]. Pro quo cum (ut vidimus) scripsisset ad Innocentium papam, rogans ut indulgeret ipsi, et paterno

[1] Matth. XVIII.

[1] Bern. Ep. CCXVI. — [2] Psal. XLIX. — [3] Psal. XXVII — [4] Bern. Ep. CCXXV.

amore pateretur, quæ peccasset in Apostolicam Sedem, ejus præcepta implere nolens; quod ipse rex nec sic resipuerit, sed magis magisque desiperet, et deteriora in dies addere non prætermitteret: hæc pro sui excusatione ad Stephanum cardinalem episcopum Prænestinum papæ legenda conscripsit [1]; qui ipsi papæ non amplius a se scribendum fore (ut vidimus) animo proposuerat :

8. « Loquitur Hieremias ad Deum pro adversariis suis ita dicens [2]: Recordare, Domine, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et averterem indignationem tuam ab eis. Et infert : Propterea, inquit, da filios eorum in famem, et deduc eos in manus gladii ; et adhuc alia in hunc modum æque gravia imprecatur illis. Quod propterea nunc apud vestram reverentiam memorandum putavi, quoniam simile mihi aliquid cum propheta video accidisse. Vos enim scitis, quomodo ego quoque pro rege steterim in conspectu domini mei, corpore quidem absens, sed præsens spiritu, ut loquerer pro eo bonum ; bona siquidem pollicebatur. Nunc autem ipso reddente pro bono malum, cogor contraria scribere. Pudet erroris et falsæ spei, quam de eo conceperam ; et gratias ago, quod pro eo simpliciter supplicans, non fuerim exauditus. Putabam me deferre regi pacifico : et ecce invenio, gravissimo hosti Ecclesiæ assentasse. Conculcantur apud nos sancta, Ecclesia turpiter ancillatur. Nam et electiones episcoporum prohibentur fieri, et sicubi id præsumptum a clericis fuerit, electus episcopari non sinitur. Denique sedet in tristitia Ecclesia Parisiensis, proprio destituta pastore ; et nemo est qui de substituendo alio mutire audeat. Non sufficit spoliari bonis præsentibus domos episcopales : etiam in terras et in homines manus sacrilega circumquaque desævit, totius insuper anni ex eis sibi redditus vindicando. Vestra Catalaunensis fecit quidem electionem, sed qui electus est, ecce jam diebus multis debito honore frustratur, et scitis quam non absque gravi gregis Dominici detrimento. Commisit rex germano suo Roberto vices episcopi, et ille in cunctis terris, rebusque Ecclesiæ potestative versans, et pro vice sua ubique haud segniter agens, infert cælis quotidianas hostias, non plane pacificas, clamores pauperum, lacrymas viduarum, planctus orphanorum, gemitus compeditorum, et sanguinem interfectorum. Verum angustus est malitiæ ejus ille episcopatus. Rhemensem invadit, atque in terra sanctorum iniqua gerit, non clericis, non monachis, non sanctimonialibus parcens. Denique sanctæ Mariæ, sancti Remigii, sancti Nicasii, sancti Theodorici terras fructiferas, et villas populosas ita in ore gladii devastavit, ut pæne in solitudinem redegerit universas. Frequens in omnium auribus vox [3]: Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. Sic rex emendat, quod in Ecclesiam Bituricensem Herodiano juramento commisit.

[1] Bern. Ep. CCXXIV. — [2] Hier. XVIII. — [3] Psal. LXXXII.

9. « Præterea rex, nobis quidem non parum laborantibus, pacem cum comite Theobaldo fecerat, firmæ, ut putavimus, amicitiæ fœdus inierat : et ecce occasiones quærit, quomodo recedat ab amico. Atque hoc grande crimen, quod impingitur comiti, quia cum baronibus regis de liberis suis contrahit matrimonia. Suspecta est illi dilatatio charitatis, nec se putat regem, si se amaverint principes. Conjiciat prudentia vestra quid animi erga subditos gerat, qui de odio atque discordia, si fuerit inter suos, se æstimat fortiorem. Videat et perpendat, si est hic homo a Deo, qui in suorum magis mutua simultate quam charitate confidit, cum charitas sit Deus. Quod minime faceret, si sapientiam illius haberet, qui ait [1] : Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Præterea ergo pacis conventiones et constitutiones manifeste transgreditur, nec tenet pacta sua, quæ distinxerunt labia sua. Denique revocavit in domum suam, et ad consilium suum virum adulterum et excommunicatum, nempe Radulphum comitem, quem ex constituto ejecerat, et pro exercenda majori militia, aliis multis nequam æque excommunicatis, perjuris, incendiariis, homicidis rex et advocatus Ecclesiæ adversus Ecclesiæ (quod non est dubium) amatorem et defensorem denuo sociatur, juxta illud Prophetæ [2] : Si videbas furem, currebas cum eo ; et cum adulteris portionem tuam ponebas. Ad hæc cogit suo more episc. ad maledicendum benedicendis, et iterum benedicendum maledicendis. Et quoniam non obtemperatur pro suo libitu sibi, circuit mare et aridam, ut inveniat juratores, quorum perjuriis, quos fortassis Deus conjungit, per homines separentur. Qua fronte, obsecro, tantopere aliis præscribere de consanguinitate laborat homo, cum sua (quod palam est) tertio consanguinitatis gradu ferme permanens consobrina ? Et quidem inter filium comitis Theobaldi, et comitis Flandrensis filiam, et item inter comitem Suessionensem, et filiam comitis Theobaldi, si consanguinitas sit, nescio : (scienter enim illicita matrimonia nec laudavi unquam nec laudo) sed sciatis vos et sciat dominus meus, prohiberi horum nuptias. Si quo modo conjungi fas fuerit, exarmare Ecclesiam est, et multam illi subtrahere fortitudinem. Nec aliam puto adversantium ipsis nuptiis intentionem, nisi ut in terris præfatorum principum non possint habere refugium, quicumque audebunt contradicere schismati quod minantur. Hucusque zelus meus. Non possum enim ego emendare quod potui redarguere, potui et commonere eum qui possit. Zelus domini mei faciet hoc. Ipsum duxi necessarium in magno Ecclesiæ labore atque periculo compellandum, et per nullum dignius quam per vos, qui ejus lateri et spiritui adhæretis. Apud quem, quæso, habete me excusatum, quod rege mutato mutaverim stylum, qui ad ipsum Deum

[1] Cant. VIII. — [2] Psal. XLIX.

Dei Prophetam dixisse scitis[1] : Cum viro innocente innocens eris, et cum perverso perverteris ». Hæc Bernardus ad Innocentium per Stephanum cardinalem insinuanda.

10. *Innocentii papæ obitus, qui multas Ecclesias instauravit.* — Porro Innocentius hoc tempore adversus Romanos senatum restituere satagentes laboravit usque ad mortem : siquidem in his laboribus diem clausit extremum octavo kal. Octobris, cum (ut ait Otto Frisingensis[2]) invalescente populo, dum perficere non posset, ut eos scilicet impediret, lecto cubans, in pace quievit, cum sedisset annos tredecim, et menses septem. Hic autem inter alia religiosa opera pro Ecclesiis impensa, restauravit collapsum tectum Lateranensis Basilicæ, ad quod opus missæ sunt trabes e Calabria a Rogerio Siciliæ rege, qui et alia munera eidem Ecclesiæ contulit. Hæc ex scripto Codice archivi Lateranensis, ubi itidem legitur, ipsum sepultum fuisse in eadem Basilica in porphyretico mausoleo, in quo olim sepultus fuerat Hadrianus imperator. Idemque Pontifex Basilicam S. Mariæ, quæ dicitur Callisti trans Tiberim, restauravit, et apsidem ex musivo picturis ornavit, ut versus in ea intexti eodem opere usque hodie docent. Item tectum Basilicæ S. Pauli resarcivit, et Ecclesiam muris munivit, insuper et Ecclesiam S. Stephani in monte Cœlio vetustate labantem reparavit.

11. De eodem insuper Pontifice hæc in Vaticano Codice scripta leguntur : « Hic beatus Pontifex annualem censum, centum videlicet librarum papalis monetæ judicibus et advocatis Romanæ Urbis de camera sua constituit, et eos ejusmodi juramentum exhibere mandavit :

JURAMENTUM QUOD PRÆSTITERUNT ADVOCATI CONSTITUTI A PAPA INNOCENTIO SECUNDO.

« In nomine Domini. Amen. Ego N. advocatus juro, quod ab hac hora in antea placita vel negotia Romanorum, in quibus advocatus ero vel patronus, Romanos malitiose non impugnabo vel defendam : sed pro conscientia a Deo mihi præstita, secundum constitutiones et leges ac bonos mores ea tractabo. Et postquam justitia de iisdem causis a me cognita fuerit, si requisitus fuero, judicibus patefaciam, et eis in ipso judicio assensum meum adhibebo. Pretium exinde non accipiam, nec per me, nec per interpositam personam suscipi permittam. Et si susceptum fuerit, postquam scivero, infra XV dies illud reddi faciam. Et patrocinium meum alicui habenti causam, si ab eo rogatus fuero, malo studio non negabo; salvis beneficiis quæ habemus ab Ecclesiis vel aliis, et exceptis sententiis valentibus duodecim denarios, quæ gratis et sine exactione nobis offeruntur. Hæc omnia observabo bona fide sine fraude et malo ingenio, quamdiu papa Innocentius, vel successores sui censum centum libras valentem denariorum papalium nobis advocatis et judicibus annis singulis solvere perseverabunt ». Hæc ibi. Et in fine : « Hic ordinationes fecit permultas per Decembrem et alios menses, et diaconos in eis creavit decem et octo, presbyteros viginti, et episcopos septuaginta duos, quos per diversa loca constituit ». Hæc ibi. Reliquit nondum penitus absolutam quam restituebat Basilicam Callisti, titulo Sanctæ-Mariæ nobilitatam, quam germanus ejus episcopus Albanensis absolvit, qui et corpus ejus in eadem Basilica intra majorem portam sepelivit, hoc sepulturæ simplici indito Epitaphio :

HIC REQVIESCVNT VENERABILIA OSSA SANCTISSIMÆ MEMORIÆ DOMINI INNOCENTII II PAPÆ SECVNDI DE DOMO PAPARESCORVM, QVI PRÆSENTEM ECCLESIAM AD HONOREM DEI GENITRICIS MARIÆ SICVT EST A FVNDAMENTIS SVMPTIBVS PROPRIIS RENOVAVIT.

Cætera legi non possunt, quæ nobis numeri videntur apposita. Porro ipsius Innocentii imaginem musivo opere expressam invenies in apside a dextro ipsius latere, quæ referat hominem ætate virentem.

12. *Pacifica Cælestini II Pontificis creatio.* — Elapso autem die ab obitu Innocentii, Guido de Castello presbyter cardinalis tituli S. Marci, creatus est summus Pontifex, nominatusque Cælestinus Secundus. Quod enim imminebat a Romanis civile bellum ob senatum restitutum in pristinum conservandum, in causa fuit, ut cardinales absque mora sine dissensione et controversia unanimi consensu convenerint, atque crearint cito Pontificem; extat Petri Cluniacensis de electione ejusdem Cælestini ad ipsum scripta Epistola istis verbis[1] :

« Universali Pontifici et speciali Ecclesiæ Cluniacensis patri, domino papæ Cælestino, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, sincerum amorem et plenam obedientiam.

« Benedictus Dominus Deus noster, qui memor verbi sui, in quo nobis spem dedit, more suo nullatenus se oblitum verborum suorum etiam hoc tempore monstravit, quibus suos ab ipsis recedens consolari dignatus est, dicens[2] : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Apparet hoc in innumeris suæ gratiæ donis; apparet hoc nunc specialiter et in vobis, quem his nostris diebus summum Pontificem, animarum nostrarum custodem, totius Ecclesiæ suæ adhuc in terris peregrinantis, hoc est, unicæ columbæ inter corvos gementis, præsulem, propitia mortalibus divina benignitas concessit.

« Non hoc (ut jam nobis relatum est) humanus fastus, non sibi providens humana cupiditas, non Romanus turbo sæpe auditus, orbemque terrarum suo impulsu concutere solitus effecit ; sed adversa pacificans, diversa uniens, discissa redintegrans, spiritus ille qui ubi vult spirat, velut in sibilo auræ tenuis, juxta verbum Domini factum ad Eliam, le-

[1] Psal. XVII. — [2] Otto Frising. l. VII. c. 27.

[1] Petr. Clun. l. V. Ep. XXVII. — [2] Matth. XXVIII.

niter adimplevit. Gavisi sumus audientes ista, et in immensum cor nostrum exhilaratum est, agnoscentes, non in armis, non turribus, non minacibus agminibus rem divinam tutari, sed sola misericordis Domini manu et suavi protectione ad pacem compositam esse. Agnovimus vere quod agnoscendum erat, imperasse Christum ventis et mari, et factam esse insolitam tranquillitatem ; statuisse procellam maris in auram, et siluisse fluctus ejus. Et hoc quis non miretur? Quis, inquam, hoc non miretur, a tempore Alexandri Secundi papæ, per Gregorium, Urbanum, Paschalem, Gelasium, Callistum, Honorium, Innocentium, summos Ecclesiæ Dei ac præclaros Pontifices, quantum ad eorum promotionem pertinet, Ecclesiasticam pacem pertransisse, sed in nullo eorum præter vos quievisse? Nec adeo lapidei sumus ut non sentiamus, nec adeo bruti ut non intelligamus eum, sine cujus nutu, ut legitur, nec passer ad terram, nec folium cadit arboris : non sine causa, non sine certo inhexaustæ sapientiæ consilio hanc pacem eorum primordiis subtraxisse, vestris contulisse : quam esse illam puto, et hanc vobiscum semper durare confido, de qua in Psalmis Propheta [1] : Secundum multitudinem, inquit, dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Credo enim et spero in Deo salutari meo, quod qui principiis vestris dedit tam amabilem pacem, dabit et fini suo tempore commendabilem laudem. Lætabitur sub umbra alarum ejus vobis amodo subditus orbis terrarum, et se tantos fidei suæ patres, Apostolicos viros, confessores dico, et quod majus est, martyres, vel quod excellentius est, ipsos Apostolorum summos Petrum et Paulum, imo ipsum Christum in vobis solo se habere gloriabitur. Gaudebit, et jam ineffabiliter gaudet, licet non numero, tamen virtutibus, pusillus grex vester Cluniacensis, qui obedientiam, qui subjectionem, qui (quod majus est) dilectionem, quia per seipsum non potest, ore proprio per has litteras vobis ingerit, et se totum, licet absens, sanctitatis vestræ pedibus subjicit.

13. « Certitudinem electionis vestræ, et collati a Deo Apostolatus sero accepi : idcirco tarde rescripsi. Nam diu variante fama, vix in vigilia sancti Andreæ Epistolam vestram mihi et conventui missam suscepi, atque die ipsa publice in capitulo lectam tam litteratis quam illitteratis (quos conversos vocamus) exposui. Audita est et vere suscepta ab omnibus filiali affectu ; quod vobis melius ore proprio, vel nuntiorum proxime per Dei gratiam indicabo. Habeo enim omnimodam voluntatem veniendi ad vos, et novum quidem patrem, sed antiquum amicum amore et honore debito visitandi. Faciam hoc, si congrue potuero, si non, per nostros, cum maxime vacaverit, Christi juvante gratia, visitabo. Commendo interim paternitati vestræ negotium fratris præsentium latoris, ut illud benigne et ad commodum Ecclesiæ ejus, quantum justitia permiserit, audiatis et definiatis. In fine quas possum gratias ago, quod sicut mihi relatum est, et in litteris vestris legi, quasdam alias causas beatæ memoriæ prædecessori vestro directas benigne accepistis, sicque definistis, ut in sententia successoris non sit lugenda sancti mors prædecessoris ». Hucusque Petrus.

Ad hunc eumdem Cælestinum papam extant litteræ S. Bernardi [1] pro electo Eboracensi adversus intrusum hominem nefandissimum, de quo etiam litteras idem dedit ad S. R. E. cardinales [2].

Hoc pariter anno dissidia fuisse composita inter regem Francorum et Romanum Pontificem, testatur Robertus in Chronico Appendice ad Sigebertum : quibus autem conditionibus, ignoratur.

14. *Concilium Londoniense.* — Itemque eodem anno Londoniæ in Anglia celebratur Concilium pro libertate Ecclesiastica exule jamdiu restituenda, de quo Rogerius in Annalibus his verbis : « Anno gratiæ millesimo centesimo quadragesimo tertio, qui erat annus octavus regni regis Stephani, rex Stephanus interfuit Concilio Londoniæ in media Quadragesima. Quo quia nullus honor vel clericis vel Ecclesiæ Dei a raptoribus deferebatur, et æque capiebantur et redimebantur clerici ut laici ; tenuit idem Wintoniensis episcopus, Urbis Romanæ legatus, Concilium apud Londonium, clericis pro tempore necessarium : in quo sancitum est, ne qui alicui clerico violentas manus injecerit, ab alio possit absolvi, quam ab ipso papa, et in præsentia ipsius. Unde clericis aliquantum serenitatis vix tandem illuxit ». Hæc Rogerius.

Hoc eodem anno ex hac vita sublato Radulpho Antiocheno patriarcha, propinato illi veneno, in locum ipsius subrogatus est Haimericus, decanus ejusdem Ecclesiæ. Ita ex Tyrio.

15. *Obitus Joannis imperatoris Orientis, cui succedit Manuel, et Leonis patriarchæ.* — Quod item ad res pertinet Orientis, hoc anno mense Aprilis moritur Joannes imperator, relinquens Manuelem filium suum hæredem imperatorem. Ita quod tempus spectat, Nicetas, qui ejus imperio tribuit annos viginti quatuor et menses octo. Idem Otto Frisingensis [3]. Ex quibus corrigas errorem illapsum in Willelmum Tyrium [4], dum apud ipsum legitur ipse Joannes defunctus anno millesimo centesimo trigesimo octavo, imperasse annos viginti septem : inest enim utrobique error, qui ex dictis auctoribus et aliis arguatur ; imo ab ipsomet Tyrio, qui cum, ut alii, Joannis ingressum ponat anno millesimo centesimo decimo octavo, si eidem numero addas, quos ponit Joannis imperii annos viginti septem, non trigesimo octavo, sed quadragesimo quinto post centesimum millesimum eum defunctum oportuisset asserere ; cum tamen anno

[1] Psal. XCIII.

[1] Bern. Ep. CCXXXIV. — [2] Ibid. Ep. CCXXXV. — [3] Otto Frising. l. VII. c. 28. — [4] Tyr. l. XV. c. 23. in fin.

trigesimo octavo apud ipsum legatur Joannes esse defunctus. Porro quod ad genus mortis pertinet ejusdem Joannis imperatoris, nonnisi divina contigisse vindicta historici omnes tam Græci quam Latini affirmant. Cum enim a Latinis abripere Antiochiam pertentasset, et quamvis monitus ab Innocentio Romano Pontifice per legatum episcopum Gabalensem, minime destitisset, imo acerbius desævisset etiam in viros sanctissimos (ut testatur Otto) eremum incolentes : factum est, ut post obitum duorum filiorum, quo potuisset a cœptis desistere ita admonitus, suæ ipsius sagittæ venenatæ vulnusculo, cum in venatione ea. pharetra eversa, caderet, sibi ipsi mortem intulerit. Post autem ejus obitum, Manuel ipse patris judicio comprobatus regendas sumpsit habenas imperii. Huic novo imperatori Conradus Rom. rex matrimonio junxit sororem conjugis suæ. Intercurrerant ea de re jam ad patrem Joannem imperatorem litteræ per nuntios Hembriconem Herbipolensem episcopum, et Robertum principem Capuanum, et aliæ postea ad eumdem Manuelem Comnenum missæ. Recitat eas Otto Frisingensis [1].

16. Hoc eodem anno, ipsis primordiis Manuelis Comneni imperatoris, moritur Leo Stypiota patriarcha Constantinopolitanus, ut testatur Nicetas Choniata. De eodem Leone Theodorus Balsamon meminit, dum interpretatur sancti Basilii Epistolam Canonicam ad Amphilochium, et in canone octogesimo tertio agit adversus eos qui more gentium exercent vaticinia ac veneficia, quorum occasione subjicit hanc narrationem : « Cum enim beatæ in Domino vitæ conjux domini Alexii Comneni filii inclyti imperatoris in gravem morbum incidisset, et medici de ejus sanitate desperassent propter multiplicium morborum contrarietatem, quidam ethnici se eam curaturos professi, utpote quæ magicis artificiis laboraret, effecerunt, ut multæ et admirandæ ejus feminæ, et viri etiam exanimarentur. Clam autem projiciebant imagines ex cera factas, et satanice eorum contrectationem et inventionem significabant, atque alia multa gravia fecerunt in Dei contemptum, et multorum hominum supplicium; et ipsi quidem impii, cum rem efficere non potuissent, evanuerunt. Nobilissima autem illa mulier non modo nihil adjumenti adepta est, sed etiam diuturno morbo vexata vita excessit, malo a se suscepto viatico, divinorum scilicet canonum adversus se indignatione, quam Deus propter alia ejus bona opera allevare dignetur. Post ejus autem mortem, tempore sanctissimi patriarchæ domini Leonis Styppæ (Stypiotæ), nonnulli quidem ejus cognati et etiam subditi graviter puniti sunt, ut qui sæpissime vaticinati essent, et satanicæ nefariæ operationi toto animo credidissent. Alii autem mediocri supplicio curati sunt, ut qui non sæpe, nec ex animo malum illud secuti essent. Est itaque canon attendendus, et Dei judicio relinquenda ægrotantium cura, qui solo verbo dissolutas carnes adstringit et colligat; nec tradere se oportet satanicis imposturis, quæ non solum corporum sanitatem auferunt, sed etiam animarum ». Hæc Balsamon occasione Leonis patriarchæ ejusdem canonis acerrimi vindicis; extat ejusdem Leonis decretum de nuptiis duorum fratrum in Codice juris Orientalis, necnon Arsenii, qui post ipsum patriarcha vixit, licet in catalogo patriarcharum Constantinopolitanorum nulla de eo sit mentio. At Nicetas affirmat subrogatum post Leonem Michaelem monachum monasterii Acuti, sic dicti, « virum (ut ait) virtute celebrem, et nostris litteris eruditum ». Hic ipse dictus est etiam cognomento Oxytas, quod ex Oxya insula, in qua suum erat monasterium, eductus esset. In serie patriarcharum ponitur hic sedisse annos duos et menses octo, indeque se abdicasse, ut suo loco inferius dicturi sumus.

[1] Otto de Gestis Frid. l. I. c. 23 et 24.

Anno periodi Græco-Romanæ 6636. — Anno Æræ Hispan. 1181. — Anno Hegiræ 538, inchoato die 2 Julii, Fer. 6. — Jesu Christi 1143. — Cælestini II papæ 1. — Conradi III reg. 6. Manuelis Comneni imp. 1.

1. *Miser status Ecclesiæ Gallicanæ.* — A num. 1 ad 10. Luctuosam Ecclesiæ Gallicanæ faciem sub Ludovico VII Franciæ rege his verbis describit Otto Frisingensis testis oculatus lib. 7. Chron. cap. 21, ubi ait : « Francia Occidentalis, rege suo amisso, sub illius filio Ludovico, qui adhuc superstes est, ob ipsius ac Theobaldi Blesensis comitis guerram tot prœliis ac incendiis per-

pessa est discrimina, quod nisi religiosorum, qui ibidem morabantur, meritis, orationibus et consilio nuper pacata fuisset, usque ad internecionem deleta putaretur ». Id satis ostendunt Epistolæ divi Bernardi hoc anno a Baronio recitatæ. Basilica tamen castri *Vitriaci* non hoc anno, ut refert Baronius num. 6, ex Pseudo-Roberto de Monte, sed anno MCXLII incensa, ut anno MCXLI ostendimus.

2. *Moritur Innoc. II PP.* — A num. 10 ad 14. Cum *Innocentius II* anno MCXXX, die decima quinta mensis Februarii, Pontifex Romanus electus fuerit, et ab eo die sui Pontificatus annos deduxerit, ut ibidem ostendimus, sedit *annos tredecim, menses septem, dies novem*, emortuali excluso. Eum enim currenti anno *octavo kalendas Octobris*, seu die XXIV mensis Septembris, e vivis excessisse, certum et indubitatum. Joannes quidem Ceccanus in Chr. Fossæ Novæ tom. I Italiæ Sacræ ab Ughello edito scribit, mortem ejus contigisse *IV idus Septembris*, aliique fere omnes cum Baronio et Onuphrio *VIII kalend. Octob.*, sed nullo ad id probandum testimonio in medium adducto; verum mox unum proferam, de quo nullus ambigere poterit.

3. *Ejus sepultura et beneficia in Ecclesiam Lateranensem.* — « In navi Ecclesiæ », inquit Joannes Diaconus junior, Basilicæ Salvatoris patriarchii Lateranensis canonicus, in libro de Ecclesia Lateranensi apud Mabillonium tom. II Musei Ital. « jacet Innocentius papa II in concha porphyretica, quæ fuit Adriani imperatoris sepultura. Hic renovavit tectum hujus Basilicæ, propriis expensis, novis trabibus, quas gloriosus et potens Rogerius Siciliæ rex precibus suis eidem Ecclesiæ transmisit : quod videlicet tectum suo tempore cecidit, suoque tempore restauratum est. Turrim etiam ante Ecclesiam, quæ ruinæ vicina videbatur, renovari jussit : atque quamplurima, dum vixit, Ecclesiæ dona ad ornamentum altaris obtulit, cycladem videlicet auro textam », et alia ibi sigillatim memorata.

4. *Cœlestinus II ei succedit.* — Innocentio II successit *Guido*, natione Tuscus, antea presbyter cardinalis Sancti-Marci, qui *Cœlestinus II* in Pontificatu appellatus fuit, electus die vigesima sexta Septembris, et, ut in morte ejus videbimus, eodem die inthronizatus. Ipsemet Cælestinus de sua electione certiores fecit Cluniacenses Epistola data *Laterani, VIII idus Novemb.*, tom. IV Spicilegii Dacheriani recitata, et inde in tom. X Concil. translata, in qua ait : « Notum facimus dilectioni vestræ quod domino nostro bonæ memoriæ papæ Innocentio, VIII kal. Octob. defuncto, et in Lateranensi Ecclesia cum maxima cleri ac populi Romani frequentia tumulato, cardinales, presbyteri et diaconi, una cum fratribus nostris episcopis et subdiaconis, clero ac populo Romano acclamante, partim et expetente, tertia die in ipsa Ecclesia unanimi voto et pari consensu, me indignum, et prorsus tanti officii imparem, nescio quo Dei judicio, in Romanum Pontificem concorditer elegerunt ». Vides Cælestinum II tertia die a morte Innocentii II electum fuisse Pontificem Rom. ideoque Baronium, passimque alios, non bene initium ejus repetere a die XXV mensis Septembris. Nam licet num. 12 non satis clare mentem suam explicet, cum tamen anno sequenti asserat, *Cœlestinum* die octava Martii post Sedem mensium quinque et dierum XIII e vivis abiisse, necessario supponit, eum die XXV Septembris hujus anni creatum, quæ et sententia Onuphrii fuerat. *Innocentium* vero Secundum VIII kalend. Octob. demortuum fuisse, præter Spicilegium Dacherianum, nos docet vetus monasterii Casinensis Necrologium.

5. *Litteræ gratulatoriæ Arnulphi episc. Luxoviensis ad Cœlestinum II.* — *Arnulphus*, qui ex archidiacono Sagiensi Luxoviensis episcopus a clero et populo creatus fuit, ut testatur Petrus Venerabilis lib. 4, Epist. VII ad Innocentium II data (idque anno MCXLI, cum eo anno Ordericus lib. 13, in fine Operis sui Joannem tunc ejus decessorem obiisse prodat), et a Rothomagensi episcopo consecrationem accepit, ubi audivit *Cœlestinum*, a quo plurimum amabatur, ad Sedem Romanam evectum fuisse, ad eum scripsit Epistolam congratulatoriam, quæ extat tom. II Spicilegii Dacheriani. In ea Innocentium II Ecclesiam Romanam egregie rexisse asserit : « quod sane, inquit, tam regularis disciplina, quam religionis monasticæ provectus ostendit ; cum civitates et castella passim pro sæcularibus regulares clericos habeant, et deserta plus hodie monachorum, quam ferarum habuerunt quondam bestiarum ». Subdit, se ad Pontificem venturum fuisse, nisi circa *confirmandam* sibi *recentem novi principis gratiam* gravius occuparetur. Petrus Venerabilis in laudata Epistola petit ab Innocentio II ut *Arnulphi* electio a Sede Apostolica confirmetur, et comes Andegavensis nullatenus audiatur, scilicet Gaufridus, etc. « ne tyrannus, ut dicitur, appellatione Apostolica, non tyrannis, sed indigentibus debita, abutatur, permittat prudentia vestra ». De Arnulpho rursus infra. Novus princeps de quo Arnulphus loquitur, alius non est quam Gaufridus præfatus, de quo Matthæus Paris. in Hist. ad hunc annum : Gaufridus comes Andegavensis a civibus Rothomagensibus solemniter susceptus est, et exinde dux Normanniæ appellatus est ». Idem ac Matthæus Paris. habet Radulphus de Diceto in Abbreviat. Chron. pag. 508. Arnulphus itaque non multo ante Cælestini II electionem pacem cum Gaufrido inierat, a quo antea vexatus fuerat, ut ipsemet in Epistola ad Lucium III papam data, et tom. II Spicilegii pag. 482 recitata, testatur his verbis : « XVII marcas in initio meæ promotionis assumpsi, quia bona omnia episcopalia redimere de manu comitis Andegavensis angebar, quæ ipse mihi per duos annos et tres menses abstulerat ».

6. *Pax inter Cœlestinum II et Ludovicum VII Galliæ regem constituta.* — Chronographus Man-

riniacensis narrata morte Innocentii II, ait : « Cujus honori subrogatus est Cælestinus, qui alio nomine magister Guido de Castellis nominatus est. Hic vero prælatione illa dignissimus erat, quoniam ei tria, quæ inter homines pæne habentur præcipua, simul confluxerant, celebremque magistrum reddiderant : nobilitas scilicet generis, mentis industria in omni statu æqualis, litterarum quoque, quarum doctrinæ intentissimus fuit, scientia multiformis. Ad hunc rex noster (Ludovicus VII Galliarum rex) legatos pro pace ineunda misit, quam ita dulcissima impetratione obtinuerunt, ut in conspectu illorum, multorumque nobilium, quorum frequentia Roma fremere solet, benigne adsurgeret, manuque elevata signum benedictionis contra regionem hanc faciens, ipsam a sententia interdictionis absolveret ». Quare Pseudo-Robertus de Monte in Chron. accurate hoc anno scribit : « Pax reformatur inter papam et regem Ludovicum »; recteque etiam Radulphus de Diceto in Abbreviat. Chron. pag. 509, ait *per triennium* interdictum durasse.

7. *Pax alia inter eumdem Ludovicum et Theobaldum Campaniæ comitem.* — Verum pax inter *Ludovicum* regem et *Theobaldum* comitem Campaniæ, quem rex ita male habuerat, anno tantum sequenti constituta. Pseudo-Robertus enim de Monte ad eum Christi annum scribit : « Mediante abbate Claræuallis (sc. divo Bernardo) simultas, quæ inter regem Ludovicum et comitem Theobaldum incanduerat, sopitur ». Porro pax hæc adeo firma fuit, ut *Ludovicus* rex, post divortium cum Eleonora, et post Constantiam secundam uxorem vita functam, *Adelam* Theobaldi filiam matrimonio sibi junxerit, ex qua *Philippus* cognomento *Augustus*, qui patri in regnum successit, natus est. De dissensione inter Ludovicum regem et Theobaldum vide dicta anno MCXLI, num. 14, et anno MCXLII, num. 1 et seq.

8. *Pallium Willelmo archiepiscopo Eboracensi denegatur.* — Sanctus *Bernardus*, ut videre est apud Baronium num. 13, scripsit hoc anno Epistolam CCXXXV, alias CCXXXIV, *ad Cælestinum II*, et Epistolam CCXXXVI, alias CCXXXV, ad *totam curiam Romanam* adversus Willelmum Eboracensem archiepiscopum electum, quem *intrusum* appellat. Jam anno MCXL, de utraque Epistola verba fecimus, diximusque, *Willelmi* causam usque ad Pontificatum *Eugenii III* indecisam mansisse, interimque *Willelmum* Ecclesiæ Eboracacensi præfuisse ; ac præterea Baronium, quæ hic breviter adversus Willelmum scribit, postea retractasse.

9. *Obitus Joannis Comneni imperatoris.* — Ad num. 15. De anno emortuali *Joannis Comneni* Græcorum imperatoris scriptores inter se non conveniunt. Tyrius enim lib. 15, cap. 23, mortuum scribit an. MCXXXVII, mense Aprili, imperii XXVII, et Pseudo-Robertus de Monte in Chron. anno MCXLI. Verum cum plerique e Græcis, uti Nicetas in Joanne Comneno cap. 11, et Joel in Synopsi scribant regnasse *Joannem* annos XXIV, menses VIII, consequens est Ottonem Frisingensem libro 7, cap. 28, et Albericum in Chron. accurate ejus obitum cum præsenti anno copulasse ; præsertim cum Codinus, sive quisquis auctor est Chronici eidem subjuncti, prodat eum denatum *anno mundi* scilicet Constantinopolitano, 6651, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, et Joannes Comnenus mense Aprili mortuus sit, cum imperasset, inquit Codinus, *annos* XXIV, *menses* VII, *dies* XXIII. Sic enim legendum, ut ait Ducangius in Familiis Aug. Byzantinis, characterismus annorum Manuelis ab eodem Codino observatus demonstrat ; cum perperam dies XVII tantum pro XXIII ibidem exarati legantur. Uxorem duxerat, superstite adhuc parente, *Irenem* Hungariæ regis filiam, Ladislai nempe, teste Zonara pag. 240.

10. *Manuel filius ejus ei succedit.* — Cinnamus in fine libri I hæc de morte ejus habet : « Moritur in Cilicia imperator, imperiumque adipiscitur Manuel, qui erat ætatis posterior, sed patri gratior ». Subdit Cinnamus : « Manuel, qui singulari præ cæteris in parentem amore flagrabat, naturæ leges reveritus, demissis oculis, pronoque in pectus capite, profusis lacrymis pavimentum rigavit (quando nempe pater ejus accersitis magnatibus eum sibi successorem designavit) chlamydem tamen induens, sumptoque diademate, ab universo exercitu imperator proclamatur. Joannes vero paucis post diebus moritur, cum totos viginti quinque annos, mensesque septem Romanis imperasset, octavo die mensis, quem Xanthicum Græci, Romani Aprilem vocant ». Sed loco *annos* XXV, legendum *annos* XXIV, ut ex dictis imperii ejus initio sequitur. Obiter observabis, quod jam non semel monuimus, *Tyrium* de rebus ante annum MCLIV in Oriente gestis sæpe male edoctum fuisse ; cum Joannis Comneni Aug. mortem sexennio præverlat.

11. *Michael Oxites fit patriarcha Constantinopolitanus.* — Ad num. 16. Cum *Leo Styppita* annos octo et menses octo Ecclesiam Constantinopolitanam administrarit, ut habet Catalogus episcoporum Byzantinorum lib. 4 Juris Græco Romani relatus, annoque MCXXXIV ad eam sedem promotus fuerit, obitus ejus optime a Baronio, et antea ab Onuphrio in Chron. Eccles., hoc anno consignatus fuit. « Cum vacaret patriarchalis sedes Constantinopoli », inquit Cinnamus in Historia sua lib. 2, pag. 18, « Michaelem illi imponit, (nempe Manuel imp.) monasterio in insula quam Oxiam ex situ vocant antea præfectum, virum liberalibus disciplinis humanioribusque litteris leviter quidem imbutum, ac morum elegantia rerumque divinarum scientia nemine inferiorem, unumque adeo ex iis, quorum ea ætate virtus erat maxime conspicua. Hujus vicissim manibus cum in Ecclesia imperatorio diademate fuisset insignitus, deposito in sacra mensa auri centenario, inde excessit, omnibus uno ore liberalitatem illius et magnificentiam

prædicantibus. Clero etiam annuam ex palatio duorum centenariorum pensionem assignavit. Id numismatis vulgo Secundum nuncupant. Ejusmodi fuere Manuelis imperii exordia ». Quibus ex verbis Manuelem hoc anno imperium iniisse etiam intelligimus. Porro *Oxia* monasterium erat in insula et monte ejusdem nominis, Chalcedoni proximum, qui mons etiam Auxentii appellationem sumpsit.

12. *Concilium cogit adversus quosdam Bogomilos* — Cinnamus libro 2, num. 10, loquens de rebus imperante Manuele gestis ait : « Sub idem tempus Cosmas (patriarcha Constantinop.) qui ea tempestate res Ecclesiasticas moderabatur, vir vitæ integritate et gravitate sermonis illustris, a sede hanc ob causam depulsus est. Monachus quidam, Niphon nomine, qui liberales disciplinas, humanasque scientias ne summis quidem labris degustaverat, etsi sacris a pueritia litteris imbutus, cum, Michaele viro pio virtuteque insigni Ecclesiasticam dignitatem regente, haud sana circa Christianam religionem sentire visus esset, ideoque judicio Sydonali fuisset condemnatus, barba ad talos usque protensa derasa, carceri mancipatur ». Refert hanc Synodum Allatius lib. 2 de Consens. Eccles. Orient. et Occident. cap. 12, ex qua discimus, cum rursus Bogomilorum hæresis repullulascere in Niphone monacho deprehensa esset, Synodo celebrata, *Niphonem* ipsum, necnon pseudo-episcopos *Clementem* et *Leontium* condemnatos esse a Michaele Oxita, et quod majus est, *Cosmam Atticum*, patria Æginetam, post Michaelem patriarcham Constantinopolitanum, quod eumdem Niphonem protegeret. Illi *Bogomili* deprehensi sunt, *mensis Augusti* XX, *feria* VI, *Indict*. VI. Sententia vero lata *mensis Octobris* I, *feria sexta*, *Indictione* VII.

13. *Institutio novi Ordinis militaris facta a Raimundo IV Barcinonensi comite.* — Hoc anno V kal. Decemb. congregatus est insignis et celebris conventus apud *Gerundam*, in quo a *Raimundo*, hujus nominis IV, comite Barcinonensi, et dominatore regni Aragonensis constituta est nova militia ad defendendam Occidentalem Ecclesiam, quæ erat in Hispaniis, ita tamen ut ea semper esset in subjectione et obedientia militiæ Templi Hierosolymitani, ad cujus formam ista constituebatur. Eam ob rem *Raimundus* Roberto magistro militiæ Templi, et successoribus ejus quædam castra tradidit, enumerata in litteris fundationis recitatis a Baluzio in Appendice ad Marcam Hispanicam num. 402. Litteris subscriptus est inter alios Gregorius electus Tarraconensis archiepiscopus, et Raimundus in iis dicitur tantum *gratia Dei regni dominator Aragonensis* ; ex quibus patet, *Ranimirum* ex-regem archiepiscopatui Tarraconensi renuntiasse, et Raimundum regis titulum sibi nunquam sumpsisse, cum in nullis aliis Diplomatis illum usurparit, licet Petronilla ubique Aragoniæ regina dicta reperiatur.

14. *Raimundus IV regis Aragoniæ nomen nunquam assumere voluit.* — Vere itaque Guillelmus Neubrigensis lib. 2, cap. 10, post narratam Ranimiri monachi abdicationem a dignitate regia subdit : « Quibus actis suasum inveni, ut regni insignia, id est, coronam et purpuram solemniter sumeret (nempe Raimundus IV) cum regnum haberet. Negavit se ille hoc facturum, ita allegans: Cum nullus progenitorum meorum super comitem fuerit, natura sum comes, qua contentus, sicut non sum melior, ita nec excellentior esse volo quam patres mei. Ut ergo in me fortuna naturam non superet, nomen et insignia regis omitto. Porro ut in me etiam serviat fortuna naturæ, retento comitis nomine, regni amplitudinem et potestatem non respuo. Huc accedit, quod regia dignitate assumpta non multis regibus, in divitiis et gloria cederem. At cum mihi regni sint opes, cum potestate regia : Barcinonensi comiti nullus in mundo comes potest æquari. Proinde malo esse comitum primus, quam regum nec septimus. Sic itaque vir mirabilis, nobili quodam regii honoris contemptu, vel allegabat, vel jocabatur, cum ab amicis excellentiam induere regiam moneretur. Nec unquam vel rex vel dux, sed comes tantum Barcinonensis appellari voluit, licet ducatum provinciæ, id est, illius regionis, quæ sic dicitur, et a Rhodano usque ad Italiæ fines extenditur, cum regno Aragonum possideret. Porro ejus filius post decessum patris, juxta materni prærogativam generis a Romano Pontifice in regem solemniter consecratus ».

15. *Alcoran. cura Petri Venerabilis in linguam Latinam versum.* — « Anno Domini MCXLIII, per industriam abbatis Petri Cluniacensis, liber qui dicitur Alchoranus cum tota secta impii et pseudo-prophetæ Mahumet de Arabico in Latinum translatus est, etc. et hic erat annus alligere (id est, Hegiræ) DXXXVII », inquit auctor Magni Chronici Belgici pag. 163. (1) Fuse de hac versione loquitur Petrus Venerabilis in Epistola ad sanctum Bernardum data, quæ libri 4 decimatertia est : « Misi, inquit, et novam translationem nostram contra pessimam nequam Mahumet hæresim disputantem, quæ dum nuper in Hispaniis morarer, meo studio de lingua Arabica versa est in Latinam, etc. Fuit autem in transferendo hæc mea

(1) Annum, quo versio hæc Alcorani, procurante Petro Venerabili, cœpta fuit, certiorem indicat idem Petrus Venerabilis in suo adversus sectam Saracenorum opere, quod libris quatuor complexus fuit, ex quo duo priores libri nuper in amplissima Veterum monumentorum collectione tom. IX, col. 1120, prodierunt. Asserit ibi Petrus procuratam a se fuisse hanc versionem anno quo ipse Hispanias *adiit* et colloquium cum Adelphonso *victorioso Hispaniarum imperatore* habuit, qui annus, addit, ab *Incarnatione Domini fuit* MCXLI. Usum autem se in ea re perhibet opera Roberti Kecenensis non *Retenensis*, Armanni Dalmatæ, Petri Toletani, et Saraceni cujusdam nomine *Mahermed*. Ut annus iste cum anno ab auctore magni Chronici indicato componatur, reputandum est anno MCXLI cœpisse opus, atque anno demum MCXLIII absolutum fuisse. MANSI.

intentio, ut morem illum Patrum sequerer quo nullam unquam suorum temporum vel levissimam, ut sic dicam, hæresim silentio præterirent, quin ei totis fidei viribus resisterent, et scriptis ac disputationibus esse detestandam ac damnabilem demonstrarent. Hoc ego de quo hoc præcipuo errore errorum, de hac fæce universarum hæresum, in quam omnium diabolicarum sectarum, quæ ab ipso Salvatoris adventu ortæ sunt, reliquiæ confluxerunt, facere volui : ut sicut læthali ejus peste dimidius pæne orbis infectus agnoscitur, ita quam sit execrandus et conculcandus, detecta ejus stultitia et turpitudine, a nescientibus agnoscatur. Agnoscetis ipse legendo, et sicut arbitror, ut dignum est, deflebitis : per tam nefarias et abjectissimas sordes tantam humani generis partem deceptam, et a conditore suo per spurcissimi hominis sectam, etiam post Redemptoris gratiam, tam leviter aversam, etc ». Petrus Cluniacensis usus est *Roberto Retenensi*, natione Anglo, Pampelonæ archidiacono, qui et Alcoranum in Epitomen redegit, quique in Asia inter Saracenos diu versatus fuerat, ut narrat Nicolaus Cusanus in Cribratione Alchorani lib. 1. Roberti versio cum opusculis aliorum *Alchoranum* refutantibus edita fuit sæculo elapso Norimbergæ et Basileæ, ut notavit Miræus in Auct. de Script. Eccles. Exspectamus in dies novam et accuratissimam versionem ejusdem *Alchorani*, quæ ab aliquot annis sub prælo sudare dicitur.

LUCII II ANNUS 1. — CHRISTI 1144.

1. *Cælestino mortuo succedit Lucius II papa.* — Millesimus centesimus quadragesimus quartus, Indictione septima, sequitur annus, quo Cælestinus papa, ubi sedisset mensibus quinque et diebus decem et tribus, obiit octavo idus Martii. Ita Vaticanus Codex de Vitis Pontificum, ubi et ista notata habentur : « Hic fecit ordinationem per mensem Decembrem, in qua creavit diaconos septem, presbyteros per diversa loca, et episcopos per diversa loca.... Defunctus est apud Palladium octavo idus Martii, et in Ecclesia Lateranensi tumulatus ».

Cumque vacasset Sedes die una, suffectus est in locum ipsius Gerardus camerarius presbyter cardinalis tituli Sanctæ-Crucis in Hierusalem, ex Ordine canonicorum regularium, cujus primordia hæc describuntur in dicto Codice Vaticano : « Hic fuit ex provincia Æmiliæ, patria Bononiensis, ex patre Viseo. Hic assumptus est a domino papa Honorio in titulo Sanctæ-Crucis, et creatus Romanæ Ecclesiæ bibliothecarius, suamque Ecclesiam sicut bonus pastor, tam in ædificiis, quam in possessionibus multum ac plurimum augmentavit, et divitem de pauperrima fecit. Fabrica autem ipsius Ecclesiæ a summo usque deorsum in melius reformata, et claustrum cum omnibus officinis de novo ædificavit, et conventum ibidem canonicorum regularium, Deo auctore, constituit. Hunc autem præclarum virum pro scientia et vitæ suæ meritis papa Innocentius post mortem Haimerici cancellarii arctius sibi adstrinxit, et cancellarium Apostolicæ Sedis constituit, atque in obitu suo tanquam præcipuo et digniori Ecclesiæ membro bona Ecclesiæ commisit. Hic tanquam vir prudens et fortis, habito cum Ecclesiæ fidelibus consilio, senatores, qui contra prohibitionem prædecessoris sui papæ Innocentii capitolium conscendere, senatum abjurare coegit » : tamen ab hoc anno tempus restituti senatus eos numerare consuevisse, ipsorum publica monimenta docent inferius recitanda.

2. *Cluniacensibus datum monasterium S. Sabæ Romæ.* — Repentina ægritudine occupatus convaluit, ut patet ex litteris ejusdem Lucii, quibus narrat sibi etiam laborandum adversus Rogerium Siciliæ regem, quem patiebatur ; infestum de his enim et aliis hæc scripsit ad Petrum Cluniacensem abbatem [1] :

« Lucius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Petro Cluniacensi abbati, salutem et Apostolicam benedictionem :

« Dilectionis tuæ litteras debita benignitate suscepimus, et petitiones tuas, quæ nobis et fratribus nostris rationabiles visæ sunt, libenter admisimus. De statu vero nostro te sollicitum cogno-

[1] Petr. Clun. l. v. Ep. XIX.

scentes, scire te volumus, quia omnipotens Dominus sua nos gratia visitavit, castigans castigavit, sed morti non tradidit. Per ipsius misericordiam convalescimus, et pristinam sanitatem in brevi nos recepturos speramus. At colloquium regis Siciliæ condescendimus; et quia ad honorem Dei et Ecclesiæ suæ firmam pacem cum eo facere non potuimus, instanti tamen ipsius violentia nos cogente, treugam cum eo composuimus. Placet autem nobis, ut sicut litteris tuis nobis significasti, tresdecim de fratribus tuis, quam citius poteris, ad nos transmittas: quia nos, Domino auxiliante, eos honeste recipere, et ad honorem Dei et Cluniacensis Ecclesiæ collocare curabimus. Sanctam Congregationem vestram pro nobis orantem gratia divina custodiat, et ab omnibus peccatis absolvat. Datum Laterani decimo kalend. Octobris ». Hæc Lucius papa ad Petrum abbatem Cluniacensem. Quæ autem stabilita fuerint inter regem Rogerium et Romanum Pontificem pacta, dicetur inferius ex litteris Romanorum ad Conradum. Porro Petrus ipse, ubi idem Lucius creatus est Pontifex, ad eum in Urbem venerat, eoque salutato rediens Cluniacum, de reditu suo et studio Cluniacensium erga eum, deque monachis illi mittendis ad eumdem papam Epistolam scripserat quæ extat[1]: ad quam papa recitatas superius litteras reddidit.

3. Misit ex jussione ejusdem Pontificis tresdecim monachos Cluniacenses Petrus, ac per ipsos litteras dedit ad eumdem Lucium papam[2], quibus eos mirum in modum commendavit rogans, ne dividerentur ab invicem. Hos ergo Lucius papa collocavit Romæ in famoso monasterio S. Sabbæ, ut apparet ex ejusdem Petri litteris ad Eugenium Lucii successorem Romanum Pontificem[3], cum et ostendit eosdem monachos inde fuisse pulsos atque verberatos, ab Eugenio autem papa benigne susceptos. Sunt hæc ejus ad Eugenium verba: « Unde hoc tam antiquo usu, quam jam experta erga nos in expulsione fratrum nostrorum de S. Sabba, pastorali dilectione ac studio vestro, quos ejectos suscepistis, desolatos aluistis, verberatos confovistis, etc. » A quibusnam talia passi sint, præterquam ab Arnaldistis Romanis, non invenimus. Extant et aliæ ejusdem Petri ad eumdem Lucium papam commendatitiæ litteræ pro Aurelianensi episcopo[4].

Hujus Pontificis tempore Alphonsus Portugalliæ dux pietatis ergo suum ducatum constituit Romanæ Ecclesiæ vectigalem annuo censu unciarum auri quatuor. Testatur id Innocentius papa Tertius Epistola centesima libri primi Epistolarum ejus. Ita quidem, dum Romani rebellant, et adversantur, longe positi principes ab extremis terræ laudant et prædicant Romanam Ecclesiam; et cum resiliunt illi, isti accurrunt spontanea subjectione.

[1] Petr. Clun. l. v. Ep. XVIII. — [2] Ibid. Ep. XXIII. — [3] Ibid. Ep. XXIV. — [4] Ibid. Ep. XXI.

4. *Lucius papa adversus Romanos Arnaldistas Conradum interpellat, et ejusdem regis auxilium.* — Quantum autem a Romanis rebellantibus vexatus fuerit Lucius papa, litteræ ejus ad Conradum regem ostendunt, quas recitat Otto Frisingensis hujus temporis auctor[1], qui et ista præmittit: « Per idem tempus Lucius papa, vir pro mansuetudine et humilitate sui officio sacerdotali dignus, Cælestini, qui non plene sex mensibus sederat, successor, gravem a civibus persecutionem passus, humiles ad regem Conradum, tam suam oppressionem continentes, quam de incolumitate et prosperitate ejus Deo gratias agentes, ipsumque ad patrocinium Romanæ Ecclesiæ invitantes, litteras mittit in hunc modum :

« Lucius episcopus, servus servorum Dei charissimo filio Conrado Romanorum regi illustri, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Omne datum optimum, etc. Populus enim Romanus nullas insaniæ suæ metas ponere volens, senatoribus quos ante instituerant, patricium adjiciunt, atque ad hanc dignitatem Jordanem Petri Leonis filium eligentes, omnes ei tanquam principi subjiciuntur ». Hucusque ex Lucii Epistola Otto, quibus ista subjicit, dicens : « Deinde Pontificem suum adeunt, ac omnia regalia ejus tam in Urbem quam extra posita, ad ejus patricii sui reposcunt ; eumque more antiquorum sacerdotum de decimis tantum et oblationibus sustentari oportere dicentes, de die in diem animam justi affligere non timuerunt ». Hæc ipse. Subjicit autem de ejus obitu, sed de eo, suo loco anno sequenti.

Ab obitu namque Cælestini hoc anno (ut ait idem Otto in Friderico) invalescere cœpit istiusmodi rebellio Romanorum adversus Pontificem, eademque hæresis dicta politicorum, sive alio nomine (si ab ejus hæresiarcha denominare magis placeat) Arnaldistarum, ab Arnaldo Brixiano, sub Innocentio (ut dictum est) vulgari cœpta; damnata vero cum auctore ab eodem Pontifice in Concilio Lateranensi. Quomodo autem idem hæresiarcha post obitum Lucii se ad Urbem contulerit, suo loco dicendum. Ea erant tempora infelicissima, cum Romani ipsi, quorum fides in universo orbe jam a tempore Apostolorum annuntiata semper fuit, resilientes modo a Pontifice dominandi cupidine, ex filiis Petri et discipulis Christi, fiunt soboles et alumni pestilentissimi Arnaldi de Brixia. Ut non mireris, si in Romanos hujus temporis sanctus Bernardus (ut suo loco dicetur) vehementer commotus, adversus eos ferreo stylo acuto valde pugnarit. Verum cum tu Romanos audis, ne putes omnes eadem insania percitos, et furore agitatos : nam complures ex nobilium Romanorum familiis, iis relictis, pro Pontifice rem agebant, quamvis multa paterentur ab istis : hæc ut intelligas, sunt hic recitandæ litteræ eorumdem delirantium hæreticorum, qui ut se excusarent, et ad se favorem

[1] Otto Fris. l. VII. c. 31.

allicerent Christianorum principum, potissimum vero regis Romanorum Conradi : hæc se ipsius nomine facere, pro ipso laborare, litteris significarunt, quas recitat Otto Frisingensis in Friderico : hic autem suo loco ad fidem pleniorem rerum gestarum reddendæ, quibus idem qui eas recitat Otto, ista præmittit [1] :

5. « His diebus Arnoldus (Arnaldus) quidam religionis habitum habens, sed eum minime (ut ex doctrina ejus patuit) servans, ex Ecclesiastici honoris invidia Urbem Romam ingreditur, ac senatoriam dignitatem equestremque ordinem renovare ad instar antiquorum volens, totam pæne Urbem, ac præcipue populum adversus Pontificem suum concitavit. Unde et ad eorumdem temeritatis, vel potius fatuitatis corroborationem ab eis ad principem destinatum tale rescriptum invenitur :

« Excellentissimo atque præclaro Urbis et orbis totius domino Conrado, Dei gratia Romanorum regi semper Augusto, senatus populusque Romanus salutem, et Romani imperii felicem et inclytam gubernationem.

« Regali excellentiæ per plurima jam scripta nostra facta et negotia diligenter exposuimus, et quomodo in vestra fidelitate permaneamus, ac pro vestra imperiali corona exaltanda et omnimodo augenda quotidie decertamus. Ad quæ, quia regalis industria (ut postulavimus) rescribere dignata non fuit, plane tanquam filii et fideles, de domino et patre satis miramur. Nos enim quidquid agimus, pro vestra fidelitate et honore facimus. Et quidem regnum et imperium Romanorum vestro a Deo regimini concessum exaltare atque amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini et Justiniani, qui totum orbem vigore senatus et populi Romani suis tenuere manibus, reducere, senatu pro his omnibus Dei gratia restituto, et eis qui vestro imperio semper rebelles erant, quique tantum honorem Romano imperio surripuerant, magna ex parte conculcatis : quatenus ea quæ Cæsari et imperio deberentur, per omnia et in omnibus obtineatis, vehementer atque unanimiter satagimus atque studemus. Et ob hujus rei effectum, bonum principium ac fundamentum fecimus, nam pacem et justitiam omnibus eam volentibus observamus, fortitudines, id est, turres et domos potentum Urbis, qui vestro imperio una cum Siculo et papa resistere parabant, cepimus, et quasdam in vestra fidelitate tenemus, quasdam vero subvertentes solo coæquavimus. Sed pro his omnibus, quæ vestræ dilectionis fidelitate facimus, papa, Frangipanes, et filii Petri Leonis, homines et amici Siculi, excepto Jordane, nostro fidelitate in vestra vexillifero et adjutore : Ptolomæus quoque, et alii plures undique nos impugnant, ne libere (ut decet) imperialem regio capiti valeamus imponere coronam. At nos, quoniam amanti nullus labor gravis est, licet inde plurima damna sustineamus : pro vestro amore et honore gratanter patimur. Scimus namque nos a vobis proinde prœmium sicut a patre accepturos ; vosque in eos sicut in imperii hostes, vindictam daturos.

6. « Cum tanta igitur nostra in vobis fidelitas sit, tantaque pro vobis sustineamus, precamur ne spes ista nobis deficiat, ne regia dignitas nos vestros fideles et filios despiciat. Neque si in regalibus auribus aura sinistra de senatu et nobis flaverit, in eam intendat aut respiciat ; quia qui de nobis vestræ altitudini mala suggerunt, de vestra et nostra (quod absit) dissensione lætari volunt ; et utrosque, ut soliti sunt, callide opprimere moliuntur. Sed circa hæc, ne fiant, regalis prudentia, ut decet, sollicita sit et provida. Reminiscaturque vestra solertia, quot et quanta mala papalis curia, et dicti quondam cives nostri imperatoribus qui fuerunt ante vos, fecerint, et nunc deteriora vobis cum Siculo facere tentaverunt. Sed nos Christi gratia in vestra fidelitate viriliter eis resistimus, ac plures ex illis ab Urbe sicut pessimos hostes imperii, ut sunt, pepulimus. Appropinquet itaque nobis imperialis celeriter vigor, quoniam quidquid vultis in Urbe, obtinere poteritis. Et ut breviter ac succincte loquamur, potenter in Urbe, quæ caput mundi est (ut optamus) habitare, toti Italiæ ac regno Teutonico, omni clericorum remoto obstaculo, liberius et melius, quam omnes fere antecessores vestri, dominari valebitis. Sine mora ergo precamur ut veniatis ; et interim de statu vestro, quem semper desideramus salubrem et prosperum, de his regalibus litteris ac nuntiis nos lætificare dignemini. Sumus enim per omnia vestræ voluntati semper obtemperare parati. Sciatis præterea, quia pontem Milvium extra Urbem parum longe, per tempora multa pro imperatorum contrario destructum, nos, ut exercitus vester per eum transire queat, ne Petri leones per Castellum S. Angeli vobis nocere possint, ut statuerant cum papa et Siculo, magno conamine restauramus, et in parvi temporis spatio, muro fortissimo et silicibus, juvante Deo, complebitur.

7. « Concordiam autem inter Siculum et papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam et annulum, dalmaticam et mitram atque sandalia. Et ne ullum mittat in terram suam legatum, nisi quem Siculus petierit. Et Siculus dedit ei multam pecuniam pro detrimento vestro, et Romani imperii, quod Dei gratia vestrum existit. Hæc omnia sollicite vestra animadvertat, optime rex, prudentia ». Salutationem autem sequenti pentasticho impertiunt :

Rex valeat, quidquid cupit obtineat, super hostes
Imperium teneat, Romæ sedeat, regat orbem
Princeps terrarum, ceu fecit Justinianus.
Cæsaris accipiat Cæsar, quæ sunt sua præsul,
Ut Christus jussit, Petro solvente tributum.

Nos de cætero legatos nostros precamur, ut beni-

[1] Otto Fris. de gest. Frid. l. I. c. 27, 28.

gne recipiatis et quod vobis dixerint, credatis; quia scribere cuncta nequivimus. Sunt enim nobiles viri, Guido senator, Jacobus filius Sixti procuratoris, et Nicolaus eorum socius ». Hucusque Romanorum Arnaldistarum litteræ ad Conradum.

8. Quanti autem eas fecerit Conradsu, idem Otto sic docet : « At Christianissimus princeps hujusmodi verbis sive næniis præbere aures abnuit. Quinimo venientes ad se ex parte Romanæ Ecclesiæ viros magnos et claros, quorum unus Guido Pisanus ejusdem curiæ cardinalis et cancellarius erat, renovationemque antiquorum privilegiorum suorum postulantes, honorifice suscepit et honeste dimisit ». Hactenus de his Otto. Audisti, lector, ex adversariorum testimonio, non omnes Romanos, Arnaldistas fuisse hæreticos, imo nobiliores tum temporis permansisse constantes gloria confessionis illustres. Licet enim a concivibus plurima paterentur, ab Ecclesia tamen nullatenus desciverunt : ut inter alios Frangipanum familia, quæ perstans in fide diluit eam quam contraxerat dedecoris notam tempore Gelasii Secundi : cui (ut vidimus) hostiliter est adversata; sic et filii magni illius Petri Leonis, uno (ut audisti) Jordane excepto, inter Arnaldistas profitente. Quod autem in eadem Epistola nulla de ipso Petro Leonis parente mentio fiat, quem haud pridem subscripsisse novimus publicis monimentis, conjici satis potest eum his diebus ex hac vita migrasse, sepultumque fuisse in atrio Basilicæ Sancti-Pauli, ubi in tabella marmorea parieti imposita supra sepulchrum legitur ejusmodi Epitaphium :

P PRÆTERIT UT VENTUS PRINCEPS, SEU REX OPULENTUS,
E   ET NOS UT FUMUS, PULVIS, ET UMBRA SUMUS.
T TOT, TANTISQUE BONIS POLLENS PETRUS ECCE LEONIS,
R   RESPICE QUAM MODICO NUNC TEGITUR TUMULA.
V VIR FUIT IMMENSUS, QUEM PROLES, GLORIA, CENSUS
S   SUSTULIT IN VITA, NON SIT UT ALTER ITA.
L LEGUM SERVATOR, PATRIÆ DECUS, URBIS AMATOR,
E   EXTRUXIT CELSIS TURRIBUS ASTRA POLI.
O OMNIA PRÆCLARA MORS OBTENEBRAVIT AMARA,
N   NOMINIS ERGO DEI GRATIA PARCAT EI.
I JUNIUS IN MUNDO FULGEBAT SOLE SECUNDO.
S   SEPARAT HUNC NOBIS CUM POLUS ATQUE LAPIS.

In ipso sepulchro :

TE PETRUS ET PAULUS CONSERVENT PETRE LEONIS,
DENT ANIMAM CŒLO, QUOS TAM DEVOTUS AMASTI.
ET QUIBUS EST IDEM TUMULUS, SIT GLORIA TECUM.

Sed oratio petat externa.

9. *Divina ultio in Ecclesiarum violatores.* — Hoc eodem anno, flagrante bello civili in Ecclesia Anglicana, divina ultio adversus profanatores Ecclesiarum multipliciter est demonstrata. Res tunc gestas sic narrat Rogerius in Annalibus : « Mense autem Augusti miraculum justitia sua dignum virtus divina monstravit. Duos namque, qui monachis evulsis, Ecclesias Dei converterant in castella, similiter peccantes simili pœna mulctavit. Robertus namque Marmiun, vir bellicosus, hoc in Ecclesia de Coventre perversus egerat. Porro Gaufredus (ut diximus) in Ecclesia Ramesiensi scelus idem patraverat. Insurgens igitur Robertus Marmiun in hostes, inter ingentes suorum cuneos coram ipso monasterio solus interfectus est, et excommunicatus, morte perenni depascitur. Similiter Gaufredus prædictus, consul novus, inter acies suorum confertas a quodam pedite vilissimo solus sagitta percussus est. Et ipse quidem vulnus ridens, post aliquot dies tamen ex ipso vulnere excommunicatus occubuit. Ecce Dei laudabilis et omnibus sæculis prædicanda ejusdem sceleris eadem vindicta. Dum autem Ecclesia illa pro castello teneretur, ebullivit sanguis a parietibus Ecclesiæ et claustri adjacentis, indignationem divinam manifestans, sceleratorum exterminationem denuntians. Quod multi quidem viderant, et ego ipse quidem meis oculis inspexi. Quia igitur improbi dicebant Deum dormire, excitatus est Deus et in hoc signo, et in significato.

10. « Eodem quippe anno et Arnulphus filius Gaufredi consulis, qui post mortem patris Ecclesiam incastellatam retinebat, captus est, et per hoc exulatus. Et princeps militum suorum in hospitio suo ab equo corruens, effuso cerebro exspiravit. Princeps autem peditum suorum, Reimerius nomine, cujus officium fuerat frangere Ecclesias vel incendere, dum mare cum uxore sua transiret (uti multi perhibuerunt) navis immobilis facta est. Quod monstrum nautis stupentibus, sorte data rei causam inquirentibus, res cecidit super Reimerium. Quod cum ille nimirum totis contradiceret viribus, secundo et tertio sors jacta, in eum devenit. Positus igitur in scapha est, et uxor ejus, et pecunia sceleratissime acquisita : et statim navis cursu velocissimo, ut prius fecerat, mare sulcat. Scapha vero cum nequissimis subita voragine cir-

cumducta in æternum absorpta est ». Hucusque Rogerius de Ecclesiarum violatoribus.

11. *S. Crucis ope exercitus Christianorum liberatur.* — Quod ad res pertinet Orientis hoc anno,[1] qui secundus numeratur Balduini pueri regis, exercitus Christianorum sub spe potiundi Bostro metropoli Arabum, insidiis circumventus, in extremis periculis constitutus, virtute sacratissimæ Crucis eripitur, et duce cælesti nuntio incolumis ad propria restituitur. Rem gestam pluribus narrat Willelmus Tyri archiepiscopus, ex quibus hæc reddere satis ad institutum[2] : « Videntes porro hostes quod sic non proficerent, ad alia se convertunt molimina. Erat sane regio tota vepribus et frutetis humilibus, cardonibus aridis, et sinapis silva, veteribus stipulis et frugibus jam maturis obsita : his omnibus ignem subjiciunt, vento nostris obvio fomitem et vires ministrante. Hic incendii vicinioris afflatu, fumique occurrentis nube densissima nostris ingeminatur molestia. Cum ecce ad venerabilem virum dominum Robertum Nazarenum archiepiscopum, qui Crucem Dominicam bajulabat, omnis populus cum clamore et ejulatu conversus, postulabat cum lacrymis, dicens : Ora pro nobis, pater, et per hoc vivificæ Crucis lignum, quod manibus gestas, in quo nostræ salutis auctorem credimus pependisse, crue nos ab his malis; nam diutius sustinere non possumus. Erat autem populus in modum fabrorum ferrariorum officinas exercentium, vento agitante fuliginem, tam facie quam toto corporis habitu nigredine factus decolor, et tam æstatis quam incendiorum caumate duplicato, ad supremum afflictus siti, supra vires laborabat. Ad has itaque gementis populi voces vir Deo amabilis contritus corde, et animo valde compatiens, salutare lignum erigit contra incendia, quæ illi totis viribus procurabant, et invocato desuperius auxilio, statim affuit virtus divina, et in momento conversis in oppositum flatibus incendia tetra simul cum fumi caligine in hostes, qui nostrum præcedebant exercitum, se dirigunt : et quæ in nostram paraverant læsionem, in suam vident retorta perniciem. Stupent hostes novitate miraculi, et singularem reputant Christianorum fidem, quæ tam præsens a Domino Deo suo pro votis impetraret beneficium ». Et paulo inferius : « Cum in alia inevitabilia Christianorum exercitus incidisset discrimina, ut errarent omnes in invio et non in via, et angustiis locorum intercludendi, ab ingruentibus hostibus omnes cædendi essent, prævio ignoto duce, nempe cælesti nuntio, eodemque signifero, per alias vias est secure deductus Hierosolymam usque. Qui et admirabili perfunctus ministerio, ab omnium mox evanuit oculis. Sicque sacratissimæ Crucis adminiculo, in expeditione omnium periculosissima cum rege omnis exercitus divina virtute est liberatus ».

[1] Will. Tyr. l. xvi, c. 8. — [2] Ibid. c. 11, 12, 13.

Anno periodi Græco-Romanæ 6637. — Anno Æræ Hispan. 1182. — Anno Hegiræ 539, inchoato die 4 Julii, Fer. 3. — Jesu Christi 1144.
— Lucii II papæ 1. — Conradi III reg. 7. Manuelis Comneni imp. 2.

1. *Obitus Cœlestini II PP.* — Ad num. 1 et seq. *Cœlestinus II* hoc anno, postquam « sedisset mensibus quinque, et diebus decem et tribus, obiit VIII idus Martii », inquit Baronius ex Vaticano Codice de Vitis Pontific. Sed cum certum sit, eum die vicesima sexta mensis Septemb. anni superioris Pontificem creatum, manifestum est, errorem irrepsisse vel in dies, quibus supra menses quinque sedit, vel in diem ejus emortualem, uti numeranti patet. Quare Sigonius in Hist. de Regn. Ital. lib. 11, et Onuphrius in Chron. Eccles. quos verosimile est, Codicem illum Vaticanum legisse, loco *VIII idus Martii*, recte habent *VII idus Martii;* sic enim Cælestinus mortuus die nona mensis Martii Ecclesiam Romanam rexit menses quinque et dies tredecim, quod et Martinus Polonus, Urspergensis in Chron., auctor magni Chronici Belgici pag. 168, et VIII Catalogus noster tradunt, Ceccanus in Chron. et Catalogus noster VII, qui habent dies *quatuordecim*, diem sepulturæ seu diem x Martii in summam conferunt.

2. *Lucius II ei succedit.* — Post triduum cardinales convocati *Gerardum Caccianimicum*, civem Bononiensem, quem *Honorius II* ex canonico regulari cardinalem crearat, sublegere, eoque consecrato *Lucium Secundum* appellarunt, inquit Sigonius citatus, quod et Onuphrius etiam habet, asserens eum renuntiatum Pontificem *quarto idus Martii*, et consecratum proxima Dominica ; sed cum dies xii mensis Martii hoc anno in Domi-

nicam inciderit, ejus electionem et consecrationem eadem die peractas existimandum. Mabillonius in Itinere Italico pag. 199, loquens de abbatia Sancti-Salvatoris in urbe Bononiensi sita, quæ caput est Congregationis canonicorum regularium S. Augustini, ait quatuor a Bononia passuum millibus extare ejusdem Congregationis abbatiam Beatæ Mariæ de Rheno, « ex qua, inquit, Lucius II ad Pontificatum assumptus fuit, antea *Gerardus* dictus : cujus mentio est in Necrologio loci, tum ad XI kal. Octob. quo die coronatus est anno MCXLIV, tum ad VIII kal. Septemb. qui dies ejus supremus fuit anno sequenti ». Verum jam sæpius monuimus hujusmodi annotationes Martyrologiis et Necrologiis non raro insertas esse ; quod de ista negari non potest, ut tam ex mox dictis, quam ex infra dicendis perspicuum fit, cum enim nonnisi de uno aut altero die quoad diem emortualem Cælestini II dissidium sit inter auctores, coronatio *Lucii II* ejus successoris in mensem Septembrem differri non potuit.

3. *Pontifex magnis dotibus præditus.* — Chronographus Mauriniacensis pag. 387, de Cælestini II morte et Lucii II initio ait : « Mors nemini parcens tantum Pontificem VII infulationis suæ mense (utrimque scilicet incompleto et paucis diebus constante, quod passim variis exemplis indicavimus) sæculo præmatura abstractione eripuit ; quo ergastulo carnis exuto, substitutus est in papam Lucius, Girardus de Sancta-Cruce, qui et ipse strenuissimus erat, sed et morte citius præoccupatus est. Hic diversarum Ecclesiarum statui consulere volens, duos legatos a latere suo mittere curavit, Albericum Ostiensem in Franciam, Haimerum Tusculanensem in Angliam ». Haimerus, seu, ut rectius alii, Igmarus vel Ymarus, ex monacho Cluniacensi S. Martini a Campis prior Charitatis ad Ligerim, dein abbas Monasterii-Novi apud Pictavos, ac demum cardinalis ab Innocentio II creatus et Tusculanensis Ecclesiæ titulo decoratus, memoratur et laudatur in Chron. Cluniacensi, ubi sermo est de Pontio I abbate Cluniacensi, ac de eo inter alia dicitur, sub Lucio papa legatione functum esse in Anglia, et ad subvertendum judicium nullis potuisse pecuniis expugnari. De eo legendus Baronius in ipso fine Appendicis ad tomum XII, et quæ de Ymari morte anno MCLXXXV dicemus ; hunc enim sub Lucio III legationem illam obiisse credidit cardinalis doctissimus.

4. *Ymarus card. legatus S. Sedis in Galliam mittitur.* — *Lucium II* sub hujus anni finem *Ymarum* e legatione Anglicana ad Gallicanam transtulisse, eruo ex tomo III Spicilegii Dacheriani lib. 1 Historiæ Vezeliacensis pag. 473 et seqq. Scribit Lucius ad Pontium abbatem Vezeliacensem ejusque fratres, Paschalem II episcopis Galliæ mandasse, ut interfectores Artaldi abbatis sui in exilium detruderent, et impedirent ne hujusmodi homicidæ in monasterio Vezeliacensi habitarent. Epistola data est *Lateran. VI idus April.* Tum alias litteras dedit ad S. Bernardum Clarevallensem abbatem, dicens se accepisse Guillelmum Nivernensem comitem contra Sedis Apostolicæ auctoritatem a Pontio abbate Vezeliacensi exigere, ut de qualibet querimonia cum hominibus suis in curia sua respondeat : « Ideoque, subdit, per Apostolica tibi scripta mandamus, quatenus eumdem comitem ex nostra parte diligenter commoneas, ut etc. ab hujusmodi exactione desistat, aut in præsentia venerabilium fratrum nostrorum A. Ostiensis et I. Tuscul. episcoporum, Apostolicæ Sedis legatorum, juxta tenorem Sedis Apostolicæ privilegiorum, quod justitia dictaverit, ab eodem abbate recipiat, etc. datum Lateran. XIII kal. Decemb. » Eæ litteræ leguntur nunc tom. x Concil. in Lucio II, ex iisque evidenter deducitur, electionem aut coronationem Lucii II recte a nobis fuisse consignatas. Secundo, *Ymarum* mense Novembri hujus anni sanctæ Sedis legatum in Francia extitisse ; et cum omnia in Anglia turbata essent, suspicor eum cito ex ea reversum. Tertio, Willelmum illum secundum ordine fuisse ; cum *Willelmus III* ejus filius principatum Nivernensem nonnisi post triennium ex infra dicendis inierit.

5. *Lucius II an. Incarnat. a die* XXV *Martii exorsus est.* — Ad num. 3 tom. x Concil. referuntur aliquæ Epistolæ Lucii II hoc anno datæ, quarum in Annalibus mentio non est. Hic tantum aliquid dicendum de Epistola ordine VI ad Petrum Venerabilem Cluniacensem abbatem, cujus Baronius meminit, subscriptio enim observatu digna ; cum ex ea, qua Incarnationis Æra Lucius II usus sit, nobis innotescat : « Datum Romæ per manum Baronis S. R. E. subdiaconi XVI kal. Februarii, Indict. VII, Incarnat. Dominicæ anno MCXLIV, Pontificatus vero domini Lucii II papæ anno primo ». Ea Epistola non hoc anno, quo eam Baronius memoravit, sed sequenti scripta, ut Indictio VIII kalendis tantum Septemb. hujus anni inchoata demonstrat. Quare *Lucius II* annum Incarnationis a die XXV mensis Martii inchoavit, quod et postea in usu fuit. In ea Epistola *Lucius II* scribit, in monasterio S. Sabæ a Gregorio M. Romæ fundato religionem lapsam esse, mores corruptos et possessiones distractas, seque illud eidem et successoribus in perpetuum committere. Quoad litteras *Alphonsi* Portugalliæ principis, quibus Romanæ Ecclesiæ ducatum suum vectigalem reddit, anno MCXL eas a Baluzio v. cl. e tenebris erutas fuisse diximus ; Baronii enim tempore non extabant.

6. *Lucius II a Romanis rebellibus vexatur.* — A num. 4 ad 9. Cum *Lucius II* a Romanis persecutionem pateretur, *Conradum* Romanorum regem adversus eos interpellavit. Scripsere et ad Conradum regem *Arnaldistæ*, seu rebelles adversus Pontificem Romani, eumque Romam vocarunt. Sed Conradus eorum legationem despexit, quæ a Baronio ex Ottone Frisingensi lib. 7, cap. 31, narrantur. Addunt Arnaldistæ se accepisse concordiam factam *inter Siculum et papam.* Ad horum majo-

rem intelligentiam, et majorem Annalium Ecclesiast. illustrationem hæc addam. Anonymus Casinensis in Chron. ad an. MCXLII. qui nobis est MCXLIII. de Rogerio scribit : « Rex iterum ad hunc locum venit (nempe ad Montem-Casinum). Terra Marsorum (est circa Celanum et lacum Fiscinum) se ei tradidit ». Joannes vero Ceccanus in Chron : « Rex Siciliæ venit Arcim et inisiit in suo jure.... filii regis ceperunt totam terram Marsorum ». Laudatus anonymus Casinensis queritur de Rogerio rege, aitque : « Thesaurum hujus loci omnem cum tabulis ante altare tollit, præter crucem majorem cum ciborio et tribus tabulis altaris ». Hæc anno superiori gesta (1).

7. *Gesta a Rogerio rege in regn. Neapol.* — Hoc etiam anno Joannes Ceccanus habet : « Venit rex Siciliæ in mense Junio Ceperanum et dux filius ejus intravit in terram S. Petri, et cepit eam » ; et in anonymo Casinensi legitur de Rogerio rege : « Iterum ad hunc locum veniens cum papa loquitur, et discordans papa recedit. Rex partem Campaniæ cum Tarracina cepit ; Berculas obsedit, deinde quodam pacto facto, quæ ceperat, reddidit; Siciliam abiit. Obiit Alfusus princeps, et frater ejus Guillelmus fit princeps ». Ubi principis nomine intelligit Capuæ principem, cum Guillelmus jam princeps Tarenti esset, et eam dignitatem a Rogerio rege patre obtinuisset, uti asserit Hugo Falcandus in sua Historia. Peregrinius in Notis ad anonymum Casinensem, ait, in Ms. Montis-Casini hæc verba legi : « Rex iterum ad hunc locum veniens, Ceperanum abiit, ubi cum papa loquitur, et discordantes papa recedit, etc. » et hæc notat : « Cælestini Pontificis obitus in annum incidit MCXLIV, et mensem Martium. Quo quidem anno, sicut hoc etiam loco anonymus tradit, Anfusum Capuæ principem diem obiisse, eique a patre ac rege Rogerio suffectum, tum in eodem principatu, tum in ducatu Neapolis alterum filium, nomine Guillelmum, ex antiquis manifestum est Chartulis ». Ita ille qui debuisset aliquam ex Chartis illis citare, cum Falco Beneventanus in Chronic. affirmet Neapolitanos sese *Rogerio regi* et Rogerio duci, non vero principi Alphonso subdidisse. Si Chartæ illæ clare in favorem *Guillelmi* se exprimant, *Rogerium* ducem jus suum in Neapolim Guillelmo fratri cessisse oportet, et forsan ut ab eo Tarentum acciperet.

8. *Jordanus a rebellibus creatus patricius Roman.* — Subjungit Peregrinius : « Hugo itaque Falcandus certe est memoria lapsus, *Guillelmum* hunc ex Tarenti principe in regni collegam et successorem a patre dicens postea adscitum, quem rectius Romualdus Salernitanus, non tamen sine novo errore, ex Capuæ principe in regem evectum notat ; dudum enim ante *Anfusi* mortem in fata etiam concesserat *Tancredus* Tarentinus, qui Barensis quoque dictus est princeps ; duxque Apuliæ *Rogerius* in anno MCXLVIII post *Anfusum* e vivis et ipse abierat, solusque patri remanserat præsens *Guillelmus* ». Ita Peregrinius. Verum Falcandus de solo Tarenti principatu loquitur, quia hic primus Guillelmi titulus fuit, et Romualdus de solo principatu Capuano, quia is conterminus, et Salerno, cujus Romualdus archiepiscopus erat, vicinus. Præter hæc anonymus Casinensis hoc anno habet : « Jordanus filius Petri Leonis cum senatoribus et parte totius populi minoris contra papam rebellat ». Quibus lucem accipiunt quæ Baronius num. 4 ex Ottone Frisingensi lib. 7, cap. 31, narrat, nempe ab hoc anno Romanos tempus restituti senatus numerare consuevisse, ipsorum publica monumenta docere. Sigonius vero lib. 11 Hist. de Regn. Ital. refert Romanos instituisse hoc anno *Patricium*, et eam dignitatem detulisse ad *Jordanem* Petri Leonis filium, eique vectigalia omnia Pontifici erepta attribuisse.

9. *Miser status Angl.* — Ad num. 9 et seq. Guillelmus Neoburgensis, qui hoc tempore vivebat, lib. 1, cap. 22, miserum Angliæ statum hoc modo repræsentat : « In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque quod rectum sibi videbatur faciebat. At in Anglia sub rege Stephano, pejus fiebat ; nam quia tunc impotens erat rex, et per regis impotentiam languida lex, quibusdam quod rectum sibi videbatur, agentibus ; multi, quod insita ratione malum esse sciebant, sublato legis et regis metu, proclivius faciebant. Et primo

(1) Ex Codice Epistolarum Wibaldi abbatis Stabulensis et Corbeiensis, Conrado II regi perfamiliaris, vulgato in Collectione Marteni tom. II plura eruuntur, quæ historiam hanc de Romanorum in Pontifices perduellione, eorumque cum eodem Conrado occultis molitionibus mire illustrant et emendant. Igitur ex earumdem Epistolarum contextu intelligimus, Conradum fœdus inivisse cum Græcorum imperatore Emmanuele ; atque ex ejus Græcorumque consuetudine ab ardenti sua in Romanam Ecclesiam charitate deferbuisse. Vide Epistolam CCXXV ad G. cardinalem. Acciderunt hæc omnia quo tempore Conradus ab expeditione Jerosolymitana redux Constantinopoli aliquandiu substitit, nempe anno MCXLVIII. Scribit enim in eadem Epistola Wibaldus « hominem fastu et inobedientia Græcorum aliquantulum corruptum longa cohabitatione, et assidua collocutione etc. » tandem ad Ecclesiæ obsequium sese perduxisse. Circa id tempus Romani perduelles Pontificem et Urbe expulerant, quod in annum MCL Pagius rejicit. Ea de causa litteras ad imperatorem dederunt quas ex Frisingensi Baronius recitat, et Pagius hic, anno MCXLIV, 6, commemorat, sed non suo loco ; cum in eadem Epistola Wibaldus illarum meminerit, easque datas fuisse mense Januario affirmat. Ex hoc autem colligitur Eugenius anno MCL, ipso Januario mense depulsus ex Urbe exulasse. Præter Epistolas Romani senatus, aliæ duæ ejusdem argumenti ab amplissimis Romanæ curiæ viris ad imperatorem datæ sunt, quarum omnium unum est argumentum, ut quantocius Romam se conferens jus suum adversus papam et Siculum tueatur. Nec segnior fuit Pontifex cum suis ; ut enim causam suam tuerentur, litteras ad familiares imperatoris, maxime ad Wibaldum dederunt. Extat num. 114 Epistola Guidonis diaconi cardinalis et S. R. E. cancellarii ad eumdem, qua Pontificis causam commendans memorat Pontificem illum, post imperatoris in expeditionem Jerosolymitanam discessum, omni sollicitudine curasse ut Henricus filius ejus quietam regni administrationem haberet, imminensque illi bellum averteretur. Wibaldus tum religione sua, cum his amici litteris incitatus id effecit ut motus omnes sopirentur, et Conradus in signum obsequii sui Henricum ablegatum suum ad papam mitteret, cum Epistola observantiæ plena, quæ hic num. 126 recitatur. Ex hucusque dictis constat ea quæ Baronius et Pagius cum anno MCXLIV, quo sacris præerat Lucius II, illigat, in annum MCL, Pontificatum agente Eugenio III referenda esse ; neque his repugnat Otto Frisingensis loco a Pagio notato ; ille enim motus hosce Romanorum, eorumque ad imperatorem Epistolam referens nihil addit, quod Lucium potiusquam Eugenium designet.
MANSI.

quidem videbatur regnum Angliæ scissum esse in duo : quibusdam regi, quibusdam imperatrici faventibus. Non quod vel rex vel imperatrix suæ parti potenter imperaret, sed quod suorum bellicis quisque studiis pro tempore mitteretur. Neuter enim in suos imperiose agere, et disciplinæ vigorem exercere poterat ; sed uterque suos, ne a se deficerent, nihil negando mulcebat. Sane inter partes diu multumque certatum est, alternante fortuna».

10. *De eodem.* — « Processu vero temporis inter eos jam sæpius fortunæ infidelitatem expertos, remissiores motus esse cœperunt. Quod tum Angliæ non cessit in bonum illis quippe diutinæ concertationis pertæsis et mollius agentibus, provinciales discordantium procerum motus efferbuere. Castella quippe per singulas provincias, studio partium, crebra surrexerant : erantque in Anglia tot reges, vel potius tyranni, quot domini castellorum, habentes singuli percussuram proprii numismatis, et potestatem subditis, regio more, dicendi juris. Cumque ita singuli excellere quærerent, ut quidam superiorem, quidam vel parem sustinere non possent ; feralibus inter se odiis disceptantes, rapinis atque incendiis regiones clarissimas corruperunt. Et in fertilissima olim patria, fere omne robur panis assumpsere ».

11. *S. Bernardus scribit adversus Willelmum archiepiscopum Eboracensem.* — *Villelmus* Eboracensis archiep. illam quidem Ecclesiam regebat. Sed propter ea quæ perperam de eo jactabantur mala, quæ divus Bernardus vera esse putabat, pallium hactenus obtinere non potuerat. Verum hoc anno, ut scribit Joannes prior Hagustaldensis in Hist. ad annum MCXLVI, (duplici tamen errore Chronologico), « Hicmarus (vel rectius Ymarus) episcopus cardinalis directus ab Apostolico Lucio legatus venit in Angliam, habens pallium Willelmo archiepiscopo destinatum. Moram autem fecit per negligentiam idem Willelmus occurrere ei, circa alia minus necessaria occupatus, ut consuetudinem habuit ». Hoc autem ad præsentem annum pertinere ostendunt obitus Lucii, qui statim ibi narratur, et Ymari legatio quæ hoc anno cœpta absolutaque, *Willelmus* abbas Rievallensis, vir magnæ sanctitatis, aliique, sedente Innocentio II, Romam venerant, ut impedirent ne Willelmus a Pontifice confirmaretur, et pallium obtineret ; quod cum hoc anno consecutus fuisset, divus Bernardus *ad Willelmum abbatem de Rievalle* scripsit Epistolam CCCLX, alias CCCLXXX, qua eum denuo hortatur ad patientiam et æquanimitatem : «Laboravimus», inquit Bernardus, «quantum potuimus, adversus pestem communem (id est, Willelmum electum Eboracensem), et si quo minus impetravimus quod optavimus, manet tamen nobis fructus laboris nostri apud Deum, apud quem nullum bonum irremuneratum est ». Post aliqua interposita subdit : « Nos tamen, quod potuimus, suggessimus domino Tusculano episcopo (nempe Ymaro in Anglia legato), cui injunctum est, ut legatione fungatur in partibus illis : et omnino promisit nobis, se nisi aliquid melius fecerit nobis, id saltem omnimodis observaturum, ne tradat ei pallium quod portat, si non juraverit decanus ille (nempe Eboracencis, de quo supra agimus) nunc vero episcopus (nempe Dunelmensis), in cujus juramento causa pendebat : sed causam referat ad dominum papam ». Mabillonius in illius Epistolæ margine notat an. MCXLIII, sed eo anno nec *Lucius II* adhuc Pontifex Rom. erat, nec *Ymarus* Angliæ legatus. Willelmum ab Eugenio III dignitate motum fuisse, et ab Anastasio IV, cognita ejus innocentia, in eamdem restitutum infra visuri sumus.

12. *Translatio reliquiarum S. Dionysii et sociorum,* — In Chronico brevi S. Dionysii tom. II Spicilegii Dacheriani habetur : « MCXLIII, (legendum MCLIV, ut mox certo constabit) dedicatio capitalis partis Ecclesiæ (S. Dionysii), et translatio B. Dionysii et sociorum ejus in eamdem partem capitalem, aliorumque sanctorum quorum ibidem corpora continentur, XXIII anno administrationis domini Sugerii abbatis ». Et postea anni MCXLIV et MCXLV vacui sunt. Cum vero idem chronographus diserte affirmet, Sugerium anno MCXXII abbatem ordinatum esse, annus præsens XXIII est ordinationis ejus, sed librarii, ut non raro fit, hanc dedicationem in annum præcedentem retraxere. Ipsemet Sugerius libellum edidit *de consecratione Ecclesiæ a se ædificatæ,* aitque se ad eam translationem faciendam elegisse secundam Junii Dominicam, *videlicet III idus, quod est Barnabæ Apostoli.* Quare eam ad currentem annum pertinere certo constat. Ea solemnissima fuit ; interfuere enim Ludovicus VII Franciæ rex, Eleonora conjux ejus, Adelais mater, regni optimates, et varii archiepiscopi et episcopi, inter quos Guido Senonum archiep. *Gaufridus Carnoti episc. et Guido Catalaunis episc.*

13. *Aliqui librariorum errores correcti.* — Extat libellus Sugerii de Consecratione Ecclesiæ suæ tom. IV Duchesnii, qui cum eum mutilum reperisset, Mabillonius tom. I Analect. pag. 328, supplevit quod deerat ex Codice Victorino, et in eo supplemento nomina trium præsulum memoratorum iterantur, sed in eo Catalaunensis episcopus Werbo et Senonensis archiep. Werbo nominantur, manifesto librariorum errore, qui *Widonem* in *Werdonem*, *Hugonem* etiam in *Werdonem* et *Guidonem* mutarunt. Hoc enim anno Hugonem, cognominatum de Touciaco, vel Tuciacensem, Henrico archiepiscopo Senonensi successisse docet chronographus Sancti Petri-Vivi, et Guidonem Catalaunensi Ecclesiæ præfuisse videre est in San-Marthanis. *Gaufridus Carnotensis,* neque in libello, neque in supplemento, neque in chronico Mauriniacensi sanctæ Sedis legatus dicitur, ideoque hoc anno eo munere functus non est. Chronographus Mauriniacensis pag. 357, de electione abbatis sui loquens ait : « Hanc electionem, cum rex (Ludovicus VII) et prædicti episcopi confirmassent, domnus Thoi-

nus Senonas profectus, et a Gaufredo Carnotensi episcopo, qui archiepiscopo absente ejus in officii executione vicarius esse solet, benedictione solemni sublimatus est ». Ubi multa observanda. Primo, Gaufredum Carnotensem non appellari legatum S. Sedis. Secundo, episcopos Carnotenses peculiari prærogotiva primos suffraganeos esse archiepiscopi Senonensis. Tertio, episcopos qui electionem abbatis Mauriniacensis confirmarunt, fuisse *Albericum* Ostiensem, et *Haimerum* seu melius *Imarum* Tusculanensem, quos jam dixerat chronographus legatos missos, illum in Galliam, istum in Angliam. Quare confirmatur quod supra diximus, *Imarum* nempe hoc anno legatum in Francia fuisse. Quarto ex Sugerii verbis deducitur, *Hugonem* ante diem XI mensis Junii jam archiepiscopum Senonensem fuisse. Denique corrigendus error qui irrepsit in Chronicon Mauriniacense, ubi dicitur *domnus Thoinus Senonas profectus ;* loco enim vocis *Thoinus*, legendum *Tuciacus*, vel *Tuciacensis*. Corrigendus et error, qui extat in Inscriptione Epistolæ ab Ecclesia Senonensi ad Gaufredum Carnotensem datæ quem rogant, ut archiepiscopo electo benedictionis manus imponat. In Catalogo enim archiep. Senonens. a Mathoudo composito pag. 118, ea dicitur data ad *Gostenum Carnot. episc.* cum tamen *Gostenus* ibidem perperam *Gostenus* appellatus nondum episcopus Carnotensis esset. Sed librarius litteram G, quæ sola erat in exemplari, insulse interpretatus est. Hic non prætermittendum, *Amedeum* archiep. Lugdunensem Apostolicæ Sedis legatum in Francia fuisse anni hujus initio, cum San-Marthani in arch. Lugdunensibus mentionem faciant Rescripti Cælestini II, dati *Laterani*, *XIII kalendas Martii*, in quo Amedeus dicitur legatus sanctæ Sedis.

14. *Edessa a Turcis capta.* — *Edessæ*, celeberrimæ Mesopotamiæ civitatis, captæ desolatæque epocha a chronologiis varie constituta, quia enim plerique antiquorum annos Incarnationis hoc tempore a die Natali Christi exordiebantur, varii inde errores enati. Civitas nocte Nativitatis Christi a Turcis capta, Dodechino in Chron. Hovedeno, aliisque testibus. Præterea Willelmus Tyrius magnam hanc Christianorum jacturam lib. 16, num. 3, copulat cum anno MCXLII, et Eugenii III Pontificatu, et cum ipse testis irrefragabilis videatur in narratione rerum hoc tempore in Oriente gestarum, non defuere qui piaculum duxerint ab ejus sententia discedere, cum tamen ipsemet fateatur, se in rebus quæ ante annum MCLIV in sacris bellis contigere, auritum testem esse, non vero oculatum. Verum *Edessam* nocte Nativitatis Christi anni Æræ vulgaris MCXLIV, in Turcorum potestatem venisse certum imposterum esse debet. Dodechinus enim, qui annum a Natali Christi auspicatur, ad an. MCXLV scribit : « Hoc anno Rohas (ita Edessa a Turcis aliisque Orientalibus appellata) a Saracenis capitur in sacra nocte Nativitatis Dom. quorum rex extitit quidam Sanguin nomine ». Signantius Urspergensis abbas, qui annum etiam a Natali Christi inchoat, habet : « Anno Dom. MCXLV incipiente, in ipsa sacrosanctæ Nativitatis Christi solemnitate, lugubre et miserabile ex peccato Christiani populi accidit in Oriente piaculum. Sanguinus enim Halapensis, Syriæ ac Mesopotamiæ, excepta Antiochia et Damasco princeps, Persarum vero et Medorum regis seu soltani (nempe Bagadensis) subditus, Edissam quæ nunc Rohas dicitur, unicum Hierosolymitanæ Ecclesiæ pro magnitudine ac abundantia sui refugium, cum infinita Saracenorum multitudine circumdedit, ac in ipsa, ut dixi, Nativitate Domini irrupit, cunctis ibidem cum urbe Christianis in ore gladii occisis, vel miserabili captivitate in servitutem redactis, Ecclesias Christi, et præcipue B. Mariæ semper Virginis Basilicam, et eam in qua Thomæ Apostoli corpus reconditum est, ad Salvatoris nostri ignominiam intro ferens, ea quæ non licebat (legendum *licebant*) fœde polluit, nostrisque penitus exterminatis, Saracenos ibi ad habitandum collocavit ». Falsam tamen esse traditionem, quæ fert corpus S. Thomæ Apostoli apud Edessam extitisse, alibi ostendimus. Denique Otto Frising. hujus temporis scriptor lib. 7, cap. 30, eumdem diem ac annum designavit.

15. *Quam magna fuerit hæc jactura.*— Quomodo nobilis hæc civitas propugnatrix non tantum murorum, sed etiam finium suorum in medio hostium innumerabilium per tot sæcula invicta , hostium præda facta fuerit, refert his verbis Neubrigensis lib. 1 de Reb. Angl. cap. 18 : « Armenius quidam, civis Evissenus, habitans in turri muro contigua, ob filiam suam a principe civitatis corruptam, coquens animo vindictam, invitatos pactis intestinis Turcos ipsa nocte Nativitatis Dominicæ intromisit in urbem : qui irruentes in populum secure in Ecclesia excubantem, et archiepiscopum quidem altari assistentem mactarunt; populum vero non resistentem, sed subiti casus stupore rigentem, gladiis trucidarunt. Sic capta et in potestatem spurcissimæ gentis redacta est Edissa, tantis retro temporibus semper invicta et antiqua fidei Christianæ alumna. Latissimis quoque finibus ejus pertinaci hostium furore pervasis, et in eorum possessionem cedentibus, Christianæ religionis cultus trans Euphratem funditus deletus est ». Sed quia tantæ cladis fama anno sequenti ad Occidentem pervenit, aliqui historici eo etiam anno hoc infortunium collocarunt, et ibidem ea Baronius memorat.

16. *Dissidium canonicorum et monachorum Mediolanensium.* — Anno superiori canonicis Ecclesiæ Mediolanensis et monachis ejusdem Ecclesiæ de jure campanarum pulsandarum inter sese dissidentibus, urbs Mediolanensis rursus perturbata. Consules urbis, dissidii judices electi, partes in palatio archiepiscopali, *Robaldo* archiepiscopo præsente audiere, et utriusque aliquid concessere. Robaldus consulum efflagitatu « jussit et præcepit prædicto abbati et monachis, atque præposito et canonicis, ut ita attenderent et adimplerent, sicut

ipsi consules eis præciperent ». Instrumentum a Puricello in Monum. Eccl. Ambr. 391, relatum, datum dicitur *anno Incarn.* MCXLIII, *medio mense Junii, Indictione* VI. Hoc vero anno dissidium illud non solum renovatum, sed etiam auctum. *Robaldus* archiep. de eo cognovit, ut liquet ex instrumento a Puricello num. 398 recitato, et hoc anno *mense Novembris, Indictione octava* dato. *Galdinus* his verbis ei subscripsit : « Ego Galdinus subdiaconus et cancellarius a me dictatæ subscripsi ». Is postea archiepisc. Mediolanensis fuit, et in numerum sanctorum relatus, ut suo loco videbimus.

17. *Moritur Robaldus archiepiscopus Mediolanensis.* — Non multo post *Robaldus* e vivis excessit. Ejus obitus a Puricello num. 399, his verbis notatur : Clarissimi viri *Aloysii ab Ecclesia* Catalogus expresse habet, « obiit prædictus Roboaldus secundo die ante kalendas Januarii anno Domini MXCLIV ». In Catalogo tam a Mabillonio, quam a Papebrocio publicato legitur : *Obiit III kal. Jan.* quod idem prorsus est, cum dies XXX Decembris secundus sit ante kalendas Januarii, et III kal. Januarii. Obertus seu Ubertus *venit ad sedem secunda Februarii die, anno Domini* MCXLIV, ut legitur in præfato Aloysii Catalogo, cujus auctor annum usque ad diem XXV Martii sequentis anni Dionysiani continuat. In Catalogo archipresbyteri metropolitani Mediol. apud Puricellum post narratam Roboaldi mortem habetur : « Vacat tum sedes diebus XXIII ; Obertus venit ad sedem XXI Januarii anno Dom. MCXLV », a primo die Januarii inchoato. Verum est in Catalogo a Mabillonio edito legi : « Fuerunt autem ab ipsius obitu usque ad electionem domini Oberti dies XXVI, sed legendum dies XXIII, ut habet Papebrocius, qui eumdem Catalogum etiam edidit. Verum non bene hic vir doctissimus *Robaldi* mortem usque ad diem XXX mensis Decembris sequentis Christi anni distulit.

EUGENII III ANNUS 1. — CHRISTI 1145.

1. *Lucii papæ obitus et Eugenii III creatio et fuga.* — Christi Domini et Dei nostri anno millesimo centesimo quadragesimo quinto, Indictione octava, quinto kal. Martii, Lucius papa ex hac vita migravit, cum sedisset menses undecim, dies vero quatuordecim. In Codice Vaticano, qui inscribitur de Privilegiis Romanæ Ecclesiæ, inter res gestas Lucii, de ejus obitus occasione hoc asseritur : ipsum cum Romanos ad nova studia concitatos depellere conaretur a Capitolio, incerto lapidis ictu percussum fuisse , atque non post multos dies ægrotasse, eoque morbo ex hac vita migrasse. At nihil de ictu lapidis Otto ejus temporis auctor, sed hæc tantum : « Ipse Lucius quotidianis cruciatibus (de ejusmodi Romanorum rebellione videlicet), ac tædio vitæ affectus, infra anni spatium Pontificatus sui diem obiit ». Rursus de ipso hæc in scripto Codice Vaticano : « Hic dedit Basilicæ Sancti-Salvatoris Lateranensi Ecclesiam Sancti-Joannis ante Portam Latinam cum omnibus capellis atque tenimentis suis. Dedit etiam eidem Ecclesiam Sancti-Nicolai in Hospitali cum omnibus tenimentis suis : item textum Evangelicum ex auro et argento operose factum. Dedit etiam ampullas ad servitium altaris optimas et mirabiles. Hic fecit ordinationem unam mense Decembri, in qua creavit diaconos, presbyteros et episcopos per diversa loca, ex quibus Nicolaum diaconum S. Laurentii in Damaso creavit bibliothecarium, quo munere ipse functus erat, virum imprimis litteris Hebraicis peritissimum : qui de emendatione divinæ Scripturæ commentarium edidit. Moritur in monasterio Sancti-Gregorii ad Clivum Scauri, et sepelitur in Lateranensi Basilica ». Non vacavit Sedes, sed repente (ut ait sanctus Bernardus) ob periculum imminens fuit successor electus.

2. Etenim post obitum Lucii, ob tumultuantes Romanos Arnaldistas convenerunt unanimes cardinales metuentes in Ecclesiam monasterii Sancti-Cæsarii, illicque Dei nutu, haud de gremio ex more aliquem eligendum putarunt ex cardinalibus in Romanum Pontificem, sed convertentes oculos in abbatem monasterii S. Anastasii Trium-Fontium, Ordinis Cisterciensis , eidem haud pridem sub Innocentio papa Secundo a sancto Bernardo præfectum, Bernardum itidem nominatum, patria Pisanum, virum probitate insignem, et prudentia in negotiis obeundis locupletem, tempore perditis-

simo, quo hujuscemodi bello civili Urbs flagraret, putarunt fore aptissimum : quem cum sagacissimum fuissent experti, pari consensu summa concordia elegerunt. Quæ autem mox post electionem sint secuta, ex sæpe citato scripto Codice Vaticano sic accipe :

3. « Electus deductus est ad Lateranense palatium, et in Apostolica Sede secundum morem positus est, et nominatus Eugenius papa Tertius. Qui cum proxima die Dominica consecrationis munus apud Sanctum-Petrum sicut consuetudinis ordo poscebat et dispositum fuerat, deberet suscipere; præcognito senatorum perverso consilio, quo ejus electionem violenter retractare disposuerant, nisi eorum voluntatem faceret, et usurpatum senatum eis Apostolica auctoritate confirmaret, noctis silentio Urbem cum paucis fratribus exiit, et ad arcem Monticelli se in tutum recepit. Congregatis vero alia die cunctis patribus, qui dispersi fuerant propter metum furentis populi, processit ad Farfense monasterium in Sabinis positum cum domestica familia, et consecrationis gratiam in sequenti Dominica pro plenitudine sui Apostolatus, secundum morem Ecclesiæ, Domino auctore, suscepit. Exiit ergo rumor iste, sicut vox lætitiæ ad omnes gentes, et de tam sancta promotione universa Ecclesia exultavit, dicens cum Psalmista [1] : Benedictus Deus in donis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, quoniam ex insperato exaltavit humilem [2], et sublimavit cornu Christi sui ». At quid Arnaldistæ Romani? Ubi viderunt tum Eugenium, tum cardinales omnes ex eorum manibus elapsos esse, converterunt se ad demolitionem atque deprædationem ipsorum domorum. Ita quidem testatur sanctus Bernardus in Epistola ad Romanos ipsos hoc anno data, quam suo loco inferius redditurі sumus; necnon etiam Otto Frisingensis ejusdem temporis scriptor fama celebris affirmat.

4. *S. Bernardi Epistolæ ad papam et cardinales de Eugenii creatione.* — Ipse vero sanctus Bernardus, ubi audisset certo nuntio famam de sui abbatis in Pontificem electione, exspectabat se de his ab eo reddi litteris certiorem ; sed cum fuga, et alia plura ingruentia tunc negotia eumdem Eugenium occupatum detinerent, rupit ipse silentium, ad eumdemque Eugenium has plane aureas litteras dedit [3] :

« Amantissimo patri et domino, Dei gratia summo Pontifici Eugenio, Bernardus Clarævallis vocatus abbas, modicum id quod est.

« Auditum est in terra nostra, et celebri sermone vulgatum verbum hoc, quod factum est de vobis a Domino. Presseram stylum hactenus, rem tacitus considerabam. Exspectabam enim litteras vestras, et præveniri a vobis in benedictionibus dulcedinis. Exspectabam virum fidelem, qui veniret a latere tuo, qui diceret cuncta per ordinem, quid, quomodo vel qualiter actum esset. Exspectabam si quis forte de filiis meis reverteretur, qui leniret dolorem patris, qui diceret [1] : Joseph filius tuus vivit, et ipse dominatur in tota terra Ægypti. Hinc est quod litteræ istæ non sunt voluntatis, sed necessitatis, et amicorum extortæ precibus, quibus negare non possum modicum illud quidquid residuum est vitæ meæ. Quia tamen semel cœpi, loquar ad dominum meum : jam enim filium dicere non audeo, quia filius in patrem, pater mutatus est in filium. Qui post me venit, ante me factus est : sed non invideo, quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non solum post me, sed etiam per me venit. Nam si dignaris, quodammodo per Evangelium ego te genui. Quæ est ergo spes nostra et gaudium nostrum, et corona gloriæ? nonne vos ante Deum? Denique filius sapiens gloria est patris. Amodo tamen non vocaberis filius? sed vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit [2]. Hæc est mutatio dexteræ Excelsi, et multi in mutatione ista gaudebunt. Nam quemadmodum olim Abram in Abraham [3], Jacob in Israel, et, ut de tuis magis prædecessoribus tibi proponam : Sicut Simon in Cepham [4], Saulus in Paulum [5]; sic filius meus Bernardus in patrem meum Eugenium, læta prorsus et utili, ut speramus, translatione promotus est. Digitus Dei est iste [6], suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem : ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Superest, ut facta hac commutatione tui, ipsa quoque quæ tibi commissa est Domini tui sponsa mutetur in melius, et jam nequaquam Sarai, sed Sara de cætero nominetur.

5. « Intellige quæ dico : dabit enim tibi Dominus intellectum. Si amicus sponsi es, ne dixeris dilectam ejus *principem meam,* sed *principem ;* nil tuum in ea vendicans, nisi quod pro ea si oportuerit, etiam animam dare debes. Si Christus te misit, æstimabis te non ministrari, sed ministrare venisse : et ministrare non solum substantiam, sed ipsam quoque animam, sicut præfatus sum. Verus successor Pauli dicet cum Paulo [7] : Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri. Petri hæres audiet Petrum dicentem [8] : Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis. Sic enim jam non ancilla, sed libera etiam et formosa speciosissimi sponsi per te in desideratos adsciscetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tam debita libertas sperabitur ; si et tu (quod absit) in Christi hæreditate quæras quæ tua sunt, qui jam, et ante didiceras, non dico tua non retinere, sed nec tuus esse? Ergo fiduciam talem habens in te, qualem in nullo prædecessorum tuorum a multis retro temporibus visa est habuisse, exultat merito ubique, et gloriatur in Domino omnis Ecclesia sanctorum : et specialiter illa, cujus uterus te portavit, et cujus ubera tu suxisti. Quid ergo? Nonne et mihi licet gaudere cum gaudenti-

[1] Psal. CXLIV. — [2] 2. Reg. II. — [3] Bern. Ep. CCXXXVII.

[1] Gen. XLV. — [2] Psal. LXXVI. — [3] Gen. XVII. — [4] Marc. III. — [5] Act. XIII. — [6] Psal. CXII. — [7] 2. Cor. I. — [8] 1. Pet. V.

bus? Numquid non ero unus de numero lætantium? Exultavi, fateor, sed cum tremore. Exultavi, sed in ipso exultationis meæ articulo, timor et tremor venerunt super me. Ego enim etsi nomen patris deposui, sed non timorem, sed non anxietatem, postremo nec affectum, nec viscera patris. Considero gradum, et casum vereor : considero fastigium dignitatis, et intueor faciem abyssi jacentis deorsum. Attendo celsitudinem honoris, et e vicino periculum reformido, pro eo quod scriptum est [1] : Homo cum in honore esset, non intellexit. Quod quidem ad causam magis, quam ad tempus arbitror esse referendum : ut sic intelligatur dictum : Cum in honore esset non intellexit; ac si diceretur : Honor absorbuit intellectum.

6. « Et quidem elegeras abjectus esse in domo Dei tui, et recumbere in novissimo loco in convivio ejus, sed placuit dicere ei qui te invitavit [2] : Amice, ascende superius. Itaque ascendisti in altum : noli altum sapere, sed time : ne forte contingat sero miserabilem illam emittere vocem [3] : A facie iræ et indignationis tuæ elevans allisisti me. Altiorem quippe locum sortitus es, sed non tutiorem ; sublimiorem , non securiorem. Terribilis prorsus, terribilis est locus iste. Locus, inquam, in quo stas, terra sancta est, locus Petri est, locus principis Apostolorum, ubi steterunt pedes ejus. Locus illius est, quem constituit Dominus dominum domus suæ, et principem omnis possessionis suæ. Si forte declinaveris a via Domini, sepultus est in eodem loco, ut sit tibi contra te in testimonium. Merito tali pastori, tali nutricio commissa est Ecclesia, cum adhuc tenera, adhuc in cunabulis esset : cujus docta magisterio et exemplo educata, omnia terrena calcaret, utpote qui excusserat manus suas ab omni munere : qui dicebat de corde puro et conscientia bona [4] : Argentum et aurum non est mihi ». Hæc hactenus.

« Cæterum causa, quare ante tempus scripserim vobis, hæc est. Wintoniensis episcopus et Eboracensis archiepiscopus non gradiuntur uno spiritu cum Cantuariensis archiepiscopo, sed incedunt sibi ex adverso ; et hæc vetus est de legatione querela. Verumtamen quis est ille, et qui sunt illi ? Nonne Eboracensis ipse est, cui te præsente, cum adhuc esses quasi unus ex nobis, fratres tui restiterunt in faciem , eo quod reprehensibilis erat ? Sed speravit in multitudine divitiarum suarum , et prævaluit in vanitate sua. Certum est tamen, quod non intravit per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde. Si pastor fuisset, diligendus erat ; si mercenarius, tolerandus. Nunc autem cavendus et repellendus, utpote fur et latro. Quid dicam de domino Wintoniensi ? Opera quæ ipse facit, testimonium perhibent de eo. Porro archiepiscopus Cantuariensis cui adversantur, vir religiosus est et suaveolentis opinionis. Pro ipso petimus, ut respondeat ei justitia sua. Verum illorum iniquitas super eos, ut sit sicut scriptum est [1] : Justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. Cum acceperis tempus, secundum opera manuum illorum retribuens illis, ut sciant prophetam esse in Israel.

7. « Quis mihi det antequam moriar, videre Ecclesiam Dei sicut in diebus antiquis, quando Apostoli laxabant retia in capturam, non in capturam argenti vel auri, sed in capturam animarum ? Quam cupio illius te hæreditare vocem, cujus adeptus es Sedem [2] ? Pecunia, inquit, tua tecum sit in perditionem. O vox tonitrui ? o vos magnificentiæ et virtutis, ad cujus terrorem confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion ? Hoc vehementer exspectabat, et omnino expetit a te mater tua : hoc filii matris tuæ pusilli cum majoribus desiderant, hoc suspirant, ut omnis plantatio, quam non plantavit Pater cælestis, tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim constitutus es super gentes et regna, ut evellas et destruas, et ædifices et plantes. Multi audito hoc verbo, dixerunt apud se [3] : Jam securis ad radicem arborum posita est. Multi dicunt in corde suo [4] : Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit, in quo sarmenta sterilia recidentur, ut ea quæ prævalent, uberius fructum afferant.

« Confortare igitur, et esto robustus : manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum. Vindica tibi animi tui constantia et vigore spiritus partem, quam dedit extra fratres tuos tibi Omnipotens Pater, quam et tulit de manu Amorrhæi in gladio et arcu suo. In omnibus tamen operibus tuis memento te esse hominem, et timor ejus, qui aufert spiritum principum, semper sit ante oculos tuos. Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aspexisti ? Ipsi te prædecessores tui, tuæ certissimæ et citissimæ decessionis admoneant, et modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus transeuntis gloriæ blandimenta memorare novissima tua, quia quibus successisti in Sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem ». Hactenus ad Eugenium sanctus Bernardus. Ad electores vero S. R. E. cardinales has litteras dedit [5] :

8. « Dominis et patribus reverendis cardinalibus et episcopis omnibus qui sunt de curia, puer sanctitatis eorum.

« Parcat vobis Deus, quid fecistis ? sepultum hominem revocastis ad homines : fugitantem curas et turbas curis denuo implicuistis, et immiscuistis turbis. Fecistis novissimum primum, et ecce novissima illius periculosiora prioribus. Crucifixus mundo per vos revixit mundo : et qui elegerat abjectus esse in domo Dei sui, ipsum vos in dominum omnium elegistis. Cur consilium inopis confudistis ? cur pauperis hominis et mendici et

[1] Psal. XLVIII. — [2] Luc. XIV. — [3] Psal. CI. — [4] Act. III.

[1] Ezech. XVIII. — [2] Act. IV. — [3] Matth. III, et Luc. III. — [4] Cant. II. — [5] Bern. Ep. CCXXXVI.

compuncti corde judicium perturbastis? Currebat bene. Quid vobis visum est sepire vias ejus, avertere semitas, gressus involvere? Quasi descenderet de Hierusalem, et non magis ascenderet de Jericho, sic incidit in latrones. Et qui se tanquam violentis quibusdam diaboli manibus, carnis illecebris et gloriæ sæculi potenter excusserat, non tamen valuit effugere manus vestras. Nam idcirco Pisam deseruit, ut reciperet Romam? Num qui in una Ecclesia non sustinuit vicedominatum, dominatum in omni Ecclesia requirebat? Quid igitur rationis seu consilii habuit, defuncto summo Pontifice, repente irruere in hominem rusticanum, latenti injicere manus, et excussa e manibus securi et ascia, vel ligone, in palatium trahere, levare in cathedram, induere purpura et bysso, accingere gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis[1]: ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis? Sic non erat inter vos sapiens et exercitatus, cui potius ista convenirent?

9. « Ridiculum profecto videtur, pannosum homuncionem assumi ad præsidendum principibus, ad imperandum episcopis, ad regna et imperia disponenda. Ridiculum an miraculum? Plane unum horum. Non nego, non diffido posse fuisse hoc etiam opus Dei, qui facit mirabilia magna solus, præsertim cum audiam usquequaque ex ore multorum, quoniam a Domino factum est istud[2]. Sed nec ego oblitus sum judiciorum Dei antiquorum, et Scripturæ, plurimos recensentis ex privata, seu etiam rusticana vita olim assumptos in voluntate Domini ad regendum populum ejus. Denique nonne (ut unum e pluribus memorem) tali quodam modo elegit David servum suum, et suscepit eum de gregibus ovium, de post fœtantes accepit eum[3]? Ita, inquam, ita et de nostro Eugenio in beneplacito Domini potuit contigisse. Non sum securus tamen, quoniam filius delicatus est, et tenera verecundia ejus assueta potius otio et quieti, quam tractandis quæ foris sunt: timendumque ne non ea auctoritate qua oportuerit, sui Apostolatus officia exequatur. Quid putatis gerere animi nunc hominem illum, qui de secreto internæ contemplationis, et amica solitudine cordis tanquam infans et gremio et sinu matris subito proturbatus, tractum se ad medium videt, et quasi ovem ad victimam ductum ad tam insueta et insuavia? Nisi Dominus supponat manum suam, heu, necesse est obruatur et opprimatur onere insueto et nimio, quod et gigantinis (ut aiunt) vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile videatur.

10. « Veruntamen quia sic factum est, et sicut multi dicunt, a Domino factum est: vestra interest, charissimi, vestris ferventibus studiis fidelibusque obsequiis sollicite confovere quod vestris manibus constat elaboratum. Si qua ergo consolatio in vobis, si qua virtus charitatis in Domino, si qua miseratio pietatis, si qua compassionis viscera, assistite et collaborate illi in opere, ad quod assumptus est per vos a Domino. Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; hæc ei suggerite, hæc suadete, hæc agite, et Deus pacis erit vobiscum ». Hactenus ad cardinales sanctus Bernardus.

11. *Arnaldistæ in Urbe debacchantur.* — At quæ post hæc Romani Arnaldistæ egerint adversus S. R. E. cardinales consilio ejusdem Arnaldi, se horum favore in Urbem intrudentis, hic ex Ottone ejus temporis auctore prodamus, qui ait[1]: « Circa principia Pontificatus Eugenii pestifer Arnaldus Urbem ingressus, cum eam contra Pontificem suum in seditionem excitatam invenisset, viri sapientis haud sectatus consilium, de hujusmodi dicentis: Ne in ejus ignem ligna struas: amplius eam in seditionem excitavit, proponens antiquorum Romanorum exempla, qui ex senatus maturitatis consulto, et ex juvenum animorum fortitudinis ordine, et integritate totum orbem terræ suum fecerint. Quare reædificandum Capitolium, renovandam dignitatem senatoriam, reformandum equestrem ordinem docuit. Nihil in dispositione Urbis ad Romanum spectare Pontificem: sufficere sibi Ecclesiasticum judicium habere. In tantum vero hujus venenosæ doctrinæ cœpit invalescere malum, ut non solum nobilium Romanorum, (ipsis videlicet adversantium), sed cardinalium diruerentur domus et splendida palatia; verumetiam de cardinalibus reverendæ personæ inhoneste sauciatis quibusdam, a furenti plebe tractarentur ». Hæc Otto. Reliqua autem quæ subjicit, ad tempora Hadriani papæ sunt referenda.

12. Quæ vero sub Eugenio bestia ista ausa est, cecinit etiam istis versibus Ligurinus in Frederico[2]:

Ast ubi de medio sublato Præsule summo,
Eugenius sacræ suscepit jura cathedræ,
Ille Petri solidam cupiens convellere petram.
Ut caput infirmum per cætera membra dolorem
Diffundit, Romana petit temerarius ausu
Mœnia sacrilego, totamque nefarius Urbem
Inficit, impuri corruptam semine verbi:
Et populi tantas in clerum concitat iras,
Ut penitus nullum summo deferret honorem
Pontifici, clerumque odio vexaret iniquo.
Et si quis, cui mens æqui et reverentior esset,
Et meliora pio flagrarent viscera voto,
Forte refragari seu dissuadere furorem
Ausus erat, seseque novis opponere monstris:
Omnibus ereptis, subversa funditus æde,
Corporis afflictu, seu tandem sanguine fuso
Clericus, aut etiam popularis facta luebat.
Quinetiam titulos Urbis renovare vetustos,
Patricios recreare viros, priscosque Quirites,
Nomine plebeio secernere nomen equestre,
Jura tribunorum, sanctum reparare senatum,
Et senio fessas, mutasque reponere leges,
Lapsa ruinosis et adhuc pendentia muris
Reddere primævo Capitolia prisca nitori,

[1] Psal. CXLIX. — [2] Psal. CXVII. — [3] Psal. LXXVII.

[1] Otto de reb. Frid. l. II. c. 20. — [2] Ligur. in Frid. l. III.

Consiliis, armisque suæ moderamina summa
Arbitrio tractare suo. Nil juris in hac re
Pontifici summo, modicum concedere regi
Suadebat populo. Sic læsa stultus uterque
Majestate reum geminæ se fecerat aulæ.

13. Otto autem rursus alibi de his quæ ad hæc Eugenii tempora spectant [1] : Viterbium veniens, ibi per aliquod tempus moram fecit. At Romanus populus cum patricio suo Jordane in furorem versus, præfecturæ dignitatem abolentes, omnes principes ac nobiles ex civibus ad subjectionem patricii compellunt, et non solum quorumdam illustrium laicorum turres, sed et cardinalium ac clericorum domus subruentes, prædam immensam diripiunt. Ecclesiam etiam beati Petri, omnium Ecclesiarum caput, sacrilege et profanissime incastellare non metuunt, peregrinos causa orationis advenientes, ad oblationem quæstus gratia, plagis et verberibus cogunt, ac quosdam ex ipsis offerre nolentes, in ipsa porticu et vestibulo templi nefario ausu occidere non verentur ». Hactenus de Arnaldo atque Arnaldistis hujus temporis Otto.

14. *S. Bernardus per Epistolam monet Romanos.* — His igitur adeo nefandis longe lateque per orbem sparsis, trans Alpesque transmissis, sanctus Bernardus ad eumdem populum Romanum ab Arnaldo seductum has litteras dedit [2] :

« Nobilibus et optimatibus atque universo populo Romano, frater Bernardus Claræuallis vocatus abbas, declinare a malo, et facere quod bonum est.

« Sermo mihi est ad te, popule sublimis et illustris, cum sim vilis exiguaque persona, ac nullius pæne momenti homuncio. Id quidem verecundum atque onerosum mihi consideranti, quis, quibus scribam, simulque quam aliter hoc alius indicare possit. Sed levius reor verecundia apud homines periclitari, quam condemnari apud Deum silentio, veri taciturnitate, et absconsione justitiæ. Ipse enim dicit [3] : Annuntia populo meo scelera eorum. Erit mihi etiam in testimonium ante faciem Domini, si dicere potero [4] : « Justitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi. Pro hujusmodi sane non vereor, quamvis verecundia reluctante, pro mea ignobilitate scribere de longinquo ad populum gloriosum, atque his litteris transmontanis sui ipsorum periculi atque peccati commonere Romanos, si forte audiant et quiescant. Quis scit si convertantur ad precem pauperis, qui non cedunt potentium minis, non omni armaturæ fortium? Nonne quondam in Babylone ad vocem pueri junioris unius, omnis ille populus, qui a senibus iniquis judicibus seductus fuerat, reversus est ad judicium, et sic servatus est sanguis innoxius in die illa? Ita nunc quoque etsi adolescentulus sum ego et contemptus (adolescentulus dico non annorum paucitate, sed meritorum) potens est tamen Deus dare etiam voci meæ vocem virtutis, per quam fiat, ut et is populus, quem nihilominus constat esse seductum, ad judicium revertatur. Mea ergo defensio ad eos, qui mihi hinc forte succensendum indignandumve putaverint, hæc sit. Si neque hoc satis est, etiam istud adjicio. Communis est causa, et non est distinctio pusilli et magni. Dolor nempe in capite est, ac per hoc minime alienus ne a minimis quidem vel extremis quibusque corporis partibus, nec a me ergo. Pervenit profecto usque ad me, quamvis omnium minimum, dolor maximus ita, quia maximus est, et quia cum sit capitis, non potest non esse et corporis, cujus membrum sum ego. Numquid non dolente capite, clamat lingua pro omnibus corporis membris, in capite se dolere, et omnia per ipsam suum caput, suumque capitis fatentur incommodum?

15. « Dimittite proinde, quæso, dimittite, ut plangam paululum apud vos dolorem meum, nec meum tantum, sed et totius Ecclesiæ. Nonne ipsius vox est hodie per universum mundum [1] : Caput meum doleo, caput meum doleo? Quis namque vel novissimus Christianorum in toto sit orbe, qui non glorietur hoc capite, quod ambo illi gloriosi principes terræ, alter amisso, alter submisso in cruce capite, suo triumpho extulerunt, suo sanguine ornaverunt? Ad omnem itaque spectat Christianum injuria Apostolorum [2] : et sicut in omnem terram exivit sonus eorum; sic læsio eorumdem ab omnibus usquequaque sentitur, usquequaque plangitur et doletur.

« Quid vobis visum est, o Romani, offendere principes mundi, vestros autem speciales patronos? Cur regem terræ, cur Dominum cæli furore tam intolerabili, quam irrationabili in vos pariter provocatis, dum sacram et Apostolicam Sedem divinis regalibusque privilegiis singulariter sublimatam ausu sacrilego incessere, suoque minuere honore contenditis, quem vel soli contra omnes, si oportuisset defendere debuistis? Sic fatui Romani non judicantes, neque quod honestum est discernentes, caput vestrum atque omnium, quod in vobis est, deturbatis, pro quo magis nec vestris ipsis cervicibus parcendum a vobis foret, si necessitas exegisset? Patres vestri Urbi orbem subjugaverunt, vos Urbem properatis orbi facere fabulam. En Petri hæres Petri Sede et Urbe a vobis expulsus est. En rebus et domibus suis, vestris manibus spoliati sunt cardinales atque episcopi ministri Domini [3]. O popule stulte et insipiens, o columba seducta non habens cor! Nonne ille caput, et illi oculi tui erant? Quid ergo nunc Roma, nisi sine capite truncum corpus, sine oculis frons effossa, facies tenebrosa? Aperi, gens misera, aperi oculos tuos, et vide desolationem tuam jamjamque imminentem. Quomodo in brevi mutatus est color optimus [4], facta est quasi vidua domina Gentium,

[1] Otto Fris. l. VII. c. 31. — [2] Bern. Ep. CCXL. — [3] Isa. LVIII. — [4] Psal. XXXIX.

[1] 4. Reg. IV. — [2] Psal. XVIII. — [3] Osee VII. — [4] Thr. IV.

princeps provinciarum? Verum initia malorum sunt hæc, graviora timemus.

16. « Numquid non prope interitum es, si persististis? Revertere, revertere, Sunamitis, revertere ad cor tuum : agnosce jam, vel sero, quæ, quanta, a quibus patiaris, vel passa sis. Recordare qua causa, quo fine, per quos, et in quos usus, non longe ante hos dies cunctarum quæ in te sunt Ecclesiarum omnis ornatus, et census profligatus est, quidquid in altaribus et in altarium vasis, quidquid in ipsis sacris imaginibus auri et argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum et asportatum est. Quid ex his omnibus tu in tuis nunc marsupiis invenis? Porro decor domus Domini irrecuperabiliter periit. Et nunc quid tibi visum est iterare malitiam, innovare denuo super te dies malos? Quid modo vel lucri amplioris, vel certioris spei arridet tibi? Nisi quod in eo novissima tua cernuntur incautiora prioribus, quod tunc quidem non solum multi de plebe, sed etiam de clero, et de principibus nonnulli per orbem in schismate illo faverunt tibi : nunc vero sicut manus tuæ contra omnes, sic manus omnium contra te. Mundus est a sanguine tuo mundus omnis, præter te solam et filios tuos qui in te sunt. Væ ergo nunc tibi, popule miserande, et væ duplo quam ante, non ab exteris nationibus, non a feritate Barbarorum, non a millibus armatorum : væ tantum a facie tuorum tibi, væ a domesticis et amicis, a clade intestina, a cruciatu præcordiorum, a torsionibus viscerum.

17. « Agnoscisne jam, quia non omnes pacifici, qui domestici, nec omnes amici, qui videntur? Etsi alias noveramus, sed nunc per te manifestius edocemur omnem veritatem illius sermonis Domini, quem dixit [1] : Quoniam inimici hominis domestici ejus. Væ fratri a fratre in medio tui, et filiis a parentibus. Væ non a gladiis, sed a labiis iniquis et a lingua dolosa. Usquequo male in malo vos alterutrum confortatis : et gladiis labiorum invicem sternitis, invicem perditis, ut ab invicem consumamini? Congregamini, oves dispersæ, redite ad pascua, redite ad pastorem et episcopum animarum vestrarum : redite prævaricatores ad cor. Quod loquor non quasi hostis convicians, sed quasi amicus objurgans. Habet vera amicitia nonnunquam objurgationem, adulationem nunquam; sed jungimus et obsecrationem.

18. « Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo, reconciliamini principibus vestris (Petrum loquor et Paulum) quos utique in Vicario et successore suo Eugenio suis Sedibus et ædibus effugastis. Reconciliamini, inquam, orbis principibus, ne forte incipiat pro eis pugnare orbis terræ contra insensatos. An nescitis, quia his offensis nihil omnino valetis, his propitiis nihil omnino timetis? Non, inquam, non timebis sub horum tutela millia populi circumdantis te, Urbs inclyta, civitas fortium. Reconciliare proinde illis simul et millibus martyrum, qui quidem apud te, sed contra te sunt, propter grande peccatum quod peccasti, in quo et persistis. Reconciliare etiam omni Ecclesiæ sanctorum, qui ubique terrarum, audito hoc verbo, scandalizati sunt. Alioquin pagina ista contra te testimonium erit : sed et ipsi Apostoli et martyres tui stabunt in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum. Sed jam finem loquendi omnes pariter audiamus. Annuntiavi justitiam, prænuntiavi periculum, veritatem non tacui, hortatus sum ad meliora : superest, ut aut de vestra citius correctione lætemur, aut de justa imminenti damnatione certi inconsolabiliter lugeamus, arescentes et tabescentes præ timore et exspectatione, quæ supervenient universæ Urbi ». Hucusque sanctus Bernardus in spiritu vehementi, sed sancto.

19. *Idem hortatur Conradum regem ad defensionem Ecclesiæ.* — Qui etiam contra eosdem Arnaldistas Romanos et istam ad Conradum regem tunc scripsit Epistolam, magistralem illam quidem, Bernardo dignam, et eo ad quem scribitur, orthodoxo rege; quæ sic se habet [1] :

« Nec dulcius, nec amicabilius, sed nec arctius omnino regnum sacerdotiumque conjungi seu complantari in invicem potuerunt, quam ut in persona domini ambo hæc pariter convenirent, utpote qui factus est nobis ex utraque tribu secundum carnem summus et sacerdos et rex. Non solum autem, sed et commiscuit ea nihilominus ac confœderavit in suo corpore quod est populus Christianus, ipse caput illius : ita ut hoc genus hominum Apostolica voce genus electum, regale sacerdotium appelletur. [2] In alia quoque Scriptura, quotquot sunt prædestinati ad vitam, nonne omnes reges et sacerdotes nominantur? Ergo quæ Deus conjunxit, homo non separet. [3] Magis autem quod divina sanxit auctoritas, humana studeat adimplere voluntas. Et jungant se animis qui juncti sunt institutis : invicem se foveant, invicem se defendant, invicem onera sua portent. Ait sapiens [4] : Frater adjuvans fratrem, ambo consolabuntur. Quid si alterutrum se (quod absit!) corroserint et momorderint, nonne ambo desolabuntur? Non veniat anima mea in consilium eorum, qui dicunt, vel imperio pacem et libertatem Ecclesiarum, vel Ecclesiis prosperitatem et exaltationem imperii nocituram. Non enim utriusque institutor Deus in destructionem ea connexuit, sed in ædificationem. Si hoc scitis, quousque vos communem contumeliam, communem dissimulatis injuriam? Nonne ut Apostolica Sedes, ita et caput imperii Roma est? Ut ergo de Ecclesia taceam, num honor regi est, truncum in manibus tenere imperium? Et quidem ignoro, quid vobis super consulant sapientes vestri et principes regni : sed

[1] Matth. x.

[1] Bernard. Epist. CCXLIV. — [2] 1. Pet. II. — [3] Matth. XIX. — [4] Prov. XVIII.

ego in insipientia mea loquens, quod sentio non tacebo.

20. « Ecclesia Dei ab exortu sui usque ad hæc tempora pluries tribulata est, et pluries liberata est. Denique audite quid ipsa de se loquatur in Psalmo. Ipsius enim vox est [1] : Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam. Certus esto, o rex [2], quoniam, nec nunc quoque relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum. Non est abbreviata manus Domini [3], nec facta impotens ad salvandum. Liberabit et hoc tempore absque dubio sponsam suam, qui suo sanguine redemit eam, suo spiritu donavit, donis cælestibus exornavit, ditavit nihilominus et terrenis. Liberabit, inquam, liberabit ; sed si in manu alterius, viderint regni principes, idne honor regis, regnive utilitas sit, non est utique. Quamobrem accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, et restituat sibi Cæsar quæ Cæsaris sunt, et quæ sunt Dei Deo. Utrumque interesse Cæsaris constat, et propriam tueri coronam, et Ecclesiam defensare. Alterum regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato.

21. « Victoria, sicut in Domino confidimus, præ manibus est. Superbia et arrogantia Romanorum plus quam fortitudo eorum. Quid enim ? Numquid quispiam magnus vel potens, verbi gratia imperator aut rex, fœdam rem istam in imperium pariter sacerdotiumque præsumit ? Sed populus hic maledictus et tumultuosus, qui suas nescit metiri vires, cogitare finem, considerare proventum, in insipientia sua furore suo ausus est hoc grande sacrilegium attentare. Absit ut vel ad momentum stare possit ante faciem regis popularis manus, vulgi temeritas. Factus sum insipiens, qui cum sim vilis ignobilisque persona, tanquam aliquis magnus consiliis tantæ magnitudinis tantæque sapientiæ me ingessi, et de re magna. At, quo ignobilior atque abjectior, tanto liberior sum ad loquendum quod charitas suggerit. Unde et adhuc addo in eadem insipientia mea : Si quis aliud quam locutus sum vobis (quod non credimus) suadere conabitur, is profecto aut non diligit regem, aut parum intelligit quid regiam deceat majestatem : aut certe quæ sua sunt quærit, et non valde quæ vel Dei, vel regis sunt, curare convincitur ». Hæc ad Conradum Romanorum regem S. Bernardus contra Romanos illos Arnaldi furore bacchantes.

22. *Legatio ex Anglia, Armenia et Syria ad Eugenium papam in oppido Viterbii.* — Inter hæc autem accidit secundum illud divinum oraculum Veritatis ore pronuntiatum de prædestinatione sanctorum [4] : « Venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob, et filii regni ejicientur in tenebras exteriores ». Quod dum Romani resiliunt, accurrant populi e longinquo ; cum negant isti qui prope, profiteantur qui longe sunt positi ; ut ita saltem erubescant omnes qui oderunt Sion. Vidisti anno superiori ab Occidentis extremo limite ad papam accurrisse honorificentissima legatione Portugalliæ principem, inferentem in Romanam Ecclesiam dono provinciam, annuo censu constitutam eidem spontaneo vectigalem, tunc cum inhærentes lateri, sed rebelles animo Romani illi hæretici Arnaldistæ temporali dominio exuendam Sedem ipsam Apostolicam conclamarent. Accidit modo (quod non poteris nisi vehementissime admirari) quod eodem hoc ipso tempore, quo a suis civibus fugatur et expellitur ab Urbe Eugenius papa, legationibus Borealium, Occidentalium, atque Orientalium frequentatur ? dum extorris ab Urbe, profugus Viterbii consideret. Quis infelix ignorans, seu potius negans Deum, casui tribuet ista, et non providentiæ Dei ? quem qui negat, sententia sapientum, Deum negare pariter intelligatur.

Qui igitur sui principatus in terra Petrum constituit successorem, super Sedem ejus et sedentes desuper successores invigilare, ut intelligerent insipientes in populo, et stulti aliquando saperent ; et quod non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel : vocat ab Oriente legatos qui Christum Domini venerentur, pervenientes ad eum eo tempore, cum contemnerent, despicerent, fugarent insuper et persequerentur, qui proxime ejus lateri filii inhærebant. Sed audies ista ab auctore ejus temporis qui rei gestæ seriem scripsit [1], Ottone Frisingensi episcopo, probitate insigni, et veritatis cultore exactissimo, qui ea quæ post consecrationem Eugenii papæ contigerunt, primum narrans quæ sunt superius recitata de Arnaldistarum Romanorum grassatione in cardinalium ædes ; postmodum cum agit de ipsius Pontificis commoratione Viterbii (ubi eum contigit ad finem usque anni hujus commorari) ostendit illic eumdem Eugenium visitatum legationibus diversarum Borealium provinciarum. Quando enim et idem ipse Frisingensis Ecclesiæ episcopus Viterbium etiam accessit, et invisit eumdem Pontificem ; venerunt ad eum et legationes ex ultimis orbis finibus, ex Anglia, itemque ex Oriente, nempe ex Armenia et Syria. Agemus de singulis.

23. Ex Anglia quidem hoc anno ad Eugenium papam recens creatum venit Alexander episcopus Lincolniensis, qui benigne acceptus est ab ipso Eugenio papa, cujus benignitas et affabilitas mirifice commendatur a Rogerio in Annalibus, ubi hæc habet : « Eodem anno, episcopus Lincolniensis Alexander iterum Romam petens, susceptus est honorifice ab Eugenio papa novo, viro summa dignitate condigno. Cujus mens semper benigna, cujus discretio semper æqua, cujus facies semper non solum hilaris, sed etiam et jucunda ». Hæc de Eugenio Rogerius, hujus temporis scriptor accu-

[1] Psal. CXXVIII. — [2] Psal. CXXIV. — [3] Isa. LIX. — [4] Matth. VIII.

[1] Otto Fris. l. VII. c. 31, 32, 33.

ratissimus. Tunc quoque temporis, cum Viterbii Eugenius consisteret, Orientales ex Armenia atque Syria legationes accepit, prout ab eo qui præsens aderat [1], Ottone, qui et ea quæ vidit, etiam fidelissime scripsit, refertur :

« Ea tempestate legati Armeniorum episcoporum, eorumque metropolitani, quem ipsi Catholicon, id est, Universalem, propter infinitum, id est, amplius quam mille episcoporum sub se habentem numerum vocant, legati ab ultimo pæne Oriente, summum Pontificem Viterbii laboriosum iter per annum et sex menses complentes adeunt : eique ex parte illius Ecclesiæ subjectionem omnimodam eum consalutando offerentes, causas viæ nobis cum aliis multis præsentibus apud veterem aulam aperiunt, quæ tales erant. Inter ipsos et Græcos quædam de ritu sacrificii habitudo est in quibusdam, in aliis vero discrepantia. Ponunt enim fermentatum panem sicut illi, aquam autem vino non admiscent, sicut nos et illi. Præterea Nativitatem Domini Epiphaniæ continuantes, duas illas festivitates unam faciunt. Pro his et aliis, dum inter se dissentirent, Romanam Ecclesiam judicem eligentes, consultum veniunt, formamque sacrificii juxta consuetudinem ejus sibi tradi deposcunt :

24. « Quos Romanus antistes gratanter suscipiens, missarum solemniis ac sacrificiis secretis adhibuit, diligenterque ea quæ fiebant ibidem, eos animadvertere monuit. Quod dum facerent, intentique sacro altari astarent, unus ex eis Pontificali dignitate præditus, sicut postmodum in plena curia retulit, in beati Martini octava, quando dedicatio Ecclesiæ beati Petri celebrari solet, summo Pontifice divina mysteria agente, splendido fulgore radium solis super caput ejus coruscare, et in ipso duas columbas ascendentes et descendentes vidit. Cumque diligentius hac illacque oculos circumferret, nullumque aditum, per quem lux illa transfunderetur, inveniret, deificum hoc esse cognoscens, ac ad obedientiam Romanæ Sedis amplius accensus, cunctis quæ viderat, aperuit. At venerabilis pater non suis hoc meritis attribuens, ipsius potius fide cælitus hoc sibi monstratum affirmabat; ut videlicet Ecclesia, a qua ipse missus fuerat, sacramentorum virtutem veritatis luce perfusam cognosceret, ac deinceps quali ea reverentia et forma tractare deberet, addisceret. Retulit etiam præfatus episcopus, quod in confinio Armeniæ quædam gentes essent, quæ fœtus suos fœtentes generarent, eosque statim ad aquas Armeniorum lavandos transmitterent. Quos cum illi baptismatis unda tingentes, innatum eis fœtorem propellerent, mox tamen remissi, ad paganismi ritum et spurcitiam redibant. Quod utrum faciendum esset, item Romanam Ecclesiam consuluerunt.

25. « Vidimus etiam ibi tunc prætaxatum de Syria Gabulensem episcopum, cujus præcipue opera ad plenum Antiochia Romanæ Sedi subesse cœpit, tam de patriarcha suo Antiocheno, et de principis matre, Balduini Hierosolymitani quondam regis filia, querimoniam facientem, quam de spoliis Sarracenis ablatis, jure antiquitatis exemplo Abrahæ decimas (qui eas Deo recognoscens victoriam, de suis spoliis Melchisedech dedit) exigentem, ac super hoc Apostolicæ Sedis auctoritatem requirentem. Audivimus eum periculum transmarinæ Ecclesiæ post captam Edessam lacrymabiliter conquerentem, et ob hoc Alpes transcendere ad regem Romanorum et Francorum pro flagitando auxilio volentem ». Hæc de Syri episcopi legatione. Subjicit ejus narrationem de rebus Æthiopiæ regis presbyteri Joannis vulgo nominati.

26. *Rolandus electus S. R. E. cancellarius.* — Sic igitur deficientibus Romanis Arnaldistis, universus terrarum orbis confluit veluti ex condicto ad Eugenium papam, vocante eo, cui curæ est regimen Ecclesiæ, Christo Domino nostro. Tunc illud accidit, ut in tanta negotiorum frequentia ipse Eugenius non potuerit penitus vitare surreptionem litigantium, quo factum est, ut lata tunc quædam sententia ab eo, revocanda fuerit postea per Innocentium Tertium papam. Ait enim ipse Innocentius [1] : « Perspeximus, quod primo mense sui Pontificatus fuerit ab eo sententia promulgata, quando non plene de meritis ipsius causæ videbatur instructus, illa nitens præcipua ratione, quod Privilegium Urbani Secundi ex parte vestra productum subjectum fuerit falsitati, cujus tenorem nos in Registro ejus invenimus incorruptum ». Hæc Innocentius.

27. Ut autem ejusmodi surreptiones, quibus decipi solent sæpe Pontifices quamvis prudentes, Eugenius papa quantum possibile esset vitare posset, illud remedium quod magis opportunum videretur adhibendum putavit, nimirum ut fidissimum haberet cancellarium cardinalem. Ad quod munus delegit intimum amicum, canonicum Pisanum, Rolandum nomine ad quem sanctus Bernardus litteras dedit in quibus hæc inter alia [2] : « Benedictus Deus, qui secundum suam misericordiam Eugenium nostrum, imo suum, prævenit in benedictionibus dulcedinis, parare scilicet lucernam Christo suo, et præmittere virum fidelem in adjutorium ejus, et nostram quoque plurimam consolationem. Nam cum molesta esset amico amici vocatio et absentatio, cujus nimirum præsentia frui delectatur in Domino : jam tunc (ut manifeste video) cogitabat ipse cogitationes pacis et non afflictionis, et dicebat [3] : Quod ego facio, tu nescis modo : scies autem postea. Quamobrem sollicitus sis, charissime, pro eo cui te consolatorem et consiliarium ordinavit Deus, et observa caute secundum datam tibi sapientiam, ne forte inter tam multiplicium negotiorum tumultus, maligno-

[1] Otto Frising. l. VII. c. 31, 32, 33.

[1] C. Tum ex litteris de integ. rest. in VI. — [2] Bern. Ep. CCCXXXIV. — [3] Joan. XIII.

rum fraude circumveniri possit, ut surripiatur ei verbum, quod indignum sit Eugenii Apostolatu, etc. » Ista Bernardus. At quod dictum ait ipsi : « Quod ego facio, tu nescis modo : scies autem postea », potuit allusisse ad prædictionem futuri Pontificatus, quo idem Rolandus foret initiandus. Pontifex enim postea fuit, et vocatus Alexander Tertius, ab Eugenio primo in diaconum SS. Cosmæ et Damiani, deinde in presbyterum tituli S. Marci cooptatus. At nec sic plane satis consultum, quin mendacia inferrentur in curiam : ut sæpe queritur idem ipse suis Epistolis. Ubi, quæso, sine zizaniis seges Dominica ?

28. *Eugenius, favente Ludovico rege, pro expeditione in Terram-Sanctam dat litteras Apostolicas.* — Hoc anno, auditis legationibus e Syria missis de damnis illatis ab infidelibus, Edessa capta, Antiochia atque Hierosolymis in discrimen adductis, de expeditione Occidentalium in Terram-Sanctam agitari cœptum. Eugenius siquidem papa non curans quæ sua essent, sed quæ Dei esse sciret : non ad sui liberationem exilii adversus Romanos Occidentalium Christianorum principum arma convertenda putavit, sed adversus Sarracenos res Christianorum in Oriente invadentes et possidentes, fore movenda omni conatu, Pontificia auctoritate laborat, primum omnium scribens ad Ludovicum Francorum regem. Perfacile namque fuit ad religiosum opus impellare ipsum, qui jam voverat eamdem inire ad sancta loca peregrinationem ; de quo ista Otto Frisingensis [1] :

29. « Ludovicus, dum occulte Hierosolymam eundi desiderium haberet, eo quod frater suus Philippus eodem voto adstrictus, morte præventus fuerat : diutius protelare nolens propositum, quibusdam ex principibus suis vocatis, quid in mente volveret aperuit. Erat tunc temporis in Gallia cœnobii Clarævallensis abbas quidam, Bernardus dictus, vita et moribus venerabilis, religionis ordine conspicuus, sapientia litterarumque scientia præditus, signis et miraculis clarus. Hunc principes vocandum, ab eoque quid de hac re fieri oporteret, tanquam a divino oraculo consulendum decernunt. Vocatur præfatus abbas, consiliumque ipsius super prædicti exposcitur principis voluntate. Ille de tam grandi negotio ex propriæ auctoritatis arbitrio responsum dare frivolum judicans, ut ad Romani Pontificis audientiam et examen deferatur, optimum esse respondit. Itaque missa ad Eugenium legatione, totum illi negotium aperitur. Qui antecessorum suorum exempla revolvens, quod videlicet Urbanus hujusmodi occasione transmarinam Ecclesiam, duasque patriarchales sedes, id est, Antiochiam et Hierosolymam ab obedientia Romanæ Sedis scissas, in pacis unitatem receperit : votis prædicti regis, pro dilatando Christianæ religionis ritu annuit : auctoritate prædicandi, animosque cunctorum ad hoc commovendi, prænominato abbati, qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos ut propheta vel Apostolus habebatur, concessa. Unde ejus scriptum tale ad regem principesque suos directum invenitur :

30. « Eugenius episcopus, servus servorum Dei, charissimo filio Ludovico, illustri et glorioso Francorum regi, dilectis filiis principibus, et universis Dei fidelibus per Galliam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quantum prædecessores nostri Romani Pontifices pro liberatione Orientalis Ecclesiæ laboraverunt, antiquorum relatione didicimus, et in gestis eorum scriptum reperimus. Prædecessor etenim noster felicis memoriæ papa Urbanus, tanquam tuba intonuit, et ad ipsius deliberationem S. R. E. filios de diversis mundi partibus sollicitari curavit. Ad ipsius siquidem vocem Ultramontani, et præcipue Francorum regni fortissimi et strenui bellatores, et illi etiam de Italia, charitatis ardore succensi convenerunt, ut maximo congregato exercitu non sine magna proprii sanguinis effusione, divino eos auxilio comitante, civitatem illam, in qua Salvator noster pro nobis pati voluit, et gloriosum ipsius sepulchrum passionis suæ nobis memoriale dimisit, et quamplures alias, quas proxilitatem vitantes, memorare supersedimus, a paganorum spurcitia liberarent. Quæ per gratiam Dei et patrum vestrorum studium, qui per intervalla temporum eas defendere, et Christianum nomen in partibus illis dilatare pro viribus studuerunt, usque ad nostra tempora Christianis detentæ sunt, et aliæ urbes infidelium ab ipsis viriliter expugnatæ.

31. « Nunc autem nostris et ipsius populi peccatis exigentibus (quod sine magno dolore et gemitu proferre non possumus) Edessa civitas, quæ nostra lingua Rohais dicitur ; quæ etiam, ut fertur, cum quondam in Oriente tota terra a paganis detineretur, ipsa sola sub Christianorum potestate Domino serviebat, ab inimicis crucis Christi capta est, et multa Christianorum castella ab ipsis occupata : ipsius quoque civitatis archiepiscopus cum clericis suis, et multi alii Christiani ibidem interfecti sunt : et sanctorum reliquiæ in infidelium conculcationem datæ sunt et dispersæ. In quo quantum Ecclesiæ Dei et toti Christianitati periculum immineat, et nos cognoscimus, et prudentiam vestram latere non credimus. Maximum namque nobilitatis et probitatis indicium fore cognoscitur, si ea, quæ patrum strenuitas acquisivit, a vobis filiis strenue defendantur. Verumtamen si (quod absit) secus contigerit, patrum fortitudo in filiis imminuta probatur.

« Universitatem itaque vestram in Domino commonemus, rogamus, atque præcipimus, et in peccatorum remissionem injungimus, ut qui Dei sunt, et maxime potentiores et nobiles, viriliter accingantur, et infidelium multitudini, quæ se tempus victoriæ super nos adeptam lætatur, sic occurrere, et Ecclesiam Orientalem tanta patrum

[1] Otto Fris. de Gest. Frid. l. 1 c. 34.

vestrorum (ut prædiximus) sanguinis effusione ab eorum tyrannide liberatam, ita defendere, et multa captivorum millia confratrum nostrorum de ipsorum manibus eripere studeatis; ut Christiani nominis dignitas vestro tempore augeatur, et vestra fortitudo, quæ per universum mundum laudatur, integra et illibata servetur. Sit vobis etiam in exemplum bonus ille Mathathias[1], qui pro paternis legibus conservandis, seipsum cum filiis et parentibus suis morti exponere, et quidquid in mundo possidebat relinquere nullatenus dubitavit; atque tandem, divino cooperante auxilio, per multos tamen labores tam ipse quam sua progenies de inimicis viriliter triumphavit.

32. « Nos autem vestrorum quieti et ejusdem Ecclesiæ destitutioni paterna sollicitudine providentes, illis, qui tam sanctum, tamque pernecessarium opus et laborem devotionis intuitu suscipere et perficere decreverint, illam peccatorum remissionem, quam præfatus prædecessor noster papa Urbanus instituit : auctoritate nobis a Deo concessa, concedimus et confirmamus. Atque uxores et filios eorum, bona quoque et possessiones sub sanctæ Ecclesiæ, nostra etiam et archiepiscoporum, episcoporum, et aliorum prælatorum Ecclesiæ Dei protectione manere decernimus.

« Auctoritate etiam Apostolica prohibemus, ut de omnibus quæ, cum crucem acceperint, quiete possederint : nulla deinceps quæstio moveatur, donec de ipsorum reditu, vel obitu certissime cognoscatur.

« Præterea, quoniam illi, qui Domino militant, nequaquam in vestibus pretiosis, nec cultu formæ, nec canibus, vel accipitribus, vel aliis quæ portendant lasciviam, debent intendere, prudentiam vestram in Domino commonemus, ut qui tam sanctum opus incipere decreverint, ad hæc non intendant; sed in armis, equis, et cæteris, quibus infideles expugnent, totis viribus studium et diligentiam adhibeant.

« Quicumque vero ære premuntur alieno, et tam sanctum iter puro corde inceperint, de præterito usuras non solvant; et si ipsi vel alii pro eis occasione usurarum adstricti sunt, sacramento, vel fide Apostolica eos auctoritate absolvimus.

« Liceat eis etiam terras, sive cæteras possessiones suas, postquam commoniti propinqui sive domini, ad quorum feudum pertinent, pecuniam commodare aut noluerint, aut non valuerint : Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, vel aliis quoque fidelibus libere sine ulla reclamatione impignorare.

« Peccatorum remissionem et absolutionem juxta præfati prædecessoris nostri institutionem, omnipotentis Dei et beati Petri Apostolorum principis auctoritate nobis a Deo concessa, talem concedimus, ut qui tam sanctum iter devote inceperit et perfecerit, sive ibidem mortuus fuerit, de omnibus peccatis suis de quibus corde contrito et humiliato confessionem susceperit, absolutionem obtineat, et sempiternæ retributionis fructum ab omnium remuneratione (remuneratore) percipiat. Datum Vetrallæ kal. Decembris ». Est Vetralla oppidum haud longe a civitate Viterbiensi. Quæ vero de expeditione ista secuta sint, dicentur pro temporis ratione anno sequenti.

33. *Reditus Eugenii papæ in Urbem.* — Quid autem de Pontifice actum? Utique quod Christus pollicitus fuerat, dicens[1] : « Primo quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis », dum Eugenius laborat pro liberatione Terræ-Sanctæ, Deus expugnat inimicos ejus, Romanos ipsos, de quibus hæc habet idem auctor[2]: « Quos venerabilis Pontifex, percusso prius cum quibusdam fautoribus suis anathematis gladio Jordane creato ab ipsis patricio, adjuncta Tiburtinis Romanorum antiquis hostibus militia coercuit, tandemque pacem petere coegit ». Adeo ut Eugenius rediens in Urbem, ibi Natalem diem Domini solemniter celebrarit. De cujus ad Urbem regressu et ingressu hæc idem auctor inferius[3] : « At Eugenius cum Romanis hoc tempore pacem fecit, ut patriciatus dignitatem exfestucarent, (abolerent scilicet), et præfectum, qui videlicet arbitrio Pontificis eo munere fungeretur, in pristinam dignitatem reciperent, senatores vero ex ejus auctoritate tenerent. Sicque in Urbem rediens, Nativitatem Domini ibidem celebravit, incipiente anno Dom. Incarn. millesimo centesimo quadragesimo sexto ». Ita incipientibus annum ab ipso solemni die Dominicæ Nativitatis, id factum sequenti anno dicetur : inchoantes autem annum ab ipsis kalendis Januarii, hoc ipso anno rem gestam legitime consignabunt. In scripto autem Codice Vaticano ita ingressus Eugenii in Urbem narratur :

« Factum est igitur, Deo auctore, gaudium magnum in tota Urbe ex inopinato accursu ipsius Pontificis. Occurrit ei maxima frequens populi multitudo cum ramis; ad ejus vestigia continuo accurrentes, post pedum oscula elevabantur ad oris oscula. Procedebant signiferi cum bandis, sequebantur scriniarii et judices. Judæi quoque non deerant tantæ lætitiæ, portantes cum humeris suis legem Moysaicam. Universus enim Romanus chorus psallebat in unum dicens[4] : Benedictus qui venit in nomine Domini. Sic itaque cum magno populi gaudio idem Pontifex Lateranense palatium, conscendere meruit ». Hæc ibi.

34. *Petri Cluniacensis adventus Romam ad Eugenium papam, sedandis Etruriæ tumultibus, et quid ei Romæ contigerit.* — Sed et in eo hoc anno idem Eugenius papa magnopere laboravit, ut dissidentes et concertantes inter se implacabili bello Tusciæ civitates, mutua concordia simul con-

[1] I. Mac. II.

[1] Matth. VI. — [2] Otto Frising. Chron. I. VII. c. 31 in fin. — [3] Ibid. c. 34. — [4] Matth. XXIII.

ciliaret. Placuit uti ad tantum opus dignissimo viro Petro abbate Cluniacensi; qui non renuens, ea de causa hoc anno se ad Eugenium contulit. Erat quippe vir sanctitate præcipuus, erga sanctam Romanam Ecclesiam studiosissimus, quem non Eugenius tantum, sed ejus prædecessores omnes plurimi fecerint, percharus in primis sancto Bernardo, ut mutuæ inter illos datæ Epistolæ docent. Qui cum ipsum Romam profecturum audisset, commendatitias ad Eugenium litteras dedit, in quibus plura de ipso laude digna, et inter alia ista [1]: « Nam si nescitis, iste est qui manus suas extendit ad pauperes Ordinis nostri: iste est qui ex possessionibus Ecclesiæ suæ, quantum cum pace potest suorum, libenter frequenterque largitur ad victum ». Porro etsi inter duos magnos istos viros altercatio aliqua intercessit, cum quisque ipsorum veritatem tueri se crederet: tamen non tantum charitas læsa non est, sed sicut ignis exagitationibus magis inceditur, ita majoribus contentionibus magis magisque aucta, in flammas semper vehementioris amoris erupit. Positi ambo in exemplum in Ecclesia Dei religiosis omnibus, de mutua inter se pacis et charitatis unitate in controversiis oriri solitis servanda. Sed jam prosequamur historiam.

35. Porro autem ipsam sui Romam adventus causam refert ipse Petrus, ubi ait [2]: « Septem deinde annis exactis, cum ad Urbem proficiscerer, causa reformandæ pacis inter Pisanos et Lucenses, etc. » De bellis inter has civitates conflatis hoc tempore, meminit Otto Frisingensis, ubi ait [3]: « Pisani et Lucenses propter nimiam viciniæ opportunitatem indefesso furore bellantes, ruinæ suæ omnes Tusciæ vires implicuere. Nam et Florentini una cum marchione terræ Ulrico, usque ad ipsas portas Senensium procedentes, suburbia ejus cremaverunt: Senenses vero numero et viribus impares se cognoscentes Florentinis, Lucensium auxilium flagitant. Lucenses tam pro ipsis, quam pro comite Guidone Guerra, qui et ipse cum Florentinis atrox bellum gerens eos adierat, Florentinos hostes pronuntiant. Illi autem Pisanis adjuncti non solum Lucenses bello attentant, sed et castella, oppida, agros præfati comitis incendio et rapina devastant. Senenses etiam, qui ad vastandos agros eorum egressi fuerant, insidiis a tergo positis, vix paucis fuga elapsis captivant. Porro ex Pisanis et Lucensibus non tantum plurimi ferro cæsi, compendio mortis miseriam miserabiliter terminavere; sed et innumerabiles utrobique comprehensi, ac longa (ut ipse vidi) carceris inedia et squalore macerati, omnibus prætereuntibus lacrymabile humani casus in se spectaculum præbent». Hæc vidit Otto et refert de rebus Tuscis. Ut intelligas, quam magnam subierit Petrus provinciam in tractanda inter eos pace tempore asperrimi belli.

36. At statum Tusc. admodum deplorandum ob intestina bella inter primarias civitates in primis deplorat vehementer idem ipse Petrus [1], in Epistola eodem anno data, cum esset recessurus ab Urbe ad Rogerium regem Siciliæ, excusans, non fuisse sibi facultatem ipsum conveniendi, ut instituerat. Recitavimus eam alia occasione superius, sed hic illa tantum repetenda, quibus optare se dicit, ut præesset ipse Tusciæ, quo ejus severa justitia cessarent mala, quæ jugiter perpetrarentur; ait enim: « Utinam (quod secretorum omnium cognitore Deo teste non adulans dico) utinam, inquam, miserabilis et infelicis Tusciæ partes felici vestro imperio cum adjacentibus provinciis adjungerentur, et res perditissimæ pacifico regni vestri corpori unirentur: vere non tunc, sicut nunc, res divinæ atque humanæ, nullo servato ordine confunderentur, non urbes, non castra, non burgi, non villæ, non stratæ publicæ, non ipsæ Deo consecratæ Ecclesiæ homicidis, sacrilegis, raptoribus exponerentur. Non pœnitentes, non peregrini, non clerici, non monachi, non abbates, non presbyteri, non ipsi supremi ordinis sacerdotes, episcopi, archiepiscopi, primates, vel patriarchæ in manus talium traderentur, spoliarentur, distraherentur, et quid dicam? verberarentur, occiderentur. Hæc plane universa, multaque his similia tam nefanda, tam execranda justitiæ regiæ gladio succisa cessarent, etc. »

37. Hæc ipse Petrus, qui et in itinere incidit in latronem marchionem Opizonem, a quo est spoliatus, sed opera Placentinorum in integrum restitutus. Rem gestam commemorat paucis idem ipse in Epistola ad Eugenium papam; cum ei commendat populum Placentinum, ubi hæc inter alia [2]: « Ante quinquennium, quando videndi et visitandi vos gratia Romam pergebam, super injuria mihi, imo et vobis a marchione Opizone illata fecerint, quantum inde doluerint, quanta vi fugitantem et latibula quærentem bestiam de fovea sua ad publicum protraxerint, quidquid sorbuerat totum usque ad obolum revomere compulerint, satisfacere tam ipsum, quam sceleris socios, pro arbitrio meo, vellent nollent, coegerint etc. »

Venit in Urbem Petrus, antequam primus Eugenii (ut dictum est) annus elaberetur; fuitque iste primus ejus sub Eugenio papa in Urbem adventus, ut testatur in Epistola ad sanctum Bernardum, hospitatusque est in monasterio Sanctæ-Mariæ-Novæ apud ejus loci cardinalem. An autem nuntius pacis, pacem inter dissidentes civitates conciliaverit, nihil invenimus: sed excussisse potius pulverem de pedibus suis contra eos pacem rejicientes, ex iis quæ tunc reversurus in Galliam scripsit ad Rogerium Siciliæ regem, quæ audisti nuper, plane possumus intelligere.

38. At quid sibi tunc Romæ, cum hospitaretur in dicto monasterio Sanctæ-Mariæ-Novæ, memoria

[1] Bern. Ep. CCLXXVII. — [2] Petr. Clun. l. II. mirac. c. 25. — [3] Otto Frising. l. VII. c. 29.

[1] Petr. Clun. l. V. Ep. XXXIV. — [2] Ibid. l. VI. Ep. XLV.

dignum contigerit, scriptis testatum reliquit vir veritatis cultor admirabilis, in posteriori libro Miraculorum, quæ suo tempore acciderant, quæ ipse viderat, vel certa testificatione probata, ab aliis didicerat [1] : adeo ut levitatis redargui ea jure non possint, quæ libris illis intexuit. Hæc ut intelligantur, quæ præmittit, sunt breviter ingerenda : primum nempe, quod paulo ante discessum, monachum unum ex suis, Willelmum nomine, priorem officio, virum eximiæ sanctitatis, a quodam ipsi subdito pessimo monacho, qui disciplinam aversaretur, contigit veneno necari. Ita creditum, quod verum, licet de interfectore nulla adhuc potuerit haberi quæstio a primario judice ipso abbate Petro, cum ipse jam in Urbem urgentibus causis accelerarct adventum. At ubi ventum in Urbem, per eumdem ipsum Willelmum necatum Deus voluit certa assertione manifestari sacrilegum homicidam. Quomodo id acciderit, ab ipso Petro sic accipe :

« In primordiis Pontificatus domini papæ Eugenii, ad visitandum tam ipsum quam communem matrem Romanam Ecclesiam, Romam adii. Illuc perveniens, apud cardinalatum Sanctæ-Mariæ-Novæ, quod juxta antiquum Romuli templum constructum est, hospitium suscepi. Ibi dum nocte quadam quiescerem, ecce vir venerandæ vitæ dominus Willelmus, qui nuper de vita excesserat, mihi dormienti visus est in somno adstare ». Et post multa, quibus de nece ipsi illata agit, sic pergit : « Quem cum viderem, valde gavisus surrexit, et multo cum affectu amplecti eum et osculari cœpi. Licet autem altus sopor exteriorum sensuum officia occupasset, vigebat tamen velut in vigilante memoria, meque dormire dormiens non ignorabam. Nec illud mente exciderat, illum qui videbatur in somnis videri : nec eram immemor, ante non multum temporis mortuum, et dolo quem supra scripsi extinctum. Quodque magis mirum est, et illud nescio qua vi occulta naturæ statim menti occurrit, non posse mortuum diu cum vivente morari, nec prolixum sermonem miscere. Unde priusquam recedere virtute invisibili cogeretur, interrogare illum festinanter de quibusdam decrevi. Quæ tamen, ut non phantastica, sed verax, quæ apparebat visio videretur, nequaquam prius præmeditatus fueram, sed tunc ea dormiens, nutu, ut arbitror, Dei, noviter menti occurrentia, cogitare incipiebam. Quatuor ergo quædam, quæ nescio unde dormienti occurrebant, interrogando ei proposui.

39. « Quomodo, inquam, vobis est, domine prior? vocans eum non ex proprio nomine, sed ex officio. Ad quod ille breviter, ut fuerat semper breviloquus, ac bis vel ter ex more verba replicans, respondit : Multum, ait, mihi bene est, multum mihi bene est. Huic primæ interrogationi secundam subjunxi : Vidistis adhuc Dominum? et ille : Assidue video, assidue video. His duabus et tertiam addo : Estne, inquam, certum, quod de Deo credimus ? estne absque dubitatione vera fides quam tenemus ? Nihil, ait, ita verum, nihil ita verum. Et quarto : Verum est, aio, quod fama refert, verum est, quod multi opinantur, quosdam, quos ipsi non ignoratis, fraude sua ac veneficio vos occidisse? Verum est, inquit, verum est. His dictis et ipse disparuit. Et ego evigilans, ea quæ videram recolere et admirari incipiebam. Interim dum hæc agerem, et visa memoriæ commendarem, rursum somno opprimor. Et sicut in hiemalium noctium prolixitatibus (nam dies Adventus Domini tunc instabant) iterum caput ad dormiendum compono. Nec mora, adest qui supra, et se eo modo, quo prius ostendit. Occurro et ego illi non segnius quam ante, et visionis præmissæ omnino immemor, amplecti eum et osculari, ut prius, cœperam. Quid multa ? nihil plus minusve in animo meo, nihil plus minusve in ore meo, in hac secunda visione fuit, quam in prima fuerat. Eadem quæ supra interrogo : eadem quæ supra audio de statu suo, de visione Dei, de certitudine Christianæ fidei, de morte sua, ordine quo præmisi, a me interrogatus, eadem, nec pauciora respondit. Huic tamen secundæ visioni in fine aliquid additum est. Mox enim ut dixit, se vere dolo falsorum fratrum extinctum in fletus amarissimos, ut mihi in somnis videbatur, prorupi : et quia jam de facto non dubitabam, tantum nefas insatiabilibus lacrymis deplorabam. In fletibus istis evigilans, oculos humectos, genasque meas recentibus lacrymis tepentes inveni. Ut vero hujus visionis vel somnii indubia veritas commendaretur, regressus ab Urbe, atque ad Galliam nostram rediens, et Cluniacum perveniens, quæ de morte sancti viri suspicatus fueram, ipsius nefarii parricidæ publica confessione vera fuisse probavi, etc. » Audisti visionem potiusquam somnium, utpote veritate constans, et divinitus, ut apparet, immissum. Cujus quidem generis sæpe reperies a sanctis Patribus recitata, nec quidem contemptui habita, sed ut oracula divinitus allata ac recepta : et inter alios (quod memoria ad præsens suggerit) sanctus Augustinus hoc fecit [1], cum Gennadii medici recitat somnium, a Deo ejus causa salutis immissum superius a nobis itidem enarratum.

[1] Petr. Clun. l. II. Mir. c. 27.

[1] Aug. Ep. c.

Anno periodi Græco-romanæ 6638.— Anno Æræ Hispan. 1183.— Anno Hegiræ 540, inchoato die 23 Junii, Fer. 7.— Jesu Christi 1145.
— Eugenii III papæ 1. — Conradi III reg. 8. Manuelis Comneni imp. 3.

1. *Moritur Lucius II PP.* — Ad num. 1. Gotfridus Viterbiensis in Chron. pag. 512 : « Lucius Secundus, inquit, intendens senatum extinguere, cum ingenti militia Capitolium Romæ conscendit, ut sedentes ibi tunc senatores cum dedecore removeret. Senatus autem populusque Romanus ad arma conversus, papam cum suis omnibus a Capitolio in momento repellunt, ubi papa (sicut tunc audivimus) lapidibus magnis percussus, usque ad obitus sui diem, qui proxime secutus est, non sedit in Sede. Cui tunc successit Eugenius, abbas S. Anastasii Romæ ». De lapidis ictu idem refert Baronius numero 1 ex Codice Vaticano, aitque nihil de illo habere Ottonem Frisingensem ejus temporis auctorem, sed tantum eum quotidianis cruciatibus affectum diem obiisse ; verum cum Viterbiensis hujus etiam temporis scriptor sit, et consentientem habeat Codicis Vaticani scriptorem, non video quod Viterbiensis de illo ictu refert, in dubium revocandum esse. Obiit Lucius II *quinto kal. Martii*, id est, die xxv Februarii, ut tradunt Baronius, Onuphrius in Chron. et Sigonius lib. 11 Hist. de Regn. Ital. seditque *menses undecim, et dies quatuordecim*, ut Baronius et Onuphrius habent, et Sigonius supponit, non vero dies IV supra menses XI, ut perperam legitur in Martino Polono (1). Matthæus Parisiensis, qui in Chron. dies tantum XIII numerat, diem emortualem excludit.

2. *Fuerat canonicus regularis Ord. S. Augustini.* — Joannes Diaconus junior, Basilicæ Salvatoris Patriarchii Lateranensis canonicus, in libro de Ecclesia Lateranensi apud Mabillonium tom. II Musei Ital. verba faciens de Lucio II, ait : « Retro sub absida est altare sanctorum Chrysanti et Dariæ, in quo recondita olim fuerant eorum pretiosa corpora, etc. In eadem parte sunt sepulturæ Apostolicorum, in quibus sanctæ recordationis Lucius papa II. Hic vixit in canonicali proposito longo tempore in Ecclesia ista, atque hinc assumptus presbyter cardinalis ordinatus est in Ecclesia Sanctæ Crucis in Jerusalem, quam de ruinis a fundamento præclaro et admirando opere renovavit, atque ad normam religionis secundum B. Augustini regulam informatam, ante Apostolatum multis possessionibus ditavit. Sed et istam Ecclesiam, assumptionis suæ memor, et pristinæ conversationis, per omnia dilexit, magnisque beneficiis honoravit », quæ ibidem postea sigillatim enumerantur. Fuerat itaque Lucius II canonicus regularis Ordinis S. Augustini.

3. *Lucio II succedit Eugenius III.* — A num. 2 ad 11. Onuphrius et Sigonius recte inquiunt Bernardum S. Anastasii abbatem, S. Bernardi Claræ-vallensis discipulum, maximo animorum consensu *tertio kal. Martii* Pontificem electum esse, *et Eugenium III* appellatum. Baronius existimat, Eugenium die XXVI Februarii Pontificem dictum, quod divus Bernardus in Epistola ad cardinales et episc. de curia post hanc electionem data, et a se num. 8 integra recitata scribat : « Nam idcirco Pisam deseruit, ut reciperet Romam ? Quid igitur rationis sui consilii habuit, defuncto summo Pontifice, repente irruere in hominem rusticanum, latenti injicere manus, et excussa e manibus securi et ascia vel ligone, in palatium trahere, levare in cathedram, induere purpura et bysso? etc. » Verum Bernardus in Epistola illa rhetoricatur, tantumque indicat, Eugenium III cito electum, secundo nempe a prædecessoris obitu die. Has voces, *statim*, *mox*, *repente*, et alia hujusmodi tempus significantes magnam latitudinem habere passim in hoc Opere significavimus, qui eas hallucinationum seminarium fuisse deprehendimus.

4. *Ordinatur die quarta Martii.* — Anonymus Casinensis Lucii papæ morte relata, subdit : « Qui tertio die suæ electionis nocte (inter primum et secundum Martii diem, feriamque V et VI) cum omnibus cardinalibus et episcopis Roma egressus fugit, et apud Farfensem abbatiam Pontifex consecratur, et apud Bitervum (id est Witerbium) Pascha ce-

(1) Diem emortualem Lucii II ex cardinali Aragonio desumpsisse Baronium, cæterosque arbitror, sed mendose ibi scriptum esse V kal. pro XV kal. vix dubito, cum vetus Cassinense Necrologium in tom. VII Rerum Italicarum pag. 940, obitum ejusdem Pontificis, die illis XV kal. Martii consignet. Hujus autem scripti fides eo assertior est, quo in obitu aliorum Pontificum consignando nunquam errat, ut in obitu Stephani IX, *IV kal. Aprilis*, Gelasii II ad IV kal. Februar., Honorii II ad XVI kal. Martii etc. constat. His autem admissis, tempus Sedis recte a Martino, Bernardo Guidonis, et Pandulfo Pisano ad menses XI, dies IV definitur. MANSI.

lebrans, ibique per octo menses remoratus, demum cum Romanis paciscens Romam reversus est ». De Farfa insigni Ordinis Benedicti monasterio, in territorio Sabinensi sito, quod Roma tantum distat xxv passuum millibus anonymus loquitur, indicatque Eugenium III in Farfensi monasterio die quarta mensis Martii, quæ in Dominicam cadebat, Romanum Pontificem consecratum fuisse. Disertius illud narrat Otto Frisingensis, qui hoc ipso anno Romæ versabatur. Is lib. 7 Chron. cap. 31, de Eugenio ait : « Hic in principio dignitatis susceptæ, eo quod auctore Arnaldo, populus ad tradenda Urbi regalia, sicut antecessores suos ita ipsum sollicitare vellet, cum episcopis et cardinalibus Urbe cedit, ac proxima Dominica in monasterio Farfensi, consecratione Pontificali ob persecutionis immanitatem morem mutans, sublimatur ». Quare accurate in Annalibus Waverleiensibus nuper in Anglia publicatis, hoc anno traditur : « Fuit ordinatus prima hebdomade mensis Martii, et vocatus est Eugenius, papa CLXXI ». Prima autem Martii hebdomada die quarta Martii inchoatur. Quæ verba etiam sine ulla immutatione extant in Chron. Normanniæ in fine Historiæ Orderici a Duchesnio edito. Hic obiter notabo monasterii Waverleii Ordinis Cisterciensis Annales extare tom. II Collectionis Oxoniensis.

5. *Ejus ordinatio tardius differri non debet.* — Baronius num. 3 refert ordinationem Eugenii III ex Codice Vaticano, in quo dicitur *cum proxima die Dominica* consecrari debuisset, « præcognito senatorum perverso consilio, noctis silentio Urbem cum paucis fratribus exiisse, et ad arcem Monticelli se in tutum recepisse ». Congregatis vero alia die cunctis patribus, processisse ad Farfense monasterium et consecrationis gratiam in sequente Dominica suscepisse ». Quibus ex verbis consequi videtur, *Eugenium III* Dominica secunda mensis Martii consecratum esse. Verum anonymus ille de unica Dominica loquitur, eamque modo proximam, modo sequentem Dominicam vocat. Castrum enim Monticelli, ut vel ex Chartis Sansonis apparet, in Sabinis situm, et Farfensi monasterio vicinum.

6. *Anno sequenti Eugenius III iterum fugere coactus fuit.* — A num. 11 ad 22. Epistola CCXLII divi Bernardi, nunc CCLIII, ad Romanos data, et Epistola CCLIII *ad Conradum* Romanorum regem, quæ novo ordine est CCXLIV, pertinent ad annum sequentem, et ad secundam *Eugenii III* fugam, ut recte vidit Sigonius lib. 11 de Regn. Ital. quo etiam anno a Mabillonio in margine notantur. Supra diximus ex anonymo Casinensi *Eugenium III* Viterbii *per octo menses* remoratum esse, et postea cum Romanis paciscentem Romam reversum ; sed cum Romani editionem redintegrantes rursum ab eo, ut *Tibur* everteret, postulassent, et ni quod peterent, impetrarent, vim adhibituros ostenderent, *Eugenius III,* consilio cum cardinalibus habito, rursus Urbe cum eis cedere statuit, Tiburque contendit. Quod cum accepisset *divus Bernardus*, anno sequenti laudatas ad Romanos et ad Conradum Epistolas dedit. Aspere, sed juste Romanos in priori increpat, quod tam iniqui in Pontificem essent, aitque eos Dei vindictam non evasuros, nisi mox resipiscant. Romanos impellebat *Arnaldus* hæreticus, dum antiquæ reipublicæ ac libertatis formam restituere nitebantur, sola sacrorum cura Pontifici relicta, et vectigalia Pontificum sibi vindicabant, volentes Pontificem decimis et oblationibus tantum more prisco contentum vivere. *Arnaldistæ* dicuntur hæretici a *Bonacurso,* qui Henricianos, sese *Catharos*, id est, solos mundos jactantes, confutavit; quoniam errores eorum Mediolani, dum eorum magister esset, in apertam lucem posuerat. Libellum ejus publicavit Dacherius tom. XIII Spicilegii. Bonacursus eos *Passagiis* et *Catharis* adjungit, quorum illi Mosaicæ legis ritus omnes observandos esse docebant, Filii et Spiritus sancti æqualitatem negabant, et Ecclesiæ universæ doctores omnes, Romanæque imprimis auctoritatem abjiciebant; Arnaldistæ vero asserebant per malos ministros sacramenta irrita esse.

7. *Legatio Orientalium ad papam.* — A num. 22 ad 27. Dum adhuc Viterbii *Eugenius* commoraretur, missa ad eum ex Armenia atque Syria legatio, quam Baronius recitat ex Ottone Frisingensi, qui Romæ erat : « Audivimus autem (nempe Syriæ legatum) periculum transmarinæ Ecclesiæ post captam Edessam lacrymabiliter conquerentem, et ob hoc Alpes transcendere ad regem Romanorum et Francorum pro flagitando auxilio volentem ». Edessam autem die Natali Christi superioris anni a Turcis captam ibidem demonstravimus. Quare nonnisi currenti tantæ cladis nuntium in Italiam, Galliamque proferri potuit.

8. *Legatio Armeniorum ad papam.* — Combefisius in Auctario Biblioth. Patrum tom. II invectivas duas *Isaaci Catholici* contra Armenios a se Notis illustratos publicavit, illumque non longe ab anno isto quo Armeniorum legationem ad Romanum Pontificem Baronius narrat, omnibus Armeniæ episcopis primatis jure præsedisse ex eo colligit, quod *Constantinum* ante octingentos annos a suo tempore baptizatum tradat. Armenii legationem hoc anno ad Pontificem Romanum misere, eumque super iis in quibus a Græcis dissentiebant, judicem postularunt. Otto Frisingensis pauca quædam duntaxat ad sacrificii ritum ac cæremonias commemorat, quæ ut Armenii sola exposuerint, majoribus aliis ac spectantibus ad fidem suppressis, sicque Ecclesiæ Romanæ communionem furati sint, eorum gentis astutiæ fuerit, quam auctor in eis insectatur, quamque olim Gregorius Nazianzenus in Armeniis detexit. Legendæ Combefisii in utramque orationem Notæ, et observandum Ottonem Frisingensem apud Baronium num. 23 a legato deceptum fuisse quando scribit : « Inter ipsos (id est, Armenios) et Græcos quædam de sacrificii ritu habitudo est in quibusdam, in aliis vero discrepantia. Ponunt enim fermentatum pa-

nem, sicut et illi : aquam autem vino non admiscent, sicut nos et illi ». Constantissimum enim est, inquit Combefisius, ante *sanctum Niconem* Armenia oriundum azyma apud Armenios viguisse, nec postmodum abjecta fuisse inducto fermento.

9. *Presbyter Joannes in Asia regnat.* — « Narrabat etiam », inquit Otto Frisingensis lib. 7, cap. 33, loquens de Gabulensi episcopo a Syria misso, « quod ante non multos annos Joannes quidam (qui ultra Persidem et Armeniam, in extremo Oriente habitans, rex et sacerdos cum gente sua Christianus est, sed Nestorianus) Persarum et Medorum reges fratres, Samiardos dictos, bello petierit, atque Ecbatani sedem regni eorum expugnaverit. Cui dum præfati reges cum Persarum, Medorum et Assyriorum copiis occurrerent, triduo, utrisque magis mori quam fugere volentibus, dimicatum est, presbyter Joannes (sic enim eum nominare solent) tandem versis in fugam Persis, cruentissima cæde victor extitit. Post hanc victoriam dicebat, prædictum Joannem ad auxilium Jerosolymitanæ Ecclesiæ procinctum movisse, sed dum ad Tigrim venisset, ibique nullo vehiculo traducere exercitum potuisset, ad Septentrionalem plagam, ubi eumdem amnem hyemali glacie congelari didicerat, iter flexisse. Ibi dum per aliquot annos moratus, gelu exspectaret, sed minime hoc impediente aeris temperie, obtineret, multos ex insueto cælo de exercitu amittens, ad propria redire compulsus est ». Baronius num. 25 dicit presbyterum Joannem Æthiopiæ regem fuisse; verum hunc regem, hoc sæculo nominatissimum, in Asia, non vero in Africa regnasse, nunc extra omnem controversiam esse debet, ut vel locus laudatus demonstrat. De isto rege, ejusque regno anno MCLXXVII sermo erit.

10. *S. Bernardus scribit ad Robertum Pullum card. et cancell. S. R. E.* — Ad num. 27. Epistola divi Bernardi, alias CCCXXXIV, nunc vero CCCLXII, a Baronio num. 27 recitata, non ad Rolandum ut ex Codicibus editis Baronius habet, sed ad Robertum Pullum cardinalem et cancellarium scripta, ut deducit Mabillonius in Notis ad eum ex Codice Ms. Cisterciensi, et quia is, de quo in illa agitur antiquus Bernardi amicus erat, litteris et eruditione clarus, ac demum cancellarius, *præmissus* ad Eugenii adjutorium; quod præter alia, Roberto Pullo signanter convenit. Robertus Pullus usque ad annum III Eugenii, teste Onuphrio, cancellarii munus gessit : Rolandus vero illud adeptus non est ante VIII ejusdem Pontificis annum. Recens autem electus erat Eugenius, cum sanctus Bernardus hanc Epistolam scripsit. Fallitur enim Ciaconius in Eugenio III, ubi enumerans cancellarios S. R. E. sub hoc Pontifice, ait Robertum ab anno Pontificatus ejus primo usque ad quintum dignitatem illam obtinuisse; cum anno MCXLVI, num. 9 et seq. visuri simus eo officio tunc functum fuisse Guidonem card.

11. *Non vero ad Rolandum cardinalem et cancellarium.* — Robertum vero Pullum ipso Pontificatus Eugenii III principio cancellarium extitisse, demonstrat Diploma ejusdem Pontificis, quod extat in fine Tractatus de Gestis episc. Turonens. et abbatum Majoris-Monast., pag. 130 et seqq. : « Datum apud civitatem Castellanam per manum Roberti S. R. E. presbyteri card. et cancellarii, V idus April., Indict. VIII, Incarnat. Dominicæ anno MCXLV, Pontificatus vero domini Eugenii III papæ anno primo ». Denique Robertum anno MCXLVI cancellariæ Romanæ adhuc præfuisse docet Eugenii III Diploma, tom. X Concil. pag. 1849 productum. Quare Joannes prior Hagustaldensis in Hist. ad annum MCXLVII, qui juxta rectam Chronologiam est annus MCXLVI, accurate scripsit : « Præeminuit his diebus in clero Rodbertus Pullanus cancellarius Apostolicæ Sedis, in omni sapientia et doctrina experientissimus, Britannia oriundus ». Ciaconius itaque citatus recte ait, Guidonem cardinalem SS. Cosmæ et Damiani cancellarium fuisse post Robertum, illoque mortuo, *Rolandum*, qui postea fuit Alexander papa III, cancellarii munus anno Pontificatus Eugenii VIII consecutum esse, et denique in prima creatione cardinalium hoc anno ab Eugenio peracta Rolandum dictum esse card. presbyterum tituli S. Marci.

12. *Conventus Bituricensis.* — A num. 28 ad 34. Eugenius III, *kalend. Decemb. Vetrallæ*, quod oppidum non longe a civitate Viterbiensi situm, ageret, litteris ad Ludovicum VII Franciæ regem datis, et a Baronio num. 30 recitatis, sollicitavit eum ad profectionem in Terram-Sanctam suscipiendam. Odo de Diogilo monachus Sancti-Dionysii, et in abbatiam ejusdem monasterii Sugerii successor, septem libellos edidit de Ludovici VII Francorum regis profectione in Orientem, a Petro Francisco Chiffletio in *Asserto Genere Illustri* sancti Bernardi a tenebris erutos, quibus Historia Ecclesiastica locupletari potest. In priori libello hæc habet : « An. Verbi incarnati MCXLVI, (a die Natali Christi inchoato) gloriosus rex Francorum, etc. ut dignus esset Christo, Vezaliaco in Pascha (sequentis Christi anni) bajulando crucem suam aggressus est eum sequi. In Natali Domini præcedenti (hujus anni secundum Æram vulgarem) cum idem pius rex Bituricas curiam celebrasset, episcopis et optimatibus sui regni ad coronam suam generalius solito de industria convocatis, secretum cordis sui primitus revelavit. Tunc religiosus vir (Godefridus), episcopus Lingonensis, de Rohes, quæ antiquo nomine vocatur Edessa, depopulatione, et oppressione Christianorum, et insolentia paganorum, satis episcopaliter peroravit, et de flebili materia fletum plurimum excitavit, monens omnes, ut cum rege suo, ad subveniendum Christianis, regi omnium militarent. Ardebat et lucebat in rege zelus fidei, contemptus voluptatis et gloriæ temporalis, exemplum omni sermone præstantius. Tamen quod serebant verbo

episcopus, rex exemplo, non illico messuerunt. Statutus est ergo dies alius Verzeliaco in Pascha (sequentis Christi anni), quo in Passione Domini omnes unanimiter convenirent; et in Resurrectione, quibus foret cælitus inspiratum Crucis gloriam exaltarent. Rex interim pervigil in incœpto, Romam Eugenio papæ super hac re nuntios mittit». Est Verzeliacum, seu melius Vezeliacum, urbs in Autissiodorensi tractu posita.

13. *Profectionem Orientalem ex voto suscepit Ludovicus VII.* —Chronographus Mauriniacensis, qui annum a die Natali Christi exorditur, hæc in rem nostram habet : « Eodem quoque anno Edessa civitas ab inimicis crucis Christi, nostrorum dormitante providentia, capta, Saracenorum dominationi repente accessit. Unde et eos, qui in regione Hierusalem adjacente manebant, doloris immoderata angustia usque ad intima perculit. Venerunt ergo ab Antiochia et Hierusalem in nostram regionem (nempe in Galliam) legati a primoribus partium illarum missi suppliciter exorantibus, ut Francorum invincibilis probitas periculum quod evenerat emendaret, et futura repelleret ». Subdit chronographus, regem *celsiores regni sui* in Pascha apud Viziliacum convocasse, et omnes suos allocutum esse. Inter alia in ejus oratione memorata hæc observanda : « Magnam super hoc scitote jam mihi devotionem incumbere. Unde et vos obnixe deprecor, ut meam studeatis voluntatem vestro comitatu et auxilio roborare ». Legitur in Chron. Cisterciensi Ms. a Chiffletio in Præfatione ad libellos Odonis de Diogilo citato, et apud Robertum de Monte, compluresque alios, ad sanctum Sepulchrum peregrinationem illam susceptam ex voto a Ludovico rege, compuncto ob incensam castri Vitrici Basilicam, cum mille et trecentis promiscuæ multitudinis, quæ in eam confugerant, capitibus in ea inclusis. *Vitriacum,* quod *Victoriacum* alias appellabatur, *Vitriacum Incensum*, gallice, *Vitri le brûlé* postea appellatum fuit, propterea quod a Ludovico VII igne consumptum est. Cujus in locum Franciscus I, Franciæ rex, illud ad fluminis Matronæ ripas extruxit, quod ab ipso *Victoriacum Francisci* cognominatum est, *Vitri le François,* ut notat Hadrianus Valesius in Not. Galliarum.

14. *Obitus Tessephini Almorabitarum imp.* — Anno superiori *Mauri* Hispaniam habitantes ab *Almohadibus* valide oppugnabantur, et *Tessephinus* eorum imperator eis auxilium ferre non poterat. Ingentem exercitum adversus *Abdelmumen* congregarat, uti narrat Noweirius ; verum is bello exercitatus sese intra montes continuit, interimque *Tessephini* exercitus in cœnosa planitie, ubi castra posita fuerant, fame et morbis periit; eoque dissipato Tessephinus *Oranum,* celebre oppidum ad mare situm, fugit. Cumque aliud azylum quæsiisset, rursumque cum *Abdelmumen* persecutus esset, equo decedit, interiitque, exeunte anno Hegiræ DXXXIX, ideoque currentis anni hyeme. *Tessephinus* illustribus quibusdam facinoribus magnum sibi nomen collegit, sed cum ei fortuna minus arrisisset, a suis contemptus fuit, ut videre est in Historia Arabum a Roderico scripta, et ex ejusdem nationis auctoribus collecta, ubi cap. ultimo inquit : « Quia viderunt a regalibus actibus alienum, in eum ubilibet insurgebant, ubique, et quilibet rebellabant, et guerris indesinentibus infestabant, et fere perdidit totum regnum, et hoc fuit anno Arabum quingentesimo trigesimo nono (præsenti Christi anno absoluto) et regnum Wandaliæ (Hispaniæ nempe, quam multoties monuimus *Vandaliam* dictam fuisse, indeque criticos, qui illud non animadvertere, sæpius in errorem incidisse) quinquaginta tribus annis possederant, citra mare ».

15. *Post ejus mortem magnæ turbæ inter suos excitatæ.* — *Jussephus* seu *Juffetus* Marochii rex, et Almorabitarum seu Almoravidum imperator regnare cœperat anno Christi MXCI, ut ibidem narravimus : « Totam terram Wandaliæ », inquit Rodericus citatus cap. 48, « occupavit, et fuit monarcha ultramarinus et cismarinus , et duravit sibi (ubi Alim filium ejus et Tessephinum nepotem comprehendit) hujusmodi monarchia annis quinquaginta quinque, ab anno Arabum quadringentesimo octuogesimo quarto (anno Christi MXCI inchoato,) usque ad quingentesimum trigesimum nonum annum (hoc Christi anno finitum,) quando per Almohades dominium perdiderunt », seu, ut capite superiori dixerat, « donec venientes Almohades ab Africa et Vandalia, Amoravides exstirparunt ». Hoc itaque anno maxima Maurorum Hispaniensium pars a Mauris Africanis discessere, et quilibet quæ potuit in Hispania Saracenica occupavit. *Almoravides*, seu quod idem est *Almorabitæ*, qui *Marochium* incolebant, ubi imperatoris sui mortem accepere, fratrem ejus ad thronum regium evexere, ut inquit Noweirius, interimque *Abdelmumen*, de quo suo loco locuti sumus, *Oranum* et *Fezzam* majores Africæ civitates occupavit. Mauri Hispaniæ, Valentiam Mursiam, Tortosam et Ilerdam incolentes omnium Africanorum cædem fecere, et *Safadaula* rex Cordubæ populos Bœticam inhabitantes ducens, non minori crudelitate in Cordubam, Granatam, Giennam et Anduxartam sæviit. *Abengamia* prorex , vir fortis et magnanimus, Cordubæ arcem conservavit; sed qui ei adhærebant, nullum ex Africa subsidium exspectare poterant, quia ibi Musmudes et Caiteres Almorahidini omnia igne et cædibus miscebant. Nunquam in Hispania tantum turbarum extitit; sicut enim in Africa, ita et in Hispania Mauri inter se dispugnabant. *Alphonsus VII,* Castellæ rex et imperator copias ad *Safadaulam* regem, Christianorum amicum misit, sed parum profecit, quia Mahumetani valde a Safadaula abhorrebant, eumque tanquam infidelem et Christianorum fautorem habebant. Porro cum fine monarchiæ Almorabitarum Historiam suam Saracenicam Rodericus Toletanus absolvit.

EUGENII III ANNUS 2. — CHRISTI 1146.

1. *Eugenius III rursus infestatur a Romanis.* — Sequitur Redemptoris annus millesimus centesimus quadragesimus sextus Indictione nona, quo Eugenius papa iterum a Romanis Arnaldistis exagitari cœptus, cogitur e Lateranensi palatio decedens trans Tiberim se conferre; id enim Otto Frisingensis istis verbis[1] : « A populo Romano pro excidio Tiburtinorum in tantum de die in diem sollicitatur, ut a Lateranensi palatio, improbitatem eorum non sustinens, ad Transtiberinam regionem migrans, animam suam vitæ suæ tædere confiteretur ». Hæc Otto. Erat trans Tiberim munitio Sancti-Angeli, quam filios Petri Leonis Pontificis amicos tenere superius dictum est, in quam se Eugenium recepisse ad evitandum populi insanientis furorem, existimamus.

2. *In Concilio Carnotensi decernitur expeditio Hierosolymitana cujus primarius dux S. Bernardus.* — Interea autem in Galliis fervet opus parandæ expeditionis in Terram-Sanctam : cujus causa promovendæ statuitur certa dies certusque locus Concilii celebrandi. Dies indicitur tertia Dominica post Pascha, et locus deputatur Carnotum civitas. De his enim ita S. Bernardus in Epistola ad Petrum abbatem Cluniacensem[2] : « Episcopi Franciæ una cum domino rege et principibus tertia Dominica post Pascha apud Carnotum venturi sunt, et de verbo hoc tractaturi : ubi utinam mereamur habere præsentiam vestram. Quia enim magnis omnino magnorum virorum consiliis hoc verbum constat egere : gratum profecto obsequium præstabitis Deo, si negotium ejus a vobis non duxeritis alienum, etc. » Multis quidem eum invitat ; sed indictum jam ab ipso omnium priorum Cluniacensium capitulum ne ire posset, eum detinuit, ut ejus litteræ ad S. Bernardum redditæ docent, in quibus hæc inter alia[3] : « Quem enim Christianum, in Christo suo aliquam spem habentem fama tam lamentabilis non moveret, qua, ut ex litteris etiam domini abbatis S. Dionysii comperi, jam pæne ubique divulgatum est, fratres templi, regem Hierosolymitanum, ipsam insuper Dominicam ac salvatricem Crucem in urbe Antiochena cum aliis multis obsessos : ac nisi manus Domini in brachio extento cito succurrat, omnes in brevi captivandos ? Quem non moveat, ne forte terra illa sancta a jugo impiorum, tantis patrum laboribus, tanto Christicolarum sanguine ante non multum temporis eruta, rursum impiis et blasphemis subdatur ? Quem non moveat, si tam salubris peccatorum pœnitentium via, quæ (ut dignum est credere) innumera peregrinantium millia, a quinquaginta jam annis inferis abstulit, cælo restituit, nequam Sarracenorum obice obstante claudatur? Absit, absit, etc. »

Extant de his ipsæ Sugerii abbatis S. Dionysii tunc datæ litteræ ad eumdem Petrum Cluniacensem, invitantis ipsum ad indictum ea de causa Concilium ; et ipsius Petri ad eum ejusdem argumenti redditæ litteræ, quibus et significatur, idem Concilium fuisse generale ex omnium Galliarum provinciis episcopis, et archiepiscopis. Convenerunt igitur undique ex Galliis Carnotum archiepiscopi, episcopi et abbates, adstitit et rex una cum principibus regni. Quid actum ibi ? illud in primis plane mirandum quod obstupefaciet omnes audientes : dum videlicet ibi totius belli dux ipse S. Bernardus omnium consensu deligitur, qui principem militiæ agat, cui milites omnes et principes ipsi subjicerentur ; hoc decretum in Concilio consensu omnium. Hæc ne tu putes fabulam, describendæ hic sunt litteræ S. Bernardi ad Eugenium papam de his agentis, primumque studium Eugenii ex scriptis ab eo litteris commendantis, eumdemque ad ulteriora hortantis, atque ad postremum quid actum in Carnotensi Concilio, enarrantis. Sic enim se habent[1] :

3. « Non est leve verbum quod sonuit, triste satis et grave est. Et cui triste ? imo cui non triste ? soli filii iræ iram non sentiunt, nec tristantur tristibus, sed lætantur et exultant in rebus pessimis. De cætero, communis tristitia est, quia communis est causa. Bene fecistis justissimum zelum nostræ

[1] Otto l. VII. Chr. c. 34. — [2] Petr. Clun. l. VI. Ep. XIX. — [3] Ibid. Ep. XX

[1] Bern. Ep. CCLVI.

Gallicanæ Ecclesiæ collaudando, et corroborando auctoritate litterarum vestrarum. Non est (dico vobis) in causa tam generali et tam gravi tepide agendum, sed ne timide quidem. Legi apud quemdam sapientem : Non est vir fortis, cui non crescit animus in ipsa rerum difficultate. Ego autem dico : Fideli homini magis et inter flagella fidendum. Intraverunt aquæ usque ad animam Christi, tacta est pupilla oculi ejus. Exerendus est nunc uterque gladius in passione Domini, Christo denuo patiente, ubi et altera vice passus est. Per quem autem, nisi per vos? Petri uterque est, alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est, evaginandus. Et quidem de quo minus videbatur, de ipso ad Petrum dictum est [1] : Converte gladium tuum in vaginam. Ergo suus erat et ille, sed non sua manu utique educendus. Tempus et opus esse existimo, ambos educi in defensionem Orientalis Ecclesiæ. Cujus locum tenetis, zelum negligere non debetis. Quale est hoc, principatum tenere, et ministerium declinare? Vox clamantis : Venio Hierosolymam item crucifigi. Ad quam vocem etsi alii tepidi, alii et surdi sint, successori Petri dissimulare non licet. Loquetur et ipse [2] : Etsi omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Nec terrebitur damnis prioris exercitus, quibus magis resarciendis operam dabit. Numquid ideo non debet facere homo quod debet, quia Deus facit quod vult ?

4. « Ego vero pro tantis malis, tanquam Christianus et fidelis, meliora sperabo, et omne gaudium æstimabo, quod in varias tentationes incidimus. Revera panem doloris comedimus, et potati sumus vino compunctionis. Quid diffidis, amice sponsi, quasi non more suo vinum bonum servaverit usque adhuc benignus et sapiens sponsus? Quis scit, si convertatur et ignoscat Deus, et relinquat post se benedictionem? et certe sic operari, sic judicare superna divinitas solet. Scienti loquor. Quando autem magna bona mortalibus provenerunt, quæ non magna prævenerint mala ? Nam ut cætera taceam, nonne illud unicum et singulare beneficium nostræ salutis præcessit mors Salvatoris ? Tu ergo, amice sponsi, amicum te in necessitate probato. Si triplici illo amore, de quo tuus interrogatus est prædecessor [3], tu quoque toto corde, tota anima, tota virtute Christum diligis, ut oportet : nihil reservabis, nihil dissimulabis in tanto periculo sponsæ ejus, sed quidquid habes virium, quidquid zeli, quidquid sollicitudinis, quidquid auctoritatis, quidquid potestatis impendes. Singulare periculum singularem exigit operam. Fundamentum concutitur, et tanquam imminenti ruinæ totis est nisibus occurrendum. Et hæc propter vos fidenter quidem, sed fideliter dicta ». Subdit autem de his quæ gesta essent in conventu illo Carnotensi, his verbis :

5. « De cætero verbum illud, quod jam (ni fallor) audistis, quomodo videlicet in Carnotensi conventu (quoniam judicio satis miror) me quasi in ducem et principem militiæ elegerunt : certum sit vobis, nec consilii mei, nec voluntatis meæ fuisse vel esse, sed nec possibilitatis meæ (quantum metior vires meas) pervenire usque illuc. Quis sum ego, ut disponam castrorum acies ? ut egrediar ante facies armatorum. Aut quid tam remotum a professione mea, etiamsi vires suppeterent, etiam si peritia non deesset ? sed neque hoc meum est, vestram docere sapientiam. Nostis hæc omnia. Tantum obsecro per illam charitatem, qua mihi specialiter debitor estis ; ne me humanis voluntatibus exponatis ; sed sicut singulariter vobis incumbit, divinum consilium perquiratis, et operam detis, ut sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat ». Hucusque ad Eugenium papam S. Bernardus, in spiritu quidem ardoris eum hortando, et spiritu humilitatis ejus consilium rogando de his quæ essent agenda.

At quid ad hæc Eugenius papa ? Satis visum, si S. Bernardus tuba sacerdotali indiceret bellum, et sive verbis docens, sive concionibus, sive scriptis litteris, ubi adesse non posset, Christianum populum excitaret. Quod et quam felicissime præstitit, et utique sequentibus signis, quibus Dei voluntas evidens cunctis fieret, atque hoc Dei opus esse, cui ipse tot signis, quot litteris subscribere videretur. Nam audi quæ de his tunc scripta sunt a Gofrido in Vita S. Bernardi verbis istis [1], post declaratum de his Eugenii papæ ipsi exhibitum munus prædicandi et annuntiandi bellum sacrum fidelibus : « Evidenter enim, inquit, verbum hoc prædicavit, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis. Sed quantis et quam multiplicibus signis? quanta vel numerare, nedum narrare, difficile foret. Nam et eodem tempore scribi cœperant, sed ipsa demum scriptorum numerositas scribendorum, et materia superavit auctorem : nimirum cum aliquando una die viginti, seu etiam plures ab incommodis variis sanarentur, nec facile ab hujusmodi dies ulla vacaret. Denique plures eo tempore Christus per servi sui factum et orationem, ex ipsis etiam matrum uteris cæcos videre, claudos ambulare, aridos convalescere, surdos fecit audire, et mutos loqui, mirabilius restituente gratia, quod minus præstitum fuerat a natura ». Hæc ipse. At quantum profecerit, vix credi potest. Quisnam nomen non daret sacræ militiæ, cum tanto tonitru audiretur vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia? Vis scire quantum profecerit, audi ista in fine Epistolæ ad eumdem Eugenium papam ita scribentem [2] : « De cætero, inquit, mandastis et obedivi ; et fœcundavit obedientiam præcipientis auctoritas [3]. Siquidem annuntiavi et locutus sum, et multiplicati sunt super numerum. Vacuantur urbes et castella, et pæne jam non inveniunt quem apprehendant septem mulieres virum unum, adeo ubique viduæ vivis remanent

[1] Joan. XVIII. — [2] Matth. XXVI. — [3] Joan. XXI.

[1] Vit. S. Bern. l. III. c. 4. — [2] Bern. Ep. CCXLVI. — [3] Psal. XXXIX.

viris ». Hæc ad Eugenium papam S. Bernardus, et quidem florida.

6. *In quo Ludovicus rex deliquerit, unde infelicem belli exitum sit expertus.* — Ita plane. Quod enim auctoritate Apostolica indictum est bellum, episcoporum Concilio probatum, sanctorum prædicationibus annuntiatum, signis et miraculis comprobatum, causa (quod prætermiseram) justissima promulgatum, atque ut apparet, undique sanctificatum (quod faciendum monuit Jeremias [1]) : Quid minus habuit, ut non faverit ipsi Deus, qui voluit ipsum? Sed terribilis plane « Deus in consiliis super filios hominum », ait Psalmus [2]. Fuit sane (quod diximus) voluntas Dei, et utique bona, sed an beneplacens in omnibusque perfecta, hoc exacte inquirendum, monet Apostolus ad Romanos scribens, cum ait [3] : « Reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta », in bono probando opere; bona utique Dei voluntas accessit, sed in offerente non sibi Deus complacuit, nec fuit voluntas Dei in eo. Non ergo respexit ad offerentem, licet bona quæ essent offerret, sicut nec ad Cain, nec ad munera ejus [4]. Quid enim ab offerente requiritur, Evangelica lege? « Vade prius, inquit Dominus, [5] reconciliare fratri tuo » multo magis patri tuo, magis magisque vero patribus tuis. Quotnam autem sanctos episcopos suarum sedium rex esse ipse fecit extorres, et suis privavit pastoribus Ecclesias, jam tu ipse audisti ex litteris ejusdem S. Bernardi superius recitatis. At dixerit quispiam : Emendavit rex ista. Imo certum est non correxisse, et adhuc ea de causa Ecclesias interdicto perseverasse subjectas. Est de his evidentissimum testimonium, quod Eugenius papa severe admodum Apostolica censura punierit Rhemensem archiepiscopum, eo quod Carnoti, ubi conventus ille pro expeditione Hierosolymitana ageretur, diceretur celebrasse Missam in loco interdicto, et solemni ritu coronasse ipsum regem, cujus rei causa eumdem archiepiscopum privaverit pallio. Quod tamen displicuit mirum in modum sancto Bernardo, timenti ne rex hujusmodi occasione succensus, a proposito resiliret : quam ob causam has tunc ad Eugenium litteras dedit [6] :

7. « Amatissimo patri et domino Eugenio, Dei gratia summo Pontifici, Bernardus Claravallensis abbas, modicum id quod est.

« Parcat vobis Deus, quid fecistis? faciem hominis verecundissimi confudistis, et cujus laus est in Ecclesia, ipsum in facie Ecclesiæ humiliastis, lætificastis omnes inimicos ejus, sed quantos vos contristasse putatis? Non est modus condolendi, quia amicorum non est numerus. Dilectus a Deo et hominibus grandis criminis luit pœnas, nullius convictus, nullius confessus. Tenemus, Phinees sentimus zelum : Israelites perfoditur, sed non cum Madianitide. Imponitur ei quod regem coronavit : sed in hoc non existimat excessisse se tenorem privilegiorum suorum. Objicitur quod scienter divina præsumpserit celebrare in Ecclesia interdicta; negat. Suo tempore probabitur illud, purgabitur istud. Esto autem, putemus omnia constare, quæcumque in absentem adversariis ejus licuit, aut libuit loqui : debuitne hoc solo excessu, cujus cætera laudabilia extiterunt, tam dure feriri, tam severe animadverti? semel excessisse etiam virtus poterat reputari, si de vestro, non de vultu inimicorum ejus judicium prodiisset.

8. « Deinde quid in arcto illo fieri oportebat? Dies celebris, solemnis curia, juvenis rex ; et quod his majus est, Dei negotium, de Hierosolymitana scilicet expeditione, propter quod omnes convenerant. Prorsus hæc omnia, missarum, et coronæ regiæ solemnis, debitique honoris frustrationem nullatenus admittebant. Sed nec ipsi Bituricensi archiepiscopo omnino expediebat, ut honor regis per eum impediretur. Quæ cum ita se habuerint, æstimamus locum misericordiæ non deesse, ubi tanta necessitas typum excusat contumaciæ : Numquid potestatem habetis tantum percutere, et nequaquam sanare? Nostis qui dixerit [1] : Percutiam, et ego sanabo. Absit, ut cujus tenetis vicem, non usurpetis et vocem, vocem præcipue pietatis. Ergo sola hac vice redeat sagitta Jonathæ retrorsum, et si necesse fuerit, in me magis mittatur. Tolerabilius fateor, habuissem interdici mihi missarum celebrationem, quam archiepiscopo pallii usum.

« Est etiam quod non mediocriter vestro pio rigori obviat in hac parte, quod filio vestro regi Ludovico possit hinc non parvæ offensionis et irritationis occasio dari, cum ipse sibi tota mali hujus videatur esse occasio. Quod plane tempore isto non expedit, ne bonum, quod vestro hortatu bono et magno animo cœpit, dignum (quod absit) non habeat exitum, si in scandalo et animi perturbatione hoc egerit ». Pergit dicere de copioso proventu ex prædicatione collecto, quem nuper recitavimus.

9. Sic igitur vides, lector, non extincta, nec emendata, quæ regem vidimus deliquisse, et præcipue in causa Bituricensis archiepiscopi, ex qua dissidium sumpsit originem. Quomodo ergo Deo placere possit, si princeps altera manu pro Ecclesia pugnet, altera contra Ecclesiam prœlietur? At numquid non de his S. Bernardus et summus Pontifex regem redarguerunt? Sane quidem, et impenso studio, opportune et importune agentes apud ipsum litteris, ut superius est pluribus demonstratum. Quid ergo? Num quia ea corrigere prætermisit, excludendus fuit ab hoc opere quod vehementi studio peragendum suscepit? minime gentium, sed hortandus magis magisque, si forte Deus ad alia peragenda lumen suæ gratiæ impertiret. At dicet aliquis, amplissimum Jubilæum ab

[1] Hier. VI. — [2] Psal. LXV. — [3] Rom. XII. — [4] Gen. IV. — [5] Marc. V. — [6] Bern. Ep. CCXLVI.

[1] Deut. XXXII.

Eugenio papa ipsi aliisque ea de causa concessum, annon satis ad expianda maxima quæque delicta? sane quidem, si veram pœnitentiam satisfactio comitetur. Hæc præmisisse necessarium duximus, ne mens humana in scandalum impingat, quo justificans homines, Deum impie aut impudenter accuset, si non egressus est Deus in virtutibus nostris, sed reliquit in manibus inimicorum suorum. Pergamus jam enarrare rerum gestarum historiam.

10. *S. Bernardus tum in conventu, tum per litteras ad principes et reges datas, excitat ad bellum sanctum, Judæorum cædem vetans.* — Annuntiato per sanctum Bernardum pro expeditione verbo Dei in Gallia, conventus alius generalis indicitur, in quo illi, qui militiæ nomen dederant, crucem acciperent. De quo ista Otto Frisingensis habet[1]: « Excitatis ad transmarinam expeditionem multorum animis, tandem curia generalis apud Verzelacum Galliæ oppidum, ubi beatæ Mariæ Magdalenæ ossa recondita sunt, indicitur, convocatis ex diversis Galliæ provinciis, optimatibus virisque illustribus. Ibi Ludovicus Francorum rex crucem a prætaxato abbate cum multa mentis alacritate sumens, militiam transmarinam professus est cum Theodorico Flandrensi, et Henrico Theobaldi Blesensis filio, comitibus, et aliis de regno suo baronibus, virisque nobilibus ». Hæc Otto. At ista feliciter promovisse, non satis visum sancto Bernardo : alias quoque penetrat regiones.

Itaque insistens commisso sibi operi ab Eugenio, ubi prædicatione præsens esse non potuit, scriptis litteris ad persuadendum efficacissimis affuit, quarum adhuc aliquot reliquæ sunt, ut inter alias quas dedit (ut habet Otto) ad Francos Orientales et Bajoarios, vel (ut apud S. Bernardum legitur) ad Spirensem Ecclesiam. Ad diversos enim eædem dabantur, non eodem tantum argumento, sed interdum totidem verbis; sic enim se habent :

11. « Dominis et patribus charissimis archiepiscopis, episcopis, et universo clero et populo Orientalis Franciæ et Bajoariæ, Bernardus Claravallensis vocatus abbas, spiritu fortitudinis abundare.

« Sermo mihi ad vos de negotio Christi, in quo est utique salus nostra. Hæc dico, ut excuset indignitatem personæ loquentis auctoritas Domini, excuset et consideratio propriæ utilitatis. Modicus quidem sum, sed non modice cupio vos in visceribus Jesu Christi. Ea nunc mihi ratio scribendi ad vos ea causa, ut universitatem vestram litteris audeam convenire. Agerem id libentius viva voce, si, ut voluntas non deest, suppeteret et facultas. Ecce nunc, fratres, tempus acceptabile, ecce nunc dies copiosæ salutis. Commota est siquidem et contremuit terra, quia cœpit Deus cæli perdere terram suam. Suam in qua visus est, et annis plusquam triginta homo cum hominibus conversatus est : suam utique, quam illustravit miraculis, quam dedicavit sanguine proprio, in qua primi resurrectionis flores apparuerunt. Et nunc, peccatis nostris exigentibus, Crucis adversarii caput extulere sacrilegum, depopulantes in ore gladii terram benedictam, terram promissionis. Prope est, si non fuerit qui resistat, ut in ipsam Dei viventis irruant civitatem, ut officinas nostræ redemptionis evertant, ut polluant loca sancta Agni immaculati purpurata cruore. Ad ipsum, proh dolor! religionis Christianæ sacrarium inhiant ore sacrilego, lectumque ipsum invadere et conculcare conantur, in quo et propter nos Vita nostra obdormivit in morte.

12. « Quid facitis, viri fortes? quid facitis, servi Crucis? Itane dabitis sanctum canibus, et margaritas porcis? Quam multi illic peccatores confitentes peccata sua cum lacrymis veniam obtinuere, postquam patrum gladiis eliminata est spurcitia paganorum? Videt hoc malignus et invidet, dentibusque frendet et tabescit. Excitat vasa iniquitatis suæ, nec ulla quidem tantæ pietatis signa aut vestigia relicturus, si quando forte (quod Deus avertat) obtinere valuerit illa Sancta Sanctorum. Verum id quidem omnibus sæculis deinceps inconsolabilis dolor, quia irrecuperabile damnum, specialiter autem generationi huic pessimæ infinita confusio et opprobrium sempiternum. Quid tamen arbitramur, fratres? Numquid abbreviata est manus Domini, aut impotens facta est ad salvandum, quod ad tuendam et restituendam sibi hæreditatem suam exiguos vermiculos vocat[2]? Numquid non potest mittere Angelorum plusquam duodecim legiones, aut certe tantum dicere verbo, et liberabitur terra? Omnino subest ei, cum voluerit, posse. Sed dico vobis, tentat vos Dominus Deus vester. Respicit super filios hominum, ut si forte sit, qui intelligat, et requirat, et doleat vicem ejus. Miseratur enim Dominus populum suum, et lapsis graviter providet remedium salutis. Considerate quanto ad salvandos vos artificio utitur, et obstupescite. Intuemini pietatis abyssum, et confidite, peccatores. Non vult mortem vestram, sed ut convertamini et vivatis : quia sic quærit occasionem non adversum vos, sed pro vobis. Quid est enim nisi exquisita prorsus et inventibilis soli Deo occasio salvationis, quod homicidas, raptores, adulteros, perjuros, cæterisque obligatos criminibus, quasi gentem quæ justitiam fecerit, de servitio suo submonere dignatur omnipotens? Nolite diffidere, peccatores, benignus est Dominus. Si vellet punire vos, servitium vestrum non modo non expeteret, sed nec susciperet quidem oblatum. Iterum dico, pensate divitias bonitatis Dei Altissimi, consilium miserationis attendite, necessitatem se habere, aut facit, aut simulat, dum vestris cupit necessitatibus subvenire. Teneri vult debitor, ut militantibus sibi stipendia

[1] Otto Fris. de reb. gest. Frid. l. 1 c. 36. et Ber. Ep. CCCXXII.

[2] Ib. L.

reddat, indulgentiam delictorum et gloriam sempiternam. Beatam ergo dixerim generationem, quam apprehendit tam uberis indulgentiæ tempus, quam invenit superstitem annus iste placabilis Domino, et vere Jubilæus. Diffunditur enim hæc benedictio in universum mundum; et ad signum vitæ certatim convolant universi.

13. « Quia ergo fœcunda est terra vestra virorum fortium, et robusta noscitur juventute referta, sicut laus est vestra in universo mundo, et virtutis vestræ fama replevit orbem terrarum : accingimini et vos viriliter, et felicia arma accipite Christiani nominis zelo. Cesset pristina illa non militia, sed plane malitia, qua soletis invicem sternere, invicem perdere, ut ab invicem consumamini. Quæ miseros tam dira libido excitat, quod proximi corpus gladio, cujus fortasse et anima perit, transverberent? Sed nec effugit qui glorietur : et ipsius animam pertransibit gladius, cum solum hostem gaudeat cecidisse. Illi se dare discrimini, insaniæ est, non virtutis; nec audaciæ, sed amentiæ potius est adscribendum. Habes nunc, fortis miles, habes, vir bellicose, ubi dimices absque periculo; ubi et vincere gloria, et mori lucrum. Si prudens mercator es, si conquisitor hujus sæculi, magnas quasdam tibi nundinas indico, vide ne pereant. Suscipe Crucis signum, et omnium pariter, de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parvi constat; si devoto assumitur humero, valet sine dubio regnum Dei. Bene ergo fecerunt, qui jam cœleste signaculum susceperunt, bene cæteri faciunt. Sed nec ad insipientiam eis, si festinent et ipsi apprehendere, quod et eis in salutem existat ». Pergit post hæc monere, ne Judæos interficerent, neque effugarent. Demum vero hæc pro cautela ad finem ponit :

14. « Illud quoque admonitos vos esse est necesse, fratres dilectissimi, ut si quis forte amans primatum gerere inter vos, expeditione sua regni voluerit exercitum prævenire, nullatenus audeat : et si a nobis missum se simulet, non est verum : aut ostendat litteras tanquam a nobis datas, sed omnino falsas, ne dicam furtivas esse dicatis. Viros bellicosos et gnaros talium duces eligere est, et simul proficisci exercitum Domini, ut ubique habeat robur, et non possit a quibuslibet violentiam sustinere. Fuit enim in priori expeditione, antequam Hierosolyma caperetur, vir quidam Petrus nomine, cujus et vos, ni fallor, sæpe mentionem audistis. Is populum qui sibi crediderat, solum cum suis incedens tantis periculis dedit, ut aut nulli, aut paucissimi eorum evaserint, qui non corruerint aut fame, aut gladio. Propterea omnino timendum est, si similiter et vos feceritis, ne contingat et vobis similiter, quod avertat a vobis Deus, qui est benedictus in sæcula. Amen ». Hactenus sanctus Bernardus. Qui non solum ejusdem argumenti, sed totidem ferme verbis immutatis, vel decurtatis perpaucis, litteras ad alias civitates mittere consuevit, ut apparet ex illis datis ad Brixienses in Gallia Cisalpina populos, quas repertas in scripto Codice, in quo est Vita SS. Faustini et Jovitæ, et alia, hic describendas curavimus; quæ sic se habent :

15. « Maifredo Brixiensis Ecclesiæ episcopo, necnon consulibus, militibus, et universis populis sub eo constitutis, frater Bernardus, ClaræVallis vocatus abbas, spiritu fortitudinis abundare.

« Sermo mihi ad vos de Christi negotio est; qui est utique vestra salus. Excuset proinde exiguitatem personæ loquentis consideratio propriæ utilitatis. Licet enim exiguus sum, et nullius momenti homuncio ; cupio tamen omnes vos in visceribus Jesu Christi. Et ecce nunc tempus acceptabile, et dies copiosæ salutis. Commota est et contremuit terra, quia cæli Dominus cœpit perdere terram suam. Suam, quam tricenaria est inhabitatione dignatus : suam, quam dedicavit proprio sanguine : suam, quam honoravit gloria resurrectionis. Et nunc, peccatis exigentibus, Crucis adversarii caput extulere sacrilegum, depopulantes in ore gladii terram benedictam, terram promissionis. Heu ! prope est, ut in ipsam irruant civitatem Dei viventis et virtutum, ut officinas nostræ redemptionis evertant, polluant sancta loca, Agni immaculati purpurata cruore. Proh dolor ! ad ipsum præcipuum Christianæ religionis sacrarium, vitæ thesaurum, divitias salutis, inhiant ore sacrilego, et radicitus conantur evellere, et dissipare lectum, in quo propter nos Dominus majestatis obdormivit in morte.

16. « Quid facitis, viri fortes? quid facitis, servi Crucis? Hanc dabitur sanctum canibus, et margaritæ porcis? Si semel arripuerint Sancta illa Sanctorum, ubi jam plurimi peccatores adepti sunt veniam delictorum, certum est, ne ulla quidem eos signa ac vestigia relicturos. Verum id quidem omnibus sæculis incomparabilis dolor, quia irrecuperabile damnum; specialiter autem huic generationi infinita confusio, et opprobrium sempiternum. Numquid tantum (tamen) arbitramur, quod abbreviata sit manus Domini, et facta impotens ad salvandum, quod exiguos terræ vermiculos vocat ad tuendam hæreditatem suam? Numquid non mittere potest Angelorum plusquam duodecim legiones, aut certe tantum dicere verbo, et liberabitur terra? Omnino subest ei, cum voluerit posse. Sed dico vobis, tentat vos Dominus Deus vester. Respicit super filios hominum, si forte quis intelligat, et requirat, et doleat vicem ejus. Miseratur enim populum suum Deus, et lapsis graviter providet remedium salutare. Considerate, quanto ad salvandos vos artificio utitur, obstupescite. Intuemini pietatis abyssum, et redite in spem, peccatores. Non vult mortem vestram, sed ut convertamini et vivatis; qui sic quærit occasionem, non adversum vos, sed pro vobis. Quid est enim nisi exquisita prorsus et inventibilis soli Deo salvationis occasio, quod homicidas, raptores,

adulteros et perjuros, cæterisque obligatos criminibus, quasi gentem quæ justitiam fecerit, de servitio suo submonere dignatur Omnipotens?

« Confidite, peccatores, quia benignus est; et si vellet punire vos, servitium vestrum non tantummodo non expeteret, sed ne susciperet quidem. Teneri vult debitor, ut sibi militantibus stipendia reddat, veniam peccatorum, et gloriam sempiternam. Secura plane et fructuosa militia, ubi fit et victoria gloriosa, et mors ipsa felicior. Beatam dixerim generationem, quam apprehendit tam uberis indulgentiæ tempus, quam superstitem invenit vere Jubilæus hic annus, annus placabilis Domino. Diffunditur hæc benedictio in universam terram, et ad suscipiendum signum vitæ certatim convolant universi. Quia ergo fecunda est virorum fortium terra vestra, et robusta noscitur juventute referta, sicut est laus vestra in universo mundo, virtutis vestræ fama replevit orbem : accingimini et vos viriliter, et felicia arma corripite Christiani nominis zelo, ad faciendam vindictam in nationibus, et increpationes in populis. Valete. Amen ». Hactenus ad Brixienses, et ad alias civitates ubique terrarum.

17. Sed ut revertamur ad superiora, quidnam sit, quod in recitata ante istam Epistola ad Germaniæ populos, monet in fine, ut abstineant ab internecione Judæorum, disces ab Ottone qui aderat, aitque [1] : « Inter hæc Radulphus monachus, vir quidem religionis habitum habens, religionisque severitatem solerter imitans, sed litterarum notitia sobrie imbutus, eas partes Galliæ, quæ Rhenum attingunt, ingreditur, multaque populorum millia ex Agrippina, Moguntia, Wormatia, Spira, Argentina, aliisque vicinis civitatibus, oppidis, seu vicis, ad accipiendam crucem accendit. Hoc tamen doctrinæ suæ non vigilanter interserens, quod Judæi in civitatibus oppidisque passim manentes, tanquam Christianæ religionis hostes trucidarentur. Quod doctrinæ semen in multis Galliæ Germaniæque civitatibus vel oppidis tam firmiter radicem figens germinavit, ut plurimis ex Judæis hac tumultuosa seditione necatis, multi sub principis Romanorum alas tuitionis causa confugerent. Unde factum est, ut non pauci ex ipsis hujusmodi immanitatem fugientes, in oppido principis, quod Noricum, seu Nurenberg appellatur, aliisque municipiis ejus ad conservandam vitam se reciperent. At præfatus Claravallensis abbas hujusmodi doctrinam præcavendam docens, ad Galliæ Germaniæque populos nuntios, seu litteras destinavit, quibus ex auctoritate sacræ paginæ luculenter ostendit, Judæos ob scelerum suorum excessus non occidendos, sed dispergendos fore, etc. »

18. Extat autem Epistola ejusdem [2] S. Bernardi ad Henricum archiepiscopum Moguntinum adversus eumdem Radulphum eremitam, necem Judæorum prædicantem, qua eum plurimis notis sugillat infamiæ. Nam post exordium hæc habet : « Homo ille, de quo agitur in litteris vestris, neque ab homine, neque per hominem, sed neque a Deo missus venit. Quod si se monachum aut eremitam jactat, et ex eo sibi assumit libertatem vel officium prædicationis, potest scire et debet, quod monachus non habet docentis, sed plangentis officium; quippe cui oppidum carcer esse debet, solitudo paradisus. Hic vero a contrariis, et solitudinem pro carcere, et oppidum habet pro paradiso. O hominem sine pectore! o hominem sine fronte! cujus stultitia elevata est super candelabrum, ut appareat omnibus qui sunt in domo. Tria sunt in eo reprehensione dignissima, usurpatio prædicationis, contemptus episcoporum, homicidii approbati libertas ». Et post multa in confutationem hæresis hæc de ipso : « Tua doctrina non est tua, sed ejus qui misit te, patris. Sed, credo, sufficit tibi, si sis sicut magister tuus. Ille enim erat homicida ab initio, ille mendax, et pater mendacii. O monstruosa scientia! o sapientia infernalis, contraria prophetis, et Apostolis inimica, subversio pietatis et gratiæ! O immundissima hæresis! o meretrix sacrilega! quæ imprægnata de spiritu falsitatis, concepit dolorem et peperit iniquitatem. Libet, sed non licet ultra progredi. Ad ultimum, ut omnia quæ sentio super his breviter comprehendam : homo est magnus in oculis suis, plenus spiritu arrogantiæ, verba et opera ejus prætendunt, quod conatur sibi facere nomen juxta nomen magnorum qui sunt in terris; sed non habet sumptus ad perficiendum. Vale ». Hucusque de Radulpho novæ hæresis auctore Bernardus.

19. Rursum vero, quod ad inferendam Judæis necem pertinet, Petrus insuper Cluniacensis abbas [1], scribens ad Ludovicum Francorum regem, pro eadem expeditione promovenda de Judæis pariter agens, eos non occidendos quidem existimat, sed impunitos non relinquendos de excessibus suis, quibus bona Christianorum vel usuris exhauriant, vel emendo furto rapta possideant; quibus eos juste expoliandos suadet, iisdemque militantes pro Christo alere milites. Ut autem iis temporibus penes omnes Judæi execrabiliores haberentur præter antiquam maledictionem, qua tenetur omne genus eorum adstrictum, recentia accesserunt demerita, et præsertim ea quæ hoc anno ab eis sunt scelestissime perpetrata : quæ cum innotuissent orbi, fideles omnes in eos sunt vehementer incensi. Siquidem hoc anno Judæi implacabili odio, quo cum Christo Christianos omnes semper sunt persecuti, execrandum facinus perpetrarunt, quod a Roberto de Monte in Appendice ad Sigebertum ita paucis describitur : « Apud Norvicum Angliæ civitatem Judæi crucifixerunt puerum quemdam Christianum, nomine Willelmum : quem etiam foras civitatem ab eis sepultum divina lux (ut ferunt) super eum emicans declaravit : sicque a fidelibus

[1] Otto Fris. de gest. Frid. l. I. c. 37. — [2] Bern. Ep. CCCXXIII.

[1] Petr. Clun. l. V. Ep. XXXII.

inventus, honorabiliter est in Ecclesia positus ». Crevit ob ejusmodi eorum scelera in Judæos odium immensum, quo cæderent eos Christiani milites frequenter. Sed et quod stylo diserto eos exagitavit Petrus abbas Cluniacensis, crevit magis, adeo ut de omnibus Judæis necandis data fuerit ea occasio proclamandi, quam nuper vidimus per S. Bernardum esse repressam.

20. Sed redeamus ad eumdem Bernardum operi insistentem. Ipse quidem præter alios hoc anno insumptos labores, ubi ad finem præsens inclinaret annus, se contulit in Germaniam, ut Conradum Romanorum regem in expeditionem Hierosolymitanam ad decorum Christi signaculum, (ut cum Francorum rege fecerat) suscipiendum hortaretur. De quo ista Frisingensis antistes, et ipse unus ex crucesignatis[1] : « Igitur innumerabilibus in Occidentali Gallia ad transmarinam expeditionem excitatis, Bernardus prædicationis nomine movendum Orientale Francorum regnum aggredi disponit, tam ob hoc, ut animum principis Romanorum sacræ exhortationis verbo ad accipiendam crucem emolliret, quam ut Radulpho occasione Judæorum crebras in civitatibus seditiones populo contra dominos suos moventi silentium imponeret. Audiens hoc princeps, generalem curiam in Nativitate Domini apud Spiram civitatem celebrandam indixit. Quo veniens prædictus abbas, principi cum Friderico fratris sui filio, aliisque principibus et viris illustribus crucem accipere persuasit, plurima in publico vel occulto faciendo miracula. Moguntiam quoque veniens, Radulphum in maximo favore populi morantem invenit. Quo accersito præmonitoque, ne contra monachorum regulam per orbem vagando, propria auctoritate verbum prædicationis assumeret; tandem ad hoc eum, ut sibi promissa obedientia, in cœnobium suum transiret, induxit, populo graviter indignante, et nisi ipsius sanctitatis consideratione revocaretur, etiam seditionem movere volente ». Hactenus de Bernardi rebus gestis anni hujus in Gallia atque Germania.

21. *In quos expeditio parata.* — At non simplex in Terram-Sanctam tantum indicta fuit a papa Eugenio expeditio, sed duplex, altera (ut dictum est) in Palestinam, altera adversus Boreales paganos adhuc populos, diversæque iis dabantur pro tessera militari sanctæ Crucis imagines. Quod habes expressum ab eodem Ottone Frisingensi, qui aderat, dum ait[2] : « Saxones vero, quia quasdam gentes spurcitiis idolorum deditas vicinas habent, ad Orientem proficisci abnuentes, cruces itidem, easdem gentes bello attentaturi, assumpserunt, a nostris in hoc distantes, quod non simpliciter vestibus assutæ, (cruces scilicet), sed a rota subterposita in altum protendebantur ». Hæc Otto, qui ista tunc præsens inspiciebat. Sed qui tunc scribebat Saxo Grammaticus, de ista expeditione in Boreales paganos sicut luculentius, ita et locupletius tractat, aitque[1] : « Per eadem tempora Romanus antistes Barbaricæ tempestatis procella rem divinam pæne obrutam eversamque conspiciens, datis per Europam Epistolis, universos Christianæ credulitatis hostes ab ejus cultoribus oppugnari præcepit. Singulæ autem Catholicorum provinciæ confinem sibi barbariem incessere jubebantur. Ne ergo Dani privatæ militiæ rebus publicæ religionis officia detrectarent, sumptis sacræ peregrinationis insignibus, imperium amplectuntur. Igitur Canutus ac Sveno invicem obsidibus datis, depositisque inimicitiarum exercitiis, rei melius gerendæ gratia pacem pro tempore statuunt, revocatumque a suis visceribus ferrum, ad sacrorum vindictam convertunt. Discordiam itaque a regni æmulatione profectam sociæ expeditionis fœdere castigantes, junctis viribus Sclaviam petunt, Germanis ex condicto diversam ejus invadentibus plagam ». Erant hi Saxones, ut audisti ex Ottone nuper ; nam et paulo inferius idem Saxo hæc subdit : « Occurrunt in littore Saxones, et ipsi vindicandæ religionis cupientissimi, militiæ socii Danis futuri », sed quam parum felicem exitum habuerit expeditio ista, ad sociale bellum conversis principibus, idem Saxo pluribus narrat. At non in Boreales tantum paganos, sed et in Sarracenos illos, qui adhuc loca quamplurima Hispaniæ possidebant, expeditionem navalem motam esse, Dodechinus tradit in Chronico anno sequenti. Quod autem in paganos idolorum cultores perfici hoc anno non potuit, feliciter postea peractum per Waldemarum filium S. Canuti martyris Daniæ regis suo loco dicturi sumus.

22. *Nicolaus falsarius litterarum S. Bernardi.* — Quod autem nuper audisti sanctum Bernardum contestatum esse, ne litteras tanquam a se missas acciperent, quas scire deberent penitus esse falsas : sciendum est, quod his diebus idem sanctus Bernardus passus est ab uno suorum intimorum monachorum fallacias, qui falsis litteris tanquam ab ipso scriptis, falsoque sigillo usus, pro animi arbitrio, prout sibi expedire videretur, ad diversos datis, usus erat. Latuit falsarius aliquandiu sub hypocrisis velamento : demum Dei voluntate detectus est. De his et questus est apud Eugenium papam, scribens ac dicens[2] : « Periclitati sumus in falsis fratribus, et multæ litteræ falsatæ sub falsato sigillo nostro in manus multorum exierunt, et quod magis vereor, etiam usque ad vos dicitur falsitas pervolasse. Hac necessitate abjecto illo novello, quod cernitis de novo utimur, continente et imaginem nostram et nomen. Figuram aliam tanquam ex nostra parte jam non recipiatis, nisi forte pro episcopo Clarimontis, cui sub altero sigillo litteras dedi, cum necdum istud haberem ». Hæc ipse. At quid impostor falsarius? sicut Bernardus vetus sigillum abjecit et novum formavit : ita ipse, rejecto illo, quod amplius non esset in

[1] Otto Fr. de gest. Fr. l. I. c. 39. — [2] Ibid. l. I. c. 4. in fin.

[1] Saxo Gram. l. XIV. — [2] Bern. Ep. CCLXXXIV.

usu, novum in similitudinem illius quod formandum curarat ipse Bernardus, effigiandum curavit, ut idem ipse sanctus Bernardus affirmat in aliis litteris ad Eugenium papam.

23. At quisnam fuerit iste perversissimus homo, qui adeo immane scelus præsumpserit, aliis litteris ad eumdem Eugenium datis sic aperit[1] : « Nicolaus ille exiit a nobis, quia non erat ex nobis. Exiit autem, fœda post se relinquens vestigia. Et ego longe ante hominem noveram, sed exspectabam, ut aut Deus eum converteret, aut instar Judæ ipse se proderet. Quod et factum est. Præter libros, denarios, et aureos multos, in ipso exitu ejus inventa sunt super eum sigilla tria, unum ejus proprium, alterum prioris, tertium nostrum, ipsumque non antiquum, sed novellum, quod et ob ipsius dolos et furtivas surreptiones mutare nuper coactus fueram. Hoc enim est, quod vobis tacito nomine scripsisse me memini, quia videlicet periclitati sumus in falsis fratribus. Quis possit dicere, ad quam multas personas sub nomine meo, me ignorante, quæ voluit scripsit? Quis mihi det, ut ipsa curia vestra ad purum purgetur fæce mendaciorum ejus? Quis mihi det, ut vel eorum innocentia, qui mecum sunt, satis valeat excusari apud circumventos et præventos impudentissimis mendaciis? Vobis quoque aliquoties in eadem falsitate scripsisse, et non semel, partim convictus, partim et confessus est. De turpitudinibus ejus, quibus terra sordet, et factæ sunt omnibus in parabolam, supersedeo polluere labia mea et vestras aures. Si ad vos venerit (nam hoc gloriatur, et amicos se habere confidit in curia) mementote Arnaldi de Brixia, quia ecce plus quam Arnaldus hic. Nullus perpetua dignior conclusione, nihil ei perpetuo silentio justius ». Hæc ad Eugenium Bernardus.

24. Qui dum et nomine ipsum notat, et coloribus pingit, nempe comparans Arnaldo de Brixia, ipsum fuisse doctum insinuans, quique plurimum obesse possit Ecclesiæ Dei, nisi perpetuo silentio os ipsius obstrueretur; quique etiam talis esset, qui in scribendo ejusdem S. Bernardi stylum imitaretur, adeo ut tantum sigillo litteris addito, ipsius ore credi potuissent esse dictata : plane in eam sententiam adducor ut existimem, hunc illum esse Nicolaum monachum Cisterciensem, S. Bernardo conjunctum, virum doctrina insignem, et scribendi peritia præstantem, qui ex Cluniacensibus transiisset ad Cistercienses; quem Petrus Cluniacensis plurimum coluit, atque litteris frequentavit[2], talem eum esse existimans, qualis foris per litteras appareret. De ipso enim ad S. Bernardum alias litteras dedit[3], ut ad se mitteret eum litterarum consortio amantissimum; et Bernardi ad Petrum responsiones extant, et ejusdem Petri de ipso ad alios Cistercienses[4]. Insuper et ejusdem Nicolai ad ipsum Petrum Epistolæ datæ binæ habentur[1], quibus cum significetur, ipsum fuisse eidem S. Bernardo charum summeque conjunctum, quam bene imitatus esset ejus scribendi stylum, ex ipsis satis apparet, quarum alterius est exordium[2] : « Patri suo domino Cluniacensi, frater Nicolaus.

Indica mihi quem diligit anima mea. Quando veniam et apparebo ante faciem tuam? Quando videbo te? quando consolaberis me? consolaberis, inquam, quia consolatio abscondita est ab oculis meis, donec videam et desideratam et desiderandam præsentiam tuam : et tristis est anima mea usque ad te, etc. » Ut merito ipse Petrus melleas ejus litteras dicat[3], summeque laudet, his scilicet verbis[4] : « Si talis, inquit, est stylus tuus, qualis est animus tuus? si talis littera tua, qualis lingua tua? » Et alia plura de laude litterarum ejus, ut plane Bernardum redoleret stylo, cui esset longe moribus impar, ac plane contrarius. Ita sane in hac misera vita tenebris obvoluta, falsitatibus plena sæpe periclitari contingit in falsis fratribus, sed verum illud, quod Veritas dixit[5] : « Nihil occultum quod non sciatur ». Et certum illud Job[6], quod « gloria hypocritæ ad instar puncti ». Quod autem tantus esset, ut sententia S. Bernardi Arnaldum de Brixia superaret hæresiarcham, nec de eo alia usquam mentio : forte accidit, ut Eugenius papa (ut visum ipsi Bernardo) perpetuo carceri hominem mancipavit, perpetuoque silentio condemnarit. Sed de his hactenus.

25. *Fulcherus patriarcha Hierosolymitanus.* — Hoc eodem anno, Willelmus patriarcha Hierosolymitanus, ubi absolvisset in sede annos quindecim, ex hac vita decessit : in cujus locum subrogatus est Fulcherus Tyri archiepiscopus, de quo superius dictum est. Hæc ex Willelmo[7]. Porro Tyriæ metropoli », inquit idem auctor substitutus est vir miræ simplicitatis et mansuetudinis, timens Deum, et recedens a malo, cujus memoria in benedictione est apud Dominum et homines, dominus Petrus Dominici Sepulchri prior, de citeriore natus Hispania, de civitate Barcinona, nobilis secundum carnem, sed spiritu nobilior, cujus vita et conversatio longiores et diligentiores postulant tractatus, sed nos historia revocat, ut omissis specialibus, de publicis edisseramus ». Hæc ipse. Porro explosum fuisse narrat Radulphum cancellarium cui rex favebat, sed resistebat Joannes Pisanus ejusdem Tyrensis Ecclesiæ archidiaconus, « qui, inquit, postea fuit cardinalis S. R. E. tituli Sanctorum Silvestri et Martini ». Subdit vero, quo cum Radulphus biennio sedisset intrusus, Eugenii papæ sententia fuerit inde demotus.

26. *Obitus Oxytæ patriarchæ Constantinopolitani.* — Hoc eodem anno Michael Oxita patriarcha

[1] Bern. Ep. CCXCVIII. — [2] Pet. Cl. l. VI. Ep. VII, XXXI, XXXVII et XLVII. — [3] Ibid. Ep. V, XXX, XXXVI. — [4] Ibid. Ep. IV, XXXII.

[1] Pet. Cl. l. VI. Ep. VIII, XXXIX. — [2] Ibid. Ep. XXXIX, XXXIV. — [3] Ibid. Ep. XXXV. — [4] Ibid. Ep. XXXVII. — [5] Matth. X. — [6] Job. XX. — [7] Wil. Tyr. l. XVI. c. 17.

Constantinopolitanus, cum sedisset annos duos et menses octo, ut habet Græca series patriarcharum Constantinopolitanorum, se abdicavit : de quo ista habet Nicetas Choniata his verbis : « Is Michael summa sede ultro cessit, et in Oxyam insulam rediit, in qua vitæ inopis et simplicis institutum a puero fuerat amplexus. Ibi in templi vestibulo prostratus, cuivis monacho collum calcandum præbuit, quod contra quam sibi expediret, adamatam a primis annis quietem repudiasset, nulloque cum fructu thronum sublimem conscendisset ». Hæc Nicetas, qui de ejus successore mox subjicit ista :

« Cosmus vero tum in numero diaconorum erat, patria Æginета, et quamvis eruditissimus, virtutum tamen choro erat illustrior. In primis benignitate erga pauperes erat insignis, quæ tanquam in pretioso monili gemma radians, sic ipsa inter virtutes cæteras elucebat. Adeo ut aliquando pallium et tunicam, et lineam calyptram capitis pauperibus, misericordia motus, distribueret ; nec de suo tantum largiretur, sed alios etiam, ut pauperum inopiæ subvenirent, impelleret ». Hæc de Cosmo Nicetas. In serie patriarcharum Constantinopolit. menses tantum decem hic sedisse ponitur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6639. — Anno Æræ Hispan. 1184. — Anno Hegiræ 541, inchoato die 12 Junii, Fer. 5. — Jesu Christi 1146. — Eugenii III papæ 2. — Conradi III reg. 9. Manuelis Comneni imp. 4.

1. *Secunda Eugenii III fuga ex Urbe Romana.* — Ad num. 1. Tiburtes jam a multis annis Romanis infensi erant, indeque Romani Eugenium III pro excidio *Tiburtinorum* sollicitabant, sed Pontifex *improbitatem eorum non sustinens* ad Transtiberinam regionem migravit, ut narrat Baronius ex Ottone Frisingensi lib. 7, cap. 34. Durante secunda hac Romanæ Urbis seditione, *divus Bernardus* litteris Romanos increpavit, et *Conradum* Romanorum regem hortatus est, ut si forte obstinati perseverarent, armis compescerentur. Baronius quidem utramque Bernardi Epistolam anno præcedenti recitat, sed eas ad præsentem spectare Sigonius lib. XI Hist. de Regn. Ital. et post illum Manricus in Annal. Cisterc. hoc anno cap. 3, aliique observarunt. Quæ refert Otto Frisingensis, confirmantur ab anonymo Casinensi, et Joanne Ceccano in Chron. a quibus et aliqua singularia notantur. Prior ad an. MCXLV, qui nobis est MCXLVI, scribit : « Eugenius papa per Transtiberim exiens, Viterbum, (id est, Viterbium) devenit, et pacem (Peregrinius observat in Mss. legi, *pactum*) reformans muros Tiburtinæ civitatis destrui præcepit, et apud civitatem Lucensem abiit ». Ceccanus vero ad hunc annum : « Romani venerunt super Tiberim, et multos ex eis decollaverunt ».

2. *In Franciam venit anni sequentis initio.* — *Eugenius III* in his rerum angustiis prædecessorum suorum exemplo in Franciam ire constituit. Iter terra ingressus, Senis diaconos duos *Gilberti Porretani* Pictaviensis episcopi offendit, qui episcopum suum de fide Trinitatis male sentientem deferebant, quibus se in Francia dixit ex Concilii sententia responsurum. *Pisas* inde, ac trajecto Apennino per mensem Augustum *Brixiam* venit, unde X kalend. Septemb. litteras ad *Gerardum* episcopum Bononiæ dedit, quibus eum docuit, se Regiensibus et Parmensibus præcepisse, ne Mutinensibus adversus abbatem Nonantulanum adessent. Inde in Franciam progressus, a *Ludovico rege* ingenti honore exceptus est, inquit Sigonius ad annum MCXLVI, quo etiam Brouverus lib. 14 Annal. Trevir. tom. II, pag. 47, accessum *Eugenii III* in Franciam collocat. Verum utrumque falli et Eugenium III initio tantum sequentis Christi anni, per Burgundiam Galliam intrasse ibidem videbimus.

3. *Conventus Wezeliacensis.* — A num. 2 ad 11. Anno superiori diximus ex Odone Diogilo libell. 1, Ludovicum VII Franciæ regem proceres Vezeliacum convocasse ad Pascha præsentis anni nuntiosque hac de re ad Eugenium papam misisse ; hoc vero anno hæc Odo narrat : « Qui lætanter suscepti sunt (sc. ab Eugenio III), lætantesque remissi, referentes omni favo litteras dulciores, regi obedientiam, armis modum et vestibus imponentes, jugum Christi suave suscipientibus, peccatorum omnium remissionem parvulisque eorum et uxoribus patrocinium promittentes ; et quædam alia quæ summi Pontificis sanctæ curæ et prudenti visa sunt utilia continentes. Optabat ipse tam sancto operi manum primam præsens imponere, sed ty-

rannide Romanorum præpeditus non potuit; sancto vero Clarevallensi abbati Bernardo curam istam delegavit. Tandem dies affuit regi optatus. Abbas etiam Apostolica auctoritate, et propria sanctitate munitus, et convocatorum maxima multitudo, loco et termino pariter affuerunt. Suscepit ergo rex a summo Pontifice sibi missum crucis insigne. et proceres multi cum eo. Et quoniam in castro locus non erat qui tantam multitudinem capere posset, extra in campo fixa est abbati lignea machina, ut de eminenti circumstantibus loqueretur. Hanc ascendit cum rege cruce ornato. Cumque cæleste organum more suo divini verbi rorem fudisset, cœperunt undique conclamando, cruces, cruces expetere. Et cum earum fascem præparatum seminasset potiusquam dedisset, coactus est vestes suas in cruces scindere et seminare. In hoc laboravit quandiu fuit in villa (Vezeliacensi), etc. »

4. *Crux passim pro expeditione Terræ-Sanctæ suscepta.* — « Tandem edicto quod post annum progrederentur, omnes ad sua cum gaudio repedarunt. Abbas vero sub tenui corpore et pæne præmortuo robustum tegens spiritum, ubique circumvolat prædicando, et multiplicati sunt super numerum in parvo tempore, crucem portantes. Rex quasi jam nactus gaudium suum fidei propagandæ, de spe futuri exercitus copiosi, Apuliam regi Rogerio nuntios mittit. Qui de omnibus rescripsit ad libitum. Insuper viros remisit nobiles, qui regnum suum in victualibus, et navigio, et omni necessitate, et se vel suum filium itineris socium promittebat. Misit etiam alios Constantinopolitano imperatori (nempe Manueli), cujus nomen ignoro, quia non est scriptum in libro Vitæ. Hic in longo rotulo prolixam adulationem depinxit, et regem nostrum nominando sanctum, amicum et fratrem, promisit plurima, quæ opere non implevit. Sed hæc alias. Alemannorum et Hungarorum etiam reges (nempe Conradum et Geysam II), de foro (id est, de commeatu, seu cibariis ad alimoniam exercitus) et transitu requisivit; quorum nuntios et litteras ad suam voluntatem recepit. Harum quoque regionum duces multi et comites, ejus exemplo provocati, de itineris illi societate scribebant. Sic ad nutum omnia procedebant. Interea fama volat, Angliam transfretat, et aliarum recessus penetrat insularum. Parant naves maritimi cum rege navigio processuri. Cæterum dum rex lustrans omnia statum regni ordinat, dum subditis imposterum pacem firmat, omnes undique nuntii Parisius convenerunt. Revertenti omnes pariter affuerunt : imperatorum sacras et ducum chartas offerunt, verboque et litteris quidquid poposcerat, pollicentur. Habet rex optionem, cui fidem habeat, in quo compendium credat. Sed illi mos erat, ut socii essent consilii, qui forent et laboris ».

5. *Insigniores ex Crucesignatis.* — Baronius num. 10 exhibet quæ Otto Frisingensis de conventu Vezeliacensi die XXXI Martii, quo Pascha celebratum, habito refert; sed Otto neque tempus conventus celebrati, neque episcopos qui crucem suscepere memorat. Chronographus Mauriniacensis in fine sui Operis insigniores recenset : « Famosiores inter omnes qui cum rege hujus itineris angustiam subierunt, fuerunt hi Alemannorum imperator Henricus (legendum *Conradus*) Robertus frater regis, Meldensis comes Henricus, comes Flandriæ Gaufridus (legendum *Theodoricus*) Alvinus episcopus Attrebatensis, Giraudus (legendum *Godefridus*) episcopus Lingonensis, Gaucherius de Monte-Gaii, comes de Warena, Rainaldus Tornodorensis, Manasses de Bullis, Euraldus de Bretolio ». Continuator Aimoini lib. 57 cap. 53, aliquos alios episcopos, abbates, et proceres plures, qui crucem accepere in medium adducit.

6. *Conventus Laudunensis et Carnotensis.* — Præter conventum Vezeliacensem Carnotensis hoc anno coactus, cui Ludovicus rex interfuit, multique archiepiscopi, episcopi et proceres; celebratus est tertia Dominica post Pascha, ut liquet ex Epistola XVII Petri Venerabilis lib. 6, et ibidem recitatur Epistola XIX ejusdem libri Petro Venerabili a Sugero Sancti-Dionysii abbate data, in qua ait : « Inde est quod archiepiscopi et episcopi, quinetiam dominus rex, et regni optimates, et nos super hoc (nempe expeditionem in Terram-Sanctam) Lauduni convenimus : et usque adeo res processit, quod XV dies post Octavas Paschæ Carnoti generaliter conventum celebrare super hac causa, etc. et omnimodam operam adhibere disposuimus ».

7. *Conventus Bituricensis, anno superiori habitus.* — Meminit alterius conventus sanctus Bernardus in Epist. CCXLVII ad Eugenium scripta. Mos horum temporum ferebat, ut Francorum reges in præcipuis festis coronam solemni ritu acciperent; quod cum Samson archiepiscopus Rhemensis, Petro Bituricensi archiep. Romæ existente, *temere usurpasset*, ut legitur in Patriarchio Bituricensi, Eugenius III ob hanc causam usum pallii eidem Rhemensi interdixit, ut liquet ex ejusdem papæ Epistola ad Samsonem data, et in Patriarchio Bituricensi recitata sub *datum Sutri VII kal. April.* seu die XXVI mensis Martii. Verum conventus Bituricensis die Natali Christi superioris Christi anni congregatus, ut ibidem num. 12 Odo de Diogilo diserte scribit. Quare sicut Carnotensem Laudunensis ita et Vezeliensem Bituricensis in futura Conciliorum editione omitti debent; cum in eam conventus Vezeliacensis et Carnotensis jam inserti fuerint. Divus Bernardus, ut legere est in Epistola ejus CCXLVII ad Eugenium III data, qui Samsonis amicissimus erat, graviter conquestus est, tam severe animadversum ab eo, præsertim cum nihil præter jus et Privilegii tenorem usurparit, principumque conventus pro expeditione Hierosolymitana id prorsus ab eo extorquere videretur : « Quid in arcto illo fieri oportebat? Dies celebris, solemnis curia, juvenis rex : et quod his majus est, Dei negotium, de Hierosolymitana scilicet expeditione, propter quod omnes

convenerant. Prorsus hæc omnia missarum et coronæ regiæ solemnis, debitique honoris frustrationem nullatenus admittebant. Sed nec ipsi Bituricensi archiep. omnino expediebat, ut honor regis per eum impediretur ». Quibus ex verbis perspicuum fit Petrum archiep. Bituricensem anno superiori, quo ea coronatio facta, a sua diœcesi absentem fuisse.

8. *Pueri Christiani diversis temporibus a Judæis necati.*—A num. 11 ad 22. Pseudo-Robertus de Monte in Chron. narrat, Judœos hoc anno puerum, nomine *Willelmum,* christianum, apud Norwicum Angliæ civitatem crucifixisse, quod tamen Westmonasteriensis in Chron. ad annum præcedentem, Bromptonus vero in suo Chron. ad regis Stephani annum nonum, qui Christi fuit MCXLIV retrahunt. Bromptono suffragatur Chronicon Fiscamnense tom. I Biblioth. Labbei. In eodem Bromptoni Chronico extat aliud exemplum pueri anno MCLX, Henrici regis anno VI, a Judæis crucifixi prope Gloverniam, ut videre est pag. 1050. Neque hic finis crudelitatis; rursus enim anno MCLXXXI : « Martyrizatus est ad Pascha apud Sanctum-Edmundum a Judæis puer quidam, Robertus nomine: qui in proximo in Ecclesia S. Edmundi honorifice sepultus, multis, ut fama fuit, claruit miraculis », inquit Gervasius monachus in Chron. Denique Henricus de Knygton Leicestrensis abbatiæ canonicus lib. 2 de Eventibus Anglorum cap. 15 affirmat, quod « anno MCCLV Judæi crucifixerint Hugonem, novennem puerum, Lincolniæ, kal. Augusti ». Quare videntur Judæi multiplicatis ante annos sexaginta suorum cædibus, suppliciis non fractos, sed exasperatos magis, et frequentius in Christianorum innocentium sanguinem sæviisse, quam ab historicis libuerit referre in Chronica. Similia hujus crudelitatis exempla refert Bollandus ad diem XXV Martii, dum verba facit de sancto Willelmo puero Norwici in Anglia martyrium passo, cujus meminit Baronius num. 19.

9. *S. Bern. profectio German.* — Baronius num. 20 ait, sanctum Bernardum, *ubi ad finem præsens inclinaret annus,* se in Germaniam contulisse. Verum, uti observat Manricus in Annal. Cisterc. hoc anno cap. 8, motus ad id videtur Baronius ex Historia miraculorum ejus in prœmio, ubi a prima Dominica Adventus eorum exordium sumitur; cum tamen longe probabilius st, hunc auctorem non a primo Bernardi in Germaniam ingressu, sed ab ejus ad Constantiam accessu eorum exordium deduxisse. Sed quidquid hac de re sit, sanctus vir in Germaniam venit et ut Christianos ad crucem sumendam impelleret, et a Judæis necandis retraheret. Inter alios enim eremita quidam, *Radulphus* nomine, seu nimio zelo, seu captandæ plebis avidus, quasi a *Bernardo* missus, crucem contra Saracenos, et internecionem contra domesticos *Judæos* concionabatur, uti refert Otto Frisingensis in Friderico lib. 1, cap. 37. Doluere episcopi seipsis inconsultis, imo renitentibus, ex injuncto Bernardi, totam fere Germaniam perturbari. Quare sanctus abbas purgandæ huic calumniæ, et reprimendo serpenti malo, primo ad *Henricum* Moguntinum præsulem, mox ad omnes Germaniæ episcopos scripsit. Epistola ad Moguntinum præsulem, quæ alias CCCXXIII, nunc est CCCLXV, et Epistola ad Orientalis Franciæ clerum et populum, alias CCCXXII, nunc est CCCLXIII. In priori in *Radulphum* monachum invehitur, aitque tria in eo reprehensione esse dignissima, usurpationem prædicationis, contemptum episcoporum, homicidii approbati libertatem. In posteriori vero non solum arma contra infideles pro Orientalis Ecclesiæ defensione suscipienda hortatur; sed etiam Judæos non esse persequendos, nedum occidendos scribit. Prior legenda apud Baronium num. 18, et posterior apud eumdem, num. 11 et seqq.

10. *Floret S. Hildegardis.* — Bernardus sub mensis Octobris finem ad *Wormatiam* urbem commoratus, multos ad sacrum bellum crucesignavit. De eo enim sub initium Januarii anni sequentis, eamdem urbem rursus adeunte, Philippus tunc archidiaconus, postea monachus, qui præsens fuit, in lib. de Miraculis sancti Bernardi cap. 11 scribit : « Transierat per Wormatiam ante duos menses, et sermone habito, innumerabilem ibi signaverat populum signaculo militiæ Christianæ ». Dein *Francofurti* convenit Conradum regem Romanorum, sed virum, quamvis sui reverentissimum, facilem in hoc negotio non invenit nec persuasibilem, ut ad illud adduceretur, uti refert laudatus Philippus cap. 7. Sanctum abbatem Francofurto discedentem, *Bingium*, quod oppidum ad Rhenum positum, navigio pervenisse refert Trithemius in Chron. Hirsaug. ad annum MCXLVII. Ibi *sancta Hildegardis* cui antea per litteras verba sanctæ admonitionis transmiserat, sanctimonialibus præsidebat, et voluminibus ab ipsa virgine conscriptis diligenter revisis, ad circumstantes dixit : « Hæc scripta non sunt humanitus adinventa, sed per sanctum Spiritum divinitus inspirata ». Cumque capellanus sanctæ virginis multos ea tanquam « somnia muliebria, et destructi cerebri deliramenta » traducere asseruisset, Bernardus ad Hildegardem dixit : « Tu, filia charissima, non metuas opprobria hominum, Deum habens defensorem ». De ea chronographus Autissiodorensis ad hunc annum habet : « Per idem tempus in Alemanniæ partibus habebatur admirabilis virgo quædam provectæ ætatis, cui tantam gratiam virtus divina contulerat, ut cum ipsa laica et illitterata esset, mirabiliter tamen ab hoc mundo raperitur frequentius, et in summis disceret, non solum quod postea in imis diceret, sed potius (quod satis mirabile est inauditum) etiam scribendo latine dictaret, et dictando libros Catholicæ doctrinæ conficeret ». Annus tamen hujus colloquii Bernardi cum Hildegarde non satis certus. Vincentius Bellovac. in Spec. Histor. lib. 27, cap. 83, refert laudata verba ex auctore anonymo, aitque

sese existimare eum spectare ad Hildegardem prædictionibus claram.

11. *Conradus imp. crucem accipit.* — Philippus citatus cap. 3, narrat miracula, quæ sanctus abbas per singulos dies patrabat, aitque mense Novembri exeunte *Constantiam* venisse rogatu Hermanni Constantiensis episcopi, qui eum primum *Basileam*, mox *Argentinam* reduxit. Conradus Germaniæ rex generalem curiam Spiræ, cui Bernardus adesset, in die Natali Christi congregavit : « Ibi enim diem festum celebravit rex Conradus, ibi coronatus est, ibi affuit episcoporum principumque conventus. Illuc sanctus advenit inter principes quosdam pacem cupiens reformare, quorum inimicitiis exercitus Christi detinebatur », inquit Philippus cap. 7. Vides in Germania, sicuti et in Gallia, reges sæpius coronatos fuisse. Conradus primum iter transmarinum aversatus est, nec facile ad illud adductus. Tandem Bernardo dixit : « Paratus sum servire ei, quandoquidem ex parte ejus moneor », ut tradit idem Philippus, qui paulo post addit : « Continuo signatus est rex, et vexillum ab altari per manum patris nostri, quod ipse in exercitu Domini manu propria deportaret, accepit. Signatus cum eo nepos ejus dux Fredericus Junior (qui postea imperavit) : signati illic principes, quorum non est numerus ». Agit de hac sancti Bernardi profectione Germanica Baronius num. 20.

12. *Conversio Nicolai Claravallensis.* — A num. 22 ad 25. *Nicolaus*, qui ex monacho Arremarensi factus est Cisterciensis, et sancti Bernardi amanuensis sive notarius, Petro Venerabili propter ejus ingenium et eloquentiam in deliciis fuit (ut ejusdem Petri Epistolæ XXXIII, XXXIV, et XXXV libri sexti demonstrant) et reliquis in admiratione. Verum sigillo *sancti Bernardi* non semel abusus, et deprehensus falsarius præclaras animi sui dotes obscuravit. Vir versipellis videns sanctum *Bernardum* in summa omnium existimatione, et Claræ-vallenses ubicumque in honore, *Theobaldo* Arremarensi priori persuasit, ut ad ejus Ordinem majoris perfectionis prætextu simul transirent. *Theobaldus* cedente imbelli senecta sarcinæ graviori, ex Ordine Claræ-vallensi exivit, sed *Nicolaus* perseveravit. Probi in speciem mores ejus, ingenium acre, et stylus dulcis illum valde Bernardo commendabant, ideoque ejus calamo, atque ipsius exemplo, etiam alii, uti voluit, et *Nicolaus*, quod adeo concupierat, celebre nomen in brevi sibi comparavit. Porro Arremarense monasterium, Gallice *Montier-Ramey*, positum est in diœcesi Trecensi.

13. *In annum præcedentem retrahenda.* — *Nicolai* fraudulenta conversio in superiorem Christi annum incidit, quod colligit Manricus anno MCXLV, cap. 9, num. 4, ex Epistola 7 Nicolai Claræ-vallensibus data pro sua receptione in eorum Ordinem. In ea enim mentionem Nicolaus facit Eugenii jam summi Pontificis, indeque recte deducit, Baronium perperam scripsisse *Nicolaum* currenti anno detectum, atque delatum ad Eugenium papam, præsertim cum id multo posterius accidisse, tota historiæ series palam faciat. Opinionem suam Baronius num. 22 ex his Bernardi verbis in Epist. CCCLXIII, alias CCCXXII, ad episcopos Orientalis Franciæ data, eruit, in qua sanctus abbas ait : « Illud admonitos vos esse necesse est, fratres dilectissimi, ut si quis forte amans primatum gerere inter vos, expeditione sua regni voluerit exercitum prævenire, nullatenus audeat, et si a nobis missum se simulat, non est verum : aut si ostendat litteras tanquam a nobis datas, omnino falsas, ne dicam furtivas, esse dicatis ». Verum loquitur Bernardus de *Radulpho* eremita sub ejus nomine prædicante, quæ fuit querela *Henrici* Moguntini præsulis, ut patet ex divi Bernardi Epistola ad hunc præsulem data, et a Baronio num. 18 recitata. Neque credibile *Nicolaum* tam cito falsarium a sancto Bernardo deprehensum, et tamen non statim a suo obsequio dimissum.

14. *Nicolai Claræ-vallensis lapsus.* — *Nicolai* itaque Franci, vel ut ab aliis appellatur, Claræ-vallensis lapsus contigit anno millesimo centesimo quinquagesimo primo, ut docet Epistola Bernardi CCXCVIII, veteri ordine CCLXXXIV, cujus locum affert Baronius n. 22 et elicitur etiam ex Epist. CCCLXXXVIII, quæ est Petri Venerabilis de electione Gratianopolitana eodem anno peracta ; qua in Epistola *Nicolaus*, uti Bernardo et Petro adhuc charus ac fidelis amborum internuncius, laudatur. Hanc epocham recte statuunt Manricus citatus ad eum Christi annum cap. 9, et Mabillonius Præfatione in tomum tertium Operum S. Bernardi num. 48 et seq. Nicolaus post varios hinc inde discursus, constitit tandem in suo Arremarensi monasterio, ut liquet ex Epistola LIX Arnulphi Lexoviensis episcopi ad ipsum Nicolaum, tum ex ipsius Nicolai Epistola ad Guillelmum Rhemorum antistitem scripta a Baluzio tom. II Miscel. vulgata, quæ ideo ante annum MCLXXVI, quo Guillelmus Rhemensis archiepiscopus dictus, data non fuit. In ea Nicolaus Guillelmum laudat quod se receperit intra *sacrarium* suæ familiaritatis, et quod susurroni et detractori (hos quippe timebat Nicolaus) locum non daret, et deinde se excusat, quod ab ejus conspectu tamdiu abstinuerit. Nicolaum Henrico Campaniæ seu Trecensium comiti addictissimum fuisse ostendunt duæ ejus ad eum Epistolæ. Sed de Nicolao plura Mabillonius in laudata Præfatione. Scripsit librum Epistolarum tam in editione Patrum Coloniensi quam Lugdunensi relatum, et librum Sermonum *dicatum Henrico Campaniæ comiti*, recitatum in Biblioth. Script. Ordinis Cisterciensis tom. III. Annus ejus mortis incertus.

15. *Obitus Guillelmi patriarchæ Hierosolymitani.* — Ad num. 25. Tyrius lib. 14 in fine, et initio libri 15 narrat, quomodo per Willelmi patriarchæ Hierosolymitani manus, anno MCXLII Fulco Hierosolymorum rex tumulatus fuerit, et de eodem

patriarcha capit. XVII scribit : « Obiit V kal. Octob. pontificatus ejus anno XV, cui postmodum, subsequente Januario, substitutus est dominus Fulcherus Tyrensis archiepiscopus ». Si itaque Tyrius annos completos numeret, Willelmus anno superiori mortalitatem explevit et *Fulcherius* mense Januario præsentis anni in ejus locum subrogatus est. Quod si anni illi XV incompleti fuerint, *Willelmi* mors in annum MCXLIV retrahenda.

16. *Michael Oxyta abdicat patriarchatum Constantinopolitanum.* — Ad num. 26. Cum *Michael Oxita* patriarcha CP. anno MCXLIII patriarchatum Constantinopolitanum consecutus fuerit, et ut legitur in Catalogo Græco episcoporum Constantinop. annos duos et menses octo sederit, hoc anno patriarchatum abdicavit, uti recte Baronius habet. In eodem Catalogo refertur *Cosmam Atticum* ejus successorem, Pontificatum menses decem administrasse, posteaque ex eo dejectum ; Ecclesiamque viduam mansisse *menses* X. Quare *Cosmas* anno sequenti ob hæresim Bogomilorum sede pulsus fuit. Allatius lib. 2 de Consens. Eccles. Occident. et Orient. cap. 12, pag. 686, refert sententiam adversus Cosmam latam : « Sententia depositionis patriarchæ Constantinopolitani, Cosmæ Attici, qui unæ cum Bogomilo Niphone sentire compertus est, extracta, et, ut moris est, corroborata, editaque anno VIMDCLII, mense et Indictione sententia præfixit. Mensis Februarii XXVI, die (id est, feria) IV, Indictione X, præsidente in palatio Blachernarum potentissimo et a Deo coronato, sancto nostro rege et imperatore, domino Manuele Comneno, etc. » Sed annus mundi secundum Æram Constantinop. a Septembris incipientem corruptus est, legendumque *anno* VIMDCLV, qui mense Februario fequentis anni concurrit cum Indictione X, quo seria VI incidit in diem XXVI Februarii. Nicetas Choniata lib. 2, ait Cosmæ æmulos eum apud Manuelem imp. calumniatos esse, in vindictam injustæ dejectionis imperatricem nullos mares peperisse, ut ei Cosmas imprecatus fuerat.

17. *Hæretici prope Coloniam exorti.* — Hoc circiter anno *Everuinus*, Steinteldensis prope Coloniam præpositus, scripsit Epistolam ad sanctum Bernardum abbatem contra quosdam hæreticos nuper exortos. Eam refert Mabillonius tom. III Analect. pag. 452, et rursus ante Sermones LXV et LXVI in Cantica Canticorum, hoc circiter anno editos, quia in iis sanctus abbas hos hæreticos refellit. Pauca hic ex eadem Epistola et Mabillonii in eam Notis referemus, quia extra consilii nostri limites egredi non possumus. Varia fuere per hæc tempora hæreticorum genera, in quibus *Petrobusiani* seu Henriciani in partibus Tolosanis; *Cathari*, quorum antesignanus et detector Bonacursus Mediolani, ut jam insinuavimus; *Bonihomines* (ita sese appellabant) cum Oliverio sectæ auctore damnati anno MCLXXV in Concilio Lumberiensi; *Patareni* et *Passageni*, qui omnes occasionem dederunt Albigensibus hæreticis, de quibus infra. Isti, quos retexit Everuinus, nullo nomine censebantur, et nullo sectæ auctore insignes erant : « Quo nomine istos, titulove censebis? » inquit Bernardus in Sermone laudato LXVI, « nullo ; quoniam non est ab homine illorum hæresis, neque per hominem illam acceperunt ». Viguere maxime circa Coloniam, ut docet Everuinus in sua ad Bernardum Epistola : « Nuper apud nos juxta Coloniam quidam hæretici detecti sunt, quorum quidam cum satisfactione ad Ecclesiam redierunt. Duo ex eis, scilicet qui dicebatur episcopus eorum cum socio suo, nobis restiterunt in conventu clericorum et laicorum, præsente ipso domino archiepiscopo cum magnis viris nobilibus hæresim suam defendentes ex verbis Christi et Apostoli ». Sed nonnulli ex illis, qui illam sectam profitebantur a furente turba igni traditi sunt.

18. *In duas classes distincti.* — Colonienses isti hæretici duas in classes ab *Everuino* distinguuntur. Uni dicebant, Ecclesiam apud se tantum esse, quasi ipsi soli Christi vestigiis inhærerent. In sacramentis suis velo se tegebant, et quotidie cibum et potum suum in Christi corpus et sanguinem se consecrare, cæteros vero in sacramentis procul a veritate abesse asserebant. Præter baptismum aquæ, alium admittebant in igne et spiritu per solam manuum impositionem. Baptismum nostrum cum nuptiis respuebant, aiebantque quemlibet e suis electum seu baptisatum habere potestatem alios qui digni fuissent baptizandi, et in mensa sua Corpus Christi et Sanguinem conficiendi. Alii autem sacerdotibus Ecclesiæ, utpote sæculari more viventibus, consecrandi potestatem abjudicabant, aliaque sacramenta conferendi, excepto baptismo, quem solis adultis, non parvulis conferebant. Omne conjugium præter illud, quod inter virgines masculum et feminam contrahitur, fornicationem reputabant. Postremo suffragia sanctorum, jejunia, cæterasque corporis macerationes respuebant, uti et purgatorium et suffragia pro mortuis. Itaque Henricianis et Coloniensibus hæreticis communis fuit genius, odium in Ecclesiæ ministros, sacramenta, baptismum parvulorum et nuptias : pauca peculiaria, quæ non sectæ genus, sed quamdam tantum capitum diversitatem arguunt. Uno verbo divisi fuerunt rami, sed ex eadem radice prodeuntes, inquit Mabillonius in Præfat. generali ad opera S. Bernardi §. VI, ubi et ostendit hos hæreticos in multis ab Henricianis discrepasse. S. Bernardus sub currentem annum ad singula hæreticorum Coloniensium capita respondet, sed quasi unius ejusdemque sectæ fuissent omnes.

19. *Tornacenses jugum episcoporum Noviomensium excutere tentant.* — *Sancto Eleutherio* episcopo Tornacensi demortuo, uti jam diximus anno DXXXII, *sanctus Medardus* jam Noviomensis episcopus, Tornacensis etiam creatus est. Verum Tornacenses Noviomensis episcopi jugum excutere, et proprium episcopum adipisci sæpe tentarunt.

Ivo Carnotensis episcopus cum suo tempore de utriusque episcopatus divisione ageretur, veritus ne inde schisma in regno Franciæ oriretur, scripsit ad Paschalem II Epistolam CCXXXVIII, eumque rogavit, ut statum duarum illarum Ecclesiarum inconcussum manere concederet, « ne hac occasione schisma, quod est in Germanico regno adversu sSedem Apostolicam, in Galliarum regno suscitetur ». Paulo post : « Præterea cum dignitas episcopalis paupertatem his diebus honeste ferre non valeat, providendum est, ne ista divisione uterque episcopus fiat pauper ». Paschali Secundo vivis exempto, Tornacenses majori studio insudarunt apud Callistum II, qui tamen rogatu Ludovici VI Francorum regis Rescriptum dedit pro confirmatione unionis duarum Ecclesiarum, a Marloto lib. 2 Hist. Metropolis Rhemensis cap. 31 relatum, in quo ait : « Noviomensis et Tornacensis Ecclesiarum et parochiarum unitatem, a nostris prædecessoribus inconvulsam, usque ad hæc tempora conservatam, præsentis decreti pagina confirmamus, et ratam in perpetuum permanere decrevimus ».

20. *Episcopatus Tornacensis restituitur.* — Eugenio III ad summum Pontificatum promoto, intermissum diu negotium Romæ totis viribus Tornacenses redintegrarunt, a quo, intercessore præsertim sancto Bernardo, voti compotes effecti obtinuere, ut Anselmus electus ab eis episcopus suis manibus Romæ consecraretur, idque currenti Christi anno, non vero præcedenti, ut aliqui putarunt. Hermannus enim monachus *de Miraculis Sanctæ Mariæ Laudunensis*, lib. 3, cap. 21, de eodem Anselmo scribit : « A domino papa Eugenio invitus consecratur anno MCXLV, Dominica *Lætare Jerusalem* », Dominica scilicet quarta Quadragesimæ. Hermannus autem annos Incarnationis a die XXV mensis Martii, vel a Paschate exorditur, ut vel hic locus demonstrat. Ipsemet enim Eugenius in Epistola ad Anselmum Tornacensem episcopum data testatur seipsum propriis manibus in episcopum consecrasse, seque illum Tornacum transmittere ad regendum populum illi commissum. In fine legitur : « Datum Viterbii IX kal. Augusti, Indict. IX, Incarnat. Dom. anno MCXLVI, Pontificatus vero domini Eugenii III papæ anno II ». Denique Herimannus in Narratione Restaurationis abbatiæ Sancti-Martini Tornacensis num. 113 et seqq. fuse disserit de restitutione episcopatus Tornacensis, aitque Anselmum abbatem Sancti-Vincentii Laudunensis invitum papæ consecrandum præsentatum esse, « qui obedientiæ vinculo coactum Dominica *Lætare Jerusalem* solemniter consecrat ». Paulo post : « Acta est consecratio domini Anselmi episcopi Romæ anno Incarnat. Verbi Dei MCXLVI, quo anno fames fuit gravissima, ita ut Tornaci venderetur sextarius tritici LVI solidis. Sicut ergo per sanctum Medardum dignitatem proprii episcopi perdidimus, dum ipse curam episcopii Tornacensis sibi injunctam a clero et metropolitano tenuit; ita etiam per eumdem libertatem nostram recepimus, dum Deus proprium nobis pastorem restituens, monachum S. Medardi in episcopum dedit », Anselmum nempe.

21. *Floret Nicolaus canonicus regularis postea papa Hadrianus IV dictus.* — Anno superiori in prima creatione cardinalium ab Eugenio facta *Rolandus Paparo* Senensis, presbyter cardinalis tituli S. Marci dictus est; hoc vero anno in secunda eorumdem creatione *Nicolaus de Brekspere,* seu Brekspear, Anglus, episcopus cardinalis Albanus renuntiatus, uti habet Ciaconius in Historic. cardin. Uterque postea Romanus Pontifex electus, ille sub Alexandri III, iste sub Hadriani IV nomine. Nicolaus per plures annos canonicus regularis fuit, et per aliquot abbas monasterii Sancti-Rufi prope Avenionem, de cujus varia fortuna Guillelmus Neubrigensis lib. 2 de Reb. Angl. cap. 6 scribit : « Is natione Anglicus, patrem habuit clericum quemdam non multæ facultatis, qui relicto cum sæculo filio impubere, apud Sanctum-Albanum factus est monachus (Robertus nempe Nicolai pater). Ille vero adolescentiam ingressus cum propter inopiam scholis vacare non posset, idem monasterium quotidianæ stipis gratia frequentabat. Unde pater erubuit, verbisque mordacibus socordiam ejus increpitans omni solatio destitutum cum gravi indignatione abegit ». Tum de Nicolao subdit : « Ille vero sibi relictus, et forte necessitate aliquid audere coactus, Gallicanas adiit regiones, ingenue erubescens in Anglia vel fodere vel mendicare. Cumque in Francia minus prosperaretur, ad remotiora progrediens trans Rhodanum peregrinatus est, in regione quæ Provincia dicitur. Est autem in illa regione monasterium nobile clericorum regularium, quod dicitur Sancti-Rufi (extra civitatem Avenionensem positum, Valentiam postea translatum, ut videre est anno MCLI), ad quem locum ille veniens et subsistendi occasionem ibidem inveniens, quibus potuit obsequiis iisdem se fratribus (canonici enim regulares modo fratres, modo monachi appellati) commendare curavit.

22. *Fit abbas S. Rufi.* — « Et quoniam erat corpore elegans, vultu jucundus, prudens in verbis, ad injuncta impiger, placuit omnibus, rogatusque canonici ordinis suscipere habitum, annis plurimis ibidem resedit regularis imprimis disciplinæ æmulator. Cumque esset acris ingenii et linguæ expeditæ, frequenti et studiosa lectione ad scientiam atque eloquentiam multum profecit. Unde factum est, ut abbate defuncto (Willelmo nempe, ut anno MCXXXVII insinuavimus), fratres eum concorditer atque solemniter in patrem eligerent. Quibus cum aliquandiu præfuisset (scilicet usque ad præcedentem vel currentem annum), pœnitentia ducti, atque indignati quod hominem peregrinum levassent super capita sua, facti sunt ei de cætero infidi atque infesti. Odiis itaque paulatim crudescentibus, ut jam graviter aspicerent

in quo sibi paulo ante bene complacuerat, tandem confictis et propositis contra eum capitulis, ad Sedem Apostolicam provocarunt. Piæ autem memoriæ Eugenius, qui tunc arcem Pontificis tenebat, cum rebellium filiorum contra patrem querelas audisset, et ejus pro se allegantis prudentiam modestiamque animadverteret, paci inter eos reformandæ efficacem operam dedit, multumque imperans et sæpius inculcans utrique parti, ut partes esse desinerent, et unitatem spiritus in vinculo pacis servarent, reconciliatos ad propria remisit.

23. *Postea cardinalis creatur.* — « At non diu quievit nescia quietis malitia, graviusque intonuit rediviva tempestas. Interpellatus est iterum idem venerabilis Pontifex, cujus jam aures fratrum illorum querelis et susurris tinniebant. Utrique ergo parti pie et prudenter prospiciens : Scio, inquit, fratres, ubi sedes sit Satanæ , scio quid in vobis suscitet procellam istam : ite, colligite vobis cum quo pacem habere possitis, vel potius velitis : iste non erit vobis ulterius oneri. Itaque dimissis fratribus, abbatem in B. Petri obsequio retinens, Albanensem ordinavit episcopum ». Ita Neubrigensis Anglus ipse, et hoc tempore vivens. Idem refert Matthæus Parisius in Vitis abbatum San-Albanensium in Roberto abbate.

24. *Alter Nicolaus in abbatiam S. Rufi succedit.* — *Nicolao Brekspear* successit in abbatiam Sancti-Rufi alter *Nicolaus*. Baluzius enim lib. 4 Marcæ Hisp. pag. 501, ex Instrumento publico refert, anno MCXLIX, *captionis Dertosæ primo*, Guillelmum episcopum Barcinonensem cum consensu et voluntate canonicorum suorum dedisse Ecclesiæ Sancti-Rufi, cujus tum abbas erat *Nicolaus*, Ecclesiam Sancti-Michaelis castri Marmellariensis in agro Pœnitensi (pago sito inter Tarraconem et Barcinonem, hodie Panades dicto) cum tota parochia et cœmeterio suo et cæteris ad eam pertinentibus, « salva ibi, inquit, nostra sedis canonica obedientia et reverentia ». Decretum est autem ab episcopo, ut « in eadem Ecclesia reverendi Sancti-Rufi fratres religionem canonicam secundum regulam B. Augustini constituant perpetuum permanendi, et disponant eam sicut alias obedientias Sancti-Rufi ». Erant obedientiæ Cellæ, Præposituræ et Grangiæ a monasteriis dependentes, ut videre est in Glossario Ducangii. Nicolaus iste prætermissus a San-Marthanis tom. IV Gall. Christ. in Catalogo abbatum Sancti-Rufi.

25. *Rogerius rex Africam minorem sibi subjicit.* — Hoc anno *Rogerius* Siciliæ et Neapolis rex, Africam Minorem, cujus incolæ Siciliam alias sibi subdiderant, eamque cum universo ferme Neapolis regno diu captivam tenuerant, debellandam suscepit, principio a Tripoli Barbariæ oppido facto. De hac expeditione loquitur verus Robertus de Monte a Dacherio editus, aitque : « Rex Rogerius Siciliæ Tripolitanam provinciam in Africa super paganos cepit. In hac expeditione fuit, et multum profuit Ricardus de Linghenc miles optimus, qui nuper de Bajocensi comitatu illuc perrexerat, et a rege Rogerio comitatum Andri insulæ, quem nuper idem rex super imper. Constantinop. ceperat, dono acceperat ». Hic tamen Robertus enormiter peccat; expugnationem enim Tripolis cum an. MCXLV copulat, cum tamen ad præsentem pertineat. Præterea anno MCXLV loquitur de eclipsi solari, quæ V *kal. Novemb.* contigerit, cum tamen ea acciderit die XXVI mensis Octobris, feria prima, annoque Christi MCXLVII, ut videre est apud Calvisium, qui eam supputavit in Opere Chronologico. Apud vulgatum Robertum de Monte eclipsis recte cum anno MCXLVII connectitur, sed erratum a librariis in die, ideoque loco *VIII kalendas Novembris*, legendum *VII kalendas Novembris*.

26. *Alphonsus Hispaniæ imp. Cordubam occupat.* — *Safadaula* Cordubæ rege et Christianorum amico ab *Aben Haudi* Æra MCLXXXIV, mense Februario occiso, ut antiqua Toletana monumenta habent, *Abengamia*, qui Almeriæ regnabat, Cordubam ingressus est, et *Aben Haudi* fugiens Alphonsi Hispaniarum imperatoris auxilium imploravit. Postea idem imperator Cordubam occupavit, eamque *Abengamiæ* dedit quia is promiserat se ei hominium præstiturum. Hujus Cordubensis expugnationis mentio est in Tumbo Nigro in Æra MCLXXXIV. Verum Abengamia imperatorem ludificavit, quia Mauri non minus post illam expugnationem quam ante eam Cordubæ dominati sunt.

27. *Ejus de Saracenis victoria.* — Videns imperator se principum Christianorum auxilio indigere conventum generalem mense Novembri indixit, ut *Garsiam Ramirem* Navarræ regem , et *Raimundum* Berengarii, hujus nominis IV, comitem Barcinonensem inter se dissidentes conciliaret, sed cum pax iniri non posset, factæ induciæ, quibus durantibus tres isti reges adversus Mauros pugnarent. *Garsia* rex statim cum suis Navarreis perquam alacribus et expeditis adversus hostem progressus est, jamque mense Januario sequentis Christi anni *Cordubam*, quæ in Christianos rebellarat, pervenerat. Ea eodem mense capta, uti in monumentis Toletanis apud Sandovalium fol. 189, Æra MCLXXXV, legitur. Quare in illis Monumentis duæ civitatis Cordubensis expugnationes recte distinctæ , prior quæ mense Maio Æra MCLXXXIV, posterior quæ anno insequenti mense Januario contigerit. Cepit etiam imperator *Calatravam*, ut apparet ex Charta monasterii Arlancensis datam « anno videlicet, quo Eldifonsus Hispaniarum Cordubam et Calatravam vi cepit, et Abengamiam regem Moabitarum (qui caput erat Almorabitarum) sibi subjugavit ». Harum induciarum, et fœderis inter Castellanum et Navarreum reges ac comitem Barcinonensem pacti sermo est in Historia Catalauniæ a Diago scripta lib. 2, cap. 149.

FINIS TOMI OCTAVIDECIMI.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.

